Jan. 1737, pr. 2,18—

[Twysden (R)]

TWYSDEN
$165

First and only ed.

103

HISTORIÆ

ANGLICANÆ

SCRIPTORES ANTIQUI.

Nunc primùm in lucem editi.

HISTORIÆ
ANGLICANÆ
SCRIPTORES X,

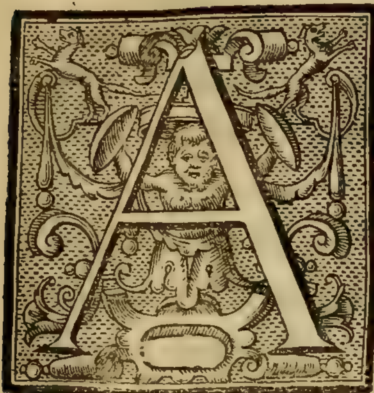
Simeon Monachus *Dunelmensis.*
Johannes Prior *Hagustaldensis.*
Ricardus Prior *Hagustaldensis.*
Ailredus Abbas *Rievallensis.*
Radulphus de Diceto *Londoniensis.*
Johannes Brompton *Jornallensis.*
Gervasius Monachus *Dorobornensis.*
Thomas Stubbs *Dominicanus.*
Guilielmus Thorn *Cantuariensis.*
Henricus Knighton *Leicestrensis.*

EX
VETUSTIS MANUSCRIPTIS,
Nunc primùm in lucem editi.

ADJECTIS
Variis Lectionibus, Glossario,
Indicéque copioso.

LONDINI,
Typis *Jacobi Flesher*, sumptibus CORNELII BEE, apud quem prostant vœnales in vico vulgò vocato Little Britaine.
M DC LII.

LECTORI.

NTE decem annos Cornelius Bee, *Bibliopola* Londinensis, *& sibi & rei literariæ prodesse cupiens, egit mecum de nonnullis* Historiis Anglicanis, *privatis Bibliothecis latitantibus, publicè edendis, eáq; in re operam meam qualem qualem efflagitavit; Cujus desiderio sine reluctatione statim assensum præbuissem, ni tanto oneri me imparem persensissem; elapso verò tertio & quarto anno, & ab eo denuo interpellatus, neq; alium quempiam provinciam hanc suscepturum animadvertens, amicorm tandem suasionibus, & librarii sollicitationibus victus, quantum mihi temporis privatis negotiis distracto, pene & obruto, impertire liceret, huic operi destinare mecum constitui.*

Hisce igitur totus intentus studiis, cum sex majores codices quos è bibliotheca Cottoniana *doctissimus* Seldenus *(cui hoc opus plurimum debet) nobis suppeditavit, prælo paratos vidi, ruri me continendi necessitas incubuit, operis curâ diligenti viro & in antiquis membranis admodum versato demandatâ, qui cum intellexisset Academiæ* Cantabrigiensis *bibliothecis, & præcipuè apud* Benedictinos, *(quibus privatis legibus cautum est, ne quid istiusmodi extra Collegii sui cancellos evagari concederent) plures esse manu exaratos libros luce dignissimos,* Cantabrigiam *concessit, ibiq; ab Academicis summâ cum humanitate tractatus, omnes bibliothecas apertas invenit, libros quosdam integrè transcripsit, alios olim examinatos, ad incudem revocat, & corrigit; variásq; lectiones seorsim annotat, & in hoc opere promovendo adeo fœliciter invigilavit, ut nihil unquam apud nos tanti saltem conaminis (non quòd aliorum laboribus aliquid detraherem) primo intuitu (absit dicto invidia) adeo omnibus numeris absolutum, prodiisse memini: semper enim aut accurata collatio, & librorum* Variæ Lectiones, *aut obsoletorum verborum* Glossarium, *iteratam editionem præstolabantur, quæ omnia doctorum virorum vigiliæ tibi hîc exhibenda curarunt.*

De singulis tractatibus (è quibus hoc opus quasi variis centonibus conflatum est) & unde ad manus nostras pervenerunt, & quid in iis præstitimus, tuâ causâ, & gratitudinis ergô, ne nomina eorum posteritatem laterent, quibus præsentes & futuri tam insigne beneficium acceptum ferent, hic aliquid dicere non gravabor.

SIMEON Dunelmensis de ecclesia Dunelmensi, *p.* 1.

Horum igitur agmen ducat Simeon Dunelmensis de Ecclesia Dunelmensi, *cujus duo extant exemplaria, utraq; antiqua & satis eleganter scripta, unum viz. à Pagina prima ad Col. 58. dudum ad monasterium* Sanctæ Mariæ de Fontibus *in comitatu* Richmondiæ *pertinebat, jam verò nobilissimum Baronettum* Thomam Cotton *dominum sibi vendicat, & à* Turgoto *compositum aliqui credunt, cujus nomen, recenti tamen manu, ei affixum vidi; at cum dictus liber cum Additamentis quæ in fronte & in calce reperiuntur, in bibliotheca publica* Cantabrigiensi Simeoni Dunelmensi *attribuitur, non potui alium auctorem constituere.*

Ejus Historiæ *Col.* 75. 79. 85. *continuatæ per* JOHANNEM *Hagustaldensem col.* 257. *&* RICHARDUM, *una cum*

Ad historias ejus quod attinet tam Archiepiscoporum Eboracensium de obsidione Dunelmi, *quàm* Regum, *una cum additionibus* Johannis & Richardi Hagustaldensis, *eas nobis dedit codex* Benedictinus, *neq; aliam uspiam in membranis reperimus, licet & iste non parùm discrepat in temporum periodis, ab eo quo usus est* Balæus; *vide Cent.* 2. *Script.* 98. *Cent.* 3. *Script.* 31. 32. *& ad finem Cent.* 13. *p.* 169.

de statu & Episcopis Hagustaldensis Ecclesiæ 285.

Richardi *autem liber de statu & Episcopis Ecclesiæ* Hagustaldensis, *& ille de Ecclesia* Dunelmensi *in unum volumen in publica bibliotheca compinguntur.*

Serlo. *col.* 331.

Quod ad Serlonem *monachum, quem &* Johannem Serlonem *vocatum reperi, &*

AILREDUS *de bello Standardi co.* 337. *et de Sanctimoniali apud Watton col.* 415.

Ethelredum *sive* Ailredum *ac* Ealredum *de bello Standardi, & de Sanctimoniali apud* Watton, *non nisi unicum nobis occurrebat exemplar, idq; apud* Benedictinos, *unde* Hagustaldensium *Historias descripsimus: neque plura ejusdem auctoris de vita Regis* Edwardi *nancisci potuimus, quod & dignissimo Archiepiscopo Armachano debemus, in quo, cum incredibili doctrina & rara purioris antiquitatis cognitione, quam*

De vita Regis Edwardi col. 369.

norunt

——norunt
Et Tagus & Ganges, forsan & Antipodes:
morum eximius candor, & in instruendo imperitiores mira suavitas, seriâ quadam et episcopali mixta gravitate, certare dignoscuntur, à quo non parùm me in hoc opere provehendo adjutum profiteor, utpote qui luto hærentem sæpius extraxit, et deviantem in viam reduxit.

In genealogia Regum Angliæ *binis usi sumus codicibus; quorum unum idem Antistes; alterum bibliotheca* Cottoniana *(novissimis Radulphi de Diceto assutum foliis) nobis contulerunt.* *De genealogia regum Angliæ col.* 347.

Radulphum de Diceto *decanum* Londinensem *ad fidem quatuor Manuscriptorum prælo commisimus. Horum primum è thesauro* Cottoniano *exscripsimus, exscriptum cum alio optimæ notæ, & fidei, & (ut videtur) olim in possessione Monasterii sancti* Albani, *nuperrime Regis, in ædibus sancti Jacobi nomine insignitis, contulimus: Si quid autem inextricabile apparebat, ad duos alios codices* Cottonianos *deflexim us.* *RADULPHUS de Diceto Hist. col.* 415.

Series causarum inter Henricum ij. et Thomam Cant. sive à Diceto sive ab alio quòpiam ejus cultore collecta, in illo tantùm quem sancti Albani *fuisse codicem diximus, invenitur.* *Series causarum &c. col.* 711.

Johannem Brompton *abbatem* Jornalensem *sive potius* Jorvalensem, *(erat enim* Jorval *non ignobile cœnobium ordinis* Cisterciensis *in agro* Richmondensi, *dudum* Eboracensi *nuper* Cestrensi *Episcopatu) è duobus Manuscriptis erutum habes,* Cottoniano, *&* Benedictino, *auctorem à multis desideratum, à paucis visum, at luce certè non indignum, si non aliàs, quod apud eum leges Saxonicæ, versione Latina, tempore saltem* Edwardi *iij. sub quo scripsit, & de quo meminit Col. 967. 42. conservatæ reperiuntur.* *JOHANNES Brompton col.* 721.

Proximus sequitur Gervasius Dorobernensis, *licet ætate longè præcessit, utpote qui ad monachatum circa annum Mclxij. & non multò post ad clericatum evectus erat; Cum verò* Gulielmum Thorn *ei finitimum, &* Thomam Stubs, *res cum eo ejusdem argumenti tractare observavimus, eorum labores connectendos non incongruum duximus; Chronicorum autem ejus tres antiquos habuimus codices,* Cottonianum *GERVASIUS Dorobernensis col.* 1285.

unum,

*De vitis Archiepiscoporum col.*1685.

unum, è libris publicis Academiæ Cantabrigiensis *alium, è Collegio sanctæ & individuæ* Trinitatis *tertium, at de vitis Archiepiscoporum non nisi unum eúmque in collegio* Corporis Christi *quod & sancti* Benedicti *dicitur, nobis videre contigit.*

THOMAS Stubs de vitis Archiepiscoporum Ebor. col. 1685.

His adjunximus vitas Archiepiscoporum Eboracensium, Thoma Stubs *ut ferunt auctore, quarum duos antiquos libros inspexi, unum scil. in privatis bibliothecis* Johannis Moore, *viri docti, & in Academia* Cantabrigiensi *Collegii* Caii & Gon: *olim alumni, & alterum in D.* Simondz D'Eux, *venerandæ antiquitatis cultoris eximii, à me non sine honore nominandi; ejus enim libri, collectiones, chartæ, imò tabularia ipsa mihi semper patebant, &, præter eruditissimum equitem* D. Henricum Spelmann. *(ex humanis sublatum anno MDCxlj. tot ingenii sui monumentis clarum, & ob summam in Deum pietatem, in pauperes charitatem, in amicos benevolentiam nunquam satis laudatum) à nemine me hisce studiis magis adjutum lubens agnosco, cujus mortem (fatis enim concessit die mensis Aprilis anni MDCl.) tu lector mecum defleto, exactam enim de hujus gentis re nummaria disceptationem, huic operi addendam inchoaverat, ubi de valore, speciebus, mutationibus, proportione (apud nos) auri ad argentum, quis aurum primus percussit, & alia plura recondita nobis se patefacturum spondebat, sed morte præventus vix inceptam reliquit.*

Inter hujus membranas Thomas Stubbs *de vitis Archiepiscoporum* Eboracensium *(suppresso tamen auctoris nomine) repertus erat, cujus collatione liber* Johannis Moore *emendatior & auctior prodiit.*

*Epistola Radulphi Cantuar. Calixto ij. Col.*1735.

Epistolam Radulphi Cant. *Archiepiscopi ab eo circa annum MCxx. ad* Calixtum *ij. datam, non alibi extare deprehendimus, quàm in bibliotheca publica* Cantabrigiensi, *unde eam jam publicandam curavimus.*

*Decreta Papalia col.*1749.

At de Decretis Papalibus *non est par judicium, probè enim novimus ea ab* Eadmero *memorari, & à* Malmesburiensi *citari, cum tamen in eodem volumine huic conjuncta inveniuntur, hìc etiam non incongruè interserenda censuimus.*

Domus

Domus S. Augustini *tres habuit cœnobii sui Historicos,* Thomam Sprot, (*quem in prologo affirmat* Willielmus *noster ad annum MCClxxij. historias suas continuasse, in Chronicis tamen col.* 1881. *ad annum tantùm MCCxxviij.*) *hunc licet alicubi extare non dubito, à me tamen dum hisce rebus operam navarem, nullo modo acquiri potuisse assero, neque ubi sit scio: auctorémque subsequentis* Chronologiæ, *de quo igitur pauca dicenda sunt. Hic omnium fusissimus, opus suum in* 61. titulos *distribuit,* (*uti ex annis MCCCxc. MCCCxcj. MCCC xciv. colligere licet*) *cujus pars prima, cui Chronologia nostra annectitur,* (*quæ tanquam epitome totius instituti formata videtur*) *post Monasterii demolitionem,* pervenit ad manus magistri *Roberti Haer,* qui dedit eundem Collegio sive Aulæ sanctæ *Trinitatis Cantabrig.* ibidem tutò & securè custodiendum, hac tamen conditione, ut si inposterum, favente Deo, monasterium illud reædificari contingeret, tunc Magister & socii Collegii sive Aulæ sanctæ *Trinitatis* prædictæ, eundem librum monachis ejusdem cœnobii restitui facerent, quoniam ad eos de jure pertinere debet.

De scriptoribus Monasterii S. Augustini, *scil.*

De Chronologia col. 2229.

Hoc autem tam nobile à monacho non illiterato inceptum, in quo Bullæ, Epistolæ, Chartæ *Regum, Episcoporum, &c.* (*nonnunquam literis ipsius seculi quo datæ dicuntur characterem imitantibus*) *continentur, licet fortè digestum, nunquam tamen absolutum opinor, horum enim* titulorum *quatuordecem* (*scil.* 1. de fundatione, 2. de dotatione, *& post* Petrum *primum Abbatem, duodecem aliorum vitis, totidem* titulis *dispositis*) *tantùm integros retinemus, & tunc tit.* 15. *de* Cunredo *Abbate xiv. agere instituit, sed rem ultra titulum parum aut nihil prosequitur, licet folia aliquot vacua relinquuntur, unde sive morte præpeditus, vel aliter distractus, ibi scribendi rationem dirupisse arbitror. Hujus verò specimen si quis videre cupit, consulat conciliorum D.*Hen. Spelmanni *tom.* 1. *à pag.* 112. *ad pag.* 124.

Hunc non multum præcessit Willielmus Thorne, *de quo & in principio iste meminit, omnium* (*meo saltem judicio*) *accuratissimus, utpote qui monasterii sui monumenta, non tantùm probè callebat, sed quibus scripsit interfuit, & de rebus domus*

De WILLIELMO *Thorn. col.* 1757.

suæ

Col.2184.22. *suæ cum* Urbano *vj. agens, solerter admodum se gessit, & Chronica sua debito fine claudebat. In edendo hoc auctore binis usi sumus exemplaribus, quorum unum in* Benedictina, *alterum in privata mea bibliotheca remanet, quod tamen ultra Col.* 2202. *lin.*50. *non excurrit, ita ut quicquid ab ea linea superadditur omnino* Benedictino *tribuatur.*

HENRICUS Knighton col.2311. *Post* Willielmum Thorn (*& illam Chronologiam*) Henricus Knighton *coætaneus collocatur, cujus duo supersunt exemplaria,* Cottoniana *ambo, alterum alteri adeo simile, ut ab eo desumptum credatur. Decem enim annorum res gestas, quæ col.*2629. *desiderantur, non modò non supplet, sed leviora & quæ scriptoris vitio irrepsisse putantur, in eo non emendatiora ponuntur errata: horum ego uno tantum usus sum, quod magis authenticum volunt, neque à vero fortè aberrabit qui illud auctoris authographum fuisse asseveraverit, in orâ enim prioris paginæ, hanc inveni epigraphen cum lemmate, ab ipso (ut videtur) post opus exactum addito.*

LAMENTUM COMPILATORIS.

Sum cæcus factus subita caligine tactus
Non opus inceptum jam corrigo forsan ineptum
Me metuo dubium pro veris sæpe locutum
Plus audita loquor quam {mihi / modo} visa sequor

LAMENTUM COMPILATORIS.

Lector velle meum penses componere verum
Si minus est actum {non velle meum fore factum / de me perpendito factum}
Me Deus allisit cum vult sanare valebit
In Domino semper stat quod relevabitur æger.

Depositio Richardi 2. col.2745. *De actione illa in* Richardum *secundum nihil est quod addam, nisi eam in Mss° quodam* Bodleiano *extare ferunt, & à* Thoma Barlow, *viro docto, inde transcriptam, bibliopolæque communicatam, à quo jam publici juris factam vides, quam etiam tabulis Parliamentariis concordare asserunt.*

Apologia Adami Orleton Wintoniensis episcopi col. 2763. *Apologia* Adæ *Wigorniensis episcopi antiquo Mss° extrahitur, diversas rerum narrationes ante* Edwardum *iij. & eo imperante gestarum, continente; unde illius ævo librum collectum liquet, cujus & manus quâ ipsa acta exarantur testis est, & quondam ad fratrem* Willielmum de Byhalt *pertinuisse constat, ab eo monasterio sancti* Augustini *donatum, eoq; subverso, post proavum avumq; in manus meas tandem devenisse: Cumque aliud ejus exemplar nusquam extare sciam, libentius evulgari*

gori curavi, ne Antistitis justa defensio pereundi subeat periculum, & ne diutius celatum maneat; quare potentissimus princeps paternæ necis severus ultor, huic non tantùm quietè vivere, sed oratoris postea apud Gallum *munere fungi, & in opulentiorem episcopatum provehi permiserit.*

Jam vides Lector singulos fontes, è quibus hoc opus in unum jam corpus digestum tibi exhausimus; quod ideo exposuimus, ut si quid emerserit dubii, ipsos scrutari possis. Hoc interim affirmare non dubito, nos de industria ab antiquis codicibus ne unico ἰῶτα *vel apice recessisse, imò eorum scripturam adeo prèssè secuti sumus, ut* set, aput, capud, ymago, *atq; istiusmodi plura contra receptam modò scribendi consuetudinem retinuimus, & hoc ne nobis vitio vertas, qui auctores integros, non à nobis reformatos tibi exhibere profitemur.*

Restaret jam ut de eorum vitis & scriptis aliquid adjicerem, sed pensum istud à viro longè doctissimo, clarissimo Seldeno, *absolvi speramus, quem vel nominare est omnimodam ea in re tibi polliceri satisfactionem.*

De Glossario verbum. Sine quo hoc jejunum & parum utile prorsus extitisset opus, illud à Guilielmo Somnero, *pristinæ probitatis & candoris viro, patriarúmq; antiquitatum indagatore sagacissimo, & ad hoc linguæ Anglo-Saxonicæ peritissimo, in tuam gratiam elaboratum intelligas. Quod si voculæ quædam glossatæ, his scriptoribus minimè repertæ, in eo tamen tibi occurrunt, scias illud non ostentationis, aut ex scientiæ indicandæ affectata gloria, sed à summæ modestiæ & ingenuitatis viro, instantissimis amicorum concessum precibus, ut cum in aliis gentis nostræ historicis illæ tibi fiant obviæ, & à nemine quod scio explicatæ, hinc earum sensum eruere possis, in quo tuæ utilitati, non ejus molestiæ consulere studuimus. Istiusmodi sunt* Culvertagium, Witereden, Tenmantale, *(quarum intellectum non alii quàm ei ego acceptum refero:) ac istiusmodi nonnullæ.* *Glossarium.*

Hæc sunt quorum notitiam tibi acceptam fore, atq; ideo præmittenda, judicavi. Te verò, Lector, exoratum velim, ut si quid habeas unde secundus harum Historiarum *tomus (pro fato prioris in lucem jam emittendus) auctior prodeat, &*

*Cornel. Bee. *emendatior, ne graveris* Librario candidè impertire : cujus singularem industriam, & expensas, nec vulgares, nec modicas, in perquirendis, transcribendis, corrigendis, antiquis manu exaratis codicibus, hic omnino tacere non potui, nec opinor debui. Vale & fruere.*

ROGER. TWYSDEN.

Ex ædibus meis Cantianis, 4. Non.Feb.
M DC L $\frac{I}{II}$.

Ad Lectorem,

Ioannes Seldenus,

De Scriptoribus hiſce nunc primùm editis.

Turgoto *Epiſcopo Sanctandreano* Hiſtoria Eccleſiæ Dunelmenſis, Simeonis *dicta, aſſeritur. Jus, per* Scotiam *veterem univerſam, perquam ſingulare* Keledeorum *ſeu* Presbyterorum *oſtenditur, idémque in Epiſcopatum illum,* Turgoti *ævo, ſeu annis abhinc ampliùs* 530, *tranſiviſſe adeóque illis tunc prorſus eſſe ademtum.* Scotichronicon *à Quo & Quando ſcriptum, Cœnobii* Jorevallenſis *Origo, Comitum veterum* Richmondiæ *ſeries, id genus, è re nata, alia, ut Parerga, ſubinde intertexuntur.*

SCriptorum de rebus Anglicanis veterum inſequentium, qui hactenus in ſupellectile bibliothecarum manuſcripta obſcuriùs omninò delituêre, Editioni huic, præclaræ illi ſanè meritiſſimóque æſtimandæ, utpote, ni fallor nimiùm, rerum antè actarum Civiliſque inde, tam circa Sacra quàm Profana, Diſciplinæ liberiùs & ſeriò eliciendæ amantioribus univerſis gratiſsimæ acceptiſsimæque, Ego quidem nec præfui ipſe neque aliter interfui adfuive, quàm, horis ſubinde obitèr ſubſecivis, incidentes fortè in manus typorum Schedas aliquot, animi gratiâ, percurrendo & Codices nonnullos veteres ei inſervientes, in Deſcriptionem Collationémque cum aliis petitos, indicando communicandóque; ex inſtructiſsima ſcilicet maximè bibliotheca illa Viri undiquaque Nobiliſsimi *Thomæ Cottoni* Baronetti, *Roberti* Equitis & Baronetti, nominíſque, ut apprimè meruit ipſe, paſsim celebratiſsimi, Filii. Eam dico quæ ex MSS. omnigenis, iiſque optimæ notæ, conſtat, atque ex ſumma tam Patris quàm Filii Humanitate & Indulgentia, mihi nunquam non agnoſcendâ, haud minùs uſui meo ſemper patuit quàm ſi mei ipſius planè fuiſſet. Simulac autem Typographus deſtinatos Tomo huic abſolverat, inſtantiùs efflagitare à me cœpit Bibliopola cujus ſumtibus eduntur, ut de eis eorúmque Scriptis hiſce ac Seculis aliquid præfarer ipſe. Officiolo hujuſmodi, utpote Homini profectò in quolibet mercis Literariæ genere indies, nec infeliciter, verſatiſsimo, indéque de Literatorum gente haud parùm revera merenti præſtando ut deeſſem, ſuſtinere nequibam. De ſingulis igitur, ordine ſuo.

I. Simeon Dunelmenſis, monachus ibi Benedictinus & eccleſiæ Præcentor, atque viris illius ævi doctioribus meritò connumerandus, circa partem ſeculi duodecimi mediam floruit. Quæ de eo aliiſve heic conjunctis habent Balæus[a], Pitſeus[b], Voſsius[c] huc deſcribere viſum non eſt, cum nempe biographi illi ſtudioſis ſint paſsim ſatis obvii. Nondum autem typis editam ejuſdem vitam à Joanne Lelando conſcriptam prætermittere noluimus. Ea ad hunc modum ſe habet[d].

Simeon Præcentor Dunelmenſis, cum primariis ſeculi ſui monachis jure conferendus, optimè intelligens res Tranſabrinorum geſtas tum ſcriptorum negligentia ſocordiaque, prævalentibus tot Danicis bellis, tum iniquitate temporis ita obſcuras & in ſilentio preſſas delitere ut brevi ad oblivionem interitúmque, niſi eas diligentis aliqua docti inveſtigatoris cura repararet, colligeret, in ordinem referret, pervenirent; quare

[a] *Cent.2. Script.98.*

[b] *Ætat.12. Script.226.*

[c] *De Hiſtoricis Latinis lib.2.cap.51.*

[d] *Ms. de Vitis ſcript. Anglic. in Bibliotheca publica Oxonienſi.*

rationem sollicitus apud se inibat, quâ malo instanti occurreret. Multa tandem cogitanti hoc succurrit, inprimis & necessarium & utile, ut reliquias bibliothecarum à Danis spoliatarum anxiè disquireret. Nam monachi Lindisfarnenses, Coquedani, Tinomuthenses, Girovenses, Veromutenses, Hagulstadenses, Sinuspharenses, Vetandunenses, Lestingani, Ripodunenses, Deiro-Sylvani, denique Eboracenses, Danorum tyrannidem miserè fugientes, aliquam veteris historiæ supellectilem & cognitionis rerum sui temporis secum detulerant & in dies conservaverant quas felicius aliquando futuras sperabant. Hæc omnia perquisivit, invenit, excussit curiosa Simeonis diligentia, atque adeò, ut, antè ardorem studii nulla ex parte remiserit, quàm Historiam gentis Nortabrinæ à tempore Bedæ Girovienſis, ad Stephani tyranni regnum accuratè perduxisset. Non heic decrevi Simeonis encomiastes esse. Ejus immortale opus est, atque adeo erit me reticente. Tantùm interim Lectorem admonitum volo, fuisse quendam Rogerium Hovedenum, hominem non indoctum, qui eâdem qua ille serie, Historiam deduxit à Beda ad Joannis Regis imperium, quem ob historiam avitam ut meritò probandum putem, ita improbandum, quòd, picta Simeonis prata, nullâ ejus nominis mentione prorsùs habitâ, compilaverit.

Sic ibi ille. Etiam alibi plagii similiter incusat hujusmodi Hovedenum. De Simeone verba faciens, *Hujus ego*, inquit[a], *aliquando Historiam de rebus regis Anglorum legi quam & inchoavit commodè à morte Bedæ, perstringens illustria facta & Anglorum & Danorum spatio quadringentorum & viginti novem annorum ac quatuor mensium, cui & alii viginti anni appendebant autore Joanne Hagulstadensi. Hic mihi non placet Rogerius Hovedenus, vir alioquin laudandus, qui scrinia Simeonis, suppresso ejus nomine, strenuè compilavit, & aliena pro suis, gloriæ avidulus, supposuit.* In ore etiam & scriptis aliorum subinde occurrit, Hovedenum adeo Simeonem hunc, tacito nomine, descripsisse compilasséque, ut priorem Annalium ejus partem uti etiam cætera usque in annum, quo finitur Simeon, in parte secunda, cum Simeonis Annalibus velut planè eadem esse velint. Atque ita fieri solet ab hominibus qui libentiùs de rebus ejusmodi temerè ac oscitantiùs pronuntiant, nec rem ipsam penitiùs introspicere ac verum sic assequi cordatiùs cupiunt. Id quidem certum est, Simeonis Annalibus usum fuisse Hovedenum, uti & aliis tum Latinè tum Anglosaxonicè conscriptis, inchoare etiam ipsum ubi desinit Beda, quemadmodum & Simeonem. Sed interim manifestius utrosque consulenti nihil erit quàm innumera passim ab Hovedeno inserta quibus caret Simeon, atque apud hunc itidem perplurima haberi quæ Hovedenus prætermisit. Adeóque planè non tam plagii, quà Simeonem spectat, reus is habendus, quàm scriptor perquam diligens qui ex compluribus qui antecesserant autoribus, quorum unus erat Simeon hic, unicum opus copiosiùs seligeret conflarétque; id sanè quod ab optimis omnium seculorum historicis fieri, studiosis est notissimum. Quid quod etiam ipse Lelandus, licet in Simeonis vita (ut jam ostensum est) tantilli eum fecisset atque sub nomine *cujusdam Rogerii Hovedeni*, plagii arguisset, in eodem tamen Scriptorum vitarum corpore ubi vitam Hovedeni ipsius postmodùm inter alias exhibet, nihil omninò ejusmodi memorat? Imò eum, Historiæ suæ nomine, laudi-

[a] *Comment. in Cygneam Cantionem verb. Dunolmensis.*

[b] *MS. in biblioth. publica Oxoniensi.*

laudibus effert peregregiis. *Mortuo,* inquit, *Henrico* (Rege secundo cujus in aula ut domesticus diu fœliciùs egerat) *omne studium suum ad Historiam scribendam contulit, in quo negotio, si diligentiam, si antiquitatis cognitionem, si sanctam fidem spectes, non modò quotquot seculis rudibus quidem illis præcesserant Scriptores, verumetiam seipsum superavit. Quod si adjunxisset Fidei, quæ prima pars Historiæ est, plusculum Elegantiæ Romanæ, facilè palmarium obtinuisset.* Etiam quod in Simeonis vita habet Lelandus de Historia ejus, de gestis Regum Anglorum, in Stephani Regis tempora perductâ, benè ab ipso corrigitur in commentario illo suo ad Cantionem suam Cygneam, ubi, ut vides, à Bedæ fine, quo incipit ille, numerantur anni 400. & menses 4. Historia Bedæ terminatur anno Christi 731[a]. De vero anno mortis ejus, unde sua contexuisse Simeonem hunc perperam nonnulli aiunt, non satis conveniunt Scriptores[b]. Pauculis autem ab Historiæ fine annis aut non diu inde pòst, obiisse illum, certum est. Utcunque verò, nemo non videt, 400 annos & 4 menses exitum historiæ Bedæ sequentes, annos satis complere 1130. Adeóque finis ejus historiæ in posteriora Henrici Regis primi tempora incidit, seu circa quinquennium ante initia Stephani Regis. Lapsus igitur erat heic etiam planè Lelandus in vita ejus, utcunque postmodum in Commentario illo sic à seipso emendatus. Paginas aliquot è Beda & de eo præfixit historiæ huic suæ Simeon[c]. Incipit historia ipsa col. 98. *His peractis gaudiis ex sanctißimi doctoris,* unde sumtum est Balæo atque Pitseo *Peractis ex sanctissimi Doctoris* pro initio ejus. Faciunt quidem illi, nescio cur, duos heic Simeonis libros. Qui verò apud illos dicitur, ut alter, per se, ejusdem liber, *Abbreviationes Malmesburiensis,* Annalibus hisce[d] per digresionem ab autore inseritur, ubi initium earum idem quod Biographis, *Non indecens opinor si quiddam* &c. Sed mirus intereà Balæi memoriæ, in ejusdem vita, lapsus. Cum enim primò ibi verè indicasset (quod & alibi[e] paritèr meminit) eum res suas historicas usque in annum 1130 protendisse, pauculis interjectis lineis, *claruit,* inquit (ídque etiam in editione utraque[f]) *anno ab apparente in carne Dei filio* 1164 *quo primam finivit historiam, sub Henrico rege Anglorum secundo.* Et quantum ad annum quo sic ab eo claruisse dicitur, sequaces sunt heic, Gesnerus, Simlerus, Possevinus, Pitseus, Wion[g]. Certè eum tamdiu superstitem fuisse nondum didici. Nec satis capio illud Balæi, *finivisse* tunc *historiam,* aliud significare quàm eam illuc pertextam esse. Sed ita anni 34 supra verum historiæ ejus terminum malè excrescunt. Atque hactenus de Simeonis hujus scripto de Gestis Regum Anglorum.

Quod autem ad *Historiam* ejus *de Dunelmensi Ecclesia* attinet; tametsi, in Apologia sua præfixa, non solùm *majorum autoritate jußum* eam ipsum se contexuisse fidentiùs profiteatur, verùm etiam *ea quæ sparsim in Schedulis invenire potuit ordinatim collecta digeßiße,* Præfationem item, Distinctiones Librorum & Capitum, aliáque aliquot, velut in prævium ei apparatum, adjiciat, quasi citra controversiam opus illud integrum sui ipsius planè fuisset atque ex disjectis Schedis ab ipso, ut autore solo, formatum

[a] *Beda Hist. Eccles. lib.* 5. *cap.* 24.

[b] *Videsis Baron. Tom.* 9. *ann.* 731. §. 23. *& Annales ac Biographos hac de re obvios.*

[c] *Vide Col.* 86. *usque in* 98.

[d] *Col.* 135.

[e] *Cent.* 3. *Script.* 31.

[f] *Edit. Priori. anno* 1548. *fol.* 87.

[g] *In Ligno Vitæ lib.* 2. *cap.* 77.

congestúmque, unde etiam *Historia Simeonis* ab exscriptoribus atque in editione hac alibique securiùs vocitatur; monendus nihilominùs es, Lector, omninò credendum esse, opus illud integrum, eodem ipso ordine à Libri Primi initio usque in finem Quarti, totidémque etiam ubique Verbis Syllabísque (modò excipias variantes subinde, ut in librariorum opera fieri assolet, apices aliquot leviusculos, & Bedæ librorum recensionem apud Simeonem contractiorem[a], & Capitum lemmata, ac demùm periocham unicam, sed perinsignem, quæ apertissimè malâ fide, ob rationem statim ostendendam, ab ipso Simeone suam in rem plagiíque commodiùs celandi causâ prætermissa est & expuncta) idem, inquam, ipsum opus anteà diligenter compositum fuisse à *Turgoto* illo, monacho Dunelmensi percelebri, qui tum Prioris ejusdem Ecclesiæ per annos viginti, etiam Archidiaconi, Vicarii, Decani, Vicedomini[b] ubique Episcopo suo, seu ut ipsius[c] sunt verba, *Christianitatis curam per totum Episcopatum agentis*, tum posteà Sanctandreani in Scotia Episcopi per Septennium, dignitatibus claruit. Is enim ab Oswaldo Rege seu fundamentis Ecclesiæ Dunelmensis historiam illam suam in tempora Guilielmi Rufi Regis media aut circitèr seu annum 1097, ut Simeon, deducens, idem ipsum perfecerat, & in Henrici primi annum decimum quintum, seu Christi 1115 (ut mox ostenditur) superstes tunc mortuus est. Audax nimiùm facinus, ne quid gravius dicam, Simeonis sanè qui scriptoris adeò sibi nuperi viciníque ac ejusdem Ecclesiæ tum Collegæ tum Præfecti tantísque dignitatibus clarissimi, opus integrum (demtis quæ diximus) sibi ipsi quasi planè novum ídque velut suâ solùm Minervâ congestum sic arrogaret. Habetur scilicet in bibliotheca Cottoniana Codex *Turgoti*, ipsius tempore manifestò conscriptus, cui titulus *Libellus de exordio atque procursu istius, hoc est, Dunelmensis Ecclesiæ.* Adjicitur in ora libri, manu non ita multùm recentiore, *Liber Sanctæ Mariæ de Fontibus.* In Bibliotheca enim cœnobii illius Fontanensis, in agri Eboracensis parte, Richmondia dicta, siti, olim servabatur & postmodùm Cottonianæ, cum aliis optimæ notæ codicibus, donatus est à viro illo præstantissimo Thoma Alleno Oxoniensi, à quo, ut benè etiam memini ipse, pro opere Turgoti genuino semper sumebatur. In ipsa item fronte, manu quidem recenti, sed interim Roberti Cottoni, viri ut aliàs undiquaque eximii, ita in scriptoribus ejusmodi ritè felicitérque discernendis versatissimi, annotatur, *Turgotus Prior Dunelmensis autor hujus libri*, ad quod asserendum loci in eo aliqui brevitèr ibi indicantur. Incipit *Turgotus* à verbis illis *Gloriosi quondam Regis Northanhymbrorum & preciosi martyris Oswaldi* &c. quemadmodum, post Apologiam & reliqua in apparatum antecedentia, quæ ad *Turgotum* nullatenus spectant, incipit Simeon. Eadem dein (sed cum temperamentis quæ diximus) ipsa Vocabula, eædem Syllabæ quæ apud Simeonem, nec omninò aliæ usque in paginam 161, ut numerus ibi habetur, id est usque ad Capitis 22 libri tertii medium aut circiter, juxta distinctionem in editis seu Simeone ipso, ubi nimirùm de *Turgoto* fit mentio. Primæ Personæ itidem, ab altero sine

[a] *Lib.*1.*cap.*14.

[b] *Malmesbur. de gestis Pontific. lib.*3. *cap. de Episcopis Lindisfarnensibus.*

[c] *Lib.*4. *cap.*8. *infra col.*54.

ſine injuriâ nullibi ullatenus aſſumendæ, uſus & frequens & parilis, adeo ut quicquid nomine ſuo dixiſſet alter, alter ſibi ipſi tribuat, veluti bini Soſiæ. Exempli cauſâ, in præfationis fine; *quæ defectu ſcriptorum literis non fuerant tradita, ſeniorum autem veracium relatione qui ea vel viderant vel à patribus ſuis, viris religioſis fidéque digniſſimis qui interfuere ſæpiùs, audierant ad NOSTRAM noticiam pervenerunt, vel quæ & NOS IPSI VIDIMUS, his quæ ex aliorum ſcriptis collecta, adjungenda credimus,* verba planè ſunt, ut ex ſui natura alteri non communicanda, ita nec honeſtè uſurpanda alteri. Sic AUDIVIMUS ſæpius occurrit, ubi auditionem illam Simeonis fuiſſe, neutiquam admittendum. Sed verò hujus generis præ aliis eſt eximium heic illud de contrectato S. Cuthberti corpore[a]. Id quod impensè miror ſanè haud expunxiſſe aut præteriiſſe Simeonem, ſed ita ſecurè ac oſcitanter retinuiſſe, ut de ſe, alterius perſonam induens, illud obtenderet permitterétve velut in ſuo ibi dictum, cujus, ob temporis rationem, eum capacem fuiſſe haud omninò videtur exiſtimandum. Scilicet narratur ibi Cuthbertum moribundum, corpus ſuum Dunelmenſibus permiſſione & conſilio quaſi legâſſe, eóque nomine gratias ei flexis genibus egiſſe monachos. *Cui permiſſione* (inquit ſcripti autor) *NOS quoque illi gratias referamus, quibus incorruptum corpus ejus quadringenteſimo & octavo decimo dormitionis ejus anno, quamvis indignis, divina gratia videre & manibus quoque contrectare donavit.* Dormitionis ejus annus erat Chriſti 687, quibus adjectis 418 fiunt 1105, quo tempore quidem maximè floruit Turgotus, utpote diu antè Prior Dunelmenſis. Sed ægrè nimis concoquendum videtur, Simeonem hunc tunc temporis ex ætate exceſſiſſe puerili aut ephebis. Et provectioribus tantùm gravioribúſque viris corpus illud contrectare etiam tunc permiſſum, ídque rariſsimè, certum eſt. Loco autem libri tertii jam dicto[b], ubi narratur Turgotum itineris à monaſterio Gyrvuenſi Dunelmum, Aldwino, primo ibi Priori, comitem fuiſſe, Dunelmíque benignè eſſe exceptum, nec habitum clericalem in monaſticum mutare diu voluiſſe, ſed ſub magiſterio Aldwini degiſſe, poſt verba illa, *non enim habitum monachicum priùs ſuſcipere audebat quàm majori ac diuturniori ſeſe diſtrictione probâſſet* (quæ quidem ut à viro modeſto humiliſque de ſe dicta ſonant) ſequitur in codice illo MS. *Ipſe eſt qui in locum magiſtri, videlicet Aldwini, ſuccedens, hodie in hac, id eſt Dunelmenſi eccleſia, dudum ſibi traditum à Willielmo Epiſcopo Prioratum tenet.* Totum hoc conſultò prætermittitur à Simeone, ut ſanè in artificioſiori ratione plagii, cui locus hic perinſignis & Index & Clavis eſt, neceſſariò oportuit. Et poſt verba illa *diſtrictione probaſſet*, proximè ita ſequitur apud Simeonem, *Hic magiſtrum de Monaſterio* &c. Certè etiam in codice alio pervetuſtô, Turgoto itidem in bibliotheca Cottoniana[c] tributo, qui acephalus nihil habet poſteriora capitis Quarti libri ſecundi antevertens, ſed tum omnia uſque ad finem, quemadmodum Simeon, inſequentia, tum Epiſcoporum Dunelmenſium, Ranulphi, Gaufridi, ac Willielmi de Sancta Barbara inde ſuccesſiones, in eo inquam periocha pariter illa de *Prioratum tunc tenente* omninò prætermittitur. Non per

[a] *Lib.1.cap.10.*

[b] *Col.45.l.23.*

[c] *MS. in 4. Cujus faciei inſcribitur* Durham, Ely, Pontfort, *fol.62.*

per Libros distinguitur codex ille sed per Capita 96 quorum Lemmata, idem cum Simeonianis satis denotantia, verbis passim ab illis discrepant. Jam verò ex loco illo sic fide pessimâ prætermisso, Historiæ hujus Dunelmensis scriptionis tempus manifestò ostenditur; dum tenebat nimirum *Turgotus* Prioratum Dunelmensem post Aldwini mortem sibi dudum traditum. *Hodie* inquit *tenet.* Adeóque tempus illud incidit intra vicennium à tempore quo in Priorem electus est. Etenim obiit Aldwinus anno Christi 1087 (seu circa exitum Willielmi Regis primi) cujus in locum suffectus *Turgotus* dignitatem tenuit per annos viginti. Historia Dunelmensis altera, quæ *Turgoto* quidem & Simeone multò recentior est sed ex vetustis monimentis ejusdem ecclesiæ sedulò congesta[a], post Aldwini obitum sic collocatum, *Aldwino,* inquit, *primo Priore monasterii Dunelmensis mortuo, Turgotus ejus discipulus omnium fratrum consensu electus in Prioratu successit, & totius monasterii curam intus & foris, cum Dei tremore, viginti annis nobilitèr agebat.* Tantundem, si vicennium Prioratus ejus demas, habetur in hisce[b] editis. Dein autem inde translatus est in Sanctandreanum in Scotia Episcopatum. Jam dicta historia recentior; *Anno ab incarnatione Domini Millesimo* CVIII *ac tempore Regis Malcolmi & S. Margaretæ* (id est sub Prioratûs ejus vicennii exitum) *electus fuit Turgotus, Prior Dunelmensis, in Episcopum S. Andreæ, consecratúsque est Eboraci* III. *kalendas Augusti* (à Thoma Archiepiscopo Eboracensi, ut expressim etiam codex Mailrosensis[c], aliique; professione[d] eidem subjectionis solenni factâ, ut, seculis in illis, ab episcopis reliquis fieri solitum Scoticanis) *& stetit per annos septem. In diebus illis totum jus Keledeorum per totum regnum Scotiæ transivit in Episcopatum S. Andreæ. Iste sepultus fuit apud Dunelmum in domo capitulari.* Keledei illi (quod obiter notare liceat) fuere quos *Culdeorum* & *Keldeorum* nomine vocitant scriptores Scoticani[e], id est *Dei Cultores.* Vox quidem vetustissimis, ut aiunt illi, in Scotia Monachis & Presbyteris Christianismi etiam Primitivi & deinceps universis tributa. Et de eis expressim Hector; *Invaluit id nomen, apud vulgus, in tantum ut Sacerdotes omnes ad nostra penè tempora, vulgò* Culdei, i. *Cultores Dei* sine *discrimine vocitarentur.* Dein adjicit, *Pontificem inter se communi suffragio deligebant penes quem divinarum rerum esset potestas. Is multos deinceps annos* SCOTORUM EPISCOPUS, *uti nostris traditur Annalibus, est appellatus,* quod vertit interpres ejus Joannes Bellendenus, **Thir Preists be generall votis chesit ane Bischop to have auctoritie and Jurisdiction above them. And he was callit the Bischop of Scotland.** Nomen illud, idem denotans tam in Hibernia, aliísque maris occidui insulis, quàm in Scotia obtinuit. *Jacet,* inquit Giraldus Cambrensis[f], *extra Lhyn insula modica quam monachi inhabitant religiosissimi quos Cœlibes vel Colideos vocant.* Insula illa est quæ **Berdsey**[g] jam Anglis vocatur. Et de insula Lacûs Momoniæ borealis, in Hibernia, minori, *capellam,* esse ait idem[h], *cui pauci Cœlibes, quos Cœlicolas vel Colideos vocant, devotè deserviunt.* De iis vide plura apud Jacobum Usserium Armachanum[i], & Henricum Spelmannum[k]. Thomas Demp-

[a] *Ms. in bibliotheca Cottoniana anno* 1087. *fol.*44.2.

[b] *Lib.*4. *cap.*7.

[c] *Ms. in biblioth. Cottoniana, sed ann.*1109.

[d] *Thomas Stubbs, in Act. Pontif. Eborac. col.* 1712. & 1713.

[e] *Hector Boethius Hist. Scot. lib.*6. *fol.*92. & 99.1. *Buchanan. lib.*4. *reg.* 35. *Dempster. in Apparatu ad Historiam Scoticam lib.*1. *cap.*13. & *in Hist. Ecclesiastic. Scot. lib.*1. *num.*45.

[f] *Itinerar. Cambriæ lib.*2. *cap.*6.

[g] *Camden. Brit. pag.*838.

[h] *Topograph. Hiberniæ Dist.* 2. *cap.*4.

[i] *De Britannicarum Ecclesiarum primordiis cap.*15. *pag.*636 &c. & 659.

[k] *Glossario, verb.* Coldei.

Dempsterus; *Et sanè secundus iis post Regem ipsum toto regno honor habebatur. Illi Episcopum è suo corpore eligendi potestatem habebant.* Sic in Apparatu. Atque in Historia Ecclesiastica, *Penes hos ab initio receptæ fidei, stabat Episcoporum electio, nec ullus antistes esse poterat, qui non ex eorum corpore aut per eos electus esset.* Sed, in Mantissa Apparatui subjuncta[a], existimat ille eos primò revera fuisse non tam Monachos quàm Canonicos Regulares seu Presbyteros monachatu nondum indutos, ídque ex eo quòd in Occidente illo Monachatum seculis in illis primitivis haud ita in usum receptum esse autumat. Quid verò heic *totum jus Keledeorum per totum regnum Scotiæ diebus in illis*, seu Turgoti, ut videtur, Episcopi Sanctandreani tempore, *transivisse in Episcopatum S. Andreæ* denotet, ex jam dictis fortè haud ita est obscurum. Nempe, anteà per secula compluria competierat eis, ex Usu seu Confederata inter se Disciplina atque per gentem illam, quà Christianismum induerat, admissa, Jus sibi Episcopum sive Unicum sive Plures, pro temporis locíve discrimine, eligendi, ordinandi, constituendíque (non dissimili modo ab eo quo præfectos sibi sive corporati sive cœtus qualescunque corporatorum instar qui sunt, eligere, ordinare, constituere variatim pro arbitrio soliti) ídque sine Episcopi alicujus, quà talis, ope singulari velut necessaria; quale quidem in Orientis Ecclesia illa, per secula itidem Christianismi primitiva, Alexandrina, Presbyterorum ibi cœtui, in Episcopo sibi sic constituendo parilíque, quantum ad Ordinem, Presbyterorum ac Episcoporum potestate admittenda, usitatum est, uti tum ex S. Hieronymo[b], ac commentariis S. Ambrosio[c] tributis, tum ex Eutychio Patriarcha Alexandrino[d] satis apertè quidem videtur ediscendum, atque à viris aliquot[e] summis Reformatorum ultrò inde & instantiùs nuper assertum est. Sed acritèr circa hanc rem, quà historica est, reluctantur tum ex ipsis Reformatis alii, ordinis utpote per se Episcopalis assertores perquam seduli, tum Pontificii aliquot, in quibus summas agit partes Dionysius Petavius[f], vir quidem doctissimus, qui autoritatem Eutychii elevans *omninò bene credulum lectorem* eum *postulare* dixerat[g], & postmodùm, in Appendice Tomi tertii[h] de Ecclesiastica Hierarchia viros illos insignes Claudium Salmasium & Davidem Blondellum pluribus, Eutychii causâ, exagitat, me etiam ejusdem editorem simul molliùs perstringens; atque ex vitis Patriarcharum seu Episcoporum Alexandriæ, à Severo Ben Masphaho è variis Ægypti monasteriis collectis & ex Coptica lingua & Græca Arabicè anno Martyrum 494 seu Christi 777, id est sub centesimum ante Eutychium annum redditis (ubi pauló alitèr scilicet de dignitate Alexandrina seculis in illis Episcopali fit narratio) atque ex aliis ab ipso disputatis, Eutychio fidem satis minutam esse sibi habet persuasum. Sed perpendat judicétque lector æquus. Horridulo serræ Contentionis Literariæ stridore haud mihi quidquam est insuavius. Abrahamus item Ecchellensis Maronita[i] qui Severum illum Petavio, hanc in rem, communicavit, scripsisse profitetur se Responsionem ad Eutychium quam lucem hactenus vidisse nondum mihi diligentiùs sciscitanti compertum. Certè

Culde-

[a] *Pag.146. Et vide eum Hist. Ecclesiast. lib.4. cap.386.*

[b] *Epist.84. ad Evagrium.*

[c] *In Epist. ad Ephes. cap.4.*

[d] *In Originibus Ecclesiæ suæ.*

[e] *Claudius Salmasius lib. de Episc. & Presb. & in Apparatu ad Lib. de Primatu Papæ, David Blondellus, alii.*

[f] *In lib. de Episcopis & Presbyteris, & in Theologic. Dogmat. Tom.3. in libris de Ecclesiastica Hierarchia.*

[g] *De Eccles. Hierarchia lib.1. cap.13. §.18.*

[h] *Subjunctâ Tom.4. Theologic. Dogmat. lib.2. cap.2. §.3. &c.*

[i] *In Historiâ sua Arabum pag.166. Chronico Orientali Parisiis 1651. inserta.*

Culdeorum heic in Occidente vetuſtiſſimum jus, Alexandrinorum illórum in Oriente Presbyterorum juri moríque item vetuſtiſsimo videtur planè ſuppar, ídque ut inter Scotos veteres ubique fermè locorum perquam diu receptiſsimum. Quinimò licet apud Bedam ipſum Scotiæ priſcæ Chriſtianiſmi, ut Angliæ ſuæ, mores diligentiùs enarrantem, Culdeorum nomen haud ſatis habeatur expreſſum, attamen reliquias aliquot ſeu veſtigia ejuſmodi Epiſcopalis juris, veluti ex eorum tunc Presbyterio ut Autore ſolùm legitimo &, pro conſtituentium arbitrio, Gubernatore perpetuò pendentis, haud ita obſcura exhibet ille, non modò ubi Epiſcopos, quaſi ſic creatos aliquot ſubinde ſine locis quibus præeſſent ſingularibus inter Scotos memorat, verùm etiam ubi Epiſcopalem vulgò dictam ſeu ſummam in Sacris tum Perſonis tum Rebus regundis, Abbatibus aliiſve ex ſimplici presbyterii ſeu Abbatiæ jure, ac ſine titulo Epiſcopali, Epiſcopíve, notione vulgari, alicujus indultu aliquo, poteſtatem ibi competiiſſe ſcribit. Inde enim de parili Epiſcoporum & Presbyterorum, nec diverſo ordine, aliiſque inde conſequentibus ſeculorum illorum illic obtinentibus, ſententia apertiſſimè cernitur. Etenim ubi de S. Columba agit ille[a], Hiberno illo, Presbytero & Abbate qui Pictos Septentrionaliores Chriſtianiſmo imbuit, & ſub finem ſeculi ſexti mortuus, in Iona inſula Scoticana maris occidui, ubi monaſterium ſibi conſtruxerat, ſepultus eſt, perplurima ait & in Britannia & in Hibernia per diſcipulos ejus propagata eſſe monaſteria, *in quibus omnibus idem monaſterium inſulanum* (jam dictæ inſulæ Hebridum celeberrimæ, *Hii*[b] illi nominatæ, unde & monaſterium illud ſcriptoribus *Huenſe* nuncupatum ſeu *Hiienſe*, nec omninò diverſæ ab ea quæ in editis Adamanni Scoti libris[c] de S. Columbæ vitæ toties IOVA pro IONA malè exaratur) *in quo ipſe requieſcit corpore, principatum tenet. Habere autem ſolet ipſa inſula* (quod etiam tum de Bedæ ipſius tempore tum de ſeculis anterioribus dictum) *Rectorem ſemper Abbatem presbyterum cujus juri & omnis provincia, & ipſi etiam Epiſcopi, ordine inuſitato, debeant eſſe ſubjecti, juxta exemplum primi Doctoris illius, qui non Epiſcopus ſed Presbyter exſtitit & Monachus.* Inde in Chronologia Saxonica Bedæ ab viro eruditiſsimo Abraha Wheloco nuper ex codicibus MS. priſcis ſubjuncta[d], legitur Nu ſceal beon æfre on Ii Abbod ⁊ na Biſcop. ⁊ þan ſculon beon underþeodde ealle Scotta Biſcopaſ. forðan þ Columban ƿaſ Abbad, na Biſcop; id eſt, *Hinc, præeſſe ſemper debet in Hii inſula, Abbas, non autem Epiſcopus; cui porrò omnes Scotorum Epiſcopi ſubjici debent, quoniam Columbanus* (ſic enim Columba hic etiam ſæpius nuncupatur) *Abbas fuit, non Epiſcopus.* Et in inſula Hii *plurimorum,* ait Beda[e], *caput & arcem habuere Scoti Cœnobiorum,* velut exemplar reliquis imitandum. Ita verò Abbati Presbytero ſubjecti Epiſcopi. *Ordine* quidem, ait Beda, *inuſitato*, ſed qui, ex more ibi vetuſtiſſimo ſeculorúmque illic anteriorum diſciplina, receptus. Non defuere qui Abbatem hunc Primatem inde Epiſcoporum omnium Hibernenſium habitum eſſe ſcripſerint[f]. Certè & Carolus à S. Paulo Bedæ locum illum, ut de Hibernia inſula dictum perperàm capit[g]. De eadem itidem Inſula & jure

[a] *Hiſt. Eccleſ. lib. 3. cap. 4.*

[b] *Vide Camden. in Inſulis Brit. pag. 848. & Iac. Uſſer. Armachanum in Britannicarum Eccleſ. Antiq. cap. 15. pag. 697. & 701.*

[c] *Apud Caniſium Antiq. lection. tom. 5. part. 2.*

[d] *Anno 563.*

[e] *Hiſt. Eccleſ. lib. 3. cap. 21.*

[f] *Notkerus in Martyrolog. 5. Id. Iunii. & vide Iacobi Armachani locos antè indicatos.*

[g] *Geographia Sacra pag. 170.*

* Vid. Historicall Acct of Church Govmt as it was in great Brittain & Ireland by ye Episc. Asaph. c. 7. S. 7.

jure monaſterii ejuſdem jam dicto ſingulari, idem paulò ante[a]; *Hujus monaſterium in cunctis penè Septentrionalium Scotorum* (tam Hibernenſium[b] quàm qui in Britannia Magna Septentrionaliori) *& omnium Pictorum monaſteriis non parvo tempore, arcem tenebat regendiſque eorum populis præerat* (cum omnimoda quæ circa Sacra verſabatur ſive Juriſdictione ſive Ordinis ratione; Thomas Stapletonus in verſione ſua Bedæ Anglicana[c], **had the soveraintie in ruling of their people**) *quæ videlicet inſula ad jus quidem Britanniæ pertinet, non magno ab ea freto diſcreta, ſed donatione Pictorum qui illas Britanniæ plagas incolunt jamdudum monachis Scotorum* (Hibernenſium) *tradita, eò quòd illis prædicantibus fidem Chriſti perceperunt.* Saxonica verſio ibi illud *cunctis penè* facit ſimplicitèr *cunctis.* ꝥ minſter, inquit, on eallum norþ Scottum ⁊ eallum Peohta mýnſtrum mýcelre tide Ealdorðom (quod planè heic Presbyterium eſt) ⁊ heaneſſe onfeng; Etiam Henricus archidiaconus Huntindonienſis[d]; *ejus monaſterium Septentrionalium Scotorum & omnium Pictorum arcem tenebat.* Et dein, de Monaſteriis in Hibernia & Anglia etiam plurimis propagatis locutus, *in quibus omnibus*, adjicit, *monaſterium* Hii *principatum tenet. Abbati autem illius inſulæ omnis provinciæ, & etiam Epiſcopi, ordine inuſitato, ſolent eſſe ſubjecti, quia Columba prædicator, non Epiſcopus fuit, ſed Presbyter & Monachus.* Et ſubjungit, *Cujus ſucceſſores, ejus imitatione, valdè claruerunt.* Scripſit autem Henricus hic, probatiſsimæ fidei hiſtoricus, ſub annum 1140[e], id eſt diu poſt tempus illud quo Keledeorum jus tranſiiſſe traditur, ut ſuprà, in Eccleſiam Sanctandreanam, & de monaſterio hoc loquitur, ut ſuo in ævo, veteri illo, etiam in Epiſcopos, jure utente, quod quidem advertendum eſt. Nec fortè jure illo hactenùs ſatis ceſſerant Abbas ibi & Monachi Presbyteri, tametſi per totum regnum Scotiæ jus illud tranſactione aliqua publicâ ſic tranſiviſſe tempore Turgoti aut circitèr, in hiſtoria illa Dunelmenſi tradatur. Quid quod etiam autor, quiſquis ille fuerit, Hiſtoriæ Jornalenſis perperam dici ſolitæ & Joanni Bromptono tributæ (qua de re mox plura) totidem cum Huntindonienſi verba[f] de Inſula hac atque Monaſterio ejuſque jure ſingulari adhibet verba? ubi[g] legendum pro *artem tenebat, arcem tenebat,* & pro *de Ariano*[h], *de Armach*[i]. Sed pariter ille ibi tempore ſibi præſente utitur, ac *principatum,* inquit, *tenet,* & *Epiſcopi ordine inuſitato ſolent eſſe ſubjecti,* quaſi dum vixit ille, illud in more retentum. Porrò de Presbyterii ibi ac Abbatiæ quantum ad hanc rem jure, etiam Beda[k]; *Ab hac ergo inſula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum inſtituendam in Chriſto miſſus eſt Aidanus, accepto gradu Epiſcopatus, quo tempore eidem monaſterio Segenius Abbas & Presbyter præfuit.* Atque expreſsiùs in eodem capite liquet, *in conſeſſu ac Concilio Seniorum,* id eſt Presbyterorum quales diximus (verſio Saxonica habet gemote heora witena, *conventu ſapientum eorum,* quos Beda ipſe[l] aliique[m] *majores Scotorum natu* appellant; Stapletonus, **the Peers of Scotland,** *Pares Scotiæ)* atque ex eorum decreto, Epiſcopum, ab eis petente Oſwaldo rege Northanhymbrorum, Aidanum pro more apud ipſos, ſub Segenio Abbate & Presbytero, S. Columbæ ſucceſſore, obtinente

[a] *Hiſt. Eccleſ.* 3. *cap.* 3.
[b] *Vide Iacob. Uſſerium Armachan. de Brit. Eccleſ. primordiis cap.* 15. *pag.* 700.
[c] *Antwerpiæ* 1565.
[d] *Hiſt. lib.* 3. *ann.* 565.
[e] *Balæus Cent.* 2. *ſcript.* 82.
[f] *Infrà col.* 786.
[g] *Lin.* 17.
[h] *Lin.* 41.
[i] *Beda lib.* 3. *cap.* 4. *Huntingdon. loco citato &c.*
[k] *Hiſt. Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 5.
[l] *Ibi cap.* 3.
[m] *Florentius Wigornienſis anno* 635.

eſſe creatum. Ibidem Beda, *Omnium*, inquit, *qui conſidebant, ad ipſum ora & oculi converſi, diligenter quid diceret diſcutiebant & ipſum eſſe dignum Epiſcopatu, ipſum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt. Qui gratiâ diſcretionis, quæ virtutum mater eſt, ante omnia probatur imbutus; ſicque illum Ordinantes, ad prædicandum miſerunt.* Id eſt, planè Epiſcopum eum illi, ſeu Presbyterorum & Abbatis Segenii conventus, Ordinabant. Saxonica, Ƿine to Biſceop gehalgodon, *illi Epiſcopum eum conſecrabant.* Idem[a] paulò antè de Monachis illis verba faciens, *Monachus*, inquit, *ipſe Epiſcopus Aidanus, utpote de inſula, quæ vocatur Hii, deſtinatus*; ubi editiones puto cunctæ, eæque ſane numeroſæ, ante Latino-Saxonicam viri doctiſsimi Abrahæ Wheloci[b], prodigioſum inſulæ habent, ex librariorum incuria, nomen *Hydeſtinatus.* Atque inde Nicolao Harpsfeldio[c] *Hideſtinatus* & Thomæ Dempſtero[d] *Hydeſtinatus* fit inſula ac monaſterium unde prodiit Aidanus, quaſi planè aliud omnino fuiſſet ab *Hii.* Sed hallucinatio egregia eſt[e]. Planiſsimè legendum *Hii, deſtinatus*, id eſt inde ab Abbate & Monachis Presbyteris ibi Conſtitutus, Ordinatus, in Epiſcopi Gradum creatus miſſúſque. Ita expreſsim etiam legitur periocha illa è Bedæ MSS. in Hiſtoria quam diximus Dunelmenſi recentiori[f]. Et Alfredi Regis Saxonica, Eac munuc ſe ylca Biſceop Aidan wæſ he ſended of ðam ealande ⁊ of þam mynſtre ðe. Ƿii iſ nemed. Adeóque error eſt manifeſtiſsimus, utcunque diu etiam à viris doctis ita receptus. Thomas Stapletonus vertit, **And the Bishop himſelf was a monk of the yle which is called Hydeſtinate.** Planè dicendum fuiſſet, **And the Biſhop himſelf Aidan was a monk, Appointed or Ordained [to be a Biſhop] from the Ile called** *Hii.* Alii autem (ut maximè Hector) *conventum*[g] illum *ſeniorum*, à quibus deſtinatus eſt ſeu creatus Aidanus, expreſsim pro Epiſcopis ſeu eorum Synodo perperàm ſumunt. Poſtmodum item de ſucceſſore ejus Finano, *Succeſsit ei*, ait Beda[h], *in Epiſcopatum* (Lindisfarnenſem ſcilicet) *Finan, & ipſe illò ab Hii Scotorum inſula ac Monaſterio deſtinatus* (ubi vocabuli illius idem qui ante uſus) *ac tempore non pauco in Epiſcopatu manſit.* Atque alibi in eundem ſenſum dicitur ille Bedæ[i], *gradum Epiſcopatus, à Scotis Ordinatum ac Miſſum, accepiſſe.* Paritèr Finanus creatus eſt ut Aidanus, atque alios in Anglia etiam ille ordinavit[k] epiſcopos. *Trumhere* item Anglus, epiſcopus Merciorum, ſimul & Lindisfarnenſis & mediterraneorum Anglorum, *edoctus* Bedæ[l] dicitur *& Ordinatus à Scotis*, ubi Alfredi regis verſio gehalgad fram Scottum, *conſecratus à Scottis.* Hæc jam dicta ad ſeculum ſeptimum attinent, cujus ſub medium ſeu annum 660, ut expreſsim Beda[m], *non erat tunc ullus excepto illo Wine* (Occidentalium Saxonum ſeu Wintoniæ epiſcopo) *in tota Britannia* * *Canonicè Ordinatus.* In Gallia[n] enim, juxta canones receptiores, Ordinatus fuerat ille. Undenam verò nullus præter eum *Canonicè in tota Britannia Ordinatus?* Planè quoniam ex Seminario illo Hiienſi ſeu Presbyterii jure tunc Scotico, ſecundum jam oſtenſa, per ſucceſsiones reliqui omnes tum ſuperſtites creati fuerant. Quæ ſanè res tandem Anglis haud parùm ſeculis in illis diſplicuit, unde Oſwius Northan-

[a] Lib.3.cap.3.

[b] Londini 1643.

[c] Hiſt.Eccleſ. Secul.7.cap. 31.

[d] Apparat. lib. 1. cap.15.

[e] Videſis Iacob. Vſſerium Armachanum de Brit.Eccleſ. primordiis cap. 15. pag.697.

[f] MS. in bibliotheca Cottoniana fol.3.1.

[g] Scot.Hiſt.lib. 9. fol.175 &c.

[h] Lib.cap.17.

[i] Ibid.cap.25.

[k] Ibid.cap.21. & 22. & vide Hiſt.Eccleſ. Dunelm.lib.1. cap.4.

[l] Ibid.cap.24.

[m] Lib.3.cap.28.

[n] Malmesbur. de geſt. Pontif. lib.2.

* Vid. An historicall Acc[t] of Church Governm[t] as it was in Great Brittain & Ireland &c. p. W. Lloyd Episcop. Assaph. c. 6. § 6. 7. 8. 9. 10. ubi Seldeno fusè respondetur.

Northanhymbrorum & Ecgbertus Cantuariorum reges à Roma petierunt[a] viros ejuſmodi qui Canonicas Sanctiones hac in re aliiſque ſatis obſervarent. Hinc tandem Theodorus archiepiſcopus Cantuarienſis circa annum 670 à Vitaliano Pontifice Romano miſſus, eas ita invexit obſervaríque curavit, ut Scoticana illa ſeu Presbyteralis Culdeorum Ordinatio apud Anglos diutius neutiquam admitteretur. Sed verò apud Scotorum Culdeos, maximè in Monaſterio illo inſulano ſeu Hiienſi, quod velut caput & ſedes primaria eorum erat, jus priſtinum vetúſque retinebatur. Nec omninò antè mutatum fuerat ex eo quòd, paulò poſt annum 420,* Palladius à Cœleſtino Pontifice Romano *ad Scotos*[b] *in Chriſtum credentes miſſus*, *primus* ibi factus eſt inde *Epiſcopus*, generatim item *Epiſcopus* & *Apoſtolus Scotorum* dictus, & Canonicè Ordinatus. Unde Hector Boethius[c], *Erat Palladius primus omnium qui ſacrum inter Scotos egêre magiſtratum à ſummo Pontifice Epiſcopus creatus; quum antea populi ſuffragiis ex Monachis & Culdeis Pontifices aſſumerentur.* Etiam Buchananus[d], *Creditur Palladius primus, Epiſcopos creaſſe. Nam ad id uſque tempus, Eccleſiæ abſque Epiſcopis per Monachos* (ſeu Culdeos illos) *regebantur, minore quidem cum faſtu & externa pompa.* Et Mariano, Sigeberto[e], aliis, *Primus* Scotorum *epiſcopus* vocatur. Etenim diſciplina à Palladio canonica ſic introduci cœpta mores, hanc circa rem, adeo ibi receptos, nec abolere quibat nec impedire, ut ex oſtenſis etiam, ſi tempora animadvertas, palàm liquet. Et ſignantiùs quidem *Abbas & Presbyter* vocitari ſolebat Præfectus monaſterii illius Hiienſis, uti aliorum itidem per Scotiam, ut inde denotaretur ampliſsima ex nominibus illis, juxta jus ejuſdem ſingulare, poteſtas. Inde etiam Adamannus ſub annum 700 *Presbyter & Abbas monachorum qui erant in inſula Hii*, ut ex Columbæ ſucceſſoribus, Bedæ nuncupatur[f], & Sigeberto[g], *Presbyter & Abbas Scotorum*, quod generale apud illos nomen dignitati ejus ſingulari conſonum. Plerique eundem illum faciunt cum eo qui, uti alii monachi, vixit in ſanctimonialium monaſterio *quod*[h] *Coludi urbem cognominant, urbem* item *Colodanam*, *Coludanam*, & Coludeſ burh; unde etiam *Coludius* dictus, ut Balæo, Geſnero, Poſſevino, aliis[i]. Etiam *ordinis* eum vocant interdum *Apoſtolici* & *monachum ſine votis.* Sed Arnoldus Wion[k] binos facit Adamannos, alterum Abbatem Hiienſem, alterum Coludium hunc. Dictum autem eum ſic eſſe ait Thomas Dempſterus, *ab urbe Scotiæ in Mæatis ſeu Merchia, Ptolemæo Colana* (Colania) *Bedæ Coldana, & Coludi. Hodie verò eſt* **Coldinghame**, *& non ſine ſanctitatis opinione, multorum Monachorum pater.* Certè non ſuſpicari nequeo in *Coludi urbe*, quæ id genus etiam aliis heic ejuſmodi vocibus denotatur, latere ſeu obſcuriùs exhibere ſe veterum Culdeorum nomen, utpote eorum frequentiâ aut ſolenniori forſan conventu, præ locis aliis, nobilitatâ. Nec ita Colaniæ Ptolemæi (quam etiam alii[l] pro **Coldingham** heic accipiunt) ratio ex ſono habenda ulla. Beda autem etiam Nyniæ (qui *Nimas* aliis[m] dictus & *Ninianus*[n]) velut nomine quidem Epiſcopi Ad Candidam Caſam, meminit; loci ſcilicet in occiduo

*Vid. Episcop. Assaph. c. 2. §. 6. et alibi pass.

[a] *Beda lib.3. cap.29. lib.4. cap.1 &c.*

[b] *Beda lib.1. cap.13. videſis Th. Dempſter. Hiſt. Eccleſ. lib.15. ca.998. et Baron. tom.5. ann.429. §.1. &c.*

[c] *Scot. Hiſt. lib.7.*

[d] *Rer. Scotic. lib.5. Rege 42. addeſis Thom. Dempſter. hiſt. Eccleſ. lib.3. cap.313.*

[e] *Ann.432.*

[f] *Beda lib.5. cap.16.*

[g] *De ſcriptoribus Eccleſiaſt. cap.64.*

[h] *Beda lib.4. cap.25. & 19.*

[i] *Vide Th. Dempſter. hiſt. Eccleſ. lib.1. cap.3.*

[k] *In Ligno Vitæ li.3. pa.408.*

[l] *Camden. Brit. pag 682. & Ptolemæi editores &c.*

[m] *Alcuin. apud Malmesb: de geſt. Pontif. lib.3. in Epiſc. Candidæ Caſæ:*

[n] *Martyrolog: Rom.16. Septembris. Hector. Boeth. Hiſt. Scot. lib.7. &c.*

Angliæ & Scotiæ confinio sic nominati, *eò quòd ibi Ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more* (Nynias) *ille fecerit*, ut Bedæ verba sunt; unde & Scotis & Anglis eâdem notione **White-hearne** etiamnum vocitatur quemadmodum olim Saxonibus æt Hƿitan Ærne[a] unde Episcopi illic etiam *Witternenses* dicti[b]. Nec alium esse conjectat vir doctissimus[c] ab Novantarum urbe Λευκοπιβία Ptolemæo[d] sic dicta quæ, pro *Luguvallum* apud Antoninum[e] sumta, ab aliis Carleolum esse existimatur. Conjectura illa maximè nititur securâ nimis lectionis Ptolemaicæ (de qua etiam obitèr monere liceat) mutatione. Non solùm enim legit ille Λευκοπιδία, quasi sic in Ptolemæi legeretur exemplaribus, sed dum de urbe illa disquirit, *Quid ergo*, inquit, *si Candidam Casam, quam Britanni dixerunt, Ptolemæus suo more Græcè Λευκ' οἰκίδια converterit? id est domicilia candida, pro quo Librarii Leucopidiam nobis obtruserunt.* Sed verò Ptolemæi codices editi constanter habent heic Λευκοπιβία non Λευκοπιδία uti etiam codex ejusdem pervetustus optimúsque MS. Bibliothecæ Arundellianæ. Conjecturam etiam hanc in Thesauro suo Ortelius ut advertendam exhibet. Atqui, cum certum sit ex ipso Beda, nomen illud Candidæ Casæ sub Niniano ob ædes ibi ab eo candidas extructas, primò ortum esse, id est non ante annos post Ptolemæum 450 aut circitèr elapsos, quî fieri possit ut in nomine Ptolemaico domiciliorum illorum candidorum inde ratio fuerit habenda ulla? Adeóque lectio apud eum recepta proculdubiò retinenda. Tametsi autem Nynias heic vocetur Episcopus veluti per prolepsin ex sede ibi, dum Beda scripsit, episcopali adhibitam, uti etiam ab Alcuino[f] aliísque; unde Hectori[g], *Episcopus* dicitur *sanctitate & miraculis clarissimus ac Casæ Candidæ pontificalis in Galdia* (**Galloway**) *sedis primus institutor, ubi & ædem condidit divo Martino suo avunculo sacram*, atque Bellendenus ejus interpres, **Saint Niniane the first bischop of Galloway quhair he biggit ane kirke in the honour of S. Martyne his eyme**; atque etiam in vita ejus inter sanctos *Episcopus*, & in Martyrologio Romano[h] *In Scotia Episcopus* nuncupatur, & de eo Joannes Leslæus[i], Hectoris sequax, *sedem episcopalem in Galdia primus fixit*; nihilominùs nomen illud ei sic tributum, neutiquam in Episcopalem, notione vulgari, dignitatem seu Canonicè evectum illum, aut Abbatis aut Presbyteri Ordine superiorem fuisse, indicare saltem apud Bedam, videtur, sed ex Presbyterii & Abbatiæ jure illo ibi singulari Episcopali neutiquam inferiori, uti etiam Columbam, tantùm præfuisse. Nam expressim postmodùm Beda, de Loci illius aliorúmque episcopatibus sui temporis verba faciens[k], atque episcopos ipsos recensens, *Pechthelm*, inquit, *in ea, quæ Candida Casa vocatur; quæ nuper, multiplicatis fidelium plebibus, in sedem pontificatus addita, ipsum Primum habuit Antistitem*, ubi Saxonica versio, ⁊ he wæs ðære stowe se ærresta biscop, *Et is erat loci illius episcopus primus*, quod ad annum spectat 723 adeóque tempora Nyniâ multo recentiora. Et expressim Historia Dunelmensis[l] recentior quam diximus; sub annum 664 id est diu post Nyniam, *Candida Casa necdum episcopum habuerat.* Etiam Malmesburiensis

[a] *Vers. Sax. Bed. hist. Eccles. lib. 5. ca. 24.*
[b] *Malmesb. de gest. Pontif. lib. 3.*
[c] *Camden. Britan. pag. 693.*
[d] *Geograph. 2. cap. 3.*
[e] *In Itin. Londinio Luguvallum.*
[f] *Apud Guil. Malmesbur. de gestis Pontif. in Episc. Candidæ Casæ. Chronolog. Sax. Bedæ subjunct. anno 563. Henric. Huntingd. lib. 3. ann. 565.*
[g] *Hist. Scot. lib. 7.*
[h] *Septemb. 16.*
[i] *De rebus gestis Scot. lib. 4. pag. 133.*
[k] *Hist. Eccles. lib. 5. cap. 24.*
[l] *MS. in biblioth. Cotton. fol. 6. 1.*

ſis in epiſcopis Candidæ Caſæ, licet, apud ipſum, ex Alcuino Ninyas (*Nimas* ibi legitur) Epiſcopus generatim vocetur, tamen *Ibi*, inquit[a], *ſub extremo Bedæ tempore primus factus eſt Epiſcopus Pethelmus*, id eſt ſecundum jura Epiſcopalia ſingularia & receptiora & Canonica quæ alibi plerunque in Chriſtianiſmo obtinere tunc ſolebant; utcunque aliis antè, Abbatum & Presbyterorum nomine, aut ſaltem Epiſcopi in dignitatem ita ſingularem, non omninò Canonicè, ſed interim pro more loci ſeculíque, evectis, eadem quæ ad Epiſcopum vulgò ſic dictum indéque diſcriminatum ſpectare exiſtimabantur, perficere eſſet in more poſitum; ídque tum quoad Juriſdictionem tum Ordinem. Et quidem poſtmodùm etiam inolevit, ut Abbates illi quales diximus & Presbyteri, in recenſione Epiſcoporum[b], locum, illo nomine pariter, licet revera ex diverſâ, juxta jam dicta, Origine & Notione, ſortirentur; id eſt, per prolepſin ex fama poteſtatis eorum per anteriora tempora, non ſatis animadverſa, ut Epiſcopi illic vulgares accepti, nominatíque. Certè de epiſcopis illis Scoticanis vetuſtioribus haud ita juxta Canones receptos, ſed à Presbyterio, ut dictum eſt, ſimpliciùs ordinatis, nec ſedibus, ut aliàs ſolitum, affixis ſed *vagantibus qui parochiam non habent, nec ſcimus* (ut de ejuſmodi etiam alibi aliis loquuntur Patres Synodi Vernenſis[c] anno Chriſti 755 celebratæ) *de ordinatione eorum qualiter fuit*, mentio expreſſior inſuper habetur in Concilio Cabilonenſi[d] ſecundo, anno 813 Chriſti habito, ubi legitur, *ſunt in quibuſdam locis Scoti qui ſe dicunt Epiſcopos eſſe, & multos negligentes, abſque licentia dominorum ſuorum ſive magiſtrorum persbyteros & diaconos Ordinant: quorum Ordinationem, quia plerunque in Simoniacam incidit hæreſim, & multis erroribus ſubjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno conſenſu decrevimus.* Et de hiſce videſis etiam plura apud Carolum à S. Paulo[e]. Quinimò ſanè ex jam dictis conjicere non eſt abſonum, ideò, ſaltem alias inter rationes, Wilfridum, cum in Archiepiſcopum Eboracenſem, anno 720, ab omnibus electus eſſet, primò *perſtitiſſe* (ut Malmesburienſis[f] verba ſunt) *negare, ne ab epiſcopis Scottis, vel ab iis quos Scotti Ordinaverant, conſecrationem ſuſciperet, quorum communionem ſedes aſpernaretur Apoſtolica.* Sejunxerat ab illis quidem eum alióſque ſchiſma eorum de Paſchate illud notiſſimum. Sed acceſsiſſe etiam incertam illam ac minimè, juxta ſententias alibi receptiores, Canonicam eorum Ordinationem, quâ terræ etiam alienæ nimium ut vides ex Synodo Cabilonenſi illa turbarentur, neceſſum eſt ut cenſeamus. Expreſsim Beda, eos qui Scotos ſequebantur, tradit[g] Riponenſi monaſterio ab Alfrido Rege eis tunc dato maluiſſe cedere *quam Paſcha Catholicum ceteróſque ritus Canonicos, juxta Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ conſuetudinem, recipere*; in quibus *Ritibus Ceteris* dubitandum non eſt ſingularem illam Epiſcoporum Presbyteralem Ordinationem, juxta antè oſtenſa, locum habuiſſe planè primarium. Summa demùm eſt, penes Keledeos illos ſeu Presbyteros ejuſmodi fuiſſe, per Scotiam veterem, jus, ut tum ſine Titulo Epiſcopali, tum Titulo illo, pro ſuo inter ſe arbitrio, ab ipſorum aliquot variatim tributo indutóque, ſed ex Presbyterii

[a] *De geſt. Pontific. lib.3.*

[b] *Vide Ultonienſ. Annal. apud Jacob. Uſſerium Armach. in Brit. Eccleſ. Primord. cap. 15. pag. 701.*

[c] *Cap.13. Binius tom.3. part. 1. ſect. 1. pag. 398. edit. 1618. Sirmondus Concil. Gallican. Tom.2. pag.31.*

[d] *Cap.43. Binius tom.3. part. 1. ſect.2. pag. 195. Sirmondus Tom.2. pag.317.*

[e] *Geograph. Sacra pa.167.*

[f] *De geſtis Pontif. lib.3.*

[g] *Lib.5. cap.20.*

byterii sui simplici jure præeunte apud illos omninò, neque ex Episcopali aliunde petita consecratione, ullatenus pendente, tam quæ Ordinis quàm quæ Jurisdictionis Episcopalis dici solent liberè præstandi perficiendíque; quale quidem etiam Chorepiscopi in Germania, Galliis, alibíque, sibi sæpiùs arrogare solebant[a]; utcunque eo nomine non semel eò quòd in Canones de Ordinatione Episcopali ab Hominibus introductos, licet non in ipsum jus Divinum, deliquissent, à Pontificibus Romanis damnati fuerint. Certè in Paganismo Romanorum veteri è cujus exemplis, maximè circa Sacra, non pauca in Christianismum variatim desumpta sunt, Sacerdotes omnimodi, quasi nunc diceres Presbyteri, Pontificum itidem ac Αρχιερέων nomine, quasi etiam Episcoporum diceres, ex more fruebantur; ita tamen ut juxta Populi Jus Nominationis atque Jus Collegii singulare Institutionis seu Canonicæ (ut juxta mores nostros dicere liceat) Ordinationis seu Cooptationis aut demùm secundum Jura Principum, in quos jus jam dictum Populi transiit, ab eisdem Pontifex Maximus seu Αρχιερεὺς Μέγας uti & collegæ adsciti crearentur. Adeóque Ordo paritèr illis universis ipsíque Pontifici Maximo communis idémque erat, licet Gradu seu Dignitate hic ita à Populo seu Principe ac Collegio creatus præcelleret. Compluribus observatu, hanc circa rem, in Roma veteri dignissimis tantundem apertiùs ostendit vir doctissimus Jacobus Gutherius Jurisconsultus egregius[b], quem, si placet, consulas, ubi etiam quod habetur de Pontificum seu Sacerdotum ejusmodi διὰ βίου *ad vitam* seu perpetuorum jure animadvertendum. Jam verò sub tempora quibus Turgotus in Episcopatum S. Andreæ evectus est, seu circa annum 1110 Jus illud totum (si historiæ Dunelmensi jam allatæ fides) Keledeis ademtum est translatúmque in Episcopatum illum Canonicè undiquaque institutum, adeò ut secundum vim & sensum ejusmodi Ademtionis Translationísque, Keledeorum conventus nullus, quà simplicitèr talis, jura illa pristina Episcopalia ex Presbyterii jure pendentia indéque ortum sortita, dein legitimè exercere posset, sed jura illa pristina eorúmque appendices universi, aut in Episcopali S. Andreæ sede illa Canonicâ velut immergerentur, aut ab ea postmodùm semper sibi, sed Canonicè, aut quasi in Canonica sic versa, retinenda essent usurpandáque. *Transire* enim *Jus* seu *Dominium* apud Jurisconsultos[c] est sic legitimè *Transferri* ut ejus ad quem transfertur omnino fiat. Verùm, ut in rebus hujusmodi fieri assolet, quemadmodum tum Chorepiscopi jam memorati, utcunque damnati, juribus Episcopalibus dictis omnimodis nihilominùs se, pluribus in locis, audaciùs posteà immiscebant, tum Abbates[d] etiam, licet non Exemti, parilia sibi, utcunque inhibiti, ex Abbatialis Presbyterii facultate, sibi jura subinde vendicabant (& sanè etiam absque Episcopali dignitate Abbates, quà tales, ex indulto Pontificis Romani, quod planè jus Humanum est, nec aliter atque alia quæcunque jura Humana Divino fundatur, pari cum Episcopis seu pleno tam Ordinis interdum quàm Jurisdictionis semper jure ritè frui, à Jurisconsultis[e] satis

[a] *Epist.4. Damaso tributa, Leo Magn. Epist.88. Nicolaus 1. in Epist. ad Rudolphum Bituricensem cap.1. Dist.68. c.4. & 5. & videsis Anton. Augustin. in Juris Pontificii Epitome lib.6. tit.1.*

[b] *De vetere Iure Pontificio lib.1. cap.6, 7, 8 &c.*

[c] *L.80. D. tit. de legatis 2. L.14. D. tit. de rebus creditis l.7. §. ult. tit. de rebus eorum qui &c.*

[d] *C.12. Extr. tit. de Excessibus Prælatorum, Innocent. 3. in Concil. Lateran. ca.60.*

[e] *Videsis Ascan. Tamburinium de Iure Abbatum Disp. 1. 2. & 19. & Tom. 2. Disp. 14.*

ſatis conceditur) ita ſanè compluribus poſt Turgoti Epiſcopatum Sanctandreannm annis, ſexaginta aut circitèr, haberi videtur Keledeorum tranſlationi illi per Scotiam juris ſui aut renitentium aut illam non ſatis admittentium, ſed jus ſuum priſtinum aut mordicùs retinentium aut enixiùs revocantium, luculentiſſimum veſtigium apud Petrum Bleſenſem, ſub Henrico ſecundo ſeu anno 1170 florentem, ubi inſeritur epiſtola ab ipſo opinor conſcripta[a], nomine Richardi tunc Cantuarienſis Antiſtitis ad Epiſcopos Angliæ de non admittendis Epiſcopis illiuſmodi exteris ac vagantibus, in qua legitur, *Sed & diebus iſtis quidam pſeudoepiſcopi Hibernienſes aut Scoticæ linguæ ſimulantes barbariem, cum à nullo impoſitionem manus acceperint, Epiſcopalia populis adminiſtrant.* Et paulò poſt, *Quoniam igitur ex talium adminiſtratione in Eccleſia Anglicana multiplex occaſio ſcandali jam emerſit, eóſque, quorum ordinatio dubia eſt, Sacri Canones non admittunt, univerſitati veſtræ mandamus atque præcipimus quatenùs per veſtras diœceſes generalitèr prohibere curetis ne tales miniſtrare permittantur Epiſcopalia qui Barbaræ Nationis ſunt atque Ordinationis incertæ.* Sanè apud hoſce, Keledeorum jus ipſum vetus aut ſimile aut demum ejuſdem obtentus ſuperſtes videtur diu poſtquam ſic tranſiviſſe narratur totum eorum jus in Eccleſiam Sanctandreanam. Sed verò Dempſterus, de Jure eorum illo vetere locutus, id *primùm,* ait in Apparatu[b], *in electione Sanctandreani Epiſcopi Cellachi II abrogatum, tranſlato jure ab iis ad Clerum, Scotichron. lib. VI. cap. XXIV.* & poſtmodùm, in Hiſtoria Eccleſiaſtica[c] gentis Scotorum, remanſiſſe ait penes illos jus illud, *donec Guilielmus Lambertonus à Canonicis electus S. Andreæ Epiſcopatum tenuit, ut in titulis Memorabilibus lib. VII. cap. III. dixi. Sed huic electioni reclamarunt Keldei & maximè Auminus eorum princeps Romam provocavit & eò ſe contulit, ſed incaſſum. Nam non modò electus approbatus à Pontifice ſed omne jus deinceps Keldeis abrogatum, Scotichronicon lib VI.* Anno ſcilicet 1298. Certè cœnobitarum ſeu Monachorum cœtum in Eccleſia illa, uti in aliis, per ſecula vetuſtiſſima ex Keledeis ſic dictis conſtitiſſe verum eſt, ſi fides ſcriptoribus Scoticanis qui etiam ſcribunt Conſtantinum III, Ethi ſeu Heddi filium, Scotiæ Regem circa annum 940, *ſummo depoſito magiſtratu in piorum cœtum qui in divi Andreæ Apoſtoli tum ædibus erant* (*Cultores Dei ea ætate*; id eſt Keledei) *migrantem, tonſum ſe cœnobio ſacrâſſe,* ut Hectoris verba ſunt[d], pro quibus ſubſtituit Bellendenus, **he paſt to the Abbay of ſainct Andros and ſcheaf him thair ane chanon.** Joannes autem Fordunius, in Scotichronico MS.[e] *regno ſponte dimiſſo, religionis in habitu Deo ſerviens apud Sanctum Andream, Killideorum Abbas effectus, annis quinque vixit.* Scilicet poſt excidium illud Broningfeldiæ graviſſimum, ab Anglis ſub Athelſtano rege illatum. Habetur etiam Chronicon rythmicum MS.[f] à Scoto mihi anonymo linguâ vernaculâ congeſtum, ídque à ſeculis vetuſtiſſimis uſque ad Robertum tertium Regem ſeu annum 1405, ſed tam in capite quàm calce mutilum, ubi, de Conſtantino hoc habitum apud S. Andream Keledeorum ſumente, legitur,

Heddis ſon, callit Conſtantin,
Kyng was thretty yhers and nine.

Kyng

a *Petr. Bleſenſis Epiſt. 53.*

b *Cap. 13.*

c *Lib. 1. cap. 45. & videſis Iacob. Uſſerium Armachanum de Britannic. Eccleſ. primordiis cap. 15. pag. 659.*

d *Hiſt. Scot. lib. 11. fol. 217. 48.*

e *In bibliotheca Cottoniana lib. 4. cap. 23.*

f *Ibidem lib. 6. fol. 97. 2.*

Kyng he cessit for to be
And in Sanct Androis a KYLDE.
And thar he lissit yhers five
And Abbot made, ended his lyve.
Of him thar war thir Verse
In Latyne wrytten to rehers:
Constantinus idem cujus pater Hed *fuit Abbas;*
Bis deca Rex annis vixerat atque decem.
Andreæ Sancti fuit quinquennis in orbe
Religiosus ibi &c.

Atque pro Latinis interserta hujusmodi Apollinis carmina heic illic habet autor hic perplurima. De Rege illo Buchananus[a], *Ejerato sponte magistratu ad Culdeos hoc est Dei Cultores (ita enim illius ætatis homines monachos vocabant) se velut in portum recepit ac reliquos vitæ annos quinque inter eos ad Fanum Andreæ transegit.* Adeóque, quantum video, jus illud à Keledeis per universum regnum Scotiæ translatum in Ecclesiam Sanctandreanam, ita debet intelligi ut quicquid ad reliquos alibi Keledeos, juxta pristina eorum jura attineret, id totum jam ad Keledeos Sanctandreanos seu illorum cœtum ibi cum Episcopo suo conjunctum transfunderetur. Sed verò dum non secundum historiam quam citavimus Dunelmensem de *diebus illis* in quibus sic translatum est jus illud, id est Turgoti Episcopi ævo seu circa annum 1115, translationis seu cessationis ejusmodi juris collocat ex Scotichronico suo Dempsterus, sed sub annum 1298, perquam mirum mihi videtur, si modo eousque Keledeorum per Scotiam jus pristinum illud singulare durâsset, quòd nullam eorum mentionem nedum res juxta jus illud gestas ullas comperiamus apud scriptores Scoticos ubi diligentiùs Interdictum illud Scotiæ universæ, uti & Angliæ, ab hirudine illa nummorum nequissima, Gualone Cardinale, Innocentii tertii circa annum 1218, seu tempore Alexandri Regis secundi diúque, ut vides, ante annum illum 1298, in Britanniam legato illatum, Excommunicationésque tam Cleri totius, excepto Guilielmo Episcopo Sanctandreano in Galliis tunc agente, quàm Populi conjunctas uti & Absolutiones enarrant[b]. De *prælatis & clericis* & *omnibus clericis tam Religiosis quàm secularibus* tyrannide Gualonis, etiam Rege & Laicis universis, gravissimâ oppressis; de hisce per se ab Archiepiscopo Eboracensi & Episcopo Dunelmensi, ut alii, alii Sarisburiensi, impetratâ priùs à Gualone, uti legato, veniâ, Berwici Absolutis; de illis in ampliorem nebulonis prædam, usque dum se nummorum vi redimerent, Interdicto & Excommunicatione constringi jussis; Et demùm de singulis ob intolerabilem rei nequitiam conquerentibus affatim loquuntur. Et Chronicon-Scoticum MS.[c] quod diximus Rhythmicum.

The Archebuschoppe of york that yher
Be autorite and power
Off the Pope assoiled then
Alexander our king and his lawit men.

[a] *Rer. Scotic. lib.6. Rege 75.*

[b] *Hector. Boeth. Scot. Hist. lib. 13. fol. 282. Io. de Fordun in Scotichron. lib. 6. cap. 23. &c. Buchanan. Rer. Scotic. lib. 7. Rege 94. Chronic. Melrosense Ms. in biblioth. Cottoniana anno 1217 &c.*

[c] *In biblioth. Cottoniana lib. 7. fol. 131. 2.*

Bot

Bot the Bischopis and the Clergy
Whit he leit in Cursing ly
Al bot of Saint Andrewis se
The bischop Wilyam; for cause that he
In the kynrik was of Frawns
Al the time of this distans
That was betwyn the realmys twa
Scotland and Inglande; bath war ya
Of this dissese. But tretois past
To this legat at the last.
His power he commytted then
Tyl twa commendyt famous men,
The tane was Priour of Durame
The tother Archedeyn of york, Gawter be name
Was the tother, and to thir twa
Furme and power he gaf alswa
That the Clergi of Scotland
That in this Cursing was lyande,
Tham til bring til his presens
That had but litil til their dispens.
Qwhen thai herde qwhar the Depputis war,
Bathe hewid and fut and schanks bar
Sulde kneyl and ask in thar presens
To be assoilyende of that sentens,
And bind them til halykirkys law.
Than fyrst the Deputis sulde til them scaw
Thar fra them in furtheryng mar
Thay sulde never be contrar
To the kynrik of Inglande
Na to the kyng in it regnande,
In makyn, helpe, nor in counsayle,
Favor, rede, nor suppowale,
Bot gif it war in thar defens
Under the payne of Reincidens.
To this thai fande a cawtion
And tuke thar absolution.
The Deputis al thus chargit past
Into Scotlande alssa fast
Northe attour the wattyr of Tay
Til Abbyrbrothole, and thar bad thai,
And thar gaf absolution
As thai had in commission
To the clerks that come of the Northlandis
That to them soucht in thar erandis

That thai pure and sympil thoucht
And litil had to gif, or noucht.
The bischopis and the gret prelatis
And rentyt clerks of gret statis
And the kyngs famyliers,
Clerks gret, in to thar yhers
That bundyn war in that sentens,
He bad them cum til his presens,
Sin thai war bettyr bodyn to pay,
He assignyt thaim a set day
And stede, that was at Allerton
To take thar Absolution.
Sum of tha that riche he kende,
For malis to the cowrt he sende,
And part he assoilyende thar
That tyl hym most pleassand war
Be gifts or be othir thyngs
As acquyntans, slychts or flechings.
Al thus he oyssit his malice
Agayne Scotlande mony wisse.

Cleri per Scotiam tunc universi, ejúsque generum singulorum, in jam dictis gerendis, gravissimè turbatorum sic mentio amplissima apud Scriptores illos habetur; nihilo omninò de Keledeorum Jure aut More intereà adjecto, utpote diu, ut ostensum est, antè ademto & in ecclesiam Sanctandreanam translato. Haud pauca in Historiis Scotorum occurrunt alia, per intervallum illud à Turgoti ævo ad annum illum 1298, quæ tantundem manifestò satis exhibere videntur; maximè verò quæ sæpiùs in Chronico Melrosensi[a] præ aliis reperiuntur de Episcoporum Sanctandreanorum, Glascuensium, Candidæ Casæ, aliorum complurium uti & Abbatum Priorúmque per Scotiam electionibus ac circa eas subinde controversiis aliquot subortis, ídque per annos tunc retroactos quamplurimos, nullâ omninò Keledeorum interventûs obtentûsve mentione habitâ, nec aliter sanè quàm ut inde planè sit eliciendum Canonicas tunc sanctiones, cum Jure Regio, circa electiones ejusmodi publicè illic per intervallum illud receptas esse, spreto prorsus, si quid è contrà obtenderetur ex veteri illo Keledeorum jure quod sic diu antè disparuisset. Verbi gratia Anno 1253 *David*, inquit Chronicon illud, *Episcopus S. Andreæ ex hac luce transivit, post cujus transitum facta est dissensio in electione, unde facta appellatione Prior Sancti Andreæ ex una parte legatos cum suis Canonicis & Rex ex altera parte suos nuncios cum magistro Abel ad Curiam Romanam transmiserunt. Sed magister Abel ut fertur magis diligens suam promotionem quàm Regis aut Regni honorem à summo Pontifice seipsum in Episcopum consecrari fecit & sic à curia discessit. Obiit dominus Gillebertus Episcopus Candidæ Casæ post quem electus est dominus Henricus Abbas*

[a] *Ms. in bibliotheca Cottoniana.*

Abbas de Sancta Cruce; & de Sancta Cruce factus est Abbas dominus Radulfus ejusdem domus Canonicus. Et dein Anno 1254. *Magister Abel, Regis consilio inprimis contradicente, sed posteà annuente, Scotiam ingreditur & in Episcopatu suo honorificè suscipitur qui eodem anno ex hac luce eripitur, post quem Magister Gamelinus Regis Cancellarius à Priore & Conventu Sancti Andreæ eligitur & à Rege & Consiliariis ejus in Episcopatu confirmatus.* De Jure tunc tam Regio quàm Canonico, in Electionibus Consecrationibúsque, obtinente testimonium est luculentum. Nec omnino Keledeorum juris, quoniam antè publicè evanuerat, vestigium aliquod ibi cernitur. Et ejusmodi sunt in Chronico illo alia perplura. Imò etiam in Joannis Fordunii Scotichronico MS.[a] ubi Guilielmus Lambertonus cujus electioni in Episcopatum Sanctandreanum reclamasse Keledeos ait è Scotichronico suo Dempsterus, memoratur, hoc tantum de Electione ejus habetur, *Obiit reverendæ memoriæ Dominus Willielmus Fraisar, Episcopus Sancti Andreæ, &c. eodem anno III. nonas Novembr. Electus est Willielmus de* **Lambirton** *ad eandem sedem Episcopalem.* Nec quid omninò de Keledeorum aut Aumini provocatione habet is adjectum. Qualinam Dempsterus sit heic usus Scotichronico, fateor me nescire paritèr atque nescio planè, uti & mecum puto alii, unde non pauca ei temerè nimis effusa habeantur. Joannis quidem Fordani (sic eum vocat) ut autoris Scotichronici meminit[b], cujus continuatorem etiam & exscriptorem facit Magnum Macullochum[c], qui à secretis Guillielmo **Shewes** Archiepiscopo S. Andreæ floruit Edinburgi anno 1482. Vixisse autem ait Fordanum suum sub annum 1210 seu tempore Joannis Regis. Pitseus[d] item, uti ex eo Doctissimus Vossius[e] habet Johannem de Forda vel **Fordeham**, vel **Fordon**, cœnobii nempè Fordensis in Devonia Abbatem, eidem tempori assignatum, cui etiam Scotichronicon MS. in bibliotheca Collegii apud Cantabrigienses Benedictini expressim tribuunt. Sed verò hallucinatio est manifesta. Joannem de Forda, seu Abbatem illum Fordensem tunc vixisse & Joanni Regi ab Confessionibus fuisse satis est meritò receptum. Et opera ejus recensentur à Lelando, Balæo[f], Gesnero, Possevino tum Theologica tum Historica aliquot, quibus Scotichronicon rectè non connumerant illi. Etenim ejus planè alius & seculis aliquot recentior autor erat *Johannes de Fordun* (nec dubitandum quin Scotus fuerit) qui ab origine in Britannia Scotorum suorum historiam suam libris sex usque in annum 1360 aut circiter deducit seu Edwardi tertii tempora plusquam media & Vincentium Bellovacensem etiam & Polychronicon Ranulphi Cestrensis citat[g], unde etiam palam liquet de eorum errore qui sub Joanne rege eum collocant. Initium in MS. Cottoniano est, *Ex variis quippe veterum scriptis Cronographorum intelligitur quod gentis antiquissimæ natio Scotorum à Græcis & Ægyptiorum reliquiis cæteris mari rubro cum rege submersis primum ceperat exordium.* De autoris nomine præfigitur tristichon ad hunc modum,

Incipies opus hoc Adônai; nomine nostri
Exceptum scriptis dirigat Emanuel.

[a] *In biblioth. Cottoniana lib. 6. cap. 71.*

[b] *Hist. Eccles. Gent. Scot. lib. 6. cap. 543. & in scriptorum Scot. nomenclatura.*

[c] *Hist. Eccles. lib. 12. ca. 911.*

[d] *Ætat. 13. script. 297.*

[e] *De Historicis Latinis lib. 2. cap. 56.*

[f] *Cent. 3. Script. 66.*

[g] *Lib. 4. cap. 36. &c.*

Fauces ornatè ructent, dum verbula nectant.

Et adposita sic hujus explicatio,

J. o. h. a. n. n. e. s. d. e. f. o. r. d. u. n. Subjungitur item,

Compilatoris nomen superis elementis
Construe, quem, lector, precor ora scandere cœlum
Atque Pater Noster offer amore Dei.

In tristicho priori vides literas cujusque vocis initiales compactas *Johannes de Fordun* reddere. Adeóque de nomine ejus planè securi, de ætate qua scripsit haud ita incerti sumus. Sub Edwardo nostro tertio aut Richardo secundo, ne quidem ambigendum. Locus unde nomen sumsit, haberi dicitur in Marni regiuncula Scotiæ mari Orientali obversa. Guilielmus Camdenus[a]; *A mari remotior* **Fordon** *locatur cui à Joanne de* **Fordon** (maluit ipse **Fordun**) *aliqua gloria qui hinc oriundus Scotichronicon magno labore sedulò congeßit. Cujus studio recentiores Scotorum historici plurimum debent.* Codex ille Fordunii Cottonianus, non manu Unica exaratus, in fronte prima, ut possessoris nomen, adscriptum habet **Scheves** uti etiam in pagina una & altera sequente, quod sanè mihi pro eodem accipiendum videtur ipso Guilielmo **Schewes**, Sevesio Buchanano[b] dicto, qui Archiepiscopus Sanctandreanus sub annum 1480 seu sub Richardo Angliæ & Jacobo Scotiæ Regibus tertiis quasi Primus (nam vix dici potest Patricius Grahamus, qui antecessit, Archiepiscopus, licet nomen illud Romæ primò impetrasset) à secretis sibi habuit Magnum illum Machullonem Scotichronici hujus exscriptorem & continuatorem Dempstero, dictum. Habetur etiam penes virum præstantissimum Jacobum Usserium Armachanum, codex Scotichronici ejusmodi MS acephalus quidem, sed pariter in Edwardi nostri tertii seu Davidis II Regis Scotorum tempora deducti; ita tamen ut liber in Fordunio jam dicto sextus qui à rebus Malcolmi *III.* incipit, heic velut per se operis singularis initium, utcunque antecedentibus conjunctus, faciat. Neque enim ibi carmen illud librariis in codicum initiis solenne, *Aßit principio Sancta Maria meo*, solùm habetur, verùm etiam titulus adjicitur, *Incipit liber Cronicorum regni Scotiæ incipiens ad Malcolmum Canmor maritum Sanctæ Margaritæ Reginæ Scotiæ.* Certè ævo illo Turgoti id est Malcolmi tertii & S. Margaretæ tempore compluria momenti planè gravissimi quæ receptis alibi in Christianismo canonibus moribúsque adversarentur reformata fuisse legitur tum in obviis de eis Scotorum historiis tum in S. Margaretæ vita, licet in illis de Keledeorum jure vetusto tunc ademto nihil ullatenus compareat, quale quidem omninò agnoscendum, sive editos sive MS. quos mihi videre contigit, Scoticarum rerum scriptores spectes, modò Dempsteri nimis incerta excipias; ut de Annalibus aliorum Ecclesiasticis, qui prorsus itidem heic silent, nihil adjiciamus. Adeóque Historiæ illi Dunelmensi, quam diximus, terminum prisci Keledeorum juris legitimum, utcunque postmodùm mordicùs à nonnullis retineretur, omninò debemus. Cæterùm à Keledeis, quorum causâ, digreßione tantâ non ita opinor

[a] *Britannia pag. 712.*

[b] *Rer. Scotic. lib. 12.*

opinor aut contemnendâ aut intempestivâ usi sumus, ad Turgotum ipsum Historiámque ejus ita ei plagio surreptam redeamus. Dignitatem ejus in Scotia Episcopalem memorat Hector Boethius[a] cui dicitur *Vir Sanctissimus eruditissimúsque.* Biographi[b] etiam & historici alii similiter de dignitate illa loquuntur, ac elogiis eum subinde non imparibus ornant. Idem est qui Florentio Wigorniensi dicitur *Thurgodus*, ubi[c] eum in Episcopatum illum narrat consecratum. Mortuum igitur esse eum ex superiùs ostensis liquet anno Christi 1115 & per complures ante annos cum primis sui seculi claruisse. Etiam Simeoni[d] dicitur *Episcopus Scottorum* (apud quem itidem eodem moritur anno) & pariter Hovedeno[e]; qui planè titulus ante erat ipse Episcopi Keledeorum seu Culdeorum jam memorati, quoties nempe unicum vellent ordinare, velut nationis Primatem. Et sanè titulus ille singularis, Juris Keledeorum superiùs ostensi in Episcopatum illum translationem, haud parùm sapere videtur. Atque inde sumitur quidem, nec immeritò, viris doctissimis, illo in ævo seu Malcolmi tertii ac Turgoti seculo, id est *diebus in illis*, ut verba sunt Historiæ Dunelmensis recentioris, primùm Episcopos Scoticanos suas habuisse distinctas diœceses, quum anteà qui Episcopi, quales diximus, ex Jure Keledeorum essent, locis ut Sedibus assignati, nedum affixi, reperirentur nulli. Guilielmus Camdenus[f]; *Scotorum Episcopi munera Episcopalia, quocunque fuerant loco sine discrimine obierunt usque ad Malcolmi tertii tempora, circa annum scilicet restauratæ salutis* MLXX, *cum suis finibus & limitibus Diœceses essent conscriptæ. Posteà decursu temporis hæc constabilita fuit in Scotia hierarchia.* Scilicet ea quam ibi recenset Archiepiscoporum & Episcoporum per Scotiam dispositorum. Episcopatus autem ille Sanctandreanus qui,ut alii per Scotiam,Antistiti ut Metropolitano suberant Eboracensi idque usque in Jacobi tertii tempora seu annum quasi 1480,tandem non solùm in Archiepiscopatum sed & in *Primatum totius Scotiæ,* titulum sanè translationi in illum veteris Keledeorum juris apprimè consonum, ex indultu Regio & Sixti quarti Pontificis Romani, migravit[g].Sed verò demùm ex eo quod dictum est,ipsum tenuisse Prioratum Dunelmensem tempore quo conscripta est hæc Ecclesiæ illius Historia, manifestum satis fit, intra Prioratus ejus vicennium, id est inter annum 1087 & 1108 conscriptam eam fuisse; quo sanè tempore Simeonem scriptorem fuisse non videtur omninò admittendum; maximè si, ut recipi solet biographis, floruerit ipse anno 1164. Quid quod verba illa, *qui dudùm sibi traditum Prioratum tenet,* id est *hodie, jam nunc, dum scribuntur hæc, tenet,* seorsim sumta, satis innuere possent, annis Prioratus ejus prioribus seu etiam ante annum 1090, historiam illam esse saltem inchoatam atque ad locum illum perductam. *Dudùm* enim Electionis tempus heic designans, de tempore paulò ante elapso usurpari solet. Cæterùm palàm est ex illo quod antè de contrectati S. Cuthberti corporis tempore advertitur, annum 1105 aut cucurrisse aut velut præteriisse dum scriptum hoc molitus est autor, quisquis is fuerit. Adeóque intra Vicennii Prioratus ejus triennium postremum, absolutum est, quod sanè

Simeonis

[a] *Hist. Scotorum lib.*12. *fol.*259.2.

[b] *Balæus Cent.* 2. *script.*60. *Pitseus Æt.* 12. *script.*178. *Vossius de Historicis Latinis lib.*2. *cap.*48. *Arnoldus Wion Ligno Vitæ lib.* 2. *cap.*18. *Tho. Dempster. Hist. Eccles. gentis Scot. lib.* 18. *cap.*1143. *Jo. Lesleus Rossensis de Gestis Scotorum lib.*6. *Reg.*86.

[c] *Chronic. ann.* 1109.

[d] *De gestis Regum ann.*1115.

[e] *Anno* 1073.

[f] *Britannia pag.*683.

[g] *J. Fererius in App. ad Hectorem fol.*389.2. *Io. Lesleus de Reb. gestis Scotiæ lib.* 8. *rege* 103. *Buchanan. rerum Scotic. lib.*12.

Simeonis ſcribendi tempus haud parùm videtur antevertere. Haud igitur omninò poſtmodùm in ſchedulis ſparſim disjectæ jacuere res Dunelmenſes Simeonis tempore, nedum ab ipſo, ut autore primo, digeſtæ ſunt (ut loquitur ipſe in Apologia ſua) ſed compluribus ante annis, planè ab alio, atque, ut non credere nequeo, ab ipſo *Turgoto* conſcriptæ & dein à Simeone, ſui in gloriam, nomine ſuo falſò inſignitæ. Accedat, licet *Turgoti* nomen ejúſque res ſingulares heic aliquoties occurrant, ut in loco jam antè allato, de eo quod eſt comitem illum fuiſſe Aldwino, ac ſub magiſterio ejus in Prioratu diu degiſſe, etiam Prioratum poſtea, ídque tempore hiſtoriæ hujus conſcriptionis eum tenuiſſe, & alibi[a] ſolenni more in dignitatem illam eſſe evectum, & demùm ampliſsimam illam Archidiaconalem &, quantum ad Juriſdictionem, planè Epiſcopalem dignitatem per Dunelmenſem diœceſim ab Willielmo Epiſcopo ei conceſſam eſſe, aliáque, ut illud de Boſonis Viſione, ad eum ſpectantia inſerantur; elogia nihilominus aut laudes aliquas ei nullibi adjectas eſſe, ſed narrationem ſimpliciorem eis omninò, velut de ſcriptoris ipſius induſtria, carentem paſsim haberi; cum interim nomina alia illic non raró occurrentia ob Sanctitatem, Mores, Doctrinam alitérve haud parum laudentur elogiiſque evehantur. Quod ſanè mihi eſt character inter alios admodùm luculentus, unde facilè elici cerníque queat, ſcriptorem ipſum fuiſſe, qui ita ſolus non laudatur. Certè ſi quis alius de *Turgoto* eadem ſcripſiſſet, illum ópinor abſtinere non potuiſſe ab encomiis, ut fieri ſolet, in hiſtoria hac ei, quemadmodum reverà meruit, tribuendis. Nec, ut vides, in ſui tempora, uti Hiſtoriam Regum, Dunelmenſem hanc ſic ab alio ſurreptam deducit Simeon, ſed in annum tantum 1096 qui in Turgoti codice eſt 1097. Diſcriminis leviculi genus in Monachorum aliorúmque chronologia, etiam dum idem ipſum, pro ſupputandi diverſitate innuitur, ſolenne. Id autem certum eſt, mortuo Willielmo Epiſcopo Dunelmenſi cui chariſsimus erat Turgotus, ſucceſsiſſe in Epiſcopatum Ranulphum, tyrannum illum ex aula inſignem, cui planè tam pietas ſanctitáſque Turgoti quàm juriſdictio ab Willielmo indulta ejúſque in ea ſeveritas adeo erat exoſa ut ipſe in cauſa eſſet primaria Epiſcopalis illius in Scotia dignitatis acceſsionis, unde nempè Prioratu ſubmoveretur adeóque etiam famam ibi priſtinam exiſtimationémque deperderet. Conſulas ea de re Gulielmum Malmesburienſem[b]. Tametſi autem intra Prioratus ejus vicennium conſcriptus eſſet codex ille Cottonianus (ſanè ni conjectura me fallat, etiam autographus ipſe, aut tunc unicus) nihilominùs in ſcriniis pluteiſve autoris, quamdiu vixit *Turgotus*, diúque poſt delituiſſe illum, nec per exemplaria deſcripta, juxta edendi tunc morem, omninò publici juris factum eſſe aut cuiquam fermè cognitum, æquum eſt ut autumemus. Tantundem certè ſuadet Simeonis in cujus manus ita delitеſcens incidit, ingens plagii ſecuritas. Atque ita unicus videtur tunc codex hic, nec inter deſcriptos in editionem, alitérve atque à Simeone ſibi compilatus eſt, cenſitus, ut quaſi ſemper inter deliteſcentes, quantum

[a] *Vide lib.* 4. *cap.* 7, 8, *&* 9.

[b] *De geſtis Pontificum lib.* 3.

tum ad autorem verum, forsan etiam in seculum nostrum, locum habuisse illum sit meritò dicendum. Fato quidem feliciori tandem evenit ipsum codicem simplicem phalerísque apparatûs ornatûsque Simeoniani carentem, sed sine Nomine autoris præfixo (quæ itidem modestia Turgoti erat) è tenebris pristinis ita emersisse ut bibliothecæ cœnobii illius *S. Mariæ de Fontibus* ordinis Cisterciensis à Thurstano Archiepiscopo Eboracensi fundato donatus esset, ibíque dum stetit ipsum cœnobium, puto, servatus. Fundationis illius annus erat 1132[a] seu decimusseptimus ab obitu Turgoti. Et satis est credibile, haud ita diu post Simeonis mortem, codicem autoris nomine sic in fronte carentem, in lucem è scriniis sive ipsius sive alterius cujuspiam apud quem celandum voluit, ut Anonymi opus exiisse, de quo juxta morem seculi, disquisitio accuratior nulla. Sanè manus vetusta, quâ librum fuisse monasterii illius in fronte adnotatur, satis indicat, in ipso fundationis illius seculo, illum monachis ibi donatum. Sed verò & mirum est illud, Historiæ MS. quam suprà memoravimus Dunelmensi recentiori & seculis à Turgoto & Simeone aliquot elapsis conscriptæ, eandem præfationem ipsam quæ Turgoti est, seu caput primum Simeonis libri primi, præfigi, vocabulis primæ personæ, ut reliquis ubique eisdémque illic syllabis, etiam ut in Simeone, retentis. Vocatur ibi præfatio illa, *Prologus in librum de exordio & statu Ecclesiæ Cathedralis quondam Lindisfarnensis, post Conchestrensis, demùm Dunelmensis de gestis Pontificum ejusdem.* De *Conchestrensis* heic titulo consulas Turgotum ipsum[b], Rogerum Hovedenum[c] & vitam S. Cuthberti heic[d] & in Legendis. Prologum statim sequitur initium hoc historiæ ipsius, *Ad ampliorem noticiam supra in prologo dictorum & etiam infra dicendorum, sunt hic aliqua de Northumbriæ provincia, necnon de Regibus qui, ante Sanctum Oswaldum & sedis Episcopalis Lindisfarnensis exordium, in eadem regnabat provincia, præmittenda.* E Beda dein, Turgoti historia hac (sed interim nec ipsum nec Simeonem, quantum observavi, ejusdem autorem agnoscens) Henrico etiam Huntindoniensi, Joanne Eboracensi, Ranulphi Polychronico, aliis, compluria in rem suam fusiùs describens, res quidem Angliæ, maximè Septentrionales, nec solum Dunelmenses, diligenter exhibet usque in annum 1194.

[a] *Ealredus Rievallensis infra col. 338. Iohannes Hagulstadensis anno 1132. Hist. Iornallensis dicta col. 1028. Guil. Nubrigens. lib. 1. cap. 14.*

[b] *Infrà lib. 2. cap. 13, 16, 20. & lib. 3. cap. 1.*

[c] *Part. priore anno* 882.

[d] *In Hist. Cuthberti col.* 73.

Atqui apud Scriptores nuperos recipitur, Turgotum nihil aut parùm scripsisse Lingua alia quàm vernacula. Inde Balæus editione in utraque, *Vernacula quidem Lingua coacervavit De Scotorum Regibus lib.* 1. *Chronica Dunelmensia lib.* 1. (quo forsan ex fama aliqua innuitur codex ipse jam dictus *de Exordio Dunelmensis Ecclesiæ*, qui planè Chronicon est Dunelmense) *Annales sui temporis* lib. 1. *Vitam Malcolmi Regis lib.* 1. *Vitam Margaretæ Reginæ.* Citat quidem ille autorem Hectorem Boethium, quasi eadem tradidisset ipse. Certè apud Hectorem, tantùm hac de re legitur[e], eum S. Andreæ Episcopum factum *vitam Sanctæ Margaretæ & Malcolmi Regis conscripsisse vernacula quidem lingua* (Joannes Bellendenus vertit **in vulgaire language** quæ planè Turgoto Anglicana erat) *sed non minori elegantiâ quàm pietate veritatéque.* Attamen etiam Pitseus scripsit, *Si Hectori Boethio*

[e] *Hist. Scotorum lib. 12. fol. 259. 2.*

Boethio credimus, linguâ quidem maternâ, ſed elegantia quadam Demoſtheniana, veritate ſincerâ. Et libros jam è Balæo memoratos ſubjungit, ut ſic ſcriptos. Inde etiam Voſſius[a] de Hiſtoricis Anglicanis verba faciens; *Etſi præclarè de hiſtoria patria meritus ſit* (Turgotus) *tamen vix ei hic locus eſſe poteſt quia Britannicâ Linguâ* (quæ plerunque pro Cambrica ſeu Wallica ſumitur) *ſcripſit ut Hector Boethius ait, nec quod ſciam interpretem Latinum hactenus eſt nactus, niſi quatenus eum Boethius atque alii exſcribunt.* Certè Joannes Fordunius ille[b] ita Turgotum ſibi autorem adhibet de S. Margareta aliiſque ei coævis, id eſt, ita non ſemel eorum res ex Turgoto ut ab eo congeſtas deſcribit, ut vix ſit exiſtimandum hunc non Latinè, ſeu non ipſa quæ affert Fortunius illic vocabula, in Annalibus puto ſui temporis, ſcripſiſſe. Verbi gratiâ, ubi capitis lemma eſt, *De felici applicatione Edgari* **Ethlin** *in Scotia & ſororis ſuæ Margaretæ,* incipit caput, *Turgotus; Cernens autem Edgarus* **Etheling** *res Anglorum undique perturbari, aſcenſa navi cum matre & ſororibus in patriam reverti quâ natus erat conabatur. Sed ſummus imperator qui ventis imperat & mari, mare commovit &c.* Lemma capitis proximi eſt, *De conjugio Malcolmi regis & Sanctæ Margaretæ,* quod incipit, *Item Turgotus; Rex igitur utcunque Margaretam viderat eámque de regio ſemine ſimilitèr & imperiali genitam eſſe didicerat, ut eam in uxorem ducere petiit & obtinuit tradente Eadgaro* &c. Dein *De filiis & filiabus quos de Margareta genuit,* cujus Lemmatis caput incipit, *Turgotus; Huic illuſtriſſimo viro Regi Scotorum Malcolmo ab incarnationis Dominicæ anno* MLXX. *ſuæque regenerationis* (ſic nuncupatur ibi tempus quo *regnum paternum* unde pulſus erat fugatúſque *reparavit*[c]) XIIII, *quidam tamen ſcripſerunt anno Domini* MLXVII, *Margareta, ſicut præmiſſum eſt, matrimonio copulatur. Genuit autem ex ea ſex filios, Edwardum* &c. atque ibi quidem interſeritur, ut inter Turgoti verba, *Qualis verò & quanti meriti fuerat illa beata regina Margareta apud Deum & Homines, vitam ejus laudabilem & mortem ac miracula, Liber inde confectus legentibus declarabit.* Hæc ille. Hiſtoriam igitur ſeu Annales Latinè conſcripſit, de Malcolmo, Eadgaro, Margareta, aliis, quâ ſic uſus eſt Fordunius, à Margaretæ vitæ ſeu Legendæ diverſam. Nam & idem paulò pòſt, *De illius Magnifici regis Malcolmi virtutum operibus & eleemoſynarum largitione ſicut in Legenda vitæ beatæ Reginæ Turgotus teſtatur, hic aliqua brevitèr recitabo.* Et tunc pauculis interjectis, *Fateor, inquit Turgotus, fateor, magnum miſericordiæ Dei miraculum. Mirabar cum viderem interdum tantam orandi Regis intentionem, tantam inter orandum, in pectore viri ſecularis, compunctionem.* Aliis ſimilibus ſubjunctis, adjicit ibi *Hæc Turgotus,* uti & in ſequentibus aliquot pariter ejuſdem nomen præfigit ut tam linguæ ipſius ibi exhibitæ quàm rerum narratarum autoris. Etiam Dempſtero[d] dicitur eum Vitam Malcolmi & S. Margaretæ (juxta Hectorem) vernaculè edidiſſe & eleganti ſtylo, ſed *Annales ſui temporis* Latinè. Voſſius autem operibus ejus adjicit, *Chronica Dunelmenſia quæ orditur ab anno* DCXXXV. *& perducit ad annum* MXCVII, quod planè indicat codicem quem diximus (cujus idem initium & finis) ab eo, Turgoto indubitanter tribui, quo nomine itidem aliis[e], à viris apud nos ſummis edoctis, & demùm etiam

[a] *De Hiſtoricis Latinis lib.* 2. *cap.* 48. *edit. ſecunda.*

[b] *Scotichronic. Ms. in biblioth. Cottoniana lib.* 5. *cap.* 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21.

[c] *Hector. Boeth. lib.* 12.

[d] *Hiſt. Eccleſiaſtic. gentis Scotorum lib.* 18. *cap.* 1143.

[e] *Brianus Twinus Antiquitatis Oxonienſ. Apologiæ lib.* 2. *pag.* 237. locus ibi memoratus habetur in editis ad initium lib. 4.

am incomparabili viro Jacobo Usserio Armachano, expressim[a] ac non semel citatur, ut prætteream heic quod superiùs de Roberti Cottoni & Thomæ Alleni sententiis memoravimus. Antonio Possevino, Scotus dicitur. Etiam Thomæ Dempstero Bini fiunt *Turgoti*, alter Monachus Mailrosensis, alter hic noster (ni fallor ita in binos temere ab illo dissectus) quorum utrunque inter Scotorum Sanctos atque velut Scotos citra controversiam sibi similis recenset[b]. Etiam utrique idem dies festus seu Octobris XXII in Menologio Scotico assignatur. Sed Anglum eum planè necignobilem, etiam in juventute clarissimum fuisse dubitare nequeo. Rogerus Hovedenus, ubi de compluribus, maximè ex regionibus septentrionalibus accitis, loquitur qui per Angliam Ecclesias ac Monasteria Danorum irruptionibus diruta & ferme in nihilum passim redacta, enixiùs *Turgoti* ævo instauratum ibant, *Horum Turgotus*, inquit[c], *erat unus, posteà Scotorum Episcopus. Is prosapiam de genere Anglorum non infimo trabens unus erat inter alios obsides qui nuper, subjugatâ Normannis Angliâ, pro tota Lindisseia in Lindicollnio castro custodiebantur. Ille pecunia emolliens custodem cum magno suorum periculo fugit clanculo ad Norwegenses* &c. Summa denique est, ex historiâ ejus Dunelmensi sic illi vindicatâ, ipsam etiam in hac Simeonis haberi integram, exceptis ut antè paucissimis aliquot, quæ ex eis quæ suprà attulimus dignoscere satis & supplere cuilibet fas est. Præterire autem locum in ea de S. Cuthberti Evangeliorum codice libentèr nequivimus, utpote è quo obiter monendum, quod curiosioribus forsan haud fuerit scitu injucundum. Codicem illum in mari diu demersum postmodum, non sine miraculo, recedente modo insolito æstu, juxta Candidam Casam repertum esse narratur[d], atque ab aquarum injuria omnino illæsum mansisse, etiam in Ecclesia Dunelmensi sic posteà servatum. Atque memoratur Eadfridus Episcopus Lindisfarnensis, qui *in honorem Cuthberti manu propria scripserat*, etiam Ethelwoldus hujus successor qui *auro gemmísque perornari jusserat*, & demùm Sanctus Bilfridus anachorita *qui vota jubentis manu artifici prosecutus egregium opus composuerat*. Totidem fermè syllabis idem traditur in historia quam diximus Dunelmensi[e] recentiori. Hæc omnia perfecerant illi codici jam dicto, superstite Cuthberto, & honoris ejus causâ; dum scilicet Ecclesiæ illius monachi erant Eadfridus & Ethelwoldus, seu sub annum 680. Adeóque scriptus est ac sic ornatus annis abhinc 970 aut circitèr. Jam verò monere heic visum est, codicem hunc ipsum, tam vetustum tantíque semper ibi pretii habitum, proculdubiò etiamnum inter bibliothecæ Cottonianæ Cimelia esse visendum. Nempe habetur ibi perpulcherrimus Evangeliorum illius seculi codex, splendidissimè scriptus ornatúsque, cui Eusebii & Hieronymi præfationes & Canones præfiguntur, interserta etiam Saxonicâ inter lineas versione Aldredi presbyteri, ut ex Saxonicis statim allatis liquet. In calce codicis, seu ad Joannis Evangelii finem, adjicitur manu coæva,

✠ *Litera me pandat Sermonis fida ministra,*
Omnes alme meos fratres voce saluta.

[a] *Britannicarum Ecclesiarum Antiquit. cap.* 15. *pag.* 718. 931 *&c. loca ibi ex eo adducta sunt in Simeonis editii lib.* 3. *cap.* 9, 15, 22.

[b] *Nomenclatura Scotorum scriptorum pag.* 21. *Menologium Scoticum pag.* 27.

[c] *Part. priori ad ann.* 1073.

[d] *Lib.* 2. *cap.* 12. *&* 13.

[e] *Ms. in bibliotheca Cottoniana fol.* 18. 1.

Ita claudicat verſus ſecundus. Et dein,

✠ *Trinus & Unus Deus Evangelium hoc ante ſecula conſtituit.*
✠ *Mattheus ex ore Chriſti ſcripſit.*
✠ *Marcus ex ore Petri ſcripſit.*
✠ *Lucas de ore Petri Apoſtoli ſcripſit.*
✠ *Johannes in prochemio deinde eructavit verbum; Deo donante & Spiritu ſancto, ſcripſit.*

Sequitur ibi ſcriptum Saxonicum in quo expreſſa operæ jam dictæ Eadfridi, Ethelwoldi, & Bilfridi in codice illo ſcribendo ornandóque, juxta quæ Turgotus narrat, mentio, uti & Aldredi presbyteri, tum verſionis tum ſcripti hujus Saxonici reliquorúmque conjunctorum, ſed poſt Cuthberti ac Eadfridi obitum, autoris. Saxonica idem indicantia ad hunc modum ſe habent.

✠ Ealdfrið Biscop Lindisfearnensis æcclesiæ he ðis Boc awritt æt fruma Gode ⁊ sancte Cuðberhte ⁊ allum ðæm halgum ða ðe in eolonde sint. ⁊ Eðilwald Lindisfearneolondingu hit uta giðryde. ⁊ gibelde swa he wel cuðe; ⁊ Bilfrið se oncre he gismodade ða gihrino ða ðe utun on sint ⁊ hit gihrinade mið golde ⁊ mið gimmum æc mið sylfre of gyldeð fuconleusfeh; ⁊ Aldreð prespyter indignus ⁊ misserrimus (ubi in ora paginæ, *Alfredi natus Aldredus vocor; Bonæ mulieris filius eximius loquor*) mið godes fultume ⁊ sancti Cuðberhtes hit of gloesade on englisc ⁊ hine gehamadi mið ðæm ðrim dælum. Matheus dæl Gode ⁊ sancte Cuðberhti, Marcus dæl ðæm Bisc. ⁊ Lucas dæl ðem hiorode ⁊ æhtora seolfres mið to in lade; ⁊ sancti Iohannis dæl fhine seolfne ⁊ feouer ona seolfres mið Gode ⁊ sancti Cuðberti. ꝥ te he hæbbe onfong ðerh godes milsie on heofnum seel ⁊ sibb on eorðo forðgeong ⁊ giðyngo wisdom ⁊ snyttrio ðerh sancti Cuðberhtes earnunga.

✠ *Eadfrid, Oethilwald, Billfrith, Aldred, hoc evangelium Deo & Cuthberto conſtruxerunt & ornaverunt.* Ex hiſce puto nemo dubitabit hunc eundem eſſe ipſum Cuthberti codicem à Turgoto & Simeone ſic memoratum, quod, monimentum adeo venerandum quiſquis introſpexerit, facilè ſatis ut concedat neceſſe eſt. Et demum de Simeone Dunelmenſi, hactenus.

II De Joanne Priore Hagulſtadenſi ſeu de Hexham, quem elogiis efferunt biographi obvii[a], non eſt quòd plura dicamus quàm quòd Annalium ſuorum, quibus Simeonis Hiſtoriam de geſtis regum per annos viginti quinque continuavit, rebus eum ſatis fuiſſe ſive coævum ſive vicinum adeóque earundem teſtem eſſe perquam idoneum. Floruit ſub Henrico ſecundo Rege, etiam, ut interdum volunt, ſub Ricardo primo. Sed mirum intereà eſt viro longè præſtantiſsimo aliáſque diligentiſsimo[b], ſaltem alicui cujus poſt obitum ejus opera jam prodiit Editio ejus altera de Hiſtoricis Latinis, excidiſſe[c], Joannem hunc Balæo & Pitſeo præteritum, cum uterque eorum vitam ejus inter alios exhibeat, & Balæus in editione[d] utrâque. Etiam in editione prima[e] inter Anglicanos ſcriptores eum ejúſque opera memorans, expreſsim ipſe dixerat, *Alia*

[a] *Balæus Cent. 3. Script. 31. Pitſeus Æt. 12. 261.*
[b] *Gerard. Jo. Voſſius de Hiſtoricis Latinis.*
[c] *Lib. 3. parte altera pag. 709.*
[d] *Priori fol. 94.*
[e] *Lib. 2. cap. 52. pag. 374.*

Alia quoque edidisse ex Balæo cognosces. Imò quod mirum magis est, in ipsius editionis secundæ[a] libro & capite heic adnotatis eadem ipsa retinentur, sed ut debuere, vocabula, licet alio ibi in loco sic dicatur eum à Balæo præteritum. Hallucinatus autem est Gesnerus cui dicitur, *Scripsisse rerum in Anglia gestarum historias à nono anno Henrici secundi, usque in Richardum primum,* cum scilicet haud ultra Stephanum Regem scripsisse eum palàm sit.

[a] *Pag.*422.

III. Ricardus itidem Prior Hagulstadensis ævi sui historica hæc sua conscripsit[b]. Floruit sub Henrico Rege secundo. Sub Richardo primo mortuus est, seu sub annum 1190.

IV. De Serlone hoc, Bostonus Buriensis MS.[c] *Serlo* (scripsit) *de Oratione Dominica, de Dictionibus dissyllabis lib.* 1. Lelandus[d] cui quatuor inter Scriptores Angliæ Serlones enumerantur, hunc facit quartum; *Serlo denique quartus,* inquit, *ex Canonico Eboracensi factus monachus Fontanus* (cœnobii quod suprà memoravimus S. Mariæ de Fontibus) *deinde & Kirchstallensis* (**Kirchstede** item locus dicitur in agro Eboracensi) *quo dictante, Hugo Kirchostallensis perscripsit res gestas Fontani monasterii, ac originem unà cum incremento Bernardinæ in Anglia sectæ.* Sic Lelandus, quem citans Balæus[e] quasi ipsius transcriberet verba, alia quæ apud Lelandum non habentur, intermiscet. Claruit sub Henrico secundo seu circa annum 1160. Consulas de eo Chrysostomum Henriquez in Fasciculo Sanctorum[f] Ordinis Cisterciensis.

[b] *Bal.Cent.*3. *script.*32. *Gesnerus, Pitseus æt* 13. *script.* 262. *Vossius De historicis Lat. lib.*2. *cap.*52.

[c] *Penes Jacobum Usserium Armachanum.*

[d] *Ms. in biblioth. publica Oxoniensi.*

[e] *Cent.*2.*script.* 91. *& vide Cent.*3. *script.* 81.*& Pitseum Æt.*13.*script.* 322.

V. Ailredi seu Ealredi Abbatis cœnobii in agro Eboracensi Rivallensis (is pariter Ethelredus, Aluredus, Adilredus, Elredus, Valredus, alitérque subinde nuncupatur) vitam item scripsit Lelandus[g]. *Ealredus* (sic nomen ejus illi, & benè, exaratur) *monachus Rhevesbiensis in provincia Lindiorum* (Cœnobium intelligit agri Lincolniensis **Revesby** dictum, à Guilielmo de Romara Lincolniæ olim comite Monachis[h] fundatum, ubi cœnobitas fuisse sanctimoniales malè traditur in Joannis Spedi Catalogo, quod nec in Latina ejusdem Nicolai Harpsfeldii versione[i] corrigitur) *educatus fuit nescio certè quo casu in Scotia cum Henrico Davidis Scotorum principis filio, usque ad ipsos adolescentiæ annos, quo tempore ad suos in Angliam reversus divertebat ad Rhevesbienses monachos Cisterciensis ordinis, ubi cœlestis vitæ ardore totus inflammatus novæ Religionis jugo sponte collum subdebat, in qua talis tantúsque evasit, ut brevi socios ejusdem professionis omnes, omnibus vitæ ornamentis superaret. Accessit ad hæc literarum cognitio quam unà cum Henrico Davidis Scotti filio imbiberat. Quæ res tanto illi posteà ad omne genus doctrinæ incitamento fuit, ut nullum scientiæ genus intactum relinqueret. Jámque Abbas solo virtutis nomine factus, tanquam clarissimum suæ religionis Sydus, inter minora Lumina eminuit, monachos exemplo docens, literis purioribus informans; quo factum est ut regni nobilibus non minùs quàm suis charus esset, & Abbas secundus Rievallensis designaretur. Atque ne suos tandem abiens desereret, egregia apud illos eruditionis monimenta reliquit, in quibus scribendis præcipuâ usus est operâ Gualterii Danielis Diaconi*[k], *ejusdem*

[f] *Lib.*2. *Distinct.* 26. *cap.*52.

[g] *Ms. in bibliotheca publica Oxoniensi.*

[h] *Videsis Rot. Patentium 9 Edwardi* 2. *part.*1.*menb.*5. *Rot. Patentium* 24 *Hen.* 6. *part.*2. *membrana* 21 *&c.*

[i] *Subjuncta Historiæ ejus Ecclesiasticæ.*

[k] *Videsis Balæum Cent.* 3. *script.*3. *Pitseum Æt* 12. *script.*233.

Collegii monachi, de quo mox plura dicemus, interim connumeraturi libros quos scripsit. Adjectâ dein librorum ejus recensione, quæ & Balæana[a] & Pitseana amplior est, pergit Lelandus; *Fuit in maximo pretio regnantibus Stephano & Henrico secundo regibus, claruitque post obitum miraculis & in Sanctorum catalogum relatus. Sepulchrum ejus vidi, in ecclesia Rhievallensis cœnobii, auro & argento exornatum. Cum hæc scripsissem incidit mihi suspicio Ealredum in Scotia fuisse natum ac deinde in Angliam pervenisse. At interim nihil temere adfirmo, veritate nondum excussâ.* De eo quod est utrum Scotus fuerit an Anglus, consulas Thomam Dempsterum[b]. Ut Sancti[c], vita ejus, nomine Alredi habetur in Legenda Sanctorum Anglicanorum Capgravii. Et in menologiis aliquot dies ei assignatur 12 Januarii. Chrysostomus Henriquez[d]; *In Anglia Sanctus Aelredus Rie-vallis Abbas, qui postquam dignitates sibi oblatas humiliter contempsisset, omnium virtutum genere decoratus, migravit à seculo, sanctorum numero postmodum ascriptus.* Memoratur item Molano[e], Arnoldo Wion[f], aliis. Confundi autem illum à nonnullis benè ibi notat Chrysostomus ille cum Ethelredo Abbate itidem Cisterciensi cœnobii Wardonensis[g] in agro Bedfordiensi; quod ex nominis & seculorum utriusque vicinitate evenit. Nec Adilredus Tritemio[h] ac Sixto Senensi[i] memoratus alius est à Wardonensi illo, qui sub Henrico Rege tertio seu anno 1220 floruit. Hic autem Rhievallensis sub Henrico secundo seu anno 1166 quo mortuus est. Videsis de eo etiam Vossium[k], & Chrysostomi Henriquez Phœnicem reviviscentem[l], à quo laudibus perquam eximiis effertur, adjecto etiam è Nicolao Rivallensi monacho veteri qui sub annum 1220 fuit sui seculi poeta, & habetur MS. in S. Victoris bibliotheca Parisiis, encomio ejusdem rythmico,

Inclitus Aelredus conditus aromate morum,
Et mellis favus & dulcedo fuit Monachorum,
*Flore juventutis hunc Regis * Regia fovit*
Quæque nociva, procul animóque manúque removit &c.

Hæc & reliqua ejusmodi de illo ibi occurrentia, è jam dicto Nicolao, cum ejusdem de Ealredo aliis aliquot, antè evulgaverat etiam Joannes Picardus in notis ad Guilielmum Nubrigensem de rebus Anglicis scriptorem. Guilielmus ille Ealredo coævus epistolam præfigit ad *E. Abbatem Rievallis* qui hic ipse est Ealredus noster. Ejusdem Theologica quædam, circa annos abhinc viginti, typis edidit[m] Richardus Gibbonius è Societate Jesu. Et sanè vita quædam Edwardi Confessoris autore Ealredo Anglo monacho & Abbate in Rhievalle (qui ipse est hic noster) habetur apud Capgravium & Surium[n]. Sed verò tum in principio & fine tum sæpiùs in mediis adeò illa curta & manca est, ut primæ Confessoris illius Vitæ ab Ailredo conscriptæ editionis nomen hæc quæ jam prodit satis mereatur.

VI. Radulphus de Diceto, Dicetensis itidem nuncupatus, Decanus Londini Paulinus claruisse dicitur etiam sub Joanne Rege seu circa annum

[a] Cent.2.script. 99. Pits. Æt. 12.script.227.
[b] Apparatu ad historiam Scoticam, Menologio Januarii 5. Hist. Ecclesiastic. lib.5. cap.457.
[c] De Historic. Latinis lib.2. cap.51.
[d] In Menologio Cistercensium Jan.12.
[e] In Annotat. ad Usuvardum.
[f] Ligno Vitæ lib.2.cap.48.
[g] Bal.Cent.3. script.80. Pits. Æt.13.script. 318.
[h] De Scriptor. Ecclesiasticis.
[i] Bibliothec. sanct. lib.4. in A.
[k] De Historicis Latinis lib.2. cap.51.
[l] Cap.7.
* Scotiæ
[m] Duaci Anno 1631.
[n] Tom.1.Jan.5.

annum 1210. Vir erat sui seculi tum ob doctrinam tum ob pietatem singularem percelebris. Præter biographos editos[a], memorat eum Bostonus Buriensis MS. *Radulphus de Diceto Decanus ecclesiæ Sancti Pauli London. Floruit anno Christi* 1197, *& scripsit librum Cronicorum qui dicitur Imagines Historiarum. Cronica sunt Imagines Historiarum* (quod pro initio, ut fieri solet, adnotatum in editis heic habetur col. 434. atque etiam in MS. Abbreviationum ejus initium idem est, uti & Balæo & Pitseo, quod quidem ab eo sumtum ex Cassiodoro[b]) *& finit anno Christi* 1195, qui numerus biennio est major fine ejus in editis[c] hisce cum nomine ejusdem inter alios scriptores memorato, etiam & quinquennio eo qui in optimis MSS. sic reperitur, sed demùm quadriennio minor ipso historiæ ejus fine. Inter primarios Angliæ historicos habitus est sub Edwardo primo Rege, quando simul cum Mariano, Guilielmo Malmesburiensi, Hovedeno, Huntingdonio, ad Regum Angliæ in Regno Scotiæ, ut ejusdem dominorum supremorum, jus avitum asserendum, inter alia rei tam explorati juris testimonia, adhibitæ sunt ejus pariter historiæ, qua de re Thomas Walsinghamius[d]; in cujus tum Londini tum Francofurti editis perperàm vocatur *Radulphus de Luzeto,* uti & apud Possevinum *è Rizeto,* in MSS. aliquot Polychronici Ranulphi Cestrensis[e] *de Byzeto,* & in versione Polychronici Anglicanæ veteri Joannis de Trevisa typis editæ **Raif le Buys**, Joanni Rosso Warwicensi[f] non semel *de Duceto,* & in Codice veteri[g] cui titulus est, *Suppletio Historiæ regum Angliæ quantum ad Reges Saxonum, Danorum & Normannorum extracta per Johannem* **Pyke** *de compendio Brevi,* dicitur *Radulphus de Doiceto*; ubi legitur, *commendatur ipsa provincia à quodam historiographo, scilicet Magistro Radulpho de Doiceto Decano de Londoniensi ecclesia; qui composuit librum qui dicitur Ymagines Historiarum, in hunc modum; Britannia, sicut legitur, inter insulas omnes est vel prima vel maxima; quam natura benignior à Deo reddidit ad inhabitandum acceptam, ut quicquid usus desiderat vel appetit luxus, ex ea proveniat aut aliunde transvehatur ad eam. Advenas etiam quovis desiderio accedentes ad eam allicit, eousque quod si moram in ea faciendi nacti fuerint, qualibet ratione vix ulterius animum repatriandi concipiant.* Quod quidem initium est Imaginum Historiarum Radulphi in MSS. aliquibus[h]. Laus quidem ut egregia ita & vera satis. Atque ob adeò singulares Insularum Britannicarum dotes, ingentémque earundem etiam apud exteros famam, olim à compluribus iísque viris magnis existimatum est, *Fortunatarum insularum* nomine eas venisse. *Cum enim, ut est apud Robertum Avesburiensem* (sic Guilielmus Camdenus[i]; nec verò mihi præstò est Avesburiensis ipse) *Clemens VI Pontifex Romanus Ludovicum de Hispania Fortunatarum Insularum Principem designasset* (Comitem scilicet Claromontis[k], sub annum 1344, & Philippi Valesii Galliarum Regis apud Pontificem legatum[l]; aliis dicitur[m] Comes *de Telamon, Princeps Fortunæ* item inde vocitatus) *& in ejus subsidium delectus in Gallia & Italia haberet, persuasissimum nostris erat, illum Britanniæ principem designatum esse, & in Britanniam quasi unam de Fortunatis, ut inquit ille,* omnem *istum*

[a] *Bal.Cent.*3. *script.*62. *Pits. Æt.* 13. *script.* 300. *Vossius de Historicis Lat. lib.*2. *cap.*56.

[b] *Divinarum Lectionum lib. cap.*17.

[c] *Col.*432. & *vide col.*405.

[d] *Anno* 1292.

[e] *Lib.*7.*cap.*39.

[f] *Ms. in Bibliothec. Cottoniana fol.* 76.2. 232.2.

[g] *Ms. in Bibliotheca Arundelliana, c.*54. *fol.*91.

[h] *In bibliotheca Cottoniana vol.ampliori.*

[i] *Brit.pag.*3.

[k] *Mariana de rebus Hispaniæ lib.*16. *cap.*14.

[l] *Tho.Walsingham ann.*1344.

[m] *Hieronym. Surita Annal. Aragon. lib.*8. *cap.*4.

istum apparatum fieri. Ipsique viri prudentissimi, nostri apud Pontificem legati ita hanc opinionem imbiberunt, ut statim se Româ subduxerint, & in Angliam, ut suos certiores facerent, advolarint. Nec aliud nunc judicarit, qui Fortunatas & beatas Britanniæ dotes penitùs noverit. Legati illi ad Pontificem missi sunt ab Edwardo tertio sub annum 1344 ut de Jure ejus in Regno Gallico induciisque cum Philippo Valesio prorogandis finiendísve ab eis illic ageretur. Quin sane & numerosi erant illi & viri perquam illustres qui sic opinionem illam imbiberant. Comites quatuor, Barones sex, adjectis insuper quatuor pluribúsque è primariis adeóque pro doctioribus habitis tum Theologis tum Jurisconsultis. Nomina eorum in tabulis illius ævi publicis[a] ita habentur; Henricus de Lancastria comes Derbiæ, *consanguineus noster charissimus*, Richardus Arundelliæ, Thomas Warwici, Robertus Suffolciæ, Willielmus Huntingdoniæ Comites, Hugo le Despenser, Radulphus de Nevill, Bartholomæus de Burghershe, Johannes le Grey de Ruffin (sic exaratur; sed proculdubio pro Ruthin) *consanguineus noster*, Reginaldus de Cobham, Thomas de Bradeston, Barones, Magistri Willielmus de Norwico Decanus Lincolniensis, Johannes de Offord Eliensis, Henricus de Chaddisden Stowensis, & Robertus Herward Tantoniensis Archidiaconi. Alii etiam hisce adjuncti. Certè mirum satis est tot tantósque viros de nomine Insularum Fortunatarum in concessione Pontificia ita sensisse, indéque se ut ex Avesburiensi narratur sic gessisse. Sed verò etiam celebratissimas fuisse olim apud Græcos veteres Latinósque τὰς Μακάρων νήσους, *Beatorum*, *Felicium*, seu *Fortunatorum insulas*, nemo nescit, quæ ita variatim illis intellectæ ut interdum etiam locis, quæ insulæ non essent, ob felicitatem aliquam singularem suspiciendis, nomen illud tribueretur, sicut à Lycophrone in Alexandra, in veteri Epigrammate[b], & à Parmenide aliisque, ut ex Hesychio & Suida liquet, Thebæ Bœotorum seu urbis illius arx νῆσος & νῆσοι μακάρων nominantur, ob Jovis natales ibi creditos. Aliis insulæ aliquot maris Ægæi sic appellatæ[c]. Alii Elysium idem, cum eis faciunt[d], quod in medio inferorum collocabant alii, alii in Lunari circulo, ut Theologi. Nimirùm *Fortunata* Virgilio dicta *memora sedésque beatæ*, atque *arva beata* & *insulæ divites* Horatio[e], pro Insulis Fortunatis, ut beatissimis mortuorum sedibus[f], sumtæ. Ut autem inoleverat apud perplurimos sententia, sedes illas haberi in occiduis telluris partibus seu in Oceano circa πείρατα γαίης, *ultima Terræ*, ubi Elysium suum collocat Homerus[g] & Insulas Fortunatas, seu Beatorum eadem in notione, Hesiodus[h], ita partes illas occiduas ipsissimas eo nomine fuisse Britannias antiquitùs existimatum est, eásque insulas seu in eis fuisse ipsum Elysium seu Paradisum. Inde apud Isacium Tzetzem in commentariis ad Lycophronem, uti & Joannem fratrem ad Hesiodum, Fabula quidem, ingenii planè Græcanici, habetur de eis insignis simul & perquam ridicula, sed ejusmodi, ut ex ea opinio apud Græcos admodum hanc circa rem recepta apertè cerni possit. Lycophronem suum qui Thebarum urbem hoc nomine indigitâsset, ideo refutat Isacius Tzetzes

[a] *Rot. Romæ anno 17 Ed. 3. membran. 2. & 3. & Rot. Franciæ 17 Ed. 3. membran. 12. & vide Rot. Romæ 18 Ed. 3. membran. 2. & Th. Walsingham ann. 1343.*

[b] *Isacius Tzetzes ad Lycophronem pag. 155. edit. Basil.*

[c] *Mela lib. 2. cap. 7. Diodorus Siculus lib. 5. cap. 83.*

[d] *Servius ad Æneid. 5. & 6.*

[e] *Epod. 16.*

[f] *Lucian. de vera conscribend. hist. lib. 2. Scholiast. ad Aristoph. Ranas act. 1. scen. 2. Schol. vet. in Horatii Epod. 16 &c.*

[g] *Odyss. δ. & videsis Sallust. apud Servium in Æneid. 5.*

[h] *In* Ἐργ. καὶ ἡμέρ.

tes quia insulæ illæ Beatorum sunt πὰρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην, *ad Oceanum profundum*, juxta Hesiodum aliósque Græcorum scriptores vetustos quos ibi citat. Et dein, Περὶ γὰρ, inquit, τὸν Ὠκεανόν ἐστιν ἡ Βρεττανία νῆσος, μεταξὺ τῆς τε ἐν δύσει κειμένης Βρεττανίας, καὶ Θούλης τῆς πρὸς ἀνατολήν, *Est enim in Oceano insula illa Brettania, inter Brettaniam illam quæ sita est in Occidente & Thylen quæ ad Orientem magis vergit.* Id est, Britannia Magna seu Albion, quam sic collocat ille inter Britanniam alteram seu Parvam, quæ Hibernia est, & Thulen, de cujus situ haud parùm discrepant Chorographi tum veteres tum recentiores. Sed Tzetzi puto heic cum Procopio[a] sumitur pro Scandinavia. Et de Thule copiosè nuper præ aliis Isacius Pontanus[b]. Hiberniam autem heic alteram esse Britanniam, palàm est, utpote quæ sic itidem Ptolemæo & Dionysio Afro nominatur aliisque tum Græcis Latinis & Arabibus (qua de re alibi[c] item diximus) tum Ebræis; unde Rabbi Abraham Ben Chaija in Sphæra sua mundi[d] habet, inter האיים שבים אוקינוס *insulas maris Oceani*, ברטנייא רבה וברטנייא זעירה *Britanniam Magnam & Britanniam Parvam*, id est planè Albionem & Hiberniam, pro quibus satis infelicitèr substituit Oswaldus Schreckenfuchsius interpres, *Parthaniam Magnam & Parthanian Parvam*. Atque illinc etiam insulæ minores innumeræ circumjacentes tam Magnæ quàm Parvæ, Britannicæ dictæ. Joannes autem Tzetzes[e] Hiberniam Bretanidum (ut ille cum aliis vocat) Primam, & Albionem, quæ Ἀλουΐων illi dicta, secundam seu ut Minorem facit. Pergit autem Isacius Tzetzes; Λέγουσι δὲ τὰς τῶν ἀποθνησκόντων ψυχὰς ἐκεῖσε διακομίζεσθαι· παρὰ γὰρ τὴν ἀκτὴν τοῦ Ὠκεανοῦ τοῦ παρὰ τὴν Βρεττανίαν ταύτην νῆσον, ἰχθυόθηροι ἄνθρωποι κατοικοῦσιν, ὑπήκοοι μὲν Φράγγοις, φόρον δὲ μὴ τελοῦντες αὐτοῖς διὰ τὸ παραπέμπειν τὰς τῶν τελευτώντων ψυχὰς, ὥς φασιν. Οὗτοι γὰρ ἀπελθόντες ἐν ταῖς τῶν αὐτῶν οἰκίαις περὶ ἑσπέραν καθεύδουσιν. Ἀρασσομένων δὲ μετὰ μικρὸν αἰσθάνονται τῶν θυρῶν, καὶ φωνῆς ἀκούουσιν ἐπὶ τὸ ἔργον καλούσης αὐτούς. Ἀναστάντες δὲ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν βαδίζουσιν, οὐκ εἰδότες ποία ἄγει αὐτοὺς ἀνάγκη. Ὁρῶσι δὲ ἀκάτους παρεσκευασμένας, οὐκ οὔσας αὐτῶν, κενὰς μέντοι ἀνθρώπων, ἐν αἷς εἰσελθόντες κωπηλατοῦσι, καὶ αἰσθάνονται βάρους τῶν πλοίων, ὡς ἐξ ἐπιβατῶν, οὐδένα δὲ ὁρῶσι. Ῥοπῇ δὲ μιᾷ καταίρουσιν εἰς τὴν Βρεττανίαν νῆσον, μόλις ὅτε χρῶνται ταῖς ἰδίαις ναυσὶ νυχθημέρῳ καταίρειν δυνάμενοι. Καταίροντες δὲ πρὸς τὴν νῆσον, πάλιν οὐδένα ὁρῶσι. Φωνῆς δὲ ἀκούουσι τῶν δῆθεν ὑποδεχομένων, τοὺς αὐτῶν ἐπιβάτας ἀπαριθμούντων, αὐτοὺς καὶ πατρόθεν καὶ μητρόθεν, ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἀξίας καὶ τέχνης καὶ ὀνόματος τοῦ καθ' ἕνα καλούντων. Οἱ δὲ τούτων δῆθεν ἀποφορτισάμενοι πάλιν ἐλαφροτέροις τοῖς σκάφεσι μιᾷ ῥοπῇ πρὸς τὰς οἰκείας αὐτῶν ὑποστρέφουσι. Ἐκ τούτου πολλοῖς ἔδοξεν, εἶναι τὰς μακάρων νήσους ἐκεῖσε καὶ τοὺς ἀποβεβιωκότας ἐκεῖσε διαπεραιοῦσθαι. *Fertur autem Mortuorum Animas illuc transvehi. Nam juxta litus Oceani Brettaniam illam alluentis, homines degunt piscatui assueti qui Francis quidem* (Græci recentiores eo nomine Celtas veterum seu Europæ populos indigetare solent) *subditi sunt. Tributum autem eis non pendunt, ideo quod transmittant Mortuorum animas, ut ferunt. Hi enim à piscatu redeuntes, sub vesperam in domiciliis suis dormiunt. Et paulò pòst, fores pulsari sentiunt, & vocem audiunt eos ad opus præstandum invocantem. Surgentes verò ad litus se conferunt, nescientes qualisnam eos urgeat necessitas. Ibi vident naves instructas, sed*

[a] *Gothic. lib. 2.*

[b] *Chorographic. Daniæ descript. pag. 682. & c. 741 &c.*

[c] *In Mari Clauso lib. 2. cap. 1.*

[d] *Cap. 6.*

[e] *Chiliad. 8. cap. 218.*

ſed non ſuas, hominibúſque vacuas, in quas ingreßi remigant, & ſentiunt gravitatem navigiorum, perinde atque ſi ea eſſet ex vectoribus. Sed neminem interim vident. Impetu autem unico deferuntur ad Brettaniam inſulam quò, cùm ſuis utuntur navigiis, vix deferri poſſunt viginti quatuor horarum ſpatio. Ad inſulam verò delati, rurſus neminem vident. Vocem autem audiunt, familiariter eorum vectores excipientium, qui enumerant ipſos & Patres eorum & Matres, & dignitates, & artes & nominatim ſingulos indicant. Illi autem inde eis exonerati, levioribus navigiis, unico itidem impetu, ad propria redeunt. Hinc eſt quod compluribus ſit exiſtimatum, ibi haberi Beatorum inſulas, atque illuc homines cum vitam hanc exuunt, ſic tranſvehi. Parilem habet, ut apud Græcos receptiſſimam, de Inſulis fortunatis narrationem Joannes Tzetzes[a]. Ἐκεῖσε δέ φασι, inquit, καὶ τὰς τῶν ἀποβεβιωκότων ψυχὰς διαπορθμεύεσθαι, γράφοντες τοιάδε. *Illuc aiunt etiam Mortuorum animas tranſvehi, ad hunc modum ſcribentes,* & dein eadem quæ ex Iſacio allata ſunt de Britannia ſubjungit. Ita incolas maritimos ſeu Piſcatores Britanniæ Magnæ, Charontis officium mortuis univerſis præſtare facit prodigioſa hæc narratio, haud paucis tamen Græcorum credita. Atque inde Fortunatarum inſularum nomen Britannicis, ſeu inter eas nonnullis, ab illis tributum. Et ſanè ſi Tzetzes hoſce intelligo, in litore Britanniæ magnæ volunt reperiri navigia illa animabus onuſta, indéque illa cum remigibus rapta, impetu unico, ad Hiberniam adpelli, tunc Scotiam itidem vocitatam. Atque huc ſpectare videtur illud Claudiani[b],

> *Eſt locus extremum pandit quà Gallia litus*
> *Oceani prætentus aquis, quo fertur Ulyſſes*
> *Sanguine libato populum moviſſe ſilentum.*
> *Illic Umbrarum tenui ſtridore volantum*
> *Flebilis auditur queſtus* &c.

Et Natalis Comes[c]; *cum Fortunatæ inſulæ, campíque Elyſii in ea parte Britanniæ (de communi omnium propè præſtantiorum ſcriptorum ſententia) quæ eſt inter occidentem Britanniam & Thulem ad ortum Solis dicerentur; piſcatores quidam fuiſſe in litore maris Oceani narrantur juxta hanc Britanniam inſulam &c.* Quæ reliqua illic adjicit, uti etiam quæ habet hac de re Antonius Muretus[d], ex Joanne Tzetze in Heſiodum ſumta ſunt. Floruere Tzetzes illi ſub finem ſeculi duodecimi[e]. Et forſan ex Græcorum illa de nomine opinione quam proculdubiò didicerant Angli in bello Orientis Sacro inter eos verſantes atque ad poſteros tranſmiſerant, orta eſt Legatorum illorum de Inſulis Britannicis ſententia. Sed verò in conceſſione illa Pontificia neutiquam Britannicas Fortunatarum nomine intellectas volunt meritò alii. Thomas Walſinghamius[f]; *Illæ inſulæ ſunt in mari mediterraneo, valde fertiles, quarum incolæ nec ſunt Chriſtiani, nec de ſecta Machometi. Donum utique laude dignum, ſi poſſeßionem pacificam contuliſſet.* Adnotatur in editorum margine, *creatur novus princeps Inſularum Balliarum,* proculdubio pro *Balearium.* Sed puto potius illum *Mediterraneum,* in quo ſitæ Baleares, heic adhibuiſſe pro Atlantico, de cujus inſulis Fortunatis ſtatim. Nam certum eſt tum diu antè Chriſtianiſmum

in

[a] *In Heſiod.* Εργ. καὶ ἡμερ.

[b] *In Rufinum lib.*1.

[c] *Mytholog. lib.*3.*cap.*19.

[d] *Var.lect.lib.*5. *cap.*1.

[e] *Videſis Joann. in Chiliade* 11. *cap.* 385. *& Voſſium de Hiſtoricis Græcis lib.* 2. *cap.*27.

[f] *Anno* 1344.

in Balearibus receptum esse, tum Fortunatarum voce eas non denotatas. Atqui etiam annalium autor anonymus[a], *anno*, inquit, *Domini* MCCC XLIIII *Pontificis Clementis Papæ* VI *anno* III *& Edwardi tertii post conquestum* XVIII, XVII *die Novembris, dominus Papa creavit unum novum principem qui fuit ambassador domini Philippi de* **Valeys** *destinatus domino Papæ & nominatus dominus Lodovicus de Hispania Miles & Soldarius prædicti Philippi, quem idem Papa in ipsius creatione vocavit Principem Insularum Fortunatarum, quarum, seu ad quem effectum hujusmodi facta fuit creatio nescitur adhuc. Utinam ad honorem Anglicorum, quorum prosperitatem idem Papa, ut creditur, intimè non affectat.* Ita hic Papæ ipsi & concessioni illi contemporaneus suspicari videtur id de quo legati jam dicti vix dubitare quidem sunt visi. Sed rectiùs proculdubiò illi qui de celebratissimis Insulis Fortunatis in mari Atlantico Africæ obversis seu *Canariis* (à maxima simul sic omnibus dictis) donationem illam Pontificiam indubitantèr sumunt. Ita scriptores Hispanici[b], Gallici[c], alii, ut & Abraham Bzovius[d] qui eam in rem Clementis VI epistolam nonam citat. Et mirum sanè dictu, in concessionis illius tot solennibus palàm & publicè, nec sine Papæ in consistorio oratione ea de re habitâ[e] (cujus thema erat *Faciam principem super gentem magnam*) factæ sensu intelligendo, dubium ejusmodi aut incertum tunc mansisse, ut cujusnam loci Princeps is factus esset adeò ignoraretur. Etiam Franciscus Petrarcha satis concessionis tempori vicinus coævúsque, non dubitat de Atlantici maris insulis eam tunc captam esse. De illis loquens, *nuper*, inquit[f], *Clemens* VI *illi patriæ principem dedit, quem vidimus Hispanorum & Gallorum regum mixto sanguine, generosum quendam virum* (Ludovicum illum quem diximus) *qui cum eo die Corona ac sceptro per urbem* (Avenionem) *spectandus incederet, repentè tantus cœlo imber effluxit, atque ita domum madidus rediit, ut omen esset incubuisse illi verè Pluvialis & aquosæ patriæ principatum. Cui quidem in dominio extra orbem sito, qualiter successerit non novi. Scio tamen quod multa scribuntur & feruntur, propter quæ non plenè Fortunatarum cognomini fortuna conveniat.* Sic ille. Lapsu autem memoriæ Henricus Spondanus Apamiarum Episcopus, velut ex Joanne Mariana, ait[g] Pontificem Fortunatas insulas, sive Canarias, dictas Alfonso XI Castellæ Regi donâsse, ea lege ut ibi Christianam legem instituerct. De nomine demùm illo & τῶν μακάρων νήσων insulis illis antiquitùs signantiúsque tributo, obvia satis sunt atque expressissima apud Strabonem[h], Sallustium[i], Florum[k], Plinium[l], Solinum[m], Ptolemæum[n], Plutarchum[o], Philostratum[p], Eustathium[q], Isidorum[r], testimonia. Sed in codice Ptolemæi optimo MS. Bibliothecæ Arundellianæ, ita denotantur illæ,

Ἀπρόσιτος νῆσος	α	ιϛ	
Ἥρας νῆσος	α	ιε	δ'
Πλουϊταλία νῆσος	α	ιδ	δ'
Κασπερία νῆσος	α	ιβ	∠'
Κανάρια νῆσος	α	ια	
Πιντουαρία[s] νῆσος	α	ι	∠'

ubi discrepantia est tum in aliquarum nominibus, tum in longitudinibus

[a] *Ms. in Bibliotheca Cottoniana Otho C.2. pag.* 253.2.
[b] *Mariana de Reb. Hisp. lib.* 16. *cap.* 14. *Hieronym. Surita Annal. Aragon. lib.* 8. *ca.* 4. *Garibay lib.* 14. *cap.* 21.
[c] *Nic. Vignieri tom.* 3. *pag.* 510.
[d] *Annal. tom.* 14. *ann.* 1344. §. 16.
[e] *Walsingham. ann.* 1344.
[f] *De vita solitaria lib.* 2. *sect.* 6. *cap.* 3.
[g] *Auctarium Chronolog. ad Epist. Baronii anno* 1346.
[h] *Lib.* 1. *&* 3.
[i] *Citat. Acroni in Horat. Epod.* 16. *& Servio in Æneid* 6.
[k] *Lib.* 3. *cap.* 22.
[l] *Lib.* 6. *cap.* 32.
[m] *Polyhist. cap.* 59.
[n] *Lib.* 4. *cap.* 6.
[o] *In Sertorio.*
[p] *De Vita Apollonii lib.* 5. *cap.* 1.
[q] *Ad Odyss.* 4. *pag.* 1509.
[r] *Orig* 14. *ca.* 6.
[s] *Vide Claud. Salmasium in Plinianis pag.* 1297. *& Ortel. in Thesauro Geograph. verb.* Fortunatæ Insulæ.

bus latitudinibúſque, ab editis etiam qui pro correctiſsimis habentur, nec ea omnino contemnenda. Editorum longitudines ſunt $\bar{o}, \bar{\alpha}, \bar{o}, \bar{o}, \bar{\alpha}, \bar{o}$, licet verſiones habeant 1, 1, 1, 1, 1, 1. Illinc enim putari locorum ibi longitudines nemo neſcit. Sed non pauca ſunt in numeris Ptolemaicis quæ ex codice illo emendari poſſent. Adſcribitur ibi manu vetuſta جزاير السعدا *Inſulæ Beatorum.* Ita ſcilicet & جزاير السعادات tantundem denotans, Arabum Geographis, ut Abulfedæ, Achmedi Ben Magad, Chalcaſendio, aliis interdum vocitantur; uti etiam ſæpiſsimè جزاير الخالدات quas innuit Geographiæ Nubienſis autor (is eſt, Alſheriph Aldriſius, quo nomine aliquoties citatur Abulfedæ & Chalchaſendio) ubi ait[a] in بحر الظلمات *mari Tenebrarum* (ita Oceanum occidentalem ſeu Atlanticum Arabes nominant) haberi جزيرتان تسميان بالخالدات quod vertunt Maronitæ *duas inſulas Perennes vocatas* ſeu *Alchalidath.* Idem ex Abulfeda *Fortunatas* rectiùs vertit Jacobus Chriſtmannus[b]. Nec numerum earum alium habuit Plutarchus[c], nec, ut puto, Salluſtius[d]. Sed poſtmodum ipſe Aldriſius[e] etiam Sex eas expreſsim facit, duabus tantùm interim ut inſignioribus (*Masſahan* & *Lacos* vocat) atque unde Longitudines juxta Ptolemæum menſurari ſolent, nominatim memoratis. Nimirùm, neutiquam ab earum meridiano cum Ptolemæo ejúſque vulgo ſequace metiuntur Arabes longitudines locorum, ſed ab ipſo maris Atlantici ſeu Africæ litore maximè occiduo, decem Gradibus orientaliori, ut etiam ex Alfragano[f] & Abulfeda[g] & inde à Jacobo Chriſtmanno[h], & Roberto Hueſio[i] adnotatis liquet. Atque Arabes alii, ſex itidem cum Græcis aliis & Latinis agnoſcunt. Sic Albategnius. *In Oceano occidentali,* inquit[k], *ſunt 6 inſulæ, in oppoſito Terræ Nigrorum, ex inhabitatis inſulis, quæ vocantur Inſulæ Fortunatorum,* quas paulò ante interpres ejus (neque enim eum hactenus Arabicum vidi) appellari ait *Alchalidec* ut in editione vetuſtiore[l] & *Alchalider* ut in nupera[m]. Dubitandum non eſt ſcripſiſſe Albategnium الخالدات quod nomen Arabibus uſitatiſsimum. Ubi verò paulò pòſt legitur *in Oceano occidentali quod Amphiterios appellatur,* perſuaſum habeo ſcripſiſſe illum ببحر العربي ويقول اوقيانوس *in mari occidentali quod appellatur Oceanus.* Prodigium eſt nominum illud *Amphiterios.* Et videtur ſanè, malâ τȣ̃ اوقيانوس quæ امفيتريوس forſan ſimularet ſcriptione interpretem ibi deceptum eſſe. Neque enim Arabibus nomen aliquod ejuſmodi Mare illud denotat. Quod verò ad nominis Beatorum inſularum harum, ſic dictarum, rationem attinet, advertendum eſt quod habet vir ſummus Iſaacus Caſaubonus[n]; *Ferè fit, ut inſulæ vicinæ continenti in poteſtate ſunt eorum*[o] *qui oppoſitam oram habent. Itaque* Μακάρων νήσους *quum dicimus, intelligimus inſulas eorum qui extremas continentis partes ad Oceanum occiduum incolunt* (quemadmodum ferè olim ex Jure Cæſareo, *Præſides Inſularum* generatim nominati[p], Cycladum in Mari Ægæo & Ionio inſularum Præſides tantùm, ob excellentiam, ſignificaſſe volunt Juriſconſulti) *quorum quia nota erat fœlicitas & rerum omnium copia ideò propinquas ipſis inſulas veteres vocarunt Beatorum inſulas.* Atque ita explicat illud Strabonis qui de

[a] *Part.1. Climatis 1.*

[b] *Ad Alfragani cap. 11. pag. 53.*

[c] *In Sertorio.*

[d] *Fragment. Hiſtor. 6.*

[e] *Part. 1. Clim. 2.*

[f] *Chronolog. Element. cap. 3.*

[g] *In præfat. &c.*

[h] *Ad Alfragan. cap. 3.*

[i] *De Globis part. 4. cap. 1.*

[k] *De Scientiis ſtellarum cap. 6.*

[l] *Norimbergæ 1537.*

[m] *Bononiæ 1645.*

[n] *Ad Strabonis lib. 1.*

[o] *L. 9. D. tit. de Judiciis.*

[p] *L. 4. aliàs 6. C. tit. de Naviculariis, & Novell. 8. edict. Conſtantinopolit. §. 46.*

de locis Africæ & Hiſpaniæ occiduis beatioribúſque atque inſulis Fortunatis locutus, adjicit, ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος δῆλον ὅτι καὶ ταύτας ἐνόμιζον εὐδαίμονας διὰ τὸ πλησιάζειν τοιούτοις χωρίοις, *ex nomine conſtat eas Fortunatas eſſe ideò creditas, quòd iſtis eſſent locis vicinæ.* Sed miſsis tandem hiſce Parergis, in liberiore diſquirendi ſcribendíque otio ſe ultrò ſatis offerentibus, ad Radulphum Dicetenſem redimus. In eodem volumine, quod in bibliotheca Arundelliana Johannem illum **Pyke** antè memoratum habet[a], Chronicon occurrit ſanè non contemnendum, ac Radulpho huic manu antiquâ tributum, cujus initium eſt *Willielmus Baſtardus Dux Normannorum, ſubjugatis Anglis* &c. finis verò in ipſo Joannis Regis exitu. Certè hoc ipſum exiſtimo meritò fuiſſe adhibitum inter ea quæ de Jure illo Angliæ Regum in Regno Scotiæ[b], ſub Edwardo primo Rege, ut dictum eſt, conſulebantur. Nam ea de re in Chronico illo MS. teſtimonia ſunt luculentiſsima. Admittitur autem à biographis, præeunte Balæo, Radulphum hunc citari Joanni Bachoni, ſeu Baconthorpio[c], in Sententias. Is quidem, ad problema illud reverà ſatis mirandum, *Chriſtianis deberi Terram ſanctam multiplici de cauſa & ideò Papam poſſe illam recuperare*, ſtabiliendum, affert quædam ex *Chronica Hieroſolymitana quæ incipit, Terra Sancta* (id eſt planè ex Hiſtoria Hieroſolymitana Jacobi de Vitriaco) de Heraclii aliorúmque tempore uſque in Godefridum Bolonienſem (*de Boylom* ibi & paulò poſt *Boylon* dictum) & ſtatim ſubjungit, *Hæc in Chronicis de domo Sanctæ fidei Norwicenſis diœceſis quæ vocantur Imagines Hiſtoriarum poſt medium, ubi agitur de Vullo rege* (*Willielmo* ſcripſerat proculdubio Bachon, ſed in rebus hujuſmodi negligens erat nimis Chryſoſtomus Maraſca ejus editor) *Cap. Quod autem.* Certè quid ſibi velit illud *Hæc in Chronicis de domo* &c. nondum didici. Nec ibi innui Dicetenſis Imagines, facilè concedet, opinor, quiſquis locum illum ſive cum Imaginibus ejus heic editis ſive Abbreviationibus ejus (nam & illæ Imaginum nomine etiam apud Scriptores ſubinde veniunt) omninò comparaverit.

[a] *Fol.*123.

[b] *Et vide hei's Abbreviat. Chron. ejus anno* 1088 *&c.*

[c] *Prolog. in lib.* 4. *ſentent. Artic.*4.

VII De Joanne Bromtono (ſcriptoribus non rarò, Bramptono pariter dicto) Abbate, ut vocari ſolet, *Jornallenſi*, breviter quidem loquitur Joannes Pitſeus[d], atque inde Voſſius[e]. Scilicet Autoris & Abbatiæ ejus nomen afferunt (quod Pitſeo eſt *Jornalenſis*, aliàs *Jarnauxenſis*, ſed Voſsio tantùm *Jornalenſis*) Chronicónque ejus, in Joanne Rege deſinens, memorant, temporis quo floruit planè ignari. Nec mihi de Bromtono ipſo hactenus quid ſatis compertum. Frequentiùs in *Antiquitatibus Eccleſiæ Britannicæ*, Joanni Caio, aliíſque citatur codex hic nomine *Hiſtoriæ Jornallenſis*; qua voce ſic exaratâ atque in ſtudioſorum ore paſsim uſurpatâ ſæpius etiam cum vulgo, ſed oſcitantiùs fateor quàm par erat, hiſtoriam hanc citans, uſus ſum ipſe. *Jorvallenſis* planè Bromtonus dici debuit à **Jorevall**, ſeu ut itidem vocatur, **Jerevall** & **Jerevaux**, monaſterio Ciſtercienſi in agro illo qui **Richmondſhire** nuncupatur, cujus Abbas hic Joannes. Rectè Chryſoſtomus Henriquez in *Phœnice Reviviſcente* ſeu *Ordinis Ciſtercienſis ſcriptorum Angliæ & Hiſpaniæ ſerie*[f], *Jervalla*,

[d] *In Appendice Centuria* 2. *num.*88.

[e] *De Hiſtoric. Lat. lib.*3. *cap.* 12. *pag.*634. *edit. alterâ pag.*708.

[f] *Cap.*47.

valla, inquit, *Titulo S. Mariæ. Fundator Stephanus comes Britanniæ & Richmundiæ. Abbatia in Richmundia.* Id quod accepit à Nicolao Harpsfeldio qui Joannis Spedi Monasteriorum catalogum in Henrico ejus octavo insertum, transtulit Latinè. Chrysostomus autem ille statim, *Jornallensis Abbatia, alii Jarvaxensem vocant, in qua Joannes Bromptonus diu egit, & Abbatiale munus exercuit, de quo in nostro Fasciculo, tomo secundo.* Et tunc, *Joravallis diœcesis Eboracensis. Jornallensis* verò ibi haud omnino est aliud quàm quod vulgò à *Jervallensi, Joravallensi*, aut ejusmodi voce aliqua vicina depravatum. Et *n* in *u* facillimè librariis commutari, nemo non videt. In actis veteribus publicis[a] sæpiùs nominatur *Abbatia de* **Jorevall**, à fluvio **Jor**, **Yor**, Uro, interlabente, & recentiùs[b] illic **Jerevaux**. Adeóque tria illa Nomina apud illum ibi idem ipsum, seu eundem locum & nihil prætereà denotant. Idem Chrysostomus in Fasciculo illo suo[c], nihil omninò novum de Joanne Bromtono affert, sed tantùm illud ipsum, eisdémque verbis, quod à Pitseo didicerat, interserit, excepto quod ei dicitur *Jornalensis aliàs Jarvauxensis*, quo quidem lectio Pitsei, qui sic puto scripserat, benè corrigitur. Sed & alibi in Phœnice[d] suo Chrysostomus ille caput habet integrum *de Joanne Bromptono Abbate Jornallensi*, ubi, *Joannes Bromptonus*, inquit, *ordinis Cisterciensis habitum in Anglia ab adolescentia suscepit qui virtutum & eruditionis meritis factus est Abbas* Jornallensis *aliàs* Jarvaugensis *cœnobii. Fama est hunc multa scripsisse, quorum tamen nihil, quod sciam, extat præter Historiarum opus, quod composuit & suo monasterio dicavit, cui titulum præfixit,*

Chronicorum Librum unum; *Postquam contigit Britones. Extat Manuscriptus Cantabrigiæ, in collegio Sancti Benedicti. Quando autem autor claruerit, ignoratur.* Sic ille ibi. Id verò quod dixit ab Joanne Spedo edoctus, de Stephano Comite Britanniæ & Richmondiæ fundatore cœnobii illius, ita intelligendum, ut neutiquam pro cœnobitarum fundatore primario sumendus sit Stephanus ille sed Acharias filius Bardolfi vir dignitatis Equestris qui alio in viciniæ loco **Fors** dicto primò ejusdem ordinis cœnobitis monasterium instituerat, quos in Jorevallem posteà, adeóque ipsum inde monasterium transferri voluit Stephanus ille Comes circa annum 1160. Sic enim legitur in tabularii prisci Comitum & Comitatus Richmondiæ, Comitum veterum tum Britanniæ Minoris tum Richmondiæ serie, quam, cum scriptoribus plerisque de eis editis haud parùm sit dissona, integram interserere simul heic visum est. In Tabulario jam dicto[e] habetur,

Genealogia Comitum Richmundiæ post Conquestum Angliæ.

Eudo Comes Britanniæ ante Conquestum Angliæ, filius Galfridi Ducis, genuit tres filios successivè post ejus mortem in comitatu Britanniæ præsidentes. Alanum scilicet dictum Rufum, vel **Fergaunt**, *qui primò venit in Angliam cum Willielmo* **Bastard** *Duce Normanniæ cui idem Willielmus, postquam coronatus fuit in Regem Angliæ per Conquestum, auxilio Matildis Reginæ suæ dedit honorem & Comitatum Comitis Edwini in Eborakshira* (Edwini scilicet Merciorum Ducis & Comitis in Annalibus nostris dicti) *qui modò vocatur* **Richmundshire** *& qui adtunc extitit* **Geldable**, *& posteà,* *Regum*

[a] *Rot. Chartarum 35 Ed. 1. numero 15. Rot. Patentium 5 Rich. 2. part. 1. membrana 14. alibíque sæpius.*

[b] *Inquisit. 29. Henrici 8. in actis Curiæ Augmentationis.*

[c] *Lib. 2. distinct. 26. cap. 50.*

[d] *Cap. 20.*

[e] *Ms. in biblioth. Cottoniana. fol. 72.*

Regum privilegio, in Libertatem est mutatus.

Hic Alanus primo incepit facere Castrum & munitionem juxta Manerium suum capitale de **Gilling** *pro tuitione suorum contra infestationem Anglorum tunc ubique exhæreditatorum, similitèr & Danorum, & nominavit dictum Castrum* **Richemont** *suo ydiomate Gallico quod sonat Latinè Divitem Montem, in editiori ac fortiori loco sui territorii situatum. Et obiit sine exitu de corpore suo & apud Sanctum Edmundum sepultus est.*

Alanus Niger frater suus eidem successit in Honorem Richmundiæ, cujus anno gubernationis XVI, *quidam Miles Acharias* (memoratur etiam in Actis seculorum vetustiorum publicis[a] Akarias hic) *filius Bardolfi fundavit Monasterium Ordinis Cisterciensis* apud **Fors** in **Wendeslaydale**, *quod posteà translatum est usque in territorium de* **Wutton**, *& vocatur Jorevallis, per Stephanum posteà Comitem Richmundiæ. Et obiit sine liberis.*

Stephanus frater dicti Alani eidem successit in honorem prædictum qui transtulit Abbatum de **Fors**[b] *usque locum qui nunc Jorevallis dicitur, genuítque filium nomine Alanum. Et obiit idus Aprilis, anno gratiæ Millesimo* CLXIIII *& sepultus apud Begar*, monasterium nempe Britanniæ Minoris.

Alanus filius Stephani Comitis eidem successit, qui obiit in Britannia tertio kal. Aprilis, anno gratiæ Millesimo CLXVI.

Conanus filius Alani Comes Britanniæ & Richmundiæ successit in Honorem Richmundiæ & desponsavit Margaretam sororem Willielmi Regis Scociæ, ex qua genuit unicam filiam & hæredem nomine Constantiam; quam Galfridus frater Richardi Regis Angliæ desponsavit. Iste Conanus ædificavit turrim magnam infra Castellum Richmundiæ. Et obiit in Britannia. Begaræ sepelitur anno MCLXX.

Constantia filia Conani tenuit honorem prædictum & ex Galfrido fratre Regis habuit filium nomine Arthurum quem Johannes Angliæ Rex occidi fecit & Alienoram incarceratam apud **Cork** *post mortem Arthuri fratris sui. Postea duxit eam Ranulphus Comes Cestriæ quæ ab eo propter adulterium divortiata & sine prole generata nupsit cuidam Guidoni de Tearcho ex quibus processit filia nomine Adelicia quæ post mortem parentum remansit in custodia Regis Franciæ, quam Rex dedit in matrimonio Domino Petro* **Mauclerc** *Militi suo cum Britannia. Et obiit in Britannia sepulta apud Begar, anno* MCCI.

Adelicia obiit in Britannia & sepulta apud **Plonarmel**, *anno gratiæ* MCCXX.

Johannes filius Adeliciæ obiit in Britannia, anno Millesimo CCXXIIII. *Nunquam fuit Comes Richmundiæ.*

Johannes filius Johannis Comes Richmundiæ desponsavit Beatricem filiam Henrici Regis (Tertii) *de qua genuit Arthurum, Petrum & Johannem. Occisus fuit apud Lugdunum in coronatione Domini Clementis Papæ, anno Domini* MCCCV, *ibidémque sepultus fuit.*

Arthurus Dux sed non Comes Richmundiæ filius suus obiit in Britannia & sepultus apud **Plonarmel**, *anno gratiæ Millesimo* CCCXI. *Johannes frater Arthuri Comes obiit in Britannia & sepultus apud* **Plonarmel**, *anno* MCCCXLI.

Hisce paginâ in alterâ conscriptis, in altera proximè sequente, ductu quidem vetusto nec adeò inelegante sedens in campo viridante Guilielmus

[a] Ann. 12 Hen. 3. in Inspeximus Rot. pat. 5 Rich. 2. part. 1. membrana 14.

[b] Thomas Millesius in Catalogo Honoris pag. 590. Augustin. Vincentius pag. 58.

elmus Rex primus undique armatus coronatúsque & sago rubro binis Leonibus auratis depicto indutus, atque copiis militaribus, velut in Eboraci obsidione[a], stipatus tradit diploma Latifundiorum Edwini Comitis Alano Britanniæ Comiti armato itidem & Coronulâ insignito sagóque depicto, pro insignibus Britanniæ Minoris gentilitiis, Quadratis alternatim Aureis & Cæruleis cum angulari, ejusdem figuræ, muris pontici (*Ermins* dici solet) parte induto, & vexillum similitèr ornatum dextrâ tenenti genibúsque provoluto. Diploma autem, cui sigillum viride appenditur, vetustum illic legitur; idem scilicet ipsum quod à scriptoribus tum Angliæ[b] tum Britanniæ minoris[c] exhibetur. Sed demùm operæ pretium, puto, erit studiosis qui Dignitatum ejusmodi successionibus oblectari solent, allata diligentiùs comparare cum eis quæ eisdem de Comitibus satis diversimodè etiam inter se occurrunt apud Holinshedum[d] ex Joanne Lelando, Camdeno[e], Bertrando Argentræo[f], Augustino *du Paz*[g], id genus aliis, ut minorum gentium apud nos recensiones eorundem successionum, nec illis nec inter se consonas, prætermittam. Sed hæc extra callem. Historiam autem seu Chronicon, Bromtono tributum, ex jam dictis liquet non dicendum *Jornallense* sed *Jorvallense*, ídque potiùs à cœnobio qui ejusdem possessor erat, ut statim dicetur, quàm ab Abbate aut aliquo alio cœnobii scriptore. Fateor equidem olim mihi cum aliis, Joannem illum, Bromtonum seu Bramtonum, Abbatem heic pro Autore etiam securè nimis admissum esse. Cæterùm, re accuratiùs perspectâ, tum alium omninò fuisse autorem non existimare nequeo, tum Joannis Bromtoni nomen in codice Benedictino repertum, non quidem pro Autore sed pro eo qui, dum Abbas erat, monasterio suo Chronicon illud comparaverat, in causa fuisse cur velut pro Autore ipso Abbas ille divulgaretur. Scilicet ibi, sed manu non antiquâ, legitur; *Liber Monasterii Jorenallensis* (pro *Jorevallensis*) *ex procuratione domini Johannis* **Bromton** (vicus sic dicitur in Richmondia unde nomen illud natum) *Abbatis ejusdem loci. Si quis hunc librum alienaverit, delebitur de libro Vitæ.* Quod solenne est Anathematis quo donationes hujusmodi munire in more erat, carmen. Jam verò hinc discimus ex procuratione ejus, Librum hunc nactum esse cœnobium illud, neutiquam omninò, illum scripsisse. In fronte autem exemplaris Cottoniani circa annos abhinc ducentos ampliùs conscripti, manu alterâ, etiam seculi nostri scribitur *Joralanensis historia*, cui alterâ adjicitur à *Johanne Bramton Abbate Jornalensi.* Hinc puto adeò fidentèr scriptoribus receptum est, hunc Chronici fuisse autorem. Et adjectum illud de Bromtoni nomine, videtur quidem illuc accessisse ex illo tantùm quòd de Bromtoni Abbatis procuratione dictum est, perperam sumto. Quid quod, quum Chronicorum Scriptoribus Monasticis solennius nihil fuerit quàm ipsius, in quo degebant, cœnobii singularia aliquot locis opportunis inserere, ne vestigium quidem insertionis ejusmodi in Chronico hoc reperitur? Ordinis quidem Cisterciensis (cujus erat hoc cœnobium) origo illa notissima anni 1098, *in Burgundia in loco qui dicitur Aylismus* (legendum planè *Molismus*) *in diœcesi Cabi-*

[a] *Anno* 1069.

[b] *Jo. Leland. apud Holinshedum tom.* 3. *pag.* 7. *Guil. Camden. Brit. pag.* 591. *Thom. Millesius Catalog. Honoris pag.* 588.

[c] *Bertrand. Argentræus Hist. Britann. lib.* 4. *cap.* 38. *Gallicè.*

[d] *Loco antè citato.*

[e] *Britann. pag.* 596.

[f] *Hist. Britann. lib.* 4. *cap.* 38. *&c.*

[g] *In Genealog. illustrium Britanniæ familiarum Gallicè Parisiis* 1619.

Cabilonensi memoratur sciptori huic[a], quisquis ille fuerit, uti etiam non modò initium ejusdem in Anglia circa annum 1130 in *valle Regali* seu *Rivalle* sed etiam complurium quæ sub id tempus orta sunt ejusdem ordinis apud nos, maximè in agro Eboracensi, monasteriorum fundatio; cum interim nullibi Jorevallensis Abbatiæ, ejusdem itidem Ordinis, originis fundatorísve nominis, cujus tamen tempora ipsa tractat, apud eum mentio. Unde sanè decernendum videtur scriptorem illum non Jorevallensem omninò, nedum Abbatem fuisse. Nec quidem aut Bostono Buriensi, aut Lelando, aut Balæo, nec veterum puto alicui, memoratur hic Joannes ut scriptor. Adeóque potius Autor Anonymus dicendus, nec Liber quidem Jorevallensis alitèr quam quà cœnobii illius bibliothecæ donatus ibi asservatus est, indéque posteritati depromtus. Nec Joannes Bromtonus Abbas pro Autore sed Procuratore, cujus beneficio nactum est cœnobium Anonymum illum, duntaxat agnoscendus. Pertexere autem historiam suam instituerat Scriptor hic usque in Edwardum primum, sicut ipse expresßim ait, licet codices ejus sub initia Joannis desinant. Nec quidem Cottonianus quidquam habet post illa de Richardo rege carmina. Corrigendi autem sunt illic[b] tum MSS. tum editi in nomine Galfridi qui vocatur in eis *Galfridus de Nine salvo*. Legendum planisßimè *de Vino salvo*, qui Gallis Anglísque suis (nam Anglus erat, unde etiam subinde *Galfridus Anglicus* dicitur) *Vinsaufe* & *Vinesalf* nominari solet. Percelebris is sui seculi poeta fuit, sub Ricardo & Joanne Regibus[c], seu sub annum 1200. Nomen illud sortitum eum esse à libro de Vitibus, Vinis, Fructibus, &c. tutò conservandis inter alios ab ipso diligentiùs conscripto, qui etiamnum extare dicitur Cantabrigiæ in Archivis Collegii Caii[d], benè quidem conjectavit Joannes Pitseus[e]. Habentur autem hexametri versus illi, non in libro aliquo singulari de Richardo Rege, sed in opere penes me aliósque non rarò MS. necdum opinor typis edito, cui titulum dedit ipse *De Nova Poetria* (sic enim artem Poeticam vocitabant) id est novo, seu reformato tersióreque poeticè scribendi genere, respectu scilicet habito ad rythmicum & perquam barbarum genus alterum quod diù antè in usu fuerat. Opus illud, interdum etiam *de artificio loquendi* dictum, dum Romæ agebat, dedicavit Innocentio tertio, è quo ut hominis ingenii Musæque specimina plura cernas, nonnulla huc transcribimus. Innocentium ad hunc scilicet modum salutat;

Papa stupor mundi! si dixero Papa Nocentì
Acephalum nomen tribuam tibi, si caput addam
Hostis erit nomen metri; tibi vult similari.
Nec nomen metro, nec vult tua maxima virtus
Claudi mensurâ; nihil est quo metiar illam.
Transit mensuras hominum. Sed divide Nomen,
Divide sic nomen. In præfer, & adde Nocentî,
Efficitúrque comes metri sic & tua virtus
Pluribus æquatur divisa, sed integra nulli.

[a] Col. 994. l.37.

[b] Col. 1280. l.11.

[c] Bal. Cent. 3. script. 38.

[d] Vide Eclog. Oxonio-Cantabrig. Archiv. Coll. Caii num. 74.

[e] Ætat. 12. script. 275.

Egregius

Egregius Sanguis te confert Bartholomæo,
Mite cor Andreæ, pretiosa juventa Johanni,
Firma fides Petro, perfecta scientia Paulo;
Ista simul nulli. Superest de dotibus una
Quam nulli fas est pertingere, Gratia Linguæ.
Augustine tace, Leo Papa quiesce, Johannes
Desine, Gregori subsiste; quid eloquar omnes?
Esto quod in verbis aut hic aut ille sit ore
Aureus & totus resplendeat; os tamen ejus
Impar est, orisque tui præjudicat aurum.
Trans hominem es totus. Ubi corporis ista juventus
Tam grandis senii? vel cordis tanta senectus
Insita tam juveni? Quam mira rebellio rerum!
Ecce senex juvenis! Fidei sub tempora primæ
Cum dominus Petro præferret amore Johannem,
Papatu Petrum voluit præferre Johanni.
In te, Papa modò, nova res hiis accidit annis.
Papa senex Petrus, & Papa juventa Johannis.* *Sic Ms.
Súntque tui quales talem decuere. Relucent* *Cardinales.
Et circumlucent Papam, quasi sidera Solem.
Tu solus mundo quasi Sol, illi quasi Stellæ,
Roma quasi Cœlum. Me transtulit Anglia Romam,
Tanquam de Terris ad Cœlum transtulit, ad Vos
A tenebris velut ad lucem. Lux publica mundi,
Digneris lucere mihi. Dulcissima rerum,
Dulce tuum partire tuo. Dare grandia solus
Et potes, & debes, & vis, & scis; Quia prudens,
Scis; quia clemens, vis; quia magnus origine, debes;
Et quia Papa, potes, quia talis es & quia tantus.
Hic mens subsedit cum fecerit undique gyrum
Inque suis dandis te prætulit, omnibus unum.
Totum posse suum tibi destinat, accipe Magne
Hoc opus exiguum, breve corpore, viribus amplum.

Dein vero orditur opus ipsum quod velut Poetices etiam & Rhetorices studiosis speculum sed omninò metricum facit, Inventionem, Dispositionem Compositionémque Musæ suæ exemplis copiosiùs docens. Et pro carminis exemplo lugubris tantùm versus illos de Richardo Rege inserit, cum hoc lemmate,

Temporibus luctûs his verbis exprime luctum;
Neustria sub clypeo regis &c.

Et post horum finem seu verba illa *quam longa est* (nam sic supplendam nemo non videt) *lacrima mundi*, statim sequitur,

Contra ridiculos si vis insurgere, plenè
Surge sub hac specie, sed lauda ridiculosè;
Argue, sed lepidè; gere te sed in omnibus aptè;

Sermo

Sermo tuus dentes habeat; mordacitèr illos
Tange, sed irrisor gestus plus mordeat ore.

Atque ad hunc modum reliqua exhibet de arte loquendi monita. Lugubre autem illud ejus carmen admodum est passim hyperbolicum; & proculdubiò eo nomine suggillatur à Galfredo Chaucero, ubi in Monialis Presbyteri fabulâ illâ ingeniosâ de Gallo gallinaceo à Vulpe die quodam Veneris surrepto, instituitur ad Venerem, inter alias, querela quod die suo rem adeo atrocem patrari permiserit. Ideo autem quia vulnus mortiferum etiam acceperat Richardus Rex die Veneris, Galfridus, ut vides, hic noster,

O Veneris lacrimosa dies! O Sidus amarum!
Illa dies tua nox fuit, & Venus illa Venenum.
Illa dedit vulnus.

Atque inde Chaucerus, quasi parilis planctûs ejusmodi, in Galli hæc causa, ratio lepidè habenda fuisset;

O Venus that art goddesse of pleasance!
Since that thy servant was this Chanticlere,
And in thy service did all his powere
More for delite, then the world to multiplie,
Why woldest thou suffer him on thy day to die?
O Gaulfride, deer master Soveraine,
That when that worthy king Richard was slaine
With shot, compleinedst his death so sore!
Why ne had I now thy science and thy lore,
The Friday for to chide, as did ye?
For on a Friday, *shortly slaine was he. *L. sothli ex Ms.*
Than wold I shew you how that I could plaine,
For Chaunteclеres drede and for his paine.

Nempè locum illum Galfridi illius respexisse ibi Chaucerum dubitari nequit, quemadmodum nec dubitavit eruditissimus Camdenus[a]. Quod autem ad Chronici hujus autoris tempus attinet; Certè post Edwardi tertii initia floruisse eum, quisquis fuerit, palàm est. Nam obitèr memorat ipse[b] Joannæ Edwardi ejusdem Regis Sororis & Davidis Regis posteà Scotorum secundi sponsalia ex federe inter Anglum & Robertum Brusium Regem Davidis patrem inita, quæ ad annum attinent Edwardi Regis secundum seu Christi 1328 adeóque ad Parlamentum nimis, ob fedus illud cum Scotis, infame, tunc Northamptoniæ habitum. In Buchanani editis[c], depravatè vocatur Joanna illa *Soror Henrici*. Certè nec de Edwardo tertio nec de aliis ibi simul commemoratis loqui videtur scriptor hic, quasi non etiam tempore jam dicto, aliquot saltem annis, recentior fuisset ipse. Plurima ex Hovedeno sumsit. Et locus ille[d] qui Sigillo Willielmi Siciliæ Regis caret supplendus est ex Hovedeno[e], etiam & inde corrigenda ibi[f] scriptio (& *Logotheta* substituendum pro *Logoteca*) quemadmodum etiam è Gervasio Dorobernensi[g]. Alia in subscriptionibus illis tum ut heic habentur tum ut in Ludovici

[a] *In Reliquiis Anglicè Londini* 1614. *pag.* 322.
[b] *Anno* 1069. *Col.* 967. *l.* 42.
[c] *Rer. Scotic. lib.* 8. *Reg.* 97. *Francof.* 1592.
[d] *Col.* 1114.
[e] *Anno* 1176.
[f] *Lin.* 31.
[g] *Col.* 1437. *lin.* 34.

Parutæ Siciliam[a] ex Hovedeno, cum sigilli figurâ, sumuntur, benè invicem collata corrigi hinc itidem queunt.

a *Originale delle medaglie pag. 36.*

VIII. Gervasius Dorobernensis seu Cantuariensis, monachus ibi Benedictinus, floruit sub Joanne Rege, seu anno Christi 1200, biographis[b] editis satis laudatus. Claruisse eum anno 1128 hallucinatus scripsit Gesnerus. Lelandus[c] autem de eo, *Gervasius Dorobernensis monachus Fanum Servatoris, eruditione insignis multâ, illustravit. Studuit, suprà quàm cuiquam credibile, antiquarum rerum cognitioni, quo nomine ingentem historiographorum numerum collegit, præcipuè vero eorum qui res Britannicas & Saxonicas accuratè tractabant. Unde & ipse tandem in harenam descendens periculum ingenii fecit edito volumine planè egregio, in quo tum Britannorum ab origine historiam tum Saxonum & Nortomannorum fortia facta usque ad imperium Joannis Regis Angliæ deduxit, diligentia quidem inexhausta. Deinde, industria non minori, vitas Archiepiscoporum Cantianorum perscripsit. Prætereà, ad cumulum addidit librum de Regiunculis Britanniæ primæ déque sedibus Pontificiis in ea constitutis ac denique de monasteriis in eadem à Nobilitate constructis. Hactenùs de Gervasiani ingenii fœtura.* Sic Lelandus. Locus verò apud Gervasium habetur perquam singularis, Eadmeri, scriptoris decadibus aliquot annorum eo antiquioris ac celeberrimi, maximè animadvertendus, nec adeò facilè forsan ritè intelligendus, quem præterire heic nequibam. Eadmerum descripsisse ait in opusculis suis (ubi nimirùm de Combustione & reparatione Dorobernensis Ecclesiæ agit[d]) veterem Ecclesiæ illius, igne, bis ante combustionem de qua Gervasius, etiam & antequam de ea scriberet Eadmerus, consumta. In descriptione illa, quam verbatim ex Eadmero affert, inter reliqua, *Sub medio,* inquit ille, *longitudinis aulæ ipsius* (Ecclesiæ; Navis ex Jure Pontificio nuncupari solitæ) *duæ turres erant prominentes ultra Ecclesiæ alas. Quarum una quæ in austro erat sub honore beati Gregorii papæ altare in medio sui dedicatum habebat, & in latere principale hostium Ecclesiæ quod antiquitùs ab Anglis & nunc usque* **Suthdure** *dicitur. Quod hostium in antiquorum Legibus Regum suo nomine sæpiùs exprimitur. In quibus etiam omnes Querelas Totius Regni, quæ in Hundredis vel Comitatibus uno vel pluribus, vel certè in Curia Regis non possent legaliter diffiniri, finem inibi, sicut in Curia Regis summi, sortiri debere discernitur. Alia verò turris in plaga aquilonali è regione illius condita fuit, in honorem beati Martini, claustra in quibus monachi conversabantur hinc inde habens. Et sicut in alia Forenses lites & secularia placita exercebantur, ita in ista adolescentiores fratres in discendo ecclesiastica officia die ac nocte, pro temporum vicibus, instituebantur &c. Hic situs fuerat,* inquit, *ecclesiæ Cantuariensis veteris.* Suo verò tempore, seu sub Henrico primo, omnia ibi nova fuisse ait, utpote à Lanfranco instaurata, postquàm incendio perierant. Adeóque etiam instauratum tunc Ostium illud Australe cujus an tunc idem quem memorat ille usus forensis maneret, non satis ex eo liquet. Quonam in opusculo scripserit hoc Eadmerus, mihi nondum constat. Certè nec in historia ejus Novorum, nec in Anselmi vita *Edineri* nomine edita[e] reperitur. Suspicor equidem S. Wilfridi Archiepiscopi Eboracensis

b *Bal. Cent. 3. script. 48. Pitseus Æt. 13. script. 285. Vossius de Historicis Lat. lib. 2. cap. 56.*

c *Ms. in biblioth. publica Oxoniensi.*

d *Col. 1291.*

e *A Joanne Picardo ante Anselmi opera Col. Agrip. 1612.*

censis vitæ ab eo conscriptæ illud esse insertum. Vitam illam nondum vidi. Sed ibi haberi hoc suadet illud quod paulò ante apud eum occurrit de Wilfridi corporis Cantuariam translatione, unde occasio ei sumpta jam allata scribendi. Sed interim perquam mirum videtur illud, *Ostium hoc* seu **Suthdure**, *in antiquorum legibus Regum suo nomine sæpe exprimi.* Certè *Leges*, quà nomine illo supremarum Potestatum, in Regimen futurum, Constitutiones ac Sancita denotari solent, quamplurimæ habentur & Anglosaxonicè & Latinè scriptæ editæque, Regum nempe qui Eadmero heic antiqui dicti, seu Inæ, Alfredi, aliorum etiam usque in Willielmum Primum. Atqui in illis tantum abest ut sæpe nomen Ostii illius exprimatur, ut planè nullibi, sic opinor, illic reperiatur. Adeò fidelis tamen ac gravis mihi scriptor est Eadmerus, ut de re ipsa, quomodocunque intelligi debeat, dubitare nequeam. Nonne igitur alia heic, dum *in Legibus exprimi* ait, *Legum* vocis consideratio ineunda? alia ejusdem notio quærenda? quali quidem admissâ, *In legibus*, juxta notionem ejusmodi, quas plurimis abhinc seculis periisse, nullibíque in voluminibus suis jam comparere certum est, nomen hujus Ostii, in rem quam innuit Eadmerus, sæpe exprimi potuerat. Nemo scilicet nescit *Legum* nomine sæpius venire non solum Sanctiones ac Constitutiones, verùm etiam virorum prudentum Consulta[a], unde etiam inolevit ut Jurisconsultis Cæsareis, ad Digesta & Codicem scribentibus aut inde quidquam citantibus, solenne olim fuerit hodiéque sit, non magis Codicis Constitutiones quàm tot veterum Prudentum Consultorum, Decisionum, Opinionum, id genus aliorum fragmenta in Digestis reperta, nec tamen pro Legibus seu Constitutionibus confirmata, sed utcunque illuc à Justiniano traducta, *Leges* nuncupare, tametsi quidem doctis aliquot[b] eo nomine neutiquam fuerint irreprehensi. Sed intereà nonne cum ratione existimari potest, etiam hac notione, fortè Eadmeri ævo satis receptâ, Decisiones forenses ac Judiciorum formulas sub *antiquis* sic illi dictis *Regibus*, sive in actis tunc ipsis publicis sive in Commentariis Privatorum inde descriptis sive in utrisque habitas, ab eo intelligi per verba illa *in Legibus*, quarum sanè, hac notione sumtarum, codices qualescunque compluria ante secula funditus periere, atque cum eis Ostii illius expressio ejusmodi? Quasi dixisset juxta linguam nostram jam usitatam **in the Rolls or Records of the ordinary Courts of Justice, or in the Reports, or Yeerbooks, or Lawbooks of the ancient Kings,** quâ notione **the Laws** etiamnum usurpatur. Decisionum, Formularum & Commentariorum id genus illorum temporum vestigia aliqua quidem sed raró satis habentur in libro illo percelebri **Domesday** dicto ac interdum etiam in Schedis aliquot aliis ubi lites coævæ Regibus illis antiquis memorantur. Sed Ostii hujus in illis, ni fallor, nondum reperta mentio. Nec sanè quidquam quod pro satis integra forensi illiusmodi per secula illa apud Anglosaxones formula sumendum videatur, hactenus vidisse me memini. Conjectare autem, etiam & credere par est, sub *Antiquis* illis *Regibus* seu tam Anglosaxonicis quàm Normannis, Eadmeri

[a] *Papinian. l. 1. D. de legibus.*

[b] *Laur. Valla Elegant. lib. 4. cap. 48. Vaconius à Vacuna lib. 6. Declaratione 79. §. 2.*

meri scriptionem hanc antevertentibus, superstites fuisse Formulas ejusmodi & Decisiones ac in Codicum seu Voluminum qualiumcunque corpora, temporum serie, dispositas esse, juxta atque postmodum, ídque, ut videtur, exemplo vetustiorum illorum seu more majorum, usque in ævum nostrum usus obtinuit in Annalibus Decisionum ac Disputationum, in Tribunalibus summis habitarum, digerendis, quos non solum **Yeerbooks** seu *Annales* ut Regum nomine distingui solitos vocitamus sed etiam signantiùs **Lawbooks** *Legis libros*, ubi planè *Legis* notio haud propriè alia quam ea quâ Decisio, Formula, Disputatio forensis significatur. Neque enim libris in illis Constitutiones, Sanctiones, Statuta, aut quid ejusmodi, quà tale, aliter atque Judiciis ac Disputationibus subinde necessariò adhibetur, omninò reperitur. Atque ut Jurisconsultis jam nostris habentur codices ejusmodi aut eorundem fragmenta aliquot passim prostantia, ídque ab Henrico tertio Rege usque in tempora nostra, eáque sive continuata sive variatim intercisa, ita temporum ab Henrico illo retrò putatorum usque in Willielmum primum, seu per annos 140 actorum, codicibus ejusmodi usi sunt Jurisconsulti apud nos veteres, ídque etiam Richardi secundi Regis seculo, seu circa annos abhinc 250, nisi velut hyperbolâ poeticâ fallat Galfredus Chaucerus, vir planè ut aliàs scientissimus ita tum Juris Anglicani peritus tum ejusdem consultiorum moribus, libris, studiorúmque rationi, maximè in collegio Jurisconsultorum quod *Interius Templum* dicimus, cujus socius ipse erat, perquam adsuetus. In elegantissimis nempè eorum quos fabularum suarum Cantuariensium, sub tempus jam dictum conscriptarum, facit Autores, characteribus, *Servientis ad Legem*, quo nomine primaria Juris Anglicani consultorum dignitas, cis eam quæ eorum est qui pro Tribunali ut Judices summi sedent, veluti Doctoris aut Antecessoris denotatur (licet *Judices* nostros *Doctoribus* & *Servientes Bacalariis* respondere, temerè nimis velit Joannes Rossus Warwicensis[a]) mores ac doctrinam describens, interserit,

[a] *Ms. in bibliotheca Cottoniana fol.* 90. 2.

> **In tearmes had he case and domes all**
> **That fro the time of King William was fall.**

id est *Temporibus statis*, seu diebus *pro more fastis* (quos **Terms** dicimus) *distinctas causas habuit universas ac Judicia quæ à tempore Willelmi Regis evenêre.* Certè æquum est ut itidem sentiamus, tempore Guillielmi Regis seu Eadmeri seculo, Causas ejusmodi Antiquorum tunc Regum, id est, Judicia in tribunalibus eorum lata, è Codicibus qualibuscunque aut Actis Tribunalium illorum publicis edisci potuisse. Et certè notione jam dictâ sumendum illud ibi Eadmeri *in legibus Regum antiquorum* suadet id quod in eis *discerni* dicitur de *Querelis*, *quæ legalitèr non possent alibi diffiniri*, *finem inibi sortiri debentibus*, qualis locutio non tam Constitutiones Regias seu Leges notione magis vulgari, quàm acta eorum forensia, juxta jam dicta, sapere videtur. Sed verò impensè miranda est Jurisdictionis heic prodigiosa amplitudo, nec sanè minor, ut verba sonant, quàm si dixisset summum ibi, quoad Causas etiam totius

Regni

Regni omnimodas, imò & Regiis ſuperius Tribunal Archiepiſcopale ibi locum tunc habuiſſe, ídque *in legibus*, quas diximus, *diſcerni*. Res quidem aliunde perquam inaudita & Juri, apud majores noſtros, tum Regio tum Populi, quale tunc & ſemper poſteà viguiſſe recipitur, undiquaque diſſona. At nihilominùs habetur etiam, apud Petrum Bleſenſem, Juriſdictionis ejuſmodi Cantuarienſis, ſaltem ejuſdem reliquiarum imaginíſve ſub Henrico ſecundo Rege ac Thoma Archiepiſcopo veſtigium ſanè luculentum. Degebat Petrus ille, ut miniſter ac famulus etiam & Archidiaconus[a] Cantuarienſis, in ædibus Archiepiſcopi illius, quod vitæ genus omninò aulicum tunc erat ſplendidiſsimúmque. Eo nomine eum acerbiùs literis inſectabatur neſcio quis Ludimagiſter, inſtantiùs illum nec ſine convitio urgens, ut in Scholas umbratiles & meditandi contemplandíque receſſus, inde ſe quantociùs reciperet. Quod ſanè indigniſsimè ferens Petrus[b], illum ut procacem nimis ac intempeſtivum viriliter redarguit. Atque inter reliqua à nobis alibi[c] ex eo adducta, collegium ibi florere oſtendit etiam Juriſconſultorum, quorum pars ipſe magna, *& omnes*, inquit, *quæſtiones Regni nodoſæ referuntur ad nos.* Videſis ibi cætera. Sed de hiſce porrò viderint perſpicaciores. Certè neque in Epiſtolis Lanfranci, nec Anſelmi, nec Joannis Sarisburienſis (in quibus, utpote ſatis coævis ac generis itidem hieratici hominibus atque res tunc forenſes ſubinde tractantibus, Juriſdictionis, ſi qua ſeculis illis iſtiuſmodi fuiſſet, ſive teſtimonia expreſſa ſive veſtigia ut occurrerent, cum ratione eſſet expectandum) nec quantum ſcio alibi omninò comperta ſunt qualia ſive hoc loco Eadmerus ſive Petrus Bleſenſis, veluti ſibi ſeculíſque ſuis notiſsima, tradidere. Atque adverſiſsima hiſce habentur in Conſtitutionibus illis notiſsimis Parlamentariis Henrici ſecundi, ſeu temporis quo etiam floruit Bleſenſis, Clarendonenſibus[d] dictis, ut id genus alia prætermittam. Locus etiam apud Gervaſium ſingularis de *Legibus & Cauſidicis* primò in Angliam vocatis, digniſsimus eſt qui heic advertatur explicetúrque. Notiſsima eſt ex hiſtoricis obviis, controverſia graviſsima ſub Stephano Rege, inter Theobaldum Archiepiſcopum Cantuarienſem & Henricum, fratrem Regis, Epiſcopum Wintonienſem de Jure & Commodo Legationis à latere heic continuo. Eâ Romæ acerrimè agitatâ, *oriuntur hinc inde*, ut ſcribit Gervaſius, *Diſcordiæ graves, Lites & Appellationes anteà inauditæ. Tunc LEGES & CAUSIDICI in Angliam primò vocati ſunt, quorum primus erat magiſter Vacarius. Hic in Oxoneſordia legem docuit* &c. De juris tantùm Cæſarei, Canonico ſive conjuncti ſive potiùs nimiùm immerſi complicatíque peritis, eorúmque in Anglia tunc Origine locus planè capiendus, uti & de juris ejuſdem librorum uſu publico, qua de re & de Rogerio illo Vacario heic memorato, fuſiùs nos alibi[e]. Adjicere heic liceat, quaſi ſtatim poſteà cœptum eſſe codices, ſummâ cum diligentiâ, utriuſque Juris jam dicti, Monaſteriorum in Anglia aliorúmque ibi comparari bibliothecis, quod ſatis elicere eſt ex hiſtoria MS. Monaſterii Petroburgenſis

[a] *Bal. Cent. 13. ſcript. 21.*

[b] *Epiſt. 6.*

[c] *Diſſertat. ad Fletam cap. 8. §. 1.*

[d] *Matth. Pariſius anno 1164. Ad finem Quadrilogi ſeu Vitæ Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis, Jo. Sarisburienſ. Epiſt. 159. Goldaſtus Conſtit. Imperial. tom. 3. pag. 346. etiam in Chronic. Gervaſii col. 1386. Et videſis eum col. 1389. &c. & compara cum Rogero Hovedeno part. 2. ann. 1165. & Gervaſium itidem col. 1409.*

[e] *Diſſert. ad Fletam cap. 7. §. 3, 4, &c.*

burgensis à Roberto de Swapham (ut credi solet) tempore Henrici tertii aut circiter conscripta. Scilicet Benedicti Abbatis Petroburgensis, qui cœpit anno 1177 seu 23 Henrici secundi & mortuus est 1194 seu Richardi primi sexto, eximiam dignitatem (charissimus enim erat Richardo Regi consiliarius atque ab eo Pater dici solitus) atque res in Abbatiæ commodum ab eo gestas is enarrans, describi eum fecisse ait plurimos libros, quos enumerans, partim Theologicos, partim Juridicos aliósque, Juridicos ad hunc modum recenset, *Decreta Gratiani, Item Decreta Gratiani, Summa Ruffini de Decretis, Summa Johannis Faguntini de Decretis* (fortè Joannes Faventinus innuitur, apud Gesnerum è Matthæo Dressero memoratus; qui tamen in Nevizani, Gomesii, Fichardi, Zileti, Freymonii, Antonii Augustini, Guidi Panzirolli diligentioribus Jurisconsultorum nominum collectionibus, ni fallor, non omninò reperitur) *Decretales Epistolæ, Item Decretales Epistolæ, Item Decretales Epistolæ, cum summa sic incipiente, O L I M, Institutiones Justiciani* (Justiniani) *cum Antenticis & Infortiato, Digestum vetus, Tres partes, cum Digesto Novo, Summa Placentini, Totum Corpus Juris in duobus voluminibus.* Certè haud parùm tunc apud Anglos crevisse studia Juris utriusque, quæ paulò antè heic incepta sunt, ex hisce difficile non est conjectare. Et de Gervasio, hactenùs.

IX. Sequitur Thomas Stubbes, Stobæus itidem interdum dictus. Is suum in ævum, seu in Edwardum tertium annúmve quasi 1360, Pontificum Eboracensium successionem & actus deduxit. Lelandus[a]; *Thomas Stobæus aliàs* Stobbes *à Leandro Alberto, libro quarto de illustribus Prædicatoriæ sectæ viris, luculentè celebratus est. Scripsit librum cui titulus, Statutum contra impugnantes Ecclesiasticas constitutiones; De stipendiis Prædicatoribus verbi Dei; de Perfectione vitæ solitariæ; De arte moriendi.* Plura de eo habes apud Balæum[b], cujus in librorum illius recensione, is qui heic editus de Archiepiscopis Eboracensibus memoratur. Celebratur itidem à Gesnero, atque ex eo à Possevino, uti & ab Antonio Senensi in Prædicatorum bibliotheca, & demùm à Gerardo Vossio[c] in editione Historicorum Latinorum secunda.

[a] *Ms. in Bibliothec. publica Oxoniensi.*

[b] *Cent. 6. script. 36.*

[c] *Lib. 3. cap. 2.*

X. Guilielmus Thorne monachus cœnobii Cantuariæ Augustiniani Benedictinus à Lelando MS. Balæo[d], Pitseo[e], Vossio[f], celebratur. Eadem quæ Lelandus habet verba ex eo affert heic Balæus, excepto tamen, mutandum esse ex Lelando illud Balæi, *Eum tanta usum fuisse diligentiâ in illustrandis sui cœnobii rebus, quo vix clarius aut antiquius ullum habet Britannia nostra monimentum &c.* in *eum tanta usum fuisse diligentiâ in illustrandis cœnobii sui quo vix clarius aut antiquius ullum habet Britannia nostra, monimentis &c.* Ita Lelandi sensum & verba ipsa habes. Idem est qui Gesnero & exscriptori ejus frequenti Possevino dicitur Guilielmus Thorney & tribuitur anno 1334, qui esse debuit 1380 aut circiter.

[d] *Cent. 6. script. 63.*

[e] *Æt. 14. script. 660.*

[f] *De Historic. Lat. lib. 2. cap. 61. & lib. 3. cap. 3.*

XI. Hen-

XI. Henricus **Knighton** (ſic ſcribi ſolitus) Canonicus Abbatiæ Leiceſtrenſis, ſub tempora claruiſſe dicitur Richardi ſecundi Regis, in cujus fermè exitum hiſtoriam ſuam ab Willielmo primo, præmiſſo libri primi compendio de rebus aliquot Saxonicis & Normannicis, ſeu in annum 1395 deduxit. Citatur Joanni Roſſo Warwicenſi[a] unde ſolùm tum Lelando tum Balæo notus, nec eorum alterutri viſus. Ipſiſſima, quibus uterque tantundem fatetur, verba de eo Lelandi leguntur apud Balæum[b], è quo etiam eum memorat Geſnerus. Exemplaria ejuſdem MSS. habentur bina in bibliotheca Cottoniana, quorum alteri nec ornatus in fronte ullus nec titulus, alteri verò titulus in fronte antiquitùs minio conſcriptus eſt *Cronica Leyceſtrenſis*, ubi in ora libri itidem adjicitur, *Compilatio Henrici de* **Knyghton** *Canonici Abbatiæ Leyceſtrenſis, de Eventibus Angliæ.* Profitetur in præfatione ſe *Ciſtrenſis laudifluí Cronographi, Libri ſeptimi ſeriem de verbo ad verbum inſcribere proponere*, ſuáque aliunde allata, quæ quidem fuſiſsima ſunt, intermixturum adjecturúmque. Id eſt, Ranulfi monachi Ceſtrenſis Polychronici quod ſatis univerſalis eſt ab initio rerum Hiſtoria. Ejus autem liber ſeptimus in Willielmo Rege primo incipiens, in exemplaribus aliquot extenditur etiam in poſtrema Edwardi Regis tertii tempora ſeu annum 1377, ut in codicibus Bibliothecæ Arundellianæ aliarúmque ac peroptimo penes me ejuſdem Codice, cui antiquitùs ſubjicitur, *Explicit liber ſeptimus, Hiſtoriæ Policronicæ ultimus*, & dein *Præſentem Cronicam compilavit frater Ranulphus Ceſtrenſis monachus*, quæ verba quomodo ab ipſo autore ſibi primo in libro deſignata ſunt, ſtatim indicabimus. Sed verò in eodem codice ad annum 1344 inceptum, antiquitùs adnotatur, *Uſque huc ſcripſit R. ſeu Ranulphus.* Sic enim antè ſæpius Ranulphus ipſe ſe in opere illo innui voluit. Exit autem ejuſdem liber ſeptimus Knightono[c], annis aliquot antè. Videſis quæ de eo hiſtoriæque ejus tempore habent variatim biographi[d]. Certè maximo eum apud majores noſtros fuiſſe præ cæteris in pretio, inde ſatis liquet quòd tot ejuſdem codices veteres MSS. ac etiam perpulchrè exarati, in bibliothecis tum publicis tum privatis etiamnum reperiantur, & quòd præ aliis dignus habitus ſit annis abhinc quamplurimis qui in Linguam verteretur Anglicanam. Verſio illa typis etiam ſuperioribus ſeculis bis edita eſt, & ab interprete, Joanne ſcilicet de Treviſa, etiam in Edwardi quarti initia continuata. Etiam Lelandus in MS. ejus vita laudibus illum impensè efferens & in Polydorum Vergilium velut minoris multo æſtimandum & qui veteribus Britanniarum Anglorúmque ſcriptoribus fœdè abuſus fuerat acritèr, dum vixit ille, invectus, *Plura hìc dicerem*, inquit, *de Polydori arrogantia niſi ſtomachum ejus timerem, quem tamen non uſque adeò timeo quin apertè auſim adfirmare Ranulphum in eruendis myſteriis antiquitatis Britanniæ* δὶς διὰ πασῶν *illo ſuperiorem fuiſſe, ſi ſpectes provincias in quibus verſatus fuit; nempe Salapiam, Davaniam, Luniam, Doroventaniam.* Sic ille. Quòd vero ad nomen ſcriptoris hujus verum attinet; id quidem ediſcendum monuit ipſe è literis initialibus capitum ſexdecem Libri primi, ſatis imitatus etiam hac in re Ranul-

[a] *Ms. in biblioth. Cotton. fol. 112. 2.*

[b] *Cent. 6. ſcript. 48.*

[c] *Lib. 4. col. 2569.*

[d] *Balæus edit. priori fol. 143. 2. Cent. 6. ſcript. 12. Geſnerus, Pitſeus Æt. 14. ſcript. 641. Voſſius de Hiſtoricis Latinis lib. 3. cap. 2. Arnoldus Wion in Ligno Vitæ lib. 2. cap. 77.*

Ranulphum Cestrensem cujus adeò est aliàs sequax. Ranulphi nempè mei, ut sæpiùs aliorum, elegantiùs auro coloribúsque variis ornati frons minio exhibet carmen hoc, seculi sui barbarismo consonum,

Grammata dant prima capitalia nomen Agentis.

Nimirum initiales literæ cujusque Capituli libri primi, usque ad 52, in verba coactæ ita leguntur, *Præsentem Cronicam compilavit frater Ranulphus Cestrensis,* unde tum illud quod antè memoravimus ad codicis mei finem, tum quod verbis totidem apud Pitseum habetur ex codicis alicujus veteris fronte sumtum. Haud ita dispari modo Knightonus literis initialibus capitum XVI libri secundi (nam primus velut apparatûs tantum locum sequentibus obtinet) nomen suum ad hunc modum designat, *Henricus Cnitton,* unde etiam Lelandus in vita ejus MS. *Knightoduno* suo suprà scriptum habet *Cnitiodunus,* ut aliam nominis lectionem. Et de hisce tandem satis supérque.

Ex ædibus Carmeliticis
Londini X Maii Juliani
MDCLII.

INDEX

INDEX AUTHORUM ET TRACTAtuum in hoc volumine.

Simeon

SIMEON
MONACHUS DUNELMENSIS

De { *Dunelmensi* Ecclesia.
Gestis Regum *Anglorum* :

Cum continuatione *Joh.* Prioris *Hagustaldensis*.

RICHARDUS
PRIOR HAGUSTALDENSIS

De { Statu & episcopis *Hagustaldensis* Ecclesiæ.
Gestis Regis *Stephani* & bello Standardi.

Nunc primum edita ex MSS. codicibus fideliter collatis.

Incipit Apologia *Simeonis* monachi.

E*Xordium* Dunelmensis *ecclesiæ describere majorum authoritate jussus, ingenii tardioris & imperitiæ mihi conscius, non obedire prius cogitaveram: sed rursus obedientiæ hoc præcipientium plusquam meis viribus confidens, juxta sensus mei qualitatem studium adhibui. Ea scilicet quæ sparsim in scedulis invenire potui, ordinatim collecta digessi: ut eo facilius peritiores, si mea non placent, unde suæ peritiæ opus conveniens conficiant, in promptu inveniant. Præterea lectorem petimus, ut tam pro illo qui hoc opus fieri jusserat, quam pro illo qui obediendo jussis id studio & labore perfecerit, Domino* Jesu Christo *preces fundere dignetur. Sed & pro omnibus, quorum hic nomina viderit, divinæ pietatis abundantiam invocare meminerit. Vivis quidem postulans sanctæ professionis augmentum, et bonæ perseverantiæ in futuro præmium; & defunctis, ut percepta venia peccatorum, mereantur videre bona Domini in terra viventium. Verumtamen quibus non vacat, vel legere plurima non valent: Hoc si voluerint, legant opus, compendiosa brevitate poterunt scire.*

Explicit Apologia *Simeonis* monachi.

INCIPIT PRÆFATIO REVERENDI *Simeonis* monachi & præcentoris ecclesiæ sancti *Cuthberti Dunelmi*, in historia de exordio Christianitatis & religionis totius *Northumbriæ*, de fide & origine sancti *Oswaldi* regis & martyris, & de prædicatione sancti *Aidani* episcopi.

REgnante apud *Northimbros* Christianissimo rege & postea martyre *Oswaldo*, vir eximiæ sanctitatis *Aidanus*, primus in regno ejusdem regis verbum fidei prædicans, primus *Lindisfarnensis* sive *Dunelmensis* ecclesiæ fuit episcopus, sedemque episcopalem simul & monachicam, ut venerabilis presbiter, & monachus, *Beda* in historia *Anglorum* attestatur, in ipsa ecclesia habitationem jubente rege præfato & cooperante instituit, anno ab incarnatione Domini 635. Ex hac ecclesia omnes ecclesiæ & monasteria provinciæ *Berniciorum* sumpserunt exordium. Regio enim *Northanhymbrorum* in duas dividitur provincias, *Deirorum* scilicet & *Berniciorum*. Permansit autem in præfata ecclesia monachorum congregatio nobilis & religiosa, per 240. annos. Exinde crudelis barbarorum manus innumeris navibus in *Angliam* transvecta, omnia quaquaversum depopulans, etiam reges qui tunc plures erant *Anglorum*, inter quos & *Edmundum* martyrem gloriosum interfecit. *Northanhymbrorum* autem provincias atrocius devastans, omnes ecclesias, omnia monasteria ferro & incendio delevit, adeo ut nullum pene Christianitatis signum post se discedens reliquerit. Vix episcopus supradictæ ecclesiæ *Eardulfus* cum incorrupto sancti *Cuthberti* confessoris corpore fugiens, evasit mortem cum paucis. Porro monachi qui loci reverentia confidentes remanserant de ecclesia extracti, alii in mare ab hostibus submersi, alii captivi abducti, alii detruncati, alii aliis tormentis miserabiliter affecti, omnes simul interierunt. Tali modo monachica congregatio defecit apud corpus sancti *Cuthberti*. Porro jam memoratus episcopus & post eum aliquot sui successores, dominantibus per multos annos in provincia barbaris, cum sacri corporis thesauro incertis huc illucque sedibus vagabantur, nusquam ante faciem barbarorum & gladii imminentis habentes requiem, donec pace reddita, & facta divinitus revelatione, in *Dunelmum*, ubi nunc requiescit, perlatum sit. Peremptis autem, ut dictum est, memoratæ ecclesiæ monachis, parvuli qui inter illos nutriebantur & instituebantur sub disciplina diligenter, quoquo modo evadentes manus hostium, corpus quidem sancti Confessoris comitati sunt: sed tradita sibi districtione paulatim postposita, ecclesiasticam disciplinam odio habuerunt, remissioris vitæ illecebras sequuti. Nec erat qui eos sub ecclesiastica censura coerceret, utpote cultura Dei destructis monasteriis & ecclesiis pene deficiente. Seculariter itaque omnino viventes, carni & sanguini inserviebant, filios & filias generantes. Quorum posteri per successionem in ecclesia *Dunelmensi* fuerunt nimis remisse viventes, nec ullam nisi carnalem vitam quam ducebant, scientes nec scire volentes. Clerici vocabantur, sed nec habitu, nec conversatione clericatum prætendebant. Ordinem psalmorum in canendis horis secundum regulam sancti *Benedicti* institutum tenuerunt. Hoc solum à primis institutoribus monachorum per paternam traditionem sibi transmissum servantes. At *Willielmo* majore regnum *Angliæ* adepto, cum ecclesiarum & monasteriorum recalesceret religio, *Walcherus* de clero *Leodiensis* ecclesiæ in præsulatum ecclesiæ *Dunelmensis* sullimatur, vir natu nobilis, sed prudentia & honestate nobilior. Videns in ecclesia nec sui ordinis clericos, nec monachos, graviter indoluit. Quippe quos nec ad emendatiorem vitam, nec ad mores ecclesiasticos corrigibiles invenit Relegens autem historiam *Anglorum* & vitam sancti *Cuthberti*, quæ utraque venerabilis *Beda* composuit, repperit monachorum congregationem à primo ipsius ecclesiæ præsule *Aidano*, & *Oswaldo* rege, ut supradictum est, ibidem locatam, & ante præsulatum sancti *Cuthberti*, & post, ad corpus ipsius Deo deservisse, donec, sicut dictum est, hostilis impietas eam funditus extinxisset. Cogitans ergo antiquum in ecclesia restaurare servitium, Deum oravit, ut actiones suas aspirando præveniret, & adjuvando prosequeretur. Nec multo post quidam spiritu pauperes monachi in australibus *Angliæ* partibus divinitus commoniti, ut Deo servituri in provincia *Northanhymbrorum* peregrinarentur, ad episcopum venerunt *Walcherum*, rogabantque ut in suo eis episcopatu ubi possent habitare, & si quos forte valerent servituros Deo sibi liceret aggregare. Lætior solito fit episcopus, eosque quasi à Deo sibi missos dulciter amplectitur, & reddita Deo gratiarum actione, benignissime suscipit. Mittensque illos in *Gyruum* & *Wiramuthe*, duo sui episcopatus loca ubi sanctorum quondam fuerant habi-

habitationes, ibi præcepit interim manere, ſibique quos poſſent in Dei famulatum aſſociare, donec proceſſu temporis & maturo conſilio conſtructis habitaculis, eos monachos monachi ſimul & epiſcopi *Cuthberti* corpori vicinius adjungeret. Fecerunt ut juſſerat, & reædificantes deſtructa Sanctorum habitacula, exemplo vitæ, & doctrina nonnullis profuerunt ut mundo abrenunciantes, eos propoſiti ſui comites haberent. Exultat in his vehementer epiſcopus, quoniam per hos ſperabat ſacræ religionis augmentum, ubi pene totius honeſtatis & pietatis invenerat defectum. Interim circa parietes *Dunelmenſis* eccleſiæ jactis fundamentis, cœpit ædificare habitacula monachorum habitationi congrua. Sed priuſquam ea perficeret, crudeli ſuorum manibus morte præventus eſt. Cui ſuccedens in epiſcopatum *Guilielmus*, vir, ut omnes qui eum noverant atteſtantur, magnæ prudentiæ & conſilii, locum eccleſiaſtica & monaſtica deſtitutum obſervatione ingemuit. Revolvens & ipſe antiquorum ſcripta, eccleſiam illam à monachis, videlicet *Aidano* monacho & pontifice, & à monachis quos ſecum adduxerat, in primis fundatam repperit, & perfectam: ſed à paganis monachos interficientibus primæva ſervitute deſtitutam. Itaque decrevit Deo authore antiqua reſtaurare, quæque prædeceſſor ſuus inceperat, ad effectum perducere. Alloquitur primo illos quos in eccleſia invenerat, ut vel clerici regulares, vel monachi fierent, ut quovis ordine diſciplinati vitam ducerent. Sed quoniam durum eis erat aſſueta relinquere, & in veteri mente nova meditari, neutrum admiſerunt. Epiſcopus regi magno *Guilielmo* univerſa replicans, & quæ in libris ſcripta de eccleſia ſæpedicta, & quæ nunc in ea invenerat, mox ab ipſo rege ad beatæ recordationis *Gregorium* ſeptimum papam mittitur, tam de his eum conſulturus quam de aliis quæ ſibi mandaverat. Cui cum de beati patris *Cuthberti* ſanctitate quædam licet pauca dixiſſet, illius per omnia ſibi placuit conſilium, ut videlicet monachos quos in duobus epiſcopatus locis *Guiramuthe*, & *Girwe* invenerat, in unum coram ſancto illius corpore congregaret, quia epiſcopatus parvitas ad tria monachorum cœnobia non ſufficeret. Hoc quoque Apoſtolica confirmando authoritate, regi, archiepiſcopis & epiſcopis *Angliæ*, ſuam ſuper hoc voluntatem remandavit, & conſenſum. Unde rex valde gaviſus, aſſiſtentibus totius regni primatibus, præcepit, ut rem quamtocius ad effectum perduceret epiſcopus. Quod factum eſt. Evocatis namque de prædictis locis monachis, qui jam Spiritu ſancto filios Dei qui erant diſperſi in unum congregante, plures commanebant, *Dunelmum* tranſtulit, ubi morum ſuorum ſicut eſt conſuetudo converſionem profitentes, & ſtabilitatem, tam præſentes, quam ſucceſſores eorum inſeperabiliter beati *Cuthberti* corpori aſtrinxit. Sicque ad illum monachicæ converſationis ordinem non novum inſtituit, ſed antiquum Deo renovante reſtituit.

Explicit Præfatio.

Incipiunt

Incipiunt capitula libri primi.

Expliciunt capitula libri primi.

Incipiunt capitula libri ſecundi.

Expliciunt capitula libri ſecundi.

Incipiunt capitula libri tertii.

IX. De

Expliciunt capitula libri tertii.

Incipiunt capitula libri quarti.

AB hoc *Anglorum* cronica sursum versus usq; ad *Adam*, lineam generationis regum texunt, sicut *Lucam* Evangelistam à Dom. no *Jesu* factitasse cognovimus. Quod si etiam ego fecero, fortasse non erit supervacaneum, quanquam timendum sit, ne barbaricorum nominum hiatus vulneret aures desuetorum in talibus. *Ethelwlfus* fuit filius Egbirhti, *Egbirhtus* Elmundi, *Elmundus* Eafæ, *Efa* Eoppæ, *Eoppa* Ingildi, fratris Inæ regis, qui ambo filii fuere Kenredi, *Kenredus* Celwaldi, *Celwaldus* Cudæ, *Cuda* Cudwini, *Cudwinus* Ceaulmi, *Ceaulmus* Cintici, *Cinricus* Cerditii, qui fuit primus rex *Westsaxonum*; *Cerditius* Elesii, *Elesius* Eslii, *Eslius* Giwi, *Giwius* Wigii, *Wigius* Frewini, *Frewinus* Fridegarii; *Fridegarius* Brondii, *Brondius* Beldegii, *Beldegius* Wodenii: De isto, ut sæpe diximus, processere reges multarum gentium. *Wodenius* fuit filius Fridewoldi, *Fridewoldus* Frelafii, *Frelafius* Finni, *Finnus* Godwlfi, *Godwlfus* Getii, *Getius* Tectii, *Tectius* Beowii, *Beowius* Sceldii, *Sceldius* Sceaf. Iste, ut fertur, in quandam insulam Germaniæ *Scandzam*, de qua *Jordanes* historiographus *Gothorum* loquitur, appulsus navi sine remige puerulus posito ad caput frumenti manipulo dormiens, ideoque *Sceaf* nuncupatus, ab hominibus regionis illius pro miraculo exceptus, & sedulo nutritus, adulta ætate regnavit in oppido quod tunc *Slaswic*, nunc vero *Haitheby* appellatur. Est autem regio illa *Anglia* vetus dicta, unde *Angli* venerunt in *Britanniam*, inter *Saxones* & *Gothos* constituta. *Sceaf* fuit filius Heremodii, *Heremodius* Stermonii, *Stermonius* Hadræ, *Hadra* Gualæ, *Guala* Bedwegii, *Bedwegius* Strefii: Hic, ut dicitur, fuit filius *Noe* in archa natus.

Anno Dominicæ incarnationis 857. duo filii *Ethelwlfi* regnum paternum partientes, *Ethelbaldus* in Westsaxonia, *Ethelbirhtus* in Cantia regnaverunt. *Ethelbaldus* ignavus & perfidus patri, ejus thorum polluit, in conjugium *Judith* novercæ post obitum patris devolutus. Sed post quinquennium, eo defuncto, & *Scireburniæ* condito, totum regnum ad alterum derivatum. Hujus tempore manus piratarum appulsa *Hantunam*, *Wintoniam* urbem populosam direptioni dedit.

Anno ab incarnatione Domini 547. *Ida* regnare cœpit, à quo regalis *Northanhymbrorum* prosapia tenet originem. *Eoppa* genuit Idam, pater Eoppæ fuit *Esa*, pater Esæ *Ingui*, pater Ingui *Angenwi*, pater Angenwi *Aloth*, pater Alothi *Benoc*, pater Benoci *Brond*, pater Brondi *Beldeg*, pater Beldegi *Wode*, pater Wodeni *Freothlas*, pater Freothlæ *Freothwulf*, pater Freothwulfi *Fum*, pater Fumi *Godewulf*, pater Godewulfi *Beoda*.

Ida genuit duodecim filios, sex legitimo connubio, sex concubinis. Adda, Ethelric, Edric, Tendhi, Osmer, Theodoric: hii filii reginæ. Ocga, Alric, Ecca, Osbald, Scor, Sceotheri: hii filii concubinarum.

Ida regnavit 12. annis.
Ada filius Idæ 3. annis.
Ethelric filius Idæ 7. annis.
Theodoric filius Idæ 7. annis.
Ethelfrith filius Ethelrici filii Idæ 24.

Athelfrith septem filios habuit, Eanfridum, Oswaldum,

waldum, Ofwinum, Oflac, Ofinudu, Oflaf, Offa. Poft *Ethelfridum* regnavit *Edwinus* 17. *Edwinus* erat filius *Ellæ*, qui *Ella* non erat de ftirpe *Idæ*. Ifte eft *Ella* de cujus nomine fanctus *Gregorius* alludens, Bene, inquit, vocatur *Ella*, Alleluja enim oportet ibi ad laudem Dei cantari. Interfecto *Edwino*, regnum *Northanhymbrorum* divifum eft. *Ofricus* qui fuit filius patrui *Edwini Elfrici* vocabulo tenuit provinciam *Deirorum* uno anno.

Porro *Eanfridus* filius *Ethelfridi* nepotis Idæ regnum *Berniciorum* tenuit uno anno.

Ofwaldus filius Ethelfridi 9. annis.

Ofwin filius Ethelfridi 28.

Ifte *Ofwin* inprimis regni focium habuit *Ofwinum*, de ftirpe regis *Edwini*; hoc eft, filium Ofrici, de quo fupradictum eft. Præfuit *Ofwinus* provinciæ *Deirorum* 7. annis. Poft *Ofwinum* regnavit filius ejus *Egfridus*, qui fanctum *Cuthbertum* conftituit epifcopum, regnavit 15.

Alfrid frater Egfridi 19.

Ofred filius Alfridi 11.

Coenred confanguineus 2.

Ofric filius Aldfridi 11.

Ceolwlf 8.

Ifte *Ceolwlf* fuit filius Cuthwine. *Cuthwine* filius Leodwaldi. *Leodwald* filius Egwaldi. *Egwald* filius Aldhelmi. *Aldhelm* filius Ocgæ. *Ocga* filius Idæ regis. Ifte *Ceolwlf* dimiffo regno monachus factus eft in **Lindisfarne**. Poft *Ceolfum*, *Eadbert* filius patrui Ceolwlfi tenuit regnum 20. annis.

Ofwlf filius Eadberti uno anno.

Ethelwld Moll 6. annis.

Alcred filius de profapia Idæ 9. annis.

Ethelred filius Ethelwoldi 4. annis.

Elfwold filius Ofwlfi nepos Eadberti regis expulfo *Ethelredo* tenuit regnum 10. annis. Ifte *Ethelwold* injufte à fuis occifus, requiefcit in **Hertildelham**. Sed in loco quo eft occifus, lux cœlitus fæpe vifa eft. *Ofred* filius Alchredi uno anno. Ifte Ofred poft annum expulfus eft de regno dolo circumventus, & poftea *Ethelred* filius *Ethelwoldi* de exilio liberatus, regnavit iterum 7. Ifte *Ethelred* filios Elfwoldi ab *Eboraco* extractos peremit.

Osbaldus regnavit 27. diebus.

Eardulfus 10. annis.

Elfwold duobus annis.

Eanred 33. annis.

Ethelred filius Eanredi 9. annis.

Illo occifo regnum tenuit *Osbryht* 13. annis.

Quo poftea de regno expulfo, *Northumbrani* conftituerunt fibi regem non de regia ftirpe, vocabulo *Ella*. Quo tempore *Danis* oppugnantibus *Eboracum*, *Northymbri* reducentes *Osbrihtum* in regnum, fimul cum illo, & cum *Ella* duobus regibus, contra *Danos* pugnant: fed ambo reges ibi occifi funt, qui fancto *Cuthberto* fuas terras abftulerunt, Werkew, Tillemuthe, Billingaham, Ileclif, & Wigeclif.

Poftea regnavit *Egbert* 6. annis.

Ricfi duobus annis.

Egbert duobus annis.

Guthred rex ex fervo 14. annis.

Poftea *Reingwold* occupavit terram fancti *Cuthberti* per *Sculam*, & *Onlafbal*. Tunc 22. regnabat *Edwardus* filius Elfredi regis. Poft Eadwardum regem regnavit *Ethelftanus*, qui primus totius Angliæ regnum obtinuit 20. annis.

Poft eum frater ejus *Eadmundus* reg. 9. annis.

Poft Eadmundum frater ejus *Eadred* reg. 10. annis.

Poft Eadredum *Eadwi* filius Eadm. regis uno anno.

Poft Eadwi *Eadgar* frater ejus 18. annis.

Poft Eadgarum filius ejus *Edwardus* in **Sceftesbiri** 5. annis.

Poft Edwardum frater ejus *Ethelredus* 39. annis.

Poft Ethelredum *Edmund* **Irenside** 9. menf.

Poft eum *Cnut* 19. annis.

Poft Cnut *Heraldus* filius ejus 5. annis.

Poft eum *Hardecnut* 3. annis.

Poft hunc *Eadwardus* 24.

Poft hunc *Harald* ad Epiphaniam D. ufque ad feftum fancti Calixti.

Willielmus major 21. annis.

Willielmus minor 13. annis.

Henricus anno ætatis fuæ 68. obiit. Regnavit gloriofe annis 35. & menfibus 4.

Anglia habet in longitudine 800. miliaria à loco **Penwithftert** vocato, qui fitus eft 15. leugis ultra **Michael Stowe** in *Cornewalas*, ufque ad *Cathenes* trans *Scotiam*. In latitudine habet 300. miliaria à **Depieftowe** ufque **Dofre**. Habet fedes metropolitanas duas, *Cantuariam* & *Eboracam*. Sedes epifcopales 15. Roveceftriam, Londoniam, Northwic, Ciceftriam, Winceftriam, Searesbiri, quam Heremannus epifcopus permittente rege Edw. de duobus epifcopatibus, Ramesbiri & Sciréburn, unam fecit. Execeaftre quam Leofricus epifcopus permittente Rege Edw. de 2. epifcopatibus in **Cornewale** ad fanctum *Germanũ*, & *Brideport*, unam fecit. Bathon. cujus fedes fuit apud Welle, ufq; ad dies Will. regis fecundi, & epifcopi Johannis. **Wireceftre**, **Hereford**, Ceaftria, cujus fedes fuit apud **Lichefeld** ufque ad dies *Will.* regis primi, & *Lanfranci* archiepifcopi, & *Petri* epifcopi. *Lincolnia*, cujus fedes fuit apud **Dorkeceftre**, fuitque dudum divifa in tres epifcopatus. Sunt enim in eo octo Sciræ, & dimidia. **Help** quam *Henricus* rex primus fecit fumpta parte de epifcopatu *Lincolniæ*. *Dunelmum*, cujus fedes fuit apud Haguftaldenfem ecclefiam, & alia fedes apud **Halieland**, **Karleol**, cui rex *Henr.* primus, & *Turftinus* archiepifcopus, *Aldulfum* epifcopum primum præfecit. Anglia habet 32. Sciras extra **Cumberland** & *Cornwalas*. In Cornwalas funt 7. parvæ fciræ. **Scotland**, **Bretland** & **Wiet** excipiuntur. Sunt hæ 32. fciræ divifæ per tres leges, Weftfexenalaga, Denelega, Merchenelaga. WESTSEXENALAGA habet 9. fciras. Suthfexia, Suthrei, Kent, Berocfcire, Wiltefcire, in qua funt IV. & 8. Hydæ, Sudamtefcire, Somerfetefcire, Dorfetefcire, Devenafcire. DENELAGA habet 15. fciras, Eboraci fcira, Snotingahamfcira, Deorbifcira, Leorceftrefcira, Lincolnefcira, Norhamtunfcira, Huntedunefcira, Grantebrige fcire, Northfolc, Sudfolc, Eaftfaxe, Bedeford fcira, Hereford fcira, Midlefexa, Bukingeham fcira. MERCHENALAGA habet 8. fciras, Hereford fcira, Glouceftre fcira, Wireceftre fcira, Scrob fcira, Ceftre fcira, Steadford fcira, Warewic fcira, Oxeneford fcira. Anglica Britannia Oceani infula climatis occidui extremo pene fitu ab orbe feclufa, in frigida plaga Aquilonis pofita, in ultimo ferme orbis margine fita, inter omnes vel prima vel maxima: à quibufdam quia oceano circumgirata eft, *alter orbis* appellatur. Infula fingulari amplitudine, omniumque aliarum decus & gloria; quam olim *Karolus* magnus provinciam omnium bonorum fertilitate & copia cameram fuam vocabat.

INCIPIT

INCIPIT HISTORIA SANCTÆ ET ſuavis memoriæ *Simeonis* monachi ſancti *Cuthberti Dunelmi*, de exordio Chriſtianitatis & religionis totius *Northumbriæ*, & de exortu & proceſſu *Lindisfarnenſis* ſive *Dunelmenſis* eccleſiæ.

Cap. I.

De fide & origine ſancti Oſwaldi, *& prædicatione ſancti* Aidani, *quæ ſunt primitiva fundamenta eccleſiæ* Dunelmi.

GLorioſi quondam regis *Northanimbrorum* & preecioſi martyris *Oſwaldi*, ferventiſſima in Chriſto fide hæc ſancta Eccleſia, *viz.* quæ in Dei laudem & perpetuam ſui tutelam ipſas ſacræ venerationis teliquias, incorruptum ſcilicet ſanctiſſimi patris *Cuthberti* corpus, & ejuſdem regis ac martyris caput venerandum intra unius loculi conſervat hoſpitium, ſui ſtatus ac religionis ſacræ ſumpſit exordium. Licet enim cauſis exiſtentibus alibi quam ab ipſo ſit locata, nihilominus tamen ſtabilitate fidei, dignitate quoque & auctoritate cathedræ Pontificalis, ſtatu etiam monachicæ habitationis quæ ab ipſo rege & *Aidano* pontifice ibidem inſtituta eſt, ipſa eadem eccleſia deo auctore fundata permanet. Quoniam igitur de ipſa quædam veritate ſubnixa ſcribere decrevimus, congruum videtur, ut de fundatoris ipſius præfati ſcilicet regis ingenita ſecundum carnem nobilitate pauca præmittamus. Siquidem claris admodum natalibus eſt ortus, non ſolum patre ſed etiam avis dignitate regia præcellentibus, fratre quoque uno ante, altero vero poſt illum regni apice pollentibus: erat namque filius potentiſſimi regis *Ethelfridi*, cujus pater *Ethelricus* rex, cujus pater *Ida* rex, à quo (ut *Beda* refert) regalis *Northanymbrorum* proſapia cepit originem. Nec tantum paterna ſed & materna quoque origine clariſſimam duxit genealogiam, ex ſorore viz. *Edwini* regis procreatus, ſed progenitoribus fidei Chriſtianæ penitus ignaris, ille ut roſa de ſpinis effloruit, ſalutari utique fonte Chriſto regeneratus, atque ipſa ſacroſancta regeneratione digniſſime vivens. Regno enim potitus, gentem ſibi ſubditam ſecum mox Chriſto ſubdidit, utpote in verbo fidei, pontifici *Aidano* ſocius & cooperator exiſtens egregius. Prædicante namque in ſua, id eſt, Scottorum lingua epiſcopo, ille qui hanc æque ut ſuam perfecte noverat, rex utique regis æterni miniſter devotus aſſiſtere, & fidus interpres fidei ducibus ſuis, ac miniſtris miniſtrare ſolebat verba ſalutis: verum qualis quantuſque fuerit, quantæ erga fidei religionem devotionis, quantæque in pauperes miſericordiæ ac benignitatis & quam maxime inter curas regni deditus orationi, quæ & quanta poſt mortem illius ad indicium ejus jam cum Chriſto viventis claruerint miracula, eccleſiaſtica gentis Anglorum *Beda* deſcribente declarat hiſtoria. Porro hic nos id ſtudii occupat ut ex hujus ſanctæ, hoc eſt, eccleſiæ Dunelmenſis exordio, procurſu, quæque in præfata hiſtoria, aliis quoque opuſculis inveniri poterant, ad memoriam poſterorum in unum ex ordine compacta, quoddam libelli corpuſculum perficiant. Nonnulla etiam quæ defectu ſcriptorum litteris non fuerant tradita, ſeniorum autem veracium relatione qui ea vel viderant vel à patribus ſuis viris religioſis fideque digniſſimis qui interfuere ſæpius audierant, ad noſtram notitiam pervenerunt, vel quæ & nos ipſi vidimus, his quæ ex aliorum ſcriptis collecta ſunt adjungenda credimus.

Cap. II.

Quo anno beatus Oſwaldus *eccleſiam* Lindisfarnenſem *fundaverit, & quo de hoc ſeculo migraverit, & de præſulatu* Aidani, *& integritate brachii ſancti* Oſwaldi.

ANno igitur Dominicæ incarnationis DC. xxxv° qui eſt annus adventus Anglorum in Britanniam 188. adventus vero ſancti Auguſtini triceſimus nonus, piiſſimus rex *Oſwaldus* ſecundo imperii ſui anno venienti ad ſe *Aidano* ſedem epiſcopalem in inſula *Lindisfarnenſi* conſtituit, ubi & ipſe antiſtes jubente, ſuffragante & cooperante rege, monachorum qui ſecum venerant habitationem inſtituit, hoc illis rege ſcilicet & epiſcopo procurantibus, ut & pontificali auctoritate fides roboraretur novella, & monachica inſtitutione ſemper in poſterum caperet augmentum religionis obſervantia, unde ſicut legimus & ſeniorum traditione percepimus, ad ipſius eccleſiæ præſulatum monachi ſolebant eligi, exemplo nimirum primi antiſtitis *Aidani*, qui & monachus erat, & monachicam vitam cum ſuis omnibus agere ſolebat. Quod ab anno incarnationis Dominicæ *635°* obſervatum eſt uſque annum incarnationis ejuſdem 1072. quando de clericali ordine in epiſcopatum conſecratus eſt vir religioſus de *Lothariorum* gente *Gualcherus*. Nam inter epiſcopos nec commemorandum arbitror illum qui multo ante de clero per Symoniacam hereſim ordinatus, ſed morte præventus nullum epiſcopale officium eſt facere permiſſus. At ut ad propoſitum redeatur, *Aidanus* ipſius eccleſiæ primus & præſul & monachus omnibus ſibi ſucceſſuris & epiſcopis & monachis, in via Domini qua præceſſerat ſe ſequendum præmonſtravit. Cujus vitam cum multa laude venerabilis *Beda* proſequutus eſſet, Ut multa, inquit, breviter comprehendam, quantum ab eis qui illum novere didicimus, nihil ex omnibus quæ in evangelicis ſive apoſtolicis ſive propheticis literis facienda cognoverat prætermittere, ſed cuncta pro ſuis viribus operibus explere curabat. Hujus præſulatus anno octavo, regni autem ſui nono ſanctiſſimus ac piiſſimus rex *Oſwaldus* primus in tota Berniciorum gente ſignifer fidei Chriſtianæ & fundator eccleſiæ *Lindisfarnenſis*, ex qua omnium ejuſdem provinciæ eccleſiarum manarunt primordia, à paganis in bello proſtratus occubuit. Cujus caput in cœmiterio eccleſiæ præfatæ, manus vero cum brachiis quas rex interfector à corpore præcidi juſſerat, in urbe regia conditæ ſunt: dextera cum brachio votum benedictionis *Aidani* epiſcopi, per incorruptionem

An. Dñi *635.*

An.Dñi ruptionem præferente, quæ etiam ad nostram usque ætatem utriusque meritum, regis scilicet atque pontificis gratia suæ incorruptionis ostendit, sicut nostræ hoc est *Dunelmensis* ecclesiæ monachus venerandæ caniciei & multæ simplicitatis, vocabulo *Swardebrandus*, qui nuper episcopatum *Willielmo* administrante defunctus est, sæpius se vidisse attestatus est. Nam ut *Beda* narrat, die sancto Paschæ sedente ad mensam rege, cum discus illi argenteus esset appositus epulis regalibus refertus, subito nunciatur multitudinem pauperum in platea sedere & eleemosinæ aliquid à rege expectare. Nec mora, dapes sibimet appositas pauperibus deferri, & eundem discum inter eos præcepit minutatim dividi. Quo facto pietatis pontifex qui assidebat delectatus apprehendens dexteram ejus ait, Nunquam inveterascat hæc manus. Porro ossa illius in monasterium quod in provincia *Lindissi* situm est, translata sunt.

Cap. III.

De obitu sancti Aidani, *cujus animæ exitus revelatus est oculis beati* Cuthberti, *& quo tempore* Cuthbertus *susceperit habitum monachi.*

PEractis in episcopatu decem & septem annis præsul *Aidanus* viam patrum est ingressus, cui mors temporalis lætum vitæ alterius pandebat introitum. Cujus in Christo sublimium meritorum gloriam, etiam miraculorum quibus & ante & post mortem sublimiter effulserat tertio superius memoratæ historiæ declarante libro testantur indicia. Hujus ad cœlos felicem triumphum, cœlestium agminum choris eximia cum claritate deducentibus, ille Israelita in quo dolus non erat, in carne non secundum carnem vivens, ille cujus à puero tota conversatio erat in cœlis, ille inquam conversationis angelicæ juvenis egregius, sanctissimus viz. *Cuthbertus* videre promeruit. Nam cum pastor futurus animarum agens in montibus custodiam pecorum juxta fluvium *Leder* solus secretis pernoctaret in orationibus, jamque studio & amore totus in cœlum raperetur, tantæ gloriæ ac beatitudinis contemplatione dignus habebatur. Qua visione dilectus deo adolescens incitatus, ad subeundum arctioris propositi gradum, ad promerendam inter magnificos altioris præmii gloriam, mane facto statim commendans suis pecora quæ pascebat dominis, perfectioris vitæ gratia monasterium petere decrevit. Anno enim

651. Dominicæ incarnationis 651, ab adventu sancti *Augustini* in Britanniam 55, ex quo autem provincia Berniciorum industria regis *Oswaldi* fidem Christi perceperat anno 17, quo pontifex *Aidanus* ad cœlestia transiit, qui est annus imperii regis *Oswin* 9, juvenis ille sanctissimus Christo soli famulaturus monasterium *Mailrosense* intravit, susceptus à reverentissimo abbate *Eata*, suggerente eidem *Cuthberto Boisilo* eximiæ sanctitatis & prophetici spiritus viro, qui ipsum monasterium secundus ab abbate præpositi jure gubernabat. Junctus fratrum consortio qualis quantusque fuerit, quam majoris super cæteros virtutis, per observantiam disciplinæ regularis, per instantiam legendi, operandi, vigilandi, ab omni quod inebriare potest abstinendi & per exercitia cujusque pii laboris, in libro vitæ ipsius luculento sermone *Beda* prosequitur. Et ut nos plura paucis comprehendamus, factus est monachus, plane monachus, monachus inquam venerabilis ac per cuncta digne laudabilis, corpore, mente, habitu, castris associatus Dominicis. Hunc beatus *Boisilus* pro insita sibi puritate ac pia intentione præ cæteris dilexit, & scripturarum scientia erudivit, sicut in hac ecclesia servatus codex, in quo eo docente ipse didicerat, per tanta annorum curricula prisca novitate ac decore mirabilis hodieque demonstrat. Translato ad cœlestia *Boisilo*, vir Domini *Cuthbertus* in præpositi officium magistro successit, & quotidiano virtutum profectu æquiparare vel etiam supergredi contendit. Qui quam studiose verbo & exemplo universos ad cœlestia vocaverit, quam sublimiter miraculorum gloria coruscaverit, quanta gratiæ prophetalis luce præfulserit, qui nosse desiderat, præfatum vitæ ipsius librum legat. An.Dñi

Cap. IV.

De Finano *Episcopo, quomodo Regem Merciorum baptizaverit & eis Episcopum de suis ordinaverit, &* Ced *ab eo consecratus quid fecerit.*

SUccessit autem *Aidano* in episcopatum *Finan* ab eadem gente & monasterio unde & prædecessor ejus fuerat missus. Qui in insula *Lindisfarnensi* fecit ecclesiam sedi episcopali congruam, quam tempore sequente reverentissimus archiepiscopus *Theodorus* in honore beati *Petri* apostoli dedicavit, sed episcopus loci illius *Eadbertus* de quo in sequentibus dicemus, ablata arundine plumbi laminis eam totam, hoc est & tectum & ipsos quoque parietes ejus cooperire curavit. Ab hoc episcopo scilicet *Finano* princeps mediterraneorum Anglorum *Peada* in provincia *Northanimbrorum* baptizatus est, & acceptis quatuor presbiteris qui ad docendam baptizandamque gentem illius eruditione & vita videbantur idonei, multo cum gaudio reversus est. Nec multo post rex Orientalium Saxonum *Sigbertus* ab eodem episcopo lavacrum salutis accepit; siquidem provincia illa fidem quam olim expulso *Mellito* antistite abjecerat, industria regis *Oswin*, converso ad fidem Christi rege præfato, recepit, prædicante ibi verbum Christi de natione Anglorum presbitero & *Lindisfarnensis* ecclesiæ monacho *Ceda* à rege *Oswin* illuc in hoc ipsum misso, qui prius etiam apud mediterraneos *Anglos* verbo prædicationis multum fructificaverat. Cum ergo in provincia Orientalium Saxonum multam Domino ecclesiam congregasset, contigit quodam tempore ut ad *Lindisfarnensem* ecclesiam propter colloquium *Finani* episcopi rediret. Qui ubi prosperatum ei opus evangelii comperit, fecit eum episcopum in gente Orientalium Saxonum. Qui accepto gradu episcopatus rediit ad provinciam & in civitate quæ *Ythancester* appellatur sed & in illa quæ *Tilaburg* cognominatur, quarum prior est in ripa *Pente* amnis, secunda in ripa *Tamensis*, collecto examine famulorum Christi disciplinam vitæ regularis custodire docuit. Tertium quoque monasterium in provincia *Northanimbrorum* in *Lestingaben* construxit & religiosis moribus juxta ritus *Lindisfarnensium* ubi educatus erat, instituit. In quo ipse moriens dedit illud regendum *Ceadda* fratri suo. Qui & ipse monachus erat ecclesiæ *Lindisfarnensis*, unus viz. de discipulis *Aidani*, qui postea jubente rege *Oswin* Eboracensis ecclesiæ ordinatus est episcopus. Nec multo post *Theodoro* archiepiscopo præcipiente, provinciæ Merciorum prælatus in loco qui *Licethfeld* nuncupatur sedem habuit pontificalem.

Cap.

An.Dñi

Cap. V.

Qualiter Colmannus Epiſcopatum dimiſerit, & Epiſcopus Tudda obierit, & ſibi Eatam ſucceſſurum impetraverit.

DEfuncto autem Finano decimo ſui Epiſcopatus anno, Colmannus & ipſe à Scotia miſſus ad Eccleſiæ regimen ſucceſſit. Qui tribus annis in Epiſcopatu exactis, orta diſſenſione de obſervatione Paſchæ, malens ipſe morem ſuæ gentis ſequi, relicto Epiſcopatu patriam reverſus eſt, anno ſcilicet pontificatus Scottorum quem geſſerunt in provincia Anglorum triceſimo, Quantæ autem parſimoniæ, cujus continentiæ fuerint, teſtabatur etiam locus ille quem regebant, ubi abeuntibus eis excepta Eccleſia pauciſſimæ domus repertæ ſunt. Nil pecuniarum abſque pecoribus habebant, ſiquid enim pecuniæ à divitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad ſuſceptionem potentum ſeculi, vel pecunias colligi, vel domos provideri neceſſe fuit, qui nunquam ad Eccleſiam niſi orationis tantum & audiendi verbi Dei cauſa veniebant. Rex ipſe cum opportunitas exegiſſet, cum quinque tantum aut ſex miniſtris veniebat, & expleta oratione diſcedebat. Quod ſi forte eos ibi refici contingeret, ſimplici tantum & quotidiano fratrum cibo contenti nihil ultra quærebant. Tota enim fuit ſollicitudo tunc doctoribus illis Deo ſerviendi, non ſeculo, tota cura cordis excolendi, non ventris. Qui in tantum erant ab omni avaritiæ peſte caſtigati, ut nemo territoria ac poſſeſſiones ad conſtruenda monaſteria niſi à poteſtatibus ſeculi coactus acciperet. Quæ conſuetudo per omnia aliquanto poſt hæc tempore in Eccleſiis Northanhymbrorum ſervata eſt. Abiens autem domum Colmannus aſſumpſit ſecum partem oſſium reverentiſſimi patris Aidani, partem verò in Eccleſia cui præerat reliquit, & in ſecretario ejus condi præcepit. Quo patriam reverſo ſuſcepit pro illo pontificatum Northanhymbrorum, famulus Chriſti Tuda, qui apud Scottos auſtrinos eruditus erat atque ordinatus Epiſcopus, vir quidem bonus ac religioſus, ſed eodem anno ſuperveniente peſtilentia, ac provinciam Northanhymbrorum depopulante raptus eſt de mundo. Porro fratribus qui in Lindisfarnenſi eccleſia etiam Scottis abeuntibus remanere maluerunt, præpoſitus eſt abbatis jure vir reverentiſſimus ac manſuetiſſimus Eata, qui erat Abbas in monaſterio quod vocatur Mailros, quod aiunt Colmannum abiturum petiiſſe & impetraſſe à rege Oſwio, eo quod eſſet idem Eata unus de duodecim pueris Aidani, quos primo Epiſcopatus ſui tempore de natione Anglorum erudiendos in Chriſto acceperat. Multum namque eundem Epiſcopum Colmannum rex pro inſita illi prudentia diligebat.

Cap. VI.

Quo tempore Eata Epiſcopatum perceperit, & beati Cuthberti converſio facta ſit; & quanta ſpirituali perfectione vitæ ſuæ profectum inſtituerit.

664. ANno ab incarnatione Domini DC.lxiiii. ex quo autem ſedes Epiſcopatus in inſula Lindiſfarnenſi & monachorum habitatio à ſtudioſiſſimis Chriſti cultoribus, rege Oſwaldo & pontifice Aidano inſtitutæ ſunt anno triceſimo, quo Scotti domum redeuntes ipſam Eccleſiam reliquerant: Abbas Eata ut dictum eſt cura ipſius Eccleſiæ ſive monaſterii ſuſcepta, beatum Cuthbertum cum in Mailroſenſi monaſterio in monachicæ vitæ perfectione jam quartum decimum ageret annum illo tranſtulit, ut ibi quoque fratribus cuſtodiam diſciplinæ regularis, & auctoritate præpoſiti intimaret, & exemplo virtutis præmonſtraret. Cur autem idem locus & ſupra ſub Epiſcoporum & nunc ſub Abbatis regimine fuerit, vel cur ad ipſius Eccleſiæ curam de monachica ut ſupradictum eſt, magis quam de clericali profeſſione conſuetudo fuerit Epiſcopos eligendi, in præfato libro quem de vita & virtutibus ipſius patris Cuthberti componit, venerabilis presbiter & monachus Beda commemorat. His enim verbis inter alia loquitur; Neque aliquis, inquit, miretur quod in eadem inſula Lindisfarnea cum permodica ſit, & ſupra Epiſcopi & nunc Abbatis & monachorum eſſe locum diximus, revera enim ita eſt. Namque una eademque ſervorum Dei habitatio utroſque ſimul tenet, imò omnes monachos tenet. Aidanus, quippe qui primus ejuſdem loci Epiſcopus fuit monachus erat, & monachicam cum ſuis omnibus vitam ſemper agere ſolebat. Unde ab illo omnes loci ipſius Antiſtites uſque hodie ſic Epiſcopale exercent officium, ut regente monaſterium Abbate quem ipſi cum conſilio fratrum elegerint, omnes presbiteri, diacones cantores, lectores, cæterique gradus eccleſiaſtici monachicam per omnia cum ipſo epiſcopo regulam ſervent. Sed de hoc ſatis dictum. Vir Domini autem Cuthbertus ad Lindisfarnenſem eccleſiam ſive monaſterium adveniens, mox inſtituta monachica fratribus vivendo pariter & docendo tradebat, ſed & morantem circumquaque vulgi multitudinem, more ſuo crebra viſitatione ad cœleſtia quærenda ac promerenda ſuccendebat. Nec non etiam ſignis clarior effectus, plurimos variis languoribus & tormentis comprehenſos orationum inſtantia priſcæ ſanitati reſtituit, nonnullos ab immundorum ſpirituum vexatione non ſolum præſens, orando, tangendo, imperando, exorcizando, ſed & abſens vel tantum orando, vel certe eorum ſanationem prædicendo curavit. Erant quidam in monaſterio fratres qui priſcæ ſuæ conſuetudini quam regulari mallent obtemperare cuſtodiæ. Quos tamen ille modeſta patientiæ ſuæ virtute ſuperabat, & quotidiano exercitio paulatim ad melioris præpoſiti ſtatum convertebat. Erat namque patientiæ virtute præcipuus, atque ad perferenda fortiter omnia quæ vel animo vel corpori adverſa ingerebantur invictiſſimus, nec minus inter triſtia quæ contigiſſent faciem prætendens hilarem, ut palam daretur intelligi quia interna Spiritus ſancti conſolatione preſſuras contemneret extrinſecas. His & hujuſmodi ſpiritualibus exercitiis vir venerabilis & bonorum quorumque ad ſe imitandum provocabat affectum, & improbos quoſque ac rebelles vitæ regulari à pertinacia ſua revocabat erroris. Legant qui ſcire volunt ipſius vitam, & in uno ſancti Spiritus vaſculo omnium virtutum conſiderent exuberare gratiam. Diſcant tanti viri authoritate & ſubjecti & prælati ordinis obſervantiam doctrinæ ac pietatis excellentiam, manſuetudinis ac ſeveritatis temperantiam. Diſcant inquam ejus exemplo. Diſcant qui ei nunc deſerviunt monachi ſibi præpoſitis humilitatem exhibere, obedientiam, dilectionem, reverentiam, & omnem ex cordis puritate ſubjectionem. Diſcant

An.Dñi

An.Dñi ejus magiſterio qui illius in prioratu ſucceſſores ſunt, contradicentium injurias modeſta virtute patientiæ ſuperare: diſcant & juſtitiæ zelo fervere ad arguendum peccantes, & ſpiritu manſuetudinis modeſtos eſſe ad ignoſcendum penitentibus. Ipſe enim nonnunquam confitentibus ſibi peccata ſua his qui deliquerant, prior miſerans infirmos lachrimas fudit, & quid peccatori eſſet agendum, ipſe juſtus ſuo præmonſtravit exemplo. Nullus ab eo ſine gaudio conſolationis abibat, nullum dolor animi quem ad illum attulerat redeuntem comitatus eſt.

Cap. VII.

Quando beatus Cuthbertus Lindisfarnenſis Eccleſiæ prioratum acceperit, & qua dulcedine in anachoreſi vixerit.

676. ANno incarnationis Dominicæ DC. lxxvi. qui eſt annus imperii regis Egfridi ſextus, cum vir Domini Cuthbertus in Lindisfarnenſis monaſterii prioratu duodecimum & eo amplius annum tranſegiſſet, tandem comitante præfati abbatis ſui ſimul & fratrum gratia anachoreticæ quoque contemplationis ſecreta ſilentia petiit, ibi ſicut ubique contendens ut ex bono melior, ex meliore fieret optimus. Ibi quanto ab ſtrepitu mundanæ ſollicitudinis liberior, tanto Deo vicinior. O pater dulciſſime, ſanctiſſime, reverentiſſime, ſedebas cum Maria ſecus pedes Domini, optimam partem eligens, quæ à te non auferetur in æternum. Ibi ſitiens anima tua ad Deum fontem vivum concupivit & defecit in atria Domini, ibi cor tuum & caro tua exultaverunt in Deum vivum, ibi guſtaſti & vidiſti quam ſuavis eſt Dominus, beatus es quoniam ſperaſti in eo. Qua ibi meditatione, quo amoris ſuſpirio, quanto ſtudio, quanta compunctione, quantis lachrimarum effuſionibus cogitaſti, optaſti, requiſiſti, petiſti, & cum propheta conclamaſti, Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Poſtpoſitis namque aliis omnibus, tota vita tua hoc ſolum clamabat. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ecce jam beatus cum beatis habitas in domo Domini, in ſecula ſeculorum laudabis illum. Ubi vero talia vir Domini promeruerat, eſt inſula Farne, quæ hinc altiſſimo, inde infinito clauditur oceano, tunc aquæ prorſus inops, frugis quoque & arboris, malignorum etiam ſpirituum frequentia, humanæ habitationi minus accommoda. Verum illo quoque virum Dei comitante miraculorum gloria, de rupe ſaxoſa precibus fontem eliciit, de tellure duriſſima ſegetem produxit, hoſte antiquo cum ſatellitum turba fugato locum ipſum habitabilem fecit. Poſtquam enim inhabitator ſancti Spiritus ſuam ibidem inhabitationem inſtituit, in tantum ſpiritus nequam deinceps ipſam inſulam exhorruit, ut qui eam Chriſto famulaturus ingreditur, nullas ex phantaſiis dæmonum inquietudines ſuſtinere dicatur.

Cap. VIII.

Quo tempore ſanctus Beda natus ſit, & de monaſterio illius, & quanta ſcientia tunc in Anglia claruerit.

677. HUjus ſanctiſſimi patris ſolitariæ vitæ anno ſecundo, qui eſt incarnationis DC. lxxvii. imperii vero regis Egfridi ſeptimus, ex quo vero Theodorus archiepiſcopus Britanniam venerat, nonus, Beda natus eſt in provincia Northanimbrorum, in territorio monaſterii Apoſtolorum Petri & Pauli quod eſt ad Wiramura & in Giruum. In quod monaſterium cura propinquorum cum eſſet ſeptem annorum, datus eſt educandus reverentiſſimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido, anno ſcilicet decimo poſtquam idem monaſterium ſancti Petri Apoſtoli fundatum eſt, ex quo autem ſancti Pauli monaſterium fuerat inceptum anno tertio. Quæ utraque monaſteria tanta pace & concordia, & eadem familiaritate & fraterna ſocietate fuerant conjuncta, ut ſicut ipſe Beda poſtea deſcribit, pro uno in duobus locis poſito haberentur monaſterio. Unde ipſe in hiſtoria Anglorum unius mentionem faciens, monaſterium, inquit, Petri & Pauli quod eſt ad hoſtium Wiri amnis & juxta amnem Tina in loco qui vocatur in Giruum. Hic itaque infantulus bonæ ſpei & divina, & ſeculari litteratura diligenter imbuitur, quandoque Spiritus ſancti organum futurus, quo ejus præcordia irradiante in ſanctæ univerſalis Eccleſiæ munimentum, plurimos in Novi & Veteris Teſtamenti expoſitionem libros erat compoſiturus. Et cum in Latina erudiretur lingua, Græcæ quoque peritiam non mediocriter percepit. Quippe per id temporis in monaſterio præfato deditus erat ſtudio, quando Theodorus archiepiſcopus, & Adrianus abbas, qui literis ſacris ſimul & ſecularibus abundanter ambo erant inſtructi, peragrata tota Britannia congregantes diſcipulorum catervam ſcientiæ ſalutaris cotidie flumina irrigandis eorum cordibus emanabant, ita ut etiam metricæ artis, aſtronomiæ, & arithmeticæ eccleſiaſticæ diſciplinam inter ſacrorum apicum volumina ſuis auditoribus contraderent. Sic enim de his Beda ipſe loquitur, deinde & iſtud ſubjungit. Indicio eſt (inquit) quod uſque hodie ſuperſunt de eorum diſcipulis qui Latinam Græcamque linguam æque ut patriam in qua nati ſunt norunt. Tranſeunte autem ad cœleſtia patre Cuthberto, ille vitæ ipſius egregius quandoque ſcriptor futurus Beda, ætatis jam tunc undecim, ſtudii vero in monaſterio quatuor habebat annos. Verum de illo latius in ſequentibus dicemus, nunc ad ea unde digreſſi ſumus narrando redeamus.

Cap. IX.

De electione ſancti Cuthberti, & quomodo de Farne eductus ſit, & ubi conſecratus, & quæ rex ei Egfridus eo die dederit.

ANno Dominicæ Incarnationis DC.lxxviii. qui eſt annus imperii regis Egfridi octavus, Wilfridus qui totius Northanimbrorum provinciæ pontificatum non parvo tempore amminiſtraverat, orta inter ipſum & præfatum regem diſſenſione ab epiſcopatu pulſus eſt, & duo in locum ejus epiſcopi ordinati ſunt Eboraci ab archiepiſcopo Theodoro qui Northanimbrorum genti præeſſent. Boza viz. qui Deirorum, & ſæpe memoratus abbas Eata qui Berniciorum provinciam gubernaret: hic in civitate Eboraci, ille in Haguſtaldenſi & Lindisfarnenſi eccleſia cathedram habens epiſcopalem, ambo de monachorum collegio, in epiſcopatus gradum aſciti. Igitur Eata cum quatuordecim annis eccleſiæ Lindisfarnenſi

An.D[...] 678

An. Dñi

disfamenſi abbatis jure præfuiſſet, duarum eccleſiarum ſuſcepit præſulatum, tertio anno ex quo pater Cuthbertus anachoreticæ ſedis adierat ſolitudinem. Poſt tres autem annos abſceſſionis Wilfridi, Theodorus ordinavit Tunbertum ad Haguſtaldenſem eccleſiam, Eata ad Lindisfarnenſis eccleſiæ præſulatum per quatuor annos remanente. Quadriennio vero exacto, contigit ut congregata ſynodo non parva ſub præſentia piiſſimi ac Deo dilecti regis Egfridi juxta fluvium Alnæ in loco qui dicitur Ettwiforda, quod ſignificat ad duplex vadum, cui beatæ memoriæ Theodorus archiepiſcopus præſidebat, unanimo omnium conſenſu ad epiſcopatum eccleſiæ Lindisfarnenſis beatus pater Cuthbertus eligeretur. Qui cum multis legatariis ac literis ad ſe præmiſſis nequaquam ſuo loco poſſet erui, tandem rex ipſe præfatus una cum ſanctiſſimo antiſtite Trumwino, nec non & aliis religioſis ac potentibus viris inſulam navigavit. Conveniunt & de ipſa inſula Lindisfarnenſi in hoc ipſum multi de fratribus, genu flectunt omnes, adjurant per Dominum, lachrymas fundunt, obſecrant, donec ipſum quoque lachrymis plenum dulcibus extrahunt latebris, atque ad ſynodum pertrahunt. Quo dum perveniret, quamvis multum renitens unanima cunctorum voluntate ſuperatur, atque ad ſuſcipiendum epiſcopatus officium collum ſubmittere compellitur, eo maxime victus ſermone, quo famulus domini Boiſilus cum ei mente prophetica cuncta quæ eum eſſent ſuperventura patefecit, antiſtitem eum futurum prædixerat. Nec ſtatim ordinatio ejus decreta, ſed peracta hyeme quæ imminebat completa eſt. Cum ergo per novem annos in ſolitaria vita ſoli Deo vacaſſet, in pontificatus honorem authore Deo levatur, conſecratus Eboraci vii. Kal. Aprilis, in ipſo die ſancto Paſchæ, ſub præſentia regis Egfridi, convenientibus ad conſecrationem ejus ſeptem epiſcopis, in quibus beatæ memoriæ Theodorus ordinator ejus primatum te-
685. nebat, anno Dominicæ Incarnationis DC.lxxxv. regni Egfridi XII. Electus eſt autem primo in epiſcopatum Haguſtaldenſis eccleſiæ pro Tunberto qui ab epiſcopatu fuerat depoſitus, ſed quoniam plus Lindisfarnenſi eccleſiæ in qua converſatus fuerat dilexit præfici, placuit, ut Eata reverſo ad ſedem eccleſiæ Haguſtaldenſis cui regendæ primo fuerat ordinatus, Cuthbertus eccleſiæ Lindisfarnenſis gubernacula ſuſciperet. Cui rex præfatus & Theodorus in civitate Eboraca dederunt totam terram à muro eccleſiæ ſancti Petri uſque magnam portam verſus occidentem, & à muro ipſius eccleſiæ uſque murum civitatis verſus auſtrum. Villam quoque Crecam & tria in circuitu ipſius villæ milliaria ei dederunt, ut haberet Eboracum iens, vel inde rediens, manſionem ubi requieſcere poſſet. Ubi monachorum habitationem inſtituit; & quia illa terra minus ſufficiens erat, Lugubaliam quæ Luel vocatur in circuitu quindecim milliaria habentem in augmentum ſuſcepit. Ubi etiam ſanctimonialium congregatione ſtabilita, reginam dato habitu religionis conſecravit, & in profectum divinæ ſervitutis ſcholas inſtituit. Aliæ quoque terrarum poſſeſſiones ei donatæ ſunt, quas hic longum eſt, & non neceſſarium ponere, ſcriptæ ſunt enim in cartulis eccleſiæ. At rex Egfridus anno quo fecerat hunc venerabilem patrem ordinari epiſcopum, cum maxima parte copiarum quas ad devaſtandam terram Pictorum ſecum duxerat, ſecundum prophetiam ejuſdem patris Cuthberti extinctus eſt apud Nechtaneſmere, quod eſt ſtagnum Nechtani, die xiii. Kal. Juniarum, anno regni ſui xv. cujus corpus in Hii inſula columbæ ſepultum eſt.

An. Dñi

CAP. X.

Qualiter in epiſcopatu ſanctus Cuthbertus vixerit; & quomodo de mundo emigraverit, & ſe ad Lindisfarnenſem eccleſiam reduci permiſerit.

VEnerabilis autem Cuthbertus ſuſceptum epiſcopatus gradum ad imitationem beatorum Apoſtolorum virtutum ornabat operibus. Commiſſam namque ſibi plebem, & orationibus aſſiduis protegebat, & admonitionibus ſaluberrimis ad cœleſtia vocabat, & quod maxime doctores juvat, ea quæ agendo docebat, ipſe prius agendo præmonſtravit. Ut enim patri ſpirituali quondam ſubjectus exemplum ſubjectis dederat humilitatis & obedientiæ, Præpoſitus quoque monaſteriorum præpoſitis formam in ſe magiſterii expreſſerat, ſic epiſcopus etiam epiſcopis imitandam vitæ pontificalis normam reliquit. Quapropter qui ei in culmen honoris ſuccedit, vitam quoque imitari ſtudeat, ut dignus ſucceſſor tanti prædeceſſoris placita Deo converſatione vices digne peragat. Sollicitus hinc illius vitam conſideret, illinc ſuam: Conſideret inquam, ne peccatis oneratus occupet cathedram quam ille univerſarum effulgens decore virtutum effecerat glorioſam. Namque ut in illius laudem Deo gratias agens eccleſia canit, Caſtitate angelica, dignitate prophetica, virtute apoſtolica, omniumque juſtorum ſanctitate inſignis enituit. Erat quippe ante omnia divinæ charitatis igne fervidus, patientiæ virtute modeſtus, orationum devotioni ſolertiſſime intentus, affabilis omnibus qui ad ſe conſolationis gratia veniebant, hoc ipſum quoque orationis loco ducens, ſi infirmis fratribus opem ſuæ exhortationis tribueret, ſciens quia qui dixit, Diliges Dominum Deum tuum, dixit, & diliges proximum tuum. Erat abſtinentiæ caſtigatione inſignis, erat gratia compunctionis ſemper ad cœleſtia ſuſpenſus. Denique cum ſacrificium Deo victimæ ſalutaris offerret, non elata in altum voce, ſed profuſis ex imo pectore lachrymis, Domino ſuo vota commendabat. Duobus autem annis in epiſcopatu peractis, repetiit inſulam ac monaſterium ſuum, mox peracto die ſolemni Nativitatis Dominicæ, divino admonitus oraculo, quia dies ſibi mortis, vel vitæ magis illius quæ ſola vita dicenda eſt, jam appropiaret introitus. Qui cum duos ferme menſes in magna repetitæ ſuæ quietis exultatione tranſigeret, correptus infirmitate ſubita, temporalis igne doloris, ad perpetuæ cœpit beatitudinis gaudia præparari. Tribus enim Hebdomadibus continuis infirmitate decoctus, ſic ad extrema pervenit. Siquidem quarta feria cœpit ægrotare, & rurſus quarta, finita ægritudine migravit ad Dominum. Qui infirmatus, hæc per Erefridum devotæ religionis presbiterum qui tunc Lindisfarnenſi monaſterio abbatis jure præfuit, demandavit, dicens, Cum Deus ſuſceperit animam meam, ſepelite me in hac manſione juxta oratorium meum ad meridiem contra orientalem plagam ſanctæ crucis quam ibidem erexi. Eſt autem ad aquilonalem ejuſdem

An.Dñi oratorii partem sarcophagum terræ cespite abditum, quod olim mihi Cudda venerabilis abbas donavit. In hoc corpus meum reponite, involventes in syndone quam invenietis istic. Nolui quidem ea vivens indui, sed pro amore dilectæ Deo fœminæ quæ hanc misit, Vercæ viz. abbatissæ ad obvolvendum corpus meum reservare curavi. At fratribus eum rogantibus ut ejus corpus in Lindisfarnensium ecclesia tumulandum transferre, ac secum habere sibi liceret: respondens ille, Et meæ, inquit, voluntatis erat hic requiescere corpore, ubi quantulumcunque pro Domino certamen certavi, ubi cursum consummare desidero, unde ad coronam justitiæ sullevandum me à pio judice spero. Sed & vobis quoque commodius esse arbitror, ut hic requiescam propter incursionem profugorum vel noxiorum quorumlibet. Qui cum ad corpus meum forte confugerint, quia qualiscunque sum, fama tamen exivit de me quia famulus Christi sim, necesse habetis sæpius pro talibus apud potentes seculi intercedere, atque ideo de præsentia corporis mei multum tolerare laborem. At fratribus multum diuque precantibus laboremque hujusmodi gratum sibi ac levem fore asseverantibus, tandem cum consilio locutus vir Domini, Si meam, inquit, dispositionem superare, & meum corpus illo reducere vultis, videtur mihi optimum ut in interioribus Basilicæ vestræ illud tumuletis, quatenus & ipsi cum vultis meum sepulchrum visitare possitis, & in potestate sit vestra an aliqui illo de advenientibus accedant. Gratias egerunt fratres permissioni & consilio illius flexis in terra genibus. Cui permissioni & consilio nos quoque gratias agamus, non solum flexis genibus sed & totis corporibus pariter & cordibus ei suppliciter prostratis. Nos, inquam, illi gratias referamus, quibus incorruptum corpus ejus quadringentesimo & octavo decimo dormitionis ejus anno, quamvis indignis divina gratia videre & manibus quoque contrectare donavit. Agamus inquam gratias, laboremque defendendi confugientes ad illius sepulchrum, dulcedine amoris ejus gratum ac levem ducamus, & omne quicquid nutante seculi statu adversum ingruerit despectui habeamus, dummodo talem ac tantum sacri corporis thesaurum in medio nostri nos habere gaudeamus. Cum vero increscente languore videret tempus suæ resolutionis instare, hunc hæreditarium sermonem, hoc ultimum vale fratribus reliquit, disserens pauca sed fortia de pace & humilitate, cavendisque eis qui his obluctari quam oblectari mallent. Pacem, inquit, inter vos semper, & charitatem custodite divinam, & cum de vestro statu consilium vos agere necessitas poposcerit, videte attentius ut unanimes existatis in consiliis. Et cætera quæ in vita illius leguntur, ad fidei charitatisque custodiam, ad vitæ regularis observantiam salubria monita. At ubi consuetum nocturnæ orationis tempus aderat, acceptis sacramentis salutaribus exitum suum munivit, atque elevatis ad cœlum oculis, extensisque in altum manibus, intentam supernis laudibus animam, ad gaudia regni cœlestis emisit, biennio in episcopatu suo exacto, anno
687. DC. lxxxvii Dominicæ incarnationis, ex quo autem rex Oswaldus & Aidanus pontificalem sedem, & monachorum habitationem in sæpe dicta insula instituerant quinquagesimo tertio, ex eo vero quo monachicum in Mailros habitum sumpserat xxxvii

An.Dñi anno, quamvis ab ipso pueritiæ suæ tempore monachus mente semper & actu vixerit. Impositum autem navi venerabile corpus patris, ad insulam Lindisfarnensium fratres retulerunt. Quod magno occurrentium agmine chorisque canentium susceptum est, atque in ecclesia beati Petri Apostoli ad dexteram altaris petrino in sarcophago repositum. Sepulto autem viro Dei tanta ecclesiam illam tentationis aura concussit, ut plures è fratribus loco magis cedere quam talibus vellent interesse periculis, episcopatum ecclesiæ illius anno ipso servante venerabili antistite Wilfrido, donec eligeretur qui pro Cuthberto antistes ordinari deberet. Ordinatus est autem post annum Eadbertus in episcopatum, vir scientia scipturarum divinarum, simul & præceptorum cœlestium observantia, ac maxime eleemosinarum operatione insignis, ita ut juxta legem omnibus annis decimam non solum quadrupedum, verum etiam frugum omnium, atque pomorum nec non & vestimentorum partem pauperibus daret. Eo itaque in pontificatum sullimato, præfatæ temptationis tempestate sedata, ut scriptura loquitur, ædificavit Hierusalem, id est, visionem pacis Dominus, & dispersiones Israelis congregavit. Qui sanat contritos corde & alligat contritiones eorum.

CAP. XI.

Quomodo post undecim sepulturæ annos corpus ejus incorruptum repertum sit, & de Eadberto episcopo & Ethelwoldo qui uterque ei in anachoresi successit, & qua ætate Beda ejus vitam scripserit.

TRansactis autem sepulturæ ipsius annis undecim, aperientes sepulchrum ejus fratres, invenerunt corpus ejus totum quasi adhuc viveret integrum, & flexibilibus artuum compagibus multo dormienti quam mortuo similius. Sed & vestimenta omnia quibus indutum erat non solum intemerata, verum etiam prisca novitate & claritate miranda parebant. Quod ubi viderunt fratres nimio mox timore & tremore sunt perculsi, adeo ut vix aliquid loqui, vix intueri auderent miraculum quod apparebat, vix ipsi quid agerent nossent. Extremam autem indumentorum ejus partem pro ostendendo incorruptionis signo tollentes, nam quæ carni illius proxima aderant prorsus tangere timebant, festinarunt referre antistiti quod invenerant. Quæ cum ille & munera gratanter acciperet, & miracula libenter audiret: nam & ipsa indumenta quasi patris adhuc corpori circumdata, miro deosculabatur affectu. Nova inquit indumenta corpori pro his quæ tulistis circumdate, & sic reponite in thecam quam parastis. Scio autem certissime, quia non diu vacuus remanebit locus, qui tanta cœlestis miraculi virtute consecratus est, & quam beatus est, cui in eo facultatem quiescendi Dominus totius beatitudinis auctor atque largitor præstare dignabitur. Hæc & hujusmodi plura ubi multis cum lachrymis & magna compunctione antistes, lingua etiam tremente complevit, fecerunt fratres, ut jusserat, & involutum novo amictu corpus, novaque in theca reconditum, supra pavimentum sanctuarii dignæ venerationis gratia posuerunt. Tulerunt autem fratres partem de capillis ejus, quam more reliquiarum rogantibus amicis dare vel ostendere in signum

An.Dñi signum miraculi possent. Nec mora, Deo dilectus antistes Eadbertus morbo correptus est acerbo, ac per dies crescente ardore languoris, non multo post (id est) pridie Nonas Maias, etiam ipse migravit ad Dominum, impetrato ab eo munere quod diligentissime petierat, viz. ut non repentina morte sed longa excoctus ægritudine migraret è corpore. Cujus corpus in sepulchro beati patris Cuthberti ponentes, apposuerunt desuper arcam in qua incorrupta ejusdem patris membra locaverant. Hujus vero scilicet beati Cuthberti gloriosissimæ conversationis exordium, progressum, terminum sicut ab his qui cum eo conversati fuerant fratribus indubiis testibus didicerat, puro ac simplici sermone Beda explicat, gratia Dei hoc providente ut angelicam vitam quam in extremis mundi partibus vir tantus duxerat, vir tantæ in ecclesia quaque diffusæ auctoritatis scribendo propalaret. Unde convenienter ordinante Deo actum est, ut ossa ipsius defuncti cum corpore ejusdem patris quandoque requiescerent, cujus corporis pios pro Christo labores & incorruptionem post undecim sepulturæ annos, secuturis temporibus manifestando descripserat. Post obitum vero patris Cuthberti, Wilfridus, ut supra dictum est, uno anno ecclesiæ illius episcopatum tenuit. Jam enim Alfrido rege invitante, qui post fratrem Egfridum regnavit, sedem & episcopatum receperat. Deinde Eadbertus per decem annos, post quem Eadfridus per xxii. duo sancti ac digni præsules ecclesiæ præfuerunt. Cujus Eadfridi tempore Beda tricesimo ætatis suæ anno gradu presbiteratus accepto libros suos incepit facere: in quibus faciendis per viginti novem annos, id est ad finem vitæ in lege Domini meditans die ac nocte indesinenter laboravit. Fecit inter alia & sæpe dictum librum vitæ patris Cuthberti ad præfatum episcopum ita scribens. Domino sancto ac beatissimo patri Eadfrido episcopo, sed & omni congregationi fratrum qui in Lindisfarnensi insula Christo deserviunt, Beda fidelis vester conservus salutem. Quia jussistis dilectissimi ut libro quem de vita beatæ memoriæ patris nostri Cuthberti vestro rogatu composui, præfationem aliquam juxta morem præfigerem: & cætera quæ in proemio ejusdem opusculi ipse prosequitur. Ejus vero ostensa in alios beneficia prædicaturus ipse primum in se per curationem linguæ dum ejus miracula caneret, est expertus, sicut in præfatione libelli quem de vita ipsius metro composuit ad Johannem presbiterum ipsemet affirmat. Prædictus itaque reverentissimus pontifex Eadfridus multum fervens amore sui prædecessoris beati Cuthberti, oratorium in suæ anachoreticæ conversationis insula longa jam vetustate dissolutum à fundamentis restauravit, Felgildo tunc ibidem in vita solitaria post Ethelwoldum conversante. Qui videlicet Ethelwoldus cum jam multis annis in monasterio quod dicitur in Hripum acceptum presbiteratus officium condignis gradu condecorasset actibus, successit viro domini Cuthberto in exercenda vita solitaria in insula Farne, mansitque ibidem duodecim annis, ubi & defunctus est, sed in insula Lindisfarnensium juxta præfatorum episcoporum corpora in ecclesia beati Petri apostoli sepultus est.

CAP. XII.

An.Dñi

De Ethelwoldo episcopo, & cruce lapidea quam fecit.

DEfuncto Eadfrido episcopo, religiosæ ac modestæ vitæ abbas & presbiter monasterii Mailrosensis Ethelwoldus successit in episcopatum, prædecessorum suorum cathedram per sedecim annos & ipse condignis honore actibus servans. Hic plane antequam monasterium præfatum jure abbatis regeret, beati patris Cuthberti ut in ejus vita legitur, dignus minister extiterat. Fecerat iste de lapide crucem artifici opere expoliri, & in sui memoriam suum in eo nomen exarari. Cujus summitatem multo post tempore dum ipsam ecclesiam Lindisfarnensem pagani devastarent, fregerunt, sed post artificis ingenio reliquæ parti infuso plumbo, ipsa fractura est adjuncta; semperque deinceps cum corpore sancti Cuthberti crux ipsa circumferri solebat, & à populo Northanimbrorum propter utrumque sanctum in honore haberi: quæ etiam usque hodie in hujus, id est, Dunelmensis ecclesiæ cœmiterio stans sullimis, utrorumque pontificum intuentibus exhibet monumentum.

CAP. XIII.

De Ceolvulfi regis prosapia, & vita ejus, & patientia.

ANno Dominicæ incarnationis DCC.xxix. pontificatus vero Ethelwoldi quinto, Osricus rex Northanimbrorum filius Alfridi regis vita decessit, cum ipse regni quod undecim annis gubernabat, successorem pro se Ceolvulfum decrevisset, fratrem illius qui ante se regnaverat Coenredi regis. Qui videlicet Ceolvulfus de stirpe quidem Idæ primi regis Northanimbrorum fuerat, sed non de filio ejus Ethelrico rege, de quo gloriosissimi reges Oswaldus & Oswin descenderant, genealogiam duxit: sed de fratre ipsius Ethelrici nomine Ocga originem traxisse invenitur. Fuerat quippe Ceolvulfus filius Cuthæ, cujus pater Cuthwine, cujus pater Liodwal, cujus pater Eggwald, cujus pater Aldhelm, cujus pater Ocga, cujus pater Ida rex. Duodecim namque filios habuit Ida, ex quibus reges Northanimbrorum exorti sunt: Addas, Ethelricum, Theodoricum, Edricum, Theudheri, Osmer, Alricum, Eccam, Osbaldum, Scor, Sceotheri, Ocga, ex cujus propagine fratres, ambo reges, Coenred scilicet & Ceolvulf processerunt. Cujus Ceolvulfi regni principia & processus multis redundavere rerum adversantium motibus, sed post arridente pace ac serenitate temporum, plures in gente Northanimbrorum tam nobiles quam privati se suosque liberos depositis armis satagerunt magis accepta tonsura monasterialibus ascribere votis, quam bellicis exerceri studiis, quod etiam ipse rex ut post dicemus facere curavit. Qui quoniam studiis liberalibus erat imbutus, ejus diligentiam legendi & audiendi scripturas sacras, & gesta priorum Beda laudibus commendans, historiam gentis Anglorum quam fecerat ei dicavit, ad eum ita scribens. Gloriosissimo regi Ceolvulfo, Beda famulus Christi & presbiter, historiam gentis Anglorum ecclesiasticam quam nuper ediderам, libentissime tibi desideranti rex, & prius ad legendum ac probandum

729.

bandum transmisi, & nunc ad transcribendum, ac plenius ex tempore meditandum retransmitto, satisque tuæ studium sinceritatis amplector, quo non solum audiendis scripturæ sacræ verbis aurem sedulus accommodas, verumetiam noscendis priorum gestis sive dictis, & maxime nostræ gentis virorum illustrium curam vigilanter impendis: & cætera.

Cap. XIV.

Quo ævo vel tempore sanctus Beda obierit, qualiter vixerit, & quanta scripserit.

735. Anno autem Dominicæ incarnationis DCC. xxxv. imperii autem Ceolvulfi vij. episcopatus vero Ethelwoldi, anno xi. illa ecclesiæ catholicæ lucerna ad eam quæ se illuminaverat lucem, illa vena aquæ salientis in vitam æternam ad fontem vivum Deum pervenit, sacrorum scilicet librorum compositor venerabilis presbiter & monachus Beda, defunctus anno ætatis suæ quanquagesimo nono, ex quo autem rex Oswaldus & antistes Aidanus pontificalem cathedram & monachorum habitationem in Lindisfarnensi insula instituerant anno centesimo primo, à constructione vero monasterii Petri apostoli in Wiramuthe lxij. porro à patris Cuthberti transitu lxix. anno. Qui videlicet Beda in extremo quidem mundi angulo vivens latuit, sed post mortem per universas mundi partes omnibus in libris suis vivens innotuit. In quibus terrarum regionumque diversarum situs, naturas, qualitates, subtiliter ac si cuncta ipse peragrasset, plerumque describit, cum ab infantia in monasterio nutritus, totam ibidem usque ad evocationis suæ diem vitam transegerit. Ne vero quisquam aliud quam est de illo nos dicere suspicetur, ipsius de semetipso dicta congruum subjungere videtur. Ego inquit Beda famulus Christi & presbiter monasterii beatorum apostolorum Petri & Pauli quod est ad Wiramura & in Gyruum natus in territorio ejusdem monasterii, cum essem annorum septem cura propinquorum datus sum educandus reverentissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido, cunctumque ex eo tempus vitæ in ejusdem manasterii habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinæ regularis & quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut dicere, aut docere, aut scribere dulce habui. Nonodecimo autem vitæ meæ anno diaconatum, tricesimo gradum presbiteratus, utrumque per ministerium reverentissimi episcopi Johannis, jubente Ceolfrido abbate suscepi. Ex quo tempore suscepti presbiteratus usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum nonum, hæc in scripturam sanctam meæ, meorumque necessitati ex opusculis venerabilium patrum breviter annotare, sive etiam ad formam sensus & interpretationis eorum superadjicere curavi. In principium Genesis usque ad nativitatem Isaac, & ejectionem Ismaelis libros tres. In primam partem Samuelis, id est, usque ad mortem Saulis, libros quatuor. De ædificatione templi allegoricæ expositionis sicut & cætera, libros duos. De tabernaculo, & vasis ejus, ac vestibus sacerdotum, libros tres. Item in Regum librum triginta questionum, in Proverbia Salomonis libros tres, & alios tractatus qui in historia Anglorum attitulati sunt. Cum ergo hos libros pervigili studio edidisset, obiit vii. Kal. Junii in Gyruue, ibique sepultus est, sed post multa annorum curricula, ossa illius inde translata, & cum incorrupto sanctissimi patris Cuthberti corpore sunt collocata. In cujus videlicet Bedæ honorem, porticus ad aquilonalem plagam ecclesiæ sancti Pauli in Gyruue consecrata, venerandam fidelibus nominis ejus ibidem præstat memoriam. Ostenditur etiam locus hodie ubi de lapide mansiunculam habens, ab omni inquietudine liber sedere, meditari, legere, dictare consueverat & scribere. Transiit autem ipso die solemni Ascensionis Dominicæ. Cujus nos transitum melius verbis ipsius scribendum putamus, qui ejus discipulus vocabulo Cuthbertus præsens affuit, ad condiscipulum taliter scribens.

Cap. XV.

Epistola de transitu Bedæ, & ejus conversatione.

Dilectissimo, inquit, in Christo Collectori Cuthwino Cuthbertus condiscipulus in Deo æternam salutem. Munusculum quod misisti multum libenter accepi, multumque gratanter literas tuæ devotæ eruditionis legi. In quibus quod maxime desiderabam, missas videlicet & orationes sacrosanctas, pro Deo dilecto patre ac nostro magistro Beda, à vobis diligenter celebrari reperi. Unde dilectat magis pro ejus charitate quantum fruor ingenio paucis sermonibus dicere, quo ordine migraret è seculo, cum etiam hoc te desiderasse & poposcere intellexi. Gravatus quidem est infirmitate maxima creberrimi anhelitus, sine dolore tamen, ante diem resurrectionis Dominicæ, id est, fere duabus ebdomadibus, & sic postea lætus & gaudens gratiasque agens omnipotenti Deo omni die & nocte, imo horis omnibus usque ad diem Ascensionis Dominicæ, id est, septima Kal. Junii vitam ducebat, & nobis suis discipulis quotidie lectiones dabat, & quicquid reliquum erat diei in psalmorum decantatione occupabat, totam quoque noctem in lætitia & gratiarum actione pervigil ducebat, nisi tantum modicus somnus impediret. Evigilans autem statim consueta repetivit, & expansis manibus Deo gratias agere non desinit. O vere beatus vir! canebat sententiam beati Pauli apostoli, Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Et multa alia de sancta scriptura, & in nostra lingua, hoc est Anglica, ut erat doctus in nostris carminibus nonnulla dixit. Nam & tunc hoc Anglico carmine componens, multum compunctus aiebat. Forþam neodfere nenig wyrþeð þances snottra þonne him þearf sy to gehiggene ær his heonen gange. hwet his gaste godes oððe yueles, æfter deaþe heonen demed wurðe ⁊ Quod ita latine sonat, Ante necessarium exitum prudentior quam opus fuerit nemo existit, ad cogitandum; videlicet antequam hinc proficiscatur anima, quid boni vel mali egerit, qualiter post exitum judicanda fuerit. Cantabat etiam Antiphonas secundum nostram consuetudinem & sui, quarum una est. O rex gloriæ, domine virtutum, qui triumphator hodie super omnes cœlos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos, sed mitte promissum patris in nos spiritum veritatis, Alleluiah. Et cum venisset ad illud verbum, ne derelinquas nos orphanos, prorupit in lachrimas, & multum flevit, & post horam cœpit repetere quæ inchoaverat. Et nos hæc audientes luximus cum illo. Altera vice legimus, altera ploravimus, imo semper cum fletu legimus. In tali lætitia quinquagesimales

geſimales dies uſque ad diem præfatum deduximus, & ille multum gaudebat Deoque gratias agebat quia ſic meruiſſet infirmari. Referebat & ſæpe dicebat, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et multa alia de ſancta ſcriptura; ſententiam quoque ſancti Ambroſii. Non ſic vixi ut me pudeat inter vos vivere, ſed nec mori timeo, quia bonum Deum habemus. In iſtis autem diebus duo opuſcula multum memoria digna, exceptis lectionibus quas accepimus ab eo, & cantu pſalmorum facere ſtudebat, Evangelium ſcilicet ſancti Johannis, in noſtram linguam ad utilitatem eccleſiæ convertit: & de libris rotarum Yſidori epiſcopi excerptiones quaſdam, dicens, Nolo ut diſcipuli mei mendacium legant, & in hoc poſt obitum meum ſine fructu laborent. Cum veniſſet autem tertia feria ante Aſcenſionem Domini, cœpit vehementius ægrotare in anhelitu, & modicus tumor in pedibus apparuit. Totum autem illum diem ducebat & hilariter dictabat, & nonnunquam inter alia dixit. Diſcite cum feſtinatione, neſcio quamdiu ſubſiſtam, & ſi poſt modicum tollat me factor meus. Nobis autem videbatur quod ſuum obitum bene ſciret; & ſic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Et mane illuceſcente, id eſt, quarta feria præcepit diligenter ſcribi quæ ceperamus. Et hoc facto, uſque ad tertiam horam, ambulavimus deinde cum reliquiis ſanctorum, ut conſuetudo illius diei poſtulat. Unus vero erat ex nobis cum illo, qui dixit illi, Adhuc magiſter dilectiſſime capitulum unum deeſt, videturne tibi difficile plus te interrogari? At ille, facile eſt, inquit. Accipe tuum calamum, & tempera, & feſtinanter ſcribe. Quod ille fecit. Nona autem hora dixit mihi, Quædam precioſa in mea capſella habeo, id eſt, piperem, oraria & incenſa: ſed curre velociter, & presbiteros noſtri monaſterii adduc ad me, ut & ego munuſcula qualia Deus donavit illis diſtribuam. Divites autem in hoc ſeculo aurum, argentum, & alia quæque precioſa dare ſtudent, ego autem cum multa charitate & gaudio fratribus meis dabo quod Deus dederat. Et allocutus eſt unumquemque monens, & obſecrans pro eo miſſas, & orationes diligenter facere. Quod illi libenter ſpoponderunt. Lugebant autem & flebant omnes, maxime quod dixerat, quia amplius faciem ſuam in hoc ſeculo non eſſent viſuri. Gaudebant autem quia dixit, tempus eſt, ut revertar ad eum qui me fecit, qui me creavit, qui me ex nihilo formavit. Multum tempus vixi, bene mihi pius judex vitam meam prævidit, tempus reſolutionis meæ inſtat, quia cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto: ſic & alia multa locutus, in lætitia diem uſque ad veſperum duxit. Et præfatus puer dixit, Adhuc una ſententia magiſter dilecte non eſt deſcripta. At ille, Scribe, inquit, cito. Poſt modicum dixit puer, Modo ſententia deſcripta eſt. At ille, Bene, inquit, veritatem dixiſti, conſummatum eſt. Accipe meum caput, quia multum me delectat ſedere ex adverſo loco ſancto meo in quo orare ſolebam, ut & ego ſedens poſſim invocare patrem meum. Et ſic in pavimento ſuæ caſulæ decantans, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto; cum Spiritum ſanctum nominaſſet, ſpiritum è corpore exalavit ultimum, ac ſic regna migravit ad cœleſtia. Omnes autem qui videre beati patris obitum, nunquam ſe vidiſſe ullum alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam finiſſe dicebant. Quia ſicut audiſti, quouſque anima in corpore fuit, Gloria Patri, & alia ſpiritualia quædam expanſis manibus Deo vivo & vero gratias agere non ceſſabat. Scito autem frater chariſſime, quod multa narrare poſſem de eo, ſed brevitatem ſermonis ineruditio linguæ facit.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Quando & ubi Ceolvulfus rex monachus factus ſit, & quanta ſecum dederit, & à quo apud Northam corpus illius delatum ſit.

POſt dormitionem ejus in Chriſto anno tertio, rex Ceolvulfus relicto regno & curis mundialibus, voluntaria paupertate ſecutus eſt pauperem Chriſtum, ut cum illo quandoque ditaretur in gloria. Eadberto filio patrui ſui in regnum Northanimbrorum ei ſuccedente. Intravit autem Lindisfarnenſe monaſterium, ſancto Cuthberto ſecum conferens theſauros regios & terras, id eſt, Bregeſne & Wereworde, cum ſuis appendiciis, ſimul & eccleſiam quam ibidem ipſe ædificaverat. Alias quoque quatuor villas, Wudeceſtre, Huuittingaham, Eadfingham, Eagvulfigham. Accepta itaque tonſura in præfato monaſterio monachicam cum monachis vitam ducere, & poſt imperium regni terreſtris, cœleſti regno gaudebat militare. Vbi glorioſæ converſationis conſummans terminum, ſepultus eſt, ſed ſuccedente tempore ab Ecgfrido ejuſdem loci antiſtite, ut poſt dicemus, ad Northam tranſlatus: decurſis poſthæc multorum annorum curriculis, caput illius Dunelmum tranſlatum una cum aliis ſanctorum reliquiis, in eccleſia ſancti Cuthberti, quem ſemper amaverat, venerabiliter eſt locatum.

CAP. II.

Qualiter quidam de regio genere ad pacem beati Cuthberti confugerit, & inde abſtractus ſit; & quomodo Cynevulf epiſcopus pro eo in carcere truſus ſit; & de morte ſancti Baltherii.

REgnante poſt Ceolvulfum quem prædiximus Eadberto, Cynevulf epiſcopatum eccleſiæ Lindisfarnenſis ſuſcepit, quem non parvo quidem tempore ſed multis rerum adverſantium moleſtiis vexatus tenuit. Denique Offa de genere regio perſequentibus inimicis ad corpus ſancti Cuthberti confugerat, indeque poſt vi abſtractus nefanda eſt nece peremptus. Unde offenſus rex Eadbertus epiſcopum cepit, captum in Bebbamburch teneri præcepit, Friothuberto Haguſtaldenſi epiſcopo Lindisfarnenſem epiſcopatum amminiſtrante, donec placato rege de captione relaxatus Cynevulf ad ſuam rediret eccleſiam. Hujus pontificatus anno xvii. regni vero Eadberti viceſimo

vir

vir Domini & presbiter Baltherus qui vitam anachoreticam in Tiningaham duxerat, viam sanctorum patrum ingressus est, migrando ad eum qui se reformavit ad imaginem Filii sui pridie Nonas Martias.

Cap. III.

De industria & conversione regis Eadberti, & fratris ejus præsulatu, atque ipsius obitu.

VErum intermissa paululum de episcopis narratione, de ipso rege Eadberto breviter aliquid dicendum videtur congruum. Patrui, ut dictum est, Ceolvulfi regis vocabulo Eata filius erat, qui suscepto regno efficacem se valde ac strenuum ad tenendum regendumque imperium exhibebat. Omnibus itaque adversariis, vel sibi subjectis, vel bello prostratis, reges circumquaque morantes Anglorum, Pictorum, Britonum, Scottorum, non solum cum eo pacem servabant, sed & honorem illi deferre gaudebant. Cujus excellentiæ fama, ac operum virtutis longelateque diffusa, etiam ad regem Franciæ Pipinum pervenit, propter quod ei amicitia junctus, multa ei ac diversa dona regalia transmisit. Anno autem imperii sui vicesimo primo, cum undique pace ac dignitate cum omnium amore ac gratia floreret, filio nomine Osulfo regnum contradidit, seque in clericatu omnipotentis Dei servitio mancipavit, rogatus multum antea ne id faceret à regibus Anglorum, & partem regni sui ejus regno adjicere volentibus, dummodo retinens honorem suo in regno resideret. At ille omnibus divitiis & regnis servitutem Dei prætulit; in qua per decem annos usque ad finem vitæ permansit, sepultusque est Eboraci in eadem porticu qua & frater ejus Ecgbertus qui tribus annis ante illum obierat. Iste siquidem Ecgbertus in infantia à patre Eata in monasterium traditus fuerat. Qui provectiori ætate cum fratre Ecgredo Romam profectus, diaconatus gradum suscepit, mortuoque ibi fratre patriam reversus, regnante Ceolvulfo, atque jubente, primus post Paulinum accepto ab apostolica sede pallio, genti Northanimbrorum in archiepiscopatum confirmatus est, & xxxij. annos tenuit.

Cap. IV.

De occisione regis Osulfi, & quo tempore Cynevulf episcopatum Higbaldo dimiserit, & obierit; & quomodo vel ubi rex Elwoldus peremptus sit.

760. ANno ab incarnatione Domini DCC.lx. præsulatus vero Cynevulfi xxj. Osulf cum post patrem uno anno regnasset, impia nece à sua familia peremptus, Ethelwoldum Mol successorem habuit. Qui ubi sex annis regnaverat, Alchred de stirpe Etrici, filii Idæ regis, in imperium successit. Nono autem anno regni fraude suorum primatum exilio imperium mutavit, pro quo Ethelred filius Ethelwoldi Mol in regnum substitutus est. Quo imperii quarto anno in exilium fugato, Aelfwold filius Osulfi regnum adeptus Northanimbrorum decem annis tenuit. Hujus regni tertio anno qui est ab incarnatione

780. ne Domini DCC.lxxx. Cynevulf, de quo supra diximus, quadragesimo primo sui episcopatus anno, senio ac labore confectus, cum consensu totius congregationis vices suas in ecclesiæ regimine Higbaldo viro strenuo delegavit, ipse vero liber ab hujusmodi curis, tribus posthæc annis quieti & orationi operam dedit. Quarto autem suæ quietis anno, eo migrante ad Dominum, Higbald ascendens cathedram pontificalem per viginti annos gubernavit. Anno præsulatus ejus sexto, præfatus rex Ethelwoldus à duce suo Sicga miseranda morte peremptus, in loco qui dicitur Scydescester juxta murum, sepultus est in Hagustaldensi ecclesia, fuerat quippe pietatis eximiæ ac justitiæ, unde in loco occisionis ejus lux cœlitus emissa sæpe à plurimis visa est: cui suus nepos Osred Alchredi quondam regis filius successit, sed post annum pulsus regno in Euphoniam insulam quæ 𝔐𝔞𝔫 vocatur, aufugit: & Ethelred de exilio revocatus regnum quod dudum amiserat recepit.

Cap. V.

De destructione ecclesiæ Lindisfarnensis, & celeri ultione; & de Higbaldo, Egberto & Egredo episcopis & terris per illos acquisitis.

ANno ab incarnatione Domini DCC.xciij. à transitu vero patris Cuthberti, cvij. pontificatus autem Higbaldi xj. qui est annus imperii impiissimi regis Ethelredi quintus, vastatio miserrima Lindisfarnensem ecclesiam sanguine & rapina replens, pene usque ad internicionem delevit. Sed an- 793.
tequam de ipsa vastatione dicamus, de ipso loco antiquorum dicta paucis ponenda putavimus. Sic enim scriptum invenimus; Lindisfarnensis insula octo miliariis se extendit per ambitum, in qua est nobile monasterium quo eximius antistes Cuthbertus cum aliis præsulibus, qui ejus successores dignissimi extiterant, corpore requievit, de quibus apte dici potest quod canitur, Corpora eorum in pace sepulta sunt, & vivent nomina eorum in æternum. Vocatur autem Lindisfarne à fluviolo scilicet Lindis excurrente in mare, qui duorum pedum habens latitudinem, non nisi cum recesserit mare videri potest. Hæc de ipsa insula, cujus cladem & aliorum quoque sanctorum necem futuram præsignantia, horrenda fulmina, & dracones igneis jactibus per aera vibrantes & volitantes videbantur. Mox eodem anno Pagani ab aquilonali climate navali exercitu Britanniam venientes, hac illacque discurrentes, prædantes, interficiunt non solum jumenta, verum etiam sacerdotes, Levitas, chorosque monachorum atque sanctimonialium. Veniunt septimo Iduum Juniarum ad Lindisfarnensem ecclesiam, miserabili prædatione cuncta vastant, sancta pollutis vestigiis calcant, altaria suffodiunt, omnia thesauraria ecclesiæ rapiunt. Quosdam è fratribus interficiunt, nonnullos secum vinctos assumunt, plurimos opprobriis vexatos nudos projiciunt, aliquos in mare demergunt. Verum non impune illa fecerunt, Deo injurias quas sancto Cuthberto irrogaverant maturius vindicante. Denique anno sequente dum portum Egfridi regis, id est, Gyruum vastantes, monasterium quoque ad hostium Doni amnis deprædarentur: dux eorum ibidem crudeli nece interiit, nec multo post vi tempestatis eorum collisæ contritæque naves perierunt. Illorum vero quidam fluctibus absorpti, alii qui ad terram vivi quoquomodo fuerant ejecti, mox indigenarum gladio sunt interfecti. Taliter ecclesia Lindisfarnensi vastata, & suis ornamentis spoliata, nihilominus tamen in

An.Dñi in ea sedes Episcopalis, & qui barbarorum manus effugere poterunt, monachi apud sacrum corpus beati Cuthberti, multo post tempore permanserunt. A cujus ecclesiæ depopulatione, nono anno, Higbald completis in episcopatu xxij. annis, defunctus est viij. Kal. Junii, & Egbertus in locum ejus electus & consecratus Eanbaldo archiepiscopo, & Eanberto, & Baldulpho, aliis quoque episcopis in locum qui dicitur Biguella, iij. Idus Junii, ad ejus ordinationem convenientibus, septimum tunc annum imperii agente filio Eardulfi Eardulfo, qui occiso regi Ethelredo successerat. Sed eo decimo regni sui anno de provincia fugato, Aelfwold per biennium illud tenuit. Deinde Eanred filius Eardulfi regis, xxxiij. annis imperavit. At Egberto peractis in episcopatu decem & octo annis, defuncto, Heathured successit, & in officio regiminis novem annos transegit. Post quem Egredus vicesimo secundo anno imperii Eanredi regis in præsulatum est sullimatus, vir natu nobilis, & operum efficacia strenuus, qui patris Cuthberti ecclesiam amplius prædecessoribus suis rerum ac terrarum largitionibus locupletare studuerat & honorare. Ædificata namque in Northam ecclesia, eaque in honorem sanctorum Petri apostoli, & Cuthberti pontificis, necnon & Ceolvulfi regis, & post monachi dedicata, transtulit illo corpus ejusdem Deo dilecti Ceolvulfi, ipsamque villam cum duabus aliis quas ipse condiderat, eodem nomine nuncupatis Geddeword cum suis apendiciis, ecclesiam quoque & villam quam ædificaverat in loco qui Geinford appellatur, & quicquid ad eam pertinet à flumine Teisa usque Weor, sancto confessori Cuthberto contulit. Duas quoque villas Eleclif & Wigeclif, sed & Billingham in Heorternesse, quarum ipse conditor fuerat, locis superioribus quæ prædicto confessori donaverat, perpetuo possidendas adjecit. Sexto decimo autem episcopatus sui anno qui est quintus annus regni Ethelredi, qui patri Eanredo successerat, defunctus est, pro quo Eanbertus electus, octo annis ecclesiam gubernavit. Post quem anno
854. ab incarnatione Domini, DCCC. liiij. imperii autem Osberti, qui occiso Ethelredo in regnum successerat, anno quinto, Eardulfus, vir magni meriti, cathedræ pontificalis gubernacula suscepit, nec minorem quam proximis Lindisfarnensium, quibusque longe positis episcopatus sui locis pastoralis curæ sollicitudinem impendebat. Quorum Luel quod nunc **Carleol** appellatur, non solum proprii juris sancti Cuthberti fuerat, sed etiam ad sui episcopatus regimen ab Egfridi regis temporibus semper adjacebat. Nemo sane prædecessorum suorum vel successorum usque in præsens in tantum sanctissimi corporis Cuthberti præsentia laboravit: qui cum illo de loco ad locum per septem annos fugitando, inter gladios ubique sævientes, inter barbarorum impetus feroces, inter monasteriorum concremationes, inter rapinas & hominum strages, ejus obsequio amore inseparabili adhæsit, sicut in consequentibus dicetur.

Cap. VI.

De secunda per Danos Lindisfarnensis ecclesiæ; & Northymbriæ depopulatione, & quo tempore vel quare Eardulfus episcopus corpus sancti Cuthberti de insula tulerit, & quale servicium deinceps à clericis celebratum sit.

HIs temporibus coadunati undecumque infinita multitudine populi, Danorum scilicet & Fresonum, aliarumque gentium Paganarum multa classe advecti, hisque regibus ducibus, Halfdene, Hinguar, Hubba, Beicgsecg, Guthrum, Oscytello, Amundo, Sidroc, cum alio ejusdem nominis duce, Osberno quoque & Frana, nec non Haraldo adducti, Angliam occupant, cunctamque pervagantes incendio, rapinis, & strage devastant. Subactis ac perditis australium Anglorum pene omnibus provinciis, Northanimbrorum quoque regionem expugnare aggrediuntur. Anno enim ab incarnatione Domini DCCC. lxvij. præsulatus vero Æardulphi, anno 867. quarto decimo, qui est quintus imperii regis Ællæ Northanimbrorum, quem expulso Osberto in regnum substituerant: prædictus paganorum exercitus Kal. Novembris, capta Eboraca hac illacque discurrit, cruore atque luctu omnia replevit, ecclesias longe lateque & monasteria ferro atque igne delevit, nil præter solos sine tecto parietes abiens reliquit, in tantum ut illa quæ in præsenti est ætas ipsorum locorum vix aliquod, interdum nullum antiquæ nobilitatis possit revisere signum. In hac quidem vice ultra Tini fluminis ostium non processerant barbari, sed inde Eboracum sunt reversi. At Northanimbrorum populi in tanta necessitate placatis alterutrum regibus suis, scilicet Osberto & Ella, congregatoque exercitu non parvo, hostium vires quoquomodo debilitare conabantur. Igitur duobus regibus & octo comitibus perducti Eboracum duodecimo Kal. Aprilis irrumpunt, quorum quidam intus, alii vero intrinsecus satis pertinaciter agunt. Quorum repentino adventu hostibus aliquantulum perterritis, sed post acriter resistentibus, ex utraque parte atrociter pugnatur. Tandem cum maxima parte suorum ambo præfati reges occubuerunt, & injurias quas ecclesiæ sancti Cuthberti aliquando irrogaverant, vita privati & regno persolverunt. Denique Osbertus Werceword, & Tillemuthe, Ella vero Billingham, Ileclif & Wigeclif, Crecam quoque sacrilego ausu ipsius ecclesiæ abripuerant. Quibus ut dictum est interfectis, regem Northumbris qui supererant Ecgbertum Dani constituerunt, qui eis tantum qui ad septentrionalem plagam fluminis Tini habitabant, sub eorum dominio imperaret. His ita gestis, ab Eboraco ad regnum Merciorum exercitus proficiscitur, sed post annum reversus Eboracum, solita crudelitate grassatur. Inde altero anno divertens duce omnium crudelissimo Inguar, orientales Anglos invadit, sanctissimumque regem Eadmundum diversis pœnis laceratum cum suo pontifice Hunberto peremit. Inter hæc Northumbrani regem suum Ecgbertum & archiepiscopum Vulfhere de provincia expellunt, & quendam vocabulo Ricsig in regnum sibi constituunt. Nec multo post Haldene rex Danorum assumpta de Reoppandune ubi tunc sederat plurima parte prædicti exercitus, multa cum classe Tinam ingrediens, circa Tomemuthe hyematurus applicuit, totam ad aquilonalem plagam prædicti fluminis provinciam, quæ pacem eatenus habuerat peracta hyeme depopulaturus. Cujus adventu audito memoratus antistes Eardulfus futuram cladem ecclesiæ Lindisfarnensis, & totius episcopatus ultimam depopulationem prævidens, fugam cum suis arripere meditabatur, sed quid de sacratissimo patris Cuthberti corpore fieret sollicitabatur. Sine illo enim thesauro nusquam esse volebat, sive in sua ecclesia residens, sive inde discedens. Ascito ergo probandæ sanctitatis viro Eadredo, qui ab eo quod in Luel in monasterio

An.Dñi

monaſterio dudum ab ipſo Cuthberto inſtitutus educatus officium abbatis geſſerit, Luliſc cognominabatur, dum quid potiſſimum agerent, invicem tractarent, dictorum ipſius patris Cuthberti quæ ultima ab vita hac migraturus ſuis contradiderat, recordantes, loco magis eligunt cedere quam barbaris collum ſubmittere. Sic enim inter alia ſuis paterna ſollicitudine conſuluit, dicens: Si vos unum è duobus adverſis eligere neceſſitas coegerit, multo plus diligo, ut eruentes de tumulo, tollenteſque vobiſcum mea oſſa recedatis ab his locis, & ubicunque Deus providerit incolæ maneatis, quam ut ulla ratione conſentientes iniquitati ſchiſmaticorum jugo colla ſubdatis. Hæc illi relegentes, patrem Cuthbertum cum iſta diceret, futurum ſui temporis periculum prophetiæ ſpiritu prævidiſſe, ſibique reputabant talia mandaſſe. Tollentes ergo ſacrum illud & incorruptum patris corpus, & una cum eo in ejuſdem thecæ loculo (ut in veteribus libris invenerunt) collocatas ſanctorum reliquias, videlicet, caput Deo dilecti regis ac martiris Oſwaldi, antea in ejuſdem eccleſiæ cœmiterio ſepultum, partem quoque oſſium ſancti Aidani, nam ut ſupradictum eſt, alteram partem Colmannus ad Scotiam rediens ſecum tulerat; præterea etiam ſucceſſorum ejuſdem patris Cuthberti venerabilium ſacerdotum oſſa veneranda, ſcilicet Eadberti, Eadfridi, Ethelwoldi, quorum ſupra mentionem fecimus. Hæc ergo tollentes, illam nobilem & primam in gente Berniciorum eccleſiam, in qua plurimorum fuerat converſatio ſanctorum, illam inquam barbaros fugiendo relinquunt, anno ſcilicet ab incarna-
875. tione Domini, DCCC.lxxv. ex quo autem rex Oſwaldus & pontifex Aidanus ipſam eccleſiam fundantes ſedem in ea pontificalem cum monachorum congregatione locaverant, CC.xlj. à tranſitu vero patris Cuthberti, Clxxxix. epiſcopatus vero Eardulfi anno xxij. Hic eſt octogeſimus tertius annus, ex quo à pyratis eccleſia illa, ut ſupra dictum eſt, ſub Higbaldo epiſcopo devaſtata, omneſque monachi varia ſunt morte necati, præter pauciſſimos qui quoquomodo evaſerant. Qui etiam hac clade de qua nunc agimus ſuperveniente omnes defecerunt; ſed qui inter eos ab ætate infantili in habitu clericali fuerant nutriti atque eruditi, quocunque ſancti patris corpus ferebatur ſecuti ſunt, moremque ſibi à monachis doctoribus traditum in officiis duntaxat diurnæ vel nocturnæ laudis ſemper ſervarunt. Unde tota nepotum ſuorum ſucceſſio magis ſecundum inſtituta monachorum, quam clericorum conſuetudinem canendi horas uſque ad tempus Walcheri epiſcopi, paterna traditione obſervavit, ſicut eos canentes ſæpe audivimus, & uſque hodie nonnullos de illa progenie narrantes audire ſolemus. Nec tamen corpori patris ejuſdem Cuthberti pontificis ſimul & monachi, monachorum unquam uſque ad prædicti Walcheri tempora ſedulitas defuit vel obſequium. Eardulfus denique pontifex & ſicut prædeceſſores ejus monachus, Eadredus quoque monachus & abbas, quoad vixerant, individuo comitatui ſemper adhærebant. Poſt quos epiſcopi ſequentes uſque ad ſæpe dictum Walcherum monachi, ſine duobus vel tribus monachis nunquam fuiſſe noſcuntur. Cum ergo epiſcopus una cum venerandis reliquiis fugiens inſulam præfatam & eccleſiam deſeruiſſet: mox & ipſius loci, & totius Northanimbrorum provinciæ ſæva depopulatio eſt ſecuta, exercitu Danorum ductu Haldene regis crudeliter ubique debacchante, qui etiam monaſteria paſſim & eccleſias ignibus contradidit, ſervos ancillaſque Dei ludibriis affectos interfecit, & ut breviter dicam, ab orientali mare uſque ad occidentale, cædem & incendium continuavit. Unde antiſtes & qui cum illo ſancti patris corpus comitabantur, nuſquam locum requieſcendi habere poterant, ſed de loco ad locum huc atque illuc euntes, & redeuntes, ante crudelium barbarorum faciem diſcurrebant.

An.Dñi

Cap. VII.

Quare fœminæ in eccleſia ſancti Cuthberti non intrent, & de exceſſu ſanctimonialium quondam in Collingaham.

In nullam autem pene eccleſiarum quas Confeſſor beatus, ſive ante ſive nunc in tempore fugæ vel poſt, ſui ſacri corporis præſentia illuſtravit, ulla uſque hodie fœminis eſſe conſtat intrandi licentia. Cujus rei conſuetudo, ut qua de cauſa oriri cœperit indicemus, intermiſſo paulum narrandi ordine, breviter ſuperiora replicemus. Ante paucos ſane ſui epiſcopatus annos monaſterium in Coldingham per culpam incuriæ flammis abſumptum eſt, quod tamen à malitia inhabitantium in eo contigiſſe, omnes qui novere, faciliime potuerunt advertere. Erant ſiquidem in eodem loco diverſis tamen ſeparatæ manſionibus monachorum ſanctimonialiumque congregationes, qui paulatim à regularis diſciplinæ ſtatu defluentes inhoneſta invicem familiaritate decipiendi occaſionem inimico præbuerant. Nam & domunculas quæ ad orandum vel legendum factæ fuerant, in commeſſationum, potationum, confabulationum, & cæterarum cubilia illecebrarum convertebant. Virgines quoque Deo dicatæ contempta reverentia ſuæ profeſſionis, texendis ſubtilioribus indumentis operam dabant, quibus aut ſeipſas ad vicem ſponſarum in periculum ſui ſtatus adornarent, aut externorum ſibi virorum amicitiam compararent: unde merito loco illi & habitatoribus ejus gravis de cœlo vindicta flammis ſævientibus facta fuerat. Sed non defuit puniendis admonitio præmiſſa divinæ pietatis, qua aliquantulum correcti paucis poſt diebus timere, & ſeipſos intermiſſis facinoribus cœperunt caſtigare. Verum poſt obitum religioſæ abbatiſſæ Ebbæ redierunt ad priſtinas ſordes, imo ſceleratiora fecerunt, & cum dicerent Pax & ſecuritas, divinæ ultionis pœna ſunt mulctati. Nec multo poſt vir Domini Cuthbertus epiſcopali ſullimatus cathedra, ne ſui vel præſentes vel futuri quandoque tali exemplo Dei ſuper ſe iram provocarent, omne ab eis fœminarum ſeparavit conſortium, ne indiſcreta illarum ſocietas ſervis Dei aliquod ſui propoſiti periculum, & ex eorum ruina inimico generaret gaudium. Omnibus ergo & viris & fœminis conſentientibus, omne ſuis & in præſenti & poſt futuris temporibus muliebre interdixit conſortium, earumque ab eccleſiæ ſuæ ingreſſu penitus amovit introitum. Unde in inſula ſedis epiſcopalis ejus facta eccleſia quæ lingua indigenarum **Grenecirce**, id eſt, viridis eccleſia appellatur, eo quod in campi virentis planitie ſita ſit, juſſit ut illo miſſas & verbum Dei audituræ mulieres convenirent; ne propius eccleſiæ in qua ipſe cum monachis converſabatur unquam accederent. Quæ conſuetudo uſque hodie diligenter obſervatur, in tantum, ut niſi metus hoſtilis

hostilis vel concrematio loci compellat, nec in cœmiteria quidem ipsarum ecclesiarum ubi ad tempus corpus ejus requieverat mulieribus introire liceat.

Cap. VIII.

De fœmina quæ cœmiterium sancti Cuthberti introiit quam celeri vindicta punita sit.

FUerant autem quæ temerario ausu hæc instituta infringere temptaverunt, sed quantum scelus admiserint, mox pœna vindice senserunt. Harum quædam vocabulo *Sungeova*, filii *Beuonis*, qui *Gamelo* vocabatur uxor, quæ nocte quadam cum de convivio domum redire vellet, querebatur marito quod viam propter lutosas platearum voragines nusquam mundam habere potuisset. Ad ultimum utrisque placuit, ut per cœmiterium hujus, id est, Dunelmensis ecclesiæ transitum facerent, atque postea hoc peccatum eleemosinis expiarent. Cum ergo simul irent, repente cœpit ipsa nescio quid exhorrere, & se jam jamque extra sensum fore clamare. Increpata à marito ut tacens absque ullo timore pergeret, cum jam extra sepem quæ cœmiterium ecclesiæ ambierat, pedem poneret, illico repente cecidit, domumque portata ipsam noctem hujus vitæ terminum habuit.

Cap. IX.

Item de alia quæ per cœmiterium cucurrit, qua morte se ipsam extinxerit.

SEquitur & aliud non dissimiliter factum. Erat namque uxor cujusdam divitis qui postea nobiscum in hac ecclesia in monachico habitu conversatus est, quæ audiens narrari à pluribus variam ecclesiæ ornamentorum pulchritudinem, fœminea aviditate videndi nova succenditur. Nec valens impetum animi refrænare, quæ se præ cæteris mariti potentia extulerat, arripuit iter per ecclesiæ cœmiterium, sed non impune. Postea enim sensum perdidit, suam morsibus linguam præcidit, nec prius insaniam quam propria manu inciso sibi gutture vitam amisit. Nam in domo non facile retineri valens, dum incertis sedibus vagaretur, die quadam inventa est, sub arbore cruentato gutture mortua jacere, & cultellum quo semetipsam extinxerat in manu retinere. Plura quidem contra similem aliarum fœminarum audaciam divinitus ostensa adhuc narrari poterant, sed quoniam ad alia nobis transeundum est, hæc brevitatis causa de his dicta sufficiant.

Cap. X.

De peste per Danos illata, & de septem portitoribus sancti Cuthberti, & de visione regis Elfredi.

HIs interpositis ad ea quæ inceperamus ordine narrationis redeamus. Discurrentibus undique Paganis, & per multos annos *Northanimbrorum* provinciam inhabitantibus, Christianus indigenarum populus cum liberis & conjugibus sacrum beati confessoris corpus comitabatur, omnia quæ amiserat, patriam, domos, supellectilem, in uno ipsius corpore se reputans conservasse, dummodo secum illud habere mereretur. Itaque omnes *Northanimbrorum* partes incertis semper sedibus percurrebant, & tanquam oves ora luporum fugientes, solo sui pastoris ductu & patrocinio confidebant. Nec tamen sacri corporis loculum, nec in quo ferebatur vehiculum passim cuilibet attingere licitum fuerat, sed observata tantæ sanctitatis reverentia, ex omnibus specialiter septem ad hoc ipsum constituti fuerant, ut si quid in his cura vel emendatione indigeret, præter ipsos nemo auderet manum apponere. Unde singuli eorum ex officiis quibus deputati fuerant, positis sibi agnominibus vocari solebant. Inter hæc rex occidentalium Saxonum *Elfredus*, immanes hostium vires ferre non valens, tribus annis in *Glestingiensibus* latitavit paludibus. Sed qualiter ibi manifesta visione sanctus ei *Cuthbertus* apparuerit, & ejus suffragante auxilio subactis hostibus regnum receperit, quoniam alibi plene per ordinem scriptum habetur, hic non esse repetendum videtur. Breviter tamen hic memoretur, quod inter admonitiones cæteras & promissa, regnum *Britanniæ* ei suisque filiis pollicetur. Misericordiam, inquit, & justitiam præcipue diligas moneo, eademque filios tuos servare præ omnibus semper doceto, quoniam me impetrante, Deoque donante, totius *Britanniæ* imperium vobis concedetur disponendum. Si autem Deo mihique fideles extiteritis, me posthac ad conterendum robur omne inimicorum, inexpugnabile defensionis scutum habebitis. Igitur in crastino juxta promissum sancti de melioribus amicis quingenti circa horam nonam bene armati ad eum venerunt, & post septem dies apud **Assandune** *Anglorum* exercitus concurrit. Ubi de hostibus victoria *Elfredus* potitus, per filium suum *Edwardum* regalia dona transmisit sancto *Cuthberto*. Cujus monita ipse *Elfredus*, postque ipsum filii ejus, Deo, & ipsi sancto confessori fideles existendo exequentes, imperii fines latius quam ullus progenitorum suorum extendendo, promissorum ejus effectibus potiti sunt. Quæ tamen in nepote ipsius *Elfredi*, *Ethelstano* maxime sunt completa, qui primus regum *Anglorum* subactis ubique hostibus, totius *Britanniæ* dominium obtinuit. Cujus quanta erga sanctum *Cuthbertum*, quantave illius erga ecclesiam ejus munificentia extiterit, suo loco in sequentibus dicemus.

Cap. XI.

Quomodo corpus S. Cuthberti *ad* Hiberniam *transferri debuit, sed tempestate reductum sit.*

VErum ut ad superiora redeamus, episcopus *Eardulfus*, & abbas *Eadredus* tota pene provincia cum thesauro corporis sacri pervagata, propter diuturnum laborem nimio tandem confecti tædio, ut suis finem laboribus & sancto corpori sedem in *Hibernia* quærerent, mutuo inter se consilio diu ventilabant, præsertim quia nullam in tota hac terra remanendi spem habebant. Proinde adhibitis ad hoc quoque de omnibus qui sapientiores erant, & ætate provectiores sui secreta consilii eis pandebant. Placuit itaque illis hoc consilium, & evidenter (inquiunt) in terra peregrina requiescendi locum quærere monemur, quia nisi hoc Dei fuisset voluntas, ipsiusque sancti, proculdubio jampridem & suæ sanctitati locus ad requiescendum condignus, & no-

bis ad manendum opportunus fuiſſet proviſus. Ergo ad hoſtium fluminis quod *Dyrwenta* vocatur, omnes ſimul, epiſcopus, & abbas, & populus conveniunt. Ibi navis ad tranſponendum paratur, venerabile patris corpus imponitur, cum epiſcopo & abbate pauci quibus hoc innotuerat conſilium ingrediuntur, cæteris omnibus quid agere vellent ignorantibus. Quid plura? Sociis à littore ſe ſpectantibus valedicunt, ſecundis vela flatibus expediunt, recto verſus *Hyberniam* ductu proram dirigunt. Quis tunc planctus reſidentium? Heu, inquiunt, miſeri! nos in hæc miſera cur nati ſumus tempora? Tu pater & patrone noſter, en tanquam captivus in exilium duceris, nos tanquam oves luporum dentibus, ita miſeri & captivi adverſariis exponimur ſævientibus. Nec illi plura, Continuo venti mutantur, fluctus intumeſcentes elevantur, & quod nunc erat tranquillum, mare fit tempeſtuoſum: naviſque jam non valens gubernari, huc & illuc inter fluctivagas jactabatur undas. Qui enim intus erant, velut mortui obriguerant. Interea tres miræ magnitudinis undæ horrifico cum murmure ſupervenientes, navem medias pene uſque ad tabulas impleverunt, atque terribili miraculo poſtque *Ægipti* plagas inaudito, protinus in ſanguinem convertebantur. Qua tempeſtate dum navis verteretur in latera, cadens ex ea textus Evangeliorum auro gemmiſque perornatus, in maris ferebatur profunda. Ergo poſtquam ſenſu aliquantulum recepto ſemetipſos qui vel ubi eſſent recordantur, genua flectunt, veniamque ſtulti auſus, toto corpore ad pedes ſancti corporis proſtrati, petunt. Arrepto itaque gubernaculo, navem ad littus & ad ſocios retorquent, & continuo flantibus à tergo ventis illuc ſine aliqua difficultate perveniunt. Tunc qui prius fleverant dolendo, verſa vice plus jam flebant gaudendo: epiſcopus vero cum ſociis ſuis pudore ſimul & dolore non minus lachrimans, toto corpore in terram proſternitur, ſibique indulgeri obnixius precatur.

CAP. XII.

De portitoribus ſacri corporis ex diuturno labore pertæſis, quæ nomina eis fuerint, & qualiter equum, frænum carrumque prædicente ſancto Cuthberto invenerint, & textum Evangeliorum in mare triduo dimerſum illæſum receperint.

INterea populus longo per annorum ſpacia labore, famis neceſſitate cunctarumq; rerum egeſtate compulſus, à comitatu ſancti corporis dilabitur, & per loca inhabitata, ut qualitercumque vitam ſuſtentarent diſpergitur. Exceptis enim epiſcopo & abbate cum ſuis admodum paucis omnes diſceſſerunt, præter illos ſeptem, qui ejus obſequio corporis familiarius ut dictum eſt adhærere ſemper conſueverunt. Hi nimirum fuerunt illi qui deficientibus monachis, nutriti ab eis & educati, ut ſuperius diximus, de inſula *Lindisfarnenſi* venerandum ſancti confeſſoris corpus ſunt ſecuti, nunquam illud quouſque viverent relicturi. Quorum quatuor qui tribus aliis majores eſſe videbantur, hæc fuerunt nomina, *Hunred*, *Stitbard*, *Edmund*, *Franco*, de quorum ſtirpe multi in *Northanimbrorum* provincia tam clerici quam laici ſe deſcendiſſe tanto magis gloriantur, quanto progenitores ſui ſancto *Cuthberto* fidelius deſerviſſe narrantur. Cum ergo cunctis diſcedentibus ſoli cum tanto theſauro relicti eſſent, adverſis undique rebus maximas ſuſtinuerunt anguſtias, nec tamen quo conſilio evaderent quove ſolatio reſpirarent excogitare potuerunt. Quid, inquiunt, facturi ſumus? Quo patris reliquias ferentes ibimus? Barbaros fugientes per ſeptem annos totam provinciam luſtravimus, jamque nullus in patria fugæ ſupereſt locus. Ne vero peregrinantes alicubi requiem quæramus, manifeſta flagelli caſtigatione prohibiti ſumus. Super hæc omnia fames dira incumbens quacunque ſolatium vitæ quærere compellit, ſed gladius Danorum ubique ſæviens, nobis cum hoc theſauro tranſitum non permittit. Porro ſi illo relicto nobiſipſis providerimus, inquirenti poſtmodum ejus populo ubinam ſit paſtor & patronus eorum, quid reſpondebimus? furto an violentia nobis ablatum dicemus? In exilium tranſportatum, an ſolum in deſertis nunciabimus relictum? Profecto manu illorum juſta confeſtim morte interibimus, omnibuſque poſt futuris ſeculis infamiam noſtri relinquemus, cunctorum maledicta lucrabimur. Tanta rerum anguſtia gementibus tandem conſuetum piiſſimi patroni affuit auxilium, quo & animos eorum mœrore & corpora relevavit labore, quia factus eſt Dominus refugium pauperum, adjutor in opportunitatibus in tribulatione. Cuidam namque illorum, videlicet *Hunredo* per viſum aſſiſtens, juſſit ut æſtu maris recedente, codicem qui de navi, ut ſuperius dictum eſt, medias ceciderat in undas quærerent, fortaſſis enim contra hoc quod ipſi ſperare poſſent, Deo miſerante invenirent. Nam & de illius libri amiſſione, maxima illorum mentes perturbaverat mœſtitia. Quibus verbis hæc quoque adjungens, Tu, inquit, citius ſurgens frænum quod in arbore videbis pendere, equo quem non longe hinc invenies oſtendere, moxque ad te ſponte accurrentem curabis frænare, quem deinceps carrum in quo meum corpus circumfertur trahentem, vos levigato labore ſequi valebitis. His perceptis, confeſtim ſomno expergefactus, viſionem ſe vidiſſe narravit, moxque aliquos è ſociis ad mare quod erat vicinum, librum quem amiſerant quæſituros miſit. Per id quippe temporis, in locum qui candida caſa, vulgo autem *Witerna* vocatur, devenerant. Itaque pergentes ad mare, multo quam conſueverat longius receſſiſſe conſpiciunt, & tribus vel eo amplius milliariis gradientes, ipſum ſanctum Evangeliorum codicem reperiunt, qui ita forinſecus gemmis & auro ſui decorem, ita intrinſecus literis & foliis priorem præferebat pulchritudinem, ac ſi ab aqua minime tactus fuiſſet. Quæ res animos eorum anxios non parum gaudio replevit, virumque memoratum de cæteris quæ audierat, minime dubitare permiſit. Pergens ergo frænum ſicut per ſomnium didicerat in arbore ſuſpenſum invenit, deinde hac illacque circumſpiciens, paulo remotius caballum rufi coloris conſpexit, qui unde vel quomodo in illum ſolitudinis locum pervenerit, ſciri nullatenus potuit. Cui ſicut juſſus fuerat dum manu elata frænum oſtenderet, concite adveniens manibus illius ſeſe frænandum obtulit. Quo ad ſocios perducto, pro patris *Cuthberti* corporis præſentia tanto libentius poſtmodum laborare gaudebant, quanto ejus ſuffragia nunquam in neceſſitate ſibi defutura pro certo ſciebant. Adjungentes itaque caballum vehiculo, quod illum cœleſtem

An.Dñi lestem thesaurum theca inclusum ferebat, eo securius per quælibet loca sequebantur, quo à Deo sibi proviso equo ductore utebantur. Porro liber memoratus in hac ecclesia quæ corpus ipsius sancti patris habere meruit, usque hodie servatur, in quo nullum omnino ut diximus per aquam læsionis signum monstratur. Quod plane & ipsius sancti *Cuthberti*, & ipsorum quoque meritis qui ipsius libri authores extiterant, gestum creditur, *Eadfridi* videlicet venerandæ memoriæ episcopi, qui hunc in honorem beati *Cuthberti* manu propria scripserat, successoris quoque ejusdem venerabilis *Ethelwoldi*, qui auro gemmisque perornari jusserat, sancti etiam *Bilfridi* anachoritæ, qui vota jubentis manu artifici prosecutus, egregium opus composuerat. Erat enim aurificii arte præcipuus. Hii pariter amore dilecti Deo confessoris & pontificis ferventes, suam erga ipsum devotionem posteris omnibus innotescendam hoc opere reliquerunt.

Cap. XIII.

Quomodo jussu sancti Cuthberti Guthredus *sit rex effectus; & de donis ejus, privilegiis & largitionibus.*

Cum ergo & corpori suo sedem providere, & servientes sibi à longo per septem annos labore vellet respirare, rex impius *Haldene* crudelitatis suæ quam in ecclesiam ipsius sancti, cæteraque sanctorum loca exercuerat, vindictam Deo vindice persolvit. Nam cum insania mentis gravissimus corpus ejus invasit cruciatus, unde etiam fætor exhalans intolerabilis, toti eum exercitui reddidit exosum. Contemptus ergo ab omnibus & projectus cum tribus tantum navibus de *Tina* profugit, nec multo post cum suis omnibus periit. His ita gestis, ad monasterium quod in sua quondam villa vocabulo *Creca* fuit, illud venerabile corpus deferunt, ibique ab abbate cui nomen *Geve* benignissime suscepti, velut in proprio quatuor mensibus residebant. Interea cum exercitus, & qui supererant de indigenis sine rege nutarent, sæpe nominato abbati *Eadredo*, religiosæ conversationis viro ipse beatus *Cuthbertus* per somnium astitit, jamque suorum quieti providens, ei hæc facienda injunxit. Pergens, inquit, ad exercitum *Danorum*, mea te ad illos missum legatione dices, ut scilicet puerum quem viduæ illi vendiderant vocabulo *Guthredum*, filium *Hardecnut*, ubinam sit tibi ostendant. Quo invento & precio libertatis ejus viduæ persoluto, ante totius exercitus frequentiam producatur, atque ab omnibus me volente ac jubente, in **Oswiesdune** hoc est monte *Oswin* electus, posita in brachio ejus dextro armilla in regnum constituatur. Evigilans ergo abbas rem sociis retulit, moxque profectus jussa per ordinem complevit. Productoque in medium juvene, tam barbari quam indigenæ, reverenter jussa sancti *Cuthberti* suscipiunt, atque unanimi favore puerum ex servitute in regnum constituunt. Quo cum gratia cunctorum & amore regni sede potito, cum sopitis jam perturbationum procellis tranquillitas redderetur, sedes episcopalis quam in *Lindisfarnensi* insula superius diximus, in **Cunceceastre** restauratur. Translato itaque illuc post quatuor menses de *Creca* beatissimi patris incorrupto corpore, simul & qui Deo servirent ibidem institutis, eximius antistes *Eardulphus*, vir ubique in prosperis et adversis sancto *Cuthberto* adhærens, primus ibi cathedram pontificalem conscendit: nec parum honoris et donorum illi ecclesiæ rex *Guthredus* contulit; eique qui ex servo se in regem promoverat, devota deinceps humilitate subditus fideliter servivit. Unde cuncta quæ pro privilegiis ecclesiæ suæ ac libertate, atque pro sibi ministrantium sustentatione mandaverat, ille ut promptus minister mox adimplere festinavit. Denique memorato abbati per visum astans ipse sanctus, Dicito, inquit, regi ut totam inter **Weor** et **Tyne** terram, mihi et in mea ecclesia servientibus, perpetuæ possessionis jure largiatur, ex qua illis ne inopia laborent, vitæ subsidia procurentur. Præcipe illi præterea ut ecclesiam meam tutum profugis locum refugii constituat, ut quicunque qualibet de causa ad meum corpus confugerit, pacem per triginta et septem dies, nulla unquam infringendam occasione habeat. Hæc per fidelem internuntium abbatem audita, tam ipse rex *Guthred* quam etiam potentissimus, cujus superius mentio facta est, *Elfredus*, declaranda populis propalarunt, eaque toto non solum *Anglorum* sed et *Danorum* consentiente ac collaudante exercitu in perpetuum servanda constituerunt. Eos autem qui institutam ab ipso sancto pacem quoquomodo irritare præsumpserint, damno pecuniæ mulctandos censuerunt; ut scilicet quantum regi *Anglorum* pace ipsius fracta debeant, tantundem ipsi sancto violata ejus pace persolvant, videlicet ad minus octoginta et sedecim libras. Terra quoque quam præceperat, inter memorata duo flumina mox ei donata, communi regum supradictorum et totius populi sententia decretum est, Ut quicunque sancto *Cuthberto* terram donaverit, vel pecunia ipsius empta fuerit, nemo deinceps ex ea cujuslibet servitii aut consuetudinis sibi jus aliquod usurpare audeat, Sed sola ecclesia inconcussa quiete ac libertate cum omnibus consuetudinibus, et ut vulgo dicitur, cum **saca** & **socna** & **infangentheof** perpetualiter possideat. Has leges et hæc statuta quicunque quolibet nisu infringere præsumpserint, eos in perpetuum nisi emendaverint *Gehennæ* ignibus puniendos, anathematizando sententia omnium contradidit. Interjecto tempore aliquanto gens Scottorum innumerabili exercitu coadunato, inter cætera suæ crudelitatis facinora *Lindisfarnense* monasterium sæviens et rapiens invasit. Contra quos dum rex *Guthredus* per sanctum *Cuthbertum* confortatus pugnaturus staret, subito terra dehiscens hostes vivos omnes absorbuit, renovato ibi miraculo antiquo, quando aperta est terra et deglutivit *Dathan*, et operuit super congregationem *Abiron*. Qualiter autem gestum sit, alibi constat esse scriptum.

Cap. XIV.

Item de dignitatibus & ecclesiæ privilegiis.

Anno ab incarnatione Domini DCCC. xciiij. rex *Guthredus* cum non paucis annis prospere regnasset, moriens, privilegia ecclesiæ patris *Cuthberti*, de quiete, de libertate ipsius, de pace confugientium ad sepulchrum ejus à nullo unquam irritanda. Alia quoque in ecclesiæ ipsius munimentum statuta, omnibus post se regibus, episcopis et populis in æternum conservanda reliquit, quæ etiam 894

An. Dñi

uſque hodie ſervantur. Denique ea nemo unquam impune conabatur infringere. Quorum *Scotti* ut præfati ſumus cum pacem ejus violaſſent, ſubito terræ hiatu abſorpti in momento diſparuerunt. Alios quoque in ſimili præſumptionis ſcelere, quam terribilis vindicta percuſſerit, in ſequentibus dicetur. Mortuo *Guthredo*, rex *Elfredus Northanimbrorum* regnum ſuſcepit diſponendum. Poſtquam enim ſanctus *Cuthbertus* ei apparuerat, paterno regno, id eſt, Occidentalium *Saxonum*, et provinciam Orientalium *Anglorum*, et *Northanimbrorum* poſt *Guthredum* adjecit.

Cap. XV.

Quid rex Elfredus *moriens*, Edwardo *filio ſuo præceperit.*

899. ANno ab incarnatione Domini DCCC. xcix. idem piiſſimus rex *Anglorum Elfredus* peractis in regno viginti octo annis et dimidio, defunctus eſt, *Edwardo* filio in regnum patri ſuccedente: qui ab ipſo diligentiſſime admonitus fuerat, ut ſanctum *Cuthbertum*, ejuſque eccleſiam quam maxime diligendo ſemper honori haberet, recolendo ex quantis anguſtiis et calamitatibus patrem eripiens regno reſtituerit, et plus quam anteceſſores ejus habuerant, ei ſubactis hoſtibus augmentaverit.

Cap. XVI.

De epiſcopo Cutheardo, *& quomodo* Edwardus *monarchiam perceperit, & de* Onlafbald *qualiter in limine eccleſiæ ſancti* Cuthberti *interierit.*

EOdem anno, quo rex *Elfredus* mortuus eſt, ille ſæpe memoratus antiſtes *Eardulfus* in ſenectute bona ſuorum præmia laborum recepturus ab hac vita migravit, anno ſcilicet nonodecimo, ex quo ſacrum beati patris *Cuthberti* corpus in **Cuncaceſtre** tranſlatum fuerat, ſui vero epiſcopatus anno quadrageſimo ſexto. In cujus loco *Cutheardus*, et ipſe coram Deo et hominibus vita probabili commendatus, omnium electione cathedram epiſcopalem ſuſcepit regendam. Qui magna ſollicitudine rerum ſufficientiam Deo coram incorrupti corporis præſentia ſervituris providens, quas et quot villas ipſius ſancti pecunia comparatas, prioribus regum donariis adjecerit, eccleſiæ cartula quæ antiquam regum et quorumque religioſorum munificentiam erga ipſum ſanctum continet, manifeſte declarat. Itaque *Edwardo* non ſolum occidentalium *Saxonum*, verum etiam orientalium *Anglorum*, *Northanimbrorum* quoque regna diſponente, et *Cutheardo Berniciorum* adminiſtrante præſulatum, rex quidam paganus vocabulo *Reingwald*, multa cum claſſe *Northanimbrorum* partibus applicuit. Nec mora, irrupta Eboraca, indigenas quoſque meliores vel occidit, vel extra patriam fugavit. Occupavit quoque totam mox terram ſancti *Cuthberti*, villaſque ipſius duobus ſuis militibus, quorum unus *Scula*, alter *Onlafbald* appellabatur, diſtribuit. Horum *Scula*, à villa quæ vocatur **Iodene** uſque **Billingham** ſortitus dominium, miſeros indigenas gravibus tributis et intolerabilibus afflixit. Unde uſque hodie *Eboracenſes*, quoties tributum regale ſolvere coguntur, ei parti terræ ſancti *Cuthberti*, quam *Scula* poſſederat, in levamentum ſui mulctam pecuniæ imponere nituntur. Scilicet legem deputant, quod paganus per tirannidem fecerat, qui non legitimo regi *Anglorum*, ſed barbaro & alienigenæ, & regis *Anglorum* hoſti militabat. Nec tamen quamvis multum in hoc laboraverint, pravam conſuetudinem huc uſque ſancto *Cuthberto* reſiſtente introducere potuerunt. Aliam vero partem villarum *Onlafbald* occupavit, qui multo quam ſocius ejus immaniorem & crudeliorem ſe in ſui perniciem omnibus exhibebat. Denique cum multis ſæpe injuriis epiſcopum, congregationem, atque populum ſancti *Cuthberti* moleſtaret, prædiaque ad epiſcopium jure pertinentia ſibi pertinaciter uſurparet, epiſcopus volens eum Deo lucrari, Quæſo, inquit, pertinacis animi rigorem deponas, & ab illicita rerum pervaſione eccleſiaſticarum jam te cohibeas: Nam ſi hæc monita ſpreveris, ipſum confeſſorem ſuas ſuorumque injurias per te irrogatas graviter vindicaturum eſſe non dubites. At ille contra hæc diabolico ſpiritu inflatus, Quid, inquit, hujus hominis mortui minas quotidie mihi objicitis? Quid contra me vobis valebit ipſius in quo ſperatis auxilium? Deorum meorum potentiam conteſtor, quod tam ipſi mortuo, quam vobis omnibus deinceps inimiciſſimus ero. At epiſcopus, omneſque fratres in terram proſtrati, à Deo & ſancto confeſſore, ſuperbas illius minas adnullari flagitabant. Jam miſer ille ad hoſtium venerat, jam alterum intra limen, alterum extra pedem poſuerat, & ibi tanquam clavis per utrumque pedem confixus, nec egredi, nec regredi valebat, ſed immobilis ibi prorſus manebat. Ubi diutius tortus, beatiſſimi confeſſoris ſanctitatem palam confitebatur, ſicque impiam animam eodem in loco reddere compellebatur. Quo exemplo alii omnes conterriti, neque terras, neque aliud quid quod eccleſiæ jure competebat, quoquomodo ulterius pervadere præſumpſerunt.

Cap. XVII.

De Tilredo *epiſcopo, & de mandato regi* Ethelſtano *nunc à patre & prius per avum ſuum facto.*

DEfuncto autem *Cutheardo* cum jam quintum decimum ſuo in epiſcopatu ageret annum, ſubſtitutus eſt ad eccleſiæ regimen bonæ actionis vir *Tilredus*. Cujus pontificatus ſeptimo anno *Edwardo* rege defuncto, filius ejus *Ethelſtanus*, ſuſcepta regni gubernacula glorioſiſſime rexit, primuſque regum totius *Britanniæ* quaquaverſum adeptus eſt imperium, adjuvante atque impetrante hoc apud Deum B. *Cuthberto*, qui avo illius *Elfredo* quondam apparens promiſerat: Totius, inquiens, *Britanniæ* regnum filiis tuis me impetrante concedetur diſponendum. Denique huic *Ethelſtano* pater moriturus univerſa replicare cœpit, quæ & quanta ſuo patri pietatis beneficia beatus *Cuthbertus* impenderit, qualiter ex latibulis ad quæ metu hoſtium confugerat, ad bellandum contra hoſtem prodire juſſerit, moxque ad illum totius *Angliæ* exercitum congregaverit, nec difficulter hoſte proſtrato, patrio illius regno plurimam *Britanniæ* partem adjecerit, ſemperque de'nceps promptus illi adjutor extiterit. Idcirco, inquit, fili, tanto patrono tamque benigno liberatori noſtro devotum te ſemper & fidelem exhibe, memor quid filiis *Elfredi* ſi pietatem & juſtitiam

tiam fecerint, ſi ei fideles extiterint, ipſe promiſerit. Hæc pii patris monita *Ethelſtanus* libenter ſuſcipiens, libentius regno potitus, eſt executus. Denique ante illum nullus regum eccleſiam ſancti *Cuthberti* tantum dilexit, tam diverſis tamque multiplicibus regiis muneribus decoravit. Unde hoſtibus paſſim emergentibus ubique prævalens, omnibus illis vel occiſis, vel ſervitio ſibi ſubactis, vel extra terminos *Britanniæ* fugatis, majori quam ullus regum *Anglorum* ante illum gloria regnabat. Hujus imperii primo anno qui eſt annus Dominicæ incarnationis, DCCCC.xix. natus eſt ſanctus *Dunſtanus*, qui lxx. ætatis ſuæ anno regnante *Ethelredo* rege tranſivit ad Dominum.

Cap. XVIII.

De epiſcopo Wigredo, *& quanta* Ethelſtanus *rex ſancto* Cuthberto *dedit, quando in* Scotiam *perrexit.*

922. ANno incarnationis Dominicæ DCCCC.xxij. *Tilredus* cum in epiſcopatu jam tredecem annos & quatuor menſes egiſſet defunctus eſt, & in ejus locum *Wigredus* eligitur epiſcopus & conſecratur. Cujus pontificatus anno decimo *Ethelſtanus* rex dum *Scotiam* tenderet, cum totius *Britanniæ* exercitu, ſancti *Cuthberti* patrocinia quærens ejus ſepulchrum expetiit, ſuffragia poſtulavit, eique diverſis ſpeciebus in eccleſiæ ornamentum multa quæ regem deceret donaria contulit, quæ in hac *Dunelmenſi* eccleſia uſque hodie ſervata, piam ipſius regis erga eccleſiam ſancti patris *Cuthberti* devotionem, & æternam repreſentant memoriam. Quæ & quanta ſint, deſcripta per ordinem cartula comprehendit. His ornamentorum donariis, villarum quoque non minus quam duodecem poſſeſſiones ad ſufficientiam inibi ſervientium ſuperadjecit. Quorum nomina quoniam alibi ſcripta tenentur, hic ea ponere neceſſarium non habetur. Leges quoque & conſuetudines ipſius Sancti quas avus ejus rex *Elfredus* & *Guthredus* rex inſtituerant, ipſe approbavit, & inviolabili firmitate in perpetuum ſervandas cenſuit. Oblatione autem facta, eos ſi qui aliquid ex his auferre vel quoquomodo minuere præſumpſiſſent, graviſſimæ maledictionis anathemate percuſſit, Ut ſcilicet in die judicii cum *Juda* traditore Domini damnationis ſententia feriantur. Exercitus quoque juſſu regis ſepulchrum ſancti confeſſoris xc.vj. & eo amplius libris argenti honoravit. Ita ſe ſuiſque ſancti confeſſoris patrocinio commendatis, diſpoſito itinere profectus eſt, fratrem *Eadmundum* multum obteſtatus, ut ſi quid ſiniſtri in hac ſibi expeditione eveniret, corpus ſuum in eccleſiam ſancti *Cuthberti* ſepeliendum referret. Fugato deinde *Oſwino* rege *Cumbrorum*, & *Conſtantino* rege *Scottorum*, terreſtri & navali exercitu *Scotiam* ſibi ſubjugando perdomuit.

937. Quarto poſt hæc anno, hoc eſt, DCCCC. xxxvij Dominicæ nativitatis anno, apud **Weondune** quod alio nomine **Etbrunnanwerch**, vel **Brunnanbyrge** appellatur, pugnavit contra *Onlaf Guthredi* quondam regis filium, qui DC. & xv. navibus advenerat, ſecum habens contra *Ethelſtanum* auxilia regum præfatorum, ſc. *Scottorum* & *Cumbrorum*: At ille ſancti *Cuthberti* patrocinio confiſus, proſtrata multitudine infinita reges illos de regno ſuo propulit, ſuiſque glorioſum reportans triumphum, hoſtibus circumquaque tremendus, ſuis erat pacificus, & in pace poſtmodum vitam terminavit, fratri *Eadmundo* imperii monarchiam relinquens. Hujus regni anno tertio, *Wigredus* cum decem & ſeptem annos in epiſcopatu habuiſſet, defunctus, *Uthredum* habuit ſucceſſorem. Interim rex *Edmundus* & ipſe in *Scotiam* cum exercitu tendens, ſancti *Cuthberti* ſuffragia poſtulaturus, ad ejus ſepulchrum divertit, & ut frater ejus quondam *Ethelſtanus* regalibus donis illud honoravit, auro ſcilicet & palliis, leges quoque illius ſicut unquam meliores fuerant firmavit.

Cap. XIX.

Quomodo ſanctus Cuthbertus Sexhelmum *Epiſcopum* Simoniacum *pepulit, & de terra ſua fugaverit.*

DEfuncto autem *Vhtredo* epiſcopo, *Sexhelm* loco ejus eſt ordinatus, ſed vix aliquot menſibus in eccleſia reſidens Sancto *Cuthberto* illum expellente aufugit. Cum enim à via prædeceſſorum ſuorum aberrans populum ipſius ſancti et eos qi in eccleſia ejus ſerviebant avaritia ſuccenſus affligeret, exterritus à ſancto per ſomnium juſſus eſt quantocius diſcedere. Dum ille differret, ſecunda nocte vehementius eum increpans feſtinanter abire juſſit, pœnam ei intentans ſi tardaret. Nec ſic quidem ille obedire voluit, cum ecce tertio multo quam ante ſeverior illum aggreditur, et quam citius eum aufugere præcepit, nec quicquam de rebus eccleſiæ ſecum aſportare præſumeret, Si aliquandiu tardaret, mortem illi citius affuturam minabatur. Expergefactus de ſomno cœpit infirmari, et ne mortem mox incurreret abire quamvis ægrotans feſtinavit. Dum autem fugiens circa *Eboracum* veniſſet ſanitatem recepit, pro quo *Aldredus* cathedram epiſcopalem conſcendit.

Cap. XX.

De morte Eadmundi *Regis & epiſcopatu* Elfſig.

ANno ab incarnatione Domini DCCCC.xlviij. 948.
Edmundo rege mortuo frater ejus *Eadredus* ſolium regni conſcendit, vir pietatis cultor et juſtitiæ, qui etiam ſicut et fratres ejus eccleſiam ſancti *Cuthberti* regalibus donariis viſitavit. Mortuo autem *Aldredo* epiſcopo *Elfſig* pro eo ipſius eccleſiæ gubernacula in **Conecaceſtre** ſuſcepit ordinatus *Eboraci* ab *Oſcetillo* archiepiſcopo tempore *Eadgari* regis qui *Edwio* fratri in regnum ſucceſſerat. Tranſactis autem in epiſcopatu ſuo xxij. annis *Elfſig* defunctus eſt, pro quo electus eſt et conſecratus epiſcopus vir eximiæ religionis *Aldhunus* anno ab incarnatione domini DCCCC. lxxxx. qui eſt duodecimus annus 990.
imperii regis *Ethelredi*, qui poſt mortem fratris *Edwardi* fraude novercæ ſuæ miſeranda nece perempti, ſceptrum regni obtinuit. Erat autem idem antiſtes proſapia nobilis, ſed placita Deo converſatione multo nobilior, habitu ſicut omnes prædeceſſores ejus et actu probabilis monachus. Cujus probitatis laudem à majoribus ſibi traditam indigenæ pene omnes acſi eum hodie viderent, prædicare ſolent.

LIBER TERTIUS.

Cap. I.

Quomodo Aldunus *corpus S.* Cuthberti *in* **Rippun** *tulerit, & de* **Werdelau** *postea in* Dunelmum *venerit, & de nominibus portitorum.*

995. ANNO autem ab incarnatione Domini DCCCC. lxxxxv. imperii vero *Ethelredi* regis xvij. idem antistes incipiente jam accepti præsulatus vj. anno, cœlesti præmonitus oraculo, ut cum incorrupto sanctissimi patris corpore quantocius fugiens superventuram pyratarum rabiem declinaret, tulit illud Cxiij. anno ex quo in **Conecacestre** locatum fuerat, et inde cum omni qui ejus dicitur populo in **Ripun** transportavit. In qua fuga illud memorabile fertur, quod in tanta multitudine nemo à minimo usque ad maximum ulla infirmitatis molestia affligebatur, sed sine ullo labore, sine ullo incommodo viam gradiendo peragebant. Nec solum homines sed etiam animalia tenera, et nuper quoque nata, (erat enim tempus veris) sana et incolumia sine difficultate et vexatione toto itinere gradiebantur. Post tres autem vel quatuor menses pace reddita, cum venerandum corpus ad priorem locum reportarent, jamque prope *Dunelmum* ad Orientalem plagam in locum qui **Werdelau** dicitur advenissent, vehiculum quo sacri corporis theca ferebatur, ulterius promoveri non poterat. Accedunt plures, sed nil quamvis multum laborantes proficiunt. Quibus adhuc multo plures conjunguntur, sed illud movere nequaquam valebant. Itaque incorrupti corporis theca veluti mons quidam mansit immota. Quo facto, omnibus aperte clarebat, quod ad eum ubi prius fuerat locum se transportari nollet: quo autem transferre deberent ignorabant. Nam ubi tunc fuerunt, medio scilicet in campo, locus erat inhabitabilis. Alloquens ergo populum episcopus, præcepit ut omnes simul per triduum jejunio, vigiliis ac precibus cœlestis ostensionem indicii expeterent, quo cum sacro patris corpore divertere deberent. Quo facto, cuidam religioso nomine *Eadmero* revelatum est, ut in *Dunelmum* illud transferre, ibidemque requiescendi sedem debuissent præparare. Qua revelatione omnibus patefacta, relevati gaudio gratias cuncti egerunt Christo, moxque accedentes paucissimi corporis sancti loculum levaverunt, quod tota prius multitudo nec movere poterat. Itaque ad locum cœlitus ostensum, viz. *Dunelmum*, cum lætitia et laude corpus sanctum detulerunt, factaque citissime de virgis ecclesiola, ibidem illud ad tempus locarunt. Ex his autem qui tunc cum sancti confessoris corpore in hunc locum convenerant erat quidam vocabulo *Riggulfus*, qui omne tempus vitæ suæ CC. et decem annos habuerat, quorum quadraginta in monachico habitu ante mortem duxerat. Erat autem nepos *Franconis*, qui ut superius dictum est unus erat de septem qui venerandum patris corpus individuo comitatu sunt sequuti. *Franco* quippe pater erat *Reingualdi*, à quo illa quam condiderat villa **Reiningtun** est appellata. *Reingualdus* vero pater extitit *Riggulfi*, cujus filius *Ethtric*, ex cujus *Ethtrici* filia progenitus est presbiter *Alchmundus* pater ejus qui nunc usque superest *Elfredi*. Hujus *Franconis* socius erat ut supra dictum est, *Hunred*, cujus filius *Eadulf*, cujus filius *Eadred* fuerat, qui ut fertur sex annis ante finem vitæ extra ecclesiam nunquam loqui poterat, cum in ecclesia nemo ad cantandum vel psallendum expeditior et promptior esse potuisset. Fuerant nonnulli qui hoc ei putaverant propterea evenisse, ut nulla inutili vel noxia locutione illius lingua macularetur, quæ tam studiose in precibus et psalmodia exercebatur. Hujus *Eadredi* filius erat *Collanus*, cujus filius *Eadred*, cujus filius *Collanus*, ex cujus sorore progeniti sunt *Eilafus*, et qui nunc usque supersunt *Hemmingus* et *Vulfkillus* presbiteri. De his tantum dixisse sufficiat. Nunc ad ea unde digressus est sermo redeat.

Cap. II.

Qualiter locus ille habitabilis factus sit.

COmitans sanctissimi patris *Cuthberti* corpus universus populus in *Dunelmum*, locum quidem natura munitum sed non facile habitabilem invenit, quoniam densissima undique silva totum occupaverat. Tantum in medio planicies erat non grandis, quam arando et seminando excolere consueverant: ubi episcopus *Aldhunus* non parvam de lapide postea ecclesiam erexit, sicut in consequentibus apparebit. Igitur præfatus antistes totius populi auxilio et comitis *Northanimbrorum Vhtredi* adjutorio totam extirpans silvam succidit, ipsumque locum brevi habitabilem fecit. Denique à flumine **Coqued** usque ad *Teisam* universa populorum multitudo tam ad hoc opus quam ad construendam postmodum ecclesiam prompto animo accessit, et donec perficeretur devota insistere non cessavit. Eradicata itaque silva, et unicuique mansionibus sorte distributis, præsul antedictus amore Christi et sancti *Cuthberti* fervens, ecclesiam honesto nec parvo opere inchoavit, et ad perficiendam omni studio intendit. Interea sanctum corpus de illa quam superius diximus ecclesiola in aliam translatum quæ *alba ecclesia* vocabatur, tribus ibidem annis dum major ecclesia construeretur requievit.

Cap. III.

De contracta quadam sanata in loco ubi beati Cuthberti *corpus requieverat.*

UBI autem prius jacuerat miracula coruscare et infirmi sanitatem cœperunt recuperare. Transacto namque tempore non parvo, fœmina quædam de natione *Scottorum* toto corpore ab infantia debilis *Dunelmum* fuerat perducta. Cujus miseriæ nemo tam inhumanus qui non posset condolere. Pedes namque et crura post tergum retorta post se trahebat, atque ita manibus reptando de loco ad locum se miseranda ferebat. Contigit autem ut ad præfatum locum ubi sanctum corpus paucis diebus requieverat, miserabilis illa se trahendo perveniret. Ubi se in suum officium retorquentibus nervis subito illa exilire cœpit et rursus ad terram cadere, et clamore univer-

An. Dñi univerſos perturbare. Quæ poſt paululum erecta pedibus ſuis ſaniſſima conſtitit, et ſalvatori ſuo *Chriſto* per interceſſionem ſancti *Cuthberti* gratiarum actiones retulit. Hoc audito, civitas tota feſtinat ad eccleſiam, ſigna pulſantur, clerus *Te Deum laudamus* perſonat, populus ſuis vocibus in Dei laudem concrepat, *Cuthbertum* vere magnum et Deo dilectum prædicat. Illa vero quæ ſanata fuerat, per multas regiones ac nationes diſcurrit, et iter omne pedes incedendo peregit. Nam et *Romam* gratia orationis adiit, & inde revertens, in *Hyberniam* profecta eſt, omnibus per factum in ſe miraculum Dei gloriam & ejus dilecti confeſſoris ſanctitatis ubique prædicans excellentiam. Hoc ſane ita factum quemadmodum deſcripſimus, à quibuſdam presbiteris qui viderunt religioſis & ætate provectis & omnino ſimplicibus frequenter audivimus.

Cap. IV.

Quo tempore Aldunus *Epiſcopus eccleſiam in* Dunelmo *dedicaverit, & quot donariis à potentibus ditata ſit.*

VErum ut ad ſuperiora ſermo redeat, venerandus antiſtes *Aldhunus* eccleſiam tertio ex quo eam fundaverat anno pridie Nonas *Septembris* ſolenniter dedicavit, cunctiſque gaudentibus, & Deum collaudantibus ſanctiſſimi patris *Cuthberti* incorruptum corpus in locum quem paraverat tranſlatum debito cum honore locavit. Taliter uſque in præſens cum ſancto corpore ſedes epiſcopalis hoc in loco permanſit, quæ à rege quondam *Oſwaldo* & pontifice *Aidano* primitus in inſula *Lindisfarnenſi* fuerat inſtituta. A quo anno ſcilicet quo *Aidanus* in ipſa inſula cathedram conſcenderat pontificalem uſque annum quo *Aldhunus* eandem in *Dunelmo* aſcenderat CCC. lxj. à tranſitu vero patris *Cuthberti* CCC. ix. computantur anni. Igitur antiſtes vehementer cum univerſo populo hujus loci habitatione delectatus exultavit, ubi omnipotens Deus famuli ſui corpus requieſcere voluit, atque voluntatem ſuam ſicut ſupradictum eſt ſigni oſtenſione manifeſtavit & revelatione. Erat ſane idem epiſcopus multæ religionis & humilitatis, verbo & actu bonis omnibus amabilis. Fuerunt per id tempus plurimi qui diverſa dona in ornamentum eccleſiæ, & ad ſufficientiam inibi ſancto confeſſori miniſtrantium terras contulerunt. Inter quos unus ex nobilibus vocabulo *Styr* filius *Vlfi* à rege *Ethelredo* impetravit, ut **Derningtun** cum ſuis appendiciis ſancto *Cuthberto* donaret. Atque coram rege & præſentibus archiepiſcopo *Eboracenſi Wlſtano* & epiſcopo *Dunelmenſi Aldhuno* & aliis principalibus viris qui cum rege *Eboracum* convenerant, ita hoc donum firmatum eſt, ut qui ſancto *Cuthberto* auferret æterno anathemate damnaretur. Alias quoque terras ſupradictus vir adjecit quas alibi deſcriptas pagina oſtendit. His donariis alias terras æterno jure poſſidendas *Snaculf Cykelli* filius ſuperaddit, ſcilicet **Bradbiric, Mordun, Socceburg, Grisleby**, cum ſaca & ſocna. Sunt autem non nullæ terrarum poſſeſſiones quas *Aldhunus* epiſcopus ſui temporis comitibus *Northanimbrorum* dum neceſſitatem paterentur ad tempus quidem præſtitit. Sed violentia comitum qui eis ſucceſſerunt, pene omnes eas à dominio eccleſiæ alienavit.

Cap. V.

De Cnut *Rege, & oratione* Alduni *epiſcopi & morte.*

ANno incarnationis Dominicæ M. xviij. *Cnut* regnum *Anglorum* diſponente, *Northanimbrorum* populis per xxx. noctes cometa apparuit, quæ terribili præſagio futuram provinciæ cladem præmonſtravit. 1018. Siquidem paulo poſt, id eſt, poſt triginta dies univerſus à flumine *Teſa* uſque *Twedam* populus dum contra infinitam *Scottorum* multitudinem apud *Carrum* dimicaret, pene totus cum natu majoribus ſuis interiit. Epiſcopus audita populi ſancti *Cuthberti* miſeranda nece, alto cordis dolore attactus graviter ingemuit, &, O me, inquit, miſerum! ut quid in hæc tempora ſervatus ſum? An ideo huc uſque vixi, ut tantam viderem cladem populi? Jam in priſtinum ſui ſtatum amplius terra non reformabitur. O, inquit, ſanctiſſime, ô dilecte Deo confeſſor *Cuthberte*, ſi quid unquam tibi placitum feci, nunc quæſo mihi vicem repende. Illam dico vicem, ut tuo populo mortuo non ſim ego diutius ſuperſtes. Nec multo poſt conſecutus eſt, quod deſiderans oraverat. Poſt paucos etenim dies morbo correptus obiit, peractis in epiſcopatu viginti novem annis. Quorum quinque in **Ceaſtre**, xxiv. autem in *Dunelmo* tranſegit, qui de eccleſia quam inceperat ſolam turrim occidentalem imperfectam reliquit. Cujus perfectionem, & dedicationem ejus ſucceſſor adimplevit.

Cap. VI.

Qualiter voce ter de ſepulchro ſancti Cuthberti *emiſſa*, Eadmundus *ipſius eccleſiæ clericus ad Epiſcopatum ſit provectus, & monachus factus.*

DEfuncto *Aldhuno* epiſcopo, tribus pene annis eccleſia paſtorali deſtituebatur ſolatio. Cujus longam deſtitutionem hi qui in ea fuerant moleſte ferentes, facto in unum conventu tractabant quem ex ſeſe ad epiſcopatum eligere poſſent. Et dum illorum unicuique durum eſſet mundi gaudia deſerere, blandimenta ſeculi relinquere, voluptates abjicere, grave erat ad ſuſcipiendum ſanctitatis officium conſentire. Nam ſecundum inſtituta canonum non niſi ex eadem eccleſia pontifices eligi conſueverant & niſi honeſtæ ac religioſæ converſationis eſſet, ſedem ſancti *Aidani* & ſancti *Cuthberti* aliorumque ſanctorum epiſcoporum nemo facile auſus fuerat conſcendere. De hoc itaque illis conferentibus, ſupervenit ex eorum numero quidam bonæ actionis preſbiter vocabulo *Eadmundus*, & unde agerent vel cur tam triſtes eſſent requiſivit. Et cum didiciſſet quod de epiſcopi electione tractarent, jocoſe alloquens, Cur me, inquit, epiſcopum non eligitis? At illi ſcientes eum virum religioſum ac idoneum, jocum illius non jocoſe accipiebant, ſed in ejus electionem omnes concorditer intendebant. Ipſe autem primo putavit illos ſecum jocari, ſed ubi eos ſerio agnovit agere, graviter tulit, ſeque in nullo, tanto gradu dignum reclamavit. Illis vero ut hoc ſuſciperet inſiſtentibus, Ego, ait, omnino me non eſſe idoneum agnoſco, veruntamen Deo nihil impoſſibile ſcio, ipſius & ſancti *Cuthberti* voluntas ut de me fiat exoro. Igitur cum ad tumbam ſancti confeſſoris triduo precibus & jejuniis ſicut ante ſemper conſueverant intentius

An.Dñi tentius orarent, ut quem ad episcopatum vellet eligi aperto declararet indicio, religiosus quidam presbiter, cum missam propter hoc ipsum indictam celebraret, in medio canone quasi de ipso patris sepulchro vocem audivit, quæ tribus vicibus *Eadmundum* episcopum nominavit. Mox presbiter genua suppliciter ante altare flexit, deinde se erigens, nihilominus eandem vocem quam prius, *Eadmundum* ter episcopum nominantem audivit. Missa peracta, quæsivit à diacono qui ad altaris sacrificium ei astiterat, utrumne aliquid inter ipsa missæ secreta audisset. Respondens ille, Ter, inquit, nominare *Eadmundum* episcopum audivi, sed à quo vox illa facta fuerit, scire non potui. Presbiter ergo mirantibus & percunctantibus universis, cur in canone contra morem ecclesiæ genua flexisset, rem cum diacono sicut erat aperuit. Tunc omnes pariter Deum in sancto *Cuthberto* collaudantes & gratias agentes *Eadmundum* ecclesiæ suscipere gubernacula compellunt. Hæc sane de illius electione quidam provectæ ætatis presbiter solet referre, quemadmodum ab avo suo ipso scilicet diacono, qui tunc Evangelium ad missam legerat, atque ipsam vocem audierat, sæpius se audisse testatur. Igitur *Eadmundus* multo cum honore ad regem *Cnut* deducitur, cujus electioni & ipse congaudens, solenniter eum ordinari præcepit. At ille cathedram prædecessorum suorum qui monachi fuerant, nullo modo se posse ascendere fatebatur, nisi illos & ipse monachico habitu indutus imitaretur. Quapropter religioso habitu suscepto, honorifice à *Vulstano Eboracensi* archiepiscopo apud *Wintoniam* episcopus consecratur, multumque ab ipso rege diligitur & honoratur. Rediens autem domum, ad monasterium **Burch** divertit, indeque postulans ab abbate accepit quendam monachum in ecclesiasticis officiis simul & regularis disciplinæ observantia excellenter institutum, qui ei semper individuo comitatu adhæreret, & monachicæ vitæ disciplinam edoceret. Vocabatur autem *Egelricus*, qui postea ejusdem, hoc est, *Dunelmensis* ecclesiæ fuerat episcopus. Igitur *Eadmundus* nobili prosapia oriundus persona simul & conversatione honorabilis, nemini de sua vita ullam pravæ suspicionis occasionem dederat, & in ecclesiæ regimine valde strenuum se exhibuerat. Ecclesiæ namque hostibus & pravis quibusque multum erat metuendus, bonis vero omnibus humilis & amandus. Nulli potentum timoris causa adulabatur, nullius violentia res ecclesiasticas pessundari patiebatur.

Cap. VII.

De Elfredo *presbitero quomodo in ecclesia sancti* Cuthberti *claruerit, & de capillo quem in igne posuit, & de Reliquiis sacris pluribus quas beato* Cuthberto *revelante in* Dunelmum *comportavit.*

Sub hoc antistite in ipsa ecclesia claruit quidam presbiter, qui piis & religiosis operibus magnæ apud sanctum *Cuthbertum* familiaritatis extiterat, vocabulo *Elfredus*, filius *Vuestou*, qui usque tempus *Egelwini* episcopi permansit. Erat in omnibus sancto *Cuthberto* devotus, vir multum sobrius, eleemosinis deditus, in orationum studio assiduus, lascivis & impudicis terribilis, honestis vero & Deum timentibus venerabilis, custos ecclesiæ fidelissimus. Hunc etiam episcopi timuerunt offendere, quem sancto Confessori tam familiarem noverant esse. Nam cum *Egelricus* episcopus, & qui ei successit frater *Egelwinus*, sed & illi qui cum eis erant monachi cum rebus ecclesiæ quas rapuerant, etiam sacras sanctorum reliquias vellent auferre, & ad sua monasteria transmittere, timor præfati sacerdotis eos ab hac injuria noscitur refrenasse. Singulis noctibus psalterium decantare, quo completo, ad vigilias nocturnas solebat signum pulsare. Sed & in pueris in Dei servitium educandis multum erat studiosus, quos quotidie cantu & lectione instruere, & ecclesiasticis officiis curabat informare. Hic habuerat unum de capillis sanctissimi patris *Cuthberti*, quem adventantibus sæpe amicis ostendere, & ex illo sanctitatem ejus mirantibus plus admirationis consuevit adicere. Solebat namque impleto prunis ardentibus turibulo, super eas ipsum capillum ponere, ubi diutius jacens, nequaquam consumi poterat: sed candescere, ac velut aurum in igne consueverat rutilare, indeque post longas moras sublatus, in propriam formam paulatim redire. Hoc sane miraculum multi discipulorum ejus, sed & quidam hujus monasterii frater, multæ simplicitatis & humilitatis, nomine *Gamelo*, qui nunc in Christo dormit, sæpius se vidisse attestati sunt. Cum ergo presbiter præfatus honestam ac religiosam ageret vitam, jussus per visionem per antiqua monasteriorum & ecclesiarum loca in provincia *Northanimbrorum* discurrere, ossa sanctorum, quæ in illis sepulta noverat, de terra levavit, ac declaranda populis, ac veneranda supra humum locata reliquit, ossa videlicet *Baltheri*, & *Bilfridi* anachoritarum, *Accæ* quoque & *Alcmundi* episcoporum *Hagustaldensium* & regis *Oswini*, nec non etiam abbatissarum venerabilium *Ebbæ* & *Ethelgithæ*. De quorum omnium reliquiis aliquam secum partem in *Dunelmum* asportavit, & cum patris *Cuthberti* corpore locavit. Ad *Mailrosense* quoque monasterium per revelationem admonitus proficiscens, ossa sancti *Boisili* qui beati *Cuthberti* magister quondam in eodem monasterio extiterat, inde in ipsius discipuli ecclesiam transtulit, & juxta illius corpus in altero scrinio decenter sicut hactenus habentur condidit. Ad monasterium quoque quod est in *Gyruum*, ubi *Bedam* doctorem conversatum, defunctum & sepultum noverat, singulis annis adveniente anniversaria dormitionis ejus die venire, ibique precibus & vigiliis solebat insistere. Quodam tempore juxta morem illo pergens cum aliquot ibidem dies solus in ecclesia orando & vigilando transegisset, nescientibus sociis summo diluculo solus, quod ante nunquam consueverat *Dunelmum* rediit, sui videlicet secreti nullum volens testem habere. Nam cum multis postea vixisset annis, ad præfatum monasterium tanquam jam adeptus id quod concupiverat amplius venire non curavit. Unde sæpius à suis familiariter requisitus, ubinam venerabilis *Bedæ* ossa requiescerent, certus de re inquisita sic erat solitus respondere. Hoc, inquit, nemo me certius novit. Firmum, ô dilectissimi, & procul omni dubio certum habeatis, quod eadem theca quæ sacratissimum corpus patris *Cuthberti* servat, etiam ossa venerandi doctoris & monachi *Bedæ* contineat. Extra hujus loculi hospitium, nemo quærat portionem ejus reliquiarum. Hæc dicens, familiares suos silentio præcepit tegere, ne scilicet extranei qui tunc in ecclesia ipsa conversabantur, injurias An.Dñi

An. Dñi jurias aliquas machinarentur, quorum summum erat studium reliquias sanctorum, & maxime *Bedæ*, si quas possent auferre. Unde cum ipse sanctorum ossa cum sancti *Cuthberti* corpore, ut supradictum est, locaret : id omnino occulte facere studebat. Cujus de *Beda* sententiæ concordat etiam illud Anglico sermone compositum carmen : ubi cum de statu hujus loci,& de sanctorum reliquiis quæ in eo continentur agitur,etiam reliquiarum *Bedæ* una cum cæteris ibidem mentio habetur. Cujus nimirum ea ossa fuisse noscuntur, quæ multis post annis cum incorrupto patris *Cuthberti* corpore, à cæteris reliquiis segregata in lineo sacello inveniebantur locata. Alia quoque multa memoriæ digna de supradicto viro narrantur, quæ specialiter illi sancto *Cuthberto* per manifestam visionem præcipiente faciebat, vel etiam ventura prænunciabat. Innocentia enim & pia illorum simplicitas qui per id temporis erant, plurimum apud ipsum sanctum confessorem valebat, unde illos semper ab hostibus defendere, & ab adversariis illatas injurias maturius solebat vindicare.

Cap. VIII.

Quanta Cnut *rex sancto* Cuthberto *dederit.*

HUjus sancti præsulis & Deo digni confessoris *Cuthberti* ecclesiam etiam pius & religiosus rex *Anglorum Cnut* multo venerabatur honore, in tantum, ut ad ipsius sacratissimum corpus nudis pedibus à loco qui via *Garmundi* dicitur, id est, per quinque milliaria incedens veniret, & ei suisque servitoribus mansionem *Standrope* cum omnibus suis appendiciis libere in perpetuum possidendam donaret, id est, *Cnapatun, Scottun, Rabi, Unacharfeld, Efenwda, Alclit, Luteringtun, Elledun, Ingeltun, Ticcelea, Middeltun.* Hæc itaque ea quidem ratione dedit, ut præter eos qui ipsi sancto in ecclesia deservirent, nemo se intromitteret. Eum autem qui aliter faceret, vel auferre, vel inde minuere præsumeret, rex ipse cum *Edmundo* episcopo excommunicavit, & excommunicando discessuris in die judicii in ignem æternum associavit. Simili ratione idem rex & villam quæ *Brontun* appellatur, sæpe dicto sancto donavit.

Cap. IX.

De obsessione Dunelmi, *& celeri vindicta regis, & episcopi Symoniaci, & de* Egelrico *episcopo qui thesauros beati* Cuthberti *sustulit, quomodo punitus sit.*

1035. ANno ab incarnatione Dom. M. xxxv. defuncto *Cnut* cum filius ejus *Haroldus* jam quintum annum in regno, *Edmundus* xx. in pontificatu gereret, *Dunecanus* rex *Scottorum* cum immensis copiis adveniens *Dunelmum* obsedit, & ad eam expugnandam multum quidem sed frustra laboravit. Nam magna parte equitum suorum ab his qui obsidebantur interfecta, confusus aufugit, fugiens pedites omnes interfectos amisit, quorum capita in forum collata, in stipitibus sunt suspensa. Nec multo post, ipse rex cum jam in *Scotiam* rediisset, à suis occisus interiit. Cum autem *Edmundus* xxiij. annum sui pontificatus ageret, defunctus est in **Glocestre** cum apud regem ibidem moraretur, sed à suis corpus ejus *Dunelmum* perlatum, honorificæ sepulturæ est traditum. Quo facto, *Eadredus* qui post episcopum secundus erat, præsulatum illius ecclesiæ primus ex ordine clericali festinabat obtinere. Siquidem sumpta ex thesauris ecclesiæ pecunia non modica, à rege scilicet *Hardecnut* episcopatum emit, sed episcopale officium facere illum divina ultio non permisit. Intraturus quippe ecclesiam subita infirmitate corripitur, decidensque in lectum, decimo mense moritur. Quo anno scilicet incarnationis Dominicæ 1042. & ipse rex mortuus est, succedente illi in imperium piissimo *Edwardo Ethelredi* regis & *Emmæ* filio,episcopatum vero *Dunelmensem* ille cujus superius mentio facta est, *Egelricus* suscepit. 1042. *Siwardo* cum jam *Eadulfum* comitem interfecisset, totius provinciæ *Northanimbrorum* comitatum ab *Humbra* usque *Twedam* amministrante. Tertio autem anno accepti episcopatus *Egelricus* à clericis, eo quod extraneus esset, & contra voluntatem illorum electus, de ecclesia expulsus *Siwardum* comitem expetiit, & munere oblato ejus gratiam & auxilium contra obstinatos obtinuit. Illius enim timore ac potentia exterriti ac dejecti, sive volentes sive nolentes,compulsi sunt episcopo reconciliari, & in sedem sui pontificatus recipere. Habuerat autem episcopus secum fratrem suum monachum vocabulo *Egelwinum* qui sub eo totius episcopatus curam gerebat, & cum eo alios monachos qui omnes una cum episcopo pecunias & ornamenta ecclesiæ minuere, & inde studuerant abstrahere. Placuerat eidem antistiti ecclesiam in **Cunecestre**, quæ corrupte nunc **Cestre** vocatur, de ligno factam destruere, & pro eo quod aliquando beati *Cuthberti* corpus ibidem quieverat, aliam de lapide fabricare. Cum ergo altius terra foderetur, grandis ibidem thesaurus est inventus, quem dudum propter avaritiam & tirannidem *Sephelmi*, de quo supra dictum est, secretarius, & pauci cum eo ibidem dicuntur abscondisse. Episcopus itaque tollens ipsam pecuniam, ad monasterium unde ipse fuerat misit, quam illuc sequi omnino deliberavit. Præmissis enim auro & argento, aliisque rebus quas de ecclesia tulerat, decrevit episcopatum dimittere, & fratrem *Egelwinum* in locum suum substituere. Itaque piissimo rege *Edwardo* quintumdecimum annum in imperio habente, auxilio & favore comitis *Tostii*, qui *Siwardo* successerat, *Egelwinus* in episcopatum sublimatur. Et *Egelricus* cum jam quindecim annos in pontificatu egisset, ad monasterium suum revertitur, ibique in locis palustribus lapide & ligno vias constravit, & ecclesias, aliaque multa ex præfata pecunia fabricavit. Regnante autem postmodum *Willielmo*, accusatus apud illum quod multas de ecclesia *Dunelmensi* pecunias tulisset reddere noluit : unde *Londoniam* perductus,& custodiæ deputatus, in captione regis est defunctus.

Cap. X.

De presbitero nocte fornicante, & in crastino missat celebrante, quomodo particulam corporis cum sanguine in nigredinem conversam viderit, & percipiendo nimiam amaritudinem senserit.

QUo adhuc pontificatum regente, res inusitate facta terribili exemplo ministris altaris proculdubio iram Dei ostendit imminere ; si ad sacrosanctum

ctum miſterium ſine caſtitate præſumant accedere. Quidam etenim presbiter vocabulo *Feoccher* non longe ab urbe habens eccleſiam habitabat: ſed cum uxori copulatus eſſet, indignam ſacerdotis officio vitam ducebat. Quadam die multi tam nobiles quam privati primo mane ad ipſum locum placitaturi convenerunt, ſed ante placitum ut preſbiter eis miſſam celebraret, rogaverunt. At ille qui ipſa nocte cum uxore dormierat, ad ſacrum altaris officium accedere formidabat. Itaque negavit ſe id facturum. Illis autem ſemel, bis, terque rogantibus ſibi miſſam celebrari, presbyter nimis ex utraque parte anguſtiabatur, hinc verecundia, inde timore. Si enim eis non obediret, verecundabatur illos cauſam ſuſpicari: ſi obediret, judicium timebat juſti judicis Dei. Vicit tamen humana verecundia divinum timorem; Itaque miſſam celebravit. Hora vero qua ſacroſancta miſteria ſumere deberet, in calicem introſpexit, & ecce particulam Dominici corporis, quæ juxta morem miſſa fuerat in calicem, ita cum ſanguine in teterrimam ſpeciem commutatam vidit, ut ſicut poſtea fatebatur, magis in calice picis colorem, quam panis & vini conſpiceret. Illico reatum intelligens preſbiter pallere, & quaſi jam tunc flammis ultricibus tradendus cœpit nimium pavere. Præterea multum anxius erat, quid de hoc quod in calice viderat, facere deberet. Exhorrebat illud velut ſuam mortem ſumere. Volebat in terram effundere, ſed quoniam conſecratum erat, id metuebat facere. Reputans ergo quoniam quicquid faceret, omnipotentis judicium effugere non valeret, magno cum tremore ac formidine illud ſumpſit: ſed tantæ amaritudinis fuit, ut nil ad guſtandum amarius eſſe potuiſſet. Vix miſſa peracta, confeſtim equum aſcendens ad epiſcopum feſtinavit, cujus pedibus proſtratus, rem ex ordine retulit. Cui indicta pœnitentia, præcepit ut ſi Deum ſibi propitium habere vellet, ſinceram deinceps & caſtam ei vitam offerre ſtuderet. Quod presbiter libenter promiſit, & promiſſum uſque finem vitæ caſte ac religioſe vivendo cuſtodivit. Hoc ſane ita factum ſicut retulimus, ab ipſius presbiteri filio presbitero & duobus capellanis epiſcopi qui poſtea nobiſcum in hac eccleſia in monachili habitu converſati ſunt, ſicut ab ipſo in quo factum eſt, presbitero didicerant, frequenter referentibus, audivimus.

Cap. XI.

Quomodo uxor Toſti *comitis puellam in cœmiterium beati* Cuthberti *miſerit, & mox infirmata in proximo obierit, & de imaginibus deargentatis.*

Suſcepto epiſcopatu *Egelwinus*, nihilominus eccleſiæ nihil inferre, imo multo magis quam frater ejus ante illum ornamenta, reſque alias ſatagebat auferre. Verum ſicut exitus rerum edocuit, nec ipſe hoc impune fecit. Sed de hoc paulo poſt dicemus. Illo pontificatum regente, ſupra dictus comes *Toſti* cum *Northanimbrorum* diſponeret comitatum, in veneratione ſemper eccleſiam ſancti *Cuthberti* habuit, & donariis non paucis quæ inibi adhuc habentur, ornavit. Ipſa quoque conjux illius *Judith* filia comitis *Flandrenſium Bladwini*, honeſta valde ac religioſa, multo plus ſanctum *Cuthbertum* diligens, diverſa eccleſiæ illius ornamenta contulerat, & adhuc plura cum multis terrarum poſſeſſionibus ſe donaturam promiſerat, ſi ejus eccleſiam intrare & ad ipſius ſepulchrum ſibi liceret adorare. Sed tantam rem per ſe non auſa temptare, unam de pediſſequis ſuis cogitaverat præmittere, ut ſi hoc ipſa impune facere poſſet, domina poſt ſequens ſecurior ingredi auderet. Puella ergo dominæ ſuæ voluntate agnita, hora ſecretiori ad hoc temptandum conata eſt aggredi. Jam pedem intra cymiterium erat poſitura, cum ſubito velut ventorum violentia repelli cœpit, & viribus deficere, & graviter infirmata vix ad hoſpitium valuit redire, decidenſque in lectum, gravi torquebatur cruciatu, tandem dolore cum vita caruit. Hoc facto comitiſſa vehementer exterrita contremuit, atque humiliter ſatisfaciendo imaginem crucifixi quæ ſicut in ſequentibus dicetur à raptoribus ſuo fuerat ſpoliata ornatu, imaginem quoque ſanctæ Dei genitricis *Mariæ*, & *Johannis* Evangeliſtæ ipſa & ejus conjux fieri juſſerunt, & auro argentoque veſtierunt, aliaque perplura ad decorem eccleſiæ obtulerunt. Quo tempore & illud quod alibi plenius legitur ſuper *Barcwid* miraculum contigit, qui dum pacem ſancti perfringere vellet, repente vindicta percuſſus interiit.

Cap. XII.

De quodam in campo obdormiente cujus collum ſerpens conſtrinxit, ſed in introitu eccleſiæ ſancti Cuthberti *ſemper ab eo diſſiliit, qualiter liberatus ſit.*

Fuit & alius pravæ actionis vir *Oſulfus* vocabulo, in quo factum eſt quod narrabimus, ſicut à multis qui viderant quam ſæpe audivimus. Quadam namque die ubi in campo obdormiens expergefactus fuerat, ſerpentem ſibi collum ſtringere ſentiebat. Quem manu comprehendens in terram eliſit, ſed mox iterum collum ejus complexus circundedit. Rurſum eum ad terram projecit. Sed eodem mox momento ab eodem conſtringebatur. Ita ſerpentem ſive in ignem, ſive in aquam vel in terram ſemper projicere potuit, ſed qualiter mox in ejus collum redierit, ſcire non valuit. Aliquotiens etiam in particulas ferro conſuevit dividere, ſed protinus idem ipſe ſerpens collum ejus videbatur conſtringere. Et imprimis quidem admodum parvus erat, ſed paulatim in majus & majus excreverat, nec tamen ulla eum veneni infuſione lædebat. Quotiens autem eccleſiam quam ſanctiſſimi Confeſſoris *Cuthberti* præſentia illuſtrat, intravit, mox in ipſo introitu ſerpens illum dimittebat, nec quamdiu in eccleſia morabatur, ad eum accedere audiebat. Cum vero exiret, protinus collum ejus complectens ſtringebat. Itaque dum per multum tempus tale ſuſtinuiſſet incommodum, invento tandem ſalubri conſilio, tribus continue diebus ac noctibus in eccleſia orans perſtitit, & poſtmodum exiens, à ſerpentis complexu deinceps liberatus in peregrinationem profectus eſt, nec unquam poſtea viſus in patria.

An.Dñi

Cap. XIII.

De quodam ad sepulchrum in ore denarios furante, qualiter sit punitus & restitutus.

EOdem tempore quidam ad solenne sanctissimi confessoris festum cum domino suo venerat, qui cum super sepulchrum oblatione advenientium multitudinem denariorum conspiceret, furtum animo concepit. Itaque accessit & astantes fallendo, dum quasi sepulchrum oscularetur, quatuor vel quinque nummos ore attraxit. Nec mora, os illius cœpit intus vehementer ardere, adeo ut sicut postea fatebatur ferrum ex igne candens in ore portare sibi videretur. Respuere nummos volebat, sed nec aperire os poterat. Cum itaque intolerabili cruciatu torqueretur, huc atque illuc per ecclesiam mutus discurrebat, atque omnes dum insanire putabatur, in pavorem convertebat. Tandem per medium populi prorumpens de ecclesia, de loco ad locum se incessabiliter cursibus ferebat: & cum ore non posset, horrendis motibus & nutibus graviter se cruciari cunctis ostendebat. Ad ultimum reversus in se, ad sepulchrum concite recucurrit, & prostrato corpore tota cordis intentione veniam à sancto quæsivit, res quascunque habuerat obtulit. Cumque jam suam oblationem super sepulchrum ponens illud oscularetur, cum ipso osculo de illius ore nummi super sepulchrum ceciderunt. Taliter ab illo cruciatu liberatus, confestim equum ascendens quantocius abire festinavit, nec unquam postea *Dunelmum* rediit. Nam cum sæpius ei à domino suo multa fuissent oblata, ut secum illo veniret, non solum non venire, sed nec tam prope, ut ecclesiam videret, ausus fuerat accedere.

Cap. XIV.

De donis Copsi *comitis.*

NEc solum comes supradictus & illius uxor, sed etiam familiares illorum erga sancti *Cuthberti* ecclesiam multum devoti extiterant & munifici. Quorum quidam vocabulo *Copsi* qui sub *Tosti* totius comitatus curam gerebat, Ecclesiam sancti *Germani* in **Mersceum**, ab *Egelrico* episcopo dedicatam, & ipsam villam aliasque infra subscriptas terras sancto *Cuthberto*, & ad sepulchrum ejus servituris in perpetuum donavit, atque illos qui eis aliquid ex his auferrent, cum episcopo & aliis qui affuerant cum diabolo damnandos excommunicavit. In **Merscum** decem carucatas terræ & dimidiam. In **Thorntun** duas carucatas terræ. In **Theostcota** decem bovatas terræ. In **Readeclive** dimidiam carucatam terræ. In **Ositburnham** unam carucatam terræ. In cujus donationis signum etiam sciphum argenteum optulit, qui in hac ecclesia servatus, æternam illius facti memoriam retinet. Hic idem *Copsi* postea, quamvis brevi tempore, provinciæ *Northanimbrorum*, scilicet illorum qui ad septentrionalem plagam fluminis *Tini* habitant, jubente *Willielmo* rege procurator est factus.

Cap. XV.

De Edwardo *rege, &* W. *& de* Rodberto Cumin *apud* Dunelmum *occiso, & quomodo aqua maris irrigua cesserint beati* Cuthberti *corpore ad insulam adveniente.*

An.Dñi

ANno Dominicæ incarnationis M.lxvj. piissimus rex *Edwardus*, xxiiij. regni sui anno Nonas Januarii defunctus est, pro quo *Haroldus* regni solium ascendit: sed parvo tempore gubernavit. 1066.
Ingruentibus enim undique adversis contra fortissimum regem *Norwegensium* primo per duos comites sed mox terga vertentes, deinde per seipsum non longe ab Eboraco iniit bellum. Ibi quidem victoria potitus, sed inde divertens contra potentissimum *Normannorum* comitem, qui jam in *Angliam* cum multo exercitu advenerat, dimicavit: sed cum toto pene Anglorum exercitu occubuit. *Willielmus* autem regnum adeptus Anglorum, populos *Northanimbrorum* diu rebelles sustinuit: quibus tertio regni sui anno quendam *Rodbertum* cognomine *Cumin* comitem præfecit. Quem illi ubi advenientem audierant, omnes relictis domibus fugere parabant. Sed subito nivis tanta nimietas tantaque hyemis obvenit asperitas, ut omnem eis fugiendi possibilitatem adimeret. Quapropter omnibus idem fuit consilium, ut aut comitem extinguerent, aut simul ipsi caderent. Quod episcopus comiti occurrens, nunciavit, atque ut reverteretur, admonuit. At ille qui suos rapinis & cædibus sævire permiserat, jam enim plures ecclesiæ rusticos interfecerant, datum est illi, ne tunc consilium salutis audiret. Intravit ergo *Dunelmum* cum septingentis hominibus, ubique per domos hostiliter agentibus. Summo autem diluculo *Northanimbrenses* congregati per omnes portas irrumpunt, totaque urbe discursantes, socios comitis interficiunt. Tanta denique fuit interfectorum multitudo, ut omnes plateæ cruore atque cadaveribus replerentur. Supererant adhuc non pauci qui hostium domus, in qua comes erat, defendentes, oppugnantium prohibebant accessum. Illi ergo igne injecto, domum cum his qui intus erant, conati sunt incendere. Itaque flammarum globis altius volitantibus, turris occidentalis quæ juxta stabat, jam jamque ab igne cremanda videbatur. Populis ergo genua flectentibus, & sanctum *Cuthbertum* ut ecclesiam suam à flammis illæsam servaret, rogantibus: continuo surgens ab oriente ventus, globos flammarum ab ecclesia rejecit, atque longius omne abinde periculum repulit. Attamen domo ut cœperat ardente, qui intus erant, quidam concremati, alii vero dum foras prorumperent, protinus sunt obtruncati. Ita comite 2. Kal. Feb. cum suis omnibus præter unum qui vulneratus evaserat deleto, rex *Willielmus* graviter offensus, ducem quendam cum exercitu ut ejus mortem ulcisceretur, direxit. Cum autem ad *Alvertoniam* venissent, & jam mane facto *Dunelmum* profecturi essent, tanta nebularum densitas orta est, ut vix astantes sese alterutrum videre, viam vero nullo modo valerent invenire. Stupentibus illis cur hoc esset, & conferentibus invicem quidnam facerent, affuit quidam qui diceret homines illos quendam in sua urbe sanctum habere, qui eis semper in adversis protector adesset, quos nemo impune illo vindicante lædere unquam valeret. Quibus auditis, mox ad propria sunt reversi. Hii vero ad quos interficiendos missi fuerant, nihil ex hostibus antequam reversi fuissent, agnoverunt. Atque ita factum est, Deo eos per sanctum *Cuthbertum* miserante, ut prius inimicorum abscessum quam

quam adventum audirent. Attamen eodem anno rege *Willielmo* cum exercitu *Eboracum* veniente, & omnia circum circaque vastante, episcopus *Egelwinus* & majores natu habito invicem consilio, incorruptum sanctissimi patris *Cuthberti* corpus lxxv. anno ex quo ab *Alduno* in *Dunelmum* perlatum est, tollentes, ad ecclesiam *Lindisfarnensem* fugere cœperunt. Et prima quidem nocte in ecclesia sancti *Pauli* in Gyrwum, secunda in Bethlingtun, tertia in loco qui *Tughala* dicitur, mansit, quarto die ad ipsius insulæ aditum comitante omni ejus populo pervenit. Sed quoniam illo venerant circa vesperam, qua videlicet hora secundum tempus suum circumquaque plenum erat mare, episcopus & quique majores sexui infirmiori & ætati teneriori, ne frigore hyemis quæ solito asperior ingruerat omnes nocte periclitarentur, erat enim paulo ante natale Dominicum, condolentes & condolendo gementes, Quid, inquiunt, faciemus? Ne modo insulam intremus, fluctuum altitudine prohibemur. Nec quo tantam frigoris asperitatem declinemus, manendi locum habemus. Illis ita gementibus, subito mare siccum eis introeundi aditum illo tantum loco recedens permisit, cum circumquaque plenissimum fluctuaret. Mox omnes ingressi, Deo laudes & beatissimo confessori decantantes, siccis pedibus cum sacro sui patroni corpore insulæ littus attingebant. Hoc quoque in illo facto valde fuit mirabile, quod sicut illi qui feretrum tunc portabant, attestari solent, se præcedentes continuo fluctus marini sequerentur, ita ut nec paulatim euntibus præcurrerent, nec concite pergentibus diutius remanerent. Instante autem Quadragesima, tranquillitate reddita, sacrum corpus *Dunelmum* reportaverunt, atque reconciliata solenniter ecclesia viij. Idus *Aprilis*, cum laudibus intrantes ecclesiam suo in loco illud reposuerunt. Invenerunt autem imaginem crucifixi in solum dejectam, & à suo ornatu quo à comite supradicto videlicet *Tosti* & ejus conjuge fuerat vestita, omnino spoliatam. Hanc enim solam ex ornamentis post se in ecclesia reliquerant, ob hoc videlicet quod difficile in fuga portari poterat, simul sperantes quod propter illam majorem loco reverentiam hostes exhibere vellent. Verum quidam illorum supervenientes, quicquid in ea auri & argenti vel gemmarum invenerant, penitus abstrahentes abierunt. Quo facto rex graviter indignatus, jussit eos perquisitos comprehendi, & comprehensos ad episcopum & presbiteros eorum judicio puniendos perduci. At illi nihil triste eis facientes, permiserunt illæsos abire. Nec multo post, episcopatum regente *Walchero* rex prædictus magnam auri argentique quantitatem, gemmas quoque perplures pretiosas ad ipsius imaginis ornatum transmisit, quibus episcopus partim ipsam sicut hodie cernitur, vestiri fecit, partem pro rerum penuria in suos usus expendit.

CAP. XVI.

De apparitione sancti Oswaldi, *& beati* Cuthberti, *& subita morte* Gillonis, *& ab eis prædicta pœna ultionis.*

SEd ut parumper ad superiora redeatur, in fuga memorata, qua cum sancti patris corpore ad prædictam insulam fugerant, quidam ultra amnem *Tinam* præpotens *Gillomichael* per contrarium, id est, puer *Michaelis* appellatus, nam rectius puer diaboli nuncuparetur, multas fugientibus injurias irrogavit, iter eorum impediendo, ipsos affligendo, prædas ex eis agendo, & quodcunque mali poterat faciendo. Sed non impune. Locato enim in insula sancto corpore, quidam ex clero provectæ ætatis ab episcopo demum remittebatur, ut videlicet qualiter se res circa *Dunelmum* & illam ecclesiam haberet, diligenter exploraret. Ubi aliquantulum viæ peregerat, incumbente jam nocte paululum medio in campo requiescens, obdormivit, ubi manifestam de interitu præfati viri visionem vidit, quam sicut ipsius verbis frequenter audivimus, ita ex ordine hic scribendam esse judicavimus. Ductus, inquit, *Dunelmum* in ecclesia, ut mihi videbatur, astabam, ubi duos summæ authoritatis viros ante altare versis ad orientem vultibus assistere vidi. Alter ætatis mediæ vir, episcopalibus solenniter vestimentis indutus, habitu venerando, & vultu venerabili magnæ reverentiæ pontificem se monstrabat. Alter à dextris ejus assistens rubicundi coloris pallio circumamictus, facie paululum producta, barba admodum tenui, statura procera, pulcherrimi juvenis formam gerebat. Post aliquod temporis intervallum, reflectentes ab altari oculos per ecclesiam vertunt, cujus desertionem quasi graviter ferens, episcopus ait, Væ tibi *Gospatrice*, Væ tibi *Gospatrice*, ecclesiam meam suis rebus evacuasti, & in desertum convertisti. Hic enim *Gospatricus* hoc maxime dederat consilium, ut fugientes ecclesiam relinquerent, & ipse maximam ornamentorum ejus partem secum abduxerat. Interea dum cupiens ad illos accedere, nequaquam tamen auderem, juvenis ille digito innuens, moderata voce me nomine meo advocavit, & an nossem quæ esset illa pontificalis persona interrogavit. Cui dum me nescire responderem, Iste est, ait, tuus dominus, sanctus videlicet antistes *Cuthbertus*. Confestim ad ejus pedes procidi, obsecrans, ut suæ ecclesiæ atque suis miseriis subveniret. Aliquanto post, inclinatis reverenter ad altare capitibus, lento inde maturoque incessu simul procedebant. Atque ubi ad hostium pervenerant, juvenis ille prior egrediens, paululum processit, sed episcopus in ipso hostio substitit. Qui respiciens, meque qui à longe sequebar, advocans, Dic, inquit, *Ernane*, an nosti quis sit juvenis ille? Cui ego: Domine, inquam, non novi. Et ille: Hic, inquit, est sanctus *Oswaldus*. Inde simul ad australem plagam urbis paulo longius progredientes, subsistunt, quo & ego vocatus ab episcopo veni: jussusque deorsum respicere, vallem infinitæ profunditatis plenam animabus hominum vidi. Ubi & memoratus *Gillomichael* pœnis atrocibus torquebatur, & in locis teterrimis prostratus jacebat, & fænaria falce præacuta ultra citraque transfossus, intolerabiles patiebatur cruciatus. Clamabat miser, & diros ululatus ac flebiles miserabiliter voces sine intermissione emittebat. Nulla erat misero temporis intercapedo, qua vel ad horam à pœna respirare potuisset. Similes cruciatus & cæteri omnes patiebantur. Inquisitus à sancto *Cuthberto* an aliquam ibi agnoscerem: respondi me ibidem agnovisse *Gillonem*. Et ille: Vere, ait, hic est ipse. Mortuus namque his miseriis & doloribus est deputatus. At ego, Domine, inquam, non est mortuus. Sero namque sanus & incolumis in domo sua

sua epulatus est, grandeque convivium nunc illis & illis locis præparatum eum expectat. At ille, Et ego, inquit, dico, vere nunc mortuus est. Ipse enim & alii quos cum eo vidisti quoniam pacem meam fregerunt, & mihi in meis injurias fecerunt, hos cruciatus & hæc tormenta compelluntur sustinere. His dictis evigilavi, statimque ascendens equum, hortatus sum socios, ut mecum festinarent. Mirantibus illis causam tam subitæ festinationis, præfatum hominem mortuum, & à quo illius mortem audierim. indicavi. Quod illi credere noluerunt, & me quia credidi deriserunt. Itaque tota nocte pergentes, mane facto, divertimus parumper de via ad proximam ecclesiam audituri missam. Interrogatus, ut solet, à popularibus quos rumores afferrem, prædicti hominis mortem nunciavi. Illi vero quoniam pridie sanum noverant, falsum me dicere responderunt. Sed mox quidam ex illius familia advenientes, dominum suum ipsa nocte mortuum nunciabant. Ego diligenter coram omnibus horam mortis ejus inquirens, eadem noctis hora eum mortuum agnovi, qua illum horrendis cruciatibus traditum, sancto mihi ostendente *Cuthberto*, conspexi. Cujus tormenta intolerabilia comiti *Cospatrico*, sed & ea quæ de illo à prædicto Sancto audieram dum referrem, pavens ille intremuit; moxque nudis pedibus ad insulam ubi sanctum corpus fuerat, incedens, veniam eorum quæ in eum deliquerat, precibus & muneribus petivit. Verumtamen postea nunquam ei fuerat idem qui prius status honoris: expulsus enim de comitatu, multas, quamdiu vixit, adversantium rerum importunitates & afflictiones pertulit.

Cap. XVII.

De Egelwino *episcopo qui partem thesauri tulit, quomodo reductus sit & captus.*

Reportato in *Dunelmum*, sicut jam dictum est, beatissimi Confessoris corpore, *Egelwinus* xv. sui episcopatus anno partem thesaurorum ecclesiæ secum asportans, *Angliam* relicturus navem ascendit. Sed cum jam cupito itinere versus *Coloniam* navigaret, vento repulsus in *Scotiam* ibidem hyemavit. Inde proficiscens, apud Elig ab hominibus regis capitur, & usque *Abendunam* perductus ex præcepto regis diligenti custodia tenetur. Admonitus frequenter reddere ea quæ de ecclesia tulerat, nihil se inde accepisse juramento affirmabat. Sed dum quadam die manducaturus manus lavaret, ex illius brachiis armilla usque manum cunctis intuentibus delabens, manifesto perjurio episcopum notabat. Itaque jubente rege in carcerem detruditur, ubi dum ex nimia cordis anxietate comedere nollet, fame ac dolore moritur.

Cap. XVIII.

De electione Walcheri *Episcopi, sed tamen clerici.*

Cum vero post illius decessum ecclesia per annum pontificali ministerio vacasset, anno ab in-
1082. carnatione Domini M. lxxxij. qui est annus regni *Willielmi* 7. *Walcherus* de gente *Hlothariorum* natu nobilis, divina & seculari scientia non mediocriter institutus, ab ipso rege eligitur, & ad pontificatum ecclesiæ sancti *Cuthberti* consecratur: vir venerandæ caniciei, sobrietate morum & honestate vitæ tali dignus honore. Ipse quidem excepto illo, de quo supradictum est, *Simoniaco*, & post aliquot menses mortuo, primus post *Aidanum* ex clericali ordine ipsius Ecclesiæ suscepit præsulatum: sed vitæ laudabilis conversatione religiosum præferebat monachum. Qui cum clericos ibidem inveniret, clericorum morem in diurnis & nocturnis officiis eos servare docuit. Nam antea magis consuetudines monachorum in his imitati fuerant, sicut à progenitoribus suis ut supradictum est, qui inter monachos nutriti & educati extiterant, hæreditaria semper traditione didicerant.

Cap. XIX.

De rege W. *qui beati* Cuthberti *corpus an* Dunelmo *quiesceret explorare voluit, qualiter punitus & fugatus sit.*

Exacto tempore aliquanto, rex supradictus de *Scotia* quo cum exercitu venerat, rediens *Dunelmum* intravit: & diligenter interrogans an corpus beati *Cuthberti* ibidem requiesceret, cunctis vociferantibus & jurantibus illud ibi haberi, credere noluit. Decrevit ergo rem visu explorare, habens secum episcopos & abbates, qui eo jubente, id deberent perficere. Jam enim disposuerat, ut si sanctum ibi corpus inventum non esset, nobiliores & natu majores universos obtruncari præciperet. Omnibus itaque paventibus, & Dei misericordiam per sancti *Cuthberti* merita implorantibus, in ipsa omnium Sanctorum festivitate prædicto episcopo missam celebrante, rex cum id quod animo conceperat, jamjamque perficere vellet, repente nimio calore cœpit æstuare, & æstuando fatigari, ut vix tolerare tantum calorem potuisset. Festinans ergo de ecclesia exire, relictoque quod ingenti copia præparatum fuerat convivio, equum confestim ascendit, & quousque ad *Tesam* veniret, in cursum urgere non cessavit. Quo indicio magnum Dei confessorem *Cuthbertum* ibi requiescere fatebatur, & populum, Deo prohibente, lædere non permittebatur.

Cap. XX.

Quomodo rex W. Ranulphum *miserit ut terram sancti* Cuthberti *sub tributo redigeret, sed beato* Cuthberto *vindicante furiosus sit effectus, & restitutus, & de privilegiis* W. *regis.*

Post tempus aliquod quendam vocabulo *Ranulphum* illo miserat, qui ipsius Sancti populum regi tributum solvere compelleret. Quod illi graviter ferentes, scilicet quod novas consuetudines cogerentur subire, consuetum in adversis sancti *Cuthberti* auxilium studebant inquirere. Nocte igitur qua finita tributum populo erat impositurus, beatus *Cuthbertus* ei per somnium assistens, baculo pastorali quem manu gestabat, illum impulit, & authoritate pontificali & vultu minaci increpavit quod illuc ad populum suum affligendum ausus fuerit venire, dicens quod non impune hoc præsumpserit; et nisi cito recederet, pejora passurus esset. Itaque de somno evigilans, tanta detinebatur infirmitate, ut nullo modo de stratu valeret resurgere. Mox coram omnibus quæ viderat & audierat, narravit,

ravit, & ut pro ſe apud ſanctum confeſſorem intercederent, humiliter rogavit, deinceps nil tale in ejus populum præſumpturus, ſi modo evaderet vivus. Mittens ergo ad ejus ſepulchrum pallium, quod huc uſque in hac eccleſia in hujus facti memoriam ſervatur, ſe illi & ſuis omnibus fidelem ac devotum ſervum fore promiſit, ſi nunc culpam & culpæ pœnam ſibi dimittere dignaretur. Verum invaleſcente infirmitate, per diverſa epiſcopatus loca in feretro ſe circumferri fecit, reatumque ſuum & vindictam ubique oſtendit omnibus. Qui quamdiu in locis ad epiſcopatum pertinentibus, morabatur, gravi jugiter ægritudine laboravit: cum vero ea derelinquens, ad propria remeare cœpiſſet, confeſtim ab infirmitate convaluit. His & aliis virtutum miraculis per ſanctum *Cuthbertum* declaratis, rex ipſe *Willielmus* ſanctum confeſſorem & ipſius eccleſiam in magna ſemper veneratione habuit, & regiis muneribus honoravit, terrarum quoque illius poſſeſſiones augmentavit Nam & **Billingham** quam olim ab *Ecgredo* epiſcopo conditam ſancto *Cuthberto* diximus, quam violentia malignorum abſtulerat ipſe rex eccleſiæ reſtituit, & pro ſua ſuorumque filiorum ſalute ad victum in ipſa eccleſia ſancto *Cuthberto* miniſtrantium quietam, & ab omni aliorum conſuetudine liberam in perpetuum poſſidendam donavit. Leges quoque, & conſuetudines ipſius Sancti ſicut antiqua regum authoritas ſtabilierat, ipſe quoque ſuo conſenſu & authoritate confirmavit, & illibatas ab omnibus ſervari præcepit.

Cap. XXI.

Qualiter Aldwinus *de* **Wincencumb** *cum duobus fratribus de* **Eoveſham** *in* Northanhymbriam *advenerint, & quomodo ab Epiſcopo* Walchero *ſuſcepti ſint & fructificaverint.*

HIS temporibus quidam in provincia Merciorum presbiter, ac prior in monaſterio, quod in **Wincelcumbe** ſitum eſt, habitu & actione monachus vocabulo *Aldwinus* habitabat, qui voluntariam paupertatem & mundi contemptum cunctis ſeculi honoribus ac divitiis prætulerat. Hic didicerat ex hiſtoria *Anglorum* quod provincia *Northanymbrorum* crebris quondam choris monachorum ac multis conſtipata fuerit agminibus ſanctorum, qui in carne non ſecundum carnem viventes, cœleſtem in terris converſationem ducere gaudebant. Quorum loca, videlicet monaſteria, licet jam in ſolitudinem ſciret redacta, deſideravit inviſere, ibique ad imitationem illorum pauperem vitam ducere. Perveniens ergo ad *Eoveſhamenſe* monaſterium, deſiderium ſuum quibuſdam ex fratribus patefacit, è quibus duos mox in ſui propoſiti ſocietatem ſibi adjunxit, quorum alter diaconus, poſtea presbiter *Elfwinus*, alter ignarus literarum vocabatur *Reinfridus*. Quibus abbas ipſorum non aliter abeundi licentiam dare voluit, niſi prius *Aldwinum* eis præponeret, & curam animarum illorum ipſi commendaret. Perrexerunt itaque ſimul pedibus incedentes tres monachi, unum tantummodo ſecum ducentes aſellum, quo libri neceſſarii & veſtimenta ſacerdotalia ad divinum celebrandum myſterium ferebantur. Et primo quidem ſuper ripam *Tini* fluminis ad plagam ſeptentrionalem in loco qui dicitur **Muncaceſtre**, quod monachorum civitas appellatur, habitare cœperunt: qui locus licet ad epiſcopatum *Dunelmenſem* pertineat, juris tamen *Northanhymbrorum* comitis habetur. Quapropter venerandus pontifex *Walcherus* ad illos mittens, rogavit, ut ad ſe venirent, & ſub jure potius eccleſiæ, quam ſub jure ſecularium manendi locum acciperent. Quos advenientes multo cum honore & gaudio ſuſcepit, magnaſque Deo gratiarum actiones retulit, quod in hac provincia monachicæ profeſſionis viros ad habitandum ſuſcipere, & ſub ſuo regimine meruiſſet habere. Dedit ergo eis monaſterium beati *Pauli* Apoſtoli à *Benedicto* quondam abbate conſtructum in **Gyrvum**, quod ſtantibus adhuc ſolis ſine culmine parietibus vix aliquod antiquæ nobilitatis ſervaverat ſignum. Quibus culmen de lignis informibus & fœno ſuperponentes, divinæ ſervitutis officia ibidem celebrare cœperunt. Factaque ſub ipſis parietibus caſula, ubi dormirent, & manducarent, religioſorum eleemoſinis pauperem vitam ſuſtentarunt. Ibi pariter in frigore & fame, & rerum omnium penuria pro Chriſto reſidentes degebant, qui in monaſteriis quæ reliquerant omnem rerum affluentiam habere poterant. Interea multi exemplo illorum provocati, ſeculo abrenunciantes, monachicum ab eis habitum ſuſceperunt & ſub diſciplinæ regularis inſtitutione Chriſto militare didicerunt. Quorum pauci de ipſa *Northanhymbrorum* provincia, plures vero de auſtralibus *Anglorum* partibus fuerant, qui exemplo *Abrahæ* de terra ſua & de cognatione ſua, & de domo patrum ſuorum egredientes, terram repromiſſionis, id eſt, ſupernam patriam ingredi deſiderabant, religioſæ converſationis magiſtrum habentes *Aldwinum*. Erat namque mundi contemptor egregius, habitu & mente humillimus, patiens in adverſis, modeſtus in proſperis, ingenio acutus, conſilio providus, ſermone gravis & actione, Humilibus ſocius, contra contumaces juſtitiæ zelo fervidus, ſemper cœleſtia deſiderans, & ſecum quoſcunque poterat illuc provocans. Igitur epiſcopus videns numerum Deo ibidem ſervientium quotidie augeri, & jam per multa annorum curricula in illis partibus extinctam monachicæ converſationis reviviſcere ſuo tempore lucernam, gratias agens Deo vehementer exultavit, & paſtoralem illis ſollicitudinem, & paternam cum omni affectu impendebat benignitatem. Cum enim eos eccleſiam ipſam reædificare & deſtructa monachorum habitacula videret velle reſtaurare, dedit eis ipſam villam **Gyrvum** cum ſuis appenditiis, ſcilicet **Preoſtun**, **Munnecatun**, **Heathewrthe**, **Heabyrun**, **Wiveſtou**, **Heortedun**, ut & opera perficere, & ſine indigentia ibi poſſent vivere. Taliter illi ex diverſis locis Chriſto paſtore congregante in unum ovile adducti, didicerunt quam bonum ſit & quam jocundum, habitare fratres in unum.

Cap. XXII.

De fratre ad **Streneſhalch** *pergente, & de fundamine eccleſiæ beatæ* Mariæ Eboraci, *& quo modo* Walcherus *iterum* Aldwinum *revocaverit &* **Wiremuthe** *cum cæteris terris eis adjecerit.*

CUM autem famulus Chriſti *Aldwinus* ibidem, ſicut jam dictum eſt, aliquatenus fructificaſſet, ad alia quoque loca cogitavit tranſire, & ſimile opus

opus Domino adjuvante perficere. Igitur conſtituto fratribus quem communiter ipſi elegerant Priore, proficiſcens inde reliquit ibidem ſocium ſuæ peregrinationis, de quo ſupradictum eſt, *Elfwium*, virum ſimplicitatis & innocentiæ merito prædicandum, orationibus & lachrymis jugiter intentum. Tertius vero illorum ſocius videlicet *Reinfridus* ad **Streoneſhalc**, quod **Hwitteby** appellatur ſeceſſit, ubi advenientes ſuſcipiens, monachorum habitationem inſtituere cœpit, qui poſt ejus obitum migrantes *Eboracum*, monaſterium in honore ſanctæ *Mariæ* ſemper virginis; quod nunc abbas *Stephanus* ſtrenue regit, conſtruxerunt. At *Aldwinus* de *Gyrvuenſi* monaſterio egrediens, comitem itineris & propoſiti in clericali adhuc habitu *Turgotum* habuit, amore tamen & actu vitam monachorum imitantem. Veniens enim *Dunelmum*, benigne ab epiſcopo ſuſceptus eſt; et cum ejus intentionem agnoviſſet, ad præfatum monaſterium ab eo miſſus eſt, ibiq; ſubmagiſterio *Aldwini* clericus inter monachos degebat. Non enim habitum monachicum prius ſuſcipere audebat, quam majori ac diuturniori ſeſe diſtrictione probaſſet. Hic magiſtrum de monaſterio, ut dictum eſt, proficiſcentem, ſecutus individuo illi comitatu ſemper adhærebat. Igitur ad *Mailroſenſe* quondam monaſterium, tunc autem ſolitudinem, pervenientes, ſecreta illius loci habitatione delectati, Chriſto ibidem ſervientes, cœperunt converſari. Sed cum regi *Scottorum Malcolino*, ad quem locus ipſe pertinebat, eorum ibi converſatio innotuiſſet, graves ab illo injurias pertulerunt & perſecutiones, pro eo quod Evangelicum præceptum ſervantes, jurare illi fidelitatem noluerunt. Inter hæc venerabilis epiſcopus *Vualcherus* frequentibus eos literis & mandatis rogavit, monuit, adjuravit, ad ultimum cum clero & omni populo coram ſacratiſſimo ſancti *Cuthberti* corpore ſeſe illos excommunicaturum minatur, niſi ad ſe ſub ſancto *Cuthberto* manſuri reverterentur. Illi ergo excommunicationem magis quam iram regis, quæ mortem eis minabatur, formidantes: nam mori tunc omnino ſtatuerant, locum illum relinquunt, & ad epiſcopum perveniunt. Quibus ſtatim monaſterium beati *Petri* Apoſtoli in *Wiramutha* donavit, olim ſicut habitator ejus ab infantia *Beda* deſcribit, egregium ſatis ac nobile: tunc autem quid antiquitus fuerit, vix per ruinam ædificiorum videri poterat. Ubi de virgis facientes habitacula, quoſcunque poterant arctam & anguſtam viam, quæ ducit ad vitam, ſecum ingredi docere ſtudebant. Ibi *Aldwinus Turgoto* monachicum habitum tradidit, & ut chariſſimum in Chriſto fratrem diligens, verbo & exemplo jugum Chriſti ſuave illum portare docuit. Quos epiſcopus familiari charitate amplectens, ſæpius ad colloquium ſuum evocavit: & interdum ſuis adhibens conſiliis, libentiſſime illorum dictis dignatus eſt obedire. Donaverat autem illis ipſam villam *Wiramutham*, cui poſtea ſucceſſor ejus *Willielmus* aliam proximam, videlicet **Suthewic** adjecit, ut cum his qui ſecum erant fratribus, ſine magna difficultate ibidem in Chriſti famulatu poſſent perſeverare. Nam etiam de remotis *Anglorum* partibus illuc aliqui advenientes, monachicam cum eis vitam agere, & uno corde ac una anima *Chriſto* dicerunt ſervire. Tunc eccleſiam ſancti *Petri*, cujus adhuc ſoli parietes ſemiruti ſteterant, ſuccifis arboribus, eradicatis vepribus & ſpinis, quæ totam occupaverant, curarunt expurgare: & culmine impoſito, quale hodie cernitur, ad agenda divinæ laudis officia ſategerant reſtaurare. Plane à tempore quo à paganis eccleſiæ in provincia *Northanhymbrorum* everſæ, & monaſteria ſunt deſtructa atque incenſa, uſque tertium annum præſulatus *Vualcheri* quando per *Aldwinum* in ipſam provinciam venientem, monachorum cœpit in illa habitatio reviviſcere, 208. computantur anni. Igitur epiſcopo protegente placidam & quietam vitam monachi duxerunt, quos ille, ut pater benigniſſimus, toto affectu fovere, & ſæpius per ſemetipſum dignatus eſt inviſere, & ea quibus indigebant ſibi largius præbere. Hic quoque ſi diuturniora hujus vitæ tempora extitiſſent, monachus fieri, & monachorum habitationem ad ſacrum corpus beati *Cuthberti* ſtabilire decreverat. Unde poſitis fundamentis, monachorum habitacula ubi nunc habentur *Dunelmi* conſtruere cœpit: ſed heu, proh dolor! morte præventus, quod diſpoſuerat perficere nequivit, quod tamen ejus ſucceſſor, ſicut in conſequentibus demonſtrandum eſt, perfecit.

Cap. XXIII.

De provectu Epiſcopi, & ſuorum rapina feroci, & qualia tunc quidam de morte reviviſcens de Epiſcopo & cæteris multis viderit & prædixerit.

Hujus ſtrenuitas pontificis, videlicet *Walcheri*, non ſolum nullum rerum eccleſiaſticarum paſſa eſt detrimentum, verum etiam in earum augmentum dante ſibi rege locum egregium, ſcilicet **Waltham** cum ipſius nobili eccleſia, quæ canonicorum congregatione pollet, adquiſivit. Comitatum quoque *Northanhymbrorum*, capto à rege comite **Waltheof**, ipſe ſuſceperat diſponendum. Et ille quidem per vitæ honeſtatem, & morum ſobrietatem, atque manſuetudinem omnium amore dignus erat; Veruntamen, quoniam ſuos licenter quæ voluiſſent, & hoſtiliter nonnulla facientes non refrænabat, indigenarum animos offendebat. Denique archidiaconus illius multa ex ornamentis eccleſiæ, & pecunias auferens, conſanguineis & amicis diſtribuebat. Milites quoque nimis inſolenter ſe in populo habentes, multos ſæpius violenter diripiebant, aliquos etiam ex majoribus natu interficiebant. Quorum pravitates epiſcopus cum negligeret, & nulla cenſuræ pontificalis authoritate coerceret, ſicut *Hely* quondam propter culpas filiorum interiit, ſic & iſte propter peccata ſuorum una die cum illis proſtratus occubuit. Sed paulò ante illius mortem idem pene miraculum in provincia *Northanhymbrorum* contigit, quod olim ibidem eveniſſe *Beda* in hiſtoria *Anglorum* deſcribit, ut videlicet quidam de morte reſurgeret ad vitam. Qui vocabulo *Eadulphus* non longe à *Dunelmo* in villa quæ **Raveneſworthe** dicitur habitans, in ægritudinem decidit, qui ſabbato quidem jam die in noctem declinante mortuus eſt: ſed mane ante ſolis ortum de morte reviviſcens, ac ſubito reſidens, omnes qui ad ſuas exequias aſſederant, pavore nimio ac tremore percuſſos in fugam vertit. Sed ille fugientes revocans: Nolite, inquit, timere, vere à morte reſurrexi. Signo ſanctæ crucis ſignate vos & domum iſtam. Quo dicto, innumera mox multitudo avicularum de exteriori æde per oſtium irrumpens, totam domum in qua ſederunt, replevit, quæ nimia importunitate huc atque illuc voli-

volitantes, ipsis pene oculis intuentium se ingerebant. Currens ergo diaconus, quem presbiter ad ecclesiam rediens, ibi dimiserat, aqua benedicta ipsos & domum respersit: nec mora, omnis illa monstruosa volucrum multitudo ut fumus, ex oculis disparuit. Is autem qui de morte surrexerat multa de beatitudine justorum, & de pœna damnatorum quæ de corpore ductus viderat, retulit. Denique aliquos quos ante noverat, cum beatis in sedibus florigeris lætantes se recognovisse dicebat, quibusdam quos adhuc præsens vita retinebat gehennalis tormenti æternos cruciatus jam paratos nunciabat. Horum unus *Walthefus* habebatur, qui postea cædis episcopi author fuerat, de quo ille, quæ viderat, referens, Væ, inquit, væ illi. In ipsius infernalis camini medio præparata est ei mansio. Sedile ferreum æterno igne ignitum eum expectat, quod stridentibus undique flammis multo fragore, inextinguibiles jugiter scintillas crepitat. Stant hinc & inde cum cathenis ferreis horribiles ministri, spiritus videlicet maligni, in illam sedem *Walthefum* jam jamque suscepturi, & in æterni ignis incendium atrocius miserum vinculis insolubilibus coartaturi. His dictis, ubinam episcopus & archidiaconus ejus cum suis essent, requisivit. Cui cum dictum esset, in *Dunelmo*: Ille respondens, Omnes, inquit, illi jam perierunt. Episcopus jam defecit, suique omnes qui nunc extolluntur superbia, jam non esse reputati sunt. At hi qui assederant, scientes episcopum cum suis omnibus incolumem, putabant illum hæc non sana mente dicere. Quos iterum alloquens, Ego, ait, sanum sapio, atque hoc signo an vera sint quæ dico probare poteritis. Si ante vel post proximam feriam tertiam mortuus fuero, scitote universa esse falsa quæ à me audistis: Sin autem in ipsa feria moriar, vera me loquutum proculdubio noveritis. Itaque instante feria tertia, ille defunctus est. Nec multo post, repentina episcopi & suorum omnium interfectione, ea quæ ille prædixerat, vera esse manifestius rerum effectus edocuit. Sed & ille miserabilis, cui tanta gehennæ tormenta jam præparata viderat, scilicet *Walthefus*, post impiam tanti pontificis occisionem, & ipse à suæ uxoris fratre pœnas inferni subiturus occiditur.

Cap. XXIV.

Qualiter Episcopus Walcherus *& ubi occisus atque sepultus sit, & quomodo pro eo vindicatum & ecclesia beati* Cuthberti *spoliata sit.*

Ut autem qualiter nefanda episcopi sedes peracta sit, ex ordine retexatur, statuto die, quo & hii, scilicet milites antistitis qui fecerant injurias, & qui passi fuerant, in pacem redirent & concordiam, episcopus ipse cum suis ad locum qui *ad caput capræ* dicitur, convenit, cui qui ultra *Tinam* habitaverant universi natu majores cum infinita totius populi multitudine in pessimum adunati consilium occurrerunt. Declinans episcopus tumultum, ecclesiolam ipsius loci intravit, ubi convocatis ad se populi primatibus, de utriusque partis utilitate, ac mutua amicitia tractavit. Quo facto, episcopo cum paucissimis suorum in ecclesia remanente, omnes qui advocati fuerant quasi consilio loquuturi, egrediuntur: & post paululum clamore tumultuantis turbæ exorto, fit subito sine ullo humanitatis respectu miserabilis ubique cædes hominum. Alii namque milites episcopi sparsim per loca sedentes vel jacentes, utpote nihil mali suspicantes, repente circundantes interficiunt. Alii ascendentes ecclesiam incendunt, alii evaginatis gladiis, & vibrantibus hastis conglobatim ad ostium stantes, neminem vivum exire permittunt. Nam qui intus erant, cum jam vim flammarum sustinere non possent, humiliter peccata sua confessi percepta benedictione cum jam egrederentur, in ipso egressu mox trucidabantur. Ultimus omnium restabat episcopus, graviores ipsa morte sustinens in corde dolores. Intolerabile illi fuit quod suos cum presbiteris & diaconibus ante se vidit extinctos, sciebat, quod nec sibi manus hostium parceret. Inter hæc diversa mortis pœna coartatur, ut quam magis eligat, ipse nesciat. Ignis eum ad arma hostium fugere compellebat, arma repellebant ad ignem. Mors dilata, fuerat ei gravior pœna; Levamentum doloris videbatur ferre, quicquid mortem citius posset inferre. Cum ergo sævientium flammarum vires jam ulterius ferre nequivisset, precibus Deo animam commendans, ad hostium processit, factoque digitis è contra signo crucis, cum jam pallio quo erat indutus, oculos & caput velaret, in ipso hostio, heu, proh dolor! lanceis confoditur, cui etiam mortuo crebra gladiis vulnera infliguntur. Tanta namque fuerat eorum bestialis crudelitas, ut nec eo mortuo satiari potuisset. Hæc detestanda omnibus cædes antistitis, pridie Idus *Maii* feria quinta ante rogationes facta est, peractis in episcopatu suo ix. annis, & duobus mensibus. Cujus occisione audita, fratres *Gyrwensis* monasterii ascendentes naviculam, ad locum navigarunt, & corpus patris sui & antistitis, vix propter vulnerum frequentiam agnitum, & penitus omni tegmine spoliatum, cum gravi luctu impositum navi ad monasterium detulerunt. Quod *Dunelmum* inde perlatum, non eo quo pontificem decebat funeris obsequio sepulturæ est traditum. Tota namque urbe discursantes illius interfectores furebant, statim enim post illam abhominandam cædem illo advenerant, ut expugnato castello homines episcopi qui supererant, perimerent. At his viriliter se defendentibus, illi non sine suorum detrimento frustrato labore oppugnantes, fatigabantur. Quarto die obsidionis abscedentes, per diversa dispergunter, & universi quos nefanda cædes antistitis Deo & hominibus detestabiles fecerat, aut varia clade consumuntur, aut relictis domibus & possessionibus incertis profugi cædibus exules vagantur. Nec mora, ea quæ gesta fuerant, fama ubique divulgante, *Odo Baiocensis* episcopus qui tunc à rege secundus fuerat, & multi cum eo primates regni cum multa armatorum manu *Dunelmum* venerunt, & dum mortem episcopi ulciscerentur, terram pene totam in solitudinem redegerunt. Miseros indigenas, qui sua confisi innocentia domi resederant, plerosque ut noxios aut decollari, aut membrorum detruncatione præceperunt debilitari. Nonnullis ut salutem & vitam pretio redimerent, crimen falso imponebatur. Quædam etiam ex ornamentis ecclesiæ, inter quæ & baculum pastoralem materia & arte mirandum, erat enim de saphiro factus: præfatus episcopus abstulit, qui posito in castello militum præsidio, protinus abscessit.

LIBER

An.Dñi An.Dñi

LIBER QUARTUS.

Cap. I.

Qualiter W. episcopus electus & sacratus sit, & quantæ vir scientiæ, probitatis & gratiæ fuerit.

TRansactis post occisionem *Walcheri* episcopi sex mensibus & decem diebus, anno imperii *Willielmi* xv. abbas monasterii sancti martyris *Vincentii*, *Willielmus* ab ipso rege electus, episcopatum *Dunelmensis* ecclesiæ quinta Id. *Novembr.* suscepit regendum: ordinatio vero illius aliquanto post, id est, tertio Nonas *Januarii*, videlicet in octavis sancti *Johannis* Evangelistæ die Dominica, præsente rege & episcopis totius *Angliæ* astantibus, ab archiepiscopo *Eboracensi Thoma* solenniter est adimpleta. Hic quidem *Willielmus* in ipso suæ juventutis tempore, cum esset de clero *Baiocensis* ecclesiæ, in monasterium sancti *Carilefi*, patrem jam multo ante monachum effectum secutus, suscepto habitu monachico, in monastici ordinis observantia singulariter præ cæteris amore ac studio strenuus habebatur, ideoque ad superiores gradus paulatim ascendens promovebatur. Primo enim Prior claustri, deinde secundus ab abbate major scilicet Prior constituitur, inde ad vicinum præfati martiris monasterium abbas eligitur. Nec multo post nominatus rex, quia ejus industriam in rebus sæpe difficillimis probatam habuit, etiam ad episcopatum sicut jam dictum est, ordinante Deo promovit. Erat enim pontificali ministerio satis idoneus, ecclesiasticis & secularibus literis nobiliter eruditus, in divinis & humanis rebus multum industrius, morum honestate ita compositus, ut per id temporis nemo in hac ei putaretur esse præferendus. Inerat illi etiam tanta ingenii subtilitas, ut non facile quis occurreret, qui profundius consilium inveniret. Cum gratia sapientiæ, multa ei suppetebat facultas eloquentiæ. Erat & memoriæ tam tenacis, ut in hoc etiam nimium esset admirabilis. Strenuitate sua atque prudentia non solum ad prædicti regis *Anglorum*, & ad regis *Francorum*, sed etiam ad Apostolici Papæ notitiam pervenerat, & gratiam. Gratum erat illis virum talem interdum suscipere: eloquenter simul & sapienter loquentem audire. Cibo ac potu satis erat sobrius, vestimentis semper mediocribus usus, fide catholicus, corpore castus: & quoniam magnæ familiaritatis locum apud regem habuerat, monasteriorum & ecclesiarum libertatem in quantum potuit, defendere semper ac tueri curabat.

Cap. II.

Quomodo clericos de ecclesia beati Cuthberti *ejecerit, & auctoritate papæ & regis monachos præfatos introduxerit.*

IGitur sedem episcopatus sancti *Cuthberti* gratia Dei adeptus, terram illius pene desolatam invenit, locumque quem sacri corporis sui præsentia illustrat, negligentiori quam ejus deceret sanctitatem servitio despicabiliter destitutum conspexit. Nam neque sui ordinis ibi monachos, neque regulares reperivit canonicos. Unde gravi mœrore confectus, Deum & sanctum *Cuthbertum* sedulo & suppliciter rogavit, ut sibi ad emendandum, quæ minus convenientia viderat, consulendo succurrerent, & succurrendo perficerent. Igitur senes & prudentiores totius episcopii homines, qualiter in initio apud sanctum *Cuthbertum* ageretur ab illo exquisiti, sedem illius episcopalem in insula *Lindisfarnensi* fuisse, monachosque tam vivo quam ibidem sepulto venerabiliter servisse responderunt, quorum quoque assertioni vitæ illius libellus & ecclesiastica gentis *Anglorum* concordat historia. Longo dehinc tempore transacto, crudelis barbarorum manus non hunc solum, ut supra dictum est, sed & alia circumquaque loca vastantes, nobilem illius cœnobii cœtum ausu sacrilego neci tradiderunt. Sed non impune. Nam omnes in brevi justa Dei vindicta terribiliter percussi, à temporalibus ad æterna cruciandi tormenta sunt prærepti. His ergo perceptis, pristinum ad illius sacrum corpus restaurare pertractans servitium, ne quis quæ sui solius molimine fecisset irritanda putaret, regis *Willielmi* & conjugis suæ *Mathildis* reginæ, & *Lanfranci Cantuariensis* archiepiscopi consilium petivit. Rex statim ut ex omni parte tam utilis consilii roboraretur consensus, ad papam *Gregorium* tam de his eum consulturum quam de aliis quæ mandaverat sibi loquuturum eum misit. Cui cum de beati patris *Cuthberti* sanctitate quædam licet pauca dixisset, illius per omnia sibi placuit consilium, ut viz. monachos, quos in duobus episcopatus locis Wiremuthe & Gyruum invenerat, in unum coram sancto illius corpore congregaret, quia episcopatus parvitas ad tria monachorum cœnobia non sufficeret. Hoc quoque Apostolica devotissime confirmando authoritate, suas per memoratum episcopum literas regi *Willielmo* & *Lanfranco* archipræsuli direxit, suam ex parte Domini & sancti *Petri* benedictionem illis omnibusque hujusmodi propositum adjuvare conantibus largiens; eos vero, si qui nisu contrario talia debilitare præsumerent, perpetuo eorundem ex parte anathemate, nisi digna satisfactione resipiscerent, feriens. Talem papæ consensum cum rex audisset, non mediocriter gavisus, sub testimonio *Mathildis* reginæ, *Lanfranci* archiepiscopi, cæterorumque baronum suorum ad hoc peragendum licentiam dedit, imo propere ut perageret episcopo præcepit. Insuper etiam leges sancti *Cuthberti*, quas ipse coram sancto illius corpore sicut unquam meliores sub aliquo priorum fuerant, fide sua sancierat, denuo tunc renovando confirmavit.

Cap. III.

Quo die & tempore monachos Dunelmum *duxerit & eos benedixerit, & officia singula eis distribuerit.*

ANno ab incarnatione Domini M.lxxxiij. à transitu vero patris *Cuthberti* 397. ex quo autem ab *Aldhuno* episcopo incorruptum ejusdem patris corpus in *Dunelmum* est perlatum 89. qui 1083

est annus regni *Willielmi* 18. ex quo autem *Aldwinus* cum duobus sociis in provinciam *Northanimbrorum* venerat 10. episcopatus vero *Willielmi* tertio, 7. Kal. Junii, feria sexta memoratus episcopus monachos ex supradictis duobus monasteriis, videlicet Apostolorum *Petri* & *Pauli*, in **Wiramutha** & in **Gyrwum** simul congregatos in *Dunelmum* perduxit. Quibus tertio die post, id est, ipso sancto die Pentecostes in ecclesiam sancti *Cuthberti* perductis, Apostolici papæ jussionem per auctoritatem sancti *Petri* Apostolorum principis factam, atque excellentissimi regis *Willielmi* voluntatem populis qui convenerant manifestavit. Quo facto, beatissimæ Dei genitrici *Mariæ*, & sanctissimo suo patrono *Cuthberto* monachos commendans, ecclesiam illis & illos ecclesiæ contradidit. Denique mox inter ipsa sacræ missæ solennia, secundum morem illos monachicum propositum profitentes, & in eodem loco stabilitatem promittentes benedixit, & ad sacrum sanctissimi patris *Cuthberti* corpus inseparabiliter astrinxit. Eis vero qui prius inibi habitaverant nomen tantum canonicorum habentes, sed in nullo canonicorum regulam sequentes, præcepit, ut si in ipsa ecclesia residere vellent, deinceps in monachico proposito cum monachis vitam agerent. At illi de ecclesia exire quam taliter ingredi maluerunt, præter unum videlicet decanum illorum, cui à filio monacho, vix, ut monachus fieret, persuaderi poterat. Tribus ergo post monachorum professionem factam evolutis diebus, episcopus omnibus illis in unum convocatis, communi consilio monasterii officia, sive negotia his quos graviores, & prudentiores, & ad hoc idoneos perspexit, cum magno Dei timore ac discretione distribuit. Et congruo quidem ordine, à capite, id est, ab altari incipiens, cuidam illorum, scilicet *Leofwino* viro prudenti, & Deum valde timenti, ecclesiæ curam & sancti *Cuthberti* corporis incorrupti custodiam commisit, secretariumque constituit. Deinde *Aldwino*, quem pro insita illi prudentia, & magnæ discretionis moderamine ac morum honestate valde strenuum noverat, intus & foris totius monasterii curam & dispensationem delegavit, & ut sine illius consilio vel prudentia nil ageretur, statuit. Denique terrarum possessiones illorum ita à suis possessionibus segregavit, ut suas omnino ab episcopi servitio, & ab omni consuetudine liberas & quietas ad suum victum & vestitum terras monachi possiderent. Antiqua enim ipsius ecclesiæ hoc exigit consuetudo, ut qui Deo coram sancti *Cuthberti* corpore ministrant, segregatas à terris episcopi suas habeant. Atque ideo rex *Willielmus* & antea sicut jam supradictum est, & nunc cum monachi *Dunelmum* venissent, **Billingham** cum suis appendiciis ad victum specialiter eorum qui in ipsa ecclesia Deo & sancto Confessori ministrant, pro sua filiorumque salute donavit. Episcopus quoque aliquantulum quidem terræ monachis largitus est, veruntamen ut sine indigentia, & penuria Christo servirent, sufficientes ad victum illorum & vestitum terras eis una cum rege ipse providerat, & jam jamque daturus erat. Sed ne id ad effectum perveniret, primo regis ac postea episcopi mors impedimento fuerat.

Cap. IV.

De corpore sancti Oswini, *& de possessione ecclesiæ de* **Tinemuthe**, *& illius violenta ablatione.*

Ecclesiam sane sancti *Oswini* in **Tinemuthe** jamdudum donantibus *Northymbriæ* comitibus monachi cum adhuc essent in **Gyrwum** possederant, unde etiam ipsius sancti ossa ad se transferentes, in ecclesia sancti *Pauli* secum non parvo tempore habuerunt, quæ postmodum ad priorem locum retulerunt. Deinde præfati antistitis *Willielmi* tempore comes *Northanimbrorum Albrius* hoc donum renovavit, ipsamque ecclesiam cum suo presbitero ecclesiæ sancti *Cuthberti* perpetuo possidendam adjecit. Quæ cum jam per quindecim annos velut deserta sine tecto durasset, eam monachi culmine imposito renovarunt, & per tres annos possederunt. Cum vero postea *Robertus* de *Mulbreio* in comitatum *Albrio* successit, propter inimicitias quæ inter episcopum & ipsum agitabantur, sancti *Cuthberti* monachos de ipsa ecclesia expulit, eamque *Paulo* abbati monasterii sancti *Albani* martyris tradidit. Qui videlicet abbas à *Dunelmensibus* monachis frequenter admonitus, rogatus & prohibitus ne aliena invaderet, audire noluit quin potius suos illuc ad habitandum misit. Quos non multo post ipse secutus, repente ibi infirmitate corripitur: & dum domum redire tentaret, moritur. Ipse quoque comes postea in eadem ecclesia quam sancto *Cuthberto* abstulit, res omnes & honorem cum sui corporis libertate amisit.

Cap. V.

Quanta W. *episcopus acquisierit, & qualem se subditis exhibuerit.*

At vero episcopus *Willielmus* nihil unquam de ecclesia auferebat, quin potius semper inferre, & multis eam ac pretiosis ornamentorum speciebus studebat exornare. Jura quoque ecclesiæ, leges & privilegia strenuitate sua atque prudentia ita Deo adjuvante defendebat & conservabat, ut eo vivente nullius temeritate, nullius violentia infringi vel violari possent. Nam & quasdam terras de quibus semper inter episcopum *Dunelmensem* & comitem *Northanymbrensium* contentio fuerat, ita ecclesiæ liberas & quietas reliquit, ut deinceps aliquas ex his consuetudines præter episcopum exigere nemo debeat vel possit, quod cartulæ ecclesiæ ostendunt. Monachos ipsos ut pater dulcissimus filios charissimos amplectebatur, protegebat, fovebat, ac summa discretione regebat. Sive enim arguebat, sive blandiebatur, amabilis omnibus illis erat, quia illius neque districtio rigida, neque mansuetudo soluta, ita ex altero alterum temperabat, ut severitas illius jocunda, & jocunditas esset severa. Nimium eos diligens, nimium ab eis diligebatur. Ad sui habitus reverentiam, & ad ordinis observantiam, præcipue illos hortabatur. Hoc præsens verbo, hoc absens, missis sæpius ad eos literis agere curabat. Hanc illius diligentiam, hoc studium testantur etiam illæ, quæ in illius memoriam servantur in hac ecclesia sacræ admonitionis literæ, quas cum regiis impeditus negotiis venire non posset, ipse ad eos direxerat, quarum hic aliquas inserere congruum videtur.

Cap.

An.Dñi

Cap. VI.

Epistola W. *episcopi ad monachos* Dunelmenses.

WIllielmus *Dunelmensis* episcopus suis in Christo fratribus, & filiis *Dunelmensibus* cœnobitis, salutem & vivificam benedictionem. Non credo vos discredere quantum mihi displiceat quod vobiscum ut deceret morari non possum. Sed qualicunque modo vel loco peccando laborem, mens tamen in vobis assidue delectata quiescit. Precor ergo ut & vos tribulationes nostras mente quotidie videatis, & imbecillitatem meam devotis orationibus & eleemosinis charitative & sine fastidio sustentetis. Hoc autem præcipiendo precor, & precando præcipio, ut in amorem ordinis vestri fervendo crescatis, & ordinem pro nulla necessitate vel causa declinare permittatis, & nulli parcatis in ordine. In ecclesia vero non properando, sed licenter & honeste psalmos & cætera decantetis. Confessiones vestras frequenter Priori faciatis; conventus firmiter & absque ulla retentione ab omnibus teneatur, præter ægrotos & eos qui exterioribus negotiis sunt regulariter deputati. Et quia præsens vobis quæ deberem dicere non valeo, literas istas unaquaque septimana semel in capitulo recitate, ut & hæc firmius teneatis, & me in his literis loquentem audiendo Deo diligentius commendetis. Et quia charitas operit multitudinem peccatorum, non solum peregrinis & hospitibus, sed omnibus omnino gentibus veram facite charitatem. Per hæc & per alia bona opera faciat vos & hic sane temporaliter vivere, & perennem gloriam æternaliter possidere, qui vivit & regnat Deus per immortalia secula seculorum.

Cap. VII.

De obitu Prioris Aldwini, *& successione* Turgoti.

1087. ANno Dominicæ incarnationis M. lxxxvij. quarto anno adventus monachorum in *Dunelmum* pene transacto, venerandus Prior *Aldwinus* pridie Idus Aprilis terminum vitæ præsentis habuit, anno 14. ex quo primum in *Northanimbrorum* provinciam venerat. De cujus obitu episcopus cum fratribus multum contristatus indoluit, quia erat vir bonus, & modestus, prudentia & consilio ecclesiæ valde necessarius, & in quocunque, ne Deum offenderet, negotio maxime sollicitus. Cujus memoriam ut in suis orationibus monachi *Dunelmenses* indesinenter agant, ipse meritis suis omnino exigit, quem prævium in ipsam provinciam ducem habuerunt, ubi exemplo illius & magisterio habitantes, Christo servire cœperunt. In cujus locum jure prioratus discipulum illius, videlicet *Turgotum* communi fratrum consilio episcopus surrogavit; & totius monasterii curam intus & foris cum Dei timore illum agere imperavit. Eodem anno quo *Aldwinus* est defunctus, rex *Willielmus* cum adhuc de xxij. regni ejus anno v. septimanæ restarent, v. Id. Sept. moriens, *Willielmo* filio reliquit imperium.

Cap. VIII.

De exilio W. *episcopi, & quando posuerit fundamenta in* Dunelmo *novi monasterii.*

HUjus sicut & antea patris amicitiis antistes præfatus adjunctus, familiariter ei ad tempus adhærebat: unde etiam *Alvertoniam* cum suis appenditiis rex illi donavit. Post non multum vero temporis per aliorum machinamenta orta inter ipsos dissensione episcopus ab episcopatu pulsus ultra mare secessit, quem comes *Normannorum* non ut exulem, sed ut patrem suscipiens, in magno honore per tres annos quibus ibi moratus est, habuit. Ita monachi *Dunelmenses* sui antistitis destituti solatio, cum multa se adversa passuros formidarent, nec ab aliquo refovendos sperarent: ita è contrario Deo per sancti *Cuthberti* merita se miserante protegebantur, ut nulla eis adversitas noceret, & ipsum regem erga se satis humanum invenirent. Licet enim in alia monasteria & ecclesias ferocius ageret, ipsis tamen non solum nihil auferebat, sed etiam de suo dabat, & ab injuriis malignorum sicut pater defendebat. Sed & Priori ad se venienti humiliter assurgens, benigne eum suscepit, & ita per omnia sub se quemadmodum sub episcopo curam ecclesiæ cum omni libertate agere præcepit. Hoc tempore refectorium, quale hodie cernitur, monachi ædificaverunt. Tertio anno expulsionis episcopi, cum homines regis quoddam in *Normannia* castellum tenentes obsiderentur, & jam jamque capiendi essent, eos episcopus à periculo liberavit, & consilio suo ut obsidio solveretur, effecit. Unde rex placatus, universa quæ in *Anglia* prius habuerat, ei restituit. At ille nequaquam vacuus rediit, sed non pauca ex auro & argento sacra altaris vasa & diversa ornamenta, sed & libros plurimos ad ecclesiam præmittere curavit. Nec multo post ecclesiam 98. anno ex quo ab *Alduno* fundata fuerat, destrui præcepit, & sequenti anno positis fundamentis nobiliori satis & majori opere aliam construere cœpit. Est autem incepta M. xciij. 1093.
Dominicæ incarnationis anno, pontificatus autem *Willielmi* 13. ex quo autem monachi in *Dunelmum* convenerant xj. tertio Idus Augusti, feria 5. Eo enim die episcopus, & qui post eum secundus erat in ecclesia Prior *Turgotus* cum cæteris fratribus primos in fundamento lapides posuerunt. Nam paulo ante, id est, quarto Kal. Augusti feria sexta idem episcopus & prior facta cum fratribus oratione ac data benedictione fundamentum cœperant fodere. Igitur monachis suas officinas ædificantibus, suis episcopus sumptibus ecclesiæ opus faciebat. Quo tempore memoratum Priorem *Turgotum* ante totius episcopatus populos producens, vices suas etiam super illos ei injunxit, ut scilicet per archidiaconatus officium, Christianitatis curam per totum ageret episcopatum, ita statuens, ut quicunque illi successores fuerint in prioratu, similiter succedant & in archidiaconatu. Quod non sine authoritate vel exemplo fecit, legitur enim in vita sancti *Cuthberti* quod beatus *Boisilus* cum esset præpositus monasterii, de monasterio frequenter exire & populo prædicare consuevit. Cui defuncto discipulus ejus, beatus scilicet *Cuthbertus* successit in præpositi, id est, Prioris officium. Nam qui nunc Prior, à beato *Benedicto* præpositus monasterii appellatur. Secutus ergo exemplum magistri pater *Cuthbertus*, sæpissime propter animarum lucra de monasterio egredi solebat, ut sæpe ebdomada integra, aliquando duabus vel tribus, nonnunquam etiam mense pleno domum non rediret: sed demoratus in montanis plebem rusticam verbo prædicationis simul & exemplo virtutis ad cœlestia vocaret.

Qua-

An.Dñi

An.Dñi

Quapropter memoratus antistes ita constituisse dinoscitur, ut quicunque sancti *Cuthberti* in ipsius ecclesia successores in prioratu fuerint, etiam in prædicationis officium curam agentes Christianitatis eidem succedant.

CAP. IX.

Qualia Boso *miles de cœnobitis* Dunelmensibus *viderit, & quanta de obitu* W. *episcopi prædixerit.*

QUo tempore quidam militum episcopi vocabulo *Boso*, infirmitate correptus, ad extrema pervenisse visus est. Permodicum enim ore & naribus trahens flatum, per tres dies raptus ab humanis rebus quasi mortuus sine ullo sensu permansit: sed die tertio contra hoc quod sperari poterat ad præsentia rediit. Dicebat itaque multa se vidisse, nec tamen quæ illa fuerint, donec sicut jussus fuerat, Priori retulisset, cuiquam indicare volebat. Recuperata ergo sanitate concitus ad illum venit, secretum ab omnibus loquendi cum eo locum petiit. Ubi projectis vestibus virgas manu gestans nudus ad ejus vestigia procidit, cum lachrimis exclamans, Ad te, inquit, venire, tibi jussus sum peccata confiteri, & meam deinceps, quæ tamen longa non erit, vitam tuo imperio ordinare. Suscipe quæso pœnitentem, & plagis verberum medelam adhibe meorum vulneribus criminum, ut districtum Dei merear evadere judicium. Itaque multo cum gemitu peccata confessus est, susceptaque pœnitentia, talia cœpit narrare. Ductore, inquit, præeunte, per horrenda simul & amœna loca sequebar. Erant omnes hujus ecclesiæ monachi quodam in loco congregati, ante quos multum ex sese splendoris emittens veneranda crux portabatur, quam omnes vestiti, ordinata solenniter sicut solent processione incedentes & cantantes sequebantur. Omnes in directum nusquam declinantes incedebant, præter duos, qui à recti ordinis linea aliquantulum exorbitabant. Ibant autem omnes contra oppositum sibi immensæ altitudinis murum, in quo nec ostium nec fenestra ulla videbatur. Cogitante me ac mirante cur illo tenderent ubi aditus nullus patebat, ecce repente nescio qualiter omnes intra murum erant. Ego autem foris remanens, huc illucque respexi, si alicubi introspicere possem, & inventa fenestrella, contemplatus sum per illam campum latissimum & vernantium flosculorum mira varietate pulcherrimum. ex quibus admirandi suavitas odoris emanabat. Interrogatus à ductore meo, si eos quos ibi vidi, agnoscerem, aio etiam, monachos nostros hic recognosco. Et ille, Dicito, inquit, priori, ut eos ad animarum suarum salutem diligentius hortetur, illos vero duos quos ab ordine suo declinare vidisti, nominatim illi ostende. Re enim vera non parum à via rectitudinis aberrant, quibus magna incumbit necessitas, ut peccata sua purius confessi, emendatiorem vitam ducere festinent. Hucusque etenim puram ac rectam peccatorum suorum confessionem nunquam fecerant. Inde ductus, aspexi per campum latissimum totius hujus provinciæ indigenas congregatos, qui equis admodum pinguibus sedentes, & longas sicut soliti sunt hastas portantes, earumque collisione magnum facientes strepitum, multa ferebantur superbia. Is ergo qui me ducebat, an istos recognoscerem inquisivit. Cui dum illum atque illum & postremo universos me recognoscere respondissem, Omnes, ait, isti, jam in proximo peribunt. Nec mora, omnis illa multitudo velut fumus ex oculis evanuit. Quo facto, multo majori quàm priores superbia secuti sunt Francigenæ, qui & ipsi frementibus equis subvecti, & universo armorum genere induti, equorum frementium sonitu & armorum collisione immanem late faciebant tumultum: sed post paululum cum omni ipsorum gloria velut subito terræ hiatu absorpti nusquam comparuerunt. Deinde per extensum aliquot miliariis campum innumeram fœminarum multitudinem intueor, quarum tantam turbam dum admirarer, eas presbiterorum uxores esse, à ductore meo didici. Has, inquit, miserabiles, & illos qui ad sacrificandum Deo consecrati sunt, nec tamen illecebris carnalibus involvi metuerunt, Væ sempiternum & gehennalium flammarum atrocissimus expectat cruciatus. Inde in loco vastæ ac tetræ solitudinis, magna altitudine domum totam ex ferro fabrefactam aspexi, cujus janua dum sæpius aperiretur, sæpiusque clauderetur; ecce subito episcopus *Willielmus* efferens caput ubinam *Gosfridus* monachus esset, à me quæsivit. Hic enim, inquit, hic ad placitum mecum adesse deberet. Hunc namque procuratorem sui episcopatus constituerat. Tunc is à quo ducebar, me alloquens, Certe, inquit, scias, episcopum citissime finem vitæ habiturum. Ille quoque quem ipse nominavit tametsi aliquanto tardius eum moriendo sequetur. Tu quoniam adhuc licet brevi tempore in mundo vivere debes, ut iram Dei evadas, confessione peccatorum facta vitam secundum quod Prior tibi ostenderit, corrige, eique universa quæ tibi sunt ostensa, ne dubites manifestare. Hæc & alia quamplura prædictus miles se audisse & vidisse retulit: quæ quam vera sint, paulo post & episcopi & aliorum multorum quos jam finiendos prænunciaverat mors secuta testimonium perhibet. Duo quoque illi qui ab ordine processionis deviare visi sunt fratres, ejus verbis fidem præbent, quorum vitam Prior subtiliter discutiens, hoc quod miles de illis occulte audierat, verum esse ipse invenit.

An.Dñi

CAP. X.

Ubi idem W. *episcopus obierit, & quomodo* Dunelmum *corpus ejus delatum sit.*

DUm ergo visionis suæ ordinem jubente priore miles episcopo retulisset, ille talia contremiscens, vehementer expavit, atque studiosius deinceps suæ salutis curam gerere cœpit, largiores videlicet eleemosinas faciendo, prolixius & intentius orando, nullius negotii gratia privata orationum quotidianarum statuta prætermittendo. Et quidem multo ante suum obitum tempore non parum infirmabatur, verum ipso die nativitatis Dominicæ apud *Uuindelesoram* acriori correptus dolore, gravissime per octo dies lethali morbo fatigabatur. Interim multi ad illum venerunt: alii ut in sua necessitate ipsius consilium quærerent, erat enim magni consilii; nonnulli, ut vexatum infirmitate piæ visitationis verbo consolarentur. Quod maxime venerabilis *Cantuariensis* ecclesiæ archiepiscopus *Anselmus* fecit, cujus secreto colloquio de

An. Dñi

de salute animæ ille diu potitus, consolationis & benedictionis gratiam se ab eo percepisse gratulabatur. Tanta infirmitate vexatus, nequaquam tamen longiorem vitam plus quam mortem quæsivit: sed hoc Deum intentius deprecatus est, ut quod sibi sciret magis expedire, scilicet vel diutius vivere, vel tunc vitam finire, id sibi dignaretur concedere. Die autem octavo, quo circumcisio Dominica celebratur, cum jam instante vespera irrecusabilem mortis sententiam jam jamque adesse sentiret, ea quæ fidelium morientium salus exposcit, sibi postulans, venerandæ memoriæ *Eboracensi* archiepiscopo *Thoma* cum *Walchelino Wintoniensi*, & *Johanne Bathoniensi* episcopo multum devote officium administrante, ipse catholicam confitens fidem percepit. Quibus & se & filios suos, videlicet hujus ecclesiæ monachos quos multum semper dilexerat, fovendos & protegendos quam maxime commendare studebat. Jacente illo atque suæ evocationis horam expectante, episcopis invicem de loco sepulturæ ejus conferentibus, id conveniens videbatur, ut in ipsa sancti *Cuthberti* ecclesia ejus corpus jure sepeliri deberet, qui ad ipsum Confessoris & episcopi sacrum corpus, congregatione monachorum stabilita, ut dignum & placitum Deo servitium ibidem jugiter fieret, quam maxime semper sollicitus fuerat. Quod contra ille clamans, hoc fieri multum prohibuit. Absit, inquiens, absit, ut sancti *Cuthberti* ecclesiæ consuetudo quæ ab antiquis temporibus tam solicite hactenus servatur, mei corporis causa solvatur. Nunquam enim in loco quo ejus incorruptum corpus requiescit, alicujus defuncti corpus non solum non sepeliri, sed nec ad horam inferri licuit. Placuit ergo illis ut in capitulo tumulari deberet, quatenus in loco in quo fratres quotidie congregantur, viso ejus sepulchro charissimi patris memoria in eorum cordibus quotidie renovaretur. Interea ille acrius dolore coactus in mortem pallescere cœpit, jamque instante hora gallicantus, quarto Nonas Januarii, feria quarta, vitæ terminum habuit. Cujus corpus pontificalibus secundum morem vestimentis obvolutum, fratres qui cum eo fuerant, *Dunelmum* transtulerunt. Quod occurrentes monachi, & clerus, omnisque populus, cum mœrore multo & planctu susceptum, usque in ecclesiam sancti *Michaelis* deportaverunt. Ibi namque prima nocte à clero & populo exequiæ illius agebantur. Mane autem facto, ad se monachi corpus transferentes, ipsum diem cum nocte secuta in precibus & psalmorum decantationibus pervigiles transegerunt, atque sequenti die, hoc est septendecem Kal. Febr. in loco quem, ut supradictum est, episcopi providerant, congruo cum honore sepulturæ tradiderunt. Quorum ex tanti patris amissione quantus mœror, quantus luctus, quantusque fuerit fletus, puto hic melius taceatur, quam supra id quod cuiquam credibile sit, aliquid dicatur. Nullus enim, ut reor, tunc inter illos erat, qui non illius vitam, si fieri posset, sua morte redimere vellet. Defunctus est autem M. xcvj. Dominicæ incarnationis anno, cum in episcopatu xv. annos & duos menses minus tribus diebus peregisset, quando & tertius decimus, ex quo in *Dunelmum* congregati fuerant monachi, annus agebatur. 1096.

Explicit Historia Simeonis.

Villæ datæ per Ecgfridum *regem* Northanimbrorum S. Cuthberto *&* *successoribus ejus.*

685. ANno Dominicæ incarnationis DC. lxxxv. congregata synodo juxta fluvium *Alne* in loco qui dicitur **Twiford**, cui *Theodorus* archiepiscopus *Dorvernensis* præsidebat, cum *Cuthbertus* multis legatariis ac literis ad se præmissis, nequaquam sua insula posset erui, tandem ego *Egfridus* rex *Northanimbrorum* cum antistite *Trumwine* & aliis religiosis viris insulam navigavi, & invitum ad synodum pertraxi, ubi omnium jussione episcopatus officium suscipere compellitur. Cui & omnibus successoribus ejus consilio *Theodori* archiepiscopi & *Trumwini*, & totius concilii pro salute animæ meæ & successorum meorum donavi villam quæ vocatur **Creic**, & tria milliaria in circuitum ipsius villæ. Donavi etiam civitatem quæ vocatur *Lugubalia*, & in circuitu ejus quindecim milliaria, ut hæc tam ipse quam successores ejus ad Dei servitium in perpetuum habeant, ita sicut ego habui, libera & quieta, & secundum voluntatem suam disponenda. Ego *Theodorus* archiepiscopus *Dorvernensis* subscripsi. Ego *Bosa* episcopus subscripsi. Ego *Cedd* orientalium *Saxonum* episcopus subscripsi. Ego *Sexulf Merciorum* episcopus subscripsi. Ego *Eata Hagustaldensis* episcopus subscripsi. Ego *Trumwine Pictorum* episcopus subscripsi. Ego *Ceadda Licefeldensis* episcopus subscripsi. Ego *Eadhæc Lindissi* episcopus subscripsi. Hæc donatio firmata est tempore *Agathonis* papæ, anno ætatis regis *Egfridi* 40. regni ejus autem 15.

De

De *Ranulpho* Epiſcopo, tempore *W.* Conq. & de aliis aliquot Epiſcopis *Dunelmenſibus.*

De Ranulpho *Epiſcopo.*

TRibus dehinc annis eccleſia vacante paſtore, trecentas annuatim libras rex *W.* in ſuum de epiſcopatu tranſtulit ærarium. A monachis vero nil accipiens, imo largus & beneficus, nil oppreſſionis & injuriæ illis à quoquam irrogari permiſit. Evolutis de quarto anno ab obitu epiſcopi quinque menſibus, rex *W.* dedit epiſcopatum *Ranulfo*, qui propter quandam apud regem excellentiam ſingulariter nominabatur Capellanus regis. Fuerat autem primo cum *Mauricio Londonienſi* epiſcopo, ſed propter decaniam ſibi ablatam orto diſſidio ſpe altioris loci ſe tranſtulit ad regem. Nec eum fefellit ſpes. Admixtus enim cauſis regalium negotiorum, cum eſſet acrioris ingenii & promptioris linguæ, brevi in tantum excrevit, ut adepta apud regem familiaritas totius *Angliæ* potentes, & natu quoſque nobiliores illum ſuper ferret. Totius namque regni procurator conſtitutus, interdum inſolentius accepta abutens poteſtate, cum negotiis regis pertinacius inſiſteret, plures offendere parvi pendebat. Quæ res multorum ei invidiam & odium contraxerat. Crebris accuſationibus ſerenum animi regalis ei obnubilare, & locum familiaritatis conabantur interrumpere. Sed cum hic caſſo labore deficerent, dolis circumventum etiam extinguere machinabantur. Quidam *Geraldus* aliorum, ut dicitur, audacia ſimul & dolo armatus, aſcenſa cum paucis navicula, convenit capellanum *Londoniæ*, ſuppliciter orans ut ad dominum ſuum *M.* epiſcopum infirmantem quantocius properaret, qui in villa ſua ſuper ripam Tameſi fluminis extremum pene ſpiritum agens, illius magnopere deſideraret colloquium. In argumentum veritatis dixit ſe naviculam à domino miſſam adduxiſſe, qua ad illum velocius tranſveheretur. Ille nil mali ſuſpicatus, cum paucis ſuorum intravit navem, quam *G.* recto per alveum fluminis curſu ad mare dirigebat. Quærente capellano, cur tam diu navigantes nuſquam diverterent ad littora, fingebant portum paulo longius abeſſe, ubi aptior eſſet de navicula egreſſus in terram. Interea proſpiciens majorem medio in flumine navem anchoris ſtabilitam, quaſi ſuum, ut ſibi videbatur, operiri adventum; illico malignæ deceptionis intellexit molimina. Quid plura? In navem ſuſpectam tranſponitur numeroſiorem armatorum manum habentem. Jam nulla uſpiam evadendi ſpes. Ipſe annulum quem digito geſtabat, & notarius ſuus ſigillum illius medium projecerunt in flumen, ne per hæc ubique locorum per *Angliam* cognita, ſimulataque præcepta hoſtibus decipientibus tranſmiſſa rerum perturbarent ſtatum. Tunc & homines ſui emittuntur in terram, valido prius ſacramento obligati, ut nulli mortalium quicquam de abducto domino dicerent. Jam navis relicto flumine alta maris ingreditur, & ſuſpenſis velis proſpero aliquandiu curſu verſus meridiem dirigitur. Interea remotius in prora ſedente capellano, de genere mortis illius fit inter nautas conſpiratio. Eliguntur duo filii *Belial*, qui eum vel in fluctus projicerent, vel fracto fuſtibus cerebro enecarent: habituri precium ſceleris optimas, quibus tunc indutus fuerat, veſtes. Quorum alter cum negante altero mantellum illius ſibi vellet ſortiri, protracta inde contentio, intentatam viro diſtulit mortem. Jamque die altero favens ad votum ceſſerat navigatio, cum ecce ventus turbinis à meridie ſurgens totum à profundis ſinibus conturbavit mare, noxque repentina obduxit caligine cœlum. Jactatur hinc & inde procellis carina, jam non gubernaculo, ſed ventis obediens & fluctibus. Nec ulterius procedere, nec littora valebat attingere. Jam rudentibus ruptis, fractoque malo, non tam ferebatur aquis, quam ipſa ferebat aquas. Nihil certius quam mortem expectabant. Sola hæc quantulacunque maris erat licentia, ut unde venerat navis rediret. Quo repellentibus eam undis, deliberata eſt in *Ranulfum* mortis ſententia, ne evadens illatas ulciſcatur injurias. Porro quidam ſecundus in navi à *Geraldo* tantum exhorrens ſcelus, repente aſtans, vultuque triſti & lachrimis ſuffuſo, Proh dolor, inquit, *Ranulfe*, jam morieris noſtro ſcelere peſſimo. Sed ſi mihi veniam dederis pravæ conſpirationis, hic tui defenſor aſtabo, tuæ vel vitæ vel mortis comes. Tunc ille ſicut magnanimus ſemper erat in periculis, ingenti clamore vociferans, Quid tu, inquit, *Geralde* cogitas? Quid de nobis machinaris? Homo meus es, fidem mihi debes, hanc violare, non tibi cedet in proſperum. Reſipiſce, & à pernicie facti ad quod intendis, animum revoca. Quin potius accipe profuturum tibi per omne tempus vitæ tuæ conſilium. Pete quantum volueris, ego ſum qui plura petitis præſtare potero. Et ne diſcredas promiſſis, ecce manu affirmo quod polliceor. Ille non tam promiſſis illectus, quam potentia viri exterritus, conſenſit: eductumque de navi jam in portum repulſa, honorifico in ſua domo quæ littori prominebat procuravit apparatu. Sed nequaquam credulus promiſſorum, fugæ præſidium iniens, æterno diſparuit exilio. *Ranulfus* vero accitis undecunque militibus, multa armatorum manu grandique ſtrepitu deducitur *Londoniam*, omnibus in ſtuporem verſis, ut quem fama divulgaverat extinctum, ſubito quaſi redivivus regalium negotiorum executor reſideret. Acceptior dehinc regi, omnes invidorum conatus caſſavit, ita undique circumſpectus, ut nullorum rege vivo pateret inſidiis. Anno ab incarnatione Domini M.xcix. 9. Non. 1099.
Junii oct. Pentecoſtes, ſuſcepto epiſcopatu conſecratus eſt in eccleſia ſancti *Pauli Londoniæ*, à *Thoma* majore *Eboracenſi* epiſcopo, ſine ulla exactione profeſſionis, ſicut & *Willielmus* quondam prædeceſſor ipſius. Poſt annum autem & tres eoque amplius menſes accepti epiſcopatus, rege in venatu ſagitta interfecto, circumventus ab inſidiantibus epiſcopus, juſſu *Henrici* qui fratri ſucceſſerat 18. Kal. Septembr. capitur, diligentique cuſtodia in turre *Londonienſi* arctatur.

Sed

Sed non multo post, scil. tertio nonis *Febr.* magna calliditatis arte & suorum clandestino auxilio fugiens noctu, omnem sese terra marique persequentium elusit diligentiam. Veniens ergo *Normanniam* honorifice à duce *Roberto* fratre regis susceptus est, à quo *Luxoviensem* ecclesiam, quæ tunc episcopo vacabat, ad sui suorumque comitum subsidia accepit. Post non multum temporis cum duce præfato armis cum fratre congressuro, multa classe revehitur in *Angliam*, ubi strenuis mediatoribus pace inter fratres reformata, utriusque partis transfugis ex conditione pacis liber in sua permittitur reditus. Inter quos & *Ranulphus* episcopium quidem suscepit, verum gratiam regis licet magnis & continuis muneribus ad plenum sibi redintegrare nequaquam valuit: sed ut hanc qualitercunque vel simulatitiam mereretur, aggravavit manum super episcopatum immoderatius inde exigens pecunias, quibus & regis familiarium sibi emeret gratiam. Qua de causa fragili fretus juvamine, suæ dioceseos appenditia, scilicet **Carleol** & **Tevietedale** revocare nequibat, quæ illo exulante, cum ecclesia non haberet defensorem, ad suas quidam episcoporum applicaverant. Rex etiam ipse odio ipsius cartam ecclesiæ discindi & annichilari præceperat, quam ad confirmationem possessionum ecclesiæ à rege *Willielmo* impetraverat. Cæterum inerat ei episcopo magnanimitas, quam quondam procurator regni contraxerat ex potentia, ut in conventu procerum, vel primus, vel cum primis semper contenderet esse, & inter honorificos honoris locum magnificentius obtineret, vastiori sæpius clamore & vultu minaci, magis simulare indignationem quam exhibere. Ad hæc facunda ei verborum inventio, quam seriis admiscens jocularia, dubios veri & falsi suspendit auditores. Motus animi quoque interdum levis, nec diutius iram retinens nec lætitiam, ex altero in alterum permutari facilis. Inter hæc plurimum circa suos eminebat beneficiis. Jura libertatis episcopii, secundum vires contra extraneos defendebat. Circa opus ecclesiæ modo intentius, modo remissius agebatur, sicut illi ex oblatione altaris & cœmiterii vel suppetebat pecunia vel deficiebat. His namque sumptibus navem ecclesiæ circumductis parietibus, ad sui usque testudinem erexerat. Porro prædecessor illius, qui opus inchoavit, id decernendo statuerat, ut episcopus ex suo ecclesiam, monachi vero suas ex ecclesiæ collectis facerent officinas. Quod illo cadente cecidit. Monachi enim omissis officinarum ædificationibus, operi ecclesiæ insistunt, quam usque navem *Ranulphus* jam factam invenit. Addit etiam ornamentis ecclesiæ dorsalia, pallia, cappas, casulas, tunicas quoque & dalmaticas, angustias curiæ monachorum, porrecto in longum & latum spacio dilatavit. Pauperibus modo rogatus, modo ultroneus, larga manu fuit beneficus. Urbem hanc licet natura munierit, muro ipse reddit fortiorem & augustiorem. A cancello ecclesiæ ad arcem usque castelli producta murum construxit longitudine. Locum inter ecclesiam & castellum, quem multa occupaverant habitacula, in patentis campi redegit planitiem, ne vel ex sordibus contaminatio, vel ex ignibus ecclesiam attingerent pericula. Diversas *Wiri* fluminis ripas continuavit structo de lapide magni operis ponte arcuato. Condidit castellum in excelso præruptæ rupis super *Twedam* flumen, ut inde latronum incursus inhiberet, & *Scottorum* irruptiones. Ibi enim utpote in confinio regni *Anglorum* & *Scottorum*, creber prædantibus ante patebat excursus, nullo ibidem quo hujusmodi impetus repelleretur, præsidio locato. Taliter impulsu quodam impatiente otii de opere transibat ad opus, nil reputans factum, nisi factis nova jam facienda succederent. Vivacis animi, & vegeti fuit corporis, in eodem incolumitatis statu usque biennium ante mortem perdurans. Abhinc enim & salus ei paulatim languescere, & acumen sensus cœpit retundi. Aggravatus tandem lethali morbo, ortu dierum canicularum in lectum decidit, eorundemque occasu moriens occidit. Assederant ægrotanti assidue majores ecclesiæ, exhortantes ut præoccuparet faciem Domini in confessione, & faceret sibi amicos de mammona iniquitatis, atque quibus deberet, justa cuique persolveret. Dehinc fit inter pauperes & debitores distributio pecuniæ. Sed quicquid debitoribus, quicquid pecuniarum alicubi vel distributum fuerat, vel repositum, nisi quantum ecclesiæ quædam & pauperes acceperant, totum rex post obitum episcopi per exactores in suos thesauros recolligi jussit. Uno ferme antequam moreretur mense, se in ecclesiam jussit transportari: ubi residens contra altare, ex profundo cordis erumpens in gemitum, circumstantibus modo clericis, & pluribus episcopii hominibus, cœpit altius pœnitere malorum quæ gesserat contra ecclesiam, scilicet quod ejus pristinam libertatem redegerit in servitutem, quod ingenuas illius consuetudines & terras quasdam abstulerit. Et hoc, inquit, non coactus inopia feci: sed cupiditate illectus, plus volui illis nocere, quam potui. Nunc autem & libertatem quam inveni, & quæcumque abstuli, reddo: ut mihi peccatorum meorum pœnitenti veniam indulgeat Deus. Dehinc per annulum altari impositum, omnia restituit ecclesiæ ablata, cartaque sua & sigillo confirmavit restituta.

De Gaufrido *Episcopo.*

ANNO Dominicæ incarnationis M. Cxxix. *Ranulfus* episcopus *Dunelmensis* moritur, episcopatus sui anno 29. regni regis *Henrici* 28. Eo defuncto committitur episcopatus *Dunelmensis* duobus baronibus ad opus regis censum colligentibus. Vacavitque episcopatus per quinquennium. Eo tempore navis ecclesiæ *Dunelmensis* monachis operi instantibus peracta est. 1129.

Anno Dominicæ incarnationis M. Cxxxiij. in episcopum *Dunelmensem* eligitur *Gaufridus* regis Cancellarius, qui *Rufus* dicebatur, consecratus *Eboraci* à *Turstino* archiepiscopo *Eboracensi*. Cujus anno tertio Rex *Henricus* moritur, anno Dominicæ incarnationis M. Cxxxvj. Cui mox in regnum nepos ipsius regis ex sorore, *Stephanus* successit, qui laboriosissime regnum *Anglorum* 19. annis tenuit, diffidentibus inter se primatibus totius regni. Dissensionis autem causa hæc erat; quod tempore regis *Henrici*, regnum filiæ ipsius regis juraverant, quæ dudum imperatrix *Alemannorum*, ea tempestate, comiti *Andegavensium* matrimonio copulata erat. Hac de causa *David* rex *Scottorum*, & comites quique *Angliæ*, à rege *Stephano* diffidentes dum sibi invicem adversantur, iniquis quibusque maliciæ exercendæ facultatem tribuerunt, ut major pars regni desolata relinqueretur. Episcopus sane *G.* primo episcopatus sui tempore depravatus à quibusdam severius cum monachis agere compellitur. Sed non multo
1133.
1136.

An.Dñi multo post in se reversus, libertates & consuetudines tam ecclesiæ quam monachis more prædecessorum suorum indulsit, & Priori ecclesiæ quæcunque vel patrum ecclesiæ authoritas, vel probata servaverat antiquitas, & prisca consuetudo benigne concessit. Ipsius tempore capitulum monachorum, quale hodie cernitur, inchoatum & consummatum est. Moriens vero ornamenta ecclesiæ non mediocria contulit.

De invasore tempore Willielmi 2^di^ *Episcopi.*

SEd in ipsius obitu contigit ecclesiam gravissimas tempestatum procellas incurrere. Erat enim clericus quidam regis *Scotiæ* Cancellarius jam pridem eidem ante episcopatum notus, & à secretis, siquidem & eum ab annis adolescentiæ educaverat. Qui paululum ante obitum ejusdem *Dunelmum* veniens, & cum eo familiariter conversatus, cum finem episcopi appropinquare cerneret, familiares quosque clericos, castellanos etiam sibi fide vel sacramentis associat, ut mortuo episcopo eidem castellum committerent. Eo igitur mortuo, ab eisdem extorsit, ut episcopus celaretur donec cum rege *Scotiæ* loqueretur, ut ipsius adjumento episcopatum acquireret. Proinde quia cadaver aliter teneri non potuit, evisceratus est à suis episcopus, & à monachis absconditus, ne rem cognoscerent, à tertia feria usque ad sextam feriam. Tunc enim eodem à curia reverso, Prior & monachi admittuntur castello jam ad voluntatem ipsius disposito. Erat eo tempore maxima regni turbatio. Siquidem rex *Stephanus* dum comitem *Cestriæ* in *Lincolnia* obsideret, idem comes furtim egreditur, & sociato sibi comite *Glocestriæ*, cæterisque imperatricis fautoribus ad urbem regreditur, ubi inter eos prælio facto rex milite destitutus capitur, non tamen absque detrimento capientium. Erat siquidem robustus viribus, & rebus bellicis eo tempore incomparabilis. Eo igitur incarcerato, imperatrix regis *Henrici* filia cum magno favore à *Londoniensibus* excipitur. Quo comperto, rex *Scotiæ David* ad Curiam ejusdem proficiscitur, secum cancellarium suum ducens, qui pretio ab eodem exegerat, ut ejus causa erga imperatricem ageret. Jamque se *Dunelmensem* electum vocari volebat, quod facile adulatoribus undecunque concurrentibus persuasum est. Denique in curia jam constitutus, tam à rege *Scotiæ* quam cæteris mediantibus tandem in assensum imperatrix inducitur. Factoque consensu, cum jam jamque se baculo episcopali ab imperatrice investiendum speraret, in ipsa curiæ coadunatione, subito turba exoritur, à regiis commota fautoribus, & imperatrix cum suis omnibus aufugit, *Londoniensium* conspiratione comperta. Nec multo post cum imperatrix *Wintoniæ* moraretur, ibidem à gente *Londoniensium* obsidetur, qui reginam evocaverant, & ei *Londoniam* tradiderant. Illic congressione facta à baronibus hinc inde pro partis utriusque favore confluentibus, *Rodbertus* comes *Glocestriæ* capitur, rex *Scotiæ* fugatur, cæteri quique huc illucque disperguntur. Hac vero captione contigit, ut rex liber dimitteretur. Rege *Scotiæ* repatriante, Cancellarius prædictus *Dunelmi* remansit per tres annos quibus vacabat episcopatus, operibus prætendens, quo respectu episcopatum desideraverit, nisi quantum eum spes honoris adipiscendi refrænabat. Multa in episcopatu cupiditatis, imo crudelitatis signa reliquit. Monachis tamen jocundus semper & affabilis erat, à quibus se promovendum sperabat. Sed eum sua spes fefellit. An.Dñi Secundo siquidem anno, ex consilio capituli Prior ecclesiæ *Eboracum* proficiscitur, communicato primitus consilio, ut quem ipse cum majoribus ecclesiæ eligeret, ad hunc cæteri domi residentes animum intenderent excommunicatis primitus ex sententia capituli *Willielmi* fautoribus. Deinde vero legati *Romam* diriguntur, domino papæ causam indicaturi. A quo accepto eligendi quem vellent, præcepto, convenientes in ecclesia *Eboracensi*, quia in *Dunelmensi* convenire non poterant, convocatis religiosis quibusdam de episcopatu personis, prior & ejusdem ecclesiæ archidiaconus cum cæteris ejusdem ecclesiæ decanum in episcopum eligunt anno Dominicæ incarnationis M. Cxliv. Erat eo tempore Dominus 1144.
Wintoniensis, Apostolicæ sedis legatus, cujus ope & consilio maxime innitebantur *Dunelmenses* contra invasorem episcopatus. Qui & ab eodem pridem excommunicatus est cum fautoribus suis. Præsentatum itaque sibi electum *Dunelmensem*, suscepit honorifice, regemque fratrem suum scilicet ad assensum electionis inclinavit, & comitante gratia ejusdem debito cum honore consecravit septem episcopis astantibus xij. Kal. Julii. Consecratus vero *Eboracum* rediit, & in invasores ecclesiæ suæ sententiam excommunicationis propalavit. Mox vero quidam de baronibus episcopatus se eidem ut domino subdiderunt. E quibus *Rogerus* quidam *de Coinariis* continuo munitionem quandam in episcopatu firmavit, ubi si opus esset, episcopus reciperetur, ad sui suorumque tuitionem. Quo non multo post episcopus à suis venire compellitur, si forte invasores ecclesiæ resipiscere voluissent. Nec interim vacabant castellani *Dunelmenses* quin prædas ducerent, militibus qui ad episcopum confluebant, occurrerent, & ad eum transeuntibus impedimento forent. Si qui vero locupletiores inde conjuncti fuissent, qui ad episcopum suum confugere voluissent, tormentis continuo afficiebantur donec se pecuniis redemissent. Fiebat itaque diebus singulis perscrutatio ingens, & quicunque ditior, calumniæ vicinior erat. Conducti enim ab invasore milites pro libidine cuncta faciebant, & dum cupiditati modis omnibus satisfacere satagunt pecunias singulorum tormentis & pœnis exquisitas extorquent. Miseranda tunc erat urbis facies, cum per domos singulas urbis tormenta innumera cerneres, tanquam si diversorum temporum tiranni quique in unum confluxissent. Cerneres alios eculeis distendi, alios per verenda sursum trahi, alios techis parvissimis lapidibus substratis includi, & pene quassari. Alios vero in hyeme validissima nudos extra domos vinciri, pedibus infra domos trunco inclusis. Inter hos & ipse qui castellum tradiderat, pœnis immanissimis ab eodem extinctus est, nepos scilicet episcopi, debitum sancto *Cuthberto* persolvens supplicium, qui invasorem ipsius ecclesiæ infra castellum ad ipsius ecclesiæ detrimentum recepit. Adjecit & hæc invasoris impietas, ut quoscunque monachos erga episcopum benevolentiores ab ecclesia removeret. Quod ex hujusmodi cepit occasione. Confluentibus enim ad episcopum undecunque militibus, sive spe lucri seu etiam ipsius episcopi exhortationibus & reverentia honestatis illius & religionis, erat enim & religione præcipuus, & præcellens prudentia, à baronibus totius episcopatus invitus compellitur vires experiri confluentium, si forte vel

An.Dñi

vel terrore humano cederet, qui divino dedignabatur cedere. Subito igitur *Dunelmi* astantes cum militum valida manu, in proximo *Dunelmi* municipium firmare statuunt, unde cominus hostibus infra urbem constitutis congrederentur. Quod ne perficeretur, impedimento fuit comes de Richemund, qui mercede conductus ab ecclesiæ invasore, egit nunciis clandestinis ut episcopus abscederet: alioquin se superventurum minabatur. Cessit episcopus, quia ei vires ad resistendum Comiti non suppeterent, & alibi munitio à suis firmata est vj. ab urbe miliario. Ubi militibus congregatis per aliquantum temporis resedit, militibus quotidie ad urbem recurrentibus, & vires hostium infirmare certantibus. Nec multum proficere poterant militibus *Dunelmensibus* occurrentibus, & satis superque strenue agentibus, qui quocunque divertissent, vel superiores vel pares existebant. Perseveravit hæc rerum turbatio inter episcopum *Dunelmensem* & episcopatus invasorem per annum integrum & menses quatuor. Quibus completis, cum jam virtus deficeret humana, nec spes adversarios subigendi restaret, nisi ope & auxilio divino, subito ostensione divini miraculi terrentur adversarii, unde suæ vitæ metu & divinæ terrore animadversionis invasa relinquere compelluntur. Dum enim prioribus facinoribus nova cumulantes super ecclesiam in honorem beati *Iohannis* evangelistæ fabricatam castellum ad munimentum partis suæ firmare satagunt, subito nepos ejusdem miles egregiæ virtutis in ipsa operis inchoatione, ultione divina imminente, & beati Evangelistæ, infirmitate correptus vix ad urbem revertitur. ubi dæmonio traditus vexari cœpit, quousque animam miserabiliter exhalaret. Alter etiam nepos ejus jam pridem infirmitate subitanea diem clauserat ultimum. Nec multo post milites quique totius episcopatus cum baronibus congregati castellum illud quod supra ecclesiam firmatum erat obsident: nec multo post, injecto igne, obsessos quosdam igne conflagrarunt, quosdam ad deditionem compulerunt. Multi præterea ipsi invasori familiarius adhærentes subitis intercepti casibus, utraque morte præventi sunt. Ex his vero qui ecclesiam sancti *Cuthberti* violaverant, pene nullus evasit, quin infra breve terminum pacis violatæ debitas sibi pœnas persolverent. Ecclesiam enim hac occasione violari contigit. Cum majores totius episcopii ipsum secum ducentes episcopum urbi, sicut præmisimus, vicinarentur, ut in proximo municipium facerent ad urbis obsidionem, quia ecclesia supra vallem qua urbs cingitur collocata videtur, metuentes ne forte clanculo milites in ecclesiam admitterentur, utpote monachis episcopo suo faventibus, primo per alios monachos convenit, ut suos in Ecclesia custodes admitterent. Sed hoc monachis durissimum videbatur, excommunicatis ecclesiæ delegare custodiam. Proinde se infra ecclesiam recipientes valvas ecclesiæ claudunt, excommunicatis introitum interdicentes ecclesiæ, ipsi vero in oratione prosternuntur. Cum ecce sonitus aures eorum pulsat militibus januas excidentibus. Alii vero per scalas adeuntes fenestras effractis fenestris introeunt, & valvas sociis aperiunt. Deinde ecclesia duobus militibus ab ipso violatore committitur, monachis se infra officinas proprias cohibentibus, nec in ecclesia vel psallere præsumentibus, vel orare propter excommunicatorum præsentiam. Miseranda prorsus & deflenda rerum facies, ecclesiam illam celeberrimam in solitudinis vastitatem redactam, ut nec orandi monachis locus pateret, sed illius desolationem repræsentaret, de qua scriptura commemorat. *Et* Jerusalem *non inhabitatur, sed erat sicut deserta, nec erat qui ingrederetur & egrederetur de natis ejus.* Perseveravit hæc desolatio anno uno & hebdomadibus septem. Denique sinistris suorum eventibus territus invasor ecclesiæ, cœpit occasionem quærere iram potius divinam evadere, quam ecclesiæ quam læserat, satisfacere. Veniente itaque in provinciam illam archiepiscopo *Eboracensi*, eum mox ille excepit, & castellum cuidam ex baronibus *Rogerio* scilicet de *Coineriis* in fidelitatem sancti *Cuthberti* servandum commisit, ipse munitionem, quam dudum ut præmisimus idem *Rogerius* firmaverat, ad sui suorumque tuitionem suscipiens. Taliter in sedem suam episcopus admittitur, & in statum pristinum redintegratur ecclesia, anno Dominicæ incarnationis M.Cxliv. 1144.
secundo anno consecrationis ejusdem episcopi *W.* secundi. Novem deinceps in episcopatu vixit annis, multa in episcopatu adversa sustinens, tam propter regis *Scotiæ* exactiones non justas, quam propter vicinorum latrocinia, & depredationes non tam crebras quam pene continuas. Ipsius temporibus dormitorium monachorum perfectum est. Vixit in episcopatu annis 9, mensibus quatuor, diebus quinque. Transiit Idus *Decembris* tam annis plenus quam moribus: vir & religione & prudentia plurimum laudabilis, posteris quoque imitabilis, in divinis rebus à pueritia exercitatus, & ad officium episcopatus sufficienter idoneus: canitie quidem venerabilis, sobrietate tamen victus & vitæ continentia morumque gravitate venerabilior.

De electione & ordinatione Hugonis *episcopi.*

ANno Dominicæ incarnationis M.Cliv. anno 1154.
regis *Stephani* 18. papatus *Eugenii* 9. adventus *Anglorum* in *Angliam* 703. Indict. 1. Epactæ 23. Concurrentes 3. Reg. 5. Ciclo decennio v° 14. 7. die post obitum *Willielmi* episcopi, 11 Kal. *Februar.* electus est in Episcopum *Hugo Eboracensis* ecclesiæ thesaurarius & archidiaconus, convenientibus quibusque religiosis personis totius episcopatus, in capitulum *Dunelmensem*. Qui regi *Stephano* præsentatus suscipitur electione capituli concessa, ordinatio tamen paululum remorata est zelo domini *Eboracensis* archiepiscopi tunc *Henrici*, qui non solum electioni assensum non adhibuit, quinimo sententiam maledictionis in priorem & archidiaconum nimis inconsulte intorsit. Quod tamen quia & præcipitanter & irrationabiliter nimis egerat in irritum cessit: siquidem prior & archidiaconus dominum papam tunc temporis *Anastasium* adeuntes honorifice concessa & confirmata electione suscipiuntur, & ordinato à domino papa episcopo cum gaudio remearunt ad propria. Nactus episcopatum ad munitionem sui suorumque castellum super *Twedam* fluvium contra *Scottorum* irruptiones præcepto regis ædificavit, quod pridem à *Ranulpho* quondam *Dunelmensi* episcopo ædificatum à *Scottorum* exercitu destructum fuerat. Plura vero ædificia in episcopatu fecit; necnon in ipsa urbe sedis suæ, veteribus destructis, nova & insignia fecit ædificia. In ecclesia sane sedis suæ in qua corpus beatissimi *Cuthberti* requiescit, ornamenta multa dedit, ecclesiam quoque in-

An.Dñi ſigni opere produxit, & tam longiorem quam clariorem reddidit, addito de longinquo marmore quo totum decoraretur ædificium, multiplicatis inſigni pictura feneſtris vitreis circa altaria. Præterea vero quoddam feretrum nimis ſpecioſum, auro puriſſimo & argento mundiſſimo optime fabricatum, lapidibuſque pretioſis opere mirifico adornatum conſtruxit, in quo viri venerabilis *Bedæ* presbiteri, & *Girwenſis* monachi oſſa, cum multorum aliorum ſanctorum reliquiis collocavit.

Hæ reliquiæ in Dunelmenſi *continentur eccleſia.*

CORpus ſancti patris *Cuthberti* cum carne & oſſibus totum integrum, quaſi adhuc eſſet vivus. Caput ſancti *Oſwaldi* regis & martyris, quod locatum eſt in ſcrinio cum corpore ſancti *Cuthberti.* Inventa ſunt quoque cum corpore ipſius ſancti patris, *Oſſa* ſancti *Aidani*, *Edberti*, *Edfridi*, *Ethelwaldi* epiſcoporum, *Balterii* & *Bilfridi* anachoritarum. Corpus venerabilis *Bedæ* presbiteri & doctoris. *Oſſa* ſanctarum fœminarum *Ebbæ* & *Elfgithæ.* Corpus & veſtimenta ſancti *Boiſili*, qui fuerat magiſter ſancti *Cuthberti.* *Oſſa* & capilli ſancti *Ethelwoldi* presbiteri qui ſucceſſit S. *Cuthberto* in anachoreſi. Caput *Ceolwlfi* regis & poſtea monachi in *Lindisfarnenſi* eccleſia. An.Dñi

Incipit hiſtoria de ſancto *Cuthberto*, & de commemoratione locorum regionumque ejus priſcæ poſſeſsionis, à primordio uſque nunc temporis.

IN nomine Dei ſummi de ſancto *Cuthberto*, & de commemoratione locorum, regionumque ejus priſcæ poſſeſſionis, à primordio uſque nunc temporis, hoc modo incipit. In prima ſua juventute quando ſanctus *Cuthbertus* erat vigilans ſuper pecora domini ſui prope aquam quæ vocatur **Leder**, in ſpiritu orabat ad Dominum, ſicut ei mos erat ſemper ab infantia ſua, & ſemper ei fuit, quamdiu vixit cum hominibus. Erat autem etiam ſibi mos ſemper intrare in frigidiſſimam aquam ſecreto, & ſuo ſolo conſilio. Et hoc primum fuit miraculum ſibi divinitus oſtenſum, quod cum dormientibus ſociis ſuis ſuper pecora vigilaret, & in modum crucis poſitus oraret, vidit animam beati *Aidani Lindiſfarnenſis* epiſcopi ab angelis in cœlum deferri. Et ſtatim mane facto, noluit amplius cuſtodire pecora, ſed domino ſuo reddidit, & ad monaſterium quod **Meilros** vocatur ivit, & ad pedes ſancti abbatis *Boiſili* cum magna devotione cecidit, & ei quicquid viderat de anima beati epiſcopi diligenter indicavit: & ſtatim tonſo & coronato capite, monachus effectus eſt, & poſtea theoricam actualemque vitam uſque in finem vitæ ſuæ bene cuſtodivit. Tunc ſanctus abbas *Boiſil* ſtatim notum fecit regi *Oſvingio* ſanctam viſionem beati *Cuthberti*, & quod plenus eſſet ſpiritu ſancto. Tunc rex & omnes meliores *Angli* dederunt ſancto *Cuthberto* omnem hanc terram quæ jacet juxta fluvium *Bolbenda* cum his villis **Suggariple**, & **Heſterhoh**, & **Giſta-tadun** & **Waquirtun**, & **Cliftun**, & **Scerbedle**, & **Colwela**, & **Eltherburna**, & **Thornburnum**, & **Scotadum**, & **Gathan**, & **Minethrum.** Et ipſe ſanctus abbas ſub teſtimonio ipſius regis monaſterium **Meilros** cum omnibus ſuis appendentiis ut haberet illud proprium poſt diem obitus ſui. Quo mortuo idem ſanctus *Cuthbertus* poſt eum abbas extitit, & diu ibi vixit, verbum Dei evangelizans, & multitudinem magnam baptizans. Tandem diſponens arctius vivere inde exivit, & in quandam remotam inſulam nomine *Pharne* ſe contulit, & ibi per novem annos ſe quaſi in carcere concluſit pugnans contra humani generis hoſtem, ne mens ſua à Deo averteretur: & ibi erat cum eo Spiritus ſanctus, ſicut nunc eſt, & ſemper erit. In hac eadem inſula diu moratus eſt ſanctus *Aidanus* epiſcopus tempore *Pendæ* regis filii *Wibbindti*, quibus ſucceſſit rex *Oſvingius.* Eodem tempore defunctus rex *Oſpegius* eſt, & regnavit pro eo filius ejus *Egfridus.* Quo regnante *Theodorus* archiepiſcopus *Eboracenſis* & omnis populus communi conſilio, & una concordia, ſanctum *Cuthbertum* fieri epiſcopum apud **Heſtaldeſham** acclamaverunt. Ille vere omnibus modis renitebatur, ſe peccatorem, & epiſcopatu indignum aſſerens, & ſe in ſua inſula arctiſſime concludens exemplo beati *Gregorii* papæ, qui cum peteretur epiſcopus à *Romanis*, fugit, & non niſi per vim rediit, ſecundum illud Evangelicum. *Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.* Tunc rex *Ecgfridus* & archiepiſcopus *Theodorus*, & omnis populus congregata ſynodo, communi conſilio decreverunt, ut eum vellet nollet de inſula educerent, & in epiſcopatu ſubrogarent. Quod & factum eſt. Raptus enim à populo juxta *Eboracam* civitatem ad villam quæ vocatur *Alna* deductus. Ubi accepto ab omnibus fidelitatis ſacramento ad *Eboracam* civitatem honorifice eſt perductus, & in eccleſia beati *Petri* Apoſtoli à *Theodoro* archiepiſcopo eſt ordinatus. In qua ordinatione fuerunt ſeptem epiſcopi, *Ceadde* & *Cedde*, & quatuor alii ſancti Epiſcopi. Eadem die *Eata* Epiſcopus *Lindisfarnenſis*, & ſanctus *Cuthbertus* communi conſilio *Egfridi* regis & archiepiſcopi & illorum ſeptem epiſcoporum, & omnium majorum ſedes ſuas commutaverunt. Sicque *Eata* apud **Heſtaldeſham** ſedit, ſanctus vero *Cuthbertus* propter priorem converſationem *Lindisfarnenſem* cathedram obtinuit. Et hic eſt *Lindisfarnenſis* terræ terminus; A fluvio *Tweoda* uſq; ad Phapnamuðe, & inde ſuperius uſque ad illum locum ubi hæc aqua quæ vocatur **Pharned** oritur juxta montem **Hybberndune**, & ab illo monte uſque ad fluvium qui vocatur **Bromic**, & inde uſque ad fluvium qui vocatur **Till**: & tota terra quæ jacet ex utraque parte ipſius fluminis **Bromic**, uſque ad illum locum ubi oritur. Et illa terra ultra

Tweoda,

An.Dñi

Tweoda, ab illo loco ubi oritur fluvius *Edræ* ab aquilone, usque ad illum locum ubi cadit in *Tweoda*, & tota terra quæ jacet inter istum fluvium *Edræ*, & alterum fluvium qui vocatur **Leder** versus occidentem, & tota terra quæ jacet ab orientiali parte istius aquæ, quæ vocatur **Leder**, usque ad illum locum ubi cadit in fluvium *Tweoda* versus austrum: & tota terra quæ pertinet ad monasterium sancti *Balthere* quod vocatur **Cinningaham** à **Lombormore** usque ad **Escemuthe**. Et rex *Ecgfridus* & *Theodorus* archiepiscopus dederunt sancto *Cuthberto* in *Eboraca* civitate totam terram quæ jacet à muro ecclesiæ sancti *Petri*, usque ad magnam portam versus occidentem, & à muro ecclesiæ sancti *Petri*, usque ad murum civitatis versus austrum. Dederunt etiam ei villam quæ vocatur *Creca*, & tria milliaria in circuitu ipsius villæ, ut ibi mansionem haberet quotiens ad *Eboracam* civitatem iret, vel inde rediret. Et ibi sanctus *Cuthbertus* congregationem monachorum posuit, & abbatem ordinavit. Et quia videbatur parva terra, adjecit civitatem quæ vocatur *Luel*, quæ habet in circuitu quindecim milliaria, & in eadem civitate posuit congregationem sanctimonialium, & abbatissam ordinavit, & scolas constituit. Postquam vero sanctus *Cuthbertus* suscitavit puerum à mortuis in villa quæ vocatur *Exanforda*: dedit ei rex *Egfridus* terram quæ vocatur **Cartmel** & omnes *Britanni* cum eo, & villam illam quæ vocatur **Suthgedluit**, & quicquid ad eam pertinet. Hæc omnia sibi à sancto *Cuthberto* commissa bonus abbas *Cineferth* filius *Cygincg* sapienter ordinavit, sicut voluit. Ea tempestate pugnavit *Egfrid* rex contra regem *Merciorum Vulfhere* filium *Pendici*, & cæso exercitu illius ipsum vicit, & in fugam uno tantum comitante puerulo convertit. Et hoc obtinuit per auxilium sancti *Wilfrithi*, qui cum eo fuit, maxime vero per orationes sancti *Cuthberti* qui absens erat. Post hoc bellum dedit *Egfridus* rex sancto *Cuthberto Carrum*, & quicquid ad eam pertinet. Et habuit eum in summa veneratione quamdiu vixit, ipse & tota sua cognatio, donec eo defuncto venerunt *Scaldingi*, & *Eboracam* civitatem fregerunt, & terram vastaverunt. Post hoc successit in regnum *Ceolvulf* filius *Cuthwining*, qui etiam se sancto *Cuthberto* subdidit, & dimisso regno cum uxore pro amore Dei se cum magno thesauro ad monasterium *Lindisfarnense* contulit, barbam deposuit, coronam accepit, & S. *Cuthberto* villam nomine **Werceworthe** cum suis appendiciis dedit. Et hii sunt termini istius villæ. Ab aqua quæ vocatur *Lina*, usque ad *Cocwuda*, & inde usque ad civitatem quæ vocatur *Brincewele*, & à *Cocwuda* usque ad *Hfodscelfe* versus orientem, & ab *Alna* usque in dimidiam viam inter *Cocwud* & *Alna*. Hoc tempore obiit sanctus *Cuthbertus*, & successit *Ezred* episcopus, qui transportavit quandam ecclesiam olim factam à beato *Aidano* tempore *Oswaldi* regis, *Lindisfarnensis* insula ad *Northam*, ibique eam re-ædificavit, & illuc corpus sancti *Cuthberti* & *Ceolfvulfi* regis transtulit, ipsamque villam sancto Confessori dedit cum duabus aliis villis, *Gedwearde*, & altera *Gedwearde*, & quicquid ad eas pertinet, *Aduna*que usque ad *Tefegedmuthe*, & inde ad *Wiltuna*, & inde ultra montem versus austrum. Postea idem sanctus episcopus *Ecgred* ædificavit ecclesiam apud villam quæ vocatur **Geaignford**, & dedit eam sancto *Cuthberto*, & quicquid ad eam pertinet, à flumine *Tese* usque ad *Wheor*, & à via quæ vocatur **Deorestrete** usque ad montem versus occidentem. Et ultra fluvium *Tesæ* tria milliaria versus austrum: & sex versus occidentem. Et idem episcopus ædificavit duas villas, **Iteclif**, & **Wigeclif** ultra *Tese* & **Billingham** in Heorternesyre, & dedit eas sancto *Cuthberto*. Post hæc *Hosbertus* rex abstulit sancto *Cuthberto* duas villas **Wercewrthe** & **Tellemuthe**. Sed post spacium unus anni eripuit Deus ab eo vitam & regnum. Cui successit rex *Elle* qui bene promisit sancto Confessori, sed male egit: nam abstulit ab eo **Billingham**, & **Iteclif**, & **Wigeclif**, & *Creca*, & ideo ira Dei & sancti Confessoris accensa est super eum. Nam *Ubba* dux *Fresiorum* cum magno *Danorum* exercitu in regnum ejus venit, & in sancto die Palmarum apud *Eboracam* civitatem applicuit. Quod cum audisset *Elle*, qui tunc propter odium sancti *Cuthberti* in *Creca* morabatur, cum magna superbia surrexit, exercitum cum fratre suo *Osberto* congregavit, in hostem irruit: sed mox ira Dei & sancti Confessoris perterritus, cæso exercitu corruit, vitamque & regnum perdidit, sicut olim contigit *Sauli* regi filio *Cis*, qui cum bene promisisset Deo & *Samueli* prophetæ, mentitus est, & male egit: & iccirco in pugna contra *Philisteos* cum filio suo *Jonatha*, & melioribus filiorum *Israel* cecidit. Iccirco caveant reges & principes, ne mentiantur, & ne quid auferant sancto *Cuthberto*, nec consentiant auferentibus. Quia, ut ait sanctus *Paulus*, *Non solum peccant qui faciunt, sed qui consentiunt.* Priusquam *Scaldingi* venirent in *Anglicam* terram dederunt *Ceolvulfus* rex & episcopus *Esdred* sancto *Cuthberto* quatuor villas, **Wudecestre**, & **Hwittingham**, & **Eadwulfincham**, & **Ecgwulfingham**, & ecclesias harum villarum consecravit idem episcopus. Occiso *Elle*, & fratre ejus *Osberto* nullus de cognatione eorum regnavit, obtinente hoc apud Deum sancto *Cuthberto* in quem multum peccaverant, quia *Scaldingi* omnes prope *Anglos* in meridiana, & in aquilonali parte occiderunt, ecclesias fregerunt & spoliaverunt. Igitur *Haldene* rex *Danorum* in *Tinam* intravit, & usque Wyrteforda navigavit, omnia vastans, & contra sanctum *Cuthbertum* crudeliter peccans. Sed mox ira Dei & sancti Confessoris super eum venit. Nam adeo cœpit insanire ac fætere, quod totus exercitus suus eum à se expulit, & longe in mare fugavit, nec postea comparuit. Eo tempore sanctus *Cuthbertus* apparuit in nocte sancto abbati **Delvercestre** nomine *Eaddred*, talia ei injungens firmiter: Vade, inquit, super *Tinam* ad exercitum *Danorum*, & dic eis ut si volunt mihi obedientes esse, ostendant tibi emptitium quendam puerum cujusdam viduæ, nomine *Gudred*, filium *Hardacnut*, & summo mane tu da, & totus exercitus pro eo precium viduæ. Et hora tertia legale precium, hora vero sexta duc eum ante totam multitudinem, ut eum regem eligant. Hora vero nona duc eum cum toto exercitu super montem qui vocatur **Ospigedune**, & ibi pone in brachio dextro armillam auream, & sic eum omnes regem constituant. Dic etiam ei postquam rex effectus fuerit, ut det mihi totam terram inter *Tinam* & *Wirram*; &

An.Dñi

& quicunque ad me confugerit, vel pro homicidio, vel pro aliqua necessitate, habeat pacem per 37. dies & noctes. Hac visione certus, & rationabili beati Confessoris præcepto roboratus, ad barbarum exercitum sanctus ille abbas confidenter properavit, à quo honorifice exceptus eo ordine quo sibi injunctum fuerat fideliter executus est. Nam & puerum illum invenit, redemit, & magno totius multitudinis favore, regem constituit, terram & pacem accepit. Tunc *Eardulfus* episcopus detulit ad illum exercitum, & ad illum montem corpus sancti *Cuthberti*, super quod juravit ipse rex: & totus exercitus pacem & fidelitatem, donec viverent, & hoc jusjurandum bene servaverunt. Igitur exercitus ille quem *Ubba* dux *Fresonum*, & *Healdena* rex *Danorum* in *Anglicam* terram adduxit, in tres partes divisus est: una *Eboracam* civitatem re-ædificavit, terram in circuitu coluit, & ibi remansit. Alia vero quæ terram *Merciorum* occupavit, & tertia, quæ terram australium *Saxonum* invasit, per tres annos multa mala egerunt, omnesque regii generis interfecerunt, præter solum *Elfredum* patrem *Eadvardi* regis, qui his tribus annis in *Glestigiensi* palude latuit, in magna penuria. Quadam igitur die cum totam familiam suam misisset piscatum, præter uxorem, & unum familiarem ministrum, peregrinus quidam affuit, ad eum intravit, cibum petiit. Quod cum ex humana condescensione ei charitative largiri præcepisset, & nihil ibi esse ad totum diurnum victum, præter unum panem, & parum vini à ministro didicisset, Deo gratias egit, & utriusque medietatem ei libenter impartiri jussit. Quod cum minister devote implesset, & de gratiarum actione illius domino suo retulisset, citissime reversus, panem quidem integrum, & vinum repperit: illum vero non invenit, nec quomodo per paludes illas venisset, vel redisset, maxime cum ibi navis non esset, investigare potuit. Super hoc autem non parum admirante *Alfredo*, & cogitante, ecce hora diei nona reversa est piscatu familia, cum tribus navibus omnino plenis piscibus, asserentes plus illa die cepisse, quam tribus annis quibus morati sunt in palude. Lætus igitur, & de hoc eventu sollicitus, diem istum lætius & abundantius solito transegit. Factaque nocte cum uxore sua dormitum ivit. Illa vero somno occupata, dum *Elfredus* de diurno eventu sollicitus vigilaret, ecce lumen magnum sicut sol refulsit, & in ipso lumine senex sacerdos infulatus nigris quidem capillis habens in dextera manu Evangelii textum auro gemmisque ornatum, apparuit, vigilantem benedixit, & ab eo diligenter inquisitus quis esset, & quomodo nominaretur, Charc, inquit, *Elfrede*, lætus esto: ego sum ille cui hodie cibum præbuisti charitative, vocor autem *Cuthbertus* Christi miles. Esto robustus, & attende diligenter quæ dixerim tibi, & læto animo: nam ego deinceps ero scutum tuum, & amicus tuus, & defensor filiorum tuorum. Et nunc dicam tibi quid post hoc sit agendum. Surge summo diluculo, sona fortiter cornu tribus vicibus, ut inimici tui audiant & expavescant, & circa horam nonam habebis quingentos viros armatos: & hoc signo credas, quod post septem dies habebis Dei dono, & meo auxilio totum hujus terræ exercitum apud montem **Assandune**, in auxilio tuo paratum. Sicque contra hostes tuos pugnabis, & sine dubio eos superabis. Post hæc esto lætus & robustus sine timore, quia Deus tradidit inimicos tuos in manibus tuis, & totam istam terram, & regnum hæreditarium tibi & filiis tuis, & filiis filiorum tuorum. Esto fidelis mihi, & populo meo, quia tibi & filiis tuis data est tota *Albion*. Esto justus, quia tu es electus rex totius *Britanniæ*. Sit tibi Deus misericors, & ego sic tibi ero amicus tuus, ut nullus adversarius adversum te possit prævalere. Et hæc omnia acta sunt secundum hoc quod Spiritus sanctus dixit per os *David* prophetæ, *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ reges*. Et alibi. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*. Tunc *Elfredus* gratias egit Deo, & sancto *Cuthberto* propter misericordiam eorum, & perpetuum auxilium, secundum hoc quod dixit Deus ad *David* per os *Samuelis* prophetæ. *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum*. Et alibi. *Filii tui, & filii filiorum tuorum sedebunt super sedem tuam*. Sic visitavit, confortavit, docuit, juvit iste sanctus Confessor Christi *Cuthbertus Elfredum*, sicut olim, ut in *Anglica* historia legitur, sanctus *Petrus Eadwino* regi pagano crucem auream dextra gestans apparuit, se *Petrum* principem esse Apostolorum asseruit, coronam ostendit, & ut paganismum relinqueret, præcepit, & sic eum ubique victorem futurum prædixit, sicut etiam *Samuel David* regi fecit. Deinceps *Elfredus* rex fuit fortis, & lætus, quia sciebat se ubique fore victorem, quam diu viveret, per donum Dei, & auxilium patroni sui sancti *Cuthberti*. Itaque facto mane surrexit, ad terram navigavit, cornu suo tribus vicibus signum dedit, quo sonitu omnes amici ejus sunt exaltati: inimici vero humiliati. Itaque secundum verbum Dei circa nonam ipsius diei horam, congregatis ad eum quingentis de melioribus & charioribus amicis suis publice narravit, quid præcedenti nocte vidisset, & à sancto Confessore audisset, & qualiter ab eo confortatus esset. Asseruit etiam illis quod per donum Dei, & auxilium sancti *Cuthberti*, cui deinceps deberent merito obedire, hostes vincerent, & terram hæreditario jure obtinerent. Ammonuit eos etiam, ut secundum doctrinam beati *Cuthberti*, fugerent avaritiam, invidiam, longam iram, adulteria, perjuria, homicidia, et omnia mala: et ut essent Deo fideles, patientes, humiles, hospitales, eleemosinarii, misericordes, modesti, et ut haberent inter se sanctam fidem, et justitiam, et veritatem. Ammonuit etiam filium suum *Eadwardum* qui ibi erat, quod si vellet esse fidelis Deo et sancto *Cuthberto*, non ei esset timendum de inimicis suis. Tunc secundum verbum viri Dei, *Elfredus* in hostes irruit, eosque superavit, et regnum *Britanniæ* accepit, sancteque et juste omnibus in commune bonus, pauperibus et divitibus, bonis et malis, amicis et inimicis, secundum Evangelicum præceptum. Hiis et aliis quamplurimis virtutibus insignitus, postquam intellexit finem vitæ sibi adesse, diu regnans, et bona confectus senectute, vocavit hunc eundem filium suum *Eadwardum*, et per eum transmisit sancto *Cuthberto* duas armillas, et aureum thuribulum, monuitque eum diligenter, ut amaret Deum, et sanctum *Cuthbertum*, et speraret in eis, sicut et ipse semper speravit, et adhuc maxime sperabat. Igitur antequam Deus hunc fidelem sibi regem de hac vita vocaret, addita sunt quædam prædia ecclesiæ sancti Confessoris. Nam *Ethred* supradictus

An. Dñi

ctus abbas emit à præfato rege *Gudred*, et à *Danorum* exercitu, qui sibi sub eo terram diviserant, has villas, **Seletun, Horetun,** duas **Geodene, Holum, Hotun, Twillingatun,** et eas sancto *Cuthberto* contulit. Eodem quoque tempore bonus episcopus *Eardulfus* et abbas *Eadred* tulerunt corpus sancti *Cuthberti* de *Lindisfarnensi* insula, et cum eo erraverunt in terra, portantes illud de loco in locum, per septem annos, et tandem pervenerunt ad fluvium qui vocatur **Derwentmuthe**, et illud ibi in navi posuerunt, ut sic per proximum mare in *Hyberniam* transveherent. Tunc omnis populus ejus, qui eum diu erat secutus dolens quod eripiebatur pius eorum patronus, stans in littore flebat, et ululabat, eo quod et ipsi relinquebantur captivi, et captivus adducebatur eorum dominus. Tunc Deus magnum miraculum ostendit pro amore dilecti sui Confessoris: Orta siquidem in mari horribili tempestate, maximæ tres undæ in navim ceciderunt, et statim, mirabile dictu, aqua illa in sanguinem est conversa. Quo viso, episcopus et abbas ad pedes sancti viri ceciderunt, et timore perterriti, ad littus quantocius sunt reversi, et sanctum illud corpus ad *Crecam* detulerunt, et ibi à bono abbate, nomine *Geve*, charitative excepti quatuor mensibus manserunt, et inde sanctum corpus ad **Cuneceastre** transtulerunt. Eo tempore obiit rex *Elfredus*, et *Eardulfus* episcopus. Tunc *Eadwardus* diu sapienter à patre edoctus in regnum successit, et illud sapienter rexit, et *Cutheard* episcopalem cathedram apud **Cuncecestre** accepit. Eodem tempore *Cutheardus* episcopus fidelis emit de pecunia sancti *Cuthberti* villam quæ vocatur **Cetdesfeld**, et quicquid ad eam pertinet, præter quod tenebant tres homines, *Aculf*, *Edelbhrich*, *Frithlaf*. Super hoc tamen habuit episcopus et *Sacam* et *Socnam*. Emit etiam idem episcopus de pecunia sancti *Cuthberti* villam quæ vocatur **Bedlingtun**, cum suis appendentiis, **Nedertun, Grubba, Twisle, Bedbingtun, Sliceburne, Commer.** Tempore ejusdem *Edwardi* regis *Tilred* abbas de **Heresham** villam quæ vocatur **Iodene** australem emit. Cujus dimidiam partem dedit sancto *Cuthberto*, ut esset frater in ejus monasterio, alteram apud *Northam*, Ut ibi abbas esset. Eodem tempore *Bernardus* presbiter dedit villam suam nomine **Twinlingatun**, sancto *Cuthberto*, ut esset frater in ejus monasterio. Hiis diebus *Elfred* filius *Biritulfinci* fugiens piratas venit ultra montes versus occidentem, et quæsivit misericordiam sancti *Cuthberti*, et episcopi *Cutheardi*, ut præstarent sibi aliquas terras. Tunc episcopus *Cutheardus* pro charitate Dei, et amore sancti *Cuthberti* præstitit illi has villas, **Esingtun, Seletun, Worew, Horedene, Iodene,** duas **Scotun**, **Iodene** australem, **Holum, Hotun Twinlingtun, Billingham,** cum suis appendiciis, **Scurufatun.** Has omnes villas, sicut dixi, præstitit episcopus *Elfredo*, ut sibi & congregationi fidelis esset, & de his plenum servitium redderet. Quod & fideliter fecit, donec *Regenwaldus* rex venit cum magna multitudine navium, occupavit terram *Aldredi* filii *Eadulfi*, qui erat dilectus regi *Eadwardo*, sicut & pater suus *Eadulfus* dilectus fuit regi *Elfredo*. Fugatus igitur *Eldredus* in *Scotiam* ivit, *Constantini* regis auxilium quæsivit, illum contra *Regenwaldum* regem apud **Corebrige** in prælium adduxit. In quo prælio, nescio quo peccato agente, paganus rex vincit, *Constantinum* fugavit, *Scottos* fudit, *Elfredum* sancti *Cuthberti* fidelem, & omnes meliores *Anglos* interfecit, præter *Ealdredum*, & fratrem ejus *Ubtred*. Quibus fugatis & tota terra superata, divisit villas sancti *Cuthberti*, & alteram partem versus austrum dedit cuidam potenti militi suo qui vocabatur *Scula*, à villa quæ vocatur **Iodene**, usque ad **Billingham.** Alteram vero partem dedit cuidam qui vocabatur *Onalafballa*, **Iodene**, usque ad fluvium *Weorram*. Et hic filius diaboli inimicus fuit, quibuscunque modis potuit, Deo & sancto *Cuthberto*. Quadam itaque die cum plenus immundo spiritu cum furore intrasset ecclesiam sancti Confessoris, astante episcopo *Cuthbeardo*, & tota congregatione, Quid, inquit, in me potest homo iste mortuus *Cuthbertus*, cujus in me quotidie minæ opponuntur? Juro per Deos meos potentes *Thor*, & *Othan*, quod ab hac hora inimicissimus ero omnibus vobis. Cumque episcopus, & tota congregatio genua flecterent ante Deum & sanctum *Cuthbertum*, & harum minarum vindictam, sicut scriptum est, *Mihi vindictam, & ego retribuam*, ab eis expeterent: conversus ille filius diaboli cum magna superbia & indignatione voluit egredi. Sed cum alterum pedem posuisset jam extra limen, sensit quasi ferrum in altero pede sibi altius infixum. Quo dolore diabolicum cor ejus transfigente, corruit, suamque peccatricem animam diabolus in infernum trusit. Sanctus vero *Cuthbertus* sicut justum erat, terram suam recepit. Tempore supradicti *Eadwardi* regis, dedit *Wulfear* filius *Hweordinci* sancto *Cuthberto* villam, quæ vocatur **Bynnewhalle.** Eodem tempore *Edred* filius *Rixinci* equitavit versus occidentem ultra montes, & interfecit *Eardulfum* principem, ejusque uxorem rapuit contra pacem & voluntatem populi, & ad patrocinium sancti *Cuthberti* confugit. Et ibi tribus annis mansit, cum pace colens terram sibi à *Cuthbeardo* episcopo, & à congregatione præstitam, à **Cunceceastre**, usque ad **Dyrwente** fluvium, & inde usque ad *Werram* versus austrum, & inde usque ad viam quæ vocatur **Dorelcrete** in occidentali & australi parte, & villam super **Tese**, quæ vocatur **Geagenforda**, & quicquid ad eam pertinet. Hanc terram idem *Edred* cum fidelitate sancti *Cuthberti* tenuit, & censum fideliter reddidit, donec supradictus *Regenwaldus* rex congregato iterum exercitu apud **Corebrigee** pugnavit, ipsumque *Edred*, & maximam *Anglorum* multitudinem interfecit, et victor effectus, totam illam terram quam *Edred* tenuerat sancto *Cuthberto* abstulit, et dedit *Esbrido* filio *Edred*, et fratri suo *Elstano* comiti, qui in hoc prælio robusti bellatores fuerunt. Tandem maledictus ipse rex cum filiis, et amicis suis periit, nihil de his quæ sancto Confessori abstulerat secum præter peccatum tulit. Eo tempore *Eadwardus* rex plenus dierum, et confectus bona senectute filium suum *Ethelstanum* vocavit, eique regnum suum tradidit, et ut sanctum *Cuthbertum* diligeret, et supra omnes sanctos honoraret, diligenter inculcavit, notificans ei qualiter patri suo regi *Elfredo* in paupertate, et in exilio misericorditer subvenisset, et qualiter eum contra omnes hostes viriliter juvisset, et quomodo sibimet ipsi in omnibus necessitatibus suis evidentissime promptissimus semper adjutor fuisset. Qua ammonitione facta feliciter obiit. Igitur *Ethelstanus* rex magnum ex-

An.Dñi erdtum de australi parte eduxit, et versus aquilonalem plagam in *Scotiam* illum secum trahens ad oratorium sancti *Cuthberti* divertit, eique regia munera dedit, et inde hoc scriptum testamento composuit, et ad caput sancti *Cuthberti* posuit.

Carta regis Ethelstani.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Ego *Ethelstanus* rex, do sancto *Cuthberto* hunc textum Evangeliorum, 2. casulas, et unam albam, et unam stolam, cum manipulo, et unum cingulum, et tres altaris cooperimenta, et unum calicem argenteum, et duas patenas, alteram auro paratam, alteram Græco opere fabrefactam, et unum thuribulum argenteum, et unam crucem auro et ebore artificiose paratam, et unum regium pillium auro textum, et duas tabulas, auro et argento fabrefactas, et duo candelabra argentea, auro parata, et unum missalem, et duos Evangeliorum textus, auro et argento ornatos, et unam sancti *Cuthberti* vitam, metrice et prosaice scriptam, et septem pallia, et tres cortinas, et tria tapetia, et duas coppas argenteas cum cooperculis, et quatuor magnas campanas, et tria cornua, auro et argento fabrefacta, et duo vexilla, et unam lanceam, et duas armillas aureas, et meam villam dilectam **Wyremuthe** australem cum suis appendentiis, id est, **Werton**, **Uffenton**, **Sylces**, **Wyrthe**, duas **Weothehoppas**, **Byrdene**, **Seham**, **Setun**, **Daltun**, **Daldene**, **Heseldene**. Hæc omnia do sub Dei et sancti *Cuthberti* testimonio, ut siquis inde aliquid abstulerit, damnetur in die judicii cum *Juda* traditore, et trudatur in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus. Implevit etiam prædictas cuppas pecunia optima, et jussu ipsius obtulit totus exercitus ejus sancto *Cuthberto* 12. **hundred**, et eo amplius. Fratrem vero suum *Eadmundum* de sanctitate et fideli patrocinio sancti Confessoris diligenter prius edoctum fraterne commonuit, ut si quid sinistri sibi in hac expeditione eveniret, corpus suum sancto *Cuthberto* referret, et ei illud in die judicii depræsentandum commendaret. Post hæc abiit, feliciter pugnavit, prospere rediit, sapienter multis annis postea regnavit, tandem feliciter obiit. Quo defuncto *Eadmundus* frater ejus in regnum successit, magnum exercitum rursus congregavit, et in *Scotiam* properavit. In eundo tamen ad oratorium sancti *Cuthberti* divertit, ante sepulchrum ejus genua flexit, preces fudit, se et suos Deo et sancto Confessori commendavit, exercitus sexaginta libras optulit: ipse vero manu propria duas armillas aureas, et duo pallia Græca, supra sanctum corpus posuit: pacem vero et legem quam unquam meliorem habuit, omni terræ sancti *Cuthberti* dedit, datam confirmavit: et factus quasi alter *Abraham*, qui properans in hostes panem et vinum *Melchisedech* obtulit, Finita oratione multotiens se et totum exercitum beato Confessori commendans abiit. An.Dñi

---

De situ Dunelmi, *& de sanctorum reliquiis quæ ibidem continentur carmen compositum.*

IS ðeosburch, Breome, geond breotenrice steppa gestaþolad stanas ymbutan ƿundrum; geƿæxen, ƿeor, ymbeorn nad; ea yþum, stronge, ⁊ ðer inne ƿunaþ feola fisca, Kin, Onfloda gemonge ⁊ ðærge ƿexen is ƿuda fæstern, micel, ƿinnad in ðem ƿycum ƿylda ðeor monige in deopedalum deora nugerum; Is inþere byrieac bearnum gecyþed, ðe arferta eadig Cutberch ⁊ ðes clene cynninges heafud Osƿaldes engle leo, ⁊ aidan biscop, Eadberch ⁊ Eadfriþ ⁊ ðelegeferes; Is ðere nine midd heom; ⁊ ƿelƿold biscop, ⁊ Breoma bocera, Beda ⁊ Bosil abbot, ðe clene Cuþbert on gecheþe lerde, lustun, ⁊ heƿis lara ƿel genom, Eardreþ ⁊ ðem eadige inuþem minystre un arimeda reliquia ðe monia ƿundrum ge ƿurþaþ, ðes ðe ƿrit segeþ mid ðene drihnes ƿerdomes byde þi;

Incipit Epistola *Simeonis* monachi Ecclesiæ sancti *Cuthberti* *Dunelmi* ad *Hugonem* Decanum *Eboracensem* de Archiepiscopis *Eboraci*.

HÆc charissime pater & domine *Hugo* ecclesiæ S. *Petri* decane, ego *Simeon* servorum S. *Cuthberti* servulus sicut in veteribus libris hinc & inde invenire potui, de successione pontificum *Eboracensis* ecclesiæ breviter annotavi, jussa vestræ paternitatis utinam tam efficaciter prosecutus quam libenter. Præterea quod vos scire delectat, istos virtutum viros simul contemporaneos in ecclesia fuisse legimus *Northanimbrorum.* *Wilfridum* qui ætatis septuaginta annos habuit, episcopatus autem xlv. *Ceadda*, *Bosan*, *Eathan*, *Cuthbertum*, *Iohannem*, præclaræ sanctitatis pontifices. Præter hos ejusdem temporis erat beatus *Benedictus* constructor monasteriorum *Petri* & *Pauli* in **Wiramuthe** & in **Gyruum**, idem nutritor ab infantia & abbas venerabilis *Bedæ* doctoris. *Hilda* quoque abbatissa hoc tempore claruit. Ut autem aliquanto latius nobis noster *Beda* innotescat. Natus est anno ab incarnatione Domini DC. septuagesimo septimo anno qui est nonus annus adventus *Theodori* in *Britanniam*, uno anno post primam expulsionem beati *Wilfridi*, sancto *Cuthberto* tunc solitariam vitam agente. Natus est autem in territorio monasterii præfati, & cum esset septem annorum, traditus est à parentibus præfato abbati *Benedicto*, atque ut ipse de se attestatur, omnem usque ad finem vitæ in ejusdem monasterii habitatione peregit ætatem. Videtur autem quibusdam incredibile, quod in extremo mundi angulo vir qui nunquam maria transfretaverit ob addiscendam sapientiam, scolas philosophorum non frequentaverit, tanta eruditione clareat,

tanta

An. Dñi

tanta librorum compositione ubique mundo innotescat: sed hoc non esse mirandum, ipse docet qui inter DC. beatæ vitæ & mirabilis scientiæ monachos enutritus, quicquid scientiæ singuli habuerant, omne hoc ipse in unum sui cordis vasculum Spiritu sancto illuminante contraxerat. Habuerat præ oculis & copiam omnis generis librorum quos abbas suus *Benedictus* inter alia diversa ornamenta donatione apostolicorum *Vitaliani*, & *Agathonis* in monasterium suum contulerat. Præterea erat & eo tempore quo magna scientiæ studia floruerant in *Anglia*, quando *Theodorus* archiepiscopus & *Adrianus* abbas, peragrata insula, quaquaversum *Anglorum* gentes commorabantur scolas sacrarum simul & secularium literarum instituebat, ut quicunque cuperent erudiri haberent in promptu magistros qui docerent. Unde ipse *Beda* loquens de his: Indicio est, inquit, quod usque hodie supersunt de eorum discipulis qui Latinam Græcamque linguam æque ut propriam in qua nati sunt norunt. Ab his eorum discipulis prudens institutus adolescens in lege Domini meditabatur die ac nocte, ut etiam suos doctores ipse doctior supergrederetur. Ostendit ipse quod nec *Franciam*, nec *Italiam*, nec *Græciam* discendi gratia adierit, dicens ubi & à quibus quæ scripserat didicerit. Scribit enim in primo libro expositionis super *Cantica Canticorum*, In hoc opere lectorem admoneo, ne me superfluum judicet qui de natura arborum sive herbarum aromaticarum quæ in hoc volumine plurimæ continentur, juxta quod in literis antiquorum didici latius explicare voluerim; feci namque hoc non arrogantiæ studendo sed meæ meorumque imperitiæ consulendo, qui longe extra orbem, hoc est, in insula maris oceani nati sumus & nutriti: & quæ in primis partibus orbis, *Arabia* dico, & *India*, *Iudea*, & *Ægypto* geruntur, non nisi per eorum qui interfuerunt scripta nosse valemus. Anno ætatis suæ quinquagesimo nono languescens die Ascensionis Dominicæ, cum jam exitus ejus instaret, cœpit in oratione dicere antiphonam, *O rex gloriæ! Domine virtutum*, &c. usque ad finem. Adjunctaque laude sanctæ Trinitatis, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, cum nominatione Spiritus sancti, suum emisit spiritum, Anno Dominicæ incarnationis DCC. xxxv. qui est septimus annus *Ceolvulfi* regis, ad quem nuper ediderat historiam gentis *Anglorum*. Sepultus est eodem in loco quo gloriose conversatus, scilicet in **Gyruum**: sed postea ossa illius ad corpus sancti *Cuthberti* sunt translata.

627. ANno ab incarnatione Domini DC. xxvij. Rex *Eadwinus* prædicante *Paulino* baptizatus est. Qui *Paulinus* per sex annos continuos verbum Dei in *Northanimbrorum* provincia prædicabat. Anno enim DC. xxxiij. occiso rege *Cantiam* unde venerat rediit. Ipse *Eboracensis* primus præsul ab *Honorio* papa pallium acceperat ordinatus à *Justo* archiepiscopo. Recedente *Paulino Eboracensis* ecclesia per triginta annos proprium non habuit episcopum, sed *Lindisfarnensis* ecclesiæ præsules *Aidanus*, *Finanus*, *Colmannus* & *Tuda Northanimbrorum* provinciæ administraverunt pontificatum. Tertio autem anno episcopatus *Colmanni*, qui est tricesimus annus pontificatus *Scottorum* in *Anglia*, finito conflictu de observantia Paschali, missus est *Wilfridus* ab *Alfrido* rege in *Gallias*, ut ordinaretur episcopus cum esset annorum circiter triginta. Quo adhuc transmarinis in partibus demorante consecratus est in episcopatum *Eboracensis* ecclesiæ, jubente rege *Oswino*, *Ceadda* vir sanctus & tribus annis sublimiter regens ecclesiam. Dehinc ad monasterium suum in **Lestingaen** secessit accipiente *Wilfrido* pontificatum totius *Northanimbrorum* provinciæ. Interea mortuo rege *Oswino* successit filius ejus *Ecgfridus* in regnum. Qui post beatam *Etheldridam* quam nomine tenus conjugem primo duxerat, *Ermenburgam* sortitus est in matrimonium. In cujus corde malignus hostis sibi hospitium fecerat, ubi odiorum & invidiæ contra beatum *Wilfridum* conficiens fomenta, per linguam mulieris accendit animum regis ad expulsionem usque pontificis. Sed quia rex pontificem de sua sede præter consensum *Theodori* archiepiscopi pellere nequibat, mandavit archiepiscopo ut adesset. Auditis quas accusatores finxerant causis pulsus est ab episcopatu *Wilfridus* anno ab incarnatione Domini DC. lxxviij. qui est annus sui episcopatus duodecimus, & per decennium exulavit. Secundo autem anno regni *Alfridi*, qui post fratrem *Ecgfridum* regnavit, sedem & episcopatum recepit. Sed post quinque annos denuo accusatus ab eodem rege & plurimis episcopis præsulatus pulsus est. Tertio decimo secundæ expulsionis suæ anno *Hagustaldensis* ecclesiæ recepit episcopatum, beato *Johanne* jam pro defuncto *Bosan Eboraci* substituto. Quatuor post hæc annis supervixit beatus *Wilfridus* habens in episcopatu xlv. annos. Post quem suscepit præsulatum *Haugustaldensis* ecclesiæ venerabilis ejus presbiter *Acca*. Beatus vero *Johannes* cum majore senectute minus episcopatui administrando sufficeret, ordinato in episcopatum *Eboracensis* ecclesiæ *Wilfrido* presbitero suo, ipse ad monasterium quod in silva *Deirorum* est secessit, ibique in pace vitam terminavit, mansit autem in episcopatu xxxiij. annis. At *Wilfridus* peractis sui episcopatus xv. annis, successorem habuit *Ecgbertum*, virum de regio semine nobilem & industrium. Qui post *Paulinum* primus ab apostolica sede accepit pallium, septimo anno regni *Ceolvulfi* regis, centesimo tertio anno post discessum *Paulini*, hoc est anno Dominicæ incarnationis DCC. xxxv. quo anno venerabilis Doctor *Beda* obiit in **Gyruum**. Porro archiepiscopus *Ecgbertus* xxxij. anno accepti episcopatus defunctus successorem habuit *Albertum*, qui septimo accepti episcopatus anno ab *Adriano* papa acceperat pallium septimo anno *Alcredi* regis. Quo videlicet *Alberto* xiiij. anno sui præsulatus obeunte, *Eanbaldus* ordinatur pro illo anno Dominicæ incarnationis DCC. lxxx. regnante *Aelfwaldo*. Anno autem Dominicæ incarnationis DCC. xcvj. *Eanbaldus* xvij. sui archiepiscopatus anno moriens, alterum *Eanbaldum* qui ejusdem ecclesiæ presbiter fuerat successorem reliquit regnante rege *Osredo*. Post *Eanbaldum Vulsius* rexit archiepiscopatum, *Eanredo* regnante: moriens autem *Vulsius*, *Wimundum* habuit successorem præfato rege regnante. Cui xvj. episcopatus sui anno morienti, *Vulfhere* successit in archiepiscopatum. His temporibus infinita barbarorum manus, *Inguar* scilicet, & *Ubba*, & *Haldana*, cum omni exercitu *Danorum* & *Noragenorum* navibus adducta in *Angliam*, ferro & igne omnia vastaverunt. *Eboracum* veniens oppugnabat

An. Dñi

An.Dñi pugnabat civitatem, vaſtantes omnia per circuitum. Paulo ante adventum illorum *Northanimbrani* expulerant regem ſuum, ſubſtituto in regnum *Ella* quodam regii ſeminis extraneo. Sed inſtante neceſſitate revocaverunt expulſum, & tam ille quam alius qui pro eo ſubſtitutus fuerat coadunatis totis viribus *Northanimbrorum* apud *Eboracum* bella contra hoſtes agentes, non ſine magna inimicorum ſtrage. Reliquis qui ſuperfuerant, pagani præfecerunt ſub dominio ſuo regem *Ecgbertum* reconciliatis ab eis hoſtibus. Inter has ſtrages remotius ſe agebat epiſcopus *Vulferius* apud Addingeham in occidentali parte *Eboraci* in valle quæ vocatur Hwerverdale, ſuper ripam fluminis Hwerf, inter *Oteleiam* & caſtellum de Sciptun. Hac tempeſtate paſſus eſt ſanctus martyr *Eadmundus*. Poſt ſeptem annos *Northanimbrani* uno conſpirantes conſilio regem ſuum *Ecgbertum* cum epiſcopo *Vulfere* de finibus ſuis propulerunt, & quendam *Richſig* in regnum reſtituunt. Deinde poſt annum *Ecgberto* rege defuncto in ſedem ſuam & eccleſiam revertitur epiſcopus. Qui xlvij. accepti epiſcopatus anno vita diſcedens *Ethelbaldum* habuit ſucceſſorem, anno incarnationis Dominicæ DCCCC. *Ethelbaldus* vero quarto poſtquam acceperat pontificatum anno pallium accepit regnante *Eadwardo* filio *Elfridi* regis. Defuncto autem *Ethelbaldo* ſucceſſit *Lothewardus*: poſt quem *Vulſtanus* rexit eccleſiam regnante *Ealdredo* fratre *Ethelſtani* regis. Obiit autem DCCCC.lv. Dominicæ incarnationis anno. Cui ſucceſſit *Oſcbitellus*, & per ſexdecim annos eccleſiam regens habuit ſucceſſorem *Edwaldum*, regnante *Eadgaro* regis *Eadmundi* filio. Obiit DCCCC.lxx. Dominicæ incarnationis anno. Sed cum idem *Edwaldus* quietiorem vitam diligeret, *Oſwaldus* ſuſcepit eccleſiæ regimen anno incarnationis Dominicæ DCCCC.lxxj. ſequenti autem anno *Romam* veniens, à papa *Benedicto* pallium accepit. Poſt *Oſwaldum* iſti ſibi ordine ſucceſſerunt, *Aldulfus*, *Vulſtanus*, *Eelfricus*, *Kinſius*, *Aldredus*, *Thomas*, *Girardus*, *Thomas*, *Turſtinus*, *Willielmus*, *Henricus*, *Rogerus*.

Simeon *de obſeſſione* Dunelmi, *& de probitate* Ucthredi *Comitis*, *& de Comitibus qui ei ſucceſſerunt.*

ANno ab incarnatione Domini DCCCC.lxix. regnante rege *Anglorum* *Ethelredo*, *Malcolmus* rex *Scottorum* filius *Kynedi* regis congregato totius *Scotiæ* exercitu provinciam *Northanimbrorum* cædibus & incendiis devaſtans, *Dunelmum* obſidione circumdedit. Quo tempore *Alduno* epiſcopatum ibidem regente, *Waltheof* qui Comes fuerat *Northanimbrorum* ſeſe in Bebbanburc incluſerat. Fuerat enim nimiæ ſenectutis, ideoque in hoſtes nihil virtutis facere poterat. Cujus filio ſcilicet *Vcthredo* magnæ ſtrenuitatis juveni & militiæ aptiſſimo filiam ſuam nomine *Ecgfridam*, *Aldunus* epiſcopus dederat uxorem, & has villas de terris eccleſiæ ſancti *Cuthberti*, ſcilicet, Bermetun, Skirningheim, Eltun, Carltun, Heaclif, Heſeldene, cum ea ſub illa conditione donavit, ut ejus filiam quamdiu viveret in conjugio cum honore ſemper ſervaret. Videns juvenis præfatus terram ab hoſtibus devaſtatam, & *Dunelmum* obſidione circumdatam, & contra hoc patrem ſuum nihil agere, adunato exercitu *Northimbrorum* & *Eboracenſium* non parva manu, *Scottorum* multitudinem pene totam interfecit, ipſo rege vix per fugam cum paucis evadente. Interfectorum vero capita elegantiora crinibus, ſicut tunc temporis mos erat, perplexis fecit *Dunelmum* tranſportari, eaque à quatuor mulieribus perlota per circuitum murorum in ſtipitibus præfigi, mulieribus autem quæ ea laverant mercedem dederant vaccas ſingulis ſingulas. His auditis, rex *Ethelredus* vocato ad ſe juvene præfato, vivente adhuc patre *Waltheof*, pro merito ſuæ ſtrenuitatis & bello quod tam viriliter peregerat, dedit ei comitatum patris ſui, adjungens etiam *Eboracenſium* comitatum. Reverſus autem *Vcthredus* domum filiam *Alduni* epiſcopi dimiſit, & quia eam contra hoc quod promiſerat & juraverat abjecit, pater puellæ, videlicet epiſcopus, terras ſupradictas eccleſiæ quas cum ea donaverat ab *Vcthredo* recepit. Dimiſſa ſicut dictum eſt epiſcopi filia, *Vcthredus*, civis divitis nomine *Styr* filii *Vlf* filiam nomine *Sigen* duxit uxorem, quam pater ſuus ideo ei dedit ut *Turbrandum* ſibi inimiciſſimum interficeret. Poſtea vero illo, ſcilicet *Vcthredo*, proficiente magis & magis in re militari, rex *Ethelredus* filiam ſuam *Elfgivam* ei copulavit uxorem. Ex qua habuit filiam *Aldgitham*, quam pater in conjugium dedit *Maldredo* filio *Crinan Tein*, ex qua *Maldredus*, *Coſpatricum* patrem *Dolphini* & *Walteofi*, & *Coſpatrici*. Filiam autem *Alduni* epiſcopi quam Comes *Vcthredus* dimiſerat, quidam *Tein* in Everwicſhire, *Kilvert* filius *Ligulfi* accepit uxorem, de qua genuit filiam nomine *Sigridam*, quam accepit uxorem *Arkil* filius *Ecgfridæ*, ex qua genuit filium nomine *Coſpatricum*. Qui *Coſpatricus* accepit uxorem filiam *Dolfini* filii *Torfini*, de qua genuit *Coſpatricum*, qui nuper debuerat pugnare contra *Walteof* filium *Eilſi*. *Kilvert* filius *Ligulfi* dimiſit filiam *Alduni* epiſcopi ſcilicet *Ecgfridam*, quam epiſcopus pater ejus juſſit ſtatim *Dunelmum* venire. Quæ patris ſui juſſis obtemperans cum Bermetun, & Skirningheim, & Eltun, quas in propria manu habebat, rediit, & eccleſiæ, & epiſcopo ſuas proprias terras ſecum reddit, & poſtea velamen accepit, quod & bene ſervavit uſque ad extremum ſui diem, & ſepulta in cœmiterio *Dunelmenſi* diem retributionis expectat. Ut autem de morte *Vcthredi* Comitis dicatur aliquid, paululum ad ſuperiora redeundum eſt. *Swein* rex *Danorum* fugato in *Normanniam* rege *Anglorum* *Ethelredo* regnum ipſius invaſit. Sed poſt breve tempus illo mortuo, rex *Ethelredus* in regnum ſuum rediit, copulata ſibi in conjugium *Emma Ricardi* Comitis *Normannorum* filia. Poſt aliquantulum temporis *Cnut* filius ſupradicti regis *Danorum Swein*, cum infinita multitudine veniens in *Angliam* regnaturus, ad ſupradictum Comitem miſit *Vcthredum*, rogans, ut ad ſuum auxilium contra regem *Ethelredum* cum omnibus quos poſſet ſibi occurreret, totum honorem ſuum & multo majorem ſub ipſo habiturus ſi eum adjuvaret. Erat enim idem Comes magnæ potentiæ, utpote comitatum *Eboracenſium* & *Northanimbrorum* habens. At ille nullo modo id facere volens reſpondit: peſſimi hominis eſſe talia contra dominum & generum ſuum facere. Nullius rei gratia, inquit, hoc agere volo, quia nec debeo; *Ethelredo* regi quamdiu vixerit fidem ſervabo.

vabo. Est enim dominus meus & socer, cujus dono divitias & honores satis habeo. Illius traditor nunquam ero. Itaque *Cnut* nullum de *Vchtredo* auxilium habuit. Defuncto autem rege *Ethelredo*, cum totius *Angliæ* regnum *Cnut* arripuisset, ad prædictum Comitem misit præcipiens, ut ad se sicut ad dominum suum veniret. Ille accepta securitate eundi & redeundi perrexit. Die statuto cum intrasset ad regem de pace locuturus, per insidias cujusdam potentis nomine *Turebrant* cognomento *Hold*, milites regis qui post velum extensum per transversum domus absconditi fuerant, subito prosilientes loricati in **Wiheal** Comitem cum suis xl. viris principalibus qui secum intraverant obtruncaverunt. Quo occiso, frater ipsius *Eadulf* cognomento *Cudel*, ignavus valde & timidus ei successit in comitatum. Timens autem ne *Scotti* mortem suorum quos frater ejus, ut supradictum est, occiderat, in se vindicarent, totum *Lodoneium* ob satisfactionem & firmam concordiam eis donavit. Hoc modo *Lodoneium* adjectum est regno *Scottorum*. Sed *Eadulfo* post modicum mortuo, *Aldredus* quem prædictus Comes *Vchtredus* genuerat ex *Ecfrida Alduni* episcopi filia de qua supradictum est, solius *Northumbriæ* comitatum suscepit, patrisque sui interfectorem interfecit *Turebrandum*. Hujus *Turebrandi* filius *Carl* & *Aldredus* Comes gravibus exagitati calumpniis, dum hinc & inde utrinque insidiarentur, tandem amicorum instantia reducti in concordiam, alterna sese satisfactione mediantibus amicis placabant: atque adeo in amorem alterutrum sunt adunati, ut fratres adjurati *Romam* simul tenderent. Sed diutina maris tempestate impediti, cœptum iter relinquentes domum sunt reversi. *Carl* magnifice satis & accurate Comitem suscepit in domum suam, sed post exhibita convivia dum eum nihil mali suspicantem quasi honoris gratia deduceret, in silva quæ **Riscwde** vocatur interfecit, ubi usque hodie locum occisionis ejus parvula de lapide crux ostendit. Interjecto tempore nepos *Aldredi* Comitis Comes *Waltheof*, erat enim filius filiæ illius, missa multa juvenum manu avi sui interfectionem gravissima clade vindicavit. Erant namque filii *Carl* convivantes simul in domo fratris sui majoris in **Seteringetun** non longe ab *Eboraco*; quos inopinate qui missi fuerant præoccupantes sæva clade simul peremerunt præter *Cnutonem*, cui pro insita illi benitate vitam permiserunt. *Sumerlede* qui usque hodie superest ibi non aderat. Deletis filiis & nepotibus *Carli* reversi sunt, multa in variis speciebus spolia reportantes. Sed ut ad superiora redeat stilus. Comes *Aldredus* genuit quinque filias, quarum tres eodem nomine *Ælfledæ* vocabantur, quarta *Aldgitha*, quinta *Etheldritha* nominabatur. Ex una *Elfledarum Siwardus* Comes genuit Comitem *Waltheofum*. Et cum ipsa *Elfleda* esset Comitissa quoniam erat filia *Aldredi* Comitis, & ipse filius *Vchtredi* Comitis & filiæ *Alduni* episcopi, acclamavit ipsa jure hæreditario has supradictas terras, **Bernetun**, **Kyrningein**, **Eltun**, **Carltun**, **Heaclif**, **Heseldene**, quas Comes *Siwardus* maritus suus ei donavit, & filio suo *Waltheofo* comitatum *Northymbrorum* dedit, sicut ipsius *Waltheofi* avus scilicet Comes *Aldredus* habuerat. Mortuo *Siwardo* Comite & Comitissa *Ælfleda* filia *Aldredi* Comitis werra surgente terræ illæ vastatæ sunt. Post multum tempus *Arkil* filius *Ecgfridæ* de quo supra dictum est, qui acceperat uxorem *Sigridam* filiam *Kilverti*, & *Ecgfridæ* filiæ *Alduni* episcopi, sibi arripuit illas terras jam vastatas & inhabitavit. Uxor vero illius *Sigrida* moriens, dedit **Heseldene** sancto *Cuthberto*, & **Heaclif**, & **Carltun**, quas adhuc ecclesia possidet. *Arkil* filius *Fridegisti*, & *Eadulf* Comes, *Arkil* filius *Ecgfrith*, hi tres habuerunt *Sigridam*. Postea *Willielmo* rege veniente in *Angliam*, ipse *Arkillus* fugiens exul factus est. Sicque iterum terra ipsa vastata remansit. His ita peractis, quidam *Tein* in **Eoverwicschire** nomine *Orm*, filius *Gamellonis* accepit uxorem unam ex quinque filiabus *Aldredi* Comitis *Etheldritham*, ex qua genuit filiam nomine *Ecgfridam*, ex qua *Eilsi* de *Teise* genuit *Waltheof*, & duos ejus fratres, & *Edam* sororem eorum. Et quia illa *Ecgfrida* erat de genere *Aldredi* Comitis, & filiæ *Alduni* episcopi, hæreditario jure ipsa *Ecgfrida* cum marito suo *Eilsi* arripuit **Bermetun** & **Skirningeim**.

INCIPIT HISTORIA SANCTÆ ET ſuavis memoriæ *Simeonis* monachi & præcentoris eccleſiæ ſancti *Cuthberti Dunelmi* de regibus *Anglorum* & *Dacorum*, & creberrimis bellis, rapinis & incendiis eorum; poſt obitum venerabilis *Bedæ* presbyteri fere uſque ad obitum Regis primi *Henrici* filii *Willielmi Nothi* qui *Angliam* adquiſivit, id eſt CCCC.xxix. annorum & iv. menſium.

Incipit paſſio ſanctorum Ethelberti *atque* Ethelredi *regiæ ſtirpis puerorum.*

An. Dñi 616. ANno ab incarnatione Dominica DC.xvj. qui eſt xxj. ex quo ſanctiſſimus *Auguſtinus* cum ſociis ad prædicandum miſſus eſt, *Ethelbert* rex *Cantuariorum* poſt regnum temporale quod L. & vj. annis glorioſiſſime tenuerat, æterna cœleſtis regni ſubiit gaudia. Erat autem idem rex filius *Irmirici*, cujus pater *Octa*, cujus pater *Oiric*, cujus pater *Hengeſt*, qui cum filio ſuo *Oiſc* à *Wirtigerno* rege invitatus *Britanniam* primus intravit, ut *Beda* luculento deſcribit ſermone. *Eadbaldus* vero filius *Ethelbyrhti* regni gubernacula ſuſcepit, qui genuit duos filios *Eormenredum* atque *Erconbyrhtum*. *Eadbaldus* rex tranſiens ex hac vita, *Erconberto* ſceptra dereliquit imperii. Hic primus regum *Anglorum* in toto regno ſuo idola relinqui ac deſtrui præcepit; ſimul & jejunium quadraginta dierum obſervari principali auctoritate juſſit, cui natus eſt filius nomine *Ecgbertus*. Natique ſunt *Eormenredo Ethelbertus* atque *Ethelredus*; Quorum vitam & paſſionis triumphum in exordio noſtræ hiſtoriæ placet inſerere, & gloriam ſanctitatis eorum demonſtrare.

ERat namque rex *Ethelbyrhtus* perfectus in imperio glorioſæ poteſtatis, qui delectatus ſummopere verbis divinæ agnitionis, tinctus eſt baptiſmate ſalutis. Cujus ſtudio vel ſagaci auxilio ubique eccleſiarum Dei diffuſus eſt ſtatus, & rerum ſuarum collatione fidelium roboratus extitit conventus. Unde regni monarchia ſolertiſſime pro ſibi illato poſſe diſpoſita, vocante (ſequi enim inter omnia fecerat) juſti remuneratoris clementia carnalibus privatur, & ad ardua ætheris cum ſanctis regnaturus ſuſtollitur. Huic vero in regiminis ſumminiſtratione ſuccedit filius *Eadbaldus*, ſicut ſuperius præfati ſumus, de quo procreantur bini regalis ſtirpis filii, *Eormenredus* & *Erconbyrhtus*, quorum junior imperialis principatum regni patre diſponente ſuſcepit. Poſt autem *Erconbyrhti* deceſſum, filius ipſius nomine *Ecgbyrhtus* illud potenter gubernavit. *Eormenredus* vero major abſque imperii dominio in hujus caducalis vitæ permanſit volubili ſtadio: cui juſto ex juſtiſſima conjuge nati ſunt filii duo, qui nutriti in herili cœleſtis regis palatio, multimodis ſunt ditati æternæ gloriæ munere regio, quorum unus onomate nituit *Ethelredus*, alter vero vocabulo fulſit *Ethelbyrhtus*. Namque in eorum natali ſanctiſſimo, cuncti ut remur lætati ſunt beatorum ſpirituum ordines in cœlo, quia quos in terris deſtinari conſpiciebant, ipſos fortiores poſt hujus vitæ gravia certamina ad ſe redituros videbant. Gaviſa eſt telluris ſublimitas, ſe ornari ſentiens duplicis doni gratia, & quia ex nimio multatur contrariorum infortunio, ſe ſemper ſperat inmeliorari tali ſubſidio. Gratulatur inſuper & mater ſancta eccleſia, dum ſui tanto ſponſi illuſtratur dotalicio, quo & meritorum luce melius reſplendeat, & ſemper in ſanctioris rectiſſimum æquitatis culmen creſcat. Hujus nempe præcellentis doctrinæ utero traditi, ut ſine accuratis diſciplinæ magiſtralis loquamur eloquentiis, primo omnium in ſereniſſimo ſanctæ meditationis illius ſacrario, nitido ſalutaris aquæ ſunt abluti baptiſterio, in cujus puri ſeptem gradibus liquoris, ſeptem ſunt ſortiti dona Spiritus ſancti, epiſcopali benedictione perfuſi, & ſancto criſmate delibuti. Quibus undique decentiſſime fulti, vivere ſtuduerunt virgines & corpore ſancto tenerrimi, ſeptenis dierum curriculis, ut ſeptem ſepties agmentatis & monade ſuppoſito, ſingularis in præſenti vita adquirerent fructum jubelei, hoc eſt annum æternæ felicitatis. Hoc deinde inſignium illuſtri cura virtutum duplicato corpore & anima, poſt peractum vitæ curſum, fructum caperent centeſimum ſacratiſſimis virginibus conſecratum. Egregia namque inſignes forma ſanctitatis, aptiſſimis devincti caritatis radiis, cernuæ locupletes humilitatis officiis, inevincibilis ter beati patientiæ titulis, largis pro poſſe fungentes elemoſinarum ſtudiis, indeficientis præcordialibus orationis compti privilegiis, & plurimis patris ſpirituum debriantur bonitatum ſpeculis. Quia ergo plantaria virtutum naturaliter eis inſita pro noſtra capacitate prælibavimus, nunc brevi notationis ſerie aggredi temptamus, qualiter ad gaudia cœleſtis patriæ per coronam martyrii vocantur.

IGitur utriſque eorum parentibus ab hujus vitæ miſeria decedentibus cum adhuc juvenilis potirentur imbecillitate ætatis, *Ecgberhto* regi germano conſobrino ſuo ſunt traditi, qualiter & ſolertis prudentiæ educarentur exercitiis, & humanæ infirmitatis ſuſtentarentur ſolatiis. Talibus vero piorum conaminibus non defuere iniquæ venena jaculationis, quæ ſemper adverſus filios Dei per filios diffidentiæ telis invidiæ armatur. In regali namque palatio homo quidam peccati & filius inventus eſt perditionis, membrum diaboli necnon domus *Zabuli*, qui ſeculi vanis tumidus pompis, munificentiaque regali redimitus, nec Deum timebat nec hominem reverebatur. Hic cum principe cum pro nimia ambitione honoris ſuper omnes conſiliis fungeretur,

retur, tum pro fætido humanæ levitatis favore in vanum tollebatur. *Aman* super *Mardocheum* ignicomis mortiferæ vexationis furcis stimulabatur, quibus ipse postmodum insperate vinctus suspenderetur. Vocabatur porro convenienti sibi nomine *Thunur*, quod Latina interpretatione sonat, tonitrus. Furiis namque teterrimorum spirituum morbidis indesinenter vexabatur, quorum horridis fragoribus in inferni tartarum demergeretur. Videns ergo felices quos supra taxavimus vivere feliciter, sordidarum scabenti deturpatus meditationum prurigine, in cœnoso mentis impiæ volutabro cœpit cogitare, quibus adinventionum ruderibus eos neci posset tradere. Unde canino dente apud plurimos aulicorum eorum præconia præsumebat rodere, vecordique in calumpnia ipsorum duci talia proferre. *Cum rex serenissime strenua mente, sollerti opere, perspicacis sensus valitudine ac vigorabili tui potentatus lance, largissima regnorum tuæ majestati subjacentium sinuamina prudentissimo æquitatis disponantur libramine, est quam preciosum, ut non tantum stabili nunc virga regni recte moderetur, sceptrumque orbis status gubernetur, quam pulcherrimæ tuæ propagini prospiciat incolume pacis decus. Non enim tantum tui cura sollicitationum nebulis agitareris, nisi clarissimorum tuæ dignitatis successurorum speciebus natorum optimis delectareris. Quapropter operæ precium ducimus, ut semita tranquillitatis eis prospera redimatur, quo & res publica ipsis successura nullo turbinum fluctu quatiatur, nullis discordiarum angoribus vacilletur. Cuncta eis bonis omnibus exuberans arrideat felicitas, lætitiæ pleniter inditis perseverabilis affluat jocunditas. Videre autem videor, ut magna hujus salubritatis oriatur penes te injuria, quia nutris cum diligentia qui aliquando sibi usurpare præsument tui regni fastigia, mutabuntque; diligenter eis exhibes talia, in tui tuorumque posterorum inutilia. Ex assistentibus tuæ celsitudinis loquor* Ethelredo *&* Ethelbyrhto *tyrunculis, qui magis in aumento tuæ liberorumque crescunt dampnationis quam cujuslibet tuæ provectionis. Ergo perquisita directi ominis scientiola qua æqua promoveatur in eos rationis sententiola; consultum communis crederem esse utilitatis tuæ, ut aut eos in longinquum dirigi exilium jubeas regionis, aut citissime tradi mihi sinas jugulis.* Rege hæc dissimulante, utraque se nolle denegante, illo tamen obnixe ut fieri permitteret stimulante, & hoc sæpius repetente, dum tepide & non argute prohibuit, audaciæ temeritatem ut perderentur intulit. O quam subdola semper in insontes perfidorum calliditas! O quam inmitis fraudulentorum in innocentes sævicia! Nulla lenis gratiatissima pietatis cura, non eis ulla mansuetudinis intersunt viscera. Sola quæ meditantur acerba, quæ portant venenis similia. Quid plura? mortifera idem in se ipsum armatur pestifer turbo nequitia, qua absente regis præsentia manus nisus est extendere in Deo cernua innocentium colla.

HAC igitur invidi persecutoris infestatione martyres Christi coronati sunt palma victoriæ, & à Christo suscepti in prædio perhennis vitæ lætantur cum angelis cœlestis patriæ. Preciosa vero tantorum membra agonistarum jussit inhonestis subselliorum locis humo contegi regalium, credens latere diu cunctis quod peregerat stupidæ commentum perversitatis nequitia scelesti interemptoris. Porro nullo eis indulto fletus suspirio, nullo decem cordarum reboante officio, non hymnorum pulcherrimo *Ambrosiano* titulo, nec *Gregoriano* potius dulcis armoniæ organo; non defuere summæ deitatis tamen multiplicis virtutis exenia.

ETenim intempesta noctis quiete visa est divinitus chorusca super aulam palatii regis fulsisse luminis columpna, quæ illustratione insolita plures turbavit ex regis familia. Dantesque fragorem clamoris in admiratione nimia expergefactus est rex, & hoc minime cognoscens surrexit à stratus sui cubiculo, & iter paravit ad nocturnales matutinorum hymnos. Cum digressus à domo, videt orbem novi splendoris incanduisse albedine, cujus procreatio diffluebat à præfato lucis mirabili solio. Enimvero tam recentis stupefactus intuitu, mentis agitari cœpit sollicitus Rex cogitationibus, & ubi essent quos pridie præviderat, & de confabulatione perdendorum martyrum quam minister iniquitatis cum eo jamdudum habuerat, movebatur siquidem meditatione acerrima. Tunc celerrime ascito tanti criminis auctore sciscitatur qua forent propinqui sui positi regionis longinquitate, quorum non fruebatur præsentiæ inclita pulchritudine. Iniquissimo sane surdas his punctionibus aures præbente carnifice, atque *Cain* voce superbo mentis supercilio se nescire turpiore grunniente, minaci vultu quippe ut perterritus divinæ lucis claritate, ei fertur talia inculcavisse, *Tu mihi plurima de eis semper sermocinatus es bonis contraria, tu de eorum exilio mala, tu de internicione nefaria, tu adversus eos multa mordebaris insania. Tibi pleniter enarrare nostræ sollertiæ oportet nequissime, qualiter inveniantur quos gravi insectabaris odii zelo, corrupta mente.* Ad hæc ille furcifer sentina malitiæ fætidus: *Sub tua*, inquit, *mortua eorum jacent cadavera loco sedis domus.* Princeps quid ageret? Perculsus namque timoris ingenti turbine, quia in parte torquebatur mordaci macula alis conscientiæ, dum fortiter non restitit bonitatis hosti, & quia vindicare nequibat quod peractum injuste fuerat, stupens inhærebat, in quantumque poterat pœnitebat. Aurora itaque diei terris illucescente, convocatis quibus ad præsens innitebatur comitibus regnique sui principibus cum episcopis, in quibus supereminebat archipræsul *Dorovernensis* multæ beatitatis vir, vocabulo *Deus dedit*, ad locum præfatorum innocentum concitus pergit, terram suffossorio avellit, corporaque sanctissima indecenter jugulata ac inhoneste condita detegit. Heu quam surda aure tunc mentis constitit si non flevit, cum filios avunculi sui innocentes perditos conspexit! Heu quam ferreo usus est pectore si dum propinquos carnis suæ felici sanguinis vidit tinctos rubore, non tangitur cordis dolore! Heu quam gravi lacrimarum potuit suffundi imbre, dum tantæ nobilitatis flores inclitos tam futili vidit traditos sepulturæ!

IGitur cum hominum exequiis etiam non defuerunt magnalia perpetuæ deitatis. Coronatos namque in regni æternitatis solio etiam hic visitare dignatur miro potentiæ suæ miraculo. Talia gerebantur in villa regali quæ vulgari dicitur **Eastrige** pronunciatione. Cum ergo sanctorum preciosissima innocentum corpora terræ secreto forent superstatu-

ta

ta feretro, propoſitum eſt ut delata in urbem *Cantiæ*, Chriſti ſepelirentur in monaſterio; & moveri non quiverunt ab illo in quo ſtatuta fuerant loco. Propoſitum eſt ut ad S. *Auguſtini* ferrentur eccleſiam, ſiquidem levari nequiverunt. Ad plurima quoq; & honorabilia portare decreverunt loca & tumbis appoſitarum manuum deficiebant brachia. Tandem ſalubri reperto conſilio, ut ad famoſiſſimum geſtarentur monaſterium *Waerinenſe* vocitatum, tam citiſſimæ agilitatis inſperato levantur officio, ut nihil honeris videretur in geſtamine diu deſiderato. Quo cum perventum fuiſſet, cum pulcherrimis hymnorum cantilenis, lenibuſque pſalmorum melodiis, multis reſonantibus choris & jubilationum cymbalis ſuſcipiuntur, traduntur que principalem retro aram ſepulturæ decenti. Hic multis annorum curriculis eis poſitis, excelſus Dominus qui humilia reſpicit & alta à longe cognoſcit, eos creberrimis ditare miraculis voluit, de quibus duo poſterorum notitiæ nunc popalare præſenti ſermone [ſtatuo.]

Accidit ut quidam alterius bonis cæcatus ovem cujuſdam pauperis tolleret ſecretius, quam geſtans in humeris, ligatis pedibus, deferre gliſcebat ſecus arciſterium ſanctorum martyrum, ſed non potuit. Portari ibidem potuit, ſed dehinc vehi non valuit. Reus itaque hujus ſceleris continuo fruſtratur flatu vitali, proſterniturque mortuus, humi ovem viventem habens in manibus, eo inſequente cui furtum fuerat illatum. Recipit innocens proprium, dimittit reum morte præventum ſubitanea ſanctorum ultione innocentum. Continuo currens ad æditum ſciſcitatur ſi peremerit latronem illum: à nullo mortali didicit jugulatum. Acceptaque licentia reportandi quod ſuum fuerat, lætus & hilaris revertitur in ſua, Deo ac ſanctis ejus multas gratias agens.

Igitur quoniam paſſiones ſanctorum martyrum prout potuimus ſtrictim prælibavimus, reſtat quomodo divina ultio ſuper iniquiſſimum Judicem piiſſunæ necis eorum auctorem pervenerit, breviter tangamus. Fuerat eis ex paterno maternoque ſoror procreata ſemine *Eormenburga* vel *Domneva* nomine, quam habebat in conjugium copulationis legitimæ Rex *Merciorum Mearwoldus* nomine, quam *Ecgberhtus* rex ad ſe miſſo legationis ſuæ gerulo diſpoſuit vocare. Quæ veniens, ſuſcipitur ab omnibus primatibus illius regionis uti dignum erat honorabili perſpicuæ ambitionis dignitate. Decernens itaque eam honorare, ut quodcunque vellet honeſtatis ſibi competentis in poteſtatis ſuæ ditione rogaret, & ſine mora acciperet, ſancta mulier humili reſponſione ſubinfert, ut tantum terræ illi concederet quantum cerva quam ſibi nutrierat, in una die divino inſtinctu pede peragraret. Rex vero gratanter continuo jubet in craſtinum præparari comitum agmen, quo fretus, navibus ad inſulam **Tenet** dictam faceret callem. Quo poſiti, ipſaque cum cerva inſulam navigio ingreſſa, viam cerva luſtrandi arripit, à principeque & Chriſti famula cum plebe militari inſequitur equis. Jam ex parte quam plurima circuiuita, nefandus carnifex turbatur invidia, & quaſi pro fidelitate Regis cui nichil remanere videbatur ex ipſius vaſtitate amena, cœpit quaſi in viis ejus compatiens garrire talia, *Cum cuncta peragas perſpicacis prudentiæ gubernaculo, quare hoc brutum animal ſicut aliquid magni gerat ſequeris inceſſu devotiſſimo?* His dictis, deitatis ſummis perculſus jaculis, ex ſonipede ruit. Continuo ſuſcipitur cum armis equoque nimis nimiumque infelix *Thunor* novo terræ hiatu, ac nimio terrore rex cum omnibus ſuis commilitonibus correptus, operiri concite jubet horrendo lapidum acervo ipſius corpus, anima perhenni ſervata incendio, baratri cenoſis ignibus, de quibus dictum eſt pœnis, *Tranſibunt animæ de pœnis nivium ad calorem nimium.* Qui locus à tranſeuntibus **Thunerhleap** vocatur taliq; vocabulo potitur. Talibus ſtupidæ mortis officiis inſano laniſta utente, ac pro deliciis tormentorum pœnas luente, prædicta fera quantum divina voluntas conceſſit, eis comitantibus iter fecit, & ſic gradum fixit mirantibus cunctis. Rex quod ſpoponderat, viſo territus miraculo fecit, manu propria formavit, ſicque domum rediit.

Mulier vero ſanctæ virtutis amica ac Deo valde electa, in hac inſula eccleſiam almæ Dei genitricis *Mariæ* perpetuæ virginis in memoria innocentum *Chriſti* martyrum fratrum ſuorum conſtituit, filiamque ſuam bonæ indolis virginem *Mildrydam* appellatam, eccleſiaſticis in tranſmarinis partibus diſciplinis eruditam, poſtmodum ibi conſtituit, cum ſeptuaginta ſanctimonialibus à ſancto archiepiſcopo *Deuſdedit* conſecratis, inibique congregavit. Ibi ergo beatæ genitrix *Mildritha* poſt excurſum plurimorum annorum, poſt exhibitionem bonarum virtutum, poſt ædificationem plurimarum mentium virorum & virginum quas in Chriſto confortavit, cum lampade juſtitiæ à Chriſto meruit audire, *Surge, propera amica mea, veni de* Libano, *veni, coronaberis.* Cujus anima ad cœli deducta palatium, à Chriſto percipit inmarceſcibilia victoriæ dona, cum eo ſanctiſque ejus regnatura in perhenni gloria. Sane in monaſterii regimine ſuccedit inclita ejus ſoboles, quam educaverat decentiſſime, nobilis & in Chriſti ſervicio non deficiens *Mildrytha* prædicta, ſanctiſſima virgo, multa fulgens miraculorum gratia.

Unde unum narramus miraculum, quod ſine dubio confirmat quia fecerat ei Dominus plurima quæ ſunt mortalibus inedicibilia. Quadam namque temporis ſerie laſſeſcentibus membris pro nimia laboris diuturnitate quieſcebat in lectulo, modico gravata ſopore: cui aſtitit angelus Domini in columbæ ſpecie reſidens in ejus capite, ut eam tueretur à malignorũ ſpirituum illuſione. Hæc beata virgo, ſicut ejus felix genitrix, bona relinquens ſequacibus veſtigia, omnipotente ſpirituum patre ejus animam ſumente, terra plorante, cœlo gaudente, vivit in æterna beatitudine, ſacratiſſimo ipſius corpore in templo beatæ Dei genitricis *Mariæ* perpetuæ virginis digniter in condigno loco tradito ſepulturæ. Præterea dum ſpurciſſimi perſecutoris piorum martyrum ſubitum mortis interitum ſtatuimus deſcribere, poſtmodum infleximus oculos ad veneranda ſororis neptiſque eorum geſta, quibus inſimul Chriſtus fuit vivere, & mori lucrum, cujus gratia ad alia narranda eo ſuccurrente eſt properandum, recinentes ordinem narrationum.

In exordio hujus operis genealogiam regum *Cantuariorum* ſtrictim prælibavimus, nunc *Northanhymbrorum* libet demonſtrare, ut ad eorum tempora valeamus pervenire de quibus non eſt narratum poſt obitum reverentiſſimi ſacerdotis *Bedæ*.

Ida rex annis regnavit xj. quo abſtracto *Glappa* uno regnavit anno, quem ſecutus *Adda*, octo annis tenuit regni faſtigia. Illo vero penetrante ima pro meritis, *Ethelric* regnum adeptus eſt terrenum, quod tenuit vij. annis. Is ſecreta inferni viſitans *Theoderico* imperia dereliquit, qui bis binis annis regnum tenens, regnum ſimul perdidit & vitam, tendens in externas ire tenebras, quo preſſus gravidis colla catenis cogitur nunc miſerum cernere regnum. Poſt

An.Dñi

hunc *Frithuwold* adeptus est sceptrum regni vij. annis, qui subtractus à seculo monarchiam regni dereliquit Regi *Husso*. Ipse vero vij. annis jura imperii tenens, didicit per se verum esse quod sequitur,

Mors spernit altam gloriam,
Involvit humile pariter & celsum caput,
Æquatque summis infima.

Octavus in regno refulsit *Ethelfryth* fortissimus regum, qui xx. & viij. annis regno potitus vita & regno est privatus. Huic successit *Edwinus* rex, qui fidem Christianitatis percipiens, rex & martyr cœlos penetravit pro meritis, xvij. annis regnum conservans cum honore summæ potestatis. *Oswaldus* vero post hunc regnum *Northanhymbrorum* Christianissimus suscepit, quod & octo annis tenuit: qui supernæ civitatis gaudia petens, & cœli secreta scandens, regnum post ipsum *Oswius* rex suscepit ad tuendum xx. & viij. annis. Quo ablato ab imis ad supera, *Egfrido* commisit terrena imperia, qui regnum xv. annis tenuit. Quo à *Pictis* interfectó, quia injuste vastaverat *Hiberniam*, regnavit pro eo *Alfridus* frater ejus xix. annis. *Alfrido* vero successit filius ejus *Osredus* xj. annis. Quo occiso, *Coenredus* regni gubernacula suscepit xj.annis. Cui in regnum successit *Osricus* xj. annis. *Osrico* vero successit *Ceolwlfus* frater *Coenredi* viij. annis. Huic *Beda* historiographus *Anglorum* historiam destinavit. In regni statu regis prædicti *Egfridi* anno iv. constructum est quoddam nobile monasterium in **Wiremuthe**, & anno vij. regni ejusdem natus est *Beda* magnus. Sed qualiter id factum sit veriloquus *Beda* testatur in vita beatissimi abbatis sui *Benedicti* atque *Ceolfridi*, quam ipse lenibus exaravit verbis, quæ in plerisque habetur descripta locis. Ædificatus est idem locus & in honore Principis apostolorum *Petri* consecratus. Sed & aliud est cœnobium constructum in veneratione Doctoris gentium *Pauli* in loco qui dicitur **In Gyrwum**. His dictis, libet huic nostro operi inserere quædam quæ gesta sunt in diebus istorum abbatum, ut hi qui vitam illorum non legerunt, audiant quanta Christianitatis flamma refulsit illis diebus in his ipsis regionibus, ut ait *Beda* in suis dictionibus.

FUit vir vitæ venerabilis gratia *Benedictus* & nomine, ab ipso pueritiæ suæ tempore cor gerens senile, ætatem quippe moribus transiens nulli animum voluptati dedit. Nobili quidem stirpe gentis *Anglorum* progenitus, sed non minori nobilitate mentis ad promerenda semper angelorum consortia suspensus. Denique cum esset minister *Oswii* Regis, & possessionem terræ suo gradui competentem illo donante perciperet, annos natus circiter xx. & v. fastidivit possessionem caducam ut adquirere posset æternam. Despexit militiam cum corruptibili donativo terrestrem, ut vero regi militans regnum in superna felicitate mereretur habere perpetuum. Reliquit domum, cognatos & patriam propter Christum & propter evangelium, ut centuplum acciperet & vitam æternam possideret. Respuit nuptiis servire carnalibus, ut sequi valeret agnum virginitatis gloria candidum in regnis cœlestibus. Abnuit liberos carne procreare mortales, prædestinatus à Christo ad educandos ei spirituali doctrina filios cœlesti in vita perhennes. Dimissa ergo patria *Romam* adiit, beatorum apostolorum quorum desiderio semper ardere consueverat adorare curavit, ac patriam mox reversus, studiosius ea quæ viderat ecclesiasticæ vitæ instituta, diligere, venerari & quibus potuit prædicare non desiit. Profectus est dehinc ad limina sanctorum apostolorum tempore *Vitaliani* papæ, qui inde egrediens ad *Lirinensem* insulam se monachorum cœtui tradidit, tonsuram accepit, ubi per biennium institutus, rursus beati *Petri* amore devictus sacra ejus limina repedare statuit. His diebus apostolicus papa *Theodorum* episcopum atque *Adrianum* abbatem cum viro Dei *Benedicto* ad *Anglicam* direxit gentem. Quot vero *Benedictus* divina volumina, quantas beatorum apostolorum sive martyrum Christi reliquias attulit, quis annunciet? Rex vero *Egfrid* his diebus regnum *Northanhymbrorum* pio moderamine tenuit. In cujus conspectu tantam invenit gratiam summæ clementiæ, ut confestim ei terram septuaginta familiarum de suis largiretur prædiis, & monasterium inibi primo pastori ecclesiæ facere præciperet ad hostium fluminis *Wiri* ad lævam, anno ab incarnatione Domini DC. lxxiv. indictione secunda, anno autem iv. imperii ejusdem regis. Deinde cementarios adquisivit, vitrique factores invitavit, & omnia quæ necessaria erant copiose est adeptus. Qui quinquies, ut liber vitæ ejus demonstrat, est profectus ultra maris salsi gurgites, qui tanta munera, & tanta attulit dona in omnibus speciebus, ut præ multitudine nequeant referri.

IGitur venerabilis *Benedicti* virtute, industria ac religione rex *Egfridus* non minimum delectatus, terram quam ad construendum monasterium ei donaverat, quia bene ac fructuose ordinatam conspexit, quadraginta adhuc familiarum data possessione augmentare regali munere curavit. O benigna clementia Christi, ô clemens pietas Regis, quæ non solum libens contulit sua bona bonis, verumetiam data possessione augmentare curavit, ut illud impleretur quod legitur, *Nonne cor nostrum ardens erat in eo*! Væ inimicis Christi, væ qui destruunt, qui comburunt templa Dei. Comburuntur & ipsi ubi vermes eorum non moriuntur, & ignis non extinguitur. De his nunc taceamus, & quid gestum sit læti dicamus. Peractis bissenis mensibus, coadunati sunt monachi numero ferme decem & vij. præposito ac presbytero eis constituto *Ceolfrido*.

B*Enedictus* vero Jesu Christi famulus consultu, imo etiam jussu præfati regis *Egfridi*, aliud construxit monasterium in honore sanctissimi *Pauli* apostoli non procul ab altero constitutum; ea duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax & concordia, eadem perpetuo familiaritas conservaretur & gratia, ut sicut, verbi gratia, corpus à capite per quod spirat non potest avelli, caput corporis sine quo non vivit nequit oblivisci: ita nullus hæc monasteria primorum apostolorum fraterna societate conjuncta, aliquo ab invicem temptaret disturbare conatu. Constituit denique religiosus vir Domini *Benedictus* reverentissimum *Ceolfridum* monasterio sancti *Pauli* apostoli, & *Eosterwinum* præfecit abbatem in cœnobio sancti *Petri* apostoli. Ipse vero *Benedictus* icciro hoc gessit, ut regularis custodia semper servaretur, ne propter illius laboris profectionem minus custodiretur sanctæ disciplinæ monarchia. Et ipse magnus abbas *Benedictus*, sicut de illo beatus papa *Gregorius* scribit, xij. abbates sub se præfecit sine caritatis detrimento, imo pro augmento. Suscepit igitur *Eosterwinus* curam monasterii regendi nono ex quo fundatum est anno, permansitque in ea usque ad obitum suum annis iiij. vir ad seculum nobilis. Sed insigne nobilitatis non ad

An.Dñi

ad jactantiæ materiem ut quidam despectumque aliorum, sed ad majorem, ut Dei servum decet, animi nobilitatem convertens. Patruelis quippe erat abbatis sui *Benedicti*. Sed amborum tanta ingenuitas, talis mundanæ ingenuitatis fuit pro nihilo contemptus, ut neque iste monasterium ingressus aliquem sibi præ cæteris ob intuitum consanguinitatis aut nobilitatis honorem quærendum, neque ille putaret offerendum, sed æquali cum fratribus lance boni propositi juvenis gloriabatur se singularem per omnia servare disciplinam. Et quidem cum fuisset minister *Egfridi* regis, relictis semel negotiis secularibus, depositis armis, assumpta militia spirituali, tantum mansit humilis fratrumque simillimus aliorum, ut ventilare cum eis & triturare, oves vitulasque mulgere, in pistrino, in orto, in coquina, in cunctis monasterii operibus jocundus & obediens gauderet exerceri. Sed & abbatis nomine assumpto, idem animo qui prius manebat ad omnes, juxta id quod quidam sapiens admonet, dicens, *Rectorem te constituerunt, noli extolli; sed esto in illis quasi unus ex illis.* Erat enim mitis, affabilis & benignus omnibus, & quidem ubi opportunum competebat, peccantes regulari disciplina coercens, sed magis tamen ingenita diligenti consuetudine sedulus admonens, ne quis peccare vellet, & limpidissimam vultus ejus lucem, nubilo sibi suæ iniquitatis abscondere. Sæpe procurandis monasterii negotiis alicubi digrediens, ubi operantes invenit fratres, solebat eis confestim in opere conjungi, vel aratri gressum stiva regendo, vel ferrum malleo domando, vel ventilabrum manu concutiendo, vel aliud quid gerendo. Erat enim & viribus fortis juvenis, & lingua suavis, sed animo hilaris & beneficio largus, & honestus aspectu. Eodem quo fratres cæteri cibo, semper eadem vescebatur in domo. Ipso quo priusquam abbas esset, communi dormiebat in loco, adeo ut etiam morbo correptus, & obitus sui certis ex signis jam præscius, duos adhuc dies in dormitorio fratrum quiesceret. Nam quinque reliquos usque ad exitus horam, dies, in secretiore se æde locabat; Qua die quadam egrediens & sub divo residens, accitis ad se fratribus cunctis, more naturæ misericordis osculum pacis eis flentibus ac de abscessu tanti patris & pastoris mœrentibus dedit. Obiit autem per nonas Martias noctu, fratribus matutinæ psalmodiæ laude vacantibus: viginti quatuor annorum erat cum monasterium peteret, xij. in eo vixit annis, vij. presbyteratu functus est annis, iiij. ex eis monasterii regimen agebat, ac sic terrenos artus moribundaque membra relinquens, cœlestia regna petivit, ut duo diademata capiti imponeret secundum nominis sui palmam, hoc est **Easter** & **Wine**, verum Pascha ipse inclitus percipiendo, quod est verum epinicion. Verum his de vita venerabilis *Easterwini* breviter prælibatis, redeamus ad ordinem narrationis.

COnstituto illo abbate monasterio beati *Petri* apostoli, constituto & domino *Ceolfrido* monasterio beati *Pauli*, non multo post temporis spacio *Benedictus* impiger miles Domini quinta vice de *Britannia Romam* accurrens, innumerisficut semper ecclesiasticorum donis commodorum locupletatus rediit.

Nec multo post etiam felix *Benedictus* morbo cœpit ingruente fatigari, quo per triennium languore paulatim accrescente, paralisi dissolutus est infirmitate, ut ab omni prorsus factus sit parte præmortuus inferiorum membrorum, superioribus solum, sine quorum vita vivere nequit homo, ad officium patientiæ virtutemque reservatis. Studebant in dolore semper auctori gratias referre utrique abbates, *Benedictus* scilicet atque *Sigfridus*, semper Dei laudibus fraternisve hortatibus vacare.

Multa quidem fratribus colloquebatur, sed & hoc sedulus eisdem solebat iterare mandatum, Ne quis in electione abbatis generis prosapiam, & non magis vivendi docendique probitatem putaret esse quærendam. At ubi uterque abbas lassatus infirmitate diutina jam se morti vicinum, nec regendo monasterio idoneum fore conspexisset, tanta eos namque affecit infirmitas carnis ut perficeretur virtus Christi in eis.

Cum vero quadam die desideratus eis, se invicem priusquam de hoc seculo migrarent, videre & alloqui, *Sigfridus* in feretro deportaretur ad cubiculum ubi *Benedictus* & ipse suo jacebat in grabato, eisque uno in loco ministrorum manu compositis, caput utriusque in eodem cervicali locaretur lacrimabili spectaculo, nec tantum habuere virium ut propius posita ora ad osculandum se alterutrum conjungere possent. Inito *Benedictus* cum eo cumque universis fratribus salubri consilio, acciit abbatem *Ceolfridum*, quem monasterio beati *Pauli* apostoli præfecerat, virum videlicet sibi non tam carnis necessitudine quam virtutum societate propinquum, & eum utrique monasterio cunctis faventibus atque hoc utilissimum judicantibus præposuit patrem, salubre ratus per omnia ad conservandum pacis unitatem concordiamque locorum, si unum perpetuo patrem rectoremque tenerent; commemorans sæpius *Israelitici* regni exemplum, quod inexterminabile semper exteris nationibus inviolatumque perduravit, quamdiu unis eisdemque suæ gentis regebatur à ducibus. At postquam præcedentium causa peccatorum inimico ab invicem est certamine direptum, periit paulisper, & à sua concussum soliditate defecit.

IGitur postquam cuncta complessent quæ Dei erant, revolutis mensibus duobus, primo venerabilis ac Deo dilectus abbas *Sigfridus* pertransito igne & aqua tribulationum temporalium, inductus est in sempiternæ quietis refrigerium, introivit in domum regni cœlestis in holocaustis perpetuæ jubilationis.

B*Enedictus* vero victor vitiorum deinde adjunctis aliis mensibus quatuor, victus infirmitate carnis ad extrema pervenit. Tunc virtutum patrator egregius ut purpuraret terminum sui exitus, catervas contempsit inimicorum funditus. Qui sacræ fidei militiam proferens, qui dispensationis suæ talenta sustollens, qui egregiæ castitatis fructus in manibus retinens, qui oleum recondidit in thalamo cordis, ut dignus existeret sancta sanctorum intrare, jubeleique anni remissionem percipere.

Nox ruit hybernis algida flatibus;

Die mox sancto, nascitura æternæ felicitatis serenitatis & lucis.

Suscepit sanctus Domini servus Dominici corporis & sanguinis sacramentum, hora exitus sui instante pro viatico & sic anima illa sancta longis flagellorum felicium excocta atque examinata flammis, luteam carnis fornacem deserit, & supernæ beatitudinis libera pervolat ad gloriam. Sextodecimo postquam monasterium fundavit anno quievit in Domino pius Confessor, pridie Iduum Januariarum.

C*Eolfridus* vero abbas illustris per omnia vir acutus ingenio, actu impiger, maturus animo, religionis fervens zelo, pius sicut & supra meminimus, jubente

bente pariter & juvante *Benedicto*, monasterium beati *Pauli* apostoli vij. annis fundavit, perfecit, rexit, ac deinde utrique monasterio, vel, sicut rectius dicere possumus, in duobus locis posito uni monasterio beatorum apostolorum *Petri* & *Pauli*, xxviij. annis sollerti regimine præfuit, & cuncta quæ suus prædecessor egregia virtutum opera incepit, ipse non segnius perficere curavit. Statuit igitur plurima altaria, fecit & oratoria, & vestimenta omnis generis ampliavit, tresque bibliothecas adquisivit, duas utriq; monasterio reliquit. Privilegium monasterio à papa *Sergio* accepit, quod perlatum & coram synodo patefactum, magnifici regis *Alfridi* subscriptione est confirmatum. At ubi post multam regularis observantiæ disciplinam, post incomparabilem orandi psallendique sollertiam, post mirabilem & coercendi improbos fervorem & modestiam consolandi infirmos, post insolitam rectoribus escæ potusque parcitatem, & habitus vilitatem, vidit se jam senior & plenus dierum non ultra posse subditis spiritualis exercitii vel docendo, vel vivendo præfigere formam, multa diu secum mente versans, utilius decrevit, dato fratribus præcepto, ut juxta sui statuta privilegii, juxtaque regulam sancti abbatis *Benedicti*, de suis sibi ipsi patrem qui aptior esset eligerent. Obnitentibus licet primo omnibus & in lacrimas singultusque genua cum obsecratione crebra flectentibus, factum est quod pius pater desideravit.

ELigitur igitur *Hwetbyrhtus*, vir bonus & justus, qui erat discipulus abbatis *Sigfridi*, ad cujus consecrationem *Acca* episcopus invitatus est, qui illum solita in abbatis officium benedictione confirmavit. Profectus est beatus vir *Ceolfridus* ad limina sanctissimi principis apostolorum, sed priusquam ibidem pervenire potuisset, tactus est infirmitate, qua & mortuus est. Pervenit autem *Lingonas* miles emeritus circa horam diei tertiam vij. Kal. Octob. ut diximus, applicavitque in pratis ejusdem civitatis. Contigit autem Dei dispositione, ut ipso die circa horam decimam migraret ad Dominum. Cujus beatum corpus sepultum est in ecclesia sanctorum martyrum *Speusippi*, *Elensippi*, & *Meleusippi*, ubi multa signa & sanitates patratæ dinoscuntur, donante eo qui sanctos suos & in præsenti certantes juvare, & in futuro consuevit victores coronare.

HÆc autem quæ scripta sunt ex dictis beatissimi *Bedæ* excerpsimus. Jam ratum videtur ut de eo quid loquamur, reminiscentes memoriam sanctitatis ejus, & gratias ei referentes pro suis laboribus. Ait enim de annalibus, hoc est de rebus singulorũ annorum.

Me legat annales cupiat qui noscere menses,
Tempora dinumerans ævi vitaque caduca.
Omnia tempus agit, cum tempore cuncta trahuntur,
Alternant elementa vices, & tempora mutant.
Accipiunt augmenta dies noctesque vicissim,
Tempora sunt florum, retinet sua tempora messis.
Sic iterum spisso vestitur gramine campus.
Tempora gaudendi, sunt tempora certa dolendi.
Tempora sunt vitæ, sunt tristia tempora mortis.
Tempus & hora volat. Momentis labitur ætas.
Omnia dat, tollit minuitque volatile tempus.
Ver, æstas, autumnus, hyems, redit annus in annum.
Hos claros versus venerabilis edidit auctor
Beda *sacer, multum nitido sermone coruscans.*

VErsus quoque quos de die judicii composuit ad episcopum *Accam*, hoc in loco libet caraxare. De quorum positione strictim nescientes instruere, obsecro scientibus oneri non sit.

Lamentatio *Bedæ* presbyteri.

INter florigeras fecundæ cespidis herbas,
Flamine ventorum resonantibus undique ramis
Arboris umbriferæ, mœstus sub tegmine solus
Dum sedi, subito planctu turbatus amaro,
Carmina præ tristi cecini hæc lugubria mente;
Utpote commemorans scelerum commissa meorum,
Et maculas vitæ, mortisque inamabile tempus,
Judiciique diem horrendo examine magnum,
Perpetuamque reis districti judicis iram,
Et genus humanum discretis sedibus omne,
Gaudia sanctorum, nec non pœnasque malorum.
Hæc memorans mecum, tacito sub murmure dixi,
Nunc rogo, nunc venæ fontes aperite calentes.
Dumque ego percutiam pugnis rea pectora, vel dum
Membra solo sternam meritosque ciebo dolores,
Vos precor effusis lacrimis non parcite statim,
Sed mœstam salsis faciem perfundite guttis,
Et reserate nefas Christo cum voce gementi.
Nec lateat quicquam culparum cordis in antro,
Omnia quin luci verbis reddantur apertis
Pectoris & linguæ, carnis vel crimina sæva.
Hæc est sola salus animæ & spes certa dolendi,
Vulnera cum lacrimis medico reserare superno,
Qui solet allisos sanare & solvere vinctos,
Quassatos nec vult animos infringere dextra,
Nec lini tepidos undis extinguere fungos.
Nonne exempla tibi pendens dabat in cruce latro,
Peccati quantum valeat confessio vera,
Qui fuit usque crucem sceleratis impius actis,
Mortis in articulo sed verba precantia clamat,
Et solo meruit fidei sermone salutem
Cum Christo, & portas paradisi intravit apertas?
Cur rogo mens tardas medico te pandere totam,
Vel cur lingua taces veniæ dum tempus habebis!
Auribus omnipotens te nunc exaudit apertis:
Ille dies veniet judex dum venerit orbis,
Debebis qua tu rationem reddere de te.
Suadeo prævenias lacrimis modo judicis iram.
Quid tu in sorde jaces scelerum caro plena piaclis?
Cur tua non purgas lacrimis peccata profusis,
Et tibi non oras placida fomenta medelæ,
Fletibus assiduis, est dum data gratia flendi?
Pœnituisse juvat tibi nunc & flere salubre est:
Æternus fuerit placidus te vindice judex,
Nec Deus æthereus bis crimina vindicat ulli,
Spernere tu noli veniæ tibi tempora certa.
Quanta malis maneant etiam tormenta memento,
Vel quod celsithronus metuendus ab arce polorum
Adveniet judex rationem reddere cunctis,
Præcurrent illum vel qualia signa, repente
Terra tremet, montesque ruent, collesque liquescent,
Et mare terribili confundet murmure mentes,
Tristius & cœlum tenebris obducitur atris,
Astra cadunt, rutilo & Tytan tenebrescit in ortu,
Pallida nocturnam nec præstat Luna lucernam,
De cœlo venient & signa minantia mortem;
Tum superum subito veniet commota potestas,
Cœtibus angelicis regem stipata supernum.
Ille sedens solio fulget sublimis in alto,
Ante illum rapimur collectis undique turmis,
Judicium ut capiat gestorum quisque suorum.
Sis memor illius, quis tum pavor ante tribunal
Percutiet stupidis cunctorum corda querelis,
Dum simul innumeris regem comitata polorum
Angelica advenient cælestibus agmina turmis

Atque

An.Dñi

Atque omnes pariter homines cogentur adesse,
Qui sunt, qui fuerant, fuerint, vel quique futuri,
Cunctaque cunctorum cunctis arcana patebunt,
Quod cor, lingua, manus tenebrosis gessit in antris,
Et quod nunc aliquem verecundans scire veribar,
Omnibus in patulo pariter tunc scire licebit.
Insuper impletur flammis ultricibus aër,
Ignis ubique suis ruptis regnabit habenis,
Et quo nunc aër gremium diffundit inane,
Ignea tunc sonitus perfundet flamma feroces,
Festinans scelerum sævas ulciscere causas:
Nec vindex ardor cuiquam tunc parcere curat,
Sordibus ablutis veniat nisi ab omnibus illuc.
Tunc tribus & populi ferient rea pectora pugnis;
Stabit uterque simul timidus pauperque potensque,
Et miser & dives simili ditione timebunt.
Fluvius ignivomus miseros torquebit amare,
Et vermes scelerum mordebunt intima cordis.
Nullus ibi meritis confidit judice præsens,
Singula sed nimius percurrit pectora terror,
Obstupet attonito simul impia turma timore.
Quid caro, quid facies illa quid flebilis hora,
Quæ modo væ misera servire libidine gaudes,
Luxuriæque tuæ stimulis te agitabis acutis?
Ignea tu tibimet cur non tormenta timebis
Dæmonibus dudum fuerant quæ parta malignis?
Quæ superant sensus cunctorum & dicta virorum,
Nec vox ulla valet miseras edicere pœnas.
Ignibus æterna nigris loca plena gehennæ,
Frigora mixta simul ferventibus algida flammis.
Nunc oculos nimio flentes ardore camini,
Nunc iterum nimio stridentes frigore dentes,
His miseris vicibus miseri volvuntur in ævum,
Obscuras inter piceas caligine noctes,
Vox ubi nulla sonat durus nisi fletus ubique;
Non nisi tortorum facies ibi cernitur ulla,
Non sentitur ibi quicquam nisi frigora, flammæ,
Fætor & ingenti complet putredine nares.
Os quoque flammivomo lugens implebitur igne,
Et vermes lacerant ignitis dentibus ossa,
Insuper & pectus curis torquetur amaris,
Cur caro luxurians sibimet sub tempore parvo,
Atro perpetuas meruisset carcere pœnas;
Lucis ubi miseris nulla scintilla relucet,
Nec pax, nec pietas, imo spes nulla quietis
Flentibus arridet, fugiunt solatia cuncta,
Auxilium nullus rebus præstabit amaris,
Lætitiæ facies jam nulla videbitur illic,
Sed dolor & gemitus, stridor, pavor, & timor horrens,
Tædia, tristitia, trux indignatio, languor,
Errantesque animæ flammis in carcere cæco.
Noxia tunc hujus cessabunt gaudia secli,
Ebrietas, epulæ, risus, petulantia, jocus,
Dira cupido, tenax luxus, scelerata libido,
Somnus iners, torporque gravis, desidia pigra,
Illicita & quicquid modo delectatio carnis,
Et cæca scelerum vertit vertigine mentem,
Tunc cæcis merget flammis sine fine misellos.
O felix, ô nimium semperque in secula felix!
Qui illas effugiet pœnarum prospere clades,
Cum sanctisque simul lætatur in omnia secla,
Conjunctus Christo cœlestia regna tenebit,
Nox ubi nulla rapit splendorem lucis amenæ,
Non dolor aut gemitus veniet, nec fessa senectus,
Non sitis, esuries, non somnus, non labor ullus,
Non febres, morbi, clades, non frigora, flammæ,
Tædia, tristitia, cura, tormenta, ruina,
Fulmina, nimbus, hiems, tonitrus, nix, grando, procel-
Angor, paupertas, mœror, mors, casus, egestas: (la,
Sed pax & pietas, bonitas, opulentia regnant,
Gaudia, lætitia, virtus, lux, vita perhennis,
Gloria, laus, requies, honor & concordia dulcis,
Insuper omne bonum cunctis Deus ipse ministrat,
Semper adest, præsens cunctos fovet, implet, honorat,
Glorificat, servat, veneratur, diligit, ornat,
Collocat altithrono, lætosque in sede polorum
Præmia perpetuis tradens cœlestia donis,
Angelicas inter turmas sanctasque cohortes,
Vatidicis junctos Patriarchis atque Prophetis,
Inter Apostolicas animis lætantibus arces,
Atque inter roseis splendentia castra triumphis,
Candida virgineo simul inter & agmina flore,
Quæ trahit alma Dei genitrix, pia virgo Maria,
Per benedicta patris fulgenti regna paratu,
Inter & ecclesiæ sanctos natosque patresque,
Inter & æthereum cœlesti pace senatum.
Quid rogo quid durum seclo censetur in isto,
Utque illas inter liceat habitare cohortes
Sedibus & superum semper gaudere beatis,
Ac Dominum benedicere secla per omnia Christum?
Incolumem mihi te Christus, charissime frater,
Protegat, & faciat semper sine fine beatum.
En, tua jussa sequens cecini tibi carmina flendi,
Tu tua fac promissa precor, sermone fideli
Commendans precibus Christo modo meque canentem:
Vive Deo felix, & dic vale fratribus almis,
Acca pater, trepidi & pavidi reminiscere servi,
Meque tuis Christo precibus commenda benignis.

HIs peractis gaudiis, ex sanctissimi doctoris *Anglorum* rivulis, libet ex ipsius historia fundamentum assumere hujus operis, incipientes ab ultima ipsius prædicti viri sententia, & sic annos Domini consignantes, & regum tempora cauta ratione disponentes, cæterorumque fidelium vitam & miracula breviter pro posse describentes optamus summopere cum ipsis æternæ retributionis palmam à Christo percipere, sic enimvero in calce suæ historiæ, ait beatus & veriloquus *Beda*, ut in exordio hujus libri constat conscriptum.

An.Dñi

ANno Dominicæ incarnationis septingentesimo 732.
xxxij. *Byrthwaldus* archiepiscopus longa consumptus ætate, defunctus est die 5. Iduum Januariarum, qui sedit annos xxxvij. menses vj. dies xiiij. & in ecclesia sancti *Petri* sepultus. Pro quo anno eodem factus est archiepiscopus vocabulo *Tatwine* de provincia *Merciorum*, cum fuisset presbyter in monasterio quod vocatur *Briodun*. Consecratus est autem in *Doroverni* civitate à viris venerabilibus *Daniele Ventano*, & *Ingualdo Lundoniensi*, & *Aldwino Licetfeldensi*, & *Adulfo Rofensi* antistitibus, die x. Junii mensis dominica; vir religione & prudentia insignis.

ITaque in præsenti ecclesiis *Cantuariorum Tatwine*, & *Hrofensi Eldulfus* episcopi præsunt. Porro provinciæ orientalium *Anglorum Eadbertus* & *Headdolac* episcopi. Provinciæ occidentalium *Saxonum*, *Daniel* & *Forthere* episcopi. Provinciæ *Merciorum*, *Ealdwine* episcopus. Et eis populis qui ultra amnem *Sabrinam* ad occidentem habitant, *Wulostod* episcopus. Provinciæ *Wicciorum*, *Wilfridus* episcopus. Provinciæ *Lindisfarorum*,

An.Dñi *Cynibertus* epiſcopus præeſt. Epiſcopatus *Vectæ* Inſulæ ad *Danielem* pertinet epiſcopum *Ventæ* civitatis. Provincia auſtralium *Saxonum* jam aliquot annis abſque epiſcopo manens, miniſterium ſibi epiſcopale ab occidentalium *Saxonum* antiſtite quærit. Et hæ omnes provinciæ cæteræque auſtrales ad confinium uſque Humbre fluminis, cum ſuis quæque regibus *Merciorum* regi *Ethilbaldo* ſubjectæ ſunt. At vero provinciæ *Northanhymbrorum* cui rex *Ceolvulfus* præeſt, quatuor nunc epiſcopi præſulatum tenent, *Wilfred* in *Eboracenſi* civitate, *Ethelwaldus* in *Lindisfarnenſi* eccleſia, *Acca* in *Haguſtaldenſi*, *Wecthelmus* in ea quæ *Candida caſa* vocatur; quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus in ſedem pontificatus addita, ipſum habet primum antiſtitem. *Pictorum* quoque natio [tempore] hoc fœdus habet pacis cum gente *Anglorum*, & catholicæ pacis, ac veritatis cum univerſali eccleſia particeps exiſtere gaudet. *Scotti* qui *Britanniam* incolunt ſuis contenti finibus, nil contra gentem *Anglorum* inſidiarum moliuntur aut fraudium. *Brittones* quamvis & maxima ex parte domeſtico ſibi odio gentem *Anglorum* & totius catholicæ eccleſiæ ſtatum Paſcha minus recte moribuſque improbis impugnent, tamen & divina ſibi & humana prorſus reſiſtente virtute, in neutro cupitum poſſunt obtinere propoſitum, quippe qui quamvis ex parte ſui ſint juris, nonnulla tamen ex parte *Anglorum* ſunt ſervitio mancipati. Qua arridente pace ac ſerenitate temporum, plures in gente *Northanhymbrorum*, tam nobiles quam privati, ſe ſuoſque liberos depoſitis armis ſatagunt, magis accepta tonſura monaſterialibus aſcribere votis, quam bellicis exercere ſtudiis.

HÆc quæ diximus ex dictis beatiſſimi *Bedæ* ſacerdotis & hiſtoriæ hujus gentis ſcriptoris ſtrictim aſſumpſimus. Is denique cum eſſet vij. annorum, cura propinquorum datus eſt educandus reverentiſſimo abbati *Benedicto* ac deinde *Ceolfrido*, quorum vitam ipſe adultus poſtmodum glorioſo explicuit titulo. Cunctum vero vitæ ſuæ tempus in ejuſdem monaſterii, hoc eſt in Gyruum habitatione peragens, omnem meditandis ſcripturis operam dedit, atque inter obſervantiam diſciplinæ regularis & quotidianam cantandi in eccleſia curam, ſemper ipſe ter beatus aut diſcere, aut docere, aut ſcribere, dulce habuit. Si cuilibet ejus geſta peramplius & perfectius cognoſcere voluerit, legat capitulum xxv. hiſtoriæ *Anglorum* gentis, quo quibit diligenter inveſtigare quam ſollers, quam prudenter erat eruditus. Nos vero opus ac negotium ſolerti cura, Chriſti clementia ſuccurrente, peragemus ſic exorando,

Spiritus alme veni, ſine te non diceris unquam,
Munera da linguæ qui das in munere linguas.

732. ANno ab incarnatione Domini DCC. xxxij. ut præfati ſumus, *Berthwaldus* archiepiſcopus eſt defunctus. Eodem anno *Tatwine* eſt conſecratus archiepiſcopus nonus *Dorovernenſis* eccleſiæ, *Ethilbaldo* rege *Merciorum* quintumdecimum agente annum imperii. Ipſo quoque anno *Ceolvulfus* rex captus, attonſus & remiſſus eſt in regnum. Erat vero miro ſcripturarum ſtudio imbutus, ut *Beda* teſtatur in exordio ſui prohemii veridicus. *Acca* epiſcopus eodem anno de ſua ſede eſt fugatus, & *Cyneberht* *Lindisfarorum* eccleſiæ antiſtes obiit. Ipſo autem anno *Alric* & *Eſc* cum aliis plurimis occiſi ſunt die x. Kal. Septemb. v. feria. An.Dñi

ANno DCC.xxxiij. *Tatwine* archiepiſcopus accepto ab apoſtolica authoritate pallio, ordinavit *Alwig* & *Sigfrid* epiſcopos. Ecclipſis facta eſt ſolis xix. Kal. Septemb. circa horam diei tertiam, ita ut pene totus orbis ſolis quaſi nigerrimo & horrendo ſcuto videretur eſſe cohopertus. 733.

ANno DCC. xxxiiij. luna ſanguineo rubore eſt perfuſa, quaſi hora integra ij. Kal. Februarii circa gallicantum. Dehinc nigredine ſubſequente ad lucem propriam eſt reverſa. Eodem anno *Tatwine* archiepiſcopus nonus *Dorovernenſis* civitatis in *Cantia* obiit die iij. Kal. Auguſti. Primus ipſius civitatis epiſcopus erat *Auguſtinus* glorioſus doctor totius regni, ac egregius fundator Chriſtianitatis, vel Chriſtianæ fidei & religionis. Qui ad ſupernæ civitatis gaudia ſublevatus, ſceptra tanti faſtigii dereliquit *Laurentio*. Is pro meritis ſupernis allectus civibus, diſpenſationem catholicæ eccleſiæ commendavit *Mellito* epiſcopo. *Mellitus* denique poſt laborum ſuorum certamina tanquam miles emeritus cœleſtium donorum conſecutus eſt præmia. Poſt eum quarto in loco *Juſtus* ſuccedit, qui in Domino Deo confiſus ad montem virtutum ſecundum nominis ſui palmam tranſmigravit victorioſus. Secutus eſt ipſum *Honorius*, hoc eſt honore plenus, qui officium ſibi commiſſum bene miniſtrans, poli culmina conſcendit pro meritis. *Deuſdedit* cathedram aſcendit ſexto in loco, qui patrum ſecutus veſtigia, hæres factus eſt in cœleſti curia. Deinde *Theodorus* doctiſſimus exurgens, ſeptimum locum glorioſe exornavit. *Berthwaldus* octavo ſuccedit loco, quem ſecutus eſt *Tatwine* epiſcopus ſicut præfati ſumus. Eodem anno ordinatus eſt *Friothuberht* *Hauguſtaldenſis* eccleſiæ epiſcopus ſub die vj. Idus Septembris. 734.

ANno DCC. xxxv. *Nothelmus* archiepiſcopus ordinatus eſt, & *Egberhtus Eboraci* antiſtes primus poſt *Paulinum* accepto ab apoſtolica ſede pallio genti *Northanhymbrorum* in archiepiſcopatum confirmatus eſt. *Beda* doctor obiit in *Gyruum*. 735.

ANno DCC.xxxvj. *Nothelmus* pallio à Romano pontifice ſuſcepto, ordinavit tres epiſcopos; *Cuthbertum* videlicet, *Heordwaldum* & *Ethelfridum*. 736.

ANno DCC. xxxvij. *Aldwine* qui & *Wor* epiſcopus defunctus eſt; & pro eo *Hwicca* & *Tocca Mercis* & *Midilanglis* ſunt conſecrati antiſtites. Eodem anno regnum *Northanhymbrorum* *Celwlfus* dimiſit, & monachus apud *Lindisfarnenſem* inſulam factus eſt, & pro eo *Eadberht* filius patrui ejus ſucceſſit. 737.

ANno DCC.xxxviij. *Swebriht* orientalium *Saxonum* Rex obiit. 738.

ANno DCC.xxxix. *Ethelheard* rex occidentalium *Saxonum* defunctus eſt, & pro eo *Cuthred* frater ejus rex conſtituitur. Ipſo quoque anno *Nothelm* archiepiſcopus poſt annos iv. accepti epiſcopatus 739.

scopatus diem obiit in pace, & *Aldulf Hrofensis* ecclesiæ episcopus diem clausit ultimum.

740. ANno DCC. xl. *Ethelwald Lindisfarnensis* ecclesiæ antistes migravit ad Dominum. & *Kynewlf* in episcopatum subrogatus est. Eodem vero anno reverendæ memoriæ *Acca* episcopus sublevatus est in regionem viventium. Erat ipse beatus strenuissimus actu, & coram Deo & hominibus magnificus. In ecclesiasticæ quoque institutionis regulis sollertissimus extiterat, & usque dum præmia piæ devotionis capiat existere non desistit. Utpote qui à pueritia in clero sanctissimi atque Deo dilecti *Bosa Eboracensis* episcopi nutritus atque eruditus est. Deinde ad *Wilfridum* episcopum spe melioris propositi adveniens, omnem in ejus obsequio usque ad obitum ejus explevit ætatem. Cum quo etiam *Romam* veniens, multa illic quæ in patria nequiverat ecclesiæ sanctæ instituta utilia didicit, & suis subjectis tradidit. Substollitur sanctus de præsenti seculo xiij Kal. *Novembris*, cujus perducitur spiritus ab Angelis ad bravium supernæ felicitatis, corpus vero ejus ad orientalem plagam extra parietem ecclesiæ *Haugustaldensis*, quam xxiv. annis pontificali rexit dignitate, sepultum est. Duæque cruces lapideæ mirabili celatura decoratæ positæ sunt, una ad caput, alia ad pedes ejus. In quarum una, quæ scilicet ad caput est, literis insculptum est, quod in eodem loco sepultus sit. De quo loco post annos plusquam CCC. depositionis suæ à quodam presbytero divina revelatione translatus est, ac in ecclesia intra feretrum condigno honore positus est. Ubi usque hodie in magna veneratione habetur. Ob cujus sanctitatis meritum omnibus demonstrandum casula & tunica & sudarium, quæ cum sanctissimo ejus corpore in terra posita erant, non solum speciem sed etiam fortitudinem pristinam usque in hodiernum diem servant. Inventa est etiam super pectus ejus tabula lignea in modum altaris facta ex duobus lignis clavis argenteis conjuncta, sculptaque est in illa scriptura hæc: *Alme Trinitati.agie.sophie.Sanctæ Mariæ.* Utrum vero reliquiæ in ea positæ fuerint, vel qua de causa cum eo in terra posita sit ignoratur. Attamen absque rationabili devotionis causa, summæ venerationis cultu cum sancto ejus corpore nequaquam esse condita creditur. Vestimenta vero ejus prædicta fratres ejusdem *Hagustaldensis* ecclesiæ aliquotiens populo monstrare solent, à quo cum omni devotione deosculantur. Plurima vero miracula de sancto *Acca* etiam vulgo narrantur, quæ omnia scripto explicare perlongum est. Aliqua tamen de illis memoriæ breviter commendare libet, videlicet quam mirabiliter ac terribiliter adversarios suos pacem ecclesiæ in qua requiescit infringere temptantes, vel ipsam ecclesiam funditus evertere molientes, crebro cohercuerit, & qualiter reliquias de corpore suo furtim auferre volentibus sæpius obstiterit. Fuit frater quidam in præfata *Hagustaldensi* ecclesia *Aldredus* nomine, qui nunc in Christo requiescit, vir veracissimus & morum probitate conspicuus, sed & in scripturis sanctis bene eruditus, qui tale miraculum de sancto *Acca* in semetipso patratum fratribus ejusdem ecclesiæ narrare solebat. Cum ipse adhuc esset adolescens, nutrireturque in domo fratris sui cujusdam presbyteri qui sæpe fatam *Hagustaldensem* regebat ecclesiam, antequam donatione venerabilis memoriæ *Thomæ* secundi *Eboracensis* archiepiscopi canonicis regularibus qui ibidem usque hodie Deo serviunt tradita esset, placuit eidem fratri suo ossa reverenda sancti *Accæ* adhuc cum pulvere corporis mixta separare, separatimque in theca quam in hoc paraverat recondere. Prolatas ergo venerabiles reliquias super altare sancti *Michaelis* in australi porticu ecclesiæ situm deposuit, ibique ossa de pulvere collegit & in syndone munda involuta in theca recondidit, & dum eam in chorum ubi stare debebat deferret, porticum illam cum reliquiis quæ remanserant, prædicto fratri suo tuendam delegavit. Qui solus ibi remanens cœpit inter se cogitare, quia magno munere etiam præcelsa quælibet ecclesia se ditatam crederet, si vel unum de ossibus tam gloriosi confessoris haberet. Proposuit ergo ad altare accedere, & perquirere si forte aliquid de minutis ossibus in pulvere relictum invenire posset, quod penes se reponens alicui ecclesiæ ad honorem Dei & sancti *Accæ* donaret. Sed id irreverenter perpetrare non ausus, prius humi procumbens septem pœnitentiales psalmos devote cantavit, Deum exorans quatinus tale furtum ei non displiceret, quod non sacrilega mente sed piæ devotionis & venerationis gratia facere cogitabat. Post hanc orationem se erigens, quod proposuerat explere temptabat. Cumque hostio interioris porticus in qua erant venerandæ reliquiæ, appropinquasset, ecce subito calor quidam quasi ignis vaporantis de ore clibani ardentis, ei obvius fuit, eumque magno timore perculsum retroire coegit. Ille vero credens hoc ei ideo contigisse, quod cum minori devotione quam deberet tantam rem assequi vellet, solo tenus iterum prostratus, multo uberiores & devotiores preces quam antea fecerat Domino fudit, quatinus quod devote desiderabat digne adipisci valeret. Post aliquantum itaque intervallum surgens, cum timore & reverentia magna ad hostium porticus accessit, sed multo ardentiore calore quam antea de illa egrediente, repercussus est. Quo facto intelligens non esse voluntatem Dei ut aliquid de reliquiis sancti *Accæ* furtim asportaret, tertio id temptare non ausus est. Sed & aliud miraculum de eodem Deo dilecto confessore non est silentio prætereundum, quod multi qui usque hodie supersunt per reliquias ejus patratum esse testantur. Cum venisset ad præfatam *Hagustaldensem* ecclesiam quidam canonicus regularis & sacerdos, scilicet *Edricus*, qui illuc primus canonicorum à viro venerabili *Thoma* archiepiscopo missus est, invenit acervum de terra congestum juxta majus altare quod infra cancellos ecclesiæ erat, quem inde auferre volens, effodere eum cœpit. De quo cum aliquam partem fodisset, reperit thecam ligneam non admodum magnam. Quam aperiens, invenit duo sigilla plumbea, insculptis literis quid intus continerent intimantia. In quorum altero scriptum erat, quod de sancto *Acca* reliquiæ intro haberentur. Mox ergo illud confringens, invenit pulverem cineri simillimum, nonnullaque ossa de sancto ejus corpore pulveri immixta, quæ inde tollens in honestiori theca reposuit. Erat tunc temporis paupercula quædam sanctimonialis femina in ipsa villa, quam prædictus frater pro simplicitate ejus & innocentia vitæ oppido diligebat. Ista multo tempore extiterat cæca, ita ut ad ecclesiam, & ubicumque necesse ire habebat, semper ab alio duceretur. Quadam die repente venit in cor fratris præfati talis cogitatio, Ut unum de ossibus illis quæ nuper invenerat, in aqua benedicta

abluere

abluere deberet, mulierique de ipso lavacro dare, ut inde oculos suos lavaret, si forte Deus meritis sancti Confessoris sui *Acca* intercedentibus, lumen oculorum hoc venerando lavacro ei restituere dignaretur. Fecitque ille quod divino instinctu ammonitus, sicut postea claruit, faciendum cogitaverat. Abluensque unum de ossibus in aqua benedicta, mulieri dedit, præcipiens ei quatinus de illa oculos suos lavaret. Quæ cum ita fecisset, quasi post duarum horarum spacium per merita & intercessiones sancti *Accæ* visum recepit. Fuit alter quidam homo pauper in eadem villa cujus guttur intercutaneo morbo in tantum intumuerat, ut nec loqui nec manducare posset. In cujus ore cum idem frater de ipsa aqua parum infudisset, repente post unius horæ spatium disrupta est cutis ex inferiori parte tumoris, sicque exeunte tumore sanatus est. Qualiter vero *Malcolmus* rex *Scottorum* ab invasione pacisque violatione ecclesiæ *Hagustaldensis*, sancto *Acca* cæterisque sanctis qui in ea requiescunt, meritorum suorum præsidiis illam conservantibus cohercitus sit, silentio tegere nimis impium est. Licet enim vulgo etiam notissimum sit, tamen ne penitus cum tempore à memoria hominum transeat, notitiæ posterorum scripto tradendum est. *Malcolmus* igitur rex *Scottorum* homo scilicet ferocissimus mentemque bestialem gerens *Northumbrensem* provinciam crebra irruptione misere devastare solebat, plurimosque de illa viros & mulieres captivos in *Scotiam* deducere. Qui cum quadam vice cum numerosiore solito exercitu fines provinciæ illius, eam devastaturus, ingressus fuisset, provinciales ejus adventum audientes, fere omnes ad ecclesiam *Hagustaldensem* cum rebus suis quas secum portare poterant sub protectione sanctorum in illa quiescentium confugerunt. Quod ut *Malcolmus* comperit, proposuit illo pergere, omnesque qui eo confugerant expoliare: ipsamque ecclesiam funditus evertere. Quod audiens presbyter ejusdem ecclesiæ, perrexit obviam ei, ammonuitque illum ne tantum nefas in sanctos Dei ecclesiæ illius patronos committere præsumeret. At ille ejus spernens monita, eum à se cum injuria projecit. Qui ad ecclesiam festinato rediens, omnes qui ibidem confugerant in commune exhortatus est, gloriosos sanctos Dei, sub quorum præsidium confugerant, instanter deprecari, quatinus illos solita pietate sua à tam inmani hoste Scottisque bestiis crudelioribus protegere dignarentur. Et fecerunt ita. Nocte vero sequenti cum idem presbyter præ tristitia in soporem decidisset, apparuit ei vir quidam vultu & habitu venerandus, qui ab eo sciscitabatur quasi ignorans causam tantæ tristitiæ. Cumque pro hostium imminentium sævitia se pavere respondisset. Ait illi, Ne timeas, quoniam antequam illucescat, rete meum in fluvium mittam, per quod omnino *Scottorum* transitus inpedietur. Hæc cum dixisset evanuit. Mane autem facto, inventus est amnis qui *Tyna* dicitur, absque pluviarum inundatione & ventorum violentia, in tantum excrevisse, ut absque navis amminiculo minime transiri posset. Præterea eadem nocte & die sequenti tanta repente nebula accidit, ut maxima pars exercitus supradicti Regis per tenebras dispersa, à se invicem dilaberetur, ita ut plures ad aquilonem, multi ad orientem, nonnulli quoque ad meridiem, aperte miraculo divino confusi per intercessionem sanctorum *Hagustaldensis* ecclesiæ,

cum magna festinatione tenderent. Rex vero *Malcolmus* cum illa particula exercitus sui quæ cum eo remanserat veniens, omnem transmeandi copiam sibi negatam vidit. Resedit ergo supra ripam fluminis, expectare volens donec aqua diminueretur ut transire posset. Sed cum tribus diebus expectasset, aquamque absque omni pluviæ amministratione cotidie magis ac magis crescere videret, tam evidenti miraculo perterritus, cum magna festinatione recessit: sicque ab ejus crudelitate omnes qui ad præfatam *Hagustaldensem* ecclesiam confugerant, meritis sanctorum in illa requiescentium erepti sunt.

Sed nunc ad historicam narrationem prætermissam redeamus. Ipso vero anno quo sanctus *Acca* episcopus ad cœlestia migravit, *Arwine* filius *Eadulfi* occisus est, die x. Kal. *Jan.* feria vij. Refert historia vel cronica hujus patriæ, quod eodem anno *Cuthberht* undecimus *Dorovernensis* ecclesiæ archiepiscopatum susceperit. At vero post *Aldulfum* *Hrofensis* ecclesiæ *Dun* sacerdotium assumpsit.

741. ANno DCC. xlj. monasterium in *Eboraca* civitate succensum est ix. Kal. *Maii*, feria I.

744. ANno DCC. xliv. factum est prælium inter *Pictos* & *Brittones*.

745. ANno DCC. xlv. visi sunt in aere ictus ignei quales nunquam ante mortales illius ævi viderunt; & ipsi pene per totam noctem visi sunt, Kal. scilicet *Januarii*. Eodem quoque anno, ut quidam refert, dominus *Wilfridus* secundus *Eboracæ* civitatis episcopus migravit ad Dominum iij. Kal. *Maii*. Nos vero dicimus quod priusquam *Beda* suam historiam explicuisset, translatus fit ille primus *Wilfridus* ex hoc mundo ad celsitudinem æternæ visionis. Ipsis quoque diebus *Lundoniæ* civitatis episcopus nomine *Ingwald* de *Egypto* hujus seculi translatus est. Eadem tempestate antistes in *Wiccum* defunctus est. Etiam anno eodem *Herebald* abbas obiit. His temporibus floruit sanctus anachorita *Guthlacus*.

749. ANno DCC. xlix. *Elfwald* rex orientalium *Anglorum* defunctus est, regnumque *Hunbeanna* & *Alberht* sibi diviserunt.

750. ANno DCC. l. *Eadberht* rex *Kynewlfum* episcopum in urbem *Bebban* captivum adduxerat, basilicamque beati *Petri* obsidere fecit in *Lindisfarnea*. *Offa* filius *Aldfridi* quoque [ad] reliquias sancti *Cuthberti* pontificis innocens coactive accurrebat, pene defunctus fame de ecclesia sine armis abstractus est. Eodem anno *Alwih* episcopus translatus est ad alterius vitæ contemplationem, & *Aldulf* diaconus ejus ordinatur in episcopum. *Cuthred* autem rex occidentalium *Saxonum* surrexit contra *Ethilbaldum* regem *Merciorum*.

752. ANno ab incarnatione Dominica DCC. lij. eclypsis Lunæ facta est pridie Kal. *Augusti*. Quia mentio facta est de hac re, libet ignorantibus pandere quid sit eclypsis, id est deliquium vel defectus Lunæ. Eclypsis Lunæ est quotiens in umbram terræ Luna incurrit, non enim suum lumen habere dicitur, sed à sole illuminari putatur. Eclypsis Lunæ non nisi plena id est xv. erit. Defectus solis nunquam nisi ortu Lunæ fieri solet. Certum est, inquit

An. Dñi

inquit *Plinius*, defectum Solis non nisi novissima, id est xxx. primave fieri Luna, quod coitum vocant. Omnibus autem annis fieri utriusque sideris defectus statutis diebus, horis, sub terra. Nec tamen cum superne fiunt ubique cerni possunt, aliquando propter nebulam, sæpius globo terræ obstante convexitatibus mundi. Eclypsis solis est quotiens Luna xxx. ad eandem lineam qua sol vehitur pervenit, eique se objiciens Solem obscurat. Nam deficere nobis Sol videtur dum illi orbis lunæ opponitur.

754. ANno DCC. liv. *Bonifacius* archiepiscopus qui & *Winfridus*, *Francorum* martyrio coronatus est cum l. tribus.

755. ANno DCC. lv. *Cuthred* rex occidentalium *Saxonum* obiit, cujus regni sceptra *Sigberht* accepit.

756. ANno ab incarnatione Dominica DCC. lvj. *Eadberht* rex xviij. anno regni sui, & *Unust* rex *Pictorum* duxerunt exercitum ad urbem **Alcwith**. Ibique *Brittones* inde conditionem receperunt, prima die mensis *Augusti*. Decima autem die ejusdem mensis interiit exercitus pene omnis quem duxit de *Ouoma* ad **Niwanbirig**, id est ad novam civitatem. Eodem anno *Balthere* anachorita viam sanctorum patrum est secutus migrando ad eum qui se reformavit ad imaginem filii sui. Luna autem xv. sanguineo rubore superducta viij. Kal. *Decembris* xv. ætate, id est, plena luna. Sicque paulatim decrescentibus tenebris ad lucem pristinam pervenit. Nam mirabiliter ipsam lunam sequente lucida stella & pertranseunte, tanto spacio eam antecedebat illuminatam, quanto sequebatur antequam esset obscurata.

757. ANno DCC. lvii. *Ethelbald* rex *Merciorum* à suis tutoribus fraudulenter interfectus est. Eodem vero anno *Merci* bellum inter se civile inierunt. *Bearnred* in fugam verso, *Offa* rex victor extitit.

758. ANno DCC. lviij. *Eadberht* rex *Northymbrorum* sponte contulit filio suo regnum sibi à Deo collatum, nomine *Osulfo*, qui uno anno regnum tenuit, amisit, perdidit. Quia occisus est nequiter à sua familia juxta **Mechil Wongtune** ix. Kal. *Augusti*.

759. ANno DCC. lix. *Ethelwald*, qui & *Moll* dictus erat, regnare incipit nonas *Augusti*. Cujus tertio anno inchoante, gravissimum juxta *Eldunum* secus **Melros** gestum est bellum viij. idus *Augusti*, in quo cecidit *Oswine* post triduum prima feria. *Ethelwald* vero Rex, qui *Moll* est nominatus, victoriam sumpsit in bello. Ipso quoque anno *Unust Pictorum* rex defunctus est.

762. ANno DCC. lxij. *Ethelwald* rex præfatus accepit reginam *Etheldrytham* Kal. *Novembris* in *Cateracta*.

764. ANno DCC. lxiv. nix ingens gelu ligata omnibus retro seculis incomparabilis, à principio hiemis pene usque ad medium veris terram oppressit. Cujus vi arbores oleraque magna ex parte aruerunt, ac marina animalia multa inventa sunt mortua. Eodem quoque anno *Ceolwlf*, quondam rex tunc domini nostri Jesu Christi servus monachusque obiit. Huic vero regi *Beda* historiographus veridicus direxit epistolam, sic inchoando. *Gloriosissimo Regi Ceolwlfo Beda famulus Christi & presbyter. Historiam gentis Anglorum quam nuper edideram, libentissime tibi desideranti rex, & prius ad legendum & nunc ad scribendum ac plenius ex tempore meditaturum transmitto.* Anno eodem multæ urbes monasteriaque atque villæ per diversa loca, necnon & regna repentino igne vastatæ sunt, verbi gratia **Stretburg**, *Venta* civitas, **Homwic**, *Londonia* civitas, *Eboraca* civitas, **Donacester**, aliaque multa loca illa plaga concussit, ut illud impleretur quod scriptum est, *Erit terræ motus.* Eodem anno *Frehelm* presbyter & abbas obiit, & episcopus *Merciorum* gentis nomine *Totca* defunctus est. Et *Eadberht* pro eo ordinatus est episcopus. His quoque temporibus *Frithwald* episcopus *Candidæ casæ* ex hoc seculo migravit, pro quo *Phectwine* loco illius episcopus subrogatur.

ANno DCC. lxv. ignei ictus in aere visi sunt, 765. quales quondam apparuerunt tempore nocturno Kal. *Januar.* ut superius prænotavimus. Eodem anno *Ethelwald* regnum *Northanhymbrorum* amisit in **Winchanheale** iij. Kal. *Novembris*. Cui *Alcred* prosapia *Idæ* regis exortus, ut quidam dicunt, successit in regnum. Quo anno *Hemeli Merciorum* episcopus obiit, cujus vice *Cuthfrid* ordinatus est episcopus in *Liccetfeldan*. Eademque tempestate *Bregwine* archiepiscopus *Cantiæ* civitatis ex hac vita subtractus est, cui *Lamberht* successit vice regiminis. *Aldulf* quoque antistes in *Lindisse* eodem anno hanc vitam dereliquit, aliamque petivit. Post quem *Ceolwlf* electus & consecratus est.

ANno DCC. lxvj. *Ecgberht* archiepiscopus *E-* 766. *boracæ* civitatis in pace Christi requievit xiij. Kal. *Decembris*, xxxiv. anno episcopatus sui: & *Frithuberht Hagustaldensis* ecclesiæ antistes eodem anno de hac mortali carne migravit ad veræ lucis perennitatem x. Kal. *Januarii*, episcopatus sui anno xxxij.

ANno DCC. lxvij. *Alberht Eboracæ* civitatis 767. & *Alchmund Hagustaldensis* ecclesiæ ordinati sunt episcopi viij. Kal. *Mai.* Eodem tempore *Aluberht* ad *Ealdsexos* ordinatus est episcopus, & *Ceolwlf* in *Lindissi* antistes consecratus est. Ipso quoque anno *Etha* anachorita feliciter in **Cric** obiit, qui locus distat ab *Eboraca* civitate x. miliariis.

ANno DCC. lxviij. *Eadberht* quondam rex, 768. tunc autem clericus, decimo anno amissionis regni sui in clericatu Deique omnipotentis servicio apud *Eboracum* feliciter spiritum emisit ad superos xiij. Kal. *Septembris*. Eodem anno *Pipin* Rex *Francorum* mortuus est, & *Hadwine* ordinatus est episcopus ad *Machui*. Atque *Alcred* rex eodem tempore accepit reginam *Osgearn*.

ANno DCC. lxix. *Ceteracte* succensa est ab 769. *Earnredo* tyranno, & ipse infelix eodem anno incendio periit Dei judicio.

Anno

An.Dñi

771. ANno DCC. lxxj. *Sibald* abbas obiit & *Egric* & *Lector* de hoc inſtabilis vitæ curſu migravit ad conſortium electorum quo percipit epinicion perpetuum. His diebus *Offa* Rex *Merciorum* *Heſtingorum* gentem armis ſubegerat. Eodem quoque anno *Karlmon* famoſiſſimus Rex *Francorum* ſubita præventus infirmitate defunctus eſt. Sed & frater ejus *Karl* cum dimidium prius patris obtinuit principatum, totius regni monarchiam & *Francorum* faſtigium populorum dehinc eſt indeptus invicta fortitudine.

772. ANno DCC. lxxij. *Pictel* dux & *Swithulf* abbas obierunt in Domino. *Carl* quoque *Francorum* rex collecta manu valida & bellicoſis ſuæ majeſtatis viris conjunctis, *Saxonum* gentem eſt ingreſſus. Multiſque ex principibus ac nobilibus viris ſuis amiſſis, in ſua ſe recepit.

773. ANno ab incarnationis Dominica DCC. lxxiij. *Hadwinus Migenſis* eccleſiæ antiſtes ſublatus eſt, & *Leuthfriht* pro eo eſt ſubrogatus epiſcopus. *Wlfhaeth* quoque hoc anno abbas *Beverlacenſis* diem Domini videre deſideravit, cui & conceſſum eſt, quem ſubſecutus eſt. Eodem tempore *Alberht Eboracæ* antiſtes eccleſiæ pallii miniſterium ab *Adriano* papa ſibi directum accepit.

774. ANno DCC. lxxiv. *Eadwlf* dux ex hujus vitæ naufragio ſubtrahitur, & eodem tempore *Alcredus* rex conſilio & conſenſu ſuorum omnium, regiæ familiæ ac principum deſtitutus ſocietate, exilio imperii mutavit majeſtatem. Primo in urbem *Bebban*, poſtea ad regem *Pictorum* nomine *Cynoht*, cum paucis fugæ comitibus ſeceſſit. *Bebba* vero civitas urbs eſt munitiſſima, non admodum magna, ſed quaſi duorum vel trium agrorum ſpatium, habens unum introitum cavatum, & gradibus miro modo exaltatum. Habet in ſummitate montis eccleſiam præpulchre factam, in qua eſt ſcrinium ſpecioſum & precioſum. In quo involuta pallio jacet dextera manus ſancti *Oſwaldi* regis incorrupta, ſicut narrat *Beda* hiſtoriographus hujus gentis. Eſt in occidente & in ſummitate ipſius civitatis fons miro cavatus opere, dulcis ad potandum & puriſſimus ad videndum. *Ethelredus* quoque filius *Ethelwaldi* pro eo regnum ſuſcepit: qui tanto honore coronatus vix quinque annos tenuit, veluti declarat ſubſequens ſermo ſcriptoris. Eadem tempeſtate *Karl Francorum* rex inviĉtiſſimus nobiliſſimam *Longobardorum* urbem *Ticinam* longa obſidione vexatam, ſimul cum ipſo rege *Deſiderio* ac totius *Italiæ* imperio, cepit.

775. ANno DCC. lxxv. Rex *Pictorum Cynoth* ex voragine hujus cœnulentis vitæ eripitur & *Eadwlf* dux per inſidias fraudulenter captus, poſt ſpacium exigui temporis occiditur, ſepelitur, obliviſcitur. *Ebbi* quoque abbas vectigal morti dedit, egrediens & pergens ad eum qui mortuus vitam perpetuam concedit. *Karl* denique rex ut præfati ſumus bellicoſiſſimus *Francorum* cum omni exercitus ſui virtute vallatus, confortatus, glorificatus, gentem *Saxonum* eſt ingreſſus centuriatus atque legionibus ſtipatus, quam magnis & inedicibilibus regionem præliis graviſſimis vaſtavit, igne ferroque debacchans, quia erat conſternatus animo. Urbes denique duas **Sigeburht** & **Aresburht** atque provinciam *Bohweri* olim à *Francis* oppreſſam ſuo potenter adjecit ſummo imperio.

An.Dñi

ANno DCC. lxxvij. *Pechtwine* epiſcopus *Candidæ caſæ* xiij. Kal. *Octobris* migravit ex hoc ſeculo ad æternæ ſalutis gaudium, qui eidem eccleſiæ xiv. annis præfuit. Cui *Ethelbyrht* ſucceſſit. 777.

ANno iv. *Ethelredi* Regis, ſcilicet anno DCC. lxxviij. tres duces, *Aldwlf* videlicet, *Cynwlf* 778.
& *Ecga* eodem rege præcipiente fraude necati ſunt ab *Ethelbaldo* & *Heardberhto* principibus iij. Kal. *Octobris*. Quid geſtum ſit anno DCC. lxxix. ſequens declarabit ſermo,

ANno igitur DCC. lxxix. *Ethelredo* expulſo de regali ſolio & in exilium fugato, cogitur mœſtos inire modos, miſeraſque habere querelas. *Elfwald* vero filius *Oſwlfi* *Ethelredo* expulſo regnum *Northanhymbrorum* ſuſcepit, tenuitque x. annis. Erat enim iſte rex pius & juſtus, ut ſequens demonſtrabit articulus. 779.

ANno DCC. lxxx. *Oſbald* & *Athelheard* Duces congregato exercitu *Bearn* patricium *Elfwaldi* regis in **Seletune** ſuccenderunt ix. Kal. *Januarii*. Eodem anno *Alberht* archiepiſcopus ex hac luce migravit ad æternæ lucis perennitatem, *Eanbaldo*, ſe adhuc vivente, ad eandem ſedem ordinato. *Cynwlf* quoque epiſcopus eodem anno relictis ſecularibus curis, *Higbaldo* gubernacula eccleſiæ cum electione totius familiæ commiſit. Eodem etiam anno *Eanbald* epiſcopus pallium ab apoſtolica ſede ſibi directum accepit; qui eo ſuſcepto in epiſcopatum ſolenniter eſt confirmatus. 780.

ANno DCC. lxxxj. *Hibaldus* conſecratus eſt epiſcopus. *Alchmundus Haguſtaldenſis* eccleſiæ præſul, eximiæ religionis & magnarum vir virtutum, poſtquam xiij. annis ſullimiter præfatam rexiſſet eccleſiam, regnante glorioſiſſimo *Northanhymbrorum* rege *Elfwaldo*, anno iij. regni ejus, vij. idus *Septembris* huic vitæ modum fecit, qui pro meritis æternæ beatitudinis eſt particeps factus. Sepultus vero eſt juxta prædeceſſorem ſuum reverendæ memoriæ ſanctum *Accam* epiſcopum. De quo loco poſt annos pluſquam CCL. divina revelatione tranſlatus eſt hoc modo. Tempore illo fuit quidam *Dregmo* in territorio *Haguſtaldenſis* eccleſiæ, Deum valde timens, & elemoſinarum operibus, prout facultas ſibi ſuppeditabat, haut ſegniter deditus, ac per omnia à comprovincialium moribus vita diſcordans. Erat enim miræ ſimplicitatis & innocentiæ homo, ac erga ſanctos Dei devotionis & venerationis immenſæ. Quapropter eum omnes vicini ſui in magno honore habebant, illumque verum Dei cultorem appellabant. Huic itaque quadam nocte in ſtratu ſuo quieſcenti apparuit quidam vir pontificali infula decoratus, virgamque paſtoralem in manu tenens. Cum qua eum pulſans, ſic ait illi, Surge, vade & dic *Elfredo* filio *Weſtneor* presbytero *Dunelmenſis* eccleſiæ, quatinus plebe coadunata territorii *Hauguſtaldenſis*, transferat corpus meum de loco illo ubi ſepultus ſum, ac intra eccleſiam in honeſtiori loco reponat. Dignum eſt enim illos venerationem ab omnibus in terris accipere, quos rex regum dignatus 781.

tus

n.Dñi tus eſt in cœlis ſtola gloriæ & immortalitatis induere. Quem cum ille interrogaſſet, Domine tu quis es? Ille reſpondit, Ego ſum *Alchmundus* eccleſiæ *Haguſtaldenſis* epiſcopus, qui eidem loco quartus poſt beatum *Wilfredum* gratia Dei præfui. Corpus verò meum juxta prædeceſſorem meum venerandæ memoriæ ſanctum *Accam* epiſcopum poſitum eſt. Ad quod transferendum tu quoque cum presbytero ſimul adeſto. Hæc cum dixiſſet, diſparuit. Mane autem facto, homo ille cum magna feſtinatione ad præfatum presbyterum perrexit, quicquid vidiſſet, quodve mandatum ei deferre juſſus eſſet, per ordinem ei indicavit. Qui lætus admodum effectus, convocavit plurimam populi multitudinem, rem notam eis faciens, diemque ſtatuit quo venerabiles reliquias transferrent. Die ergo ſtatuta presbyter præfatus ad ſepulchrum accedens, illud à terra denudari præcepit. Quod cum factum eſſet, adjuvante ſe viro illo cui revelatio facta fuerat, populorum turbis hinc inde ſtantibus, veneranda oſſa de tumulo collegit, lintheoque involuta ac in ſcrinio recondita ſuper feretrum collocavit. Et quia pro tantæ veneratione diei ſacroſanctas hoſtias Domino offerendi hora tranſierat, poſuerunt eum nocte illa in porticu ſancti *Petri* ad orientalem plagam ipſius eccleſiæ *Haguſtaldenſis*. Sequenti die cum canticis, & hymnis, & miſſarum ſolempniis in eccleſiam illum transferre ſtatuentes. Nocte vero illa prædictus ſacerdos excubias circa venerabiles reliquias cum clericis ſuis celebrans, cæteris alto ſompno depreſſis, accedens ipſe ſcrinium aperuit, unumque de minutis oſſibus, partem videlicet digiti unius, clanculo auferens penes ſe repoſuit, cupiens illud eccleſiæ ſancti *Cuthberti Dunelmenſi* ad honorem Dei & ſancti *Alchmundi* conferre. Luce itaque terris reddita, ad transferendum corpus almificum plurima populi multitudo convenit. Cumque jam hora tertia appropinquaret, jubente presbytero, manus apponentes feretrum levare conati ſunt, ſed illud movere minime valebant. Repulſis igitur his qui primi acceſſerant, judicatiſque quaſi indignis tanti patris reliquias ſuis humeris deferre, acceſſerunt alii, qui ſicut & priores caſſo labore defecerunt. Deinde aliis & aliis ſe ingerentibus, à nullo penitus moveri valebat. Animo vero conſternati ſeſeque mutuo intuentes omnes qui aderant, mirabantur rei novitatem ſtupentes. Tunc ſacerdos illius reatus ſe ipſum cauſam eſſe neſciens, exhortatus eſt omnes Deum deprecari, quatinus illis revelare dignaretur pro qua culpa hoc eis contigiſſet. Et factum eſt. Illis autem in eccleſia pernoctantibus, Deumque pro jam dicto negotio exorantibus, apparuit iterum ſanctus *Alchmundus* eidem homini, cui prius apparuerat forte tunc infra eccleſiam irruente ſubito ſopore prægravato, & cum aliquantum ſevero vultu ait ad eum. *Quid eſt quod facere voluiſtis? Putaſtis membris defectum me in eccleſiam referre, in qua Deo & ſancto* Andreæ *apoſtolo ejus integro corpore & ſpiritu ſervivi? Surge ergo, & conteſtare coram omni populo ut corpori meo citius reſtituatur quod inconſulte inde ablatum eſt, alioquin me de loco in quo nunc ſum nullatenus movere poteritis.* Et cum hæc dixiſſet, oſtendit ei manum ſuam medietate unius digiti carentem. Facta autem die, vir ille in medio populi aſtans, quid ſibi nocte illa revelatum fuiſſet univerſis propalavit, vehementi verborum invectione multari dignum eſſe indicans quicumque hoc facere præſumpſiſſet. Tunc ſacerdos ſe deprehenſum cernens, in medium proſiluit, & qua de cauſa quave intentione hoc perpetraſſet, omnibus patefecit. Reſtituenſque ſancto *Alchmundo* quod pie devotionis gratia ei abſtulerat, congrua ſatisfactione veniam illico impetravit. Et accedentes clerici qui aderant, abſque ulla vi levaverunt eum, ac in eccleſia tranſtulerunt iiij. Nonas Auguſti, ubi uſque hodie à fidelibus condigno honore veneratur, ad laudem & honorem domini noſtri Jeſu Chriſti. *Tilberhtus* namque ſanctus pro eo in epiſcopatum ſubrogatur, conſecratur elevaturque in ſolio epiſcopalis cathedræ in loco qui appellatur **Wulfeſwelle**, hoc eſt fons lupi. Actum eſt hoc vj. Non. Octobris. An Dñi

ANno DCC.lxxxiij. qui eſt annus quintus *Elfwaldi* regis, *Werburhg* quondam regina *Merciorum*, tunc vero abbatiſſa, defuncta eſt, ſemper cum Chriſto ut credi fas eſt victura. Ipſo quoque tempore *Kimvulf* epiſcopus de quo ſupra diximus, anno pontificatus ſui quadrageſimo dereliquit terreſtria, qui ad ſupernam feliciter migravit patriam. 783.

ANno DCC. lxxxvj. qui eſt annus *Elfwaldi* regis octavus, *Botuune* venerabilis abbas *Ripenſis* eccleſiæ in conſpectu aſtantium fratrum ergaſtulum hujus laborioſæ vitæ deſeruit, mercedem jubelei anni percipiendo. Ipſo quoque obeunte, *Alberht* pro eo abbas præelectus & conſecratus eſt. Eodem anno *Aldulf* conſecratus epiſcopus ab *Eanbaldo* archiepiſcopo, *Tilberhto*que, & *Hygbaldo* præſulibus, in monaſterio quod dicitur **Et-Corabrige**, multiſque muneribus ac donis ditatus, honorifice ad ſuam eccleſiam eſt remiſſus. His diebus *Ricthryth* regina dudum jam tunc abbatiſſa, optata percepit munera alterius vitæ, deferens coram ſacris optutibus Domini oleum cum lampadibus. Ea tempeſtate *Kinvulf* occidentalium *Saxonum* rex à perfido tyranno *Kynheardo* lugubri interfectus eſt morte, & ille crudelis interemptor ab *Oſredo* duce in ultione Domini ſui inmiſericorditer interemptus eſt, regnumque occidentalium *Saxonum* *Brihtric* accepit. Tempore illo legati ab apoſtolica ſede à domino *Adriano* papa ad *Britanniam* directi ſunt, in quibus venerabilis epiſcopus *Georgius* primatum tenuit, qui antiquam inter nos amicitiam & fidem catholicam quam ſanctus *Gregorius* papa per beatum *Auguſtinum* docuit innovantes, honorifice ſuſcepti ſunt à regibus & à præſulibus ſive à principibus & primatibus hujus patriæ, & in pace domum reverſi ſunt cum magnis donis, ut juſtum erat. 786.

ANno DCC. lxxxvij. Synodus congregata eſt in *Pincahala* iiij. Non. Septembris. In quo tempore *Alberht* abbas *Hripenſis* ex rapidis flatibus hujus ſeculi ſpiritum emiſit ad ſuperos æternæ felicitatis jubilos. Mox vero ablato ipſo *Sigred* ordinatur pro eo. 787.

ANno DCC. lxxxviij. *Elfwaldus* rex conjuratione facta ab ejus patricio *Sicgan* nomine, miſerabili occiſus eſt morte ix. Kal. Octobris in loco qui dicitur **Scythleſceſter** juxta murum. Corpus vero eximii regis ad **Heguſtaldeſige** cum magnis monachorum cuneis & clericorum cantilenis perlatum 788.

perlatum est, & in ecclesia sanctissimi *Andreæ* apostoli honorifice sepultum est, quam construxit dignissimus pater *Wilfridus* archiepiscopus ad laudis præconium supradicti apostoli. Præcellit opus ipsius cœnobii cætera ædificia in gente *Anglorum*, licet multa sint & inedicibilia in plerisque locis; sed in eo loco longitudines latitudinesque atque pulchritudines excellunt. In quo cœnobio sunt parietes variis coloribus exornati, & historiæ depictæ, sicut supradictus *Wilfridus* episcopus instituit. Verumetiam domnus *Acca* qui post ipsum illum locum gubernavit, glorioso compsit ornatu. Sepulto rege ut prædiximus regnavit *Osred* filius *Alcredi* regis nepos ejus pro eo unum annum. In loco vero quo *Elfwaldus* rex justus interfectus est, cœlitus lux emissa dicitur videri à plurimis. Constructa est ibidem ecclesia à fidelibus illius loci, atque in honore Dei & sanctorum *Cuthberti* episcopi, & *Oswaldi* regis & martyris consecrata.

790. ANno DCC. xc. *Ethelredus* de exilio liberatus est, & iterum per gratiam Christi regni solio est subtronizatus. *Osredus* autem rex dolo suorum principum circumventus & captus ac regno privatus, attonsus est in *Eboraca* civitate, & postea necessitate coactus exilium petit. Cujus anno secundo *Eardulf* dux captus est & ad **Ripun** perductus, ibique occidi jussus extra portam monasterii à rege præfato. Cujus corpus fratres cum *Gregorianis* concentibus ad ecclesiam portantes, & in tentorio foris ponentes, post mediam noctem vivus est in ecclesia inventus. Eodem anno *Badvulf* ad *Candidam casam* ordinatur episcopus in loco qui dicitur **Pearrahalch**, quod interpretari potest, locus dominorum. Anno vero priori *Ethelberht* episcopus sua sede relicta, sancto *Tilberhto* episcopo jam obeunte, prædictus præsul episcopatum *Haugustaldensis* ecclesiæ accepit in propriam dominationem.

791. ANno DCC. xcj. filii *Elfwaldi* regis ab *Eboraca* civitate vi abstracti, & de ecclesia principali per promissa fallaciæ abducti, miserabiliter sunt perempti ab *Ethelredo* rege in **Wonwaldremere**, quorum nomina *Oelf* & *Oelfwine* fuere. Eo quoque anno *Lamberhtus Dorovernensis* ecclesiæ archiepiscopus ex hac lucis tenebrositate transmigravit ad veræ lucis beatitudinem. Abbas vero *Ethelherdus Hludensis* monasterii ad eandem sedem est electus & ordinatus episcopus.

792. ANno DCC. xcij, *Karolus* rex *Francorum* misit sinodalem librum ad *Britanniam* sibi à *Constantinopoli* directum; In quo libro, heu, pro dolor! multa inconvenientia & veræ fidei contraria reperientes, maxime quod pene omnium orientalium doctorum non minus quam trecentorum vel eo amplius episcoporum unanima assertione confirmantum imagines adorare debere, quod omnino ecclesia Dei execratur. Contra quod scripsit *Albinus* epistolam ex authoritate divinarum scripturarum mirabiliter affirmatam, illamque cum eodem libro, et persona episcoporum, ac principum nostrorum regi *Francorum* attulit. Ipso denique anno *Osfredus* de exilio sacramentis & fide quorundam principum clam de *Eufonia* venit, ibique deficientibus ab eo suis militibus captus est à rege præfato, scilicet *Ethelredo*, atque eo jubente occisus in loco qui dicitur **Aynburg** xviij. Kal. Octobris. Corpus vero ejus ad hostium *Tyni* fluminis perlatum est, & in basilica ejusdem eximii cœnobii sepultum. Eodem anno *Ethelred* rex accepit reginam *Elfledam* filiam *Offæ* regis *Merciorum* iij. Kal. Octob. apud *Cataractam*.

ANno DCC. xciij. qui est annus *Ethelredi* regis quartus, dira prodigia miseram *Anglorum* terruere gentem. 793. Si quidem fulmina abhominanda, & dracones per aera, igneique ictus sæpe vibrare & volitare videbantur; quæ scilicet signa famem magnam, & multorum hominum stragem pessimam atque inedicibilem, quæ subsecuta est, demonstravere. Ipso quoque anno *Sicga* dux qui interemit *Elfwaldum* regem interiit propria nece, cujus corpus ad insulam *Lindisfarnensem* perlatum est ix. Kal. Maii. *Lindisfarnensis* insula magna est per ambitum, verbi gratia viij. vel amplius miliariis se extendens. In qua est nobile monasterium quo eximius *Cuthbertus* antistes positus erat cum aliis præsulibus qui ejus successores dignissimi extiterant. De quibus dici congruenter potest quod canitur, *Corpora sanctorum in pace sepulta sunt*. *Lindis* dicitur flumen quod excurrit in mare duorum pedum latitudinem habens, quando *ledon* fuerit, id est, minor œstus, & videri potest: quando vero *malina* fuerit, id est, major œstus maris, tunc nequit *Lindis* videri. Oestus oceani lunam sequitur, tanquam ejus aspiratione retrorsum trahatur in accessum, ejusque impulsu retracto refundatur. Qui quotidie bis affluere & remeare unius semper horæ dodrante & semiuncia quæ est dimidia transmissa videtur, ut *Beda* testatur. Sicut enim luna quatuor punctis spatio quotidie tardius oriri, tardius occidere, quod pridie orta est vel occiderat, solet: ita etiam maris uterque œstus sive diurnus sit & nocturnus, seu matutinus & vespertinus, ejusdem pene temporis intervallo tardius quotidie venire, tardius redire non definit. Punctus vero, quinta pars est horæ; Quinque enim puncti horam faciunt. De concordia maris & lunæ sic quidam cecinit rhetor, id est, *Aldelmus* præsul.

Nunc ego cum pelago fatis communibus insto,
Tempora reciprocis convolvens menstrua cælis,
Ut mihi luciflua decrescit gloria formæ,
Sic augmenta latex cumulato gurgite perdit.

Farne autem insula, qua beatissimus *Cuthbertus* heremiticam duxit vitam, non tanta est ut *Lindisfarne*; sed est posita in mare, magnis exturbata fluctibus diebus & noctibus.

His strictim dictis, ad ordinem revertamur narrationis. Eodem sane anno pagani ab aquilonali climate navali exercitu ut aculeati crabones *Brithanniam* venientes, hac illacque ut dirissimi lupi discurrentes, prædantes, mordentes, interficientes non solum jumenta, oves & boves, verumetiam sacerdotes Levitasque chorosque monachorum atque sanctimonialium, veniunt, ut præfati sumus, ad *Lindisfarnensem* ecclesiam, miserabili prædatione vastant cuncta, calcant sancta pollutis vestigiis, altaria suffodiunt, & omnia thesauraria sanctæ ecclesiæ rapiunt. Quosdam è fratribus interficiunt, nonnullos secum vinctos assumunt, perplurimos opprobriis vexatos nudos projiciunt, aliquos in mare demergunt. Apte de illis dicitur quod sequitur.

Fortuna

A.Dñi An.Dñi

Fortuna vices premit insontes,
Debita sceleri noxia pœna,
At perversi resident celso more solio,
Sanctaque calcant injusta vice colla nocentes,
Latet obscuris condita virtus clara tenebris,
Justosque tulit crimen iniqui.

Illis vero recedentibus, & de præda vel malis actibus gratulantibus, quid eis fortuna sequentis anni advexit stilus fidelis demonstrabit.

794. ANno DCC. xciiij. prædicti pagani portum *Ecgfridi* regis vastantes, monasterium ad hostium *Doni* amnis prædarunt. Sed sanctus *Cuthbertus* non sine punitione eos sinebat abire. Princeps quippe eorum ibidem crudeli nece occisus est ab *Anglis*, & post exigui temporis spacium vis tempestatis eorum naves quassavit, perdidit, contrivit, & perplurimos mare operuit. Nonnulli itaque ad littus sunt ejecti, & mox interfecti absque misericordia. Et recte illis hæc contigerunt, quoniam se non lædentes graviter læserunt. His diebus *Colcu* presbyter & lector ex hac luce migravit ad Dominum, quo percipit laudem felicitatis pro laboribus terrenis. Ea tempestate *Ethelheard* quondam dux, tunc autem clericus, in *Eboraca* civitate defunctus est Kal. Augusti. *Adrianus* papa venerandus eodem anno sublevatus est ad dei visionem vij. Kal. Januarii, qui sedit annos xxvj. menses x. dies xij. Est quoque in ecclesia sancti principis apostolorum *Petri* sepultus, & super sepulchrum platoma parieti infixa, gesta bonorum ejus aureis literis & versibus scripta. Hoc marmor ibi *Karolus* rex ob amorem & memoriam prædicti patris facere jussit, regali fretus diademate.

795. ANno DCC. xcv. idem rex fortissimus *Karolus* cum manu valida *Hunorum* gentem armis vastando subegerat, eorum principe fugato, & ipsius exercitu superato vel perempto, sublatis inde xv. plaustris auro argentoque palliisque olosericis preciosis repletis, quorum quodque quatuor trahebant boves. Quæ omnia idem rex propter victoriam à Domino sibi concessam Christi ecclesiis atque pauperibus dividere præcepit, grates Deo referens cum omnibus secum pugnantibus.

796. ANno DCC. xcvj. qui est annus vij. *Ethelredi* regis, *Alric* quondam dux, tunc clericus, in *Eboraca* civitate defunctus est. Et paulo post, id est, v. Kal. Aprilis ecclypsis lunæ facta est inter gallicinium & auroram. Eodem vero anno *Ethelredus* rex occisus est apud **Cobre** xiiij. Kal. Maii, anno vij. regni sui: *Osbald* vero patricius à quibusdam ipsius gentis principibus in regnum est constitutus, & post xxvij. dies omni regiæ familiæ ac principum est societate destitutus, fugatusque & de regno expulsus, atque ad insulam *Lindisfarnensem* cum paucis secessit, & inde ad regem *Pictorum* cum quibusdam è fratribus navigio pervenit. *Eardulf* enim, de quo supra diximus, filius *Eardulfi* de exilio vocatus, regni infulis est sublimatus, & in *Eboraca* in ecclesia sancti *Petri* ad altare beati apostoli *Pauli*, ubi illa gens primum perceperat gratiam baptismi, consecratus est vij. Kal. Junii. Et non multo post, id est, vij. Kal. Augusti, *Offa* rex potentissimus *Merciorum*, postquam xxxix. annos regnavit, defunctus est; Cui successit in regno filius ejus *Ecgferth*, qui eodem anno morte superveniente debitum neci invitus concessit. *Coenvulf* quoque pater sancti *Kenelmi* martyris dehinc diadema regni *Merciorum* suscepit gloriose, tenuitque invicta virtute potenti vigore sui potentatus. Ipso quoque anno *Ceolvulf* in *Lindisse* vitæ hujus tempora contempsit, futuri seculi consolationem expectans. Et paulo post, id est, iiij. Idus Augusti, *Eanbaldus* archiepiscopus obiit in monasterio quod dicitur **Etlete**, corpusque ejus magno comitante agmine ad *Eboracam* civitatem portantes, in ecclesia beati *Petri* apostoli sepultum est honorifice. Statim vero alter *Eanbaldus* ejusdem ecclesiæ presbyter in episcopatum est electus, convenientibus ad ordinationem ejus *Ethelberto* & *Hygbaldo*, atque *Badwlfo* episcopis in monasterio quod dicitur **Sochasburg** xviij. Kal. Septemb. die Dominica.

ANno DCC. xcvij. *Eanbaldus* ille posterior accepto ab apostolica sede pallio in archiepiscopatum genti *Northanhymbrorum* solempniter confirmatus est vj. Idus Septembris, qua die celebratur solempnitas, id est, nativitas sanctæ *Mariæ*, de qua poeta ait, 797.

Splendet honore dies, est in quo virgo Maria
Stirpe David *regis procedens edita mundo.*

Eodem anno *Ethelbertus Haguftaldensis* episcopus, defunctus est xvij. Kal. Novemb. in loco qui dicitur **Bartun**, cujus corpus ad **Hestaldesige** est perlatum, & venerabiliter à fratribus ipsius cœnobii sepultum. Electus vero est pro eo *Headred* in episcopatum, & post excursum paucorum dierum, hoc est, iij. Kal. Novembris ab *Eanbaldo* archiepiscopo, & *Hygbaldo* episcopo spirituali honore ordinatus est in loco qui nuncupatur *Wduforda.*

ANno DCC. xcviij. conjuratione facta ab interfectoribus *Etheldredi* regis, *Wada* dux in illa conjuratione cum eis bellum inierunt contra *Eardwlfum* regem in loco qui appellatur ab *Anglis* **Billingahoth** juxta **Walalege**, & ex utraque parte plurimis interfectis *Wada* dux cum suis in fugam versus est, & *Eardwlfus* rex victoriam regaliter sumpsit ex inimicis. Eodem anno *Lundonia* igne repentino cum magna hominum multitudine consumpta est. His tempestatibus *Kenwlf* rex *Merciorum* cum omni exercitus sui virtute provinciam *Cantuariorum* ingressus, miserabili prædatione pene usque ad internecionem potenter vastavit. Captus est eodem tempore *Eadberht* rex *Cantuariorum*, cujus oculos præcepit avelli rex *Merciorum*, & manus inmisericorditer præcidi, præ superbia & fraude ipsorum. Deinde Domini suffragio potitus, adjecit imperium ipsius regni suo imperio, imponens sibi coronam in capite, sceptrumque in manu. Eodem quoque anno qui est annus iij. *Cenwlfi* prædicti regis, synodo congregata in loco qui appellatur **Pincanhalth** præsidente *Eanbaldo* archiepiscopo aliisque quamplurimis principalibus & ecclesiasticis viris, multa de utilitate sanctæ Dei ecclesiæ gentisque *Northanhymbrorum* omniumque provinciarum consiliati sunt, & de observatione Paschalis festi, & Judiciorum divinorum atque secularium, quæ in diebus justorum regum & ducum bonorum atque sanctorum episcoporum aliorumque sapientum, monachorum scilicet atque clericorum, quorum prudentia, & justitia, atque divinis artibus 798.

 status

An.Dñi status regni *Northanhymbrorum* suaviter & inedicibiliter redolebat his temporibus. Rationabili vero consilio providebant, ut de honore ecclesiarum Dei servorumque ejus necessitatibus disputarent,& servitium Domini augerent,ut pro his mercedem æternæ retributionis bonam perciperent. Præcepit domnus antistes *Eanbaldus* recitari quinque synodorum fidem,de quibus in historia *Anglorum* sic habetur.

SUscipimus sanctas & universales quinque synodos beatorum & Deo acceptabilium patrum sicut præsentis libri continet textus. Glorificamus sane & adoramus atque veneramur Dominum nostrum Jesum Christum sicut isti glorificaverunt, nihil addentes vel subtrahentes. Et anathematizamus corde & ore quos anathematizaverunt prædicti patres, glorificantes Deum Patrem omnipotentem sine initio, & Filium ejus unigenitum ex Patre generatum ante secula, & Spiritum sanctum procedentem ex Patre & Filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hii quos supra memoravimus, sancti Apostoli, & Prophetæ, & Doctores, & nos credimus, propter quod & locuti sumus. Hos itaque prædictos patres nos pie atque orthodoxe juxta divinitus inspiratam doctrinam eorum professi credimus constanter, & confitemur secundum sanctos patres proprie, & veraciter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum,Trinitatem in Unitate consubstantialem, & Unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentibus personis consubstantialibus, æqualis gloriæ & honoris. His dictis & confirmatis reversi sunt ad propria, laudantes Deum pro omnibus beneficiis suis.

Hujus fidei integritatem sic alibi esse descriptam legimus, per quam salvari speramus sicut cæteri justi confidebant.

CUm Pater in Verbo sit semper & in Patre Verbum,
Sitque unus Verbi Spiritus atque Patris:
Sic de Personis tribus est tibi non dubitandum,
Unum ut tota fide confiteare Deum.
Et infra:
Corde Patris genitum creat, & regit omnia Verbum,
Nec tamen est aliquid quod sine Patre gerat.
Unus enim amborum motus, ratio una, voluntas,
Par virtus, idem spiritus, unus amor.
Et juxta:
Sic magnus Deus est de se, valet, & manet in se,
Cui summum & proprium est semper id esse quod est.
Splendet enim verum vero de lumine lumen,
Ut genitum agnoscens noverit ingenitum.

Una trium deitas, una est essentia ab uno;
Idem est cum Verbi Spiritus atque Patris.
Nullum opus abjunctum, nulla est non æqua potestas:
In cunctis unum sunt tria principium.

De orthodoxa Fide hæc pertractantes ad historiæ nostræ narrationem redeamus.

799. ANno DCC. xcix. naves plurimæ in mari *Britannico* vi tempestatis quassatæ sunt atque concussæ vel collisæ, & cum magna multitudine hominum sunt dimersæ. Eodem anno *Brorda Merciorum* princeps qui & *Hildegils* vocatur, defunctus est. Abbas vero vocitatus *More Atilthegno* præfecto suo lugubri morte interemptus est. *Moll* quoque dux paulo post jussione urgente *Eardwlfi* regis occisus est. Ipso quoque tempore *Osbald* quondam dux & patricius & ad tempus rex, tunc vero abbas, diem suscepit ultimum, cujus corpus in ecclesia *Eboracæ* civitatis sepultum est. *Aldred* vero dux interfector *Etheldredi* regis à *Thorhtmundo* duce in ultionem domini sui ejusdem regis interfectus est. Quid gestum sit eodem anno, referre libet. *Romani* quoque inter se dissecabantur, & magnam dissensionem habebant, in qua *Leonem* papam sanctissimum apprehenderunt ligaveruntque, cujus lingua inter maxillas duriter protracta & in gutture crudeliter extensa præcisa est ab ipsis. Eruerunt & oculos prædicti pontificis radicitus, quæ res cunctis cernentibus crudele spectaculum est factum. Dehinc absque ulla humanitate semivivum eum relinquentes, inconsulte domum reversi sunt. Sed magnus conditor orbis ex alto cuncta intuens, quem quia respicit omnia solus verum possumus dicere solem, non sic suum contempsit fidelem famulum. Omnipotens igitur Dominus post pauci temporis interstitium sic eum salutifero sanavit antidoto, ut postmodum videre clare & loqui posset, prorsus ab eo expellens caligines oculorum,& concedens ei pristinæ sanitatis linguam, ut penitissima edere verba prædicationis valuisset, & omnia officia honorifice implere.

Cesset inscitiæ nubilus error,
Cessent profecto mira videri —— universa

opera Domini. Hoc miraculum repente diffusum est per cardines quadrati orbis, ad gloriam & laudem Christi nominis ut ab omnibus ubique prædicetur & laudetur quia mirabilis est Deus in sanctis suis.

ANno DCCC. *Headred Hagustaldensis* ecclesiæ præsul, anno tertio episcopatus sui regiminis diem vidit extremum, pro quo *Eanbryth* electus est & ordinatus episcopus in loco qui dicitur apud **Cettingaham**. Eodem anno *Alchmund* filius *Alcredi* regis, ut dicunt quidam, à tutoribus *Eardwlfi* regis est apprehensus, ejusque jussione cum suis profugis occisus est. Tempore quoque eodem ante natale Domini ix. Kal. Januarii ventus ingens ab *Affrico* vel à *Favonio* exurgens, suo inenarrabili flatu urbes, multæ domus, ac villæ perplurimæ per diversa loca sunt destructæ & ad solum dirutæ: arbores quoque innumeræ radicitus evulsæ, & ad terram prostratæ sunt. Quo anno inundatio maris ultra terminos suos profluxit, illud secum obliviscens quod dicit Psalmus, *Terminum posuisti quem non transgredientur.* Facta est & magna pecorum strages in locis diversis. *Carolus* quoque eximiæ virtutis rex *Francorum* paulo ante ipso anno cum magna exercitus sui multitudine *Romuleæ* urbis mœnia ingreditur, ibique per aliquot menses demoratus est, locaque sancta frequenti visitatione adorat, ditat, exornat munere regali. Præcipue vero ecclesiam beati *Petri* apostoli necnon & sancti *Pauli* donis exornavit regalibus, auro scilicet & argento, gemmisque preciosis. *Leonem* quoque venerabilem papam magnifice muneravit, ejusque adversarios dispersit, quosdam extinxit vel exilio damnavit,nonnullos interfecit qui contra eum impie conjurationem promoverunt. His atque aliis quamplurimis rebus ordinatis, ipse armipotens imperator quæ ad honorem & correptionem ecclesiarum Christi Christianorumque populorum 800.

An.Dñi pulorum pertinebant, in die natalis domini noſtri Jeſu Chriſti ingreditur cum ducibus & magiſtratibus & militibus in eccleſiam ſanctiſſimi principis apoſtolorum *Petri*, in qua à Domino *Leone* papa purpura regaliter induitur, cui corona aurea capiti inponitur, & regale ſceptrum in manibus datur. Hanc dignitatem ipſo die meruit ab omni populo percipere, ut imperator totius orbis appellaretur & eſſet. Eo quoque tempore legati *Græcorum* cum magnis muneribus à *Conſtantinopoli* directi ad eum veniebant, rogantes ut illorum ſuſciperet regnum & imperium. Similiter legati ab *Hieroſolimis* à *Chriſtianis* populis ibi manentibus miſſi, Romamque venientes, vexillum argenteum inter alia munera regi ferentes, clavesque locorum ſanctorum Dominicæ reſurrectionis aliorumque ei optulerunt, obnixe flagitantes ipſorum eſſe ſuſceptorem & defenſorem. Rogabant eum ut Chriſtianæ religioni ſubdita ſancta cœnobia conſervaret, regeret ac defenderet, & contra inſurgentes gentes exurgeret bellica virtute & regali majeſtate. Annuit benigniſſimus Rex beatis precibus qui ad ſe confluxerant, & non ſolum ſe paratum eſſe ad devincendos inimicos in terra, verumetiam in mari, ſi neceſſitas compuliſſet. Intellexit beatas fore res publicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel ſi earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Is ad urbem *Ravennam* perveniens, ad *Aquas* deinde perrexit, de his omnibus cum ſuis optimatibus tractaturus.

801. ANno DCCC.j. *Edwine*, qui & *Eda* dictus eſt, quondam dux *Northanhymbrorum*, tunc vero per gratiam ſalvatoris mundi abbas in Dei ſervitio roboratus velut miles emeritus diem clauſit ultimum in conſpectu fratrum xviij. Kal.Febr. Sepultus eſt quoque in monaſterio ſuo quod appellatur *Et Gegenforda* honorifice in eccleſia. His temporibus *Eardulf* rex *Northanhymbrorum* duxit exercitum contra *Kenwlfum* regem *Merciorum* propter ſuſceptionem inimicorum ejus. Qui & ipſe congregans exercitum ſecum aliarum promovit auxilia provinciarum plurima, longa inter eos expeditione facta. Tandem cum conſilio epiſcoporum ac principum *Anglorum* ex utraque parte pacem inierunt per gratiam regis *Anglorum*. Factaque firmiſſimæ pacis concordia inter eos, quam ſub jurejurando in evangelio Chriſti ambo reges confirmaverunt, Deum teſtem atque fidejuſſorem interponentes, ut in diebus eorum quam diu vita potirentur præſenti & regni eſſent infulis ſuffulti, pax firma veraque inter eos amicitia inconcuſſa & inviolata perſiſteret. Contigit in illis eſſe completum quod legitur,

Gratius aſtra nitent, ubi nothus
Deſinit imbriferos dare ſonos ;
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roſeos agit equos.

Aſtra ſplendebant gratius ; hoc eſt, principes gaudebant profuſius dum reges pacem dabant inter ſe clementius. *Nothus* ventus eſt calidus qui ſolet imbriferos dare ſonos. *Ut dies roſeos agit equos*; id eſt, totius regni ſtatus exultabat dum ſerena redierunt tempora illius ævi mortalibus, gratia Domini largiente, qui tempeſtatibus & choruſcis præſtat quietudinis ſerenitatem,

Et numeris elementa ligat, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis, ne purior ignis
Evolet, aut merſas deducant pondera terras.

Eodem anno *Hathuberht Lundoniæ* civitatis antiſtes vitæ hujus contempſit tempora. Et paulo poſt An.Dñi magna pars vici ipſius repentino igne conſumpta eſt.

ANno DCCC.ij. ab incarnatione Dominica 802. *Brichtric* occidentalium rex qui eidem genti x. & vij. annis nobiliſſime præfuit, defunctus eſt, cujus imperium & regnum poſt eum *Ecgberht* ex regali illius gentis proſapia ſuſcepit ac tenuit. Rex autem *Brichtric* occidentalium *Saxonum* accepit ſibi in conjugium *Eadburgam* quæ erat filia Regis *Merciorum* nomine *Offa*, qui vallum magnum inter *Britanniam* atque *Merciam*, id eſt de mari uſque ad mare facere imperavit. Cumque filia Regis eſſet multis ſuffulta honoribus, miris ſe extollebat ambitionibus, quæ more paterno tyrannice vivere cœpit, & omnem hominem execrari. Sicque ut omnibus eſſet peroſa, non ſolum ducibus & magiſtratibus, verumetiam cunctis populis. Omnes religioſos viros ad Regem ſemper accuſare non ceſſavit, & ita maledicta virum ſuum conſtrinxit blanditiis, ut illos quos accuſare cœpit, aut vita aut regno privaret ; & ſi à rege impetrare non poſſet, veneno eos clam diſperdere non diſtulit. Erat eodem tempore quidam prædives adoleſcens, præamabilis regi prædicto & carus, quem cum accuſare vellet ad regem & minime prævaleret, veneno ipſum ipſa malivola necavit. De quo veneno cum ipſe rex inſcienter guſtaſſet, periit. Neque etiam illa venenum regi propoſuerat dare ſed puero, quem princeps ducum præoccupans, ambo necis poculum biberunt, ambo guſtu amariſſimo perierunt. Quo ex hoc ſeculo perempto venefica illa nequiſſima timore perterrita fugiendo ultra mare eſt egreſſa, cum innumerabilibus theſauris, Regem adiens *Francorum* famoſiſſimum *Karolum*. Ad quem cum ante ſolarium aſtaret & regi deferret munera precioſa, ſic eſt eam affatus. *Elige Eadburg quem velis, me aut filium meum qui mecum in ſolario aſtat.* At illa ſine deliberatione ſtulte reſpondit, dicens, *Si mihi optio daretur filium tuum magis eligerem quam te, quia junior eſſe videtur.* Cui rex *Carolus* ita reſpondiſſe fertur, *Si me eligeres haberes filium meum, ſed quia illum elegiſti, nec me nec illum propitium habebis.* Contulit tamen illi propter improbitatem ejus optimum monaſterium, in quo depoſito ſeculari habitu ſub ſpecie hypocriſſima indumento ſanctimonialium aſſumpto perpaucis fungebatur annis; ſicut enim execrabilis & flebilis ipſa nequiter & irrationabiliter in propria vixit regione : ita multo nequius, miſerabilius & irrationabilius in terra aliena vixiſſe deprehenditur.

Æſtas (ut quidam ait) *Cererem fervida ſiccat,*
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber :

ſed hujus peſſimæ reginæ mentem nec pulchritudo æſtatis, nec algor hiemis valuit à libidine cohibere. Namque interſtitio peracto, dum quæ ſancta erant exerceret, ut quidam æſtimabant, à quodam ſuæ propriæ gentis ignobili viro conſtuprata eſt.

Cedat inſcitiæ nubilus error,
Ceſſent profecto mira videri

Mulierem, inquit, *in adulterio deprehenſam.* Nichil itaque eſt quod admirere, nichil occultum quod non ſciatur. Poſt hæc præcipiente magno *Carolo* Imperatore projecta eſt cum magno mentis tædio & angore à ſuo ſancto monaſterio : quæ in paupertate & miſeria vitæ ſuæ tempora vituperabiliter ad finem perduxit. Quæ ad ultimum uno ſervulo comi-

An.Dñi comitata, cotidie mendicans per domos & per civitates atque castella, in *Pavia* miserabiliter obiit. Defuncto rege glorioso *Brichtrico*, occidentalis regni suscepit post ipsius obitum regnum & imperium *Ecgberht* Rex, qui ex regali illius gentis prosapia exortus, diadema totius regni capiti imposuit maximo sceptro redimitus. Erat enim strenuissimus vir & potens, multaque regna suo subjecit imperio. Regnavit annis xxxvj. Et *Ecgberto* successit *Ethelwlfus* filius ejus potentissimus. Cui successit filius ejus *Ethelbaldus*. Deinde frater suus *Ethebyrtus*. Post quem frater suus *Ethelredus*. Post hunc frater eorum *Elfredus*. Denique *Ethelwlf* habuit ex conjuge sua nobili iv. filios, scilicet *Ethelbaldum* & *Ethelbirtum* & *Etelredum* & *Alfredum*, qui omnes sibi invicem in regnum successerunt.

803. ANno DCCC. iij. *Hibaldus* episcopus obiit, & *Egbertus* ei successit.

830. ANno DCCC. xxx. *Celnodus* consecratus est episcopus & *Felgildus* abbas obiit, & *Egredus* episcopus factus est.

846. ANno DCCC. xlvj. *Eanbertus* episcopatum suscepit.

849. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. xlix. exortum est lumen è tenebris, *Elfredus* rex *Anglorum* natus est in regali villa quæ ab Anglis **Wanetinge** appellatur, cujus genealogia tali serie contexitur. *Elfred* rex filius erat *Ethelwlfi* regis, qui fuit *Egberhti*, qui fuit *Alhmundi*, qui fuit *Affa*, qui fuit *Eoppa*, qui fuit *Ingild*. *Ingild* & *Ine* fratres fuerunt. *Ine* rex famosissimus erat per totius fines gentis *Anglorum*, qui occidentalium regionum regna regaliter regebat, & peractis in regno plurimis annis *Romam* perrexit, relinquens patriam & regnum præsens ut cum Christo possideret æternum, quod ei concessit divinæ majestatis imperium. Hii fuerunt filii *Coenredi*, qui fuit *Ceolwold*, qui fuit *Cuda*, qui fuit *Cuderwine*, qui fuit *Ceawlm*, qui fuit *Cinric*, qui fuit *Creoda*, qui fuit *Cerdic*, qui fuit *Elesa*, qui fuit *Gewis*, à quo *Britones* totam illam gentem *Gewis* nominant, qui fuit *Brand*, qui fuit *Belde*, qui fuit *Woden*, qui fuit *Frithuwald*, qui fuit *Frealaf*, qui fuit *Fridrenwulf*, qui fuit *Geta*, quem jam dudum pagani pro Deo venerabantur. Cujus *Sedulius* poeta insignis mentionem faciens in Pascali carmine, ita exorsus est.

Cum sua Gentiles studeant figmenta poetæ
Grandisonis pompare modis tragicoque boatu
Ridiculove Getæ seu qualibet arte canendi, &c.

Qui *Geta* fuit *Cetwa*, qui fuit *Beaw*, qui fuit *Seldwa*, qui fuit *Heremod* qui fuit *Itermod*, qui fuit *Hatra*, qui fuit *Wala*, qui fuit *Bedwig*, qui fuit *Sem*, qui fuit *Noe*, qui fuit *Lamech*, qui fuit *Matusalem*, qui fuit *Enoch*, qui fuit *Malaleel*, qui fuit *Canaan*, qui fuit *Enos*, qui fuit *Seth*, qui fuit *Adam* primi hominis. Mater vero Regis *Elfredi Osburg* appellata est, quæ erat religiosa nimium fœmina nobilisque ingenio, quam nobilitatem exornavit prudentia mentis. Erat quoque pater ejus *Oslac* vocitatus, qui fuit pincerna *Ethelwlfi* regis devotus atque fidelissimus. Ortus enim fuit de *Gothis* & *Jutis* de semine *Stuph* & *Wihtgar* duorum fratrum. His sic prælibatis jam pro posse susceptum exequamur negotium suscepti operis.

An.Dñi

ANno Dominicæ incarnationis DCCC.lj. nativitatis *Elfredi* iij. *Ceorl* Comes pugnavit contra *Danos*, & Christiani victoriam de inimicis adepti sunt. *Dani* quoque hiemaverunt in insula quæ vocatur **Scepige**, id est insula ovium. Eodem anno magnus exercitus paganorum venit cum trescentis quinquaginta navibus in hostium *Tamensis* fluminis. Qui *Doroberniam*, id est *Cantuariorum* civitatem depopulati sunt, & *Berhtulfum Merciorum* Regem cum omni exercitu suo qui ad præliandum contra illos venerat, in fugam verterunt. Post hæc audaciores *Dani* effecti, exercitus omnis ipsorum ad **Suthrige** est congregatus. Quod audiens bellipotens *Ethelwlfus* rex *Saxonum*, congregavit & ipse exercitum copiosum, & filius suus *Ethelbaldus* cum eo in loco qui dicitur *Aclea*, id est, in campo quercus. Cumque decus Angligenæ gentis armis splendesceret resultantibus, diutissime pugnaverunt *Angli* cum *Danis*, fortiter repugnantes quia viderunt atrociter regem bellare ipsorum, ideo fortiores hostibus facti sunt in bello. Cumque diutissime viriliter decertarent, & acerrime animoseque ex utraque parte pugnatum esset, maxima pars paganæ multitudinis funditus deleta atque occisa est, ita ut numquam in aliqua regione in una die ante nec post tanti occubuerunt in morte. Christiani vero ipso die victoriam honorifice tenuerunt, & loco funeris dominati sunt, grates reddentes Domino in hymnis & confessionibus. 851.

ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lij. *Ethelstanus* Rex & *Alchere* Comes magnum paganorum exercitum invenerunt in *Cantia* in loco qui dicitur **Et Sandwic**, quem ibidem Deo auxilium concedente prope occiderunt, & ex navibus eorum novem rapuerunt, cæteri per fugam terrore perculsi fugerunt. 852.

ANno Dominicæ incarnationis DCCC.liij. nativitatis *Elfredi* v°. *Burhred Merciorum* rex per nuncios deprecatus est *Ethelwlfum* occidentalium *Saxonum* Regem ut ei auxilium conferret, quo mediterraneos *Brittones* qui inter *Merciam* & mare occidentale habitabant dominio suo subdere posset, qui contra eum frequenter reluctabantur. Rex autem *Ethelwlf* legatione ejus accepta exercitum movit, stipendia distribuit, cum *Burhredo* rege intrepidus ad bellum exiit. Mox ut ingressus est ad gentem illam devastandam, cepit, occidit subdiditque Regi *Burhredo*, qui gratias agens dimisit eum cum gaudio ad propria remeare. Eodem anno *Ethelwlfus* rex filium suum *Elfredum* cum magno nobilium militum agmine constipatum *Romam* transmisit. Quo tempore beatus papa *Leo* apostolicæ sedi præerat; qui præfatum infantem ordinans unxit in regem, & in filium adoptionis sibimet accipiens confirmavit, & ad patriam atque ad patrem cum benedictione sancti *Petri* apostoli direxit. Ea tempestate *Alchere* Comes & *Wada* cum *Cantuariis* & *Suthrigiis* contra paganorum exercitum duriter pugnavit in insula quæ Saxonica lingua **Tened** dicitur, Britannico sermone *Ruim* appellatur. Primitus Christiani victoriam habuerunt, sed prolongato diu prælio ex utraque parte plurimi corruerunt, multique in flumine suffocati sunt & occisi, inedicibilis multitudo. Duces vero prædicti ambo ibidem occubuerunt 853.

pro

An. Dñi

pro gentis ſuæ liberatione. *Ethelwlfus* rex glorioſæ poteſtatis ipſo anno poſt feſtivitatem ſanctæ reſurrectionis Chriſti, filiam ſuam *Burhredo* regi *Merciorum* tradidit cum magna gloria, ut regibus mos eſt, in villa quæ dicitur *Et Çippanhama*, quo nuptiis peractis reginæ præcepit nominis dignitatem.

854. ANno Dominicæ incarnationis DCCC.liv. *Wlfere* archiepiſcopus pallium ſuſcepit, & *Eardulf* ſuſcepit epiſcopatum *Lindisfarnenſem*.

855. ANno DCCC. lv. nativitatis præfati regis vij. paganorum exercitus tota hieme in inſula **Scepige** hiemaverunt. Quo tempore *Ethelwlfus* rex decimavit totum regni ſui imperium pro redemptione animæ ſuæ & anteceſſorum ſuorum. Ipſo vero anno cum magno honore ad limina principis apoſtolorum profectus eſt, habens ſecum *Elfredum*, eo quod illum magis diligeret quam cæteros. Suſceptus eſt rex *Anglorum* ab apoſtolico viro decenter, quo moratus eſt anno integro orationibus & eleemoſinis inſiſtens diligenter. Eo quoque ad patriam revertente, filio ſuo *Ethelbaldo* & *Scirburnenſi Ealhaſtano* epiſcopo & plurimis aliis peroſus erat. Vixit ergo *Ethelwlfus* rex clementiſſimus annis duobus poſtquam *Romuleas* adire ſedes cœpit. Qui inter alia præſentis vitæ bona & ſtudia regalis operis, de ſuo tranſitu præmeditatus eſt, ne filii ſui poſt obitum ſuæ vitæ diſceptarent, epiſtolam ſatis eleganti compoſitione compoſuit, quæ omnia quæ ſui juris erant diſtribuit. Per omnem hæreditatem ſuæ terræ ſemper in decem menſis unum pauperem aut indigenam vel peregrinum cibo & potu ſive veſtimento juſſit adjuvari vel paſci, pro ſe & pro omnibus ſucceſſoribus ſuis. *Romam* quoque pro redemptione animæ ſuæ treſcentas mancuſas portari præcepit, centum ad limina ſancti *Petri* ſpecialiter ad emendum oleum, & centum ad honorem ſancti *Pauli*, centum univerſali papæ apoſtolico. Defuncto igitur *Ethelwlfo* rege glorioſo, filius ejus *Ethelbald* contra Jeſu Chriſti interdictum & Chriſtianorum traditionem, ac contra omnium Paganorum conſuetudinem thorum patris ſui aſcendens, *Iuditham Karoli Francorum* Regis filiam cum magna infamia in matrimonium duxit, effræniſque duobus & dimidio annis occidentalium *Saxonum* poſt nobiliſſimi patris ſui obitum imperii gubernacula rexit.

860. ANno DCCC. lx. nativitatis *Elfredi* clitonis inſignis xij. *Ethelbald* defunctus eſt atque in *Sciréburna* ſepultus. Quo ablato è ſeculo, *Ethelbyrht* ipſius frater has provincias ſuo regno adjunxit, hoc eſt *Cantiam* & *Suthrigam*, *Suthſexam* quoque cum omnibus villis & territoriis ut juſtum erat. In ipſius quoq; regni ſtatu magnus paganorum exercitus de mari adveniens *Wintoniam* civitatem hoſtiliter invadens depopulatus eſt. Exercitus vero prædictus cum reverteretur cum ingenti præda ad naves, *Oſric* digniſſimus dux *Hantunnenſium* cum ſuis populis advenit, & *Ethelwlf* Comes inſignis cum *Bearrocenſibus* viriliter occurrit cum inmenſo exercitu, conſertoque prælio pagani paſſim trucidantur ab *Anglis* ſuffultis à ſpiritibus angelicis. Cumque diutius hoſtes diriſſimi ſtare nequirent præ vulneribus, cadebat crudeliter perplurima multitudo, alii per latibula denſarum veprium ſe abdentes, nonnulli muliebriter fugam arripientes. *Angli* vero loco funeris fortuna arridente dominati ſunt. *Ethelbyrht* itaque rex quinque annis regnum ſibi commiſſum pacifice & amabiliter atque honorabiliter gubernavit, qui cum magno ſuorum principum, epiſcoporum omniumque populorum dolore viam univerſitatis adiit, relinquens terreni regni monarchiam alterius cœpit eſſe particeps. Sepultus eſt igitur juxta fratrem ſuum in *Sciréburnan*, quo expectat conſolationem futuræ reſurrectionis.

ANno DCCC. lxiv. pagani hiemaverunt in inſula quæ appellatur **Tenet**, quæ circumdatur undique maris flumine. Qui firmum cum *Cantuariis* pepigerunt fœdus, quibus *Cantuarii* pecuniam pro fœdere ſervato reddere promiſerunt. Interea tamen *Dani* vulpino more noctu clam caſtris erumpentes, fœdereque dirupto, & promiſſionem pecuniæ ſpernentes, paucis diebus extiterunt quieti. Sed ô nefas! totam orientalem plagam *Cantiæ* gentis depopulati ſunt. Sciebant majorem pecuniam ſe furtiva præda quam pace adepturos, quod & factum eſt. 864.

SEquenti vero anno, hoc eſt DCCC.lxvj. nativitatis autem *Elfredi* xviij. *Ethelred* frater *Ethelbyrti* regis occidentalium *Saxonum* regni gubernacula ſuſcepit. Eodem anno magna paganorum claſſis de *Danubia Britanniæ* fines introiit, & ſic ad regnum orientalium *Anglorum*, quod *Saxonico* dicitur eloquio **Eaſtengle** hiemavit, ibique ipſe copioſus exercitus equeſtris factus eſt, equitantes & diſcurrentes hac illac, prædam diripientes enormem, non parcentes viris vel feminis vel viduis nec virginibus. His diebus *Elfredus* clito jugi meditatione cœpit divinis imbui doctrinis, qui miro patris matriſque amore ſupra omnes fratres ſuos ab ipſis diligebatur cunabulis. Creſcente denique illo corpore in puerili ætate, forma cæteris ſuis fratribus decentior videbatur, vultuque inſignis renitebat & verbis refulſit egregiis. Cervino quoque deſiderio æſtuabat ſui cordis penitralia ſuffundi, & thalamum pectoris ſacris literis imbui. Sed pro dolor! parentum ac nutritorum incuria illiteratus permanſit uſque ad duodecimum ſuæ ætatis annum. *Saxonica* quoque poemata glorioſus adoleſcens & futurus rex die noctuque diſcere ſtuduit, eratque docilis, in arte venatoria induſtris, in omni peritia incomparabilis. Cum ergo quadam die ejus digniſſima genitrix, ſibi & fratribus ſuis quendam *Saxonicum* poematicæ artis librum oſtenderet, ait eis, Quiſquis cariſſimi filii veſtrum iſtum potuerit codicem citius diſcere, dabo ei ipſum. At ille divina inſpiratione inſtinctus & pulchritudine principalis literæ exhilaratus, ita matri reſpondit. Verene, ſic ait matri ſuæ, dabis? Ad hæc illa arridens & gaudens atque affirmans, Dabo, inquit, dabo. Mox autem tulit librum de manu ſuæ genitricis, magiſtrum adiit, libellum oſtendit, & legit præceptore oſtendente. Poſt ſpatium non longi temporis venit ante præſentiam dilectæ matris, librumque memoriter recitavit. Ipſa vero grates inmenſas reddit ſalvatoris gratiæ, agnoſcens gratiam Dei eſſe in mente juvenis. Poſt hæc inflammatus divini amoris deſiderio pſalmos perplurimos curſumque diurnum, id eſt celebrationes horarum, didicit ipſe devotus, quos in uno volumine congregatos die noctuque in ſinu ſuo inſeparabiliter portabat. O felix hominum genus! ô rex prudens! geſtas geſtantem, ſapientiæ claves vehis; ſapien- 866.

An. Dñi

tiam diligis, ſapiens eris, faciens judicium & juſtitiam in terris. O clerici, attendite & videte regem in ſinu librum deferre die noctuque; vos vero nec legem Dei ſcitis nec ſcire vultis. Præcipue idem, rex factus, lugebat filium ſuum, id eſt animum, quod liberalibus non fuerat artibus inſtructus.

867. ANno DCCC. lxvij. nativitatis *Elfredi* Regis xix. prædictus paganorum exercitus de orientalibus *Anglis* ad *Eboracam* Civitatem migravit, quæ in aquilonali ripa *Humbrenſis* fluminis ſita eſt. Eodem tempore maxima inter *Northanhymbrorum* populos diſcordia erat ſuccenſa, & apte, quia qui odium diligit odium inveniet. His diebus *Northanhymbrorum* gens legitimum ſuæ gentis regem, *Oſbryht* vocitatum onomate, de regno hoſtiliter expulerunt, & tyrannum quendam nomine *Alla* ſuper apicem regni conſtituerunt; venientibus ſuper regnum paganis, conſilio divino & optimatum adminiculo diſcordia illa ſedata eſt. Rex vero *Oſbryht* & *Alla* adunatis viribus congregatoque exercitu *Eboracum* adeunt opidum: Quibus advenientibus claſſica multitudo confeſtim fugam arripiunt; quorum fugam & pavorem Chriſtiani cernentes, fortiores ipſis inventi ſunt. Pugnatum eſt ſatis crudeliter ex utraque parte, quo ambo reges occubuerunt. Reliqui vero qui evaſerunt, pacem cum *Danis* pepigerunt. Ipſo autem anno *Ealhſtan Scireburnenſis* eccleſiæ epiſcopus viam & vitam deſeruit temporalis ſeculi, poſtquam epiſcopatum per annos quinquaginta honorabiliter rexerat, qui in pace eccleſiæ requieſcit, ſepultus decenter in ſede ſui epiſcopatus.

868. ANno DCCC. lxviij. *Elfredi* regis xx. uxorem accepit de *Mercia*, nobilem ſcilicet genere, filiam *Ethelredi Gainorum* Comitis qui cognominabatur ab *Anglis* **Mucel**, eo quod erat corpore magnus & prudentia grandævus. Ea tempeſtate prædictus paganorum exercitus *Northanhymbros* reliquit, **Snotingaham** peſſimo adventu viſitavit & adiit, quæ civitas *Britannico* ſermone **Tignocebanc** interpretatur, Latina interpretatione ſpeluncarum domus dicitur. Quo in loco hoſpites inſidioſi eodem anno hiemavere, quorum adventus omnibus populis ſatis erat ingratus. Audiens autem eorum adventum armipotens rex *Merciorum Burhred* appellatus, & omnes optimates, conſilium habuit cum ſuis comitibus & commilitonibus & omni populo ſibi ſubjecto, qualiter inimicos bellica virtute exuperaret ſive de regno expelleret. Direxit & nuncios veloci curſu ad *Elfredum* inſigniſſimæ virtutis virum, & ad *Ethelredum* fratrem ejus, ut ei fraternum oſtenderent adminiculum quo poſſent victrici fortitudine eos debellare. Quod ipſi quaſi intrepidi leones agere non diſtulerunt. Tunc incitus *Elfredus* rapidis cœpit præceptis exercitum congregare, illud corde tenus recordans. *Nunquam dives agit qui trepidus gemens ſeſe credit egentem.* Nequaquam potens vir agit quod deſiderat qui trepidus conſtat, & qui ſe putat egentem, id eſt miſerum, ſi agat quod optat viriliter decertando. Frater ejus ſimili ſuccenſus furore uſque ad **Snotingaham** perveniunt parati adverſus temptamina ſtare. Pagani vero munitione arcis muniti bellum promittunt, acies ſtruunt, numeroſum exercitum oſtendunt, ſed tremebundi claris cernentes viſibus Chriſtianum populum in centenis & millenis millibus adverſariis reſiſtere ſacris ducibus exhortantibus. Tandem per gratiam omnipotentis Domini ceſſavit ventus turbinis, ſedata ſunt corda iniquorum, pacem rogantes & fœdus à Chriſtianis, ac ſi ipſi tali propitio Chriſto mente exorarent.

Rapidos Rector comprime fluctus,
Et quo cœlum regis immenſum
Firma ſtabiles fœdere terras.

Facta eſt inter Reges & paganos pax, & ſegregati ab invicem, ſicut oves ab hœdis ſequeſtrantur.

ANno DCCC. lxix. ætatis vero *Elfredi* xxj. præfatus exercitus rurſum ad gentem *Northanhymbrorum* profectus eſt, ibique anno integro permanſit debacchans & inſaniens, occidens & perdens perplurimos viros ac mulieres. 869

SEquenti vero anno dum Solis jubar mundi perluſtraret orbes & annus adveniſſet DCCC. lxx. ab incarnatione Domini, tunc refulſit tempus quo *Elfred* rex viceſimum primum habuit annum *Danorum* vero enormis multitudo, & ut ita dicam, legionum catervæ congregatæ ſunt, ita ut multa viderentur milia affore, & ſicut de mille in xx. miriadas excreviſſent. Pervenit dehinc per *Merciam* in orientales *Anglos*, & in civitate quæ dicitur **Theodford** intrepidus hyemavit. Rex autem *Eadmundus* ipſis temporibus regnavit ſuper omnia regna orientalium *Anglorum*, vir ſanctus & juſtus, ſicut finis ejus ſanctiſſimæ vitæ probavit eventus. Eodem vero anno rex prædictus contra ipſum exercitum atrociter & viriliter cum ſuis pugnavit. Sed quia miſericors Deus eum præſcivit per martyrii coronam ad cœleſtis gloriæ coronam pervenire, ibidem glorioſe occubuit. De cujus paſſionis honore libet aliqua hiſtoriæ noſtræ inſerere, ut ſciant & agnoſcant filii hominum quam terribilis eſt *Chriſtus* filius Dei in conſiliis hominum, & quam glorioſo triumpho exornat quos hic paſſionis titulo excruciat, ut illud impleatur, *Non coronatur quis niſi legitime certaverit.* Rex autem *Eadmundus* imperium orientalium *Anglorum* ſuſcepit devotus, quod & tenuit dextra forti potentiæ, Deum omnipotentem ſemper adorans ac glorificans pro omnibus bonis ſuis quibus uſus fuerat. Eodem anno quo rex & martyr inſignis per coronam martyrii ſupernæ felicitatis gaudia ſubiit, *Ceolnoth* archiepiſcopus *Dorobernia* civitatis viam veritatis adiit, qui in eadem civitate eſt ſepultus à clericis. 870

ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxj. nativitatis *Elfredi* glorioſi regis *Saxonum* xxij. exoſæ memoriæ paganorum exercitus orientales *Anglos* deſeruit, qui regnum occidentalium *Saxonum* adiit, veniens ad villam regiam quæ dicitur **Et Redingum** in meridianam, *Tamenſis* fluminis ripam, in illa plaga quæ nuncupatur ab incolis ipſius patriæ **Bearroc ſcire**. Tertio vero die quo ibi advenerunt inimici *Anglorum* comites eorum cum magna multitudine in parte illius fluminis equitaverunt, prædamque immenſæ multitudinis acceperunt. Quidam autem ex ipſis vallum inter *Tamenſe* & *Kenetan* flumina facere ſtuduerunt; ſed conſilium eorum & opus *Danorum* diſſipatum eſt per auxilium *Anglorum*, ut impleretur in eis illud ſcolaſtici; 871

Quam-

An.Dñi

Quamvis se Tyrio superbit ostro,
Comet & niveis [caput] lapillis,
Invisus tamen omnibus pollet.

Et aliud:

Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

Cumque perversi raptores viriliter operibus desudarent, advenit protinus *Ethelwlf Bearrocensis* regionis incliti vigoris dux cum suis agminibus centuriatus, & trilicis toracis circumdatus. Cernens autem multitudinem barbarorum princeps Christianorum populorum, dixit suis, *Horum numerosus est exercitus, sed tamen est spernendus. Qui si aliquando contra nos aciem struens valentior incubuerit, noster quidem dux, qui Christus est, fortior illis est.* Obviant denique *Christiani Danis* confidentes in tuitione *Christi* nominis, dux præfatus suos hortatur præcipue ut resisterent adversariis, constitutus cum suis inclitis legionibus in loco qui appellatur **Englafeld**. Ubi dimicatum est satis atroci bello, quo ex utraque parte ceciderunt vulnerati multi & occubuerunt. Occubuit ibidem quidam princeps *Danorum* cum magna multitudine sui exercitus; cæteris fuga elapsis, Christiani victoriæ palmam adepti sunt, & loco funeris dominati sunt.

His ita peractis, post, bis binis dierum curriculis expletis rex præpotens *Ethelredus* ac frater ejus *Elfred* adunatis exercitibus copiosis, ut regum est potestas & virtus, ad *Readingum* venerunt, desiderantes aut gloriose vivere in regno, aut in bello occumbere pro *Christo.* Cumque armipotens rex *Ethelred* cum fratre dilectissimo ad portam arcis pervenissent, cædendo & prosternendo hostes ante & retro, pagani econtra cædebant hostica rabie resistentes. Sed heu pro dolor! victoriam eo die inimici *Anglorum* assumebant. *Ethelwlfus* quoque *Bearrocensis* qui prius ut leo fremuit in bello, tunc cum cæteris fidelibus occubuit in *Christo.* Quo dolore & verecundia *Anglorum* populus commotus, auxilium implorabant angelorum, ut eis dignarentur impendere adminiculum divini adjutorii. Iterum enimvero post quatuor dies contra præfatos inimicos exercitum commovent, arma arripiunt, statuunt legiones in loco qui dicitur **Etscesdun**, quod Latine *mons fraxini* potest reverenter interpretari. Ibi autem totis viribus & plena voluntate ad prælium prodeunt viri famosi ad bella fortissimi. *Dani* quoque ut sunt astuti in duas se turmas dividentes viriliter pugnare cum suis. Habebant & ipsi duos reges multosque duces, qui cauta ratione utentes, mediam partem exercitus duobus regibus concedebant, dimidiam vero omnibus ducibus. Quod *Angli* cernentes constituunt & ipsi duas turmas, & construunt machinas & machinathorum propugnacula. *Elfred* autem rex promptissime cum suis legionibus procedit ad bellum, sciens proculdubio non in multitudine hominum affore victoriam, sed Dei in miseratione & misericordia. Rex quoque *Ethelred* in tentorio erat in oratione constitutus, missam & quæ Dei sunt sollicite audiendo. Quæ sancta mysteria regi & Christiano populo multum proficiebant, uti in sequentibus ostendetur.

Decreverant ergo Christiani populi & *Angli* devotissime audacter committere contra inimicos bellum, & ut *Ethelred* rex fortissimus principum contra legiones dimicaret cum suis miriadis, unus videlicet rex *Anglorum* contra duos *Danorum.* *Elfred* vero rex cum suis ducibus & commilitonibus, satrapis & populis debuit contra omnes paganorum duces belli sortem sumere, ut decretum est. Quibus res publica utrisque regibus & populis sat satis bene complacuit. Quibus ita firmiter ab utraque parte dispositis, cum rex *Ethelred* in oratione diutius moraretur, & pagani parati ad locum diri certaminis citius advenissent, *Elfred* tunc secundus in regno non potuit hostiles diutius acies sufferre, nisi eos aut bello superaret aut morte. Repente vero consternatus animo irruit super aggregatas multitudines *Danorum* cum sacris agminibus *Anglorum:* venit autem rex præcinctus armis & orationibus, qui intuitus exercitum fratris satis eleganter esse ordinatum, quasi *Judas* bellicosus processit ad bellum. Dimicatum est virili intentione ab utrisque partibus, quo in loco ceciderunt quinquageni & centeni necnon milleni. Qui pro patriis legibus & patria ceciderunt, perducti sunt, ut credi libet, ad patriam æternæ felicitatis. Alii vero ad eum perducti sunt, de quo dictum est, *Ipse est caput omnis injustitiæ.* Reges autem non solum verbis populum constantem hortabantur, verumetiam armis hostes bellica virtute prosternebant. Tandem *Dani* videntes suorum corruisse sociorum agmina, turbati sunt, admirati sunt, commoti sunt, timorque inmensus apprehendit eos. Erant enim divino perculsi *Dani* timore infra cordis cubicula, impetus *Anglorum* diutius non ferentes in ipso concilio. Qui opprobriosam arripientes fugam, laxatis gladiis dextras dederunt, pacemque petierunt. Extendentes reges gladios vix sedaverunt populum bellicantem. Fugerunt hac illac ignobile vulgus, quos per totius diei horas *Angligenus* persecutus est populus. Multa milia prostrata sunt in illa die; quorum interitum pii reges cernentes, gloriam dixerunt Deo inmensam qui eis talem ipso die contulit victoriæ palmam. Cecidit quoque ibi *Bergsecg* rex & hii duces cum eo, dux *Sidroc* veteranus comes, de quo illud aptatur, *Inveterate dierum malorum.* Corruit ibidem dux *Sidroc* junior atque *Osbern* dux militiæ, duxque *Frana,* duxque *Harald* cum suis agminibus; qui latam & spaciosam viam arripientes descenderunt in profundum laci. Viam disciplinæ nescierunt, nec intellexerunt semitas ejus, à facie illorum longe facta est.

Bello peracto glorioso, reges & omnis populus inmenso repletus est tripudio, videntes *Danorum* fugam & *Anglorum* constantiam. Post quatuordecim dierum excursum, rex *Ethelred* præstantissimus ignorans annum jubilei habere remissionem, adjutus fidelissimo auxilio fratris sui coadunavit exercitum, congregavit spolia, divisitque arma & dona perplurima suis commilitonibus. Sciebant pro certo ipsi principes populorum beatas fore res publicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel si earum rectores studere sapientiæ contigisset. Congregati sunt rursum ad bellum *Angli* atque *Dani,* quibus cum durissimum esset illatum robur, pagani victoriam prope assumpserunt. Eodem vero anno rex *Ethelred* plenus ætate & perfectus in bonitate, post perpetrationem insignium bellorum futuræ vitæ & perpetui regni felicitatem cœpit videre cum rege seculorum in terra viventium. Subtracto ab hoc seculo rege prædicto, mox *Elfredus* à ducibus

&

An.Dñi & à præſulibus totius gentis eligitur, & non ſolum ab ipſis verum etiam ab omni populo adoratur ut eis præeſſet ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Adepto regni gubernaculo totius gentis ſemper bellicoſus refulſit, & victor in omnibus bellis, fortuna arridente Chriſtoque faciente. Rebellavit contra eum prædictus exercitus ſatis acerrime, qui *Anglorum* intuentes auſteritatem, & ſuam cognoſcentes imbecillitatem, terga in fugam verterunt. Sed proh dolor! per audacitatem perſequentium reverſi rurſum ad prælium ſunt provocati, capientes victoriæ munus, & loco funeris ſunt dominati. Ipſo quoque anno *Saxones* cum iiſdem paganis pacis concordiam pepigerunt, ea ratione ut ab eis diſcederent.

872. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxij. nativitatis *Elfredi* regis xxiiij. præfatus paganorum exercitus *Londoniam* adiit, ibique hiemavit, cum quo *Mercii* pacem pepigerunt.

873. ANno DCCC. lxxiij. nativitatis autem *Elfredi* regis *Anglorum* xxiiij. ſæpe memoratus exercitus *Londoniam* deſerens ad *Northanhymbrorum* regionem profectus eſt, ibique hiemavit, cum quo iterum *Mercii* pacem pepigerunt.

874. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxiiij. nativitatis autem *Elfredi* regis *Anglorum* xxv. ſupra memoratus exercitus *Lindiſſem* provinciam deſeruit, *Merciam* adiit, & in **Hripadun** hiemavit. *Burhredum* quoque *Merciorum* Regem de regno depulerunt, & ad *Romam* exire compulerunt xxij. regni ſui anno. Qui poſtquam *Romam* adierat, non diu vixit ſeculo, quoniam pervenit ad eum qui eſt vera vita, ſepultuſque honorifice eſt in eccleſia ſanctæ *Mariæ* genitriciſque Domini noſtri Jeſu Chriſti ſemper virginis, expectans ejus adventum ſecundum, quando bonis juſta præmia largiter concedit, malis dira diſpenſat ſupplicia. *Dani* quoque poſt hujus expulſionem regnum *Merciorum* ſuo dominio ſubdiderunt. Commendaverunt illud cuidam militi ipſius gentis nomine *Ceolwlfo*, ea ratione ut quando vellent, rurſum abſque dolo, abſque malo haberent.

875. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxv. nativitatis autem *Elfredi* regis xxvj. prædictus exercitus **Repadun** deſeruit, ſeſeque in duas partes diviſit. Una pars cum *Haldene* ad regionem *Northanhymbrorum* ſeceſſit, & eam vaſtavit, & hiemavit juxta flumen quod dicitur **Tyne**, & totam gentem ſuo dominatui ſubdidit, & *Pictos* atque *Stretduccenſes* depopulati ſunt. *Eardulfus* epiſcopus & abbas *Eadredus* de *Lindisfarnenſi* inſula corpus ſancti *Cuthberti* tollentes per ix. annos ante faciem barbarorum de loco ad locum fugientes, cum illo theſauro diſcurrerunt. Altera quoque pars ipſius claſſis cum *Gutthrum*, & *Oſcytel*, & *Amund* regibus paganorum, ad locum qui dicitur **Grantabric** pervenit, ibique hyemavit. Rex vero *Elfred* navali prælio confortatus ſex naves invenit in mari, cum quibus fortiter debellans, unam cepit, cæteri fugerunt timore perculſi.

876. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxvj. nativitatis autem *Elfredi* regis xxvij. præfatus exercitus nocte de **Grantabric** exiens, caſtellum quod diciter **Werham** intravit. Quorum ſubitum adventum rex *Saxonum* prænoſcens, fœdus cum eis pepigit, ea conditione ut ab ejus regno diſcederent, obſides accipiendo. Ipſi vero more ſolito obſides & juramenta non ſervantes, nocte quadam fœdere dirupto ad *Exanceſtriam* diverterunt, quod *Britannice* dicitur **Cairwiſc**, Latine, *Civitas aquarum*. An.Dñi

ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxvij. nativitatis autem *Elfredi* xxvij. exercitus ipſe nefandus **Exanceſter** dereliquit, **Cippanham** regiam villam adiit, ibique hiemavit. *Elfred* vero rex his diebus magnas ſuſtinuit tribulationes & inquietam vitam agebat. Rex *Elfredus* aperto confortatus oraculo per ſanctum *Cuthbertum*, contra *Danos* pugnavit, & quo ipſe ſanctus juſſerat tempore & loco, victoria potitus eſt, ſemperque deinceps hoſtibus terribilis & invincibilis erat, ſanctumque *Cuthbertum* præcipue honori habuerat. Qualiter hoſtes vicerit paulo poſt hic legitur. 877.

Eodem denique anno *Inguar* & *Healfilene* cum bis denis ac ternis navibus, de *Demetica* regione in qua hiemaverant egreſſi ut lupi feroces, poſt multas ibi Chriſtianorum ſtrages patratas, poſt combuſtiones cœnobiorum ad *Domnaniam* enavigaverunt, & ibi à regis miniſtris fortiſſimis cum mille ducentis viris occiſi ſunt ante arcem **Cynwith**, quia in eadem arce perplurimi regis famuli, ut dictum eſt, ſe concluſerant cauſa refugii. Rex autem *Elfred* in Domino Deo confiſus, cum paucis agminibus ſtipatus, fecit arcem in loco qui appellatur **Ethelingalge**, in quo habitans cum ſuis commilitonibus hoſtes frequenter infatigabiliter contrivit ab arce. Hoc egit tempore reſurrectionis Domini noſtri Jeſu Chriſti; qui egreſſus ab arce, viribuſque ſuſceptis, poſt, ſeptem videlicet ſeptimanis dierum & monade, hoc eſt quinquaginta diebus ſuppletis, venit ad petram *Ecgberti* quæ eſt in orientali parte ſaltus qui *Anglico* eloquio dicitur **Mucelparlu**, Latine vero *magna ſilva*, *Britannico* more *Coitmapur*. Ibi ergo obviaverunt regi dilectiſſimo omnes accolæ *Sumortunenſes* ac *Wiltunenſes*, necnon *Hantunenſes*, viſoque lætati ſunt immenſo cordis tripudio, quaſi redivivum ipſum ſuſcipientes. Poſt tertium vero diem venit cum immenſo exercitu ad locum qui dicitur **Ederandun**, quo juxta immenſas paganorum phalanges invenit paratas cum denſa multitudine ad bellum. Exorto ſolis jubare limpidiſſimo, rex & omne decus ſuæ plebis induerunt ſe bellicis ornatibus, ſcilicet trilici toraca fidei, ſpei, charitatiſque Dei. Hii exurgentes à ſolo audacter provocabant in celebres ad bellum, de clementia conditoris ſperantes ſecuri ac vallo minuti aſtantis regis, cujus vultus ut angeli ſplendentis refulſit. Commiſerunt ergo bellum per longa tempora diei utrique populi, quorum voces & colliſiones armorum per longa terrarum ſpatia audita ſunt.

Cernens igitur ſpeculator inſignis deſuper penetral ſui terreni regis deſiderium, conceſſit ei angelicæ poteſtatis ſuffragium. Is denique potitus victoria hoſtes ſuos proſtravit, gratias reddens ſummo ſalvatori cum cordis lætitia. Cumque ibidem rex cum ſuis legionibus arrideret, inimici qui remanſerant ipſius magnis ejulatibus deflerent

florent ob famis & frigoris austeritatem atque tanti regis timorem, rogant pacis clementiam qui eam semper impugnabant. Promittunt obsides, & juramenta in dextris extendunt. Auscultans hæc omnia rex, suatim motus clementia concedit cuncta petita. Rex vero ipsorum *Gutthrum* onomate, Christianum se velle fore testatus est: qui sub manu piissimi regis in baptismatis purgatione regaliter susceptus est. Tinctus est idem *Gutthrum* baptismate salutis cum aliis viris electis xxx. quem rex *Saxonum* in filium adoptionis accepit. Qui postquam baptizatus est duodenis noctibus cum ipso mansit in magna gloria, cui spiritualis pater multa & inedicibilia largitus est dona, ac omnibus qui Christianitatis fidem perceperunt.

879. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxix. nativitatis *Elfredi* regis xxviij. prædictus paganorum exercitus de **Cippanham** ut promiserat consurgens **Cirencestre** adiit, quæ *Britannico* appellatur elogio *Cairceri*, ibique per unius anni cursum mansit. Ipso quoque anno inmensus venit paganorum exercitus de ultramarinis climatibus in *Tamensi* fluvio: qui adunatus est supradicto cuneo, complices effecti, quod pravorum est. Eclypsis inter nonam & vesperam facta est eodem anno.

880. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxx. nativitatis autem *Elfredi* regis gloriosi xxix. sæpe memoratus paganorum exercitus à **Cirencestre** egressus ad orientales accessit *Anglos*; ipsamque regionem dividentes inhabitare cœperunt. Pagani qui in **Fulanhame** hiemaverant, *Britannicam* deseruerunt insulam, *Franciam*que visitare cœperunt pessima agnitione, quo uno anno permanserunt.

881 ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxxj. nativitatis autem *Elfredi* regis xxx. præfatus exercitus equis ascensis in *Francorum* finibus devenit, quod mirabile videri potest quod insibiles hostes contra tam fortem bellicosumque populum auderent insurgere. At tunc feroces *Franci* invicta fortitudine à castellis, & opidis, & civitatibus atque turribus viriliter progredientes, more leonum succensi sunt ira, videntes nefarias sceleratorum potestates emergere, gaudio lætitiaque exultare malos, jacere bonos terrore prostratos, innocuos flere, nocentes exultare. Inito consilio prudenti audaces *Franci* bellum iniere durissimum cum paganis. Finito prælio *Franci* cum triumpho reversi sunt. Pagani equis acquisitis hac illac equitabant. His diebus plurima in eadem gente monasteria concussa sunt ac desolata. Nam & fratres cœnobii sanctissimi *Benedicti*, ipsius reliquias à tumulo quo locata fuerant immensa pulchritudine secum auferentes, hac illac discurrebant.

882. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxxij. nativitatis autem *Elfredi* gloriosi regis xxxj. paganorum exercitus suas naves per flumen quod dicitur **Mese** in *Francigenæ* gentis regionem pertraxit, & ibi hiemavit uno anno. Eodem denique anno, *Elfred* rex *Saxonum* audacissimus ducum navali prælio suffultus, contra paganicas naves in mari congressus est. Ex quibus ipse æquilocus duas potenti virtute naves exuperavit, occisis omnibus qui in eis erant. His exuperatis principum princeps grates reddidit dignas sospitatis auctori. Quid deinde gestum sit referre libet. Principes duarum navium post hæc cum omnibus sociis valde vulneravit, qui depositis enerviter armis, curvis poplitibus precibusque supplicibus dedere se regi magno, quamdiu scintillula vitalis caloris eis arrideret.

SEquenti anno, hoc est, DCCC. lxxxiij. nativitatis vero *Elfredi* famosissimi regis xxxij. ipse 883.
nec nominandus exercitus naves suas per flumen quod appellatur **Scald** pertraxit, ibique uno mansit anno. *Guthred* ex servo factus est rex, & sedes episcopalis in *Cunkecestra* restauratur.

ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxxiiij. 884.
nativitatis denique *Elfredi* famosissimi regis xxxiij. indignissimus exercitus in duas se turmas segregavit. Una quidem in orientalem *Franciam* perrexit, altera ad *Britanniam* veniens *Cantiam* adiit quæ **Rofecestrer** dicitur. Ante hujus portam castellum pagani fecerunt, nec tamen civitatem expugnare potuerunt, quia cives illius civitatis se viriliter defenderunt, quoadusque defensor totius regni *Elfred* rex cum magno exercitu supervenit. Adveniente subito rege, ad naves suas *Dani* confestim confugiunt concussi terrore, relicta sua arce & equis quos de *Francia* secum adduxerant, necnon captivis quos de *Francia* de eadem gente ceperant. Eodem tempore & anno ipse armipotens rex classem suam de *Cantia* plenam bellatoribus in orientales direxit *Anglos*. Cumque ad hostium **Sture** fluminis adveniret, confestim tredecim naves paratæ ad bellum paganorum obviaverunt eis, qui hinc inde acriter pugnantes, pagani omnes occisi, omnesque naves cum omni pecunia eorum captæ sunt. Qui autem fugere poterant ex *Danis*, catervatim congregavere undique naves, consertoque navali prælio cum *Anglis* ubi dormiebant sompno inerti, occisi sunt, inermis multitudo: quibus illud aptatur congruenter quod legitur, *Multi claudunt visus cum aspicere deberent.*

Ipso nempe anno magnus exercitus paganorum de *Germania* in regionem antiquorum *Saxonum* supervenit, contra quos adunatis undique bellicis viris, id est, *Saxones* atque *Frixones* viriliter atque fortiter pugnavere, in quibus duobus bellis Christiani populi divinæ pietatis clementia concedente victoriam habuere.

Ea tempestate sanctissimæ memoriæ præsul *Marinus* universitatis viam arripuit transmittendo spiritum unde prius venerat. Is denique scolam *Saxonum* in *Romana* urbe pro amoris affectu benignissimi regis *Elfredi* constituit ab omni tributo [liberam] qui etiam multa dona ipsi transmisit, inter quæ dedit illi partem sanctissimæ crucis in qua Dominus noster *Jesus Christus* pro universali hominum salute pependit. Nati sunt ergo regi filii & filiæ satis perspicui ac decoræ formæ, quorum quarumque nomina hic sunt deflorata. *Eadward* & *Ethelward*, *Ethelfled* & *Ethelgifu*, atque *Elfthrid*. *Eadward* vero filius regis, & *Ealfthrid* soror ejus, semper in curia regis cum magna nutritorum atque nutricum diligentia sunt nutriti. Nam & psalmos, & *Saxonicos* libros & carmina studiose didicere. *Ethelward* itaque junior filius ejus ludis literariæ disciplinæ subditus enituit cum plurimis militum puerulis, nobilibus scilicet & ignobilibus. *Ethelfled* soror

ſoror eorum *Eadredo Merciorum* principi in matrimonio copulata eſt; ſoror quoque ipſorum *Ethelgyfa* monaſticæ vitæ ferulis ſubjuncta eſt. Hiis temporibus fideliter glorioſeque regimine rexit eccleſiam Chriſti *Plegmundus* archiepiſcopus, qui venerandus vir ſapientiæ fructibus renidebat, præditus bis binis columpnis, juſtitiæ videlicet, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis. *Warfridus* vero regni ſceptra *Wigornenſis* civitatulæ eodem tempore purpurabat devotiſſimo cordis ingenio. Qui imperio regis juſſus atque expetitus librum dialogorum *Gregorii* in *Saxonicam* linguam evertit, aliquando ſenſum ex ſenſu elegantiſſime interpretatus eſt. *Ethelſtanum* quoque & *Werwlfum* ſacerdotes inſignes de *Mercia* ad ſe invitarat, eo quod hi præſtantius atque perfuſius in divinæ legis eruditione pollebant: Hos præcipuo amoris honore dilexit, honoravit; quorum doctrina & eruditione magnificatus eſt rex pacificus ſuper omnes reges terræ.

886. ANno Dominicæ incarnationis DCCC.lxxxvj. nativitatis vero *Elfredi* regis glorioſi xxxv. nec nominandus exercitus *Danorum* iterum in occidentalium *Francorum* regionem venit, qui applicuerunt in flumine quod *Sigene* dicitur. *Pariſium* quoque civitatem adiit ibique hiemavit: tranſitum pontis civibus prohibuit. Sed Deo adminiculum veri auxilii concedente, & civibus viriliter ſe protegentibus munitionem irrumpere non potuit. Eodem tempore rex *Anglorum* poſt incendia urbium ſtrageſque populorum, *Londoniam* permaximam civitatem honorifice reſtauravit & habitabilem fecit, quam *Ethelredo* præcipuo duci *Merciorum* commendavit ſervandam. Omnes vero *Angli* & *Saxones* qui prius ubi ubi erant diſperſi cum paganis aut à captivitate liberati venerunt ſponte ad regis præſentiam, ſponte ſe ſuo Domino inclinantes. Ipſe autem ut erat clementiſſimæ mentis cunctis indulſit patrocinium ſuæ benignitatis.

887. ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxxvij. nativitatis autem *Elfredi* incliti regis xxxvj. ſupradictus exercitus *Pariſium* civitatem relinquens venit ad *Sigene*, deinde ad hoſtium fluminis quod *Materre* nominatur, exhinc ad locum qui **Cazendeſt** villa regia pervenerunt: in quo loco hiemaverunt integro anno. Sequente vero ſane anno in hoſtio fluminis quod appellatur *Jona* intraverunt, non ſine magno regionis dampno, & illic morati ſunt uno anno. Ipſo denique tempore *Elfredus* rex *Saxonum* divino inſtinctus munere legere & interpretari ſacros apices potuit. Erat itaque multis tribulationibus hujus mundi afflictus, quamvis in regia foret poteſtate conſtitutus. Nam etiam de *Jeroſolima* à *Bel* patriarcha epiſtolas & dona illi diverſa directa vidimus & legimus. Qualiter dilatavit regni ſui imperia, & renovavit urbium mœnia, atque civitatum munitiones roboravit quæ erant dirutæ, & quæ non erant fecit, quis urbana facundia ſuffultus poſſit labiis exultationis edicere? Sancta quoque loca qualiter ditavit ornamentis & regalibus donis quis enunciet? Perturbatus erat frequenter animo contra principes & pentecomarchos & omne genus perverſorum, quoniam ipſi noluerunt eum ſequi in ſtudiis quibus ipſe deſudabat. Sed tamen ille ſolus divino ſuffultus amminiculo, regni gubernacula velut præcipuus gubernator navim ſuam, hoc eſt, vitam ſuæ glorioſæ mentis ad portum pacifici paradiſi ſtuduit transferre. Solebat frequenti memoria hoc retinere quod canitur,

Quiſquis volet perhennem
Cautus ponere ſedem,
Stabiliſque nec ſonori
Sterni flatibus Euri.

Et infra:

Quam tenet ruinis hujus ſeculi ſtatus,
Miſcens æquora ventus.
Tu conditus quieti,
Felix robore valli,
Duces ſerenus ævum,
Ridens ætheris iras.

Hæc ſpirituali indagine ſecum rex piiſſimæ mentis revolvens, inedicibilibus bonitatum fructuum actibus redolebat. Diebus ſolempnibus feſtis quanta munera ſuis epiſcopis & ducibus atque militibus contulit, quis enarret? Tunc pauperes jubilando exultabant; tunc orphani & viduæ nimio gaudio cordis applaudebant. Noverat illud ſcolaſtici. *Tunc eſt precioſa pecunia cum tranſlata fuerit in alios; largiendi uſu deſinit poſſideri.* Cœpit denique aſſidue non ſolum epiſcopos ætherea claritate nitentes admonere, ut populi delicta corrigerent, & vulgarem ſtultitiam caſtigando acrius cohercerent: & non ſolum paſtores admonuit populorum, verumetiam ducibus & dilectiſſimis miniſtris præcepit, ut ſemet ipſos ad communem totius regni utilitatem ſapientiſſime ſuppeditarent.

Fecerat idem rex monaſterium præpulchrum in loco qui dicitur **Ethelingaige**, [cui] vicina occidentali limite arx munitiſſima præfati regis imperio & operatione conſita eſt. In quo cœnobio diverſi generis monachos undique congregavit, & in eodem loco collocavit. Aliud quoque conſtituit monaſterium juxta orientalem portam civitatis quæ **Sceſteſburg** appellatur, ſatis habitationi ſanctimonialium habile, in quo filiam ſuam *Ethelgyfam* devotam Deo virginem abbatiſſam conſtituit. Tanta enim dona & poſſeſſiones ambobus conceſſit monaſteriis, ut ſufficeret eis ad victum & ad veſtitum quamdiu vita comes afforet.

His quæ ſupra retulimus pleniter firmiterque peractis, ſæpe nominatus rex *Elfredus* ſolito ſuo more intra ſuæ mentis thalamum cœpit ſagaci ingenio pertractare, & pertractando ruminare illud quod in divinis ſcriptum eſt literis. Si, inquit, recte offeras, & recte non dividas, peccaſti. Et illud medullitus eſt præmeditatus quod ait *Salomon* ſapientiſſimus regum: *Cor ſane regis in manu Domini eſt omnipotentis.* Cenſum quoque ſuum trifarie diviſit, ita ut iſtic libet prætitulari. Primæ partis ſectionem ſui cenſus, bellatoribus annualiter largitus eſt. Secundam, operatoribus quos ex multis gentibus aggregaverat. Tertiam, advenis undique ad ſe venientibus; ſciens illud corde tenus, *Hilarem datorem diligit Deus.* Erat enimvero in multis & in multifariis tribulationum ſtimulis conſtitutus quamvis in regia eſſet poteſtate ſubtronizatus.

ANno Dominicæ incarnationis DCCC.lxxxviij. 888.
Beocca princeps *Romam* detulit eleemoſynam regis *Elfredi.* Illo itinere obiit *Ethelſuith* ſoror ejuſdem regis, & ſepulta eſt in *Pavia.*

An. Dñi

890. ANno DCCC. xc. *Beornhelm* abbas elemoſinam Regis *Elfredi* & occidentalium Saxonum *Romam* pertulit. Eodem anno *Guthrum* rex *Northanhymbrorum* obiit. Hunc, ſicut ſuperius legitur, rex *Elfredus* elevavit de baptiſmate, & vocavit eum *Ethelſtan*. Quo anno præfatus exercitus à *Sigene* perrexit *Sanlaudan* quod eſt ſitum inter *Britanniam* & *Galliam*. Sed à *Brittonibus* in fugam verſi, plures in amne proximo ſubmerſi ſunt.

891. ANno DCCC. xcj. *Heathured* ſuſcepit epiſcopatum.

892. ANno DCCC. xcij. *Eboracenſis* epiſcopus *Wlfhere* obiit anno ſui archiepiſcopatus xxxix.

893. ANno DCCC. xciij. orientales *Saxones* & *Northumbrenſes* obſides dederunt, & juraverunt Regi *Elfredo* fidelitatem contra prædictos paganos qui jam in *Angliam* reverſi fuerant.

894. ANno DCCC. xciv. exercitus prædictus qui obſedit **Exanceſtre** vaſtavit omnia circa **Ciſſaceſtre**. Sed non multo poſt ab his qui erant in civitate in fugam verſi ſunt, multi occiſi & multæ ex navibus eorum captæ. Hoc anno *Guthred* Rex obiit.

899. ANno DCCC. xcix. *Elfredus* rex obiit cum regnaſſet annis xxviij. cui filius *Edwardus* ſucceſſit, diligenter à patre admonitus ut præcipue ſanctum *Cuthbertum* honoraret. *Eardulfus* quoque epiſcopus in **Cunceceaſtre** obiit, quo corpus ſancti *Cuthberti* tranſtulerat, cum quo per ix. annos ante paganorum exercitum multo cum labore & penuria de loco ad locum fugerat. Huic *Cuthbertus* in epiſcopatum ſucceſſit.

900. ANno DCCCC. *Ethelbald* ordinatus eſt in epiſcopatum *Eboracenſis* eccleſiæ.

901. ANNO DCCCC. j. *Oſbrith* regno pulſus eſt.

902. ANNO DCCCC. ij. *Brehtſig* occiſus eſt.

906. ANno DCCCC. vj. Rex *Edwardus* neceſſitate compulſus pacem firmavit cum orientalibus *Anglis* & *Northanhymbrenſibus*.

910. ANno DCCCC. x. *Angli* & *Dani* pugnaverunt apud *Teontanbole*. Rex *Edwardus* *Londoniam* & *Oxnaforda* & quæ ad eam pertinent ſuſcepit, quo anno multa piratarum manus circa *Sabrinam* flumen crudeliter vaſtando graſſata eſt, ſed ibi citius tota pene interiit.

912. ANno DCCCC. xij. *Reingwald* rex & *Oter* Comes & *Oſvul Cracabam* irruperunt & vaſtaverunt *Dunbline*.

914. ANno DCCCC. xiv. *Niel* rex occiſus eſt à fratre *Sihtrico*.

919. ANno DCCCC. xix. Rex *Inguald* irrupit *Eboracum*.

An. Dñi

ANno DCCCC. xx. Rex *Sihtricus* infregit 920.
Devennport.

ANno DCCCC. xxiij. *Edwardus* rex mortuus 923.
eſt, relinquens imperium filio ſuo *Ethelſtano*.

ANno DCCCC. xxv. *Wigredus* epiſcopus con- 925.
ſecratur ad epiſcopatum ſancti *Cuthberti*.

ANno DCCCC. xxvij. *Ethelſtanus* rex de re- 927.
gno *Brittonum* *Gudfridum* regem fugavit.

ANno DCCCC. xxxiij. Rex *Ethelſtanus* juſſit 933.
Eadwinum fratrem ſuum ſubmergi in mare.

ANno DCCCC. xxxiv. Rex *Ethelſtanus* cum 934.
multo exercitu *Scotiam* tendens, ad ſepulcrum ſancti *Cuthberti* venit, illius patrocinio ſe ſuumque iter commendavit, multa ac diverſa dona quæ regem decerent ei optulit & terras, æternoque igni contradens cruciandos quicunque ei aliquid ex his ſubtraxerint. Deinde hoſtes ſubegit, *Scotiam* uſque **Dunfoeder** & *Wertermorum* terreſtri exercitu vaſtavit, navali vero uſque **Catenes** depopulatus eſt.

ANno DCCCC. xxxvij. *Ethelſtanus* rex, apud 937.
Wendune pugnavit, regemque *Onlafum* cum DC. & xv. navibus, *Conſtantinum* quoque regem *Scottorum*, & regem *Cumbrorum*, cum omni eorum multitudine in fugam vertit.

ANno DCCCC. xxxix. *Ethelſtanus* rex obiit, 939.
cui frater ſuus *Edmundus* in regnum ſucceſſit, quo anno rex *Onlaf* primo venit *Eboracum*, deinde ad auſtrum tendens, *Hamtonam* obſedit. Sed nichil ibi proficiens, vertit exercitum ad **Tameworde**, & vaſtatis omnibus per circuitum, dum rediens ad **Legraceaſtre** perveniret, occurrit ei rex *Edmundus* cum exercitu. Nec erat pugna difficilis, quoniam duo archiepiſcopi *Odo* & *Wlſtan* placatis alterutrum regibus pugnam ſedaverant. Pace itaque facta, terminus utriuſque regni erat **Wetlingaſtrete**, *Edmundus* ad auſtralem partem, *Onlaf* ad aquilonalem regnum tenuerunt.

ANno DCCCC. xlj. *Olilaf* vaſtata eccleſia 941.
ſancti *Balteri* & incenſa **Tiningaham**, mox periit. Unde *Eboracenſes* *Lindisfarnenſem* inſulam depopulati ſunt, & multos occiderunt. Filius vero *Sihtrici* nomine *Onlaf* regnavit ſuper *Northanhymbros*.

ANno DCCCC. xliij. *Northumbri* regem ſu- 943.
um *Onlaf* de regno expulerunt.

ANno DCCCC. xlv. *Edmundus* rex expulſis 945.
duobus regibus regnum optinuit *Northanhymbrorum*.

ANno DCCCC. xlviij. *Edmundus* rex occiſus 948.
eſt & frater ejus *Edredus* regnum ſuſcepit, cultor juſtitiæ & pietatis. Moxque *Northumbriam* circuiens totam poſſedit, ſed poſt juratam ei fidelitatem *Northymbrenſes* quendam *Danum*, *Eiricum* præfaciunt regem.

Anno

An.Dñi

950. ANno DCCCC. l. *Eadredus* Rex vastata *Northymbria* cum jam rediret, *Northymbrenses* erumpentes extremos exercitus regis peremerunt. Statuit rex reducto exercitu provinciam penitus delere, sed indigenæ abjecto quem constituerant rege, *Eadredum* citius muneribus placarunt.

951. ANno DCCCC. lj. *Ouvel* rex *Brittonum* obiit.

952. ANno DCCCC. lij. defecerunt hic reges *Northanhymbrorum*; & deinceps ipsa provincia administrata est per Comites.

953. ANno DCCCC. liij. Comes *Osulf* suscepit comitatum *Northanhymbrorum*.

955. ANno DCCCC. lv. *Eadredo* rege defuncto successit *Eadwinus* filius *Edmundi* qui ante eum regnavit.

956. ANno DCCCC. lvj. Beatus *Dunstanus* abbas ab *Eadwino* expellitur.

957. ANno DCCCC. lvij. Mortuo *Eadwino* frater ejus *Eadgarus* successit in regnum, qui magnæ devotionis extitit erga Dei cultum, ideoque in pace & honore servientibus sibi octo regibus regnum tenuit xvij. annis. Post quem filius ejus *Eadwardus* regnavit, qui dolo novercæ suæ interfectus *Sceftoniæ* requiescit. Cui successit frater suus *Ethelredus* pater *Eadwardi* regis quem susceperat ex *Emma*.

Sequitur recapitulatio superiorum de rege *Elfredo*. Deinde successio regum per ordinem qui & qualiter ad regnum pervenerunt *Anglorum*, de historia *Willielmi Malmesbiriæ*.

NON indecens opinor si quiddam quod regi *Eadgaro* divinitus ostensum est, stilo commendem. Venerat in saltum venationis feracem, utque fit plerumque, sociis ad insequendas feras per devia dispersis, solus remanserat. Itaque continuatione cursus ad egressum nemoris perveniens, constitit, sodales operiens. Nec mora, gravante nutantia lumina sompno pedes efficitur, ut transacti laborem diei temperaret modicæ quietis voluptas. Jacebat ergo sub mala silvatica stratus, ubi penduli per circuitum rami foliatam effecerant cameram. Lassitudine itaque suadente, rivus subter scatebris loquacibus fluens soporem invitabat, cum canis femina, cui cura ferarum vestigia insequi, pregnans & juxta pedes accubans, dormitantem exterruit. Namque matre tacente catuli alvo inclusi latratus multiformes & sonoros reddidere, quodam nimirum sui carceris gaudio incitati. Hoc monstro attonitus, dum ad cacumen arboris oculos intendit, videt poma unum & alterum delapsa in fluvium. Quorum collisione bullis aquatilibus inter se crispantibus, vox articulata insonuit **Wel his the**, id est, bene est tibi. Nec multo post, undarum voluminibus agentibus, urceolus super aqua apparuit, & post urceolum urceus exundans aqua. Nam alter vacuus. Et quamvis crebro gurgitis impulsu major minorem urgeret, ut scilicet aquas suas in illum infunderet, nunquam tamen optinere potuit quin urceolus vacuus recederet, iterumque quasi superbo gestu victor urceum impeteret. Domum itaque regressus, ut dicit psalmista, exercitabatur & scopebat spiritum suum. Sed convenit eum mater ut serenaret frontem & animum, sibi studio futurum ut à parte Domini qui nosset ænigmata inspiratione sua patefacere. Quo ammonitu, retulit ille mœstitiam, & solvit in otia curas, conscius maternæ sanctitatis cui soleret Deus multa revelare. Erat ea vocabulo *Elfgifa* bonis operibus intenta, pietate & dulcedine prædita, ut etiam reos quos tristis sententia Judicum palam dampnaverat ipsa occulte redimeret. Preciosus amictus qui plerisque mulieribus est leno solvendi pudoris, illi erat suppellex munificentiæ, ut quamlibet operosam vestem conspecto statim largiretur pauperi. Speciem corporis & artificium manuum in ea quoque livor laudaret, cum nichil reprehendere posset. Hæc igitur intimis medullis vaticinium combibens postero mane filio dixit. Latratus catulorum quem matre quiescente dedere, significat, quod post obitum tuum quiescentibus illis qui modo valent & vivunt, nondum nati nebulones contra Dei latrabunt ecclesiam. Sane quod unum pomum secutum est alterum, ita ut ex collisione secundi in prius videretur vox sonuisse **Wel his the**, hoc innuit, quod ex te, qui modo arbor es totam inumbrans *Angliam*, duo procedent filii, fautores secundi extinguent primum. Tunc diversæ partis incentores dicent pueris utrisque **Wel his the**, quia mortuus regnabit in cœlo, vivus in seculo. Jam vero quod urceus major minorem implere non poterat, hoc designat, quod gentes aquilonales quæ numerosiores sunt quam *Angli*, *Angliam* post mortem tuam impetent. Et quamvis crebro compatriotarum adventu ruinas suas suppleant, nunquam hunc angulum mundi poterunt implere, quin potius *Angli* nostri cum maxime victi videbuntur, eas expellent, eritque sub suo & Dei arbitrio usque ad præfinitum tempus à Christo. Hujus vaticinii veritatem lectio posterior patefaciet. Considerari ergo debet parentis & prolis indubitata sanctitas, quod alter viderit ænigma vigilans sine obstaculo, & altera solverit problema de longe porrecto prophetiæ oculo.

Viderat quondam sompnii revelatione seculi illius felicitatem *Brihtwoldus Wiltunensis* episcopus, viderat & annunciaverat. Nam dum tempore Regis *Cnutonis* cœlestibus apud *Glestoniam* lucubraret excubiis, subissetque illum cogitatio, quæ frequenter angebat, de regia stirpe *Anglorum* pene deleta, hæc meditanti sopor irrepsit. Et ecce in superna raptus videt apostolorum principem *Petrum*, ipsum *Edwardum* qui tunc in *Northmannia* exulabat, in regem consecrare, celibe designata vita, & certo xxiv. annorum numero regni computato. Eidemque conquerenti de posteritate respondere, Regnum *Anglorum* est Dei, post te providit regem ad placitum sui.

Tempore hujus ultimi *Edwardi* Regis *Angliæ* in confinio *Britanniæ* & *Normanniæ* portentum visum est in una vel potius duabus mulieribus. Duo erant capita, quatuor brachia, & cætera gemina omnia usque ad umbilicum. Inferius duo crura, duo pedes, & cætera omnia singula. Ridebat, comedebat, loquebatur una, flebat, esuriebat, tacebat altera. Ore gemino manducabatur, sed uno meatu digerebatur. Postremo una defuncta supervixit altera, portavit

pene

pene triennio viva mortuam, donec & mole ponderis & nidore cadaveris ipsa quoque defecit. Putatum est à quibusdam & literis etiam traditum, quod hæ mulieres *Angliam* & *Normanniam* significaverunt. Quæ licet spaciis terrarum sint divisæ, sunt tamen sub uno dominio unitæ. Hæ quicquid pecuniarum avidis faucibus insorbuerint, in unam lacunam defluit, quæ sit vel principum avaritia, vel circumpositarum gentium ferocia. Mortuam & pene exhaustam *Normanniam* ingentibus pecuniis sustentat *Anglia*, donec & ipsa fortassis succumbat exactorum violentia: felix si unquam in libertate respirare poterit, cujus inanem jamdudum persequitur umbram, nunc gemit calamitatibus afflicta, pensionibus addicta.

Hanc prophetiam idem rex *Edwardus* moriens exhibuit, quam hic per anticipationem dicam. Cum enim biduo elinguis jacuisset, die tertio post soporem graviter & profunde suspirans; Deus, inquit, omnipotens, si non est fantastica illusio sed verax visio quam vidi, da mihi facultatem eam astantibus exponendi, aut è converso. Ita mox expedita loquela; Duos, inquit, modo monachos vidi mihi assistere, quos adolescens olim in *Normannia* videram religiosissime vixisse & Christianissime obisse. Hi se Dei nuntios præfati, talia ingessere. *Quoniam primores* Angliæ, *duces, episcopi & abbates non sunt ministri Dei sed diaboli, tradidit Deus hoc regnum post obitum tuum anno uno & die uno in manu inimici, pervagabunturque dæmones totam hanc terram.* Cumque ego hæc me ostensurum populo dicerem, illumque pœnitentia facta liberandum præmisso exemplo *Ninivitarum* promitterem. *Neutrum*, aiunt, *erit, quia nec ipsi pœnitebunt, nec Deus eis miserebitur.* Et quando, inquam, tantarum calamitatum remissio sperari poterit? *Tunc*, inquiunt, *quasi si arbor viridis succidatur in medio, & pars abscisa deportetur à stipite trium jugerum spatio, cum sine quolibet amminiculo suo iterum connexa trunco cœperit & floribus pubescere & fructus protrudere ex coalescentis succi humore pristino, tunc demum poterit sperari talium malorum remissio.*

Hujus vaticinii veritatem quamvis cæteris timentibus tunc *Stigandi* archiepiscopi risus excepisset dicentis, *Vetulum accedente morbo nugas delirare.* Hujus ergo vaticinii veritatem nos experimur. Quod scilicet *Anglia* exterorum facta est habitatio & alienigenarum dominatio. Nullus hodie *Anglus* vel dux, vel pontifex, vel abbas. Advenæ quique divitias & viscera corrodunt *Angliæ*; nec ulla spes est finiendæ miseriæ.

848. ANno ab incarnatione Domini DCCC. xlviij. *Angulsaxonum* rex *Elfredus* in illa plaga quæ nominatur **Barrocscire** nascitur, cui genealogia tali serie contexitur. *Elfredus* rex erat regis occidentalium *Saxonum* filius *Athelvulfi*. Qui fuit *Ecgberti*. Qui fuit *Ealhmundi*. Qui fuit *Easæ*. Qui fuit *Eoppa*. Qui fuit *Ingles*. *Ingles* & *Ine* ille famosus occidentalium rex *Saxonum*, germani duo fuerunt. Qui *Ine Romam* perrexit, & ibi vitam præsentem finiens, cœlestem patriam cum *Christo* regnaturus adiit, sicut *Beda* in gestis *Anglorum* narrat. Qui fuerunt filii *Coenred*. Qui fuit *Ceolwald*. Qui fuit *Cutha*. Qui fuit *Cuthwine*. Qui fuit *Ceaulin*. Qui fuit *Cinric*. Qui fuit *Creoda*. Qui fuit *Cerdic*. Qui fuit *Elesa*. Qui fuit *Esla*. Qui fuit *Gewis*, à quo *Britones* totam illam gentem *Gewis* nominant. Qui fuit *Wig*. Qui fuit *Freawinc*. Qui fuit *Freothegar*. Qui fuit *Brand*. Qui fuit *Bealdeag*. Qui fuit *Woden*. Qui fuit *Frithewald*. Qui fuit *Frealaf*. Qui fuit *Frithevulf*. Qui fuit *Fingoldvulf*. Qui fuit *Geta*. Quem *Getam* jamdudum pagani pro Deo venerabantur. Cujus *Sedulius* poeta insignis mentionem faciens in pascali carmine ita exorsus est,

Cum sua gentiles studeant figmenta poëtæ,
Grandisonis pompare modis tragicoque boatu,
Ridiculove Getæ, *seu qualibet arte canendi*, &c.

Qui *Geta* fuit *Ceatuna*. Qui fuit *Beau*. Qui fuit *Sceldwa*. Qui fuit *Heremod*. Qui fuit *Itermodi*. Qui fuit *Hatra*. Qui fuit *Wala*. Qui fuit *Beaduing*. Qui fuit *Sem*. Qui fuit *Noe*. Qui fuit *Lamech*. Qui fuit *Matussalam*. Qui fuit *Enoch*. Qui fuit *Malaleel*. Qui fuit *Cainan*. Qui fuit *Enos*. Qui fuit *Seth*. Qui fuit *Adam*. Mater quoque *Elfredi Osburh* nominabatur, religiosa nimis fœmina, nobilis, ingenio nobilis & genere, quæ erat filia *Oslac* famosi pincernæ regis *Athelvulfi*. Qui *Oslac Gothus* erat natione, ortus enim erat de *Gothis* & *Jutis* de semine scilicet *Stuf* & *Withgar* duorum fratrum & etiam comitum, qui accepta potestate *Vectæ* insulæ ab avunculo suo *Cerdic* rege & *Cinric* filio suo consobrino eorum, paucos *Britones* ejusdem insulæ accolas quos in ea invenire potuerunt in loco qui dicitur **Withgaraburh** occiderunt. Cæteri enim accolæ ejusdem insulæ aut occisi erant, aut exules, aut fugerant.

851. ANno DCCC. lj. *Karl Domnaniæ* Comes contra paganos pugnavit in loco qui dicitur **Wincanbeorh**, & Christiani victoriam habuerunt. *Dani* quoque hiemaverunt in insula quæ vocatur **Sceppige**, id est, insula *Ovium*. Eodem anno magnus exercitus paganorum venit cum trescentis quinquaginta navibus in hostium *Tamensis* fluminis; qui *Doroberniam*, id est, *Cantuariorum* civitatem depopulati sunt, & *Berthulfum Merciorum* regem cum omni exercitu suo qui ad præliandum contra illos venerat in fugam verterunt. Post hæc audaciores *Dani* effecti, exercitus omnis ipsorum ad **Suthrige** est congregatus. Quod audiens bellipotens *Athelvulfus* rex *Saxonum* congregavit & ipse exercitum copiosum, & filius ejus *Ethelbaldus* cum eo, in loco qui dicitur **Aclea**, id est, in *campo quercus*. Cumque decus *Angligenæ* gentis armis splendesceret resultantibus, diutissime pugnaverunt *Angli* cum *Danis*, fortiter repugnantes, quia viderunt fortiter regem suum bellare, ideo fortiores hostibus facti sunt in bello. Cumque diutissime viriliter decertarent, & acerrime animoseque ex utraque parte pugnatum esset, maxima pars paganæ multitudinis funditus deleta atque occisa est, ita ut nunquam in aliqua regione in una die, nec ante, nec post tanti occubuerunt in morte. *Christiani* vero ipso die victoriam honorifice tenuerunt, & loco funeris dominati sunt; grates reddentes Domino in hymnis & confessionibus.

852. ANno DCCC. lij. rex *Merciorum Berthulfus* vita decessit, cui in regnum *Burhredus* successit. Ipso anno *Ethelstanus* rex, & *Alchere* Comes

An.Dñi magnum paganorum exercitum invenerunt in *Cantia* in loco qui dicitur **Sandwic**, quem ibidem Deo auxilium concedente prope totum occiderunt, & ex navibus eorum novem rapuerunt, cæteri per fugam terrore perculſi fugerunt.

853. ANno DCCC. liij. nativitatis *Elfredi* 5. *Burhredus* rex *Merciorum* per nuncios deprecatus eſt *Athelvulfum* occidentalium *Saxonum* regem ut ei auxilium conferret, quo mediterraneos *Britones*, qui inter *Merciam* & mare occidentale habitant, dominio ſuo ſubdere potuiſſet, qui contra eum immodice reluctabantur. Nec ſegnius *Athelvulfus* rex legatione ejus accepta exercitum movens *Britanniam* cum *Burhredo* rege adiit, ſtatimque ut ingreditur gentem illam devaſtans dominio *Burhredi* ſubdit. Quo facto, domum redit. Eodem anno *Athelvulfus* rex præfatum filium ſuum *Elfredum* cum eſſet annorum quinque, magno nobilium & etiam ignobilium numero conſtipatum honorifice *Romam* tranſmiſit. Quem ſanctus *Leo* papa ſui patris rogatu ordinans unxit in regem, & in filium adoptionis ſibimet accipiens, confirmavit, & ad patrem cum benedictione remiſit.

854. ANno DCCC. liiij. nativitatis regis *Elfredi* vj. *Wlfere*, regnante rege *Osberto* ſuper *Northimbros*, ſuſcepto pallio confirmatus eſt in archiepiſcopatum *Eboracenſem*, & *Eardulf* ſuſcepit epiſcopatum *Lindisfarnenſem*. Quo pertinebant *Lugubalia*, id eſt, **Luel**, nunc dicitur **Carleil**, & **Northam** quæ antiquitus **Ubbanford** dicebatur. Omnes quoque eccleſiæ ab aqua quæ vocatur *Tweda* uſque *Tinam* auſtralem, & ultra deſertum ad occidentem pertinebant illo tempore ad præfatam eccleſiam, & hæ manſiones **Carnham** & **Culterham**, & duæ **Geddeword** ad auſtralem plagam *Teinetæ* quas *Ecgredus* epiſcopus condidit: & **Mailros**, & **Tighrethingham**, & **Coriercorn** ad occidentalem partem, **Edwineſburch**, & **Pefferham**, & **Aldham**, & **Tinnigaham**, & **Coldingaham**, & **Tillemuthe**, & **Northam** ſupradictam. **Werthewurd** quoque ipſius eccleſiæ poſſeſſio erat, donante rege *Ceolwlfo* cum omnibus appendentiis ſuis. Hanc enim manſionem ipſe rex abrenuntians mundo, ſecum eccleſiæ *Lindisfarnenſi* contulit, in qua monachus effectus cœleſti regno militavit. Cujus corpus poſtea delatum in eccleſiam ſupradictæ villæ **Northam** multis ibidem, ut fertur ab habitatoribus ipſius loci, claruit miraculis. Hoc rege jam monacho facto efficiente, data eſt *Lindisfarnenſis* eccleſiæ monachis licentia bibendi vinum vel cerviſiam: ante illud tempus non niſi lac vel aquam bibere ſolebant, ſecundum antiquam traditionem ſancti *Aidani* primi ejuſdem eccleſiæ antiſtitis & monachi, qui cum illo de *Scotia* venientes, ibidem donante rege *Oſwaldo* manſionem acceperant, & cum magna diſtrictione futuræ vitæ ſervientes degere gaudebant. Præterea memoratus *Ecgredus* epiſcopus ædificans eccleſiam in loco qui dicitur **Geineſforde**, donavit eam ſancto *Cuthberto*. Condidit etiam **Billingeham** in **Heorternyſſe**, & duas alias villas, **Jleclife** & **Wilegeclife** ad auſtralem plagam fluminis *Taiſæ*, quas ſancto *Cuthberto* ad victum ſibi ſervientium dedit: ſimiliter & **Wudeceſtre**, & **Hwitingeham** & **Eadulfingaham**, **Egwiluingeham**, donante rege *Ceolwlfo* antiquitus S. *Cuthberti* fuerunt. Quo anno *Ealchere* Comes cum *Cantuariis* & *VVada* dux cum *Suthriis* in inſula **Thenet** acriter bellum ineunt contra paganos. Et primo quidem congreſſu Chriſtiani victores extiterunt; ſed prolongato diu prælio, plurimis ex utraque parte peremptis gladio, nonnullis etiam in mari ſuffocatis, tandem utrique duces occubuerunt. Hoc anno *Athelvulfus* occidentalium *Saxonum* rex tradidit nuptum filiam ſuam *Merciorum* regi *Burhredo* in villa regia quæ vocatur **Cippanhame**, cum affluentia rerum omnium. An.Dñi

ANno DCCC. lv. magnus paganorum exercitus tota hieme in inſula **Sceapege**, id eſt, inſula ovium, hiemaverunt. Eodem anno *Athelvulfus* rex decimam totius regni ſui partem ab omni regali ſervitio & tributo liberavit, & in ſempiterno graphio in cruce Chriſti pro animæ ſuæ redemptione & anteceſſorum ſuorum uni & trino deo immolavit. Sicque magno cum honore *Romam* perrexit, filiumque ſuum *Elfredum*, quem plus cæteris dilexit, quem ut antea *Romam* miſerat, etiam nunc ſecum illo deducens, anno ibidem integro remoratus eſt. Quo peracto, ad patriam ſuam remeavit, afferens ſecum *Juditham Karoli Francorum* regis filiam. Vixit ergo *Athelvulfus* rex duobus annis poſtquam *Romam* rediit. Qui inter cætera bona quæ geſſit opera, omni anno treſcentas mancuſas denariorum *Romam* portare præcepit. Centum in honore ſancti *Petri* ad emendum oleum quo implerentur omnia luminaria illius eccleſiæ in veſpera Paſcæ, & ſimiliter in gallicantu. Centum etiam in honore ſancti *Pauli* Apoſtoli eadem de cauſa. Centum quoque mancuſas univerſali Papæ Apoſtolico. 855.

Defuncto autem illo & apud *Wintoniam* ſepulto *Ethelbaldus* filius ejus duobus ac dimidio annis occidentalium *Saxonum* poſt patrem regni gubernacula rexit, qui contra *Jeſu Chriſti* interdictum & *Chriſtianorum* traditionem ac contra omnium paganorum conſuetudinem, thorum patris ſui aſcendens *Juditham Karoli Francorum* regis filiam cum magna infamia in matrimonium duxit. Sanctiſſimus Deoque acceptus eadem tempeſtate *Eadmundus* ex antiquorum *Saxonum* proſapia oriundus, fidei Chriſtianæ cultor veraciſſimus, *Eaſtenglæ* provinciæ nactus eſt culmen regiminis.

ANno DCCC. lx. rex *Ethelbaldus* defunctus & in *Scireburna* ſepultus, & *Ethelberht* frater ſuus *Cantiam* & *Suthregiam*, *Suthſeaxan* quoque ſuo dominio, ut juſtum erat, ſubjunxit. In cujus diebus magnus paganorum exercitus de mari adveniens, *Wintoniam* civitatem hoſtiliter invadens, depopulatus eſt. Cui cum ad naves cum ingenti præda reverterentur *Oſric Hamtunenſium* Comes cum ſuis, & *Ethelvulfus* Comes cum *Bearrocenſibus*, viriliter obviaverunt, conſertoque prælio pagani paſſim trucidantur, & cum diutius reſiſtere non poſſent, muliebrem fugam arripiunt, & Chriſtiani loco funeris dominati ſunt. 860.

Ethelberht itaque quinque annis regno pacifice & amabiliter atque honorabiliter gubernato, cum magno ſuorum dolore viam univerſitatis adiit, & in *Scireburnan* juxta fratrem ſuum honorifice ſepultus requieſcit.

Anno

An.Dñi 863. ANno DCCC. lxiij. sanctus *Swithunus* episcopus *Wintoniensis* hoc anno transivit ad Dominum.

864. ANno DCCC. lxiiij. pagani hiemaverunt in insula **Thenet**, firmumque fœdus cum *Cantuariis* pepigerunt, quibus *Cantuarii* pecuniam pro fœdere servando reddere promiserunt. Interea tamen vulpino more pagani noctu clam castris erumpentes, fœdere dirupto & promissionem pecuniæ spernentes, sciebant enim majorem pecuniam se furtiva præda quam pace adepturos, totam orientalem *Cantiæ* plagam depopulati sunt.

866. ANno DCCC. lxvj. *Ethered* regis *Ethelberti* frater occidentalium *Saxonum* regni gubernacula suscepit. Eodem anno magna paganorum classis, ducibus rege *Haldano*, *Inguar* & *Hubba*, de *Danubia Brittaniam* advenit, & in regno orientalium *Anglorum* quod *Saxonice* **Eastangle** dicitur, hiemavit, ibique ille exercitus maxima ex parte equester factus est, equitantes & discurrentes hac illac, prædam diripientes enormem, non parcentes viris vel fœminis, viduis nec virginibus. His diebus *Elfredus*, id est, clito *Atheling*, jugi meditatione cœpit divinis imbui doctrinis; qui miro patris matrisque amore supra omnes fratres suos ab ipsis diligebatur cunabulis. Crescente denique illo corpore in pueriili ætate, forma cæteris fratribus suis decentior videbatur, vultuque insignis renitebat, & verbis refulsit egregiis. Cervino quoque desiderio æstuabat sui cordis penetralia suffundi,& thalamum pectoris sacris literis imbui: sed proh dolor! parentum ac nutritorum incuria illiteratus permansit usque ad duodecimum suæ ætatis annum. *Saxonica* quoque poemata gloriosus adolescens & futurus rex die noctuque discere studuit, eratque docilis, in arte venatoria industris, in omni peritia incomparabilis. Cum ergo quadam die ejus dignissima genitrix sibi & fratribus suis quendam *Saxonicum* poematicæ artis librum ostenderet, ait eis, *Quisquis charissimi filii vestrum istum potuerit codicem citius discere, dabo ei ipsum.* At ille, divina inspiratione instinctus & pulchritudine principalis literæ exhilaratus, ita matri respondit, *Verene*, sic ait matri suæ, *dabis?* Ad hæc illa arridens & gaudens atque affirmans, *Dabo*, inquit, *dabo.* Mox autem tulit librum de manu suæ genitricis, magistrum adiit, libellum ostendit, & legit, præceptore ostendente. Post spatium non longi temporis venit ante præsentiam dilectæ matris, librumque memoriter recitavit. Ipsa vero grates immensas reddit gratiæ Salvatoris, agnoscens gratiam Dei esse in mente juvenis. Post hæc inflammatus divini amoris desiderio, psalmos perplurimos, cursumque diurnum, id est, celebrationes horarum, didicit ipse devotus, quos in uno volumine congregatos, diu noctuque in sinu suo inseparabiliter portabat. O felix hominum genus! O rex prudens! gestas gestantem, sapientiæ claves vehis, sapientiam diligis, sapiens eris, faciens judicium & justitiam in terris. O clerici attendite & videte regem in sinu librum deferre die noctuque; vos vero nec legem Dei scitis, nec scire vultis. Præcipueque idem rex factus lugebat filium suum, id est, animum, quod liberalibus non fuerit artibus instructus.

ANno DCCC. lxvij. prædictus paganorum exercitus de orientalibus *Anglis* ad *Eboracam* civitatem migravit, quæ in aquilonali ripa *Humbræ* fluminis sita est, omniaque vastaverunt usque *Tinemutham*. Eo tempore maxima inter *Northumbros* discordia diabolico instinctu orta fuerat, sicut semper populo qui odium incurrerit evenire solet. Nam *Northumbri* eo tempore legitimum regem suum *Osbryth* nomine, regno expulerant, & tyrannum quendam *Ella* nomine non de regali prosapia progenitum, super regni apicem constituerant. Sed advenientibus paganis, consilio divino & optimatum amminiculo pro communi utilitate discordia illa aliquantulum sedata est. *Osbryth* & *Ella* adunatis viribus congregatoque exercitu *Eboracum* opidum adeunt. Quibus advenientibus, pagani confestim fugam arripiunt, & intra urbis mœnia se defendere procurant. Quorum fugam & pavorem *Christiani* cernentes, etiam intra urbis mœnia eos persequi, & murum frangere instituunt. Quod & fecerunt. Non enim tunc adhuc illa civitas firmos & stabilitos muros illis temporibus habebat. Cumque *Christiani* murum, ut proposuerant, fregissent, eorumque magna pars in civitatem simul cum paganis intrassent, pagani dolore & necessitate compulsi super eos atrociter irrumpunt, cedunt, fugant, prosternunt intus & extra. Hoc factum est xij. Kal. Aprilis, feria vj. ante Dominicam palmarum. Illic maxima ex parte omnes *Northumbrensium* cæsi occisis duobus regibus deleti occubuerunt: reliqui vero qui evaserunt pacem cum paganis pepigerunt. Quibus peractis, prædicti pagani sub suo dominio regem *Egbertum* præfecerunt. *Egbertus* vero regnavit post hæc super *Northumbros* ultra **Tine** vj. annis. Eodem anno *Ealhstan* episcopus *Sciréburnensis* ecclesiæ est defunctus, & in *Scireburna* sepultus. An.Dñi 867.

ANno DCCC. lxviij. Cometis visa est manifestissime hoc anno. Venerabilis rex *Elfredus* secundarii tamen tunc ordine fretus, uxorem de *Mercia*, nobilem scilicet genere, filiam *Athelredi Gamorum* Comitis qui cognominabatur *Mucil* subarravit & duxit. Cujus fœminæ mater *Eadburg* nominabatur, de regali genere *Merciorum* regum; venerabilis scilicet fœmina & per multos annos post obitum viri sui castissima vidua leto tenus permansit. Eodem anno prædictus paganorum exercitus *Northumbros* relinquens, in *Merciam* venit, & **Snotingaham** adiit, quod *Britannice* **Tiggnocabanc** interpretatur, Latine autem *Speluncarum domus*, & in illo loco eodem anno hiemaverunt. Quibus illic advenientibus, confestim *Buthred Merciorum* rex, omnesque gentis ejusdem optimates, nuntios ad *Etheredum* occidentalium *Saxonum* regem, & ad fratrem ejus *Elfredum* dirigunt, suppliciter obsecrantes, ut sibi auxiliarentur, quo possent contra præfatum pugnare exercitum. Quod & facile impetraverunt. Nam illi fratres non segnius promissione congregato ex omni parte sui immenso exercitu, *Merciam* adeunt, & usque ad **Snotingaham** bellum unanimiter quærentes perveniunt. Cumque pagani tuitione arcis muniti, bellum dare negarent, & *Christianis* frangere murum non suppetebat, pace inter *Mercios* & paganos facta, duo illi fratres, *Eltheredus* rex & *Elfredus*, cum suis cohortibus domum reversi sunt. 868.

H 2 Anno

An.Dñi 869. ANno DCCC. lxix. præfatus paganorum exercitus iterum ad *Northanhumbros* equitans, adiit civitatem *Eboracam*, ibique anno integro manſit.

870. ANno DCCC. lxx. ſupra memoratus paganorum exercitus per *Merciam* in orientales *Anglos* tranſivit, & in loco ibi qui dicitur **Theodforð** hiemavit. Eodem anno ſanctiſſimus orientalium *Anglorum* rex *Eadmundus*, ut in ſua legitur paſſione, ab *Inguaro* rege paganiſſimo Indictione ij. xij. Kal. Decembris die dominico martyrizatus eſt. Cum quo & *Humbertus* epiſcopus occiditur. Quo etiam anno *Ceolnothus Doruberrnenſis* archiepiſcopus defunctus eſt, cui ſucceſſit *Etheredus*.

871. ANno DCCC. lxxj. exoſæ memoriæ paganorum exercitus orientales *Anglos* deſerens, regnumque occidentalium *Saxonum* adiens, venit ad villam regiam quæ dicitur **Readingum** in meridiana *Tameſis* fluminis ripa ſita, in illa paga quæ dicitur *Bearrocſcira*. Tertioque adventus ſui die, duo Comites eorum cum magna illius parte in prædam equitaverunt, aliis vallum inter duo flumina *Tameſem* & *Cynetam* à dextra parte ejuſdem villæ regiæ facientibus. Quibus *Athelvulf Bearrocenſis* pagæ comes cum ſuis in loco qui *Anglice* **Englafeld**, Latine *Anglorum campus* dicitur, obviavit. Ubi animoſe pugnatum eſt ex utraque parte. Cumque ibi diu utrique reſiſterent, altero paganorum Comite occiſo, & maxima exercitus parte deleta, cæteriſque fuga elapſis, *Chriſtiani* victoriam accipientes loco funeris dominati ſunt. His ita ibi geſtis, poſt quatuor dies *Ethered* rex & *Alfred* frater ejus adunatis viribus congregatoque exercitu, **Redingum** adierunt. Cumque uſque ad portam arcis perveniſſent, cædendo & proſternendo quoſcumque de paganis extra arcem inveniſſent, pagani non ſegnius certabant lupino more: totis portis erumpentes, totis viribus bellum perquirunt, ibique diu & atrociter ex utraque parte dimicatum eſt. Sed proh dolor! *Chriſtianis* demum terga vertentibus, pagani victoriam accipientes loco funeris dominati ſunt. Ibique *Ethelvulfus* præfatus Comes inter cæteros occubuit. Quo dolore & verecundia *Chriſtiani* commoti, iterum poſt quatuor dies contra præfatum exercitum in loco qui dicitur **Eſcendun**, quod Latine *mons fraxini* interpretatur, totis viribus & plena voluntate ad prælium prodeunt. Sed pagani in duas ſe turmas dividentes, æquali teſtudine bellum parant. Habebant enim tunc duos reges multoſque Comites, concedentes mediam partem exercitus duobus regibus, & alteram omnibus Comitibus. Quod *Chriſtiani* cernentes, etiam ipſi exercitum in duas turmas dividentes, teſtudines non ſegnius conſtruunt, ſed *Elfred* citius & promptius cum ſuis ad locum prælii venit. Nimirum erat enim tunc ſuus frater *Ethered* rex in tentorio in oratione poſitus, audiens miſſam, nimiumque affirmans ſe inde non diſceſſurum, antequam ſacerdos miſſam finiret, & divinum pro humano nolle deſerere ſervitium. Et ita fecit. Quæ regis *Chriſtiani* fides multum apud Deum valuit, ſicut apertius declarabitur in ſequentibus. Decreverant ergo *Chriſtiani*, ut *Ethered* rex cum ſuis copiis contra duos paganos reges ſumeret prælium: *Elfred* vero frater ſuus cum ſuis cohortibus contra omnes paganorum duces belli ſortem ſumere debere ſciret. Quibus ita firmiter ab utraque parte diſpoſitis, cum rex diutius in oratione moraretur, & pagani parati ad locum certaminis citius adveniſſent, *Elfred* tunc ſecundarius, cum diutius hoſtiles acies ferre non poſſet, niſi aut bello retrorſum cederet, aut contra hoſtiles copias ante fratris adventum in bellum prorumperet, demum viriliter aprino more Chriſtianas copias contra hoſtiles exercitus, ut ante propoſuerant, quamvis rex adhuc non venerat, dirigens, divino fretus conſilio & fultus adjutorio, teſtudine ordinabiliter condenſata, confeſtim contra hoſtes vexilla movet. Tandem rex *Etheredus*, finitis quibus occupatus erat orationibus, advenit, & invocato magno mundi principe, mox ſe certamini dedit. Sed hoc in loco neſcientibus intimandum eſt, quod ille locus certaminis belligerantibus inæqualis erat. Nam pagani editiorem locum præoccupaverant, *Chriſtiani* ab inferiori loco aciem dirigebant. Erat quoque in eodem loco una ſpinoſa arbor, brevis admodum, circa quam hoſtiles inter ſe acies cum ingenti omnium clamore, illi perperam agentes, iſti pro vita & dilectis atque patria pugnaturi, hoſtiliter conveniunt. Cumque aliquandiu animoſe nimiumque atrociter hinc & inde utrique pugnarent, pagani divino judicio *Chriſtianorum* impetum diutius non ferentes, maxima parte ſuorum occiſa, obprobrioſam fugam cepere. Quo in loco alter de duobus paganorum regibus, & quinque Comites occiſi occubuerunt, & multa millia illorum in eodem loco, & inſuper per totam campeſtrem **Aſcendun** latitudinem ubique diſperſa & occiſa corruerunt. Ceciderunt ergo illic *Bagſeg* rex, *Sidroc* ſenex Comes, *Sidroc* junior Comes, *Osbern* Comes, *Freana* Comes, *Harold* Comes, & totus paganorum exercitus uſque ad noctem, & etiam uſque ad diem ſequentem, quouſque ad arcem qui evaſerant pervenerunt, in fugam verſus eſt. His ita ibi geſtis, iterum poſt quatuordecim dies *Ethered* rex una cum fratre *Alfredo* adunatis viribus contra paganos pugnaturus *Baſengas* adiit. Quibus hoſtiliter convenientibus, & diu ſimul certantibus, pagani victoria potiuntur. Rurſus duobus evolutis menſibus rex *Etheredus* & frater ejus *Elfredus* cum paganis qui ſe in duas diviſerant turmas, apud **Meretun** pugnantes, diu victores exiſtunt, adverſariis omnibus in fugam verſis. Sed illis in prælium redeuntibus, multi ex his & ex illis corruunt, & pagani victoriam accipientes loco funeris dominantur. Eodem anno poſt Paſca rex *Etheredus* regno quinque annis per multas tribulationes ſtrenue atque honorabiliter cum bona fama gubernato, viam univerſitatis adiit. Quo defuncto, germanus ſuus *Elfredus* regnare cœpit.

ANno ab incarnatione Domini DCCC.lxxj. hic poetarum *Saxonicorum* peritiſſimus, in ſervitio Dei vigilantiſſimus, & in exequendis judiciis indagator erat diſcretiſſimus. Cui regina ſua *Elfswitha* duos filios, *Eadwardum* & *Egelwardum*, & tres filias, *Egelfledam Merciorum* dominam, *Ethelgeovam* ſanctimonialem, & *Ethelfthritham* peperit. Expleto uno menſe quo regnare cœpit, in monte qui dicitur **Wiltun** contra paganos cum paucis acerrime belligeravit. Sed proh dolor! hoſtes victoria potiuntur. Nil enim mirandum quod *Chriſtiani*

parvum

An.Dñi parvum in prælio numerum habebant. Erant enim in uno anno octo præliis contra paganos attriti, in quibus unus rex paganorum & novem duces cum innumeris cohortibus occisi sunt.

872. ANno DCCC. lxxij. defuncto *Hunicciorum* episcopo *Alchuno*, sanctæ *Wigornensis* ecclesiæ nutritus, & vir in divinis scripturis doctissimus, *Werefrithus* vij. Idus Junii die Pentecostes ab *Atheredo Doroberniæ* archiepiscopo antistes est ordinatus. Qui jussu regis *Elfredi* libros dialogorum beati papæ *Gregorii* de Latinitate in *Saxonicam* linguam transtulit. *Northumbri* suum regem *Egbertum* & suum archiepiscopum *Wlfere* expulerunt. Præfatus exercitus paganorum *Londoniam* adiit, ibique hiemavit, cum quo *Mercii* pacem pepigerunt.

873. ANno DCCC. lxxiij. sæpe memoratus exercitus *Londoniam* deserens, in *Northanhymbrorum* regionem primum perrexit, & ibi hiemavit in pago quæ dicitur **Lindesig**, apud *Torchasiam*, cum quo iterum *Mercii* pacem pepigerunt. *Egbertus* rex *Northanhymbrorum* moriens successorem habuit *Ricsig*, qui regnavit tribus annis; & *Wlfere* in suum archiepiscopatum receptus est.

874. ANnno DCCC. lxxiiij. supra memoratus exercitus *Lindissi* deserens *Merciam* adiit, & hiemavit in loco qui dicitur **Reopedun**. *Burhtredus* rex *Merciorum* *Romam* adiens expulsus ab eis anno regni sui xxij. ibi defungitur, & in scola *Saxonum* in ecclesia sanctæ *Mariæ* sepelitur.

875. ANno DCCC. lxxv. supra memoratus exercitus **Reopedune** deserens, in duas se divisit turmas. Cujus altera pars cum *Halfdene* in regionem *Northanhymbrorum* perrexit, & totam *Northymbrorum* regionem suo dominio subdidit, ac omnia monasteria destruxit.

Eardwlfus episcopus *Lindisfarnensis* & abbas *Eadredus* corpus sancti *Cuthberti* de insula *Lindisfarnensi* tollentes, per septem annos passim vagabantur. Altera pars exercitus cum *Guthrum* & *Oskitel* & *Amundo* tribus regibus apud **Grantbrige** hiemavit. Rex vero *Elfredus* navali prælio confortatus, sex naves in mari invenit; cum quibus fortiter debellans unam cepit, cæteri fugerunt timore perculsi.

876. ANno DCCC. lxxvj. rex paganus *Halfdene* *Northymbrorum* regionem sibimet & suis divisit. Rex *Ricsig Northanhymbrorum* moritur, & secundus *Ecgbertus* regnat super *Northumbros* ultra amnem *Tynæ*.

Rollo primus *Normannorum* dux, qui & *Rodbertus*, cum suis *Normanniam* penetravit xv. Kal. Decembris. Præfatus paganorum exercitus nocte de **Grantbebrige** exiens, castellum quod dicitur **Werham** intravit. Quorum subitum adventum rex *Saxonum* cognoscens, fœdus cum eis pepigit, ea conditione ut ab ejus regno discederent, obsides accipiendo. Ipsi vero solito more obsides & juramenta non servantes, nocte quadam, fœdere dirupto, ab **Grancestre** diverterunt, quod *Britannice* dicitur **Cairwisc**, Latine, *Civitas aquæ*.

ANno DCCC. lxxvij. exercitus ipse nefandus *Exancestriam* dereliquit, **Cippanham** villam regiam adiit, ibique hiemavit. *Elfredus* vero rex his diebus magnas sustinuit tribulationes, & inquietam vitam agebat. Tandem aperto confortatus oraculo per sanctum *Cuthbertum*, contra *Danos* pugnavit, & quo ipse Sanctus jusserat tempore & loco victoria potitus est, semperque deinceps hostibus terribilis & invincibilis erat, sanctumque *Cuthbertum* præcipue honori habebat. Qualiter hostes vicerit paulo post hic legitur. An.Dñi 877.

Eodem denique anno *Inguar* & *Haldene* reges cum bis denis ac ternis navibus de *Demetica* regione in qua hiemaverant, egressi ut lupi feroces, post multas ibi strages *Christianorum* patratas, post combustiones cœnobiorum, ad *Domnaniam* enavigaverunt, & ibi à ministris regis *Elfredi* fortissimis cum mille ducentis viris occisi sunt ante arcem **Cynwith**, quia in eadem arce perplurimi regis famuli se concluserant causa refugii. Rex autem *Elfred* in Domino Deo confisus, cum paucis agminibus stipatus, fecit arcem in loco qui appellatur **Ethelingaige**, in quo habitans cum suis commilitonibus, hostes frequenter infatigabiliter contrivit ab arce. Hoc egit tempore resurrectionis Domini nostri *Jesu Christi*; qui egressus ab arce viribusque susceptis, post, septem videlicet septimanis dierum & monade, hoc est, quinquaginta diebus suppletis, venit ad petram *Ecgberti*, quæ est in orientali parte saltus, qui *Anglico* eloquio dicitur **Mucel pudu**, Latine vero *magna silva*; *Britannico* more **Coitmapur**. Ibi vero obviaverunt regi dilectissimo omnes accolæ *Summertunenses* & *Wiltunenses*, necnon *Hamtunenses*, visoque eo lætati sunt immenso cordis tripudio, quasi redivivum ipsum suscipientes. Post tertium vero diem venit cum immenso exercitu ad locum qui dicitur **Eddcrandun**, quo juxta immensas paganorum phalanges invenit paratas cum densa multitudine ad bellum. Commiserunt ergo bellum per longa tempora diei utrique populi, quorum voces & collisiones armorum per longa terrarum spatia audita sunt. Rex denique *Elfredus* Dei adjutorio potitus victoria, hostes suos fortiter prostravit, gratias reddens summo salvatori cum magna cordis lætitia. Cumque ibidem rex cum suis legionibus arrideret, & inimici qui remanserant magnis ejulatibus deflerent, ob famis & frigoris austeritatem atque tanti regis timorem, rogant pacis clementiam qui eam semper impugnabant, promittunt obsides & juramenta in dextris. Auscultans hæc omnia rex suatim motus clementia concedit cuncta petita.

ANno DCCC. lxxviij. paganorum rex *Guthrum* cum xxx. electissimis de exercitu suo viris ad *Elfredum* regem in loco qui dicitur **Aarl** pervenit, quem rex in filium adoptionis suscipiens de fonte sacri baptismatis elimavit, multisque muneribus ditavit: eique post interfectionem sancti *Eadmundi* *Eastangliam* tradidit. 878.

ANno DCCC. lxxix. sæpe memoratus paganorum exercitus à **Cirenceastre** ut promiserat egressus, ad orientales accessit *Anglos*, ipsamque regionem dividentes, inhabitare cœperunt. Ipso quoque anno immensus venit paganorum exercitus de ultramarinis climatibus in *Tamensi* fluvio, qui adunatus est supra- 879.

An.Dñi ſupradicto cuneo, complices effecti quod pravorum eſt. Eclipſis ſolis inter nonam & veſperam facta eſt eodem anno. Prædictus paganorum exercitus eodem anno tranſmarinas quoque regiones adiit, & apud Gant uno anno demoratus eſt.

881. ANno DCCC. lxxxj. Paganorum exercitus invadens *Franciam* bellum iniit cum indigenis. Poſt quod bellum equis undecunque raptis hac illacque advehuntur, omnia devaſtantes, quod mirabile videri poteſt, quod viſibiles hoſtes contra tam fortem bellicoſumque populum auderent inſurgere. Inito conſilio prudenti, audaces *Franci* bellum iniere duriſſimum cum paganis, victoreſque extiterunt. Finito prælio, *Franci* cum triumpho reverſi ſunt, pagani equis acquiſitis hac illacque equitabant. His diebus plurima in eadem gente monaſteria concuſſa ſunt ac deſolata. Nam & fratres cœnobii ſanctiſſimi *Benedicti*, quod *Floriacum* dicitur, ipſius reliquias à tumulo quo locatæ fuerant immenſa pulchritudine, ſecum auferentes hac illacque diſcurrebant.

882. ANno DCCC. lxxxij. exercitus prædictus in ulteriora *Franciæ* per flumen *Meſe* navibus traducitur, & uno anno ibi hiemavit. Eodem anno rex *Elfred* navali prælio confligens contra paganorum naves, vicit, & duas cepit, occiſis omnibus qui in eis fuerant. Poſt hæc etiam principes duarum navium multis vulneribus afflixit, donec armis depoſitis cum ſupplici prece ſeſe illi dederent.

883. ANno DCCC. lxxxiij. præfatus paganorum exercitus occupans Cundoth, ibidem per annum graſſatur. Exercitus vero qui ducente rege *Halfdene Northumbriam* invaſerat, pereunte Dei judicio ipſo tyranno, ſine duce remanſerat, occiſo ſicut ſupradictum eſt, ipſo *Halfdene* & *Inguar* cum xxiij. navibus apud *Domnaniam* à miniſtris *Elfredi* regis. Jam ſubactis ſibi indigenis terræ, dominium uſurpavit, ibique manere paravit, & vaſtatas *Northumbriæ* provincias incolere. Tunc ſanctus *Cuthbertus* abbati *Eadredo* (qui pro eo quod in Luel habitavit *Luliſc* cognominabatur) aſſiſtens per viſionem præcepit, ut epiſcopo & omni exercitui *Anglorum* atque *Danorum* diceret, quatinus *Guthredum* filium *Hardecnut*, quem *Dani* vendiderant in ſervum cuidam viduæ apud Hwitingaham, dato precio, redimerent, & redemptum ſibi in regem levarent: regnavitque ſuper *Eboracum*; *Egbert* vero ſuper *Northimbros*. Quod factum eſt tredecimo anno regni *Elfredi* regis. *Guthredo* itaque ex ſervo omnium conſenſu in regem promoto, ſedes epiſcopalis quæ prius erat in *Lindisfarnenſi* inſula inſtauratur in Ceſtre, quæ antiquitus vocabatur Cuneceſtre, poſt ſeptem annos tranſmigrationis ex inſula *Lindisfarnenſi*. Eſt autem locus ille inter *Dunelmum* & *Extoldeſam*, ſex milibus paſſuum diſtans à *Dunelmo*. Tunc & legem pacis quam ipſe ſanctus *Cuthbertus* per prædictum abbatem mandaverat, ut ſcilicet quicunque ad corpus illius confugerit, pacem à nullo infringendam per xxxvij. dies habeat, tam rex *Guthredus* quam rex *Alfredus* perpetuo conſervandam confirmarunt. Quam ſi quiſquam quoquo modo violaverit, ſicut pacem regis fractam, nonaginta ſex libris multandum cenſuerunt. Ad hoc in augmentum prioris epiſcopatus, totam inter Tyne & *Teiſam* præfari duo reges omnium conſenſu ſancto *Cuthberto* terram perpetuo poſſidendam addiderunt. Quicunque autem hæc ſtatuta quocumque ingenio infringere temptaverit, hunc infernalibus pœnis tradendum perpetuo anathemate dampnarunt. Jam enim multo ante defecerat epiſcopatus *Hagustaldenſis* eccleſiæ. An.Dñi

ANno DCCC. lxxxiiij. *Marinus* papa ſcolam *Saxonum* in *Roma* morantium pro amore & deprecatione *Elfredi* regis ab omni tributo & telone liberavit benigne, qui etiam multa dona prædicto regi tranſmiſit. Inter quæ dedit ei non parvam illius ſanctæ crucis partem in qua Dominus noſter *Jeſus Chriſtus* pro hominum ſalute pependit. Eadem tempeſtate idem præſul ſanctiſſimus viam univerſitatis adiit, tranſmittendo ſpiritum ad Deum qui dedit illum. Prædictus paganorum exercitus per flumen Sunne adiens *Embenum*, ibi per annum graſſatur. 884.

Hujus regis *Alfredi* tempore venit *Angliam Johannes Scottus* vir perſpicacis ingenii & multæ facundiæ, qui dudum relicta patria *Franciam* ad *Carolum Calvum* tranſierat. A quo magna dignatione ſuſceptus, familiarium partium habebatur. Tranſigebatque cum eo tam ſeria quam joca, individuuſque comes & menſæ, & cubiculi erat. [Erat] multæ facetiæ ingenuique leporis, quorum exempla hodieque conſtant, ut ſunt iſta. Aſſederat ad menſam contra regem ad aliam menſæ partem. Procedentibus poculis conſumptiſque ferculis, *Carolus* fronte hilarior poſt quædam alia, cum vidiſſet *Johannem* quiddam feciſſe quod *Gallicanam* comitatem offenderet, urbane increpuit & dixit, *Quid diſtat inter Sottum & Scottum?* Retulit ille ſollempne convitium in auctorem, & reſpondit, *Hæc menſa tantum.* Quid hoc dicto facetius? Interrogaverat rex de differenti morum ſtudio, reſpondit *Johannes* de loci diſtante ſpacio. Nec vero rex commotus eſt, quia miraculo ſcientiæ ipſius captus, adverſus magiſtrum nec dicto inſurgere vellet, ſic enim eum uſitate vocabat. Item cum regi convivanti miniſter patinam obtuliſſet, quæ duos piſces prægrandes adjecto uno minuſculo contineret, dedit ille magiſtro, ut accumbentibus duobus juxta ſe clericis departiretur. Erant illi giganteæ molis, ipſe perexilis corporis. Tum qui ſemper aliquid honeſti comminiſcebatur, ut lætitiam convivantium excitaret, retentis ſibi duobus majoribus, unam minorem duobus diſtribuit. Arguenti iniquitatem partitionis regi, Imo, inquit, bene feci & æque. Nam hic eſt unus parvus, de ſe dicens, & duo grandes, piſces tangens. Itemque ad eos converſus, Hic ſunt duo magni, clericos innuens, & unus exiguus, piſcem nihilominus tangens. *Caroli* ergo rogatu ierarchiam *Dionyſii Areopagitæ* in Latinum de Græco, verbum è verbo tranſtulit. Quo fit ut vix intelligatur Latina litera, quæ volubilitate magis Græca quam poſitione conſtruitur noſtra. Compoſuit etiam librum, quem *peri phyſion merimnoi*, id eſt, de naturæ diviſione, titulavit, propter perplexitatem quarundam quæſtionum ſolvendam bene utilem, ſi tamen ignoſcatur ei in quibuſdam, quibus à Latinorum tramite deviavit, dum in Græcos acriter oculos intendit. Quare & hæreticus putatus eſt, ſcripſitque contra eum quidam *Florus*.

Sunt

An.Dñi Sunt enim revera in libro *periphysion* perplurima, quæ nisi diligenter discutiantur, à fide catholicorum abhorrentia videantur. Hujus opinionis particeps fuisse cognoscitur *Nicholaus* papa, qui ait in Epistola ad *Carolum. Relatum est apostolatui nostro, quod opus beati* Dionysii Areopagitæ, *quod de divinis nominibus vel cœlestibus ordinibus Græco descripsit eloquio, quidam vester* Johannes *genere Scottus nuper in Latinum transtulerit. Quod juxta morem nobis mitti, & nostro judicio debuit approbari; præsertim cum idem* Johannes, *licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur.* Propter hanc ergo infamiam tæduit eum *Franciæ*, venitque ad Regem *Elfredum*. Cujus munificentia illectus & magisterio ejus, ut ex scriptis Regis intelligitur, *Melduni* resedit. Ubi post aliquot annos, à pueris quos docebat graphiis foratus animam exuit, tormento gravi & acerbo, ut dum iniquitas valida & manus infirma sæpe frustraretur & sæpe impeteret, amaram mortem obiret. Jacuit aliquamdiu inhonora sepultura in beati *Laurentii* ecclesia, quæ fuerat nefandæ necis conscia. Sed ubi divinus favor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam, ammoniti monachi in majorem transtulerunt ecclesiam, & ad sinistram altaris posuerunt.

885. ANno DCCC. lxxxv. exercitus prædictus in duas se turmas divisit, una in orientalem *Franciam* secessit, altera rediens in *Cantiam*, civitatem *Rovecestra* obsedit. Sed viriliter repugnantibus civibus, donec rex *Elfredus* cum manu valida superveniens scilicet paganos eos ab obsidione compulit ad naves, qui eodem anno æstate redeunt in *Galliam*. Quo anno classis ab *Elfredo* rege missa ad defensionem locorum circa *Eastangliam* xvj. navibus piratarum captis ad hostium fluminis Stur, universos interfecerunt. Sed dum reverterentur domum, obviam habuerunt barbarici exercitus infinitam navium multitudinem, cum qua diutius cum dimicatum esset, *Dani* victores extiterunt. Quo anno *Carlemannum Alemannorum* occidentalium *Francorum* regem in venatione singulari congressu aper dente dilacerans occidit. Cujus frater *Lodowicus* præcedenti anno defunctus fuerat, etiam ipse Rex *Francorum*. Fuerant enim ambo filii *Lodowici* Regis *Francorum*, qui supra memorato anno quo eclipsis solis facta est decessit. Ipse quoque filius *Caroli Calvi* regis *Francorum* erat, cujus filiam *Juditham* rex occidentalium *Saxonum Ethelwlfus* duxit reginam. Quo anno magnus paganorum exercitus de *Germannia* in regionem antiquorum *Saxonum* navibus advehitur: Contra quos adunatis viribus *Saxones* & *Frisones* bis uno anno inierunt bella, & victoria sunt potiti. Eodem anno *Carolus Alemannorum* Rex occidentalium *Francorum* regnum, & omnia regna quæ sunt inter mare *Tirrenum* & sinum maris qui antiquos Saxones & Gallos dividit, voluntario omnium consensu, præter *Armoricanum* regnum accepit. Hic *Carolus* filius erat *Lodowici* regis, *Lodowicus* germanus *Caroli* regis *Francorum* patris prædictæ *Judithæ*, qui duo germani fuerunt filii *Lodowici*. *Lodowicus* vero ille filius fuit *Caroli* magni illius famosi atque sapientissimi, qui fuit filius *Pipini* regis.

ANno DCCC. lxxxvj. *Marinus* papa obiit. Memoratus exercitus qui prius in orientalium *Francorum* regionem secesserat, iterum ad occidentales *Francos* rediens, per flumen *Sequanæ* pervenit *Parisium*; ubi per annum obsidens civitatem, civibus viriliter defendentibus, munitionem irrumpere non potuit. *Elfredus* rex post incendia urbium stragesque populorum, *Londoniam* honorifice restauravit, & habitabilem fecit, quam etiam *Etheredo Merciorum* Comiti commendavit servandam. Ad quem regem omnes *Angli* & *Saxones* qui prius ubique dispersi fuerant, aut cum paganis sine captivitate erant, venerunt, & voluntarie dominio suo se subdiderunt. An.Dñi 886.

ANno DCCC. lxxxvij. supradictus exercitus *Parisium* deserens, nichil ibidem agere prævalens, classem per *Sequanam* usque locum qui *Caziei* dicitur direxit, ubi per annum grassantes, anno sequente hostium fluminis *Iona* subintrarunt, magnoque regionis dampno per annum ibi morati sunt. Hoc anno *Karolus* Rex *Francorum* sexta postquam ab *Earnulfo* filio fratris sui de regno expulsus fuerat ebdomada moritur. Quo defuncto, regnum in quinque divisum est, sed principalior pars provenit *Earnulfo*, cui alii quatuor fidelitatem sponte sua juraverunt, subjectionemque exhibuerunt, quia nullus eorum ex paterna progenie legitimus regni illius poterat esse hæres præter solum *Earnulfum*, apud illum enim remansit imperium. Talis autem erat regni divisio. *Earnulfus* optinuit regiones ad orientem *Hreni* fluminis, *Hrodulfus* mediterraneum regnum, *Odo* occidentale, *Beorngarus* & *Vuido Longobardiam*, omnesque regiones quæ ex illa montis sunt parte. Sed hæc inter se ita divisa regna magnis sese mutuo concusserunt bellis, alterque alterum se regno pepulerunt reges. Hoc anno *Ethelhelm* Comes *Wiltunensium* elemosinam Regis *Elfredi* detulit *Romam*. 887.

ANno DCCC. lxxxviij. Inter alia multa bona quæ rex *Elfredus* gessit, duo monasteria construit nobilia; unum monachorum in loco qui dicitur Ethelingaege, id est nobilium insula, ubi diversi generis monachis coadunatis, primitus *Johannem* presbyterum & monachum, genere *Ealdsaxonum*, abbatem constituit. Aliud quoque monasterium juxta orientalem portam Sceaftesbyrig habitationi sanctimonialium habile idem rex ædificare imperavit, in quo propriam filiam *Ethelgeofam* devotam Deo virginem abbatissam constituit. Quæ duo monasteria terrarum possessionibus omnibusque divitiis locupletatim ditavit. 888

ANno DCCC. lxxxix. *Etheredus Dorobernensis* archiepiscopus obiit, cui *Pleigmundus* successit. 889.

ANno DCCC. xcj. *Guthrum* rex, quem ut præfati sumus, de sacro fonte rex *Elfredus* suscipiens nomen ei *Healstan* imposuit, hoc anno obiit. Hic in orientali *Anglia* cum suis habitavit, & provinciam illam post martyrium sancti Regis *Eadmundi* primitus incoluit & possedit. 891.

ANno DCCC. xcij. *Wlfere* archiepiscopus *Eboracensis* obiit anno sui archiepiscopatus xxxix. 892.

Anno

An.Dñi

893. ANno DCCC. xciij. Rex paganus *Heſten* cum lxxx. parrionibus hoſtium *Tamenſis* fluminis intrans, munitionem ſibi in regia villa quæ Mideltun dicitur ædificavit.

894. ANno DCCC. xciv. *Guthred* rex *Northymbrorum* obiit. Pagani qui *Northymbriam* incoluere cum *Elfredo* rege pacem juramentis ſtabiliere.

895. ANno DCCC.xcv. pagani naves ſuas per fluvium *Tamenſem* & poſtmodum per amnem *Ligean* ſurſum traxerunt, ſibique munitionem prope ipſum amnem xx. miliariis à *Londonia* ædificare cœperunt.

896. ANno DCCC.xcvj. æſtatis tempore magna pars civium *Lundonienſium* & de vicinis locis quamplures munitionem quam ſibi pagani ædificaverant deſtruere moliuntur. Sed illis fortiter reſiſtentibus, *Chriſtiani* in fugam vertuntur, quatuorque de miniſtris Regis *Elfredi* occiduntur.

897. ANno DCCC. xcvij. Paganorum exercitus in *Eaſtanglia* & *Northymbria* reſidentium furtivam prædam circa maris ripas agentes, terram occidentalium *Saxonum* graviter vexabant, maxime longis celeribuſque navibus, quas ipſi ante plures annos fabricaverant. Adverſum quos bis longiores, altiores, celeriores minuſque nutantes ex præcepto regis *Elfredi* fabricantur naves, quarum violentia prædictæ hoſtium ſuperari poſſent. Quibus in mare miſſis, mandat rex, ut quos capere poſſent vivos caperent, & quos vivos capere nequirent occiderent. Unde actum eſt ut eodem anno xx. naves *Danicorum* piratarum caperentur. Quorum quidam occiduntur, quidam ad regem vivi ducuntur, & in patibulo ſuſpenduntur.

898. ANno DCCC. xcviij. *Rollo* primus *Normannorum* dux cum exercitu ſuo *Carnotenſem* civitatem obſedit. Sed epiſcopus ejuſdem urbis *Waltelinus Ricardum Burgundiæ* ducem & *Ebalum Pictavenſem* Comitem in ſuum advocans auxilium, tunicam ſanctæ *Mariæ* in manibus ferens, *Rollonem* ducem divino nutu fugavit, & civitatem liberavit.

899. ANno DCCC. xcix. *Angul-ſaxonum* rex *Elfredus* piiſſimi regis *Athelvulfi* filius xxix. annis ſexque menſibus regni ſui peractis, Indictione iv. mortem obiit v. Kal. Novembris, & *Wintoniæ* in novo monaſterio ſepultus eſt. Huic filius ſucceſſit *Eadwardus*, cognomento ſenior, litterarum cultu patre inferior, ſed dignitate, potentia pariter & gloria ſuperior. Nam, ut in ſequentibus clarebit, multo latius quam pater fines regni ſui dilatavit. Siquidem civitates & urbes multas ædificavit, nonnullas vero deſtructas reædificavit. Totam *Eaſtſaxoniam, Eaſtangliam, Northymbriam*, pluresque etiam *Merciæ* provincias quas *Dani* multo poſſederant tempore, manibus illorum extorſit. *Merciam* poſt obitum ſuæ germanæ *Egelfledæ* totam optinuit & poſſedit. *Scottorum, Cumbrorum, Stretgledunalorum* omneſque occidentalium *Brittonum* reges in deditionem accepit. Reges & duces ab eo prælio victi cæſique quamplurimi. Ex muliere nobiliſſima *Egcuuinna* filium ſuum primogenitum *Ethelſtanum*, ex regina autem ſua *Edgiva* filios tres, *Edwinum, Eadmundum, Edredum*, filiamque Deo devotam virginem *Eadburgam*, treſque inſuper habuit filias. Quarum unam *Otto Romanorum* imperator octogeſimus nonus, alteram vero in conjugem habuit rex occidentalium *Francorum Carolus*. Cujus amitam *Juditam Caroli* ſcilicet Imperatoris filiam uxorem duxit rex occidentalium *Saxonum Ethelwlfus*. Tertiam autem filiam in uxorem habuit rex *Northanhymbrorum Sithricus*. Hoc anno *Erdulfus* epiſcopus *Lindisfarnenſis* obiit, cui *Tuthred* ſucceſſit. Pulſus eſt etiam *Oſbrit* à regno.

ANno Domini DCCCC. *Ethelbald* archiepiſcopus *Eboracenſis* ordinatur. 900.

ANno DCCCC. iij. ſtrenuiſſimus dux *Athulfus Ealhſwithæ* reginæ matris regis *Eadwardi* germanus, & venerabilis abbas de *Scotia Virgilius* obierunt. Sanctus etiam presbyter *Grimboldus* magnæ ſanctitatis vir, unuſque magiſtrorum *Elfredi* regis, gaudia ſcandit regni cœleſtis. 903.

ANno DCCCC. iv. *Cantuarienſes* cum multitudine piratarum *Danicorum* in loco qui Holme dicitur pugnaverunt, & victores extiterunt. 904.

ANno DCCCC. v. Religioſa Chriſti famula *Ealhſwitha* regina mater regis *Eadwardi* vita deceſſit, quæ ſanctimonialium monaſterium *Wintoniæ* conſtruxit. 905.

ANno DCCCC. vj. paganorum exercitus de *Eaſtanglia* & *Northymbria* invictum eſſe regem *Eadwardum* ſcientes, pacem cum eo faciunt, in loco qui lingua *Anglorum* Ytingaford dicitur. Eodem anno *Rollo*, qui & *Robertus*, primus dux *Normannorum* deceſſit. Cui *Willielmus* filius ejus *Longa ſpata* ſucceſſit. 906.

ANno DCCCC. viij. Civitas quæ Kairleir Brittannice, & Legaceſtre dicitur Saxonice, juſſu *Etheredi* ducis & *Egelfledæ* reſtaurata eſt. 908.

ANno DCCCC.x. ſancti *Oſwaldi* regis & martyris oſſa de Bardonig in *Merciam* tranſlata ſunt. Rex invictiſſimus *Eadwardus*, quia pactum quod ſecum *Dani* pepigerant prævaricati ſunt, *Weſt-Saxonum* & *Merciorum* exercitum in *Northymbriam* miſit. Qui cum illo veniſſent, per quadraginta ferme dies eam devaſtare non ceſſantes, quam plures *Danorum* occiderunt, & reges duceſque eorum cum rege *Eadwardo* pacem quam fregerant redintegrare compulerunt. 910.

ANno DCCCC. xj. in provincia *Sterffordenſi* in loco qui dicitur Teotenhale inter *Anglos* & *Danos* inſigne prælium actum eſt; ſed *Angli* potiti ſunt victoria. 911.

ANno DCCCC.xij. eximiæ vir probitatis, dux & patritius, dominus & ſubregulus *Merciorum Etheredus* poſt nonnulla quæ egerat bona deceſſit. Poſt cujus mortem uxor illius *Egelfleda* regis *Elfredi* filia, regnum *Merciorum*, (exceptis *Lundonia* & *Oxenaforda*, quas ſuus germanus rex *Eadwardus* 912.

An.Dñi *wardus* sibi retinuit) haut brevi tempore strenuissime viij. annis tenuit.

913. ANno DCCCC. xiij. *Egelfleda Merciorum* Domina ij. Non. Mai, cum exercitu ad locum qui **Sceargete** dicitur venit, ibidemque arcem munitam construxit, dehinc in occidentali plaga *Sabrinæ* fluminis in loco qui dicitur **Brige** aliam ædificavit.

914. ANno DCCCC. xiv. æstatis initio *Egelfleda Merciorum* domina cum *Mercensibus* ad **Conwirthig** perrexit, ipsamque urbem restauravit. Deinde *Steffordam* tetendit, & in septentrionali plaga *Stouve* amnis arcem construxit.

915. ANno DCCCC. xv. defuncto *Hwicciorum* episcopo *Werfertho* magnæ sanctitatis & scientiæ viro, *Ethelhunus* successit. *Egelfleda Merciorum* domina urbem condidit quæ **Eadesbirig** vocatur, & in fine autumpni alteram quæ **Warawic** nominatur.

916. ANno DCCCC. xvj. rex invictissimus *Eadwardus* ante festivitatem sancti *Martini Bedefordem* adiit, & eam cum inhabitatoribus ejus in deditionem accepit, ibidemque per xxx. dies moratus, urbem in australi plaga amnis *Usæ* condi præcepit.

917. ANno DCCCC.xvij. *Egelfleda Merciorum* domina in terra *Brittonum* ad expugnandam arcem apud **Brycenan mere** misit exercitum. Qui expugnata arce, uxorem regis *Brittonum* cum xxxiv. hominibus captivos in *Merciam* adduxerunt.

918. ANno DCCCC. xviij. *Egelfleda Merciorum* domina ante Kal. Augusti *Derbeiam* infringendo expugnavit, ipsamque provinciam tenuit. Cujus ministri iv. de carioribus in porta urbis fortiter pugnantes occisi sunt.

919. ANno DCCCC. xix. *Egelfleda Merciorum* domina, insignis prudentiæ & justitiæ virtutisque eximiæ femina, viij. anno ex quo sola regnum *Merciorum* strenuo justoque rexit moderamine, xix. Kal. Julii obiit, & unicam filiam suam *Elwinnam* ex *Etheredo* subregulo susceptam, hæredem regni reliquit. Cujus corpus *Glawornam* delatum in ecclesia sancti *Petri* est honorifice tumulatum.

920. ANno DCCCC. xx. rex *Eadwardus* misit in *Northanhymbrorum* regionem *Merciorum* exercitum ut urbem **Mammecester** restaurarent, & in ea fortes milites collocarent. Post hæc *Elwinnæ* neptæ suæ potestatem regni *Merciorum* penitus ademit, & in *Westsaxoniam* duci præcepit. Eodem anno rex *Northanhymbrorum Sihtricus* occidit *Niellum* fratrem suum, & infregit **Devennport**.

921. ANno DCCCC. xxj. rex *Scottorum* cum tota gente sua & *Regnaldus* rex *Danorum* cum *Anglis* & *Danis Northymbriam* incolentibus, rex etiam *Streddedunalorum* cum suis Regem *Eadwardum* seniorem sibi in patrem & dominum elegerunt, firmumque fœdus cum eo pepigerunt.

An.Dñi

ANno DCCCC. xxij. Clito *Ethelwardus* regis *Eadwardi* germanus xvij. Kal. Novembris defunctus *Wintoniam* defertur & sepelitur. *Hwicciorum* episcopo *Athelhuno* defuncto *Wilferthus* successit. 922.

ANno DCCCC. xxiv. invictissimus rex *Anglorum Eadwardus* senior, qui cunctis *Britanniam* incolentibus *Anglorum*, *Scottorum*, *Cumbrorum*, *Danorum* pariter & *Brittonum* populis gloriosissime præfuit, post multas res egregie gestas, regni sui anno xxiv. in regia villa quæ **Fearndun** nominatur, Indictione xv. ex hac vita transiens, *Ethelstano* filio regni gubernacula reliquit. Cujus corpus *Wintoniam* delatum, in novo monasterio regio more sepelitur. *Ethelstanus* vero in **Kingestune**, id est in villa regia, in regem levatur, & honorifice ab *Ethelmo Dorobernensi* archiepiscopo consecratur. Cujus temporibus oritur puer strenuus *Dunstanus* in *Westsaxoniæ* finibus. 924.

ANno DCCCC. xxv. strenuus & gloriosus rex *Anglorum Ethelstanus* sororem suam cum magno honore & gloria *Northymbrorum* regi *Sithrico Danica* stirpe progenito in matrimonium dedit. Eodem anno *Wigred* episcopus *Lindisfarnensis* consecratur. 925.

ANno DCCCC xxvj. *Northanhymbrorum* rex *Sithricus* vita decessit, cujus regnum rex *Ethelstanus*, filio illius expulso *Guthfertho*, qui patri in regnum successerat, suo adjecit imperio. Omnes etiam reges totius *Albionis*, regem scilicet occidentalium *Brittonum Huval*, dehinc regem *Scottorum Constantinum*, regemque *Wentorum Wuer* prælio vicit & fugavit. Hii omnes ubi se viderunt non posse strenuitati illius resistere, pacem ab eo petentes, in loco qui dicitur **Eamotun** iv. idus Julii convenerunt, datoque sacramento firmum cum eo fœdus pepigerunt. 926.

ANno DCCCC. xxix. *Hwicciorum* episcopo *Wilfertho* defuncto successit *Kinewoldus*. 929.

ANno DCCCC. xxxij. vir eximiæ sanctitatis *Frithestanus* episcopus *Wintoniensis*, ordinato pro se in episcopatum viro religioso *Brinstano*, *Wintoniæ* resedit. 932.

ANno DCCCC. xxxiij. sanctus *Frithestanus* obiit. Rex *Ethelstanus* jussit fratrem suum *Edwinum* in mare submergi. 933.

ANno DCCCC. xxxiv. strenuus rex *Anglorum Ethelstanus*, quia rex *Scottorum Constantinus* fœdus quod cum eo pepigerat dirupit, classica manu pervalida & equestri exercitu non modico, ad *Scotiam* proficiscitur. Qui prius sepulchrum sancti *Cuthberti* adiens, eumque terrarum & aliarum rerum regali donatione honorans, *Scotiam* usque **Dunfoeder** & *Wertermorum* terrestri exercitu vastavit, navali vero usque **Catheneß**, eamque maxima ex parte depopulatur. Unde vi compulsus rex *Constantinus* filium suum obsidem cum dignis muneribus illi dedit, paceque redintegrata rex in *Wexsaxoniam* 934.

An.Dñi *niam* rediit. Sanctus *Byrnstanus* eodem anno obiit.

935. ANno DCCCC. xxxv. religiosus monachus *Elfegus* cognomento *Calvus*, beati *Dunstani* propinquus, suscepit episcopatum *Wintoniensis* ecclesiæ.

937. ANno DCCCC. xxxvij. *Hiberniensium* multarumque insularum rex paganus *Anlafus* à socero suo rege *Scottorum Constantino* incitatus, hostium *Humbræ* fluminis valida cum classe ingreditur. Cui rex *Ethelstanus* fraterque suus Clito *Eadmundus* in loco qui dicitur Brunanburh cum exercitu occurrerunt, & prælio à diei principio in vesperum tracto, quinque regulos septemque duces, quos adversarii sibi in auxilium conduxerant, interfecerunt, tantumque sanguinis quantum eatenus in *Anglia* nullo in bello est fusum, fuderunt, & reges *Anlafum* & *Constantinum* ad naves fugere compellentes, magno reversi sunt tripudio. Illi vero summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecuti, cum paucis redeunt in sua.

940. ANno DCCCC.xl. strenuus & gloriosus rex *Anglorum Ethelstanus*, xvi. regni sui anno, Indictione xiii, vi. kal. Nov. feria quarta, apud *Glavornam* vita decessit, & ad *Maidulfi* urbem delatus, honorifice est tumulatus. Cui frater suus *Eadmundus* xviii. ætatis suæ anno in regnum successit.

941. ANno DCCCC. xli. *Northimbrenses* fidelitati quam magnifico regi *Anglorum Eadmundo* debebant infidelitatem præferentes, regem *Noreganorum Anlafum* sibi in regem elegerunt. Eodem anno *Ricardus* vetus suscepit comitatum *Normanniæ*, & tenuit lii. annis. Fuit ipse filius *Willielmi* Comitis, cujus pater fuit *Rollo* primus *Normannorum* Dux. *Wigredus* episcopus obiit, & *Getredus* successit.

942. ANno DCCCC. xlij. magnificus rex *Anglorum Eadmundus* quinque civitates, *Lindicolniam*, *Snothingaham*, *Deorbeiam*, *Leogarecestram*, & *Stanfordam* manibus *Danorum* penitus extorsit, totamque *Merciam* in sui potestatem redegit. Hic dei servo *Dunstano* summus, & ejus consiliis fuit gloriosus, à quo diversis honoribus sullimatus, *Glestoniæ* in qua educatus est, abbatis jure præficitur.

943. ANno DCCCC. xliij. magnifico Regi *Eadmundo* cum sua regina sancta *Elfgiva* filium peperisset *Eadgarum*, sanctus abbas *Dunstanus* audivit quasi in sullimi voces psallentium, atque dicentium, *Pax Anglorum ecclesiæ exorti nunc pueri nostrique Dunstani tempore.* Eodem anno idem rex *Anlafum* regem cujus supra meminimus, de lavacro sanctæ regenerationis suscepit, regioque munere donavit; & parvo post tempore *Reingnoldum Northanhymbrorum* regem dum ab episcopo confirmaretur tenuit, sibique in filium adoptavit.

944. ANno DCCCC.xliiij. magnificus rex *Anglorum Eadmundus* duos reges, *Anlafum* regis videlicet *Sihtrici* filium, & *Reignoldum Guthferti* filium, de *Northymbria* expulit, eamque suæ ditioni subegit.

An.Dñi

ANno DCCCC. xlv. magnificus rex *Anglorum Eadmundus* terram *Cumbrorum* depopulatus est, illamque Regi *Scottorum Malculmo* eo tenore dedit, ut terra marique sibi fidelis existeret. 945.

ANno DCCCC. xlvj. magnificus rex *Anglorum Eadmundus*, die festivitatis sancti *Augustini Anglorum* doctoris, dum in regia villa quæ Anglice Puclecirce dicitur, suum dapiferum è manibus pessimi cleptoris *Leonem*, ne occideretur, vellet eripere, v. annis viique mensibus regni sui peractis, Indictione iiij. vij. kal. Junij, feria iij, ab eodem interficitur & *Glastoniam* delatus à beato *Dunstano* abbate sepelitur. Cui *Edredus* frater suus in regnum successit, & à sancto *Odone* archiepiscopo in Kingestune rex est consecratus. 946.

ANno DCCCC. xlviij. *Aldredus* qui post *Uchtredum* fuit episcopus, obiit, & *Ailsi* ei successit. 948.

ANno DCCCC. xlix. *Wlstanus Eboracensis* archiepiscopus proceresque *Northymbrenses* omnes in villa quæ dicitur Taddenesclyf egregio regi Anglorum *Odredo* fidelitatem juraverunt; sed non illam diu tenuerunt, nam quendam *Danica* stirpe progenitum, *Eyricum* nomine, super se regem levaverunt. 949.

ANno DCCCC. l. per infidelitatem *Northymbrensium* egregius rex *Anglorum Eadredus* totam *Northymbriam* devastat, in qua devastatione monasterium quod dicitur in Ripum à sancto *Wilfrido* episcopo quondam constructum, igne est combustum. Redeunte vero domum rege, exercitus de *Eboraca* erumpens civitate in loco qui dicitur Casteford de extrema parte exercitus regis multam stragem dedit. Unde rex nimis offensus voluit illico redire, & totam illam terram penitus delere. Verum hoc cognito, *Northymbrenses* timore perterriti, *Trcum* quem sibi regem præfecerant, abjecerunt, regis injurias honoribus, detrimenta muneribus expleverunt, ejusque offensam pecunia non modica placaverunt. 950.

ANno DCCCC. lj. sanctus *Elfegus* cognomento *Calvus Uventanus* episcopus, qui beatum *Dunstanum* Monachatus & presbyteratus gradu decoravit, huic vitæ modum fecit; cui *Elfsinus* in episcopatum successit. *Owel* quoque rex *Brittonum* obiit. 951.

ANno DCCCC. lij. inclitus rex Anglorum *Eadredus Eboracensem* archiepiscopum *Wlstanum* in Iudanbyrig artam posuit in custodiam, quia frequenter apud eum certis ex causis accusabatur. 952.

ANno DCCCC. liiij. *Wlstano Eboracensi* archiepiscopo à custodia soluto, episcopalis honor apud Dorceceastre restituitur. 954.

ANno DCCCC. lv. egregius rex *Anglorum Eadredus* x. anno regni sui ægrotavit, & desperatus est. Qui missa celeri legatione, confessionum suarum patrem beatum scilicet *Dunstanum* abbatem accersivit, quo festine ad palatium tendente, & medium jam iter peragente, vox desuper clare sonuit, ipso audiente, Rex *Eadredus* nunc in pace quiescit. 955.

Ad

Ad hanc vocem equus cui insedit pondus vocis Angelicæ ferre non valens, absque ulla sessoris læsione cum interitu suo in terram corruit. Regis autem corpus *Wintoniam* defertur, & ab abbate ipso *Dunstano* in veteri monasterio sepulturæ honestissimæ traditur. Cujus fratruus Clito *Edvius*, regis scilicet *Eadmundi* & sanctæ *Ealgivæ* reginæ filius, Monarchiam imperii suscepit, & eodem anno in **Kingestune** ab *Odone Dorobernia* archiepiscopo rex consecratus est.

956. ANno DCCCC. lvj. Beatus *Dunstanus* abbas à rege *Anglorum Edvio* pro justitia proscriptus, mare transivit, & in monasterio quod *Blandunum* dicitur, sub exilii sui tempore mansionem accepit. *Wlstanus Eboracensis* archiepiscopus vij. kal. Jan. defunctus in *Windalan* tumulatur. Cui vir reverendus successit *Oskytellus*.

957. ANno DCCCC. lvij. Rex *Anglorum Edvius*, quoniam in commisso regimine insipienter egit, à *Mercensibus* & *Northymbrensibus* contemptus, relinquitur, & suus germanus Clyto *Eadgarus* ab eis rex eligitur, sicque res regum sejuncta est, ut flumen *Tamense* regnum dissterminaret amborum: Mox rex *Mercensium Eadgarus* beatum *Dunstanum* abbatem cum honore & gloria de exilio revocavit. Excurso dehinc parvi spacii tempore, pastor *Wigornensis* ecclesiæ *Ceonwaldus* vir magnæ humilitatis & monasticæ professionis defungitur. Pro quo beatus *Dunstanus* ad episcopatum eligitur, & ab *Odone Dorobernia* archiepiscopo consecratur.

958. ANno DCCCC. lviij. Sanctus *Odo Dorobernia* archiepiscopus regem *Westsaxonum Edvium* & *Elgivam*, vel quia ut fertur propinqua illius extitit, vel quia illam sub propria uxore adamavit, ab invicem separavit. Eodem anno idem archipræsul, vir quidem clarus ingenio & virtute laudabilis, spiritu quoque prophetiæ pollens, humanis excessit rebus, angelorum manibus ad paradisum deductus. Huic successit *Wentanus* episcopus *Elfsinus*; & pro ipso ad episcopatum *Wintoniensis* ecclesiæ ordinatus est *Brithtelmus*.

959. ANno DCCCC. lix. *Elfsinus Dorobernensis* archiepiscopus dum *Romam* pro petendo pallio tenderet, in Alpinis montibus gelu niveque obstrictus defecit. Rex *Westsaxonum Edvius* iiij. annis regni sui peractis, defunctus, *Wintoniæ* in novo monasterio est sepultus. Cujus regnum suus germanus rex *Mercensium Eadgarus*, ab omni Anglorum populo electus, anno ætatis suæ sextodecimo, adventus vero *Anglorum* in *Britanniam* quingentesimo decimo, trecentesimo autem sexagesimo tertio ex quo Sanctus *Augustinus* & socii ejus *Angliam* venerunt, suscepit, divisaque regna in unum copulavit. *Brithtelmus Dorsetensium* episcopus ad patriarchatum *Cantuariæ* sedis eligitur. Sed quia ad tantam rem minus erat idoneus, jussus à rege *Cantuaria* discedit, atque ad relictam nuper ecclesiam suam redit. Dehinc beatus *Dunstanus* ecclesiæ *Wigornensis* episcopus, ex respectu divino & sapientum consilio, primæ metropolis *Anglorum* primas & patriarcha instituitur. A quo & cæteris sapientibus ipse rex Anglorum *Eadgarus* decenter instructus, passim improbos oppressit, rebelles sub asperitatis correctione redarguit, justos & modestos dilexit, destructas dei ecclesias renovavit, & ditavit; abjectis ex cœnobiis clericorum næviis, ad laudem summi creatoris monachorum & sanctimonialium catervas aggregavit, & plusquam xl. monasteria cum eis constitui præcepit; quos omnes ut fratres honorabat, & ut filios charissimos diligebat, ammonens per se pastores quos ipsis præposuit, ut illos regulariter & irreprehensibiliter vivere ammonerent, quatinus *Christo* & Sanctis ejus in omnibus placerent.

ANno DCCCC. lx. Sanctus *Dunstanus* ad *Romuleam* urbem profectus Indictione iij. pallium à *Johanne* papa suscepit, sicque per pacis itinera ad patriam remeavit. Paucis exinde mensibus interjectis, regalia petit limina, januam regiæ pietatis suggestione preceque pulsat humilima, ut religiosum, mitem humilemque monachum sui prædecessoris *Odonis* fratruelem beatum *Oswaldum*, quem in timore divino sanctisque virtutum operibus verissime probaverat excrevisse, promoveret ad pontificale decus *Wigornensis* ecclesiæ. Annuit rex *Eadgarus* quod sanctus petebat *Dunstanus*, & ab ipso intronizatur ad summum sacerdotium beatus *Oswaldus*. 960.

ANno DCCCC. lxiij. Sanctus *Ethelwoldus* venerabilis abbas à beato *Dunstano* educatus, mortuo *Brithelmo* episcopatum *Wintoniensis* ecclesiæ suscepit. Et eodem anno jussu regis expulsis clericis vetus monasterium cum monachis instituit. Hic namque regem cujus eximius erat consiliarius ad hoc maxime provocavit, ut clericos à monasteriis expelleret, & monachos sanctimonialesque in eis collocari juberet. 963.

ANno DCCCC. lxiiij. Rex *Anglorum* pacificus *Eadgarus Ordgari* ducis *Domnaniæ* filiam post mortem viri sui *Elfwoldi* gloriosi ducis orientalium *Anglorum* in matrimonium accepit, ex qua duos filios *Eadmundum* & *Egelredum* suscepit. Habuit etiam prius ex *Egelfleda* candida *Ordmeri* ducis filia *Eadwardum* postea regem & martyrem, & de sancta *Wlthritha* virginem deo devotissimam *Eagitham*. Eodem anno rex idem monachos in novo monasterio, & in **Middeltune** collocavit, & illis *Ethelgarum*, istis *Cymewardum* abbates constituit. 964.

ANno DCCCC. lxvij. Rex *Anglorum* pacificus *Eadgarus* in monasterio **Rumesige** quod avus suus rex *Anglorum Eadwardus* senior construxerat sanctimoniales collocavit, sanctamque *Merwinnam* super eas abbatissam constituit. 967.

ANno DCCCC. lxviij. *Aldredus* episcopus apud sanctum *Cuthbertum* in **Cunecacestre** vita decessit. Cui *Elfsius* in episcopatum successit. 968.

ANno DCCCC. lxix. Rex *Anglorum* pacificus *Eadgarus* sancto *Dunstano Dorobernensis*, & beato *Oswaldo Wigornensis*, & sancto *Ethelwoldo Wintoniensis* ecclesiæ episcopis præcepit, ut expulsis clericis in majoribus monasteriis per *Merciam* constructis monachos collocarent. Unde sanctus *Oswaldus* sui voti compos effectus, clericos *Wigornensis* ecclesiæ monachilem habitum suscipere renuentes de monasterio expulit; consentientes vero hoc anno ipso teste monachavit; eisque *Winsinum* magnæ religionis virum loco decani præfecit. 969.

970. ANno DCCCC. lxx. ſanctæ ac venerabiles antiſtitis *Suithuni* reliquiæ, peractis à ſepultura ejus centum & decem annis, Indictione xiij, idus Julii, feria ſexta, ſublatæ ſunt de monimento à ſancto *Ethelwoldo* venerabili præſule, & ab *Elfſtano Glaſtonienſis*, & ab *Ethelgaro* Novi monaſterii abbatibus, & in baſilica apoſtolorum *Petri* & *Pauli* decentiſſime ſunt reconditæ.

971. ANno DCCCC. lxxi. Clito *Eadmundus* regis *Eadgari* filius obiit, & in monaſterio **Rumeſige** honorifice eſt ſepultus. Non multum poſt *Ordgarus* dux *Domnaniæ* ſocer regis *Eadgari* deceſſit, & in **Exanceſtre** eſt ſepultus.

972. ANno DCCCC. lxxij. Rex Anglorum pacificus *Eadgarus* Novi monaſterii eccleſiam à patre ſuo *Eadmundo* inceptam, à ſe vero perfectam honorifice dedicari præcepit. Defuncto *Eboracenſi* archiepiſcopo *Oſkytello*, ſuus propinquus ſanctus *Oſwaldus Wigornenſis* epiſcopus pro eo in archiepiſcopum eligitur.

973. ANno DCCCC. lxxiij. Rex *Anglorum* pacificus *Eadgarus* anno ætatis ſuæ xxx. Indictione v. idus Mai, die Pentecoſtes, à beatis præſulibus *Dunſtano* & *Oſwaldo* & à cæteris totius Angliæ antiſtitibus in civitate *Acamanni* benedicitur, & cum maximo honore & gloria conſecratur, & in regem inunguitur. Interjecto deinde tempore, ille cum ingenti claſſe ſeptentrionali *Britannia* circumnavigata, ad *Legionum civitatem* appulit. Cui ſubreguli ejus octo, *Kynath* ſcilicet rex *Scottorum*, *Malcolm* rex *Cumbrorum*, *Maccus* plurimarum rex inſularum, & alii v. *Dufnald*, *Siferth*, *Huval*, *Jacob*, *Nichil*, ut mandaverat occurrerunt, & quod ſibi fideles & terra & mari cooperatores eſſe vellent juraverunt. Cum quibus die quadam ſcapham aſcendit, illiſque ad remos locatis, ipſe clavum gubernaculi arripiens, eam per curſum fluminis **De** perite gubernavit, omnique turba ducum & procerum ſimili navigio comitante, à palatio ad monaſterium ſancti *Johannis Baptiſtæ* navigavit. Ubi facta oratione, eadem pompa ad palatium remeavit. Quod dum intraret, optimatibus fertur dixiſſe, *tunc demum quemque ſuorum ſucceſſorum ſe gloriari poſſe regem Anglorum fore, cum, tot regibus ſibi obſequentibus, potiretur pompa talium honorum.* Sanctus *Oſwaldus* pallium à *Stephano* centeſimo xxxiiij. papa ſuſcepit.

974. ANno DCCCC. lxxiiij. Hoc anno terræ motus per totam *Angliam* factus eſt maximus.

975. ANno DCCCC. lxxv. *Anglici* orbis baſileus, flos & decus anteceſſorum regum, pacificus Rex *Eadgarus*, non minus memorabilis *Anglis* quam *Romulus* Romanis, *Cirus* Perſis, *Alexander* Macedonibus, *Arſaces* Parthis, *Karolus magnus* Francis, poſtquam cuncta regaliter conſummavit, anno ætatis ſuæ xxxij. regni autem illius in *Mercia* & *Northymbria* xix. ex quo vero per totam *Angliam* regnavit xvi. Indictione iij. viij. idus Julii, feria quinta ex hac vita tranſiens, filium ſuum *Eadwardum* & regni & morum hæredem reliquit. Corpus vero illius *Glaſtoniam* delatum, regio more eſt tumulatum. Is itaque dum viveret iij. DC. robuſtas ſibi congregaverat naves. Ex quibus Paſchali emenſa ſollempnitate omni anno mille CC. in orientali, mille ducentas in occidentali, mille CC. in ſeptentrionali inſulæ plaga coadunare, & ad occidentalem cum orientali claſſe, & illa remiſſa ad borealem cum occidentali, ipſaque remiſſa cum boreali ad orientalem claſſem remigare, eoque modo totam inſulam omni æſtate conſueverat circumnavigare, viriliter hoc agens ad defenſionem contra exteros regni ſui, & ſuum ſuorumque ad bellicos uſus exercitium. Hieme autem & vere infra regnum uſquequaque per omnes provincias *Anglorum* tranſire, & quomodo legum jura & ſuorum decretorum ſtatuta à principibus obſervarentur, neve pauperes à potentibus præjudicium paſſi opprimerentur, diligenter ſolebat inveſtigare. In uno fortitudini, in altero juſtitiæ ſtudens, in utroque rei publicæ & regni utilitatibus conſulens. Hinc hoſtibus circumquaque timor, & omnium ſibi ſubditorum erga eum excreverat amor. Cujus deceſſu totius regni ſtatus eſt perturbatus, & poſt tempus lætitiæ, quod illius tempore ſtabat pacifice, cœpit tribulatio undique advenire. Nam princeps *Merciorum Elfere* quampluresque regni primates magnis obcæcati muneribus, abbates cum monachis de monaſteriis in quibus rex pacificus *Eadgarus* eos locaverat, expulerunt, & clericos cum uxoribus ſuis introduxerunt. Sed huic veſaniæ viri timorati dux orientalium Anglorum *Ethelwinus* dei amicus, & ſuus germanus *Elfwoldus*, & *Brithnothus* Comes vir religioſus reſtiterunt, & in ſynodo conſtituti, *ſe nunquam ferre poſſe*, dixerunt, ut *monachi eicerentur de regno qui omnem religionem tenuerunt in regno.* Congregato dein exercitu, monaſteria orientalium *Anglorum* maxima ſtrenuitate defenderunt. Dum hæc aguntur, de rege eligendo magna inter regni primores oborta eſt diſſenſio. Quidam namque Regis filium *Eadwardum*, quidam vero fratrem illius elegerunt *Egelredum*. Quam ob cauſam archipræſules *Dunſtanus* & *Oſwaldus* cum coepiſcopis, abbatibus ducibuſque quamplurimis in unum convenerunt, & *Eadwardum*, ut pater ſuus præceperat, elegerunt, electum conſecraverunt, & in regem unxerunt. Cometis ſtella autumnali tempore viſa eſt.

ANno DCCCC. lxxvi. fames valida *Angliam* invaſit. 976.

ANno DCCCC. lxxvij. in *Eaſtanglia* apud villam quæ **Cirding** nominatur maxima ſynodus celebratur. 977. Dehinc apud **Kalne** regiam villam dum alia celebraretur, totius Angliæ majores natu qui ibidem congregati fuerant, excepto ſancto *Dunſtano*, de ſolario quodam corruerunt. Quorum quidam mortui ſunt, quidam vero mortis periculum vix evaſerunt.

ANno DCCCC. lxxviij. Rex *Anglorum Eadwardus* juſſu novercæ ſuæ *Elfthridæ* reginæ in loco qui **Corfesgeate** dicitur à ſuis injuſte occiditur, & apud **Werham** non regio more ſepelitur. 978. Cujus frater *Egelredus* Clito egregius, moribus elegans, pulcher vultu, decorus aſpectu, Indictione vj. die Dominica xviij. kal. Mai poſt Paſchalem feſtivitatem à ſanctis archipræſulibus *Dunſtano* & *Oſwaldo* & decem epiſcopis in **Kyngeſtune** ad regni faſtigium

fastigium est consecratus. Nubes per totam *Angliam* media nocte, nunc sanguinea, nunc ignea visa est; dehinc in radios diversos & colores varios mutata circa auroram disparuit.

979. Anno DCCCC. lxxix. dux *Merciorum Elferus* cum multitudine populi **Werham** venit, sanctumque corpus preciosi regis & martyris *Eadwardi* de tumulo sullevari præcepit. Quod dum esset nudatum, sanum atque incolume ab omni clade & contagione est inventum. Lotum deinde novisque vestimentis indutum, ad *Sceftoniam* est delatum, & honorifice tumulatum.

980. Anno DCCCC. lxxx. *Suthamtonia* à *Danicis* piratis devastatur, & ejus cives omnes fere vel occisi, vel captivi sunt abducti. Nec multo post **Teneland** insulam idem devastavit exercitus. Quo etiam anno civitatis *Legionum* provincia à *Norwegensibus* piratis devastatur.

981. Anno DCCCC. lxxxj. Sancti *Petroci* Confessoris monasterium in *Cornubia* devastatum est à piratis qui anno præterito *Suthamtoniam* devastarunt. Qui deinde in *Domnania* & in ipsa *Cornubia* circa ripas maris frequentes prædas agebant.

982. Anno DCCCC. lxxxij. ad provinciam *Dorsetensium* tres naves applicuerunt piratarum, & **Portland** devastaverunt. Civitas *Londonia* igne cremata est.

983. Anno DCCCC. lxxxiij. Dux *Merciorum Elferus* regis *Anglorum Eadgari* propinquus decessit, ejusque ducatum filius suus *Alfricus* suscepit.

984. Anno DCCCC. lxxxiiij. Sanctus *Ethelwoldus Wintoniensis* episcopus Indictione ij. Kal. Augusti è seculo migravit. Cui successit *Bathonicus* abbas *Elfegus*. Hic in monasterio cui **Deorhyrst** vocabulum est, religionis susceperat habitum.

986. Anno DCCCC. lxxxvj. Rex *Anglorum Egelredus* propter quasdam dissensiones civitatem *Hrofi* obsedit. Et visa capiendi illam difficultate, iratus discessit, & terras sancti *Andreæ* Apostoli devastavit. Dux *Merciorum Alfricus Alferi* ducis filius ab *Anglia* expellitur.

987. Anno DCCCC. lxxxvij. Hoc anno duæ retro seculis *Anglorum* genti incognitæ pestes, scilicet febris hominum, & lues animalium quæ Anglice **Scitta** vocatur, Latine autem fluxus interraneorum dici potest, totam *Angliam* plurimum vexaverunt, & clade pervalida tam homines afficiendo quam animalia penitus consumendo per omnes fines *Angliæ* inedicibiliter desævierunt.

988. Anno DCCCC. lxxxviij. **Wecedport** à *Danicis* piratis devastatur. A quibus etiam satrapa *Domnaniæ Goda* nomine & miles fortissimus *Strenwoldus* cum aliis nonnullis perimuntur. Sed tamen ex illis pluribus occisis *Angli* loco dominantur funeris. Beatus *Dunstanus* archiepiscopus Indictione prima xiiij. Kal. Junii sabbato ex hac vita transivit, & supernæ civitatis sedem petivit, pro quo *Ethelgarus Seolesigensis* episcopus archipræsulatum suscepit, unoque anno tribusque mensibus tenuit.

990. Anno DCCCC. xc. defuncto *Elfsio Lindisfarnensi* episcopo, *Aldunus* succedit.

991. Anno DCCCC. xcj. *Ethelgaro* archiepiscopo *Cantiæ Siricus* successit. Hoc anno **Gippeswic** *Dani* depopulati sunt. Quorum duces fuerunt *Justin* & *Guthmund* filius *Steytan*: cum quibus non multo post strenuus dux orientalium *Saxonum Brithnodius* juxta *Meldunam* prælium commisit. Sed utrinque infinita multitudine occisa, ipse dux occubuit, *Danica* vero fortuna vicit. Quo insuper anno *Sirici Dorobernensis* archiepiscopi, & ducum *Ethelwardi* & *Alfrici* consilio, *Danis* tributum quod erat decem millia librarum primitus datum est, ut à crebris rapinis, cremationibus & hominum occisionibus quas circa ripas maris frequenter agebant, desisterent, pacemque firmam cum eis tenerent. Sanctus *Oswaldus* archiepiscopus monasterium **Ramesege**, quod ipse & Dei amicus dux orientalium *Anglorum Ethelwinus* construxerunt, divino adjutus auxilio & confortatus amminiculo, vj. Idus Novem. feria iij. consecravit.

992. Anno DCCCC. xcij. Sanctus *Oswaldus* archiepiscopus Indictione v. ij. Kal. Martii, feria secunda, transiens ex hac vita regni cœlestis gaudia conscendit, & *Wigornæ* in ecclesia sanctæ *Mariæ* quam ipse à fundamentis construxerat, requiescit. Cui venerabilis *Medeshamstudensis* abbas *Aldulfus* successit. Nec diu post excessum beati *Oswaldi* egregiæ dux memoriæ *Ethelwinus* Dei amicus defunctus est, & **Ramesege** honorifice sepultus.

993. Anno DCCCC. xciij. Hoc anno prædictus exercitus *Danorum* **Bebbanburh** infregit, & omnia quæ in ea sunt reperta secum asportavit. Dehinc ad hostium *Humbræ* fluminis cursum suum dirigens, in **Lindesege** & in *Northymbria* multis villis incensis hominibusque cæsis, magnam prædam cepit. Contra quos provinciales quamplures conglobati properanter ascenderunt. Sed cum prælium essent commissuri, duces exercitus, *Frana* videlicet, *Frithegist* & *Godwinus*, quia ex paterno genere *Danici* fuerunt, suis insidiantes, auctores fugæ primitus extiterunt.

994. Anno DCCCC. xciiij. *Anlafus* rex *Noreganorum*, & *Suanus* rex *Danorum*, die nativitatis sanctæ *Mariæ* xciiij. trieribus *Londoniam* advehuntur: quam mox effringere & incendere conantur, sed Dei suæque genitricis *Mariæ* juvamine non sine parvo sui exercitus detrimento à civibus repelluntur. Unde furore simul & tristitia exasperati, eadem die recesserunt inde, & primitus in *Eastsaxonia* & *Cantia* circaque ripas maris, deinde in *Suthsaxonia Suthamtunensique* provincia villas incendunt, agros devastant, & sine respectu sexus quamplures ferro & flamma absumunt, prædamque ingentem agunt. Ad postremum vero equos sibi rapientes, multasque per provincias debacchando discurrentes, ne sexui quidem muliebri

An.Dñi vel innocuæ parvulorum pepercerunt ætati, quin univerſos atrocitate ferina contraderent morti. Tunc rex *Egelredus* procerum ſuorum conſilio ad eos legatos miſit, promittens tributum & ſtipendium ea conventione illis ſe daturum, ut à ſua crudelitate omnino deſiſterent. Qui petitioni regis acquieſcentes, ad ſuas reverſi ſunt naves, & ſic ad **Suthamtun** totus congregatus exercitus ibidem hiemaverunt. Quibus de tota *Weſtſaxonia* ſtipendium dabatur, de tota vero *Anglia* tributum quod erat xvj. librarum dependebatur. Interea juſſu regis *Egelredi Wintonienſis* epiſcopus *Elfegus*, nobiliſque dux *Ethelwardus* regem *Anlafum* adierunt, obſidibuſque datis illum ad regiam villam **Andeafaran** ubi rex manebat, cum honore deduxerunt. Quem rex honorifice ſuſcepit, confirmari ab epiſcopo fecit, ſibi in filium adoptavit, regioque munere donavit. Ille vero ſe non amplius ad *Angliam* cum exercitu venturum regi *Ethelredo* promiſit, & ad naves poſtea rediit, æſtateque imminente ad patriam devectus, ſua promiſſa bene cuſtodivit. *Ricardus* primus dux *Normannorum* obiit, cujus filius *Ricardus* uno anno ſucceſſit. Poſt quem frater ejuſdem *Rodbertus*.

995. ANno DCCCC. xcv. *Aldunus* epiſcopus tranſtulit de **Ceſtre** in **Dunholm** corpus ſancti *Cuthberti*.

996. ANno DCCCC. xcvj. *Elfricus Dorobernia* archiepiſcopus conſecratus eſt.

997. ANno DCCCC. xcvij. *Danorum* exercitus qui remanſerat in *Anglia*, circumnavigata *Weſtſaxonia* hoſtium *Sabrinæ* fluminis intravit, & nunc ſeptentrionalem *Britanniam*, nunc *Cornubiam*, nunc in *Domnaniam* **Weceðporth** devaſtavit, villiſque quampluribus incenſis multas hominum ſtrages dedit. Deinde **Penwithſteort** regirato, in hoſtium fluminis *Tamiræ Domnaniam* & *Cornubiam* ſequeſtrantis devectus, navibus proſiluit, nulloque prohibente uſque ad *Lidefordam* ſuum incendium continuavit, & cædes hominum reiteravit. Ad hæc etiam *Ordulfi Domnaniæ* primatis monaſterium quod **Taviſtoce** nominatur combuſſit, ingenti præda onuſtus ad naves repedavit, eodemque in loco hiemavit.

998. ANno DCCCC. xcviij. memoratus paganorum exercitus hoſtium fluminis quod dicitut **Frome** appulſus, *Dorſetaniam* maxima ex parte devaſtavit. Dein frequenter inſulam *Vectam* adiit, ſæpe *Dorſetaniam* repetiit, moreque ſolito prædæ inſtitit, & quotienſcunque in *Vecta* jacuit, de *Suthſaxonia* & *Suthamtunenſi* provincia ſibi victum accepit. Adverſus tantam tempeſtatem multociens congregatus eſt exercitus; ſed quotienſcunque prælium eſſent commiſſuri, *Angli*, aut inſidiis aut aliquo infortunio impediti, terga verterunt, & hoſtibus victoriam dederunt.

999. ANno DCCCC. xcix. ſæpedictus exercitus paganorum hoſtium *Tamenſis* fluminis ingreſſus, per flumen **Medewege** *Roveceſtræ* advehitur, eamque paucis diebus obſidione cinxit. Ad quos repellendos conglobati *Cantuarienſes*, aſperum cum eis prælium ineunt; ſed multis ex his & illis cæſis, *Dani* loco dominantur funeris. Hinc equites effecti, occidentalem *Cantiæ* plagam ferme totam ſunt demoliti. Qua re cognita, rex *Anglorum Egelredus* ſuorum primatum conſilio, & claſſem, & pedeſtrem congregavit exercitum. Verum dum paratæ eſſent naves, duces exercitus de die in diem moram cœptis innectentes, populum graviter vexabant. Ad ultimum vero nec claſſica, nec pedeſtris manus quicquam communis utilitatis agebat præter populi laborem, pecuniæ perditionem, hoſtium incitationem. An.Dñi

ANno ab incarnatione Domini milleſimo, *Danorum* claſſis præfata, hoc anno *Normanniam* petit, & ſequenti anno ad *Angliam* reverſa pejora prioribus egit. Rex *Ethelredus* terram *Cumbrorum* fere totam depopulatus eſt. Hic ſuæ claſſi mandavit, ut circumnavigata ſeptentrionali *Britannia*, in loco conſtituto ſibi occurreret. Sed vi ventorum præpedita, non potuit. Inſulam tamen quæ **Monege** dicitur devaſtavit. 1000.

ANno M. j. memoratus paganorum exercitus de *Normannia Angliam* revectus, hoſtium fluminis **Exe** ingreditur, & mox ad expugnandum urbem *Exanceſtram* egreditur. Sed dum murum illius deſtruere molitetur, à civibus urbem viriliter defendentibus repellitur. Unde nimis exaſperatus [more] ſolito villas ſuccendendo, agros depopulando, homines cædendo per *Domnaniam* vagatur. Quare *Domnanienſes* & *Summerſeatunenſes* in unum congregati in loco qui dicitur **Penho** certamen cum eis ineunt. Sed *Angli* pro militum paucitate *Danorum* multitudinem non ferentes, fugam capeſſunt, illi vero multa ſtrage facta victores exiſtunt. Deinde adeptis caballis, per totam fere *Domnaniam* pejora prioribus mala geſſerunt, ingentique præda capta naves repetierunt. Inde ad *Vectam* inſulam curſum direxerunt, & modo in ea, modo in *Suthamtonia*, modo in *Dorſetania*, nullo obſiſtente diu ſolitæ prædæ inſtiterunt; & in homines ferro, & in villas igne ſunt in tantum graſſati, ut cum illis nec claſſica manus navali, nec pedeſtris exercitus certare auderet prælio terreſtri. Iccirco & regi non parva mœſtitia, & populo inedicibilis inerat triſtitia. 1001.

ANno M. ij. Rex *Anglorum Egelredus* habito conſilio cum regni ſui primatibus utile duxit à *Danis* dextras accipere, illiſque ut à malis ceſſarent ſtipendium dare, & placabile tributum ſolvere. Hujus rei gratia dux *Leofſius* ad eos eſt tranſmiſſus. Qui cum veniſſet, ſtipendium & tributum ut acciperent flagitavit. Illi vero legationem ejus libenter amplectentes, petitis adquieverunt, & pro tenenda pace quantum tributi ſibi dependeretur, ſtatuerunt. Nec diu poſt xxiiij. librarum illis perſolvebantur. Interea idem dux *Leofſius* nobilem virum *Eafic* ſummum regis præpoſitum occidit. Unde rex ira ſuccenſus, patria illum expulit. Eodem anno *Emmam*, *Saxonice Elgivam* vocatam, ducis *Normannorum* primi *Ricardi* filiam, rex *Egelredus* duxit uxorem, de qua idem rex *Eadwardum* regem, necnon *Alfredum Godwini* Comitis longo poſt tempore dolis interemptum procreavit. *Aldulfus* archipræſul *Eboracenſis* coepiſcopis, abbatibus, preſbyteris, monachis religioſis quoque viris aggregatis ſancti *Oſwaldi* archipræſulis oſſa anno regis *Anglorum Ethelredi* xxv. Indictione xv. xvij. Kal. Maii, feria 1002.

An.Dñi feria iiij. è tumulo levavit, & in scrinio quod paraverat honorifice locavit. Et non multo post, id est, pridie nonas Maias ipse defunctus, in ecclesia sanctæ *Mariæ Wigornæ* est sepultus. Cui successit abbas *Wlstanus*. Quo etiam anno rex *Egelredus* omnes *Danos Angliam* incolentes majores & minores utriusque sexus occidere jussit, quia illum suosque primates vita regnoque privare, & totius *Angliæ* dominium suæ ditioni conati sunt subdere.

1003. ANno M. iij. Hoc anno rex *Danorum Suanus* per insilium, incuriam, & traditionem *Normannici* Comitis *Hugonis* quem regina *Emma Domnaniæ* præfecit, civitatem *Execestram* infregit, spoliavit, murum ab orientali usque ad occidentalem portam destruxit, & cum ingenti præda naves repetiit. Post hæc autem, cum *Wiltcniensem* provinciam devastaret, fortis exercitus de *Suthamtunensi* & *Wiltunensi* congregatus provinciis, viriliter & constanter adversus hostes pugnaturus ascendit. Sed cum tam prope essent exercitus ut alter alterum videre quivissent, *Alfricus* dux supra memoratus qui loco ducis *Anglis* tunc extitit, antiquas artes statim prodidit, & simulata infirmitate vomere cœpit, dicens se infirmitatem magnam incurrisse, & ob hoc cum hostibus dimicare nequivisse. Cujus inertiam & timiditatem ut vidit exercitus, à suis inimicis sine pugna divertit mœstissimus. Unde dictum est in antiquo proverbio. *Tremiscente duce in prælio cæteri omnes præliatores efficiuntur pavidiores.* *Suanus* autem videns *Anglorum* inconstantiam ad civitatem *Wiltoniam* suum duxit exercitum, eamque devastavit & incendit: simili quoque modo *Serasbyriam* consumpsit; & post, suas naves repetiit.

1004. ANno M. iiij. rex *Danorum Suanus* cum sua classe *Northwic* advectus, illam devastavit & incendit. Tunc magnæ strenuitatis dux *Eastanglorum Vlfketel* quia ex improviso venit, nec contra eum spatium congregandi exercitum habuit, cum majoribus *Eastangliæ* habito consilio pacem cum eo pepigit. Verum ille disrupto fœdere tertia post hæc ebdomada cum copiis suis latenter è navibus prosiliens *Theofordam* invasit, devastavit, nocte una in ea mansit, diluculo incendit. Quo cognito, dux *Vlfketel* quibusdam de provincialibus mandavit ut hostium naves confringerent. At illi vel non audebant, vel jussa perficere negligebant. Ipse vero interim quam citius potuit clam suum congregans exercitum, adversus hostem audacter ascendit. Quibus ad naves repedantibus, non æqua manu militum illis occurrit, durissimumque cum eis prælium commisit. Multisque ex his & ex illis cæsis, nobiliores quique de *Eastanglia* corruerunt, *Dani* vero vix evaserunt. Sed si vires *Eastanglorum* jam adessent, nullo modo naves suas repeterent. Ut enim ipsi testati sunt, durius & asperius bellum in *Anglia* nunquam experti sunt quam illis dux *Vlfketel* intulerat.

1005. ANno M. v. Hoc anno dura magnaque fames *Angliam* invasit. Quapropter rex *Danorum Suanus Danubiam* revertitur, post non longum tempus reversurus.

1006. ANno M. vj. *Alfricus Dorobornensis* archiepiscopus obiit, cui *Wintoniensis* episcopus *Elfegus* successit; & pro illo *Kenulfus* episcopa- An.Dñi
tum suscepit. Mense *Julio Danorum* classis innumera *Angliam* advecta, portum *Sandicum* subiit, & cæde & incendio quæque consumens, modo in *Cantia*, modo in *Suthsaxonia* maximam prædam egit. Ob hoc rex *Egelredus* de *Mercia* & *Westsaxonia* exercitum congregavit, & cum eis fortiter dimicare statuit. Sed illi cum eo palam confligere nullatenus voluerunt, verum nunc in his, nunc in illis locis rapinas frequentes exercuerunt, & mox ad naves solito repedabant, eoque modo per totum autumpnum *Anglorum* vexabant exercitum. Quo domum redeunte, nam hiems imminebat, illi cum enormi præda *Vectam* insulam adiere, & ibidem usque ad nativitatem Domini mansere. Qua adveniente, quia rex tunc temporis in *Scrobesbyriensi* provincia morabatur, per *Suthamtunensem* provinciam ad **Barrocscire** venerunt, & *Radingum*, *Walingafordam*, *Ceolesegiam*, vicosque complures combusserunt. Inde moventes, **Eascesdune** transito **Cwichelmeslawe** adierunt. Unde per aliam viam revertentes, juxta **Kenetan** incolas loci paratos ad prælium offenderunt, statimque cum eis commiserunt, illosque fugaverunt, & postmodum cum præda quam ceperant, ad naves repedarunt.

ANno M. vij. Hoc anno rex *Anglorum Egelredus* cum consilio primatum suorum nuncios ad 1007.
Danos legans, eis nuntiare mandavit, quod sumptus & tributum eo tenore illis dare vellet, ut à rapinis desisterent, & pacem cum eo firmam tenerent. Cujus postulationi consenserunt; & ex eo tempore de tota *Anglia* sumptus illis dabatur, & tributum quod erat xxxvj. librarum persolvebatur pro pace tenenda. Quo etiam anno rex *Ethelredus Edricum* quendam cognomento *Streone Merciorum* constituit ducem.

ANno M. viij. rex *Anglorum Ethelredus* de 1008.
trescentis & decem cassatis unam trierim, de novem vero loricam & cassidem fieri, & per totam *Angliam* naves intente præcepit fabricari. Quibus paratis, electos milites in eis cum alimentis posuit, &, ut ab exterorum irruptionibus fines regni sui defenderent, illas ad *Sandicum* portum congregavit. Eo tempore frater perfidi ducis *Edrici Streone Brithricus* homo lubricus, ambitiosus & superbus, apud regem injuste accusavit *Suthsaxonicum* ministrum *Wlnothum*. Qui ne caperetur mox fugam iniit, & viginti navibus acquisitis, circa ripas maris rapinas frequentes exercuit. Ubi autem regiæ classi nunciatum est, quod si quis vellet, illum facile capere posset, lxxx. trieribus assumptis, ad persequendum illum *Brithricus* profectus est. Sed cum diu prospere navigasset, subito validissima tempestas obhorta naves diverberavit, conquassavit, & in aridam projecit, quas *Wlnothus* non multo post exussit. Ea re cognita, rex cum ducibus & proceribus domum rediit, classis vero jussu illius *Londoniam* adiit, sicque totius populi maximus labor periit.

ANno M. ix. *Danicus* Comes *Turkillus* sua 1009.
cum classe ad *Angliam* venit. Exinde mense Augusto alia classis *Danorum* innumerabilis, cui præerant duces *Hemmingus* & *Eilafus* ad **Tene-**

An.Dñi lanð insulam applicuit, & prædictæ classi sine dilatione se junxit. Deinde ambæ *Sandicum* portum subeunt, & è navibus prosilientes civitatem *Cantuariam* hostiliter adeunt, eamque infringere cœperunt. A quibus mox cives *Cantuarienses* cum orientalibus *Cantuariis* dextras petentes acceperunt, & eis iij. libras pro firma pace dederunt. Illi autem naves repetentes, ad *Vectam* insulam cursum direxerunt. Deinde in *Suthsaxonia* & *Suthamtunensi* provincia circa ripas maris uti consueverant frequenter prædam egerunt, & villas quamplures incenderunt. Quocirca rex *Egelredus* de tota *Anglia* exercitum congregavit, & per provincias mari vicinas adversus illorum irruptiones locavit. Sed illi prò hoc non destiterunt quin pro situ ubique locorum rapinas agerent. Quadam igitur vice dum illi solito longius à mari prædatum descenderent, & onerati præda redirent, viam qua ad suas naves reversuri erant rex præoccupavit, multis armatorum milibus instructus, & ut totus erat exercitus, mori vel vincere paratus. At perfidus dux *Edricus Streone* gener regis (habuit enim in conjugio filiam ejus *Egitham*) & insidiis & perplexis orationibus ne prælium inirent, sed ea vice suos hostes abire permitterent, modis omnibus allaboravit. Suasit & persuasit, & à manibus *Anglorum Danos* ut patriæ proditor eripuit, & abire permisit. Illi vero ab eis divertentes, magno cum gaudio ad suas regressi sunt naves. Post hæc, emensa sancti *Martini* festivitate in *Cantiam* devecti, in *Tamensi* flumine hyemalem stationem elegerunt, & sumptus de *Eastsaxonia* aliisque provinciis utrique ripæ fluminis vicinis sibi rapuerunt. Sæpe etiam civitatem *Londoniam* aggressi expugnare moliti sunt. Sed à civibus non sine parvo suorum detrimento repulsi sunt.

1010. ANno M.x. memoratus *Danorum* exercitus mense *Januario* navibus exilientes, per saltum qui dicitur **Ciltern** *Oxenefordam* adeunt, eamque devastantes incendunt, & sic in utraque parte *Tamensis* fluminis in revertendo prædam agunt. Quibus cum nunciatum fuisset exercitum adversus illos *Londoniæ* congregatum, & cum eis prælium commissurum, pars exercitus per septentrionalem ripam gradientis, in loco qui dicitur **Stane** transivit, & in unum collecti, prædæque ubertate ditati, per *Suthregiam* ad suas repedarunt naves, quas tempore quadragesimali, dum consisterent in *Cantia*, refecerunt. Post Pascha *Eastangliam* advecti, & juxta **Gipeswic** navibus egressi, ad locum qui **Ringemere** dicitur, ubi ducem *Ulfketellum* cognovere cum exercitu consedisse, perrexerunt, & durum cum eo prælium iij. non. Mai commiserunt. Sed cum pugna vehemens esset, *Eastangli* terga verterunt, quodam *Danico* ministro *Turkillo* **Mirenheafed** cognomento fugam primitus incipiente. Verum *Grantebrycgenses* viriliter pugnantes diu restiterunt, victi demum fugerunt. In eo prælio gener regis *Ethelredi*, *Ethelstanus*, nobilis minister *Oswius* cum filiis, *Wlfricus Leofwini* filius, *Edvius Elfici* germanus, & multi alii nobiles ministri, populusque innumerabilis corruerunt. *Dani* vero loco funeris dominati, *Eastangliam* optinuerunt, & equites effecti tribus mensibus per totam provinciam discurrere, prædas agere, villas cremare, homines & animalia non cessabant trucidare. In paludibus etiam id idem per omnia fecerunt. Exhin *Theodfordam*, & **Grantebrycge** devastantes cremavere. His gestis, pedites navibus devecti, equites vero equis subvecti, *Tamensem* fluvium repetierunt. Paucis diebus interjectis, iterum deprædaturi exierunt, & recto tramite ad *Oxenefordensem* provinciam tetenderunt, eamque primitus, deinde *Buccinganensem*, *Bedefordensem*, *Heortfordensem* provincias villasque cremando, homines & animalia trucidando depopulati sunt, & post ad naves suas cum ingenti præda regressi sunt. Post hæc circa festivitatem sancti *Andreæ* Apostoli *Northamtoniam*, & in circuitu ejus quantum volebant, igni tradiderunt, & inde *Tamensem* fluvium transeuntes, *Westsaxoniam* adierunt, & **Caningamerse**, majorique parte *Wiltoniensis* provinciæ cremata, solito more cum præda magna suas ad naves circa nativitatem Domini reversi sunt. An.Dñi

ANno M.xj. in boreali parte *Thamesis*, *Eastanglia*, *Eastsaxonia*, *Midlesaxonia*, *Heortfordensi*, *Buccingahanensi*, *Oxenefordensi*, *Bedefordensi*, *Grantebrycgensi* provinciis, medietate quoque *Huntendonensis* provinciæ, magnaque parte *Northamtunensis* pagi: in australi vero plaga *Tamensis* fluminis, *Cantia*, *Suthregia*, *Suthsaxonia*, *Suthamtunensi*, *Wiltoniensi*, *Barrocscirensi* provinciis à memorato *Danorum* exercitu ferro flammaque demolitis, rex *Anglorum Egelredus* & regni sui primates ad illos miserunt legatos, pacem ab eis petentes, & ut à depopulatione desisterent stipendium & tributum eis promittentes. Quibus auditis (ut rei probavit exitus,) non sine dolo & simulatione, oblatis consenserunt. Licet enim eis affluenter sumptus pararetur, & ad sua vota tributum penderetur, non tamen destiterunt, quin turmatim per provincias ubivis discurrentes villas devastarent, rebus suis miseros quosdam spoliarent, quosdam vero necarent. Ad ultimum inter nativitatem sanctæ *Mariæ* & sancti *Michaelis* festivitatem *Cantuariam* circumvallantes, obsederunt. Vicesimo autem obsidionis die per insidias *Almeri* archidiaconi, quem sanctus *Alfegus* ne morti traderetur prius eripuit, pars civitatis incenditur, exercitus ingreditur, urbs capitur. Alii ferro jugulantur, alii flammis consumuntur, plures quoque de muris præcipites dantur, nonnulli per verenda suspensi deficiunt. Matronæ crinibus per plateas civitatis distractæ demum flammis injectæ moriuntur. Parvuli à matrum uberibus avulsi aut lanceis excipiuntur, aut superacto carro minutatim conteruntur. Interea archipræsul *Alfegus* capitur, vincitur, tenetur, & variis modis afficitur. *Almarus* abbas monasterii sancti *Augustini* abire permittitur. Capiuntur *Godwinus Hrofensis* episcopus, *Leofruna* abbatissa monasterii sanctæ *Mildrythæ*, *Elfredus* regis præpositus, monachi quoque & clerici, populusque utriusque sexus innumerabilis. Exhin ecclesia *Christi* spoliata comburitur; grex monachilis, & turba virilis, sed & muliebris, necnon infantilis decimatur. Novem trucidantur, decimus vitæ reservatur. Quatuor monachis, & Dccc. viris decimatorum summa perficitur. Populo cæso, urbe spoliata, & tota cremata archipræsul *Alfegus* vinctus extrahitur, impellitur, graviter sauciatur, ad classem ducitur, post in carcerem retruditur, ibique vij. mensibus affligitur. Interea ira Dei in homicidam populum desæviens, ex eis duo milia per diros internorum cruciatus prostravit. Cæteri quoque simili modo 1011.

An. Dñi modo percussi, à fidelibus commonentur ut pontifici satisfaciant. Sed differunt. Prævaluit interim clades, & nunc denos, nunc vicenos, nunc plures absumpsit.

1012. ANno M. xij. perfidus dux *Edricus Streone*, & omnes *Angliæ* primates utriusque ordinis, ante Pascha *Londoniæ* congregati sunt, & ibi tam diu morati sunt quousque tributum *Danis* promissum, quod erat xlviij. librarum, persolveretur. Interea sacrosancto Dominicæ requiei sabbato archipræsuli *Alfego* à *Danis* proponitur conditio, ut si vita & libertate velit potiri, iij. librarum persolvat. Illo nolente, necem ejus usque ad aliud sabbatum protelant. Quo adveniente, adversus illum exarserunt ira magna, & quia vino nimis inebriati fuerant, & quia prohibuerat ne quis pro sua redemptione quicquam eis daret. Proinde de carcere ducitur, ad eorum concilium pertrahitur. Mox illi de sedibus prosiliunt, aversis securibus illum dejiciunt, lapidibus, ossibus, bovinis capitibus obruunt. Ad ultimum quidam *Thrum* nomine quem confirmarat pridie, impia motus pietate securim capiti illius infixit. Qui statim in Domino xiij. Kal. Mai obdormivit, & victorem spiritum cum triumpho ad cœlum direxit. Cujus corpus die sequenti *Londoniam* defertur, à civibus honorifice suscipitur, & ab episcopis *Eadnotho Lindicolniensi*, & *Alhfuno Londoniensi*, in ecclesia sancti *Pauli* sepelitur. Post hæc tributo soluto & pace juramentis firmata, *Danica* classis ut prius erat congregata longe lateque dispergitur. Sed cum rege xlv. naves remansere, eique fidelitatem juravere, & adversus exteros *Angliam* se defensuros eo tenore promisere, ut eis victum tegimenque præberet.

1013. ANno M. xiij. *Lifingus* archiepiscopatum *Doroberniæ* suscepit. Mense Julio rex *Danorum Suanus* cum valida classe ad *Sandicum* portum est appulsus, ibique paucis diebus moratus discessit, & *Eastanglia* circumnavigata hostium *Humbræ* fluminis intravit: de quo in flumen *Trentam* intravit, & **Gainesburh** navigavit, ubi & castra posuit. Cui sine cunctatione Comes *Uthredus*, & *Northymbrenses*, & *Lindisienses* primitus, deinde *Fiburgenses*, mox etiam omnis populus qui habitabat in septentrionali plaga **Wetlingastrete**, id est, strata quam filii *Wetle* regis ab orientali mari usque ad occidentale per *Angliam* straverunt, deditionem optulerunt, & pace cum illo stabilita obsidibusque datis fidelitatem ei juraverunt. Quibus præcepit, ut equos & alimenta suo exercitui pararent. His expletis, & classe cum obsidibus *Cannto* filio suo commendata, sibi electos auxiliarios de deditis sumens, adversus australes *Mercios* expeditionem movit, & pertransita **Wetlingstrete** suis edictum posuit, videlicet, ut agros devastarent, villas cremarent, ecclesias spoliarent, quicquid masculini sexus in manus veniret, sine respectu misericordiæ jugularent, fœminas ad suam libidinem explendam reservarent, & omnia quæ possent mala peragerent. Quibus ita facientibus & rabie ferina debacchantibus, venit *Oxenefordam*, & illam citius quam putavit optinuit, obsidibusque acceptis festinato *Wintoniam* properavit. Quo cum venisset, crudelitatis ejus magnitudine cives *Wintonienses* perterriti, pacem cum eo sine mora fecerunt, & obsides quos vel quot expetiit dederunt. Quibus acceptis, versus *Londoniam* movit exercitum. De quo multi in *Tamensi* fluvio summersi interierunt, quia nunquam pontem neque vadum quærere voluerunt. Cumque *Londoniam* venisset, multis modis illam vel dolo capere, vel vi expugnare conatus est. Sed rex *Anglorum Egelredus* cum civibus & juvamine *Danici* Comitis *Turchilli* sæpe memorati, qui secum tunc temporis intus erat, muros urbis viriliter defendit & illum abegit. Qui repulsus, primo *Walingafordam*, dein *Batan*, obvia quæque more solito rapiendo & demoliendo adiit, ibique exercitum suum refrigerando consedit. Tunc venit ad eum *Ethelmarus Domnaniæ* Comes, & cum eo occidentales ministri, & pace cum illo facta, obsides illi dederunt. Quibus omnibus ad velle peractis, ad suam classem reversus, ab omni *Anglorum* populo rex (si jure queat rex vocari qui fere cuncta tyrannice faciebat) & appellabatur, & habebatur. Cives etiam *Londonienses* obsides illi miserunt, & pacem cum eo fecerunt. Metuebant enim furorem illius in tantum super se exardescere, ut omnibus rebus suis ablatis vel oculos illorum erui, vel manus vel pedes detruncari juberet. Quod cum vidisset rex *Egelredus*, reginam *Emmam* cum thesauris *Normanniam* ad suum fratrem secundum *Ricardum Normannorum* Comitem, & filios suos *Eadwardum* & *Elfredum* cum magistro illorum *Elfhuno Londoniensi* episcopo, & *Alsium Medeshamstudensem* abbatem naviter misit. Ipse vero cum *Danica* classe quæ in *Tamensi* jacebat in loco qui **Grenewic** nominatur aliquantisper mansit, & post ad insulam *Vectam* devectus, nativitatem Domini in illa celebravit. Qua peracta, *Normanniam* devehitur, & à *Ricardo* Comite honorifice suscipitur, cum quo *Rothomagi* omnem incolatus sui exegit tempus cum magnis opum apparatibus. Interea *Suanus* tyrannus suæ classi sumptus affluenter parari, & tributum fere importabile solvi præcepit, similiter per omnia Comes *Turchillus* classi quæ apud **Grenewic** jacebat solvi mandavit. Et super hæc omnia uterque illorum quotienscumque eis libuerat prædas egerunt, & multa mala fecerunt.

ANno M. xiiij. *Suanus* tyrannus post innumerabilia & crudelia mala quæ vel in *Anglia* vel in aliis terris gesserat, ad cumulum suæ damnationis ex opido ubi corpus preciosi martyris *Eadmundi* incorruptum requiescit (quod nemo prius audebat facere ex quo id opidum datum fuerat memorati Sancti ecclesiæ) grande tributum ausus est exigere. Quod si cito non penderetur, se proculdubio ipsum opidum cum opidanis concrematurum, ipsius martyris ecclesiam funditus eversurum, clericos variis modis cruciaturum minatus est sæpissime. Insuper frequenter ipsi martyri multis modis detrahere, & illum nil sanctitatis habere fuit ausus dicere. At quia modum suæ malitiæ noluit ponere, ultio divina non permisit blasphemum diutius vivere. Denique imminente vespera diei qua in generali placito quod apud **Gainesburh** tenuerat hæc eadem minitans reiteravit, cum *Danorum* cuneis circumvallatus esset densissimis, sanctum *Eadmundum* ex adverso venientem solus vidit armatum. Quem cum vidisset expavit, & nimio cum clamore vociferari cœpit, *Succurrite*, inquiens, *commilitones*, *succurrite*, *ecce sanctus Eadmundus me venit occidere*. Et hæc dicendo acriter à Sancto confossus 1014.

An.Dñi cuspide, de emissario cui insederat decidit, & usque ad noctis crepusculum magno cruciatus tormento iij. Non. Februarii miserabili morte vitam finivit, & apud *Eboracum* sepultus fuit. Quo mortuo, filium ejus *Canutum* sibi regem constituit classica manus *Danorum*. At majores natu totius *Angliæ* ad regem *Ethelredum* pari consensu nuncios festinanter misere, dicentes, se nullum plus amare vel amaturos esse quam suum naturalem dominum, si ipse vel rectius gubernare, vel mitius eos tractare vellet quam prius tractaverat. Quibus auditis, *Eadwardum* filium suum cum legatis suis ad eos dirigens, majores minoresque gentis suæ amicabiliter salutavit, promittens se illis mitem devotumque dominum futurum, in omnibus eorum voluntati consensurum, consiliis acquieturum, & quicquid sibi vel suis ab illis probrose vel dedecorose dictum vel contrarie factum fuerat, placido animo condonaturum, si omnes unanimiter & sine perfidia illum recipere vellent in regnum. Ad hæc cuncti benigne responderunt. Dein amicitia plenaria ex utraque parte & pacto & verbis confirmatur. Ad hæc principes se non amplius *Danicum* regem admissuros in *Angliam* unanimiter spoponderunt. His gestis, ab *Anglis* in *Normanniam* mittitur; rex festinato quadragesimali tempore reducitur, & ab omnibus honorabiliter excipitur. Interea *Canuto* & *Lindisiensibus* convenit, ut caballis exercitui suo paratis, prædatum simul descenderent. Sed antequam essent parati, venit illo rex *Egelredus* cum exercitu valido, & *Canuto* cum classica manu expulso *Lindesegiam* totam depopulans flammisque consumens omnes incolas quos poterat occidit. Ille vero fugæ præsidio celeriter arrepto, versus austrum cursum dirigens, brevi *Sandicum* ad portum est appulsus, & obsides qui de tota *Anglia* patri suo dati fuerant in terram exposuit, illorumque manibus truncatis, auribus amputatis, naribus præcisis abire permisit, & deinceps profectus est *Danemarchiam* anno sequenti reversurus. Super hæc omnia mala rex *Egelredus* classi quæ apud **Grenewic** jacuit, tributum quod erat xxx. librarum pendi mandavit. Mare littus egreditur iij. Kal. Octobris, & in *Anglia* villas quamplurimas innumerabilemque populi multitudinem summersit.

1015. Anno M.xv. Hoc anno cum apud *Oxenefordam* magnum haberetur placitum, perfidus dux *Edricus Streone* digniores & potentiores ministros ex *Seovenburgensibus Sigeferthum* & *Morkarum* filios *Earngrimi* in cameram suam dolo suscepit, & occulte illos ibi necare jussit. Quorum facultates rex *Ethelredus* accepit, & derelictam *Sigeferti Algitham* ad *Maidulfi* urbem deduci præcepit. Quæ cum ibi custodiretur, venit illuc *Eadmundus* Clito, & contra voluntatem sui patris illam sibi uxorem accepit, & inter assumptionem & nativitatem sanctæ *Mariæ* profectus ad *Fisburhgintos*, terram *Sigeferthi* & *Morkari* invasit, ac populum illarum sibi subjugavit. Eodem tempore *Canutus* rex *Danorum* cum magna classe ad *Sandicum* portum venit, & mox *Cantia* circumnavigata hostium *Fromæ* fluminis introivit, & in *Dorsetania* & *Summerseatania* *Wiltoniensique* provincia magnam prædam egit. Tunc quia rex *Ethelredus* apud **Cosseham** ægrotavit, *Eadmundus* Clito filius ejus in sua parte, & dux insidiis & dolo plenus *Edricus Streone* in sua magnum congregaverunt exercitum. Sed cum in unum convenirent, modis omnibus insidias Clitoni dux tetendit, illumque dolo perimere temptavit. Quibus cognitis, mox ab invicem discesserunt, & locum suis inimicis dederunt. Non diu post idem dux de regia classe xl. naves *Danicis* militibus instructas sibi allexit, & *Canutum* adiens ipsius dominio se mancipavit. Idem *Westsaxones* datis obsidibus fecerunt; & post exercitui caballos paraverunt. An.Dñi

Anno M.xvj. rex *Danorum Canutus* & perfidus dux *Edricus Streone* cum multo equitatu amnem *Tamensim*, in loco qui *Cricgealada* dicitur, transeuntes, ante Epiphaniam Domini *Merciam* hostiliter intraverunt, & multas villas in *Warwicana* provincia populantes incenderunt, & omnes quos invenerant occiderunt. 1016. Quod ut audivit Clito *Eadmundus*, cognomine *Ferreum latus*, exercitum festinato congregavit. Sed cum congregatus esset, cum *Westsaxonicis* & *Danis* nolebant congredi *Mercenses*, nisi cum illis essent rex *Egelredus* & cives *Lundonienses*. Quapropter expeditione dimissa, unusquisque redit in sua. Festivitate vero transacta, iterum *Eadmundus* Clito majorem congregavit exercitum. Quo congregato, nuncios *Lundoniam* misit, rogans patrem suum, ut cum omnibus quos habere poterat, sibi quam citius posset occurreret. Qui, multis pugnatoribus coadunatis, illi festinanter occurrit. Sed cum exercitus in unum convenissent, intimatum est regi, quod nisi præcaveret sibi, quidam ex suis auxiliariis essent illum tradituri. Idcirco mox, exercitu dimisso, *Londoniam* rediit, Clito vero in *Northymbriam* ivit. Unde putabant nonnulli, quod adhuc adversus *Canutum* congregare majorem vellet exercitum. Sed sicut *Canutus* & *Edricus* ex una parte, ita ille & *Vthredus Northymbrorum* Comes provincias sunt populati nonnullas. Nam prius *Staffordensem*, deinde *Scrobesbyriensem* & *Legaceastrensem* provincias devastavere, quia adversus *Danorum* exercitum ad pugnam exire noluere. Interea *Canutus* & *Edricus Streone* primitus *Buccingahanensem*, *Bedefordensem*, *Huntendunensem*, *Northamtunensem*, *Lindicolnensem*, *Snotingahannensem* provincias, dein *Northymbriam* depopulantur. Quo cognito, Clito *Eadmundus* populatione dimissa ad patrem suum *Londoniam* properavit. Comes vero *Vthredus* domum festinanter rediit, & necessitate compulsus ad *Canutum* cum omnibus *Northymbrensibus* se contulit, & obsides ei dedit, & tamen ejus jussu vel permissu à *Turebrando* nobili & *Danico* viro est peremptus, & cum eo *Turketellus Navenæ* filius. Quo patrato, *Canutus Eiricum* pro *Vthredo* Comitem posuit, & post alacer versus austrum per aliam viam regressus, ante Paschalem festivitatem suas cum omni exercitu naves repetiit. Eo tempore rex *Anglorum Egelredus*, xiv. Indictione, ix. Kal. Mai. feria ij. *Londoniæ* defunctus est, post labores magnos & multas vitæ suæ tribulationes, quas super eum venturas regalis consecrationis suæ die post impositam coronam prophetico spiritu sanctus ei prædixerat *Dunstanus*. Quoniam, inquit, aspirasti ad regnum per mortem fratris tui innocentis quem occidit ignominiosa mater tua, propterea audi verbum Domini, Hæc dicit Dominus, *Non deficiet gladius de domo tua sæviens in te omnibus diebus vitæ tuæ, interficiens de semine tuo, quousque regnum tuum transferatur in regnum alic-*

alienum, cujus ritum & linguam gens cui præsides non novit. Nec expiabitur nisi longa vindicta peccatum tuum, & peccatum matris tuæ, & peccatum virorum, qui interfuere consilio ejus nequam. Corpus autem illius in ecclesia sancti *Pauli* apostoli honorifice sepultum est. Cujus post mortem episcopi, abbates, duces & quique nobiliores *Angliæ* in unum congregati pari consensu in dominum & regem sibi *Canutum* elegere, & ad eum in *Suthamtonia* venientes omnemque progeniem Regis *Egelredi* coram illo abnegando repudiantes, pacem cum eo composuere, & fidelitatem illi juravere. Quibus & ille juravit, quod & secundum Deum & secundum seculum fidelis esse vellet eis dominus. At cives *Londonienses* & pars nobilium qui eo tempore consistebant *Lundoniæ*, Clitonem *Eadmundum* unanimi consensu in regem levavere. Qui solii regalis sullimatus culmine intrepidus *Westsaxoniam* adiit sine cunctatione, & ab omni populo magna susceptus gratulatione, suæ ditioni eam subegit citissime. Quibus auditis, multi *Anglorum* populi magna cum festinatione illi se dederunt voluntarie. *Canutus* autem interim cum tota classe circa Rogationes *Lundoniam* devehitur. Quo cum venissent, in australi parte *Tamensis* magnam scrobem foderunt, & naves suas in occidentalem plagam pontis traxerunt. Dein urbem, alta lataque fossa & obsidione cingentes, ingressum & egressum cunctis intercluserunt, ac eam frequenter expugnare moliti sunt. Sed à civibus illius viriliter resistentibus procul à mœnibus repelluntur. Quapropter obsidione ad tempus dimissa, exercitusque parte ad naves custodiendas relicta, *Westsaxoniam* abierunt propere, & regi *Eadmundo Ferreo lateri* spacium congregandi exercitum non dederunt. Quibus tamen ille cum exercitu quem in tantillo spacio congregarat Dei fretus auxilio audacter in *Dorsetania* occurrit, & in loco qui **Peonnum** vocatur juxta **Gillingaham** cum eis congressus vicit, & eos in fugam vertit. Post hæc media æstate transacta, denuo majori quam prius exercitu congregato, fortiter confligere statuit cum *Canuto*. Cui occurrit in *Hwinctia* in loco qui **Scearstan** nominatur. Ubi exercitum pro loco & copiis instruit, optimum quemque in primam aciem subducit, cæterum exercitum in subsidiis locat, unumquemque nominans appellat, hortatur, rogat ut meminerint se pro patria, pro liberis, pro conjugibus atque suis domibus certare, & optimis sermonibus militum animos accendebat. Deinde tubicines canere & cohortes paulatim incedere jubet. Idem facit hostium exercitus. Ubi eo ventum est ubi ab illis prælium committi posset, maximo clamore cum infestis signis occurrunt, lanceis & gladiis pugna geritur, maxima vi certatur. Interea rex *Eadmundus Ferreum latus* in prima acie comminus acriter instabat, omnia providebat, multum ipse pugnabat, sæpe hostem feriebat, strenui militis & boni Imperatoris officia simul exequebatur. Sed quia *Edricus Streone* dux perfidissimus, & *Almarus* dilectus, *Algarusque* filius *Men*, qui ei auxilio esse debuerant cum *Suthamtoniensibus* & *Wiltoniensibus* provincialibus, innumeraque populi multitudine hic in parte *Danorum* fuerant, ejus exercitus nimis laborabat. Attamen primo die belli, Lunæ scilicet die, tam durum tamque cruentum extitit prælium, ut uterque exercitus præ lassitudine diutius non valens pugnare, sole jam deficiente & occidente, ab invicem sit digressus spontanea voluntate. Sed postera die Rex *Danos* protereret omnes, si perfidi ducis *Edrici Streone* non essent insidiæ. Siquidem cum pugna vehemens esset, & *Anglos* fortiores esse cerneret, cujusdam viri regi *Eadmundo* facie capillisque simillimi, *Osmeari* nomine, capite amputato, & in altum levato, exclamat, *Anglos* frustra pugnare, dicens, *Vos Dorsetenses, Domnani, Wiltonienses, amisso capite præcipites fugite. En domini vestri caput* Eadmundi *basilei hic teneo manibus, cedite quamtocius.* Quod ubi *Angli* accepere, magis atrocitate rei quam fide nuncii terrentur. Unde factum est, ut inconstantiores quique paululum à fuga abessent. Sed illico quod rex viveret comperto, animos tollebant, & in *Danos* acrius incedebant, ex illisque multos prostrabant, summis certantes viribus usque ad crepusculum noctis. Qua adveniente, ut pridie sunt digressi spontanee. At ubi plerumque noctis processit, *Canutus* è castris suos abire silentio jussit, & versus *Londoniam* iter arripiens, ad naves repedavit, ac non multo post *Londoniam* reobsedit. Ubi autem dies advenit, & rex *Eadmundus Ferreum latus Danos* fugisse comperit, majorem congregaturus exercitum, in *Westsaxoniam* revertitur. Cujus strenuitatem videns sororius ejus perfidus dux *Edricus*, ut naturalem dominum illum requisivit, & pace cum eo redintegrata se fidelem ei permansurum juravit. Itaque exercitu vice tertia congregato, *Londonienses* cives ab obsidione rex liberavit, *Danos* ad suas naves fugavit, post biduum *Tamensim* in loco qui **Brentford** nominatur transfretavit, cum *Danis* tertio prælium commisit, & fugatis eis victor extitit. Ea vice multi *Anglorum* populi, dum incautius flumen transirent, demerguntur. Exinde rex numerosiorem congregaturus exercitum in *Vexsaxoniam* properat, *Dani* vero *Lundoniam* repetunt, obsidione illam cingunt, & ex omni parte oppugnant, sed Deo juvante nil omnino proficiunt. Ob quam rem cum sua classe recedentes inde, amnem qui **Arenne** dicitur, intrant, & navibus exilientes prædatum in *Merciam* pergunt, obvios quosque cædunt, more solito villas incendunt, prædam agunt, post ad naves redeunt. Pedestres in flumen, quod **Meodewage** nuncupatur, navibus devehuntur; equestres vero vivam prædam per terram minant. Interea rex *Eadmundus Ferreum latus* exercitum fortem de tota *Anglia* quarto congregavit, & in loco ubi prius *Tamensi* fluvio transmeato, in *Cantiam* citius intravit, ac juxta *Ottafordam* cum *Danis* pugnam iniit. At illi non ferentes impetum ejus terga verterunt, & cum suis equis in **Scepege** fugerunt. Ex quibus tamen omnes quos comprehendere potuit, occidit, & ni perfidus dux *Edricus Streone* suis insidiis & insiliis eum apud **Eangelesford** ne suos persequeretur hostes retineret, eo die plena potiretur victoria. Quo in *Westsaxoniam* reverso, *Canutus* suas copias in *Eastsaxoniam* trajecit, & iterum prædandi causa *Merciam* repetiit, & pejora prioribus exercitum facere jussit. Illi autem satis impigre jussa peragunt, & omnibus qui in manus venerant obtruncatis, villis quam plurimis incensis, agris depopulatis, prædæ ubertate ditati ad naves repedant festini. Quos rex *Anglorum Eadmundus Ferreum latus* cum exercitu quem de tota *Anglia* contraxerat insecutus, in monte qui **Assandun**, id est mons asini, nominatur, abeuntes est consecutus. Ibi festine tripli-

An.Dñi triplicibus ſubſidiis aciem inſtruit. Deinde ſingulas turmas circuiens monet atque obteſtatur, uti memores priſtinæ virtutis atque victoriæ, ſeſe regnumque ſuum à *Danorum* avaritia defendant; Cum his certamen fore quos antea vicerunt. Interea *Canutus* paulatim in æquum locum ſuos deducit: at contra rex *Eadmundus* aciem ſicuti inſtruxerat velociter movet, & repente ſigno dato *Danos* invadit. Summa vi utrinque dimicatur. Ex his & illis multi cadunt. Verum perfidus dux *Edricus Streone* videns aciem *Danorum* inclinatam, & *Anglos* habituros victoriam, ut prius *Canuto* promiſerat, cum *Mageſetenſibus* & exercitus parte cui præerat, fugam capeſſit, & dominum ſuum regem *Eadmundum* & *Anglorum* exercitum dolis circumvenit, & *Danis* victoriam ſuis inſidiis dedit. Occiſus eſt in ea pugna *Alfricus* dux, *Godwinus* dux, *Vlfketellus Eaſtanglorum* dux, *Ethelwardus* dux filius ducis *Eaſtanglorum Ethelwini* Dei amici, totuſque fere globus nobilitatis *Anglorum*, qui nullo in bello majus unquam vulnus quam ibi acceperunt. *Eadnothus* quoque *Lindicolienſis* epiſcopus & *Wlſius* abbas qui ad exorandum Deum pro milite bellum agente convenerant, interfecti ſunt. Interjectis poſt hæc paucis diebus, cum rex *Eadmundus Ferreum latus* cum *Canuto* adhuc vellet congredi, perfidus dux *Edricus* & quidam alii id nullo modo ſinebant fieri, ſed illi conſilium dabant, ut pace facta cum *Canuto* regnum divideret. Quorum ſuggeſtionibus licet invitus ad poſtremum cum conſentiret, recurrentibus internuntiis & obſidibus ad invicem datis ambo reges ad locum qui **Deorhirſt** nominatur in unum convenerunt. *Eadmundus* cum ſuis in occidentali ripa *Sabrinæ*, *Canutus* vero in orientali cum ſuis conſedit. Deinde uterque rex in inſulam quæ **Olanege** appellatur & eſt in ipſius fluminis medio ſita, trabariis advehitur. Ubi pace, amicitia, fraternitate & pacto & ſacramentis confirmata, regnum dividitur. Deinde armis mutuatis & veſtibus, tributoque quod claſſicæ manui penderetur ſtatuto, abinvicem diſceſſerunt. *Dani* tamen cum præda quam diripuerant ſuas ad naves redierunt, cum quibus pacem dato precio cives *Londonienſes* fecerunt, & eos ſecum hyemare permiſerunt. Poſt hæc rex *Eadmundus Ferreum latus* circa feſtivitatem ſancti *Andreæ* apoſtoli xv. Indictione deceſſit *Londoniæ*, ſed cum avo ſuo rege pacifico *Eadgaro* ſepultus eſt *Glaſtoniæ*. Cujus poſt mortem Rex *Canutus* omnes epiſcopos & duces necnon & principes cunctoſque optimates gentis *Angliæ Londoniæ* congregari juſſit. Qui cum veniſſent ante eum, quaſi neſciens interrogavit eos ſagaciſſime qui fuerunt teſtes inter eum & *Eadmundum* quando conventionem amicitiæ & diviſionem regni inter ipſos fecerunt, qualiter ipſe & *Eadmundus* de fratribus & filiis ejuſdem inter ſe locuti fuiſſent, utrum fratribus & filiis ejus liceret in regno occidentalium *Saxonum* poſt patrem eorum regnare, ſi *Eadmundus* moreretur vivente illo. At illi cœperunt dicere, ſe proculdubio ſcire, quod rex *Eadmundus* fratribus ſuis nullam portionem regni ſui nec ſe ſpirante neque moriente commendaſſet. Dixeruntque hoc ſe noſſe, *Eadmundum* regem velle *Canutum* adjutorem & protectorem eſſe filiorum ejus donec regnandi ætatem habuiſſent. Verum illi teſtante Deo falſum perhibuerunt teſtimonium, & fraudulenter mentiti ſunt, æſtimantes illum ſibi & mitiorem eſſe propter mendacium eorum, & ſe ab eo precium ſumere magnum. Ex quibus falſis teſtibus quidam non poſt multum tempus ab eodem rege interfecti ſunt. Tunc rex *Canutus* poſt ſupradictam interrogationem conatus eſt à præfatis optimatibus fidelia juramenta recipere. At ipſi juraverunt illi, quod eum regem ſibi eligere vellent, eique libenter obedire, & ſuo exercitui vectigalia dare, & accepto pignore de manu ſua nuda cum juramentis à principibus *Danorum*, fratres & filios *Eadmundi* omnino deſpexerunt, eoſque reges eſſe negaverunt. Unus autem ex ipſis præfatis Clitonibus erat *Edvius* egregius ac reverentiſſimus regis *Eadmundi* germanus, quem ibidem cum conſilio peſſimo exulem eſſe debere conſtituerunt. Et cum audiſſet *Canutus* rex adulationem ſupradictorum & deſpectionem quam fecerunt in *Edvium*, gaudens introivit in cameram ſuam, vocanſque ad ſe perfidum ducem *Edricum*, ſciſcitatur ab eo quomodo decipere valuiſſet *Edvium*, ut mortis ſubiret periculum. Qui reſpondens dixit, ſcire ſe quendam virum nomine *Ethelwardum* qui ſe facilius eum in mortem tradere quiviſſet, cum quo colloquium habere poſſet, illique nimiam mercedem promittere. Cognito autem viri nomine, vocavit eum rex ad ſe, aſtutiſſime dicens. Sic & ſic allocutus eſt me dux *Edricus*, dicens, te poſſe ſeducere *Edvium* Clitonem ut occidatur. Modo acquieſce conſiliis noſtris, & potieris omni honore & dignitate patrum tuorum, & quære mihi caput ejus, & eris mihi carior fratre germano. Ille vero dicebat ſe velle eum quærere ut interficeretur ſi ullo modo valuiſſet. Verumtamen nondum illum necare volebat, ſed propter excuſationem hoc promittebat. Erat enim ille ex nobiliſſimo genere *Anglorum* ortus. An.Dñi

ANno M. xvij. hoc anno rex *Canutus* totius *Angliæ* ſuſcepit imperium, & xix. annis potenter tenuit, idque in quatuor partes diviſit: *Weſtſaxoniam* ſibi, *Eaſtangliam Turkillo* Comiti, *Merciam Edrico* duci, *Northymbriam Irco* Comiti. 1017. Fœdus etiam cum principibus & omni populo ipſe & illi cum ipſo percuſſerunt, & amicitiam firmam inter ſe juramentis ſtabilierunt, omneſque veteres inimicitias poſtponentes ſedaverunt. Deinde conſilio perfidi ducis *Edrici* rex *Canutus* Clitonem *Edvium* regis *Eadmundi* germanum qui rex appellabatur ruſticorum exlegavit. Verum ſequenti tempore cum rege pacificatus eſt *Edvius*. *Edvius* vero Clito deceptus illorum inſidiis quos eatenus amiciſſimos habuit, juſſu & petitione regis *Canuti* eodem anno innocenter occiditur. Dedit etiam conſilium *Edricus*, ut Clitunculos *Eadwardum* & *Eadmundum* regis *Eadmundi* filios necaret. Sed quia magnum dedecus ſibi videbatur ut in *Anglia* perimerentur, parvo elapſo tempore ad regem *Suavorum* occidendos miſit; qui, licet fœdus eſſet inter eos, precibus illius nullatenus acquieſcere voluit, ſed illos ad regem *Ungariorum Salomonem* nomine miſit nutriendos, vitæque reſervandos. Quorum unus ſcilicet *Eadmundus* proceſſu temporis ibidem vitam finivit. *Eadwardus* vero *Agatham* filiam *Germani* Imperatoris *Henrici* in matrimonium accepit, ex qua *Margaretam Scottorum* reginam, & *Chriſtinam* ſanctimonialem virginem & Clitonem *Eadgarum* ſuſcepit. Menſe Julio rex *Canutus* derelictam regis *Egelredi* reginam *Emmam* in conjugium

A.Dñi

gium accepit, ex qua genuit Ardecnutum regem, & filiam Gunildam, quæ nupsit Henrico Romanorum Imperatori, ac in nativitate Domini cum esset Londoniæ, perfidum ducem Edricum in palatio jussit occidere, quia timebat insidiis ab eo aliquando circumveniri, sicut domini sui priores Egelredus & Eadmundus frequenter circumventi sunt; & corpus illius super murum civitatis prohici ac insepultum præcepit dimitti. Cum quo dux Northmannus filius Leofvini ducis, frater scilicet Leofrici Comitis, & Ethelwardus filius Agelmari ducis, & Brihtricus filius Elfegi Domnaniensis satrapæ sine culpa interfecti sunt. Leofricum pro Northmanno suo germano rex constituit ducem, & eum postmodum valde carum habuit.

1018. ANno M. xviij. Hoc anno de tota Anglia lxxij. & de Londonia xv. libræ exercitui Danorum sunt persolutæ. Aldunus episcopus Dunholmensis obiit. Ingens bellum apud Carrum gestum est inter Scottos & Anglos, inter Huctredum filium Waldef Comitem Northymbrorum, et Malcolmum filium Cyneth regem Scottorum. Cum quo fuit in bello Eugenius Calvus rex Lutinensium. Angli & Dani apud Oxenefordam de lege regis Eadgari tenenda concordes sunt effecti.

1019. ANno M. xix. Hoc anno rex Anglorum & Danorum Canutus Danemarchiam adiit, & ibi per totam hiemem mansit.

1020. ANno M.xx. Canutus rex Anglorum Angliam rediit, & in Paschali festivitate apud Cirecestram magnum Concilium habuit. Eadmundus suscepit episcopatum Dunelmensem. Livingus Dorobernia archiepiscopus vita decessit, cui Agelnothus qui Bonus appellabatur nobilis viri Agelmari filius successit. Eodem anno ecclesia quam rex Canutus & Comes Turkillus in monte qui Assandun dicitur construxerant, illis præsentibus à Wlstano Eboracensi archiepiscopo & multis aliis episcopis cum magno honore & gloria dedicata est.

1021. ANno M.xxj. Canutus rex Anglorum & Danorum ante festivitatem sancti Martini Turkillum sæpedictum Comitem cum uxore sua Egitha expulit Anglia. Algarus orientalium Anglorum episcopus obiit, cui Aldwinus successit.

1022. ANno M. xxij. Agelnothus Dorobernia archiepiscopus Romam ivit, quem Benedictus papa magno cum honore suscepit, & pallium illi dedit.

1023. ANno M. xxiij. corpus sancti Elfegi martyris de Londonia Doroberniam est translatum. Wlstanus Eboracensium archiepiscopus Eboraci v. Kal. Junii feria iij. defungitur, sed corpus ejus Heli defertur, & ibi sepelitur. Cui successit Alfricus Wintoniensis præpositus.

1026. ANno M.xxvj. Alfricus Eboracensis archiepiscopus Romam ivit, & à Johanne papa pallium suscepit. Obiit Ricardus secundus dux Normannorum. Cui successit Ricardus iij. qui eodem anno mortuus est: cui Robertus frater ejus successit.

An.Dñi

ANno M. xxvij. cum regi Anglorum & Danorum intimatum fuisset, quod Norregani regem suum Olavum propter ejus simplicitatem & mansuetudinem, æquitatem & religiositatem nimis vilipenderent, multum auri & argenti quibusdam illorum misit, multis rogans petitionibus, ut illo spreto & abjecto deditionem illi facerent, ac illum super se regnare permitterent. Qui cum ea quæ misisset aviditate magna suscepissent, ei remandari jusserunt, ad illum suscipiendum se paratos fore quandocunque vellet venire. 1027.

ANno M.xxviij. Canutus rex Anglorum & Danorum l. navibus magnis Norregam devectus, Olavum regem de illa expulit, sibique eam subjugavit. 1028.

ANno M. xxix. Canutus rex Anglorum, Danorum & Norreganorum ad Angliam rediit, & post festivitatem sancti Martini Danicum Comitem Hacun, qui nobilem matronam Gunildam sororis suæ & Wyrcgeorni regis Winidorum filiam in matrimonium habuit, quasi legationis causa in exilium misit. Timebat enim ab illo vel vita privari, vel regno expelli. 1029.

ANno M. xxx. prædictus Comes Hacun in mari periit. Quidam tamen dicunt, eum fuisse occisum in Orcada insula. Sanctus Olavus, quem Canutus rex expulerat, rex & martyr, Haroldi regis Norreganorum filius, in Norrega injuste perimitur à Norreganis. 1030.

ANno M.xxxj. Canutus rex Anglorum & Danorum & Norreganorum de Danemarchia magno cum honore Romam ivit, & sancto Petro apostolorum principi ingentia dona in auro & argento aliisque rebus preciosis optulit, & à Johanne papa, ut scolam Anglorum ab omni tributo & telone liberaret, impetravit, & in eundo et redeundo largas pauperibus elemosinas erogavit, ac multas per viam clausuras, ubi telon à peregrinis exigebatur, ingenti precio dato dissipavit, vitæque suæ & morum emendationem ante sepulchrum apostolorum Deo devovit. 1031.

ANno M. xxxij. Ecclesia sancti Eadmundi regis & martyris hoc anno dedicata est. In qua rex Canutus monachos posuit ejectis presbyteris. Ignis multis in locis per Angliam desævit. Elfsige Wintoniensis episcopus obiit. Elfwinus presbyter Regis successit. 1032.

ANno M. xxxiij. magnæ religionis & modestiæ vir, Leoffius Hwictiorum episcopus in episcopali villa Kemesa xiv. Kal. Septembris feria iij. obiit, & ut credi fas est ad cœlica regna migravit. Cujus corpus in ecclesia sanctæ Mariæ Wigornæ tumulatur honorifice. In cujus sedem Perscorensis abbas Brithtegus, filius videlicet sororis Wlstani Eboracensis archiepiscopi, levatus est. 1033.

ANno M. xxxiv. Malcolm rex Scottorum obiit, cui Machethad successit. 1034.

Anno

An.Dñi

1035. ANno M.xxxv. *Canutus* rex *Anglorum* ante suum obitum super *Norreganos* *Suanum* filium suum regem constituit. Super *Danos* vero *Hardecnutum* suum et *Emmæ* reginæ filium regem locavit. *Haroldum* vero filium suum ex *Hamtunensi Elgiva* procreatum regem *Anglorum* constituit, & postea hoc anno ij. idus Novembris feria iv. apud *Sceftesbiriam* vita decessit. Sed *Wintoniæ* in veteri monasterio satis honorifice sepelitur. Quo tumulato, regina *Algiva* ibidem resedit. *Haroldus* vero adepta regia dignitate, misit *Wintoniam* constipatores suos celerrime, & gazarum opumque quas rex *Canutus* ei reliquerat majorem melioremque partem ademit illi tyrannice, spoliatamque dimisit ibidem ut cœperat residere, atque consentientibus quamplurimis majoribus natu *Angliæ* quasi justus hæres cœpit regnare, non tamen ita potenter ut *Canutus*, quia justior hæres expectabatur *Hardecnutus*. Unde brevi post tempore regnum sorte dividitur *Angliæ*, et *Haraldo* pars septentrionalis, *Hardecnuto* provenit australis. Obiit *Rodbertus* dux *Normannorum*, cui successit *Willielmus bastard* filius ejus in puerili ætate.

1036. ANno M. xxxvj. innocentes Clitones *Alfredus* et *Eadwardus* *Agelredi* quondam regis *Anglorum* filii, de *Normannia* ubi cum *Ricardo* avunculo suo manserant tempore longo, multis *Normannicis* militibus secum assumptis, in *Angliam* paucis transvecti navibus ad suæ matris colloquium, quæ morabatur *Wintoniæ*, venere. Quod indigne graviterque ferebant potentes nonnulli, quia, licet injustum esset, *Haraldo* multo devotiores extiterunt quam illis, maxime ut fertur Comes *Godwinus*. Hic quidem *Alfredum*, cum versus *Londoniam* ad regis *Haroldi* colloquium, ut mandarat, properaret, retinuit et artam in custodiam posuit. Sociorum vero illius quosdam disturbavit, quosdam catenavit, & postea cæcavit, nonnullos cute capitis abstracta cruciavit, et manibus ac pedibus amputatis multavit, multos etiam vendere jussit, et mortibus variis ac miserabilibus apud *Gildefordam* sexcentos viros occidit. Sed illorum nunc animas in paradiso creditur gaudere cum sanctis, quorum corpora tam crudeliter sine culpa perempta sunt in arvis. Quo audito, regina *Elgiva* filium suum *Eadwardum* qui secum remansit, cum magna festinatione *Normanniam* remisit. Deinde *Godwini* et quorundam aliorum jussione ad insulam Elig Clito *Alfredus* strictissime vinctus ducitur. Sed ut ad terram navis applicuit, in ipsa mox eruti sunt oculi ejus cruentissime, et sic ad monasterium ductus monachis traditur custodiendus. Ubi brevi post tempore de hac migravit luce, et in australi porticu in occidentali parte ecclesiæ corpus ejus sepelitur debito cum honore, anima vero paradisiaca fruitur amœnitate.

1037. ANno M. xxxvij. *Haroldus* rex *Merciorum* et *Northymbrorum* ut per totam regnaret *Angliam* à principibus et omni populo rex eligitur. *Hardecanutus* vero quia in *Danemarcia* moras innexuit, et ad *Angliam* ut rogabatur venire distulit, penitus abicitur. Cujus mater *Algiva* *Anglorum* quondam regina hiemis initio sine misericordia expellitur *Anglia*, quæ rate mox parata in *Flandriam* transvehitur, et à nobili Comite *Baldwino* cum honore suscipitur. Is ut talem virum decuit, quamdiu necessitas poposcerat ei necessaria gratanter ministrare curavit. Eodem anno paulo ante magnæ religionis vir *Avicus Eoveshamnensis* decanus obiit.

1038. ANno M. xxxviij. *Agelnothus Dorubernensis* archiepiscopus iv. Kal. Novembris vita decessit; cujus obitus die viij. *Agelricus Suthsaxoniæ* præsul obiit. Petierat enim à Deo ne post mortem dilectissimi sui patris *Agelnothi* in hac luce diu viveret. Cui *Grimketel* in episcopatum, *Agelnotho* vero regis capellanus *Edsius* in archiepiscopatum successit. Decessit etiam eodem anno *Wigornensis* episcopus *Brihtegus* xiij. Kal. Jan. feria quarta, cui successit *Livingus*.

1039. ANno M. xxxix. Hoc anno hiems extitit durissima. *Brithmarus Licetfeldensis* episcopus obiit, cui *Wlsius* successit. *Hardecanutus* rex *Danorum* *Flandriam* devectus ad matrem suam *Elgivam* venit. Obiit *Haroldus* rex *Anglorum* filius *Canuti* regis.

1040. ANno M. xl. *Haroldus* rex *Anglorum* obiit *Londoniæ* et in *Westmonasterio* sepelitur. Quo sepulto, proceres ferme totius *Angliæ* legatos ad *Hardecanutum Brugæ* ubi cum matre sua morabatur mittentes, et se bene facere putantes, rogaverunt eum ut *Angliam* veniret et sceptra regni susciperet. Qui, lx. navibus paratis et *Danicis* militibus instructis, ante mediam æstatem *Angliam* advehitur, et gaudenter ab omnibus suscipitur, regnique solio mox sullimatur. Sed sui imperii tempore nil egit dignum potestati regiæ. Nam mox ut regnare cœpit, injuriarum quas vel sibi vel suæ genitrici suus antecessor fecerat rex *Haroldus*, (qui frater suus putabatur) non inmemor, *Alfricum Eboracensem* archiepiscopum, *Godwinum* Comitem, *Styr* majorem domus, *Edricum* dispensatorem, *Trouhd* suum carnificem et alios magnæ dignitatis viros, *Londoniam* misit, et ipsius *Haroldi* corpus effodere et in gronnam prohicere jussit. Quo cum projectum fuisset, id extrahere et in flumen *Tamense* mandavit proicere. Brevi autem post tempore à quodam captum est piscatore, et ad *Danos* adlatum sub festinatione, in cimiterio quod habuerunt *Londoniæ* sepultum est ab ipsis cum honore. Quibus actis, octo marcas unicuique suæ classis remigi, & duodecim unicuique gubernatori de tota *Anglia* præcepit dependi, tributum videlicet tam grave ut vix aliquis id posset persolvere. Quapropter omnibus qui prius adventum ejus desiderabant magnopere, factus est exosus summopere. Ad hæc etiam pro nece sui fratris *Alfredi* adversus *Godwinum* Comitem et *Wigornensem* episcopum *Livingum*, accusantibus illos *Alfrico Eboracensi* archiepiscopo et quibusdam aliis, exarsit ira magna. Idcirco episcopatum *Wigornensem Livingo* abstulit, & *Alfrico* dedit. Sed sequenti anno ablatum *Alfrico Livingo* secum pacificato benigne reddidit. *Godwinus* autem regi pro sua amicitia dedit trierem fabrefactam, rostrum deauratum habentem, armamentis optimis instructam, decoris armis electisque octoginta militibus decoratam; quorum unusquisque habebat duas in suis brachiis aureas armillas sedecim uncias pendentes, loricam trilicem, indutam in capite cassidem

A.Dñi dem ex parte deauratam, gladium deauratis capulis renibus accinctum, *Danicam* securim auro argentoque redimitam in sinistro humero pendentem, in manu sinistra clipeum, cujus umbo clavique erant deaurati, in dextra lanceam quæ lingua Anglorum **a Tegar** appellatur. Insuper etiam non sui consilii nec suæ voluntatis fuisse, quod frater ejus cæcatus fuisset, sed dominum suum regem *Haroldum* illum facere quod fecit jussisse, cum totius fere Angliæ principibus & ministris dignioribus, regi juravit.

1041. ANno M. xlj. Hoc anno rex *Anglorum Hardecanutus* suos huscarlas misit per omnes regni sui provincias ad exigendum quod indixerat tributum. Ex quibus duos *Feadar* scilicet & *Turstan Wigornenses* provinciales cum civibus seditione exorta, in cujusdam turris *Wigornensis* monasterii solario (quo celandi causa confugerant) iiij. non. Mai feria ij. peremerunt; unde rex ira commotus, ob ultionem necis illorum *Thuri* mediterraneorum, *Leofricum* Merciorum, *Godwinum* Westsaxonum, *Siwardum* Northymbrorum, *Roni* Magesetensium, & cæteros totius *Angliæ* comites, omnesque ferme suos huscarlas cum magno exercitu, *Alfrico* adhuc *Wigornensem* pontificatum tenente, illo misit, mandans ut omnes viros si possent occiderent, civitatem deprædatam incenderent, totamque provinciam devastarent. Qui die veniente vespere iduum Novembrium & civitatem & provinciam devastare cœperunt, idque per iiij. dies agere non cessavere; sed paucos vel è civibus vel provincialibus ceperunt aut occiderunt, quia præcognito adventu eorum provinciales quoquo locorum fugerant. Civium vero multitudo in quandam modicam insulam in medio *Sabrinæ* fluminis sitam, quæ **Beverege** nuncupatur, confugerant, & munitione facta tam diu se viriliter adversus suos inimicos defenderunt, quoad pace recuperata, libere demum licuerit eis redire. Quinta igitur die, civitate cremata, unusquisque magna cum præda rediit in sua, & regis statim quievit ira. Non multo post *Eadwardus Egelredi* quondam regis *Anglorum* natus, de *Normannia* ubi multis exulabat annis, venit *Angliam*, & à fratre suo *Heardecanuto* rege susceptus honorifice, in curia sua mansit.

1042. ANno M. xlij. Rex *Anglorum Heardecanutus*, dum in convivio in quo *Osgodus Clapa* magnæ vir potentiæ filiam suam *Githam Danico* & præpotenti viro *Tovio*, *Prudan* cognomento, in loco qui dicitur **Lamhithe**, magna cum lætitia tradebat nuptui, lætus, sospes & hylaris cum sponsa prædicta & quibusdam viris bibens staret, repente inter bibendum miserabili casu ad terram corruit, & sic mutus permanens vj. idus Junii feria iij. expiravit, & in *Wintoniam* delatus juxta patrem suum regem *Canutum* est tumulatus. Cujus frater *Eadwardus* annitentibus maxime Comite *Godwino* & *Wigornensi* præsule *Livingo*, *Lundoniæ* levatur in regem. Cujus pater *Egelredus*, cujus pater *Eadgarus*, cujus pater *Eadmundus*, cujus pater *Eadwardus* senior, cujus pater *Elfredus*. *Eadmundus* episcopus obiit. Cui *Edredus* per pecuniam in episcopatum successit, & decimo mense moritur.

1043. ANno M. xliij. *Eadwardus* ab archipræsulibus *Edsio* Dorobernensi & *Alfrico* Eboracensi, aliisque ferme totius *Angliæ* præsulibus, prima die Paschæ, iij. nonas Aprilis unguitur in Regem *Wintoniæ*. Eodem anno xiiij. diebus ante festivitatem sancti An-dreæ apostoli festinato rex cum comitibus *Leofrico*, An.Dñi *Godwino* & *Siwardo* de civitate *Glaworna Wintoniam* venit inproviso. & ut illi consilium ei dederant, suæ genitrici quicquid in auro & argento, gemmis, lapidibus aliisve rebus preciosum habuerat, abstulit, vel quia priusquam rex esset effectus, vel post, minus quam volebat illi dederat, & ei valde dura extiterat. Defuncto Eadmundo *Egelricus* suscepit episcopatum *Dunelmensem*, *Siwardo* amministrante comitatum *Northanhymbrorum*.

ANno M. xliiij. *Alwoldus Londoniensis* præsul, 1044.
qui & ante episcopatum & in episcopatu abbatis jure *Eovesbamnensi* cœnobio præfuit, cum pontificatum amministrare pro sua infirmitate minus sufficeret, *Eovesbammi* residere voluit, sed fratres loci illius ad id omnino consentire noluerunt. Quapropter ablatis ex maxima parte libris & ornamentis quæ ipse eidem contulerat loco, & quibusdam ut fertur quæ alii contulerant, ad monasterium **Ramesege** secessit, & omnia quæ attulit sancto contulit *Benedicto*, ibique resedit, & hoc anno viij. kal. Augusti feria iiij. defungitur, ibidemque sepelitur. In generali Concilio quod eodem tempore celebratum est *Lundoniæ*, religiosus *Eovesbamnensis* monachus *VVlmarus*, qui & *Manni*, ut abbatis jure suo monasterio præesset, eligitur, & iiij. idus Augusti feria vj. ordinatur. Eodem anno nobilis matrona *Gunhilda* regis *VVortgerni* & sororis *Canuti* regis filia, & Comitum *Hacun* & post *Haroldi* morte viduata, cum duobus filiis *Hemmungo* & *Turkillo* expellitur *Anglia*. Quæ *Flandriam* devecta, in loco qui **Brige** dicitur aliquandiu resedit, & sic *Danemarchiam* adiit.

ANno M. xlv. *Brithwoldus VViltoniensis* episcopus obiit, 1045.
cui regis capellanus *Hermannus* de *Lotharingia* oriundus successit. Quo anno rex Anglorum *Eadwardus* ad *Sandicum* portum congregavit classem prævalidam contra *Magnum Norreganorem* regem *Angliam* adire disponentem, sed bellum à *Suano* rege *Danorum* illi illatum iter impedivit.

ANno M. xlvj. *Livingus Hwicciorum*, *Domnaniæ* 1046.
& *Cornubiæ* præsul x. kal. Aprilis die Dominica obiit. Cujus post decessum regis Cancellario *Leofrico* Britannico mox *Cridiatunensis* & *Cornubiensis* datus est præsulatus, & *Aldredus* qui primo monachus *VVintoniensis*, post abbas *Tavistokensis* extitit, *Hwiccciorum* pontificatum suscepit. *Osgodus Clapa* expellitur *Anglia*. *Magnus Norreganorum* rex sancti *Olavi* regis filius fugato rege *Danorum* *Suano*, sibi *Danemarchiam* subjugat.

ANno M. xlvij. nix in occidente tanta cecidit 1047.
ut silvas quoque frangeret. *Alwinus VVintoniensis* episcopus obiit, in cujus sedem *Stigandus* sublimatur. *Suanus* rex *Danorum* suos legatos misit ad *Eadwardum* regem *Anglorum*, & rogavit ut sibi classem mitteret contra regem *Magnum Norreganorum*. Tunc Comes *Godwinus* consilium regi dedit, ut saltem 50. naves militibus instructas ei mitteret: sed quia *Leofrico* Comiti & omni populo id non videbatur consilium, nullum ei mittere voluit. Post hæc *Magnus* rex *Norreganorum* classe multa & valida constipatus, cum *Suano* prælium commisit, & multis milibus utrimque occisis, illum de *Danubia* expulit, & post in illa etiam regnavit, atque tributum

sibi

An.Dñi

sibi non modicum pendere *Danos* coegit, ac non multo post obiit.

1048. ANno M. xlviij. *Suanus Danubiam* recepit & *Haroldus Harvager Siwardi* regis *Norreganorum* filius, & ex parte matris frater sancti *Olavi*, patruus scilicet *Magni* regis *Norregam* repetiit, brevique post tempore suos nuncios ad regem *Eadwardum* misit, & pacem amicitiamque illi optulit & recepit. Terræmotus kal. Mai die Dominica extitit magnus *VVigornæ*, *Wic*, *Deorbeiæ*, & multis aliis locis. Mortalitas hominum & animalium multas occupavit Angliæ provincias, & ignis aerius, vulgo dictus silvaticus, in *Derbernensi* provincia & quibusdam aliis provinciis villas & segetes multas ustulavit.

1049. ANno M. xlix. *Leo* papa 145. Iste est *Leo* ille qui novum cantum de sancto *Gregorio* papa fecit. *Henricus* imperator innumerabilem congregavit exercitum contra *Flandrensium* Comitem *Baldwinum*, maxime eo quod apud *Neomagum* suum palatium combussisset atque fregisset pulcherrimum. In qua expeditione fuit *Leo* papa, & de multis terris nobiles, & magnifici viri quam plurimi. *Suanus* etiam rex *Danorum* ut Imperator illi mandarat, cum sua classe ibi aderat, & ea vice fidelitatem Imperatori juravit. Misit quoque ad regem *Anglorum Eadwardum*, & rogavit illum, ne *Baldwinum* permitteret effugere si vellet ad mare fugere. Iccirco cum magna classe rex *Sandicum* portum adiit, & ibi tamdiu mansit quoad Imperator de *Baldewino* omnia quæ voluit habuisset. Interea *Suanus* comes *Godwini* Comitis & *Gythæ* filius, qui relicta prius *Anglia*, eo quod *Eggivam Leonensis* monasterii abbatissam quam corruperat in matrimonium habere non licuerit, *Danemarchiam* adierat, navibus octo rediit, dicens cum simulatione se cum rege fideliter amodo remansurum. Cui *Beorn* comes filius avunculi sui *Danici* comitis *Ulfi* filii *Spraclingi* filii *Ursi* ac frater Suani Danorum regis promisit, se à rege impetraturum ut suus ei comitatus redderetur. Pacificato itaque cum Imperatore *Baldwino* Comite, comites *Godwinus* & *Beorn* xlij. navibus *Pevenesea* regis licentia sunt devecti. Reliquam vero classis partem domum redire jussit, paucis secum navibus ibi retentis. Cui cum nunciatum fuisset quod *Osgodus Clapa* cum xxix. navibus in *Ulpe* jaceret, de navibus quas remisit quot potuit revocavit. *Osgodus* autem uxore sua quam apud *Bricge* commiserat recepta, vi. navibus *Danemarchiam* rediit. Aliæ vero *Eastsaxoniam* adeuntes, præda circa promontorium *Eadulfi* rapta non modica redibant: verum eas in redeundo sæva corripuit tempestas, omnésque summersit, exceptis duabus quæ in transmarinis partibus captæ sunt, occisis omnibus qui in illis erant. Dum hæc agebantur, *Suanus* comes *Pevenesea* venit, & consobrinum suum *Beorn* Comitem cum dolo rogavit, ut ad *Sandicum* portum secum iret, & ut illi promiserat eum cum rege pacificaret. Qui confisus in consanguinitate, tribus tantum sociis assumptis cum illo proficisci cœpit. At ille ad **Bosanham** ubi naves ejus erant eum duxit, & in navim introductum duris mox loris vinciri jussit, ac secum tamdiu habuit donec ad hostium *Derte* veniret. Ubi illo occiso & in altam fossam projecto terraque obruto dimiserunt illum; sex naves, quarum duas paulo post ceperunt *Heastingenses*, & occisis qui fuerunt in eis naves ad **Sandwick** conducentes regi optulerunt. *Suanus* vero ad *Flandriam* duabus fugiens navibus ibi mansit quoad *Wigornensis* episcopus *Aldredus* illum reduxit & cum rege pacificavit. Eodem anno sanctus *Leo* papa rogatu eximiæ religionis abbatis *Hermari* in *Franciam* venit, habens in comitatu suo præfectum & digniores quosque Romuleæ urbis, & sancti *Remigii Francorum* apostoli monasterium *Remis* constitutum maximo cum honore dedicavit, & postmodum in ipsa urbe magnam synodum archiepiscoporum, episcoporum & abbatum sex diebus celebravit. In qua fuit *Aldwinus Ramesigensis* abbas & abbas monasterii sancti *Augustini* à rege Anglorum *Eadwardo* illo directi.

An.Dñi

1050. ANno M. l. rex *Scotiæ Machethad Romæ* argentum spargendo distribuit. *Edsius Dorcbernensis* archiepiscopus obiit, cui *Rodbertus Londoniensis* episcopus genere *Normannus* successit. *Hermannus Wiltoniensis* episcopus & *Aldredus Wigornensis* episcopus *Romam* iverunt.

1051. ANno M. li. *Elfricus Eboracensis* archiepiscopus **Suthwelle** defunctus, in monasterio **Burh** sepelitur. Cui regis capellanus *Kinsius* successit. Rex *Eadwardus* absolvit Anglos à gravi vectigali scilicet lxxx. librarum xxxviij. anno ex quo pater suus rex *Egelredus* primitus id *Danicis* solidariis solvi mandavit. Post hæc mense Septembri *Bononiensis* Comes *Eustacius* senior qui sororem *Eadwardi* regis *Godam* nomine in conjugium habuerat, paucis *Doruverniam* applicuit navibus. In qua milites ejus cum stolide & insipienter sibi hospitia quærerent, unum è civibus peremerunt. Quod videns ejus concivis ulciscitur illum occiso milite uno. Ob quam causam Comes & sui nimis irati, viros & mulieres quam plures armis interfecerunt, pueros & infantes suorum pedibus equorum contriverunt. Sed ubi cives ad obsistendum concurrere viderunt, turpem fugam ineuntes vix evaserunt, septem ex sociis illorum peremptis, & ad regem *Eadwardum* qui tunc temporis *Glawornæ* morabatur, fugerunt. Talia geri in suo comitatu comes *Godwinus* graviter ferens, nimiaque commotus ira, de toto suo comitatu, scilicet de *Cantia*, *Suthsaxonia* & *VVestsaxonia*, & filius ejus primogenitus *Suanus* de suo, id est de *Oxenefordensi*, *Glavornensi*, *Herefordensi*, *Summerseatunensi*, *Bearrucscirensi* provinciis, alterque filius ejus *Haroldus* de suo comitatu, videlicet de *Eastsaxonia*, *Eastanglia*, *Huntendunensi* & *Grantebrigensi* provinciis innumerum congregaverunt exercitum. Quod regem *Eadwardum* non latuit. Iccirco nunciis ad *Leofricum Mercensium* & *Siwardum Northymbrorum* Comites festinato missis, rogavit ut ad se in magno periculo constitutum cum omnibus quos habere poterant venire accelerarent. Illi autem primo cum paucis venerunt. Sed ubi cognoverunt quomodo se habuit res, per suos comitatus celeres miserunt veredarios, & magnum congregaverunt exercitum. Similiter & *Rodulphus* Comes *Godæ* sororis *Eadwardi* regis filius de suo comitatu quot potuit congregavit. Interea *Godwinus* & filii ejus cum suis exercitibus post nativitatem sanctæ *Mariæ* in *Glawornensem* provinciam venientes in loco qui dicitur **Langetreo** castra metati sunt, & legatis *Glawornam* ad regem directis Comitem *Eustachium* & socios ejus, insuper & *Normannos* & *Bononienses* qui castellum in *Doruberniæ* dominio tenuerunt, sub denunciatione belli reposcebant.

An. Dñi

reposcebant. Ob id autem ad tempus rex perterritus & in angore magno constitutus, quid ageret ignorabat penitus: sed ubi exercitum Comitum *Leofrici*, *Siwardi* & *Rodulfi* adventare comperit, se nullatenus *Eustachium* aliosque requisitos traditurum constanter respondit. Quo audito, vacui redeunt legati. Quibus abeuntibus, exercitus *Glawornam* intravit, ita inflammatus & concordi animo ad pugnam paratus, ut statim si rex permitteret, cum exercitu *Godwini* pugnam inire vellet: at quia de tota *Anglia* quique meliores in sua & illorum parte erant coadunati, Comiti *Leofrico* & quibusdam aliis magnum videbatur insilium, ut ipsi cum suis compatriotis bellum inirent, sed obsidibus ad invicem datis, rex & *Godwinus* die constituto ad placitandum *Londoniæ* convenirent. Probato consilio & nunciis intercurrentibus, obsidibus datis & acceptis, dux in *Vexsaxoniam* rediit. Rex vero de tota *Mercia* & *Northymbria* copiosiorem exercitum congregavit, & secum *Londoniam* duxit. *Godwinus* autem & filii ejus ad **Suthweorce** venere cum magna *Vestsaxonum* multitudine: sed quia suus ab eo paulatim defluxerat exercitus, placitum inire cum Rege non audebat, verum nocte superveniente fugam iniit. Quare mane facto, rex in suo concilio & omnis exercitus unanimi consensu illum & quinque filios ejus exules fore decreverunt. Qui mox cum conjuge sua *Gytha* & *Tosti* cum uxore sua *Juditha*, filia videlicet *Baldwini Flandrensium* Comitis, ac duo alii ejus filii *Suanus* & *Gyrth*, ad **Thorneye** ubi navis ejus parata fuerat venerunt. In qua tantum auri & argenti aliarumque rerum pretiosarum quam illa portare potuit festinanter imponentes, eamque citatim conscendentes, ad *Flandrensium* Comitem *Baldwinum* cursum direxerunt. Porro *Haroldus* & *Leofwinus* filii ejus *Brycstowam* adeuntes, navem quam frater illorum *Suanus* sibi paraverat, conscenderunt, & in *Hiberniam* transvecti sunt. Reginam vero *Eadgitham* rex propter iram quam adversus patrem suum *Godwinum* habuerat, repudiavit, & cum una pedissequa ad *VVarewellam* eam sine honore misit, & abbatissæ custodiendam commendavit. His gestis, *Normannicus* Comes *VVillielmus* cum multitudine *Normannorum Angliam* venit. Quem rex & socios ejus honorifice suscepit, & magnis multisque donatum muneribus ad *Normanniam* remisit.

1052. ANno M. lij. *Elgiva* Emma conjux regum *Egelredi* et *Kanuti* ij. non. Marcii *Wintoniæ* obiit, & ibi sepulta est. Eodem anno *VValensium* rex *Gryffinus* magnam partem *Herefordensis* provinciæ depopulatus est. Contra quem provinciales illi et de castello quamplures *Normanni* ascenderunt. Sed multis ex illis occisis, ille victoriam habuit, et secum prædam magnam abduxit. Hæc pugna facta est eodem die quo ante tredecim annos fratrem Comitis *Leofrici Edwinum VValenses* per insidias interfecerunt. Parvo post hæc tempore *Haroldus* Comes et frater ejus *Leofwinus* de *Hybernia* redeuntes, et hostium *Sabrinæ* navibus multis intrantes, in confinio *Summersetaniæ* et *Dorsetaniæ* applicuerunt, et illis in partibus villas ac agros deprædati sunt multos. Adversus quos et de *Domnania* et *Summerseatania* quamplures congregati ascenderunt: sed eos vicit *Haroldus*, cæsis ex illis plusquam xxx. nobilibus ministris cum aliis multis. Deinde ad naves cum præda rediit, et mox **Penwithsteort** circumnavigavit. Tunc rex *Eadwardus* xl. naves alimentis electisque militibus instructas ad *Sandicum* portum festinato misit, et eos adventum *Godwini* Comitis operiri et observare jussit; sed tamen ignorantibus omnibus ille cum paucis navibus reversus in *Cantia* applicuit, et missis latenter nunciis primitus *Cantuarienses*, deinde *Suthsaxones*, *Eastsaxones*, *Sutheregienses* et omnes buthsecarlas de *Heastinga* et ubicumque circa ripas maris aliosque nonnullos in adjutorium sibi allexit. Hii omnes uno ore aut vivere aut mori se paratos fore sibi promiserunt. Quod ubi regiæ classi quæ ad *Sandicum* portum jacebat innotuit, illum insequuntur. Verum ipse fugiens evasit, et quo in loco potuit se occultavit. Illi vero ad *Sandicum* portum sunt revecti, et inde *Londoniam* sunt reversi. Hoc cognito, Comes *Godwinus* ad *Vectam* insulam revehitur, et circa ripas maris tam diu vagabatur, donec ad illum filii ejus *Haroldus* et *Leofwinus* sua cum classe venirent. Sed ex quo in unum convenerant, à deprædatione et populatione desistebant, victum tamen exercitui suo cum res exposceret sumebant. Circa ripas autem maris et ubicumque locorum omnes quos poterant sibi in adjutorium allicientes, et buthsecarlas omnes quos obvios invenerant secum legentes, versus *Sandicum* portum cursum direxerunt. Quo cum venissent, Regi *Eadwardo* tunc temporis *Lundoniæ* demoranti, illorum adventus nunciatur. Qui nunciis propere missis omnibus qui à se non defecerant mandavit, ut in adjutorium sui venire maturarent, at illi nimis tardantes, ad tempus non venerunt. Interea cum sua classe *Godwinus* Comes adversus cursum *Tamensis* devectus, die exaltationis sanctæ crucis feria ij. ad **Suthweorce** venit, et ibi tam diu expectavit quoad maris accessus veniret. Interim quosdam per internuncios cives *Londonienses* quos variis pollicitationibus prius illexerat convenit, & ut omnes fere quæ volebat omnino vellent facere, effecit. Inde rebus omnibus dispositis & ordinatis, reumate adveniente, festinanter anchoras sustulerunt, ac nullo in ponte obsistente per australem fluminis crepidinem sursum navigaverunt. Venit & pedestris exercitus, ac se per oram fluvii ordinatim disponens spissam terribilemque fecit testudinem. Deinde classem versus aquilonalem ripam vertit, quasi regis classem circumdare vellet. Habebat enim & rex classem ac numerosum pedestrem exercitum, sed quia ibi & cum rege & cum *Godwino* erant perpauci qui fortitudinis aliquid haberent, nisi tantum *Angli*, pugnare adversus suos propinquos & compatriotas pene omnes abhorrebant. Unde quique sapientiores ex utraque parte inter regem & ducem pacem redintegrantes exercitum ab armis discedere jusserunt. Mane autem facto, concilium rex habuit, pristinumque honorem pleniter reddidit *Godwino* & uxori suæ filiisque omnibus excepto *Suano*. Ille enim ductus pœnitentia, eo quod ut prælibavimus consobrinum suum *Beorn* occiderat, de Flandria nudis pedibus *Jerusalem* jam adierat; indeque rediens invalitudine ex nimio frigore contracta, mortuus est in *Licia*. Filiam quoque ducis *Edgitham* reginam digniter rex recepit, ac pristinæ dignitati restituit. Facta igitur concordia paceque firmata, omni populo rectam legem promiserunt, & omnes *Normannos* qui leges iniquas adinvenerant & injusta judicia judicaverant multaque regi insilia adversus *Anglos* dederant, exlegaverunt. Paucos tamen, scilicet *Rodbertum* diaconem,

& generum ejus *Ricardum* filium *Scrob*, *Alveredum* regis stratorem, *Anfridum* cognomento *Ceokesfot*, & quosdam alios quos plus cæteris rex dilexerat, eique & omni populo fideles exstiterant, in *Anglia* remanere permiserunt. Porro *Rodbertus Dornberniæ* archiepiscopus, & *Lundoniæ* præsul *Willielmus*, & *Ulf Lincolniensis* antistes cum suis *Normannis* vix evadentes mare transierunt. Sed *Willielmus* propter suam bonitatem parvo post tempore revocatus in suum episcopatum recipitur. *Osbernus* vero cognomento *Pentecoste* & socius ejus *Hugo* sua reddiderunt castella, & Comitis *Leofrici* licentia per suum comitatum *Scotiam* adeuntes, à rege *Scottorum Macbeotha* suscepti sunt. Eodem anno in nocte festivitatis sancti *Thomæ* apostoli tantus tamque vehemens extitit ventus, ut multas ecclesias domusque dirueret, & innumerabiles arbores frangeret vel radicitus erueret.

1053. ANno M. liij. *Grifini* regis australium *Walensium* frater *Res* nomine, propter frequentes prædas quas egit, in loco qui **Bulendun** dicitur jussu Regis *Eadwardi* occiditur, & *Glawornam* caput ejus ad regem in vigilia Epiphaniæ domini est allatum. Eodem anno dum secunda Paschalis festivitatis celebraretur feria *Wintoniæ*, *Godwino* Comiti solito regi ad mensam assidenti, suprema evenit calamitas. Gravi etenim morbo ex improviso percussus mutus in ipsa sede declinavit. Quod filii ejus, Comes *Haroldus*, *Tosti* & *Gyrth*, videntes, illum in regis cameram portabant, sperantes eum post modicum de infirmitate convalescere: sed ille expers virium quinta post hæc feria vita decessit xvij. kal. Mai, & in veteri monasterio sepultus est. Cujus ducatum suscepit *Haroldus* filius ejus, & ejus Comitatus datus est *Algaro Leofrici* Comitis filio.

1054. ANno M. liij. strenuus dux *Northymbrorum Siwardus* jussu regis *Eadwardi* et equestri exercitu et classe valida *Scottiam* adiit, et cum rege Scottorum *Macbeotha* prælium commisit, ac multis militibus *Scottorum* et *Normannis* omnibus quorum supra mentionem fecimus occisis, illum fugavit, et *Malcolmum* regis *Cumbrorum* filium ut rex jusserat regem constituit. In eo tamen prælio suus filius et multi *Anglorum* et *Danorum* ceciderunt. Mortuo *Godwino Wincelcumbensi* abbate *Aldredus Wigornensis* episcopus in festivitate sancti *Kenelmi Godricum Godmanni* regis capellani filium loco ejus abbatem constituit. Deinde magnis cum exenniis idem episcopus regis fungitur legatione ad Imperatorem. A quo simul et *Hermanno Coloniensi* archipræsule, magno susceptus honore, ibidem per annum integrum mansit, et regis ex parte Imperatori suggessit, ut legatis *Ungariam* missis inde fratruelem suum *Eadwardum*, regis videlicet *Eadmundi Ferrei lateris* filium, reduceret, *Angliamque* venire faceret.

1055. ANno M. lv. *Siwardus* dux *Northymbrorum Eboraci* decessit, et in monasterio **Galmanho** quod ipse construxerat sepultus est. Cujus ducatus *Tostio Haroldi* ducis germano datus est. Non multo post rex *Eadwardus* habito *Lundoniæ* concilio *Algarum* Comitem filium *Leofrici* Comitis sine culpa exlegavit. Qui mox *Hiberniam* petiit et xviij. piraticis navibus acquisitis, rediit et *Griffinum* regem *Walensium* adiit, eumque petivit, ut contra regem *Eadwardum* sibi esset in auxilium. Ille statim de toto regno suo copiosum exercitum congregans, *Algaro* præcepit, ut loco constituto sibi et exercitui cum suis copiis occurreret. Quibus in unum convenientibus, fines *Anglorum* depopulaturi *Herefordensem* provinciam intraverunt. Contra quos timidus dux *Radulphus* regis *Eadwardi* sororis filius, exercitum congregans, et duobus miliariis à civitate *Herefordæ* ix. kal. Novembris illis occurrens, *Anglos* contra morem in equis pugnare jussit. Sed cum prælium essent commissuri, Comes cum suis *Francis* et *Normannis* fugam primitus capessit; quod videntes *Angli*, ducem suum fugiendo sequuntur. Quos adversarii fere omnes insecuti CCCC. vel quingentos viros ex eis peremerunt, multosque vulneraverunt. Deinde victoria potiti, rex *Griffinus* & Comes *Algarus Herefordam* intraverunt, & vij. canonicis qui valvas principalis basilicæ defenderant occisis, ac monasterio quod verus Christicola antistes *Ethelstanus* construxerat cum omnibus ornamentis & reliquiis sancti *Agelberti* regis & martyris aliorumque sanctorum combusto, & nonnullis è civibus necatis, multisque captivatis, civitate etiam spoliata & cremata prædæ ubertate ditati redierunt. Quod ubi regi innotuit, de tota mox *Anglia* exercitum congregari jussit. Cui *Glawornæ* congregato, strenuum ducem *Haroldum* præfecit. Qui devote jussis obtemperans, *Griffinum* & *Algarum* impigre insequitur, ac fines *Walanorum* audacter ingressus, ultra **Straddale** castra metatus est. Sed illi quia virum bellicosum & fortem ipsum sciebant, cum eo committere bellum non audentes in *Suthwaliam* fugerunt. Quo comperto, majorem exercitus partem ibi dimisit, mandans eis, ut suis adversariis si res exposceret viriliter resisterent. Cum cætera vero multitudine *Herefordam* rediens vallo lato & alto illam cinxit, portis & seris munivit. Interea legatis intercurrentibus *Griffinus* & *Algarus* & *Haroldus* & qui cum illis fuerant, in loco qui **Byligesleage** dicitur convenerunt, & pace data & accepta firmam amicitiam inter se pacti sunt. Quibus patratis, classis *Algari* Comitis *Legaceastram* devecta, stipendium quod eis promiserat expectavit. Ipse vero ad Regem venit, & ab eo suum comitatum recepit. Eo tempore religiosus vir *Tremerin Walonicus* antistes decessit. Hic multo tempore vicarius *Ethelstani Herefordensis* præsulis extitit, postquam ipse ministerium episcopale per se implere nequivit. Erat enim per annos xiij. oculorum lumine privatus. *Hermannus Wiltoniæ* provinciæ præsul offensus quia ei sedem episcopalem transferre de villa quæ **Reamnesbyrig** dicitur ad abbatiam *Mealmesbiriensem* rex nollet concedere, episcopatum dimisit, marique transfretato apud sanctum *Bertinum* monachicum habitum suscepit, ibique in ipso monasterio tribus annis mansit.

ANno M. lvj. obiit *Henricus Romanorum* Imperator, cui successit *Henricus* filius ejus. Magnæ vir sanctitatis *Herefordensis* episcopus, *Ethelstanus* iiij. Idus Febr. in episcopali villa quæ **Bosanbyrig** vocatur decessit. Cujus corpus *Herefordam* delatum, in ecclesia quam ipse à fundamentis construxerat est tumulatum. Cui *Leofgarius* ducis *Haroldi* capellanus successit. Qui eodem anno xvj. Kal. Julii à *Griffino Walanorum* rege in loco qui **Glastbyrig** vocatur cum clericis suis & vicecomite *Agelnotho* & multis aliis occisus est. Mansit 1056.
autem

Dñi autem in epiſcopatu xj. ſeptimanis & quatuor diebus. Quo perempto, *Aldredo Wigornenſi* præſuli donec antiſtes conſtitueretur, commiſſus eſt epiſcopatus *Herefordenſis*. Poſt hæc idem epiſcopus & Comites *Leofricus* ac *Haroldus* cum rege *Eadwardo Walanorum* regem *Griffinum* pacificaverunt. Eccleſiarum amator, pauperum recreator, viduarum & pupillorum defenſor, oppreſſorum ſubventor, virginitatis cuſtos Comes *Agelwinus* ab *Aldredo Wigornenſi* epiſcopo ante ſuum obitum monachizatus ij. Kal. Septembris apud **Deorhyrſte** deceſſit, ſed in monaſterio *Percorenſi* honorifice ſepultus quieſcit. *Dunholmenſis* epiſcopus *Agelricus* epiſcopatu ſponte relicto, ad monaſterium ſuum quod dicitur **Burh**, ubi nutritus & monachus eſt factus, receſſit, ibique annis xij. deguit. Cui ejuſdem monaſterii monachus frater ipſius *Agelwinus* in epiſcopatum ſucceſſit.

057. ANno M.lvij. Clito *Eadwardus* regis *Eadmundi ferrei lateris* filius, ut ei mandarat ſuus patruus rex *Eadwardus*, de *Ungaria* quo multo anno ut prædiximus in exilium miſſus fuerat, *Angliam* venit. Decreverat enim rex illum poſt ſe regni hæredem conſtituere. Sed ex quo venit, parvo poſt tempore vita deceſſit *Londoniæ*. Excellentis vir memoriæ, laudabilis Comes *Leofricus* ducis *Leoffini* filius, in propria villa quæ **Bromleage** dicitur ij. Kal. Septembris in bona ſenectute deceſſit, & *Covantreo* ſepultus eſt honorifice. Quod monaſterium inter cætera bona quæ in ſua vita geſſit opera, ipſe & uxor ejus Dei cultrix ſanctæque *Mariæ* ſemper virginis amatrix devota nobilis Comitiſſa *Godiva* de ſuo patrimonio à fundamentis conſtruxerunt, & id terris ſufficienter locupletaverunt, ornamentis variis adeo ditaverunt, ut in *Anglia* tanta copia auri & argenti, gemmarum lapidumque pretioſorum in nullo inveniretur monaſterio, quanta tunc temporis habebatur in illo. *Leonenſe* etiam & *Wanlocenſe* cœnobium, ſanctique *Johannis Baptiſtæ*, ac ſanctæ *Wereburgæ* virginis monaſteria in **Leogeceaſtre** ſita, & eccleſiam quam *Lincolnienſis* præſul *Eadnothus* in loco famoſo qui ſanctæ *Mariæ* **Stou** Anglice, Latine vero ſanctæ *Mariæ* locus appellatur, conſtruxit, pretioſis ditaverunt ornamentis. *Wigornenſe* quoque monaſterium terris, & *Eoveſhamnenſe* ædificiis, ornamentis variis terriſque locupletaverunt. Hujus itaque Comitis ſapientia quamdiu vixit, regibus omnique *Anglorum* populo multum profecit. Cujus ducatum filius ſuus *Algarus* ſuſcepit. *Heca* præſul auſtralium *Saxonum* obiit: pro quo *Agelricus* monachus eccleſiæ *Chriſti Cantuarienſis* eligitur.

058. ANno M. lviij. *Algarus* Comes *Merciorum* à rege *Eadwardo* ſecundo exlegatus eſt, ſed regis *Walanorum Griffini* juvamine & *Norreganicæ* claſſis amminiculo quæ ad illum venerat ex improviſo, cito per vim ſuum comitatum recuperavit. *Aldredus Wigornenſis* epiſcopus eccleſiam quam in civitate *Glaworna* à fundamentis conſtruxit, in honore principis Apoſtolorum *Petri* honorifice dedicavit, & poſtea regis licentia *Wlſtanum Wigornenſem* monachum à ſe ordinatum abbatem conſtituit ibidem. Deinde præſulatu *Wiltonienſis* eccleſiæ qui ſibi ad regendum commiſſus fuerat dimiſſo, & *Hermanno* cujus ſupra meminimus reddito, mare tranſiit, & per *Pannoniam* quæ nunc *Ungaria* dicitur profectus eſt *Hieroſolimam*; quod nullus archiepiſcoporum vel epiſcoporum *Angliæ* eatenus dinoſcitur feciſſe. An. Dñi

ANno M. lix. *Nicolaus* civitatis *Florentinæ* epiſcopus papa eligitur, & *Benedictus* ejicitur. 1059. *Kinſi Eboracenſis* archiepiſcopus, & *Egelwinus Dunelmenſis* epiſcopus, & *Toſti* Comes *Eboraci* deduxerunt regem *Malcolmum* ad regem *Eadwardum*.

ANno M. lx. *Henricus* rex *Francorum* obiit, 1060. cui filius ejus primogenitus *Philippus* ſucceſſit. *Wyllenſis* epiſcopus *Duduc* obiit, cui ſucceſſit *Giſa* regis capellanus, ambo de *Lotharingia* oriundi. *Eboracenſium* archiepiſcopus *Kinſius* xj. Kal. Januarii *Eboraci* obiit, cujus corpus ad monaſterium quod **Burh** dicitur delatum honorifice eſt tumulatum. Pro quo *Wigornenſis* epiſcopus *Aldredus* ad archiepiſcopatum in nativitate Domini eligitur, & *Herefordenſis* præſulatus qui ei propter ſuam induſtriam fuerat commiſſus, capellano *Egithæ* reginæ *VValtero Lotharingo* eſt datus.

ANno M. lxj. *Aldredus Eboracenſis* archiepi- 1061. ſcopus cum *Toſtio* Comite *Romam* ivit, & à *Nicolao* papa pallium ſuſcepit. Interim rex *Scotorum Malcolmus* ſui conjurati fratris, ſcilicet Comitis *Toſtii* comitatum ferociter depopulatus eſt, violata pace ſancti *Cuthberti* in *Lindisfarnenſi* inſula. Eodem anno *Nicolaus* papa obiit, *Alexander* papa 149. ſucceſſit.

ANno M. lxij. *VVlſtanus* vir venerandus, pon- 1062. tifex *VVigornenſi* eccleſiæ præficitur. Hic Deo amabilis regione *Merciorum* in provincia *VVarevicenſi* parentibus religioſis oriundus, patre videlicet *Eaſtano*, matre vero *VVlfgeova* nomine, in nobili autem monaſterio quod **Burh** nominatur, literis & eccleſiaſticis officiis optime extitit imbutus. Qui ambo, ſcilicet parentes ejus, in tantum religioni ſtudebant, ut longe ante finem vitæ caſtitatem profeſſi, ſe abinvicem ſeparantes, ſub ſanctæ converſationis habitu vitam conſummare gauderent. Quorum exemplo ipſe adoleſcens incitatus, matre id maxime perſuadente, ſeculum reliquit, atque in eodem *VVigornenſi* monaſterio, quo & ante pater Deo ſervierat, monachicum habitum & ordinem à venerabili *Brihtego* ejus eccleſiæ epiſcopo ſuſcepit, à quo etiam in gradum tam diaconatus quam presbyteratus ordinatus eſt; ſtatimque in ipſo initio arduam & omni religioſitate plenam vitam arripiens, in vigiliis, jejuniis, orationibus, omnique virtutum genere ſubito admirandus apparuit. Hinc ob morum diſciplinam primo magiſter & cuſtos infantium aliquandiu conſtituitur. Deinde ob ſollertiam eccleſiaſtici officii cantor ſimul & theſaurarius eccleſiæ ex præcepto ſeniorum efficitur. Nactus vero occaſionem liberius Deo ſerviendi ex commiſſa ſibi cuſtodia eccleſiæ, totum ſe contemplativæ vitæ dedit, die noctuque in ea aut orationi, aut divinæ lectioni inſiſtens, bidui triduique jejunio aſſidue corpus macerans, ſacris vigiliis in tantum deditus, ut non modo diem & noctem, ſed & aliquando (quod à nobis vix crederetur ſi non ab ipſius ore hoc audiſſemus,) iiij. dies cum noctibus abſque ſompno tranſigens, fere exſiccato cerebro,

An.Dñi periculum incurreret, nisi sopore prælibato naturæ satisfacere maturaret. Denique & cum vi naturæ dormire compelleretur, non lecto aut lectisterniis membra ad soporem fovebat, sed super aliquod scamnum ecclesiæ libro in quo orabat sive legebat caput sustentans paulisper se reclinabat. Post aliquod autem tempus defuncto *Agelwino* Priore monasterii, ipse vir reverendus Prior & pater congregationis ab *Aldredo* episcopo ponitur. Quod officium valde laudabiliter adimplens, prioris conversationis austeritatem minime reliquit; imo ut cæteris exemplum bene vivendi daret, multipliciter adauxit. Deinde post aliquot annorum curricula electo ad archiepiscopatum *Eboracensis* ecclesiæ ipso *Aldredo VVigornensis* ecclesiæ episcopo, fit unanimis consensio tam cleri quam etiam totius plebis in ejus electione, rege videlicet *Eadwardo* annuente ut quem sibi vellent præsulem eligerent. Contigit namque eo tempore & legatos sedis Apostolicæ ejus electioni interesse, *Armenfredum* scilicet *Sedunensem* episcopum, & alium qui à domno Papa *Alexandro* pro responsis ecclesiasticis ad regem *Anglorum Eadwardum* missi regio præcepto *VVigornæ* per totam fere quadragesimam degebant, expectantes responsum suæ legationis usque ad curiam regalem proximi Paschæ. Hii videntes dum ibi morabantur ejus laudabilem conversationem, in ejus electione non tantum consentiebant, imo tam clerum quam populum maxime ad hoc instigabant, suaque auctoritate ejus electionem firmabant. Illo vero obstinatissime renuente, seque indignum acclamante, & cum sacramento etiam affirmante, se multo libentius decollationi quam tam altæ ordinationi succumbere velle; cum sæpe & frequenter à pluribus viris religiosis & venerabilibus personis super his circumventus ad consentiendum minime persuaderi posset, tandem à viro Dei *Vulsio* incluso, qui tunc plus xl. annis solitariam vitam egisse noscebatur, acriter pro inobedientia & obstinacia correptus, divino etiam miraculo territus, consentire cum maximo cordis dolore compulsus est, atque die decollationis sancti *Johannis Baptistæ* electione canonice confirmata & episcopatu suscepto, Dominico die quo nativitas sanctæ *Mariæ* ab ecclesia celebrabatur, consecratus, vita & virtutibus clarus, *VVigornensis* ecclesiæ præsul effulsit. Consecratus est igitur episcopus ab *Aldredo Eboracensium* archiepiscopo, eo quod *Stigando Doroberniæ* archiepiscopo officium episcopale tunc à domno Apostolico interdictum erat, quia *Roberto* archiepiscopo vivente archiepiscopatum suscipere præsumpsit: canonica tamen professione præfato *Dorobernensi* archiepiscopo *Stigando* non suo ordinatori *Aldredo* facta. Insuper & ipse *Eboracensis* archiepiscopus ordinator ejus, coram rege & regni optimatibus ipso *Stigando* factitante, propter subsequentium calumpnias profiteri jussus est, se nullum jus ecclesiasticæ seu secularis subjectionis super eum deinceps velle clamare, nec propter quod ab eo consecratus est, nec quia ante consecrationem ejus monachus factus est. Facta est autem hæc illius ordinatio anno ætatis suæ plus quinquagesimo, regni vero regis *Eadwardi* anno xx. indictione xv.

1063. ANno M. lxiij. strenuus dux *VVestsaxonum Haroldus*, jussu regis *Eadwardi*, post nativitatem Domini equitatu non multo secum assumpto, de *Glaworna* ubi rex tunc morabatur, ad **Rudelant** multa cum festinatione profectus est, ut regem *VValanorum Griffinum*, propter frequentes depopulationes quas in *Anglorum* finibus agebat ac verecundias quas domino suo regi *Eadwardo* sæpe faciebat, occideret. At ille, ejus adventu præcognito, fugam cum suis iniit, navem ascendit, & vix evasit. *Haroldus* vero ut eum fugisse comperit, palatium incendere, & naves ejus cum armamentis comburere jussit, eodemque die rediit. Sed circa rogationes de **Brycstowe** classica manu profectus, magna ex parte terram *VValanorum* circumnavigabat. Cui frater suus Comes *Tostius*, ut rex mandarat, cum equestri occurrit exercitu, & viribus simul junctis regionem illam depopulari cœperunt. Unde *VValani*, qui & *Brittones*, coacti datis obsidibus se dederunt, & se tributum illi daturos promiserunt, regemque suum *Griffinum* exlegantes abjecerunt.

ANno M. lxiiij. rex *Brittonum Griffinus* Non. Augusti à suis interficitur, & caput ejus caputque navis ipsius cum ornatura Comiti *Haroldo* mittitur. Quæ mox ille regi detulit *Eadwardo*. Quibus gestis, suis fratribus *Blechgento* & *Rithwalano* rex terram *Brittonum* dedit. Cui & *Haroldo* Comiti fidelitatem illi juraverunt, & ad imperium illorum mari terraque se fore paratos, ac omnia quæ prius de terra illa regibus anterioribus fuerant pensa, obedienter se pensuros spoponderunt. 1064.

ANno M. lxv. reverendus vir *Agelwinus Dunholmensis* episcopus, sancti *Oswini* regis quondam *Berniciorum* ossa in monasterio quod juxta hostium *Tinæ* fluminis situm est, de tumulo levavit, translactis à sepultura ejus CCCC. & xv. annis, & in scrinio cum magno honore locavit. Strenuus dux *VVestsaxonum Haroldus* in terram *Brittonum* in loco qui **Portascith** nominatur mense Julio magnum ædificari jussit ædificium, & multa quæ pertinent ad esum & potum illuc congregari mandavit, ut dominus suus rex *Eadwardus* illic aliquandiu venationis causa degere posset. Sed *Caradoc* filius regis *Suthwalanorum Griffini*, quem ante paucos annos *Griffinus* rex *Northwalanorum* occiderat, ejusque regnum invaserat, cum omnibus quos habere poterat, die festivitatis sancti *Bartholomei* Apostoli illuc venit, & operarios fere cunctos cum illis qui eis præerant peremit, & omnia bona quæ ibi congregata fuerant abstulit. Deinde post festivitatem sancti *Michaelis archangeli* v. non. Octobris feria ij. *Northymbrenses* ministri *Ganielbarn, Dunstanus,* filius *Agelnothes, Gloineorn* filius *Heardulfi* cum CC. militibus *Eboracum* venerunt & pro execranda nece nobilium *Northymbrensium* ministrorum *Gospatrici*, quem regina *Egitha* germani sui *Tostii* causa in curia regis quarta nocte Dominicæ nativitatis per insidias occidi jussit, & *Gameli* filii *Orni*, ac *Ulfi* filii *Dolfini*, quos anno præcedenti *Eboraci* in camera sua sub pacis fœdere per insidias Comes *Tostius* occidere præcepit, necnon pro immensitate tributi quod de tota *Northymbria* injuste acceperat, eodem die primitus illius *Danicos* huscarlas, *Amundum*, & *Raveneshearttum* de fuga retractos, extra civitatis muros, ac die sequenti plusquam CC. viros ex curialibus illius in 1065.

An.Dñi in boreali parte fluminis *Humbræ* peremerunt. Ærarium quoque ipſius fregerunt, ac omnibus quæ ipſius fuerant ablatis, receſſerunt. Omnis dehinc fere comitatus illius in unum congregati, *Haroldo VVeſtſaxonum* duci & aliis quos rex *Toſtii* rogatu pro pace redintegranda ad eos miſerat, in *Northamtonia* occurrerunt. Ubi prius, & poſt apud *Oxenefordam* die feſtivitatis apoſtolorum *Simonis* & *Judæ*, dum *Haroldus* & alii quamplures Comitem *Toſtium* cum eis pacificare vellent, omnes unanimi conſenſu contradixerunt, ac eum cum omnibus qui legem iniquam ſtatuere illum incitaverant, exlegaverunt, & poſt feſtivitatem omnium Sanctorum cum adjutorio Comitis *Edwini* de *Anglia Toſtium* expulerunt. Qui mox cum uxore ſua *Baldwinum Flandrenſium* Comitem adiit, & apud ſanctum *Audomarum* hiemem exegit: & juſſu regis *Morkarus Northumbris* eſt præelectus Comes. Poſt hæc, rex *Eadwardus* paulatim ægrotare cœpit. In Nativitate vero Domini curiam ſuam ut potuit *Londoniæ* tenuit, & eccleſiam quam ipſe à fundamentis conſtruxerat die ſanctorum Innocentium in honore ſancti *Petri* apoſtolorum principis cum magna gloria dedicari fecit.

1066. ANno M. lxvj. *Anglorum* decus pacificus rex *Eadwardus Ethelredi* regis filius, poſtquam xxiij. annis, menſibus vj. & xxvij. diebus poteſtate regia præfuit *Anglis Saxonibus*, Indictione iiij. pridie nonas Januarii, *Epiphaniæ* Domini vigilia, feria v. mortem obiit *Londoniæ*, et in craſtino ſepultus regio more, ab omnibus qui tunc affuere non ſine lacrimis plangebatur amariſſime. Quo tumulato, ſubregulus *Haroldus Godwini* ducis filius, quem rex ante ſuam deceſſionem regni ſucceſſorem elegerat, à totius *Angliæ* principibus ad regale culmen electus, die eodem ab *Aldredo Eboracenſi* archiepiſcopo in regem eſt honorifice conſecratus. Qui mox ut regni gubernacula ſuſceperat, leges iniquas deſtruere, æquas cœpit condere, eccleſiarum ac monaſteriorum patronus fieri; epiſcopos, abbates, monachos, clericos colere ſimul ac venerari; pium, humilem, affabilemque ſe bonis omnibus exhibere; malefactores exoſos habere: nam ducibus, ſatrapis, vicecomitibus, & ſuis in commune præcepit miniſtris fures, raptores, regni diſturbatores comprehendere, & pro patriæ defenſione ipſemet terraque marique deſudare. Eodem anno viij. Kal. Mai, ſtella cometis non ſolum in *Anglia*, ſed etiam ut fertur per totum mundum viſa, per vij. dies ſplendore nimio fulgebat. Non multo poſt Comes *Toſtius* de *Flandria* rediens ad *Vectam* inſulam applicuit, & poſtquam inſulanos ſibi tributum & ſtipendium ſolvere coegerat, diſceſſit, & circa ripas maris donec ad *Sandicum* portum veniret, prædas exercuit. Quo cognito, rex *Haroldus* qui tunc *Londoniæ* morabatur, claſſem non modicam & equeſtrem exercitum congregari præcepit. Ipſe vero *Sandicum* portum adire parabat. Quod dum *Toſtio* nunciatum fuiſſet, de buthſecarlis quoſdam volentes, quoſdam nolentes ſecum aſſumens, receſſit, & curſum ad *Lindoriam* direxit. In qua villas quamplures incendit, multoſque homines neci tradidit. His cognitis, dux *Merciorum Edwinus*, & *Northymbrorum* Comes *Morkarus* cum exercitu advolant, illumque de regione ipſa extrudunt. Ille autem inde diſcedens, regem *Scottorum Malcolmum* adiit, & cum eo per totam æſtatem manſit. An.Dñi Interea rex *Haroldus* ad *Sandicum* portum venit, ibique claſſem ſuam expectavit. Quæ cum fuiſſet congregata, *Vectam* inſulam adiit. Et quia *Normannorum* Comes *Willielmus*, *Eadwardi* regis conſobrinus in *Angliam* cum exercitu venire parabat, tota æſtate & autumno adventum illius obſervabat. Ad hæc etiam pedeſtrem exercitum locis oportunis circa ripas maris locabat. Adveniente itaque nativitate ſanctæ *Mariæ*, victu deficiente, & claſſicus, & pedeſtris exercitus domum rediit. Quibus geſtis, cum claſſica manu pervalida, ſcilicet plus quingentis magnis navibus *Haroldus Harvager* rex *Norreganorum* frater ſancti *Olavi* regis, in hoſtio *Tinæ* fluminis inproviſe applicuit. Ad quem Comes *Toſtius* ut prius condixerat ſua cum claſſe venit, & citato curſu hoſtium *Humbræ* fluminis intraverunt, & ſic adverſus curſum *Vſæ* fluminis navigantes, in loco qui **Richale** dicitur applicuerunt, & *Eboracum* gravi pugna optinuerunt. Quod ubi regi *Haroldo* innotuit, verſus *Northymbriam* expeditionem propere movit. Sed priuſquam rex illuc veniret, duo germani Comites, videlicet *Edwinus* & *Morkarus* cum ingenti exercitu in vigilia ſancti *Mathæi* apoſtoli feria iiij. in boreali ripa *Vſæ* fluminis juxta *Eboracum* apud **Fulfoꝛd** cum *Norreganis* prælium commiſere, & in primo belli impetu viriliter pugnantes, multos proſtraverunt. At poſtquam diu certatum eſt, *Angli Norreganorum* impetum non ſufferentes, haud ſine parvo detrimento ſuorum terga dedere, multoque plures ex illis in fluvio demerſi fuere quam in acie cecidere. *Norregani* vero loco dominantur funeris, & obſidibus D. de *Eboraca* ſumptis, ad naves repedarunt, relictis in ea de ſuis Cl. obſidibus. Verum quinto poſt hunc die, id eſt, vij. Kal. Octobris, feria ij. rex *Anglorum Haroldus* multis milibus pugnatorum armis bellicis inſtructorum *Eboracum* veniens, & *Norreganis* in loco qui **Stanfoꝛdbꝛiege** dicitur occurrens, in ore gladii regem *Haroldum* Comitemque *Toſtium* cum majori parte ſui exercitus occidit, ac plenam victoriam licet acerrime repugnatum fuiſſet, habuit. Filium autem ejus *Olavum* & Comitem de *Orcada* inſula *Paulum* nomine, qui ad naves cuſtodiendas cum exercitus parte fuerant dimiſſi, acceptis prius ab eis obſidibus & ſacramentis, cum xx. navibus & reliquiis exercitus in patriam redire libere permiſit. Interea dum hæc agerentur, & rex omnes inimicos ſuos autumaret detritos fuiſſe, nunciatum eſt ei, *VVillielmum* conſobrinum regis *Eadwardi* & Comitem gentis *Normannicæ*, cum innumera multitudine equitum, fundibalariorum, ſagittariorum, peditumque adveniſſe, utpote qui de tota *Gallia* ſibi fortes auxiliarios conduxerat, & in loco qui **Pevenesea** dicitur ſuam claſſem appulſiſſe. Unde rex ſtatim verſus *Londoniam* ſuum movit exercitum magna cum feſtinatione, & licet de tota *Anglia* fortiores quoſque præliis duobus bene ſciret jam cecidiſſe, mediamque partem ſui exercitus nondum veniſſe, quam citius tamen potuit in *Suthſaxonia* ſuis hoſtibus occurrere non formidavit, & novem miliariis ab *Heaſtinga* ubi ſibi caſtellum firmaverant priuſquam tertia pars ſui exercitus ordinaretur, xj. Kal. Novembris, ſabbato, cum eis prælium commiſit. Sed quia arto in loco conſtituti fuerant *Angli*, de acie ſe multi ſubtraxere, & cum eo perpauci conſtantes corde

corde remansere. Ab hora tamen diei tertia usque noctis crepusculum suis adversariis restitit fortissime, & seipsum pugnando tam fortiter defendit & tam strenue, ut vix ab hostili interimi posset agmine. At postquam ex his & ex illis quamplurimi corruere, heu ipsemet cecidit crepusculi tempore! Comites etiam *Gyrth* & *Leofwinus* fratres illius cecidere, & fere nobiliores totius *Angliæ*. *VVillielmus* vero Comes cum suis *Hastingam* rediit. Regnavit autem *Haroldus* mensibus novem & diebus totidem. Cujus morte audita, Comites *Edwinus* & *Morkarus* qui se cum suis certamini subtraxerunt *Londoniam* venere, et sororem suam *Aldgitham* reginam sumptam ad civitatem *Legionum* misere. *Aldredus* autem *Eboracensis* archiepiscopus, et idem Comites cum civibus *Londoniensibus* et buthsecarlis clitonem *Eadgarum Edwini* regis *ferrei lateris* nepotem in regem levare voluere, et cum eo se pugnam inituros promisere. Sed dum ad pugnam descendere se multi paravare, Comites suum auxilium ab eis retraxere, et cum suo exercitu domum rediere. Interea Comes *VVillielmus Suthsaxoniam, Cantiam, Suthamtunensem* provinciam, *Suthregiam, Middelsaxoniam, Herefordensem* provinciam devastabat, et villas cremare, hominesque interficere non cessabat donec ad villam quæ **Beorcham** nominatur veniret. Ubi *Aldredus* archiepiscopus, *Wlstanus Wigornensis* episcopus, *Walterus Herefordensis* episcopus, Clito *Eadgarus*, Comites *Edwinus* et *Morkarus*, et de *Londonia* quique nobiliores cum multis aliis ad eum venerunt, et datis obsidibus illi deditionem fecerunt fidelitatemque juraverunt. Cum quibus et ipse fœdus pepigit, et nichilominus exercitui suo villas cremare, et rapinas agere permisit. Appropinquante igitur Dominicæ nativitatis festivitate, cum omni exercitu *Londoniam* ut ibi in regem sullimaretur, adiit. Et quia *Stigandus Cantuariensis* archiepiscopus ab apostolico papa calumpniatus est pallium non suscepisse canonice, ipsa nativitatis die, quæ illo anno ij. feria evenit, ab *Aldredo Eboracensium* archiepiscopo in *Westmonasterio* consecratus est honorifice, prius ut idem archipræsul ab eo exigebat, ante altare sancti *Petri* apostoli coram clero & populo jurejurando promittens, se velle sanctas Dei ecclesias ac rectores illarum defendere, necnon & cunctum populum sibi subjectum juste ac regali providentia regere, rectam legem statuere & tenere, rapinas injustaque judicia penitus interdicere.

Ut autem sciatur origo causæ qua *Willielmus Angliam* bello appetiit, breviter quæ paulo ante gesta sunt repetantur. Orto inter regem *Eadwardum* & Comitem *Godwinum* gravi, ut supra dictum est, discidio, exul ab *Anglia* cum suis omnibus Comes expellitur. Cui postmodum gratiam regis requirenti ut ei repatriare liceret, nullo modo rex concordari voluit, nisi primo, quibus sibi securitas pararetur, obsides haberet. Qua de causa *Wlnothus* filius ipsius *Godwini*, & *Hacun* filius *Suani*, filii sui obsides dantur, ac in *Normanniam Willielmo* **bastardo** Comiti filio *Rodberti* filii *Ricardi* fratris matris suæ custodiendi destinantur. Elapso dehinc tempore cum jam *Godwinus* Comes esset mortuus, *Haroldus* filius ejus petiit à rege ire *Normanniam*, & fratrem suum atque nepotem qui obsides ibidem tenebantur liberare, & liberatos secum patriam reducere. Cui rex, *Hoc*, inquit, *non fiet per me, verumtamen ne videar te velle impedire, permitto ut eas quo vis, & experiaris quid possis: præsentio tamen te in nihil aliud tendere, nisi in detrimentum totius Anglici regni & obprobrium tui. Nec enim ita novi Comitem mentis expertem ut eos aliquatenus velit concedere tibi, si non præscierit in hoc magnum proficuum sui.* Ascendit itaque *Haroldus* navem, quæ tempestate valida ejecta cum omnibus quæ secum ferebat in *Pontivum* fluvium qui *Maia* vocatur, à Domino terræ illius pro ritu loci captivitati illius addicitur. Constrictus ergo *Haroldus* quemlibet ex vulgo promissa mercede illectum clam ad Comitem *Normanniæ* dirigit exponere quid illi contigerit. Hoc ille audito, protinus festinato per nuncios mandat domino *Pontivi*, *Haroldum* cum suis ab omni calumpnia liberum sibi quantocius mitti, si pristina illius amicitia amodo sicut hucusque vellet potiri. Sed cum ille hominem dimittere nollet, iterum à *Willielmo* in mandato accepit se necessario *Haroldum* missurum, alioquin certissimum sciret, *Willielmum Normanniæ* Comitem armatum pro eo abducendo cum suis usque novissimum quadrantem *Pontivum* quantocius aditurum. Talibus ille minis exterritus, mittit virum cum sociis, qui à *Willielmo* multum honorifice suscipitur, & audito cur patria exierit, Bene quidem rem processuram si in ipso non remaneret *Willielmus*, respondit. Tenuit ergo virum aliquot diebus circa se, satisque humanum se ac familiarem illi exhibuit, ut hujusmodi re animum ejus in suos conatus alliceret. Cui tandem aperuit quod in mente habuit. Dicebat itaque regem *Eadwardum* quando secum juvene olim juvenis in *Normannia* demoraretur, sibi interposita fide sua pollicitum fuisse, quia si rex *Angliæ* foret, jus regni in illum jure hæreditario post se transferret. Et subdens ait, Tu quoque si mihi te in hoc ipso amminiculaturum spoponderis, & insuper castellum *Dofris* cum puteo aquæ ad opus meum te facturum, sororemque tuam quam uni de principibus meis dem uxorem, te ad me, tempore quo nobis conveniet, destinaturum, necne filiam meam te in conjugem accepturum promiseris, tunc & modo nepotem tuum, & cum in *Angliam* regnaturus venero, fratrem tuum incolumem recipies. In quo regno si tuo favore fuero confirmatus, spondeo quia omnia quod a me rationabiliter tibi petieris obtinebis. Sensit *Haroldus* periculum undique, nec intellexit qua evaderet nisi in omnibus voluntati *VVillielmi* acquiesceret. Acquievit itaque. At ille ut omnia rata forent, prolatis Sanctorum reliquiis ad hoc *Haroldum* perduxit, quatinus super illas jurando testaretur, se cuncta quæ convenerant inter eos opere completurum. His ita gestis, *Haroldus* recepto nepote reversus est patriam. Ubi vero quid acciderit, quid egerit regi percunctanti narravit, *Nonne dixi tibi*, ait, *me Willielmum nosse, & in illo itinere tuo plurima mala huic regno contingere posse? Magnas in hoc tuo facto calamitates præsentio genti nostræ venturas, quas concedat mihi quæso pietas superna ne diebus meis veniant.* In brevi post hæc obiit rex *Eadwardus*, & juxta quod ipse ante mortem statuerat, in regnum ei successit *Haroldus*. Cui *VVillielmus* mandavit, ut, quamvis violata fide cætera non servasset, si tamen filiam suam duceret uxorem, leviter ferret, alioquin se promissam regni successionem armis sibi vindicaturum proculdubio sciret.

At

At ipse, nec illud quidem facere se velle, nec hoc formidare, dixit. Unde *VVillielmus* indignatus, magna spe vincendi ex hac *Haroldi* injustitia est animatus. Parata igitur classe non modica cum nongentis navibus *Angliam* petit, consertoque gravi prælio *Haroldus* in acie concidit, & *Willielmus* victor regnum optinuit. De quo prælio testantur adhuc *Franci* qui interfuerunt, quoniam licet varius casus hinc inde extiterit, tamen tanta strages ac fuga *Normannorum* fuit, ut victoria qua potiti sunt, vere & absque dubio Dei judicio sit ascribenda, qui puniendo scelus perjurii ostendit se non Deum volentem iniquitatem.

An. Dñi 1067. ANno M. lxvij. adveniente quadragesima rex *Willielmus Normanniam* repetiit, ducens secum *Dorobernensem* archiepiscopum *Stigandum*, *Glestoniensem* abbatem *Agelnothum*, *Eadgarum* clytonem, Comites *Edwinum* & *Morkarum*, *Walthevum Siwardi* ducis filium, nobilem satrapam *Agelnothum Cantuariensem*, & multos alios de primatibus *Angliæ*; fratremque suum *Odonem Baiocensem* episcopum, & *Willielmum* filium *Osberni* quem in *Herefordensi* provincia Comitem constituerat, *Angliæ* custodes relinquens, castella per loca firmari præcepit. *Wlfius Dorkecestrensis* qui & *Lincolniensis* episcopus decessit *Wintoniæ*, sed sepultus est *Dorkecestre*. Eo tempore extitit quidam præpotens minister *Edricus* cognomento *Silvaticus* filius *Alfrici* fratris *Edrici Streone*. Cujus terram quia dedere se regi dedignabatur, *Herefordenses* castellani & *Ricardus* filius *Scrob* frequenter vastaverunt. Sed quotienscumque super eum irruerant multos è suis militibus & scutariis perdiderunt. Iccirco ascitis sibi in auxilium regibus *Walanorum*, *Blethgento* videlicet & *Ritwado*, idem vir *Edricus* circa assumptionem sanctæ *Mariæ Herefordensem* provinciam usque ad pontem amnis **Lucge** devastavit, ingentemque prædam reduxit. Post hæc hieme imminente rex *Willielmus* de *Normannia Angliam* rediit, & *Anglis* importabile tributum imposuit. Dein in *Domnaniam* hostiliter profectus, civitatem *Exeacestram* quam cives & nonnulli *Anglici* ministri contra illum retinebant obsedit, & cito infregit. *Githa* vero Comitissa scilicet mater *Haroldi* regis *Anglorum*, ac soror *Suani* regis *Danorum* cum multis de civitate fugiens evasit, & *Flandriam* petiit. Cives autem dextris acceptis regi se dedebant.

1068. ANno M. lxviij. duo papæ in *Roma* facti sunt, id est, episcopus *Parmensis* qui expulsus est, & episcopus de *Luca*, qui papa permansit. Post Pascha Comitissa *Matildis* de *Normannia* venit *Angliam*, quam die Pentecostes *Aldredus Eboracensis* archiepiscopus consecravit in reginam. Post hæc, *Marlesuen* & *Gospatric*, & quique *Northumbranæ* gentis nobiliores regis austeritatem devitantes & ne sicut alii in custodiam mitterentur formidantes, assumptis secum *Eadgaro* Clitone & matre sua *Agatha*, duabusque sororibus suis *Margareta* & *Christina*, navigio *Scotiam* adierunt, ibidemque regis *Scottorum Malcolmi* pace hiemem exegerunt. Rex autem *Willielmus* cum exercitu suo **Snotingaham** venit, ubi castello firmato *Eboracum* perrexit, ibidemque duobus castellis firmatis quingentos milites in eis posuit, & in civitate *Lincolnia* aliisque locis castella firmari præcepit. Dum hæc agerentur, *Haroldi* regis filii *Godwinus*, *Eadmundus*, *Magnus* de *Hibernia* redeuntes in *Sumersætania* applicuerunt. Quibus *Eadnothus* qui fuit *Haroldi* regis stallarius occurrit cum exercitu, & cum eis prælio commisso cum multis aliis occisus est. Illi vero potiti victoria, de *Domnania* & *Cornubia* præda rapta non modica in *Hiberniam* redierunt.

ANno M. lxix. Cœnobium sancti *Germani* de **Selebi** sumpsit exordium. Misit rex *Willielmus Northymbris* ad aquilonalem plagam **Tine** Comitem *Rodbertum* cognomento *Cumin* tertio regni sui anno. At illi omnes in unam coacti sententiam ne alienigenæ dominio subderentur, statuerunt, aut illum interficere, aut ipsi simul omnes in ore gladii cadere. Cui appropinquanti *Dunelmensis* episcopus *Agelwinus* occurrens, insidias sibi præcavere præmonuit; sed ille neminem hoc audere æstimans despexit ammonentem. *Dunelmum* cum multa militum manu ingressus permisit suos hostiliter ubique agere, occisis etiam nonnullis ecclesiæ rusticis, susceptus est autem ab episcopo cum omni humanitate & honore. At *Northymbri* tota nocte festinantes *Dunelmum*, summa vi diluculo per portas irrumpunt, & socios Comitis inparatos ubique locorum interficiunt. Atrociter nimis res geritur, prostratis per domos & plateas militibus, domum episcopi in qua Comes fuerat susceptus, aggrediuntur pugnantes, sed cum non ferrent jacula defendentium domum cum inhabitantibus concremaverunt. Tanta fuit interfectorum multitudo, ut omnia pene urbis loca replerentur cruore. Nam de septingentis hominibus nemo præter unum evasit. Hæc cædes facta est v. Kal. Februarii feria iiij. Quo anno, ante nativitatem sanctæ *Mariæ Suani* regis *Danorum* filii *Haroldus*, *Canutus*, & patruus eorum *Osbernus* Comes, & episcopus eorum *Christianus*, Comesque *Turkillus* CC & xl. navibus de *Danubia* venientes, in hostio *Humbriæ* fluminis applicuerunt. Ubi eis Clito *Eadgarus*, Comes *Walthevus*, & *Marlessvem* multique alii cum classe quam paraverant occurrerunt. Affuit & *Cospatricus* Comes cum totis viribus *Northymbrorum*, unanimiter omnes contra *Normannos* congregati. De quorum omnium adventu *Eboracensis* archiepiscopus *Aldredus* valde tristis effectus, in magnam decidit infirmitatem, & decimo anno sui archiepiscopatus iij. Idus Septembris feria vj. ut Deum rogaverat, vitam finivit, & in ecclesia sancti *Petri* est sepultus. Octavo post hunc die, scilicet xiij. Kal. Octobris, sabbato, *Normanni* qui castella custodiebant, timentes ne domus quæ prope castella erant, adjumenta *Danis* ad implendas fossas castellorum essent, igne eas succendere cœperunt, Qui nimis excrescens totam civitatem invasit, monasteriumque sancti *Petri* cum ipsa consumpsit. Sed ultione divina citissime vindicatum est in eis gravissime. Nam priusquam tota civitas esset combusta, *Danica* classis supervenit feria ij. & hinc *Dani*, illinc *Northymbrani* expugnantes castella eadem die infregerunt. Et plus tribus milibus ex *Normannis* trucidatis, *Willielmo Malet* qui tunc vicecomitatum gerebat, cum sua conjuge & duobus liberis, & *Gileberto de Gant* aliisque perpaucis vitæ reservatis, naves *Dani* cum innumeris manubiis, suasque sedes repetie- 1069.

WILLIELMUS I. Rex.

repetierunt *Northymbri*. Quod ubi regi *Willielmo* innotuit, exercitu mox congregato in *Northymbriam* efferato properavit animo, eamque per totam hiemem devaſtare, hominesque trucidare, & multa alia non ceſſabat agere. Interea nunciis ad *Danicum* Comitem *Osbernum* miſſis, ſpopondit ſe clanculo daturum illi non modicæ ſummam pecuniæ, & permiſſurum licenter exercitui ſuo victum circa ripas maris rapere, ea tamen interpoſita conditione, ut ſine pugna diſcederet peracta hieme. Ille autem auri argentique cupidus, non ſine magno dedecore ſui petitis conceſſit.

Normannis Angliam vaſtantibus, in *Northimbria* & in quibuſdam aliis provinciis anno præcedenti, ſed præſenti & ſubſequenti fere per totam *Angliam*, maxime per *Northymbriam*, & per contiguas illi provincias, adeo fames prævaluit, ut homines humanas, equinas, caninas, & catinas carnes, & quicquid uſus abhorret, cogente inedia comederent, alii vero in ſervitutem perpetuam ſeſe venderent, dummodo qualitercumque miſerabilem vitam ſuſtentarent, alii extra patriam profecturi in exilium medio itinere deficientes, animas emiſerunt. Erat horror ad intuendum per domos, plateas & itinera cadavera humana diſſolvi, & tabeſcentia putredine cum fœtore horrendo ſcaturire vermibus. Neque enim ſupererat qui ea humo cooperiret, omnibus vel extinctis gladio & fame, vel propter famem paternum ſolum relinquentibus. Interea ita terra cultore deſtituta, lata ubique ſolitudo patebat per novem annos. Inter *Eboracum* & *Dunelmum* nuſquam villa inhabitata, beſtiarum tantum & latronum latibula, magno itinerantibus fuere timori. Cum hæc *Eboraci* circum circaque rex ageret, *Agelwinus Dunelmenſis* epiſcopus & optimates populi timentes ne propter occiſionem & Comitis, & *Normannorum* apud *Eboracum* gladius regis innocentes æque ut nocentes pari clade involveret, unanimi conſilio tollentes ſancti patris *Cuthberti* incorruptum corpus, fugam ineunt iij. Idus Decembris feria vj. Primam manſionem habuerunt in **Girvum**, ſecundam in **Betlingtun**, tertiam in *Tuggahala*, quartam in **Healande**. Sed circa veſperam, cum plenum undique mare advenientibus prohiberet ingreſſum, ecce ſubito ſui receſſu liberum præſtitit introitum, ita ut nec feſtinantes aliquanto tardius ſequerentur fluctus marini, nec tardantes aliquanto citius præcurrerent. Cum autem terram attigiſſent, ecce refluum mare ſicut ante totas arenas operuerat. Interea regis exercitus etiam per loca quæque inter *Teſam* & **Tine** diffuſus, vacuis ubique domibus ſolam invenit ſolitudinem, indigenis fugæ præſidium quærentibus, vel per ſilvas & abrupta montium latitantibus. Tunc & eccleſia ſancti *Pauli* in **Girvum** flammis eſt conſumpta; *Dunelmenſis* eccleſia omni cuſtodia & eccleſiaſtico ſervitio deſtituta ſpelunca erat pauperum & debilium, & ægrotantium, qui cum fugere non poterant, illuc declinantes fame ac morbo deficiebant. Inſtante vere, redeunte ad *Suthymbriam* rege, *Agelwinus* epiſcopus cum omni populo tranſactis in **Ealande** tribus menſibus & aliquot diebus, regreditur cum theſauro ſancti corporis, diſpoſitis in redeundo quas habuerant in exeundo manſionibus, atque viij. Kalend. Aprilis expurgata prius ab omni contaminatione eccleſia, ac pontificalibus officiis, & benedictione reconciliata, cum hymnis & laudibus intrantes ſacrum ſuo in loco corpus reponunt.

WILLIELMUS I. Rex.

An. Dñi 1070.

ANno M. lxx. *Willielmi Herefordenſis* Comitis, & quorundam aliorum conſilio tempore quadrageſimali rex *Willielmus* monaſteria totius *Angliæ* perſcrutari, & pecuniam quam ditiores *Angli* propter illius auſteritatem & depopulationem in eis depoſuerant, auferri & in ærarium ſuum juſſit deferri. *Egelwinus* epiſcopus rediens de fuga, perpetuam animo meditabatur fugam. Videns namque res *Anglorum* undique turbari, exteræ gentis cujus nec linguam, nec mores noverat, grave ſibi metuens dominium, decrevit epiſcopatu dimiſſo quaqua poſſet advena ſibi providere. Itaque navis ei præparata rebus neceſſariis impoſitis proſperum expectabat ventum in portu *Weremuthenſi*. Fuerant ibidem eo tempore & aliæ naves nonnullæ, quarum ductores erant Clito *Eadgarus* cum matre *Agatha* & duabus ſororibus *Margareta* & *Criſtina*, *Siward*, *Barn*, *Marleſſwein*, *Alfwinus* filius *Normanni*, & alii quamplures, qui poſt expugnationem caſtellorum *Eboraci*, *Danis* in ſua revertentibus, quoniam eis auxilio fuerant, indignationem regis ſibi metuerant, *Scotiam* ire profugi parabant, ibique navigationem proſperam præſtolabantur. Per idem tempus infinita *Scottorum* multitudo ducente *Malcolmo* rege per **Cumbreland** traducta, verſus orientem divertens, univerſam **Teſedale** & ejus finitima loca ultra citraque feroci vaſtavit depopulatione. Ubi autem ventum eſt ad locum qui dicitur Anglice **Hundredeſkelde**, Latine autem *Centum fontes*, trucidatis ibidem quibuſdam gentis *Anglicæ* nobilibus, rex parte exercitus retenta, partem per viam qua venerant, cum infinita præda domum remiſit. Hac ſcilicet calliditate ut cum totus hoſtis putaretur abiiſſe, miſeros indigenas qui ſeſe ſuaque propter hoſtilem metum latibulis quibus poterant tute conſervaverant, ſecure in villas ſuas domoſque regreſſos, ipſe ſubito præoccuparet incurſu inproviſos. Quod & factum eſt. Nam depopulata **Clyvelande** ex parte, repentina depopulatione occupat **Heorterniſſe**, indeque per terras ſancti *Cuthberti* ferociter diſcurrens, omnes omnibus rebus, nonnullos etiam ipſis privat animabus. Tunc & eccleſiam ſancti *Petri* apoſtolorum principis in *Weremuthe*, flamma ſuorum ipſo inſpectante conſumpſit. Alias quoque eccleſias cum his qui in eas confugerant concremavit. Ubi cum circa ripas fluminis equitaret, deque altiori loco ſuorum crudelia in miſeros *Anglos* facinora proſpiciens, tali ſpectaculo animos & oculos paſceret, nuntiatum eſt illi Clitonem *Eadgarum* ſuaſque ſorores regiæ ſtirpis puellas decoras, pluresque alios prædivites de ſuis ſedibus profugos in illum portum applicuiſſe navibus. Datis ergo dextris venientes ad ſe benigne alloquitur, eiſque cum ſuis omnibus regni ſui habitationem quamdiu vellent cum pace donavit firmiſſima. Inter has *Scottorum* vaſtationes ac rapinas, *Goſpatricus* Comes (qui ut ſupradictum eſt, à rege *Willielmo* comitatum *Northanhymbrorum* precio aſſecutus fuerat) accitis auxiliatoribus ſtrenuis atroci depopulatione **Cumbreland** invadit. Peracta cæde & incendio cum magna præda revertitur, ſeque cum ſociis in munitionem **Babbanburch** firmiſſimam concluſit. Ex qua ſæpius prorumpens, vires hoſtium debilitavit. Erat enim

enim eo tempore Cumbreland sub regis *Malcolmi* dominio, non jure possessa sed violenter subjugata. Auditis ille (cum adhuc flamma suorum ardentem sancti *Petri* ecclesiam spectaret) quæ *Cospatricus* in suos fecerat, vix præ furore se ipsum ferens, jussit suis, ut nulli *Anglicæ* gentis ulterius parcerent, sed omnes vel necando in terram funderent, vel captivando sub jugum perpetuæ servitutis abducerent. Qua licentia accepta, miseria etiam erat videre quæ in *Anglos* faciebant: senes & vetulæ alii gladiis obtruncantur, alii ut porci ad esum destinati lanceis confodiuntur. Rapti ab uberibus matrum parvuli in altum aera projiciuntur, unde recidentes lancearum acuminibus excipiuntur hastilibus confertim solo infixis; hac crudelitate pro ludorum spectaculo delectabantur bestiis crudeliores *Scotti*. Sic innocens ætas cœlum ascensuras, inter cœlum pendens & terram, emittit animas. Juvenes vero & juvenculæ, & quicumque operibus ac laboribus idonei videbantur, ante faciem hostium vincti compelluntur, ut perpetuo exilio in servos & ancillas redigantur. Horum quædam dum, plusquam vires ferrent, currendo ante ora compellentium fatigarentur, illico ruentes in terram, eundem locum casus & mortis habebant. Hæc *Malcolmus* considerans, nullis miserorum lacrimis, nullis gemitibus flectebatur ad misericordiam, sed potius jussit ut amplius perurgerentur eundo. Repleta est ergo *Scotia* servis & ancillis *Anglici* generis, ita ut etiam usque hodie nulla non dico villula, sed nec domuncula sine his valeat inveniri.

Reverso *Scotiam Malcolmo*, *Egelwinum* episcopum versus Coloniam incipientem navigare, mox ventus surgens contrarius in *Scotiam* reppulit. Quo etiam Clitonem *Eadgarum* cum sociis supranominatis prospero pervexit cursu. Cujus *Eadgari* sororem *Margaretam* rex *Malcolmus* consensu propinquorum illius, matrimonio sibi junxit, fœminam regali prosapia nobilem, sed prudentia & religione multo nobiliorem. Cujus studio & industria rex ipse, deposita morum barbarie, factus est honestior atque civilior. Ex qua sex filios suscepit, *Eadwardum*, *Eadmundum*, *Eadgarum* regem, & *Alexandrum* regem, *Ethelredum*, *David* regem, & duas filias *Mahtildam Anglorum* reginam, & *Mariam* quam *Eustachius* Comes *Boloniæ* in conjugium accepit. Concilium magnum in octavis Paschæ *Wintoniæ* celebratum est, jubente & præsente rege *Willielmo*, domino *Alexandro* papa consentiente, & per suos legatos *Hermenfredum* Sedunensem episcopum, & presbyteros *Johannem* & *Petrum* Cardinales sedis apostolicæ suam auctoritatem exhibente. In quo Concilio *Stigandus Doroberniæ* archiepiscopus degradatur tribus ex causis, scilicet quia injuste episcopatum *Wintoniæ* cum archiepiscopatu possidebat; & quia vivente archiepiscopo *Rodberto* non solum archiepiscopatum sumpsit, sed etiam ejus pallio quod *Cantuariæ* remansit, dum vi & injuste ab *Anglia* pulsus est, in missarum celebratione aliquandiu usus est; & post, à *Benedicto* quem sancta *Romana* ecclesia excommunicavit, eo quod pecuniis sedem apostolicam invasit, pallium accepit. Ejus quoque frater *Agelmarus Eastanglorum* episcopus est degradatus. Abbates etiam aliqui ibi degradati sunt, operam dante rege, ut quamplures ex *Anglis* suo honore privarentur, in quorum locum suæ gentis personas surrogaret, ob confirmationem scilicet sui quod noviter adquisierat regni. Hinc & nonnullos tam episcopos quam abbates, quos nulla evidenti causa, nec Concilia, nec leges seculi dampnabant, suis honoribus privavit, & usque ad finem vitæ custodiæ mancipatos detinuit, suspicione ut diximus tantum inductus novi regni. Itaque in hoc Concilio dum cæteri trepidi, utpote regis agnoscentes animum, ne suis honoribus privarentur, timerent, venerandus vir *Wlstanus Wigornensis* episcopus possessiones quamplures sui episcopatus ab *Aldredo* archiepiscopo, dum à *Wigornensi* ecclesia ad *Eboracensem* transferretur, sua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto in regiam potestatem devenerant, constanter proclamabat, expetebat, justitiamque inde fieri tam ab ipsis qui Concilio præerant quam à rege flagitabat. At quia *Eboracensis* ecclesia non habens pastorem qui pro ea loqueretur muta erat, judicatum est ut ipsa querela sic remaneret quousque archiepiscopo ibi constituto qui ecclesiam defenderet, dum esset qui ejus querelæ responderet, ex objectis & responsis posset evidentius ac justius judicium fieri. Sicque tunc ea querela ad tempus remansit. Die autem Pentecostes rex apud *Windesoram* venerando *Baiocensi* canonico *Thomæ Eboracensis* ecclesiæ archiepiscopatum, & *Walcelino* suo capellano *Wintoniensis* ecclesiæ dedit præsulatum. Cujus jussu mox in crastino prædictus Sedunensis episcopus *Hermenfredus* synodum tenuit, *Johanne* & *Petro* præfatis Cardinalibus *Romam* reversis. In qua synodo *Agelricus Suthsaxonum* pontifex non canonice degradatur, quem rex sine culpa mox apud Mearleasbeorge in custodiam posuit. Abbates etiam degradati sunt quamplures. Quibus degradatis, rex suis capellanis *Arfasto* orientalium *Anglorum* præsulatum & *Stigando Suthsaxonum* dedit episcopatum. Nonnullis etiam *Normannicis* monachis dedit abbatias. Et quia *Dorobernensis* archiepiscopus depositus, & *Eboracensis* erat defunctus, jussu regis in octavis Pentecostes ab eodem *Armenfredo* Sedunensi episcopo sedis Apostolicæ legato ordinatus est *Walcelinus*. Imminente autem festivitate sancti *Johannis Baptistæ*, Comes *Osbernus* cum classe quæ in *Humbræ* flumine hiemaverat, *Danemarchiam* adiit, sed frater suus rex *Danorum Suanus* illum propter pecuniam quam contra voluntatem *Danorum* à rege *Willielmo* acceperat, exlegavit. Vir strenuissimus *Edricus* cognomento *Silvaticus*, cujus supra meminimus, cum rege *Willielmo* pacificatur.

Post hæc rex de *Normannia* accito *Lanfranco Cadomensi* abbate, genere *Longobardo*, viro undecunque doctissimo, omnium liberalium artium divinarumque simul ac secularium literarum scientia peritissimo, consiliis quoque ac gubernatione rerum mundialium æque prudentissimo die Assumptionis sanctæ *Mariæ* archiepiscopum constituit *Cantuariensis* ecclesiæ, & in festivitate sancti *Johannis Baptistæ* die dominica consecrari fecit *Cantuariæ*. Consecratus est autem ab episcopis *Gysone Willensi*, & *Waltero Herefordensi*, qui ambo *Romæ* à *Nicholao* papa ordinati sunt, quando *Aldredus Eboracensium* archipræsul pallium suscepit. Vitabant enim à *Stigando* qui tunc archiepiscopatui *Doroberniæ* præsidebat ordinari, quia illum noverant non canonice pallium suscepisse. *Hermannus* autem *Searesbyriensis* episcopus cum quibusdam aliis ejus interfuit consecrationi. Deinde *Lanfrancus Thomam Eboracensem*

Willielmus I. Rex. *censem* consecravit episcopum. His gestis reverendi *Wlstani* Wigornensis episcopi mota est iterum querela, episcopo jam consecrato *Thoma* qui pro Eboracensi loqueretur ecclesia, & in Concilio in loco qui vocatur *Pedreda* celebrato coram rege ac Dorobernia archiepiscopo *Lanfranco*, & episcopis, abbatibus, Comitibus & primatibus totius Angliæ terminata est. Siquidem non solum vir dei *Wlstanus* proclamatas & expetitas possessiones recepit, sed & suam ecclesiam deo donante ac rege concedente ea libertate liberam suscepit qua primi fundatores ejus eorumque successores ipsam liberaverant.

An. Dñi 1071. Anno M. lxxj. *Lanfrancus* & *Thomas* Romam iverunt & ab *Alexandro* papa pallium susceperunt. Comites *Edwinus* & *Morkarus*, quia rex *Willielmus* eos in custodiam ponere voluit, latenter è curia ejus fugerunt, & aliquandiu contra illum rebellaverunt. Verum ubi quod cœperunt, sibi non prospere cessisse viderunt, *Edwinus* regem Scottorum *Malcolmum* adire decrevit, sed in ipso itinere à suis insidias perpessus, occiditur: *Morkarus* vero & *Herewardus* vir strenuissimus cum multis aliis **Heli** insulam navigio petierunt, in ea hiemare volentes. *Agelwinus* quoque Dunelmensis episcopus & *Siwardus* cognomento *Barn* de Scotia renavigantes illo advenerant: sed hoc audito, rex cum buthsecarlis in orientali plaga insulæ omnem illis exitum obstruxit, & pontem in occidentali duum miliariorum longum fieri jussit. At illi ubi se viderunt sic esse inclusos, repugnare desistebant, & omnes, excepto *Herewardo*, qui per paludes cum paucis evasit, regi se dedebant. Qui mox episcopum *Agelwinum* *Abbandoniam* missum in custodia posuit, ubi in ipsa hieme vitam finivit. Comitem vero cæterosque per Angliam divisos partim custodiæ mancipavit, partim manibus truncatis vel oculis erutis abire permisit. *Walcherum* vero Dunelmensi ecclesiæ rex præfecit episcopum, de clero Leodicensis ecclesiæ. Invitatus namque ab ipso rege venerat ad illum, prosapia clarus, honestus moribus, divinæ ac secularis scientiæ gratia præditus. Quem *Eilaf* huscarl apud regem præpollens honore, cum aliis principalibus viris perduxit *Eboracum*, ubi jussu regis occurrens Comes *Cospatricus* suscepit pontificem perducendum usque *Dunelmum*: venit autem in ecclesiam suæ sedis media quadragesima.

1072. Anno M. lxxij. post assumptionem sanctæ *Mariæ* rex *Willielmus* habens in comitatu suo *Edricum* cognomento *Silvaticum*, cum navali & equestri exercitu *Scotiam* profectus est ut eam suæ subjugaret ditioni. Graviter namque rex Scottorum *Malcolmus* eum offenderat, quia ut supradictum est anno præterito regni sui terminos atrociter depopulatus fuerat. Sed ubi rex Anglorum *Scotiam* intraverat, rex *Malcolmus* ei in loco qui dicitur *Abernithi* occurrit, & homo suus devenit. Rediens autem inde *Willielmus* *Cospatricum* comitatus honore privavit, inponens illi quod consilio & auxilio affuisset eis qui Comitem cum suis in *Dunelmo* peremerant, licet ipse ibidem præsens non fuisset, & quia in parte hostium fuisset cum *Normanni* apud *Eboracum* necarentur.

Sed hic paulatim redeamus ad superiora, gratia Comitum Northymbrensium, quatinus statu regum Northanthymbrorum deficiente, à quibus cœperit provincia illa amministrari Comitibus, agnoscatur. Ultimus regum provinciæ illius fuit *Eiricus*, quem Northymbrenses violata fide quam Regi *Eadredo* juraverant, sibi regem fecerunt. Quare offensus rex jussit ut tota provincia funditus vastaretur. Ilico Northymbrenses expulso rege suo atque occiso à *Maccus* filio *Onlafi*, juramentis & muneribus placaverunt regem *Eadredum*, commissa provincia *Osulfo* Comiti. Qui postea regnante *Eadgaro* socium accepit *Oslacum*. Deinde *Osulfus* ad aquilonalem plagam Tinæ, *Oslac* vero super *Eboracum* & ejus fines curas amministrabat. His successit *Walthef* senior, qui successorem habuit filium *Uchtredum*. Is cum regnante *Agelredo* rex *Canutus* hostiliter invaderet *Northymbriam*, necessitate compulsus se cum suis ad *Canutum* contulit; factoque juramento & obsidibus datis, peremptus est à quodam Dano prædivite *Thurebrando* cognomento *Hold*, permittente *Canuto*. In cujus locum frater ejus *Eadulf Cutel* substituitur. Reliquerat autem Comes *Uchtredus* tres filios, *Aldredum*, *Eadulfum*, *Cospatricum*, quorum duo primi Comites fuerunt Northymbrorum, alter post alterum. Tertius vero sine Comitatus honore habuit filium *Uchtredum*, cujus filius erat *Eadulfus* cognomento *Rus*, qui postea ducem se exhibuit eorum qui *Walcherum* episcopum occiderunt, ipseque dicitur sua illum interfecisse manu: sed mox & ipse à femina occisus, sepultus est in ecclesia apud **Geddeworde**; sed post à *Turgoto* quondam Priore Dunelmensis ecclesiæ & archidiacono talis inde spurcitia projecta. Post *Eadulfum Cudel* *Aldredus* filius præfati Comitis *Uchtredi* suscepto comitatu in vindictam patris occisi homicidam *Thurebrandum* occidit. Cujus *Thurebrandi* filius *Carl* & præfatus Comes *Aldredus*, dum vitæ suæ invicem insidiarentur, tandem repacificantur: sed non multo post *Aldredus* nil mali suspicans, dolo in silva quæ **Risewde** vocatur, à *Carl* conjurato sibi fratre occiditur. Post fratris interitum *Eadulfus* Comes efficitur Northymbrensium, qui, cum superbia extolleretur, Brittones satis atrociter devastavit: sed tertio post anno cum ad *Hardecanutum* reconciliandus in pace venisset, interfectus est à *Siwardo*, qui post illum totius provinciæ Northanhymbrorum, id est ab *Humbra* usque *Tuedam*, comitatum habuit. Cui mortuo successit *Tosti*. Quo, propter graves injurias quas intulerat, à Northymbrensibus de Anglia expulso, ducatus illius *Morkaro* committitur à rege *Eadwardo*, & postmodum à Rege *Willielmo*. *Morkarus* vero quoniam alias gravibus negotiis impeditus fuerat, comitatum ultra *Tynam* tradidit *Osulfo* adolescenti filio præfati Comitis *Eadulfi*. Capto postmodum & custodiæ mancipato *Morkaro*, rex *Willielmus* comitatum *Osulfi* commisit *Copsio* qui erat partis *Tostii* Comitis, viro consiliario & prudenti. Pulsus à *Copsio* de comitatu *Osulfus*, in fame & egestate silvis latitans & montibus, tandem collectis quos eadem necessitas compulerat sociis *Copsium* in **Nyweburne** convivantem concludit. Qui inter tumultuantes turbas lapsus dum lateret in ecclesia proditus, incendio ecclesiæ compellitur usque ad hostium procedere, ubi in ipso hostio manibus *Osulfi* detruncatur, quinta ebdomada commissi comitatus, iiij. idus Martii. Mox sequenti autumpno, & ipse *Osulfus* cum in obvii sibi latronis lanceam præceps irrueret, illico confossus interiit. Quo mortuo, *Cospatricus* filius *Maldredi* filii *Crinani* *Willielmum* regem adiens, multa emptum pecunia adeptus est comitatum Northymbrensium

ill- brensium. Nam ex materno sanguine attinebat ad
Rex. eum honor illius comitatus. Erat enim ex matre *Algitha* filia *Uchtredi* Comitis, quam habuit ex *Algiva* filia *Agelredi* Regis. Hanc *Algitham* pater dedit in conjugium *Maldredo* filio *Crinani*. Tenuit autem comitatum donec rex causis ex supradictis ei auferret. Fugiens ergo ad *Malcolmum* non multo post *Flandriam* navigio petit. Cui post aliquantum tempus *Scotiam* reverso, donavit ei rex supradictus **Dunbar** cum adjacentibus terris in *Lodoneio*, ut ex his, donec lætiora redirent tempora, se suosque procuraret. Iste *Cospatricus* est pater *Dolfini*, *Walthevi* & *Cospatrici*. Post *Cospatricum* datus est comitatus *Walthevo Siwardi* Comitis filio. Quo postmodum capto, commissa est cura Comitatus *Walchero* episcopo usque in diem occisionis suæ. Inde rex dedit illum honorem *Albrico*. Quo in rebus difficilibus parum valente, patriamque reverso, idem rex *Rodberto* de *Mulbreio* dedit comitatum *Northymbrensem*, sed eo capto rex junior *Willielmus*, hodieque rex *Henricus* Northymbriam in sua tenet manu.

His ad notitiam personarum per excessum interpositis, ad continuandam interrupti ordinis seriem stilus revertatur. Dejecto ab honore *Cospatrico*, *Walthevus* in comitatum sustollitur, ei ex patris ac matris prosapia debitum. Fuerat enim *Siwardi* Comitis filius ex filia quondam Comitis *Aldredi Elfleda*.

Eodem tempore, scilicet quo rex reversus de *Scotia* fuerat, in Dunelmo castellum condidit, ubi se cum suis episcopus tute ab incursantibus habere potuisset. Fuerunt autem amicissimi sibique mutuo acclives *Walcherus* episcopus & *Walthevus* Comes. Unde una cum episcopo & in synodo presbyterorum residens, humiliter & obedienter prosequebatur quicquid pro corrigenda in suo comitatu Christianitate statutum ab episcopo fuisset.

Dñi 73. ANno M. lxxiij. In hoc anno omnia juxta cursum solis & lunæ habentur sicut in anno xv. *Tiberii* in quo baptizatus est Dominus, id est dies baptismatis viij. idus Januarii, die Dominico Epiphaniæ, & secunda feria, initium iejunii ejus xl. diebus. A baptismate itaque Domini in anno xv. *Tiberii* hucusque sunt revoluti duo magni cicli, hoc est mille lxiiij. anni. Rex Anglorum *Willielmus* civitatem quæ vocatur *Cinomannus*, & provinciam ad illam pertinentem, maximo *Anglorum* auxilio quos de *Anglia* secum duxerat sibi subjugavit. Clito *Eadgarus* de *Scotia* per Angliam venit in *Normanniam*, & cum rege se repacificavit. Comes *Walthevus* missa manu valida *Northymbrensium*, necem avi sui *Aldredi* Comitis crudeliter ulciscitur: siquidem filios *Carl* qui eum occidi fecerat, apud **Seteringetun** simul convivantes gladius insidiantium consumpsit.

74. ANno M. lxxiiij. *Hildebrandus*, qui & *Gregorius*, Romanus archidiaconus papa est electus & factus. Iste papa synodo celebrata, ex decreto sancti *Petri* apostoli & sancti *Clementis* aliorumque sanctorum patrum & banno interdixit clericis, maxime divino ministerio consecratis, uxores habere vel cum mulieribus habitare, nisi quas *Nicena* synodus vel alii canones exceperunt. Decrevit quoque sub sententia sancti *Petri* ut cum *Simone* mago damnaretur non solum emptor & venditor cujuscumque officii, utputa episcopatus, abbatiæ, præposituræ, decaniæ vel decimationis ecclesiæ, sed & quicunque consentiret eis. Dominus enim dixit, *Gratis accepistis, gratis date*. Willielmus I. Rex.

Tres de provincia *Merciorum* monachi pauperes spiritu, divinitus missi in provinciam *Northanhymbrorum*, venerunt *Eboracum*, petentes ab *Hugone* filio *Baldrici*, qui tunc vicecomitatum gerebat, ut eis ducem itineris inveniret, usque locum qui **Munecheceastre**, id est monachorum civitas appellatur, qui nunc *Novum castellum* nominatur. Quo per conductum venientes, ad tempus ibidem morati, cum nullum antiquæ servorum *Christi* ibi congregationis reperirent vestigium, diverterunt ad *Girvum*, ubi ruinis vix ostendentibus quid antiquitus fuerint, monachorum cum semirutis ecclesiis visebantur ædificia multa, episcopo *Walchero* summa cum gratulatione illos suscipiente, & necessaria præbente. Horum nomina fuerunt. Prior eorum ætate & moribus erat *Aldwinus*: secundus *Ealfwius*: tertius *Rinfridus*. Ex his tribus tria in regione *Northymbrorum* instaurata sunt monasteria. Unum *Dunelmi* apud patris *Cuthberti* sacrum & incorruptum corpus in honorem sanctæ *Mariæ* virginis. Aliud *Eboraci* in honorem ejusdem dei genitricis *Mariæ*, ubi de ecclesiola factum nobile cœnobium. Primum abbatem habuit *Stephanum*; secundum *Ricardum*; tertium *Gaufridum*; quartum *Severinum*; quintum *Clementem*, qui & in præsenti. Tertium autem in loco qui quondam **Streneshalc**, id est sinus fari, nunc **Witebi** appellatur. Ibi sedit primus abbas *Willielmus*, ij. *Nicholaus*, iij. *Benedictus*, iiij. *Ricardus*, qui nunc superest. Denique postquam sævissima paganorum devastatio gladio ac flamma ecclesias ac monasteria in cineres redegerat, deficiente pene Christianitate, vix aliquæ ecclesiæ, & hæ virgis fœnoque contextæ, sed nulla uspiam monasteria per CC. annos reædificabantur, tepescente paulatim fidei religione, cultu vero religionis penitus deficiente; Monachorum nomen erat provincialibus inauditum. In stuporem vertebantur cum quemlibet monachilis habitus & vitæ sorte conspicerent. Sed prædictis tribus viris inter illos habitare incipientibus, incipiebant & ipsi de bestiali vita mores in melius commutare, illis ad restauranda sancta loca opem inpendere, ipsi per se semirutas ecclesias restaurare & renovare, vel etiam in quibus antea non erant locis novas ædificare; Multi de seculari vita etiam in monachilem militiam concurrere. Sed hic pauci ex comprovincialibus, plures vero de remotis *Angliæ* partibus fama illorum acciti eis adjungebantur unanimes. Horum *Turgotus* erat unus, postea *Scottorum* episcopus. Is prosapiam trahens de genere *Anglorum* non infimo, unus erat inter alios qui nuper subjugata Normannis Anglia, obsides pro tota *Lindesia* in *Lindicolino* castro custodiebantur. Ille pecunia emolliens custodiam, cum magno suorum periculo fugit clanculo ad *Norwegenses*, qui tunc apud **Grimesbi** navem mercatoriam usque *Norwegiam* oneraverant. In qua navi etiam legati *Willielmi* regis *Norwegiam* mittendi subvectionem sibi paraverant: jamque navis illa totis avolans velis terras aspectibus substraxerat, cum ecce fugitivus obses regis ab inferioribus navis partibus ubi *Norwegenses* eum absconderant, in medium erumpens, legatos eorumque socios in stuporem vertit. Nam ubique locorum perquisitus fuerat, etiam in navi eadem exactores regis scrutinia fecerant, sed calliditas abscondentium delusit oculos perscrutantium. Itaque

que legati instabant, ut depositis velis navem cum fugitivo regis ad *Angliam* quoquo modo reflecterent. *Norwegenses* acrius repugnabant ut cœpta velificatio prospero navem cursu in antea perferret. Fit partium altercatio, ita ut adversus se invicem armarentur: sed quod major vis erat *Norwegensium* citius compressa est audacia legatorum, quantoque magis terræ propinquabant, tanto magis illis se humiliabant. Veniens autem illo juvenis fugitivus quam honeste se & caste agebat, nobilibus & optimatibus gratus apparebat. Pervenit & ad notitiam regis *Olavi*; qui quoniam valde religiosus erat, sacros codices inter manus tractare, & litteras inter regni curas sæpe consuevit addiscere; sæpe etiam sacerdoti ad altare assistere, & induentem vestimenta sacra adjuvare, aquam manibus fundere, & cætera hujusmodi devote peragere. Audito itaque quod clericus de *Anglia* venisset, quod magnum tunc temporis videbatur, eum ad discendos psalmos quasi magistrum sibi exhibuit. Inter hæc satis superque habundabat rebus, regis virorumque nobilium largitate, proaffluentibus. Compungebatur sæpe animus illius ad contemptum mundi, & ubi poterat convivia lætantium declinans solitariis delectatur in lacrimis, erans deum ut eum dirigeret in viam salutis. Sed quia religiosa desideria dum differuntur sæpe mutantur, ab illo statu paulatim animus defluebat, quem iocunditas seculi ex successu rerum ad se trahebat. Sed quia invitatus sponte venire noluit, quandoque compulsus domum cœlestis patrisfamilias intravit. Post aliquot namque annos patriam cum multa pecunia renavigabat, sed medio in mari navi prævalida tempestate dissoluta, rerum omnium jacturam pereuntibus sociis sustulit, solam vitam cum v. vel vi. aliis vix cum multo labore servavit. Veniens *Dunelmum* ad orationem, *Walchero* episcopo omnia circa se acta exposuit, & quia monachilis propositi animum gereret indicavit. Quod episcopus satis hilariter suscepit, mittensque ad *Aldwinum* de quo supradictum est, Hunc, inquit, filium meum precor & jubeo suscipias, atque monachili habitu indutum vitam quoque monachilem servare doceas. Quem susceptum ille regulariter probavit & probato monachicum quandoque habitum tradidit, atque ita verbo informavit & exemplo, ut eidem defuncto jubente *Willielmo* episcopo in *Dunelmensis* ecclesiæ succederet prioratum, quem per xx. annos strenue amministravit, xij. diebus minus; anno enim episcopatus *Ranulfi* qui *VVillielmo* successit viij. impetrante *Alexandro* rege *Scottorum*, ab *Henrico* rege *Anglorum* assumitur ad episcopatum ecclesiæ sancti *Andreæ* in *Scotia*; in qua est sedes primatis totius gentis *Scottorum*. Sed per annum & eo amplius dilata est ejus ordinatio propter dissensiones *Eboracensis* ecclesiæ atque ecclesiæ sancti *Andreæ Scotiæ*. Illa namque ordinationem & subjectionem primatis *Scottorum* sibi ex quodam quasi jure exigit, ista vero è diverso affirmat ex nullo antiquitatis vel consuetudinis jure aliquid se debere. Sed ne diutius pastore [viduata] vacillaret ecclesia, rogatus à rege *Scottorum* rex *Henricus* præcepit, ut *Eboracensis* archiepiscopus *Thomas* junior hunc sine ulla subjectionis exactione consecraret, salva utriusque ecclesiæ auctoritate, ut postea ubi & quando & à quibus ratio exigeretur, debitus finis controversiam utriusque partis dirimeret. Veniens ergo sic consecratus *Scotiam*, cum causis emergentibus digne non posset episcopale officium exercere, *Romam* ire disposuit, ubi consilio & judicio domini papæ *Paschalis* vitam suam transigeret. Sed ne id ad effectum perduceret, invalescentibus inter ipsum & regem causis, præ angustia spiritus decidit in melancholiam. Unde accepta licentia remorandi ad tempus *Dunelmi* propter infirmitatem, vigilia apostolorum *Petri* & *Pauli* venit ad *Weremutham*, ubi quondam ab *Aldwino* habitum monachi susceperat; ubi mane ut poterat missa celebrata, ad sanctum *Cuthbertum* proficiscitur, ibique in lectum decidens, modo lentis, modo nimiis præparatur febribus ad exitum, & hoc per duos menses & quatuor dies. Instante autem hora exitus cum diceret sicut poterat orando *in pace factus est locus ejus & habitatio ejus in Syon, & laudate Dominum in sanctis ejus*, intra manus fratrum suorum animam exhalavit ij. kal. Aprilis feria tertia hora tertia, Anno episcopatus ejus viij. transacto & duobus mensibus & x. diebus, impetrato munere à deo quod sedulo rogaverat, ut apud sacrum *Cuthberti* corpus animam redderet. Sepultus est autem in Capitulo. Cujus corpus interpositum corpus *Walcheri* episcopi habet ad austrum, *Willielmi* episcopi ad aquilonem. Obiit autem anno ab incarnatione Dominica M. C. xv.

His per excessum dictis revertatur ad ordinem intermissum stilus.

Eodem anno quo *Hildebrandus* papa prædictum celebravit Concilium, *Herefordensis* Comes *Rogerus* filius *Willielmi* Comitis Eastanglorum Comiti *Rodulfo* contra præceptum regis *Willielmi* sororem suam conjugem tradidit, nuptiasq; permagnificas cum plurima multitudine optimatum in *Grantebrycgensi* provincia in loco qui *Yxninga* dicitur, celebrantes, magnam conjurationem plurimis assentientibus contra regem *Willielmum* ibi fecerunt, Comitemque *Waltheovum* suis insidiis præventum secum conjurare compulerunt. Qui mox ut potuit *Lanfrancum Dorobernensem* archiepiscopum adiit, pœnitentiamque ab eo pro facto licet non sponte sacramento accepit, ejusque consilio regem *Willielmum* in *Normannia* degentem petiit, eique rem ex ordine pandens, illius misericordiæ ultro se dedit. Verum illi supra memorati principes conjurationis cœptis operam daturi sua castella repetiere, rebellationemque adoriri omni conatu cum suis fautoribus cœpere. Sed *Herefordensi* Comiti ne *Sabrina* transvadata *Rodulfo* Comiti ad locum destinatum cum suo exercitu occurreret, restitit *Wlstanus VVigornensis* episcopus cum magna militari manu, & *Agelwinus* abbas *Eoveshamnensis* cum suis, ascitis sibi in adjutorium *Ursone* vicecomite *VVigornæ* & *VValtero* de *Laceio* cum copiis suis & cætera multitudine plebis. At vero *Rodulfo* Comiti prope **Grantebrycge** castra metanti *Odo Baiocensis* episcopus frater regis & *Goffridus Constantiensis* episcopus congregata magna copia tam *Anglorum* quam *Normannorum* ad bellum parati occurrerunt. Ipse autem suos conatus infirmari cernens, multitudinem resistentium veritus, ad **Northwic** clanculo refugit, & castello suæ conjugi & militibus suis commendato, ascensa navi de *Anglia* ad *minorem Britanniam* fugit. Quem fugientem adversarii illius insecuti, omnes quos de suis comprehendere poterant, vel interemerunt, vel diversis modis debilitaverunt. Deinde principes castellum tam diu obsiderunt quoad pace data permissu Regis Comitissæ cum suis exire de *Anglia* liceret. His gestis, rex autumpnali tempore de *Normannia* rediens Comitem *Rogerum* in custodiam

iel- Rex. am posuit. Comitem etiam *Walthevum* licet ab eo misericordiam petierit custodiæ tradidit. *Egitha* quondam *Anglorum* regina Decembri mense decessit *Wiltoniæ*, cujus corpus jussu Regis *Lundoniam* delatum, juxta corpus domini sui regis *Eadwardi* honorifice est in *Westmonasterio* tumulatum. Ubi rex proxima nativitate Domini curiam suam tenuit, & ex eis qui contra illum cervicem erexerant, de *Anglia* quosdam exlegavit, quosdam erutis oculis vel manibus truncatis deturpavit. Comites vero *Waltheovum* & *Rogerum* judiciali sententia dampnatos artiori custodiæ mancipavit.

75. ANno M. lxxv. Dum clerici magis eligerent anathemati subjacere quam uxoribus carere, *Hiltibrandus* papa, ut per alios si posset eos castigaret, præcepit ut nullus audiret missam conjugati presbyteri, sic.

Gregorius papa, qui & Hiltibrandus, servorum dei servus, per totum Italicum regnum & Teutonicum debitam sancto Petro obedientiam exhibentibus, apostolicam benedictionem. Si qui sunt presbyteri, diaconi, subdiaconi, qui jacent in crimine fornicationis, interdicimus eis ex parte omnipotentis dei & auctoritate sancti Petri introitum ecclesiæ usque dum emendent & pœniteant: si qui autem in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum officium eorum auscultare præsumat, quia benedictio illorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, testante Domino per prophetam, Maledicam, *inquit,* benedictionibus vestris.

Comes *VValtheovus* jussu regis *VVillielmi* extra civitatem *VVintoniam* ductus, indigne & crudeliter securi decapitatur, & in eodem loco terra obruitur; sed processu temporis deo sic ordinante, corpus ejus de terra levatur & magno cum honore **Crulant** deportatur, & in ecclesia honorifice tumulatur. Hic cum adhuc temporali frueretur vita, arta positus in custodia, ea quæ gesserat inique incessanter deflevit & amarissime, vigiliis, orationibus, jejuniis & eleemosynis deum studuit placare. Cujus memoriam voluerunt homines in terra delere, sed creditur vere illum cum sanctis in cœlo gaudere, prædicto archipræsule piæ memoriæ *Lanfranco*, à quo confessione facta pœnitentiam acceperat, fideliter attestante, qui & impositi criminis, supradictæ scilicet conjurationis, illum immunem affirmabat esse, & quæ in cæteris commisisset, ut verum Christianam pœnitentialibus lacrimis deflevisse, seque felicem fore si post exitum vitæ illius felici potiretur requie. Post quem cura comitatus committitur *VValchero* episcopo. Post hæc mari transito, rex in *minorem Britanniam* suam movit expeditionem, & castellum *Radulfi* Comitis quod *Dol* nominatur, tam diu obsedit, donec *Francorum* rex *Philippus* illum inde fugaret.

76. ANno M. lxxvi. rex Danorum *Suanus* bene literis imbutus obiit, cui filius suus *Haroldus* successit.

77. ANno M. lxxvij. *Rodbertus VVillielmi* Regis primogenitus, eo quod *Normanniam*, quam sibi ante adventum ipsius in *Angliam*, coram *Philippo* rege Francorum dederat, possidere non licebat, *Franciam* adiit, & auxilio *Philippi* regis in *Normannia* magnam frequenter prædam agebat, villas comburebat, homines perimebat, & patri suo non parvam molestiam & anxietatem inferebat. WILLIELMUS I. REX.

ANno M. lxxviij. fundata est abbatia sanctæ *Mariæ Eboraci*. 1078.

ANno M. lxxix. rex *Scottorum Malcolmus* post assumptionem sanctæ *Mariæ Northymbriam* usque ad magnum flumen *Tynæ* devastavit, multos occidit, plures captivavit, cum præda magna rediit. 1079. Rex *VVillielmus* filio suo *Rodberto* ante castellum *Gerbothret*, quod ei rex *Philippus* præstiterat, dum pugnam intulerit, ab ipso vulneratus in brachio, de suo ejectus est emissario. Sed mox ut illum per vocem cognovisset, festinus descendit, ac illum suum caballum ascendere jussit, & sic illum abire permisit. Ille autem multis suorum occisis, nonnullisque captis, ac filio suo *VVillielmo* cum multis aliis vulnerato, fugam iniit. Venerandus vir *Rodbertus*, qui per ministerium reverentissimi *VVigornensis* episcopi *VVlstani* gradum presbyteratus suscepit, à *Lanfranco* archipræsule *Doroberniæ*, ad *Herefordensem* ecclesiam iiij. kal. Januarii die dominica episcopus ordinatur *Cantuariæ*.

ANno M. lxxx. *Dunholmensis* episcopus *VValcherus* genere *Lotaringus* in loco qui dicitur 1080. **Gotesheved** id est ad caput capræ, ij. idus Maii, feria v. à *Northymbrensibus* est occisus, in ultionem necis *Ligulfi* nobilis generosique ministri. Hic itaque vir late per *Angliam* possessiones multas ex hæreditario jure possedit. Sed quia ubique locorum *Normanni* incessanter ea tempestate operam dabant suæ feritati, cum suis omnibus ad **Dunholme** se contulit, quia sanctum *Cuthbertum* corde sincero dilexit. Habuit autem in conjugio *Algitham* filiam *Aldredi* Comitis, ex qua procreavit filios *Uchthredum* & *Morekarum*. Hujus *Algithæ* soror fuit *Elfleda* mater *VValtheovi* Comitis. Unde ipse Comes consobrinum suum parvulum prædictum *Morkarum* deo nutriendum monachis in *Girva* dedit. Quo tempore ipse Comes erat apud **Tinemuthe**, quem locum simul cum prædicto parvulo ipsis monachis commisit disponendum. Cujus pater *Ligulfus* ab episcopo in tantum diligebatur, ut absque illius consilio majores secularium negotiorum causas nullatenus agere vellet aut disponere. Ob quam rem suus capellanus *Leobwinus*, quem in tantum exaltaverat, ut in episcopatu & in comitatu fere nil sine illius arbitrio agitaretur, invidiæ stimulis succensus & propter suam potentiam tedis superbiæ nimis inflatus, se contra prædictum virum arroganter erexit; quapropter nonnulla ejus judicia atque consilia floccipendebat, omnibusque modis annullare studebat. Frequenter etiam coram episcopo non sine minis cum eo litigans, illum verbis probrosis sæpius ad iracundiam provocabat. Quadam itaque die cum idem vir *Ligulfus* ab episcopo vocatus ad consilium, legalia quæque & recta decerneret, obstinatius ei *Leobwinus* obstitit, & loquelis illum contumeliosis exacerbavit. Sed quia ille respondit ei durius solito, de placiti loco discessit ilico, & evocans ad se *Gilebertum*, cui præsul quia suus propinquus erat, comitatum Northymbrensium sub se regendum commiserat, ut se vindicaret obnixe rogavit, & *Ligulfum* quam citius posset morti tradere maturaret. Ille autem confestim iniquis petitionibus acquiescens, suis & episcopi & ejusdem *Leobswini* militibus in unum coadunatis, ad villam ubi tunc *Ligulfus* morabatur,

Williel-mus I. Rex. rabatur, nocte quadam perrexit, ac illum cum sua familia fere tota in domo propria injuste peremit. Quo cognito, graviter antistes ex corde suspiravit intimo, & capitio de capite extracto, & in terram projecto, *Leobwino* qui tunc præsens aderat, tristis dixit continuo. *Tuis* Leobwine *factionibus dolosis acta sunt hæc & insiliis stolidissimis. Iccirco volo te scire pro certo, quia & me, & te, omnemque familiam meam tua lingua peremisti gladio.* Hoc dicto, in castellum se proripuit festinato, confestimque nunciis per totam *Northymbriam* missis, omnibus nunciari curavit, se necis *Liulfi* conscium non fuisse, quin potius ejus occisorem *Gilebertum*, omnesque socios ejus de *Northymbria* penitus exlegasse, ac paratum fore semet ipsum purgare secundum judicium Pontificale. Deinde missis intercurrentibus, ille parentesque occisorum pace adinvicem data & accepta, locum & diem quo convenire & inter se pacem firmiorem facere possent statuere. Quo adveniente, loco constituto in unum convenere. Verum cum illis episcopus sub divo placitare noluit, sed in ecclesiam quæ ibi erat, cum suis clericis ac honorabilioribus militibus intravit. Et consilio habito, semel & iterum de suis quos voluit pro pace facienda foras ad eos misit. At illi nequaquam petitis adquiescebant, quia *Liulfum* illius jussione peremptum fuisse pro certo credebant. Nam *Gilebertum* ejusque socios nocte post necem propinqui sui proxima, non solum in domum suam *Leobwinus* familiariter & amicabiliter suscepit, verumetiam episcopus ipse illum ut prius in suam gratiam familiamque recepit. Unde omnes qui [ex] parte antistitis foris inventi sunt, primitus occiderunt, paucis fuga reservatis. Quo viso, ut hostium furori satisfaceret, propinquum suum præfatum *Gilebertum*, cujus anima quærebatur, præsul de ecclesia jussit exire. Quem egredientem milites repugnaturi è vestigio sunt secuti. Sed mox ab hostibus undique gladiis et lanceis appetiti, in momento sunt perempti. Duobus tamen *Anglicis* ministris propter consanguinitatem pepercerunt. *Leobwinum* quoque *Dunelmensem* decanum, quia sæpius episcopo adversus illos multa dederat insilia, et clericos alios statim ut egressi sunt, occiderunt. Episcopus autem ut intellexit illorum furorem nulla ratione iri mitigatum quivisse, nisi caput et auctor totius illius calamitatis occideretur *Leobwinus*, rogavit illum egredi foras. Sed cum penitus ut egrederetur ab illo extorquere nequiret, ad ecclesiæ januas ipsemet accessit, sibique vitam concedi poposcit. Quibus renuentibus, caput suæ clamidis limbo cooperiens foras exivit, & mox inimicorum gladiis percussus occubuit. Deinde *Leobwinum* egredi jusserunt. Quo nolente, ecclesiæ tecto parietibusque ignem imposuere. At ille potius ustulatione quam occisione vitam eligens finire, flammas aliquamdiu sustulit. Sed cum semiustus esset exilivit, et frustatim concisus nequitiæ suæ pœnas exsolvendo, miser interiit. Ob quorum detestandæ necis vindictam, rex *Willielmus* eodem anno devastavit *Northymbriam*, misso illuc *Odone Baiocensi* episcopo cum multa militari manu. Quo anno idem rex *Willielmus* autumnali tempore *Rodbertum* filium suum *Scotiam* contra *Malcholmum* misit. Sed cum pervenisset ad **Egglesbreth**, nullo confecto negotio reversus, castellum novum super flumen *Tyne* condidit. *Willielmus* suscepit episcopatum *Dunelmensem* v. idus Novembris, sed iv. nonas Januarii à *Thoma Eboracensi* archiepiscopo consecratur apud **Gloecestre**.

Willielmus I. R.

Henricus Imperator *Hiltibrandum* papam in Pentecosten *Mogontiæ* decernit deponendum, et *Wibertum Ravennæ* urbis episcopum in natali sancti *Johannis Baptistæ* pro eo fecit papam.

ANno M. lxxxj. *Henricus* rex hostiliter *Romam* adversus *Hiltibrandum* papam adiit, oppugnans eam, non tamen intravit. An. Dñ 1081

ANno M. lxxxij. multis homicidiis & prædationibus inter *Henricum* regem et *Hiltibrandum* papam actis, in nocte Palmarum multi sunt occisi. Rex *Willielmus* fratrem suum *Odonem Baiocensem* episcopum, *Normanniæ* in custodia posuit. 1082

ANno M. lxxxiij. *Henricus* rex urbem *Romæ* infregit et cepit, *Wibertum* in sede apostolica constituit. *Hiltibrandus* vero *Beneventum* adiit, ubi usque ad obitum suum deguit. *Henricus* autem in *Teutonicam* patriam rediit. Seditio nefanda inter monachos et indigne nominandum abbatem *Turstinum Glastoniæ* facta est, quem rex *Willielmus* de monasterio *Cadomi* nulla prudentia instructum eidem loco abbatem præfecerat. Hic inter cætera stultitiæ suæ opera, *Gregorianum* cantum aspernatus, monachos cœpit compellere, ut illo relicto cujusdam *Willielmi Fiscamnensis* cantum discerent et cantarent. Quod dum ægre acciperent, quippe qui jam tam in hoc quam in cætero ecclesiastico officio secundum morem *Romanæ* ecclesiæ insenuerant, subito armata militari manu illis ignorantibus, quadam die in capitulum irruit, monachos nimio terrore fugientes in ecclesiam, ad altare usque persequitur, jaculisque et sagittis cruces et imagines ac feretra sanctorum manus militaris transfigens, unum etiam monachum sacrum amplexantem altare lancea transverberans interemit, alium ad altaris crepidinem sagittis confossum necavit. Cæteri vero necessitate compulsi scamnis et candelabris ecclesiæ fortiter se defendentes, licet graviter vulnerati, milites omnes retro chorum abegerunt. Sicque factum est, ut duo occisi, quatuordecim vulnerati, ex monachis, nonnulli etiam de militibus sauciati existerent. Hinc moto judicio, dum maxima abbatis esse culpa patuit, rex eundem abbatem summovit, et in monasterio suo in *Normannia* posuit. De monachis vero quamplures per episcopatus et abbatias jussu regis custodiendi disperguntur. Cujus post mortem idem abbas iterum abbatiam suam à filio ejus rege *Willielmo* quingentis libris argenti emit, et per ecclesiæ possessiones aliquot annis pervagatus, longe ab ipso monasterio, ut dignus erat, miser vitam finivit. Regina *Mathildis* iv. Non. Novembris feria v. decessit in *Normannia*, et *Cadomi* est sepulta. Hoc anno monachi primum in *Dunelmum* convenerunt. 1083.

ANno M. lxxxiv. *Hiltibrandus*, qui et *Gregorius*, papa obiit. Rex *Anglorum Willielmus* de unaquaque hida per *Angliam* vj. solidos accepit. 1084.

ANno M. lxxxv. eximiæ vir probitatis et venerationis *Perscorensis* abbas *Eadmundus* xvij. Kal. Julii die Dominica in senectute bona decessit, et à venerabili *Glawornensi* abbate *Serlone* est sepultus. 1085.

…liel- …rex. pultus. Cui ſucceſſit *Glawornenſis* monachus *Turſtinus*. Eodem anno rex *Danorum Canutus* filius *Suani* cum claſſe valida et auxilio ſoceri ſui *Rodberti Flandrenſis* Comitis (habuit enim filiam ejus uxorem) in *Angliam* venire paratus erat. Unde rex *Willielmus* de tota *Gallia* ſolidariis pedonibus et ſagittariis multis milibus conductis, et nonnullis de *Normannia* ſumptis, autumpnali tempore *Angliam* rediit, et eis per totum regnum diviſis, epiſcopis, abbatibus, Comitibus, Baronibus, vicecomitibus ac regiis præpoſitis victum præbere mandavit. Sed ubi cognovit ſuos inimicos impeditos fuiſſe, partem exercitus remiſit, partem ſecum per totam hiemem retinuit, et in nativitate Domini *Glawornia* curiam ſuam tenuit. Ubi tribus ſuis capellanis *Mauricio Lundonienſem*, *Willielmo Theodfordenſem*, *Rodberto Ceſtrenſem* dedit præſulatum.

…Dñi …86. ANno M.lxxxvj. *Willielmus* rex fecit deſcribi omnem *Angliam*, quantum terræ quiſq; baronum ſuorum poſſidebat, quot feudatos milites, quot carrucas, quot villanos, quot animalia, imo quantum vivæ pecuniæ quiſque poſſidebat in omni regno ſuo, à maximo uſque ad minimum, & quantum redditus quæque poſſeſſio reddere poterat; & vexata eſt terra multis cladibus inde procedentibus. Et in ebdomada Pentecoſtes ſuum filium *Henricum* apud *Weſtmonaſterium*, ubi curiam ſuam tenuit, armis militaribus honoravit. Nec multo poſt mandavit, ut archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, Comites, barones, vicecomites cum ſuis militibus die Kalendarum Auguſtarum ſibi occurrerent *Searesbyriæ*. Quo cum veniſſent, milites illorum ſibi fidelitatem contra omnes homines jurare coegit. Eo tempore Clito *Eadgarus* licentia à rege impetrata, cum CC. militibus, mare tranſiit & *Apuliam* adiit. Cujus germana virgo *Chriſtina* monaſterium quod *Rumeſia* nuncupatur intravit, & veſtem ſanctimonialis habitus ſuſcepit. Eodem anno animalium peſtis, & magna extitit aeris intemperies.

87. ANno M.lxxxvij. Hoc anno reliquiæ ſancti *Nicholai* de *Mirrea* in *Barenſem* transferuntur civitatem. *Aldwinus* Prior *Dunelmenſis* deceſſit. Ferox flamma urbes multas, eccleſiam quoque ſancti *Pauli* apoſtoli cum majore & meliori parte *Lundoniæ* conſumpſit. *Dani* ſuum dominum regem *Canutum* vj. idus Julii ſabbato in quadam eccleſia martyrizaverunt. *Ciceſtrenſis* epiſcopus *Stigandus*, abbas ſancti *Auguſtini Scolandus*, abbas *Bathonienſis Alſius*, & abbas *Perſcorenſis Turſtinus* deceſſerunt. Ante aſſumptionem ſanctæ *Mariæ* rex *Willielmus* in *Franciam* cum exercitu venit, & oppidum quod *Mathun* nuncupatur & omnes eccleſias in eo ſitas, duoſque recluſos igne ſuccendit, indeque in *Normanniam* rediit. Sed in ipſo reditu dirus viſcerum dolor illum apprehendit, & magis ac magis de die in diem gravabat. Cum autem ingraveſcente ægritudine diem ſibi mortis imminere ſenſiſſet, fratrem ſuum *Odonem Baiocenſem* epiſcopum, Comites vero *Morkarum* & *Rogerum*, *Sivardum* cognomento *Barn*, & *Wlnothum* regis *Haroldi* germanum, quem à pueritia tenuerat in cuſtodia, & omnes quos vel in *Anglia* vel in *Normannia* cuſtodiæ manciparat, laxavit. Deinde filio ſuo *Willielmo* regnum tradidit *Angliæ*, & *Rodberto* filio ſuo primogenito, qui tunc exulabat in *Francia*, comitatum conceſſit *Normanniæ*. Et ſic cœleſti viatico munitus, poſtquam xx. annis, menſibus x. & xxviij. diebus genti *Anglorum* præfuit, v. iduum Septembrium regnum cum vita perdidit, & *Cadomi* in eccleſia ſancti *Stephani* prothomartyris, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat boniſque ditaverat, ſepultus requieſcit. *Willielmus* autem filius ejus *Angliam* feſtinato adiit, ducens ſecum *Morkarum* & *Wlnothum*. Sed mox ut *Wintoniam* venit, illos ut prius fuerant, cuſtodiæ mancipavit. & vj. Kal. Octobris die Dominico in *VVeſtmonaſterio* à *Lanfranco Doruberniæ* archiepiſcopo in regem conſecratus eſt. Deinde *VVintoniam* rediens, theſauros ſui patris, ut ipſe juſſerat, per *Angliam* diviſit, ſcilicet quibuſdam principalibus eccleſiis x. quibuſdam vj. marcas auri, quibuſdam minus. Eccleſiis etiam in civitatibus vel villis ſitis per ſingulas denarios lx. dari; Cruces, altaria, ſcrinia, textos, candelabra, ſitulas, fiſtulas, ac ornamenta varia gemmis, auro, argento lapidibuſque precioſis redimita, per eccleſias digniores ac monaſteria juſſit dividi. Ejus quoque germanus *Rodbertus* in *Normanniam* reverſus, theſauros quos invenerat, monaſteriis, eccleſiis, pauperibus pro anima patris ſui largiter diviſit: & *Vlfum Haroldi* quondam regis *Anglorum* filium, *Dunechaldumque* Regis *Scottorum Malcholmi* filium, à cuſtodia laxatos, & armis militaribus honoratos, abire permiſit. Willielmus II. rex.

ANno M.lxxxviij. Hoc anno inter primates *Angliæ* orta eſt diſcordia. Pars etenim nobilium *Normannorum* favebat regi *Willielmo*; ſed minima: pars vero altera favebat *Rodberto* Comiti *Normannorum*, & maxima, cupiens hunc ſibi aſciſcere in regnum; fratrem vero ejus aut fratri tradere vivum, aut regno privare peremptum. Hujus execrandæ rei principes extiterunt *Odo* epiſcopus *Baiocenſis* qui & erat Comes *Cantuarienſis*, & *Goffridus* epiſcopus *Conſtantinenſis*, & *Rodbertus* Comes *Moritunenſis*, & *Rogerus* Comes *Scrobbesbyrienſis*, & excellentiores principes totius *Angliæ*, excepto *Lanfranco* archiepiſcopo. Execrabile hoc factum tractaverunt clam in quadrageſima, ſtatimque poſt Paſcha cœpit quiſque circa ſe vaſtare, rapere, omnia deprædare, caſtella munire foſſo & victu. *Goffridus* epiſcopus *Conſtantinenſis* & *Rodbertus de Mulb.* ei iverunt **Brycſtowe**, ubi habebant caſtrum fortiſſimum, & omnia devaſtabant uſque locum qui vocatur **Bathan**. Proceresque de *Hereforda* & de *Scrobbesbyria* cum multitudine *Walenſium* perrexerunt uſque *Wigornam*, omnia ante ſe vaſtantes, & igne conſumentes. Cogitaverunt etiam quod caſtrum & eccleſiam vellent accipere, quod videlicet caſtrum tunc temporis commendatum erat *Wlſtano* venerabili epiſcopo. Quando epiſcopus iſta audivit, valde contriſtatur, & cogitans quid conſilii inde haberet, vertit ſe ad Deum ſuum, & rogat ut reſpiciat eccleſiam ſuam & populum ſuum ab hoſtibus oppreſſum. Hæc eo meditante, familia ejus exiliit de caſtro, & acceperunt & occiderunt ex eis quingentos viros, & alios in fugam verterunt. *Rogerus Bigot* intravit caſtrum de **Northwic**, & omnes vicit in malum. *Odo* epiſcopus per quem iſta mala cœperunt, perrexit *Cantium*, & villas regias vaſtavit, necnon & omnium qui regi fidem tenuerunt terras depopulatus eſt, & caſtrum *Hrofenſe* obfirmavit. Hoc audito, rex fecit convo- An.Dñi 1088.

Willielmus II. rex. care *Anglos*, & oſtendit eis traditionem *Normannorum*, & rogavit ut ſibi auxilio eſſent, eo tenore, ut ſi in hac neceſſitate ſibi fideles exiſterent, meliorem legem quam vellent eligere, eis concederet, & omnem injuſtum ſcottum interdixit, & conceſſit omnibus ſilvas ſuas & venationem. Sed quicquid promiſit, parvo tempore cuſtodivit. *Angli* tamen fideliter eum juvabant. Congregavit igitur rex exercitum ut iret *Hroveceſtram*, ubi putabat *Odonem* epiſcopum eſſe. Venientes autem ad **Tonebrycge** invenerunt caſtrum obfirmatum contra regem. Sed viriliter *Angli* inſilientes in illud, deſtruxerunt totum caſtrum, & qui intus erant manus regi dederunt. His ita actis, rex cum exercitu vertit iter verſus caſtrum de *Peveneſeia*, jam enim *Odo* epiſcopus receſſit à *Roveceſtria*, & intrabat caſtrum illud. Quem rex ſecutus, obſidebat caſtrum per ſex integras ſeptimanas cum magno exercitu. Dum hæc fiunt in *Anglia*, *Rodbertus* Comes *Normanniæ* congregat magnum exercitum, & parat eum in *Angliam* mittere, mox ſecuturus, quaſi de *Anglia* per *Odonem* epiſcopum & cæteros qui ex ſua parte ibi erant ſecurus. Sed Rex *Willielmus* jam mare munierat ſuis piratis, qui venientes in *Angliam* tot occiderunt & in mare merſerunt, ut nullus ſit hominum qui ſciat numerum pereuntium. Interim dum hæc fiunt in mare, *Odo* epiſcopus & qui cum eo erant, fame coacti, reddentes caſtrum de *Peveneſea* promiſerunt cum jurejurando ſe *Angliam* exituros, nec amplius intraturos niſi rege *Willielmo* præcipiente, caſtrum quoque *Hrofenſe* ante reddituros. Sed cum veniſſet **Hroveceſtre** cum hominibus regis, qui ex parte regis deberent caſtrum recipere, ſtatim cum eiſdem ab his qui in caſtello erant ponitur in vinculis. Quidam aſſerebant hoc factum eſſe calliditate epiſcopi. In hoc certe caſtro erant ſtrenui milites, & pene tota nobilitas *Normanniæ*. Erat ibi *Euſtachius* juvenis *Bolonienſis* Comes, & multi nobiles *Flandrenſes*. His itaque à Rege auditis, venit cum exercitu *Hroveceſtram*, & obſedit civitatem; & parvo peracto ſpatio, hii qui intus fuerunt ſe reddiderunt, & cum dedecore ejecti ſunt de *Anglia*, & ita epiſcopus qui fere fuit ſecundus rex *Angliæ*, honorem amiſit irrecuperabiliter. Sed epiſcopus veniens *Normanniam* ſtatim à *Rodberto* Comite totius provinciæ curam ſuſcepit: Cujus ordinem cauſæ libellus in hoc deſcriptus aperte oſtendit. Etiam *Dunhelmenſis* epiſcopus *Willielmus* viij. anno ſui epiſcopatus & multi alii de *Anglia* exierunt.

An. Dñi 1089. Anno M. lxxxix. *Dorobernenſis* archiepiſcopus *Lanfrancus* ix. Kal. Junii, feria v. obiit. Eodem anno iij. idus Auguſti ſabbato circa horam diei tertiam, terræmotus permaximus extitit per *Angliam*.

1090. Anno M. xc. Rex *Anglorum Willielmus* junior fratri ſuo *Rodberto Normanniam* adimere, & ſuæ ditioni cupiens ſubicere, primo caſtellum *Walteri* de ſancto *Walerico*, & caſtellum quod vocatur *Albamarle*, deinde alia caſtella ſibi conduxit, & in eis milites ut *Normanniam* devaſtarent, poſuit. Qua re viſa, & ſuorum infidelitate cognita, Comes *Rodbertus* legatis ad regem *Francorum Philippum* dominum ſuum miſſis illum in *Normanniam* venire fecit, unumque de caſtellis in quo milites fratris ſui fuerunt, ipſe & rex obſederunt. Quod cum regi *Willielmo* nunciatum eſſet, non modica pecuniæ quantitate regi *Philippo* occulte tranſmiſſa, ut obſidione dimiſſa domum rediret, flagitavit & impetravit.

Willielmus II. rex.

An. Dñi 1091. Anno M. xcj. menſe Februario rex *Willielmus* junior *Normanniam* petit, ut eam fratri ſuo *Rodberto* abriperet. Sed dum ibi moraretur, pax inter illos ea conventione facta eſt, ut Comes Regi Comitatum de *Owe*, *Feſcamnum* abbatiam in *monte* ſancti *Michaelis* ſitam, & *Kereſburch*, & caſtella quæ à ſe defecerant, bono animo concederet. *Cinomannicam* vero provinciam & caſtella quæ tunc Comiti in *Normannia* reluctabantur, illius dominio rex ſubjugaret. Omnibus etiam *Normannis* terras quas in *Anglia* ob fidelitatem Comitis perdiderant, redderet, & tantum terræ in *Anglia* quantum conventionis inter eos fuerat, Comiti daret. Ad hæc etiam inter ſe conſtituerunt, ut ſi Comes abſque filio legali matrimonio genito moreretur, hæres ejus eſſet rex, modoque [ſimili] per omnia ſi Regi contigiſſet mori, hæres illius fieret Comes. Hanc conventionem xij. ex Regis & xij. ex parte Comitis Barones juramento firmaverunt. Interim germanus eorum *Henricus montem* ſancti *Michaelis* cum omnibus militibus quos habere poterat, intravit, Regiſque terram devaſtavit, & ejus homines quoſdam captivavit, quoſdam expoliavit. Ea propter rex & Comes exercitu congregato per totam quadrageſimam montem obſederunt, & frequenter cum eo prælium commiſerunt, & homines & equos nonnullos perdiderunt. At rex cum obſidionis diutinæ pertæſus fuiſſet, impacatus receſſit. Et non multo poſt *Eadgarum* Clitonem honore quem ei Comes dederat privavit, & de *Normannia* expulit. Interea menſe Maio rex *Scottorum Malcholmus* cum magno exercitu *Northymbriam* invaſit, ſi ſucceſſus ſucceſſiſſet ulterius proceſſurus, & vim *Angliæ* incolis illaturus. Noluit Deus, et ideo ab incepto eſt impeditus. Quo rex audito, cum fratre ſuo *Rodberto* rediit *Angliam* menſe Auguſti. Nec multo poſt cum claſſe non modica et equeſtri exercitu *Scottiam* profectus eſt, ut *Malcolmum* debellaret. Veniens *Dunelmum*, epiſcopum *Willielmum* reſtituit in ſedem ſuam, ipſo poſt annos tres die quo eam reliquit, ſcilicet iij. idus Septembris. Sed antequam rex intraſſet *Scotiam*, paucis diebus ante feſtivitatem ſancti *Michaelis*, fere tota demerſa eſt claſſis, multique de equeſtri exercitu fame et frigore perierunt. Cui rex *Malcholmus* cum exercitu in provincia *Loidis* occurrit. Quod videns Comes *Rodbertus*, Clitonem *Eadgarum* quem rex de *Normannia* expulerat et tunc cum rege *Scottorum* degebat, ad ſe accerſivit. Cujus auxilio fretus, pacem inter Reges fecit, ea conditione, ut *Willielmo* ficut patri ſuo obedivit *Malcholmus* obediret, et *Malcholmo* xij. villas quas in *Anglia* ſub patre illius habuerat *Willielmus* redderet, et xij. marcas auri ſingulis annis daret. Sed pax inter eos facta non multo tempore duravit. Ipſum etiam *Eadgarum* cum rege *Willielmo* Comes pacificavit. Idibus Octobris feria iv. turrim *Wincelcumbenſis* eccleſiæ vehemens ictus fulminis concutiens, parietem juxta culmen ample perforavit, unamque de trabibus diſcidit, caputque imaginis Chriſti fortiter percuſſum in terram dejecit, & crus ejus dextrum fregit. Imago etiam ſanctæ

Willielmus II. rex. ctæ *Mariæ* quæ juxta crucem ſtabat, ictu percuſſa ad terram decidit. Magnus deinde fumus cum nimio fœtore ſubſecutus, totam eccleſiam replevit; & tam diu duravit, quoad loci illius monachi, cum aqua benedicta & incenſu & reliquiis ſanctorum officinas monaſterii, pſalmos decantando, circumirent. Nec minus xvj. Kal. Novembris feria vj. turbo veniens ab affrico pervalidus, *Lundoniæ* pluſquam ſexcentas domos & eccleſias quamplures concutiendo diverberavit. In eccleſia quoque ſanctæ *Mariæ* quæ dicitur *ad arcum* irruens, in ea duos homines occidit, & tectum cum tignis in altum levans, & huc illucque diu per aera ferens, tandem ſex de tignis eo ordine quo tecto prius infixa erant, tam alte in terram defixit, ut de quibuſdam eorum ſeptima, de quibuſdam vero octava pars appareret. Erant enim xxvij. vel xxviij. pedum longitudinis.

Poſt hæc rex de *Northymbria* per *Merciam* in *Weſtſaxoniam* rediit, & ſecum fere uſque ad nativitatem Domini Comitem retinuit. Sed conventionem inter eos factam illi perſolvere noluit. Quod Comes graviter ferens, x. Kal. Jan. die cum Clitone *Eadgaro Normanniam* repetiit.

Erant duo, ut in *Anglia* ferebatur, qui dicebantur *Romani* pontifices à ſe invicem diſcordantes, & eccleſiam Dei inter ſe diviſam poſt ſe trahentes, *Urbanus* ſcilicet qui primum vocatus *Odo* fuerat epiſcopus *Oſtienſis*, & *Clemens* qui *Wibertus* vocatus fuerat archiepiſcopus *Ravennenſis*. Quæ res ut de aliis mundi partibus ſileamus, per plures annos eccleſiam *Angliæ* in tantum occupavit, ut ex quo *Gregorius*, qui & *Hiltibrandus*, defunctus fuit, nulli loco papæ uſque ad hoc tempus ſubdi vel obedire voluerit. Sed *Urbanum* pro vicario beati *Petri Italia Galliaque* jam receperat.

An. Dñi 1092. ANno M. xcij. Civitas *Londoniæ* maxima ex parte incendio conflagravit. *Oſmundus Searesbyrienſis* epiſcopus eccleſiam quam *Searesbyriæ* in caſtello conſtruxerat, cum adjutorio epiſcoporum *Walcelini Wintonienſis* & *Johannis Bathonienſis* non. Aprilis feria ij. dedicavit. Antiſtes etiam *Remigius* qui licentia regis *Willielmi* ſenioris epiſcopalem ſedem de **Doꝛkeceaſtre** mutaverat ad *Lindicolniam*, conſtructam in ea eccleſiam pontificali cathedra dignam dedicare volebat, quia ſibi diem mortis imminere ſentiebat. Sed *Thomas Eboracenſis* archiepiſcopus illi contradicendo reſiſtebat, affirmans eam in ſua parochia eſſe conſtructam. At rex *Willielmus* junior pro pecunia quam ei *Remigius* dederat, fere totius *Angliæ* epiſcopis mandavit, ut in unum convenientes ſeptenis idibus Mai eccleſiam dedicarent. Sed biduo ante diem ſtatutum occulto Dei judicio ipſe epiſcopus *Remigius* migravit è ſeculo, & eccleſiæ per hoc remanſit dedicatio. His actis, rex in *Northimbriam* profectus, civitatem quæ Britannice **Cairleil**, Latine *Lugubalia* vocatur, reſtauravit, & in ea caſtellum ædificavit. Hæc enim civitas, ut illis in partibus aliæ nonnullæ, à *Danis* paganis ante CC. annos diruta, & uſque ad tempus id manſit deſerta.

1093. ANno M. xciij. Rex *Willielmus* junior in regia villa quæ vocatur **Alreſtan** vehementi percuſſus infirmitate, civitatem *Glawornam* feſtinanter adiit, ibique per totam quadrageſimam languoſus jacuit. Qui, cum ſe putaret cito moriturum, ut ei Barones ſui ſuggeſſerunt, vitam ſuam corrigere, eccleſias non amplius vendere nec ad cenſum ponere, ſed illas regia tueri poteſtate, irrectas leges deſtruere, ac rectas ſtatuere, Deo promiſit. Archiepiſcopatum *Cantuariæ*, quod ipſe in manu ſua tenuit, *Anſelmo Beccenſi* abbati qui tunc in *Anglia* morabatur, & Cancellario ſuo *Rodberto, Bloet* cognomento, *Lindicolnienſem* dedit præſulatum. Eccleſia nova *Dunelmi* eſt incepta iij. idus Auguſti feria v. epiſcopo *Willielmo*, & *Malcholmo* rege *Scottorum*, & *Turgoto* Priore ponentibus primos in fundamento lapides. Rex *Scottorum Malcholmus* die feſtivitatis ſancti *Bartholomæi* apoſtoli regi *Willielmo* juniori, ut prius per legatos inter eos ſtatutum fuerat, in civitate *Glaworna* occurrit, ut, ſicut quidam primatum *Angliæ* voluerunt, pace redintegrata ſtabilis inter eos amicitia firmaretur. Sed impacati abinvicem diſceſſerunt. Nam *Malcholmum* videre, aut cum eo colloqui, præ nimia ſuperbia & potentia *Willielmus* deſpexit. Inſuper etiam illum, ut ſecundum judicium tantum Baronum ſuorum in curia ſua rectitudinem ei faceret, conſtringere voluit, ſed id agere niſi in regnorum ſuorum confiniis, ubi reges *Scottorum* erant ſoliti rectitudinem facere regibus *Anglorum*, & ſecundum judicium primatum utriuſque regni, nullo modo *Malcholmus* voluit. Poſt hæc in ſole ſignum apparuit valde mirabile: Et Comes *Scrobbesbyrienſis Rogerus*, & *Wido* abbas ſancti *Auguſtini*, & *Paulus* abbas monaſterii ſancti *Albani* deceſſerunt. Iſte *Paulus* contra interdictum monachorum *Dunelmenſium* eccleſiam de **Tyne-muthe** quam ipſi poſſederant, per violentiam *Rodberti* Comitis ingreſſus, tactus ibidem infirmitate, rediens in itinere in **Seteringtun** juxta *Eboracum* moritur. Rex *Scottorum Malcholmus* & primogenitus filius ejus *Eadwardus* cum multis aliis, in *Northymbria* die feſtivitatis ſancti *Bricii*, à militibus *Rodberti Northimbrorum* Comitis occiſi ſunt. In cujus morte juſtitia judicantis Dei aperte conſideratur, ut videlicet in illa provincia cum ſuis interiret, quam ſæpe ipſe vaſtare avaritia ſtimulante conſuevit; quinquies namque illam atroci depopulatione attrivit, & miſeros indigenas in ſervitutem redigendos abduxit captivos. Semel *Eadwardo* regnante, quando *Toſti* Comes *Eboracenſis* profectus *Romam* fuerat. Iterum regnante *Willielmo*, quando etiam *Clivelandam* depopulatus eſt. Tertio regnante eodem rege *Willielmo* uſque *Tynam* progreſſus, poſt cædes hominum & concremationes locorum multa cum præda revertitur. Quarto regnante *Willielmo* juniore, cum ſuis copiis infinitis uſque *Ceaſtram*, non longe à *Dunelmo* ſitam, pervenit, animo intendens ulterius progredi. Sed adunata contra eum militari manu non multa metu ipſo citius revertitur. Quinto cum omni quo potuit exercitu in ultimam deducturus deſolationem, *Northymbriam* invaſit, ſed juxta flumen *Alne* perimitur cum primogenito ſuo *Eadwardo*, quem hæredem regni poſt ſe diſpoſuerat. Exercitus illius vel gladiis confoditur, vel qui gladios fugerunt inundatione fluminum, quæ tunc pluviis hiemalibus plus ſolito excreverant, abſorti ſunt. Corpus vero regis cum ſuorum nullus remaneret qui terra illud cooperiret, duo ex indigenis carro impoſitum in **Tynemuthe** ſepelierunt. Sicque factum eſt ut ubi multos vita & rebus & libertate privaverat, ibidem ipſe Dei judicio

Williel-mus II. rex.

cio vitam simul cum rebus amitteret. Cujus morte cognita, regina *Scottorum Margareta* tanta affecta est tristitia, ut subito magnam incideret infirmitatem. Nec mora, presbyteris ad se accersitis, ecclesiam intravit, eisque peccata sua confessa, oleo se perungi cœlestique muniri viatico fecit, Deum assiduis & precibus intentissimis exorans, ut in hac ærumpnosa vita diutius illam vivere non permitteret. Nec multo tardius exaudita est. Nam post tres dies occisionis regis, soluta carnis vinculis, ut creditur ad gaudia transivit æternæ salutis. Quippe dum viveret, pietatis, justitiæ, pacis & caritatis cultrix extitit devota, frequens in orationibus corpus vigiliis & jejuniis maceravit, ecclesias & monasteria ditavit, servos & ancillas Dei dilexit & honoravit, esurientibus panem frangebat, nudos vestiebat, omnibus peregrinis ad se venientibus hospitia, vestimenta & alimenta præbebat, & Deum tota mente diligebat. Qua mortua, *Dufenaldum* Regis *Malcholmi* fratrem *Scotti* sibi in regem elegerunt, & omnes *Anglos* qui de curia Regis extiterunt, de *Scotia* expulerunt. Quibus auditis, filius regis *Malcholmi Dunechan* regem *Willielmum* cui tunc militavit, ut ei regnum sui patris concederet, petiit, & impetravit, illique fidelitatem juravit. Et sic ad *Scotiam* cum multitudine *Anglorum* ac *Normannorum* properavit, & patruum suum *Dufenaldum* de regno expulit, & in loco ejus regnavit. Deinde nonnulli *Scottorum* in unum congregati, homines illius pene omnes peremerunt. Ipse vero vix cum paucis evasit. Veruntamen post hæc illum regnare permiserunt, ea ratione, ut amplius in *Scotiam* nec *Anglos* nec *Normannos* introduceret, sibique militare permitteret. Duo soles in cœlo visi sunt longe à se invicem distantes.

Convenientibus ferme totius *Angliæ* episcopis, in quibus *Thomas Eboracensis* archiepiscopus primatum tenebat, *Anselmum Beccensem* abbatem ij. Non. Decembris consecraverunt antistitem. Eodem anno *Willielmus* Comes de *Owe* auri ingenti victus cupiditate, & promissi honoris captus magnitudine, à naturali domino suo *Rodberto Normannorum* Comite cui fidelitatem juraverat, defecit, & in *Angliam* ad Regem *Willielmum* veniens, illius se dominio ut seductor maximus subjugavit.

An. Dñi 1094.

ANno M. xciv. Comes *Normannorum Rodbertus* fratri suo regi *Willielmo* juniori per legatos mandavit, pacem quam inter se firmaverant se non diutius esse servaturum. Insuper illum vocavit perfidum & perjurum, nisi conventionem inter illos in *Normannia* factam esset ei persoluturus. Ob hanc causam rex circa Kal. Febr. *Heastingas* adiit, & dum ibi moraretur ecclesiam de *Bello* in honorem sancti *Martini* dedicari fecit. Ubi etiam *Herbertum Theotfordensem* episcopum pastorali baculo privavit: latenter enim *Urbanum* papam adire, & ab eo pro episcopatu quem sibi, & abbatia quam patri suo *Rodberto* ab ipso rege *Willielmo* mille libris emerat, absolutionem quærere voluit. Dein media quadragesima rex *Normanniam* petiit, ad fratris colloquium sub pace statuta venit, sed impacatus ab eo recessit. Denuo in campo *Marcii* convenere, ubi illi qui sacramentis inter illos pacem confirmavere, regi omnem culpam imposuere. At ille nec culpam agnoscere, nec conventionem voluit persolvere. Iccirco nimis irati discesserunt impacati. Comes quidem *Rotomagum* perrexit, Rex vero ad *Owe* rediit & in illo resedit, solidarios undique conduxit, aurum, argentum, terras quibusdam primatum *Normanniæ* dedit, quibusdam promisit, ut à germano suo *Rodberto* deficerent, & se cum castellis suæ ditioni subicerent. Quibus ad velle suum patratis, per castella quæ vel prius habuerat, vel quæ tunc conduxerat, suos milites distribuit. Interea castellum quod *Bures* vocatur expugnavit, Comitis milites in illo captos partim in *Angliam* custodiendos misit, partim in *Normannia* custodiæ mancipavit, & fratrem suum multis modis vexans, exhæredare laboravit. At ille necessitate compulsus, dominum suum regem *Francorum Philippum* cum exercitu *Normanniam* adduxit, qui *Argentinum* castellum obsedit, & ipso die obsessionis DCC. milites regis *Willielmi* cum bis totidem scutariis & castellanis omnibus qui intus erant, sine sanguinis effusione cepit, captosque in custodia tam diu custodire mandavit, donec quisque se redimeret: Et posthæc in *Franciam* rediit. Comes vero *Rodbertus* castellum quod **Holm** nuncupatur, obsedit, donec *Willielmus Peverel* & DCCC. homines qui id defendebant illi se dederent. Quod cum regi innotuit, nunciis in *Angliam* missis, xx. pedonum in *Normannia* sibi jussit in auxilium mitti. Quibus ut mare transirent **Hastinge** congregatis, pecuniam quæ data fuerat eis ad victum, *Rannulfus Flambart* præcepto Regis abstulit, scilicet unicuique x. solidos, & eos domum repedare mandavit, pecuniam vero regi transmisit. Interea gravi & assiduo tributo, hominumque mortalitate præsenti & anno sequenti tota vexabatur *Anglia*. Ad hæc etiam primitus *Northwalani*, deinceps *Westwalani* & *Suthwalani* servitutis jugo quo diu premebantur excusso, & cervice erecta, libertatem sibi vendicare laborabant. Unde collecta multitudine castella quæ in *VVestwalania* firmata erant frangebant, & in *Cestrensi*, *Scrobberiensi* & *Herefordensi* provincia frequenter villas cremabant, prædas agebant, & multos ex *Anglis* & *Normannis* interficiebant. Fregerunt & castellum in *Menania* insula, eamque suæ ditioni subiciebant. Interim *Scotti* regem suum *Dunechan*, & cum eo nonnullos, suasu & hortatu *Dufenaldi* per insidias peremerunt, omnes *Anglos* de *Scotia* eicientes, & illum sibi regem rursus constituerunt. Post hæc rex *Willielmus* iv. Kal. Januarii *Angliam* rediit, & ut *VValanos*, id est *Brittones*, debellaret mox exercitum in *VValoniam* duxit, ibique homines & equos perdidit multos.

An. Dñi 1095.

ANno M. xcv. vir venerabilis & valde ammirabilis vitæ *VVlstanus* episcopus sanctæ *VVigornensis* ecclesiæ, ab adolescentia divinis mancipatus serviciis, post multos sancti sudoris agones, quibus pro gloria regni cœlestis adipiscenda magna mentis devotione & humilitate sedulus Deo servivit intentissime, die mensis Januarii xviij. migravit è seculo, lustro suæ ætatis xviij. sui vero pontificatus septimi lustri anno tertio. Miroque modo ipsa sui transitus hora, suo quem specialiter dilexerat amico *Rodberto Herefordensi* episcopo, in oppido quod **Cricclad** vocatur, in visione apparuit, illique ad se tumulandum *VVigornam* properare mandavit. Anulum etiam cum quo pontificalem susceperat benedictionem, neminem Deus passus est digito extrahere, ne post mortem vir sanctus suos videretur fallere, quibus prædixe-

WILLIELMUS II. REX.

prædixerat sæpissime, nec illum vita comite se velle perdere, nec etiam sepulturæ suæ die.

Pridie Non. Aprilis in nocte visæ sunt stellæ quasi de cœlo cadere. *VValterus Albinensis* episcopus sanctæ *Romanæ* ecclesiæ legatus ab *Urbano* papa missus ante Pascha venit *Angliam*, pallium, pro quo rex *VVillielmus* anno præcedente miserat, illi deferens. Quod juxta condictum die Dominica, quæ erat iv. idus Junii, ab eodem *Cantuariam* super altare Salvatoris delatum, ab *Anselmo* assumptum est, atque ab omnibus pro reverentia sancti *Petri* suppliciter deosculatum.

Vir magnæ religionis *Herefordensis* episcopus *Rodbertus* vj. Kal. Julii feria iij. obiit. Huic prædictus *VVigornensis* episcopus *VVlstanus* xxx. die postquam de hoc seculo migravit denuo in visione apparuit, eumque pro sui negligentia & ignavia acriter corripuit, ammonuitque ut tam de suæ vitæ quam sibi subjectorum emendatione quam vigilantissime posset studeret. Quod si faceret, dicebat eum omnium peccaminum à Deo posse veniam cito promereri, adjunxitque quod non diu in cathedra qua tunc sedebat sedem haberet, sed secum si vigilantior esse vellet coram Deo convivari deberet. Fuerant enim hii ambo patres nimia caritate in Dei dilectione, & ad se invicem conjuncti, ideoque credi fas est ipsum qui prius de hoc seculo ad Deum migravit, sollicitudinem sui dilectissimi egisse quem in hoc seculo reliquit, & ut quamtocius simul ante Deum gauderent, operam dedisse.

Northymbrensis Comes *Rodbertus* de *Mulbrei* & *Willielmus* de *Owe* cum multis aliis regem *Willielmum* regno vitaque privare, & filium amitæ illius *Stephanum* de *Albamario* conati sunt regem constituere. Sed frustra. Nam ea re cognita, rex exercitu de tota *Anglia* congregato, castellum prædicti Comitis *Rodberti* ad hostium *Tinæ* fluminis situm per duos menses obsedit, & interim quadam munitiuncula expugnata, ferme omnes meliores Comitis milites cepit, & in custodiam posuit. Dein obsessum castellum expugnavit, & fratrem Comitis & equites quos intus inveniebat, custodiæ tradidit. Post hæc ante **Bebbanbyrig**, id est, urbem *Bebbæ* reginæ, in quam Comes confugerat, castellum firmavit, idque *Malveisin* nominavit, & in illo militibus positis in *Suthymbriam* rediit. Post cujus discessum Comiti *Rodberto* vigiles novi castelli promisere in id se permissuros illum intrare, si veniret occulte. Ille autem lætus effectus, quadam nocte cum xxx. militibus ut id perageret, exivit. Quo cognito, equites qui castellum custodiebant illum insequentes, ejus exitum custodibus novi castelli per nuncios intimaverunt. Quod ille nesciens, die quadam Dominica temptavit peragere cœpta. Sed nequivit, deprehensus enim erat. Eapropter ad monasterium sancti *Oswini* Regis & martyris fugit. Ubi sexto die obsessionis suæ graviter in crure est vulneratus dum suis adversariis repugnaret, quorum multi perempti, multi sunt vulnerati. De suis quoque nonnulli vulnerati, omnes sunt capti: ille vero in ecclesiam fugit. De qua extractus, in custodiam est positus. Interea *Walenses* castellum *Muntgumeri* fregerunt, & *Hugonis Scrobbesbiriæ* Comitis homines in illo nonnullos occiderunt. Unde rex iratus, expeditionem cito mandavit, & post festivitatem sancti *Michaelis* exercitum in *Waleniam* duxit, ibique homines & equos quamplures perdidit. Qui inde reversus, Comitem *Rodbertum* ad **Bebbanburgh** duci, & ejus oculos erui jussit, nisi uxor illius ac propinquus ejus *Moreal* castrum redderent. Qua necessitate compulsi castellum reddiderunt: Comes autem forti custodiæ mancipandus ad *VVindlesoram* est ductus. *Moreal* vero factæ traditionis causam regi detexit.

ANno M. xcvj. *Dunelmensis* episcopus *VVillielmus* apud *VVindlesoram* in curia Regis iv. Non. Januarii feria ij. obiit, sed *Dunholmæ* est sepultus. Octavis Epiphaniæ apud *Serasberiam* celebrato Concilio, *VVillielmi* de *Owe* in duellio victi oculos eruere, & testiculos abscidere; & dapiferum illius *VVillielmum* de *Aldri* filium amitæ illius traditionis conscium, jussit rex suspendi. Comitem vero *Odonem* de *Campania*, prædicti scilicet *Stephani* patrem, *Philippum Rogeri Scrobberesbiriensis* Comitis filium, & quosdam alios traditionis participes in custodiam posuit. An. Dñi 1096.

Urbanus papa venit in *Galliam* & apud *Clarum montem* quadragesimali tempore synodo celebrata, ad *Turcos, Saracenos, Turcopolos* aliosque paganos debellandos, **Jerusalem** proficisci hortatus est *Christianos*. Cujus hortatu mox in ipsa synodo Comes sancti *Ægidii Raimundus* & cum eo multi alii Christi cruce signati peregrinationem se pro Deo subituros, & quod suaserat peracturos, spoponderunt. Quibus auditis, de *Italia, Germania, Gallia, Anglia* cæteri Christiani ad eandem profectionem certatim se paravere. Quorum duces & primates extitere *Podiensis* episcopus cum aliis episcopis quampluribus, *Petrus* monachus & heremita, *Hugo magnus Philippi Francorum* Regis germanus, dux *Lotharienfis Godefridus*, *Carnotensis* Comes *Stephanus* de *Blanio*, *Normannorum* Comes *Rodbertus*, *Flandrensis* Comes *Rodbertus*, duo germani *Godefridi* ducis *Bononiensis* Comes *Eustachius* & *Baldwinus*, prædictus Comes *Raimundus*, *Boamundus Rodberti VViscardi* filius.

Sanson VVigornensis episcopus ab *Anselmo Dorobernia* archiepiscopo *Lundoniæ* in ecclesia sancti *Pauli* apostoli xvij. Kal. Julii dominica die consecratur. Post hæc Comes *Normannorum Rodbertus* cum **Jerusalem** proficisci cum aliis animo proponeret, nunciis in *Angliam* missis germanum suum regem *Willielmum* petiit, ut inter se pace redintegrata illi x̄ marcas argenti præstaret, & ab eo *Normanniam* in vadimonium acciperet. Qui mox petitioni ejus satisfacere gestiens, indixit majoribus *Angliæ*, ut quisque illorum pro posse sibi pecuniam festinanter accommodaret. Iccirco episcopi, abbates, abbatissæ aurea & argentea ecclesiæ ornamenta fregerunt. Comites, barones, vicecomites suos milites & villanos spoliaverunt, & regi non modicam summam auri & argenti detulerunt. Ille autem mense Septembris mare transiit, pacem cum germano fecit v̄j. DC. lxvj. libras illi præstitit, & ab eo *Normanniam* in vadimonium accepit.

Anno

An. Dñi 1097. ANno M.xcvij. Rex *Anglorum Willielmus* quadrageſimali tempore *Angliam* rediit, & poſt Paſcha cum equeſtri & pedeſtri exercitu ſecundo profectus eſt in *Waloniam*, ut omnes maſculini ſexus internicioni daret. At de eis vix aliquem capere aut interimere potuit, ſed de ſuis nonnullos, & equos perdidit multos. Poſt hæc Clitonem *Eadgarum* ad *Scotiam* cum exercitu miſit, ut in ea conſobrinum ſuum *Eadgarum Malcolmi* regis filium, patruo ſuo *Duſenaldo* qui regnum invaſerat expulſo, regem conſtitueret. Chriſtiani ceperunt *Niceam* civitatem xiij. Kal. Julii ſabbato. Stella quæ cometis dicitur iij. Kal. Octobris per xv. dies apparuit. Nonnulli ſignum mirabile, & quaſi ardens in modum crucis eo tempore ſe vidiſſe in cœlo affirmabant. Mox inter regem & *Dorobernenſem* archiepiſcopum *Anſelmum* orta diſſenſione, quia ex quo archipræſul effectus eſt, ſynodum tenere, & prava quæ per *Angliam* pullulaverant non licuit corrigere, mare tranſivit, & ad tempus in *Gallia* manſit, & poſt ad papam *Urbanum Romam* perrexit. Rex autem circa feſtivitatem ſancti *Andreæ* de *Anglia Normanniam* profectus eſt. Eximiæ vir religionis monaſterii ſancti *Eadmundi* abbas *Baldwinus*, genere Gallus, ij. Kal. Jan. obiit. *Ciſtercienſe* cœnobium ſumpſit exordium.

1098. ANno M. xcviij. *Wintonienſis* epiſcopus *Walcelinus* iij. Non. Jan. die Dominica obiit. Æſtatis tempore rex *Anglorum Willielmus* junior civitatem quæ *Cinomannis* vocatur, magnamque partem illius provinciæ per vim ſuæ ditioni ſubegit. Interea Comes *Hugo* de *Scrobbesberia Menaviam* inſulam, quæ conſuete vocitatur **Angleſege**, & cum eo Comes *Hugo* de *Ceſtre* cum exercitu adierunt, & multos *Walanorum* quos in ea ceperant, occiderunt, quoſdam vero manibus vel pedibus truncatis teſticuliſque abſciſis excæcaverunt. Quendam etiam provectæ ætatis presbyterum nomine *Cenredum*, à quo *Walani* in his quæ agebant conſilium accipiebant, de eccleſia extraxerunt, & ejus teſticulis abſciſis, & uno oculo eruto, linguam illius abſciderunt. Sed die iij. miſeratione divina illi reddita eſt loquela. Eo tempore rex *Norreganorum Magnus* filius regis *Olavi* filii regis *Haroldi Harvagi*, *Orcadas* & *Menavias* inſulas cum ſuo adjeciſſet imperio, paucis navibus advectus illuc venit. At cum ad terram rates appellere vellet, Comes *Hugo* de *Scrobbesberia* cum multis armatis militibus in ipſa maris ripa illi occurrit, &, ut fertur, mox ab ipſo rege ſagitta percuſſus, vij. die quo crudelitatem in præfatum exercuerat presbyterum, interiit. *Antiochia* civitas à *Chriſtianis* iij. Non. Junii feria iiij. capta eſt: in qua, paucis diebus tranſactis, lancea qua mundi ſalvator in crucis pendens patibulo vulneratus fuit, *Andrea* apoſtolo ſanctorum mitiſſimo revelante, in eccleſia ſancti *Petri* apoſtoli inventa eſt. Cujus inventione Chriſtiani animati, iiij. Kal. Julii feria ij. ſecum illam deferentes, de civitate exierunt, & cum paganis prælio commiſſo, *Curbaram* principem militiæ *Soldani Perſiæ*, & *Turcos*, *Arabas*, *Sarracenos*, *Publicanos*, *Azimatos*, *Perſas*, *Agulanos*, & alias multas gentes in ore gladii fugantes, multis milibus ex eis occiſis, Dei virtute plenam victoriam habuerunt. Splendor inſolitus per totam fere noctem v. Kal. Octobris emicuit. Eodem anno oſſa regis & martyris *Canuti* à *Danis* de tumulo levata, in ſcrinio honorifice ſunt collocata. *Rogerus* dux *Apuliæ* adunato grandi exercitu *Capuanam* civitatem à ſua ditione reſilientem obſedit. *Urbanus* papa comitante ſecum *Dorubernenſi* archiepiſcopo *Anſelmo*, ut illi mandarat, ad Concilium quod apud *Barum* Kal. Octobris celebrari conſtituit, proficiſcitur. In quo Concilio plurima de fide Catholica ab Apoſtolico diſſerta ſunt facunda ratione. Ubi etiam mota quæſtione ex parte *Græcorum* evangelica auctoritate probare volentium Spiritum ſanctum proceſſionem non habere niſi tantum à Patre, præfatus *Anſelmus* ſic de negotio tractavit, diſſeruit, abſolvit, ut in ipſo conventu nemo exiſteret qui non inde ſibi ſatisfactum conſentiret.

An. Dñi 1099. ANno M.xcix. *Urbanus* papa iij. ebdomada Paſchæ magnum Concilium tenuit *Romæ*. In quo reciſis recidendis, & ſtatutis ſtatuendis, in adverſarios ſanctæ eccleſiæ excommunicationis ſententiam in omnes laicos inveſtituras eccleſiarum dantes, & omnes eaſdem inveſtituras de manibus illorum accipientes, necnon omnes in officium ſic dati honoris hujuſmodi conſecrantes, cum toto Concilio papa intorſit. Eoſque anathematis vinculo colligavit, qui pro eccleſiaſticis honoribus laicorum hominum homines fiunt, dicens, *Nimis execrabile videri ut manus quæ in tantam eminentiam excreverant, ut quod nulli angelorum conceſſum eſt, Deum cuncta creantem ſuo ſignaculo creent, & eundem ipſum pro redemptione & ſalute totius mundi ſummi Dei patris optutibus offerunt, in hanc ignorantiam detrudantur, ut ancillæ fiant earum manuum quæ die ac nocte obſcænis contactibus inquinantur, ſive rapinis, ac injuſtæ ſanguinum effuſioni addictæ, commaculantur.* Fiat, Fiat, ab omnibus eſt acclamatum, & in his Concilium conſummatum. Poſt hæc archiepiſcopus *Lugdunum* perrexit. Rex *Anglorum Willielmus* junior in *Angliam* de *Normannia* rediit, & in feſtivitate Pentecoſtes *Londoniæ* curiam ſuam tenuit, ac *Rannulfo*, quem negotiorum totius regni exactorem conſtituerat, *Dunelmenſem* epiſcopatum dedit, quem *Thomas Eboracenſis* archiepiſcopus ibi mox conſecravit in eccleſia ſancti *Pauli* in octavis Pentecoſtes Non. Junii. Idus Julii feria vj. **Jeruſalem** à *Chriſtianis* capta eſt; & poſt hæc xj. Kal. Aug. eadem feria *Lotharienſis* dux *Godefridus* ab omni exercitu in regem eſt electus. *Urbanus* papa iiij Kal. Auguſti feria v. obiit. *Chriſtiani* cum *Amiraviſſo* principe militiæ & ſecundo in poteſtate regia totius regni regis *Babiloniæ*, ante civitatem *Aſcalonam* ij. Idus Auguſti eadem feria bellum habentes maximum, Chriſto largiente potiti ſunt victoria. *Paſchalis* vir venerandus qui ab *Hiltibrando* papa presbyter fuerat ordinatus, à *Romano* populo Idus Auguſti electus, die ſequenti, id eſt, xix. Kal. Septemb. feria j. in papam eſt conſecratus. Tertio Non. Novembris mare littus egreditur, & villas & homines quamplures, boves & oves innumeras demerſit. *Oſmundus Searesbirienſis* epiſcopus iij. Non. Decemb. feria vj. obiit.

1100. ANno M. C. *Clemens* papa, qui & *Wibertus*, obiit. Conſtituuntur in **Jeruſalem** canonici xxxiij. in monaſterio in quo ſepulchrum Domini continetur, à *Godefrido* rege ejuſdem urbis & patriarcha

Willielmus II. rex.

triarcha *Wiberto*. Idibus Julii die Dominica ecclesia quam venerandæ memoriæ abbas *Serlo* à fundamentis construxerat *Glawornæ*, ab episcopis *Samsone Wigornensi*, *Gundulfo Hrofensi*, *Gerardo Herefordensi*, & *Herveio Bancorensi* dedicata est magno cum honore. Deinde iiij. Non. Augusti feria v. Indictione viij. rex *Anglorum Willielmus* dum in nova forresta quæ lingua *Anglorum* **Ytene** nuncupatur venatu fuisset occupatus, à quodam *Franco Waltero* cognomento *Tirello* sagitta incaute directa percussus vitam finivit, & *Wintoniam* delatus in veteri monasterio in ecclesia sancti *Petri* est tumulatus. Nec mirum, ut populi rumor affirmat, hanc proculdubio magnam Dei esse virtutem & vindictam. Antiquis enim temporibus, *Eadwardi* scilicet regis & aliorum *Angliæ* regum prædecessorum ejus, eadem regio incolis Dei cultoribus & ecclesiis nitebat uberrime, sed jussu regis *Willielmi* senioris, hominibus fugatis, domibus semirutis, ecclesiis destructis, terra ferarum tantum colebatur habitatione, & inde ut creditur causa erat infortunii. Nam & antea ejusdem *Willielmi* junioris germanus *Ricardus* in eadem forresta multo ante perierat; & paulo ante suus fratruelis *Ricardus*, Comitis scilicet *Normannorum Rodberti* filius, dum & ipse in venatu fuisset, à suo milite sagitta percussus interiit. In loco quo rex occubuit priscis temporibus ecclesia fuerat constructa, sed patris sui ut prædiximus tempore erat diruta. Ejusdem regis tempore, ut ex parte prætitulatum est, in sole, luna, & stellis multa fiebant signa. Mare quoque litus persæpe egrediebatur, & homines, & animalia summersit, villas & domos quamplures subvertit. In pago qui **Barrocscire** nominatur, ante occisionem illius, sanguis de fonte tribus septimanis emanavit. Multis etiam *Normannis* diabolus in horribili specie se frequenter in silvis ostendens, palam cum eis de rege, & *Ranulfo*, & quibusdam aliis locutus est. Nec mirum. Nam illorum tempore fere omnis legum siluit justitia, causisque sub justitio positis, sola in principibus imperabat pecunia. Denique eadem tempestate nonnullis regis voluntati magis quam justitiæ obedientibus, *Ranulfus* contra jus ecclesiasticum & sui gradus ordinem, (presbyter enim erat) ad censum primitus abbatias, dehinc episcopatus quorum patres è vita discesserant, noviter accepit à rege, & inde singulis annis illi persolvit non modicam summam pecuniæ. Cujus astutia & calliditas tam vehemens extitit, & parvo tempore adeo excrevit, ut placitatorem ac totius regni exactorem rex illum constitueret. Qui tanta potestate accepta, ubique locorum per *Angliam* ditiores ac locupletiores quosdam rerum terrarumque ablatione multavit, pauperiores autem gravi injustoque tributo incessanter oppressit, multisque modis & ante episcopatum, & in episcopatu majores minoresque communiter afflixit, & hoc usque ad regis ejusdem obitum. Nam eo die quo occisus periit, *Dorubernensem* archiepiscopatum *Wintoniensem* & *Searesbiriensem* præsulatus in manu sua tenuit. Regnavit idem rex xiij. annis minus xxxviij. diebus. Cui successit junior frater suus *Henricus*, & mox Non. Augusti die Dominico in *Westmonasterio* à *Mauricio Londoniensi* episcopo in regem est consecratus. Qui consecrationis suæ die, sanctam Dei ecclesiam, quæ fratris sui tempore vendita & ad firmam erat posita, liberam fecit, ac omnes malas consuetudines & injustas exactiones quibus regnum *Angliæ* injuste opprimebatur, abstulit, pacem firmam in toto suo regno posuit & teneri præcepit; legem regis *Eadwardi* omnibus in commune reddidit cum illis emendationibus quibus pater suus illam emendavit, sed forestas quas ille constituit & habuit, in manu sua retinuit. Nec multo post *Dunelmensem* episcopum *Ranulfum Londoniæ* in turri custodiæ mancipavit, & *Dorubernensem* archiepiscopum *Anselmum* de *Gallia* revocavit. Interea ab **Jerusalem** domum redierunt Comites, *Rodbertus Flandrensis*, & *Eustachius Bononiensis* primitus, dein *Normannorum* Comes *Rodbertus* cum uxore quam sibi in *Sicilia* desponsaverat, repatriavit. Interim rex *Anglorum Henricus* majores natu *Angliæ* congregavit *Londoniæ*, & regis *Scottorum Malcolmi* & *Margaretæ* reginæ filiam, *Matildem* nomine, in conjugium accepit; quam *Dorubernensis* archiepiscopus *Anselmus* die Dominica festivitatis sancti *Martini* reginam consecravit & coronavit. Venerandæ memoriæ & vir religionis eximiæ, affabilis omnibusque amabilis *Eboracensis* archiepiscopus *Thomas* xiiij. Kal. Decembris die Dominica ex hac vita decessit *Eboraci*. Cui successit *Herefordensis* episcopus *Gerardus*.

Henricus I. rex.

An. Dñi 1101.

ANno M. Cj. *Henricus* rex tenuit curiam suam *Londoniæ* in nativitate Domini, ubi interfuit *Lodowicus* electus rex *Francorum*. *Dunelmensis* episcopus *Ranulfus* post nativitatem Domini de custodia magna calliditate evasit, mare transiit, *Normannorum* Comitem *Rodbertum* adiit, eique suasit, ut *Angliam* hostiliter adiret: nec minus perplures hujus terræ principes, missis ad eum legatis, rogaverunt ut *Angliam* festinato veniret, coronam & regnum illi promittentes. Civitas *Glawornа* cum principali monasterio & aliis viij. Idus Junii feria v. incendio conflagravit. Comes *Normannorum Rodbertus* equitum sagittariorum & peditum non parvam congregans multitudinem, in loco qui *Normannica* lingua dicitur *Ultresport* naves coadunavit. Quibus rex cognitis, buthsecarlis præcepit mare custodire & observare, ne quis de partibus *Normanniæ* fines adiret *Angliæ*. Ipse vero innumerabili exercitu congregato de tota *Anglia*, non longe ab *Heastinga* castra posuit in *Suthsaxonia*. Autumabat enim pro certo, fratrem suum illis in partibus nave appulsurum. At ille consilio *Ranulfi* episcopi, quosdam de regis buthsecarlis adeo rerum diversarum promissionibus fregit, ut fidelitate quam regi debebant postposita, ad se transfugerent, & sibi ad *Angliam* duces existerent. Paratis igitur omnibus, cum exercitu navim conscendit, & circa ad vincula sancti *Petri* in loco qui **Portesmuth** dicitur appulit, statimque versus *Wintoniam* exercitum movens, apto in loco castra posuit. Cujus adventu cognito, quidam de primoribus *Angliæ* mox ad eum, ut ante proposuerant, transfugere: quidam vero cum rege ficta mente remansere. Sed episcopi, milites gregarii & *Angli* animo constanti cum illo perstitere, unanimiter ad pugnam parati cum ipso descendere. Verum sapientiores utriusque partis, habito inter se salubri consilio, pacem inter fratres ea ratione composuere, ut iij. marcas argenti singulis annis rex persolveret Comiti, & omnibus suos pristinos honores, quos in *Anglia* pro Comitis fidelitate perdiderant, restitueret gratuito;

Henricus I. Rex.

tuito, & cunctis quibus honores in *Normannia* causa regis fuerant ablati, Comes redderet sine pretio. Quibus pacatis, regis exercitus domum, Comitis vero pars in *Normanniam* rediit, pars in *Anglia* secum remansit. Filius *Eustachii* senioris Comitis *Bononiensium Godefridus* rex *Jerosolimorum*, qui præpotens extiterat dux *Lotharienſium*, diem clausit ultimum, & in ecclesia *Golgothana* sepultus requiescit. Cujus post obitum *Christiani* unanimi consilio ejus germanum sibi in regem elegerunt *Baldwinum*. Arcem, quam in occidentali *Sabrinæ* fluminis plaga, in loco qui Bricge dicitur lingua *Saxonica*, *Agelfleda Merciorum* Domina quondam construxerat, fratre suo *Eadwardo* seniore regnante, *Scrobbesberiensis* Comes *Rodbertus* de *Belesmo Rogeri* Comitis filius contra regem *Henricum* (ut exitus rei probavit) muro lato & alto restaurare cœpit. Cœpit etiam in *Walonia* ædificare aliam in loco qui *Carrocoue* dicitur.

An. Dñi 1102. ANno M. Cij. supradictus Comes *Rodbertus* de *Belesmo*, qui comitatum etiam *Pontivensis* pagi rexit eo tempore, ac in *Normannia* castella possedit quamplurima, civitatem *Scrobbesbiriam* & castellum in ea situm, castella quoque Arundel & Tychill alimentis, machinis, armis, militibus ac peditibus contra regem *Henricum* firmiter munivit. Muros quoque ac turres castellorum, videlicet Brige & *Carrocoue* die noctuque laborando & operando perficere modis omnibus festinavit. *Walanos* etiam suos homines ut promptiores sibique fideliores ac paratiores essent ad id perficiendum quod volebat, honoribus, terris, equis, armis incitavit, variisque donis largiter donavit, sed conatus illius & opera nimis cito sunt impedita. Insidiis enim & conatibus ejus per certa indicia detectis, publicum hostem rex illum pronunciavit. Iccirco mox *Brittonibus* & *Normannis* quos tunc habere potuit in unum congregatis, ipse & suus germanus *Arnoldus* partem *Steadfordensis* pagæ vastaverunt, ac inde jumenta & animalia multa hominesque nonnullos in *VValoniam* abduxerunt. At rex sine dilatione castellum ejus Arundel primitus obsedit, & castellis ante illud firmatis recessit. Deinde *Rodbertum Lincolniensis* civitatis episcopum cum parte exercitus Tychill obsidere jussit. Ille autem Brige cum exercitu pene totius *Angliæ* obsedit, machinas ibi construere & castellum firmare cœpit. Interim *Brittones*, in quibus fiduciam magnam *Rodbertus* habuerat, ut juramenta quæ illi juraverant irrita fierent, & ab illo penitus deficerent in illumque consurgerent, donis modicis facile corrupit. Infra xxx. dies civitate omnibusque castellis redditis, inimicum suum *Rodbertum* superavit, & ignominiose de *Anglia* expulit. Germanum quoque illius *Arnoldum* paulo post pro sua perfidia simili sorte dampnavit. Post hæc, in festivitate sancti *Michaelis* rex fuit *Londoniæ* apud *Westmonasterium*, & cum eo principes omnes regni sui ecclesiastici & secularis ordinis. Ubi duos de clericis suis duobus episcopatibus investivit, *Rogerum* videlicet Cancellarium suum episcopatu *Seafresberiensi*, & *Rogerum* Larderarium suum pontificatu *Herefordensi*. Ubi etiam *Anselmus* archiepiscopus tenuit magnum Concilium de his quæ ad Christianitatem pertinent, considentibus secum archiepiscopo *Eboracensi Gerardo*, *Mauricio Londoniensi*, *VVillielmo* electo episcopo *VVintoniensi*, *Rodberto* episcopo *Lincolniensi*, *Sansone VVigornensi*, *Rodberto Cestrensi*, *Johanne Bathoniensi*, *Herberto Norwicensi*, *Radulfo Cicestrensi*, *Gundulfo Hrofensi*, *Herveio Bancorensi*, & duobus investitis *Ro.* & *Ro.* *Osburnus* autem episcopus *Exoniensis* infirmitate detentus interesse non potuit. Sed & *Ranulfus Dunelmensis* huic Concilio non interfuit. In hoc Concilio plures abbates *Francigenæ* & *Angli* sunt depositi, & honoribus privati, quos injuste acquisierunt, aut in eis inhoneste vixerunt. Scilicet *VVido Perscorensis*, *Aldwinus Ramesensis*, & ille de *Tavistoca*, *Haimo* de Cernel, & ille de Micelenei, *Agelricus* de *Mideltona*, *Godricus* de Burh, *Ricardus* de Heli, & *Rodbertus* de sancto *Eadmundo*. Presbyteris quoque concubinæ interdictæ sunt. Unde plures eorum ostia ecclesiarum obseraverunt, omittentes omnia officia ecclesiastica. Præfatus *Rogerus Herefordensis* ecclesiæ episcopus electus, *Londoniæ* infirmitate percussus mortuus est, & cancellarius reginæ *Reinelmus* nomine loco illius pari investitura subrogatus est. Rex *Anglorum Henricus Mariam Matildis* reginæ sororem *Eustachio Bononiensium* Comiti nuptum tradidit.

ANno M. Ciij. magna discordia facta est inter regem *Henricum* & *Anselmum* archiepiscopum, eo quod archiepiscopus nollet consentire ut rex daret investituras ecclesiarum, neque consecrare neque communicare iis, quibus jam rex dederat ecclesias, quia Apostolicus sibi & omnibus hoc interdixerat. Unde rex præcepit *Gerardo* archiepiscopo *Eboracensi* quatinus consecraret episcopos quibus ipse rex dederat investituras, scilicet *VVillielmum Giffardum*, & *Rogerum* qui fuit capellanus ejus cui jam dederat *Searesberiensem* ecclesiam. *Gerardus* præceptum regis suscepit, sed *VVillielmus* causa justitiæ illud & benedictionem archiepiscopi *Gerardi* sprevit. Quare regis judicio suis omnibus expoliatus, eliminatur à regno, cæteri vero inconsecrati remanserunt. *Reinelmus* autem paulo ante episcopatum *Herefordensem* regi reddidit, quia intellexit se Deum offendisse in hoc quod de manu laici alicujus investituram ecclesiæ suscepisset. Post hæc, rex tenuit curiam suam in Pascha *VVintoniæ*. *Anselmus* archiepiscopus post multas injurias & diversas contumelias quas passus est, rogatus à rege perrexit *Romam* v. Kal. Maii, sicut ei & regi convenit, habens in comitatu *VVillielmum VVintoniensi* ecclesiæ electum antistitem, & abbates de abbatia depositos, *Ricardum Heliensem* & *Aldwinum Ramesensem*. *Rodbertus* Comes *Normanniæ* venit in *Angliam* loqui cum fratre suo, & antequam redisset de *Anglia* pardonavit ter mille marcas argenti quas rex sibi omni anno per conventionem debuit. In provincia etiam quæ nominatur *Bearrocscira* in loco qui dicitur Heamstede visus est à multis sanguis effluere de terra. Eodem anno iij. Idus Augusti magna intemperies venti facta est, quæ tantum dampnum fecit in fructibus terræ per *Angliam*, quantum qui tunc vixerunt retroactis temporibus nunquam viderunt. An. Dñi 1103.

ANno M. Ciiij. venerandi abbates *Walterus Eoveshamnensis* xiij. Kal. Febr. & *Serlo Gloecestrensis* iiij. Non. Marcii obierunt. Rex *Anglorum Henricus* tenuit curiam suam apud *Westmonasterium* in Pentecosten. Tertia feria, id est, vij. Idus 1104.

HENRICUS I. REX. Idus Junii, quatuor circuli visi sunt circa solem albi coloris circa horam vj. quisque circulus sub alio quasi essent picti. Mirati sunt omnes qui tunc viderunt, quia nunquam antea talia visa sunt ab aliquo illorum. *Willielmus* Comes de *Moreteon* exhæredatus est de tota terra sua quam habuit in *Anglia*. Non facile potest narrari miseria quam sustinuit isto tempore terra *Anglorum* propter exactiones regias. Corpus sancti *Cuthberti* episcopi ob quorundam incredulitatem ablatum, pontificante *Ranulfo* episcopo, ostensum est, & à *Radulfo Sagiensi* abbate postmodum *Hrofensi* episcopo, & deinde *Cantuariensi* archiepiscopo, & à fratribus *Dunelmensis* ecclesiæ certo indicio incorruptum inventum est, & ita flexilibus artubus ut magis dormienti quam mortuo similis videretur, præsente *Alexandro* Comite postea *Scottorum* rege & multis aliis, post annos depositionis suæ CCCC. & xviij. & v. menses, & xij. dies, qui est annus quintus *Henrici* regis & episcopatus *Ranulfi* vj. ab origine mundi fuerant transacti V CCCviij.

An. Dñi 1105. ANno M. Cv. rex *Anglorum Henricus* transivit mare. Omnes autem pene *Normannorum* majores ad ejus adventum spreto Comite domino suo & fide quam ei debebant, in aurum & argentum regis, quod ipse de *Anglia* illuc portaverat, cucurrerunt, eique castra munitasque civitates & urbes tradiderunt. Ille vero *Baiocas* cum ecclesia sanctæ *Mariæ* quæ intus erat combussit, & *Cadomum* fratri suo abstulit, & post *Angliam* rediit, quia *Normanniam* totam sibi subjugare nequiverat, ut copiosiori pecunia fretus rediens anno sequenti quod residuum erat exhæredato fratre suo sibi subiceret. Comes *Willielmus* de *Moreteon* ubicunque potuit nocuit rebus & hominibus regis propter honorem suum quem in *Anglia* perdiderat.

1106. ANno M. Cvj. *Rodbertus* Comes *Normanniæ* venit in *Angliam* ut loqueretur fratri suo *Henrico* regi, quem invenit apud **Northamtun.** Tunc Comes quæsivit ab eo, ut redderet sibi ea quæ acceperat super eum in *Normannia*. Cui rex omnia contradixit. Quare Comes iratus recessit, & mare transivit. In prima autem septimana quadragesimæ, vj. feria, xiiij. Kal. Martii in vespera ostensa est quædam insolita stella, & per xxv. dies eodem modo eademque hora visa est lucere inter austrum & occidentem. Parva enim visa est & obscura, sed splendor qui de ea exivit valde erat clarus, & quasi ingens trabes de orientali & aquilonali parte claritas ingessit se in eandem stellam. Quidam dixerunt se plures insolitas stellas eo tempore vidisse. In cœna autem Domini nocte visæ sunt duæ lunæ paulo ante diem, una in oriente, altera in occidente, & utraque plena, & erat eo die xiiij. luna. Quo anno facta est nimis execrabilis contentio inter *Henricum* Imperatorem *Romanorum* & filium ejus *Henricum*. Et eodem anno mortuus est idem Imperator cum L. annis regnasset; cui successit filius ejus *Henricus*. Rex *Anglorum Henricus* ante Augustum mensem transivit mare, vadens in *Normanniam*, cui fere omnes primi *Normannorum* se dederunt, excepto *Rodberto* de *Belesmo*, *Willielmo* de *Moreteon* & paucis aliis qui se tenebant cum Comite *Rodberto*. Rex *Anglorum Henricus* in assumptione sanctæ *Mariæ Beccum* venit, ubi ipse & *Anselmus* archiepiscopus in unum convenerunt, HENRICUS I. REX. & tandem omnia quæ in diversa traxerant pacem invenerunt. Non multo post idem archiepiscopus jussu & rogatu regis *Angliam* rediit. Congregato exercitu rex ad quoddam castrum Comitis de *Moreteon* quod vocatur *Tenercebrei* perrexit, & obsedit illud. Interim dum ibi moraretur venit Comes frater regis *Rodbertus* super eum cum exercitu suo in vigilia sancti *Michaelis*, & cum eo *Rodbertus* de *Belesmo*, & Comes *Willielmus* de *Moreteon*; sed jus & victoria facta est regis. Ibi captus est *Rodbertus* Comes *Normanniæ*, & *Willielmus* Comes de *Moreteon* & *Rodbertus* de *Stutavilla*. *Rodbertus* autem de *Belesmo* in fugam versus est, *VVillielmus Crispinus* captus & plures alii cum eo. His ita gestis, rex subegit sibi totam *Normanniam*, & secundum suam voluntatem dictavit, & hoc per litteras *Anselmo* archiepiscopo indicavit.

ANno M, Cvij. *Eadgarus* rex *Scottorum* vj. Idus Januarii obiit, cui *Alexander* frater suus successit. An. Dñi 1107. *Normannia* sub regia pace disposita, ducque *Normannorum Rodberto* & Comite *Moretonii VVillielmo* in *Angliam* sub captione præmissis, rex ipse ante Pascha in regnum suum reversus est. In Kal. Augusti conventus omnium episcoporum, abbatum & procerum regni *Londoniæ* in palatio regis factus est, & per tres dies absente *Anselmo* archiepiscopo inter regem & episcopos satis actum est de ecclesiarum investituris, quibusdam ad hoc nitentibus, ut rex eas faceret more patris sui & fratris sui, non juxta præceptum & obedientiam Apostolici. Nam papa *Paschalis* in sententia quæ inde provulgata fuerat firmus stans, concesserat omnia, quæ *Urbanus* papa æque ut investituras interdixerat; ac per hoc regem sibi de investituris consentaneum fecerat. Dehinc præsente *Anselmo* astante multitudine annuit rex & statuit, ut ab eo tempore in reliquum nunquam per dationem baculi pastoralis, vel anuli quisquam de episcopatu aut abbatia per regem vel quamlibet laicam manum in *Anglia* investiretur: concedente quoque *Anselmo*, ut nullus in prælationem electus pro hominio quod regi faceret, consecratione suscepti honoris privaretur. *Gerardus Eboracensis* archiepiscopus sua manu imposita manui *Anselmi* pollicitus est, se illam subjectionem & obedientiam ipsi in archiepiscopatu exhibiturum, quam *Herefordensi* ecclesiæ ab eo sacrandus episcopus promiserat. *Willielmus Wintoniensi*, *Herefordensi Reinelmus*, *Searesberiensi Rogerus*, *Willielmus Execestrensi*, & *Urbanus Glamorgacensi* ecclesiæ quæ in *Walonia* est, electi episcopi simul *Cantuariam* venerunt, & in die Dominica quæ fuit iij. Idus Augusti pariter ab *Anselmo* consecrati sunt, ministrantibus sibi in hoc officio suffraganeis ipsius sedis. *Gerardus* etiam *Eboracensis* archiepiscopus eorum consecrationi, rogatu *Anselmi*, interfuit. Nullus fuit certe tunc temporis qui meminisset retroactis temporibus tot simul pastores electos & ordinatos in *Anglia*, nisi regis *Eadwardi* senioris tempore, quando *Plegmundus* archiepiscopus vij. episcopos vij. ecclesiis in una die ordinavit. Hoc etiam anno *Mauricius Londoniensis* episcopus, *Ricardus* abbas *Helyensis*, *Rodbertus* abbas de sancto *Edmundo*, *Milo Crispin*, *Rodbertus* filius *Hamonis*, *Rogerus Bigot*, & *Ricardus de Redvers* vita decesserunt.

Anno

An. Dñi 1108. ANno M. Cviij. *Hrofenſis* epiſcopus *Gundulfus* obiit Non. Martii. Rex *Anglorum Henricus* pacem firmam legemque talem conſtituit, ut ſiquis in furto vel latrocinio deprehenſus fuiſſet ſuſpenderetur. Monetam quoque corruptam & falſam ſub tanta animadverſione corrigi ſtatuit, ut nullus qui poſſet deprehendi falſos denarios facere, aliqua redemptione, quin oculos & inferiores corporis partes perderet, juvari valeret. Et quoniam ſæpiſſime dum denarii eligebantur, flectebantur, rumpebantur, reſpuebantur, ſtatuit, ut nullus denarius vel obulus, quos & rotundos eſſe inſtituit, aut etiam quadrans, integer eſſet. Ex quo facto magnum bonum toti regno creatum eſt, quia ipſe rex hæc in ſecularibus ad relevandas terræ ærumpnas agebat. *Gerardus Eboracenſis* archiepiſcopus obiit, pro quo *Thomas Beverlacenſis* eccleſiæ præpoſitus, & prædeceſſoris ſui *Thomæ* fratruelis eligitur. *Philippus* rex *Francorum* obiit, cui *Lodowicus* filius ſuus ſucceſſit. Rex *Anglorum Henricus* mare tranſivit. *Anſelmus* archiepiſcopus, ut rex rogaverat, *Ricardum Londonienſi* eccleſiæ electum pontificem in capella ſua apud **Paggaham** conſecravit, miniſtrantibus ei in hoc officio iiij. aliis epiſcopis, (accepta ab eo prius conſueta profeſſione de obedientia & ſubjectione ſua,) *Willielmo* ſcilicet *Wintonienſi*, *Rogero Searesberienſi*, *Radulfo Ciceſtrenſi*, *Willielmo Execeſtrenſi*. Poſt hæc *Cantuariam* venit, & *Radulfum Sagienſem* abbatem virum religioſum pro *Gundulfo* ad *Hrofenſem* eccleſiam iij. Idus Auguſti conſecravit. *Ricardus* vero *Londonienſis* anteceſſorum ſuorum more honoravit ipſo die matrem ſuam eccleſiam *Cantuarienſem* honeſto munere.

Hæc ſunt ſtatuta de archidiaconibus, presbyteris, diaconibus, ſubdiaconibus, & canonicis ſecularibus, quæ anno Dominicæ incarnationis M.Cviij. ſtatuerunt, *Anſelmus* archiepiſcopus *Cantuarienſis*, & *Thomas* electus archiepiſcopus *Eboracenſis* cum eo, omneſque alii *Angliæ* epiſcopi in præſentia *glorioſi* regis *Henrici* aſſenſu baronum ſuorum.

Statutum eſt ut presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, caſte vivant, & fœminas in domibus ſuis non habeant præter proxima conſanguinitate ſibi junctas, ſecundum hoc quod ſancta *Nicena* Synodus definivit. Illi vero presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, qui poſt interdictum *Londonienſis* Concilii fœminas ſuas tenuerunt, vel alias duxerunt, ſi amplius miſſam celebrare voluerint, eas à ſe omnino ſic facient alienas, ut nec illæ in domos eorum, nec ipſi in domos earum intrent. Sed neque in aliqua domo ſcienter conveniant, neque hujuſmodi fœminæ in territorio eccleſiæ habitent. Si autem propter aliquam honeſtam cauſam eas colloqui oporteat, cum duobus legitimis teſtibus extra domum colloquantur. Si vero in duobus, aut in tribus legitimis teſtibus, vel publica parochianorum fama aliquis eorum accuſatus fuerit, quod hoc ſtatutum violaverit, purgabit ſe adjunctis ſecum ordinis ſui idoneis teſtibus, vj. ſi presbyter, iiij. ſi diaconus, ij. ſi ſubdiaconus fuerit. Cui autem hæc purgatio defecerit, ut tranſgreſſor ſacri ſtatuti judicabitur. Illi autem presbyteri qui divini altaris & ſacrorum ordinum contemptores prælegerint cum mulieribus habitare, à divino officio remoti, omnique eccleſiaſtico beneficio privati extra chorum ponantur, infames pronunciati. Qui vero rebellis & contemptor fœminam non reliquerit, & miſſam celebrare præſumpſerit, vocatus ad ſatisfactionem ſi neglexerit, viij. die excommunicetur. Eadem ſententia archidiaconos & canonicos omnes complectitur, & de mulieribus relinquendis, & de vitanda earum converſatione, & de diſtrictione cenſuræ ſi ſtatuta tranſgreſſi fuerint. Jurabunt archidiaconi omnes quod pecuniam non accipient pro toleranda tranſgreſſione hujus ſtatuti, nec tolerabunt presbyteros quos ſcient fœminas habere, miſſam cantare, vel vicarios habere: ſimiliter decani facient. Qui vero archidiaconus vel decanus hoc jurare noluerit, archidiaconatum vel decaniam perdet. Presbyteri vero qui relictis mulieribus, Deo & ſacris altaribus ſervire elegerint, xl. dies ab officio ceſſantes, pro ſe interim vicarios habebunt, injuncta eis pœnitentia ſecundum hoc quod epiſcopis eorum viſum fuerit.

ANno M. Cix. *Dorubernenſis* archiepiſcopus *Anſelmus* xj. Kal. Maii feria iiij. *Cantuariæ* obiit, & ſequenti die, quæ fuit cœna Domini, honorifice ſepelitur. Rex *Anglorum Henricus* circa Rogationes *Angliam* rediit, & curiam ſuam apud *Weſtmonaſterium* in Pentecoſten tenuit. *Thomas Eboracenſi* eccleſiæ archiepiſcopus electus, à *Ricardo Londonienſi* epiſcopo v. Kal. Julii *Londoniæ* conſecratur, & poſt ab *Ulrico* Cardinali pallium quod ſibi Papa miſerat iij. Kal. Auguſti die Dominica *Eboraci* ſuſcepit, & ipſo eodem die *Turgotum Dunelmenſem* Priorem ad epiſcopatum ſancti *Andreæ* de *Scotia* qui dicitur *Cenrimunt* conſecravit. Eodem anno rex abbatiam *Helienſem* ad epiſcopalem mutavit ſedem, & *Herveium Bancornenſem* epiſcopum eidem eccleſiæ præfecit. Stella cometa viſa eſt menſe Decembris circa lacteum circulum, crinem in auſtralem cœli dirigens plagam. An. Dñi 1109.

ANno M. Cx. Rex *Anglorum Henricus* filiam ſuam *Henrico* Imperatori in conjugem dedit; & miſit eam à **Dobere** uſque ad **Witſand** in initio quadrageſimæ, quod fuit iiij. Idus Aprilis. Eodem anno diverſa per *Angliam* ſigna monſtrata ſunt. Terræmotus *Scrobberesberiæ* factus eſt maximus. Fluvius qui *Trenta* dicitur apud **Snotingaham** à mane uſque ad horam diei tertiam ſpatio unius miliarii exſiccatus eſt, ita ut homines ſicco veſtigio per alveum incederent. Stella cometa vj. Idus Junii apparuit, & per iij. ebdomadas viſa eſt lucere. 1110.

ANno M. Cxj. *Henricus* rex *Teutonicorum Romam* venit, *Paſchalem* papam cepit, & in cuſtodia poſuit. Sed poſtmodum ad pontem via *Salaria* ubi Paſchalem feſtivitatem in campo celebraverunt, pacem cum eo fecit. Hoc autem modo reconciliatio inter regem & dominum papam facta eſt. Et hoc eſt juramentum regis. 1111.

Ego *Henricus* rex liberos dimittam iiij^ta^.vel v.feria proxima dominum papam, & epiſcopos, & Cardinales, & omnes captivos, & obſides qui pro eo vel cum eo capti ſunt, ſecuros perduci faciam intra portas *Tranſtiberinæ* civitatis, nec ulterius capiam aut capi permittam eos qui in fidelitate Domini papæ *Paſchalis* permanent, & populo *Romano*, & *Tranſtiberinæ* & *Inſulæ civitatis* pacem & ſecuritatem ſervabo tam per me quam per meos, et in perſonis, & in rebus, qui pacem mihi ſervaverint.

Dominum

HENRICUS I. Rex. domnum papam *Paschalem* fideliter adjuvabo ut papatum quiete & secure teneat. Patrimonia & possessiones *Romanæ* ecclesiæ quæ abstuli restituam, cuncta quæ habere debet more antecessorum meorum recuperare & tenere adjuvabo bona fide, & domno papæ *Paschali* obediam, salvo honore regni & imperii, sicut catholici imperatores catholicis pontificibus *Romanis*. Hæc omnia servabo bona fide sine fraude & malo ingenio. Et isti sunt juratores ex parte ipsius regis. *Fredericus Coloniensis* archiepiscopus. *Gebehardus* episcopus *Tridentius*. *Burchardus Monasteriensis* episcopus. *Bruno Spirensis* episcopus. *Albertus* Cancellarius. Comes *Herimannus*. *Fredericus* Comes Palatinus. *Berengarius* Comes. *Fredericus* Comes. *Bonefacius* Marcio. *Albertus* Comes de *Blandriaco*. *Fredericus* Comes. *Godefridus* Comes. *Warnerius* Marcio.

Conventio 2. inter Papam & Regem.

DOmnus papa *Paschalis* secundus concedet domino regi *Henrico*, & regno ejus, & privilegio suo sub anathemate confirmabit & corroborabit, episcopo vel abbate libere electo sine symonia assensu regis, quod dominus rex cum anulo & virga investiat. Episcopus autem vel abbas à rege investitus libere accipiat consecrationem ab episcopo ad quem pertinuerit. Siquis vero à clero & populo eligatur, nisi à rege investiatur, à nemine consecretur: & archiepiscopi, & episcopi libertatem habeant consecrandi à rege investitos Super his etiam domnus papa *Paschalis* non inquietabit regem *Henricum*, nec ejus regnum & imperium.

Hoc Sacramentum est ex parte Papæ.

DOminus papa *Paschalis* non inquietabit dominum regem *Henricum*, nec ejus imperium vel regnum de investitura episcopatuum vel abbatiarum, neque de injuria sibi illata & suis, neque aliquod malum reddet sibi vel alicui personæ pro hac causa. Et penitus in personam regis *Henrici* nunquam anathema ponet; nec remanebit in domino papa quin coronet eum sicut in ordine continetur, & regnum & imperium officii sui auxilio eum tenere adjuvabit pro posse suo, & hoc adimplebit domnus papa sine fraude & malo ingenio. Hæc sunt nomina illorum episcoporum & cardinalium qui præcepto domni papæ *Paschalis* secundi privilegium & amicitiam sacramento confirmaverunt domino imperatori *Henrico*. *Petrus* Portuensis episcopus. *Centius* Sabiniensis episcopus. *Rodbertus* cardinalis sancti Eusebii. *Bonefacius* cardinalis sancti Marci. *Anastasius* cardinalis sancti Clementis. *Gregorius* cardinalis sanctorum apostolorum *Petri* & *Pauli*. Item *Gregorius* cardinalis sancti Crisogoni. *Johannes* cardinalis sanctæ Potentianæ. *Risus* cardinalis sancti Laurentii. *Reinerus* cardinalis sanctorum Marcellini & Petri. *Vitalis* cardinalis sanctæ Balbinæ. *Duizo* cardinalis sancti Martini. *Teodbaldus* cardinalis sancti Johannis et Pauli. *Johannes* diaconus sanctæ Mariæ in scola Græca.

Istud est Privilegium domni Papæ quod fecit Imperatori de investituris episcopatuum.

PAschalis episcopus servus servorum Dei charissimo in Christo filio *Henrico* glorioso *Teutonicorum* regi, et per Dei operis gratiam *Romanorum* imperatori Augusto, salutem et apostolicam benedictionem. Regnum vestrum sanctæ *Romanæ* ecclesiæ singulariter cohærere dispositio divina constituit. Prædecessores vestri probitatis cum prudentiæ amplioris gratia *Romanæ* urbis coronam et imperium consecuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ & imperii dignitatem tuam quoque personam, fili charissime *Henrice*, per sacerdotii nostri ministerium divina majestas provexit. Illam igitur dignitatis prærogativam quam prædecessores nostri vestris prædecessoribus catholicis Imperatoribus concesserunt, & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque dilectioni tuæ concedimus, & præsentis privilegii pagina confirmamus. Ut regni tui, episcopis vel abbatibus libere præter violentiam & symoniam electis investituram virgæ & anuli conferas; post investitutionem vero canonice consecrationem accipiat ab episcopo ad quem pertinuerit. Si quis autem à clero & populo præter tuum assensum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nemine consecretur. Sane episcopi vel archiepiscopi libertatem habeant à te investitos episcopos vel abbates canonice consecrandi. Prædecessores enim vestri ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt, ut regnum ipsorum episcoporum maxime vel abbatum præsidiis oporteat communiri, & populares dissensiones quæ in electionibus sæpe contingunt, regali oporteat majestate compesci. Quamobrem prudentiæ & potestativæ curæ debes sollicitius imminere, ut *Romanæ* ecclesiæ celsitudo & cæterarum salus præstante Domino beneficiis & serviciis conservetur. Si qua igitur ecclesiastica vel secularis persona hanc nostræ concessionis paginam temerario ausu pervertere temptaverit, anathematis vinculo nisi resipuerit innodetur, honoris quoque ac dignitatis suæ periculum patiatur. Observantes autem misericordia divina custodiat, & personam potestatemque tuam ad honorem suum & gloriam feliciter imperare concedat.

His conventionibus & juramentis inter dominum Papam & Imperatorem in Paschali festivitate facta est concordia. Deinde *Romam* idus Aprilis Imperator venit. Quem Papa in ecclesia sancti *Petri* missam celebrans Imperatorem conseeravit, & ei omnibusque suis absolutionem fecit, & omnem injuriam sibi factam condonavit. Rex *Anglorum* *Henricus Flandrenses* qui *Northymbriam* incolebant cum tota supellectili sua in *Waloniam* transtulit, & terram quæ *Ros* nominatur incolere præcepit. Novum autem monasterium quod infra murum *Wintoniæ* erat, agente *Willielmo Wintoniæ* episcopo, rex extra murum construi jussit, & non multo post mare transiit. Hoc anno hiemps asperrima, fames valida, mortalitas hominum, pestis animalium agrestium simul & domesticorum, & strages avium extitit permaxima.

Actio Concilii contra hæresim de investitura.

ANno M. Cxij. Anno pontificatus domni papæ *Paschalis* secundi xiij. Indictione quinta, mensæ Martio, xv. Kal. Aprilis celebratum est *Romæ* Concilium *Lateranis* in basilica *Constantiniana*. In qua cum domnus papa resedisset cum archiepiscopis, episcopis, & cardinalibus, & varia multitudine clericorum & laicorum, ultima die Concilii An. Dñi 1112.

Henrici I. Rex.

facta coram omnibus professione catholicæ fidei, ne quis de fide ipsius dubitaret, dixit: *Amplector omnem divinam Scripturam, scilicet Veteris ac Novi Testamenti, legem à* Moyse *scriptam, & à sanctis Prophetis. Amplector iiij. Evangelia, vij. canonicas Epistolas. Epistolas gloriosi doctoris beati* Pauli *Apostoli; sanctos canones Apostolorum, iiij. Concilia universalia sicut iiij. Evangelia*, Nicenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Calcedonense. Antiochenum *Concilium, & decreta sanctorum patrum* Romanorum *pontificum, & præcipue decreta domini mei papæ* Gregorii vij. *& beatæ memoriæ papæ* Urbani. *Quæ ipsi laudaverunt laudo; quæ ipsi tenuerunt teneo; quæ confirmaverunt confirmo; quæ dampnaverunt dampno; quæ repulerunt repello; quæ interdixerunt interdico; quæ prohibuerunt prohibeo in omnibus & per omnia, & in his semper perseverabo.* Quibus expletis surrexit pro omnibus *Gerardus* Engolismensis episcopus legatus in *Aquitania*, & communi assensu domini papæ *Paschalis* totius Concilii coram omnibus legit hanc Scripturam.

Privilegium illud quod non est privilegium sed vere debet pravilegium dici, pro liberatione captivorum, & ecclesiæ à domino Paschali *papa per violentiam regis* Henrici *extortum, nos omnes in hoc sancto Concilio cum domino papa congregati canonica censura & ecclesiastica auctoritate judicio sancti Spiritus dampnamus, & irritum esse judicamus atque omnino quassamus, & neqnid auctoritatis & efficacitatis habeat penitus excommunicamus.* Et hoc ideo dampnatum est quia in eo privilegio continetur, quod electus à clero & populo à nemine consecretur nisi prius à rege investiatur, quod est contra sanctum Spiritum & canonicam institutionem.

Perlecta vero hac Carta, acclamatum est ab universo Concilio, Amen. Amen. Fiat. Fiat. Archiepiscopi qui cum suis suffraganeis interfuerunt hii sunt. *Johannes* patriarcha Veneticus. *Senues* Capuanus. *Landulfus* Beneventanus. *Almaphitanus. Regitanus. Hidrontinus. Brundulsinus. Capsanus. Girontinus* & *Greci. Rosanus* & archiepiscopus sanctæ *Severinæ*. Episcopi quoque *Petrus* Portuensis. *Leo* Hostiensis. *Cono* Prænestinus. *Gerardus* Engolismus. *Galo* Leonensis. Legatus pro *Bituricensi* & *Vienensi* archiepiscopis. *Rogerus* Wulturnensis. *Gaufridus* Senensis. *Rollandus* Populiensis. *Gregorius* Terracinensis. *Willielmus* Trojanus. *Gibinus* Siracusanus, Legatus pro omnibus *Siculis*, & alii fere C. episcopi. *Siguinus* & *Johannes* Tusculani episcopi cum essent Romæ illa die Concilio non interfuerunt, qui postea lecta dampnatione pravilegii consenserunt & laudaverunnt. Hoc anno, scilicet M. Cxij. *Thomas* archiepiscopus *Hagustaldensem* ecclesiam pene in solitudinem redactam, & in portionem cujusdam præbendæ ecclesiæ *Eboracensi* datam doluit. Hanc ut honestaret frequentia religiosorum Kalend. Novembris posuit in ea canonicos regulares, quibus præfuit primus Prior *Aschatillus* canonicus de *Huntedona*, vir omnibus amabilis. *Samson Wigornensis* episcopus iij. Non. Mai die Dominica obiit. Rex *Anglorum Henricus* Comitem *Rodbertum* de *Belesmo* captum in *Keresburga* mense Octobri in custodia posuit.

Henrici I. Rex.

Anno M.Cxiij. monachi *Tironenses* in *Angliam* venerunt x. annos antequam *Savinienses* venerunt in *Angliam*. Monachi *Tironenses* in terra *David* regis *Scotiæ* apud *Selefchirche* venerunt, & ibi per annos xv. manserunt. Civitas *Wigorna* cum principali ecclesia, & omnibus aliis, & castello xiij. Kal. Julii feria v. igne cremata est. De monachis unus monasterio utillimus cum duobus servientibus & xv. de civibus igne combusti sunt. Rex *Anglorum Henricus* mense Julio *Angliam* rediit, & Comitem *Rodbertum* de *Belesmo* de *Normannia* ductum apud **Werham** in artissima posuit custodia. *Teulfus* regis capellanus *Wigornensem* episcopatum apud *Windeshoram* suscepit. An.Dñi 1113.

Anno M. Cxiiij. *Henrico Romanorum* Imperatori *Mathildis* filia regis *Anglorum Henrici* viij. Idus Januarii *Mogontiæ* desponsata et in Imperatricem est consecrata. *Thomas Eboracensis* archiepiscopus vir eximiæ religionis vj. Kal. Martii feria iij. obiit. Qui cum cæteris sanctarum virtutum operibus, etiam in virginitatis puritate perrexit ad Dominum. Quanta vero morum probitate et vitæ innocentis puritate ante episcopatum et in episcopatu enituerit, nullis humanis verbis digne explicari posse arbitror. *Hrofensis* episcopus *Radulfus* vj. Kal. Mai die Dominica ad archiepiscopatum *Cantuariensem* apud *Windelshoram* eligitur. Civitas *Cicestra* cum principali monasterio per culpam incuriæ iij. Non. Mai, feria iij. flammis assumpta est. *Turstinus* regis capellanus ad *Eboracensem* archiepiscopatum die Assumptionis sanctæ *Mariæ* eligitur *Wintoniæ*, et *Arnulfus* abbas de **Burh** ad *Hrofensem* ecclesiam eligitur episcopus. Rex *Anglorum Henricus* postquam exercitum in *Waloniam* duxit, ante festivitatem sancti *Michaelis* mare transiit. Fluvius **Medewage** vocatus per nonnulla miliaria vj. Idus Octobris ita à se defecit, ut in medio alveo sui etiam parvissimæ naves ob penuriam aquæ elabi aliquatenus minime possent. *Tamisia* nihilominus illa die eidem defectui patuit. Nam inter pontem et regiam turrim sub ponte etiam in tantum fluminis ipsius aqua diminuta est, ut non solum equis, sed et innumera hominum et puerorum multitudo illud pedibus transvaderent, aqua vix genua eorum attingente. Duravit hic aquæ defectus à medio noctis præcedentis usque in profundas tenebras noctis subsequentis. Similem quoque aquarum defectum ipso die apud *Gernemuitham*, et in aliis locis per *Angliam* certo relatu contigisse didicimus. 1114.

Anno M. Cxv. Hoc anno hiemps extitit asperrima, ita ut omnes fere per *Angliam* pontes glacie frangerentur. Imperator *Henricus* postquam *Coloniam* diu obsedit, et multos suorum campestri prælio perdidit, pacem apud civitatem missam juramento fecit. *Radulfus Dornbernensis* archiepiscopus ab *Anselmo* sanctæ *Romanæ* ecclesiæ legato v. Kal. Julii die Dominica pallium suscepit *Cantuariæ*, ubi fuere congregati episcopi totius *Angliæ*. Ipsoque die magno cum honore consecratus est *Teoulfus Wigornensis* ecclesiæ episcopus. *Wilfridus* episcopus de sancto *David* in *Walonia* obiit. Usque ad illum episcopi extiterunt *Brittonici*. In octavis apostolorum magnum Concilium à *Cono Romanæ* ecclesiæ 1115.

Cardinali

Henricus I. Rex.

Cardinali *Catalannis* celebratum est. In quo excommunicavit episcopos qui Concilio non interfuere, quosdam vero degradavit, & plurimos abbates baculis privatos deposuit de sedibus, ecclesiasticum illis interdicens officium. Rex *Anglorum Henricus* mediante Julio mense *Angliam* rediit. *Turgotus* quondam *Dunelmensis* ecclesiæ Prior, nunc autem episcopus *Scottorum*, rediens *Dunelmum* ibidem vitam finivit. *Bernardus* reginæ Cancellarius ad ecclesiam sancti *David* in *Walonia* præsul eligitur. *Reinelmus Herefordensis* episcopus circa festivitatem omnium Sanctorum obiit. Pro quo *Goffridus* regis capellanus eligitur. *Radulfus* archiepiscopus *Cantuariensis Arnulfum* abbatem de Burh ad *Hrofensem*, & *Gaufridum* ad *Herefordensem* ecclesiam die sancti *Stephani* Martyris episcopos ordinavit in ecclesia *Christi Cantuariæ*.

An. Dñi 1116.

ANno M. C. xvi. *Griffinus* filius *Res* verno tempore *Waloniæ* prædam egit & castella incendit, quoniam rex Angliæ *Henricus* particulam de terra patris sui ei dare noluit. Conventio optimatum & baronum totius *Angliæ* apud *Searesberiam* xiiij. kal. Aprilis facta est. Qui in præsentia regis *Henrici* homagium filio suo *Willielmo* fecerunt, & fidelitatem ei juraverunt. Habita est ibi causa de querela quæ inter archiepiscopum Cantuariensem *Radulfum* & electum pontificem *Eboracensem Turstinum* per integrum annum versata fuerat. Hic electus cum ab ipso pontifice moneretur, ut ecclesiæ *Cantuariensi* faceret quod debebat, & benedictionem suam ecclesiastico more susciperet, respondit, Benedictionem quidem se libenter suscipere velle, sed professionem quam exigebat nulla ratione facturum præter quam beatus papa *Gregorius* constituit. Nam ipse talem legem inter duos archiepiscopos *Angliæ* posuit, sed & *Honorius* papa vi. post eum similiter, ut neuter alteri subjectionis professionem faceret, nisi tantum ut qui prior ordinatus esset quandiu viveret prior haberetur: quod proprium est servorum dei, ut vera humilitate sibi invicem acclives sint, & nullus super alium primatus ambitionem exercere velit, sicut Dominus noster veræ humilitatis prædicator & amator, discipulos suos de hac re litigantes redarguens, dixit eis, *Qui major est vestrum erit omnium minister.* Nullus siquidem post beatum *Augustinum* (qui non tam archiepiscopus quam apostolus Anglorum dicendus est) archiepiscoporum *Cantuariensium* primatum totius *Angliæ* sibi vendicare præsumpsit usque ad *Theodorum* archipræsulem, cui propter singularem in ecclesiastica disciplina sollertiam omnes *Angliæ* episcopi subici consenserunt, sicut *Beda* in ecclesiastica historia *Anglorum* testatur, ita scribens de eo. *Is primus in archiepiscopis cui omnes Britanniæ episcopi manus dare consenserunt.* Quamobrem *Turstinus* nullam aliam subjectionis professionem Cantuariensi pontifici facere voluit, nisi quam beatus papa *Gregorius* instituit. Rex autem *Henricus* ubi advertit *Turstinum* in sua sententia stare, aperte protestatus est, illum aut morem antecessorum suorum tam in professione facienda quam in aliis dignitati ecclesiæ *Cantuariensis* ex antiquo jure competentibus executurum, aut episcopatu *Eboracensi* cum benedictione funditus cariturum. His auditis, ille sui cordis consilio inpræmeditatius credens, renunciavit pontificatui, spondens regi & archiepiscopo se dum viveret illum non reclamaturum, nec aliquam calumpniam inde moturum quicunque substitutus fuisset. *Owinus* Rex *Brittonum* occiditur, & rex *Anglorum Henricus* mare transiit, comitante secum *Turstino* electo *Eboracensi* archiepiscopo, sperante se revestituram sui pontificatus recuperaturum, & ex regio jussu benedictionem ab archiepiscopo sine exactione professionis adepturum. Circa mensem Augusti reversus à *Roma Anselmus*, qui pallium archiepiscopo Cantuariæ *Roma* detulerat, venit *Normanniam* ad Regem *Henricum* litteras Apostolici deferens, quæ illi vices apostolicas in *Anglia* amministrare concedebant. Quod regno *Angliæ* brevi innotuit. Unde communi consilio reginæ & nobilium quorumlibet *Angliæ*, *Cantuariensis* archiepiscopus *Radulfus* emensa festivitate nativitatis sanctæ *Mariæ* mare transiit, regem adiit, illumque *Rotomagi* consistentem reperit, & cum ipso de negotiis pro quibus venerat juxta rerum ordinem diligenter agens, ad consilium ejus *Romani* itineris viam ingreditur.

An. Dñi 1117.

ANno M. C. xvij. secundum regis *Henrici* præceptum apud *Cirencestram* novum opus est inceptum. Apud *Longobardiam* magno terræ motu facto, &, ut testati sunt qui novere, xl. dierum spacio durante, plurima domorum ædificia corruere, & quod visu dictuque constat mirabile, villa quædam pergrandis mota est repente de statu proprio, jamque ab omnibus in longe remoto consistere cernitur loco. *Mediolani* dum patriciæ dignitatis viri de re publica tractantes sub una residerent turri, auribus omnium vox foras insonuit, unum ex illis nomine vocans, & festinato exire rogans. Quo tardante, persona quædam coram apparuit, quæ vocatum virum ut egrederetur prece optinuit. Exeunte illo, turris repente cecidit, & omnes qui ibidem aderant casu miserabili oppressit. In kal Decembris extiterunt nimia tonitura & fulgura: quæ secuta sunt magna pluviarum inundatio & grandinis congelatio, & iij. idus Decembris luna quasi sanguinea & postea obtenebrata apparuit. *Rodbertus Cistrensis* episcopus obiit, & *Gilebertus* abbas *Westmonasterii.*

1118.

ANno M. C. xviij. sacræ memoriæ *Paschalis* papa xiiij. kal. Febr. defungitur, & loco ejus *Johannes* quidam *Caitæ* natus substituitur, & mutato nomine *Gelasius* est nuncupatus. Hic in monasterio montis *Cassini* ab infantia monachus nutritus, & adultus in ministerio venerabilium apostolicorum *Desiderii*, *Urbani* & *Paschalis* assiduus fuerat Cancellarii officio functus. Rex vero *Teutonicus*, qui & *Romanus* Imperator, audito papam huic vitæ decessisse, *Romam* advolat, & *Bracarensem* episcopum jam anno præterito ab eodem papa *Beneventi* excommunicatum, cedente ab urbe *Gelasio*, papam instituit, & ex *Burdino Gregorium* nominat. *Mahtildis* regina *Anglorum* apud Westmonasterium kal. Maii obiit, & in ipso monasterio decenter sepulta est. Comes de *Mellant Rodbertus* obiit. Plures *Normannorum* quam Regi *Henrico* juraverant fidelitatem postposuerunt, & ad regem *Franciæ Lodowicum* principesque ejus adversarios, scilicet ipsius naturalis domini sui non veriti justitiam se transtulerunt. Præfatus papa *Gelasius* per mare *Burgundiam* venit, & adventus ejus mox toti *Galliæ* innotuit. Cujus in *Gallias* missa hæc est epistola.

Henricus I. Rex. Gelasius *episcopus servorum dei servus venerabilibus fratribus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, clericis, principibus & cæteris per* Galliam *fidelibus, salutem & apostolicam benedictionem. Quia vos Romanæ ecclesiæ membra estis, quæ in ea nuper acta sunt dilectioni vestræ significare curavimus. Siquidem post electionem nostram dominus Imperator furtive & inopinata velocitate* Romam *veniens, nos egredi compulit. Pacem postea minis & terroribus postulavit, dicens se facturum quæ posset ubi nos ei juramento pacis certitudinem faveremus. Ad quæ nos ista respondimus. De controversia quæ inter ecclesiam & regnum est, vel conventioni vel justitiæ libenter acquiescimus loco & tempore competenti, videlicet vel* Mediolani *vel* Cremonæ *in proxima beati Lucæ festivitate, & fratrum nostrorum judicio vel consilio, qui à deo sunt judices in ecclesia constituti, & sine quibus hæc causa tractari non potest. Et quoniam dominus Imperator à nobis securitatem quærit, nos verbo & scripto ista promittimus, nisi ipse interim impediat: alias enim securitates promittere nec honestas ecclesiæ, nec consuetudo est. Ille enim die videlicet post electionem nostram quadragesimo quarto* Bracarensem *episcopum anno præterito à domino prædecessore nostro* Paschali *papa in Concilio* Beneventi *excommunicatum, in matris ecclesiæ invasionem ingessit. Qui etiam dum per manus nostras olim pallium accepisset, eidem domino nostro & catholicis successoribus ejus, quorum primus ego sum, fidelitatem juravit. In hoc tanto facinore nullum de* Romano *clero, deo gratias, Imperator socium habuit. Sed* Guibertini *soli,* Romanus *de sancto* Marcello, Centius *qui dicebatur sancti* Grisogoni, *&* Euzo *qui per* Daciam *multo tempore debachatus est, tam infamem gloriam celebrarunt. Vestræ igitur experientiæ litterarum præsentium præcepto mandamus, ut super his communi per dei gratiam deliberatione tractantes, ad matris ecclesiæ ultionem communibus præstante deo auxiliis, sicut oportere cognoscitis, accingamini. Data* Caitæ *xvii. kal. Febr.*

His discurrentibus per provincias litteris, excitati potentes quique cum mediocribus occurrere Apostolico, & certatim parabant interesse concilio quod ipse disposuit se media Quadragesima *Remis* celebraturum. Hoc anno ecclesia quædam in *Anglia* apud villam quæ vocatur *Momerfeld* à *Goffrido Herefordensi* episcopo dedicata, omnes qui ad dedicationem venerant domum redibant. Verum post aeris serenitatem quæ prius extiterat nimia, repente cum tonitruo orta est tempestas nimia. Qua perculsi quidam in itinere, dum loco in quem venerant cedere non valerent, subsistebant. Erant numero 5. tres viri & duæ feminæ. Quarum una ictu fulmineo percussa occubuit, altera vero ab umbilico usque vestigia pedum misere percussa & ignita decidit, viris dumtaxat vix vitæ reservatis. Quinque etiam caballi eorum fulmine perculsi interierunt.

An. Dñi 1119. ANno M. Cxix. *Gelasius* papa apud *Cluniacum* obiit, ibidemque sepelitur. In cujus locum Cardinales aliique *Romani* qui eum illuc secuti fuerant, *Guidonem Viennensem* archiepiscopum substituunt, eumque *Calixtum* nominant. Dumque in *Burgundia* hæc geruntur, apostolatus Romanæ ecclesiæ à supradicto *Gregorio* amministratur. Super his duobus ita in papatum sullimatis, orbis concussus in studia partium dividitur, atque aliis hunc, aliis istum favore prosequentibus, gravi ecclesia scandalo percellitur. *Goffridus Herefordensis* episcopus iiij. non. Febr. & *Herbertus Northwicensis* xi. kal. obierunt. Terræ motus in pluribus locis per *Angliam* factus est iiij. kal. Octobris, die dominica circa horam diei tertiam. *Calixtus* papa xiij. kal. Novembris generale Concilium instituit *Remis*. Ad hoc Concilium multiplex factus est archiepiscoporum, episcoporum, abbatum & principum diversarum provinciarum concursus, cum clericorum ac laicorum plebium numerosa multitudine. Numeratæ sunt ibi personarum pastoralium virgæ CCCC. xxiiij. Inter quos & *Turstinus Eboracensis* ecclesiæ archiepiscopus electus, vix quandoque licentia à rege impetrata, propter suum proficiscitur negotium. Præmiserat autem rex legatum suum ad Apostolicum, quatinus inter alia & hoc ei diceretur, ne *Eboracensem* electum aut ipse consecraret, aut ab alio nisi ab archiepiscopo *Cantuariensi*, uti moris esse solebat, sacrari aut juberet aut permitteret. Ad hoc Apostolicus; *Ne putet*, inquit, *rex me de negotio de quo agit secus acturum quam ratio exigit. Nec enim me ad hoc mea fert voluntas, ut Cantuariensis ecclesiæ justam dignitatem humiliem.* Sed mane facto dominici diei præcedentis diem præstituti Concilii, *Turstino* ad benedictionem pontificatus parato, legati *Cantuariensis* archiepiscopi præsumptuose calumpniati sunt, consecrationem *Eboracensis* archiepiscopi à *Cantuariensi* debere fieri archipræsule. Ad quod Apostolicus; *Nullam*, inquit, *injustitiam ecclesiæ Cantuariensi facere volumus, sed salva illius dignitate, quod proposuimus, exequemur.* Consecratus est itaque ab apostolico. Postera die residentibus ordine in Concilio ecclesiasticorum graduum personis, assidente quoque Rege *Francorum Ludowico* multisque aliis principalibus viris, ex consensu cunctorum renovantur patrum statuta de statuendis, & recisa de recidendis, quorum hic sunt quinque capitula.

Quæ sanctorum patrum sanctionibus de pravitate symoniaca stabilita sunt, nos quoque sancti Spiritus judicio & auctoritate sedis apostolicæ confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit vel per se vel per quamlibet summissam personam, episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, præpositura, præbendam, altaria vel qualibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, dedicationes ecclesiarum, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut qualibet ecclesiastica officia, & vendens & emens dignitatis & officii sui ac beneficii periculo subjaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus ab ecclesia dei quam læsit modis omnibus abscidatur.

Episcopatuum, abbatiarum aut quarumlibet ecclesiasticarum possessionum investituram per manum laicam fieri penitus prohibemus. Quicunque igitur laicorum deinceps investire præsumpserit, anathematis ultioni subjaceat. Porro qui investitus fuerit, honore quo investitus est absque spe recuperationis omnimodis careat.

Universas ecclesiarum possessiones quæ liberalitate regum, largitione principum vel oblatione quorumlibet fidelium eis concessæ sunt, inconcussas in perpetuum & inviolatas esse decernimus. Quod si quis eas abstulerit, aut invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, juxta illud beati *Symmachi* capitulum anathemate perpetuo feriatur.

Nullus

HENRICUS I. Rex.

Nullus epiſcopus, nullus presbyter, nullus omnino de clero eccleſiaſticas dignitates vel beneficia cuilibet & quaſi jure hæreditario derelinquat. Illud etiam adicientes præcipimus, ut pro baptiſmatis, criſmatis, olei ſacri & ſepulturæ acceptione & infirmorum viſitatione vel unctione nullum omnino precium exigatur.

Presbyteris, diaconibus & ſubdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia prorſus interdicimus. Si qui autem hujuſmodi reperti fuerint, eccleſiaſticis & officiis priventur & beneficiis. Sane ſi neque [ſic] inmunditiam ſuam correxerint, communione careant Chriſtiana.

Hæc Concilii decreta Imperatori *Henrico* cum non longe abeſſet ex Concilio, primum per honeſtas perſonas, ad ultimum per ipſum Apoſtolicum mandantur, ut ante ſeparationem Concilii notum eſſet, utrum eccleſiis per regnum & ſingulas quaſque ſibi ſubjectas provincias conſentiat *Canonicas electiones*, videlicet ut epiſcopi & abbates eligantur ab eccleſia, & *liberas conſecrationes*, ut ubi & à quibus oporteat electi conſecrentur, & *inveſtituram eccleſiarum*, ut per inveſtituram paſtoralis virgæ & anuli per hoſtium Chriſtum ingrediantur, & *inveſtituram rerum eccleſiaſticarum*, ut de rebus ad eccleſias pertinentibus nichil omnino ſibi laicalis exigat perſona. Ad hæc ille reſpondit, nichil in his ſe prætermiſſurum quod ſui juris eſſe ſuorum ſibi contulit antiqua conſuetudo progenitorum. Quandoque tamen flexus auctoritate generalis Concilii, tria illa priora conceſſit, ultimum vero, ſcilicet *inveſtituram rerum eccleſiaſticarum*, concedere noluit. Quapropter reverſo ad Concilium papa, excommunicatus decernitur. Quod cum quidam in Concilio ægre ferrent, ſententiam protulit Apoſtolicus, ut, qui in hoc ſcandalizentur, exeuntes à fratrum conſortio ſepararentur: propoſito de illis ſeptuaginta exemplo, qui cum de carne Domini manducanda & ſanguine bibendo ſcandalizarentur, retro abierunt, & jam cum illo non ambulabant. Et quoniam, inquit, qui non colligit cum Domino ſpargit, & qui non eſt cum eo adverſus illum eſt, illam inconſutilem tunicam deſuper contextam, ſcilicet ſanctam eccleſiam, qui nobiſcum ſentiendo indiſciſſam ſervare nolunt, diſſentiendo à nobis diſcindere contendunt. Talia ſermocinante Apoſtolico, illico omnes in eundem cum cæteris conſenſum reducti, in Imperatorem *Henricum* excommunicationis ſententiam jaculantur. Tandem poſt dies aliquot diſſoluto Concilio, offenſus rex *Anglorum* *Turſtino* archiepiſcopo, quod præter conſenſum ſuum ſe ab Apoſtolico conſecrari feciſſet, interdixit ei reditum in omnem ſuæ dominationis locum. Poſt hæc papa *Calixtus* *Giſortium* venit; quo ad ejus colloquium rex *Anglorum* occurrit. Acta ſunt multa inter illos, quorum gratia par erat tantas conveniſſe perſonas. Inter quæ rex à papa impetravit, ut omnes conſuetudines quas pater ſuus in *Normannia* & in *Anglia* habuerat ſibi concederet, & maxime ut neminem aliquando legati officio in *Anglia* fungi permitteret, ſi non ipſe, aliqua præcipua querela exigente quæ ab epiſcopis regni ſui terminari non poſſet, hoc fieri à papa poſtularet. Quibus omnibus pro ſtatu temporis definitis, papa rogat regem *Turſtino* amicum fieri, eumque pontificatui ad quem ipſum ſacraverat pro amore ſuo reſtitui. At rex hoc ſe dum viveret non facturum in ſua fide ſpopondiſſe confeſſus eſt. Ait. *Ego Apoſtolicus ſum, & ſi feceris quod poſtulo ab hac fidei ſponſione te abſolvam.* Tractabo de hoc ait, & quod conſilii mei tenor invenerit tibi notificabo. Hinc à papa receſſit. Cui per internuncios de negotio ita reſpondit. *Pro amore veſtro qui tantopere poſtulatis, ea conditione Turſtinum admitto in pontificatum, ut ſubjectionem quam prædeceſſores ejus fecerant, eccleſiæ Cantuarienſi faciat, aliter me regnante Eboracenſi eccleſiæ non præſidebit.* His ita geſtis abeunte Apoſtolico *Turſtinus* remanſit in *Gallia*. *Willielmus* filius Regis *Henrici* & *Mahtildis* reginæ accepit uxorem filiam Comitis *Andegavenſium*.

An. Dñi 1120.

ANno M. C. xx. Rex *Anglorum Henricus* & rex *Francorum Ludowicus*, poſt multa ſuarum partium detrimenta, die præſtituta ineunt colloquia. Quo ex conſenſu concordiæ peracto, juſſu regis *Henrici* filius ejus *Willielmus* facto regi *Francorum* hominio *Normanniæ* ſub illo ſuſcipit principatum. Ita redeuntibus in pacem regibus, tota tumultuantis *Normanniæ* ſeditio comprimitur, & qui contra dominum ſuum *Henricum* regem arma levaverant, curvata ſub ejus dominium cervice redeunt; & quoniam in concordia Regum facienda archiepiſcopus *Turſtinus* vigilantem ſe ac diligentem exhibuit, hac ſui efficacia proniorem ad ſeſe recipiendum regis animum inflexit. Ad hoc epiſtola apoſtolici ad regem jam parantem redire in *Angliam* directa, *Turſtinum* archiepiſcopum ſuſcipere & in ſuam præcepit eccleſiam omni poſtpoſita excuſatione reſtituere. Sed ad hoc præceptum quid potiſſimum reſpondeat rex diſtulit donec rediſſet in *Angliam*; ubi congregato Concilio quid facto opus eſſet, maturius perquireret. Normanniæ principes, jubente rege, filio ſuo *Willielmo* jam tunc xviij. annorum hominium faciunt, & fidelitatis ſecuritatem ſacramentis affirmant. Itaque rex omnibus qui contra ſe inſurrexerant vel devictis vel repacificatis, cunctiſque ad votum proſpere peractis, quinto profectionis ſuæ anno necdum completo, lætior ſolito, in *Angliam* multo [navigio] revehitur. Delegaverat autem filio cunctoque illius comitatui navem qua nulla in tota claſſe videbatur melior, ſed ut eventus oſtendit, nulla infelicior. Patre namque præeunte, paulo tardius ſed infelicius ſequebatur filius. Nave quippe non longe à terra in ipſo velificationis impetu ſuper ſcopulos in ipſo exitu delata ac diſſoluta, filius regis cum omnibus qui ſecum erant interiit vi. kal. Decembris, feria v. noctis initio apud *Barbafflot*. Mane facto, theſaurus regis qui in navi fuerat invenitur per harenas, corpora vero pereuntium nulla. Perierunt cum filio regis frater ſuus *Ricardus* nothus Comes, cum filia Regis quæ fuerat uxor *Rotronis*, & *Ricardus* Comes *Ceſtrenſis* cum uxore ſua nepte Regis, ſorore *Theobaldi* Comitis nepotis regis. Periit & *Othoel* magiſter filii regis, & *Goffridus Ridel*, & *Rodbertus Malduit* & *Willielmus Bigot*, multique alii principales viri. Nobiles quoque feminæ quamplures cum regiis pueris non paucis, militaris numeri C. xl. & nautarum L. cum tribus gubernatoribus navis. Solus quidam macellarius tabula naufragii pendens evaſit. Rex vero proſpero curſu *Angliam* attingens, alium portum intraſſe putabat filium, ſed die tertio de illius interitu triſti perturbatur nuncio. Et quidem primo ſubito caſu veluti puſillanimis deficiebat; ſed mox diſſimulato dolore, regios animos ex contemptu reſumpſit fortunæ. Illum quippe ſolum ex legitimo conjugio ſuſceptum regni poſt ſe hæredem conſtituerat.

Henricus I. Rex.

An. Dñi 1121.

ANno M. Cxxj. Concilio totius *Angliæ* ante purificationem sanctæ *Mariæ* apud *Winderesoram* adunato, *Henricus* rex filiam *Godefridi* Ducis *Luvaniæ Adelinam* matrimonio sibi junxit. *Ricardus* capellanus regis ad *Herefordensis*,& *Rodbertus Peccator* alius capellanus ad *Coventrensis* ecclesiæ præsulatum eligitur. *Herbertus* elemosynarius *Westmonasterii* sancti *Petri* [in abbatem] ejusdem loci eligitur. *Edmerus* Cantuariensis ecclesiæ monachus præcedenti anno electus ad episcopatum ecclesiæ sancti *Andreæ* gentis *Scottorum*, deposita intentione regendi episcopatum, revertitur ad locum suum. *Guillielmus* de *Campellis Catalawensis* episcopus viij. diebus ante exitum suscepto habitu monachico vita decedit xv. Kal. Februarii. Eodem anno *Henricus* rex facto longa terræ intercisione fossato à Torkeseie usque *Lincolniam* per dirivationem *Trentæ* fluminis fecit iter navium. *Rannulfus Dunelmensis* episcopus murum incepit à boreali parte cancelli ecclesiæ, & perduxit ad arcem usque castelli. Tunc & castellum apud Northam incepit, super ripam *Twedæ*, in loco qui *Ethamesforda* dicitur.

Monachi *Dunelmenses* facta de ecclesia quæ est in *Tynemutha* proclamatione in capitulo sancti *Petri Eboraci* præsentibus episcopis *Turstino* prædicto, *Ranulfo Dunelmensi* & *Homo* sancti *Ebroini* aliisque multis, hanc sui juris fuisse conquesti sunt ex concessione *Waltheofi* Comitis, quando consobrinum suum, scilicet materteræ suæ filium, *Morkarum* puerum parvulum eis ad nutriendum Deo in *Gyrwensi* monasterio contradidit. Quem sic eis in ipsa ecclesia de *Tynemutha* commendatum, inde ad *Gyruum* navigio ipsi monachi perducentes, diligenter nutrire, & in Dei servitium educare studuerunt. Ab hoc, inquiunt, tempore nostri fratres monachi *Gyrwenses* curam illius loci susceptam gesserunt, *Edmundo* ac postmodum *Eadredo* monachis illorum ipsi ecclesiæ deservientibus cum presbytero *Elwaldo*, qui & Canonicus *Dunelmensis* ecclesiæ fuerat, unde & ad *Dunelmum* quotiens suæ vicis ebdomada imminebat, ad celebrandas per ebdomadam missas transire consueverat. *Wlmarum* quoque nostræ congregationis monachum aliosque per vices fratres qui ibidem officia divina peragerent, illuc de *Girwa* transmissos meminimus. Ossa sancti *Oswini* etiam ut placuit pro tempore ad se in *Giruum* fratres nostri transtulerunt, indeque in priorem locum cum voluerunt reportarunt. Postremo cum *Albrint* honorem comitatus suscepisset, ipse quoque nobis in *Dunelmum* translatis, eundem locum donavit. Unde mox ex capituli totius sententia monachus noster *Turchillus* illuc mittitur, qui renovato ecclesiæ ipsius culmine, per multum tempus habitavit ibidem, donec postea à *Rodberto* de *Mulbreio* Comite, propter odium quod contra episcopum *Willielmum* habuerat, per ministros ipsius Comitis *Gumerum* & *Rodbertum Taca* violenter expelleretur. Non multo post abbas monasterii sancti *Albani Paulus* prædictam ecclesiam à Comite impetravit, quam visuris cum venisset *Eboracum*, *Turgotus* qui tunc *Dunelmensis* ecclesiæ prioratum gerebat, missis illuc monachis & clericis, in præsentia archiepiscopi *Thomæ* senioris, multarumque magnæ reverentiæ personarum, canonica illum auctoritate prohibuit, ne locum juris ecclesiæ *Dunelmensis* sibi usurparet, & sic sacrorum canonum & fraternæ charitatis violator existeret. At ille indigna respondens, illud prohibitum nichili pendit. Sed cum illo pervenisset, correptus infirmitate, dum rediret, non longe ab *Eboraco* in Seteringtun vitam terminavit. Taliter ecclesiam de *Tinemutha* amisimus.

Henricus I. Rex.

Hæc querimonia facta *Eboraci* media ferme Quadragesima, replicatur paulo post in ebdomada paschali feria iv. idus Aprilis *Dunelmi* coram magno conventu principalium virorum, qui tunc forte propter negotia quædam illuc confluxerunt, scilicet *Rodbertus* de *Brys*, *Alanus* de *Perceio*, *VValterus Espec*, *Forno* filius *Sig:* *Rodbertus* de *VVituila*. *Odardus* vicecomes *Northymbrensium* cum majoribus ejusdem comitatus, aliique quamplures. Coram horum frequentia cum suas monachi depromerent querelas, ecce *Harnoldus* de *Perceio*, vir genere & divitiis notus, & in veritate asserenda constans, exurgens, in testimonium veritatis affirmabat coram omnibus, & audisse se & vidisse Comitis pœnitentiam super hanc injuriam quam sancto *Cuthberto* violenter irrogaverat. Cum, inquit, captus Comes in loco quem sancto *Cuthberto* abstulerat, propter inflicta sibi vulnera in feretro delatus esset *Dunelmum*, rogavit ut sibi liceret ad orandum ecclesiam intrare. Quod cum sibi à batonibus non permitteretur, in lacrimas resolutus, & ad ecclesiam respiciens cum gemitu, ait. *O sancte* Cuthberte, *juste has calamitates patior, quia in te & in tuos peccavi. Hæc est tua super meam vita nequitiam vindicta. Precor te sancte Dei miserere mei.* His auditis, omnes injuste actum esse contra *Dunelmensem* ecclesiam dicebant: & licet res in præsenti corrigi nequiverit, tamen prudenter hanc calumpniam pro futuro tempore coram tot virorum frequentia factam asserebant.

Epistola *Calixti* papæ super *Turstinum* directa ad regem *Henricum* & *Radulfum Cantuariensem* archiepiscopum, ipsi episcopale atque sacerdotale interdicit officium, & tam in matrice *Cantuariensi* quam *Eboracensi* ecclesiis cum suis parochiis, divina omnia officia celebrari, cum sepultura mortuorum prohibet, præter baptisma infantum & pœnitentias morientium, nisi infra unum mensem post acceptionem ipsius epistolæ *Turstinus* sine exactione professionis in suam restituatur ecclesiam Quare à rege revocatus in *Angliam*, mox in suum reducitur archiepiscopatum.

Hoc anno peracto paschali festo *Calixtus* papa cum multa manu ab urbe digressus tamdiu *Sutrinam* civitatem obsedit, donec & *Burdinum* & locum ipsum cepisset: sic epistola subdita planius edocet.

Calixtus *episcopus servus servorum Dei, dilectis fratribus & filiis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, & cæteris tam clericis quam laicis beati* Petri *fidelibus per* Gallias *constitutis, salutem & apostolicam benedictionem. Quia derelinquit populus Domini legem ejus & in judiciis ejus non ambulat, visitat Dominus in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Paternæ tamen conservans viscera pietatis, de sua confidentes misericordia non relinquit. Diu siquidem peccatis exigentibus per illud* Teutonicorum *regis idolum,* Burdinum *videlicet, fideles ecclesiæ conturbati sunt, & alii quidem capti, alii usque ad mortem carceris maceratione afflicti sunt. Nuper autem festis paschalibus celebratis, cum peregrinorum & pauperum cla-*

HENRIcus I. Rex. *clamores nos ferre penitus non possemus, cum ecclesiæ fidelibus ab urbe digressi sumus, & tamdiu* Sutrinam *civitatem obsedimus, donec divina potentia & supradictum ecclesiæ inimicum* Burdinum *qui diabolo nidum ibidem fecerat, & locum ipsum in nostram omnino tradidit potestatem. Rogamus itaque caritatem vestram, ut pro tantis beneficiis una nobiscum regi regum gratias referatis, & in catholicæ matris ecclesiæ obedientia & servitio constantissime maneatis, retributionem debitam in præsenti & in futuro ab omnipotente Domino per ejus gratiam recepturi. Rogamus etiam ut has litteras nostras alter alteri præsentari, omni remota negligentia, faciatis. Data* Sutrii *vj. Kal. Mai.*

Uxor quondam *Willielmi* summersi filii regis *Henrici* filia *Fulconis* Comitis *Andegavensis*, rogante patre, remittitur patriam à Rege. Filii regis *Walanorum* audita summersione *Ricardi* Comitis *Cestrensis*, incensis duobus castellis multisque interfectis, quædam in illo comitatu loca graviter depopulati sunt. Unde rex indignatus de tota *Anglia* producto exercitu infinito ad devastandam *Waloniam* intendit, sed cum ad *Snawedun* pervenisset, rex *Walanorum* muneribus & obsidibus petitis regi *Anglorum* placato reconciliatur, moxque exercitus domum remittitur.

An. Dñi 1122. ANno M. Cxxij. in vigilia natalis Domini ventus validus & insolitus non solum domos, sed etiam turres dejecit lapideas. *Turstinus* archiepiscopus exigens à *Johanne Glasguensi* episcopo professionem & subjectionem; cum hoc ille facere nollet, eum suspendit ab officio episcopali. Mox ille *Romam* proficiscitur, ubi cum sese in causa sua non videret procedere, *Jerosolymam* profectus, per aliquot ibidem menses benigno patriarchæ hospitio demoratur, ejusque sæpius vices in pontificiali ministerio exequitur.

Abbas *Cluniacensis Pontius*, qui divinitus ad regimen monasterii est assumptus, vir ut fertur optimæ conversationis, à sibi commissa congregatione criminatus apud apostolicum *Calixtum* libentissime accepit ab illo regimine deponi: ordinato autem in ejus locum alio abbate, ilico sese ultro expurgans sacramento, ante sacrum corpus beati *Petri* accusatores falsa sibi objecisse convicit. Graviter tulit Apostolicus tantum virum inconsulte sine culpa depositum, moxque præcepit, ut sua auctoritate recepta ad pristinum monasterii sui regimen revertetur. At ille respondit, ipsam mortem se malle eligere quam *Cluniacensis* monasterii curam repetere. Hinc dolente etiam Apostolico *Jerosolimam* profectus, honorifice magno cunctorum gaudio excipitur: ubi supra portam quæ dicitur *Aurea*, sibi faciens mansionem, secretam in divina contemplatione gaudet ducere vitam. Porro qui pro eo fuerat abbas surrogatus, non multo post ut *Cluniacum* venit mortuus est. *Pontius* vero legatariis & litteris ab Apostolico missis jubetur redire ad gubernationem monasterii sui. Sed nullo modo à sua singulari poterat abstrahi conversatione. *Sibilla* regina *Scottorum* filia *Henrici* regis subita morte decedit iv. idus Julii.

Calixtus papa & *Henricus* imperator discurrentibus inter illos maturis & fidelibus viris, post longas dissensiones & rerum detrimenta in pacem & concordiam redierunt, Sicut literæ per regna & provincias directæ contestantur; quarum exemplaria hic in præsenti subduntur. HENRIcus I. Rex.

Ego Calixtus *episcopus servus servorum Dei, tibi dilecto filio* Henrico *Dei gratia* Romanorum *Imperatori Augusto concedo electiones episcoporum & abbatum* Teutonici *regni qui ad regnum pertinent in præsentia tua fieri absque symonia & omni violentia, ut si qua inter partes discordia emerserit, metropolitani & provincialium judicio vel consilio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia à te accipiat, & quæ ex his jure tibi debet faciat. Ex aliis vero partibus imperii consecratus, infra sex menses regalia per sceptrum à te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet faciat, exceptis omnibus quæ ad ecclesiam* Romanam *pertinere noscuntur. De quibus vero querimoniam mihi feceris & auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum auxilium præstabo. Do tibi veram pacem & omnibus qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ.*

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis ego Henricus *Dei gratia* Romanorum *Imperator Augustus pro amore Dei & sanctæ* Romanæ *ecclesiæ & domni* Calixti *papæ, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & sanctis Dei apostolis* Petro *&* Paulo *sanctæque catholicæ ecclesiæ omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis quæ in regno vel imperio meo sunt canonicam fieri electionem & liberam consecrationem. Possessiones & regalia beati* Petri *quæ à principio hujus discordiæ usque hodiernam diem sive tempore patris mei sive etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ ecclesiæ* Romanæ *restituo, Quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum ecclesiarum & principum & aliorum tam clericorum quam laicorum quæ in werra ista amissæ sunt, consilio principum vel justitia, quæ habeo reddam, quæ non habeo ut reddantur fideliter juvabo. Et do veram pacem domno papæ* Calixto *& sanctæ* Romanæ *ecclesiæ & omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt, & in quibus sancta* Romana *ecclesia auxilium postulaverit fideliter juvabo. Et de quibus mihi fecerit querimoniam, debitam sibi justitiam faciam.* Hæc omnia acta sunt consensu & consilio principum quorum nomina subscripta sunt. *Alberti* Moguntiensis archiepiscopi. *Frederici* Coloniensis archiepiscopi. *Brunonis* Treverensis archiepiscopi. *Ardvini* Ratisbonensis episcopi. *Ottonis* Bavemburgensis episcopi. *Brunonis* Spirensis episcopi, & aliæ multæ ecclesiasticæ personæ ac seculares.

Hac concordia per gentes & populos ubique divulgata, mittuntur etiam litteræ ab Apostolico omnibus archiepiscopis episcopis per regiones & provincias, ut omni excusatione postposita festinent occurrere ad Concilium quod domnus Apostolicus *Romæ* celebraturus erat xv. Kal. Aprilis.

Hoc anno rex *Henricus* post festum sancti *Michaelis Northymbranas* intrans regiones ab *Eboraco* divertit versus mare occidentale, consideraturus civitatem antiquam quæ lingua *Brittonum Cairleil* dicitur, quæ nunc **Carleol** Anglice, latine vero *Lugubalia* appellatur, quam data pecunia castello & turribus præcepit muniri. Hinc rediens *Eboracum*, post graves civium & conprovincialium inplacitationes reversus est *Suthymbriam*. *Radulfus Cantuariensis* archiepiscopus obiit xiij. Kal. Octobris.

Anno

Henricus I. Rex.

An. Dñi 1123.

ANno M.Cxxiij. *Stephanus* Comes *Bononicensis*, postea rex *Angliæ*, dedit abbati *Gaufrido Savinniensi* villam scilicet **Tulket** in provincia quæ vocatur **Agmundernes** super ripam fluminis *Ribble* ad abbatiam construendam ordinis sui, tempore *Calixti* papæ; & ibi fere per tres annos permanserunt. Rex **Jerusalem** *Baldewinus* secundus apud *Antiochiam* dolo à paganis capitur, & tribus fere annis tenetur sub custodia. Comes *Andegavensium Fulco* reposcit à Rege *Anglorum Henrico* terras, urbes & castella quæ in dotem fuerant data filiæ ipsius Comitis quando eam filius regis, qui jam summersus est, acceperat uxorem. Quod cum rex non libenter annueret, aliam filiam suam dedit uxorem *Willielmo* filio *Rodberti* Comitis *Normannorum* fratris regis, promittens juveni auxilium, ut quacumque in parte paterni honoris fieret hæres. Rex autem ne quid adversi ex hoc sibi pararetur, habito cum suis apud **Wdestoc** quod Latine dicitur silvarum locus consilio, filium suum nothum *Rodbertum* & Comitem *Cestrensem Ranulfum* cum multa militari manu transmisit in *Normanniam* propter locorum custodias.

Johannes Bathoniensis episcopus in die natalis Domini subito post prandium dolore cordis correptus sequenti die moritur. Non multo post, id est tertio die post Epiphaniam, *Rodbertus Bloet Lincolniensis* episcopus cum seorsum à cæteris rex & ipse incolumis equitantes colloquerentur consilio, subito quasi moriens decidit equo. Quem cadentem dum Rex exciperet, undique accurritur, & episcopus jam nichil loqui prævalens, ad hospitium deportatus postera die moritur.

Deinde cum apud *Glawornam* in purificatione sanctæ *Mariæ* Curiam suam rex teneret, ex præcepto regis initur à majoribus *Angliæ* consilium de constituendo ad ecclesiam *Cantuariensem* archiepiscopo. Sed cum ad hanc diversas diversi personas eligerent, dissensio innexuit moram electioni. Prior namque *Cantuariensis* ecclesiæ cum honestioribus personis aderat qui electionem ecclesiæ super quasdam ex ordine monachico personas convenisse nunciabant, quarum quæcumque regi & ejus consilio placeret, eam ecclesiæ præfici postulabant. At episcopis totius *Angliæ*, qui omnes fuerant ex clericali ordine, reclamantibus nolle se monachum habere primatem, cum æque probos & idoneos ad ecclesiasticum regimen haberent clericos: responderunt legati *Cantuariensium*. A tempore, inquiunt, sancti *Augustini*, qui utique monachus hujus ecclesiæ primus fuerat præsul, ad regimen illius usque in præsens semper monachi eligebantur pontifices. Deinceps quoque annuente Deo consuetudo servabitur antiqua. Sed rege favente episcopis ut non monachi eligerentur, quatuor clerici proponuntur in medio, ut in quemcunque illorum electio *Cantuariensium* conveniat, is ex præcepto Regis ad archiepiscopatum ascendat. Ergo quoniam antiquum electionis morem eis servare non licuit, necessitate impellente ad unum illorum quatuor clericorum se conferunt, scilicet *Willielmum* de *Curbellio*, quem modestæ vitæ virum ac litteris bene eruditum familiarem habuerant, utpote cum venerandæ memoriæ archiepiscopo *Anselmo* sæpissime ac familiariter conversatum. Fuerat autem primo *Dunelmensis* ecclesiæ episcopi *Rannulfi* clericus, postea meliorandæ vitæ gratia apud **Cice** regularis Canonicus effectus, tandem ad archiepiscopatum promovetur. Electus est itaque à monachis, cui dum *Turstinus Eboracensis* archiepiscopus secundum consuetudinem offerret ut eum ipse ordinaret; *Si me*, inquit, *ut primatem totius* Angliæ *volueris ordinare, libenter me manibus vestris inclinabo, sin autem, inconsulte contra morem antiquum nolo ordinari.* Qui non multo post, id est 5 Kal. Marcii, jubente rege consecratus est *Cantuariæ* à suis suffraganeis. Statimque postea tam ipse quam *Turstinus* Romam proficiscuntur, quisque pro sua causa acturus. Rex autem misit *Bernardum* episcopum de sancto *David*, & abbatem monasterii sancti *Eadmundi Anselmum* nepotem *Anselmi* archiepiscopi & *Polochinum* abbatem *Glastoniensem* fratrem *Radulfi* archiepiscopi cum *Willielmo* archiepiscopo, & in sua legatione ad Apostolicum, & ut ipsius archiepiscopi si quid adversi oboriretur parti adessent. Interea *Johannes Glasguensis* episcopus ab Apostolico revocatus ab *Jerosolymis Romam*, præcipitur redire ad suum episcopatum. *Godefridus* capellanus reginæ qui cum illa de *Teutonia* venerat in *Angliam*, à rege *Henrico* eligitur episcopus ad ecclesiam *Bathoniensem*, & *Alexander* nepos *Rogeri Salesberiensis* episcopi ad *Lincolniensem* ecclesiam.

Celebratum est *Romæ* Concilium CCC. episcoporum xv. Kal. Aprilis, præsidente papa *Calixto* secundo. Renovata sunt ibi statuta majorum de agendis & prohibendis: Quorum capitula scire volentibus subscripta inveniuntur.

Sanctorum patrum exempla sequentes, & officii nostri debito innovantes, ordinari quemquam per pecuniam in ecclesia Dei vel promoveri auctoritate sedis apostolicæ modis omnibus prohibemus. Si quis vero in ecclesia ordinationem vel promotionem taliter adquisierit, acquisita careat prorsus dignitate.

A suis episcopis excommunicatos, ab aliis episcopis, abbatibus & clericis in communionem recipi proculdubio prohibemus.

Nullus in episcopum nisi canonice electum consecret, quod etsi præsumptum fuerit, & consecratus & consecrator absque recuperationis spe deponatur.

Nullus omnino archidiaconus aut archipresbyter sive præpositus vel decanus, animarum curam vel præbendas ecclesiæ sine judicio vel consensu episcopi alicui tribuat. Immo sicut sanctis canonibus constitutum est, animarum cura & rerum ecclesiasticarum dispensatio in episcopi judicio & potestate permaneat. Si quis vero contra hoc facere, aut potestatem quæ ad episcopum pertinet sibi vendicare præsumpserit, ab ecclesiæ liminibus arceatur.

Ordinationes quæ à *Burdino* hæresiarcha postquam à *Romana* ecclesia est dampnatus, Quæque etiam à seudo-episcopis per eum postea ordinatis factæ sunt, nos esse irritas judicamus. Nullus etiam in præpositum, nullus in archipresbyterum, nullus in decanum nisi presbyter, nullus in archidiaconum nisi diaconus ordinetur.

Presbyteris, diaconibus & subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdicimus, & aliarum mulierum cohabitationem præter quas *Nicena* synodus propter solas necessitudines habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam vel materteram, aut alias hujusmodi, de quibus nulla juste valeat oriri suspicio.

Præterea

Præterea juxta beatiſſimi papæ *Stephani* ſanctionem ſtatuimus, ut laici quamvis religioſi ſint nullam tamen de eccleſiaſticis rebus aliquid diſponendi habeant facultatem; ſed ſecundum apoſtolorum canones omnium eccleſiaſticorum negotiorum curam epiſcopus habeat, & ea velut Deo contemplante diſpenſet. Si quis ergo principum vel aliorum laicorum diſpoſitionem ſeu donationem rerum ſive poſſeſſionum eccleſiaſticarum ſibi vendicaverit, ut ſacrilegus judicetur.

Conjunctiones conſanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas & divinæ & ſeculi prohibent leges. Leges enim divinæ hoc agentes & eos qui ex eis prodeunt non ſolum eiciunt, ſed etiam maledictos appellant. Leges vero ſeculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos itaque patres noſtros ſequentes infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus.

Eis qui *Jeroſolimam* proficiſcuntur, & ad Chriſtianam gentem defendendam & tirannidem infidelium deſtruendam efficaciter auxilium ſuum præbuerint, ſuorum peccatorum remiſſionem concedimus, & domos, familias atque omnia bona eorum in beati *Petri* & *Romanæ* eccleſiæ protectionem ſicut à domino noſtro *Urbano* papa ſtatutum fuit ſuſcipimus. Quicunque ergo ea diſtrahere vel auferre quamdiu in via illa morantur præſumpſerint, excommunicationis ultione plectantur. Eos autem qui vel pro *Jeroſolimitano*, vel pro *Hiſpanico* itinere cruces ſibi in veſtibus poſuiſſe noſcuntur & poſtea dimiſiſſe, cruces iterate aſſumere & viam inſtanti Paſcha uſque ad proximum ſequens Paſcha perficere apoſtolica auctoritate præcipimus, alioquin ex tunc eos ab eccleſiæ introitu ſequeſtramus, & in omnibus terris eorum divina officia, præter infantum baptiſma & morientium pœnitentias, interdicimus.

Quicunque monetam falſam ſe ſciente fecerit aut ſtudioſe expenderit, tanquam maledictus & pauperum oppreſſor virorum & turbator civitatis à fidelium conſortio ſeperetur.

Si quis Romipetas & peregrinos apoſtolorum limina & aliorum ſanctorum oratoria viſitantes capere, ſeu rebus quas ferunt ſpoliare, & mercatores novis teloneorum & pedaticorum exactionibus moleſtare temptaverit, donec ſatisfecerit communione careat Chriſtiana.

His ſynodalibus decretis ſubſcriptis & confirmatis, Imperatorem *Henricum* per legatos ſuos & ſcripta, ſecundum præmiſſum ſcriptorum tenorem promittentem ſe ſanctæ *Romanæ* eccleſiæ juſta ſervaturum, generalis Concilii ſententia ab excommunicationis abſolvit vinculo, quo in *Remenſi* Concilio fuerat ligatus.

Peracto Concilio, memorati duo *Anglorum* archiepiſcopi ingrediuntur *Romam*. Sed *Eboracenſis* prævenit *Cantuarienſem*. Paucis poſt diebus *Cantuarienſis* ſuperveniens difficilem ad pallii impetrationem habuit acceſſum, impeditus ex his quæ ſibi ibidem oppoſita fuerant; ſcilicet, Quod in curia quæ à cruore dicitur, ibi enim ſanguinum judicia fiunt, ſit electus; Quod non communi conſenſu eccleſiæ *Cantuarienſis* ſit ad ejus regimen promotus; Quod ſe ab *Eboracenſi* archiepiſcopo *Turſtino*, ſicut mos antiquus exigebat, non paſſus ſit ordinari; Quod primus ex ordine clericali monachis ejuſdem eccleſiæ conſenſerit præponi; *Auguſtinus* enim monachus omnes ſuos ſucceſſores uſque ipſum *Willielmum* habuit monachos. Sed his objectionibus tandem gratia Imperatoris præfati & *Henrici* regis *Anglorum*, qui per legatos ſuos ſtrenui interceſſores erant, repreſſis, ſuſcepto ſollempniter pallio querebatur in audientia totius Senatus *Romanæ* eccleſiæ, *Cantuarienſem* eccleſiam à ſua dignitate per ſurreptionem archiepiſcopi *Eboracenſis* degeneratam, quæ à primo ejuſdem epiſcopo *Auguſtino* uſque ad *Radulfum* qui ante ipſum *Willielmum* fuerat, totius *Angliæ* primatum gerebat, quem nunc obnixe orabat eccleſiæ, cui & antiqua conſuetudo & ſervata per tot annos privilegiorum auctoritas hunc conceſſerat. Ad hoc *Turſtinus* ex conſulto reſpondit, ſe ad Concilium licet occurrere non potuerit *Romam* evocatum, nec tunc congruenter poſſe reſpondere, ad quod non fuerat ſummonitus, præſertim cum *Eboracenſis* eccleſiæ ibidem privilegia ſecum non haberet, ſine quibus ratio non permitteret diſceptandi inde ſuſcipere negotium. Quapropter infectis negotiis utrique redeunt domum, quos ex juſſu domini papæ legati *Romanæ* eccleſiæ ſecuturi eſſent in *Angliam*; quibus præſentibus congregato totius *Angliæ* Concilio, memoratis archiepiſcopis eccleſiarum ſuarum privilegia propalantibus, ſua utrique parti decernente juſtitia reformarentur jura. *Willielmus* electum *Lincolnienſis* eccleſiæ *Alexandrum* & electum *Bathonienſis* *Godefridum* conſecravit *Cantuariæ*. Rex *Henricus* hoc anno proxima poſt Dominicam Pentecoſtes ij. feria transfretavit in *Normanniam*, ut ſi quid adverſi per *Willielmum* fratris ſui filium oboriretur, ſicut jam futurum ei nunciabatur, ipſe regia reprimeret virtute. Interjectis autem non omnino iv. menſibus *Galerannus* Comes de *Mellant* & ſui omnes, relicto rege, caſtella ſua munientes ea contra regem tenuerunt. Rex vero convocato exercitu, oppido Comitis quod *Brionna* vocatur combuſto turrem ſolam quam capere non valuit relinquens, aliud ejus oppidum, ſcilicet *pontem Audomari* quod vulgo vocatur *Puntaldemer*, flammis combuſſit, omnibus in circuitu per xx. & eo amplius miliariis vaſtatis & incenſis, ut hoſtes quid mali facerent non invenirent. Caſtellum autem illius oppidi ſepties viginti milites per vij. ebdomadas obſeſſi contra regis exercitum defenderunt. Videns autem rex ſe non ut diſpoſuerat proficere, ligneam turrim quam *Berfreit* vocant erexit. Qua ad caſtellum arte deducta, deſuper præliatores ſagittas & ingentes lapidum moles ſuper incluſos jaciebant. Altitudine xxiv. pedum ſuper murum præſidii eminebat machina, unde ſagittarii & alabaſtarii præliabantur. Obſeſſi non valentes ulterius ferre vires deſuper pugnantium, deditione facta exierunt: quos rex quemque quo voluit abire permiſit. Milites vero quos rex de *minori Britannia* conduxerat, incenſo oppido prædicto terram ſuffodientes, invenerunt in ciſtis multa quæ cives prævidentes periculum in ſubterraneis recondiderant, aurum, argentum, veſtes precioſas, pallia, piper, gingiberum, & alia hujuſmodi. Quæ univerſa ſibi tollentes abierunt. Habitatores autem illius oppidi reconciliato ſibi rege, cum jam ruinas oppidi cœpiſſent reædificare, Comes præfatus ſubito quicquid fuerat igne injecto in favillas vertit. Præter ſupradictos & alii procerum nonnulli diſcedentes à Rege ſuas munitiones contra illum ope firmiori & numero pugnatorum inſtaurant. Quarum quaſdam rex vi aggrediens recepit, quaſdam

Henricus I. Rex. dam vero velut inexpugnabiles reliquit. Crebras irruptiones à *Willielmo* sui fratris filio sustinuit, qui plus *Fulconis Andegavensium* Comitis soceri sui viribus nitebatur quam propriis. Rex autem magis suorum suspectus est proditionem, quam extraneorum expavit incursus. Ob istiusmodi dissensiones & rerum difficultates, gravibus *Anglia* est attrita exactionibus pecuniarum, quæ ad negotia regis peragenda omni populo indicebantur. *Teodulfus Wigornensis* episcopus, & *Radulfus Cicestrensis* episcopus obierunt. Habitum est Concilium apud *Bituricas* v. Idus Decembris.

An. Dñi 1124. ANno M. Cxxiiij. *Alexander* rex *Scottorum* obiit vj. Kal. Mai, cum regnasset xviij. annis, & tribus mensibus. Cui frater ejus *David* succedens, regnum quod frater suus laboriosissime tenuit, mox ille sine contradictione susceptum quaquaversum inclinum sibi & quietum tenuit. Ipso autem anno *Alexander*, iiij. ante suam mortem mensibus in episcopatum ecclesiæ sancti *Andreæ* quæ in *Scotia* est, fecit eligi *Rodbertum* priorem Canonicorum regularium apud *Sconam*. Sed ejus ordinatio multo est tempore dilata propter subjectionem debitam quam ab illo secundum consuetudinem exigebat *Turstinus Eboracensis* archiepiscopus. *Scotti* autem econtra dicebant stulta garrulitate, hoc nulla debere fieri auctoritate vel consuetudine. Comes de *Mellant* prædictus dum passim inconsulte castella quæ contra regem munierat circumiret, captus ab insidiantibus cum suis non paucis diligenti artatur custodia. *Calyxtus* papa Idus Decembris obiit, pro quo *Ostiensis* episcopus mutato juxta morem priorum de *Lamberto* in *Honorium* nomine in papatum substituitur. Magna fuit per *Angliam* fames, ut passim per urbes, per villas, & viarum transitus exanimata miserabili horrore cadavera inhumata resolverentur in tabem.

1125. ANno M. Cxxv. Imperator *Henricus* cum imperasset xx. annis, sine filiis obiit. Unde tres à primatibus regni sunt propositi, ut quilibet eorum eligeretur in regnum. *Lipoldus* sororius Imperatoris defuncti, & nepos ejus *Frethericus*, & *Lotharius* dux Saxonum. *Lipoldus* opponens senectutem & filiorum numerum, ne per illos si ipse promoveretur in regnum regni fieret divisio, à se repulit imperium. *Frethericus* cum se velut regni hæredem ex debito ingereret, eo magis abicitur quo ejus avunculus omnibus exosus habebatur. *Lotharius* vero concorditer ab omnibus eligitur. Quod ipse quasi ratiocinando & etiam lacrimando dum niteretur repellere, apud *Aquasgrani* unctus in regem, *Fretthericum* magna vi sese impugnantem bello fugavit, & ejus quasdam munitiones cepit. Is magno moderamine & justitia disposuit regnum & imperium.

Imperatrix defuncto marito, amissis quibusdam quas in dotem acceperat munitionibus, ad patrem rediit in *Normannia*. *Johannes Cremensis* accepta ab Apostolico super *Britanniam* legatione, cum diu in *Normannia* retentus esset à rege, tandem permissus in *Angliam* transvehitur, & ab ecclesiis honorifice excipitur, juxta quod ipse commendaticias in hoc ipsum ad illas ab Apostolico acceperat litteras, quarum inferius exemplaria hic ponuntur.

Honorius *episcopus servus servorum Dei dilecto filio* Johanni *presbytero Cardinali Apostolicæ sedis legato, salutem & Apostolicam benedictionem. Quemadmodum bonorum filiorum est subjecta devotionis humilitate patribus obedire, ita patrum interest benigne caritatis affectu filiis providere. Curam igitur & sollicitudinem tibi à prædecessore nostro felicis memoriæ papa* Calyxto *in* Angliæ *regno commissam providentiæ dilectionis tuæ committimus. Obsecramus autem in Domino ut tanquam sapiens & discretus* Romanæ *ecclesiæ filius, quæ ad honorem Dei & sedis Apostolicæ pertinent honestatem studiosius opereris.* Data Laterani Idibus Aprilis.

Honorius *episcopus servus servorum Dei dilectis fratribus & filiis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, proceribus, & cæteris tam clericis quam laicis per* Angliam *constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Quamvis in extremis terrarum positos, ad* Petri *tamen Apostoli curam Christianæ fidei vos facit universalitas pertinere. Cum enim* Petro *dictum est, Pasce oves meas, pasce agnos meos, profecto nulla ovium, nullus agnorum exceptus est ad Christi consortium pertinentium qui non* Petri *commissus sit pastioni: speciali præter hoc sorte regnum* Angliæ *beato* Petro *&* Romanæ *ecclesiæ pertinere sanctissimi patris nostri* Gregorii *papæ auctoritas, & beati* Augustini *prædicatio manifestat. Hoc igitur dispositionis debito provocamur vobis scilicet longe positis sollicitiore diligentia providere. Quamobrem charissimum filium nostrum* Johannem *cardinalem sanctæ* Romanæ *ecclesiæ sacerdotem in partem nostræ sollicitudinis evocantes vices ei nostras in partibus vestris commisimus. Qui nimirum de ecclesiarum correctione ac stabilitate, de religionis augmento, & de cæteris quæ probanda vel improbanda visa fuerint, cum vestræ dilectionis auxilio, cooperantibus sanctorum Apostolorum patrociniis, pertractabit. Rogamus ergo vos, & monemus, atque præcipimus, ut eum tanquam sancti* Petri *vicarium reverenter suscipiatis, humiliter audiatis, atque ad ipsius vocationem synodales cum eo conventus sollempniter celebretis, quatenus per ipsius & vestram industriam in regno vestro quæ corrigenda sunt corrigantur, quæ firmanda sunt sancto inspirante Spiritu firmentur.* Data Laterani ij. Idus Aprilis.

Super *Scotiæ* quoque regnum idem *Johannes* legati suscepit officium, Apostolico super hoc regi ipsius gentis has litteras mittente.

Honorius *episcopus servus servorum Dei, dilecto filio* David *illustri* Scottorum *regi salutem & apostolicam benedictionem. Oportet devotos & humiles beati* Petri *filios quæ ad honorem sanctæ* Romanæ *ecclesiæ spectare cognoverint attentius operari. Unde nobilitati tuæ rogando mandamus, ut dilectum filium nostrum* Johannem *cardinalem cui vices nostras in partibus illis commisimus reverenter suscipias & honores. Episcopos etiam terræ tuæ cum ab eo vocati fuerint, ad Concilium suum facias convenire. Controversia quæ inter* Turstinum Eboracensem *archiepiscopum, & episcopos terræ tuæ diu agitata est, eidem legato nostro diligentius indagandam discutiendamque committimus, finitam vero sententiam apostolicæ sedis judicio reservamus.* Data Laterani Idibus Aprilis.

Hac auctoritate *Johannes* prædictus circuiens *Angliam*

Henricus I. Rex. *Angliam*, etiam ad regem *Scottorum David* pervenit apud fluvium *Twedam*, qui *Northymbriam* & *Loidam* disterminat in loco qui **Rochesburh** nominatur. Ubi officio legationis peracto, rediens apud *Londoniam* celebravit Concilium, quod de capitulis subter annexis habetur in hunc modum.

An. Dñi 1126. ANno ab incarnatione Dominica M. Cxxvj. pontificatus autem domni papæ *Honorii* secundi, anno primo regnante piissimo & glorioso *Henrico Anglorum* rege *VVillielmi* magni filio, anno vero regni ipsius xxv. celebrata est synodus *Londoniæ* in ecclesia beati *Petri* Apostolorum principis apud *VVestmonasterium* mense Septembri nona die ejusdem mensis, ubi post multarum discussionem causarum promulgata sunt hæc capitula & ab omnibus confirmata, numero xvij. Præfuit autem illi synodo *Johannes de Crema* sanctæ Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ de titulo sancti *Grisogoni* presbyter, cardinalis, & prædicti domni papæ *Honorii* in *Angliam* legatus, cum *Turstino Eboracensi*, & *VVillielmo Cantuariensi* archiepiscopis, & cum episcopis diversarum provinciarum numero xx. & abbatibus circiter xl. & cum innumera cleri, & populi multitudine.

Sanctorum patrum vestigiis inhærentes quenquam in ecclesia per pecuniam ordinari auctoritate Apostolica prohibemus.

Interdicimus etiam ut pro crismate, pro oleo, pro baptismate, pro pœnitentia, pro visitatione infirmorum seu unctione, pro communione corporis Christi, pro sepultura nullum omnino precium exigatur.

Statuimus præterea, & Apostolica auctoritate decernimus, ut in consecrationibus episcoporum vel abbatum benedictionibus seu in dedicationibus ecclesiarum non cappa, non tapetæ, non manutergium, non baccinia, & nil omnino per violentiam nisi sponte oblatum fuerit, penitus exigatur.

Nullus abbas, nullus Prior, nullus omnino monachus, vel clericus ecclesiam, sive decimam seu quælibet beneficia ecclesiastica de dono vel manu laici sine proprii episcopi auctoritate & assensu suscipiat. Quod si præsumptum fuerit irrita erit donatio hujusmodi, & ipse canonicæ ultioni subjacebit.

Sancimus præterea ne quis ecclesiam sibi sive præbendam paterna vendicet hæreditate, aut successorem sibi in aliquo ecclesiastico constituat beneficio. Quod si præsumptum fuerit, nullas vires habere permittimus dicentes, cum Psalmista, *Deus meus, pone illos ut rotam qui dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.*

Adicientes quoque, statuimus ut clerici qui ecclesias seu beneficia habeant ecclesiarum & ordinari quo liberius vivant subterfugiunt, cum ab episcopis invitati fuerint, si ad ordines promoveri contempserint, ecclesiis simul & beneficiis earum priventur.

Nullus in decanum, nullus in Priorem nisi presbyter, nullus in archidiaconum nisi diaconus promoveatur.

Nullus in presbyterum, nullus in diaconum nisi ad certum titulum ordinetur: Qui vero absolute fuerit ordinatus, sumpta careat dignitate.

Nullus abbas, nullus omnino clericus vel laicus quemquam per episcopum in ecclesia ordinatum absque proprii episcopi judicio præsumat eicere. Qui autem secus facere præsumpserit, excommunicationi subjaceat.

Nullus episcoporum alterius parochianum ordinare vel judicare præsumat; unusquisque enim suo domino stat aut cadit, nec tenetur aliquis sententia à suo non judice prolata.

Nemo excommunicatum alterius præsumat in communionem suscipere: quod qui scienter fecerit, & ipse communione careat Christiana.

Præcipimus etiam ne uni personæ in ecclesia archidiaconatus aut diversi tribuantur honores.

Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, canonicis, uxorum, concubinarum, & omnium omnino feminarum contubernia auctoritate Apostolica inhibemus, præter matrem, aut sororem, vel amitam, sive illas mulieres quæ omnino careant suspicione. Qui decreti hujus violator extiterit, confessus vel convictus, ruinam proprii ordinis patiatur.

Usuram & turpe lucrum clericis omnimodis prohibemus. Qui vero super crimine tali confessus fuerit aut convictus, à proprio gradu deiciatur.

Sortilegos, ariolos, & auguria quæque sectantes eisque consentientes excommunicari præcipimus, perpetuaque dampnamus infamia.

Inter consanguineos seu affinitate propinquos usque ad septimam generationem matrimonia contrahi prohibemus; si qui vero aliter conjuncti fuerint, seperentur.

Interdicimus etiam ut viri proprias uxores de consanguinitate impetentes, & testes quos adducunt, non suscipiantur, sed prisca patrum in omnibus servetur auctoritas.

His taliter sinodali decreto confirmatis, *Johannem Romam* revertentem comitantur ab ipso evocati *Turstinus Eboracensis* archiepiscopus, & *Willielmus Cantuariensis*, de suis causis in Apostolica audientia acturi. Monetarii totius *Angliæ* principales deprehensi adulterinos scilicet non puros ex argento fecisse denarios, jussu regis simul *Wintoniæ* congregati omnes una die amputatis dextris evirantur.

An. Dñi 1127. ANno M. Cxxvij. *Henricus* rex cum filia Imperatrice iij. idus Septembris rediit in *Angliam*. *Turstinus Eboracensis*, & *VVillielmus Cantuariensis* archiepiscopi redeunt *Roma*. *VVillielmus* quidem legatus Apostolici per *Angliam*, sed *Turstinus* in statu quo fuerat revertitur.

1128. ANno M Cxxviij. mutata est abbatia de **Selechirche** ad **Kelchou** juxta **Rochesburc**, & fundata est ecclesia sanctæ *Mariæ* prædictis monachis *Turonensibus*, ubi eam pius rex *David* magnis muneribus ditavit, multis ornamentis ornavit, prædiis & possessionibus amplis nobiliter dotavit. Rex *Anglorum Henricus* tenuit curiam suam apud *Windereſoram* in nativitate Domini. Transiit inde *Londoniam*, ubi in circumcisione Domini jubente illo archiepiscopi, episcopi, abbates, rexque *Scottorum David*, Comites & Barones totius *Angliæ* juraverunt, ut filiæ suæ Imperatrici fide servata regnum *Angliæ* hæreditario jure post eum servarent, nisi ipse moriens filium de legitimo matrimonio sui hæredem relinqueret. Reginæ quoque juraverunt, ut quæcunque rex illi donasset, rata semper custodirent ac immutata.

Carlo Comes *Flandrensis* in Quadragesima dum missam audiens in oratione procumberet, circumventus

Henricus I. Rex. ventus ab inſidiantibus ante morte præventus eſt, quam mortem inferentes noſſe poterat. Cui fratruelis regis *Henrici Willielmus*, filius ſcilicet *Rodberti* fratris ejus, in comitatus honorem ſucceſſit *Ludowici* regis *Francorum* adjutus quam maximo auxilio. Antea quidem *Fulco Andegavenſium* Comes prædicto juveni ſuam deſponſaverat filiam, ſed propter conſanguinitatem quam rex *Henricus* eis inesse jurari fecerat, divortio facto timentem inſidias regis *Anglorum* patrui ſcilicet ſui juvenem rex *Francorum* ſuſcipiens, data ſibi in conjugium ſorore reginæ affinitate ſibi aſſociavit, & ob id in prædictum comitatum ſuſtulit, jure ſibi à parte matris paternæ attinentem. Siquidem *Baldwini Flandrenſium* Comitis filiam rex *Willielmus* duxerat, ex qua *Willielmum* & *Henricum* reges procreavit, & *Rodbertum* Comitem *Normannorum*, cujus filius erat *Willielmus* prædictus. Rex *Henricus* intendens animum ad obtinendum comitatum præfatum quaſi hæreditario ſibi jure debitum, à nepote, ſicut jam diximus, eſt præventus. Quare ne quid adverſi ex nepote ſibi aboriretur, Comitis *Andegavenſium*, cui prius fuerat inimicus, expetiit amicitias, cupiens filiam ſuam quondam Imperatricem filio ejus matrimonio jungere. Quod ubi tandem utriſque complacuiſſet, præmiſſam filiam in *Normanniam* ipſe paulo poſt vij. Kal. Septembris ſubſecutus eſt, remque ad effectum perduxit, eo tenore, ut regi de legitima conjuge hæredem non habenti mortuo gener illius in regnum ſuccederet.

An. Dni 1128. ANno M. Cxxviij. prædictus Comes *Flandrenſis* bis in una ſeptimana congrediens cum hoſtibus parva manu ſuperavit plurimos. Sed paulo poſt obſidens caſtellum ſibi repugnantium, dum ſucceſſu vincendi inſolens crebrius victos fugienteſque repeteret, vulneratus letaliter in confinio brachii & manus, triduo ſupervivens, moritur vj. Kal. Auguſti. Cujus ex placito regis *Francorum* rex *Henricus* hæres ex debito conſanguinitatis factus, comitatum ſub ſe diſponendum tradidit *Theodoro* lineam affinitatis ducenti ex Comitibus *Flandrenſium*. *Ranulfus Dunelmenſis* epiſcopus peractis in epiſcopatu xxix. annis, & tribus menſibus, & vij. diebus, finem fecit vitæ Non. Septemb.

An. Dni 1129. ANno M. Cxxix. *Willielmus Gifard VVintonienſis* epiſcopus obiit. Rex *Henricus* abſoluto de captione Comite de *Mellant Gualaranno*, cunctiſque ſibi quæ ſua fuerant præter munitiones redditis, redintegrata inter ſe & regem *Francorum* concordia, accepto *Flandrenſium* comitatu, filia quoque ſua eximperatrice Comiti *Andegavenſium* copulata, omnibuſque quaquaverſum hoſtibus vel victis, vel repacificatis, arridente ſibi undique proſperitate, multo navigio idus Julii in *Angliam* eſt reverſus. Fluxerant dies pauci, cum ecce nunciatur regi filiam ſuam à marito repudiatam, abjectamque ſine honore paucis admodum comitibus rediſſe *Rothomagum*. Quæ res animos regis acriter perturbavit. Poſt feſtum autem ſancti *Michaelis* comitantibus archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, & pene totius *Angliæ* primatibus venit *VVintoniam*, ibique filio ſororis ſuæ *Henrico* qui apud *Cluniacum* ab infantia nutritus erat monachus, *VVintonienſis* eccleſiæ dedit epiſcopatum, adjuncta ei in augmentum honoris abbatia *Glaſtoniæ*, quam prius ad procurationem ſui à rege acceperat. Datus eſt & epiſcopatus *Conventrenſis* qui & *Ceſtrenſis Rogerio* nepoti *Goffridi Dedintun*, qui ut dignior tanto eſſet honore tribus hunc marcarum milibus promeruit. Ordinati ſunt autem xv. Kal. Dec. *Cantuariæ* à *Willielmo* ejuſdem eccleſiæ archiepiſcopo.

Explicit Hiſtoria ſuavis & ſanctæ memoriæ Simeonis *monachi & præcentoris eccleſiæ ſancti* Cuthberti Dunelmi *annorum CCCC. xxix. & menſium quatuor.*

INCIPIT

Incipit Historia *Johannis* Prioris *Hagustaldensis* Ecclesiæ xxv. annorum.

. Dñi 130. ANno M. Cxxx. *Aschetillus* primus Prior ecclesiæ *Hagustaldensis* obiit xv. Kal. Aprilis. In quem pro urbana morum elegantia, honestate, tam clericorum quam laicorum confluxerant vota. Qui & eundem locum sub vastitate hostili in solitudinem redactum, operosis officinis, Canonicos suos rebus necessariis, claustrum quoque honestis institutis plene procuraverat. Substituit loco ejus *Turstinus* archiepiscopus eodem anno electum à fratribus Camerarium ejusdem loci *Rodbertum Biseth*, litteratum & disciplinatum.

131. ANno M. Cxxxj. *Henricus* rex ascivit ad episcopatum *Herefordensem Rodbertum* Priorem de *Lantonia*. Qui in canonica prius professione regulari insistens disciplinæ, eandem domum regularibus institutis aliis domibus fecit imitandam. In episcopatu quoque causis episcopalibus episcopalis solicitudinis instantia invigilans, singularem sanctæ actionis auctoritatem & reverentiam in regno promeruit.

132. ANno M. Cxxxij. *VValterus Espec* vir magnus & potens in conspectu regis & totius regni, monachos *Cistercienfis* observantiæ directos à *Bernardo* abbate *Clarevallis* recepit & posuit in solitudine **Blachoumor** secus aquam **Rie**, à qua cœnobium eorum *Rievallis* dicitur. Cum quibus missus est *VVillielmus* primus abbas eorum, vir consummatæ virtutis & excellentis memoriæ apud omnes posteros. Horum æmulantes arduum propositum insolitæ conversationis, *Ricardus* Prior cœnobii sanctæ *Mariæ Eboraci* & seniores ejusdem loci cum eo, non sine seditiosa contradictione sui abbatis *Galfridi* & conventus, egressi sunt eodem anno vj. Kal. Januarii, & construxerunt cœnobium de *Fontibus* juxta *Ripum*, dante eis possessionem *Turstino* archiepiscopo. In qua præfuit primus eorum abbas prædictus Prior *Ricardus*, vir in ecclesiasticis negotiis experientissimus.

133. ANno M.Cxxxiij. mense Augusto ante assumptionem sanctæ *Mariæ* apud *Eboracum* à *Turstino* archiepiscopo consecrati sunt episcopi *Galfridus* cancellarius regis *Henrici* ad episcopatum *Dunelmensem*; *Aldulfus* Prior de *Nostlia* ad urbem **Karleol**, quam rex *Henricus* initiavit ad sedem episcopalem, datis sibi ecclesiis de **Cumberland** & **Westmariland**, quæ adjacuerunt archidiaconatui *Eboracensi*. Dedit etiam simul *Henricus* rex episcopatum de **Heli** *Nigello* nepoti *Rogeri* episcopi de **Searesbiri**, iij. Non. ejusdem mensis Augusti circa meridiem fere dimidiæ horæ spacio facta est eclypsis solis, luna xxvij. feria iiij. rege *Henrico* transfretante in *Normanniam*, ubi & mortuus est.

134. ANno M. Cxxxiiij. *Rodbertus* dux *Normanniæ* obiit, quem rex *Henricus* frater ejus sub custodia tenuit usque ad diem mortis suæ.

ANno M. Cxxxv. ab adventu *Normannorum* in *Angliam* lxix. *Henricus* rex anno ætatis suæ lxviij. de quadam murena comedens ægrotavit, & mortuus est in quadam forresta *Normanniæ* quod dicitur *Leuns* apud sanctum *Dionysium* iiij. Non. Decembris feria ij. Regnavit autem gloriose annis xxxv. & mensibus iiij. Corpus vero ipsius sicut præceperat in *Angliam* transvectum, apud *Radingas* sepultum est. Quod monasterium ipse construxit, & cum munificentia regali reddituum conventu monachorum ornavit. Construxit & aliud cœnobium, id est *Cirecestram*, quarto ante obitum suum anno, in quo cum opulentia rerum necessariarum canonicos regulares instituit. Post quem princeps non surrexit alius qui sic injustas regni exactiones interdiceret, subjectos in pace & modestia sapientiæ disponeret, personas ecclesiasticas reverenter excoleret, pauperes & religiosos sumptuosis eleemosynis foveret. Quo mortuo, continuo emerserunt homines scelesti & peccatores, cuncta jura justitiæ & pacis dissipantes, & ad direptiones, & cædes, incendia, & alia flagitia hostiliter proruentes. An. Dñi 1135.

ANno M. Cxxxvj. *Stephanus* Comes *Bononiensis*, filius sororis *Henrici* regis, frater *Teotbaldi* Comitis de *Blavio* & *Henrici* episcopi *Wintoniæ*, sumpsit infulas regni kal. Jan. consentientibus in ejus promotionem *Willielmo Cantuariensi* archiepiscopo, & clericorum & laicorum apud *Londonias* universitate. In cujus consecrationis celebritate omissum est dari osculum pacis. Indignatus super ejus imperio *Galfridus* Comes *Andegavensis*, qui filiam regis *Henrici* habuit uxorem, & hæredem ex ea nomine *Henricum*, plurima in *Normannia* perturbare cœpit. *David* quoque rex *Scotiæ* avunculus ejusdem Imperatricis, non inmemor sacramenti quod ipse & universitas regni *Henrico* regi super successione ejus juraverat, continuo insurrexit in regnum *Angliæ*, & citius munitiones *Cumberlandiæ* & *Northimbriæ* cum populis adjacentibus optinuit usque *Dunelmum*, præter **Babhanburch**. Accepit etiam fidelitates & obsides à nobilioribus, quod conservarent fidem nepti suæ. Occurrit ei rex *Stephanus* in capite jejunii Non. Febr. apud *Dunelmum*, ibi commoratus diebus xv. *David* quoque rex in *Novo castello* se recepit. Habita igitur collocutione de pace inter eos, *Henricus* filius regis *Scotiæ* fecit homagium regi *Stephano* apud *Eboracum*, in augmentum Honoris de **Huntedun** datis ei *Dunecastra* & **Karleol**. Cæteras munitiones & terras quas occupavit rex *David*, restituit. In paschali vero festivitate rex *Stephanus* heundem *Henricum* in reverentia præferens, ad dexteram suam sedere fecit. Iccirco *Willielmus* archiepiscopus *Cantiæ* & quidam proceres cum *Ranulfo* Comite *Cestriæ* in juvenem contumeliosa locuti, à curia regis se amoverunt. Rex autem *David* receptum filium suum noluit ad regem *Stephanum* remittere. *Walani* etiam finitima loca *Angliæ* devastantes, duos barones *Ricardum Filium Rogeri* & *Paganum Filium Johannis* occiderunt; 1136.

STEPHANUS Rex. qui tamen citius pacem cum rege *Stephano* fecerunt. *Ranulfus* quoque Comes *Ceſtriæ* expeditionem faciens in regionibus *Walanorum* interceptus ab eis cum quinque militibus vix ſaluti reſervatus eſt, reliquis omnibus trucidatis. *Baldwinum* quoque de *Redvers* rebellantem in *Execeſtra* opido ſuo obſedit, & ad deditionem coegit rex *Stephanus*, & à regno exlegavit. Eodem anno *Innocentius* papa litteris ab Apoſtolica ſede directis eundem regem *Stephanum* in negotiis regni confirmavit. Harum tenore litterarum rex inſtructus, generali convocato Concilio bonas & antiquas leges, & juſtas conſuetudines præcepit conſervari, injuſtitias verò caſſari. Interfuerunt huic Concilio *Willielmus* archiepiſcopus *Cantuariæ*. *Hugo* archiepiſcopus *Rothomagenſis*. *Henricus* epiſcopus *Wintoniæ*. *Rogerus* epiſcopus *Searesberiæ*. *Alexander* epiſcopus *Lincolnienſis*. *Nigellus* epiſcopus **Heli**. *Everardus* epiſcopus *Norwicenſis*. *Simon* epiſcopus *Wireceſtrenſis*. *Bernardus* epiſcopus ſancti *David*. *Audoenus* epiſcopus *Ebroicenſis*. *Ricardus* epiſcopus *Abrincenſis*. *Rodbertus* epiſcopus *Herefordenſis*. *Johannes* epiſcopus *Rovenceſtris*. *Aldulfus* epiſcopus **Karleol**. Menſe Auguſto rex *Stephanus* transfretavit, inimicitiis *Galfridi* Comitis *Andegavenſis* commonitus. Eodem anno menſe Novembri *Willielmus* archiepiſcopus *Cantuarienſis* defunctus, in ſua civitate ſepultus eſt.

An. Dñi 1137. ANno M.Cxxxvij. *David* rex *Scotiæ Northymbriam* devaſtare propoſuit. Convenit citius multitudo Comitum & procerum *Angliæ* ad Novum caſtellum ejus conatibus occurſura. *Turſtinus* quoque archiepiſcopus *Eboracenſis* quamvis multo confectus ſenio locutus eſt cum rege *Scotiæ*, & filio ejus apud **Rochesburch**, & impetravit inducias uſque ad reditum regis *Stephani* de *Normannia*. Facta itaque pace cum Comite *Andegavenſi* rex *Stephanus* per biennium in adventu Domini reverſus eſt in *Angliam*. Veneruntque legati regis *Scotiæ* poſtulantes *Northymbriam* dari filio ejus *Henrico*: quod abnuente rege *Stephano*, ſolutæ ſunt induciæ.

1138. ANno M. Cxxxviij. fundata & facta eſt illa inclita abbatia ſanctæ *Mariæ* de *Bechlanda* ante nativitatem Domini à nobili viro *Rogerio* de *Molbreio*, qui eam prædiis & poſſeſſionibus magnifique paſturis & ſilvis optime fundavit. Quarto idus Januarii *Willielmus* filius *Dunechan* nepos regis *David* antelucana prærupticne conſtanter partem exercitus cui præfuit, effudit circa opidum **Werc**, & cœpit expugnare & perſequi. Rex vero *David* cum majori veniens comitatu cum baliſtis & machinis multis, in virtute magna expugnavit opidum tribus ebdomadis. *Jurdanus* vero de *Buſſei* nepos *Walteri Eſpec* magiſter militum opidanorum invicta conſtantia animorum militarium omnes conatus regis ſprevit & contrivit. Signiferum enim regis & multos alios ſingulis diebus mactaverunt. Rex igitur *David* diſpoſitis qui obſidioni inſiſterent, præmiſit *Willielmum* filium *Dunecan* cum *Scottis* in *Northymbriam*, qui in die converſionis ſancti *Pauli* veniens in villa **Warcdun**, quæ eſt contermina locis *Haguſtaldenſibus*, cum ſuis copiis conſedit. Progreſſus vero de agminibus cum ſuis quidam *Scottus*, homo potens & dives in terra nativitatis ſuæ, per *Tinam* fluvium ſpe prædæ ad eccleſiam *Haguſtaldenſem* pertendere velle viſus eſt. Irruerunt in eum juvenes *Haguſtaldenſes*, & ſociis ejus in fugam actis, eundem per corpus transfixum acriter reluctantem ruere compulerunt. Mota eſt ſuper hoc indignatio per cunctum exercitum *Scottorum*, qui in ultione cædis ejus feſtinabant irruere ſuper eccleſiam *Haguſtaldenſem*, & extirpare eam funditus cum habitatoribus ejus. Revocavit autem eos *Willielmus* filius *Dunecan* ſollicitus pro loci illius tuitione. Subſecutus eſt rex *David* cum filio & copiis ſuis, & in **Chorebrige** uſque poſt Purificationem ſanctæ *Mariæ* conſiſtens, res provinciæ proturbare non omiſit. Deferens tamen dignitati & antiquitati eccleſiæ *Haguſtaldenſis* pacem ei, & omnibus qui confugerant ad eam conſervavit, 5. *Scottos* illuc dirigens, ne quis hoſtili animo irrumpere præſumeret. Incredibile relatu eſt quæ ſceleſta & flagitioſa & blaſphema in Deum, & abuſiva ipſius humanitatis exercitus ille *Scottorum* egerit. Plena erant omnia cædibus, direptionibus & incendiis. Non miſerta eſt barbaries illa pupillo, aut orphano, ſeni, aut pauperi. Non pepercit ſexui, ætati aut ordini, conditioni cujuſquam vel profeſſioni. Prægnantes cum parvulis diſſecuerunt, virgines & viduas, occiſis cunctis maribus, funiculis colligatas nudas catervatim ſub jugo ſervitutis in *Scotiam* abegerunt. Veruntamen rex quotquot ſibi in partem de præda obvenerunt, *Rodberto* Priori *Haguſtaldenſi* reſtituit in pignus libertatis. Sanctuaria quoque Domini *Scotti* confregerunt, & in ſacratis locis violenta, obſcena, & abhominanda irreverenter perpetraverunt. Ex quibus duo hoſtio confracto oratorii ſancti *Michaelis* ex boreali parte *Tinæ* fluminis extulerunt quæ repperebunt. Adjacet autem baſilica hæc eccleſiæ *Haguſtaldenſi*. Qui continuo exagitati furiis coram exercitu per avia diſcurrentes, unus ſibimet os lapidibus conterens, alter in *Tina* fluminis natatoriis ſe ſuffocans, uterque fœdo interitu perierunt. Perſecuti ſunt poſtea trans *Tinam* provinciales qui confugerant ad ſolitudines, & in loco qui dicitur **Tamefeld** irruentes in multitudinem totius provinciæ quietam & ſecuram, omnes trucidaverunt, & prædam copioſam abduxerunt. Reverſus eſt tandem rex cum ſuis in ſua, & *Stephanus* rex in Quadrageſima cum militaribus copiis adveniens ad **Werc** in terram regis *Scotiæ* præcepit ſuos cædere & perſequi. Rex vero *David* colligens ſe & ſuos haud procul intra quandam paludem minutam valde & prorſus inacceſſibilem circumquaque, niſi per anguſtias cujuſdam ſemitæ, præcepit civibus de **Rochasburch** magnanimiter excipere regem *Angliæ* intra urbem ſi adveniret. Obſervavit enim tempus & nocturnas oportunitates ut irrueret in eum. Certus quippe fuit ſocios ſibi fore condictæ proditionis plurimos de proceribus *Anglorum* exercitus, qui & ad conflictum clandeſtinis conſiliis conſpirantes concitaverunt eum. Notæ autem factæ ſunt inſidiæ regi *Stephano*, qui parans reditum iratus coegit *Euſtachium* reconſignare in manu ſua munitionem de **Bahanburch**; & in *Angliam* feſtinus regreſſus eſt.

Poſt Paſchalis ebdomadæ ſollempnitatem iterum rex *David Scotiæ* in *Northymbriam* expeditionem movit & circa maritima, quæ erant reſervata à priori exterminio, cuncta diſperdidit. Progreſſus etiam uſque

usque ad *Novum castellum* præmisit suas copias circa *Dunelmum* erga *Teisam* crudelia & hostilia agere. Inde divertens ad **Norhaam** castrum episcopi *Dunelmensis*, quod obsideri fecit, & citius oppidanos ad deditionem compulit, ipsumque oppidum subrui præcepit. Interim *Willielmus* filius *Dunecan* circa **Clitherhou** cædens & persequens, procinctum militiæ *Anglorum* in turmis quatuor, sibi occurrentem excepit. Quem prima congressionis constantia in fugam actum internicioni dedit, multamque prædam & multitudinem captivitatis adduxit. Hoc bellum factum est inter *Anglos*, *Pictos* & *Scottos* apud **Clitherhou** feria vj. die xv. ante nativitatem sancti Johannis Baptistæ anno prædicto, id est M. C. xxxviij.

Post hos dies milites de **Werch** egressi ministros & vehicula cum victualibus regis rapuerunt intra oppidum retrudentes. Sed & in filium Regis *Henricum* impetum facientes & in socios ejus, quosdam occiderunt, quosdam vulneraverunt sive ad redemptionem exposuerunt. Rex ea moleste ferens iterata eos obsidione dampnavit, segetes eorum in agris vastans & cuncta solatia denegans. Quibus prorsus non nisi per inopiam victualium prævalere potuit, hac enim coacti necessitate ex præcepto Domini sui *Walteri Espec* circa festum sancti Martini per Dominum *Willielmum* primum abbatem *Rievallenses* oppidum dediderunt: in quo residuum ad esum nichil repertum est, nisi unus caballus vivus, & alter in sale. Eos rex xxiiij. caballis donatos cum armis suis dimisit liberos, oppidum funditus evertens.

Eodem anno & eodem tempore, scilicet in autumpno, rex *David* junctis viribus ad *Eboraci* sciriam iter direxit, duobus baronibus suis ad obsidendum **Werch** cum multitudine interim dimissis. Adjunxit se ei commilitonem cum sua militari manu *Eustachius filius Johannis*, cui Rex *Stephanus* **Bahanburch** abstulerat. Habuit autem idem in *Northymbria* castrum munitissimum **Alnewich** & aliud in *Eboraci* sciria, scilicet **Maaltun**. Profecti sunt itaque per **Bahanburch**. Et juvenes ejusdem loci temere præsumentes de munitione valli quod extruxerant ante castrum, conviciis exagitabant *Scottos* pertranseuntes. Applicuerunt se ilico *Scotti* animo concitati ad vallum diruendum, & citius intus proruentes quotquot apprehenderunt occiderunt. Præfuit per idem tempus ecclesiæ *Eboraci* sanctæ memoriæ *Turstinus* archiepiscopus, animi constantia inter adversa & prospera invincibilis, annis gravis, corpore debilis, ut lecto gestatorio eveheretur quo occasio rerum urgeret. Qui evocatos ad se proceres *Eboraci* sciriæ ad instantiam resistendi pastoralis prudentiæ providentia animavit. Venit etiam *Bernardus* de *Baillolio* in exercitiis militaribus vir experientissimus, directos à rege *Stephano* ducens secum milites in hoc opus. Sumpta perinde magnanimitate ex communi deliberatione per sacramenta ad constantiam & securitatem sese invicem obligaverunt. Triduano igitur jejunio & elemosynis Domino repropiciati, & archiepiscopali absolutione & benedictione communiti, omnes pari proposito animi instructi usque ad oppidum **Tresc** progressi sunt. Inde *Rodbertus* de *Brus* & *Bernardus* de *Baillolio* ad Regem *Scottiæ* super *Teisam* profecti sunt, *Henrico* filio ejus comitatum *Northymbriæ* pollicentes, & eum ab hac inpugnatione cessare commonentes. Noluit acquiescere rex. Icirco *Rodbertus* absolvit se ab homagio quod ei fecerat pro baronia quam tenuit de eo in *Galewegia*, & *Bernardus* à fide quam ei dudum promisit, sicque ad socios regressi sunt. Qui omnes procedentes secus **Alvertun** in campo quodam de feudo sancti *Cuthberti* **Standart**, id est malum navis erexerunt, vexillum sancti *Petri* & sancti *Johannis* de *Beverlaco* & sancti *Wulfridi Ripum* in eos suspendentes & corpus Domini super inponentes, ut esset signifer & dux prælii eorum. Misit ergo cum eis archiepiscopus *Turstinus* *Radulfum Nouellum* episcopum suffraganeum suum, & viros disciplinatos qui ad pœnitentiam susciperent, & de spe futuræ vitæ per satisfactionem instruerent. Ipse archiepiscopus à principibus ab hac profectione ad pugnam consultius revocatus, orationibus & obsecrationibus in afflictione magna & contritione cordis instabat cum suis clericis, donec renunciatum ei fuit, quantum ereptionis gratiam populo suo præstitit deus. Igitur in octavis assumptionis sanctæ *Mariæ* xi. kal. Septembris feria ij. universus exercitus circa **Standard** convenit, ne quis de fuga præsumeret, equis procul amotis: omnes autem mori aut vincere pro patria unanimiter decernentes. Fuerunt autem principes hii in honoribus & dignitatibus præminentes. *Willelmus* de *Albamarla*. Comes *Walterus* de *Gant*. *Rodbertus* de *Brus*. *Rogerus* de *Mulbrai*. *Walterus Espec*. *Willielmus* de *Perci*. *Bernardus* de *Baillolio*. *Ricardus* de *Curceio*. *Willielmus Fossard*. *Robertus* de *Stuthavilla*. *Ilbertus* de *Lesceio*. Hunc ipsum & patrem ipsius *Rodbertum* de *Lesceio Henricus* rex ejecit à regno *Angliæ*. Mortuo rege, *Willielmum Transversum* qui ex datione regis Honori scilicet *Pontifracto* præsedit, miles quidam paganus de Honore illo occidit, & iste *Ilbertus* Honorem jure patrimonii possedit. Affuit etiam cum suis copiis de **Nothingaham** scira *Willelmus Peverel* & *Rodbertus de Ferers* de *Derbiscira*. *Galfridus Halsalin*. Accessit etiam rex *Scottiæ* cum suis legionibus stipatus in prælium. *Scottis* in prima acie dispositis, id sibi ex nativa dignitate reclamantes quasi unus. Nudi ipsi & pene inermes progressi adversus cuneos loricatos, & iccirco invulnerabiles. Circa regem steterunt equestres ordines militaribus armis instructi. Fide dignum rex arbitratus est vincere vel mori pro sacramento quod juravit hæredibus *Henrici* Regis, & universitas Angliæ cum eo. *Scotti* itaque & *Picti* vix à prima hora initi conflictus usque ad tertiam perstiterunt, videntes se confodi & consui sagittis, & obrui & opprimi. Qui omnes à campo dilapsi sunt sarcinas suas à se reicientes. In ignominiam hujus rei vocatus est locus ille **Baggamor**. Continuo constantia residui exercitus proturbata & infirmata est. Propterea seniores festinantes compulerunt regem equos reposcere & cum sua conferta acie discedere, ne & ipse cum suis cederet in ruinam. Exercitus quoque *Eboraci* non est persecutus recedentes, sed unusquisque ad propria regredi festinavit. Plurimi vero *Scottorum* ignari locorum aberrantes, ubicunque reperti sunt jugulati sunt. Ipsæ etiam acies *Scottorum* & *Pictorum* ubi ad invicem in reditu concurrerunt, infelici hostilitate concertantes sese suffocaverunt. Rex igitur in regnum suum receptus convocatos ad se *Scottos* & *Pictos* multa massa pecuniarum multavit, acceptis obsidibus & sacramentis ab eis, quod in omni conflictu & periculo fideliter cum eo & pro eo persisterent. Rex etiam *Angliæ* lætatus super his successibus suis *Willielmum* de *Albamarla* Comitem in *Eboraci sciria* fecit, & *Rodbertum* de *Ferers* Comitem in *Derbiscira*.

ANno M. C. xxxiij. ſtella Cometis octavo idus Octobris fere per vij. dies apparuit. Maxima pars *Lundoniæ* civitatis in ebdomada Pentecoſtes igne combuſta eſt anno xxxiij. ex quo rex *Anglorum Henricus* regnare cœpit feria iiij. Die etiam ipſo ſecundum anni revolutionem quo frater & prædeceſſor illius *Henrici Willielmus* ſcilicet *Ruffus* rex interfectus eſt, & ipſe *Henricus* primo regni ſui ſuſcepit gubernacula, iiij. non. Auguſti tale conſtat ſpectaculum. Cum igitur rex prædictus *Henricus* circa maris litus transfretandi cauſa moraretur vento perſæpe ad transfretandum exiſtente ſecundo, tandem die præfato circa meridiem cum ad mare tranſiturus perrexiſſet, ſuorum, ut mos eſt regibus, conſtipatus militum turmis, ſubito in aere nubes apparuit, quæ tamen ejuſdem quantitatis per univerſam *Angliam* non comparuit. In quibuſdam enim locis quaſi dies obſcurus videbatur, in quibuſdam vero tantæ obſcuritatis erat ut lumine candelæ ad quodlibet agendum ipſa protecti homines indigerent. Unde rex latuſque regium ambientes & alii quamplures mirantes, & in cœlum oculos levantes, ſolem ad inſtar novæ lunæ lucere conſpexerunt, qui tamen non diu ſe uno modo habebat. Nam aliquando latior, aliquando ſubtilior, quandoque incurvior, quandoque erectior, nunc ſolito modo firmus, modo movens, & ad modum vivi argenti motus & liquidus videbatur. Afferunt quidam ecclipſim ſolis factam fuiſſe; quod ſi verum eſt, tunc ſol erat in capite draconis & luna in cauda, vel ſol in cauda & luna in capite in 5. ſigno, id eſt leone, in xvii. gradu ipſius ſigni. Erat autem tunc luna xxvii. Eodem etiam die & eadem hora ſtellæ plurimæ apparuere. Necnon die eodem cum naves ad prædicti regis tranſitum paratæ in litore anchoris firmarentur, mari pacatiſſimo ventoque modico perſiſtente, cujuſdam navis magnæ anchoræ à terra quaſi vi aliqua ſubito avulſæ ſunt, naviſque commota multis mirantibus eamque tenere nitentibus nec valentibus ſibi proximam navim commovit, & ſic octo naves vi ignota commotæ ſunt, ut nulla illarum illæſa remanſiſſet. Multi etiam dixerunt ſe eodem die & circa eandem horam vidiſſe in *Eboracenſi* provincia eccleſias quamplures quaſi ſudore pervalido madefactas. Hæc omnia iiij. non. Auguſti quarta etiam feria, ut dictum eſt, contigerunt. Sexta etiam feria ejuſdem ſeptimanæ, ſcilicet pridie non. ejuſdem menſis, ſummo mane in pluribus *Angliæ* partibus terræ motus factus eſt magnus. Fuerunt etiam qui dicerent ſe in ſubſequenti ebdomada feria ij. vj. videlicet idus menſis ejuſdem, cum luna foret iij. ipſam vidiſſe primam qualis in tali ætate eſſe ſolet, parvoque intervallo veſpere ejuſdem ſe ipſam vidiſſe magnam, ad modum ſcuti rotundi valdeque rutilantis. Dicebant quoque plures ſe ipſa nocte vidiſſe duas lunas inter ſe quaſi longitudine haſtæ unius diſtantes. Rex autem *Henricus* mare tranſiens reliquit *Angliam*, petiit *Normanniam*, non ulterius vita comite rediturus vel viſurus *Angliam*. Menſe Novembri civitas *Wigorniæ*, ut crebro ſolet, incendio conflagravit.

Eodem anno mortuus eſt *Petrus Leo*, qui in inimicitias *Innocentii* papæ factione ſua à quibuſdam intruſus apoſtolicus in urbe, per viij. annos *Romanam* incubabat eccleſiam. *Innocentius* vero libera auctoritate in urbe ſicut prius in orbe eccleſiaſticæ monarchiæ præſedit dignitati. Qui & generali decreto omnes *Petri Leonis* ſciſmatis complices ab omni eccleſiaſtico ordine & honore depoſuit, & ne quis ſedem Apoſtolicam ſimili præſumptione in poſterum uſurparet ſub anathemate interdixit. Directus eſt autem ab eodem papa legatus *Angliæ* & *Scotiæ* *Albericus Hoſtienſis* epiſcopus, natione Gallicus, profeſſione monachus *Cluniacenſis*, & in eodem cœnobio, ſupprioris officio ad diſponendas regulares obſervationes prælatus monachis cunctis, excellentia virtutis & plenitudine eruditionis inſtructus. Veniens vero in *Angliam* adjunxit ſibi ſocios ſui laboris *Rodbertum* epiſcopum *Herefordenſem* & *Ricardum* primum abbatem de *Fontibus*. Profectuſque ad regem *Scotiæ* reverenter receptus eſt à fratribus *Haguſtaldenſis* eccleſiæ, & *Aldulfus* epiſcopus cum eo. Ante triduum autem adventus ejus ad locum illum *Eadgarus* filius *Coſpatrici* Comitis cum ſatelliciis ſuis eruperat è caſtris regis *Scotiæ*, prædam agens de quadam villa territorii *Haguſtaldenſis*. Irruerunt etiam in quandam villam fratrum *Haguſtaldenſis*, interfectiſque tribus hominibus fratrum & capta præda ejuſdem vici, Priorem *Haguſtaldenſem* quem contigit eadem nocte ibi adeſſe, contumeliis & ludibrio dehoneſtaverunt. Super injuria hac ſatis compatienti animo legatus regem expoſtulavit apud **Karlel**, & ad correctionem violentiæ hujus animos regios adduxit. Per triduum vero cum epiſcopis & principibus regni *Scotiæ* qui ei ex regio præcepto ibi occurrerant, quæ corrigenda erant correxit, & quæ ſtatuenda erant ſtatuit. *Aldulfum* epiſcopum in gratiam ejuſdem regis & in ſedem ſuam de **Karlel** recipi impetravit. *Johannem Glaſgvenſem* epiſcopum qui omiſſo epiſcopali officio apud *Tironas* monachatui ſe contradiderat, ex Apoſtolica auctoritate revocavit. *Scottos* quoque & *Pictos* in hoc ſibi acquieſcentes habuit, ut infra feſtum ſancti Martini omnem captivitatatem ad **Karlel** reducerent & libertati donarent, nulluſque eorum eccleſias violare, femineo ſexui vel pueris vel ſenibus cædem inferre ulterius præſumeret. Ipſius etiam regis genibus provolutus ab hoſtilitate eum uſque ad feſtum ſancti Martini ceſſare compulit. His ibi ita diſpoſitis, in die ſollempni ſancti Michaelis ad *Haguſtaldenſem* eccleſiam reverſus, in *Suthangliam* profectus eſt. Siquidem *Northymbria* univerſa inculta & in ſolitudinem redacta fuit. Quotquot enim ſupererant, vel ad aſylum monaſteriorum confugerant, vel per ſolitudines delituerant, potentes intra oppida ſe concluſerant. Igitur ex auctoritate Apoſtolici præcepti ad feſtum S. Nicholai apud *Lundonias* in *Weſtmonaſterio* convenerunt ad eundem legatum *Albericum* epiſcopi, abbates & primores regni, anno pontificatus *Innocentii* papæ ix. & regni *Stephani* regis tercio, vacabat eccleſia *Cant*: & dominus *Turſtinus* archiepiſcopus *Eboracenſis* infirmatus pro ſe direxit *Willielmum* decanum ſuum. Interdicenſque legatus quæ interdici, & ſanciens quæ ſanciri eccleſiaſticæ neceſſitatis expoſcebat ratio, ſummonuit eos *Romæ* aſtare domino papæ media Quadrageſima. Depoſito etiam abbate de **Crulanð** *Godefridum* Priorem de *Sancto Albano* loco ejus & *Adam* electum ad *Bellum* juxta *Haſtingas* benedixit abbates. Ventilata eſt & cauſa electionis *Cantuarienſis* eccleſiæ, cujus electum ſcilicet *Theodbaldum* Abbatem *Beccenſem* in eandem ſedem conſecravit archiepiſcopum circa epiphaniam Domini. Regem quoque *Angliæ* ſuper reformanda pace cum Rege *Scotiæ* plurima prece

STEPH NUS RE

STEPHA-NUS Rex. prece sollicitavit. Cooperata est votis ejus domestica instantia *Matildis* regina *Anglorum*, lege consanguinitatis avunculo suo regi *Scotiæ* salva pace mariti sui nequaquam ingrata: siquidem rex *David* duas sorores habuit *Mariam* & *Matildem* quæ nupsit *Henrico* regi, *Mariam* vero Comes *Bononiensis* accepit in matrimonium, & genuit ex ea hanc *Matildem* hæredem suam. Hanc enim cum comitatu *Bononiensi* *Stephanus* rex duxit uxorem: habuitque ex ea filios *Eustachium* & *Willielmum*, qui inmatura morte absque liberis defuncti sunt. Eodem anno quidam vir potens in *Northymbria* recepit in sua possessione apud castrum quod dicitur **Morthpath** monachos de *Fontibus* viij. non. Jan. qui construxerunt cœnobium scilicet *Novum monasterium* vocatum. Quibus hoc ipso anno circa Epiphaniæ diem, *Galfridus* episcopus *Dunelmi* benedixit abbatem *Rodbertum* sanctum virum. Quos libenter fovit prædictus vir scilicet *Rannulfus* de *Merlai*.

An. Dñi 1139. ANno M. Cxxxix. præfatus legatus *Albericus* post octabas Epiphaniæ reversus est, prosequentibus iter ejus usque *Romam* *Theodbaldus* archiepiscopus *Cantiæ* pro pallio & episcopus *Rofensis* & *Simon* *Wigornensis*, *Rogerus* *Coventrensis*, *Rodbertus* *Excecestrensis*. Reliquos episcopos rex ab hac profectione excusatos habuit propter perturbationes regni undique emergentes. Instantia vero reginæ Anglorum pax convenit inter duos reges, *Henrico* filio regis *Scotiæ* apud *Dunelmum* accipiente comitatum *Northymbriæ*. Confirmata est hæc concordia per reginam & *Henricum* filium regis *Scotiæ* apud *Dunelmum* v. idus Aprilis coram Comitibus & Baronibus *Angliæ* datis obsidibus à *Scotis* in firmamentum fidei. Profectus est autem cum regina *Henricus* Comes ad regem *Angliæ* ad **Notingaham**, & obsequens ei per æstatem inpensas munificas fecit. Qui & accepit conjugem *Ada* sororem *Willielmi* Comitis de *Warene* & *Walaran* Comitis de *Mellant* & *Rodberti* Comitis de *Legecestria*, habuitque ex ea filios *Melcolmum*, *Willielmum* & *David*. Reverso itaque *Theodbaldo* archiepiscopo cum suis suffraganeis à domino Apostolico, *Henricus* *Wintoniensis* episcopus confirmatus est sedis Apostolicæ legatus. *Romæ* vero defunctus est vir approbatæ virtutis *Ricardus* primus abbas de *Fontibus*, quem *Turstinus* archiepiscopus ad Apostolicum pro se direxit legatum. Obiit etiam *Audoenus* *Ebroicensis* episcopus frater ejusdem *Turstini* archiepiscopi apud **Meretun** sumpto habitu canonicorum sepultus. Mortui sunt & *Walterus* de *Gant* & *Rodbertus* de *Ferers*. Accidit eodem anno ut ad curiam regis convenirent *Rogerus* episcopus de **Searesberie**, *Alexander* episcopus *Lincolniæ* & *Nigellus* episcopus de **Heli** scilicet nepotes ejusdem *Rogeri*, ortaque seditione ministri episcoporum inter cæteram turbam ceciderunt quendam nepotem *Alani* Comitis de **Richimunt**, qui & mortuus est. Devoluta est iccirco ab eodem Comite coram Rege calumpnia in episcopos, factione eorum seditionem excitatam in insidias salutis regiæ. Dilapsus est citius à curia clandestina fuga *Nigellus* episcopus ad suas munitiones. Et aggravata manus regis ad ulciscendum in episcopos *Rogerum* & *Alexandrum*, quos interdicto eis prorsus cibo coegit ad deditionem castrorum suorum cum thesauris suis copiosis in eis confertis. Sed & alia indigna contra honestatem pontificalis excellentiæ irreverenter egit in eos. Factumque est eo tempore ut laici insurgerent in magnam contumaciam & contumeliam adversus sanctam ecclesiam & ecclesiasticas personas. Iccirco *Henricus* legatus convocatis ad *Wintoniam* archiepiscopo *Theodbaldo* & episcopis *Angliæ* cum cæteris Christianæ sollicitudinis ministris, circa mensem Septembrem decreta omnino necessaria & in cunctis seculis valde utilia statuit. His enim usque in hodiernum diem ecclesiastica severitas potenter ulciscitur in eos, qui vel in læsionem clericorum manus nepharie iniciunt, vel res ecclesiæ diripiunt sive excommunicationi subjacent, vel in ea obeunt, quoniam quidem his provulgatis decretis, multorum insolentia & præsumptio rebellis spiritus mansuescere didicit & sanctuario Domini deferre. Eodem anno mortuus est *Rogerus* episcopus *Searesberiæ*, cujus filium scilicet Cancellarium regis rex in inimicitias patris à regno ejecerat. Sic in novissimis in eo humiliata est gloria pristinarum rerum; ad cujus arbitrium in diebus *Henrici* regis spectaverat omne regni negotium. Secundus enim à Rege in regno præminebat universis judicibus & principibus. Successit ei in sede *Salesberiensi* *Joscelinus* archidiaconus *Wintoniensis*. Et factum est, applicuit in *Angliam* *Aaliz* imperatrix filia *Henrici* Regis uxor *Galfridi* Comitis *Andegavensis*. Quam rex *Stephanus* citius obsessam intra quoddam castellum & ad deditionem coactam, ex indiscreta animi simplicitate ad *Bristouam* libere ire permisit, suscepit eam frater ejus *Rodbertus* Comes & milites qui erant in munitionibus scilicet *Gloucestra*, & *Milo* in **Hereford** & *Brien* filius Comitis in **Walingaford** cum adjacentibus populis ejus opere obsecuti sunt. Emersitque per eam in *Anglia* perturbatio valde gravis, & infirmatum est firmamentum regni *Stephani* regis.

ANno M. Cxl. sanctæ memoriæ *Turstinus* archiepiscopus dissolutionem sui corporis inminere præsensit, senio confectus & laboribus longis confractus. Assumptus enim ad regimen *Eboracensis* ecclesiæ anno M. Cxiiij. in assumptione sanctæ *Mariæ* bonum certamen constanter certavit pro ea, fidem perseveranter servavit, cursum victoriose consummavit, quoniam à rege non exiguis est afflictus inimicitiis propter professionem quam *Cantuariensibus* facere non acquievit, maluitque ipsi electioni renunciare quam ecclesiæ suæ antiquam libertatem cassare. Egressusque à facie Regis, apud exteras nationes crevit in turbam magnam amicorum scilicet procerum & honestarum mulierum officiose peregrinationi ejus obsequentium. In quibus & præ quibus majori devincta ei devotione animi fuit *Adela* Comitissa *Carnotensis* soror *Henrici* Regis & mater *Stephani* Regis & *Theotbaldi* Comitis. An. Dñi 1140.

ANno M. Cxli. *Calixtus* papa Concilium *Remis* instituit xiij. kal. Novembris. Fuit autem dominus cum præfato *Turstino*, unde & omnes adversariorum conatus adversus eum sanioris sententiæ consultu prævertit, siquidem Apostolicus intercedentibus Cardinalibus eum in archiepiscopum sollempni consecratione & liberi pallii datione confirmavit; Qui & regis contradictionem omnemque *Cantuariensium* reclamationem irritam duxit. Datis etiam ei ad votum privilegiis, interdixit in posteris seculis, ne *Cantuariensis* exigere, neve *Eboracensis* professionem facere præsumeret. Directaque est domini Aposto- 1141.

STEPHANUS Rex.

lici epistola anno M. Cxxi. ad regem & ad *Radulfum* archiepiscopum *Cantie*, ne quis divini ministerii cultus in ecclesiis *Cantiæ* & *Eboraci* sive in parrochiis eis adjacentibus celebraretur, præter baptisma parvulorum & pœnitentiam morientium, nisi *Turstinus* infra unum mensem post acceptam epistolam hanc sine exactione professionis in Eboracensem reciperetur sedem. Iccirco citius in *Angliam* est à Rege revocatus,& in ecclesiam suam sullimiter intronizatus. Qui receptus, præ fastu honoris nichil remisit à disciplina sanctæ conversationis & proposito mentis ; In victu enim & vestitu & cæteris regularis vitæ institutis ubique prætulit frugalitatem pontificalis honestatis. In distribuendis elemosynis & misericordiis pauperum, in diebus sacerdotii ejus, rarus fuit inventus similis ipsius. Qui & frequens in orationibus gratiam lachrimarum in celebratione missarum habuit à Domino. Idem cilicio ad carnem indutus, inter crebras confessiones à corporali vindicta sibi non pepercit. Instantia ejus cotidiana sollicitudo animarum fuit. Viros disciplinatos & eruditos officiis ecclesiasticis præficere, per eos ecclesiastica negotia disponere, viciosorum lenocinia zelo pastorali demetere. Hospitalis in hilaritate, exorabilis in subjectos cum rectitudine, rigidus in repugnantes sine crudelitate. Biennio ante electionem ejus ad instituta regularis ordinis initiatam *Hagustaldensem* ecclesiam terris, possessionibus & donariis magnis auctam ad bonum statum divini ministerii promovit. Qui & monachis cœnobii de *Fontibus*,cujus fundator fuit, simili sedulitate munificentiæ deservivit. In ecclesia *Eboracensi* & in aliis ecclesiis ob recordationem ejus in magna veneratione habentur reposita exennia quæ illis contulit larga manu plurima & preciosa. Sic homines suos terras & domum suam disposuit in tranquilla pace & rerum opulentia, sic ecclesiarum & ecclesiasticarum personarum libertates,dignitates,immunitates conservavit, provexit ad cotidiana religiosa incrementa, ut plane dixerim divinam sapientiam ei cooperatam. Rarus in his diebus qui sic religiosas personas reverenter excolat, beneficiis provehat, locis indignis sumptuosis elemosynis frequenter subveniat.Sentiens igitur in se vitalem tepescere virtutem, disposuit sapienter domui suæ, mercedes ministrantibus sibi persolvendo, ablata restituendo, de singulis quibusque rebus prudenti procuratione recogitando. Convocatisque in sua capella *Eboracensis* ecclesiæ sacerdotibus, facta coram eis sollempniter confessione, coram altari sancti *Andreæ* nudus humi expositus, corporalis vindictæ disciplinam profusis lacrimis ex contrito corde ab eis suscepit,memorque voti sui quod juvenis apud *Cluniacum* fecerat, ad monachos *Cluniacæ* professionis apud *Pontemfractum* profectus est, prosequentibus eum senioribus ecclesiæ *Eboracensis* & laicis plurimis : siquidem in die conversionis sancti *Pauli* habitum & benedictionem monachi sollempniter suscepit, & residuis diebus quibus supervixit, de salute animæ remissus non fuit. Anno igitur ab incarnatione Domini M. Cxl. & ab adventu *Normannorum* in *Angliam* lxxv. & regni *Stephani* 5. & archiepiscopatus sui xxvi. & mense vi. viij. idus Febr. feria 5. circumstantibus majoribus ecclesiæ *Eboracensis* & aliis religiosis viris, imminente hora suæ vocationis, ipse vigilias pro defunctis celebravit ix. lectionem ipse legit : versum responsi; *Dies illa dies iræ* subjunxit, signanter expresse ad singula verba ingemiscens ; Terminatisque laudibus, convocatis monachis universis & orantibus, reddit spiritum, & in ecclesia sancti *Johannis* Evangelistæ ante magnum altare condigno honore sepultus est. Evolutis post hæc aliquot diebus cuidam archidiacono suo *Galfrido Turcople* viro celebris peritiæ in scolari eruditione in sompnis quiescenti astitit, pontificalibus sollempniter præcinctus infulis: cui sciscitanti, Estne spes salvationis tuæ pater mi? respondit.

Vivere carne mori fuerat, sed carne resolvi
Est modo vera salus, vita beata mihi.

Post plurimos etiam annos monachis volentibus corrigere quippiam circa locum sepulturæ ejus, remotus est lapis superpositus, nullumque signum corruptionis inventum est in carne ejus sive vestimentis. Post mortem ejus continuo emersit insolentia & indisciplinatæ dissensionis vaga licentia in clericos impudensque contemptus, irreverentia laicorum adversus ecclesiasticas leges & personas, Regnique integritas dissoluta est, quia unicuique quod libuit licuit. Eodem anno *Henricus* Comes cum conjuge sua ad regem *Angliæ* profectus est. Insurrexit in inimicitias in eum *Ranulfus* Comes *Cestriæ* propter **Karlel** & **Cumberland** quam jure patrimonii sibi reposcebat, voluitque eum in reditu cum armata manu involvere. Rex vero reginæ precibus commonitus ab intentato periculo tutatum eum patri & patriæ restituit, transpositaque est indignatio hæc in insidias regiæ salutis. *Ranulfus* enim Comes omnes munitiones *Lincolniæ* occupavit sibi. *Alanus* Comes nocturno furto ascendens per murum irrupit cum suis in castellum de *Galclint*, posseditque castellum ipsum cum thesauro copioso ejecto *Willielmo* de *Albanib* cum suis. Idem *Alanus* Comes *Rikemundiæ* firmavit castrum ad **Hotun**,scilicet terram episcopi *Dunelmi*, & aggravata est manus ejus super **Ripun** & homines loci illius. Ipse enim & alii quique potentes viri tulerunt quæcunque in horreis, & in aliis rebus *Turstinus* archiepiscopus reservaverat successori suo necessaria prout quisque conterminus fuit terris archiepiscopalibus.

ANno M. Cxlij. Post mortem *Turstini* archiepiscopi clerici *Eboracenses* secundum desideria cordis sui varia & vaga sententia circumacti fuerant toto anno super electione facienda. Elegerant autem persuadente legato *Henrico Wintoniæ* nepotem regis *Stephani Henricum* de *Coilli*. Qui quia præfuit abbatiæ *Kadomensi*, noluit dominus apostolicus eum præfici archiepiscopatui nisi renunciaret priori honori. Mense Januario iterum de electione tractantes, in personam *Willielmi* Thesaurarii, plurimi consenserunt. Interfuit *Willielmus* Comes *Eboracensis* sollicitus super promotione ejus. Apparuit autem hora eadem super eos in aere magnum signum crucis per longitudinem & latitudinem ecclesiæ sancti *Petri* protensum. Adversatus est electioni huic magister *Walterus Lundoniensis* archidiaconus cum sociis suis archidiaconibus, quem proficiscentem ad regem idem comes interceperat & in castro suo de **Biham** incluserat. Perductum itaque electum ad *Lincolniam* rex libenter suscepit, & in terris & possessionibus *Eboracensibus* confirmavit. Siquidem eodem mense Januario in *Lincolnia Ranulfus* Comes *Cestriæ* cum suis conjuratione facta obfirmavit animum suum in persecutionem regis & regni. Auditus autem fuerat ter terræ motus in eadem urbe infra natale Domini. 1142.

Innotuit

Stephanus Rex.

Innotuit regi *Stephano* citius conspiratio hæc. Qui festinus improvisus affuit, & Comitem obsedit. Egressus est Comes nocte de turre in qua inclusus fuit, & profectus ad *Rodbertum* Comitem *Glaocestriæ* cujus filiam habuit uxorem, eum & familiam Imperatricis sibi contraxit in auxilium, & *Walanos* pariter. Persuaserunt regi Seniores viri congregare exercitum, sese inermes ad regis colloquium occurrisse, non ad prælii procinctum profitentes. Aspernabatur Rex clamans eos pueros imbelles, nichil hujusmodi ausuros in eum. Delinitus enim erat juvenum Comitum favoribus regi verbo faventium, vires adversariorum consilio & auxilio foventium. Igitur in die Purificationis sanctæ *Mariæ* accesserunt *Rodbertus* Comes *Glaocestriæ*, *Ranulfus* Comes *Cestriæ*, *Willielmus* de *Romar* frater ejus in manu valida: Fuitque *Rodbertus* dux & dispositor prælii. Rex quoque produxit suos socios in pugnam. *Alanus* Comes de *Richemund* cum suis conflictu nondum inito regi & prælio renunciavit. *Willielmus* Comes *Eboraci* à pugna elapsus Regem periculo exposuit. Adversarii iccirco sumpta fidenter audacia resistentes trucidaverunt. Capti sunt autem *Bernardus* de *Baillel*. *Rogerus* de *Mulbrai*. *Ricardus* de *Curceio*. *Willielmus Fossart*. *Willielmus Peverel*. *Willielmus Clerfeith*, & multi alii. Multi cæsi, dispersi tandem universi, etiam & *Waleran* Comes de *Mellant*. Stetit autem rex in acie quasi leo fortiorum fortissimus ad nullius perterritus occursum. Dissecuitque omnes ad congressum sese opponentes donec comminueretur gladius in manibus ejus. Posuit vero in manu ejus securem *Danicam* quidam civis *Lincolniæ*. Nec facile dictu est quanto spiritu fortitudinis ipse imminuit adversariis. Viditque tandem omnibus sociis suis pene dispersis se solum residuum fore, nemo tamen ut comprehenderetur præsumpsit manus inicere in eum. *Ranulfum* Comitem aliquid intentare volentem in eum ipse securi in capite impetiit, genibusque in terra sese excipientem non plus sapere debere quam oportuit sapere docuit. Ad arbitrium itaque ejus vocatus est *Rodbertus* Comes consanguineus ipsius, cui filio regis *Henrici* ipse rex sui corporis deditionem facere adquievit. Ductus est igitur ad **Bristou**, ibique sub custodia positus est. *Willielmus* de *Clerfeith* prudenter elapsus de manibus Comitis *Ranulfi*, in **Thicchehill** castrum suum se recepit, frequentique procinctu proturbavit Comitem ipsum & socios ejus. *Gilebertum* de *Gant* tunc adolescentulum captum cum rege compulit idem Comes ducere neptem suam uxorem. *Alanum* Comitem de *Richemunt* evocatum ad colloquium suum *Ranulfus* Comes apprehendit, & castrum de **Galdint** & thesaurum in eo repertum sibi reconsignare coegit multa famis afflictione, & alia egit in eum molesta. Castrum de **Notingaham** Imperatrix *Adela* exegit à *Willielmo Peverel*, & imposuit custodem in eo *Willielmum Pamel* cum militibus suis. Alios potentes viros captos cum rege absolvit sub pecuniariæ redemptionis sponsione. Tradiditque se plurima regni portio, acquiescentibus *Henrico* legato & *Theodbaldo* archiepiscopo dominio ejusdem Imperatricis; pariter & *Lundonia* & *Wintonia* civitas. Vacavit sedes *Lundoniæ*, & ad ipsius favorem *Rodbertus* de *Sigillo* qui fuit Cancellarius regis *Henrici*, tunc monachus de *Redingas* vir bonus ad regimen illius sedis accitus est. Post Pascha *Galfridus* episcopus *Dunelmi* defunctus est. Super quo parentes ejus tacitum habentes, eviseeratum & sale conspersum & infusum eum inhumatum reservaverunt, donec sub auctoritate *David* Regis *Scotiæ* in munitionibus *Dunelmi* reciperent *Willielmum Cumin* Cancellarium ejusdem regis. Fuerat enim idem *Willielmus* clericus & alumpnus ejusdem *Galfridi* episcopi in obsequiis *Henrici* Regis. Videns itaque *David* rex multa competere in Imperatricis neptis suæ promotionem, post ascensionem Domini ad eam in *Suthangliam* profectus est. Divertensque ad *Dunelmum* receptus est in oppidum, præcipitque omnia arbitrio Imperatricis reservari; *Willielmumque Cumin* rerum gerendarum curam interim gerere. Venit itaque rex ad neptem suam, plurimosque ex Principibus sibi acquiescentes habuit ut ipsa promoveretur ad totius regni fastigium. Illa vero nequaquam secuta consilium regis, feminea levitate erecta in quoddam regii animi fastidium, contumacibus comminationibus principes contristavit. In regem quoque *Stephanum* truculenta se acturam professa est. Iccirco *Henricus* legatus *Wintoniensis* episcopus frater regis *Stephani* aversus est ab ea, plurimique in inimicitias adversus eam concitati sunt. *Lundonienses* etiam eam ex urbe ejecerunt, plurimusque in regno tumultus exortus est, diffidentibus adversus se alterutrum his qui cum Imperatrice perseveraverunt, & qui ei renunciaverant. Rexit autem familiam regis *Stephani Willielmus Dipre* homo *Flandrensis*, & *Pharamus* nepos reginæ *Matildis* & iste *Bononiensis*. Regina omnibus supplicavit, omnes pro ereptione mariti sui precibus, promissis & obsequiis sollicitavit. Et Deus superbæ restitit, humili vero dedit gratiam. Etenim imperatrix collectis viribus suis cum rege *Scotiæ* & *Rodberto* Comite ascendit in *Wintoniam*. Audiens milites suos inclusos in regia munitione expugnari à militibus legati, qui erant in mœnibus illius. Quam receptam in civitate regina adveniens cum suis obsedit: adjunxitque se ei in hoc opus *Henricus* legatus & *Lundonienses*, & de die in diem conveniens principum regni multitudo, cum quibus & *Ranulfus* Comes *Cestriæ*. Adversus quem concitatum est murmur in exercitu timentium dolum, iccirco aufugit ad obsessos. Cumque obsidio in dies protraheretur, fame afflicta est multitudo. Emissi sunt autem ducenti milites cum *Rodberto* filio *Edæ* & *Henrici* regis notho & *Johanne* Marascaldo, ut conducerent in urbem eos qui comportabant victualia in ministerium Imperatricis & eorum qui obsessi fuerant. Quos persecuti *Willielmus Dipre* & pars exercitus usque ad **Warewella** (ubi est congregatio sanctimonialium) & milites, & omnem apparatum qui erat copiosus abduxerunt. Nota facta sunt hæc his qui in urbe erant. Qui jam non in concertatione sed in fuga spem salutis gerentes, egressi sunt, ne forte victores cum *Willielmo Dipre* ad socios regressi sumpta fiducia ex cotidianis successibus aliquid subitum in eos excogitarent. Et Imperatrix quidem non sine magno conflictu & plurima difficultate erepta est. Emeruit in propugnatione ejus *Galfridus Boterel* frater *Alani* Comitis de *Richemunt* celebrem laudem, extremos sociorum recolligens & incursus hostium magnanimiter excipiens & potenter residens. Rex vero *Scotiæ* amissis pene universis sociis imminens periculum evasit, & in regnum suum festinanter se recepit. Abscondit enim eum

STEPHANUS REX.

eum quidam filiolus suus *David Holifard* commilito eorum qui urbem *Wintoniam* obsederant. Icirco qui regem anxie requisierunt non invenerunt. *Rodbertus* Comes in angustiis cujusdam pontis interceptus & retentus est. Et non multo post, id est circa festum sancti *Martini* habito ad alterutrum deliberativo consensu Rex *Stephanus* regno restitutus est, & *Rodbertus* Comes liber dimissus est suis.

Henricus episcopus *Wintoniæ* legatus ad audientiam domini Apostolici direxit *Willielmum* electum *Eboracensem*. Interpellabant enim eum *Willielmus* abbas *Rievallis* & *Ricardus* abbas de *Fontibus* secundus, *Cuthbertus* Prior de **Giseburn**, *Wallefus* Prior de **Cirkaham** & *Rodbertus Hospitalis*, quod pecuniaria sponsione ambierit ad honorem hunc. *Rodbertus* quoque *Bisech* Prior *Hagustaldensis* audita electione ejus statim domum suam exposuit & fratres, & sub *Bernardo* Abbate *Claræ vallis* monachatui se contradidit.

An. Dñi 1143.

ANno M. Cxliij. *Ricardus* confirmatus est Prior *Hagustaldensis* secundum electionem fratrum per manum *Willielmi* decani & capituli *Eboracensis*. Siquidem his diebus *VVillielmi* electi *Eboracensis* causa audita est in consistorio papæ *Innocentii*. Affuit & magister *Walterus Lundoniensis* archidiaconus præ manibus scriptas gerens allegationes abbatum & Priorum in eum. Tandem datum est præceptum, ut in dominica tertia quadragesimæ sequenti anno, super quæstione hac, & qui affuerant tunc & qui absuerant, illuc concurrerent. *Willielmus Painel* magister militum in **Potingaham** movit militarem manum ad *Suthwellam*, volens irrumpere vallum quo consepta ecclesiæ sanctæ *Mariæ* muniebantur, & prædam agere. Viriliter egit multitudo provinciæ quæ confugerat illuc in propugnatione loci. Periit etiam in ictu sagittæ miles quidam ex hostili numero quiddam arrogans adversus locum hunc locutus. Profectus est itaque idem *Willielmus* ad Imperatricem, ut cum numero militum revertens locum ipsum expugnaret. Et ecce sub nocturnis tenebris secundum adinventionem duorum juvenum qui molendinis præerant, milites *Willielmi Peverel* conscendentes per clivum arcis, oppidum optinuerunt, omnesque qui Imperatrici faverunt de **Potingaham** ejecerunt. Post Pascha rex *Stephanus* prosequente eum regina sua *Mathilde* venit *Eboracum*, militaresque nundinas à *Willielmo* Comite *Eboraci* & *Alano* Comite de *Richemunt* adversus alterutrum conductas solvit; habuitque in votis pristinas suas injurias ultum ire, & regnum ad antiquam dignitatem & integritatem reformare, Præventus vero infirmitate copias militum quas contraxerat remisit ad propria. His diebus *Rodbertus* de *Brus* obiit. *Willielmus* quoque *Cumin* ex datione imperatricis dominatus in rebus episcopalibus *Dunelmensibus* plurimos plurimum afflixit. Potestas ejus quiddam tyrannicum sapuit. *Ranulfus* archidiaconus *Dunelmensis* nepos *Ranulfi* episcopi *Dunelmi*, vir præclaræ probitatis, in ecclesiasticis necessitatibus egressus est, malens exulare quam intrusioni qua *Willielmus Cumin* ad episcopalem dignitatem spiravit acquiescere. Secutus est eum citius *Rogerus* Prior ejusdem ecclesiæ, vir sanctissimi meriti, à primævis annis enutritus in claustralibus institutis. Nec multo post in ecclesia *Dunelmensi* interdictum est divinum officium, cessavitque in ea omne divinum canticum.

STEPHANUS REX.

An. Dñi 1144.

ANno M. Cxliv. secundum tenorem præcepti Apostolici *Willielmus* abbas *Rievallis*, *Ricardus* abbas secundus de *Fontibus*, *Cuthbertus* Prior **Giseburne**, *Wallevus* Prior de **Kirchaham** & *Rodbertus Hospitalis Romæ* convenerunt, cum quibus *Walterus Lundoniensis* archidiaconus & *VVillielmus* Cantor *Eboracensis*. Astitit & *VVillielmus* electus cum suis coadjutoribus. Adversus quem coram apostolico processerunt in causam hi qui eum appellaverant. Summa vero querelæ eorum in hoc niti videbatur, quod *VVillielmus* Comes *Eboracensis* in Capitulo *Eboracensi* præcepit ex hore regis hunc *VVillielmum* eligi. Iccirco decrevit apostolicus, ut si decanus *Eboracensis VVillielmus* juraret hoc Regis præceptum ad Capitulum per Comitem nequaquam perlatum, hunc ad consecrationem sollempniter posse admitti, si tamen & ipse pro se fidem daret, datione pecuniæ hunc honorem se non appetisse. Impetratum etiam fuit vice decani aliam approbatam personam ad sacramentum posse substitui. *Rogerus* Prior *Dunelmensis* & *Ranulfus* archidiaconus directa legatione ad Apostolicum, ei afflictiones ecclesiæ *Dunelmi* exposuere. Cujus auctoritate freti convocaverunt ad se apud *Eboracum* in capella sancti *Andreæ* quæ est sita secus ecclesiam sancti *Petri*, paucos de personis diocesis *Dunelmensis*, quos vix habere poterant propter persecutionem *VVillielmi Cumin* in media Quadragesima. Consenserunt ergo omnes in electione *VVillielmi* decani *Eboracensis*, qui his diebus cuidam Concilio apud *Lundoniam* intererat. Erat enim grandævus, scientia litterarum, prudentia animi, & honestate conversationis episcopali dignus officio. Remeanti vero occurrentes apud **Wintringaham** super flumen *Humbram* in ecclesiam eum assumentes, consilii sui negotium manifestarunt, & quamvis multum renitente & adversante in eo consensum suæ electionis confirmaverunt invocatione divinæ gratiæ. Super promotione ejus facta est dilatio, quia *Henricus* episcopus *VVintoniensis* legatus in *Normanniam* transfretavit. Ad cujus reditum circa pentecosten ipse electus cum personis *Dunelmensibus VVintoniam* adierunt. Impetrato igitur assensu legati, & per eum regis super eo, in octabis sancti *Johannis Baptistæ* cum sollempni reverentia, cooperantibus novem episcopis, consecratus est in ecclesia sancti *Swithini*. Apostolicus vero posuit *VVillielmum Cumin* sub anathemate; & archidiaconatus ejus quem habuit in *VVigornensi* ecclesia sine spe reposcendi alii datus est. Qui super his exasperatus, in clericos & laicos quoscunque comprehendit instar immanissimi prædonis grassatus est, totamque pecuniam exhausit provinciæ. Non erat princeps neque dux qui ejus violentias comprimeret. Erat autem miles quidam *Rogerus* de *Coincneriis* vir bonus & fidelis, hic non acquievit communicare actibus *VVillielmi Cumin*. Unde in possessione sua scilicet in **Bisceptun** firmavit sibi munitiunculam, quia locus congruebat circumcinctus palude. In hac receptus est *VVillielmus* episcopus, fuitque positus in mœrore, quia vidit homines & res episcopales affligi. *Henricus* Comes filius regis *Scotiæ* & *Alanus* Comes *Richemundi* pecuniis *VVillielmi Cumin*

corrupti

Stephanus Rex. corrupti episcopum cassis obsequiis sæpe deluserant. Venit idem episcopus cum multitudine ad *Dunelmum*, ecclesiam sancti *Ægidii* vallo circumcingere elaborans, ut haberet locum illum ad munimen sui. Et monachi qui inclusi erant occultum aditum paraverant, per quem episcopum cum suis introducere proposuerant. Innotuit res *VVillielmo Cumin*; qui cum satellitiis suis armatis irruens, violenter irrupit in monasterium, monachosque circa corpus beati *Cuthberti* prostratos in angustia spiritus reperiens jussit trucidari, licet nullus acquiesceret. Reposuitque illic custodes & arma. His etiam temporibus plurimi plurimis in locis similes intulere violentias ecclesiis & ecclesiasticis personis. *Galfridus* enim de *Magna villa* ejectis monachis monasterio de **Ramesbi** abusus est vice castri. Comes *Eboracensis Willielmus* inimicitiis afflictus *Ranulfi* Comitis *Cestriæ* & *Gileberti* de *Gant*, monasterium sanctæ *Mariæ* de **Brelintun** castrum sibi fecit. *Alanus* etiam Comes de *Richemunt*, apud **Ripun** armatus cum armatis irrumpens in ecclesiam, *VVillielmum* archiepiscopum secus corpus beati *VVilfridi* irreverenter dehonestavit. Qui *VVillielmus* à transmarina regressus profectione mense Septembris apud *VVintoniam* secundum Apostolici decretum legati constitit judicio, confidentibus cleri *Angliæ* nobilibus. Instabat pro eo multitudinis desiderium non tam deposcentis, quam exigentis eum consecrari. Non apparuit ibi quisquam qui adversus eum mutire præsumeret. Mandatus ad hunc conventum *VVillielmus* episcopus *Dunelmensis*, directo responsali excusavit se per urgentes *Willielmi Cumin* perturbationes. Vice ejus surrexerunt *Radulfus Nuel* episcopus de *Orcadis*, *Severinus* abbas *Eboracensis*, & *Benedictus* abbas de **Witebi**, satisfacturi cum electo & pro electo. Consecratus est itaque à legato, scilicet *Henrico* episcopo *Wintoniensi*, vj. Kal. Octobris *Willielmus* archiepiscopus *Eboracensis*, multis collætantibus super ejus promotione. Hoc anno obiit papa *Innocentius*: substitutus est pro eo *Celestinus* vir grandævus, supra vires quædam animo concipiens adversus *Rogerum* Regem *Siciliæ* propter eandem *Siciliam* quæ juri Apostolici competebat. Fuerat autem alumpnus *Andegavensium*, eorumque manus corroborare in depressionem regis *Stephani* proposuerat. Qui & hac de causa in inimicitias *Henrici* episcopi *VVintoniensis* concitabatur. Obiit *Milo* Comes *Herfordiæ* in vigilia natalis Domini, venatui insistens & sagitta transfixus. Obiit & *Adam* de *Brus*.

An. Dñi 1145. ANno M. Cxlv. *Henricus* episcopus *VVintoniensis Romam* profecturus apud *Cluniacum* moratus est. Interim *Celestinus* papa obiit, cui *Lucius* successit, non adeo austerum spiritum animi gerens. In conspectu ejus prædictus *Henricus* episcopus gratiam reperit, & eorum quos Imperatrix adversus eum direxit illuc allegationes accusationum infirmavit. Legati tamen nomen & officium non optinuit. His diebus juvenis miles *VVillielmus* nepos *VVillielmi Cumin* cum favore multorum edoctus res militares disponere & negotia populi amministrare, apud **Merringtun** ecclesiam sancti *Johannis* Evangelistæ vallo circumcinxit, & custodiam militum ibi disposuit. Perdidit autem sensum juvenis quidam cementarius qui propugnacula in muris ecclesiæ construxit. Percussus est & ipse miles passione, & morte subsequente citius multatus est. Quo mortuo, concidit spes & fiducia *VVillielmi Cumin*. Jamque modestius sapere didicit, & velle reconciliari episcopo priusquam de eo similis expeteretur vindicta. Mediante ergo *Willielmo* archiepiscopo *VVillielmus* episcopus & *VVillielmus Cumin* convenerunt in fœdus pacis, ut *Ricardus Cumin* teneret de episcopo *Alvertun* & totum illum honorem, cætera de integro resignarentur in manu episcopi. Erat autem iste *Ricardus* nepos *VVillielmi Cumin* frater illius *VVillielmi* defuncti. Die itaque sancti *Lucæ* Evangelistæ episcopus in sedem episcopalem intronizatus per manum *VVillielmi* archiepiscopi, & *VVillielmus Cumin* cum multitudine sua absolutus est. Prosecuta est tamen eum debitæ ultionis pœna à Domino. Post aliquot enim dies miles quidam *Rodbertus* de *Mundavilla*, in quem & in uxorem ejus, scilicet filiam *Galfridi* episcopi *Dunelmensis*, idem *VVillielmus Cumin* nequiter egerat, percussit nepotem ejusdem *VVillielmi Osbertum* adolescentem militem amantissimum omnibus qui in obsequio *Henrici* Comitis filii Regis *Scotiæ* fuerunt, & militem cum eo *Stephanum* potentem viribus & strenuum inter socios *VVillielmi Cumin*. Ipsum etiam *VVillielmum Cumin Ricardus de Luvetot* comprehendit, & per multos dies in carcere tormentis gravibus & pœnis afflixit. *Stephanus* rex Imperatricem in **Oxeneford** obsedit, ipsius deditionem potius quam oppidi appetens. Ipsa vero in nivibus niveis involuta linteis beneficio noctis adjuta effugit, & in *Walingaforda* salvata est.

An. Dñi 1146. ANno M. Cxlvj. *Hicmarus* episcopus Cardinalis directus ab apostolico *Lucio* legatus venit in *Angliam*, habens pallium *VVillielmo* archiepiscopo destinatum. Moram autem fecit per negligentiam idem *VVillielmus* occurrere ei, circa alia minus necessaria occupatus, ut consuetudinem habuit; Fuerat enim filius *Herberti VVintoniensis* Thesaurarii *Henrici* Regis, enutritus semper in deliciis & divitiis, & raro labori assuetus; benignitate tamen animi innocentis & liberalitate plebi valde karus. Obiit itaque *Lucius* papa, rexitque apostolicam sedem *Eugenius*, abbas observationis *Cisterciensis*, prius vocatus *Bernardus*. Defunctus est etiam *VVillielmus* primus abbas *Rievallis*, usque in hodiernum diem pro meritis consummatæ virtutis apud posteros reverendæ memoriæ habitus. Præfuit pro eo *Mauricius*, à puero educatus in claustro *Dunelmensi* monachus, & ad disciplinam rigoris *Cisterciensis* voto perfectionis se transferens. Quo post modicum officio abbatis eodem fervore perfectionis renunciante, substitutus est pro eo *Ethelredus* abbas, præminentem gratiam in sermone sapientiæ adeptus à Domino. Defunctus est & *Ricardus* secundus abbas de *Fontibus*. Transtulit ad regimen illius loci *Bernardus* abbas *Claræ vallis*, *Henricum Murdac* abbatem *Vallis claræ*, excellentia quidem generis sed potius præcellentem frugalitate conversationis, ante monachatum, sub venerabili archiepiscopo *Turstino* tam in *Eboracensi* ecclesia quam in circumjacenti provincia ex dono parentum honoribus & divitiis locupletatum. Re-

sumpta

STEPHANUS Rex.

ſumpta itaque confidentia convenerunt qui adverſati fuerant *VVillielmo* archiepiſcopo, & cum eis iſte *Henricus* plurimum præſumens ſibi de gratia Apoſtolici. Quibus inſtantibus in appellatione adverſus eundem archiepiſcopum *Eboraci*, *Hicmarus* revocatus *Romam* rediit, palliumque reportavit.

An. Dñi 1147. ANno M. Cxlvij. *VVillielmus* archiepiſcopus *Eboracenſis* apoſtolicum *Eugenium* adiit, officii ſui plenitudinem, id eſt pallium poſtulaturus. Aſtipulabantur ei inſtanter ſuffragia *Romani* ſenatus. Scripſit vero adverſus eum *Bernardus* abbas *Claræ vallis*, cui apoſtolicus quaſi peccatum arriolandi reputavit repugnare, & quaſi ſcelus idolatriæ nolle acquieſcere. Fuitque in anguſtia animi poſitus dum fruſtrata *Romanorum* ſententia abbatis conſulto præfert ſatisfacere. Præcepit itaque tandem eundem *Willielmum* ab officio epiſcopali ceſſare, donec *Willielmus* epiſcopus *Dunelmi* decanus quondam *Eboracenſis* ſecundum decretum *Innocentii* papæ ſacramento ſuo huic controverſiæ finem daret. Videns ergo idem *Willielmus* conatus ſuos nequaquam proſperari, ad *Rogerum* Regem *Siciliæ* cognatum ſuum divertit, & cum *Rodberto* Cancellario ejuſdem regis oriundo de *Anglia*, ſcilicet in *Salesberia*, plurimis diebus commoratus eſt. Erat autem *Rodbertus* idem potentiſſimus inter amicos Regis, pecunioſus & donatus honoribus magnis. Afflictione ejuſdem *Willielmi* permoti quidam milites conſanguinei ejus, quandam poſſeſſionem monachorum de *Fontibus* cum copiis opum quæ ibi congeſtæ conſervabantur incenderunt. Facta eſt ſuper hoc querela coram Apoſtolico, qui plurimum voluit poſſe manus in eundem *Willielmum* inicere & ulciſci. His temporibus orta ſimultate inter *Theobaldum* archiepiſcopum *Cantiæ* & *Henricum* epiſcopum *Wintoniæ*, ipſi adverſum alterutrum Apoſtolicum appellaverunt; ſcriptiſque directis & exeniis ſumptuoſis papam & ſenatum quiſque pro ſe prævenire ſtuduit. Interdixit etiam archiepiſcopus epiſcopo epiſcopale & ſacerdotale officium. Induſtria tamen Regis *Stephani* epiſcopus frater ejus in gratiam archiepiſcopi receptus eſt. Super quo archiepiſcopus præſens offenſam Apoſtolici incurrit, quia eo inconſulto hoc factum eſt; animus enim Apoſtolici cum Rege *Stephano* & fratre ejus *Henrico* epiſcopo non fuit. Præminuit his diebus in clero *Romano Rodbertus Pullanus* Cancellarius Apoſtolicæ ſedis, in omni ſapientia & doctrina experientiſſimus, *Britannia* oriundus, ab ineunte ætate philoſophiæ deditus, ejuſque optentu epiſcopalem honorem ab *Henrico* Rege oblatum reſpuens, victum & veſtitum habens his contentus fuit.

1148. ANno M. Cxlviij. *Ludovicus* rex *Franciæ* zelo Chriſtianæ fidei paganam multitudinem expugnaturus *Jeroſolymam* profectus eſt, peregre proficiſcente cum eo regina ſua *Alienora* filia *Willielmi* Ducis *Aquitanniæ*. Profecta eſt cum eo pene infinitas quædam ex univerſitate regnorum & provinciarum Chriſtiani cultus, pari propoſito ducta.

Periit in hac profectione *Willielmus* de *Waren* Comes à paganis interceptus, qui cuſtodiam poſteram Chriſtiani exercitus obſervabat. Perierunt & nobiles principes de tranſmarinis partibus, & multitudo plurima cum eo. Promeruit celebrem gloriam *Rogerus* de *Mulbrai*, ſingulari certamine de quodam pagano tyranno triumphans. *Eugenius* papa in *Galliis* Concilio præſidens *Willielmum Eboracenſem* generali edicto ab archiepiſcopatus *Eboracenſis* officio & beneficio ammovendum cenſuit. Qui etiam directa epiſtola ad *Willielmum* epiſcopum *Dunelmi* & capitulum *Eboracenſem*, infra dies xl. acceptæ epiſtolæ loco ejus virum litteratum, diſcretum, religioſum eligendum decrevit. Eundem itaque *Willielmum* de *Sicilia* reverſum *Henricus* epiſcopus *VVintoniæ* ad ſe tulit, eique non niſi quaſi archiepiſcopo officioſiſſime cotidianum miniſterium prærogavit. Qui in toto tempore humiliationis ſuæ non protulit murmur, non querimoniam, ſed corde tacito mens ſibi conſcia conſervavit patientiam. Adverſus æmulos non oblocutus eſt, immo ab obloquentibus animum & auditum avertit. Nullus ex ſociis adeo frequens & continuus aſſedit lectioni, inſtitit orationi, totus enim immutatus eſt in virum alterum. Igitur ſecundum Apoſtolici decretum in ſuburbio de Richemund apud eccleſiam ſancti *Martini* in vigilia S. *Jacobi* apoſtoli convenerunt majores cleri *Eboracenſis* eccleſiæ & dioceſeos, de electione archiepiſcopi tractaturi. Noluit enim *Willielmus* epiſcopus *Dunelmi Eboracum* venire, quia infeſtus ei fuit *Willielmus* Comes *Eboraci*, à quo ſub vi anathematis epiſcopus exigebat Ovenden & alias poſſeſſiones eccleſiæ *Dunelmenſis* ſibi præreptas à Comite. Factaque eſt diſſenſio inter eos de qualitate perſonæ eligendæ. *Rodbertus* enim de *Gant* cancellarius regis & decanus, & *Hugo Putheacenſis* nepos regis, & theſaurarius, quos *Willielmus* archiepiſcopus promoverat ad honores in eccleſia *Eboracenſi* & pars cum eis conſenſerunt in electione magiſtri *Hylarii* clerici Apoſtolici. *Willielmus* autem epiſcopus *Dunelmenſis*, *Aldulfus* epiſcopus de Karleol, *Willielmus* de *Augo* Cantor *Eboraci* & archidiaconi & pars reſidua cum eis *Henricum Murdac* abbatem de *Fontibus* prætulerunt in electione. Litem hanc eorum diremit Apoſtolicus conſecrans *Henricum* archiepiſcopum *Eboracenſem* apud civitatem *Treveris* in octabis ſancti *Andreæ* dominica ſecunda Adventus Domini. *Hylarius* vero ex Apoſtolici præcepto jam fuit conſecratus epiſcopus eccleſiæ *Ciceſtriæ*. Qui *Hylarius* in miniſterio *Henrici Wintoniæ* epiſcopi plurimum gloriæ precium emeruit. Poſtea ad miniſterium Apoſtolici tranſlatus, in reddendis & proſequendis cauſis advocatus diſertiſſimus & juris conſulti peritus in curia *Romana* fuit. Defunctus eſt eodem anno *Johannes* epiſcopus *Glaſguenſis*, propter excellentiam virtutis *David* regis *Scotiæ* familiariſſimus, ſepultuſque eſt in eccleſia de Geddewirth. In qua Conventum regularium clericorum ipſe diſpoſuit. Electus pro eo *Herbertus* Abbas de *Ralceio*, vir & ipſe ſtrenuus, conſecratus eſt à papa *Eugenio* apud *Antiſiodorum*. Obiit *Alexander* epiſcopus *Lincolniæ*. Obiit & *Rodbertus* Comes *Glaworniæ* filius nothus *Henrici* Regis.

An. Dñi 1149. ANno M. Cxlix. *Malachias* archiepiſcopus *Hyberniæ* plenus fide & Spiritu ſancto mandatus ab Apoſtolico venit, iter faciens per *Angliam*, benefaciens multis conſilio ſalutari in verbo doctrinæ: profectuſque ad *Claram vallem*, infirmatus iiij. Nonas Novembris ſanctiſſimo fine quievit in Domino.

Qui

STEPHANUS Rex.

Qui qualiter ab ineunte ætate vixerit, quia gregem Domini pavit in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit, *Bernardus* abbas *Claræ vallis* fideli scribit relatu. *Rodbertus* quoque episcopus *Herefordensis* in transmarinis partibus cum Apostolico consistens infirmatus obiit, quem clerici ejus propter reverentissimum vitæ ipsius meritum inde reportatum ad sedem episcopalem sepelierunt. His temporibus civitas *Holisiponis* in *Hyspania* circumcincta obsidione & expugnatione à *Christianis* capta est. In qua ejectis idolatris sedem episcopalem resuscitaverunt. *Henricus* archiepiscopus *Eboracensis* in *Angliam* venit; quem recipere rex *Stephanus* & civitas *Eboracensis* non acquievit; factaque est confusio maxima infidelitatis in ea. Quisquis enim ad eum egredi præsumeret, à civitate, si in manus civium recideret, cum tormento & dampno rerum quas habebat ejectus est. Præbendæ in fiscum regium redactæ sunt, & homines sancti *Petri* violentiis & direptionibus expositi. In **Ripun** *Henricus* archiepiscopus se recepit, & in *Hugonem Putheacensem* thesaurarium anathematis sententiam dedit, & in omnes in civitate *Eboraci* consistentes. *Willielmum* quoque Comitem *Eboracensem*, & omnes à se dissidentes pari pœna multavit. *Hugo* vero thesaurarius in *Eboracensi* ecclesia principans, nichil de ecclesiasticis serviciis omitti permittens, *Henricum* archiepiscopum & ei obsequentes pari instantia excommunicari fecit. Facta est fœda in archiepiscopatu super hac re dissensio & zeli contentio. *Willielmus* episcopus *Dunelmi Henricum* archiepiscopum sollempniter excepit. Cui venienti ad regem *David* in *Karleolum*, *Addulfus* episcopus ejus urbis parem reverentiam exhibuit. His temporibus *Henricus* episcopus *Wintoniæ*, in expensis opulentis, & gloria divitiarum multa *Romam* profectus, à minis adversariorum coram Apostolico potenter se evolvit. A quo postulatus papa scripsit *Henrico* archiepiscopo, ut in *Hugonem Putheacensem* nepotem ejus mitius ageret. Qui *Hugo* thesaurarius interim episcopales possessiones *Wintoniæ*, & castra cum militari manu ipse militans defensabat. Cujus complicum contentio in hac ejus remotione quietius egit in *Henricum* archiepiscopum.

An. Dñi 1150.

ANno M. Cl. *Henricus* filius *Galfridi* Comitis *Andegavis* & *Adelæ* Imperatricis, ad Pentecosten venit **Karleol.** Excepit eum rex *David* cum reverentia magna & sumptuosa præparatione opulentæ munificentiæ. Militiæ enim cingulo donavit eum, cooperantibus sibi *Henrico* filio suo & *Ranulfo* Comite *Cestriæ*. Remisit autem idem *Ranulfus* indignationem qua **Karleol** sub patrimoniali jure reposcere consueverat, fecitque homagium eidem regi *David*. Convenit enim sermo inter eos ut pro **Karlel** haberet honorem de **Lanecastre**; filiusque *Ranulfi* Comitis ducturus foret uxorem unam de filiabus *Henrici* filii regis *Scotiæ*. His diebus rex *Stephanus* venit *Eboracum*, munitiunculamque **Coldric** in manus civium diruendam tradidit. Pollicitatione enim magnarum pecuniarum adventum regis illuc impetravere, terrore opidanorum, ex illa parte urbe ingredi vel egredi non præsumentes. Et rex *David* & tyro *Henricus* dux *Normanniæ*, & *Ranulfus* Comes *Cestriæ* in unam sententiam convenerunt, junctis viribus in regem *Stephanum* pergere. Processitque rex *David* cum copiis suis ad *Lanacastra*, & *Henricus* prædictus cum eo, ibi enim *Ranulfus* Comes promisit cum collectis agminibus suis occurrere illis. Qui nichil eorum quæ condixerat prosecutus, avertit propositum eorum. Iccirco *Henricus* dux in patriam suam reversus, in militaribus se exercuit disciplinis; viribus corporis prævalidus, moribus quiddam senile præferens. Fuitque inter eum & *Eustachium* filium regis *Stephani* æmulatio alternæ probitatis, erant enim ambientes ad ejusdem regni honorem. Quem *Eustachium* pater suus rex ad militiæ fasces celebriter extulit, adjutus favore & munificentiis *Henrici* episcopi *Wintoniensis* fratris sui. Et *Stephanus* rex suggerentibus civibus *Eboracensibus* ad *Beverlacum* divertens, pecuniaria pœna in homines loci illius ultus est, qui *Henricum* archiepiscopum eo inconsulto in villam recipere præsumpserunt. Revocatus est autem ne castrum ibi construeret, beati *Johannis* evidenti revelatione conterritus & comminatione. Reversus vero ad *Eboracum*, ab optimatibus singillatim secundum uniuscujusque personæ qualitatem exegit & pecuniæ quantitatem. Fuit etiam in regno magnum dispendium, unusquisque enim ad adinventionis suæ libitum corrupit monetæ & numismatis precium.

Post regis abscessum venit filius ejus *Eustachius Eboracum*, divinaque officia in eo cessare reperiens, clericos de divinis ministeriis nil omittere coegit. Scripsit super hoc *Henricus* archiepiscopus papæ anxie querelam. Eodem anno *Rodbertus* de *Chennebai* archidiaconus ecclesiæ de *Lincolnia* assumptus ad regimen ejusdem ecclesiæ, episcopus consecratus est. Rex etiam *Franciæ Lodowicus* à *Jerosolimitana* profectione in sedem regni reversus est.

An. Dñi 1151.

ANno M. Clj. *Rodbertus* de *Sigillo* episcopus *Londoniensis* in episcopalibus officiis sancte conversatus inter reficiendum gustans uvas veneno illitas obiit. Defuncti sunt & in eadem refectione ei adjuncti plurimi eruditi, magni nominis viri. Successit pro eo *Ricardus* archidiaconus *Londoniæ*, eloquentia præditus valde commendanda: cujus novissima plena erant mœrore; obmutescens enim plurimis annis tandem tristi fine periit. *Gilebertus* episcopus *Olisiponis* prædicans in *Angliam* plurimos sollicitavit in *Hyspaniam* proficisci *Ispalim* obsessuros & expugnaturos. Circa hæc tempora, *Ranulfus* Comes *Cestriæ* quiddam priscarum insidiarum renovare velle in regem *Stephanum* deprehensus, artissimæ custodiæ est traditus. Qui & expositus plurimo tormento & afflictione *Lincolniam* & alias munitiones suas regi restituit. Post multos autem dies dato pro se obside *Gileberto* de *Clara* Comite nepote suo, à vinculis ipse solutus, omnia quæ promiserat irrita fecit, obsidemque periculo exposuit. Qui & anxius super ablatis sibi munitionibus id suum adinvenit remedium, de *Normannia* revocare *Henricum* ducem in *Angliam*, cui etiam ad optinendum regnum pollicitus fuit suam operam & multorum consensum. Applicuit igitur in *Angliam* dux *Normanniæ Henricus*, divertitque in ecclesiam littori contiguam oraturus. Ingrediensque basilicam subito obvium habuit ministrum altaris, acceptumque à presbytero celebrante divina misteria osculum pacis oblatum ab eo primus omnium ipse accepit. Contulit se

Stephanus Rex. ſe ad eum *Rodbertus* Comes de *Legaceſtria*, & ſanioris conſilii quidam proceres regni, videntes in eo ſapientiam Dei ad faciendum judicium. Qui vero volebant ſibi poſſe licere quæ temere libebant, ab eo declinabant. *Hugo Putheacenſis* theſaurarius *Eboracenſis* apud *Jarum* ab anathemate abſolutus, in gratiam *Henrici* archiepiſcopi receptus eſt. Filius quoque Regis *Stephani Euſtachius* ſolus cum ſolo *Henrico* archiepiſcopo locutus omnem inimicitiam remiſit.

An. Dñi 1152. Anno M. Clij. *Stephanus* rex & *Henricus* archiepiſcopus convenerunt in gratiam: remiſſaque eſt in alterutrum adverſus omnes cuncta querela. Idemque archiepiſcopus in die Converſionis ſancti *Pauli* in ſede ſua *Eboracenſi* magnifice receptus eſt. Privilegia dignitatum, libertatum, immunitatum ab Apoſtolicis eccleſiæ *Eboracenſis* antiquitus collata ipſe redempta ſuper altare optulit. Qui & ſub anathemate interdixit, ne quis ea denuo ab eccleſia illa alienare præſumeret. *Willielmus* enim archiepiſcopus & privilegia, & multa alia precioſa de theſauro eccleſiæ *Eboracenſis* pro pecuniis quas in profectionibus ſuis ad *Romam* inſumpſerat, nummulariis expoſuerat. Igitur quæ propoſuit,in eccleſia *Eboracenſi* diſpoſitis, *Henricus* archiepiſcopus citius *Romam* adiens, cum *Eugenio* papa Paſchale feſtum celebravit,directus interceſſor ad eum ſuper negotiis regis & regni. In quibus præcipuum fuit, ut *Euſtachius* filius regis Apoſtolica auctoritate confirmaretur hæres regni. His diebus appulit apud *Tynamutha* in *Northymbria Johannes* presbyter Cardinalis directus Apoſtolicæ ſedis legatus cum palliis *Hybernienſibus* directis. Excepit eum *Willielmus* epiſcopus *Dunelmi* cum reverentia. Scripſit autem *David* regi *Scotiæ* ſignificans de ſe & de cauſa adventus ſui, expetens conductum ejus in *Hyberniam*. Et rex tunc cum exercitu ſuo confirmavit *Willielmum* filium *Dunecani* nepotem ſuum in honorem de Sctptun, & *Crafna*, munitiunculamque ab hoſtibus conſtructam effregit, ejectiſque militibus diruit. Peccaverunt ibi *Scotti* in direptionibus eccleſiarum, pro quibus rex dato unicuique eccleſiæ calice argenteo ſatisfecit. Auditis litteris domini Cardinalis, rex feſtinanter occurrit apud Karlel, præmittens ad eum Cancellarium ſuum apud *Haguſtaldenſem* eccleſiam; in ea enim idem Cardinalis excellenter ſuſceptus eſt, & cum eo quidam epiſcopus *Hyberniæ*. Venientem itaque ad ſe Cardinalem circa feſtum ſancti *Michaelis*, rex & filius ejus *Henricus* Comes officioſe ſuſceperunt, ejuſque favorem expenſis & obſequiis devotis emeruerunt. Profectus inde in *Hyberniam* quatuor pallia certis ſedibus diſtribuit, gentemque in ea legi nuptiarum non aſſuetam plurimum correxit. Venerat autem idem Cardinalis presbyter in præcedenti anno ad regem *Angliæ*, cui non acquievit rex conductum præſtare niſi fidem daret ſe in hac profectione regno *Anglorum* nullum dampnum quærere. Reverſus eſt ob hunc ſermonem cardinalis ad Apoſtolicum indignans; fuitque ſuper hoc *Romana* Curia ingrata regi. *Galfridus* Comes *Andegavenſis*, princeps potens & prudens valde in diſponenda republica ſua, obiit, filium ſuum *Henricum* ducem *Normanniæ* hæredem ſuæ virtutis & honoris dimittens. Cui in augmentum divitiarum additus eſt ducatus *Aquitanniæ*. Cauſa enim conſanguinitatis facto divortio inter *Ludowicum* regem *Franciæ* & *Alienoram* reginam ſuam, iſte *Henricus* accepit eam uxorem cum ducatu ſupradicto. Erat enim ipſa hæres unica *Willielmi* ducis patris ſui. Stephanus Rex.

Anno M. Cliij. *Johannes* presbyter cardinalis legatus, in *Hybernia* propter quæ miſſus fuerat diſpoſitis, poſt Paſcha reverſus eſt ad regem *Scotiæ* propter devotiſſimum reverentiæ obſequium plurimo ſibi dilectionis affectu devinctum. *Stephanus* vero rex prioris repulſæ ſuæ pœnitens, eundem cardinalem ad ſe rogavit venire, pollicens ei de priori injuria ſe velle ſatisfacere. Eiſdem diebus *Matildis* regina *Angliæ* uxor *Stephani* regis obiit, ſepultaque eſt in villa regia Feſresham, in qua conventum monachorum & manſionem eorum ipſa diſpoſuerat. Poſt Pentecoſten defunctus eſt cognatus ejus *Henricus* Comes filius *David* regis *Scotiæ*, modeſtiſſimi ſpiritus princeps, homo diſciplinatus, & timoratus, & devotus in miſericordiis pauperum; ſepultuſque eſt in monaſterio monachorum apud *Calcehon* ſecus Rochesburh, quod *David* pater ejus conſtruxerat. Rex autem *David* diſſimulato mœrore ſuper interitu reginæ *Angliæ* neptis ſuæ & filii ſui unici tulit continuo *Melcholmum* primogenitum filii ſui, & dato ei rectore *Dunecan* Comite cum exercitu copioſo, juſſit eundem puerum per provincias *Scotiæ* circumduci & proclamari hæredem regni. Juniorem vero filium *Willelmum* ipſe aſſumens venit ad *Novum caſtellum*, acceptiſque obſidibus à principibus *Northymbriæ* omnes ejuſdem pueri dominio ſubditos fecit. Deceſſit & *Theobaldus* Comes *Palatinus* nepos *Henrici* regis & frater *Stephani* regis, multorum cœnobiorum conſtructor, munificus in peregrinos & pauperes, princeps pacis & juſticiarum, utiliſſimus in moderanda republica totius regni *Franciæ*. *Henricus Eboracenſis* archiepiſcopus venit ad *Haguſtaldenſem* eccleſiam, moratuſque eſt ibi in poſſeſſione ſua per plurimos dies æſtatis. Querelam etiam fecit apud Karleol regi *David* ſuper foreſtam ſuam quam vaſtaverunt homines regis qui operabantur in argentaria. Zelo etiam legis ductus, dum eſſet ibi, canonicis in eadem eccleſia plurimam auſteritatem quarundam inſtitutionum ſuperaddere ſtuduit. Idem in præbendis eccleſiæ ſancti *Oſwaldi* apud *Glaucoceſtriæ* canonicos regulares induxit, prælato eis Priore *Unfredo* litterato & religioſo de conventu *Lantoniæ*. Qui & de præbendis eccleſiæ ſancti *Johannis Beverlaci* idem propoſitum animi mortuo *Turſtino* præpoſito geſſit, quod tamen cita morte præventus conſummare non potuit. Eodem anno *Willielmus* epiſcopus *Dunelmi* ſanctæ memoriæ obiit, idus Novembris. Poſt cujus obitum continuo emerſerunt incrementa tribulationum adverſus clericos & laicos in epiſcopatu *Dunelmenſi*. Clerici enim prorſus eluctabantur omne præceptum & mandatum *Henrici* archiepiſcopi diſſimulare, & abſque ejus præjudicio quod valde pertimeſcebant epiſcopum ſibi prævidere. *Rogerus* etiam de *Conigneriis* vice patris ſui *Rogeri* jam defuncti munitionis *Dunelmenſis* & terrarum poteſtatem agens, in procinctu militari augmentum gloriæ juveniliter ſibi quærens, homines epiſcopatus pecuniaria exactione ſæpe gravavit, eiſque cauſa direptionis apud alios frequentius fuit. An. Dñi 1153.

Anno

Sepha-
..s Rex.

..ı. Dñi
154.

ANno M. Cliiij. apud *Dunelmum* in die sancti *Vincentii* martyris *Laurentius* Prior, *Wazo* & *Ranulfus* archidiaconus universitasque cleri consenserunt in electione *Hugonis* thesaurarii *Eboracensis*, & per responsales suos *Wazonem* archidiaconem, & *Nicholaum* Priorem de **Brincaburch** rem gestam citius *Henrico* archiepiscopo apud *Beverlacum* denunciaverunt. Archiepiscopus vero electionem improbans, accessumque responsalium ad se præveniens, diluculo ipse missam de Spiritu sancto celebravit, Prioremque, & archidiaconos anathemate dampnavit. Exortusque est tumultus multus adversus archiepiscopum super repulsa hac. Siquidem in capite jejunii apud *Eboracum* convenerunt ad archiepiscopum Prior & archidiaconi *Dunelmi*, & magister *Laurentius* & *Nicholaus* Prior, quos pariter excommunicaverat, sese absolvi postulantes electionemque suam canonum firmitate niti constanter astruentes. Insurrexerunt etiam in murmur cives *Eboraci* cum eis, contumelias regiæ majestatis vociferantes in eum. Iccirco archiepiscopus festinavit egredi ab urbe, & non est regressus in eam usque ad diem mortis suæ. Qui nec propter preces *Eustachii* filii regis venientis ad eum apud *Beverlacum* de sententia hac aliquid remisit. Dum hæc gererentur, *Hugo* electus in *Suthanglia* moratus non se immiscuit jurgio huic. Et clerici quidem *Dunelmi* videntes Apostolici gratiam archiepiscopo arridere, neque de rege neque de quoquam alio ad munimen sui præsumpsere. Verumtamen post multas difficultates absoluti sunt, adjuti mandatis *Theodbaldi* archiepiscopi *Cantuariensis* legato sedis Apostolicæ. Mense Augusto *Hugo* venit *Eboracum*, & archiepiscopum sibi propitium non habuit, cui capitulum *Eboracense* consilium vel auxilium ferre non præsumpsit. Fretus itaque scriptis *Theodbaldi* archiepiscopi & aliarum approbatarum personarum *Angliæ* ipse cum clericis *Dunelmi* præsentiam papæ adiit. Magister vero *Laurentius* divertens ab eis, apud sanctum *Albanum* monachorum se contradidit institutis, post paucos annos à rege *Henrico* monachis *Westmonasterii* sullimiter prælatus, amoto abbate *Gervasio* filio regis *Stephani*, qui res loci illius juveniliter dissipavit. Eodem anno *David* rex *Scotiæ* apud **Karlel** pressus infirmitate ix. Kal. Junii obiit, cujus memoria per omnes generationes in benedictione est. Similis illius principis in diebus nostris non fuit; divinis devotus officiis, singulis diebus omnes canonicas horas, etiam vigilias defunctorum audire non prætermittens. Prædicabile quidem in eo, quod in spiritu consilii & fortitudinis barbaræ gentis suæ feritatem sapienter moderatus est: quod in abluendis pedibus pauperum frequens, alendisque eis & vestiendis misericors fuit: quod cœnobia **Saltehou**, **Mailros**, **Neubothle**, **Holmcoltran**, **Jeddewerth**, **Crag**, & hæc quidem cis mare *Scotiæ* sita, terris & redditibus ad sufficientiam locupletata ipse construxit; præter ea quæ in *Scotia* & in aliis locis bona operatus est. Qui etiam apud exteras nationes, peregrinos, religiosos & seculares suis munificentiis donavit. Gloriosius dixerim, quod frugalitate cotidiana victus & vestitus, sanctitate honestæ conversationis, disciplina morum etiam viris cœnobialibus se imitabilem præbuit. Regnavit autem xxix. annis, corpusque ejus ad *Dunfermelin* delatum in sepulchro regum *Scotiæ* sepultum est, ubi & sancta *Margareta* regina mater ejus requiescit. De quo fertur, quia mare quod adjacet *Dunfermelin* procellosis ventorum æstuavit fragoribus, naufragium minitans transfretare cum corpore volentibus: posito vero corpore regis in navi, mare quievit à fervore suo. Cumque corpus in aliud litus à navi exponeretur, mare iteratis agitatum est æstibus tempestatum. Tollens igitur omnis populus terræ *Melcholmum* filium *Henrici* Comitis filii ipsius *David* regis apud *Scotiam* sicut consuetudo illius nationis est, puerum admodum duodennem constituerunt regem pro *David* avo suo. De quo veraciter dici potest, *Cum semine eorum permanent bona, hæreditas sancta nepotes eorum. Northymbria* vero subjecta fuit *Willielmo* fratri ejus. Obiit *Eustachius* filius regis *Stephani*; & *Henricus* episcopus *Wintoniæ* instantius promotiones *Henrici* ducis excoluit. Quo mediante, frater ejus *Stephanus* rex & *Henricus* dux datis acceptisque sacramentis abinvicem convenerunt in fœdus sub vinculo pacis. Confirmatumque est inter eos, quod *Henricus* dux negotia regni disponeret, hæresque regni post regem *Stephanum* haberetur, idemque *Henrico* episcopo *Wintoniæ* ut patri acquiesceret de causis agendis in regno. Qui & *Willielmo* filio regis *Stephani* cum comitatu de *Waren* conservatis ei quæ ex hæreditario jure ei competebant, scilicet comitatus duo in *Anglia* principatum super negotia regni ei contraderet. Consenserunt in hoc omnes principes regni, humiliatique sunt sub manu regis *Stephani* qui adversati sunt ei. Continuo exiit edictum ab eis per omnes provincias violentias comprimi, direptiones interdici, milites conductitios & sagittarios exterarum nationum à regno eici, munitionesque quas quisque in sua possessione post mortem *Henrici* regis construxerat dirui. Justitia ergo & pax ubique in regno revocata est. Obiit *Simon Silvanectensis* Comes *Northamtoniæ*, & *Ranulfus* Comes *Cestriæ*. Obiit *Eugenius* papa, successit ei *Anastasius* vir grandævus. *Bernardus* quoque abbas *Claræ vallis*, quem unctio spiritus docuit de omnibus, defunctus est. *Henricus* etiam archiepiscopus *Eboracensis* apud *Beverlacum* pridie idus Octobris obiit, cujus corpus ad *Eboracum* delatum, in sepulchro pontificum ejusdem ecclesiæ conditum est. De quo in hoc opere quoddam miraculum mirabile, & in his diebus fere fatu & relatu incredibile, inserere volumus, sicut vir vitæ venerabilis *Ethelredus* abbas *Rievallis* stilo veraci & lenibus exaravit verbis. *Vide post pag.*

Stepha-
nus Rex.

Explicit opus Johannis *Prioris xxv. annorum.*

Ricardus Prior *Haguſtaldenſis*, de ſtatu & Epiſcopis *Haguſtaldenſis* Eccleſiæ.

Incipit Prologus operis ſequentis.

De tempore Regum.

GEnerali nomine regio *Northanhymbrorum* tempore regum vocabatur quicquid erat ab *Humbra* flumine uſque ad alium fluvium qui vocabatur *Tweda*. Hæc autem ſubdiviſa erat in duas provincias, ſcilicet in *Deiram* quæ ab *Humbra* incipiens, ad *Teſam* fluvium terminabatur; & in *Berniciam* quæ à *Teſa* uſque ad *Twedam* protendebatur. Unde etiam quidam reges *Northanhymbrorum* regnabant ſuper ſolos *Deiros*, ſicut *Elle*; quidam ſuper ſolos *Bernicios*, ſicut *Adda* filius ejuſdem *Elle*; quidam ſuper utroſque, ſicut *Edwinus* filius ejuſdem *Elle*, & ſanctus *Oſwaldus*, & poſt eum frater ejus *Oſwius*. A tempore cujus *Oſwii* utraque regio ſub uno regno remanſit.

De tempore Conſulum.

DEinde tempore Conſulum cœpit vocari *Northumbria* terra illa quæ erat inter *Tinam* & *Twedam*. Hodierno vero tempore provincia *Northanhymbrorum* appellatur terra illa quæ à fluminibus *Tina* & *Derewentione* incipit. Sunt etenim illi fluvii metæ ex illa parte inter terram ſancti *Cuthberti* & comitatum *Northumbriæ*, quæ uſque ad *Twedam* perveniens, ab occidentali parte habet **Weſtmerilond** & **Cumberlond**, & ab orientali, mare, quod Occeanus dicitur. Illæ autem ſupradictæ provinciæ diverſis temporibus *Chriſti* fidem ſuſceperunt. Namque anno Dominicæ incarnationis DC. xxvij. regni vero ſui xj. rege *Edwino* in die Paſchæ *Eboraci* baptizato per beatum *Paulinum* ſancti papæ *Gregorii* diſcipulum, *Deira* ad fidem *Chriſti* catholicam converſa eſt, & ab eiſdem eodem anno eccleſia in honore ſancti *Petri* Apoſtoli in *Eboraco* fundata eſt. At deinde vij. annis tranſactis, hoc eſt, Dominicæ incarnationis anno DC. xxxiiij. per prædicationem ſanctorum *Oſwaldi* regis ac martyris, & *Aidani* epiſcopi *Bernicia* Chriſtianitatem ſuſcepit. Mox autem eodem anno ipſi fundaverunt eccleſiam *Lindisfarnenſem* in honore ſancti *Petri* Apoſtolorum principis. Deinde xl. annorum curriculo tranſcurſo circa Dominicæ incarnationis DC. lxxiiij. annum, à beatæ memoriæ *Wilfrido Eboracenſi* epiſcopo, in honore S. *Andreæ* Apoſtoli *Haguſtaldenſis* eccleſia fundata eſt. Igitur hæ ſolæ ſupradictæ tres eccleſiæ in tota gente *Northanhymbrorum* epiſcopali dignitate primitus in antiquo tempore celebres fuerunt. Inter quas *Haguſtaldenſis* licet erat tempore poſterior, non tamen in poſſeſſionum habundantia, vel in ornamentorum copia, vel in dignitatum gloria inferior habebatur, excepto quod *Eboracenſis* ſemper erat metropolitana; quoniam prædictus pater *Wilfridus* & beata *Etheldrida* regina, cum & in terrenarum divitiarum opulentia ditiſſimi & in Dei cultu devotiſſimi eſſent, ſumma mentis intentione ac tota animi alacritate hanc magnificare & exaltare ſategerunt. Igitur ſanctus *Wilfridus* epiſcopalem ſedem in ea ſedit primus. Quo expulſo & exulante, *Tunbertus*, *Eata*, *Johannes* in eadem ſibi per ordinem ſucceſſerunt. Deinde ipſe pater rediens, plene illam recuperavit. In qua poſt mortem ſuam ſanctum *Accam* presbyterum ſuum ſucceſſorem habuit. Iſti igitur & alii ſancti ac venerabiles viri qui prædictæ eccleſiæ epiſcopali jure præfuerunt, glorioſa vita atque converſatione ſua prædicabili illam illuſtrem ac laudabilem reddiderunt. Quinetiam de factis & dictis ſuis quam plurima memorabilia, & in ea & in aliis locis poſt ſe reliquerunt. Quæ fere omnia tam regionis crebra vaſtitas, quam temporis longa vetuſtas delevit. Pauca tamen quæ in antiquorum ſcriptis ſparſim invenimus, prout potuimus in unum collegimus. In quibus quanta & qualis illa eccleſia antiquitus fuerit, qui ex minimis majora perpendere exercitati ſunt, ſaltem aliqua ex parte cognoſcere poſſunt.

Explicit præfatio operis ſequentis.

Incipiunt Capitula.

quem familiariter & specialiter diligebat, Hecstoldesham cum circumjacente regione quam à rege Ecfrido in dotem acceperat, ut ibi episcopatum sibi faceret.

VIII.

De prima expulsione sancti Wilfridi Eboracensis archiepiscopi.

IX.

Quoto anno ab incarnatione Domini sanctus Cuthbertus ad conversionem venit, & quomodo abbas Eata ecclesiam Lindisfarnensem ad regendum sicut Melrosensem recepit, & qualiter sanctum Cuthbertum de Melros ad Ripum transtulit, ac deinde ad Lindisfarnensem ecclesiam ut in Prioris auctoritate praeesset redire fecit.

X.

Quomodo sanctus Cuthbertus ad ecclesiam Hagustaldensem electus fuit, & quare Lindisfarnensem recepit, & de iiij. sanctis episcopis qui contemporanei fuerunt.

XI.

Quomodo sanctus Wilfridus post expletionem octo annorum primæ expulsionis suæ episcopatum Hagustaldensem recepit; sanctus vero Johannes de Hagustaldensi ecclesia translatus Eboracensem suscepit.

XII.

De secunda sancti Wilfridi exulatione & revocatione, ac ejus felici morte.

XIII.

Recapitulatio annorum prædictorum sanctorum episcoporum Johannis & Wilfridi.

XIIII.

Quando sanctus Acca presbyter, vir strenuissimus, coram Deo & hominibus magnificus, cantator peritissimus, in litteris sacris doctissimus, ecclesiam Hagustaldensem suscepit, & quam mirifico ac multifario decore adornavit, & magnificis muneribus ampliavit, & multimoda largitate ditavit.

XV.

Quomodo sanctus Acca episcopus de sede sua fugatus est, & quod in testimonium sanctitatis ejus sudarium, casula & tunica, quibus corpus ejus involutum fuerat, cum pristina pulchritudine & fortitudine post multa temporum curricula reperta sunt.

XVI.

De temporibus trium episcoporum, scilicet Frendberto, Alcmundo, & Tilberto.

XVII.

De miserabili morte Elfwaldi regis Northumbriæ, & regno regis Osredi, & de synodo apud Aclech.

XVIII.

De curriculo annorum trium episcoporum, videlicet Ethelberto, Headredo, & Eanberto: & quomodo Ethelbertus sedem suam in Candida casa reliquit, & ecclesiam Hagustaldensem suscepit.

XIX.

De ordine, & numero, & annorum curriculo Hagustaldensium episcoporum ante devastationem miserrimam & desolationem maximam regionis Northumbriæ factam à rege Haldano Danamarchiæ.

Expliciunt Capitula libri primi.

Incipiunt Capitula libri secundi.

CAP. I.

Quomodo Eardulfus episcopus & abbas Eadredus de insula Lindisfarnense incorruptum corpus sancti Cuthberti exportaverunt, & per vij. annos de loco ad locum cum illo discurrerunt.

II.

Quomodo per Eardulfum Lindisfarnensem episcopum, Hagustaldensis episcopatus apud Cestriam restauratur; & qualiter postea per Aldunum episcopum ad Dunelmum corpus sancti Cuthberti transportatur.

III.

Quod Hagustaldensis ecclesia ex illa antiqui honoris prærogativa hanc libertatem optinet, quod nec propter synodum, nec propter crisma, nec propter aliquam causam episcopo Dunelmensi aliquod debitum debet, nisi forte ob aliquam ecclesiasticam causam discutiendam ipse episcopus ecclesiæ mandaverit, & tunc Prior vel frater aliquis ipsius ecclesiæ veniet.

IIII.

Quod ecclesia Hagustaldensis nunquam patronorum suorum, episcoporum scilicet sanctorum Eatæ, & Accæ, & Alchmundi, & cæterorum venerabilium præsulum Fredberti & Tilberti divina pietate protegente sit deserta, nec unquam eorum sacris reliquiis sit destituta.

V.

Quomodo illa quondam inclita & multiplici cultu possessionis & religionis magnifica, Hagustaldensis videlicet ecclesia ecclesiæ Eboracensi cum quadam villa nomine Holm in prabenda sit data.

VI.

De quadam re digna memoriæ archiepiscopi Thomæ, & de eo quod Deus non per offensionem ad iram est provocandus, sed potius per bonam operationem ad misericordiam inclinandus, ut suæ creaturæ misereatur propiciatus.

VII.

De electione secundi Thomæ Eboracensis archiepiscopi.

VIII.

Quando Hagustaldensis ecclesia post secundam devastationem à rege Danorum Haldano factam, ut prædictum est, ad religionem est conversa.

IX.

Quomodo Ailanus presbyter pater Etheldredi abbatis Rievallis prædictam ecclesiam liberam & quietam Deo obtulit; in manu Prioris Rodberti Biset, per pulchrum philaterium cum magna devotione reddidit.

X.

Quomodo prædictus presbyter apud sanctum Cuthbertum Dunelmi habitum monachilem suscepit, & qualia dona ad decorem domus Domini secundus Thomas Eboracensis archiepiscopus prædictis canonicis donavit.

XI.

De morte piæ memoriæ prædicti Thomæ Eboracensis archiepiscopi, & de ejus successore Turstino, & de bonis quæ præfatis canonicis fecit.

XII.

De libertatibus regum & largitionibus principum, ac de eleemosynis aliorum fidelium.

XIII.

XIII.

Quantæ venerationis ac dignitatis Haguſtaldenſe *monaſterium apud antiquos fuerit, quam mirifice fundatum, quam magnifice ornatum, & quam glorioſiſſime exaltatum extiterit.*

XIIII.

De pace quæ à regibus & principibus Haguſtaldenſi *eccleſiæ & omnibus ad eam confugientibus antiquitus data fuerit, & quæ vindicta illis ſit injuncta qui eam infregerint.*

Expliciunt Capitula.

Incipit quædam brevis Annotatio bonæ memoriæ *Ricardi* Prioris *Haguſtaldenſis* eccleſiæ, de antiquo & moderno ſtatu ejuſdem eccleſiæ, & de pontificibus ejuſdem eccleſiæ.

Cap. I.

Quomodo, & à quibus, & quando Haguſtaldenſis *eccleſia ſit ædificata, & quare* **Heſtoldeſham** *ſit appellata.*

EST in *Northanhymbrorum* provincia haud procul à *Tina* flumine ad auſtrum ſita villa quædam, nunc quidem modica & raro cultore habitata, ſed ut antiquitatis veſtigia teſtantur, quondam ampla & magnifica. Hæc autem à rivulo ibi decurrente, & quandoque ad modum torrentis exuberante **Heſtild** nomine, **Heſtoldeſham** quaſi prædium **Heſtild** vocatur. Beata vero regina *Etheldreda*, *Annæ* regis orientalium *Anglorum* filia, primo auſtralium *Girviſorum* principi nomine *Tunberto*, ſed illo poſt modicum defuncto, deinde *Ecfrido Northanhymbrorum* regi deſponſata fuit. Quæ tamen integritatis virginalis gloriam ſemper intactam Deo protegente ſervavit. Hæc itaque ſancto *Wilfrido* quem plurimum dilexit, illi inquam jam exiſtenti *Eboracenſi* epiſcopo prædictam villam cum circumjacente regione, circa annum Dominicæ incarnationis DC. lxxiiij. in perpetuam eleemoſinam dedit, ut eam epiſcopali cathedra ſullimaret, quam ipſe primus, & poſt eum alii jure eccleſiaſtico ſederent.

Cap. II.

Quare quibuſve cauſis in tempore beati Wilfridi *duo epiſcopi ad eccleſiam* Eboracenſem *conſecrati fuerunt, ad quam ipſe electus & conſecratus ſit.*

IGitur *Eboracenſem* eccleſiam ad quam primo electus & conſecratus fuerat, ſed illo demorante vel potius exulante in tranſmarinis partibus, alii pro eo in eadem conſecrati ſunt antiſtites, illis eam tandem conceſſiſſe creditur. Ipſe vero tum ob amorem dilectiſſimæ dominæ ſuæ, prædictæ ſcilicet reginæ, tum propter ſecretiorem & quietiorem vitam quam ibi agere poterat, tum quia in illis partibus Chriſtianitatis religio rudis adhuc & novella erat, tum etiam quia ex decretis patrum noverat, abſque magna neceſſitate non licere unum epiſcopum duos epiſcopatus ſimul poſſidere, tum quia *Agatho* papa in *Romano* Concilio ei laudaverat, ut ipſius conſilio in *Eboracenſi* eccleſia alius pro eo epiſcopus ſubſtitueretur, & ipſe novum epiſcopatum ſuum poſſideret & reſtauraret, ad prædictum locum conſtruendum & ædificandum omnem curam & operam ſuam impendit. Quod autem cultus fidei Chriſtianæ tener adhuc in partibus illis erat, ex hoc maxime manifeſtum eſt, quia quaſi circa xl. annos antea, fidem *Chriſti* regio illa ſuſceperat; Gens quippe *Berniciorum* per prædicationem ſanctorum *Oſwaldi* regis & martyris, & *Aidani Lindiſfarnenſis* epiſcopi anno Dominicæ incarnationis DC. xxxiiij. ad fidem Chriſti converſa eſt.

Cap. III.

De conſtructione & mirabili opere Haguſtaldenſis *eccleſiæ.*

SAnctus igitur *Wilfridus* circa Dominicæ incarnationis annum DC. lxxiiij. & ætatis ſuæ quaſi xl. & epiſcopatus ſui quaſi x. & regni *Ecfridi* quaſi iiij. in prædicta villa eccleſiam in honorem Dei & ſancti *Andreæ* Apoſtoli ad rependendum beneficium quod ejus interceſſione conſecutus eſt, artificioſiſſima ſtructura conſtruxit. Nam cum primo *Romam* veniſſet, ejus eccleſiam frequentans de remiſſione peccatorum ſuorum pro qua inſtantius orabat, per hoc certificari poſtulabat, ſi de ingenii ſui tarditate & linguæ ſuæ ruſticitate ipſius interventu abſolvi mereretur. Nec mora, precibus dilecti Apoſtoli ſui tantam gratiam fideli ſuo contulit propicia Dei bonitas, ut ad quælibet diſcenda promptiſſimam ingenii vivacitatem, & ad quælibet intellecta explicanda congruam ſermonis fecunditatem ſe habere ſentiret, ut poſtea per innumerabilium animarum ſalutem quas Deo lucratus eſt, efficaciſſime in ſancta eccleſia claruit.

Deſcriptio Haguſtaldenſis *Eccleſiæ.*

IGitur profunditatem ipſius eccleſiæ criptis & oratoriis ſubterraneis, & viarum anfractibus, inferius cum magna induſtria fundavit. Parietes autem quadratis, & variis, & bene politis columpnis ſuffultos, & tribus tabulatis diſtinctos immenſæ longitudinis & altitudinis erexit. Ipſos etiam & capitella columpnarum quibus ſuſtentantur, & arcum ſanctuarii hiſtoriis, & imaginibus, & variis cælaturarum figuris ex lapide prominentibus, & picturarum, & colorum grata varietate mirabilique decore decoravit. Ipſum quoque corpus eccleſiæ appenticiis & porticibus undique circumcinxit, quæ miro atque inexplicabili artificio per parietes, & cocleas inferius & ſuperius diſtinxit. In ipſis vero cocleis, & ſuper ipſas aſcenſoria ex lapide & deambulatoria, & varios viarum amfractus modo ſurſum, modo

modo deorsum artificiosissime ita machinari fecit, ut innumera hominum multitudo ibi existere, et ipsum corpus ecclesiæ circumdare possit, cum à nemine tamen infra in ea existentium videri queat. Oratoria quoque quam plurima superius et inferius secretissima et pulcherrima in ipsis porticibus cum maxima diligentia et cautela constituit, in quibus altaria in honore beatæ dei genitricis semperque virginis *Mariæ* et sancti *Michaelis* archangeli sanctique *Johannis* Baptistæ et sanctorum Apostolorum, Martyrum, Confessorum atque virginum, cum eorum apparatibus honestissime præparari fecit. Unde etiam usque hodie quædam illorum ut turres et propugnacula supereminent. Quas autem et quorum Sanctorum reliquias, et quas et quam religiosas personas, et quantam ministrorum copiam deo devote servientium ibi congregaverit, et quam magnifice et religiose preciosis thesauris librorum, vestimentorum et quorumcumque utensilium et cæterorum ornamentorum usui sanctæ ecclesiæ congruentium ipsam basilicam interius ornaverit, nostræ exiguitatis sermociunculus explicare non sufficit. Atrium quoque templi magnæ spissitudinis et fortitudinis muro circumvallavit. Præterquam in alveo lapideo aquæductus ad usus officinarum per mediam villam decurrebat. Multiplicem autem et copiosissimam ædificiorum structuram quæ vastatio & vastitas delevit superfedemus, cum tamen fundamenta plurima adhuc ibi passim reperiantur; sicut enim antiquæ historiæ et cronica testantur, inter ix. monasteria quibus prædictus præsul pater et patronus præerat, et inter omnia alia totius *Angliæ* artificiosa compositione et eximia pulchritudine hoc præcellebat. Denique citra Alpes nullum tale tunc temporis reperiri poterat.

CAP. IV.

De aliis ecclesiis ejusdem loci, de surdo muto & tineoso per miraculum sancti Johannis *sanato.*

SUnt autem præterea in eadem villa duæ adhuc aliæ ecclesiæ, una haud procul à muro matris ecclesiæ mirandi operis, et ipsa scilicet in modum turris erecta et fere rotunda, à quatuor partibus totidem porticus habens, in honorem sanctæ *Mariæ* semper virginis dedicata. Altera in honore sancti *Petri* Apostoli, aliquantulum remotior. Est etiam oratorium quoddam in veneratione sancti *Michaelis* archangeli dedicatum ultra flumen *Tina* in monte ripæ ejusdem amnis imminenti, qui Anglice **Ernesshou**, Latine mons aquilæ dicitur, ad septentrionem situm. Ubi etiam sanctus *Johannes* primo prædictæ, deinde *Eboracensis* ecclesiæ episcopus, mutum et tineosum sanasse legitur. Ibi quoque dei miseratione et Sanctorum suorum intercessione virtutes et miracula et morborum curationes usque hodie crebro fiunt. Unde etiam moderno tempore dum *David* rex *Scociæ* graves inimicitias exercens contra *Stephanum* regem *Angliæ Northumbriam* devastaret, duo *Picti* de ejus exercitu forte ad idem oratorium venientes, hostium ejusdem fregerunt, et quod ibi invenerunt secum abstulerunt; sed vindicta dei non defuit, nam mox dæmoni traditi sensu privantur, et prout furor eorum illos exagitabat, in conspectu omnium passim per nemora et rura discurrentes, alter ipse sibi os primo lapidibus conterens, deinde amputatis femoribus, alter seipsum in *Tina* fluvium submergens, uterque miserabiliter utraque morte dampnati perierunt. Igitur idem locus in magna veneratione habetur, & cum creberrime aliis temporibus, præcipue tamen in vigilia & natali sancti *Johannis* Baptistæ innumeris tam sanorum quam infirmorum hominum turbis frequentatur. A prædicta autem villa quasi per unum miliare distat. Has vero tres ecclesias sanctus *Wilfridus* incepisse creditur, sed beatæ memoriæ *Acca* pontifex successor ejus illas consummavit. Unam, ut supradictum est, ad honorem sanctæ *Mariæ* semper virginis, & aliam ad honorem sancti *Michaelis*; quia ejusdem Dominæ intercessione & ipsius archangeli visitatione, de quadam sua maxima infirmitate quam in *Gallia* apud *Meldun* passus est convaluit. Tertium vero ad sancti *Petri* apostoli honorem, quia tociens ad ejusdem sedem pro necessitatibus suis remeans, per ipsum ab ipsius successoribus honorifice susceptus, de omnibus injuste sibi adversantium calumpniis cum magno honore est liberatus. Præter has autem multas alias & hostilis crebra destructio, & plurima temporum revolutio consumpsit.

CAP. V.

De pace inviolabili per unum miliare circumquaque ipsius ecclesiæ, & de auctoritatibus & de confirmationibus archiepiscoporum & episcoporum, & de privilegiis Apostolicorum, de libertatibus regum, de largitionibus Principum eidem ecclesiæ collatis, & de terminis episcopatus ecclesiæ ipsius.

HOc quoque monasterium sæpedictus pater ex liberalitate & auctoritate Regum ac Principum pace excellenter nobilitavit; Omnibus namque venientibus & redeuntibus circumquaque per unum miliare ab ipsa ecclesia pacem inviolabiliter custodiri & suo tempore fecit, & posteris contuendam constituit. Quod institutum auctoritate & privilegiis *Romanæ* sedis Apostolicorum & archiepiscoporum & episcoporum & Regum & Principum tam *Scociæ* quam *Angliæ* confirmatum, quæ privilegia in eadem sunt ecclesia, hodierno quoque [tempore] immutabiliter conservat, & deo propitio perpetualiter conservabit. Sunt etiam ibi quædam loca à quatuor partibus ipsius ecclesiæ, quæ quasi signa & metæ ipsius pacis publicæ à populo ex nomine designantur, infra quæ nulli licet aliquem temerario ausu invadere. Quam institutionem si forte aliquis temerarius infringere audebit, & magnæ pecuniæ dampno obnoxius erit, & perpetuo anathematis gladio ab ecclesia seperabitur, nisi per ipsam ecclesiam ad congruam satisfactionem venerit. Unde ut in gestis antiquorum & modernorum reperiri potest, tempore pacis & belli innumeras hominum catervas cum eorum substantiis ab hostili invasione & gladio conservavit. Ut autem quidam ferunt, ab oriente mare, à meridie *Tesa* fluvius, ab occidente *Wetherhala*, à septentrione *Alna* fluvius, *Haugustaldensis* episcopatus termini fuerunt. Prædicto vero patri facile erat in dei opere tot & tantas impensas facere. Nam cum ix. monasteriorum pater, & plurimarum & amplarum & regionum & divitiarum possessor esset, in tanto honore & reverentia habebatur, ut quam plurimi abbates & abbatissæ se suaque cœnobia suæ custodiæ subicerent & commendarent; alii vero post mortem suam eum sibi successorem suisque rectorem substi-

substituerent. Insuper etiam insignissimorum principum nobilitas filios karissimosque parentes suos ejus urbanitati & sanctitati committebant, ut institutionis suæ eruditione nobilitati in provectiore ætate, aut secundum doctrinam & consilium sanctissimi præsulis deo inperpetuum servirent, aut ad antecessorum suorum dignitates jure successionis promoverentur. De *Roma* quoque & *Italia* & *Francia* & de aliis terris ubicumque invenire poterat, cementarios & quoslibet alios industrios artifices secum retinuerat, & ad opera sua facienda secum in *Angliam* adduxerat. Ad majorem autem evidentiam, quomodo prædictus pater ad episcopatum accesserit, & in episcopatu se habuerit, breviter & summatim repetatur.

CAP. VI.

Quomodo beatus Wilfridus ad episcopatum accesserit, sive in episcopatu se habuerit.

ANno igitur Dominicæ incarnationis DClxiiij. regnante *Oswio*, *Colmanno Northanhymbrorum* episcopo, de Paschali observantia in communi Concilio à sancto *Wilfrido* qui tunc temporis presbyter erat, superato, & ideo ad patriam suam reverso, *Tuda* pro eo ordinatur episcopus, sed mox defunctus est. Eodem igitur, id est DClxiiij. Dominicæ incarnationis & regni *Oswii* vicesimo secundo & ætatis suæ quasi xxx. anno, unanimi consensu prædicti regis & filii ejus *Alfridi* & sapientum regni, in id idem concordante clero & populo, ad *Eboracensem* ecclesiam sanctus *Wilfridus* eligitur, & ab *Alfrido Gallias* mittitur, ut ibi quod tunc in *Anglia* non poterat, canonice episcopalem consecrationem susciperet. Qui jussu Regis *Franciæ* ad quem missus erat, ab *Agilberto* olim *Gewisorum* sed tunc *Parisiacæ* civitatis episcopo, cum eo convenientibus aliis undecim episcopis, in *Compendio* regio opido cum magno honore consecratus est. Cumque redire tardaret, quidam invidentes beato *Wilfrido* ob victoriam quam de *Colmanno* habuit, *Oswio* Regi persuaserunt, ut alium loco ejus episcopum consecrari faceret. Quorum insilio Rex infatuatus, *Ceddam* abbatem cœnobii de **Lestingaham** ad se vocavit, et eum *Cantiam* ordinandum misit. Sed archiepiscopo *Deusdedit* defuncto, divertens ad occidentales *Saxones*, et à *Wino* eorum episcopo episcopus ordinatus est, rediensque Eboracensem ecclesiam tribus sublimiter annis rexit. Verum sancto *Wilfrido* secundo post electionem suam anno revertenti, ut rumor innotuit, *Ceddam* sedis suæ cathedram præoccupasse nichil omnino turbatus, sed placito vultu et hylari pectore cœnobium suum in **Ripun** repetiit, ibique cum magna mentis stabilitate secretius deo devote tribus annis servivit, nisi quod quandoque à *Wlfario* rege *Merciorum* et *Egberto* rege *Cantuariorum* ad episcopalia officia in eorum regionibus, quæ tunc episcopis carebant, exercenda, magnis precibus invitabatur. Expleto vero quadriennio, hoc est Dominicæ incarnationis DC. lxix. et regni *Oswii* vicesimo septimo et episcopatus sancti *VVilfridi* sexto anno, à *Vitaliano* Papa ad *Cantuariensem* archiepiscopatum consecratus *Theodorus* in *Angliam* venit. Ex cujus jussu eodem anno *Cedda* ab episcopatu deposito, et ad cœnobium suum in **Lestingaham** redeunte, sanctus *Wilfridus* suæ, hoc est Eboracensis, necnon et omnium *Northanhymbrorum* episcopatuum suscepit curam. Itaque eo tempore ille solus pontifex erat in toto regno Regis *Oswii*, id est in tota gente *Deirorum* et *Berniciorum*, et etiam super *Britones* et super *Scottos* de *Lindisfarnensi* insula, et super *Pictos*; quia *Candida Casa* nondum episcopum proprium habuerat.

CAP. VII.

Quod sancta Etheldrida dedit sancto Wilfrido, quem familiariter & specialiter diligebat, **Hestoldesham** *cum circumjacente regione, quam à Rege Ecfrido in dotem acceperat, ut ibi episcopatum sibi faceret.*

INterea vero Dominicæ incarnationis DClxx. & episcopatus sancti *Wilfridi* vij. & regni sui xxix. anno, mortuus est Rex *Oswius*, cui eodem anno filius ejus Rex *Egfridus* in regnum successit. Hic beatam *Etheldridam*, ut prædictum est, nomine tenus conjugem duxerat. Hæc vero assensu Regis mariti sui circa regni ejusdem iij. & circa Dominicæ incarnationis DClxxiiij. & circa episcopatus sui decimum annum dedit sancto *Wilfrido*, quem familiariter & specialiter diligebat, **Hestoldesham** cum circumjacente regione, quam à Rege *Egfrido* in dotem accepisse creditur, ut ibi episcopatum sibi faceret. Quod & ipse sicut supradictum est fecit. Ipsa vero perpetuæ virginitatis integritate servata, postquam duodecim annis præfato Regi sic copulata fuerat, vix impetrata licentia ab eo, suscepto habitu religionis à sancto *Wilfrido*, effecta est sanctimonialis in cœnobio *Ebbæ* ipsius Regis amitæ. Post hanc autem accepit Rex *Ermenburgam* in conjugem. In cujus corde sathanas contra prædictum Episcopum odiorum & invidiæ fomenta conflans, per linguam ipsius usque ad expulsionem pontificis animum Regis accendit.

CAP. VIII.

De prima expulsione sancti Wilfridi Eboracensis archiepiscopi.

ANno igitur Dominicæ incarnationis DClxxviij. & regni *Egfridi* viij. & sui pontificatus xv. ab *Egfrido* Rege de episcopatu suo sanctus *VVilfridus* pulsus est, & viij. annis exulavit. Interim vero in loco ejus à *Theodoro* duo episcopi ordinantur, *Bosa* ad *Eboracensem* & *Eata* ad *Haugustaldensem* & pariter ad *Lindisfarnensem*, & utrasque simul tribus annis rexit. Sed expleto triennio, ad solam *Lindisfarnensem* remansit, & eam tribus annis & dimidio gubernavit. Iste vero *Eata* magnæ sanctitatis & religionis vir erat, & abbas cœnobii *Mailrosensis*, & in magna veneratione & auctoritate & inter servos dei & inter potentes seculi habebatur. Erant quoque in consorcio cui ille præerat quam plurimi sancti viri, sed *Boisilus* sub eo Præpositi officio fungens, virtutum culminibus & spiritu prophetiæ pollens, inter cæteros fratres præeminebat.

CAP. IX.

Quoto anno ab incarnatione Domini sanctus Cuthbertus ad conversionem venit, & quomodo sanctus abbas Eata ecclesiam Lindisfarnensem ad regendum

dum sicut Mailrosensem recepit, & qualiter sanctumCuthbertum de Melros ad Ripum transtulit, ac deinde ad Lindisfarnensem ecclesiam ubi in Prioris auctoritate praeesset, redire fecit.

IGitur fama bonitatis eorum cognita, sanctus *Cuthbertus* anno Dominicæ incarnationis DClj. & regni *Oswii* ix. eorum exemplo & doctrina imbui cupiens, in *Mailrosensi* monasterio factus est monachus. Huic quoque *Eata* pro bonitatis & sanctitatis reverentia rex *Oswius* post mortem *Tudæ* episcopi fratres *Lindisfarnensis* ecclesiæ commendaverat, ut sicut *Mailrosensi* ita & *Lindisfarnensi* monasterio abbatis jure præesset. Unde & sanctum *Cuthbertum* utpote monachum suum primo transtulit de *Mailros* ad ecclesiam suam quam ei Rex *Alfridus* dederat in *Ripum*, deinde ad *Lindisfarnensem* ecclesiam ut Prioris auctoritate præesset, sicut in vita ejus legitur. Hic igitur beatus pater & episcopus *Eata* venerandus, postquam ut supradictum est ad solum *Lindisfarnensem* episcopatum regendum remansit, ad *Haugustaldensem* ordinatus est pro eo *Tunbertus*, cui cum tribus annis præfuisset depositus est.

CAP. X.

Quomodo sanctus Cuthbertus ad ecclesiam Hagustaldensem electus sit, & quare Lindisfarnensem recepit, & de iiij. sanctis episcopis qui contemporanei fuerunt.

ANno igiturDominicæ incarnationisDClxxxiiij. regni vero *Egfridi* xiiij. monachatus sui xxxv. anachoreseos ix.hoc est anno proximo post depositionem*Tunberti*,electus est pro eo circa hyemem ad eandem,i.e. ad *Haugustaldensem* ecclesiam S. *Cuthbertus*;sed quia ille maluit ei præfici in qua conversatus fuerat, venerabili *Eata* episcopo & abbate suo reverso ad *Haugustaldensem*, ad quam primo, ut prædictum est,episcopus ordinatus fuerat, in Paschali sollempnitate *Eboraci* in præsentia Regis *Egfridi* à *Theodoro* ad *Lindisfarnensem* ecclesiam ordinatur. Hoc eodem anno Rege *Egfrido* circa Pentecosten occiso, mox frater suus nothus *Alfridus* pro eo regnavit. Hujus autem regni principio, id est Domini incarnationis DClxxxv. defuncto venerabili *Eata* & in *Haugustaldensi* ecclesia honorifice sepulto, episcopatum ejus suscepit sanctus *Johannes*, cui uno anno præfuit ; secundo autem anno regni *Alfridi* qui est etiam secundus annus ordinationis sancti *Cuthberti*, contemporanei pontifices fuerunt idem sanctus *Cuthbertus* & sanctus *Wilfridus*. Uno enim tempore isti quatuor sancti pontifices fuerunt, *Wilfridus* Eboracensis, *Cuthbertus* Lindisfarnensis, *Eata* Haugustaldensis & ei succedens *Johannes*.

CAP. XI.

Quomodo sanctus Wilfridus post expletionem viij. annorum primæ expulsionis suæ episcopatum Hagustaldensem recepit, sanctus vero Johannes de Hagustaldensi ecclesia translatus Eboracensem suscepit.

IGitur eodem anno expletis octo annis primæ expulsionis suæ à *Roma*,*Britanniam* reversus sanctus *Wilfridus*, auditis epistolis Apostolici *Agathonis* sedem & episcopatum suum *Haugustaldensis* ecclesiæ recepit. Sanctus vero *Johannes* de *Haugustaldensi* translatus *Eboracensem* ecclesiam regendam pro defuncto *Bosan* suscepit, eamque laudabiliter xxxiij. annis rexit. Deinde cum pro majore ætate episcopali officio minus sufficeret, ordinato in episcopatu *Eboracensis* ecclesiæ *Wilfrido* presbytero suo, ipse ad monasterium suum quod apud Beverli in silva *Deirorum* est secessit, ibique deo digna conversatione iij. annis in pace majori vivens, anno ab incarnatione Domini DCCxxi. regni vero *Osrici* iij. nonas Mai beato fine quievit in Domino, sepultusque est in eodem monasterio in porticu sancti Petri.

CAP. XII.

De secunda expulsione sancti Wilfridi, exulatione & revocatione, ac ejus felici morte.

AT beatæ recordationis supradictus *Wilfridus* post quinque annos præfato rege scilicet *Alfrido* & plurimis episcopis eum falso accusantibus de transgressione præceptorum *Theodori Cantuariensis* archiepiscopi item de præsulatu suo pulsus est. Interim vero sanctus *Johannes* utramque ecclesiam,scilicet *Eboracensem* & *Haugustaldensem*, procuravit: sed postquam tredecim annis secundo exulavit, à *Romana* sede item *Angliam* remeans, lectis litteris *Johannis* papæ, *Alfrido* mortuo & *Osredo* filio suo pro eo regnante, primo anno regni ipsius præsulatum suum in *Haugustaldensi* ecclesia honorifice recuperavit, sicque quatuor annis in pace transactis, xlv. annos in episcopatu habens in monasterio suo in provincia *Undalum* anno Dominicæ incarnationis DCCix. & regni *Osredi* v. feliciter agonem suum consummavit in Domino, corpusque ejus ad ecclesiam suam in *Ripum* perlatum ibidem juxta altare beati Petri apostoli ad austrum positum est.

CAP. XIII.

Recapitulatio annorum prædictorum sanctorum episcoporum Johannis & Wilfridi.

FUerunt itaque anni vitæ sancti *Wilfridi* circiter lxxv. annos, præcessitque in episcopatu sanctum *Johannem* supramemoratum xxij. annis, manseruntque simul in episcopatu xxiij. annis. Postquam vero defunctus est sanctus *Wilfridus*, supervixit sanctus *Johannes* in episcopatu quidem x. annis & vi. mensibus & xiii. diebus, de quibus nulla mentio fit in compoto annorum in historia *Anglorum*. Forsitan ideo quia non conficiunt annum. Postquam vero episcopatum dimisit ut prædictum est, tribus annis privatam egit vitam. Quod autem sic se habuerint isti patres, & per annos episcopatuum suorum & regum, & per annos de ordinatione sancti *Wilfridi* & de morte sancti *Johannis* suprapositos & in historia *Anglorum* annotatos,evidentissime probari potest.Si quis autem eorum vitas plenius nosse desiderat, vel historias *Anglorum* vel libellos de vita ipsorum conscriptos legere vel audire studeat.

CAP.

Cap. XIV.

Quando ſanctus Acca presbyter, vir ſtrenuiſſimus, coram deo & hominibus magnificus, eccleſiam Haguſtaldenſem ſuſcepit, & quam mirifico ac multifario decore adornavit, & magnificis muneribus ampliavit.

SUſcepit vero eodem, id eſt DCCix. Dominicæ incarnationis & regni *Offridi* v. anno pro ſancto *VVilfrido* epiſcopatum *Hauguſtaldenſis* eccleſiæ *Acca* presbyter ejus, vir & ipſe ſtrenuiſſimus, & coram deo & hominibus magnificus, qui & ipſius eccleſiæ ſuæ quæ in beati *Andreæ* apoſtoli honorem conſecrata eſt, ædificium multifario decore ac magnificis ampliavit operibus. Dedit namque operam ut acquiſitis undecumque reliquiis beatorum Apoſtolorum & martyrum *Chriſti*, in veneratione illorum poneret altaria, diſtinctis porticibus in hoc ipſum intra muros ejuſdem eccleſiæ. Sed & hiſtorias paſſionis eorum, una cum cæteris eccleſiaſticis voluminibus, ſumma induſtria congregans, ampliſſimam ibi ac nobiliſſimam bibliothecam fecit; necnon & vaſa ſancta & luminaria aliaque hujuſmodi quæ ad ornatum domus dei pertinent, ſtudioſiſſime paravit. Cantorem quoque nomine *Maſan*, qui à ſucceſſoribus diſcipulorum beati Papæ *Gregorii* in *Cantia* fuerat cantandi ſonos edoctus, ad ſe ſuoſque inſtituendos accerſivit, ac per annos xij. tenuit, quatenus & ea quæ illi non noverant carmina eccleſiaſtica doceret, & ea quæ quondam cognita longo uſu vel negligentia inveterare cœperunt, hujus doctrina priſtinum renovarentur in ſtatum. Nam & ipſe venerabilis epiſcopus *Acca* cantator erat peritiſſimus, quomodo etiam in litteris ſacris doctiſſimus & in catholicæ fidei confeſſione caſtiſſimus, in eccleſiaſticæ quoq; inſtitutionis regulis ſollertiſſimus extiterat, & uſq; dum præmia piæ devotionis acciperet exiſtere non deſtitit, utpote qui à pueritia in clero ſanctiſſimi ac deo dilecti *Boſan Eboracenſis* archiepiſcopi nutritus atq; eruditus fuit. Deinde ad *VVilfridum* epiſcopum ſpe melioris propoſiti adveniens, omnem in ejus obſequio uſque ad obitum illius explevit ætatem. Cum quo etiam *Romam* veniens, multa illic quæ in patria nequiverat, eccleſiæ ſanctæ inſtitutioni utilia didicit, & ſuis ſubjectis tradidit. Huculque verba venerabilis *Bedæ* presbyteri de eo quem miro venerationis & dilectionis affectu excolebat & amplectebatur. Unde etiam precibus & epiſtolari exortatione ipſius epiſcopi provocatus, & propter ipſum & ad ipſum explanationem ſuper *Lucam* & *Marchum* evangeliſtas & quædam alia ſcripſiſſe cognoſcitur. Rexit autem prædictam eccleſiam xxiiij. annis.

Cap. XV.

Quomodo ſanctus Acca epiſcopus de ſede ſua effugatus ſit, & quod in teſtimonium ſanctitatis ejus ſudarium, caſula & tunica, quibus corpus ejus involutum fuerat, cum priſtina pulcritudine & fortitudine poſt multa temporum curricula reperta ſunt.

ANno vero Dominicæ incarnationis DCC.xxxij. & regni *Ceolvulfi* iiij. & epiſcopatus ſui xxiiij. de ſede ſua fugatus eſt, & ut quibuſdam videtur poſtea viij. annis vixit. Nam anno Dominicæ incarnationis DCCxl. & Regni *Eadberti* iiij. ſicut hiſtoriæ teſtantur, xiij. kal. Novembris de præſenti ſeculo ſublatus eſt, cujus ſpiritus ab angelis perductus eſt ad bravium ſupernæ felicitatis. Qua autem urgente neceſſitate pulſus ſit, vel quo diverterit, ſcriptum non reperi. Sunt tamen qui dicunt quod eo tempore epiſcopalem ſedem in *Candida* inceperit & præparaverit. Hujus vero ſacrum corpus cum honore tanto patri congruo traditum eſt ſepulturæ juxta ſecretarium ſuæ, id eſt *Hauguſtaldenſis* eccleſiæ. Deo autem volente declarare merita dilecti famuli ſui, cum poſt multa temporum curricula ejus ſepulchrum aperiretur, in argumentum magnæ ſanctitatis & teſtimonium incommutabilis gloriæ ejus, ſudarium lineum & caſula & tunica ſericæ, quibus illud ſacrum corpus indutum & involutum fuerat, non ſolum pulcritudinem, ſed quod multo mirabilius eſt, priſtinam fortitudinem incommutabiliter conſervaſſe reperta ſunt. Hæc autem dei magnalia videre deſiderantibus, in eadem ſpecie & decore quaſi incorruptibilia perſeverantia etiam uſque hodie in eadem eccleſia oſtenduntur. Virtutes autem & miracula quæ per eum & per alios fideles ſervos ſuos, quorum reliquiæ ibidem continentur, deus crebro operatur, hic ſuperſedemus, alibi dicturi prout ipſe nobis dederit.

Cap. XVI.

De temporibus trium epiſcoporum, ſcilicet Frethberto, Alcmundo & Tilberto.

POſt illum autem anno Dominicæ incarnationis DCCxxxiiij. & regni *Ceolvulfi* vi. vi. idus Septembris ordinatus *Fredbertus Hauguſtaldenſis* eccleſiæ præſulatum ſuſcepit. Anno vero Dominicæ incarnationis DCClxvj. & regni *Alcredi* ij. & epiſcopatus ſui xxxiiij. x. kal. Januarii glorioſo fine migravit ad Dominum. Hunc autem ſubſecutus ſanctus *Alcmundus* anno Dominicæ incarnationis DCClxvij. & regni *Alcredi* ſecundo, octavo kal. Mai conſecratur in antiſtitem. Qui Dominicæ incarnationis DCClxxxi. & regni *Elfwaldi* iiij. & epiſcopatus ſui xiij. anno, vij. idus Septembris extremum diem clauſit in Domino. Poſt hunc vero dilectus pater *Tilbertus* in epiſcopatum ſubrogatur, anno eodem, hoc eſt Dominicæ incarnationis DCClxxxj. & regni *Elfwaldi* iiij. & ſexto nonas Octobris conſecratur, elevaturque in ſolio epiſcopalis cathedræ in loco qui appellatur Wlfeſwelle, hoc eſt fons lupi. Hic cum *Eanbaldo* archiepiſcopo & *Higbaldo* præſule in monaſterio quod Coꝛabꝛige dicitur *Aldulfum* epiſcopum conſecravit.

Cap. XVII.

De miſerabili morte Elfwaldi Regis Northumbriæ, & regno Regis Oſredi, & de ſynodo apud Aclech.

EPiſcopatus quoque hujus anno viij. & Dominicæ incarnationis DCClxxxviij. *Elfwaldus* rex *Northanhymbrorum* poſtquam decem annis regnavit, conjuratione facta ab ejus patricio *Siga* nomine, miſerabili morte xi. kal. Octobris occiſus eſt juxta murum in loco qui Cithleſceſter dicitur. Et regnavit *Oſredus Alcredi* Regis filius ejuſdem *Elfwaldi* nepos uno pro eo anno. Quo etiam anno iij. kal. Octobris

Octobris synodus fuit in loco qui dicitur **Aclech**. In loco vero quo præfatus Rex occisus est lux cœlitus emissa sæpissime à plurimis visa est. Unde à fidelibus illius loci ibidem ecclesia est constructa, & in honore dei & sanctorum *Cuthberti* episcopi & *Oswaldi* Regis & martyris consecrata. Corpus vero eximii Regis cum magnis monachorum & clericorum cuneis ad **Hestoldesham** perlatum est, & in ecclesia sancti *Andreæ* apostoli cum magno honore sepultum. Præfuit igitur *Haugustaldensi* ecclesiæ *Tilbertus* viij. annis, & Dominicæ incarnationis DCClxxxix. & regni *Osredi* primo anno migravit de hac vita, sepultusque est in eadem ecclesia.

Cap. XVIII.

De curriculo annorum trium episcoporum, videlicet Ethelberto, Heddredo & Anberto, & quomodo Ethelbertus sedem suam in Candida Casa reliquit & ecclesiam Hagustaldensem suscepit.

EOdem anno, hoc est DCClxxxix. Dominicæ incarnationis anno, *Ethelbertus* sede sua in *Candida Casa* relicta, *Haugustaldensem* episcopatum suscepit, cui octo annis præfuit, & Dominicæ incarnationis DCCxcvij. & secundo anno postquam *Eardulfus* item est redditus regno xvij. kal. Novembris mortuus est in loco qui dicitur **Wartun**, cujus corpus ad **Hesteldesham** perlatum est, & à fratribus ipsius cœnobii venerabiliter sepultum. Eodem anno electus est pro eo *Headredus* in *Haugustaldensem* episcopatum, & post excursum paucorum dierum iij. kal. Novembris ab *Eanbaldo* archiepiscopo & *Higbaldo* episcopo ordinatus est in loco qui *Wudaforda* dicitur, & prædictam ecclesiam tribus annis regens Dominicæ incarnationis DCCC. & iiij. anno postquam item regnavit *Eardulfus* defunctus est. Pro quo *Eadbertus* vel *Osbertus* electus & ordinatus est in loco qui **Ethingaham** dicitur anno Dominicæ incarnationis DCCC. ac eidem ecclesiæ xiiij. annis præfuit.

Cap. XIX.

De ordine & numero & annorum curriculo Hagustaldensium episcoporum ante devastationem miserrimam & desolationem maximam regionis Northymbriæ factam à Rege Haldano Danamarchiæ.

ORdo *Haugustaldensium* episcoporum, & quot annis fuerunt episcopi.

Primus *Wilfridus* ———— xlv. annis
Secundus *Eata* ———— vij.
Tunbertus ———— iij.
Quartus *Johannes* ———— j.

Hi autem tres sibi mutuo successerunt dum ab *Egfrido* Rege pulsus sanctus *Wilfridus* prima vice viij. annis exulavit.

Quintus sanctus *Acca* ———— xxiiij.
Sextus *Fredbertus* ———— xxxiiij.
Septimus sanctus *Alcmundus* ———— xiij.
Octavus *Tilbertus* ———— viij.
Nonus *Ethelbertus* ———— vij.
Decimus *Headredus* ———— iij.
Undecimus *Eanbertus* vel *Osbertus* - xiij.
Duodecimus *Tilferdus*. Sed tempus episcopatus hujus ignoratur.

Itaque episcopatus *Haugastaldensis* ecclesiæ incipiens circa DClxxiiij. Dominicæ incarnationis annum duravit Cxliiij. annis, excepto ultimo episcopo cujus tempus ignoratur, scilicet usque ad DCCC. xiiij. annum Dominicæ incarnationis. Et nota quod liiij. annis cessavit ante devastationem provinciæ *Northanhymbrorum*, quæ DCCClxxv. anno Dominicæ incarnationis ab *Haldene Dano* facta est: qui sumpta tercia parte exercitus paganorum qui totam *Angliam* occupaverant, cum multa classe *Tinam* ingrediens, circa **Tinamuthe** applicuit, & inde prosiliens flamma & ferro in exterminium omnia duxit.

Explicit liber primus.

Incipit Secundus Liber.

Cap. I.

Quomodo Eardulfus *episcopus & abbas* Eadredus *de insula* Lindisfarnensi *incorruptum corpus sancti* Cuthberti *exportaverunt, & per vij. annos de loco ad locum cum illo discurrerunt.*

ANno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxv. & ex fundatione *Lindisfarnensis* ecclesiæ CCxlj. ab obitu sancti *Cuthberti* Clxxxix. & ex quo *Hagustaldensis* ecclesiæ episcopi defecerunt liiij. & prioris vastationis lxxxiij. & episcopatus *Heardulfi* xxij. à Rege *Danorum Haldane* ut prædictum est *Northumbria* devastata, prædictus *Eardulfus* episcopus & Abbas *Eadredus* de insula *Lindisfarnensi* incorruptum corpus sancti *Cuthberti* cum maxima parte thesauri illius ecclesiæ exportaverunt, et ante faciem barbarorum per vij. annos de loco ad locum cum illo discurrerunt. Deinde in villam nomine *Crecam* venientes ibi iiij. mensibus resederunt. Tandem vero redeuntes ad villam olim *Kunkacestram* ac nunc *Cestram* vocatam deveniunt, ibique cum reliquiis quieverunt. Et quia sicut supradictum est jam multo tempore *Haugustaldensis* ecclesiæ sedes vacaverat, quippe ut quidam ferunt *Tilferdus* ultimus ejus episcopus in itinere versus *Romam* defunctus erat, et propter violentiam persecutionum non erat qui in illa regione illi succederet, et episcopatum ejus pro eo susciperet, in parochia ipsius præfatus *Eardulfus* episcopalia officia exercere cœpit; sicque ibi xvij. annis supervixit. Cui defuncto viij. episcopi ibidem ex ordine successerunt.

CAP.

Cap. II.

Quomodo per Eardulfum Lindisfarnensem *episcopum* Hagustaldensis *episcopatus apud* Cestram *restauratur, & qualiter postea per* Aldunum *episcopum corpus sancti* Cuthberti *transportatur.*

Itaque anno Dominicæ incarnationis DCCC. lxxxiij. & ab obitu sancti *Cuthberti* Cxcvij. regnante *Guthredo*, per *Eardulfum Lindisfarnensem* episcopum & ejus successores *Hagustaldensis* episcopatus apud *Cestram* restauratur, & Cxv. annis ibidem mansit. Anno vero Dominicæ incarnationis DCCCC. xcv. ab obitu sancti *Cuthberti* CCCxj. regni vero *Ethelredi* xvij. pontificatus vero sui vj. *Aldwinus* episcopus per visionem ammonitus propter superventuram pyratarum rabiem, cum populo loci illius corpus sanctissimi Confessoris inde ad **Ripum** tempore veris transportavit. Post iij. autem vel iiij. menses pace reddita cum ad *Cestram* remeare proponerent, ad orientalem plagam *Dunelmi* de loco qui **Werdelau** dicitur, vehiculum sanctarum reliquiarum nullo modo promovere potuerunt. Sed post triduanum jejunium per visionem eis revelatum est, ut ad locum ubi nunc *Dunelmum* est divertentes ibi requiescerent. Sicque factum est. Hoc igitur modo cum sancto corpore episcopalis sedes quæ apud **Hesteldesham** fuerat per successores *Lindisfarnensium* episcoporum primo apud *Cestram*, deinde apud *Dunelmum* usque ad præsens permansit. Si quis autem hæc plenius nosse desiderat, in gestis *Dunelmensium* episcoporum reperire poterit.

Cap. III.

Quod Hagustaldensis *ecclesia ex illa antiqui honoris prærogativa hanc libertatem optinet, quod nec propter synodos, nec propter crisma, nec propter aliquam causam episcopo* Dunelmensi *aliquod debitum debet, nisi forte ob aliquam causam discutiendam ipse episcopus ecclesiæ mandaverit, & tunc Prior vel frater aliquis ipsius ecclesiæ veniet.*

Ab anno itaque quo pontifex *Aidanus* episcopalem cathedram apud *Lindisfarnen* primus sedit, usque ad annum quo *Aldunus* episcopus apud *Dunelmum* episcopatum incepit, computantur anni CCClxj. à transitu sancti *Cuthberti* CCCix. Ex quo vero *Hagustaldensis* episcopatus per sanctum *Wilfridum* incoavit usque ad annum quo *Aldunus* eundem apud *Dunelmum* primo instauravit, circiter CCCxxxij. annos fuisse creditur. Hæc igitur, id est *Hagustaldensis* ecclesia ex illa antiqui honoris prærogativa hanc libertatem & auctoritatem optinet, quod nec propter synodum, nec propter crisma, nec propter aliquam ecclesiasticam causam episcopo *Dunelmensi*, vel ejus archidiacono, vel illorum ministris, aliquod debitum sive aliquam consuetudinem debet, nisi forte ob aliquam ecclesiasticam causam discutiendam ipse episcopus ecclesiæ mandaverit, & tunc Prior, vel aliquis frater ipsius ecclesiæ ad illum veniet. Quod si episcopus *Dunelmensis*, sive archidiaconus forte propter aliquam causam ad Pascha prædictæ ecclesiæ sacrum oleum dare renuerit, ex decreto *Eboracensis* metropolitani licet illi ab *Eboracensi* ecclesia illud accipere; licet etiam illi clericos suos ad ordinandum quocumque vult mittere. Hoc quoque privilegium ex antiquo tempore eam habere constat, quod de quolibet *Dunelmensis* vel alterius episcopatus loco quorumlibet defunctorum corpora cum justis oblationibus illorum tumulanda suscipere possit, qui dum viverent se fratribus ecclesiæ tradiderunt, & apud eos locum quiescendi elegerunt. Ex regum quoque, & archiepiscoporum, & episcoporum, & principum liberalitate, & confirmatione hanc libertatem optinet, quod nusquam pro traductione vel commercio propriarum rerum suarum aliquod tributum sive aliquam consuetudinem solvit. Igitur, sive in civitatibus & urbibus, sive in opidis & villis, & portibus, ministri ejus ad opus ipsius ecclesiæ, vel fratrum illius aliquid vendant sive emant, vel cum pecunia eorum de loco ad locum transeant, sine omni exactione & consuetudine id agere solent & debent.

Cap. IIII.

Quomodo ecclesia Hagustaldensis *nunquam patronorum suorum episcoporum, scilicet sanctorum* Eatæ *&* Accæ *&* Alchmundi, *& cæterorum venerabilium præsulum* Frethberti *&* Tilberti *divina pietate protegente sit deserta, nunquam eorum sacris reliquiis sit destituta.*

Anno M.Cxiij. Dominicæ incarnationis ecclesia sancti *Andreæ* Apostoli *Hagustaldensis* ad religionem conversa est. Nam cum multis annorum curriculis cum circumjacente regione sæpius deprædata & depopulata & diu deserta mansisset, nunquam tamen patronorum suorum ejusdem ecclesiæ episcoporum, sc. sanctorum *Eatæ*, & *Accæ*, & *Alchmundi*, & cæterorum venerabilium præsulum *Fredberti* & *Tilberti* divina pietate protegente, nunquam, inquam, eorum sacris reliquiis destituta est. In quadam enim porticu juxta secretarium ejusdem ecclesiæ versus australem partem reliquiæ sancti *Eatæ* decenter in una theca collocatæ quiescebant. A quo autem, vel quo tempore de terra elevatæ fuerint, à nobis ignoratur. De sanctis autem *Acca* & *Alchmundo* legitur, quod *Elferdus* filius *Weston*, vir quidem strenuus, & *Dunelmensis* ecclesiæ secretarius tempore *Egelwini* ejusdem ecclesiæ episcopi, divino præmonitus oraculo de terra levaverit eos, & intra ecclesiam in remotioribus partibus collocaverit. Postea vero procedente tempore, in secretario ejusdem ecclesiæ *Acca* quidem ad dextrum cornu altaris, & *Alchmundus* ad sinistram honestius ac decentius in duobus arcubus positi sunt. Deinde crescente devotione fidelium, ambo simul multo convenientius & honorabilius retro & juxta altare, ut in præsenti cernitur, in una theca sunt collocati. Venerabilium quoque patrum *Fredberti* & *Tilberti* reliquiæ in eodem loculo cum illis continentur. Quis autem eos de terra levaverit non est in nostra notitia. Sed quia cum prædictis patribus ubique inventi sunt, pariter cum illis levatos fuisse creditur. In illa autem theca quæ ad austrum sita est sunt reliquiæ sancti *Eatæ*. In alia vero versus aquilonem posita sanctorum corporum *Accæ* & *Alchmundi* pulvis conservatur. Sunt etiam ibi multæ aliæ reliquiæ cum suis inscriptionibus, quæ postea eidem ecclesiæ sunt datæ.

Cap.

CAP. V.

Quomodo illa quondam inclita, & multiplici [cultu] possessionis, & religionis magnifica, Hagustaldensis *videlicet ecclesia ecclesiæ* Eboracensi *cum quadam villa nomine* Holm *in præbenda sit data.*

HUjus autem ecclesiæ tanto cœlesti thesauro ditatæ sub primo *Thoma Eboracensi* archiepiscopo, quidam secularis presbyter nomine *Eillanus* curam egit. Sed non multo post idem archipræsul eam cum quadam villa nomine Holm dedit in præbendam *Eboracensi* ecclesiæ cuidam canonico ecclesiæ sancti *Johannis Beverlacensis* qui *Ricardus* de *Maton* vocabatur. Sub quo quidem presbyter nomine *Eillanus* prædicti *Eillani* filius eidem ecclesiæ sumministravit, et pro suo servicio quandam partem beneficiorum habuit. Mansit itaque in hoc miserabili statu usque ad obitum ejusdem *Girardi* illa quondam inclita & multiplici cultu possessionis & religionis magnifica, sed tunc ob incolarum perfidiam & malitiam gravi secularium & carnalium hominum oppressione divulsa ac pessundata. Successit autem prædicto *Girardo* in *Eboracensi* archiepiscopatu secundus *Thomas*, vir quidem magna generis nobilitate præclarus, sed multo præclarior eleganti morum probitate. Namque pater ejus *Samson* fuit de nobilissima *Normannorum* prosapia oriundus, vir & ipse magnificus, & primo *Willielmi* regis *Anglorum* capellanus, & *Baiocensis* ecclesiæ thesaurarius. Cui etiam *Ricardus* filius ejusdem *Samsonis* postea pontificali dignitate præfuit, deinde idem *Samson Wigornensis* episcopus extitit. Supradictus vero primus *Thomas Eboracensis* archiepiscopus multimoda urbanitatis laude famosissimus, egregiaque strenuitatis & prudentiæ gloria dignissimus, prædicti *Samsonis* frater & prænominati sequentis *Thomæ* patruus fuit.

CAP. VI.

De quadam re digna memoriæ archiepiscopi Thomæ, *& de eo quod Deus non per offensionem ad iram est provocandus, sed potius per bonam operationem ad misericordiam inclinandus, ut suæ creaturæ misereatur propitiatus.*

IN hoc igitur secundo *Thoma* viro perspicuo laudabilem naturæ dotem multimoda virtutum insignia affatim exornabant. Ingenii naturalem vivacitatem, litterarum scientia & sermonis facundia commendabant. Largiendi dapsilitatem, grata vultus hylaritas ac promta animi benignitas magnificabant. Super egenorum inopia, mœstorum tristitia, afflictorum miseria, quam ineffabiliter totus visceribus compassionis & charitatis effluebat, ac de eximia morum ejus elegantia æstimavi potius silere quam parum dicere. Cumque præpotentum & prædivitum parentum, & amicorum non modica copia præemineret, & dulci juventutis gratia floreret, ac dignitatem & honorem ingenti gloria præluceret, & divitiarum magna habundantia præpolleret, supra graves & frequentes epatis molestias quas longo tempore patiebatur, prudentiam medicorum consulit. At illi complexionis ejus consperfionem, & causam, & modum morbi diligentissime explorantes, nisi pudicitiæ fræno soluto naturalem carnis explendo voluptatem frequentaret, eum nullo modo sanitatem recuperare posse constanter confirmabant. Quorum consilium prorsus abiciens, & ne quis tale quid ei amplius suggerere auderet, cum anathemate interdicens, tale responsum memoria dignum eis cum magna mentis constantia reddidisse fertur. *Absit*, inquit, *absit à me, ut pro hac momentanea corruptibilis carnis salute æternæ salutis auctorem ac datorem scienter offendam. Non enim per offensionem ad iram est provocandus, sed potius per bonam operationem ad misericordiam inclinandus, ut suæ creaturæ misereatur propiciatus.* Tunc præcepit largas eleemosinas dari, & ipse copiosissimo lacrimarum imbre faciem perfusus, ad orationem cum magna devotione se convertit, quod & more solito facere consuevit, & toto mentis affectu quem inter sanctos Dei præcipue diligebat & excolebat, in suum auxilium sanctum *Johannem* Confessorem *Beverlacensis* ecclesiæ patronum sæpius iterando invocavit. In hac autem præpositurae dignitate eo fungebatur tempore, apud quam tunc eum ægrotasse contigerat, sed mox per intercessionem sanctissimi Confessoris Deo auxiliante sanitatem recuperavit: sicque pudicitia conservata, in puritate virginitatis de hac vita migrasse pro certo creditur. Cum prædictis autem virtutum insignibus tantam gratiam illi propicia Dei contulerat pietas, ut tam divitibus quam pauperibus gratissimus, & charissimus esset. Unde quocumque adveniebat, miro favore & gaudio suscipiebatur, venerabatur, diligebatur.

CAP. VII.

De electione secundi Thomæ Eborac. *archiepiscopi.*

ANno igitur Dominicæ incarnationis M Cviij. & regni *Henrici* ix. quo desiderante & unanimi consensu, & desiderio cleri & populi in *Eboracensem* archiepiscopatum electus, pontificalis officii dignitatem quantum potuit bonis operibus adimplere cum magna cura & diligentia satagebat. Cumque archiepiscopatus monasteria frequenter visitaret, & in eis pro suis viribus, & pro locorum congruentia Dei servitium exaltaret, contigit quoque eum sæpius visitandi gratia ad *Hagustaldense* monasterium devenire. Unde Deo inspirante cœpit crebrius ad memoriam reducere, illud quondam possessionum, & dignitatum magnificentia opulentissimum, & cultu religionis notissimum, ad quam miserrimum statum devenisset. Igitur ob sanctorum ibi quiescentium merita declaranda, Deo miserante super ejusdem dejectione magno compassionis dolore condoluit, ac de ipsius resuscitatione ipse sedulo excogitare, & cum suis diligenter tractare ac retractare cœpit. Cognita autem ipsius voluntate quamplures, & maxime quidam de suis clericis ei dilectissimi & familiarissimi, omnibus modis quibus poterant ad hoc perficiendum ipsius animum accenderunt.

CAP. VIII.

Quando Hagustaldensis *ecclesia post secundam devastationem à rege* Danorum Haldano *ut prædictum est factam, ad religionem est conversa.*

ANno igitur ab origine mundi V CCCxv. ab incarnatione Domini M. Cxiij. ex quo vero *Eboracensis*

Eboracenſis eccleſia per prædicationem ſancti *Paulini* archiepiſcopi fundata archiepiſcopalem cathedram ſuſcepit CCCC. lxxxvj. ex quo autem per prædicationem ſanctorum *Oſwaldi* regis & martyris, & *Aidani* epiſcopi *Bernicia* ſuſcepit fidem CCCClxxx. ab adventu *Normannorum* in *Angliam* xlviij. regni *Henrici* xiiij. qui eſt archipræſulatus ipſius quintus, ſæpedictus *Thomas* conſilio & auxilio capituli ſui, videlicet eccleſiæ ſancti *Petri Eboracenſis*, de manu prædicti *Ricardi* de *Maton* præfatam eccleſiam *Haguſtaldenſem* liberavit. Conſenſu quoque ipſorum canonicorum in prædicta *Eboracenſi* eccleſia unam portionem de communi eorum pro liberatione ipſius illi dedit. Nec mora, eodem anno ad kal. Novembris duxit illuc canonicos regulares, quibus cum ſuis conſuetudinibus & cum omnibus ad eam pertinentibus, quietam & liberam, ſicut ipſe eam in ſuo dominio habuerat, eccleſiam tradidit, ſicut cartæ ipſorum teſtantur. Supradictus vero presbyter junior *Eilanus* curam parochiæ cum maxima parte beneficiorum, & unam carrucatam terræ cum quibuſdam manſis in ipſa villa de **Heſtaldaſham**, & vj. bovatas terræ in **Eilnewic**, ſcilicet dotem ipſius eccleſiæ cum magna pace & honore de ipſis canonicis longo tempore tenuit. Nam quamvis ſæpe & jure poli & fori ei ſupradicta auferre poſſent, & quamvis multociens magnis penuriis etiam victualium anguſtiarentur, nunquam tamen hoc facere voluerunt, ne ipſe de illis ſive juſte ſive injuſte conqueri, & famam eorum in aliquo violare poſſet. Unde divina pietas, apud quam ſuorum patientia nunquam periit, tandem illorum inopiæ miſerta, abſque omni ſcandalo & cum magno honore illis ſua reſtituit.

Cap. IX.

Quomodo Ailanus *presbyter pater* Ethelredi *abbatis* Rievallis *prædictam eccleſiam liberam & quietam Deo optulit: in manu* Rodberti *Prioris* Biſet *per pulchrum philacterium cum magna devotione reddidit.*

Quadam enim vice apud *Dunelmum* ægrotare incipiens, quorundam ſapientum conſilio *Rodbertum* Priorem ipſorum canonicorum mandavit. Cui mox ut venit, prædictam eccleſiam & quicquid de ipſa tenuerat liberum & quietum de ſe, & de omnibus hominibus ad ſe pertinentibus, ſponte ſua & cum magna devotione reddidit. Multiplices etiam gratiarum actiones ipſi & ejus canonicis pro innumeris beneficiis egit, quia non ut capellanum ſed ut patrem ſuum eum inter ſe familiariter tractaverant. Sed quia pœnituit illum eccleſiaſticis rebus diu abuſum fuiſſe, quibus Dei ſervi rectius ſuſtentari debuerant, quomodo melius hanc redditionem facere poſſet excogitavit. Fecit igitur illam cum quodam pulchro filaterio, ſcilicet cruce argentea in qua ſanctorum Confeſſorum & epiſcoporum *Accæ* & *Alchmundi* reliquiæ continebantur. Obnixe quoque deprecatus eſt, ut hujus rei gratia perpetuum memoriale in ipſa eccleſia conſervaretur. *Willielmus* quoque abbas de *Rieſvalle*, & *Ethelredus* monachus ejus & filius ipſius *Eilani*, & de eccleſia ſancti *Cuthberti Mauricius* ſupprior, & *Aldredus* ſecretarius, & *Henricus* monachus, & de ipſa *Haguſtaldenſi* eccleſia quidam canonicus nomine *Ricardus*, & duo filii ejuſdem *Eilani*; *Samuel* & *Ethewoldus*. Hi omnes ad hoc ibi convenerant, ut in eorum præſentia, & teſtimonio hæc fierent, & ſic abſque omni reclamatione & contradictione factum eſt.

Cap. X.

Quomodo prædictus Ailanus *presbyter apud ſanctum* Cuthbertum Dunelmi *habitum monachilem ſuſcepit, & qualia dona ad decorem domus Domini ſecundus* Thomas Eboracenſis *archiepiſcopus prædictis canonicis donavit.*

Anno autem Verbi incarnati M.Cxxxviij. ex quo autem canonici ipſam eccleſiam habuerant xxvj. & *Turſtini* archiepiſcopi xxv. facta ſunt hæc. Deinde ingraveſcente morbo apud ſanctum *Cuthbertum*, quem ſemper in mira veneratione habuerat, habitum monachilem ſumpſit. Exinde per aliquot dies in magna & ſui recognitione, & cordis contritione, & peccatorum deploratione Dominici corporis perceptione munitus vitam ſuam ibidem finivit. Præterea prædictus *Thomas* archiepiſcopus dedit canonicis iiij^or. villulas & unum molendinum ſuper *Tinam* fluvium, cum omnibus ad ea pertinentibus ſicut ea in ſuo dominio habuerat, & unum miliare anguillarum per annum, & quædam alia ut privilegia eorum facta ab ipſo archiepiſcopo & à capitulo ſancti *Petri Eboracenſis* eccleſiæ teſtantur. Conceſſit quoque eis ad veſtitum ipſorum centum ſolidos per annum. Dedit quoque eis libros, & veſtimenta, & plurima alia ad decorem domus Dei neceſſaria; & ſi diutius vivere poſſet multa plura dediſſet. Quippe eos & eorum eccleſiam, quantum ratione poterat, ardenti deſiderio ſullimare proponebat.

Cap. XI.

De morte piæ memoriæ prædicti Thomæ Eboracenſis *archiepiſcopi, & de ejus ſucceſſore* Turſtino, *& de bonis quæ præfatis canonicis fecit.*

Anno igitur Dominicæ incarnationis M.Cxiiij. & regni *Henrici* xv. & archiepiſcopatus ejus vij. ſæpe prænominato *Thomæ* xiiij. kal. Marcii, feria iij. apud *Beverlacum* viam univerſæ carnis ingreſſo, & apud *Eboracum* cum digno honore ſepulto, *Turſtinus Henrici* regis capellanus, eodem anno, die Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* apud *Wintoniam* electus in archiepiſcopum ſucceſſit. Hic autem inter innumeras & graviſſimas adverſitates quibus diu & creberrime pulſatus eſt, animum invictiſſimum & conſtantiſſimum gerebat. His igitur tandem ſuperatis & optato fine conſummatis, celebrem cognitionis famam & magnæ venerationis laudem apud plurimas gentes merito probitatis ſuæ adeptus eſt. Erat quippe vir magnæ caſtitatis, & prudentiæ, honeſtatis & juſtitiæ, & multarum virtutum fulgore perſpicuus, & in eccleſiaſticarum cauſarum negotiis, ac in ſuorum tuitione defenſor optimus, & in eleemoſinarum largitionibus diſpenſator prudentiſſimus. Præterea cujuſque religionis homines magno devotionis affectu & auctoritatis rigore adjuvabat & protegebat. Cum igitur omnes eccleſias religionis diligeret, ſpecialius tamen prædi-

ctam

ctam *Haguſtaldenſem* eccleſiam diligebat & protegebat, unde & poſſeſſiones, & conſuetudines, & dignitates illius non ſolum ſua auctoritate confirmavit, verum etiam ſua liberalitate auxit. Nam præter reliquias plurimorum ſanctorum, & libros, & veſtimenta, & duo paria candelabrorum, unum argenteum, & aliud cupreum & deauratum, & præter multa alia ornamenta ſanctæ eccleſiæ, & cætera plurima dona; dedit illi eccleſiæ & canonicis ejuſdem in perpetuam eleemoſinam, conſilio & conſenſu capituli ſancti *Petri Eboracenſis*, unam præbendam in eadem *Eboracenſi* eccleſia, & ad veſtitum eorum centum ſolidos per annum de archidiaconatu de **Weſcubinc**, & in ipſa villa de **Hextoldeſham** quandam partem terræ in qua homines eorum manent, & unum agrum inter *Acundam* & *Tinam* fluvium, & aliam partem terræ ibidem ad dilatandam ſuam propriam manſionem, & terram ubi hoſpitale factum eſt, & villam unam, ſcilicet **Dotoland**, & utranque *Grottendunam*, & quietum paſtum porcis ipſorum, & villicorum ſuorum de terra ſancti *Andreæ*. Præterea quaſdam decimas eis conceſſit. De quibus omnibus tam ipſius quam capituli eccleſiæ S. *Petri Eboracenſis*, & duorum regum *Angliæ Henrici* & *Stephani* privilegia facta ſunt, quæ cum ſuis bullis in ipſa eccleſia conſervantur. Habetur quoque ibi de confirmatione ejuſdem eccleſiæ privilegium *Calixti* papæ & *Eugenii* papæ.

Cap. XII.

De libertatibus regum, & largitionibus principum, ac de eleemoſinis aliorum fidelium.

SUnt etiam ibidem plurimæ cartæ & alia inſignia de terris quæ liberalitate et eleemoſinis hominum eidem eccleſiæ ſunt datæ. Inter quos *David* rex *Scotiæ* et *Henricus* filius ejus dederunt eis unum manſum in **Carlel**, et in eadem villa, aliud manſum. *Rodbertus* de *Setun* cum *Richald* matre ſua dedit eis dimidium cujuſdam villæ quæ vocatur **Achewic**. Et *Wallevus* et *Alanus* filius ejus iiij. bovatas terræ et unum manſum ad piſcationem halecium in *Eltadala*; et *Forno*, et *Ivo* filius ejus duas bovatas terræ; et *Sunnulfus* presbyter, unum manſum in *Eboraco*. *Willielmus* filius *Ulfi* iiij. bovatas terræ in *Geveldala*. *Randulfus* de *Merlai* unoquoque anno x. ſolidos donec eos in terra ponat. *Riched* mater *Rodberti de la Val* dedit iterum Deo et eccleſiæ ſancti *Andreæ Haguſtaldenſis*, et canonicis ibi Deo ſervientibus, aliam medietatem de **Achewic** in perpetuam eleemoſinam liberam et quietam de ſe et de omnibus qui ad eam pertinent, cum omni illo jure quod ipſa habebat ſuper eam. *Stephanus* rex *Angliæ* unoquoque anno xl. ſolidos ad emendum vinum.

Cap. XIII.

Quantæ venerationis ac dignitatis Haguſtaldenſe *monaſterium apud antiquos fuerit, quam mirifice fundatum, quam magnifice ornatum, & quam glorioſiſſime exaltatum extiterit.*

ILlud nobile *Haguſtaldenſe* monaſterium quantæ venerationis ac dignitatis apud antiquos fuerit, qui et hiſtoriam *Anglorum*, et geſta veterum *Northanhymbrorum* ſtudioſe legerit vel audierit, evidentiſſime ſcire poterit. Namque glorioſiſſimi atque potentiſſimi *Northanhymbrorum* regis *Ecfridi* conſilio, et auxilio, ac ſanctæ *Etheldredæ* petitione atque donatione à beatæ memoriæ *Wilfrido Eboracenſis* pariter et ipſius *Haguſtaldenſis* eccleſiæ pontifice mirifice fundatum, magnifice ornatum atque glorioſiſſime exaltatum fuit. Ab illo igitur tempore et ſanctæ *Romanæ* eccleſiæ auctoritate, et archiepiſcoporum, et epiſcoporum donatione et atteſtatione, et regum, et conſulum, ac principum liberalitate atque confirmatione inter cætera prærogativarum ſuarum inſignia quibuſlibet reis ad ejus defenſionem confugientibus firmam pacem conferre et conſervare cognoſcitur. Sunt etenim ab orientali et auſtrali, ab occidentali et aquilonali parte ipſius eccleſiæ, quædam certa loca, et quidam termini evidentes antiquitus inſtituti, et ab incolis bene cogniti, infra quos pacem adeuntes, et de pace redeuntes, vel eos, vel quicquam de ſubſtantia eorum nulli licet infeſtare ſive temerario auſu contingere.

Cap. XIIII.

Quam pacem dederunt reges eccleſiæ Haguſtaldenſi.

SI quis igitur quemlibet cujuſcunque facinoris aut flagitii reum et convictum infra quatuor cruces quæ ſunt extra ipſam villam de **Heſtaldaſham** capit et retinet, univerſali judicio ij. **hundredh** emendabit. Si vero infra villam, iiij. **hundredh**. Si vero infra muros atrii eccleſiæ, vj. **hundredh**. Si autem infra eccleſiam, xij. **hundredh**. Si vero infra valvas chori, xviij. **hundredh**. Pœnitentia quoque de ſingulis ſicut de ſacrilegiis injuncta. In **hundredh** viij. libræ continentur. Quod ſi aliquis veſano ſpiritu agitatus diabolico auſu quemquam capere præſumpſerit in cathedra lapidea juxta altare quam Angli vocant **Fridſtol**, id eſt, cathedram quietudinis vel pacis, vel etiam ad feretrum ſanctarum reliquiarum quod eſt poſt altare, hujus tam flagitioſi ſacrilegii emendatio ſub nullo judicio erit, ſub nullo pecuniæ numero claudetur, ſed apud Anglos **botolos**, id eſt, ſine emendatione vocatur. Hæ emendæ nichil ad archiepiſcopum niſi ipſe præſens in villa fuerit dum hujuſmodi foriſfacturæ contigerint, ſed potius ad ipſius eccleſiæ canonicos pertinent. Sciendum autem quod quamvis ſupradicta loca pacis metas eſſe diximus, tamen piæ memoriæ *Thurſtinus Eboracenſis* archiepiſcopus bis, ſcilicet ſemel cum *Hudard* vicecomite, et alia vice contra *Walterum de Biwella* quendam capellanum *Bernardi de Ballol*, in conſpectu et audientia multorum ſapientum et nobilium virorum dirationavit, quod ex illa parte qua prædicta villa à *Tina* fluvio circumdatur, à medio impetu ipſius fluminis incipit pax præfatæ eccleſiæ; unde duo prædicti viri judicio coacti ſunt quoſdam homines cum ſua ſubſtantia ipſi archiepiſcopo reddere, quos ad pacem eccleſiæ fugientes in ſupra nominato loco amnis capere ac retinere auſi fuerant. Quo facto, emendas eccleſiæ, et archiepiſcopo, et canonicis fecerunt: ſed quia propter frequentes et nimias inundationes in medio fluminis infigi non poterant, quæ ibi poni debuerant, in ripa ipſius cruces poſitæ ſunt.

Explicit deſcriptio Haguſtaldenſis *Eccleſiæ*.

INCIPIT

INCIPIT HISTORIA PIÆ MEMORIÆ *Ricardi* Prioris *Hagustaldensis* ecclesiæ, *De Gestis regis Stephani, & de bello Standardii.*

[A]. Dñi [1]135.

ANNO Verbi incarnati M.Cxxxv. ab adventu vero *Normannorum* in *Angliam* lxix. *Henricus* Rex *Angliæ* anno ætatis suæ lxviij. de quadam murena comedens ægrotavit, & mortuus est in quadam foresta *Normanniæ* quæ *Leuns* dicitur apud sanctum *Dionysium* iv.non. Decembris feria ij. Regnavit autem gloriose annis triginta v. & mensibus iv. Corpus vero ipsius, sicut præceperat, in *Angliam* transvectum, apud *Radingas* sepultum est. Unde statim justitia & pax, quæ cum eo diu regnaverant, in *Normannia* & *Anglia* pariter cum illo occubuerunt. Et justitiæ patrocinante quod solum tunc ubique regnabat, violentiæ & rapinæ, cædes & deprædationes, inauditæ crudelitates & innumeræ calamitates loco pacis ac justitiæ suam tyrannidem latenter & patenter exercuerunt. Hæc autem omnia mala post mortem ejus tanto exuberantius & vehementius prævaluerunt, quanto majori potentia & districtiori justitia in vita sua plures depresserat, aggravaverat, spoliaverat, exhæreditaverat, exiliaverat. Unde nacti occasionem quam ardenter desideraverant, singuli se vindicare festinabant, dum quicquid mali agere poterant eis impune facere licebat. Ea tempestate *Willielmus* cognomento *Transversus* qui honorem *Fracti pontis* (sic enim quoddam oppidum nominatur) ex dono *Henrici* regis habuerat, à quodam milite homine suo *Pageno* nomine, apud ipsum oppidum letali vulnere percussus, post triduum in habitu monachili mortuus est. Et quem patri suo *Roberto* de *Lesci* rex *Henricus* abstulerat, *Ilbertus* de *Lesceio* filius ejus mox eundem honorem recuperavit. Et per *Angliam* & per *Normanniam* similiter pluribus eadem tempestate contigit. Rex autem nobilis *Henricus* in juvenili ætate magna virtutis probitate laudabilis, in adversitatum periculis sæpe vexatus, in militaribus congressionibus optime exercitatus fuit. Erat namque vir consilii & providentiæ, sagacitatis ac prudentiæ, mente constans, animo audax, in sermone verax, in promissis efficax, in minis pertinax, in amicitia perseverans, in odio perdurans, in adversis patiens, in prosperis temperans, facundia disertus, justitia rigidus; in judicio æquus, inimicis pessimus, amicis optimus. Igitur post fratrem suum *Willielmum* regnum *Angliæ* adeptus, ducatumque *Normanniæ* à germano suo *Roberto* Comite mira arte acquisivit, & utriusque negotia magna sapientia disposuit, ac omnes sibi adversantes ineffabili calliditate superavit. Nobiles plerosque propter eorum perfidiam depressit; ignobiles vero multos quos probos ac sibi fideles invenit, amplis honoribus sullimavit. Bonas quoque leges & consuetudines regis *Edwardi* prædecessoris ac cognati sui restauravit, & prout ei videbatur sua sapientia & auctoritate emendatas & corroboratas, in regno suo rigide & constanter tam à divitibus quam à pauperibus observari fecit. Raptores quoque ac fures & latrones ac maleficos atque falsæ monetæ factores & studiosos expensores gravi animadversione puniri fecit. Igitur in diebus ejus tempora pacis floruerunt, ac plura monasteria in quibus antea non erant, ad religionem monachorum, ac præcipue canonicorum regularium conversa sunt. Unde & ipse duo cœnobia, unum monachorum apud *Radingas*, ubi & ipse sepeliri voluit, & alterum Canonicorum apud *Cirecestram* instituit, & regali munificentia ditavit, ac utrisque juxta ordines suos abbates præfecit. Monasterium vero *Radingas* ipse favore suo provexit, & in lumine basilicam pulcherrimi operis erexit, & cum regali potestate reddituum, conventu & numerositate monachorum ornavit. Construxit etiam cœnobium *Cirecestræ* quarto ante obitum suum anno, in quo cum opulentia rerum necessariarum Canonicos regulares collocavit. In religiosos & in pauperes laudabili largitate & congrua veneratione enituit. Post quem non surrexit princeps alius qui sic injustas regni exactiones interdiceret, omnes sibi subjectos in pace & modestia sapientiæ disponeret, personas ecclesiasticas reverenter excoleret, pauperes & inopes sumptuosis elemosinis foveret. Duas reginas habuit, primam nomine *Matildam* filiam *Malcolmi* Regis *Scotiæ*, ex qua unam filiam genuit: quæ primo Imperatori *Henrico Alemanniæ* ac deinde *Gaufrido Andegavensium* Comiti in conjugium data est. Unum quoque filium nomine *Willielmum* ex eadem habuit, qui cum maxima nobilitate *Angliæ* & *Normanniæ* in mari summersus est. Alteram vero Reginam post mortem *Matildis* nomine *Adelizam* filiam *Godefridi* Ducis *Luvaniæ* accepit, sed hæc sterilis permansit. In fornicatione autem & adulterio plures liberos habuit. Namque hæc duo vicia, scilicet luxuria & amor pecuniæ, in eo nimis dominabantur. Unde ejus exemplo plurimi corrupti sunt. Hic autem, sicut prædictum est, paulo antequam moreretur in *Normannia* existens, de quadam murena comedit, unde mox ægrotare cœpit & mortuus est. Quo mortuo, continuo emerserunt homines scelesti & peccatores, cuncta jura justitiæ & pacis dissipantes, & ad direptiones & cædes, incendia & alia flagitia hostiliter proruentes. Ipse enim in principio regni sui, sicut prædiximus, leges justas & libertates populo dedit, carta confirmavit, sigillo corroboravit, & in ærario suo apud *Wintoniam* conservari præcepit, sicut sequens articulus aperte demonstrabit.

Henricus *Dei gratia rex* Anglorum, *omnibus fidelibus suis tam* Francigenis *quam* Anglicis *totius* Angliæ *salutem. Sciatis me misericordia Dei & communi consilio baronum regni* Angliæ *ejusdem regni regem coronatum esse. Et quia regnum oppressum erat injustis exactionibus, ego respectu Dei & amore quem erga vos omnes habeo, sanctam Dei ecclesiam inprimis liberam concedo. Ita quod nec eam vendam nec ad firmam ponam, nec mortuo archiepiscopo vel episcopo vel abbate aliquid accipiam de dominio ecclesiæ vel de hominibus donec successor in eam ingrediatur. Et omnes malas consuetudines quibus regnum* Angliæ *injuste opprimebatur, inde aufero. Quas malas consuetudines expono hic parte.* Si aliquis Baronum meorum vel Comitum sive aliorum qui de me tenent mortuus fuerit, hæres suus

non redimat terram ſuam ſicut faciebat tempore fratris mei, ſed legitima & juſta relevatione relevabit eam. Similiter homines baronum meorum legitima & juſta relevatione relevabunt terras ſuas de dominis ſuis. Et ſi quis baronum vel aliorum hominum meorum filiam ſuam nuptui tradere voluerit, ſive ſororem ſive neptem ſive cognatam, mecum inde loquetur. Sed neque ego aliquid de ſuo pro hac licentia accipiam, neque defendam ei quin eam det, excepto ſi eam jungere vellet inimico meo. Et ſi mortuo barone vel alio homine meo filia hæres remanſerit, illam dabo conſilio baronum meorum cum terra ſua. Et ſi mortuo marito uxor remanſerit ejus, & ſine liberis fuerit, dotem ſuam & maritationem habebit, & eam non dabo marito niſi ſecundum velle ſuum: ſi vero uxor cum liberis remanſerit, dotem quidem & maritationem ſuam habebit dum corpus ſuum legitime ſervaverit, & eam non dabo niſi ſecundum velle ſuum, et terræ liberorum cuſtos erit, ſive uxor ſive alius propinquorum qui juſtius eſſe debebit. Et præcipio ut barones mei ſimiliter ſe contineant erga filios vel filias vel uxores hominum ſuorum. Monetagium commune quod capiebatur per civitates & per comitatus, quod non fuit tempore Regis *Edwardi*, hoc ne amodo ſit omnino defendo. Si quis captus fuerit ſive monetarius ſive alius cum falſa moneta, juſtitia recta inde fiat. Omnia placita & omnia debita quæ fratri meo debebantur condono, exceptis rectis firmis meis, & exceptis illis quæ pacta erant pro aliorum hæreditatibus, vel pro eis rebus quæ juſte aliis contingebant. Et ſi quis pro hæreditate ſua aliquid pepigit illud condono, & omnes relevationes, quæ pro rectis hæreditatibus pactæ erant. Et ſi quis baronum vel hominum meorum infirmabitur, ſicut ipſe dabit vel dare diſponet pecuniam ſuam, ita datam eſſe concedo. Quod ſi ipſe præventus vel armis vel infirmitate pecuniam ſuam non dederit vel dare diſpoſuerit, uxor ſua ſive liberi aut parentes & legitimi homines ejus eam pro anima ejus dividant, ſicut melius eis viſum fuerit. Quod ſi perfidiæ vel ſceleris convictus fuerit, ſic emendet. Et ſi quis baronum vel hominum meorum forisfecerit, non dabit vadium in miſericordia pecuniæ ſuæ ſicut faciebat tempore patris mei vel fratris, ſed ſecundum forisfacti modum ita emendabit ſicut emendaſſet retro à tempore patris mei in tempore aliorum anteceſſorum meorum. Murdra etiam retro ab illa die qua in regem coronatus fui omnia condono. Et ea quæ amodo facta fuerint, juſte emendentur ſecundum lagam regis *Edwardi*. Foreſtas communi conſenſu baronum meorum in manu mea ita retinui ſicut pater meus eas habuit. Militibus qui per loricas terras ſuas deſerviunt, terras dominicarum carrucarum ſuarum quietas ab omnibus geldis & ab omni opere proprio dono meo concedo, ut ſicut tam magno gravamine alleviati ſunt, ita equis & armis ſe bene inſtruant, ut apti ſint & parati ad ſervitium meum & ad defenſionem regni mei. Pacem firmam in toto regno meo pono, & teneri amodo præcipio. Lagam Regis *Edwardi* vobis reddo cum illis emendationibus quibus pater meus eam emendavit conſilio baronum ſuorum. Si quis aliquid de meo vel de rebus alicujus poſt obitum regis *Willielmi* fratris mei cepit, totum cito reddatur abſque emendatione. Et ſi quis inde aliquid retinuerit, ille ſuper quem inventum fuerit graviter mihi emendabit. Teſte *Mauricio* Lundonienſi epiſcopo, & *Willielmo* electo Wint. epiſcopo, et *Gerardo* Herfordenſi epiſcopo, et *Henrico* Comite, et *Simone* Comite, & *Waltero* Comite, *Giſardo* et *R.* de *Muntfort*, et *Eudone* dapifero, et *Rogero Bigoto*. Valete.

Hæc autem de eo ſuccincte dicta ad præſens ſufficiant; ſi quis autem plenius noſſe deſiderat actus ejus, & quomodo ſe in regno habuerit, in cronicis de geſtis *Anglorum* invenire poterit. *Henrico* autem regi mox *Stephanus* Comes *Boloniæ* nepos ejus ex ſorore ſua Comitiſſa de *Blois*, & frater *Theobaldi* Comitis, in regnum ſucceſſit.

ANno igitur Dominicæ incarnationis M.Cxxxvj. An. Dni 1136. à primoribus regni cum favore cleri ac populi *Stephanus* Comes *Boloniæ* electus, à *Willielmo Cantuarienſi* archiepiſcopo in natali Domini apud *Lundonias* in regem conſecratur. Hujus autem regni primordia & proceſſus tot ac tantis redundavere rerum adverſantium turbationibus, ut quid de eis ſcribi debeat, quæve habitura ſint ſingula finem, nondum ſciri valeat. Ipſe autem rex licet innumeris & maximis adverſitatibus undique coartatus, ſemper tamen animo conſtans, vultu hilaris & quaſi de victoria jam ſecurus, hoſtium ſuorum conatus & minas, ſubdolorum verſutias ac perfidorum fraudes, & temporalium rerum licet maximarum amiſſiones, quaſi non ſentiret vel parum perpenderet, deridebat. Quæ ejus confidentia & ſecuritas adverſariis ſuis ſtuporem & confuſionem, ſuis vero vigorem & audaciam & conſolationem conferebat. Erat quoque vir tantæ manſuetudinis & benignitatis, ut etiam inimici ejus ad ipſum converſi præter ſpem ſuam in illo miſericordiam invenirent. Maximas igitur familias de militibus ſtipendiariis collegit, per quos negotia ſua in *Normannia* & *Anglia* ageret. Nam *Galfridus* Comes *Andegavenſis* qui Imperatricem ſcilicet filiam *Henrici* regis, quæ ſic vocata eſt poſtquam Imperatori nupſit, in conjugio habebat, cujus filio *Anglia* ac *Normannia* jurata fuit, mox ut eum in regem electum eſſe cognovit, plurimas regiones deprædavit ac deſtruxit, & multa caſtella in *Normannia* contra illum cepit ac tenuit. Similiter & *David* rex *Scotiæ* ejuſdem dominæ avunculus, in provincia *Northanhymbrorum* v. oppida, ſcilicet *Lugubaliam* quod Anglice Carlel dicitur, & *Carrum* quod ab Anglis Werch dicitur, & Alnawic & Nozham & *Novum caſtellum* mox circa natale Domini cum magno exercitu præoccupavit ac tenuit. Sed Babanburch minime habere potuit. Fidelitates quoque & obſides de potentioribus & nobilioribus ejuſdem regionis ad conſervandam fidem Imperatrici nepti ſuæ accepit. Propoſuit etiam *Dunelmum* aggredi: ſed *Stephanus* rex ad caput Jejunii quod illo anno nonis Febr. contigit, cum maximo exercitu illuc veniens, xv. diebus ibi moratus eſt. Tandem vero in eadem provincia habita collocutione & pace facta inter duos reges, *Henricus* filius *David* regis *Scotiæ* homagium *Stephano* regi apud *Eboracum* fecit. Deditque rex illi cum conſulatu patris ſui Huntadun, Carlel & *Donecaſtram* cum omnibus quæ ad ea pertinent; &, ut quidam aiunt qui ſe huic conventioni interfuiſſe teſtantur, promiſit illi quod ſi comitatum *Northanhymbriæ* alicui dare vellet, prius calumpniam *Henrici* filii Regis *Scotiæ* ſuper eo juſte in ſua curia judicari faceret. Reddidit quoque *David* rex *Scotiæ*

Stephano

Stephano Regi Angliæ iv. prædicta castella sua quæ invaserat, nam quintum scilicet Carlel datum erat ei, redditis obsidibus & utriusque partis hominibus in eadem pace concordatis. Fuit quoque Henricus filius regis Scotiæ ad curiam Stephani Regis Angliæ in proxima pascha quam apud Lundoniam festive tenuit, cum maximo honore susceptus, atque ad mensam ad dexteram ipsius regis sedit. Unde & Willielmus archiepiscopus Cantuariensis se à curia subtraxit, & quidam proceres Angliæ erga regem indignati coram ipso Henrico calumpnias intulerunt. De qua re David rex Scotiæ valde indignatus recepto filio suo noluit eum quamvis sæpius mandatum ad curiam regis remittere. Eodem autem anno Walani multum de terra Stephani Regis Angliæ devastaverunt, & duos de baronibus suis, Ricardum Filium Rogerii, & Paganum Filium Johannis, in regione illorum insidiose occiderunt. Sed mox cum eo concordati sunt. Eodem quoque anno Baldewinus de Redvers, quia non potuit quendam honorem habere quem à Rege postulaverat, Execestram oppidum suum contra illum firmavit. Rex vero devastata terra ejus, post diutinam obsidionem oppidum per vim cepit, & illum captum de Anglia & Normannia exlegavit. At ille ad Gaufridum Andegavensem Comitem & ad Imperatricem ejus uxorem confugit. Eodem quoque anno Innocentius Romanæ sedis Apostolicus Stephano Regi Angliæ litteras suas transmisit, quibus eum Apostolica auctoritate in regno Angliæ confirmavit. Quarum exemplar hoc est.

Innocentius *episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio* Stephano *illustri* Anglorum *Regi salutem & apostolicam benedictionem. Rex regum & dominus dominantium in cujus manu sunt omnium potestates & omnia jura regnorum, ex incomprehensibili supernæ providentiæ dispensatione quando vult mutat tempora & transfert regna. Sicut enim attestatur propheta,* Dominatur excelsus in regno hominum, & cui voluerit dat illud. *Quot commoditates, quanta jocunditatis tranquillitas, quantumque justitiæ censura in regno* Angliæ *& ducatu* Normanniæ *regnante filio nostro gloriosæ memoriæ* Henrico *rege viguerunt, eo humanis rebus exempto oculata fide perclaruit. Cum enim idem esset religiosorum virorum amator, pacis & justitiæ cultor, viduarum & orphanorum propitius consolator, & eorum qui impotentia defendere se non poterant pius defensor: Ipso sublato de medio, prout accepimus, turbata est religio in regno* Angliæ, *& nullum mandatum pacis seu justitiæ in adjutorio regali vigebat, atque atrocitatem tantorum scelerum comitabatur impunitas. Ne autem diutius grassando in populum Dei debachari posset dira feralitas, inclinata est ad preces religiosorum virorum divinæ miseratio pietatis, & tantis flagitiis potenter occurrens, quemadmodum venerabilium fratrum nostrorum, archiepiscoporum, episcoporum earundem regionum & amatorum sanctæ* Romanæ *ecclesiæ, gloriosi* Francorum *Regis & illustris viri Comitis* Theodbaldi *scripta testantur, & industrium virorum nobis indicavit assertio, communi voto & unanimi assensu tam procerum quam etiam populi, te in regem eligere & à præsulibus regni consecrari providit. Nos cognoscentes vota tantorum virorum in personam tuam præeunte divina gratia convenisse, pro spe etiam certa & beato* Petro *in ipsa consecrationis tuæ die obedientiam & reverentiam promisisse, & quia de præfati regis prosapia prope posito gradu originem traxisse dinosceris; quod de te factum est gratum habentes, te in specialem beati* Petri *& sanctæ* Romanæ *ecclesiæ filium affectione paterna recipimus, & in eadem honoris & familiaritatis prærogativa qua prædecessor tuus egregiæ recordationis* Henricus *à nobis coronabatur, te propensius volumus retinere.*

Igitur Stephanus his & aliis modis in regno Angliæ confirmatus, episcopos & proceres sui regni regali edicto in unum convenire præcepit; cum quibus hoc generale Concilium celebravit.

Ego Stephanus *Dei gratia assensu cleri & populi in regem* Angliæ *electus, et à* Willielmo Cantuariensi *archiepiscopo & sanctæ* Romanæ *ecclesiæ legato consecratus, & ab* Innocentio *sanctæ* Romanæ *sedis Pontifice confirmatus, respectu & amore Dei sanctam ecclesiam liberam esse concedo, & debitam reverentiam illi confirmo.* Nichil me in ecclesia vel rebus ecclesiasticis simoniace acturum vel permissurum promitto. Ecclesiasticarum personarum & omnium clericorum & rerum eorum justitiam & potestatem & distributionem bonorum ecclesiasticorum in manu episcoporum esse perhibeo & confirmo. Dignitates ecclesiarum privilegiis earum confirmatas, & consuetudines earum antiquo tenore habitas inviolate manere statuo & concedo. Omnes ecclesiarum possessiones & tenurias quas illa die habuerunt qua Willielmus Rex Angliæ avus meus fuit vivus & mortuus, sine omni calumpniantium reclamatione eis liberas & absolutas esse concedo. Si quid vero de habitis vel possessis ante mortem ejusdem regis quibus modo careat ecclesia deinceps resederit, indulgentiæ & dispensationi meæ vel restituendum vel discutiendum reservo. Quæcunque vero post mortem ipsius Regis liberalitate regum, largitione principum, oblatione vel comparatione vel qualibet transmutatione fidelium eis collata sunt confirmo. Pacem & justitiam me in omnibus facturum & pro posse meo conservaturum eis promitto. Forestas quas Willielmus rex avus meus & Willielmus secundus avunculus meus instituerunt & habuerunt mihi reservo. Cæteras vero omnes quas Henricus rex superaddidit ecclesiis & regno, quietas reddo & concedo. Si quis episcopus vel abbas vel alia ecclesiastica persona ante mortem suam rationabiliter sua distribuerit vel distribuenda statuerit, firmum manere concedo. Si vero morte præoccupatus fuerit, pro salute animæ ejus ecclesiæ consilio eadem fiat distributio. Dum vero sedes propriis pastoribus vacuæ fuerint, ipsæ & omnes earum possessiones in manu et custodia clericorum vel proborum hominum ejusdem ecclesiæ committantur, donec pastor canonice substituatur. Omnes exactiones et injustitias et meschenningas, sive per vicecomites vel per alios quoslibet male inductas, funditus extirpo. Bonas leges et antiquas et justas consuetudines in hundris et placitis et aliis causis observabo, et observari præcipio et constituo. Hæc omnia concedo et confirmo salva regia et justa dignitate mea. Teste Willielmo Cantuariensi archiepiscopo, et Hugone archiepiscopo Rotomagensi, et Henrico episcopo Wintoniensi, et Rogero episcopo Saresberiensi, et Alexandro episcopo Lincolniensi, et Nigello episcopo Heliensi, et Erbr: episcopo Norwicensi,

et *Simone* episcopo Wirecestrensi, et *Bernardo* episcopo sancti Davidis, et *Audoeno* episcopo Ebr. et *Ricardo* episcopo Abrincensi, et *Roberto* episcopo Herefordensi, et *Johanne* episcopo Rovencestrensi, et *Adelwlfo* episcopo Carleolensi, et *Rogero* Cancellario, et *Henrico* nepote Regis, et *Roberto* Comite Glocestriæ, et *Willielmo* Comite Warennæ, et *Radulfo* Comite Cestriæ, *Rogero* Comite Warawicensi, *Ro:* de Ver, *Milone* de Gloc. *Roberto* de Olli, *Briano* filio Comitis Constabil. *Willielmo* Martel, *Hug:* Bigot, *Hunfrido* de Buhun, *Simone* de Belloc: dapiferis, *Willielmo* de Alb.: *Martel* de Alb: pincernis, *Roberto* de Fer: *Willielmo* Peverel, *Sim:* de Silvanecti, *Willielmo* de Albania, *Hugone* de S. Claro, *Ilberto* de Lecejo, apud Oxenford anno scilicet ab Incarnatione Domini M. Cxxxvj. sed regni mei primo. His et aliis modis statim in primo anno confirmatus *Stephanus* in regno *Angliæ* etiam hujusmodi leges et consuetudines regno suo dedit et concessit, et constanter promisit quod eas cum suis firmissime servaret. Eodem anno propter bellum Comitis *Andegavensis* mense Augusti in *Normanniam Stephanus* rex transfretavit. Et *Willielmus Cantuariensis* archiepiscopus mense Novembris defunctus in sua civitate sepultus est.

An. Dñi 1137. ANno igitur proximo, id est M. Cxxxvij. pacis fœdere rupto, statim post Pascha *David* rex *Scotiæ* exercitum suum congregans *Northymbriam* devastare proposuit. Sed ex præcepto regis *Stephani* tunc in *Normannia* existentis, maxima pars Comitum & Baronum *Angliæ* cum magno exercitu militum ad *Novum castellum* quod est in *Northumbria* venit, illi resistere parata, si regnum *Angliæ* invaderet. Tandem per internuncios datis & acceptis induciis, usque ad proximum adventum Domini post xl. dies ad propria redierunt. In adventu autem Domini *Stephano* regi redeunti de *Normannia*, postquam data magna pecunia à Comite *Andegavensi* biennii inducias acceperat, legati *David* regis *Scotiæ* & *Henrici* filii ejus mox affuerunt illi suas inducias reddentes, nisi *Henrico* comitatum *Northymbriæ* daret. At rex petitioni illorum minime annuit.

1138. ANno igitur M. Cxxxviij. iv. idus Januarii *Willielmus* filius *Dunecan* nepos *David* Regis cum parte exercitus ipsius *David* Castellum quod *Carrum* dicitur in terra Regis *Angliæ* antelucanis insidiis invasit, deprædataque circumquaque regione, illud expugnare cœpit. Deinde ipse rex cum *Henrico* filio suo & cum majore exercitu illuc adveniens, & omnium virium suarum conatus explorans, balistis & aliis machinis & variis assultibus oppidum expugnare aggressus est, ac deinde illud iij. ebdomadis obsedit. Sed nichil profecit, immo Deo auxiliante omnis ejus conatus in contrarium illi conversus est. Nam milites & alii qui in castello erant, se & oppidum optime defendentes, signiferum ejus & alios multos de hominibus suis in conspectu ejus interfecerunt, & multos plures vulneraverant. Cernens autem rex laborem suum illic cassari, & sibi suisque grave dampnum de die in diem crescere, indignatione et ira inflammatus, tandem oppido relicto ad *Northymbriam* devastandam cum omni multitudine sua propetavit. Igitur ille detestandus exercitus, omni paganorum genere atrocior, nec Deo nec hominibus reverentiam deferens, tota provincia deprædata, utriusque sexus cujusque ætatis & conditionis homines passim trucidavit, villas, ecclesias, domos destruxit, spoliavit, accendit. Namque languentes in grabatis, ac mulieres prægnantes & parturientes, & in cunis infantes, & alios innocentes inter ubera & in sinibus matrum suarum cum ipsis matribus, & decrepitos senes & defectas anus & cæteros qualibet occasione debiles, ubicunque inveniebant, in ore gladii trucidaverunt, vel lanceis suis confixerunt. Et quanto miserabiliore mortis genere illos disperdere poterant, tanto plus gratulabantur. Unde apertissime ibi impletum esse videtur quod psalmista conquerendo deflebat, dicens, *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt* Jerusalem *in pomorum custodiam* : et cætera quæ in illo psalmo sequuntur. Fertur etiam quod in quodam loco multos parvulos congregatos occiderunt, eorumque sanguinem in quendam rivum quem antea præcluserant effundendo collegerunt, sicque ipsam aquam cruentatam, immo jam ex maxima parte cruorem biberunt. Dicunt etiam quod in ecclesiis crucifixos quanto turpius poterant in *Christi* ignominiam & ipsorum confusionem demembraverunt, & altaria suffoderunt, & juxta & super ipsa clericos & innocentes laceraverunt. Unde non inmerito iterum cum propheta gemendo proclamare possumus, *Deus repulisti nos & destruxisti nos, iratus es, sed nondum misertus es nobis*; et cætera quæ ibi sunt. Coadunatus autem erat iste nefandus exercitus de *Normannis*, *Germanis*, *Anglis*, de *Northymbranis* et *Cumbris*, de *Teswetadala*, et *Lodonea*, de *Pictis* qui vulgo *Galleweienses* dicuntur et *Scottis*; nec erat qui eorum numerum sciret. Infiniti enim absque omni mandato aut deprædandi amore, aut occasione ulciscendi, aut sola voluntate nocendi qualibet regio illa habundabat se supradictis commiscuerunt. Igitur per provinciam discurrentes & nemini parcentes, exceptis oppidis & maritima regione quæ ex orientali parte est, fere totam *Northymbriam* usque ad *Tinam* fluvium hac vice ferro & flamma vastaverunt. Illam autem in reditu suo destruere proposuerant. Quædam etiam pars exercitus illius pertransiens *Tinam* & in solitudinibus innumeros homines perimens, maximam partem terræ sancti *Cuthberti* ad occidentalem plagam eodem modo devastavit. Dum autem hæc à suis fierent, rex *Scotiæ* cum multitudine non modica apud *Corabrigham* morabatur. Hac tempestate in terra *Ranulfi* de *Merlai* de observantiis *Cistercienfium* destructum est quoddam cœnobium eodem anno constructum, & plurima alia gravissimis vexationibus sunt oppressa. Unde & illud cœnobium quod ad *Tinæ* fluminis hostium situm est quod Anglice **Tinemuthe** dicitur, ut sibi & illic existentibus pro præsenti necessitate pacem redimeret, Regi *Scotiæ* & suis xxvij. marcas argenti persolvit. In hac autem procellosæ tempestatis rabie illud nobile monasterium *Hangustaldense*, quamvis in medio concursu & quasi in via illius nefandi exercitus & supradictorum malorum situm undique ab eis coangustaretur, tamen ob declaranda merita sanctorum *Andreæ* apostoli & *Wilfridi* episcopi & confessoris advocatorum ejus, & cæterorum patronorum scilicet sanctorum *Accæ* et *Alcmundi* et *Eatæ* episcoporum et confessorum, et aliorum sanctorum in eadem

ecclesia

ecclesia quiescentium, Deo auxiliante, suis et omnibus ad illud refugientibus pacem firmissimam exhibuit, et omnibus illis contra omnes hostiles impetus tutissimum asilum extitit. Verumptamen primo *Picti* ad *Tinam* fluvium juxta eandem villam fluentem cum maximo impetu irruentes, ipsam sicut et alia destruere proposuerant. Sed mox antequam prædictum amnem transirent, à compatriotis duo de numero illorum sunt interfecti. Quod cæteri cernentes, exterriti retrorsum abierunt. Præterea duo de eadem gente *Pictorum* devenerunt ad quoddam oratorium sancti *Michaelis* archangeli ex eadem boreali parte *Tinæ* fluminis situm, quod ad prædictam *Haugustaldensem* ecclesiam pertinebat. Frangentes igitur ejus hostium, quod ibi repererunt secum abstulerunt. Sed vindicta Dei non defuit. Nam mox dæmoni traditi, sensu privantur, et prout furor illos exagitabat, in conspectu omnium per nemora et rura nocte et die passim discurrentes, alter ipse sibi os primo lapidibus conterens, deinde à quodam abscisis femoribus, alter seipsum in *Tina* submergens, uterque miserabiliter utraque morte dampnati perierunt. His ita factis, alii de exercitu pavefacti, prædictæ *Haugustaldensis* ecclesiæ possessiones non sunt amplius ausi invadere. Igitur *David* rex *Scotiæ* et *Henricus* Comes filius ejus illi monasterio et fratribus illius et omnibus ad illud pertinentibus, suam perpetuam pacem de se et de omnibus suis concesserunt, idque per sua privilegia quæ in eadem ecclesia conservantur confirmaverunt. Hoc tantummodo interjecto, ut ipsi sibi et suis mutuam pacem servarent. Illa itaque nobilis basilica à sancto *Wilfrido* fundata, antiquæ consuetudinis dignitatem retinens, in hac et in aliis bellorum et discordiarum tempestatibus, innumeris tam pauperibus quam divitibus facta est tutissimum asilum, quibus vitæ subsidium et rerum suarum conservationem contulit. Interea circa purificationem S. *Mariæ Stephanus* rex *Angliæ* cum ingenti multitudine Comitum et Baronum, et cum maximo exercitu equitum et peditum venit. Quod ubi rex *Scotiæ* cognovit, relicta *Northymbria* cum exercitu suo ad terram suam properavit; divertitque ad *Carrum*, et postea intravit terram suam, et in quibusdam solitudinibus haud procul à *Rochasburgh* cum exercitu suo latuit, insidiis regi *Angliæ* præparatis. Speravit enim quod ille in *Rochasburgh* hospitaretur. Præceperatque ejus civibus, ut quasi fidem illi servaturi eum benigne susciperent: sed et præcepit, ut quando ipse noctu cum suo exercitu superveniret, et multitudo militum quos in oppido posuerat subito erumperet, et cum civibus ei occurreret, omnes in unum congregati undique regem *Angliæ* incautum circumvallantes, eum cum suis omnibus extinguerent. Sed Deus qui videt cogitationes quam vanæ sunt, has insidias ad nichilum redegit. Nam rex *Angliæ Twedam* transiens fluvium, ad *Rochasburgh* non divertit, sed magna parte terræ Regis *Scotiæ* deprædata atque succensa, tum quia multi ex militibus suis nec armis indui volebant nec bella gerere; erat enim initium Quadragesimæ; tum quia rex *Scotiæ* et sui ei in bello occurrere non audebant, tum quia exercitui suo victus deficiebat, cum suis ad *Suthangliam* rediit. Verum peracta paschali sollempnitate, mox in proxima ebdomada feria vj. sæpedictus rex *Scotiæ* cum nefando exercitu suo iterum in *Northumbriam* rediit; et primo maritimam provinciam quam alia vice intactam reliquerat, et præter hanc si forte aliquid aliud alibi illæsum prætererat, ac deinde maximam partem terræ S. *Cuthberti* in orientali plaga inter *Dunelmum* et mare, non minori furore et crudelitate quam supradictum est destruxit. Plurima quoque prædia monachorum Deo ac S. *Cuthberto* die et nocte servientium, et hac et alia vice pariter cum suis cultoribus similiter consumpsit. Sed sanctus *Cuthbertus* tandem suorum misertus est. Nam dum sui hæc agerent, rex cum suis militibus haud procul à *Dunelmo* perhendinabat. Ubi gravi seditione propter quandam feminam orta, *Picti* ipsum Regem cum suis extinguere minabantur. Quo pavore dum valde anxiaretur, ecce falso rumore divulgatur maximum exercitum de *Suthanglia* adventare. Igitur cibis suis relictis qui tunc parati erant, nemine persequente versus terram suam cum omnibus suis fugit, & ad oppidum de *Northam* quod in terra S. *Cuthberti* est divertit, illudque obsidens, variis modis & machinis expugnare & capere temptavit. Dumque ibi in obsidione moraretur, *Willielmum* filium *Dunecan* nepotem suum cum *Pictis* et parte exercitus sui in expeditionem ad *Eboracensem* scyram transmisit. Quo pervenientes, & propter peccata populi victoriam optinentes, possessiones cujusdam nobilis cœnobii quod in *Suththernessa* situm est, et provinciam quæ *Crafna* dicitur, ex magna parte ferro & flamma destruxerunt. Igitur nulli gradui, nulli ætati, nulli sexui, nulli conditioni parcentes, liberos & cognatos in conspectu parentum suorum, & dominos in conspectu servorum suorum & è converso, & maritos ante oculos uxorum suarum quanto miserabilius poterant prius trucidaverunt, deinde, proh dolor! solas nobiles matronas & castas virgines mixtim cum aliis feminis & cum præda pariter abduxerunt. Nudatas quoque & turmatim resticulis & corrigiis colligatas & copulatas lanceis & telis suis compungentes, ante se illas abegerunt. Hoc idem in aliis bellis, sed in hoc copiosius fecerunt. Deinde illis cum præda dispartitis, quidam eorum misericordia commoti aliquas ex eis ecclesiæ sanctæ *Mariæ* in Carlel liberas tradiderunt. Verum *Picti* & multi alii illas quæ eis obvenerunt secum ad patriam suam duxerunt. Denique illi bestiales homines adulterium & incestum ac cætera scelera pro nichilo ducentes, postquam more brutorum animalium illis miserrimis abuti pertæsi sunt, eas vel sibi ancillas fecerunt, vel pro vaccis aliis barbaris vendiderunt. Hæc autem ut rex *Scotiæ* cognovit, ipse cum suis magno exultavit gaudio, ac prædictum castrum solito acrius impugnare aggressus est. Oppidani vero primo optime se defenderunt; verum deinde, tum quia pauci erant, et plures ex illis vulnerati fuerant, quippe ix. tantum milites erant, tum quia à domino suo *Gaufrido Dunelmensi* episcopo nullum auxilium sperabant, tum quia in talibus conflictibus parum exercitati erant, attoniti deditionem regi fecerunt, cùm & vallum optimum esset, & turris fortissima, & eis victualia habundarent. Igitur milites & alii qui erant in oppido magnum vituperium incurrerunt, quia castrum male custodientes nimis cito defecerunt. Nec solum illi, sed & dominus illorum, quia non pro sua oportunitate & temporis necessitate castrum suum muniebat. Milites cum suis *Dunelmum* redierunt. Rex

igitur

igitur recepto oppido & ſumpto cibo, qui ſatis copioſe ibi repertus eſt, mandat epiſcopo *Dunelmenſi*, quod ſi relicto *Stephano* rege *Angliæ* vellet ſuæ parti fidelitatem jurare, caſtrum ſuum illi redderet, & dampna quæ ei fecerat reſtauraret. Abnegat epiſcopus. Fecit ergo rex oppidum deſtrui. Dum autem circa Rogationes hæc ibi agerentur, milites de oppido *Carrum* exeuntes, quæ juxta illos advehebantur & revehebantur, victualia regis *David* una cum vehiculis & miniſtris infra oppidum ſuum rapuerunt. Rex ergo nimia inflammatus ira, illos obſidere cum omni multitudine ſua feſtinavit, & oppidum machinis & quibuſcunque potuit modis expugnare iterum aggreſſus eſt. Sed Deo auxiliante, omnis conatus ejus incaſſum cecidit. Inſuper etiam perplures ſuorum vulnerati & læſi ſunt ab eis, & nonnulli interfecti. Similiter & in congreſſionibus quas ante hanc obſidionem cum *Henrico* filio regis conſeruerant, quoſdam occiderant, alios vulneraverant vel retinuerant, & de eis redemptionem acceperunt. Benedictus Deus per omnia, qui protegit pios, & tradidit impios. Videns autem rex ſe fruſtra circa oppidum laborare, ſegetes per agros conſumi fecit. Deinde de ſua & de quibuſcumque terris potuit copioſiorem quam unquam antea habuerat, coadunari exercitum fecit. *Euſtachius* quoque *Filius Johannis* unus de Baronibus regis *Angliæ*, quoddam munitiſſimum caſtellum quod Alnewic dicitur in *Northumbria* habens, qui diu clanculo regi *Scotiæ* faverat, hac vice manifeſte perjurus, naturali domino ſuo ſcilicet rege *Angliæ* abnegato, ipſe cum omni virtute ſua contra regnum *Angliæ Scottis* auxilium ferebat; unde non minimam multitudinem belligerantium ſecum ducens, ad deſtruendam *Eboracenſem* ſcyram cum rege *Scotiæ* profectus eſt, & ſuum alterum caſtellum nomine Maltun munitiſſimum & in eadem provincia juxta fluvium *Derewentionem* haut procul ab *Eboraco* ſitum, de quo in ſequentibus dicendum eſt, Regi *Scotiæ* & ſuis tradere diſpoſuerat. Rex igitur *David* duobus tegnionibus, id eſt baronibus ſuis cum gente eorum obſidione *Carrum* commendata, cum maxima parte ſui exercitus ad oppidum quod Bahanburg dicitur profectus eſt. Ubi ante caſtrum quodam vallo capto fere centum homines interemit. Deinde circa illud & circa Milford oppidum *Willielmi Bertram*, et in pluribus locis per *Northumbriam* ſegetibus vaſtatis fluvium *Tina* pertranſiit. Intranſque in terram S. *Cuthberti*, quæ nondum ad eum venerat ſui exercitus partem expectavit. Nec mora, ex ejus edicto *Picti* & *Cumbri* & homines de Carlel & de circumjacente regione ad illum convenerunt. Congregato igitur toto exercitu ſuo, quia nimius & inſuperabilis ei videbatur, revera enim grandis erat, pluſquam xxvj. milia hominum habens, nimio exultavit gaudio. Elevatumque eſt cor ejus & ſuorum, ac in ſe & in ſua multitudine ſpem ſuam ponentes, nec ad Deum ullum reſpectum habentes, nimis indignanter ac ſuperbe locuti ſunt. Nec ſolum *Eboracenſem* ſcyram, ſed et maximam portionem *Angliæ* in exterminium dare et meditabantur et minabantur. Non enim aliqua numeroſitate præſumere vel poſſe ſibi reſiſtere æſtimabant. His autem infra octabas nativitatis ſanctæ *Mariæ* ita geſtis, rex cum ſuo exercitu *Dunelmum* præteriens uſque ad *Teſam* fluvium ſegetes depopulari, villas et eccleſias quas alia vice intactas reliquit, more ſuo frangi, deprædari, ſuccendi fecit. Pertranſiens quoque *Teſam* idem factitare cœpit. Verum divina pietas lacrimis innumerabilium viduarum, orphanorum & miſerorum pulſata, illum tantam impietatem diutius impune exercere non eſt paſſa. Quippe dumque ſe ſuoſque ad hujuſmodi nequitiam præpararet, omnis ejus apparatus et quid agere et quo tendere propoſuerat, et fama præconante et certis nuntiis intercurrentibus, homines *Eboracenſis* ſcyræ non latuit. Igitur barones illius provinciæ, ſcilicet *Turſtinus* archiepiſcopus, qui, ut conſequenter apparebit, maxime ſe de hoc negotio intromiſit, et *Willielmus* de *Albamarla*, *Walterus* de *Gant*, *Robertus* de *Brus*, *Rogerus* de *Mulbrai*, *Walterus Eſpec*, *Ilbertus* de *Leſceio*, *Willielmus* de *Perci*, *Ricardus* de *Curci*, *Willielmus Foſſard*, *Robertus* de *Stutavilla* & cæteri potentes & ſapientes viri *Eboracum* convenerunt, & quid conſilii in hac tempeſtate habere deberent, inter ſe diligenter tractaverunt. Cumque plurimi propter proditionem in qua multi eſſe æſtimabantur de ſeſe mutuo diffidentes hæſitarent, & cum principem et conductorem belli non haberent, (nam *Stephanus* rex dominus eorum ea tempeſtate non minoribus anguſtiis in *Suthanglia* circumventus ad præſens ad eos venire non poterat) cum paucis tantæ numeroſitati occurrere formidarent, pene à ſua ac patriæ ſuæ defenſione omnino deficere videbantur, niſi *Turſtinus* eorum archiepiſcopus, magnæ conſtantiæ atque probitatis vir, ſermone ac conſilio ſuo illos animaſſet. Quippe cum eſſet paſtor animarum illorum, non more mercennarii infeſtante lupo de fuga ſibi præſidium ſperabat, ſed potius ſuper gregis ſui diſperſione ac pernicie atque patriæ ſuæ deſtructione graviſſimo compaſſionis dolore ſauciatus, omni ſtudio & conatu tantis malis remedium quærebat. Unde & ex divina auctoritate quæ ei commiſſa fuerat, & ex regia poteſtate quæ illi tunc in hoc negotio tradita erat, & de illorum fidelitate ac probitate eos fideliter admonuit, ne à peſſima barbarie per ignaviam ſe omnes una die proſterni ſinerent, ſed potius cuncti pariter cum ſuis per veram pœnitentiam Deo reconciliati, & ad eum toto corde converſi, cujus iram ſe promeruiſſe tot ac tanta mala teſtabantur, fiducialiter ac viriliter pro tanta neceſſitate agerent. Quod ſi devote facerent, de miſericordia Dei præſumens, eos victores fore prænunciabat. Namque illa peſſima gens potius Deo ac ſanctæ eccleſiæ quam ipſis quantum poterant adverſabantur, & ideo injuſtam, immo ſceleratam cauſam pugnandi habebant. Ipſorum vero cauſa juſta ac piiſſima erat, quippe pro ſanctæ eccleſiæ ac ſuæ patriæ defenſione periculo ſe obiciebant. Et ſi forte Deo placeret ſine aliquorum illorum occaſu hoc diſcrimen non poſſe peragi, tali intentione pugnantibus non mors formidanda, ſed potius optanda erat. Promiſit etiam eis quod ſuæ diœceſis presbyteros ſingulos cum crucibus & parochianis ſuis pariter cum illis in bellum procedere faceret, & quod ipſe cum ſuis bello intereſſe, Deo diſponente, cogitabat. Circa eundem tumultum temporis *Bernardus de Baiol* quidam de proceribus ejuſdem provinciæ cum multitudine equitum à rege *Angliæ* miſſus ad eos venit. Qui & ex parte regis & ſua ad idem animos eorum multum accendit. Igitur mandato regis & archiepiſcopi ſui ammoniti, omnes

omnes unanimiter ad unum consilium confirmati, singuli ad sua revertuntur. Post modicum vero unusquisque cum suis munitis ac bellicis armis instructi iterum *Eboracum* conveniunt. Itaque post acceptam privatam pœnitentiam, illis pariter & omni populo archipræsul triduanum cum eleemosinis indixit jejunium, ac deinde absolutionem, & benedictionem Dei & suam eis sollempniter tribuit. Et quamvis præ nimia infirmitatis & ætatis debilitate ubi necesse erat in lecto gestaretur gestatorio, ipse tamen ad animos eorum accendendos in prælium cum illis ire voluit. At illi ipsum remanere fecerunt, obsecrantes ut in orationibus & eleemosinis, vigiliis & jejuniis, & in cæteris quæ ad Deum pertinent pro eis intercedere satageret; ipsi vero pro ecclesia Dei, & pro illo qui ejus minister erat, prout ipse eos adjuvare dignaretur, & sicut illorum ordo exigebat, libenter contra hostes pugnarent. Tunc crucem suam, & sancti *Petri* vexillum, ac suos homines tradidit eis. At illi ad opidum quod **Tresc** vocatur iverunt. Inde vero *Robertum de Brus*, & *Bernardum de Baiol*, ad regem *Scotiæ* terram sancti *Cuthberti*, ut supradictum est, jam devastantem miserunt; qui cum summa humilitate ac benignitate eum obsecraverunt, ut saltem extunc à sua crudelitate cessaret. Quod si illorum consilio adquiesceret, quem postulaverat comitatum *Northumbriæ Henrico* filio suo se impetraturos à rege *Angliæ* firmissime promiserunt. At ille corde obstinato cum suis pariter & eorum verba sprevit, & eos indignanter derisit. Itaque *Robertus* reddito homagio quod ei fecerat, & *Bernardus* fidelitate quam una vice ab eo deprehensus illi juraverat, ad suos socios reversi sunt. Omnes igitur proceres illius provinciæ, & de **Notingaham** scyra, *Willielmus Peverel*, & *Gaufridus Halsalin*, & de *Derbia* scyra *Robertus de Ferers*, & alii principales & sapientes viri sese adinvicem sacramentorum obligatione assecurant & confirmant, quod nullus eorum quamdiu eum adjuvare posset in hoc negotio alium desereret, & ita cuncti aut simul morerentur aut vincerent. Eodem tempore misit archiepiscopus eis *Radulfum* cognomento *Nouellum Orcadensium* episcopum cum quodam de archidiaconibus suis & aliis clericis, qui populis cotidie ad eos undique catervatim confluentibus, vice sua & pœnitentiam injungeret, & absolutionem daret. Misit quoque eis presbyteros cum parochianis suis sicut eis promiserat. Dum itaque adventum *Scottorum* expectarent, ecce redeuntibus prænunciis quos ad explorandum præmiserant, regem cum exercitu suo jam *Tesam* fluvium pertransisse, & more suo jam suam provinciam destruentem cognoscunt. Ergo cum summa festinatione eis occurrunt. Pertranseuntesque villam quæ **Alvertun** dicitur, ad campum qui duobus miliariis ab ea distabat summo mane pervenerunt. Mox autem aliqui eorum in medio cujusdam machinæ quam ibi adduxerant, unius navis malum erexerunt, quod **Standard** appellaverunt: Unde *Hugo Sotevagina Eboracensis* archidiaconus,

Dicitur à stando standardum, quod stetit illic
Militiæ probitas vincere sive mori.

In summitate vero ipsius arboris quandam argenteam pixidem cum corpore *Christi*, & sanctorum *Petri* Apostoli, & *Johannis Beverlacensis*, & *Wilfridi Ripensis* Confessorum ac pontificum vexilla suspenderunt. Hoc autem ideo fecerant, ut *Jesus Christus* Dominus noster per præsentiam sui corporis eis dux belli esset, quod pro ejus ecclesia ac sua patria defendenda susceperant. In hoc quoque suis providentes, ut si aliquo casu à se disjungerentur & elongarentur, evidens & certum signum haberent quo ad suos socios reverterentur, & ubi auxilium recuperare possent. Deinde vix se bellicis armis instruxerant, cum ecce rex *Scotiæ* cum toto exercitu suo ad præliandum paratissimo ac promptissimo cominus adesse nunciatur. Itaque maxima pars equitum equis relictis fiunt pedites. Horum electissimi mixti cum sagittariis in prima acie præordinantur. Cæteri vero præter prælii ordinatores & incentores, cum baronibus juxta & circum **Standard** in pectore belli condensantur. Reliqua autem multitudo undique conglomerata eos circumvallabat. Equestris vero cohors & equi militum ne à clamore et strepitu *Scottorum* exterrerentur, paulo longius abducti erant. Similiter vero ex parte adversariorum ipse rex et pene omnes sui sunt effecti pedites, equi eorum remotius servabantur. In fronte belli erant *Picti*, in medio rex cum militibus et *Anglis* suis; cætera barbaries undique circumfusa fremebat. Dumque tali ordine ad præliandum procederent, ecce **Standard** cum vexillis haud procul aspicitur, moxque ipsius regis ac suorum corda ingenti pavore et horrore obstupuerunt. Obstinati tamen in malitia sua cœpta mala perficere sategerunt. Igitur in octabis Assumptionis sanctæ *Mariæ* xj. kal. Septemb. feria ij. inter primam et tertiam hujus prælii conflictus initus et finitus est. Nam statim in primo congressu innumeris *Pictis* interfectis cæteri projectis armis turpem fugam inierunt. Campus cadaveribus repletur, quamplurimi capiuntur, rex et alii omnes terga dederunt. Denique de tanto exercitu, omnes aut cæsi sunt, aut capti, aut sicut oves percusso pastore dispersi. Mirumque in modum quasi sensu alienati non minus in circumjacentes regiones hostium suorum à patria sua elongando, quam adversus patriam suam revertendo fugerunt. Sed ubicumque sunt reperti, tanquam oves occisionis sunt interfecti. Justoque Dei judicio qui multos miserabiliter interemerant ac insepultos reliquerant, ipsi multo miserabilius trucidati, nec patrio, nec peregrino more sepulchri usi, canibus, avibus, ac feris expositi, aut lacerati et discerpti sunt, aut sub divo contabuerunt et computruerunt. Rex quoque qui paulo ante præ nimia mentis elatione et exercitus sui numerositate cœli sidera vertice tangere videbatur, et ideo vel totam, vel maximam partem *Angliæ* in exterminium ducere minabatur, mox inglorius ac paucis comitatus cum summa confusione & ignominia vix vivus evasit. Itaque divinæ ultionis virtus in hoc quoque manifestissime claruit, quod victorum exercitus inæstimabiliter major erat quam vincentium. Nec interfectorum numerus ab aliquo æstimari potest. Nam, sicut plures testantur, de illo exercitu qui de sola *Scotia* exiit, plusquam x. millia defuisse à reversis recensiti sunt. Nam per diversa loca *Deirorum*, *Berniciorum*, *Northanhymbrorum*, *Cumbrorum*, & aliarum provinciarum, post bellum multo plures sunt interempti quam in bello sunt interfecti. At *Anglorum* exercitus paucis de suis amissis Deo auxiliante victoria expedite potitus, sumpta præda quæ satis copiosa ibi reperta est, brevi fere totus dissolvitur, & unusquisque ad

ad propria revertens, vexilla quæ acceperant, cum gaudio & gratiarum actione ecclesiis sanctorum reconsignant. Quippe cum cultioribus vestibus, & omnibus divitiis suis ad hoc bellum quasi ad regales nuptias processerant. Deinde quidam baronum ad opidum *Eustachii* quod **Maltun** vocatur, de quo supradictum est, cum parte exercitus diverterunt, villaque destructa illud obsederunt. Tempore namque belli ex præcepto prædicti domini sui milites ex illo eruperant, atque plurimas villas flamma consumpserant. Tandem datis & acceptis viij. dierum induciis obsidio remansit: solus autem ille locus in quo prædictum prælium factum est, sancti *Cuthberti* erat, cum totus circumjacens campus alterius juris esset. Quod divina dispensatione, sed tamen præter intentionem belligerantium, accidit. Namque facile datur intelligi, quod divina pietas noluit diutius esse inultum scelus quod in terra sanctissimi ac dilectissimi Confessoris & pontificis sui commiserant, immo more consueto citius vindicavit. Hujus autem facti rumor ubi aures regis *Angliæ* attigit, valde lætus effectus est. Unde etiam quia audivit eos se viriliter in hoc negotio habuisse, *Willielmum* de *Albamarla* in *Eboracensi*, & *Robertum* de *Ferrers* in *Derbiensi* scyra Comites fecit. Notandum quoque quod & sibi, & suis, & in *Suthanglia* & in *Normannia*, contra suos adversarios pugnantibus circa idem tempus similiter optime contigit. Rex autem *Scotiæ* recepto *Henrico* filio suo, & recollectis suis qui sparsim de pugna, non ut consortes, sed potius sicut hostes inimicissimi fugerant, obsidionem apud *Carrum* corroboravit. Namque *Angli*, & *Scotti* & *Picti*, & cæteri barbari ubicumque casu se inveniebant, quicumque prævalebant alios mutuo vel trucidabant, vel vulnerabant, vel saltem spoliabant. & ita justo Dei judicio æque à suis sicut ab alienis opprimebantur. Rex igitur his cognitis graves calumpnias & exactiones in suos intorsit, & infinitam pecuniam ex eis extorsit. Necnon firmius quam unquam antea fecerat sacramentis & obsidibus illos sibi obligavit, quod nunquam amplius eum in bello desererent. Deinde opidum *Carrum* machinis, ac novis instrumentis, & pluribus modis capere temptavit. At opidani machinis machinas frangentes, ex regis hominibus multos variis mortibus peremerunt, & plurimos vulneraverunt, unum tantum de militibus suis amittentes. Quippe de castello exiens, & in sua probitate nimium confidens, & ideo temerarie audax, dum incautus circa fractionem cujusdam machinæ moraretur, à multitudine *Scottorum* oppressus & extinctus est. Videns itaque rex omnem conatum suum nichil prævalere, sed potius sibi suisque multum nocere, machinis remotis, & congressionibus dimissis, suos licet invitos, opidum diligenter obsidere coegit. Quippe propter magna dampna, & angustias, ac penurias quæ sæpe ibi perpessi fuerant, diuturnæ obsidionis pertæsi erant.

Ea tempestate quidam pestilentes quibus omne studium & gaudium erat scelera excogitare ac perpetrare, ut malignitatis suæ desideria efficacius consummarent, detestabili concordia in unum convenerunt. Hujus vero execrabilis sodalitii *Eadgarus* filius nothus *Cospatrici* Comitis, & *Robertus* & *Uctred* filii *Meldred* principales ac duces erant. Igitur rapacitate stimulante, & impunitate patrocinante, ac furore exagitante, more luporum quæritantes prædam quam devorarent, per *Northymbriam* discurrerunt. Pertranseuntes quoque *Tinam* fluvium, in terram sancti *Cuthberti* pervenerunt. Sed non invento ibi quod possent vel auderent rapere, vacua manu reversi sunt. Ergo in quadam villa parochiæ *Hagustaldensis* ecclesiæ quæ **Herintun** dicitur, prædam quam invenerunt abstulerunt. Deinde interpositis duabus noctibus idem prædones aliam villam **Digentun** vocatam invaserunt. Hæc autem propria villa erat canonicis prædictæ ecclesiæ, & ab **Hestaldasham** versus orientem viij. miliariis distabat. Igitur interfectis ibi iij. de servientibus ipsorum Canonicorum, & multis convitiis Priori illorum illatis, qui forte eadem nocte ibidem supervenerat, cum præda discesserunt. Et hoc præter spem eorum ipsis canonicis accidit: Namque rex *Scotiæ*, ut supradictum est, ipsis & omnibus hominibus, & omnibus rebus, & parochiæ illorum, & nominatim huic villæ ipsorum de se & de omnibus suis firmissimam pacem dederat. Circa idem tempus quidam *Albericus Hostiensis* episcopus in illas partes venit, quem *Innocentius Romanæ* sedis Apostolicus ut legationis officio in *Anglia* & *Scotia* fungeretur miserat. Erat autem vir iste natione *Gallicus*, professione monachus, observatione *Cluniacus*, divina ac seculari eruditione perspicuus, in ecclesiasticis negotiis optime exercitatus, facundia præclarus, consilio providus, & quod his omnibus majus est, in habitu et vultu, denique in omni conversatione et actione sua, magnæ mansuetudinis ac religionis documentum præferebat. Hic igitur primo apud *Cluniacum* ad conversionem veniens, propter prudentiam ac religionem suam supprior ibi effectus est. Unde ad ejus providentiam omnis regularium observationum diligentia maxime pertinebat. Deinde in *Francia* apud *Parisius* in cella quæ dicitur ad S. *Martinum de campis* Prioris officium strenue aliquandiu explevit. Post aliquot vero annos quia fratribus suis valde necessarius ac dilectus erat, iterum ad supprioratus dignitatem domum revocatus est. Exinde vero ad *Vergelense* cœnobium electus est, ut ei abbatis jure præesset. Deinde ad *Hostiensis* ecclesiæ præsulatum canonica electione sublimatus est. Hujus autem ecclesiæ episcopis ex speciali antiqui honoris prærogativa constitutum est ipsum Apostolicum consecrare. Iste igitur, ut supra dictum est, in *Angliam* veniens, de statu sanctæ *Romanæ* matris ecclesiæ omnibus ejus fidelibus filiis magnum gaudium attulit. Namque domnus papa supranominatus universis catholicæ ecclesiæ filiis cartam suam per illum direxit. In hac autem referebat quomodo dum navis S. *Petri* diutissime ac gravissime fluctibus inimicorum occupata et operta præcipitaretur, atque scopulis scismaticorum conquassata ac dilacerata peffundaretur, de salutis suæ reparatione jam pene desperare cogebatur, quia ineffabilis desolatio atque detestabilis abominatio, qua à primogenito sathanæ, scilicet *Petroleone* et ejus fautoribus, miserabiliter afflicta est viij. annis continuis duravit. Nec opus est eam describere, cum fere ab universo orbe cognita sit atque defleta. Verumptamen immensa *Christi* pietas, quæ quasi dormire atque eam peccatis nostris exigentibus penitus neglexisse videbatur, à suis fidelibus precum & lacrimarum instantia pulsata ac tandem excitata, omnem pelagi furorem, ventorum sævitiam, tempestatum rabiem potenti virtutis suæ imperio compescuit:

pescuit: mutans itaque procellam ejus in auram lenitatis, in portu tranquillitatis, & in gaudio securitatis illam requiescere fecit. Porro omnium inimicorum suorum superbiam, & gloriam in conculcationem & ignominiam convertit, ac omnium sibi adversantium colla suæ potestatis imperio subjecit. Unde non inmerito cum Psalmista proclamare possumus: ***Domine Dominus noster, quam ammirabile est nomen tuum in universa terra; quoniam elevata est magnificentia tua super cælos.*** Exceptis autem his litteris quæ in hunc modum de recuperatione pacis & unitatis sanctæ *Romanæ* ecclesiæ, & de reparatione Apostolicæ potestatis & dignitatis loquebantur, alias litteras regibus *Angliæ*, & *Scotiæ*, & *Turstino* archiepiscopo *Eboracensi*, (quippe tunc temporis *Cantuariensis* metropolis proprio pastore carebat) & episcopis, atque abbatibus, ac prælatis sanctæ ecclesiæ utriusque regni à prædicto papa directas, de auctoritate suæ legationis attulit. Igitur ab his omnibus honorifice susceptus est. Abbatem etiam *Molelmismi* cœnobii cum pluribus monachis de transmarinis partibus secum adduxit, & quendam alterum nomine *Ricardum* illius monasterii abbatem quod dicitur *ad Fontes*, magnæ religionis & auctoritatis virum, mox ut in *Angliam* venit ad se convocavit. Hos igitur egregiæ discretionis, & virtutis viros viæ & vitæ suæ comites ac testes inseperabiliter habuit, ut & illorum consilio & auxilio quæ tractanda erant tractaret, ac eorum testimonio conversationis ejus honestas commendabilior redderetur. Ecclesias igitur episcopatuum & cœnobia tam clericorum quam monachorum fere per totam *Angliam* visitando pertransivit, & à singulis sollempniter receptus est. Tandem vero usque ad *Dunelmum* pervenit. Eodem tempore *Willielmus Cumin*, *David* regis *Scotiæ* cancellarius, de supradicto bello fugiens captus, et incarceratus ibidem detinebatur. Quem mox de carcere eripiens, domino suo liberum reddidit. Igitur habens secum duos episcopos, *Rodbertum Herefordensem*, et *Adthelwlfum Carlelensem*, et iij. abbates, ac plurimos clericos per solitudinem ad *Hagustaldense* cœnobium pervenit. A fratribus autem loci illius satis honorabiliter susceptus, de dampno quod in occisione hominum suorum et in deprædatione terræ suæ, ut prædiximus, illis recenter acciderat, multum diligenter eos consolatus est. Deinde per *Northymbriam* et **Cumberland** iiij. die ante festum sancti *Michaelis* ad **Carlel** pervenit, ibique regem *Scotiæ* cum episcopis, abbatibus, Prioribus, baronibus suæ terræ reperit. Illi vero diu à *Cisalpina*, imo fere ab universa ecclesia discordantes, exosæ memoriæ *Petroleoni* et apostasiæ ejus nimium favisse videbantur. Tunc vero divina gratia inspirati, mandata *Innocentii* papæ et legatum ejus omnes unanimiter cum magna veneratione susceperunt. Igitur triduo cum eis de suæ legationis negotiis diligenter tractavit. Et quoniam cognovit quod *Johannes Glesguensis* episcopus curam animarum quam habuerat nulli commiserat, et sine licentia ac clanculo episcopatum suum reliquerat, et nulla evidente necessitate cogente apud *Tironam* monachus effectus est, de illo definivit, ut regius nuncius cum ipsius et regis pariter litteris pro eo mitteretur, et si redire nollet, sententia super illum daretur. Et ita factum est. Convenit quoque regem de reformanda pace inter eum et regem *Angliæ*, et hujus rei gratia ad ejus pedes cecidit, scilicet ut sanctæ ecclesiæ, et sui ipsius, et suorum misereretur, quibus tot et tanta mala fecerat. Sed vix inducias impetravit, quod nullum exercitum et nullum malum, excepta obsidione quæ circa *Carrum* erat, ante festum sancti *Martini* in terram regis *Angliæ* induceret. Hoc etiam apud *Pictos* impetravit, quod omnes puellas ac mulieres captivas quas habere possent, ante eundem terminum ad **Carlel** reducerent, et eas ibi libertati redderent. Ipsi quoque et omnes alii firmissime ei promiserunt, quod nullo modo ecclesias amplius violarent, et quod parvulis, et fœmineo sexui, et ex infirmitate et ætate debilibus parcerent, et omnino neminem nisi sibi resistentem amplius occiderent. Rex quoque cum Priore de **Hestaldasham** qui illuc cum legato venerat, antequam illum interpellaret de dampno ipsius et fratrum suorum locutus, illud multum planxit, et promisit quod totum restitui faceret, et insuper de injuria quæ illis et eorum ecclesiæ facta fuerat, et de interfectione hominum suorum eis rectum facere suos cogeret. Quod et ex magna parte fecit. Nam et eorum, et hominum suorum pecunia fere tota reddita est. His ita factis, legatus ipso die festivitatis sancti *Michaelis* inde discedens, per **Hestaldesham** et *Dunelmum*, in *Suthangliam* rediit, narravitque *Stephano* regi *Angliæ* suisque quid apud *David* regem *Scotiæ* et suos profecerat. Rex autem *Scotiæ* post paucos dies per quosdam qui de opido *Carrum* exierant cognovit, quod illi qui in opido erant gravissima ciborum penuria jam angustiabantur. Unde eos arctius custodiri præcepit. Nec hoc falsum erat. Namque milites qui intus erant præ inopia victualium equos suos interfecerant, ac sale conditos jam ex maxima parte eos comederant, nec tamen adhuc opidum reddere volebant, imo cibo eorum jam penitus deficiente, armati de castello exire, et per medios hostes irrumpere, seque quamdiu possent defendere cogitaverant, nisi Deus interim eis aliud consilium providisset. Igitur circa festum sancti *Martini*, *Willielmus* abbas de *Riesvalle* in provinciam illam veniens, ex parte *Walteri Espec*, cujus illud, ut supradictum est, opidum erat, eis certissime dixit, quatinus regi *Scotiæ* illud traderent. Noverat enim bene quomodo præ penuria victualium jam nimia angustia macerati fuerant. Rex igitur interveniente abbate xxiiij. equos eis dedit, ac illos cum armis suis abire permisit, opidumque receptum mox destrui fecit. Supranominatus vero legatus, ut prædictum est, per episcopatus, ac monasteria ad curiam regis *Angliæ* reversus quendam alium legatum qui nuperrime à domno Papa *Innocentio* venerat ibidem repperit. Igitur *Turstinum Eboracensem* archiepiscopum, & omnes episcopos, atque abbates, ac Priores canonicorum per totam *Angliam* summoneri fecerunt, ut ad festum sancti *Nicholai* in civitate *Lundonia* ad generale Concilium convenirent. Quibus præfinito tempore ac loco cum *Stephano* rege *Angliæ* congregatis, de ecclesiasticis causis cum illis ambo legati tractare cœperunt. *Albricus* tamen priorem locum optinuit. Fuit autem Concilium hujusmodi.

ANno ab incarnatione Domini M. Cxxxviij. pontificatus autem domni papæ *Innocentii* secundi anno ix. regnante piissimo & illustrissimo *Stephano* rege *Anglorum* *H.* magni regis nepote, anno An. Dñi 1138.

anno vero regni ipſius tertio, celebrata eſt ſynodus *Lundoniæ* in eccleſia ſancti *Petri* apoſtolorum principis apud *Weſtmonaſterium* menſe Decembris, tertia decima die ejuſdem menſis; ubi poſt multarum diſcuſſionem cauſarum, promulgata ſunt hæc Capitula & ab omnibus confirmata, numero xvij. Præfuit autem illi ſynodo *Albricus Hoſtienſis* epiſcopus, & prædicti domni papæ *Innoc.* in *Angliam* & *Scotiam* legatus, cum epiſcopis diverſarum provinciarum xviij. & abbatibus circiter xxx. & cum innumera cleri & populi multitudine. Vacabat autem tunc temporis *Cantuarienſis* eccleſia, & infirmabatur *Turſtinus Eboracenſis* archiepiſcopus. *Willielmum* tamen eccleſiæ ſancti *Petri Eboracenſis* decanum, cum quibuſdam clericis ſuis illuc direxit. Sunt autem hæc Capitula.

Sanctorum patrum canonica inſtituta ſequentes auctoritate Apoſtolica interdicimus, ut pro criſmate, pro oleo, pro baptiſmate, pro pœnitentia, pro viſitatione infirmorum, ſeu deſponſatione mulierum, ſeu unctione, pro communione corporis *Chriſti*, pro ſepultura, nullum omnino precium exigatur. Quod qui præſumpſerit, excommunicationi ſubjaceat.

Sancimus etiam ut ultra octo dies corpus *Chriſti* non reſervetur, neque ad infirmos, niſi per ſacerdotem, aut per diaconem, aut neceſſitate inſtante per quemlibet cum ſumma reverentia deferatur.

Item, Apoſtolica auctoritate ſancimus, ut in conſecrationibus epiſcoporum, vel abbatum benedictionibus, non cappa, non indumentum eccleſiaſticum, neque quicquam ab epiſcopo vel à miniſtris ejus exigatur. Et in dedicationibus quoque eccleſiarum, non tapetæ, non manutergium, non bacinia, nichilque omnino præter procurationem ſacris canonibus inſtitutam requiratur.

Si quis epiſcopus in dioceſi ſua per alium epiſcopum eccleſiam conſecrari fecerit, Apoſtolica auctoritate prohibemus ne quid inde ultra procurationem ejuſdem epiſcopi exigat.

Nullus omnino de manu laici eccleſiam ſeu quæcumque eccleſiaſtica beneficia accipiat. Cum autem inveſtituram per epiſcopum aliquis acceperit, præcipimus ut ſuper Evangelium juret, ſe nichil propter hoc per ſe, vel per aliquam aliam perſonam dediſſe alicui vel promiſiſſe. Si autem præſumptum fuerit, irrita hujuſmodi donatio erit, & tam dator quam acceptor ultioni canonicæ ſubjaceat.

Sancimus præterea ne quis eccleſiam, ſeu quælibet beneficia eccleſiaſtica paterna ſibi vendicet hæreditate, aut ſucceſſorem ſibi in eccleſiaſtico conſtituat beneficio. Quod ſi præſumptum fuerit irritum fore decernimus, cum Pſalmiſta dicentes, *Deus meus, pone illos ut rotam qui dixerunt, Hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei.*

Clericos à non ſuis epiſcopis abſque literis proprii epiſcopi ordinatos, à ſuſceptorum officiis ordinum inhibemus: ſolique *Romano* pontifici eorundem plenaria reſtitutio reſervetur niſi religionis habitum ſuſceperint.

Sanctorum patrum veſtigiis inhærentes, presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, uxoratos, aut concubinarios, eccleſiaſticis officiis & beneficiis privamus, ac ne quis eorum miſſam audire præſumat Apoſtolica auctoritate prohibemus.

Fœneratores clericos, & turpia lucra ſectantes, & publica ſecularium negotia procurantes, ab officio & beneficio eccleſiaſtico nichilominus removendos eſſe cenſemus.

Si quis clericum, aut monachum, vel ſanctimonialem, vel quamlibet eccleſiaſticam perſonam occiderit, incarceraverit, vel nefarias ei manus intulerit, niſi tertio ſummonitus ſatisfecerit, anathemate feriatur. Neque quiſquam ei præter *Romanum* pontificem, niſi mortis urgente periculo modum pœnitentiæ finalis injungat. Si autem impœnitens mortuus fuerit, corpus ejus inhumatum remaneat.

Si quis res eccleſiarum mobiles vel immobiles violenter uſurpare præſumpſerit, niſi poſt canonicam vocationem emendaverit, eum excommunicari præcipimus.

Apoſtolica auctoritate prohibemus, ne quis abſque licentia epiſcopi ſui in poſſeſſione ſua eccleſiam, vel oratorium conſtituat.

His ſubjungimus quoque auctoritatem *Nicholai* papæ dicentis, Cum diſcreti ſint milites Chriſti à militibus ſeculi, non convenit militem eccleſiæ ſeculo militare per quod ad effuſionem ſanguinis neceſſe ſit pervenire. Denique, ſicut turpe eſt laicum miſſas facere, ſacramenta corporis & ſanguinis *Chriſti* conficere, ita ridiculum & inconveniens eſt clericum arma ſuſtollere, & ad bella procedere, cum *Paulus* apoſtolus dicat, *Nemo militans Deo implicat*, &c.

Item adicimus hoc decretum *Innocentii* papæ dicentis *Victrico Rotomagenſi* archiepiſcopo; monachi diu morati in monaſteriis ſi poſtea ad clericacum pervenerint, non debent aliquatenus à priore propoſito deviare: ſicut in monaſteriis poſiti fuerunt, ita & in clericatus ordine degere debent, & quod diu ſervaverunt, id in altiori gradu poſiti amittere non debent.

Prohibemus etiam Apoſtolica auctoritate ſanctimoniales, variis ſeu griſiis, ſabellinis, marterinis, hereminis, beverinis pellibus & anulis aureis uti, ſive torturam capillorum & compoſitionem capillorum facere. Hujus decreti quæ inventa fuerit violatrix anathemati ſubjaceat.

De omnibus primitiis rectas decimas dari Apoſtolica auctoritate præcipimus; quas qui reddere noluerit, anathematis in eum ſententia proferatur.

Sancimus præterea, ut ſi magiſtri ſcolarum aliis ſcolas ſuas pro precio legendas locaverint, eccleſiaſticæ vindictæ ſubjaceant.

In hoc autem concilio tractatum eſt de archiepiſcopo ad *Cantuarienſem* eccleſiam eligendo, quæ, ut ſupradictum eſt, tunc proprio paſtore carebat. Tandem vero poſt proximam Epiphaniam hæc cauſa finem habuit, cum *Beccenſis* cœnobii abbas nomine *Theobaldus* electus præfatæ eccleſiæ archipræſul à ſupradicto *Alberico* conſecratus eſt. In eodem autem Concilio depoſitus eſt abbas de **Croiland**, & Prior eccleſiæ ſancti *Albani* martyris nomine *Godefridus*, & alter in loco ejus reſtitutus, & abbatiæ quæ eſt juxta *Haſtingas* quæ dicitur *ad bellum* abbas nomine *Adam* electus eſt: quos utroſque prædictus *Albericus* benedixit. Invitavit quoque omnes epiſcopos & abbates plurimos *Angliæ* ad generale Concilium quod domnus papa *Innocentius* ad medium Quadrageſimæ *Romæ* celebraturus erat. Dum autem hæc agerentur, de pace reformanda inter duos reges ſæpiſſime ac diligentiſſime cum pluribus, & maxime cum regina

Angliæ

Angliæ tractavit. Poſtquam vero ipſius reginæ mentem ad hanc rem perficiendam valde eſſe accenſam intellexit, ipſa mediante, ac feminea calliditate, atque protervitate inſtante, ipſum regem crebro de eadem re interpellavit, quem primo durum & quaſi hanc reconciliationem aſpernentem invenerunt. Quippe plures de baronibus ſuis quibus ex diſcordia eorum gravia dampna contigerant, ſollicite ei perſuaſerant, ut nullo modo pacem cum rege *Scotiæ* faceret, imo ſe viriliter de illo vindicaret: verumptamen feminei pectoris ardor vinci neſcius, quibuſcumque potuit modis nocte ac die ſtimulando non deſtitit, donec regium animum ad ſuam voluntatem detorſit. Namque avunculum ſuum *David* regem *Scotiæ*, & *Henricum* filium ejus atque ſuum cognatum vehementer amavit, ac ideo tantopere marito ſuo regi *Angliæ* eos pacificare curavit. Præfatus itaque legatus ubi rem eo modo procedere vidit, audacius regem convenit de illa meliore ſpe concepta, ac de cæteris cauſis ſuis ſe intromiſit.

Dñi 39. ANno igitur M.Cxxxix. perfectis negotiis ſuis in *Anglia* ſæpedictus legatus, mox poſt octabas Epiphaniæ cum ſuis ad mare reverſus transfretavit. Nam ad prædictum Concilium domni papæ tempore congruo pervenire properavit. *Theobaldus* quoque *Cantuarienſis* archiepiſcopus, & *Earnulfus Roſenſis*, & *Simon Wigornenſis*, *Rogerus Coventrenſis*, *Robertus Execeſtrenſis*, Iſti v. epiſcopi, & cum illis iiij. abbates, pro omnibus epiſcopis & abbatibus *Angliæ* ad idem Concilium iverunt. Namque rex *Stephanus* propter turbationem regni ſui, quæ gravis tunc inminebat, plures illuc mittere noluit. Præterea bonæ memoriæ *Turſtinus Eboracenſis* archiepiſcopus, & propter Concilium, & propter quædam alia privata negotia quæ per illum facere diſponebat, *Ricardum* abbatem de *Fontibus* eximiæ virtutis virum, de quo ſuperius mentionem fecimus, illuc direxit. Namque ſicut vulgo dicebatur, de ſede ſua ſeipſum deponere, & germanum fratrem ſuum *Audoenum* nomine *Ebroicenſem* epiſcopum pro ſe archiepiſcopum *Eboraci* conſtituere cogitaverat. Sed interim dum hæc parabantur, & nuncius ejus infectis negotiis *Romæ* defunctus eſt, & frater ipſius ſumpto ante mortem ſuam religioſo habitu canonicorum apud **Meretun** ibidem de hac vita migravit. Verum *Cantuarienſis* archiepiſcopus cum ſuo pallio, & prædicti epiſcopi, & abbates finito Concilio, & confectis negotiis ſuis ſani & incolumes redierunt. Mox autem poſtquam ſæpenominatus legatus ab *Anglia* diſceſſit, intercurrentibus nuntiis inter duos reges pax facta eſt hoc modo. *Stephanus* rex *Angliæ*, cum omnibus terris ſuis quas antea habebat *Henrico* filio *David* regis *Scotiæ*, comitatum *Northumbriæ*, exceptis duobus opidis, ſcilicet *Novo caſtello* & **Bahanburg**, conceſſit; hæc enim in manu ſua retinuit. Sed pro ipſis opidis quantum urbes eorum valebant, in *Suthanglia* illi dare debebat. Præcepit quoque ut barones qui de comitatu tenebant, quicunque vellent, de Comite *Henrico* terras ſuas recognoſcerent, & ſalva fidelitate quam ei juraverant, illi homagia facerent. Quod & plerique fecerunt. Rex autem *Scotiæ*, & *Henricus* filius ejus, cum omnibus ſuis, extunc quamdiu viverent *Stephano* regi *Angliæ* per omnia pacifici & fideliſſimi exiſtere debebant. Et ut de fidelitate eorum ſecurior eſſet, filium *Coſpatrici* Comitis, & filium *Hugonis* de *Morvilla*, & filium *Ferguſi* Comitis, & filium *Mel:* & filium *Mac:* ſcilicet quinque Comitum de *Scotia* ei obſides dare debebant. Leges quoque, & conſuetudines, & ſtatuta quæ rex *Henricus* avunculus ejus in comitatu *Northumbriæ* ſtatuerat, per omnia ibi inmobiliter cuſtodire debebant. Hæc autem concordia ab *Henrico* filio regis *Scotiæ*, & ab eorum baronibus coram *Matilde* regina *Angliæ*, & multis Comitibus & Baronibus de *Suthanglia*, v. idus Aprilis *Dunelmi* confirmata eſt. Hoc quoque diligenter diſtinctum eſt, quod *Henricus* Comes, neque ſuper terram ſancti *Cuthberti*, neque ſuper terram ſancti *Andreæ* de **Hextaldaſham ſcyre**, quia ad archiepiſcopatum *Eboracenſem* pertinebat, ullum jus habere debebat. Deinde cum regina ad curiam regis *Stephani* profectus, apud **Notingaham** eum invenit. Confirmatiſque ab illo quæ apud *Dunelmum* fecerant, per totam æſtatem in *Suthanglia* demorans, & curiam regis frequentans, in ſervicio ejus magnas impenſas fecit. Eodem anno *Walterus* de *Gant*, ſumpto habitu monachili apud *Barthanaiam*, & *Robertus* de *Ferrers* qui fuit Comes de *Derbia* ſcyra, defuncti ſunt.

Explicit bellum Standardii.

INCIPIT DESCRIPTIO SERLONIS Monachi fratris Radulfi Abbatis de Parcho, de bello inter Regem Scotiæ & Barones Angliæ.

David ille manu fortis sceptrum tenens Scoticum,
Armatorum multa manu regnum intrat Angli-
Sed cum Tysan contra suum transit infortuniũ(cum,
Quem invadit vix evasit Stephani Standardium.
Ex adverso namque situs belliger Standardius,
Eminebat circumseptus strenuis militibus.
Scotti vero dum grassando efferant immaniter,
Ad congressum belli primum terga vertunt pariter.
Truces quoque Gawedenses tremebundi fugiunt,
Et quas prius extulerunt caudis nates comprimunt.
Solus ille manu fortis paucis cum militibus
Confidenter hæsit campo tanquam leo Parthicus.
Nam hostili ferro mori ratus est honestius,
Quam cruore non effuso dare tergum hostibus.
Unde moras cedere usque dimicando nexuit,
Donec suis passim cæsis pene morti patuit; (dus,
Et tunc quamvis Martis dextram non fugit ut timi-
Sed cum hostes prævalerent vitavit ut providus.
Sic, sic Judas Machabeus divertit à prælio,
Cum Lisias prævaleret pugnans pro Antiocho:
Supra vires quippe suas volens pugnam ducere,
Par est ut quis ultus velit mortis pœnam solvere.
Refert Maro quod cum Dares viribus non parceret,
Hunc Entellus fractus senex cum cautela vinceret.
Corporales quoque vires cum mentis audacia,
Minus erunt efficaces sine Dei gratia.
Nam cum Deus nuncupetur Deus exercituum,
Ejus ope qui non pugnat frustra vibrat gladium.
Ergo nullus asscribendum imputet ignaviæ,
Quod rex David bello cessit Christo belli judice.
Verum Angli fugientes ut amentes barbaros
Insequuntur, atque sternunt ut canes lepusculos.
Tunc abjecta manticarum mole cum viatico,
Plus timore sunt repleti quam pane vel caseo.
Seminantur hinc per agros panes atque casei,
Crudæ carnes & illotæ velut canis usui.
Utrum enim crudam carnem sive coctam comedant,
Nil differre sed utramque licitam existimant.
Nec equina carne vesci minus ducunt licitum,
Quam eorum quæ mugitum præbent animalium.
Porro locum competenter Baggamorum nuncupant,
In quo Scotti mendicosas sarcinas exuerant,
Decem ferme dilatatur campus miliariis,
Quem replesse perhibetur manticarum sarcinis.
Et revera res monebat sarcinas deponere,
Quo perniciori cursu possent Anglos fugere.
O non virtus hæc humana sed Dei potentia,
Per quam pauci plane viri C. fugant milia!
Huc accedit quod in libro legitur Levitico,
Cum præcepta percepisset Moyses à Domino.
Alienos, inquit, C. quinque vestrum abigent,
Deciesque mille viros vestri C. arguent.
Quod & nostris accidisse liquido temporibus,
Triumphalis protestatur Anglorum Standardius,
O Psalmistæ in veritate præpollens eloquium!
Deum dicens esse justum, & ejus judicium.
Nam qui prius jactitabant Angliam subvertere,
Versa vice sunt ab Anglis cæsi tristi funere,
Et Anglorum affectantes opibus substitui,
Hiis suisque Dei nutu contigit destitui:
Set quot erant fugientes mortem vix evaserant,
Opes certe reputabant quod non occubuerant.
Hiique via, fame, ferro fessi, pressi, saucii,
Vivi suis diffidebant domibus restitui.
Quidam tamen lento pede venerunt ad propria,
Sed nil secum attulere nisi fata tristia.
Quam ob causam singulorum uxor cum familia,
Luxit virum cladem passum, nec adeptum spolia.
Prohibentque viros suos præliari denuo,
Malobt patric imprecantes Anglis & Standardio.
Cum Boreæ flatus Anglis foret immoderatus,
Illius est flatus aura meliore fugatus.

AILREDI
ABBATIS RIEVALLENSIS
HISTORIA,

DE

Bello Standardii tempore *Stephani* Regis.
Genealogia Regum *Anglorum*.
Vita & miraculis *Edwardi* Regis & Confessoris, &c.

Nunc primum edita ex Mss. fideliter collatis.

INCIPIT DESCRIPTIO VIRI VENERAbilis *Ethelredi* abbatis *Rievallensis*, de bello inter Regem *Scotiæ* & Barones *Angliæ* apud *Standardum* juxta *Alvertonam*.

Dñi 38. ANno Dominicæ incarnationis M.Cxxxviij. rege *Stephano* circa partes austtales occupato, rex *Scottorum* innumerabilem coegit exercitum, non solum eos qui ejus subjacebant imperio, sed & de insulanis & *Orcadensibus* non parvam multitudinem accersiens. Qui cum maxima superbia & ferocitate progrediens, omnem borealis *Angliæ* partem aut subdere sibi, aut cæde incendioque depopulari proposuit. Non latuit proceres *Transhumbranos* ejus adventus, qui hortatu, & summonitione & *T.* archiepiscopi, & *Walteri Espec* (de quo postea dicemus) in unum convenientes, ejus conatui resisterere decreverunt. Igitur parvum quidem numero, sed armis & viribus robustissimum exercitum adunarunt, regiumque signum quod vulgo Standard dicitur, in campo latissimo juxta *Alvertonam* constituentes, illic hostes excipere decreverunt. Sed & *Turstinus* archiepiscopus per totam diocesim suam edictum episcopale proposuit, ut de singulis parochiis, presbyteris cum cruce & vexillis reliquiisque sanctorum præeuntibus, omnes qui possent ad bella procedere, ad proceres properassent, ecclesiam *Christi* contra barbaros defensuri. Erant itaque in australi exercitu primi principes *Willielmus* Comes *Albemarum* juvenis tunc strenuissimus & in armis multum exercitatus, habens secum tam de *Ponciis* quam de *Morinis* milites plurimos non minus astutia militari quam animi virtute præstantes. *Waltherus* quoque de *Gant* morti jam ultima senectute vicinus, vir mansuetus & pius, qui & ipse validissimam manum de *Flandrensibus* & *Normannis* adducens, tam sapientia quam pondere sermonum reliquam multitudinem plurimum animavit. *Ilbertus* sane de *Laci* non segnis, nec cum paucis advolavit, qui tempore regis *Henrici* exulans, quanto fuerat laboribus ærumpnisque assuefactus, tanto stabat in hac necessitate securus. Sed & *Rodbertus* de *Brus* licet regem *Scotiæ* plurimum dilexisset, gentibus tamen suis in hac necessitate non defuit, qui cum optimo juvene filio suo *Adam* tam validam manum adduxit, ut non solum viribus, sed & decore simul, ac juventute omnem multitudinem plurimum decorarent. Tantus autem fervor resistendi *Scotis* cunctos arripuit, ut etiam *Rogerum de Molbrai* adhuc puerulum exercitui interesse fecissent, tam decenter tamen ut tali ætati conveniebat, inter cæteros sapientissime collocatum. Cum quo universa terræ suæ militia, quæ profecto nec sapientia, nec virtute, nec numero cæteris videbatur inferior, cum tanta devotione convenit, ut minor ætas domini sui nullum exercitui videretur afferre dispendium.

Affuit & *Walterus Espec* vir senex & plenus dierum, acer ingenio, in consiliis prudens, in pace modestus, in bello providus, amicitiam sociis, fidem semper regibus servans. Erat ei statura ingens, membra omnia tantæ magnitudinis, ut nec modum excederent & tantæ proceritati congruerent. Capilli nigri, barba prolixa, frons patens & libera, oculi grandes & perspicaces, facies amplissima, tracticia tamen, vox tubæ similis; facundiam quæ ei facilis erat, quadam soni majestate componens. Erat præterea nobilis carne, sed Christiana pietate nobilior. Nempe cum liberis careret hæredibus, licet ei nepotes strenui non deessent, de optimis tamen quibusque possessionibus suis *Christum* fecit hæredem. Nam in loco amœnissimo Kircham nomine monasterium regularium condidit clericorum, multis illud donariis ornans & ditans possessionibus: insuper & palatia sua, thalamos suos, cellaria sua, in servorum *Christi* habitacula commutans. *Cisterciensem* quoque ordinem, cujus vix famam audierat *Anglia*, favente sibi glorioso rege *Henrico* in has partes advexit, suscipiens fratres de monasterio nobilissimo *Clarevallis* per manum Deo dilecti abbatis *Bernardi*. Qui venientes in *Angliam* anno ab incarnatione Domini M. Cxxxij. nacti locum in valle profundissima super ripam *Riæ* fluminis, unde ipsum monasterium *Rievallis* nomen accepit, multos suæ religionis fama ad optimorum studiorum æmulationem incitaverunt, unde in brevi multiplicati super numerum, plurima in regno utroque, *Angliæ* scilicet & *Scotiæ*, cœnobia condiderunt. Nam prædictus *Walterus* nec dum tantis satiatus beneficiis, in territorio *Wardunensi* famosissimum per eosdem fratres fundavit monasterium. Porro eodem anno adventus eorum in *Angliam* quidam monachi de ecclesia beatæ *Mariæ Eboracensi Cisterciensem* puritatem & paupertatem zelantes, auxilio freti venerabilis *Turstini* archiepiscopi, relinquentes divitias & delicias monasticæ puritati contrarias, maxima paupertate, miro fervore vj. kalend. Januarii *Fontanense* cœnobium creaverunt. Deinde prædictorum se fratrum ordini plenius conjungentes plura & ipsi per insulam *Britannicam* nobilia monasteria fundaverunt. *Waverlenses* quoque fratres qui hactenus quasi in angulo latuerant, cognito quod ejusdem essent ordinis, *Cisterciensium* monasteriorum numerum auxerunt. Ita alii ab ipsis *Rievallensibus* procreati, alii eorum exemplo provocati, multis cœnobiis clariorem insulam reddiderunt. Unde non inmerito cœnobium *Rievallense*, cæteris quæ in *Anglia* sunt ejusdem ordinis, fama & religione præcellit. Hæc autem omnia bona quis dubitet viro illi strenuissimo ascribenda, tantorum fructuum semen deprocul advexit, & locum in quo seminaretur invenit. Hic igitur cum ab universo exercitu, tum propter ætatem tum propter sapientiam, patris more coleretur, ascendens machinam quam circa

regium Signum fabricaverant, ſupereminens univerſo populo ab humero & ſurſum, hac oratione dejectos quadam formidine erexit animos, promptos acrius inflammavit. « Non inutile eſt (inquit) viri fortiſſimi ſi ſenem juvenes audiatis; me dico qui multorum temporum viciſſitudine, mutatione regum, & diverſis bellorum eventibus didici & præterita revolvere, & æſtimare præſentia, & ſecundum præterita de præſentibus, ſecundum præſentia de futuris capere conjecturam. Et certe ſi omnes qui me audiunt, ſaperent, & intelligerent, & ea quæ nobis hodie ventura ſunt, præviderent, ſilerem libentius, & ſompno meo requieſcerem, vel luderem aleis, aut confligerem ſcacis, vel ſi ea ætati meæ minus congruerent, legendis hiſtoriis operam darem, vel more meo veterum geſta narranti aurem attentius commodarem. Nunc autem video pleroſque de prælio certos, incertos de victoria fluctuare animo, timere vehementer ne paucitatem noſtram immenſæ copiæ *Scottorum* abſorbeant; cum non ex multitudine victoria pendeat, ſed vel viribus adquiratur, vel juſtis votis, cauſaque honeſta ab omnipotente impetretur. Ego ſane conſiderans qua ratione, qua cauſa, qua neceſſitate, qui adverſus quos hodie dimicamus, ſto intrepidus, tam ſecurus de victoria quam de prælio certus. Cur enim de victoria deſperemus, cum victoria generi noſtro quaſi in feudum data ſit ab altiſſimo? Nonne proavi noſtri maximam *Galliæ* portionem cum paucis invaſere militibus, & ab ea cum gente etiam ipſum *Galliæ* nomen eraſerunt? Quotiens ab eis *Francorum* eſt fuſus exercitus, quotiens à *Cenomanenſibus*, *Andegavenſibus*, *Aquitanenſibus* pauci de multis victoriam reportarunt? Certe patres noſtri & nos hanc inſulam quam quondam victorioſiſſimus *Julius* non ſine multa ſuorum ſtrage poſt multos annos vix tandem optinuit, in brevi edomuimus, in brevi noſtris ſubdidimus legibus, noſtris obſequiis mancipavimus. Vidimus, vidimus oculis noſtris, regem *Franciæ* cum univerſo ſuo exercitu nobis terga vertentem, optimos quoſque regni ejus proceres à nobis captos, alios redimi, alios mancipari vinculis, alios carcere condempnari. Quis *Apuliam*, *Siciliam*, *Calabriam*, niſi noſter *Normannus* edomuit? Nonne uterque Imperator eadem die eadem fere hora terga vertit *Normannis*, cum alter adverſus patrem, alter adverſus filium dimicaret? Quis igitur non rideat, potius quam timeat, quod adverſus tales vilis *Scottus* ſeminudis natibus pugnaturus occurrit? Iſti ſunt, iſti ſunt utique qui nobis quondam non reſiſtendum ſed cedendum putarunt, cum *Angliæ* victor *Willielmus* *Laodomam*, *Calatriam*, *Scotiam*, uſque ad *Abernith* penetraret, ubi bellicoſus ille *Malcolmus* deditione factus eſt noſter, & nunc victores ſuos, Dominos bello provocant; lanceis noſtris, gladiis noſtris, telis noſtris nudum obiciunt corium; pelle vitulina pro ſcuto utentes: irrationabili mortis contemptu, magis quam viribus animati. Quid ergo haſtarum illarum quas eminus intuemur nimia longitudo nos terret? Sed lignum fragile eſt, ferrum obtuſum, dum ferit perit, dum impingitur frangitur, vix ad unum ictum ſufficiens. Excipe illud ſaltem baculo, & inermis *Scottus* aſtabit. An multitudinem expaveſcimus? Sed quanto vincendorum major numerus, tanto vincentibus gloria major. Taceo quid de ipſo numero ſentiam, ne futuræ gloriæ noſtræ detrahere aliquid videar. An pro cauſa diffidimus? Sed non injuſtum bellum pro rege noſtro ſuſcipimus, qui regnum non ut hoſtes calumpniantur invaſit debitum, ſed ſuſcepit oblatum, quem populus petiit, quem clerus elegit, quem unxit pontifex, quem in regnum Apoſtolica confirmavit auctoritas. Sed ut interim de rege taceamus, nullus certe juſtum negabit quod pro patria arma ſuſcipimus, quod pro uxoribus noſtris, pro liberis noſtris, pro eccleſiis noſtris dimicantes imminens periculum propulſamus. Urget enim neceſſitas.

Recolite

« Recolite quid in *Transtinanis* partibus egerint, nec mitiora sperate si vicerint *Scotti*. Taceo cædes, rapinas, incendia, quæ humano quodammodo more exercentur ab hostibus, talia dicam, qualia nec fabulæ ferunt, nec narrant historiæ à crudelissimis acta tyrannis. Dicam, inquam, si non præ nimio horrore sermo defecerit, aut auditor aufugerit. Nulli ætati, nulli ordini, nulli omnino sexui pepercerunt. Nobiles tam pueri quam puellæ ducti sunt in captivitatem. Pudica matrimonia incredibili libidine vexata sunt. Parvuli jactati in aera, & aculeis lancearum excepti delectabile spectaculum *Galwensibus* præbuerunt; prægnans mulier per medium secabatur, tener fœtus extractus ab utero, impia manu ad saxum allidebatur. Lassati innocentium cæde, illotis cultellis quibus miserorum effuderant viscera, carnes quas vorarent incidebant, humanumque sanguinem miscentes aqua, crudeli poculo sitim sedabant, dicentes se felicissimos quos in illud tempus fortuna servaverat quo *Gallorum* sanguinem bibere potuissent. Casu inventi sunt in eadem domo plures parvuli. Stabat *Galwensis*, & unum post unum utroque pede arripiens caput allidebat ad postem. Quos cum in unum coegisset acervum, ridens versus socium, *Ecce*, inquit, *quot hodie Gallos solus occidi.* Horreo dicere quomodo ingressi sunt templum dei, quomodo polluerunt sanctuarium ejus, quomodo salutis Christianæ sacramenta pedibus conculcaverunt. Quid agitis, ô viri fortissimi? Non adversus homines dimicatis sed adversus bestias, quibus nihil humanitatis, nihil inest pietatis; quos cœlum horret, quos abominatur terra, quos execrantur maria, quos ipsa mundi lumina detestantur; quos non ob aliud terra non absorbuit, nec fulminavit cœlum, nec maria submerserunt, nisi ut vestris victoriis servarentur, vestris manibus interirent. Consecrate manus vestras in sanguine peccatorum: felices quorum hodie manus ad suas ulciscendas injurias *Christus* elegit. Festinate, & nefandum hoc sanguinum hominum genus terris obruite, inferis sepelite, ne si diutius vixerint, sol lumen abscondat, cœlum neget pluvias, fruges quadam ariditate marcescant. Cogitate regem absentem, quantumque vestræ accedat gloriæ, cum reportaveritis de rege sine rege triumphum; Vestra erit curia, vestrum erit regnum, vestris consiliis omnia tractabuntur, per quos hodie regi regnum, regno pax, paci gloria perquiretur, fatebitur rex se hodie manibus vestris iterum coronatum. Secure igitur congrediamur, cum nobis sit causa justior, manus fortior, quos urget necessitas, quos gloria provocat, quibus divinum auxilium præsto est, cum quibus tota cœlestis curia dimicabit. Aderit *Michael* cum angelis suam ulturus injuriam, cujus ecclesiam humano sanguine fœdaverunt, cujus altare superposito capite humano polluerunt. *Petrus* cum Apostolis pugnabit pro vobis, quorum basilicas nunc in stabulum, nunc in prostibulum converterunt. Sancti martyres vestra præcedent agmina, quorum incenderunt memorias, quorum alta cædibus impleverunt. Virgines sanctæ licet pugnæ dubitent interesse, pro nobis tamen oratione pugnabunt. Amplius dico, ipse *Christus* apprehendet arma & scutum, & exurget in adjutorium nobis. Ipsi enim veniunt ad nos in superbia, nos cum humilitate procedimus. Illi carnes raptas quas voraverunt eructant, nos post sacra jejunia *Christi* carne & sanguine saginamur. Illos histriones, saltatores & saltatrices, nos crux Christi & reliquiæ Sanctorum antecedunt. Sed quid moror? Certe aut vincendum nobis est, aut moriendum. Quis enim victoriæ *Scottorum* se velit esse superstitem, ut videat uxorem suam *Scottorum* subjacere libidini, parvulos suos lanceis perforari?

Hæc dicens vertit se ad Comitem *Albemarum*, dataque dextera, Do, inquit, fidem, quia hodie aut vincam *Scottos*, aut occidar à *Scottis*. Quo similiter voto cuncti se proceres constrinxerunt. Et ut spes fugæ cunctis penitus tolleretur, equos omnes longius amoventes, pedestri more congredi decreverunt, aut mori aut vincere cupientes. Rex interim coactis in unum Comitibus, optimisque regni sui proceribus cœpit cum eis de belli ratione tractare; placuitque plurimis, ut quotquot aderant armati milites & sagittarii cunctum præirent exercitum quatinus armati armatos impeterent, milites congrederentur militibus, sagittæ sagittis obviarent. Restitere *Galwenses*, dicentes sui esse juris primam construere aciem, primum in hostes impetum dare, sua probitate reliquum animare exercitum. Periculosum dicebant alii, si in primo aggressu inermes armatis occurrerent, quoniam si belli vim non sustinens, primus cuneus laberetur in fugam, etiam fortium corda facile solverentur. *Galwenses* nichilominus insistebant, jus suum sibi concedi postulantes.

« Quid enim, inquiunt, O rex formidas, & tunicas illas ferreas quas eminus cernis nimium expavescis? Nobis certe sunt latera ferrea, pectus æreum, mens timoris vacua, quorum nec pedes fugam, nec unquam vulnus terga sensere. Quid Gallis apud **Cliderhou** profuere loricæ? Nunquid non inermes isti ut dicunt, illos & loricas proicere, & negligere galeas & scuta relinquere coegerunt? Videat igitur prudentia vestra O rex, quale sit in his habere fiduciam, quæ in necessitate magis sunt oneri quam consolationi. Nos apud **Cliderhou** de loricatis victoriam reportavimus, nos hodie & istos animi virtute pro scuto utentes lanceis prosternemus.

His dictis, cum rex militum magis consiliis adquiescere videretur, *Malisse* Comes *Stradarniæ* plurimum indignatus, *Quid est*, inquit, *O rex quod Gallorum te magis committis voluntati, cum nullus eorum cum armis suis me inermem sit hodie præcessurus in bello*? Quæ verba *Alanus de Perci* magni *Alani* filius nothus, miles strenuissimus & in militaribus negotiis probatissimus, ægre ferens, conversus ad Comitem, *Grande*, inquit, *verbum locutus es, & quod hodie pro vita tua efficere non valebis.* Tunc rex utrosque compescens, ne tumultus hac altercatione subito nasceretur, *Galwensium* cessit voluntati. Alteram aciem filius regis & milites sagittariique cum eo, adjunctis sibi *Cumbrensibus* & *Tevidalensibus* cum magna sagacitate constituit. Erat autem adolescens pulchra facie, & decorus aspectu, tantæ humilitatis ut omnibus inferior videretur, tantæ auctoritatis ut ab omnibus timeretur; tam dulcis, tam amabilis, tam affabilis, ut ab omnibus diligeretur. Tam castus corpore, in sermone tam sobrius, in cunctis moribus tam honestus, tam assiduus in ecclesia, orationi tam intentus, tam benivolus circa pauperes, contra malefactores tam erectus, sacerdotibus & monachis sic prostratus, ut & in rege monachum & in monacho regem prætendere videretur. Erat præterea tantæ probitatis, ut in illo exercitu nullus

nullus fuerit similis ei sive hostes impetendo, sive impetentes magnanimiter sustinendo, cæteris ad insequendum fortior, ad repellendum acrior, ad fugam tardior. Conjunxerat se ei ejusque interfuit aciei *Eustacius filius Johannis* de magnis proceribus *Angliæ*, regi quondam *Henrico* familiarissimus, vir summæ prudentiæ & in secularibus negotiis magni consilii, qui à rege *Anglorum* ideo recesserat, quod ab eo in curia contra patrium morem captus, castra quæ ei rex *Henricus* commiserat, reddere compulsus est; ob quam causam offensus, ut illatam sibi ulcisceretur injuriam, ad hostes ejus sese contulerat. Tercium cuneum *Laodonenses* cum insulanis & *Lavernanis* fecerunt. Rex in sua acie *Scotos* & *Muranenses* retinuit, nonnullos etiam de militibus *Anglis* & *Francis* ad sui corporis custodiam deputavit. Et sic quidem aquilonalis ordinatur exercitus.

Et australes quoniam pauci erant in unum cuneum sapientissime glomerantur. Nam strenuissimi milites in prima fronte locati lancearios & sagittarios ita sibi inseruerunt, ut militaribus armis protecti tanto acrius quanto securius vel in hostes irruerent, vel exciperent irruentes. At proceres qui maturioris ætatis fuerunt,ut cæteris præsidio forent, circa signum regium constituuntur,quibusdam altius cæteris in ipsa machina collatis. Scutis scuta junguntur, lateribus latera conseruntur, laxatis vexillis eriguntur lanceæ, ad solis splendorem loricæ candescunt, sacerdotes sacris vestibus candidati, cum crucibus reliquiisque Sanctorum exercitum ambiebant, & sermone simul & oratione populum decentissime roborabant. Tunc *Rodbertus de Brus* vir grandævus & magnarum opum, moribus gravis, sermone rarus, qui cum dignitate quadam & pondere loquebatur, qui cum esset de jure regis *Anglorum*, à juventute tamen regi *Scotiæ* adhærens, ad maximam ejus familiaritatem profecerat. Ipse igitur ut vir veteranæ militiæ, & talium negotiorum satis gnarus, naturali sagacitate periculum quod regi imminebat prospiciens, antiquæ amicitiæ intuitu accepta à sociis licentia regem adiit, aut bellum dissuasurus, aut ab eo more patrio legitime recessurus. Erat enim obligatus ei non solum amicitia sed & fidei necessitate. Cum igitur regem cominus aspexisset,

«Assum, inquit, O rex, fidelis tuus,daturus nunc « consilium honorabile tibi, regno tuo utile, liberis « tuis inposterum profuturum. Non enim sapientis « est, O rex, rerum tantum initia, non etiam exitus « finesque prospicere, & pro solis præsentibus præte- « ritorum memoriam vel futurorum providentiam a- « bolere. Adversum quos hodie levas arma,& hunc « innumerum ducis exercitum? Adversum *Anglos* « certe & *Normannos*. O rex, nonne isti sunt quo- « rum semper & consilium utile, & auxilium prom- « ptum gratum insuper obsequium invenisti? ex quo « rogo te,domine mi,tantam fidem invenisti in *Scot-* « *tis*, ut tam secure tibi tuisque *Anglorum* demas « consilium, auxilium abroges *Normannorum*, quasi « soli tibi sufficiant *Scotti* etiam contra *Scottos*. No- « va tibi est in *Walensibus* ista securitas, qui eos ho- « die armis petis per quos hactenus amabilis *Scottis*, « terribilis *Galwensibus* imperasti. Putasne igitur O « rex,quod æquis oculis aspiciet cœlestis illa maje- « stas,quod illos infistis absumere per quos tibi tuisq; « regnum procuratur, & securitas in regno? Quibus « copiis quibusve auxiliis frater tuus *Dunecanus* « *Donenaldi* prostravit exercitum, & regnum quod « invaserat tyrannus recepit? Quis *Eadgarum* fra- « trem tuum ,immo plusquam fratrem, nisi noster ex- « ercitus, regno restituit? Tu ipse rex cum portionem « regni quam idem tibi frater moriens delegavit, à « fratre *Alexandro* reposceres, nostro certe terrore, « quidquid volueras sine sanguine impetrasti. Reco- « le præterito anno cum adversus *Malcolmum* pater- « ni odii & persecutionis hæredem *Anglorum* auxili- « um flagitares, quam læti, quam alacres, quam ad « auxilium prompti,quam proni ad periculum *Wal-* « *terus Espec* aliique quamplures *Anglorum* proce- « res tibi apud *Carleolum* occurrerint, quot parave- « rint naves, quæ arma intulerint, qua juventute mu- « nierint, quomodo omnes tuos terruerint hostes, do- « nec ipsum *Malcolmum* proditum caperent, captum « vincirent, vinctum traderent. Ita terror noster ip- « sius quidem membra sed magis *Scottorum* animos « vinxit, omnique spe proficiendi frustrata audaciam « abstulit rebellandi. Quicquid igitur odii, quicquid « inimicitiarum adversum nos habent *Scotti*,tui tuo- « rumque est causa, pro quibus contra eos totiens di- « micavimus, quibus ademimus spem rebellandi, ti- « bi & tuæ per omnia subdidimus voluntati. Ride- « ant proinde *Scotti*, quod tu eis de nobis ultionem « procuras, cum nihil aliud habeant quod ulciscantur « in nobis, nisi quod te tuosque dileximus, tibi tu- « isque fidem servavimus, quod armis nostris, scutis « nostris, ipsis etiam corporibus nostris tua protexi- « mus viscera, tibi regnum servavimus. Parce itaque, « O rex,parce tibi, parce regno tuo, parce præ omni- « bus juvenum splendidissimo filio tuo,cui hodie nu- « datum consilio & cunctis auxiliis spoliatum prodi- « tioni *Scottorum* exponis & obicis furori. Cave præ- « terea ne involvaris peccatis hominum impiorum, « de quorum manibus cædes parvulorum,prægnanti- « um luctus,sacerdotum injuria,ipsius etiam divinita- « tis contemptus exquiritur. Adversus quos non unius « *Abel*, sed innumerabilium innocentium sanguis « clamat de terra. Vidisti, O rex, abominationes pes- « simas quas fecerunt hi. Vidisti inquam, vidisti, « horruisti, flevisti, pectus tutudisti, clamasti contra « tuum id fieri præceptum, contra tuam voluntatem, « contra tuum decretum. Ostende nunc vera te di- « xisse ut eos à simili revoces iniquitate, ut reversi sine « te puniantur si sine te talia commiserint. Et hæc satis « essent, si conatui tuo nullus obsisteret, vel de victo- « ria certitudo constaret. Nunc autem stat contra « te non contempnendus exercitus, quanto tuo nu- « mero minor, tanto armis viribusque robustior. « Nescis,O rex, quam sit periculosa desperatio, quan- « do & mors certa est, sed stat adhuc de genere mor- « tis electio. Certe si viceris moriemur. Moriemur « inquam nos, morientur parvuli nostri; sacerdotes « nostri in altaribus jugulabuntur; uxores nostræ « turpi libidine fœdabuntur. Elegimus proinde vel « vincere vel mori gloriose, quamvis nulla nobis sit « de victoria dubitatio. Hinc dolor meus, hinc lacri- « mæ, quod dulcissimum dominum meum, aman- « tissimum amicum meum,antiquum socium meum, « in cujus amicitia senui, cujus munificentiam in mu- « nerum multimodorum largitione, in prædiorum « quoque & multarum possessionum collatione ex- « pertus sum, post juveniles ludos quibus simul exer- « citati sumus, post armorum negotia quibus nobis « in multis periculis semper affuimus, post splendida « convivia quæ utrique unius regnum ministravit, « post delicias quas utrisque avium ferarumque ve-

natio

« natio contulit, aut mori periculose aut indecenter « fugere contemplabor.

His dictis, lacrimis & singultibus interceptus est sermo loquentis. Et rex naturali pietate commotus in lacrimas solvebatur, jam jamque ibat in pactum. Sed *Guillielmus* regis nepos, vir magni animi, & belli præcipuus incentor superveniens, ipsum *Rodbertum* cum maximo furore arguit proditionis, regemque à sententia flexit. At ille nichil moratus, vinculum fidei quo eatenus regi astrictus fuerat, patrio more dissolvens, ad suos non sine dolore revertitur; & statim soluta statione erectis lanceis aquilonalis procedit exercitus. Sequitur lituum stridor, tubarum crepitus, fragor lancearum percutientium alteram ad alteram; tremit terra, fremit cœlum, eccho vicini montes collesque resultant: Interea *Radulfus* episcopus *Orcadensis*, quem illo miserat archiepiscopus *Turstinus*, stans in eminentiori loco, cum populo præliandi necessitatem in remissionem peccatorum indixisset, tundentes pectora, erectis manibus divinum auxilium precabantur. Factaque super eos absolutione, episcopus benedictionem sollempni voce adjecit, cunctis alta voce respondentibus amen, amen. At *Galwensium* cuneus more suo ter ululatum diræ vocis emittens, tanto impetu irruunt in australes, ut primos lancearios stationem deserere compellerent, sed vi militum iterum repulsi, in hostes animum viresque recipiunt. Ubi vero ferri lignique soliditate *Scoticarum* lancearum est delusa fragilitas, eductis gladiis comminus decertare temptabant. Sed australes muscæ de cavernis pharetrarum ebullientes, & instar densissimæ pluviæ convolantes, & in obstantium pectora, vultum, oculos quoque importunius irruentes, conatum illorum plurimum retardabant. Videres ut hericium spinis, ita *Galwensem* sagittis undique circumseptum, nichilominus vibrare gladium, & cæca quadam amentia proruentem nunc hostem cædere, nunc inanem aerem cassis ictibus verberare. Et jamjam percussi pavore extremi quique dissolvebantur in fugam, cum inclitus adolescens filius regis cum sua superveniens acie in adversum sibi cornu leonina se ferocitate proripuit, ipsaque globi australis parte instar cassis araneæ dissipata, obstantes quosque cædendo ultra regium signum progressus est, ratusque reliquum exercitum secutum iri, ut hostibus fugæ præsidium tolleret, equorum stationem invasit, dispersit, ac retro usque ad duo stadia redire coegit. Hujus igitur admirabili impetu plebs inermis perterrita labebantur. Sed cujusdam prudentis viri figmento, qui caput unius occisi in altum erigens regem clamabat occisum, revocati, vehementius solito irruunt in obstantes. Tunc *Galwenses* imbrem sagittarum, gladios militum ulterius non sustinentes, fugam ineunt, occisis prius duobus eorum ducibus *Wlgrico* & *Dunenaldo*. Porro *Laodensium* cuneus primum vix impetum expectans statim dissolutus est. Tunc rex dissiliens equo, & proceres qui cum eo erant, adversus hostes processerunt. Sed *Scotti* ob cæterorum fugam pavidi ex omni lapsi parte regali aciei fugere cœperunt, ita ut in brevi lapsis cæteris pauci circa regem persisterent. Procedit contra eos *Anglorum* exercitus, ipsum certe regem cum omnibus suis vel occisurus vel capturus, nisi milites regem fugam omnimodis abjurantem, vi sublatum equo regredi compulissent. Tunc hi qui fugerant videntes regale vexillum, quod ad similitudinem draconis figuratum facile agnoscebatur, reverti, scientes regem non cecidisse sed redire, ad ipsum reversi terribilem insequentibus cuneum creaverunt. Interea ille adolescentum decus, militum gloria, senum deliciæ, filius regis respiciens retro, vidit se cum paucis in mediis relictum hostibus, vertensque se ad unum de sociis & subridens, *Fecimus*, inquit, *quod potuimus, & certe quantum in nobis est vicimus. Nunc consilio non minus opus est quam virtute. Nec est aliud majus animi constantis indicium quam in adversa fortuna non frangi, & quando non potes viribus, consilio superes inimicum. Projectis itaque signis quibus à cæteris dividimur, ipsis nos hostibus inferamus quasi insequentes cum ipsis, donec prætergressi cunctos ad paternum cuneum quem eminus video in suo vigore manentem cedere necessitati, quamtocius veniamus.* His dictis, calcaribus sonipedem urgens medios intersecat hostes, donec anteriores transgressus, mitiori incessu equum allevat. Et ut noveris quam securum in adversis & providum gessit animum, cæteris militibus armorum onera ubiubi proicientibus, optimus juvenis laboris patiens sustinuit, donec ad pauperis cujusdam tugurium veniens, evocato pauperculo exuit se torace, proiciensque ad pedes hominis, *Accipe*, inquit, *vir quod mihi est oneri, tua consulat necessitati.* At rex jam longe processerat, jam ordinate terribiliter incedens ut quosdam de insequentibus capiens, cæteros qui instabant plurimum deterreret; sicque ad *Carleolum* usq; perveniens, ibi de se jam securus, sed de filio pavidus per biduum nil aliud agens expectabat. Tertia tandem die diu desideratum sanum & incolumem filium recepit. *Anglorum* sane proceres diu insequentes, innumerabiles tam *Scottos* quam *Galwenses* interfecerunt, de militibus vero multos ceperunt. De singulis autem partibus singuli milites corruerunt. Sane Anglorum duces omnes sani incolumesque reversi, & circa *Walterum Espec*, quem ducis & patris loco venerabantur conglobati, inmensas gratias deo omnipotenti pro insperata victoria retulerunt.

Explicit descriptio Ethelredi abbatis.

Incipit

Incipit Epiſtola Abbatis *Rievallenſis Ailredi* ad illuſtrem Ducem H. ſet poſtmodum *Anglorum* regem.

ILluſtriſſimo Duci *Normannorum* & *Aquitanorum* & Comiti *Andegavenſium Henrico*, frater *A.* ſervus ſervorum Chriſti qui in *Rievalle* ſunt, ſalutes & orationes. Adeo ſecundum naturam virtus eſt, vicium contra naturam, ut virtutem laudet & approbet etiam vicioſus, vicium vero ſi humanæ rationis ſequatur judicium nec vicioſus excuſet. Nam & vicium quaſi ſemetipſum ob innatam ſibi turpitudinem erubeſcens, ſemper latebras quærit & optat ſecretum: cum econtra virtus ſuæ ſibi pulcritudinis & honeſtatis conſcia ad omnem tripudiet & exultet aſpectum, ob ſolam humilitatem publicum fugiens & humanum teſtimonium horrens. Quoniam igitur animæ rationali naturaliter ineſt amor virtutum, odium viciorum, quicumque bonis moribus virtutique ſtuduerit, facile ſibi omnium illicit & indinat affectum. Hinc eſt, vir illuſtriſſime, quod te multorum qui te oculis non viderunt mentibus inpreſſit fama virtutis, cum admirationi ſis univerſis nec minus delectationi; in tali ætate tanta ſapientia, in tantis deliciis tanta continentia, in tantis negotiis tanta providentia, in tali ſullimitate talis ſeveritas, in tali ſeveritate talis benignitas.

Quis enim non obſtupeat juvenem pro regno certantem abſtinere rapinis, cædibus parcere, cavere incendia, nullum gravamen inferre pauperibus, pacem & reverentiam eccleſiis & ſacerdotibus conſervare? Unde non inmerito *Andegavenſium* gloria, *Normannorum* tutela, ſpes *Anglorum*, *Aquitanorum* decus ab omnibus prædicaris. Hoc tantum ſupereſt, ut *JheſumChriſtum* horum munerum largitorem agnoſcas & excipes conſervatorem. Ego vero conſiderans de quorum progenie originem duxeris, gratias [ago] Domino deo meo quod pro talibus talis nobis filius, quaſi novus quidam ſplendor, illuxit, in quo cum omnium anteceſſorum virtutes convenerint, maxime tamen in te ſpiritum Chriſtianiſſimi regis *David* gaudeo quieviſſe; unde divina providentia actum exiſtimo, ut illius mundiſſimæ manus baltheo te cinxerunt militari, per quas Chriſti gratia virtutem tibi caſtitatis illius, humilitatis & pietatis infunderet. Quoniam autem recenti morte illius contriſtatus, vitam ejus & mores ſicut nunc amor, nunc timor, nunc ſpes, nunc dolor meum variant affectum, non hyſtoriando ſed lamentando, brevi ſtilo collegi, te quaſi pietatis illius hæredem intimi cordis dilectione ſuſcipiens, ipſam tibi lamentationem deſtinare curavi. In qua cum laudabilem ejus vitam & precioſam legeris mortem, illam imiteris ut iſta conſequi merearis. Omnis enim laus in fine canitur, nec inchoantibus præmium promittitur, ſed perſeverantibus datur. Omnipotens deus conſervet in te & augeat gratiam ſuam, excellentiſſime & illuſtriſſime Domine.

De ſancto Rege Scottorum David.

REligioſus & pius rex *David* migravit è mundo; qui licet dignum tali animæ locum invenerit, mors tamen ejus planctum nobis indicit. Quis enim non lugeat virum tam neceſſarium mundo rebus humanis exemptum, niſi is qui rebus humanis pacem invidet & profectum? Rex enim iſte manſuetus, rex juſtus, rex caſtus, rex humilis, quis facile dixerit, quid utilitatis humanæ vitæ contulerit; quem manſuetudo amabilem, juſticia terribilem, caſtitas compoſitum, humilitas communem fecerat? Quæ omnia ſi in privato quolibet laude digniſſima judicantur, quanto magis in rege cui poteſtas dat licere quodlibet; cujus viciis facile favent inferiores, proni ad imitandum, promti ad adulandum, cum & inpunitas præſtet audaciam, libido vero acuat & accendat luxuriam? Scimus enim eum regnum non appetiviſſe ſed horruiſſe, magiſque illud ob alienam neceſſitatem ſuſcepiſſe quam dominandi libidine victum avide invaſiſſe, unde & obſequia illa quæ à gente *Scottorum* in novella regum promotione more patrio exhibentur ita exhorruit, ut ea vix ab epiſcopis ſuſcipere cogeretur.

Sublimatus vero in regem, nichil ſuperbum in moribus, nichil in verbis crudele, nichil inhoneſtum præterebat in factis, unde tota illa gentis illius barbaries manſuefacta tanta ſe mox Regi benivolentia & humilitate ſubſtravit, ut naturalis oblita ſævitiæ, legibus quas regia manſuetudo dictabat colla ſubmitteret, & pacem quam eatenus neſciebat gratanter exciperet, unde non inmerito dilectus à deo & hominibus videbatur; dilectus à deo plane, qui ſtatim in ipſis regni ſui iniciis ea quæ dei ſunt diligenter exercuit, in eccleſiis conſtruendis, in monaſteriis fundandis, quæ & ampliavit poſſeſſionibus & honoribus cumulavit. Cum enim ipſe in toto *Scottorum* regno tres vel quatuor tantum inveniret epiſcopos, eccleſiis cæteris ſine paſtore tam morum quam rerum diſpendio fluctuantibus, ipſe tam de antiquis quas reparavit, quam de novis quas ipſe erexit decedens novem reliquit. Monaſteria autem ordinis *Cluniacenſis*, *Ciſternicenſis*, *Tyronicenſis*, *Aroenſis*, *Premonſtracenſis*, *Belvacenſis*, non pauca, non parva plena fratribus dimiſit. Inter quos ſic fuerat quaſi unus ex ipſis & bona laudans, & ſi qua minus laudanda emergebant verecundiæ diſſimulans, ſubtractus omnibus, ſollicitus pro omnibus, multa largiens & nichil exigens. O dulcis anima quo abiſti? quo receſſiſti? Ubi oculi illi pleni pietatis & gratiæ, quibus & congaudere cum gaudentibus & flere cum flentibus conſueviſti?

Vidi ego oculis meis cum aliquando paratus ire venatum pede in ſcanſili poſito equum vellet aſcendere, ad vocem pauperis audientiam ſibi dari poſtulantis, quod pedem retraxerit, relictoque equo & regreſſus in aulam, eadem die ad propoſitum non reverſurus, cauſam pro qua fuerat appellatus benigne & pacienter audierit. Conſueverat præterea ad oſtium aulæ regiæ ſedens pauperum & vetularum, quæ certis diebus de ſingulis quocumque veniebat regionibus vocabantur, cauſas diligenter audire, & ſingulis cum multo ſæpe labore ſatisfacere. Nam ſæpe litigabant cum illo, & ipſe cum illis, cum ipſe nollet contra juſticiam perſonam pauperis accipere, & ipſi nollent rationi quod oſtendebat adquieſcere. Deniqueſi contingeret ut ſacerdos, vel miles, vel monachus,

chus, vel dives vel pauper, vel civis vel peregrinus, vel negotiator vel rusticus cum eo haberet sermonem, ita cum singulis de suis negotiis & officiis convenienter & humiliter disserebat, ut singulus quisque sua eum tantum curare putaret, & sic omnes jocundos & ædificatos dimitteret. Tactus quippe infirmitate qua fuerat carne solvendus, feria quarta, id est terciodecimo kalendas Junii, cum intellexisset dissolutionem sui corporis imminere, vocatis familiaribus suis quod de se ipse sentiebat incunctanter exposuit. At illi more humano consolabantur ægrotum, vitam illi & sanitatem penitus promittentes. Sed cum feria sexta morbus ingravesceret, & ei standi simul & incedendi facultatem vis languoris adimeret, accersitis clericis virisque religiosis, Dominici corporis sacramentum sibi dari postulavit. Parantibus illis efferre quod jusserat, prohibuit ille, dicens, se ante sacrosanctum altare sacrosancta misteria percepturum. Igitur clericorum ac militum manibus in oratorium deportatus, post missarum sollempnia venerandam sibi crucem, quam nigram vocant, produci sibi petiit adorandam.

Est autem crux illa longitudinem habens palmæ de auro purissimo mirabili opere fabricata, quæ in modum techæ clauditur & aperitur. Cernitur in ea quædam Dominicæ crucis portio, (sicut sæpe multorum miraculorum argumento probatum est Salvatoris nostri ymaginem habens de ebore densissime sculptam, & aureis distinctionibus mirabiliter decoratam. Hanc religiosa Regina *Margareta* hujus Regis mater, quæ de semine regio *Anglorum* & *Hungariorum* extitit oriunda, allatam in *Scotia* quasi munus hæreditarium transmisit ad filios. Hanc igitur crucem omni *Scottorum* genti non minus terribilem quam amabilem cum Rex devotissime adorasset, cum multis lacrimis peccatorum confessione præmissa, exitum suum cœlestium misteriorum perceptione munivit. Deinde relatus in thalamum, venientibus sacerdotibus ut sacræ unctionis sacramenta complerent, assurrexit ut potuit, ac de lectulo in terram se deiciens, salutare illud officium cum tanta devotione suscepit, ut clericos paulo festinancius psallentes, manu simul ac sermone compesceret, singulis verbis ipse intenderet, ipse singulis orationibus responderet. Omnibus igitur rite peractis, cum maxima carnis ac mentis quiete diem expectavit extremum, suos diligenter obtestans, quatenus mox ut ipse decederet mortem suam omnibus propalarent. Quanto citius enim, inquit, mors mea innotuerit, tanto citius amicorum meorum beneficiis aliquid michi consolationis pietas divina præstabit. In hac ei devotione dies clauditur, cui sequentem in magna tranquillitate continuavit & noctem.

Die autem Dominica quæ Christi ascensionem præcedebat, id est nono kal. Junii illucescente, cum sol iste noctis tenebras emergens radiis suæ lucis abigeret, ipse à corporis tenebris ad veræ lucis gaudia commigravit, cum tanta tranquillitate ut videretur non obiisse sed obdormisse, cum tanta devotione ut inventus sit utrasque manus junctas simul supra pectus suum versus cælum erexisse. Subvenite Sancti dei, occurrite angeli Domini, suscipite animam vestro dignam consortio, collocate eam in sinu *Abrahæ* cum *Lazaro* quem non despexit set fovit, cum sanctis Apostolis & martyribus, quorum memorias diligenter extruxit & coluit, cum Christi sacerdotibus & Confessoribus quos in suis successoribus & basilicis veneratus est, cum sanctis virginibus quarum pudicitiam imitatus est, cum mundi contemptoribus quos sibi mammona iniquitatis constituit, quibus se Christi nomine cum omni humilitate substravit. Assit ei illa misericordiæ mater quæ quanto cæteris constat esse potentior, tanto ipsius pietas sit efficacior. Ego autem licet peccator & indignus memor tamen beneficiorum tuorum, dulcissime Domine & amice, quæ michi ab ineunte ætate mea impendisti, memor gratiæ in qua me nunc ultimo suscepisti, memor benivolentiæ qua me in omnibus petitionibus exaudisti, memor munificentiæ quam exhibuisti, memor amplexuum & osculorum in quibus me non sine lacrimis omnibus qui aderant admirantibus dimisisti, libo & pro te lacrimas meas resolvo, affectum meum & totum spiritum meum refundo. Hoc pro te Deo meo sacrificium offero. Hanc beneficiis tuis vicissitudinem rependo. Et quia hoc minimum est, ibi mens mea ex intimis medullis tui recordabitur, ubi pro salute omnium Patri cotidie Filius immolatur.

De genealogia Regum Angliæ, & *Regis* David Scotiæ.

Quoniam de optimis moribus religiosi regis *David* pauca descripsimus, dignum duxi genealogiam, quæ & tua est Dux illustrissime *Henrice*, breviter veraciterque subtexere, ut cum videris quanta fuerit antecessorum tuorum probitas, qualis in eis virtus innituerit, qualis splenduerit pietas, agnoscas etiam quam naturale tibi sit abundare divitiis, florere virtutibus, victoriis illustrari, & quod his omnibus præstat, Christiana religione & justiciæ prærogativa fulgere. Est enim ad optimos mores optinendos maximum incentivum, scire se ab optimis quibusque nobilitatem sanguinis meruisse, cum ingenuum animum semper pudeat in gloriosa progenie degenerem inveniri, & contra rerum sit naturam de bona radice fructus malos pullulare. Sicut igitur in veracissimis & antiquissimis hystoriis vel cronicis potui reperire, à te ipso virorum clarissime exordium sumens, & per gloriosissimam matrem tuam aviamque clarissimam ascendens breviter usque ad ipsum *Adam* patrem cunctorum mortalium lineam tibi tuæ cognationis ostendam, ut postmodum cum illis antiquissimis quorum hystorias vetustas ipsa delevit, per excellentiores Angliæ reges, eorum sullimiora quæque gesta suminatim tangendo redeamus, ut cum videris tantam eorum gloriam morte ac vetustate perisse, eosque pro vitæ meritis cœleste præmium quod perire non potest meruisse, discas semper divitiis gloriæque mundiali præferre justiciam, ut post vitam temporalem pervenias ad æternam. Amen.

Tu igitur vir optime, filius es gloriosissimæ Imperatricis *Matildis*, cujus fuit mater Christianissima & excellentissima Anglorum regina *Matildis* filia sanctissimæ feminæ reginæ Scottorum *Margaretæ*, quæ nominis sui splendore morum sanctitatem præferebat. Hujus pater *Edwardus*, qui fuit filius *Edmundi* regis invictissimi, cujus pater *Edelred*, cujus pater *Aedgarus* pacificus, cujus pater *Eadmundus*, cujus pater *Edwardus* senior, cujus pater nobilis *Aluredus*, qui fuit filius *Adelwlfi* regis, qui fuit regis *Egbrichti*, cujus pater *Alchmundus*, cujus pater *Effa*, cujus *Eppa*, cujus pater *Ingles*, cujus frater fuit famosissimus rex *Ine* nomine, quorum pater *Ceonred*, qui fuit filius *Ceolwald*, qui fuit *Cuthæ*,

qui

qui fuit *Cuthwine*, qui fuit *Cheulin*, qui *Cheuric*, qui fuit *Creoda*, qui fuit *Ceordic*, qui fuit *Eleſa*, qui fuit *Eda*, qui fuit *Gewis*. Iſte fuit caput gentis ſuæ, à quo & tota gens illa nomen accepit. Hujus pater fuit *Wig*, cujus pater fuit *Frewine*, cujus pater *Freodgar*, cujus pater *Brand*, cujus pater *Bealdag*, cujus pater *Woden*. Qui fuit filius *Fredewald*, qui fuit *Freolof*, qui fuit *Frederewlf*, qui fuit *Fingondwlf*, qui fuit *Geta*, qui fuit *Gearwa*, qui fuit *Beu*, qui fuit *Celdwa*, qui fuit *Heremod*, qui fuit *Itermod*, qui fuit *Hathra*, qui fuit *Wala*, qui fuit *Beadwig*, qui fuit *Sem*, cujus pater *Noe*, cujus pater *Lamech*, cujus pater *Matuſale*, cujus pater *Ennoc*, qui fuit filius *Malaleel*, qui fuit *Cainan*, qui fuit *Enos*, qui fuit *Seth*, qui fuit filius *Adam* patris omnium.

Seth natus eſt pro *Abel* quem occidit *Cain*. Sicut autem in *Abel Chriſti* paſſio, ita & in *Seth Chriſti* eſt reſurrectio figurata. *Seth* enim Ebraicum nomen eſt, & lingua Latina dicitur, *reſurrectio*. Ab hoc igitur *Seth* ducitur generatio uſque ad *Enoch*, qui vivus à Deo tranſlatus cum ſancto *Helya* Antichriſti præſtolatur adventum. Inde venitur ad *Noe*, qui ſolus cum filiis & uxoribus meruit mundo pereunte ſalvari, cujus primogenitus *Sem* à patre meruit benedici. Dicunt *Judæi* hunc fuiſſe ſacerdotem ſummi Dei, & poſtea *Melchiſedech* fuiſſe vocatum, qui in figura ſacerdotii noſtri panem offerebat & vinum, unde in pſalmis *Chriſto* dicitur, *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem* Melchiſedech. Ab iſto igitur *Sem* genealogia ducitur uſque ad *Woden*, qui tantæ auctoritatis fuit apud ſuos, ut feriam quartam quam *Romani* gentiles diem *Mercurii* appellabant, ejus nomini conſecrarent; quæ conſuetudo ab *Anglis* hodieque ſervatur, vocant enim eundem diem **Wodnesdei**, id eſt diem *Woden*.

Porro à *Woden* linea cognationis tuæ tenditur uſque ad *Getam*; qui & ipſe tantæ ſapientiæ & virtutis habitus eſt, ut à paganis pro Deo coleretur. Unde proceditur ad Chriſtianiſſimos reges *Angliæ*, *Ingles* & *Ine*. Quorum *Ine* cum potentiſſimus regum *Angliæ* eſſet, relicto regno peregrinus profectus eſt *Romam*, ibique feliciter peregrinans, tandem ad cœleſtem manſionem felicius conſcendit. Ab *Ingles* vero linea cognationis tuæ tenditur uſque ad *Ebrictum*, qui tantæ fuit probitatis, ut univerſam *Angliam* ex Auſtrali parte *Humbræ*, quæ pluribus regibus eatenus diviſa ſubjacuerat, ſuo ſubjugaret imperio, & ita primus omnium monarcha *Angliæ* diceretur.

De Edelwlfo *Rege*.

Cujus filius fuit *Edelwlf* futuri certe generis ſui ſplendiſſimum caput, & de qua ſanctiſſimi fructus orirentur precioſiſſima radix. Hic in regno terreno ſemper meditabatur cœleſte, ut manifeſte daretur intelligi, eum non victum cupiditate ſet caritate provocatum, alienæ neceſſitati regnando conſulere, non ſuæ voluntati dominando ſatisfacere. Erat enim pater orphanorum & judex viduarum, eccleſiarum defenſor, propagator monaſteriorum. Elemoſinis ſane ſic operam dabat ut totam terram ſuam pro *Chriſto* decimaret, & partem decimam per eccleſias monaſteriaque divideret. Tandem cum multo apparatu *Romam* profectus integro anno ibi perendinavit, loca ſancta frequentans, vigiliis & orationibus vacans, elemoſinas multas pauperibus erogans. Set & eccleſiis beatiſſimorum *Petri* & *Pauli*, ipſique ſummo pontifici pro regia munificentia plurima largitus eſt munera. Et ſic cum multarum virtutum ſtipendiis reverſus in *Angliam*, poſt biennium regnum inter filios ſapienter diviſit. Per ſingula territoria ſua pauperes alendos ac veſtiendos diſtribuit, theſauros ſuos miſericorditer diſperſit & dedit pauperibus; ex quibus non modicam portionem eccleſiis apoſtolorum *Romæ* & ſummæ ſedis epiſcopo delegavit, & ſic in ſenectute bona collectus eſt ad patres ſuos, regnum certe non amittens ſet mutans, temporale deſerens & æternum adipiſcens.

De piiſſimo Rege Alfredo.

Cujus filius fuit illud *Anglorum* decus, regum gemma, virtutum exemplar *Aluredus*, cæteris fratribus ſuis junior ætate ſed annoſior virtute, unde & à patre plus cunctis fratribus amabatur, ob morum ſcilicet ſuorum ſimilitudinem, & ſpiritalis cujuſdam gratiæ privilegium quæ in eo adhuc puero mirabiliter refulgebat. Unde eum pater cum adhuc puerulus eſſet, cum multis militibus maximiſque donariis *Romam* miſit, ut ſanctiſſimorum apoſtolorum precibus commendaretur, & à ſummo pontifice benediceretur: venerabilis autem ſummus ſacerdos *Leo* qui tunc eccleſiæ *Romanæ* præfuit, vultum & ſtatum pueri contemplatus, cum in eo divinæ præſentiam majeſtatis ſcintillantium virtutum indiciis perſenſiſſet, tempus & ætatem regnandi regiæ unctionis ſacramento præveniens, ſicut quondam ſanctus *Samuel* puerum *David*, ita eum in Regem ſanctiſſimus præſul devotiſſime conſecravit. Verum poſtmodum cum patre *Romam* repetens, paternorum bonorum in omnibus cooperator & adjutor eſſe promeruit. Hic ab ipſa pene infantia ſua legere & diſcere dulce habuit, circa eccleſias aſſiduus, in orationibus frequentiſſimus, obediens parentibus, ſociis humilis ac devotus. Ita meditabatur in ætate puerili quod ſenex devotus impleret. Denique portionem pſalterii in qua maxime delectabatur parvo volumine ſcriptam in ſinu ſemper circumferebat, ut quod pectus illud interius ruminabat, ab exterioris ſui hominis pectore non recederet.

Cum vero poſt mortem fratrum ſuorum, cum quibus aliquo tempore regnavit, ad eum totum regnum hæreditario jure tranſiſſet, ſullimior omnibus factus eſt omnium ſervus, ut poſſet dicere cum propheta, *Exaltatus autem humiliatus ſum, & non ſum confuſus*. Ita ſe bonis amabilem, impiis terribilem, eccleſiarum miniſtris pavidum, amicis & ſociis jocundum, pauperibus mitem & largum exhibuit, ut videretur omnium hominum moribus ac naturæ congruere, omnibus utilis ac neceſſarius eſſe. Et quod nunc raro invenitur in terris, illam maximam regis credidit dignitatem, nullam in eccleſiis Chriſti habere poteſtatem. Illa, inquit, regnantis dignitas ſi ſe in regno Chriſti quæ eſt eccleſia, non regem ſed civem cognoſcat, ſi non in ſacerdotes legibus dominetur, ſet Chriſti legibus quas promulgaverunt ſacerdotes humiliter ſubjiciatur. Porro *Conſtantini* imperatoris piiſſimi imitabatur exemplum, qui cum urbi præfuiſſet & orbi, ad *Chriſti* fidem converſus tantam ſacerdotibus reverentiam exhibebat, ut cum ad eum aliquando epiſcopi ſcriptas cartulis querimonias

monias

monias adverſus invicem detuliſſent convolvens eas in ſinu juſſerit igne conſumi,
« Non eſt meum, in-
« quiens, de ſacerdotibus judicare, vocanſque epi-
« ſcopos, inquit, Patres ſanctiſſimi nolite judicio
« contendere, præſertim apud nos, de quorum erra-
« tibus veſtrum eſt judicare. Sed ſi quid inter vos
« ortum fuerit quæſtionis, modeſte tractetur in ec-
« cleſia, ne aliquid quod veſtram ſanctitatem de-
« deceat ad eorum qui foris ſunt notitiam tranſ-
« feratur. Ego quempiam certe ſi de ordine veſtro
« cernerem cum muliere peccantem, proprio eos pal-
« lio operirem ne qua religioni veſtræ inpiis detra-
« hendi daretur occaſio.

Hujus itaque aliorumque regum ſanctorum beatus *Aluredus* ſecutus exemplum, ipſius mundi principis adverſum ſe provocavit invidiam. Denique ſicut quondam ſanctum *Job*, ita hunc Satan petiit ad temptandum, Nunquid, inquiens, *Aluredus* fruſtra colit Deum? Et Dominus ad eum, Ecce in manu tua ſunt cuncta quæ poſſidet, tantum ne in eum extendas manum tuam.

Egreſſus itaque Satan à facie Domini inmiſit ei inimicos peſſimos, *Dacos* ſcilicet & *Friſones*, à fide *Chriſti* alienos: qui cum multa claſſe venientes in *Angliam*, maximam regni portionem rapinis incendiiſque conſumunt. Quos cum rex ſtrenuiſſimus ſæpius repuliſſet, permiſſi ſunt tandem prævalere, totamque in tantum occupare provinciam, ut rex Chriſtianiſſimus fuga ſibi conſulens, exutus regno cum pauciſſimis familiarium ſuorum in ſilvis ac paludibus deliteſceret, ac ſuam ſuorumque vitam piſcium captura tranſigeret. In omnibus his non peccavit *Aluredus* labiis ſuis, nec ſtultum quid contra Deum locutus eſt. Nec tantum triſtabatur quod regnum amiſerat, quantum gratulabatur quod vacandi Deo tempus congruum & locum opportunum invenerat. Sed hactenus Chriſti miles fuerat comprobandus. Quadam igitur die cum ſociis in præda piſcium occupatis, in tuguriunculo reſidens meditaretur in lege Dei, ymniſque Davidicis proſcriptionis ſuæ ſolaretur injuriam, affuit quidam in habitu peregrino vir venerandi vultus ſtipem humiliter petens. At rex ut erat vultu hilaris animeque jocundus, utraſque ad cœlum erigens manus Gratias, inquit, Deo, qui pauperem ſuum in paupere viſitavit, qui licet dat omnibus affluenter, & non inproperat, dignatur tamen & quod dedit exigere, & quod exegerit reſtituere cum uſura. Set quid ageret ſervus Dei? Nichil præter unum panem & in amphora vini modicum habebat: vocat itaque miniſtrum, &, Heus, inquit, ô puer, quid faciemus? *Chriſtus* adeſt, qui quondam theſauros regios in ſuis pauperibus viſitabat, hujus paniculi noſtri poculique parviſſimi non dedignatur anguſtias. Frange itaque, cito frange eſurienti panem iſtum & vinum divide; totius victus noſtri partem mediam Chriſtus accipiat, michi ac familiolæ meæ pars media reſervetur. Gratias egit regiæ munificentiæ pauper, nullumq; paludibus impreſſum relinquens veſtigium vel diſceſſit vel evanuit.

Inventus in conclavi panis integer, vinique in amphora priſtina quantitas regem erigit in ſtuporem, cum ecce hii qui piſcatum ierant redeuntes, tantam piſcium multitudinem attulerunt, ut præcedens miraculum ſequentis magnitudine augeretur. Sequenti nocte cum pſalmis & orationibus ac ſalubri meditatione vigilias protelaſſet, in ſompnum tandem reſolutus, videt virum prope aſſiſtere, facie ſplendidiſſima, nigro capillo, oculis lucentibus, quem pontificalia illuſtrabant inſignia, librum auro gemmiſque fulgentem in pectore præferentem. Qui cum ei de diligendo Deum, de ſervanda juſtitia, de miſericordia in pauperes, de reverentia in ſacerdotes monita ſacra dediſſet, ipſe iterum adjecit. Patientiam tuam, ô mi *Alurede*, Chriſtus ex alto proſpiciens, laboribus tuis & ærumpnis finem impoſuit. Mane itaque facto cum ad proximum navigaveris litus, cornuque proprio ter inſonueris, aderunt tibi fortes auxiliarii de amicis tuis optimis, quorum conſilio cum reliquum exercitum congregaveris, aggredere hoſtes, victoria ſine dubio illuſtrandus. Sic Sanctus.

At rex palpitantibus oculis in eum reſpiciens, Quiſnam es tu, inquit, ô beatiſſime, qui exuli huic tam boni nuntii bajulus adveniſti? Et ſanctus *Cuthbertus* ait, Vocor *Lindisfarnenſis* quondam epiſcopus, tui tuæque gentis curam gerens: cui die heſterna ut tuæ mentis propoſitum devotionemque probarem, tuum hoſpiciolum viſitanti panem vinumque, totum ſcilicet victum tuum, miſericorditer diviſiſti. Scias igitur te tuoſque filios me patrocinante, ſi tamen ambulaveritis in viis Domini, totius *Angliæ* monarchiam obtenturos. Memento autem mei cum bene tibi fuerit. Et his dictis lux cum loquente diſparuit. Mane autem cum amicorum occurſu, reliqui quoque exercitus qui ſequebatur adventu, rex nocturnæ promiſſionis ſenſiſſet effectum, poſt amplexus & oſcula & fuſas ſuper invicem lacrimas, rex in medio ſtans tali oratione ſuum animavit exercitum.

« Gratias ago Deo meo, commilitones, qui non
« amovit orationem meam & miſericordiam ſuam à
« me. Ipſe enim percutit & ſanat, mortificat & vi-
« vificat, pauperem facit & ditat, humiliat & ſub-
« levat, ipſe Dominus faciens pacem & creans ma-
« lum, ipſe Dominus faciens omnia hæc: hactenus pro
« peccatis noſtris flagellans flagellavit nos Deus,
« ſet morti non tradidit nos. Reſpexit iterum in ora-
« tionem humilium & non ſprevit precem eorum.
« Ecce illo miſerante reliquiæ *Anglorum* ſalvæ
« fient. Quis dubitet? Quis nos de tot latibulis
« evocavit, de tot regionibus congregavit, & inter
« paganorum frementes copias timore depoſito ad
« hoc colloquium quoſdam ſingillatim, quoſdam
« cum ſociis venire coegit? Agnoſcite ergo quia ho-
« ſtes noſtri conturbati ſunt & commoti ſunt, tre-
« mor apprehendit eos. Non enim in virtute ſua aut
« fortitudine manuum ſuarum prævaluerunt ſuper
« nos, ſet dextera Dei & virga furoris ejus non tam
« in nos quam in noſtra peccata deſæviens, paganorũ
« uſus eſt crudelitate, in purgationem & non in deſtru-
« ctionem. Ecce iterum oculi Domini ſuper nos, &
« aures ejus ad preces noſtras. Viriliter proinde agite
« & confortetur cor veſtrũ, quoniam ſecundum mul-
« titudinem dolorum noſtrorum quos hactenus per-
« peſſi ſumus, conſolationes ejus lætificabunt animas
« noſtras. Cogitate qui adverſum quos qua ratione,
« qua inſuper neceſſitate pugnamus. Chriſtiani con-
« tra paganos, pii contra impios, contra ſuperbos,
« contriti corde & humiles ſpiritu dimicamus. Et qua
« ratione. Eccleſias certe deſtruxerunt, altaria ſuffo-
« derunt, non ætati, non ordini, non denique ſexui pe-
« percerunt. Præterea non aliena petimus, ſed noſtra
« repetimus. Noſtra nobis eripuerunt, noſtra poſſi-
« dent, noſtra luxurioſe conſumunt, noſtra in idolorum
« ſuorum ſacrificiis expendunt. Certe ſi neceſſitatem
« quæris pugnandi, audi breviter. Ne ulterius gentes

« Christiano nomini irreverenter insultent, ne Deo vero idola præferant, ne quod nostris peccatis exigentibus de nostris tociens victoriam reportarunt, dæmonum quos colunt virtuti ascribant. Postremo ne diripiantur uxores nostræ, ne captiventur filii, ne virgines violentur, ne impii & perversi totam *Anglorum* nobilitatem ad degenerem transferant servitutem. Quoniam igitur suscepimus de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis nostris jam probati, jam examinati, jam purgati congrediamur secure, cum nobis sit & fides certior & causa justior, quos Christus invitat, quos pietas provocat, quos urget necessitas, quibus Christus adest, quibus favent angeli, quibus sancti præsto sunt, quibus de cœlo oracula divina resultant.

Hæc cum dixisset, nocturnæ visionis cunctis audientibus retexit oraculum. Quo audito, acclamavit populus: Dominus dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus. Statimque correptis armis in hostes ruunt. Et mox sicut fluit cera à facie ignis, sic perierunt pagani à facie Dei. Sternuntur, fugantur, dissipantur. Relictoque nominatissimo vexillo suo quod quia dæmoniaco instinctu corvina effigie deformaverant **Raven** vocabant: quotquot manus persequentium evadere potuerunt silvarum quæsiere latibula. Ab illa die deinceps erat *Alvredus* vir in cunctis prospere agens, quoniam Dominus erat cum illo, & omnia opera ejus dirigebat, donec fugatis hostibus vel subactis requiesceret terra post Dominum & post *Alvredum* servum ejus. In diebus autem pacis non ocio torpuit, aut vanis spectaculis ociosisve discursibus tempus perdidit, sed legere, & scribere, & sacros apices in linguam *Anglicam* vertere laborabat. Extant parabolæ ejus plurimum habentes ædificationis, sed & venustatis & jocunditatis. Leges Christianissimas & scripsit & promulgavit, in quibus fides ejus & devotio in Deum, sollicitudo in subditos, misericordia in pauperes, justitia circa omnes cunctis legentibus patet. In restaurandis ecclesiis quas inpia manus everterat, in reparandis, ditandis, ornandis monasteriis desudabat. Inter quæ duo nobilissima monasteria, unum monachis in loco qui dicitur **Edelingehele**, alterum fœminis in civitate quæ **Sceftebyrig** dicitur, multis sumptibus condidit, multis possessionibus ditavit, multis donariis adornavit. Permaximam præterea curam gerebat, ne à Vicecomitibus & ministris pauperes opprimerentur, & indebitis exactionibus gravarentur. Unde celebre factum est nomen ejus per universum orbem, etiam in magna urbe *Roma*: quippe qui donaria multa ac largissimas eleemosinas sæpe mittebat Apostolorum ecclesiis & ipsi summo pontifici. Summus vero pontifex tantam devotionem gratanter amplectens, piis precibus ejus inclinatus scolam *Saxonum* ab omni tributo & telonio absolvit. Sed & donaria plurima, insuper & partem ligni Dominici regi transmisit. Audiens etiam famam ejus *Jerosolimitanus* patriarcha, & ipse regem preciosis exeniis muneravit. Sane de annuo censu qui ei pendebatur justissima distributione ordinavit, ut pars tercia bellatorum deputaretur stipendiis pars tercia in mercedem & victum operariis cederet, pars vero tercia regiis muneribus quæ munificentissime advenientibus tam divitibus quam pauperibus largiri consueverat, servaretur. Qualiter autem sui meminerit peregrini, *Dunelmensis* ecclesiæ libertas & possessio hodieque demonstrat. Rex igitur *Alvredus* cum regnasset xxix. annis & mensibus sex, de regno terreno ad regnum cœleste transcendit: *Aedwardum* filium suum, regni morumque suorum relinquens hæredem.

De rege Edwardo *seniori.*

Erat autem in scientia litterarum patre minor, sanctitate vero non multum inferior, sed superior potestate. Multo enim latius quam pater regni sui fines dilatavit, urbes & novas condidit, & dirutas renovavit. Impiissimam *Dacorum* gentem quam pater ejus non expulerat, rebellantem sibi multis contritam præliis vel fugavit penitus, vel misera servitute compressit, & insulæ faciem in antiquæ pulchritudinis speciem reformavit. Adjecit etiam decoris plurimum soror regis *Aelfleda*, sexu quidem fœmina, sed animo ac virtute plus viro, quæ exceptis his quas rex ædificaverat urbes construxit, **Bzunesburch, Bzuge, Scozgate, Thamewozthe, Swafozd, Eodebirath, Werewicum, Ciresbirith, Warebirich, Runconere, Leiceftre.** Ipsa pugnavit contra *Walenses* & vicit, & **Derebi** expugnavit & cepit. Tantaque fortitudine emicuit, ut à pluribus rex diceretur. Igitur rex *Edwardus* vir mansuetus & pius, omnibus amabilis & affabilis, adeo omnium in se provocabat affectum, ut *Scotti, Cumbri, Walenses, Northumbri*, & qui remanserant *Daci*, eum non tam in dominum & regem quam in patrem cum omni devotione eligerent. Tanta dehinc modestia regebat subditos, tanta justitia inter proximum & proximum judicabat, ut contra veritatem non dico nichil velle sed nec posse videretur: unde fertur quibusdam iratus dixisse, *Dico vobis, si possem vicem vobis reddidissem.* Quid non posset rex in subditos, dominus in servos, potens in infirmos, dux in milites? Sed quicquid non dictabat æquitas, quicquid veritati repugnabat, quicquid non permittebat justitia, quicquid regiam mansuetudinem non decebat, sibi credebat impossibile. Ipse novum monasterium *Wintoniæ* fundavit, & mater ejus sanctissima fœmina *Elswida* monasterium virginum in eadem civitate construxit. Vixit autem rex *Aedwardus* in regno viginti quatuor annis: & genuit filios & filias. Ex nobilissima fœmina *Egwina* filium suum primogenitum *Adelstanum.* Ex regina *Aedgiva*, *Aedwinum, Edmundum, Edredum*, & quatuor filias; quarum prima *Edburga* in Dei sponsam eligitur & consecratur. Altera ab *Ottone Romanorum* imperatore in matrimonium sumitur. Tertia ad *Karolum* regem *Francorum* ab eo ducenda destinatur. Quartam rex *Northanhymbrorum* in matrimonium sortitur.

Ferunt quidam regem aliquando inter missarum solempnia factum in excessum mentis contra morem suum risisse. Mirantibus qui aderant, & tempore oportuno causam sciscitantibus, ait rex: Convenit *Dacis* & *Northgersibus* prædatum venire in *Angliam.* Congregata in portu magna navium multitudine, illatis quoque armis conportatisque cibariis navigaturis necessaria parabantur. Et jam navigandi tempus advenerat, jam ventis vela, velis naves fuerant committendæ, cum ecce unusquispiam de domo vicina portui cum calice pleno meda egrediens, proceres invitat ad potum. Rident illi, instat ille. Tandem probrosum eis nomen si non vel semel biberent inprecatus, cunctos pellexit à navi. Dumque calix succederet calici, assiduitateque

teque bibendi ſuccenderetur aviditas, ebrietas in loquacitatem, loquacitas prorupit in litem, lis *Dacos* provocat & armat in pugnam. Fit tumultus inter convivas; dum cæca quadam amencia quiſque in ſocium irruit, neſciens cui parceret, & quem feriret ignorans. Inter mutuas igitur cædes dum alii ſternerentur, alii vulnerarentur, quidam fuga vitam reſervant, quidam aſcenſis navibus maria ſecant, ſicque diſperſi omnes, ab intentione propoſitoque deficiunt. Hæc riſus mei cauſa, quoniam riſum fecit michi Dominus, & quicunque audiet corridebit michi. Spero autem in Deo meo, quoniam temporibus meis *Angliam* alienigenæ non gravabunt. Cerne quæſo regiam mentem quanta lux divinitus illuſtraverit: longe poſita ſenſit, præſentia neglexit, & futura proſpexit.

De rege Edelſtano.

DOrmivit autem cum patribus ſuis rex *Edwardus*, & regnavit *Edelſtanus* filius ejus pro eo; ambulavitque in viis patrum ſuorum, non declinavit ad dextram neque ad ſiniſtram; eandem in Deo fidem, in ſubditos gratiam, circa eccleſias devotionem, circa pauperes miſericordiam, circa Dei ſacerdotes retinens reverentiam. Contra hunc reliquiæ *Dacorum* more ſuo nefandum erigunt caput, ſed contriti ſunt ſub pedibus ejus & redacti in pulverem. Rebellaverunt ei *Northymbri* & *Scotti*, & fœdus quod cum eo pepigerant prævaricati ſunt. Rex vero cum maximum congregaſſet exercitum, terra marique impios expugnaturus progreditur. Cum autem veniſſet in provinciam *Lindiſſe*, obviam habuit pauperum & mediocrium turbam non modicam. Sciſcitanti unde veniſſent, reſpondent de *Beverlaco*, ubi ad viſitandas beati *Johannis* reliquias ſpe obtinendæ ſalutis advenerant. Quæſivit rex, ſi quem voti ſui obtinuiſſent effectum: & unus illorum, Ego, inquit, cæcus natus ad ſanctiſſimi viri corpus lumen recepi. Et alter: Ego claudus ex utero matris ſancti *Johannis* orationibus ut ipſe vides ſanus incedo. Audiens autem hæc & his ſimilia rex Chriſtianiſſimus, Magnus eſt, inquit, iſte *Johannes*. Et utile credo in hoc magno negotio tanti viri nobis conciliare gratiam & auxilium implorare. Quoniam igitur fas non eſt talem nos regni noſtri inviſitatum præterire patronum, præcedat exercitus noſter via regia, ego cum paucis ſepulcrum ejus de quo tanta audio, ejus miſericordiam invocaturus adire curabo. Veniens deinde ad Sancti tumulum rex illuſtriſſimus, poſt excubias more patrio celebratas, poſt orationes corde ſupplici fuſas, cum pavimentum devotiſſimis lacrimis perfudiſſet, protractum è vagina cultellum ſacris impoſuit altaribus, Ecce, inquiens, beatiſſime *Johannes*, ſponſionis meæ vadimonium, ut cum auxilio tuo ſubactis hoſtibus cum proſperitate rediero, digno illud precio redimam, & quoad vixero, tibi gratus & devotus exiſtam. Revertitur deinde ad exercitum ſuum rex, & mox hoſtium fines potenter invadit. Et jam tempus advenerat præliandi, cum præcedenti nocte rex oppreſſus ſompno, ſanctum *Johannem* ſibi aſpicit aſſiſtentem, & ut ſecure congrederetur hortantem. Devotionem, inquiens, tuam quam circa ſepulcrum meum exhibuiſti, gratanter amplectens, oravi pro te Deum meum, & exaudivit vocem meam. Obſerva igitur, & audi vocem meam; ut ambules in viis patrum tuorum, & inimicus ero inimicis tuis, & affligentes te affligam, & cuſtodiet te gratia Dei. Hæc dicens, diſparuit. Mane autem facto, rex in hoſtes irruit, potituſque victoria regem *Scotiæ* ad deditionem coegit. Cumque ſitum terræ illius non parvo tempore exploraſſet, accepto obſide regis filio, reverſus eſt *Eboracum*. Inde tendens *Beverlacum*, cultellum ſuum multarum poſſeſſionum maximæque libertatis largitione redemit. Cum autem vixiſſet poſtea ſexdecim annis regnando mortuus eſt; & regnavit *Edmundus* frater ejus pro eo.

De nobili rege Edmundo.

ERat autem patris *Edwardi* in omnibus imitator; homo ſimplex & rectus, & timens Deum, & uſque ad finem vitæ ſuæ permanens in innocentia ſua. Promotus vero in regnum zelo zelatus eſt pro fide *Chriſti*, nimiſque ægre ferens paganorum reliquias cultura idolorum regni ſui fœdare decorem, quinque nobiliſſimas civitates, *Lincolniam*, *Leiceſtriam*, *Stanfordiam*, **Snotingaham**, **Derebi**, quas eatenus incoluerant, de manibus eorum extorſit, omnique infidelitate abraſa Chriſtianæ fidei lumine illuſtravit. Purgato autem ab alienigenis regno, & ſibi in omni parte ſubjecto, monaſteriorum & eccleſiarum maxime curam habuit, conſilio ſanctiſſimi *Dunſtani*, & ſtatuenda ſtatuit, & corrigenda correxit. Hic **Glaſtingberi** beato *Dunſtano* ut in monachorum habitationem fundaretur commiſit, & multa alia bona ſancto *Dunſtano* cooperante diſpoſuit. Cum igitur *Anglia* ſub tanto patre magis quam rege pace magna & gloria floreret, inmatura ejus morte, quam exactis in regno quinque annis & ſeptem menſibus nefanda proditione incurrit, ſubito dolore & timore emarcuit.

De Edredo rege.

SUcceſſit ei in regnum frater ſuus *Edredus*, & ambulavit in viis fratris ſui; beati *Dunſtani* conſiliis in omnibus obediens, & juſtiſſimis legibus ſubditos regens. Erat enim tantæ probitatis, ut rebellantes ſibi *Northymbros* & *Scottos* facile vicerit, & in priſtinam ſubjectionem ſine magno labore redegerit. Hujus laudabilem vitam mors precioſa concluſit. Cum enim ad regem ægrotantem beatus *Dunſtanus* vocaretur, in ipſo itinere audivit vocem angelorum in cœlo dicentium, Rex *Edredus* nunc obdormivit in Domino.

De Edwino rege.

POſt quem ſuſcepit regnum *Anglorum Edwinus* filius *Edmundi* regis, nec ambulavit in viis patrum ſuorum, ſed in ſancta illa progenie novus quidam *Herodes* emerſit, qui cujuſdam *Herodiadis* mulieris, videlicet impiiſſimæ contra Deum, contra leges, contra ipſius jura naturæ adulterinis abutebatur amplexibus, & conſilia nequiſſima ſequebatur. Nec defuit ſpiritus *Johannis* qui in ſancto viro *Dunſtano* & regem argueret adulterantem, & adulteram dignis invectionibus verberaret. Quæ *Jezabelitico* ſpiritu incitata noſtri *Helyæ* moliebatur interitum, fuiſſetque voti ſui compos ſi non Sanctus præmunitus à Spiritu exilium patriæ prætuliſſet. Rex vero cum

hujus nequissimæ deceptus consiliis, nec juste, nec prudenter regnasset, maxima regni sui parte exuitur, quæ mox ad fratrem ejus *Edgarum* transfertur. Tandem compunctus renunciavit adulteræ, & consiliis sanioribus utebatur. Recordatus enim est Dominus patrum suorum regum, scilicet Christianissimorum, & ne quis de sacra illa stirpe periret, occasionem qua salvaretur invenit. Cum enim defunctus ab inmundis spiritibus traheretur ad pœnam, quidam dæmonum mortem ejus quasi de infelicitate persecutoris sui gavisuro sancto nuntiat *Dunestano*. Qui mox resolutus in lacrimas tam diu ante misericordem *Ihesum* pro eo supplicans, & plorans procubuit, donec à dæmonibus liberatus veniam quoniam Sanctus petiit obtineret.

De Edgaro *rege pacifico.*

DEfuncto igitur rege *Edwino*, frater ejus *Edgarus* successit. Erat enim filius *Edmundi* nobilissimi regis, qui fuit *Edwardi* senioris Christianissimi principis, qui fuit *Elfredi* victoriosissimi ducis. Iste *Edgarus* cunctis prædecessoribus suis felicior, nulli sanctitate inferior, omnibus morum suavitate præstantior, quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis luxit. Iste *Anglis* non minus memorabilis quam *Cirus Persis*, *Karolus Francis*, *Romulusve Romanis*. Hic enim regnum *Anglorum* cœlesti quadam pace composuit, & multarum linguarum gentes, unius fœdere legis conjunxit, unde ei cum *Salomone* commune vocabulum fuit, ut Pacificus quod *Salomon* interpretatur communi omnium voce diceretur. Nec mirum. Ipso enim nativitatis suæ tempore angelos concinentes beatus *Dunestanus* audivit; Pax *Anglorum* ecclesiæ hujus pueri qui nunc natus est tempore. Sicut igitur aurora transactæ noctis tenebras radiis suæ claritatis depellit, ita hujus sanctissimi regis promotione per omnem *Angliam* nox infidelitatis expellitur, irarum & discordiarum tenebræ propelluntur. Tanta enim in verbis, in vultu, in moribus, interioris suavitatis indicia præferebat, ut Deo cooperante tota ei insula sine sanguine manus daret, & ad subdendum se ei *Scotia*, *Cumbria*, *Wallia* libens accurreret. Eo namque regnante sol videbatur esse serenior, maris unda pacatior, terra fæcundior, & totius regni facies abundantiori decore venustior. In diebus illius non tormenta, non cruces, non exilium, nec proscriptio quantum boni principis vel levis timebatur offensa. Omnibus igitur per *Angliam* in eundem dilectionis spiritum concurrentibus, rex in ecclesiis construendis & ornandis, in monasteriis fundandis & ditandis, curam & operam inpendebat. Denique per regnum *Anglorum* quadraginta construi fecit monasteria, & alia monachis, & alia virginibus deputavit. **Glastingebiri** quod pater ejus fundaverat ipse perfecit. **Abbendune**, **Burch**, **Tornei**, **Ramesete**, & in **Wiltune** monasterium virginum magno studio condidit, multa diligentia illustravit. Hyeme & vere infra regnum suum usquequaque per singulas provincias transire solebat, judicia, mores, actus ministrorum & principum diligentius explorare, quomodo legum jura & suorum statuta decretorum servarentur subtilius investigare, ne pauperes à potentibus præjudicium passi opprimerentur, sollicite præcavere. Præparaverat naves robustissimas, numero tria milia, sexcentas; quibus redeunte æstate omnem insulam ad terrorem extraneorum, & ad suorum exercitationem cum maximo apparatu circumnavigare provincias consueverat. Inter hæc semper cum episcopis virisque doctissimis, de lege Dei & sacris litteris conferebat, & quod ipse discere poterat, subditos docere non solum verbo set etiam exemplo satagebat. Cumque diligenter episcoporum, clericorum, monachorum, vitam & mores investigatione prudentissima didicisset, vocatis ad se ecclesiarum & monasteriorum patribus, cum eis hujusmodi sermonem habuit.

Sermo Regis Edgari *ad Clerum.*

“ QUoniam magnificavit Dominus facere mi-
“ sericordiam suam nobiscum, dignum est, pa-
“ tres reverentissimi, ut innumeris beneficiis illius
“ dignis respondeamus operibus. Neque enim in
“ gladio nostro possidemus terram, & brachium
“ nostrum non salvavit nos, set dextra ejus & bra-
“ chium sanctum ejus, quoniam conplacuit illi in
“ nobis. Justum proinde est, ut quia omnia sub-
“ jecit sub pedibus nostris, subiciamus illi & nos
“ animas nostras; & ut hii quos nobis subdidit,
“ ejus subdantur legibus non segniter elaboremus.
“ Et mea quidem interest laicos cum æquitatis jure
“ tractare, inter virum & proximum suum justum
“ judicium facere; punire sacrilegos, rebelles com-
“ primere, eripere inopem de manu fortiorum ejus,
“ egenum & pauperem à diripientibus eum. Sed
“ & meæ sollicitudinis est, ecclesiarum ministris,
“ gregibus monachorum, choris virginum, & ne-
“ cessaria procurare, & paci eorum & quieti con-
“ sulere. De quorum omnium moribus ad vos
“ spectat examen; si vivunt continenter, si honeste
“ se habent ad eos qui foris sunt, si in divinis of-
“ ficiis solliciti, si ad docendos populos assidui, si
“ victu sobrii, si habitu moderati, si in judiciis
“ sunt discreti. Pace vestra loquor, reverendi pa-
“ tres, si ista sollerti scrutinio curassetis, non tam
“ horrenda & abhominanda ad aures nostras de
“ clericis pervenissent. Taceo quod nec illis est
“ corona patens, nec tonsura conveniens, quod in
“ veste lascivia, in gestu insolentia, in verbis turpi-
“ tudo, interioris hominis loquuntur insaniam.
“ Præterea in divinis officiis quanta sit negligentia,
“ cum sacris vigiliis vix interesse dignentur, cum
“ ad sacra missarum sollempnia ad ludendum
“ magis quam psallendum congregari videantur.
“ Dicam, dicam, quod boni lugent, mali rident,
“ dicam dolens (si tamen dici potest) quomodo
“ diffluant in commessationibus & ebrietatibus, in
“ cubilibus & inpudicitiis, ut jam domus cleri-
“ corum putentur prostibula meretricum, & conci-
“ liabulum hystrionum. Ibi aleæ, ibi saltus &
“ cantus, ibi usque ad medium noctis spatium pro-
“ tractæ cum clamore & horrore vigiliæ. Sic, sic
“ patrimonia regum, eleemosinæ pauperum, immo
“ quod magis est, illius preciosi sanguinis precium
“ profligatur. Ad hoc igitur exhauserunt patres
” nostri thesauros suos; ad hoc fiscus regius detra-
“ ctis redditibus multis detumuit; ad hoc ecclesiis
“ *Christi* agros & possessiones regalis munificentia
“ contulit, ut deliciis clericorum meretrices ornen-
“ tur, luxuriosa convivia præparentur, canes & aves
“ ac talia ludicra comparentur? Hæc milites cla-
mant,

mant, plebs ſubmurmurat, mimi cantant & ſaltant; & vos negligitis, vos parcitis, vos diſſimulatis? Ubi gladius *Levi* & zelus *Symeonis* qui ut ſcorto abutentes filia *Jacob Sichimitas*, eorum habentes figuram qui *Chriſti* eccleſiam pollutis actibus fœdant, etiam circumciſos ſucciderunt? Ubi ſpiritus *Moyſi* qui caput vituli adorantibus etiam domeſticis ſui ſanguinis non pepercit? Ubi pugio *Finees* ſacerdotis qui fornicantem cum *Madianita* confodiens, ſancta hac æmulatione Deum placavit iratum? Ubi ſpiritus *Petri* cujus virtute perimitur avaritia, hæreſis ſimoniaca condempnatur? Æmulamini ô ſacerdotes, æmulamini vias Domini & juſtitias Dei noſtri. Tempus faciendi contra eos qui diſſipaverunt legem Dei. Ego *Conſtantini*, vos *Petri* gladium habetis in manibus. Jungamus dexteras, gladium gladio copulemus, ut eiciantur extra caſtra leproſi, ut purgetur ſanctuarium Domini, & miniſtrent in templo filii *Levi*, qui dixit patri & matri, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro vos. Agite quæſo ſollicite ne pœniteat nos feciſſe quod fecimus, dediſſe quod dedimus, ſi viderimus illud non in Dei obſequium ſet in peſſimorum luxuriam inpunita libertate conſumi. Moveant vos ſanctorum reliquiæ, quibus inſultant: veneranda altaria, ante quæ inſaniunt. Moveat vos anteceſſorum noſtrorum mira devotio, quorum eleemoſinis veſania clericorum abutitur. Proavus meus, ut ſcitis, totam terram ſuam eccleſiis & monaſteriis decimavit. Sanctæ memoriæ attavus meus *Aluredus* ut eccleſiam ditaret, non theſauris ſuis, non patrimonio, non ſumptibus, non redditibus parcendum putavit. Avus meus *Edwardus* ſenior quanta contulerit eccleſiis veſtram paternitatem non latet. Pater meus & frater ejus quibus donariis *Chriſti* altaria cumulaverunt, meminiſſe vos decet. O pater patrum *Duneſtane!* contemplare quæſo patris mei oculos ab illa lucida cœli plaga in te radiantes, audi querulas ejus voces cum quadam pietate in tuis auribus reſonantes. Tu michi pater *Duneſtane*, tu michi de conſtruendis monaſteriis, de eccleſiis ædificandis, conſilium ſalubre dediſti, tu michi adjutor in omnibus & cooperator extitiſti: te quaſi paſtorem & epiſcopum animæ meæ, morumque meorum cuſtodem elegi. Quando tibi non parui? Quos unquam theſauros tuis conſiliis prætuli? Quas poſſeſſiones te præcipiente non ſprevi? Si quid pauperibus dandum exiſtimabas, præſto fuit. Si quid conferendum eccleſiis judicabas, non diſtuli. Si quid monachis clericiſve deeſſe querebaris, ſupplevi. Æternam dicebas eſſe eleemoſinam, nec aliam fructuoſiorem quam quæ monaſteriis eccleſiiſve confertur, qua & Dei ſervi ſuſtentantur, & quod ſupereſt pauperibus erogatur. O præclara eleemoſina! O dignum precium animæ! O peccatis noſtris ſalubre remedium, quod à ſinu *Sibillæ* in peregrini muris pellicula fætet, quod aures ejus ornat, quod componit digitulos, quod corpus dedicatum in byſſo ſtringit & purpura. Hiccine eſt eleemoſinarum mearum fructus? Hiccine eſt deſiderii mei tuæque promiſſionis effectus? Quid huic patris mei querimoniæ reſpondebis? Scio, ſcio, Cum videbas furem non currebas cum eo, nec cum adulteris portionem tuam ponebas. Arguiſti, obſecraſti, increpaſti. Contempta ſunt verba: veniendum eſt ad verbera. Habes hic tecum venerabilem patrem *Edelwaldum Wintonienſem* epiſcopum, habes reverentiſſimum præſidem *Wigornienſem Oſwaldum*: vobis iſtud committo negotium, ut epiſcopali cenſura & auctoritate regia turpiter viventes de eccleſiis eiciantur, & ordinate viventes introducantur.

Scientes igitur beati præſides manum regis bonam ſecum, ab eccleſia *Wintonienſi*, *Wigornienſi* pluribuſque aliis inhoneſte viventes expulerunt, introducentes viros religioſos, qui novo quodam ſplendore univerſam inſulam illuſtrarunt. O vere tunc beata *Anglorum* eccleſia, quam innumerabilium monachorum & virginum adornabat integritas, quam devotio plebium, moderatio militum, æquitas judicum, terræ fœcunditas lætificabat! Exultabat rex beatiſſimus ſuis temporibus ordinem ſuum rerum omnium inveniſſe naturam, cum homines Deo, terra homini, cœlum terræ, juſtitia, fructu, aerum temperie debitum præſtaret officium. Et ut noverimus quanta eum Deus, etiam in hac vita, bonorum operum mercede donaverit, cum aliquando ad maximam ejus feſtivitatem Reges, Comites multarumque provinciarum proceres conveniſſent, quadam die naves juſſit parari, gratum habens eccleſiam beati *Johannis Baptiſtæ* orationis obtentu navigio petere. Cum igitur Comitibus & ſatrapis naves plurimas delegaſſet, ipſe cum octo regibus ſibi ſubditis navem unam intravit: ad octo autem remos regibus totidem collatis, ipſe in puppe ſedens gubernatoris officio fungebatur. Dici ſane non poteſt cum quanta gloria, cum quibus divitiis celebrata eſt illa feſtivitas, cum viderentur ipſa elementa ejus nutui deſervire, quem creatoris ſui cernebant cum maxima devotione imperiis obedire: ſet heu! nichil in terrenis æternum, nichil in caducis ſtabile, nichil in mortalibus immortale. Translato enim ad cœleſtia regna rege *Aedgaro*, in regno terreno filius ejus *Edwardus* ſucceſſit, qui injuſte ab inpiis interfectus, tum ob vitæ ſanctitatem, tum ob mortis acerbitatem Sancti nomen & meritum Deo donante promeruit.

De rege Ethelredo.

Cui frater ejus *Edelredus*, filius ſcilicet *Edgari* & reginæ, in regnum ſucceſſit, & à ſancto *Duneſtano* aliiſque *Anglorum* epiſcopis inungitur & conſecratur. Qui à beato *Duneſtano* tale fertur accepiſſe oraculum: *Quoniam Angli in ſanguinem fratris ſui regis ſanctiſſimi conſpiraverunt, non deficiet ab eis ſanguis & gladius, donec ſupervenięns populus ignotæ linguæ eos in exterminium & in ultimam redigat ſervitutem. Noviſſime tamen viſitabit eos Dominus.* Regnante igitur rege prædicto *Daci* ſupervenientes magnam terræ partem igne ferroque vaſtaverunt. Tunc rex miſſis in *Normanniam* nuntiis *Emmam* filiam *Ricardi* ducis ſibi in uxorem dari & petiit, & accepit, cum jam de filia *Torethi* nobiliſſimi Comitis filium ſuſcepiſſet *Edmundum*. Ex *Emma* deinde duos habuit filios, *Edwardum* & *Alfredum*, de quibus poſtea dicemus. Tunc rex fortior ſolito, omnes per *Angliam* *Dacos* una die eademque hora miſſis epiſtolis juſſit interfici. Quod *Daci* tranſmarini audientes in furorem verſi, duce *Suano* cum innumerabili exercitu *Angliam* intrantes, diffuſi ſunt per provincias &

diſperſi, non ordini, non ſexui, non ætati parcentes, nec ab eccleſiarum, vel monaſteriorum ſacris & ſanctuariis manus ſacrilegas continentes. Quibus cum rex ſtrenuiſſimus ſæpius reſtitiſſet, proditione tandem ſuorum factus inferior, reginam cum puerulis ſuis *Normanniam* miſit, quos ipſe poſtmodum exutus regno ſecutus eſt. Sed *Suanus Dacus* vel ſubita morte præventus, vel à ſancto *Edmundo* inviſibili pœna percuſſus, cum apud inferos crudelitatis ſuæ ſtipendia recepiſſet, revocatus ab *Anglis Edelredus* regni infulis ſullimatur, & iterum contra *Dacos* virtute potens erigitur. Contra quem *Cnuth* filius *Suani* rex *Dacorum* paternum odium exercere non deſiit. *Edelredus* autem cum laborioſiſſime ſet ſtrenuiſſime regnaſſet triginta & ſeptem annis, *Lundoniis* obiit, *Edmundum* filium ſuum laboris & regni relinquens hæredem.

De rege Edmundo *cognomento Ferreo latere.*

DE cujus mirabili fortitudine quicquid dicerem minus eſſet; unde ob invincibile robur corporis **Yrenſyde**, id eſt *Ferrei lateris*, nomen accepit. Sagitta ejus nunquam abiit retrorſum, & gladius ejus non eſt reverſus inanis. Contra hoſtes leoninæ feritatis, erga ſuos columbinæ ſimplicitatis; quo nemo fortior, ſet quo nemo ſuavior; quo nullus audacior, ſet quo nemo cautior; quo in adverſis nemo ſecurior, ſet quo in proſperis nemo temperantior. Porro *Dani*, & qui à rege defecerant *Angli*, *Cnuthum* ſibi in regem elegerunt, ſet ſtrenuiſſimus rex *Edmundus* cum exercitu ſuo ſicut leo rugiens terram circuiens, regiones plurimas quas occupaverat *Cnuth* in deditionem nullo obſiſtente recepit: verum quotiens cum eo pugnaverit, quotiens ejus fugaverit exercitum, quotiens vocatam à partibus tranſmarinis validam manum cum paucis, imo pene ſolus proſtraverit, quotiens denique nefandam gentem exterminaſſet, & in nichil redegiſſet, niſi quidam patriæ proditores obſtitiſſent, nimium eſt huic operi inſerere; cum non dico meus, ſed & *Virgilianus*, vel etiam *Homericus* ſub tanta materia ſenſus deficeret. Sæpiſſime enim convenientibus cum magno exercitu utriſque regibus in pugnam, vel *Edmundus* ſemper vicit vel nullus. Nonnunquam quippe à mane uſque ad veſperam Marcio campo certantes, cum *Cnuth* multitudine, viribus præſtaret *Edmundus*, irruentibus tenebris cæſis utrimque innumerabilibus ſine victoria recedebant, ad ſimilem ludum eundemque exitum die craſtina reverſuri. Pertæſus tandem uterque exercitus, cum viderentur cotidie vires *Edmundo*, numerus ex partibus tranſmarinis adcreſcere *Cnutho*, qui & hoc ipſum ſibi timens aſtute machinabatur, utriuſque proceres ad colloquium cogunt. Inter quos cum quidam cæteris major natu ſurrexiſſet, dari ſibi ſilentium poſtulavit.

« Cupio, inquiens, ô viri cordati, his periculis « noſtris præbere conſultum; qui quidem vobis « ſapientia minor ſum, ſet ut hæ rugæ & hii cani « teſtantur ætate ſuperior; & forte quod ingenium « non habuit, uſus docuit; & quod negavit ſcien- « tia, contulit experientia. Multa certe vidimus & « cognovimus, multa inſuper patres noſtri narra- « verunt nobis, & non inmerito exigimus audienti- « am, ut de certis & apertis non dubiam proferamus « ſententiam. Periculoſa res agitur; mala « patimur, pejora cernimus, peſſima formidamus. « Quotidie pugnamus nec vincimus, ſed nec vinci- « mur, immo vincimur & nemo vincit. Quomodo « enim non vincimur, qui vulnerati, qui oppreſſi, « qui fatigati, qui viribus deſtituti, qui armis ſpo- « liati; nec fugimus cum non ſit qui impetat, nec « impetimus cum utrimque virtus deficiat? Uſque- « quo finis horum mirabilium? quando ab hoc « labore requies, ab hac tempeſtate tranquillitas, « ab hoc timore ſecuritas? Invincibilis eſt certe « *Edmundus* ob mirabilem ejus fortitudinem. In- « vincibilis & *Cnut* propter fortunæ favorem. Nos « conterimur, nos jugulamur, nos diſſipamur, nos « amittimus pignora dulcia, nos ſuaves neceſſitu- « dines morti exponimus. At hujus laboris quis « fructus, quis finis, quod precium, quod emolu- « mentum, quod quæſo niſi ut cæſis utrimque mi- « litibus duces compulſi neceſſitate componant, vel « certe ſoli ſine milite pugnent? Quare non modo? « Certe dum vivimus, dum ſpiramus, dum ſupereſt « exercitus, id ageretur utilius, honeſtius, ſecurius. « Rogo quæ eſt iſta inſolentia, immo violentia, « immo inſania? *Anglia* quondam multis ſubje- « cta regibus, & gloria floruit, & divitiis abunda- « vit. O ambitio! quam cæca ſemper, quæ totum « cupiens totum amittit! Quare rogo non duobus « ſufficit quod quinque olim regibus ſatis fuit? « Quod ſi eis tanta ineſt dominandi libido, ut *Ed-* « *mundus* parem, *Cnuth* dedignetur ſuperiorem; « pugnent, quæſo, ſoli qui ſoli cupiunt dominari, « certent pro corona ſoli qui ſoli cupiunt inſigniri. « Ineant ipſi duces duelli diſcrimen, ut vel ſic alter « vincatur, ne ſi ſæpius pugnent exercitus, omni- « bus interfectis non ſint quibus imperent mili- « tes, non ſint qui adverſum extraneos regnum « defendant.

Parante illo adhuc plura proferre, in mediis, ut ita dicam, faucibus totus ei populus verbum obcludit, vociferans & dicens, *Aut pugnent ipſi aut componant.* Delatam ad ipſos ſententiam procerum reges probant. Convenientibus itaque utriſque cum exercitu ſuo ſuper ripam *Sabrinæ* fluminis, *Edmundus* cum ſuis in occidentali, *Cnuth* cum ſuis in orientali ripa conſedit. Eſt autem inſula in ipſius fluminis medio ſita quæ **Yolenghege** appellatur, ad quam reges tranſvecti ſplendidiſſimis protecti armis utroque ſpectante populo ineunt ſingulare certamen. At ubi haſtarum robur tam virtute inpingentium quam fortiſſimorum objectu clipeorum deperiit, extractis gladiis ſeſe cominus impetunt. Pugnatum eſt acriter dum *Eadmundum* virtus, *Cnuth* fortuna juvaret; circa galeata capita gladii tinniunt, colliſione metallorum ſcintillæ prorumpunt; ubi vero robuſtiſſimum illud pectus *Edmundi* ex ipſo ut aſſolet bellandi motu ira incanduit, ſanguine incaleſcente fit robuſtior, dexteram elevat, vibrat enſem, ac tanta vehementia in caput obſtantis ictus iterat, ut ſpectantibus non tam percutere quam fulminare videretur. Ad ſingulos enim ictus inter enſem & galeam ignis erumpens, non modo apparere ſed inſuper accendere videbatur. Sentiens autem *Cnuth* breviori halitu ſibi vires deficere cogitat de pace juvenem convenire: ſed ut erat aſtutus timens ne ſi defectus ſuus innoteſceret juveni, pacis verbum nec audiret quidem; totum intra ſe colligens ſpiritum, & quicquid habuit virium omni conatu intendens, virtute mirabili uno impetu irruit in

in *Edmundum*, & mox se paululum retrahens rogat juvenem subsistere modicum, & sibi dicere volenti præstare auditum.

Ille ut erat suavis animi, demissa ad terram scuti parte inferiori, leniter in superiori procubuit, ac supinato in dextera gladio ad verba loquentis attendit. Tunc *Cnuth*, « Hactenus, inquit, regni tui cupidus, nunc virorum fortissime tui certe ipsius cupidior sum, quem non dico regno *Anglorum* set universo utique orbi video præferendum. Michi *Dacia* cessit, michi succubuit *Norwegia*, michi rex *Suavorum* manus dedit, & mei conatus impetum quem nullum mortalium sustinere posse credebam, tua mirabilis virtus jam plus semel elusit. Quocirca, licet me ubique victorem futurum fortuna promiserit, ita tamen me tua mirabilis probitas illexit ad gratiam, ut supra modum te & amicum cupiam & regni consortem exoptem; utinam & tu mei cupidus sis, ut ego tecum in *Anglia*, tu mecum in *Dacia* regnes. Certe si fortunæ meæ tua virtus accesserit, pavebit *Norwegia*, tremebit *Suavia*, ipsa assueta bellis *Gallia* trepidabit. Quid plura? Annuit *Edmundus*, & *Cnutho* de regni divisione consentit. Cessit enim verbis qui non cesserat gladiis, & oratione flectitur qui armis flecti non poterat. Depositis itaque armis in oscula ruunt, utroque exercitu exultante, Clero etiam *Te deum laudamus* clara voce personante. Deinde in signum fœderis vestem mutant & arma, reversique ad suos modum amicitiæ pacisq; præscribunt, & sic cum gaudio ad sua quisq; revertitur. His ita gestis, quidam proditor partis *Danicæ* volens se gratum *Cnutho* præstare, regi *Edmundo* molitur insidias. Nec oportunum quo regem occideret locum inveniens, nefandissimum ac turpissimum insidiarum excogitat genus. Sub purgatoria namque domo sese occultans, regem ad requisita naturæ nudatum inter celanda percussit, relictoque ferro scelestissimus ac turpissimus homicida confugit. Stansque ante regem *Cnuthum*, *Salve* inquit, *Rex solus*. Sciscitanti cur eum tali salutatione salutasset, rem intulit. Cui rex, Quoniam, inquit, me tali obsequio gratificandum putasti sustollam caput tuum super omnes proceres *Angliæ*. Jussitque abscidi caput ejus & in sullimiori porta *Lundoniæ* suspendi. Mortuus est itaque strenuissimus rex *Edmundus* & in **Glastingebiri** cum avo suo *Edgaro* sepelitur. Volens deinde *Cnuth* tam fratres *Edmundi* qui in *Normannia* exulabant quam filios ejus puerulos *Edmundum* & *Edwardum* spe regni penitus privare, jubet adesse summos regni proceres, quæritque ab eis quæ fuerit inter ipsum & *Edmundum* in regni divisione conventio, quem scilicet sibi designaverit rex *Edmundus* hæredem, quem filiis adhuc infantibus custodem deputaverit, quid de fratribus suis *Aluredo* & *Edwardo* præceperit. At illi ut regi placerent mendacium præferunt veritati, oblitique justiciæ oblitique naturæ insurrexerunt in innocentes testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Itaque proprii sanguinis proditores dicunt regem *Edmundum* sibi pocius curam regni filiorumque suorum delegasse, cum ipse fratres suos hæredes designaverit & eis puerulorum custodiam deputaverit. Quoniam igitur adulantes regi mentiti sunt in caput suum, gladius eorum intravit in corda eorum, & à *Cnutho* quem alienigenam naturalibus dominis prætulerunt, confractus est arcus eorum. Cum enim monarchiam insulæ faventibus illis obtinuisset, omnes qui primi in illo fuere consilio exterminavit, & quotquot de regio semine superstites repperit, vel regno pepulit vel occidit. At puerulos filios *Edmundi* ferire metuens præ pudore, ad regem *Suavorum* eos interficiendos transmisit. Rex vero *Suavorum* nobilium puerorum miseratus ærumpnam, ad *Hungariorum* regem eos destinat nutriendos. Quos ipse benigne accepit, benignius fovit, benignissime sibi in filios adoptavit. Porro *Edmundo* filiam suam dedit uxorem; *Edwardo* filiam germani sui *Henrici* imperatoris in matrimonium junxit. Set paulo post *Edmundus* de temporalibus ad æterna transfertur: *Edwardus* sospitate & prosperitate fruitur.

De sancto Edwardo *Rege Confessore ac virgine.*

Interea mortuo *Cnuth* & filiis ejus qui regnaverunt post eum, accersitur ad regnum *Anglorum* *Edwardus* frater *Edmundi*, filius *Edelredi*, qui sicut diximus in *Normannia* exulabat. Nam frater ejus *Alfredus* proditione, ut putatur, *Godwini* in *Anglia* crudeli morte perierat. Veniens igitur in *Angliam* *Edwardus* ab universo clero & populo cum maxima exultatione suscipitur, & *Wintoniæ* die sancto Paschæ ab archiepiscopis *Cantuariensi* & *Eboracensi* cunctisque fere regni episcopis in regem ungitur & consecratur, & ambulavit viis patris sui *Edgari*, homo mansuetus & pius, magis pace quam armis regnum protegens, habebat animum iræ victorem, avaritiæ contemptorem, superbiæ expertem. Qui cum pacem tam à suis quam ab extraneis obtinuisset, & vicinis regibus & principibus gratus & amabilis extitisset, dirigit nuntios ad Romanum Imperatorem, rogans, ut nepotem suum scilicet, filium fratris sui *Edmundi ferrei lateris*, debiti sibi regni futurum hæredem mittere dignaretur. Imperator autem regis nuntios gratanter excipiens, non parvo tempore summo cum honore detinuit. Tandem paratis navibus & omnibus quæ navigaturis necessaria videbantur allatis, *Edwardum* cum uxore sua *Agatha* germani sui filia liberisque ejus, *Edgaro* Edeling, *Margareta* atque *Christina*, cum magna gloria ac divitiis sicut rex petierat ad *Angliam* mittit. Qui prospero cursu in *Angliam* veniens, tam regem quam populum suo lætificabat adventu. Sed post paucos dies vita discedens, gaudium in luctum, risum mutavit in lacrimas. Nec multo post ipse rex cum nobile monasterium quod in occidentali parte *Lundoniæ* in honore beati *Petri* fundaverat cum maxima gloria dedicari fecisset, exactis in regno viginti tribus annis & mensibus sex & viginti septem diebus, in vigilia Epiphaniæ felici morte vitam laudabilem terminavit, totamque insulam lacrimis ac dolore replevit. Quo in prædicto monasterio ut tantum virum decebat tumulato, quidam *Edgarum* Edeling cui regnum jure hæreditario debebatur, regem constituere moliuntur. Sed quia puer tanto honore minus idoneus videbatur, *Haraldus* Comes de genere proditorum, cujus erat & mens astutior & crumena fæcundior & miles copiosior, sinistro omine regnum obtinuit.

Quomodo rex Willielmus *successit* Haraldo.

Audiens namque *Willielmus* Dux *Normannorum* nullum de regio semine set *Haraldum* consobrini sui regis *Edwardi* regnum invasisse, quod

ei

ei & jure conſanguinitatis & antiquæ inter ipſum & *Edwardum* conventionis, ſed & ipſius *Haraldi* cum ſacramento ſponſionis juſtius debebatur, contracto à partibus tranſmarinis innumerabili excercitu in *Angliam* venit, & dei judicio ipſum *Haraldum* regno ſimul & vita privavit. Cernens autem *Edgarus* Edeling res *Anglorum* undique perturbari, acceſſa navi cum matre & ſororibus reverti in patriam qua natus fuerat conabatur,ſet orta in mari tempeſtate in *Scotia* applicare compellitur. Hac occaſione actum eſt ut *Margareta* regis *Malcolmi* nuptiis tradere-tur, cujus laudabilem vitam & mortem precioſam liber inde editus ſatis inſinuat : ſoror ejus *Chriſtina* in Chriſti ſponſam benedicitur. Cujus ſane cordis fuerit rex iſte *Malcolmus*,unum ejus opus quod nobili rege *David* referente cognovi, legentibus declarabit. Delatum eſt ei aliquando, quendam de ſuis proceribus ſummis de eo occidendo cum ſuis hoſtibus conveniſſe : imperat rex delatori ſilentium, ſiluit & ipſe, proditoris qui forte tunc abierat expectans adventum. Qui cum ad curiam cum magno apparatu regi inſidiaturus veniſſet, jubet ſummo mane rex omnes venatores adeſſe cum canibus. Et jam aurora noctem abegerat cum rex vocatis ad ſe cunctis proceribus & militibus, venatum ire feſtinat, venitque ad latam quamdam planiciem quam in modum coronæ denſiſſima ſilva cingebat. In cujus medio colliculus quidam quaſi turgeſcere videbatur, qui diverſorum colorum floribus pulcra quadam varietate depictus, fatigatis venatu militibus gratum ſingulis diebus præbebat accubitum. In quo rex cum cæteris ſuperior conſtitiſſet, ſecundum legem venandi quam vulgus *triſtam* vocat, ſingulis proceribus cum ſuis canibus ſingula loca delegat, ut obſeſſa undique beſtia ubicumque eligeret exitum, inveniret exitium. Ipſe vero ſuum ſecum retinens proditorem ſeceſſum ab aliis ſolus cum ſolo abceſſit. Ab omnium vero remotus aſpectu, ſubſtitit rex, & aſpiciens in eum, « Ecce, inquit, ego & tu mecum ſolus cum ſolo, ſi- « milibus protecti armis, equis vecti ſimilibus. Non « eſt qui videat, non eſt qui audiat, non eſt qui al- « teri noſtrum ſuffragium ferat; ſi igitur vales, ſi au- « des, ſi cor habes, imple quod propoſuiſti, redde « hoſtibus meis quod promiſiſti ; ſi me occidendum « putas, quando melius, quando ſecurius, quando « liberius, quando tandem virilius ? An venenum « paraſti ? ſet mulierculartım hoc eſt, quis neſciat. « An inſidiaris lectulo ? hoc poſſunt & adulteræ. An « ferrum ut occulte ferias occultaſti ? hoc ſicariorum, « non militis eſt, nemo eſt qui dubitet. Age potius « quod militis, age quod viri, & ſolus cum ſolo con- « gredere, ut ſaltem proditio tua turpitudine careat « quæ infidelitate carere non poterat. Hactenus vix ille ſuſtinuit, & mox verbis ejus quaſi gravi percuſſus fulmine de equo corruit, projectiſque armis ad pedes regios cum lacrimis ac tremore cucurrit. Cui rex, *Noli*,inquit, *timere, nichil à me patieris mali.* Qui cum ei de cætero fidelem ſe & amicum præſtito ſacramento nominatiſque obſidibus promiſiſſet, tempore oportuno revertuntur ad ſocios, quæ fecerant vel dixerant nulli loquentes.Set ad propoſitum revertamur. Nati ſunt reginæ *Margaretæ* ſex filii & duæ filiæ. Quorum tres, *Edgarus* ſcilicet, *Alexander*, & generis ſui ſplendor *David*,reges fuerunt. *Edgarus* homo erat dulcis & amabilis, cognato ſuo regi *Edwardo* per omnia ſimilis, nichil tyrannicum, nichil durum, nichil avarum in ſuos exercens, ſed cum maxima caritate & benivolentia ſubditos regens. Porro *Alexander* clericis & monachis ſatis humilis & amabilis erat, cæteris ſubditorum ſupra modum terribilis, homo magni cordis, ultra vires ſuas ſe in omnibus extendens. Erat autem litteratus, & in ordinandis eccleſiis, in reliquiis ſanctorum perquirendis, in veſtibus ſacerdotalibus libriſque ſacris conficiendis & ordinandis ſtudioſiſſimus, omnibus etiam advenientibus ſupra vires liberaliſſimus ; circa pauperes vero ita devotus ut in nulla re magis delectari, quam in eis ſuſcipiendis, lavandis, alendis veſtiendiſque videretur.

Quid vero de rege *David* ſentiamus in deſcriptione præmiſſa utcumque digeſſimus. Horum ſoror *Matildis* glorioſiſſimo regi *Anglorum* nupſit *Henrico.* De cujus admirabili gloria animique virtute, quamque fuerit in officiis divinis ſacriſque vigiliis aſſidua ac devota, in tanta inſuper poteſtate quam humilis, qui ſcribere voluerit, alteram nobis *Heſter* noſtris temporibus declarabit. Quod nos facere omiſimus & propter materiæ magnitudinem, & propter harum rerum minorem adhuc cognitionem ; Unum tamen illius referam opus quod ex ore ſæpe nominandi & nunquam obliviſcendi *David* regis audivi, per quod qualis fuerit circa pauperes *Chriſti*, ſatis ut arbitror eluceſcet. Cum, inquit, adoleſcens in curia regia ſervirem, nocte quadam in hoſpicio meo cum ſociis meis neſcio quid agens, ad thalamum reginæ ab ipſa vocatus acceſſi. Et ecce domus plena leproſis & regina in medio ſtans, depoſitoque pallio cum ſe lintheo præcinxiſſet, poſita in pelvi aqua cœpit lavare pedes eorum & extergere, exterſoſque utriſque conſtringere manibus & devotiſſime oſculari. Cui ego, Quid agis, inquam, O Domina mea ? Certe ſi rex ſciret iſta, nunquam os tuum leproſorum pedum tabe pollutum ſuis dignaretur labiis oſculari. Tunc ipſa ſubridens, Pedes, ait, regis æterni quis neſciat labiis regis morituri eſſe præferendos ? Ego certe iccirco vocavi te frater kariſſime, ut meo exemplo talia diſcas operari ; ſumpta proinde pelvi fac quod me facere intueris. Ad hanc vocem vehementer expavi, & nullo modo id me pati poſſe reſpondi. Necdum enim ſciebam Dominum, nec revelatus fuerat michi ſpiritus ejus. Illa igitur cœptis inſiſtente, ego mea culpa ridens ad ſocios remeavi. Soror hujus beatiſſimæ *Maria* nomine *Euſtacio Bolonienſi* Comiti traditur in uxorem. De hac igitur excellentiſſima & Chriſtianiſſima regina nata eſt *Matildis*, quæ primum imperatori *Romano*, deinde nobiliſſimo *Andegavenſium* Comiti nupſit *Gaufrido.* De *Maria* vero orta eſt *Matildis* quæ nuptui traditur tunc Comiti *Mauritaniæ*, nunc vero regi *Anglorum Stephano.* Porro rex *David* tradente rege *Henrico* uxorem duxit *Matildam* filiam *Wallevi* Comitis & *Judithæ* quæ fuit neptis primi Regis *Willielmi*, de qua ſuſcepit filium *Henricum* virum manſuetum & pium, hominem ſuavis ſpiritus & lactei cordis, & dignum per omnia qui de tali patre naſceretur. Cum quo ab ipſis cunabulis vixi & puer cum puero crevi, cujus etiam adoleſcentiam adoleſcens agnovi, quem juventutis flores pulſantem ſicut patrem ſuum quem præ cunctis mortalibus dilexi, jam ſenili flore fulgentem ut *Chriſto* ſervirem corpore quidem ſet nunquam mente vel affectu reliqui. Hæ ſunt autem quæ adhuc ſuperſunt de hac ſancta generatione reliquiæ. De imperatrice *Matildi* tu vir ſplendidiſſime, quem nunc *Normannorum* & *Aquitanorum*

norum

norum Ducem, *Andegavensium* Comitem, *Angliæ* vero gaudemus hæredem. Fratres etiam tui *Ganfridus* & *Willielmus*, de quibus bona speramus, quibus etiam bona optamus. De regina *Matildi* & pio Rege *Stephano Willelmus, Guarenniæ* & *Boloniæ* Comes. De *Henrico Malcolmus, Willelmus* & aviti nominis hæres *David*. Quorum infantiæ misereatur deus, miserearis & tu, quem totius generis tui caput nobilissimum pietas divina constituit. Sit tuus super eos pius aspectus, dulcis affectus, & in quibuscunque tui indiguerint operis effectus. Tibi enim ab avo suo, qui te præ cunctis dilexit hominibus, derelicti sunt orphani, pupillis tu eris adjutor cui est & ætas robustior, & manus validior, & sensus exercitatior. Ego autem in calce libri obsecro deum meum, ut ex munere misericordiæ ejus tales tibi sint mores, actus tam sancti, vita tam casta, mens tam libera cupiditatis, tam expers superbiæ, tam crudelitatis ignara, erga pauperes tam humilis & jocunda, circa dei cultum tam devota, ut habeamus aliquid æterna memoria dignum quod ministerio litterarum de te ad posteros transmittamus. Omnipotens deus conservet in te & augeat gratiam suam, excellentissime & illustrissime Domine.

Explicit liber bonæ memoriæ A. Abbatis de Rievalle de prosapia Regis Henrici editus.

VITA SANCTI EDWARDI REGIS ET CONFESSORIS.

Incipit prologus dompni *Aelredi* abbatis *Rievallensis* in vitam sancti *Edwardi* Regis & Confessoris.

Multis veterum studio fuisse didicimus, illustrium virorum qui suis floruere temporibus actus vitamque discribere, stiloque illorum perpetuare memoriam, quorum beatitudo perpetua putabatur. Sed & plurimum posteris profuturum arbitrabantur, si nec eos laterent, qui essent imitandi. Nichil enim magis ad æmulationem perfectionis animum humanum provocat & accendit, quam quorumlibet perfectorum legere vel audire virtutes, mores addiscere, gloriam æstimare; cum impossibile sibi nullus debeat arbitrari, quod alium fecisse cognoverit; nec possit hæsitare de præmio si bene vixerit, quod alium qui bene vixerat, legerit assequutum. Hinc est quod Dominus ac Salvator noster ex quo mundus salutarem suscepit fidem, inter multos infirmos quosdam voluit esse perfectos, quorum industria alii traherentur ad fidem, vel ad mores optimos incitarentur. Ita usque ad hæc infelicia tempora in quibus crebrescunt vicia, & rarescunt virtutes, semper pro patribus tales nati sunt filii, doctrina quorum indocti quique instruerentur, auctoritate fulcirentur, informarentur exemplo. Verum præ cunctis civitatibus regnisve terrarum, de sanctitate Regum suorum *Anglia* gloriatur, quorum alii coronati martyrio, de terreno ad cœleste regnum migraverunt; alii exilium patriæ præferentes, mori pro *Christo* peregre delegerunt; nonnulli posito diademate, disciplinis se monasticis subdiderunt; quidam in justitia & sanctitate regnantes, prodesse subditis quam præesse maluerunt. Inter quos velut sydus eximium gloriosus rex *Edwardus* emicuit, qui quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis luxit. Hujus vitam miraculis insignem, à mea parvitate, jubente venerabili patre *Laurencio Westmonasterii* abbate, utcumque literis traditam, tibi gloriosissime rex *Henrice* credidi destinandam, ut scias quanti sit apud deum meriti, cum quo regnat in cœlis, quem tuis temporibus te regiam auctoritatem præbente, sancta mater ecclesia sullimius extollendum judicavit in terris. Imitanda enim est tanti regis tanta justicia; mirari dulce est in tot diviciis & diliciis tanta continentia: de sancta ejus progenie traxisse carnis originem, *Henrici* nostri specialis est gloria. Ipsum te nobis in totius *Angliæ* consolationem credimus promisisse, ipsum te prophetica parabola jam in extremis agentem didicimus designasse, in quem velut lapidem angularem *Anglici* generis & *Normannici* gaudemus duos parietes convenisse. Sed hæc alias. Nunc autem, rex illustrissime, qui tanti patris regnum duplici jure sumpsisti, de cujus patre simul ac matre regnum ac generosum sanguinem meruisti, ejus te precibus crebro commendes, ejus te sedulo protectioni committas, imitari quoque satagas ejus sanctitatem, ut æternam cum eo optineas felicitatem. Amen.

Explicit prologus; Incipit Præfatio ejusdem ad Laurentium Abbatem Westmonasterii.

Dilecto ac diligendo & intimis visceribus amplectendo venerabili patri & domino dompno Laurencio Westmonasterii *Abbati, frater* Elredus *fratrum qui sunt in* Rievalle *inutilis servus, debitam in Christo dilectionem. Factus sum insipiens, tu me coegisti. Quis enim ego, aut qualis ego, vel quæ scientia mea, vel qualis facundia mea, ut sanctum Regem* Edwardum *virum cunctis seculis admirandum, meis literis proditum, meis commendatum sermonibus, mea oratiuncula declamatum, efferre velles in publicum, & materiam cui succumberet eloquentia* Tulliana, *meo committere sensui, non tam illustrandam quam offuscandam? Cui hoc æstimem ascribendum? fidei, an affectui? Cur non & utrique? Et ego neutrum judicans contempnendum, conjunxi meam tuæ fidem fidei, affectum affectui, & hinc desiderio, illinc præsumptione concepta, inspexi codicem quem mihi tua dignatio tradidit transferendum. Et ecce reperio hominem supra hominem, hominem qui in diebus suis placuit deo & inventus est justus, qui concepto semine salutari, nec tricesimo sexagesimove contentus, ad virginitatis centesimum*

mum fructum perfectionis æmulator ascendit. Ejus igitur fidei me totum committens, ejus obsequiis me totum dedens, de cujus auxilio precibusque confidens, non solum quod tuæ sanctæ paternitatis urgeret præceptum, sed quod ex humilitatis simul & simplicitatis ejus inspectione, illiceret concepta devotio, feci quod potui. Et vinum illud propheticum germinans virgines de vase veteri utcumque in vas novum, etsi non adeo subtile, simplicibus tamen non minus utile transfudi. A sensu sane illius codicis non recedens, pauca quæ vel ex Chronicis veracissimis transtuli, vel ex veterum certa & vera relatione didici, non inutiliter ut mihi videtur apposui. Epistolas etiam privilegio regis & Romani *pontificis, expositionem quoque extremi problematis, sic inferenda putavi, ut & competenter in suo ordine legi, & sine aliqua possint sententiæ interruptione taceri. In laboris mei præmium tuæ sanctæque congregationis quæ in obsequiis tanti regis sub tuo militant tribunatu, pro peccatis meis preces & hostias flagitans, ut quod meis meritis non debetur, æterna mihi vita tam preciosi Confessoris opitulatione donetur.*

Explicit præfacio. Incipit vita sancti *Edwardi* Regis *Anglorum.*

De sua generositate & sanctitate.

GLoriosi ac Deo dilecti regis *Edwardi* vitam literis tradituri, ex verbis beatissimi *Petri* Apostolorum principis sumamus exordium. Qui centurionis vocationem admirans, *In veritate*, inquit, *comperi, quod non est personarum acceptor deus, sed in omni gente qui timet deum, & operatur justitiam, acceptus est illi.* In omni itaque gente, in omni ordine, in omni gradu, in omni dignitate novit Dominus qui sunt ejus, & miseretur cui voluerit, & misericordiam præstat in quem sibi placuerit. Attingens à fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter. Neque enim ex sui ipsius natura vel paupertas præstat, vel adimunt divitiæ sanctitatem; neque perfectum obscuritas, nec claritas reprobum facit; nec claudit libertas, nec reserat servitus paradisum. Primus patriarcharum *Abraham* & dives scribitur & perfectus, cujus fides admirabilis, obedientia imitabilis, in rerum omnium copia prædicatur. *Joseph* dominus *Ægipti* constitutus à Rege, universo orbi præbuit castitatis exemplum. Sanctus *Job* qualis in divitiis fuerit, earum probavit ademptio; quem morbus corporis, temptatio uxoris, amicorum exprobratio spectabili reddidit patientia clariorem. Rex *David*, quo nemo dicior sed nemo sanctior, quo nemo sublimior sed nullus humilior, & inter thesauros innumeros sepelitur, & inter amicos dei cæteris gratior computatur. Nemo proinde miretur si *Edwardus* noster & Rex dicatur & Sanctus, quem cernimus & in diviciis egenum, & in deliciis sobrium, in purpura humilem, & sub corona aurea seculi contemptorem. In quibus omnibus non tam altus videtur esse natus, in sanctissimis & excellentissimis regibus ex quibus traxit materiam carnis, totius habuerunt exemplum sanctitatis. A famosissimo quippe & Christianissimo rege *Aluredo*, quem omnium regum Angliæ sanctus *Leo* papa in ipsa urbe *Roma* consecravit & unxit in regem, generatione sextus; inter eos vero qui ex ejus stirpe regnaverunt successione decimus, utriusque numeri sortitus est fructum, qui robustissime portans pondus diei & æstus, habuit in operis perfectione senarium, & ad vesperam meruit cœlesti patrefamilias largiente denarium. Post *Aluredum* igitur nunc filiis patribus succedentibus, nunc fratribus post fratres regnantibus, in regem tandem *Edgarum* omnium felicitas simul & sanctitas videtur esse transfusa, qui omnes sicut sanctitate ita & honore vicit & gloria. In hujus ortu referuntur angeli cecinisse, & *Angliæ* pacem ejus temporibus promisisse. Quocirca tum pro cœlesti oraculo, tum pro ipsius effectu oraculi, commune cum *Salomone* sortitus est nomen, pacificum regni illius statum re simul & nomine. Hujus filius rex strenuissimus *Ethelredus Emmam Ricardi* nobilissimi ducis *Normannici* filiam duxit uxorem, ut ex duplicata utriusque generis sanctitate soboles sanctior crearetur. Quales namque fuerunt incliti *Normanniæ* duces gloriosissimæ hujus reginæ frater & nepos, *Ricardus* scilicet & *Robertus*, laudabilis eorum vita & mors nihilominus preciosa declarat. Hiis *Edwardus* noster natalibus ortus, generosum sanguinem & sapientia nobilitavit & vita. Sed jam qualia fuerint sanctitatis ejus primordia, qualis progressus, quis finis diligenter inspiciendum, & ad multorum ædificationem stilo ducimus illustrandum.

Quomodo necdum natus, in regem fuerat electus.

CUm igitur gloriosus Rex *Ethelredus* ex filia præclarissimi Comitis *Thoreti* filium suscepisset *Eadmundum* cognomento *Ferreum latus*, ex regina autem *Emma Aluredum*, beatus *Edwardus* inter viscera materna conclusus utrique præfertur, agente eo qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ, qui dominatur in regno hominum, & cui voluerit dat illud. Fit magnus coram rege episcoporum procerumque conventus, magnus plebis vulgique concursus, & quia jam futuræ cladis indicia læva præcesserant, agitur inter eos de regni statu tractatus. Deinde rex successorem sibi designare desiderans, quid singulis quidve omnibus videretur explorat. Pro diversorum diversa sententia res pendebat in dubio. Alii enim *Eadmundum*, ob invictissimum robur corporis, cæteris æstimant præferendum: alii ob virtutem *Normannici* generis *Aluredum* promovendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præscius, prioris brevissimam vitam, alterius mortem immaturam prospiciens, in puerum necdum natum universorum vota convertit. Utero adhuc clauditur & in regem eligitur, non natus natis præfertur, & quem necdum terra susceperat, terræ dominus designatur. Præbet electioni rex consensum, læti præbent proceres sacramentum, & inusitato miraculo in ejus fidelitate jurarunt qui utrum nasceretur ignorarunt. Tua sunt hæc opera *Christe Jesu*, qui omnia operaris in omnibus, qui electum & dilectum tibi ante mundi constitutionem plebis tuæ rectorem hiis indiciis declarasti, quem licet per illos non tamen illi sed tu potius elegisti. Quis enim non videat nec aptum usui, nec conveniens tempori, nec consonum rationi, nec humano ferendum fuisse sensui, ut omissis filiis legitimis & adultis, hostili gladio imminente, parvulus necdum natus eligeretur in regem, quem in tali necessitate nec hostes metuerent nec cives revererentur. Sed omnipotens Deus spiritum prophetiæ voci simul & affectui plebis infudit, præsentia mala spe futuræ consolationis temperans, ut

ut scirent omnes in totius regni consolationem regem futurum, quem ab ipso Deo plebe nesciente quid fecerit, nullus dubitaret electum.

Quomodo cum matre in Normanniam *exulabat.*

NAtus itaque beatus puer sacri baptismatis unda perfunditur, & sacro perunctus crismate Christo plenius incorporatur, effectusque sancti Spiritus domicilium, in ejus disciplina nutritur. Irruentibus paulo post in *Angliam* barbaris, & maximam insulæ portionem cæde incendioque vastantibus, regina cum filiis in *Normanniam* transponitur; ut rex gravi sarcina sollicitudinis liberatus, tanto audacius hostes vel propelleret vel exciperet, quanto de uxore simul filiisque securus, nichil eis adversi ex cujusquam proditione timeret. Crevit autem puer *Edwardus* & confortatus est, fuitque Dominus cum eo & omnia ejus opera dirigebat. Vivebat in avita domo inter pueros puer, immunis tamen ab hiis viciis quibus vel ætas illa vel hominum genus illud implicari solet. Agebat parvulus quendam honestis ac maturis moribus senem, corpore castus, sermone rarus, simplex actu, purus affectu, quo mira benivolentia officiisque gratiosis omnium sibi coætaneorum conciliaret affectum. Jam in illa ætate frequentare ecclesiam dulce habuit, crebrius orationi incumbere, sacris missarum interesse solempniis, visitandis monasteriis operam dare, quos sanctiores sciebat sibi monachos in amicitiam copulare: quorum duo quos familiariori amplectebatur affectu, ipsi in extremis agenti apparuisse dicuntur, ut in sequentibus edocebimus.

Quid de eo & regno ejus cuidam episcopo revelabatur Glastoniæ.

SÆviebat interim gladius hostilis in *Anglia*, cædibus & rapinis omnia replebantur, ubique luctus, ubique clamor, ubique desolatio. Incenduntur ecclesiæ, monasteria devastantur, & ut verbis propheticis utar, *Effuderunt sanguinem sanctorum in circuitu* Jerusalem, *& non erat qui sepeliret.* Sacerdotes suis fugati sedibus, sicubi pax & quies aliqua in monasteriis vel locis desertis inveniebatur communem miseriam deplorantes delitescebant. Inter quos vir venerabilis *Brychtwaldus Wintoniensis* episcopus cœnobium *Glastoniense* mœrens ac tristis ingressus, orationibus vacabat & psalmis. Qui cum aliquando pro regni plebisque [liberatione] preces lacrimasque profunderet, quasi in hæc verba prorumpens, *Et tu*, inquit, *Domine usque quo? usque quo avertis faciem tuam, oblivisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ? Sanctos tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & non est qui redimat neque qui salvum faciat. Scio Domine, scio, quia omnia quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti; sed nunquid in æternum proiciet Deus & non apponet ut complacitior sit adhuc? Eritne Domine Deus meus, eritne finis horum mirabilium? aut in æternum tuus in nos mucro desæviet & percutiet usque ad internecionem?* Inter preces tandem & lacrimas fatigatum sopor suavis excepit; viditq; per sompnium cœlestem chorum cum lumine beatissimumque *Petrum* in eminentiori loco constitutum, dignum tantæ majestati habitum præferentem. Visebatur ante eum vir præclari vultus in forma decenti regalibus amictus insigniis; quem cum propriis manibus apostolus consecrasset & unxisset in regem, monita salutis adjecit, præcipueque celibem vitam commendans, quot esset annis regnaturus aperuit. Obstupefactus præsul tanti novitate miraculi, petit sibi à Sancto visionis hujus misterium revelari, de statu insuper regni & instantis fine periculi apostolicum exegit oraculum. Tunc Sanctus vultu placido intuens intuentem, *Domini*, inquit, *ô præsul, Domini est regnum, & ipse dominabitur in filiis hominum. Ipse transfert regna & mutat imperia, & propter peccata populi regnare facit ypocritam. Peccatum peccavit populus tuus Domino, & tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Sed non obliviscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Erit enim, cum dormieris cum patribus tuis sepultus in senectute bona, visitabit Dominus populum suum & faciet redemptionem plebis suæ. Eliget enim sibi virum secundum cor suum qui faciet omnes voluntates suas, qui me opitulante regnum adeptus* Anglorum Danico *furori finem imponet. Erit enim acceptus Deo & gratus hominibus, amabilis civibus, terribilis hostibus, utilis ecclesiæ. Qui cum præscriptum terminum regnandi in justitia & pace compleverit, laudabilem vitam sancto fine concludet.* Quæ omnia in beato *Edwardo* completa rei exitus comprobavit. Expergefactus pontifex rursus ad preces lacrimasque convertitur: & licet felicitatem suæ gentis non esset ipse visurus, de malorum tamen fine certus effectus, gratias agens Deo plurimum gratulabatur. Factus igitur animæquior, populis pœnitentiam prædicabat, quibus Dei misericordiam non defuturam constantissime pollicebatur.

De initiis regni ejus, & de fratre, & nepotibus ejus.

STabat adhuc spiritus procellæ & exaltati sunt fluctus ejus, externisque malis accessit civilis discordia, adeo ut quis cui crederet, quis cui mentis suæ secreta committeret nesciretur. Plena erat proditoribus insula: nusquam tuta fides, nusquam sine suspicione amor, sermo sine simulatione. Tandem eo usque proditio civilis & astutia processit hostilis, ut defuncto rege magna pars insulæ legitimis abdicatis hæredibus *Cnutoni* qui regnum invaserat manus darent, peremptoque invictissimo rege *Eadmundo* paterni honoris simul & laboris hærede, etiam filios ejus adhuc in cunis agentes barbaris mitterent occidendos. Exhinc cum *Cnutoni* omnia pro voto cessissent, timens ne hæres legitimus regnum quod sibi jure debebatur, aliquando *Normannica* fultus virtute reposceret, ut ducis sibi arctius colligaret affectum, *Emmam* defuncti regis relictam duxit uxorem. Emenso autem tempore *Alfredus*, *Edwardi* frater, ob maternum colloquium in *Angliam* transvectus, inaudita crudelitate ab hostibus civibusque perimitur. Tunc *Edwardus* omni humano destitutus auxilio, vivebat exul patriæ sed non justitiæ, regni non fidei, honoris non virtutis. Timebat impiorum, quas sæpe fuerat expertus, insidias, & ne à suis proderetur, vel ab hostibus emeretur ad mortem plurimum formidabat. Invento autem consilio salutari, more suo Deo prosternitur, & hujusmodi verbis suam deplorans solitudinem, *Ecce*, inquit, *Domine, non est mihi auxilium in me, & necessarii*

mei

mei receſſerunt à me. Amici mei & proximi mei adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt. Pater meus poſt multos labores rebus humanis exceſſit, fratres meos crudelitas perſecutorum abſorbuit, nepotes in exilium acti ſunt, mater æmuli noſtri nuptiis tradita ex hoſte mihi vitricum fecit. Ita relictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam. Sed tibi Domine derelictus ſum pauper, pupillo tu eris adjutor. Tu quondam Eadwinum *nobiliſſimum gentis noſtræ virum expoſitum morti mirabili modo & vitæ reſervaſti & regno. Tu illud decus* Angliæ *ſanctum* Oſwaldum *regem factum ex exule, per ſignum crucis reddidiſti cunctis hoſtibus fortiorem. Si igitur fueris mecum & cuſtodieris me, & reduxeris me in regnum patris mei, eris tu mihi ſemper in Deum, & beatus* Petrus *apoſtolus in patronum: cujus ſanctiſſimas reliquias in urbe qua cum ſuo coapoſtolo requieſcit, te annuente, te regente, te comitante, me viſitaturum promitto.* Dixerat, & exhinc vir beatus fide robuſtior, ſpe alacrior, expectans expectavit Dominum, & non eſt confuſus ab expectatione ſua. *Cnutone* enim rebus humanis exempto, filiiſque ejus immatura morte præreptis, *Angli Danico* jugo quaſi ab *Ægiptia* ſervitute liberati, beatum *Edwardum* cui necdum nato tota inſula fidem fecerat, in regem elegerunt, quem cum ſummo honore maximoq; omnium tripudio receptũ in *Angliam*, archiepiſcopi *Cantuarienſis* ſcilicet & *Eboracenſis* cum univerſis fere *Angliæ* epiſcopis unxerunt & conſecraverunt in regem. Quæ tunc *Anglis* gloria, quæ tunc in commune lætitia, cum rediſſe cerneretur antiqua felicitas, & quæ fere deſperabiliter plorabatur, amiſſam reciperet in *Edwardo* populus pacem, proceres gloriam, eccleſia libertatem. Tunc elevatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo, quando *Edwardo* gloria & honore coronato, ſacerdotes ſapientia & ſanctitate fulgebant, monaſteria omni religione pollebant, clerus in officio ſuo, populus ſtabat in gradu ſuo; videbatur etiam terra fæcundior, aer ſalubrior, ſol ſerenior, maris unda pacatior, Quoniam diu rege pacifico regnante, in uno vinculo pacis omnia convenirent, ut nichil peſtilentioſum eſſet in aere, nichil in mari tempeſtuoſum, in terra nichil infæcundum, nichil inordinatum in clero, nichil in plebe tumultuoſum. Fama tantæ felicitatis ipſo ſumente imperium, ad vicina quæque regna defertur. Reges & Principes pro tanta rerum mutatione ammiratione procelluntur, & cum tanto rege fœdus inire, amicitias jungere, pacem componere gratulantur. Imperator *Romanus* cujus cognatam regis nepos filius *Eadmundi ferrei lateris*, unus è duobus quos exilio *Cnuto* dampnaverat, uxorem duxit, tantæ regis fœlicitati congaudens, miſſis nunciis artiori eum ſibi amicitia fœdereque conjunxit. Rex *Francorum* ei ſanguinis propinquitate vicinus, pacis factus eſt interventione vicinior. Sic beato *Edwardo* noſcitur convenire, quod de *Salomone* ſacra ſcriptura commemorat, *Cuncti reges terræ deſiderabant videre faciem ejus, & audire ſapientiam illius.* Sola tamen *Dacia* adhuc ſpirans & anhelans cædes, *Anglorum* interitum minabatur; verum quis fuerit tanti conatus finis ſequentia declarabunt.

De ejus veneranda converſatione & moribus.

IN his omnibus vir beatus in gloriam non eſt elatus humanam, ſed Dei in ſe bonitatem altius recognoſcens, illud ſapientis ſedulo meditabatur, *Principem te conſtituerunt, noli extolli, ſed eſto in illis quaſi unus ex illis.* Hanc ſibi vivendi formam proponens, ſuis ſe domeſticis præbebat æqualem, ſacerdotibus humilem, plebi gratum, compatientem miſeris, largum egenis. Mira illi circa Dei cultum devotio, mira in eccleſiis & monaſteriis conſtruendis & reparandis ſollicitudo. Nulla apud eum perſonarum acceptio, ſed judicabat in juſtitia pauperes, & arguebat in æquitate pro manſuetis terræ: Et cum eſſet rex ſullimis ſolio, auro decoratus & oſtro, erat tamen pater orphanorum & judex viduarum. Theſaurus ejus totius orbis res publica videbatur, pauperum commune ærarium, quoniam rex totum quod habebat non ſuum æſtimans eſſe ſed omnium, ſi petebatur præbebat, ſi accipiebatur tacebat; verecundus acceptor, dator hilaris, qui nunquam obliviſcebatur accepti, ſed dati protinus. Lucebat in ipſo etiam corpore interioris ſpiritus ſanctitatis, cum ſingularis quædam ſuavitas appareret in vultu, gravitas in inceſſu, ſimplicitas in affectu. Sermo ejus ex quadam dignitate & hylaritate compoſitus, & *Chriſti* ſemper & beatæ matris ejus nominis ſuavitate conditus, nunc terrens, nunc blandiens, nunc erudiens, nunc conſolans proferebatur. Nullus unquam eum vidit aut inflatum ſuperbia, aut ira effrænatum, aut dehoneſtatum gula; qui quidem ob innatam ſibi ſimplicitatem & circa omnes ſinceritatem falli forte aliquando potuit ut ignorans excederet: ſed nec impelli ira nec concupiſcentia illici ut ſcienter delinqueret. Nam pudicitiam in eo laudare non eſt neceſſe, quæ ei in exilio grata, in adverſitate ſocia, in proſperis comes individua perſeverabat. Præterea ſupra humanum modum pecuniæ contemptor, nec in earum amiſſione triſtior, nec in adeptione videbatur hylarior. Sane hujus tantæ virtutis unum ponamus exemplum, per quod mira ejus ſimplicitas & cordis tranquillitas, inexpugnabilis inſuper lenitas apparebit. Quod celebri ſermone vulgatum *Anglorum* univerſo orbi innotuit: aliis regis ſimplicitatem ammirantibus, aliis laudantibus ejuſdem ſanctitatem.

Quomodo fur eo inſpiciente theſauros ejus furatus ſit.

REcumbebat aliquando lectulo rex gratia quieſcendi; ſed aliqua ut fieri ſolet cogitatio ſompnum ſuſpenderat. Acceſſit ad thecam æditaus in qua æs regium ſervabatur, & aliquid pro tempore ſicut ei videbatur aut ſuſtulit aut repoſuit. Deinde archam oblitus claudere, quippiam operis alias facturus egreditur. Animadvertit hoc puer pauperculus, qui, ut dicitur, ad menſas ſcutellis recolligendis operam daret, & ad thecam accedens, hauſtum non parvum nummiſmatum numerum in ſinu recondit, & exiens, quo tutum interim arbitrabatur repoſuit. Reverſus denuo, rege inſpectante facinus, iteravit. Quod cum tertio attemptaſſet, cernens ut credo rex in ſpiritu jamjamque theſaurorum adeſſe cuſtodem, & furis volens cavere periculum, *Importune,* inquit, *agis ô puer. Si mihi credis tolle quod habes & fuge, quoniam per matrem Domini ſi venerit* Hugelinus, (hoc enim erat regii Cubicularii nomen.) *nec unum tibi nummum relinquet.* Fugit puer, nec à rege proditus nec fugatus. Jam pedem fur extulerat, & ecce miniſter rediens & theſauros regios repe-

riens

riens compilatos obstupuit, pallor vultum, tremor corpus invasit. Angustiam cordis & furorem mentis clamor & suspiria prodiderunt. Surgit rex, & quasi nesciens quid acciderit, causam perturbationis hujus inquirit. Quam cum à Camerario didicisset, *Tace*, inquit, *forte ille qui cepit plus hiis nobis indiguit; habeat sibi, nobis sufficit quod remansit.* Rogo quid hoc rege perfectius, quid hoc simplicius oculo? quid tali mente lenius, qui sua furari vidit & tacuit, insuper furi consiluit ad salutem? Ut volet quisque accipiat, ego quod cæcos illuminavit, quod curavit claudos, quod ab adversa valitudine multos eripuit, huic ejus simplicitati & patientiæ æstimo postponendum. Hiis ut æstimo non inutiliter insertis, ad narrationis ordinem redeamus.

De castis nuptiis, & virginitate ejus & reginæ.

CONfirmato *Edwardi* regis imperio, omnibusque summa pace ac prosperitate compositis, proceres de successione solliciti, regem de uxore ducenda conveniunt. Stupet rex thesauro metuens suo, qui in vase fictili reconditus, facile poterat calore dissolvi. Sed quid ageret? si obstinatius obniteretur, timebat ne propositi sui proderetur dulce secretum: si suadentibus præberet assensum, naufragium pudicitiæ formidabat. Tandem oportune & importune insistentibus tutius cedere ratus, hujusmodi verbis suam Domino pudicitiam commendabat. *Jesu bone, tua quondam misericordia tres pueros in flammas Caldaicas illæsos servavit. Per te* Joseph *relicto pallio nephariæ meretrici, cum titulo castitatis evasit. Ammirabilis* Susannæ *constantia tua virtute de impudicis presbiteris triumphavit. Sancta* Judith *castitas singularis, quæ inter regias dapes & facundos calices* Holofernis *nec lædi potuit nec temptari, femineam manum in perniciem nephandi capitis ferro muniens, urbem exemit obsidioni. Et quod excellit hiis omnibus, tu unicam illam spem mundi dulcissimam dominam meam, matrem tuam, & conjugem esse voluisti & virginem, nec conjugii sacramentum castitatis solvit signaculum. Ecce ego servus tuus & filius ancillæ tuæ, qualitercumque dilector tuus & unicæ matris tuæ, non quidem ad tantæ majestatis tuæ æqualitatem præsumptuosus aspiro, sed ad aliquam hujus tantæ rei similitudinem timens suspiro. Tu ergo Domine meus fili virginis Dominæ meæ, Tu Domina mea virgo & mater Domini mei succurrite, quatenus sic maritale suscipiam sacramentum ut pudicitiæ periculum non incurram.* Rege igitur procerum voluntati consensum præbente, quærebatur virgo quæ & sanguinis nobilitate & morum honestate tanti regis esset apta complexibus. Erat inter potentes *Angliæ* omnium potentissimus Comes *Godwinus*, vir magnarum opum sed astutiæ singularis, regum regnique proditor, qui doctus fallere & quælibet dissimulare consuetus, facile populum ad cujuslibet factionis inclinabat assensum. Sed sicut spina rosam, genuit *Godwinus Edivam*, quæ quidem ex ipso habuit materiam carnis, sed à Dei spiritu magisterium sanctitatis. Hanc dilecto suo *Christus* præparaverat *Edwardo*, inspirans ei ab ipsa infantia castitatis amorem, odium viciorum, virtutis affectum. In annis puellaribus gravitatem prætendens anilem, publicum fugiens secreta thalami frequentabat. Ubi non dissoluta ocio, nec onerosa fastidio, legere aut operari manibus consuevit, ornare miro artificio vestes, sericis aurum intexere, quæque rerum imitari pictura; tali opere ac meditatione vitare lasciviam, colloquia juvenum devitare. Erat præterea pulcra facie, sed morum probitate pulcrior multo. Itaque *Godwinus* volens sibi regis animum quem ob necem fratris proditionesque non paucas non parum metuebat, vincire artius, egit per amicos suos regisque secretarios, ut filiam suam regiis nuptiis dignaretur. Sed & illi qui Domino suo artiori inhærebant affectu, proditionem Comitis quam sæpe fuerant experti plurimum formidantes, hoc ipsum pernecessarium regi arbitrabantur. Ita non eadem licet intentione, omnes in eandem sententiam convenere. Ex utriusque divitiis paratur nuptiale convivium, complent pontifices sacramentum, benedicitur puella in uxorem & in reginam coronatur. Convenientibus igitur in unum, rex & regina de castitate servanda paciscuntur, nec huic fidei alium quam Deum testem æstimant adhibendum. Fit illa conjux mente, non carne; ille nomine maritus, non opere. Perseverat inter eos sine actu conjugali conjugalis affectus, & sine defloratione virginitatis castæ dilectionis amplexus. Diligit ille sed non corrumpitur, diligitur illa nec tangitur, & quasi nova quædam *Abisac* regem calefacit amore, nec dissolvit libidine, mulcet obsequiis, sed desideriis non emollit. Et ne aliquis huic regis virtuti fidem deroget, sciat hoc temporibus illis per totam *Angliam* sic divulgatum & creditum, ut de facto certi plerique de intentione certarent. Quidam namque nichil nisi carnem & sanguinem sapientes, simplicitati regiæ hoc imponebant, quod compulsus generi se miscuerit proditorum, & ne proditores procrearet, operi supersederet conjugali. Sed si consideretur amor quo se complectebantur, facile contempnitur talis opinio. Hoc idcirco inserendum putavi, ut sciatur neminem tunc de regis continentia dubitasse, cum de causa taliter disputaverint. Præbet certe regiæ castitati testimonium puritas mentis, quæ ab omni fæce vicii pulsantis eliquata, & longe posita quasi præsentia contemplari & futura potuit quasi præ oculis sita cognoscere, sicut sequens capitulum declarat.

Quomodo in spiritu regem Daciæ *divino judicio vidit submersum.*

ADerat dies pro diei illius recordatione festivus, quo ad renovandam faciem terræ spiritus Domini replevit orbem terrarum, & purgatis mentibus discipulorum, divinus ignis illapsus eos & illuminavit ad scientiam, & liquefecit ad gratiam, & induravit ad pœnam. Ea die rex beatus divinis laudibus devotus assistebat, exterius quidem sceptro insignis, veste splendidus, regio diademate coronatus, interius vero quod in hiis honoris erat arbitrabatur ut stercora, quod sacramenti, sustinebat pro conscientia. Affuit *Angliæ* tota nobilitas in vestitu deaurato circumdata varietate, sacram diei solempnitatem & regiam majestatem simul honore quo poterant venerantes. Igitur inter sacra missarum solempnia quæ in ecclesia beati *Petri* celebrabantur, totum se in se colligens & spiritualibus temporalia cuncta postponens, in sacrificium illud quod pro salute omnium offerebatur intendit animum, & sibi gratiam, pacem populo, omnibus veniam suppliciter precabatur. Et ecce hora illa qua spiritalis alimonia

assistentibus tradebatur, subito rex vultu hylarior & erectior oculis, in risum modicum, servata tamen regia gravitate, dissolvitur. Mirari qui aderant, nec sine causa; præter consuetudinem id ei accidisse sciebant. Peractis autem omnibus quæ ad tanti cultum diei pertinere videbantur, risus sui causam hii qui animadverterant sibi petunt exponi. Ille ut erat miræ simplicitatis, simpliciter quærentibus simpliciter omnia confitetur : *Convenit*, inquiens, Dacis *cum rege suo antiquum facinus iterare, & quam nobis propitia divinitas largita est infestare quietem. In percussione quippe nostra qua castigans castigavit nos Dominus, ignorantes Dei justitiam & suam extollentes virtutem dixerunt, Manus nostra excelsa & non Dominus fecit hæc omnia. Quia vero Deus patribus nostris iratus* Dacorum *nos tradidit potestati, suis id viribus tribuentes, facile hoc ipsum & nunc fieri posse arbitrabantur, nescientes quia qui percutit ipse & sanat, & qui mortificat ipse vivificat, & qui deducit ad inferos ipse & reducit. Igitur rex* Dacus, *coacto in unum exercitu, hodierna die ventis pro voto flantibus naves parari præcepit. Comportantur cibaria, arma navibus inferuntur, nautæ armamenta expediunt, certis sedibus milites collocantur. Jam naves velis & vela ventis fuerant committenda, cum ea hora qua mihi facies serenabatur, rex iniquus ob nimiam superbiam quasi semetipsum non sustinens, & pedes & crura sinuose divaricans, cum incautius unum pedem extendisset, è prora labitur, & statim abissus vallavit eum, & pelagus cooperuit caput ejus. Ita ille nobis lacum aperuit & effodit eum, & cecidit in foveam quam fecit. Percussit Dominus caput de domo impii, maledixit sceptris ejus & universo exercitui ejus venientibus ut turbo ad dispergendum nos. Sicut absciso capite membra omnia contabescunt, ita submerso principe nequam exercitus dispergitur. Spero autem in Domino Deo meo & in dulcissima matre ejus, quod temporibus meis nullum habebit conatus eorum effectum. Hæc sunt quæ Christo revelante cognovi, & vidi & risi & gavisus sum. Risum enim mihi fecit Dominus, & quicunque audierit corridebit mihi.* Notatur tempus & hora. Mittuntur in *Daciam* nuncii, de omnibus diligenter inquirunt, inveniuntque sic omnia hora eadem accidisse qua beatissimo regi fuerant cœlitus revelata. Fama autem tanti crebrescente miraculi, cecidit timor super omnes qui audierunt verbum. Et scientes quia Deus ipse pro *Edwardo* pugnaret, tam *Daci* quam cæteræ nationes intercurrentibus nunciis & muneribus fœdus cum eo pepigerunt.

Proceres regni de voto suo solvendo alloquitur, & nuncii Romam *diriguntur.*

SUccedentibus prosperis rex beatus nequaquam suæ sponsionis est oblitus, nec in die bonorum immemor fuit malorum. Sed cogitans & recogitans quanta sibi fecerit Dominus, qui ditavit egenum, sublimavit humilem, inglorium coronavit, parat reddere vota quæ distrinxerunt labia ejus. Parat sumptus, separat donaria, vocatisque totius regni primatibus, habuit cum eis hujusmodi vel de statu regni, vel de sua peregrinatione sermonem.

« Benedictus Deus qui magnificavit misericordiam suam facere nobiscum, qui visitavit in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra, pietatem suam non amovit à nobis. Ecce quomodo deposuit potentes, & exaltavit humiles, quomodo esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes. Per me reges regnant, ait ipse, & principes justa discernunt. Non excidit à nobis quomodo irruentibus in hæreditatem nostram barbaris, facti sumus obprobrium vicinis nostris, subsannatio & illusio hiis qui in circuitu nostro sunt. Aliis namque interfectis, aliis fugatis, aliis jugo ignominiosæ servitutis oppressis, nichil fere honoris, nichil gloriæ nostro generi reliquerunt. Tandem defuncto patre meo, fratribus peremptis, actis in exilium nepotibus, cum hostibus nostris in omnibus fortuna faveret, mihi profecto nichil spei superesse videbatur. Ego vero contra spem in spem credens, & Domini misericordiæ me totum dedens, peregrinationem meam ad sanctorum Apostolorum limina vovi, & deinceps divinæ me protectioni dispositionique commisi. Ille autem respexit in orationem meam & non sprevit precem meam, & abstulit obprobrium meum, & restituit me in regnum patris mei ; insuper cumulavit divitiis, auxit gloria, donis cœlestibus illustravit. Ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subvertit, & omnia nostra amabili quadam composuit pace. Absit, absit ut tot & tantis ejus beneficiis inveniamur ingrati, quin potius de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi in justitia & veritate. Faciamusque quod ait propheta, Vovete & reddite Domino Deo vestro. Decernite ergo mecum, quomodo me peregrinante regnum subsistat *Anglorum*, qua lege, qua pace, quo judice omnia disponantur : quis cui præferatur regioni, quis castra, quis urbes, quis privata, quis publica negotia procuret. Erit autem unus omnium custos & protector Deus, & pacem quam dedit ipse servabit, nobiscum proficiscens, & vobiscum remanens, qui & vos custodiat & me reducat.

Ad hanc vocem tota illa multitudo contremuit, & interiorem produnt lacrimis suspiriisque dolorem. Jam jamque manus *Danica* timebatur quam ejus meritis evaserant, jam jamque deletum iri totam patriam formidabant. Erupit sermo in populum, & ecce clamor, ecce tumultus, & quasi jam sævirent incendia, plena lacrimis insula videbatur. Videres pauperes nunc manus extendere ad cœlum, nunc rursus in terram ruere, & quasi morituros fame si rex discederet, de sepultura tantum & tumulo cogitare. Tunc omnes in commune vociferantes in regem, se non deserendos, se non exponendos gladiis, patriam hostibus non prodendam, nec dimittendum pacis obsidem quem Deo dante receperant, nec pro uno ut putabatur bono tot admittenda pericula allegabant. Imperant pontifices, rogant proceres, plebs extorquet, ut si non omittendum iter istud censuerit, censeat vel differendum. Tunc ille tot lacrimis, tot vocibus, tot precibus se urgeri sentiens, diu inter pietatem & desiderium fluctuabat, quia & voto supersedere periculosum, & tantorum precibus flexibusque non cedere inhumanum arbitrabatur. Tandem quid aptius esset Deo scire desiderans, peregrinationem non quidem dimittendam sed differendam interim consultius æstimabat, donec Apostolicæ auctoritatis consilio & voluntate consulta, ex ejus sententia aut votum redimeret aut impleret. Hiis auditis,

ditis, tanta fuit omnibus divitibus pauperibusque lætitia, ut *Edwardum* suum rursus sibi redditum, rursus revocatum exilio æstimarent. Agit unusquisque pro gradu suo, pro officio suo, pro facultate sua, ut regem dilationis non tædeat, aliis orationes, elemosinas aliis, suam etiam pro eo peregrinationem nonnullis promittentibus. Dirigendi mox ad sedem apostolicam eliguntur legati archiepiscopus *Eboracensis Aelredus*, episcopus *Wintoniensis Hermannus*, Abbates præterea duo spectatæ religionis, cum pluribus aliis tam clericis quam laicis. Parantur interim necessaria; susceptoque à rege mandato ad urbem proficiscuntur. Credendum Dei actum providentia ut regii responsales congregatam ibi synodum maximam reperirent, in qua præsidente beatæ recordationis papa *Leone* de negotiis ecclesiasticis tractabatur. Gaudet in eorum adventu illa sanctorum præclara societas, & quasi sibi missum de cœlo solatium, tantorum patrum præsentiam susceperunt; magnum Dei munus judicantes quod à finibus terræ tales viri tali tempore tali conventui occurrissent. Igitur patre beatissimo præcipiente, nuncii causam pro qua venerant dicturi procedunt in medium, patribus qui assidebant præbentibus cum summa devotione silentium. Exponunt desiderium regis & regni periculum, dispendium pacis, clamorem pauperum, lacrimas orphanorum, obductam etiam necdum recentis plagæ cicatricem asserebant, quæ *Danica* rabie *Anglis* inflicta, si rex discederet, acrior timebatur. Silentibus nunciis, sonuit in ore omnium gratiarum actio & vox laudis. Prædicatur circa Deum regis, circa regem plebis devotio. Mirantur mansuetudinem *David*, prudentiam *Joseph* cum divitiis *Salomonis* in tali principe convenisse. Tandem summo pontifice dictante sententiam, omnes in commune decernunt pro pace regni, pro utilitate ecclesiæ, pro necessitate pauperum & quiete monasteriorum, regem auctoritate Dei & beati *Petri*, præsentis etiam sacratissimæ synodi, à voti hujus vinculo solempniter absolvendum, expensas paratas itineri pauperibus erogandas. In voti recompensatione construendum in honore beati *Petri* regiis copiis monasterium, vel aliquod destructum à barbaris reparandum. Exhinc legatarii oblatis muneribus quæ Sanctorum ecclesiis rex sanctus direxerat, accepta benedictione pontificis cum literis apostolicis læti repatriant: Transvectique in insulam in conspectu Concilii quod propter hoc ipsum regia potestas coegerat, epistolam tradiderunt.

Rescriptum Papæ.

Leo *episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio* Edwardo Anglorum *Regi salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam voluntatem tuam laudabilem & Deo gratam agnovimus, gratias agimus ei per quem reges regnant & principes justa decernunt. Sed quia prope est Dominus in omni loco omnibus invocantibus eum in veritate, & sancti Apostoli cum suo capite conjuncti unus spiritus sunt & pias preces æqualiter audiunt; Et quia constat periclitari regionem* Anglicam *ex tua discessione qui fræno justitiæ tuæ seditiosos ejus motus cohibes, ex auctoritate Dei & sanctorum Apostolorum & sanctæ synodi absolvimus te à peccato illius voti pro quo Dei offensam times, & ab omnibus negligentiis & iniquitatibus tuis, ea nimirum potestate usi quam Dominus in beato* Petro *concessit nobis dicens, Quæcunque solveritis super terram soluta erunt & in cœlis. Deinde præcipimus tibi sub nomine sanctæ obedientiæ & pœnitentiæ, ut expensas quas ad iter istud paraveras pauperibus eroges, & cœnobium monachorum in honore sancti* Petri *apostolorum principis aut novum construas, aut vetustum augeas & emendes, & sufficientia victualium fratribus de tuis redditibus constituas; quatenus dum illi assidue inibi Deum laudaverint, & sanctis augeatur gloria & tibi indulgentia. Cui loco quicquid contuleris vel collatum est vel conferetur, ut ratum sit Apostolica auctoritate præcipimus, & ut semper habitatio monachorum sit, & nulli laicæ personæ nisi regi subdatur. Et quæcunque privilegia ibi constituere volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus & robustissima auctoritate confirmamus, & infractores eorum æterna maledictione dampnamus.*

De visione quæ apparuit cuidam incluso de ipso rege.

DE sponsalibus regis literisque pontificis oraculum cœleste concurrit, quod non longe agentibus nunciis viro cuidam sancto quid *Romæ* egissent nescienti, Apostolorum principe sibi apparente, personuit. Erat vir iste dilectus Deo & hominibus, qui specu subterraneo multis annis inclusus, suorum erat meritorum stipendiis jam vicinus. Huic *Petrus* beatissimus in visione noctis assistens, cum metum vocis ac vultus lenitate depulisset, « Rex, inquit, « *Edwardus* pro voto quo se cum adhuc exularet « astrinxerat, pro regni etiam pace plebisque consi- « lio, pro pauperum quoque necessitate preceque « sollicitus, *Romanam* ecclesiam de omnibus credi- « dit consulendam. Noverit ergo se mea auctori- « tate ab hac alligatione solutum, & de cœnobio « ad mei honorem nominis construendo à summo « pontifice suscepisse salutare mandatum. Incun- « ctanter itaque literis Apostolicis fidem habeat, « præceptis obediat, consiliis adquiescat. A me « enim egressus est sermo, quem sibi quondam pa- « tronum elegit, me comitem, gratiæ largitorem. « Est autem mihi locus in occidentali parte *Londo-* « *niarum*, à me electus, mihi dilectus, quem quon- « dam mihi propriis manibus consecravi, mea nobi- « litavi præsentia, divinis insuper miraculis illustra- « vi. *Thorneia* nomen est loci, qui quondam ob pec- « cata populi barbarorum traditus potestati, pau- « perrimus ex divite, humilis ex sublimi, ex nobili « factus est contemptibilis. Hunc rex me præcipiente « in habitaculum monachorum suscipiat reparan- « dum, sullimandum ædificiis, possessionibus am- « pliandum. Non erit ibi aliud, nisi domus Dei & « porta cœli. Ibi erigenda est scala, per quam de- « scendentes & ascendentes angeli, preces & vota « hominum Deo perferant, & referant gratiam. Inde « ascendentibus reserabo januam paradisi, ut ex « officio quod meus mihi injunxit Dominus ac « salvator, & ligatos absolvam, & absolutos susci- « piam, & quam eis delictum obcluserat, justifica- « tis patriæ portam cœlestis aperiam. Tu autem « omnia quæ à me audisti & didicisti literis tradens, « mitte qui perferat regi, ut Dei munere duplicato, « & de absolutione securior, & in præcepti executi- « one devotior, in mei autem dilectione & obsequio « reperiatur propensior. Hiis dictis, lux cum loquente disparuit. Ille nichil moratus, ac cito notario, quæ viderat vel quæ audierat, scedulæ literisque

commiſit, & tradens epiſtolam bajulo, ad curiam quæ multis tunc milibus aberat, ut ei fuerat imperatum direxit. Ea igitur die, loco eodem, in eodem Concilio quo legati redeuntes ab urbe apoſtolicum retulere mandatum, epiſtola etiam viri Dei regi præſentata profertur in medium. Lectoque ſancti papæ *Leonis* Reſcripto, loco ſequenti beati ſenis apices recitantur. Voce exteriori ac jubilo interiori benedicitur Deus in donis ſuis, & laudatur in omnibus operibus ſuis. Mirantur omnes regis ſanctitatem, amplectuntur apoſtoli gloriam, confirmantur in fide, ſpe à terrenis ad cœleſtia attolluntur, in Dei amore ſincerius accenduntur. De oraculi veritate nulla potuit eſſe cunctatio, cum in *Wigornenſi* provincia vir ille ab hominum converſatione ſecluſus, quid *Romæ* egerint, quid in mandatis acceperint, quandove redierint, ſcire non niſi Deo revelante potuit. Tunc rex lætus & alacer, ut ei fuerat conſtitutum, pecuniam quam in peregrinationis ſuæ ſolatium procuraverat diſperſit & dedit pauperibus, operique injuncto intendens animum theſauros effudit. Inſuper & tributum illud graviſſimum quod tempore patris ſui primo claſſi *Danicæ* pendebatur, poſtmodum vero fiſco regio annis ſingulis inferebatur, regia liberalitate remiſit, & ab onere hoc importabili in perpetuum *Angliam* abſolvit. Unde ſancto huic regi non inconvenienter aptatur quod ſcriptum eſt, *Beatus vir qui inventus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperavit in pecunia theſauris. Inventus ſane ſine macula* ob privilegium caſtitatis. *Poſt aurum non abiit*, quod potius diſperſit; *Nec ſperavit in theſauris*, quos in Dei opere non tam minuit quam conſumpſit. Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua, reddens cæcis viſum, & claudis greſſum, fugans febres, & paraliticos ſanans, & diverſas hominum valitudines curans. Ex quibus aliqua huic operi dignum ducimus inſerenda.

De contracto quem rex ſanctus portando curavit.

CUM in civitate regia in palacio juxta beati *Petri* baſilicam rex pacificus aliquando moraretur, ſupervenit vir quidam miſerabilis Hybernicus genere, ſecundum proprietatem linguæ illius vocabulo *Gillemichel*, pedis utriuſque privatus officio. Nervi enim in poplite contracti, ad poſteriores corporis partes crura retorſerant, tali natibus inhæſerant, immerſi carnibus pedum articuli à lumbis ejus & deorſum corpus omne perverterant. Porrectis terra tenus manibus ſcamnis ſuppoſitis repebat, & factus ſibimet ipſi gravis, trahebat ſe poſt ſe, miſerabile ſpectaculum intuentibus præbens & multorum in ſe provocans pietatem. Acceſſit ad cumulum infelicitatis rei inopia familiaris, ob quam famis injuria & inclementia aeris tabe ſimul ac macie ſemeſum corpus illud affecerant. Hic igitur cum Curiæ irrepſiſſet, & ſe Regis Cubiculario obtuliſſet, Itane, inquit, *Hugoline* non me reſpicies? non miſereberis? non te movebit unius hominis tanta calamitas? Et ille. Quid me vis facere? Cui pauper, Sexies, inquit, ſanctorum apoſtolorum limina in urbe qua requieſcunt, ita miſerabiliter repens ut tu ipſe nunc aſpicis, viſitavi, ſanitatem vero necdum promerui, quam tamen mihi *Petrus* beatiſſimus non negavit ſed diſtulit, ſocium in hoc miraculo habere volens *Edwardum*, quem ſibi novit in omnibus eſſe devotum. Jam enim nunc ſeptimo profecturus ad urbem, ab ipſo ſancto Apoſtolo in mandatis accepi, regem adire, apoſtolicum perferre præceptum, ut me ſuo ſacro ſubvectum dorſo ad eccleſiam ejus quæ palacio vicina eſt perferat, recepturum ſi id fecerit meritis ejus membrorum meorum integram ſanitatem. Hæc ubi nunciata ſunt regi, agit Deo gratias, ſeque pariturum apoſtolo, nec inopi defuturum ſed præbiturum obſequium ut in mandatis acceperat, pollicebatur. Scitatus mox æger acceſſit. Rex ut ſpiritalis ille aſinus fortis ac cubans in terminis ſuppoſuit humeros ſuos ad portandum. Audite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis terram. Congregamini ad ſpectaculum, quale Circus nullus unquam præbuit, nec theatrum finxit. Pendet ab humero tanti Principis plenus ſordibus pauper, ſqualidis manibus brachiiſque ſquamoſis regium illud pectus collumque complectitur. O monile omni gemma ſplendidius, ô torquem omni precioſiorem auro, omni electro fulgentiorem. Interea ex aſſiſtentibus ridebant nonnulli, alii à paupere illuſum regem jocabantur, alii juſti ſimplicitatem & manſuetudinem fatuitatem interpretabantur. Ecce novus *David* ſaltus & plauſus: ecce novus *Michol* contemptus & riſus. Quibus tamen erat mens ſanior, feliciorem eum ſub tali ſarcina quam ſub corona aurea judicabant. Tu enim *Chriſte Jeſu*, tu in paupere portabaris, qui quondam in paupere quem *Martinus* texerat tegebaris. Sed hoc tunc oraculo, hoc nunc miraculo prodidiſti. Cum itaque oneratus nobili illo onere rex paululum proceſſiſſet, ſubito nervi quos inveteratus ille morbus contraxerat extenduntur, meatus ſanguinis quos venarum rigor obcluſerat, reſerantur, rigantur oſſa, carnes marcidæ recaleſcunt. Emergunt à carne articuli, pedes ſolvuntur à natibus. Diſtendit homo crura poplite jam flexibili, ſanieque cum ſanguine profluente, veſtis regia ornatur potius quam fœdatur. Jam tunc ſatis eſſe clamant omnes ſanatum languidum, onus ob ſordes ulcerum jam deponendum. Ille memor præcepti quod ſuſceperat, ſirenarum cantus obturata aure pertranſiit, ingreſſuſque eccleſiam, ante ſanctum altare holocauſtum quod detulerat Deo ac beato *Petro* reſignat. Suſcepit ab humeris ſancti pauperem magnæ religionis vir ipſius ſacriſta eccleſiæ nomine *Godricus*, lotiſque membris ulceribuſque curatis, paulo poſt ſanum & incolumem dimiſit. Stetit ſupra pedes ſuos homo, ac ſolidatis baſibus ejus & plantis, regi præſentatur. A quo itineris ſuſcepto viatico, benedicens Deum profectus eſt *Romam*, acturus beato *Petro* Apoſtolo gratias, & ſancti Regis merita prædicaturus ubique. Ad tanti teſtimonium miraculi, ſcamna quibus miſer ille repens inniti conſueverat, in eccleſia ſuſpenduntur, gratum ſpectantibus præbentia ſpectaculum, & Regis ſanctitatem advenientibus oſtendentia. Hoc profecto miraculum ad diligenda ſimul & veneranda beati *Petri* merita maximum ſancto Regi præbuit incentivum, & ad opus quod in ejus nomine inchoaverat conſummandum & deſiderium ignivit & illexit affectum. Verum præ cæteris quæ beato *Petro* per *Angliam* conſecrata ſunt loca, hunc potiſſimum reſtaurandum elegit, quia non ſolum ut ſupra diximus cœleſtis viſionis oraculo, ſed etiam antiquiſſimi atteſtatione miraculi iſtum ei didicit præ omnibus cariorem. Quod licet præter materiam eſſe videatur, ad oſtendendam tamen Regis in hac electione induſtriam, huic operi noſtro credimus inſerendum.

De

De ecclesia Westmonasterii *quam sanctus* Petrus *dedicavit.*

TEmpore quo rex *Aedelbertus* qui regnavit in *Cantia*, prædicante beato *Augustino* fidei sacramenta susceperat, nepos quoque ejus *Sebertus* qui orientalibus *Anglis* præfuit, fidem eodem episcopo evangelizante suscepit. Hic *Londoniis*, quæ regni sui metropolis habebatur, intra muros ecclesiam in honore *Pauli* beatissimi construens, episcopali eam sede voluit esse sullimem. Cui sanctus *Mellitus* quem beatus papa *Gregorius* cum pluribus aliis miserat in adjutorium *Augustino*, merito simul & honore pontificali primus omnium præfuit. Volens autem rex utrique apostolo se gratum præstare, in occidentali parte ejusdem civitatis extra muros, in honore beati *Petri* monasterium insigne fundavit, multis illud donariis ornans & ditans possessionibus. Venerat autem tempus quo ecclesia in eo fuerat dedicanda, paratisque omnibus pro loco, pro tempore, pro monasterii dignitate, agente etiam ea nocte in tentoriis episcopo, dies crastina præstolabatur. Magna plebis expectatio, quæ adhuc rudis in fide, hiis solempniis interesse non solum pro devotione, sed etiam pro ammiratione gaudebat. Eadem nocte piscatori cuidam in *Thamensis* fluvii, qui eidem monasterio subterfluit, ulteriori ripa, in habitu peregrino beatus apostolus *Petrus* apparens, promissa mercede transponi se ab eodem & petiit & promeruit. Egressus autem è navicula piscatore cernente ecclesiam ingreditur; & ecce subito lux cœlestis emicuit, miroque splendore collustrans omnia, noctem convertit in diem. Affuit cum apostolo multitudo supernorum civium egredientium & ingredientium, & choris hymnidicis præeuntibus melodia cœlestis insonuit. Omnia plena lumine, omnia referta dulcedine. Aures angelicæ vocis mulcebat jocunditas, nares indicibilis odoris fragrantia perfundebat, oculos lux cœlestis illustrabat. Videbantur quasi mixta terrena cœlestibus, humana conjuncta divinis, & quasi in scala *Jacob* angeli descendentes & ascendentes in illis sacris solempniis visebantur. Quid plura? Peractis omnibus quæ ad ecclesiæ dedicationem pertinent sollempniis, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem cum divini luminis fulgore perterritum alienatum pene sensibus reperisset, blanda consolatione hominem sibi, animum reddidit rationi. Ingredientes cymbam simul uterque piscator, inter loquendum apostolus hominem hiisdem quibus se quondam magister suus conveniens verbis, Nunquid, ait, pulmentarium non habes? Tum, inquit, inconsuetæ lucis perfusione stupidus, tum expectatione tui detentus, nichil cepi, sed promissam à te mercedem securus expectavi. Ad hæc apostolus, Laxa nunc, inquit, retia ad capturam. Paruit imperanti piscator, & mox implevit rete piscium maxima multitudo. Quibus ad ripam extractis, *Hunc*, inquit, *apostolus qui cæteris magnitudine precioque præcellit*, Mellito *ex mea parte piscem defer episcopo. Pro naulica vero mercede cætera tibi tolle. Ego sum* Petrus *qui loquor tecum, qui cum meis concivibus constructam in meo nomine basilicam dedicavi, episcopalem benedictionem mea sanctificationis auctoritate præveni. Dic ergo pontifici quæ vidisti & audisti, tuoque sermoni signa parietibus impressa testimonium perhibebunt. Supersedeat igitur dedicationi, suppleat quod omisimus, Dominici videlicet corporis & sanguinis sacrosancta misteria, populumque erudiens sermone & confirmans benedictione, notificet omnibus hunc locum me crebro visitaturum; hic me fidelium vocibus & precibus affuturum. Sobrie vero, juste & pie in hoc loco viventibus cœli januam reseraturum.* Hiis dictis, clavicularius cœlestis disparuit. Et jam nocturnis tenebris finem dedit aurora, cum beato *Mellito* ad futuræ dedicationis celebranda misteria processuro, cum pisce piscator occurrit. Quem cum episcopo resignasset, omnia quæ ei ab apostolo fuerant mandata prosequitur. Stupet pontifex, reseratisque sacræ basilicæ valvis, videt pavimentum utriusque alphabeti inscriptione signatum, parietem bissenis in locis sanctificationis oleo litum, tot cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quasi recenti respersione adhuc cuncta madescere. Nichil ulterius ambiguitatis de hiis quæ piscator astruxerat, in cujusquam animo potuit residere, cujus assertioni signa cœlestia testabantur. Refert hæc episcopus populo, & mox una vox omnium pulsat cœlos laudantium Deum & benedicentium, qui ad fidem omnium confirmandam, in hujus templi sanctissimi dedicatione cœli terræque patriam unam fecit rempublicam. Dant fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut à patre acceperant, totius emolumenti quod eis ars illa deinceps contulit, beato *Petro* eique servientibus offerre decimas non desunt. Unus tamen semel fraudem ausus inferre, mox tam diu artis caruit beneficio, donec confessus reatum, & ablatum restitueret, & promitteret correctionem.

De responsalibus iterum ad dominum Papam directis per ipsum regem sanctum.

HÆc cum beatus *Edwardus* relatione ac scriptis veterum didicisset, concaluit cor ejus intra eum; & ad præfatum monasterium ædificiis & ornamentis, dignitatibus etiam ac possessionibus altius extollendum in meditatione ejus exarsit ignis. Quæ ut futuris temporibus firma & integra illibataque durarent, Apostolica auctoritate omnia credidit confirmanda. Præterea inter crebra miracula quibus cotidie illustrabatur, inter pacis gaudia quibus fruebatur, in humilitatis solidissima petra consistens, semper pavidus, semper suam erat fragilitatem suspectus. Beatus profecto vir qui semper metuit Dominum, & in mandatis ejus voluit nimis. Ideo gloria & divitiæ in domo ejus, & justitia ejus manet in æternum. Jam à voto Apostolica auctoritate absolutus, & adhuc tamen de ipso sollicitus, iterato ad Apostolorum limina legatos parat dirigere, iterato Apostolicam majestatem consulere, iterato id ipsum vel aliud quid in voti recompensatione sibi poscit injungi. Emerserant & aliæ causæ in *Anglorum* ecclesia, de quibus ea sedes præcipue fuerat consulenda, de qua specialiter dictum est, Quia portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Itaque rex sanctus de omnibus curam gerens, omnia secundum catholicæ veritatis regulam fieri volens, omnibus etiam prodesse desiderans, ut ipse de suis securior efficeretur, & aliis ad salutem doctrina Apostolica præberetur, cum *Aeldredo Eboracensi* archiepiscopo duo mittuntur in pontifica-

tum electi, *Guiso* scilicet ad ecclesiam *Wellensem*, *Walterus* vero ad *Herefordensem*. Qui præsente eo cum quo venerant archiepiscopo, à domino papa munere consecrationis suscepto, in Concilio quod in *Lateranensi* palacio, Dei ut credimus tunc nutu, forte convenerat, cum cæteris patribus honorifice consederunt. Dein tempore oportuno cum literas regis in medium protulissent, cætera quæ eis fuerant imperata adiciunt. Favet votis regiæ sanctitatis summi pontificis totiusque sacri conventus unanimis rationabilisque sententia. Acceptaque sancti patris epistola, nichil omnino adversi toto illo itinere passi cum summo tripudio regi patriæque redduntur.

Literæ regis ad *Nicholaum* papam directæ.

SUmmo universalis ecclesiæ patri Nicholao, Edwardus *gratia Dei* Anglorum *rex*, *debitam subjectionem & obedientiam. Glorificamus Deum quia curam habet electæ suæ ecclesiæ, quando in loco boni prædecessoris vos optimum successorem constituit. Quapropter justum judicamus apud vos velut ad solidam petram acuere, & probare omnes bonas actiones nostras, & vestram notitiam atque societatem in bono habere, quatinus eas donationes & privilegia quæ optinuimus apud prædecessorem vestrum, renovetis & augeatis nobis; videlicet, ut quod ille injunxerat nobis sub nomine obedientiæ & pœnitentiæ propter votum quod voveram ire* Romam, *& in remissionem omnium peccatorum meorum, construere cœnobium monachorum in honore Apostoli* Petri, *ratum faciatis, & privilegia possessionum, & dignitatem ejusdem loci confirmetis, renovetis, atque augeatis, & in perpetuum immutabilia stare decernatis. Ego quoque pro modulo meo, augeo & confirmo donationes & consuetudines pecuniarum quas sanctus* Petrus *habet in* Anglia, *& ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, ut oretis pro me, & pro pace regni mei, & continuam ac sollempnem memoriam instituatis totius gentis* Anglicæ *coram corporibus sanctorum Apostolorum.*

Privilegium domini *Nicholai* Papæ.

NIcholaus *episcopus, servus servorum Dei, gloriosissimo ac piissimo, omnique honore dignissimo, speciali quoque filio nostro* Edwardo Anglorum *regi, visitationem omnimodam, salutem mellifluam & benedictionem Apostolicam. Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornavit ac decoravit erga beatum* Petrum *Apostolorum principem, & nobiscum habere dilectionem, & in omnibus Apostolicis consentire censuris. Literas igitur vestræ nobilitati transmittimus, & per eas societatem sanctorum Apostolorum & nostram vobis damus, orantes misericordiam illius qui est Dominus omnium & rex super omnia solus, ut ipse participem vos faciat ex omnibus si qua sunt coram Deo bonis operibus nostris, & fratres nos, & socios in dilectione constituat in omni tempore amplius, ac non minorem partem nostri obsequii reconsignet in suo regno quam nobismet ipsis provenire optamus. Erimus etiam deinceps pro vobis sine dubio orantes assidue, ut ipse Deus vobis subiciat hostes & inimicos qui contra vos voluerint insurgere, & confirmet vos in paterno solio ac propria hæreditate, & beatus* Petrus *sit vobis custos & adjutor in omni tribulatione. Claret enim* Anglorum *reges pro reverentia & devotione quam exhibuerunt beato* Petro *Apostolo, gloria & honore floruisse, ac ipsius patrocinio famosos triumphos obtinuisse. Cujus beati Apostoli meritis, vestro desiderio & voluntati omnipotens Deus præstet effectum, & confirmet vobis paterni regni imperium, & tribuat incrementum, & post præsentis vitæ decursum, perducat ad æternum permanentis gloriæ imperium. Renovamus ergo, & confirmamus, & augemus vobis privilegia vestra; scilicet, ut absolutus sitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus aliis peccatis & iniquitatibus vestris, auctoritate illius qui me licet indignum sanctæ suæ præesse voluit ecclesiæ. Præterea, illi loco quem sub nomine sanctæ pœnitentiæ construendum & meliorandum suscepistis, quoniam, ut fertur, primam antiquitus consecrationem à beato* Petro *Apostolo accepit, cujus licet indigni vicarii sumus, & quia regia antiquitus sedes est, ex auctoritate Dei, & sanctorum Apostolorum, atque hujus sanctæ* Romanæ *sedis, & nostra concedimus, permittimus, & solidissime confirmamus, ut amplius in perpetuum regiæ constitutionis & consecrationis locus sit, atque repositorium regalium insignium, & habitatio perpetua monachorum, qui nulli omnino personæ nisi regi subdantur, habeantque potestatem secundum regulam sancti* Benedicti *per successores eligere idoneos abbates, neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio præesse elegerit. Absolvimus etiam eum locum ab omni servitio, dominatione episcopali, ut nullus episcopus illuc introeat ordinaturus vel precepturus aliquid, nisi ex consensu & petitione abbatis & monachorum. Et habeat idem locus liberum præcinctum, id est, ambitum & cimiterium mortuorum circa se absque episcopali, vel cujuslibet respectu, vel exactione. Et omnia quæ ad libertatem & exaltationem loci illius, ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, promptissima & ylari voluntate concedimus. Possessiones autem quas antiqui reges, seu quicunque alii homines, vos quoque & vestri barones ad eundem locum contulistis, & cartas quæ ex eis factæ sunt, divina & nostra auctoritate roboramus, & ratas ac stabiles esse decernimus. Et infractores, vel earum invasores, vel diminutores aut dispersores, venditores etiam æterna maledictione cum* Juda *proditore dampnamus, ut in beata partem non habeant resurrectione: sed à beato* Petro *Apostolo se judicandos sciant, quando sedebit cum suis coapostolis judicans duodecim tribus* Israel. *Vobis vero & posteris vestris regibus committimus advocationem & tuitionem ejusdem loci, & omnium totius* Angliæ *ecclesiarum, ut vice nostra cum consilio episcoporum & abbatum constituas ubique quæ justa sunt. Scientes per hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cujus regnum & imperium non desinet nec minuetur in seculum.*

Lectis igitur Apostolicæ majestatis apicibus, exultavit in gaudio rex beatissimus, omnique sollicitudine quam ex voti obligatione contraxerat exuitur, cunctaque regni negotia ducibus proceribusque committens, totum se divinis mancipabat obsequiis. Quanto autem se corporalibus subtrahebat, tanto luminosius se spiritalibus indidit theoriis. Unde crebro cœlestium secretorum revelatione & spiritualium

lium viſionum ſuavitate meruit refoveri, ſicut ſequentia declarabunt.

Quomodo ſuper altare Jeſum Chriſtum *in ſacramento cum quodam Comite vidit.*

IN monaſterio namque beati *Petri* apoſtoli quod conſtruendum ampliandumque ſuſceperat, ante altare in honore Trinitatis Deificæ conſecratum, ſacroſanctis redemptionis noſtræ miſteriis rex Chriſtianiſſimus aſſiſtebat. Affuit cum omni reverentia ſpiritusque dulcedine nominandus Comes *Lefricus*, cujus memoria in benedictione eſt, cum uxore *Godgiva* interpretationem ſui nominis magnifice rerum executione complente, interpretatur enim *bonum donum*, vel quod ipſam quaſi bonum donum eccleſiæ ſuæ profuturam *Chriſtus* attulerat, vel quod ipſa fidei ac devotionis Deo munus acceptiſſimum continue offerebat. Cum tali ergo ſui lateris ſocia Comes ſanctiſſimus in Dei opere ſemper intentus, multorum cœnobiorum fundator extitit, & ſobrie & juſte & pie in omnibus vivens, poſſeſſionum ſuarum & theſaurorum *Chriſtum* fecit hæredem. Hic ergo à latere regis paululum tamen ſemotus aſtabat, dignus per omnia qui tanti taliſque miraculi conſcius & teſtis exiſteret. Agitur in altari cœleſte miſterium, manibus ſacerdotis divina ſacramenta tractantur. Et ecce ſpecioſus ille forma præ filiis hominum *Chriſtus Jeſus* in ara conſiſtens, oculis utriuſque viſibiliter corporalibus apparuit, ſacraque dextera ſuper regem extenſa, ſignum ſanctæ crucis eum benedicendo depinxit. At rex demiſſo capite divinæ adorabat præſentiam majeſtatis, humiliatoque corpore tantæ benedictioni reverentiam exhibebat. Comes vero quid in animo regis ageretur ignorans, volenſque regem tantæ viſionis eſſe participem, cœpit velle ad illum uſque procedere. Verum rex quid in mente Comitis volvebatur intelligens, Sta, inquit, *Lefrice*, ſta, quod tu vides video & ego. Inde ad preces lacrimaſque converſi, inebriebantur ab uberitate domus Dei, & torrente voluptatis ejus potabantur. Poſt finem officii conferunt de cœleſti viſione ſermonem, & cœleſti pabulo ſaginati, dies diei eructat verbum, ſuſpiriiſque crebro ſermonem interrumpentibus, *Te nunc*, ait rex, *mi* Lefrice, *per ejus quem vidimus majeſtatem obteſtor, ne quoaduſque vixerimus ſermo iſte proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem noſtram ob favorem vulgi pulſet elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio*; Domini ſui in hiis ſequutus exemplum, qui coram diſcipulis transfiguratus, deſcendentibus illis de monte, *Nemini*, ait, *dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.* At Comes diſcedens à curia, divina ut creditur inſpiratione edoctus, ita Domini ſui ſervavit imperium, ut tantæ virtutis ſublimitas poſteros non lateret. Veniens itaque ad monaſterium *Wigornenſe*, viro cuidam religioſo eadem qua ſe rex obligaverat adjuratione conſtricto referat in confeſſione ſermonem, rogans ut literis tradat tantæ viſionis archanum, talique recondat in loco, ut & præſentes lateat, & futurorum notitiæ non depereat. Annuit vir ille ſanctus petentis affectui, ſcedulæque mandatum ordinem viſionis cum Sanctorum reliquiis in theca recondidit. Et jam à ſancti regis obitu multum temporis fluxerat, cum divino ut credimus nutu, nullo hominis actu theca reperitur aperta. Cumque fratres de Sanctorum reliquiis diligenter diſquirerent, reperiunt ſcedulam & evolvunt; nolenteſque tantum latere theſaurum, in auribus populi cuncta legerunt. Ita, quod rex voluit eſſe celatum, Dei eſt providentia propalatum, ut & regis humilitas probaretur, & nichilominus prodito miraculo fides credentium confirmaretur.

De glandibus & vermibus regio tactu à quadam fœmina expulſis.

EXhinc crebreſcunt miracula, ſigna multiplicantur, & ad regis merita ſublimius declaranda manus omnipotentis extenditur. Adoleſcentula quædam tradita nuptiis duplici laborabat incommodo. Nam faciem ejus morbus deformaverat, amorem viri ſterilitas prolis ademerat: ſub faucibus quippe quaſi glandes ei ſuccreverant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis ſub cute humoribus, ſanguinem in ſaniem vertebant, inde nati vermes odorem teterrimum exhalabant. Ita viro incutiebat morbus horrorem, ſterilitas minuebat affectum. Vivebat infelix mulier odioſa marito, parentibus oneroſa. Rarus ad eam vel amicorum acceſſus propter fætorem, vel aſpectus viri propter horrorem. Hinc dolor, hinc lacrimæ, hinc die noctuque ſuſpiria, cum ei vel ſterilitas obprobrium, vel contemptum infirmitas generaret. Induſtriam medicorum avertebat inopia. Quid ageret miſera? Quod ſolum ſupererat, ubi humanum deerat divinum precabatur auxilium, quaſi in illam illius æque miſeræ mulieris vocem erumpens, *Peto Domine ut de vinculo improperii hujus abſolvas me, aut certe ſuper terram eripias me.* Jubetur tandem in ſompnis adire palacium, ex regiis manibus ſperare remedium, quibus ſi lota, ſi tacta, ſi ſignata foret, reciperet ejus meritis ſanitatem. Expergefacta mulier, ſexus ſimul & conditionis oblita, prorumpit in curiam, regis ſe repræſentat obtutibus, exponit oraculum, auxilium deprecatur. Ille more ſuo victus pietate, nec ſordes cavit, nec fætorem exhorruit. Allata denique aqua, partes corporis quas morbus fœdaverat propriis manibus lavit, locaque tumentia contrectans digitis, ſignum ſanctæ Crucis impreſſit. Quid plura? Subito rupta cute, cum ſanie vermes ebulliunt, reſedit tumor, dolor omnis abceſſit: ammirantibus qui aderant tantam ſub purpura ſanctitatem, tantam ſceptrigeris manibus ineſſe virtutem. Paucis vero diebus ſubſtitit in Curia mulier regiis miniſtris neceſſaria miniſtrantibus, donec obducta vulneribus cicatrice incolumis rediret ad propria. Verum ut nichil deeſſet regi ad gloriam, pauperculæ nichil ad gratiam, donatur ſterili inopina fœcunditas, ventriſque ſui deſiderato fructu ditata, facile ſibi mariti gratiam conciliavit.

De cæco per manuum ejus lavaturam ſanato.

DIverſa eſſe munera gratiarum, nec omnes omnia conſecutos, beatiſſimo *Paulo* docente didicimus. *Alii*, inquit, *per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ per eundem Spiritum, alii fides, alii gratia ſanitatum.* Hoc præcipue munus curationum licet plenius per Dei ſpiritum rex Chriſtianiſſimus habuiſſet, in illuminandis tamen

tamen cæcis ſpeciali gratia præfulgebat, ob interioris ut creditur hominis puritatem, ut cui mundicia ſingularis defæcaverat cordis obtutus, ipſe in aliis exteriorum propelleret tenebras oculorum. Cæcus quidam ſatis notus in populo, cum multo jam tempore ademptæ ſibi lucis fleviſſet incommodum, placuit Salvatori uno eodemque miraculo, & regis propalare virtutem, & calamitatem pauperis temperare. Docetur itaque miſer oraculo lumen amiſſum ſe ejus meritis adepturum, ſi lympha, qua rex ipſe, faciem perfudiſſet. Ad manum igitur tractus cum ad palacium perveniſſet, cubiculariis retulit viſionem. Quam cum illi piiſſimo principi ſuggeſſiſſent, obſtupuit ille, plurimumque indignatus, illuſum fantaſmatibus hominem, nichil tale à peccatore ſperandum, apoſtolicæ hec eſſe virtutis, nec fidem ſompniis adhibendam aſſeruit. Referunt illi, non uſquequaque fidem ſompniis derogandam, cum *Joſeph* & *Daniel* nocturna viſione futura didicerunt, & nutricius *Chriſti* fugiendum cum puero vel redeundum, angelo in ſompnis apparente, cognoverit. Adiciunt Deum cui iubeſt cum voluerit poſſe, quando voluerit, quibus voluerit, per quos voluerit, opem ferre miſeris; nec hominis eſſe præceptis reſultare divinis, nec cuiquam quod ipſe providerit negare remedium. Itaque cum inter humilitatem & pietatem regis animus in parvo tempore fluctuaſſet, niſi inportunitati petentium ceſſiſſet humilitas, nec partes ſuas pietas deſeruiſſet: inſtabat hora qua ob ſollempnem omnium Sanctorum vigiliam proceſſurus ad eccleſiam rex, ut fieri ſolet, manus ablueret. Recepta in pelvi aqua, cum rex ſacris intereſſet miſſarum ſollempniis, citatur à miniſtris cæcus, infundunt aquam orbiculis oculorum, lavant faciem, & per merita ſancti regis divinam precantur adeſſe virtutem. Mira res: quaſi nova nobis *Siloes* de regiis manibus profluxiſſet, reſeratis palpebris haurit lucem, & ad inſuetum ſolis ſplendorem ſtupefactus circumſpicit omnia, & mundum ſibi quaſi denuo redditum gratulatur. Magnitudo lætitiæ lacrimas excuſſit; in ore aſtantium gratiarum actio & vox laudis inſonuit. Ingreditur oratorium homo acturus Deo gratias, & cum aliis, divinis aſtabat obſequiis. Videbatur nec agnoſcebatur, & aliis dicentibus quia ipſe eſt, aliis non, ſed ſimilis ejus eſt, ipſe affirmabat ſe eſſe quod erat. Intuetur alter alterum, alter alterum convenit, cum illis inter ſe muſitantibus miſſa clauditur, egreſſuſque oratorium rex ab obviis miniſtris excipitur. Audito miraculo, retorquet ad eccleſiam greſſum, vocatoque ad ſe viro; Verene, inquit, vides ô homo? Reſpondit, Vere domine mi rex Et quid, inquit, me vides facere? Reſpondit ille: Dilectam mihi manum tuam extendis domine mi. Cui ille, Et modo quid? Et pauper ad eum, A medio, inquit, digito indicem dividens quaſi oculis minitaris. Jam nunc tercio reſponde inquit, & quid agam edicito. Cui ille, Barbam, inquit, complecteris rex. Tunc ſanctus prorumpens in lacrimas ante ſanctum altare decubuit, gratias agens danſque Deo totum, nichil ſibi, illud proclamabat *Davidicum*, *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.*

De alio cæco ſimiliter per beatum virum illuminato.

NOn potuit latere quod tali loco, tali tempore, à tali perſona actum fuerat, & vir ille cui lux fuerat reſtituta, ſtipe regia ſuſtentatus in curia, multo tempore ſupervixerit. Narratur ubique, per aquam qua rex manus abluerat, hominem oculorum amiſiſſe caliginem. Gaudet *Anglia* prophetam ſibi præeſſe, non regem, qui & morbos curaret & ventura prædiceret, qui & judicaret terram in juſtitia & populos in æquitate. Erat autem vir quidam *Lincolniæ* civitatis municeps cui caſus vel morbus lumen ademerat, vitæque ſuavitatem abſorbuerat. Hinc nata triſtitia. Et jam agenti in tenebris tercius effluxerat annus, cum tantæ virtutis fama in ſpe recuperandæ ſanitatis erigitur, & quaſi in ſemetipſum reverſus, *Quid eſt hoc*, inquit? *quid moror? Propheta in* Anglia *eſt, & ego cæcus ſum. Ego in tenebris ſedeo, & in tenebris ambulo, cum hic juxta me lux novæ ſanctitatis reſplendeat, & in rege noſtro Apoſtolica virtus emineat.* Accidit inter hæc hominem ſompno ſopiri, & ecce in viſione nocturna citum ei remedium promittitur, ſi eadem qua cæcum curatum didicerat medicina & ipſe potiretur. Nichil ulterius hæſitans vir acceſſit ad Curiam, & à cubiculariis deſideratum ſibi munus & dari petiit & promeruit. Abluitur facies lavacro ſalutari, & mox tenebris diuturnis lux optata ſuccedit. Agit gratias homo, & ipſe deinceps regiæ ſanctitatis aſſertor ad patriam revertitur, ſummam ſuis reportans cum ſanitate lætitiam.

De quodam cæco regio tactu ſimiliter curato.

ACcidit aliquando regale palacium conſtrui in loco cui **Brubeham** nomen eſt. Miſſa eſt à magiſtris operum ad ligna cædenda ruſticorum non parva manus. Qui poſt laborem cibo ſaciati, cum ſol meridiano fervore inclementius æſtuaret, huc illucque diſperſi per umbras, dederunt menbra quieti. Poſt modicum vero cæteris ad opus injunctum alacriter redeuntibus, adoleſcens quidam *Wulfwinus* nomine ſurrexit à ſomno, apertiſque oculis nichil videbat. Contorquet miſerum caput hac atque illac, fricat frontem manu, digitis oculos tergit, ſed non extergit caliginem. Intellexit tandem ſe privatum lumine, & mox in clamorem lacrimaſque prorumpens, ſocios advocat, caſum exponit. Præbent illi quale poſſunt ejus infelicitati ſolatium, & manuducatum præſtantes reducunt ad propria: ſedit in tenebris, & umbra mortis annis uno de viginti, & ecce tempus miſerendi ejus. Die quadam infelicitatem ſuam miſerabiliter deploranti, matrona quædam honeſtæ vitæ gravis moribus miſerum conſolatura advenit. Quæ dum de ſtatu ejus ut multis moris eſt, percunctata fuiſſet, & ille prout tunc animo habebat, reſpondiſſet: *Ego*, inquit illa, *miſſa ſum ad te boni nuncii bajula, quod ſi fueris abſque ulla dubitatione ſequutus, tibi mox excuſſis tenebris lux amiſſa reparabitur.* Cœpit homo geſtire præ gaudio, & virtute majora promittens, tale meruit à muliere reſponſum accipere. *Oportet te*, inquit, *mi amice, eccleſias numero octoginta nudis pedibus & abſque lineis circumire, Sanctorum cum ſumma humilitate poſtulare ſuffragia, & ſic fide non ficta, ſpe certa, hylari ſpiritu ad palacium properare recepturum ex regiis manibus priſtinam ſanitatem.* Ille nil moratus, ductore petito, ſicut ei fuerat imperatum eccleſias viſitavit, & ſic fide plenus Curiam ingreſſus quærebat qui eum principi nunciaret. Pertæſi omnes multi-

multitudine adventantium pauperis neglexere clamorem; insuper increpabant eum ut taceret. Et ille cæci illius Evangelici imitator egregius multo magis clamabat. Victi tandem pulsantis importunitate ministri, ejus causam referunt regi. Ille jam hiis assuetus operibus, *Veniat*, inquit, *quis enim ego sum qui contrister & non potius exultem, si meis manibus licet indignis promissum beneficium pauperi pietas divina contulerit?* Vocatus affuit vir captus oculis, & rex tinctis aqua digitis linit faciem, & orbiculis tenebrosis signum crucis impressit. Affuit mox gratia Salvatoris, & inter manus regis ab oculis utrisque ubertim sanguis effluxit, serenavit pupillas, tumorem deposuit palpebrarum. Sic homo redditus luci & astantem sibi intuens regem, Video te, inquit, domine mi rex, & facies tua tanquam facies angeli stantis ante me. Egit rex gratias Deo, ipsumque regii palacii juxta ecclesiam beati *Petri* apostoli quoad viveret, jussit esse custodem. Vixit autem usque ad *Willielmi* magni tempora, virtutis *Edwardi* testis expertus.

De tribus cæcis & uno monoculo per beatum virum illuminatis.

MIranda quidem hæc, sed plus miranda sequuntur. Inventi sunt ante fores palacii viri quatuor unius oculi fruentes solatio. Nam tribus omni privatis unus præibat monoculus, in modico plane fidelis, ut multa recipere mereretur. Compatitur tantis eadem calamitate laborantibus quidam de palatinis, qui ex regiis manibus tantam videns exisse virtutem, portionem aquæ qua fuerat lux cæco restituta, fide plenus pio furto surrepsit, credens illam etiam in plurimis operaturam iri, quod in uno tam evidenter eam viderat & efficaciter operatam. Egreditur ad miseros vir fidelis, rogat eos confidere in Domino, & per merita sancti regis reparandam sibi credere sanitatem. Deinde adhibito lavacro tenebrosas pauperum facies lavit, signavit pollice, & non ut sua Deus, sed beati *Edwardi* merita respicere dignaretur, oravit. Affuit statim manus Domini, & reseratis palpebris lumen desideratum infudit. Nox eis in diem vertitur, & facies tenebrosa solis splendore perfunditur. Ita septem lucernæ ex virorum quatuor fronte lucentes, *Edwardum* nostrum clariorem cunctis seculis reddiderunt. Hæc de cæcis quibus visum restituit, interim scripsisse sufficiat, ut in hoc ultimo miraculo quo de lucernis septem fecimus mentionem, regem sanctum septiformi Spiritus sancti gratia doceamus esse repletum; cui spiritus timoris Domini, depulsis superbiæ tenebris, humilitatis oculum reseravit; cui infidelitatis cæcitate detersa, fidei lumen spiritus pietatis infudit; quem spiritus scientiæ, fugata caligine falsitatis, lumine veritatis illustravit; quem spiritus fortitudinis cunctis tam corporalibus quam spiritualibus reddidit hostibus fortiorem; qui tenebris ignorantiæ pulsis, per spiritum consilii lumen discretionis optinuit; quem de terrenis ad cœlestia, de corporalibus ad spiritualia, de nocte mundi hujus ad contemplationem cœlestium luminum spiritus transtulit intellectus; quem propheticæ lucis gratia, & divinorum cognitione consiliorum spiritus sapientiæ muneravit. Merito proinde luce septemplici exteriores hominum oculos depulsa cæcitate perfudit, qui septem oculorum lumine qui in agro cœlesti visi sunt, interius illustrari promeruit.

Quid de duobus filiis Godwini *Comitis rex prophetaverat.*

SEd jam aliqua de hiis quæ ei sunt de futuris vel secretis cœlestibus revelata, Deo nobis facultatem tribuente ponamus. Sedebat ad mensam aliquando rex beatus, & à latere ejus Comes *Godwinus* pater reginæ, de quo superius fecimus mentionem. Hujus duo filii pueri adhuc *Haroldus* & *Tostinus* ludentes coram eis, cum unus ex illis amarius quam expetebat ludi suavitas insurrexisset in alterum, ludum verterunt in pugnam. Et ecce *Haroldus* vehementius in fratrem irruens, utramque manum capillis ejus inseruit, prostratumque nisi citius eriperetur, virtute superior suffocasset. Tunc rex versus ad ducem, Nichilne, inquit, aliud ô *Godwine*, nisi simplicem in hiis vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris? Et ille, Nichil aliud domine mi rex. Longe, ait, aliud mea mihi mens loquitur, & quid hiis futurum sit pueris per hoc mihi bellum revelatur. Emensis quippe puerilibus annis cum in virum uterque profecerit, utriusque pectus adversus invicem livor aduret, & primum circumventione insidiisque privatis quasi ludere videbuntur, ad ultimum fortior infirmiorem proscribet, rebellantem prosternet, & prioris mortem post modicum sequens alterius calamitas expiabit. Quæ omnia sic completa tota *Anglia* teste probantur. Nam *Tostinus* ab *Haroldo* fugatus, cum paulo post ipse in regnum successisset *Edwardo*, comitante se rege *Norwagiæ Haroldo* cognomento *Harfager*, multa classe cum exercitu multo contra fratrem pugnaturus applicuit in *Angliam*. Contra quos aciem producens *Haroldus*, victor extitit, *Tostinus* in bello prosternitur, rex *Norwagiæ* lapsus fuga in unam navim cum paucis sese recepit. Eodem anno *Haroldus* ipse regno spoliatus *Anglorum* aut misere occubuit, aut ut quidam putant pœnitentiæ tantum reservatus evasit.

De miserabili morte Godwini *Comitis.*

SEd quia iterato sermonem incidimus de *Godwino*, inferendum arbitror quemadmodum eum proditionum suarum donatum stipendiis divini judicii ultrix ira consumpserit, detestandique facinoris quod in regem fratremque ejus commiserat, populo spectante ipsam quam meruerat pœnam exolverat. Ille enim simplicitate regis abutens, multa in regno contra jus & fas pro potestate faciebat, & ad suæ iniquitatis consensum sæpe regis animum inclinare temptabat. Tandem eousque ejus processit astutia, ut omnes fere regis cognatos & amicos quos de *Normannia* vel adduxerat vel vocaverat, tam episcopos quam aliarum dignitatum clericos & laicos, fraude, dolo, circumventione de patria perturbaret, credens sibi cuncta pro votis [successura] si necessariis nudatus amicis suis tantum uteretur rex consiliis. At *Edwardus* pro loco, pro tempore, pro religione cuncta dissimulans divinis vacabat obsequiis, Dei justiciam tantam ducis ultum iri maliciam prædicens aliquando etiam illud ipsum ipsi *Godwino* non tacens. Die itaque quadam quæ populo celebris habebatur, cum rex præsente *Godwino* mensis regalibus assideret,

ſideret, inter prandendum unus miniſtrorum in obicem aliquem inmoderatius uno pede inpingens pene lapſum incurrit, quem tamen pes alius recto greſſu procedens iterum in ſtatum ſuum nichil injuriæ paſſum erexit. De hoc eventu pluribus inter ſe loquentibus, & quod pes pedi ſubvenerit gratulantibus, Comes quaſi ludendo intulit, Sic eſt frater fratrem adjuvans, & alter alteri in neceſſitate ſubveniens. Et rex ad ducem, Hoc, inquit, meus mihi feciſſet ſi *Godwinus* hoc permiſiſſet. Ad hanc vocem *Godwinus* expavit, & triſtem admodum præferens vultum, Scio, ait, ô rex, ſcio, adhuc de morte fratris tui tuus me accuſat animus, nec adhuc eis æſtimas diſcredendum, qui me vel ejus, vel tuum vocant proditorem : ſed ſecretorum omnium conſcius Deus judicet, & ſic buccellam hanc quam manu teneo guttur meum faciat pertranſire & me ſervet illæſum, ſicut nec tuæ proditionis reus, nec de fratris tui nece michi conſcius exiſto. Dixerat, & buccellam inferens ori, uſque in gutturis medium protraxit. Temptat interius trahere, nec valuit; temptat emittere, ſed hæſit firmius. Mox meatus quibus ducebatur ſpiritus obcluduntur, evertuntur oculi, brachia rigeſcunt. Intuetur rex infeliciter morientem, & ultionem ſentiens in eum proceſſiſſe divinam, aſtantes alloquitur, Extrahite, inquiens, canem iſtum. Occurrunt filii, protractumque de ſub menſa thalamis inferunt, ubi poſt modicum debitum proditori ſortitus eſt finem.

Quid ei Dominus de ſeptem dormientibus ſpiritualiter revelaverit.

NOn ſatis ammirari poſſum quænam fuerit cauſa quod eo tempore quo cultu regio clarior, quo procerum circumfuſus comitatu ſeverior, quo lautioribus epulis intuentium æſtimatione videbatur effuſior, habundantiorem ſpiritualium revelationum gratiam meruerit; ſed nimirum homo in facie, Deus autem videt in corde. Portabat certe gladium, ſed pro officio; utebatur regalibus, ſed pro ſacramento; multo ſtipatus milite incedebat, ſed pro neceſſitate; ſullimis in convivio reſidebat, ſed pro conſuetudine. Felix qui hiis omnibus ſic uſus eſt ut non ſit abuſus, corpus tradens terrenis, & cœleſtibus ſpiritum miſcens. Hinc quod in die Dominicæ reſurrectionis imperiali ſtola circumdatus, cum dextram ſceptrum, caput ornaret corona, jam cœleſtis agni carnibus ſaginatus regiam acceſſit ad menſam, ſpiritualibus magis quam carnalibus epulis reficiendus. Timens enim ut arbitror, ne forte menſa fertilior, cultus feſtivior, pompa ſplendidior, animum cœlo intentum ſibi vel modicum inclinaret, artius ſolito ſe collegit ad ſe, & ponens præ oculis Deum, omnia hæc terrena arbitrabatur ut ſtercora, cum ſubito vultus ei plus ſolito ſerenabatur, interiorque lætitia labia ſolvebat in riſum, rurſumque ſolita gravitate reſumpta, obſcuriorem faciem præferebat. Mirabantur qui aſtabant & qui reſidebant, & licet ex hiis quæ acciderant ſecretum aliquid regi divinitus revelatum nequaquam ambigerent, nemo tamen audebat eum interrogare quid accidiſſet. Finito tandem convivio menſiſque ſublatis, rex beatiſſimus thalamum ingreditur, regium depoſiturus ornatum. Sequutus eum Comes *Haroldus*, accitoque uno epiſcoporum & abbatum uno, ſimul regem ſuper hoc ſermone conveniunt. Tunc ille : Beatus, inquit, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. Quantum enim ſe quiſque vanis ſubtraxerit, tantum veris artius inhærebit. Ecce quidem ego inter fecundos calices & pinguia fercula ac radiantis metalli ſplendorem recordatus ſum Domini Dei mei, & effudi in me animam meam, dilatoque ſinu mentis oculus interior ſpeciali perfuſus lumine radios uſque *Epheſiorum* civitatem mira celeritate porrexit, & uſque in montem *Celion* progreſſus, ſanctorum ſeptem dormientium quieſcentium in ſpelunca proprietatem vultuum, membrorum quantitatem, qualitatem veſtium expreſſione manifeſtiſſima contemplatus eſt. Hæc dum interiorem riſu ſignificante lætitiam luminoſo corde conſpicerem, ſubito me cernente à latere dextro ſuper quod multis quieverant annis in ſiniſtrum ſe latus virtute vertentes divina, dirum mortalibus omen hac laterum mutatione ſuorum ſignarunt. Exhinc enim, ut in Evangelio ſcriptum eſt, *Surget gens contra gentem, & regnum adverſus regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræ motus magni erunt per loca.* Hiis quippe ſeptuaginta annis, tantum enim temporis in ſiniſtro latere repauſabunt, viſitabit Dominus iniquitatem plebis ſuæ, tradens eos in manus gentium, ut dominentur eorum qui oderunt eos. Inimici namque nominis Chriſti in Chriſtianos inſurgent, ſervi Dominis rebellabunt, reges inſidiabuntur regibus, & principibus principes, & in omnibus terris ultor injuriæ Chriſti mucro deſæviet. Obſtupuerunt omnes qui audiebant verbum, & quia extra orbem poſiti de ſeptem dormientibus nichil audierant, inquirentibus qui eſſent & unde, rex vitam illorum, & nomina, & paſſionem, & dormitionis modum expoſuit. Quibus auditis, inito conſilio ut fidem poſteris facerent, ad explorandam ſermonis veritatem, dux militem, epiſcopus clericum, abbas monachum, cum regis epiſtola ad Imperatorem *Conſtantinopolitanum* dirigendos putant. Qui ubi ad urbem regiam pervenerunt, ab Imperatore honorabiliter ſuſcepti ſunt. Lectis autem literis exultavit in gaudio ſpiritus ejus, & theſauros Græciæ Anglis divinitus revelatos plurimum gratulabatur. Mittuntur *Epheſum*, & ex Imperatoris mandato, epiſcopus cum clero & populo præcedunt legatos, introductiſque cum aromatibus in ſpeluncam, Sanctorum corpora facies & veſtes, & ipſos in latere ſiniſtro repauſantes oſtendit. Et ecce timor magnus irruit ſuper eos videntes omnia ſigna in martiribus in Græcia, quæ rex ſanctus in *Anglia* Dei Spiritu docente didicerat. Facta itaque oratione oblatiſque muneribus, cum ſumma proſperitate repatriant, Græcis exultantibus in hiis quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos, nunciis tam *Anglorum* regi quam plebi inauditum miraculum, & fidei certum reportantibus argumentum. Regem non fefellit oraculum, quoniam ipſo ad regnum cœleſte tranſlato, cuncta terrarum regna commota ſunt. *Siria* paganis ſubjecta, deſtructa monaſteria, dirutæ à fundamentis eccleſiæ, plena funeribus omnia, morte principum *Græcorum*, *Romanorum*, *Francorum*, *Anglorum*, & regna cætera perturbata. Liquet igitur regem ſanctiſſimum, ſpiritu prophetiæ gratia ampliore ditatum, cui uno eodemque tempore & patuere præterita, neclatuere præſentia, futura quoque nichilominus revelantur.

De

De anulo quem ſanctus rex beato Johanni *Evangeliſtæ dedit, & quomodo eundem receperit.*

INterea rex ſanctus ævó jam gravis militiæ ſuæ ſtipendiis parabatur, augebatur ei in dies circa Deum & Dei matrem affectio, circa ſanctos Dei devotio, inter quos beatiſſimum *Petrum* ut ſpecialem patronum ſuum venerabatur, diſcipulum illum quem diligebat *Jeſus*, ob ſingulare privilegium caſtitatis mira mentis dulcedine amplectebatur. Apud Deum pares arbitrabatur utroſque, cum alteri totius eccleſiæ primatum Chriſtus contulerit, alteri ſuavitatem ſui amoris copioſius indulſerit. Quod iſti defuit de primatu, ſupplebat affectus, & quod ille minus habuit ex affectu, collata dignitas recompenſabat. Unde congrue ſimul vocantur à Chriſto, ſimul in monte fuere cum Chriſto, ſimul miſſi ſunt ad cœnaculum grande ſtratum ut Paſcha pararetur Chriſto, ſimul ad monumentum currebant ut Chriſti reſurrectio probaretur, ſimul aſcendebant in templum ad horam orationis nonam ut claudus curaretur. Et quid hoc apoſtolo dulcius, qui à pectore *Jeſu*, & ab uberibus ejus inebriabatur ſapientia, & dilectionis ejus lacte potabatur? Hæc & hiis ſimilia beatus *Edwardus* ammiratione diligenti perpendens, poſt apoſtolorum principem hunc amicum *Jeſu* artius diligebat, ejus libens inſiſtebat obſequiis, frequens ei ſermo de ejus excellentia, frequens de illius virginitate meditatio. Accidit autem ut eccleſia in honore ipſius apoſtoli conſtructa Deo ſub nominis ipſius titulo conſecraretur. Præfuit dedicationi rex beatus, & ob honorem Evangeliſtæ lætus divinis officiis aſſiſtebat. Cum igitur proceſſionem ſequens multo milite ſtiparetur, ſubito quidam in habitu peregrino clamabat ad regem, aliquid eleemoſinæ pro ſancti *Johannis* amore ſibi poſtulans impartiri. Injecit mox rex manum crumenæ, ſed ille jam in opus ſimile omnia quæ fuerant illata conſumpſerat. Inſtat peregrinus, multiplicat preces. Vocat theſaurarium rex, ſed obſiſtente turba non affuit. Angebatur animo ſanctus, & quid faceret ignorabat. Tandem anuli reminiſcens qui digitum ambiebat, feſtinanter abſtractum peregrino perrexit. Ille tantæ munificentiæ gratias agens, vel receſſit, vel diſparuit. Accidit poſtea viros duos ad adorandum Salvatoris ſepulchrum *Jeroſolymam* proficiſci; qui die quadam à publica ſtrata declinantes devia quæque ſequuti ſunt. Et ecce ſole ruente dies clauditur, aer ſuffunditur tenebris: viri quid agerent, quo diverterent, non occurrit. Illis itaque ſubſiſtentibus, & de hiis quæ acciderant conferentibus, grex juvenum albis ornatus præteriit intuentes, duobus præcedentibus cereis interſecantibus mira luce noctis obſcurum. Sequebatur præeuntes adlaterantibus cum viris duobus ſenex quidam nivea cæſarie venerandus, cui & mira vultus ſuavitas & innata gravitas conferret gratiam, venuſtatem augeret. Hic juvenes reſpiciens modicum ſubſtitit, Et heus! inquit, ô viri, quinam eſtis vos, & unde eſtis? Quæ vobis patria, quis rex, quæ lex? quæ peregrinationis veſtræ cauſa? Ad quem illi, Natale ſolum nobis *Anglia* eſt, Rex *Edwardus*; Chriſtianis legibus ſubditi, ſacratiſſima Dominicæ paſſionis & reſurrectionis loca viſitare diſponimus. Sed hodie caſu divertentes à ſociis, ut verum fateamur venerabilitati tuæ, ubinam loci ſimus, quis ſuſcipiat hoſpicio, quis debitam humanitatem exhibeat ignoramus. Tunc ſenex ut erat hylaris vultu, facieque jocunda, intuens intuentes, Sequimini me, inquit, & Dominus tribuens omnia vobis neceſſaria procurabit. Gratias agentes illi, & ſenem comitati, nobiliſſimam ingreſſi ſunt civitatem. Suſceptis hoſpitio menſa paratur, lautiſſimeque refecti dant membra quieti. Mane facto, egredientes ſenex comitatur, & extra urbem jam poſitos, hujuſmodi verbis alloquitur. « Viri fratres, cum ſumma « proſperitate vos repatriaturos non dubitetis, quo« niam proſperum iter faciet vobis Deus ſalutarium « noſtrorum, & ego ob amorem regis veſtri in omni « via hac qua gradiemini, firmabo ſuper vos ocu« los meos. Ego enim ſum *Johannes* Apoſtolus & « Evangeliſta, diſcipulus ille quem diligebat *Jeſus*, « qui ipſum regem veſtrum ob meritum caſtitatis « ſumma dilectione complector, quem rogo vice « mea ſalutetis; & ne deroget fidem oraculo, hunc « ei anulum quem mihi in dedicatione eccleſiæ « meæ in habitu peregrino apparenti tribuit re« ſignate, denunciantes ei obitus ſui inſtare diem, « quem infra ſex menſes viſitans viſitabo ut mecum « ſequatur agnum quocunque ierit; in quo cum « mentis integritate carnis mundicia & morum « pulchritudo convenit. Dixit; & ſtatim viri in loco ſe quem ipſi delegerant invenerunt. Cum ſumma autem alacritate ad patriam revertentes, repræſentant anulum regi, exponunt oraculum, & ſeorſum ab aliis conferunt de regis fine ſermonem: ſtatim ad nomen *Johannis* rex prorupit in lacrimas, & cum de omnibus quæ viderant vel audierant diligentius inquiſiſſet, cum gratiarum actione nuncios remiſit ad propria.

De infirmitate regis, & monaſterii ſui dedicatione Weſtmonaſterii.

TAli igitur edoctus oraculo beatus *Edwardus* obitum ſuum longe ante præſcivit, unde & poſtmodum ad patriam profecturus, ydoneos nuncios, preces videlicet & lacrimas, ſedulo præmittebat. Sed & larga manu theſauros diſtribuit, faciens ſibi amicos de mammona iniquitatis, qui eum reciperent in æterna tabernacula. Verum conſtructam jam beati *Petri* baſilicam ante obitum ſuum voluit dedicari, pulchram operum ſuorum conſummationem æſtimans, ſi eccleſiam quam in peccatorum ſuorum remiſſionem & voti recompenſationem renovandam ſuſceperat, pontificali benedictione in vita ſua cerneret conſummatam. Appropinquabat dies feſtus cæteris lætior, quo Salvator noſter *Jeſus* trabea mortalitatis indutus, de utero virginali tanquam de thalamo ſponſus proceſſit; in quo *Anglorum* tota nobilitas ad regis curiam debuit convenire, & regi more ſuo ſceptris ſimul & corona decorando aſſiſtere. Cogitans ergo quemadmodum poſſet ipſa conſecratio ſollempnius exhiberi, decrevit feſtivitate peracta regali, die ſanctorum *Innocentium* celebritatem iſtam compleri. Cum in ipſa nocte Dominicæ nativitatis febre corripitur, & mox inſtans jocunditas vertitur in dolorem, feſtivitas in fletum mutatur. Diſſimulavit tamen, duplici ut arbitror conſolatione præventus. Nam & tranſitum ſuum ad ſuperna imminere ſentiebat, & dulciſſimæ nativitatis dulciſſimi *Jeſu* ſacra ſollempnitas

mentem

mentem ejus plurimum jocundabat. Igitur tribus diebus victor naturæ, & de ipſo morbo triumphans regalia inſtrumenta ſuſtinuit, & ſollempni convivio inter epiſcopos, & proceres cum qua potuit alacritate reſedit. Tercio autem die ſentiens vocationis ſuæ tempus adeſſe, jubet ut paratis omnibus die craſtina conſecraretur eccleſia. Paravit & ipſe donaria, varia protulit ornamenta, diverſa vaſorum genera ſeperavit, deſcripſit poſſeſſiones, quibus omnibus ſanctiſſimum illud oratorium & dotaretur & ornaretur & ditaretur. Illuceſcebat igitur ſanctorum *Innocentium* jocunda feſtivitas, & convenientibus in unum epiſcopis, cunctiſque regni proceribus ſacra dedicationis ſollempnitas inchoatur. Rex quantum valitudo permittebat favebat officio, ſed regina omnia diſponens, omnia procurans, ſollicita de omnibus, intenta omnibus, utriuſque vicem implevit. Peractis itaque omnibus pro tanta ſollempnitate, quaſi diceret rex Conſummatum eſt, inclinat in lectulo caput, & exhinc cœpit gravi dolore fatigari. Tunc mœror & luctus omnium, una vox plangentium. Præſentiebant plures ejus in morte deſolationem patriæ, plebis exterminium, totius *Anglicæ* nobilitatis excidium, finem libertatis, honoris ruinam.

De viſione quam vidit in extremis.

Circumſtant palatini, ante lectum regina proſternitur, artus frigeſcentes proprio gremio fovet. Cum ecce vel reſolutus in ſompnum, vel ægritudinis more depreſſus, vel quod credibile eſt, in mentis raptus exceſſum, biduo fere jacebat exanimis. Tandem quaſi de gravi ſompno evigilans aperuit oculos & reſedit, erectiſque in cœlum manibus, « Deus, inquit, omnipotens, in cujus ditione ſunt cuncta poſita, qui noſti omnia antequam fiant, regna transferens & mutans imperia, & reddens iniquitates patrum in filios, ſi ea quæ mihi revelata ſunt ex veritatis luce proceſſerunt, præſta voci meæ vocem virtutis, & da ſermonem rectum & bene ſonantem in os meum, ut enarrem mirabilia tua, & diſcant qui me audiunt timere te, & in ſpiritu humilitatis & in animo contrito placare faciem tuam, ut pœniteat te ſuper malo quod propoſuiſti facere populo huic. Mira res; vix orationi finem dederat, & ecce robur corpori, voci virtus acceſſit, reſolvit linguam gratia quam vinxerat ægritudo. Mirantur qui aderant, quomodo is qui preſſus paulo ante morbo vix poterat ab ipſis audiri, ſubito vocem extulit, ac vires priſtinas, ſonumque clariorem ſermo recepit. Aſſumpta igitur parabola vir beatus refert verbis luculentiſſimis hujuſmodi viſionem. « Cum adoleſcens in *Normannia* exularem, grata mihi ſemper extitit bonorum amicitia, & quicumq; in ſacris monaſticæ religionis ovilibus videbantur meliores, hii mihi erant cæteris familiariores. Inter quos viros duos ſpeciali quadam michi devinxerant caritate converſationis honeſtas, vitæ ſanctitas, ſuavitas morum, verborum affabilitas. Hos frequentius viſitabam, quam dulcia faucibus meis eloquia eorum, ſuper mel & favum ori meo. Sic quidem vivebam, & in talibus vita ſpiritus mei. Hos ante plurimos annos tranſlatos ad cœlos vidi mihi paulo ante in ſompnis aſſiſtere, quid genti meæ poſt obitum meum ſit futurum ex dei mihi mandato referentes. Impletam dicunt Anglorum nequiciam, & iniquitas conſummata iram provocat, accelerat vindictam. Sacerdotes prævaricati ſunt pactum Domini, polluto pectore & manibus inquinatis ſancta contrectant, & non paſtores ſed mercenarii exponunt lupis oves, non protegunt, lac & lanam quærunt non oves, ut detruſos ad inferos mors & paſtores depaſcat & oves. Sed & principes terræ infideles, ſocii furum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori eſt, nec lex honori, quibus veritas oneri, jus contemptui, crudelitas delectationi. Itaque nec ſervant prælati juſtitiam, nec ſubditi diſciplinam. Et ecce Dominus gladium ſuum vibravit, arcum ſuum tetendit, & paravit illum. Oſtendet deinceps populo huic iram & indignationem, immiſſiones inſuper per angelos malos, quibus traditi ſunt anno uno & die uno, igne ſimul & gladio puniendi. Hæc illi. « Ego vero ob intemptatam meæ genti calamitatem dolens atque ſuſpirans, & inquam, Cœleſtium ſecretorum conſcii, ſi converſi egerint pœnitentiam nunquid non ignoſcet deus & relinquet poſt ſe benedictionem? Pœnitentia certe prolatam ore dei in Ninivitas ſuſpendit ſententiam, quæ etiam imminentem impiiſſimo *Achab* debitam ultionem. Suadebo igitur genti meæ ut pœniteant de præteritis & caveant de futuris, & ſic forte miſerebitur deus, ut non inducat ſuper eos malum hoc grande, ſed qui punire præparavit adverſos, recipiat in gratiam ſolita bonitate converſos. » Nequaquam, inquiunt, quoniam induratum eſt cor populi hujus, & oculi obcæcati & aures aggravatæ, ut nec audiant corripientem, nec intelligant ammonentem, nec terreantur minis, nec beneficiis provocentur. Hiis eorum verbis dum mihi major accreſcerit ſollicitudo, Itane, inquam, in perpetuum iraſcetur deus, & non apponet ut complacitior ſit adhuc? Quando tot triſtibus læta ſuccedent? aut tot adverſa qualis conſolatio temperabit? Quale ſperandum eſt in hiis malis remedium, ut ſicut illinc terret & contriſtat afflictio, ita hinc aliquantulum mulceat divinæ miſerationis promiſſio? Ad hæc ſancti tale mihi problema proponunt. Arbor quælibet viridis à ſuo trunco deciſa ad trium jugerum ſpatium à radice propria ſeparetur, quæ cum nulla manu hominis cogente, nulla urgente neceſſitate, ad ſuum truncum reverſa in antiquam radicem ſeſe receperit, reſumptoque ſucco rurſum floruerit & fructum fecerit, tunc ſperandum eſt aliquod in hac tribulatione ſolatium, & de ea quam prædiximus adverſitate remedium. Hæc cum dixiſſent, ipſi cœlo, ego vobis redditus ſum. Aſſidebat narranti viſionem regina, *Robertus* etiam ſacri cuſtos palacii, dux *Haraldus* frater reginæ, *Stigandus* etiam qui aſcendit cubile patris ſui, & maculavit ſtratum ejus, vivente adhuc archiepiſcopo *Roberto* cathedram *Cantuarienſem* invadens; ob quod à ſummo pontifice ſuſpenſus paulo poſt crepuit & effuſa ſunt omnia viſcera ejus. Is ad vocem narrantis obduruit, nec terretur oraculo, nec fidem habuit prophetanti, ſed potius regem confectum ſenio delirare ſubmurmurans, ridere maluit quam lugere. At cæteri quibus erat mens ſanior flebant ubertim & ſuſpirabant, qui nichil ſecus quam ipſe dixerat, aut à ſacerdotibus aut à principibus fieri non ignorabant. Recordantur hæc ipſa ſummo ſæpius narrata pontifici, ipſumque perſæpe tum per legatos tum per epiſtolas eorum veſaniam increpaſſe, regemque ac reginam hiis malis curandis diligentiam adhibuiſſe, ſed profeciſſe nichil. Experti ſunt tandem regem ſanctum hæc non de ſuo ſpiritu prophetaſſe,

phetasse, quando rex *Haraldus* qui contra jusjurandum quod *Willielmo* Duci fecerat regnum invaserat, ab ipso victus in prælio *Anglicæ* libertati finem dedit, inicium servituti. Unde quidam præmissam similitudinem dicunt, pro impossibili regem statuisse, illi maxime qui totam *Anglorum* nobilitatem sic deperisse lugebant, ut ex ea gente nec rex, nec episcopus, nec abbas, nec princeps quilibet vix in *Anglia* cerneretur.

Expositio problematis à rege propositi.

MIchi sane alia mens est consideranti sanctissimum virum *Dunstanum* & ipsam calamitatem prædixisse, & consolationem nichilominus promisisse. Potest proinde sic non inconvenienter exponi. *Arbor* hæc regnum *Anglorum* significat, decorum gloria, divitiis deliciisque fœcundum, excellentia regiæ dignitatis sullime. *Radix* ex qua totus honor iste processit regium semen fuit, quod ab *Alfredo*, qui primus *Anglorum* à summo pontifice unctus & consecratus in Regem fertur, recta successionis linea usque ad sanctum *Edwardum* descendit. *Abscisa est arbor à trunco*, quando regnum à genere regali divisum, ad aliud semen translatum est. *Ad spacium trium jugerum hæc facta est separatio*; quia in trium regum temporibus nulla fuit novis cum antiquo semine regali communio. *Haraldus* enim successit *Edwardo*, & *Willielmus Haraldo*, & *Willielmus* junior patri *Willielmo*. *Accessit ad radicem arbor*, quando gloriosus rex *Henricus* in quem totum regni decus transfusum est, nulla necessitate cogente, nulla spe lucri urgente; sed ex infuso ei amoris affectu abneptem *Edwardi Matildem* duxit uxorem, semen regum *Normannorum* & *Anglorum* conjungens, & interveniente opere conjugali de duobus unum faciens. *Floruit sane arbor*, quando de utroque semine imperatrix *Matillis* processit. *At tunc fructum fecit*, quando de ipsa noster *Henricus* velut lucifer matutinus exoriens, quasi lapis angularis utrumque populum copulavit. Habet nunc certe de genere *Anglorum Anglia* Regem, habet de eadem gente episcopos & abbates, habet & principes, milites etiam optimos, qui ex utriusque seminis conjunctione procreati aliis sunt honori, aliis consolationi. Si cui hæc displicuerit expositio, aut aliter ipse exponat, aut aliud tempus quo hæc expleantur expectet, ne propheta prophetæ inveniatur contrarius; nec credatur sanctum *Edwardum* negasse quod novimus sanctum *Dunstanum* promisisse. Hiis forte non inconvenienter insertis, ad narrationis ordinem redeamus.

De morte sancti Regis & exequiis.

SCiens itaque Rex quia appropinquavit hora ejus ut transiret ex hoc mundo ad *Christum*, jubet suos à fletibus temperare, nec lætitiam quam spes parturiebat inutili quadam interpolare tristitia. Et quasi hiis verbis astantes conveniens, *Si diligeretis* inquit, *me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, promissa fidelibus gaudia percepturus, non meis meritis sed gratia Domini salvatoris qui miseretur cui voluerit, & misericordiam præstat in quem sibi placuerit: vos autem amicum persequimini precibus, & obsidentibus iter meum ad supera psalmis elemosinisque resistite, quoniam licet ab hiis superari fides crucifixi non posset, vix tamen quispiam ita perfectus est, ut vel impedire eum vel terrere non temptent.* Reginam deinde fratri proceribusque commendans, ejus plurimum laudabat obsequium, & pudicitiam prædicabat, quæ se quidem uxorem gerebat in publico, sed sororem vel filiam in occulto. Imperat etiam quatinus omnia quæ ei dotis nomine munificentia regali contulerat, firma ei semper & illibata permaneant. Sed & eos qui eum de *Normannia* sequuti fuerant, indigenis sedulo commendabat, sive præeligerent repatriare cum gratia, sive cum honore subsistere. In ecclesia sane beati *Petri* Apostoli quam à fundamentis ipse construxerat, sepulturam sibi fieri postulavit, suumque transitum mox omnibus propalari, ne mortis suæ cognitione dilata, orationum quoque suffragia differrentur. Omnibus igitur sicut oportebat dispositis, jubet sanctus sacerdotes cum ecclesiæ ministris adesse, & mox exitum suum Dominici corporis & sanguinis perceptione munivit. Cernensque reginam inter cæteros flentem uberius & crebrius suspirantem, *Noli*, inquit, *flere filia mea, non enim moriar sed vivam, recedensque de terra morientium, credo videre bona Domini in terra viventium.* Totum se demum commendans Deo, in fide Christi, sub sacramentis Christi, in spe promissorum Christi, senex & plenus dierum migravit à seculo, & puram relinquens purus spiritus carnem auctori spirituum in æternum victurus conjungitur; Cui cœli cives obviant, cui claviger æthereus cœlum reserat, cui verax sui executor promissi discipulus ille quem amavit *Jesus Johannes* occurrit, cum quo virgine virgo sequetur agnum quocumque ierit. Obiit autem anno incarnationis Domini millesimo sexagesimo sexto cum regnasset viginti tribus annis, mensibus sex, & viginti septem diebus, Indictione quarta, pridie Nonas Januarii: cum quo tota pariter *Anglorum* felicitas ruit, periit libertas, vigor omnis interiit. Dici non potest quantus mox omnes timor invaserit, occupaverit mœror, quomodo totam quoque insulam tenebrosus quidam horror impleverit, stabant [ad] exuvias sacras regis cognati ejus & amici, cum subito cadaver exanime quoddam futuræ beatitudinis præferret insigne, cujus vultus cœlesti rubore perfusus omnium assistentium in se convertebat aspectus. Mirantur omnes, sed nudati corporis gloria ausit ammirationem quod niveo candore coruscans ita resplenduit, ut virginitatis illius decus etiam incredulos latere non posset. Parantur interim regales exequiæ, preciosis lintheis & optimis palliis corpus involvitur, pauperes Christi copiosis elemosinis sullevantur. Assunt pontifices, sacerdotum & clericorum frequens turba occurrit, duces regni cum Comitibus proceribusque conveniunt, agmina concurrunt monachorum, innumerabilis multitudo utriusque sexus de vicis & civitatibus ad regis exequias convolarunt. Hinc psalmi resonant, illinc lacrimæ gemitusque prorumpunt; ubique gaudia mixta dolori; cum omnes & in rege cernerent unde gauderent, & in se sentirent unde dolerent. Deferunt ad ecclesiam illud pudicitiæ templum, virtutis domicilium, offertur pro eo sacrificium salutare. Et sic in loco quo ipse decreverat honorifice sepelitur, in die novissimo beata resurrectione donandus per *Jesum Christum* Dominum nostrum, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Incipit Liber Secundus.

De contracto ad ejus tumulum ſanato.

REbus humanis exemptus quam potens fuerit in divinis beatus *Edwardus* mundum latere non potuit, cum nec virginei corporis virtus vel terra obrui, vel lapide claudi, vel cum ipſo potuerit corpore ſepeliri: vis enim quæ latebat in membris erupit in miraculis, quoniam dum cæcis viſum, claudis greſſum, infirmis ſanitatē reſtituit, precioſam in conſpectu Domini mortem *Ed.* certis indiciis declaravit. Inter pauperes quos in vita ſua ſanctus aluerat fuit quidam *Normannici* generis *Radulphus* nomine, qui nervis in poplite contractis, pedibus etiam ad celanda retortis, non ſolum naturali privabatur inceſſu, ſed & genibus repere, ut ejuſmodi debilibus moris eſt, dolore obſiſtente non valuit. Novum ſolacii genus adinvenit magiſtra neceſſitas, vas cavatum in formam pelvis adquirit, cui nates cum cohærentibus membris iniciens & ſibi artius colligans anteriora manibus ſuſtentabat, poſteriora quaſi per terram navigando trahebat. Rege igitur ad ſuperiora tranſlato, cum alimenta ſolita miſero defeciſſent, moleſtius cœpit etiam debilitatem membrorum ſuſtinere. Recolens autem viri dei qui eum vivens aluerat, cujus ſanctitas ammiranda nec ipſum latere potuit, fide plenus ſuæ inſidens naviculæ, infra octavum ſuæ depoſitionis diem ad ſancti regis ſepulchrum applicuit. Ibi regem quaſi viventem convenit, « Tu non es, inquit ille, qui corruptibili adhuc « carne circumdatus debiles & ægrotos cœleſti vir« tute curabas? Et ego quidem, domine mi, mem« brorum diſpendium lenius te vivente ferebam, cum « hac mihi cauſa cibi, potus, deliciæ veſteſque neceſ« ſariæ copioſiſſimæ præſtarentur. At nunc infirmi« tatis inopia cumulante miſeriam, aut tu quid mi« hi faciendum ſit, quo divertendum, cujus ſuppli« canda majeſtas, cujus pietas expetenda non taceas: « aut ipſe ſolito medicam manum adhibeas, ut quia « ad ſpiritales quibus nunc frueris mihi fas non eſt « aſpirare delicias, membra mihi quibus corporales « adquiram potenti virtute reſtituas. Dixerat, & ecce mox ſanctitas regis emicuit, effloruit gratia, pietas invocata reſplenduit: vis enim quædam occulta ſubito nervos extendens in naturalem ſtatum crura pedeſque retorquet, evulſiſque à carne articulis ſanguis profluit, paulatimque ſucco reſumpto, arida prius oſſa priſtinum robur recipiunt. Gaudent aſtantes eandem in mortuo quam in vivente viderant effulſiſſe virtutem, & exhinc ſacras *Edwardi* regis reliquias & viſitare frequentius & properſius honorare ſatagebant, ſcientes eis ad ſanandos infirmos morboſque pellendos Apoſtolicam gratiam non deeſſe. Porro vir ille receptis viribus ſtetit ſuper pedes ſuos, gratias agens Deo & ſancto *Edwardo*, qui poſt primam gratiam qua debile corpus aluerat, etiam nunc ſecundam adiciens, ipſam debilitatem amoverat.

De ſex cæcis & ſeptimo monoculo ad ejus ſepulchrum illuminatis.

DIximus beatum *Edwardum* ſpecialem in illuminandis cæcis dum ad viveret habuiſſe virtutem, hanc ei gratiam morte interveniente non eſſe ſubtractam ſequens capitulum declarabit. Adhuc de morte tritennarium pro rege celebrabatur officium, cum ſex cæci unum ſequuti monoculum ad ſepulchrum regium properarunt. Mirabile ſpectaculum, cum alter ab altero traheretur, & unus præcedens oculis viris ſeptem ducatum præſtaret. Ab illo ergo quo greſſus omnium regebatur, ante ſacri corporis repoſitorium collocati, ſuam cum lacrimis exponunt miſeriam, opem flagitant, contra diuturnæ caliginis tædium beatiſſimi Regis poſcunt auxilium. Nec difficile putant in regione lucis quam nulla nox interpolat conſtituto, à domino lucis mortalibus corporibus lucem impetrare terrenam; nec minoris eum meriti choris immixtum angelicis arbitrantur, quam fuerat cum membris eſſet corruptibilibus involutus. Illis itaque in oratione perſiſtentibus clementia divina non defuit, quæ & Sancti ſui merita latius propalaret, & deſideratum miſeris ſolatium non negavit. Subito enim is qui dux fuerat cæterorum, caritatis ſuæ ſtipendium lumine duplicato recepit, ſocioſque reſpiciens, videt & ipſos novi luminis infuſione ſplendere. Intuentur ſe mutuo, & unus ab alio ſciſcitatur an videat, ſtupent omnes & quaſi extra ſe poſiti, neſciebant quia verum eſt quod fiebat, exiſtimabant enim ſe viſum videre. Tandem in ſemetipſos reverſi, & magnam multitudinem divinæ bonitatis experti, erumpunt in vocem exultationis & confeſſionis, multis accurrentibus & ammirantibus præ gaudio, & laudantibus deum in ſancto ſuo *Edwardo*. Illi autem qui munus ſalutare acceperant gratias agentes deo ad propria remearunt, beatiſſimi regis merita prædicantes & virtutem ejus argumento viſibili comprobantes.

De victoria Regis Haraldi *per beati Regis merita.*

INterea *Haraldus*, *Godwini* filius, regnum quod ſecundum fidem ſacramenti debuerat ſervaſſe *Willielmo* Regis *Edwardi* conſobrino, ſibi nec jure debitum nec natura, irreverenter uſurpans, malum quod *Anglis* ſecundum ſancti Regis oraculum Dominus præparaverat, tranſgreſſione pacti & fidei accceleravit læſione. Ut autem attenuatis viribus facilius ab hiis quos injuſte provocaverat hoſtibus vinceretur, ſuſcitavit ei à parte aquilonis inimicos, *Haraldum*, cognomento *Harfau*, *Norwagenorum* regem, & *Toſtinum* fratrem ſuum quem de *Anglia* ipſe expulerat, & tempore regis *Edwardi* exulabat in *Flandria*. Hii cum magna claſſe per *Humbram* ad *Eboracum* properantes, cum exercitum *Northanhimbrorum* prælio excepiſſent, potiti victoria magnam de obſiſtentibus ſtragem dederunt. Hæc ubi *Haraldo* nunciata ſunt, exercitum copioſum ex omnibus finibus *Angliæ* collegit, cum nocte quadam abbati cuidam religioſo qui *Rameſienſi* præerat monaſterio, *Alxi* nomine, beatus *Edwardus* in ſomnis apparuit. Cujus cum majeſtatem vir ſapiens expaviſſet, ille blande conſolatus hominem; « Vade, inquit, & « dic *Haraldo* ut homines qui contra jus & fas reg« ni hujus fines invadunt aggrediatur ſecure, ego enim « ero dux & protector exercitus, quoniam juſtitiæ « hujus gentis deeſſe non poſſum, per quem reporta« bit vice hac de hoſte triumphum. Et ne verbis tu« is fidem deroget ſecretum ei ſui cordis oſtende ut « cum ei [quod] nullo conſcio mente volvebat « edixeris, non hæc tuæ adinventioni ſed meæ pro« miſſioni aſcribat. Nocte quidem præterita cum « dolore torqueretur, licet eum non parum urgeret « moleſtia imminens, ſtuit tamen, reputans apud ſe « ſi publicaret languorem, quod & ſuis futurus eſſet « contemptui & hoſtibus irriſioni. Hæc ſecum, verum

quia

« quia nunc sanitate succedente languori ab illa peste « convaluit, de meo præsumens auxilio, contra bar« baros justum bellum suscipiat, & ab imminenti pe« riculo suos compatriotas eripiat. Exurgens à somnis vir venerandus adiit *Haraldum*, exponit oraculum, & ne surriperet hæsitatio, secretum illud quod sanctus jusserat operiri, ipso multum ammirante reseravit. Tunc ille cœlesti promissione factus audacior, in manu valida usque ad provinciam *Eboracensem* progrediens, in loco qui tunc *Steinfordebrigge*, nunc autem ex rei eventu etiam *Pons belli* dicitur, hostes offendit: consertoque prælio dux uterque prosternitur, rex videlicet *Norwagenorum* & frater proprius *Anglici* regis *Tostinus*, peneque totus eorum deletus est exercitus. Itaque quod de duobus fratribus adhuc pueris longe ante prædixerat, & quod recenti visione vir sanctus promiserat, una *Haraldi* victoria completum esse nemo qui ambigat.

Quomodo cæcus beatum Edwardum *vidit de sepulcro exire, & ita visum recepit.*

FUit præterea in monasterio beati *Petri* Apostoli juvenis haud ignobilis, decorus quidem forma sed utriusque sideris privatus officio. Hujus compatientes miseriæ qui tunc præerant cœnobio, campanas cum quibus fratres ad quælibet agenda scitabantur pulsare jusserunt, & cæteras horas certis quibuscumque sollempniis deputatas cimbalorum sonitu designare. Agebat igitur vir ille creditum sibi prudenter officium, frequentabat ecclesiam, orationibus crebro insistebat, & beati regis merita adesse sibi sedulo precabatur. Accidit autem die quadam æstivo tempore, dum fratres hora meridiana quiescerent, & ut ipse decumbens in oratorio daret membra quieti, & ecce videt in somnis beatum *Edwardum* egredi de sepulchro seque respicientem; deinde sompnolenciæ arguens hominem, jubet ei pulsando finem sompno facere, & fratres ad horam orationis nonam, quæ jam pene transierat, excitare. Hæc cum ei monita sanctus dedisset, videt ipsum regem coronatum ad altare procedere. Quem cum diligenter intuens, in splendorem illius corusci luminis oculos infixisset, visio beata disparuit. Expergefactus juvenis subito aperuit oculos, & hausto lumine redditam sibi pristinam sensit sanitatem. Detexit visionem fratribus, & attestatione miraculi fidem verbis fecit, omnibus ammirantibus & benedicentibus deum in operibus suis, qui beato *Edwardo* post mortem dedit melius vivere, & ossa ejus mortua de loco suo miris operibus pululare.

De injusta beati Wulstani depositione, & de justa ejusdem per beatum Regem restitutione.

BEneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus. Hoc & beati præsulis *Wulstani* simplex justicia, & sancti Regis *Edwardi* potens magnificentia sequenti miraculo declararunt. Cum enim rex *Willielmus* totam insulam subdidisset, ac rebelles quosque vel expulisset ab insula, vel mancipasset vinculis, vel servitute oppressisset, cœpit etiam cum suis de ecclesiasticis tractare negotiis. Fecit igitur synodum congregari præsentibus Apostolicæ sedis legatis *Hermenfrido Sedunensi* episcopo, & presbiteris Cardinalibus *Johanne* & *Petro*. A quibus *Stigandus*, qui ut superius diximus pollutis pedibus sanctuarium dei conculcaverat, omni gloria & honore spoliatus, & à rege perpetuo carcere condempnatus est. Successit huic in cathedra *Cantuariensi* Abbas *Lanfrancus* vir undecumque doctissimus, omnium etiam liberalium artium divinarumque simul ac secularium literarum peritissimus. Hic igitur quasi constitutus à Deo ut evelleret & dissiparet & disperderet, & ædificaret & plantaret, ecclesiam *Anglorum* ad novam quandam speciē revocare legationis suæ fultus auctoritate conatur. Cœpit autem mox corrigenda corrigere & statuenda statuere, clericis etiam & monachis honestiorem vivendi formam præscribere. Apud hunc vir domini *Wulstanus* simplicitatis & imperitiæ accusatur, & quasi homo ydiota & sine literis deponendus, rege consentiente vel etiā hoc ipsum præscribente, decernitur. Igitur in synodo quam apud *Westmonasterium* rege præsente celebravit *Lanfrancus*, inter cætera quæ tractavit negotia, jubet venerabilem virum baculum resignare cum anulo. At vir domini nec vultu mutatus nec animo, erexit se, & virgam pastoralem manu tenens; « Vere, inquit, domine archiepisco« pe, vere scio quia nec hoc honore dignus sum nec « huic ydoneus oneri nec sufficiens labori: sciebam « hoc cum me clerus eligeret, cum episcopi cogerent, « cum me dominus rex meus *Edwardus* ad hoc offi« cium invitaret. Ipse auctoritate sedis Apostolicæ « in meos humeros hoc onus refudit, & per hunc ba« culum me episcopali gradu investiri præcepit. Et « nunc pastoralem tu virgam exigis quam non « tradidisti, officium adimis quod non contulisti. Et « ego quidem insufficientiam non ignorans, & tuæ « sanctæque synodi sententiæ cedens resignabo bacu« lum, sed non tibi, sed ei potius cujus eum auctori« tate suscepi. Hæc cum dixisset, cum suis accessit ad lapidem quo gloriosissimi regis exuviæ claudebantur, & stans ante sepulcrum; « Tu scis, inquit, do« mine mi *Edwarde*, quam invitus hoc onus suscepe« rim, quotiens subterfugerim, quotiens me cum « quærerer absentaverim. Fateor insipiens factus « sum, sed tu me coegisti. Nam licet non deesset fra« trum electio, plebis petitio, voluntas episcopo« rum, gratia procerum, hiis tamen omnibus tua « præponderavit auctoritas, tua magis urgebat vo« luntas. Et ecce novus rex, nova lex, novus pontifex « nova jura condunt, novas promulgant sententias. « Te erroris arguunt qui jussisti, me præsumptionis « qui consensi. Et tunc quidem falli potuisti ut ho« mo, sed nunquid modo conjunctus deo? Non igi« tur illis qui exigunt quod non dederunt, qui cum « sunt homines fallere possunt & falli, sed tibi qui « dedisti, qui jam inductus in ipsam veritatem er« roris vel ignorantiæ tenebras evasisti, tibi inquam « resigno baculum, tibi curam eorum quos mihi « commendasti dimitto, tibi secure eos committo cu« jus merita non ignoro. Hæc cum dixisset, elevata paululum manu, in lapidem quo sanctum corpus tegebatur infixit baculum, « Accipe, inquiens, do« mine mi rex, & cui libuerit trade illum. Et sic descendens ab altari exutus pontificalibus inter monachos ipse monachus simplex resedit. Ammirabantur omnes cernentes virgam immersam silici, & quasi radicibus niteretur, neque ad dextram neque ad sinistram declinare. Temptant eam quidam evellere, sed illa stabat immobilis. Fit in turba murmur & musitatio, accurrunt undiq; videntesq; magnalia dei stupent, hærent, nunc procedunt paululum, nunc gressū sistunt, nunc extendunt manum, nunc retrahunt, nunc quomodo ferrum inhæreat lapidi terræ decumbentes explorant, nunc erecti se invicem coartantur ut videant. Res defertur in synodum. Sed *Lanfrancus* dictis fidem

fidem non adhibens, accerſito ad ſe *Gumulfo Roffenſi* epiſcopo viro venerabili & religioſo, jubet ut accedens ad ſepulchrum, baculum quem Sanctus depoſuerat proferat in medium. Paret ſuperiori præſul inferior, ſed inventa eſt fortior virginei licet extincti corporis virtus, quam viventis epiſcopi manus. Iſta baculum temptat evellere, quem illa licet inferior loco ſed poteſtate ſuperior, quaſi à parte inferiori vi quadam mirabili teneretur, ſilici facit immobiliter inhærere. Tunc præſul *Lanfrancus* novitate miraculi ſtupefactus,& regem volens tantæ ammirationis eſſe participem, mittit qui eum in ſynodum evocarent. Advenienti cum proceribus aſſurgit *Lanfrancus*, ſimulque ad Regis tumulum properantes, facta oratione manum apponit pontifex, baculum temptat eruere, ſed obſiſtente ſancti Regis virtute conatus ejus deſiderato caret effectu. Exclamat rex, plorat pontifex, uterque reſonat gloriam Deo, laudes *Edwardo*, cujus in beati *Wulſtani* promotione non erraſſe judicium certis indiciis declarabatur. Tunc *Lanfrancus* ad Sanctum accedens, « Vere, inquit, juſtus dominus & « juſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus ejus, vere « cum ſimplicibus graditur, & cum ſimplicibus ſer- « mocinatio ejus. Deriſa eſt à nobis tua frater ju- « ſta ſimplicitas, ſed eduxit quaſi lumen juſtitiam « tuam & judicium tuum tanquam meridiem. Plan- « gendæ tenebræ quibus involuti dicimus malum « bonum & bonum malum. Erravit, erravit in te « frater judicium noſtrum,& ſuſcitavit Deus in rege « ſuo ſpiritum ſuum,qui noſtram evacuaret ſententi- « am,& ſimplicitatem tuam Deo gratam omnibus « propalaret. Auctoritate proinde qua fungimur, « immo divino judicio quo convincimur, curam qua « te inconſultius exuimus iterum tibi committimus « & imponimus, ſcientes experti quoniam melius eſt « modicum juſto ſuper divitias peccatorum multas. « Melius plane modicum literaturæ cum fide quæ « in ſimplicitate cum dilectione operatur, ſuper di- « vitias ſapientiæ & ſcientiæ ſecularis,quibus multi « vel ad vanitatem humanæ laudis vel in avaritiam « turpis quæſtus abutuntur. Accede igitur,frater mi, « accede ad dominum tuum, immo & noſtrum: cre- « dimus enim quod ſancta ejus dextera quæ nobis « baculum negavit,tibi laxata manu facile reſignabit.

His auditis, ſanctus pontifex ſua uſus ſimplicitate paruit imperanti, & accedens ad altare, « Ecce, in- « quit,ego domine mi *Edwarde*,ecce ego qui me tuo « commiſi judicio, qui me tuæ ſententiæ ſubdidi,cui « baculum quem conceſſeras reſignavi. Quid nunc « tibi placet, quid vis,quid diſcernis? ſervaſti certe « dignitatem tuam, meam purgaſti innocentiam,tu- « am magnificentiam prodidiſti. Si igitur adhuc de « me tua ſtat antiqua ſententia redde baculum, aut « ſi mutata eſt, cui tradatur ediſſere. Hæc dicens, levi tactu virgam temptat evellere; quæ manum ejus ſequuta,ac in molli luto fuiſſet impreſſa deſiliit. Accurrunt rex ſimul & archiepiſcopus,proſtrati veniam poſtulant, & ſe ſancti viri orationibus commendant. At ille qui didicerat à Domino *Jeſu Chriſto* mitis eſſe & humilis corde, ipſis æque proſternitur, & à tanto ſe pontifice benedici precatur. Quæ tunc inter ſanctos epiſcopos lacrimæ,quæ ſuſpiria,quam humilis de ipſa benedictione fuerit contentio, quis facile dixerit? Tandem mutuo benedicentes & manibus ſe tenentes in ſynodum redeunt cunctis exultantibus, multis autem & flentibus præ gaudio, omnibus autem in communeDeum in ſuis ſanctis mirabilem prædicantibus. Rex vero in amorem cognati ſui & prædeceſſoris accenſus, ſanctiſſimum ejus ſepulchrum theca de argento ſimul & auro fabrefacta,ſicut in præſentiarum cernitur, miro ſtudio decoravit.

De prima ejus tranſlatione & corporis incorruptione.

CUM igitur hiis atque hujuſmodi miraculis ſanctus floreret *Edwardus*, erat inter fratres frequens de ejus ſanctitate confabulatio. De die in diem circa tantum patronum cunctorum augebatur affectus, quo ad reviſendas ſanctas ejus reliquias magis ac magis incitabantur. Erat & inter eos amica quædam plærumque contentio, aliis affirmantibus virgineam carnem regis corruptionis expertem, integram & illibatam in ſacro ſui corporis hoſpitio detineri: aliis præ timore indicentibus illis de tanta præſumptione ſilentium, ne forte hac ſpe fruſtrata, facile tanti Confeſſoris gloria poſſet imminui. Cum enim,inquiunt,apoſtolorum,martyrum, innumerabiliumque ſanctorum corpora ſint reſoluta in cineres, ſi hoc ipſum natura operetur in *Edwardo*, nec à nobis minus amandus, nec Deo minus videri debet acceptus. Hæc cum ante virum venerabilem ipſius monaſterii abbatem *Gillebertum* cognomento *Criſpyn* diſputatio verteretur, diſcernit tanti patroni corpus omnimodis viſitandum, & quid de hiis ſentiendum ſit, certis indiciis explorandum. Statuit igitur diem quo ſancti viri reliquiæ proferentur in medium, ut iſtorum fidei, illorum conſuleretur affectui. Vocat autem ad hoc cœleſte ſpectaculum perſonas honeſtas & religioſas, inter quas *Roffenſis* epiſcopus *Gumulfus*,de quo ſuperius fecimus mentionem, ſpeciali gratia ſimul & gloria præminebat. Itaque triceſimo ſexto anno ex quo rebus humanis exceſſerat, accedunt ad tumulum ſancti viri qui ad hoc fuerant invitati, ſullatoque lapide quo ſarcofagum claudebatur, tanta odoris fragrantia omnium naribus, ut & eccleſia repleretur, & in ſepulchro aromata ſcaturire putarentur.Primum deinde pallium quo ſacratiſſima membra fuerant involuta, priſtinam venuſtatem & integritatem reſervaſſe conſpiciunt.Spe deinde gloriæ potioris animati, extracto pallio cætera ornamenta veſteſq; conſiderant,& omnia ſolida invenerunt & integra. Producunt brachia,plicant digitos, articulos explorant,& omnia ſana,omnia flexibilia & antiquo reperiuntur vigore firmiſſima. Inveſtigant poſtremo carnis integritatem pariter & colorem,quæ vitro purior, nive candidior, futuræ reſurrectionis gloriam præferebat. At cum deſideratam faciem ejus attingere omnes pariter timuiſſent, præfatus epiſcopus *Roffenſis* teſtimonio conſcientiæ vel amoris factus audacior, ſudario quo caput ſanctiſſimum tegebatur manum injecit, & à parte inferiori diſcendens, barbam beata canicie niveam fide plenus extraxit, eam acſi viveret mento firmius inhærere perſentiens. Delectatus miraculo & deſiderio ignitus pilum unum extrahere ſibique ſervare conatur: ſed hæſit firmius, nec ſequitur voluntatem effectus. Animadvertit hoc *Gillebertus*,& epiſcopum blande corripiens; « Sine, « inquit,pater,nec tanti regis velis infeſtare quietem, « nec integritati ejus quam *Chriſtus* huc uſque ſer- « vavit aliquid minuere. Ad hæc epiſcopus. « Opti- « me, inquit, loqueris abba. Non tamen conatum « hunc meum præſumptioni deputes ſed devotioni, « cum reliquiarum ejus vel modicam portionem,ſi « mihi copia præſtaretur, *Crœſi* opibus prætuliſſem.

« Sed

« Sed quia regius animus aliquid sibi detrahi dedi-« gnatur, habeat sibi omnia sua, & cum integritate « sua diem beatæ resurrectionis expectet. Itaque retento pallio quo sanctissima ejus membra fuerant involuta, aliud æque preciosum apponunt, diligenterque curatam glebam illam dulcissimam suo recondunt in thalamo. Ubi per ejus merita plurima præstantur beneficia; ex quibus ad laudem Domini nostri Jesu Christi pauca de pluribus credimus subnectenda.

De puella ad ejus tumulum sanata.

SAnctissimus *Helyseus* propheta à pueris plus quadraginta derisus, sua maledictione ultus injuriam, universos bestiis tradidit puniendos. Magum impiissimum *Helymam* apostolos blasphemantem beatus *Paulus* subita cæcitate dampnavit. Injuriam igitur sanctis suis illatam in se redundare *Christus* declarat, *Qui vos*, inquiens, *audit me audit, & qui vos spernit me spernit.* Hoc in suo Dominus *Jesus* ostendit *Edwardo*, ejus detrahentes sanctitati cum magna severitate puniens, obsequentes ei beneficiorum collatione remunerans. Erat in civitate matrona nobilis, *Matildis* nomine, artis purpurariæ peritissima, quæ regum divitumque vestes ornare auro, illustrare gemmis, picturis & floribus opere polimito variare consueverat. Commiserat ei opus non mediocris precii nobilissima quædam ac ditissima femina, quæ Comiti *Glovernia* nuptum tradita paulo minor à regina habebatur, cæterisque per *Angliam* Comitissis sicut divitiis, ita cultu vestium nitebatur excedere. Instabat cotidie non solum ut artificiose sed etiam ut celeriter omnia complerentur. Aderat interea beati regis & martyris *Ed:* hujus nostri principis patrui præclara sollempnitas, qui ab impiis sine culpa peremptus, creditur innocentiæ martyrio coronatus. Fluctuabat animo sapiens illa mulier, & cum operis dilationem superbissimæ feminæ indignationem sibi crederet parituram, & sanctissimam festivitatem labore prohibito violare divinæ ultionis timeret esse materiam, Respiciens igitur sociam operis adolescentulam, Quid tu, inquit, inter laboris hujus necessitatem & sancti Regis *Edwardi* festivitatem decernis? Nam vacare dispendiosum, operari autem in tanta festivitate arbitror periculosum. Subridens juvencula: « Istene est *Edwar-« dus* quem apud *Westmonasterium* hæc rustica mul-« titudo veneratur ut regem? Rogo quid mihi & illi? « vacent alii & suis cantibus vel plangant mortuum « vel honorent, ego non magis pro eo quam pro ru-« stico quolibet inceptum opus si jusseris prætermittam. Expavit domina & incaluit cor ejus & in meditatione ejus ignis exæstuans erupit in vocem increpationis & indignationis, & quasi diabolico præventam spiritu blasphemam durissimis sermonibus verberaret. Ridebat pedissequa, & dominæ suæ simplicitatem irridens, blasphemiam blasphemiis cumulabat; cum subito multis astantibus paralysi morbo corripitur, & os blasphemum usque ad dexteram aurem retortum eam officio linguæ quo fuerat abusa privavit: spumant labia, stridet dentibus & arescit, miserabilique membrorum sinuamine corpus omne torquetur. Hæc cum materfamilias juvenculæ cerneret justo Dei judicio contigisse, dolor indignationi, luctus iræ successit. Flebat illa & domus ejus tota, & quæ objurgaverat blasphemantem, miseratur tot tormenta & tam intolerabilia patientem, Res innotuit civitati. Accurrunt multi, aut dominam consolaturi, aut pedissequam admiraturi. Quærenti autem quid facto opus sit, astat persona quædam satis ut videbatur veneranda, hortabatur ut impositam navi miseram ad ipsius quem blasphemaverat corpus sanctissimum deportarent, ejus meritis recepturam remedium, ob cujus injuriam illatum sibi sentiat tam immane supplicium. Dixit, & factum est ita. Delata est ad sancti Regis sepulchrum mulier infelix, accensoque ad ejus mensuram cereo, domina ejus vigiliis & orationibus insistebat. Luctus & ejulatus multus circa illam, quoniam insanabilis videbatur dolor ejus, pessima plaga illius. Una & sola spes omnium pietas *Edwardi*, qui didicerat à Domino *Jesu* retribuere bona pro malis, dilectionem pro odio. Torquebatur ergo tota nocte illa, cæteris flentibus & orantibus. Orabant & pro ea fratres monasterii, quorum Præpositus sollempnes super eam letanias cum magna devotione edidit. Pugnabant in conspectu piissimi Regis oratio & ægritudo, iniquitas famulæ peccatricis & fides dominæ miserantis, magnitudo criminis & multitudo doloris. Vicit tandem *Jesum* meritis beati regis illa à qua vinci solet misericordia, quæ mox in languida obvians veritati sententiam quam illa dictaverat sua lenitate temperavit. Itaque cum in dolore noctis continuasset & diem, hora qua laudibus vespertinis sacra illius festivitas diei claudebatur, inter psallentium voces & gemitus orantium subito reddita sibi sanitate intuebatur astantes, flentes ammirabatur, ubi esset, quid passa, quo delata, quæ tanti doloris causa sermone recepto requirit. Os quippe quod morbus contraxerat, ad naturalia loca reversum, formæ pristinæ simul & sanitati donatur. Audiens autem cuncta quæ acciderant erupit in lacrimas; os, lingua, mens, sensus confessionem personant, & interiorem contritionem crebra suspiria prodiderunt. Tunc misericordiam & judicium cantabant qui aderant Domino, qui percutit & sanat, mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit. Illa vero gratias agens Deo & ejus beatissimo servo *Edwardo*, cum domina sua incolumis remeavit ad propria. Quandocumque deinceps nomen gloriosi Regis audiebat, tanto corripiebatur timore, ut pallor vultum offunderet & cætera membra tremor occuparet.

De quodam fratre à febre quartana per sanctum Regem liberato.

ERat præterea in monasterio quo sanctæ ejus reliquiæ servantur frater quidam *Osbertus* nomine, cujus sincerissimam vitam decorabat scientia, illustrabat facundia, philosophia tam secularis quam ecclesiastica sullimius extollebat. Hic aliquando circa medium mensis Julii quartana febre correptus, per menses sex adeo vexabatur, ut natura morbo jamjamque cessura videretur. Exesæ carnes, sanguis exhaustus, ossa suis vacuata medullis simulacrum magis quam hominem præferebant. Aderat Dominicæ nativitatis cunctis mortalibus amplectenda sollempnitas, & vir ille duplici molestia fatigatur, cum & vi febrium torqueretur, & hiis gaudiis non interesse festivis ipsis ei febribus amarius videretur. Intulit itaque fides vim naturæ, & devotio de morbo triumphat, virumque Dei sacratissimis interesse vigiliis contra spem omnium compulerunt. Et jam circa gallicantum ut ea die consuevit ecclesia,

missa celebratur, & evangelium, quo virginalem partum, pastorum vigilias, excubias angelorum sanctus *Lucas* evangelista describit, recitatur, cum ille parvuli qui natus est nobis humilitatem, matris & virginis pietatem summa cum devotione considerans, totumque in lacrimas resolutus, & interiori lætitia miro modo perfunditur, & exteriori quadam suavitate membra marcida refoventur. Psallit, spiritu psallit & mente; orat, spiritu orat & mente; & inter matrem & filium, inter sinum & præsepium, pia cogitatio cum loquutione discurrit. Extinctam credit quam diu pertulerat passionem; quam tamen pius *Jesus* ut *Edwardi* sui merita propalaret, suspenderat quidem sed non extinxerat. Biduo namque ob devotionem viri febres quadam virtute conclusæ divina, die tercio severius solito miserum corpus invadunt, & se artubus, nervis, juncturis quoque, imis etiam visceribus infundentes, doloribus, ac tortionibus tam interiora quam exteriora illius omnia dissecabant. In hiis tormentis cum dies posterior præcedenti videretur esse crudelior, advenit dies desiderata, qua gloriosissimus princeps *Edwardus* post gloriam temporalem Christo remunerante meruit æternam. Hora igitur illa qua pro tanti regis memoria immolabatur sacrificium salutare, accessit ad Sancti tumulum languidus, & prostratus solo, quasi jam extremum spiritum emissurus indoluit. Deus meus, quæ tunc suspiria, qui gemitus, qui singultus miserum illud corpus concutiebant! Qualia ei verba dolor dictabat, suggerebat fides, spes componebat! Nunc quasi rationando provocat, nunc supplicando compellat. « Et tu, « inquit, Domine usquequo? usquequo oblivi- « sceris me in finem? usquequo avertis faciem tu- « am à me? ubi sunt rogo magnalia tua quæ nar- « raverunt nobis patres nostri, opera quæ operatus « es in diebus eorum? Itane qui alienis didicisti « misereri semper & parcere, tibi servientibus, tuis « deputatis laudibus, tuis obsequiis mancipatis « claudes viscera pietatis? Itane corpus quod re- » gia munificentia hactenus aluisti, nunc febribus « consumendum exposuisti? Et utinam consumen- « dum cito; sed heu! heu! depascor & non consu- « mor, torqueor & non morior; vita dolori est nec » finitur, mors desiderio nec conceditur. Sed quid « facio, quasi judicio contendens tecum cum mise- « ricordiam petam, nec præsumam de judicio? « Obsecro proinde bone rex, amantissime princeps, « dulcis patrone, moveat illa viscera tua piissima « servuli tui tantus dolor, & oculo quo longe posita « cernere consuesti, quid in hiis miserendis visce- « ribus meis agatur diligentius contemplare, & « quam intolerabiliter à frigore nimio ad calorem « nimium transeam. O! ô tremor horribilis, ardor « indicibilis! Attende Domine dulcissime, attende « & vide, si est dolor sicut dolor meus. Si indi- « gnum judicas sanitate, vel dolorem termina morte. Inter hæc verba, singultus lacrimæque prorumpunt, nec ulterius res verbis agitur sed affectibus. Deinde expletis missarum sollempniis surgit ab oratione; & ecce dolor omnis abcesserat, & quasi novo perfusa re frigerio vigorem pristinũ mẽbra cuncta resumpserant. Cœpit etiam cogitare de cibo, & statim pulso fastidio, vis appetitiva ad cibi desiderium excitatur. Quid plura? Perfectæ redditus sanitati tanto dehinc devotius sancti Confessoris obsequiis & laudibus insistebat, quanto fuerat in se ipso virtutem ejus expertus.

De quodam milite ab eodem morbo sanato.

ERat vir iste scriba doctus in regno cœlorum, & sæpe sermonem jussus facere in populo, proferebat de thesauro suo nova & vetera. Accidit autem post recuperatam tali miraculo sanitatem, ut anni orbita natalis anniversariam denuo sanctissimi regis memoriam revocaret. Confluxerat de civitate non minima multitudo, ut & singulis annis consueverat, tam vigiliis quam missarum sollempniis ob ipsius gloriam interesse gaudebat. Frater igitur iste ab abbate secundus sacris indutus vestibus ad altare missam celebraturus accessit. Post lectionem autem sancti Evangelii, conversus ad populum, habuit ad eos de regis sanctitate simul & virtute sermonem. Prædicabat vir Dei ejus humilitatem, laudabat patientiam, pudicitiam extollebat. Quanti vero meriti fuerit apud Deum, certis miraculorum astruit argumentis. Postremo virtutem ejus quam anno præterito senserat in se ipso producens in medium, omnes ad pietatem, multos etiam ad suspiria lacrimasque commovit. Affuit miles quidam regalis custos palacii *Gerinus* nomine, qui typo quartano per dies & menses supra modum fatigatus, frustra in medicos multa consumpserat. Nam morbus nec sibi nec suis parcens, sacculum pecunia, sanguine corpus ejus exhauserat: spiritus ejus attenuatus est, & solum sibi videbatur superesse sepulchrum. Audiens autem hunc virum per merita beati *Edwardi* simili exemptum passioni, conceptæ fidei spes successit, & cor pavidum caritas ignivit. Hiis omnibus factus alacrior, ad sepulchrum regis nocte sequenti accensis cereis excubias celebravit. Erat autem vigilia Dominicæ apparitionis, & nox triplici jocunditate sollempnis, in qua & fides gentium, & baptismatis sacramentum, & miraculorum Christi commendatur initium. In conventu fratrum hymni resonant & concrepant lectiones, *Gerinus Edwardo* totus intentus lacrimas offert, & multiplicat preces: *Edwardus Gerinum*, *Christus* exaudivit *Edwardum*, & opere uno, regem gloria & honore sublimem, *Gerinum* reddit febribus extinctis incolumem.

De femina quam absentem sanavit.

REgulus ille cujus filius infirmabatur *Capharnaum* ad sanandum eum necessariam corporis Domini præsentiam ratus, minus fidelis ipsius Salvatoris sententia judicatur. Porro fidem centurionis ob id maxime Israeleticæ religioni novimus ab ipso Christo prælatam, quod cum ad pueri illius paralysim depellendam suum spopondisset adventum, divinam ejus majestatem fide plenus attendens, *Nequaquam*, inquit, *Domine, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Hujus fidei similitudinem sanctimonialis quædam femina in monasterio *Berchigensi* zelata, beati regis *Edwardi* merita sua reddidit fide clariora. Laborabat enim & ipsa quartanæ febris incommodo, & jam ei secundus in ipso languore transiens annus spem recuperandæ sanitatis ademerat. Die vero quadam cum matutini soporis quiete membra marcida refocillaret, videbat in somnis se cum suorum comitatu ad patriam propriam parentesque revisendos iter arripuisse. Et cum paululum processissent, rogat unus aliquis ut divertat ad *Westmonasterium*, quatinus

tinus ibi cibo potuque refecti laborem itineris facilius sustinerent. Et, Quomodo, inquit illa, ad eos divertam quorum nec faciem unquam vidi nec nomina novi, nec in ratione dati & accepti cuiquam illorum aliquando communicavi? Et ille, Est ibi, inquit, nobilis rex *Edwardus*, cujus si cum devotione ac fide sepulchrum inviseris, facile tibi à Domino Deo suo refectionem qua corpus tuum pristinum vigorem recipiat impetrabit. Evigilans igitur mulier somnumque retractans surrexit de stratu, baculoque imbecilla membra sustentans, ingreditur oratorium & coram altari prosternitur. Septem quoque Psalmos qui pœnitentiales dicuntur, cum summa cordis contritione decantans sollempnes addit Letanias; devotis quoque precibus sanctum regem conveniens, « Credo, inquit, Domine, para« tam mihi apud sanctum sepulchrum tuum, secun« dum quod mihi promissum est, si illud adiero, « sanitatem; sed quid opus est hoc labore meo, « immo periculo meo? Erit enim non parvum meæ « quietis dispendium vecturam quærere, viaticum « procurare, socios itineris providere, præcipue in « eundo & redeundo audire multa, multa videre « quæ mentem extollant & adimant gravitatem, & « vel ipsa nugari, vel otiari, vel talia facientes at« tendere. Quid igitur necesse est ut sacri corporis « tui præsentiam quæram, cum spiritu præsens sis, « & cernenti creatorem angusta sit omnis creatura? « Scio certe, scio quod in ea luce quæ penetrat « omnia, mea tibi patet miseria, & cum sis parti« ceps summæ illius potestatis, si voluntas affuerit, « non deerit facultas. Dic proinde verbo & sana« bitur ancilla tua. Hæc & hujusmodi cum in magna cordis angustia declamasset, ad lectum doloris sui timens & tremens revertitur; erat enim dies qua tremebundæ illius accessionis expectabatur hora. Sed illa, ut ita dicam, lento pede progrediens parum vel nichil molestiæ intulit patienti. Animæquior exhinc facta mulier ad rogandum regem beatissimum se totam convertit, & post biduanæ quietis solatium quartanæ passionis timebatur accessus. Incumbente autem hora illa terribili oratorium rursus ingreditur, & præmissis psalmis lacrimas iterat & multiplicat preces. Quid plura? Et illum diem transigit sine molestia. Cum autem tertiæ tribulationi eodem quo prius occurrisset antidoto, perfectæ reddita sanitati, sancto regi *Edwardo* quoad vixerit gratiarum retulit actiones.

De monacho à triplici morbo curato.

NEc silentio tegendum arbitror quod uni servorum *Westmonasterii*, viro religioso & honesto, per merita beati regis pietas divina contulerit. Miro quidem vir iste circa beatum *Edwardum* tenebatur affectu, & nominis illius recordatio super mel ei dulcis erat, & memoria sanctitatis ejus super mel & favum, unde cum gratiarum actione quinque pro ejus anima cotidie psalmos decantabat. Accidit autem ut triplici fatigaretur molestia, nec alia quam cœlestis speraretur medicina. Post minutionem namque circa vulnusculum collectus sanguis & coagulatus in pessimum apostema duruerat, & vicina quoque loca dolor invadens, suo brachium vigore privaverat, hanelo præterea cor cruciabatur spiritu, & pectus angustum cum magna difficultate alitum emittebat. Sed & pedem tumor intolerabilis occupans officium ejus pene totum ademerat. Appropinquabat dies annua revolutione sollempnis, qua rex sanctus ad cœlestia regna migravit, cum ille tanto laborans incommodo desideratam cunctis lætitiam solito mæstior expectabat. Eadem vero nocte tempore opportuno cum ad signa pulsanda ob honorem regis alacriter fratrum turba concurreret, ipse valitudine pressus tristis sedebat, quod nichil poterat hylaritatis exhibere, nec fratribus in tanto labore præstare solatium. Illis igitur cordas summa cum devotione trahentibus, æstuabat vir sanctus & semetipsum jam ferre non sustinens, Itane, inquit, mi *Edwarde*, non subvenies, & huic desiderio meo vires negabis? Adesto quæso, surgo enim, & me fratrum choris intersero. Arrepta vero una cordarum, morbumque contempnens, toto nisu manibus traxit utrisque. Statim apostemate rupto, concretus ille putridus sanguis erupit, sedatoque tumore dolor omnis abcessit. Sublata igitur una trium molestia, de pectoris anxietate sollicitus, expertam jam regis sancti virtutem, fide certior & spe cœpit alacrior contemplari. Moris autem erat illi, fratribus post vigilias ad strata redeuntibus in ecclesia remorari, & ante quoddam altare secretius psalmis orationibusque vacare. Eadem vero nocte qua sibi divinam in brachii sui curatione senserat affuisse præsentiam, ad dulces quas solitus fuerat frequentare latebras devotus accessit. Prostratusque Deo & sancto Confessori suo *Edwardo*, pro accepto beneficio agit gratias, supplicat pro non accepto. Nec præsumptioni sed fidei ascribendum, quod triplicari sibi cœlestia munera precabatur. Instat igitur, plorat & orat, lætus pro brachio, sed pro pectore tristis. Inter orandum autem, è corpore sudor copiosus egrediens spiritum reddidit solito fortiorem. Pectus deinde cœlesti quodam rore perfusum solitam recepit sanitatem. Superat adhuc pedis angustia, quæ eum fratrum suorum interesse conventui non sinebat. Itaque cum in cella infirmorum cum alio quodam seniore decumbens, die quadam circa solis occasum mutua se collatione reficiunt, & inter colloquendum beati regis virtutem suavi sermone commemorant. Tunc ille qui jam fuerat duplici morbo curatus, Quam magna, inquit, multitudo potentiæ ejus frater carissime, quam ego peccator in memet ipso expertus audeo dicere, quia quicquid voluerit, à Domino Deo suo facile impetrabit. Sic ei miraculum quod in se fuerat operatus exponens, pedem extendit intolerabili quodam tumore deformem; &, Si hunc, ait, pedem mihi sublato dolore sanasset, nichil est quod ulterius petendum ab eo æstimassem. Hiis sermonibus se consolantes, sole ruente lectulis sese recipiunt. Mane autem facto, surgens is cui pes doluerat, solito manum apponit dolori, sed nichil in pede quod vel timeret vel doleret inveniens, sensit se per beatum *Edwardum* perfectæ sanitati donatum. Exclamat cum gaudio, & pandens sociis tam cœleste miraculum, ad amandum dulcius, & laudandum devotius, & expressius extollendum tanti meriti patronum omnium corda commovit, ad laudem & gloriam Domini nostri *Jesu Christi*, cui est honor in secula seculorum. *Amen.*

Explicit vita sancti Edwardi *Regis & Confessoris, cum miraculis ejusdem.*

De

De quodam Miraculo mirabili, autore *Aluredo* Abbate *Rievallenſi.*

MIracula Domini & manifeſta divinæ pietatis indicia ſcire & tegere, portio ſacrilegii eſt. Quod enim eſſe poteſt præſentibus ad conſolationem, ad ædificationem poſteris, omnibus ad devotionem, indignum eſt cunctorum notitiæ deperire. Sed plærumque multorum nos terret ineptia, qui vel invidia tabeſcentes, vel infidelitate languentes, de his quæ bona ſunt, vix de quoquam ſuis credunt oculis, ad credendum vero de quolibet ea quæ mala ſunt, levi tactu aurium inducuntur. Hinc eſt quod rem mirabilem & noſtris ſeculis inauditam tibi potiſſimum, pater amantiſſime, credidi revelandam, cujus ſancta ſimplicitas bene ſentire de omnibus, de nullo abſque certis indiciis ſiniſtrum aliquid ſuſpicari conſuevit. Nulla ſit de verborum veritate cunctatio, cum ea quæ dicenda ſunt, ex parte propriis oculis viderim, omnia autem mihi tales perſonæ retulerint, quas nec ætatis maturitas, nec ſpectata ſanctitas, ulla ſinerent ratione mentiri.

Inter monaſteria virginum quæ vir venerabilis ac Deo dilectus, pater & presbyter *Gillebertus* per diverſas *Angliæ* provincias miro fervore conſtruxit, unum in provincia *Eboracenſi* ſitum eſt in loco qui aquis & paludibus ſeptus ex re nomen accepit. Dicitur enim **Wattun**, id eſt, *humida villa.* Qui quondam, ut refert in hiſtoria *Anglorum* venerabilis presbyter *Beda,* magno ſanctarum mulierum pollebat examine: ubi & beatus pontifex *Johannes,* puellam ob incautam ſanguinis diminutionem fere deſperatam, ſalubri tactu & oratione ſanavit. Quoniam igitur in eodem loco prædicti patris induſtria renovatur antiqua religio, antiqua nichilominus miracula renovantur. Ita quippe ibi Chriſti ancillæ, inter cotidiana manuum opera conſuetudinemque pſallendi, ſpiritualibus mancipantur officiis ac cœleſtibus interſunt theoriis, ut pleræque quaſi valedicentes mundo & omnibus quæ mundi ſunt, ſæpe in quoſdam indicibiles rapiantur exceſſus, & angelicis videantur intereſſe choris. Crebra eis cum bonis ſpiritibus confabulatio, à quibus nunc corripiuntur, nunc erudiuntur, nunc de certis neceſſariiſque præmuniuntur. Tanta inter eas videtur dilectio, tanta proinvicem ſollicitudo, ut cum una obierit, cæteræ nunquam ceſſent à precibus, donec vel de pœna ejus, vel de gloria certum eis aliquid eluxerit. Inde eſt quod non ſolum ut fieri ſolet in ſompniis, ſed & viſibiliter carneis oculis mortuæ vivis appareant, & nunc pœnam, nunc gloriam quam ſingulæ meruerunt exponant. Contigit aliquando unam optimæ apud omnes opinionis, relicto corpore ad cœleſtia commigraſſe. Diligebatur ab omnibus, ſed ab una ſpecialius colebatur. Inſtat precibus illa, ut ei virginis meritum divina pietas non celaret. Revoluto anni circulo, dies depoſitionis ejus anniverſarius vertebatur. Solitas orationes puella multiplicat. Accenditur deſiderio, ubertim lacrimis irroratur. Interim pro defunctæ exceſſibus immolanda ſalutaris hoſtia parabatur. Sacerdotes debitum officium proſequuntur. Converſa ad altare Chriſti virgo deſiderii ſui præſtolabatur effectum: cum ecce radius ſolis de ſuperioribus ad inferiora demiſſus ante gradum altaris ſeſe locavit. Intuetur diligentius illa, & mox virginem quam dilexerat, nimio ſplendore coruſcam ipſi radio conſpicit inſidere. Obſtupuit & obriguit, & loquente ſpiritu, carnea lingua tacebat. Quia vero ſopitis quodammodo ſenſibus corpus ſtabat immobile, acceſſum virginis, ut evidentius cerneretur, ſolo deſiderio flagitabat. Mox radius ſolis à loco quo ſubſtiterat elevatus, acceſſit propius, & ante faciem virginis ſtans vultum quem concupierat amanti præbuit cominus contemplandum. Ita ineffabili perfuſa gaudio finem cœleſtis præſtolabatur officii. Cum vero miſſa voce diaconi clauderetur, illa ad ſe, radius ad ſuperiora revertitur. His extra propoſitum præmiſſis, ad ea quæ propoſuimus enarranda tranſeamus.

Pontificante in eccleſia *Eboracenſi* ſanctæ ac piæ recordationis *Henrico,* puella quædam quatuor ut putabatur annorum, ejuſdem ſancti patris precibus in eodem monaſterio ſuſcipitur nutrienda. Quæ mox ut infantilem exceſſit ætatem, cum puellaribus annis puellarem induit laſciviam. Nullus ei circa religionem amor, nulla circa ordinem ſollicitudo, circa Dei timorem nullus affectus. Petulans illi oculus, ſermo indecens, laſcivus inceſſus. Incedebat ſacro tecta velamine, ſed nichil tali dignum habitui prætendebat in opere. Corripitur verbis, ſed non corrigitur; urgetur verberibus, ſed non emendatur. Furabatur magiſtrarum oculis horas, ut vel indulgeret otio, vel ſignis inordinatis diffluerét, aut vacaret fabulis, aut inutile aliquid aliis ſuaderet. Diſciplina ordinis premebatur, & ad exterioris hominis honeſtatem utcunque ſervandam cogebatur invita. Omnia ei ex timore conſtabant, ex amore nichil. Et jam nubilis facta, interioribus exteriora, otioſa quietis, ſeriis ludicra præponebat. Accidit autem ut fratres monaſterii quibus exteriorum commiſſa eſt cura, quippiam operis facturi ingrederentur monaſterium feminarum. Quod illa perpendens acceſſit propius, & curioſius ipſorum opera contemplabatur & vultus. Erat inter eos adoleſcens cæteris formoſior facie, & ætate nitidior. Injecit in illum oculos miſera, ipſe vero intendebat in eam. Aſpiciunt ſe oculo blandiori; & mox ſerpens tortuoſus, utriuſque pectus ingrediens, lætiferum inſibilat per cuncta vitalia virus. Res primum nutibus agitur, ſed nutus ſigna ſequuntur. Tandem rupto ſilentio conſerunt de amoris ſuavitate ſermonem. Accendunt ſe mutuo, ſpargunt utrimque ſeminaria voluptatis, libidinis incentiva. Et ille ſtuprum meditabatur, illa vero poſtea dicebat, de ſolo cogitabat amore. Interim coaleſcunt affectus. Sed ut ſibi liberius colloquerentur vel ſe fruerentur uberius, de loco vel tempore in unam coiere ſententiam. Abicientibus itaque arma lucis, nox placebat obſcurior. Publicum fugitantibus locus ſecretior gratus habetur. Dat ſignum prædæ impiiſſimus prædo, ut ad ſonitum lapidis quem vel in parietem vel tectum

ctum ædis in qua pauſare conſuevit, infelix ſe jactaturum promiſit, de ejus adventu certiſſima egrederetur ad eum. Ubi tunc pater *G.* tuus in cuſtodia diſciplinæ vigilantiſſimus ſenſus? Ubi tot tam exquiſita ad excludendam vitiorum materiam machinamenta? Ubi tunc illa tam prudens, tam cauta, tam perſpicax cura, & circa ſingula oſtia, feneſtras, angulos tam fida cuſtodia ut ſiniſtris etiam ſpiritibus negari videretur acceſſus? Eluſit totam induſtriam tuam pater una puella, quia *niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.* Feciſti vir beate, feciſti quicquid potuit homo, quoniam ſic expediebat. Sed ſicut nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit, ita nemo poteſt ſervare quem non ille ſervaverit. Et tu infelix quid agis? quid cogitas? quid tam attente aures ad tegulas erigis? Ubi timor, ubi amor, ubi illius ſanctæ congregationis reverentia? ubi beati pontificis qui te huic monaſterio tradidit ſuavis memoria? Nichil horum à tanto te revocat ſcelere. Deletis his omnibus, ſolus in corde turpis vivebat affectus. Surgis miſera, pergis ad hoſtium. Conantem egredi vis divina repellit; temptans iterum, ſed nihil profeciſti. Regreſſa modicum beatæ virgini ſolitas vigilias cum duodecim lectionibus celebraſti. Quid ultra tibi facere debuit Chriſtus & non fecit? O mira cordis excæcacio! Quid denuo moliris egreſſum? Ecce dimitteris inſtar *Balaam* ſecundum deſideria cordis tui, ut eas in adinventionibus tuis. Oportet te duci in *Babilonem*, ibi forte curaberis. Quid plura? Heu! egreditur. Claudite aures virgines Chriſti, oculos operite. Egreditur *Chriſti* virgo, adultera poſt modicum reditura. Egreditur, & quaſi columba ſeducta non habens cor, mox accipitris excipitur unguibus. Proſternitur, os ne clamaret obſtruitur, & prius mente corrupta carne corrumpitur. Experta voluptas nefas compulit iterare. Cum hæc ſæpius agerentur, ſorores ſonitum quem crebro audiebant admirantes fraudem ſuſpicabantur. Illa maxime patuit ſuſpicioni, cujus mores omnibus ſolebant eſſe ſuſpecti. Fuga etiam juvenis ſuſpicionem adauxit. Cum enim concepiſſe ſe adultero prodidiſſet, timens ne & ipſe proderetur, relicto monaſterio ad ſeculum ire perrexit. Tunc matronæ ſapientiores puellam conveniunt. Illa ulterius celare non valens confitetur exceſſum. Stupor autem apprehendit omnes quæ audiebant verbum. Exarſit mox zelus in oſſibus earum, & aſpicientes ſe mutuo, comploſis manibus irruunt ſuper eam: extractoque ab ejus capite velo, aliæ tradendam flammis, aliæ vivam excoriandam, aliæ impoſitam ſtipiti ſuppoſitis carbonibus aſſandam putarunt. Fervorem adoleſcentium compeſcebant matronæ. Attamen ſpoliatur, extenditur, etiam abſque ulla miſeratione flagellis atteritur. Præparato ergaſtulo vincitur, intruditur; ſingulis pedibus duo anuli cum ſuis cathenulis inducuntur: quibus duæ non parvi ponderis cathenæ inſertæ, quarum una inmani trunco clavis infigitur, altera per foramen extracta foris ſera concluditur. Suſtentatur pane & aqua; cotidianis obprobiis ſaturatur. Interea tumens uterus evolvit conceptum. O quantus tunc erat luctus omnium! quanta præcipue virginum lamenta ſanctarum, quæ ſuo timentes pudori unius crimen in omnibus metuunt inpingendum, etiam quaſi jam expoſitas ſe omnium oculis illudendas, quaſi omnium traditas dentibus corrodendas ſentirent! Flebant omnes, flebant ſingulæ; nimioque dolore ſuccenſæ iterum irruunt in captivam. Et niſi maturiores conceptui peperciſſent, vix aliquando ab ejus pœna quieſcerent. Illa univerſa hæc mala patienter ſuſtinet, majoribus ſe dignam clamat tormentis, credere ſe tamen cæteras pro ejus infidelitate nihil mali paſſuras. Deliberant quid de his agendum. Si expelleretur, in omnium hoc redundare infamiam, imminereque non parvum omnium animabus periculum, ſi deſtituta ſolatio mater cum ſobole mortis diſcrimen incurreret: ſi ſervaretur, partum non poſſe celari clamabant. Tunc una, Optimum, inquit, eſt, ut nequiſſimo juveni ſua meretrix adulterino fœtu gravida commendetur, ejuſque dimittatur curæ cujus conſenſit nequitiæ. Ad hæc infelix; Si hoc vobis poterit eſſe remedio, licet ſciam hoc mihi futurum exitio, ecce adoleſcens nocte illa, hora illa, in loco noſtræ iniquitatis conſcio, mihi ſicut promiſit occurret; veſtri tunc erit arbitrii me tradere illi. Sicut fuerit voluntas in cœlo, ſic fiat. Continuo rapiunt verbum de ore ejus. Jam jamque ſpirantes ultionem in juvenem, quærunt ab ea de omnibus veritatem. Confitetur illa; affirmans vera eſſe quæ dixerat. Tunc magiſter congregationis, aſcitis quibuſdam è fratribus, rem aperit. Jubetque ut nocte illa unus tectus velamine caput, deſignato loco ſederet, alios occulte præſentes adeſſe ut venientem exciperent, attrectatumque fuſtibus vinctum tenerent. Dixit & factum eſt ita. Adoleſcens quid cum ſua ageretur ignorans, non ſolum mente, ſed etiam habitu ſecularis, advenit. Et ardens libidine, mox ut velamen aſpexit, ſicut equus & mulus quibus non eſt intellectus, irruit in virum quem feminam eſſe putabat. At hi qui aderant, amarum ei cum baculis conficientes antidotum, conceptam febrem extinguunt. Res defertur ad virgines. Mox quædam zelum Dei habentes etſi non ſecundum ſcientiam, ulciſci cupientes virginitatis injuriam, petunt à fratribus juvenem ſibi per modicum tempus dimitti, quaſi ſecretum aliquid ab eo cognituræ. Suſceptus ab eis, proſternitur ac tenetur. Adducitur quaſi ad ſpectaculum, illa malorum omnium cauſa: datur ei in manibus inſtrumentum, ac propriis manibus virum abſcidere invita compellitur. Tunc una de aſtantibus, arreptis quibus ille fuerat relevatus, ſicut erant fœda ſanguine in ora peccatricis projecit. Vides quo zelo urebantur æmulatrices pudicitiæ, inſectatrices inmunditiæ, *Chriſti* præ omnibus amatrices. Vides quo modo iſtum mutilando, illam obprobriis & contumeliis inſectando *Chriſti* ulciſcuntur injuriam. Ecce gladius *Levi*, æmulatio *Simeonis*, qui violatæ caſtitatis ultores, nec circumciſis putant eſſe parcendum. Ecce zelus *Phinees* ſacerdotis, qui æternum ſacerdotium fornicantium nece promeruerit. Hic etiam ſapientia *Salomonis* elucet, qui virginem *Abiſac* ad concubitum poſtulantem in proprium fratrem mortis ſententiam promulgavit. Non laudo factum ſed zelum; nec probo ſanguinis effuſionem, ſed tantam contra turpitudinem ſanctarum virginum æmulationem extollo. Quid non paterentur, quid non facerent pro caſtitate ſervanda, quæ tanta potuerunt pro ulciſcenda? Sed ut ad propoſitum redeamus. Abſciſus fratribus redditur, mulier in carcerem confuſa retruditur. Hactenus miſera mulier, infelicitatis tuæ hiſtoriam ſcripſimus, deinceps

quem-

quemadmodum ſuper te *Chriſti* ſtillaverit miſericordiſſima pietas ſtilo proſequamur; ubi enim abundavit peccatum ſuperabundavit & gratia. Jam exacta ultione, tepeſcente zelo, ad *Chriſti* veſtigia ſacræ virgines provolvuntur. Plorant & orant, ut loco parceret, verecundiæ virginali conſuleret, infamiæ occurreret, periculum propulſaret. Et illæ quidem cotidie precibus & lacrimis divinam clementiam provocabant. Peccatrix vero pia illa viſcera *Jeſu* doloribus & obprobiis, contumeliis quoque quas patiebatur commovebat. O bone *Jeſu*, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miſerando manifeſtas: ſi te præſente quondam in carne, una miſera mulier tanta afficeretur miſeria, quid ageret illud pium pectus, in quo ſicut omnis ſapientiæ & ſcientiæ, ita omnes theſauri miſericordiæ quieverunt? Audiant juſti, & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia. Audiant peccatores, ut nunquam de illius bonitate deſperent, qui ſic exercet judicium ut non deſerat miſericordiam. Reſpexiſti bone *Jheſu*, reſpexiſti, & tot ancillarum tuarum æmulationem & timorem, & unius peccatricis tuæ afflictionem. Jam infans in ventre vivebat, lac ex uberibus ubertim fluebat; adeo etiam uterus intumeſcere videbatur ut putaret geminos parituram. Plumbeus color oculos circumfundit, faciem pallor invadit, & nunc vacuatis humore mamillis, poſt modicum ſolito liquore replebantur. Jam eam vix capiebat ergaſtulum, jam partui neceſſaria præparantur. Cavent quantum poſſunt ne fletus infantis partum prodat. Et ecce intempeſtæ noctis ſilentio cum ſe miſera ſopori dediſſet, videt in ſompniis aſſiſtere ſibi pontificem, per quem, ut prædiximus, in eodem monaſterio divinis eſt officiis mancipata, amictum pallio, & monachico habitu ſubinduto. Cumque ſeveriori oculo aſpiceret in eam, Quid eſt, inquit, quod me cotidie maledicis? Negavit illa nimio timore perterrita. Tunc ſanctus, Verum eſt, ait, cur negas? Videns ſe deprehenſam mulier, reſpondit. Vere domine, quia tu me huic monaſterio tradidiſti, in quo invenerunt me tanta mala. Ad hæc antiſtes: Tibi hoc potius imputato quæ peccata tua necdum ut oportet patri ſpirituali propalaſti. Sed vide ut quam citius poteris confitearis, & hoc à me ſuſcipiens in mandatis, ut hos pſalmos cotidie *Chriſto* decantes. Et mox ei numerum & nomen pſalmorum deſcribens diſparuit. Evigilans illa, & animæquior facta, viſionem & pſalmos commendat memoriæ. Sequenti vero nocte cum jam putaretur paritura, & amara videretur horæ illius expectatio, plus tamen timeretur ipſa partus editio, iterum venerabilis pontifex in ſompniis apparuit, deſperanti duas ſecum adducens venuſta facie mulieres. Acceſſit ad miſeram præſul, & ſuper genua ſua capite ejus ſupinato, pallio quo amiciebatur vultum operuit, increpans eam & dicens: Si fuiſſes vera confeſſione purgata, cerneres manifeſte ea quæ aguntur. Nunc quidem ſenties beneficium, ſed modum & qualitatem facti ſcire non poteris. Erecta poſt modicum videt mulieres infantem, ut ſibi videbatur, candido coopertum lintheo in ulnis ferentes diſcedentem ſequi pontificem. Expergefacta nihil ponderis ſenſit in ventre. Attrectat manu corpus, & totum vacuum reperitur. Mane autem facto, aſſunt cuſtodes, reſpicientes in illam, vident detumuiſſe uterum, vultum, puellarem, ne dicam virginalem, induiſſe decorem, oculos perſpicaces, plumbeum depoſuiſſe colorem. Et mox quaſi propriis non credentes oculis; Quid eſt hoc, inquiunt? An tot ſceleribus tuis & hoc addidiſti, ut tuum interficeres infantem? Statimque anguſtum ergaſtulum illud in quo cathenata ſedebat evertunt. Nihil ibi latere pateretur anguſtia carceris, ſuppellectilis vilitas, tenuitas ſtramentorum. Et quid, inquiunt, miſera, num peperiſti? Ipſa ſe neſcire reſpondit. Et ubi eſt, aiunt, infans tuus? Reſpondit, Neſcio. Referenſque viſionem, nihil amplius ſe ſcire profeſſa eſt. Non credunt rei novitate perterritæ. Palpant uterum, & ecce tumori ſucceſſerat tanta gracilitas, ut dorſo ventrem adhærere putares. Temptant ubera, ſed nihil humoris eliciunt ex eis. Nec tamen parcentes, fortius premunt, ſed exprimunt nihil. Per ſingulos artus currunt digiti, explorant omnia; ſed nullum ſignum partus, nullum conceptus indicium repererunt. Vocantur aliæ, & poſt illas aliæ, & unum inveniunt omnes. Sana omnia, munda omnia, pulchra omnia: nihil tamen decernere, nihil ſine patris auctoritate judicare præſumunt. Adhuc tenetur in vinculis, adhuc circa pedes ferrum durat, ſtridunt cathenæ. Duos divinæ miniſtros clementiæ ſibi veniſſe conſpexit: Et unus cathenam qua artius ſtringebatur arrepta, ſocio comitante diſceſſit. Sorores vero advertentes mane deeſſe cathenam mirantur, cauſam inquirunt, audiunt, ſed parum credentes ſcrutatæ ſunt omnem ſuppellectilem ejus, ſed nihil inveniunt. Paulo poſt inveniunt de ejus pedibus unum de vinculis cecidiſſe. Quod invenientes integrum, & in ea firmitate qua fuerat fabrilibus inſtrumentis, pedibus ejus innexum, admiratæ ſunt valde. Sed quid multis morer? Eodem ordine à cæteris abſoluta, pes tantum unus uno compede tenebatur. Interea ſanctus pater adveniens, cum evidentibus ſignis ac veraciſſimis teſtibus omnia didiciſſet, ſicut eſt miræ humilitatis homo, meam parvitatem de his omnibus credidit conſulendam. Veniens igitur ad noſtrum monaſterium ſervus *Chriſti*, cum mihi aperuiſſet ſecreto miraculum, rogat ut ancillis *Chriſti* meam non negarem præſentiam. Libens annui. Cum vero tam me quam itineris mei ſocios humaniſſime ac jocundiſſime ſuſcepiſſet, imus ad cubiculum illud intra cubiculum ubi illa in ſuo antro ſedebat incluſa. Aſſunt plures tam virgines quam viduæ ævo jam graves, ſapientia & diſcretione pollentes, ſpectabiles ſanctitate & in regularibus diſciplinis multum exercitatæ. Quæ cum nobis omnia retuliſſent, cœpi compedem propriis manibus attrectare, intellexique quod nec ab aliis nec ab iſta ſine Dei virtute poſſet abſolvi. Quædam autem nec dum timore depoſito quæſierunt à nobis, ſi alia ei vincula deberent inponi. Prohibui, importunum hoc aſſerens, & quoddam infidelitatis indicium. Expectandum potius, & ſperandum quod is qui eam liberavit ab aliis, ab hoc quoque quo adhuc tenetur eripiet. Patre præterea præcipiente, relata ſunt nobis multa æterna memoria digna, quibus manifeſte datur intelligi, quia beneplacitum eſt Domino ſuper timentes

timentes eum, etiam in eis qui ſperant ſuper miſericordia ejus. Igitur commendantes nos ſanctis orationibus earum; & eas prout potuimus verbo Domini conſolantes, ad noſtrum monaſterium regreſſi ſumus, laudantes & glorificantes Dominum in omnibus quæ audivimus & vidimus, & ſanctæ virgines narraverunt nobis. Poſt paucos dies allatæ ſunt nobis viri illius venerabilis litteræ, quibus ſignificavit nobis, illum quo eam invenimus vinctam compedem cecidiſſe, & quid facto deinceps opus eſſet meam indignitatem conſuluit. Ego vero inter alia hæc pauca verba reſcripſi. *Quod Deus mundavit tu ne commune dixeris; & quam ipſe abſolvit, tu ne ligaveris.* Hæc ideo tibi kariſſimo meo longe ab his partibus remoto maxime ſcribendum putavi, ut & invidis occaſionem tollerem, & tamen *Chriſti* gloriam non tacerem. Vale.

Explicit quoddam miraculum mirabile, deſcriptum à viro venerabili Ethelredo *abbate* Rievallenſi, *de quadam ſanctimoniali femina de* **Wattun**.

RADVLPHI de DICETO
DECANI
LONDONIENSIS

Abbreviationes Chronicorum
&
Ymagines Hiſtoriarum :

Nunc primum editæ ex Mss. codicibus fideliter collatis.

V

RADULFUS DE DICETO LUNDONIENSIS Decanus, in Opuſculo ſequenti breviſsime multarum commemorat ymagines Hiſtoriarum.

PROLOGUS.

ANnos ab initio mundi ſeriatim expaſſos per temporum annotaciones provida ratione percurrens, annum à tempore gratiæ M.Clxxxviij. trimetam conſtitue ſeculi primam & ſecundam ætatem notulis numerorum exarans pauciſſimis. A diebus autem *Abrahæ* poſtquam homines ad vocabulum arrogantius aſpirarunt, pro latitudine terræ, pro magnanimitate virorum, pro virium amplitudine, limites regnorum extendere procurarunt ardentius. Ut itaque citius ad memoriam revoces, anno tali tale quid accidiſſe per unius incrementum in x. per decennariorum multiplicationem in milia, rerum facilius poteris habere noticiam. Quicquid igitur inter computandum occurrerit, ordine terno diſtingue, vetuſtiſſima, vetera, moderna, quaſi manſiunculis tribus non irreverenter recollige. Sumens igitur principium à principio, quid Hebraica veritas, quid interpretes Lxx. vel ante legem ſenſerint in annorum ſupputationibus, vel ſub lege, pari devotione, pari fide dijudica. Sicque ſi modernos aliquis invidiæ ſtimulis agitatus notare præſumpſerit, tu tamen antiquitati reverentiam habe, cujus ſunt adoranda veſtigia, cui reverentiam non impendere temeritati proximum eſt, arrogantiæ plenum. Rurſus, ut per gratiam mediatoris Dei ſimul & hominum in eccleſia gracioſus exiſtas, à tempore gratiæ ſtudioſius ſacræ paginæ recolas expoſitores, catholicis applaudas yſtoriographis, *Romanorum* inſtituta Pontificum, inſignes regum victorias, clementorum portentuoſa prodigia, ſingularium inauditos eventus & caſus inſolitos, egregie facta, civiliter dicta, redigentes in cronicam diſtinctius animadvertas. Si placuerint, poteris imitari. Si duxeris reprobandos, vitandi ſunt cum modeſtia. Si contraria ſcripſerint, præcipitantis eſt, ſi vel *Oroſium Euſebio*, vel *Dioniſium Mariano*, vel *Bedam Tertulliano* leviter anteponas. Debes etiam meminiſſe, traditum à majoribus & cautum in cathalogo virorum illuſtrium, *Clementem* papam, modo ſecundum, modo tercium, modo quartum nominatum à *Petro*. Sed nos ſi *Lino*, *Cleto* conſervemus honorem annorum in ſerie ſicut eis concorditer exhibent noſtri patres in canone Miſſæ, profecto poſſumus vitare ruinam. Set ultra poſſe noſtrum eſt, vel in his, vel in ſequentibus ad annum uſque milleſimum centeſimum quadrageſimum ſeptimum, quantum ad annos Dominicales ſolvere diſſonantiam. Rurſus licet inter modernos reputem me noviſſimum, forſan alterius litteratioris jamjam emergentis in lucem locum indignus uſurpo: qui voto ſatiſfaciens meo, quociens ei plenius innotuerit in opuſculo ſequenti manifeſtum errorem deprehenſum annorum in calculo, manum apponat. Exceſſum poterit abolere feſtinata correctio, ſi pura fuerit in reprehenſione fraternæ caritatis intentio. Pro varietate negotiorum & conditione ſtili, narraciuncula ſæpius intercidenda. Si brevis, aperta, probabilis auribus inſonuerit: ſaltem in hoc redimat cultus coloratioris defectum, ſi vel in aliquo promereatur acceſſum. Si quid autem hebetis ſenſus oratio, turgidum importaverit, vel inflatum; ſi vel arida, vel exangui verborum junctura dejectior emarcuerit; ſi tranſlatio dictionum inpudens offenderit auditorem; ſi vocalium hiulca colliſio ſubſannationem extorſerit, manum rurſus apponat. Sed antequam veniat ad titulum ſequentis voluminis, nomina virorum illuſtrium, & diverſa tempora quibus maxime floruerunt, prologos etiam aliquorum adactos inveniet, ut ei ſi facile non occurrerint ſpatioſa volumina, ſaltem ibi ſummatim reperiat, quidve ſenſerint, quidve reliquerint poſteris memoriale per ſecula. Quicquid igitur in margine poſitum, inſtar volatilis gloſæ repererit infra, totum illud non dubitet ſumptum ab Hyſtoriographis, quorum copiam non habuimus cum primo cœpimus ad Cronicam ſcribendam manum extendere.

De viris illuſtribus quo tempore ſcripſerint.

Trogus *Pompeius* à tempore *Nini* Regis *Aſſiriorum* uſque ad annum vicefimum nonum *Hircani* principis *Judæorum* hyſtoriam digeſſit.

Valerius Maximus urbis *Romæ* cæterarumque gentium facta ſimul & dicta memoratu digna ſcripſit anno incarnati verbi xviij.

Philo ſcriptor inſigniſſimus quanta *Judæis* acciderint mala quinque voluminibus exponit anno incarnati verbi xxxviij.

Joſephus ab exordio mundi uſque ad annum incarnati verbi ſeptuageſimum nonum ſcripſit antiquitatum libros viginti.

Juſtinus philoſophus *Trogi Pompeii* adbreviator ſcripſit eodem anno.

Joſephus Romam veniens ob ingenii gloriam ſtatuam *Romæ* meruit, ſcribens libros vij *Judaicæ* captivitatis anno ab incarnatione Lxxiiij.

Julius Africanus breves temporum annotationes per generationes & regna ſcribit anno incarnati verbi C. Lxij.

Agellius ſcribit anno C. nono decimo.

Egiſippus libros hyſtoriarum uſque ad annum incarnati verbi C. Lxxxij.

Tertullianus presbiter *Cartagienſis* vir acris ingenii & vehementis ſcripſit anno C. xcv.

Euſebius ſcripſit à quadrageſimo tercio anno *Nini* Regis Cronica. Hyſtoriam autem eccleſiaſticam ab incarnatione domini ſcribit uſque ad annum incarnati verbi CCC. xxviij.

Eutrophius Romanam Hyſtoriam ſcribit à tempore *Jani* & *Saturni* uſque ad annum incarnati verbi CCClxvj.

Paulus Diaconus addit vj. libros *Romanæ* Hyſtoriæ.

Jeronimus cronica ſua ab anno incarnati verbi CCC. xxviij. inchoata anno CCC. lxxx. terminat.

Ethicus Coſmographus à *Jeronimo* tranſlatus eſt.

Hylarius Pictavenſis epiſcopus ſcripſit anno incarnationis CCC. lxix.

Sigisbertus cronographiam incipit anno incarnationis CCC. lxxxj.

Jeronimus librum illuſtrium virorum anno incarnati verbi CCC. xciiij. ſcripſit.

Jeronimus eccleſiæ *Romanæ* presbiter os *Damaſi* papæ dum omnium judicio dignus eſſe ſummo ſacerdotio decernitur, quidam ex clericorum monachorumque ordinibus diſcurſantes, ad effugandum urbe *Jeronimum* inſidias paraverunt.

Ruffinus Aquileienſis presbiter Hyſtoriam eccleſiaſticam terminat anno incarnationis CCC. xcix.

Auguſtinus ab inicio mundi librum inchoans de civitate dei ſcribit uſque ad annum incarnati verbi CCCC. xiiij.

Johannes Criſoſtomus ſcripſit anno incarnati verbi CCCC. xiiij.

Oroſius ſcribit ſeptem libros Cronographiæ *Auguſtino* anno incarnationis CCCC. xv.

Hyſtoria tripartita à *Socrate, Theodorito, Zozomeno* edita terminatur anno incarnationis CCCC. xlvi.

Proſper Aquitanicus Leonis papæ primi notarius Cronica ſua digeſſit ab inicio mundi uſque ad annum incarnati verbi CCCC. lix.

Idacius Lenicæ civitatis *Hyſpaniarum* epiſcopus Cronica ſua perduxit à primo *Theodoſii* magni Conſulatu, inchoata uſque ad annum incarnati verbi CCCC. xc.

Gennadius Maſſilienſis epiſcopus Cronica ſua de viris illuſtribus ab anno incarnati verbi CCC. xcij. uſque ad annum CCCC. xc. perduxit.

Caſſiodorus de inſtitutione divinarum litterarum ſcripſit anno incarnati verbi D. xxxiij.

Juſtinianus legiſlator libros de incarnatione Domini edidit, quos etiam per diverſas provincias miſit anno incarnati verbi D. xl.

Jordanis archiepiſcopus *Ravennenſis* contexit Hyſtoriam de origine *Gothorum* anno incarnati verbi D. li.

Victor *Tumnutenſis* urbis epiſcopus in *Affrica*, Hyſtoriam ab initio mundi ſcribit uſque ad annum incarnati verbi D. lxvij.

Paulus Caſſinenſis Hyſtoriam *Longobardorum* terminat anno incarnati verbi D. lxxij.

Gilda Britonum geſta flebili ſermone deſcripſit, anno incarnationis D. lxxxj.

Gregorius Turonenſis archiepiſcopus Hyſtoriam *Francorum* digeſſit, anno incarnati verbi D. xciij.

Yſidorus Hiſpalenſis epiſcopus cronica ſua digeſſit ab inicio mundi uſque annum incarnati verbi DC. xj.

Beda ſcripſit Hyſtoriam *Anglorum* anno incarnati verbi DCC. xiiij. Cronicam vero ſuam ab inicio mundi uſque ad annum incarnati verbi DCC. xxxiiij.

Hamonius Floriacenſis Cronica ſua ſcribit à tempore *Nini* Regis uſque ad annum incarnati verbi DCCC. xliij.

Luithbrandus diaconus *Ticinenſis* eccleſiæ Hyſtoriam *Longobardorum* ſcribit anno incarnati verbi DCCC. xcj.

Regino abbas *Parmienſis* Cronica ſua, à nativitate Domini inchoata perduxit uſque ad annum incarnati verbi DCCCC. x.

Vvindichindus Hyſtoriam Saxonum anno incarnati verbi DCCCC. lxviij. ſcripſit.

Odo primus abbas *Cluniacenſis* Cronica digeſſit, ab exordio mundi uſque ad annum incarnati verbi DCCCC. lxxxvij.

Marianus Scotus Cronica ſua digeſſit, ab incarnatione Domini uſque ad annum incarnati verbi, M. lxix.

Yvo Carnotenſis epiſcopus Regularum exceptiones eccleſiaſticarum in unum corpus adunavit anno incarnati verbi M. xc.

Sigisbertus Gemblacenſis Cronica ſua anno ab incarnatione Domini CCC. lxxxj. inchoata perduxit uſque ad annum M. C.

Magiſter *Hugo* de ſancto *Victore* Cronica ſua digeſſit, ab inicio mundi uſque ad annum incarnati verbi M. C. xxiij.

Robertus abbas ſancti *Michaelis* de *Monte* in *Normannia* chronica ſua digeſſit, uſque ad annum incarnati verbi M. C. xlvij.

Radulfus Lundonienſis eccleſiæ decanus, ab incarnationis anno M. Cxlvij. librum qui dicitur, YMAGINES HISTORIARUM inchoavit & perduxit ad annum uſque M. Cxciij.

Poſt

[*Post hæc addit centones quosdam ex* 1. *Justino*, 2. *Hieronimo de Josepho*, 3. *Egesippo*, 4. *Augustino de Civitate dei*, 5. *Orosio*, 6. *Eusebio*, 7. *Beda*, 8. *Roberto de Monte*, 9. *Hugone de sancto Victore*; *eosque claudit cum instituti sui proposito, quod tantum impressum non invenitur, & sic loquitur.*]

Prologus Radulphi de Diceto in abbreviationes Cronicorum.

CHronica sunt ymagines hystoriarum brevissimæq; commemorationes temporum. Annorum itaque seriem, regnorum casus, persecutiones ecclesiæ, scismatum conflictationes, Conciliorum statuta, sub brevitate claudamus; quæ regnum *Angliæ* maxime videntur contingere, latius prosequentes.

1. Quibus ergo temporibus, ubi vel quorum ministerio Reges *Anglorum* munus consecrationis & Regni diadema susceperint.

2. Quantis ecclesia *Cantuariensis* juxta *Romanorum* pontificum instituta gaudeat munimentis.

3. Qualiter *Andegavia* proficiens & succrescens fines suos dilataverit in inmensum.

4. Quid inter Regnum & sacerdotium temporibus *Anselmi*, *Thomæ*, *Cantuariensium* archiepiscoporum emerserit quæstionis: Quo fine quieverit controversia diutius inter Regem *Henricum* secundum & filios suos habita, diligens lector inveniet in sequentibus. Opus siquidem præsens plurimum à compendio mutuatur; quantum ratio sinit, adeo sub moderatione repressum, ut nec prodiga sit in eo copia, nec obscura brevitas, nec concinitas tædiosa.

[*Tum demum Chronologia succincta quædam ab inicio mundi ad tempora* Gregorii *magni per urrit*; *Quæ omnia cum in aliis auctoribus jam dudum editis reperiantur, neque rebus* Anglicis (*quas illustrare suscepimus*) *aliquid lucis afferant, visum est hic omittere ut librarii expensis & lectoris tædio consulamus.*]

An. Dñi *Gregorius* papa.

589. *Mauricius* Augustus sanxit, ut quisquis publi-
590. cis amministrationibus fuerit implicatus, ad ecclesia-
Registro lib. sticum officium ei venire non liceat, nec in mona-
cap. 61. sterium converti, licet ejus rationes possint per mo-
591. nasterium fieri, possit etiam agi ut ab eo loco in quo
592. suscipitur, ejus quoque debita suscipiantur. Quam
593. constitutionem vehementer expavit papa *Gregorius*,
Gregor. lib. in hæc verba scribens Imperatori. *Dicit tibi Deus.*
epist. 61. *Ego te de notario Comitem excubitorum, de Comite Cæsarem, de Cæsare non solum Imperatorem sed etiam patrem Imperatorum feci. Sacerdotes meos tuæ manui commisi, tuque milites tuos à servitio meo subtrahis?* Item *Gregorius* Imperatori *Mauricio.*

594. Petrus *claves regni cœlestis accepit*: Petro *totius*
Registro lib. *ecclesiæ principatus committitur, & tamen univer-*
cap. 30. *salis episcopus non vocatur, & vir sanctissimus*
Gregor. lib. *consacerdos meus* Johannes Constantinopolitanus
epist. 32. *episcopus universalis episcopus vocari conatur. Ex-*
indict. 13. *clamare compellor & dicere, O tempora, ô mores! Ecce cuncta in* Europæ *partibus barbarorum juri tradita sunt, & tamen sacerdotes vanitatis sibi nomina expetunt & novis ac prophanis vocabulis*
595. *gloriantur. Nunquid ego hac in re causam propriam defendo? Nunquid specialem injuriam vendico? Causam defendo omnipotentis dei, Causam universalis ecclesiæ. Quis est iste qui contra statuta patrum, contra canonum decreta novum sibi nomen* An. Dñi
usurpare præsumit? Utinam vel sine imminucione 596
unus sit qui vocari appetit Universus. Si igitur illud nomen in ecclesia sibi quisquam arripit, quo caput se bonorum omnium facit, universa ergo ecclesia, quod absit, à statu suo corruit, quando is qui appellatur Universalis cadit. Quid est igitur quod nos hujus vocabuli gloriam & oblatam non quærimus, & alter sibi hanc arripere non oblatam præsumit? Quia vero non causa mea sed Dei est, quia non 597.
solus ego sed tota turbatur ecclesia, quia piæ leges, quia veneranda synodus, quia ipsa etiam domini nostri Jhesu Christi *mandata superbi atque pompatici cujusdam sermonis inventione turbantur, piissimus Imperator locum secet vulneris, atque resistentem ægrum angustet vinculis auctoritatis.* 598.

Hucusque Gregorius Turonensis archiepiscopus Hystoriam Francorum digessit. Iste *Gregorius* in extremis agens, Canonicis suis præcepit. Nunquam libros meos aboleri faciatis aut rescribi, quasi quædam legentes ut quædam prætermittatis; sed imminuta omnia, vobiscum illibata permaneant.

Quadam nocte *Mauricius* Imperator dum in *Hamonius*
stratu suo quiesceret, videt per somnium ante se æne- *lib. 3.*
am astare Salvatoris effigiem quæ erat ante palatii *lib. 4. cap.*
sui portam. Ex qua emissa est vox ad eum dicens, *3.*
Date Mauritium. Et tenentes eum quidam judiciarii ministri exhibuerunt ei. Tunc ait ad eum Salvatoris ymago. *Ubi vis reddam tibi mala quæ meruisti? Hic an in futuro seculo?* Et ille; *O amator hominum Domine, hic pocius quam in illo.* Tunc jussit divina vox tradi eum & *Constantiam* ejus uxorem & omnem ejus cognationem *Focæ* militi. *Focas* autem factus Imperator *Mauricium*, uxorem ejus & quinque filios interfecit.

Focas Imperator.

Gregorius Focæ Augusto. *Gloria in excelsis Deo,* *Registro lib.*
qui juxta quod scriptum est immutat tempora, *13. cap. 25.*
transfert regna, qui dominatur excelsus in regno *lib. 11. e-*
hominum, & cui voluerit ipse dat illud. In omni- *pist. 36.*
potentis quippe dei dispensatione sunt alterna vitæ mortalis moderamina. Nam aliquando cum multorum peccata ferienda sunt, unus erigitur per cujus duriciam tribulationis jugo subjectorum colla premantur. Quod in nostra diutius afflictione probavimus. Aliquando vero cum misericors deus mœrentia multorum corda sua consolatione confovere discernit, unum ad culmen regiminis provehit, & per ejus misericordiæ viscera cunctorum in mentibus suæ gratiam exultationis abundantia roborari citius credimus, qui benignitatem vestræ pietatis ad Imperiale fastigium pervenisse gaudemus. Lætentur cœli, lætetur & exultet terra, de benignis actibus vestris universus rei publicæ vehementer afflictus hucusque populus hilarescat. Comprimantur jugo vestræ dominationis superbæ mentes hostium, animi subjectorum depressi vestra misericordia releventur, virtus gratiæ cœlestis vos inimicis terribiles faciat, pietas subjectis benignos. Quiescat felicissimis tem-

An. Dñi *poribus vestris in universa republica prolata sub causarum ymagine preda pacis. Redeat cunctis in rebus propriis secura possessio, sine timore quislibet habeat quæ non sunt suis fraudibus acquisita. Reformetur jam singulis sub imperio vestro libertas sua. Nam hoc inter Reges gentium & Imperatores rei publicæ distat, quod Reges gentium domini servorum sunt, Imperatores vero rei publicæ domini liberorum.*

Leg.lib.13. cap.32. Lib.11. epist.44. Gregorius Papa Leontiæ Augusto. *Quæ lingua loqui, quis animus cogitare sufficiat quantas Deo gratias debeamus quod tam dura longi temporis pondera cervicibus nostris amota sunt, & Imperialis culminis lene jugum rediit quod libeat portare subjectis? Reddatur ergo creatori cunctorum ab ymnidicis angelorum choris in cœlo gloria, persolvatur ab hominibus in terris actio gratiarum, quoniam universa res publica quæ multa mœroris pertulit vulnera jam nunc vestræ consolationis invenit fomenta. Vos omnipotens Deus in amore catholicæ fidei faciat defensores suos quos ex opere benigno fecit Imperatores nostros. Infundat in vestris mentibus zelum simul & mansuetudinem, ut pio semper fervore valeatis & quicquid in Deum exceditur non inultum relinquere, quicquid etiam in vos delinquitur parcendo tolerare. Rogare debui forsitan ut ecclesiam beati* Petri *quæ nunc usque gravibus insidiis laboravit haberet vestra tranquillitas specialiter commendatam. Sed quoniam scio quod omnipotentem diligitis, non debeo petere quod ex benignitate vestræ pietatis exhibetis etiam sponte.*

600. *Augustinus* à *Gregorio* papa transmissus in *Angliam Ædelbertum Cantiæ* regem ad fidem Christi convertit.

Amonius lib.3. Ob pestem inguinariam papa *Gregorius* letaniam instituit septiformem. In primo namque choro fuit clerus omnis. In secundo, omnes Abbates cum monachis suis. In tertio, omnes Abbatissæ cum suis congregationibus. In quarto, omnes infantes. In quinto, omnes laici. In sexto, omnes viduæ. In septimo, omnes conjugatæ. *Richaredus* rex *Wisigothorum Toleti* synodum congregavit adversus *Arrianos*.

Gregorius papa Ædelberto regi Anglorum. *Gloriose fili, gratiam illam quam accepisti divinitus sollicita mente custodi. Christianam fidem in populis tibi subditis festinanter extende, zelum tuæ rectitudinis in eorum conversione multiplica, cultus ydolorum insequere, fanorum ædificia destrue. Deus enim ipse vestræ gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet, cujus vos honorem quæritis, reservatis in gentibus. Sic* Constantinus *quondam piissimus imperator* Romanam *rempublicam revocans à perversis cultibus ydolorum omnipotenti Deo subdidit. Unde factum est ut antiquorum principum nomen suis ille vir laudibus vinceret, & præcessores suos in bono semper opere superaret.*

Gregorius Papa Bertæ Reginæ Anglorum. *Omnipotentem Deum benedicimus qui conversionem gentis* Anglorum *mercedi vestræ dignatus est propitius reservare. Nam sicut per* Helenam *recordandæ memoriæ matrem piissimi* Constantini Romanorum *Imperatoris ad Christianam fidem corda* Romanorum *accensa sunt, sic per gloriæ vestræ studium in* Anglorum *gente misericordiam Dei confidimus operari.*

Gregorius Papa Augustino Anglorum episcopo. *Quis narrare sufficiat quanta lætitia in omnium corde fidelium fuerit exorta, quod gens* Anglorum *operante omnipotentis gratia & tua fraternitate laborante, expulsis errorum tenebris sanctæ fidei luce perfusa est; quod mente integerrima jam calcat ydola quibus prius vesano timore subjacebat, quod omnipotenti Deo puro corde substernitur, quod à pravi operis lapsibus sanctæ prædicationis regulis ligatur, quod præceptis divinis animo subjacet & intellectu sublevatur: quod usque ad terram se in oratione humiliat, ne mente jaceat in terra. Cujus hoc opus est nisi ejus qui ait,* Pater meus usque modo operatur, & ego operor?

Gregorius animam Imperatoris *Trajani* gentilis à pœnis inferi liberavit, Antiphonarium regulariter centonizavit, Kerrieleison & Alleluia cantari præcepit ad Missam. In canone Missæ tria verba superaddidit; scilicet, *Dies nostros in tua pace disponas. Ab æterna damnatione nos eripias. In electorum tuorum grege connumeres.*

Augustinus ivit *Arelas*, & ab *Ethero* civitatis ejusdem Archiepiscopo genti *Anglorum* episcopus consecratus est. Reversusque *Britanniam* misit continuo *Romam Laurentium* presbiterum & *Petrum* monachum; qui beato *Gregorio* gentem *Anglorum* fidem Christi suscepisse ac se episcopum factum esse referrent. Beatus vero *Gregorius* misit cum præfatis legatariis plures cooperatores ac verbi ministros. In quibus primi & præcipui erant *Mellitus*, *Justus*, *Paulinus*, *Ruffinianus*. Misit etiam literas in quibus significat se ei pallium direxisse, simul & insinuat qualiter episcopos in *Britannia* constituere debuisset. Scribens in hæc verba: *Quia nova* Anglorum *ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam eodem Domino largiente & te laborante perducta est, usum tibi pallii in ea ad sola missarum solennia agenda concedimus, ita ut per loca singula xij. episcopos ordines qui tuæ subjaceant ditioni, quatinus* Lundoniensis *civitatis Episcopus semper in posterum à synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta & apostolica, cui Deo auctore deservio, sede recipiat. Ad* Eboracum *vero civitatem te volumus Episcopum mittere quem ipse judicaveris ordinare. Ita dumtaxat ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque xij. Episcopos ordinet, & Metropolitani honore perfruatur. Quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subjacere. Post obitum vero tuum ita Episcopis quos ordinaverit præsit ut* Lundoniensis *episcopi nullo modo ditioni subjaceat. Sit vero inter* Lundoniæ & Eboracæ *civitatis Episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui prius fuerit ordinatus. Tua vero fraternitas episcopos quos ordinaveris qui vel per Episcopum* Eboracæ *fuerint ordinati, sacerdotes etiam totius* Britanniæ *subjectos habeat.*

60[illegible] Beda. 1. cap.2.

6[illegible]

6[illegible]

Gregorius Papa Theodorico Regi Franciæ. *Quoniam* Augustino *reverentissimo Fratri nostro dum ad* Anglorum *gentem proficisceretur excellentiæ vestra multa bona noscitur impendisse, gratias magnas exolvimus, petentes ut & monachis quos ad eundem fratrem nostrum dirigimus uberius vestra beneficia ministretis, ne quas in itinere cepto vobis patrocinantibus difficultates inveniant.* Regist lib.11 cap.3

Gregorius Papa Brunichildæ Reginæ Franciæ. *Sicut Episcopo vivente quem ab amministratione officii* Regist lib.1 cap.4

Dñi *officii sui non culpa sed ægritudo subduxit, alium ipsius loco sacri nullo modo permittunt canones ordinari, sic si nullo tempore redit ad sanæ mentis officium quem capitis gravat infirmitas, quæri persona debet decorata moribus & vita, quæ curam animarum gerere, quæ causam & utilitates ejusdem ecclesiæ salubri valeat ordinatione disponere.*

lib. 2. *Augustinus* ordinavit *Mellitum* Episcopum in civitate *Lundonia*, *Justum* in civitate *Rofensi*.

lib. 2. *Edelbertus* Rex construxit ecclesiam Sancti *Pauli Lundoniæ*.

Augustinus pro se ordinavit *Laurentium* Episcopum.

05. Et Episcopos *Britanniæ* convocavit ad colloquium.

06. *Sabinianus* Papa.

07. Pauper quidam cum à nautis peteret elemosinam nec acciperet, dicente nauclero, Desiste elemosinam petere à nobis qui nichil hic præter lapides habemus; Cum subjecisset pauper, Omnia ergo vertantur in lapides, Quicquid manducabile in navi erat in lapides conversum est, colore & forma rerum earundem permanente.

Bonefacius Papa. Hic optinuit apud *Focam* Imperatorem ut ecclesia *Romana* caput esset omnium ecclesiarum, quia ecclesia *Constantinopolitana* scribebat se esse primam omnium ecclesiarum. Hoc

08. in Concilio sexaginta duorum Episcoporum decrevit sub anathemate.

09. *Bonefacius* Papa.

Hic optinuit à *Foca* Cæsare vetus fanum quod *Panteon* vocabatur, consecrari ecclesiam.

10. *Bonefacius* Papa.

11. *Ysidorus Yspalensis Episcopus ab initio mundi*

12. *usque huc Cronica sua digessit.*

13. *Heraclius* Imperator. Hic portas *Caspias* quas *Alexander Macedo* clauserat aperuit, & C. quinquaginta M̄. milites auro loricatos adducens contra *Saracenos* qui erant ducenta milia pugnare volebat. Sed de exercitu *Heraclii* quinquaginta ij. M̄. in stratu gladio Dei mortua sunt.

14. *Deusdedit* Papa.

Mellitus Lundonia ejectus & *Justus Rofensis Galliæ* partes consilio *Laurentii* archiepiscopi adi-

lib. 2. erunt, quos sequi volentem *Laurentium Petrus* apostolus flagellis affecit. Quo audito, *Ethebaldus* Rex relicta ydolatria *Mellitum* & *Justum* revocavit.

615. 616.

17. *Laurentius* Archiepiscopus *Cantuariensis.*

618.

19. *Bonefacius* Papa.

20. *Cadvallo* Rex *Britonum.*

21. *Mellitus* archiepiscopus *Cantuariensis.*

22. *Cenwallus* Rex *Westsaxonum.*

Post *Laurentium Mellitus* fit archiepiscopus *Cantuariensis*, qui laborabat podagra.

Syrois Rex Persarum *Cosdroen* patrem suum perimit.

Honorius Papa.

623. 624. 625.

626. *Justus Cantuariensis* archiepiscopus.

lib. 2. Ordinatus est *Paulinus Eboracensis* archiepiscopus à *Justo Cantuariensi* archiepiscopo.

Sicut *Cantia* subicitur *Romæ* quod ex ea fidem accepit, ita *Eboracum* subicitur *Cantuariæ* quæ eo prædicatores misit. Sicut igitur sedes *Cantuariæ* prima fuit in fide, prima sit in honore.

Post *Mellitum Iustus Rofensis* Episcopus fit Archiepiscopus *Cant.* Cui *Bonefacius* papa *Iusto* scilicet *Cantuariensi* archiepiscopo scripsit in hæc verba. An. Dñi

Auctoritate beati Petri *præcipientes firmamus ut in* Dorobernia *civitate semper in posterum metropolitanus totius* Britanniæ *locus habeatur, omnesque provinciæ regni* Anglorum *præfati loci metropolitanæ ecclesiæ subiciantur.*

Paulino prædicante *Eadwinus* Rex *Norranxinbrorum* baptizatus est, & præfectus *Lindocolniæ* baptizatus est à *Paulino* similiter. 627. Bed. lib. 2. cap. 16.

628.

Post *Iustum Honorius* fit archiepiscopus *Cantuariæ*, quem consecravit *Paulinus* in civitate *Lincolnia*; ad quos scripsit *Honorius* papa in hæc verba. *Cum* Dorobernensis *antistes vel* Eboracensis *de hac vita transierit, is qui superest habeat potestatem alterum ordinandi.* 629.

Bed. lib. 2. cap. 16. Si de consecrationibus archiepiscoporum Cant. contrarium aliquid inveneris in autentico libro quam in hoc volumine reperiatur, adquiescam in omnibus.

630. 631.

Scripsit etiam *Honorius* papa *Honorio Cantuariensi* archiepiscopo. *Tuæ jurisdictioni subici præcipimus omnes* Angliæ *ecclesias & regiones, & ut in civitate* Dorobernia *Metropolitanus locus & honor Archiepiscopatus & caput omnium ecclesiarum* Anglorum *semper in posterum servetur.* 632.

Rex *Eadwinus* interfectus est à *Cedvalla* & *Penda* Regibus. 633.

Turbatis rebus *Norranhimbrorum Paulinus* in *Cantiam* rediit, & factus *Rofensis* Episcopus ibi obiit.

Dagobertus Rex *Francorum.*

Severinus Papa.

Iohannes Papa.

Oswaldo Regi *Northanhimbrorum* à *Scotis* missus est *Aidanus* Episcopus.

Evangelizante *Birino* ab *Honorio* Papa prædicandi gratia in *Angliam* misso, *Kinegils* Rex occidentalium *Saxonum* cum sua gente credidit; Quem de fonte baptismi exeuntem Rex suscepit *Oswaldus*. A quibus Regibus idem Pontifex civitatem *Dorecestra* ad faciendam inibi sedem episcopalem accepit.

Sigesbertus infans filius *Dagoberti* Regis à sancto *Amando* baptizatur, ubi cunctis tacentibus ipse infans quadraginta dierum *Amen* respondit.

Hoc tempore fuit *Macometus* propheta magnus, cui cultum deitatis exhibent *Saraceni.* 634.

635.

Theodorus papa. 636.

637. 638. 639. 640. 641.

Erchembertus Rex *Cantuariorum* in regno suo destruit ydola. 642.

Oswaldus Rex occisus est à *Penda* Rege *Merciorum.*

Sancta *Osida* filia *Fredewaldi* & *Wilburgæ* filiæ *Pendæ* Regis, uxor fuit *Siberi*, quam *Hecca* & *Baldewinus* Episcopi orientalium *Anglorum* Deo dedicaverunt.

643.

Constantinus Imperator *Constantinopolitanus.* 644.

Kenewaldus filius *Kenegliji* Regis Ecclesiam *Wintoniæ* construxit, in qua sedes pontificalis est. 645.

Clodoveus Rex *Franciæ.* 646.

647.

Mar-

An. Dñi *Martinus* papa.
648. Hic congregavit Concilium in quo *Sergius Pau-*
649. *lus* & *Cyrus* damnati sunt.

650. 651. 652.

653. Post *Honorium Deusdedit* fit archiepiscopus *Cantuariensis* ab *Ytamaro Rofensi* episcopo consecratus. Vacabat enim tunc episcopatus *Lundoniensis* mortuo *Cedda*.

654.

655. *Seburch* regina *Westsaxonum.*
656. *Eswine* rex *Westsaxonum.*
657. *Deusdedit* archiepiscopus *Cantuariæ.*

658.

659. *Eugenius* papa.
660. *Kenwine* rex *Westsaxonum.*
661. *Vitalianus* papa.
662. Abhinc *Francorum* Regibus à solita fortitudine & scientia degenerantibus, regni potentia disponebatur per Majores domus, Regibus solo nomine regnantibus; Quibus moris erat principari quidem secundum genus, & nil agere vel disponere præterquam irrationabiliter edere & bibere domique morari, & Kal. Maii præsidere coram tota gente & salutari, obsequia & dona accipere & rependere, & sic secum usque ad alium Maium permanere.
663. *Francorum* rex *Lotharius.*
664. *Balfridus* rex *Northanhimbrorum Wilfridum*
665. Abbatem *Ripensis* monasterii ad regem *Galliarum* mittens episcopum sibi rogavit ordinari. *Wilfrido* adhuc in transmarinis partibus demorante consecratus est in Episcopatum *Eboriaci* à *Wine* civitatis *Wentanæ* præsule *Cedda* vir sanctus.
666. *Wine* civitatis *Wentanæ* Episcopus à rege *Kenewalcho* de suo præsulatu pulsus, ad regem *Merciorum Wilshere* secessit, & ab eo adquisita per pecuniam sede civitatis *Lundoniæ*, ejus episcopus mansit usque ad terminum vitæ suæ; Et ideo inter *Lundonienses* episcopos non connumeratur quia *Lundoniensem* ecclesiam titulatam non habuit.
Francorum rex *Theodoricus.*
667. *Cadvaladrus* rex *Britonum.*
668. *Theodorus Tharso Ciliciæ* natus, seculari & ecclesiastica philosophia præditus, Græce & Latine sufficienter instructus, ordinatus est *Romæ Dorober-*
669. *nensis* archiepiscopus à papa *Vitaliano.* Cui *Vita-*
670. *lianus* scripsit in hæc verba. *Commendamus tuæ sagacissimæ sanctitati omnes ecclesias in insula* Britanniæ *positas.*

Constantinus Imperator.

Adeodatus papa.

Theodorus archiepiscopus *Cantiam* venit. Is primus in archiepiscopis *Dorobernensibus* erat cui omnis ecclesia *Anglorum* manus dare consentiret. Itaque perlustrans universa ordinavit locis oportunis episcopos, & ea quæ minus perfecta repperit his quoque juvantibus corrigebat. In quibus & *Ceddam* episcopum *Eboracensem* à *Wine Wentanæ* civitatis præsule ordinatum cum argueret non fuisse rite consecratum, respondens ipse voce humillima, *Si me*, inquit, *nosti episcopatum non rite suscepisse, libenter ab officio discedo, quippe qui neque me unquam hoc esse dignum arbitrabar, sed obedientiæ causa jussus subire hoc quamvis indignus consensi.* At ille audiens humilitatem responsionis ejus, dixit eum episcopatum dimittere non debere; sed ipse ordinationem ejus denuo catholica ratione consummavit.

671. 672.

Cedwalla rex *Westsaxonum.* 6'.

674.

Theodorus in *Anglia* synodo habita constituit multa ecclesiæ utilia. Hic *Theodorus* scripsit pœnitentialem librum mirabili & cauta discretione distinguens modum singularum culparum.

Regina *Northanhimbrorum Ætheldreda* diu postulans maritum suum regem *Ecgfridum* ut relictis seculi curis in monasterio Regi Christo servire permitteretur, ubi vix aliquando impetravit, monasterium sanctæ *Ebbæ* sancti *Oswaldi* germanæ intravit, & velamen sanctimonialis ab antistite *Wilfrido* suscepit.

Ine rex *Westsaxonum.* 67

676.

Donus papa. 67

678.

Agatho papa. 67

Sancta *Ermenburga* uxor *Merewaldi* regis *Merciorum* peperit tres filias, sanctam *Milburgam*, sanctam *Mildridam* & sanctam *Mildgydham*, unumque filium *Merefin* eximiæ sanctitatis puerum.

Francorum rex *Theodoricus.* 68

Theodorus Dorobernensis archiepiscopus in loco qui dicitur Heorthord episcoporum cogit Concilium, in quo *Wilfridus Northanhimbrorum* archiepiscopus per proprios legatarios fuit. Affuerunt etiam alii *Anglorum* episcopi, de termino Paschæ & aliis necessariis ecclesiæ negotiis tractaturi, ut in *Anglorum* reperitur hystoria.

Offensus *Wilfrido* Merciorum episcopo per meritum cujusdam inobedientiæ *Theodorus Dorobernensis* archiepiscopus eum de episcopatu deposuit, & in loco ejus *Saxulfum* episcopum ordinavit constructorem & abbatem monasterii quod dicitur Burch in regione *Girviorum.*

Tum etiam orientalibus quibus eo tempore præfuerunt *Sebbe* & *Sigghere* in civitate *Lundonia* defuncto *Cedda*, *Erkenwadum* episcopum constituit. *Beda l. 4 cap. 6*

Cujus viri & in episcopatu & ante episcopatum vita & conversatio fertur fuisse sanctissima. Hic fecit duo monasteria, unum sibi, alterum sorori. Suum Certeseie dicitur: quod amminiculo *Frithewaldi* subreguli opulentia rerum & monachis implevit. Sororis cœnobium appellatur Berkingum, ubi ipsa prima Abbatissa fuit.

Orta inter regem *Ecgfridum* & archiepiscopum *Eboracensem Wilfridum* dissensione, pulsus est idem antistes à sede sui episcopatus, & duo in locum ejus substituti sunt, *Bosa* monachus & *Eata* Abbas *Mailrosensis. Bosa* in civitate *Eboraci*, *Eata* in *Haugustaldensi* sive *Lindifarnensi* ecclesia.

Ordinati sunt *Bosa* & *Eata Eboraci* à *Theodoro* archiepiscopo *Dorobernensi.*

Pulsus ab episcopatu *Wilfridus* Romamque iturus, ubi navem conscendit flante *Favonio Fresiam* est pulsus. Ubi primus opus Evangelicum cœpit, & multa milia barbarorum ad fidem convertit, hyememque ibidem cum nova Dei plebe feliciter exegit.

Sexta Sinodus universalis *Constantinopoli* congregatur; in qua *Georgius Constantinopolitanus* episcopus ab errore *Monothelitarum* revocatur. *Macharius* vero *Antiochenus* & cuncti duas voluntates & operationes in unam Christi personam negantes 68

Dñi gantes anathematizantur. In hac ſinodo fuerunt epiſcopi ducenti octoginta novem.

2. *Agatho* papa contra monochilitas *Romæ* ſyncdum celebravit Cxxv. epiſcoporum, in qua *Wilfridus Eboracenſis* archiepiſcopus abſolutus eſt.

nius

Wilfridus epiſcopus *Friſiam* reliquit, *Romam* adiit, ubi *Benedicti* papæ, & plurimorum epiſcoporum judicio abſque crimine accuſatus fuiſſe, epiſcopatuque inventus eſt dignus fuiſſe; qui *Britanniam* rediens, provinciam *Suthſaxonum* Chriſto credere fecit.

Obiit beata *Etheldrida Helyenſis* abbatiſſa, cui ſoror ejus *Sexburh* ſucceſſit in miniſterium.

Merciorum provincia in quinque parochias diviſa. *Boſel* à *Theodoro* archiepiſcopo *Dorobernenſi* ad *Wictiam* præſul ordinatur, habens ſedem epiſcopatus in civitate *Wigornia*. *Cuthwinus* ad *Licetfedenſem*. *Saxulfus* ad mediterraneam *Angliam*, habens epiſcopatus ſedem in civitate *Leogora*. Ad *Lindenſem* provinciam *Ethelwinus*, ſedem epiſcopatus habens in *Lindeſeia*. Ad *Suthangliam* *Ecla*, habens epiſcopatus ſedem in **Dorchecestre**.

83. In *Anglia* claret *Etheldreda* regina, quæ duobus viris nupta virgo permanſit. Cujus mortuæ

lib. 4. corpus poſt undecim ſepulturæ ſuæ annos incor-

7. ruptum inventum eſt.

Theodorus archiepiſcopus cœtum epiſcoporum doctorumque plurimorum collegit in loco qui dicitur **Hethfeld**, ut cujus eſſent ſinguli fidei ſciret.

Fuerunt Concilio Egfridus *Northymbrorum, &* Adelredus *rex Merciorum, &* Wlfus *rex Eſtanglorum,* Lotharius *rex Cantuariorum.*

Clotario regi *Franciæ* ſucceſſerunt *Theodericus* & *Chidericus*.

Beda cum eſſet vij. annorum *Biſcopo* abbati datus eſt educandus.

Poſt annos tres abſceſſionis *Wilfridi* ad eccleſiam *Haguſtaldenſem*, *Thumbertum* remanente *Eata* ad *Lindisfarnenſem*, & *Trumwine* ad terram *Pictorum* *Theodorus* archiepiſcopus ordinavit. *Eathedum* de *Lindiſſei* reverſum *Ripenſi* præfecit eccleſiæ.

84. *Leo* papa.

85. *Benedictus* papa.

Theodorus Dorobernenſis archiepiſcopus *Cuthbertum Eboraci* conſecravit epiſcopum *Lindisfarnenſem*.

86. *Johannes* papa.

Wilfridus iterum à præſulatu expellitur, & mediterraneorum *Anglorum* ſuſcipit epiſcopatum, & *Oſtorch Wictiorum* conſecravit epiſcopum, quia *Theodorus* archiepiſcopus jam defunctus erat.

87. *Chonon* papa.

Cadvaladrus rex *Britonum* à *Sergio* papa confirmatus, migravit ad Dominum.

688.

89. *Sergius* papa.

Juſtinianus imperator ſecundus.

90. *Brichtwaldus* abbas de *Raculf Dorobernenſium*

lib. 5. electus antiſtes, conſecratus eſt à *Godwino* metro-

politano *Walliarum*.

Sergius *papa univerſis epiſcopis* Britanniæ. *Vobis inſinuamus quod dilectiſſimus frater* Brictwaldus Cantuariorum *provinciæ præſul, juxta ritum priſcæ conſuetudinis primatum totius* Britanniæ *ſortitus, cum ſacro pallii uſu ac venerabilis dalmaticæ illic demandatus eſt: mandantes ut eidem archiepiſcopo primatum gerenti efficaciter obediatis.*

691. 692. 693. 694. 695. 696.

Juſtinianus imperator ſextam ſynodum nititur An.Dñi infirmare. 697.

Leo imperator. 698.

Hyldebertus rex *Francorum*.

Synodus *Aquileiæ* facta quintam univerſalem ſynodum à *Juſtiniano* imperatore, & *Virgilio* papa *Conſtantinopoli* celebratam ſuſcipere diffidit.

Tiberius imperator. 699.

700. 701.

Johannes papa. 702.

703.

Johannes papa. 704.

Epiſcopatus *Doreceſtriæ* diviſus eſt in duas pa- 705.
rochias; una data *Danieli*, id eſt, *Wintona*: altera *Adelmo*, id eſt, *Sireſburnia*.

Mortuo rege *Ælfrido*, *Wilfridus* ad propriam ſedem revertitur.

Juſtinianus iterum imperator. 706.

Siſinnius papa.

Conſtantinus papa.

Choered & *Offa* reges *Anglorum* *Romam* veni- 707.
unt, ibique in monachis attonſi regi regum militaverunt.

Beda xxx. ætatis ſuæ anno gradu presbyteratus 708.
accepto, libros ſuos incepit; in quibus componendis xxix. annis laboravit.

Sanctus *Egwinus Wictiorum* epiſcopus, cum rege *Merciorum Kinred*, & *Offa* rege orientalium *Saxonum* *Romam* veniens, ut monaſterium quod in territorio *Wigornenſi* conſtruxerat, ab improborum irruptione ſecurius redderet, epiſtolam privilegii à papa *Conſtantino* impetravit.

Wilfridus *ſanctus meritis & nomine magnus,* 709.
Quindecies ternos poſt quam egit epiſcopus annos,
Tranſiit, & gaudens cæleſtia regna petivit,
Artatus multis poſt tempora longa periclis.

710. 711.

Adelardus rex *Weſtſaxonum*, 712.

Romanorum *Philippicus*. 713.

Hoc tempore Beda *ſcripſit hyſtoriam Anglorum* 714.
ad Ceowlfum regem Northanhimbrorum.

Gregorius papa ſecundus. 715.

Hic conſtituit ut quadrageſimali tempore jejunium miſſarumque celebritas fieret, quod ante eum non erat.

Romanorum imperator *Aneſtaſius*.

Mortuo *Daguberto* Franci *Danielem* clericum in regem levaverunt, atque *Chilpericum* nuncupant, contra quem *Karolus Martellus* pugnam iniit, atque in fugam compulit.

Hic finita eſt ſucceſſio *Merovingorum*.

Nam poſt tranſmigrationem generationis ex filia *Clotarii* regis *Anſbertus* genuit *Arnoldum*, *Arnoldus* genuit *Arnulfum*, *Arnulfus* genuit *Anſeiſum*, *Anſeiſus* genuit *Pipinum*, *Pipinus* genuit *Karolum Martel*.

Sancta *Cuthberth* monaſterium virginum Deo devotarum, in loco qui dicitur *Winburna* conſtruxit.

716.

Theodoſius imperator. 717.

Leo imperator. 718.

719. 720. 721. 722.

Ab initio mundi uſque ad annum ab incarnatione 723.
Domini ſeptingenteſimum triceſimum quartum, Beda 724.
chronica ſua perduxit.

725. 726. 727. 728. 729.

Gudredus rex *Weſtſaxonum*. 730.

Gregorius

An.Dñi *Gregorius* papa iij.

731. *Tatwinus* fit archiepiscopus *Cantuariæ*, cui *Gregorius* papa scripsit in hæc verba: *Præcipimus ut omnis homo totius* Angliæ *tibi obediat, & te sciat esse primatem totius insulæ.*

732. *Lotharius* rex *Francorum.*

733. *Dorobernensi* archiepiscopo *Thatwine* defuncto, *Nothelmus* ecclesiæ *Lundoniensis* presbyter in archiepiscopatum successit.

734. Sacerdos venerabilis *Beda* viij. kal. Junii migravit ad Dominum. Qui quousque anima in corpore fuit, *Gloria Patri*, & alia quædam spiritualia expassis manibus dicendo, non cessabat Deo gratias agere. Cum autem cantando *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,* Spiritum sanctum nominasset, spiritum à corpore exalavit ultimum.

735. 736. 737. 738. 739.

Nothelmus Dorobernensis archiepiscopus, à *Gregorio* papa pallium suscepit, qui australibus *Saxonibus Wilfrido* cum pace domum reverso, *Eadrithum* præfecit antistitem.

740. *Chilpericus* rex *Francorum.*

Gregorius papa constituit in missa *quorum sollennitas hodie*; & reliqua usque *largitor admitte.*

Karolus Martel Raginfredo civitatem dedit *Andegavensem. Pipinum* filium suum *Papiam* direxit, ut juxta morem *Liubrandi* regis *Longobardorum* capillum succideret; quem incidens *Liubrandus*, pater effectus est *Pipini.*

741.
742. *Aquensi* urbe à *Saracenis* desolata, corpus beatæ *Mariæ Magdalenæ* à *Gerardo* Comite *Burgundiæ* ad cœnobium *Viceliacum* à se constructum transfertur.

743. 744. 745. 746.

747. *Paulus Cassinensis scribit hucusque.*

748. *Karlomannus* filius *Pipini* regis, à *Zacharia* papa in monachum tonsoratur.

749. *Cuthbertus* archiepiscopus *Cantuariensis.*

750. *Collige breviter quot reges* Francorum, *& quot Majores domus fuerint ab anno* DC.lxij. *usque huc, & invenies in sequenti.*

Sigebertus rex *Westsaxonum.*

Anno siquidem DC.lxij. *Ebroinus* Major domus primo super *Lotharium* regem *Francorum*; postmodum super *Theodoricum* regem fratrem *Lotharii* principabatur. *Theodoricus* vero rex propter insolentiam *Ebroini* à *Francis* repudiatur, & frater ejus *Hyldericus* in regnum collocatur. *Hilderici* major domus erat *Wlfohaldus.* Postea occiso *Hylderico, Theodoricus* regno restituitur, & *Leudesius* major domus efficitur. Rursum *Ebroinus Leudesium* majorem domus perimit; *Clodoveum* quendam fingens esse filium *Lotharii* regis regem sibi facit. *Wlfohado* majore domus mortuo, *Pipinus* pater *Karoli Martel* principatur in *Austria. Ebroinum* majorem domus *Ermenfridus* perimit. *Warato* pro *Ebroino* major domus statuitur sub rege *Theodorico. Waratone* quoque mortuo *Bertarius* fit major domus sub rege *Theodorico.*

Zacharias papa.

Pipinus autem primo sub *Theodorico* rege, postmodum sub *Clodoveo* rege, solus toti regno principatur. *Grimoaldus* filius *Pipini* in aula *Hyldeberti* regis major domus statuitur. *Grimoaldo* mortuo, *Theodowaldus* nepos *Pipini* sub *Hyldeberto* rege major domus efficitur. Mortuo *Hyldeberto Francorum* rege, *Clodoveus* filius ejus regnat post eum. *Franci Chilpericum* regem statuunt, & *Raginfredum* majorem domus. *Lothario* rege mortuo qui successit *Clodoveo, Karolus Martellus* major domus *Chilpericum* regem sibi facit. Mortuo *Chilperico* idem *Karolus Theodoricum* sibi facit regem. *Theodorico* mortuo regnat *Hyldericus*; pro quo *Pipinus* filius *Karoli Martelii* in *Francia* principatur, & post novem annos *Hyldericus* rex in monachum tonsoratur.

Pipinus rex *Francorum.* 75

752.

Stephanus papa. Hic *Pipinum* unxit in regem. 75

Kinewlfus rex *Westsaxonum.* 75

Constantinus imperator synodum congregat trecentorum triginta episcoporum, & de ymaginibus deponendis contra orthodoxos tyrannizat. 75

756. 757

Tuor filius *Cadwaladri*, & *Tuor* nepos ejus *Saxones* inquietaverunt. 75 75

Breowinus fit archiepiscopus *Cantuariæ.* 76

Paulus papa. 76

Jambertus abbas sancti *Augustini, Dorobernensium* electus antistes, benedictionem & pallium à papa *Paulo* suscepit. 76 76 76

Pipinus rex *Agentium*, *Petragoricas* & *Engolismum* devastat. 76

Judæi ymaginem *Jesu* Salvatoris nostri invenientes in domo cujusdam *Judæi* ibi relictam à quodam Christiano eam deponunt, & omnia obprobria quæ *Judæi Jhesu Christo* intulerunt imagini ejus inferebant; tandem lancea latere ejus aperto exivit de eo sanguis & aqua. Quod illi supposita ampulla suscipientes, omnes infirmos in synagoga sua collectos sanabat. Quod cum vidissent *Judæi* baptizati sunt omnes. Passio autem Dominicæ ymaginis celebratur singulis annis 5. idus Novembris apud *Berithum.*

In præsentia *Pipini* regis, inter Græcos & Romanos celebratur synodus de sancta Trinitate & sanctorum ymaginibus. 76

767.

Pipino successit *Karolus* filius ejus, pro felicitatis magnitudine cognominatus *Magnus.* 76

Constantino papa schismatico oculis privato *Stephanus* papa constituitur. Hic synodum *Romæ* congregat, & ordinatos à *Constantino* scismatico reordinat.

769. 770. 771. 772.

Adrianus papa. Hic ad tuendas res ecclesiæ *Karolum Romam* accersit; quo pergens *Papiam* obsedit; ibique relicto excercitu *Romam* pervenit, sanctam resurrectionem ibi peregit: postea rediens *Papiam* cepit. Iterumque *Romam* rediit, synodum constituit cum *Adriano* papa aliisque centum quinquaginta tribus religiosis episcopis & abbatibus. In qua *Adrianus* papa, cum universa synodo dedit ei jus eligendi pontificem, & ordinandi apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus. Insuper archiepiscopos & episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere diffinivit, & ut nisi à rege laudetur & investiatur, episcopus à nemine consecretur. 77

Karolus rex *Desiderium* regem *Papiæ* perpetuo exilio damnat. *Veronem* capit urbem. *Forum Julii* subjugat. Duos clericos *Romam* misit, ut autenticum cantum à *Romanis* discerent & *Gallos* docerent.

Brictricus

A. Dñi *Brictricus* rex *Westsaxonum*.

774. 775.

776. *Winthichindus* dux *Saxonum* à *Karolo* subjugatur.

777. *Leo* imperator *Constantinopolitanus*.

778. *Karolus* in *Hyspania* *Cæsar-Augustam* delet, *Panpilonem* subicit.

779. 780.

781. *Leo* imperator cum insaniret cupiditate circa preciosos lapides, adamavit magnam sanctæ *Sophiæ* coronam, & accipiens portavit eam, & exierunt carbunculi in capite ejus, & captus à febre mortuus est.

782. *Trene* imperatrix *Constantinopolitana*, cum filio suo *Constantino*.

783. 784. 785. 786.

787. *Adelardus Wintoniensis* episcopus fit archiepiscopus *Cantuariensis*.

Offa rex *Merciorum* interfecto rege *Adelberto* contraxit inimicitias cum *Cantuaritis*. *Jambertum* quoque *Dorobernensem* archiepiscopum primatu spoliare, regnumque *Merciorum* archipiscopatu insignire affectans, epistolis ad *Adrianum* papam directis egit, ut pallio *Adulfum Lichesfeldensem* episcopum efferret, omnesque *Merciorum* episcopos, scilicet *Wigornensem*, *Legecestrensem*, *Cidnacestrensem*, *Herefordensem* ei subjugaret, & præterea duos orientalium *Anglorum* episcopos, scilicet *Elmanensem* & *Dummoccensem*. Stetit autem hæc perversitas toto prælatus *Jamberti* tempore; sed *Adelardus* successor *Jamberti* in contrarium impetravit rescriptum à *Leone* papa, cujus exemplum infra positum est.

Signum crucis in vestibus hominum apparuit.

Sanguis de cœlo & terra profluxit.

788. *Karolus* rex *Romam* venit, *Eregisus* dux *Beneventi* gratiam ejus redimit.

Instantia *Tharasii* patriarchæ *Constantinopolitani*, & *Adriani* papæ, secundo apud *Nicheam* universalis synodus CCCL. episcoporum congregatur, & hæresis execrantium ymagines Dei inperpetuum abdicatur, in præsentia *Trenes* & filii ejus *Constantini*.

Thassilo dux *Baioariæ*, *Hardericus* dux *Austrasiorum*, *Adelgisus* filius *Desiderii* regis, *Sclavonenses* etiam contra *Karolum* venientes, aut perimuntur, aut exiliantur.

789.

790. *Karolus* rex in *Ægypto*, in *Siria*, in *Affrica*, sed præcipue in *Ierosolimis* liberalitate eleemosinarum Christianis pauperibus solatiabatur.

791. *Constantinus* matrem suam *Trenem* imperio privat.

In dormitorio beati *Martini Turonensis* in *Castello novo* duo angeli ingressi sunt; unus extendebat indicem, alter monachum quem ille ostenderat percutiebat. Unus vigilans solus evasit, dicens, Adjuro te per nomen omnipotentis Dei ne me percutias. Monachi illi, ut refert sanctus *Odo*, nimis delitiose vivebant, & sericis induebantur vestibus, calciamenta erant vitrei coloris.

792. *Pipinus Karoli* regis ex concubina filius, adversus patrem insurgens tonsoratur & monachatur.

793. *Ædbrictus* rex *Westsaxonum*.

Inventio sancti Albani *à rege* Offa *kalend. Augusti*.

Rex *Offa* eadem die kal. Augusti, qua die beatus *Albanus* inventus fuit, *Willegodum* abbatem primum monachis introductum ecclesiæ beati *Albani* præfecit, & sub regulari vita vivere instituit. An. Dñi.
Willegodo successit *Edricus* abbas secundus. *Edrico Wlsigus*, abbas tertius. *Wlsigo Wlnothus*, abbas quartus. *Wlnotho Elfridus*, abbas quintus. *Edfrido Wlsinus*, abbas sextus. *Wlsino Elfricus*, abbas septimus. *Elfrico Eldredus*, abbas octavus. *Eldredo Edmarus*, abbas nonus. *Edmaro Eluricus*, abbas decimus. Hic factus est archiepiscopus *Cantuariæ*. Cui successit in abbatia sancti *Albani Leofricus* abbas undecimus, frater ipsius *Elurici*.

Kinewlfi regis anno primo *Ethelboldo* regi *Mercæ* successit *Bronred* in regnum; sed brevi. *Offa* enim eodem anno aufugavit eum, regnavitque super *Merciam* xxxix. annis. *Offa* juvenis nobilissimus, fuit filius quidem *Wingferd*, filii *Canwlf*, filii *Osmod*, filii *Epa*, filii *Wibba*, filii *Creada*, filii *Cynewald*, filii *Cnibba*, filii *Ycil*, filii *Com*. filii *Angelreu*, filii *Offa*, filii *Wermund*, filii *Witlat*, filii *Woden*. *Offa* rex strenuissimus fuit; vicit namque *Kentenses* prælio; vicit etiam *Westsexas* prælio; vicit quoque *Northanhymbros* prælio. *Offa* vir religiosus fuit. Transtulit namque sancti *Albani* ossa in monasterium quod construxerat multisque modis ditaverat. Deditque vicario beati *Petri Romanæ* urbis pontifici redditum statutum de singulis domibus regni sui in æternum. De quo redditu singulis annis per universam *Britanniam* colligendo, & sanctæ *Romanæ* ecclesiæ pro stabilitate regni sui, & salute communi transmittendo decrevit, ut quantum in terra sancti martyris *Albani* provenerit, ab his quibus injunctum fuerit ab abbate ipsius monasterii undecunque collectum nullatenus alias asportetur, sed altari beati *Albani* fideliter oblatum, ad utilitatem ejusdem ecclesiæ secundum quod abbas decreverit inviolabiliter expendatur.

Karolus rex non solum patria lingua, sed etiam 794.
peregrinis linguis eruditus, barbara & antiquissima carmina quibus veterum regum bella, actus canebantur scripsit, & memoriæ mandavit. Inchoavit etiam grammaticam patrii sermonis. Mensibus anni juxta propriam, id est, *Teutonicam* linguam vocabula imposuit. Ventos etiam duodecim propriis nominibus appellavit, cum antea quatuor tantum cardinales venti nominarentur.

Karolus rex extruxit basilicam *Aquisgrani*; 795.
ad cujus structuram columnas & marmora devehi fecit à *Roma & Ravenna*.

Adelbertus rex orientalium *Anglorum*, *Offæ* regis *Merciorum* jussione, & *Cynedrithæ* reginæ nefaria persuasione vita privatus est capitis abscisione.

Leo papa; qui mox clavem confessionis sancti *Pe-* 796.
tri cum vexillo *Romanæ* urbis *Karolo* regi misit.

Leo papa *Adelardo* archiepiscopo *Dorobernia*.

TIbi Adelarde *tuisque successoribus omnes* Anglorum *ecclesias, sicut à priscis temporibus fuere, imperpetuum in ipsa tua metropolitana sede per subjectionis cognitionem irrefragabili jure concedimus optinendas. Si quis vero, quod non optamus, contra hanc diffinitionis nostræ vel apostolici privilegii auctoritatem venire temptaverit, ex apostolica auctoritate statuimus, ut si archiepiscopus vel episcopus fuerit ex ordine præsulatus sit dejectus: similiter presbyter, vel diaconus, aut alius quilibet minister sacri ministerii si fuerit, ab ordine sit depositus: si autem ex numero laicorum fuerit,* tam

An. Dñi *tàm rex quam princeps, aut qualibet magna sive parva sit persona, sacræ communicationis participatione se noverit alienum.*

797. *Trene* imperatrix filium suum *Constantinum* oculis & imperio privat.

798. Sol obtenebratus est per dies xvij.

799. *Leonem* papam celebritatem letaniæ majoris agentem *Romani* capiunt, linguam ei & oculos evellunt; cui voce & visu reddito divinitus, iterum ei oculos & linguam eruunt.

800. In mense Julio aspera & gelu concreta bis fuit pruina, sed nichil fructibus nocuit.

Wluredus Dorobernensium electus antistes, *Romæ* consecratus est à *Leone* papa.

801. *Romani* quia *Leonem* papam indigne tractaverant, à rege *Karolo* damnantur.

Quoniam *Trene* imperatrix excæcato imperatore *Constantino* filio suo *Romanis* imperabat, uno omnium consensu *Karolo* regi imperatorias laudes acclamant, eumque per manum *Leonis* papæ coronant, *Cæsarem* & *Augustum* appellant.

Hamon. lib.3. Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, *Karolo Augusto* à Deo coronato, magno & pacifico imperatori *Romano*, vita & victoria.

Immutato ordine regnorum immutandus est etiam ordo titulorum, quia abhinc sub uno comprehendendum est regnum Francorum *&* Romanorum; *&* Constantinopolitanum *regnum distinguendum est à regno* Romanorum.

Ex quo *Bisantium Thraciæ* civitas à primo *Constantino* in novam ampliata, & in regiam urbem est exaltata & translata, in illam omni *Romanæ* dignitatis gloria in sedem *Romani* imperii dedicata, & nova *Roma* est appellata; Evolutis annis circiter quadringentis sexaginta octo, diviso à *Constantinopoli Romano* imperio, *Karolus* primus *Francorum* imperat *Romanis* annis xiij.

802. *Karolo* imperatori rex *Persarum* elephantem mittit.

803.

804. *Avares* qui & *Huni*, quicquid pecuniæ & thesauri per secula multa congesserant, totum victoriæ *Francorum* cessit.

805. *Avares* non ferentes infestationem *Sclavorum*, à *Karolo* imperatore inter *Sabariam* & *Charantanum* impetraverunt habitandi locum, ibique sine regni nomine resederunt sub ditione *Francorum*.

Karolus imperator indignantibus contrà se imperatoribus *Constantinopolitanis* propter invidiam imperatorii nominis à *Romanis* sibi impositi, crebris legationibus eos sibi conciliabat.

806. *Karolus* inter filios suos partitionem regni facit, & inde testamentum factum sua & *Leonis* papæ auctoritate confirmat.

807. *Chumeidamiras* missus ab *Aaron* rege *Persarum* ad excindendam *Liciam*, cum venisset *Mirram*, nisus S. *Nicholai* conterere *Archam*, pro ea contrivit aliam, & pro temeritate incurrens vindictam, subsequente inevitabili tempestate classem amisit totam.

808. Temporibus *Karoli* imperatoris, inter *Græcos* & *Romanos* in *Ytalia* primo conflictus habitus est. Secundo in *Ytalia* inter *Francos* & *Avares*. Tertio inter *Avares* & *Baioarios*. Quarto inter *Avares* & *Francos*; & in omnibus locis *Karolus* suis provenisse victoriam lætatus est.

Alchuinus de *Britannia* oriundus magister deliciosus regis *Karoli*, scientia literarum præpollet in *Gallia*; cujus præcipue magisterio ipse rex omnes liberales artes didicit. Hic multa scripsit; inter quæ eminent libri de sancta Trinitate scripti ad ipsum regem. An. D

Karolus imperator per manum *Pauli* Diaconi sui decerpens optima quæque de scriptis catholicorum patrum, lectiones unicuique festivitati convenientes per circulum anni in ecclesia legendas compilari fecit.

Hic liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filii quam filiæ primò liberalibus studiis quibus & ipse operam dabat erudirentur; filias vero lanificio, colo ac fuso, ne per otia torperent, impendere jussit operam. Hamon. lib.3.

Pippinus rex *Ytaliæ Venetiam* bello sibi subigit, & non multo post *Mediolani* obiit; & *Karolus* imperator *Venetiam Nicheforo* reddit. 809.

Karolus in tres partes regni sui tres exercitus misit; unum trans *Albiam* qui *Hylviones* debellavit; unum in *Pannoniam* qui reliquias *Hunorum* & *Sclavos* compressit; unum contra *Britones* qui eorum perfidiam contudit, & ubique sibi victoria provenit. 810.

Karolus imperator rerum suarum hæredem Christum testamento facit, & quicquid in re mancipi habebat, in tres partes divisit. Terciam eorum pauperibus & famulantibus palatio delegavit, Duas vero partes in partes xx. & unam subdivisit, & metropolitanis episcopis qui totidem sibi suberant distribuit, ut metropolis ecclesia terciam assignatæ sibi partis haberet, & duas inter suffraganeos episcopos divideret.

Nomina Archiepiscopalium civitatum quæ erant sub Karolo.

Roma.	*Besontio.*
Ravenna.	*Lugdunus.*
Mediolanum.	*Vienna.*
Forum Julii quæ & *Aquileia.*	*Rothomagus.*
	Remis.
Gradus.	*Arelas.*
Colonia.	*Daranthasia.*
Maguntia.	*Ebredunum.*
Juvanum quæ & *Salzburch.*	*Burdegala.*
	Turonis.
Treveris.	*Bithurice.*
Senonis.	

Terciæ partis quam integram reservari voluit, iiij. factæ sunt subdivisiones: una earum addita est duabus supradictis partibus. Secunda filiis & filiabus divisa est. Tercia usibus pauperum. Quarta usibus famulantium.

Maguntiæ pons quingentorum passuum longitudinis trans *Rhenum*, quem *Karolus* imperator per x. annos ingenti labore & mirabili opere de lignis construxerat, ita ut in perpetuo durare posse videretur, ita tribus horis conflagravit, ut ne una quidem hastula super aquam remaneret. 811.

Karolus imperator *Ludovico* filio suo coronam imperialem imposuit, et *Bernardum* filium *Pippini* regis, regem *Italiæ* facit. 812.

Karolus imperator per totas *Gallias* Concilia super statu ecclesiarum ab episcopis celebrari edicit: Unum fuit *Maguncie*, alterum *Remis*, tercium *Turonis*, quartum *Cabillonis*, quintum *Arelathe*. 813.

Karolus imperator gloriosus, regno et imperio suo pacato et dilatato, statu quoque ecclesiæ sanctæ et religiose ordinato moritur, et sepelitur *Aquisgrani* 814.

anno

Dñi anno ætatis suæ septuagesimo secundo; qui pro magnitudine operum agnominatus est Magnus; Cujus vitam *Alcuinus* descripsit. Post quem *Ludovicus* Pius filius ejus imperavit annis viginti sex.

Ædbrictus rex *Westsaxonum* *Bernulfum* regem *Merciorum* vicit apud **Pyllendune** in *Midelsexia*.

15. Romanorum *Ludovicus* Imperator.

16. *Stephanus* papa. Iste obviavit *Ludovico* in magno campo *Remensium*, & sequenti dominica unxit eum in Imperatorem, & coronam capiti *Hyrmigardæ* reginæ imposuit.

17. *Paschalis* papa.

18. Temporibus *Ludovici* Imperatoris floruit *Theo-*
19. *dulphus Aurelianensium* episcopus. Hic insimulatus
20. multis criminibus apud Imperatorem *Andegavis* est
21. exsilio relegatus. Contigit autem ut ibidem die pal-
22. marum veniret Imperator. Et cum secus domum
23. qua tenebatur episcopus processio pertransiret, præsente Imperatore illos pulcherrimos versus, qui nunc usque ea die psalluntur, à se editos per fenestram decantavit, *Gloria laus & honor tibi sit rex Christe &c.* quibus Imperator emollitus eum à vinculis absolutum priori gratiæ redonavit.

Hoc tempore floruit

24. *Eugenius* papa.

Mortua *Yrmigardi* Regina *Ludovicus Judith* filiam *Welfi* ducis *Baioariæ* duxit, ex qua genuit
25. *Karolum calvum*. *Ludovicus* Imperator *Karolo*
26. *calvo* filio suo *Franciam* partemque *Burgundiæ* co-
27. ram filiis suis dedit.

28. *Qui prius vocati sunt Reges Westsaxonum ab-*
29. *hinc vocandi sunt Reges Anglorum.*

30. *Edelwolfus* rex *Anglorum*.

Valentinus papa.

Gregorius papa qui & *Leo* papa iiij.

31. Tres filii *Ludovici* Imperatoris reginam *Judith*
32. separantes ab eo, *Pippinus* in *Aquitaniam*, *Ludo-*
33. *vicus* in *Bavariam* perrexit, *Lotharius* vero patrem
34. ad *Aquisgrani* palatium duxit; ubi Imperator episcoporum judicio arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclusus est.

35. *Ludovicus* patrem suum Imperatorem ab inclusione ejecit & in sedem imperialem restituit.

36. *Gregorius* papa consummatam novæ urbis fabri-
37. cam solenniter dedicavit. Eamque urbem *Leonia-*
38. *nam* appellavit; vel à *Leone* tercio hujus nominis papa, qui hujus operis fundamenta olim jecerat, vel à se ipso quia & ipse *Leo* quartus dictus est.

39. *Feologildus Dorobernensis* archiepiscopus.

40. *Ceonodus Dorobernensis* archiepiscopus.

41. *Ludovicus* & *Karolus* copiis congregatis apud *Fontaniacum* fratrem *Lotharium* bello vicerunt.

Tres fratres regnum *Francorum* inter se diviserunt.

42. *Karolus* accepit occidentalia regna à *Britannico* oceano usque ad *Mosam* fluvium, in qua parte extunc & modo nomen *Franciæ* remansit. *Ludovico* orientalia regna cesserunt, omnis scilicet *Germania* usque ad *Reni* fluenta, & aliquæ trans *Renum* civitates cum adjacentibus pagis propter vini copiam.

43. *Lotharius* qui major natu erat & Imperator appellabatur, omnia *Ytaliæ* regna tenuit cum ipsa *Roma*.

Adelwlfus rex *Anglorum*.

Karolus calvus rex *Francorum*.

Hamonius Cronica sua hic terminat.

An. Dñi

De origine Comitum Andegavensium.

Fuit vir quidam de *Armorica Gallia* in pago *Redonico* nomine *Torquatius*, quem *Karolus calvus* illius forestæ quæ *Nidus Merulæ* nuncupatur forestarium constituit. Hic genuit *Tertullum*. *Tertullus* quidem acer ingenio fortunam suam animi amplitudine supervadens in *Franciam* abiit sub rege *Karolo* militaturus. Quem *Karolus calvus* ob merita sua karissimum habens, uxorem ei dedit filiam Ducis *Burgundiæ* nomine *Petronillam*, cum beneficio in *Landonensi* castro & aliis terris in pago *Gastinensi* & aliis locis per *Franciam*. Qui genuit *Ingelgerium*.

Michael Imperator *Constantinopolitanus*.

Normanni sub *Bier* filio Regis *Danemarchiæ* & magistro ejus *Hastungo* *Franciam* infestant, & usque *Parisius* navigio veniunt.

Edulfus rex *Westsaxonum* tributum sancto *Petro* solvit quod vocatur **Romescoth**. Hic in juventute sicut legitur fuit episcopus *Wintoniæ*.

Leo papa iiij. hujus nominis.

Ad quem *Athewlfus* Rex *Anglorum* filium suum *Aluredum* magno nobilium numero constipatum honorifice *Romam* transmisit. Quem *Leo* papa rogatu sui patris ordinans, unxit in Regem.

Sergius papa. 844.

Si de unctione Regum Angliæ *contrarium ali-* 845.
quid inveneris, quæ hic vel in sequenti reperieris, 846.
in autentico libro condam. 847.

Theodericus episcopus *Londoniæ*. 848.

Athewlfus Rex *Anglorum* decimam totius regni 849.
sui partem ab omni regali servicio liberavit, *Romam* perrexit, filium suum *Aluredum* secum duxit, anno integro *Romæ* moratus est. Interim *Adelbaldus* filius suus adversus patrem conspiravit, *Romæ* redeuntem non admisit. Adunatum itaque antea regnum, inter patrem & filium dividitur. *Adelwlfus* igitur *Judith* filiam *Karoli calvi* Regis *Francorum* quam à patre suo in *Francia* acceperat, reginam sibi sociavit.

Normanni per mare *Britannicum* ostia *Ligeris* ingressi, urbem *Nannetem* invadunt, episcopum sabbato sancto Pascæ baptismum celebrantem trucidant, clerum & populum perimunt; Inde *Andegavis*, deinde *Turonis* occupant, & ut tempestas omnia diruunt, Templum etiam sancti *Martini* incendunt.

Æthelbaldus Rex *Anglorum*. 850.

Benedictus papa, adversus quem *Anastasius* præ- 851.
sulatum invadit. 852.

853. 854. 855.

Ludovicus Imperator *Romanus*. 856.

857.

Nicholaus papa. 858.

Æthelbricht Rex *Anglorum*. 859.

Numeneus Rex *Britonum* regnum *Francorum* 860.
infestans, à sancto *Maurilio* quondam *Andegaven-* 861.
si episcopo baculo percussus in capite periit.

Lotharius Rex *Waldradam* pelicem superduxit 862.
conjugi suæ *Thebergæ*, consentientibus sibi archiepiscopis *Gunthario Coloniensi* & *Tiegaudo Treverensi*, quos papa *Nicholaus* ab ordine movit, excommunicavit, uti tantum laicali communione concessit. 863.

Æthered Rex *Anglorum*. 864.

865. 866. 867.

Adrianus papa. 868.

An. Dñi 869. 870. 871.

872. *Aluredus* rex *Anglorum* quem *Leo* papa *Romæ* consecraverat, mortuis tribus suis fratribus nunc primum cœpit regnare.

Basilius Imperator *Constantinopolitanus*.

Lotharius rex *Romam* ad *Adrianum* papam se excusatum vadit, à quo dum pro comprobatione innocentiæ suæ, ad examinationem corporis & sanguinis Domini, tam ipse quam optimates regni invitati fuissent,& ipse & omnes qui corpus Domini cum eo temere præsumpserunt accipere,infra ipsum annum perierunt; Ipso statim in redeundo *Placentiæ* defuncto.

Æthelredus Dorobernensis archiepiscopus. Hic *Chevelliauc* episcopum *Landaviæ*, & post *Libau* episcopum *Landaviæ*, & post *Lunverd* episcopum sancti *David* Cantuariæ consecravit.

Karolus calvus rex *Francorum Karlomannum* filium suum ad apostasiam lapsum excæcavit.

873. *Johannes* papa.

Normanni ducem habentes *Bier* cum per xx. annos *Galliam* infestassent, in patriam suam reversi, intestino bello perierunt.

874. Locustæ *Galliam* depopulantur innumerabiles, cæteris locustis majores.

875. 876.

877. *Karolus* Imperator *Romanus*.

878.

879. *Ludovicus balbus* rex *Francorum*.

880. *Ludovicus balbus* moriens reliquit uxorem gravidam quæ peperit *Karolum simplicem*.

Ludovici balbi ex concubina *Ludovicus* & *Karlomannus* dicti regnum interim *Francorum* inter se diviserunt, regnantes annis quinque.

Ingelgerus juvenis alacer & miles optimus dominam pagi *Gastinensis*, matrem sibi spiritualem, de adulterio falso impetitam monomachico certamine liberavit, & ob id factum egregium apud *Landonense* castrum casamentum ejus plurimum augmentatum est. Postea vero *Ludovicus* filius *Karoli calvi* vicecomitatum *Aurelianensem* & præfecturam *Turonorum* & dimidium *Andegavis* comitatum ei in casamento donavit. Ultra *Mednanam* alter Comes habebatur. Rursus *Adalardus* & *Rauno* ambo germani fratres, *Thuronensium* & *Andegavensium* pontifices neptem suam *Aelendim* nomine cum alodiis suis, scilicet *Ambaziæ*, *Busenciaco*, & *Castellione* ei in conjugium copularunt. Qui post gravia bella insignesque victorias concessit in fatum, sepultusq; est in ecclesia beati *Martini Castri novi*.

881. *Æthelredus* archiepiscopus *Cant*.

882. *Normanni* duce *Rollone* adjunctis sibi *Danis Franciam* & *Lotharingiam* pervagantes *Ambianis*, *Atrebatum*, *Cameracum*, *Turnacum*, fines *Morinorum* & terram circa *Scaldum* flumen devastant. Postmodum ostium *Sequanæ* penetrantes,

883. *Rotomagum* obsident.

884. 885.

886. *Marinus* papa.

887. *Leo* Imperator *Constantinopolitanus*.

Suithelmus Syreburnensis episcopus.

Hic eleemosinam Regis *Aluredi* ad sanctum *Thomam* in *Indiam* detulit, indeque prospere rediit.

888.

889. *Adrianus* papa.

890. *Franci* neglecto *Karolo simplici* Regem sibi præficiunt *Odonem* ducem *Aquitaniæ*.

Arnulfus Imperator *Romanus*. An.

Odo rex *Francorum*. 89

Ab hoc tempore Luitprandus *diaconus* Ticinensis *ecclesiæ hystoriam suam orditur*.

892. 893.

Franci Karolum simplicem in regnum revocant, & *Remis* à *Fulcone* archiepiscopo in Regem benedici faciunt. 89

Stephanus papa. 89

Berno ex Comite abbas *Gigniacensis* cœnobii à se fundati construxit *Cluniacum* in cellam *Gigniacensem*. 896 897 898

Pleiemundus fit archiepiscopus *Dorobernia*. 899

Edwardus rex *Anglorum* est consecratus in Regem à *Pleiemundo Dorobernensi* archiepiscopo apud **Kingestune**. 900

Huic etiam Regina sua *Alfleda* duos filios peperit, *Hathelstanum* & *Ædwinum*,& sex filias, quarum *Eadfleda* & *Æthelhilda* sanctimoniales apud *Wiltonam* requiescunt. *Eadivam* vero habuit conjugem *Otto Romanorum* Imperator. *Eadhildam* autem *Karolus simplex* rex *Francorum*. Sanctam *Eadhidam Sithricus* rex *Nortanhymbrorum*. *Hugo magnus* filius *Roberti* ducis *Parisiensium* duxit quartam,id est *Ealfgifam*. Regina vero sua *Ediva* peperit ei *Ædmundum* & *Ædredum* & sanctam *Eadburgam* quæ apud *Wintoniam* requiescit. 90

Karolus simplex rex *Francorum*. 901

Formosus papa. Hic cum esset episcopus *Portuensis*, à *Johanne* papa viij. usque ad laicalem habitum degradatus est, jurans se non amplius *Romam* intraturum nec episcopatum urbis suæ repetiturum; Quem post *Marinus* papa successor *Johannis* restituit. *Arnulfus* Imperator *Romam* venit, & cum non esset à *Romanis* admissus *Romam* obsedit.

Lepusculo forte versus urbem fugiente & exercitu cum clamore nimio sequente, *Romani* timentes se de muro proiciunt, & hostibus murum ascendendi locum faciunt; sic *Roma* capta, *Arnulfus* in Imperatorem benedicitur.

Fulco Remorum archiepiscopus perimitur jussu *Baldewini Flandrensium* Comitis à *Winemaro* satellite suo, pro eo quod abbatiam Sancti *Vedasti Atrebatis* à *Karolo simplice* acceperat quam *Baldewinus* ante invaserat.

Bonefacius papa. 903

Stephanus papa.

Arnulfus Imper. consumptus pediculis expiravit.

Stephanus papa ordinationes *Formosi* papæ devocavit in irritum. Legitur enim quia ipse & non *Sergius* papa corpus *Formosi* à sepulchro in Concilio protractum & papali veste exutum laicali induit, & abscisis tribus digitis dexteræ manus ejus, in *Tyberim* præcipitari fecit; Quem à piscatoribus inventum & in basilica sancti *Petri* deportatum quædam Sanctorum ymagines adorasse & venerabiliter salutasse palam omnibus visæ sunt.

Romanus papa.

Ludovicus Imperator *Romanus*. 904

Theodorus papa. Hic contra *Stephanum* papam sentiens reconciliavit ordinatos à *Formoso*. 905

Johannes papa.

Hic ad confirmandam *Formosi* ordinationem, Synodum septuaginta quatuor episcoporum apud *Ravennam* congregavit.

Benedictus papa. 906

Leo papa. Contra hunc *Christophorus* surgit. 907

Constantinus

Dñi *Constantinus* Imperator *Constantinopolitanus.*

908. *Sergius* papa.

909. *Rollo* civitatem *Carnoti* obsedit, sed episcopus ejusdem urbis *Walterius* nomine tunicam sanctæ *Mariæ* virginis in manibus ferens Rollonem fugavit.

Frithestanus ad *Wintoniensem*, *Æthelstanus* ad *Cornubiensem*, *Westanus* ad *Sciréburnensem*, *Athelmus* ad *Wellensem*, *Eadulfus* ad *Cridiensem*, *Bernechus* australibus Saxonibus, *Kenulfus* ad civitatem **Dorceceſter** à *Pleimundo Dorobernensi* archiepiscopo uno die *Cantuariæ* ordinati sunt Pontifices.

Formosus papa omnibus episcopis *Angliæ*. *Sicut ex scriptis beati* Gregorii *papæ ejusque successoribus tenemus, in* Dorobernia *civitate Metropolim sedemque primam episcopalem constat esse; & sicut beatus papa* Gregorius *primo vestræ gentis episcopo* Augustino *omnes* Anglorum *episcopos esse subjectos constituit, sic nos* Pleimundo Dorobernensi *archiepiscopo ejusque successoribus legitimis eandem dignitatem confirmamus.*

910. *Regino abbas* Pruniensis *Chronica sua à nativitate Domini inchoata usque ad hunc annum perduxit.*

911.

912. Baptizatus est *Rollo* dux *Normannorum* cum multitudine gentis suæ virorum illustrium à *Francone Rothomagensi* archiepiscopo. Factaque est pax inter *Karolum* Regem *Franciæ* & *Rollonem*, deditque ei *Karolus* filiam suam *Gislam*; Qua mortua sine filiis *Rollo* accepit *Popam* prius repudiatam uxorem, filiam scilicet *Widonis* Comitis *Silvanectensis*, de qua genuit *Willielmum Longam spatam.*

Fulco Ruffus filius *Ingelgerii* integrum comitatum *Andegavensium* & abbatias sancti *Albini* & sancti *Sergii* quæ antea Regis dominicæ fuerant adeptus est. Qui duxit uxorem nomine *Rocillam Garnerii* filiam, cum tribus castellis, scilicet *Lochis*, *Vilentras* & *Lahaia*. Iste genuit tres filios, *Guidonem*, qui factus est episcopus *Suessonensis*; *Ingelgerium*, qui interfectus est à *Normannis*; & *Fulconem*, qui vocatus est *bonus*. *Fulco Ruffus* senex & plenus dierum mortuus est & sepultus in ecclesia beati *Martini* juxta patrem suum.

913.

914. *Athelmus Wellensis* episcopus *Dorobernensis* levatur archiepiscopus.

915. 916.

917. *Willielmus Longa spata Rolloni* successit in ducatu *Normanniæ.*

Anastasius papa.

918. *Lando* papa.

919. *Johannes* papa.

920. *Henricus* Imperator *Romanus.*

921.

922. *Karolus* simplex *Robertum* Ducem *Parisiensium* regnum invadentem *Francorum* cum multis peremit, & se & *Franciam Henrico* regi *Teutonico* qui ei auxilio fuerat submittit. *Lotharingiæ* regnum reddit.

923.

924. *Edelstanus* filius *Edwardi* regnavit annis xvj. consecratus ab *Athelmo Dorobernensi* archiepiscopo apud **Kingeſtune.**

Wlfelmus Wellensis episcopus fit archiepiscopus *Dorobernensis.*

Karolus simplex rex *Francorum* à Comite *Hereberto* captus, in custodiam *Peronæ* truditur ob necem *Roberti* ducis *Parisiensium* ab eo perempti. An. Dñi

Rex *Henricus Transrenanus* agrarios milites recensens, edixit ut octo eorum in agris & nonus in urbe moraretur, ut octo in agris & sibi & nono laborarent, nonus vero in urbe terciam partem omnium frugum illorum reservaret in ædibus à se ad hoc extructis, ut in bello nichil alicui eorum deesset, urbesque rebus & viris plenæ essent. 925.

Karolus simplex in custodia *Hereberti* moritur. 926.

Radulphus regnat in *Francia.*

Ludovicus filius *Karoli simplicis* transit in *Angliam*, quem anno sequenti rex *Ethelstanus* avunculus suus accepto prius jurejurando à *Francorum* legatis, in *Franciam* cum quibusdam episcopis & aliis fidelibus suis dirigit. Qui susceptus à *Francis*, apud *Laudunum* ab *Artallo* archiepiscopo coronatur. 627.

929.

Leo papa. 930.

931.

Frethestanus Wintoniensis episcopus ordinato pro se in episcopatu *Brinstano*, *Wintoniæ* resedit. Hic *Frethestanus* cotidie Missam pro defunctorum requie cantavit, nocte cimiteria circumivit, pro animarum salute psalmos cantavit. Quadam vice hoc agens, dum expletis omnibus subjungeret *requiescant in pace*, subito voces quasi exercitus infiniti è sepulchris audivit respondentium *Amen.* 932.

Bellum inter *Willielmum Longam spatam* & *Riculphum.* 933.

934.

Johannes papa. 935.

Leo papa. 936.

Stephanus papa. 937.

Odo episcopus *Malmesburiæ* eligitur in *Dorobernensem* archiepiscopum. Sed ille quia nondum amicisset monachum, constantius cœpit reniti ne majorum morem ambitione sua turbare videretur. Nullum enim viderant ad id tempus archiepiscopum, nisi monachili scemate indutum fuisse. Sed cum regiæ voluntati episcoporum omnium assensus accederet, tandem propositi sui rigore edomito, transito mari apud *Floriacum* monachilia suscepit, & *Angliam* rediens, in *Cantuariensi* archiepiscopatu magnam apud *Adelstanum* regem gratiam obtinuit. 938. 939.

Eadmundus rex *Anglorum* consecratus est ab *Odone Dorobernensi* archiepiscopo apud **Kingeſtune.** 940.

Oto imperator *Romanorum.*

Stephanus papa. 941.

Marinus papa. 942.

Occiditur *Willielmus Longa spata* dux *Normannorum* filius *Rollonis* nequitia & traditione *Arnulfi* Comitis *Flandrensium*. Cum enim idem *Arnulfus Herlewino* Comiti *Pontivi* monasteriolum castrum, tradente quodam proditore, abstulisset, uxorem ipsius *Herlvini* cum filiis ad regem *Angliæ* mittit; Cujus calamitati dux *Normannorum Willielmus* compassus, collecta non modica manu monasteriolum pugnando recepit, & ex militibus *Arnulfi* quos intus invenit nonnullos interemit, quosdam vero propter uxorem ipsius *Herluini* recipiendam reservavit. Unde *Arnulfus* efferatus invitans ducem ad colloquium trucidari fecit apud *Pinchinniacum.* 943. 944. 945.

Ricardus dux *Normannorum.*

Orta dissensione inter principes de varietate legis, utrum deberent avis superstitibus filii filiorum post patres defunctos hæreditare, an exhæredatis fratruelibus deberet hæreditas ad patruos redire; Ex regis *Otonis* omniumque principum sententia cognitio veritatis

An. Dñi ritatis commissa est gladiatorio judicio; Cessitque victoria his qui censebant fratrum filios debere cum patribus hæreditare.

947. *Eadredus* frater *Athelstani* consecratus est ab *Odone Dorobernensi* archiepiscopo apud **Kingestune.**
948. *Odo* archiepiscopus *Cantuariensis* in *Northan-*
949. *hymbros* profectus, patris *Wilfridi* reliquias à *Ri-*
950. *pensi* ecclesia transtulit apud *Cantuariam.*

Stephanus & *Constantinus* Imperatores filii *Romani* Imperatoris ægre ferentes se juxta patris sui severitatem à juvenili levitate choerceri, patrem de palatii solio deponunt, & tonso capite ad vicinam insulam in qua cœnobitæ philosophabantur transmittunt.

Dum rex *Ludovicus* moraretur *Rothomagi*, *Haigroldus Normannus* qui *Baiocis* præerat mandat ei quod ad eum venturus esset condicto tempore, vel loco si rex ad illum locum accederet; veniente denique rege ad locum denominatum, *Aigroldus* cum multitudine *Normannorum* advenerat, invadensque socios regis pene cunctos interemit; rex solus fugam iniit. Qui *Rothomagum* veniens comprehensus est ab aliis *Normannis* quos sibi fideles esse putabat, & sub costodia detentus. Sed tandem filio suo obside dato cum *Widone Suessorum* episcopo, rex à *Normannis* dimittitur.

951. *Stephanus* & *Constantinus* post patris depulsionem, à *Constantino* filio *Leonis* Imperatoris tonsis capitibus, ad idem monasterium ad quod patrem su-
952. um *Romanum* Imperatorem transmiserant, & ipsi ad
953. philosophandum transmittuntur cum monachis.
954. *Agapitus* papa.
955. *Edwius* filius *Ædmundi* rex *Anglorum* consecra-
956. tus ab *Odone* Dorobernensi archiepiscopo apud
957. **Kingestune.**
958. *Luidulfus* filius Imperatoris *Octonis* primi instin-
959. ctu *Conradi* ducis contra patrem suum rebellat.
960. *Lotharius* rex *Francorum.*

Fulco bonus tertius Comes *Andegavensium* in ecclesia sancti *Martini* in *castello novo* Canonicus ascriptus fuit. In festis Sancti ejusdem in choro inter psallentes clericos cum veste clericali, & sub disciplina eorum astabat. Hospitabatur apud mediocrem aliquem ex clericis, & domum ipsius magno cultu & sumptu venustabat ut in decessu suo tenuis hospes ditatus remaneret. Contigit quodam tempore regem *Francorum Lotharium* apud *Turonium* civitatem in festo sancti Martini æstivalis affore; affuit autem & Comes *Andegavorum* in habitu clericali, & quæ dei sunt in choro cæteris devotior celebrabat: ob hoc nobiles Palatini lateri regis adhærentes, cum ipso rege cœperunt deludendo dicere, quod Comes *Andegavorum* ut presbyter canebat, rex autem *Franciæ* cum aliis deludens nobile opus viri derisit. Quo audito, Comes *Andegavorum* litteras hujusmodi formam habentes scripsit; *Regi Francorum Comes Andegavorum. Noveritis domine quod rex illiteratus est asinus coronatus.* Composuit idem reverendæ memoriæ Consul hystoriam duodecim responsoriorum cantu & melodia luculentam, in honore beati *Martini.* Quodam tempore cum ecclesiam beati *Martini* procul aspiceret, sicut semper solitus fuerat equo desiliit, ac flexis genibus toto corpore prostratus in terra diutius oravit. Cum surgeret ab oratione vidit à dextris hominem aspectu horribilem, leprosa impetigine miserabiliter occupatum, & manum mittens ad loculum misericordiam leproso volebat impendere. Cui leprosus ait, Non domine mi. Non indigeo modo hujuscemodi indulgentia; sed quia pedibus lepra corrosis nec ipse ire nec ab alio deferri ad ecclesiam Confessoris præ nimia ægritudine possum, necessitas michi ac vobis voluntas esset, quatinus tu ipse me deferres, forsitan ibi invenirem aliquem dei hominem, qui pro redemptione peccaminum in conventu leprosorum michi necessaria administrari juberet. Quo audito, Comes proprio mantello diligenter leprosum ac devote involvit, ac cæteris partim illudentibus, partim stupentibus, propriis humeris pium pondus fere per 2. leugas deferens, ad ecclesiam beati *Martini* devenit. Quo peracto, forma leprosi tam à pondere deferentis quam ab oculis intuentis evanuit. Cumque Comes sequenti nocte in clericali habitu in choro beati *Martini* juxta decanum resideret, divinitus obdormivit. Interea quidam vir reverendus habitu, prætextus stola candida, habens in comitatu leprosum, dixit: Ego sum *Martinus* dominus tuus; iste leprosus est Christus quem tu sæpius in membris suis pie fovisti, sed hodie in sua persona & capite humeris portans honorasti. Dum rediret *Andegaviam* sicut dicitur, apparuit ei angelus dicens, successores suos ad nonam generationem dominationis suæ fines semper in immensum extendere. Iste *Fulco pius* tres filios habuit, quorum primogenitus *Gaufridus* consulatum rexit; alter *Guido* nomine episcopus *Podii* fuit, cui etiam *Rogo* junior benignitate *Hugonis* Regis in episcopatu *Podii* successit. Contigit quodam tempore in festo beati *Martini* hyemalis cum de manu episcopi Missam canentis, corpus & sanguinem Christi acciperet, rediens in choro levi tactus incommodo, inter manus clericorum sociorum suorum exspiravit. Sepultusque est in eadem ecclesia juxta patrem suum.

Dunstanus abbas *Glastoniæ* dum Regem *Edwinum* ab erroribus revocaret, à Rege proscriptus mare transiit.

Edgarus rex *Anglorum.* 961.

Dunstanus abbas ab eo revocatus ecclesiæ *Wigornensis* electus antistes consecratus est ab *Odone* Cantuariensi archiepiscopo apud *Cantuariam.*

Odo primus abbas *Cluniacensis.*

Johannes papa. 962.

Rex *Aedgarus Lundoniensem* ecclesiam proprio pastore viduatam commisit regendam *Dunstano Wigornensi* episcopo. Et sic *Dunstanus Lundoniensem* ecclesiam commendatam habuit & non titulatam. Qui *Dunstanus Wlsinum* abbatem instituit apud *Westmonasterium* instructo ad xij. monachos cœnobiolo in loco ubi quondam *Mellitus Lundoniensis* episcopus ecclesiam sancto *Petro* fecerat.

Odoni archiepiscopo successit *Elsinus Wentanus* episcopus; qui dum *Romam* pro petendo 963.
pallio tenderet, in Alpibus genu constrictus defecit.

Brichthelmus Wellensis episcopus eligitur ad archiepiscopum, sed reprobatur.

Johannes papa. 964.

Dunstanus Wigornensis episcopus concordi omnium episcoporum assensu pressus fit archiepiscopus
Cantuariæ. Qui *Oswaldum Wigornensem* episco- 965.
pum consecravit, qui post factus est archiepiscopus
Eboracensis; & quia *Dani Northanymbriam* vasta- 966.
verant simul obtinuit episcopatum & archiepiscopatum.

Otto

Dñi

Otto rex *Romam* veniens

57. *Dum venit ante fores jurat prius urbis honores,*

Post, homo fit papæ, quo sumit dante coronam.

58. *Leofwinus* qui octavus extitit *Legecestrensis* episcopus conjunxit episcopatus *Lindisfarorum*, qui nunc dicitur *Lincolniensium* & *Legecestrensium.*

Eadgarus rex *Anglorum* ab archiepiscopis *Dunstano Dorobernensi* & *Oswaldo Eboracensi* consecratus est in regem, peracta septenni pœnitentia, in civitate *Acheman*; qui duos filios *Eadmundum* & *Egelredum* ex *Ælfritha Ordgari* ducis filia suscepit. Habuit etiam prius ex *Egelfleda Edwardum* postea regem & martyrem; & de *Wilfrida*, virginem Deo devotam *Edibam.*

Collecta à tota *Italia* episcoporum synodo, *Johannes* de nefariis causis infamatur, qui dum se excusatum venire cunctatur, *Leo* adhuc laicus electione omnium & consensu imperatoris papa substituitur; sic *Leo* fecit ordinationes & alia quæ erant Apostolica. Nec longum, *Romani* alterata fide apud imperatorem papam recipiunt *Johannem.* Ille synodo collecta *Leonem* deposuit, & ejus gesta cassavit; statutumque est, synodum à *Leone* habitam non nominandam synodum, sed prostibulum favens adulteris. Quicumque ergo eo ordinante erant damnati, jussi sunt suam ipsorum proscriptionem præsentare in carta, hæc continente, *Pater meus nichil sibi habuit, nichil michi dedit:* & sic depositi remanserunt in illis gradibus quos habuerant nondum à *Leone* ordinati.

Johannes papa se cum uxore cujusdam oblectans à diabolo in tempore percutitur, ac sine viatico Dominico obiit.

Romani contra juramentum quod imperatori fecerant, se nunquam electuros papam sine ejus, & sine filii ejus *Ottonis* consensu, *Benedictum* papam constituunt.

Benedictus papa.

Imperator *Roma* obsessa adeo *Romanos* afflixit, ut *Leonem* papam se recepturos promitterent; sic *Benedictus* reicitur.

Leo papa.

Arnulfo Flandrensium Comiti *Baldewinus* filius ejus successit.

Emma uxor *Ricardi* primi ducis *Normanniæ*, filia *Hugonis Magni* absque liberis moritur. Ipse vero quandam virginem nomine *Gonnor* ex *Danorum* prosapia ortam in matrimonio desponsavit, ex qua genuit *Ricardum* qui ei successit, & *Robertum* postea archiepiscopum *Rothomagis*, & *Malgerum* Comitem *Curbuliensem*, aliosque duos & tres filias, *Emmam* scilicet quæ postea *Edelredo* regi *Anglorum* nupsit, de qua idem rex genuit *Edwardum* & *Aluredum.* Secundam, *Haduis* nomine, uxorem *Goisfridi Britannorum* Comitis. Tercia fuit *Matildis*, uxor *Odonis* Comitis. Genuit etiam duos filios & totidem filias ex concubinis; quorum unus *Godefridus*, alter vero dicebatur *Willielmus.* Horum prior Comes fuit *Aucensis.* Quo defuncto, accepit frater ejus eundem comitatum, quem adhuc hæredes ejus jure possident successionis, licet Comes *Briornensis Gilebertus* filius prædicti *Godefridi* eundem comitatum parumper tenuerit antequam occideretur à *Radulfo* de *Waceio* filio *Roberti* archiepiscopi *Rothomagensis.*

69. *Johannes* papa.

Regina *Francorum* *Gerberga* mater *Lotharii* regis, & *Amudis* uxor *Hugonis Parisiensium* Comitis, quorum filius fuit *Hugo Capet* qui postea regnavit in *Francia*, occurrerunt *Ottoni* imperatori fratri suo apud *Aquisgranum.* An. Dñi

Hoc tempore *Danus* qui *Christum Ihesum* & ydola simul colebant, cum *Popone* clerico in convivio altercantibus super cultura Dei & Deorum, *Danis* asserentibus *Ihesum Christum* quidem esse Deum, Deos vero majores & antiquiores esse illo, *Popone* econtra affirmante *Ihesum Christum* solum verum Deum esse, unum in substantia, trinum in personis. Rex *Danorum* *Araldus* condixit clerico ut fidem propositam à se probaret testimonio veritatis: quod annitente clerico, ingentis ponderis ferrum valde ignitum manibus illius ferendum apponitur. Quod cum clericus usque ad placitum omnium tulisset absque ulla læsione, rex penitus abjecta ydolatria suos ad colendum verum solum Deum convertit: clericus vero ad episcopatum promotus est. 970.

Johannes papa. 971.

Oto junior à *Iohanne* papa cum patre suo coronatur. 972.

973. 974.

Rex *Edgarus* consilio *Dunstani* archiepiscopi & *Ethelwaldi Wintoniensis* episcopi, à majoribus ecclesiis clericos expulit, & monachos induxit. 975.

Iohannes papa *Dunstano Dorobernensi* archiepiscopo. *Primatum tuum in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices apostolicæ sedis exercere convenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut beatum* Augustinum, *ejusque successores* Dorobernensis *ecclesiæ pontifices habuisse dinoscitur.*

Johannes imperator *Constantinopolitanus.* 976.

Edwardus regis *Eadgari* filius consecratus est à *Dunstano Dorobernensi*, & *Oswaldo Eboracensi* archiepiscopis apud **Kingestune.** 977.

Stephanus papa.

Windigindus hystoriam Saxonum usque ad hunc annum conscripsit. 978.

Gaufridus iiij. Comes *Andegavensium.* Hic filius *Fulconis* boni ob insignia summi & singularis meriti, à rege *Rodberto* in præliis signifer, & in coronatione regum *Dapifer*, tam ipse quam ejus hæredes constituuntur. In diebus illis *Hasten Danus* tribus annis *Gallias* infestans, tandem in vallem amenam & pulcherimam inter locum qui mons *Morentius* dicitur, & *Parisius* cum xv. milibus *Danorum* fixit tentoria. Cujus præsumptionis timore rex *Robertus* in solennitate Pentecostes proceres suos undequaque *Parisius* congregare disposuit, videns sibi nullam fieri cum illo copiam pugnandi, cum *Franci* intra mœnia urbis refugere compulsi, foras erumpere non erant ausi. Singulis igitur diebus *Ethewlfus Danus* veluti alter *Goliath* agminibus *Francorum* exprobrans, ante urbem *Parisiacam* singulare duellum ab aliquo *Francorum* exigens veniebat; à quo cum complures milites ex fortioribus & nobilioribus *Francorum* duello devicti & perempti essent; rex dolore commotus, ne quis amplius contra eum exiret prohibuit. *Gaufridus* Comes *Andegavis* cum certissime virtutem & crudelitatem prædicti *Dani* didicisset, fingens se ad colloquium cujusdam amici sui abscondite ire, suis ut eum in *Landonensi* castro quod suum erat expectarent præcepit. In crastino consul furtivus viator egreditur uno solo milite cum duobus armigeris se-

An.Dñi cum retento, & non longe à *Parisiaca* urbe burgum sancti *Germani* devitans, à molendinario quodam navigium sibi parari impetravit; in cujus domo nocte illa dormivit. Facto mane, clamore *Dani* audito, Comes infremuit, & armatus cito equum ascendit, relictis in navi sociis solus ei obviavit. Comes itaque perforato hostis pectore *Danum* prostravit, & abstracto ipsius proprio gladio velut alter *David* caput abscidit, & domino navis qui eum transvexerat caput ut in civitatem deferat tradidit; ipse clandestinus in *Landonensi* castro ad suos rediit. Bajulus capitis venit in urbem, & rege præsente nomen & personam militis qui *Danum* interfecerat se firmat ignorare; *Dani* recesserunt confusi. Venerunt itaque principes convocati *Parisius*. *Gaufridus* Comes indutus tunica illius panni quem *Franci* grisetum vocant, inter principes sedebat. Molendinarius ad hoc convocatus à rege Comitem agnovit, cujus arrepta tunica regi & cæteris ait, Hic cum hac griseta tunica sternendo *Danum Francorum* obprobrium abstulit. Rex deinceps ut *Gaufridus Grisa tunica* vocaretur edixit. Venerunt *Dani* circa *Suessionis* regionem, secuti sunt *Franci*; & cum de bello tractarent ordinando, negotium illud *Andegavensi* commiserunt *Gaufrido*. Ordinatæ sunt itaque sex acies; rex postremus cum acie sua gradiebatur. *Gaufridus* qui suum deferebat vexillum properus affuit, *Danisque* miles audacissimus obstitit. Ad illius primipilaris impetum *Franci* animo resumpto in *Danos* irruunt unanimiter. Exterriti sunt autem *Dani* præ timore nimio, & repente cuneis eorum labantibus fugæ se commiserunt. Rursus quidam *Teutonicus* de *Suevia Ethelredus* nomine, qui de genere *Pharamundi* & *Clodovei* descenderat, regnum *Francorum* jure hæreditario exigebat; Qui auxilio *Othonis* regis *Italiæ Lotharingiam* & superiores partes *Franciæ* impugnabat. Conquerebatur in propatulo de fœderatis pactionibus quas *Hugo* rex in præsentia *Henrici* ducis *Lotharingiæ* & *Ricardi* Comitis *Normanniæ*, & *Gaufridi Andegavis* in quodam colloquio fecerat, scilicet quod regnum *Francorum Hugo* sibi dimitteret, ita duntaxat ut sibi ducatum totius *Franciæ* daret, sicut dux *Hugo* olim possederat; quod prædicti principes, ut aiebat, & multi alii magnates fide sua pepigerant. *Gaufridus Grisa tunica* aliis dubitantibus surrexit, & ait: Perjurii nusquam volo redargui, nec patiar ut nobis domineris. Regem, meque & socios meos de fide mentita defendo. *Bertoldus* frater ducis *Saxoniæ* vir factus ad unguem pro *Theutonico* duellum arripit. Ventum est ad prælium. Primo impetu neuter cecidit, sed *Bertoldus* dum equum giraret, à Comite lancea graviter inter scapulas vulneratur. Ad ultimum rupta lorica *Bertoldi Gaufridus Grisa tunica* victor extitit. Qui zonam beatæ *Mariæ* virginis quam regina *Franciæ* consanguinea ejusdem eidem pugnaturo contulerat *Luchis* posuit. Genuit autem plures filios, quorum junior *Mauritius* nomine cæteris patre superstite mortuis supervixit. Ipse vero *Gaufridus Grisa tunica* viam universæ carnis ingrediens, sepultus est in ecclesia beati *Albini Andegavis*.

Otto imperator *Romanus*.

979. Occiditur rex *Edwardus* à noverca sua *Ethelfridha*.

980. *Athelredus* frater *Edwardi* regis ex patre *Badgaro* à *Dunstano* & *Oswaldo* archiepiscopis, & decem episcopis consecratus est apud Kingestune. An.

Abhinc de Constantinopolitano *imperio taceatur.*

Abhinc de nominibus Romanorum *pontificum taceatur usque ad tempus* Nicholai *papæ secundi.*

Otto imperator *Apuliam* & *Calabriam Italiæ* provincias ad jus regni *Græcorum* appendentes transferre ad imperium *Romanum* conatur; sed *Græci* auxilio *Saracenorum Ottonem* superant. 981

982. 983. 984. 985.

Odo primus abbas Cluniacensis *ab exordio mundi usque huc Cronica sua digessit.* 986

Lotharius rex *Francorum* obiit, & successit *Ludovicus* filius ejus, qui sicut quidam dicunt nono anno regni sui obiit sine filiis. *Karolus* autem frater *Lotharii* præfati regnum *Francorum* obtinuit. Eodem vero anno *Hugo Chapet* contra *Karolum* hunc ultimum rebellavit. Cernens itaque *Hugo Chapet* quod nullo modo posset *Karolum* vincere, consilium habuit cum *Ascelino* traditore *Landuni* pontifice, & ejusdem Consiliatore *Karoli*. Tradens itaque *Ascelinus Landunum Hugoni Chapet* cunctis quiescentibus *Carolus* cum uxore sua captus est intus, atque civitate *Aurelianis* in carcere recluditur, nondum enim unctus erat in regem *Hugone* contradicente. Qui reclusus *Aurelianis*, duos filios *Carolum* & *Ludovicum* genuit. Eodem vero anno ipse *Hugo* dux cognomento *Chapet* unctus est in regem civitate *Remis*, *Robertumque* filium suum in ipso anno diademate sullimari fecit apud *Noviomum*. In diebus illis, *Arnulfus* frater præfati *Caroli* natus tamen de concubina ecclesiam *Remorum* gubernabat. Huic *Hugo* ordinatus rex plurimas insidias tetendit, cupiens exterminare omnem progeniem *Caroli*. Qui congregans Concilium in civitate *Remis Arnulfum* degradari fecit, atque *Aurelianis* cum præfato *Carolo* custodiæ mancipavit, dicens, Non debere ex concubina natum pontificali infula sullimari; in cujus locum *Gerbertum* monachum philosophum consecrari fecit, eo quod fuerat magister *Roberti* regis filii sui. Quo audito, *Romanus* pontifex episcopos qui ordinationi *Gerberti*, & *Arnulfi* degradationi consenserant, à sacerdotali honore suspendit. Misitque *Leonem* abbatem à sede Apostolica ad *Seguinum* archiepiscopum *Senonum*; qui vice sua in civitate *Remis* congregaret Concilium. Collecto igitur Concilio prædictus *Arnulfus* jam tercium annum in vinculis agens cum honore reponitur in sede propria. *Gerbertus* vero intelligens quod pontificatus honorem usurparet injuste, pœnitentia ductus judicabat se indignum tali honore. Per idem tempus electione *Ottonis* imperatoris & acclamatione populi, idem *Gerbertus* suscepit episcopatum *Ravennæ* urbis. Quo per plures annos ibidem residente, *Romano* papa defuncto, à populo urbis *Romæ* acclamatur sibi dari pontifex. Qui assumptus de *Ravenna* constituitur Apostolicus in urbe *Romana*, unde monasticum illud dictum est, 987

Transit ab R. Gerbertus *ad* R. *post papa vigens* R.

Dunstano archiepiscopo successit *Ethelgarus* australium *Saxonum* episcopus. 988

989.

Athelgaro archiepiscopo successit *Syricius Wiltoniensium* episcopus, qui expulsis à *Cantuaria* clericis monachos induxit. 990

991.

Odilo Cluniacensis abbas, cum reprehenderetur quod 992

Dñi quod in peccantes misericordior justo esse videretur, Si damnandus sum, inquit, malo damnari de misericordia quam de duritia.

993.

94. *Siricio Dorobernia* archiepiscopo mortuo, successit *Alfricus Wiltunensium* episcopus. Hic *Blederi* episcopum *Landaviæ*, & *Tramerin* episcopum sancti *David*, & *Elnodum* episcopum sancti *David Cantuaria* consecravit.

95. *Robertus* rex *Francorum* mortuo patre suo rege *Hugone Chapet* solus regnat.

Obiit primus *Ricardus* dux *Normanniæ*, filius *Willielmi* filii *Rollonis*, cui successit filius ejus secundus *Ricardus*.

Circa hoc tempus *Hinguar* & *Hubba Angliam* vastaverunt, corpusque sancti *Cuthberti* ab *Eardulfo Lindisfarnensi* episcopo in *Dunelmum* perlatum est, & sedes episcopalis ibidem constituta, quæ retro temporibus fuerat in *Lindisfarne* insula quæ **Halingeland** appellatur.

96. Hoc tempore incluso quodam indicante loca eructantia flammarum incendia, quæ ab incolis ollæ *Vulcani* nominantur, prope *Siciliam* sunt inventa, in quibus voces & terrores dæmonum, ejulatus etiam audiuntur plangentium, quod animæ damnatorum eriperentur de manibus eorum per eleemosinas & preces fidelium. Hoc itaque comperto, abbas *Cluniacensis Odilo* constituit per omnia monasteria sibi subjecta, ut sicut primo die Novembris solennitas omnium Sanctorum agitur, ita sequenti die memoria omnium in Christo quiescentium celebretur. Qui ritus ad multas ecclesias transiens, fidelium defunctorum memoriam sollennizari fecit.

Mauritius quintus Comes *Andegaviæ* duxit uxorem de *Alviensi* pago filiam *Hamerici* Consulis *Sanctonici*, neptem *Raimundi Pictavensis* Comitis, ex qua *Fulconem Nerram* genuit. Surrexit in eum *Landricus Dunensis* auxilio *Odonis Campaniensis*, auxilio etiam *Geldoini Salmuriensis*; qui cum eis viriliter restitisset, præoccupatus morbo naturæ concessit: sepultusque jacet in ecclesia sancti *Albini* juxta patrem suum.

97. Rex *Anglorum Egelredus* habito consilio cum
98. regni sui primatibus utile duxit à *Danis*, post diu-
99. tinam eorum infestationem dextras accipere, illisque ut à malis cessarent placabile tributum solvere.
00. Quod ubi *Danis* complacuit statutum est eis tributum xxiiij. librarum.

Eodem anno *Emmam* Saxonice *Elfgivam* vocatam, ducis *Normannorum* primi *Ricardi* filiam, rex *Egelredus* duxit uxorem.

Aldulfus archipræsul *Eboracensis*, coepiscopis & religiosis viris congregatis, sancti *Oswaldi* archipræsulis ossa è tumulo levavit; nec multo post ipse defunctus *Wigorniæ* est sepultus, cui successit abbas *Wlstanus*. Rex *Egelredus* omnes *Danos Angliam* incolentes, majores & minores utriusque sexus occidere jussit in die festivitatis sancti *Bricii*, quia totius *Angliæ* dominium suæ ditioni conati sunt subdere.

01. *Otto* imperator *Romæ Crescentem* patricium bello aggreditur, sed victus *Crescens*, & ex fuga retractus capitur, vilique jumento averse impositus circumducitur, & paulatim membris truncatur, ad ultimum ante urbem suspenditur.

02. *Otto* imperator degens *Romæ*, dum cum *Romanis* se remissius agit tractans qualiter jura regni & ecclesiæ ad antiquum statum reformaret, *Romani* per hoc ad contemptum ejus adducti, subito contra eum conspirant, & aliquot militum ejus peremptis eum in palatio obsident, unde per industriam *Henrici* ducis *Bavariæ*, & *Hugonis* marchionis *Italiæ*, simulato pacto vix extractus, *Roma* recedit cum *Silvestro* papa. Et quia uxor *Crescentis* imperatorem spe regnandi ad amorem sui pellexerat, dolens pro ejus discessu, venenum ei misit, quo ille consumptus inter remeandum in *Italia* moritur. Milites transalpini corpus imperatoris defuncti cum insignibus imperii ad *Galliam* referentes, crebris *Italorum* incursibus lacessiti, armis sibi viam parant. Sed cum jam res in tuto esse putaretur, dux *Baioariæ Henricus*, injuriato *Heriberto Coloniensium* archiepiscopo, à cujus ore omnes pendebant, insignia regni ab eo violenter extorsit, quasi jure hæreditario sibi competentia. Erat quippe filius *Henrici* ducis qui fuit genitus de *Henrico* fratre primi *Ottonis* imperatoris. *Henricus* igitur dux conciliatis sibi animis quorundam principum regni, ungitur in regem à *Willigiso Maguntino* archiepiscopo.

Henricus imperator *Romanus*. 1003.

Alfegus Wintoniensis episcopus fit archiepisco- 1004.
pus *Cant*.

Rex *Dacorum Suein* occisionem suorum in *An-* 1005.
glia ferens indigne, cui Deus regnum *Angliæ* de- 1006.
stinaverat, cum navibus multis, & gentibus crudelissimis venit in *Angliam* apud *Norwicum*, eamque
combussit. Rex *Anglorum Egelredus* pro bono pa- 1007.
cis tributum xxxvj. librarum persolvit *Danis*. 1008.

Fulco Nerra, cui consuetudo fuit animas Dei ju- 1009.
rare, juvenis adhuc, collecto excercitu ultra *Blesim* 1010.
profectus ad castrum *Dunum* devenit. Itaque præmissis *Ambaziensibus Andegavi Dunenses* coangustaverunt, & plurimos gladio necaverunt: victor igitur rediens *Fulco Ambazio* domum *Landrici* obsedit, quam *Gaufridus Grisa tunica* eidem hæreditario possidendam contulerat. *Landricus* & sui ab *Ambazio* expelluntur, & domus *Landrici* recepta funditus deletur. *Fulco* castrum *Locas*, & *Ambaziacum Lisoio* ad custodiendum tradidit. Interea *Conanus* comes *Britanniæ*, *Fulconem* sciens ab *Andegavi* abcessisse, ad curiam regis *Aurelianis* ire disposuit, filiis suis ut *Andegavim* infestarent præcepit. Dum *Fulco* & *Conanus Aurelianis* regem expectarent, *Fulco* in quadam domo ad requisita naturæ secessit. In thalamo ejusdem domus à *Fulcone* solo pariete diviso, *Conanus* venit, qui sibi aperit quod filii sui quarto die usque ad portas *Andegavis* omnia demoliendo discurrent. Quo audito, Comes ad succursum suorum festinat, fingensque *Landonensi* castro suo ire, nocte & die equis sæpe mutatis equitat, suis in via ut se sequantur imperat. *Britones* statuto die usque ad portas urbis securi impetuose currunt; *Fulco* & latitantes sui in eos securos celerrime irruunt, alios prosternunt, alios in fugam conversos insequuntur. Nam regressu Consulis cognito, resistendi nec ad momentum constantiam habuerunt inimici; ita dispersi, quo quisque potuit citissime diffugerunt. Mortui sunt in illo conflictu duo filii *Conani* innumerique pedites perempti. Alii duo cum multis aliis baronibus, & militibus, & peditibus capti. *Fulco* autem statim ad curiam regis citissime redit, & ipso die quo rex venerat, ipse & quidam suus mi-

les

An.Dñi les equitans varium equum *Alani* primogeniti filii *Conani* ante aulam regiam descenderunt. Quæsitum est à *Britonibus* quomodo equus ab illis habeatur, verumque auditur & *Conano* nunciatur. Deflet *Conanus*, casum suorum coram rege lamentatur. Ab episcopis pax quæritur & mediante rege *Roberto* & *Ricardo Normanniæ* duce, qui *Juditam* filiam *Conani* habebat uxorem, concordia efficitur. *Alanus* primogenitus *Conani* cum fratre suo redimitur, omnes capti dato competenti precio liberantur & à *Fulcone* consulatus ultra *Meduanam* quiete & pacifice possidetur. Postmodum vero inter ipsum *Conanum* & prædictum *Fulconem Andegavorum* Comitem exortum est indissolubile jurgium, ita ut crebris suorum invicem depopulationibus ac sanguinis effusionibus lacessiti, ad ultimum inirent cominus prælium. Cum igitur diu multumque vicissim sibi mala quæ poterant irrogassent, ab utroque decretum est, ut in loco qui *Concretus* dicitur, quisque illorum cum suo exercitu die constituto advenientes prælii certamen inirent. Sed *Britonum* exercitus, cogitata fraudis decipula partem *Fulconis* exercitus nequiter prostraverunt. In prædicto denique loco ubi certamen ineundum fuerat clam prævenientes plerique *Britonum*, ibique nimium astute profundum atque perlongum fodere vallum, ramisque arborum densatim super insertis imposita videlicet hostibus muscipula recesserunt. Die igitur constituto juxta condictum dum illuc uterque cum suo exercitu adveniret, atque acies utraque jam in procinctu videretur informata, gens *Britonum* callida fraudisque propriæ conscia, simulat se velle fugam arripere, ut avidius demergerent hostem in latentem muscipulam. Quod cernens *Fulconis* exercitus, cupiensque expedite super eos irruere, corruit pars ex eis non modica in foveam *Britonum* astu paratam. Illico autem conversi *Britones* qui prius fugam simulaverant, inhianterque super *Fulconis* exercitum irruentes, asperima quamplures ex eis cæde necaverunt. Ipsum etiam *Fulconem* pulsum de equo in terram loricatum dejecerunt. Qui exurgens nimio accensus furore dictis suos relevat, exacuitque suorum animos. Hi vero velut turbo vehementissimus per densas segetes impellentes omnem exercitum *Britonum*, eos crudeli nimium cæde mactaverunt. Deletoque pene universo exercitu *Britonum*, ipsum etiam *Conanum* illorum principem truncatum dextera vivum capientes *Fulconi* reddiderunt. Quo potito victoria & reverso ad propria, non illi postmodum quispiam *Britonum* molestus extitit. Cum circumquaque in diversis præliorum eventibus humanum fudisset sanguinem, metu gehennæ territus sepulchrum Salvatoris *Jerosolimis* adiit, & inde rediens, ex uxore sua *Gaufridum Martellum* & filiam *Adelam* nomine genuit. Postea idem *Fulco* gratia peregrinationis *Romam* venit, & à papa *Sergio* benedictione accepta, iter eundi **Jerusalem** rursus arripuit; sub conductu vero **Jerusalem** ducitur, portam tamen urbis intrare non potuit, ad quam peregrini ut intrarent violenter dare urgebantur. Dato autem precio tam pro se quam pro aliis *Christianis* ad portam sibi prohibitam morantibus, urbem celeriter cum omnibus intravit, sed sepulchri claustra eis prohibuerunt. Nempe cognito quod vir alti sanguinis esset, deludendo dixerunt, nullo modo alio ad sepulchrum optatum pervenire posse, nisi super illud & crucem Dominicam mingeret. Quod vir prudens licet invitus annuit. Quæsita igitur arietis vesica purgata atque mundata, & optimo albo vino repleta, quinetiam apte inter ejus femora posita est, & Comes discalciatus ad sepulchrum Domini accessit, vinum super sepulchrum fudit, & sic ad libitum cum omnibus sociis intravit, & fusis multis lacrimis peroravit. Interim dum esset in peregrinatione, *Gaufridus Martellus* filius ejus quem custodem comitatus reliquerat, adversus patrem insurgit, munitiones *Andegavorum* usurpat, patrem redeuntem excludit. Controversia protracta diutius, tandem viris intercurrentibus religiosis filius patri reconciliatur. Ut autem *Fulco* quæ fecerat mala corrigeret, & Deo gratum munus offerret, *Lochis* juxta *Angerem* fluvium bello loco scilicet ecclesiam in honore sancti Sepulchri monachos cum abbate imponens ibi construxit. Anno & dimidio quo *Fulco* moratus fuerat in peregrinatione *Odo Campaniensis*, & *Geldovius Salmuriensis* terram, & homines *Fulconis* afflixerunt. *Fulco* oppidum quod *Monstricardum* vocatur componit. Ad cujus deletionem, *Odo* multos milites & pedites *Blesis* congregat. *Fulco* ab *Ambazio* discedens, prope *Pontilevium* venit. *Herebertus Cenomannensis* Comes, amicus *Fulconis*, juxta ripas *Cari* equitans *Benregio* castra fixit. Quid plura? acies ordinantur. Milites *Odonis* impetus *Andegavorum*, & ictus *Cenomannorum* sustinere non ferentes, protinus versi sunt in fugam. Ita fere vj. tam captis quam peremptis reliqui evaserunt. Sequenti anno *Fulco* ad distringendam urbem *Turonicam* oppidum in monte *Budelli* statuit. *Odo Campaniensis* adjuncto sibi *Salmuriensi Geldovio* munitionem illam obsedit. *Fulco Ligerim* transmeat, & festinus tota nocte equitans,* summo diluculo *Salmurium* defensoribus vacuum intrat, & totum oppidum confestim cepit, & arcem postmodum. *Fulco* inde abiens *Viennam* transit, & montem *Basonis* obsidet. *Odo* ab obsidione montis *Bcdelli* secessit, *Fulco* ad *Lochas* rediit: sic uterque remisso exercitu quievit. Rex *Robertus Constantiam* filiam *Willielmi Arelatensis* Comitis, natam de *Blanca* sorore *Fulconis*, accepit uxorem, quam idem rex consilio *Hugonis Belvacensis* Comitis odiosam habebat. Factum est, ut die quadam rex in silvam venatum iret, & *Hugo* Comes cum illo. Duodecim igitur milites missi à *Fulcone Andegavorum* Comite, avunculo scilicet reginæ *Constantiæ*, *Hugonem* supradictum ante regem trucidaverunt. Rursus *Fulco* montem *Basonis* obsedit & cepit, & senescallo suo *Lisoio* neptem *Supplicii Thesaurarii* uxorem dedit. Cui etiam *Ambazium* cum omnibus appenditiis suis donavit. Et sic terra *Fulconis* usque ad obitum suum in pace siluit. Bis jam *Jerosolimam* perrexerat. Tercio autem itinere peracto rediens, intra *Metensem* urbem diem clausit extremum. Corpus autem illius conditum aromatibus, apud *Lochas* sepultum est.

1011.

Hec anno persolvebatur *Danis* tributum de *Anglia* xlviij. librarum. 10

Sacrosancto Dominicæ requiei sabbato archipræsuli *Alfego* à *Danis* proponitur conditio, ut si vita & libertate velit potiri iiij. librarum persolvat. Illo nolente, necem ejus usque ad aliud sabbatum protelant. Quo adveniente, adversus illum exarserunt ira magna; Et quia vino nimis inebriati fuerant,

rant, & quia prohibuerat ne quis pro ſua redemptione quicquam eis daret, de carcere ducitur, ad eorum concilium pertrahitur. Mox illi è ſedibus proſiliunt, averſis ſecuribus illum deiciunt, lapidibus, oſſibus bovinis obruunt. Ad ultimum quidam *Thrum* nomine quem confirmarat pridie impia motus pietate, ſecurim capiti illius infixit. Qui ſtatim in Domino xiij. kal. Maii obdormivit. Cujus corpus die ſequenti *Lundoniam* defertur, & ab epiſcopis *Alfhuno Lundonienſi*, & *Eadnotho Lincolnienſi* in eccleſia ſancti *Pauli* ſepelitur.

Livingus, qui & *Ethelſtanus Wellenſis* epiſcopus archipræſulatum *Dorobernia* ſuſcepit.

13. In cimiterio Magni martyris in *Saxonia*, quibuſdam choream ducentibus & cantilenas ſeculares perſtrepentibus in nocte natalis Domini, ſacerdos primam miſſam inchoans imprecatus eſt dicens: Placeat Deo & ſancto Magno ut ita cantantes permaneatis uſque ad annum. Qui ſic permanſerunt: quos nec frigus, nec calor, nec fames, nec ſitis, nec laſſitudo per annum affecit. Anno evoluto, *Herebertus Colonienſis* archiepiſcopus manus eorum ſolvit, & ante altare Magni martyris reconciliavit; tribus eorum ſtatim morientibus, xv. per triduum dormientibus.

Rex *Danorum Suenus qui* dira fame *Angliam* perurgente *Danemarchiam* petierat, iterum reverſus cum ingenti claſſe ad *Sandicum* portum eſt appulſus. Qui tirannidem ſuam exercens ubique, totam *Angliam* in brevi ſibi ſubjecit: Cives etiam *Londonienſes* datis obſidibus pacem cum eo fecerunt. Quod videns rex *Egelredus*, præmiſſa regina ſua *Emma*, cum filiis ſuis *Edwardo* & *Aluredo* & eorum magiſtro *Alfhuno Londonienſi* epiſcopo, ad fratrem reginæ ſecundum *Ricardum Normannorum* Ducem, ipſe ſubſecutus *Normanniam* venit, & à *Ricardo* duce cum honore ſuſcipitur. Hoc tempore *Ricardus* dux *Normannorum* ducit uxorem *Judith* nomine ſororem *Goisfredi* ducis *Britannorum*, de qua tres filios genuit, *Ricardum*, *Robertum*, & *Willielmum*; totidemque filias, quarum una nomine *Adelizh Reinaldo Burgundionum* Comiti nupſit, altera *Baldwino* Comiti *Flandrenſi*, tertia virgo obiit.

14. *Suenus* tyrannus poſt innumerabilia mala quæ in *Anglia* geſſerat, ex oppido, ubi precioſi martyris corpus *Eadmundi* incorruptum requieſcit, quod nemo prius audebat facere grande tributũ cum minis auſus eſt exigere. Deniq; imminente veſpera diei purificationis ſanctæ *Mariæ*, apud **Geagnesburh**, in generali placito quod tenuerat hæc eadem minitans reiteravit, cum *Danorum* cuneis circumvallatus denſiſſimis ſanctum *Eadmundum* ex adverſo venientem ſolus vidit armatum. Quem cum vidiſſet expavit, & nimio clamore vociferari cœpit, Succurrite, inquit, commilitones, ſuccurrite, ecce ſanctus *Edmundus* me venit occidere: & hæc dicendo, acriter à ſancto confoſſus cuſpide, de emiſſario cui inſederat decidit, & uſque ad noctis crepuſculum magno cruciatus tormento, iij. non. Februarii miſerabili morte vitam finivit. Siquidem in provincia quæ dicitur **Eastsere** quidam nobilis *Wlmarus* tanto languore jacebat percuſſus, ut nullo membrorum ſuorum officio nec linguæ quidem per triduum uteretur. Cum quadam nocte parentes circumſtantes exitum præſtolarentur, recuperata virtute in ſeſſum ſe erigens voce gratulabunda dixit. Hac nocte & hac hora ſancti *Edmundi* lancea tranſverberatus rex *Suein* oppetiit. Quod cum dixiſſet, in lectulo recubans ultimum flatum emiſit.

Mortuo igitur *Sueno*, filium ejus *Canutum* ſibi regem conſtituit claſſica manus *Danorum*. At majores natu totius *Angliæ* ad regem *Egelredum* pari conſenſu miſerunt dicentes, ſe nullum plus amaturos quam ſuum dominum, ſi eos mitius ſolito vellet tractare. Quibus auditis, *Rex Egelredus* miſſo ad eos *Edwardo* filio ſuo, ſe in omnibus eorum voluntati conſenſurum promiſit. Ab *Anglis* itaq; in *Normanniam* mittitur. Rex feſtinato, tempore quadrageſimali reducitur, & *Canutum* cum *Lindiſienſibus* qui *Canuto* favebant bello devicit, & eum claſſica manu abire coegit anno ſequenti reverſurum.

Rex *Anglorum Egelredus* ix. kal. Maii *Lundoniæ* 1015.
defunctus eſt poſt multas vitæ ſuæ tribulationes, 1016.
quas ſuper illum venturas regalis conſecrationis die poſt impoſitam coronam prophetico ſpiritu ſanctus ei prædixerat *Dunſtanus*: Quoniam, inquit, aſpiraſti ad regnum per mortem fratris tui quem occidit mater tua, propterea audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus, non deficiet de domo tua gladius ſæviens in te omnibus diebus vitæ tuæ, interficiens de ſemine tuo quouſque regnum tuum transferatur in regnum alienum, cujus ritum & linguam gens cui præſides non novit; nec expiabitur niſi longa vindicta peccatum tuum & peccatum matris tuæ, & peccatum virorum qui interfuerunt conſilio ejus nequam. Corpus autem illius in eccleſia ſancti *Pauli* Apoſtoli honorifice eſt ſepultum. Cujus poſt mortem epiſcopi, abbates quique nobiliores *Angliæ Canutum* in regem elegere. At cives *Lundonienſes & pars* nobilium qui tunc erant *Lundoniæ*, *Edmundum Ferreum latus* dictum regis *Egelredi* filium in regem levavere. Conſecratus autem eſt à *Livingo Dorobornenſi* archiepiſcopo apud *Lundoniam*. Rex igitur *Edmundus* filius *Egelredi* cum *Canuto*, & pleriſque ducibus *Anglorum*, quos *Eadricus Streona* dux perfidiſſimus, qui patriæ ſuæ ſemper anelabat inſidiis, à rege in *Danorum* partem averterat, multociens bellum commiſit & victoriam fere ſemper optinuit; ſed tandem conſilio ſuorum coactus, pace facta cum *Canuto* regnum diviſit, & apud **Deorhist** ambo convenerunt, Corona tamen regni *Edmundo* remanſit. Poſt hæc rex *Edmundus* nocte ſequentis diei feſtivitatis ſancti *Andreæ Lundoniæ* perimitur dolo *Eadrici Streonæ* perfidiſſimi ducis, veru ferreo in ſecreta naturæ transfixus dum in ſeceſſu reſideret. Ille enim dux *Eadricus* quendam in loca ſtercoris abſcondit, qui regem egeſturum veru confoderet; ſic defunctus rex *Edmundus*, cum avo ſuo rege pacifico *Eadgaro* ſepultus eſt *Gleſtoniæ*. *Canutus* vero à primatibus regni in regem eligitur, fratribus *Eadmundi* & filiis abjectis & repudiatis.

Canutus totius *Angliæ* ſuſcepit imperium. Con- 1017.
ſecratus eſt autem à *Livingo Dorobernenſi* archiepiſcopo apud *Lundoniam*, regnumque in quatuor partes diviſit, *Weſtſaxoniam* ſibi, *Eaſtangliam Turkillo* Comiti, *Merciam Eadrico* duci, *Northymbriam Hyrco* Comiti.

Canutus rex conſilio *Eadrici Edwardum* & *Edmundum* regis *Edmundi* filios necare propoſuit; ſed quia magnum dedecus ſibi videbatur ut in *Anglia* perimerentur, ad regem *Suevorum* occidendos miſit; qui precibus illius nullatenus adquieſcens, illos ad regem *Ungarorum Salomonem* miſit nutriendos,

endos. Quorum unus, scilicet *Edmundus*, ibidem vitam finivit. *Eadwardus* vero *Agatham* filiam Germani Imperatoris *Henrici* in matrimonium accepit; ex qua *Margaritam Scottorum* reginam & *Eagarum* suscepit.

1018. Rex *Canutus* derelictam regis *Egelredi* reginam *Elsgivam* in conjugium accepit, ac in nativitate Domini cum esset *Lundoniæ*, perfidum ducem *Edricum* in palatio jussit occidere, quia timebat insidiis ab eo aliquando circumveniri sicut Domini sui priores *Egelredus* & *Edmundus*, quorum diutina proditione alterum vexavit, alterum interfecit.

Leofsius Thornegiensis Abbas suscepit episcopatum *Wigornensis* ecclesiæ.

Hoc anno de tota *Anglia* lxxij. & de *Lundonia* x. D. libræ exercitui *Danorum* sunt persolutæ, & cum rege *Canuto* xl. naves remansere; cæteræ vero *Danemarchiam* sunt revectæ.

Angli & *Dani* apud *Oxenefordam* de lege regis *Eadgari* tenenda concordes sunt effecti.

In *Frisonia Deoderico* Comite filio *Arnulfi Gandavensis* debellante *Frisones* in vindicta patris sui ab eis occisi, *Godefridus* dux ad eum debellandum ab Imperatore mittitur, & conserto prælio repente voce nescitur unde emissa, Fugite fugite, cunctis fugientibus multi à paucis *Frisonibus* perimuntur, dux vero capitur.

1019. Rex *Anglorum* & *Danorum Canutus Danemarchiam* adiit & per totam hyemem mansit ibi.

1020. *Livingus Dorobberniæ* archiepiscopus obiit, cui *Ethelnothus* qui *bonus* appellabatur nobilis viri *Agelmari* filius successit. Hic *Joseph* episcopum *Landaviæ*, & *Bleduc* episcopum sancti *David Cantuariæ* consecravit.

Rex *Canutus* consilio cleri & procerum & maxime *Elfgivæ* reginæ suæ constituit monachos in monasterio quod **Badriceswrth** vocatur, in quo rex & martyr *Edmundus* incorrupto corpore requiescit.

Hoc anno ecclesia quam rex *Canutus* & Comes *Turkillus* in monte qui **Essendun** dicitur construxerant, illis præsentibus à *Wlstano* Eboracensi archiepiscopo & multis aliis episcopis dedicata est.

Defuncto *Alfhuno Lindisfarnensi* episcopo, tribus pene annis pastorali destituebatur solatio. Facto in unũ conventu cum de episcopi electione tractaretur, religiosus presbyter quidam *Eadmundus* supervenit, & joco dixit, *Cur me episcopum non elegistis?* Cujus jocum non jocose accepere qui aderant, sed elegerunt illum, & triduano indicto jejunio sancti *Cuthberti* super hoc velle quærebant. Celebrante presbytero Missam ad caput ipsius sancti, in medio canone quasi de ejusdem patris sepulchro vox audita est, quæ tribus vicibus *Edmundum* episcopum nominavit.

1021. *Alfwinus* orientalium Anglorum episcopus primus Ecclesiam sancti *Edmundi* ædificare cœpit.

1022. *Athelnodus Dorobernensis* archiepiscopus *Romam* ivit quem *Benedictus* papa cum honore suscepit & pallium illi dedit.

1023. *Wlstanus* Eboracensis archiepiscopus *Eboraci* defungitur, sed in **Heli** sepelitur. Qui cum quodam tempore orationis causa illuc veniens, in capite processionis episcopali more baculo pastorali staret innixus, terramque subito usque ad medium pene sui baculus intraret, ipse de rei admirans eventu suæ ibi requiei prophetavit præsagium, pluribus dicens audientibus. Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo. Jacet ergo in *Helyensi* ecclesia ubi de infixione baculi suam prædixit sepulturam. Cui successit *Alfricus Wintoniensis* præpositus.

Corpus sancti *Alfegi* martyris de *Lundonia Doroberniam* est translatum. 10

Post mortem *Judith* accepit *Ricardus* secundus dux *Normannorum* uxorem nomine *Papiam*, & genuit ex ea 2. filios, *Malgerum* Archiepiscopum *Rothomagensem*, & *Willelmum* Comitem de *Archis*.

Idem *Ricardus* exercitum *Normannorum*, per tertium *Ricardum* filium suum usque ad *Milmandum* castrum juxta *Alpes* duxit, & idem castrum viribus *Normannorum* cepit, & *Hugonem* Comitem *Cabilonensem*, dominum ejusdem castri, qui *Rainaldum Burgundionum* Comitem, trans fluvium *Araris*, generum ejusdem *Ricardi* in vinculis tenebat, ad liberationem ejus coegit. Dedit etiam idem *Ricardus* secundus duas villas in *Normannia*, scilicet *Welleber* super *Sequanam*, & *Cambaium* in *Oximensi* pago antecessoribus *Symonis* Comitis *Vilcasini*, ut liceret exercitum *Normanniæ* transire per terram suam ad supradictam expeditionem peragendam. 10:

Ricardus secundus dux *Normannorum* obiit, 10: succeffit ei filius ejus *Ricardus* tertius. Hic genuit *Nicholaum*, postea Abbatem sancti *Audoeni*, qui primo anno ducatus sui mortuus est. Cui successit *Robertus* frater ejus, qui genuit *Willelmum* de *Herleua*, non sponsata, qui postea *Angliam* conquisivit.

Cum regi *Anglorum*, & *Danorum Canuto* inti- 102 matum fuisset, quod *Norregani* regem suum *Olavum*, propter ejus simplicitatem, & mansuetudinem, æquitatem, & religiositatem nimis vilipenderent, multum auri & argenti quibusdam illorum misit, rogans ut illo spreto deditionem sibi facerent, ac super se regnare permitterent. Qui cum aviditate munera suscipientes ei remandaverunt, ad illum suscipiendum se paratos fore quandocunq; vellet venire. Sequenti igitur anno L. navibus magnis *Norregam* devectus rex *Canutus*, *Olavum* regem de illa expulit, sibique eam subjugavit, & tertio anno ad *Angliam* rediit.

Mortuo *Baldewino* cum barba, Comite *Flandrensi*, successit ei *Baldewinus* qui vocatus est *de Insula*, qui duxit *Alam* filiam *Roberti* regis *Francorum*, ex qua genuit *Balduinum*, & *Robertum Frisonem*, & *Mathildem* quam *Willelmus* dux *Normanniæ* duxit, de qua genuit *Robertum*, *Willelmum*, *Ricardum*, *Henricum*; & filias *Ceciliam*, *Æliz*, *Constantiam*, *Adelam*; quæ nupsit *Stephano* Comiti *Blesensi*.

De probitate & potentia *Canuti* regis *Anglorum*, pauca sunt perstringenda; nec enim ante eum tantæ magnitudinis rex fuerat in *Anglia*. Erat autem dux totius *Datiæ*, totius *Angliæ*, totius *Norwagiæ*, simul & *Scotiæ*. Extra numerum vero bellorum quibus maxime splenduit, tria gessit eleganter. Primum, quod filiam suam Imperatori *Romanorum* ineffabilibus divitiis maritavit. Secundum, quod *Romam* pergens omnes malas exactiones in via, quæ per *Gallias* tendit, quæ vocantur *thelonea*, vel *transversa*, data pecunia sua diminui fecit usque ad medietatem. Tertium, quod cum maximo vigore floreret imperii, sedile suum in littore maris cum ascenderet statui jussit. Dixit autem mari ascendenti: *Tu meæ ditionis es, & terra in qua sedeo mea est,*

est, nec fuit qui impune meo resisteret imperio. Impero igitur tibi, ne in terram meam ascendas, ne vel vestes vel membra dominatoris tui madere præsumas. Mare vero de more conscendens pedes ejus & crura sine reverentia madefecit: Rex igitur resiliens, ait, *Sciant omnes habitantes orbem, vanam & frivolam regum esse potentiam, nec regis quempiam nomine dignum, præter eum cujus nutu cœlum, terra, mare legibus obediunt æternis.* Rex igitur *Canutus*, qui à quibusdam *Cnut* dicitur, nunquam postea coronam auream cervici suæ imposuit, sed super imaginem Domini quæ cruci affixa erat, posuit eam in æternum ad laudem Dei regis magni.

1028. 1029.

30. Sanctus *Olavus* rex, & martyr, *Haroldi* regis *Norreganorum* filius, in *Norrega* injuste perimitur à *Norregenis*.

31. *Canutus* Rex de *Danemarchia* magno cum honore *Romam* ivit, & sancto *Petro* ingentia dona obtulit, & à *Johanne Papa* ut scolam *Anglorum* ab omni tributo & theloneo liberaret impetravit, & ante sepulchrum apostolorum vitæ suæ emendationem Deo devovit. Scripsit etiam ad *Ethelnothum* Metropolitanum, & ad omnes episcopos, & primates totius *Angliæ* in hæc verba. *Præcipio & obtestor omnes meos episcopos, & regni præpositos per fidem quam Deo & mihi debetis, quatenus faciatis, ut antequam ego in Angliam veniam omnia debita quæ Deo secundum legem antiquam debemus sint persoluta, scilicet elemosinæ pro aratris, & decimæ animalium ipsius anni procreatorum, & denarii quos Romæ ad sanctum Petrum debemus, sive ex urbibus, sive ex villis; & mediante Augusto decimæ frugum, & in festivitate sancti Martini primitiæ seminum ad ecclesiam, in cujus parochia quisque degit, quæ Anglice* **Cyricscat** *appellatur.*

Robertus rex *Franciæ* obiit, cui successit filius ejus *Henricus*.

32. Constructam basilicam apud *Bedriceswrdam* *Dorobernensis* archipræsul *Agelnothus* consecravit in honore sancti *Edmundi* regis & martyris.

33. *Robertus* & *Ricardus* minuendæ domo multitudinis causa hoc tempore à *Normannia Francorum* digressi *Apuliam* expetunt, & *Italis* inter se diffidentibus dum contra alterum auxilium præstant, hac oportunitate *Italos* callide & fortiter debellant, & successus urgendo suos nomen
34. suum dilatant, & futuræ prosperitatis sibi viam parant.

Britheagus Persorensis Abbas filius sororis *Wlstani Eboracensis* archiepiscopi, *Wicciorum* factus est episcopus.

Herluinus Beccensis ecclesiæ primus Abbas de militia ad monachatum venire desiderans, in fundo sui juris qui *Burnevilla* dicitur, monasterium in honore sanctæ *Mariæ* construxit, & ibidem est Abbas constitutus: sed quia locus inaquosus erat, in vallem ad rivum qui *Beccus* dicitur secessit, & ibi in honore ejusdem matris Domini nobile cœpit ædificare cœnobium, & primo *Lanfrancum*, deinde *Anselmum*,
35. ambos postmodum *Cantuariæ* archiepiscopos, secum associavit.

36. *Canutus* rex ante suum obitum filium suum & *Alfgivæ* reginæ, *Suenum* scilicet, super *Norreganos* regem constituit, super *Danos* etiam suum & *Alfgivæ* filium *Hardecnutum* regem constituit. *Haroldus* vero dixit se filium esse *Canuti* & *Alfgivæ*; licet id minime verum esset, dicunt enim filium cujusdam sutoris illum fuisse, & *Alfgivam* reginam illum rege nesciente in filium sibi adoptasse, & quasi regis filium fecisse nutriri. Eodem modo dicunt *Suenum* esse filium cujusdam presbyteræ.

Henricus Imperator *Romanus*.

Imperatores ab antiquis temporibus modo *Romæ*, modo *Constantinopoli* rei publicæ commodis inhiantes, in quo maxime fecerint sibi nomen, & notariis notum est, & redactum in actis; itaque *Julii Cæsaris* strenuitatem, felicitatem *Augusti*, *Titi* liberalitatem, innocentiam *Trajani*, *Constantini* fidem, *Theodosii* pœnitentiam, magisterium *Justiniani*, *Caroli* magnanimitatem, facetiam *Henrici* poteris admirari, poteris approbare, poteris æmulari; dum te mundus agnoverit imperiali collocatum in sede.

Imperatoris *Henrici* fuit in curia diaconus quidam qui litterarum peritiam & elegantiam vocis vicio corporis deformabat, vehemens mulierum amator. Cui quadam nocte solenni volutato cum meretricula, cum hoc ad Imperatoris conscientiam pervenisset, mandat Imperator, ut ad evangelium publice legendum se præparet. Diaconus accessum altari pro peccati conscientia subterfugiens obtemperare detrectat. Imperator instat & urget ut Diaconi probet constantiam, & ait, Quia michi parere non vis in obsequio tam facili, terram meam exeas. Diaconus amplexus sententiam, cum sarcinis recessit ab urbe. Quem missis cum festinatione nunciis revocat Imperator dicens, *Quia pluripenderis Dei timorem quam meas minas, episcopatum habeto qui primus vacaverit, tantum renunties amori meretriculæ.*

Idem Imperator sororem habens sanctimonialem, eam suo deesse lateri non patiebatur. Cum autem quidam clericus curialis quadam nocte cum sanctimoniali cupitis frueretur amplexibus, & diutius se voluptas protenderet, illuxit dies, & ecce totam terram nix operuerat; ne vero clericus deprehenderetur, juxta votum suum monialis dorsum ascendit & extra curiam est evectus. Imperator autem per fenestram forte prospiciens, clericum equitantem aspexit, vacantem episcopatum eidem dedit; quem modeste redarguens & auribus insusurrans dixit, *Vide ne ulterius mulierem inequites.* Sororem autem Abbatissam constituit dicens, *Vide ne clericum amplius equitantem patiaris.*

Idem Imperator venaturus silvam adiit, Missam auditurus, sacerdos ultra modum deformis erat. Imperator secum tacitus cogitabat quare Deus tam deformem hominem Sacramenta sua conficere sineret. Mox cum ad versum tractus ventum esset, *Scitote quoniam ipse est Deus*, sacerdos socordiam pueri ministrantis increpitans respexit, & concitatiore voce quasi cogitanti Imperatori responderit dixit, *Ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Quo dicto repercussus Imperator, propheticum virum æstimans, invitum & renitentem sullimavit in episcopum.

Idem Imperator Pentecosten apud *Maguntiam* celebravit: *Fuldensis* autem Abbas privilegium habet, ut in præcipuis festivitatibus sedeat Imperatoris ad dexteram, igitur inter cubicularios Abbatis & Archiepiscopi de ponendis sedibus oritur controversia. Pars altera sudes accipere, pars saxa jacere, pars properat enses evaginare. Sic furore per ecclesiam grassante sanguine pavimentum inundat; sed episcopis mediantibus pax reformatur. Solennis dies agitur,

An.Dñi agitur, cantibus feſtivis inſiſtitur, ſequentia quæ ſic incipit *ſancti ſpiritus* cum ultimo verſu, ſcilicet, *hunc diem glorioſum feciſti*, percantatur. Cum autem hinc inde chori conticuiſſent, vox ab aere lapſa late ſatis intonuit, *Hunc diem bellicoſum ego feci.* Imperator itaque dapes regias quæ tam ſibi quam curialibus paratæ fuerant pauperibus erogavit, & pauperibus diem glorioſum fecit.

Quidam de genere ſenatorio duxit uxorem, convivium ſodalibus fecit; ludo vacaturus in Martium campum exivit. Anulum ſponſalitium æreæ ſtatuæ, quæ digitum habebat extentum, in digito poſuit. Poſt ludum anulum repetens, invenit ſtatuæ digitum ad volam uſque curvatum. Intempeſta nocte rediit ad ſtatuam; & digitum iterum extentum & anulum ſurreptum miratus eſt. Cumque ſe juxta conjugem collocaſſet, ſenſit quiddam nebuloſum & denſum inter illam & ſe volutari, quod ſentiri poſſet nec videri poſſet: hoc obſtaculo prohibitus ab amplexu, vocem etiam audivit: *Mecum concumbe, nam hodie me deſponſaſti. Venus ego ſum, digito cujus anulum impoſuiſti, quem habeo nec reddam alicui.* Tunc juvenis habito cum amicis conſilio, cuidam *Palumbo* presbytero ſuburbano nigromanticis artibus inſtructo, rem ex ordine pandit. Qui grandi victus mercimonio, compoſitam juveni tradit epiſtolam dicens: *Vade illa noctis hora foras urbem ad compitum, ſtans tacite conſidera, tranſibunt hominum figuræ utriuſque ſexus. Quicquid ad lætitiam pertinet vel triſtitiam, in illorum videbis & vultibus & geſtibus. Nullum illorum compellabis, & ſi loquatur tecum non reſpondeas. Sequetur illam turbam quidam reliquis ſtatura procerior & forma corpulentior. Huic tacitus epiſtolam trades legendam.* Juvenis presbyteri juſſa complevit. Inter cæteros tranſeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem. Ultimo qui dominus videbatur protenta manu tacitus porrexit epiſtolam; Dæmon notum ſigillum non auſus contemnere legit ſcriptum. Moxque brachiis in cœlum elatis, *Deus*, inquit, *omnipotens quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri!* Mox à latere ſuo miſſi ſatellites anulum à *Venere*, plurimum tergiverſata, vix tandem extorquent. Ita juvenis ſine quovis obſtaculo potitus eſt uxoris amore. Sed *Palumbus* cum dæmonis clamorem ad Deum de ſe factum audiſſet, finem dierum ſibi præſignari præſenſit. Quocirca membris omnibus ultro truncatis, confeſſus eſt papæ coram populo flagitia multa.

Circa dies iſtos fuit *Gregorius* papa vj.

Hic arma undecumque & equos conquiſivit, milites adornavit, & primum baſilicam beati *Petri* præoccupans, raptores oblationum, vel extinxit, vel effugavit, & prædia omnia & oppida multis temporibus amiſſa, in antiquum jus reformavit. Ita pax per multorum ſegnitiem exulans, per unum hominem in patriam rediit. Unde *Quirites* rapto aſſueti ſanguinarium illum vocabant. Cardinales etiam cum beatus ille valetudine decumberet, auſu temerario eum ammonebant ne ſe in eccleſia beati *Petri* cum cæteris Apoſtolicis tumulari præciperet, quam tot hominum cædibus fœdaſſet. Quibus ille; *Omnia committamus divino examini. Corpus meum anteceſſorum meorum more compoſitum, ante januas eccleſiæ ſiſtite. Januæ ſeris & repagulis damnentur. Si deus voluerit ut ingrediar, applaudetis miraculo: ſi minus, de cadavere meo facite quod veſtris inſederit animis.* Cum ille ſpiritum efflaſſet extremum, ante portas ſeris occluſas exanimis præſulis exuvias deportant. Sed mox divinitus turbo emiſſus omnia repagulorum obſtacula dirumpens, valvas etiam ipſas vehementi patefactas impetu ad parietem impulit. Populus aſtans acclamat in gaudium, pontificis corpus cum patribus celebri veneratione locatur. An.I

Circa dies iſtos *Euſtachius* cum *Gernovagis* Comes *Bolonienſium* *Ydam* *Godefridi* ducis *Boloniæ* primogenitam duxit uxorem, ex qua tres filios ſuſtulit. *Euſtachium*, qui patri ſucceſſit in comitatu, *Godefridum*, quem tempore procedente ſubacta **Jeruſalem** *Chriſtiani* communiter elegerunt in Regem; *Baldewinum* qui fratri *Godefrido* ſuccedens conſecratus eſt rex *Jeroſolimorum*. *Yda* ſiquidem Comitiſſa tribus his filiis ſuis munus nutricationis exhibuit. Nam credidit eſſe contra naturam imperfectum, atque dimidiatum matris genus, parere ſta- A. Gel l. 12. timque partum à ſe proicere jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem. Credidit etiam naturam feminis mammarum ubera quaſi quoſdam venuſtiores nævulos liberorum alendorum, & non ornandi pectoris cauſa dediſſe. Sunt enim matres prodigioſæ, quæ fontem illum ſanctiſſimi corporis humani generis educatorem areſaciunt & extingunt, quæ partus ſuos deſerunt, ablegant à ſeſe, nutriendos aliis dedunt, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quod parentes cum filiis conſociat intercindunt. Ille namque vigor maternæ flagrantiæ ſenſim atque paulatim reſtringitur, & omnis impatientiſſimæ ſollicitudinis ſtrepitus conſileſcit, neque multo minor commendati ad nutricem aliam filii, quam morte amiſſi oblivio.

Mortuo jam *Canuto* & *Wintoniæ* in veteri monaſterio ſepulto, miſit Rex *Haroldus* *Wintoniam*, & opum quas rex *Canutus* *Alfgivæ* reliquerat meliorem partem ademit, & quaſi juſtus hæres non tamen cunctis conſentientibus cœpit regnare. Sed in brevi regnum *Angliæ* ſorte dividitur, & *Haroldo* pars ſeptemtrionalis, *Hardecnuto* provenit auſtralis.

Obiit *Robertus* dux *Normanniæ* frater tercii *Ricardi*, ab *Jeroſolimis* rediens, apud *Niceam* civitatem. Cui ſucceſſit *Willelmus* **Baſtard** filius ejus in puerili ætate, qui *Angliam* poſtea conquiſivit; pater *Willelmi* regis *Rufi*, & *Henrici*.

Innocentes clitones *Aluredus* & *Eadwardus* 103 *Ethelredi* regis quondam filii, de *Normannia*, ubi cum *Ricardo* avunculo ſuo manſerant tempore longo, multis *Normannicis* militibus ſecum aſſumptis in *Angliam* paucis tranſvecti navibus, ad ſuæ matris colloquium, quæ morabatur *Wintoniæ*, venere. Quod indigne ferebant potentes nonnulli, qui, licet injuſtum eſſet, *Haraldo* multo devotiores extitere quam illis; maxime Comes *Godwinus*. Hic quidem *Aluredum* cum verſus *Lundoniam* ad regis *Haroldi* colloquium ut mandarat properaret, retinuit, & artam in cuſtodiam poſuit; ſociorumque illius quoſdam diſturbavit, quoſdam cathenavit & poſtea cæcavit; nonnullos cute capitis abſtracta cruciavit, & manibus ac pedibus amputatis multavit; multos etiam vendi juſſit, & mortibus variis apud *Gyldefordam* ſexcentos viros occidit. Quo audito, regina *Elfgiva* filium ſuum *Eadwardum* qui ſecum manſit, cum feſtinatione *Normanniam* ſcilicet remiſit. Deinde *Aluredus* *Godwini* & aliorum juſſione ad inſulam **Hely** ducitur; ubi oculis ejus erutis, monachis traditur cuſtodiendus.

Haroldus

ñi *Haroldus* rex *Merciorum* & *Northanhymbrorum*, ut per totam regnaret *Angliam* à Principibus
o3. & omni populo eligitur. *Hardecanutus* vero quia in *Danemarchia* moras innexuit penitus abicitur. Cujus mater *Elfgiva* Regina hyemis initio sine misericordia expellitur *Anglia*. Quæ in *Flandriam* transvecta, à nobili Comite *Baldewino* cum honore suscipitur.

o3. *Ethelnothus Dorobernia* archiepiscopus vita decessit; Cui regis capellanus *Eadsinus* in archiepiscopatum successit.

Mortuo *Alfrico Estanglorum* episcopo, *Stigandus* regis capellanus pro eo episcopus est constitutus, sed postmodum ejecto *Stigando Grimkitel* Sutsaxonum episcopus pro eo substituitur.

Constantia mater *Henrici* regis *Francorum* novercalibus incitata machinamentis, filium suum regem à regno *Francorum* expellere modis omnibus attemptavit.

Stigandus australium *Saxonum* episcopatum tenuit, & fratri suo *Egelmaro* orientalium *Anglorum* præsulatum adquisivit.

o4. *Gaufridus Martellus* post mortem patris sui consulatum adeptus est, & in *Ambaziaco* milites multos cum *Lisoio* posuit qui *Turonim Blesimque* vastarent, & ad ultimum omnibus copiis suis congregatis *Turonicam* urbem obsedit, quam *Henricus* rex *Francorum* ablatam à filiis *Odonis Campaniensis Theobaldo* & *Stephano* eidem *Martello* contulerat. Dimisit tamen *Martellus Lisoium* senescallum suum *Ambaziaco*, cum CC. militibus & mille quingentis peditibus, qui vias custodirent ne *Blesenses* ad ejus exercitum libere descenderent. Comes *Theobaldus* cum infinita gente per *Pontilevium* transiens juxta *Monstricardum* ad flumen *Cari* descendit, & in pratis sancti *Quintini* ante *Bluream* tentoria fixit. *Martellus* relicta obsidione *Laudiaco* monte prima die eis obvius venit. In crastino *Blesenses* ex castris proruunt, *Andegavenses* à *Laudiaco* eis econtra procedunt: cumque jam se invicem contuerentur, *Martellus* per sex acies exercitum suum distribuit, totumque de Comite transferens se in militem, alios lancea, alios ense persequitur. *Theobaldini* impetus *Andegavorum* non ferentes in fugam versi scapulas dederunt. Qui cum *Martello* erant omnes in ferrum ruunt, ipso præ omnibus fortissime & fugante fugientes & prosternente. *Theobaldus* itaque cum D. & lxxx. militibus in nemore quod *Braium* dicitur capitur & abstrahitur, *Stephanus* frater *Theobaldi* arrepta fuga cum aliquibus militibus evasit. *Theobaldus* cum esset in vinculis, & pro eo nullam argenti & auri *Martellus* redemptionem vellet accipere, *Thuronim* pro sua liberatione concessit. Quindecim sacramenta juravit *Theobaldus* propria manu Consuli *Gaufrido*, & xx. *Barones* castellenses cum eo & xl. milites vavassores eisdem verbis quibus & ipse.

Helias filius *Johannis* de *Fleca* Sibillam filiam cujusdam Comitis *Longobardiæ*, neptem scilicet *Herceberti* quondam Cenomanniæ Comitis, duxit uxorem, & cum ea comitatum Cenomanniæ suscepit. De Sibilla vero genuit Sibillam, quam *Fulco* filius *Fulconis Rechin*, postmodum rex *Jerosolimorum*, duxit uxorem, de qua genuit *Galfridum Plantegenest* & Sibillam *Flandriæ* Comitissam.

Willelmus Pictaviæ Comes comitatum *Sanctonicum* suum esse dicebat, & vi occupatum tenebat quia patrui sui fuerat. *Martellus* eundem consulatum reclamabat quia avi sui fuerat, cujus hæredes absque liberis mortui erant, & ideo ad hæredes sororis avi sui honorem debere reverti affirmabat. Denique hujus litigii causa *Martellus* cum *Willelmo* pugnare disponens, oppidum quod *Caput Multone* dicitur cum exercitu adiit, *Willelmus Martello* & suis occurrit: *Pictavenses* tremefacti duce suo graviter vulnerato respirandi locum non habebant. *Martellus* igitur fugientes insequitur, *Pictavensis* Comes vulneratur & capitur, *Andegavenses* cæde peracta reversi sunt in campo, & ibi intra tentoria nocte illa quieverunt. *Pictavensis* Comes consulatum *Sanctonicum* quietum concessit *Gaufrido Martello*, & multis pecuniis datis liber à captione qua illum *Martellus* spacio trium annorum tenuerat, ad propria remeans ipso in anno finem vitæ habuit. In diebus illis *Willelmus* Dux *Normannorum Herebertum Cenomannicum* consulem nimis impugnabat, cui *Martellus* auxiliator & tutator fuit; & idcirco dux *Normannorum* qui *Angliam* adquisivit multa perpessus est à *Martello*. *Gaufridus Martellus* cum filios non haberet, nepotibus suis *Gaufrido Barbato* & *Fulconi Rechin*, filiis scilicet *Adhelæ* sororis suæ & *Alberici* Comitis de *Gastineis*, bona sua dereliquit. *Andegaviam* & *Sanctonas Fulconi*, *Turonicam* cum *Landonensi* castro *Barbato* donavit. Ædificavit autem cœnobium sanctæ *Trinitatis* apud *Windocinum* castrum. Uxor vero ejus ædificavit ibidem in supercilio montis ecclesiam sancti *Georgii* canonicosque imposuit, & *Capellam Consulis* vocari præcepit. *Gaufridus* etiam Comes perfecit ecclesiam sancti *Nicholai* in suburbio urbis *Andegavis*, quam pater ejus *Fulco* inceperat nec perfecerat; ibidemque sepultus quiescit.

Haroldus rex *Anglorum* obiit *Lundoniæ*, & in *Westmonasterio* sepelitur. Quo sepulto, proceres *Angliæ* ad *Hardecanutum* in *Flandriam* apud *Bricge* ubi cum matre sua morabatur mittentes, eum in regem gaudenter susceperunt. Consecratus est autem ab *Ethelnotho Dorobernensi* archiepiscopo apud *Lundoniam*. Qui mox ut regnare cœpit, injuriarum quas vel sibi vel genitrici suæ fecerat rex *Haroldus* non inmemor, *Alricum Eboracensem* archiepiscopum, *Gowinum* Comitem, *Styr* majorem domus, & alios magnæ dignitatis viros *Lundoniam* misit, & ipsius *Haroldi* corpus effodere & in gronnam proicere jussit. Quod cum projectum fuisset, id extrahere & in flumen *Tamense* mandavit proicere. Brevi autem post à quodam piscatore ad *Danos* allatum est, & in cimiterio quod habuerunt *Lundoniæ* sepultum est apud sanctum *Clementem*.

Eadwardus Egelredi quondam regis *Anglorum* 1041.
filius, de *Normannia* ubi multis exulaverat annis venit in *Angliam*, & fratre suo *Hardecanuto* rege susceptus honorifice in curia sua mansit.

Hardecanutus dum apud **Lambithe** in convivio 1042.
cum magna lætitia bibens staret, repente inter bibendum miserabili casu in terram corruit, & sic mutus permanens vj. idus Junii expiravit, & *Wintoniam* delatus juxta patrem suum *Canutum* est tumulatus. Cujus frater *Eadwardus*, annitentibus maxime Comite *Gowino* & *Wigornense* præsule *Livingo*, *Lundoniæ* levatur in regem. Cujus pater *Egelredus*, cujus pater *Eadgarus*, cujus pater *Edmundus*, cujus pater *Eadwardus* senior.

Elsinus fit archiepiscopus *Cantuariæ*.

Eadwardus ab archipræsulibus *Eadsino Dorobernensi* & *Alurico Eboracensi* aliisque præsulibus 1043.

Angliæ

An. Dñi *Angliæ* prima die Paschæ unguitur in Regem, *Wintoniæ*.

Romæ corpus *Pallantis* repertum est, ad capud cujus ardens est inventa lucerna quæ nullius flatus violentia, nullius liquoris aspergine valeret extingui. Quod cum multi mirarentur, unus stilo subtus flammam foramen fecit, sic aer introductus ignem extinxit.

1044. *Ailwardus Londoniensis* præsul, qui & ante episcopatum, & in episcopatu abbatis jure *Eoveshammensi* cœnobio præfuit, cum pontificatum amministrare pro sua infirmitate minus sufficeret, ad monasterium **Ramesege** secessit ibique resedit.

Capellanus Regis *Stigandus* præsulatum *Estangliæ* suscepit.

1045. Apud *Valesdune* commissum est bellum inter *Henricum* Regem *Francorum* & proceres *Normannorum*.

Benedictus qui simoniace papatum invaserat, cum esset rudis litterarum, alterum ad vices ecclesiastici officii exequendas, secum Papam *Silvestrum* consecrari fecit. Quod cum multis non placeret, tercius superducitur *Gregorius*, qui solus vices duorum impleret.

1046. *Romæ* uno contra duos, & duobus contra unum de papatu altercantibus, rex *Henricus* contra eos *Romam* vadit, & eis canonica & Imperiali censura depositis, *Clemens* præsidet, & ab eo rex *Henricus* in Imperatorem benedicitur, jurantibus *Romanis*, se sine ejus consensu nunquam papam electuros.

Aldredus Statuitocensis abbas *Wicciorum* pontificatum suscepit.

1047. Nix tanta in Occidente cecidit ut silvas frangeret.

Lefstanus abbas ecclesiæ sancti *Albani* xij.

1048. *Leo* papa.

Hic cum ad capessendam sedem Apostolicam *Romam* tenderet, audivit voces angelorum canentium, *Dicit Dominus, Ego cogito cogitationes pacis & non afflictionis*. Hic de multis sanctis cantus composuit; & multa fecit & scripsit utilia ecclesiæ. Hic cum in papatu pauperem leprosum ante fores offendisset, eum totum diligenter collocavit in lecto suo; quem cum referato ostio non invenisset, in pauperem se *Christum* suscepisse obstupuit.

1049. Concilium habitum est apud *Viceliacum*, in quo *Wlwinus Lincolniensis* episcopus interfuit.

Leo papa magnam synodum archiepiscoporum, episcoporum & abbatum in *Francia Remis* sex diebus celebravit. In qua fuit *Ailwinus Ramesiensis* abbas, & abbas monasterii sancti *Augustini*, à Rege *Anglorum Eadwardo* illo directi.

1050. *Eadsius Dorobernensis* archiepiscopus obiit. Cui *Robertus* primo abbas *Gemeticensis*, tunc vero *Lundoniensis* episcopus & genere *Normannus* successit.

Sperafocus abbas *Abbendonensis Lundoniæ* præsulatum suscepit; sed antequam esset consecratus à Rege *Edwardo* est ejectus. *Ramesiensis* ecclesiæ ædificator fuit *sanctus Oswaldus Eboracensis* archiepiscopus, cooperante *Agelwino* quodam *Anglorum* Comite.

1051. *Aluricus Eboracensis* archiepiscopus *Suthwealla* defunctus est, & **Medeshamstede**, i. **Burh** sepelitur; Cui Regis capellanus *Kinsigius* successit.

Rex *Edwardus* absolvit *Anglos* à gravi vectigali tricesimo octavo anno ex quo pater suus rex *Egelredus* primitus id *Danicis* solidariis solvi mandavit.

Rex *Edwardus* reginam *Eadgitham* filiam ducis *Godwini* propter iram quam adversus patrem suum eo quod patriam sæpius infestavit habuerat, repudiavit, & cum una pedissequa ad *Werewellam* eam sine honore misit & abbatissæ custodiendam commendavit.

Willelmus dux Normannorum *Angliam* venit; quem rex *Edwardus* & socios ejus honorifice suscepit, & magnis multisque donatum muneribus ad *Normanniam* remisit.

VVillelmus regis capellanus *Lundoniensem* episcopatum qui *Sperhafoco* prius datus fuerat suscepit.

Comes *Godwinus* & filii sui *Haroldus* & *Leofwinus* allectis sibi in auxilium Butsecarlis qui portus nauticos custodire debebant, cum ingenti classe *Lundoniam* venere. Rex igitur *Eadwardus* collecto exercitu festinanter eis obviam venit. Sed quia ibi & cum Rege & cum *Godwino* perpauci erant nisi tantum *Angli*, pugnare adversus propinquos & compatriotas pene omnes abhorrebant. Unde sapientiores quique ex utraque parte inter Regem, & ducem pacem redintegrabant; & sic *Godwinus* pristino restitutus est honori. Filiam quoque ejus *Eadgytham* Reginam digniter rex recepit. Facta igitur concordia populo rectam legem promiserunt, & omnes *Normannos* qui leges iniquas invenerant exlegaverunt; paucos tamen quos plus cæteris rex dilexerat, eique & populo fideles extiterant, in *Anglia* permanere concesserunt. Sed archiepiscopus *Doroberniæ* & *Lundoniæ* præsul *VVillelmus* & *Ulf Lindicolniensis* antistes cum suis vix evadentes mare transierunt. Sed *VVillelmus* propter suam bonitatem parvo post tempore revocatus in suum episcopatum recipitur.

Stigandus qui quondam dimisso *Anglorum* orientalium episcopatu sullimiorem gradum meditatus *VVintoniensem* invaserat, innocentis regis *Edwardi* simplicitatem circumveniens, vivente *Roberto* archiepiscopo *Cantuariensem* archiepiscopatum obtinuit.

Edwardus rex secunda paschali feria cum *VVintoniæ* ad mensam sederet, *Godwinus* socer suus recumbens juxta eum dixit. *Sæpe tibi rex falso delatum est me proditioni tuæ invigilasse, sed si deus cœli verax & justus est, hoc panis frustulum concedat ne michi guttur pertranseat, si unquam te perdere vel cogitaverim*. Deus autem verax & justus audivit vocem proditoris, & mox eodem pane strangulatus, mortem prægustavit æternam.

Henricus rex *Francorum* ob improperium *VVillelmi* ducis *Normannorum*, quibus semper invidebant *Franci*, ex quo arva *Neustriæ* occidentalis cœperunt incolere, *Normanniam* est aggressus duobus hostium agminibus. Unum ad *Calcivum* subvertendum territorium direxit, cui fratrem suum *Odonem* præfecit; Alteri vero cum *Gaufrido Martello* Comite scilicet *Andegavensium*, ad demoliendum comitatum *Ebroicensem* ipse præfuit. Dux igitur *VVillelmus* nobili tactus dolore milites protinus elegit, quos ad comprimendos *Calcii* subversores direxit. Ipse autem cum suorum nonnullis contra regem se contulit. Venientes vero *Normanni* ad *Francos* reppererunt eos apud *Mortuum mare*; Cum quibus ilico mane commissum bellum in continua cæde

lii cæde ad usque nonam ab utrisque est protractum: novissime autem *Franci* victi fugerunt. At dux *VVillelmus* audito eventu certaminis *Henricum* regem tali conterruit legatione. Nuntius enim ducis regalibus castris appropinquans, in quodam proximo monte noctu stans fortiter clamare cœpit, *Rodulfus de Totnia nominatus sum, vobisque defero lugubre nuntium. Ad Mortuum mare currus vestros cum carris ducite, & inde cadavera carorum vestrorum reportate.* Franci *quippe* Normannorum *militiam experiri super nos venerunt, eamque multo quam voluissent majorem invenerunt. Odo regis frater turpiter fugatus est, & VVido Pontivi Comes captus est. Reliqui omnes aut capti, aut perempti sunt, aut obnixe fugientes vix evaserunt. Hoc ex parte ducis* Normannorum *renunciate regi* Francorum. Rex ut infortunium suorum audivit, à *Normannica* infestatione, quam citius valuit retro pedem retraxit.

5. *Victor* papa.

6. *Romanorum Henricus* filius *Henrici* Imperatoris.

7.

8. *Sivardus* Comes *Northanhymbrorum* & **Huntedunescire** profluvio ventris ductus ait, *Pudor est me tot in bellis mori non potuisse, sed vaccarum morti cum dedecore reservari. Induite me lorica mea, præcingite gladio, scutum in læva, securim auratam in manu ponite, ut modo militis moriar.* Et sic ut dixerat armatus, honorifice spiritum exalavit.

Eadwardus regis *Edmundi ferrei lateris* filius, ut ei mandarat patruus suus, de *Hungaria*, quo in exilium missus fuerat, *Angliam* venit. Decreverat enim rex *Edwardus* illum post se regni hæredem constituere; sed ex quo venit parvo post tempore decessit *Lundoniæ*.

Comes *Leouricus* & uxor sua *Godiva* monasterium de *Coventrea*, de patrimonio suo construxerunt à fundamentis, & preciosis locupletaverunt ornamentis. Ecclesiam etiam quam *Lindicolnensis* præsul *Eadnotus* in loco famoso qui dicitur **Marieston** construxerat, quamplurimis ditaverunt ornamentorum muneribus.

Aldredus VVigornensis episcopus ecclesiam in civitate *Glavorna* à fundamentis construxit, & in honore Apostolorum principis *Petri* ædificavit, & postea regis licentia *VVlstanum VVigornensem* monachum à se ordinatum abbatem constituit ibidem.

Nicholas papa.

In pago *Brachatensi* juxta *Tornachum* multitudines colubrorum altrinsecus congregatæ, prodigioso prælio inter se concurrunt, & multis utrinque occisis, victa pars fugiens in cavo arboris se abscondit; altera pars vincentium more insequens cum sibilo circumstrepebat, donec circumvecto ab hominibus igne concrematæ sunt. An. Dñi 1059.

Eboracensi archiepiscopo *Kinsigio* successit *Vigornensis* episcopus *Aldredus*. Et *Herefordensis* præsulatus qui ei propter suam industriam fuerat commissus, Capellano *Eadgydæ* reginæ datus est *VValtero Lotharingo*. 1060.

Henrico regi *Francorum Philippus* filius ejus successit.

Aldredus Eboracensis archiepiscopus cum *Tostio* Comite *Romam* ivit, & à *Nicholao* papa pallium suscepit. 1061.

Ubi etiam *Gysa Vellensis* & *VValterus Herefordensis*, ab ipso papa episcopi ordinati sunt. Usque ad tempus *Johannis* successoris istius *Gysæ* omnes episcopi *VVellensis* ecclesiæ sedes suas *VVellis* habuerunt.

Alexander papa.

Wlstanus pontifex *Wigornensi* ecclesiæ præficitur. Hic cum esset Prior *Wigornensis* monasterii consecratus est ab *Aldredo Eboracensium* archiepiscopo, eo quod *Stigando Dorobern iæ* archiepiscopo officium episcopale tunc à domino Apostolico interdictum erat, quia *Roberto* archiepiscopo vivente archiepiscopatum suscipere præsumpsit; canonica tamen professione archiepiscopo *Stigando*, non suo ordinatori *Aldredo* facta. Insuper & ipse *Eboracensis* archiepiscopus ejus ordinator, coram rege & optimatibus regni, ipso *Stigando* factitante, propter subsequentium calumpnias profiteri jussus est, se nullum jus ecclesiasticæ subjectionis super eum velle clamare, nec propter quod ab eo consecratus est, nec quia ante consecrationem ejus monachus factus est. 1062.

Haroldus tunc temporis transiens in *Flandriam*, tempestate compulsus venit in *Pontivam* insulam. Quem captum consul *Ponticus Guido Willelmo* duci *Normanniæ* reddidit. *Haroldus* autem juravit *Willelmo* se filiam ejus ducturum, & *Angliam* post mortem *Edwardi* ad opus ejus servaturum; sed cum reversus fuisset in *Angliam*, perjurii crimen elegit. 1063.

1064. 1065.

Anno milleno sexageno quoque seno,
Anglorum *metæ flammas sensere cometæ.*

HAROLDUS rex.

PAcificus rex *Eadwardus* Epiphaniæ Domini vigilia mortem obiit *Lundoniæ*, & sepultus est aput *Westmonasterium*. Quo tumulato subregulus *Haroldus Godwini* filius, quem rex ante suam decessionem regni successorem elegerat, à totius *Angliæ* primatibus ad regale culmen electus, eodem die ab *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo in regem est consecratus.

Eodem anno stella cometis non solum in *Anglia*, set etiam, ut fertur, per totum mundum visa, viij. kal. Maii per vij. dies splendore nimio fulgebat.

Rex *Haroldus* cum ingenti classe *Vectam* adiit insulam. Et quia *Normannorum* dux *Willielmus Eadwardi* regis cognatus in *Angliam* cum exercitu venire parabat, tota æstate & autumpno adventum illius observabat. Ad hæc etiam pedestrem exercitum locis oportunis circa ripas maris locabat. Adveniente itaque Nativitate sanctæ *Mariæ* classicus & pedestris exercitus domum rediit. Quibus gestis cum classica manu plusquam quingentis magnis navibus *Haroldus Haravaghe* rex *Norreganorum* frater sancti *Olavi* regis, in ostio *Tinæ* fluminis applicuit. Ad quem *Tostius* Comes ut prius condixerant suo cum classe venit; & inde cursum moventes in loco qui *Richale* dicitur, pariter applicuere. Quod ubi regi *Haroldo* innotuit, versus eos expeditionem propere movit, & *Norreganis* in loco qui **Stanford-brige** dicitur occurrens, regem *Haroldum* & *Tostium* comitem suum cum majore parte exercitus sui occidit.

Interea dux *Normannorum VVillielmus*, cum consilium *Angliam* adeundi petisset, & omnes *Normanniæ* barones audisset unanimes, gavisus est valde. Quibus ad se iterum consiliandos euntibus, *VVillielmus* filius *Osberni* dapifer ducis interfuit. Qui gravissimum iter ad *Angliam* capessendam gentemque fortissimam *Anglorum* perhibens, contra paucissimos in *Angliam* ire volentes acerrime litigavit. Quod quidam proceres audientes valde gavisi, fidem dederunt ei ut quod ipse diceret omnes concederent. Ingressus igitur ante eos coram duce ait, Paratus sum in hac expeditione cum meis omnibus devote proficisci. Oportuit ergo omnes *Normannorum* principes verbum ejus prosequi sicut promiserant ei. Classis igitur maxima ad portum sancti *VValerici* est præparata. Cum autem rex *Anglorum Haroldus* vir bellis accerrimus aput *Eboracum* post occisionem regis *Norwagiæ* & *Tosti* fratris sui lætus pranderet, & omnes suos inimicos autumaret fuisse detritos, nunciatum est ei *VVillielmum* Comitem gentis *Normannicæ*, cum innumera multitudine, utpote qui de tota *Gallia* sibi fortes auxiliaturos conduxerat, in loco qui *Pevenesa* dicitur, classem suam applicuisse, & aput **Hastinges** castellum construxisse. Rex igitur non segnis advolans versus *Lundoniam* suum movit exercitum; & licet de tota *Anglia* fortiores quosque in præfato prælio sciret jam cecidisse, mediamque partem sui exercitus nondum convenisse, quam cicius tamen potuit in *Suthsaxonia* suis hostibus occurrere non formidavit, & novem miliariis ad *Hastinga* priusquam tercia pars exercitus sui ordinaretur, ij. idus Octobris sabbato cum eis prælium commisit. Set quia arto in loco constituti fuerant *Angli*, de acie multi se subtraxere, & cum eo perpauci constantes corde remansere. *VVillielmus* autem quinque catervas equitum splendide premovit in hostem. Quibus terribiliter dispositis, quidam nomine *Tailefer* dudum antequam coirent bellatores ensibus jactatis ludens coram gente *Anglorum*, dum in eum omnes stuperent, quendam vexilliferum *Anglorum* interfecit. Secundo similiter egit. Tercio idem agens, & ipse interfectus est. Tunc incipit letifera nubes sagittarum, tonitruum sequitur ictuum, insilit ignita collisio galearum & ensium. Cum ergo rex *Haroldus* totam gentem suam in una acie strictissime locasset, & quasi castellum inde struxisset, impenetrabiles erant *Normannis*. Docuit igitur dux *VVillielmus* gentem suam fugam simulare. Fugientes autem ad quandam foveam magnam dolo protectam devenerunt, ubi multus eorum numerus corruens oppressus est. Dum igitur *Angli* in sequendo persistunt, acies principalis *Normannorum* mediam catervam *Anglorum* pertransiit. Quod videntes qui persequebantur, per foveam prædictam redire compulsi, ibidem ex magna parte perierunt.

Docuit igitur dux *Willielmus*, ut non in hostem directe set in aera sagittas sagittarii sursum mittentes hostilem cuneum sagittis cæcarent; quod *Anglis* magno fuit detrimento. Viginti autem equites strenuissimi fidem suam invicem dederunt, quod *Anglorum* catervam prorumpentes, signum regium quod vocatur **Standart** acciperent. Quod dum facerent, plures eorum occisi sunt. Pars autem eorum via gladiis facta, **Standart** asportavit.

Interea totus ymber sagittarum cecidit circa regem *Haroldum*; & ipse in oculo ictus corruit, crepusculi tempore. Irrumpens autem multitudo equitum regem interfecit vulneratum; necnon comites *Gyrth* & *Leovine* fratres ejus cum eo, & fere nobiliores totius *Angliæ*. Et *Normannis* à Deo victoria conceditur die sabbati in festo sancti *Kalixti* papæ.

Fredericus abbas xiij. ecclesiæ sancti *Albani*.

Aldredus Eboracensis archiepiscopus, & Comites *Eadwinus*, & *Morkardus* qui se certamini subtraxere, & Clito *Edgarus* quem in regem post *Haroldum* levare voluerunt, necnon *Wlstanus Wigornensis*, & *Walterus Herefordensis*, & de *Lundonia* quique nobiliores cum multis aliis, duci *Willielmo* provincias hostiliter devastanti aput **Bercamstede** occurrerunt, datisque obsidibus deditionem facientes fidelitatem juravere. Et post in die Nativitatis Domini, feria ij. aput *Westmonasterium* consecratus est in regem *Angliæ* dux *Normannorum Willielmus*. An. 106

——tritus cui casside crinis
Ad diadema venit. Rutilum cui Cæsaris ostrum,
Deposito torace datur. Sceptroque replenda
Mucrone est vacuata manus.——

Consecratus autem est ab *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo, quia *Stigandus Cantuariensis* archiepiscopus tanquam scismaticus ab *Alexandro* papa suspensus erat. Vacabat enim tunc sedes *Lundoniensis*.

Quod autem rex *Willielmus* regnum adeptus est non subito eventu, aut incerto casu, sed provido Dei judicio contigit. Nam tempore *Edwardi* regis orta est gravis dissensio inter ipsum regem *Edwardum* & *Godwinum* Comitem *Cantiæ*, patrem scilicet *Haroldi*. *Godwinus* tandem cum rege pacificatus

[Wil]liel[mus] I. rex. ficatus dedit regi obsides *Wlnothum* filium suum, & *Hacum* filium *Sueni* filii sui. Quos rex *Edwardus* in *Normanniam* custodiendos *Willielmo* Comiti transmisit. Post mortem vero *Godwini*, *Haroldus* petivit à rege quatinus cum licentia ejus transfretaret in *Normanniam*, fratrem suum & nepotem datos obsides repetiturus. Cui rex ait, Ad detrimentum tocius *Angliæ* transfretabis. *Haroldus* navem ascendit, & in *Pontivum* fluvium non prospero cursu perveniens, à domino illius terræ captivatur, & ad *Willielmum* Comitem *Normannorum* transmittitur. Post aliquot dies, *Willielmus* Comes ait *Haroldo*. Rex *Anglorum Edwardus* sororius tuus dum adhuc esset juvenis nutritus mecum in *Normannia*, interposita fide sua pollicitus est, quod si rex *Angliæ* foret, & sine liberis decederet, in me jus hæreditarium regni transferret. Tu ergo si te in hoc amminiculaturum michi spoponderis, & castellum apud *Douram* cum puteo aquæ ad opus meum feceris, & sororem tuam uni de principibus meis dederis in uxorem, filiamque meam *Alam* in conjugem te accepturum juraveris, tunc & modo nepotem tuum, & cum in *Angliam* regnaturus venero, fratrem tuum incolumem recipies. Prolatis itaque sacrosanctis reliquiis juravit *Haroldus*, se cuncta quæ *Willielmus* Comes proposuerat opere completurum. Et sic *Haroldus* accepto nepote suo reversus in *Angliam*, cum intra paucos dies rex *Edwardus* obiisset, contempto sacramento regni diadema suscepit *Haroldus*. Ad quem dux *Normannorum Willielmus* cum direxisset nuntium, respondit. Soror mea quam juxta condictum expetis mortua est. Quod si corpus ejus quale nunc est vult Comes habere, mittam ne judicer sacramentum violasse. Castellum *Dofris*, & in eo puteum aquæ licet nesciam cui explevi. Regnum quod necdum fuit meum, quo jure potui dare vel promittere? Si de filia sua quam debui in uxorem ut asserit ducere agit; super regnum *Angliæ* mulierem extraneam inconsultis principibus me nec debere, nec sine grandi injuria posse adducere noverit. Reversus nuntius responsa retulit Domino suo. Quibus ille auditis, iterum ei amica familiaritate mandavit, quatenus aliis omissis servata fidei sponsione saltem filiam suam uxorem duceret, alioquin promissionem successionis regni armis sibi proculdubio sciret se vendicaturum. At ipse nec illud quidem se facere velle, nec hoc formidare respondit.

Fulco Rechin primus *Stephano Blesensi* hominagium fecit, & *Philippo* regi *Francorum Landonense* castrum, & totum comitatum de *Gastineis* concessit. *Fulco* plures duxit uxores; filiam *Lancelini* de *Belgenceio*, ex qua orta est Comitissa *Britanniæ*. Post mortem filiæ *Lancelini*, duxit *Ermengardim* filiam *Erkenbaldi Fortis* de *Borbono*; ex qua genuit *Gaufridum Martellum*. Qua dimissa, ex sorore *Ammalrici* de *Monte forti* Comitis *Ebroicarum*, *Fulco Rechin* genuit *Fulconem*. *Gaufridus Martellus* filius *Fulconis Rechin*, cum patre suo rupes *Corbonis* obsedit, & fumo cepit. *Elizabeth* sororem suam ex matre sua & *Willielmo* Comite *Galviniaci* ortam *Hugoni de Calvo monte* uxorem dedit, & cum ea *Ambaziacum* totum ei concessit. Idem *Martellus* cum rege *Angliæ Willielmo Rufo* sæpe conflixit, multaque municipia in *Normannia* vastavit & succendit. Idem insidiis novercæ suæ apud *Candecastrum* occisus adhuc patre suo vivente, sepultus est in ecclesia sancti *Nicholai Andegavis*. Willielmus I. rex.

Adveniente quadragesima rex *Willielmus Normanniam* repetiit, ducens *Dorobernensem* archiepiscopum *Stigandum*; *Glestoniæ* abbatem *Egelnothum*, clitonem *Eadgarum*, Comitem *Eadwinum*; & multos alios de primatibus *Angliæ*; fratremque suum *Odonem Baiocensem* episcopum, & *Willielmum* filium *Osberni* quem *Herefordiæ* Comitem constituerat, *Angliæ* custodes relinquens, castella per loca firmari præcepit.

Abbatia de *Bello* construitur à rege *Willielmo*. Imminente hieme rex *Willielmus* de *Normannia Angliam* rediit, & *Anglis* importabile tributum imposuit. Deinde in *Devoniam* hostiliter profectus civitatem *Execestriam* sibi rebellem obsedit & infregit.

Romæ duobus de papatu contendentibus *Alexander* cum suam purgasset innocentiam de symonia recipitur, *Cadalus Parmensis* episcopus reprobatur: unde dictum est, An. Dñi 1068.

Cadalus *in* Parma Parmæ *fuit arcus & arma*,
Cadalus *occubuit*, Parma *ruina fuit*.

Matildis uxor regis *Willielmi* consecratur in reginam *Anglorum* die Pentecostes ab *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo.

Malcholfus rex accepit *Margharetam* sororem *Edgari*.

Principes *Northanhymbrorum Willielmi* regis ferocitatem timentes, clytone *Eadgaro* secum assumpto, *Scotiam* adierunt. Invitaverunt *Danos*, cum ducentis xl. navibus *Angliam* infestarunt. Quod audiens *Aldredus Eboracensis* archiepiscopus, præ dolore diem clausit extremum. 1069.

Hinc *Normannis*, hinc *Northanhymbris*, hinc *Danis Angliam* incursantibus, in *Anglia* fames prævaluit.

Marianus à *Scotia* in *Gallias* veniens, *Coloniæ* factus monachus, primo aput *Fuldam*, post aput *Maguntiam* inclusus, hucusque cronica sua digessit.

Rex *Willielmus* monasteria totius *Angliæ* perscrutari, & pecuniam quam ditiores *Angli* in eis deposuerant auferri, & in ærarium suum jussit deferri. 1070.

Concilium magnum in octavis Paschæ *Wintoniæ* celebratum est, jubente & præsente rege *Willielmo*, *Alexandro* papa consentiente, & per suos legatos *Hearmenfredum Sedunensem* episcopum, & presbyteros cardinales *Johannem* & *Petrum* suam auctoritatem exhibente. Ubi *Stigandus Dorobernensis* archiepiscopus degradatur tribus ex causis; quia episcopatum *Wintoniæ* cum archiepiscopatu injuste possidebat, & quia vivente archiepiscopo *Roberto*, non solum archiepiscopatum sumpsit, set etiam ejus pallio quod *Cantuariæ* remansit, dum injuste pulsus est ab *Anglia*, in missarum celebratione usus est, & post à *Benedicto* quem *Romana* ecclesia excommunicavit, eo quod pecuniis sedem apostolicam invasit, pallium suscepit. Nonnullos tam episcopos quam abbates quos nulla evidenti causa nec concilia, nec leges seculi damnabant, honoribus suis rex *Willielmus* privavit, & usque ad finem vitæ custodiæ mancipatos detinuit. In hoc Concilio *Wlstanus Wigornensis* episcopus, possessiones quamplures sui episcopatus ab *Aldredo* archiepiscopo dum à *Wigornensi* ecclesia ad *Eboracum* transferretur, sua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto devene-

WILLIELMUS I. rex. devenerant in regiam potestatem viriliter proclamabat justiciamque inde fieri flagitabat. Set judicatum est, ut ipsa querela sic remaneret quousque in *Eboracensi* ecclesia constitueretur archiepiscopus qui pro ea loqueretur. Die autem Pentecostes rex aput *Windesoram* venerando *Baiocensi* canonico *Thomæ Eboracensem* archiepiscopatum, & *Walchelino* suo capellano *Wintoniensis* ecclesiæ dedit præsulatum, & *Stigando* capellano suo episcopatum *Suthsaxonum*, qui mutavit sedem in *Cicestriam*.

An. Dñi 1071. Post hæc, accito de *Normannia Lanfranco Cadomensi* abbate, genere *Longobardo*, viro undecumque doctissimo, omnium liberalium artium, divinarumque simul ac secularium litterarum scientia peritissimo, consiliis quoque ac gubernatione rerum mundialium æque prudentissimo, die Assumptionis sanctæ *Mariæ* archiepiscopum constituit *Cantuariensem*; & in festivitate sancti *Johannis Baptistæ*, die Dominica consecrari fecit *Cantuariæ*. Consecratus est autem à *Gisone Wellensi*, & *Waltero Herefordensi*, qui ambo *Romæ* à *Nicholao* papa ordinati sunt, quando *Aldredus Eboracensis* archiepiscopus pallium suscepit. Vitabant enim à *Stigando* qui tunc archiepiscopatui *Dorobernensi* præsidebat ordinari, quia eum noverant non canonice pallium suscepisse. *Hermannus* etiam episcopus, qui jam præsulatus sedem à *Sciréburna* transtulerat *Saresburiam*, cum quibusdam aliis ejus interfuit consecrationi. Deinde *Lanfrancus Thomam Eboracensem* consecravit episcopum. Quo consecrato, reverendi *Wlstani Wigornensis* episcopi mota est iterum querela; & in Concilio in loco qui vocatur *Pedreda* celebrato coram rege & *Dorobernia* archiepiscopo, & primatibus totius *Angliæ*, Dei gratia amminiculante est terminata. Cunctis siquidem machinamentis non veritate stipatis, quibus *Thomas* ejusque fautores *Wigornensem* ecclesiam deprimere, & *Eboracensi* ecclesiæ subicere, ancillamque facere modis omnibus satagebant, justo Dei judicio attritis, ac scriptis evidentissimis penitus adnichilatis, non solum vir Dei *Wlstanus* proclamatas, & expetitas possessiones recepit, sed & suam ecclesiam Deo adjuvante, & rege concedente, ea libertate liberam suscepit, qua fundatores ejus rex *Aluredus*, *Edwardus* senior, *Athelstanus*, *Edmundus*, *Eadredus*, & *Eadgarus* ipsam liberaverant.

Lanfrancus Herewardum Landaviæ episcopum *Cantuariæ* consecravit.

Lanfrancus pro pallio *Romam* iens, *Thomam* archiepiscopum *Eboracensem*, quem ipse facta sibi de subjectione sua canonica professione *Cantuariæ* consecraverat, & *Remigium Lincolniensem* episcopum comites itineris habuit. Qui *Romam* perveniens *Alexandro* papæ præsentatur. Cui papa ad se intranti assurgens, eum ut gressum figeret dulciter hortatus est. Ac deinde subdens, Honorem, inquit, exhibuimus tibi, non quem archiepiscopatui tuo, sed quem magistro, cujus studio sumus in illis quæ scimus imbuti, debuimus. Hinc quod ad te pertinet ob reverentiam beati *Petri* te exequi par est. Residente ergo illo, *Lanfrancus* progressus humiliat se ad pedes ejus, sed mox ab eo ad osculum erigitur. Sequenti luce calumpniatus est coram papa memoratus *Thomas*, cum præfato *Remigio*, quod neuter illorum jure fuerit promotus ad pontificatum. Prior quia sacri canones filios presbiterorum quos religionis ordo non ornat, à sacrorum ordinum promotione removeant. Alter vero, pro eo quod facta conventione illud à *Willielmo* post rege facto emerit officium, videlicet quod ei in excidium *Angliæ* properanti multifaria intentione ac multiplicibus impensis deservierat. At illis qua se excusarent probabilem causam non habentibus, redditis baculis & anulis cum cura pontificali, ad petendam misericordiam reversi sunt. Quorum precibus sese *Lanfrancus* medium iniciens, eos multarum rerum scientia fultos novo regi novis in regni dispositionibus pernecessarios ostendit. Quibus auditis, conversus ad eum papa, Tu videris, inquit: pater es patriæ illius, ac per hoc industria tua consideret quid expediat. Virgæ pastorales quas reddiderunt ecce hic sunt, accipe illas atque dispensa prout utilius Christianitati regionis illius agnoscere poteris. At ille susceptis illis, ilico in præsentia domini papæ, revestivit præfatos viros quemque sua. Deinde in *Angliam* cum sociis reversus, primas totius regni confirmatus est. Cujus tempore per totam terram religio quamplurimum aucta est in novis monasteriorum ædificiis. Quorum structoribus ipse primum exemplum præbens ecclesiam *Christi Cantuariensem*, cum omnibus officiis quæ infra murum ipsius curiæ sunt, cum ipso muro ædificavit.

Robertus Fricensis Flandriam cepit.

An. D[ñi] 107[1]. Rex *Willielmus* audito quod Comites *Morgarius*, & *Siwardus Barn*, & *Egelvinus Dunholmensis* episcopus latenter in *Helyensem* insulam confugerant, in orientali insulæ plaga omnem illis exitum obstruxit, & pontem duum miliariorum in occidentali fieri jussit, & omnes excepto *Herewardo* viro strenuissimo qui cum paucis per paludes evasit, sibi dedicionem facere coegit.

Generale Concilium regni Anglorum *de jure & primatu* Dorobernensis *ecclesiæ super* Eboracensem.

ANno ab incarnatione Domini nostri *Jhesu Christi* M. lxxij. pontificatus autem Domini *Alexandri* papæ xj. regni vero *Willielmi* gloriosi regis *Anglorum*, & ducis *Normannorum* vj. ex præcepto ejusdem *Alexandri* papæ annuente eodem rege, in præsentia ipsius, & episcoporum atque abbatum ventilata est causa de primatu quem *Lanfrancus Dorobernensis* archiepiscopus super *Eboracensem* ecclesiam jure suæ ecclesiæ proclamabat, & de ordinationibus quorundam episcoporum, de quibus ad quem specialiter pertinerent certum minime constabat. Et tandem aliquando diversis diversarum scripturarum auctoritatibus probatum, atque ostensum est, quod *Eboracensis* ecclesia *Cantuariensi* debeat subjacere, ejusque archiepiscopi ut primatis totius *Britanniæ* dispositionibus in hiis quæ ad Christianam religionem pertinent in omnibus obedire. Subjectionem vero *Dunelmensis*, hoc est, *Lindisfarnensis* episcopi, atque omnium regionum à terminis *Licifeldensis* episcopii, & *Humbræ* magni fluvii, usque ad extremos *Scotiæ* fines, & quicquid ex hac parte prædicti fluminis, ad parochiam *Eboracensis* ecclesiæ jure competit, *Cantuariensis* metropolitanus *Eboracensi* archiepiscopo ejusque successoribus inperpetuum optinere concessit. Ita ut si *Cantuariensis* archiepiscopus Concilium

IEL- rex.

um voluerit congregare, ubicumque visum ei fuerit, *Eboracensis* archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subjectis ad nutum ejus exhibeat, & ejus canonicis dispositionibus obediens existat. Quod autem *Eboracensis* archiepiscopus professionem *Cantuariensi* archiepiscopo facere eciam cum sacramento debeat, *Lanfrancus Dorobernensis* archiepiscopus ex antiqua antecessorum consuetudine ostendit, sed ob amorem regis *Thomæ Eboracensi* archiepiscopo sacramentum relaxavit, scriptamque tantum professionem recepit, non præjudicans successoribus suis, qui sacramentum cum professione à successoribus *Thomæ* exigere voluerint. Si archiepiscopus *Cantuariensis* vitam finierit, *Eboracensis* archiepiscopus *Doroberniam* veniet, & eum qui electus fuerit cum cæteris præfatæ ecclesiæ episcopis ut primatem proprium jure consecrabit. Quod si archiepiscopus *Eboracensis* obierit, is qui ei successurus eligitur, accepto à rege archiepiscopatus dono *Cantuariam* vel ubi *Cantuariensi* archiepiscopo placuerit accedet, & ab ipso ordinationem canonico more suscipiet. Huic constitutioni consenserunt præfatus rex, & archiepiscopus *Lanfrancus Cantuariensis*, & *Thomas Eboracensis*, & *Hubertus* sanctæ *Romanæ* ecclesiæ subdiaconus, & præfati *Alexandri* papæ legatus, & cæteri qui interfuerunt episcopi & abbates. Ventilata est autem hæc causa prius aput *Wentanam* civitatem in Paschali sollempnitate in capella regia quæ sita est in castello: postea in villa regia quæ vocatur **Windlesore**; ubi & finem accepit in præsentia regis, episcoporum, abbatum diversorum ordinum qui congregati erant aput curiam in festivitate Pentecostes.

Quintus *Baldewinus Flandrensium* insulanum Comes pater *Matildis* uxoris regis *Anglorum Willielmi* habuit duos filios, *Baldewinum* & *Robertum*. Quorum uterque uxorem accepit vivente patre eorum. Nam *Baldewinus* primogenitus habuit uxorem Comitissam *Hamaucensem*, ex qua genuit duos filios, *Ernulfum* & *Baldewinum*. *Robertus* autem accepit conjugem relictam *Florentii* Comitis *Frisiæ*, quæ unicam ex *Florentio* habebat filiam. Quam *Robertus* longe facere volens à paterna hæreditate dedit eam *Philippo* regi *Francorum*, & ita comitatus *Frisiæ* remansit ei cum matre puellæ, unde cognominatus est *Frisio*. Decessit autem ante mortem patris sui *Baldewini Baldewinus* Comes *Hamaucensis*, & successit *Ernulfus* filius ejus primogenitus. Tandem hoc anno mortuo Quinto *Baldewino* Comite *Flandriæ* cum *Ernulfus* Comes *Hamaucensis* deberet ei succedere, utpote nepos ex primogenito ejus filio, & ad hoc eciam niteretur *Philippus* rex *Francorum* veniens in auxilium ejus, & *Matildis* regina *Anglorum* mittens ei *Willielmum* filium *Osberni* cum armata militum manu, cujus filia nupsit *Cnutoni* regi *Danorum*, de qua *Cnuto* genuit *Karolum* postea *Flandrensium* Comitem: *Robertus Frisio* adjuncto exercitu *Henrici Romanorum* & *Alemannorum* imperatoris improviso super eos irruens, fugato *Philippo* rege *Francorum*, *Ernulfum* nepotem suum, & *Willielmum Osberni* Comitem *Herefordiæ* peremit die Dominico septuagesimæ: & hac de causa *Flandriam* usque ad suum obitum possedit.

Post Assumptionem sanctæ *Mariæ*, rex *Anglorum Willielmus Scotiam* profectus est ut eam subjugaret. Cui rex *Scottorum Malcolmus* in loco qui dicitur *Abernitici* occurrit, & hominium sibi fecit. WILLIELMUS I. rex.

Rex *Anglorum Willielmus* civitatem quæ dicitur *Cenomannis*, & provinciam illam maxime *Anglorum* adjutorio sibi subjugavit. An. Dñi 1073.

Gregorius papa vij. 1074.

Hic cum esset *Romanus* archidiaconus, vocatus *Hiltibrandus*, creatus est Apostolicus.

Gregorius papa celebrata synodo symoniacos anathematizavit, uxoratos sacerdotes à divino removit officio, & laicis missam eorum audire interdixit; novo exemplo, & ut multis visum est inconsiderato præjudicio contra sanctorum patrum sententiam, qui scripserunt quod sacramenta quæ in ecclesia fiunt, baptismus, crisma, corpus & sanguis Christi, Spiritu sancto latenter operante eorundem sacramentorum effectum, seu per bonos, seu per malos, intra Dei ecclesiam dispensentur; tamen quia Spiritus sanctus mistice illa vivificat, nec bonorum meritis amplificantur, nec peccatis malorum attenuantur. Ex qua re tam grave oritur scandalum, ut nullius hæresis tempore sancta ecclesia graviori scismate discissa sit, his pro justitia, illis contra justitiam agentibus. Porro continentiam paucis tenentibus, aliquibus eam modo causa quæstus ac jactantiæ simulantibus, multis incontinentiam perjurio, aut multipliciori adulterio cumulantibus; ad hæc; hac oportunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni ecclesiastica subjectione excutientibus: laici sacra misteria temerant, & de his disputant; infantes baptisant, sordido humore aurium pro sacro oleo & crismate utentes, in extremo vitæ viaticum Dominicum, & usitatum ecclesiæ obsequium sepulturæ, à presbiteris conjugatis accipere parvi pendunt, decimas presbiteris deputatas igni cremant; & ut in uno cætera perpendas, laici corpus Domini à presbiteris conjugatis consecratum sæpe pedibus conculcaverunt, & sanguinem Domini voluntarie effuderunt.

Herefordensis Comes *Rogerus*, filius *Willielmi*, *Eastanglorum* Comiti *Radulfo* contra præceptum regis *Willielmi* sororem suam conjugem tradidit, nuptiasque cum plurima multitudine optimatum in *Grantebregensi* provincia, in loco qui dicitur *Ixninga* celebrantes, magnam conjurationem plurimis assentientibus contra regem *VVillielmum* ibi fecerunt, Comitemque *VValteofum* suis insidiis præventum secum conjurare compulerunt. Qui mox ut potuit *Lanfrancum Dorobernensem* archiepiscopum adiit, pœnitentiamque ab eo pro facto licet non sponte sacramento accepit, ejusque consilio regem *VVillielmum* in *Normannia* petiit, eique rem ex ordine gestam pandens, illius misericordiæ ultro se dedit. *Herefordensi* vero Comiti ne trans *Sabrinam Radulfo* occurreret, restitit *Wlstanus VVigornensis* episcopus, & *Egelwinus Eoveshamensis* abbas cum *Ursone* Vicecomite *VVigorniæ*, & *Waltero* de *Laceio*. *Odo* vero *Baiocensis* episcopus frater regis, & *Gaufridus Constantiensis* episcopus, cum exercitu ad minorem *Britanniam Radulfum* fugere compulerunt. Rex autem *Willielmus* de *Normannia* reversus, eorum qui in illum conjuraverant quosdam exlegavit, quosdam erutis oculis vel manibus truncatis deturpavit.

Comites vero *Walteofum* & *Rogerum* sententia judiciali dampnatos arciori custodiæ mancipavit. 1075.

Sec

Willielmus I. rex. Set *Walteofum* extra civitatem *Wintoniam* ductum indigne rex decapitari, & in eodem loco terra jussit obrui. Set processu temporis corpus ejus de terra levatur, & magno cum honore Crulant sepeliendum deportatur. Post hæc rex *Willielmus* in minorem *Britanniam* transiens castellum *Radulfi* Comitis quod *Dol* dicitur, tam diu obsedit donec *Francorum* rex *Philippus* illum inde fugaret.

An. Dñi 1076. *Radulfus* Comes exivit de *Anglia*.

1077. *Robertus Willielmi* regis primogenitus eo quod *Normanniam* quam sibi ante adventum ipsius in *Angliam* coram *Philippo* rege *Francorum* dederat, possidere non licebat, *Franciam* adiit, & auxilio *Philippi* regis in *Normannia* magnam frequenter prædam agebat, villas comburebat, homines perimebat, & patri suo non parvam molestiam & anxietatem inferebat.

Paulus abbas ecclesiæ sancti *Albani* xiiij.

Gelu magnum & glacies validissima à kal. Novembris usque in medio Aprilis.

1078. Ecclesia *Becci* x. kal. Decembris in honore sanctæ *Mariæ* dedicata est ab archiepiscopo *Cantuariæ Lanfranco*; cujus operis ipse post abbatem *Herlewinum* primum lapidem posuit.

1079. Rex *Willielmus* filio suo *Roberto* ante castellum *Gerberrei* quod rex *Philippus* præstiterat dum pugnam intulit, ab ipso vulneratus in brachio à suo dejectus est emissario: set mox ut illum per vocem cognovit, festinus descendit; ac illum suum caballum ascendere jussit, & sic abire permisit. Ille autem multis suorum occisis, nonnullis captis, ac filio suo *Willielmo* cum multis vulnerato, fugam iniit. Maledixit igitur rex *Roberto* filio suo; quam maledictionem antequam moreretur evidenter perpessus est.

1080. Rex *Willielmus* duxit exercitum suum in *VVal-*

1081. *liam*, & eam sibi subdidit. *Odonem* episcopum fratrem suum in carcerem posuit postea.

1082. Multis homicidiis inter *Henricum* regem & *Hiltibrandum* papam peractis in nocte palmarum multi sunt occisi.

1083. *Henricus* urbem *Romæ* infregit & cepit, & *VVibertum* in sede apostolica instituit.

Hiltibrandus vero *Beneventum* adiit, ubi usque ab obitum suum deguit.

Obiit *Matildis* regina filia *Baldewini* Comitis *Flandrensis*, uxor *VVillielmi* regis *Angliæ*.

1084. 1085. 1086.

1087. Rex *VVillielmus* curiam suam in nativitate Domini tenens *Glavornæ*, tribus suis capellanis, *Mauricio* scilicet *Lundoniensem*, *VVillielmo Theodfordensem*, *Roberto Cestrensem* dedit præsulatum.

Idem rex *VVillielmus* misit justiciarios suos per unamquamque scyram, id est, provinciam *Angliæ*, & inquirere fecit per jusjurandum quot hydæ, id est, jugera uni aratro sufficientia per annum essent in unaquaque villa, & quot animalia. Fecit etiam inquiri quid unaquæque urbs, castellum, vicus, villa, flumen, palus, silva redderet per annum. Hæc autem omnia in cartis scripta delata sunt ad regem, & inter thesauros reposita usque hodie servantur.

In ebdomada Pentecostes suum filium *Henricum* aput *Westmonasterium* armis militaribus Rex *Willielmus* honoravit. Nec multo post, convocatis tam clero quam Baronibus aput *Sereasberie* omnes sibi fidelitatem contra omnes homines jurare à rege coacti sunt.

Desiderius, qui & *Victor*, papa contra *Clementem* est factus. Willielmus I.

Translatio sancti *Nicholai* archipræsulis à *Myrrea* metropoli *Græcorum* ad *Barum* civitatem *Apuliæ*.

Willelmus *rex obiit, successerunt filii* Willelmus *in* Angliam, Robertus *in* Normanniam.

REx *Willelmus* regnum *Franciæ* devastans castrum nobile quod vocatur *Maante* combussit, & ecclesias quæ ibi erant, plebemque multam, & duos anachoritas sanctos igni tradidit: sed in ipso reditu dirus viscerum dolor illum apprehendit. Cum autem diem sibi mortis imminere sensisset, fratrem suum *Odonem*, & omnes quos in *Anglia* vel *Normannia* custodiæ mancipaverat laxavit. *VVillelmus* omnibus consulibus *Normanniæ* fortior fuit, omnibus *Anglorum* regibus potentior, omnibus prædecessoribus suis laude dignior. Erat autem sapiens sed astutus, locuples sed cupidus, gloriosus sed famæ deditus, ad castella solus omnes fatigabat construenda. Si cervum aut aprum quis caperet oculos ei eruebat, amabat enim feras tanquam pater esset ferarum. Huic *Normannia* hæreditarie provenerat, *Cenomanniam* armis adquisierat, *Britanniam* sibi acclivem fecerat, Super *Angliam* solus regnaverat, *Scotiam* sibi subjugaverat, *VValliamque* reverendus in suam acceperat. Terris vicinis terrori inerat. Pacis autem tantus auctor fuerat, quod puella auro onusta regnum *Angliæ* pertransire posset impune. *VVillelmus* hic mirabilis terram suam sic divisit, *Roberto* primogenito suo *Normanniam*. *Willelmo* secundo filio suo *Angliæ* monarchiam. *Henrico* thesauri copiam. Pro quo cum *Robertus* partem ei *Normanniæ* vendidisset, thesauro habito, quod ei vendidit iterum abstulit. Rex igitur *Willelmus* postquam xx. annis, mensibus x. & xxviij. diebus, genti *Anglorum* præfuit, v. idus Septembris die *Jovis* regnum cum vita reliquit, & *Cadomi* in ecclesia sancti *Stephani* quam ipse à fundamentis construxerat, sepultus requiescit. Uxor vero sua *Matildis* abbatiam sanctimonialium ibidem construxit, ubi & ipsa requiescit. An. 108

WIllelmus filius regis *Willelmi Angliam* festinato adiit, ducens secum *Wlnothum* & *Morkarum* quos pater suus laxavit. Set mox ut *Wintoniam* venit, eos custodiæ mancipavit.

Sexto kal. Octobris, die Dominico, in *Westmonasterio* à *Lanfranco Dorobierniæ* archiepiscopo jam dictus *Willelmus* consecratus est in regem.

Deinde *Wintoniam* rediens, thesauros patris sui, ut ipse jusserat, per *Angliam* divisit ecclesiis in civitatibus, vel villis, per singulas denarios xl. dedit, cruces, textos, scrinia, ac varia ornamenta gemmis & auro redimita per ecclesias digniores, & monasteria dividi jussit. Ejusque germanus *Robertus* in *Normanniam* reversus, thesauros quos invenerat, pro anima patris sui largiter divisit, & *Vlfum Haroldi* quondam regis filium à custodia laxavit, & armis militaribus honoratum abire permisit.

Hoc anno inter primates *Angliæ* magna est orta discordia. Pars enim nobiliorum *Normannorum* favebat regi *Willelmo*, sed minima. Pars vero altera

[el- rex.] tera *Roberto* Comiti, set maxima, cupiens hunc sibi ascifcere in regnum, fratrem vero aut fratri tradere vivum, aut regno privare peremptum. Hujus execrandæ rei principes extiterunt *Odo* episcopus *Baiocensis*, qui tunc erat Comes *Cantuariensis*, *Robertus* etiam frater ejus. Intererat etiam prædicto consilio cum *Roberto* nepote suo Comite *Northymbriæ Gaufridus* episcopus *Constantiensis*, *VVillelmus* episcopus *Dunholmensis*. Episcopus igitur *Baiocensis* munita *Rovecestria* misit *Normanniam*, exhortans Comitem *Robertum* venire in *Angliam*, nuncians ei regnum paratum & coronam. Missi itaque viri auxiliarii à Comite *Roberto* in *Angliam*, ab *Odone Rovecestram* receperunt custodiendam. Quorum primates erant *Eustachius* junior Comes *Boloniæ*, & *Robertus de Belesmo*. Quo audito, rex *VVillelmus* vocat quos sibi credit fidos, vadit *Lundoniam*, belli tractaturus negotia. Congregato igitur quantum poterat *Normannorum*, set maxime *Anglorum* pedestri & equestri licet mediocri exercitu, tendere disposuit *Rovecestriam*, set *Tunibrigiam* cui præerat *Gilebertus* filius *Ricardi* contrariam sibi invenit. Qua in biduo expugnata, *Gilebertum* vulneratum ad deditionem coegit. Audito Regis adventu *Rovecestriam*, adiit *Odo* castrum fratris sui *Roberti Moritunensis* Comitis, scilicet *Pevenesa*. Inito itaq; salubri consilio rex patruum suum eousque persequitur, & obsesso ibidem utroque patruo, propter locum munitissimum ad expugnationem indies laborat. Interim circumquaque per *Angliam* tempestas sævit bellica. *Rogerus* in castello suo *Arundel* Comitis *Roberti* operiebatur adventum. *Gaufridus* episcopus *Constantiensis* in castello suo *Bristoa*, cum nepote suo *Roberto de Mubraio*, qui *Batoniam* & ejus provinciam igne succendit; deinde procedens *Yvelcestriam* obsedit, sed repulsus inde abscessit. *VVillelmus de Owe Glavornam*, *Robertus* filius *Baldewini de Exacestra Devoniam*, *Hugo de Grente Maisnilo Legercestriæ* provinciam, *Rogerus Bigotus Estangliam* deprædati sunt. *Bernardus de Novo Mercato*, *Rogerus de Laceio*, *Radulfus de Mortuo Mari VVigorniam* invadunt. Sed pater reverendus *Wlstanus* jam quodam modo alter *Moyses* parat se, viriliter staturus pro populo & civitate sua, pro imminente periculo fundens precamina, exhortans subditos ne desperent de Deo qui non pugnat gladio neque hasta. *Normanni* interim rogant episcopum *Wlstanum*, ut ab ecclesia ad eos transiret in castellum. Ipse vero pro regis fidelitate petitioni eorum adquievit. Castellani igitur & cives licentia episcopi hostibus trans *Sabrinam* occurrunt. Quibus inquit, Ite filii, ite in pace, ite securi cum Dei & nostra benedictione. Confidens ego in Domino spondeo, vobis non hodie nocebit gladius. Alacres ergo omnes unanimiter hostibus occurrunt. Hostes vero cantumaciter episcopi spernentes mandata, in terram ipsius posuerunt incendia, unde gravi eos episcopus à circumstantibus coactus percussit anathemate. Res miranda, & Dei virtus, & viri bonitas. Nam statim hostes tanta membrorum percutiuntur debilitate, tanta oculorum attenuantur cæcitate, ut vix arma ferre valerent, nec socios nec hostes agnoscere. Cæduntur pedites, capiuntur milites. Cæteris fuga elapsis, regis fideles sine ulla diminutione suorum remeant ad propria, gratias Deo & episcopo referentes.

[A. Dñi 1089.] *Lanfrancus* inter alia bona sua viginti quinque maneria ecclesiæ *Cantuariensi* restituit. Ecclesiam *Rofensem* ipse instauravit, & in ea episcopum ordinavit *Beccensem* monachum nomine *Hernostum*, in cujus consecratione inventus est evangelii versus, *Cito proferte stolam primam*, & cætera. Quod cum audisset *Lanfrancus* prædixit eum cito moriturum, & sic contigit nondum anno completo. Abbatiam quoque sancti *Albani* restituit in primum statum, in qua posuit Abbatem *Paulum*, qui ibi ordinem *Becci* instituit sicut usque hodie est. WILLIELMUS II. rex.

Willelmus rex *Anglorum* regni sui ulcisci paratus injurias quas frater suus *Robertus* ingesserat, muneribus datis adquisivit sibi castellum sancti *Walerici*, & *Albamarle*, & *Ou*, & *Fiscamnum*. Suorum autem infidelitate cognita, Comes *Robertus* regem *Francorum Philippum* in *Normanniam* venire fecit, set à *Willelmo* Rege non modica pecuniæ data quantitate in *Franciam* remeavit. An. Dñi 1090.

Yvo Carnotensis episcopus regularum exceptiones ecclesiasticarum in unum corpus adunavit huc usque.

Johannes Wellensis episcopus natione *Turonicus*, sedem præsulatus transtulit *Batoniam*, regis consensu. 1091.

Rex *Anglorum Willelmus* cum fratre suo *Roberto* concordiam fecit. Eo tamen pacto ut castra illa quæ frater ab eo adquisierat regi remanerent. Hoc etiam inter se statuerunt, Si alter sine hærede moreretur, superstiti remaneret defuncti hæreditas. Post hæc simul venerunt in *Angliam*. Deinde in *Scotiam* contra *Malcolmum* regem, qui hostiliter *Norhimbriam* invaserat, profecti sunt; sed tandem in provincia *Loidis* pacificantur ea conditione, ut *Willelmo* regi sicut patri suo olim *Malcolmus* obediret, & *Malcolmo* xij. villas quas in *Anglia* sub patre suo habuerat *Willelmus* redderet, & xij. marcas auri singulis annis daret.

Erant duo sicut ferebatur qui dicebantur *Romani* pontifices, à se invicem discordantes, & ecclesiam Dei inter se divisam trahentes; *Urbanus* scilicet, qui primum vocatus *Odo*, fuerat episcopus *Ostiensis*, & *Clemens* qui *Wibertus*, archiepiscopus *Ravennensis*. Quæ res per plures annos ecclesiam *Angliæ* in tantum occupavit, ut ex quo *Gregorius* qui & *Hiltibrandus* defunctus fuit, nulli loco papæ usque ad hoc tempus subdi, vel obedire voluerit.

Antistes *Remigius*, qui licentia regis *VVillelmi* senioris episcopalem sedem de *Dorcacestra* mutaverat *Lindicolniæ*, constructam in ea ecclesiam pontificali cathedra dignam dedicare volebat. Set *Thomas Eboracensis* archiepiscopus illi contradicendo resistebat, affirmans eam in sua parochia esse constructam. At rex *VVillelmus* junior fere totius *Angliæ* episcopis mandavit, ut in unum convenientes vi. idus Maii ecclesiam dedicarent. Sed biduo ante diem statutum episcopus *Remigius* migravit à seculo, & ecclesiæ per hoc remansit dedicatio. His actis, rex in *Norhimbriam* profectus civitatem *Carleul* restauravit, quæ à *Danis* paganis ante CC. annos diruta usque ad id tempus mansit deserta. 1092.

Rex *Willelmus* in regia villa quæ vocatur *Alwestan* vehementi percussus infirmitate civitatem *Glavornam* festinanter adiit, ibique per totam quadragesimam languosus jacuit. Qui cum se putaret cito moriturum, ut ei sui Barones suggesserunt, vitam suam corrigere, ecclesias non amplius vendere, nec ad censum ponere, set illas regia tueri potestate, rectas leges 1093.

Willielmus II. rex. leges ſtatuere Deo promiſit. Suadetur ei ut de matre totius regni, eccleſia ſcilicet *Cantuarienſi* cogitet, & eam à priſtina viduitate & calamitate per inſtitutionem pontificis relevet. Unde *Anſelmo Beccenſi* Abbati, qui quarto anno oppreſſionis *Anglicanæ* eccleſiæ invitatus, immo diſtricta interpellatione ab *Hugone Ceſtrenſi* Comite, multiſque aliis *Anglorum* principibus, qui eum animarum ſuarum advocatum elegerant, inſuper etiam pro communi utilitate coactus, *Angliam* ingreſſus eſt, *Dorobornenſem* archiepiſcopatum conceſſit, & Cancellario ſuo *Roberto Bloet Lindicolnenſem* dedit præſulatum.

Acta ſunt hæc anno præſenti ij. non. Martii prima dominica Quadrageſimæ. Præcepit itaque rex ut inveſtiretur *Anſelmus* omnibus ad archiepiſcopatum pertinentibus, atque ut civitas *Cantuariæ* quam *Lanfrancus* ſuo tempore in beneficio à rege tenebat, & abbatia *ſancti Albani* quam non ſolum *Lanfrancus*, ſet & anteceſſores ejus habuiſſe noſcuntur, in alodiũ eccleſiæ *Chriſti Cantuarienſis* pro redemptione animæ ſuæ perpetuo jure tranſirent.

Obiit *Paulus* Abbas & reſtaurator eccleſiæ ſancti *Albani*.

Convenientibus ferme totius *Angliæ* epiſcopis, quibus intererat *Thomas Eboracenſis* archiepiſcopus, *Anſelmum* pridie Non. Decembris conſecraverunt antiſtitem. Verum cum ante ordinandi pontificis examinationem, *Walchelinus Wentanus* epiſcopus rogatu *Mauricii Londonienſis* epiſcopi cujus hoc officium eſt, eccleſiaſtico more electionem ſcriptam legeret, mox in primo verſu *Thomas Eboracenſis* graviter offenſus, eam non jure factam conqueſtus eſt. Nam cum diceretur, » Fratres & coepiſcopi mei, veſtræ fraternitati eſt cognitum quantum » temporis eſt ex quo accidentibus variis eventibus, » hæc *Dorobernenſis* eccleſia totius *Britanniæ* metropolitana ſit viduata paſtore: ſubintulit dicens. » Si » totius *Britanniæ* metropolitana; eccleſia *Eboracenſis* » quæ metropolitana eſſe ſcitur, metropolitana non » eſt. Et quidem eccleſiam *Cantuarienſem* primatem » totius *Britanniæ* eſſe ſcimus, non metropolitanam. Quod auditum ratione ſubnixũ eſſe intellectum eſt. Tunc mutata ſcriptura, pro totius *Britanniæ* metropolitana, totius *Britanniæ* primas ſcriptum eſt, & omnis controverſia conquievit. Itaque ſacravit illum ut primatem totius *Britanniæ*. Cum igitur inter ſacrandum pro ritu eccleſiæ textus evangelii ſuper eum ab epiſcopis apertus tentus, & peracta conſecratione fuiſſet inſpectus, hæc in ſummitate paginæ ſententia reperta eſt. *Vocavit multos, & miſit ſervum ſuum, & cœperunt omnes excuſare.*

Hic ſuſcepit Herbertus pontificatum eccleſiæ Norh.

An.Dñi 1094. HErbertus qui cognominatur, *Loſenga* ex abbate *Rameſiæ* empto præſulatu, *Teodfenſis* eccleſiæ factus eſt epiſcopus. Verumptamen erroneum impetum abolevit pœnitentia; *Romam* namque profectus ſymoniacum baculum & anulum deponens, indulgentia clementiſſimæ ſedis iterum recipere meruit. Domum vero reverſus ſedem epiſcopalem tranſportavit ad *Norwicum*, ibique monachorum congregationem inſtituit.

1095. Vir venerabilis vitæ *Wlſtanus* epiſcopus eccleſiæ *Wigornenſis* migravit è ſeculo, anno à primo ſeculi die certa ſcripturæ ratione v̄. CC. xix. Cujus tranſitus hora, ſuo quem ſpecialiter dilexerat amico *Roberto Herefordenſi* epiſcopo, in opido quod *Criccelad* vocatur in viſione apparuit, illique ad ſe tumulandum *Wigornam* properare mandavit. Anulum eciam cum quo pontificalem ſuſceperat benedictionem neminem paſſus eſt digito extrahere, ne poſt mortem ſuos videretur fallere, quibus prædixerat ſæpiſſime, nec illum vita comite ſe velle perdere, nec etiam ſepulturæ ſuæ die.

Walterus Albanenſis epiſcopus *Romanæ* eccleſiæ legatus ante paſcha venit in *Angliam*, pallium pro quo rex *Willelmus* ad *Urbanum* papam miſerat illi deferens. Quod iiij. idus Junii die dominica ab eodem *Cantuariam* ſuper altare delatum ab *Anſelmo* aſſumptum eſt, atque ab omnibus ob reverentiam beati *Petri* ſuppliciter deoſculatum.

Urbanus papa Concilium tenuit apud *Clarum montem*, *Hiltebrandi* decreta renovat; *Philippum* regem *Francorum*, qui vivente uxore ſua ſuperduxerat alterius viventis, ſcilicet *Fulconis Andegavenſium* Comitis uxorem, excommunicat.

Circa diluculum pridie Non. Aprilis ſtellæ videntur labi de cœlo. Inter quas cum unam magnam labi quidam in *Francia* ſtuperet, notato loco cum aquam ibi fudiſſet, fumum cum fervoris ſono inde exire magis ſtupuit.

Northimbrenſis Comes *Robertus* de *Mulbraio*, & *Willelmus* de *Auco*, cum multis aliis, regem *Willelmum* regno vitaque privare, & filium amitæ illius *Stephanum* de *Albamarno*, conati ſunt regem conſtituere. Set rex congregato exercitu caſtella ejus obſedit, milites illius cepit; ipſe vero à monaſterio ſancti *Oſwini* quo fugerat à militibus regis captus eſt, & in cuſtodia poſitus. Rex igitur non multo poſt illum ad *Babbenbyri*, caſtellum ſcilicet ipſius Comitis duci, & ejus oculos erui juſſit, niſi uxor ejus & propinquus ejus *Moreal* caſtrum redderent. Qua neceſſitate compulſi caſtellũ reddiderunt. Comes autẽ forti cuſtodiæ mancipandus ad *Windeſoram* eſt ductus. *Moreal* vero factæ traditionis cauſam regi detexit.

Octavis Epiphaniæ apud *Saresberiam* celebrato Concilio, *Willelmi de Auco* in duello victi oculos eruere, & teſticulos abſcidere, & dapiferum illius *Willielmum* de *Alderi* filium amitæ illius rex juſſit ſuſpendi. Comitem *Odonem* de *Campania* prædicti *Stephani* patrem, & quoſdam alios traditionis participes in cuſtodiam poſuit.

Urbano ut dictum eſt in *Gallia* ſynodum celebrante, & ad debellandos paganos *Ieroſolimam* proficiſci Chriſtianos exhortante, occidentales populi dolentes loca ſancta à gentibus prophanari, innumerabiles una inſpiratione commoti undique concurrunt, firmiſſima pace interim compoſita. Judæos vero ad credendum in Chriſtum compellunt, credere nolentes bonis privant, urbibus eliminant. Hortatu ſiquidem præfati papæ mox in ipſa ſynodo Comes ſancti *Egidii Raimundus*, & cum eo multi alii cruce Chriſti inſigniti ſunt. Hujus Dei exercitus primates extiterunt *Podienſis* & *Oſtienſis* epiſcopi, *Hugo magnus*, *Philippi* regis *Francorum* germanus, Dux *Lotharienſis Godefridus*, *Anſelmus de Ribodi monte*, *Carnotenſis* Comes *Stephanus*, *Flandrenſis* Comes *Robertus*, duo germani *Godefridi* Ducis *Bolonienſis* Comes *Euſtachius* & *Baldwinus*, prædictus Comes *Raimundus*, *Beomundus Roberti Wiſcardi* filius, *Normannorum* Comes *Robertus*; qui nuntiis in *Angliam* miſſis germanum ſuum regem *Willelmum* petiit, ut illi pace redintegrata x^m^. marcas argenti præſtaret, & ab eo *Normanniam*

niam in vadimonium acciperet. Qui mox petitioni ejus satisfacere gestiens, à majoribus *Angliæ* non modica pecunia accommodata mense Septembri mare transiit, & vi. DCLxvi. illi præstitit, & ab eo *Normanniam* vadem accepit.

Ricardus de *Albeneio* xv. Abbas ecclesiæ sancti *Albani*.

Anselmus Doroberniæ Archiepiscopus consecravit *Wigornensem* episcopum *Samsonem Lundoniæ*, in ecclesia sancti Pauli xvij. kal. Julii die Dominica.

Primum bellum Christianorum fuit ad pontem *Farfar* fluminis ix. kal. Martii. Secundum apud *Nicheam*, quam & ceperunt xiij. kal. Julii. Ceperunt & *Laodiciam*. Cum vero essent plusquam CCC. M. armatorum, tanta eis suppetebat copia, ut aries uno nummo, bos vix xij. nummis venderetur. Cum igitur post vij. ebdomadas & iij. dies inde *Antiochiam* tenderent, diviso exercitu, circumdederunt unum eorum exercitum CCC. lx. equitum, & *Arabes* quorum non erat numerus. Mittitur ergo ad alium exercitum. Bellum igitur geritur horrendum in quo *Christiani* vehementer attriti sunt. Quibus jam fugam meditantibus occurrit *Robertus* Dux *Normanniæ* clamans: Quo milites? quo fugitis? Equi eorum sunt nostris velociores, melius est bene mori quam male evadere. Me sequamini. Dixerat, & in quendam paganorum regem lanceæ direxit aciem, quæ lignum & æs & corpus æque diffidit; stravitq; secundum & tercium. Igitur *Tancredus, Boamundus, Ricardus de Principatu, Robertus de Ansa* non segnius indulgent ictibus, cum ecce *Hugo Magnus*, & *Anselmus de Ribemunt* cum magna caterva alium prævolantes exercitum, defessos paganos recentes fundunt; visis igitur ex insperato tot hostibus, pagani fugæ indulgent, Christicolæ vero victoria potiti sunt licet dampnosa, primo die Iulii. Deinde venerunt ad *Eracheam*, inde ad *Tharsum* quæ subdita est *Baldewino* Comiti mirifico. *Atene* vero & *Mamistra Tancredo.* Dux *Normanniæ* quandam civitatem *Symeoni, Raimundus* & *Boamundus* aliam *Petro de Alpibus* commiserunt. Tandem venientes ad *pontem ferreum*, *Antiochiam*, quæ caput est *Syriæ*, obsederunt xij. kal. Novembris. In Februario, congregato mirabili paganorum exercitu ad *pontem ferreum* apud castellum *Areth*, nostri sex acies in eos direxerunt; set maxima vis paganorum eos tam acriter invasit, ut paulatim jam cederent. At *Boamundus* bellorum arbiter, *Robertus* etiam filius *Gerardi* signifer, velut leones proruunt inter hostes. Dux igitur *Normannorum* gladio caput cujusdam magni viri, & dentes, & collum, & humeros usque in pectora diffidit. Dux *Godefridus* quendam medium secavit. Dum igitur pars terræ cecidisset, partem domini ferebat equus inter paganos. Quo monstro perterriti, simul cuncti fugientes, in iram dampnationis abierunt.

Ortum, vitam, promotionem Anselmi Beccensis *abbatis in archiepiscopum* Cantuariensem, *quidve quæstionis emerserit inter ipsum & reges* Anglorum, ij. Willelmum *scilicet*, & Henricum, *edocebunt sequentia.*

ANselmus genere *Longobardus Augustæ* civitatis indigena, patrem *Gundulfum*, matrem habuit *Hermerbergam*. Litteras edoctus à puero bonos imbibit mores cum litteris, adolescentioris ætatis laxiores habenas intra puræ conscientiæ secreta reflectens, in hoc studuit firmare propositũ, ut ab honesto non reflecteret animum. In humilitate simul & scientia litterarum choævos undequaq; transcendens, Alpium juga transcendit, invigilans per triennium liberalibus disciplinis in *Gallia*. Transiens in *Normanniam* adhæsit *Lanfranco* Priori *Beccensi*, scholas publicas Abbatis *Herlewini* permissu, vel jussu regenti tunc temporis. Sanam cujus doctrinam attendens, & mundialibus curis ex toto renuncians habitum monachalem suscepit, annum ætatis agens vicesimum septimum. Quos imitari debuerat claustralibus institutis artatus, bonis operibus jugiter inhærendo cura solliciore prævenit, in tantum, ut instructionem desiderare fraternam juxta morem noviciorum fratribus ad hoc deditis videretur superfluum, cum ipsum crederent in tanto conventu merito perfectioribus præferendum. Cum jam in claustro continuum transegisset triennium, *Lanfrancus* Abbas primo *Cadomensis* effectus, post *Dorobernensium* consecratus antistes, in prioratu *Beccensi* successorem reliquit *Anselmum*. Abbati postmodum *Herlewino*, fratrum unanimi concurrente consensu, curæ pastoralis in virga successit *Anselmus*. Postremo rex *Anglorum* secundus *Willelmus* ad extrema fere perductus set ad tempus fervore caritatis accensus, anno iiij. post decessum *Lanfranci*, de consilio *Cantuariensis* ecclesiæ tractatum cœpit habere cum suis. Consilio quorum set maxime procerum, Abbatem *Anselmum* è *Normannia* celerius evocatum, procuravit in archiepiscopum sullimari. Quem invitum & modis omnibus quoad licuit renitentem, concurrentibus omnium votis suffraganei *Cantuariæ* consecrarunt, pridie nonas Decembris, cum ageret annum ætatis suæ sexagesimum. Rex in corpore convalescens, ægrotare cœpit in anima. Nam in propriis facultatibus dispergendis effusior, alienas perscrutari non destitit. Tandem ad sanctuarium Dei currens M. libras argenteorum fiscalibus commodis applicandas ab archiepiscopo petebat instantius, causam allegans ut sibi videbatur justissimam, quoniam gratis in promotione sua promptum præbuisset assensum. Archiepiscopus vero trahens ad indifferentiam ante promotionem, vel post, talem ob causam numerare pecuniam, pari sententia feriendum decrevit utrumque. Sed quia regis saccos implere non poterat nisi prius bonam conscientiam evacuasset, elegit potius regis indignationem incurrere quam dispendium famæ, quam periculum animæ, quam confusionem in posterum, quam imprecationem multorum in ecclesia Dei subire. Sed ad officium suum juxta morem ecclesiasticum plenius exequendum, à rege licentiam petiit adeundi papam *Urbanum* pro pallio. Rex ad *Urbani* nomen statim vehementer incanduit, nam quia tunc temporis ecclesia *Romana* laborabat in schismate, *Wiberto Ravennate* metropolitano per violentiam Imperatoris *Henrici* nimis impudenter intruso, suum erat in regno suo quem vellet papam eligere, nec erat alterius Apostolicum etiam nominare. Tractus in causam ob eam causam archiepiscopus læsæ majestatis reus arguitur. Ex adverso steterunt episcopi quidam archiepiscopo debitam subtrahentes obedientiam, quam etiam, in fraterna caritate nolentes persistere, quotquot erant excepto *Rofensi Gundulfo*, sustinuerunt in propriam abjurare perniciem. Inimicitiis igitur archiepiscopo denunciatis, non alia ratione sibi vel suis partam securitatem

WILLIELMUS II. rex.

WILLIELMUS II. rex.

curitatem agnoſcere potuit per internuncios, niſi proteſtaretur in medium quod *Urbani* papæ non amplecteretur mandatum. Aliquot ſubinde diebus elapſis *VValterus Albanenſis* epiſcopus afferens pallium archiepiſcopo, papam *Urbanum* & Regem reconciliavit, quibus tamen inſertis conditionibus ediſſerat pro certo qui novit. Quid autem accepto pallio rurſus ad petendam licentiam viſitandi papam *Urbanum* ſecundo terciove coegerit Archiepiſcopum, ſatis innuit indulta licentia ſet non licentioſa. Nam ſi cœpto deſiſteret, ſi propoſitis evangeliis repromitteret, ſe nec Apoſtolorum limina viſitaturum, nec pro negotio quovis *Romanæ* ſedis audientiam appellaturum, tunc poterat & ſuis & rebus ſuorum cum omni tranquillitate proſpicere, poterat & regni majoribus in omni dominatione præeſſe: ſin autem, poterat transfretare ſed inconſultius & ſine ſpe revertendi recedere. Diſcedens archiepiſcopus à conſpectu Concilii venit *Cantuariam*, quid reportaret à curia publice manifeſtans. Aſcenſuro navem aput *Dovoriam VVillielmus de VVarwaſt* familiariſſimus regis irreverenter accurrit, & pecuniam non in ore ſaccorum ſolummodo, ſed in ipſius archiepiſcopi manicis & clitellis improbus perſcrutator perquirens, non invento quod quæſierat, ſollicitudinem deluſam invenit. Poterat hoc alteri verecundiam latam ingerere, ſed nec ſic ab archiepiſcopo vel verbum amaritudinis, vel ſignum offenſionis, vel notam confuſionis potuit extorquere. Transfretationem ejus publicæ poteſtatis apparitores ilico proſequuntur: Eccleſiæ bona fiſcalibus ratiociniis addicentes, & deducentes in irritum quicquid conſilio maturiore ſtatuerat archiepiſcopus. Limina viſitans apoſtolorum ab *Urbano* papa maximo cum honore receptus eſt *Laterani*, cum quo poſtmodum in *Barenſi* Concilio *Græcorum* à fide catholica diſſidentium confutavit errorem. Habito *Romæ* Concilio quo rurſus idem papa reſedit *Urbanus* interfuit, in quo laicos inveſtituras eccleſiarum more priſtino conferentes & eas accipientes à laicis, & taliter poſt acceptum honorem munus conſecrationis impendere præſumentes à communione fidelium ſynodalis auctoritas decrevit extorres.

A Concilio rediens archiepiſcopus, dum exilium æquanimiter *Lugduni* ſubiret effluxit triennium; prope cujus finem vitæ finem Rex Anglorum *VVillielmus* incurrit. Cui frater ſuus *Henricus* ſucceſſit in regno. Sed nec in moribus, nec in propoſito, nam ilico revocavit archiepiſcopum & liberam rerum ſuarum amminiſtrationem habere permiſit. Cum autem de conſilio vacantium eccleſiarum per *Angliam* ab exilii ſui tempore primo tractatus haberetur diffuſior, inveſtituram earum regiam dignitatem contingere regni contendebant majores. In contrarium ſentiebat archiepiſcopus, Concilii ſupradicti fideliter inſtituta recenſens. Ut autem debitam libertatem eccleſiis conſervaret, per duos annos & dimidium graviſſimis eſt affectus injuriis. Tandem ut Regis indignationem mitigaret in aliquo, ſicut petebatur conſenſit ut cum nunciis Regis Romam proficiſceretur, & regni negotia quæ libertatem eccleſiæ non opprimerent procuraret cum eis. Qui venientes *Romam*, invenerunt *Urbano* ſucceſſiſſe *Paſchalem*. Qui cum adventum archiepiſcopi, nuntiorum etiam Regis audiſſet, intellexiſſet & cauſam, nec inveſtituram eccleſiarum, nec quicquam aliud quod Regem cœlorum offenderet *Henrico* Regi conceſſit. Infecto negotio nuntiis redeuntibus dum *Lugdunenſium* limites attigiſſent, *Willielmus* de *Warewaſt* ex parte regis inhibuit archiepiſcopo ne rediret in *Angliam* niſi ſuum eſſet propoſitum ad inſtituta ſupradicti Concilii non reſpicere; ſed amicam juri conſuetudinem antiquitus introductam & utentium approbatam conſenſu modis omnibus conſervare. Suſtitit igitur Archiepiſcopus *Lugduni* manens, ubi quaſi in ſcola virtutum præſidens magiſterio ſanctæ converſationis enituit. Bonis itaque ſuis denuo confiſcatis, annus elapſus eſt & dimidius. Poſtmodum archiepiſcopus à Rege rogatus intravit *Normanniam*. Cum autem *Becci* Rex & archiepiſcopus conveniſſent, ſub audientia virorum illuſtrium tanquam in jure profeſſus eſt Rex ſe nichil juris vel ſibi vel hæredibus ſuis in poſterum in eccleſiarum inveſtituris vendicaturum, nec in electionibus faciendis aliquid aliud quam ſolum aſſenſum, ſicut ſacrorum canonum cenſura præſcribit. Quibus in hunc modum pacificatis eſt regreſſus in *Angliam* archiepiſcopus, ubi dum in cauſa Dei, dum in cauſa matris eccleſiæ victorioſiſſimum reportaſſet triumphũ, in bona quiete conſenuit.

HENRICUS I.

Henrico *Regi* Anglorum Anſelmus *archiepiſcopus. In litteris veſtris quas nuper accepi mandavit michi veſtra dignatio quod nullum hominem libentius in regno veſtro velletis habere quam me, ſi vellem ita vobiſcum eſſe ſicut archiepiſcopus* Lanfrancus *cum patre veſtro fuit. Ad quod reſpondeo, quia neque in baptiſmo neque in aliqua ordinatione mea promiſi me ſervaturum legem vel conſuetudinem patris veſtri aut* Lanfranci *archiepiſcopi ſed legem Dei & omnium ordinum quos ſuſcepi Quapropter ſi vultis me ſic eſſe vobiſcum ut poſſim vivere ſecundum legem Dei & ordinem meum, & ſi me reveſtitis ſecundum eandem legem Dei de omnibus rebus quas de archiepiſcopatu meo accepiſtis poſtquam à vobis diſceſſi, quas ſi præſens eſſem non deberetis me nolente accipere, & hoc michi promititis, paratus ſum redire ad vos in* Angliam, *& ſervire Deo, & vobis & omnibus michi commiſſis ſecundum officium à Deo michi injunctum ipſo adjuvante. Sed quia cauſa non eſt mea ſed Dei michi ab ipſo commendata, timeo diu differre clamorem ad Deum facere. Quapropter precor, obſecro ne me cogatis dolentem & invitum clamare,* Exurge Deus & cauſam tuam judica.

Paſchalis papa Anſelmo archiepiſcopo.

In Concilio quod nuper habuimus, ex communi fratrum & coepiſcoporum ſententia deliberatum eſt, Regis conſiliarios qui ad inveſtituræ flagitium ipſum impellunt, & eos qui ab eo inveſtiti ſunt, ab eccleſiæ liminibus repellendos quia de libera facere ancillam conantur. Quam nimirum ſententiam nos Spiritus ſancti judicio in Comitem de Mellento *& ejus complices promulgavimus, & eandem ipſam in eos qui ſunt inveſtiti à Rege, ejuſdem ſancti Spiritus judicio confirmamus. Regis vero ſententia ea ex cauſa dilata eſt, quia ſuos ad nos nuntios in præteriti paſchæ tempore debuit deſtinare.*

Henrico Regi Anſelmus archiepiſcopus.

Audio quod veſtra excellentia vindictam exercet ſuper presbyteros Angliæ *& foriſfacturam exigit ab eis, quod non ſervaverunt præceptum Concilii quod ego cum veſtro favore tenui aput* Londoniam *cum aliis epiſcopis & Religioſis perſonis. Quod hactenus inauditum & inuſitatum eſt in eccleſia Dei de ullo Rege vel de aliquo Principe. Non*

enim

enim pertinet secundum legem Dei hujusmodi culpam vindicare nisi ad singulos episcopos per suas parochias, aut si ipsi episcopi in hoc negligentes fuerint, ad archiepiscopum & primatem. Precor igitur vos sicut karissimum dominum cujus animam diligo plus quam præsentem vitam corporis mei, & consulo sicut vere fidelis corpori & animæ vestræ, ne vos contra ecclesiasticam consuetudinem in tam grave peccatum mittatis, & si jam incepistis ut omnino desistatis.

Paschalis episcopus Gerardo Eboracensi archiepiscopo. *Sedis apostolicæ benignitas delinquentes filios novit diutius tolerare, ut eorum excessus debita possint correctione curari. Hoc de te* Romana *jamdudum fecit ecclesia, set tuos adhuc excessus corrigere contempsisti. Ipse etiam nosti quia ea spe tuæ promotioni condescendimus, ut ad resecanda regni* Anglorum *contagia fratri nostro* Anselmo Cantuariensi *archiepiscopo adjutor & cooperator adesses. Nostræ vero mansuetudinis oblitus, nec eundem fratrem adjuvare curasti, nec pro officii tui debito iniquitati regiæ obviasti, immo fervorem diceris adhibere. Nos tamen adhuc sedis apostolicæ mansuetudine sustinemus, eo nimirum tenore, ut excessus tuos corrigas, vitam emendes præteritam, & nobis sicut dignum est satisfacias. Noveris autem Regis consiliarios, Comitem videlicet de* Mellento *& eos qui ad investituræ flagitium Regem impellunt, in Concilio quod præterita quadragesima celebravimus, sancti Spiritus judicio ab ecclesiarum liminibus esse repulsos, & in eos qui investituras acceperunt eandem sententiam esse firmatam. Quod per te omnibus annuntiari præcipimus. Regis vero Sententia ea ex causa dilata est, quia suos ad nos nuntios in præteritæ Paschæ tempore debuit destinare.*

Paschalis episcopus Girardo Eboracensi. *Quamquam prave adversum nos, immo contra matrem tuam sanctam* Romanam *ecclesiam te non ignoremus egisse, præsentibus tamen litteris tibi mandamus ut professionem tuam venerabili fratri nostro* Anselmo Cantuariensi *archiepiscopo facere non negligas. Audivimus enim* Thomam *quondam prædecessorem tuum ex hac eadem re contentionem movisse, & cum in præsentia Domini* Alexandri *papæ ventilata esset, ex præcepto ejus diffinitione habita post varias quæstiones* Lanfranco *prædecessori suo & successoribus suis eandem professionem fecisse; unde & nos quod tunc temporis diffinitum est volumus auctore Deo firmum illibatumque servari.*

Paschalis papa *Anselmo* archiepiscopo.

Eos qui investituras acceperint aut investitos benedixerint aut hominia Regi fecerint suscipito, & eos absolvito vice nostra. Quos vel ipse benedicas vel à quibus volueris benedici præcipias.

Rex *Willelmus* dum in nova foresta venaretur, venit ei nuncius à *Cenomannia* dicens ei familiam suam ibi obsideri. Ilico rex ad mare veniens naves introiit. Cui nautæ, Cur regum fortissime intollerabili tempestate maris alta lacessis, & mortis imminens periculum non formidas? Quibus rex: De rege fluctibus submerso non audivi. Ergo mare transiens spreto periculo nichil dum viveret egit unde tantam famam haberet. *Cenomanniam* veniens *Helyam* consulem turpiter fugavit, & in *Angliam* iterum transiit.

Obsessa igitur *Antiochia* in tantum attenuati sunt Christiani propter omnium rerum penuriam, ut in toto exercitu vix C. boni equi invenirentur, & tamen quamvis ex desperatione multi sese subtraxerint, multi etiam repatriaverint, nono mense obsidionis iij. Non. Junii capta *Antiochia*, Christiani à paganis versa vice obsessi tanta fame afflicti sunt, ut vix aliqui ab humanis carnibus abstinerent, set confortati à deo per inventam ipsius lanceam *Andrea* Apostolo revelante in ecclesia beati *Petri*, ipsa lancea eos præcedente obsessoribus concurrunt, & *Cirbaram* principem militiæ aliosque fugantes, multis milibus occisis plenam victoriam habuerunt iiij. kal. Julii. Commissa *Antiochia* Duci *Boamundo*. Christiani propter discordiam Principum in *Syriam* profecti expugnatis *Marra* & *Barra* tanta ibi rursum fame affecti sunt, ut corpora *Saracenorum* jam fætentia comedere compulsi sint.

Christianis *Turcos* fortiter debellantibus, contigit apud *Archas* castrum cis *Hierosolimam* viij. mansionibus situm, multos eorum perire, & *Anselmum* de *Ribemont* in capite lapide percussum occumbere. Exercitus autem dei in interiora profectus eam subjugaverunt indicto urbibus tributo, multisque qui se subtraxerant ad eos recurrentibus, tandem pervenerunt *Jerosolimam*, eaque obsessa, cum laborarent pro victus & maxime pro aquæ penuria, omnes ex communi decreto nudis pedibus cotidie orando circuibant *Jerosolimam*. Octavo ergo talis humiliationis die, obsidionis autem xxxix. capta est *Jerosolima*, idus Julii, vj. feria; & in *templo Salomonis* & in porticu ejus Christiani cum Paganis vij. bello conferto tanta in eis cæde bachati sunt, ut sanguine occisorum equitarent pæne ad genua equorum. Civitate igitur ordinata & Principibus de reditu jam agentibus, ecce *Turci* occurrerunt cum C̄. equitum & C̄C̄C̄. peditum. Quibus cum occurrisset exercitus Domini non pluſquam V̄. equitum & X̄V̄. peditum, *Saraceni* solo Christianorum impetu territi, omnes projectis armis fugerunt. Et hoc octavo bello iiij. kal. *Augusti* cæsa sunt C̄. Paganorum. In porta vero *Ascaloniæ* ubi bellum fuerat suffocati sunt ad duo milia.

Cœnobium *Cisterciense* incipitur. Principium ordinis dealbati in *Burgundia*, in loco qui dicitur *Melismus*. *Robertus* abbas condens monasterium viros religiosos ibi congregavit, indicens eis ut secundum regulam beati *Benedicti* labore manuum suarum viverent. Illis autem nolentibus, recessit ab eis cum xij. monachis, & *Cistercium* adiens monasterium ibi fundavit. Ex cujus fonte multi rivuli religiositatis postea ut videmus emanaverunt. 1099.

Hucusque *Sigisbertus Gemblacensis* monachus cronica sua digessit.

Rex *Anglorum Willelmus* dum in nova foresta venaretur, in die sancti *Petri* ad vincula à *Waltero Tirello* sagitta percussus occubuit & *Wintoniæ* tumulatur in ecclesia sancti *Petri*. 1100.

HENRICUS I. rex.

Henricus frater regis *Willelmi* consecratus est rex *Anglorum* apud *Westmonasterium* à *Mauricio Lundoniensi* episcopo Non. *Augusti*, cum quo *Thomas* archiepiscopus *Eboracensis* coronam capiti regis imposuit.

Godefridus dux *Lotharienſium* & Princeps *Jerosolimorum* diem clausit extremum.

Henricus rex *Anglorum* uxorem duxit *Mathildem*

HENRICUS I. REX. *dem* filiam *Malcolmi* regis *Scottorum*, & episcopatum *Wintoniæ* dedit *VVillelmo Giffardo*. *Rannulfum* autem *Dunhelmensem* episcopum custodiæ mancipavit in turrim *Lundoniæ*.

Thomæ Eboracensi archiepiscopo successit *Girardus Herefordensis* episcopus.

1101. Paschalis papa regi *Henrico* litteris interdixit ecclesiarum investituras aliquibus dare.

1102. *Henricus* rex *Rob*: de *Belesmo* expulit ab *Anglia*.

Anselmus archiepiscopus *Lundoniæ* Concilium tenuit, ubi depositi sunt abbates, de *Persore*, de *Tavestoc*, de *Ramesei*, de *Burc*, de *Cernel*, de *Mideltune*.

Robertus dux *Normanniæ* venit in *Angliam*, & regis prudentia condonavit regi iij. Marcas quas rex debuit ei per annum.

Magna discordia orta est inter regem *Henricum* & *Anselmum* archiepiscopum, eo quod archiepiscopus nollet consentire, neque consecrare, neque communicare hiis quibus jam rex dederat ecclesias. Unde rex præcepit *Girardo Eboracensi* archiepiscopo, quatinus consecraret episcopos, quibus rex dederat investituras. *Girardus* præceptum regis suscepit, set *Willelmus Giffard* quem consecrare debebat, causa justiciæ *Girardi* sprevit benedictionem. Quare regis judicio eliminatur à regno. Cæteri inconsecrati

1103. remanserunt. *Reinelmus* Cancellarius reginæ paulo ante episcopatum *Herefordensem* regi reddidit, eo quod de manu illius investituram suscepit.

Anselmus archiepiscopus post multas injurias & contumelias quas passus est, rogatu regis perrexit *Romam* sicut ei & regi convenit, habens secum *Willelmum Wintoniensem* electum, & abbates depositos *Ricardum Elyensem* & *Aldwinum Ramesiensem*. Quibus *Romam* venientibus, contigit *Anselmum* quædam ibi contra regem eloqui in quibus *Ricardum* sibi suffragaturum æstimabat. *Ricardus* vero pro rege agens omnes archiepiscopi calumpnias refellebat. Cujus rei rumor adventum ejus in *Angliam* præveniens, regis gratiam plenissime ei restauravit.

1104. *Willelmus* Comes de *Moritonio* causa perfidiæ ab *Anglia* exhæreditatus in *Normanniam* discedens, regis *Henrici* hominibus werram calamitate refertam inflixit.

1105. Filius *Henrici* Imperatoris à patre aversus, quoscunque potest ab eo avertit, & sub optentu rei publicæ meliorandæ & restaurandæ ecclesiæ, in eum insurgit.

1106. Rex *Anglorum Henricus* veniens in *Normanniam* fere omnes principes *Normannorum* subjugavit, exceptis *Roberto* de *Beleasmo*, *Willelmo* de *Moritonio* & paucis aliis.

Rex *Anglorum Henricus Beccum* venit, ubi ipse & *Anselmus* archiepiscopus in unum convenerunt, & tandem omnia quæ in diversa traxerant, pacem & concordiam invenerunt. Et idem archiepiscopus jussu & rogatu regis *Angliam* redit.

Congregato exercitu rex *Anglorum Henricus* ad quoddam castrum Comitis de *Moritonio*, quod vocatur *Tenerchebrai*, perrexit & obsedit. Interim venit Comes *Robertus* frater regis super eum cum exercitu suo in vigilia sancti *Michaelis*, & cum eo *Robertus* de *Beleasmo* & Comes *Willelmus* de *Moritonio*. Sed jus & victoria facta est regi. Ibi captus est *Robertus* Comes *Normannorum* & Comes de *Moritonio* & *Robertus* de *Stutevilla*. *Robertus* de *Beleasmo* in fugam versus est, & *Willelmus Chrispinus* captus. His ita gestis rex subegit sibi totam *Normanniam* & secundum voluntatem suam dictavit.

Henricus filius Imperatoris contra jus naturæ in patrem insurgens, quam indigne eum tractaverit declarat epistola ex ore ipsius patris scripta ad *Philippum* regem *Francorum*.

Imperatore *Henrico* morante *Leodi*, filius ejus *Aquisgrani* venit, & volens venire *Leodium* contra patrem suum v. feria Dominicæ cœnæ præmisit suos præoccupare pontem aput *Winsatum*, ne quis sibi venienti obstaret. Sed militibus patris concurrentibus ad exoccupandum pontem, milites filii à ponte repelluntur, aliis eorum captis, aliis in *Mosam* demersis, aliis occisis; inter quos etiam *Bruno* Comes occisus est. Sic filius contra patrem veniens rediit inglorius.

Coloniensibus fidem imperatori servantibus, at eorum archiepiscopo filium imperatoris contra patrem suum animante, *Colonia* obsessa oppugnatur, set non expugnatur. Interim imperator *Leodi* moritur, ejusque ei filius *Henricus* succedit. Qui postea duxit *Matildem* puellam nobilem vix quinquennem regis *Anglorum Henrici* filiam.

Normannia sub regia potestate disposita, duceque *Normannorum Roberto* & Comite *Moretonii Willelmo* in *Angliam* sub captione præmissis, ipse ante pascha in regnum suum reversus est.

Pridie kal. *Augusti* conventus omnium episcoporum, abbatum & procerum *Lundoniæ*, in palatio regis factus est, præsente *Anselmo* archiepiscopo. Ibi annuit rex & statuit, ut ab eo tempore in reliquum nunquam per donationem baculi pastoralis vel anuli quisquam de episcopatu, aut abbatia per regem vel quamlibet laicam manum in *Anglia* investiretur. Concedente quoque *Anselmo*, ut nullus in prælationem electus, pro hominio quod regi faceret, consecratione suscepti honoris privaretur.

Girardus Eboracensis archiepiscopus sua manu imposita manui *Anselmi* ut ipse volebat, interposita fide sua pollicitus est, se eandem subjectionem & obedientiam ipsi & successoribus ejus in archiepiscopatu exhibiturum, quam *Herefordensis* ecclesiæ ab eo sacrandus episcopus illi promiserat.

Willelmus Wintoniensi, *Rogerus Searesbyriensi*, *Reignelmus Herefordensi*, *Willelmus Execestrensi*, & *Urbanus Clamorgatensi* ecclesiæ quæ in *Walonia* est electi episcopi, simul *Cantuariæ* die dominica iiij. idus *Augusti* ab *Anselmo* consecrati sunt.

Thomas eligitur ad archiepiscopatum *Eboracensem*. 08

Ricardus de *Belmeis Lundon*: electus consecratur ab *Anselmo* archiepiscopo, aput *Pagabam* multis suffraganeorum præsentibus.

Philippo regi *Francorum Lodovicus* successit. 109

Anselmus minister ecclesiæ *Cantuariensis Thomæ* electo archiepiscopo *Eboracensi*.

TIbi Thoma *in conspectu omnipotentis dei ego* Anselmus *archiepiscopus* Cantuariensis *& totius* Britanniæ *primas loquor, loquens ex parte ipsius dei. Sacerdotale officium, quod meo jussu in parrochia mea per suffraganeum meum suscepisti tibi interdico, atque præcipio ne te de aliqua cura pastorali ullo modo præsumas intromittere, donec à rebellione quam contra ecclesiam* Cantuariensem *incepisti*

HENRI- rex. *pisti discedas & ei subjectionem quam antecessores tui,* Thomas *videlicet &* Girardus *archiepiscopi, ex antiqua antecessorum consuetudine professi sunt, profitearis. Quod si in hiis quæ cœpisti magis perseverare quam ab eis desistere delegeris, omnibus episcopis totius* Britanniæ *sub perpetuo anathemate interdico, ne tibi ullus eorum manus ad promotionem pontificatus imponat, vel si ab externis promotus fueris, pro episcopo, vel in aliqua Christiana communione te suscipiat. Tibi quoque* Thoma *sub eodem anathemate ex parte Dei interdico, ut nunquam benedictionem episcopatus* Eboracensis *suscipias, nisi prius professionem quam antecessores tui* Thomas & Gerardus *ecclesiæ* Cantuariensi *fecerunt facias: si autem episcopatum* Eboracensem *ex toto dimiseris, ut officio sacerdotali quod jam suscepisti utaris, concedo.*

Anselmus Cantuariensis archiepiscopus migravit ad dominum. Cujus vitam laudabilem, cujus actus eximios, cujus transitum ab hac luce cœlestem ad patriam crebra miraculorum insignia prosequuntur, & ad opera misericordiæ successores invitant.

Dominica die quæ fuit v. kal. Julii convenerunt, jubente rege, *Ric. Lundoniensis, Willelmus Wintoniensis, Rad. Rofensis, Herebertus Norwic. Radulfus Cicestrensis, Rannulfus Dunelmensis* & *Herveus Pangornensis* episcopi, in ecclesia sancti Pauli *Lundoniæ* pro consecratione *Thomæ.* Inter solitam ergo examinationem suo loco professionem de subjectione & obedientia sanctæ ecclesiæ *Dorobernensi* exhibenda, *Ricardus* episcopus *Lundoniensis* qui *Thomam* erat sacraturus ab illo exegit. Professio igitur sicut erat sigillata sibi coram omnibus oblata est, fractoque sigillo evoluta, & lecta ab eo est ita: « Ego *Thomas Eboracensis* consecrandus metropolitanus profiteor subjectionem & canonicam obedientiam sanctæ *Dorobernensi* ecclesiæ, & ejusdem ecclesiæ Primati canonice electo & consecrato, & successoribus suis canonice intronizatis, salva fidelitate Domini mei *Henrici* regis *Anglorum,* & salva obedientia ex parte mea tenenda, quam *Thomas* antecessor meus sanctæ *Romanæ* ecclesiæ ex parte sua professus est. Intererat huic officio Prior ecclesiæ *Dorobernensis Conradus* nomine, & ex monachis ejusdem loci quamplurimi, qui pro hoc ipso quoniam res eos quam maxime respiciebat illo convenerant. Lectam itaque professionem, cum a *Thoma* sibi oblatam *Ricardus* antistes *Lundoniensis* accepisset, eam nominato Priori & fratribus tradidit.

Rex *Henricus* abbatiam *Elyensem* ad episcopalem mutavit sedem, & *Herveum* ibi præfecit.

10. *Fulco* Comes *Andegavorum Sibillam* filiam *Helyæ* Comitis *Cenomannensium,* quam unicam & hæredem reliquerat, accepit uxorem, & comitatum cum illa: sic igitur *Andegavia* dominationem in populos circumquaque diffusos extendens, dotaliciis incrementis multo felicius terminos dilatavit quam cædibus luctuosis. Ad affinium namque bona hæreditario possidenda, sic civiliter aspiravit, ut fœdus iniens cum finitimis, & per sanguinem, iniens etiam & cum sanguine, sic in adquirendo rerum dominio feliciter triumphavit, ut manus inmunes conservaret a sanguine. Felix jactura dum maribus sublatis de medio, sexus muliebris in copulum transiret *Andegavensium,* & beatæ pacis stabilitate perpetua frueretur; Moysi legislatoris instituta recensens, qui jubente Domino, quinque filiabus *Saphaat* paternam hæreditatem pro virili porcione distribuit, & inter alias tribus in funiculo distributionis numerari decrevit.

HENRICUS I. rex.

Henricus rex *Teutonicus Romam* venit, *Paschalem* Papam in custodiam posuit; sed postmodum ad pontem viæ salariæ ubi Paschalem festivitatem in campo celebraverunt pacem cum eo fecit. Papa vero post lectum evangelium tradidit ei in oculis omnium principum privilegium de investitura episcopatuum, vel abbatiarum, tam per anulum quam per virgam, scilicet ut regni ejus episcopis vel abbatibus libere electis investituram conferat anuli & virgæ, postea vero consecrentur electi ab episcopis ad quos pertinuerint. 1111.

Decessit *Robertus* Consul *Flandriæ,* cui *Baldewinus* filius ejus successit, juvenis omnino strenuus armis.

Willelmus Comes *Pictaviæ* qui vocatus est *facetus,* multa sustinuit a filio suo *Willelmo.* 1112. 1113.

Radulfus Rofensis episcopus vj. kal. Maii ad archiepiscopatum *Cantuariensem* apud *Windlesoram* eligitur. 1114.

Turstanus regis capellanus ad *Eboracensem* archiepiscopatum die Assumptionis eligitur *Wintoniæ.*

Radulfus archiepiscopus ab *Anselmo* Domini papæ legato v. kal. Julii pallium suscepit, & ipso die *Teolfum Wigornensem* episcopum apud *Cantuariam* consecravit, *Bernardum* quoq; reginæ Cancellarium *Menevensem* electum antistitem consecravit apud *Westmusterium* xiij. kal. Octobris. 1115.

Turstanus Eboracensis electus cum a *Radulfo* archiepiscopo moneretur, ut ecclesiæ *Cantuariensi* faceret quod debebat, & benedictionem suam ecclesiastico more susciperet, respondit; Benedictionem quidem se libenter suscipere velle, set professionem quam exigebat nulla ratione facturum. Rex autem *Henricus* ubi advertit *Turstanum* in sua pertinacia stare, aperte protestatus est illum aut morem antecessorum suorum, tam in professione facienda, quam & in aliis dignitati ecclesiæ *Cantuariensis* ex antiquo jure competentibus executurum, aut episcopatu *Eboracensi* cum benedictione funditus cariturum.

Dedicata est ecclesia sancti *Albani* v. kal. Januarii feria iij. ab archiepiscopo *Rotomagensi Garfrido,* & *Ricardo* de *Beaumeis Lundoniensi,* & *Roberte Blohet Lincolniensi,* & *Rogero Salesburiensi,* & *Ranulfo Dunelmensi* episcopis, præsente rege *Henrico.* A quo eadem ecclesia dotata est de terra de *Bissopescote,* & regina *Matilde,* & multis *Anglorum* & *Normannorum* Baronibus. *Ricardo* abbate ejusdem ecclesiæ omnia necessaria procurante & largiter dispensante ad laudem domini nostri *Jhesu Christi* et beati *Albani.* 1116.

Monasterium sancti *Albani* dedicatum est a *Roberto Lincolniensi* episcopo præsente rege *Henrico.* 1117.

Venit rex *Francorum* et auxiliarii sui cum exercitu suo in *Normanniam*; ubi cum una nocte mansissent, formidantes regis *Anglorum* adventum propere recesserunt.

Regis *Francorum* et regis *Anglorum* longa concertacio gravissime regem vexavit utrumque, donec *Baldevinus Flandriæ* Comes apud *Ou* letaliter vulneratus est. 1118.

Gelasius papa.

Baldewino regi *Jerosolimæ* primo *Baldewinus* successit.

HENRICUS I. rex. *Matildis* regina mater imperatricis obiit.

An. Dñi 1119. Rex *Henricus* pugnavit contra regem *Francorum*: præposuerat quidem rex *Francorum* aciem procerum, cui præerat *Willielmus* filius *Roberti* ducis *Normanniæ* fratris *Henrici* regis. Ipse vero cum maximis viribus in sequenti erat agmine. Rex vero *Henricus* in prima acie proceres suos constituerat. In secunda, cum propria familia eques residebat. In tercia, filios suos cum summis viribus pedites collocaverat. Igitur acies prima *Francorum* agmen procerum *Normanniæ* statim equis depulit & dispersit. Postea vero aciei qua rex *Henricus* inerat collidens, & ipsa est dispersa. Acies itaque regales ad invicem acerrime pugnaverunt. Interim *Willielmus Crispinus* miles magnanimus regis *Henrici* caput bis gladio percussit. Cumque lorica impenetrabilis esset, magnitudine tamen ictuum aliquantulum capiti regis inserta est ut sanguis prorumperet. Rex vero animi fervore commotus, percussorem suum ita repercussit, ut mole ictus equitem & equum prosterneret. Qui mox ante regios pedes captus est. Acies vero pedestris mox percussura ex adverso surrexit. Quod *Franci* videntes, horrore insperato liquefacti terga dederunt. *Henricus* autem rex victor perstitit in campo.

Obiit *Ricardus* de *Albineio*, abbas ecclesiæ sancti *Albani* xv.

Calixtus papa instituit Concilium *Remis*. Ad quod missi sunt à rege *Henrico* quidam episcoporum *Angliæ* & *Normanniæ*: *Turstanus* etiam electus *Eboracensis* archiepiscopus, à rege licentiam illuc eundi obtinuit, interposita tamen fide, ut benedictionem episcopalem à papa non reciperet. Qui ad papam veniens, posthabita sponsione *Romanos* in causam suam largitatis officio transtulit, & per eos ut à papa consecraretur impetravit. Episcopi enim *Angliæ* nondum ad concilium venerant. Quod ut regi innotuit, *Turstano* omnem locum dominationis suæ interdixit.

Regni principes *Jerosolimitani* directis nunciis *Fulconem Andegavensium* Comitem sollicitaverunt, quatinus loca Dominicæ passionis adiret, filiam regis *Baldewini* quam unicam & hæredem reliquerat, accepturus uxorem. Quibus acquiescens Comes, filio suo *Gaufrido Plantegenest* hæreditatem reliquit, *Jerosolimam* adiit, super solium *David* regis in *Jerosolima* collocatus est, Christi crucis inimicos attrivit. Quod igitur incepit, viriliter sui successores [*Baldewinus* & *Almaricus*] suo tempore suppleverunt. Quorum strenuitas ordine successorio gubernacula regni *Jerosolimitani* nanciscens, & *Ydumeorum* compescuit ferocitatem, & *Babilonem* factam rebellem sub ditione redegit, & *Alexandriam* reddidit tributariam, & in nominis sui celebritate totius populos orientis effecit attonitos.

Baldewinus Comes *Flandriæ* per vulnus quod in *Normannia* recepit, decessit. Cui successit *Karolus* filius *Canuti* regis *Dacorum*.

Gaufridus de *Gorram* abbas ecclesiæ sancti *Albani* xvj.

1120. *Willielmus* filius regis submersus est.

1121. Rex *Henricus* duxit *Adelis* filiam ducis *Lovanniæ*, quæ à *Radulfo Cantuariensi* archiepiscopo consecrata est apud *Windlesoram*.

Kalixtus papa *Mauricium*, quem vocatum *Gregorium Henricus* imperator papam constituerat, cepit, & monachavit.

Radulfo Cantuariensi archiepiscopo, *Willielmus* de *Curbvil* Prior sanctæ *Osidæ* successit: electus apud *Glavornam* in Purificatione beatæ virginis. Consecratus autem est apud *Cantuariam* à *Willielmo Wintoniensi* episcopo xiiij. kal. Marcii. *Ricardus Lundoniensis* episcopus laborabat paralysi. 112

Willielmus archiepiscopus pro petendo pallio *Romam* ivit. *Turstanum Eboracensem* archiepiscopum, & *Bernardum Menevensem* episcopum secum duxit: & in reditu *Lincolniensem* electum *Alexandrum Cantuariæ* consecravit xj. kal. Augusti. *Godefridum* vero *Batoniensem* electum consecravit in ecclesia sancti *Pauli Lundoniæ* vij. kal. Septemb.

Calixtus papa concilium *Remis* congregavit; deinde venit in *Normanniam* loqui cum *Henrico* rege apud *Gisors*; magnus sacerdos cum magno rege.

Galerannus Comes de *Mellent*, & *Hugo* de *Munfort*, capti sunt à *Willielmo* de *Tancarvile* camerario regis. 112

Honorius papa. [Ementulati monetarii.]

Willielmus archiepiscopus *Cantuariensis* dedit episcopatum *Roveceſtriæ Johanni* archidiacono suo. 112

Johannes de Crema presbiter cardinalis concilium celebravit *Lundoniæ*.

Simon Wigornensis electus viij. idus Maii, die videlicet Ascensionis *Wigornæ* suscipitur; & postea sabbato ebdomadæ Pentecostes presbiter ordinatur, & in crastino consecratur: & postmodum xj. kal. Julii denuo *Wigorniæ* suscipitur & intronizatur.

Rex *Anglorum Henricus* apud *Windlesoram* natalem Domini celebravit, ubi cum *Turstanus Eborac.* archiepiscopus in æqualitate archiepiscopi *Cant.* regem vellet coronare, judicio omnium repulsus est, & ad eum coronam regni nichil pertinere, una omnium sententia concorditer promulgavit. Lator insuper crucis quam in regis capella coram se deferri jussit, extra capellam cum cruce ejectus est. 112

Primates *Angliæ* regnum juraverunt imperatrici, & primus inter omnes *Stephanus* Comes *Boloniæ*.

Gaufridus Plantegenest Comes *Andegavorum* duxit imperatricem. 112

Ricardo Lundoniensi episcopo, *Gilebertus Universalis* successit, consecratus à *Willielmo* archiepiscopo *Cantuariensi* xj. kal. Februarii.

Willielmus Cantuariensis archiepiscopus congregavit concilium apud *Westmosterium*. *Turstanus Eboracensis* archiepiscopus directis nunciis ac litteris rationabili causa ostendit se conventui ipsi interesse non posse.

Conflictus habitus est inter *Willielmum Longam Spatam* Comitem *Flandriæ* & *Theodoricum* de *Ausfeis*. *Theodoricus* autem conversus est in fugam. *Willielmus* Comes sauciatus in manu, parvo post obiit.

Hucusque magister *Hugo de Sancto Victore* cronica sua digessit. 112

Henricus rex *Anglorum* in *Galliam* cum exercitu perhendinavit apud *Esspparlum* viij. diebus. *Hugo* electus abbas sancti *Augustini*, benedictionem accepit à *Willielmo Cantuariensi* archiepiscopo apud *Ciceſtriam*.

Henricus Glestoniensis abbas factus est episcopus *Wintoniæ*. 112

Ecclesia sanctæ Trinitatis *Caut.* à *Willielmo* archiepiscopo dedicata est præsente *Henrico* rege. 113

Innocentius papa.

Intrusus

STEPHANUS rex. Intrusus est *Petrus Leonis*, & dictus est *Anacletus*, qui regem *Rogerum Siciliæ* consecravit.

Innocentius papa transivit in *Franciam*: unde
An. Dñi Romam Petrus *habet*, *totum* Gregorius *orbem*.

111. *Philippus* filius *Ludovici* regis *Francorum* jam rex factus, dum cornipedem ludens agitaret, obvium suem habuit. Cui cum pedes equi offenderent, cecidit, & fractis cervicibus expiravit. Et eodem mense sacratus est frater ejus *Ludovicus* in regem
112. ab *Innocentio* papa in concilio *Remis* habito.

113. *Nigellus Helyensis*, *Gaufridus Dunelmensis*, *Robertus Herefordensis* facti sunt episcopi.

Mense Martio natus est *Cenomannis Henricus*, primogenitus *Gaufridi Plantegeneſt* Comitis *Andegavorum*, & *Matildis* imperatricis. Quod cum rex *Henricus* audisset, convocatis regni sui principibus filiam suam & hæredes filiæ suæ sibi successuros instituit. Dispositionem suam omnes observaturos astrinxit, sacramento corporaliter præstito. *Stephanus* filius *Alæ* sororis suæ primus præstitit sacramentum apud *Westmusterium*.

134. Rex *Henricus* in *Normanniam* transiens, dedit episcopatum *Baiocensem Ricardo* nepoti suo: *Abricensem* vero *Ricardo de Beaufo*.

Robertus Curtehosa frater regis obiit.

Gilebertus Universalis episcopus *Lundoniæ* obiit.

135. Rex *Anglorum Henricus* cum regnasset xxxv. annis, iiij. etiam mensibus, decessit apud sanctum *Dionisium* in *silva Leonum*. Et in *Anglia* sepultus est apud *Radingum*.

Nomina castellorum quæ in *Normannia* ex integro fecit *Henricus* rex, in margine ipsius provinciæ hæc sunt: *Drincurcis. Novum mercatum. Vernolium. Nonanticurtis. Bonmulins. Colmiæ mons. Pons Ursonis.* Fecit etiam castrum sancti *Dionisii* in *Leons*. *Vallem Rodulii*. Turrem *Ebroicarum*. Turrem *Alenter*. Turrem *Osteriarum*. Turrem sancti *Johannis* juxta *Montem* sancti *Michaelis*.

Monasterium *Radingarum* fecit in *Anglia*. Monasterium *Canonicorum* apud **Cirecestre**. Monasterium de *Prato* apud *Rothomagum*. Monasterium de *Mortuo Mari*.

STephanus Comes *Boloniæ* audita morte regis *Henrici* avunculi sui, transfretavit in *Angliam*, & à *VVillielmo Cantuariensi* archiepiscopo consecratus est in regem apud *Lundoniam*.

Hugo Bigod senescallus regis veniens in *Angliam*, coram archiepiscopo *Cantuariensi* sacramento probavit, quod dum rex *Henricus* ageret in extremis, ortis quibusdam inimicitiis inter ipsum & imperatricem, ipsam exhæredavit, & *Stephanum Boloniæ* Comitem hæredem instituit.

VVillielmus Cantuariensis archiepiscopus nimis credulus verbis Senescalli, *Stephanum Moritonii* Comitem consecravit in regem apud *VVestmusterium*.

36. Imperatrix castella quædam obtinuit in *Normannia* post mortem regis, scilicet *Argentonium* & *Dansfrunt*.

Audita morte regis *Henrici*, Comes *Andegaviæ* & uxor ejus imperatrix absque ulla difficultate castella *Normanniæ* optinuerunt.

Stephanus rex in paschalibus apud *VVestmusterium* concilium congregavit, fidelitates exegit, regis *Henrici* thesauris in nullo pepercit, in munerum largitione nimis effusus.

Vocati sunt ad concilium *VVillielmus* decanus *Lundoniæ*, simul & canonici. Cum autem haberetur tractatus de consilio *Lundoniensis* ecclesiæ tunc vacantis, nec in aliquem possent unanimiter convenire, recesserunt à decano canonicorum multi, citra conscientiam ejus *Anselmum* abbatem in episcopum eligentes. Canonici vero quos decanus habebat secum in mensa diebus singulis appellaverunt, nec regis occurrerunt offensam. Canonici quidem alii quia quod fecerant tam regi quam toti concilio videbatur iniquum, regis indignationem plurimam meruerunt, quorum aliqui bonis suis spoliati sunt.

Stephanus rex exercitum suum duxit apud *Execestriam* quam obsedit & cepit. *Baldewinum de Riveers* exhæredavit.

VVillielmus Cantuariensis archiepiscopus obiit. An. Dñi

Stephanus rex transiit in *Normanniam*, & fœdus iniit cum rege *Francorum*. 1137.

Focariæ quorundam canonicorum qui seculares dicuntur raptæ sublimes, ad turrim non sine dedecore gravi pertractæ sunt, & ibidem constrictæ multis diebus. Quæ quidem nec sine ludibrio corporis, nec sine dispendio famæ, nec sine numeratione pecuniæ redierunt ad propria.

Galfridus Comes *Andegavensis* ingressus *Normanniam* regi *Stephano* trewias dedit, accipens ab eo ij. marcas argenti singulis annis per tres annos.

Ludovico Grosso regi *Francorum* mortuo successit *Ludovicus* filius ejus, uxorem accipiens *Alienor* filiam *VVillelmi* ducis *Aquitanorum*, ex qua genuit duas filias, quas duo filii magni Comitis *Theobaldi*, *Henricus* scilicet & *Theobaldus*, acceperunt uxores, primogenitus primogenitam.

VVillielmo decano *Lundoniæ* consanguinei sui maxime restiterunt, non quæ Dei sed quæ mundi sunt sapientes. Secum igitur clanculo thesauros asportantes ecclesiæ *Lundoniensis*, secum etiam suum assumentes electum multa subfarcinatum pecunia *Romæ* papam *Innocentium* invenerunt, & *Petrum Leonis* scismaticum. Quid in tanto turbine rerum aura marsupii rubiginosi potuisset efficere probavit eventus. Nam illis in *Angliam* revertentibus, electus eorum *Anselmus* in ecclesia doctoris gentium *Pauli* sollempni processione receptus est. A clericis exegit obedientias, possessiones omnes ad ecclesiam pertinentes, castellum quoque de **Storteford** in sua dominatione recepit, & agens potestative licenter à militaribus viris homagia, relevationes, ab hominibus inferioris manus fidelitates extorsit.

David rex *Scotorum* innumerabilem congregavit exercitum tendens in *Angliam*. *Turstanus Eboracensis* archiepiscopus, auxilio *Northanhymbrorum* ei restitit, fixo **Standart** apud **Alvertune** ubi xij M. *Scotorum* occisa sunt. 1138.

Ordingus Prior apud sanctum *Edmundum* in abbatia successit *Anselmo*.

Magister *Radulfus de* **Langeford**, & *Ricardus de Belmeis*, fratres & concanonici, clericique domestici, *VVillielmi* decani *Lundoniæ* reddituri causas appellationis, tam à domino papa quam ab *Ammerico* cancellario benigne recepti sunt in consistorio. Causa diutius ventilata suffraganeorum omnium *Cantuariensis* ecclesiæ testimoniis robur accepit. *Turstanus* etiam *Eboracensis* archiepiscopus domino papæ scripsit in hæc verba.

Significavit nobis paternitatis vestræ dilectio de vita & opinione Anselmi *abbatis sancti* Edmundi *aliquid*

STEPHANUS REX.

aliquid inquirere, & vobis renunciare. Ad quod vobis rescribimus, *quod si vitam & opinionem ejus sequamur, multo tutius est eum ab abbatia removere, quam in* Lundoniensi *ecclesia promovere.* Cum igitur dominus papa super quæstione proposita longum cum Cardinalibus habuisset tractatum, *Albericus Hostiensis* episcopus quod sequitur pronunciavit in publicum, « Quoniam electio canonicorum *Lundoniensium* citra conscientiam & assensum decani « facta fuit, cujus est officium in eligendo pastore « suo de jure primam vocem habere, nos eam au- « ctoritate beati *Petri* devocamus in irritum.

Ricardus de Belmeis consummata decani sui causa redit ad propriam suam causam, cujus advocatus sic inchoat. Postquam *Rogerus* archidiaconus *Middelsexiæ* fati munus implevit, *Ricardus Lundoniensis* episcopus, *Ricardo* filio fratris sui *VValteri de Belmeis* archidiaconatum concessit, licet *Ricardus* nondum plene pubes existeret. *VVillielmus* decanus *Lundoniæ* filius *Adelinæ* sororis memorati pontificis, prædicto *Ricardo* stallum assignavit in choro, sedem in capitulo. Paucis diebus elapsis *VVillelmus* decanus tractatum habens cum peritioribus, & avunculi sui factum in melius reformari procurans, ad hoc animum inflexit episcopi tam per se quam per Priorem de **Chich**, ut in *Hugonem* capellanum episcopi, custodiam archidiaconatus ad tempus usque certum transferret, quousque memoratus *Ricardus*, tam sibi, quam rebus suis, quam archidiaconatui potuisset sollicitus providere. Quod capellanus se facturum, & modis omnibus observaturum sine fraude propositis Evangeliis repromisit. Tractu temporis episcopo *Ricardo* rebus humanis exempto, *Gilebertus Universalis* in episcopatum successit. Advenit etiam tempus quo *Ricardus de Belmeis* suffragantibus annis & meritis exigentibus posset etiam in episcopum sublimari. Capellanus *Hugo* sæpe conventus ut *Ricardo* restitueret archidiaconatum, velut inmemor sacramenti fideique transgressor consilium suum in alterius mutavit injuriam. Nam in oculis episcopi *Lundoniensis* se videns gratiam invenisse, frivolas semper invenit occasiunculas. *Universali* defuncto, sua spes omnis cum episcopo sepelitur. His in audientia communi propositis, dominus papa litteras direxit episcopis tam *Lincolniensi* quam *Herefordensi*. Quibus de causa cognoscentibus, susceptis *Ricardi* probationibus, *Hugo* spoliatus est, *Ricardus* in integrum restitutus.

Anselmus ab ecclesia *Lundoniensi* semotus vix in suam abbatiam recipitur *Ordingo* repulso.

Dominus papa curam ecclesiæ *Lundoniensis Henrico* commisit *VVintoniensi* episcopo cum gratia regis.

Abbericus Hostiensis episcopus, & Apostolicæ sedis legatus in *Angliam* veniens, concilium habuit aput *VVestmusterium.*

Henricus VVintoniensis episcopus mandato Legati *Ricardum de Belmeis* ordinavit diaconum in ecclesia sancti *Pauli.* Ipsa die dum ordines celebrarentur, *Theobaldus Beccensis* abbas ab episcopis electus est in archiepiscopum *Cantuariensem.* Electionem factam in publico recitavit *Alexander Lincolniensis* episcopus; præsente *Jeremia* Priore *Cantuariæ* consecratus est *Theobaldus* ab ipso legato. Qui *Romam* proficiscens, pallium suscepit ab *Innocentio* papa in concilio *Romæ* habito.

VVillielmus decanus *Lundoniensis* migravit ad Dominum. STEPHANUS

Rex *Stephanus Saresberiensem, Lincolniensem* episcopos cepit, quoniam ipsi sua castella reddere noluerunt. An. 113

Raudulfus clericus *Helyensis* episcopi conjurationem fecit ad *Normannos* omnes interficiendos.

Habitum est *Pisis* concilium.

Imperatrix venit in *Angliam.*

Nigellus Helyensis episcopus expellitur à regno.

Turstino Eboracensi archiepiscopo successit *Willielmus.*

Stephanus rex obsedit *Lincolniam.* Cum autem die Purificationis rex ad missam cereum suum offerret, confractus est: pixis etiam cecidit super altare cum corpore Christi. 114

Captus est rex, & ductus ad imperatricem, in custodia positus aput **Bristowe.**

Imperatrix à *Lundoniensibus* recipitur in Dominam, per quam *Robertus de Sigillo* factus est *Lundoniensis* episcopus. 114

Imperatrix à *Lundoniensibus* expulsa turrim obsedit *Wintoniensis* episcopi. Regina, *Willielmus Yprensis* cum *Lundoniensibus* fecerunt Imperatricem inde recedere. Captus est Comes *Robertus* frater Imperatricis in Exaltatione sanctæ Crucis. Habita mutua compensatione compeditorum, hinc Rex, hinc Comes à vinculis absoluti liberi recesserunt.

Rex *Stephanus* obsedit imperatricem apud *Oxenefordiam.*

Celestinus papa. 114

Stephanus rex *Gaufridum* de *Magni villa* cepit in curia sua. Qui ut liberaretur reddidit turrim *Lundoniæ* & castella sua.

Lucius papa pallium misit *H. Wintoniensi* episcopo, cui proposuerat assignare vij. episcopos.

Gaufridus Comes *Andegavensis* receptus *Rothomagi* turrim obsedit & cepit, & extunc dux *Normannorum* appellatus est. 114

Eugenius papa.

Aput *Carnotum* carri lapidibus, annona, lignis onusti tracti sunt humeris hominum. 114

Rex *Stephanus* cepit in curia sua *Ranulfum Cestrensem* Comitem. Postmodum ut liberaretur dedit obsidem *Gilebertum* Comitem de *Clare* filium sororis suæ: sicque postmodum rex *Stephanus Lincolniæ* coronatur. 114

Eugenius papa *Parisius* veniens, *Girardum Sagiensem* episcopum, qui sicut dicebat in volutabro sanguinis sui fuerat consecratus, duci *Normanniæ* reconciliavit circa Pascha. Postmodum in Letania majore sollempni processione dominus papa receptus est aput sanctam *Genovefam* præsente rege *Francorum.* Clerici domini papæ servientes etiam ibi vulnerati sunt. In ultionem excessus tanti servientium ecclesiæ subversa sunt ædificia rege jubente. Canonici regulares positi sunt ibi tractu temporis. 11

Circa tempus istud cometa diebus multis apparuit in occidente, vicinum aerem spaciis circumquaque diffusis choruscantibus radiis in immensum illuminans.

Aimericus ecclesiæ *Romanæ* cancellarius nepotem habuit vocabulo *Petrum.* Qui suffragiis avunculi sui, citra tamen conscientiam *Ludovici* regis *Francorum*, in archiepiscopum *Bituricensem* electus, à domino papa consecratus est. Quod rex in injuriam regiæ dignitatis factum vehementer indignans, iracundiæ calore

STEPHA- rex. calore succensus est, & propositis publice sacrosanctis reliquiis in præsentia multorum juravit, quod prædictus archiepiscopus quoad rex viveret, in civitatem nunquam intraret *Bituricam.* Sic per triennium persona regis interdicto subjacuit. In quamcunque civitatem, castellum, vel vicum intrabat, celebratio divinorum suspendebatur. Tandem abbate *Clarevallensi Bernardo* persuadente, cor regis ad hoc est inclinatum, ut reciperet archiepiscopum, & pro transgressione perjurii se repromitteret *Jerosolimam* profecturum. Igitur convocatis regni principibus in parasceue rex signo sanctæ crucis humerum insignivit, & infiniti cum eo. Per totam *Galliam* fit descriptio generalis, non sexus, non ordo, non dignitas quempiam excusavit, quin auxilium regi conferret; cujus iter multis inprecationibus persequebantur.

Suggerius abbas de sancto *Dionisio* deficientibus aliis regni principibus solus in se regni suscepit custodiam.

Lexoviensis, Attrebatensis, Lingonensis episcopi profecti sunt *Jerosolimam* cum rege *Francorum.*

Obiit *Gaufridus* de *Gorram* abbas ecclesiæ sancti *Albani* xvj.

Milo de *Cheverusa* vir illustris missus *Constantinopolim* litteras imperatoris attulit, quæ sequuntur.

Manuel in Christo Deo fidelis rex *Porphiro* genitus, celsus, sublimis, & imperator *Romanorum* fortis, semper *Augustus*, ad prænobilissimum regem *Francorum.*

Nobilissime rex, delata est imperio meo missa littera tua nobilitatis atque sublecta, in qua scripsisti imperio meo quia disposuisti exire in viam Dei, & expetisti per imperium meum concessionem viæ transitusque, simul & emptionem. Cum audisset igitur imperium meum vestram monitionem, gratam habuit hanc & gavisum est in hujusce auditu. Crede namque, semper cupiebat hujusmodi hominem videre qualis est tua nobilitas, & jungi & colloqui ei, & si est Dei voluntas & veniat tua nobilitas, in magnam acceptionem erit hoc imperii mei. Ne speret ergo tua nobilitas impedimentum ab imperio meo repperire. Cum magna enim laticia accepturum est imperium meum tuam nobilitatem, & oportune viam tuam præparaturum, & transitum extructurum, & panigeriam, id est, conventum rerum venalium. Erroson. i. *vale. Missa ab à Deo salvata civitate mense Augusto, Indictione* ix.

Radulfus Gubium abbas sancti *Albani* xvij.

Rex *Francorum* profectus est **Jerusalem.**

Eugenius papa *Remis* concilium congregavit.

Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus venit ad Concilium sine licentia regis; quare bonis suis omnibus spoliatus est. Suffraganei sui suspensi sunt à domino papa quia rege prohibente non venerant.

Hilarius Cistrensis episcopus *Stephanum* regem excusans audivit à domino papa: Putabamus te filium creasse *Romanæ* ecclesiæ, sed creavimus in te sagittam & gladium.

Canonici regulares positi sunt apud sanctam *Genovevam.*

An. Dñi 1147. *Robertus* de *Casnei Legercestrensis* archidiaconus, vir simplicitatis & humilitatis magnæ, de communi totius ecclesiæ *Lincolniensis* assensu, creatus est *Lincolniensis* episcopus per manum *Theobaldi Cantuariensis* archiepiscopi, paucis diebus elapsis post jejunium septimi mensis. STEPHANUS rex.

Robertus *abbas sancti* Michaelis de Monte *in* Normannia *Chronica sua digessit usque ad annum incarnati Verbi* 1147.

Radulfus Lundoniensis *ecclesiæ decanus in opusculo sequenti brevissime multarum commemorat ymagines Historiarum, incipiens ab Incarnatione anno* M. cxlvij.

A *B incarnatione Domini nostri* Jhesu Christi *quid per annos mille centum quadraginta septem annalibus inserendum decrevit antiquitas explicitum est. Abhinc vero quid* Henricus Galfridi Plantegenest *Comitis* Andegavorum *&* Matildis *imperatricis filiæ regis* Anglorum *Henrici primogenitus, miliciæ cingulo donatus tempore suo memoriale reliquerit, est inferendum. Nec te moveant ad aliquam querelandi materiam supputaciones annorum succedaneis gradibus excrescentes, licet non sint conformes eorum excursus: sed recordare quod anni cujusque continencia non semper passibus æquis incedat: sed vel pro singularium raritate, vel pro rerum capacitate gestarum nunc artetur capitulis restrictioribus, nunc effusioribus choruscet suffragiis ad fortuitos casus plenius evehendos, ad statum ecclesiæ roborandum, ad victorias principum declarandas; ad pacem omnium jugiter recolendam, & semper provehendam in melius.*

An. Dñi

Henricus accinctus est militaribus. 1148.

Ludovicus rex *Francorum* & *Alienor* regina rediere **Jerusalem.**

Yemps maxima. 1149.

Eversum est monasteriolum *Geraldi Berlai.* 1150.

Henricus factus est dux *Normanniæ* & Comes *Andegaviæ.*

Civitas *Andegaviæ* quem situm habeat.

Gaufridus Plantagenist sepultus est *Cenomannis.* 1151.

Fredericus fit rex *Teutonicus.*

Celebratum est divortium inter regem *Francorum* & reginam *Alienor.*

Henricus relictam regis *Francorum Alienor* duxit uxorem.

Aquitania rerum affluit opulentiis.

Obsederunt *Franci novum Mercatum* in *Normannia*, sed infecto negotio redierunt.

Henricus dux *Normannorum* veniens in *Angliam*, obsedit **Malmesbires.** 1152.

Johannes Papiro Cardinalis transiit in *Hyberniam.*

Ricardus de Belmeis consecratus est *Cantuariæ* à *Theobaldo* archiepiscopo.

David regi *Scottorum* successit *Melcolmus* nepos ejus.

Stephanus rex *Anglorum* & *Henricus* dux *Normannorum* concordes effecti sunt. 1153.

Ludovicus rex *Francorum* duxit uxorem filiam *Adelfunsi* regis *Hyspaniæ.* 1154.

Rogerus rex *Siciliæ* successorem reliquit *Willelmum* filium suum.

Willelmus Eboracensis archiepiscopus degradatus, restitutus est.

Rogerus Cantuariensis archidiaconus creatus est archiepiscopus *Eboracensis.*

Henricus

Henricus dux *Normannorum* consecratus est rex *Anglorum* à *Theobaldo Cant.* archiepiscopo.

Thomas archidiaconus *Cantuariensis* factus est regis Cancellarius.

Adrianus papa litteras novo regi direxit.

An.Dñi 1155. *Alienor* regina peperit filium quem vocavit *Henricum.*

Fredericus rex *Alemannorum* ab *Adriano* papa consecratus est in imperatorem.

Sex castella *Wintoniensis* episcopi *Henrici* diruta sunt.

Willelmus Peverel exhæredatus est.

Castellum de *Burge* regi redditum est.

1156. Rex *Henricus* transfretans applicuit apud *Witsand.*

Willelmus rex *Siciliæ* civitatem *Barum* evertit.

Alienor regina peperit filiam quam vocavit *Matildem.*

1157. *Willelmus* rex *Siciliæ* cepit *Sibillam.*

Alienor regina peperit filium aput *Oxeneford* quem vocavit *Ricardum.*

1158 *Henricus* rex *Anglorum* coronatus aput *Wigornam* coronam super altare posuit.

Alienor regina peperit filium quem vocavit *Gaufridum.*

Nova moneta in *Anglia.*

Thomas regis Cancellarius procuravit ut *Henricus* primogenitus regis *Anglorum* *Margaritam* filiam regis *Francorum* sponsam acciperet.

Ludovicus rex *Francorum* in ecclesiis cathedralibus per *Normanniam* sollempni processione receptus est.

Rex *Anglorum* venit *Parisius*, receptus in palacio regis.

1159. Rex *Anglorum* obsedit *Tolosam.*

Post *Adrianum* papam *Alexander* papa creatus est.

Exortum est scisma.

Willelmus Boloniæ Comes in reditu *Tholosæ* obiit.

1160. A rege *Francorum* & *Anglorum* in *Alexandrum* papam consensum est. Imperator *Octovianum* recepit.

Regina *Francorum* in puerperio mortua est.

Ludovicus rex *Francorum*, *Alam* filiam *Theobaldi* Comitis accepit uxorem.

Inter filium regis *Anglorum* septennem,& filiam regis *Francorum* triennem matrimonium celebratum est.

1161. *Ricardus Coventrensis* archidiaconus ex patre *Roberto Cestrensi* pontifice procreatus consecratus est ejusdem sedis episcopus.

1162. *Alienor* regina peperit filiam quam vocavit *Alienor.*

Thomas Cantuariensis archidiaconus, & regis Cancellarius electus est in archiepiscopum, *Cantuariæ* consecratus est à *Henrico Wintoniensi* episcopo nomine *Lundoniensis* ecclesiæ tunc vacantis.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus regium sigillum remisit in *Normanniam.*

1163. *Henricus* rex in *Angliam* rediit.

Thomas Archiepiscopus ad instantissimam regis postulationem invictissimus tandem concessit archidiaconatum *Cantuariensem Gaufrido Ridel.*

Clarembaldus abbas electus sancti *Augustini* restitit archiepiscopo,rege non contradicente.

Gilebertus Herefordensis episcopus translatus est ad *Lundoniensem* ecclesiam.

Henricus de Essexia victus in duello exhæredatus est.

Thuronis Concilium celebratum est.

Thomas archiepiscopus sedit à dextra parte, *Rogerus Eboracensis* à sinistra.

Alexander papa rosam auream quam gestavit Dominica qua cantatur *Lætare Ierusalem*, *Ludovico* regi *Francorum* transmisit.

Rogerus Comes de *Clara* pro tenemento de *Tunebruge Thomæ* restitit archiepiscopo.

Willelmus de Ros inventus est in muneribus subeundis regem agnoscere non archiepiscopum.

Thomas archiepiscopus *Willelmum* de *Hemesford* excommunicavit, rege non certiorato.

Rex consuetudines quas avitas appellant à Domino papa petiit confirmari, set non optinuit,archiepiscopo resistente.

Apud *Clarendunam* ad regni consuetudines ob- An. D
servandas coacti sunt episcopi. 1164

Thomas archiepiscopus ab obligatione quam super hoc inierat absolutus est à domino papa.

Exauctoratos propter flagicium clericos rex dicebat curiæ tradendos ilico puniendos, archiepiscopo contradicente.

Philippus de *Broie* canonicus de *Bedeford*, propter homicidium pulsus est à regno per biennium.

Archiepiscopus inscio rege navem ascendit, propter quod regiam incurrit offensam.

Johanne Marescallo deferente querelam adversus archiepiscopum, contrariam reportavit sententiam archiepiscopus.

Thomas archiepiscopus aput **Norhamptune** adversus episcopos appellavit, & nocte sequente recessit cum tribus solummodo comitantibus eum, navicula fragili transvectus in *Flandriam.*

Adversus archiepiscopum directi sunt nuncii quindecim, qui *Senonis* venerunt ad Dominum papam.

Regina *Francorum* peperit filium quem vocavit 1165
Philippum.

Alienor regina peperit filiam quam vocavit *Johannam.*

Reginaldus *Coloniensis* archiepiscopus venit in *Angliam.*

Quidam pravi dogmatis disseminatores expulsi 1166
sunt ab *Anglia* facie cauteriata.

Thomas archiepiscopus venit *Viceliacum* die Ascensionis, & observatores consuetudinum quas avitas appellant in *Anglia* sollempniter excommunicavit.

Regi *Anglorum Thomas* archiepiscopus scripsit in hæc verba, *Desiderio desideravi.*

Suffraganei *Cantuarienses* scripserunt archiepiscopo.

Thomas archiepiscopus scripsit *Gileberto Lundoniensi* episcopo,

Alienor regina peperit filium quem vocavit *Johannem.*

Alexander papa privilegium indulsit archiepiscopo *Thomæ.*

Willelmus Papiensis, & *Johannes Neopolitanus* audituri causam regis & archiepiscopi, infecto negotio redierunt.

Ludovicus rex *Francorum* per iiij. annos in expensis providit archiepiscopo *Thomæ.*

Matildis filia regis nupsit *Henrico* Duci *Saxo-* 1167.
nico.

A *Normannis Calvus Mons* vicinus *Gisors* succersus

censius est, in ultionem rex *Francorum* combussit *Andelei* villam archiepiscopi *Rothomagensis*, & ipsa die rediit in *Franciam*, amissis in itinere plusquam mille de suis.

Dñi *Alexandro* papæ magnates *Theutonici* regni scri-
8. pserunt, *Cum Clerum plurimum, &c.*

Alexandro papæ *Gilebertus Lundoniensis* episcopus, *Mandatum vestrum pater, &c.*

Conanus Britanniæ Comes jure successorio comitatum utrumque *Britanniæ* recipiens, ex sorore *VVillielmi* regis *Scottorum* filiam reliquit hæredem.

9. *Alexander* papa regi *Anglorum*, *Quam paterne, &c.*

Thomas Cantuariensis archiepiscopus *Gileberto Lundoniensi* episcopo, *Excessus vestros, &c.*

Alienor filia regis *Angliæ* nupsit *Adelfunso* regi *Castellæ*.

Alexander papa regi *Angliæ*, *Serenitatē tuam, &c.*

Inter *Angliæ* regem, & Archiepiscopum paci reformandæ multi multociens operas impenderunt. Ad ultimum *Vivianus & Gratianus* Cardinales.

Rex *Anglorum* & archiepiscopus in quali quali concordia convenissent, nisi quia rex archiepiscopo signum pacis in osculo dare penitus abnegasset.

o. *Alexander* papa *Gileberto Lundoniensi* episcopo, Sententiam excommunicationis suscipiens absolveris ab archiepiscopo *Rothomagensi*. Quod & factum est apud Rothomagum in die Paschæ.

Interdictum est *Rogero Eboracensi* archiepiscopo ne manum apponeret consecrationi regis *Anglorum Henrici*; similiter & episcopo *Lundoniensi*.

Henricus filius regis *Henrici* consecratus est in regem à *Rogero* archiepiscopo xiiij kal. Iulii.

Rex & archiepiscopus concordiam inierunt procurante pacem *Rotrodo Rothomagensi* archiepiscopo.

Alexander papa *Rogero Eboracensi* archiepiscopo, & *Hugoni Dunelmensi* episcopo, *Cum filium suum, &c.*

Alexander papa episcopis *Angliæ*, *Cum karissimus filius, &c.*

Thomas Cantuariensis archiepiscopus Domino papæ, *Adductus est nobis, &c.*

Dum *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus tenderet versus **Wodestoc** ad videndum novum regem, & hospitaretur apud **Suthewerc**, obvios habuit nuncios ejus interdicentes ei ne progrederetur.

I. Die natalis Domini *Thomas* archiepiscopus *Cantuariensis* sermonem habens ad populum excommunicavit *Nigellum de Sachevill*, & *Robertum de Broc*.

Quinta die natalis Domini immolatus est archiepiscopus coram altari sancti *Benedicti*.

Hugo Terraconensis archiepiscopus interfectus est cultello.

Missi sunt nuncii regis *Anglorum* ad dominum papam, qui eum excusarent & ejus innocentiam allegarent.

In *Britannia* minori interfectus est *Hamo Leonensis* episcopus.

Irradiare cœperunt miracula in honorem gloriosi martyris *Thomæ*.

Lundoniensis episcopus absolutus est à *Niveruensi*, & *Beluacensi* episcopis, & abbate de *Pontine*.

Rex pater appulsus est in *Angliam*.

Domino papæ *VVillelmus Senonensis* archiepiscopus, *Vestro Apostolatui pater sancte &c.*

Rex pater intravit *Yberniam*.

Cantuariensis ecclesia cessavit fere per unum annum.

In nocte natalis Domini auditum est tonitruum. An. Dñi

Rex faciens pacem cum *Ybernienfibus* transfretavit in *Angliam*, & statim cum festinatione qua potuit transvectus est in *Normanniam*. 1172.

Rotro Rothomagensis archiepiscopus, & episcopus *Ambianensis* mandato domini papæ purgationem *Lundoniensis* episcopi susceperunt.

Postquam rex *Anglorum* appulsus est in *Normanniam* statim accessit ad *Albertum* & *Theodinum* Cardinales & legatos, absolutionem petens ab eis petiit & impetravit.

Rotro Rothomagensis archiepiscopus *Margaritam* filiam regis *Francorum* reginam *Angliæ* consecravit, & diadema regni capiti filii regis imposuit.

Adelfunsus rex *Arragonum Reimundus* Comes sancti *Egidii*, *Girardus* de *Vienna* Comes de *Moriana* venerunt ad curiam regis apud *Montem Ferum*. 1173.

Comes sancti *Egidii* fecit homagium *Henrico* patri regis.

Rex pater regis & filius ab invicem discordes facti sunt.

Lundoniensis episcopus transfretavit, referens has literas. *Albertus & Theodinus clero Angliæ*, *Inspirante illo &c.*

Radulfus de Warnavilla regis factus est Cancellarius.

VValterus de *Constantia* factus est sigillifer.

Septies viginti *Flandrenses* irrumpentes in *Normanniam* submersi sunt prope *Pasceium*.

Rex fieri liberas concessit electiones.

Vintoniensis & *Elyensis* electi in suis intronizantur ecclesiis die Ascensionis.

Ricardus Doverensis Prior, electus est *Cantuariensis* archiepiscopus.

Thomas prothomartyr *Cantuariorum* canonizatus est, ab omnibus decantatum est *Te Deum laudamus*.

Ludovicus rex *Francorum* obsedit *Vernolium*.

Castellum de *Albemarle* expugnatum est à rege filio.

Rex pater æquanimiter ferens omnia morabatur *Rothomagi*.

Rex *Francorum* audiens regis patris adventum, à *Vernolio* cum festinatione recessit.

Subversæ sunt à rege patre portæ civitatis *Legecestriæ*.

Willelmus rex *Scotorum*, cum pro parte vastasset *Angliam* coactus est repatriare.

Comes *Legecestriæ* captus est apud *sanctum Edmundum*.

Apud *Dolensem* urbem capti sunt à rege patre quinque viri magnates, & quater viginti milites de familia filii sui.

Nicholaus subdiaconus à domino papa directus in *Angliam* infinitam congregavit pecuniam.

Rex filius *Sagiensem* urbem invasit. 1174.

Rex pater apud urbem *Santonicam* veniens, tres ibi municiones sibi subjugavit.

Flandrenses in auxilium regis filii venientes in *Angliam*, vastaverunt *Norwicum*.

Ricardus Wintoniensis electus ab *Anglis*, missus est

eſt in *Normanniam*, ut regem patrem ſuum revocaret ad regnum.

Rex veniens in *Angliam*, eam pro maxima parte ſibi rebellantem invenit, & veniens *Cantuariam*, dum vota perſolveret orationum beato *Thomæ* martyri, à militia ſua captus eſt rex *Scotorum*. Rex poſtmodum cum totam pacificaſſet *Angliam*, xxxiiij. die navem aſcendit ducens ſecum regem *Scotorum*. Et veniens *Rothomagum* eam invenit obſeſſam.

Amaurico regi *Ieroſolimitano Baldewinus* filius ejus ſucceſſit.

Audientes *Franci* regem patrem adventaſſe, machinis ſuis ignem appoſuerunt,& infecto negotio receſſerunt cum dedecore.

Tuſſis univerſum orbem infecit.

Ricardus Cantuarienſis electus *Romam* veniens, archiepiſcopus, primas, apoſtolicæ ſedis legatus inſtitutus eſt.

Alexander papa ſcripſit *Lupo* regi *Valentiæ* pro liberatione *Chriſtianorum* ; & *Ricardum Cantuarienſem* electum conſecravit epiſcopum.

Robertus Cameracenſis electus interfectus eſt.

An.Dñi 1175. *Willelmus* rex *Scotiæ* jure belli captus dedit obſides.

[*Philippus* Comes *Flandrenſis* crucem accepit.]

Everſa ſunt caſtella per *Angliam*.

Willelmus de *Brauſa* multos *Walenſium* apud caſtellum de *Bergeveni* interfecit.

[*Hugo* Cardinalis venit in *Angliam*.]

Philippus Comes *Flandrenſis Walterum de Fontibus* cum *Yſabele* comprehenſum juſſit interfici.

1176. *Rogerus Eboracenſis* archiepiſcopus male tractatus eſt aput *Weſtmonaſterium* in concilio quod *Hugo Petrileonis* habuit, quia legati voluit ſedere ad dexteram.

Rex *Anglorum* à kalendis *Aprilis* uſque ad novarum frugum abundantiam, decem milibus hominum penuria laborantium invenit neceſſaria.

Fredericus imperator *Mediolanum* vaſtavit.

1177. *Johanna* filia regis *Angliæ* nupſit *Willelmo* regi *Siciliæ*.

Manuel imperator *Conſtantinopolitanus* à *Sultano Yconii* domino, gravi jactura ſuorum affectus eſt.

Jurgium inter reges tam *Caſtellæ* quam *Navarræ* ſopitum eſt judicio curiæ regis *Anglorum*.

Canonici *Walthamenſes*, qui ſeculares appellati ſunt,ſubintroductis regularibus ſunt amoti.

Fredericus Imperator abrenuncians ſciſmati dextravit *Alexandrum* papam aput *Venecias* ad eccleſiam ſancti *Marci*.

Gaufridus filii regis Cancellarius ſubmerſus eſt.

Ventus irruens ſilvas evertit.

1178. Nix maxima.

Valla maxima facta de ceſpitibus diruta ſunt in maritimis vi ventorum.

Willelmus abbas *Rameſienſis* tranſlatus eſt ad *Cluniacenſem*.

Caſtellum *Radulfi de Doloribus*, ad ducem ſpectat *Aquitannicum*, non ad regem *Francorum*.

Albertus Comes de *Marchia* regi *Anglorum* ſuum vendidit comitatum.

Ricardus de Luci in honorem ſancti *Thomæ* martyris fundavit Abbatiam apud *Luenes*.

Rex *Anglorum in Angliam* veniens viſitavit ſepulchrum ſancti *Thomæ*.

Willelmus Remenſis archiepiſcopus venit in *Angliam*, ſancto *Thomæ* martyri vota ſoluturus orationum.

Rex *Anglorum Gaufridum* filium ſuum cingulo militari donavit aput *Wdeſtoche*.

Fredericus imperator ab *Ytalia* rediit in *Teutonicam*.

Saladinus conflictum habens cum *Chriſtianis* lorica rejecta camelum curſorium aſcendit, & fuga ſibi conſuluit.

Johannes Strumenſis ſciſmaticus reconciliatus eſt.

Fredericus imperator aput *Arelas* quartam imperii ſui ſedem, diadema ſuſcepit die nativitatis beatæ virginis.

Alexander papa judicium poſſeſſionum à rege terminandum permiſit.

Rex filius regis per triennium in conflictibus *Gallicis* perſeveravit.

Rogerus Abbas electus ſancti *Auguſtini* anulum, mitram & cirothecas ſuſcepit aput *Tuſculanum*.

Synodus trecentorum decem epiſcoporum eſt habita *Romæ*.

Agnes filia *Ludovici* regis *Francorum* nupſit *Alexio Manuelis* imperatoris filio.

Ricardus dux *Aquitannorum* ſubvertit *Taileburg* caſtellum *Gaufridi de Racuna*.

Ludovicus rex *Francorum* ſancto *Thomæ* vota ſoluturus orationum intravit *Angliam*, per triduum moram faciens *Cantuariæ*.

Henricus rex *Anglorum* inſtituit tres epiſcopos, regni totius archijuſticiarios.

Septem ſpicæ pullulaverunt in culmo uno.

Cadvalanus a curia rediens ſub conducto regis, interfectus eſt.

Ludovicus rex *Francorum* trigamus ex tertio matrimonio filium procreavit *Philippum*.

Henricus rex *Henrici* regis *Angliæ* filius *Remis* interfuit coronationi *Philippi* regis *Francorum* ſororii ſui.

Anaſtaſius imperator *Conſtantinopolitanus* coronam auream & tunicam bracceam miſit *Clodoveo* regi *Francorum*,ei conferens res regnandi.

Alexander papa *Preſbytero Johanni Indorum* regi litteras miſit, & nuncium direxit *Philippum Medicum*.

Willelmus de Magna villa filiam Comitis *Albemarle* duxit uxorem.

Conradus Marchio *Chriſtianum* archiepiſcopum *Maguntinum* conjecit in vinculis in rupe ſanctæ *Chriſtinæ*.

Philippus rex *Francorum Judeos* expulit à regno ſuo.

Henricus rex *Anglorum* direxit nuntios regi *Francorum Ricardum Wintonienſem* epiſcopum, & *Walterum de Conſtantia* regis ſigillarium.

Clericorum *Lemovicenſium* bona confiſcata ſunt, quia *Sebrandum Pictavenſem* decanum elegerant citra conſcientiam regis & filii ſui.

Philippus rex *Francorum Margaritam* filiam *Baldewini* Comitis *Hamaucenſis* duxit uxorem aput *Truncum*, quam unxit in reginam *Guido Senonenſis* archiepiſcopus aput ſanctum *Dioniſium*.

Ludovicus rex *Francorum* ſigilli ſui poteſtate privatus eſt.

Inter *Philippum* regem *Francorum* & matrem ſuam eſt orta diſcordia.

Fœdus

Fœdus inierunt *Philippus* rex *Francorum* & *Henricus* rex *Anglorum.*

Philippus rex *Francorum* Comitem *Cabilonensem,* & *Humbertum* de *Bello Loco,* quoniam ecclesiam Dei persequebantur, exercitu congregato perdomuit.

Ludovicus rex *Francorum* sepultus est apud Abbatiam *Barbel* quam ædificavit.

Nova moneta formæ rotundæ fabricatur in *Anglia.*

Dñi Rex *Francorum Philippus* consilio regis *Anglo-*
1. *rum* se totum supposuit.

Philippus Comes *Flandrensis* & *Stephanus* de *Sacro Cæsaris* conspiraverunt adversus regem *Francorum Philippum.*

Tres filii regis *Anglorum* præstiterunt succursum.

Humbaldus Hostiensis episcopus papa creatus est *Lucius* papa tertius.

2. *Gaufridus* filius regis *Lincolniensis* electus, renunciavit electioni.

Henricus rex *Anglorum* quadraginta duo milia marcarum terræ *Ierosolimitanæ* distribuit.

Post dies *Manuelis* imperatoris *Andronicus* nepos ejus *Constantinopolin* veniens, *Alexium* imperatorem creatum invenit, & ei fidelitatem juravit.

Bona *Rogeri Eboracensis* archiepiscopi confiscata sunt, dum ageret in extremis.

Henricus Dux *Saxonum* exhæredatus est.

Ricardus Cantuariensis archiepiscopus *Walerannum Rofensem* electum regalium possessorem instituit, præsente *Ranulfo* regni Iusticiario.

3. *Gualterus de Constantiis Oxenefordensis* archidiaconus, electus est in episcopum *Lincolniensem*; [consecratus est Andegavis.]

Rex filius regis apud *Marcel* in *Turonia,* diem clausit extremum, sepultus est autem *Rothomagi.*

Magister *Gerardus* vocatus *Puella,* consecratus est *Coventrensis* episcopus.

Gualterus Lincolniensis episcopus, die dominica qua cantatur *Gaudete in Domino,* sua sollempniter collocatur in sede.

4. *Ricardus Cantuariensis* archiepiscopus diem clausit extremum apud *Hallinges* villam *Roffensis* episcopi.

Gualterus Lincolniensis episcopus electus est in archiepiscopum *Rothomagensem.*

Circa dies istos Dux *Saxonum* venit in *Angliam* cum familia sua.

Baldewinus Wigornensis episcopus electus est in archiepiscopum *Cantuariensem.*

Saladinus scripsit domino papæ.

Sisidin rex *Egypti* scripsit domino papæ.

Eraclius patriarcha *Ierosolimitanus* venit in *Angliam.*

Baldewinus rex *Ierosolimitanus* scripsit patriarchæ *Ierosolimitano.*

Filia regis *Portugalensis* nupsit *Philippo Flandrensium* Comiti.

Macemut inter reges *Affricanos* maximus obsedit sanctum *Treneum.*

Apud *Veronam* domino papa præsente *Ravennas* Patriarcha perditionem terræ *Ierosolimitanæ* cunctis exposuit.

Lucius papa scripsit regi *Anglorum* pro subventione terræ *Ierosolimitanæ.*

Philippus Coloniensis archiepiscopus venit in *Angliam,* & coronata civitate sollempni processione receptus est in ecclesia sancti *Pauli.*

Fredericus imperator *Henrico* filio suo primogenito regni diadema fecit imponi prope *Maguntiam.*

Ordo militum rubeum ensem habentium pro signo, confirmatus est.

Eraclius patriarcha & *Rogerus* magister domus An. Dñi
hospitalis venerunt in *Angliam.* 1185.

Gualterus Rothomagensis electus cum per annum, & eo amplius sedisset in ecclesia *Lincolniensi, Rothomagi* receptus est.

Regi *Anglorum* datum est consilium ad salutem animæ suæ sicut sui dicebant, tutius præesse regno suo, quam peregre proficisci.

Reges *Francorum* & *Anglorum* per triduum fecerunt moram apud *vallem Rodoli.*

Iohannes filius regis cingulo militari donatus, apud *Windlesores* transiit in *Hyberniam.*

In *Hyspania* est fluvius *Hiberus* à quo dicti sunt *Hybernienses.*

Willelmus rex *Scotorum* factus est Comes *Huntendunæ.*

Hybernienses transeuntes in *Scotiam* vocati sunt *Scoti.*

Dominus papa confirmavit electionem *Baldewini Cantuariensis* electi.

Monachi sanctæ *Trinitatis,* & sancti *Augustini* se mutuis processionibus visitarunt in rogationibus.

Herebertus oriundus in *Midelsexia* transitum faciens in *Sicilia, Consensanus* creatus est archiepiscopus, & postmodum obrutus à terræ motu.

Willelmus rex *Siculus* imperium infestavit *Constantinopolitanum,* transitum habens per *Duratum.*

Gilebertus Lexovìensis archidiaconus creatus est episcopus *Rofensis.*

Andronicus imperator interfectus est.

Cursac Angeli creatus est imperator.

Henricus Dux *Saxonum* rediit in *Saxoniam* patrimonio contentus.

Pax reformata est inter regem *Francorum,* & Comitem *Flandrensem* apud *Albemarle.*

Humbertus Mediolanensis archiepiscopus creatus est papa vocatus *Urbanus* iij.

Henricus rex *Teutonicus* duxit uxorem filiam 1186.
Rogeri primi Siculi regis.

Viennensis archiepiscopus coronavit *Fredericum.*

Aquileiensis patriarcha filium ejus.

Urbanus papa scripsit episcopis *Angliæ.*

Reges *Francorum* & *Anglorum* convenerunt prope *Gisortium.*

Rex *Angliæ* munitiones *Aquitanniæ* quibus vellet commisit.

Willelmus de Ver consecratus est *Herefordensis* episcopus.

Gaufridus Dux *Britanniæ* filius regis *Anglorum,* sepultus est *Parisius* in ecclesia majore.

Margarita soror regis *Francorum* nupsit *Belæ* regi *Hungariæ.*

Hugo Gratianopolitanus genere consecratus est episcopus *Lincolniæ.*

Walterus Rothomagensis archiepiscopus venit in *Angliam.*

Radulfus de Vallibus interfectus est à *Henrico de Ver.*

Guido Jopensis Comes consecratus est rex *Ierosolimorum.*

Baldewinus archiepiscopus *Cantuariensis* sol- 1187.
lempni processione receptus est in ecclesia sancti *Pauli*

Pauli Lundon: die dominica qua cantatur *Lætare Jeruſalem.*

Conſtantia Comitiſſa *Britanniæ* die Paſchæ peperit filium quem vocavit *Arturum.*

Crux Domini capta eſt prope *Tyberiadem.*

Margarita regina *Francorum* peperit filium quem vocavit *Ludovicum.*

Albertus Cancellarius *Romanus* creatus eſt papa vocatus *Gregorius octavus.*

Ricardus Comes *Pictavorum* primus inter proceres crucem ſuſcepit.

An. Dñi 1188. Reges *Francorum* & *Anglorum* crucem ſuſceperunt.

Ricardus *Barre Lexovienſis* archidiaconus directus eſt ab *Anglorum* rege nuntius Imperatoribus *Romano* & *Conſtantinopolitano* & regi *Hungariæ.*

Gaufridus de *Liziniaco* quendam familiariſſimum *Ricardum* Comitem interfecit.

Reddita eſt *Jeruſalem Saladino.*

Boamundus Comes *Tripolitanus* amens factus eſt & expiravit.

Fredericus Imperator litteras direxit *Saladino.*

Inter reges *Francorum* & *Anglorum* habitum eſt colloquium prope *Bonmulins.*

Ricardus Wintonienſis epiſcopus diem clauſit extremum.

1189. Mandato regis *Radulfus* de *Diceto* Decanus *Lundoniæ* transfretavit.

Fredericus Imperator apud *Reinesburg* iter peregrinationis arripuit.

Henricus rex *Anglorum* diem clauſit extremum apud *Chinun*, ſepultus eſt apud *Fontem Ebraldi.*

Civitas quæ *Silvia* vocatur à Chriſtianis in *Hiſpania* ſubjugatur.

Ricardus Comes *Pictavorum* quia contra patrem ſuum arma moverat, abſolutus eſt ab archiepiſcopis tam *Cantuarienſi* quam *Rothomagenſi* apud *Sagium*, qui veniens apud *Rothomagum* à *Waltero Rothomagenſi* archiepiſcopo, ducatus *Normanniæ* poteſtatem accepit per enſem & vexillum.

A patre tranſeamus ad filium quem adverſa ne frangerent proſpera ſæpius evexerunt. Ricardus *igitur rex* Anglorum *ad expiandas atroces injurias quas in patrem commiſerat, dum tenderet* Jeruſalem *expertus eſt multociens in terra labores, in mari pericula. Set in itinere ne deficeret aurum, à* Siculis, *à* Cypris *&* Agarenis *in conflictibus ſingulis reportavit triumphum. Ut autem rediret ad cor & medelam ſuis exceſſibus collatam ſentiret, à peregrinatione revertens in carcerem eſt retruſus, ad redemptionem compulſus eſt, ſtatus interverſionem incurrit. In* Angliam *rediens præter ſpem ſuorum fidelium in favore magno tam cleri quam populi diu deſideratus advenit. Regno ſuo per dei gratiam in brevi pacificato tranſiit in* Normanniam, *& intra paucos dies multos ex ſuis qui dum in vinculis teneretur ad ſuos hoſtes transfugerant potenter edomuit, ut à* Vernolio *quouſque dirigatur iter ad* Crucem Karoli *nullus ei rebellis exiſtat.*

Ad coronationem *Ricardi* regis *Anglorum* convenerunt iiij. archiepiſcopi. Convenit etiam epiſcoporum multitudo.

Ricardus rex *Anglorum Cyſtercienſibus* contulit annuos redditus centum marcarum ad procurandum Capitulum.

Habitus eſt generalis conventus apud *Pipewelle* pro conſilio vacantium eccleſiarum.

Decanus & Canonici *Lundoniæ* lx. marcas expenſarum nomine quas fecerant, receperunt à fiſco.

Treverenſis archiepiſcopus ſepultus eſt apud ſanctum *Andream Northamtunæ.*

Obſederunt *Aconem* Chriſtiani in fine *Auguſti.*

Wintonienſis & *Saresbirienſis* electi conſecrati ſunt in capella ſanctæ *Katerinæ.*

Convenit quod capella de *Hachetuna* per unum ſacerdotem amminiſtretur.

Willelmus rex *Scotorum* regi *Anglorum* numeravit decem milia marcarum.

Tancredus factus eſt rex *Siciliæ.*

Ricardus Lundonienſis & *Willelmus Elyenſis* electi conſecrati ſunt apud *Lameiham.*

Baldewinus archiepiſcopus peregre profecturus vices ſuas *Lundonienſi* commiſit epiſcopo.

A peregrinantibus interfecti ſunt *Judæi.*

Apud *Aconem* ſunt tria cimiteria.

Margarita regina *Francorum* laborans in partu mortua eſt.

Epiſcopi facti ſunt Comites, facti ſunt vicecomites.

Hugo *Coventrenſis* epiſcopus quia vicecomitatum ſuſceperat ſuſpenſus eſt.

Clemens papa confirmavit electionem *Gaufridi Eboracenſis* electi.

Quomodo diviſus eſt exercitus apud *Aconem*; qui duces extra vel intus.

Anſericus de *Monte regali* moriens detexit prodicionem quam fecit tam ipſe quam *Franci.*

Willelmus Elyenſis epiſcopus intra triduum conſtitutus eſt *Romæ* domini papæ legatus, & apud *Baionam Angliæ* Juſticiarius.

Rex *Francorum* iter ſuum direxit verſus *Januenſem* urbem, rex *Anglorum* verſus *Marſiliam.*

Willelmus Angliæ legatus convocavit epiſcopos apud *Glavornam.*

Fredericus Imperator ſubmerſus eſt in fluvio qui vocatur *Safet.*

Ricardus rex *Anglorum* nuntios domini papæ ſuſcepit in portu *Romano.*

Baldewinus archiepiſcopus, *Hubertus Saresbirienſis* epiſcopus & *Ranulfus* quondam *Angliæ* Juſticiarius, à ſiniſtra reliquerunt *Siciliam*, applicuerunt apud *Tyrum* invenientes *Aconem* obſeſſam.

Tres machinæ quas Chriſtiani conſtruxerant ad everſionem *Acon*, ab igne qui *Græcus* dicitur à *Saracenis* injecto combuſtæ ſunt. Et ſic civitas *Acon* tunc liberata fuit.

Chriſtiani panis inedia laborantes inſultum fecerunt in *Saracenos* die feſto ſancti *Jacobi.*

Reges *Francorum* & *Anglorum* appulſi ſunt apud *Meſſanam.*

Habitum eſt regionale Concilium apud *Weſtmuſter.* Præſedit *Willelmus* Apoſtolicæ ſedis legatus, *Ricardus Lundonienſis* epiſcopus ſedit ad dexteram.

Tancredus rex *Siculus* numeravit regi *Ricardo* primum unciarum auri vigeſies mille, ſecundo totidem uncias.

Conradus Marchio de *Monte Ferario Sibillam* filiam *Amaurici* regis à viro disjunctam accepit uxorem.

Alienor regina cum per iiij. dies moram feciſſet cum

cum *Ricardo* rege filio suo rediit in *Angliam.*

Inter regnum & sacerdotium orta quæstione in *Normannia*, consensu partium finis qualis qualis appositus est.

Baldewinus archiepiscopus *Cantuariensis* agens in extremis *Hubertum Saresbiriensem* episcopum testamenti sui constituit executorem.

ñi *Hubertus Saresbiriensis* episcopus scripsit *Lundoniensi* episcopo.

15. *Jacinctus* inter diaconos primus creatus est papa, vocatus *Cœlestinus* papa tercius.

Cœlestinus consecravit *Henricum* imperatorem.

Civitas *Tusculanum* à *Romanis* est diruta.

Robertus filius Senescalli *Normanniæ* creatus est *Wigornensis* episcopus.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus à *Sicilia* rediens in *Angliam* mandato regis inter Justiciarios factus est primus.

Reges *Francorum* & *Anglorum* navem ascenderunt apud *Messanam* visitaturi *Jerusalem.*

Rex *Anglorum* apud *Rodos* applicuit & postmodum apud *Cyprum*, & *Cursac* qui se vocabat Imperatorem *Cypri* subjugavit.

Rex *Francorum* applicuit apud *Acon.*

Cancellarius interdixit archiepiscopo *Rothomagensi* ne tenderet *Cantuariam.*

Rex *Anglorum* multas naves habens in comitatu applicuit apud *Acon.*

Gaufridus Eboracensis electus *Turonis* consecratus est, qui rediens in *Angliam* captus est apud *Doveram.*

Habitum est colloquium apud pontem de *Lode.*

Willelmus Helyensis episcopus veritus à facie Comitis *Johannis* locum sibi causabatur suspectum, & exterritus versus *Lundoniam* iter direxit fugiendo.

Rogerus de *Planes* interfectus est.

Insertum est Capitulum de *Arvando.*

112. *Reginaldus Batoniensis* episcopus nominatus à monachis *Cantuariensibus Cantuariensis* electus, diem clausit extremum.

Rex *Francorum* rediens *Jerosolimis* receptus est *Parisius.*

Marchio confossus est ab *Arsacidis.*

Henricus Campaniæ Comes *Marchionis* relictam duxit uxorem.

Caterva Saracenorum capta est.

Rex *Anglorum Jopen* quem ceperant *Saraceni* recuperavit.

Inter *Christianos* & *Saracenos* datæ sunt induciæ.

Savaricus electus est in episcopum *Bathoniensem.*

Regem *Anglorum* dux *Austriæ* comprehendit apud *VVenam.*

113. *Johannes* Comes *Moritonii* munitiones multas firmavit in *Anglia.*

Dux *Austriæ* vendidit regem *Anglorum* imperatori.

Rex *Anglorum* retrusus est in loco qui dicitur *Trivallis.*

Hubertus Saresbiriensis episcopus, electus est in archiepiscopum *Cantuariensem.*

Redemptio regis excrevit ad centum milia librarum argenti.

Hugo Cestrensis episcopus spoliatus est apud *Doveram.*

Celebratum est divortium inter regem *Francorum* & reginam.

Hubertus Cantuariensis electus sua sollempniter collocatur in sede.

VValterus Rothomagensis transfretavit in *Alemanniam.* An. Dñi 1194.

VValterus Rothomagensis archiepiscopus scripsit *Radulpho* decano *Lundoniæ.*

Rex solutus est à carcere.

Pactiones initæ sunt plures inter imperatorem & regem.

Confligentibus duce *Lovaniæ* & Comite *Hamocense* duci cessit victoria.

De regibus *Siciliæ.*

Rex *Anglorum* sollempni processione receptus est *Coloniæ.*

Rex veniens in *Angliam* receptus est *Lundoniæ* coronata civitate.

In octavis paschæ regni diadema suscepit *VVintoniæ*, & veniens in *Normanniam Vernolium* invenit obsessum.

Herbertus Cantuariensis archidiaconus electus est in episcopum *Saresbiriensem.*

Rex *Francorum* subvertit Castellum quod vocatur *Funteines.*

Andegavenses castellum quod vocatur *Mons mirabilis* subverterunt.

Filius regis *Navarræ* venit in auxilium regi *Anglorum.*

Rex *Francorum* prope *Vindocinum* veniens recessit exterritus.

Rex *Anglorum* cepit *Taileburg* & totam terram Comitis *Engolismensis.*

Absolutus est dux *Austriæ* præstito juramento quod stabit mandato domini papæ.

Treugæ datæ sunt inter reges.

Johannes Lugdunensis archiepiscopus venit in *Angliam.*

A rege *Francorum Philippo* directi sunt nuncii iiij. ad *Anglorum* regem *Ricardum.*

Piscis quidam vocatus vulgo Crassus piscis appulsus est apud *Edulvesnase.*

Ricardus rex *Anglorum* fidelibus suis salutem. Noveritis compositionem factam inter Dominum *Rothomagensem* archiepiscopum & cives *Rothomagi.*

Ricardus rex *Anglorum* Decano & Canonicis *Turonensibus.*

VValterus Rothomagensis archiepiscopus *Radulfo* decano *Lundoniæ.*

Philippus rex *Francorum* Bailivis suis salutem.

Rogerus de genere *Normannorum* primus in *Sicilia* rex creatus est.

Die festo sancti *Stephani* dux *Austriæ* cecidit equo.

Henricus imperator & rex *Siciliæ Waltero Rothomagensi* archiepiscopo.

Hubertus Cantuariensis archiepiscopus legatus creatus est.

Cœlestinus episcopus servus servorum Dei.

Cœlestinus episcopus *Eboracensi* archiepiscopo.

Willelmus Elyensis episcopus *Radulfo* de *Diceto* decano *Lundoniæ.*

Ricardus rex *Anglorum* *Ricardo Lundoniensi*
An. Dñi episcopo.
1196. *Waltero Rothomagensi* archiepiscopo *Radulfus* decanus *Lundoniæ*, *Suus ille quondam.*

Philippus rex *Francorum* tres litteras scripsit archiepiscopo *Rothomagensi.*

Ricardus rex *Anglorum* episcopo *Eboracensi*, *Significamus vobis.*

Walterus Rothomagensis archiepiscopus *Radulfo* decano *Lundoniæ*, *Licet nobis.*

Circa dies istos aquarum inundatio.

Circa dies istos, Iniquitatem & contradictionem.

Johannes decanus *Rothomagensis* electus in episcopum. *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus *Radulfo* decano *Lundoniensi*, *Discretioni vestræ.*

1197. *Willelmus Helyensis* epis. Dum *Romam* tenderet.

Circa dies istos episcopo *Cameracensi Johanne* defuncto tres sunt electi &c.

Cœlestinus papa *H. Cantuariensi* archiepiscopo, *Cum de agro Domini.*

Robertus Prior *Elyensis* electus est abbas ecclesiæ sanctæ dei genitricis apud *Eboracum.*

Rex *Anglorum Ricardus* castellum sancti *Valerici* succendit.

Ymbrium infusio triduana per *Angliam.*

Philippus Dunelmensis electus consecratus est *Romæ.*

Marchadeus episcopum *Belvacensem* & *Willelmum* de *Morlei* cepit in bello.

Notum sit universis hoc scriptum visuris, quod hoc est fœdus, & conventio inter *Ricardum* regem *Angliæ* & *Philippum* Comitem *Flandriæ.*

Ab ea die qua *Willelmus Helyensis* episcopus prope *Pictavim* in abbatia de *Pinu* sepultus est.

Cœlestino papa tercio defuncto *Lotharius* diaconus Cardinalis papa creatus est.

Innocentius papa tercius *Waltero Rothomagensi* archiepiscopo. *Cum emergentium litigia quæstionum &c.*

Sanguis pluit undatim apud *Andeleium.*

Gaufridus Cestrensis electus *Cantuariæ* consecratus est.

Otoni nepoti regis *Anglorum Ricardi* redditum est *Aquisgranum*. vj. idus Julii consecratus est in regem.

In marchia principales defensivæ locorum prope munitionem illam quæ vocatur *Castellum Matildis &c.*

Ricardus Lundoniensis episcopus tercius defunctus est.

Villa sancti *Audomari* reddita fuit Comiti *Flandriæ.*

Ricardus rex *Anglorum* intravit terram regis *Francorum* cum exercitu.

Ymagines

Ymagines Historiarum autore Radulfo de Diceto.

Henricus *Gaufridi* Plantegeneft Comitis *Andegavorum* primogenitus cingulo militari donatus est à rege *Scottorum David* in festo Pentecostes apud *Karliul.*

Ludovicus rex *Francorum* & regina *Alienor* redierunt *Jerusalem.*

Hyems maxima.

Theobaldus Comes *Blesensis* donavit cingulo militari *Gaufridum* filium *Gaufridi* Plantegeneft Comitis *Andegavorum.*

Everso monasteriolo quod tribus annis obsessum fuerat, *Gaufridus* Plantegeneft reddidit ducatum *Normanniæ Henrico* filio suo.

Ludovicus rex *Francorum* accepit homagium *Henrici* filii *Gaufridi Plantegeneft* de ducatu *Normanniæ* & comitatu *Andegaviæ.*

Civitas igitur *Andegavensium* antiquorum industria montis in edito collocata consistit, in mœnibus vetustissimis gloriam fundatorum recensens; in quadris lapidibus, modernorum parcitatem accusans; in tenaciori cemento, sabuli condiendi periciam penitus deperisse prætendens. Pars urbis hominum manu facta munitior vergit ad notum. Natura loci pars inexpugnabilis respicit ad occasum. Quaque latus occidentale vicinatur australi, domus surgit spaciosissima, digna satis in nomen transire palacii, si thalami regio sumptu, regia disciplina, regio moderamine recenter extructi non excrescerent in immensum. Hinc ad aquas præterfluas, hinc ad montana vitibus consecrata prospectum habentes. Rursus ut civitas multo capacior milia hominum concurrentia sub una confœderatione concluderet, montem positum in vicino populis ad inhabitandum exposuit. Quorum si fortunam attendimus, felicius incolunt suburbana quam urbem. Quod si devotionem quam erga deum, erga sacrosanctam ecclesiam ea gens exhibuit, ab antiquo revolvatur attencius, sanctorum memoriæ plurimorum, ibidem in Christo quiescentium, celebres illis habentur in locis. Nec adeo facile quoquam reperies tot domos religiosas & piis deputatas collegiis, & principum liberalitate ditatas, & in regularibus disciplinis informatas attente. Rursus ut opportunitatem loci commoditas aquarum illustret, si de quantula *Ligeris* remotione queraris, inter medium montium quos memoravimus nobilis fluvius influit Meduana. Qui cum intumuerit instar maris in hyeme, sub æstate rarescit, arenosis angustatus in alveis. Ut autem liberum civibus commeatum offerret, terra, lignis, lapidibus comportatis construi super aquas in habitaculis ergasteria toleravit, sic ex opposito sibi respondentia, sic fere sub æqua contignatione dispofita, quod pontem medium ex maxima parte ligneum quasi solidam redigant in plateam. Transeuntibus quidem assidue patefactam sed Phœbo non perviam. In qua quid usus desideret, quid luxus deposcat, abunde reperiet transitus per eam compendiosus.

Dum *Gaufridus Plantegeneft* Comes *Andegavorum* rediret *Parisius* à curia regis *Francorum*, concessit in fata apud Castrum *Lidii*, sepultus est autem *Cenomannis* in ecclesia sancti *Juliani.*

Fredericus nepos *Conradi* dicti *Romani* Imperatoris fit rex *Teutonicus.* An. Dñi 1151.

Celebratum est divortium inter regem *Francorum* & reginam *Alienor.*

Henricus dux *Normannorum* & Comes *Andegavorum* duxit *Alienor* relictam regis *Francorum*, & sic factus est dux *Aquitanorum.*

Igitur Aquitania rerum affluens opulentiis multiplicibus, sic orbis occidui partes distinctas antiquitus antecellit, ut inter *Galliarum* provincias felicior & fecundior tradatur ab ystroriographis. Quæ suos licet agros cultui, suas etiam vires propagationi, sua denique nemorosa venatui noverit optime respondere, nichilominus appellationis originem mutuatur ab aquis. Id solum forte supputans inter delicias numerandum, quod procreat aqua salubrior vel gurgiti remittendum, vel levandum in aera. * *Garumnæ* siquidem decurramus ad ortum, æquoreas properantem ad undas, decurramus etiam ad montes *Pireneos*; Quicquid itaque fuerit inventum interjacens à fluminibus traxit vocabulum, ab aquarum commoditatibus derivatum. Et cum illis in partibus lubricum linguæ passim omnibus repromittat impunitatem, an sit magis in fide stabilis an in sermone labilis, morem gentis ignorans poterit ignorare. Quæ cum ad superbiam hostium edomandam instanter institerit, & post belli sudores in bona quiete perstiterit, ilico tota defluit in voluptatem. Sic palato deserviens ut in saporibus distinguendis, conficiendis & discernendis privilegio gratiæ singularis effulgeat, sic linguæ satisfaciens, ut in salibus condiendis licet mordacibus plurimum habeat civilitatis annexum. Itaque *Pictavienses* in vulgarium esu carnium bovinam avidius amplectuntur. Cum vero piper & allium mixtum in mortarium detruduntur, ad condimentum utriusque caro recens nunc succum exigit pomorum silvestrium, nunc à viminibus pampino coætaneis jus deposcit extortum, nunc uvarum liquorem desiderat primitivarum. Cum dies venerit indulgentior campestria nec fastidiunt, nec nimis appetunt affectuose. Sed anathem vel laqueolo comprehensam vel obvolutam reticulo devote requirunt; quam ad ignem lignorum viridium studiose appositam satis tractant deliciose. Laxatis retibus piscium in capturam si lautiora casus obtulerit, quod quidem raro non evenit, nunc extrahitur sturgio regium reservandus in cibum, nunc flumini latenter immersas muræna labitur in insidias. Quæ quamvis alias gustum sui suspectissimum reddat, illis tamen in locis absque delectu personarum & potus hinc dicioribus hinc paupertinis indifferenter mensis apponitur.

Hamonius lib. 3.

* Aquitania dicitur eo quod præ cæteris Galliæ provinciis fontibus & torrentibus scaturiat. Quæ à Garumna flumine ad Pireneos montes extenditur, & obliquo Ligeris cursu qui eam ex parte terminat, pene in orbem cingitur.

Obiit *Radulphus* abbas xvij. ecclesiæ sancti *Albani.*

Ludovicus rex *Francorum*, *Eustachius* filius regis *Stephani*, *Henricus* Comes *Campaniensis*, *Robertus* Comes *Perticensis* in *Normannia* castellum *Novi mercati* cum suis auxiliariis obsidentes, dum *Henrici* ducis adventum ut obsessis succurreret intellexissent, interventu religiosorum datis induciis infecto negotio recesserunt. Dux vero fratrem suum *Gaufridum*

Stephanus rex.

dum persequens in *Andegaviam,* ipsum ad petendas coegit inducias.

Robertus de *Gorram* abbas ecclesiæ sancti *Albani* xviij.

Johannes Papirio Cardinalis legatione fungens in *Hyberniam,* quatuor ibi constituit archiepiscopos, qui dum transitum habuisset per *Angliam* fidelitatem juravit regi *Stephano.*

Gaufridus Artur fit episcopus sancti *Asaph.*

Regina *Matildis* regis *Stephani* uxor sepelitur apud *Favereſham.*

Pullulante pernitiosa doctrina *Henrici* hæretici, maxime in *Guasconia,* suscitavit Dominus spiritum puellæ junioris in illa provincia, ad eandem hæresim confutandam. Per triduum namque in unaquaque septimana jacebat absque voce, sensu, etiam absque flatu, & rediens postmodum ad se, dicebat beatam *Mariam* orare pro populo Christiano, & beatissimum *Petrum* docuisse se orthodoxam fidem. Exinde de fide nostra sapienter & catholice disserebat, & præcipue hæresim *Henrici* convincens, plurimos ab eo seductos ad sinum sanctæ matris ecclesiæ revocabat.

1152. *Henricus* dux *Normannorum* intravit *Angliam* in manu valida infra octabas Epiphaniæ, castellum de *Malmesburi* obsedit, & milites intus obsessos ad deditionem coegit.

Ricardus de *Belmeis* archidiaconus de *Migdelsexe Lundoniensis* electus antistes, consecratus est *Cantuariæ* à *Theobaldo* archiepiscopo, omnibus fere episcopis *Angliæ* præsentibus. *Henricus* vero *Wintoniensis* episcopus, dum esset absens, archiepiscopo scripsit in hæc verba.

Temporis brevitas, improvisa vocatio, transitus suspecti, inproba prædonum molestia, medicamenti sollicitudo adhibita excusabiles paternitati vestræ nos reddunt. Electioni vero factæ & consecrationi faciendæ benignum ex affectu præbemus assensum. Quoniam quidem persona & moribus pollet, & industria viget & scientia floret, credimus quod in domo Dei plantata, adjutrice divinitate, florebit & faciet fructum.

David regi *Scottorum* successit *Melcomus* nepos ejus.

Eustachius filius regis *Stephani* sepelitur apud *Favereſham.*

Anastasius papa.

Bernardus Clarevallensis abbas migravit ad Dominum.

1153. *Alienor* Duci *Normanniæ* peperit *Willielmum.*

Henricus Eboracensis archiepiscopus obiit.

Evenit quod minime credebatur, dissensio regni non dirimetur in gladio. Partibus evocatis hinc & inde transactio celebrata est. Diligentia intervenit archiepiscopi *Cantuariensis,* & auctoritas plurimum operata est. *Wintoniensis* episcopi profuit sollicitudo. Coepiscoporum assensus non defuit, defuit procerum & consilium & consensus; Et ut nostri majores videantur à legibus aliquid accepisse novi, aliquid sumpserunt à legibus. Ducem siquidem *Normannorum* rex in filium arrogavit; Ei & in eum jus suum transtulit & potestatem, sibi quoad vixerit regiæ dignitatis solam ymaginem reservavit. Et si propheticum illud attenderis, jam se induit genitore, jam Ducem arrogavit in filium. In participem regni & postmodum successorem universi Ducem recipient. In rege ducem, in duce regem singuli venerabuntur. Et ut regem *Stephanum* nunc regem intelligas, antiqua regni privilegia restaurare proponit. Regalia passim à proceribus usurpata recipiet, munitiones suis fundatæ temporibus diruentur, quarum numerus usque ad undecies centum quindecim excrevit. Ut autem ad minora recurras, prædiis assignabit colonos, insularios ædificiis, nemoribus saltuarios, feris ditabit indagines, ovibus decorabit montana, pascua replebit armentis. Clerus nunc demum dominabitur, pacis tranquillitatem indicet, muneribus sordidis non gravabitur. Ab extraordinariis vacationem habebit. Defensivæ locorum seu vicecomites locis statuentur statutis. Non in votum exercendæ cupiditatis abibunt. Non quemquam ex odio persequentur. Non gratificabuntur amicis, non indulgentiis crimina sullevabunt, suum cuique reservabunt ex integro. Metu pœnarum nonnullos afficient, Præmiorum exhortatione plurimos excitabunt. Fures terrebuntur in furca: Prædones sententia capitali plectentur. Milites caligati gladios suos in usum vomeris ligonisque convertent. A castris ad aratra, à tentoriis ad ergasteria *Flandrensium* plurimi revocabuntur, & quas nostratibus operas indixerunt dominis suis ex necessitate persolvent. Quid multis? ab excubiis fatigati à communi lætitia respirabunt. Innocens & quieta rusticitas ocio relevabitur. Negotiatores commerciorum vicissitudo locupletabit. Forma publica percussa eadem in regno celebris erit ubique moneta.

Ludovicus rex *Francorum* duxit uxorem filiam *Adelfunsi* regis *Hispaniæ*; Caput regni hujus regis civitas est *Toletum.* Quem quia principatur regulis *Arragonum* & *Galiciæ, Imperatorem Hispaniarum* appellant. 11

Rogerus rex *Siciliæ* successorem reliquit *Willielmum* filium suum, qui duxit filiam *Garsiæ* regis *Navarrorum.*

Willelmus quondam *Eboracensis* archiepiscopus depositus ab *Eugenio* papa, restitutus est per *Anastasium.* Plures hoc modo restitutos fuisse declarant exempla. *Johannes Crisostomus* à duabus synodis fuit judicatus, sed iterum fuit restitutus. *Marcellus* episcopus *Anchiræ Galatiæ* depositus fuit & iterum restitutus. *Asclepius* dijudicatus à synodo ecclesiam suam postea recepit. *Lucianus* episcopus *Adrianopolites* dampnatus à papa *Julio* ecclesiam suam recepit. *Cirillus Jerosolimitanus* episcopus depositus fuit, postea reconciliatus est. *Policromium* pontificem *Sixtus* papa dampnavit, & iterum ipse eum reconciliavit. *Innocentius* papa *Fortunatum* dampnavit episcopum, sed ipse eum postea ecclesiæ suæ restituit. *Misentium* episcopum à *Felice* papa dampnatum *Gelasius* papa ecclesiæ suæ restituit. *Leoncius* dum esset presbyter depositus fuit, sed postea in *Antiochena* ecclesia Patriarcha extitit. *Gregorius* iiij. papa *Theodosium* quem *Eugenius* ejus antecessor presbyterii honore privaverat, ecclesiæ *Signinæ* consecravit episcopum. *Ibas* episcopus dijudicatus fuit, sed iterum ecclesiæ suæ restitutus est. *Rothadum* episcopum *Suessionis* ecclesiæ condempnatum & *Sofrenum Placentinum* episcopum merito reprobatum *Nicholaus* papa ambos reconciliavit. *Johannes* papa viij. *Photinum Neophotinum* à papa *Nicholao* depositum in patriarchatu *Constantinopolitano* restituit. *Formosum Portuensem* episcopum quem *Johannes* papa viij. deposuerat *Marinus* successor *Johannis* restituit. *Arnulfum Remensem* archiepiscopum

Ivo ... tensi ... scopi

EN. I- II ex. pum *Hugo Chapet* rex *Francorum* degradari fecit, quem *Marinus* papa ecclesiæ *Remensi* restituit. *Aimarum Viennensem* archiepiscopum, quem *Innocentius* 2. in *Pisano* concilio depofuerat, *Adrianus* papa restituit.

Rogerus Cantuariensis archidiaconus die festo sancti *Paulini* in *Eboracensem* archiepiscopum consecratus est à *Theobaldo Cantuariensi* archiepiscopo aput *Westmonasterium*. Sed professionem non fecit.

Rex *Stephanus* viij. kal. Novembris obiit & sepultus est aput *Faveresham*, quod monasterium ipse à fundamentis ædificaverat. Quo audito, dux *Normannorum Henricus* venit *Barbesluvium*, & ibidem per unum mensem ventum expectavit, & vij. idus Decembris in *Angliam* veniens, xiiij. kal. Jan. die dominica ante natale Domini aput *Westmonasterium* ab omnibus electus & in regem unctus est à *Theobaldo* archiepiscopo *Cantuariensi*, præsente archiepiscopo *Eboracensi* & aliis episcopis *Angliæ*. *Rogerus Eboracensis* archiepiscopus manum non apposuit.

HIc est *Henricus* secundus rex *Anglorum* cujus mater *Matildis* imperatrix, cujus mater *Matildis* regina *Anglorum*, cujus mater *Margarita* regina *Scotorum*, cujus pater *Edwardus*, cujus pater *Edmundus ferreum latus*, cujus pater *Ædelred*, cujus pater *Edgarus* Pacificus, cujus pater *Edmundus*, cujus pater *Edwardus senior*, cujus pater nobilis *Aluredus*, qui fuit filius *Edwlfi* regis, qui fuit filius [regis] *Egbrichi*, cujus pater *Alcmundus*, cujus pater *Effa*, cujus pater *Eppa*, cujus pater *Ingles*, cujus frater fuit famosissimus rex *Ine* nomine, quorum pater *Keonred* qui fuit filius *Ceowald*, qui fuit *Cutha*, qui fuit *Cuthwinum*, qui fuit *Cheluin*, qui fuit *Cheuric*, qui fuit *Creoda*, qui fuit *Ceordic*, qui fuit *Elesa*, qui fuit *Ecla*, qui fuit *Genuis*. Iste fuit capud gentis suæ, à quo & tota illa gens nomen accepit. Hujus pater fuit *Wig*, cujus pater fuit *Frewine*, cujus pater *Freodegar*, cujus pater *Brand*, cujus pater *Bealdaes*, cujus pater *Woden*, qui fuit *Frederewald*, qui fuit *Freolf*, qui fuit *Fredewlf*, qui fuit *Fringoldwlf*, qui fuit *Geta*, qui fuit *Geatwa*, qui fuit *Beu*, qui fuit *Sceldwa*, qui fuit *Heremod*, qui fuit *Itermod*, qui fuit *Bathka*, qui fuit *Wala*, qui fuit *Beadwid*, qui fuit *Sem*, cujus pater *Noe*.

Thomas Cantuariensis archidiaconus *Beverlaci* præpositus canonicus in diversis per *Angliam* ascriptus ecclesiis, regis factus est Cancellarius.

Ludovicus rex *Francorum* orationis causa perrexit ad sanctum *Jacobum*.

Adrianus papa.

Adrianus *episcopus servus servorum dei, Karissimo in Christo filio illustri* Anglorum *regi salutem, & Apostolicam benedictionem.*

LAudabiliter satis & fructuose de glorioso nomine propagando in terris & æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis; tua magnificentia cogitat; dum ad dilatandos ecclesiæ terminos, ad declarandam indoctis & rudibus populis Christianæ fidei veritatem, & vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda sicut catholicus Princeps intendis; & ad id convenientius exequendum consilium Apostolicæ sedis exigis & favorem. In quo facto quanto altiori consilio & majori discretione procedes; tanto in eo feliciorem progressum te præstante Domino confidimus habiturum, eo quod ad bonum exitum semper & finem soleant attingere quæ de ardore fidei, & religionis amore principium acceperunt. Sane Hiberniam *& omnes insulas quibus sol justiciæ Christus illuxit, & quæ documenta fidei Christianæ receperunt, ad jus beati* Petri *& sacrosanctæ* Romanæ *ecclesiæ, quod tua etiam nobilitas recognoscit, non est dubium pertinere, unde tanto in eis libentius plantationem fidelem & germen deo gratum inserimus, quanto id à nobis interno examine districtius prospicimus exigendum.* HENRICUS II. rex.

Significasti siquidem nobis, fili in Christo karissime, te Hyberniæ *insulam, ad subdendum illum populum legibus, & viciorum plantaria inde extirpanda velle intrare; & de singulis domibus annuam unius denarii beato* Petro *velle solvere pensionem, & jura ecclesiarum illius terræ illibata & integra conservare. Nos itaque pium & laudabile desiderium tuum favore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum & acceptum habemus, ut pro dilatandis ecclesiæ terminis, pro viciorum restringendo decursu, pro corrigendis moribus & virtutibus inserendis, pro Christianæ religionis augmento insulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem dei & salutem illius spectaverint exequaris, & illius terræ populus honorifice te recipiat, & sicut dominum veneretur, Jure nimirum ecclesiarum illibato & integro permanente, & salva beato* Petro *& sacrosanctæ* Romanæ *ecclesiæ de singulis domibus annua unius denarii pensione.*

Si ergo quod concepisti animo effectu duxeris prosequente complendum, stude gentem illam bonis moribus informare, & agas, tam per te quam per illos quos ad hoc fide, verbo, & vita idoneos esse perspexeris, ut decoretur ibi ecclesia, plantetur & crescat fidei Christianæ religio, & quæ ad honorem dei & salutem pertinent animarum taliter ordinentur, ut & à Deo sempiternæ mercedis cumulum consequi merearis, & in terris gloriosum nomen valeas in seculis optinere.

Natus est *Lundoniæ* pridie kal. Martii feria ij. filius *Henrico* regi *Anglorum* ex regina *Alienor*, & vocatus est *Henricus*; quem *Ricardus Lundoniensis* episcopus baptizavit. An. 1155

Robertus decanus *Saresberiensis Exoniensium* electus antistes, consecratus est à *Theobaldo Cantuariensi* archiepiscopo.

Fredericus rex *Alemannorum* ab *Adriano* papa consecratus est [in] imperatorem in ecclesia beati *Petri*.

Henricus Wintoniensis episcopus absque licentia regis recessit ab *Anglia*; ideoque sex castella ejus diruta sunt.

Henricus II. rex. *Willelmus Peverel* de **Notingeham** cauſa veneficii quod fuerat propinatum *Ranulfo* Comiti *Ceſtriæ* exhæredatus eſt.

Turris *Glouceſtriæ*, caſtellum de *Bruges* & *Wigemor* quæ *Hugo* de *Mortuo mari* contra regem firmaverat, regi reddita ſunt.

An. Dñi 1156. Rex *Henricus* tranfretans apud *Doveram* applicuit apud **Widrand**; ad quem venit *Rothomagi*, *Theodoricus Flandrienſis* Comes, & Comitiſſa *Sibilla* regis amita.

Willelmus rex *Siciliæ* civitatem *Barum* funditus evertit, *Græcos* ſuperavit, civitates & caſtella quæ perdiderat in jus proprium revocavit, cum *Adriano* papa fecit pacem, concedendo ei conſecrationes epiſcoporum regni ſui.

In pago *Pariſiacenſi* monaſterio *Angentoilo* capa Salvatoris, ſicut dicitur, inventa eſt.

Henricus rex *Anglorum* cepit caſtellum *Mirabellum* & *Chinonem* longa obſidione, *Loſdunum* vero redditum eſt ei.

Regina *Alienor* peperit filiam regi *Anglorum*, quam vocavit *Matildem*.

1157. *Willelmus* rex *Siciliæ* cepit *Sibillam* civitatem ſitam inter *Affricam* & *Babylonem*.

Regina *Alienor* peperit filium apud **Oxenneford** quem vocavit *Ricardum*.

Henricus rex *Anglorum* transfretavit in *Angliam*, & *Melchomus* rex *Scotorum* reddidit ei civitatem **Carleul**, caſtrum **Baenburg**, *Novum caſtrum ſuper Tinam*, & comitatum *Lodonenſem*.

Terricus Comes *Flandrenſis* & *Sibilla* Comitiſſa perrexerunt *Jeroſolimam*.

1158. *Henricus* rex *Anglorum* coronatus apud *Wigornam*, poſt celebrationem divinorum coronam ſuper altare poſuit, nec ulterius coronatus eſt.

Regina *Alienor* peperit filium *Gaufridum*.

Nova moneta in *Anglia*.

Thomas regis cancellarius in apparatu magno venit *Pariſius*, *Margaritam* filiam regis *Francorum* accepturus uxorem *Henrico* filio regis *Anglorum*.

Gaufrido fratre regis *Anglorum* mortuo rex ſtatim transfretans recepit *Nannetem*.

Ludovicus rex *Francorum* ut apud ſanctum *Michaelem* in *Normannia* vota ſolveret orationis, tranſitum habuit per *Normanniam*; in eccleſiis cathedralibus cum ſollempni proceſſione receptus; honoratus à ſingulis & multis oneratus muneribus.

Rex *Anglorum* iterum invitatus à rege *Francorum* venit *Pariſius*, receptus in palatio regis; rege *Francorum* & regina in clauſtro canonicorum beatæ virginis hoſpitantibus.

1159. Rex *Anglorum Henricus* duxit exercitum verſus *Toloſam*, & cepit caſtella fortia vicina ejus, rege *Franciæ* commorante interim jugiter in *Toloſa*, & ob reverentiam præſentiæ ipſius, dictus eſt rex *Angliæ* ipſam civitatem *Toloſam* non aſſiluiſſe. Rex enim *Francorum* ob gratiam Comitis ſancti *Egidii* cujus ſororem *Conſtanciam* Comes uxorem duxerat, & jam ex ea liberos ſuſceperat, à *Toloſa* non recedebat: unde duo reges inimici facti ſunt.

Adrianus papa obiit. Sciſma de electione duorum paparum.

Alexander papa.

Gulielmus Comes *Boloniæ* filius regis *Stephani*, & noviſſimus hæres ipſius, cui rex totam hæreditatem patris ſui in *Anglia* & in *Normannia* conceſſit, in reditu *Toloſæ* obiit.

A rege *Franciæ* & à rege *Angliæ* in *Alexandrum* papam conſenſum eſt. Imperator vero *Alemanniæ* cum clero ſuo recepit *Octovianum*, & miſſis ad reges *Francorum* & *Anglorum* nunciis, ut eundem papam reciperent petiit, nec impetravit. Hen[ricus] II. An. [Dñi] 116[0]

Maria abbatiſſa de **Rumeſie**, filia regis *Stephani*, nupſit Comiti *Matheo*, ex quo ſuſtulit duas filias.

Regina *Francorum*, filia *Athelfunſi* imperatoris *Hiſpaniarum*, de partu filiæ mortua eſt, incolumi filia.

Rex vero *Ludovicus* non obſervato tempore luctus, infra quintum decimum diem, *Alam* filiam Comitis *Theobaldi* duxit uxorem, quam *Samſon Remenſis* archiepiſcopus ungere noluit in reginam, quia ſororem ejuſdem *Alæ* propter conſanguinitatem ſeparaverat à *Philippo* fratre memorati regis.

Henricus rex *Angliæ Margaritam* filiam regis *Francorum*, quam apud ſe habebat in cuſtodia, *Henrico* filio ſuo deſponſari fecit, & caſtellum de *Giſors* diu deſideratum, & jam ante ex condicto duorum regum cuſtodiæ militum templi uſque ad diem illarum nuptiarum commiſſum optinuit. Quod quia præpropere, ut dicunt, factum eſt, rex *Franciæ* & fratres uxoris ejus indignati, regi *Angliæ* inimici facti ſunt, & adverſari cœperunt. Ad dedecus itaque regis *Angliæ*, rex *Franciæ* & Comes *Theobaldus* cum auxiliariis ſuis, *Calvum montem* ſitum inter *Bleſim* & *Ambazium* firmaverunt. Rex autem *Angliæ* cum ſuis feſtinus adveniens rege *Francorum* & Comite *Theobaldo* fugatis caſtrum obſedit, & intra paucos dies ad deditionem coegit: capti ſunt autem intus quinquaginta quinque milites *Theobaldi*. Celebratum eſt autem matrimonium inter filium regis *Anglorum* ſeptennem & filiam regis *Francorum* triennem, auctoritate ſcilicet *Henrici Piſani*, & *Willelmi Papienſis* presbyterorum cardinalium, & Apoſtolicæ ſedis legatorum. Hec autem factum eſt apud *Novum Burgum* iiij. non. Novembris.

Theobaldus Cantuarienſis archiepiſcopus dum adhuc viveret, dederat in mandatis quatinus *Bartholomeum Exonienſem* electum *Cantuariæ* conſecraret *Walterus Roſenſis* epiſcopus. Et licet morte mandatoris finitum fuiſſet mandatum, tamen quia *Ricardus Lundonienſis* epiſcopus laborabat paraliſi, *Henricus* eciam *Wintonienſis* epiſcopus, vicarius *Lundonienſis* eccleſiæ, morabatur apud *Cluniacum*, tunc temporis *Roſenſis* epiſcopus memoratum conſecravit epiſcopum. 116[1]

Ricardus Coventrenſis archidiaconus, ex patre *Roberto Ceſtrenſi* pontifice conſecratus eſt ejuſdem ſedis epiſcopus ab archiepiſcopo *Theodbaldo*. Non igitur vel à ſacris ordinibus, vel à parochialibus curis, vel ab eccleſiis cathedralibus, vel eciam ab ipſo papatu filii ſacerdotum, ſi probabilis vitæ fuerint ſunt arcendi. *Felix* itaque tercius natione *Romanus* ex patre *Felice* presbytero ſummus pontifex fuit. Item *Agapitus* natione *Romanus* ex patre *Gordiano* presbytero ſummus pontifex fuit. *Gelaſius* natione *Affer* ex patre *Valerio* epiſcopo ſummus pontifex fuit. *Silverius* natione *Campanus* ex patre *Ormiſda Romano* epiſcopo ſummus pontifex fuit. *Deuſdedit* natione *Romanus* ex patre *Stephano* ſubdiacono ſummus pontifex fuit. *Theodorus* natione *Græcus* ex patre *Theodoro* epiſcopo ſummus pontifex fuit. *Nicholaus* natione *Anglicus* ex patre presbytero ſummus pontifex fuit, vocatus *Adrianus* papa iiij. Ivo C[ar]notenſ[is] epiſcop[us]

Ludovicus

ENRI- s II. rex. n. Dñi 163.

Ludovicus rex *Francorum*, & *Henricus* rex *Angliæ*, copiis armatorum undique congregatis, cum jam campestre prælium inter eos imminere putaretur, prope *Fretevallem* amici facti sunt.

Anglorum regina filiam peperit aput *Rothomagum*, cui nomen suum imposuit & vocavit *Alienor*.

Ricardus secundus *Lundoniensis* episcopus, obiit iiij. non. Maii.

Episcopi, abbates totius *Angliæ* mandato regis fidelitatem juraverunt *Henrico* primogenito filio suo. *Thomas* autem cancellarius primus omnium ei fecit homagium salva fide regis quamdiu viveret, & regno præesse vellet.

Concordia inter ecclesiam beati *Albani* & ecclesiam *Lincolniensem*.

Sopita est discordia & amicabili fine terminata inter ecclesiam beati *Albani* & ecclesiam *Lincolniensem*; *Roberto de Chenei* episcopo *Lincolniensi* agente, & *Roberto de Gorram* abbate sancti *Albani* defendente: in præsentia *Henrici* secundi filii *Matildis* imperatricis regis *Angliæ*, & archiepiscoporum, *Thomæ Cantuariensis* & *Rogeri Eboracensis*, & episcoporum, *Henrici Wintoniensis*, *Willielmi Norwicensis*, *Jocelini Salesberiensis*, *Bartholomei Exoniensis*, *Hylarii Cicestrensis*, *Hugonis Dunelmensis*, *Ricardi Coventrensis*, *Gileberti Herefordensis*, *Godefridi* de sancto *Asaph*, & Comitum, *Roberti Leicestrensis* senioris, *Hugonis Bigot Norfol. Willielmi de Arundel*, & procerum, *Ricardi de Luci*, *Ricardi de Humaz*, *H.* filii *Ger:* & abbatum, *Laurentii Westm. Willielmi Rames. Gregorii Malmesb. Reginaldi Persore*, *Clementis Eborac.* & archidiaconorum, *Gaufridi Cantuar.* & *Ricardi Pictavensis*, Apud *Westmonasterium* octavo idus Marcii, feria sexta, proxima eo anno ante Dominicam Dominicæ Passionis.

Fredericus imperator *Romanus*, *Ludovicus* rex *Francorum* prope *Crisopolim* convenerunt, ut ecclesiæ *Romanæ* scisma sedarent, & quis esset præferendus decernerent.

Clero totius provinciæ *Cantuariorum* generaliter *Lundoniæ* convocato, præsente *Henrico* filio regis & regni justiciariis, *Thomas Cantuariensis* archidiaconus & regis cancellarius, nemine reclamante, sollempniter electus est in archiepiscopum. Electionem factam sine aliqua contradictione recitavit *Henricus Wintoniensis* episcopus apput **Westmuster** in refectorio monachorum iiij. feria ante Pentecosten. Electus autem sabbato Pentecostes ordinatus est in presbyterum in ecclesia *Cantuariensi* à *Waltero Rofensi* episcopo, in ordinationibus & in dedicationibus faciendis ecclesiæ *Cantuariensis* vicario. Sequenti die Dominica, consecratus est à *Henrico Wintoniensi* episcopo vice *Lundoniensis* ecclesiæ tunc vacantis; quod ad jus suum spectare dicebat *Rofensis* episcopus, sed non obtinuit.

Nunciis ad dominum papam directis, quem ad *Gallias* descendentem *Willelmus* de *monte Pessulano* tanquam ligium dominum suum receperat honorifice, celeri relatione perlatum est, quod suffraganei *Cantuariensis* ecclesiæ sibi pastorem elegerant, qui concurrentibus omnium votis jam à propria synodo fuerat consecratus. Acceptum fuit verbum istud in auribus domini papæ. Litteris igitur episcoporum, litteris etiam Prioris & conventus *sanctæ Trinitatis*, litteris quoque regis in medium recitatis, sub audientia cardinalium in consistorio postulatione facta facilis & jocundus juxta petitionem ab omnibus datur assensus. Pallium itaque cum ea gravitate, cum ea rememoratione, cum ea sollempnitate qua consueverant nunciis est commissum, quod *Thomas* archiepiscopus in sede *Dorobernensi* conditionibus solitis involutus & sacramento constrictus, ab altari majore suscepit. Postquam autem induit vestes summis sacerdotibus Domino disponente collatas, habitum sic mutavit ut mutaret & animum. Nam curiæ curis interesse non approbans, ut eximeretur à curia, vacans orationi superintendens ecclesiæ suæ negotiis, nuntium in *Normanniam* regi direxit, renuncians cancellariæ, sigillum resignans. Quod altius in cor regis ascendit, in se solum causam resignationis tam subitæ retorquentis. Audierat namque quod *Maguntinus* archiepiscopus in *Teutonica* sub rege, quod *Coloniensis* archiepiscopus in *Italia* sub imperatore nomen sibi vendicent archicancellarii. [Qui] nec promiscuis actibus æstimant turbari rerum officia, si gestant in dextera baculum pastoralem, & ad expediendas regni vel imperii necessitates, & pacem ecclesiæ procurandam propensius accinguntur, dummodo cancellarius curiæ sinistro lateri sigillum allateret nunc regis, nunc imperatoris, qui dicitur *Prothonotharius*.

HENRICUS II. rex.

Johanne thesaurario *Eboracensi*. *Adam* abbate *Eveshamensi*. *Johanne Salesberiensi*. *Jordano Cicestrensi*. *Simone* monacho *Cantuariensi*. Magistro *Arnulfo*.

Henricus rex *Angliæ* finibus *Normannorum*, *Britonum*, *Cenomannensium*, *Andegavorum*, *Turonensium*, & *Aquitanorum* ad voluntatem suam dispositis, in *Angliam* rediens aput *Hamonis portum* applicuit viij. kal. Februarii, plurimum *Walensibus* imprecans, & *Johanni Marescallo*, qui nunquam regem *Angliam* intraturum juxta pseudoprophetarum archana satis imprudenter asseveraverant. An. Dñi 1163.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus obviam regi veniens, receptus est in osculum, set non in plenitudinem gratiæ, sicut vultus statim aversus omnibus qui convenerant patenter ostendit.

Thomas ex archidiacono *Cantuariensi* sumptus ad archiepiscopatum, ad instantissimam regis postulationem diutius distulit archidiaconatum transferre. Transtulit tandem sicut rex petiit, sed gratiam regis ad tempus subtractam ut videbatur sibi, postmodum redintegratam non ad plenum agnovit.

Clarembaldus abbas electus sancti *Augustini* benedictionem ab archiepiscopo *Thoma* quærebat accipere, sed in ecclesia propria, sed sine professione, sed spe cujusvis in posterum subjectionis prorsus adempta. Cum autem rex se verbis hujusmodi non opposuerit, partibus antiquitatis in finibus stare persuadens, & eas omnibus modis quibus ratio fieri potuisset inducens, alteram inclinatior videbatur in partem.

Actum est de consilio *Lundoniensis* ecclesiæ, qualiter autem res processerit docebunt sequentia. Actum est autem pridie non. Marcii.

Alexander papa Capitulo *Lundoniensi*.

Ex litteris karissimi in Christo filii nostri Henrici *illustris* Anglorum *regis, & venerabilis fratris nostri* Thomæ Cantuariensis *archiepiscopi, atque ex relatione dilecti filii nostri* Radulfi *ecclesiæ vestræ archidiaconi accepimus, quod idem rex desiderat plurimum & requirit, quod venerabilis frater noster* Herefordensis *episcopus ad vestram ecclesiam transferatur, ut in eadem ecclesia curam gerat & solli-*

Henricus II. rex. *sollicitudinem pastoralem. Hac utique causa & necessitate nobis ab eodem rege proposita, quod* Lundoniensis *civitas regalis sedes sit, & ipse rex diuturniorem ibidem consueverit, & longiorem moram habere, & ibi frequentes Baronum ac procerum de toto regno soleant esse conventus. Quanto autem prædicta regia civitas inter alias regni civitates magis est nobilis & famosa, tanto ecclesiam ipsam ab honestiori, & tam in divino quam in humano jure prudentiori præfatus rex regi desiderat & postulat gubernari. Nam cum ipse memorato fratri nostro consilium de animæ suæ salute commiserat, eum cum sibi necesse est desiderat habere præsentem. Unde nos ei tanquam karissimo filio nostro per omnia & in omnibus in quibus secundum Deum possumus deferre volentes, & ejusdem fratris nostri episcopi religionem, honestatem & litteraturam diligentius attendentes, voto & proposito ipsius regis in hac parte, si tamen vos eundem episcopum unanimiter postulaveritis, duximus annuendum.*

Translatio *Herefordensis* in *Lundoniensem* iiij. kal. Maii celebrata est, & in sede sua *Lundoniensis* episcopus juxta desiderium totius capituli sollempniter introductus est.

Robertus de **Muntfort** cum *Henrico* de **Essex** certamine singulari congrediens victoriam reportavit. *Henricus* autem notam infamiæ simul & exhæredationis jacturam incurrens, indulgentia principis habitum monachalem suscepit apud *Radingum.*

Alexander papa Concilium congregavit *Turonis* in ecclesia sancti *Mauritii* xij. kal. Junii. Ad cujus vocationem per *Theodinum* sanctæ *Romanæ* ecclesiæ subdiaconum factam per manum regis *Anglorum* venerunt archiepiscopi, venerunt episcopi, venerunt abbates & priores. Infirmitas tres episcopus excusavit, scilicet *Wintoniensem*, *Lincolniensem*, & *Batonensem*. *Thomas* autem *Cantuariensis* archiepiscopus cum suffraganeis suis sedit ad dexteram in Concilio. Cum *Dunelmensi* quem unicum habet suffraganeum *Eboracensis* archiepiscopus sedere jussus est ad sinistram.

Alexander papa *Ludovico* regi *Francorum.*

Ex antiqua Romanorum *pontificum institutione noscitur processisse, quod media quadragesima ea Dominica qua cantatur* Lætare Jerosolima *consueverunt ipsi florem aureum non gratia temporalis delectionis propriis manibus annua semper revolutione gestare. Flos namque Christum regem exprimit ac designat, qui de seipso loquitur dicens,* Ego flos campi, & lilium convallium. *Aurum vero regem merito dicitur denotare. Rubor autem quo aurum coloratum est & suffusum, redemptoris significat passionem, de quo legitur:* Quis est iste qui venit de Edom tinctus vestibus de Bosra? *Et iterum:* Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? *Odor hujus floris resurrectionem & gloriam ejus præfigurat. Hæc sunt, fili karissime, quæ in isto flore noveris figurari. Petimus autem, & totis affectibus exoptamus, ut ille flos aureus qui omnes reges & principes antecedit, immo per quem reges regnant, & prudentes decernunt justitiam, terrenum tibi regnum diuturno tempore sua ineffabili pietate conservet, & æternum in illa felici retributione justorum misericordia largiatur.*

Comes de Clara Rogerus à Thoma Cantuariensi archiepisco vocatus xj. kal. Augusti apud *Westmonasterium* ad homagium sibi faciendum de castello Hen cus II. de **Tunebrugge**, & de pertinentibus ad castellum, archiepiscopo duriorem opposuit adversarium, respondens totum illud feodum in servitio militari & publicis pensionibus persolvendis regem potius attendisse quam archiepiscopum.

Malcolmus rex *Scottorum*, *Resus* australium princeps *Walensium*, *Audoenus* aquilonarium, & quique majores de *Cambria* fecerunt homagium regi *Anglorum* & *Henrico* filio suo kalend. Julii apud **Wdestoke.**

Inquisitio generalis est facta per *Angliam*, cui quis in servicio seculari de jure teneretur obnoxius. Inventum est autem in *Cantia* procurantibus justiciariis quod *Willelmus de Ros* in munere quolibet subeundo regem deberet agnoscere non [*Thomam*] archiepiscopum: sic odium personæ redundavit in dampnum ecclesiæ.

Johannes thesaurarius *Eboracensis*, consecratus à domino papa *Pictavensis* episcopus in Concilio *Turonensi*, professionem fecit archiepiscopo *Burdegalensi.*

Thomas archiepiscopus vacantem ecclesiam *Ainefordiæ* contulit in *Laurentium*: *Willelmus* villæ dominus sibi vendicans jus patronatus in eadem ecclesia *Laurentium* expulit, archiepiscopus eum excommunicavit. Quod quia minime certiorato rege fecisset, maximam regis indignationem incurrit. Asserit namque rex juxta dignitatem regni, quod nullus capitaneorum, nullus militans regi, nullus minister regis, nullus scilicet, ut vulgariter loquar, de rege tenens in capite castellum, villam, vel prædium, citra conscientiam regis est excommunicandus ab aliquo, ne si super hoc rex cercioratus non fuerit, ignorantia lapsus communicet excommunicato; capitaneum suum venientem ad se, vel invitans ad osculum, vel recipiens in consilium.

Rogerus Wigornensis electus, consecratus est à *Thoma Cantuariensi* archiepiscopo apud *Cantuariam* vij. kal. Septembris.

Rex *Angliæ* nuntios ad dominum papam confinia scismaticorum in *Gallia* declinantem direxit, *A.* scilicet *Luxoviensem* episcopum, & *R. Pictavensem* archidiaconum. Qui sævitiam maris & fluctuum intra spacium trium mensium experti sexies, dum ad regni consuetudines auctoritate summi pontificis roborandas plurimum elaborassent, nec in aliquo profuissent, in ultimo reditu suo regis animum adversus plurimos magis ac magis exasperatum mitigare non potuerunt.

Ex mandato regis, concurrentibus episcopis, & proceribus apud **Clarendune** viij. kal. Februarii post inmensos tractatus rex tandem ad hoc animos prælatorum inflexit, ut regni consuetudines archiepiscoporum & episcoporum auctoritate firmarentur & scriptis. Quod *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus dum ad cognitionem summi pontificis pertulisset, ab obligatione quam inierat absolutionem petiit & impetravit. An. I 116

Rex *Anglorum* volens in singulis, ut dicebat, maleficia debita cum severitate punire, & ordinis dignitatem ad iniquum trahi compendium incongruum esse considerans, clericos à suis justiciariis in publico flagitio deprehensos episcopo loci reddendos decreverat, ut quos episcopus inveniret obnoxios, præsente justiciario regis exauctoraret, & post curiæ

Henricus rex. curiæ traderet puniendos. In contrarium ſentiebant epiſcopi, quos enim exauctorarent à manu laicali contendebant protegere, alioquin bis judicaretur in idipſum. Huic controverſiæ præſtitit occaſionem *Philippus de Broc*, canonicus de Bedeford, qui tractus in cauſam propter homicidium, in juſticiarium regis verbum protulit contumelioſum. Quod cum coram archiepiſcopo negare non poſſet, præbendæ ſuæ multatus eſt beneficio, pulſus eſt à regno per biennium.

Archiepiſcopus *Romam* profecturus aput *Romenel* inſcio rege navem aſcendit, vento contrario rejectus in *Angliam*; in quo plurimum regis offenſam incurrit.

Tractus in cauſam *Iohanne Mareſcallo* regi deferente querelam pro quodam manerio archiepiſcopatus, quod à multis temporibus, ut dicebatur, inconcuſſe poſſederat archiepiſcopus; tandem poſt longas fatigationes in quibuſdam articulis contrariam reportavit ſententiam, & regi judicatum ſolvi ſufficientiſſime cavit, in quingentis libris habita taxatione.

Thomas Cant. archiepiſcopus ſuper actum quem egerat in cancellaria tractus in cauſam præſentiam ſuam exhibuit aput *Norhamtunam* iij. idus Octob. Convenerunt illuc Epiſcopi, Comites, Barones totius regni, mandato regis urgente. *Rogerus Eboracenſis* archiepiſcopus vocatus advenit. Et quoniam epiſcopatuum, abbatiarum tempore ſuo vacantium bona de jure cancellariæ ſuæ fuerant deputata cuſtodiæ, quoniam regis ulterior familiaritas penes cancellarium excreverat, eo uſque ut caſtellaniam de *Eya*, & caſtellaniam de Bercamſtede pluribus annis libere poſſediſſet & diſpoſuiſſet pro velle, perceptorum ſummam in ratiocinium venire conſentaneum juri pluribus videbatur, & à capite rationem reddendam ordinarium reputabant; licet ante conſecrationem ſuam archiepiſcopus ab *Henrico* filio & hærede regis, & à juſticiario regni liber & abſolutus ab omni ratiocinio fuiſſet aſſignatus epiſcopis. Cum autem abſolutionem factam hoc modo de voluntate regis, & mandato probari non poſſet, adverſus epiſcopos ne eum injuſte condempnarent judicio appellavit, & ab eis itidem appellatus eſt. Sed proceres licet adverſus eos proceſſerit appellatio, & ſub anathemate prohibiti ſunt in patrem & judicem ſuum ferre ſententiam, nichilominus tamen in eum, nec confeſſum, nec convictum, ſed privilegium eccleſiæ proteſtantem & ſuum, ſententiam intorſerunt; ſic archiepiſcopus in artiſſimo poſitus, multis affectus injuriis, & obprobriis laceſſitus, & epiſcoporum deſtitutus conſilio, crucem quam manu tenebat in altum erigens diſceſſit à curia. Nocte ſequente, villam latenter egrediens ab aſpectibus hominum diebus ſe * ſubtrahens & noctibus iter peragens, poſt dies aliquot ad portum *Sandicum* pervenit, navicula fragili tranſvectus in *Flandriam*.

* ...m tri- ... Ro- ...o *de* ...*a. Eſ-* ...*m.* Ro- ... *de* B...

Domino papæ directi ſunt à rege nuncii poſt archiepiſcopum *Senonis* in Conſiſtorio ſic loquentes: « Inter *Thomam* archiepiſcopum & regem *Anglorum* « controverſia verſabatur. De « utriuſque voluntate dies « præfigitur, ut in ea juſticia « mediante illorum controverſia terminetur. Ad eandem diem ex præcepto « regio archiepiſcopi, epiſcopi, & cæteri eccleſiarum « prælati convocantur, ut quanto generalior eſſet « Concilii celebratio, tanto manifeſtior fieret fraudis & malitiæ denudatio. Conſtituta die Catholici principis aſpectui ſe præſentavit regni turbator & eccleſiæ. Qui de ſuorum meritorum « qualitate non ſecurus, Dominicæ crucis armat « ſe ſignaculo tanquam ad tyranni præſentiam acceſſurus. Nec tamen regia majeſtas modo offenditur, ſed cauſæ ſuæ judicium epiſcoporum fidei committit, ut ſic ab omni ſuſpectione liberetur. Reſtabat ut epiſcopi cauſam judicio terminarent, ut ſic diſſidentes in gratiam fœderarent, & « diſſenſionis eorum materiam ſepelirent. At obviat adverſarius & obicit, quoniam ipſum coram « rege ſtare judicio, eſſet Apoſtolicæ ſedis & dignitatis diminutio; ac ſi neſciat quod etſi in illo judicio aliquantulum eccleſiæ dignitati derogaretur, diſſimulandum erat pro tempore ut pax eccleſiæ redderetur. Obicit iterum patris ſibi nomen, aſcribens quod arrogantiam videtur redolere, quod filii in patris dampnationem minime « debuerant convenire: ſed neceſſarium erat ut patris ſuperbiam filiorum humilitas temperaret, ne « poſt patrem in filiis patris odium parentaret.

E*rac.* archiepiſopus. *Lundonienſis* e...c. *Ciceſtrenſis* epiſc. *Wigornenſis* e...ſc. *Exonienſis* epiſc. *Lexovenſis* e...c. *Sagienſis* epiſc. *Pictavenſis* arc...diaconus. *Waltham.* decanus. *Jo*h*nes Oxeneford.* *Johannes Cymin.* C...mes de *Arundel.* *R.* de ſancto W...*erico.* *Henricus* camerarius. *Hugo* ...*Gundevillis.*

Henricus II. rex.

Datum eſt in mandatis à rege nuntiis ſuis quatinus à latere domini papæ mitti duos in *Angliam* poſtularent, qui cauſam non eccleſiaſticam inter regem & archiepiſcopum *Norhamtunæ* ventilatum, & ſi quam aliam de novo contigiſſet emergere, remoto appellationis obſtaculo præſente rege præſente archiepiſcopo terminarent.

Cum autem nuncii regis præveniſſent archiepiſcopum *Senonis*, de cujus adventu nichil certi fuerat auditum in curia; quod petebatur ab eis, juri conſentaneum & rationi minime videbatur. Nam cum præſens non eſſet archiepiſcopus, in ejus injuriam quicquam ſtatuere, nec canonicum videbatur, nec ordinarium.

Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus, in domini papæ præſentia conſtitutus, ſic exorſus eſt.

« Ad audientiam tuam, pater ſanctiſſime, confugio, ut qui eccleſiæ libertatem tanto tui diſcrimine redemiſti, eam vel ſolam, vel maximam « meæ perſecutionis cauſam attendas, quod exemplo tuo uſus ſum. Dolui enim ſtatum eccleſiæ « labefactari paululum, & jura ejus in avariciam « principum diſſipari, & occurrendum credidi morbo venienti. Et quo plus illi domino meo cui « poſt Deum cætera debeo me ſciebam obligatum, « eo tutius iniquis ejus inſtigationibus arbitrabar « reſiſtendum, donec obtinuerunt illi, & ſerenitatem « ejus obfuſcaverunt michi. Exinde, ut moris eſt « aput principes, criminationes & calumpnias injecerunt in occaſionem perſecutionis meæ, & ego « eici malui quam ſubſcribere. Acceſſit enim his « malis, quod vocatus ſum ut coram rege tanquam « laicus ſatisfacerem, & unde michi reſiſtendi ſuffragia ſperaveram ſum deſtitutus. Animadverti « dominos & confratres noſtros epiſcopos iſtos pro « aulicorum arbitrio in me paratos animadvertere. Ita cunctis incurſantibus fere ſuffocatus ad « tuæ pietatis audientiam quæ nec in extremis negligit, reſpiravi: ſub qua demonſtraturus aſto, me « nec ibi fuiſſe judicandum, nec ab illis. Nam « quid aliud hoc eſſet patres, niſi veſtra jura vobis « ſubtrahere? quid aliud quam ſpiritualia temporalibus ſubmittere? Semel natum hoc, exemplum

« eſſet

« esset ad multa. Ideoque credidi firmius resistendum, quod affectus proclivior nocendi nasceretur, « si prius debilitatem agnoscerent. At inquient, « *Reddenda erant Cæsari quæ Cæsaris erant.* Sed « etsi in pluribus obtemperandum regi, in illis tamen obtemperandum non est quibus efficitur ne « rex fit. Non essent illa Cæsaris sed tyranni, in « quibus etsi non pro me, pro seipsis ei resisterent. « Numquid eorum persecutionem merui, pro quibus tantis occursibus me opposueram? Obtinuissem si voluissent illi; sed male caput agit si à « membris destituitur, quineciam si oculi linguam « contra caput assumant. Si bene prævidissent in « se pernitiem machinabantur, & episcoporum usi « sunt principes auxilio in eorum servitutem. Quæ « hæc tanti odii causa fuerat, ut pro me extinguendo se ipsos extinguerent? Ita dum spiritualia pro « temporalibus negligunt, deficiunt in utrisque. « Quid, quod me etiam reclamante & audientiam « istam appellante patrem suum in judicio dampnare ausi sunt? Condescende igitur, pater sanctissime, in fugam meam, & persecutionem, & me aliquando magnum fuisse reminiscere tempore tuo, « & propter te injuriis lacessitum. Utere rigore « tuo, coherce illos quorum instinctu nomen hujus « persecutionis obrepsit. Nec domino regi horum « aliquid imputetur, qui hujus machinationis potius est minister quam repertor.

An. Dñi 1165. Regina *Francorum* peperit filium quem vocavit *Philippum*.

Regina *Alienor* peperit filiam quam vocavit *Johannam*.

Hoc eodem anno Indictione xiij. concurrentibus quatuor anno Communi Godefridus *episcopus de sancto* Asaph *in basilica sancti* Albani, *ad majus altare præsente abbate* Roberto *& toto conventu in cœna Domini crisma confecit, & oleum sanctum, & cætera quæque episcopalia quæ ad diem ipsum pertinere videbantur, fultus virtute privilegiorum loci sollempni peregit officio.*

Alexander papa rediens in *Ytaliam Romæ* recipitur, & inde transiit *Beneventum.*

Rege morante aput *Westmusterium*, *Reginaldus Coloniensis* archiepiscopus venit in *Angliam*, accepturus uxorem *Henrico* duci *Saxoniæ Matildem* primogenitam filiam regis. Cui cum magnates regni sollempniter occurrissent, *Robertus* Comes *Legecestriæ* justiciarius regis illum archiscismaticum in osculum non recepit. Eversa sunt passim altaria super quæ missam illi celebrarunt scismatici.

1166. Quidam pravi dogmatis disseminatores tracti sunt in judicium aput Oxenford, præsente rege, præsentibus & episcopis. Quos à fide nostra devios, & in examine superatos facies cauteriata notabiles cunctis exposuit expulsos à regno.

Rex *Angliæ* transfretavit circa initium Quadragesimæ.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus, cum per dies plurimos moram fecisset apud *Pontiniacum*, transiens inde venit *Vicelaicum* repente, & die Ascensionis videntibus populis qui ad diem festum convenerant, ascendens in pulpitum, consuetudinum quas in regno *Anglorum* avitas appellant observatores, & defensores, & instigatores accensis candelis excommunicavit: scilicet *Ricardum de Luci. Ricardum Pictavensem* archidiaconum. *Jocelinum de Bailul. Alanum de Novilla*, & plures alios. Illi autem & absentes, & non vocati, & indefensi, sicut dicebant, missis ad archiepiscopum nuntiis appellarunt & intraverunt ecclesiam. Qui postmodum mandato cardinalium *Johannis Neapolitani* & *Willelmi Papiensis* absoluti sunt à *Godefrido* episcopo sancti *Asavi*. *Alanum* vero *Lundoniensem* absolvit episcopus præstito sacramento quod in eundo *Jerosolymam* transiret per dominum papam, & staret ejus mandato.

Ricardo Pictavensi archidiacono, quærenti consilium ab amico, sic rescriptum est inter cætera.

Si tactus inconsulto calore Thomas Cantuariensis *archiepiscopus, præter principis voluntatem, præter conscientiam suffraganeorum à regno exierit, veniens contra sacramentum ut dicitis, revera perjurium incurrisset ni summi pontificis in hoc sibi patronizaretur auctoritas; & extortum ab archiepiscopo sacramentum devocasset in irritum. A regno quidem exiit, set ea quam de communi suffraganeorum & conventus* Cantuariensis *assensu in consecratione acceperat, se potestate non exuit. Nec enim incorporalia locis tantum coartantur discretis, nec regione aliqua circumscribitur quod personæ cohæret. Ad tempus itaque cessit possessionibus, set nec ad tempus juri renuntiavit. Omnes igitur intra suam provinciam constitutos, prout ratio flagitaverit potest vocare, potest suspendere, potest excommunicare; videte an vos ut suum possit corripere parochianum. Episcopatus* Batoniæ *vos matris excepit ab alvo, ibi usque ad virum perfectum totam decurritis ætatem, ibidem possessionibus adeptis canonice episcopo loci debitam exolvistis obedientiam. Impositum capiti jugum nondum excussistis ab humeris. Si præter aliorum fortunam honore duplici decoratum vos in suo sinu collocavit ecclesia* Pictavorum, *nichil detrimenti accessit* Cantuariensi *ecclesiæ, set honoris quamplurimum. Nec enim ejus momenti est archidiaconatus vel thesauraria, ut quem eximat à jurisdictione alterius. Dummodo alibi habeat domicilium, habeat & possessiones suo nomine titulatas. Secundum leges dignitas episcopalis, vel patriciatus filium liberat à patria potestate. Secundum canones episcopale culmen alium eximit à jurisdictione alterius coepiscopi, nisi alter fuerit metropolitanus. Cum igitur* Cantuariensem *de jure vestrum intelligam metropolitanum, si vos non timuit indiscrete ligare, vos timeatis ligari pronuntiatione injusta. Non quidem nisi reum ligat sententia: verumptamen ecclesiasticæ disciplinæ contemptorem illaqueat. Set dicitis, In nullo deliqui. Ad vocationem archiepiscopi venire non supersedi: mandatum ipsius in aliquo non præterii. Quod in me statuit contra ordinem, ex ordine & regulari jure me nequaquam involvit. Videte ne contra juris formam vobis jus dicere videamini. Cavete ne si alias legis auxilium implorare velitis vobis opponatur in jure,* Frustra legem invocat qui legem impugnat. *Si reprehenditis pastoris judicium, in legem profecto committitis. Erubescit quidem lex filios patrum castigatores statuere. Rursus si contenditis trahi ad culpam archiepiscopi, quod in vos absentem, non vocatum, non contumacem, sententiam præcipitaverit cum non essetis in culpa. Licet aliud delictum non præcesserit, incurritis ex ipsa reprehensione delictum, quodque prius omni vacuum erat à culpa, è vestigio fit in ipsa reclamatione culpabile. Restat igitur, amice karissime, multo esse consultius amplecti sententiam cum humilitate, quam assumere tumorem superbiæ ad pernitiem plurimorum. Malo enim exemplo populus semper ad pejora proclivior facilius incitatur ad*

ad pœnam, quam bonæ conversationis odore pertrahi valeat ad coronam.

Regi Anglorum Thomas Cantuariensis archiepiscopus.

DEsiderio desideravi videre faciem vestram, & loqui vobiscum. Multum quidem propter me set maxime propter vos, ut visa facie mea reduceretis ad memoriam servicia quæ dum essem in obsequio vestro exhibui vobis devote juxta animi mei conscientiam, sic me Deus adjuvet in examine ultimo quando omnes astabunt ante tribunal ipsius recepturi prout gesserunt in corpore sive bonum sive malum, & ut moveremini pietate super me quem oportet mendicando vivere inter alienos, licet tamen Dei gratia cum habundantia victualia habeamus: Estque nobis consolatio multa quod dicit apostolus, Omnes qui pie volunt vivere in Christo persecutionem pacientur; & propheta, Non vidi justum derelictum, nec semen eus quærentem panem. Propter vos tribus ex causis, tum quia Dominus meus estis, tum quia rex meus, tum quia filius meus spiritualis. Eo quod Dominus, debeo & offero vobis consilium meum, quod tamen debet episcopus, secundum honorem Dei & sanctæ ecclesiæ domino. Eo quod rex, teneor vobis ad reverentiam & commonitionem. Eo quod filius, officii ratione ad castigationem & cohortationem. Inunguntur reges tribus in locis, in capite, in pectore, in brachiis. Quod significat gloriam, sanctitatem & fortitudinem. Qui antiquis temporibus justificationes Dei non observabant, & prævaricati sunt mandata ejus, his sublata est gloria, scientia, fortitudo, & eorum generationi, exemplo Pharaonis, Saulis, Salomonis, Nabugodonosor aliorumque quamplurium. Qui vero post delictum humiliaverunt se Domino, his Dei gratia accessit cum omnibus supradictis habundantius, perfectius, sicut David, Ezechiæ, aliisque quamplurimis. Audiat itaque, si placet, dominus meus consilium fidelis sui, commonitionem episcopi sui, castigationem patris sui, ne cum scismaticis de cætero habeat aliquam familiaritatem vel communionem, nec cum eis aliquid contrahat. Notum est enim toti fere mundo quam devote, quam honorifice Dominum papam receperitis, quantum ecclesiam Romanam foveritis & honoraveritis, quantumque etiam Dominus papa & ecclesia Romana personam vestram dilexerint, honoraverint atque in quibuscunque potuerint secundum Deum vos exaudierint. Memorque sitis professionis quam fecistis & posuistis scriptam super altare aput Westmonasterium, de servanda ecclesiæ Dei libertate, quando consecratus fuistis & unctus in regem. Ecclesiam itaque Cantuariensem, à qua promotionem & consecrationem accepistis, in eum statum restituatis & dignitatem, in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum & nostrorum. Alioquin pro certo sciatis quia divinam severitatem & ultionem sentietis.

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo venerabili patri & domino, suffraganei ejusdem ecclesiæ episcopi, & personæ per eorundem dioceses locis variis constitutæ, debitam subjectionem & obedientiam. Quæ vestro pater in longinquo discessu inopinata rei ipsius novitate turbata sunt, vestra sperabamus humilitate & prudentia, in pacis pristinæ serenitatem cooperante gratia revocari. Erat quidem nobis solatio, quod post discessum vestrum ad id fama pervenit divulgante, vos scilicet in transmarinis agentem nil altum sapere, vos in dominum nostrum regem aut regnum ejus nulla machinatione insurgere, set sponte susceptum paupertatis onus cum modestia sustinere, lectioni & orationi insistere; præteritorumque jacturam temporum jejuniis, vigiliis lacrimisque redimere, & spiritualibus occupatum studiis ad perfectum beatis virtutum incrementis ascendere. Ad pacis bona reformanda vos studiis hujusmodi gaudebamus insistere. E quibus spes erat vos in cor domini nostri regis hanc posse gratiam desuper evocare, ut vobis iram regia pietate remitteret, & illatas in decessu, & ex decessu vestro injurias ad cor de cætero non revocaret. Erat amicis vestris & benivolis ad ipsum aliquis, dum hæc de vobis audirentur, accessus, & ob reconciliandum pro vobis supplicantes benigne sustinuit. Jam vero quorundam relatione didicimus, quod ad memoriam anxie revocamus, vos scilicet in eum comminatorium emisisse, quo salutationem omittitis, quo non ad obtentum gratiæ consilium precesve porrigitis, quo non amicum quid sentitis aut scribitis, sed intentatis minis interdictum aut præscisionis elogium in eum jam dicendum fore proponitis multa severitate. Quod si quam dure dictum est tam fuerit severe completum, quæ turbata sunt non jam speramus ad pacem redigi, set in perhenne quoddã odium & inexorabile pertimescimus inflammari. Insedit alte cunctorum mentibus, quam benignus dominus rex vobis exstiterit. In quam vos gloriam ab exili provexerit, & in familiarem gratiam tam lata vos mente susceperit, ut dominationis suæ loca quæ ab boreali oceano Pirenæum usque porrecta sunt, adeo potestati vestræ cuncta subjecerit, ut in his solum hos beatos reputaret opinio, qui in vestris poterant oculis complacere. Et ne vestram gloriam mobilitas mundana posset concutere, vos in eis quæ Dei sunt voluit immobiliter radicare. Et dissuadente matre sua, & regno reclamante, ecclesia Dei quoad licuit suspirante & ingemiscente, vos in eam qua potiti estis dignitatem modis omnibus studuit sullimare, sperans se de cætero regnare feliciter, & ope vestra & consilio summa securitate gaudere. Ne vero in Dominum regem, & regnum ejus, ne in nos, & commissas nobis ecclesias & parochias, in Domini papæ dampnum sanctæque Romanæ ecclesiæ dedecus, & detrimentum, nostræque confusionis augmentum manum vestram temptetis extendere, remedium appellationis nobis opponimus; & qui contra metum gravaminum in facie ecclesiæ viva jamdudum voce ad dominum papam appellavimus, iterato jam nunc ad ipsum scripto etiam appellamus, & appellationis terminum diem ascensionis Dominicæ assignamus; quanta quidem possumus devotione supplicantes, ut inito salubriori consilio vestris ac nostris laboribus expensisque parcatis, causamque vestram in hoc ut remedium habere queat, ponere studeatis. Valere vos optamus in Domino pater.

Thomas Cantuariensis ecclesiæ humilis minister G. Lundoniensi episcopo, quod semel hoc iterum, Sic transire per bona temporalia, ut non amittat æterna. Mirandum & vehementer stupendum, virum prudentẽ & sacris litteris eruditum, præsertim religionem habitu præferentem, adeo manifestè, ne dicam, irreverenter & timore Dei postposito, adversari veritatem, justiciæ resistere & ad omne fas nefasque confundendum statum sanctæ ecclesiæ quam ipse

fundavit

Henricus II. rex.

fundavit altissimus velle evertere. Quid enim aliud est primo recognoscere debitam nobis subjectionem & subjectioni cohærentem obedientiam promittere, demum ne obedire debeas ad appellationem convolare? Numquid aput me sunt est & non, *dicit apostolus? sed neque apud apostoli deberent esse discipulum. Sperasne te habiturum defensorem ad non obediendum, illum, qui vindicandi omnem inobedientiam & officium accepit & præceptum? Male est sapere de eo & ipsum graviter offendere. Poterant te retardare ab hujusmodi præsumptione quas jam passus es prima & secunda repulsio: viva vox quippe tua* Senonis *primum, & deinde tuæ litteræ ad persuadendum compositæ expertæ sunt, quam firmiter stet, quam sit vicarius* Petri, *quem non precibus, non donis, non comminationibus vel promissis movere potuisti. Sed tercio attemptandus est ut Domini sui exemplo tercia à temptatione triumphum reportet. Quis pater videt filium aberrare & tacet? Quis virga non percutit ne gladium incurrat? Desperat pater de filio quem comminatione non corripit vel flagello. Absit autem ut tecum sentiamus, dominum nostrum impatientem correptionis ad exterminationem apostasiæ lapsurum. Non enim patris cœlestis plantatio eradicabitur. Navem concutit sævissima tempestas, clavum teneo & ad sompnum me vocas? Congeris & statuis ante oculos nostros beneficia nobis à domino nostro rege collata, & de exili commemoras me ad summa provectum. Ut autem his aliquantisper respondeam, in insipientia mea tamen; De quo exili putas? si tempus quo me ministerio suo præstituit respicias, archidiaconatus* Cantuariensis, *præpositura* Beverlaci, *plurimæ ecclesiæ, prabendæ nonnullæ, alia etiam non pauca quæ nominis mei erant possessio tunc temporis, adeo tenuem ut dicis quantum ad ea quæ mundi sunt contradicunt me fuisse. Quod si ad generis mei radicem & progenitores meos intenderis, cives quidem fuerunt* Lundonienses, *in medio concivium suorum habitantes sine querela, nec omnino infimi. Set ut aliquando mundi tenebris semotis judicemur à lumine veritatis, quid gloriosius nasci de mediocribus vel etiam de infimis, au de mundi magnatibus & honoratis, cum dicat apostolus, Inhonestiora membra nostri corporis abundantiori circumdamus honore? Stēmata quid faciunt? ait gentilis poëta. Quid habet dicere Christianus episcopus & religiosus? Sed fortassis de exiguitatis meæ memoria notam confusionis mihi obicere voluisti. Potuit autem fieri aliquas personas ecclesiasticas ad eandem promotionem ut solet aspirantes suspirasse cum se sentirent ab ea quam conceperant spe decidere, qui & hodie fortassis in ultionem sui casus præsentis dissensionis auctores sunt & consiliarii. Sed væ illi per quem scandalum venit. Illud quod dicis, dominum regem paratum esse ad satisfaciendum, quo sensu intelligis? Illos, quorum se Deus dicit patrem & Judicem, orphanos, viduas, pupillos, innocentes, & omnino hujus quæ nos movet controversiæ ignaros vides proscribi, & taces? Clericos exterminari, & non reclamas? Alios bonis suis spoliari & contumeliis affici, & non contradicis? servientes meos in vincula conici & teneri, & obmutescis? Matris tuæ* Cantuariensis *ecclesiæ bona diripi, & non resistis? Me patrem tuum gladios cervici meæ jamjam imminentes vix evasisse, & non doles? sed quod deterius est, cum persecutoribus meis & etiam in me, & Dei & ecclesiæ ipsius, & hoc non in occulto, stare non erubescis? Estne hoc satisfacere, perpetrata mala non corrigere & malis deteriora de die in diem adicere? Sed fortassis illud in contrarium intelligis, ut sit satisfacere, voluntati eorū deservire, secundum illud,* Inebriabo sagittas meas sanguine eorum. *Sed dicis mihi, Pater mi, De quibus me calumpniaris absolvo me paucis. Tunicæ meæ timeo. Verum est fili mi, & nimis verum quod respondes, & ideo gladium non habes. Quod enim scribis ipsum paratum stare judicio regni sui, quasi condigna satisfactio sit hæc: Quis est in terra vel etiam in cœlo qui de divina dispositione præsumat judicare? Humana judicentur, divina penitus inconcussa relinquantur. Quanto melius frater mi, illi salubrius, tibi securius intimares ei & persuadere modis omnibus elaborares voluntatem Dei, de conservanda pace ecclesiæ suæ, de non appetendis his quæ concessa non sunt ejus amministrationi, de honorandis sacerdotibus Dei, nec qui sunt attendat, sed cujus servi sunt. Sciat ergo & intelligat te intimante dominus meus rex, quia qui dominatur in regno hominum, set & angelorum duas sub se potestates ordinavit, Principes & Sacerdotes, unam terrenam, alteram spiritualem; unam ministrantem, alteram præminentem; unam cui potentiam concessit, alteram cui reverentiam exhiberi voluit. Qui vero his vel illis de jure suo subtrahit, Dei ordinationi resistit. Nec præsumat dominus noster rex Judices suos velle judicare. Terrenis enim potestatibus non sunt commissæ claves regni cœlorum, sed sacerdotio. Illud etiam te suggerente commemoretur Domino nostro, dignum memoria & imitatione, quod in ecclesiastica hystoria legimus de* Constantino *imperatore. Cui cum oblatæ fuissent scriptæ accusationes contra episcopos, accusationis quidem libellos accepit, & accusatos convocans in eorum aspectu eosdem incidit, dicens,* Vos dii estis à vero Deo constituti, ite & inter vos causas vestras disponite, quia dignum non est ut nos homines judicemus Deos. *O magnum imperatorem, ô discrete regnantem in terra, quæ aliena sunt non usurpantem, & regnum æternum in cœlo promerentem! Studeat itaque Dominus noster rex tantum, tam discretum, tam felicem imitari Principem, cujus & memoria laudabilis frequentatur in terris, & vita perpetua & gloriosa habetur in cœlis.*

Alienor regina peperit filium quem vocavit *Johannem.*

Thomas archiepiscopus suffraganeis suis.

F*Raternitatis vestræ scriptum, quod tamen de prudentiæ vestræ communi consilio non facile credimus emanasse, nuper ex insperato suscepimus, cujus continentia plus videtur habere mordacitatis quam solatii, & utinam magis esset emissum de pietatis studio, de caritatis affectu, quam de obedientia voluntatis. Caritas enim non quærit quæ sua sunt set quæ Jesu Christi. Erat quippe de jure officii vestri, si veritatem habet evangelium, quod quidem habet, si recte agitis ejus officium, si fideliter ejus negotium geritis cujus repræsentatis figuram, magis eum timere qui potest corpus & animam mittere in gehennam, quam qui potest corpus occidere, magis obedire Deo quam hominibus, patri quam domino, ejus exemplo qui factus est patri obediens usque ad mortem. Unum vobis dico, ut salva pace vestra loquar,*

HENRI- cus II.rex.

quar, multo tempore silui expectans si forte inspiraret vobis Dominus ut resumeretis vires, qui conversi estis retrorsum in die belli, si forte saltem aliquis ex omnibus vobis ascenderet ex adverso, opponeret se murum pro domo Israel, *simularet saltem inire certamen contra eos qui non cessant cotidie exprobrare agmini Dei. Expectavi, non est qui ascendat. Sustinui, non est qui se opponat. Judicet ergo Deus inter me & vos, & requirat ecclesiæ confusionem de manibus vestris, quam velit nolit mundus, necesse est firmiter stare in verbo Domini in quo fundata est, donec veniat hora ejus ut transeat de hoc mundo ad patrem; Ut itaque veniamus ad rem. Dicite fratres, Exciditne à memoria vestra quid ageretur mecum, & cum ecclesia Dei dum adhuc essem in* Anglia, *quid in exitu meo, quid post exitum, quid etiam agatur diebus istis, quid maxime aput* Norhamtunam, *cum iterum judicaretur Christus in persona mea ante tribunal præsidis, cum artaretur* Cantuariensis *ob injurias sibi & ecclesiæ Dei passim illatas & sine delectu* Romanam *appellare audientiam. Quis umquam vidit, audivit* Cantuariensem *judicari, condempnari, cogi ad fidejussionem in curia regis à suis præcipue suffraganeis? Si nobis recedentibus & in discessu nostro turbata sunt prout dicitis omnia, sibi imputet qui causam dedit, qui hoc procuravit. Facientis proculdubio culpa hæc est non recedentis, persequentis non declinantis injurias. Nobis adhuc de more expectantibus in curia si forte nobis aliquid opponeretur, ad nostros accessum est officiales. Interdictum est eis, ne in aliquo nobis sub temporalibus obedirent, ne nobis vel nostris quicquam ministraretur ab ipsis citra mandatum regis & conscientiam. Proscripti & ipsi clerici cum laicis, viri cum mulieribus, mulieres cum infantibus in cunabilis. Addicta sunt fisco bona ecclesiæ, patrimonium crucifixi, pars pecuniæ conversa est in usus regios, pars in usus episcopi* Lundoniensis. *Quod si ita est, exigimus ab eo, præcipientes ei in virtute obedientiæ, quatinus infra xl. dies post istarum susceptionem litterarum, quicquid inde tulit vel in usus ecclesiæ suæ conversum est, remota omni occasione & dilatione infra tempus prænominatum in integrum nobis restituat. Nolite fratres, nolite jura regni & ecclesiæ confundere. Discretæ quidem sunt potestates istæ, quarum una vim & potestatem sortitur ex alia. Legite scripturas & invenietis quot & qui periere reges, qui nisi sunt sibi sacerdotale officium usurpare. Provideat ergo discretio vestra, ne ob istam pressura divina vos atterat injuriam, quam si venerit non fugietis de facili. Consulite conscientias vestras, advertite formam electionis, consensum omnium ad quos spectabat electio, assensum Principis per filium suum, & per eos qui ad hoc missi sunt cum omnibus regni primatibus. Si aliquis eorum contradixit, si reclamavit vel in aliquo, loquatur qui novit, dicat qui conscius est. Si vero turbatus inde fuerit aliquis, non dicat pro sua molestia toti regno & ecclesiæ factam fuisse injuriam. Litteras quoque Domini regis & omnium vestrum diligentius attendite, postulantes nobis cum multa instantia pallium & optinuisse. Appellatis ut dicitis. Numquid hac appellatione potestis suspendere auctoritatem nostram, ne in vos aut ecclesias vestras severitatis disciplinam exerceamus, si delicti enormitas hoc exigit? Advertite diligentius si hæc sit legitima appellatio, & quæ sit hujus appellationis forma. Scimus quod omnis appellans aut suo nomine appellat, aut alieno: si suo, aut gravamine quod ei infertur vel quod timet sibi inferri. Certum tenemus quod nullum gravamen vobis, Deo gratias, adhuc à nobis illatum est unde debeatis ad appellationis confugere remedium; nec credimus vos ad præsens habere causam adversum nos aliquam, quæ specialiter vestra sit. Si contra metum gravaminum ne quid de cætero statuam in vos vel ecclesias vestras, videte si sit iste metus qui debeat venire in homines constantissimos, si hæc sit appellatio quæ debeat suspendere omnem auctoritatem & potestatem nostram quam habemus in vos & ecclesias vestras. Si alieno appellastis nomine; Aut Domini regis, aut alterius. Si non alterius, Domini regis. Si Domini regis, certe nosse debuerat discretio vestra quoniam introductæ sunt appellationes ad propulsandam injuriam, non ad inferendam, ad sullevandos oppressos, non amplius opprimendos. Præterea discretionem vestram latere non credimus, quoniam non solent audiri appellantes, nisi quorum interest, aut quibus mandatum est, aut qui negotium gerunt alienum. Interestne vestra ut non coherceantur delinquentes adversus ecclesiam? absit. Immo certe contrarium. Si vero qui subvertit ecclesiæ libertates, qui bona ipsius invadit & occupat ac in suos convertit usus, in sui defensionem minime super hoc auditur appellans, multo minus & pro eo appellantes. Ergo nec Domino regi suffragatur appellatio à vobis pro ipso edita, nec videtur prodesse pro ipso emissa, unde sicut in hoc casu appellare non potest nec mandare, sic nec vos super hoc mandatum ab ipso suscipere. Non tamen hoc ideo dicimus quod quicquam circa personam Domini regis, vel terram suam, circa personas & ecclesias vestras unquam inordinate fecerimus, vel per Dei misericordiam facturi sumus: Credebamus siquidem si recte intelligitis, si cupitis utiliter ecclesiæ subvenire, de nimis ordinata & longa patientia magis à vobis culpari, quam de severitatis mora commendari. Mora enim trahit ad se periculum, quia nimis ordinata patientia plus habet remissionis quam commendationis, plus vicii quam virtutis; & inde est quod breviter vobis dicimus & affirmamus constanter, Dominum nostrum regem nullatenus injuste fore gravatum, si adversus eum à Domino papa & à nobis ipsis legitime litteris & nunciis sæpissime conventum satisfacere cum posset, nolentem severitatis censura processerit.*

Obiit *Robertus* abbas ecclesiæ sancti *Albani* xviij.

Alexander *papa Thomæ* Cantuariensi *archiepiscopo. Frater in Christo karissime* Thoma Cantuariensis *archiepiscope, de fratrum nostrorum consilio tuis justis petitionibus debita benignitate duximus annuendum, atque prædecessorum nostrorum felicis recordationis,* Pascalis *&* Eugenii Romanorum *pontificum, vestigiis inhærentes, tam tibi quam tuis legitimis successoribus* Cantuariensis *ecclesiæ primatum ita plenum concedimus, sicut à* Lanfranco *&* Anselmo *aliisque ipsorum prædecessoribus constat fuisse possessum. Quicquid etiam dignitatis seu potestatis eidem sanctæ* Cantuariensi *seu* Dorobernensi *ecclesiæ pertinere cognoscitur, præsentis scripti pagina confirmamus, sicut à temporibus beati* Augustini *prædecessores tuos habuisse Apostolicæ sedis auctoritate constat.*

Radulfus Felgenarum Dominus principes *Armoricorum* ex maxima parte suam traxit in partem, Regem *Anglorum* inquietaturus. Sed cum ipse *Radulfus* viribus esset longe inferior, & confœderati sibi regis videntes exercitum solo metu tabescerent, cum à *Francis* etiam ipse consilium, & auxilium expetisset, & expectasset sicut promiserant, nec in aliquo subvenissent, coactus est ad deditionem; turris ejus subversa est, milites intus capti. Quæ congregaverat, exercitui Regis in direptionem cesserunt.

Willelmus Papiensis, Johannes Neapolitanus Cardinales à latere summi Pontificis destinati, regem, & archiepiscopum convocaverunt apud *Munmirail*, & licet archiepiscopus eos in partem regis inclinatiores sensisset, rem tamen in judicium ea ratione deduci concessit eis publice residentibus, ut secundum ordinem ecclesiasticum, tam sibi quam suis prius fieret ablatorum in integrum restitutio. Nec enim spoliatus subire judicium voluit, nec cogi potuit aliqua ratione. Quod cum illi nec vellent nec possent, infecto negotio redierunt ad curiam.

Ludovicus rex *Francorum* venit *Pontiniacum*, & ne quid in *Anglia* fieret in pernitiem ordinis *Cysterciensis*, *Thomam* archiepiscopum cui jam per biennium *Pontiniacenses* omnem exhibuerant humanitatem *Senonis* secum deduxit, & in expendiis sufficientiam apud sanctam *Columbam* invenit per iiij. annos.

Collectam *Jerosolimitanorum* usibus destinandam truncus in singulis deputatus ecclesiis adacta sera conclusit, præstito per *Angliam* publice sacramento, denarios iiij. à singulis marcatis emungens.

An. Dñi 1167. *Robertus* episcopus *Lincolniensis* vir humilitatis magnæ migravit ad Dominum vij. kal. Februarii.

Matildis filia regis nupsit *Henrico* Duci *Saxonico*. Comes de *Arundel*, Comes de *Struguil*, illi præbuerunt ducatum, & alii plures.

Simon abbas ecclesiæ sancti *Albani* xix.

Hoc anno die *Ascensionis* Domini xj. kal. Junii in Capitulo sancti *Albani*, præsente *Roberto* Comite *Leicestriæ* totius *Angliæ* Justiciario & assensum regis *Henrici* senioris præbente, unanimi omnium qui aderant consensu, & consona voluntate electus est dominus *Symon* monachus ejusdem monasterii in abbatem ipsius ecclesiæ, & ab episcopo *Lundoniensi Gileberto*, professione prius sanctæ *Romanæ* ecclesiæ facta, eadem die Ascensionis in ecclesia beati *Albani* ante majus altare solempniter benedictus.

Rex *Francorum* & rex *Anglorum* facti sunt discordes. A *Normannis Calvus mons* vicinus *Gisors* succensus est. Multi milites, multi cives ibi capti sunt. In ultionem hujus facti rex *Francorum* villam campestrem *Rothomagensis* archiepiscopi scilicet *Andeli* combussit, & ipsa die rediit in *Franciam*, amissis in itinere plusquam mille de suis. In *Pertico* postmodum multi milites *Francorum* capti sunt à *Normannis*, tandem duo reges pacificati sunt. *Ricardus* siquidem filius regis *Anglorum* Dux *Aquitanniæ* filiam regis *Francorum* accepit in sponsam. Comes *Patricius* in *Aquitannia* princeps militiæ regis *Anglorum* lancea confossus obiit.

1168. *Alexandro* papæ scriptum est in hæc verba.

Cum clerum plurimum & Principes Imperator ad concilium suum in sollempnitate Pentecostes adunasset, sabbato & ij. feria tractatum est de pace & concordia inter vos & eum reformanda. Ad hæc superveniens Coloniensis *electus in medio omnium protestatus est; Domine Imperator consilia quæ adversus papam* Alexandrum *huc usque captastis ad destitutionem ejus nichil tibi profuerunt, nichil ei nocuerunt. Sed si consilio meo adquieveritis in promptu erit &* Alexandri *dejectio & papæ nostri* Paschalis *exaltatio, si vos scilicet* Alexandri *obedientiam & eo decedente cujusque de parte ejus electi abjuraveritis.* Placuit *Imperatori forma consilii: Tunc ait* Magdaburgensis. *Si dominus* Coloniensis *primus omnium abjuraverit* Alexandrum, *& juraverit quod ordinationem suam & consecrationem à* Paschali *recipiet, de secreto animi sui certiores nos reddet.* Adquievit *Imperator. Cumque* Coloniensis *ita primo jurare jussus detrectaret, vehementer accensus Imperator ait. En apparet quod tanquam proditor & traditor operatus sis adversus me & animam meam. En apparet quod sanum consilium michi dedit* Maguntinus *defuncto Octaviano dicens, quod cum me Dominus eo mortuo à periculo maximo liberasset, caverem michi ne me iterum periculo consimili involverem; Unde tibi missis mandatis scripsi, ne me inconsulto de substituendi pontificis electione quicquam tractares; tu vero clam me auctoritate tua istum elegisti. Tandem* Coloniensis *primus & absolute juravit in supradictam formam, postmodum Imperator obedientiam vestram, & cujusque de parte vestra electi abjuravit.*

Alexandro papæ G. *Lundoniensis* episcopus.

Mandatum vestrum pater in Christo karissime debita veneratione suscipientes, ilico filium vestrum Dominumque nostrum karissimum, illustrem regem Anglorum *adivimus, & juxta vestri formam mandati diligenter & intente convenimus. Ipse vero correptionem vestram cum multa gratiarum actione suscipiens, multa animi temperantia multaque modestia consequenter respondit ad singula. In primis asserens mentem suam à vobis se nullatenus avertisse, nec id unquam propositi mente concepisse, quin dum vos sibi patrem rebus ipsis cognoverit, vos ut patrem diligat, & sanctam* Romanam *ecclesiam ut matrem veneretur & foveat & sacris jussionibus vestris, salva sibi sua regnique sui dignitate, humiliter obtemperet & obediat. Verum in appellationibus ex antiqua regni sui institutione, id sibi vendicat honoris & honeris ut ob civilem causam nullus clericorum regni sui, ejusdem regni fines exeat, nisi an ipsius auctoritate & mandato jus suum optinere queat prius experiendo cognoscat. Quod si non optinuerit, ad excellentiam vestram ipso in nullo reclamante cum volet quilibet appellabit.*

Thomas archiepiscopus excommunicavit *Alanum de Nuville*, quia *Willelmum* capellanum archiepiscopi tenebat in vinculis.

Ex quo reges in *minori Britannia* desierunt præesse, duo Comites in eisdem locis principari cœperunt. Sed quoniam omnis potestas impatiens semper consortis erit, sese variis sæpe dissensionibus afflixerunt. *Conanus* tandem jure successorio nactus Comitatum utrumque, dum in fata concederet, ex sorore regis *Scottorum* filiam reliquit hæredem. Quam rex *Anglorum* filio suo *Gaufrido* uxorem accipiens, & in pace passim per *Britanniam* statuenda studiosius existens, clerum terræ illius sibi conciliavit & populum.

Alexander

ENRI- us rex. n. Dñi 119.

Alexander papa regi *Anglorum.*

Quam paterne & benigne regiam sæpius excellentiam convenerimus, & per litteras, & nuntios frequentius exortati fuerimus, ut venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem *archiepiscopum tibi reconciliare deberes, ac sibi ac suis ecclesias, cum cæteris ablatis, restituere, sullimitatis tuæ prudentia nequaquam ignorat cum id fere toti Christianitati publicum & manifestum existat. Unde quoniam in hoc hucusque proficere minime potuimus, nec animi tui motum blandis & lenibus emollire, tristes & dolentes efficimur, & nos spe & fiducia nostra frustrati dolemus, præsertim cum te sicut karissimum filium in Domino diligamus, cui in hoc grave periculum imminere videmus. Duritiam itaque tuam sicut hactenus contra justitiam & salutem nostram non duximus ulterius supportandam, nec præfato archiepiscopo os de cætero aliqua ratione claudemus, quin officii sui debitum libere consequatur, & suam & ecclesiæ suæ sibi commissæ injuriam ecclesiasticæ severitatis gladio ulciscatur.*

Gilebertus Lundoniensis episcopus ad sententiam archiepiscopi declinandam circa inicium quadragesimæ convocato clero & populo in ecclesia sancti *Pauli Romanæ* sedis audientiam appellavit. Verum *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus super hoc minime cercioratus, ipsum in die palmarum aput *Claramvallem* sollempniter excommunicavit.

Thomas *Dei gratia* Cantuariensis *archiepiscopus, & Apostolicæ sedis Legatus*, G. Lundoniensi *episcopo utinam vero fratri, declinare à malo & facere bonum. Excessus vestros dum licuit supportavimus; & utinam mansuetudo patientiæ nostræ quæ nobis supra modum dampnosa extitit, in totius ecclesiæ pernitiem non redundet. Set quia patientia nostra semper abusi estis, neque dominum papam, neque nos in verbo salutis vestræ voluistis audire, set obduratio vestra semper in deteriora excrevit, vos urgente necessitate officii, & ratione juris persuadente ex justis & manifestis causis anathematis sententia percellentes excommunicavimus, & à corpore Christi quod est ecclesia, donec condigne satisfaciatis amputavimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, in periculo salutis, dignitatis & ordinis, quatinus prout ecclesiæ forma præscribit, ab omnium fidelium communione abstineatis, ne vestra participatio Dominicum gregem contaminet ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus, & exemplis reformandus erat ad vitam.*

Thomas *Dei gratia* Cantuariensis *archiepiscopus, & Apostolicæ sedis Legatus, decano, archidiacono, & clero* Lundoniensis *ecclesiæ salutem, & à communione excommunicatorum fideliter abstinere. Vestram non debet latere prudentiam quod fere totus Latinus orbis agnovit, quam inique sumpta oportunitate ex causa scismatis generalis* G. Lundoniensis *episcopus frater noster utinam verus in causa ecclesiæ versatus sit, & pacem ejus studuerit perturbare. Supportavimus eum in multa patientia, qua ille semper abutens jugis inobedientiæ crimen multiplicatis excessibus incorrigibiliter cumulavit. Nos ergo quibus ultra dissimulare non licuit, eum urgente necessitate officii, & ratione juris persuadente publice excommunicavimus, & vobis præcipimus in virtute obedientiæ, & in periculo ordinis, & salutis, ut à communione ejus, sicut Christi fideles decet, prorsus abstineatis.*

HENRIcus II rex.

Lundoniensis episcopus licet secundum quorundam consilium tutus esset appellationis munimine, quam ante latam sententiam excommunicationis interposuerat, usus saniori consilio mandatum archiepiscopi patienter sustinuit, & abstinuit ab ingressu ecclesiæ.

Alienor filia regis *Angliæ* nupsit *Adelfunso* regi *Castellæ.*

Alexander papa regi *Angliæ.*

Serenitatem tuam per Apostolica scripta rogamus, monemus, & exortamur in Domino, necnon in remissionem tibi peccatorum ex parte Dei omnipotentis, & beati Petri *apostolorum principis & nostra injungimus, ut* Thomam *archiepiscopum pro Deo & ecclesia sua, & honore tuo, necnon & totius regni tui in gratiam & amorem tuum omni indignatione & rancore deposito, clementer recipias; & Deum in hac parte vincere, ac tuam vinci voluntatem sustineas, ut idem Deus & Dominus noster* Jhesus Christus, *qui se in illo à te susceptum fuisse proculdubio reputabit, eodem dicente,* Qui vos recipit, me recipit; & qui vos spernit, me spernit: *regnum terrenum per tempora longiora tibi tranquillum conservet, & dies diuturniores cum desiderata jocunditate concedat. Ut autem spem & fiduciam quam de te percepimus, plenius comprobemus, dilectos filios nostros Gratianum & Vivianum ad regiæ sullimitatis præsentiam duximus destinandos, per quos excellentiæ tuæ voluntatem nostram viva voce latius intimamus, magnificentiam tuam rogantes attentius, monentes quatinus eosdem pro ecclesiæ Dei reverentia, & honore beati* Petri *& nostro benigne sicut decet recipias.*

Inter *Angliæ* regem & archiepiscopum paci reformandæ multi multam multotiens operam impenderunt. Ad ultimum missos fuisse duos à latere summi pontificis superioribus litteris accepistis. Et qui nec meritis præcedentibus, nec offensis intra viscera materna conclusos, *Jacob* dilexit, & *Esau* reprobavit, ipse Deus sic instituit animos *Viviani* & *Gratiani*, ut à primordio legationis injunctæ statim alter regem, statim alter archiepiscopum modis omnibus fovere proponeret, & quorum erat potestas æqualis eosdem varius disjungebat affectus, nec finis potuit invenisse concordes qui ab inicio vota conceperant tam diversa. Set sicut penes regem *Gratianus* gratiam non invenit, sic nec penes archiepiscopum aliqua vivit in memoria *Vivianus*. Cum igitur tractaturi de pace, se conspectui regio præsentassent aput *Baiocas* in *Normannia*, postque tractatus immensos pax esse in januis crederetur ab omnibus, litteras illis direxit *Willielmus Senonensis* archiepiscopus, in quibus continebatur, ne sine conscientia ipsius, sicut in mandatis à domino papa susceperant, in reconciliatione facienda procederent. Sic infecto negotio duo legati summi pontificis à regis curia recesserunt.

Circa festum sancti *Michaelis Lundoniensis* episcopus transfretavit, suam domino papæ præsentiam exhibiturus, & causas redditurus appellationis.

In octabis sancti *Martini* habitum est colloquium inter regem *Francorum* & regem *Angliæ* proxime *Parisius*, ubi præsens fuit archiepiscopus *Cantuariensis*, sed se regis *Anglorum* minime conspectui præsentavit. Cumque diu tractatum esset de pace facienda inter regem & archiepiscopum, quoniam ad hoc qui convenerant videbantur inniti, ne

Henricus II. rex

prætextu regiæ dignitatis libertas eccleſiæ deperiret, novo genere obligationis ſic novam confœderationem involvere contendebant, ut ſimul & debita Deo reverentia impenderetur in omnibus, & jus regium nichilominus conſervaretur illæſum, cum conſtet pro certo, quod in obſervatione regiæ dignitatis libertas, aut dignitas eccleſiaſtica non gravetur. Siquidem dignitas eccleſiaſtica regiam provehit pocius quam adimit dignitatem, & regalis dignitas eccleſiaſticam potius conſervare quam tollere conſuevit libertatem. Etenim quaſi quibuſdam ſibi invicem complexibus dignitas eccleſiaſtica & regalis concurrunt, cum nec reges ſalutem ſine eccleſia, nec eccleſia pacem ſine protectione regia conſequatur. Conſilio itaque regis *Francorum*, epiſcoporum & procerum, archiepiſcopus petitionem ſuam redactam in ſcedula regi *Anglorum* porrexit, continentem hæc verba. *Hoc petimus à domino noſtro rege juxta mandatum & conſilium domini papæ, quatinus pro amore Dei & domini papæ, & honore ſanctæ eccleſiæ, ac ſalute ſua & hæredum ſuorum recipiat nos in gratiam ſuam, & concedat nobis, & omnibus qui nobiſcum & pro nobis exierunt de regno ſuo, pacem ſuam & plenam ſecuritatem de ſe & ſuis ſine malo ingenio, & reddat nobis eccleſiam* Cantuarienſem *in ea plenitudine & libertate in qua eam melius habuimus poſtquam facti ſumus archiepiſcopus, & poſſeſſiones omnes quas habuimus, ad tenendum & habendum ita libere, & quiete, & honorifice, ſicut eccleſia, & nos eas liberius & honorificentius tenuimus & habuimus poſtquam promoti ſumus in archiepiſcopum; & ſimiliter noſtris; & omnes eccleſias, & præbendas ad archiepiſcopum pertinentes quæ vacaverunt poſtquam exivimus de terra, ut faciamus de eis ſicut de noſtris prout nobis placuerit ſimiliter habere permittat.*

Duobus articulis plenum non præbuit aſſenſum rex *Angliæ*. Nec enim nomine reſtitutionis, cum archiepiſcopum non expulerit, juxta dignitatem regni quicquam debebat exolvere, nec bonorum vacantium poſſeſſiones quas jam dederat certis perſonis in irritum devocare. Sed ut legibus alligatum ſe principem profiteretur in medium, coram rege *Francorum* paratus erat archiepiſcopo per omnia ſatisfacere, vel ſi contendere decreviſſet, judicium in palatio *Pariſienſi* ſubire proceribus *Galliæ* reſidentibus, aut Gallicana eccleſia partes ſuas interponente, ſeu ſcolaribus diverſarum provinciarum æqua lance negotium examinantibus. Et ita rex *Angliæ* qui prius odium in ſe plurimorum conflaverat, in hoc verbo plurium favorem adeptus eſt. Itaque rex *Anglorum* & archiepiſcopus in qualiquali conveniſſent concordia, niſi quia rex archiepiſcopo dare ſignum pacis in oſculo penitus abnegaſſet, & abjuraſſet, omnem aliam ſecuritatem arbitratu boni viri paratus offerre, paratus præſtare.

An. Dñi 1170.

In natali Domini rex tenuit curiam ſuam apud *Nannetenſem* urbem, præſentibus epiſcopis & baronibus totius *Britanniæ*, ubi fidelitatem ſibi & filio ſuo *Gaufrido* communiter juraverunt. Sequenti quadrageſima rediens in *Angliam*, multis ſuorum ſubita maris tempeſtate periclitatis, ipſe magno divinæ pietatis munere evaſit incolumis.

Lundonienſis epiſcopus dum tenderet *Romam*, ſibi per totam *Burgundiam* inſidias præparari multorum certa didicit relatione. Qua de cauſa per viam multo longiorem & difficiliorem iter arripuit, tranſitum habens per *Rupem Amatoris*, per ſanctum *Willelmum*, per *Montem Peſſulanum*, per ſanctum *Egidium*, & poſt tranſcenſis Alpibus veniens ad ſanctum *Ambroſium*, litteras domini papæ ſuſcepit.

Alexander papa *G. Lundonienſi* epiſcopo.

Rothomagenſi *archiepiſcopo &* Exonienſi *epiſcopo dedimus in mandatis, ut te recepto juramento, quod noſtro ſuper his pro quibus in te ſententia lata eſt debeas parere mandato, noſtra vice abſolvant, ita quidem, ut pro eo quod excommunicatus fueras, nullum ordinis, aut officii, ſeu dignitatis periculum, neque aliquam infamiæ notam debeas ſuſtinere.*

Lundonienſis epiſcopus ad abſolutionem aſpirans, & rediens cum feſtinatione, ſollempniter abſolutus eſt apud *Rothomagum* in die Paſchæ.

Circa idus Julii, *Rogerus Eboracenſis* archiepiſcopus, *Hugo Dunelmenſis* epiſcopus, & omnes ſuffraganei *Cantuarienſis* eccleſiæ vocati à rege, venerunt *Lundoniam*, quibus dominus papa litteras direxit continentes hæc verba.

Alexander *papa*, Eboracenſi *archiepiſcopo, & univerſis* Angliæ *epiſcopis. Illius dignitatis & majoritatis eccleſiam* Cantuarienſem *ab antiquo fuiſſe audivimus, ut reges* Angliæ *ab ejuſdem archiepiſcopis inungi conſueverint, & in promotionis ſuæ principio coronari. Proinde ſiquidem eſt quod nos tum officii noſtri debito, tum conſideratione venerabilis fratris noſtri* Thomæ *ejuſdem ſedis archiepiſcopi, viri ſiquidem religioſi, honeſti, & diſcreti eccleſiæ jam dictæ jura & dignitates antiquas illibatas & integras conſervare volentes, univerſitati veſtræ auctoritate Apoſtolica penitus inhibemus, ne quiſquam veſtrum novo regi coronando, ſi forte hic caſus emerſerit, abſque memorati archiepiſcopi vel ſucceſſorum ſuorum, & eccleſiæ* Cantuarienſis *conniventia contra antiquam ejus conſuetudinem & dignitatem manum apponere, qualibet occaſione præſumat, aut id aliquatenus attemptare.*

Xiiij. kal. Julii, *Henricus* primogenitus filius *Henrici* regis *Angliæ*, conſecratus eſt in regem apud *Weſtmonaſterium* à *Rogero Eboracenſi* archiepiſcopo.

Rex poſt coronationem filii transfretavit.

Habitum eſt colloquium apud *Munmirail* inter regem & archiepiſcopum, ubi præſens fuit rex *Francorum*, & *Bernardus de Corilo*, Prior etiam de *Monte Dei.* Poſt multa cum perventum eſt ad oſculum, quia dixit archiepiſcopus, In honore Dei vos oſculor, ab oſculo quaſi conditionaliter involuto receſſit rex. Nam ſicut noſtri majores formulas juris ſuſpectiſſimas habebant in jure, ſic rex ſemper in verbis archiepiſcopi conſcientiam habentis puriſſimam quaſdam clauſulas cauſabatur, ſcilicet nunc, *ſalvo ordine meo*, nunc, *ſalvo honore Dei*, nunc, *ſalva fide Dei.*

Item apud *Fractam vallem* rex *Francorum*, *W. Senonenſis* archiepiſcopus & epiſcopus *Nivernenſis* venerunt. Cum autem rex & archiepiſcopus receſſiſſent in partem, biſque deſcendiſſent, & bis aſcendiſſent, bis ſtapham rex tenuit archiepiſcopo.

Item apud *Ambazium* ſingulis ad ſimplicem intellectum reductis rex & archiepiſcopus concordiam inierunt, procurante pacem *Rotrodo Rothomagenſi* metropolitano.

Henricus rex *Angliæ*, filio ſuo *Henrico* regi *Angliæ* ſalutem. *Sciatis quod* Thomas Cantuarienſis *archiepiſcopus pacem mecum fecit ad voluntatem meam*

meam. Et ideo præcipio ut ipse & sui pacem habeant, & faciatis habere ei & suis qui pro eo exierunt de Anglia, omnes res suas bene, & in pace, & honorifice sicut habuerunt tribus mensibus antequam exiret ab Anglia. Et faciatis venire coram vobis de melioribus & antiquioribus militibus de Honore de Saltwode, & eorum sacramento faciatis recognosci quid ibi habetur de feodo archiepiscopatus Cant. & quod recognitum fuerit esse de feodo ejus ipsi archiepiscopo habere faciatis. Teste Rotrodo archiepiscopo Rothomagensi aput Chinun. Hac igitur securitate archiepiscopus rediens in Angliam kal. Decembris, appulsus est apud Sandicum portum.

Archiepiscopus statim ut appulsus est, misit Eboracensi archiepiscopo aput Douram litteras domini papæ hæc verba continentes.

Alexander papa, R. Eboracensi archiepiscopo, & H. Dunelmensi episcopo. Cum filium suum rex vester coronari voluerit, contempto Thoma Cantuariensi archiepiscopo, ad cujus officium de antiquo jure noscitur pertinere, per manum tuam frater archiepiscope, in aliena provincia diadema regni ei fecit imponi. In coronatione autem illius, nulla ex more de conservanda ecclesiæ libertate cautio est præstita, vel, sicut aiunt, exacta. Set potius juramento asseritur confirmatum, ut regni consuetudines quas avitas dicunt, sub quibus dignitas periclitatur ecclesiæ, illibatæ debeant omni tempore conservari. In quo etsi multum prænominati regis vehementia nos conturbat, amplius tamen de vestra & aliorum coepiscoporum vestrorum possumus infirmitate moveri, qui, quod dolentes dicimus, facti sicut arietes non habentes cornua, abiistis absque fortitudine ante faciem subsequentis. Etsi enim licere forte hoc tibi, frater archiepiscope, in propria provincia potuisset, quomodo tamen in aliena provincia, & illius præcipue qui exulare pro justitia, & fere solus exire voluit, & dare gloriam Deo tibi licuerit, nec de ratione possumus, nec de sanctorum patrum constitutionibus invenire. Unde quia juxta verbum prophetæ factum est in vobis perversum quid ultra omnes alias provincias in usurpationibus suis, & post tam iniquas consuetudines juramento firmatas non adjecistis resumere scutum fidei, ut staretis pro domo Domini in die prælii, set posuistis corpus vestrum in terram, ut per vos fieret via transeunti, ne si diutius tacuerimus una vobiscum in die judicii dampnationis sententia involvamur, auctoritate sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, cui auctore Deo ministramus, ab omni officio episcopalis vos suspendimus dignitatis.

Rursus Thomas Cantuariensis archiepiscopus misit litteras domini papæ G. Lundoniensi & Jocelino Salesburiensi episcopis auram prosperam expectantibus aput Douram, cum Rogero Eboracensi archiepiscopo, continentes hæc verba.

Alexander papa, venerabilibus fratribus, Lundoniensi, Salesburiensi, Exoniensi, Cestrensi, Rofensi, de sancto Asaph, Landavensi, episcopis. Cum karissimus filius noster Henricus rex vester filium suum coronari voluerit, & hoc de antiquo jure ad Cantuariensem noscatur archiepiscopum pertinere, vos jam dicti fratris nostri auctoritate & reverentia quam sibi & ecclesiæ suæ debetis postposita, ad coronationem illius favorem & ministerium præbuistis, nulla de conservanda ecclesiæ libertate præstita, vel etiam exacta, sicut dicitur, cautione; quinimo sustinuistis potius, ut juramentum ab illo de conservandis consuetudinibus præstaretur. Nec tamen hoc ideo dicimus, quia dum adhuc essemus in Francia, in multis eundem regem liberalem sensérimus ac devotum, sed ob hoc non debemus omittere quin tantis nos transgressionibus, & pro gloria Dei, & pro salute ipsius & vestra, zelo rectitudinis opponamus. Nunc igitur quia secularium hominum culpæ nullos magis quam desides prælatos negligentesque respiciunt, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam dum necessariam adhibere negligunt medicinam, & post expectationem diutinam nullo dolore contra vos ipsos, nullo fervore contra iniquas illas usurpationes insurgitis: nos de commissa nobis à Domino potestate, de auctoritate Apostolicæ sedis, cui licet immeriti Deo disponente servimus, ab omni episcopali vos suspendimus dignitate. Illos autem vestrum Lundoniensem videlicet & Salesburiensem episcopos, qui pro impetrata aput nos gratia, juxta spem nostram ad reconciliationem magis laborare debuerant, & à jam dicti archiepiscopi gravamine abstinere, si præfatæ coronationi favoris sui ministerium præbuerunt, in sententiam anathematis revocamus.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus postquam intravit Angliam scripsit domino papæ litteras, in quibus inter alia hæc continebantur verba. Adductus est nobiscum ex mandato domini regis Johannes decanus Salesburiensis. Qui cum videret Reginaldum de Warenna, & Gervasium de Corenelle Vicecomites scilicet in Cantia, & Ranulfum de Broc, & armatos plures accelerantes ad navigium nostrum, ut adventantibus vim inferrent, timens ne si quid nobis aut nostris mali inferretur in domini regis redundaret infamiam, obviam processit armatis, denuncians eis ex parte domini regis, ne nos aut nostros læderent. Quia hoc esset ipsum regem cum quo pacem feceramus notam proditionis incurrere. Postquam autem ad ecclesiam nostram cum magna devotione cleri & populi suscepti pervenimus, incontinenti nos officiales regis adierunt, denuntiantes ex parte ipsius, ut suspensos episcopos, & excommunicatos absolveremus, quia quod contra eos factum fuerat in regis redundabat injuriam, & in eversionem consuetudinum regni, promittentes episcopos provinciæ nostræ post absolutionem venturos esse ad nos, & juri se salvo honore regni libenter parituros. Quibus respondimus, quod si Lundoniensis & Salesburiensis episcopi jurarent coram nobis in forma ecclesiæ se mandato nostro parituros, nos pro pace ecclesiæ, & reverentia domini regis absolveremus eosdem. Quod cum episcopis referretur, responderunt, juramentum hujusmodi, nisi ex voluntate regis, non debere præstari.

Evocavit rex senas personas vacantium ecclesiarum in Anglia, ut consilio eorum contra consuetudinem regni, fratribus suis absentibus, in altero regno electiones fierent episcoporum.

Dum Thomas Cantuariensis archiepiscopus tenderet ad videndum faciem novi regis, qui tunc temporis morabatur aput Wdestoc, honorifice receptus est à Lundoniensibus, & cum esset hospitatus apud Suthiwerc xv. kal. Januarii venerunt ad eum nuntii novi regis interdicentes ex parte ipsius regis ne progrederetur ad videndum regem, set ad suam

HENRICUS II. rex.

reverteretur ecclesiam. Functi sunt officio legationis hujusce *Jocelinus Castellanus* frater reginæ *Alissa*, *Thomas de Turnebu*, *Hugo de Gundevilla*. Revertens itaque *Cantuariam* ibidem natalitios dies celebrare disposuit, concurrentibus undique clericis diversorum locorum quos diversa trahebant negotia.

An. Dñi 1171.

Die natalis Domini *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus, sermonem habiturus ad populum ascendit in pulpitū. Sermone completo, orationibus consuetis, scilicet pro domino papa, pro rege, pro pace populiq; salute fusis ad Dominum, *Nigellum de Sacheville* violentum incubatorem ecclesiæ de *Herges*, & vicarium ejusdem ecclesiæ, *Robertum* quoque de *Broc*, qui equum quemdam ipsius archiepiscopi victualia deferentem ad dedecus & ignominiam ejus decurtaverat, accensis candelis sollempniter excommunicavit.

Quinta die natalis Domini circiter horam vespertinam, dum archiepiscopus cum clericis suis resideret in thalamo, *Willelmus de Traci*, *Reginaldus filius Ursi*, *Hugo de Morevilla*, *Ricardus Brito* de *Normannia* venientes, tanquam furia invecti subito thalamum irruperunt, denunciantes ex parte regis moram in *Normannia* facientis, ut episcopos *Angliæ* suspensos officio restitueret, excommunicatos absolveret. Quibus respondit, Non esse judicis inferioris ut superioris sententiam solvat, & quod nulli hominum liceat infirmare quod apostolica sedes decreverit. Attamen si *Lundoniensis* & *Salesburiensis* episcopi suo mandato se parituros juramento firmarent, eos pro pace ecclesiæ & reverentia domini regis absolveret. Illi ira incandescentes & scelus nefarium quod in mente conceperant, ad effectum perducere properantes, cum impetu recesserunt. Archiepiscopus vero monentibus clericis suis, & hora diei vespertina urgente, majorem intravit ecclesiam vesperos decantaturus. Quatuor itaque nefandi satellites supradicti interim militaribus armis induti e vestigio subsecuti sunt archiepiscopum. Qui cum venissent ad ecclesiam, ostia ipsius ecclesiæ sicut præceperat archiepiscopus invenerunt aperta. Neque enim, ait, ecclesiam Dei quæ cunctis universaliter debet esse refugium, turbato ordine commutabimus in castellum. Turbis undique confluentibus, prædicti quatuor ecclesiam irreverenter ingressi cœperunt clamare, Ubi est proditor regis? ubi est proditor regis? ubi est archiepiscopus? Cum autem archiepiscopus nomen audisset archiepiscopi, à tertio gradu presbiterii vel quarto quem jam conscenderat, eis obviam regressus est, dicens, Si quæritis archiepiscopum ecce me in promptu habetis. Quibus acerrima proponentibus, ait: Ego mori paratus sum, vitæ præferens assertionem justitiæ, libertatem ecclesiæ. Rogo tamen ut mei non sint obnoxii pœnæ, sicut nec fuerunt incitatores causæ. Dum autem nefandi satellites strictis insurgerent gladiis, ait, Deo & beatæ *Mariæ*, & sanctis hujus ecclesiæ patronis, & beato *Dionisio* commendo me ipsum, & ecclesiæ causam.

Annus millesimus centenus septuagenus Primus. erat, Primas quo ruit ense Thomas.

Immolatus itaque coram altari letale vulnus excepit, ea corporis parte quam olei sacri perfusio specialius Domino consecraverat, & qui pro libertate cleri tociens caput exposuit & oculos erexit ad cœlum, inclinato capite percussus occubuit.

Robertus de Broc & sui complices archiepiscopi supellectilem, clericorum vestes & ministrorum, officinarum etiam utensilia diripuerunt. Equos omnes quos in stabulo reppererunt dominico datos in rapinam celeriter abduxerunt. Corpus autem archiepiscopi quod à dextris altaris sancti *Benedicti* decubuerat in pavimento, ante majus altare sub ipso diei crepusculo deportatum est. Ubi quod ad notitiam cubicularii solius devenerat, astantibus venit in lucem. Licet enim archiepiscopus habitum monachalem, quem à tempore multo satis occulte susceperat canonicali habitu suppressisset, carnem attritam cilicio femoralibus cilicinis edomare curabat. Et ut breviter aliqua complectamur quæ divinitus ordinata concurrerant, quoniam archiepiscopus ob tuendam ecclesiæ libertatem labores, exilium, propinquorum proscriptionem, mortem etiam sustinere decreverat, ut negotium tale suo Marte discurreret, die Martis recessit à curia regis aput *Norhamt*. ut superius diximus. Die Martis transfretavit, exilium subiturus in *Gallia*. Consilio domini papæ revertens in *Angliam* die Martis appullsus est. Die Martis occubuit manibus impiorum confossus. Die Martis translatus est. Sequenti die Mercurii summo mane nefandus rumor increbuit, quod nefandi carnifices archiepiscopi corpus abstrahere à sacro loco condixerant, & canibus decerpendum vel avibus extra muros proicere. Abbas itaque de *Boxeleia*, Prior & conventus *Cantuariensis* ecclesiæ prudentum consilio statuerunt, ut id maturiori traderent sepulturæ; quod nec aquis abluendum aliquibus videbatur, præsertim cum longa satis abstinentia fuerit clarificatum, abstersum cilicio, proprio purificatum in sanguine.

Hugo Terraconensis archiepiscopus proferens contumeliæ verbum in quendam mediæ manus hominem, interfectus est cultello.

Rex *Angliæ* tunc temporis in *Normannia* morabatur aput *Argentonium*, cum ad ejus notitiam rumor infaustus quibusdam perferentibus penetravit: Qui statim in primis nefandi sermonis iniciis ad omnia lamentationum & miseriarum genera conversus, regiam prorsus majestatem quasi cilicio & cinere commutavit. Omnipotentem Deum testem vocans in animam suam, quod opus nefarium, nec sua voluntate, nec conscientia commissum est, nec artificio perquisitum. Nisi forte in hoc delictum sit, quod adhuc minus diligere credebatur archiepiscopum. Super hoc quoque se judicio ecclesiæ prorsus exposuit, & humiliter suscepturum se quicquid in eo fuerit statutum salubriter repromisit.

Missi sunt nuncii à Domino rege summo pontifici qui regem excusarent & ejus innocentiam allegarent, quos nec Dominus papa videre, nec ad osculum nec ad pedes voluit admittere. Nuncios qui secundo venerunt aliqui Cardinalium receperunt, set verbo tantum. Diu ergo in amaritudine suorum spirituum conturbati, his qui eos fidelius diligebant omnimodo supplicarunt, ut eorum interventu Dominus papa saltem aliquibus illorum audientiam indulgeret, sed minime profecerunt. Instante igitur quinta feria ante Pascha, in qua de consuetudine Romanæ ecclesiæ solet Dominus papa publice, vel absolvere, vel excommunicare: quibusdam silentiariis Domini papæ perferentibus, ad aures nunciorum pervenit, quod eadem die immutabiliter Dominus papa decreverat in regem *Angliæ* nominatim, & in totam terram suam cismarinam & transmarinam de communi fratrum consilio Interdicti ferre sententiam, & ea quæ lata fuerant in archiepiscopum *Eboracensem*, ea etiam quæ fuerant promulgata

promulgata in *Lundoniensem* & *Salesburiensem* episcopos confirmare. Sic in artissimo positi nuntii regis, quibusdam Cardinalibus intercedentibus significaverunt Domino papæ, se accepisse in mandatis à Domino rege, quod jurarent in præsentia ejus, regem staturum mandato suo, & hoc etiam juraturũ in propria persona legatis suis præsentibus, scilicet *Alberto* Cardinali tituli sancti *Laurentii* in *Lucina*, & *Theodino* Cardinali tituli sancti *Vitalis*, quos Dominus papa missurus erat in *Normanniam*. Sicut ergo nuncii regis petierunt, sic & juraverunt & interdicti declinaverunt sententiam. Nuncii vero archiepiscopi *Eboracensis*, & episcoporum *Lundoniensis* & *Salesburiensis* juraverunt, quod domini sui starent mandato Domini papæ, & hoc jurarent. Eadem tamen die generaliter excommunicavit Dominus papa sceleratissimos interfectores *Cantuariensis* archiepiscopi, & omnes qui consilium, vel auxilium, vel assensum præbuerunt, & omnes qui eos in terra sua aut reciperent aut foverent. Illi nihilominus in provincia *Northanhymbrorum* moram fecerunt per annum apud *Graresburc*.

In *minori Britannia Hamo Leonensis* episcopus, per *Guidomarum* filium fratris sui *Guidomari* interfectus est.

Willelmus Trencheveil interfectus est in ecclesia sanctæ *Mariæ Magdalenæ* apud *Bedercum*.

Circa pascha Dominus *Jesus Christus* qui in sanctis suis semper est, & ubique mirabilis, gloriosissimi martyris sui *Thomæ Cantuariensis* archiepiscopi vitam laudabilem, & insuperabilem in morte constantiam crebris cœpit irradiare miraculis, ut qui pro tuenda libertate periclitantis ecclesiæ suam, & suorum proscriptionem tot annis sustinuit, dignum cognoscatur ab omnibus reportasse triumphum.

Circa inicium *Augusti Lundoniensis* episcopus à sententia excommunicationis in quam ipsum Dominus papa quia novi regis interfuit coronationi revocaverat, à *Nivernensi* episcopo, à *Beluacensi* episcopo, & ab Abbate de *Pontinne* absolutus est. Hoc autem factum est prope *Gisortium* apud *Calvum montem*; nondum tamen episcopali restitutus fuit officio.

Octavo idus *Augusti* rex pater regis appulsus est in *Angliam*, qui visitavit in transitu *Henricum Wintoniensem* episcopum in extremis agentem; qui eum pro morte gloriosi martyris increpavit durissime. Ob quam mortem ipsum multa prædixit adversa passurum. Episcopus itaque senex & plenus dierum vi. idus *Augusti* migravit ad Dominum.

Domino papæ Willelmus Senonensis *archiepiscopus. Vestro* Apostolatui *pater sancte data est omnis potestas in cœlo & in terra. Gladius anceps in manibus vestris super gentes, & super regna. Videte Domine & considerate quem vindemiaverunt ita. Ecclesia siquidem* Cantuariensis, *immo ecclesia generalis sanguine rorantes lacrimas, & amaritudine aspersas à finibus terræ in conspectu tuo effundit, etenim posita est quasi signum ad sagittam, facta est obprobrium vicinis suis, & qui vident eam movent capita sua super ipsam, dicentes, Ubi est Deus eorum? Ipsa autem gemens & conversa retrorsum clamat in auribus Domini exercituum. Vindica Domine sanguinem servi tui, & martyris* Cantuariensis *archiepiscopi, qui occisus est, immo pro libertate ecclesiæ crucifixus. Verbum pater sancte horrendum, facinus prodigiosum, enorme flagitium factum est in diebus nostris; Quod quicunque audierit tinnient ambæ aures ejus. Proinde sicut omnis ecclesia sanctorum astruit, ipsum facit martyrem causa pariter & pœna, & dolor passionis illatæ. Causa est rigor ecclesiasticæ censuræ; quia pro lege Dei sui certavit usque ad mortem. Vestra igitur interest pater clementissime remedium adhibere præteritis, & providentiam futuris. Quis enim locus tutus est si rabies tyrannica Sancta sanctorum cruentat, & ad columpnas ecclesiæ vicarios dilacerat? Insurgant ergo ecclesiasticæ leges, armentur jura cœlestia. Introeat in conspectu vestro ultio sanguinis gloriosi qui de* Anglia *clamat. Clamabit siquidem non solum terra, set & cœlum. Sic vestro consulite dolori, ut honestati pariter vestræ, & saluti ecclesiæ consulatis.*

Rex pater regis navibus undique congregatis intravit *Hyberniam* xv. kal. Novembris. *Lismorensis* episcopus & apostolicæ sedis legatus; archiepiscopi & episcopi receperunt eum in regem & in dominum, & fidelitatem ei juraverunt. Regulus de *Limelie*, Regulus de *Chorc*, Regulus ille qui dicebatur *Monoculus*, fecerunt ei homagium. *Rodericus* autem Regulus de *Connat*, quia regio quam inhabitabat inaccessibilis est paludibus nimiis interjacentibus, in quibus nec vada commoda, nec pervii montes, nec navigatio tuta est, supersedit occurrere.

Rothro Rothomagensis archiepiscopus, & episcopus *Ambianensis* susceperant in mandatis à Domino papa, quod congruo loco & tempore diem præfinirent *Eboracensi* archiepiscopo, & ejus purgationem susciperent. *Eboracensis* itaque pluribus secum assumptis, in festo sancti *Nicholai* apud *Albamarle*, sacramento præstito purgavit innocentiam suam; quod ante coronationem novi regis ut supra diximus, litteras prohibitionis à Domino papa transmissas, nequaquam susceperat, & quod regi patri de regni consuetudinibus observandis, quas avitas vocant, se non obligaverat, & quod mortem gloriosi martyris *Thomæ* quondam *Cantuariensis* archiepiscopi, neque verbo, neque scripto, neq; facto scienter procuraverat; & sic est ad officii sui plenitudinem restitutus.

Cantuariensis ecclesia post necem gloriosissimi martyris continuis diu perstitit in lamentis. Et quia cum gladiis virum justum persequendo carnifices ab ingressu ecclesiæ gressus illicitos minime cohibuerant, ipsum etiam pavimentum ecclesiæ, plebis undique concurrentis pulverulentis gressibus & lutosis, debuit contraxisse squalorem, Et quoniam justum sanguinem effundendo Deo reverentiam non exhibuerant, suspensa est celebratio divinorum. Et quoniam percusso pastore dispersæ sunt oves, detractis ab altaribus ornamentis, nudatis parietibus circumquaque tota loci facies induerat solitudinem, Et quoniam communis lætitia cleri & populi crebris versa est in gemitibus, sonitum campanarum qui ad psallendum horis invitabat statutis oportuit intermitti. Anno ergo integro minus novem diebus illa nobilis & excellens ecclesia cessans à divinis, archiepiscopo suo quem per crebra miraculorum insignia glorificatum jam noverat, ad terrorem carnificum lugubres exsolvit exequias. Ad vocationem itaque matris suæ *Dorobernensis* ecclesiæ suffraganei convenerunt in festo beati *Thomæ* apostoli, ut ecclesiam longa suspensione consternatam, juxta mandatum

summi

Henricus II. rex.

summi pontificis in statum pristinum reformarent. Illius *Judæ Machabæi* laudabilia sequentes vestigia, qui manibus impiorum profanatum in terra sanctuarium Dei cum ymnis & laudibus expiavit, faciem templi coronis aureis & cultibus preciosis exornans, & quoniam mirificavit Dominus sanctum suum facta est *Cantuaria* lætitia magna in clero gloriam victoriosissimi martyris attendente. E diverso etiam factus est populorum concursus clamantium, & dicentium, Vindica Domine sanguinem qui effusus est. *Bartholomæus Exoniensis* episcopus juxta petitionem *Cantuariorum* Missam sollempnem celebraturus, & sermonem habiturus ad populum, ut diebus exactis in doloribus lætitiæ celebris solamen opponeret, sic exorsus est, *Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes lætificaverunt animam meam.*

An. Dñi 1172.

In nocte natalis Domini tonitruum in *Ybernia*, tonitruum in *Anglia*, tonitruum in omni regno *Francorum* auditum est generale subitum & horrible, portendens aliquid magnum, novum & inusitatum.

Dum rex moram faceret in *Ybernia*, *Hugo de Saintemore* & *Radulfus de Faie* avunculus reginæ *Alienor*, consilio sicut dicitur ejusdem reginæ, regis filii regis animum à patre suo cœperunt avertere, suggerentes incongruum videri quibuslibet regem esse, & dominationem regno debitam non exercere.

Hugo Dunelmensis *episcopus, veniens ad sanctum* Albanum, *dedicavit capellam beati* Cuthberti *in honorem ipsius Confessoris, & beati* Johannis Baptistæ *xvj. kal. Novemb.*

Recentium esus carnium & haustus aquæ tam insolitus quam incognitus, plures de regis exercitu panis inedia laborantes fluxu ventris afflixit in *Ybernia*.

Ab ingressu regis in *Yberniam* xx. continuis ebdomadibus de regno suo, vel de aliqua parte dominationis suæ quæ tam longe lateque diffunditur, ad ipsum rumor aliquis minime penetravit, nec etiam quia ventus adversabatur potuit penetrare.

Cum autem intellexissent *Ybernienses*, in quantum circa pacem statuendam & conservandam regis *Angliæ* tota versaretur intentio, qui nec indulgentiis crimina sullevabat, nec in mortem alicujus præcipitabat sententiam, sub edicto vocati convenerunt ad ipsum, rogantes quæ ad pacem sunt. Et quoniam inter eos publica potestas constituta non fuerat, quæ metu pœnarum impunitatem minime repromitteret, cum patres suos mutuis cædibus interfectos sæpissime doluissent, ut in virtute regis pax fieret in diebus suis, ei & in eum jus suum transtulerunt & potestatem. Archiepiscopi & episcopi plebis sibi commissæ plurimum, & in plurimis attendentes errorem, set in his maxime quæ circa matrimonium à majoribus definita noscuntur, quæ *Anglia* recipit & observat, se firmiter amplexuros, & inviolabiliter executuros promittunt. Et ut in singulis observatio similis regnum colligaret utrumque, passim omnes unanimi voluntate, communi assensu, pari desiderio regis imperio se subiciunt. Omnibus igitur hoc ordine consummatis in concilio habito aput *Lismor*, urbes, & castella quæ rex in suam redegerat potestatem fideli deputavit custodiæ. Et quoniam ipsum varia trahebant negotia, die Pascæ sub ipso diei crepusculo navem ascendit, & in crastino appulsus est in *Waliam* prope sanctum *David*. Inde progressus recto itinere, nec declinans ad dextram, nec ad sinistram, set incedens tanquam duplomate venit ad *Porcestre*, ubi navem ascendens *Angliam* salutavit à limine, sicq; felici navigatione transvectus intravit *Normanniam*. Quod cum ad regis *Francorum* notitiam pervenisset, vociferans ait: Rex *Angliæ* modo in *Ybernia*, modo in *Anglia*, modo in *Normannia*, volare potius judicandus est quam vel equum, vel navem conscendere.

Henricus II.

Rotro Rothomagensis archiepiscopus, & episcopus *Ambianensis* in mandatis susceperant à domino papa, quatinus congruo loco & tempore *Lundoniensis* episcopi purgationem susciperent. Ab ipsis igitur *Lundoniensis* episcopus evocatus, viris religiosis pluribus secum adjunctis, juravit quod mortem gloriosi *Thomæ* martyris, neque facto, neque verbo, neque scripto procuravit scienter. Suo itaque restitutus officio aput *Albemarle* kal. Maii ad suam cum gaudio remeavit ecclesiam.

Postquam rex *Anglorum* appulsus est in *Normanniam*, statim cum festinatione accessit ad dominum *Albertum* & *Theodinum* Cardinales, & apostolicæ sedis legatos ad partes illas à Dñmino papa transmissos. Post longos tandem & inmensos tractatus, primo habitos apud *Saviniacum*, post aput *Abrincas* in præsentia legatorum juravit dominus rex mortem gloriosissimi martyris *Thomæ*, nec voluntate sua, nec conscientia perpetratam fuisse, nec suo artificio perquisitam. Sed quoniam malefactores ex verbis quæ iracundiæ calore succensus minus caute protulerat, occasionem sumpserant virum sanctum interficiendi, cum omni humilitate petiit absolutionem ab eis, petiit & impetravit. In facie igitur ecclesiæ sollempniter absolutus, juxta voluntatē & mandatum Cardinalium promisit, quod ab instanti festo Pentecostes usque in annum tantam pecuniam daret, unde ad arbitrium fratrum templi CC. milites ad defensionem terræ *Ierosolimitanæ* per annum perquirerentur. Promisit etiam quod licebit appellationes libere fieri, & quod consuetudines quæ suis temporibus contra libertatē ecclesiæ fuerant introductæ, revocabuntur in irritum, & quod possessiones *Cantuariensis* ecclesiæ, quæ post egressum sanctæ recordationis archiepiscopi fuerant ei ablatæ, restituerentur in integrum. Et quod clericis & laicis utriusque sexus qui pro archiepiscopo *Thoma* de regno exierant, cum pace regis libere redire licebit, & bona sua recipere. Et hoc totum promittere & facere, ex parte Domini papæ regi injunctum est in remissionem omnium peccatorum suorum. Rex filius regis idem quod pater suus juraverat & promiserat, juravit & promisit.

Sequenti *Augusto* rex filius regis & uxor ejus *Margarita* filia regis *Francorum* appulsi sunt in *Angliam*, habentes in itinere comites *Rotro Rothomagensem* archiepiscopum, *Egidium Ebroicensem* episcopum, & *Gaufridum* Præpositum *Carnotensem*. Archiepiscopus itaque memoratus xij. kal. Septembris apud *Wintoniam* *Margaritam* reginam *Angliæ* consecravit, & diadema regni capiti filii regis imposuit, ministrantibus sibi episcopo *Ebroicensi*, & aliquibus suffraganeis *Cantuariensis* ecclesiæ. Juxta petitionem & voluntatem regis *Francorum*, interdictum fuerat *Eboracensi* archiepisco, *Lundoniensi* & *Salesburiensi* episcopis, ne coronationi vel interessent, vel eam impedire quaqua ratione præsumerent.

Kal. Septembris convocato clero aput *Windlesores*, actum est de consilio *Cantuariensis* ecclesiæ, set quibusdam causis intervenientibus negotium illud suspensum est.

Henricus

HENRIcus II rex. An. Dñi 1173.

Henricus rex *Angliæ*, *Johanni* filio suo cognomento *sine terra*, vix bene septenni filiam primogenitam *Humberti* Comitis de *Moriana* quam ex relicta *Henrici Saxonici* Ducis sustulerat, sponsam accepit. Et quia spes masculinæ prolis nulla supererat, quatuor castella Comitis, quæ vel natura loci, vel artificio manuum munitiora reputabantur, juxta voluntatem regis deputata sunt custodiæ.

Adelfunsus rex *Aragonum*, *Reimundus* Comes sancti *Egidii*, *Girardus* Comes *Viennensis*, *Humbertus* Comes de *Moriana* tanquam ex condicto convenerunt ad Curiam regis *Angliæ* apud *Montem ferandum* in *Arvernia* ij. idus Februarii. Fuit & ibi *Henricus* rex filius regis *Henrici*. Procerum, equitum, civium, quos varia trahebant negotia, multitudo numerosa non defuit, ubi gazæ multiplices, & ab antiquis congestæ temporibus sumptibus regiis, affluentia expensarum, donariorum multiplicitate possent exinaniri, ni thesaurorum acervus quos *Anglia* destinaverat excresceret in immensum. Prædictis itaque viris illustribus partes suas interponentibus, Comes *sancti Egidii* fecit homagium regi *Anglorum Henrico* patri regis *Henrici*, salva fide *Lodovici* regis *Francorum*. Sibi suisque prospicere volens in futurum hæredibus, comitatum *Tolosanum* ex hoc & deinceps *Aquitannico* Duci in servicio militari, multisque aliis præstationibus in scripto redactis obnoxium futurum esse sacramento firmavit. Sed quia *Ricardus* Dux *Aquitaniæ* cui facturus erat homagium Comes sancti *Egidii*, tunc temporis præsens non erat, usque ad octavas Pentecostes negotii complementum dilationem accepit.

Willelmus Norwicensis episcopus vir religiosus, & humilis xvij. kal. Febr. obiit.

Clarembaldus Abbas electus sancti *Augustini*, quia bona monasterii dissipaverat, quia male vivendo subditis delinquendi dabat exemplum, quia proletarius testimonio multitudinis comprobatus est, mandato Domini papæ ab *Exoniensi* & *Wigorniensi* episcopis degradatus est.

VI. Non. Marcii suffraganei *Cantuariensis* ecclesiæ, ut de archiepiscopi electione tractarent, sub edicto vocati venerunt *Lamehedam*, & quoniam *Lamfrancus*, *Anselmus*, *Theobaldus*, in ea sede tam late floruerant, id idem fortunæ loci quodammodo deputantes, in *Rogerum Beccensem* abbatem si non unanimiter saltem voce tenus concorditer convenerunt. Orta est tunc primum controversia quis electionem pronuntiaret in publico. Suffraganeis hoc ad jus episcopi *Lundoniensis* ab antiquo pertinere dicentibus, *Cantuariensibus* è contrario monachis asserentibus Priorem suum hac in re potius præferendum. Pro bono itaque pacis ne quid in absentia regis oriretur discidii, salvo jure partium *Ricardus Pictavensis* archidiaconus electionem in omnium auditorio recitavit. Abbas electus hoc intelligens, in *Normannia* coram rege in præsentia Cardinalium *Alberti* & *Theodini*, electioni factæ sicut prædiximus penitus contradixit. Hoc eum fecisse religionis obtentu suspicabantur nonnulli, ab aliis dicebatur quod spiritus pusillanimitate contractus se imparem oneri tanto protestatus sit.

Henricus rex filius regis abiens in consilio impiorum animum suum avertit à patre, & ab *Argentonio* noctu recedens, domesticis patris sui qui ei necessaria ministrabant ignorantibus, ad socerum suum *Ludovicum* regem *Francorum*, transitu habito per *Mauritaniam* castrum scilicet Comitis *Perticensis* secessit x. kal. Aprilis. Ipsa nocte pater suus dormiens apud *Alentium*, cum subito expergefactus transfugium filii cognovisset, paucissimis secum assumptis equum ascendit, & transitum habens per marchiam suam, & castellorum custodes præmuniens equis sæpe mutatis sub ipso diei crepusculo venit *Gisortium*, quod filio suo regi *Ludovicus* rex *Francorum* cum filia sua *Margarita* nomine dotis contulerat. *Ricardus* Dux *Aquitanniæ*, *Gaufridus* Dux *Britanniæ* juniores filii regis consilio matris suæ reginæ, scilicet *Alienor*, sicut dicitur, fratrem potius elegerunt sequi quam patrem. Fiunt undique conjurationes, fiunt rapinæ, fiunt incendia. Et ut à tempore sumamus auspicium, eo tempore sumpsit arma filius contra patrem, quo quibuslibet locis ob reverentiam Dominicæ passionis arma Christiani deponunt. Dissensio talis exitu felici claudi non potest, quoniam si liber Judicum, si liber Regum, si liber Ysaiæ prophetæ diligentius evolvatur, in exterminio filiorum insurgentium in parentes à parricidio poteris quoslibet absterrere. HENRIcus II. rex.

Libros lege, scripturis invigila, consule prudentiores, & paucula quæ sub brevitate succincta perstringere procurabimus ante oculos habe.

Jepte Galadites vir fortissimus & filius meretricis habuit filios, qui postquam creverant, ejecerunt à se patrem dicentes, *Non potest is hæres esse quoniam de adultera matre natus est.* Qui fugiens à facie filiorum congregavit inopes & latrocinantes & fecit salutem in Israelem. Filiorum itaque memoria periit, ut nec eorum teneantur vel nomina.

Absalon filius regis *David*, misit exploratores ad universas tribus Israel, dicens, *Statim ut audieritis clangorem buccinæ dicite, Regnabit Absalon in Ebron.* *David* rex fugiens egressus est pedibus suis, & universa domus ejus de *Ierosolima*. Factumque est prælium in saltu *Effraym*, & cæsus est ibi populus Israel qui adhærebat *Absalon*, ab exercitu *David*. Accidit autem ut occurreret *Absalon* servis *David* sedens mulo. Cumque ingressus ejus fuisset mulus subter condensam quercum, adhæsit caput ejus quercui, & illo suspenso inter cœlum & terram mulus cui insederat pertransivit. Tulit *Joab* tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde *Absalon*.

Sennacherib rex *Assiriorum* reversus à *Jerosolima* quam obsederat mansit in *Ninive*. Cumque adoraret in templo, *Adramelech* & *Asarasar* filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram *Armeniorum*. Quibus in exilio morientibus, *Esseradon* frater eorum regnavit in loco patris sui.

Si gentilium spatiosa volumina diligens lector diligenter attenderit, orientalium facta recensens, filios in parentes, parentes in filios sæpius insurrexisse reperiet.

Primus omnium *Ninus* rex *Assiriorum*, veterem gentilium morem imperii nova cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendum populos terminos usque *Libiæ* perdomuit. Hujus magnitudinem quæsitæ dominationis *Ninus* continua possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cum accessione virium fortior transiret ad alios, & proxima quæque victoria sequentis fieret instrumentum, totius populos orientis subegit. *Ninus* moriens impuberem filium *Niniam* & *Semiramidem* reliquit uxorem. *Semiramis* impuberi filio

nec

Henricus II. rex.

nec ausa fuit imperium tradere, nec ipsa palam tractare, set simulat se pro *Nini* conjuge filium, pro femina puerum. Nam & utrique statura mediocris, & vox pariter gracilis, & lineamentorum qualitas matri filioque consimilis. Igitur brachia, crura virilis vestis, caput thiara tegit: sic primis initiis sexum mentita puer esse credita fuit. Magnas deinde res gessit, amplitudine quarum ubi superatam putat invidiam, quæ sit quemve se simulasset fatetur: nec hoc illi regni dignitatem ademit, set admirationem auxit, quod mulier non feminas modo virtute, sed viros etiam anteiret. *Semiramis Babiloniam* condidit, *Ethiopiam* subjugavit, bellum *Indis* intulit. Ad postremum cum filii sui concubitum expetisset, ab eodem interficitur. Post cujus mortem filius ejus *Ninia* paterno contentus imperio studia belli deposuit. Et veluti sexum cum matre mutasset, à viris raro visus in feminarum turba consenuit. Ejus exemplum posteri sui secuti responsa gentibus per internuncios dabant. Sic *Assirii* tenuerunt imperium mille trecentis annis.

Trogus Pompeius libro I.

Jeronimus super Ysaiam. Dicunt Judæi *Nabugodonosor Eiulmerodag* filium suum misisse in carcerem, & eum ibi cum rege Judææ *Ioachim* in vita patris sui fuisse. Mortuo patre cum non auderet regnum suscipere, dicens, Pater meus quando vult moritur & resurgit, consilio *Ioachim* trecentas aves de diversis partibus mundi exquisivit, & corpus patris effossum in minutias discerpsit, & unicuique partem alligavit. Dixit enim *Ioachim*, Cum hæ aves simul convenerint reviviscet pater tuus.

Trogus Pomp. libro vij. *Bubaris* cum *Amincta* rege *Macedonum* congressurus depositis hostilibus animis in affinitatis jura succedit, filiam *Amincta* regis uxorem accipiens. *Aminctas* ergo insignis industria cunctisque virtutibus Imperatoris instructus, ex *Euridice* tres filios sustulit, *Alexandrum, Perdicam, & Philippum Alexandri* Macedonis patrem. *Aminctas* insidiis *Euridicis* uxoris, quæ nuptias suas *Bubari* genero suo pacta regem occidendum & regnum adultero tradendum susceperat, circumseptus, *Alexandro* regnum tradidit primogenito filiorum. Nec multo post, *Alexander* insidiis *Euridicis* matris appetitus occubuit. *Perdica* quoque frater ejus insidiarum pari fraude decipitur. Indignum prorsus libidinis causa liberos à matre vita privatos, quam suorum contemplatio scelerum liberorum suppliciis vendicaverat.

Idem libro x. *Artaxerxi* regi *Persarum* ex pellicibus centum quindecim fuere filii, set tres tantum justo matrimonio procreati, *Darius, Aralratus* & *Ochus*. Ex his *Darium* contra morem Persarum, aput quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit, nichil æstimans quod in filium contulisset, sinceriusque gaudium ex procreatione capturus si suæ majestatis insignia vivus in filio conspexisset: acceptis insigniis regni *Darius Astasiam* uxorem patris sui fœdere nuptiali jungendam sibi dari, sicut & regnum, postulavit à patre. Quod pater primo se facturum dixerat; mox pœnitentia ductus, ut honeste negaret quod temere promiserat, solis eam sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperatur. Hinc exacerbatus *Darius*, facta cum quinquaginta ex fratribus suis conjuratione in patrem, dum insidias parat, deprehensus cum fratribus pœnas parricidii diis paternæ majestatis cultoribus dedit. Conjuges quoque omnium cum liberis interfectæ sunt. Post hæc *Artaxerxes* ex dolore morbo contracto decedit, rex quam pater felicior.

Henricus I...

Idem xxxvi. Cum senex *Metridates* rex *Ponti* à *Farnace* filio suo teneretur obsessus, morique compelleretur, venenum hausit; set infusa pestis visceribus nichil ei nocere potuit. Puer namque sæpe tutorum passus insidias, exquisitis se stagnaverat remediis ut etiam volens perire veneno non posset.

Idem xxxix. *Alexander* rex *Ægyptiorum* cum suam matrem *Cleopatram* occultatis insidiis interfecisset, in ultionem tanti facinoris à civibus suis regno expellitur.

Idem xlj. *Eucratides* rex *Bractianorum* cum *Indiam* in potestatem redegisset, à filio quem sibi socium regni fecerat interficitur. Qui non dissimulato parricidio, velut hostem non patrem interfecisset, per sanguinem ejus currum egit, & corpus abici jussit.

Orodes rex *Parthorum* triginta filios ex pellicibus habens, cum multæ pellices, ex quibus generata tanta juventus erat, pro suis quæque animum regis obsidebat, fatum *Parthiæ* efficit in qua dum quasi sollempne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium *Fraates* nomine rex statueretur. Itaque *Idem.* statim quasi nollet mori patrem interfecit, fratres quoque triginta trucidat. Set nec in filiis cessant parricidia, nam cum infestos sibi optimates videret, ne esset qui nominari rex posset adultum filium interfici jubet.

Parricidia quæ prænotavimus perpetrata sunt ante incarnationem Domini, & à *Trogo Pompeio* litteris commendata. *Aristobolus* impatiens materni dominii, matrem cum filiis minoribus vinculavit in carcere, nec tamen regnavit *Aristobolus* nisi per annum, eo quod matrem fame peremerat in vinculis.

Joseph. libro xv Antiquitatum. *Herodes* rex *Judæorum Alexandrum* filium suum secum *Romam* traxit, & veneni sibi parati reum aput *Augustum Cæsarem* postulavit. Qui patri reconciliatus, dum iterum ipsi propinasset venenum, occisus est à patre.

Si vis scire post passionem Christi quoto anno ab incarnatione Domini patres adversos filios insurrexerint, vel filii adversus parentes notatum in sequentibus poteris invenire.

Hormisda rex *Persarum* gladii potestatem exercens in subditos, & metu pœnarum ab illicitis revocare contendens, à *Persis* captus & excæcatus est. *Cosdroe* filius suus hoste quovis infestior & ad cæcitatem paternam oculos non reflectens, dum nimis aspiraret ad regnum non timuit incurrere parricidium. Excusatior filius inter parricidas si priusquam populus patris oculos eruisset ipse simul cum oculis vitam ademisset & patri. *Gregorius Turonensis archiepiscopus.*

Syrois filius secundi *Cosdroæ* regis *Persarum* avum suum *Hormisdam* regem excæcatum à *Persis*, interfectum à filio semper ante oculos habens, patrem suum *Cosdroem* interfecit: In nece patris avo suo non dubitans exequias celebrare. *Regino... Prumensis.*

Quid actum sit aput orientales dignum culleo parricidali supra posuimus. Quid actum sit *Romæ* dum adhuc gentilitatis involveretur errore breviter adjungamus.

Eusebius libro ij. capitulo vicesimoquinto. *Nero* persequens Christianos etiam matrem occidit, & ut ei pœna vel remissior meritis infligeretur interfecit seipsum, & adhuc in ultionem matris omnis in eo familia *Cæsaris Augusti* consumpta est.

Si

HENRI- cus II. rex. Si fidei Christianæ cultores suos *Roma*, suos *Constantinopolis* imperatores enumeraverit, & ipsorum fortunas investigaverit diligenter, inmoderata dominandi libido filios ad dejectionem paternam animasse, filios orbem sæpius concussisse docebitur.

Windhin-dus ex ...icus *Constantinus* imperator *Constantinopolitanus*, matrem suam *Trenem* imperio privat. *Trene* imperatrix super erepto sibi imperio femineo dolore abusa, *Constantinum* filium suum oculis & imperio privat, & sola annis tribus imperat.

Romani qui ab imperatore *Constantinopolitano* jamdiu animo desciverant, nunc accepta occasionis opportunitate quia mulier, excæcato imperatore *Constantino* filio suo, eis imperabat, uno omnium consensu *Karolo* regi imperatorias laudes acclamant, eumque per manum *Leonis* papæ coronant *Cæsarem*, & *Augustum* appellant.

An Dñi 791. *Pipinus Karoli* Magni imperatoris *Romani* filius naturalis gibboque deformis, vana spe regni à majoribus terræ illectus, contra patrem suum conjurationem fecit; qui consilio detecto tonsoratur & monachus efficitur. Sociorum ejus alii decollantur, alii suspenduntur.

833. *Ludovicus Pius* imperator *Romanus*, filius *Karoli* Magni, *Karolo Calvo* filio suo quem ex *Judith* filia *Welfonis* sustulerat, *Alemanniam*, & maximam partem regni, coram filiis suis ex *Ermingardi* sublatis, *Lothario* scilicet & *Ludovico* & *Pipino*, concessit; unde tres indignati sunt & insurrexerunt in patrem, & eum bello captum in carcere detruserunt. Quod facinus fraterno inter se discidio & bello aput *Fontaniacum* habito postmodum expiarunt.

Lotharius imperator *Romanus* nepos *Karoli* Magni, patrem suum *Ludovicum* imperatorem carcerali custodiæ mancipavit. Quod ne videatur aliquibus impunitum mansisse dum *Lotharius* liberos non sustulerit, post *Karolum Calvum* fratrem suum juniorem de rege *Francorum* creatum imperatorem, barbaries incomposita *Baioariorum*, tam regnum *Germaniæ*, tam regnum *Longobardorum* quam etiam ipsum imperium, non ordine successorio semper, set electione communi frequentius & optinet, & optinuit.

883. *Karolus* junior *Ludovici Germanorum* regis filius à dæmonio graviter in præsentia patris & optimatum ejus vexatur, & in ipsa vexatione confitetur hoc ideo sibi contigisse quia contra patrem suum conspirationem facere moliebatur.

952. *Luidulfus Ottonis Romani* imperatoris filius, instinctu *Conradi* ducis contra patrem suum rebellavit, *Reinesburc* cepit, & multas alias urbes & principes à patre avertit. Rex illum intra *Maguntiam* conclusum obsidet. *Luidulfo* ad gratiam patris reducto, *Conradus* dux Dei & imperatoris transfuga ad *Hungaros* se contulit, & ibi mortuus est. *Luidulfus* sine spe regni mansit, nullum relinquens hæredem.

1106. *Marianus Scotus.* *Henricus* filius *Henrici* imperatoris *Romani* consurgens in patrem venit *Aquisgranum* imperatore morante apud *Leodium*, & in v. feria Dominicæ cœnæ præmisit suos præoccupare pontem aput *Winsatum*, ne quis sibi venienti obstaret. Sed militibus patris concurrentibus ad exoccupandum pontem, à ponte milites filii repelluntur; aliis eorum captis, aliis in *Mosam* mersis, aliis occisis: sicque filius contra patrem veniens rediit inglorius. Qui licet patri succederet, in hujus facti vindictam sine liberis decessit. HENRICUS II. rex.

Stephanus & *Constantinus* imperatores *Constantinopolitani* ægre ferentes se juxta patris severitatem à juvenili levitate coherceri, dispositis in palacio insidiis patrem suum imperatorem *Romanum* nomine de palacii solio deponunt, & tonso ei capite ad vicinam insulam ad philosophandum transmittunt. An. Dñi 950. *Item Windichindus.*

Ipsi vero post patris depulsionem à *Constantino* filio *Leonis* imperatoris, tonsis capitibus ad idem monasterium ad quod patrem suum transmiserant, & ipsi ad philosophandum transmittuntur cum monachis. 954.

Si quid in partibus occidentis, vel in regnis, vel in comiciis, veneranda patrum memoria culleo dignum parricidali perpetratum agnoverit, illud ad filiorum terrorem ne facinus in patres excogitent, nos sub occidente positi ponamus ad ultimum: ponamus eciam qui parentes adversus filios insurrexerunt.

Lotharius rex *Francorum* filius *Clodovei* primi regis in *Francia* Christiani, *Crannium* filium suum contra se diu rebellantem, & cum patri resistere non posset in *minorem Britanniam* fugientem prosecutus est. *Conobrum* itaque ducem *Britonum* auxiliarium filii *Lotharius* rex peremit. *Crannium* vero captum cum uxore & filiabus igne consumi fecit. 563. *Gregorius Turonensis archiepisc.*

Karolum Calvum regem *Francorum* domestica calamitas in filiis suis afflixit. Siquidem *Karolomannum* in clericatu usque ad diaconatus officium provectum, ipse pater cepit & excæcavit, pro eo quod ad apostasiam conversus, & omni genere nocendi regnum perturbans alter quidem *Julianus* effectus erat. 872. *Item Windichindus.*

Constancia mater *Henrici* regis *Francorum*, novercalibus incitata machinamentis, filium suum regem à regno *Francorum* expellere modis omnibus attemptavit. 1037. *Magister Hugo de S. Victore.*

Rex *Burgundiæ Sigismundus*, qui monasterium *Agaunensium* construxerat, filium suum *Sigericum* peremit, malo novercæ illius consilio usus. Qui competenti pœnitentiæ se addicens, & martyribus *Agaunensibus* se totum devovens, quod dignus fuerit venia testatur crebra post mortem ejus multis concessa sanitatum gratia, & per eum febricitantibus indulta curatio. 800. *Item Gregorius.*

Levigildus rex *Wisigottorum* filium suum *Erminigildum* hostili persequens animo, eum dampnavit exilio. Et quoniam Arrianæ communioni participare noluit, nocte sancta Paschæ in carcere securi occidit. 589. *Item Greg.*

Ethelwlfus rex *Anglorum* pater *Aluredi* magni regis in *Anglia*, *Roma* rediens ubi vota orationum persolverat, à filiis suis *Theodbaldo* & *Ethelredo* repulsus est: sed post multas inquietationes regno inter patrem & filios partito pacificati sunt. Duobus itaque filiis *Ethelwlfi* sine liberis decedentibus, *Aluredus* qui cum patre steterat, totius regni suscepit gubernacula. 851. *Marianus Scotus.*

Alfridus Oswii regis *Northanhymbrorum* filius insurrexit in patrem. Set cum viribus esset inferior, & à regno patrem expellere nullo conamine potuisset, *Pendam* regem *Merciorum Oswaldi* regis & martyris interfectorem suam traxit in partem. *Penda* vero cum xxx ducibus xxx. secum legiones habentibus interfectus est ab *Oswio*. *Historia Britonum 9. cap. ante finem libri.*

Robertus

Henricus II. rex. Sigisbertus. *Robertus Curtahoſa* primogenitus filius regis *Willelmi* 𝔅𝔞𝔰𝔱𝔞𝔯𝔡, eo quod *Normanniam* quam ſibi ante adventum ipſius in *Anglia* coram *Philippo* rege *Francorum* dederat poſſidere non licebat, *Franciam* abiit, & auxilio *Philippi* regis in *Normannia* magnam frequenter prædam agebat. Pater ergo pugnam cum filio iniit ante caſtellum *Gerberai*, qui à filio vulneratus in brachio, & ab equo dejectus filio maledixit. Quam maledictionem filius in carcere moriens, & nullum hæredem relinquens evidenter incurrit.

An. Dñi 1010. Item Sigisbertus. *Fulco Nerra* Comes *Andegavenſium Jeroſolimam* proficiſcens, *Gaufrido Martello* filio ſuo comitatum uſque ad reditum cuſtodiendum commiſit. Filius itaque proceres, equites, cives, & populum animavit in patrem. Votis orationum completis pater rediens eſt repulſus à filio. Fit diſcurſus per patriam, cædibus & rapinis inſiſtitur. Pater in anguſtia poſitus, caſtella, villas, & prædia ſuis fautoribus ſe daturum ſpopondit. Et ut totum reciperet, totum quod filius poſſidebat, fere totum diſtribuit. Quod in ſuum revocare dominium, ſibi poſtmodum, vel adhuc alicui ſucceſſorum non licuit. Filius tandem patri reconciliatus patri ſucceſſit. Set parricidii quod excogitaverat pœnas luens, ſine liberis deceſſit.

1112. Robertus abbas. *Willelmus* Comes *Pictavienſium* uxori ſuæ pellicem ſuperinduxit vocatam *Amalbergun*. *Willelmus* Comitis primogenitus matris injurias ulciſci proponens inſurrexit in patrem. Inter quos lite protracta diutius dampnoſum *Aquitania* tranſegit ſeptennium. Tandem filius jure belli captus, à patre recipitur in concordiam; ſet cum lex humana filios erubeſcat patrum caſtigatores ſtatuere, quia patrem indigne tractaverat, in ſepulchro patrum ſuorum filius ſepeliri non meruit, ſet peregre proficiſcens aput ſanctum *Jacobum* in *Galicia* diem clauſit extremum.

Ad vocationem regis patris *Gilebertus Lundonienſis* epiſcopus in *Normanniam* transfretavit. Rex itaque cum cardinalibus, cum epiſcopo, cum domeſticis & familiaribus ſuis, de conſilio vacantium eccleſiarum in *Anglia* compendioſum habens tractatum, *Lundonienſem* cum feſtinatione remiſit litteras deferentem continentes hæc verba.

ALbertus & Theodinus *presbyteri, cardinales, & Apoſtolicæ ſedis legati, dilectis in Chriſto fratribus, clericis, & monachis vacantium eccleſiarum in* Anglia, *Oculos habere ſemper ad Dominum. Inſpirante illo à quo bona cuncta procedunt inductus eſt dominus rex, ut eccleſiæ veſtræ ſecundum Deum celeriter ordinentur. Mandamus itaque vobis ut remotis contentionibus & diverſis partium ſtudiis, cum bonarum & religioſarum conſilio perſonarum, de perſonis quæ à ſacris canonibus nullatenus reſpuantur, electiones facere maturetis, & taliter in tam neceſſario negotio procedatis, ut & Deus in omnibus honoretur, & ſaluti animarum veſtrarum ac paci regni utiliter videatur eſſe proviſum. Nos ſane in procinctu itineris conſtituti brevi pagina caritatem veſtram ad id quod expedit duximus commonendam; vos intendite ut per privatam commotionem aut gratiam alicujus eccleſiaſtica utilitas non debeat impediri.*

Adulfus de Warnevilla Rothomagenſis ſacriſta, theſaurarius *Eboracenſis*, conſtitutus eſt *Angliæ* cancellarius. Qui modum vivendi parum à privato diſſimilem, quem prius ſemper habuerat, non immutavit, malens *Waltero de Conſtanciis* canonico *Rothomagenſi* vices in curia regis committere, quam circa latus principis militantes, expenſis profuſioribus, lautioribus menſis ad ſui gloriam nominis propagandam per dies ſingulos invitare. Henricus II.

Septies viginti *Flandrenſes* irruptione facta prope *Paſceium*, beneficio pontis intraverunt *Normanniam*; clangor lituorum, populi clamor, armatorum diſcurſus eveſtigio locum repleverunt eundem. Et ſic *Normanni* viriliter reſiſtentes eos quamtocius cogitare de reditu coegerunt. Sed pons quo tranſitum prius habuerant à muliercula quadam effractus, in ſubſidium aquas oppoſuit profundiſſimas. Quibus involuti *Flandrenſes* univerſi ſubmerſi ſunt. Quod audiens *Ludovicus* rex *Francorum*, ait, Pro *Normannis* elementa decertant. Nam alio tempore cum intraſſem *Normanniam*, pars exercitus mei quamplurima pro aquæ penuria periit: nunc nimiam poſſumus habundantiam aquarum cauſari.

AD inſtantiam cardinalium *Alberti* & *Theodini*, *Henricus* rex pater regis in *Anglicana* eccleſia fieri liberas electiones & permiſit & ſcripſit. Proinde vacantium eccleſiarum conveniente clero ſub paucorum interſtitio dierum, *Ricardus Pictavienſis* archidiaconus ad *Wintonienſem*, *Gaufridus Cant.* archidiaconus ad *Elyenſem*, *Gaufridus Lincoln.* archidiaconus ad *Lincolnienſem*, *Reginaldus Sarebirienſis* archidiaconus ad *Batonienſem*, *Robertus Oxenofordenſis* archidiaconus ad *Herefordienſem*, ad *Ciceſtrenſem* eccleſiam *Johannes* ejuſdem loci decanus electus eſt aput *Weſtmonaſterium*, præſente juſticiario regis, & aſſenſum præbente.

Wintonienſis, Elyenſis electi xvj. kal. Junii, die ſcilicet Aſcenſionis Domini, in jam ſibi addictis ſollempniter intronizantur eccleſiis, ſeque poſſeſſionibus eccleſiaſticis immiſcentes homagia fidelitates epiſcopo debitas à laicis ſibi ſubditis & exegerunt, & receperunt, non tamen ab omnibus.

LItteræ regis patris, litteræ cardinalium directæ ſunt in *Angliam* pridie non. Julii, plurimum exhortantes, ut de conſilio *Cantuarienſis* eccleſiæ communiter ageretur. Suffraganeis igitur ſuper hoc conferentibus, *Odo* Prior ſanctæ Trinitatis, & ſanior pars conventus inauditum quiddam de novo cœperunt conſtanter aſſerere, quod & de ſuo collegio ſubrogandus eſſet antiſtes, & quod eſſet ab ipſis in publico nominandus. Et quia regis patris intererat plurimum diebus illis electionem concorditer celebrari, ſemotis duobus à multitudine monachorum, *Odone* ſcilicet Priore *Cantuarienſi*, *Ricardo* Priore *Dovorenſi*, cum eos monachi præſentaſſent Epiſcopis, ad ſui Prioris electionem unanimiter aſpirantes, *Gilebertus Lundonienſis* epiſcopus conſurgens in medium, cum prius ad laudem *Odonis* Prioris plurima congeſſiſſet, de communi conſilio coepiſcoporum aliam declinavit in partem, dicens, Nos *Ricardum* Priorem eligimus, quem manibus comprehendens incepit alta voce, *Te Deum laudamus*, multitudinem clericorum undique confluentium eandem animavit in vocem. Expletis ergo ſollennibus quæ in applauſu fiunt hujuſmodi, *Cantuarienſis* electus ſicut omnes prius electi fidelitatem

regis

regis juraverant, sic & ipse juravit salvo ordine suo; nulla prorsus de regni consuetudinibus observandis habita mentione. Hæc acta sunt apud *Westmonasterium* in capella sanctæ *Katerinæ*, præsente justiciario regis & assensum præbente.

Hugo de Gornai, tam pater quam filius, & quater xx. milites cum eis non tam inimicorum virtute quam insidiis intercepti, capti sunt à rege filio. Castrum succensum est: *Burgenses* ad redemptionem compulsi.

Ipsa die qua de consilio *Cantuariensis* ecclesiæ pertractatum est, apices summi pontificis in communi audientia recitati sunt, continentes hæc verba.

ALexander *papa, venerabilibus fratribus, archiepiscopis, episcopis, & dilectis filiis aliis ecclesiarum prælatis, & universo clero & populo per* Angliam *constituto, salutem, & Apostolicam benedictionem. Redolet* Anglia *fragrantia & virtute signorum quæ per merita illius sancti & reverendi viri* Thomæ *quondam* Cantuariensis *archiepiscopi, omnipotens Dominus operatur, & universa ubique lætatur Christiana religio, pro eo quod ille qui est mirabilis & gloriosus in Sanctis Sanctum suum post mortem glorificavit. Cujus vita laudabilis multa fulsit gloria meritorum, & tandem martyrio consummata est certaminis gloriosi. Quamvis autem dubitare de sanctitate ejus non possit qui ejus vitam & laudabilem conversationem attendit, & gloriosam considerat passionem, voluit tamen Salvator & Redemptor noster ejus sanctitatis insignia magnificis post mortem suam irradiare miraculis, ut qui pro Christo insuperabilis virtutis constantia necessitates & pericula pertulit, sui laboris & certaminis in æterna beatitudine cognoscatur ab omnibus percepisse triumphum. Nos auditis innumeris & magnis miraculis quæ jugiter per illius merita universitas narrat fidelium, & super his, non sine magno gaudio, per dilectos fratres nostros* Albertum *tituli sancti* Laurentii *in* Lucina, *&* Theodinum *sancti* Vitalis *presbiteros, cardinales, & Apostolicæ sedis legatos, qui eadem miracula tanto perspicacius didicerunt, quanto amplius loco sunt vicini, præcipue certiores effecti, & plurium aliarum testimonio personarum fidem sicut debuimus adhibentes, prædictum archiepiscopum sollempniter in ecclesia, magno ibidem clericorum & laicorum collegio præsente, in capite jejunii deliberato fratrum nostrorum consilio canonizavimus, ipsumque decrevimus Sanctorum cathologo ascribendum. Universitatem itaque vestram monemus, & auctoritate qua fungimur districte præcipimus, ut natalem prædicti gloriosi martyris die passionis ejus sollempniter sub annis singulis celebretis, & apud eum votivis orationibus satagatis veniam peccatorum promereri, ut qui pro Christo in vita exilium, & in morte virtutis constantia passionis martyrium pertulit, fidelium jugi supplicatione pulsatus pro nobis apud Deum intercedat.* Dat. Signiæ iij. idus Marcii.

Apicibus vix bene perlectis, ad laudem ipsius martyris, & certaminis gloriosi triumphum, omnes quotquot convenerant, levaverunt vocem in sullime, dicentes, *Te Deum laudamus.* Et quoniam suffraganei debitam patri reverentiam ei, aut exuli, aut ab exilio revertenti, aut etiam reverso non exhibuerant, ut suum omnibus publice confiterentur errorem, injustitiam, & iniquitatem, ab ore unius episcopi omnium episcoporum est expressa confessio, quod in oratione laudibus annexa satis evidenter apparuit, cujus fuit hic tenor. *Adesto Domine supplicationibus nostris, ut qui ex iniquitate nostra reos nos esse cognoscimus, beati* Thomæ *martyris tui atque pontificis intercessione liberemur.*

Maria soror sancti *Thomæ* martyris, mandato regis patris, & contemplatione fratris, facta est abbatissa *Berchingensis.*

Robertus Comes *Legecestriæ* mutuam accipiens undequaque pecuniam & verba pacis habens, venit *Lundoniam*, transfretandi licentiam à justiciariis imperavit, similiter & *Willelmus* camerarius de *Tancarvilla* petiit licentiam transfretandi. Uterque sacramento corporaliter præstito regis patris fidelitatem juravit, sed subito trans mare currentes, cœlum ilico mutaverunt & animum. Nam cum audissent quæ fiebant in terra, cœperunt & ipsi de transfugio cogitare. *Johannes* siquidem Comes de *Soeneis*, *Hugo* Comes *Cestrensis*, *Robertus* Comes de *Mellent*, *Jocelinus Crispin*, *Gilebertus* de *Tivelères*, *Robertus* de *monte forti*, *Willelmus Patricius*, *Hascalfus* de sancto *Hylario*, *Radulfus* dominus *Felgeriarum*, & plures mediæ manus homines, quos ex justis & probabilibus causis rex pater exhæredaverat, regis filii cesserunt in partem, non quia causam ejus justiorem attenderent, set quia rex pater regiæ titulos dignitatis ampliare procurans superborum & sullimium colla calcaret, castella patriæ suspecta vel everteret, vel in suam redigeret potestatem; Bonorum occupatores quæ suam ad mensam quasi ad fiscum ab antiquo pertinere noscuntur, patrimonio proprio contentos esse debere constanter assereret, & etiam cogeret; Proditionis reos dampnaret exilio; Raptores sententia capitali puniret, fures terreret in furca; Pauperum oppressores pecuniæ jactura mulctaret.

Sexto idus Junii *Cantuariensis* electus, occurrentibus episcopis electis, clero, populo apud *Cantuariam* sollempni processione receptus est. Actum est ipsa die de consecrationibus faciendis in crastino: set litteræ regis filii regis episcopis quibusdam, & Priori transmissæ fuerunt impedimento. In quibus continebatur quod citra conscientiam & assensum ejus, in regno cujus diadema susceperat, electiones, consecrationes, intronizationes fieri non debebant; quod quia factum fuerat jam ex parte sub præsentia cardinalium *Alberti* & *Theodini*, qui cum licentia regis patris & gratia, quem principem Christianissimum & dixerunt & scripserunt, à *Normannia* jam recesserant, appellaverat, & adhuc per epistolam appellabat. Sic intermissis consecrationibus quique redierunt ad propria.

Ludovicus rex *Francorum* ad *Normanniam* penitus devastandam, innumerabilem congregavit exercitum octabis sancti *Johannis Baptistæ.* Auxiliariis undique concurrentibus primo impetu statuit delere *Vernolium.* Fixis circumquaque tentoriis, quanam ex parte primos experiretur conatus missis exploratoribus cœpit inquirere. Reportatum est, castrum inaccessibile, utpote fossatis circumdatum, cinctum muris, propugnaculis obfirmatum, viris bellicosis ebulliens, radiantibus armis refertum, victualibus multis abundans, & nisi longa obsidio fame coarctaverit multitudinem intus obsessam, *Franci* poterant inani labore consumi, vel atteri

HENRICUS II. rex

prorsus irreparabili jactura. Ad sumptus igitur exercitui providendos, relatio necessaria domicilio cujusque transmittitur. Per totam *Galliam* fit descriptio generalis. Nullus immunitate gaudebat. A sedente in solio usque ad laborantem in mola, vel in prostibulo dormientem, manum extendere videbantur regii exactores. Non sexus, non ordo, non dignitas à muneribus sordidis vacationem habebat. Persona fortunæ injuria miserabilis si vel agellulum possideret vel asinum, urgebatur conferre. Hujuscemodi passim imprecabantur expeditioni, qui ut exercitui necessaria ministrarent, distrahere patrimonia cogebantur.

Rex filius *Philippum Flandrensem* Comitem, *Mathæum* fratrem suum Comitem *Boloniensem*, multis & magnis promissionibus emollitos instigatione regis *Francorum* suam traxit in partem. Qui quamtocius multitudinem armatorum sub edicto vocantes, primoribus *Flandriæ* renitentibus, intraverunt cum eo *Normanniam* in superbia magna. Castellum itaque de *Albamarle*, quod sine quorundam ignominia dici non potest, est celeriter expugnatum. *Willelmus* Comes dominus ejusdem castri, Comes *Simon*, & alii plures capti sunt intus, & ad redemptionem compulsi. Qui duo proditionem ab aliis non à suis factam captionis suæ traxerunt in culpam. Castello juxta voluntatem Comitis custodiæ deputato obsederunt *Drivencurt* castrum munitissimum, & militibus electis commissum. Sed quoniam ubi caput languidum est, menbra robusta suum non possunt exercere vigorem, expugnatum est & ipsum armis eisdem, assultu consimili, eo infortunio quo & castellum de *Albamarle*, & similiter custodiæ deputatum. Cum inde progrederentur versus castrum *Arches*, *Boloniensis* Comes in festo sancti *Jacobi* à quodam marchione vulneratur ad mortem. Quod divino judicio factum esse pro certo cognoscimus. Nam quia propositis & tactis sacrosanctis reliquiis, inter quas & manus sancti *Jacobi* præsentialiter habebatur, quinquennio jam transacto in festo sancti *Jacobi* fidelitatem patris regis juraverat, & sicut modo apparuit in omnium oculis dejeraverat, in ultionem tanti sceleris, in die festo sancti *Jacobi* letali vulnere percussus est. *Philippus* Comes de reditu festino sollicitus, cum victoria simul, & cum gaudio remeasset ad propria, nisi quia proditionis nota suos denigraret successus, & nisi quia mors fratris quæ imminebat dubios belli eventus sibi repromitteret in futurum. Rediit itaque per comitatum *Aucensem* quem rex filius potestati suæ jam totum subjecerat.

Rex pater eo tempore morabatur *Rothomagi*, ut populo videbatur æquo animo ferens quæ fiebant in terra. Frequentius solito venatui totus indulgens, venientibus ad se vultum hylaritatis prætendens, aliquid extorquere volentibus patienter respondens. Hi quos ab annis puerilibus enutrierat, hi quos donaverat cingulo militari, hi quos domesticos prius habuerat & in consiliis familiarissimos, cotidie dilabebantur ab eo, credentes ejus dejectionem futuram in brevi: Filii dominationem arbitrantes procedere juxta regis *Francorum* & principum voluntatem. Qui ut causam ejus foverent attentius eum cum tanta sollicitudine, cum tantis expensis, cum tanto discrimine promovere curabant, se, sua suosque contemplatione ipsius diversis generibus morcium, rapinis, deprædationibus, & incendiis incunctanter exponere minime dubitantes.

Ut audivit rex pater *Philippum Flandrensem* Comitem à *Normannia* recessisse, quantum potuit subito congregavit exercitum, ut si regem *Francorum* intra fines *Normanniæ* repperisset, prælium iniret cum illo.

Obsesso *Vernolio* idus Julii, an lignis, an lapidibus undique comportatis *Franci* fossatum repleverint, & redegerint in planitiem, noli quærere. Ne quæras etiam an ad subvertendum castrum erexerint machinas muris altis etiam altiores, an impetus faciendo resistentes attriverint, an fundis Balearibus lapides jaciendo dejecerint propugnacula. Nam quotiens parati ad pugnam *Franci* muros appropinquare condixerant, à *Normannis* gravi semper affecti jactura repellebantur.

Intra septa *Vernolii* burgum quoddam à divitibus mixtim & pauperibus inhabitatum, alto clausum muro, certis distinctum limitibus, proprio designatum vocabulo, *Burgum* videlicet *Reginæ*, quoniam à tempore obsidionis pauperum & debilium intus fuerat multitudo conclusa, fame cepit periclitari. Quod cum ad regis *Francorum* noticiam pervenisset, *Burgi* portas sibi petiit aperiri, lege proposita, quod si quis intra triduum proximum subveniret *Burgo* conclusis, quod impossibile judicabat, ab omni læsione servarentur indempnes. Hoc observandum legitime, *Robertus* Comes frater regis *Francorum*, *Henricus* Comes de *Campania*, *Theobaldus* Comes *Blesensis*, nomine regis *Francorum* sacramento firmarunt.

Henricus rex *Angliæ* secum habens *Rothomagensem* archiepiscopum, episcopos plures, Comitem *Willelmum* de *Mannavilla*, *Ricardum* Comitem de *Estriguil*, qui nuper ab *Hybernia* venerat, proceres plurimos, multitudinem armatorum tam equitum quam peditum, quos ab urbibus & castellis salva ipsorum custodia jam evocaverat, impiger advolat ad succurrendum *Burgo* conclusis, & ipsa die qua datæ fuerunt induciæ, ipsa die qua rex *Francorum* receptus est intra *Burgum*, marchionum catervis, *Brebantinorum* cohortibus faciem suam præcedentibus, figit tentoria loco castris idoneo, sed ab exercitu *Francorum* aliquantisper remoto, scilicet aput *Conchas*. In crastino dispositis aciebus, & quæ ad pugnam necessaria videbantur ex ordine pertractatis, nuntios dirigit in mandatis habentes verbis pacificis dicere regi *Francorum*, quatinus à *Normannia* cum indempnitate suorum recederet, alioquin visitaret eum ipsa die set in manu robusta. Quod audiens rex *Francorum* cum sciret regem *Angliæ* fortissimum esse & amaro animo, veluti si ursa raptis catulis in saltu sæviat, fuga suis nec dicam sibi consulere potius quam pugnare decrevit, & sic veritus à facie regis *Angliæ* conventionis oblitus quam inierat cum *Burgensibus*, & inmemor sacramenti, *Burgum* succendit, spolia diripit, captivos abducit, & equum velociorem ascendens intra *Galliam* se cum festinatione recepit. Impedimenta *Francorum* *Normannis* supervenientibus & obsessis, data sunt in prædam. Quæ esculenti & poculenti causa fuerant, ad exercitum *Francorum*, sive plaustris, sive quadrigis, sive bigis, sive summariis comportata *Brebantinis* & marchionibus in direptionem cesserunt v. idus Augusti.

Obsessa est *Legecestria* v. non. Julii. Sumptibus

Henricus II. rex.

bus expensis laboribus in obsidione consumptis, commodum inde proveniens non satis æqua lance respondit; fortuito casu pro maxima parte civitate combusta, cives tractaverunt de pace. Marcis itaque trecentis à civibus numeratis & regis thesauro appensis, data est eis licentia recedendi & abeundi quo vellent, compositis sarcinis, dummodo vel in urbibus, vel in castellis, vel in villis regiis habitandi locum assumerent. Illis abeuntibus, subversæ sunt portæ civitatis, pars murorum destructa. Militibus castello conclusis datæ induciæ usque ad festum sancti *Michaelis.* Et sic soluta est obsidio v. kal. Augusti.

REx *Scottorum Willelmus* quæ in provincia *Northanhymbrorum* avo suo regi *David* fuerant donata, tradita, cartis confirmata, quæ etiam fuerant ab ipso tempore longo possessa, repetens à rege patre sed repulsam inveniens, congregavit exercitum, habens multitudinem infinitam *Galwalensium*, agilem, nudam, calvitie multa notabilem, sinistrum latus munientem cultellis, armatis quibuslibet formidandis, jaculis jaciendis & dirigendis in longinquum manum habentem aptissimam, lanceam longam cum ad bellum progreditur erigentem pro signo. Per fines itaque *Hugonis* episcopi *Dunelmensis* securum transitum habens, rex *Scotiæ* cœpit *Angliam* depopulari, succendere villas, innumerabilem congregare prædam, captivas abducere mulierculas, à prægnantium uteris infantes semivivos abstrahere. Ad propulsandam ergo tantam & talem injuriam, *Angliæ* magnates arma cum ea qua fieri potuit acceleratione sumentes regem *Scotiæ* subito fugam arripere coegerunt & infra *Scotiam* se recipere. Qui sequentes ejus vestigia totum *Loheneis* vastaverunt incendio, quicquid repertum est extra muros datum est *Anglis* in direptionem. Et sic ad petitionem regis *Scotorum* datis induciis usque ad festum sancti *Hylarii* magnates *Angliæ* cum victoria redierunt.

Robertus Comes *Legecestriæ* consumpta pecunia quam ab *Anglia* secum asportaverat reversurus in *Angliam*, & per *Flandriam* transitum habens, cum uxore, cum supellectile venit apud *Witsant*, ubi tam *Normannorum* quam *Flandrensium*, tam equitum quam peditum, plurima comitante caterva navem ascendit, & velis in altum expassis appulsus est in **Suthfolc** apud *Waletonam* 3. kalendis Octobris. Qui navibus cum festinatione remissis, ad expugnandum castrum in supercilio montis constructum diebus iiij. laboravit, & licet Comitem *Hugonem Bigod*, & quotquot poterat congregare cum machinis in auxilium habuisset, excelsæ turri muris fundatæ fortissimis nocere non potuit. Inde progrediens, post aliquot dies iij. scilicet idus Octobris castellum de **Hageneth** invasit, cepit, succendit, xxx. fere milites intus captos ad redemptionem coegit. Regrediens ad **Famelingeham**, cum mora ejus onerosa *Hugoni Bigod* domino castri videretur, set uxori ipsius *Hugonis* plurimum odiosa, necessitate compulsus ad *Legecestriam* visitandam animum direxit & gressum: subitum igitur iter arripiens proposuit à læva relinquere burgum sancti *Edmundi.* Quod exercitum regis patris qui tunc temporis ad patriam conservandam inibi morabatur latere non potuit. Stipatus milite multo Comes & paratus ad pugnam, in tribus milibus *Flandrensium* armatorum quos vix participes tunc habebat consilii debat non minimum. Verum si milites regis militibus Comitis conferantur, regalium numerus militiam Comitis excedet in quadruplum. Si vero capita capitibus sub æqua dinumeratione respondeant, si armatorum hinc inde copiam tam equestrem quam pedestrem æqua lance quis colligat, multo plures erant cum Comite quam qui steterant ex adverso. Inito ergo certamine & ictibus ictuum multiplicitate repulsis, post varios belli eventus Comes, Comitissa, quotquot *Normannorum* & *Francorum* cum eis venerant capiuntur, xvj. kal. Novembris. *Flandrensium* pars major occiditur, pars quædam submergitur, minima pars ad vincula subeunda pertrahitur. *Hugo* de *Castello* capitur, & *Walterus* de *Wabelle.*

REge patre moram faciente *Rothomagi* nuntiatum est, electam regis filii regis militiam apud *Dolensem* urbem à *Brebantinis* suis circumclusam. Qui statim equi dorsum insiliens, & eum calcaribus urgens, prima nocte aput *Tenerchebrai* paululum dormiendo quievit. Sequenti mane in *Britanniam* veniens, scilicet ad *Dol*, militiam filii per dies aliquot repugnantem insimul comprehendit. Inimicorum suorum multitudo permaxima priusquam veniret à *Brebantinis* fuerat interempta. Captus est Comes *Cestrensis*, *Radulfus* dominus *Fulgeriarum*, *Radulfus* de *Haia*, *Willelmus Patritius*, *Hasculfus* de sancto *Hylario*, & cum istis fere quater viginti milites.

Cantuariensis electus habens in comitatu *Batoniensem* electum *Romam* profectus est.

Congregatus est infinitus exercitus apud *Colecestriam*, apud sanctum *Eadmundum*, apud **Gipeswic**, ad superbiam *Hugonis* Comitis reprimendam. Qui cum posset sicut plurimis videbatur expugnari de facili, quia *Flandrensium* multitudo quæ ad eum confluxerat, si fuisset in castello conclusa, pro penuria victualium deperisset, proh pudor! *Angliæ* magnates interventu pecuniæ, sicut dicitur, datis & acceptis induciis usque ad octabas Pentecostes securum xiiij. milibus *Flandrensium* armatorum per *Essexam*, per *Cantiam* invenerunt conductum, & naves ad transfretandum paratas apud *Douram.*

NIcholaus *Romanæ* ecclesiæ subdiaconus à domino papa transmissus ab archiepiscopis, episcopis, abbatibus, abbatissis, prioribus, archimandritis plurimam collegit pecuniam in usus ecclesiæ laborantis in scismate convertendam.

An. Dñi 1174.

REx filius regis Comitem *Theobaldum*, Comitem *Perticensem*, Comitem de *Soenis*, & cum eis milites fere quingentos habens in comitatu *Sagiensem* urbem invasit; sed civibus etiam sine principe, etiam sine duce viriliter resistentibus nichil profecit.

Rogerus de *Munbrai* regis patris à fidelitate recedens in *Axiholme* castellum ab antiquo constructum, set nunc temporis dirutum reædificavit. Multitudo *Lincolniensium* in eam insulam transvecta navigio castellum obsedit, constabularium cepit, milites intus inclusos pro aquæ penuria laborantes, ad deditionem coegit iij. non. Maii. Rursus castellum intra dies paucissimos subversum est.

REx pater dubitans ne vel rex filius, vel quilibet alii marchiæ vicinantes intra suos fines irrumperent & *Normanniam* devastarent, eam domesticis familiaribus, & fidelibus suis lateri suo jugiter prius adhærentibus custodiendam commisit.

Henricus II. rex. Ipſe vero duobus ſolummodo ſecum aſſumptis, ſcilicet *Aluredo* de *Vavaci*, *Gaufrido Eſturmi*, qua fide ſui ſtare cum eo propoſuerant experiri proponens, ingreſſus *Cenomanniam* 2. kal. Maii *Cenomannicis* undique confluentibus, & ad ſuum per omnia paratis obſequium, ſi vel bellum ingrueret, vel aliud immineret diſcrimen, vel etiam mortis inſtaret periculum. Tranſiens ergo per patriam, multis militum ſtipatus catervis, animos ſuorum in ſe corroborans, de finibus terræ muniendis & defendendis proceres terræ illius ſatis exortans, cum attigiſſet *Andegaviæ* fines, univerſos remiſit, duos quos prænominavimus habens in comitatu. *Andegavenſes* celerius, & celebrius *Cenomannicis* occurrerunt regi, multo enim devotius, multo alacrius, multo inſtantius ad omnia quæ rex proponeret ſe ſuo ſubmiſerunt arbitrio. Omnibus inibi pro voluntate completis diem Pentecoſtes *Pictavis* celebravit: ubi cum audiſſet, *Ricardi* filii ſui militiam urbem *Santonicam* occupaſſe, ſumptis ſecum *Pictavienſibus* ad eam liberandam cucurrit. Milites illi, nec Deo, nec eccleſiæ ſanctæ reverentiam exhibentes, majorem eccleſiam cum facibus & laternis ingreſſi ſunt, & ipſam in caſtellum ſubito redigentes, armis & victualibus impleverunt. Cum autem rex citius quam milites credidiſſent urbem appropinquaſſet, & in tribus eam munitionibus nimis confidere ſatis edoctus fuiſſet, ad invadendum totus incubuit. Præſidium itaque primum quod in ingreſſu civitatis fuerat ab antiquo conſtructum ſubjugavit inprimis. Deinde progrediens aggreſſus eſt fortuna conſimili capitellum; præſidium majus ſet præſidio primo multo antiquius. Ad ultimum acceſſit ad majorem eccleſiam militibus multis & armatis refertam, oppreſſam à ſagittariis, à lenocinantibus conculcatam. Acceſſit illud, attendens quod in religionem divinam committitur in omnium fertur injuriam. Acceſſit, inquam, non ut eccleſiam impugnaret, non ut violaret, non ut contaminaret, ſet pocius ut eam emundaret à ſordibus. Extraxit ab eccleſia violatores eccleſiæ. Extraxit, ***nam fruſtra legem invocat qui legem impugnat.*** Capti ſunt intus tam in hac ſcilicet munitione quam in duabus aliis milites circiter Lx. Sagittarii circiter CCCC. Præſcius eorum quæ fiebant in *Flandria* cogitabat de reditu. Sex viris illuſtribus *Aquitanniam* defendendam & conſervandam commiſit. In confinio *Nannetenſium* & *Andegavenſium* præſidium quoddam vocatum *Ancenis* opere ſumptuoſo conſtruxit, ubi quid faber lignarius & ſciret & poſſet manifeſtum fecit. *Andegaviam, Cenomanniam,* & maxime caſtellum *Ancenis*, *Mauritio* de *Creun* tradidit cuſtodiendum. Veniens in *Normanniam* quos marchiæ ſuæ præfecerat, & quos conſtituerat cuſtodes caſtrorum ſub edicto vocavit apud *Bonam villam.*

PHilippus Comes *Flandrenſium* præſente *Ludovico* rege, præſentibus regni *Francorum* majoribus, juraverat tactis ſacroſanctis reliquiis, quod infra xv. dies poſt inſtans feſtum ſancti *Johannis* intraret *Angliam* in valida manu, & eam regis filii regis ſubiceret poteſtati. Hac fiducia tractus rex filius ij. idus Julii venit apud *Witſand*, *Radulfum de la Haie* cum militia multa tranſmiſſurus in *Angliam.* *Flandrenſis* Comes CCCxviij. non dicam expeditos vernaculos, ſet milites probatiſſimos, & à *Flandrenſium* multitudine ſelectos, ad transfretandum præmiſit. Qui poſtquam appulſi ſunt in *Angliam* apud *Airewellam* xviij. kal. Junii ſociis eorum pro maxima parte periclitatis, illico Comitem *Hugonem* ſecum aſſumentes invaſerunt *Norwicum*, ceperunt, prædati ſunt, infinitam inde pecuniam aſportarunt, multos abduxerunt captivos, & ad redemptionem graviſſimam coegerunt xiiij. kal. Julii. Hei[nri]cus I[I.] [rex.]

JUſticiarii regis videntes mala quæ fiebant in terra, cum multos nuntios tranſmiſiſſent nec quicquam certi de reditu regis patris in *Angliam* ſuſcepiſſent, ad ultimum neceſſitate compulſi de communi conſilio tranſmiſerunt *Ricardum Wintonienſem* electum, quem pro certo ſciebant cæteris multo familiarius, multo ardentius, multo inſtantius locuturum cum rege, gentis ſuæ dampna, neceſſitates, pericula fidelius expoſiturum, procerum ſimultates, civium inſtabilitatem, acclamationem vulgi frequenter in deteriora proclivem, cupidam novorum, ad motus quoſlibet reprimendos difficilem, ſecurius oſtenſurum. Electus itaque celeri navigatione tranſvectus invenit regem aput *Bonam villam* generale colloquium cum *Normannis* habentem in feſto ſancti *Johannis.*

Normanni Wintonienſis electi adventum intelligentes & cauſam, dixerunt, Cum *Angli* tot emiſerunt nuntios & iſtum nunc dirigunt, quid amplius aliud tranſmiſſuri ſunt ad regem revocandum in *Angliam* niſi turrim *Lundoniæ* ?

Rex nuntium talem cum debita veneratione ſuſcipiens, quantam fidem verbis ejus habuerit probavit eventus. Nam ipſa die de limitibus patriæ muniendis & conſervandis, de cuſtodia caſtellorum cum familiaribus ſuis pertractans ſe cum tota domo ſua præparavit ad reditum: Reginam *Alienor*, reginam *Margaritam*, filium & filiam, *Johannem* & *Johannam*, & uxores filiorum ſuorum intra paucos dies ſecum adducens. Comitem quoque *Ceſtrenſem*, *Legeceſtrenſem* Comitiſſam, & alios plures quos habebat in vinculis ante faciem ſuam præmiſit aput *Barbefle*, ubi plurimis navibus religatis plurima turba morabatur regis transfretationem expectans. *Brebantinorum* Marchionum innumera manus cum armis & impedimentis transfretavit aput *Oſtream.* Cum autem rex feſtinaſſet ad portum octavo Idus Junii avulſis à littore navibus ſummo mane navem aſcendit, velis igitur in altum expaſſis viſæ ſunt undæ multo intenſius intumeſcere. Ventus enim ad horam increſcens & remiſſus ad horam tranſitum ea die nautis reddebat ſuſpectum. Quorum facies regi viſa ſuppreſſior aliquid innuit dubitationis ſubeſſe. Set cum rex ventum ex directo venire, navem curſum in *Angliam* via recta dirigere, flatus creberrimos vehementer ingraveſcere didiciſſet, erectis in cœlum luminibus palam omnibus ait, Si quæ ad pacem ſunt cleri & populi habeam in propoſito, ſi pacem in adventu meo reformandam rex cœlorum diſpoſuit, tunc pro ſua miſericordia portum michi indulgeat ſalutis: ſi autem fuerit averſus & regnum in virga viſitare decreverit, nunquam michi datum ſit vel fines regionis attingere. Orationem ejus auditam ſui ſatis præſumere potuerunt, quoniam ipſa die qua navem aſcenderat hora diei veſperaſcente cum indempnitate rerum aput *Hamonis portum* appulſus eſt. Extunc utens tenui diæta, pane ſcilicet & aqua, rerum curam diſponendarum om.ttens, abſtinens à civitatum

civitatum ingressu quousque vota orationum apud *Thomam* martyrem gloriosum cum devotione persolveret. Interjacens itaque spacium cum acceleratione pertransiit. Cum autem appropinquasset *Cantuariam*, equo desiliens & regiam prorsus majestatem sequestrans, nudus pedes, faciem peregrinantis, faciem pœnitentis, faciem supplicantis assumens iiij. idus Junii vj. feria pervenit ad majorem ecclesiam. Inde cum affluentia lacrimarum, cum gemitibus & suspiriis peciit martyris gloriosi sepulchrum. Ubi toto corpore prostratus manibus expassis diutius in oratione permansit. Interim ore *Lundoniensis* episcopi sermonem habentis ad populum rex publice protestatus est, Deum testem vocans in animam suam, quod mortem archiepiscopi nec mandavit, nec voluit, nec artificio perquisivit. Sed quoniam interfectores ex verbis suis non satis circumspecte prolatis occasionem sumpsissent, ab episcopis qui præsentes tunc aderant absolutionem petebat, & carnem suam disciplinæ supponens virgis cæsus est, à singulis viris religiosis, quorum multitudo convenerat, ternos ictus vel etiam quinos excipiens. Surgens ab oratione, vestibus resumptis quas prius exuerat, muneribus preciosis preciosissimum martyrem honoravit, assignans insuper annuos redditus xl. libras ad luminaria jugiter circa martyrem in venerationem martyris concinnanda. Sic reliquum diei, totam quoque noctem sequentem in amaritudine animæ suæ transegit, deditus orationi, vigiliis deditus, jejunium usque in tercium diem continuans. Et quia spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum acceptissimum deo sacrificium est, cum tociens ad exemplum regis *David* clamando repetierit, *Peccavi Domino, peccavi Domino*, audire meruit à propheta, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum*: Quin martyrem sibi placabilem jam reddiderit, quin peccatum ejus translatum possimus prædicare securi, non est qui dubitet. Nam ipsa die sabbati qua indulgentiam sibi dari postulabat à martyre, sepulcrum martyris frequenter deosculans, tradidit Deus *Willelmum* regem *Scottorum* in manus suas, custodiæ mancipatum apud *Richemont*, ut adimpleretur illud propheticum, *Dabitur maxillis ejus frænum quod in Armorico sinu fabricabitur*, sinum vocans Armoricum castellum de *Richemont*, ab Armoricis principibus & nunc & ab antiquis temporibus hæreditario jure possessum. Ipsa etiam die sabbati rex filius, navibus quas congregaverat ad transfretandum in *Angliam* dissipatis, cœpit redire in *Galliam*.

Votis orationum cum tanta devotione completis, rex pater regrediens aliquantulam fecit moram *Lundoniæ*, regni majores illuc sibi reperiens occurrisse. Inde progrediens manu valida xiiij. kal. *Augusti* venit ad *Huntendoniam*, & castellum ab viij. idus Maii satis viriliter obsessum & longa diutius obsidione circumquaque vallatum, in deditionem accepit xiij. kal. *Augusti*. Milites Comitis *Leicestriæ* dominum suum à vinculis quibus gravissime premebatur eruere cupientes, munitionem *Leicestriæ* & de *Muntforel* & de *Grobi* potestati regiæ submiserunt xj. kal. *Augusti*.

Resus princeps *Waliæ* cum multitudine *Walensium* obsedit *Stutesberie*. Proceres *Northanhymbrorum* ducem habentes *Lincolniensem* electum filium regis *Malesart* castellum scilicet *Rogeri* de *Molbrai* viribus subjugarunt. Cum autem rex turmis militum undique confluentibus apud sanctum *Edmundum* maximum congregasset exercitum, de communi consilio duo castella *Hugonis Bigod* Comitis de *Norfolke*, *Framingeham* scilicet & *Bungeie*, simul obsidere decrevit. Comes vero quingentos secum milites habens & multitudinem armatorum, quia viribus erat longe inferior, & aliquem sibi posse succurrere desperabat, habito tractatu cum illa paucitate suorum quæ secum remanserat, omnes quidem fere sui jam ab eo recesserant, necessitate compulsus datis obsidibus milibus marcarum appensis pacem regis emeruit, viij. kal. *Augusti* homagium regi fecit, fidelitatem juravit & rursus in suam ligantiam rediit. Multitudo *Flandrensium* quam *Philippus* Comes venturus in *Angliam* sicut disposuerat, sicut tactis sacrosanctis reliquiis regi *Francorum* constanter promiserat, ante faciem suam præmisit, (præstito sacramento quod amplius *Angliæ* fines cum hostili manu non ingrederetur,) cum licentia regis repatriavit. Milicia regis filii regis cui præerat *Radulfus de la Haie* libera cum armis & impedimentis recessit. Nuncii missi sunt à *Roberto* Comite de *Ferires* & à *Rogero* de *Molbrai*, quorum castella tunc obsidebantur, scilicet *Estutesberie* & *Tresc*, requirentes pacem.

Willelmus Comes *Glocestriæ* & *Ricardus* Comes de *Clare* gener ejus de quibus habebatur suspicio, quod in partem adversam declinare proponerent, occurrerunt regi, suo per omnia parituri mandato. Sic igitur in articulo temporis per intercessionem sanctissimi *Thomæ* martyris, rex pater per omnia regni sui confinia potentissimus vij. idus *Augusti* navem ascendit apud *Porcestre*, ducens secum regem *Scottorum*, Comitem *Leicestrensem*, Comitem *Cestrensem*, *Hugonem* de *Castello*, quos habebat in vinculis. Et prospera navigatione transvectus iiij. idus *Augusti* venit *Rothomagum* quam invenit obsessam.

Amaurico regi Jerosolimitano *Baldewinus* filius suus adhuc in puerilitate constitutus & corpore plurimum extenuatus successit.

Ludovicus rex *Francorum*, *Henricus* rex filius, *Philippus* Comes *Flandrensis*, viribus undequaque collectis innumerabilem congregarunt exercitum. Et à sinistris *Sequanam* relinquentes, à parte septemtrionali *Rothomagum* obsederunt xi. kal. *Augusti*, id habentes in animo, ut quod anno præterito transgressio sacramenti denigraverat apud *Vernolium* dum obsideretur à *Francis*, quod nota proditionis obfuscaverat apud *Driencurt* dum à *Flandrensibus* obsideretur, totum illud subacta *Rothomagus* coloraret. *Normanni* respectu multitudinis quæ supervenerat pauci, viriliter restiterunt, & propugnaculis innixi murorum, hostes de foris agmine facto muris appropinquantes & confidentes in machinis, modo quadratis lapidibus, modo sudibus præacutis, modo longissimis trabibus in præcipitium ruere coegerunt; set ne requies ulla daretur obsessis, & ut vires suas distinctius & animosius experirentur, nunc vicaria successione *Flandrenses* cedebant, *Francis* properantibus ad certamen; nunc respirantibus *Francis* acriores insurgebant *Flandrenses*, omni nisu murum cupientes suffodere. In tali concertatione gens utraque dampno semper affecta non illud suo set suorum principum infortunio deputabat, qui præter rationabilem causam alienos irrumpere fines ausu temerario præsumebant. *Normanni* cum regis patris tunc in *Anglia* triumphantis causari possent absentiam, in subsidium principis fidem, justiciam, veritatem sibi principes

Henricus II. rex.

principes elegerunt, sub quibus certum expectantes triumphum nec minis adversantium, nec ullo perturbari potuerunt incursu; crebras invasiones, congressus acerrimos constantissime superantes. Augebatur cotidie numerus *Normannorum* victualibus abundantium. E contrario plures fame periclitantes per dies singulos ab exercitu dilabebantur. Diebus multis in discrimine multo decursis, dum rex *Francorum* regem patrem in manu valida *Rothomagum* adventasse certis relationibus didicisset, versus est in stuporem, & metuens ne sicut fama jam increbruerat rex pater limites *Francorum* irrumpens obsideret *Parisius*, quomodo solveretur obsidio salvis corporibus tractavit cum suis. Itaque de communi consilio tam *Franci* quam *Flandrenses* ignem machinis apponentes, avulsis tentoriis, mapalia succendentes & pergulas non sine detrimento famæ xxix. kal. Septembris recesserunt ab urbe, minis, jactationibus, sacramentis, de diruenda *Rothomago* tam incaute tociens interpositis suspensis ad tempus. Extremam partem castrorum marchiones inpugnantes instanter, arma plurima necnon & impedimenta diripuerunt in prædam.

Theodoricus Ausesiensis hæredibus aliis deficientibus hæres ipse nactus comitatum *Flandrensem* occiso *Willelmo* Comite *Flandrensium* Longa spata consobrino suo, ex Comitissa sua *Sibilla* amita regis *Henrici Anglorum* genuit filium vocabulo *Petrum*. Qui post dies patris cum ad ecclesiam *Cameracensem* regendam electus annis pluribus præfuisset eidem, & redditus percepisset, metuens ne si *Philippus* Comes frater suus sine liberis degens à *Normannis* confossus occumberet, hæreditas transferretur ad exteros, ab inermi militia transiit ad armatam, & cingulo militari donatus, donativum antecessoribus suis à *Normannia* debitum, scilicet aut mortem aut vulnus tempestive recepit. Nam sicut *Baldewinus* Comes *Flandrensium* quondam interfectus est à *Normannis*, & sicut *Matheus* Comes *Boloniensium* ipsius *Petri* frater anno præterito letale vulnus excepit apud castellum *Arches*, sic & ipse *Petrus* in obsidione *Rothomagi* gravissime vulneratus cum *Philippo* fratre suo recessit exterritus.

Cantuariensis electus dum *Romam* tenderet scismaticorum insidias declinare proposuit. Sub hisdem diebus universus orbis infectus ex aeris nebulosa corruptione stomacho catarrum causante generalem tussim, ad singulorum perniciem, ad mortem etiam plurimorum inmissam vehementer expavit. Diebus itaque nataliciis *Placentiæ* celebratis, quia transitus sibi per *Tusciam* plurimum haberetur suspectus *Januensem* divertit ad urbem, ubi navem ascendens xix. kal. Februarii maris sævitiam, fluctuum elationem, procellarum fragores, piratarum incursus frequenter expavit. Novem ergo diebus in tali voluptate decursis appulsus est apud civitatulam veterem scilicet *Centum cellis*. Inde sub paucorum intersticio dierum *Romam* visitans, & fines ejus pertransiens papam peciit *Alexandrum*, tunc temporis residentem *Anagni*. Nuncios quoque regis filii regis qui causam appellationis quam ipse per suas *Cantuariæ* litteras interposuerat venerant prosecuturi, sibi plurimum adversantes invenit in curia. Qui cum à regno *Francorum* originem traxerint, ibique rerum ac fortunarum suarum summam constituerint, & in *Ludovici* regis *Francorum* & ecclesiæ *Gallicanæ* patrocinio spem sui negocii reposuerint, concinnabant dolos, acuebant linguas, ad convitia convolabant, adversus electiones factas in *Anglia* citra conscientiam & consensum regis filii regis proponebant quam plurima, ad infamandas electorum personas totis viribus inhiabant; Demum cujus præferendus esset assensus in jam factis electionibus vel in posterum faciendis, an regis patris an regis filii, diutius actitatum est, & in consistorio ventilatum, & sicut ex eventu apparuit æqua lance terminatum in fine. Verum ne criminum concinnatores aera verberasse viderentur in vanum, & commenticiis fraudibus minimum profuisse, *Cantuariensis* electus suam purgavit innocentiam, Quod pro electione sua nec ante electionem, nec post aliquid dederat vel promiserat. Quod etiam sacramentum regiæ fidelitatis præstiterat non simpliciter set apposita scilicet illa sollempni clausula quam apponunt episcopi de consuetudine, *salvo ordine suo*. Rursus quoniam de origine sua fuerat interseritus tractatus prolixior, viri plures discreti quorum multitudo stabat cum ipso *Cantuariensi* electo, propositis evangeliis juraverunt, quod in electione ipsius vel ante electionem non audierant ipsum nisi de legitimo matrimonio conceptum & editum. His itaque peractis iiij. Non. Aprilis ejus electio confirmata est. Cum autem *Cantuariensis* hoc modo se purgaverit, aliquam infamiæ notam sustinere non debet, cum *Damasus* papa, *Symacus* papa, *Pelagius* papa; *Leo* papa, *Alexander* papa, *Sixtus* papa, criminibus variis impetiti suam purgaverint innocentiam & post in ecclesia Dei columpnæ perstiterint firmiores fundatæ supra firmam petram.

Alexander pontifex magnæ & almæ *Romæ*, glorioso *Valentiæ* regi *Lupo*, cœlestis creatoris notitiam & bene placitum ei servitium exhibere. *Cum omnes unum Deum patrem habeamus in cœlis, ipsum solum totis visceribus colere, tota debes virtute diligere, qui tantam tibi super Saracenorum gentes & regna contulit potestatem. Cum autem omnes liberos natura creasset, nullus conditione naturæ fuit subditus servituti.* Cantuariensis *archiepiscopus positus est super candelabrum ut luceat coram hominibus, & ad solatium cleri de clero assumptus est ad ecclesiasticæ libertatis speciale subsidium, ad omnium regimen, ad munimen, ad tutamen* Anglorum, *cum in unam eandemque personam intra paucos dies tria concurrerint archiepiscopus, primas, Apostolicæ sedis legatus.*

ALexander *papa* Ricardo Cantuariensi *archiepiscopo. Intuitu caritatis & ea consideratione quia te quamquam immeriti in episcopum propriis manibus consecravimus, & tibi plenitudinem contulimus potestatis, de fratrum nostrorum consilio tuis justis petitionibus benignitate debita duximus annuendum, atque prædecessorum nostrorum piæ memoriæ* Paschalis & Eugenii Romanorum *pontificum vestigiis inhærentes, tam tibi quam tuis legitimis successoribus* Cantuariensis *ecclesiæ primatum ita plenum concedimus, sicut à* Lanfranco & Anselmo *aliisque ipsorum prædecessoribus quondam* Cantuariensibus *archiepiscopis fuisse possessum constat.*

Juramentum.

EGo juro per patrem & filium & spiritum sanctum me nullius favore personæ, neque commodo aliquo interveniente testari, sed hoc quod in quæstionem venit scio, & per memet ipsum cognovi. Regi[...] 6. c. 3[...]

Antiquorum

HENRICUS II. rex.

Antiquorum innovatio privilegiorum, & intuitu ſanctiſſimi *Thomæ* martyris novorum facilis impetratio, *Dorobernenſem* archiepiſcopum ad reditum properare, pluribus cauſis concurrentibus ſuaſerunt: Qui cum licentia Domini papæ, cum gratia Cardinalium recedens à curia, vij. kal. Julii aput *Sturam* in *Romania* trierem aſcendit, & poſt aliquot dies appulſus eſt *Jannæ*. Juga quoque montium cum proſperitate tranſcendens, intra valles *Morianæ* in eccleſia ſancti *Johannis*, & in vigilia ſancti *Johannis* baptiſtæ *Batonienſem* electum conſecravit, archiepiſcopo *Tarentaſie* præſente manum etiam apponente, acceptæ prius purgatione *Batonienſis* electi, quod mortem beati *Thomæ* neque verbo, neque facto, neque ſcripto procuravit ſcienter. Alii juraverunt quod ſicut oppinabantur conceptus fuit, priuſquam *Jocelinus* pater ſuus ad gradum ſacerdotii promoveretur.

Archiepiſcopus *Batonienſi* comitatus epiſcopo *Burgundiæ* promontoria, campeſtria *Galliæ*, *Neuſtriæ* littora, cum aliqua remoratione tranſcendit, pertranſiit, attigit, & propoſitum habens in *Angliam* transfretandi peciit *Barbari fluctus* portum, ubi rex pater regis à nave deſcendens, & ad obſeſſam *Rothomagum* liberandam, ad ſuperbiam hoſtium elidendam & dexteræ Dei virtute penitus proſternendam toto mentis ardore feſtinans, eum in hoſpitio viſitavit. Archiepiſcopus celeri navigatione tranſvectus tendens *Lundoniam*, à magnatibus *Angliæ* quorum inibi multitudo convenerat receptus eſt honorifice iiij. non. Septembris. Sed quia ſe proſperis ſoleant inmiſcere frequenter adverſa, cum ſuæ curſum peregrinationis feliciter conſummaſſet, ſub ipſo reditu ſuo *Cantuarienſis* eccleſia ſubito, proh dolor! conflagravit incendio Non. Septembris. Vacantium eccleſiarum principales perſonæ quoſque ſibi paſtores elegerunt ſub edicto vocantur. Et quoniam adverſus *Elyenſem* electum nuncii regis filii regis coram ſummo pontifice plurima propoſuerant, in quo ſua gravari videbatur oppinio aput bonos & graves viros, in capella ſanctæ *Katerinæ* de *Weſtmonaſterio* in communi audientia ſuam purgavit innocentiam, quod mortem archiepiſcopi *Thomæ*, neque verbo, neque facto, neque ſcripto procuravit ſcienter, & quod in ſacris ordinibus conſtitutus, nec aliquam duxit, nec ductam cognovit. Omnibus itaque fere confirmatis electionibus kal. Octobris ſuffraganei ſuo communiter occurrerunt archiepiſcopo iiij. Non. Octobris apud *Cantuariam*. Qui ſua ſollempniter conſtitutus in ſede, ipſa die generale propoſuit electis edictum in hæc verba. *Hodie abſtinebitis & cras Deo volente conſecrabimini.* Hora congrua conſecrationis inſtante, *R. Wintonienſis*, *R. Elyenſis* archidiaconi, cum Officiales epiſcoporum dicantur, ad ſuum ſpectare contendebant officium electiones factas in eccleſiis, quarum diſpoſitio ſibi fuerat pro parte commiſſa, dum in partem ſollicitudinis ſint admiſſi, præſentare metropolitano, ſollempnem illam poſtulationem receptam in ſcriptis publice recitare. *Walterus Wintonienſis*, *Salomon Elyenſis*, Priores in contrarium ſentiebant. Quam enim in eccleſiis cathedralibus, ubi canonici divinis mancipantur obſequiis, decani ſibi vendicant dignitatem: hanc ſi monachorum conventus in epiſcopali ſede præmineat, ſibi jure poſſunt vendicare Priores. Sed ut omnis in poſterum amputetur occaſio litigandi de interlocutoria Metropolitani ſententia, de ſuffraganeorum aſſenſu, de coniventia cleri, *Wintonienſis*, *Elyenſis* electi, ad Priorum ſuorum præſentationem recepti, ad Priorum ſuorum poſtulationem epiſcopi conſecrati ſunt ij. non. Octobris, & cum ipſis eadem die *Herefordenſis*, *Ciceſtrenſis* electi pariter conſecrati ſunt.

HENRICUS II. rex.

Gaufridus Lincolnienſis electus quia nec dominus papa, nec archiepiſcopus ſuam confirmaverant electionem transfretavit viij. idus Octobris juxta conſilium patris ſui regis, *Romanam* eccleſiam vel in propria perſona viſitaturus, vel ad ipſam nuntios tranſmiſſurus.

ROBERTUS ſuper cujus manum Comes incumbebat *Philippus*, theſaurarius *Turonenſis*, *Flandriæ* cancellarius, præpoſitus in eccleſiis aſcriptus diverſis per *Flandriam*, tandem *Atrebatenſis*, ad ultimum *Cameracenſis* electus, ut obſequium *Ludovico* regi *Francorum* præſtaret, adverſus regem *Anglorum Philippum* Comitem ad pernitiem multam *Flandrenſium* inſtigavit, filios regis *Anglorum* animavit in patrem. Qui ut mala quæ fecerat etiam in vita reciperet, mandato *Jacobi* de *Avennis* interfectus eſt apud *Edenen* prope *Valentinianas* iij. non. Octobris. Qui vitam pro certo miſerabili morte finiens à viliſſimis eſt detruncatus latrunculis.

Franci ſumptibus tædioſis affecti, *Flandrenſes* à ſuorum interemptione deterriti, dampna ſuis illata conferebant adinvicem. Et tam iſti quam illi ſe ſuaque penitus inutili labore conſumi videntes, à *Normannorum* infeſtatione propoſitum revocarunt, à limitum incurſione pedem cohibentes & manum. Et ut ſuæ tranquillitati proſpicerent, filios regis *Anglorum* ad gratiam patris reducere ſummopere ſtuduerunt: filios ſane quos ſi paternam maledictionem, odium cleri, populorum imprecationem incurriſſe contendas, ætatis beneficio merentur abſolvi, ſi poſtquam ad viriles annos pervenerint, pœnitentia jugis, ſatisfactio digna, patri debitus honor exhibitus cum devotione præterita commiſſa diluerit.

Rex *Anglorum Henricus* regis pater à diſcurſu per patriam, ab incendio populari, pauperum à rapinis, ab injuriis viduarum, ab orphanorum preſſuris, à vinculis captivorum, à virginum raptu ſed à ſanguinis effuſione, quam maxime revocare ſubjectos regia dignum majeſtate dijudicans, à tyrannide ſemper oculos deflexit & animum. Illam inſuper, illam humiliationem inſolitam *Francorum* atque *Flandrenſium* & propoſitum reformandæ pacis inter ipſum & filios, ex inpotentia reſiſtendi procedere minime dubitavit. *Francos* igitur vel dona ferentes evitaſſe debuerat, & ad ulciſcendas tam attroces injurias quas frequenter intulerant viribus totis inſurgere, niſi quoniam in hoſtium hujuſcemodi qualibet humiliatione & fœdere ſubornato, filios ſuos quos plurimum aberraſſe totus fere mundus agnoverat, ad frugem melioris vitæ poſſe revocare, certa conſideratione præviderit. Filios ſane quos affectu tanto dilexerat, quos tantarum effecerat dominos nationum, quos ad edomandas gentes & æquo moderamine gubernandas, quos ad tyrannorum terrorem & exterminationem hoſtium, uſque ad ſummi honoris faſtigium ſine aliqua ceſſatione provehere ſatagebat. Hoſtibus itaque ſuis verba pacis habentibus, & ad ſuum venire colloquium deſiderantibus, inter urbem *Turonicam* & *Ambazium* v. idus Octobris occurrit. Quid actum ſit ibi docebunt ſequentia.

Rex *Anglorum* fidelibus ſuis ſalutem. *Noverit dilectio*

dilectio vestra quod pacem dei gratia feci cum rege Francorum, *& filiis meis, & hominibus meis, ad honorem dei & meum. In pactione autem est quod primogenito filio meo dabo singulis annis* xv. m. *librarum* Andegavensium *& duo castella in* Normannia *ad voluntatem meam.* Ricardo *vero medietatem redituum* Pictaviæ, *& duo castella, unde michi nocere non possit.* Gaufrido, *medietatem redituum* Britanniæ *excepta media. Homines autem mei omnes qui me dereliquerunt reversi sunt, filiis meis præsentibus & illis præcipientibus, in homagium & ligantiam meam, & juraverunt michi fidelitatem contra omnes homines. Qui & terras suas habebunt quas habebant, quando à me recesserunt. Rex vero* Scotiæ *& Comes* Legecestriæ *& Comes Cestriæ, & alii qui mecum conventionem fecerunt, vel obsides dederunt ante diem pacis hujus, in voluntate mea sunt & extra conventionem filiorum meorum. Illi autem quos habeo qui nec obsides dederunt, nec aliquam fecerunt conventionem, per bonam securitatem ad petitionem filii mei liberabuntur. Omnia vero castella quæ habebam, vel homines mei in omnibus terris meis in initio guerræ, reddita sunt michi. Et illa quæ infortiata fuerunt contra me, ad illum redigentur statum in quo fuerunt, quando guerra incepit.*

Hostibus itaque profligatis cum milites nongentos lxix. in manus regis patris *Henrici* Dominus tradidisset, exacta pecunia nullum ad redemptionem coegit. Quinimmo datis obsidibus vel fidei sponsione devinctos laxavit à vinculis: paucis arciori detentis custodia, quorum facinus enorme, quorum perfidia detestabilis principem mansuetissimum provocasset ad iram & de supplicio cogitare compelleret.

Rex filius è contrario jure belli captos à se vel à suis auxiliariis modis quibuslibet interceptos, numerantes pecuniam relaxabat. Quorum omnium numerus centenarium excedebat in paucis.

Wintoniensis, Elyensis episcopi sicut sub uno Principe contemporanei, sicut in palatio regis fuere primi, præcellentes, præcipui, sicut in ecclesia Levitici ordinis sorte pariter insigniti, sicut ad regimen ecclesiarum concorditer evocati, sic in una hora communiter consecrati, sic in uno eodemque die suis sollempniter sunt in sedibus constituti iij. idus Octobris.

Archiepiscopus ad ecclesiarum visitationem, ad exequendum injunctæ legationis officium iter arripiens ix. kal. Novembris in ecclesia sancti *Pauli Lundoniæ* sollempni processione, primo receptus est. Visitans *Waltamensem* ecclesiam *Guidonem*, ejusdem loci decanum, licet absentem, licet indefensum, quia notoriis pluribus impetitum, ab officio decanatus & presbyteratus suspendit. Et cum sibi debitam patri reverentiam per suam provinciam passim impendissent, sancti *Oswaldi Gloecestrensis* clericos speciali rescripto summi pontificis à sua jurisdictione sicut asserebant exemptos rebelles invenit. Quos dum animadversione gravi percelleret, *Rogerus Eboracensis* archiepiscopus inde graviter offensus ipsum per internuntios ad sedem Apostolicam appellavit. Provinciæ finibus peragratis ex parte, *Wintoniam* veniens in monasterio virginum Deo dicatarum abbatissam præfecit de collegio *Wintoniensi* assumptam, nomine *Claritiam.* Quod æquo animo sustinere non potuit universitas monialium ægre ferentium sibi liberam electionem non indultam fuisse, & emendicatis aliunde suffragiis usum esse archiepiscopum ad injuriam domus suæ, cum in conventu suo pleræque personæ ad suscipiendum honorem hujusmodi, sicut affirmabant, constanter inveniri possent ydoneæ.

Pride non. Novembris circa mediam noctem per unius horæ spacium, & eo amplius tota cœli facies ab aquilonari parte sanguineo visa est rubore suffundi.

W*Illelmus* rex *Scottorum* in *Normannia* tentus in vinculis aput *Faleseiam* aliquam consolationem accepit in turba non modica visitatus à suis; Episcoporum igitur & abbatum, Comitum & *Baronum* regni sui communiter utens consilio, in pago *Constantiensi* aput *Valonias* vj. idus Decembris cum rege *Anglorum* pacem fecit in hunc modum.

Rex Scotiæ *devenit homo ligius regis Anglorum de* Scotia *& de omnibus terris suis, & fidelitatem ei fecit ut ligio domino suo sicut alii homines sui ipsi facere solent. Similiter fecit homagium* Henrico *regi filio suo & fidelitatem, salva fide regis patris sui. Omnes vero episcopi & abbates & clerus terræ regis* Scotiæ *& successores sui facient regi* Angliæ *sicut ligio Domino fidelitatem de quibus habere voluerit sicut alii episcopi sui ipsi facere solent. Similiter* Henrico *filio suo & hæredibus illorum. Concessit etiam rex* Scotiæ, *&* David *frater ejus &* Barones *& alii homines sui regi, quod ecclesia* Scotiæ *talem subjectionem amodo faciet ecclesiæ,* Angliæ *qualem solebat tempore Regum prædecessorum suorum. Comites etiam,* Barones *& alii homines de terra Regis* Scottorum *de quibus habere voluerit rex* Angliæ, *facient homagium ei contra omnem hominem, & fidelitatem ut ligio domino sicut alii homines sui ipsi facere solent, & H. regi filio suo & hæredibus illorum, salva fide regis patris sui. Similiter hæredes regis* Scotiæ *&* Baronum, *& hominum suorum homagium & ligantiam facient hæredibus regis contra omnem hominem. Præterea rex* Scotiæ *& homines sui nullum amodo fugitivum de terra regis receptabunt in* Scotia *vel in alia terra sua nisi voluerit venire ad rectum in curia regis & stare judicio curiæ; sed rex* Scotiæ *& homines sui eum capient, & quam citius poterunt reddent eum regi in* Angliam *vel Justiciariis suis. Præterea homines regis habebunt terras suas, quas habere debent & habebant de regibus* Scotiæ *& hominibus suis. Pro ista conventione & fine firmiter observando regi &* Henrico *filio suo & hæredibus illorum à rege* Scotiæ *& hæredibus suis, liberavit rex* Scotiæ *regi castellum de* **Rokesburg** *& castellum de* **Berewic**. *Præterea episcopi, Comites &* Barones *& omnes homines* Scotiæ *conventionaverunt regi, quod si rex* Scotiæ *aliquo casu recederet à fidelitate regis, quod ipsi cum rege tenebunt sicut cum ligio domino contra regem* Scotiæ, *& episcopi sub interdicto ponent terram regis* Scotiæ *donec ad fidelitatem regis redeat.*

Fredericus Imperator *Romanus* in manu forti penetraturus *Italiam* valles *Morianæ* simulata pace pertransiit. Alpibus vero transcensis *Seusam* succendit, circumjacentem provinciam devastavit,

Henricus II. rex.

stavit, urbem *Alexandriam* ad injuriam sui nominis à *Longobardis* constructam kal. Novembris obsidione vallavit.

Gaufridus Plantegenest Comes *Andegavensium* cum quadam *Cenomannici* generis consuetudinem habens non usquequaque licitam, filiam genuit *Emmam*, quam *David Norwalensium* princeps regis *Anglorum Henrici* sororem intelligens, eam uxorem à fratre sibi dari summa precum instantia vix tandem obtinuit. Volens suæ posteritati si filios procreaverit fastum quendam ex regali stirpe descendere, & terrorem incutere *Walensibus* aliis affinitatis novæ prætextu.

Intronizationem *Batoniensis* episcopi *Dorobernensis* archiepiscopus, dum officio fungeretur legationis, visitando provinciam sua præsentia multo sollempniorem effecit viij. kal. Decembris, & futuris reddidit memorialem.

An. Dñi 1175. *Willelmus* rex *Scotiæ* datis obsidibus in *Normania* tercio idus Decembris in *Angliam* rediit, liberæ satis deputatus custodiæ, quousque castella de quibus convenerat & sicut convenerat regis *Anglorum* arbitrio fideli deputarentur custodiæ.

Eversa sunt passim per *Angliam*, per *Normanniam* castella quorumdam, quos tempore dissensionis inter patrem & filium diutius habitæ pauperum oppressores fuisse regi patri constabat, & cum acervo lapidum congestorum ad extruendas turres insolentiam congessisse, cumulasse jactantiam, arrogantiam evexisse, & sic ex ipsis lapidibus quasi quendam assumpsisse tumorem & spiritum elationis traxisse.

Ut filii regis *Anglorum* quos à sacris paternis consilio pravorum extraxerant pristinam familiaritatem reciperent & redirent in gratiam, ad omnem sinistram suspicionem penitus amovendam homagium atque ligantiam patri suo facere modis omnibus instituerunt. Quod factum est primitus *Cenomannis* à *Ricardo* & *Gaufrido* junioribus filiis. In *Normannia* postmodum à rege filio kal. Aprilis apud *Burum*.

Ad expiandas atroces injurias quas *Anglis* & *Normannis* sine causa *Flandrenses* frequenter intulerant, *Philippi* Comitis urgente mandato, Comes ipse, *Petrus* frater ejus & innumera multitudo cum eis signo crucis humeros insignire salubri consilio statuerunt iij. idus Aprilis, loca Dominicæ passionis congruo tempore visitaturi. Attendentes illam stragem *Flandrensium* quam Comes *Leircestrensis* jure belli captus apud *sanctum Edmundum* memorialem reliquit, in suum redundare discrimen, & animas interfectorum lamentis continuis ante tribunal superni Judicis injustitiam Comitis protestari.

Reges *Angliæ* quos anno præterito capere latitudo regni non poterat, confœderatos adinvicem navis eadem transvexit in *Angliam* viij. idus Maii. Horis ad prandendum statutis per dies singulos eadem mensa refecit; thalamus idem quiescentium artubus ministravit fomenta. Ad visitationem votivam *Cantuariæ* faciendam, *Thomas* martyr egregius pariter invitavit utrumque v. kal. Junii. Pariter quidem invitavit nisi quod rex pater in vigiliis, in afflictionibus, in oratione pernoctans jejunium usque in diem tercium continuasset.

[...]is papæ [...]st Concilium [...]enerale Romanæ [...]siæ & Constantinopolitanæ [...]st Concilium universale.

*Habitum est Concilium regionale *Lundoniis* apud *Westmusterium* xv. kal. Julii præsidente *Ricardo Cantuariensi* archiepiscopo & Apostolicæ sedis legato. *Rogerus Eboracensis* archiepiscopus Concilio non interfuit, nec qui ejus absentiam allegarent transmisit, cum juxta priscam consuetudinem ad vocationem *Cantuariensis* ecclesiæ, vel interesse debuerit, vel justam absentiæ causam per nuntios & per epistolam probabiliter allegare. Statuta Concilii si bene revolveris perpauca reperies, quæ tibi corpus canonum incorporare non possit.

Universis *Angliæ* fere majoribus apud *Westmusterium* convocatis xiij. kal. Junii præsente rege filio lectæ sunt litteræ continentes hæc verba.

Henricus rex *pater regis fidelibus suis salutem. Gratias ago Deo omnipotenti, & omnibus Sanctis, quorum gratia licet non de meis meritis, supra id quod credi posset me visitavit & exhilaravit. Venit ad me filius meus rex H. apud* Burum, *& die Martis proxima ante ramos palmarum, cum archiepiscopo* Rothomagensi *&* Baiocensi *&* Abricensi *&* Red: *episcopis, & cum Comitibus & Baronibus & fidelibus meis quam plurimis, cum multa lacrimarum effusione & singultibus multis prostravit se ante pedes meos misericordiam postulans cum humilitate, & veniam de his quæ commiserat erga me ante guerram, & in guerra, & post guerram, ut paterna ei pietate condonarem. Rogavit etiam cum omni humilitate & quanta potuit devotione, quatinus homagium ejus & ligantiam acciperem sicut dominus & pater; asserens se nunquam crediturum indignationem meam sibi condonatam, nisi idem ei facerem quod & fratribus suis feceram, ad eorum pacientiæ & humilitatis instantiam. Ego autem motus pietate & intelligens eum ex corde loqui & tandem esse compunctum & erga me humiliatum, iram ei remisi & indignationem meam, & penitus eum in gratiam paternam admisi, suscepto ab eo homagio & sacramento super sanctas reliquias appositas, quod fidem michi servabit contra omnes homines, & consilio meo in omnibus agendis suis de cætero adquiescet, & quod hominibus meis & suis qui michi servierunt in guerra ista nec malum inde perquiret quam diu vixerit, set eos honorabit & promovebit sicut fideles meos & suos, & quod de consilio meo totam domum suam & totum statum suum ordinabit, & de cætero in omnibus operabitur. De hoc autem dedit michi plegios & fidejussores* R. Rothomagensem *archiepiscopum*, H. Baiocensem, R. Abricensem, S. Red: *episcopos, & Comitem* Willelmum de Mandevilla *& Barones meos quamplurimos qui præsentes erant; Promisit autem confidenter quod de eodem daturus est michi fidejussores Dominum regem* Francorum, *Comitem* Flandrensem, *&* Ricardum *fratrem suum &* Gaufridum *Comitem,* Henricum Comitem, Theobaldum *archiepiscopum* Cantuariensem *&* Eboracensem, *episcopos, Comites, & Barones citra mare & ultra mare, hac conditione, quod si à prædicta conventione (quod absit) exierit, mecum contra eum unanimiter stabunt & nullum ei auxilium, vel consilium nisi ad me revertendi præstabunt.* Igitur ipsa die præstita sunt sacramenta sicut supra scriptum est, dati sunt etiam fidejussores regi patri.

Reginaldus Comes *Cornubiæ Henrici* primi regis filius naturalis diem clausit extremum apud *Radingam* kal. Julii, ibique sepultus quiescit.

Habita dispensatione à domino papa circa personam electi *Lincolniensis* tam ætatis quam nativitatis, electio confirmata est à *Cantuariensi* archiepiscopo, à *Lundoniensi* & *Wigorniensi* episcopis apud

Wode[...]

Henricus II. rex.

Wdestoc vij. idus Julii. Electus autem reversus est in *Angliam* xv. kal. Augusti, & sollempni processione receptus est aput *Lincolniam* kalend. Augusti.

W*Illelmus* junior de *Braiusa Walensium* multitudinem in castello de *Bergeveni* callide convocatam ad audienda regni statuta, ne quis scilicet viator cnipulum deferret, vel arcum, sententia capitali dampnavit, sed ut hujusmodi proditionem honestatis velamine palliatam intelligas, hoc fecit in ultionem avunculi sui *Henrici* de Hereford, quem ipsi quondam in sabbato sanctæ Paschæ crudeliter interfecerant.

Ab. sancti Augustini. Ab. de Bello. Ab. Hydensis. Ab. Abendun. Ab. Westmonasteriensis. Ab. Hulmensis. Ab. Torneiæ. Ab. Croilandæ. Ab. Salopesberi. Ab. Abbodesberi. Ab. Mucheleneiæ.

Vacantium abbatiarum Priores cum magna parte conventuum sub edicto vocati sunt apud Wdestoc viij. idus Julii. Rex igitur habito tractatu cum archiepiscopo, cum episcopis, sic in abbatibus substituendis canonum observavit censuram, ut emendicatis aliunde suffragiis uteretur, arbitrans forsitan quod si de corpore proprio locis in singulis crearentur pastores, regiæ dignitatis auctoritas vacillaret; motum in electionibus alienum sequens non proprium.

P*Hilippus* Comes *Flandrensis Walterum de Fontibus* cum *Ysabela* Comitissa, sicut dicitur, in adulterio deprehensum, ictibus clavarum jussit interfici ij. idus Augusti, & ejus cadaver caput habens inversum in sella secessui deputata pedibus religatis ad furcas propere præparatas properavit suspendi; ut eciam nichil crudelitati deesset, & ut plene sæviret in mortuum, sic ignominiose suspensum fractis parietibus sub edicto datum est exponi publicis aspectibus concurrentium.

Inquisitio generalis facta per *Angliam* pari discrimine Comites, Barones, milites, privatorum quoque multitudinem infinitam involvit. Omnes quidem hi jurisjurandi religione minus reverenter artati, modo regi, modo justiciariis publicarunt quos à tempore dissensionis inter regem patrem & filium habitæ vitæ ferarum insidias tetendisse vel auditu solo perceperant. Hoc ergo prætextu multi clericorum quos sola fama resperserat, venatoriis occupationibus irretitos fuisse, jussu vicecomitum ad forum civile pertrahebantur, archiepiscopo vel episcopis non reclamantibus. Quorum quidam ut regiam indignationem evaderent offerentes pecuniam audiebantur.

Adam canonicus *Parisiensis* electus in episcopum sancti *Asavi*, consecratus est à *Ricardo Cantuariensi* archiepiscopo aput *Westmonasterium* iij. idus Octobris.

Willelmus abbas de *Burgo* multis impetitus notoriis, & in præsentia *Cantuariensis* archiepiscopi testimonio multorum convictus sententiam depositionis accepit iij. kal. Novembris.

H*Ugo Petrileonis* sancti *Angeli* diaconus cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus, quia præstitit auctoritatem trahendi clericos ante judicem secularem pro forisfacto forestæ, & pro laico feodo, ut infra infausta navigatione transvectus in *Angliam* vj. kal. Novembris regibus in equitatu magno celeriter occurrentibus in vigilia Sanctorum omnium sollempni processione receptus est *Wintoniæ*, à domino papa sibi plenitudine potestatis indulta, quam equus niveus, quam cætera repræsentant insignia specialiter soli *Romano* pontifici dedicata.

Henricus Remensis archiepiscopus, regis filius & regum frater, 2. idus Novembris diem clausit extremum.

Henricus II. rex.

Quia diocesis *Cantuariorum* coartata limitibus unico fuerat ab antiquis temporibus archidiaconatu contenta, ut hujusmodi fortassis jacturam aliquo saltem remedio relevaret archiepiscopus, & liberalissimam liberalitatem suam prædicabilem modernis offerret, ultimis his diebus intra spatium trium mensium tres instituit archidiaconos, nullo trium per hunc decursum temporis concedente in fata.

Savericum. Nicholaum. Herebertum.

Odo Prior *Cantuariensis* electus in abbatem sancti *Martini* de *Bello*, bellum statim circa suæ promotionis initium indixit episcopo diocesiano. Nam à metropolitano benedictionem accepit. Quod sibi licere jure legationis asserens archiepiscopus, nil in præjudicium ecclesiæ *Cicestrensis* egisse dicebat.

Johannes decanus *Saresberiensis* tandem concordi *Norwicensium* ore, regis assensu, archiepiscopi conniventia, cardinalis auctoritate vocatus ad episcopatum apud Eignesham vj. kal. Decembris, ecclesiam orientalium *Anglorum* suscepit regendam, consecratus à *Cantuariensi* archiepiscopo apud *Lamehadam* xix. kal. Januarii.

Circa dies istos castellum de *Huntindona*, de *Waletona*, de *Legecestria* & Grobi, de Stutesbers, de *Dudeleia*, de Trest, & alia plura pariter corruerunt in ultionem injuriarum quas * domini castellorum regi patri frequenter intulerant, ut quos par facinus inquinaverat, pœna similis coherceret.

* Rex Scotiæ. Hugo Big. Comes Legecestriæ. Comes de Ferreres. Gervasius Paganel. Rogerus de Munbrai.

Rex ad filiorum necessitates oculos paternos deflectens, regem filium à debitis quibus gravissime premebatur exoneravit.

Quicquid ministri regis patris à præteritis tribus annis per *Normanniam*, per *Cenomanniam*, per *Andegaviam* in usus regios convertendum, esculenti vel poculenti causa receperant, venit in ratiocinium. Regis ergo thesauris ad solutionem plenius faciendam plenissime reseratis creditores dimissi sunt.

Rex juxta consilium filii sui regis coram episcopis, comitibus, baronibus, militibus, & aliis hominibus suis in hoc consentientibus constituit justiciarios in sex partibus regni sui, in unaquaque tres, qui juraverunt quod suam cuique justitiam conservabunt. Hoc autem factum est apud *Norhamtunam* vij. kal. Februarii. An. Di 1176.

Walterus Prior electus *Wintoniensis* in abbatem *Westmonasterii*, benedictionem accepit ab episcopo *Lundoniensi*, professionem fecit, mitram & cyrothecas quas prædecessor suus *Laurentius* emeruerat, sed morte præventus nunquam receperat, de manu episcopi *Lundoniensis* suscepit, & post in conventu episcoporum mitratus incessit. Cæterum *Hugo Petrileonis Romanæ* sedis legatus, apud *Westmonasterium* minus reverenter receptus sicut ei visum est abbatem ab usu mitræ, Priorem ab introitu chori suspendit vj. kal. Marcii.

M*Andato* cardinalis, clero totius *Angliæ* generaliter *Lundoniæ* convocato die Dominica qua cantatur *Lætare Iherusalem*, cum de statuendis vel resecandis tractatus esset habendus communis, adversus *Cantuariensem* archiepiscopum insurrexit *Eboracensis*, dicens illa verba *Gregorii* sic scribentis: *Sit inter* Lundoniæ *&* Eboracensis *civitatis episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ille prior habeatur qui prius fuerit ordinatus, de* Cantuariensi *&* Eboracensi *intelligenda esse*. Quare

cœpit

cœpit constanter asserere, quod ipse quia prius fuerat ordinatus sedem suam poneret in concilio Cardinalis ad dexteram. *Cantuariensis* econtra dicebat, ecclesiam *Cantuariensem*, illius dignitatis & majoritatis ab antiquis fuisse temporibus, ut secundum statuta patrum, juxta munimenta regum, secundum privilegia *Romanorum* pontificum sibi jure vendicet *Angliæ* totius primatum. Quociens etiam in conventibus publicis sive regem, sive legatum *Romanum*, utroque metropolitano præsente, traditur aliquo tempore præfuisse, totiens traditur *Cantuarienses* archiepiscopos sedisse ad dextram. Duobus igitur archiepiscopis in hunc modum controversantibus & suffraganeis *Cantuariensis* ecclesiæ metropolitano viriliter assistentibus, accidit v. feria Cardinalem in capella sanctæ *Katerinæ* de *Westmosterio* cathedram collocare. Superveniens *Cantuariensis* archiepiscopus *Elyensi* pontifice procurante vix aliquantulo tempore sedit ad dexteram, sed concurrente turba, set ingravescente tumultu, set conviciis hinc & hinc discurrentibus, set invalescentibus minis, set personis quorumdam inflictis verberibus, cum nimia festinatione cardinalis recessit. *Eboracensis* autem in corpore proprio male tractatus, ut dixit, atroces injurias, insultus acerrimos, percussuras enormes, vestium patentes scissuras sub præsentia regis & cardinalis in caput præsulis *Elyensis* refudit. Hac occasione mutuæ factæ sunt appellationes hinc inde, concilium omissum est. Cardinalis in propatulo claustri de *Westmosterio* sermonem habens ad clerum & populum, quia suis & nostris, ut dixit, peccatis exigentibus, quæ ad utilitatem, quæ ad libertatem, quæ ad pacem ecclesiæ fuerant statuenda non poterat ordinare, licentiam recedendi peciit: videntibus cunctis insignia legationis deposuit, sed postmodum regis precibus emollitus quæ deposuerat iracundiæ calore succensus, episcoporum consiliis acquiescens, ipsa die resumpsit.

Alexander papa.

Antiquam Eboracensis *ecclesiæ dignitatem integram conservari auctore Domino cupientes, & prædecessorum nostrorum felicis memoriæ* Calixti, Honorii, Innocentii *&* Eugenii Romanorum *pontificum vestigiis inhærentes, auctoritate Apostolica prohibemus, ne aut* Cantuariensis *archiepiscopus ab* Eboracensi *professionem quamlibet exigat, aut* Eboracensis Cantuariensi *exhibeat, neque, quod penitus à beato* Gregorio *prohibitum est, ullo modo* Eboracensis Cantuariensis *ditioni subjaceat. Sed juxta ejusdem patris constitutionem ista inter eos honoris distinctio conservetur, ut prior habeatur qui prius fuerit ordinatus.*

Gaufridus Beverlaci præpositus archidiaconus *Eboracensis*, appensis undecies centum marcis argenti, regis filii regis factus est cancellarius. Quod autem numeratæ pecuniæ summa conclusa est sub undenario, non est forsitan à misterio penitus alienum.

Andegaviæ Cenomanniæ finibus panis inedia laborantibus rex pater regis à kal. Aprilis usque ad futurarum frugum habundantiam, decem milibus hominum diebus singulis alimenta sufficienter invenit. Quicquid eciam vel in horreis, vel in cellis vinariis, vel in promptuariis regiis usibus insularii reservaverant, mandato regis totum piis collegiis & pauperibus erogatum est.

Ricardus Comes de *Striguil Dermucii*, quondam *Dublinensium* regis gener, aditum *Anglis* fines *Hyberniensium* invadendi primus omnium patefecit, illatas socero suo frequentissimas & atroces ulciscens injurias, cui dum exequias celebrasset hujusmodi, dum magna jam ex parte subjugasset *Hyberniam*, inmatura morte præventus, diem clausit extremum non. Aprilis, filium vix plene triennem ex filia memorati regis susceptum relinquens hæredem.

Bulgarinus Comes *Engolismensis* stipatus cohorte nepharia *Brebantinorum* in manu hostili *Pictaviam* visitare præsumpsit. Cæterum *Johannes Pictavensis* episcopus auxiliariis undique convocatis, stipendiariorum numerositate collecta, juncto sibi *Theobaldo Chabot* qui princeps erat militiæ *Ricardi* ducis *Aquitanorum* cum patre suo rege tunc temporis moram in *Anglia* facientis, plebem sibi commissam de manibus inimicorum decrevit eripere. Nefariis igitur illis eversoribus castellorum, agrorum depopulatoribus, incentoribus ecclesiarum, monialium oppressoribus, ordinatis quatuor aciebus prope *Berbezeaeum* occurrerunt. In campestribus plures trucidarunt in ore gladii, partem non modicam cremaverunt, in arcem conclusam sibi fuga reliqui consulentes, impedimenta reliquerunt in prædam. *Pictavenses* itaque non tam gladio, non tam galea protecti quam divino nutu, quattuor tantum de numero suorum percussis hostium cuneos penetrarunt illæsi. Sicque salus in manu clericorum data satis evidenter ostendit, plerisque non animos deesse sed arma.

Ad summonitionem regis, rege filio moram in partibus transmarinis agente, tam prælati ecclesiarum quam regni proceres, generaliter convenerunt *Lundoniæ*. Nunciis itaque quos rex *Siciliæ Willelmus* apparatu magno transmiserat, filiam regis *Johannam* sibi jungi lege maritali petens in conjugem, habito tractatu communi responsum est viij. kalend. Junii. Mentio siquidem futurarum & repromissio nuptiarum exactis hinc inde sacramentis in animam utriusque regis in necessitatem conjugii futuri redacta est. Ad fœdus eciam & arcius ineundum, & efficacius provehendum, & sollempnius contrahendum cum rege *Siculo*, rex nuntios in *Siciliam* expeditos direxit. Qui postquam de donatione propter nuptias assignanda certiores extiterint, festinent ad reditum. Hæc acta sunt in præsentia cardinalis, archiepiscopis assidentibus & episcopis, cleri procerumque roborata consensu.

FRedericus imperator *Romanus*, ut nomen sibi faceret ultra nomen magnorum qui sunt in terris, intravit *Ytaliam* in manu forti. *Mediolanensium* itaque civitatem fodrum antiquitus institutum paratam agnoscere, sed recusantem aliud subire, minus patienter audivit. Quam, quia munerum extraordinariorum immunitate gaudebat, quia se pristinæ libertatis animabat in vocem, vallabat obsidione: maxima capitis diminutione dampnavit, & sublatis omnibus quæcumque preciosa repererat, abiit qualem qualem victoriam non absque nota proditionis, ut aiunt, consequutus. Labentibus aliquot annis in angustia temporis civitas reædificata est, tutissimis munita præsidiis. Quod audiens imperator, *Papiensibus* secum assumptis & *Hastensibus*, adjacentes *Mediolano* depopulatus est agros, vastavit segetes, vineas extirpavit. Cæterum *Mediolanenses*,

Henricus II. rex.

diolanenses, Placentini, Brixienses, Veronenses videntes mala quæ fiebant in terra, mori pro patria decreverunt, vel patriam in libertate tueri. Parati ergo ad pugnam, occurrerunt imperatori iiij. kal. Junii prope *Ticinum.* Qui qualiter magnis excidit ausis docebunt sequentia.

Mediolanenses, Bononiensibus victoriam, & de hostibus liberationem.

Notum sit vobis nos ab hostibus nostris gloriosum reportasse triumphum. Interfectorum vero, submersorum, captivorum non est numerus. Scutum imperatoris, vexillum, crucem & lanceam habemus. Aurum & argentum multum in clitellis ejus repperimus; & spolia hostium accepimus, quorum æstimationem non credimus à quoquam posse diffiniri. Quæ quidem nostra non reputamus, sed ea domini papæ & Ytalicorum *communia esse desideramus. Captus est in prælio dux* Bertoldus, *& nepos imperatricis, & frater* Coloniensis *archiepiscopi; aliorum autem infinitas captivorum numerum excludit, qui omnes* Mediolani *detinentur. Si liceat evagari vel semel in urbis* Romæ *prima fundatione cujusmodi signum apparuerit, vide, nonne vultur? Et ecce rapacitati semper studuere* Romani. *Dum prima jacerentur fundamenta* Constantinopolis, *quæ melioribus condita est auspiciis, quid apparuerit, iterum vide, nonne phœnix? Et hæc quidem civitas in deliciis affluens, pollens in ædificiis, in sericis vernans, ab initio cultui mancipata divino, jugo nunquam fuit hostilitatis attrita. Dum primo* Mediolani *mœnia ponerentur quid appareurit, rursus vide. Nonne sus laniger? unde dicitur* Mediolanum *quasi* ex media parte laneum. *Igitur, si vicissitudinem rerum diligenter attenderis, si qualiter civitas hæc jaculis impetita, confixa sagittis, arietibus perforata, conquassata balistis, hostili tandem conflagrarit incendio, fetarum asperitatem intelliges ejus excidium prætendisse. Rursus si fideliter animadverteris in ejusdem urbis reædificatione quod gaudium fuerit clericorum, quantus civium applausus, quanta matronarum lætitia, quantum in choreis tripudium, advertes proculdubio candorem lanæ, velleris suavitatem in sue lanigero post incommoda destructionis beneficium restitutionis* Mediolanensibus *figurasse.*

Sydonius.

Romuleos refugis Bizaminosque fragores,
Atque sagittifero mœnia fracta Tito.
Murus Alexandri, tenet caput Antiochique,
Spernis Helyseæ bersica tecta domus.
Rura paludicolæ tempnis populosa Ravennæ
Et quæ lanigero de sue nomen habent.

Hugo Petrileonis suæ legationis in *Angliam* cancellato cursu v. non. Julii transfretavit; quid ei debeat *Anglorum* ecclesia cupida libertatis, sequentis breviculæ referat continentia.

Domino papæ rex *Anglorum.*

Propter reverentiam sanctæ Romanæ *ecclesiæ, atque devotionem quam erga eam, & paternitatem ac dilectionem vestram, & fratrum vestrorum habemus, & semper habuimus, licet plurimum resisterent & reclamarent regni nostri majores & magis discreti, ad instantiam viri discreti & sapientis* Hugonis Petrileonis *sanctæ* Romanæ *ecclesiæ cardinalis, Apostolicæ sedis legati, amici & cognati nostri, capitula quæ subscripta sunt, in regno nostro tenenda concessimus. Videlicet quod clericus de cætero non trahatur ante judicem secularem in persona sua de aliquo criminali, neque de aliquo forisfacto, excepto forisfacto forestæ meæ, & excepto laico feodo unde michi vel alii domino seculari laicum debetur servicium. Concedo etiam quod archiepiscopatus, episcopatus, & abbatiæ non teneantur in manu mea ultra annum, nisi urgente necessitate & evidenti de causa quæ propter hoc non fuerit inventa, ut diutius teneantur. Concedo etiam quod interfectores clericorum qui eos scienter, vel præmeditati interfecerint, convicti vel confessi coram justiciario meo, præsente episcopo vel ejus officiali præter consuetam laicorum vindictam, suam & suorum de hæreditate quæ eos contingit perpetuam sustineant exhæredationem. Concedo etiam quod clerici non cogantur facere duellum.*

Henricus I

Ecclesiæ *Carnotensis* personæ spectabiles *Cantuariam* in comitatu magno venerunt xj. kal. Augusti. Votis igitur orationum feliciter adimpletis, ad honorem Dei, ad obsequium matris Domini, ad solamen exulum propter justiciam acceptabiles immolarunt hostias. *Johannem* namque à *Saresberia* gloriosi *Thomæ* martyris quondam allateralem exilii socium, angustiarum participem, passionis testem certissimum, quem ecclesia *Carnotensis* elegerat unanimiter requirebant attentius; Capituli *Carnotensis,* regis *Francorum, Senonensis* archiepiscopi litteris publice recitatis fidem & auctoritatem suæ postulationi præstantibus. Quibusdam itaque vices *Cantuariensis* archiepiscopi tunc absentis supplentibus, collegio monachorum sanctæ *Trinitatis* in albis sedente, viris etiam pluribus discretis, honestis, & litteratis ibidem congregatis in domino suum electum ab *Anglorum* subjectione liberum & absolutum receperunt cum ymnis, & canticis, & lætitia magna, tam illinc quam hinc in articulo temporis cursu placido navigantes tanquam ventis imperarent & mari. Consecratus est autem *Senonis* à *Mauritio Parisiensi* episcopo vj. idus Augusti, *Carnoti* sollempniter intronizatus est in Assumptione beatæ virginis.

Venerabili domino suo & patri Johanni *Dei gratia* Carnotensi *electo, pastoralis curæ sollicitudinem gerere ad salutem.* Quod natum est ex carne, caro est; & quod natum est ex spiritu, spiritus est. *Hinc est quod magnificat anima nostra Dominum, & in Deo spiritus noster exultavit, quia vos nobis in pastorem electum non revelavit caro & sanguis, set pater noster qui in cœlis est, visitans nos oriens ex alto. Sane tam dissona hominum vota, tot varias mentium voluntates adunare non potuit nisi spiritus unitatis, adeo ut indubitanter sit evidens eum quem Spiritus revelavit cœlitus destinatum. Curia cœlesti gaudium intulisse credimus, quod beatæ virginis ecclesia per Spiritum sanctum concipiens, dilectum Deo & hominibus pastorem germinavit. Acclamantibus itaque omnium votis desideratum sibi postulat, & ad dilectum, & ad electum sibi incuntanter aspirat* Carnotensis *ecclesia, sponsique desiderio jam languescens,* Osculetur me, *inquit,* osculo oris sui. *Urgeat amor Christi eum qui regis filiæ desideratur amplexibus, & stimulis salutaribus compungatur qui ad Dei filios propagandos Christi gener eligitur. Erubescat regnum cœlorum solus ingredi cui divini germinis pompa gloriosa promittitur, & qui coronam auream creditur meruisse, gloriosi labore officii mereatur aureolam. Mittimus ergo ad vos ex capitulo nostro personas spectabiles, decanum videlicet, cantorem &* cancella-

R. I. rex. *cancellarium qui universitatis nostræ mentem vobis offerant, & personam vestram postulantes vestri adventus desiderium viva vobis voce denuntient.*

LUdovicus *Dei gratia rex* Francorum, *Amico suo karissimo magistro* Johanni *de* Saresberia Carnotensi *electo salutem cum sincera dilectione. Quod capitulum* Carnotense *de consilio domini* Senonensis *archiepiscopi Apostolicæ sedis legati, divino potius, ut credimus, instinctu vos in pastorem & dominum pari voto & assensu sollempniter & canonice elegerunt, gratum ducimus & acceptum: tum beati* Thomæ *martyris consideratione, cujus familiaritatem meritis vestris meruistis adipisci, tum morum & scientiæ vestræ contemplatione. Ea propter discretionem vestram monemus & precamur attentius, quatinus electioni de vobis factæ benignum præbentes assensum, tam sollempni, & tam laudabili tantæ ecclesiæ vocationi præsentiæ vestræ exhibitione satisfacere maturetis, ne nostrum & archiepiscopi* Senonensis *qui ad hoc fideliter & efficaciter consummandum laboravit diutius suspendatur desiderium, & spes ecclesiæ* Carnotensis *mora prolixiori torqueatur. Valete.*

Willelmus Comitis *Theobaldi* filius adhuc juvenis electus in episcopum *Carnotensem*, & labentibus aliquot annorum curriculis creatur *Senonensis* archiepiscopus, ecclesiam *Carnotensium* indulgentia domini papæ tempore longo commendatam obtinuit, auxit possessionibus. Qui postmodum sedis infulas dignioris, dicioris, nominatioris, ut dicunt, non ambiens, ad instantem *Remensium* postulationem de *Celtica Gallia* migravit in *Belgicam*. Apicibus siquidem Apostolicis perurgentibus in beati *Remigii* cathedra collocatus est vj. idus Augusti, usum pallii quod prius habuerat licet locum mutaverit non immutans. Eo quidem habendus translatione facta prædicabilior quod ad industriam, magnanimitatem, modestiam tanti viri *Romana* respexit ecclesia, nec tam generositatem parentum, vel *Ludovici* regis affinitatem, seu reginæ *Francorum*, scilicet *Alæ* sororis ejusdem *Willelmi* desiderium, quam in archiepiscopi moribus honestatem attendit. Sic *Perigenes* in *Petris* ordinatus episcopus translatus est in *Chorintum*. *Dosideum Selentiæ* episcopum *Alexander Antiochenus* episcopus in *Tharsum Ciliciæ* transmutavit. *Reverentinus* ab *Archis Phenice* in *Tyrum* transmutatus est. *Johannes* de *Gordolima* mutatus est in *Proconixum*. *Palladius* ex *Helenopoli* mutatus est in *Asponam*. *Alexander* ex alia *Helenopoli* in *Andronopolim* mutatus est. *Gregorius Nazanzenus* prius civitatis *Cappadociæ* fuit episcopus, deinde à beato *Basilio* in *Azianco* constitutus est. *Miletius* prius *Sebasticæ* ecclesiæ præfuit, postea *Antiochiæ* præsul est constitutus. *Theusebius* ab *Apania Asiæ* transfertur in *Eudoxiopolim*. *Policarpus* de urbe *Antapristena Misiæ* in *Nicopolim Thraciæ* mutatus est. *Jerophilus* de *Trapezoboli Frisiæ* transmutatus est in *Palatinopolim Traciæ*. *Silvanus* à *Philiopoli Traciæ* mutatus est in *Troadam*. *Herveius Bengornensis* episcopus translatus est in *Elyensem* episcopum. *Gilebertus Herefordensis* episcopus translatus est in *Lundoniensem*.

HEnrico *Dei gratia nobilissimo regi* Anglorum, *speciali amico suo*, Willelmus *eadem gratia rex* Siciliæ, *ducatus* Apuliæ, *& principatus* Capuæ *salutem. Honorabiles magnificentiæ vestræ nuntios recepimus honorifice, quorum insinuatione nobis innotuit, quod præsentibus & jubentibus vobis tres nobiles & spectatæ fidei viri de regno vestro in anima vestra consummationem matrimonii inter nos & filiam vestram juraverint. Qui & postulaverunt instantius ut idem manu propria juraremus. Quod quia regno nostro semper & nostris fuit progenitoribus insuetum, personaliter jurare non duximus expedire. Quare prædicti nuncii vestri quæsierunt, ut sicut ab honorabilibus personis feceratis illud in anima vestra jurari, sic & nos similiter in anima nostra fieri faceremus. Nos equidem, & quod à nostris nuntiis in vestra præsentia constitutis super concessione matrimonii ex parte nostra juratum est, ratihabitione firmamus, & quod vobis præsentibus in anima vestra juratum est, grato assensu recepimus, ac si manu propria jurassetis, cum unum & idem putemus sacramentum quod vel manu propria fit, vel in anima jubentis & præsentis juratur. Post hæc nuntii vestri juraverunt, quod postquam nuntii nostri cum galeis ad partes sancti* Egidii *pervenerint, quamprimum id vobis innotuerit nobilissima filia vestra eis bona fide quam citius poterit assignabitur nostro feliciter matrimonio copulanda. Vestra itaque intererit & vobis cedet ad gloriam celeriter exequi quæ iniciati matrimonii perfectionem desiderant.* Dat. *Pannormi* xxiij. die Augusti. — Henricus II. rex.

Quod jurandum sit in animam & non in anima, perpenditur ex sequentibus. Ne tradideris me in animas tribulantium me. Ne tradat eum in animam inimicorum ejus. Captabunt in animam justi.

Johanna junior filia regis *Siculo* regi nuptura vj. kal. Sept. transfretavit, sumptus, & impensas, & itineri necessaria, copiam quoque ministrorum providit *Ricardus Wintoniensis* episcopus. Regis ex decreto viri spectabiles assignati sunt viæ comites, quidam usque ad sanctum *Egidium*, quidam montes *Siculos* & palatium ascensuri *Pannormitanum*, nec prius cogitaturi de reditu quam illam nuptialem ponpam, & in consortium conjugalis thori regni diademate *Siculum* regem insignitum conspexerint.

Dux *Aquitanorum Ricardus* captis jure belli pluribus adversariorum, castellis quoque duobus eversis *Engolismenses* armis edomuit. *Bulgarinum* namque Comitem & complices suos, ut regis *Anglorum* indignationem evaderent, in *Angliam* transfretare coegit. Ad pedes itaque provoluti regis patris misericordiam consecuti sunt apud *Wintoniam* xj. kal. Octobris.

Universa castella per *Angliam* & per marchiam totam, ad imperium regis patris deputata sunt custodiæ.

Guido præpositus *Antisiodorensis Senonensium* electus antistes, consecratus est à *Iohanne Carnotensi* episcopo vj. kal. Octobris.

Willelmus Comes *Gloecestriæ* dum filium non haberet, ægre ferens hæreditatem inter filias dividendam, *Iohannem* filium regis hæredem instituit apud **Windleshore** iiij. kal. Octobris.

Ricardus Wintoniensis episcopus regis patris tractaturus negotia transfretavit, in forensibus, & in his quæ ducis *Normannorum* pertinent ad dignitatem cura sibi tocius *Normanniæ* deputata. Qui cum in danda sit eleemosina studiosus, sic oculos ad hominum conditionem reflexit, ut misericors erga pauperes, & divitum facultates diligenter disquirens

Dd

HENRICUS II. rex.

rens, diligentiam fiscalibus commodis impenderet exactissimam.

Willelmus de *Aubini* Comes de *Arundel* iiij. idus Octobris obiit apud **Waverleie**. Sepultus autem est apud **Wimundeham** xiiij. kal. Novembris.

Petrus Prior de **Weneloc** *Menevensis* electus, facta prius professione tam *Ricardo Dorobernensi* archiepiscopo quam successoribus ejus canonice substituendis de canonica subjectione, *Cantuariæ* consecratus est à *Gileberto Lundoniensi* episcopo, astantibus sibi *Waltero Rofensi*, *Rogero Wigornensi* episcopis vij. idus Novembris.

Filia regis *Anglorum* nunciis Siculi regis maris & fluctuum expertis sævitiam in conspectu virorum illustrium assignata est apud sanctum *Egidium* v. idus Novembris per manum *Iohannis Norwicensis* episcopi, sicut ipse *Pannormi* promiserat x. kal. Septembris.

Adelfonsus gener regis rex *Castellæ*, *Santius* avunculus *Adelfonsi* rex *Navarrorum* discordes adinvicem, tam hinc quam illinc post dampna frequenter illata tandem in regem *Angliæ* compromiserunt, & directis in *Angliam* nunciis se staturos regis patris arbitrio juraverunt. Sub iisdem diebus nuncium *Manuelis Constantinopolitani*, nuncium *Frederici Romani* imperatoris, nuncium *Willelmi Remensis* archiepiscopi, nuncium *Henrici* ducis *Saxonici*, nuncium *Philippi Flandrensium* Comitis, quos varia trahebant negotia, tanquam ex condicto simul in curia regis *Anglorum* conspiceres 2. idus Novemb. apud *Westmonasterium*.

Johannes Norwicensis episcopus, mandato regis in *Siciliam* suspectissimo tempore proficiscens, sæpe variis est affectus incommodis. Nam dum *Romam* recto petere debuisset itinere si non in scismate perstitissent *Lumbardi*, pars australis qua transitus sibi relictus est in subsidium, panis plurimum laborabat inedia. Pabula jumentorum vix aliquo quæstu procurabantur. Iter habens per *Arverniam* jacentium in plateis, & fame tumentium angebatur clamoribus. *Valentiam* urbem ingressus adhuc in bona valitudine manens, in venalibus disquirendis fidem hospitum causabatur. Ad noctes pertrahendas insomnes lectisternia pulices vendicabant. *Ebredunensium* fines præteriens, *Jani* montis declinans confinia, limites attingens *Ytalicos*, dum equis *Januæ* relictis se mari commisisset *Tirreno*, promuntoria *Januensium*, maritima *Pysanorum*, *Veneris* portum & *Herculis*, ostii *Tiberini* fluenta velis in altum expassis, à sinistra relinquens urbem applicuit *Gagetanam*.

Exin pro varietate locorum vario desudans navigio, modo sagittario, modo lintre, nec tam utens velo quam remo, ducatum *Apuliæ*, *Capuæ* principatum, evexa *Calabriæ*, cum aliqua remoratione pertransiit. *Regium* & *Messanam* urbes *Pharo* conterminas hinc & illinc de vicino respiciens. Ut autem maris pericula post eversionem *Ylii Trojanis* quondam tendentibus in *Ytaliam* haut prorsus incognita non omittam, *Palinuri* discursus, *Scyllæ* scopulos, *Caribdis* voraginem non intrepidus evitavit. Nec enim ad momentum suo versabatur in animo quod mare multociens evertitur in momento. Proinde nusquam quies, nusquam securitas, fervor nimius navigationem dampnabat. Metuendus piratarum incursus constantissimo cuilibet incussisset timorem. Remigantium illæ notabiles immundiciæ provocabant ad nauseam. Intima præcordiorum pestilens inficiebat aer. Quid enim inter tot discrimina gentem regionis externæ dixeris incurrisse periculi, dum apud Siculos idibus Augusti tunc temporis effluentibus folium in arboribus, in vite pampinus, arundines in palustribus prorsus exaruerint. Dum divertebatur ad litus, lintres vix viij. tantum capaces animarum adversperascente die fluctibus extrahebantur. De reficiendis ergo corporibus cura propensior sub divo discumbere multis ebdomadibus satis ægre sustinuit. Ad quiescendum vero de noctibus nunc lapis durior stramentorum repensabat mollitiem, nunc indulgentior tractus maris offerebat harenam, & sternere lectum in sabulo magistra necessitas edocebat.

Diebus plurimis in tali voluptate decursis dum *Pannormum* intrasset episcopus, tribus sibi junctis ejusdem consortibus legationis intra paucos dies à Siculo rege congruum excepit responsum. Utrum autem *Sicilia*, vel à tribus montibus, vel juxta situm regionis à forma triangula *Trinacria* nuncupata sit, dum ex otio quærere debuisset inæqualem persensit autumpnum. Duo quidem è sociis quos memoravimus sorte communi sunt subtracti de medio. Tertius febre gravi correptus lectum incidit ægritudinis. Episcopus itaque solus legatione feliciter adimpleta, dum regis filiam Siculis assignasset apud sanctum *Egidium*, in *Angliam* rediens venit ad regem in vigilia natalis apud **Notingeham**.

Pelo. Lilib. Ethn.

Ric. Chan. Balde. Bulot. Paris. chid.

Illa nuptialis pompa *Siculi* regis & filiæ regis *Anglorum*, urbem multipliciter illustravit *Pannormitanam*. Ad desponsationem namque simul & coronationem reginæ sollempnius consummandam, concurrentibus tam archiepiscopis quam episcopis, tam Comitibus quam Baronibus, tam clero quam populo, *Walterus* ejusdem sedis archiepiscopus celebravit divina idibus Februarii. An. 11

MAnuel *in Christo Deo fidelis imperator*, Porphirogenitus, *divinitus coronatus*, *sullimis*, *potens*, *excelsus*, *semper* Augustus *& moderator* Romanorum Connianus, *Nobilissimo regi* Anglorum *dilecto amico suo salutem & omne bonum. Imperio meo belli gravamen sustentante postrema cohortes universæ* Græcorum, *&* Latinorum, *& reliquarum omnium gentium conglobatæ quæ jaciebantur ab inimicis tela non sustinentes, impactione utuntur, & ita violenter ferebantur, dum in adjacentem illic collem quasi ad propugnaculum festinarent se præcedentes impellunt nolentes. Multo autem elevato pulvere ac perturbante oculos, & neminem permittente videre quæ circa pedes erant, in præcipitium quod aderat profundissimæ vallis, alius super alium, homines & equi sic incontinenter portati corruunt, & alii alios conculcantes adinvicem interimuntur, non ex gregariis tantum quidam sed ex clarissimis, & ex ipsis intimis meis consanguineis.* Sultanus *videns quod post tanta quæ acciderant exercitibus nostris, imperium meum sicut oportunum erat rem dispensavit ut rursus ipsum invaderet, mittens supplicat imperio meo, & deprecatoriis usus est sermonibus, & requirit pacem ipsius, promittens omnem adimplere imperii mei voluntatem, & servicium suum contra omnem hominem dare, & omnes qui in regione sua tenentur captivos absolvere, & esse ex toto voluntatis nostræ. Ibidem*

ergo

ergo per duos dies integros in omni potestate morati sumus.

HEnricus *Dei gratia rex* Angliæ, *& dux* Normanniæ *&* Aquitanniæ, *& Comes* Andegaviæ, *karissimis amicis suis regibus* Castellæ *&* Navarræ *salutem. Sicut ex litterarum vestrarum tenore & nuntiorum vestrorum relatione cognovimus, placuit utrique vestrum querimonias inter vos habitas super quibusdam castellis & terris cum earum terminis & pertinentiis judicio nostro terminari. Nos vero nunciis vestris ea qua decuit veneratione susceptis pacem inter vos honori Dei, & toti Christianitati plurimum profuturam attendentes, divinæ pietatis & communis utilitatis intuitu negotium hoc in nos suscepimus. Fidelibus itaque à vobis communiter electis, & procuratoribus, & advocatis causarum vestrarum in præsentia nostra, & episcoporum, & comitum, & baronum nostrorum constitutis, petitiones & allegationes utriusque partis diligenter audivimus & intelleximus. Proponebant siquidem hii quibus causa* Adelfonsi *regis* Castellæ *commissa fuerat,* Sancium *regem* Navarræ *memorato regi* Castellæ, *dum adhuc pupillus esset & orphanus, castella & terras, scilicet* Logronium, Navarret, Anthlena, Aptol, Agosio, *cum omnibus terminis & pertinentiis suis quæ pater suus die qua decessit, & ipse post aliquot annis quiete possederat, injuste & violenter abstulisse, unde & eorum sibi fieri restitutionem postulabant. Illi vero quibus causa* Sancii *regis* Navarræ *commissa fuerat, nichil eorum quæ ab aliis proposita fuerant contradicentes, asserebant A. præfatum regem* Castellæ, S. *prænominato regi* Navarræ, *castella scilicet* Legin, Portel, *& castellum quod tenet* Godin *per werram & injuste abstulisse parte altera in nullo sibi contradicente, eorum sibi fieri restitutionem pari petebant instantia. Præterea in scripto vestro continebatur communi, vos trewias inter vos usque in septennium fide interposita firmasse, & hoc ipsum nuncii vestri in jure palam sunt protestati.*

Habito igitur cum episcopis, comitibus & baronibus nostris, cum deliberatione consilio, pacem inter vos ad fidem Christianorum propagandam, & ad inimicorum Christi confusionem necessariam fore considerantes, plenam etiam tam ex scriptis vestris quam nuntiorum assertionibus fiduciam concipientes, quod in pace firmanda & conservanda consilio nostro & præcepto parebitis; ante judicii pronunciationem super prædictis querelis & trewis mandavimus vobis per nuncios nostros, & consuluimus, & præcepimus, & adhuc etiam præsenti scripto mandamus atque præcipimus, ut pacem inter vos firmetis fideliter & in perpetuum observetis. Super querelis vero prætaxatis, de castellis & terris, cum omnibus terminis suis & pertinentiis hinc inde violenter & injuste ablatis, cum nichil contra violentiam utrimque objectam à parte alterutra responderetur alteri, nec quicquam quo minus restitutiones quas petebant faciendæ essent allegaretur, plenariam utrique parti supradictorum quæ in jure petita erant fieri restitutionem adjudicavimus. Adjunximus etiam ex judicio trewias præfatas inter vos, ut prædictum est, fide firmatas, sicut ex scripto vestro & nuntiorum vestrorum publica confessione in jure facta nobis constitit, usque ad constitutum inter vos terminum inviolabiliter observandas. Volumus itaque & præcipimus pro bono pacis, ut rex A. *filius noster donet* S. *regi* Navarræ *avunculo suo, singulis annis usque ad decennium tria milia* Marabontinorum *ad tres terminos in anno* Burgis *recipienda, scilicet ad finem quatuor primorum mensium post prædictam restitutionem utrimque factam* M. Marab. *Et ad finem quatuor mensium proximo sequentium* M. Marab. *Et ad finem quatuor mensium tertio sequentium* M. Marab. *ita ut singulis annis sequentibus de x. post prædictam restitutionem solvantur tria milia* Marab. *ad eosdem terminos, & in loco prænominato. Præterea nuncii utriusque vestrum juraverunt ante sententiæ pronuntiationem vos prædictum judicium nostrum tam in restitutionibus quam trewis firmiter observaturos. Et nisi feceritis quod corpora sua reddent in manum & potestatem nostram.*

Guido Bengornensium electus antistes, consecratus est à *Ricardo Cantuariensi* archiepiscopo apud *Ambresberi* idus Maii.

AMotis ab ecclesia *Waltamensi* canonicis quos seculares vocant, quia licentiam nimis vagam in seculo quidam ipsorum habuerant, sicut *Guido* decanus ejusdem ecclesiæ regi frequenter suggesserat, subinducti sunt regulares auctoritate summi pontificis sub præsentia regis patris in vigilia Pentecostes. Ea quidem est vis malis moribus, ut innocentiam multitudinis devenustent scelera paucorum, cum è contrario bonorum raritas flagitia multorum nequeat excusare. *Radulfus Cirecestrensis* canonicus ipsa die de manu *Lundoniensis* episcopi curam ecclesiæ supradictæ recipiens, ipsi tanquam diocesiano de canonica subjectione servanda, se verbis obligavit expressim, & fratribus congregatis assignatus Prior, ab eodem episcopo sollempniter est collocatus in sede.

Philippus Comes *Flandrensium*, & Comes *Willelmus* de *Magna villa* profecti sunt *Jerosolimam*.

Alexander papa episcopis *Angliæ*.

N*Ono kal. Augusti* Fredericus *imperator venit ad ecclesiam beati* Nicholai, *quæ per unum miliare à* Veneciis *distat, & ibi tam ipse quam archiepiscopi, episcopi, & alii principes* Teutonici *regni abrenuntiantes scismati, per fratres nostros episcopos & cardinales de mandato nostro absolutionis beneficium meruerunt, & deinde venerunt* Venecias, *& ibi ante ecclesiam beati* Marci *prædictus imperator nobis sicut summo pontifici obedientiam & reverentiam humiliter & reverenter exhibuit; & recepto à nobis pacis osculo nos devote dextravit, & cum reverentia qua decuit, & devotione usque ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die in festo beati* Jacobi *ab eodem imperatore rogati ad prædictam ecclesiam sancti* Marci *sollempnia celebraturi missarum accessimus, & nobis illuc venientibus præfatus imperator extra ecclesiam obviam venit, & dextro latere nostro devote suscepto nos in ecclesiam introduxit; & peractis missarum sollempniis nos usque ad ipsius ecclesiæ portam dextravit, & cum ascenderemus palefridum nostrum ibi paratum staffam tenuit, & omnem honorem & reverentiam nobis exhibuit, quam prædecessores ejus nostris consueverint antecessoribus exhibere.*

Legatos regis *Anglorum* à *Sicilia* redeuntes, dux *Burgundiæ* spoliavit, illud parum attendens

—— —— —— *Sanctum populis per secula nomen*
Legatum. ——

Henricus II. rex.

Rex pater regno juxta voluntatem suam dispo-sito, transfretavit xv. kal. Septembris.

EGo Ludovicus *rex* Francorum, *& ego* Henricus *rex* Angliæ *volumus ad omnium notitiam pervenire, nos Deo inspirante promisisse & jurasse, quod simul ibimus in servitium Christianitatis & crucem suscipiemus ituri* Jerosolimam. *Volumus eciam quod omnes sciant, quod sic sumus & amodo volumus esse amici, quod uterque nostrum alterutri nostrum conservabit vitam & menbra, & terrenum honorem contra omnes homines pro posse suo. Et si quacunque persona alterutri nostrum malum facere præsumpserit, ego* H. *juvabo* L. *regem* Francorum *dominum meum contra omnes homines pro posse meo, & ego* L. *juvabo* H. *regem* Anglorum *contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem & fidelem meum, salva fide quam debemus hominibus nostris quamdiu ipsi nobis fidem servabunt. Hæc acta sunt aput* Nonnancurt *vij. kal. Octobris.*

Gaufridus regis filii regis cancellarius, dum ab *Anglia* tenderet in *Normanniam*, passus naufragium submersus est, & plusquam CCC. cum eo iij. kal. Octob. Hyems secuta est tempestuosissima, submersæ sunt naves multorum, milia hominum infinita perierunt in fluctibus.

Illuxerunt choruscationes toti regno *Anglorum* iij. kal. Decembris.

Ventus vehemens eruens silvas, ædificia subruens venit ab austro kal. Decembris.

An. Dñi 1178.

Nix maxima.

IN maritimis valla maxima de cespitibus constructa maris ab inundatione dirupta sunt, maxime versus Aquilonem. In colle pecudes & armenta pluribus in locis fluctibus involuta sunt aquilone flante, sexto idus Januarii.

Willelmus abbas *Ramesiensis Cluniacensium* curam suscipere detrectans multis diebus, ad ultimum adquievit, diciorem non ambiens abbatiam nisi quod hæc cujus erat collocandus in sede, dum abbatias plures suæ subici noverit dispositioni, quandam ex hoc sibi vendicet prærogativam, ut prælatus *Cluniacensis* non abbas solummodo nominandus sit, set archiabbas.

Ricardus Wintoniensis episcopus, dum per annum & dimidium fiscalia diligenter recensens toti *Normanniæ* præfuisset, duodecimo kal. Aprilis in *Angliam* rediit.

Alexander papa, scismaticis ad unitatem ecclesiæ redeuntibus, sollempni processione receptus est *Romæ* die Dominica qua cantatur *Lætare Jerosolima.*

CAstellum *Radulfi* quod à doloribus nominis appellationem sortitur, fundatum est in pago *Biturico*, ducis *Aquitannorum* de prisca consuetudine mandatis obtemperans. Hujus itaque castelli dominus dum ageret in extremis filiam parvulam reliquit hæredem, quam rex pater *Anglorum*, cum castellis, & villis, & omnibus ad eam spectantibus, fideli custodiæ commendatam tempore congruo nuptui congruo collocabit.

COmes de *Marchia* sub ditione Ducis *Aquitannici* constitutus, cum liberos non haberet cognatis ordine successorio suam aspirantibus ad hæreditatem, duriorem opposuit adversarium. Nam cum haberet in voto visitare loca Dominicæ passionis, & ultimos dies suos ibidem explere, patrimonium suum multis & firmissimis munitionibus insignitum *Anglorum* regi distraxit, appensis in precium sex milibus marcis argenti, quadraginta vecturis itineri tanto necessariis ad precii quantitatem adactis.

Henricus II.

Longa disceptatio quam archiepiscopus *Cantuariensis* in præsentia domini papæ per nuntios suos contra electum sancti *Augustini* super controversia benedictionis habuit, de communi consilio fratrum per diffinitivam sententiam ita decisa est, quod *Cantuariensis* archiepiscopus ipsum & successores suos in monasterio sancti *Augustini* absque exactione obedientiæ contradictione postposita benedicat. Dat. *Laterani* xv. kal. Maii.

RIcardus de Luci justiciarius regis in *Anglia* fundamenta jecit iij. idus Junii ad construendam ecclesiam, & conventui Regularium consecrandam in honore *Thomæ* martyris gloriosi, loco qui vocatur Westwde in *Rofensi* territorio.

Rex *Anglorum* pater, cum per provincias omnes suæ subditas jurisdictioni quæ vel *Francorum* limitibus, vel montibus *Pireneis*, vel *Britannico* vicinantur oceano munitiones obtinuisset, & omnia disposuisset pro velle, rediit in *Angliam* idus Julii, sub ipso reditu visitans sepulchrum *Thomæ* martyris gloriosi.

WIllelmus Remensis archiepiscopus, ut orationum vota *Thomæ* martyri glorioso persolveret, in comitatu magno venit *Cantuariam* vj. kal. Augusti. Rex *Anglorum*, episcopi plures, multi proceres occurrerunt, & sic maximo cum honore susceptus in palatio regis *Lundoniæ* sumptibus regiis triduum celebravit. Cum autem ei rex exeniorum nomine vasa plurima concupiscibilia transmisisset, præter *Francorum* consuetudinem ab omnibus manum cohibuit; quædam tamen quæ non usque ad muneris consequentiam extenderentur in signum dilectionis à rege recipiens.

REx *Angliæ* pater *Gaufridum* filium suum ducem *Britanniæ* cingulo militari donavit aput Wdestoc viij. idus Augusti.

FRedericus imperator *Romanus Italiam* sibi rebellem intelligens, & cum *Lumbardis* iterum in campo confligere, nisi prius resumptis viribus, non esse tutum considerans, transcensis *Alpibus* regnum repetit *Teutonicum*; sed ut sinistros eventus aliquo saltem elatæ mentis titulo coloraret, & posteris suis memoriale relinqueret, quousque sui fines imperii dilatarentur, ad plagam meridianam in Assumptione beatæ virginis coronatus est *Arelate.*

Christiani prope *Jerosolimam* cum *Agarenis* congressum habentes victoriam reportarunt, sicut nuntius *Jerosolimitani* regis ob id ipsum fideliter referendum directus *Anglorum* regi signanter ostendit, quæ viderat & audierat asseverans constanter.

SAladinus Egyptum & *Syriam* sua redigens sub potestate, *Babiloniam* & *Damascum* per violentiam occupavit, Christiani nominis gravissimus persecutor. Cum autem Comes *Flandrensium*, & Comes *Willelmus* de *Magna villa* militum non modicam multitudinem à *Jerosolimis* evocassent, ut *Agarenos Antiochiæ* vicinantes contererent, pridie non. Novembris vj. feria castellum *Hareng* obsidione vallarunt. *Salahadinus* vero non elatus generositate set armis, civitatem sanctam *Jerosolimam* hominibus aptis ad bellum vacuatam existimans, infinitum congregavit exercitum, & in multitudine

gravi

Henrici rex. gravi fines *Ascalonitarum* irrumpens fixit tentoria loco qui vocatur *Rama*. Rex, patriarcha, paucitas illa militum qui cum eis, qui vel in templo, qui vel in hospitali remanserant, cum aliquantula multitudine pugnatorum in angustia temporis ad bellum se præparant. Qui non in hasta vel gladio, non in arcu confidentes vel pharetra, sed ad solum divinæ pietatis recurrentes auxilium, Dominicæ crucis animati simul & armati vexillo, de nocte properanter *Agarenis* occurrunt. Illud attendentes, quod est facile concludi multos in manus paucorum, & quod non est in conspectu Dei differentia vincere, vel in multis, vel in paucis. Facto mane cum sol in clipeos aureos refulsisset, & monticuli cujusdam ascensus *Christianos* eminentiores efferret, *Agarenis* in planitie per turmas suas distinctis & ordinatis ad pugnam, numerus infidelium fideliter intuentibus videbatur excedere fere fideles in centuplum. Edocti sunt itaque *Christiani* magistra necessitate novum adinvenire remedium. Illos etenim iiij. ordines quos prius ad dimicandum paraverant, unum redegerunt in cuneum: sicque gentibus eos undique circumvallantibus assultus acerrimos exceperunt constanter. Dum hæc sub tanto discrimine gererentur, & *Christianis* pro vita res esset, *Odo* magister militiæ templi *Judas* alter *Machabæus* xx quater & iiij. ordinis sui milites secum habens in comitatu, se recepit in partem cum suis crucis signaculo communitis. Qui simul omnes quasi vir unus, calcaribus indulgentes invasione facta non ad sinistram declinantes vel dexteram, aciem illam in qua *Salahadinum* militibus multis præesse cognoverant, viriliter aggrediuntur, penetrant incunctanter, incessanter affligunt, dissipant, collidunt & conterunt. *Salahadinus* admiratione facti percussus est. Videnſque suos undique dispersos, undique conversos in fugam, undique datos in ore gladii, fuga sibi consulere procuravit, & loricam cum acceleratione deiciens, camelum ascendit cursorium vix cum paucis evadens, posteris suis illud memoriale relinquendum non dubitans. *Unus mille persequebatur, & duo fugarunt decem milia.* Sic potiti sunt victoria Christiani, nutu divino fortitudine gentium dissipata vij. kalend. Decembris vj. feria.

Johannes Strumensis in scismate vocatus papa *Calixtus* papalia deposuit ornamenta iiij. kal. Septembris, *Alexandri* papæ provolutus ad pedes.

FRedericus imperator *Romanus* varias regnorum imperio subditorum metas pro varietate linguarum distinguens, *Longobardos*, *Baioarios*, *Austrasios*, *Burgundiones*, diligenter recensuit, & juxta numerum quatuor populorum edoctus est plenius quatuor sibi competere diademata. Quæ simul imperio consolidata *Romano*, *Fredericum* in conspectu regum magnificant. Cui *Burgundiæ* regnum à multis retro temporibus usque nunc subpresso regis nomine per Comites administratum, nomine dotis non est dubium accrevisse, suis hæredibus hæreditario jure legitime devolvendum, non per electionem sicut Imperiale culmen plerunque transfertur, in quempiam conferendum. Et licet *Fredericus* in adversis hucusque semper extiterit constantissimus, vir tamen uxorius reputatur à multis, quærens in omnibus quomodo placeat uxori. Rediens siquidem ab *Italia*, ne quid imperatrici deesset ad gloriam, in terra nativitatis suæ capiti suo fecit imponi diadema *Burgundiæ*, die nativitatis beatæ virginis, in urbe *Vienna*; *Burgundiæ* quidem, quam *Italiæ* vicinantem intelligas ad arcendos hostes ab ea parte cacumina montium, præcipitia vallium in modum exceptionis opponere. *Burgundiæ* quidem, quam in planitie multa per intervalla spectabilem *Araris* atque *Rodani* fluenta lætificant. *Burgundiæ* quidem, quam aqua salubrior plerisque locis alto lacu conclusa, post capturam piscium copiosam reficiendis corporibus indulgere frequenter invitat. *Burgundiæ* quidem, quam *Agaunensis* fundator monasterii *Sigismundus* & rex & martyr, multis rexit feliciter annis. Henricus II. rex.

Sol passus est eclypsim idibus Septembris.

Alexander papa *Lundoniensi* & *Wintoniensi* episcopis.

NOs attendentes quod ad regem pertineat non ad ecclesiam de possessionibus judicare, ne videamur juri & dignitati karissimi in Christo filii nostri H. illustris* Anglorum *regis detrahere, qui sicut accepimus commotus est & turbatur, quod de possessionibus scripsimus, cum earum judicium ad se asserat pertinere, volumus & fraternitati vestræ mandamus, ut regi possessionum judicium relinquatis.* Data *Tusculani* kal. Octobris.

Comes *Willelmus* de *Magna villa Jerosolimis* rediit viij. idus Octobris. Qui peregre profectus sicut altaria multarum per *Angliam* ecclesiarum habuerat in memoria, sic & rediens habuit in veneratione pannos, quos civitas *Constantinopolis* vocat Imperiales, passim locis distribuens religiosis.

HEnricus rex filius regis *Angliæ* regnum egrediens, in conflictibus *Gallicis*, in expensis profusioribus transegit triennium. Qui dum per id temporis circumquaque *Francorum* limites properus peragrasset regia majestate seposita, totus est de rege translatus in militem, & flexis in gyrum frænis, in congressibus variis reportavit triumphum: sui nominis celebritatem favor popularis evexit, suorum in computatione gestorum hylarior fama senem censuit admirando victorias, quem lapsum in negotio beneficium adhuc minoris ætatis in integrum restitueret. Sic igitur in negotiis militaribus occupato, dum nil ei deesset ad gloriam navem ascendens apud Witsand in *Angliam* rediit iiij. kal. Martii, cum honore debito receptus à rege patre. An. Dñi 1179.

AVgustinus *Anglorum* apostolus archiepiscopus *Dorobernensis*, prope *Cantuariam* sepulturæ sibi locum elegit abbatiam inibi provida successorum dispositione fundatam, & abbatem impositum debitam archiepiscopis *Cantuariensibus* obedientiam per annos quingentos legimus exsolvisse. Diebus his ultimis *Rogerus* à collegio *sanctæ Trinitatis* ad supradicti loci curam in abbatem assumptus ab *Alexandro* papa v. kal. Februarii, *Tusculani* benedictionem, & in signum emancipationis indultæ mitram, anulum, cirothecas suscepit.

Alexander pontifex, magnæ & almæ *Romæ* glorioso *Valentiæ* regi *Lupo*, cœlestis creatoris notitiam ac beneplacitum ei servitium exhibere.

CUm superna & incomprehensibilis providentia majestatis super gentes innumeras tibi commiserit dominatum, licet sacramenta fidei Christianæ minime tua celsitudo susceperit, tamen sicut ad nos usque fama pervenit, cultores et fideles Christi quadam speciali prærogativa diligis et honoras, et eis familiaritatis gratiam nosceris non modicam exhibere:

HENRICUS II. rex. *hibere. Tuam igitur excellentiam rogamus et exhortamur instantius, ut Christianos qui nunc aput te captivi tenentur ad nos per gratiam tuam liberos absolutosque remittas, ut omnipotens pater creator omnium temporale tibi regnum amplificet et conservet in terris, et illud quod erit sine fine mansurum, per sacramenta fidei Christianæ, post exitum hujus vitæ largiatur in cœlis redemptor omnium cujus nomen est benedictum in secula.*

Albertus ecclesiæ *Romanæ* subdiaconus *Alexandri* papæ nuncius venit in *Angliam*. Qui præstita fidelitate de regia dignitate servanda cum licentia regis visitans majores ecclesias, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, de convocandis ad concilium generale submonitorias patentes ostendit. Alios ætas maturior, alios imbecillitas corporis, alios clandestinis pactionibus involuta numeratio nec dicam pecuniæ reddidit excusatos. Solus *Wintoniensis* episcopus ad instantiam regis *Francorum* honoratæ quieti donatus est. *Albertus* igitur Lacialiter incedens per *Angliam*, aliquibus in evectione vel mora locis in pluribus triduana visus est honerosus. A quodam eciam auctoritatis non contemnendæ viro minus reverenter receptus quam vellet, ei pro qualitate delicti pœnam, ut ait, competentem inflixit, his verbis; Ut digne pro meritis remuneretur, ipsum Apostolica qua fungimur auctoritate suspendimus. Dignum namque & rationi consentaneum est, ut pœna docente addiscat omnimodam reverentiam & obedientiam exhibere prælatis. *Albertus* postmodum ad preces inclinatus quorundam, novum genus pœnæ novus examinator culparum indixit his verbis. *Juratoria prius cautione recepta quod nostro pareret mandato, jejunium trium quadragesimarum injunximus ei pro culpa.*

SYnodus CCC. x. episcoporum est habita *Romæ* xiiij. kal. Aprilis in patriarchio *Lateranensi*; plurima memoriæ plurimum commendanda statuta sunt ibi, de quibus saltem inseramus paucissima.

Multarum possessoribus ecclesiarum quos ambitio cæca perurit severius occurrendum est. Nam cum inde dissolutionis materiam & vagationis incurrant, unius tantùm ecclesiæ curam suscipere debitam, uni provisionem impendere canonica compellantur censura.

Ecclesias interdicto subpositas in anno semel aperiant *Templares* vel *Hospitalarii*, set non ibi corpora sepelire præsumant.

FIliam *Ludovici* regis *Francorum Agnetem Alexio* filio *Manuelis* imperatoris *Constantinopolitani* fœdere nuptiali jungendam in comitatu magno circa Pascha transmissam audivimus. Velit Dominus Deus ut auspicio meliori quam filia *Karoli* magni *Constantino* nupserit imperatori, sine liberis decedens in matrimonio.

DUx *Aquitannorum Ricardus* multis sæpe lacessitus injuriis, tandem ad superbiam *Gaufridi de Rancuna* penitus edomandam, auxiliariis undequaque collectis kal. Maii castellum de *Taileborch* obsidione vallavit. Opus desperatissimum, & quod suorum nullus antecessorum attemptare præsumpsit. Castrum igitur supradictum ante dies istos hostium cuneis prorsus incognitum, triplici vestitum fossato, muri triplicis incentivo rebellioni dicatum, armis, seris, repagulis instructum sufficienter, turribus per intervalla seriatim dispositis insignitum, comportato lapide manuali munitum in propugnaculis, habundans in victualibus, refertum milibus hominum ad pugnam ydoneis, minime ducis *Aquitannorum* expavit adventum. Sed postquam ipse dux regionem hostiliter introivit, dotes prædiorum abduxit, succidit vites, succendit villas, reliqua demoliendo vastavit, in castelli confinio fixit tentoria, machinas prope murum erexit, opidanos nichil tale præmeditatos vehementer exterruit. Quibus quia res ignominiæ plena videbatur, tot elatæ mentis, tot virtutis probatæ milites intra muros sine maxima reclamatione concludi, de communi consilio placuit ut foras erumperent, exercitum ducis impeterent ex inproviso. Quod cum ad ducis notitiam devenisset, in arma ruere suos edocuit, retrorsum cedere compulit opidanos. Illis in ingressu portarum hinc & hinc acriter confligentibus, quid equus, quid lancea, quid ensis, quid galea, quid arcus, quid balista, quid umbo, quid lorica, quid sudes, quid clava certantibus conferant, experimento cedebat. Opidanis itaque principalis cohortis in qua dux præerat assultus acerrimos sustinere non ultra valentibus, set intra muros certatim sese recipientibus, dux impiger invasione facta se pariter intra villam inmiscet cum hostibus Rogationum feria tercia. Nusquam locus diffugii, per plateas hinc inde discurritur, rapinis insistitur & incendiis; ab his quos fortuna benignior internitioni subtraxerat, ad principale præsidium tanquam ad asilum confugitur. Castelli dominus Ascensionis Dominicæ die sollempni compellitur ad deditionem: facies universa murorum intra dies paucissimos complanatur. Alia passim castella per patriam conscia rebellionis, incentiva superbiæ, prædonibus receptacula par infra mensem unum subiere discrimen. Omnibus igitur ad votum completis dux *Aquitannorum* transfretavit in *Angliam*, cum honore maximo receptus à patre.

Junior filia *Mathæi Boloniensium* Comitis nupsit filio ducis *Lovaniæ*.

Rogerus Wigornensis episcopus, v. idus Augusti rebus humanis exemptus est.

Ludovicus rex *Francorum* magnificentiam prædecessorum animi liberalitate transcendens, sanctæ recordationis *Thomæ* quondam archiepiscopi *Cantuariensis* exilium pluribus annis intra *Galliam Celticam* cum æquanimitate decursum facultatibus suis habundantius relevavit, Christo sedulum exhibere sperans obsequium dum oculos pietatis attollens respiceret archiepiscopum. Exulem itaque brachiis intimæ caritatis amplexus dum viveret, jam martyrio coronatum, jam triumphantem in cœlis, jam in terris patrocinantem hominibus, sicut crebra miraculorum indicia longe lateque diffusa passim attestantur per orbem, sua corporali præsentia, cum omni devotione summopere venerari decrevit, ut ejus meritis & intercessionibus à regno mutabili transire mereatur ad regnum sine fine mansurum. *Angliam* igitur quam nec ipse, nec suorum aliquis antecessorum aliquo tempore, vel hostili manu, vel ingressu pacifico visitaverat, nomen peregrinantis assumens & habitum, turba nobilium comitante permodica, devotissime visitavit. Rex *Anglorum* pater *Henricus* subitum ejus subito prænoscens adventum obviam progressurus cum incessisset duplomate, regi *Francorum* navem aput *Doveram* egredienti, festinanter occurrit xij. kal. Septembris iiij. feria. Quicquid honoris ab aliquo potuit vel excogitari, potuit vel

vel impendi, totum *Francis* exhibitum est. Concurrentibus undique tam archiepiscopo quam episcopis, tam comitibus quam baronibus, tam clero quam populo, sollempnis processio majorem ecclesiam illustravit attentius in ymnis & canticis & lætitia summa, tanti principis applaudens adventui v. feria. Quantum auri vel argenti *Gallicanæ* munificentiæ titulos in oblationibus factis evexerit, ne sit qui non credat desit qui scribat. Centum autem vini modios à rege, vel hæredibus suis annuatim solvendos *Parisius* imperpetuum ob martyris reverentiam, & in usus *Cantuariensis* collegii convertendos, memoriæ commendemus. Cum fama semper in deteriora proclivior *Romanos* nota cupiditatis asperserit, ad aviditatem ipsorum explendam, si præsentes fuissent, regis *Anglorum* gazæ multiplices & thesaurus ab antiquo congestus in exeniis *Cantuariæ* faciendis expassus, & expositus in commune, plene sufficerent, si traxissent eos non orationum vota set lucra. Sed ne *Franci* viderentur aliquibus aliud quæsisse quam martyrem, manum cohibentes à munere martyrium aliquod forsan pertulerunt in mente. Sic rex in jejuniis, in orationibus, in vigiliis, cum penes *Cantuarios* triduum consummasset, & exeniola quædam in signum dilectionis accepisset à rege, vij. kal. Septembris rursus navem ascendit aput *Doveram* die Dominica.

REx pater *Anglorum* his plurimum quærens prodesse qui minimum possunt, vicecomites publicis functionibus & ratiociniis involutos commodis propriis invigilantes invenit. Quare de communi salute magis & magis sollicitus, certis in locis jurisdictiones aliis fidelibus suis in regno commisit, ut cognitus per provincias publicæ potestatis adventus terrorem incuteret delinquentibus fiscalia supprimentes, & quæ principis læderent majestatem, regiam indignationem incurrerent. Ferarum cubilia temerariis ausibus incursantes, vel mulcta reprimeret, vel carceralis custodia maceraret diutius. Metus pœnæ profugos absterreret, animadversio gravis percelleret interceptos, homicidæ suspendio punirentur, proditores dampnarentur exilio; levioribus in flagitiis deprehensi truncatione menbrorum notabiles redderentur. Invasores locorum vigor compesceret judiciarius, enormitatem dampni satisfactio maturata sarciret.

Rursus aliquot temporum labente curriculo, rex intentissimus ad justiciam singulis exhibendam, ut artius subditis provideret fidem voluit experiri multorum. In variis namque professionibus amatores justiciæ sollicitius investigans, quem munera non corrumperent inter hominum milia requirebat; & sic animum à proposito non immutans, circa personas mutabiles immutabilem semper sæpe mutavit sententiam. Quantum itaque claustralis professio querelas pauperum relevaverit, quantum cinguli militaris auctoritas restiterit potentioribus, & vivere jure communi coegerit, novit calamitas oppressorum. Nam abbates modo, comites modo, capitaneos modo, domesticos modò, familiarissimos modo, causis audiendis & examinandis præposuit. Rex denique cum tot fideles suos conditionibus tam diversis obnoxios publicis utilitatibus præfecisset, nec alicujus publice retractasset sententiam, suffragium aliud commodis privatorum utilius non inveniens, oculos erexit ad cœlum, & de terrestribus cogitans, & aliquid mutuans à cœlestibus, sic hominibus providere curavit, ut homines ab hominum generalitate secerneret, qui licet viverent inter homines superintendentes hominibus, aliquid haberent, aliquid sentirent, aliquid auderent plus homine. Transcensis igitur omnibus quæ mutabilitati poterant subjacere de facili, rex ad sanctuarium Dei recurrens, *Wintoniensem, Elyensem, Norwicensem* episcopos archijusticiarios regni, set certis in locis ea forsan consideratione constituit, ut si cæteri quos longe prius præmiserat ipsum regnantem in terra minus reveriti fuerint, isti saltem Deum regem regum, hominum creatorem, judicem conscientiarum, operum retributorem revererentur attentius & ardentius, ut nec ad sinistram declinantes, vel ad dexteram, nec opprimerent in judicio pauperem, nec causam divitis ob acceptionem muneris colorare præsumerent. Itaque si se negotiis secularibus contra canonum instituta præsules inmiscuerint, & ob hoc trahantur in causam, regis instantiam, regis intentionem piam, suam actionem Deo placendam, plurimis profuturam, ab hominibus collaudandam rigori canonum instanter opponant: sic reatum culpæ fraternæ caritatis intuitus poterit mitigare. Consilium tamen est, ut ad *Rogeri* bonæ memoriæ quondam episcopi *Saresberiensis* opus laudabile frequenter recurrant, qui simili devotione constrictus non se prius professus est regni justiciarium, quam ab ecclesia *Romana*, quam ab *Anselmo, Radulfo, Willelmo Cantuariensibus* archiepiscopis, juxta temporum successionem cum obedientiæ virtute sibi fuerit hoc onus impositum. Ab episcopis igitur supradictis, & à conjudicibus eorundem querelis justicia mediante decisis, reservatis quibusdam ad principis audientiam, regi ratio redditur administrationis vj. kal. Septemb. aput *Westmonasterium*.

UT annum præsentem annum benignitatis intelligas, post hyemis nimiam siccitatem, post asperos pruinarum incursus, post flatus aquilonares toto tempore verno continuos, post fulgura discurrentia circa medium regionis à partibus occidentis in orientem, repente placidus imber idibus Junii faciem irrigavit agrorum, animos colonorum in sationalibus nullam spem reponentium consternatos felici commutatione resuscitans. Fructibus arborum, fœtibus animalium qui nondum prorsus deperierant, grata sumministrans fomenta. Temperies itaque desuper illapsa benignius sementivam radiciunculis vix aliquantulum innitentem, roris & pluviæ succedaneis irrigationibus fecunditati restituit. Solaris quoque radii fomes intensior, & proventibus fructuariis permultum accommodus jugera prius arentia, tantam ad ubertatem ex insperato reduxit, ut locis in pluribus septem spicas in uno culmo conspiceres. Eventu tali satis debes esse commonitus aliquid aliud subitum, insperatum, insolitum tuis forsan imminere diebus. Rursus, gratia cœlestis hoc anno terrenas potestates in eam erga subditos affectionem induxit, ut singulis querelas habentibus tam in foro civili quam ecclesiastico sancta consideratione prospectum esse non dubites. Eo namque decursum est, ut in comitiis, sicut supra diximus, rege procurante præsideant præsules, & disceptationibus quæstionum forensium quæ sanguinis pœnam non irrogant, audientiam suam accommodent. Rursus, ad consistorium archiepiscopi *Cantuariensis*, si veritas tibi comes fuerit, cum animi tranquillitate potes securus accedere pro merito causæ calculum reportaturus.

turus. Ne sui siquidem assessores quos in dandis consiliis & litibus dirimendis habet assiduos à via veritatis exhorbitent, & in pecuniæ corruptelam partium studia litigantium universi negotii spem universam reponant, cur & quando terribiles in medium proponi scripturas civiliter introductum sit memoriter tenuerunt. Nam omnes communi sponsione devincti tactis sacrosanctis evangeliis publice juraverunt, nemine deferente, se conservaturos inposterum modis omnibus suas manus immunes à munere. Promisit illud idem archiepiscopus in verbo veritatis apud **Pagenam.**

C*Advallanus* in *Sudgallia* principatum aliquem habens, fines inter *Anglos* & *Britones* limitatos antiquitus sæpe transgressus est, & marchiam violenter incursans & cædibus hominum inhianter anelans, totius vitæ cursum studuit in rapinis & in irruptionibus crebris transigere. Qui tandem tractus ante regem & multorum clamoribus impetitus, ibidem dum à rege sub ipsius regis ducatu securus, set pro scelerum immanitate semper deterritus remeasset, obiter hostium interceptus insidiis interfectus est decimo kal. Octobris. Quod quia plurimum in regiæ majestatis redundavit injuriam, qui prius juxta jus publicum jure debuerat pro meritis tociens excepisse suspendium, pro reverentia regis cujus redibat à curia *Cadvallanus*, ne jus publicum læderetur, à jure publico tutum debuit habuisse præsidium, quousque se reciperet intra terminum à Principis indulgentia securitati plenæ præfixum. Si quis autem hujus insoliti casus terreatur exemplo dum nil simile diebus nostris acciderit, dum hoc rex non reliquerit impunitum, dum in ulciscendo pœna modum excesserit, ad curiam regis vocatus si fuerit accedat intrepidus. Sibi namque *Galenses* solatiari possunt adinvicem, quod mors unius ex suis multorum in mortibus marchionum *Anglis* lugubres & *Normannis* exosas excepit exequias. Cædis itaque conscios & quos fama consentiens suspectos reddidit & publicum examen probavit obnoxios animadversio gravis involvit, quibusdam in patibulo cruciatis bonorum proscriptione dampnatis, quibusdam in abditis nemorum miseram ducere vitam coactis.

L*Udovico* regi *Francorum* circa fœdera nuptiarum ultimis in diebus sors arrisit benignior; Trigamiam inter contractus legitimos, & pro tempore felicissimos computandam *Francorum* annalibus inserendum esse recensens, dum ad suscipiendam in trigamia sobolem masculinam, regum in solio collocandam aspiraverit affectio conjugalis. Rex igitur ex matrimonio tam primo quam secundo susceptis quatuor filiabus solummodo, tandem ex tercio quod cum *Adela* magni *Theobaldi* Comitis *Blesensis* filia contraxit, multo felicius feliciter filium procreavit, desideratum à populis, à clero devotius & propensius expetitum. Qui quartum decimum agens annum, undique concurrentibus & occurrentibus tam archiepiscopis, tam episcopis quam regni principibus quorum desiderandus erat assensus, more regio, *Remis* recipitur pridie kal. Novembris & ad omnium hominum hæreditario jure suo regimini subdendorum solamen, patrocinium ac moderamen, omnium in sollempnitate Sanctorum, ut ab omnibus adversis ipsorum omnium mereatur protectione defendi, consecratus est in regem per manum *Guillelmi Remensis* archiepiscopi, regis etiam ejusdem avunculi.

Philippus itaque rex *Francorum* in coronatione sua, tam in gladio præferendo quam in regiis dapibus apponendis *Philippum Flandriæ* Comitem privilegiatum habuit ministerialem, utentem duplici jure, paterno videlicet & uxorio.

H*Enricus* rex *Henrici* regis *Angliæ* filius & *Philippi* regis *Francorum* sororius regiæ consecrationi *Remis* interfuit, solius affinitatis incitatus & invitatus intuitu. Dum enim *Britannia* pæne nomen orbis alterius mereatur, dum divisos orbe *Britannos* frequenter audieris, restat ut & id audias, quod nullus *Britanniæ* vel *Angliæ* rex quempiam regem *Francorum* aliqua specie subjectionis, aliquo tempore superiorem agnoverit: set is pocius habitus sit inter eos amicitiarum nexus, ut in epistolis intercurrentibus se fratres appellare decreverint, quod etiam *Karolus* magnus postquam ei laudes imperatorias acclamarunt *Romani* legitur observasse. Prædictis ergo sollempniis rex *Henricus* interesse decernens, illam nobilium adunationem singulari suæ præsentiæ prærogativa plurimum illustravit, & in ore populorum per *Gallias* futuris temporibus reddidit prædicabilem. In qua nimirum illud inventum est memoriæ commendabilius, quod diadema capiti novi regis impositum ne rex infra minorem adhuc constitutus ætatem gravaretur sub onere, manibus propriis sustentaverit rex *Anglorum*, rejecta clamide paratior ad obsequium. Illud innuens, quod si tempore procedente *Francis* necessitas incubuerit securi debeant ejus implorare subsidium, à quo tale receperint sub ipsa sui regis consecratione suffragium.

Karolus gratia dei rex Francorum, Longobardorum *& Patricius* Romanorum *viro venerando & fratri karissimo* ... *regi* Merciorum *salutem. Primo gratias* ... *mus omnipotenti Deo de catholicæ fidei* ... *ritate, quam in vestris laudabiliter pa*... *reperimus exaratam. Cognoscat dilectio* ... *stra quod aliquam dignitatem, cum Da*... *ticis nostris vel palliis ad singulas sedes* ... *scopales regni vestri direximus. Vestræ* ... *que dilectioni misimus unum gladium, H*... *scum, & unum baltheum &* duo *p*... *serica.*

A*nastasius* Imperator *Constantinopolitanus Clodoveo* regi *Francorum*, regiæ dignitatis insignia, coronam scilicet auream & tunicam bracteam transmisit, eidem concessa per litteras potestate regnandi. Sic *Clodoveus* angelo crisma ministrante de cœlo per beatum *Remigium Remis* regalem recepit sollempniter unctionem, cujus successores in regno *Francorum* non juxta lineam consanguinitatis ordine successorio successerunt assidue, set pro nationum varietate primitus ([a]) *Merovingi*, postmodum ([b]) *Præfectorii*, demum agnominati sunt ([c]) *Capaticii*, qui postquam Majores domus in *Francia* principari cessarunt, persistentes in Christi fide fideles fidem fidelissimam subditorum experti sunt, in tantum ut in regio diademate *Galliarum* favore debito sublimati, præsentis vitæ cursum non gladio, non veneno, sed sorte communi pacifice consummaverunt.

([a]) *à te*... *pore M*... *vei regi*. ([b]) *à t*... *pore P*... *qui ex* ... *fecto pa*... *cii fact*... *est rex.* ([c]) *à t*... *pore H*... *nis Cap*... *regis.*

A*Lexander* papa karissimo in Christo filio *Presbitero Johanni* illustri & magnifico *Indorum regi salutem, & Apostolicam benedictionem. Audiveramus jampridem referentibus multis & etiam fama communi, quomodo cum sis Christianam professionem professus piis velis operibus indesinenter intendere. Sed dilectus filius noster* Philippus Medicus *qui de intentione propria & proposito tuo, cum magnis & honorabilibus viris tui regni se in partibus illis verbum habuisse proponit, sicut vir providus constanter nobis retulit, se manifestius ab his audivisse, quod tua voluntatis sit & propositi erudiri catholica & apostolica disciplina, & ad hoc*

ferventer

fervent er intendas, ut tu & cuncta plebs tua sublimitati commissa nichil unquam videamini in fide vestra tenere quod à doctrina sedis Apostolicæ dissentiat. Illud etiam ad commendationem tuæ virtutis accedit, quod sicut prædictus Philippus *se à tuis asserit audivisse, ferventi desiderio cuperes in urbe habere ecclesiam &* Jerusalem *altare aliquod ubi viri prudentes de regno tuo manere possent, & Apostolica plenius instrui disciplina, per quos tu & homines regni tui doctrinam ipsam facilius reciperent & tenerent. Nos autem vos ab his articulis in quibus erratis à Christiana & catholica fide revocare volentes, præfatum* Philippum *ad tuam magnitudinem mittimus, per quem de articulis Christianæ fidei in quibus tu & tui à nobis discordare videmini in proximo per Dei gratiam eruditus, nichil prorsus timere poteris quod de errore tuam, vel tuorum salutem impediat, vel in vobis nomen Christianitatis obfuscet.*

Willelmus de Magnavilla Comes *Exsexiæ* plene gratiam regis *Anglorum* adeptus, in plenitudine magna diviciarum, & deliciarum sibi fœdere nuptiali conjunxit *Hadewisam* Comitis *Albemarlæ* primogenitam. Dos igitur & donatio propter nuptias locis in pluribus, æquis passibus incedentes, hinc & inde sollempniter repromissæ sunt. *Albemarlensis* itaque comitatus ad tuendos *Normanniæ* fines ab antiquo statutus & nunc dotalibus instrumentis insertus, ne quid minus à munificentia regali descenderet, cum omnibus pertinentiis suis cismarinis & transmarinis, per internuntios regis est in dotem à rege collatus. Quia vero duorum comitatuum *Exsexiæ* scilicet & *Albemarlæ* geminati fasces in unam eandemque personam Comitis *Willelmi* concurrunt, ut in fide conjugalis thori *Willelmus de Magnavilla,* magna fidei sponsione devinctus semper fidelius perseveret, Abhinc dum ad regis præsentiam accessurus seorsum à cæteris voce præconia requireretur ex nomine jure Comes censendus est *Albemarlæ.* Feliciores eventus in tempora proventuros præsagio felici sufficienter commonitus, quia dies illa sollempnis, dies nuptialis, die plenæ lunæ, die festo beati Felicis illuxit. Acta sunt hæc apud castellum *Pleizet* in *Exsexia* nono decimo kal. Februarii.

Circa dies istos *Conradus* filius Marchionis de *Monteferario Christianum* archipræsulem *Maguntinum* & archicancellarium imperatoris in *Ytalia* conjecit in vinculis, in rupe sanctæ *Christinæ.*

Mandato *Philippi* regis *Francorum Judæi* quocunque loco per *Franciam* domicilium contraxissent, dum sabatizarent & in nullo regem offenderent xv. kal. Februarii sunt artæ mancipati custodiæ; sed tandem xv. milia marcarum fisco solventes quasi beneficio restitutionis in integrum respirarunt.

Quoniam sub Principe novo sub rege puero consilia malignantium fortius invalescunt, ne quid regi *Francorum Philippo Franci* suggererent in injuriam *Normannorum,* quorum finitimis semper est suspecta potestas & per orbem terrarum gloria prædicabilis, rex *Anglorum Henricus* occurrendum in tempore maturiore consilio procuravit. Cujus rei curam ad regis instantiam *Ricardus Wintoniensis* episcopus in se suscipiens, tercio nonas Marcii transfretavit secum habens legationis consortem magistrum *Walterum de Constanciis* sigillarium regis. Qui venientes *Parisius Ludovicum* regem pressum senio repperernnt ægritudinis decumbentem in lecto. Henricus II. rex.

Clerici *Lemovicenses* citra conscientiam & assensum *Henrici* regis *Anglorum* & *Ricardi* Ducis *Aquitannorum Sebrandum* ecclesiæ *Pictavensis* Decanum in episcopum elegerunt. In ultionem talis excessus eorum bona confiscata sunt, domus subversæ, succisæ vites. Quod cum ad *Alexandri* papæ noticiam pervenisset, dedit in mandatis archiepiscopo *Bituricensi Guarino* quatinus de causa cognosceret, & mediante justicia terminaret. Venientes ad archiepiscopum clerici *Lemovicenses* eum mortuum invenerunt. Sed ne laborasse viderentur in vanum archipresbyter *Brivatensis* domini papæ literas adhuc clausas inseruit manu defuncti, dicens, Quod non potuit vivus expleat vel defunctus. Cujus & meritis & intercessione, sicut dicitur, pacem regis & ducis episcopus *Lemovicensis* emeruit.

Henricus rex filius regis venit in *Angliam* kal. Aprilis & cum honore maximo receptus à patre reliquiis præsentibus sacrosanctis juravit apud *Radingam,* quod dispositionem paternam in omnibus sequeretur, vel in donatione villarum, vel castellorum, vel beneficiorum quorumlibet, quæ præsenti quadam continebantur in Carta. Quo facto, rex pater apud *Portesmue,* rex filius apud *Douram* transfretaverunt. Rex autem pater in urbe *Cenomannica* pascha proximum celebravit.

Philippus rex *Francorum Margaritam* filiam *Baldewini* Comitis *Hamaucensium* ex *Margarita* sorore *Philippi Flandrensium* Comitis duxit uxorem apud Truncum. Nuptiæ celebratæ sunt apud Batpaumes. Quid igitur in expletione matrimonii tam sollempnis memoriæ commendandum audivimus; A locorum nominibus res ibi gestæ frequenter inditos de supernis sortiuntur eventus. Quid itaque *Balac* filius *Sephor* dixerit *Balaam* filio *Beor* recordare; dixit enim complosis manibus. *Ad maledicendum inimicis meis vocavi te quibus è contrario tercio benedixisti.* Nos igitur si per *Truncum* fœcunditatem in sobole, si per manus complosas gaudium maritali sub fœdere præsignari dixerimus, attonitos forsitam auditores reddemus. *Henricus Silvanectensis* episcopus tam apud *Truncum,* quam apud *Batpaumes* celebravit divina.

Gvido *Senonensis* archiepiscopus *Margaritam Philippo* regi *Francorum* conjugatam unxit in reginam apud *Sanctum Dionisium* die scilicet Ascensionis. Astiterunt autem ei suffraganei *Mauricius Parisiacensis, Manasses Aurelianensis.*

Ludovicus rex *Francorum* quia jus suum & potestatem in *Philippum* regem transtulerat, ne quid in regno statueret citra filii conscientiam, sigilli sui potestate privatus est.

Inter regem *Philippum* & matrem suam *Alam* ortis adinvicem inimiciciis, castella, quæ nomine donationis propter nuptias fuerant reginæ collata de regis mandato, regis invaserunt ministri, custodibus castellorum violenter ejectis. Sed postmodum rex & mater ad arbitrium regis *Anglorum* concordiam inierunt, in colloquio quod habitum est inter ipsos reges prope *Gisortium* vigilia scilicet Apostolorum.

Ego Philippus *Dei gratia rex* Francorum *& ego* Henricus *eadem gratia rex* Anglorum, *ad omnium volumus tam præsentium, quam futurorum pervenire noticiam, quod fœdus & amiciciam fide media &*

Henricus II. rex.

& sacramento innovavimus, quam dominus meus rex Francorum, *& ego* Henricus *rex* Anglorum *firmaveramus inter nos apud* Lueri *in præsentia* Petri *Cardinalis &* Ricardi Wintonienſis *epiſcopi, & ut inter nos tollatur amodo omnis materia diſcordiæ, conceſſimus adinvicem, quod de terris & poſſeſſionibus, & de omnibus aliis rebus quas habemus modo alter adverſus alterum nichil amodo petet excepto eo de Avernia de quo inter nos eſt contentio, & excepto feodo de* Caſtro Radulfi, *& exceptis minutis feodis & diviſis terrarum noſtrarum de* Berri *ſi homines noſtri quid inde interceperint, vel inter ſe vel adverſus alterum noſtrum. Si autem ſuper his quæ ſuperius excepta ſunt per noſmet ipſos convenire non poterimus, ego* Philippus *rex* Francorum *elegi tres epiſcopos & tres Barones, & ego* Henricus *elegi tres epiſcopos & tres Barones, qui hoc inter nos dicent, & nos eorum dicto bona fide firmiter ſtabimus. Hæc autem omnia ſuprascripta nos obſervaturos & fide & ſacramento promiſimus. Acta ſunt hæc iiij. kal. Julii inter Giſortium & Triam.*

Comes *Cabilonenſis* & *Hubertus de Bello Loco* conſpiraverunt adverſus Abbatem *Cluniacenſem*, & adverſus plures in partibus illis eccleſiarum & cœnobiorum prælatos. Ad quorum tyrannidem reprimendam *Philippus* rex *Francorum* auxiliis undique congregatis movit exercitum. Cujus ad votum cum omnia ſucceſſiſſent, & paci providiſſet eccleſiarum, reverſus eſt.

L*Udovicus* rex *Francorum* gravi tactus infirmitate *Pariſius*, quicquid in auro vel argento, quicquid in gemmis vel anulis, quicquid in veſtibus precioſis vel ornamentis regalibus poſſidebat coram ſe juſſit afferri. Sicque juxta conſilium epiſcopi *Pariſienſis* & duorum abbatum ſancti *Germani* ſanctæ *Genovefæ* pauperibus erogari præcepit. Qui quarto decimo kal. Octobris diem clauſit extremum ſepultus in monaſterium *Ciſtercienſis* ordinis quod vocatur *Barbellum*, quod ipſe propriis ſumptibus ædificaverat.

P*Hilippus Aymari* natione *Turonicus* mandato regis in *Angliam* veniens nũmiſmatis innovandi procurationem ſuſcepit. Hyemali ſiquidem feſto beati *Martini* moneta veteri reprobata nummus in forma rotunda commerciis hominum paſſim eſt per regnum expoſitus. *Philippus* itaque dum fiſci commodis totus invigilare deberet, & debita cohertione retundere falſariorum argutias, de culpa lata monetariorum graviter accuſatus, ſi regiam indignationem evaſit indulgentia principis liberatus à pœna, revocatus à rege ſine nota minime repatriavit.

An. Dñi 1181.

Quatuor reges in uno prælio ſimul legimus corruiſſe, ſed quatuor reges ad unum colloquium pacificos conveniſſe, pacificos receſſiſſe perraro repperimus. *Philippus* rex *Francorum*, rex *Anglorum Henricus*, rex *Henricus* filius regis *Anglorum*, rex *Scottorum Willelmus* ad colloquium pacifici convenerunt, pacifici receſſerunt.

R*Ex Francorum Philippus* ſuo commorantium in palatio crebris inculcationibus frequenter accepit qualiter rex *Anglorum Henricus* regnum ſuum tam late diffuſum, à tam barbaris nationibus *Scotis* videlicet & *Walenſibus* inhabitatum ex ultima parte pacifice gubernaret: ut igitur in amminiſtratione regni tanti Principis informaretur exemplo, de ſententia communi domeſticorum inclinatior trahebatur, ut prædicti regis conſilio ſe totum ſupponeret: Quod & factum eſt.

Rex pater *Anglorum* cum totam *Normanniam* filii ſui regis diſpoſitioni ſupponeret, & ad nutum ejuſdem filii miniſtros in ea conſtitueret, & eundem filium *Philippi* regis *Francorum* ſi neceſſitas id exigeret protectorem relinqueret, omnibus provinciis ad ſuam juriſdictionem ſpectantibus pro voluntate ſua compoſitis & bona pace gaudentibus, in *Angliam* rediit viij. kal. Auguſti, ſanctum *Thomam* viſitans orationum cauſa.

P*Hilippus* Comes *Flandrenſium* audiens qualiter rex *Francorum Philippus*, rex *Anglorum Henricus* confœderati fuiſſent, quotquot *Francorum*, quotquot *Flandrienſium* potuit adverſarios ſuſcitavit domino ſuo ligio. Rem eo deveniſſe prænuncians, ut eorum munitiones vel ſubverterentur vel pro regis arbitrio deputarentur cuſtodiæ. *Fredericum* etiam Imperatorem *Romanum*, nunc per nuntios, nunc in propria perſona ſollicitavit attentius, ut adverſus regem *Francorum* inſurgeret & imperii limites dilataret uſque ſcilicet ad mare *Britannicum*. Comes itaque *Philippus* domini ſui regis non reſpiciens ad ætatem, & immemor ſacramenti quod ſub audientia tot & tantorum *Ludovico* regi præſtiterat de filio ſuo rege cuſtodiendo, protegendo, legaliter inſtruendo, quanto potuit exercitu congregato *Noviomenſes* attrivit, fines *Silvanectenſium* depopulatus eſt, ſuccendit villas, vineas exſtirpavit.

C*Omes Stephanus* caſtelli dominus quod *Sacrum Cæſaris* appellatur jus naturæ tranſgrediens ſic ad injuriam regis *Francorum* nepotis ſui tyrannidem exercere decrevit, ut ad diminutionem regiæ dignitatis caſtellum ſancti *Bricii* quod allodii jure fuerat ab antiquo poſſeſſum, Comitis *Flandrenſis* dominationi ſubiceret, & homagiũ faciens prædicto Comiti de præfato caſtello quod prius liberum fuerat inverecundius tanquam in ſervitutẽ redigeret.

H*Umbaldus Hoſtienſis* epiſcopus electus in Apoſtolicum vocatus eſt *Lucius papa* iij.

H*Enricus* rex filius regis, Dux *Aquitannorum Ricardus*, *Gaufridus* Dux *Britonum* fœcundæ matris gloria memorialis, abſentiam patris ſui regis *Anglorum* virtute magna ſupplere volentes, ut conſiliis malignantium innocentiam *Philippi* regis *Francorum* opprimere nequiter intendentium viribus totis occurrerent, copioſum undique congregarunt exercitum, & viribus junctis ad auxilium prædicti regis unanimiter accurrerunt. Comitem itaque *Stephanum* caſtelli quod dicitur *Sacrum Cæſaris* dominum execrabilem edomare prima facie decreverunt. Cujus bona, villæ, caſtella, poſſeſſiones intra paucos dies ceſſerunt in direptionem. Juga boum circiter quinque milia data ſunt *Brebantinis* in prædam. Cum itaque prædictus Comes viribus eſſet inferior & regibus nequiret reſiſtere, nepotis ſui regis provolutus ad pedes, delicti veniam humiliter impetravit. Inde progredientes duo reges & ſui, Ducem *Burgundiæ*, *Campaniæ* Comitiſſã, utriuſq; regis ſororem & eorum complices viribus impares dampnis affecerunt graviſſimis. Inde regredientes *Flandrenſium* Comitem retrocedere compulerunt. Qui veritus à facie regis *Henrici* filii regis *Anglorum* intra caſtellum de *Creſpi* ſeſe recepit, & niſi conſilia familiarium regis *Anglorum* fraudulenter, ſicut dicitur, præpediſſent, in caſtello concluſus pro penuria victualium intra dies pauciſſimos coactus fuiſſet ad deditionem.

Rogerus

[He]nri-[c]us II. rex. [Anno] Dñi [11]82.

Rogerus Eboracensis archiepiscopus viam universæ carnis ingressus est duodecimo kal. Decembris.

GAufridus *Henrici* regis *Anglorum* filius ecclesiæ *Lincolniensis* electus, dum à Domino papa fuisset ejus electio confirmata, cum eidem ecclesiæ per vij. annos pacifice præfuisset, & ecclesiæ bona dispo-suisset pro velle, nec ei quæstio moveretur in aliquo, præsentibus tam rege, tam archiepiscopo quam episcopis pluribus, electioni sponte renunciavit apud *Merlebergam* in epiphania Domini. Qui prius à patre suo fratre suo rege consentiente fuerat sollempniter institutus *Angliæ* Cancellarius.

Rex *Anglorum Henricus* ætatis annum inchoans quadragesimum nonum dum mentis & corporis incolumitate vigeret, dum regnum suum undique tranquillæ pacis commoditatibus frueretur, apud *Waltham episcopi Wintoniæ* regni convocavit majores. Itaque præsentibus illis & approbantibus quamdam pecuniæ suæ partem in causas pias erogare decrevit, necessitatibus *Ierosolimitanorum* inprimis propensius providere procurans. Quadraginta siquidem duo milia marcarum argenti, quingentas marcas auri distribuit. Quo facto, quinto non. Marcii transfretavit apud *Portesmue*.

Rex *Francorum Philippus*, regis *Anglorum* tam pater quam filius, *Philippus* Comes *Flandrensis*, & qui consiliis ejus passim in regno *Franciæ* à fidelitate Domini sui recesserant, post clausum pascha *Silvanectis* convenerunt. *Henricus Albanensis* episcopus Domini papæ legatus interfuit. *Willelmus* quoque *Remorum* archiepiscopus & episcopi multi. Quid actum sit tibi docebunt sequentia.

Rex *Anglorum Ricardo Wintoniensi* episcopo salutem.

PHilippus *Comes* Flandrensis *reddidit regi* Francorum Peresont, *& rex idem castrum episcopo* Suessionensi, *& episcopus* Agathæ *quæ fuit uxor* Hugonis *de* Oisi, *quod eam hæreditarie contingit tenendum de ipso episcopo, & episcopus de rege. Civitas quoque* Ambianis *concessione regis* Francorum *remanet episcopo* Ambianensi *de ipso rege tenenda, & si Comes* Flandrensis *quicquam calumpniabitur in ea, episcopus* Ambianensis *inde ipsi Comiti plenitudinem justitiæ in curia sua vel in curia regis exhibebit. Comes* Claremontis *&* Radulfus de Chuci *remanent ex toto in manu regis* Francorum *liberi omnino à Comite* Flandriæ. Philippus *quoque Comes* Flandrensis *clamavit quietum regem* Henricum *filium meum de omnibus conventionibus quæ inter eos erant. Concessit eciam ut Barones* Flandrenses *plenarie faciant michi servicium meum quod michi debent de feodo quod de me tenent, & quod feoda illa sine recuperatione amittant nisi servicia mea michi fecerint. Convenit eciam ibidem inter nos, quod nullus ex suis amittet terram in* Flandria *propter servicium meum si mihi servire in terram meam venerit. Omnibus igitur ad pacem reductis, quotquot à fidelitate regis* Francorum *recesserant consilio regis* Anglorum *& opera redierunt in ejus ligantiam. Dampna tam hinc quam illinc illata mutua compensatione deleta sunt.*

JOhannes *Porphirogenitus* imperator *Constantinopolitanus* apud *Antiochiam* veneno periit: duos filios relinquens superstites. *Manuel* filius junior favore *Græcorum* factus est imperator. Primogenitus disparuit filium habens *Andronicum*. Circa dies istos cum *Manuel* per annos circiter xl. regnasset *Constantinopoli* moritur, *Alexium* quem ex filia *Reimundi* Principis *Antiochiæ* procreaverat successorem relinquens. *Andronicus* prædictus pace simulata *Constantinopolim* venit, *Alexio* fidelitatem in ecclesia sanctæ *Sophiæ* juravit, ejusque capiti regni diadema præsentibus cunctis imposuit, eumque scapulis suis impositum per mediam civitatem equitatorio more portavit. Post aliquantulum temporis *Andronicus* mutato consilio *Prothosalvaston* crudeli morte peremit, imperatricem *Alexii* scilicet matrem extinxit, quotquot imperatori *Manueli* fideles esse cognoverat interfecit, imperium usurpavit, *Alexium* ut fertur submersit, uxorem ejus *Agnetem*, *Ludovici* scilicet *Francorum* regis filiam, sibi matrimonio copulavit.

Henricus II. rex.

ROgerus *Eboracensis* archiepiscopus dum adhuc viveret ab *Alexandro* papa privilegium impetravit, quod si quis clericus suæ jurisdictioni suppositus agens in extremis testamentum conficeret, set propriis manibus bona propria non distribueret, iniciendi manus in bona defuncti facultas esset archiepiscopi. Quoniam itaque *quod quisque juris in alterum statuerit, uti debet eodem jure*, post mortem archiepiscopi quæcunque reperta sunt suis in archivis reposita justo Dei judicio confiscata sunt, quorum summa fuit undecim milia librarum argenti monetæ veteris, & aurei trecenti, una cuppa aurea, vij. argenteæ, cifti ix. argentei, tres cuppæ mazerinæ, tria salsaria argentea, xl. coclearea argentea, viij. scutellæ argenteæ, discus magnus argenteus, pelves argenteæ.

HEnricus Dux *Saxonum Matildem* filiam regis *Anglorum* primogenitam habens in conjugem, insurrexit in *Philippum Coloniensem* archiepiscopum, & eum enormibus dampnis affecit. Archiepiscopus copiis undique congregatis viriliter Duci restitit, Imperatoris auxilium adeptus & gratiam. Res tandem eo processit, ut Principum totius imperii calculo sentenciali prolato, Dux exilium cogeretur subire. Qui veniens in *Normanniam* ad socerum suum, habens secum ducissam, habens & duos filios *Henricum* & *Ottonem*, habens & filiam nubilem, tertius namque filius *Lotharius* nomine remanserat in *Teutonica*, receptus est honorifice, plusquam per tres annos continuos habundanter exhibitus profusioribus epulis & regali munificentia.

Walterus Rofensis episcopus obiit.

RIcardus *Cantuariensis* archiepiscopus vij. idus Octobris quampluriniis undique viris concurrentibus religiosis in *Rofensi* capitulo præsidens, pontificis inibi canonice substituendi gerebat in animo sollicitudinem. Prior igitur & conventus ecclesiæ *Rofensis* ab archiepiscopo petita licentia, quibuslibet aliis è collegio sub semotis sese quodam in salutatorio receperunt consilium habituri communiter: ubi vota votis forsan contraria, diem diutius protraxerunt. In electione tandem episcopi forma quondam à patribus orthodoxis generaliter introducta, sic observata fuit ea die districtius, ut emendicatis aliunde suffragiis uterentur *Rofenses*. Post longos namque tractatus habitos separatim cum diversis sæpe personis, *Gualerammum Baiocensem* archidiaconum allateralem archiepiscopi clericumque domesticum archiepiscopo, sicut diximus, in capitulo præsidente sollempniter elegerunt. Archiepiscopus autem evangelii textum in manibus habens in spiritualibus curam episcopatus commisit electo, per anulum etiam eundem electum instituit regalium possessorem.

Henricus II. rex.

ſorem. Præſens erat ibi regni Juſticiarius in inſtitutione *Roſenſis* epiſcopi regi nil vendicans. Nam ſi conſuetudo memoriam hominum ſurſum verſum excedens diligentius exquiratur, profecto reperies quod *Roſenſis* epiſcopus, non ut alii per regnum epiſcopi vel abbates, in regiis præſtationibus regi ſeu vicecomiti tenetur obnoxius, quinimmo duntaxat archiepiſcopo ſoli, vel officialibus ſuis in quibuſlibet functionibus publicis pro tempore ſatisfaciet.

Ricardus Cantuarienſis archiepiſcopus neceſſariis eccleſiæ ſuæ cauſis urgentibus transfretavit aput *Doveram* idus Novembris, & in ſabbato ſequentis decimi menſis *Roſenſem* electum ordinavit presbyterum, & ſequenti die Dominica eundem epiſcopum aput *Lexovium* conſecravit.

An. Dñi 1183.

CAnonici *Lincolnienſes* edictis ſibi propoſitis, tam à rege quam ab archiepiſcopo, die Dominica qua cantatur *Jubilate*, convenerunt in capitulo *Lincolniæ*. Quibus ibi tractatum communem habentibus, de conſilio matris ſuæ longo tempore jam vacantis *Walterus de Conſtantiis* ejuſdem loci canonicus & archidiaconus *Oxenefordenſis*, à canonicis, qui præſentes tunc aderant, præſentibus regis & archiepiſcopi nunciis, communiter eſt in epiſcopum *Lincolnienſem* electus. Sed quoniam rex, archiepiſcopus, *Walterus* tunc temporis agebant in tranſmarinis, de communi fratrum decreto quid actum fuerat in capitulo directis nunciis ad eos perlatum eſt. Electione ſollempniter confirmata, de permiſſione *Cantuarienſis* archiepiſcopi *Johannes Ebroicenſis* epiſcopus prædictum electum presbyterum ordinavit in ſabbato pentecoſtes, quem poſtmodum *Cantuarienſis* archiepiſcopus epiſcopum conſecravit *Andegavis* in eccleſia ſancti *Laudi*.

Obiit *Simon Abbas* eccleſiæ ſancti *Albani* decimus nonus.

De morte regis Henrici *filii regis* Henrici.

Guarinus Abbas eccleſiæ ſanctæ *Albani* viceſimus.

Quinque Fulcones fuerant Comites in Andegavia.

Fulco Rufus filius *Ingelgerii*.
Fulco Bonus filius *Fulconis Rufi*.
Fulco Nerra filius *Mauricii Comitis*.
Fulco Rechin filius *Alberici* Comitis de *Gaſtineis*.

Fulco filius *Fulconis Rechin* affinitate conjunctus eſt *Helyæ* Comiti *Cenomannenſium Sibillam* filiam ejus unicam & hæredem ducens uxorem. Ex qua genuit *Galfridum Plantegeneſt* tam patris quam avi materni legitimum ſucceſſorem. In matrimonio Comitis *Sibilla* defuncta, ne quid ipſi *Fulconi* deeſſet ad gloriam, cum nominis ſui fama per orbem lacius clareſceret, à regni *Ieroſolimitani* principibus unanimiter evocatus in ſolio *David* magni regis ſollempniter collocatus eſt, *Milleſendem Baldewini* ſecundi regis filiam unicam & hæredem uxorem accipiens; ex qua duos genuit filios, poſt patrem ordine ſucceſſorio reges in *Ieroſolima*, *Baldewinum* & *Amalricum*. *Gaufridus* magnanimitate *Fulconis* & induſtria roboratus, adeo paternis ſucceſſibus incitatus eſt, ut & ipſe de ſemine regio comparem affectaret ſibi fœdere nuptiali jungendam. *Matildem* itaque regis *Anglorum Henrici* primi filiam unicam & hæredem accepit uxorem. Quæ cum prius *Henrico* nupſiſſet Imperatori, terque cum ipſo pariter in conſortium imperatoriæ majeſtatis *Romæ* coronata fuiſſet, licet ex eo prolem aliquam non ſuſtulerit, nihilominus tamen poſt mortem Imperatoris de mariti prærogativa ſemper enituit, quoad vixit ſibi nomen retinens Imperatricis. Igitur ex imperatrice *Gaufridus* Comes procreavit *Henricum* ſecundum. Qui cum ætatis annum ageret decimum quintum cingulo militari donatus eſt ab avunculo matris ſuæ *David* rege *Scotorum* aput *Karluil* in feſto pentecoſtes. Ætatis anno xvij. ducatum adeptus eſt *Normanniæ* quam pater ſuus viribus *Andegavorum* accinctus de manibus *Stephani* regis *Anglorum* potenter extorſerat. *Gaufridus* Comes in ætate virili feliciter undequaque triumphans lectum incidit ægritudinis. Inque ſolo materno ſibi locum eligens ſepulturæ, dum aput caſtrum Lidii diem clauſiſſet extremum ſepultus eſt *Cenomannis* in eccleſia ſancti *Iuliani*. Mortuo *Gaufrido*, filius ejus *Henricus* ætatis annum inchoans xix. *Willelmi* Comitis *Pictavienſium* primogenitam *Alienor* alienatam à thoro *Ludovici* regis *Francorum* & ſub examine *Sampſonis Remorum* archiepiſcopi propter cognationē disjunctam, ſibi thori participem ſociavit, cum ea ſimul *Aquitannici* ducatus optinens principatum. Poſtmodum *Henricus* ſecundus à nativitate ſua xxij. annis fere decurſis poſt mortem *Stephani* regis in regem *Anglorum* conſecratus eſt. Et ut titulos plures ab anteceſſoribus emanantes ſub una clauſula ſub unius perſona complectamur pauciſſimis, *Henricus* rex *Anglorum*, Dux *Normannorum* & *Aquitannorum* & Comes *Andegavenſium* avo materno tam in ſobole procreanda quam in ſobole numeroſa multo felocior, ex legitimo matrimonio ſex filios ſuſtulit, & tres filias, fœcunditatem matris *Alienor* alienis etiam generationibus prædicabilem offerentes. Ex filiis autem duobus in pueritia ſublatis de medio, quatuor & ſuperſtites & incolumes in ſpem magnam virium exercendarum ſuccreſcunt, & in hoſtibus proſternendis, & mores anteceſſorum, & actus imitari non ceſſant, & in nationibus diverſis per orbem quæ juxta diſpoſitionem paternam ſuo regimini deputantur, cum moderatione juſtitiæ virgam directionis aſſumere ſtrenuis repromittunt operibus. *Henricus* horum quatuor primogenitus in regem *Angliæ* conſecratus eſt. *Ricardus* Comes *Pictavienſis* eſt aſſignatus à patre. *Galfridus* totius *Britanniæ* nactus eſt principatum. *Iohannes* de promiſſione patris & proviſione ſecurus diverſas *Hyberniæ* portiones ſi deſuper ei datum fuerit in monarchiam reducet. Filiæ vero tres regis ut diximus, & *Alienor*, alienationem à nativo ſolo forſitan eo ſuſtinent æquanimius, quod de ſemine regio procreatæ nupſerint regiæ ſtirpis viris illuſtribus. Quorum nomina licet ſubticeam populos quibus præſunt præterire non convenit. Hinc etenim *Saxones*, hinc *Hyſpanos*, hinc *Siculos* debita cohertione refrænant. Inter hos itaque populos victu, veſtitu, moribus, habitatione tam remotos ab *Anglia* filias regis *Angliæ* commorantes barbaries ſaxea *Saxonum*, dubius *Yſpanorum* ſub *Agarenis* conflictus, tyrannis effera *Siculorum* poterant in continuum horrorem inducere, niſi generoſitas aviæ ſuæ *Matildis* Imperatricis, & in ejus fœmineo corpore virile pectus neptibus ſuis tolerantiæ ſemitas, & apertas patientiæ vias imitabiles præmonſtraſſent. Set ut ſexus infirmior in aliquo firmius relevaret filias *Alienor*, alienum aerem ſub annis tenerrimis imbiberunt, ibidem enutritæ ſalubrius, diverſitatem quoque facilius alienarum ſunt edoctæ linguarum. Cum igitur ad nutum

HENRICUS II. rex.

tum regis patris fors humana fere responderet in singulis, ne quid consentaneum paci præteriret intactum, suæ studuit posteritati prospicere. De pace namque firmius inter filios statuenda sollicitus, & fraternum discidium generationibus multis naturaliter insitum evitare procurans, regem filium petiit ut de ducatu sinus *Armorici* quem *Gaufridus* frater suus cum *Constantia* filia *Conani* Comitis unica simul & hærede legitima dotis nomine possidebat, homagium ejus reciperet & ligantiam. Hoc etenim vinculo debitæ subjectionis exhibitorio de liberalitate regum *Franciæ* Comites *Britanniæ* ducibus *Normannorum* ab antiquis temporibus tenentur astricti. Quod pater petiit factum est *Andegavis.* Postmodum ad hoc pocius pater operam dedit operosissimam, ut idem rex filius *Ricardo* fratri suo ducatum concederet *Aquitanniæ*, tam ab ipso *Ricardo* quam à suis hæredibus tractu temporis irrefragabiliter possidendum. Tunc demum rex filius patri suo patenter ostendit se Baronibus *Aquitannicis* contra *Ricardum* fratrem suum confœderationibus multis astrictum. Inductus ea fuerat occasione quod *Ricardus* castellum *de Clerevals* à retroactis temporibus constitutum sub ditione Comitum *Andegavensium*, in injuriam suam munitionibus multis contra suam firmaverat voluntatem. Sed ne patris indignationem incurreret, quod pater petebat se facturum spopondit apud *Mirabellis*, dummodo *Ricardus* homagio sibi præstito ligantia facta fidelitatem sibi tactis sacrosanctis reliquiis repromitteret. Ad hanc vocem *Ricardus* vehementer excanduit, incongruum esse dicens, ut dicitur, cum eodem ex patre, cum eadem ex matre traxisset originem, si fratrem primogenitum aliqua specie subjectionis superiorem agnosceret, set sicut ipsi fratri suo regi lege primogenitorum bona debebantur paterna, sic in bonis maternis æqua lance successionem legitimam vendicabat. Rex pater hoc audiens iracundiæ calore succensus adversus *Ricardum* dura proposuit, & ut ad edomandam *Ricardi* superbiam rex filius totus insurgeret instanter indixit. *Gaufridum* quoque *Britanniæ* ducem, ut cum fratre suo rege domino suo ligio fideliter staret commonuit. Sic rex filius movit arma non insurgens in patrem sicut asserebat constanter, sed *Pictaviensibus* veniens in auxilium quos *Ricardus* indebitis vexationibus, & violenta dominatione premebat; *Pictaviensibus* inquam, qui de jure communi se suo subdendos regimini, nec alicui fratrum suorum eo superstite contendebant. Habitis itaque frequenter inter se colloquiis cum nulla spes haberetur de pace, copiosum rex filius undique congregavit exercitum, & à facie patris sui declinans ad quem de jure noverat tuitionem *Aquitannicæ* regionis spectare dum viveret, dum infra paucos dies cum *Ricardo* fratre suo prima facie, cum etiam auxiliariis suis quicunque, vel quanticunque, vel quotquot essent congredi decrevisset, ejus vita velut à texente præscisa spem multorum præcidit sub ipso militantium, & expectantium post mortem patris regnare cum ipso; siquidem in flore suæ juventutis cum à nativitate sua complesset xxviij. annum additis xiv. septimanis & sex diebus, intra *Gasconiam* in illo tractu terræ quæ *Turonnia* dicitur, apud castellum *Martel* inter populos satis barbaros in festo sancti *Barnabæ* communi sorte rex filius est subtractus de medio: Sententiam illam judicio prudentium virorum approbandam relinquens, quæ filios dum insurgunt in patres quibus debent quod sunt, quod vivunt, quod bonis expectant locupletari paternis, dignos exhæredatione pronunciat. Itaque si varios casus regnorum, si rebelliones illicitas filiorum temerariis ausibus insurgentium in parentes interfertas annalibus diligenter revolveris, profecto repperies filios post patrum inquietationes, vel ordine mortalitatis turbato fati munus implesse; vel si quis eorum forte patri successerit, confidenter asserimus, quod paternam hæreditatem ad quam venire per incendia, per depopulationes, per homicidia maturavit præpropere, suum ad filium non transmisit, digna factis recipiens, ut qui patris sui vitam & nomen conatus est prorsus extinguere, cum filiis & in filiis totus insimul pereat, sui seminis etiam obliterata memoria dampnetur post mortem. Corpus regis, quas habuit in sua consecratione lineis vestibus crismate delibutis diligentius involutum, in libitina reponitur, & impositum humeris commilitonum suorum per vicos, per castella, per civitates concurrentibus undique populis deportatur, quousque *Cenomannis* intraret, & in choro beati *Juliani* deponeretur. Majores itaque civitatis illius cum acclamatione multitudinis subito prorumpentes, corpus regis, quoniam avus suus paternus eodem in loco quiescit, ipsum inibi terra cum festinatione defossa sepelierunt. Sed postmodum reclamante *Roberto Rothomagensi* decano, quia dum rex viveret sibi sepulturæ locum elegerat, inde translatum est, & in metropolitana sede *Rothomagi* prope majus altare versus aquilonem cum honore tanto principi congruo tumulatur.

Cantuariensis archiepiscopus agens in transmarinis, cum *Lincolniensem, Rofensem*, sancti *Asavi* diversis temporibus, & diversis in locis consecrasset episcopos, ecclesiæ suæ consummatis negotiis in *Angliam* rediit iij. idus Augusti.

MAgister *Gerardus* vocatus *Puella*, canonicus *Saresberiensis*, & inter domesticos archiepiscopi nominatissimus, in episcopum *Cestrensem* eligitur, & legitimo septimi mensis jejunio presbiteratus gradum adeptus post paucos dies *Coventrensis* consecratur episcopus. In ea quidem diocesi plures ab antiquo sedes habitæ sunt episcopales; temporibus *Britonum*, apud *Cestriam*; temporibus antiquorum *Saxonum*, apud *Lichesfeldiam*; temporibus *Danorum*, & *Normannorum* apud *Coventreiam*.

WAlterus *Lincolniensis* episcopus in *Angliam* veniens, die dominica qua cantatur *Gaudete in domino*, sua sollempniter collocatur in sede.

Gerardus Coventrensis episcopus cum septimanis x. & vij. sedisset, in fata concessit. An. Dni 1184.

RIcardus *Cantuariensis* archiepiscopus *Lundoniam* veniens, in ecclesia beati *Pauli* celebravit divina die Conversionis. Qui post paucos dies in lectum incidens ægritudinis cum sedisset annis novem, & xlv. septimanis & v. diebus diem clausit extremum apud *Hallinges* villam *Rofensis* episcopi xiij. kal. Marcii.

Cum vacante sede *Rothomagensi* tractatus esset habendus de substitutione pontificis, rex, suffraganei, plures religiosæ personæ convenerunt in unum. Decanus in capitulo cum fratribus residebat. Post longos ergo tractatus habitos tam in capitulo quam ante regem, quibusdam adinvicem dissentientibus quorum esset electio juxta canones, à jure communi re-

Henricus II. rex. cessum est, & in arbitros compromissum: sicque cum omnium pace quali quali *Walterus Lincolniensis* episcopus electus est in archiepiscopum.

Rex *Anglorum* cum omnes provincias suæ jurisdictioni suppositas pro velle suo dispofuisset, & omnes subditi sibi jocunda pace gauderent, cum licentia regis *Francorum*, & gratia transitum habens per *Flandriam* venit in *Angliam* iij. idus Junii. Circa tempus hoc dux *Saxonum* cum familia, cum supellectile sua regnum intravit *Anglorum*; & infra paucos dies ducissa *Wintoniæ* filium peperit quem vocavit *Willelmum.*

Paucis diebus elapsis litteræ directæ sunt in hæc verba.

LUcius episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus, episcopis *Cantuariensis* ecclesiæ suffraganeis, & dilectis filiis Priori & conventui ejusdem ecclesiæ salutem & Apostolicam benedictionem. Quanta in ecclesiis quæ propriis sunt pastoribus destitutæ scandala soleant, & gravamina suboriri, dum deest illis cura regiminis quo servetur in eis integritas caritatis, multorum experimenta nos edocent, & vos ipsi sicut credimus multis hoc ipsum rerum eventibus didicistis. Ne igitur mater vestra *Cantuariensis* ecclesia quæ jam non modico tempore proprio pastore vacavit dampnum aliquod vel gravamen ex diuturnitate suæ destitutionis incurrat, mandamus vobis & districte præcipimus, quatinus omni gratia & timore postposito sine ullius occasionis & appellationis obstaculo infra duos menses post harum susceptionem in personam ydoneam convenire nullatenus omittatis quæ vobis possit in archiepiscopum eligi, & secundum statuta sacrorum canonum ordinari.

Ad summi pontificis commonitionem & vocationem regis suffraganei monachi *Cantuarienses*, plures undique concurrentes viri religiosi convenerunt apud *Radingum* pridie non. Augusti tractaturi de consilio *Cantuariensis* ecclesiæ. Post longos vero tractatus quos frequenter rex habuit, modo cum episcopis, modo cum monachis, dum ab episcopis monachi recessissent, & à domini papæ mandato recessum est. Rursus eisdem personis, & ob eandem causam & eodem modo convenientibus aput *Windlesoram*, eventus priori prorsus consimilis habitus est x. kal. Novembris. Itidem urgente mandato regis omnes suprascriptæ personæ convenerunt *Lundoniis*. Sed quid ibi sit actum in adventus Domini Dominica prima sequentia declarabunt.

PAtri suo & domino sanctissimo summo Dei gratia pontifici *Lucio*, omnes *Cantuariensis* ecclesiæ suffraganei episcopi salutem, quæ nunc est, & quam speramus à Domino. Verum est domine quod mandastis, quod nobis in memoriam paterna pietate induxistis, Dampno sæpe cedit ecclesiarum cum eis suum caput abesse contigerit, verum cicius alleviatur cum horum ad quos hoc spectat officium prudentia & providentia in melius reformatur. Unde nobis Apostolica jussione mandatum est, ut convenientes in unum nos & ipsius ecclesiæ monachi ecclesiæ *Cantuariensi* provideremus, nec ullam ei quæ jamdiu pastore caruit jacturam incurrere permitteremus. Factum est ut imperastis, & nos jam tercio convenimus, ut omni postposito timore & amore super hoc quod mandastis ageremus. Inspirante siquidem gratia Dei nobis omnibus id venit in mentem, ut dominum *B. Wigorniensem* episcopum ipso virtutum quas enumerare longum est splendore irradiatum nobis singuli nominaremus, & singuli singulis nominando gauderemus. Cum igitur in hunc unum vota nostra concurrissent, & hæc omnibus fama percrebuisset, favor tantus exortus est, ut singularum ecclesiarum quæ in provincia *Cantuariensi* nominandæ sunt personæ, cum magna cleri & populi multitudine ea die *Lundoniis* aderant, ut tantæ communicarent exultationi & operi tam desiderabili consentirent. Nos vero in hoc proposito fixi permanentes, tribus ipsa die vicibus monachis *Cantuariensibus* qui in ipso erant monasterii ambitu consistentes mandavimus, ut ipsi venirent ad nos & se nobis jungerent, nec mandati vestri executionem in aliquo turbare præsumerent. Cumque res ista dilationem non admitteret, tum propter vestræ jussionis urgentiam, tum propter publicam regni necessitatem, non contradicentibus monachis, set personam *B. Wigornensis* episcopi plurimum commendantibus, invocato Spiritu sancto eundem *B.* communi omnium voto in archiepiscopum elegimus, et ei nos tota mente devovimus; unde preces humiles sullimitati vestræ porrigimus, ut facto huic quo nichil nobilius, nichil in regno *Angliæ* à multo jam tempore Deo placentius actum est, benignum si placet præbeatis assensum, et nos vobis omni gratiarum actione obnoxios de cætero jugiter habeatis.

Gilebertus Lundoniensis episcopus electionem factam recitavit in publico.

Rex in instantia temporis incedens fere tanquam duplomate venit *Cantuariam*, et primo visitans beatum *Thomam*, postmodum intravit capitulum sanctæ Trinitatis, ad hoc animos monachorum inclinans ut redirent *Lundoniam*. Itaque die Dominica qua cantatur *Gaudete in Domino*, *Cantuariensis* electus præsente rege præsentibus monachis *Cantuariensibus* dixit, se nunquam intraturum *Cantuariensem* ecclesiam, nisi cum pace monachorum et totius ecclesiæ *Cantuariensis*. Sicque rex et electus à capitulo *Westmonasterii* pariter recesserunt.

Alanus Prior sanctæ Trinitatis, & monachi *Cantuarienses* in *Westmonasterii* capitulo residentes dixerunt, Nos electionem ab episcopis factam nullam reputamus, set ego Prior *Alanus* ad cujus hoc spectat officium, & fratres nostri præsentes de communi totius ecclesiæ *Cantuariensis* assensu *Baldewinum Wigornensem* episcopum in archiepiscopum *Cantuariensem* eligimus. Incepit itaque Prior alta voce *Te Deum laudamus.* Soli monachi laudes Domino reddiderunt, & apprehensum electum suum ante majus altare duxerunt, complentes sollempnia quæ fieri solent in electionibus.

SAnctissimo patri & domino *L.* Dei gratia summo pontifici *A.* Prior & conventus ecclesiæ *Cantuariensis* salutem, atque devotissimæ subjectionis & obedientiæ famulatum. Cum ecclesia nostra suo esset viduata pastore, placuit Deo & eminentiæ vestræ, & benignissimo principi nostro, ut talis eligeretur antistes, qui oneri & honori tanto videretur ydoneus, atque archiepiscopale officium prudenter & sufficienter impleret. Inspirante igitur & cooperante Spiritu sancto, vota nostra & omnium concurrerunt in patrem nostrum reverentissimum dominum *B. Wigornensem* episcopum, virum litteratum, providum in ecclesiasticis, in temporalibus circumspectum,

[Henri]cus II. rex.

ctum, in episcopali amministratione, in longa religione & sanctis moribus approbatum. Vestræ igitur paternitati humiliter supplicamus, quatinus juxta desiderium nostrum, & totius ecclesiæ *Anglicanæ* ipsius electionem confirmare velitis, ut in amministratione ad quam Domino disponente vocatus est, de manu misericordiæ vestræ suscipiat plenitudinem potestatis. Vitam vestram conservet Dominus per tempora longa.

R*ecurramus ad alia quæ circa dies istos nobis aliæ regiones annalibus inserenda manifestius obtulerunt, & à partibus orientis sumamus exordium.*

Rex Salahadinus *omnium regum orientalium potentissimus domino papæ.*

PRæsentata fuit nobis cartula de sanctitate vestra quoniam nos scimus & credimus quod sitis in majori officio de hoc mundo, & scimus quod Deus vobis tantam gratiam dederit ut sedeatis in tanta magnitudine. Scimus autem quod omnes Christiani vobis obediunt, & vos pertimescunt. Hæc cartula nobis data & præsentata fuit per manum *Oliveri Vitalis* vestri legati, & propter vestrum honorem, & timorem eum honoravimus, & quicquid facere potuimus diligenter fecimus, & ante nos in secreta camera venire fecimus, & quicquid sibi placuit dicere ex vestra parte diligenter audivimus; & vestra cartula per omnia placuit nobis, & eam accepimus bono animo & alacri vultu, & cognovimus magnum amorem quem apud nos habetis, & certos nos fecit de magna amicitia quæ inter nos est, & quicquid vestra cartula & prædictus legatus locutus fuit de pace habere cum omnibus Christianis & ut omnes captivos dimitteremus, per omnia placuit nobis & gavisi sumus; & Christiani qui sub jugo vestro sunt dimittant omnes nostros captivos, & nos omnes captivos Christianos quos habemus nostra benignitate dimittemus. Notum sit vestræ magnitudini quod Christiani qui à nobis detenti sunt, sunt gentiles & nobiles viri: ac milites nostri qui à Christianis detenti sunt, sunt rustici & minimi atque vilissimi homines: & si placet vobis nos appreciabimus captivos nostros quos habemus, & Christiani apprecient suos, & quæ pars minus habuerit restituetur ei ab altera. Deus scit quod quando vestras cartulas & legatos à vestra magnitudine transmissos vidimus, per omnia gavisi sumus & gratias referimus Deo. Cætera secretiora præfato *Olivero* commisimus in quem multum confidimus, & valde super his bonam fidem eum habere cognovimus. Unde pro certo habeatis quod quicquid cum vobis ipse tractaverit, de mandato nostro, & bona voluntate procedit.

Domino papæ Sisidin *rex.*

L*ucio* Dei gratia universali Christianorum papæ excellentiori domino totius Christianitatis, cujus ditioni omnis Christianitas est subdita, tanquam meliori amico quem habet in tota Christianitate, à rege justitiæ *Sisidin* domino totius multitudinis *Sarracenorum* hæc carta dirigitur. In nomine Domini piissimi & misericordissimi recepimus litteras vestras tanquam melioris amici quem in tota Christianitate habemus, cui super omnibus obeditur, per manus nuncii vestri *Jani Danduli*, quem nobis jussimus præsentari, & eum honoravimus, & diligenter litteras vestras inspeximus, & verba quæ ex parte vestra nobis legatus vester retulit attentius intelleximus, ex cujus dictis accepimus vestræ voluntatis existere modis omnibus observare, quæ cum beatæ memoriæ prædecessore vestro *A.* firmiter stabilivimus super negotio inter *Christianos* & *Sarracenos* ad redemptionem omnium captivorum quos in nostra servari fecimus captivitate. In litteris vestris vidimus contineri, quod omnis vobis Christianitas obediret, & nemo audeat vestris contraire præceptis; & quod à vobis ordinaretur, ratum & inviolabile servaretur; cognoscentes voluntatem vestram, quod præsens negotium circa dominum & fratrem meum debeam promovere, regem victoriosissimum, servatorem suæ promissionis, & auctorem justitiæ *Salahadin* dominum legis, & omnium *Sarracenorum*, suscitatorem legis *Sarracenorum*, cujus dies Deus augeat & potentiam magnificet; & ut compositionem juxta petitionem vestram studeam perficere & executioni mandare. Cum pervenit ad nos legatus vester cum litteris vestris, erat frater noster rex victoriosissimus in partibus *Tyri*, ubi successit ei contra hostes suos secundum votum suum, cui Deus tantam his temporibus victoriam contulit, quod omnem terram à *Damasco* usque *Niniven* subjugavit, cui omnes vicinitate loci propinqui, & *Sarracenorum* universæ potestates obediunt, cujus expeditioni volente Deo adhæserunt infinitæ nationum multitudines ut serviant ei, qui tanta manu hostes persequitur quanta nullus prædecessorum suorum inimicos suos valuit impugnare, nobis vestram aperuit voluntatem, & preces vestras nobis optulit, quibus incontinenti curavimus obtemperare, & quicquid petitioni vestræ expediat vestro intuitu circa fratrem nostrum studuimus obtinere, & transmissa vobis in fratre nostro responsione accepimus rege victorum, cujus potentiam Deus exaltet. Quod si Christiani qui habitant in *Jerosolima* cum rege suo, & in omni parte *Tyri* vestris obedierint præceptis cum universa Christianitate, & ordinationem inter nos factam servaverint secundum voluntatem vestram pro facienda pace, & pro dimittendis captivis qui servantur in carceribus nostris compediti, & nos observare promittimus ea omnia quæ ad istam faciendam pacem à nobis postulatis. Set si præfati Christiani de partibus *Tyri* & *Jerosolimæ* vestris præceptis non obedierint, nos immunes erimus à culpa, & quod pacem non servaverimus, nobis deinceps non poterit imputari; & Deus inspector omnium reddet unicuique nostrum secundum opus suum, & secundum quod veritatem nititur & justiciam observare. Inspiret vobis & nobis Deus præoperante gratia sua illud operari, quod ad salutem omnium *Christianorum* & *Sarracenorum* prospiciat. Utinam. Amen. Scripta fuit hæc carta pridie kal. Aprilis anno *Machometi* D. lxx. octavo. Gratias agimus Deo soli, & *Machometo* prophetæ magno.

Ad atroces injurias & crebras incursiones quibus *Sarraceni* regnum opprimere *Jerosolimitanum* contendunt animosius retundendas, de communi decreto *Christianorum* inibi commorantium, patriarcha, magister militiæ Templi, Prior Hospitalis ad auxilium perquirendum in partibus occidentis transfretarunt.

R*Everendo in Christo patri & domino E.* Dei gratia sanctæ *Resurrectionis* ecclesiæ patriarchæ, magistro quoque Templi *A.* & magistro sanctæ domus Hospitalis *Ierusalem R.* dilectis suis *B.* per

Henricus II. rex.

Henricus II. rex

per eandem rex *Ierosolimitanus* salutem & continuis successibus habundare. Literas in quibus universos vos sanos & hylares *Brundusium* applicuisse cognovimus, gaudenter recepimus Cujus rei cognitio spiritum meum lætantem reddidit & jocundum. *Salahadinus* circiter nonum aut decimum diem intrante Julio terram *Crati* intravit, & per tres ebdomadas fines ejus vastavit & deprædavit, & cibaria collegit & congregavit. Vigilia sancti *Petri* ad vincula civitatem *Crati* intravit, castrum obsedit, & per iiij. septimanas tenuit obsessionem quatuordecimque petrarias erexit. Cognito adventu nostro *Salahadin* petrarias suas, & vias quas extruxerat ipse combussit, iterque arripiens, *Neapolin* venit, & villam vastavit atque cremavit quæ igne potuit consumere. Hujus adventum comperientes viri & mulieres villæ illius fugerunt ad castrum & salvati sunt. Exinde progrediens, perrexit ad civitatem quæ vocatur *Sebasten*. Fugitque populus ad villam non ut resisterent, set quia fuga alias non imminebat. Hanc confusionem videns episcopus ejusdem civitatis acceptis induciis *Salahadino* obviam exiit, villamque suam & ecclesiam lxxx. captivis redemit. Inde recedens, venit *Arabiam*, eamque destruxit viris ac mulieribus captivatis. Postea venit ad magnum *Gerinum*, fugitque omnis populus ad castrum, & ipse perfodi fecit & dirui, paucisque captivatis, mulieres & parvuli in ore gladii mortui sunt, set & villa igne consumpta est. A qua recedens, venit per parvum *Gerinum*, quæ villa templi erat, eaque omnino vastata recessit per quoddam castrum Hospitalis quod *Belverium* dicitur, quibusdam qui foris exierant captis, & quibusdam interfectis recessit ad propria.

Philippus Comes *Flandrensis Adelfonsum* regem *Portugalensium* per internuncios sæpius sollicitavit, ut *Beatricem* filiam suam quam hilarior fama concupiscibilem forma filiabus regum australium præferebat, sibi matrimonio copulandam transmitteret. Rex habito tractatu cum suis, cum aliqua remoratione Comitis petitionibus satisfecit. Naves itaque directas à *Flandria* gazis *Hyspanicis*, scilicet auro, vestibus deauratis, preciosis lapidibus, sericis pannis, & habundanciis omnium omnis generis victualium maturius oneravit. Sicque filia regis felici navigatione transvecta sine magna difficultate *Rochelia* portum intravit, nuncios regis *Anglorum* eo loco reperiens, qui statim in omnibus itineri necessariis sufficientiam omnem impendere procurarunt, quæ de situ terrarum & transitu maturiore stimulo muliebri compulsa cognovit, ab exitu navium intermedium viæ quousque *Flandrensium* fines attingeret, totum fere regis *Angliæ* jurisdictioni suppositum. Regis igitur filiæ Comes nimio succensus amore, venientibus *Hyspanis* in equitatu magno, dignum duxit festinanter occurrere. *Beatricem* vero superius tociens memoratam Comes in facie commilitonum suorum, & in præsentia multitudinis quæ convenerat sibi fœdere nuptiali conjunxit.

Circa nativitatem beati *Johannis*, rex *Gamius* adduxit regem *Macemut* regem regum *Sarracenorum* cum xxxvij. regibus; & primo obsederunt sanctum *Hyreneum*, & tribus diebus & tribus noctibus pugnaverunt, tandem dejectis muris irruperunt. Qui autem muros interius defendebant, se intra turrem receperunt ut ibi protegerentur. Nocte vero sequenti, venit episcopus *Portugalensis* cum filio regis, & occiderunt xv. milia *Sarracenorum* & regem *Gamium*; & posuerunt corpora occisorum ubi murus erat dejectus, ut per ea loco muri defenderentur. In crastino autem, scilicet in die sanctorum *Johannis* & *Pauli*, archiepiscopus sancti *Jacobi* xx. milia hominum duxit, & in aurora diei occidit de *Saracenis* xxx. milia. Postea in die sanctæ *Margaretæ Sarraceni* occiderunt x. milia mulierum & puerorum ad *Alcubaz*; & illi qui fuerunt in oppido de *Alcubaz* occiderunt tres reges cum omni exercitu suo. Postea *Macemut* vigilia sancti *Jacobi* audivit quod rex *Galiciæ* venerat ut solus cum solo dimicaret, & cum præparasset se ad præliandum, dum equum suum vellet ascendere, ter de eo lapsus est, & ita mortuus est. Mortuo autem illo omnis exercitus relicta omni pecunia in fugam conversus est. Rex vero *Portugalensis* ex his qui in bello capti erant, scilicet de *Sarracenis*, dedit servos qui ministrarent cementariis, ferentes lapides & cementum ad reparandas ecclesias, & de pecunia fecit thecam sancti *Vincentii* auream. Postea venerunt infinitæ galeæ ad *Ulixibonam*, & duxerunt unam navem quæ dicitur *Dromund*. In illa fuit talis machina, quod per ipsam *Sarraceni* debebant armati ire & redire ultra muros civitatis *Ulixibonæ*. Sed Deo dante quidam in aqua se *Dromundo* subposuit, eamque perforavit, & perforatam submersit, et usque ad muros machinam traxit, & eam ibi suspendit. Mane facto *Sarraceni* se ita esse delusos videntes fugerunt, & quotquot Christianos extra muros invenerunt abduxerunt & captivaverunt.

Quarto die intrantis Novembris consedentibus *Veronæ* in ecclesia majori papa & imperatore, cardinalibus & plerisque ecclesiæ rectoribus *Ravennas* in serie sermonis sui casum & perditionem terræ *Jerosolimitanæ* omnibus exposuit, & ad succurrendum in peccatorum remissionibus cujuslibet generis homines evocare curavit.

Lucius *papa tertius illustri* Anglorum *regi*.

EA quæ credimus ad salutem tuam & exaltationem regiæ celsitudinis pertinere, tanto libentius tuæ sublimitati suggerimus, quanto tui nominis gloriam cum incremento salutis & pacis sincerioribus semper affectibus exoptamus. Hinc est quod tuæ celsitudinis pietatem præsentibus duximus litteris admonendam, ut amorem Dei ante oculos cordis tui salubri consideratione proponens, & amorem piæ recordationis *Ludovici* regis *Francorum* ad mentem revocans & reducens, bonum quoque tranquillitatis & pacis quæ inter te & karissimum in Christo filium nostrum illustrem *Francorum* regem communiter desideratur attendens, circa statum in Christo karissimæ nostræ *M.* reginæ, relictæ videlicet bonæ memoriæ *H.* filii tui piam habeas providentiam & cautelam, ut in dote sua & donatione propter nuptias ita cum ea componas, quod ei & his qui pro ea sunt, murmurandi vel conquerendi materiam non relinquas, nec tu ipse propter hoc aput patrem orphanorum & judicem viduarum districtioris judicii sententiam pertimescas. Quia igitur ad instantiam quorumdam amicorum suorum super certa pecuniæ quantitate ei satisfacere decrevisti, rogamus excellentiam tuam, & exhortamus in Domino atque in peccatorum tuorum remissionem injungimus, quatinus ei ad interventionem nostram pro pacis caritatisque custodia summam congruam secundum

[...]RI- [...]rex. cundum quod *Petrus Bermundi* nobis ex parte tua ſignificavit decenter adaugeas, & eam ſibi in certis aſſignare redditibus non omittas, ita quod ipſa ſolacii hujus conſolatione recepta poſſit in pace conſiſtere, & tu pro impenſæ benignitatis effectu indeficiens præmium ab omnipotenti Domino debeas expectare.

Philippus Colonienſis archiepiſcopus habens ſocium in itinere *Philippum* Comitem *Flandriæ* venit in *Angliam*, beato *Thomæ* vota ſoluturus orationum. Archiepiſcopo rex occurrens, & Comiti, pecit ab eis ut tranſitum facerent uſque *Lundoniam*. In eorum adventu, quod ante non vidimus, civitas coronata fuit, gaudium, honor & tripudium per omnes civitatis plateas. Archiepiſcopus ſollempni proceſſione receptus eſt in eccleſia doctoris gentium *Pauli*. Suſceptus eſt eciam apud *Weſtmonaſterium* ipſa die ſollempni proceſſione ſumptibus regiis, expenſis effuſioribus, lautioribus cibis omnem ultra ſufficientiam abundantibus, per quinque dies infra regis palatium hoſpitatus. Sed an receſſerit donatus multis muneribus eſt ſuperfluum quærere.

Circa dies iſtos *Fredericus* imperator *Romanus* concilium habens prope *Maguntinam* urbem, regni *Theutonici* diadema capiti filii ſui primogeniti fecit imponi.

ORdo militum in *Hyſpania* conſiſtentium, & habentium in propoſito pro viribus ſuis *Sarracenos* atterere, quem ſignum enſis rubei diſtinguit à cæteris militantibus, confirmatur à domino papa.

Jocelinus Sareſberienſis epiſcopus obiit xiiij. kal. Decembris.

Philippus Colonienſis archiepiſcopus *Angliam* exiens, auxilium repromiſit, ut Comes *Flandriæ* *Baldewinum* Comitem *Hamaucenſium* ſororium ipſius Comitis ſocerum *Philippi* regis *Francorum* contereret & humiliaret. Itaque ſtatim totus de pontifice tranſlatus in militem *Henricum Lovaniæ* ducem, alios plures ſpectabiles genere, viribus affluentes, in exercitu copioſos; qui per homagium eccleſiæ *Colonienſi* tenentur aſtricti, ſub articulo temporis congregavit, & militaribus armis accinctus prædicti Comitis terram irrupit, villas ſuccendit, homines captivavit, eccleſiis non pepercit, immo dampnis affecit graviſſimis. *Willelmus* de *Magna villa* Comes *Eſſexiæ* veniens in auxilium Comiti *Flandriæ* domino ſuo, multos *Hamaucenſium* traxit in exterminium.

Ernaldus magiſter militiæ templi *Veronæ* moritur.

[...]. Dñi [...]15. ERaclius patriarcha ſanctæ Reſurrectionis, & *Rogerus* magiſter ſanctæ domus Hoſpitalis *Jeruſalem*, tendentes in occidentem, & per *Ytaliam* tranſitum facientes & *Galliam*, nec à domino papa, nec ab imperatore *Romano*, nec à rege *Francorum* aliqua plene conſolatoria receperunt. Navigantes in *Angliam*, venerunt ad regem apud *Radingum*. Et cum itineris tam longinqui, tam à ſeculis inauditi cauſas expoſuiſſent, & civitatis ſanctæ prophetarum oraculis illuſtratæ deſolationem enarraſſent per ordinem, regem & omnem illam multitudinem quæ convenerat ad ſuſpiria provocarunt & lacrimas. Deferebant quidem in manibus memorialia nativitatis *Iheſu Chriſti*, paſſionis, reſurrectionis, ſcilicet claves turris *David*, vexillum ſanctæ crucis, claves ſancti ſepulchri. Quibus omnibus rex maximam reverentiam exhibuit.

AB eo die quo primum fuit ſua collocatus in ſede *Walterus Lincolnienſis* epiſcopus apud *Lincolniam*, ad illum uſque diem quo *Rothomagi* ſollempni proceſſione receptus eſt in archiepiſcopum, annus effluxit, & xj. ſeptimanæ dieſque quinque. HENRICUS II. rex.

Ad vocationem regis, *Cantuarienſis* electus & *Cantuarienſis* eccleſiæ ſuffraganei, *Dunelmenſis* epiſcopus, abbates conventualium locorum prælati, comites & barones *Lundoniæ* convenerunt apud *Fontem clericorum* xv. kal. Aprilis. Rex itaque, patriarcha, magiſtro ſanctæ domus Hoſpitalis *Jeruſalem* audientibus, omnes ſuos fideles qui convenerant adjurationibus multis aſtrinxit, ut quod animæ ſuæ ſaluti crederent expedire proferrent in medium. Ad hoc enim ſuum cor inclinatum dicebat, ut quod acciperet ex eorum conſilio modis omnibus obſervaret. Datum eſt igitur ſub deliberatione quid eſſet conſultius, vel quod rex in propria ſua perſona *Ieroſolimitanis* ſuccurreret, vel *Anglorum* regno cujus gubernationem in facie matris eccleſiæ dudum ſuſceperat, adhuc præeſſe nulla ratione deſiſteret. Ad illa ſiquidem tria quæ rex quilibet conſecrandus promittit aliqui recurrebant. Promittit namque ſe præcepturum & opem pro viribus impenſurum, ut eccleſia Dei, populuſque *Chriſtianus* veram pacem in omni tempore ſervet. Promittit eciam quod rapacitates & omnes iniquitates omnibus gradibus interdicet. Promittit adhuc quod in omnibus judiciis æquitatem & miſericordiam præcipiet. Sacius ergo viſum eſt univerſis, & animæ regis multo ſalubrius, quod regnum ſuum debita cum moderatione gubernet, & à barbarorum irruptionibus, & à gentibus exteris tueatur, quam ſaluti conſulat orientalium in propria ſua perſona. De filiis ſuis aliquid certum ſtatuere cum eſſent abſentes incongruum videbatur. Rex igitur, patriarcha, *Dunelmenſis* epiſcopus, magiſter Hoſpitalis, & multitudo cum eis apud *Doveram* mari tranſito, diem Paſchæ *Rothomagi* celebraverunt.

REx *Francorum* audito regis *Angliæ* adventu cum feſtinatione venit apud vallem *Ruil*: reges ubi ſe mutuo verbis pacificis ſalutaverunt, & in colloquiis familiaribus inſtiterunt per triduum.

Johannes filius regis à patre militaribus armis accinctus apud *Windleſores* pridie kal. Aprilis in *Hyberniam* transfretavit. In *Hybernia Hugo de Laceio* dominus provinciæ quæ *Media* vocatur, interfectus eſt à *Malua Miadaich* infimæ manus homine viij. kal. Auguſti.

Hybernia poſt *Britanniam* omnium inſularum eſt optima, quæ quamvis *Britanniæ* diviciis cedat; latitudine, ſalubritate, ſerenitate præſtat. Quæ ſicut verſus *Aquilonem* brevior eſt, ita verſus meridiem trans illius fines protenditur. Hæc autem proprie patria *Scotorum* eſt. Nam ſicut legitur, *Ægyptiis* in mari rubro ſubmerſis, illi qui ſuperfuerunt expulerunt à ſe quendam nobilem *Sciticum* qui degebat aput eos ne dominium ſuper eos invaderet.

Expulſus ille cum familia ſua pervenerunt ad aras *Philiſtinorum*, & per lacum ſalinarum, & montana *Syriæ* tranſierunt per *Mauritaniam*, & ad columpnas *Herculis* navigaverunt per *Tyrenum* mare. & pervenerunt ad *Hyſpaniam*, & ibi per annos habitaverunt multos, & progenies eorum eſt multiplicata nimis. Inde venerunt *Hyberniam* poſt

annos mille duobus additis à transitu filiorum *Israel* per mare rubrum: & inde pars eorum egressa, tertiam in *Britannia Britonibus* & *Pictis* gentem addiderunt. Pars eorum quæ remansit in *Hybernia Navarri* vocantur, & adhuc eadem utuntur lingua.

In *Hyspania* fluvius est *Hyberus*, à quo dicitur *Hybernia*, dicuntur & *Hybernienses*.

Cum *Symon* Comes filius *Symonis* Comitis de *Norhamtonia* sine liberis decessisset, rex reddidit comitatũ *Huntendonia* cum omnibus pertinentiis suis, *Willielmo* regi *Scottorum* qui fuit filius *Henrici* Comitis filii regis *David*, qui fuit filius *Malcolmi*, filii *Dunec.* f. *Bethoc.* filiæ *Malc.* f. *Kinath.* f. *Malc.* f. *Duvenald.* f. *Constantini.* f. *Kinath.* f. *Elpini.* f *Echah.* f. *Ethafind.* f. *Echdach.* f. *Duvenald. Bric.* f. *Echcach. Binde.* f. *Edaim.* f. *Cobran.* f. *Dovengart.* f. *Fergus Mor.* f. *Erch.* f. *Ecchac. Munremor.* f. *Engussafit.* f. *Fechelmeth. Astingith.* f. *Enegussa. Buthini.* f. *Fethelmech. Romaich.* f. *Sencormach.* f. *Cruithlinthe.* f. *Findachai.* f. *Akirkirre.* f. *Ecchach. Andoth.* f. *Fiachrach. Catinail.* f. *Ecodach. Riecle.* f. *Conere.* f. *Mogalama.* f. *Lugnag. Etholach.* f. *Corbre. Crumgring.* f. *Dare Dromor.* f. *Corbre Finmor.* f. *Coneremor.* f. *Eclers. Keol.* f. *Ewein.* f. *Ellela.* f. *Jair.* f. *Dethath.* f. *Sin.* f. *Rosin.* f *Ther.* f. *Rether.* f. *Rowein.* f. *Arindil.* f. *Mane.* f. *Forgso.* f. *Feredach.* f. *Ellela. Earin.* f. *Fiachac. Fimmora.* f. *Enegussa. Turbinig.* f. *Firketharocht.* f. *Firrocht.* f. *an Roth.* f. *Firalmai.* f. *Lamcure.* f. *Liecham.* f. *Ecchach. Aldethan.* f. *Elela Cassieclai.* f. *Conlecha.* f. *Iretro.* f. *Melge.* f. *Cobthai. Cailbrech.* f. *Hugune Mor.* f. *Ecchach. Rothai.* f. *Duach Lotherai.* f. *Fiechach. Bobgai.* f. *Sinon Bricht.* f. *Eon. dulf.* f. *Etheon.* f. *Glachas.* f. *Noethath. Fail.* f. *Elchatha. Olchaim.* f. *Sirne.* f. *Dein.* f. *Demail.* f. *Rothotha.* f. *Ogmam.* f. *Enegus. Olmucatha.* f. *Fiachach. Labraim.* f. *Smirnai.* f. *Sinrecha.* f. *Embatha.* f. *Thiernai.* f. *Faleg.* f. *Etheor.* f. *Jair. Olfacha.* f. *Ermon.* f. *Michel. Espaine.* f. *Bile.* f. *Neande.* f. *Brige.* f. *Bregain.* f. *Bratha.* f. *Deatha.* f. *Erchatha.* f. *Aldoith.* f. *Node.* f. *Nonael.* f. *Eber. Scot.* f. *Geithel. Glas.* f. *Neoil.* f. *Fenias. Farseth.* f. *Owan.* f. *Glonin.* f. *Lamin.* f. *Etheor.* f. *Achnoman.* f. *Thoe.* f. *Boib.* f. *Rein.* f. *Mair.* f. *Etheth.* f. *Abiur.* f. *Artheth.* f. *Haoith.* f. *Aora.* f. *Jara.* f. *Israu.* f. *Esrau.* f. *Richaith. Scot.* f. *Gomer.* f. *Japeth.* f. *Noe.*

A regione quadam quæ dicitur *Scitia*, dicitur *Scita, Sciticus, Scoticus, Scotus, Scotia.* Similiter à regione quadam quæ dicitur *Getia*, dicitur *Geta, Geticus, Goticus, Gotus, Ostrogotus, Witsigotus.*

Lucius papa iij. *B. Cant.* archiepiscopo.

QUanto de persona tua laudabilis conversationis odor & probatæ honestatis opinio jamdudum ad nostram noticiam plenius emanarunt, tanto nos & fratres nostri majori gaudio exultamus in Domino, & omnipotenti Deo gratiarum exsolvimus actiones quod Cantuariensem *ecclesiam solita miseratione respiciens te ad regimen ipsius vocavit, ut qui in pluribus probatus fueras & fidelis inventus, invitante Domino ad altiora conscendens, odoramentis virtutum tuarum plures reficias ad salutem, & commendanda opera tua eo preciosius enitescant, quo excellentiorem locum obtinueris dignitatis. Credimus enim factum esse à Domino, & est acceptabile in oculis nostris, quod cunctorum vota in electionem tuam divinitus inspirata conferunt, & te apice dignitatis ad quam tanquam* Aaron *à Deo es vocatus, uno ore & consonis vocibus dignissimum protestantur. Inde siquidem fuit quod nuntios excellentiæ regiæ, & tam suffraganeorum quam capituli ecclesiæ* Cantuariensis *viros utique providos & discretos alacri mente & debita benignitate suscepimus, & electionem tuam quam ex literis quas gestarunt, & relatione propria canonicam esse cognovimus ac Deo & hominibus approbatam, habita deliberatione cum fratribus nostris sub congrua celeritate, & gratia curavimus confirmare. Pallium præterea plenitudinem pontificalis officii fraternitati tuæ concessimus, & ipsum per dilectum filium* Transmundum *notarium, & familiarem nostrum & sub alis nostris ab antiquo nutritum duximus transmittendum.*

Cantuariensis archiepiscopus sua sollempniter est collocatus in sede die festo sancti *Dunstani.* Rursus sollempni processione receptus archiepiscopus aput *sanctum Augustinum*, ibi celebravit divina, cui ministravit abbas ejusdem loci *Rogerus*, mitratus incedens ad processionem vij. kal. Junii.

FAmiliaritas à diebus multis emortua revixit inter ecclesias *Cantuariæ*; Nam cum dies rogationum instarent, in jejuniis, in obsecrationibus, in missarum sollempniis sese mutuo visitarunt earundem conventus, vicissitudine processionum exhibita.

HErebertus *Anglicus* natione natus in Middelsex, transitum faciens in *Siciliam* assensu regis *Willelmi* creatus est in *Calabria Consensanus* archiepiscopus. Cum autem illic terræ motus fieret magnus, prædictus archiepiscopus cum clero, cum familia, cum magna parte civium obrutus est, Castella pleraque subversa, milia populorum contrita. Quædam civitas *Adriatico* mari contigua de nocte populo quiescente corruit in profundum. Item in *Anglia* circa partes aquilonares factus est terræ motus; In locis aliquibus ædificia corruerunt.

Sol passus est eclypsim post horam nonam kal. Maii.

WIllelmus rex *Siculus* gener regis *Anglorum* copiosum congregavit exercitum, ut *Andronicum* qui tam nefariis, tam atrocibus, tam execrandis abhominationibus perpetratis imperium usurpavit *Constantinopolitanum* contereret, exercitum inquam ad hoc astrictum sacramento corporaliter præstito, quod continuum aget in castris triennium, prærogatis anni primi stipendiis. Sex itaque viros illustres inter principes regni sui diviciis, viribus, magnanimitate præstantes ad hoc opus præfecit, ut omnem armatum militem, equestrem scilicet & caligatum, ad quem inveniendum cum belli necessitas ingruit, tam ipsi quam alii regionis totius capitanei de jure tenentur obnoxii, congregarent. Sicque regis secum stipendiarios assumentes numerus quorum excrevit ad lxxxv. peditum, & equitum milia xxx. condixerunt ut *Bulgariam* totam virtute magna contunderent, obsidione vallarent *Constantinopolim*, portas irrumperent, in ore gladii vindicarent *Andronici* fraudes fraudulentissimas. Igitur coacta classe non modica, navibus infinitis quæ vulgariter vel galeæ, vel sagittariæ, vel onerariæ cum certis nominibus distinguuntur, undique congregatis, se pelago commiserunt, & prospero sub eventu navigationis applicuerunt *Duratium.* Cujus ilico cives animo consternatos & tanta pugnatorum multitudine circumseptos, quod nullis ante temporibus efficere potuit quisquam

quam regum *Siciliæ*, coegerunt ad deditionem. *Gilebertus Lexoviensis* archidiaconus electus est in *Rofensem* episcopum, apud Ottefoꝛd septimo decimo kal. *Augusti*, gradum autem presbyteratus ascendit xj. kal. Octobris apud *Lameheiam*. *Cantuariæ* consecratus est à *Baldewino Cantuariensi* archiepiscopo iij. kal. Octobris.

Circa dies istos proditor *Andronicus* imperator *Constantinopolitanus* interfectus est.

Cursac Angeli ex sorore *Manuelis* imperatoris progenitus creatus est imperator.

Rex *Francorum* regem *Anglorum* infirmitate tactum visitavit v. idus Novembris apud *Belveir*, faciens ibi moram per triduum.

Circa dies istos dux *Saxonicus Henricus* imperatoris impetrata licentia rediit in *Saxoniam*, suo tantum contentus patrimonio, misericordiam imperatoris expectans.

Rex *Francorum*, rex *Anglorum*, *Remensis Coloniensis* archiepiscopi, Comes *Flandrensis*, & infiniti cum eis venerunt apud *Albemarlam* vij. idus Novembris, ubi reformata pax est inter regem *Francorum* & Comitem *Flandrensem*. Set minime complementum accepit quousque suum imperator *Romanus* adhiberet assensum.

Lucius papa vij. kal. Decembris *Veronæ* sepultus est.

Humbertus Mediolanensis archiepiscopus ipsa die Cardinalium assensu communi papa creatus est vocatus *Urbanus*, kal. Decembris coronatus est in ecclesia sancti *Petri* montis in supercilio collocata.

Henricus rex *Teutonicus* ducens secum *Philippum Flandrensium* Comitem venit ad patrem suum cum multis in *Italiam*, natalitios dies ibidem celebraturus.

Johannes filius regis *Anglorum* vocatus *Hyberniæ dominus* in *Angliam* rediit xvj. kal. Januarii.

n.Dñi 116. Inter *Henricum* regem *Teutonicum* & *Constantiam* filiam *Rogeri Siculi* regis, amitam vero *Willelmi* regis *Siculi* generi regis *Anglorum* matrimonium celebratum est.

Sexto kal. Februarii *Viennensis* archiepiscopus *Fredericum* imperatorem *Romanum Mediolani* coronavit. Eodem in die *Aquileiensis* patriarcha coronavit *Henricum* regem *Teutonicum*, & ab ea die vocatus est *Cæsar*. Quidam episcopus *Teutonicus* coronavit *Constantiam* amitam *Willelmi* regis *Siculi* generi regis *Anglorum*. Hæc acta sunt in monasterio sancti *Ambrosii*.

Urbanus papa B. *Cantuariensi* archiepiscopo & omnibus per *Cantuariensem* provinciam constitutis.

D*Efuncto pia recordationis papa* Lucio *tractatus habitus est à fratribus de successoris electione. Cum itaque plures in ecclesia dei viri venerabiles & prudentes, in quos eorum vota consultius ut credimus & dignius potuissent concurrere, ad insufficientiam nostram oculos intenderunt, & factum est sicut Domino placuit, ut nos quibus ad tanta dignitatis fastigium nec vires, nec merita suffragantur, in patrem sibi eligerent & pastorem. Nos vero ne ex dilatione negocii vel pertinacia reluctandi, aliquod in ecclesia periculum proveniret consensimus licet inviti injuncti oneris subire laborem.*

Urbanus papa fratribus suis episcopis & omnibus per *Cantuariensem* provinciam constitutis.

N*Os Anglicanam ecclesiam paterna consideratio-nis oculis intuentes, ad salutem ipsius & spirituales in Christo profectus, communi consilio fratrum nostrorum decrevimus ordinandum, ut venerabilis frater noster* B. Cantuariensis *archiepiscopus de cujus meritis & virtute, sapientia pariter & doctrina ecclesia universa congaudet, ministerio legationis accepto vices nostras ad honorem ecclesiæ, & totius regni salutem & pacem per subditam sibi provinciam exequatur.*

Dux *Burgundiæ Widonem* castellanum de *Vergeio* diebus multis obsidione vallavit. *Wido* confugiens ad regem *Francorum* castrum & castellaniam totam ejus potestati subjecit. Dux vero tale factum trahere volens ad injuriam imperatoris *Romani*, nulla ratione potuit impetrare quod imperator sui fines transgrederetur imperii. Sic rex *Francorum* castrum pacifice possidet memoratum.

Rex *Francorum*, rex *Anglorum*, Comes *Flandrensis*, Comitissa *Campaniæ*, *Margarita* regina *Henrici* regis filii regis *Anglorum* relicta convenerunt prope *Giforcium* vj. idus Marcii. Redacta sunt ad pacem & concordiam, quæ vertebantur inter regem *Francorum* & Comitem *Flandriæ* de toto tenemento *Radulfi* quondam Comitis *Viromandorum*. Quineciam quæstio quæ mota fuerat inter regem *Anglorum* & prædictam reginam tam super dote sua quam super donatione propter nuptias, amicabili compositione finem accepit.

Luna passa est eclipsim xvj. kal. Maii noctis hora prima.

Sol passus est eclipsim xj. kal. Maii hora prima diei.

R*Ex Anglorum Aquitannici* tractus munitiones, natura locorum, vel hominum artificio tutiores in sua potestate recipiens, eas pro velle suo custodiæ deputavit. Et licet hoc *Ricardum* Comitem *Pictavensium* graviter forsan offenderet, eum tamen in nullo reclamantem invenit pater suus. Itaque cum *Andegavia*, *Turonia*, *Cenomannia*, *Britannia*, *Normannia* jocundæ pacis tranquillitate gauderent, rex redit in *Angliam* navigationis cursum consummans feliciter apud *Hamonis* portum v. kal. Maii. Regina cum rege transfretavit eadem in navi. Sub enavigatione rex *Wintoniensem* episcopum visitavit apud Merewelle sub ipsa nocte quiescens *Wintoniæ*.

Cantuariensis archiepiscopus dum tenderet ad videndum regem, ei rex festinanter occurrit omnem patri debitam exhibens venerationem, & antecessorum consuetudinem hoc in humilitatis exemplo transcendens.

Archiepiscopus sollempni processione receptus *Wintoniensem* ecclesiam suæ legationis illustravit primordio kal. Maii, duplicis Apostolorum festivitatis auspicio subjectos invitans ad dilectionem dei simul & proximi.

W*Illelmus* de *Ver* spectabilis genere die festo sancti *Laurentii* consecratus est *Herefordensis* episcopus apud *Lameheith*, *Willelmus* etiam Prior ipsa die consecratus est episcopus sancti *Asavi*.

G*Aufridus* dux *Britanniæ* filius regis *Anglorum*, cum à nativitate sua complesset annum xxviij. xiiij. kal. Septembris diem clausit extremum: sepultus autem est *Parisius* in ecclesia beatæ virginis intra chorum canonicorum scilicet in sede majori. Reliquit autem idem *Gaufridus* ex uxore sua *Constantia*

Henricus II. rex.

stantia filia *Conani* ducis *Britanniæ* duas filias.

Margarita soror *Philippi* regis *Francorum* relicta bonæ memoriæ regis *Anglorum Henrici* filii *Henrici* regis *Anglorum* in comitatu magno recessit *Parisius* viij. kal. Septembris. Quam *Bela Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæque* rex suscepturus est in uxorem.

Ad vocationem regis & archiepiscopi *Ricardus* decanus *Lincolniæ* suique capituli pars præcipua convenerunt aput *Egenesham* viij. kal. Junii. Post tractatus autem super consilio *Lincolniensis* ecclesiæ diutius habitos, tandem *Hugo* genere *Burgundio*, natione *Gratianopolitanus* Prior ordinis *Cartusiensis* in *Anglia* pluribus episcoporum præsentibus *Lincolniensium* est electus antistes. Nuntiis itaque directis in *Burgundiam* cœnobio *Cartusiensi*, Prior & conventus ejusdem loci gratum electioni factæ præbuerunt assensum. Sic *Hugo* prædictus votis plurium concurrentibus die festo sancti *Mathæi Lincolniensis* est consecratus episcopus aput *Westmonasterium* in capella sanctæ *Katerinæ*.

Willelmus de Norhalla Gloecestriæ archidiaconus in *Wigornensem* electus episcopum, ipsa die munus consecrationis accepit ab archiepiscopo *Baldewino*. *Radulfus* siquidem Prior *Wigornensis* postulationem illam sollempnem, quæ fieri solet in consecrationibus episcoporum, & quam ipse *Radulfus* in negotio simili jam quater interposuerat, viriliter adimplevit. In facie namque *Theobaldi, Thomæ, Ricardi, Cant.* archiepiscoporum juxta temporis excursum, ordine successorio quatuor *Johannem, Aluredum, Rogerum, Baldewinum* præsentarat episcopos. Nunc autem ut à pentateuco *Moysi* mutuatus aliquid videretur, quinto loco præsentavit *Willelmum.*

Urbanus papa *B. Cant.* archiepiscopo.

Præsentium tibi auctoritate mandamus quatinus ea quæ de jure ecclesiæ tuæ per prædecessorem tuum inveneris injuste subtracta legitime revoces, & in ipsius ecclesiæ utilitatem convertas. Nos enim quod in hac parte à te factum fuerit ratum habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter observari. Item tibi mandamus ut liceat tibi ecclesiam in honore beatorum martyrum Stephani *&* Thomæ, *sicut gloriosus martyr* Thomas *disposuerat, in honore beati* Stephani *construere, tam in honorem sancti* Thomæ *quam sancti* Stephani, *& de ydoneis ordinare personis quibus beneficia quæ ad sustentationem eorum constitueris debeas canonice assignare. Item fraternitati tuæ mandamus ut quarta parte oblationum, quæ ad reliquias beati martyris* Thomæ *offeruntur, monachorum usibus concessa, quarta fabricis ecclesiæ deputata, quarta pauperibus erogata, aliam quartam liceat tibi in alia opera bona pro tuæ voluntatis arbitrio ordinare. Dat. Veronæ kal. Octobris.*

Johannes cantor *Exoniensis* creatus est *Exoniensis* episcopus à *Baldewino Cantuariensi* archiepiscopo iiij. non. Octobris.

Gualterus *Rothomagensis* archiepiscopus ad procurandam pacem provinciæ suæ, ne limites iniquorum insidiis & irruptionibus turbarentur, die festo sancti *Dionisii* locutus est cum rege *Francorum*, à quo vix cum aliqua spe pacis recedens & per *Flandriam* transitum habens applicuit apud *Dovoram* xv. kal. Novembris.

Rannulfus Anglorum Justiciarius, *Gilebertus Rofensis* episcopus, *Bernardus* de sancto *Walerico*, *Rogerus* regis elemosinarius fungentes officio legationis invenerunt *Noviomi* regem *Francorum*, à quo minus forsitan reverenter recepti quam tantorum Principum majestatem deceret, scilicet & illius à quo mittebantur & illius ad quem dirigebantur, nil in responsis aliud receperunt quam verba paci parum respondentia. Tandem rex *Francorum* à latere suo duos milites mediæ manus homines, *Gazium de Pysiaco, Gerardum de Furnival* cum prædictis nunciis direxit in *Angliam*. Quibus rex *Anglorum* occurrens ne mala pro malis retribueret, eos cum omni veneratione suscepit: summa petitionis *Francorum* hæc fuit ut si *Ricardus* Comes *Pictavensis* ab infestatione Comitis *sancti Egidii* temperaret, ab infestationibus essent immunes *Normanni*.

Radulfus filius *Hugonis de Vallibus* habitationem habens cum patre suo prope *Gisortium* intra limites regis *Francorum*, *Willelmum de Magna villa* Comitem illustrem *Albemarlæ* verbis dehonestavit amaris. In ultionem contumeliæ postmodum *Henricus de Ver* interfecit *Radulfum* iiij. kal. Decembris. Quod in injuriam regis *Francorum* esse factum aliqui reputantes, *Garnerium* quendam *Anglorum* regi familiarissimum & intra muros *Gisortii* domicilium à diebus multis habentem paratis insidiis crudeliter trucidaverunt, ut sic paria delicta compensatione mutua delerentur.

Urbano summo pontifici Theutonici *regni tam archiepiscopi quam episcopi, cum debita devotione & subjectione reverentiam.*

Cum divinæ dispensationis gratia Apostolicæ sedis antistitem & totius sanctæ catholicæ ecclesiæ pastorem, & patrem dignissimum de altitudinis suæ consilio vos providerit, universi & singuli quorum par affectus & eadem vota dinoscuntur, paternæ sanctitati vestræ cum filiali reverentia tanto devotius assurgimus quanto amantissimam personam vestram sincera in Domino caritate diligimus, & jura ecclesiarum de prudentiæ vestræ perfectione manutenere, & tranquilliori pace foveri indubitanter speramus. Inde utique est quod habita hinc inde consideratione tam devotionis, qua sanctæ *Romanæ* ecclesiæ & vestræ paternitati tenemur, quam fidelitatis & singularis dilectionis, qua domino nostro imperatori & imperio per sacramentum astringimur, super discordia quæ inter ecclesiam & imperium morbosis cœpit radicibus pullulare, in intimis animæ visceribus conturbamur, non immerito dolentes duorum acies gladiorum in adversum collidi, quorum mutuis ut deceret auxiliis ecclesiarum paci, justiciis imperii, totius orbis commoditati accuratius fuerat providendum.

Serenissimus imperator *Fredericus* celebrata novissime sollempni curia nobis cæterisque Principibus imperii, tam clericis quam laicis, & nobilibus ac magnatibus proposuit & graviter conquestus est, quod in ipsa dilectionis fiducia quam erga personam ejus & imperium vos habere confidebat, quamque erga personam vestram & sanctam *Romanam* ecclesiam firmissime conceperat, cum illustrem filium suum *Romanorum* regem quem tanquam unicum diligit filium, quasi in signum consummatæ jam pacis quibuslibet expositum periculis, pro defensione & libertate *Romanæ* ecclesiæ quanta potuit velocitate transmisit,

ENRI-CUS II. rex.

transmisit, inimicicias & gravamina adversus eum quod de vestra tamen paternitate minime credidisset studiosius exercueritis, si in facto Cremonensium quos tanquam bannitos & publicos hostes imperii vestram decuit reverentiam evitare, contra honorem imperii familiariter collegeritis, dehortando civitates universas *Italiæ* ab auxilio ferendo & expeditione promovenda. Episcopis quoque tam litteris quam nunciis sub pœna officii sui & beneficii pariterque anathematis interminatione districtius inhibendo, ne vel adjutorium ei facerent aut quovis modo secum comparere præsumerent.

Quas profecto litteras quidam ex nobis viderunt & perlegerunt, super facto tanto vehementius admirati quanto timendum non fuerat, sub dilectionis specie hujusmodi inimicitias palliare. Maxime autem de facto Treverensis ecclesiæ subjunxit, de quo nec poterat credi, nec opinione concipi, ut eo quem accepit fine unquam foret concludendum. Nam si secundum ordinationem vestram idem factum inconvulsum permanere deberet, videtur imperium demembrationem & maximam sui juris imminutionem incurrisse, præsertim cum nulli antecessorum suorum ab aliquo antecessorum vestrorum factum fuisse antiquitatis reportet memoria, quod episcoporum quispiam in regno *Theutonico* consecrationem prius quam regalia per sceptrum imperiale receperit, quod quidem rationi non derogans in hæc usque tempora usus approbatus celebri firmitate conservavit, sed hanc imperii justiciam infringendam per vos aut aliquatenus permutandam dominus imperator non credidit, cum attestatione venerabilium virorum quos ejusdem viri sponsores ad eum remisistis, manifestum est dominum *Fulmarum* nunquam vos consecraturum in verbo Domini firmiter promiseritis. Cæterum in archiepiscopatu *Mediolanensi* injurias multo ex tempore per vos imperio factas in publico proposuit. Ea namque sedes quanto in Ytalia major & excellentior perhibetur, tanto virum prudentem & utilem in ea requirit & magis necessarium habet. Sed ut asserit antistitem ecclesiæ usum regalium imperio à pluribus annis denegastis. Adjecit insuper, quantis exactionum oneribus universæ de imperio per vestros ecclesiæ subjaceant, videlicet ut tam ecclesiæ quam cœnobia, quibus vel panis cotidianus non sufficit, in erogatione pecuniæ, in pastu familiarum, in stabulatione equorum, ratione ecclesiæ super omnem possibilitatem suam deservire compellantur.

Hæc siquidem & plura his serenissimus dominus noster imperator in facie sollempnis curiæ suæ, nobis cæterisque Principibus suis proposuit, ostendens evidenter quod tales injurias ad gravamen personæ suæ & imminutionem honoris imperii nec possit, nec debeat sustinere; unde & nos qui de conservando & manutenendo jure & honore imperii ipsi & illustri filio suo *Rogero* regi *Augusto* per sacramentum tenemur, nichilominus quoque reverendæ matri nostræ sanctæ *Romanæ* ecclesiæ dilectionis & obedientiæ debito astringimur, & paternam sanctitatem vestram in intimi cordis sinceritate complectimur, excellentiam vestram obnixe rogantes, totius humilitatis & filialis devotionis studio deprecamur, quatinus ad laudem dei & pacem ac unitatem ecclesiæ dei & imperii, quæ nunc toti mundo desideranda venit & exoptanda, ea quæ ad gravamen imperii facta dinoscuntur, quoniam ea à vobis sustineri aut sub silentio præteriri fidei vestræ sinceritati nullatenus conveniret, saniori ut expedit consilio permutari faciatis: Veraciter siquidem à domino imperatore intelleximus & pro ipso testamur, quod paratus est & semper fuit ad faciendam justiciam & recipiendam, & super his quæ adversus imperium ecclesia proposuit, justiciæ, amicabili compositioni aut arbitratui bonorum virorum assensum indubitanter præbere. Propter quod venerabiles viros litteratura præditos, prudentia, & discretione conspicuos sanctitati vestræ duximus transmittendos, paternam benignitatem vestram propensius exorantes, quatinus Apostolicæ mansuetudinis caritate ea quæ ex parte nostra proposuerint clementer audire dignemini, ac verbis eorum fidem indubitatam adhibere.

HENRICUS II. rex.

GUido Comes *Joppensis Pictavensis* genere *Sibillam* regis *Almarici* filiam unicam & hæredem habens uxorem consecratus est rex *Jerosolimorum* in *Augusto* mense.

Intra natalicios dies *Octavianus* Cardinalis, *Hugo Cestrensis* electus habituri legationem in *Hyberniam* sicut dicebant, cum in aliquibus locis per *Angliam* sollempni processione recepti fuissent signa ferentes papalia, nec in aliquem aliquid statuissent, ab *Anglia* recesserunt aput *Doveram* transfretantes. An. Dñi 1187.

Henricus rex *Anglorum* regno suo gaudente pacis jocundæ commoditatibus xiij. kal. Marcii transfretavit aput *Doveram*, transitum habens per *Flandriam*. Qui die tercia surgens à castello quodam quod vocatur *Hesding* venit in *Normanniam* aput *Driencurt*.

Gilebertus Foliot Lundoniensis episcopus die festo sancti *Vitalis* martyris, sollempni processione receptus *Lundoniæ* vixit in episcopatu xxiij. annis mensibus x. diebus xvij. Diem autem clausit extremum xij. kal. Marcii litera G.

B. Canturiensis archiepiscopus & Apostolicæ sedis legatus die Dominica qua cantatur *Lætare Jerusalem* sollempni processione receptus est in ecclesia beati Pauli *Lundoniæ*. Feria quoque v. post ramos palmarum crisma consecravit in eadem ecclesia. Die vero paschæ celebravit ibidem divina.

Idem archiepiscopus custodibus episcopatus Lundoniensis *scripsit in hac verba.*

PErvenit ad audientiam nostram quod cum G. bonæ memoriæ *Lundoniensis* episcopus occasione controversiæ inter *Philippum* clericum de *Hormedon* & *Adam* de *Sanford* motæ, ecclesiam de *Hormedon* in manum suam recepisset sequestratam, ipso episcopo defuncto ratione custodiæ circa episcopatum *Lundoniensem* in temporalibus vobis commissæ, quasi de spiritualibus curam receperitis, clavem prædictæ ecclesiæ vobis tradi exegistis, & capellanum ejusdem ecclesiæ quia clavem vobis tradere noluit suspendistis. Viri siquidem estis & prudentes & discreti, & utinam fines commissæ vobis custodiæ non excedatis; Scitis enim quod in ipsa custodia de spiritualibus rebus dispensandis nullam habetis auctoritatem. Inhibemus ergo vobis firmiter injungentes ne de cætero ratione custodiæ vestræ aliquid de spiritualibus rebus vobis usurpare præsumatis, & dilectum filium nostrum G. archidiaconum *Middlesexiæ* in cujus archidiaconatu consistere dicitur eadem ecclesia, ipsius ecclesiæ quam præfatus episcopus habuit custodiam habere permittatis. Valete.

Cum

Henricus II. rex.

Constantia Britaniæ Comitissa quam maritus suus filius regis *Anglorum Gaufridus* vita decedens reliquerat gravidam, die sancto paschæ, scilicet iiij. kal. Aprilis, peperit filium, quem *Britones* vocaverunt *Arturum.*

Urbanus papa iij. *B. Cantuariensi* archiepiscopo.

DIlecti filii nostri Prior & quidam fratres ejus monachi ecclesiæ tibi commissæ ad nostram præsentiam venientes, de ecclesia quam ædificare cœpisti, tantum sibi & eidem ecclesiæ proposuerunt dispendium proventurum, quod nisi fuerit ab ejus constructione cessatum, prædicta ecclesia suæ honestatis & status miserabile suscipiet detrimentum. Sane cum per Dei gratiam litteratus sis & in religione diutius conversatus, ignorare non debes, sicut nec te credimus ignorare, quomodo propter scandalum, à bonis est interdum operibus abstinendum. Nos autem sollicite providere volentes, ne inter te & fratres tuos remaneat materia jurgiorum, cum non possint convenienter obsequiis divinis intendere, qui sunt contentionibus dediti, de consilio & deliberatione fratrum nostrorum monemus fraternitatem tuam, mandamus & districte præcipimus, quatinus donec causa cognita statuamus quid de ipsa ecclesia fieri debeat, occasione, contradictione & appellatione postposita, ab illius novæ ecclesiæ constructione & canonicorum institutione desistas, & etiam ab exactione fraternitatis quam ob favorem ipsius diceris statuisse, litteris aliis non obstantibus à sede Apostolica impetratis. Si quid autem contra nostram prohibitionem fuerit attemptatum, Apostolica auctoritate irritamus.

In pago *Bituricensi* prope castellum *Radulfi*, quod à doloribus traxit agnomen, dum reges *Francorum* & *Anglorum* copiosum undique congregassent exercitum, & aciebus ordinatis ad pugnam accingerentur hinc inde, die Martis scilicet vigilia sancti *Johannis*, ne Martis tam subito dubios experirentur eventus, ad annos usque duos fere belli negotium induciatum est, dampnis hinc inde datis mutua compensatione deletis.

Margarita regina *Francorum Philippo* regi peperit filium quem *Ludovicum* vocavit.

Templares omnibus Christi fidelibus scripserunt in hæc verba.

QUot & quantis calamitatibus ira dei, peccatis nostris exigentibus, nos in præsenti flagellari permiserit, nec litteris, nec flebili voce, proh dolor! explicare valemus. Turci enim inmensam suarum gentium multitudinem congregantes Christianorum nostrorum fines acriter invadere cœperunt; Contra quos nostrarum gentium phalanges coadunantes infra octavas *Petri* & *Pauli* v. scilicet & iiij. non. Julii in eos congredi, et versus *Tyberiadem*, quam violenter castro solo relicto ceperant, iter arripere præsumpsimus. Cumque in scopulis pessimis nos impulissent, nos ita acriter expugnaverunt, quod cruce sancta capta & rege nostro magistroque nostro captis & omni multitudine nostra fere interfecta, & fratrum nostrorum, ut in veritate credimus, eodem die ducentis & triginta decollatis, exceptis illis lx. qui prima die Maii interempti fuerunt, vix dominus Comes *Tripolis*, & dominus *Reginalus Sydonis* dominus siquidem *Balianus*, & nos de illo miserabili campo evadere potuimus. Deinde Christianorum nostrorum sanguine debaccati versus civitatem *Acon* cum omni multitudine sua venire non distulerunt: Quam violenter capientes totam fere terram invaserunt *Jerusalem*, *Ascalon*, *Tyro* nobis & Christianitati adhuc solis relictis. Istas etiam civitates omnibus earum fere civibus in prælio interfectis, nisi divinum, & nobilium virorum præsto sit auxilium, nullo modo retinere poterimus. Civitatem etiam *Tyrensem* in præsentiarum acriter obsidentes, violenter die noctuque expugnare non cessant. Tanta est eorum copia quod totam terræ faciem à *Tyro* usque *Jerusalem*, & usque *Gaza* velut formicæ frequenter existentes cooperuere.

Henricus

Albertus genere *Beneventanus* ecclesiæ Romanæ Cancellarius *Urbano* iij. defuncto papa creatus viij. kal. Novembris, vocatus etiam *Gregorius* viij. scripsit in hæc verba.

Nos de consueta sedis Apostolicæ misericordia duximus statuendum, ut litteræ prædecessoris nostri domini Urbani *papæ à tribus mensibus ante ipsius obitum destinatæ pro justicia facienda & litigiis dirimendis, quæ tamen manifeste alicujus prajudicium non continent aut calumpniam æquitatis, eundem habeant tempore nostræ amministrationis effectum, quem habere si adhuc ille viveret debuissent. Cessante igitur exceptione de mandatoris morte perficite quod ille mandavit agendum, & nemo ad nos pro excusatione hujusmodi à concepta per illum de sua justicia obtinenda fiducia cogatur vacuus laborare.* Dat. Ferraræ.

Hic cum sedisset duobus mensibus diem clausit extremum. Substitutus est ei *Paulus Prænestinus* episcopus genere *Romanus* vocatus *Clemens* tercius, xiiij. kal. Januarii.

Ricardus filius regis *Anglorum* Comes *Pictaviæ* primus inter proceres regni *Francorum*, crucis signum suscepit de manu *Bartholomei Thuronensis* archiepiscopi, non expectato patris sui consilio nec voluntate.

REx *Francorum* & rex *Anglorum* inter *Gisortium* & *Tryam* colloquium habituri xij. kal. Februarii convenerunt. Post longos itaque tractatus rex *Anglorum* primo crucem suscepit de manibus archiepiscoporum, *Tyrensis* scilicet & *Rothamagensis*. Postmodum rex *Francorum* crucem suscepit de manibus archiepiscoporum *Tyrensis* & *Remensis*, & postmodum *Philippus* Comes *Flandriæ* & infiniti cum eis. Convenit etiam inter eos ut omnes de terra regis *Francorum* cruces rubeas susciperent: de terra regis *Anglorum* albas: de terra vero Comitis *Flandriæ* virides.

An. 118[illegible]

REx *Anglorum* post susceptionem crucis familiarem clericum suum *Ricardum Barre Luxoviensem* archidiaconum direxit imperatoribus tam *Romano* quam *Constantinopolitano.* Direxit etiam eundem *Ricardum Belæ* regi *Hungarorum*, scribens in hæc verba.

Venerabili & excellentissimo Principi Frederico *dei gratia* Romanorum *imperatori semper* Augusto, Henricus *eadem gratia rex* Angliæ, *Dux* Normanniæ *&* Aquitanniæ *& Comes* Andegaviæ, *in eo regnare per quem reges regnant.*

QUoniam imperatoriam majestatem super his congratulari confidimus, quæ ad honorem Dei & exaltationem ecclesiæ suæ disponuntur, excellentiæ vestræ notum facimus nos & karissimum nobis in Christo amicum *Philippum* regem *Francorum*, & multos

multos proceres utriusque regni cum magna armatorum multitudine crucem ad servitium Dei assumpsisse. Hoc præcipue intendentes ut Deo duce terra sancta nostræ humilitatis amminiculo ab his oppressionibus relevetur, quibus hodie ad opprobrium Christiani nominis dinoscitur miserabiliter prægravari. Et quoniam in proposito habemus per terras imperii vestri transire, rogamus vos tanquam Christianissimum Principem, quatinus securum transitum nobis & his qui nobiscum votum simile obtulerunt in terris vestræ potestati subjectis præbeatis, & mercatum victualium locis competentibus in occursum nostrum convenire faciatis, ad honorem Dei & vestrum, & totius imperii securitatem. Quid autem super hoc vestræ placuerit majestati, per fidelem & familiarem clericum nostrum *Ricardum Barre Luxoviensem* archidiaconum, quem ob hanc causam ad vestram destinavimus præsentiam, vestra nobis significare velit dignatio.

Fredericus Dei gratia *Romanorum* imperator semper *Augustus* karissimo fratri *Henrico* illustri regi *Angliæ* salutem & dilectionem.

N*Overis laudabile propositum tuum quod te suscepisse suggeris ad servicium Dei faciendum nobis plurimum complacere, unde ad illud servicium perficiendum tibi consilium & auxilium in Christi nomine promittimus, forumque victualium tibi & illis qui tecum ad Dei honorem militabunt prompta voluntate & pronto desiderio, Deo cooperante, secundum petitionem tuam providebimus, maxime autem in societate karissimi amici nostri* Philippi *regis* Francorum, *& ea durante gratia qua nos invicem intelligimus associatos.*

Glorioso & potentissimo Principi *Cursac Angeli* Dei gratia *Romanorum* imperatori semper *Augusto*, à Deo coronato, *Henricus* eadem gratia rex *Angliæ*, Dux *Normanniæ* & *Aquitanniæ*, & Comes *Andegaviæ*, gaudium & gloriam cum salute sempiterna.

QUoniam imperii vestri potentiam amplissimam ad defensionem fidei catholicæ, & ad honorem Christiani nominis credimus & confidimus specialiter & laudabiliter invigilare, non immerito gloriæ vestræ ea significanda duximus, quæ ad sacrosanctæ ecclesiæ honorem & exaltationem divina providentia, in regno nostro, & in regno karissimi nobis *Philippi* illustris regis *Francorum* voluit operari. Imperatoriæ itaque notificamus majestati nos & prænominatum illustrem regem *Francorum* proceresque utriusque regni cum innumera bellatorum multitudine signaculum crucis suscepisse & propositum firmasse, ut omnipotenti Deo serviamus ad confusionem inimicorum sanctæ crucis in sancta terra *Jerusalem*, ut nostræ humilitatis interventu terra illa eliminata *Paganorum* spurcicia pristinum decorem & debitum splendorem Deo annuente recipiat. Quod quoniam in omni nostro proposito & maxime in famulatu Dei omnipotentis excellentiæ vestræ consilio præmuniri volumus & juvari, attentius exoramus quatinus oculos majestatis vestræ ad nos & ad principes, & ad alios qui Deo duce nobiscum militabunt reducatis, nobisque sublimitas vestra securum & quietum transitum & victualium copiosum mercatum in terris & provinciis nobilissimo imperio subjacentibus liberaliter & benigne provideat, ad honorem Dei omnipotentis & gloriam vestri nominis & ad imperii securitatem, quam de pacifico ingressu nostro & de transitu innocuo præstare parati sumus, prout *Ricardus Barre Luxoviensis* archidiaconus clericus noster fidelis & familiaris eminentiæ vestræ ex parte nostra plenius exponet.

Cursac Angeli Dei gratia *Romanorum* imperator semper *Augustus*, à Deo coronatus, *Henrico* eadem gratia regi *Angliæ*, Duci *Normanniæ* & *Aquitanniæ* & Comiti *Andegaviæ* salutem & benivolentiam.

R*Ogavit nobilitas tua ut nostri imperii consilium & auxilium haberet in servitio Dei omnipotentis contra* Sarracenos, *& ut securum haberes transitum cum exercitu tuo & sufficientem mercatum victualium, per loca imperii transiturus. Ad quod respondemus. Propositum tuum bene placitum est Deo & imperio nostro, quoniam laudabile est, & quod omnes Christiani laudare debent, & adjuvare. Ideoque prudentiæ tuæ & probitati gratulantes, tibi & his qui in comitatu tuo venturi sunt securum transitum & copiosum concedimus mercatum secundum formam litteris tuis insertam, unde ad præsentiam tuam mittimus* Constantinum *&* Nicholaum *ministros sacri palacii, ut tecum tractent de securitate & forma pacis servandæ imperio, & si eam præstiteris securitatis formam quam ipsi portant centies milies bene veneris sicut alter dominus & socius imperii, & tu cum toto comitatu tuo fideliter consilio imperii instructus eris qualiter insidias* Turcorum *debeas declinare, & qua cautela eos possis invadere & expugnare.*

Venerabili & karissimo fratri *Belæ* Dei gratia *Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ Ramæque* regi *H.* eadem gratia rex *Angliæ*, Dux *Normanniæ* & *Aquitaniæ* & Comes *Andegaviæ* salutem & sinceram dilectionem.

QUoniam jam pridem intelleximus regiam vestram nobilitatem Deo & sanctæ ecclesiæ plurimum esse devotam, excellentiæ vestræ significare volumus, nos & karissimum amicum nostrum *Philippum* regem *Francorum* multosque proceres utriusque regni nobiscum ad honorem Dei & ad ipsius servitium signaculum sanctæ crucis suscepisse, ad hoc maxime aspirantes ut civitas sancta, quæ quondam domina gentium hodie sedet in tristitia, nostræ humilitatis obsequio, Deo tamen operante & cooperante, ad pristinum statum & ad debitam regni dignitatem revertatur. Et quoniam in tanto proposito vestro consilio, & auxilio providentiæ inniti volumus & desideramus, rogamus attentius quatinus securum transitum per regnum vestrum & terras ei cohærentes nobis & fidelibus nostris præparare benigne & liberaliter velitis, necnon & forum victualium nobis sufficiens locis oportunis, ad honorem Dei & vestrum & regni vestri securitatem, nobis liberalitas vestra faciat provideri. Beneplacitum sane vestrum de hac petitione & de aliis quæ *Ricardus Barre Luxoviensis* archidiaconus clericus noster familiaris & fidelis ex parte nostra vobis proponet, per eundem nobis si placet significetis.

Vene-

Henricus II. rex.

Venerabili amico suo & fratri karissimo *H.* Dei gratia illustri regi *Angliæ*, Duci *Normanniæ* et *Aquitaniæ* et Comiti *Andegaviæ*, *Bela* eadem gratia *Hungariæ*, *Dalmatiæ*, *Croatiæ*, *Ramæque* rex diu et feliciter regnare.

Certissimum habeatis quod regiæ magnificentiæ propositum collaudamus & approbamus, quoniam discretionis vestræ & probitatis diligentia & & sollicitudinis interventu, sicut credimus & confidimus, ecclesia Dei & terra sancta desolata solatium percipiet, & laudabile subsidium, ad honorem Dei & gloriæ vestræ perpetuum incrementum. Nos itaque gaudio magno gaudentes, quod de proximo speramus & expectamus oportunitatem vobis serviendi & vos honorandi, regiæ vestræ magnificentiæ vires & opes regni nostri exponimus, vestramque petitionem obviis manibus & hylari mente excipientes, mercatum victualium & copiam prout regionis ubertas per Dei misericordiam proventura poterit sustinere, benigne & devote concedimus & promittimus.

Circa dies istos *Gaufridus* de *Liziniaco* quendam familiarissimum *Ricardi* Comitis *Pictavorum* structis insidiis interfecit. In ultionem tanti delicti Comes provocatur ad arma, set susceptæ crucis non inmemor hominibus *Gaufridi* crucis signaculo volentibus insigniri pepercit, in ore gladii trucidavit non paucos, in deditionem plura castella suscepit. *Gaufridus* regis *Anglorum* fultus auxilio simul et pecunia sicut dicitur, Comiti restitit, set parum profecit. Hac de causa Comes animum suum alienavit à patre. Comes transitum faciens in *Vasconiam* Comitis sancti *Egidii* lacessitus injuriis, intra breve temporis spatium copiis *Brebantinorum* vallatus prope *Tolosam* castella subjugavit xvij. Rex autem *Francorum* ferens indigne quod Comes *Pictavorum Ricardus* regnum suum hostiliter impugnaverat eo non diffidato, nec certiorato, castellum *Radulfi* de *Doloribus* in *Biturica* situm xvj. kal. Julii intravit latenter, ad faciendam sibi fidelitatem omnes inhabitantes coegit. Quod ignominiosum Principi tanto videtur fuisse, præsertim cum rex *Anglorum* post susceptionem crucis transfretaturus in *Angliam*, regi *Francorum* tocius terræ suæ custodiam reliquisset, et ipse bona fide suscepisset custodiendam. Subinde rex *Francorum* castellanos quosdam *Anglorum* regi subjectos, in suam partem tam minis quam promissis attraxit. Quod audiens rex *Anglorum*, circa festum sancti *Jacobi* transfretavit. Infinitum congregavit exercitum *Anglorum*, *Marchionum Walensium*, et *Armoricanorum*. Sed omnes hos intra *Normanniam* in tentoriis habitantes et intra *Franciam* irruptiones facere plurimum affectantes multis diebus compescuit. Tandem habitum est inter reges colloquium inter *Gisortium* et *Tryam* xvij. kal. Septembris, quod per triduum protractum est. Cum autem ab invicem reges recessissent discordes, rex *Francorum* arborem quandam *Gisortio* vicinantem, set intra fines *Franciæ* radicatam præcepit incidi. Rex autem *Anglorum* in crastino recedens *Gisortio*, transitum etiam habens per *Vernonem*, *Franciam* intravit hostiliter, et usque *Meduntam* omnia demolitus est.

Post subactam *Jerusalem* in exaltatione sanctæ crucis, pro liberatione *Guidonis* regis *Jerusalem* et pro liberatione *Theodorici* magistri militiæ templi, *Eraclius* patriarcha *Jerosolimitanus* & *Barisianus Neapolitanus*. & *Reginaldus* dominus *Sydoniorum* Saladino reddiderunt *Jerusalem*, *Aschalonam*, & castellum quod dicitur *Baron*, & *Gazam*, & *Galatididem*, & *Blancam Guardam*, & turrim militum, & castellum *Arnoldi*, & *Petram Platam*, & *Neapolim*, et *Gibilinum*, et *Joppen*. Convenit etiam quod unusquisq; homo qui posset solvere *Saladino* v. bisantia, et femina quæ posset solvere duo bisantia et dimidium, et puer qui posset solvere unum bisantium et dimidium eruerentur à manibus *Saracenorum*, et conductum haberent ad transeundum usque *Tyrum*. Postmodum xx. milia hominum ducti sunt in captivitatem apud *Damascum*; Et statim frater regis liberatus est, et post pascha sequens liberatus est rex et magister miliciæ *Templi*.

Buamundus Comes *Tripolitanus* xv. diebus elapsis postquam capta fuit *Jerusalem*, proditione reus, amens factus est et expiravit.

Prope dies istos litteræ *Saladino* directæ sunt in hæc verba.

Fredericus *Dei gratia* Romanorum *imperator & semper* Augustus, *& hostium imperii magnificus triumphator*, Saladino *præsidi* Sarracenorum *quondam illustri exemplo* Pharaonis *fugere* Israhelem.

Devotionis tuæ litteras multis retro temporibus ad nos destinatas super arduis negotiis, tibi quidem si fides verbis subfuisset profuturis, prout majestatis nostræ decuit magnificentiam suscepimus, et epistolarum alloquiis magnitudini tuæ consulere dignum duximus. Nunc vero quia terram sanctam prophanasti cui æterni regis imperamus imperio in præside *Judææ*, *Samariæ*, *Palæstinorum*, in tanti sceleris præsumptuosam et plectibilem audaciam debita animadversione decernere, imperialis officii sollicitudo nos admonet. Quamobrem nisi occupatam terram et omnia restituas, adjuncta satisfactione sacris Constitutionibus, pro tam nephariis excessibus taxata, ne minime legittimum videamur quærere bellum, à capite kalendarum Novembris evoluto anni spacio terminum præstituimus, ad experiendam belli fortunam in campo *Taneos* in virtute mirificæ crucis et in nomine veri *Joseph*. Vix enim credere possumus hoc te latere quod ex scriptis veterum et in historiis antiquis nostri temporis factum redolet. Numquid scire dissimulas ambas *Æthiopias*, *Mauritaniam*, *Persiam*, *Syriam*, *Parthiam* ubi *Parthi Crassi* nostri Dictatoris fata sunt præmaturata, *Judæam*, *Samariam*, *Maritimam*, *Arabiam*, *Caldeam*, ipsam quoque *Ægyptum*, ubi proh dolor! civis *Romanus Antonius*, vir insignis virtute præditus, citra nitorem temperantiæ, et secus quam deceret militem, à tanto culmine rerum emissum minus sobriis *Cleopatræ* inserviebat amoribus? Numquid etiam scire dissimulas *Armeniam* et innumerabiles alias terras nostræ ditioni subjectas? Norunt hæc reges qui cruore gladii *Romani* sunt crebrius inebriati. Et tu quidem in ipsa rerum experientia Deo auctore intelliges quid nostræ victrices aquilæ, quid cohortes diversarum nationum, quid furor *Theutonicus* etiam in pace arma capessens, quid caput indomitum *Reni*, quid juventus quæ fugam nunquam novit, quid procerus *Bavarus*, quid *Suevus* astutus, quid *Franconia* circumspecta, quid in gladio ludens *Saxonia*, quid *Turingia*, quid *Westfalia*, quid agilis

Brebantia,

NRI- *Brebantia*, quid nescia pacis *Letaringia*, quid inquieta *Burgundia*, quid *Alpini* salices, quid *Spisania* in amento prævolans, quid *Boemia* ultro mori gaudens, quid *Bolenia* suis feris ferior, quid *Austria*, quid *Stricia*, quid *Bugrensia*, quid partes *Illiricæ*, quid *Leonardia*, quid *Tuscia*, quid *Ancaristana Marcia*, quid *Venetus* proretha, quid *Spinanus* nauclerus, denique qualiter dextera nostra quam senio arguis effœtam gladio vibrare didicerit, dies illa plena lætitiæ & jocunditatis, & reverentiæ triumpho Christi præfixa te docebit.

I. rex.

IN octavis sancti *Martini* colloquium habitum est prope *Bonmulins* inter reges *Franciæ* & *Angliæ* quod procuraverat *Ricardus* Comes *Pictavorum*. Cum ventum est ad colloquium proposuit rex *Francorum* quod ea quæ post crucem susceptam ceperat, *Anglorum* regi restitueret, & post, omnia manerent in eo statu quo fuerunt ante crucem susceptam. Rex *Anglorum* respondit, Melius esse firmam pacem inire tam cleri, quam Baronum consilio, quam litem protrahere forte dampnosam. Quod audiens Comes *Pictavorum* penitus contradixit. Sibi quidem videbatur incongruum quod hac servata conditione *Cadurcum* redderet, & totum comitatum, & alia multa de dominio suo quæ mille marcis vel amplius valebant per annum pro feudo de *castro Radulfi*, & de castello de *Hissondin* & *Crasai*, quæ sua non erant dominia sed erant de se tenenda. Transivit ad aliud Comes *Pictavorum* petens à patre suo quatinus sororem regis *Franciæ* sibi daret in uxorem, & terram suam sibi velut herædi suo faceret juramento firmari. Quod & peti fecit per regem *Francorum*. Rex *Anglorum* respondit se nullatenus hoc facturum in tali statu, quoniam hoc pocius videretur facere coactus quam spontaneus. Post hæc Comes *Pictavorum* videntibus cunctis hominagium fecit regi *Francorum* de toto tenemento patris sui quod pertinet ad regnum *Franciæ*, salvo tenemento patris, quamdiu viveret, & salva fide quam patri debebat. Sicque finitum est colloquium treugis prorogatis ad festum usque sancti *Hylarii*.

RIcardus *Wintoniensis* episcopus cum sedisset annis xiiij. & xj. septimanis xj. kal. Januarii diem clausit extremum. Sepultus est autem *Wintoniæ*.

n. Dni 1?. *Exercitus* Saladini *confectus est ante* Antiochiam. *Princeps* Antiochiæ *currit singulis diebus ante* Halap. Margaritus *cepit* Jafam *& omnes Turcos interfecit qui erant in ea, scilicet quinque milia, & viij. admiratos cepit. Cepit etiam* Gibelet *& omnes occidit. Dominus* Mullæ *major* Saladino *infestat* Saladinum. *Dominus etiam* Merendim, Cilif *dominus de* Baldac *major omnibus Turcis infestat* Saladinum *pro posse suo. Sciatis etiam quod* Soldanus Iconii *maritavit filiam suam filio* Saladini, *&* Saladinus *filiam suam filio* Soldani, *& bene notum est qualiter* Kutepez *filius* Saladini *interfecit uxorem suam filiam* Soldani. *Est autem certa & indubitabilis, sicut dicunt omnes, prophetia* Danielis Constantinopolitani, *quod eo anno quo annuntiatio Domini in die Pascha continget* Franci *restaurabunt terram promissionis, & stabulabunt equos suos in palmatia de* Baldac, *& figent tentoria sua ultra arborem siccam, & lolium separabitur à tritico. Certissime quoque noveritis quod vadum inventum est in brachio sancti* Georgii.

Verum est nec celandum est quod Soldanus *exosum habet imperatorem* Constantinopolitanum, *quia non solvit ex una parte quadringentas libras auri quas solebat ei solvere singulis annis postquam fuit imperator, & ex alia parte trecentas. Notate fratres verbum illud quod imperator* Constantinopolitanus *quandoque nobis dixit, quod oculus non fallitur. Alind vobis dicimus per gratiam Dei, quod tot Turci capti sunt apud Sur, quod Turci duo vendebantur pro uno bisantio.* Saladinus *dixit quandoque in tentorio suo* Eustatio Patricii *&* Baliani, *qui habebat uxorem regis* Jerusalem, *quod Comes Tripolis tradidit ei totam terram promissionis. Et sciatis quod aput imperatorem plus honoris exhibetur nunciis* Saladini *in palatio quam omnibus aliis in summa dignitate locatis.* Saladinus *etiam tradidit omnes ecclesias terræ promissionis nunciis imperatoris* Constantinopolitani, *ut in eis serviatur secundum consuetudinem Græcam. Nec est fides in aliquo Græco etiamsi manu juraverit. Noveritis* etiam *quod* Saladinus *assensu imperatoris* Constantinopolitani *misit* Constantinopolim *Jdolum suum, ut ibi publice adoraretur, set per gratiam Dei captum est in mari à* Januensibus, *& cum ipsa navi ductum est* Tyrum. *Nunc autem de novo publica fama est quod exercitus* Saladini *confectus est ante* Antiochiam. HENRIcus II. rex.

Verbum autem illud quod senex Græcus de Astralix *dixit domino* Waltero *templario, unde cæteri Græci offensi fuerunt, nunc implebitur, sicut dicunt, quod Latini imperabunt & dominabuntur in civitate* Constantinopoli, *quia scriptum est in porta aurea quæ non fuit aperta ducentis annis retro, Quando veniet rex flavus occidentalis ego per me ipsam aperiar. Sciatis quod* Assen *vir ille probissimus in veste imperiali toxicatus est. Imperator promisit* Saladino *C. galeas, &* Saladinus *ei dedit totam terram promissionis si imperator impedierit viam* Francorum. *Verissime vobis dicimus quod si aliquis accipit crucem* Constantinopoli *statim capitur, & in carcerem mittitur. Hæc autem prophetia & astronomia Turcorum, quod infra hoc triennium una pars* Turcorum *gladio peribit, altera fugiet, ultra arborem siccam, tertia vero baptizabitur. Scimus autem quod* Saladinus *nullum Turcorum invenit, qui audeat ædificare in terra promissionis vel familiam suam inducere propter timorem venientium* Francorum. *Die dominica qua recessit de* Constantinopoli *venerunt certi nuncii, quod exercitus* Saladini *confectus est ante* Antiochiam, *& capti sunt frater* Saladini *& filius ejus. Ipsa autem die qua recessi præcepit imperator eliminari omnes Latinos ab omni imperio suo. Et sciatis quod per gratiam Dei de terra Yconii sunt boni Erminii quinque milia, & xxv. admirati parati ire cum Francis ad defensionem Christianitatis, & liberationem terræ, in qua natus & mortuus est Dominus Jesus Christus.*

Cantuariensi *archiepiscopo* Cunradus *filius* Marchionis *de* Monte Ferrario *salutem.*

TUrbantur elementa & catholicæ fidei derogatur, cum *Ierosolimitana* sedes apostolicæ sedi subtrahitur. Nam sicut ex quatuor mundi machina creditur elementis constare, sic à quatuor sedibus Apostolica fulgente orthodoxorum fides ferebatur gubernari. Sed cecidit *Alexandria*, & flos ejus penitus desiccatur. Periit *Ierosolima* & Christianorum

inhertia

Henricus II. rex.

inhertia à *Sarracenis* vilissime pertractatur, quia loca sacra facta sunt prophana. Fœdatur namque Dominicum sepulchrum, destruunt Calvariæ locum, nativitatem contempnunt & virginis *Mariæ* sepulchrum de valle *Josaphat* eradicarunt. *Antiochena* quidem sedes in extremis laborare dinoscitur. *Constantinopolitana* quippe *Romanæ* sedi nullam exhibet reverentiam: Maximam quippe capitis diminutionem sedes patitur Apostolica, cum civitates & libertates amittit, & suo jure privatur. Amisit quippe ramos, quomodo fructus portabit? Hæc autem omnia Christianorum desidia noscuntur evenisse. Sed eminentia mala Christianorum cordium debent penetrare archana.

Lugenda & lamentanda est *Jerusalem* civitas sancta quæ suis est expoliata cultoribus. Habitatores ejus peccatis exigentibus sub tributo *Saladini* reducti censu capitis soluto longe à regno sunt ejecti. Muri *Jerusalem* viduati sunt de heremitis habitatoribus suis. Deus quasi malorum nostrorum pullulatione secessit, & *Machumet* successit, & ubi Christus per constitutas diei & noctis horas deprecabatur, nunc *Machumet* excelsa voce laudatur. Quæ autem & quanta pro Christianorum salute in *Tyro* sustinuerim, satis clementiæ vestræ credo propalatum. Et quia *Tyrum* conservavi & conservo *Guidoni* de *Lisigniaco* quondam regi & magistro Templi, & cismarinis magnatibus molestum est & importabile, & meo invident & derogant nomini, & per se, & suos juvamina omnia subtrahere, & quod gravius est, elemosinam regis *Angliæ* Templi Magister subtraxit; unde & Deo & vobis conqueri cum lacrimis non desisto. De Hospitalariis vero Deo & vobis gratias uberes expono, qui bene incipientes in eadem perseverant, & ultra elemosinam regis *Angliæ* de propriis plusquam octo milia *Brab.* in obsequio *Tyri* expendidere. Vestræ igitur non desisto supplicare paternitati quatenus calamitatum *Jerusalem* misereri dignemini, ut reges confortetis, populos commoneatis, ut patrimonium *Ihesu Christi* vendicetur, expulsi & exhæreditati in integrum restituantur, captivorum vincula solvantur, & terra sacratissima Salvatoris pedibus calcata, vestra potentia vestroque pio eloquio de paganorum potestate liberetur. Præsentium quidem latores magistrum *Bandanum* nomine providum Cancellarium meum, & secretarium ac fidelem, & *Johannem* probum militem, ac michi familiarem ad vos transmitto, quos speciales meos legatos cognoscatis, quibus in his quæ pro me vobis dixerint tanquam præsens loquerer credere non dubitetis. Exoro etiam, ut auxilia & consilia vestra pietatis intuitu, & mei contemplatione eis tribuere dignemini. Data *Tyro* xij. kal. Octobris.

Xiij. kal. Aprilis Capitulo *Lundoniæ* litteræ directæ sunt in hæc verba. *B. Cantuariensis* archiepiscopus dilectis filiis *Radulfo* decano, & capitulo *Lundoniæ* salutem & benedictionem. Variis occupationibus detenti, & præcipue ut pax inter reges *Anglorum* & *Francorum* reformetur & pro subventione crucis Christi, quæ ab ejus inimicis detinetur, in partibus cismarinis moram facimus. Nolentes autem ut hac occasione ecclesiis in provincia nostra pastoribus destitutis minus provideatur, mandamus vobis, & districte præcipimus quatenus viij. de concanonicis vestris sanioris & melioris consilii ad nos mittatis, ut sint coram nobis in *Normannia* in Dominica qua cantatur *Isti sunt dies*, cum litteris ratihabitionis capituli vestri, ad eligendum vobis per Dei gratiam pastorem ydoneum. Valete.

Henricus rex *Angliæ Radulfo* decano, & capitulo *Lundoniæ* salutem. Mando vobis quod ad mandatum venerabilis patris nostri *B. Cantuariensis* archiepiscopi & cari & fidelis mei *Ranulfi* de *Glanvilla* faciatis viij. canonicos ecclesiæ vestræ quos ad hoc magis ydoneos esse videritis, ad me venire ubi fuero die Dominica qua cantatur *Isti sunt dies*, cum litteris Capituli vestri de ratihabitione super hoc quod ipsi fecerint de episcopo eligendo ad ecclesiam vestram.

Harum auctoritate litterarū transfretavit Decanus, & cum eo pars capituli magna. Qui venientes in *Normanniam* moram fecerunt per septimanas fere xiiij.

Post Pascha sequens inter reges *Francorum* & *Anglorum* & Comitem *Pictavorum* bis habitum est colloquium prope *Feritatem Bernardi.* Sed ad ultimum post longos tractatus inimici recesserunt abinvicem.

Rex *Francorum* & Comes copiis undique congregatis, intra paucos dies *Feritatem* prædictam, montem *fortem*, *Baalum*, *Bellum montem* fractis irruptionibus occupaverunt. A municipalibus circumquaque Comiti fit deditio castellorum. *Gaufridus de Meduana*, *Guido de Valle*, *Radulfus* dominus *Fulgeriarum* transfugerunt ad Comitem.

Rex *Anglorum* intra *Cenomannim* resedit, non archiepiscoporum, non episcoporum, non Baronum, non familiarium consiliis adquiescens. Quod ut intellexerunt rex *Francorum* & Comes, arma moverunt, tamen in proposito non habentes urbem obsidione vallare. Quod forte reputans rex *Anglorum*, mente consternatus, licet proceres plurimos, armatorum multitudinem tam equitum quam peditum, animos etiam universorum ad resistendum paratos haberet, *Cenomannim* refertam omni genere victualium dereliquit. In crastino sancti *Barnabæ* vehemens ignis à parte regis *Anglorum* injectus intra modicum temporis suburbana consumpsit. Rex *Francorum* & Comes *Ricardus* muris appropinquantes portas invenerunt apertas, & intra majorem ecclesiam sollempni processione recepti sunt, inhabitantibus tam clero quam populo repromiserunt omnem & servaverunt indempnitatem. Intra domos regias quæ repererant comederunt & biberunt, set non dico quod inebriati sint. Turris constructa prope portam quæ respicit ad Aquilonem, circa decimum diem mandato regis *Anglorum* regi *Francorum* est reddita. Tandem pax inter tantos Principes consilio magnorum reformata fuit in hunc modum. *Anglorum* regi restituentur omnia tam castrum *Radulfi* quam alia post crucem susceptam ablata, scilicet intra *Bituricam* provinciam, regi *Francorum* numerabuntur xx. milia marcarum, expensarum nomine quas fecerat circa castellum *Radulfi*. Prædicti reges & Comes in manu *Remensis* archiepiscopi fidem dederunt, quod in media quadragesima convenient apud *Viceliacum*, votum peregrinationis quod inierunt prosecuturi nisi communis consilii mutatio, vel corporis infirmitas virorum opinionis bonæ testimonio probata fuerit impedimento. *Aeleis* soror regis *Francorum* vel archiepiscopo *Cantuariensi*, vel *Rothomagensi*, vel Comiti *Willelmo de Magna villa* custodienda tradetur; quæ post reditum à peregrinatione juxta consilium regis *Francorum*

Henricus

corum

...ri- I, rex.

corum tradetur nuptui collocanda. Rex *Francorum* pro magnis expensis quas fecit aput *castrum Radulfi* de *Doloribus* hostilitatis tempore, xx. milia marcarum recipiet ab archivis regis *Anglorum*. Comes *Ricardus* recipiet securitates de Baronibus salva fide patris ejus. Omnes noviter ad Comitem conversi remanebunt in Comitis fidelitate, quousque pater suus iter peregrinationis arripuerit. Ad præscriptæ summæ pacis observationem fide tenentur Reges, & Comites & Barones utriusque partis. Facta sunt autem hæc in vigilia Apostolorum *Petri* & *Pauli* inter *Turonem* & *Aza*. Postmodum rex *Anglorum* hominagium fecit regi *Francorum*. Quicquid etiam in *Arvernia* vel ipse vel antecessores sui possederant, quietum clamavit regi *Francorum*.

Ecce rex *Anglorum Henricus* qui tot populos viriliter edomuerat, qui victoriam semper reportaverat ab inimicis, proh dolor! juxta prophetiam *Merlini* maxillis suis dari frænum cognoscere potuit, dum quod prædecessores sui tenuerant hæreditabiliter in *Arvernia* dominio subjecit alterius, dum transfugas suos *Galfridum* de *Meduana*, *Guidonem* de *Valle*, *Radulfum* de *Filigeriis* intra sinum habitantes Armoricum, qui sinus transitum facientibus à *Britannia* versus *Franciam* se pacificum & comeabilem offerebat, vitatis finibus *Normannorum*, in ligantiam & potestatem filii sui *Ricardi*, vellet nollet, transire concessit.

Circa dies istos die festo sancti *Georgii Fredericus* imperator *Romanus* loca passionis Dominicæ visitaturus peregrinationis iter arripuit aput *Reinesburg*, transitum per *Hungariam* & *Bulgariam* sicut proposuerat habiturus.

Rex *Anglorum Henricus* cum regnasset annis xxxiiij. additis xx. septimanis & octo, diebus etiam quinq; gravi tactus incommodo lecto decubuit, & in octavis apostolorum diem clausit extremum aput *Chinonem*. Sepultus autem est aput *Fontem Ebraldi*. *Turonensis*, *Treverensis* archiepiscopi celebraverunt obsequium sepulturæ. Comes *Ricardus* exequiis paternis interfuit.

...itaui- ...Ris.

Tumulum regis superscriptio brevis exornat.

Sufficit hic tumulus cui non suffecerat orbis,
Res brevis est ampla cui fuit ampla brevis.

Rex Henricus *eram, mihi plurima regna subegi,*
Multiplicique modo, Duxque Comesque fui:
Cui satis ad votum non essent omnia terræ
Climata, terra modo sufficit octo pedum.
Qui legis hæc pensa discrimina mortis, & in me
Humanæ speculum conditionis habe.
Quod potes instanter operare bonum, quia mundus
Transit, & incautos mors inopina rapit.

Matildis ducissa Saxoniæ filia regis tercio idus Julii diem clausit extremum.

Circa dies istos à partibus Aquilonis naves plurimæ sulcantes mare *Britannicum* fœdus inierunt cum *Anglis* quos aput *Dertesmu* reppererunt. Itaque communi consilio xv. kal. Iunii se pelago commiserunt, cum essent naves xxxvij. oneriferæ multum, & hominum multorum capaces. Postque varios rerum eventus iij. kal. Iulii venerunt *Ulixibonam*. Rex autem *Portugalensis* intelligens quod naves essent refertæ tam hominibus quam armis ad pugnandum ydoneis, & omni genere victualium munitissimæ, supplicavit ut ei venirent in auxilium, ad subjugandam civitatem quandam nomine *Silviam*, quam *Silvius Æneas* construxerat, & de nomine suo vocaverat *Silviam*, conferens eis in adjutorium xxxvij. galeas & alias naves quæ sagittariæ nuncupantur quamplurimas, & pactum iniit cum eis tam ipse quam tres episcopi sui præstito sacramento, quod quicquid vel auri, vel argenti, vel victualium civitate subacta possint adquirere, suos in usus redigerent, & solam urbem regis potestati subigerent. Ab *Ulixibona* recedentes xvij. kal. Aug. *Silviæ* portum intraverunt impulsis ad terram navibus, fixisq; tentoriis urbem obsidione vallarunt munitam turribus, sicut dicitur, circiter quadraginta; numerus erat Christianorum ad pugnam præparatorum tria milia quingenti. Tertia die sequenti muris appropinquantes insultum fecerunt acerrimum, suburbium irruperunt, fontem etiam duplici muro circumdatum, habentem barbacanam novem turribus circumseptam, à quo fonte cives sustentabantur ne siti perirent, obstruxerunt terra, fimo, lapidibus. Gentiles aquæ penuria laborantes animo consternati sunt. Princeps civitatis vocatus *Alcad* regem adiit *Portugalensem*, qui cum exercitu supervenerat set Christianis nullum præstabat auxilium, regique tam sui quam civitatis fecit deditionem ignorantibus Christianis. Subacta fuit civitas viij. idus Septembris plusquam lx. virorum ad pugnam aptorum referta. Qui gladio corruentes orcho transmissi sunt, tredecim milibus utriusque sexus inventis superstitibus qui de suo secum nec quid minimum asportantes, sed ejusdem generis pannis in signum servitutis induti versus *Sibiliam* transmigrandi plenam receperunt securitatem. Sic virtute Dei patris omnipotentis sine dampno Christianorum triumphatum est de paganis. Civitate tandem sordibus & ydolatriis emundata, die nativitatis beatæ Mariæ *Portugalensis* episcopus *Macomeriam* in honore beatæ virginis dedicavit, præficiens ibidem episcopum qui de partibus *Flandriæ* causa peregrinationis advenerat.

Ricardus Comes *Pictavorum* dispositis omnibus quæ tam ad pacem, quam securitatem *Aquitanniæ*, vel *Andegaviæ*, vel *Turoniæ*, seu *Cenomanniæ* spectare pocius videbantur, à morte patris septimanis tribus emensis intravit *Normanniam*, & apud *Sagium Cantuariensem Rothomagensem* invenit archiepiscopos. Sed quia post crucem susceptam arma moverat contra patrem, à prædictis archiepiscopis beneficium absolutionis promeruit. Inde *Rothomagum* veniens ab archiepiscopo *Rothomagensi* tam ensem quam vexillum de ducatu *Normanniæ*; proceribus multis præsentibus, in ecclesia beatæ virginis ante majus altare suscepit, & inde tendens in *Angliam* apud *Wintoniam* in assumptione beatæ virginis sollempni processione receptus est. RICARDUS I. rex.

Alienor regina quæ per annos plurimos artæ fuerat deputata custodiæ, statuendi quæ vellet in regno potestatem accepit à filio. Datum siquidem est in mandatis regni Principibus, & quasi sub edicto generali statutum, ut ad reginæ nutum omnia disponerentur. Itaque diebus istis propheticum illud venit in lucem quod ambiguitate verbi latuerat. *Aquila rupti fœderis tercia nidificatione gaudebit.* Aquila siquidem appellata quoniam duas alas expandit

Ricardus I. rex.

pandit super duo regna, tam *Francorum*, quam *Anglorum*: Sed à *Francis* propter consanguinitatem disjuncta fuit per divortium, ab *Anglis* vero per custodiam carceralem à thoro viri segregata fuit. Custodiam dico sedecim annis continuatam. Sic *Aquila rupti fœderis* utrobique. Quod autem additum est, *tercia nidificatione gaudebit*, sic potes intelligere. Primogenitus filius *Alienor* reginæ *Willelmus* ætate puerili decessit, *Henricus* filius reginæ secundus sublimatus in regem hostiliter congressurus cum patre, naturæ debitum solvit. *Ricardus* filius tercius tercia nidificatione notatus maternum nomen in singulis intendebat extollere. Qui quoniam patri restitit, & *Francorum Normannis* semper adversantium partes fovere non minimum videbatur, nominis sui famam aput bonos & graves viros denigratam attendit. Sed ut tantos excessus redimeret, matri suæ quem poterat honorem exhibere curavit, ut in obsequio materno quod in patrem commiserat deauratum omnibus appareret.

Gaufridus Helyensis episcopus cum sedisset annis xiiij. additis septimanis xlv. diebus eciam tribus xij. kal. Septembris *Wintoniæ* rebus humanis exemptus est. Qui quoniam intestatus decessit ejus bona confiscata sunt universa. Pecuniam numeratam habebat repositam tria millia marcarum argenti, ducentis marcis prædicto numero superadditis. Supellectilis suæ numerus tam in auro quam in argento, tam in equis quam in vestibus preciosis, tam in blado quam in instauramentis in immensum excrevit.

Equos *Henrici* regis quos in stabulis Abbatiarum *Alienor* regina deputatos audivit erogatione pia distribuit. Vicecomitum forestariorum rapacitates gravi pœnarum cohibuit interminatione.

AD vocationem archiepiscopi *Cantuariensis* ecclesiæ suffraganei *Lundoniæ* convenerunt iij. Non. Septembris ad coronationem novi regis. Convenerunt eciam Abbates & conventualium ecclesiarum Priores. Mater Comitis *Alienor* regina de vocatione omnium Comitum, Baronum, Vicecomitum fuit sollicita. De numero vel nominibus episcoporum duximus supersedere. *Cantuariensis, Rothomagensis, Treverensis, Dublinensis* archiepiscopi de diversis partibus convenerunt. Comes itaque *Pictavorum Ricardus* hæreditario jure promovendus in regem, post tam cleri quam populi sollempnem & debitam electionem, involutus est triplici sacramento, scilicet quod opem impendet pro viribus, ut ecclesia Dei populusque *Christianus* veram pacem optineat, quod interdicet omnibus rapacitatem, quod in Iudiciis æquitatem præcipiet & misericordiam. *Cantuariensis* archiepiscopus celebravit divina. Quia vero tunc temporis *Lundoniensis* vacabat ecclesia, *Radulfus de Diceto Lundoniensis* ecclesiæ Decanus tam in oleo sancto quam in crismate ministravit archiepiscopo. Sollempnibus expletis in plenitudine magna divitiarum & deliciarum & profusioribus cibis, pax *Judæorum*, quam ab antiquis temporibus semper obtinuerant, ab alienigenis interrumpitur. Occisi sunt aliqui *Iudæorum*, plurimi spoliati, domus eorum pro maxima parte flammis exustæ, synagogæ datæ dedecori. Quod quia de nocte factum est, nec ad scientiam regis potuit pervenire, qui vel essent tanti facinoris incentores vel coadjutores, ultio dilationem accepit.

Ricardus

RIcardus rex *Anglorum* ut promotionis suæ primordium Domino consecraret, primum & præcipuum judicavit *Cisterciensibus*, singulis annis ad Capitulum generale de diversis terrarum spatiis convenientibus, C. marcas annuas assignare. Quod vero statuit ymaginis suæ signaculo communivit.

HAbitus est generalis conventus juxta dispositionem regis, & archiepiscopi xvij. kal. Octobris aput **Pipewelle**, ut de consilio vacantium per *Angliam* ecclesiarum haberetur tractatus. *Ricardus* igitur *Elyensis* canonicus *Lundoniensis*, ecclesiæ *Lincolniensis* decanus, archidiaconus *Helyensis*, domini regis thesaurarius, ad *Lundoniensem* ecclesiam; *Godefridus de Luci* sancti *Martini Lundoniæ* Decanus ad *Wintoniensem*; *Hubertus Walteri* decanus *Eboracensis* ad *Saresburiensem*; *Willelmus de Longo campo*, Domini regis Cancellarius, ad *Helyensem* electi sunt episcopi.

DEcanus & canonici *Lundonienses*, ut eligerent episcopum, ad mandatum regis patris transfretaverunt. Qui redeuntes in *Angliam*, expensarum nomine lx. marcas receperunt à fisco.

T*Reverensis* archiepiscopus in *Anglia* moriens, aput sanctum *Andream* sepultus est *Norhamtoniæ*.

Domino papæ *Theobaldus* præfectus & *Petrus Leonis* salutem.

REx *Ierusalem, Templarii, Hospitalarii*, archiepiscopus *Pisanorum*, & plures *Pisani* iiij. die in fine Augusti, contra voluntatem domini Marchionis & archiepiscopi *Ravennensis* ecclesiæ aliorumq; Christianorum *Acram* in obsidione devenerunt. Qui advenientes ita forti manu civitatem circumsederunt quod nullus *Saracenorum* ingredi poterat vel exire. Exinde tertia die post, *Saladinus* adveniens in manu vehementi, & brachio extento in fratrem regis & Hospitalarios insultum faciens, illorum acies ita coangustavit, ut intrantibus civitatem & exeuntibus viam patefaceret. Christiani vero nostri nimio pavore perterriti parumper cesserunt, & in cacumine montis vicini se receperunt. *Saladinus* vero cum centum milibus militum eos infra montem, quo exire non poterant circumclusit; rex vero *Ierosolimitanus* videns se ab hostibus undique circumventum, *Tyrum* ad dominum Marchionem, & archiepiscopum, & alios milites quibus factum ejus displicuerat legatos transmisit, deprecans ut ad facti sui imperitiam respectum non haberent, set quia angustiæ ei erant undique incontinenti subvenirent. Marchio vero depressioni Christianitatis compaciens, cum archiepiscopo cum mille militibus & cum xx^ti. milibus peditum in auxilio Christianorum vij. die in fine Septembris per aquam devenerunt. *Saladinus* vero in adventu eorum pavescens per unum miliare in pede cujusdam montis se retro recepit. Quarta vero die mensis Octobris intrantis, bellum contra *Saracenos* inivimus. Rex cum *Hospitalariis* & *Francigenis* aciem unam constituerunt. In secunda acie fuit dominus Marchio, & archiepiscopus *Ravennensis*, & nos cum eis. In tercia fuerunt *Antegranus*, & *Pisani*, & *Theutonici*. In quarta fuerunt *Templarii*, *Catelauni* & quidem *Theutonici*. Et in tentoriis remanserunt frater regis, & *Iacobus de Avennis*. Nos insimul collecti constituimus nobiscum iiii. militum habentes C̄. peditum. *Saladinus* autem habebat contra nos C̄. militum. Nos autem

RICARDUS rex. autem signo sanctæ crucis armati, circa horam diei terciam bellum inchoavimus, & Deo partem nostram fovente usque ad tentoria sua illos fugantes in ore gladii secuti sumus, & vij. acies *Saracenorum* turpiter confringendo deturbavimus: filium *Saladini* nomine *Baldewinum* mortificavimus, *Tacaldinum* fratrem *Saladini* ad mortem vulneravimus, & illum jam mortuum pro certo reputamus. Quinquies centum de militibus *Saladini* interfecimus præter prædicta. Dum ita contra *Saladinum* pugnaremus v. militum à civitate exierunt, & in nos insultum ex improviso fecerunt. *Saladinus* vero videns suos coadjutores ita nos pæne aggredientes, vires suas in nos acuit. Nos vero ex utroque latere angustiati *Saladinum* sustinendo, alios viriliter debellando, vellent nollent, nos in tentoriis recepimus. Magister tamen *Templariorum*, & plures de nostris eodem die sunt interfecti.

Philippus Dei gratia *Francorum* rex amico & fideli suo ac fratri *Ricardo* regi *Anglorum* salutem & dilectionis sinceritatem.

N*Overit vestra dilectio quod ad subventionem terræ* Ierosolimitanæ *nostrum hanelat & fervet propositum, Deoque nostrum in* Ierosolimitanis *partibus exhibere servitium votis affectamus plenissimis. Sane dudum de verbis vestris, & ad præsens de vestrorum relatione nuntiorum intelleximus, quod propositum & voluntatem habeatis eundi* Ierusalem. *Voluntatem igitur vestram, & propositum super hoc nunciis nostris præsentium latoribus, vice nostri assecurari faciatis: Nosque per litteras vestras patentes super hoc certificetis. Idem vero nuncii nostri super hoc vobis securitatem præstabunt, vobisque nostras tradent litteras patentes. Act. ab incarnatione Domini M. C. lxxxix*[no]*. anno, mense Octobris.*

W*Intoniensis, Saresbiriensis* electi, consecrati sunt apud *Westmonasterium* in capella sanctæ *Katerinæ* xj. kal. Novembris.

Iohannes Anagniensis tituli sancti *Marci* presbyter Cardinalis, apostolicæ sedis legatus applicuit apud *Doveram* xij. kal. Decembris. Interdictum est ei die sequenti per reginam *Alienor* ne procederet, quoniam citra conscientiam regis regnum suum intraverat. Substitit igitur ibi non absque tædio per xiij. dies sumptibus archiepiscopi: pax interim reformata fuit inter archiepiscopum & monachos suos præsente rege, præsentibus episcopis, abbatibus, clero, Baronibus & populo multo iij. kal. Decemb. Convenit enim quod in capella de *Haketun* non ministrabitur per canonicos, set per unum solummodo sacerdotem, non habebit capella baptisterium, vel cimiterium. Prior eciam quem archiepiscopus citra conscientiam conventus instituerat, institutioni suæ cessit. Quod legatus audiens gravissimum habuit, quoniam ob pacem reformandam venerat. Sed tamen permissu regis *Cantuariam* veniens sollempni processione receptus est, bis ibi pernoctans.

R*Ex Scociæ Willelmus* veniens *Cantuariam*, duces habens itineris *Eboracensem* electum, *Lincolniensem* episcopum, hominagium regi fecit, gratiam in oculis regis invenit numeraturus x. marcarum ad hoc, ut omnia tenementa sua, ligantias eciam hominum suorum quas de condicto nostro regi facere repromiserant in sua potestate reciperet.

Iohannes Comes *Moritonii* frater regis coram rege, coram legato, coram episcopis gravem querelam deposuit, quod archiepiscopus post appellationem factam ad sedem apostolicam totam terram suam sub interdicto concluserat, quoniam filiam *Willelmi* Comitis *Gloucestriæ* duxerat in uxorem. Quod audiens legatus appellationem suam confirmavit, & terram suam relaxavit ab interdicto.

Si promissionibus pecuniarum infra spacium iiij. mensium novo regi factis, & cautione fidejussoria roboratis, in anno saltem sequenti, sequens numeratio responderet, *R.* rex *Anglorum* universas prædecessorum suorum supergrederetur divitias. Qui cum de regni dispositione pauca cum paucis tractasset apud *veram* xix. kal. Ianuarii transfretavit, navem exiens ipsa die prope *Graveling*.

Willelmus de Magna villa Comes tam *Essexiæ* quam *Albemarlæ* viam universæ carnis ingressus est xviij. kal. Decembris.

Circa dies istos *Willelmus* rex *Siculus* gener regis *Anglorum* absque legitima sobole moriens, *Tancredum* genere sibi propinquum habuit successorem regni.

A tempore crucis susceptæ decimatio generalis rerum mobilium, facta per *Angliam* ad subventionem terræ *Ierosolimitanæ*, tam clerum quam populum exactione violenta perterruit, sub elemosinæ titulo vicium rapacitatis includens.

Philippus *Dei gratia* Francorum *rex, &* Ricardus *eadem gratia rex* Angliæ, *Dux* Normanniæ *&* Aquitaniæ, *& Comes* Andegaviæ, *omnibus fidelibus ad quos litteræ istæ pervenerint, in Domino salutem.*

NOverit universitas vestra quod inter nos firmiter convenit, & de consilio Prælatorum ecclesiæ & principum terrarum nostrarum disposuimus, ut iter *Ierosolimitanum* ducente Domino simul perficiamus, & uterque nostrum alteri bonam fidem, & bonum amorem se servaturum promisit. Ego *Philippus* rex *Francorum*, *Ricardo* regi *Anglorum*, tanquam amico & fideli meo: Et ego *Ricardus* rex *Anglorum*, *Philippo* regi *Francorum*, tanquam domino meo & amico. Statuimus itaque, ut omnes cruce signati in terris sub nostra potestate constitutis, infra octavas paschæ vel nos præcedant, vel in termino illo nobiscum eant, nisi de voluntate & conscientia nostra remanserint. Si vero aliqui aliter remanere præsumpserint, & personæ excommunicationi, & terræ eorundem subicientur interdicto auctoritate Prælatorum terrarum utriusque nostrorum. Volumus etiam, statuimus & præcipimus, ut qui terris nostris præerunt, si opus fuerit mutua sibi subventione succurrant. Eorum autem bona qui iter *Ierosolimitanum* vel nobiscum, vel ante nos arripuerint, ita illæsa & intacta permaneant tanquam nostra propria. Et si quis eis injuriam irrogaverit, Iusticiarii & Bailivi nostri faciant emendari, quantum de jure poterint secundum consuetudinem terrarum nostrarum. Si vero aliquis in aliqua terrarum nostrarum guerram movere præsumpserit in absentia nostra nobis, vel alicui de terris nostris, & ad justitiam se non offert, primo excommunicetur, & post excommunicationem nisi infra xl. dies forisfactum suum emendaverit, decernimus ut ipse & hæredes ejus imperpetuum exhæredentur. Feudi autem illius qui per forisfactum suum exhæredatus fuerit

RICARDUS I. rex. fuerit transeant in proprietatem & dominium propinquioris domini à quo feodi movebunt. Præterea quicumque in aliqua terrarum alterutrius nostrum forisfecerit, & forisfactum emendare noluerit, in terra alterius non receptetur. Et si ibi inventus fuerit, Iusticiariis terræ illius in qua deliquit reddatur. Ad hæc autem quæ supradiximus observanda, Iusticiarios, & bailivos nostros sibi invicem volumus & præcipimus teneri, & obligari usque ad reditum nostrum sub tenore juramenti, & fidelitatis quam nobis præstiterunt. Acta sunt hæc xxx. die Decembris aput Nonancurt.

Hæc quidem constitutio generalis inter duos reges habita, quoniam inita fuit die Sabbati sicut asserunt homines, non obtinuit firmitatem, set in aliud usque tempus die festo sancti *Johannis Baptistæ* sequente, scilicet die dominica peregrinationis initium Domino consecravit.

Alexander papa iij. *Ricardo Elyensi* archidiacono. ***Audito laudabili multorum testimonio, quod scientia litterarum, & honestis moribus sis adornatus, tibi de consueta clementia, & benignitate sedis apostolicæ indulgemus, ut si aliqua ecclesia, annuente Deo, te ad beneficium vel dignitatem quamlibet vocaverit, non obstante quia non es de legittimo matrimonio natus, libere valeas ad beneficium vel dignitatem assumi.***

An. Dñi 1190. Ricardus *Lundoniensis, Willelmus Elyensis* electi pridie kal. Ianuarii consecrati sunt aput *Lamehedam. Lundoniensis* episcopus ipsa die sua sollempniter est collocatus in sede sub præsentia xij. episcoporum.

Willelmus Elyensis episcopus in epiphania Domini, concurrentibus episcopis multis ad diem festum, intronizationem suam in apparatu magno sollempnem effecit. Tunc demum ad notitiam suam & episcoporum pervenit violatum fuisse sepulcrum *Gaufridi* prædecessoris sui, quoniam anulus pontificalis quem sepulturæ traditus habebat in digito fuerat latenter subtractus. In pulpitum igitur ascendentes episcopi, violatores tam facientes quam consentientes sub anathemate concluserunt.

Baldewinus *Cantuariensis* archiepiscopus peregre profecturus, de communi consilio suffraganeorum suorum vices suas episcopo *Lundoniensi Ricardo* cõmisit. *Rofensis* episcopus ab antiquo vicarius archiepiscopi, tam in territorio *Cantiæ*, quã in ecclesiis maneriorũ archiepiscopi curam pastoralẽ suscepit.

Multi per *Angliam* tendere *Ierosolimam* properantes, prius in *Iudæos* insurgere decreverunt, quam invaderent *Sarracenos*. Igitur viij. idus Februarii, Judæi quotquot inventi sunt in domibus propriis aput *Norwicum* trucidati sunt; aliqui refugium habuerunt in castellum. Nonis Marcii, tempore scilicet nundinarum apud Stanford occisi sunt multi. Septimo decimo kal. Aprilis apud *Eboracum*, sicut dicitur, fere quingenti neci traditi sunt, mutuis sese vulneribus appetentes. Malebant enim à propria gente percuti, quam manibus incircumcisorum perire. xv. kal. Aprilis, scilicet in ramis palmarum, sicut dicitur, quinquaginta septem jugulati sunt aput *Sanctum Eadmundum*. Ubicunque reperti sunt Judæi manibus peregrinantium percussi sunt, nisi qui municipalium eruebantur auxilio. Necem Judæorum tam funestam, tam exitialem viris prudentibus placuisse credendum non est, cum Daviticum illud auribus nostris frequenter occurrat, *Ne occidas eos.*

Vide quotiens Ierusalem *vel tributum solvit, vel eversa fuit.* RI DU

Joat rex Iuda regnavit tribus mensibus in *Ierusalem*, & solvit *Pharaoni Nechao* regi Ægypti C. talenta argenti, & unum talentum auri.

Iesonias tribus annis solvit tributum *Nabuchodonosor* primo, ab eodem tandem interfectus est, & extra murum projectus.

Nabuzardan princeps exercitus regis *Babilonis Nabuchodonosor* vastavit *Ierusalem*, succendit domum Domini, & domum regis, & totam *Ierusalem* in circuitu.

Antiochus illustris ascendit *Ierosolimam*, & intravit in sanctificationem cum superbia, & accepit omnia vasa concupiscibilia, & sublatis omnibus abiit in terram suam.

Magnus *Pompeius Ierosolimam* obsedit, quam vix tercio mense cepit, xiij. milibus Iudæorum occisis. Cæteros in fidem accepit, muros civitatis evertit, cujus circuitus iiij. m̄. passuum dicitur fuisse.

Ierusalem est capta temporibus *Vespasiani*, vel *Tyti*, die mensis octavo Septembris.

Ierusalem ad fidem conversa fuit Christi temporibus *Constantini* primi qui fuit *Helenæ* filius.

Post tempus imperatoris *Heraclii* propheta magnus fuit apud *Sarracenos Machometus*, cujus tempore subjugata fuit *Ierusalem*.

Anno milleno centeno quo minus uno
Ierusalem Franci *capiunt virtute potenti.*
Saladinus Ierusalem subjugavit.

Margareta regina *Francorum Parisius* laborans in partu diem clausit extremum, & in ecclesia majore beatæ virginis inter reginas *Francorum* prima sepulturam accepit. Ipsa die duo reges tam *Francorum* quam *Anglorum* habentes colloquium, suæ peregrinationis initia distulerunt ad festum usq; beati *Iohannis Baptistæ*. Quod fatalium conjectores eventuum Deo plurimum displicuisse dixerunt, reginæ mortem in argumentum trahentes.

Episcopi temporis hujus se negotiis secularibus inmiscentes, & comitatus affectantes seu vicecomitatus vel castellanias, *Rogerum* quondam bonæ memoriæ *Saresburiensem* episcopum revocent ad memoriam. Qui plurimum sollicitatus à rege *Henrico* non se prius permisit institui regni Iustitiarium quam auctoritas summi pontificis, assensus & beneplacitum *Anselmi, Radulfi, Willelmi Cantuariensium* archiepiscoporum, ad subeundum hoc onus eum impellerent.

Baldwinus Cantuariensis *archiepiscopus* Ricardo Lundoniensi *episcopo.*

Cum essemus apud *Rothomagum* venerabilem fratrem nostrum *Hugonem Coventrensem* episcopum, qui contra dignitatem ordinis episcopalis officium sibi vicecomitatus usurpaverat, & propter alias quasdam causas rationabiles suspendimus; postmodum relaxationis beneficium promeruit, & litteris patentibus ad dominum regem directis nobis firmiter promisit, quod vicecomitatus quorum curam susceperat, in manum domini regis infra xv. dies post pascha resignabit, nec se de cætero hujusmodi officiis inmiscebit, quæ episcopalem dignitatem dehonestant. Sed & super aliis articulis litteras patentes, quas vobis mittimus, nobis exhibuit, & appellationi renunciavit. Vos itaque secundum discretionem vobis à Deo datam ascitis venerabili fratre nostro *G. Rofensi* episcopo, & clericis nostris, & aliis quos ad hoc evocandos decreveritis, diem

em certum & locum congruum prædicto episcopo super præfatis articulis constituatis, & quod justum fuerit, & ecclesiæ nostræ, & nostræ dignitati congruere videritis, statuere non omittatis. Valete. Et quod præfatus episcopus scripto promisit ipsum exequi faciatis.

Ricardo Lundoniensi episcopo, *Hugo Coventrensis* episcopus.

N*Overit discretio vestra quod venerabili patri nostro* B. *Cantuariensi archiepiscopo firmiter promisimus, quod super querela monachorum de* Coventria *& capellæ sancti* Michaelis de Coventria, *& super universis querelis quas adversus nos proposuit, judicio vestro omni appellatione & contradictione postpositis parebimus, assignatis nobis loco & tempore convenientibus & advocatis illis auctoritate vestra quos ad earum querelarum decisionem videritis esse necessarios. Ne autem ab hac promissione nostra resilire valeamus eam sigilli nostri testimonio roboramus.*

Gaufridus Henrici regis secundi filius in archiepiscopum *Eboracensem* electus est *Eboraci*. Factam electionem *Hamo* præcentor ejusdem ecclesiæ recitavit in publico, quia tunc temporis absens erat decanus causa reipublicæ. Post dies aliquot prædictus electus venit ad fratrem suum regem *Ricardum* apud **Pipewelle**. *Baldewinus Cantuariensis* archiepiscopus ordinationem & consecrationem electi prædicti clamabat ad jus ecclesiæ *Dorobernensis* spectare. *Johannes* episcopus *Candidæ casæ* suffraganeus *Eboracensis* ecclesiæ prædictum electum in presbiterum ordinavit, *Fulmarius Treverorum* archiepiscopus astitit ordinationi.

CLemens *episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus suffraganeis* Eboracensis *ecclesiæ, & dilectis filiis universis, Abbatibus, Prioribus, & Populo, & Clero per* Eboracensem *provinciam constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Per litteras karissimi in Christo filii nostri* R. *illustris* Anglorum *regis, & venerabilis fratris nostri* H. Dunelmensis *episcopi, & dilectorum filiorum* Eboracensis *Capituli, & multorum religiosorum conventuum ipsius diocesis, intellecto, quod idem Capitulum* Eboracensis *ecclesiæ dilectum filium* Gaufridum *fratrem prædicti regis, voto unanimi & pari consensu in patrem & archiepiscopum elegerunt, & quod dilectus filius noster* J. *tituli sancti* Martini *presbyter cardinalis apostolicæ sedis legatus, sicut ex ipsius litteris plenius intelleximus, electionem ipsam auctoritate legationis qua in* Anglia *fungebatur confirmaverit; considerantes etiam quod* Eboracensis *ecclesia quæ pastoris consilio diutius destituta in multis ex defectu prælati dispendium passa fuerit, per ejus sollicitudinem & potentiam ad statum poterit reparari meliorem, electionem ipsam sicut concorditer facta est, & ab eodem legato nostro confirmata, præsertim cum piæ memoriæ* Alexander *papa prædecessor noster circa personam ejus dispensaverit, ratam habemus, & de fratrum nostrorum consilio auctoritate sedis apostolicæ confirmamus. Monemus igitur universitatem vestram, & per apostolica scripta mandamus quatinus ipsi ceu prælato vestro reverentiam & honorem quem prædecessoribus suis exhibuistis, sine refragatione impendere studeatis, ut propterea valeatis apud Deum & homines merito commendabiles apparere.* Dat. *Laterani* non. Marcii pontificatus nostri anno iij.

Exercitus Christianorum ante Aconem *hoc modo situs est.*

ANte montem *Musardi* supra mare sunt *Genevenses*. Post illos sunt *Hospitalarii*. Post quos est *Marchio montis Ferrarii*. Post illum Comes *Campaniæ Henricus*. Deinde *Guido Dumpere*. Post illum Comes *Brevensis*. Post quem Comes de *Baro*. Deinde Comes *Ebalunsis*. Postea Comes *Robertus de Drous*, et episcopus *Beluacensis*. Postea episcopus *Besenceva*. Juxta quem versus planum est Comes *Theobaldus*, et Comes de *Claromonte*, et *Hugo* de *Gurnai*, et *Otho* de *Tresoni*, et *Florentius* de *Hangi*, et *Walchelinus* de *Ferrariis*. Deinde *Florentini*. Post quos episcopus *Saresberiensis* et *Anglici*. Deinde dapifer *Flandriæ*, cum *Johanne* de *Neele*, et *Odone* de *Hame*, et aliis *Flandrensibus*. Postea episcopus *Cambraiensis*, et dominus *Ysoldone*, et Vicecomes *Turoniæ*. Deinde rex de *Jerusalem* cum *Galfrido* et *Aimaro* fratribus ejus, et *Hugo* de *Thabari* et fratribus ejus, *Radulfo*, et *Othone*, et *Willelmo*. Deinde *Templarii*, et *Iaco* de *Avennes*. Post illum *Landegrave* et Comes de *Galres*, cum *Alemannis*, et *Dacis*, et *Theutonicis*, et *Frisonicis*. Inter quos ad *Magumeriam* posuit tentoria dux *Suaviæ*. Post super *Turonem* patriarcha et episcopus *Acharonis*, et episcopus *Bethleem*, et Vicecomes de *Castello Eraud*, et *Reginaldus* de *Sagitta*, et *Amfridus* de *Turona*. Sub *Turona* excambiatores. Postea super portum archiepiscopus *Pisanus* cum *Pisanis*. Extremo *Lumbardi*.

Circa dies istos cum primum obsessa fuisset *Acon*, *Willielmus* quidam *Anglicus* natione, capellanus *Radulfi de Diceto* decani *Lundoniensis*, dum tenderet *Ierosolimam*, astrinxit se voto, quod si prospero cursu portum intraret *Acon*, sancto *Thomæ* martyri sumptibus suis juxta facultatum possibilitatem capellam construeret, et procuraret ibidem ad honorem martyris cimiterium consecrari. Quod et factum est. Multis igitur ad capellæ servicium undique concurrentibus, judicio Christianitatis ipse *Willelmus* Prioris nomen accepit. Qui dum se militem Christi toto servaret in corpore, præcipue pauperum curam habebat, et sepeliendis corporibus tam fataliter decumbentibus quam interfectis gladio, diligentiam omnem et operam strenuissime satagebat impendere. Magni *Tobiæ* se successorem proximum humanis aspectibus repræsentans. Est et aliud ibi cimiterium quod vocatur *Hospitale Alemanorum*. Est et tertium Poliandrum antiquius cæteris quod sancti *Nicholai* dicitur, in quo, priusquam obsidio solveretur, hominum milia centum additis xxiiij. milibus per unius circulum anni tumulata sunt.

Alienor regina filii sui *Ricardi* regis iter profectura maris pericula declinavit, transitum habens per montem *Iani*, per *Ytaliæ* plana, per illos celebres orbis concursus ad dominum papam *Romæ*.

IN *Acone* sunt isti principes: *Caracos*, quem *Corboram* fecit militem ad obsidionem *Antiochiæ*; Ille nutrivit *Saladinum*. Post eum *Gemaladin*, *Gurgi*, *Suchar*, *Suncordeodar*, *Belhagessemin*, *Fecardinceras*, *Cerantegadin*.

Isti sunt principes exercitus *Saladini*. *Saladinus* et iiij. fratres ejus: *Safedin*, *Felkedin*, *Sefelselem*, *Melcalade*;

Melcalade. Et iij. filii *Saladini, Miralis, Melcalez, Melcalezis,* et duo nepotes ejus.

Tecahedin, Benesemedin, Coulin, Claisar, Bederin, Mustop, Hazadinnersel.

Tecahedin in sua potestate habet *Ioramenses, Rotasienses, Birenses.*

Benesemedin sub se habet *Persas, Turcos, Hemsienses.*

Saladinus sub se habet *Alapitos, Damacenos.*

Miralis sub se habet *Alexandriam, Damiet,* & totam terram ultra *Eufraten* usque mare rubrum, & ultra versus *Barbariam.*

Metalez sub se habet *Babiloniam* & *Keire.*

Quatuor fratres *Saladini* sub se habent *Abesiam,* & *Leemen,* & *Mauros,* & *Nubiam.*

Caisar est admiratus *Ascaloniæ.*

Bedredin est admiratus *Nazareth,* & *Neopolis,* & *Ramille, Mustop, Lice,* & *Baruth.*

Hazadinnersel, montis Regalis et *Gracci.*

Chorisin, cujusdam partis *Armeniæ.*

Saladinus dominus est omnium.

ANserius de *monte Regali* ad mortem suam detexit traditionem quam fecerunt idem *Anseri,* et episcopus *Balvacensis,* et Comes *Robertus* frater ejus, et *Guido Dumpere,* et *Landegrave,* et Comes de *Gelres,* unde ipsi ceperunt à *Saladino* triginta duo milia Bizantiorum et centum marcas auri. Et præterea habuit *Landegrave* iiij. camelos, & duos leopardos, et iiij. accipitres, et aliis donis distulerunt prædicti principes insultum, et permiserunt castella nostra cremari.

Clemens papa *Willelmo Eliensi* episcopo salutem.

JUxta commendabile desiderium et salubrem postulationem karissimi in Domino filii nostri *Ricardi* illustris regis *Anglorum,* fraternitati tuæ legationis officium in tota *Anglia, Wallia,* tam per *Cantuariensem* quam *Eboracens.* archiepiscopatum, et in illis partibus *Hyberniæ,* in quibus nobilis vir *Johannes* Comes *Moritoniensis* frater ipsius regis jurisdictionem habet et dominium, auctoritate duximus apostolica committendum. Dat. *Laterani* non. Junii pontificatus nostri anno iij.

Ricardus rex *Anglorum* omnibus fidelibus suis salutem.

M*Andamus vobis, & præcipimus quod sicut de nobis confiditis, & sicut vos ipsos & omnia vestra diligitis, sitis omnino intendentes dilecto & fideli Cancellario nostro* Elyensi *episcopo super omnibus quæ ad nos spectant, & pro ipso faciatis sicut pro nobismet ipsis faceretis, de omnibus his quæ vobis ex parte nostra dixerit. Teste meipso apud* Baionam *vj. die Junii.*

Duo reges tam *Francorum* quam *Anglorum* circa nativitatem beati *Iohannis Ierosolimam* profecturi convenerunt apud *Viceliacum.*

In festivitate beati *Petri* quæ dicitur Ad vincula, *Willelmus Elyensis* episcopus Apostolicæ sedis legatus convocavit multos apud *Gloecestriam.*

REx *Francorum* versus *Ianuensem* civitatem iter arripuit; Rex *Anglorum* versus *Massiliam.*

Fredericus imperator *Romanus* annum agens in imperio quadragesimum, dum *Ierosolimam* tenderet per *Bulgariam,* et ab *Yconio* transitum faceret versus *Antiochiam,* in fluvio quodam qui vocatur *Sapheth,* exercitu suo toto salubriter transeunte, solus equo suo decidens submersus est viij. kal. Augusti.

Ricardus rex *Anglorum* navem ascendit apud *Massiliam* vigilia S. *Laurentii.* Qui dum æquora sulcaret, in portu *Romano* nuntios domini papæ, scilicet *Hostiensem* episcopum, et alios plures occurrentes sibi recepit. Sed ad postulationem domini papæ *Romam* renuit visitare, prope *Capuam* intrans *Apuliam.*

B*Aldewinus Cantuariensis* archiepiscopus, et *Hubertus Saresberiensis,* et *Ranulfus* de *Glanvilla* quondam *Anglicani* regni justiciarius, itinere recto tendentes versus *Ierosolimam,* à sinistra reliquerunt *Siciliam,* et post pericula multa tandem apud *Tyrum* applicuerunt circa festum sancti *Michaelis.*

IGnis ille qui dicitur *Græcus ignis,* à *Saracenis* intra civitatem *Acon* obsessis tres machinas quas Christiani sumptibus magnis construxerant ad subvertendam urbem, in articulo temporis funditus concremavit, et omnia redegit in cinerem iij. non. Maii.

DIe festo sancti *Iacobi* Christiani quidam mediæ manus homines, sicut dicitur ad decem milia, victualium penuria laborantes ut famis detrimentum effugerent, non habentes principem, neque rectorem, insultum fecerunt in *Saladinum* & suos, & nisi *Radulfus Colecestrensis* archidiaconus, vir tam inermi militia quam armata probatus, cum forti manu suorum Christianis auxilium præstitisset, omnes in ore gladii corruissent.

P*Hilippus* rex *Francorum* applicuit apud *Messanam* xvj. kal. Octobris & hospitatus est in palatio regis *Tancredi.*

R*Icardus* rex *Anglorum* ix. kal. Octobris ibidem applicuit, & habito cum rege *Francorum* colloquio rex *Francorum* navem ascendit, & quoniam ventus erat contrarius ipsa die rediit. Interim nuncii *Ricardi* regis quos ad *Tancredum* regem direxerat redierunt iiij. kal. Octobris ducentes secum *Johannam* quondam *Siciliæ* reginam, & pridie kal. Octobris transiit fluvium qui dicitur *Far,* & in *Calabria* cepit locum munitissimum qui dicitur *Labamare,* & posuit in eo sororem suam, & postea rediit *Messanam,* & in crastino cepit castellum inter *Calabriam* & *Messanam* quod dicitur monasterium *Griffonum. Griffones* insultum facientes in *Hugonem Brunum* ab *Anglorum* rege repulsi sunt, qui clausis janujs civitatis ad propugnacula murorum stantes homines & equos regis *Anglorum* occiderunt, & quosdam illorum vulneraverunt; rex *Ricardus* portas civitatis confregit, & maximam illius civitatis partem cepit, & homines suos infra civitatem hospitari fecit iiij. non. Octobris. Et tercio non. dederunt obsides ei majores civitatis de pace servanda.

HAbitum est regionale Concilium apud *Westmonasterium* præsidente *Willelmo Elyensi* episcopo & apostolicæ sedis legato idibus Octobris. *Ricardus Lundoniensis* episcopus iij. juxta pristinam regni consuetudinem ad dexteram legati sedem optinuit: *Godefridus Wintoniensis* episcopus ad sinistram.

REx *Tancredus* dedit regi *Ricardo* pro quieta clamantia rerum omnium quas petebat, unciarum auri xx. milia. Dedit etiam *Tancredus* unciarum

CA-
PIT. IX.

ciarum auri totidem milia regi *Ricardo* pro bono pacis & quieta clamantia Divisæ quam *Willelmus* rex fecerat patri suo *Henrico* regi,& pro matrimonio quod erat contrahendum inter *Arturum Britanniæ* ducem et filiam *Tancredi*, Rex *Ricardus* prædictum *Arturum* hæredem suum instituit, si sine prole discesserit. Firmavit etiam quoddam castellum prope *Messanam* quod vocavit *Mategriffum*. *Margaritus* et *Jordanus Delpin* prædictæ civitatis custodes abierunt furtive ducentes secum familiam suam totam. Præterea rex *Ricardus* quietum clamavit **Wrech** in omnibus terris suis. Rex *Francorum* quietum clamavit regem *Anglorum* de sorore sua ducenda, numeratis sibi decem milibus librarum. Clamavit etiam clamationem quietam imperpetuum quam habebat de *Gisors*, et de toto *Welkesin*.

Sibilla regina *Jerusalem* mortua, soror ejus unica quæ nupserat *Hainfrido de Turun*, à viro suo per divortium est disjuncta;quam *Marchio de monte Ferario* duxit uxorem. Juratores in causa divortii fuerant *Balisant* matris reginæ defunctæ maritus, *Paganus de Kaiphas*, *Reginaldus Sidonis* civitatis quondam dominus; desponsata fuit prædicta soror reginæ ab episcopo *Beluacensi*. Judices in causa divortii fuerunt *Aconensis* episcopus, et alius quidam episcopus de terra *Ierosolimitana*. Die vero nuptiarum Marchionis pincerna *Silvanectensis*, nepos scilicet Comitis de *Claro monte*, cum decem et vij. aliis militibus, et xv. servientibus equitibus à *Saracenis* interceptus est.

Alienor regina cum per iiij. dies moram fecisset cum filio suo recessit versus *Angliam*, relinquens *Berengariam* filiam regis *Navaræ* quam ducturus erat uxorem. Quarto idus Aprilis ascendit rex *Ricardus* navim cum exercitu suo cum CL. navibus et vj. et buceis xxiiij. et galeis xxxix. et duxit secum *Johannam* sororem et prædictam *Berengariam*.

Omnibus Christi fidelibus clerus totius *Normanniæ* salutem.

Ad universitatis vestræ noticiam volumus pervenire, contentionem motam inter matrem nostram Rothomagensem *ecclesiam, procurante eam in absentia reverendi patris nostri* W. *archiepiscopi* J. *de* Constantiis Rothomagensi *decano, &* Willelmum *filium* Radulfi *Senescallum* Normanniæ: *super quibusdam capitulis de quibus ecclesia Dei conquerebatur, sub præsentia nostra & baronum domini regis, assistentibus quoque quam pluribus* Normanniæ *ministris hoc tandem fine conquievisse.*

Inprimis, *determinatum est de clericis, quod nulla occasione à secularibus potestatibus capientur, nisi pro homicidio, furto, & incendio, vel hujusmodi enormi flagicio quod ad placitum gladii pertineat, & tunc cum requisiti fuerint ab ecclesiasticis judicibus quieti reddentur in ecclesiastica curia judicandi.*

Item, *generaliter omnes de fidei læsione, vel juramenti transgressione quæstiones in ecclesiastico foro tractabuntur. Super treuga vero violatione antiqua consuetudo & cartarum* H. *&* R. *illustrium regum* Angliæ *tenor observabitur.*

Item, *Quæstiones de dote vel donatione propter nuptias quando mobilia vel se moventia petentur, ad ecclesiam referentur. Quæstio vero super eisdem de immobilibus dominis nostris regi & archiepiscopo determinanda reservatur.* RICARDUS I. rex.

Item, *in conventualibus ecclesiis, Abbates, vel Priores, aut Abbatissæ cum assensu diocesani episcopi eligentur.*

Item, *nulla fiet recognitio in foro seculari super possessione quam viri religiosi vel quæcumque ecclesiastica persona xx. annis vel amplius possederint. Similiter nulla fiet recognitio si carta vel alio modo eleemosinatam esse possessionem probare poterint. Sed ad ecclesiasticos judices remittentur.*

Item, *distributio eorum quæ in testamento relinquuntur auctoritate ecclesiæ fiet, nec decima pars ut olim subtrahetur. De bonis vero clericorum etsi dicantur fuisse usurarii, vel quocunque genere mortis præventi, nichil pertinet ad secularem potestatem, sed episcopali auctoritate in pias causas distribuentur.*

Item, *quicquid laici in vita sua donaverint, vel quocumque titulo à se alienaverint etsi usurarii fuisse dicantur, post mortem non revocabitur. Quæ vero post mortem non alienata invenientur, sed recognitum fuerit ipsos tempore mortis fuisse usurarios, confiscabuntur.*

Item, *si mortuus habuerit aliquod vadium unde sortem suam perceperit, portio ipsius libera ad eum qui invadiavit, vel ad hæredes ipsius revertetur. Idem fiet de portionibus uxoris & filiorum ejus post mortem ipsorum.*

Si quis vero subitanea morte vel quolibet alio fortuito casu præoccupatus fuerit, ut de rebus suis disponere non possit, distributio bonorum ejus ecclesiastica auctoritate fiet.

Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus quicquid in usus necessarios terræ *Jerosolimitanæ* dum ageret in extremis legaverat erogandum, post obitum suum *Hubertus Saresbriensis* episcopus, quem testamenti sui coram familiaribus & domesticis ordinaverat executorem, fideliter erogatione pia distribuit, & de castrorum excubiis summe sollicitus militibus xx. servientibus 50. sicut decreverat archiepiscopus, juxta consuetudinem regionis per dies plurimos statutis temporibus debita persolvit stipendia, pauperum semper agens curam, erga destitutos auxilio reflectens oculos misericordiæ; per omnia boni præsulis implens officium. An. Dñi 1191.

Venerabili domino & patri in Christo karissimo *R.* Dei gratia episcopo *Lundoniensi*, *H.* eadem gratia *Saresberiensis* episcopus salutem, & tam devotæ quam debitæ dilectionis constantiam.

Noverit dilectio vestra quod villa Acon *post insultus plurimos adhuc nobis fortiter restitit, nec à nobis adhuc expugnari potuit, quia gentibus, muris & machinis satis erat munita. Et* Saladinus *ex alia parte circa nos undique exercitum suum quasi in obsidione tenebat. Verum de exercitu ejus sicut certissime accepimus, plures recesserant corporis invalitudine laboribus & expensis supra modum gravati, nec prece, nec precio, vel etiam minis diutius poterant retineri. In exercitu illo vir alicujus probitatis eo tempore, sicut dicebatur, inveniri poterat, quem* Saladinus *in villam* Aconis *transponeret, ut alios vel menbris mutilatos, vel corpore debilitatos extraheret. Et de nostris versa vice diversi in diversa loca se retraxerant, ut sibi* contra

RICARDUS I. rex.

contra multimodam expeditionis incommoditatem consulerent, & sic tam subtractione virorum quam amissione ibidem mortuorum, exercitus ibidem Christianitatis multum erat diminutus. Verumptamen Christiani de consolatione Christi confidentes, labores & molestias obsidionis prædicta usque in adventum regum nostrorum sperant se posse sustinere. Hoc dicimus si circa Pascha venerint: si enim diutius venire distulerint, & ad sumptus pecunia deficiet, & spes terrena consolationis evanescet. Hæc de statu obsidionis Achonis.

Ricardus rex *Anglorum, Willielmo Marescallo, G.* filio *Petri*, & *H. Bard.* & *W. Briwerr.* apparibus.

SI forte cancellarius noster negotia regni nostri, juxta consilium vestrum & aliorum prædictorum quibus curam regni nostri commisimus, fideliter non tractaverit, præcipimus ut secundum dispositionem vestram de omnibus agendis regni nostri, tam de castellis quam de escaetis, absque omni occasione faciatis.

Walterus archiepiscopus *Rothomagensis* à *Sicilia* rediens, venit in *Angliam* v. kal. Maii apud *Sorebam*, litteras deferens in hæc verba.

Ricardus rex *Anglorum Willelmo* cancellario suo, *G.* filio *Petri*, *W. Marescallo*, & *H. Bard.* & *W. Briwer.* apparibus.

SCiatis quod quia nos diligimus venerabilem patrem nostrum Walterum Rothomagensem *archiepiscopum, & de eo ad plenum confidimus, eum de peregrinatione sua, de consilio & assensu summi pontificis, propter consilium & defensionem regni nostri ad vos transmittimus, quoniam constat aput nos, ipsum esse ad hoc ydoneum, & quia eum virum esse cognovimus prudentem, & discretum, & nobis semper fidelem: unde vobis mandamus & firmiter præcipimus, quatinus in procurandis negotiis nostris, & in custodiendo & defendendo regno nostro, communicato cum eo in omnibus negotiis nostris consilio operemini; Volentes & præcipientes quod quamdiu ipse erit in* Anglia, *& nos in peregrinatione Dei erimus, ipse pariter in omnibus cum consilio vestro, & vos cum suo. Vobis etiam mandamus quod ea, quæ sibi vobis de archiepiscopatu* Cantuariensi *exponenda commisimus faciatis, sicut ipse vobis ex parte nostra proponet. Teste meipso xxiij. die Februarii aput* Messanam.

Tercio kal. Aprilis rex *Francorum* navem ascendit aput *Messanam* cum tribus tantummodo navibus. Pacificati prius fuerant rex *Anglorum* & ipse.

CLemente papa tercio rebus humanis exempto *Jacinctus* inter diaconos ecclesiæ *Romanæ* primus, ne scisma subitum in ecclesia Dei consurgeret, se fieri papam vix tandem consensit, quem *Octovianus Ostiensis* episcopus die Paschæ consecravit episcopum, qui vocatus est *Celestinus* papa tercius.

Celestinus feria secunda Paschali *Henricum* regem *Teutonicum* & *Longobardorum* consecravit imperatorem *Romanum.*

Paschali feria iiij. *Romani* civitatem *Tusculanam* funditus diruerunt.

Robertus Lincolniensis canonicus, filius unicus et hæres *Willelmi* senescalli *Normanniæ*, mandato *Clementis* papæ *Cantuariæ* consecratus est episcopus *Wigornensis* iij. nonas Maii à *Willelmo* sedis apostolicæ legato, vj. episcopis *Dorobernensis* ecclesiæ suffraganeis astantibus prædicto legato.

RICARDUS I. rex.

Celestinus papa iij.

MOdis omnibus inhibemus ne in capella de Haketune *quam apostolica condempnavit auctoritas de cætero celebrentur divina: set potius capella ibidem, ut dicitur, erecta funditus destruatur. Et sicut à patribus nostris decretum esse dinoscitur, canonicorum institutionem revocantes in irritum, eos denuntietis & teneatis suspensos qui in loco ipso post prohibitionem apostolicam divina scienter præsumpserunt officia celebrare, donec ad sedem apostolicam veniant absolvendi. Illos quoque qui sententiam piæ recordationis papæ* Clementis *incurrisse noscuntur, cautius faciatis ab omnibus evitari donec ecclesiæ satisfactione competenti exhibita, per nos mereantur absolvi.*

REx *Anglorum Ricardus* in magna gloria naves ascendit iiij. idus Aprilis apud *Messanam* et circa xx. diem *Rodos* insulam subintravit, et in civitate v. diebus mansit, et postmodum v. diebus transcursis apud *Cyprum* applicuit loco qui vocatur *Limezun. Cursac* autem dominus terræ, qui se vocabat imperatorem, tam armata quam forti manu regi portum prohibiturus occurrit, et quam plurimos hominum suorum afflictos afflixit, spoliavit naufragos, et in carcerem fame perituros reclusit. Hinc igitur in tantæ vindictam injuriæ rex *Anglorum* ira succensus iniit cum hoste jam dicto congressum, festinam adeptus victoriam. Ipsum victum et vinctum tenuit, et filiam suam unicam, totamque insulam *Cypri* cum universis munitionibus suæ subdidit ditioni. *Cursac* cum rege pactum iniit, ne ferreis detineretur in vinculis. Quod & factum est. Sed rex pactum observans eum compedibus artari fecit argenteis, et in castello prope *Tripolim* quod vocatur *Margeth* retrudi præcepit. Filiam autem ejus secum retinuit cum duabus reginis in thalamo regis honorifice custoditam.

Situs *Cypri* talis est. Primo venitur ad *Baffam* quæ caput est regionis versus meridiem. Secundo venitur ad *Limezun.* Tercio venitur ad *Famaugust*, dictam, quasi civitatem *Augusti.* Postea caput S. *Andreæ* versus septemtrionem extenditur, et è regione respicit *Armeniam.* Postea venitur ad *Cheri*, quo naves ascendunt *Jerosolimam* visitaturi.

Rex *Francorum* iter suum dirigens versus *Jerusalem* in paschalibus die Sabbati, scilicet xij. kal. Aprilis applicuit apud *Acon.* Quid vero totus exercitus Christianorum per vij. septimanas in affiliendo civitatem profecerit, tota Christianitas quæ præsens erat novit et recolit.

WAltero Rothomagensi archiepiscopo *Willelmus Elyensis* episcopus. Convenimus vos apud *Lundoniam* qua occasione *Cantuariam* adire velletis, et id à vobis in responsis accepisse meminimus, quod quoniam monachos *Cantuarienses* audieratis vobis offensos, ut scilicet de causis offensionis si qua esset inquireretis, et de Prioris depositione certitudinem haberetis. Verum datum est nobis intelligi vos alia consideratione *Cantuariam* festinare, videlicet ut cum monachis illis de archiepiscopo eligendo tractetis. Et valde nec mirum admirati sumus quod quasi captata absentia nostra velitis

velitis id facere, cum sine nobis fieri nec possit, nec debeat, qui et toti regno vice regia præsidemus, et jure cancellariæ nostræ archiepiscopatum illum in manu nostra cum omnibus ecclesiæ pertinentiis habemus. Cum igitur super tam magno et arduo negotio à quo summopere totius regni pendet dispositio, sine domini regis, aut nostra nunc temporis præsentia tractari non debeat; discretioni et honori vestro consulimus et mandamus, ex parte domini regis districtius inhibentes ne propter hanc aut propter aliam quamcumque causam *Cantuariensem* ecclesiam adeatis, donec vobiscum loqui possimus. Non enim cum patientia vel rancoris dissimulatione hæc proferremus.

Ricardus rex *Anglorum* habens in comitatu suo xiij. magnas naves quas *Buccas* vocant, triplici velorum expassione dum æquora sulcarent notabiles, habens C. alias naves onerarias, habens etiam L. galeas triremes, se vento commisit apud *Cyprum*, et inter navigandum navem quandam quam *Saphadinus Salaadini* frater *Babiloniæ* dominus sumptibus magnis extruxerat, ut *Sarracenis* apud *Acon* obsidione vallatis succursum præstaret, casu fortuito velificantem inspexit, refertam omni genere victualium, armis bellicis ad quoslibet subeundos congressus instructam, ignis Græci, serpentium ignitorum plena vasa plurima continentem, sicut dicebatur, hominum M. quingentorum suffragio roboratam. Instructis igitur in articulo temporis omnibus ad prælium navale necessariis, galearum concursu circa navem undique fit insultus acerrimus, quæ venti destituta suffragio stabat immobilis. Quidam itaque remigantium illius aviculæ quæ mergus dicitur tractus exemplo, natans subtus aquas accessit ad navem, et eam terebro perforavit. Audierat forsitan qualiter *Eleazarus* tempore *Machabæorum* se subposuit elefanti circa quem belli pondus undique confluebat, et eum percutiens in ventrem occidit. Oppressus est & ipse set Judæorum gerens negotium. Remigans autem Christum habens in corde, rediens ad galeam incolumis sua resedit in sede. Modico tractu temporis aqua subintrans omnia tabulata transcendit, & hominibus qui prius in propugnaculis confidebant, evadendi spem omnem prorsus abscidit. Quorum M. ccc. *Ricardus* rex *Anglorum* in mari submergi præcepit reservando cc. Acta sunt hæc viij. idus Junii. Rex iter suum prospero cursu dirigens, ad portum quo tendebat appropinquavit. Lituorum itaque stridor, ductilium clangor tubarum, horribilis cornicinum strepitus litora repleverunt. Personabat terra, quod & *Christianorum* animos animavit ad pugnam, & *Sarracenis* obsessis gravissimum terrorem incussit, magnum principem advenisse declarans. Rex portum intravit *Acon* vj. idus Junii.

Cum autem duo reges circa civitatem *Acon* machinas erexissent, & petrarias suas muro proximas collocassent, & magnitudine lapidum muros penitus attrivissent, in stuporem sunt versi *Sarraceni* nullam habentes fiduciam resistendi. Qui communicato cum suis consilio cœperunt tractare de pace, talibus initis pactionibus, quod *Salaadinus* sanctam crucem certa die restitueret, & Christianos captivos mille quingentos quos habebat in vinculis liberos abire permitteret. Sic civitas cum armis & impedimentis *Sarracenorum*, salvis tantum corporibus ipsorum, regibus duobus est reddita iiij. idus Julii, Veniente die statuto nihil horum quæ promiserat *Salaadinus* implevit. In ultionem igitur excessus tanti circa duo milia secenti *Saraceni* capitis animadversione multati sunt; paucis de nobilioribus retentis, pro dispositione regum pondere vinculorum artatis.

Subjugata civitate rex *Francorum* ad propria redire proposuit quasi toto negotio consummato. Quod audiens rex *Anglorum*, quicquid in argento vel auro, quicquid in victualium congregatione, quicquid in armis, vel equis, vel navibus congregaverat, se pro parte dimidia regi *Francorum* tanquam domino suo communicaturum optulit, & sub quavis securitate firmiter repromisit. Set quoniam ipse reditum suum immutabiliter ordinaverat in animo suo, suis reclamantibus, toto Christianorum exercitu graviter consternato, cum paucis suorum repatriaturus navem ascendit. Postquam rex *Francorum* recessit, ilico ruinis & scissuris murorum civitatis *Acon* reparatis, ipsa civitate fossatis & muro plenius communita, rex ad promovendum Christianitatis negotium, & prosequendi voti sui propositum versus *Jopen* iter arripuit, & cum eo dux *Burgundiæ* cum Francigenis sibi subditis, Comes *Henricus* cum suis, & alii multi Comites, & Barones, & populus innumerus. Cum autem inter *Acon* & *Jopen* plurimum esset spatium & tractus viarum prolixior, apud *Cæsaream* tandem cum multo sudore gravique jactura suorum rex imperterritus venit; & ipse *Salaadinus* in eodem itinere multos de suis amisit.

Cum itaque populus Dei respiraret ibidem aliquantulum apud *Jopen*, iter propositum audacter prosecutus est. Et cum illius anterior custodia procederet apud *Assur*, *Salaadinus* cum vehementi *Saracenorum* incursu super ultimam aciem impetum faciens, divinæ miserationis gratia favente solum à iiij. turmis Christianorum à fronte sibi viriliter occurrentibus compulsus est in fugam, ipsumque fugientem per unam leucam vel circa præcedentes turmæ Christianorum plene prosecutæ sunt, tantamque stragem de nobilioribus *Saracenis* quos *Salaadinus* habuerat, vigilia nativitatis beatæ virginis prope scilicet *Assur* quantam *Salaadinus* annis xl. transactis antea non sustinuit una die. Nos vero de nostris illa die gratia Dei nullum amisimus nisi virum optimum, & suis meritis universo karissimum exercitui *Jacobum de Avennes*, qui per plures annos in exercitu Christiano quasi columpna totius exercitus in omni sinceritate promptus extitit & devotus. Deinde Domino ducente rex *Anglorum Jopen* pervenit, eandemque villam fossatis & muro firmavit, habens in proposito Christianitatis negotium ubique pro posse suo viriliter promovere.

Willelmus Dei gratia *Elyensis* episcopus Vicecomiti *Sussexiæ*.

Præcipimus tibi quod si Eboracensis electus applicuerit ad aliquem portum in balliva tua, aut aliquis nuntiorum ejus, eum retineri facias donec mandatum nostrum inde receperis. Et similiter præcipimus quod litteras domini papæ aut alicujus magni viri qui illuc venerint retineri facias.*

Bartholomeus *Turonorum* archiepiscopus mandato summi pontificis *Galfridum Eboracensem* electum consecravit episcopum, *Turonis* in ecclesia beati

RICARDUS I. rex.

beati *Mauritii* xv. kal. Septembris, ſex ſuffraganeis ſuis aſſiſtentibus. *Henricus Baiocenſis* epiſcopus interfuit conſecrationi. Abbas majoris monaſterii ſancti *Martini* pallium deferens à domino papa tranſmiſſum, prædictum electum ſolitis involvit conditionibus; ſcilicet quod legatos *Romanæ* eccleſiæ cum veneratione ſuſcipiet, quod deferet appellationibus, quod viſitabit *Romanam* eccleſiam ſingulis tribus annis, vel per ſe, vel per proprium nuncium. Dum archiepiſcopus in *Angliam* tenderet, in portu quodam applicuit qui *Dovera* nuncupatur xviij. kal. Oct. Quem ſub enavigatione ſua, clericos eciam ſuos ſoror *Elyenſis* epiſcopi quæ caſtellum cuſtodiebat mandato, ſicut dicitur & creditur, *Elyenſis* epiſcopi per ſex dies cum armatorum multitudine fecit in prioratu ſancti *Martini* nequiter obſideri, coartavit etiam in tantum, ut vix ei medio tempore victualia poſſent emendicata conferri. Malitia perfidorum in deterius proruente, milites *Elyenſis* epiſcopi quos habebat familiariſſimos *Albericus de Marines*, & *Alexander Puintel* cum armatorum multitudine venerunt ad prædictam eccleſiam loricati, gladios habentes in manibus evaginatos, & irruentes in eccleſiam, irruentes in archiepiſcopum, firmiter injunxerunt ut de regno ſine mora, ſine dilatione navigaturus in *Flandriam* cum ſuis exiret. Quod facere recuſans, ſtolam gerens in collo, bajulans crucem in manibus ab altaris cornu, per pedes, per crura, per brachia, colliſo capite ſuper pavimentum violenter extrahitur per viam lutoſam, per immunda loca, cum clericis ſuis & viris religioſis qui de partibus multis ad ipſum videndum confluxerant, perductus eſt in caſtellum xiiij. kal. Octobris, ubi per viij. dies eſt retruſus in carcerem. Quod audiens *Lundonienſis* epiſcopus utens fere duplomate cum feſtinatione qua potuit venit ad cancellarium; à quo poſt multas ſupplicationes vix tandem optinuit, epiſcopatu ſuo toto ſub cautione fidejuſſoria quaſi loco pignoris obligato, liberationem archiepiſcopi. Carcerem egrediens archiepiſcopus vj. kal. Octobris, eadem via qua tractus fuerat rediit cum prædictis inſignibus, ſcilicet cum ſtola, cum cruce per viam lutoſam, per immunda loca, quouſque ſancti *Martini* rediret ad monaſterium, & Deo ſanctoque *Martino* gratias agens à populis undique confluentibus cum exultatione magna ſuſceptus eſt. *Lundoniam* veniens, archiepiſcopus ſollempni proceſſione receptus eſt in eccleſia doctoris gentium vj. non. Octobris, cui dominus *Lundonienſis* epiſcopus *Ricardus* tam ſibi quam ſuis, omnem quam potuit humanitatem exhibuit in expenſis effuſioribus.

Ricardo Lundonienſi epiſcopo, *Johannes* Comes *Moritonii* ſalutem.

Sicut diligitis honorem Dei, & eccleſiæ, & domini regis, & regni, & meum, ſitis ad pontem de Lodene *die ſabbati proxima poſt feſtum S.*Michaelis *inter* Radinges *&* Windeſoram, *quia Deo volente ibidem vobis obvius ero tractaturi de quibuſdam magnis & arduis negotiis domini regis & regni.*

Sabbati dies ad colloquendum præfixus infortunium aliquod exinde provecturum intelligere dedit quampluribus; Diebus ſiquidem ſabbatorum præſtita ſacramenta, ſicut arbitrantur nonnulli, raro robur optinent firmitatis.

RICARDUS

Itaque cancellarius habens in cuſtodia *Windeſoræ* caſtellum, ſilvarum opaca, viarum anguſtias, equitum & peditum in armis confidentium, & ad Comitem undique confluentium multitudinem, *Henrici* quoque de *Ver*, cujus exhæredationi, ſicut dicebatur, ipſe præſtiterat occaſionem, latentes inſidias, prædictum etiam pontem à caſtello nimis remotum plurimum cauſabatur, & ſic in diem uſque lunæ pertractum eſt colloquium. Media die Dominica tam archiepiſcopi, *Rothomagenſis* ſcilicet & *Eboracenſis*, quam epiſcopi quotquot apud *Radingum* convenerant ut intereſſent colloquio, candelis accenſis aſcenderunt in pulpitum, & omnes qui conſilium, vel auxilium, vel mandatum dederunt, ut archiepiſcopus *Eboracenſis* extraheretur ab eccleſia, tractaretur indigne, retruderetur in carcerem, terribiliter anathematizaverunt, & à conſortio ſanctæ matris eccleſiæ ſequeſtraverunt, & nominatim *Albericum de Marines*, & *Alexandrum Puintel*. Die Lunæ Comes ad omnem ſiniſtram ſuſpicionem tollendam, in loco tutiſſimo prope *Windeſoram* ſicut petierat cancellarius ad colloquium venire propoſuit, cancellario repromittens omnimodam ſecuritatem per manum epiſcopi *Lundonienſis*. Et quoniam apud *Eſtanes* hoſpitari decreverat ipſa die, familia ſua mane ſurgens & irruentium formam aſſumens, greſſu concito properabat impetum obſervans in omnibus. Quod audiens cancellarius, contritus eſt à facie Comitis, quem cum ira magna ſua ſequi veſtigia reputabat, & trepidanti conſimilis elongavit, non dico fugiens, quouſque cum armis & impedimentis & familia ſua *Lundoniæ* turrim intraret in pede planis turris equos ſuos ſtabulans, & in ipſis domibus ad conveſcendum antiquitus deputatis, ad imminentem ſicut credebat obſidionem ſe præparans. Comes audiens quod fecerat cancellarius, venit & ipſe *Lundoniis* ipſa die receptus ad hoſpitandum in domibus *Ricardi* filii *Reineri*. *Rogerus de Planes* in tota terra *Johannis* Comitis Juſticiarius graviter vulneratus à quodam *Radulfo* de *Bello Campo* quem cancellarius cingulo militari donaverat, kal. Novembris diem clauſit extremum. Sequenti die Martis ut inimicitiæ quas Comes & Cancellarius incurrerant, ſuo marte diſcurrerent, Comes *Johannes*, tam archiepiſcopi quam epiſcopi, tam Comites quam Barones convenerunt in Capitulo S. *Pauli Lundoniæ*, pulſata campana quæ populum ſolet ad conveniendum urgere. Poſt longos ergo tractatus adinvicem habitos *Johannes* Comes primus fidelitatem regis *Ricardi* juravit. Deinceps archiepiſcopi duo, poſtmodum omnes epiſcopi: ſolus epiſcopus *Lundonienſis* addidit juramento, *Salvo ordine ſuo & juſtitia eccleſiaſtica*. Juraverunt eciam Comites & Barones quotquot convenerant. Omnes prædicti magnates juraverunt communam **Lundon.**

Die Mercurii *Willelmus Poſtard* Prior *Weſtmonaſterienſis*, concurrentibus omnium votis, electus eſt in abbatem ante regis juſticiarios epiſcopo *Lundonienſi* præſente. Quem epiſcopus duxit ante majus altare ſancti *Petri*. Decantato *Te Deum laudamus* epiſcopus conſuetam orationem ſuper proſtratum electum ſubjunxit, & in ſedibus deputatis abbati ſollempniter intronizavit, & campanarum cordas manibus electi contradidit. Deinde tranſitum faciens epiſcopus in capitulum electum ducens, electionem factam epiſcopali confirmavit auctoritate præſente toto conventu, concurrentibus populis per regulam

ſancti

RICARDUS rex. ſancti *Benedicti* per *Evangelii* textum electo curam animarum commiſit.

Die *Jovis* habitum eſt colloquium ab orientali parte turris *Lundonienſis.* Præſens fuit Comes, Cancellarius archiepiſcopi prædicti, pontifices, Comites & Barones. Aſſenſu communi diffinitum eſt, ut omnia caſtella quæ pro libitu ſuo Cancellarius cuſtodiæ familiarium ſuorum commiſerat redderentur, & inprimis Turris *Lundonienſis.* Quod ſe facturum Cancellarius jurisjurandi præſtita religione promiſit. Caſtella vero tria quæ de manu regis *Ricardi* receperat Cancellarius, ſcilicet caſtellum de *Dovera,* caſtellum de *Cantebrige,* caſtellum de *Hereford* in *Wallia* per manum Cancellarii cuſtodirentur, datis obſidibus à caſtellanis quos ibi conſtituerat Cancellarius de fidelitate regis ſervanda. Die Veneris Cancellarius turrim egrediens, cum univerſa ſupellectile ſua tranſitum fecit apud *Bermundeſeiam. Henricus* & *Oſbertus* Cancellarii fratres & *Mathæus* camberarius dati ſunt in obſidatum quouſque redderentur caſtella. Juraverat enim Cancellarius quod ante caſtellorum redditionem regnum non egrederetur.

Die ſabbati Cancellarius tranſitum faciens apud *Doveram,* duces habuit in itinere *Gilebertum Roffenſem* epiſcopum & *Henricum* de *Cornhella Canciæ* vicecomitem. Die dominica *Lundonienſis* epiſcopus juxta petitionem conventus *Weſtmonaſterienſis* benedixit abbatem ante majus altare ſancti *Pauli. Lundonienſis* epiſcopus & abbas Benedictus ipſa die ſollempni proceſſione recepti ſunt apud *Weſtmonaſterium,* & hora prandendi pariter in refectorio conſederunt. Die Jovis ſequente Cancellarius reputans oculos cæcare nautarum, qui ſe ventorum habere notitiam gloriantur plerumque, ſumpſit habitum muliebrem, ſed greſſum in corpore vel inceſſum alterare non potuit quin vir pocius appareret quam mulier. Itaque deprehenſus à nautis facie detecta cognoſcitur, rapitur, trahitur, & vix à manibus muliercularum abſtractus cuſtodiæ deputatur, quouſque communi decreto Juſticiariorum regni qui *Lundoniis* reſidebant, libertatem acciperet abeundi quo vellet, præmonitus tamen & ſummonitus ut quod in præfato colloquio prope turrim prius juraverat prius effectui manciparet. Cancellarius iiij. kal. Novembris navem aſcendens & in *Normanniam* iter dirigens, apud portum ulteriorem applicuit.

Arvandus in natura diligendi non habuit perſeverantiam, & fidelium conſilia deſpiciens fortunæ per omnia ludibrium fuit. Denique non eum cecidiſſe ſet tam diu ſtetiſſe plus miror, ſe multociens adverſa perpeſſum gloriabatur, & ruituram ejus temeritatem miſerabantur amici. Præfecturam primam quam habuit in provincia gubernavit cum magna popularitate, conſequentem cum magna populatione; denique preſſus æris alieni ſub onere, ſibi ſucceſſuros optimates æmulabatur, colloquia cunctorum ridebat, conſilia rimabatur, officia contemnebat. Tandem odii publici mole vallatus, & prius cinctus cuſtodia quam poteſtate diſcinctus, captus deſtinatuſque pervenit *Romam.* Ilico tumens quod proſpero curſu *Tuſciæ* litus enavigaſſet, elementa ſibi famulata jactabat. Interea legati provinciæ magna rerum verborumque ſcientia præditi, prævium *Arvandum* accuſaturi nomine publico, publicis decretalibus inſecuntur, quem incautum & conſiliis ſodalium repudiatis, ſibi ſoli temere fidentem reſponſo præcipiti contendebant involvere. Quibus agnitis *Arvandus* proripit in convitia ſubita, dicens, Abite degeneres, *Arvando* ſatis conſcientia ſua ſufficit, vix illud admittere dignabor ut in actione repetundarum advocati michi præſtentur. RICARDUS rex. Pauci medii dies, *Arvandus* concitato gradu mediis prope judicium finibus ingeritur, epiſtolam quandam quæ proponebatur ad ejus confuſionem ſe dictaſſe profeſſus eſt. Acclamatur ab accuſatoribus, conclamatur à Judicibus reum ſe majeſtatis læſæ teneri confitentem. Confeſtim *Arvandus* privilegiis geminæ præfecturæ quam per quinquennium repetitis faſcibus rexerat exauctoratus, publico carceri deputatus eſt. Cum duceretur addictus miſer non miſerabilis erat.

Si vindicari in aliquos ſeverius contra noſtram conſuetudinem pro cauſa intuitu juſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam aut excipere ſententiam, ſet per dies xxx. ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſane accipiat vinciatque cuſtodia & excubiis ſollertibus vigilanter obſervet. *Theodoſius.*

Quidam juvenis de domo domini *Lundonienſis* epiſcopi ſpiritum habens in avibus cœli ludere, niſum ſuum docuit cercellas affectare propenſius. Itaque juxta ſonitum illius inſtrumenta quod à Ripatoribus vocatur **tabur** ſubito cercella quædam alarum remigio perniciter evolavit. Niſus autem illuſus lupum quendam natantem in locis ſub undis criſpantibus intercepit, invaſit & cepit, & ſuper arida per ſpatium ſicut viſum eſt xl. pedum ſe cum nova præda recepit. Epiſcopus inſoliti caſus novitate permotus niſum & lupum futuris ſeculis memorialem Comiti *Johanni* tranſmiſit xj. kal. Novembris. Ipſa die tractatum eſt de conſilio *Cantuarienſis* eccleſiæ ſicut rex *Ricardus* mandaverat. Convenerunt epiſcopi, convenerunt & monachi. Poſt longos tractatus negotium tandem dilationem accepit.

Celeſtino *papæ ſuffraganei* Cantuarienſis *eccleſiæ debitam ſubjectionem.*

Cum ad noſtram perveniſſet noticiam *Baldewinum,* patrem noſtrum *Cantuarienſem* archiepiſcopum, apud *Acon* viam univerſæ carnis ingreſſum, verentes ne monachi ſanctæ Trinitatis in archiepiſcopo ſubſtituendo ſibi quippiam vendicare præſumerent, de communi conſilio venerabilem fratrem noſtrum *Ricardum Lundonienſem* epiſcopum, ad quem electi nominatio de jure dinoſcitur pertinere præmiſimus apud *Cantuariam.* Junctus eſt ei comes in itinere quidam regis Juſticiarius. Igitur in eccleſia *Cantuarienſi* præſentibus monachis & audientibus *Romanæ* ſedis audientiam appellavit, inhibens ex parte ſummi pontificis ne quid in electione facienda præſumerent attemptare citra conſcientiam epiſcoporum & etiam citra regis aſſenſum. Poſtmodum autem ut nobis archipræſulem eligeremus, ad vocationem domini *Lundonienſis,* qui decanatum optinet inter ſuffraganeos, convenimus *Lundoniis,* convenerunt & monachi; Dilationem accepit electio quibuſdam diſſenſionibus ad invicem emergentibus. Dominus itaque *Lundonienſis* totius *Anglicanæ* vicem gerens eccleſiæ rurſus *Romanæ* ſedis audientiam appellavit, *R.* epiſcopo *Bathonenſi* cum reliquis epiſcopis contra monachos appellante. Paucis diebus elapſis conſtituimus accedere *Cantuariam,* ut ſub præſentia tam cleri quam populi, tam epiſcoporum quam monachorum archiepiſcopum eligeremus,

RICARDUS I. rex. mus, diem ad hoc faciendum constituentes iiij. non. Decembris. Interim autem Comes *Moritonii* domini regis frater & dominus *Rothomagensis, Bathoniensis Rofensis, Herefordensis, Menevensis, Coventrensis,* episcopi cum pluribus regni magnatibus pro quibusdā magnis regni negotiis transitum fecerunt usq; *Cantuariam.* Cumque super negotiis ipsis in palatio *Cantuariensis* archiepiscopi residentes tractarent, ingressi sunt coram eis *G.* dictus Prior & quidam monachorum, & manus inicientes in *Bathoniensem* & eum electum suum nominantes de medio residentium sustulerunt. Quos memorati præsules & regni proceres evestigio subsecuti, denuo vestram appellaverunt præsentiam v. kal. Decembris.

An. Dñi 1192. REginaldus *Bathoniensis* episcopus sedit annis xvj. & xx. sex septimanis & duobus diebus, Qui nominatus à monachis *Cantuariensibus Cantuariensis* electus, transcursis à die nominationis xxix. diebus, die natalis anno bisextili feria iiij. diem clausit extremum aput *Dogemerefeld* in territorio *Wintoniensi.* Sepultus est autem in ecclesia sua *Bathoniæ,* prope majus altare die festo sancti *Thomæ* martyris.

REx *Francorum* à finibus rediens *Jerosolomitanis* vj. kal. Januarii *Parisius* sollempni processione receptus est. Sed utrum honestam, utrum causariam, utrum ignominiosam fuerit missionem consecutus à castris, qui pro certo novit edisserat.

Conradus Marchio de *monte Ferario* iiij. kal. Maii confossus est ab *Arsacidis* aput *Tyrum.*

HEnricus *Campaniæ* Comes nepos *Ricardi* regis *Anglorum* filiam *Amauricii* regis quam Marchio sibi copulaverat quali quali modo duxit uxorem iij. nonas Maii. Totam quoque terram sicut unquam aliquis regum *Jerosolimitanorum* possederat melius quam Christiani recuperaverant in potestatem recepit.

CAterva *Saracenorum* dum à *Babilonia* tenderet *Jerusalem,* omni genere victualium habundans & armis, intercipitur à *Christianis.* Quod quisque *Francorum* diripuerat suos cessit in usus. Quod *Templares,* quod *Hospitalarii,* quod exteræ gentes invaserant, cessit ad arbitrium regis *Anglorum.*

Pridie idus Maii rex *Anglorum* veniens ante *Darum,* quod rex *Amauricius* in dampnum & injuriam *Babiloniorum* firmaverat, quod & postmodum *Salaadinus* in potestatem suam redegerat, castellum obsedit, & infra quartam diem hominum plusquam quinque milia capto castello captivavit.

Pridie kal. *Augusti* captum est opidum *Jopen à Saracenis.*

KAl. *Augusti* rex *Anglorum* impiger ut Christianis succurreret, in arma proruens cum tribus galeis decem secum habens milites ante *Jopen* applicuit, & *Saracenos* expugnans *Jopen* sua sub potestate redegit. *Saraceni* resumptis viribus cum audissent regem venisse cum paucis, ut eum vivum caperent irruerunt. Quibus rex resistens viriliter, in ore gladii multos percussit eorum.

QUarto idus *Augusti,* scilicet vigilia sancti *Laurencii* datæ sunt induciæ. Tota maritima scilicet *Tyrus,* civitas *Acon,* casellum *Hymberti, Cayphas, Cæsarea Philippi, Jopen* & casellum *Medianum* cesserunt in partem Christianorum. Civitas *Ascalon,* de qua scriptum est, *Ascalon, Ascalon, tibi in ore gladius & erit usque ad consummationem seculi,* de communi tam *Christianorum* quam *Saracenorum* assensu diruitur. Montana cesserunt in potestatem *Saracenorum. Christianis* est data potestas intrandi *Jerusalem* dummodo venirent inermes. Set *Tyrensis* archiepiscopus sub interdicto conclusit omnes qui sub conductu *Saracenorum* visitarent *Jerusalem,* & ibidem vota persolverent orationum.

Hinc inde datis induciis à sequente pascha per tres annos, per tres menses, per tres ebdomadas, per tres dies, per tres horas nemini venit in dubium non esse dictum ociose, *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Et ut quod *Saraceni* fecerunt robur in posterum firmitatis optinere non dubites, in signum pacis emiserunt sagittam. Intelligi dantes, in die non esse timendum à sagitta volante.

DUM rex *Ricardus* peregrinaretur in *Syria,* dum vacaret in *Anglia* sedes *Cantuariensis, Savaricus Norhamtoniensis* archidiaconus & thesaurarius *Saresbiriensis,* à *Bathoniensibus* monachis, *Wellensibus* clericis reclamantibus electus est in episcopum. *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus Justiciarius regni præbuit regis assensum. *Savaricus Romam* veniens mandato summi pontificis ordinatus est presbiter in patriarchio *Lateranensi*; Manum consecrationis apposuit *Albanus Albanensis* episcopus xiij. kal. Octobris.

DIe festo sancti *Michaelis* duæ reginæ, scilicet tam *Angliæ* quam *Siciliæ,* navem ascenderunt aput *Acon.* Rex vero navem ascendit die festo sancti *Dionisii.* Circa sancti *Martini* festum applicuit in *Romania,* scilicet in loco qui dicitur *Curresy,* qui jurisdictioni subicitur imperatoris *Constantinopolitani.* Postmodum relictis magnis navibus duas galeas ascendit & applicuit in *Sclavonia.* Cum autem transisset *Veneciam* & *Aquileiam,* terram Ducis *Austriæ* subintravit. A quo captus est in civitate quæ *Wena* dicitur xiij. kal. Januarii.

Regem *Anglorum* Dux *Austriæ* comprehendit aput *Wenam.* Qui licet pedes regis in compedibus non humiliaverit, importunitate tamen custodum plus ad malam mansionem perduxit, quam si duris artasset in vinculis. Homines siquidem regionis illius barbariem maxime redolentes, horrent verbis, habitu squalent, inmundiciis feculescunt, ut intelligas eorum cohabitationem ferinam pocius quam humanam.

Johannes Moritonii Comes cum audisset fratrem suum regem tentum in vinculis illectus est spe magna regnandi. Multos itaque per totum regnum alliciens plurima promittebat, munitionibus suis celeriter obfirmandis intendebat sollicitus, mare transiens fœdus iniit cum rege *Francorum,* ut *Arturum* ducem *Britanniæ* nepotem suum, ab ea spe quam *Britones* super ejus promotionem conceperant prorsus excluderet. An. 11[illegible]

Pridie kal. Marcii *Salaadinus* diem clausit extremum.

FEria iij. post ramos palmarum dux *Austriæ* regem *Angliæ* tradidit imperatori *Romano* sub pactione pecuniæ persolvendæ.

POstmodum ut imperator ad immoderatam pecuniæ quantitatem nomine redemptionis solvendam regem *Anglorum* terroribus, & exemplis impelleret, eum retrudi præcepit in loco qui *Trivallis* dicitur, à quo carcere nullus ante dies istos exivit, qui vinctus ibidem intravit, de quo dicit *Aristoteles* libro quinto, *Bonum est mactare patrem in Trivallis.* De quo loco rursus metrice scriptum est.

Sunt

[RIcAR]DUS I. rex.

Sunt loca, sunt gentes quibus est mactare parentes
Vel mos vel pietas, cum sera supervenit ætas.

Hoc igitur non fortuito set ultione divina provisum est & salubriter ordinatum, ut *Ricardus* rex ad pœnitentiam & satisfactionem congruam revocaretur, super excessu quo patrem suum carnalem *Henricum* regem decumbentem in lecto, tam auxilio quam consilio regis *Francorum*, aput urbem *Cenomannicam* obsidione vallavit, & licet eum ferro non mactaverit corporaliter, eum tamen crebris & sævis assultibus compulit inde recedere.

Ricardus Dei gratia rex *Anglorum* dum teneretur in vinculis, & de consilio vacantis ecclesiæ *Cantuariensis* sanctam in animo gereret sollicitudinem scripsit in hæc verba.

Ricardus Dei gratia rex *Anglorum* karis & fidelibus suis *R.* eadem gratia *Lundoniensi* episcopo, *Cantuariensis* ecclesiæ decano & universis *Cantuariensis* ecclesiæ suffraganeis salutem.

V*Estræ volumus libenter fraternitati consulere & Cantuariensem ecclesiam, quæ vestrum omnium mater & caput est, de persona ydoneâ Deo, nobis & vobis & toti regno nostro accepta, quæ ad pacem & tranquillitatem sanctæ ecclesiæ, & regni nostri aspiret, in quantum ad nos pertinet ordinare.*

Commonitoriis igitur hujuscemodi lectis in medium, ad vocationem domini *Lundoniensis* plures episcopi convenerunt, quidam suæ causam absentiæ satis probabilem, vel per litteras, vel per nuncios allegarunt. Convenerunt ad vocationem ejus plures locorum conventualium principales personæ. Dies dominica præfinita fuit electioni scilicet tertio kal. Junii. Mater itaque domini regis *Alienor* regina, *Walterus* quoque *Rothomagensis* archiepiscopus capitalis *Angliæ* Justiciarius & alii regni magnates ad regni pacem integre conservandam, omnem studuerunt impendere sollicitudinem, quodam palliatæ pacis umbraculo suum velare propositum intendentes, ut sub quadam quali quali concordia partium studia diversissima jungerentur, quorum semper fuerant corda disjuncta. De justiciariorum dispositione *Ganfridus* Prior *Cantuariensis* & monachi, qui cum eo *Lundoniam* venerant, *Cantuariam* adierunt, ubi *Thomas* gloriosus prothomartyr *Cantuariensium* sanguine proprio tinctam sibi purpuram conquisivit. Et ut in terris grande sibi nomen facerent, die sabbati prædictam præcedentis dominicam prævenerunt episcopos, *Hubertum* quondam decanum *Eboracensem*, quem aliquo spiritu revelante prænoverant ab episcopis eligendum, suum nominantes electum.

Viri quidam mediæ manus homines in Capitulo *Cantuariæ* præsidentes tanquam Justiciarii, nominationi factæ præbuerunt assensum. Monachi prævenerunt episcopos, sabbatizantes non sabbato mentis set temporis. De quo dicit *Moyses* filiis *Israel*, *Erit vobis hodie sabbatum requietionis, & affligetis animas vestras.* De quodam alio longe dissimili sabbato loquitur alibi propheta dicens, *Dabit dominus Deus sabbatum pro sabbato*, scilicet pro pace temporali pacem æternam. Monachi cum exultatione magna recedentes à capitulo, magnam intraverunt ecclesiam, laudes debitas sicut sibi videbatur Domino decantantes *Te deum* scilicet *laudamus*. Ab eorum mentibus excidisse non debuit, quod cum aliquis in Abbatem electus, est sua collocandus in sede, mediocri voce psalmus excurritur quinquagesimus, commissorum pristinam perpetrationem revocans ad memoriam, non alicujus gloriæ temporalis titillationem importans. Monachi prævenerunt episcopos set non in benedictionibus dulcedinis; nec enim in tanto monachorum collegio repertus est aliquis, qui post suorum expletionem votorum populis ad propria reversuris, in fine sollempnem de jure posset dare benedictionem. *Hubertus* à monachis *Cantuariensibus* prænominatus in sabbato renuntiet diabolo per pœnitentiam, ne sub ejus jugo retineatur. Die dominicâ, die constituta, die sanctificata *Hubertus Saresbiriensis* episcopus ab episcopis electus est in archiepiscopum. Electionem factam *Lundoniensis* episcopus in publico recitavit apud *Westmonasterium*, in sede regia, loco celebri, loco faciendis electionibus archiepiscoporum à multis temporibus consecrato.

RICARDUS I. rex.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus capitalis *Angliæ* justiciarius dedit assensum, & auctoritate regia factam confirmavit electionem. Igitur *Lundoniensis* episcopus juxta suorum dignitatem prædecessorum, & Deo laudes persolvendas exsolvit, & benedictionem omnibus qui convenerant gratanter exhibuit. *Saresbiriensis* episcopus electus ab episcopis in archiepiscopum, in præsenti judicium justum cunctis exhibeat, futurum judicium timeat semper, & misericordiam consequetur, ubi vix justus salvabitur, voce jocunditatis in fine glorificatus, Intra scilicet in gaudium Domini tui, transeat in vitam æternam ubi videbitur deus deorum in *Syon*, ubi cum sanctis deum laudet, videat & adoret.

TOtius *Alemanniæ* generalis conventus magnates solummodo comprehendens, habitus est aput *Warmatiam* tercio idus Julii. Tractatum est ibi de redemptione regis *Anglorum*: Tandem sub audientia plurimorum propalatum est precium apreciati, quem apreciavit *Henricus* imperator *Romanus* ab *Austriæ* Duce *Limpoldo*, scilicet quinquaginta milia marcarum argenti. Sed ut imperator egregius fœnerator legittimarum usurarum summam, quæ per annum æquiperantur sorti per unum diem in duplum excederet, centum milia marcarum sibi suo tempore solvendarum extorsit à rege.

Summa redemptionis regis *Anglorum* est argenti centum milia librarum, ad pondus *Coloniæ* monetæ publice probatæ. Quæ pecunia certis temporibus & distinctis quinquaginta datis obsidibus persolvetur.

Cum de redemptione regis agendum sit, quam devotionem ei sui fideles exhibuerint proferamus in medium, incipientes à domo Dei. Majores quidem ecclesiæ thesauros ab antiquis congestos temporibus, ecclesiæ parochiales argenteos calices præmiserunt; archiepiscopos, episcopos, abbates, Priores conventualium ecclesiarum, Comites, Barones quartam partem annuorum reddituum, Monachos *Cistercensis*, Canonicos ordinis albi totam lanam unius anni, Clericos viventes de decimis decimam partem de redditibus provenientem statutum est assensu communi persolvere.

Cessit *Alemannis* in admirationem non minimam quod tam crebri fiebant concursus Episcoporum, Abbatum, Comitum & Baronum, aliorum etiam mediæ manus hominum, quos de tam diversis, de tam remotis nationibus unius hominis jurisdictioni subjectis desiderium trahebat videndi regem, de reditu

 cujus

RICARDUS I. rex.

cujus in toto regno suo fere desperabatur à singulis. Et cum diversi diversa reportarent rescripta, scripsit in hæc verba.

Ricardus rex *Anglorum*, *Waltero Rothomagensi* archiepiscopo.

Q*Votiescunque nuncios in* Angliam *ad vos destinamus, & illis litteras de fide eis adhibenda super his quæ vobis ex parte nostra proponent committimus, hac intentione hoc facimus, ut super his quæ ad commodum & honorem nostrum cedunt eis fides adhibeatur: super his autem quæ ad honorem, aut utilitatem nostram non contingunt, eis fides nullatenus adhibeatur.*

Hugo Cestrensis episcopus vocatus à rege sicut dicebat, cum magnis exenniis, quæ summo studio præparaverat, antequam *Alemanniæ* periculis se committeret, interceptus est in itinere. Nam prope *Cantuariam* de nocte quiescens comprehensus est, bonis omnibus spoliatus est. *Mathæus* de *Clera* municeps principalis castelli de *Dovera* præstitit auctoritatem prædonibus; sed excommunicatus nominatim tam ab archiepiscopo, quam ab episcopis omnibus accensis candelis, an suum excessum congrua satisfactione relevaverit, ignoratur.

P*Hilippus* rex *Francorum* uxorem duxit sororem regis *Danemarchiæ*. Sed quia divortium inter ipsos sollempniter celebratum est, ex insperato, plus hoc in ore populorum versatur, quam quod apur urbem *Ambianensium* in assumptione beatæ virginis nuptiæ regales præcesserant. A rege disjuncta regina maluit *Suessionis* inter sanctimoniales degere, quam lares paternos in *Danemarchia* visitare.

NUnciis quos archiepiscopus ad dominum papam pro pallio suo petendo direxerat redeuntibus, affuit inter eos quidam *Episcopellus* nomine deferens pallium. Habitus est itaque generalis conventus episcoporum *Cantuariæ*, nonis Novembris, ad sollempnem archiepiscopi susceptionem & intronizationem. Convenerunt & aliæ conventualium ecclesiarum personæ principales. Ordinatis igitur quæ fiunt in applausibus hujuscemodi, dextravit archiepiscopum *Lundoniensis* episcopus, sinistravit *Wintoniensis*, & sic in sede sua sollempniter collocatus est, & receptus in osculum. Ordinata processione rursus itum est obviam *Episcopello* pallium deferenti. Qui veniens ante majus altare, triplici sacramento quod ab antiquis temporibus introductum est, adauctis quibusdam novis verborum formulis involvit archiepiscopum, quas opusculo præsenti superfluum duximus interserere. Moram fecit *Episcopellus* cum archiepiscopo per aliquod tempus, multos multis onerans verbis, nec multis ad ultimum honoratus exenniis.

W*Alterus Rothomagensis* archiepiscopus dum per annos duos, & anni tercii quartam partem administrasset regni negotia, specialis *Angliæ* Justiciarius, non ambulavit in magnis, à munere manus excuciens, clamores æqua lance dijudicans. Qui vocante rege transitum fecit in *Alemanniam.* Transitum etiam fecit & mater regis *Alienor* regina. Sub ipso transitu suo *Coloniæ* celebrantes Epiphaniam.

An. Dñi 1194.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus *Radulfo* Decano *Lundoniensi.*

NOverit dilectio vestra, quod postquam ad dominum nostrum karissimum illustrem regem *Anglorum* accessimus nemini scripsimus in *Anglia*, nec aliqua usque ad crastinum sancti *Blasii* audivimus quæ essent digna relatu, & vobis scribere deberemus. Eo vero die misericors Dominus populum suum apud *Maguntiam* in liberatione domini regis visitavit. Nobis enim domino regi eadem die usque ad horam nonam assistentibus, *Maguntinus* & *Coloniensis* archiepiscopi inter dominum imperatorem, & dominum regem & ducem *Austriæ*, pro liberatione regia verba proferentibus, post multas anxietates & labores idem archiepiscopi qui studio maximo ad liberationem regiam operam adhibuerant, coram domina regina, & nobis, & *Bathoniensi*, & *Elyensi*, & *Sanctonensi* episcopis, & multis aliis magnatibus, ad dominum regem accesserunt ei breve verbum & jocundum proferentes. Erat siquidem quod dominus imperator ei significavit, quod eum in custodia sua diu tenuerat, set eum liberum dimittebat, & absolutum, ut sui ipsius de cætero haberet potestatem, *Liber & explicitus ad sua vota suus.*

RICARDUS

Circa dies istos *Henricus Henrici* Ducis *Saxonici* primogenitus, nepos *Ricardi* regis *Anglorum*, filiam unicam & hæredem *Conradi Palatini* Comitis duxit uxorem.

PActiones initæ sunt plures inter imperatorem & regem, ad persolvendam non spectantes pecuniam, sed ad statum regis intervertendum: inter quas quicquid insertum est ab inicio viciosum, quicquid contra leges, contra canones, contra bonos mores indubitanter conceptum, licet ex parte regis & suorum fidelium ad hoc observandum fuerit jusjurandum adactum, emissa licet patencia scripta, licet in mundum universitatis recepta, licet à partibus absoluta, quia tamen contra jus elicita, robur firmitatis optinere non debent in posterum, nec ullo tractu temporis convalescere.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus, & *Baldewinus Watch.* & alii quidam dati sunt in obsidatum pro decem milibus marcarum, quæ rex tenebatur ad præsens persolvere, quousq; persolverentur. Et hoc se fideliter observaturos, nec egressuros ab *Alemannia* citra conscientiam imperatoris, præstita jurisjurandi religione sollempniter confirmaverunt.

T*Ancredus* rex *Siciliæ*, *Rogerus* etiam filius ejus sublimatus in regem, intra paucos dies rebus humanis exempti sunt. *Willelmus* vero filius *Tancredi* puer adhuc, regni diadema suscepit.

Rex *Anglorum* ad instantem *Adulfi Coloniensis* archiepiscopi petitionem *Coloniam* veniens, in ipsius palatio cum honore summo receptus est, in sumptibus magnis, in epulis profusioribus ibidem moraturus per triduum. Die vero tercia procuravit archiepiscopus, ut rex in ecclesia beati *Petri* missam audiret. Archiepiscopus itaque deposita majestate sua præcentoris assumens officium, & stans in choro cum cantoribus cæteris illam sollempnem missam sollempniter inchoavit. *Nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum, & eripuit me de manu Herodis.*

REx prospero cursu tendens in *Ang.* applicuit apud *Sandwicum* die Dominica, scilicet xiij. kal. Aprilis feria iiij. coronata civitate cum exultatione magna tam cleri quam populi sollempni processione receptus est in ecclesia sancti *Pauli Lundoniæ*. Tendens inde versus Notingeham, postquam venit infra triduum, obsessos omnes rejectis armis misericordiam expetentes in deditionem recepit. Pascha celebravit

lebravit aput *Norhamtoniam.* In octavis Paschæ regni diadema suscepit de manibus *Huberti Cantuariensis* archiepiscopi *Wintoniæ*, *Willelmus* rex *Scotiæ* præsens fuit. Die festo sanctorum *Nerei* & *Achillei*, navem ascendit aput *Portesmues.* In *Normannia* quiescens, apud *Bruis* mane surgens obvium habuit fratrem suum *Johannem*, qui procidens ad pedes ejus misericordiam petiit, & invenit. Tendens versus *Vernolium*, regem *Francorum* audivit castellum obsidione vallasse, nec in petrariis erigendis, nec in magnis lapidibus comportandis, nec in machinis subvehendis, nec in murorum suffossionibus excavandis, nec in obsessorum corporibus affligendis per dies octo cessasse. Tunc temporis instabat dies ille magnus, celebris ille dies, majestati dies altissimæ dedicatus, dies optabilis toti mundo, dies inquam pentecostes, populo Christiano per orbem terrarum venerandus ubique. Quo tempore *Franci* quondam cathedralium visitationibus ecclesiarum obnoxii loca sancta contendebant adire. Sacerdotes ordinis secundi, cum ymnis & laudibus, cum vexillis & crucibus suas præcedebant plebeculas; choreæ virginum, juvenum evagationes, civium & plebeiorum oculos demulcebant: sed quia

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus,

nunc villarum depopulationibus, nunc deprædationibus armentorum, nunc incendiis, nunc cædibus, nunc homicidiis invigilare curabant. Et ne laborantes die sancto pentecostes reportasse victoriam futuris temporibus memorialem, & suis annalibus inserendam computarentur, audierunt sub ipso noctis crepusculo quod rex *Anglorum* accinctus esset ad pugnam, & in crastinum superventurus. Quo rumore perterriti potius elegerunt fugere, quam pugnare; cum suo dampno semper, cum suo semper obprobrio, recedentes à castris.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus marcarum decem milibus persolutis ab *Alemannia* rediens Ascensionis dominicæ die sollempni, sollempni processione receptus est in ecclesia sancti *Pauli Lundoniæ*, sermonem habens ad populum. Expletis missarum sollempniis in domo domini *Lundoniensis*, cum lautarum affluentiis epularum receptus est honorifice. Secunda feria Pentecostes navem ascendit, transiturus in *Normanniam* iij. kal. Iunii.

CAnonici *Saresbirienses* Decanum non habentes ad præsens, à rege prius impetrata licentia, fratrem suum & concanonicum *Herebertum Cantuariensem* archidiaconum, assensu communi sollempniter in episcopum elegerunt. Electionem factam in publico recitavit *Walterus* præcentor: electioni factæ præbuit rex assensum, quam & *Hubertus Cantuariensis* archiepiscopus auctoritate propria confirmavit apud *Saresberiam*, iij. kal. Maii sabbato pentecostes prædictus electus presbyter ordinatus est. Sequenti dominica, consecratus est episcopus ab *Huberto Cantuariensi* archiepiscopo apud *Westmonasterium*, in capella sanctæ *Katerinæ* nonis Iunii. Pridie idus Junii sollempni processione receptus est apud *Saresberiam*, & sua sollempniter collocatus in sede per archiepiscopum.

REx *Francorum* sub quali quali festinatione recedens *Vernolio*, ne nil videretur egisse, municipiolum quoddam situm prope *Rothomagum*, quod ex fonticulis ebullientibus appellatum est *Fontes*, obsidione vallavit. Obsessi sunt intus milites iiij. servientes xx. nihil minus arbitrantes, quam tantum principem ad tam exilem locum cum exercitu toto divertere. Recolere poterant, si litteras nossent, illud à *Lucano* poeta metrice scriptum:

——— ——— — *Dignum te Cæsaris ira*
Nullus honor faciet.

Præmissis igitur assultibus ardentissimis rex quarto die portas irrupit, evertit castellulum, cuncta diripuit. Inde reveritus vires *Rothomagensium* ne forte *Vernolensium* animis accenderentur & factis, intra fines suos cum aliqua saltem victoriola sese recepit.

CIrca dies istos *Andegavenses* castellum *Willelmi Gobet* fundatum prope *Feritatem Bernardi* quod vocatur *Mons mirabilis*, obsederunt, ceperunt, & funditus diruerunt.

Postquam rex *Francorum* recessit *Vernolio*, rex *Anglorum* veniens *Thuronis* à Castelli novi Burgensibus, ubi requiescit beatus *Martinus*, duo milia marcarum exeniorum nomine suscepit nulla coactione præmissa. Tendens inde versus *Bellum locum* qui situs est intra fines *Thuroniæ*, castellum de *Luches* quod rex *Francorum* obsidatus nomine receperat in potestatem à bailivis regis *Anglorum* dum teneretur in vinculis, ne conventionem quam cum eo fecerant transgrederentur, & quindecim militibus, & quater viginti servientibus cum alimoniæ sufficientia custodiendum commiserat, rex *Anglorum* obsedit, & intra paucos dies viriliter expugnavit.

Circa dies istos filius regis *Navaræ* veniens in auxilium *Anglorum* regi, copiosum congregavit exercitum, & centum quinquaginta balistarios habens, terram *Gaufridi* de *Rancuna*, terram Comitis *Engolismensis* penitus devastavit.

REx *Francorum* fines intrans *Turoniæ*, prope *Vindocinum* fixit tentoria. Quo cum regem *Anglorum* cognosceret supervenisse, summo mane tentoriis avulsis cum festinatione *Fractam Vallem* repetiit. Rex autem *Anglorum* eum subsecutus est, & quadrigas ipsius, Comitum, & Baronum, & Magnatum sub eo militantium impedimenta tota, sub captione conclusit. Aurum & argentum in scriniis, & in aliis locis repositum, tentoria quoque, balistas & innumeras res, æstimatio quarum in immensum excrescit, sine dampno suo cepit & secum reduxit.

A festo Pentecostes quo rex *Francorum Philippus* à *Vernolio* nocte recedens fuga sibi consuluit, elapsi sunt dies xxxvij. ad illum usque diem quo quiescens prope *Vindocinum* exterritus summo mane cum gravi jactura suorum castellum *Duni* tremefactus irrupit.

Henricus Romanus imperator *Ricardo regi Anglorum.*

DIlectionem tuam scire volumus quod fideles tui *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus, & *Bathoniensis* episcopus, & *Robertus* de *Turneham* multa supplicatione nobis institerunt, quatinus *Ottonem* nepotem tuum nobiscum equitare permitteremus. Sed quoniam pater ejus Dux *Saxonum* nobis suspectus est cujus malitiam veremur, petitiones eorum admittere noluimus. Sed tui ducti favore hæc eis indulsimus, quod idem *Otto* de die tres servientes habiturus est, qui ei serviant & assistant.

Circa dies illos *Alexius* quidam naturalis filius, sicut dicebatur, *Manuelis* quondam Imperatoris *Constantinopolitani*, Græcus genere, Græcorum innumerabili

RICARDUS I. rex. numerabili multitudine congregata, transiit in *Bulgariam*, & hostiliter aggressus *Constantinopolim*, *Cursac* imperatorem captum, excæcatum, ementulatum carcere damnavit perpetuo, sedem occupans imperialem.

Ricardus rex *Anglorum* cum à nativitate sua complesset annum vicesimum secundum, à patre suo matre consentiente, creatus est dux *Aquitanorum*. *Gaufridus* itaque de *Rancuna* multis eum lacessivit injuriis. Sed *Ricardus* collectis viribus *Taileburg* obsidione vallavit, & faciem universam murorum intra dies complanavit paucissimos. Annus ab incarnatione Domini M. Clxxix. tunc temporis effluebat. Rursus modo transivit in *Pictaviam*, & intra paucos dies *Taileburg*, & totam terram *Gaufridi de Rancuna*, totamque terram Comitis *Engolismensium* sua sub potestate recepit, ut à castello *Vernolii* quousque veniatur ad crucem *Karoli* nullus ei rebellis existat.

Celestinus papa *Veronensi* episcopo.

V*Olumus, & per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatinus à duce* Austriæ *juramentum recipias, cum alia cautione quam expedire noveris, quod mandatis nostris quæ sibi per te, vel litteras, aut nuntium, vel nuntios nostros fecerimus, per omnia sine fraude parebit. Quo recepto, in ejus virtute sibi præcipias, ut obsides regis* Anglorum *universos absolvat. Conditiones omnes quas exegit ab ipso relaxet, & oblata sibi per eum, & suos, & quæ de ipsius regis iniqua redemptione percepit sibi per universa restituens, eosdem obsides faciat cum securitate ad propria remeare, & ut amodo talia non attemptet. Nichilominus etiam de injuria & dampnis congrue satisfaciat irrogatis. His demum rite completis & peractis, ei & suis absolutionis munus impendas, & interdictum cui erat ipsius terra subjecta relaxes. Illud etiam eidem duci & suis nichilominus præstita sibi absolutione sub debito prædicti juramenti præcipias, quod quam citius poterunt ad partes* Jerosolimitanas *accedant, & tanto tempore moram in servicio Christi faciant, quanto præfatus rex in captione dinoscitur extitisse. Quod si non observaverint, ipsum & suos in eandem excommunicationis sententiam appellatione remota reducas. Dat.* Romæ *aput sanctum* Petrum *viij. idus Junii, pontificatus nostri anno quarto.*

Rex *Anglorum* edicto generali convocavit magnates omnes suæ jurisdictioni subpositos *Cenomannis*, ubi fidem *Anglorum* in adversitate sua semper sibi gratiosam, integram & probabilem plurimum commendavit.

TReugæ datæ sunt inter reges *Francorum* & *Anglorum*; sed comeatui negotiatorum interdictum est hinc & inde. Revixit his diebus regis *Pharaonis* memoria, qui populis undique confluentibus & *Ægyptum* intrare desiderantibus venale frumentum exposuit, ne manus avara supprimeret quod commerciis hominum cum tempus exigit est communicandum.

J*Ohannes* thesaurarius *Eboracensis* electus in episcopum *Pictavensem*, ab *Alexandro* papa iij. consecratus est episcopus in abbatia *Dolensi*, quæ fundamentum habet in dioceſi *Bituricensi*, die scilicet festo sanctæ *Teclæ* virginis. Sedit autem *Pictavensis* episcopus annis viginti, tredecim septimanis & uno die. Translatus ad *Lugdunensem* ecclesiam, ibi sedit archiepiscopus per decem annos & viginti novem septimanas.

Cui successit in archiepiscopatu *Reginaldus* filius *Gigonis* Comitis *Forensis*. *Johannes* autem archiepiscopus in *Angliam* veniens sancto *Thomæ* martyri vota persolvit orationum aput *Cantuariam* in nativitate beatæ *Mariæ*.

Circa dies istos statuit rex *Anglorum* certis quibusdam interpositis conditionibus ad commodum fisci pertinentibus, ut milites passim per *Angliam* in locis congruis undique concurrentes, vires suas flexis in girum frænis experiantur, ea consideratione fortassis inductus, ut si bellum adversus *Agarenos*, vel adversus finitimos movere decreverit, si vel gentes exteræ regnum hostiliter præsumpserint infestare, vegetatiores, agitatiores, exercitatiores reddantur ad prælium. Dum itaque dispositio militaris certa die certo loco tirocinio deditos evocat ad giramen, *Anglos* militaribus armis instructos, in gladiis exerendis, in ictibus cumulandis, in verberibus aggravandis, in vulneribus infligendis, noveris exercitatos. Sed eosdem levium vibratio lancearum non tam agiles reddit ad dimicandum, quam luxus epularum effusior sumptuosos divulgat, & in luminaribus procurandis, & accendendis prædicat officiosos. Juventus igitur cupida laudis sed non pecuniæ, subjugatos armis nequaquam atterit carcerali custodia, vel ad redemptionem immoderatam exquisitis tormentis impellit, sed captos jure belli sola fidei sponsione devinctos abire permittit, redituros cum fuerint requisiti.

A Rege *Francorum Philippo* directi sunt nuncii iiij. ad *Anglorum* regem *Ricardum* verbis utentes pacificis, de regnorum commoditatibus tractaturi cum rege, ne populos utriusque regis potestati subjectos, quorum hauriendo tam argentum quam aurum loculos vacuaverant, bellicis cladibus, & sanguinis effusione prorsus attererent. Domino siquidem suo beneplacitum esse constanter asseverabant, ut ambigua fata totius controversiæ quæ vertitur inter ipsos sub certamine singulari fortium quinque virorum hinc & inde dirimerentur, populis utriusque regni confidentibus & expectantibus eventum rei, judicium declararet gladiatorium quid super jure regis utriusque, regis æterni sederet in animo. Consultatio simul & conditio placuit *Anglorum* regi quamplurimum, dummodo rex *Francorum* quintus inter suos, rex *Anglorum* itidem inter suos quintus, paritate servata corporum & armorum æqua lance confligerent.

CIrca dies istos piscis quidam vocatus vulgo crassus piscis vi ventorum & inpulsu maris appulsus est apud *Cadulnesuase*, villam scilicet canonicorum sancti *Pauli Lundoniæ*. Cumque quæstio moveretur, utrum ad regem an ad canonicos piscis spectare deberet; inspectis à capitali justiciario regni *Lundoniensis* ecclesiæ privilegiis, sentenciatum est piscem non ad regem set tam ad Decanum quam ad Capitulum spectare debere.

Ricardus rex *Angliæ* omnibus fidelibus suis salutem.

N*Overit universitas vestra compositionem factam inter dominum* Walterum Rothomagensem *archiepiscopum & canonicos ejusdem ecclesiæ, & cives* Rothomagenses *in hunc modum, quod murus & scoppa*

scoppa atrii ecclesiæ infra proximum natalis Domini diem per eosdem cives reficiantur, per visum senescalli Normanniæ *& bailivorum nostrorum in eo statu in quo erant quando diruti fuerunt. Hæc acta sunt apud* Argentonum *vigilia sancti* Martini.

RIcardus rex *Angliæ* decano & canonicis *Turoniæ*,& cæteris clericis omnibus,tam religiosis scilicet quam aliis universos redditus eorum quos confiscaverat in manu domini legati benigne reddidit. Hæc acta sunt apud *Alenchonam* die festo sancti *Martini*.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus *Radulfo* decano *Lundoniæ* salutem.

IMpetrata per dominum legatum & nos rectitudine reddituum ecclesiasticarum personarum de terra domini regis *Francorum* quos confiscaverat, dominus legatus & nos ad regem *Francorum* duximus laborandum, ut precibus & exhortationibus nostris nobis redditus nostros & cæteris ecclesiasticis personis de terra domini regis *Anglorum* suos redditus quos ceperat restitueret. Hæc acta sunt *Senonis*.

Philippus rex *Francorum* bailivis suis salutem.

S*Ciatis quod dilectum nostrum* Walterum *venerabilem* Rothomagensem *archiepiscopum in gratiam & amorem nostrum recepimus. Inde est quod vobis mandamus & præcipimus, quatinus visis præsentibus litteris deliberetis in vestra potestate universas res dicti archiepiscopi & canonicorum* Rothomagensium, *& monachorum, & monalium,presbiterorum, & clericorum* Normannorum,*& in pace de cætero habere permittatis. Et si aliquis amodo eis aut rebus suis molestiam sive dampnum intulerit, quamtocius faciatis emendari. Præcipiatis etiam militibus quos idem archiepiscopus vobis nominabit, ut erga eundem archiepiscopum faciant sicuti solent & debent.* In eadem forma scripsit omnibus bailivis suis & baronibus in quorum potestate redditus nostri & ecclesiasticarum personarum *Normanniæ* erant.

ROgerus de genere *Normannorum* primus in *Sicilia* regio diademate sullimatus suo sculptum in sigillo monasticum illud jactabat,

Apulus & Calaber, Siculus michi servit & Afer.

Qui cum ageret in extremis, reliquit filium & filiam *Willelmum* & *Constantiam*; annus millenus centesimus quinquagesimus quartus tunc temporis effluebat. *Henricus* rex *Teutonicus* eandem *Constantiam* duxit uxorem, anno tam millesimo tam centesimo quam octogesimo sexto fluente. *Henricus* postmodum imperator creatus secum ducens imperatricem *Constantiam*,deficientibus aliis hæredibus omnium ad regnum *Siciliæ* pertinentium hæredem legittimam,duplicem congregavit exercitum; hinc equestrem & pedestrem per viarum angustias laboriosissime gradientem; illinc remigantium multitudinem copiosissimam in armis bellicis plurimum confidentem. Sicque *Januensium* & *Pisanorum* tam auxilio quam consilio roboratus *Bonefacium* marchionem de *monte Ferrato* totius navigii sui quod exereverat in inmensum signiferum ordinavit. *Bonefacius* itaque dum æquora sulcaret intrepidus & Salertinatos pro viribus paratos resistere cognovisset, irruit super eos, & non modica strage peracta victoriam reportavit, urbem succendit, prædavit, ecclesiis non pepercit, ecclesiam sancti *Mathæi* violenter intravit, asportavit thesaurum, sine delectu cives in ore gladii trucidavit, quosdam truncavit capite, quosdam suspendit patibulo, mulieres omnes indifferenter prostituit. Civitate vastata, transiit in *Siciliam*; civitates omnes in deditionem accepit. *Willelmus Tancredi* regis filius in ætate puerili sublimatus in regem, cum matre sua præsidium adiit, sicut fertur, tutissimum, castrum scilicet sancti *Johannis*. Imperator *Henricus* iter dirigens ad urbem *Pannormitanam*, in sede metropolitana sollempni processione receptus est. x. kal. Novemb. regni diadema suscepit.

DIe festo sancti *Stephani* prothomartyris dum apud *Gratiam* dux *Austriæ Limpoldus* dies natalicios celebraret, & juxta consuetudinem regionis sui corporis agilitatem inter suos ostenderet commilitones de plano militaribus armis accinctus, flexis in gyrum frænis equo cecidit,& pedis attritione subita sauciatus ad necem, urgentissima tandem necessitate compulsus, consilio medicorum pede truncatus est, ut qui regis *Anglorum Ricardi Jerosolima* redeuntis, & crucis adhuc mortificationem in corpore suo gestantis, & animum habentis ad terram sanctam redire, pedes constrinxerat, nec licentiam abeundi quo vellet habere permitteret, in ultionem tanti facinoris pede proprio mulctaretur juxta sententiam *Petri Ravennatis*, qui de filio prodigo scribens inter cætera dixit, *Luxuriæ, ventri, gulæ famis tortor apponitur, ut ultrix ibi pœna sæviat ubi pœnalis reatus exarserat.*

Hoc anno *Guarinus* abbas cum præfuisset ecclesiæ beati *Albani* annis undecim & octo mensibus octoque diebus obiit plenus dierum iij. kal. Maii. Sepultusque est à *Gilleberto Rofensi* episcopo die apostolorum *Philippi* & *Jacobi*. Cui successit *Johannes* abbas 21. ejusdem monasterii monachus in capitulo S. *Albani*, nullo contradicente electus in præsentia *Huberti Cantuariensis* archiepiscopi Apostolicæ sedis legati, & totius *Angliæ* justiciarii, nec non in præsentia multorum tam procerum quam abbatum & clericorum, ipso justiciario assensum regis *Ricardi* præbente xiij. kal. Augusti. Quem electum *Ricardus Lundon.* episc. sollempniter in pontificalibus benedixit in ecclesia beati *Albani* ad majus altare in præsentia totius conventus, & pontificalibus ornamentis indutum in sua sede sollempniter collocavit iij. kal. Augusti.

Henricus *Dei gratia* Romanorum *imperator & semper* Augustus, *& rex* Siciliæ *dilecto amico suo* W. Rothomagensi *archiepiscopo salutem & dilectionem.*

SCientes honestatem tuam de magnificentiæ nostræ felicibus successibus plurimum gratulari, significamus discretioni tuæ quod nos per Dei gratiam totum regnum *Siciliæ* & *Apuliæ* in pace possidemus. Cum autem quosdam magnates regni qui nobis satis contrarii primo extiterunt gratiam nostram recuperassent, ipsi postmodum nefandam proditionem contra personam nostram machinati sunt. Sed quia nichil opertum quod non reveletur, gratia Dei proditio illa fuit detecta, & quorundam proditorum proditione manifestata, unde omnes eos pariter jussimus captivari, & in vinculis detineri. Ad cujus nostræ prosperitatis augmentum divina operante

operante clementia, dilecta consors nostra *Constantia* illustris *Romanorum* imperatrix *Augusta* in die beati *Stephani* prothomartyris peperit nobis filium. Tu itaque nostræ jocunditati congaudendo de tuo & terræ statu nos certifices. Dat. aput S. *Marcum* xiij. kal. Febr.

Hubertus Cantuariensis archiepiscopus plenitudinem potestatis in officio legationis inauditam à seculis communi favore cardinalium universorum assecutus est, sicut docent sequentia.

Celestinus *episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri* H. Cantuariensi *archiepiscopo Apostolicæ sedis legato salutem & apostolicam benedictionem.*

SInceritas devotionis & fidei consuetæ quam *Anglicana* semper ecclesia circa sacrosanctam *Romanam* ecclesiam consecravit, in tua sicut bene confidimus prudentia & virtute refloruit, & placiti fervoris accepit acceptabile incrementum. Talis enim ad *Romanam* ecclesiam tuæ fraternitatis emanavit opinio, quæ & tuæ honestatis odore nos recreet, & constantiæ quam habes vigore confortet, ita ut confidentiam quam de tua probitate concepimus in nostro jam apertius opere declaremus. Supplicante itaque karissimo in Christo filio nostro *R.* illustri rege *Anglorum* & universis suffraganeis *Cantuariensis* ecclesiæ, ut *Anglicana* ecclesia legatum apostolicæ sedis pro suis & regni profectibus optineret, tum pro devotione quam ad *Cantuariensem* ecclesiam pro meritis illius gloriosi martyris haberemus, tum etiam tuæ probitatis & honestatis intuitu, eorum precibus assensum præstitimus & favorem. Maxime quia multum credimus ecclesiæ & regni utilitatibus expedire, si talem in ministerio supradicto regio illa recipiat, qualem prædicti regis & episcoporum instantia de conversionis merito & fidei devotione commendat. Ideoque nos ad honorem Dei, & ecclesiæ *Cantuariensis* salutem, & pacem per totum regnum *Angliæ*, non obstante exceptione vel privilegio venerabili fratri nostro *Eboracensi* archiepiscopo, vel alii facto, officium tibi legationis concedimus, per apostolica tibi scripta mandantes quatinus illam cum fraternæ obedientiæ humilitate suscipias, & secundum datam tibi cœlitus facultatem, ad emendandum ea quæ necesse est emendari, & statuenda ea quæ fuerint statuenda, debitæ diligentiæ manum auctoritate ipsius legationis apponas. Ita nimirum in omnibus reverentiam matris tuæ *Romanæ* ecclesiæ prompta devotione custodiens, ut pro defectu ministerii quod tibi læta committit tuis etiam facias operibus lætiorem. Dat. *Laterani* xv. kalend. Aprilis, pontificatus nostri anno quarto.

Celestinus episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus *Eboracensi* archiepiscopo, & universis episcopis, & dilectis filiis, abbatibus, prioribus, & aliis ecclesiarum prælatis per regnum *Angliæ* constitutis, salutem & apostolicam bedictionem.

D*Ivinæ sapientiæ inscrutabilis altitudo quæ sacrosanctam* Romanam *ecclesiam in hujus mundi latitudine stabilivit; ita regimen & gubernationem ipsius immutabili provisione disposuit, ut ad eam salubriter gubernandam plurimos assumeret in partem sollicitudinis, quamvis pro unitatis ecclesiasticæ firmamento unus acciperet plenitudinem potestatis. Voluit enim ut secundum quod eam alloquitur in propheta, pro patribus ejus filii nascerentur qui super omnem terram principes constituti virtutum meritis, & verbo doctrinæ rudes ad fidem, provectos ad justitiam erudiret. Unde sacrosancta* Romana *ecclesia, cui super cæteras concidit ecclesiæ magisterium, pium ad alias habens materna provisione respectum, providit ab initio & landabili eatenus consuetudine custodivit, ut de diversis mundi partibus ad earum ministerium adimplendum viros prudentes ascisceret, quorum auctoritas & doctrina sub* Romani *pontificis moderamine constituta, quod ipse non poterat, procul distantibus ecclesiis ministraret. Unde nos qui, licet insufficientibus meritis, in sublimi sumus ejusdem specula constituti, patrum nostrorum vestigiis inhærentes, ita intendimus cum Dei adjutorio injunctum nobis ministerium circa proximas ecclesias agere, ut his à quibus etiam positione distamus oportuna debeat providentia non deesse. Spiritualiter autem ad præsens* Anglicanam *ecclesiam paternæ considerationis acie intuentes, ad salutem ipsius & spirituales in Christo profectus, communi consilio fratrum nostrorum decrevimus, ut venerabilis frater noster* H. Cantuariensis *archiepiscopus de cujus meritis & virtute, sapientia pariter & doctrina ecclesia universalis congaudet, ministerio legationis accepto vices nostras ad honorem ecclesiæ, totius regni salutem & pacem, per totum regnum* Angliæ, *non obstante exemptione vel privilegio tibi, aut ecclesiæ tuæ, frater archiepiscope, vel alii facto, libere exequatur. Præsentium itaque auctoritate universitati vestræ per apostolica scripta præcipientes mandamus, quatinus eidem tanquam apostolicæ sedis legato reverentiam impendatis debitam & honorem.*

Willelmus Elyensis episcopus, *Radulfo* decano *Lundoniæ*. Mittimus ad vos litteras quas *Vetus de monte* misit duci *Austriæ* de morte *Marchisii* in hæc verba.

Limpoldo duci *Austriæ Vetus de monte* salutem.

CUm plurimi reges & principes ultra mare *Ricardum* regem *Angliæ* & dominum, de morte *Marchisii* inculpant, juro per Deum qui in æternum regnat, & per legem quam tenemus, quod in ejus mortem nullam culpam habuit. Est causa siquidem mortis *Marchisii* talis: unus ex fratribus nostris in unam navim de *Salteleia* ad partes nostras veniebat, & tempestas illum forte aput *Tyrum* impulsit, & *Marchisius* fecit illum capere & occidere, & magnam ejus pecuniam rapuit. Nos vero *Marchisio* nuntios nostros mandavimus. Mandavimus quod pecuniam fratris nostri nobis redderet, & de morte fratris nostri nobiscum se concordaret, & noluit, necnon & nuncios nostros sprevit, & mortem fratris nostri super *Reinaldum* dominum *Sydonis* posuit; & nos tantum fecimus per amicos nostros, ut in veritate scivimus quod ipse fecit illum occidere, & pecuniam rapere. Et iterum alium nuntium nostrum nomine *Edrisum* ad eum misimus, quem in mari mergere voluit; set amici nostri illum à *Tyro* festinanter recedere fecerunt, qui ad nos cito pervenit & ista nobis nunciavit. Nos quoque ex hora illa *Marchisium* occidere desideravimus, tuncque duos fratres ad *Tyrum* misimus, qui eum

AR- I. rex.

eum aperte & fere coram omni populo *Tyri* occiderunt. Hæc autem fuit causa mortis *Marchisii*; & bene dicimus vobis in veritate, quod dominus *Ricardus* rex *Angliæ* in hac morte *Marchisii* nullam culpam habuit, & qui propter hoc domino regi *Angliæ* malum fecerunt, injuste & sine causa fecerunt. Sciatis pro certo quod nos nullum hominem hujus mundi pro mercede aliqua, vel pro pecunia occidimus, nisi nobis malum prius fecerit. Et sciatis quod litteras istas fecimus in domo nostra ad castellum nostrum *Messiac* in dimidio Septembris coram fratribus nostris, & sigillo nostro eas sigillavimus anno ab *Alexandro* M. & D. & V. Nos vero harum transcriptum litterarum vobis de cujus dilectione plenum habemus experimentum duximus destinandum, ut de illo agatis in cronicis vestris.

Ricardus Dei gratia rex *Angliæ*, *Ricardo* eadem gratia *Lundoniensi* episc. salutem.

L*Icet à plerisque magnatibus & familiaribus nostris suaderetur, ne curam & administrationem regni nostri ei penes quem summa spiritualis gladii & potestas in regno nostro consistebat crederemus, venerabili tamen patri nostro* H. Cantuariensi *archiepiscopo, plerisque in contrarium adnitentibus, regni nostri custodiam fiducialiter duximus committendam, ecclesiarum prælatos in ea veneratione habentes, ut nichil de eis meriti jura nostra fidei eorum secure ac fidenter credamus, sperantes quod cum indulgentius forte quam prædecessores nostri, & benignius viros ecclesiasticos habuerimus, aliquid in juris nostri præjudicium non debeant attemptare vel sustinere præsumi. Sane sicut ex quorundam relatione didicimus, Prior & Monachi* Dunelmenses *clandestinam electionem nobis inconsultis & irrequisitis facere præsumpserunt. Quod si ita est, in regiam majestatem nostram non modicum est offensum: unde sinceritati vestræ decrevimus esse mandandum, quod sollicita provisione curetis, ne id juris & dignitatis quod nostri progenitores in electionibus episcoporum* Angliæ *habuerunt, & nos habere debemus, in aliquo minuatur, ne humanitatis & benignitatis nostræ ecclesiasticis personis indulgentius exhibitæ pœnam in honoris nostri dispendio sentiamus. Non enim aliqua ratione sustineremus quod à præfatis monachis, vel ab aliis quicquam cum detrimento honoris nostri in electione episcopi fieret. Et si forte factum esset quin in irritum revocaretur incontinenti.*

Celestinus *Papa Senonensi Archiepiscopo salutem.*

CUm in regno *Galliæ* catholici semper æquitatis cultores divina fuerint principes institutione promoti à sacrosancta *Romana* ecclesia, cujus fidem & unitatem servarunt, quadam sunt prærogativa privilegium benedictionis & gratiæ consecuti. Quorum quidem exaltationem & gloriam nos etiam adhuc in minori officio constituti, & libenter promovimus & libentius consuluimus promovendam. Nunc autem in apostolatus culmine provocati, karissimum in Christo filium nostrum *Philippum* illustrem regem *Franciæ*, recolendæ memoriæ prædecessorum suorum tam bonitate quam prudentia successorem, paternæ sumus caritatis brachiis amplexati, dignis eum titulis honorare, & quantum cum Deo possumus exaltare propensius cupientes. Cæterum cum fama hilaris & jocunda de matrimonio inter karissimos filios nostros in Christo prædictum illustrem *Franciæ* regem & *J.* reginam illustrem sororem karissimi in Christo filii nostri *K.* regis *Danorũ* illustris sollempniter & rite contracto prius ad noticiam sedis apostolicæ pervenisset, & postmodum de ipso matrimonio ad pravam suggestionem quorundam tale quid ordine turbato non sine honestatis ecclesiasticæ læsione fuisse præsumptum audivimus, de quo & propter injuriam Deo & propter infamiam consulentibus & consentientibus irrogatam, non modicum contristamur: & quidem si magnitudo regia considerasset attentius, attendissent & secum nihilominus qui hujus præsumptionis cooperatores fuerunt quantum sit matrimonii sacramentum, non fuisset ut credimus hoc modo processum. Constat enim cuique divinam paginam revolventi, quod ipse Dominus matrimonium instituit, & in paradiso ante peccatum ad officium propter sobolem propagandam, dicens, Crescite & multiplicamini & replete terram; & extra paradisum ad remedium post peccatum propter fornicationem vitandam. Unde ipse primus homo spiritu sancto afflatus inquit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori, & erunt duo in carne una. Quanta sit eciam matrimonii dignitas & quam circumspecta debeat ad tractandum de eo procedere gravitas, Dominus innuit, Qui cum interrogatus fuisset si licitum esset uxorem dimittere, & quæsitum esset ab eo super hæreditate duorum fratrum communiter dividenda, in uno tacens & in altero sic respondens, Quicunque dimiserit uxorem suam præter causam fornicationis mœchatur. Per hoc nimirum ostendit quod ecclesia in cognitione matrimoniorum quasi cæteris difficiliori, cum majori quam in aliis procedere debeat gravitate. Et cum ipse alibi dicat, Quod Deus conjunxit homo non separet, adverti potest quam graviter ille delinquat, & quantum sit ei ab ira ventura timendum, per quem tanti sacramenti Christi & ecclesiæ religio perturbatur. Præterea non est à temeritatis vicio alienum, quod in tam arduo & difficili negotio non fuit censura sedis apostolicæ requisita, per quam vel ipsum canonice finiretur, vel committeretur aliquibus qui idem servato juris ordine secundum statuta canonica terminarent. Hic revera contra sanctorum patrum veneranda Concilia processum est manifeste, qui majores & difficiliores quæstiones ab universis ad sedem apostolicam censuerunt debere perferri, quod usque in hodiernum diem non solum à *Gallicana* ecclesia præterquam in præsenti articulo, verumetiam à longe remotioribus devotissime observatur. Ut autem inde aliquantulum ordiamur. Nonne hoc negotium de præcipuis & magis arduis unum esse dignoscitur: utpote quod tam inter eximias regales personas, & à progenitorum regali prosapia descendentes, super causa tam difficili vertitur, ut secundum statuta patrum deberet Auditorio *Romanæ* ecclesiæ reservari. Si hoc & alia privilegia hujus sedis beati *Petri* cui nos licet inmeriti præsidemus, quiq; remotissimi eciam barbari custodiunt illibata, quanto diligentius ea servare tenentur constituti propius & Latini, & qui de beneficiis prædictæ sedis copiosius & frequentius sustentantur? Non utique mediocriter errat qui privilegio beati *Petri* obviare non timet, & canonicis sanctionibus contraire. Verum prælati ecclesiæ qui huic rei favorem aut consilium præbuerunt,

RICARDUS I. rex.

runt, etſi non ob aliud ſaltem metu pœnæ debuerunt ab hujuſmodi abſtinere, & illud ſpecialiter ſollicita mente revolvere quod in ſacris canonibus de *Theugaldo Treverenſi* & *Guntaro* Colonienſi archiepiſcopis legitur qui depoſitionis ſententia meruere percelli, pro eo quod in matrimoniali cauſa *Lotharii* regis & *Teberga* uxoris ejus normam æquitatis nequiter temerantes ſanctiones canonicas exceſſerunt. Quod vero hic fuerit æque vel magis exceſſum, ex ipſa rei evidentia demonſtratur. Nam cum regina per verba præſentis temporis expreſſo utrinque conſenſu, hinc inde primo præſtitis juramentis, ſacerdotali benedictione ſicut eſt conſuetudinis accedente, poſtquam fuit in reginam inuncta & honorifice coronata, præfato regi matrimonialiter copulata & eciam cognita ſicut fertur, nichil debuit contra ipſam indefenſam & ignorantem quid penitus ageretur, utpote linguæ *Francorum* ignaram, tam inordinabiliter à quolibet attemptari. Nos vero qui ipſum regem catholicum & eccleſiæ *Romanæ* valde devotum ab inclitæ memoriæ progenitoribus ſuis ſpecialiter in viſceribus caritatis habemus, volentes animæ ſuæ ſaluti & integritati famæ magis conſulere quam ei male ſuadentium ſatisfacere voluntati, per dilectum filium *Cent.* ſubdiaconum notarium noſtrum apoſtolicæ ſedis legatum ad hoc ſpecialiter miſſum & litteras noſtras rogavimus excellentiam ejus, monuimus & attentius fuimus exhortati, ac ei in remiſſione injunximus peccatorum, ut illud evangelii attenta conſideratione revolvens quo dicitur nihil prodeſſe homini ſi mundum univerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur, dum tempus haberet de animæ ſuæ ſalute eſſet ſollicitus, & prædictam uxorem ſuam quam à ſe conſilio iniquo amoverat, quamque generoſitatis egregiæ ac multæ decus honeſtatis adornat, maritali affectione tractaret, nec illis aures contra hoc accommodare curaret, qui quæ ſua ſunt non quæ Jheſu Chriſti quærentes, ad imitationem hominis inimici qui in agro bene ſeminato zizania reſperſit; Pro lucro reputant ſi poſſint inter aliquos odium & diſcordiam ſeminare. Sed idem rex legatum prædictum & litteras noſtras devotione qua decuit ſicut accepimus non recepit. Nos autem ſicut novit Dominus licet propter hoc ſimus conturbati, pro ſalute tamen animæ ejus de qua nos oportet propenſius cogitare amplius contriſtamur, volentes ipſum ea ſemper efficere, quæ & creatori ſuo placere debeant, & ſuæ animæ diſpendium non incurrat. Inde eſt quod publicum inſtrumentum ſuper genealogia ex parte venerabilium fratrum noſtrorum *Lunden.* archiepiſcopi & ſuffraganeorum ejus nobis tranſmiſſum, & famam publicam attendentes, ſententiam illam Divortii contra ordinem juris prolatam, de fratrum noſtrorum conſilio caſſantes & penitus irritantes, fraternitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus, quatinus ſi ſupradictus rex ſuæ conditionis oblitus ea vivente aliquam ſuperducere forte voluerit, vos auctoritate freti apoſtolica id eidem inhibere firmiter procuretis. Dat. *Laterani* iij. idus *Martii* pontificatus noſtri anno v°.

Celeſtinus *epiſcopus ſervus ſervorum Dei, Venerabilibus fratribus* Cantuarienſi *archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis Legato* Hub. *& ſuffraganeis & dilectis filiis eccleſiarum prælatis in provincia* Cant. *conſtitutis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.*

Miſericors & miſerator Dominus qui ut humani generis lapſum ſua miſericordia reſtauraret, de utero virgineo carnem ſumere ac mortis non dubitavit ſubire diſcrimen, nolens nos quos de tenebris & umbra mortis ſua morte redemit, noſtrorum meritorum exigentia iterum manibus tradi inimici, omnem filium quem recipit miſerando caſtigat, monitis nos aliquando, quandoque flagellis corripiens, & cum meritis & peccatis noſtris talia & majora deberi conſpicimus, ad meliorem vitam facilius & libentius inclinemus. Verum cum diebus noſtris in tantum excreverit malicia modernorum, ut nec ſacræ ſcripturæ monitis nec infirmitatis noſtræ corripiamur flagellis, manum ſuam ſuper nos in tantum voluit aggravare, ac terram nativitatis ſuæ, quod ſine cordis amaritudine non poſſumus explicare, in manibus tradere paganorum, ut cum propheta merito deplorantes *Deus venerunt gentes in hæreditatem*, &c. auribus noſtris audierimus, quod quibuſdam eciam ad majorem compunctionem datum eſt intueri morticina ſanctorum in eſcas tradita volatilibus cœli, & ſanguinem eorum in potum beſtiis terræ. Audientes pariter abhominationem deſolationis factæ in loco ſancto, cum ibi ſicut dicitur ab *Agarenis* factum ſit proſtibulum meretricum ubi quondam menſa panum fuerat & propoſitio ſancta, & ibi ſit uſque hodie ſtabulum jumentorum ubi corpus Chriſti & ſepultum extitit & à fidelibus percipi conſuevit. Signum eciam ſalutare, videlicet ſacratiſſimum lignum crucis in quo apoſtolus typice gloriabatur cum diceret, Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Jheſu Chriſti in quo eſt ſalus, vita & reſurrectio noſtra, per quem ſalvi & liberi ſumus; in exterminio terræ illius peccatis Chriſtiani populi exigentibus in illorum poteſtatem devenit, qui crucifixum cum cruce pariter deteſtantur & filios eccleſiæ totis conatibus perſequuntur. *Jeruſalem* præterea quondam pacis viſio, & terra veteribus patribus repromiſſa, in qua Dominus noſter pro nobis pati voluit, & certa ſuæ divinitatis argumenta monſtrare, quæ eciam quondam à Chriſtianæ fidei profeſſoribus conſueverat devotiſſime ac frequentiſſime viſitari, calcatur pedibus iniquorum & illorum ſpurcitia inquinatur, quibus olim & timori fuerat & horrori, ut ſolita gloria & divitiis ſpoliata, & religioſis viduata & deſerta cultoribus ad ſe ipſam converſa deploret, *Quomodo ſedet ſola civitas plena populo, facta eſt quaſi vidua Domina gentium.* Quis igitur *Chriſticola* tantæ deſolationis non inmemor lacrimas teneat? Quis hujus calamitatis audita miſeria non condoleat columbæ gementi? Quis hujus inmoderati doloris conſolationem recipiat? cum non ſit qui conſoletur eccleſiam lacrimantem ex omnibus caris ejus. Accingimini ergo fratres ad verbum Dei populis evangelizandum & gloriam. Accingantur quibus licet materialem gladium in perſecutores fidei exercere, ut injuriam crucis vindicta celeri ulciſcantur. Accingantur quibus datum eſt ſolis orationibus & contemplationibus vacare, ut Dominum poſſint aſſidua oratione placare. Ecce enim expeciit nos Sathanas ut in hac turbatione cribraret ſicut triticum. Ecce qui nunc cum Chriſto non fuerit, juxta evangelicæ auctoritatis doctrinam ipſe erit averſus. Et quem ad præſens crucifixi non movebit injuria, in ſigno non confidat alterius ſalutari. Nec aliquorum volumus prudentiam admirari, ſi diverſi mundi principes qui ad expugnandam gentem *Saracenicam* hactenus in haſta

c R- s I x.

hasta & gladio sunt profecti, quasi nihil penitus profecerunt, quia non hasta & gladio salvos facit Dominus de sua misericordia confidentes, sed in multitudine miserationum suarum salvabit eos. Nec nostra merita hactenus usque adeo profecerunt ut iratum Dominum ad misericordiam provocaverimus & medelam: licet enim quondam filii *Israël* ad vindicandam mortem uxoris *Levitæ* de monte *Effraim* contra tribum *Benjamim* ascenderunt Domino præcipiente armati; non tamen prius eos potuerunt aliquatenus superare quam ab illis semel & secundo fugati excessus suos & iniquitatem propriam purgavissent. Ascendite igitur spe ad cor altum karissimi, ut in mirabilibus suis exaltetur Dominus. Effundite coram illo corda vestra ut adiciat misereri Deus, & servet in ira misericordiam suam, & post tempestatem & fletum exultationem inducat. Sumant crucis signaculum qui hactenus arma militaria inter Christianos populos assumpserunt, nec desperent de paucitate nec in multitudine glorientur. Si enim ad defensionem terræ nativitatis Christi, passionis, resurrectionis & ascensionis ipsius cum humilitate debita voluerint festinare, Dominus conterens bella qui currus & exercitus *Pharaonis* projecit in mare, docebit manus eorum ad prælium & digitos ipsorum ad bella, & multitudinem paganorum ut paleam ante faciem venti protinus exsufflabit, & ut lutum platearum delebit eos. Vos autem fratres archiepiscope & episcopi quibus post summæ sedis pontificem cura est universorum & animarum sollicitudo commissa, præcibus instantibus ad Dominum incessanter subjectos vobis populos, ut assumpto crucis signaculo ad confundendos & confutandos persecutores Christianæ fidei accingantur, prædicationibus assiduis laboretis. Speramus siquidem, & vos ipsi sperare debetis, quod Dominus in verbo prædicationis & orationis vestræ rete laxabit, & tales ad defensionem orientalis provinciæ propicius excitabit, quorum potius exigentia meritorum quam armorum fiducia exurget Deus & inimici dissipabuntur ipsius, & fugient à facie ejus qui oderunt eum. Nos autem illis qui pro divinitatis amore laborem hujus profectionis assumere & quantum in se fuerit implere studuerint, de indulto nobis à Deo auctoritatis officio illam remissionem impositæ pœnitentiæ per sacerdotale ministerium facimus, quam prædecessores nostri noscuntur suis temporibus statuisse, ut videlicet qui corde contrito & humiliato spiritu laborem hujus itineris assumpserint, & in pœnitentia peccatorum & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam propter hoc consequantur æternam. Sive autem supervixerint sive mortui fuerint, de omnibus peccatis suis de quibus fuerint recte confessi impositæ satisfactionis relaxationem de omnipotentis Dei misericordia, & apostolorum *Petri* & *Pauli* auctoritate & nostra se noverint habituros. Bona quoque ipsorum ex quo crucem acceperint cum familiis suis sub sanctæ *Romanæ* ecclesiæ, necnon & archiepiscoporum atque aliorum prælatorum ecclesiæ Dei protectione consistant, & nullam de his quæ in susceptione crucis quiete possederint, donec de ipsorum reditu vel obitu certissime cognoscatur, sustineant quæstionem, sed bona ipsorum integra interim remaneant & quieta. Illi autem qui in subsidium terræ illius de bonis suis transmiserint, de peccatis suis veniam consequantur juxta suorum moderamina prælatorum. Verum tibi, frater archiepiscope, cui sollicitudo legationis regni *Anglorum* est ab apostolica sede commissa, honeris hujus laborem duximus injungendum: mandantes ut apud karissimum in Christo filium nostrum *Ricardum Anglorum* regem illustrem, ut ad defensionem terræ *Jerosolimitanæ* milites & pedites bene instructos transmittat, assiduis exhortationibus elabores, & provinciam circuiens *Anglicanam* oportunis & importunis prædicationibus instes, ut pro defensione Christianitatis assumpto crucis signaculo terram visitent transmarinam. Vobis autem fratres episcopi, & dilecti filii ecclesiarum prælati, præsentium auctoritate mandamus, ut dictum archiepiscopum vestrum, tanquam apostolicæ sedis legatum, benigne recipere, ac honorifice pertractare curetis, & monitis ejus & mandatis salubribus obedire. Dat. *Laterani* viij. kalend. Augusti, pontificatus nostri anno quinto. RICARDUS I. rex.

W. Rothomagensis archiepiscopus *Radulpho* decano *Lundoniensi*. An. Dñi 1196.

Experti sæpius sinceritatem dilectionis qua nos in visceribus Christi amplectimini, & affectionem piæ mentis qua nobis compatimini, sicut personam vestram tenerius diligimus, ita & prolixius & confidentius angustias animæ meæ, & statum nostrum actaque à nobis in colloquio inter regem Francorum *& regem* Anglorum *habito nuntiamus. Venientibus itaque nobis ad colloquium infra octavas Epiphaniæ inter reges habitum, primo die rex* Anglorum *à mane usque ad vesperam, tum per se, tum per nuncios episcopos, abbates, & barones supplicavit cum omni instantia efflagitans, ut nos & capitulum nostrum fidejuberemus pro eo, quod nisi scilicet præcise & integre singula capitula, sicut in autentico inter ipsum & regem* Francorum *confecto continentur observaret, ad solutionem ij. marcarum regi* Francorum *faciendam teneremur, super sponsione etiam facta litteras sigillis nostris inpressas præberemus. Quia vero autenticum non inspexeramus cujus mentio litteris nostris inprimi debuerat, tanquam illi cohærentibus, & vigorem si quem habituræ erant contrahentibus, corisco ccoperto, & scripto nobis ignoto assensum nobis præbere, vel illud confirmare, quod detectum tenebamur abhorrere detestari & redarguere minime voluimus. Itaque rege & satrapis ejus instantibus nichilque proficientibus, nobisque in proposito persistentibus, circa vesperam facta est nobis copia authentici. Quo à decano & quibusdam ex nostris inspecto, comperimus inter cætera hæc in eo inserta esse, videlicet « Non licere archiepiscopo* Rothomagensi *in terras, « vel homines regis* Francorum, *seu regis* Anglorum, *interdicti vel excommunicationis sententiam dictare, præter assensum iiij*[or]. *clericorum « ab ipsis regibus pro voluntate sua eligendorum, « & super capud archiepiscopi ponendorum. Quod si lata fuerit, ad eos spectabit cognitio sententiæ utrum tenere debebit vel non. Quod si injustam esse protulerint, rex in cujus terram vel homines ecclesiasticam exercuerat sententiam, ad mobilia & immobilia archiepiscopi manus extendet, & ea in proprios usus convertet donec sententiam relaxaverit, & ei secundum arbitrium dictorum iiij. primatum satisfecerit. Annexum est in authentico à regibus jurejurando & sigillorum suorum munimine confirmato, « Ut illata ecclesiis seu quibuscumque*

« *cumque personis ecclesiasticis, seu viris religiosis* « *injuriæ damna remittantur, & interdicti vel* « *excommunicationis sententiæ propter hæc latæ,* « *sine ulla satisfactione solvantur. Tam enormibus autem contra Dei ecclesiam perspectis & auditis, ilico in omnes inventores & fautores illius execrabilis authentici exceptis duobus duntaxat personis regum, sententiam excommunicationis tulimus, constanter authentico contradicentes, & pro nobis, & ecclesia, provinciaque nostra universa appellantes. Secundo die colloquii precibus regiis, tum allegationibus superficialibus et palliatis, tum minis et contumeliis additis, circa nonam cruce Dominica præcedente innumeraque multitudine nos quasi ad spectaculum sequente, et nobis causam ecclesiæ Dei agentibus favente, accessimus et stetimus coram rege* Francorum *quærentes ab eo, si salva integritate ordinis nostri, et juris, et potestatis ecclesiæ* Rothomagensis *concederet nobis fidejubere pro rege* Angliæ. *Quo clamose contradicente nosque opprobriis et contumeliis multiplicibus lacessente, recessimus ab eo, et paulo post à colloquio. In crastino per episcopum* Ebroicensem *et quosdam clericos nostros postulavimus à rege licentiam remeandi ad ecclesiam nostram. Ad quam ceu ad asilum properavimus. Ubi cum quiesceremus, et nocte sabbati membra sopori dedissemus, ecce duo milites à latere regis missi nobis ex parte ejus dixerunt, quod mane coram eo compareremus. Intelligentes autem illum omni modo cum genuflexione etiam nobis facienda, adhibita caterva pontificum, abbatum, comitum, baronum velle satisfacere voluntati suæ, et præcipue voluntati regis* Francorum, *habito maturiori consilio maluimus nocte & clam recedere quam periculum libertatis et juris ecclesiastici, cum dispendio famæ & bonæ conscientiæ incurrere. Sicque duobus tantum, scilicet clerico & uno serviente comitati Cameracum venimus, ubi moram facimus adhuc, expectantes dubios rerum eventus, et per Dei gratiam status nostri in melius commutationem, parati propter justitiam qualibet adversa sustinere. In tantis itaque tribulationibus & angustiis constituti, & injuriis & oppressionibus afflicti, discretioni vestræ supplicamus attentius, quatinus nostris passionibus tanquam amici & devoti vestri condoleatis, et quid nobis in tantis articulis constitutis agendum sit, consilium vestrum recurrentibus litteris & auxilium exhibitione operis velitis efficaciter impartiri.*

Reverendo patri dominoque Waltero *Dei gratia* Rothomagensi *archiepiscopo, suus ille quondam fidelis et adhuc fidelissimus salutem, et debitam patri et domino cum omni devotione reverentiam et obedientiam.*

QUod tacito nomine proprio vobis scribimus, illud efficit traditum generaliter,

An nescis longas regibus esse manus?

Cum itaque tres sunt ecclesiæ persecutiones, violenta, fraudulenta, deceptoria: primam *Rothomagensis* ecclesiæ bona, clericorum vestrorum possessiones dissipasse cognovimus. Personam quoque vestram illicitis fidejussionibus involvendam infestasse quamplurimum. In tantum ut ad declinandas tyrannorum versutias coacti sitis regnum *Alemannicum* subintrare, à quo cum per Dei gratiam ad propria redieritis cum triumpho, cantabitur ab occurrentibus vobis canticum novum, canticum jocunditatis & læticiæ, canticum metrice compositum, quod est hujusmodi.

Felix homo Qui pro domo
Dei murum se futurum
dicto facto
publicat,
Ante reges pravas leges
execrando detestando
cœlum sibi
vendicat.

Nos interim vestris & vestrorum deprædationibus intimo cordis affectu compatimur, & ad Dei clementiam recurrentes attentius genibus flexis Dominum deprecamur cotidie dicentes,

Serva clerum rex insignis,
Votis tentum laude dignis,
Ne consumat vorax ignis
Tuæ laudi deditos.
Legem pone regnaturis,
Si statutis instent duris,
Ad radicem stat securis,
Motus frænans vetitos.

Valere vos optamus in Domino karissime pater.

Philippus rex Francorum W. Rothomagensi archiepiscopo.

NOsse vos volumus quoniam adventum vestrum & moram vestram per terram nostram plurimum desideramus, & nos ballivis nostris præcipimus, ut vos & vestros per terram nostram salvo conducant.

Ricardus rex Angliæ W. Rothomagensi archiepiscopo.

NOverit sanctitas vestra quod vobis nullatenus deesse volumus, vel valemus in quacumque necessitate fueritis constituti. Et si jacturam aliquam vel dampnum occasione nostri incurratis, nullo modo poterimus omittere, quin dampna vestra & jacturam vobis resarciri faciamus. De adventu vestro ad nos consilium de vobis accipite quid expedire videritis; & gratum habebimus quod super hoc vestra sanctitas duxerit statuendum. De loquela versus dominum regem *Francorum*, scilicet de quietatione clericorum & laicorum, cum eo sermonem habeatis. Set animum vestrum consulite & providete, utrum id ei exponere ex parte vestra, vel ex parte nostra, tanquam id nobis inconsultis & ignorantibus per vos fuisset procuratum.

Ricardus rex *Angliæ, H. Cantuariensi* archiepiscopo.

N*Overitis quod dilectus noster et decanus* Rothomagensis, *vir benignus, modestus, discretus, et secundum Deum ambulans in præsentia nostra et clericorum vestrorum, in episcopum* Wigorniensem *sollempniter et canonice ab eis quorum intererat est electus: unde vos rogare duximus quatinus electionem illam ratam habeatis et gratam, eamque confirmare velitis. Scientes pro certo quod jus vestrum, et ecclesiæ vestræ dignitatem integra conservari volumus et illæsa.*

Pilippus

Philippus rex *Francorum* *W. Rothomagenſi* archiepiſcopo.

MEmores ſumus quod dilectos & fideles noſtros Anſelmum *Decanum* Tyronenſem, & Urſonem *Camerarium ad vos tranſmiſimus, per quos vobis noſtra voluntas innotuit, videlicet quod in noſtro eratis amore & gratia, & quod vobis* Andeleium, *& aliam terram veſtram; & alia quæ ad vos pertinebant libere reddideramus. Illud idem vobis mandamus, & in ampliori gratia & amore de die in diem proficiſcitis. Pro certo etiam vos ſcire volumus quod ſi in terram noſtram venire volueritis, terra noſtra vobis & omnibus veſtris patens eſt & parata, ſicut ſpecialiſſimis clericis noſtris & amicis.*

W. Rothomagenſis archiepiſcopus *Radulfo* Decano *Lundoniæ*.

LIcet nobis deliberatione provida tacito nomine ſcriberetis, noſtri tamen ſtilum cognovimus amatoris, & inter legendum tanta fuimus conſolatione refecti, ut præteritæ tribulationis inmemores veſtra frui præſentia videremur. Jocundum quidem nobis & delectabile fuit ſemper, quicquid ex ore veſtro, vel de calamo procedebat. Sed nunc conſolationes veſtræ ſuperant quicquid ſupra dorſum noſtrum fabricaverunt peccatores. Et ne forte tribulatio noſtra vos ultra menſuram affligat, hoc de ſtatu noſtro certiſſimum teneatis, quod in proſperitate qualibet numquam fuimus lætiores, quam nos præſentis adverſitatis tempora reddiderunt. Quippe mundus iſte cotidie ſemetipſo deterior doctor eſt diſertiſſimus vitæ noſtræ, ut ſemper ejus gaudia declinantes ex ipſius aſperitatibus diſcamus perpetuis conſolationibus inhærere, & nunquam delectari in eo quod eſt labile & caducum, & ibi fixa ſint corda noſtra ubi ſunt vera gaudia & manſura. Et nihil erit in hoc mundo quod nos terreat vel moleſtet, dum ei fide firmiſſima militemus cujus ſumus ſive vivimus, ſive moriamur. Verumptamen ſi reſpiciendum eſt ad præſentis temporis blandimenta, pro liquido habeatis, quod cauſa noſtra ex temptatione præterita nobis ſpondet proventus felicioris eventum, & ex litteris quas ſuper hoc domino *Cantuarienſi* miſimus conſtare poterit, quod ex primitiis prælibatis libertatem debitam in proximo per Dei gratiam conſequemur.

W. Rothomagenſis archiepiſcopus *Radulfo* Decano *Lundonienſi*.

VObis amice amantiſſime viro ſcienti infirmitates, viro olei & miſericordiæ, revelavimus cauſam eccleſiæ Dei & noſtram amaritudinem ſpiritus & tribulationes quæ invenerunt nos nimis, cujus flentis & ſedentis nobiſcum in triſtitia verba conſolationis ſatiaverunt & lætificaverunt animam noſtram. Porro poſt triſtia ſabbata felix irradiavit dies, & per Dei gratiam luctus noſter jam converſus in gaudiolum, convertetur in gaudium, gaudium inquam magnum valde. Quarta enim feria poſt ramos palmarum dominus rex *Franciæ* nos venientes *Pontiſaram* honorifice ſuſcepit, in nobis Deum venerans; in acceſſu benigne obviam exiens, in penetralia domus ſuæ introducens, noſque præcedere cogens ibidem nos in amaritudine ſpiritus poſitos jocundo ſuo colloquio & ſecretiori, promiſſioneque multiplici de honoris noſtri conſervatione, Sacerdotalis dignitatis & libertatis eccleſiaſticæ adjecta, recreans & refovens, in receſſu nos liberaliter & humiliter in viam noſtram deducens. Et quia non ſufficit bonum inchoaſſe & non conſummaſſe, animæque eſurienti nulla eſt ſatietas, ne ridiculi haberemur, ne communi conſilio fratrum & coepiſcoporum & cæterorum prudentium virorum obviaremus, in anteriora totam ſpem in Domino ponentes nos extendimus de contingentibus pro modulo virium noſtrarum nihil emittentes. Cum igitur in vigilia Apoſtolorum *Philippi* & *Jacobi* *Pariſius* veniſſemus, paululum progreſſi, dominum regem invenimus cum fratre *B.* de *Vicenis*, ad quem accedentes, divina præordinante clementia, gratiam, immo cumulum gratiæ, menſuram inquam gratiæ refertam & ſuper effluentem invenimus in oculis ejus. Exponentes enim ei ſtatum noſtrum, & cum ſuſpiriis, & in amaritudine cordis, & in perſona Chriſti conſtanter petentes conſilium & auxilium ejus, quatinus miniſterio ejus adiceret Deus, ut ſacroſancta eccleſia multiplici oppreſſione reſurgeret, abrogatis & deletis quibuſdam capitulis contra nos, immo Deum, & eccleſiam, in nephando illo cyrographo conſcriptis: Demiſſo vultu, gerens perſonam Chriſti, ſicut vere pœnitentis, nobiſque ex intimis cordis compatientis, voce manſueta, voce miſericordiæ plena, voce caritatis qua nos amplecti videtur expreſſiva, in hæc verba prorupit. » Noveritis dilecte archiepiſcope & ſacerdos Chriſti, etiam cum contradictione ſatraparum & conſiliariorum noſtrorum nos » intuitu Dei & perſonæ noſtræ non tantum preces » veſtras velle exaudire, ſed & illis hoc conditionaliter ſuperaddere, videlicet non ſolum nos, ſed & » epiſcopos & abbates, omnes conventus, & Eccleſias dioceſis veſtræ, qui fidejuſſerunt pro rege » *Angliæ*, abſolvi à plegio & fidejuſſione qua nobis obligati ſunt, ſi epiſcopos, abbates, conventus » & eccleſias, qui pro nobis erga eum fidejuſſerunt » voluerit & conceſſerit abſolvi. Indecens enim » & iniquum eſt, eccleſias Dei & eccleſiaſticas » perſonas pro exceſſibus noſtris & regis *Angliæ* » puniri, vel eas ſic citra auctoritatem eccleſiæ juxta voluntatem principum coarctari & obligari. Et ut breviter & ad ſummam vobis rem tangamus, omnes petitiones noſtras benigne, & animo tranquillo & prompto exaudivit. Eapropter habito conſilio dignum duximus & profuturum nobis, & eccleſiæ Dei in partibus *Galliæ* juriſdictioni noſtræ ſubjectæ morari pro viribus, & per internuntios ad dominum regem *Angliæ* deſtinandos experiri ſatagentes, ut promiſſa nobis à Domino rege *Franciæ* effectui & optato fini mancipentur. Commendamus autem nos, & cauſam eccleſiæ noſtræ orationibus veſtris, quatenus illis mediantibus, & pro ea in conſpectu Domini effuſis, valeat reſpirare, ab actione iniqua, & ſervitute importabili erepta.

CIrca dies iſtos aquarum inundatio ſubita, vehemens, & fluctibus proceloſis involvens omnia circa *Sequanam* adjacentia tam lignea quam lapidea, *Philippum* regem *Francorum*, *Mauricium* *Pariſienſem* epiſcopum *Pariſius* commorantes non parum exterruit. Rex forſitan ſtatuit intra ſe; *Ne me demergat tempeſtas aquæ, nec obſorbeat profundum, ſalvabor in monte.* Relinquens ergo palatium ſuum, *Ludovicum* quoque filium ſecum aſſumens, cum domeſtica familia ſua pernoctare decrevit apud

ſanctam *Genovefam*, epiſcopus autem dixit, *Ad animam meam intraverunt aquæ*; ſed ut ſibi provideret & ſuis, aput ſanctum *Victorem* quievit.

Circa dies iſtos iniquitatem & contradictionem in civitate *Lundonia* vidi ſæpius habitam inter divites & pauperes, ob diſtributionem munerum ſubeundorum ad fiſci commodum ſecundum facultatem cujuſque factam multociens inæqualiter, ſicut dicebatur à multis. Hujus diſſenſionis ſignifer fuit quidam *Willelmus* filius *Osberti*, contra dignitatem regiam populum ſæpius convocans, & multos ſub ſacramento conſtringens. Fratrem ſuum quoque carnalem, duos eciam alios opinionis integræ viros, tanquam regiæ proditionis reos in conventiculis ſuis ad mortem uſque perſequebatur. Ad ultimum in eccleſia Doctoris gentium *Pauli* ſeditionem, conclamationem, tumultuationem multociens concitavit. Cum autem publicæ poteſtatis indignationem adverſus ſe graviter excitatam ſuis meritis exigentibus intelligeret, intra turrim cujuſdam eccleſiæ pertinentis ſpecialiter ad archiepiſcopum ſeſe concluſit, locum ſacrum in caſtellum commutans. Poſtmodum videns concurrere multitudinem armatorum, ut proximam mortem fugeret, intra templum glorioſæ virginis ignem injecit, & locum Domino conſecratum flammis diſcurrentibus pro parte combuſſit. Extractus ab eccleſia, perductus eſt ad turrim *Lundoniæ* calculum reportans diffinitivum, & ut unius pœna, metus poſſit eſſe multorum, de communi ſententia procerum veſtibus expoliatus, manibus vinctis à tergo, pedibus longis funibus colligatis, equi miniſterio per mediam civitatem trahitur ad furcas prope *Tiburnam*. Suſpenſus eſt itaque, ferreis conſtrictus cathenis ne cito corrueret. Appenſi ſunt cum eo novem ejuſdem litis conſortes, ut quos par facinus æquarat, & inquinaverat, ſimilis pœna conſtringeret. Ob pacem ergo totius regni ſollicitius & ſecurius procurandam & conſervandam, de juſticiarii principalis decreto multorum mediæ manus hominum filii, vel propinqui dati ſunt in obſidatum, in diverſis per patriam munitionibus carcerali cuſtodiæ mancipandi, pauperes congrua ſatiſdatione pro vicinorum arbitrio ſatisfecerunt.

W. Rothomagenſis archiepiſcopus, *Radulfo* Decano *Lundonienſi*.

Aggredientibus iter arduum & anguſtum, per quod ab hujus valle plorationis eſt per varios caſus, & multa diſcrimina rerum ad cœleſtis eminentiam patriæ redeundum, Dominus nunquam à miſericordiæ propoſito recedens, tanquam innixus adhuc ſcalæ *Jacob*, manum conſolationis porrigit ne laſſeſcant. Ipſe quidem aſpera dirigit in vias planas, defectuum conſcius humanorum, dum forte gradus aſcenſionum difficiles ſteriles minantur laborantium ſudores, ut ad perſeverantiam promoveat fatigatos, quos in ſtadio diſcurrentes bravii dilatio ſuſpendit. Multæ tribulationes, ſicut eccleſiæ Dei ſatis univerſaliter innotuit, nobis per Dei gratiam hoc iter ingreſſis obicem poſuerunt; qualiter videlicet dum in domo Domini cum fratribus vellemus unanimes habitare, inimicus homo inter clericos & laicos noſtræ urbis diſcordias ſeminavit: unde tot germina maliciæ pullularunt, quæ nondum potuerunt ab eorum cordibus extirpari; ſubinde regum hoſtilitas ſubintravit, quæ redditus & poſſeſſiones eccleſiæ noſtræ deforis invadens, gloriam ejus abintus malicia civium denigratam ad enormem confuſionem, & paupertatem redegit. Nec contentus eſt malignus ſpiritus nobis in exterioribus adverſari, ſed & in caput noſtrum ille adverſarius cui nulla ſufficit iniquitas calcaneum erexit, & reges noſtros adeo veneficæ ſuggeſtionis artificio reddidit inſenſatos, ut catholicæ profeſſionis immemores quatuor nobis vellent ſuperponere primates, & noſtræ juriſdictionis potentiam ſub eorum miniſterio ſepelire. Statuerunt eciam quod de omnibus damnis quæ paſſa fuerat eccleſia per eos, ipſos abſque compenſatione præmiſſa redderemus liberos & immunes, & ſub jurejurando firmaverant nos ad hoc juribus & injuriis cohercere; unde ſicut audiviſtis, pocius elegimus pauperes exulare, quam eccleſiam nobis ſine ruga & macula commiſſam pateremur corrumpi, ut eam ancillam de libera, & de glorioſa ignobilem redderemus. Dum itaque propter Deum extremam exilii fortunam ſubiſſemus, & forte quibuſdam propter æſtus perſecutionis importabiles laſſeſcere videremur, dominus ſuppoſuit manum ſuam cui derelictus eſt pauper, & ventis imperans & mari procellam ſtatuit in auram; nec potuerunt reges in rebellione propoſita morari, cum ipſe aliter diſpoſuerit in cujus manu corda ſunt regum. Sed favente Deo compuncti ſunt, & ad cor penitus redierunt adeo, ut ſicut lex Compoſitionis inter eos ipſos initæ diffinivit, eccleſia noſtra in damnorum ſuorum recompenſationem annuo & perpetuo quingentarum librarum redditu ſit ditata. Abbates vero pro quorum damnis nos opponebamus, nobis litteris ſuis patentibus ediderunt, quod dominus rex *Angliæ* eos ſecuros reddidiſſet, quod eis ſatisfaceret competenter. Adhuc & pro minoribus eccleſiaſticis perſonis relaxationem interdicti, quod propter hoc in terra regis *Francorum* poſueramus ſuſpendentes, litteras domini regis *Angliæ* habuimus, quibus firmiſſime promittebat ſe damnificatis omnibus ad noſtrum arbitrium recompenſationem debitam præſtiturum. Nos igitur diligenti cum epiſcopis & viris prudentibus deliberatione præmiſſa præfatam ſententiam duximus relaxandam. Tandem vero, multis tamen ante dilationibus impediti, cum & utriuſque regum benivolentia, & aſſenſu in libertate priſtina ſolidati, cum ſuffraganeorum noſtrorum, & totius eccleſiæ noſtræ flagitatione & conſilio ad noſtram ſumus eccleſiam per Dei gratiam reverſi; in qua nunc valemus & volumus adjuvante Domino, prout honeſtati paſtorali congruit, præſulari. Factumque eſt Domino diſponente, quod Dominica qua cantatur *Dominus illuminatio mea*, fuimus in eccleſia noſtra ab univerſo clero & populo ſollempniter recepti: & à pleriſque felix eſt auſpicium annotatum, quod quaſi denuo conſecrati iterum ad pontificalem cathedram nobis eſſet ſub eodem cantico procedendum, quo pridem fuimus ad *Lincolnienſis* epiſcopatus gradum apud *Andegavim* conſecrationis oleo delibuti. Et multo noſtræ reſtitutionis honorem lætitia feſtivior illuſtravit, quod in urbe *Rothomagenſi* kariſſimos fratres noſtros, & coepiſcopos *Lincoln. Sareſburienſem*, & *Exonienſem* caſus inopinatus coegit, qui nobis ab exilio revertentibus gratæ ſocietatis ſolatia reddiderunt. Et hanc ſaltem caritatis vicem vobis reddere volebamus, ut qui noſtræ perſecutionis condolendo participes fuiſtis, in noſtræ conſolationis apicibus legatis: quod utcumque vobis communicare

municare noster spiritus concupiscit, quod exhiberemus libentius præsentia corporali.

Johan. Decanus *Rothomagensis* assensu communi *Wigornensium* electus est in episc. *Wigornensem.* Quem *Hubertus Cantuariensis* archiepiscopus apostolicæ sedis legatus, suffraganeis suis de consuetudine solemniter convocatis consecravit prope *Lundon.* in Abbatia quæ dicitur *Hamma*, xiij. kal. Novemb.

Circa dies istos *W. Rothomagensis* archiepiscopus *Romam* profectus est, consilium habiturus cum domino papa *Cœlestino* super causa quæ vertebatur inter ipsum archiepiscopum, & dominum *Ricardum* regem *Anglorum* & *W. Luxoviensem* episcopum, in matricem ecclesiam, & ipsum archiepiscopum violenter insurgentem.

Hubertus Dei gratia *Cantuariensis* archiepiscopus tocius *Angliæ* primas, & apostolicæ sedis legatus, dilectis in Christo filiis Decano, & Capitulo *Eboracensi*, & universis Capitulis, Abbatibus & Prioribus *Eboracensis* provinciæ salutem, & benedictionis gratiam salutarem.

Volens universalis ecclesiæ sponsus ut sponsa ejus valeret uberius, totius salutem ex integritate partium resultare, inter alias eam sui portionem, quam sub occiduo sole plantatam meminit, in extento virtutis suæ brachio solidare curavit, & apostolicæ visitationis oleo delibutam, perpetuati nexus fœdere suo capiti colligare. Verum quia ipso in Romana ecclesia quæ caput est omnium residente membrorum indemnitati providetur cautius, & inferior universitas è specula sublimiori facilius dirigitur in salutem; quod ipse personaliter implere non valuit suppleri voluit in ministro. Sed nec ad ecclesiam Anglicanam *vice apostolica visitandam, de nationibus exteris quemquam assumpsit, de corpore ipsius elegit super quem adjutorium ejus poneret, ex quo quia filio nulla in matrem iniqua dominatio grassaretur. Nobis itaque non ex virtutum vel scientiæ merito in hoc ministerium evocatis, & jurisdictione per universum regni ambitum dilatata, in suscepti officii executionem pro tenore diffinito particulares ecclesias in regno disposuimus circumire, semper, & studiosius id agentes ne vel conscientia & post facto remorderet interius, vel fama exterius laboraret. Sub Dei testimonio loquimur confidenter asserentes, quia pro legationis exercitio nihil amaritudinis conscientia repræsentat; exoptantes eciam ne famæ obsequium fides veritatis excedens, vel pervertat honesta, vel contraria superaddat. Hunc autem per Dei gratiam fructum collegimus ex labore, quod præter obsequium sicut speramus altissimo præstitum, in conspectu domini papæ servitus nostra suavitatem odoris effudit, qui post litteras super indulta legatione transmissas consequenter & alias destinavit; in quibus & jocunda nostri famulatus commendatione usus est, & ministerio nostro ferventem in forma qua incepimus processum injunxit. Sane quos de provincia nostra visitavimus, considerantes opera nostra certatim, & sponte scripserunt in testimonium veritatis, dignum ducentes* Romanæ *sedi & nostræ visitationis modum, & sui visitatoris diligentiam intimare. Quia igitur & penes vos in nullo ad legationem contingentibus credimus excessisse, vestraque insinuatione quod rei veritas habet, in hac parte pulcrius innotescit, universitatem vestram exoramus cohortantes in domino, & qua fungimur auctoritate firmiter injungentes, quatinus zelo rectitudinis & veritatis quæ Deus est, singula capitula provinciæ vestræ singulæ congregationes domino papæ, quæ de nostra legatione cognoverint fideliter protestentur, quomodo vices apostolicas executi fuerimus apud omnes, qualiter agro dominico in messis abundantiam excolendo commissæ falcis ministerium curavimus adhibere. Cum his eciam volumus* Romanæ *sedi cercius à singulis designari, quantum nobis in causa procurationis impenderint, vel quatenus eis occasione legationis fuerimus onerosi. Quod ideo sub hac forma fieri mandamus, quia sicut de securitate nostra confidentes rei hujus fidele testimonium formidare non possumus, sic nec poteritis quæ vobis super articulis memoratis constiterint salva honestatis conscientia subticere. Præterea quia redditus* Eboracensis *archiepiscopatus postquam ipse archiepiscopus à possessione cecidit, reddítusque* Dunelmensis *episcopatus, dum vacavit, certissime nostis ex mandato regis confiscatos, & per ministros publicos, qui ad hoc specialiter constituti fuerant, sicut moris est in regno, in regios usus duntaxat integre devolutos, præfatis attestationibus distente subjungi volumus hujus seriem, & certitudinem veritatis.*

Omnes ecclesiæ conventuales in *Eboracensi* provincia constitutæ, domino papæ scribunt à paribus in hunc modum. » Veritatis filii non essemus si rogati veritati testimonium perhibere postponeremus. Parumque refert in delicto an quis » verum tacendo in fraudem alterius supprimat, vel » in alterius præjudicium falsum asseverando ex» primat. Requisiti igitur à venerabili patre & » domino *H.* Dei gratia *Cantuariensi* archiepi» scopo apostolicæ sedis legato, quatinus visitationis » suæ modum, & diligentiam dignum duceremus » sedi *Romanæ* intimare, sublimitati vestræ zelo re» ctitudinis, & veritatis quæ Deus est notum » facimus, & quæ de legatione sua cognovimus fi» deliter protestamur, Quod cum apud nos visita» tionem suam exerceret, vices apostolicas diligen» ter executus fuit, agrum dominicum fructuo» sum in messis abundantiam excoluit, nihil nobis » moleste intulit, nihil à nobis exegit, sed in omni» bus verbis & operibus modeste se habuit, in nullo » onerosus nobis existens. Præterea noverit excel» lentia vestra quod villas, & possessiones *Ebora» censis* archiepiscopatus, postquam dominus *Ebo» racensis* eas possidere desiit, per publicos mini» stros regis confiscatas fuisse, & omnes redditus & » proventus ipsarum in regios duntaxat usus devo» lutos fuisse.

W. Rothomagensis *archiepiscopus* Radulfo *decano* Lundoniensi.

Discretioni vestræ satis innotuit quantis tribulationibus, & jacturis Rothomagensis *ecclesia diutius sit vexata. Et nos hæc omnia dominum nostrum regem pariter attendere sperabamus, ut saltem nobis & ecclesiæ condolentis animum exhiberet. Ipse vero pocius favens prævaricationibus aliorum, patrimonium ecclesiæ solum & unicum* Andeleium *scilicet occupavit, & contra prohibitionem nostram in insula nostra munitiones ædificare cœpit, in capite præsumens quod in membra poterit tractu temporis perniciosius redundare. Ipsum*

quidem sicut decuit tam per nos quam per alios semel, & secundo, & tercio convenimus diligenter ut desisteret ab incepto, & de damnis villarum nostrarum à suis incendio consumptarum, & de aliis damnis nobis & ecclesiæ nostræ illatis per ipsum & suos satisfactionem debitam exhiberet, & capellaniam nostram de Blia *quam per annum & eo amplius in manu sua tenuit, nobis cum fructibus inde perceptis restitueret. Ipse vero quasdam responsiones argutas quidem sed minus efficaces nec ratione subnixas prætendens, semper perstitit in incepto, nec nostros monitus exaudivit. Certe si misereri vellet & parcere vitæ nostræ,* Andeleio *pepercisset; quod nostris & pauperum necessitatibus unicum subsidium habebamus. Hoc autem præfatam enormitatem inexcusabilem reddidit, quod post nostram prohibitionem & monitus non solum insulam nostram detinet occupatam, verumetiam de novo maximam partem dominici nostri post insulam nostram occupans, illud fossatis & barbacanis munire contendit. Nos igitur invasionem manifestam nimis crescere cernentes, iterum ad dominum nostrum regem cum omni humilitate accessimus. Et ne quid cum impetu & minus discrete facere videremur, adjunctis nobiscum majoribus ecclesiæ nostræ, instanter & affectuose supplicavimus quatinus misericorditer ageret nobiscum, & insulam nostram & dominicum nostrum quod usurpaverat nobis restitueret, & damna nostra & nobis & ecclesiæ nostræ illata resarciret. Adjecimus etiam, quod nisi infra tercium diem quem ei assignavimus, super prædictis satisfaceret, ulterius non possemus tantam pertinaciam clausis oculis præterire & relinquere impunitam. Ad hæc ut contritio adderetur contritioni, & ecclesia nostra intestino affligeretur bello,* W. Lexoviensis *episcopus spiritu superbiæ cæterisque pestibus herebi impulsus adversus eam matrem suam suum erexit calcaneum, à qua cum consilio venerabilium fratrum & coepiscoporum nostrorum, pro multiplicibus ejus excessibus & inobedientia contumaci, præmissa multiplici ammonitione ut ad viam veritatis rediret, in interitum carnis vinculo anathematis meruit innodari. Cum itaque modis aliquibus non potuerimus dominum nostrum regem vel prece vel monitis ad emendationem convertere, & terminus sine aliqua satisfactione elapsus sit, multiplici necessitate & prudentum virorum consilio monemur ascendere ex adverso, & in proposito firmissimo habemus ulterius non pati tot & tantas injurias impunitas, nisi dominus noster errorem tantum maturaverit revocare. Cæterum contra episcopum* Lexoviensem *iter ad sedem Apostolicam urgere compulsi, die Jovis proxima post festum omnium Sanctorum cœpimus proficisci, sperantes per Dei gratiam faciem ejusdem episcopi coram summo pontifice reddere confusam. Cujus excessus intolerabiles nos invitos ut diximus coegerunt, ut eum animadversione dignissima puniremus. Vos autem per Dei misericordiam exoramus, ut nobis fraternæ compassionis animum rependatis, & vestris nos juvetis orationibus apud deum.*

De cantore *Lincolniensi Waltero Map* in *Oxenefordensem* archidiaconum translatione facta, *Willelmus Blesensis* subdecanus *Lincolniæ* de liberalitate mera pontificis subrogatus est in præcentorem. Cum autem de subdecani substitutione tractatus haberetur prolixior inter Concanonicos, nec per biduum in unam possent convenire personam, episcopus utens propria potestate *Ricardum Kentensem* canonicum ejusdem ecclesiæ subdecanum instituit, & ei sedem debitam assignavit vel assignari præcepit, tam in choro quam in capitulo, Doctoris gentium *Pauli* subnixus auctoritate laudabili, qui modis omnibus persuasit quiddam in ecclesia Dei salubriter observandum, scilicet Zelus & contentio tollantur de medio, sit pax in desiderio.

Willielmus Heliensis episcopus Cancellarius regis dum *Romam* tenderet, completis à die consecrationis suæ vij. annis & triginta diebus diem clausit extremum apud *Pictavim.* Sepultus autem est in abbatia quadam ordinis *Cisterciensis*, quæ vocatur abbatia de *Pinu.*

Archiepiscopus *Cantuariam* veniens incommodo gravi tactus est, ut die natalis Domini divina celebrare non posset, qui per Dei gratiam convalescens dies natalicios explevit ibidem. Tractatum igitur habiturus cum Priore, cum monachis, intravit Capitulum xij. kal. Februarii, sicut dicitur, omnes domesticos, bajulum etiam crucis relinquens pro foribus, unus è monachis *Johannes* de *Dovera* prævius extitit cruce suscepta. Quid autem actum sit in congregatione tanta per triduum, ignoratur à multis. Solum hoc celebriter divulgatum est, Pacificus intravit Archiepiscopus, pacificus exiit regni Justiciarius, nec enim inventum est aliquid in toto Collegio, quod publici cognitoris ecclesiastici, vel civilis animadversionem expeteret.

Circa dies istos episcopo *Cameracensi Johanne* rebus humanis exempto tres sunt electi, *Walterus*, *Nicholaus*, *Stephanus*, & infra quadraginta dies defuncti sunt.

Celestinus *episcopus servus servorum Dei* Huberto Cantuariensi *archiepiscopo.*

Cum de agro Domini lolium messem triticeam oppressurum falce sit Apostolica resecandum, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatinus abbate de *Torneie*, tam ab amministratione, quam ab officio abbatiæ amoto, monachis auctoritate nostra sublato appellationis obstaculo licentiam tribuas in abbatem personam idoneam eligendi. Ad hæc ne prædicti abbatis excessus remaneat impunitus, volumus & præsentium tibi auctoritate mandamus, quatinus auctoritate nostra ipsum capi facias, & tam diu carcerali custodiæ mancipari, donec super hoc nostræ receperis beneplacitum voluntatis. Dat. *Laterani* pridie nonas Maii pontificatus nostri anno quinto.

Robertus Prior *Helyensis* Cancellarii frater xiiij. monachis cum Capituli sui litteris à Collegio sanctæ Dei genitricis apud *Eboracenses* antiquitus instituto directis, xvj. kal. Aprilis coram regni Justiciario sollempniter electus est in abbatem apud *Westmonasterium.* Quem *Hubertus Cantuariensis* archiepiscopus Apostolicæ sedis legatus benedixit apud *Colecestriam* in abbatia sancti *Johannis* x. kal. Aprilis. Sua postmodum sollempniter est collocatus in sede iiij. nonas Aprilis.

Rex *Anglorum* milite multo stipatus castellum sancti *Valerici* succendit, adjacentem prædavit provinciam, quinque navium hostibus suis victualia deferentium gubernatores suspendit in patibulo. Quæ repperit in navibus comportata familiæ suæ distribuit xvij. kal. Maii.

Imbrium

Imbrium infusio triduana per *Angliam* multos exterruit.

Philippus Dunelmensis electus à domino papa consecratus est *Laterani* xij. kal. Maii.

Marchadeus nephariis *Brebantinorum* vallatus catervis episcopum *Beluacensem*, *Willelmum* de *Merlou*, multosque cum eis jure belli captos & durissimis constrictos in vinculis transmisit *Rothomagum* xiiij. kal. Junii.

Notum sit universis hoc scriptum visuris, quod hoc est fœdus & conventio inter Ricardum *regem* Angliæ, *&* Baldewinum *Comitem* Flandriæ *&* Hanoiæ *consanguineum suum. Quod idem rex* Angliæ *pacem aut treugas cum rege* Francorum *non faciet nec facere poterit absque voluntate & assensu ejusdem Comitis. Nec idem Comes faciet aut facere poterit pacem aut treugam cum rege* Francorum *absque voluntate & assensu prædicti regis* Anglorum. *Et si forte de voluntate & assensu utriusque pax aut concordia fieret inter regem* Francorum *& eos, & rex* Francorum *postmodum alterutrum guerraret, tenerentur prædicti rex* Anglorum *& Comes ad mutuum subsidium, & auxilium sibi invicem conferendum prout melius potuerunt, & sicut fecerunt tempore quo fœdus istud inter eos contractum est. Et sciendum est quod hoc fœdus & conventio non solummodo duratura est tempore guerræ, set imperpetuum inter eos & hæredes eorum qui terras ipsorum tenebunt post eos, sive pax fuerit sive guerra. Ita quod si rex* Angliæ *hoc fœdus & hanc conventionem non observaverit, illi qui juraverunt hoc fœdus & hanc conventionem tenendam pro rege* Angliæ, *mittent se in captione præfati Comitis infra mensem postquam id bona fide scierint, non expectata submonitione dicti Comitis. Similiter si dictus Comes hoc fœdus & hanc conventionem non observaverit, illi qui juraverunt hoc fœdus & hanc conventionem tenendam pro ipso Comite, mittent se in captionem dicti regis* Angliæ, *infra mensem postquam id bona fide scierint, non expectata summonitione dicti regis* Angliæ. Hoc juravit pro ipso rege bona fide tenendum *Johannes* Comes Moritonii frater ipsius regis & in animam ejusdem regis. Et pro se ipso juravit idem Comes in animam suam: & Comes *Flandriæ Baldewinus* juravit propria manu hoc fœdus & hanc conventionem tenendam bona fide. Hinc inde multi testes sunt quos enumerare longum est. Acta sunt hæc apud Insulam Andeleii.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus dilecto & speciali amico Radulpho decano Lundoniensi.

Benedictus Dominus qui non amovit orationem nostram & misericordiam suam à nobis, dans nobis & ecclesiæ nostræ pacem in præsenti, in futuro per gratiam suam daturus pacem super pacem. Noverit caritas vestra qua nos semper in visceribus Christi tenerius amplexati estis, per excambium auctoritate domini papæ & curiæ *Romanæ*, cum etiam consilio multorum virorum prudentium, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, virorum religiosorum & jurisperitorum initiatum: labore, sollicitudine & mediatione Domini *Cantuariensis* archiepiscopi, episcopi *Wigorniensis* & electi *Heliensis* consummatum, inter Dominum regem & nos & ecclesiam nostram, ad honorem ipsius & commodum reformata esse. Omnes enim intelligentes situm *Andeleii* paci ineptum, & guerræ vicinum & expositum, Domino etiam regi ad acquisitionem & defensionem terræ suæ valde congruum; Afferentes etiam nobis auctoritates non tantum super commutatione redituum ecclesiarum, sed etiam de translatione sedium hostilitate cogente conscriptas, nos ad excambium cum Domino rege faciendum induxerunt. Sic itaque ne nota singularitatis, superbiæ & protervitatis notari possimus, consilio tot & tantorum adquievimus xvij. kal. Novembris; Et ea die suscepti sumus in ecclesia nostra, præsente domino *Cantuariensi* archiepiscopo, episcopo *Wigorniensi*, omnibus etiam episcopis *Normanniæ*, abbatibus multis & magnatibus multis.

Ricardus *Dei gratia rex* Angliæ, *dux* Normanniæ, Aquitaniæ, *Comes* Andegaviæ, *Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justiciis, Senescallis, Vicecomitibus, Præpositis, Ministris, & omnibus baillivis & fidelibus suis salutem.*

Cum sacrosancta ecclesia sponsa sit regis regum, & unica dilecta illius per quem reges regnant & principes gubernacula possident, tanto ampliorem ei volumus devotionem & reverentiam exhibere, quanto certius non regiam tantum sed omnem à domino Deo esse credimus potestatem. Unde sicut venerabilis *Rothomagensis* ecclesia, quæ inter universas terrarum nostrarum plurima celebritate dinoscitur enitere, pro rerum necessitate vel temporum nostris ducit utilitatibus oportuna diligentia consulendum: sic nos ejusdem matris nostræ commodis & augmentis digna compensatione dignum ducimus respondere. Sane villa de *Andeli* & quibusdam aliis adjacentibus locis quæ erant *Rothomagensis* ecclesiæ minus sufficienter firmatis, inimicis nostris in terram nostram *Normanniæ* per eadem loca patebat ingressus, per quæ incendiis & rapinis necnon & aliis hostilitatis sævitiis, in eandem terram nonnunquam licentius grassabantur. Quocirca venerabili patri nostro *Waltero* archiepiscopo & capitulo *Rothomagensi* debitum habentibus, ad nostra & prædictæ terræ nostræ damna respectum, facta est permutatio inter ecclesiam *Rothomagensem* & archiepiscopum *Rothomagensem Walterum* ex una parte, & nos ex altera parte de manerio de *Andeli* in hac forma. Scilicet quod idem archiepiscopus de conscientia & voluntate domini papæ *Cœlestini* tercii & de assensu capituli *Rothomagensis* ecclesiæ, & coepiscoporum suorum, & cleri ejusdem archiepiscopatus concessit, & in perpetuum quietum clamavit nobis & hæredibus nostris prædictum manerium de *Andeli*, cum novo castello de *Rupe* & cum foresta & cum omnibus pertinentiis aliis & libertatibus suis, exceptis ecclesiis & præbendis & feodis militum, & excepto manerio de *Fraxinis* cum pertinentiis suis: quæ omnia idem arch: ecclesiæ *Rothomagensi* & sibi & successoribus suis retinuit, cum omnibus libertatibus & liberis consuetudinibus suis, & cum omni integritate sua imperpetuum. Ita quod tam milites quam clerici & omnes homines tam de feudo militum, quam de præbenis sequentur molendina de *Andeli* sicut consueverunt & debent, & moltura erit nostra; archiepiscopus autem & homines sui de *Fraxinis* molent ubi idem archiepiscopus volet. Et si noluerint molere apud *Andeli* dabunt molturas suas sicut alii ibidem molentes. In excambium autem prædicti manerii de *Andeli* cum pertinentiis, concessimus & in perpetuum quieta clamavimus ecclesiæ *Rothomagensi*, & prædicto archi-

RICARDUS I. Rex.

episcopo & successoribus suis omnia molendina quæ nos habuimus *Rothomagi* quando hæc permutatio facta est, integre cum omni sequela & moltura sua, sine aliquo retinemento eorum quæ ad molendina pertinent vel ad molturam, & cum omnibus libertatibus & liberis consuetudinibus quas solent & debent habere; Nec alicui alii licebit molendinum ibidem facere, ad detrimentum prædictorum molendinorum; Et debet archiepiscopus sol vere elemosinas antiquitus statutas de eisdem molendinis. Concessimus eis villam de *Diepe* & villam de *Bureiles* cum omnibus pertinentiis,& libertatibus & liberis consuetudinibus suis,exceptis elemosinis constitutis in manerio de *Diepe* à nobis & antecessoribus nostris,quarũ summa est ccclxxij. libræ *Andegavensium*, quæ debent solvi per manum prædicti archiepiscopi & successorum suorum his quibus assignatæ sunt. Concessimus eidem manerium de *Loures*, cum omnibus pertinentiis & libertatibus & liberis consuetudinibus suis cum ministerio de *Loures*, salvis ad opus nostrum venatione nostra & destructione forestæ, ita tamen quod non sit in regardo. Concessimus etiam eis totam forestam de *Alihermont*, cum feris & omnibus aliis pertinentiis & libertatibus suis sicut eam habuimus. Hæc autem omnia in excanbium prædicti manerii de *Andeleio*, cum prædictis pertinentiis data habebunt ecclesia *Rothomagi*, & prædictus archiepiscopus & successores sui in perpetuum, & cum omnibus libertatibus & liberis consuetudinibus suis sicut prædictum est. Homines autem prædicti archiepiscopi de præfato excanbio habebunt omnes libertates & liberas consuetudines quas habuerunt homines de *Andeleio*,dum manerium illud esset in manu ipsius archiepiscopi. Hæc etiam omnia quæ idem archiepiscopus in hoc excanbio recepit, Warantizabimus nos & hæredes nostri ecclesiæ *Rothomagi*, & prædicto archiepiscopo & successoribus suis in perpetuum contra omnes homines. Ita quod si aliquis excanbium aliquod est recepturus pro aliquo prædictorum, quæ memoratus archiepiscopus hic recepit, nos vel hæredes nostri faciemus illud excanbium, & ecclesia *Rothomagi* hæc omnia prædicta in perpetuum pacifice possidebit. Nos vero quantum potest rex excommunicamus, & concedimus quod incurrat indignationem Dei omnipotentis quicumque contra hoc facinus venerit. Testibus his, *Huberto Cantuariensi* archiepiscopo, *Johanne Wigornensi*, *Hugone* Conventrensi, *Savarico* Batoniensi, *Henrico* Baiocensi, *Lisardo* Sagiensi,*Willielmo* Lexoviensi,*Willielmo* Const: episcopis. *Willielmo* Abrincensi electo, *R.* sanctæ Trinitatis de monte Rothomagi, *Reginaldo* sancti Wandregeri, *Victore* sancti Georgii, *Arturo* ulterioris portus,*Osberto* de *Pratellis*, de *Augo*, de *Cornevill*, abbatibus. *Johanne* Comite de Moritonio, *Otone* Comite Pictavensi, *Radulpho* Comite de Albemarla, *Radulfo* Comite de Augo, *Willielmo* Marescallo Comite de Striguil, *Willielmo* filio Radulfi Senescalli Normanniæ, *Roberto* de Turn: Senescallo Andegaviæ, *Willelmo* de Humet Constabulario Normanniæ, *Hugone* Brun, *G.* de Lisinnan, *Willielmo* de Rupibus. *Radulpho* de Tancarvilla, *W.* Martel, *Radulpho* Tessun,*G.* de Sai,*Giliberto* filio Reinfredi, *Roberto* de Harecort, et multis aliis. Data per manum *Eliensis* electi *E.* vices Cancellarii tunc agentis apud *Rothomagum*, anno ab incarnatione Domini M. C. xc. xvj. die Octobris, anno regni nostri octavo.

Walterus Rothomagensis *archiepiscopus karissimo & speciali amico suo Rad*: Lundoniensi *decano se totum, & cum silentio præstolari adventum Domini.*

Sicut testantur sacra eloquia, Væ illis qui perdiderunt sustinentiam. Sustinuimus mala sic castigati, apprehendimus disciplinam parati in flagella domini; aporiati sed non destituti; temptati rapinis; asperitatibus maris, intemperiei aeris, malignantium insidiis expositi, sed non defecimus: Dominus enim ne collideremur supposuit manum suam. Imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Oculo misericordiæ suæ nos respexit, & ecclesiam nostram, & cessavit quassatio, pace reddita ecclesiæ. Dominus enim in cujus manu corda sunt regum, cor domini tetigit, ut desiderio desideraret quæ ad pacem essent, & ampliationem *Rothomagensis* ecclesiæ. Cujus votum & desiderium Dominus prospiciens, labore, sollicitudine & ministerio domini *Cantuariensis* & *J.Wigornensis* episcopi & *E.Eliensis* electi effectui mancipavit. Istis enim mediantibus & inter partes discurrentibus, per excanbium domino regi ad tuitionem,& adquisitionem terræ suæ accommodum, ecclesiæ *Rothomagensi*, & nobis saluberrimum & honestum,ut puta voluntati domini papæ & curiæ *Romanæ*, necnon & aliorum multorum archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, clericorum & aliorum virorum religiosorum, & jurisperitorum consentaneum, pax inter regem & nos & ecclesiam nostram reformata est. In quo excanbio ecclesia *Rothomagensis* juxta veridicam assertionem omnium comprovincialium in quingentis libris & eo amplius excrevit. Hæc autem commutatio scriptis autenticis anathemate à domino rege,archiepiscopis,episcopis, abbatibus, sacerdotibus innumerabilibus in violatores prolato, testibus etiam magnatibus omnibus *Normanniæ* adhibitis, ut perpetuam & incommutabilem optineat firmitatem, & ecclesia *Rothomagensis* pace gaudeat inviolabili et irrefragabili, roborata et confirmata est,Auctoritate et scripto autentico domini papæ, per gratiam Dei ad preces et instantiam domini regis et aliorum magnatum et prælatorum ecclesiæ corroboranda. Hæc autem dignum duximus vobis exponenda quia semper nobiscum flevistis, et compassi estis, ut cum gaudentibus gaudeatis, eo quod concupiscentes semper concupieritis ea quæ Dei sunt,augmentum et honorem sanctæ ecclesiæ, cujus instantia cotidiana sollicitudinem vestram esse credimus.

Ab ea die qua *Hubertus Cantuariensis* archiepiscopus mandato regis transfretaturus à *Lambeia* recessit, ad eum usque diem quo revertens in *Angliam* locum rediit ad eundem vj. idus Novembris,septimanæ viginti completæ sunt additis vj. diebus. Archiepiscopus cum rege moram faciens in *Normannia*, multorum necessitatibus providit et utilitatibus. Episcopum itaque *Beluacensem* fascibus geminis, Episcopi scilicet et Comitis, juxta suorum prærogativam antecessorum, sicut jactat antiquitus decoratum, militaribus armis accinctum, captum jure belli durissimis audivit constrictum in vinculis, Quem per gratiam regis cum multa supplicatione multo levioribus vix arctari promeruit. *Rothomagensem* ecclesiam à divinorum celebratione suspensam reconciliavit. Sollempiter fœdus ineundum inter regem *Anglorum*, et *Baldewinum Flandrensium*

sium Comitem, & successores eorum certis distinxit capitulis. Inter dominum regem & *Walterum Rothomagensem* archiepiscopum paci reformandæ sollicitudinem impendit operosissimam, sicut rei probavit eventus: sicut etiam excambium *Andeleii* datum ecclesiæ *Rothomagensi* perpetuo duraturum manifeste declarat.

Hubertus Cantuariensis archiepiscopus clericos quos *Hugo Cestrensis* episcopus ejectis monachis apud *Coventreiam* collocaverat, summi pontificis auctoritate munitus amovit, monachos reintroducens ibidem xv. kal. Febr.

Ab ea die qua *Willielmus Eliensis* episcopus in abbatia de *Pinu* sepultus est, ad eum usque diem quo decanus *Saresberiensis Eustachius* electus est in *Eliensem* episcopum xxvij. septimanæ fluxerunt. Ab electione facta sollempniter apud *vallem Rodoli* die festo beati *Laurentii* martyris ad illud usque tempus quo prædictus electus in *Angliam* veniens, ab archiepiscopo *Huberto* munus consecrationis accepit viij. idus Marcii, xxx perfectas computamus ebdomadas. Electionem in *Normannia* factam, præsentationem, postulationem factam apud *Westmonasterium* in capella sanctæ *Katerinæ* Prior *Elyensis Johannes* complevit, die Dominica qua cantatur *Lætare Jerusalem*. Astiterunt archiepiscopo ix. episcopi.

Celestino papa tercio rebus humanis exempto *Lotharius Cardinalis* diaconus electus est in summum pontificem vj. idus Januarii, vocatus *Innocentius* papa tercius, nono kal. Marcii presbyter ordinatus est. In cathedra sancti *Petri* consecratus est episcopus, & in sancti *Petri* cathedra collocatus.

Eustachius decanus *Saresberiensis* in episcopum *Elyensem* electus viij. idus Marcii, consecratus est aput *Westmonasterium*.

Innocentius episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri *Waltero Rothomagensi* archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

CUm emergentium litigia quæstionum vix possint sine alterutrius litigantium læsione judicialiter diffiniri, set quando partes inter se super mota quæstione honeste conveniunt, tanto libentius compositioni earum præsidium apostolicum impartimur, quanto per hoc neutrum lædimus, & amplius utrumque juvamus. Intelleximus siquidem tam ex litteris tuis quam karissimi in Christo filii nostri Ricardi Angliæ *regis illustris, & plurium aliorum, quod super discordia quæ inter te & eundem regem super villam* Andeliaci, *cum rupe ac insula mota fuerat, regia serenitas evangelicum illud attendens, Qui se humiliat exaltabitur, & quanto major es humilia te in omnibus, humiliavit magnificentiam suam & severitatem regiam passus est emolliri, ut ad honorem ejus cui servire regnare est amicabilem tecum compositionem iniret, & in utilitatem* Rothomagensis *ecclesiæ molendina quæ habuit aput* Rothomagum, *cum villis de* Diepa, *&* Boteiles, *& manerio de* Loures, *cum omnibus pertinentiis, & libertatibus suis, & ministerio de* Loures, *& foresta de* Alihermont, *sicut in autentico ejusdem regis confecto exinde plenius continetur, tecum perpetuo commutaret. Nos igitur permutationem ipsam sicut amicabiliter facta est, & ab utraque parte recepta, & autentico ipsius regis exprimitur, auctoritate apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Ad majorem autem hujus nostræ confirmationis evidentiam, autenticum ipsum de verbo ad verbum nostris duximus litteris exprimendum, quod tale est.* « Ricardus Dei « gratia rex *Angliæ*, dux *Normanniæ*, *Aquitanniæ*, « Comes *Andegaviæ*, Archiepiscopis, Episcopis, « Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, « Justiciariis, Senescallis, Vicecomitibus, Præpositis, Ministris, Bailivis, & omnibus fidelibus « suis salutem. Cum sacrosancta ecclesia sponsa « sit regis regum & unica dilecta illius per quem « reges regnant, & principes gubernacula possident, « tanto ampliorem ei volumus devotionem & reverentiam exhibere, quanto certius non regiam tantum, set omnem à Domino Deo esse credimus potestatem. Unde sicut venerabilis *Rothomagensis* « ecclesia quæ inter universas terrarum nostrarum « plurima celebritate dinoscitur enitere, pro rerum « necessitate vel temporum nostris ducit utilitatibus « oportuna diligentia consulendum: sic nos ejusdem matris nostræ commodis & augmentis digna « compensatione dignum ducimus respondere. Sane « villa *Andeliaci* & quibusdam aliis adjacentibus « locis quæ erant *Rothomagensi* ecclesiæ minus sufficienter firmatis, inimicis nostris in terram nostram *Normanniæ* per eadem loca patebat ingressus, per quæ incendiis & rapinis, necnon & « aliis hostilitatis sævitiis in eandem terram nonnunquam licentius grassabantur. Quocirca venerabili patre *Waltero* archiepiscopo & capitulo « *Rothomagensi* debitum habentibus ad nostra & « prædictæ terræ nostræ dampna respectum, facta « est hæc permutatio inter ecclesiam *Rothomagensem* & archiepiscopum *Rothomagensem Walterum* ex una parte, & nos ex altera parte de manerio de *Andeli* in hac forma, Scilicet quod « idem archiepiscopus de conscientia & voluntate « domini papæ *Celestini* tercii, & de assensu capituli *Rothomagensis* ecclesiæ, & coepiscoporum « suorum & cleri ejusdem archiepiscopatus concessit, & in perpetuum quietum clamavit nobis & « hæredibus nostris prædictum manerium de *Andeli*, cum novo castello de *Rupe*, & cum foresta, « & cum aliis omnibus pertinentiis & libertatibus « suis, exceptis ecclesiis, præbendis et feodis militum, et excepto manerio de *Fraxinis* cum pertinentiis suis, quæ omnia idem archiepiscopus ecclesiæ *Rothomagensi*, et sibi, et successoribus suis « retinuit, cum omnibus libertatibus et liberis consuetudinibus suis, et cum omni integritate sua « imperpetuum. Ita quod tam milites quam clerici, et omnes homines tam de feodis militum « quam de præbendis sequentur molendina de *Andeli*, sicut consueverunt, et debent, et moltura erit « nostra. Archiepiscopus autem et homines sui de « *Fraxinis* molent ubi idem archiepiscopus volet, « et si voluerint molere aput *Andeli* dabunt molturas suas sicut alii ibidem molentes. In escambium autem prædicti manerii de *Andeli* cum pertinentiis concessimus, et imperpetuum quieta clamavimus ecclesiæ *Rothomagensi* et prædicto archiepiscopo et successoribus suis, omnia molendina « quæ nos habuimus *Rothomagi*, quando hæc permutatio facta fuit, integre cum omni sequela « et moltura sua sine aliquo retinemento eorum « quæ

RICARDUS I. rex.

« quæ ad molendina pertinent vel ad molturam, et « cum omnibus libertatibus et liberis consuetudini- « bus quas solent et debent habere. Nec alicui « alii licebit molendinum facere ibidem ad detri- « mentum prædictorum molendinorum ; et debet « archiepiscopus solvere eleemosinas antiquitus sta- « tutas de eisdem molendinis. Concessimus etiam « eis villam de *Diepe*, et villam de *Boteiles*, cum « omnibus pertinentiis et libertatibus et liberis « consuetudinibus suis, exceptis eleemosinis consti- « tutis in manerio de *Diepe* à nobis et antecessori- « bus nostris, quarum summa est trecentæ et septua- « ginta duæ libræ, quæ debent solvi per manum « prædicti archiepiscopi et successorum suorum his « quibus assignatæ sunt. Concessimus etiam eisdem « manerium de *Louers* cum omnibus pertinentiis « et libertatibus et liberis consuetudinibus suis, « cum ministerio de *Louers*, salvis ad opus nostrum « venatione nostra, et destructione forestæ, ita ta- « men quod non sit in rewardo. Concessimus etiam « eis totam forestam de *Aliermont*, cum feris et « omnibus aliis pertinentiis et libertatibus suis sicut « eam habuimus. Hæc autem omnia in escambium « prædicti manerii de *Andeli*, cum prædictis perti- « nentiis data habebunt ecclesia *Rothomagensis*, et « prædictus archiepiscopus et successores sui im- « perpetuum, cum omnibus libertatibus et liberis « consuetudinibus suis sicut prædictum est. Ho- « mines autem prædicti archiepiscopi de prædicto « escambio habebunt omnes libertates et liberas « consuetudines quas habuerunt homines de *An-* « *deli* dum manerium illud esset in manu ipsius « archiepiscopi. Hæc etiam omnia quæ idem ar- « chiepiscopus in hoc escambio recepit, warantiza- « bimus nos et hæredes nostri ecclesiæ *Rothoma-* « *gensi*, et prædicto archiepiscopo et successoribus « suis imperpetuum contra omnes homines, ita « quod si aliquis escambium aliquod est receptu- « rus pro aliquo prædictorum quæ memoratus ar- « chiepiscopus hic recepit ; nos vel hæredes nostri « faciemus illud escambium, et ecclesia *Rothoma-* « *gensis* hæc omnia prædicta imperpetuum pacifice « possidebit. Nos autem quantum rex potest ex- « communicamus, et concedimus quod incurrat « indignationem omnipotentis Dei quicumque con- « tra hoc factum venerit. Multi sunt testes.

VIII. idus Maii pluit sanguis undatim super ædificantes turrim apud *Andeleium* in territorio *Rothomagi*.

Gaufridus Cestrensis electus ad petitionem & præsentationem *Joberti Coventrensis* Prioris *Cantuariæ* consecratus est xj. kalend. Julii. Sollempnia celebravit *Hubertus Cantuariensis* archiepiscopus.

Othoni nepoti regis *Anglorum Ricardi* redditum est *Aquisgranum* quod obsederat vj. idus Julii. In crastino desponsavit unicam filiam & hæredem ducis *Brebantiæ* septennem. Quarto vero idus ejusdem mensis coronatus est ab *Adulfo Colonensi* archiepiscopo, & sedem ascendit *Augustorum*.

In marchia principales defensivæ locorum prope munitionem illam quæ vocatur *Castellum Matildis* ad pugnam accincti concurrerunt hostiliter. In prima caterva *Walensium* collocati sunt pedites tantum. In secunda, pedites & equites. In tercia, tantum equites. In prima caterva *Francorum* collocati sunt pedites. Equites in secunda. Totum robur exercitus in tercia fuit caterva. Sub primo congressu terga verterunt *Walenses*, quorum spolia data sunt in rapinam. Multi capti sunt, interfecti quamplures, quorum numerus excrevit, sicut dicitur, ad tria milia pugnatorum, die festo sancti martyris *Ypoliti*. Propheticum igitur illud impletum est, *Catuli rugientes stragem non minimam ex obstantibus facient.*

Comes *Flandriæ* venit ante villam sancti *Audomari* cum exercitu suo viij. idus septembris, & villam obsedit per tres septimanas.

Ricardus bonæ memoriæ *Lundoniensis* episcopus tercius cum sedisset annis octo, mensibus octo, diebus decem, diem clausit extremum iiij. idus Septembris.

Dum Comes prædictus esset in obsidione, venit nuntius regis *Franciæ* litteras ex parte regis ferens dicentes, quod si castellanus & burgenses villam suam tenere & defendere possent erga Comitem usque pridie kal. octobris, ad succurrendum eis cum exercitu magno die illa veniret : si non veniret, castellanus & burgenses de villa sua ad melius quod possent facerent. Sicque reddita fuit villa Comiti.

Ricardus rex *Anglorum* intravit terram regis *Francorum* cum exercitu magno v. kal. Octobris, & cepit castellum de *Curtelles*, & *Buriz*, & tercium castrum *Sirefontanum*. Die crastina rex *Francorum* venit de *Mantua* cum CCCC. militibus, & servientibus, & communis suis, ad succurrendum castro de *Curtelles*, quod non putavit esse captum. Rex igitur *Anglorum* ex quo eum venire cognovit, insecutus est eum in fugam conversum, & in tanta districtione posuit in portam *Gisortii*, quod pons fractus est sub illo, submersis de suis xx. militibus. Interim rex *Angliæ* propria lancea prostravit *Mathæum de monte Morentii*, & *Alanum de Rusci*, & *Fulconem de Gilervall*, & captos detinuit. Et capti sunt cum eis usque ad C. milites, & servientes, quorum non est numerus. Dextrarii capti sunt ducenti, quorum septies viginti cooperti fuerunt ferro.

Hubertus Dei gratia *Cantuariensis* archiepiscopus totius *Angliæ* primas, dilectis in Christo filiis decano & capitulo ecclesiæ sancti *Pauli Lundon.* salutem, gratiam, & benedictionem.

QUia vos & ecclesiam vestram sincere diligimus, & ea efficiendi quæ vobis & eidem ecclesiæ vestræ ad honorem cedant & utilitatem, promptam gerimus voluntatem, ideo quantis potuimus apud dominum regem precibus pro vobis institimus, ut desolatæ ecclesiæ vestræ pastorem annueret idoneum provideri. Quod sui gratia ad supplicationem nostram annuit, sicut ex litteris ejus perpendere poteritis, quas vobis ut septem ex capitulo vestro ad eum & ad nos in octavis sancti Andreæ, *cum litteris ratihabitionis capituli pro electione facienda mittantur transmittit. Quapropter vobis mandamus & consulimus, quatinus ad terminum in litteris ipsius domini regis nominatum, secundum quod in eisdem litteris continetur, septem ex vobis ad eum & ad nos cum litteris ratibitationis patentibus transmittatis : ita quod* W. *præcentor ecclesiæ vestræ qui nobiscum in* Normannia *moratur septimus ex eis nominetur.*

HEN. II. *Ricardus* Dei gratia rex *Angliæ*, dux *Normanniæ*, *Aquitanniæ*, Comes *Andegaviæ*, dilectis sibi Decano & Capitulo sancti *Pauli Lundoniæ* salutem.

ñi 19. *Sciatis quod bonum animum & bonam voluntatem habemus consulendi ecclesiæ vestræ quæ pastore suo desolata est. Unde ob reverentiam sancti* Pauli *in cujus honore ecclesia vestra fundata est, & ad petitionem domini* Cant. *archiepiscopi ei in pastore providere volumus. Et ideo vobis mandamus, quod mittatis ad nos septem de discretioribus canonicis ecclesiæ vestræ, & coram prædicto archiepiscopo, ita quod sint ad nos in octavis* sancti *Andreæ cum litteris vestris de rato ad eligendum idoneum pastorem, secundum Deum & libertatem ecclesiæ vestræ. Teste meipso apud rupem* Andeleii *ix. die Novembris.*

Ab apostolo *Petro* cui dictum est à Domino nostro *Jhesu Christo*, *Tu es* Petrus, *& super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, in cathologo summorum pontificum labentibus annorum curriculis, *Innocentius* papa tercius qui modo sedet inventus est centesimus octogesimus quartus: Inventum est & aliud non leviter prætereundum, *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus prothomartyr in *Anglia* temporibus *Normannorum*, ob triumphalem sui sanguinis effusionem apud *Lamehejam* in nomine suo fundatam, omnium hominum veneratione condignam magnificavit ecclesiam, quam *Baldewinus* inchoavit archiepiscopus, quam & *Hubertus Baldewini* successor *Innocentio* papa tercio monachis *Cantuariensibus* (si fas est dicere) nimium & subitum impendente favorem, sumptibus propriis, proh dolor! demolitus est ad confusionem multorum. Data fuit *Petro* potestas ædificandi, potestas multiplicandi, potestas transferendi sedes, sed qua lege, quo canone sit indulta licentia diruendi locum sanctum, judicet ipse qui potestatem dedit ædificandi.

Willelmus genere *Normannus*, ecclesiæ *Lundoniensis* canonicus, ad postulationem *Radulfi de Diceto* decani *Lundoniensis*, munus consecrationis accepit apud *Westmonasterium* in capella sanctæ *Katerinæ* per manum *Huberti Cantuariensis* archiepiscopi, præsentibus tredecim episcopis, x. kal. Junii.

Ricardus rex *Anglorum* cum regnasset annis novem, mensibus sex, diebus decem & novem, in *Aquitannico* ducatu, *Lemovico* territorio, castello *Chaluz* vij. kal. Apr. à *Petro Basilii* sagitta percussus est; & postmodum viij. idus Aprilis die Martis, vir operi Martio deputatus, diem clausit extremum apud prædictum castellum. Sepultus autem est apud *Fontem Ebraldi* secus pedes patris sui regis *Henrici* secundi.

JOhannes *Hiberniæ* dominus fratris sui *Ricardi* regis hæres legittimus, de ducatu *Normaniæ* per ensem & gladium potestatem accepit apud *Rothomagum* per manum *Walteri Rothomagensis* archiepiscopi vij. kal. Maii. Qui cum venisset in *Angliam* Ascensionis Dominicæ die sollempni sollempniter est unctus in regem apud *Westmonasterium* per manum *Huberti Cantuariensis* archiepiscopi vj. kal. Junii.

Johannes rex *Angliæ* sub ipso coronationis suæ inicio visitans sanctum *Thomam* & postea sanctum *Eadmundum*, dies Pentecostes egit apud *Norhamtoniam*. Qui postea collecta multitudine militum, & peditum, & navium, apud *Sorham* transfretavit xiij. kal. Julii. Celebratum est divortium inter *Johannem* regem *Angliæ* & filiam Comitis *Glocestriæ* in *Normannia*, ab episcopis *Lisoriensi*, *Baiocensi*, *Abrincensi*, & aliis episcopis qui interfuerant, quam ipse tempore patris permissione *Romanæ* ecclesiæ duxerat in uxorem cum Comitatibus de *Glocestria*, de *Sumersatum*, de *Devenesire*, de *Cornewaille*, & aliis quampluribus per *Angliam* Honoribus. Set ille sublimioris thori spe raptatus, consilio pravorum eam abegit, unde magnam summi pontificis, scilicet *Innocentii* tercii, & totius curiæ *Romanæ* indignationem incurrit, præsumens temere contra leges & canones dissolvere quod eorum fuerat auctoritate colligatum. JOHANNES rex.

Dominus *Johannes* rex *Angliæ* *Arturum* filium fratris sui *Galfridi* Comitis *Britanniæ* venientem ad se, & ejus se per omnia subicientem voluntati, minus caute dimisit à se. At ille transtulit se ad regem *Franciæ*, qui eum, bonis ejus inhians, facit nutrire cum filio suo *Parisius*.

Bellum factum est horribile inter *Petrum* Com. *Nivernensem* & *Herveum* de *Donziaco* prope abbatiam S. *Laurentii*, non longe à *Donziaco*, iij. non. Aug. Set Comes prædictus cum coterellis quos regi *Franciæ* ei utpote cognato suo in subsidium miserat, victus aufugit. Nec multo post prædictus Comes connuventia regis *Franciæ* dedit filiam suam unicam & hæredem prædicto *Herveo* in conjugem cum comitatu, retentis sibi quoad viveret *Antisiodoro* & *Turneire*, cum omni honore *Antisiodorensi* & *Turnerensi*.

Concilium actum est apud *Digun* in *Burgundia*, præsidente *Petro de Chapes* presbytero cardinali, Dominica secunda adventus Domini, qua scilicet cantatur *populus Syon*. Ubi ad vocationem prædicti cardinalis convenerunt archiepiscopi, episcopi, abbates & Priores omnes à mari *Britannico* usque ad *Alpium* juga, ut de resumenda relicta regis *Franciæ*, sorore videlicet illustris regis *Danemarchiæ* tractarent, & prædictum regem ad eam resumendam compellerent, vel terram ejus interdicto supponerent, set in eo negotio meticulose continentiæ fucis infecti sententiam differentes recesserunt.

Eclypsis lunæ facta est ij. non. Januarii media nocte per tres horas: postmodum in ruborem sanguinis conversa est, emittens à se radios velud ignis. Magister *Malgerius* domini regis *Ricardi* medicus à monachis *Wigornensibus* nominatus in episcopum *Wigornensem*, cum non esset de legitimo matrimonio natus, confirmatio electionis ejus accepit dilationem; qui *Romam* veniens, consecratus est apud sanctum *Petrum* ab *Innocentio* papa iij. die sanctæ Trinitatis.

Hoc anno facta est pax inter *Philippum* regem *Franciæ* & *Johannem* regem *Angliæ*. *Ludovicus* filius regis *Franciæ* duxit filiam regis *Hispaniarum* neptem regis *Angliæ* in uxorem. Cui rex *Angliæ* dedit in maritagium totam terram suam de *Berri* & de *Auvernia*, castella etiam & honores plurimos tam in *Normannia* quam in *Gasconia* & aliis pluribus locis. Comes *Flandrensis* & Comes *Boloniæ*, uterque cum uxore sua, acceperunt cruces eundi *Jerusalem*. Terra regis *Franciæ* sub interdicto posita est

eſt ab archiepiſcopo *Rothomagenſi* & epiſcopo *Pictavenſi* de præcepto ſummi pontificis, quia noluit accipere uxorem ſuam, & manſit ſub interdicto à media Quadrageſima uſque ad feſtum ſanctæ *Mariæ Magdalenæ.* Dilata ſententia in perſonam ipſius regis, ut ſic facilius animi ejus emollirent duritiam. Sub hoc tempore magiſter *Philippus Romanæ* eccleſiæ notarius *Londoniis* moram faciens domibus religioſis circumquaque conſiſtentibus exactione hoſpicii ſui plurimum extitit oneroſus.

Per totam *Angliam* de præcepto ſummi pontificis, quadrageſima pars omnium redditaum, mobilium & immobilium, tam clericorum quam domorum religioſarum ad ſubventionem, ut dicebatur, terræ *Jeroſolimitanæ* aſcripta per manum prædicti *Philippi* tranſmiſſa, niſi forte *Romani* naturali & inſitæ ſibi cupiditati abrenunciaverint, his quorum uſibus perquiſita eſt, nunquam eſt ad plenum reſtituenda. Celebratum eſt concilium apud *Weſtmonaſterium* xiij. kal. Octobris, præſidente *H. Cantuarienſi* archiepiſcopo, præſentibus epiſcopis *W. Lundonienſi, G. Roſenſi, H. Saresberienſi, J. Oxonienſi, R. Elyenſi, G. Coventrenſi, K. Bangornenſi,* epiſcopo *Landavenſi, R. de ſancto Aſaph, G.* electo *Herefordenſi,* cum abbatibus & prioribus diverſi ordinis qui ad vocationem Domini *Cantuarienſis* eo convenerant, ut de cauſis eccleſiaſticis tractarent. *G.* Prior *Cantuarienſis* ſedit ex oppoſito contra dominum archiepiſcopum à latere epiſcopi *Roſſenſis.* Archiepiſcopus *Eboracenſis* concilio non interfuit cum eſſet in *Anglia,* ne qui ejus allegaret abſentiam, cum juxta priſcorum conſuetudinem ad vocationes *Cantuarienſis* concilio teneretur intereſſe, vel juſtam abſentiæ ſuæ cauſam allegare. Dominus *Lincolnienſis* à *Roma* rediens gravi tactus infirmitate, tunc temporis apuc vetus templum *Lundoniis* lecto decubuit. Dominus *Wintonienſis* & dominus *Ciceſtrenſis* corporis ſui infirmitatem prætendentes litteratorie ſe excuſaverunt. Vacabat tunc ſedes *Norwicenſis.* Dominica ſequenti, ſcilicet viij. kal. Octobris, conſecratus eſt in epiſcopum *Herefordenſem Gilo de Bruſe,* & in epiſcopum *Norwicenſem J. de Grai* domeſticus clericus regis, in capella ſanctæ *Katerinæ* à domino *H. Cantuarienſi* archiepiſcopo præſentibus pluribus ejus ſuffraganeis.

Dominus *J.* rex *Angliæ* habens in propoſito ducere in uxorem filiam regis *Portugalenſium* cujus fama animum ejus pellexerat, ad eam perquirendam tranſmiſit à *Rothomago* illuſtres & magnificos viros, ſcilicet epiſcopum *Liſoienſem, Willelmum de Stagno, Radulfum de Ardene, Hubertum de Burch,* & alios plures, tam de *Anglia* quam de *Normannia.* Set ipſe eorum ſaluti minus forte quam regiam deceret magnificentiam conſulens, dum eſſent in itinere, ipſis nec præmunitis deſponſavit *Yſabel* filiam unicam & hæredem Comitis *Engoliſmenſis,* quæ prius, ut dicebatur, conceſſa erat cuidam nobili viro de *Pictavia,* ſcilicet *Hugoni le Brun,* unde maxima poſtmodum inter eos ſimultas exorta eſt, & ſtatim fecit illam coronari in reginam apud *Weſtmonaſterium* à domino *H. Cantuarienſi* archiepiſcopo viij. idus Octobris, & ipſe rex eadem die pariter coronatus eſt.

Hoc anno circa feſtum ſancti *Michaelis,* cauſa quæ vertebatur inter *Cantuarienſem* archiepiſcopum & monachos ſuper capella de *Lambeya* reædificanda, & eccleſiis, & exeniis, quæ monachi ab archiepiſcopo petebant, tandem poſt longas deceptiones & allegationes, & teſtium hinc inde productiones coram venerabilibus *Lincolnienſi* & *Elienſi* epiſcopis & abbate ſancti *Eadmundi,* à ſummo pontifice de communi partium aſſenſu ad cauſæ hujus deciſionem delegatis, partibus in arbitros compromittentibus eoſdem, ſcilicet qui fuerant delegati, cautione hinc inde præſtita quod appellatione ceſſante eorum ſtarent arbitrio, hoc modo finem accepit, omni ſcilicet ſpe revertendi canonicis ablata ſecularibus imperpetuum, ſi dominus archiepiſcopus voluerit, liceat ſibi apud *Lambeiæ* capellam ædificare, in qua ponat canonicos ordinis *Præmuſtrenſis* xiij. ad minus, xx. ad plus; qui tamen in nominatione archiepiſcopi cum ſedes *Cantuarienſis* vacaverit nunquam audientur. Super eccleſiis vero, perſonæ igitur eas qui tenebant tunc temporis quoad vixerint libere & pacifice poſſideant, ſolventes monachis memoratis annuatim aſſignatas poſſeſſiones ſibi. Quibus defunctis media pars omnium proventuum omnium eccleſiarum cedent in uſus monachorum, media pars in uſum vicarii, qui tamen per archiepiſcopum inſtituetur; exenia vero poſſideat archiepiſcopus libere, & quiete, & pacifice tota vita ſua. Poſt mortem vero ejus ſit inter ſucceſſores ejus & monachos rediviva diſceptatio, & cui datum fuerit vel judiciali diffinitione, vel amicabili compoſitione, vel alio quovis juris ordine, ejus convertantur in uſum. Hoc arbitrium primo ab ipſis arbitris apud *Weſtmonaſterium* intra ſe ſtatutum, poſtmodum apud *Cantuariam* Dominica proxima ante feſtum *Omnium Sanctorum,* iiij. ſcilicet kalend. Novembris, à domino *Elyenſi* in publico prolatum præſentibus partibus, præſentibus etiam totius *Angliæ* primoribus, Epiſcopis ſcilicet, Abbatibus, Comitibus, Baronibus, Juſticiariis, & aliis domini regis fidelibus qui eo convenerant ad decidendam tam diuturnæ diſſenſionis nebulam inter patrem & filios.

Feria iiij. ſequente, vigilia ſcilicet *Omnium Sanctorum,* auditum eſt tonitruum ſubitum & horribile, aliquid magni portendens. *Hugo Lincolnienſis* genere *Burgundio* natione *Gratianopolitanus,* cum ſediſſet annos xv. die xv. à *Roma* rediens, apud *vetus templum Lundoniis* diem clauſit extremum kalend. Decembris. Deinde iiij. die ſequente, corpus ejus ad ſedem ſuam prolatum, ſollempni proceſſione ibidem receptum eſt in præſentia duorum regum, archiepiſcoporum trium, omnium epiſcoporum *Angliæ,* abbatum & Priorum diverſi ordinis, & aliorum regni magnatum, quos illic domini regis præſentia ſimul & propria negotia de diverſis regni partibus deduxerant. Dominus rex natalicios dies celebravit apud **Gelde ford**. Cum ſedes eccleſiæ *Weſtmonaſterii* vacaret, ne monachi emendicatis aliunde ſuffragiis uterentur, *Radulfum* natione *Lundonienſem,* cognomento de *Arundel,* Priorem de **Hurle** apud *Northamthoniam* in abbatem ſibi elegerunt ii. kal. Decembris; Electioni factæ dominus rex qui præſens aderat, & dominus archiepiſcopus aſſenſum præbuerunt. Electus vero munus benedictionis accepit à domino *W. Londonienſi* epiſcopo in eccleſia Doctoris gentium Dominica qua cantatur *Gaudete,* & eadem die in ſede ſua ſollempniter eſt collocatus.

Dominus

Dominus rex dies Paschales egit apud *Cantuariam* sollempniter, ibi cum regina sua instinctu archiepiscopi coronatus est sub præsentia plurimorum & magnorum virorum quos domini archiepiscopi liberalitas invitaverat.

Terræ motus magnus factus est in partibus Sumerset & *Norfete* xj. kal. Junii circa horam diei sextam, ita ut stantes prostraret. Dominus rex ortis simultatibus inter ipsum & Comitem *Aucensem*, cum videret terram suam transmarinam tumultuari, collecta multitudine militum transfretavit apud Portesmue; nec multo post decessum ipsi regina transfretavit. Quidam monachus transmarinus cum iter ageret versus sanctum *Eadmundum*, subito percussus fulmine cum equo suo apud *Novum mercatum* interiit nullam omnino habens læsionem, corpus ejus apud sanctum *Eadmundum* delatum est. *Theobaldus* Comes *Campaniæ* expletis à diebus nativitatis suæ xxj. annis, diebus xj. obiit *Tretas*; juxta fratrem suum sepultus est.

Hoc anno longa disceptatio super institutione Prioris *Lewensis* inter *Abbatem* de *Cluniaco* & Comitem de *Warenna*, *Cantuariensi* archiepiscopo, & *Elyensi*, & *Cicestrensi* episcopis, à summo pontifice commissis, tali fine conquievit, scilicet cum Prioratus *Lewensis* vacaverit infra xv. dies mittet dominus Comes nuncios suos cum monachis *Lewensibus Cluniacum* propter Priorem. Abbas vero duos eliget secundum Deum ubicumque ei placuerit in ordine *Cluniacensi*, excepto majore Priore *Cluniacensi*, & Priore de *Karitate*, quos utiliores & magis necessarios domui *Lewensi* convenerit, & nuntiis Comitis præsentabit. Ipsi vero unum è duobus absque tergiversatione & dolo quemcumque voluerint accipient, & absque difficultate in domo *Lewensi* Priorem instituent. Quando Prior sic institutus, liberam habebit administrationem tam in interioribus quam exterioribus admonendi & admovendi. Nec poterit de cætero admoveri nisi certa & rationabili causa. Nec poterit abbas *Cluniacensis* exigere nisi antiquam pensionem C. solidorum.

JOHANNES rex.

Subita & improvisa aquarum inundatio pluribus in locis per *Angliam* facta est, unde plures homines submersi sunt, & domus eversæ, maxime apud Excestre, & sanctum *Ivonem*. *Johannes Salernitanus* presbyter & cardinalis, à summo pontifice transmissus, tam *Hyberniæ* quam *Scotiæ* legatus, transitum habens per *Angliam*, sollempni processione receptus est in ecclesia Doctoris gentium *Pauli* pridie kal. Septemb.

Ad vocationem domini regis *H. Cantuariensis* archiepiscopus transfretavit apud *Sorham* xix. kal. Januarii. Vocati sunt etiam qua de causa *Elyensis*, *Salesbiriensis*, *Lundoniensis*, *Norwicensis* episcopi. Abbas de sancto *Eadmundo*, de *Westmonasterio*, de *Theokesbiria*.

Colloquium habitum est inter regem *Franciæ* & regem *Angliæ* viij. kal. Aprilis in *Normannia* prope *Andeleium*, in loco qui dicitur *Gulet*.

Hucusque protraxit satis magnifice Chronica præscripta magister Radulfus de Diceto *decanus* Lundoniensis *ecclesiæ, qui qualis fuerit eloquentiæ sollerti Lectori satis potest liquere ex pluribus factis & dictis quæ idem magister proprii ingenii verbis enarrando exposuit.*

SERIES

SERIES CAUSÆ INTER HENRICUM regem & *Thomam* archiepiscopum.

O*Missis omnibus quæ vel in juventute, vel in archidiaconatu, vel in præpositura, vel in officio Cancellariæ* Thomas *egerit de quo scribere proposuimus, discordiam inter* Henricum *regem* Anglorum Matildis *imperatricis filium & eundem promotum in* Cantuariensem *archiepiscopum protractam diutius, sub certis capitulis breviter fine laudabili concludamus.*

Thomas creatus archiepiscopus, regis resignavit sigillum.

Archiepiscopus ad postulationem regis distulit archidiaconatum *Cantuariensem* transferre.

Clarenbaldus sine professione quærebat benedictionem accipere, regem habens fauctorem.

Comes de *Clara Rogerus* homagium facere noluit archiepiscopo, rege consentiente.

Willelmus de *Ros* regem, non archiepiscopum agnovit ut dominum.

Willelmus Einesfordiæ dominus *Laurentium* expulit ab ecclesia, quem excommunicavit archiepiscopus rege non certiorato.

Nuncii regis consuetudines quas avitas appellant, à Domino papa roborari non impetraverunt.

Ab archiepiscopis & episcopis confirmatæ sunt regni consuetudines.

Philippus de *Broe* canonicus *Bedefordiæ* propter maleficium est expulsus à regno.

Johannes Mareschaldus archiepiscopo pro manerio quodam adversarius, instructus est in curia regis.

Archiepiscopus adversus episcopos appellavit & ab eis appellatus est.

Archiepiscopus tractus in causam ante legatos *Willelmum Papiensem*, et *Johannem Neapolitanum* ablatorum petiit restitutionem, sed non impetravit.

Rex archiepiscopo dare signum pacis in osculo penitus abnegavit et abjuravit.

Archiepiscopus post pacem factam in *Angliam* rediens, plures armatos occurrentes invenit.

Quæ circa personam archiepiscopi die Martis quater evenerint, invenietur.

Willelmus Senonensis archiepiscopus domino papæ litteras direxit.

Ab episcopis concurrentibus ecclesia *Cantuariensis* reconciliata fuit.

Thomas archiepiscopus canonizatus est à Domino papa *Alexandro.*

Q*Votiens inter archiepiscopos* Cantuarienses *tibi* Thomas *prothomartyr in* Anglia Normannorum *temporibus inter legendum occurrerit, totiens ejus vitam laudabilem, actus eximios, exilium, passionem, in morte constantiam & post transitum ab hac luce cœlestem ad patriam crebra miraculorum insignia sub silentio non prætereas.*

CLero tocius provinciæ *Cantuariorum* generaliter *Lundon.* convocato, præsente *Henrico* filio regis et regni justiciariis, *Thomas Cantuariensis* archidiaconus, & regis Cancellarius, nemine reclamante solenniter electus est in archiepiscopum. Electionem factam sine aliqua contradictione recitavit *Henricus Wintoniensis* episcopus apud *Westmonasterium* in refectorio monachorum quarta feria ante Pentecosten. Electus autem, sabbato pentecostes ordinatus est in presbiterum in ecclesia *Cantuariorum* à *Waltero Rofensi* episcopo, in ordinationibus & in dedicationibus faciendis ecclesiæ *Cantuariensis* vicario. Sequenti die Dominica consecratus est ab *Henrico Wintoniensi* episcopo, vice *Lundoniensis* ecclesiæ tunc vacantis, episcopo *Lundoniensi Ricardo* secundo rebus humanis exempto; quod ad jus suum spectare dicebat *Walterus Rofensis* episcopus; sed non obtinuit.

An. 11

NUnciis ad dominum papam directis quem ad *Gallias* descendentem *Willelmus* de Monte *Pessulano* tanquam dominum ligium suum receperat honorifice, celeri relatione perlatum est, quod suffraganei *Cant.* ecclesiæ sibi pastorem elegerant, qui concurrentibus omnium votis jam à propria synodo fuerat consecratus. Acceptum fuit verbum istud in auribus domini papæ. Litteris igitur Episcoporum, litteris etiam Prioris & Conventus sanctæ Trinitatis, litteris quoque regis in medium recitatis, sub audientia Cardinalium in Consistorio postulatione facta, facilis & jocundus juxta petitionem ab omnibus datur assensus. Pallium itaque cum ea gravitate, cum ea remoratione, cum ea solempnitate qua consueverant nunciis est commissum, quod *Thomas* archiepiscopus in sede *Dorobernensi* conditionibus solitis involutus & sacramento constrictus, ab altari majore suscepit. Postquam autem induit vestes summis sacerdotibus Domino disponente collatas, habitum sic mutavit, ut mutaret & animum. Nam curiæ curis interesse non approbans, ut eximeretur à curia, vacans orationi, superintendens ecclesiæ suæ negotiis, nuntium in *Normanniam* regi direxit, renuncians Cancellariæ, sigillum resignans. Quod altius in cor regis ascendit, in se solum causam resignationis tam subitæ retorquentis. Audierat namque quod *Maguntinus* Archiepiscopus in *Theutonica* sub rege,

rege, quod Coloniensis archiepiscopus in *Italia* sub Imperatore nomen sibi vendicent archicancellarii. Qui nec promiscuis actibus æstimant turbari rerum officia, si gestant in dextera baculum pastoralem, & ad expediendas regni vel imperii necessitates & pacem ecclesiæ procurandam propensius accingantur, dummodo Cancellarius curiæ sinistro lateri sigillum allateret nunc Regis nunc Imperatoris, qui dicitur *Prothonotarius.*

Thomas Cantuariensis archiepiscopus obviam regi veniens cum rediret in *Angliam,* receptus est in osculum sed non in plenitudinem gratiæ. Sicut vultus statim aversus omnibus qui convenerant patenter ostendit.

Thomas ex archidiacono *Cantuariensi* sumptus ad archiepiscopatum, ad instantissimam regis postulationem diutius distulit archidiaconatum transferre. Transtulit tandem ut rex petiit. Sed gratiam regis ad tempus subtractam, ut videbatur, sibi postmodum redintegratam non ad plenum agnovit.

Clarembaldus abbas electus sancti *Augustini* benedictionem ab archiepiscopo *Thoma* quærebat accipere, sed in ecclesia propria, sed sine professione, sed spe cujusvis in posterum subjectionis prorsus adempta. Cum autem rex se verbis hujusmodi non opposuerit, partibus antiquitatis in finibus stare persuadens, & eas omnibus modis quibus id fieri potuisset inducens, alteram inclinatior videbatur in partem.

Capitula quæ sequuntur quære infra in hoc codice anno M. Clxiij.

Alexander papa Capitulo *Lundoniensi.* Ex litteris karissimi in Christo filii nostri *Henrici* illustris *Anglorum* &c.

Alexander papa Concilium congregavit *Turonis* in ecclesia sancti *Mauricii* xij. kal. Junii ; Ad cujus vocationem &c.

Inquisitio generalis est facta per *Angliam,* cui quis in servicio seculari de jure teneretur obnoxius &c.

Comes de Clara. *Rogerus* ab archiepiscopo *Thoma* vocatus ad homagium sibi faciendum de castello &c.

Thomas Cant. archiepiscopus *Willelmum* de *Einesford* parrochianum suum sacrilegii reum à liminibus sanctæ matris ecclesiæ sequestravit, & præcepit ab omnibus evitari: quod quia minime cerziorato rege, *& cætera quæ sequuntur.*

Rex *Angliæ* nuncios ad Dominum papam confinia scismaticorum in *Gallia* declinantem direxit *A.* scilicet *Luxoviensem* episcopum, & *R. Pictavensem* archidiaconum. Qui sævitiam maris & fluctuum intra trium mensium &c.

Ab archiepiscopis & episcopis confirmatæ sunt regni consuetudines.

Ex mandato regis convenientibus episcopis & proceribus regni apud *Claredunam* viij. kal. Febr. post immensos tractatus rex tandem ad hoc animos Prælatorum inflexit, ut regni consuetudines archiepiscoporum & episcoporum auctoritate firmarentur & scriptis. Quod *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus dum ad cognitionem summi pontificis pertulisset, ab obligatione quam inierat absolutionem petiit & impetravit.

Philippus de *Broe propter maleficium expulsus est ab* Anglia.

Rex *Anglorum* volens in singulis ut dicebat maleficia debita cum severitate punire, & ordinis dignitatem ad iniquum trahi compendium incongruum esse considerans, clericos à suis justiciariis in publico flagitio deprehensos episcopo loci reddendos decreverat, ut quos episcopus inveniret obnoxios præsente judiciario regis exauctoraret, *& cætera quæ sequuntur sub eodem numero infra.*

Thomas archiepiscopus *Romam* profecturus apud *Romenel* inscio rege navem ascendit, vento contrario rejectus in *Angliam* ; in quo plurimum regis offensam incurrit.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus tractus in causam *Johanne* Mareschallo regi deferente querelam, in quibusdam capitulis contrariam reportavit sententiam, & regi judicatum solvi cavit in quingentis libris habita taxatione.

Archiepiscopus appellavit & appellatus est.

Thomas Cant. archiepiscopus super actu quem ageret in Cancellaria tractus in causam, præsentiam suam exhibuit apud *Norhant* : iij. idus Octobris. Convenerunt illuc episcopi, *& cætera quæ sequuntur infra sub eodem numero.*

Nuncii à rege directi post archiepiscopum & contra archiepiscopum, in Consistorio habuerunt hæc verba. Inter *Thomam* archiepiscopum & regem *Anglorum* controversia versabatur, *& cætera quæ sequuntur infra sub eodem numero.*

Eborac. archiepiscopus. *Lund.* episcopus. *Cicestrensis* episcopus. *Wigornensis* episcopus. *Exoniensis* episcopus. *Luxoviensis* episcopus *Sagiensis* episcopus. *Pictavensis* archidiaconus. *Walthamensis* Decanus. Johannes *Oxeneford.* R. de *S. Valerio.* Johannes *Cumin.* *Henr.* Camerarius. *Willelmus* Comes de *Clara.* *Hugo* de *Gund. v.*

Datum est in mandatis à rege nunciis suis quatinus à latere domini papæ mitti duos in *Angliam* postularent qui causam non ecclesiasticam, *& cætera sicut infra sub eodem numero.*

Thomas Cantuariensis archiepiscopus in Domini papæ præsentia constitutus sic exorsus est. Ad audientiam tuam patet sanctissime confugio, *& cætera sicut infra, sub eodem numero.* M. Clxv.

Thomas Cantuariensis archiepiscopus cum per dies plurimos moram fecisset apud *Pontiniacum,* transiens inde venit *Vizeliacum* repente, & die Ascensionis videntibus populis, qui ad diem festum convenerant, ascendens in pulpitum consuetudinum, *& cætera sicut infra sub incarnationis Dominicæ tali numero* M. Clxvj.

Ricardo Pictavensi archidiacono quærenti consilium ab amico *Radulfo* scilicet de *Diceto*, sic rescriptum est inter cætera. Si tactus inconsulto calore *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus, *& cætera sicut infra sub eodem numero.*

Regi *Anglorum Thomas Cantuariensis* archiepiscopus. Desiderio desideravi, *& cætera sub eodem numero.*

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo venerabili patri & domino, suffraganei ejusdem ecclesiæ episcopi & personæ per eorundem dioceses locis variis constitutæ debitam subjectionem & obedientiam. Quæ vestro pater in longinquo discessu inopinata rei ipsius novitate, *& cætera sicut infra in serie litterarum sub eodem numero.*

Thomas Cant. archiepiscopus *G. Lundoniensi* episcopo, quod semel hoc iterum, Sic transire per bona temporalia ut non amittat æterna. Mirandum & vehementer stupendum, *& cætera sicut infra in serie sub eodem numero.*

Thomas Cant. archiepiscopus suffraganeis suis. Fraternitatis vestræ scriptum quod tamen de prudendentiæ vestræ communi consilio non facile credimus emanasse, nuper ex insperato, *& cætera sicut infra in serie usque ad* Non tamen hoc ideo dicimus.

Alexander papa *Thomæ Cant.* archiepiscopo. Frater in Christo karissime *Thoma Cant.* archiepiscope de fratrum nostrorum consilio, tuis justis petitionibus debita benignitate duximus annuendum, atque prædecessorum nostrorum felicis recordationis *Paschalis* & *Eugenii Romanorum* pontificum vestigiis inhærentes, tam tibi quam tuis legitimis successoribus *Cantuariensis* ecclesiæ primatum ita plene concedimus sicut à *Lanfranco* & *Anselmo*, aliisque ipsorum prædecessoribus constat fuisse possessum. Quicquid etiam dignitatis seu potestatis eidem sanctæ *Cantuariensi* ecclesiæ pertinere cognoscitur præsentis scripti pagina confirmamus, sicut à temporibus beati *Augustini* prædecessores tuos habuisse Apostolicæ sedis auctoritate constat.

Willelmus Papiensis, *Johannes Neapolitanus* Cardinales à latere summi pontificis destinati, regem & archiepiscopum *Thomam* convocarunt, apud *Muntinvail*, & licet archiepiscopus eos in partem regis inclinatiores, *& cætera sicut infra sub tali numero.*

An. Dñi. 1166. *Ludovicus* rex *Francorum* venit *Pontiniacum*, & ne quid in *Anglia* fieret in perniciem ordinis *Cisterciensis*, *Thomam* archiepiscopum, cui jam per biennium *Pontiniacenses* omnem exhibuerant humanitatem, *Senonis* secum deduxit, & in expendiis sufficientiam apud Sanctam *Columbam* invenit per iiij. annos.

Alexander papa regi *Anglorum*. Quam paterne, & benigne regiam sæpius excellentiam convenerimus &c. *quære infra sub tali numero.*

Gillebertus Lundoniensis episcopus ad sententiam archiepiscopi *Thomæ* declinandam circa initium quadragesimæ convocato clero & populo in ecclesia sancti *Pauli Lund. Romanæ* sedis audientiam appellavit; verum *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus super hoc minime certioratus ipsum in die palmarum apud *Claramvallem* solemniter excommunicavit.

Thomas Dei gratia *Cant.* archiepiscopus & Apostolicæ sedis legatus *G. Lundoniensi* episcopo, utinam vero fratri, declinare à malo & facere bonum. Excessus vestros dum licuit supportavimus &c. *quære infra.*

Thomas Dei gratia *Cantuariensis* archiepiscopus, & Apostolicæ sedis legatus, decano, archidiacono & clero *Lundoniensis* ecclesiæ, salutem & à communione excommunicatorum fideliter abstinere. Vestram non debet latere &c.

Lundoniensis episcopus licet secundum quorundam consilium tutus esset appellationis munimine quam ante latam sententiam excommunicationis interposuerat, usus saniori consilio mandatum archiepiscopi *Thomæ* patienter sustinuit & abstinuit ab ingressu ecclesiæ.

Alexander papa regi *Angliæ*. Serenitatem tuam per Apostolica scripta rogamus, monemus & exhortamur in Domino, necnon in remissionem tibi peccatorum &c. *Infra sub præscripto numero.*

Inter *Anglorum* regem & archiepiscopum paci reformandæ multi multam multotiens operam impenderunt. Ad ultimum missos fuisse &c. *Infra sub eodem numero.*

In Octabis sancti *Martini* habitum est colloquium inter regem *Francorum*, & regem *Angliæ* proxime *Parisius* &c. *Infra sub eodem numero.*

Duobus articulis plenum non præbuit assensum rex *Angliæ*. Nec enim nomine restitutionis cum archiepiscopum non expulerit &c.

In nocte natalis Domini tonitruum in *Hybernia*, tonitruum in *Anglia*, tonitruum in omni regno *Francorum* auditum est generale, subitum & horribile, portendens aliquid magnum, novum & insitatum.

Rex pater rediens in *Angliam* multis suorum subita maris tempestate perditis, ipse magno divinæ pietatis munere evasit incolumis.

Alexander papa *Eboracensi* archiepiscopo & universis *Angliæ* episcopis. Illius dignitatis et majoritatis ecclesiam *Cantuariensem* ab antiquo fuisse audivimus, ut reges *Angliæ* ab ejusdem ecclesiæ archiepiscopis inungi consueverint &c. *quære infra sub eodem numero.*

Habitum est colloquium apud *Muntinvail* inter regem et *Thomam* archiepiscopum, ubi præsens fuit rex *Francorum* & *Bernardus* de *Corilo*, Prior etiam de *Monte Dei* &c. *Quære infra sub numero* M. Clxx.

Item apud *Fractam* vallem rex *Francorum* *W. Senonensis* archiepiscopus, et episcopus *Nivernensis* venerunt: Cum autem rex et *Thomas* secessissent in partem, bisque descendissent et bis ascendissent

dissent, bis stapham rex tenuit archiepiscopi.

Item apud *Ambazium* singulis ad simplicem intellectum reductis, rex et archiepiscopus concordiam inierunt, procurante pacem *Rotrodo Rotomagensi* metropolitano.

Henricus rex *Angliæ* filio suo *H.* regi *Angliæ*, Sciatis quod *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus pacem fecit mecum &c. *quære infra sub eodem numero.*

Archiepiscopus statim ut appulsus est misit *Eboracensi* archiepiscopo apud *Doveram* litteras Domini papæ hæc verba continentes.

Alexander papa *R. Eboracensi* archiepiscopo et *H. Dunelmensi* episcopo. Cum filium suum rex vester coronari voluerit contempto *Thoma Cantuariensi* archiepiscopo &c. *quare infra sub eodem numero.*

Rursus *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus misit litteras domini papæ *G. Lundoniensi*, et *Joscelino Salesberiensi* episcopis, auram prosperam apud *Doveram* expectantibus cum *Rogero Eboracensi* archiepiscopo, continentes hæc verba. *Alexander* papa venerabilibus fratribus *Lundoniensi*, *Salesberiensi*, *Exoniensi*, *Cestrensi*, *Rofensi*, de sancto *Asaph*, *Landavensi* episcopis. Cum karissimus filius noster rex vester *Henricus* filium suum coronari voluerit &c. *quare infra sub eodem numero.*

Thomas Cantuariensis archiepiscopus postquam intravit in *Angliam* scripsit domino papæ litteras, in quibus inter alia hæc continebantur verba. Adductus est nobiscum ex mandato domini regis *Johannes* decanus *Salesberiensis*; Qui cum videret *Reginaldum* de *Warenna* &c. *quare infra sub eodem numero.*

Cum *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus tenderet ad videndam faciem novi regis qui tunc temporis morabatur apud Wodestoc honorifice susceptus est à *Lundoniensibus* &c. *quare sub numero.*

Die natalis domini *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus sermonem habiturus ad populum, ascendit in pulpitum. Sermone &c.

Quinta die natalis Domini circiter horam vespertinam, dum archiepiscopus cum clericis suis resideret in thalamo, *Willelmus* de *Traci*, *Reginaldus* filius *Ursi*, Hugo de *Morevill*, *Ricardus Brito*, et cætera quæ sequuntur, *quare infra sub numero* M. Clxxj.

Thomas Cantuariensis *archiepiscopus sedit annis octo, mensibus sex, diebus viginti octo.*

Circa Pascha dominus Jhesus Christus, qui in sanctis suis semper est et ubique mirabilis, gloriosissimi martiris sui *Thomæ Cant.* archiepiscopi vitam laudabilem et insuperabilem in morte constantiam crebris cœpit irradiare miraculis, et cætera quæ sequntur, *quare infra.*

Domino papæ *Willelmus Senonensis* archiepiscopus. Vestro Apostolatui pater sancte data est omnis potestas in cœlo et in terra &c.

Rex pater regis navibus undique congregatis intravit *Hyberniam* xv. kal. Novembris &c.

Cantuariensis ecclesia post necem gloriosissimi martyris *Thomæ* continuis diu &c. *Hæc omnia quære infra sub numero incarnationis Dominicæ M. Clxxj.*

Rotro Rotomagensis archiepiscopus & episcopus *Ambianensis* in mandatis susceperant à Domino papa, quatinus congruo loco & tempore *Lundoniensis* episcopi purgationem &c. An. Dñi 1172.

Postquam rex *Angliæ* appulsus est in *Normanniam* statim cum festinatione accessit ad dominum *Albertum* & *Teodinum Cardinales* & Apostolicæ sedis legatos, ad partes illas à domino papa transmissos. Post longos tandem & immensos tractatus primo habitos apud *Saviniacum*, post apud *Abrincas*, in præsentia legatorum juravit rex mortem gloriosissimi martyris *Thomæ* nec voluntate sua, nec conscientia perpetratam fuisse, nec suo artificio perquisitam. Sed quoniam malefactores ex verbis quæ iracundiæ fervore succensus minus caute protulerat, occasionem sumpserant virum sanctum interficiendi, cum omni humilitate petiit absolutionem ab eis, petiit & impetravit. In facie igitur ecclesiæ solenniter absolutus, juxta voluntatem Cardinalium promisit, quod ab instanti festo *Pentecostes* usque in annum tantam pecuniam daret, unde ad arbitrium fratrum Templi CC. milites ad defensionem terræ *Jerosolomitanæ* per annum perquirerentur. Promisit etiam quod licebit appellationes libere fieri, & quod consuetudines quæ suis temporibus contra libertatem ecclesiæ fuerant introductæ revocabuntur in irritum, & quod possessiones *Cant.* ecclesiæ quæ post egressum sanctæ recordationis archiepiscopi *Thomæ* fuerant ei ablatæ restituerentur in integrum. Et clericis & laicis utriusque sexus qui pro archiepiscopo *Thoma* de regno exierant, cum pace regis libere redire licebit & bona sua recipere. Et hoc totum promittere & facere ex parte domini papæ regi injunctum est in remissionem omnium peccatorum suorum. Rex filius regis idem quod pater suus juraverat & promiserat juravit & promisit.

Canonizatio sancti Thomæ *martyris.*

Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis & dilectis filiis ecclesiarum Prælatis & universo clero per *Angliam* constituto, salutem & Apostolicam benedictionem. Redolet *Anglia* fragrantia & virtute signorum quæ per merita illius sancti & reverendi viri *Thomæ* quondam *Cantuariensis* archiepiscopi Dominus operatur, et universa lætatur ubique fidelium Christiana religio, pro eo quod ille qui est mirabilis et gloriosus in sanctis sanctum suum post mortem clarificavit. Cujus vita mirabilis multa fulsit gloria meritorum, et tandem consummata est martyrio certaminis gloriosi. Quamvis autem de sanctitate ipsius dubitare non possit, qui ejus vitam et laudabilem conversationem attendit et gloriosam considerat passionem, voluit tamen salvator et redemptor

demptor noster ejus sanctitatis insignia post mortem suam magnificis irradiare miraculis, ut qui pro Christo insuperabilis virtutis constantia necessitates et pericula pertulit, sui laboris et certaminis in æterna beatitudine cognoscatur ab omnibus suscepisse triumphum. Nos autem auditis innumeris et magnis miraculis, quæ jugiter per sancti viri illius merita fieri universitas narrat fidelium, et super his non sine magno gaudio per dilectos filios nostros *Albertum* sancti *Laurentii* in *Lucina*, et *Teodinum* tituli sancti Vitalis presbyteros Cardinales Apostolicæ sedis legatos, qui eadem miracula tanto perspicacius didicerunt, quanto amplius sunt loco vicini, præcipue certiores effecti, et plurium aliarum personarum testimonio fidem sicut debuimus adhibentes, prædictum archiepiscopum solenniter in ecclesia magno ibidem clericorum et laicorum collegio præsente, in capite Jejunii, deliberato fratrum nostrorum consilio canonizavimus, ipsumque decrevimus sanctorum cathalogo ascribendum. Universitatem itaque vestram monemus, et auctoritate qua fungimur districte vobis præcipimus, ut natale prædicti gloriosi martyris die passionis suæ solenniter annis singulis celebretis, et apud ipsum votivis orationibus satagatis veniam peccatorum promereri, ut qui pro Christo in vita exilium et in morte virtutis constantia passionis martyrium pertulit, fidelium jugi supplicatione pulsatus pro nobis apud Dominum intercedat.

Majores regni Francorum *quam affectionem habuerint erga beatum* Thomam *archiepiscopum* Cantuariensem *dum viveret, eodem canonizato solenniter ostendere decreverunt*, Cantuariam *venientes nomine peregrinationis assumpto.*

Willelmus Remensis archiepiscopus venit in *Angliam* sancto *Thomæ* martyri vota soluturus orationum. An. 11

Ludovicus rex *Francorum* orationum vota sancto *Thomæ* persolvit, cui per iiij. annos necessaria ministravit *Senonis* apud sanctam *Columbam*, per triduum moram faciens *Cantuariæ.* 11

Johannes Lugdunensis archiepiscopus venit in *Angliam* & cum summa devotione, cum summa veneratione vota solvit orationum sancto *Thomæ* martyri. 11

Post passionem sancti *Thomæ* martyris antequam ejus canonizatio pervenisset ad regem, rex intravit *Hyberniam*, ubi moram aliquandiu faciens et suam in populos dominationem extendens, non ab *Angliæ* regno, non à *Normannia*, non à minore *Britannia*, non ab *Andegavia*, non à *Pictavia* xx. continuis ebdomadibus audivit rumores, et quia ventus contrarius plurimum adversabatur audire non potuit aliqua ratione. 11

FINIS.

CHRONICON
JOHANNIS BROMTON
Abbatis Jornalenſis

Ab Anno Domini 588. quo S. *Auguſtinus* venit in *Angliam* uſque mortem Regis *Ricardi* I. ſcilicet Annum Domini 1198.

Nunc primum editum ex MSS. codicibus fideliter collatis.

JORALANENSIS HISTORIA
à Johanne Brompton Abbate *Jornalensi conscripta.*

POstquam contigit *Britones* modo *Wallicos*, à quodam duce eorum *Gualllone*, sive à *Galaes* Reginula sic vocatos, (qui anno Domini centesimo sexagesimo secundo, tempore *Lucii* regis tocius *Britanniæ*, qui ecclesiam *Westmonasterii* primo construxit, per religiosos doctores *Faganum* & *Duvianum* monachos ab *Eleutherio* Papa ad prædicandum eis missos, ad fidem Christi, quæ nunquam postmodum in toto inter eos defecerat, conversi fuerant, loco xxviij. Pontificum ydolorum quos *Flamines* vocaverunt, & trium archiflaminum tunc temporis in *Britannia* existentium, tot episcopis catholicis & archiepiscopis ordinatis, cum eorum archipræsulibus *Theono* videlicet *Lundoniensi* & *Thadioceo Eboracensi*, ecclesiis omnibus eis subjectis usque ad humum destructis,) per infideles regulos & paganos de genere *Saxonum*, à regno *Britanniæ* quod à *Bruto* usque ad *Cadwaladrum* duobus milibus & septuaginta sex annis sub centum duobus regibus duraverat, expelli, & ad partes *Cambriæ* sive *Walliæ* fugari: missus est beatus *Augustinus Anglorum* doctor, & cum eo plures alii viri religiosi à beato *Gregorio* Papa & doctore ecclesiæ in *Britanniam*, ut dictis regulis & populo *Anglorum* pagano eis subjecto, (qui *Saxones* vocabantur,) sanctum Dei evangelium prædicarent: qui *Saxones* post *Cadwaladrum* regem *Britonum*, *Britonibus* suis ut dictum est expulsis, per multos annos cum tribus vel quatuor regibus *Danorum*, usque ad regem *Willelmum* Bastard conquestorem tocius *Angliæ* regnaverunt. Et quia *Galfridus Monemutensis* superius in libro de gestis *Britonum* vulgariter dicto *le Brut*, per ipsum de *Britannico* sermone in *Latinum* translato, modum adventus ipsius *Augustini*, qui tempore *Edelberti* regis *Cantiæ* genti *Anglorum* cum sociis suis prædicaturus advenit, non ad plenum memoriæ mandavit, Ideo primo de causa devotionis, quam dictus Papa *Gregorius* erga populum *Anglorum* gessit, cujus gratia ipsum *Augustinum* ad eos misit; Et postmodum de ipsius *Augustini* & sociorum suorum adventu, & quo anno Domini, ac conversione dicti regis *Edelberti*, & quorundam aliorum regulorum; ac eciam de aliis per ipsum *Augustinum* & quosdam socios suos gestis, de quibus ut videtur ipse *Galfridus* scribere non curavit; Et eciam qualiter regnum *Angliæ*, aliquando inter septem reges, aliquando inter quinque divisum, circa tempus regis *Adelstani*, sub regimine unius ultimo devenit; Et postmodum de ipso rege *Adelstano*, & ejus successoribus tam *Danis* & *Anglis*, quam *Normannis*, usque ad regem *Edwardum* primum post conquestum, filium regis *Henrici* filii regis *Johannis*, hunc libellum, licet non plenarie de temporibus dictorum regulorum & eorum gestis pro defectu librorum certiorari potui, ad meum tamen proprium solatium, & aliorum, gesta regum scire volentium, non meo ingenio nec opere sed aliqualiter labore, prout in diversis libris & cronicis reperi in scriptis, manu propria compilavi.

De causa devotionis quam beatus Gregorius *Papa erga populum* Anglicanum *habuit, cujus gratia beatum* Augustinum *in* Britanniam *misit, primo restat (ut superius in prologo promisi) aliquid enarrare.*

BEatus *Gregorius* urbe *Romana* senatoria stirpe progenitus, cujus pater *Gordianus*, mater vero *Silvia* dicebantur, cum post obitum patris disponendarum rerum suarum liberam haberet facultatem, sex monasteria in *Sicilia* construxit; septimum vero intra mœnia *Romanæ* urbis sub honore sancti *Andreæ* Apostoli in proprio domate fabricavit. In quo relictis indumentis sericis auro gemmisque radiantibus, in quibus sub *Urbano* prætore mundo septem annis deservierat, vili monastico habitu tegebatur. Et quadam die dum beatus *Gregorius* per forum urbis *Romanæ* transivit, invenit quosdam pueros forma pulcherrimos, vultu venustos, capillorum nitore perspicuos esse venales. Interrogat igitur mercatorem, de qua illos patria attulisset. Qui respondit; De *Britannia*, cujus incolæ simili candore refulgent. Interrogat iterum si Christiani sunt. Cui mercator, Non, set Paganis erroribus implicati tenentur. Tunc *Gregorius* intimo corde longa trahens suspiria ait, Heu pro dolor, quod tam lucidi vultus homines auctor nunc possidet tenebrarum! Interrogabat insuper quod esset vocabulum gentis illius. Cui ille, *Anglici* vocantur. Bene inquit *Anglici*, quia *Angelicos* vultus habent. Rursum interrogavit quod nomen haberet ipsa provincia. Ait mercator, Provinciales illi *Deiri* vocantur. Et *Gregorius*, Bene, inquit, *Deiri*, quia *de ira* Dei sunt eruendi. Tunc de nomine regis interrogat. Ait mercator, quod *Elle* diceretur. At *Gregorius* ad nomen alludens ait, Bene *Elle*, quia *alleluia* in partibus illis decantari oportet. Qui mox ad summum accedens pontificem, cum multa instantia & precibus vix optinuit, ut ad illos convertendos in *Britanniam* mitteretur. Cumque jam iter cum aliis sociis arripuisset, *Romani* de ejus absentia plurimum perturbati Papam adeunt, & eum taliter alloquuntur. *Petrum* offendisti, *Romam* destruxisti, quia *Gregorium* dimisisti. Sicque Papa perterritus ad eum revocandum continuo nuncios destinavit. Cum *Gregorius* jam trium dierum iter peregisset, & in quodam prato divertens quædam cæteris quiescentibus lectitaret, locusta superveniens quam percurrebat paginæ saltum dedit, eumque à legendo quiescere sic coegit. Tunc ille ex consideratione sui nominis, ait, *Locusta* hæc dici potest quasi *Loco sta*. Quod spiritu prophetico dicens, statim comites adhortatur velocius proficisci. Sed supervenientibus apostolicis nunciis redire compellitur, licet de hoc plurimum tristaretur. Tunc Papa ipsum à monasterio suo abstraxit, & suum diaconum Cardinalem ordinavit, ac ipsum postea in *Constantinopolim* Apocrisarium direxit, ubi hortatu *Leandri Hispaliensis* episcopi *Moralia Job* inchoavit, quæ postmodum factus Papa perfecit.

Et

Et circa idem tempus idem *Gregorius Euticium Conſtantinopolitanum* epiſcopum *Tiberio* præſente ſuper hæreſi devicit. Scribebat autem *Euticius* corpus noſtrum in reſurrectione impalpabile, & ventis aerique ſubtilius eſſe futurum, contra illud Dominicum *Palpate*, &c. Quodam tempore contigit quod *Tiberis* fluvius alveum ſuum egreſſus in tantum excrevit, ut ſuper muros urbis influeret, & plurimas domos everteret. Tunc eciam per *Tiberim* fluvium multitudo ſerpentium, cum dracone magno in modum trabis validæ in mare deſcendit. Qui à fluctibus præfocati, & ad litus projecti totum aerem ſua putredine corruperunt. Unde eveſtigio plaga peſſima quam *Inguinariam* vocant ſecuta eſt. Ita eciam ut corporali viſu ſagittæ cœlitus venire, & ſingulos quoſque percutere viderentur: & primo omnium *Pelagium* Papam perculit, & ſine mora extinxit. Poſtmodum vero in reliquum vulgus ita deſævit, ut ſubtractis habitatoribus domos plurimas in urbe vacuas relinqueret. Sed quia eccleſia Dei ſine rectore eſſe non poterat, *Gregorium*, licet totis viribus renitentem, plebs omnis elegit. Cum ergo benedici deberet, & lues populum devaſtaret, ſermonem ad populum fecit, proceſſionem & letanias cantandas inſtituit, & ut omnes Deum attentius orarent admonuit. Cum ergo Deum omnis congregatus exoraret, in tantum lues ipſa deſævit, ut in una hora octoginta homines ſpiritum exalarent. Sed nequaquam ceſſavit populum admonere, ut ab oratione nunquam deſiſterent, donec peſtem ipſam divina miſeratio propulſaret. Finita proceſſione fugere voluit, ſed nequivit, quia die nocteque portas urbis propter eum vigiles obſervabant. Tandem mutato habitu à quibuſdam mercatoribus optinuit, ut in quodam dolio ſuper quadrigam de urbe abducerent. Qui mox ſilvas expetiit, cavernarum latibula requiſivit, & diebus latuit ibi tribus, verumtamen dum ſolicite quæreretur, columna lucis perfulgida à cœlo dependens ſuper locum in quo latitabat apparuit. In qua columpna angelos aſcendentes & deſcendentes quidam recluſus aſpexit. Moxque ſub univerſo populo capitur, trahitur, & ſummus Pontifex conſecratur.

Et quia adhuc *Romam* peſtis prædicta vaſtabat more ſolito, per proceſſionem cum letania ſeptiformi quodam Paſchali tempore placare inſtituit iram Dei. Septiformis autem ideo dicta eſt, quia in primo choro fuit omnis clerus. In 2°. Abbates cum monachis. In 3°. Abbatiſſæ cum omnibus congregationibus ſuis. In 4°. omnes infantes. In 5°. omnes laici. In 6°. omnes viduæ. In ſeptimo omnes conjugatæ. Et ante iſtam proceſſionem ymaginem beatæ *Mariæ* ſemper virginis, quæ eſt ut aiunt adhuc *Romæ*, quam *Lucas* arte medicus & pictor egregius formaſſe dicitur, & eidem virgini ſimilima per omnia perhibetur, cum omni fecit reverentia deportari. Et ecce tota aeris infectio & turbulentia ymagini cedebat, ac ſi ipſam ymaginem fugeret & ejus præſentiam ferre non poſſet. Sed poſt ymaginem mira ſerenitas, & aeris puritas remanebat. Tunc in aere ut fertur juxta ymaginem auditæ ſunt voces angelorum canentium; *Regina cœli lætare, alleluya, quia quem meruiſti portare, alleluya, reſurrexit, ſicut dixit, alleluya.* Et quia illa hora beatus *Gregorius* vidit ſuper caſtrum Incerſcii angelum Domini, qui gladium cruentatum manu ſua tenebat, quod in dicto angelorum cantu canitur, adjunxit, dicens, *Ora pro nobis Deum, alleluya.* Et ſtatim angelus gladium detergens in vaginam revocabat, & ſic peſtis illa ceſſavit: unde & canticum illud *Canticum angeli* deinceps vocatum eſt. Hic Papa *Gregorius* eccleſiis *Romanæ* urbis in remiſſionem peccatorum humani generis, ſingulis diebus xl. ſtatuit fieri ſtationes devotioni fidelium celebrandas. Et ne erroris antiqui ſemen de cætero pullularet, ymaginibus dæmonum capita & membra fecit generaliter amputari, ut per hoc extirpata radice hæreticæ pravitatis palma eccleſiaſticæ veritatis plenius exaltaretur, & addit in miſſa, *Dieſque noſtros in tua pace diſponas*: Et ſupra corpora Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, à Papa ſive à Cardinalibus fecit jugiter celebrari. Et cum apud ſanctam *Mariam* majorem in die Paſchæ miſſam celebraret, & *Pax Domini* pronunciaret, angelus Domini alta voce reſpondit, *Et cum ſpiritu tuo*; unde Papa apud eccleſiam in die Paſchæ, quando ſtationem facit non ſibi cum dicit *Pax domini*, in hujus miraculi teſtimonium reſpondetur. Tempore hujus Papæ *Gregorii Mauricius* Imperator ſanxit, ut quiſquis publicis adminiſtrationibus fuerit implicatus, ad eccleſiaſticum officium ei venire non liceat, nec in monaſterium converti. Quam conſtitutionem Papa *Gregorius* vehementer expavens, Imperatori ſcripſit in hæc verba. *Dicit tibi Deus, Ego te de notario Comitem excubitorum, de Comite Cæſarem, de Cæſare non ſolum Imperatorem, ſed eciam patrem Imperatorum feci, Sacerdotes meos tuis manibus commiſi, Tuque milites tuos à ſervicio meo ſubtrahis, &c.* Iſte tandem *Gregorius Auguſtinum*, & alios cum eo Religioſos in *Angliam* miſit, qui eos ſuis precibus & meritis (ut inferius patebit) ad fidem convertit.

ANno gratiæ quingenteſimo octogeſimo octavo *Mauricio* imperante, quarto decimo anno Imperii ſui, qui quinquageſimus quartus ab *Auguſto* imperavit, miſit ſervus Dei *Gregorius Auguſtinum*, et alios plures cum eo monachos prædicaturos in *Angliam*, anno adventus *Anglorum* in *Britanniam* circiter centeſimo quinquageſimo. Qui juſſis pontificalibus obtemperantes, cum *Angliam* apropinquarent, horrore maximo in mirum percuſſi, redire domum pocius, quam adeo feram gentem cujus nec linguam noſcebant adire, cogitabant. Nec mora, *Auguſtinum* (quem epiſcopum ordinandum ſi ab *Anglis* ſuſciperentur Papa *Gregorius* diſpoſuerat) domum remittunt, qui à beato *Gregorio* humili ſupplicatu optineret, quod tam incertam peregrinationem adire non deberent. Quibus ille exhortatorias mittens litteras, eos in opus verbi Dei divino confiſos auxilio ſuadet proficiſci. Roborati igitur beati patris confirmatione *Britanniam* prædicatores perveniunt. Erant tunc in *Britannia*, ſic à *Bruto* rege dicta, ſive in *Anglia* ab *Angela* filia Ducis cujuſdam *Saxoniæ* ſic vocata, ſeptem reges, videlicet *Canciæ*, *Eſtſaxiæ*, *Eſtangliæ*, *Weſtſaxiæ*, *Merciæ*, *Northumbriæ*, et *Suthſaxiæ*, qui in ſeptem partibus *Angliæ*, per certas metas inter eos appoſitas regnaverunt.

REgnum vero *Canciæ* quod totam *Canciam* continebat, incepit ab *Anglis* et *Saxonibus*, quorum duces fuerunt *Hengiſtus* et *Horſa* fratres, quibus donatur *Thanatos* Inſula;

Insula ; unde post mortem *Hengisti* primus rex qui ibi regnavit vocabatur *Osca*, cui successit *Otha*, cui successit *Hirmericus*, cui successit filius suus *Ethelbertus*, qui primo & vicinis regibus ridiculose pulsabatur. Sed post consulcius agens, in brevi victor effectus : quosdam alios *Angliæ* regulos, in tantum submisit quod usq; ad flumen de *Humbre*, quo meridiani & septentrionales *Anglorum* populi dirimuntur, fines sui imperii extendebat. Tempore autem istius *Ethelberti* regis *Canciæ*, in *Thanatos* Insula, quæ ad orientalem *Cantiæ* plagam sita est, servus Dei *Augustinus* & ejus socii applicarunt, viri ut ferunt ferme xl. Missis interpretibus regi *Ethelberto* prædicto *Augustinus* mandavit, se de *Roma* venisse ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus æterna in cœlis gaudia, & regnum sine fine cum Deo vivo & vero futurum sine ulla dubietate promisit. Rex vero hæc audiens, manere illos in ea quam adierant insula, & eis necessaria ministrari jussit, donec videret quid de illis facere justum esset. Nam & antea fama Christianæ religionis ad eum pervenerat, utpote qui & uxorem habebat Christianam de gente *Francorum* reginam vocabulo *Berte*, quam ea conditione à parentibus acceperat, ut ritum fidei & religionis suæ, cum episcopo quem ei adjutorem dederant nomine *Ledbardo*, inviolatum haberet licenciam observare. Post dies vero paucos venit ad insulam rex, & residens sub divo, jussit *Augustinum* cum suis sociis ad suum ibidem venire colloquium. Noluit enim eos ad se in aliquam domum introire, ne veteri usi augurio in superventu suo aliquid maleficæ artis habuissent, ut sic eum prædicando deciperent. At illi non dæmoniaca sed divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & ymaginem Domini Salvatoris in tabulis depictam, letaniasque cantantes pro sua simul, & eorum propter quos, & ad quos venerant salute æterna Domino supplicabant. Cumque *Augustinus* ad jussionem regis residens verbum ei vitæ una cum omnibus qui aderant ei comitibus prædicaret, Respondit rex ille dicens. Pulcra sunt quidem verba & promissa quæ affertis ; sed quia nova sunt et incerta statim assensum tribuere non hiis possum, relictis eis quæ tanto tempore cum omni gente *Anglorum* servavi. Verum quia de longe huc peregrini venistis, et ea quæ vera et optima, ut intelligitis nobis communicare desiderastis, nolumus vobis molesti esse, quin pocius benigno vos hospicio recipere curamus, et quæ victui vestro sunt necessaria ministrare, nec prohibemus quin omnes quos potestis fidei vestræ religionis prædicando societis. Dedit ergo eis mansionem in civitate *Dorobernensi*, quæ imperii sui totius erat metropolis, eisque ut promiserat cum administratione victus temporalis liberam dedit licentiam prædicandi. Fertur autem apropinquantes civitati more suo cum cruce et ymagine magni regis Domini nostri Ihesu Christi, hanc letaniam consona voce modularentur. *Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus, & ira tua à civitate ista, & de domo tua sancta, quam prædicavimus. Alleluya.*

Ingressi igitur urbem vitam Apostolicam primitivæ ecclesiæ imitantes, conversatione cœlesti et dulcedine doctrinæ multos ad fidem et baptismi lavacrum converterunt. Baptisabant autem missasque celebrabant in ecclesia sancti *Martini* ad orientem ipsius civitatis, facta antiquitus à *Britannis*, in qua regina prædicta consueverat adorare, et ubi rex inter alia delectatus vita mundissima sanctorum, et ostensione miraculorum ad fidem conversus, in sanctæ Trinitatis nomine et fide ecclesiæ baptizatur. Tunc cœperunt innumeri Christi ecclesiæ uniri, quos quidem rex arcius diligebat, nullum tamen ad fidem cogere volebat. Didicerat enim à suæ salutis prædicatoribus servicium Christi voluntarium, et non coactum esse debere. Locum vero sedis episcopalis congruum possessionesque varias efferre Christi famulis non tardabat. Pergens igitur vir Dei *Augustinus Arelas*, et ibi ab archiepiscopo ejusdem civitatis *Ethereo* juxta præceptum Papæ archiepiscopus ordinatus, in *Britanniam* reversus est. Misitque *Laurencium* presbiterum *Romæ* per quem rem gestam summo pontifici mandavit et gerenda, novem quæstionibus consuluit. Contra quas Papæ scripta recepit, quæ quia prolixa sunt, in Decretis vel Canonibus lector quærat et inveniet. Misit Papa *Gregorius Augustino* episcopo tunc tempore illo ab urbe *Romana* verbi Dei cooperatores & ministros plures. In quibus primi & præcipui erant *Mellitus*, *Justus*, *Paulinus* & *Ruffinianus*. Misit eciam per eos vasa & indumenta, codices & ornamenta ecclesiis necessaria. Misit eciam literas, quarum iste est textus.

Reverentissimo & sanctissimo fratri Augustino *coepiscopo* Gregorius *servus servorum Dei.*

CUm certum sit pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regis præmia reservari, nobis tamen eis necesse est bonorum beneficia tribuere, ut in spiritualis operis studio ex remuneratione valeant multiplicius insudare. Et quia nova *Anglorum* ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam eodem domino largiente, & te laborante perducta est, usum tibi pallii in ea, ad sola missarum sollempnia agenda concedimus, ita ut per loca singula xij. episcopos ordines qui tuæ subjaceant ditioni, quatinus *Lundoniensis* civitatis episcopus semper imposterum à Sinodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium à sancta & Apostolica, cui Deo auctore deservio, sede percipiat. Ad *Eboracam* vero civitatem volumus episcopum mittere quem ipse judicaveris ordinare. Ita duntaxat ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque xij. episcopos ordinet & Metropolitani perfruatur honore. Cui quoque si vita comes fuerit pallium tribuere Domino favente disponimus, quem tamen tuæ fraternitatis dispositioni volumus subjacere. Post obitum vero tuum ita episcopis quos ordinaverit præsit, ut *Lundoniensis* episcopi nullo modo jaceat ditioni. Sit vero inter *Lundoniæ* & *Eboracæ* civitatis episcopos imposterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui prius fuerit ordinatus. Communi consilio & cordis actione quæque sunt pro proximi zelo agenda disponant unanimiter, recte sentiant, & ea quæ senserint non sibimet discrepando perficiant. Tua vero fraternitas non solum episcopos quos ordinaveris, neque hos tantummodo qui per *Eboracensem* episcopum fuerint ordinati, sed eciam omnes *Britanniæ* sacerdotes habeat domino nostro Jhesu Christo subjectos, quatinus ex lingua & tuæ vitæ sanctitate, & recte credendi, & bene vivendi formam percipiant ; atque officium suum fide ac moribus exequentes, ad cœlestia cum Dominus voluerit regna pertingant. Deus te incolumem

lumem cuſtodiat reverentiſſime frater. Data die decimo kalendarum Juliarum imperante domino noſtro *Mauricio Tiberio* piiſſimo Auguſto anno ſeptimo decimo.

Ecce per iſtas litteras intelligi poteſt quantæ humilitatis iſte papa *Gregorius* exſtitit, qui cum eſſet ſummus pontifex & dominus orbis imperatorem Dominum ſuum vocabat, & primus omnium pontificum ſe *ſervum ſervorum Dei* in litteris ſuis ſcripſit. Cum autem legati prædicti *Britanniam* peterent, dominus papa *Gregorius* poſt eos literas deſtinavit. In quibus quam ſtudioſus erga ſalutem gentis noſtræ fuit aperte demonſtrat, ita ſcribens.

Dilectiſſimo filio Mellito *abbati* Gregorius *ſervus ſervorum Dei.*

POſt diſceſſionem congregationis noſtræ quæ tecum eſt valde ſumus ſuſpenſi redditi, quia nichil de proſperitate veſtri muneris audiſſe nos contigit. Cum ergo Dominus omnipotens vos ad reverentiſſimum virum fratrem noſtrum *Auguſtinum* epiſcopum perduxerit, dicite ei, quod diu mecum de cauſa *Anglorum* cogitans tractavi, videlicet quod phana ydolorum deſtrui in eadem gente minime debeant, ſed ipſa quæ in eis ſunt idola deſtruantur; aqua benedicta fiat & eiſdem phanis aſpergatur, altaria conſtruantur, reliqua componantur; quia ſi phana eadem bene conſtructa ſint, neceſſe eſt ut à cultu dæmonum in obſequium veri Dei debeant commutari, ut dum gens ipſa eadem phana ſua non videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Dominum cognoſcens verum & adorans, ad loca quæ conſuevit familiarius currat. Et quia boves ſolent in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet eis eciam hærere, & aliqua ſolempnitas immutari. Et die dedicationis vel nataliciis ſanctorum martirum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula ſibi circa eaſdem eccleſias quæ de phanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciat, & religionis encenniis ſolempnitatem celebret, nec diabolo jam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant, & dum eis aliqua ſic exterius gaudia reſervantur, ad interiora gaudia facilius valeant conſentire: nam diris mentibus ſimul omnia abcidere impoſſibile eſſe non eſt dubium; quia & is qui ſummum locum aſcendere nititur, gradibus vel paſſibus, non autem ſaltibus elevatur. Sic *Iſraelitico* populo in *Ægypto* dominus ſiquidem innotuit, ſed tamen eis ſacrificiorum uſus, quæ diabolo ſolebant exhibere, in cultu proprio reſervavit, ut eis in ſuo ſacrificio animalia immolare præciperet, quatinus cor mutantes, aliud de ſacrificio amitterent, aliud renovarent, ut ſi ipſa eſſent animalia quæ conſueverant immolare, vero tamen Deo hæc & non ydolis immolantes, jam ſacrificia ipſa non eſſent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri noſtro neceſſe eſt dicere, ut ipſe in præſenti illic poſitus perpendat, qualiter omnia debeat diſpenſare. Deus te incolumem cuſtodiat, dilectiſſime fili. Dat. die xv. kal. Julii, imperante domino noſtro *Mauricio Tiberio* piiſſimo Auguſto anno xix. poſt conſulatum ejuſdem domini noſtri anno xviij. indictione quarta.

Auguſtino etiam ſuper miraculis ſuis miſit epiſtolam ne in eis extolleretur, hiis verbis.

SCio, frater kariſſime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente quam eligi voluit miracula oſtendit, unde neceſſe eſt de eodem dono cœleſti ut timendo gaudeas, & gaudendo pertimeſcas. Gaudeas videlicet quia Anglorum *animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: pertimeſcas vero ne inter ſigna quæ fiunt infirmus animus præſumptione ſe elevet, & unde foras in honorem tollitur inde per inanem gloriam intus cadat. Meminiſſe etiam debemus quia diſcipuli cum gaudio redeuntes à prædicatione dum cœleſti magiſtro dicerent,* Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubjecta ſunt, *protinus audierunt,* Nolite gaudere ſuper hoc, ſed potius gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. *In privata enim & temporali lætitia mentem poſuerant qui de miraculis gaudebant, ſed de privata ad communem, de temporali ad æternam lætitiam revocantur, quibus dicitur:* In hoc gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. *Non enim omnes electi miracula faciunt, & tamen eorum nomina in cœlo tenentur aſſcripta. Verum etenim diſcipulis eſſe gaudendum non debet, niſi de eo bono quod continue cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Reſtat itaque, frater kariſſime, ut inter ea quæ operante Domino exterius facis, ſemper te interius ſubtiliter judices ac ſubtiliter intelligas, & temetipſum quis ſis, & quanta ſit in eadem gente gratia pro cujus converſione etiam faciendorum dona percepiſti ſignorum: & ſi quando te creatori noſtro ſeu per linguam, ſive per opera reminiſceris deliquiſſe, ſemper hoc ad memoriam revoces, ut ſurgentis cordis gloriam memoria reatus premat. Et quicquid de faciendis ſignis acceperis vel accepiſti, hæc non tibi ſed illis putes donata pro quorum tibi ſalute collata ſunt.*

Ethelberto quoque papa *Gregorius* dona in diverſis ſpeciebus, ut temporalibus donis extolleret quem gratiæ cœleſtis muneribus conſignaverat, miſit, ſimul & epiſtolam in hæc verba.

Domino glorioſiſſimo atque præcellentiſſimo filio *Ethelberto* regi *Anglorum Gregorius* epiſc &c.

PRopter hoc omnipotens Deus bonos quoſque ad populorum regimina perducit, ut per eos omnibus quibus prælati fuerint dona pietatis ſuæ impendat. Quod Anglorum *genti factum cognovimus, cui veſtra gloria idcirco eſt præpoſita, ut per bona quæ vobis conceſſa ſunt, ſubjectæ etiam vobis genti ſuperna beneficia præſtarentur. Et ideo glorioſe fili, eam quam accepiſti divinitus gratiam ſolita mente cuſtodi, Chriſtianam fidem in populis tibi ſubditis extendere feſtina, zelum rectitudinis tuæ in eorum converſione multiplica, ydolorum cultus perſequere, phanorum ædificia everte, ſubditorum mores ex magna vitæ mundicia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monſtrando ædifica, ut illum retributorem invenias in cœlo cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terra: ipſe enim veſtræ quoque gloriæ nomen poſteris glorioſum reddet, cujus vos honorem quæritis, & ſervatis in gentibus. Sic etenim* Conſtantinus *quondam piiſſimus imperator* Romanus, *rempublicam à perverſis ydolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo & domino noſtro Jheſu Chriſto ſe cum ſubditis populis tota ad eum mente convertit; unde factum eſt, ut antiquorum principum*

pum nomen & suis vir laudibus vinceret, & tanto in opinione quanto in bono opere superaret prædecessores suos. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem unius Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti regibus ac sibimet subjectis festinet infundere, ut & antiquos gentis suæ reges laudibus ac meritis transferat; & quanto in subjectis suis etiam aliena peccata deterserit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Reverentissimus frater noster Augustinus *episcopus monasterii regula doctus, sacræ scripturæ scientia repletus, bonis auctore Deo operibus præditus, quæque vos admonet libenter audite, devote peragite, studiose in memoria reservate, quia si vos eum in eo quod pro omnipotente Deo loquitur audieritis, idem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius exaudiet. Si vero, quod absit, verba ejus postponitis, qualiter eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in fervore fidei stringite, atque nisum illius virtute quam vobis divinitas tribuit adjuvate, ut regni sui vos ipse faciat esse participes, cujus vos fidem in regno vestro recipi feceritis & custodiri. Præterea scire gloriam vestram volumus, quia sicut in scriptura sacra ex verbis Dei omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi terminus jam juxta est, sanctorum regnum venturum est quod nullo unquam fine poterit terminari. Apropinquante mundi eodem termino multa imminent quæ ante non fuerunt, videlicet immutationes aeris, terroresque de cœlo, & contra ordinationem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræ motus per loca, quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur. Vos itaque si qua ex hiis venire in vestra terra cognoscitis, nullo modo vestram animam perturbetis, quia idcirco hæc signa de fine seculi præmittuntur, ut de animabus vestris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, ut venturo judicio inveniamur in bonis ecclesiæ actibus præparati. Hæc nunc, gloriose fili, pauca locutus sum, ut cum Christiana fides in regno vestro excreverit, nostra quoque apud vos locutio latior excrescat, & tanto plus loqui libeat quanto se in mente nostra gaudia de gentis vestræ perfecta conversione multiplicant. Parva exennia transmisi, quæ vobis parva non erunt cum à nobis ex beati* Petri *apostoli benedictione fuerint suscepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam quam cœpit perficiat, atque vitam vestram hic per multorum annorum curricula extendat, & post longa tempora in cœlestis vos patriæ congregatione suscipiat. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Dat. die xv. kal. Julii, imperante domino nostro* Mauricio Tiberio *piissimo* Augusto *anno xix. post consulatum ejusdem domini anno xviij. indictione iiij.*

Augustinus autem in regia civitate ecclesiam suam quam olim fideles *Romani* construxerant, in sedem sibi & successoribus suis, in honorem Salvatoris consecravit. Rex vero ecclesiam *Petri* & *Pauli* ad orientem civitatis construxit & ditavit, in qua archiepiscoporum & regum *Cantiæ* corpora poni possint; cujus primus abbas *Petrus* presbiter fuit, qui legatus in *Galliam* missus dimersus est in sinu maris qui vocatur *Amfleot*, & ab incolis loci ignobili traditur sepulturæ. Sed omnipotens Deus ut qualis meriti fuit demonstraret, omni nocte super sepulcrum ejus lux cœlestis apparuit, donec animadvertentes vicini qui videbant sanctum fuisse virum qui ibi esset sepultus, & investigantes unde vel quis esset, corpus abstulerunt, & in *Bononiæ* civitate juxta honorem tanto viro congruum in ecclesia posuerunt. *Augustinus* autem *Justum* in *Cantia* episcopum in civitate quam *Anglici* à quodam principe nomine *Rof* vocant *Roucestriam* ordinavit, in qua rex *Ethelbertus* apostoli *Andreæ* ecclesiam fecit, factamque territoriis & possessionibus ampliavit.

Sexcentesimo gratiæ anno transacto magnus papa *Gregorius* cum sedisset annis xiij. mensibus vj. & diebus x. & omelias numero xl. composuisset, Registrum pastoralem & *Job* & *Ezechielem* exposuit, plenus bonis operibus ab hoc seculo ad cœli gloriam emigravit, & in ecclesia beatorum *Petri* & *Pauli* ante secretarium sepelitur, ubi Epitaphium hujusmodi invenitur.

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante Deo.
Spiritus astra petit, læti nil jura nocebunt,
Cui vita alterius mors magis ipsa via est.
Pontificis summi clauduntur membra sepulcro,
Qui tamen innumeris vivit ubique bonis.
Anglos *ad Christum vertit pietate magistra,*
Multiplicans fidei semina gente nova.
Sic consul Domini factus lætare Gregori,
Jamque triumphalis jam tibi laurus adest.

Et licet iste papa *Gregorius* vita & scientia fuerit præclarus, multos tamen & maxime post mortem habuit detractores. Nam post mortem suam totam regionem maxima fames invasit, unde pauperes quos liberaliter *Gregorius* pascere solebat, ad successorem suum venientes, dicebant, Domine, quos pater noster *Gregorius* solebat pascere, tua sanctitas fame non sinat perire. Quibus verbis papa indignatus semper taliter respondebat. Si *Gregorius* ad famam suæ laudis cunctos populos curavit suscipere, nos autem vos non possumus pascere: sic semper eos vacuos remittebat. Unde sanctus *Gregorius* ter ei apparuit, & ter blande de sua tenacia & detraxione sine detractione corripuit. Sed ille de nullo se emendare curavit; unde illi quarto apparens terribiliter eum corripuit & redarguit, & in capite letaliter percussit, cujus dolore vexatus in brevi vitam finivit. Dum autem adhuc prædicta fames instaret quidam *Gregorio* cœperunt detrahere, asserentes quod totum thesaurum ecclesiæ tanquam vir prodigus consumpsisset, unde ob hujus vindictam ad suos libros comburendos cæterorum animos inclinarunt. Quorum dum quosdam combussissent, & cæteros comburere vellent, *Petrus* diaconus ejus familiarissimus, cum quo quatuor dialogorum libros disputaverat, traditur vehementissime restitisse, asserens hoc ad ejus delendam memoriam nil valere, cum in diversis mundi partibus exemplaria tenerentur: adjurgens inde, magnum sacrilegium esse tot & tales libros tanti patris exurere, super cujus caput ipsum spiritum sanctum in similitudine columbæ frequentissime perspexisset. Tandem eos in hanc sententiam adduxit, ut si illud quod dixerat jurejurando firmans mori continuo meruisset, ipsi à librorum exustione desisterent: si vero mori non meruisset, sed superstes post suum testimonium extitisset, ipse quoque

quoque combustoribus manus daret. Fertur enim *Gregorium* sibi dixisse, quod si miraculum de visione columbæ publicaret, post hoc vivere non valeret. Itaque cum apparatu diaconi Evangeliorum librum bajulans, venerabilis Levita *Petrus* adveniens, mox ut tactis sacrosanctis Evangeliis *Gregorii* sanctitati testimonium perhibuit, à dolore mortis extraneus spiritum inter verba veræ confessionis efflavit.

Circa idem tempus misit *Augustinus* virum perfectum & probatum sanctum *Mellitum* ad orientales *Saxones*, ut eis verbum vitæ prædicaret. Orientales autem *Saxones* quorum provincia dicitur **Estsax**, per aquam *Thamesiæ* à *Cancia* dirimuntur, quorum metropolis est *Londonia*, multorum terra & mari venientium civitas & refugium populorum. Ibi tunc temporis *Sebertus* nepos dicti *Ethelberti* regis *Canciæ* sub eodem avunculo suo regnabat, quia omnibus, ut prædictum est, usque ad *Humbram* tunc temporis imperabat. Re igitur bene prosperata, & rege *Seberto* cum populo suo ad fidem converso, fecit rex *Ethelbertus* in *Londonia* ecclesiam beati *Pauli* ad sedem episcopi, multis prædiis eam ditans, in qua idem *Mellitus* digne est pontifex constitutus. Eo tempore *Augustinus* adjutorio *Ethelberti* regis usus, cum *Mellito* & *Justo* episcopis, episcopos sive doctores maximos & *Britonum* provinciæ sacerdotes in loco qui usque hodie lingua *Anglorum* **Augustinesok**, id est, quercus sive robur *Augustini* appellatur, in confinio *Britonum* & occidentalium *Saxonum* ad suum colloquium convocavit. Cumque de celebratione Paschæ contra *Scotos* & *Britones* certaret, & illi victissimæ rationi assentire nollent, assertionem suam ita per miraculum confirmavit: Cæco *Anglico* in communi adducto ad sanandum ex conventione ad alterutræ partis confirmationem. Quem cum pontifices eorum curare non possent, *Augustinus* genua flectens coram omnibus, ad totius gentis veram suæ rationis ostensionem cæcum illico illuminavit. Tunc *Britanni* & *Scoti* inducias petentes, à quodam qui eis prudens & religiosus videbatur quid esset agendum consilium pecierunt. Quibus ille dixit, Si servus Dei est assentite ei. At illi, Unde hoc poterimus dinoscere? Tunc ille, Si mitis est & humilis corde servus est vere Dei. At illi, Quomodo humilis utrum sit poterimus scire? Quibus ille, Si vobis assurrexerit humilis habeatur. Si autem cum plures numero sitis vobis assurgere spreverit, & vos spernite illum. Cui igitur cum venissent, *Augustinus Romano* more in sella residens, eis non assurrexit: unde illi objurgantes & discordes abierunt. Quibus *Augustinus* prædixit, Quod si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum forent cum hostibus accepturi, & si secum nationibus *Anglorum* viam vitæ prædicare dedignassent, per horum manus ultionem essent mortis passuri. Quod post mortem sancti *Augustini*, ut prophetando eis prædixerat, tempore *Edelfridi* regis *Northambumbrorum* qui eos debellavit, divino agente judicio per omnia postmodum est patratum. De quo inferius inter reges *Northumbriæ* planius est notatum.

Post *Augustinus* adhuc vivens *Laurencium* in archiepiscopum *Doroberniæ* successorem suum ordinavit, exemplo beati *Petri* qui beatum *Clementem* simili modo suum ordinaverat successorem, ne se defuncto status ecclesiæ *Anglicanæ* tam rudis vel ad horam pastore destitutus interim vacillaret. Et postquam Deo dilectus *Augustinus* in episcopatu suo xv. annis sedisset, in Domino obdormivit, qui juxta ecclesiam beatorum *Petri* & *Pauli*, quia necdum perfecta erat nec dedicata, est sepultus. Sed cum postmodum dicta ecclesia à successore suo *Laurentio* dedicata fuisset, in porticu ejus aquilonari decenter translatus est, ubi archiepiscoporum omnium corpora usque ad *Theodorum* sunt sepulta; nam plura porticus capere nequiit. Scriptum vero est in tumba sancti *Augustini* hujusmodi Epithaphium. *Hic requiescit dominus* Augustinus Dorobernensis *archiepiscopus, qui olim huc à beato* Gregorio Romanæ *urbis pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum suffultus, ut* Ethelbertum *regem ac gentem illius ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxit, & completis in pace diebus officii sui defunctus est vij. kalend. Junii eodem rege regnante.*

De isto sancto *Augustino* legitur, quod cum in comitatu *Oxoniæ*, in villa quæ dicitur **Cumpton** ad prædicandum semel venisset, accessit ad eum presbyter ejusdem villæ, dicens, Pater sciatis quod miles hujus fundi dominus sæpe à me monitus non vult ex hiis quæ sibi Deus dedit decimas persolvere, & excommunicationis sententiam* ei comminatus magis eum repperi obstinatum. Quod audiens S. *Augustinus* militi ad se vocato dixit, Quid hoc fili audio de te? Cur decimas tuas Deo & ecclesiæ non reddis? Nescis quia decimæ non sunt tuæ sed Dei? Cui miles iratus respondit, Quis terram coluit aut seminavit? Nonne ego? Sciant omnes quia ejus erit decimus manipulus cujus sunt & novem. Cui *Augustinus*, Noli fili ita loqui. Scias enim quod si juxta fidelium consuetudinem non decimaveris, excommunicabo te. Et conversus ad altare ut celebraret, coram omni populo dixit, Præcipio ne aliquis excommunicatus missæ intersit. Quo dicto, in ipso introitu ecclesiæ cadaver sepultum se erigens cœmiteriumque egrediens, quamdiu sanctus *Augustinus* missam celebravit inmobile ibi stabat. Quo viso, fideles ibi præsentes fere extra se positi venientes ad beatum *Augustinum* referunt ei factum. Quibus ait, Nolite pavere. Sed crux cum aqua benedicta nos præcedat, et videamus quid hoc est. Præcedens autem *Augustinus* cum populo venit cum eis ad ingressum cœmiterii, vidensque cadaver dixit, Præcipio tibi in nomine Domini ut indices michi quis sis. Cui respondit mortuus, Cum ex parte Dei juberes ne aliquis excommunicatus missæ interesset, angeli Dei qui itineris tui assidue comites existunt, ejecerunt me de loco ubi sepultus fueram, dicentes, Quod amicus Dei *Augustinus* carnes fætentes projici de ecclesia Dei jussit. Ego enim tempore *Britonum* antequam gentilium *Anglorum* furor hanc vastasset regionem, hujus villæ patronus fui. Et licet sæpius ab hujus ecclesiæ presbitero monitus, decimas meas nunquam dedi, tandem ab eo excommunicatus mortuus sum, & inferno detrusus. Quo audito, ipse sanctus & omnes qui aderant multum flevit. Et dixit *Augustinus*, Scis locum ubi sepultus fuit presbiter qui te excommunicavit? Quo respondente, In hoc eodem cœmiterio requiescit. Præcede nos, dixit *Augustinus*, & locum nobis ostende. Præcessit defunctus & venit ad locum quendam prope ecclesiam ubi nullius sepulturæ signum apparebat. Et sequente se

Augustino

Augustino, & populo toto dixit: Ecce locus, hic fodite & presbiteri ossa invenietis. Ex præcepto igitur beati *Augustini* foderunt, & in profundo ossa pauca invenerunt præ temporis diuturnitate in ariditatem conversa. Quærente *Augustino* si hæc essent ossa presbyteri, respondit defunctus, Etiam. Tunc *Augustinus* orans diutius dixit, Ut sciant omnes quia mors & vita in manibus Dei sunt cui nichil est impossibile, in ejus nomine surge, opus enim de te habemus. Quo dicto, videbant omnes præsentes pulverem pulveri uniri, & ossa nervis compaginari, & ipsum surgere. Quo ante *Augustinum* stante dixit *Augustinus*. Cognoscis istum frater? Respondit, Novi pater: & utinam non nossem. Cui *Augustinus*. Tu eum excommunicasti. Cui respondit, Utique & merito. In omnibus enim ecclesiæ semper extitit decimarum retentor, & multorum flagitiorum usque ad diem ultimum patrator. Cui *Augustinus*, Nosti frater quia misericors est Deus, unde & vos misereri oportet creaturæ & imagini Dei quæ ejus sanguine redempta tam diu pœnas inferni sustinuit. Tunc tradidit illi flagellum, & flexis ante illum genibus absolutione flebiliter petita, mortuus commissa mortuo relaxavit. Quo absoluto, præcepit *Augustinus* ut ad sepulchrum rediret, & diem præstolaretur ultimum. Qui statim ad sepulchrum reversus, in cinerem mox est resolutus. Tunc ait *Augustinus* presbytero, Quanto tempore hic jacuisti? Qui respondit, C.L. annis & eo amplius. Et ille, Quomodo, inquit, huc usque fecisti? Respondit, Bene & in æternæ vitæ deliciis. Et *Augustinus*, Visne, ait, ut orem Dominum quatinus ad nos revertaris, & animas à diabolo deceptas nobiscum prædicando ad suum creatorem reducas? Absit, ait, à te pater, quod me à quiete mea perturbatum ad laboriosam seculi vitam facias reverti. Tunc *Augustinus* presbytero dixit, Vade karissime & quiesce in pace, simulque ora pro me & universa ecclesia sancta Dei. Qui mox sepulchrum intrans cinis effectus est. Tunc vocato ad se militi *Augustinus* dixit, Quid est fili, adhuc vis decimas tuas Deo reddere? Tremefactus autem miles procidit ad pedes ejus, flens & reatum suum confitens, & veniam petens, relictisque omnibus & coma deposita sanctum *Augustinum* omnibus diebus vitæ suæ secutus est, & in omni sanctitate diem clausit extremum, et æternæ felicitatis gaudium intravit.

Circa hoc tempus *Heraclius* imperator portas *Caspias* apperuit, et C̄L. milites contra *Saracenos* eduxit. Sed de exercitu *Heraclii* Lij. à Deo sternuntur.

Post decessum vero beati *Augustini Laurencius* archiepiscopus *Dorobernensis* successor suus fidem fundatam strenue auxit, non solum novæ ecclesiæ *Anglorum* curam gerens, sed eciam *Britonum* et *Scottorum* qui in observatione Paschæ errabant: Quibus, cum *Mellito* et *Justo* episcopis suffraganeis suis, misit epistolam in hæc verba.

Dominus fratribus karissimis episcopis vel abbatibus per universam *Scotiam, Laurentius, Mellitus*, et *Justus* episcopi, servi servorum Dei, *&c.*

D*Um nos sedes Apostolica more sicut in universo orbe terrarum, in hiis occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam contigit nos introisse, antequam cognosceremus credentes qui juxta morem universalis ecclesiæ ingrederentur, in magna reverentia sanctitatis tam* Britones *quam* Scotos *venerati sumus. Sed cognoscentes* Britones *Scotos meliores putavimus,* Scotos *per* Daganum *episcopum &* Columbanum *abbatem nichil discrepare a* Britonibus *in eorum conversione didicimus. Nam* Daganus *episcopus ad nos veniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospicio quo vescebamur sumere voluit.*

Mellitus episcopus *Londoniensis Romam* profectus concilio *Bonefacii* papæ interfuit, in quo de vita & quiete monachorum tractavit. Hic *Bonefacius* iij. à beato *Gregorio* templum *Pantheon*, quod nunc dicitur *Sancta Maria rotunda*, ubi multociens à dæmonibus percuciebantur Christiani, à *Foca* imperatore sibi donari impetravit, quod mirabiliter ad honorem *Cibiles* matris deorum & *Neptuni* dei maris dedicatum erat, ut ipse posset illud in honorem beatæ *Mariæ* virginis, & *Sanctorum omnium* dedicare. Quod *Cæsar* ei concessit, & ipse papa cum *Romano* populo in die kal. Novembris illud dedicavit, & statuit ut in illo die *Romanus* pontifex missam ibi sollempniter celebraret, & populus communionem corporis & sanguinis Domini nostri *Jhesu Christi* accipere deberet, & hanc festivitatem in honore genitricis Dei, & omnium Sanctorum, & cœlestium Spirituum celebrare, & defuncti sequenti die per omnes ecclesias tocius mundi sacrificium & servicium plenum pro redemptione habeant animarum. Dictus vero *Ethelbertus* rex *Canciæ* qui secundum quosdam dicitur *Edelbertus*, postquam Lvj. annis regnaverat, obiit DC. xvj. gratiæ anno: qui in prædicta ecclesia *Petri* & *Pauli Doroberniæ* est sepultus. Hic vir maximus & eximius inter cætera bona quæ fecerat Judiciorum decreta scribi fecerat genti suæ.

E*Thelberto* autem rege defuncto *Ethelbaldus* filius ejus infidelis successit, & uxorem patris sui duxit, unde multi ad primum vomitum redierunt. Rex tamen crebra mentis vesania puniebatur.

Circa idem tempus prædictus rex *Sebertus* orientalium *Saxonum*, id est *Estsaxiæ*, viam universæ carnis ingressus, tres filios paganos regni hæredes reliquit; qui cum essent idolatræ derisorie *Mellito* episcopo *Londoniensi* in missarum solempniis dicebant, Quare non nobis panem nitidum porrigis, quem patri nostro dabas, & populo adhuc donas? Quibus ille respondebat, Si velitis ablui fonte illo salutari quo & pater vester ablutus est, potestis eciam panis sanctissimi cujus ille participabat esse participes: Si autem lavacrum vitæ contempnitis, nullatenus valetis percipere panem vitæ. At illi, Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia illo non est opus nec illum volumus habere, sed tamen refici volumus pane illo. Cumque diligenter ac sæpe ab illo episcopo essent ad sacrum baptisma ammoniti & prædicati, quod nullo modo fieri posset ut absque sacrosancta purgatione quis sacrosanctæ oblationi communicet, ad ultimum furore commoti aiebant, Si non vis assentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris jam in nostra provincia commorari. Unde eum à regno *Estsaxiæ* expellentes cum suis abire jusserunt. Qui sic expulsus *Canciam* venit, quid in hiis agendum esset cum *Laurencio* archiepiscopo &

Justo Roffensi præsule tractaturus. Qui super hoc tractantes communi consilio decreverunt, quod sanius esset, ut omnes libera mente patriam relinquerent, & alibi Domino deservirent, quam sine fructu inter rebelles fidei barbaros residerent. Discesserunt itaque primo *Mellitus* et *Justus*, atque ad partes *Galliæ* recesserunt, rerum finem ibi exspectare interim disponentes. Sed non post multo tempore dicti tres fratres reges *Estsaxiæ* qui *Mellitum* episcopum præconem veritatis à se expulerant et cultibus dæmonum serviebant, contra gentem *Gewiseorum* in prælium egressi, omnes simul cum sua militia corruerunt. Et licet illi pravitatis auctores essent perditi, vulgus tamen ad scelus ydolatriæ exercitatum statim recorrigi non valebat, nec postea ad fidem et caritatem quæ est in Christo Jhesu sine novo prædicationis juvamine revocari. Cum vero *Laurencius* archiepiscopus *Mellitum* et *Justum* esset secuturus et *Britanniam* relicturus, ipsa nocte in ecclesia beatorum *Petri* et *Pauli*, de qua frequenter jam dixi, stratum parare pro requie sibi jussit, et cum ibi multas preces et lacrimas pro statu ecclesiæ ad Deum fudisset, et demum membra ad requiescendum posuisset atque obdormisset, apparuit ei beatissimus apostolorum princeps *Petrus*, et multis illius tempore noctis secreto flagellis illum artioribus afficiens, apostolica districtione sciscitabatur, quare gregem sibi creditum relinqueret, et cui pastorum oves Christi in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret. An mei, inquit, oblitus es exemplum, qui pro parvulis Christi quos michi in signum dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipsam postremo mortem autem crucis ab infidelibus et inimicis Christi cum Christo pertuli coronandus. Hiis ammonitus *Laurencius*, mox *Ethelbaldo* regi *Canciæ* omnia revelavit. Rex autem nimio terrore perterritus, non legitimo abdicato connubio baptizatur, mittensque ad *Gallias*, *Mellitum* et *Justum* episcopos revocavit. *Justo* vero à *Roffensibus* recepto, *Mellitum Londonienses* abjecerunt, idolatris magis pontificibus servire gaudentes. Rex autem *Ethelbaldus* non erat tantæ potestatis quantæ pater suus erat, ut ipsum *Mellitum* episcopum invitis restituere posset eis. *Laurencius* tandem archiepiscopus postquam xvj. annis sedisset tempore regis *Ethelbaldi* prædicti obiit: cui dictus *Mellitus Londoniensis* episcopus successit.

Tunc ipse *Mellitus* archiepiscopus *Dorobernensis* et *Justus Roffensis* episcopus, cum magno labore ecclesiam *Anglorum* regebant. Erat autem *Mellitus* podacricus, sed mentis gressibus sanus, carne nobilis sed mente nobilior: unum autem virtutis ejus opus erat, quod flammis urbem consumentibus ipse se obviam ferri jussit, et statim orando flammarum impetus destruxit. Et postquam ipse *Mellitus* v. annis archiepiscopus sedisset, ad gaudia transiit sempiterna, et juxta sanctum *Augustinum* prædecessorem suum sepultus est, pro cujus meritis Deus multa et varia miracula operatur. Isto vero *Mellito* in Domino defuncto *Iustus Roffensis* episcopus in archiepiscopatu *Dorobernensi* successit. Cui *Bonefacius* papa inmediatus successor papæ *Deusdedit* pallium cum hiis litteris destinavit.

Dilectissimo fratri *Iusto Bonefacius, &c.*

QUam devote, quam eciam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra fraternitas, non solum epistolæ directæ à vobis tenor, imo indulta insuper operi vestro perfectio indicavit, nec enim omnipotens Deus, aut sui nominis sacramentum, aut vestri laboris fructum deseruit, dum ipse prædicatoribus Evangelii fideliter repromisit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Susceptis namque apicibus filii nostri Ethelbaldi *regis reperimus, quanta sacri eloquii eruditione ejus animum ad veræ conversationis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas vestra perduxerat: pallium itaque per latorem præsentium fraternitati tuæ direximus, quod videlicet in sacrosanctis celebrandis mysteriis utendum licentiam impertimus. Concedentes etiam tibi ordinationes episcoporum exigente oportunitate, ita ut Christi Evangelium plurimorum annunciatione in omnibus quæ necdum conversæ sunt gentibus dilatetur. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater.*

Justus vero archiepiscopus *Dorobernensis* pallio recepto *Paulinum* episcopum ordinavit, ut ipse regi *Northumbriæ*, et ejus populo verbum Evangelicum prædicaret. Quod et ipse *Paulinus* fecit, unde *Edwino* rege *Northumbriæ* cum populo suo ad fidem converso, postea archiepiscopus *Eboracensis* factus est. Et nota quod iste *Paulinus* fuit primus archiepiscopus *Eboracensis* post adventum sancti *Augustini*. Unde iste *Paulinus* post decessum *Iusti Dorobernensis* archiepiscopi *Honorium* archiepiscopum ibi fecit, ut inter reges *Northumbriæ* plenius invenitur. Qui quidem *Honorius* archiepiscopus *Dorobernensis* postquam xxvj. annis, diebus lv. sedisset, ad Dominum feliciter migravit: cui successit *Deusdedit*, qui cum decem annis sedisset, et sedes per tres annos vacasset, *Theodorus Romæ* in archiepiscopum *Doroberniæ* ordinatur. Postquam autem *Ethelbaldus* rex *Canciæ* xxv. annis regnasset, vitam hujus seculi terminavit, cui *Ercombertus* filius ejus in regno *Canciæ* successit.

GLoriosus rex *Canciæ Ercombertus* filius regis *Ethelbaldi* sanctam *Sexburgam* filiam *Annæ* regis orientalium *Anglorum*, id est *Estangliæ*, duxit in uxorem. Quæ licet cœlesti desiderio præventa mallet monasterium quam palacium, ecclesiam quam matrimonium, Christi servicium quam mundiale imperium intrare, à parentibus tamen dicto regi *Ercomberto* divina operante gratia nupta fuit. Nam nati sunt illi filii reges, *Vigebertus* sive *Ethbritthus*, & *Lotharius* Deo amabiles; filiæ quoque sanctissimæ, sancta scilicet *Ermenilda*, & sancta *Ercongeca*, quarum prior scilicet *Ermenilda*, glorioso regi *Merciorum Wolfero* juncta est, quæ splendidissimam Christi gemmam sibi peperit *Wereburgam*. Altera vero scilicet *Ercongeca*, amore sacræ religionis monasteria petiit transmarina, ubi virgo requiescens claris à Christo suscepta miraculis se ostendit. Ista insignis regina *Sexburga* ita crebro instinctu virum suum regem *Ercombertum* excitabat, quod omnia idola quæ sub prioribus regibus adhuc erant residua, ab universo regno suo cum omni ritu paganissimo funditus exterminavit, & monasteria ampliavit. Primus etiam quadragesimale jejunium ita omnibus indixit, ut violatoribus decerneret vindictam. Qui cum xxiiij. annis regnasset, in Domino requievit. Post cujus mortem uxor sua *Sexburga*, Deo amabilis, ad monasterium

ſterium *Elienſe* ſe tranſtulit, ubi ſoror ſua ſancta *Etheldreda* tunc ibidem abbatiſſa Deo in omni mundicia deſervivit, qua ſeptennio completo ex quo gradum abbatiſſæ ſuſceperat ab hoc ſeculo ad cœli gaudia aſſumpta, ſancta *Sexburga* ſoror ejus Dei electione & omnium ſororum unanimi petitione ſibi ſucceſſit, ubi inter innumera gratiarum Chriſti kariſmata eam altius accendit ad virtutum præmia *Etheldredæ* germanæ ſuæ virginalis gleba poſt ſexdecim annos ſepulturæ ſuæ inventa totaliter incorrupta. Poſtquam vero ſancta *Sexburga* monaſterium de **Ely** in omni ſanctitate perfectæ religionis per aliquot annos gubernaverat, ab hujus vitæ ærumpna duci meruit ad gaudia ſempiterna, & in eccleſia *Elienſi* cum ſorore ſua *Etheldreda* & filia ſua *Ermenilda* jacet in Domino conſepulta. Hujus regis *Erconberti* cognatæ fuerunt ſanctæ virgines *Mildreda* & *Milburga*: prima veneratur apud ſanctum *Auguſtinum*, et ſecunda apud **Wenlok** in comitatu *Salopiæ*. Prædicto vero *Erconberto* rege *Cantiæ* defuncto, ſucceſſit in regno eodem filius ſuus *Egebertus*, cujus tempore facta eſt inſula familiare philoſophiæ domicilium. Hic *Egebertus* rex ſanctos *Ethelbertum* & *Ethelbritthum* patrui filios agens vel patiens interemit, tamen pœnituit, et ſancti martires jacent apud **Rameſeye**. Huic *Egeberto* cum per novem annos regnaſſet, ſucceſſit frater ejus *Lotharius*; cujus tempore anno regni ſui ſeptimo ſub die xv. kal. Octobr. indictione viij. *Theodorus* Dei gratia archiepiſcopus *Britanniæ* inſulæ et civitatis *Dorobernenſis*, una cum eo ſedentibus cæteris epiſcopis *Britanniæ* inſulæ in loco qui Saxonice **Hatfelde** nominatur, poſt converſionem omnium provinciarum *Britanniæ*, Concilium de Fide Catholica habuit et tractatum; ut inferius inter reges *Suthſaxiæ* quorum gens cum inſula *Vecta* ultimo converſa fuit, de prædicto concilio plenius eſt notatum. Iſte eciam *Theodorus* archiepiſcopus ſcripſit librum qui vocatur *Pœnitenciale*.

Poſtmodum *Lotharius* rex *Canciæ* impiger in pugna auſtralium *Saxonum* quos contra eum *Eadrik* filius *Egeberti* fratris ſui aggregaverat vulneratus inter inmanes plagas medendas quas acceperat, xij. regni ſui anno defunctus eſt. Et ſic poſt eum idem *Eadrik* anno uno & dimidio *Canciam* ſine amore & reverentia *Kentenſium* gubernavit: unde *Cedwalla* rex *Weſtſaxiæ* anno regni ſui primo, adjutorio fratris ſui *Wolf* uſus quorum neuter adhuc baptizatus erat, *Canciam* ingreſſus eſt, & eam nullo obſiſtente undique deprædavit. Poſtmodum vero idem *Cedwalla* anno regni ſui ſecundo, dictum *Wolf* fratrem ſuum ad petitionem ſuam, & juvenes cum eo ſtrenuiſſimos, eo quod lucrum anni præteriti glorioſum, & famæ precium non exoſum ipſum allexerant, ad *Canciam* prædandam iterum deſtinavit: Qui illuc pergens nullos ſibi reſiſtentes inveniens, terram prædando in ſolitudinem redegit, ubi Chriſti ſervos inmerito nimis affligens eorum ſenſit merito maledicta; nam cum hoſtes effeminatos abduceret, & nihil ſibi pro viribus prævideret, in domum quandam longe à ſuis cum xij. tantum militibus irruit prædatus, ubi inopinata multitudine circumventus, quia armis leviter cædi non poterat, in ipſa domo igne cum ſuis militibus eſt crematus. Sic periit ille flos juvenum, & exercitus ab illa patria rediit juvenilis. Quod audiens frater ejus *Cedwalla* rurſus *Canciam* ingreſſus eſt, ubi mirabili cæde & rapina ſaciatus, cum quid cæderet, vel raperet, infra breve nullatenus inveniret, ad ſua ſævus vindex rediit magnus victor. Poſt hæc *Cedwalla* rex *Weſtſaxiæ*, de hiis & aliis male commmiſſis pœnitens *Romæ* perrexit, ubi à *Sergio* Papa baptizatus, & monachus factus, infra ſeptem dies in albis in Domino requievit, & ibi in eccleſia ſancti *Petri* ſepelitur, ut inferius inter reges *Weſtſaxiæ* plenius eſt notatum.

Circa hoc tempus *Theodorus Dorobernenſis* archiepiſcopus, de quo ſuperius tactum eſt, poſtquam multa bona feciſſet anno epiſcopatus ſui xxij. vitam hujus ſeculi terminavit. Cujus loco *Brithwoldus* primo Abbas *Raculf* electus eſt, & archiepiſcopus conſecratus. Et nota quod uſque ad hoc tempus *Romani* fuerunt archiepiſcopi, & tunc primo *Angli* eſſe archipræſules inceperunt. Iſte vero *Brithwoldus* archiepiſcopus quendam *Thobiam*, Latina, Græca, & Saxonica lingua multipliciter inſtructum *Roffenſem* epiſcopum ordinavit.

POſtmodum *Withredus* legitimus rex *Canciæ* anno regni *Inæ* regis *Weſtſaxiæ* ſexto in regno *Canciæ* religione & induſtria confortatus, gentem ſuam de invaſione extranea liberavit. Anno regni iſtius *Withredi* regis *Canciæ* primo, *Ina* rex *Weſtſaxiæ* combuſtionem dicti *Wolf* cognati ſui vindicare volens, terribiles deduxit in *Canciam* acies ordinatas. *Withredus* rex *Canciæ* non cum feroci arrogantia nec minis frendentibus, ſed pacifica ſupplicatione & magna dulcedine obvians, regi fero perſuaſit, ut à *Kentenſibus* pro nece juvenis pecuniæ acciperet ſummam magnam. Et ſic lite finita & pace firmata abhinc ſemper in pace regnavit. Qui tandem anno regni ſui xxxij. viam univerſæ carnis ingreſſus tres filios, *Egfredum*, *Edbrictum*, & *Cuthredum*, regni hæredes reliquit.

Circa hoc tempus *Thobias Roffenſis* epiſcopus, *Theodori* archiepiſcopi & abbatis *Adriani* diſcipulus exſpiravit, cui ſucceſſit *Aldulphus*. Tempore iſtius *Aldulphi Roffenſis* epiſcopi, cum dictus *Brithwoldus Dorobernenſis* archiepiſcopus xxxvij. annis ſediſſet, in Domino obdormivit. Cujus loco *Tatwinus* qui apud *Bredone* in regno *Merciæ* preſbyter fuerat à viris beatæ memoriæ *Igwoldo Londonienſi*, *Daniele Wintonienſi*, *Aldulpho Roffenſi*, & *Aldewino Lichefeldenſi* epiſcopis, in archiepiſcopum *Doroberniæ* conſecratur, qui ſedebat annis tribus. Hujus tempore obiit *Beda*. *Tatwino Dorobernenſi* archiepiſcopo ſucceſſit *Notelinus* primo *Londonienſis*, qui in archiepiſcopatu ſuo quinque annis ſedebat. *Notelino* ſucceſſit *Cuthertus* qui xvij. annis ſedebat. *Cutherto Dorobernenſi* archiepiſcopo ſucceſſit *Lyzegwinus* qui ſedit annis tribus. *Lyzegwino* ſucceſſit *Lambertus* abbas ſancti *Auguſtini* qui xxvij. annis cum perſecutione magna ſedit. *Lamberto* archiepiſcopo ſucceſſit *Adelardus* primo *Wyntonienſis*, cui papa omnes epiſcopos ſubjecit, annis xiij. in archiepiſcopatu ſuo ſedit. *Adelardo* archiepiſcopo ſucceſſit *Wolfredus* qui *Romæ* à *Leone* papa conſecratus, xxxviij. annis ſedit. *Wolfredo* archiepiſcopo ſucceſſit *Theologildus*, tribus annis ſedens. *Theologildo* archiepiſcopo ſucceſſit *Ceonodus*, qui x. annis ſedit. *Ceonodo* archiepiſcopo ſucceſſit *Athelredus* archiepiſcopus, qui *Edwardum* primum in regem *Angliæ* conſecravit, ſicut inferius poſt diviſionem regnorum invenietur. Hic de-

de consensu regis quinque episcopatus episcopis destitutos inter *Westsaxones* restauravit, qui cum xxxiiij. annis sedisset, in Domino feliciter requievit. Cum autem dicti tres hæredes quos prædictus *Withredus* rex *Canciæ* in regno eodem, ut dictum est, reliquerat per xliiij. annos inter eos in toto regnassent, *Baldredus* rex *Canciæ* regni gubernaculum suscepit; qui cum xviij. annis ibidem regnasset, demum anno Domini DCCC. xxiij. per *Eadbrictum* regem *Westsaxiæ* à regno *Canciæ* fugabatur. Et sic iste rex *Eadbrictus* regnum *Canciæ* sibi subjugavit.

De conversione regum Canciæ *& eorum subditorum pertractata, restat de regis* Estsaxiæ, *& ejus populi conversione, & de quibusdam ibidem per aliquos reges gestis aliquid breviter pertractare.*

REgnum orientalium *Saxonum*, id est, *Estsaxiæ*, quod à *Cancia* per aquam *Thamesiæ* dirimitur, cujus metropolis est *Londonia* civitas magna, multorum terra & ponto venientium refugium populorum, incepit multum post *Hengistum*, eo fere tempore quo incepit regnum orientalium *Anglorum* à rege *Erkwino*, qui primo in *Estsaxia* regnavit. Cui successit rex *Sledda*, cui *Sebertus* rex, qui sub avunculo suo *Ethelberto* tunc temporis rege *Canciæ* filio regis *Hirmerici* ibidem regnavit, ad quem, dicto *Ethelberto* rege *Canciæ* per beatum *Augustinum* ad fidem converso, idem *Augustinus* virum perfectum & probatum *Mellitum* nomine destinavit, ut verbum vitæ sibi & populo suo prædicaret. Et cum ipse *Sebertus* rex *Estsaxiæ* cum gente sua per prædicationem ipsius *Melliti* ad veræ fidei agnitionem gratia sancti Spiritus operante conversus fuisset, dictus *Ethelbertus* rex *Canciæ*, ecclesiam in honore beati *Pauli* pro sede episcopali in civitate *Londoniæ* fundavit & eam multis prædiis ditavit, in qua dictus *Mellitus* digne est episcopus constitutus, sicut superius inter reges *Canciæ* satis plenarie est notatum.

REge autem *Seberto* mortuo, successerunt ei in regno *Estsaxiæ* tres filii sui pagano ritu irretiti, videlicet *Sexredus*, *Sewardus*, & *Sigebertus*. Qui cum essent ydolatræ derisorie dicto *Mellito Londoniensi* episcopo in missarum solempniis dicebant; Quare non nobis panem nitidum porrigis quem patri nostro dabas, & populo adhuc donas? Quibus ille respondebat, Si velitis illo sacro fonte ablui quo pater vester ablutus fuit, illius sanctissimi panis cujus ille participabat participes esse potestis: si autem lavacrum vitæ contempnitis, nullatenus valetis percipere panem vitæ. At illi, Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia illo non est opus, nec illum volumus habere, & tamen refici volumus pane illo. Cumque dictus episcopus hoc sæpius eis negasset, & diligenter ab eo ad sacrum baptisma essent ammoniti & prædicati, quod nullo modo fieri posset, ut absque sacrosancta purgatione quis sacrosanctæ oblationi communicet, ad ultimum furore commoti dixerunt, Si non vis assentire nobis in tam facili re quam petimus, ulterius nobiscum in ista provincia non manebis. Unde eum cum suis à regno *Estsaxiæ* expulerunt: qui sic expulsus *Canciam* venit, quid in hiis agendum esset cum *Laurencio* archiepiscopo sancti *Augustini* successore, & *Justo Roffensi* episcopo tractaturus; ubi *Ethelbaldus* rex *Canciæ* infidelis, qui uxorem patris sui *Ethelberti* regis jam mortui duxerat, pro tunc regnavit, ut superius de ista materia inter reges *Cantiæ* invenire poteris satis plene. Sed postmodum non multo tempore transacto, dicti tres fratres ydolatræ qui dictum *Mellitum* episcopum præconem veritatis à se & episcopatu suo expulerant, & dæmonum cultibus serviebant, contra gentem *Gewiseorum* in prælium egressi, omnes simul cum sua milicia corruerunt. Quibus sic justo Dei judicio interfectis, vulgus regni per eos ad scelus ydolatriæ exercitatum statim recorrigi non valebat, nec postmodum ad fidem & caritatem quæ est in Christo Jhesu, sine novo prædicationis juvamine & sancti Spiritus spiramine revocari, quia *Mellitum* eorum episcopum nunquam postea *Londonienses* inter eos recipere voluerunt, ut superius inter reges *Canciæ* tempore dicti regis *Ethelbaldi* propter seriem unius & alterius regni *Canciæ* videlicet & *Estsaxiæ* processus continuandam, plene est notatum.

DIctis tribus fratribus idolatris ut præmittitur peremptis, successit in regno *Estsaxiæ* rex *Sibertus*, cujus tempore ipse & orientales sui *Saxones*, qui olim, ut dictum est, *Mellitum* episcopum à se expulerant, ad fidem modo subsequenti iterum sunt conversi. Cum autem *Oswy* rex *Northumbriæ* fidelis ad istum *Sibertum* ut ad amicum suum veniret, & ab eo inter alia de fide prædicaretur, ipse *Sibertus* rex *Estsaxiæ* demum conversus à *Finiano* episcopo in vico *Ad murum* qui à mari orientali xij. distat miliaribus baptizatur. Et *Ceadda* à regno *Merciæ*, id est, à **Middelengle** vocatus, super *Estsaxiam* episcopus factus est, qui maxime in civitate **Ithanceastre**, quæ est in ripa *Pentæ* ampnis, & in **Tilaburgh**, quæ est in ripa *Tamesis* baptizabat. Cum autem ille *Ceadda* episcopus cuidam consuli pro illicito conjugio omnem inhibuisset communionem, rex *Sibertus* hoc parvi pendens & contempnens cum eo pranduit. Revertensque post prandium rex de commisso dolens, veniam petendo ad pedes episcopi sibi cecidit obviantis. Quem jacentem episcopus iratus virga tangens eum prædixit in ipsa domo qua comederat moriturum; unde postea contigit, quod consul prædictus & frater ejus ipsum regem in ipsa domo ut episcopus sibi prædixerat necaverunt; qui se id fecisse dixerunt quia mitis & parcens hostibus nimis erat. Huic autem *Siberto* rex *Swythelyn*, à *Ceadda Estsaxiæ* episcopo in regno *Estangliæ* in **Redlisham**, id est, marisco **Rondly** baptizatus, quem *Adelwoldus* rex *Estangliæ* frater regis *Annæ* de lavacro sancto cepit.

Circa idem tempus quidam *Adelwoldus Deirorum* rex filius *Oswaldi* eidem *Ceaddæ* episcopo apud *Lestingum* locum tribuit monasterii faciendi. Quo constructo, cum ille *Ceadda* tempore mortalitatis ab *Estsaxia* rediret, vitam ibi in Domino terminavit. Post *Swythelin* autem regem *Estsaxiæ* cum *Sighere* & *Sebby* ibi regnarent, *Sighere* & gens sua pro præfata mortalitate ad idola sunt reversi, tunc *Wolferus* rex *Merciorum* *Jaruman* episcopum ad eos mittens ipsos ad fidem per eum feliciter

feliciter revocavit. Tempore istorum regum *Sighere* & *Sebby*, *Theodorus* archiepiscopus *Dorovernia* sanctum *Erkenwaldum Londoniensem* episcopum ordinavit, cujus soror fuit beata *Ethelburga* abbatissa de **Berkyng**, cui abbatissæ successit *Hildelitha*, ad quam sanctus *Aldelinus Westsaxonum* episcopus scripsit librum de Virginitate. Rege autem *Sighere* rebus humanis exempto, *Sebby* rex monachus apud sanctum *Paulum Londonia* factus est. Quibus successerunt *Sigebardus* & *Sinefredus*, & istis successit rex *Offa*, qui iter ad terram sanctam arripuit. Post istum *Offa* regem *Estsaxia* sanctus *Edmundus* cognatus ejus de *Saxonia* veniens, apud **Bury** in regem *Estanglia* coronatur, & simul cum hoc per dictum regem *Offa* cognatum suum regnum *Estsaxia* occupavit. Et quia regnum *Estanglia* variis modis per diversa tempora diversis regnis subjectum erat, quia nunc reges *Westsaxia*, nunc reges *Cantia* illud in dominio tenebant, & nunc alicui, nunc aliquibus illud dabant, ita quod aliquando unus rex erat ibi, aliquando multi reguli, iste sanctus *Edmundus* sub rege *Westsaxia* ibidem regnavit; De cujus persecutione & morte, imo verius martirio, inferius post istum tractatum de divisione regnorum plenius dicetur.

Modo sequitur de conversione Orientalium Anglorum.

REgnum autem *Estanglia* sive *Estanglorum*, id est, *Orientalium Anglorum*, post regnum *Cantia* & ante regnum *Westsaxia* incepit ab *Uffa* rege, cui successit rex *Ticulus*. Isti duo non fuerunt multum potentes; quibus successit potentior aliis rex, rex *Redwaldus*. *Redwaldo* vero defuncto filius suus *Erpwaldus* in regno *Estanglia* successit. Qui hortatu *Edwini* regis *Northumbria* sibi amicissimi fidem suscepit. Et quidem pater ejus *Redwaldus* jamdudum fidem in *Cancia* susceperat, sed frustra: Nam rediens domum à quibusdam perversis & uxore sua seductus altare Christi & dæmonis in uno & eodem phano habebat, quod rex ejusdem provinciæ *Atelwolf*, qui venerabilis *Beda* ætate fuit, usque ad suum tempus perdurasse testatur:utcumque *Erpwaldus* rex fidelis non multo tempore postquam credidit à quodam viro gentili *Gilberto* nomine est occisus. *Erpwaldo* vero rege *Estanglia*, ut dictum est, occiso, successit ei in regno eodem rex *Sigebertus* frater ejus Christianissimus, qui per *Felicem* episcopum conversus cæteros cum eodem fecit in Domino Christianos. Quem quidem *Felicem* de *Burgundia* ortum illuc *Honorius Dorovernensis* archiepiscopus, qui *Justo* archiepiscopo successit, causa miserat prædicandi. Tamen dicitur secundum quosdam quod iste rex *Sigebertus* in *Gallia* exulans provincia, tempore dicti regis *Redwaldi* fuerat baptisatus. Qui postmodum in *Angliam* rediens & rex factus, ut in *Gallia* viderat, scolas *Felice* episcopo se juvante instituit. Ad quem sanctus *Furceus* de *Hibernia* veniens, & sibi & genti suæ prædicans, ab eo nobiliter est susceptus. De isto *Furceo*, *Beda* libro tercio de historia *Anglorum* istam subsequentem narrationem valde utilem sic enarrat.

Furceus verbo & facto præclarus de corpore eductus, vidit non solum majora beatorum gaudia, sed contra sanctos viros spirituum malignorum maxima certamina; quibus crebris accusationibus iter cœleste sibi præcludere contendebant, nec quicquam proficiebant angelis protegentibus ipsum bonis. Et cum in altum esset elevatus, jussus est ab angelis qui eum ducebant respicere deorsum in mundum. At ille oculos ad inferiora deflectens, vidit quasi vallem tenebrosam subtus se in imo positam, & quatuor ignes in aere non multo abinvicem distantes. Et cum quæsivisset ab angelis ipsum ducentibus qui essent illi ignes, responsum accepit, quod hii ignes mundum essent consumpturi; & dixit, Unum ignem esse *mendacii*, quia tanquam mendaces non implemus quæ in baptismo promisimus abrenunciare, viz. sathanæ & omnibus operibus ejus. Alterum vero ignem *cupiditatis*, cum divitias mundi præponimus cœlestium amori. Tercium *dissensionis*, cum animos proximorum eciam in supervacuis rebus offendere non formidamus. Quartum *impietatis*, cum inferiores spoliare & eis fraudem facere pro nichilo ducimus. Crescentes vero paulatim illi quatuor ignes usque ad invicem se extenderunt atque coadunati sunt in immensam flammam. Cumque appropinquasset, pertimescens ille dixit angelo. Domine, ecce ignis michi apropinquat. At ille, Quod non incendisti non ardebit in te, nam etsi terribilis ac grandis videtur esse iste ignis, tamen juxta merita operum singulos examinat, quia uniuscujusque cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut quis enim in corpore ardet per illicitam voluptatem, ita solutus corpore ardebit per debitam pœnam. Tunc vidit unum de tribus angelis qui eum ducebant, præcedentem, ignis flammam dividere, & duos ab utroque latere circumvolantes ab ignium se periculo defendere. Vidit eciam dæmones per ignem volantes incendia bellorum contra justos struere. Sequuntur autem adversus ipsum accusationes malignorum spirituum, defensionesque spirituum bonorum. Copiosior autem visio cœlestium agminum, sed eciam sanctorum virorum de sua vocatione quos olim gradu sacerdotum non ignobiliter potitos fama jam vigilante compererat, à quibus non pauca, quæ vel ei vel omnibus qui audire vellent multum salutaria essent, audivi. Qui cum verba finissent, & cum angelicis spiritibus ipsi quoque ad cœlos redissent, remanserunt cum beato *Furceo* præfati tres angeli qui eum ad corpus referrent. Cumque præfato igni maximo apropinquarent, divisit quidam angelus sicut prius flammam ignis. Sed vir Dei *Furceus* ubi ad patefactum usque ad januam inter flammas pervenit, arripientes immundi spiritus unum de eis quos in igne torrebant, in eum ipsumque jactaverunt, & contingentes humerum maxillamque ejus accenderunt, cognovitque hominem, & quod vestimentum ejus morientis acceperat, tunc ad memoriam reduxit. Quem angelus statim apprehendens in ignem rejecit. Dicebatque hostis malignus, Nolite repellere quæ ante recepisti, nam sicut bona illius peccatoris suscepisti, ita de pœnis ejus particeps esse debes. Cui angelus, Non propter avaritiam sed propter animam ejus salvandam suscepit. Cessavitque ignis, & conversus ad eum angelus, Quod, inquit, incendisti, hoc arsit in te. Si enim in peccatis hujus mortui pecuniam non accepisses pœna ejus in te non arderet; & plura locutus est, Et quid erga salutem eorum qui ad mortem eorum pœnitent esset agendum salubri sermone docebat. Qui præfatus vir Dei *Furceus* postea in corpore restitutus omni tem-

pore vitæ suæ signum incendii quod in anima pertulit visibile cunctis in humeris & in maxilla portavit; mirumque in modum quod anima in occulto passa sit, caro palam præmonstrabat.

Dictus autem rex *Sigebertus* tantum Deo adhæsit, ut regno *Egnice* cognato suo commendato, monasterium intraret, & tonsuram acciperet monachorum. Qui postmodum per multos annos contra *Pendam* regem *Merciorum* exire coactus, non nisi virgam manu in prælio habebat; ubi cum dicto rege *Egnice* cognato suo & exercitu suo est occisus. *Felix* autem episcopus *Estanglorum* prædicator sedem episcopalem primus aput **Dimmok**, ponens villam ex nomine suo **Felixstowe**, id est, **Felstowe** vocavit; ubi cum xvij. annis sedisset, in pace ibidem in Domino requievit. Et dicitur secundum quosdam quod iste sanctus *Felix* usque **Saham** translatus fuit, & demum postea usque **Rameseye** defertur, ubi inter sanctos Dei solempniter veneratur. Et memorandum quod apud **Dimmok** sive **Felixstowe** xiiij. episcopi sederunt. Deinde sede usque **Elmham** translata ibi duodecim episcopi sederunt. Postmodum translata fuit sedes usque *Thetfordiam* ubi tres episcopi sederunt. Et demum *Herbertus* episcopus sedem transtulit usque *Norwicum*, ubi à dicto *Herberto* usque ad dominum *Johannem* de **Ely** episcopum, duodecim episcopi sederunt.

Post reges *Sigebertum* & *Egnice* cognatum suum, ut dictum est peremptos, successit in regno *Estangliæ Anna* filius *Egnice* : vir quidem bonus & bonæ sobolis pater. Nam iste *Anna* nobiles & sanctas habuit filias, sanctam videlicet *Edelburgam*, quam cum filia uxoris suæ *Secrid* ad monasterium de **Brugg** Deo serviendam destinavit, ubi dicta *Edelburga* merito virtutum *Brugensis* abbatissa facta est, & ibi in Domino quiescit. Aliam eciam habuit filiam, sanctam videlicet *Sexburgam* quam Christianissimo regi *Canciæ Ercomberto* nobilissime maritavit, de qua superius inter reges *Canciæ* plenius est notatum. Terciam eciam habuit filiam, sanctam scilicet *Etheldredam* , cujus laudes *Beda* veracissimus historiographus descripsit. Quæ cum puellares jam annos laudibilis vitæ processu transegisset, & fama volitante tam animi ejus sanctitudo quam corporis pulcritudo longe lateque celebris existeret , à *Tonberto* principe australium *Girviorum* in conjugii consortium postulatur. Quod illa perhorrens, diu recusat, diu denegat, utpote quæ in virginali pulcritudine cursum præsentis vitæ implere optabat. Sed parentum auctoritas vincit, immo verius ejus animi sententiam divina mutavit providentia, quæ eam præsciebat ex matrimonii sarcina gloriosiori castitatis laurea coronandam. Desponsatur itaque licet invita, & conjugali copulæ alligatur. Quo facto, permanet virgo sub memorato sponso post modicum temporis desponsationis ejus defuncto. Postea datur ad conjugium unamini voluntate parentum *Effrido* regi *Northamhimbrorum*, cujus consorcio duodenis annis usa, perpetuæ tamen virginitatis integritate mansit gloriosa. De cujus vitæ sanctitate & glorioso fine plenius inter reges *Northumbriæ* inferius dicetur. Harum eciam soror secundum quosdam fuit sancta *Withburga* quæ apud **Derham** in *Northefolchia* per longum tempus in ecclesia jacuit tumulata. Sed postea regnante glorioso rege *Edgaro Brithnotus* primus abbas monasterii *Eliensis* de consensu ejusdem regis , & instigatione ac consilio beati *Ethelwoldi*, tunc temporis *Wintoniensis* ecclesiæ episcopi, illam virgineam glebam sanctæ *Withburgæ* integram & incorruptam repertam clamculo ab ecclesia de **Derham** cum suis hominibus & ministris ad hoc ibi adductis sub noctis silentio, populo illius loci ignorante ; cum tumba abstulit qua jacebat, & tumbam precioso corpore infra illam contento vehiculo præparato impositam armatorum cuneis hinc inde munivit, & sic viginti miliariis terrestri via decursis, usque ad fluvium in villa quæ dicitur *Brandune*, cum illo cœlesti thesauro prospere pervenit, ubi navem cum preciosa præda dictus abbas & sui ingressi, remis & armamentis navalibus incumbunt. Et licet post modicum intervallum *Derhamenses* veritate rei gestæ deprehensa, illos cum multitudine armatorum velociter insequentes ripas dicti fluvii hinc inde occupabant, & in abbatem & suos obprobria & tela jaciebant, Dei tamen adjutorio & virginis favore illæsi ab illis evadunt. Applicantes itaque ad insulam quæ dicitur **Tidbritheseye**, gloriosum virginis corpus vehiculo simul cum tumba impositum ad *Eliense* monasterium , occurrente & applaudente ejusdem loci tam clero quam populo, monachis quoque obviam præcedentibus & festive canentibus deportarunt, ac ibidem cum veneratione qua decuit collocarunt. Dicitur eciam quod istarum sororum frater fuit sanctus *Ironimus*, qui aput sanctum *Edmundum* veneratur. Et cum iste *Anna* rex *Estangliæ* per x. annos regnasset, à perfido *Penda* rege *Merciorum* qui patrem suum, ut dictum est, prius occiderat, est peremptus.

Post regem *Annam*, *Adelherus* frater suus in regno *Estangliæ* successit, qui in bello, cujus auctor ipse fuit, contra *Oswinum* regem *Northumbriæ* cum perfido *Penda* fratris sui *Annæ* peremptore existens, cum suis militibus est occisus. Cui *Athelwoldus*, *Athelwlfus*, *Alfwoldus*, *Berna*, & *Adelredus* reges in regno *Estangliæ* successive regnaverunt. *Adelredo* autem ultimo dictorum regum *Estangliæ* defuncto, *Ethelbertus* filius ejus unicus & hæres à studio literarum subito ad curas terrarum raptus, cum omnium voto unanimique desiderio in regni solium sublimatur. Iste rex *Ethelbertus* hæc & hujusmodi Scripturæ testimonia secum recolligens, *Quanto major es humilia te : In omnibus humiliamini sub potenti manu Dei : Qui se humiliat exaltabitur :* Et illud ex beatæ virginis cantico, *Deposuit potentes de sede , & exaltavit humiles :* humilitatem in corde suo specialiter & præcipue radicavit, & eam quasi cæterarum virtutum fundamentum in se locavit. Præterea recolens & ratione nominis attendens, quod à regendo rex dicitur, eo quod se primum , deinde populum sibi subditum regere debeat; pius itaque rex, clemens, & misericors pupillo & orphano calumpniam fieri, & sanguinem innocentem effundi non permittens, in dubiis absolvere quam condempnare pronior longe fuit. In certis autem & sententia dampnatis semper pœnam mitigare paratus, dolens plurimum quociens dolorem vel pœnam cuiquam inferre rigore justiciæ tenebatur : gaudens econtra nec mediocriter exultans quociens præmia conferre & beneficia spargere potuisset. Accedentes autem ad eum ad regiam dignitatem jam elevatum tam proceres regni sui quam prælati, super uxore ducenda regi-

regiaque prole suscitanda ipsum primum in privato, deinde palam & publice convenerunt.

Ipse vero qui à pueritia fixum in animo radicatumque habuerat virginitatem corporis sui Deo dedicare, fructumque centesimum expectare, quantum & quamdiu potuit renuit omnino, distulit & recusavit. Legerat etiam, & tam ex Ethicis quam Theologiæ paginis notum habuerat, matrimoniorum quanta sunt onera. Legerat insuper fatuarum mulierum inercias, deformium fastidia, formosarum & generosarum fastus & superbias, adulteria, plerumque prolem incertam, vel evidenter alienam, & inter secreta thori & thalami domesticas amaritudines, molestias, & anxietates, iras, rixas, zelotopias graves & suspiciones. Legerat hæc, inquam, & ex hiis collegerat pectora quidem in quibus hæc regnant parum habere pacis, plurimum autem perturbationis. Porro invalescentibus tandem eorum insultibus, quoniam oportune instabant & importune, sciens quia contra omnes sapere quasi desipere est, sciens etiam illud, *Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis*: quanquam vix & invitus eorum denique voluntatibus se obtemperandum duxit & decrevit, timens tamen; hæc ratio eum præcipue induxerat ad consensum, quod si regnum ob ejus defectum aliquando forte hærede careret, hostiles ea occasione incursus, excidium pariter & exterminium pati posset. Accedens ad eum denique Comes *Oswaldus* qui inter consiliarios ipsius ei fide & familiaritate fuit præcipuus, eumque super *Offæ Merciorum* regis, viri in occidentalibus insulæ finibus magnifici, filia unica atque legitima ducenda cum instancia magna secreto convenit. Ipse vero quamquam invitus ad hujuscemodi consilia declinans respondit, Se cum matre sua adhuc superstite regnique proceribus inde in brevi consilium habiturum. Quibus ad diem certum convocatis, omnium fere assensus *Oswaldi* consilio concordavit. Mater sola, vel quia filiarum attencius quam filiorum matres conjugia maturare solent, vel pocius mente præsaga malorum, illud penitus dissuadebat. *Ethelbertus* autem vir bonus & justus, ne muliebri consilio terræ suæ primatibus pertinaciter resistere videretur, obtemperaturum eorum voluntatibus se concessit.

Missa autem mane devote ut assolet & diligenter audita, gratiaque sancti Spiritus invocata, cum magno comitatu regioque sicut decuit apparatu iter arripuit indilate. Sed cum equum suum ascendere debuisset, terra sub pedibus ejus cum astantium omnium plurima admiratione & terrore, quasi terræ motu facto tremuit aliquandiu, & concussa quievit. Ipse vero jactans in Domino curam suam, eique revelans viam suam qui non dereliquit sperantes in se, inmotus omnino & interritus iter aggredi minime formidavit. Et cum aliquantulum processisset, sole obscurato tantæ & tam atræ tenebræ itinerantes subito operuerunt, ut neque seipsos adinvicem, neque viam ullam jam videre valuissent, donec piis sancti regis *Ethelberti* precibus & devotis orationibus radii solares sunt restituti. Clamabat enim ad Dominum, & ad terram prostratus humiliter dicebat. *Notum fac michi Domine viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.* Nec mirum si signa quæ in morte Christi apparuerunt, ante mortem hujus membri Christi ejusdemque dilecti tandem præsagientia contigerunt. Terra quippe quasi scelus abhorrens quod jam iminebat, mota est: sol autem obscurans, tanquam ne videret faciem avertit. Vel terræ motus ille terræ regnique commotionem & desolationem quæ ab ortu *Ethelberti*, multis annorum curriculis sub regulis ~~& tirannis~~ usque ad regis *Edmundi* tempora duravit, aperte potuit significare. Sol vero lucem subtrahens ipsum ab hac luce in proximo subtrahendum manifesto indicio declaravit. Cum itaque longius iter agendo ad vicum in *Merciorum* regno qui *Villa australis* ab incolis vocabatur jam pervenisset, die ad vesperam vergente ibidem pernoctare statuens, in loco campestri tentoria figi jussit. Præmiserat autem viros discretos atque disertos cum regiis donariis & exenniis, quæ et regem dare regemque recipere cum honore deceret, adventum ejus causamque sui adventus *Offæ* regi nunciantes.

Eadem vero nocte cum menbra fatigata labore sopori dedisset, visiones terribiles valde vidit; videbatur enim eum videre totum aulæ suæ regiæ fastigium à summo deorsum culmine corruere, cornuaque thalami sui in quo quiescere solebat, tam tecto quam parietibus subito lapsu in terram cadendo comminui; et alia quædam non minus horrenda vidit, quæ Comes *Oswaldus* sibi à rege relata consolandi et obsequendi gratia interpretari benignius satagebat. Ipse vero tacite cuncta considerans, et intrepide se et suam causam ex toto Deo commisit. In crastino vero reversis ad eum nunciis tam propriis quam ab *Offa* rege transmissis, qui ei veniendi securitatem cum gratia regis et benevolentia reportabant. Præmissis itaque primo redis, deinde clitellariis, et sarcinis, et saginariis multis, cum servientium tam peditum scilicet quam equitum turbis, ipse militum agmine pulcherrimo septus, competenti est ordine subsecutus. Post longos itaque viæ labores cum ad curiam *Offæ* rex *Ethelbertus* perveniret, fama tanti adventus divulgata, virgo *Althrida Offæ* regis filia, ab alto per fenestram solario regem *Ethelbertum* juvenem januas intrantem, et milites suos cœpit diligenter more muliebri eo quo intrabant ordine intueri. Quo facto, ad matrem puella reversa juvenis formam, juventutis elegantiam, proceres illustres, milites insignes, comitatum et apparatum incomparabilem, et visa omnia, et forsan visis majora sibi referre inchoabat. Quibus auditis, animoque diutius anxie revolutis regina muliebri plena tam hastutia quam malicia regem *Offam* virum suum eadem nocte per hujuscemodi verba convenit.

« Maturo tibi rex in hoc articulo et valde maturando opus est consilio. Nosti quod orientalium *Anglorum* tiranni *Merciorum* populis ab antiquo imperare desiderant. Nosti antiquas gentium inimicitias et mutuas plerumque regnorum subjectiones: fallor si non juvenem istum plus ambitus quam amor huc adduxit, sub uxoris namque ducendæ prætextu & palliatæ amicitiæ colore captata tuæ senectutis occasione callidus in hos fines explorator & expugnator advenit. Non itaque ducendi sed seducendi causa hospes accessit, nec hospitis cum tanta militum & armatorum copia, sed verius hostis ymaginem ille gerit. Sed esto quod filiam nostram duxerit, & hac præcipue causa in partes istas advenerit, tunc jure quodam successionis & hæreditatis quæ jam ipsum quasi cum hærede contingeret, in mortem tuam

« cotidie

« cotidie anelaret, totumque sibi quod in pace nunc possides jugiter appetere, & modis omnibus adquirere non cessaret. Flagellum itaque tibi rex fabricas & flagitium paras, si talem tibi constituas successorem: nichil aliud namque restat si hunc tibi generum ordinaveris, nisi ut regni tui vitæque pericula non evites, vel saltim sub tanto insidiatore & successore timide & trepide de cætero regnabis; & orientalis illa servitus per te, quod absit, in hos fines liberos inducetur. Porro si repulsam passus & offensus abcedat, non minus periculum proculdubio rex evites, terrarum namque vestrarum aditus & exitus jam novit; exploratore non indigens alieno; ætatis tuæ defectum & infirma nostra consideravit, occasionem confusionis & repulsæ prætendet, bellumque vobis statim indicet, & ad exterminium vestrum sive mortem accelerabit. In has itaque perplexitates adventus hujus hospitis nos induxit, unde necesse est, ut vel tua per ipsum in brevi destructio accedat, vel per te ejus matura peremptio ordinetur. Finitoque reginæ sermone, post longa suspiria rex tandem in hæc verba prorupit. « Angustias undique graves tua nobis ratio regina depingit, ex qua video quidem & evidenter intelligo, quod hinc nobis periculum, inde turpitudo similiter versatur.

Cumque demum de morte regis *Ethelberti* ad suggestionem reginæ tractaretur, advocatis ad consilium proceribus paucis & privatis, ac muliebri industria ad favorem prius allectis, omnes in sententiam mortis viri innocui consenserunt, dum tamen illud procul à militaribus turbis ejusdem secretoque & sine tumultu fieri posset. Prosiliens ergo in medium vir sanguinis ad scelus omne paratus cui nomen *Guymbertus*, qui ob familiaritatem olim in domo patris sui cui ministrabat cum ipso juvene contractam, se melius alio facinus illud posse promisit effectui mancipare. Qui mercede statim constituta pecuniaque suscepta, hospicium regis *Ethelberti* fraudulenter adivit, monens & consulens ei, ac ex parte regis denuncians, quatinus ad ipsum ilico privatus & absque militari strepitu negotium pro quo venerat ad votum expediturus adveniat, regis enim infirmitas ac debilitas, sicut in dolo asserebat, tumultus & turbas hominum recusabat. Juvenis autem *Ethelbertus* rex quia nichil pravitatis unquam excogitaverat vel expleverat, nichil hinc penitus pravi suspicando, fidem dictis adhibuit, gladioque suo solum accinctus, proditorem prævium innocens omnino & inmaculatus, hostia lictorem, victima carnificem, agnus lupum ad regis usque palacium mortisque suæ locum sub nocturno silentio est secutus. Venientibus igitur illis ad divortium tanto sceleri magis idoneum & ad hoc provisum, exilientibus *Gwymberti* complicibus, *Ethelbertus* rex capitur & ligatur, eique nomen Domini jugiter invocanti spiritumque suum in manus Dei commendanti, suique ipsius extracto gladio caput *Gwymbertus* crudeliter amputavit, & illud cruore perfusum regi & reginæ ilico præsentavit; A vita itaque istius seculi raptus est *Ethelbertus*, ne malignitas intellectum ejus bonum mutaret, & fictio animam ejus deciperet. Raptus est, inquam, ne centesimi fructus gloria & virginitatis honore, quam semper appetiit, ullo mundi contagio fraudaretur. Et sicut quædam aliæ referuntur historiæ in juvenem regem *Ethelbertum* forma insignem petulantes oculos incesta regina uxor *Offæ* conjecit, quem quia nullatenus ad consensum inclinare valuit, tanquam uxor *Putefar* secunda, *Josephum* alterum in *Ethelberto* reperiens, quasi vipera aculeis exagitata totum virus evomuit in vindictam; sicque mater filiæ invidens, & propter repulsam tanti viri quasi confusa plurimum erubescens, vitam viri sancti morte crudeli muliebri malicia statuit terminare. Quoniam sicut in Ecclesiastico legitur, *Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris.* Et in eodem, *Brevis est malicia hominis super maliciam mulieris.* Passus est igitur sanctus rex *Ethelbertus* virgo simul & martir, palmam victoriosus utramque reportans, xiij. kalend. Junii; cujus meritis & precibus Deus in diversis *Angliæ* partibus miracula multa & varia operatur.

Audito igitur principis casu tam inopinato, *Althrida* virgine revelante, militibus *Ethelberti* regis ad propria reversis, eadem virgo prophetico spiritu repleta matri quasi divina comminatione futura prædixit. Et primo de filio suo *Egfrido* per triennium non victuro regnoque ipsius non stabiliendo. De ipsa eciam regina turpi morte in brevi moritura, & ultra tres menses non victura, & ante mortem suam dæmonibus arripienda, & linguam suam dentibus propriis corrodenda. Quæ omnia sicut prædicta fuerant postea evenerunt. Virgo igitur *Althrida* quæ & secundum quosdam dicitur *Alfrida*, castitatem corporis sui Deo devovens, ad palustres *Croylandiæ* tanquam ad heremum curavit finaliter se transferre, ubi contemplationi penitus & devotioni dedita, talari tunica induta, in omni sanctitate vitæ permansit, eligens magis abjecta esse in domo Domini, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Amputato igitur sancti regis *Ethelberti* capite, corpus efferri cum capite rex *Offa* præcepit, & in ripa fluminis in comitatu *Herefordiæ* quod *Luggo* dicitur, occulte sine scitu hominum sepeliri. Cum igitur ministri corpus feretro imposuissent, tantæ levitatis inventum est, ut levitatem ipsam magno pro miraculo ferendique facilitatem impii quoque satellites habuissent. Et cum ad locum destinatum pervenissent, corpus cum capite juxta regis *Offæ* edictum ignobili sepulturæ & tanto viro indebitæ tradiderunt. Sed quia non fuit Dei voluntas ut tam sanctum corpus ibi occultaretur, columpna lucis sole splendidior eadem nocte ab ejus sepulcro in cœlum usque protendebatur, quam scintillæ & radii choruscantes velut omnia in girum devorantur sequebantur. Tercia vero nocte beatus rex *Ethelbertus* nobili cuidam & prædiviti viro *Brithfrido* nomine in lecto quiescenti apparuit, præcipiens ei ut corpus effossum ad locum qui *Stratus waye* dicebatur efferret, & juxta monasterium eodem loco situm illud reconderet cum honore, & traderet sepulturæ, nomenque suum & mortis causam eidem exponens.

Expercectus autem à somno ut oculos vir ille apparuit, totam cœlesti lumine domum conspexit illustratam, virumque sanctum qui ei apparuerat cum toto jubaris splendore disparuisse. Hiis autem visis & auditis, surgens *Brithfridus* à cubiculo, non mediocri gavisus lætitia, multiplices divinæ majestati quod ipsum tanta visione lustrasset gratias intimo corde fudit, adjunctoque sibi socio participe laboris

laboris & præmii viroque probo cui nomen *Egmundus*, ad locum pariter ipsi accesserunt, effossumque corpus propriis decenter manibus ablutum & sindone regali post indutum, in quodam curriculo extulerunt. Quo facto, cum de corpore regio læti plurimum & exhilarati fuissent, pro capite tamen nondum invento mœstitiam non minimam habuerunt. Sed fusis ad Dominum communiter orationibus, caput non procul à corpore ubi non sperabatur Deo revelante inventum est, & statim ad corpus in feretro collocatum. Cumque feretrum versus locum destinatum prosequerentur, contigit ut ad caput à reda in terram forte dilapsum, quidam per undecim annos oculorum orbatus officio obiter offenderet, & statim desiderati luminis gaudium recuperaret. Qui confestim caput erigens, deoque & sancto *Ethelberto* elata voce gratias agens, currum evestigio secutus est. Et cum aliquantulum processisset, ad *Brithfridum* & *Egmundum* qui fatigati itinere parumper repausabant, gratulanter accessit, caputque ab ipsis perditum & ab eo miraculose repertum eisdem restituens, rem gestam & luminis gratiam per egregii martiris merita recuperatam ipsis exposuit lætabundus. Quibus auditis, *Brithfridus* & *Egmundus* maximo repleti gaudio deum, qui tam mirabilis est in sanctis suis & magnus in omnibus operibus suis, glorificare non cessarunt. Et sic procedentes usque ad locum præsignatum ibidem corpus sanctissimum honorifice sepelierunt, in loco videlicet qui tunc Anglice *Fernlega*, Latine interpretatum *saltus filicis* dicebatur, nostris vero temporibus à comprovincialibus *Herefordia* nuncupatur.

Et *Asser* Historicus veraxque relator gestorum regis *Alfredi* dicit, quod crescentibus circa martiris sepulcri loca virtutum & prodigiorum signis, rex *Offa* duos episcopos quibus præcipuam fidem habebat, ad investigandum istorum eventuum certitudinem *Fernlegam*, quæ nunc *Herefordia* dicitur, destinavit. Contigit autem tunc quendam potentem virum & magnificum, qui finibus *Lidburiæ* borialis & *montis Gumeri*, & aliis partium illarum terris amplissimis dominabatur, ad locum eundem eadem hora causa recuperandæ sanitatis de quadam passione qua vexabatur per merita martiris advenisse: patiebatur enim continuam capitis concussionem; unde & ab eventu ejusdem passionis super eum sortitus agnomen *Egwinus quatiens caput* vocabatur. Qui cum nocte eadem ad sepulcrum sancti regis *Ethelberti* vigiliis & obsecrationibus devote & humiliter deserviret, demum divina dispositione demisso capite parumper obdormivit. Sed à sompno post pusillum experrectus & undique circumspiciens, quæsivit à suis ubi esset ille bonus vir qui caput ei tam liberaliter in gremio sustinuerat dormienti. Cum autem responsum accepisset quod neminem vidissent, & sanitatem se recepisse senciebat, quia post dormitionem illam caput suum quiete & absque motu quolibet enormi jam regebat, statim exurgens Deo & martiri *Ethelberto Lidburiam* borialem cum omnibus integre pertinentiis suis laudabili munificentia largitus est, dicens, Quia rem sub cœlo quam magis desiderabam, sanitatem scilicet, contulit michi martir insignis, re à me ideo quam in terris plus dilexi, *Lidburia* videlicet, dignus est imperpetuum remunerari. Hæc autem prima terrarum omnium, ut asserunt, fuit quæ beato *Ethelberto* collatæ fuerunt. Rex autem *Offa* de hiis & aliis virtutibus & prodigiis multis jam certus, superbiam suam ad tantam humilitatem & pœnitentiam reduxit, quod decimam partem omnium rerum suarum ecclesiæ sanctæ dedit, & ut fertur aliorum fidelium exemplo provocatus terras plurimas circa *Herefordiam* martiri contulit, quas & ecclesia *Herefordensis* usque in hodiernum diem tenet. Monasterium quoque sancti *Albani* & alia quædam egregia fertur per *Angliam* fundasse cœnobia & ditasse. Et sic demum *Romam* profectus & Apostolorum limina devote veneratus, multisque ibidem ecclesiæ consilio causa pœnitentiæ egregie gestis, ad vitæ correctionem condignamque compunctionem gratia cooperante signis & miraculis extitit provocatus: nam, ut dicitur communiter, illum censum qui **Romepeny** sive **Petrespeny** vocatur, Deo & beato *Petro* & Domino papæ qui tunc fuerat & successoribus suis primo contulit pro perpetuo atque dedit.

Quo defuncto, *Egfridus* filius suus vix per annum & centum quadraginta dies pro patre regnavit, & sic completum est quod prophetice virgo *Althrida* sive *Alfrida* prædixerat, quod post necem martiris *Ethelberti* tribus nequaquam annis *Merciorum* populis imperaret. Hiis & hujuscemodi signis beatus *Ethelbertus* de die in diem magis innotuit, quousque *Merciorum* rex *Milefridus* sanctitatem viri Dei fama vulgante cognovit. Qui & quemdam episcopum suum virum simplicem & sanctum, de cujus diligentia plurimum confidebat, ad locum destinavit, jubens de morte martiris & causa, ac de miraculis & signis ibidem, meritis ejusdem à Deo declaratis diligens ei scrutinium facere, rerumque gestarum prudenti indagine certitudinem reportare. Quo facto, regis innocentis interitum quem didicit magnaliaque Dei multa, nec solum ea quæ audivit, verum & illa quæ ibidem oculis conspexit, suo Principi nunciavit. *Milefridus* igitur rex hiis auditis, quamquam in remotis regni sui partibus tunc temporis ageret, transmissa ad locum eundem pecunia multa, ecclesiam egregiam lapidea structura ad laudem & honorem beati martiris à fundamentis incepit & pia devotione Domino auxiliante perfecit; & in eodem loco primus regum omnium episcopum constituens, eandem ecclesiam cathedrali dignitate sublimavit, quam terris plurimis & prædiis amplis, palliis olosericis & ornamentis egregiis regia quoad vixit munificentia ditare quidem non cessavit.

POst sanctum *Ethelbertum* martirii laureo in flore juventutis suæ ut dictum est coronatum, regnum *Estangliæ* per aliquot annos cum commotione & desolatione, sub regulis & tirannis usque ad adventum sancti *Edmundi* regis turbatum duravit, quia illud regnum nunc reges *Westsaxiæ*, nunc reges *Canciæ* in dominio tenebant, nunc alicui vel aliquibus illud dabant, unde aliquando unus rex ibi erat, aliquando multi reguli, ultimus tamen *Anglorum* sanctus *Edmundus* sub rege *Westsaxiæ* ibidem regnavit, qui de Saxonia veniens aput **Bury** in regem *Estangliæ* coronatur, de cujus persecutione & morte sive martirio multa post divisionem regnorum restant inferius dicenda. Quo interfecto, *Godrim Dacus* ibidem regnavit. Postea *Daci* regnum minutum partiti sunt, fuitque sub eis usque dum regi *Edwardo* pro maxima parte subjectum erat, & sic demum illud regnum *Estangliæ* dominio *Westsaxiæ* contingebat.

Regnum

Regnum occidentalium *Saxonum* sive *Westsaxonum*.i. *Westsaxiæ*, quod antiquitus *Gewisse* sive regnum *Gewiseorum* vocabatur, incepit à rege *Sardic*, cui successit rex *Henricus*, cui *Kewelinus*, cui *Ceolricus*, cui *Kenwolfus*, cui rex *Kenglis* successit. Cujus tempore ecce fama suavissimæ opinionis sancti *Birini* presbyteri de civitate *Romana* nati ad aures *Honorii* summi pontificis usque pervenit, qui ipsum *Birinum* ad se vocatum qualem fama audierat, talem, imo meliorem reperiens, per *Asterium* qui tunc sibi ad eorum *Genuensem* episcopum, eum ad episcopatus evexit officium sine mora. Tunc beato *Birino* honorifice sublimato, venerandus papa *Honorius* antedictus mandatum dat, ut sibi *Britanniam* quæ adhuc maxima ex parte paganis involvebatur erroribus provinciam legat, quam verbo fidei & vitæ exemplo confirmet. Qui benedictione accepta mandatum implere festinans, decursis multarum terrarum spaciis pervenit ad mare, ubi navem ascensurus divina celebrat misteria pro se suisque offerens Deo pia libamina hostiæ salutaris. Urgente & instante navigationis articulo navem ascendit; tolluntur armenta, ventus insurgit, navis unda tumulante succurritur. Dederat siquidem prædictus papa *Honorius* beato *Birino* pallulam super quam corpus Christi consecrabat, corpusque Dominicum in eadem involutum, quod collo suspensum semper secum portabat, inter sacrandum super sanctum altare ponere consueverat. Sedato itaque tanto tanti apparatus tumultu reminiscitur beatus *Birinus* se quod carius sibi erat amisisse, & in littore unde ascenderat tumultu præpeditum prædictam pallulam reliquisse. Quid multa? fide armatus in mare descendit, & Deo duce per mare quasi per aridam securus incedit. Compos voti & accepto quod reliquerat, via qua venerat reversus, reperiit ventis inutilibus navem stantem quam reliquerat per vada marina quasi volantem. Intravit pontifex & inventus est non unam stillicidii guttam in vestimento suo habere. Expavere qui in navi erant miraculum, eumque cultorem Dei fatentur & adorant ut Deum. Tunc beatus *Birinus* intelligens eos à spiritu sancto visitatos interius, evangelizabat illis catholicam fidem. Nec mora ydolatriæ abrenunciantes se credere confitentur, & quod præciperet perficere pollicentur. Benedixit aquam, denique respersit super eos & baptisati sunt, fidem sanctæ Trinitatis corde & ore profitentes. Sopore in eis divinitus immisso non unus præter solum pontificem de tanta multitudine superfuit qui vigilaret. Illo vero qui non dormitabit neque dormiet iter navis dirigente, ad optatum pervenitur portum, ubi vir Dei triduo commoratus fidem sanctæ & individuæ Trinitatis cunctis qui aderant indesinenter prædicavit. Erant autem ex hiis qui eum ibidem audiebant multi ad fidem catholicam prius per prædicationem beati *Augustini* conversi.

Erat autem ibidem mulier quædam annosa quæ jam per multum tempus nec videre quid nec audire prævalebat, cui de nocte in lecto suo quiescenti per visum significatum est, ut ad beatum antistitem celeriter ire debeat, quia ille sanaturus est eam, & sibi foret medicina. Quid plura? surgit muliercula & parat ducem qui gressus ejus regat, ad servum Dei ire conscendit: & cum coram eo pervenisset, rogat nesciens quem precatur. Intellexit vir Deo plenus desiderium mulieris, pietate motus dexteram levat, auribus & oculis signum crucis opponit; nec mora, dissolvitur cæcitas, redditur visus, vicio surditatis eliso reparatur auditus. Mirantur omnes & gaudent, magnalia Dei prædicant, servum Dei veneratione attollunt. Itaque beatus *Birinus* inde egressus gentem *Gewiseorum* paganissimam ingrediens, eos & *Kynglis* eorum regulum baptizavit.

Contigit autem pulcre tunc temporis sanctum *Oswaldum* regem *Northumbriæ* affuisse, eumque de sacro lavacro suscepisse, cujus filiam ipse *Oswaldus* erat in conjugem accepturus. Ambo autem reges *Birino* civitatem *Dorciæ*, id est *Dorkecestra*, ad sedem ibi episcopalem faciendam donaverunt, ubi postea constructa ecclesia & dedicata, idem episcopus sepultus est. Et post multos annos tempore *Hedde* episcopo episcopatu inde in *Wentam* civitatem, quæ *Vincestria* vocatur agente translato, in ecclesia *Petri* & *Pauli* positus est. Defuncto autem rege *Kenglis* successit filius ejus *Cenwaldus*, qui fidem renuit, nec impune. Repudiata enim sorore *Pendæ* regis *Merciorum* quam duxerat, aliamque ducens, bello victus est & ab illo regno pro tempore privatus, trienniique apud *Annam* fidelem regem orientalium *Anglorum* exulans, fidem iterum recognovit. Cumque postea *Cenwaldus* regno esset restitutus, constituit episcopum *Ailbertum* natione Gallicum, gratia tunc legendi de *Hibernia* venientem. Sed postea rex nisi *Anglicum* tantum sciens, barbara lingua confusus, *Wyne* suæ linguæ episcopum in *Gallia* ordinatum in sua provincia introduxit, quam in duas parochias, id est dioceses dividens, *Wyne* tribuit sedem *Wentæ*, unde *Ailbertus* quod hæc ipso inconsulto ageret offensus *Galliam* rediit, & episcopatu *Parysius* accepto illum usque ad obitum suum tenuit. Postmodum idem rex *Cenwaldus Wyne* ab episcopatu *Wentæ* expellebat, qui ad *Wolferum* regem *Merciorum* secedens, ab eo *Lundoniensis* civitatis precio sedem emit, ejusque episcopus usque ad obitum suum mansit. Carente igitur provincia *Gewiseorum* pastore, cum rex hostibus & dampnis ideo sæpius affligeretur, pro *Ailberto* antedicto *Parisius* destinavit: Qui episcopatum illum demittere nolens, nepotem suum *Leutherium* ei misit. Hic in *Angliam* veniens, à *Theodoro Dorovernensi* archiepiscopo successore *Deusdedit* in episcopum ordinatus, episcopatum *Gewiseorum* longo tempore solus rexit.

Cenwaldo rege occidentalium *Saxonum* defuncto, successerunt ei *Sexburc* regina uno anno regnans & *Egwyn* duobus annis; Quibus successit *Kentwinus* cujus tempore anno regni sui quinto sub die xv. kalend. Octobris Indictione viij. *Theodorus* antedictus Dei gratia archiepiscopus *Britanniæ* insulæ, & civitatis *Dorovernensis* una cum eo sedentibus cæteris episcopis *Britanniæ* insulæ, in loco qui vocabulo *Saxonico* Hatfelde nominatur, post conversionem omnium provinciarum *Britanniæ*, consilium de fide catholica habuit & tractatum, ut inferius inter reges *Southsaxiæ*, cujus gens cum insula *Vecta* ultimo conversa fuit, plenius est notatum.

Kentwino vero rege *Westsaxonum* defuncto successit ei *Cedwalla*, qui viribus & auxilio *Wulfe* fratris sui *Vectam* insulam fecit suam. *Wulfe* namque frater ejus laudabilis & graciosus erat ac terribilis viribus & aspectu decorus, & ideo omnibus erat amabilis & famæ prærogativa clarissimus. Perrexerunt igitur fratres prædicti in *Kentensem* provinciam,

am, causa virium suarum exercendarum & famæ etiam ampliandæ, qui quamvis plures eorum prædecessores & populus omnis Christiani essent, nondum tamen erant sacro lavacro baptizati. Ingredientes igitur *Canciam* non obsistente aliquo totam provinciam sunt prædati. *Cedwalla* namque cum regnum *Canciæ* invaderet, *Lotharius* rex ejusdem moriens deseruit regnum suum, qui impiger in pugna australium *Saxonum*, quos contra eum *Eadrik* filius *Egberti* agregaverat, inter inmania vulnera quæ acceperat medenda defunctus est, ac post eum idem *Eadrik* anno uno & dimidio *Canciam* sine reverentia & amore *Kentensium* gubernavit. *Cedwalla* rex *Westsaxiæ* anno regni sui secundo petitione fratris sui *Wolfe* ipsum & juvenes cum eo fortissimos, eo quod lucrum anni præteriti gloriosum & famæ precium non exosum ad *Canciam* prædandam ipsum allexerant, iterum destinavit. Qui illuc pergens, nec aliquos sibi resistentes inveniens, terram prædando in solitudinem redegit, & Christi servos inmerito affligens eorum sensit merito maledicta, nam cum hostes effeminatos duceret & nichil sibi pro viribus prævideret, in domum quamdam longe à suis cum xij. tantum militibus irruit prædaturus, ubi inopinata multitudine circumventus quia armis cædi non poterat, in ipsa domo igne cum suis xij. militibus est combustus, sic periit ibi flos juvenum & excercitus ab illa patria rediit juvenilis. Hæc audiens frater ejus *Cedwalla* rursus *Canciam* ingressus est, ubi mirabili cæde & innumera saciatus rapina, cum quid cæderet vel raperet minime inveniret, ad sua sævus vindex rediit magnus victor. Cumque iste rex *Cedwalla* duobus annis regnasset, regnum suum propter deum & regnum perpetuum abdicans, *Romam* petiit, illud gloriæ singularis sibi æstimans si ibi mori posset & à summo pontifice baptisari. *Sergius* ergo papa eum baptisans, ex nomine Apostoli eum *Petrum* vocavit. Rex vero secundum votum suum infra vij. dies in albis xij. kalend. Maii viam universæ carnis ingressus ibi in sancti *Petri* ecclesia sepelitur, super cujus tumbam hoc epythafeum scriptum est.

Culmen, opes, sobolem, pollentia regna, triumphos,
Eximios proceres, mœnia, castra, lares,
Quæque patrum virtus & quæ convicerat ipse,
Cedwall *armipotens liquit amore Dei.*
Ut Petrum *sedemque* Petri *rex cerneret hospes,*
Cujus fonte meras sumeret alvus aquas.
Splendificumque jubar radianti carperet haustu;
Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.
Percipiens alacer redivivæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem nomen & inde suum
Conversus convertit ovans, Petrumq; vocari
Sergius antistes jussit ut ipse pater.
Fonte renascentis quem Christi gratia purgans
Protinus allatum vexit in arce poli.
Mira fides regis, mira clementia Christi,
Cujus consilium nullus adire potest.
Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,
Per varias gentes, per freta, perque vias,
Urbem Romuleam vidit, templum venerandum
Aspexit lætus mystica dona rogans.
Candidus inter oves Christi sociabilis ibit,
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse vides.

De isto rege *Cedwalla* alia pauca hic non tacta tam de hiis quæ gessit antequam ad regiam excellentiam sublimatus fuerat quam post, adhuc restant breviter inter reges *Southsaxiæ* inferius pertractanda.

Cedwalla vero rege *Westsaxonum* ut præmittitur *Romæ* defuncto, *Ine* post eum in eodem regno xxxvij. annis nobiliter regnavit. *Ine* fuit filius *Cenred* filii *Ceowolde* & frater *Chinewolde*, qui ambo fuerunt filii *Cudwyne*, fratris *Chealyng*, fratris regis *Kenryk*, fratris regis *Cerdic*, à quo istud regnum *Westsaxiæ* incepit. Anno hujus regis *Ine* secundo *Theodorus Dorovernensis* archiepiscopus, qui *Romæ* ordinatus fuerat postquam multa bona fecisset, & librum qui vocatur *Pœnitentiale* scripsisset, anno episcopatus sui xxij. vitam hujus seculi terminavit. Cui *Brithwoldus* primo Abbas in archiepiscopatu successit, ut superius inter reges *Canciæ* plenius notatur. Eo tempore duo reges, scilicet *Wycherd* & *Wedbard*, non tam secundum regiam stirpem, quam invasionem in Cancia simul erant. Anno *Ine* regis sexto *Withredus* legitimus rex *Kentensis* in regno suo religione, & industria confortatus gentem suam de invasione extranea liberavit, ac xxxij. annis nobiliter & pacifice regnum *Canciæ* gubernavit. Et cum eodem anno *Ine* rex *Westsaxonum* combustionem dicti *Wolf* cognati sui, (de cujus combustione supra inter reges *Canciæ* tempore regis *Eadrik* plenius habetur) dum esset in expeditione aquilonali, vindicaturus acies terribiles in *Cancia* deducere ordinasset, dictus *Withredus* rex *Canciæ* non cum feroci arrogantia nec minis ferventibus, sed pacifica supplicatione obvians, regi fero persuasit ut à *Kentensibus* pro morte juvenis pecuniæ acciperet summam magnam; & sic lite sedata & pace stabilita dictus *Ine* in suã patriã est reversus, & dictus rex *Kentensis* abhinc semper in pace regnavit. Supradictus rex *Ine* consilio *Aldelmi* episcopi construxit monasterium *Glasconiæ*, quod splendide duravit usque ad tempora Danorum diebus *Aluredi* regis, quod tandem sub patre *Dunstano* ope regum *Edmundi* & *Edgari* in libris, ornamentis, fundis egregie reparatum est usque ad tempora *Normannorum*. Cæterum extunc quo infortunio nescio semper pessimis infracta est laboribus, quinetiam Abbates loci rerum gloria elati tyrannos se exhibent, foris tumidi sed invalidi, intus crudeles & incommodi, quod potissime liquet ex facto Abbatis *Thurstini* tempore regis *Willielmi* primi. Illuc translata sunt corpora sanctorum, *Hildæ* Abbatissæ, *Colfridi* abbatis *Girwiensis*, aliqua ossa *Aidani* episcopi quæ advexit *Edmundus* rex. *Ine* anno regni sui xx. episcopatum *Suthsaxiæ* qui unus esse solebat, in duo divisit, unde partem orientalem à silvis *Damel* episcopatum *Wentæ* tenuit, partem vero occidentalem *Aldelmus*, cui *Aldelmo* mortuo successit *Forhere*.

Ine anno regni sui xxvj. contra *Cheolredum* regem *Merceæ*, apud **Bonyburp** adeo strenue præliavit ut neutra pars victa, cui eorum clades detestabilior contigerat nesciatur. *Ine* anno regni sui xxxvj. exercitum suum in *Suthsaxiam* promovit, & contra *Suthsaxos* potenter & victoriose pugnavit, *Ealbrith* quem prius de castro à rege *Ine* constructo quod dicitur **Tantune** fugaverat in illo prælio extinguendo. Et post hæc licet potens & magnus inter reges extitit, ut felix tamen Deo deservire desiderans, regnum *Adelardo* cognato suo reliquit, & deinde in terris peregrinans *Romam* petiit, & ibi monachus factus moriens stipendia cœlestia merebatur. Iste rex *Ine* dum regnavit

navit Institutiones sive leges genti suæ condidit solempnes, quas in isto libello cum suis primo capitulis inserere dignum duxi.

CAP. I.

De regula ministrorum Dei.

II.

De infantium baptismo.

III.

De opere diei Dominicæ.

IV.

De cyricsceattis.

V.

De fugientibus ad ecclesiam.

VI.

De pugna in domo regis vel in ecclesia, vel in domo Aldermanni, vel Baronis, vel in Gavelgilda, in domo vicini vel in campo vel in potatione.

VII.

De furto viri unde uxor nesciat neque liberi.

VIII.

Qua ætate cavendum sit à furto.

IX.

De postulatione recti.

X.

De vindicantibus antequam rectum postulent.

XI.

De roboria & violenta captione.

XII.

De illis qui compatriotas suos emunt.

XIII.

De fure capto.

XIV.

De illis qui coram episcopo testimonium suum vel vadium infringunt.

XV.

De differentia inter fures, cohortem & exercitum.

XVI.

De accusatis de holp, id est, cohorte.

XVII.

De heretaynes, ducentibus exercitum.

XVIII.

De fure in vinculis regis.

XIX.

De fure occiso.

XX.

De carne furtiva.

XXI.

De cirlisco fure capto.

XXII.

De colono regis fiscalino.

XXIII.

De ignoto in nemore deviante.

XXIV.

De colono vel villano alicujus qui est fur.

XXV.

De wera advenæ occisi.

XXVI.

De fure Anglico.

XXVII.

De mercatoribus aliquid ementibus.

XXVIII.

De nutritura inventi pueri.

XXIX.

De puero in occulto procreato.

XXX.

De fure capto cum furto.

XXXI.

De præstantibus gladium vel lanceam vel equum ad homicidium domini.

XXXII.

De Cirliscis forbannitis.

XXXIII.

De emente feminam & precium retinente.

XXXIV.

De wera walisci.

XXXV.

De wera walisci stabularii regis.

XXXVI.

De præsente ubi aliquis fuerit occisus.

XXXVII.

De interficiente furem.

XXXVIII.

De fure capto & dimisso vel furto celato.

XXXIX.

De culpa cirlisci hominis de furto suspecti.

XL.

De femina quæ per ceorlum puerum habeat & ipse abeat.

XLI.

De discedente à domino suo sine licentia.

XLII.

De villani mansione claudenda.

XLIII.

De plegio negando.

XLIV.

De villanorum pascuis claudendis.

XLV.

De animalibus sepes vicinorum frangentibus.

XLVI.

De nemoris combustione.

XLVII.

De succidentibus ligna in nemore alterius.

XLVIII.

De ligno truncato sub quo xxx. porci stare possunt.

XLIX.

De borgi fractura.

L.

De homine de furto vel retecto culpato.

LI.

De firmatione & weræ fractione.

LII.

Non debet advocari ad servum si furtivum intercietur.

LIII.

De illo qui propter forisfactum in servitutem transit.

LIV.

De obviante porco in pasnagio suo.

LV.

De pasnagio capiendo.

LVI.

De compositione sidercundi hominis cum rege vel Aldermanno regis, pro familia sua vel cum domino pro servo & libero.

LVII.

De sidercundo expeditionem regis superſedente.

LVIII.

De accusatione alicujus occulti.

LIX.

De forisfangio furtivi hominis.

LX.

De accusato de homicidio & negare voluerit.

LXI.

De precio ovis cum agno suo.

LXII. *De*

EGo Ine Dei gratia Westsaxonum rex, exhortatione & doctrina Conredis patris mei, & Heddæ episcopi mei, & Herchenwoldi episcopi mei, & omnium Aldermannorum meorum & seniorum sapientum regni mei, multaque congregatione servorum Dei, solicitus de salute animarum nostrarum & de statu regni mei, constitui rectum conjugium & justa judicia pro stabilitate & confirmatione populi mei benigna sedulitate celebrari; & nulli Aldermanno vel alicui de toto regimine nostro conscripta Judicia liceat abolere.

CAP. I. Sax. 1. *Editione Cantab.*

Inprimis præcipimus ut ministri domini rectam disciplinæ sanctæ regulam juste custodiant. Postea volumus ut totius conjugia populi sint & judicia devote conservata.

II. Sax. 2.

Puer infra xxx. noctes baptizetur; & si non sit, xxx. solidis emendetur; si moriatur sine baptismo, emendetur tota pecunia.

III. Sax. 3.

Si servus operetur dominica die per præceptum domini sui, sit liber, & dominus emendet xxx. solidos ad Witam. *Si servus sine testimonio domini sui operetur, corium perdat. Si liber operetur illa die jussu domini sui, perdat libertatem suam.*

IV. Sax. 4.

Ciricsceatta *reddita sint in festo sancti Martini; si quis hoc non compleat, sit reus lx. solidorum, & duo decuplo reddat ipsum* ciricsceattum.

V. Sax. 5.

Si quis sit mortis reus, & ad ecclesiam fugiat, vitam habeat, & emendet sicut rectum consulet. Si quis corium suum forisfaciat, & ad ecclesiam incurrat, sit ei verberatio condonata.

VI. Sax. 6.

Si quis pugnet in domo regis, totius pecuniæ suæ sit reus, & sit in arbitrio regis utrum vitam habeat vel non. Si quis in ecclesia pugnet C.xx.s. *emendet, & alios* lx. *emendet pro* wyta. *Si autem in* gavelgilda, *id est, in gablum reddente domo fiat, vel in* gebures, xxx. *solidos culpa judicetur, & ipsi* geburo vj. s. *Et licet in mediis campis sit dimicatum,* C.xx.s.wytæ *reddantur. Si quilibet in potatione decertent, & alter eorum cum patientia sustineat, reddat alius* xxx. s. *forisfacti.*

VII. Sax. 7.

Si quis furetur sic ut uxor ejus nesciat hoc, neque pueri sui, reddat wytæ lx. s. *Si in testimonio & conscientia totius familiæ suæ furetur, transeant omnes in servitutem.*

VIII. Sax. 7.

Puer decem annorum debet scire, ne furtim faciat.

IX. Sax. 8.

Si quis sibi rectum roget coram aliquo Schirmanno *vel alio judice & habere non possit, & accusatus vadium recti dare nolit, emendet* xxx. s. *& infra* vij. *noctes faciat ei rectitudinem.*

X. Sax. 9.

Si quis vindicet antequam rectum sibi postulet, quodcumque per vim ceperit reddat, & emendet xxx. s.

XI. Sax. 10.

Si quis inter commerciones regni nostri robariam & violentam captionem faciat, reddat ipsam robariam, & persolvat, & emendet lx.s. *pro* wyta.

XII. Sax. 11.

Si quis compatriotam suum emat servum vel liberum, licet reus sit ultra mare, solvat eum wera *sua.*

XIII. Sax. 13.

Si fur capiatur vel vitam suam weregildo *redimat.*

XIV. Sax. 12.

Si quis coram episcopo testimonium suum & vadium mentiatur, xxx.s. *emendet.*

XV. Sax. 13.

Fures nominamus ad septem homines vel octo. Holp, *id est, cohortem vel satellites usque ad* xxv. *deinceps est* here, *id est, exercitus.*

XVI. Sax. 14.

Qui de Holp *fuerit accusatus abneget per* C. xx. *hidas vel sic emendet.*

XVII. Sax. 15.

Qui herethaynus, *id est, conducens exercitus fuerit accusatus,* weregildo, *id est, natalis sui precio se redimat, vel secundum* weram *suam neget, & debet esse medietas jurantium per* hulsgonges, *id est,* xij. *hyndos.*

XVIII. Sax. 15.

Fur postquam est in vinculis regis non habet hanc abnegationem.

XIX. Sax. 16.

Qui furem occiderit, debet inveritare cum juramento, quod illum culpabilem & de vita forisfactum occidisset, & non solvat.

XX. Sax. 17.

Qui furtivam carnem invenerit occultatam, si audeat liceat ei inveritare jurejurando quod sua sit. Qui investigabit eam, habeat þ melde feoh, *id est, pecuniam indicationis vel delaturam.*

XXI. Sax. 18.

Cirliscus *homo qui sæpe fuerit accusatus de furto, & deinceps inveniatur reus in capitali vel in alia manifesta culpa, truncator ei manus vel pes.*

XXII. Sax. 19.

Regis gernereat, *id est, colonus fiscalinus si wera sua sit,* xij hundscil, *id est, duodecies* c. s. *potest jurare per* lx. *hidas, id est, pro hominibus* vj. *si sit* hulsgengag *i.e.* xij. hind. *vel husbanda.*

XXIII. Sax. 20.

Si quis alienigena vel ignotus sine via vadat in nemus, ut nec ore clamet, nec cornu sonet, pro fure sit occisus; & solvatur ipsius occisi congildonibus *vel domino suo; si celaverit, & fiat deinceps quandoque notum, tunc ampliabit mortuo ad juramentum quod licet parentibus suis purgare eum.*

XXIV. Sax. 21.

Si tuus gernereat i. e. *colonus vel villanus furatus fuerit & amittas eum, si habeas plegium admone eum de* angildo. *Si non habeas, redde tu* angildum, *& non sit ei in aliquo remissius.*

XXV. Sax. 22.

Si homo alienigena occidatur, habeat rex duas partes weræ *suæ, terciam partem habeant filii vel parentes sui. Si parentes habeat, dimidiam habeat rex, dimidiam consocii regis. Si autem abbas vel abbatissa interfit, dividant eodem modo cum rege.* Wealh *qui gablum reddit* c. xx. s. *filius ejus* c. s. *servus* lx. s. Somhwilne l. s. *servitorium* xij. s.

XXVI. Sax. 23.

Si Anglicus furetur qui forisfacturam inservierit, suspendatur & non solvatur domino suo. Si occidatur, non solvatur parentibus suis, si non intra xij. *menses eum redemerint.* Wealh, *si habeat* v. *hidas est* sixhinde.

XXVII. Sax. 24.

Si mercator in populis emat aliquid, faciat hoc coram testibus. Si quid furtivum intercietur super mercatorem, & hoc coram bonis testibus non emerit, juret secundum witam quod nec furti conscius vel coadjutor fuerit in eo, vel emendet xxxvj. s. Witæ, i. e. *forisfacturæ emendationi.*

XXVIII. Sax. 25.

Ad inventi pueri victum primo anno vj. s. *reddantur, secundo anno* xij. s. *tercio anno* xx. s. *deinceps secundum precium suum.*

XXIX. Sax. 27.

Qui in occulto puerum genuerit, & celaverit, non habeat pueri ipsius weram si occidatur, sed rex & dominus suus.

XXX. Sax. 26.

Qui furem ceperit habeat inde x. s. *& rex ipsum furem; & parentes ejus abjurent ejus factioni. Si repugnet aut aufugiat, reus sit* witæ: *Si negare velit, abneget secundum modum pecuniæ* witæ.

XXXI. Sax. 28.

Qui gladium præstabit ad homicidium, si occidatur homo, reddat tertiam partem compositionis ejus. Qui lanceam præstiterit, dividat weram. Qui equum præstiterit, totum reddat.

XXXII. Sax. 29.

Si cirliscus *homo forisbanniti firmationis accusetur, per suam ipsius weram negit. Si non possit, persolvat eum wera sua, & sæpe* Sithman *etiam sic per* weram *suam.*

XXXIII. Sax. 30.

Si quis emat sibi feminam preciumque non compleat, reddat ipsam pecuniam & persolvat, & emendet plegio sicut erit infractio plegii sui.

XXXIV. Sax. 31.

Si homo Waliscus *habeat terræ hidam, wera sua est* c. xx. s. *Si dimidiam habeat,* lxxx. s. *Si nullam habeat,* lx. s.

XXXV. Sax. 32.

Regis equi Waliscus *qui nunciare possit ad eum* weregildum *ejus est* cc. s.

XXXVI. Sax. 33.

Qui in collegio fuerit ubi aliquis occisus sit, adcredulitet se quod eum non percussit, vel emendet secundum occisi weregildum. *Si* weregildum *ejus est* cc. s. *emendet* l. s. *& idem rectum fiat de carnis genitis.*

XXXVII. Sax. 34.

Qui furem occiderit, liceat ei probare jurejurando quod eum fugientem pro fure occidit, & parentibus ipsius occisi juret unceases ax, i. e. *sacramentum sine electione vel nominatione. Si concelaverit & fuerit deinceps manifestum, tunc persolvat eum. Si ad illum hominem vocetur qui prius abjuraverat vel abjurare vult, perneget secundum modum witæ & precium pecuniæ. Si nolit abjurare, emendet ipsum* mainad, i. e. *perjurium dupliciter.*

XXXVIII. Sax. 36.

Qui furem ceperit, vel captum reddiderit, vel ipsum dimiserit, vel furtum celaverit, reddat ipsum furem secundum weram *suam. Si Aldermannus sit, perdat comitatum suum.*

XXXIX. Sax. 37.

Cirliscus *homo qui fuerit sæpe inculpatus de furto & postea culpabilis inventus in capitali vel aliter in manifesto reus, amputetur ejus manus vel pes.*

XL. Sax. 38.

Si Ceorlus *& femina puerum simul habeat, & abeat homo viam suam, habeat mater puerum & nutriat, reddantur ei* vj. s. *ad nutriendum; vacca in æstate, bos in hyeme; custodiant parentes ejus hoc primum captale donec puer excreverit.*

XLI. Sax. 39.

Si quis discedat à domino suo sine licentia, vel in alium comitatum se tranferat, & deinceps inveniatur, redeat illuc ubi antea fuit, & emendet domino suo lx. s.

XLII. Sax. 40.

Ceorles weordyng, i. e. *rustici curtillum debet esse clausum æstate simul & yeme, Si disclausum sit & introeat alicujus vicini sui captale per suum apertum, nichil inde recipiat, sed educat & patiatur dampnum suum.*

XLIII. Sax. 41.

Plegium licet homini purgare, si sciat quod rectum faciat.

XLIV. Ceorl

XLIV. Sax. 42.

Ceorli habeant herbagium in communi vel aliam compascualem terram vel divisam claudendam, & quidam eorum partem suam clauserunt, quidam vero non, & comedant eorum compascuales acras vel herbagium, eant tunc illi quorum porta fuerit, & emendent illis qui partem suam clausam habeant dampnum quod factum sit, & acquirant sibi de captali sic rectum sicut congruum sit.

XLV. Sax. 42.

Si vero animal sit quod sepes frangat, & aliquod introeat, & dominus cujus animal est nolit ipsum custodire vel non possit, capiat hoc in cujus acra obviabit, & occidat, & recipiat agenfriga corium ejus & carnem, & paceatur de cætero.

XLVI. Sax. 43.

Si quis in nemore trabem combusserit, & notum denique fuerit in actore, solvat plenam witam, & emendet lx. s. quia ignis est fur.

XLVII. Sax. 43.

Si quis in nemore multa ligna ceciderit, & postea compareat, solvat tria ligna unumquodque xxx. s. neque amplius cogitur per legem solvere quotquot fuerint, quia securis acclamatrix potius est quam fur.

XLVIII. Sax. 44.

Si quis lignum truncabit sub quo xxx. porci stare possint & compareat, xxx. s. emendet ad witam.

XLIX. Sax. 46.

Borgi fractura debet emendari C. xx. s. regis & episcopi ubi sedes ejus est. Aldermanni lxxx. s. thayni regis lx. & sidercundi hominis terram habentis xxxv. aut per id negare.

L. Sax. 47.

Quando aliquis inculpatur quod furtum fecerit vel furtivum aliquid firmaverit, tunc debet per lx. hidas, id est, per vj. homines abnegare si juramento dignus sit. Si vero Anglicus in furto compellabitur neget dupliciter. Si sit Waliscus non sit jusjurandum eo amplius.

LI. Sax. 47.

Omni homini liceat firmationem & weræ fractionem negare si possit & velit.

LII. Sax. 48.

Si aliquid furtivum intercietur non debet advocari ad servum.

LIII. Sax. 49.

Si quis propter forisfactum suum noviter inservierit, & accusetur quod furtum fecerit antequam in servitutem transierit, tunc habeat compellator verberationem suam in eo, perducat eum ad verbera secundum captale suum.

LIV. Sax. 50.

Si quis obviet porco sine licentia in pasnagio suo, capiat judicium vj. s. & inveritet quod sæpius non fuerit ibi secundum captale precium; si fuerit illinc bis, det ij s.

LV. Sax. 50.

Si pasnagium capiatur de porcis de tridigitali tercius, de duodigitali quartus, de thumelo quintus.

LVI. Sax. 51.

Si homo sithercundus agat cum rege vel cum regis Aldermanno pro familia sua, vel cum domino suo pro servo vel libero, non habeat ibi aliquam witæ redditionem ea vice, quia noluit eos prius à malo domi castigare.

LVII. Sax. 52.

Si homo sithercundus terrarius expeditionem supersedeat, emendet C. xx. s. & perdat terram suam; Non habens terram, lx. s. Cirliscus, xxx. s. pro fridwita.

LVIII. Sax. 53.

Qui de occultis actionibus fuerit accusatus neget CC. xx. hid. aut CC. xx. s. emendet.

LIX. Sax. 54.

Si homo furtivus intercietur super aliquem, & sit ille mortuus qui vendidit eum homini super quem intercietur, advocet tamen ipsum ad mortui tumulum, sic aliam pecuniam sicut sit; & juret per lx. hidas quod ea mortua manus vendidit ei; & per hoc jusjurandum wita remaneat, & reddatur interciatus domino suo. Si tunc sciat, quis mortui pecuniam hæreditavit appellet in ipsam pecuniam, & roget ipsam manum ut hoc captale quietum ei faciat, vel ostendat quod nunquam ipsius mortui pecunia fuit.

LX. Sax. 55.

Qui pro fehthe, id est, de homicidio fuerit accusatus, & negare voluerit occisionem illius cum jurejurando, tunc debet esse in ea societate unum regium jusjurandum per xxx. hidas; sic de Sithercundo homine, sic de Cirlisco. Si reddatur licebit dare in illa societate quorumcumque hominum loricam & gladium, si opus sit in weregildo wita. Servus homo Waliscus debet superjurare per xij. hidas. Sic servus ad verbera. Anglicus homo per xxiiij. hidas.

LXI. Sax. 56.

Ovis cum agno suo valet unum solidum usque ad xiij. noctes post Pascha.

LXII. Sax. 57.

Si aliquod vivum captale persolvatur, & inveniatur aliqua infirmitas in eo, infra xxx. noctes rejiciatur in manus coagentis; vel juret quod nullum facinus in eo esse sciebat quando vendidit ei.

LXIII. Sax. 58.

Si ceorlus furetur aliquod captale, & deferat in habitaculum suum, & intercipiatur ibi, sit suæ partis reus præter feminam suam; si audeat jurejurando satisfacere quod de ipso furto non gustavit, habeat suam terciam partem pecuniæ.

LXIV. Sax. 59.

Bovis cornu debet emendari, v. d. vaccæ, v. d. Bovis cauda, v. d. vaccæ, v. d. Bovis oculus, v. d. componendus est vaccæ xij. d. Mauscealsimile toheregafule attifan Aanñ wirthan vj. pundpega.

LXV. Sax. 61.

Si villanus alterius boves locaverit, si habeat in annona persolvere, videatur hoc & reddat. Si non habeat, reddat dimidium in annona, dimidium in alio captali.

LXVI. Sax. 62.

Cyricsceattum debet reddere homo à culmine & mansione ubi residens erit in natali.

LXVII. Sax. 63.

Quando aliquis homo fuerit accusatus, & ad fances cohertatur, nec habet aliquid ad dandum

ante certamen, & vadit alius & dat suum captale pro eo, tali pacto, ut idem transeat in manum ejus donec captale suum possit illi intimari. Si iterum accusetur alia vice, & ad componendum pertrahatur, si ei praesse nolit qui captale suum dedit pro eo antea, & hoc anticipaverit, perdat captale suum quod antea pro eo dederat.

LXVIII. Sax. 64.

Si homo Sithercundus *transmigret, liceat ei habere socios suos secum & fabrum & nutricem suam.*

LXIX. Sax. 65.

Qui habet xx. *hidas, debet committere* xij. *hidas vestura terra quando velit abire. Qui habet tres hidas terra, reddat unam hydam & dimidiam.*

LXX. Sax. 66.

Si quis componat pro virgata terra vel amplius & arabit, si dominus velit ei terram illam ponere ad gablum & opus, non necesse est hoc excipi si nulla domus commissa sit ei, nec perdat acras ipsas.

LXXI. Sax. 67.

Si homo Sithercundus *fugetur profugio domus non erit ipsius sedes.*

LXXII. Sax. 68.

Ovis debet ire cum vellere suo usque ad mediam æstatem; aut persolvatur vellus ij. *d.*

LXXIII. Sax. 69.

De twyhindi hominis wera debet reddi xxx s.*ad* manbotam, *de* vj. hundo lxxx. s. *debent reddi. de* xij. hindo cxx. s.

LXXIV. Sax. 70.

De x. hindis *ad corredium debent reddi* x. *dolia mellis*, CCC. *panes*, xij.*ambra cervisia Walisca*, xxx. hluttres, *duo boves, vel decem arietes, gallinæ* xx. *casei x, plena ambra butyri, salmones* v.xx. *podia fodri, &* C. *anguillæ.*

LXXV. Sax. 71.

Si quis sit de homicidio accusatus & idem confiteatur ante jusjurandum & prius abnegasset, exspectetur de witæ *redditione, donec ipsa* wera *reddita sit.*

LXXVI. Sax. 72.

Si Weregildus *fur capiatur, & ipsa die perdant eum qui ceperant illum, si iterum capiatur ipsa nocte, non habebitur amplius inde quam plena* wita.

LXXVII. Sax. 72.

Si vero sit una nocte vetus furtum, emendent illi culpam qui ceperunt illum, sicut inde componere poterunt apud regem & præpositum suum.

LXXVIII. Sax. 73.

Si servus Waliscus Anglicum *hominem occidat, debet ille cujus est reddere eum domino suo & parentibus, aut* lx. s. *dare pro* wita *sua. Si dominus ejus nolit hoc captale pro eo reddere, liberum faciat eum & solvant parentes ejus* weram *occisi; si cognationem habeat liberam, si non habeat, observent eum inimici sui. Non cogatur liber cum servo cognationem solvere, nisi velit eum factione liberare, nec servus cum libero.*

LXXIX. Sax. 74.

Si furtivum captale intercietur, & ille super quem intercietur advocet inde: Si advocatus nolit hoc recipere & dicat, quod nunquam ei hoc vendidit sed alind, tunc licebit appellanti ipsam manum in verum mittere, quod nullum aliud vendidit ei quam id ipsum.

LXXX. Sax. 75.

Si quis filiolum alterius occidat vel patrinum, sit simile cognationi, & crescat emendatio secundum weram, sicut manbota facit erga dominum. Si sit filiolus regis, emendet secundum weram ejus regi sicut cognationi. Si de parentela sit qui occidit eum, tunc excedat emendatio patrini sicut manbota domini. Si episcopi filiolus sit, sit dimidium hoc.

POst prædictum regem *Ine*, *Adelardus* cognatus suus sibi in regno *Westsaxiæ* successit. Qui anno regni sui primo contra *Oswaldum* filium *Ethelbaldi* regis *Merciæ* pugnans, regnum idem sibi adquirere conatus est. Cum autem *Oswaldus* juvenis impar numero regalibus turmis pondus prælii diu pertulisset, & ultra non posset, fuga regi *Ethelbaldo* patri suo regnum reliquit. Anno *Adelardi* regis *Westsaxiæ* tercio, gravissima *Saracenorum* lues *Galliam* & *Hispaniam* late misera cæde vastabat, unde & ipsi non multo post dignas suæ perfidiæ pœnas in eadem provincia luebant. Anno *Adelardi* regis *Westsaxiæ* quinto, *Brithwoldus* archiepiscopus *Dorovernensis* cum xxxvij. annis sedisset, in Domino requievit. Cujus loco *Tatwinus* per *Igwaldum Londoniensem, Danielem Wyntoniensem, Aldulphum*; & *Offenser*, & *Alwinum Lichefeldenses* episcopos, in archiepiscopum consecratur, qui anno ejusdem *Adelardi* regis decimo pallium à papa recepit, & sedit annis tribus.

ADelardo regis *Westsaxiæ* anno regni sui xiiij. defuncto, *Cudredus* cognatus ejus pro eo super *Westsaxiam* annis xvj. regnavit; quem superbus *Ethelbaldus* rex *Merciæ* sæpe nunc bellis, nunc seditionibus affligebat. Fortuna autem varia vicibus variis modo unum, modo alium Martis eventibus extollebat: aliquando pacem inter se statuentes quam brevi spacio tenentes denuo debellabant. Eodem anno *Egbert* tempore *Zakariæ* papæ in archiepiscopum *Eboracensem* consecratur.

Cudredus rex *Westsaxiæ* anno regni sui quarto, & *Ethelbaldus* rex *Merciæ*, simul tunc pacificati contra innumeram *Britannorum* undique connectorum multitudinem conjunctis viribus pugnarunt. Cumque reges fortissimi inter se hinc & inde cum suis exercitibus divisi, & quasi ex invidia phalanges *Britannorum* sternerent, *Britanni* tantum bellandi onus ferre ulterius nequiverunt, fugam ergo eligentes, terga percutientibus & spolia sequentibus præstiterunt. Reges autem victoriosi ad sua remeantes triumphalibus gaudiis in regnis propriis sunt suscepti.

Anno *Cudredi* regis *Westsaxiæ* nono, *Kynric* filius ejus armorum decus, ferarum debellator, ætate tener sed armis acer, annis parvus, vigore utique magnus occisus est, qui cum successibus suis instaret fortunamque Martis nimis solicitaret, cædes illata seditione militari immoderationem ejus animi puniebat.

Eodem anno obiit *Edbrictus* rex *Kentensis*, qui xxij. annis regni portaverat diadema. *Cudredus* rex *Westsaxiæ* anno regni sui x. cum *Edelhim* audacissimo consule præliavit, qui seditionem in domino movens licet numero militum longe à domino

no rege debilior esset, diu tamen & gravissime in campo Martis perstitit: nam excelsa consulis probitas milium loco fuit; Cumque ei jam pene victoria lætis applauderet alis, infixo tandem corpori ejus vulnere rex justam causam prætendens triumphavit. *Cudredus* rex *Westsaxiæ* anno regni suo xij. cum jam *Ethelbaldi* regis *Mercæ* superbas exactiones & insolentiam ferre non posset, cum legionibus vexillatis apud **Bedforde** ei occurrit, *Edelhim* consulem prædictum jam sibi concordem in adjutorio secum ducens, cujus viribus & consilio fretus crimen prælii est ingressus. *Ethelbaldus* vero rex regum cum *Mercensibus* orientales *Saxones* & *Anglos* copiasque multiplices adduxerat & *Kentenses*. Aciebus igitur dispositis cum in directum tendentes apropinquarent, *Edelhim* consul *Westsaxenses* præcedens, insignem regis draconem aureum gerens, hostilem vexilliferum exclamavit. Unde clamore orto pars *Cudredi* valde confortata est, statimque acies sibi invicem offenderunt, bellum maximum & inæstimabile incipitur. Sed quæ pars vinceret longo tempore nesciebatur. Videres namque acies loricis crispantes, galeis acutas, lanceis hirsutas, vexillis auro resplendentibus depictas, parvo tempore sanguine perfusas, lanceis quassatis ruinæ dispositas, cerebris visu horrendis aspersas. Congregantes autem ad se vexilla utrique procaces fortissimis gladiis & securibus amazonicis rem egerunt, & aciebus funestæ acies irruebant. Memoria fugæ nulla, spes victoriæ utrique certa. *Mercenses* superbiæ tumor invitabat, *Westsaxones* servitutis horror accendebat. At ubicumque consul prædictus aciebus se infigebat, via ruinarum patebat, dum securis ejus timidissima modo fulminis arma & corpora findebat. Rex autem *Ethelbaldus* fortissimus quacumque parte ruebat strages hostilis fiebat. Cum igitur quasi duo ignes diversis partibus impositi obstantia quæque consumerent, contigit ut rex & consul obviam advenirent, uterque vero alii terribilis corpore frenduit, dexteram excussit, se in armis collegit, & ictibus inmensis arma obstantissima pares lacescunt. Deus autem qui superbis resistit, à quo robur, fortitudo & magnanimitas procedunt, gratiæ suæ terminum regi posuit *Ethelbaldo*, superbiamque ejus solitam dempsit. Nam fugam suis adhuc pugnantibus territus primo cepit, nec ab hac die usque ad mortis suæ tempora aliquod permisit prosperum ei Deus. Anno siquidem post hunc secundo idem *Ethelbaldus* rex *Mercæ* vires suas adhuc experiri volens contra *Westsaxones*, apud **Secandune** non sine exercituum ruina mirabili rursum pugnat. Qui in arto positus fugam dedignans ibi occisus est, & apud **Repandune** sepelitur. Sic itaque rex validissimus cum xlj. anno regnasset, inmoderatæ superbiæ pœnas exsolvit, & ex hoc tempore regnum *Westsaxiæ* valde extitit roboratum, & crescere non cessavit. *Cudredus* rex *Westsaxiæ* anno regni sui xv. contra *Britannos* fortiter pugnavit, qui victori regis *Ethelbaldi*, ut prædictum est, frustra resistentes, cito fugam ceperunt, cladem que maximam digne sine detrimento hostium pertulerunt. Anno sequenti *Cudredus* rex *Westsaxiæ*, magnus & excelsus tot prosperitatibus & victoriis potitus, mortis inclementia vitæ suæ lætitiam terminavit.

CUdredo autem rege *Westsaxiæ* defuncto, *Sigebertus* cognatus ejus sibi in eodem regno successit, brevi tamen tempore regnum tenens, nam ex *Cudredi* regis prædecessoris sui eventibus tumefactus & insolens intollerabilis suis fuit. Cum autem eos modis omnibus male tractaret, legesque vel ad commodum suum depravaret, vel pro commodo suo devitaret, *Cumbra* consul ejus nobilissimus prece totius populi regi fero eorum querimonias intimavit. Et quia ipse regi suaserat, ut lenius populum suum regeret, & inhumanitate deposita Deo & hominibus amabilis appareret, rex eum impia nece mox interfici jubens, populo sævior & intollerabilior quam prius suam tirannidem augmentavit, unde in principio secundi anni regni sui cum incorrigibilis superbiæ & nequitiæ esset, congregati sunt proceres & populus totius regni, & eum provida deliberatione à regno unanimi consensu omnium expellebant. Cujus loco *Kenwolfum* juvenem egregium de regia stirpe oriundum, in regem super populum & regnum *Westsaxiæ* elegerunt. *Sigebertus* autem rex à suis ut præmittitur expulsus minas mortis metuens, in silvam magnam quæ vocatur **Andredeswalde** fugiens se abscondit, ubi quidam porcarius prædicti *Cumbræ* consulis nequiter per dictum regem *Sigebertum*, ut dictum est, interfecti, ipsum *Sigebertum* absconditum invenit, inventum cognovit, cognitum vindex domini sui continuo interfecit. Ecce quomodo Dei justitia non solum futuro seculo verum eciam in isto digna meritis manifesto judicio recompensat. Anno *Kenwolfi* regis *Westsaxiæ* primo *Ethelbaldo* regi *Mercæ*, ut superius dictum est, interfecto, *Beornred* in regnum *Merciorum* successit, brevi tempore illud regens; nam *Offa* eodem anno eum affugavit, xxxix. annis super regnum *Mercæ* regnans.

Anno Gratiæ DCC.lxix. & *Kenwolfi* regis sexto, incepit fieri mutatio dextræ excelsi. Imperium namque *Romanum* quod tot annis in se præcellentissimum fuerat, *Karolo* magno regi *Francorum* subjectum est; & tamen scribitur, quod *Pipinus* rex *Francorum* pater istius *Karoli* decreto *Zakariæ* papæ à *Bonefacio Maguntinensi* archiepiscopo in imperatorem ungebatur. *Kenwolfus* rex *Westsaxiæ* anno regni sui xxiiij. contra *Offam* regem *Mercæ* circa **Benton** pugnans, Martis casu minoratus loco secessit, & *Offa* in ira sua castrum idem redegit ad terram. *Kenwolfus* rex *Westsaxonum* cum xxvj. annis regnasset, & contra *Britannos* victoriose prælia gessisset, & eos ex omni parte domasset, demum adolescentem *Kyneard* fratrem dicti regis *Sigeberti* statuit exulare, ipse *Kyneard* apud *Merton* regem postmodum impeciit, ubi private ad quandam perrexit mulierem. Rex autem idem comperiens, se viriliter defendebat, donec conspecto juvene foras exiliens eum vulneravit, & omnes socii ejus in regem pugnantes eum interfecerunt. Clamore autem audito, milites regis qui in urbe erant in juvenem cucurrerunt, renuentesque terras ab eo oblatas pugnando omnes mortui sunt.

POst *Kenwolfum* regem *Westsaxiæ*, *Brithricus* rex ejusdem regni gubernaculum suscepit, per annos sexdecim ibi regnans. Iste *Brithricus* rex *Westsaxiæ* in tantam vesaniam erga strenuissimum juvenem *Ethelbrictum* filium *Ailmundi*, qui post eum in *Westsaxia* postmodum regnavit, per invidiæ fomitem prorupit, quod mortem suam intentavit. Sed cum malicia regis fuerat sibi detecta, abiit in

Franciam, moram ibi trahens quousque dictus rex *Brithricus* subtractus fuerat ab hac luce. De quibus inferius multa adhuc restant plenius dicenda, prout post istum processum de divisione regnorum satis lucide est notatum.

REgnum *Merciorum* sive mediterraneorum *Anglorum*, id est, **Middelengle**, incepit post mortem *Hengisti* à rege *Cridda*: cui successit *Wibba*, cui *Ceorlus*, cui rex *Penda* potentissimus paganus successit; qui tres reges *Estangliæ* Christianos, videlicet *Sigebertum*, & *Egnice* cognatum suum, ac *Annam* filium *Egnice* in eodem regno *Estangliæ* successive regnantes, ac eciam *Edwinum* & sanctum *Oswaldum* reges *Northumbriæ*, per diversas vices, in diversis pugnis & præliis interfecit, prout tam superius inter reges *Estangliæ*, quam inferius inter reges *Northumbriæ* satis plene & lucide est notatum.

ISte autem rex *Penda* filium suum *Pedam* nomine in principem gentis *Merciorum* promovit, sub quo gens illa per *Oswyum* regem *Northumbriæ* hoc modo primo conversa fuit. Dederat namque *Oswius* rex *Northumbriæ Pedæ* filio *Pendæ* regis *Merciæ* filiam suam, eo pacto ut ipse *Peda* Christianus efficeretur: & hoc maxime factum est per suasionem *Alfridi* filii regis *Oswii*, qui sororem ejusdem *Pedæ Kyneburgam* filiam *Pendæ* duxerat in uxorem. *Peda* vero cum suis juxta matrimonii sui stipulationem à *Finiano* episcopo in vico qui vocatur *Admurium*, qui à mari orientali xij. distat miliaribus, baptizatur. Et sic cum presbiteris *Ceadda*, *Abda*, *Betta*, & *Dunna*, ad deserviendum sibi in divinis officiis & prædicationibus ordinatis, ad propria est reversus. Nec prohibuit *Penda* quin de sua, hoc est, *Merciorum* natione crederent si qui vellent, unde post biennium hoc modo conversi sunt. *Oswyus* namque rex prædictus, cum irruptiones dicti perfidi *Pendæ* regis *Merciorum* intollerabiles ferre non posset, sibi pro pace munera offerebat. *Penda* vero strenuus quia gentem ejus exterminare decreverat, munera sua sprevit. *Oswius* igitur rex *Christianus* suppremis accensus doloribus, ait, Si paganus nostram doctrinam & munera accipere nescit, ea Deo qui noscit omnia offeramus. Vovit ergo rex *Oswius* se filiam suam *Elfledam* Deo sacraturum, & xij. prædia monasteriis danda; & cum paucis *Pendam* regem & suam multitudinem aggressus est: nam fertur *Pendam* regem xxx. legiones ducibus paganis instructas in illo prælio habuisse. Quibus dictus rex *Oswius* parvum, ut dixi, habens exercitum, sed Christo duce confisus, cum *Alfrido* filio suo occurrit. Altero vero filio suo *Elfrido* eo tempore in provincia *Merciorum* apud reginam *Cynewissem* in obsidione detento. Filius autem *Oswaldi* regis *Dilwald* nomine, qui eis in auxilio esse debuerat, in parte erat adversa. Qui cum eisdem paganis contra patriam & patruum suum ductor extiterat pugnaturus, in ipso tamen pugnandi tempore se à pugna subtrahens, in loco tuto eventum discriminis expectabat. Inito igitur certamine pagani fugati sunt, xxx. ducibus eorum cæsis. Deus enim omnipotens cum suis fidelibus aderat Christianis, regis *Pendæ* fortitudine dissoluta. Nam qui quinque reges Christianos prius extinxerat, & semper sanguinem alienum fuderat, quod egerat sensit, dum jam cruore suo terram imbuit & cerebro respersit. Pene eciam omnes qui in auxilium ejus ibi venerant, in illo prælio sunt necati. Inter quos *Adelherus* frater *Annæ* regis orientalium *Anglorum*, qui post eum regnavit, auctor ipsius belli militibus suis, sive auxiliis perditis est occisus. Et quia prope fluvium **Wynwede** pugnatum est, qui tunc per inundantiam pluviarum late alveum suum, imo omnes ripas suas transierat, contigit, ut multo plures fugientes aqua quam ensis perderet prœliantes. *Elfleda* igitur *Oswii* regis filia in *Ereen*, id est, in insula *Cervi* monacha est effecta. Deinde monasterio in **Streneshald** constructo ibidem obiit abbatissa, ubi pater ejus rex *Oswius*, & mater ejus *Enflad*, & *Adwinus* pater matris ejus debite sunt humati.

Tribus igitur annis post mortem *Pendæ*, dictus rex *Oswius* gentem *Merciorum*, & cæteras australes provincias, gentemque *Pictorum* ex parte magna strenue gubernavit, deditque *Pedæ* filio *Pendæ*, qui, ut dictum est, filiam suam duxerat, regnum australium *Merciorum* ab aquilonaribus *Merciis* per flumen de **Trent** discretum. *Peda* postea proditione conjugis suæ occiso, *Oswyo* regi gens *Merciorum* annis tribus est subjecta, & per ipsum ad fidei Christianæ gratiam est conversa. Igitur *Dunna* factus est episcopus **Myddelengle**, id est, *Merciorum* & *Lyndefarorum*, qui ibidem defunctus est, cui successit *Coellet* episcopus, qui ad *Scotos* unde venerat remeavit.

POstmodum tribus annis peractis duces *Merciorum* contra dictum *Oswyum* regem *Northumbriæ* rebellantes, *Wolferum* filium *Pendæ* Christianum in regem regni *Merciæ* levaverunt. Quo xvij. annis regnante *Trunhere* episcopus suus primus fuit, secundus *Jaruman*, tercius *Ceadda*, quartus *Wilfrid*. Iste *Wolferus* rex *Merciorum Ethelwoldum* regem *Suthsaxiæ* apud eum per aliquot dies morantem de sacro fonte, *Birino* episcopo baptizante, levavit: in cujus adoptionis signum insulam dedit sibi *Vectam*, & eciam ingentem *Parorum* provinciam occidentalium *Saxonum*. Iste rex *Wolferus* sanctam *Ermenildam* filiam *Erconberti* regis *Cantiæ* & sanctæ *Sexburgæ* duxit in uxorem, ut illam cui paterni regni dignitas spectabat. Unde patre mortuo illaque mediatrice *Cantuarii* & *Mercii* facti sunt in amicitia ut unum regnum. In regno vero *Merciæ* ingens adhuc & inveterata restabat paganitatis barbaries. Sed Dei famula *Ermenilda* regina apostolico prothodoctoris sancti *Augustini* alphabeto à parentibus informata, sua dulcedine, suis blandifluis hortamentis, moribus ac beneficiis indomita pectora mulcebat, & ad suave Christi jugum ac perpetuæ beatitudinis præmia excitabat: perversos vero & nimis rebelles potentia reprimebat, nec quievit invicta, donec ydola & ritus dæmoniacos extirparet, & regnum *Merciorum* ecclesiis & sacerdotibus adimpleret.

Rex vero *Wolferus* maritus ejus sanctis uxoris ejus *Ermenildæ* desideriis, petitionibus, ac monitis ultro se inclinans, nephanda simulacra à suis finibus extirpavit. Et cum *Ercombertus* rex *Cantiæ* pater sanctæ *Ermenildæ* reginæ, & alii seculares ejus propinqui, sperarent de ea suam in seculari regno perpetuare progeniem, illa multo felicius ac perhennius cœlo quam seculo suam produxit generationem.

rationem. Nata est enim ei regia proles *Werburga*, quam æterna virginitate servata in sponsam Christi, altissimi regis excellentia sibi eligere dignabatur. Glorioso igitur rege *Wolfero* post decem & septem annos regni sui ad æterna regna migrante, licet pia ejus uxor *Ermenilda* excidium sociale defleret, tota tamen anima caritate vulnerata in Christi libertate exultabat. Extemplo namque ad præcellentissimum *Eliense* monasterium confugit, ubi genitrix sua sancta *Sexburga Annæ* orientalium *Anglorum* regis filia, & sanctæ *Etheldredæ* germana, inter choros virginum ut luna inter sidera præluxit; ubi filia ipsius *Werburga* sub virginali integritate Deo humiliter deservivit. Hæc ergo ibi *Ermenilda* omnem spem & amorem seculi cum regalibus ornatibus deponens, Christi mancipatum & armaturam in religioso habitu induit monacharum. Quæ ad cœlestia regna idibus Februarii transiens, in eodem *Eliensi* cœnobio cum beata genitrice sua *Sexburga*, & sua virginali matertera *Etheldreda* requiescit in Domino tumulata.

Cum autem *Wolferus* rex xvij. annis ut præmittitur regnasset, *Adelredus* filius *Pendæ* omni potestatis benignitate visitatus rex efficitur *Merciorum*. Qui anno regni sui xxix. monachus apud **Berdenay** effectus, ibi feliciter sepelitur. Dicto vero *Adelredo* regi *Merciæ* successit *Kenredus* cognatus ejus, felicitate sibi similis & virtute. Nam cum v. annis regnum *Merciorum* nobiliter tenuisset, multo nobilius regni sceptra relinquens, *Romam* perrexit, & ibi monachus à *Constantino* summo pontifice factus dies ultimos terminavit. *Offa* etiam filius *Sigeberti* regis, orientalium *Saxonum* rex si remansisset futurus, pari devotione ductus secum ivit, habitum similiter ibi suscipiens monachalem. Dicto vero regi *Kenredo* successit in regno *Merciæ Cheolredus* sive *Kelredus*, qui virtutum hæres octo annis illud clarissime regnum rexit. Cujus regni anno vij. *Ine* rex *Westsaxiæ* magno exercitu congregato contra eum apud **Bonebiry** strenue præliavit. Sed *Cheolredus* rex adeo fortiter & horribiliter sibi occurrebat, ut neutra parte victa cui eorum clades detestabilior contigerat nesciatur. Anno verò sequente, idem rex *Merciæ Cheolredus* viam universæ carnis ingressus, apud *Lichefeldiam* sepelitur. *Cheolredo* regi *Merciæ* defuncto, *Ethelbaldus* vir fortis & vehemens in regnum *Merciæ* succedens, xlj. anno victoriose regnavit. Eo tempore *Egbertus* vir venerabilis monachos qui erant in *Hii* ad catholicum Pascha & canonicam tonsuram convertit, ubi cum xiij. annis cum eisdem conversis moratus fuisset, & missarum solempnia ipso die Paschali de correctione fratrum jam securus celebrasset, exultans in Domino, diem suum ultimum terminavit.

Eo tempore, *Nauton* rex *Pictorum* literis instructoriis à quodam *Cheolfrido* abbate sibi directis, ad rectum Pascha erat conversus. Circa hoc tempus *Cudburgh* soror *Kneburgh* quæ data fuerat *Effrido* regi *Northumbriæ*, sed eo vivente separata, apud **Wymbourne** constituit abbathiam. Tempore istius regis *Ethelbaldi*, *Adelardus* rex *Westsaxiæ* anno regni sui primo contra *Oswaldum* filium ejusdem *Ethelbaldi* pugnans, regnum *Merciæ* sibi adquirere conatus est. Et cum *Oswaldus* juvenis impar numero regalibus turmis, pondus prælii diu pertulisset & ultra non posset, fuga regi *Ethelbaldo* patri suo regnum reliquit, ut superius inter reges *Westsaxiæ* per eadem verba propter processum faciendum similiter est notatum. Post hæc, iste *Ethelbaldus* rex *Merciæ* fortissimus terribili exercitu congregato villam de **Somerton** castris per girum dispositis obsidebat. Cumque non esset qui inclusis auxilium ferret, vel includentibus resistere posset, eam in suam potestatem cito habuit & recepit. Qui extunc maxima virtute super coætaneos provectus, omnes provincias *Angliæ* usque ad *Humbræ* flumen cum suis regibus sibi subjectas esse voluit.

Anno *Ethelbaldi* regis *Merciæ* viij. cum *Tatwinus Dorovernensis* archiepiscopus, vir religione & prudentia insignis, sacris quoque literis nobiliter instructus, ecclesiam per tres annos gubernasset, dies suos in Domino consummavit. Cujus loco *Notelinus* primo *Londoniensis* consecratur, sedens annis quinque in archipræsulis dignitate. Anno eodem venerabilis *Beda* presbiter monasterii quod est in **Wyremuham** & in **Girwum** à *Benedicto* abbate ejusdem loci, ac deinde à *Ceolfrido* abbate educatus & eruditus, semper in scripturis studens, anno ætatis suæ lxij. plenitudinem dierum suorum non in vano consumptorum, ut in numero operum suorum subscriptorum apparet, in Domino feliciter terminavit. Scripserat namque à principio Genesis usque ad nativitatem *Isaac* libros iij. De tabernaculo & vasis ejus, & vestibus, libros iij. In prima parte *Samuelis* usque ad mortem *Saulis*, iiij. De ædificatione templi allegorice ij. De libris Regum, librum triginta quæstionum. In Proverbiis *Salomonis*, iij. In Cantica Canticorum, vj. In *Esdra* & *Neemia*, iij. In Canticum *Abacuc*, j. De libro *Thobiæ*, j. In Evangelio *Marci*, iiij. In Evangelio *Lucæ*, vj. Scripserat etiam Omelias Evangelii libros ij. & capitula lectionum veteris Testamenti. In Apostolum quæcumque in opusculis *Augustini* invenit, cuncta per ordinem tamen scripsit. De Actibus Apostolorum libros ij. De vij. Epistolis Canonicis libros totidem. De Apocalipsi tres. Item capitula lectionum per totum novum Testamentum excepto Evangelio. Item Epistolarum ad diversos. Item de historiis Sanctorum. Item de vita sancti *Cuthberti* primo eroice, postea plano semone. Item de vita Abbatum monasterii de *Hii*. Item Martirologium. Item librum Ympnorum. Item librum de Temporibus. Item librum de Metrica arte. Item Historiam Ecclesiasticam *Anglorum* in libris quinque, in qua pie perorat, ut apud omnes legentes fructum intercessionis inveniat, *Amen*. Item idem *Beda* de statu Ecclesiastico in suo tempore sic ait, In præsenti *Cantuariensis* archiepiscopus est *Tatwinus*, *Roffensis* episcopus *Aldulphus*, *Londoniensis Higwaldus*; super orientales *Anglos* sunt *Egbertus* & *Hedhelac* episcopi: super *Merciæ* est *Alwinus* episcopus: super gentem quæ ad occidentem *Sabrinæ* amnis habitat est *Walcstoc* episcopus: in provincia *Hwictiorum* est *Wilfridus* episcopus: in provincia *Lindefarrorum Kinebertus*: *Vecta* insula ad *Danielem* episcopum *Wentæ* pertinet, & provincia australium *Saxonum* jam aliquot annis sine episcopo per eundem regebatur. Sub rege vero *Ceowolfo* sunt iiij. episcopi, *Wilfridus Eboracensis*, *Edelwolde Lindisfarnensis*, *Acca Hagustaldensis*, *Wettelinus* in *Candida Casa*, quæ nuper pontificata ipsum primum habet

habet episcopum sive antistitem. Rex vero *Cantiæ Edbrik*, rex *Westsaxiæ Adelarde*, rex *Estanglorum Segebert*, rex *Northumbriæ Ceolwolfus*, rex *Mercæ Ethelbald* maximus omnium.

In illis temporibus dictus *Ethelbaldus* rex *Mercensis* superbus spreta sanctificatione gladiis jura postponens, inter tempus quo *Ceolwolfus* rex *Northumbriæ* mundum reliquerat & habitum assumpserat monachalem, & principium regni *Egberti* regis successoris dicti *Ceolwolfi*, *Northumbriam* hostiliter intravit, & cum non esset qui ei resisteret, præda quanta voluit arrepta secum ad sua transvexit. Iste superbus *Ethelbaldus Adelardo* rege *Westsaxiæ* defuncto, *Cudredum* cognatum suum in regno *Westsaxiæ* successorem sæpe nunc bellis, nunc seditionibus affligebat. Fortuna autem varia variis vicibus; modo hunc, modo illum, Martis eventibus extollebat. Aliquando vero pacem inter se statuentes, quam brevi tempore tenentes, denuo adinvicem debellabant. Iste *Ethelbaldus* rex *Mercæ* anno *Cudredi* regis *Westsaxiæ* iiij. secum tunc pacificatus, simul cum eo conjunctis viribus contra innumeram *Britannorum* undique convectorum multitudinem præliavit, unde *Britonibus* in parte cæsis, devictis & fugatis, reges cum triumpho ad propria sunt reversi, ut superius inter reges *Westsaxiæ* super regem *Cudredum* plenius est notatum. Posthmodum nova discordia inter regem istum *Ethelbaldum* & dictum *Cudredum* orta, cum ipse *Cudredus* superbas *Ethelbaldi* exactiones & insolentiam ulterius ferre non posset, anno ejusdem *Cudredi* xiij. cum legionibus vexillatis apud **Bedford** ei occurrit, *Edelhim* audacissimum consulem secum ducens, cujus viribus fretus & consilio *Crudredus* rex crimen prælii est ingressus. *Ethelbaldus* vero rex regum cum *Mercensibus* orientales *Saxones*, & *Anglos* copiasque multiplices adduxerat & *Kentenses*. Aciebus igitur dispositis cum in directum tendentes apropinquarent *Edelhim* consul prædictus *Westsaxones* præcedens, insignem regis *Cudredi* draconem aureum gerens, hostilem vexilliferum regis *Ethelbaldi* exclamavit; unde clamore orto pars *Cudredi* valde confortata est, statimque acies sibi invicem offenderunt. Bello autem maximo & inæstimabili incepto, quæ pars vinceret longo tempore nesciebatur. Sed *Deus qui superbis resistit*, à quo robur, fortitudo, & magnanimitas procedunt, gratiæ suæ terminum regi *Ethelbaldo* ponens superbiam solitam ejus dempsit. Nam fugam adhuc suis pugnantibus territus primo cepit, nec ab hac die usque ad mortis suæ tempora aliquid permisit prosperum ei Deus. De isto bello superius inter reges *Westsaxiæ* magis diffuse est tractatum.

Anno siquidem post hæc secundo, *Ethelbaldus* rex *Mercæ* vires suas adhuc experiri volens, contra *Westsaxones* apud **Secandune** non sine exercituum ruina mirabili rursum pugnat; qui in arto positus fugam dedignans ibi occisus est, & apud **Repandune** sepelitur. Sic itaque rex validissimus cum xlj. anno regnasset, inmoderatæ superbiæ pœnas exsolvit; & ex hoc tempore regnum *Westsaxiæ* valde erat roboratum, & crescere non cessavit.

ETHELBALDO rege *Mercæ*, ut dictum est, interfecto, & regno eodem post ejus mortem per aliquot annos legitimo rege orbato, anno *Kenwolfi* regis *Westsaxiæ* primo, qui fuit secundus successor in regno *Westsaxiæ* post dictum regem *Cudredum*, *Beornred* in regnum *Mercæ* tanquam hæres legitimus dicto regi *Ethelbaldo* successit, brevi tamen tempore illud regens. Nam *Offa* infra suum primum annum eum aufugavit, qui xxxix. annis regnum *Mercæ* & populum postea gubernavit. *Offa* rex *Mercæ* juvenis nobilissimus fuit filius *Wyngferd*, filii *Chanwlf*, filii *Osmed*, filii *Epa*, filii *Wippa*, filii *Creadda*, filii *Kinewalde*, filii *Cnibba*, filii *Tcil*, filii *Gomer*, filii *Dengelten*, filii *Offa*, filii *Wermonde*, filii *Wyclac*, filii *Woden*. Iste rex *Offa* qui, ut dictum est, prædictum *Beornred* à regno *Mercæ* aufugavit, strenuissimus extitit præliator. Vicit namque bello *Northumbranos*, *Westsaxones*, & *Kentenses*. Nam contra *Kentenses* apud **Otanford** pugnavit, ubi clade horrenda ex utraque parte peracta, *Offa* demum in prælio triumphavit. *Kenwolfus* etiam rex *Westsaxiæ* contra istum *Offam* circa **Benton** pugnans, Martis casu minoratus à prælio fugit, & *Offa* in ira sua castrum idem redegit ad terram. Iste *Offa* sanctum *Ethelbertum* regem orientalium *Anglorum* ad se causa ducendi filiam suam venientem, de pravo consilio uxoris suæ prodicionaliter fecit mori, in cujus redemptione peccati superbiam suam ad tantam humilitatem & pœnitentiam reduxit, quod decimam omnium rerum suarum ecclesiæ sanctæ dedit, & terras, ut fertur, plurimas ecclesiæ *Herefordiæ*, in qua dictus gloriosus martir *Ethelbertus* jacet, contulit atque dedit, quas usque in hodiernum diem ecclesia illa tenet. Monasterium quoque sancti *Albani* construxit, & illud multis modis ditavit, ac ossa ejusdem sancti *Albani*, cum summa devotione transtulit & honore; & sic demum *Romam* profectus limina apostolorum *Petri* & *Pauli* humiliter visitavit, deditque vicario beati *Petri Romanæ* urbis pontifici, redditum unius denarii statutum in perpetuum de singulis domibus regni sui, & primus fuit, ut dicitur, qui hoc dedit. De isto martirio sancti *Ethelberti Herfordensis* ecclesiæ patroni, ac contritione & pœnitentia dicti regis *Offæ* superius inter reges *Estangliæ* satis diffuse & plene est tractatum.

Offa rege defuncto, *Egfridus* filius suus sibi successit, qui juxta propheciam *Althridæ* sororis suæ, ut superius inter reges *Estangliæ* super processum dicti regis *Ethelberti* plenius notatur, in regno *Merciorum* parvo tempore regnavit. *Effrido* rege *Mercæ* defuncto, gloriosus & piissimus rex *Kenulphus* in regno *Mercæ* sibi successit. Qui anno Domini octingentesimo nonodecimo, imperii vero sui xxiiij. ad siderium regnum migrans, filium suum *Kenelmum* reliquit hæredem. Iste *Kenulphus Merciorum* rex supradictus diademate insignitus, licet in palacio extitit religiosus, in bello tamen ut leo fuit victoriosus. Nam provinciam *Cantiæ* perlustrans, regem eorum *Eadbertum* viribus sibi imparem comprehendit, & vinctum secum cum victoria adduxit, sed demum ab orientalibus *Anglis* interfectus est, eo quod regnum orientalium *Anglorum* ut suum à tempore *Offæ* regis invadere, & sibi vendicare temptavit, qui apud **Wynchecumbe** sepelitur.

ISTI *Kenelmo* filio *Kenulphi* regis *Mercæ* erant regiæ germanæ *Quendreda*, quæ postea fraternum sanguinem hausit, & *Burgenilda* quæ fratrem sororia affectione dilexit. Sed cum dicta *Quendreda* sævo livore & regnandi ambitione stimulata, fratrem

fratrem suum regem *Kenelmum* parvulum, sed animo ac pietate magnificum, nullo modo veneno posset extinguere, ejus nutricium, & procuratorem intimum nomine *Askebertum*, quia non est pernicior pestis quam familiaris inimicus, ingentibus præmiis & spe consorcii imperii armat in fraternum jugulum, qui ut alter *Scariot* nephandissimus proditor Domini sui, nacta occasione sceleris maturandi, *Kenelmum* adduxit in silvam grandem gratia venandi quasi oblectandi amore studii paterni: ubi vero silvæ approximant, *Kenelmus* tenellus puer septennis sompno prægravante equo dilabitur, ibique recubans securus paululum dormivit. Tunc nutricius suus dictus *Askebertus* cruentissimus carnifex fossam pro lectulo parat, in qua ipsum parvulum citius obruat innocentem. Beatus *Kenelmus* expergiscens, & consilium laniftæ prophetica mente, ut fertur, præveniens, ait. Frustra hanc michi molitus es speluncam, non enim hic ut cogitas, sed remotiori loco, ubi Deus prævidebit, occumbam, unde certum dabit tibi signum hæc virga (nam virgam manu gestabat & terræ affixerat) si modo plantata frondeat. Hoc eo dicente, statim radicata virga cœpit frondescere, unde adhuc ingens fraxinus ostenditur, quæ in memoria beati *Kenelmi* celebris habetur. Hinc sævissimus carnifex longius puerum abducit, & in profunda valle inter duos montes abdita in ipsa silva *Clent* dicta, lacteum innocentis caput sub arbore spinea abscidit, & ut scelus suum absconderet, ipsum ibi in illa vastitate deserti, sub dicta arbore spinea illico sepelivit. Asseritur quod jam decollandus beatus *Kenelmus* sacrum ympnum, *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur*, incepit, atque in illo versu, *Te martirum candidatus laudat exercitus*, jugulatus occubuit.

Quendreda vero per fratricidium regno potita, tali edicto omnes terrebat, ut si quis *Kenelmum* quæreret, vel indicaret, vel eciam nominaret, sine dilatione capite plecteretur. Sed dum ipsa ipsum fratrem suum ab humana notitia abscidere nitebatur, bestialis diligentia illum hominibus prodebat. Candida namque vacca cujusdam, ut fertur, viduæ publicam pasturam & solitam relinquens, ab alto monte ad infimum usque sepulti monumentum decurrit, ibique inseperabilis adhæsit, ita quod ab illo loco nullius fere industria avelli posset. Quociens vero nota stabula domi repetisset plena, totum armentum dupla lactis superabat copia, tam salubri circa sanctam glebam pascebatur herba, & grata. Miroque modo quod vespere detonsum erat, recente virore mane habundancius inveniebatur. Hinc autem locus idem *Vaccæ vallis* appellari assuevit. Verum quia nihil opertum quod non reveletur, præfulgida lucerna quæ obfuscabatur in *Anglia*, clarius in arce emicuit mundi, *Roma*: nam cum *Leo* papa minor missarum sollempnia innumerabili populo astante celebraret, ecce columba candidissima desuper omnibus palam apparuit, quæ niveam menbranam blando rostro super altare beati *Petri* deposuit, aureis literis hoc modo *Anglice* scriptam,

In Clent, in Coudale, Kenelm kingis Bern, lith undir thorn hed byreved.

Sacer autem apostolicus novam cedulam ignotis verbis & litteris editam cum tremore respiciens, populum & clericos diversarum nationum tunc in curia existentes ad se vocavit, quatinus indicarent si quis inter eos aliquid hujus epistolaris relationis cognovisset; unde ab *Anglicis* literatis qui inter alios convocatos ibi aderant, sacra epistola recitatur, cujus interpretatio Latine est ista:

In Clento, vaccæ valli, Kenelmus regius
Natus, jacet sub spina capite truncatus.

Quod dicti *Anglici* postposito feminearum minarum terrore omnia summo pontifici suo ordine exposuerunt. Tunc jubente Papa, Cardinales cum *Anglicis* fidelibus ad *Wolfredum Dorerberniæ* archipræsulem cæterosque pontifices *Anglorum* veniunt, & in loco prædicto beatum regem *Kenelmum* requirentes & invenientes, ipsum de indigno latibulo cum ympnis & laudibus summoque honore ad patrem suum in ecclesia **Wynchecumbe** tanto martiri digna ferunt. In beati vero corporis sui assumptione fons sacer lucidissimæ aquæ emanavit, qui salutem plurimis impendit.

Cum autem impiissima *Quendreda* eodem tempore quo corpus fraternum sic cum gaudio ad ecclesiam **Wynchecumbe** translatum foret, circa incantationes, ut communiter dicitur, cum illo psalmo psalterii *Deus laudem*, vacaret, manifesta divina ultione pupillæ amborum oculorum ejus super ipsum psalterium (quod in memoriam rei gestæ in dicta ecclesia monasterii **Wynchecumbe** usque hodie servatur) à capite evolabant. Quæ sic excæcata, & post multos cruciatus pessima morte defuncta, pluribus ac locis sepulta, nusquam remanere potuit, donec angelica revelatione in quandam semotam profunditatem miserabiliter projecta fuit. Post vero sanctum *Kenelmum* regem & martirem *Ceolwolfus* patruus ejus in regno *Merciæ* sibi successit. Qui anno sequenti à regno expulsus, *Bernulphus* duobus annis ei successit, contra quem *Egbertus* rex occidentalium *Saxonum* partes suas hostiliter petentem, apud *Hellendinam* pugnans victor funestus ad propria remeavit. Post *Bernulfum* in regno *Merciæ* successit *Ludecanus* quem dictus *Egbertus* interfecit. Tunc in regno *Merciorum* surrexit rex *Millefridus*, qui auditis miraculis, & signis à Deo meritis sancti *Ethelberti* regis & martyris, apud *Herefordiam* declaratis, ecclesiam ibi egregiam lapidea structura ad laudem Dei, & honorem dicti martiris à fundamentis incepit, & pia devotione Domino auxiliante perfecit, & in eodem loco primus regum omnium episcopum constituens, eandem cathedrali dignitate ecclesiam sublimavit, quam terris plurimis & prædiis amplis, palliis olosericis & ornamentis egregiis ditare dum vixit, & dotare regia munificentia non cessavit, ut superius inter reges *Estangliæ* super processum prædicti regis *Ethelberti* plenius est notatum. Rege vero *Milefredo* defuncto *Wilafus* in regno *Merciæ* sibi successit: quem *Egbertus* rex *Westsaxiæ* subjugavit & regnum suum de eo tenendum sub tributo concessit. Cui successit *Bertulfus* cujus filius *Bretfertus* nomine cognatum suum sanctum *Wistanum* injuste peremit, erat enim nepos duorum regum de regno *Merciorum*. De loco vero quo innocens occisus est columpna lucis usque ad cœlum porrecta loci incolis per xxx. dies stabat conspicua. Hiis temporibus infideles *Dani* cum CCC. l. navibus in hostium *Thamensis* fluminis venientes *Dovereiam*, & *Cantuariam* depopulati sunt, & dictum regem *Merciorum Bertulfum*, contra eos ad pugnam venientem, in fugam propulerunt. Qui postea ab hac vita transiens *Burthred* xxij. annis habuit successorem. Iste *Bernredus* rex *Merciorum* & *Ethelwolfus* rex *Westsaxonum*

Westsaxonum mediterraneos *Britones* vicerunt, & suæ ditioni submiserunt. Postea nephandi *Dani* apud *Rependon* hiemantes, dictum *Bernredum* à regno suo expulerunt. *Elfredus* ultimus rex sive dux *Merciorum*, qui *Elfledam* sororem primi *Edwardi* regis, qui *Edwardus* senior dicitur, desponsavit. Post cujus *Elfledæ* mortem idem rex *Edwardus* regnum *Merciorum* suo imperio conjunxit; de quo *Edwardo* inferius post tractatum istum de divisione regni suo loco plenius dicetur.

REgnum *Northanhymbrorum*, id est *Northumbriæ* sive *Berwicorum*, in quo eciam continebatur regnum *Deirorum*, incepit ab *Occa* filio *Hengisti*; cui præfuerunt Comites, vel secundum quosdam reges, & primus rex post *Occa* vocabatur *Ida*, qui per xij. annos regnans, totam terram *Northanhumbrorum* à flumine *Humbræ* usque ad mare *Scociæ* occupavit.

IDa rege *Northumbriæ* defuncto, successit sibi in regno rex *Ella*, cujus tempore de provincia sua *Deirorum* Mercatores pueros venales *Romæ* adduxerunt; Quos dum forma pulcherrimos & vultu venustos beatus *Gregorius* nondum Papa effectus in foro conspexisset, interrogavit mercatorem, de qua patria eos attulisset. Qui respondit; De *Britannia*, cujus incolæ simili candore refulgent. Interrogavit iterum, si essent Christiani. Cui mercator; Non, sed paganis erroribus implicati. Tunc *Gregorius* intimo corde longa trahens suspiria ait, Heu proh dolor, quod tam lucidas facies auctor nunc possidet tenebrarum! Interrogavit insuper quomodo gens illa vocatur. Respondit, *Anglici* vocantur. Tunc *Gregorius*; Bene, inquit, *Anglici*, quia angelicos vultus habent. Rursum interrogavit, Quod nomen haberet ipsa provincia. Mercator ait, Provinciales illi *Deiri* vocantur. Et *Gregorius*, Bene, inquit, *Deiri*, quia de ira Dei sunt eruendi. Tunc de nomine regis interrogavit. Cui mercator respondit, quod *Ella* diceretur. At *Gregorius* ad nomen alludens ait, Bene *Ella*, quia *alleluia* in partibus illis decantari oportet. Qui mox ad *Pelagium* Papam accedens, cum multa instantia & precibus vix optinuit, ut ad illos convertendos in *Britanniam* mitteretur. Cumque jam viam arripuisset & iter trium dierum cum sociis suis versus *Britanniam* peregisset, à dicto Papa pro ejus recessu à populo *Romano* multipliciter calumpniato revocatus, & post ipsum papam infra breve morte pestilentiæ inguinariæ decedentem in summum pontificem electus & consecratus, beatum *Augustinum* & alios cum eo religiosos *Anglicis* prædicaturos in *Britanniam* destinavit, qui *Ethelbertum* regem *Canciæ* & alios plures, ut superius inter reges *Cantiæ* plenius notatur, ad fidem duxit catholicam & convertit.

ELla vero rege *Northumbriæ* mortuo, rex *Edelfridus* sibi in regno successit, qui sævo furore erga *Britones* commotus, collecto grandi exercitu provinciam eorum petivit. Cumque bellum acturus usque *Lerecestriam* civitatem ubi *Brocivayl* Consul urbis ex parte *Britonum* existens adventum exspectabat, venisset, & monachos heremitas & sacerdotes *Britonum*, qui ad exorandum Deum pro dicto Consule contra eum pro eis bellaturo convenerant, seorsum in tutiori loco consistere vidisset, sciscitabatur qui essent hii, quidve acturi illuc in tanto numero convenissent. Erant autem plurimi eorum de monasterio *Bangor* cujus Abbas *Dincoc* vocabatur, in quo tantus fertur fuisse numerus monachorum, ut cum monasterium illud in septem portiones cum præpositis sibi rectoribus esset divisum, nulla harum portio minus quam trescentos monachos haberet, qui omnes de labore manuum suarum vivebant. Horum autem plurimi ad memoratam aciem peracto triduano jejunio causa orandi cum aliis convenerunt, dictum habentes Consulem, qui eos precibus intentos & patriam à gladiis protegeret barbarorum. Quorum causam adventus cum *Edelfridus* rex intellexisset, ait, Ergo si adversum nos ad Deum suum clamant, profecto & ipsi quamvis arma non ferant contra nos pugnant, quia nos in suis prædicationibus & orationibus persequuntur. Itaque in eos primum arma hostiliter verti jubet, & sic eos & cæteros nephandæ regis militiæ copia delevit, non sine magno exercitus sui dampno.

Extinctos in ea pugna ferunt de hiis qui ad orandū venerant viros circiter mille CC. & solum quinquaginta fuga esse lapsos. *Brocivayl* autem Consul prædictus ad primum hostium adventum cum suis terga vertens, eos quos defendere debuerat nudos ferientibus reliquit gladiis & inermes; sicque completum est præsagium sancti pontificis *Augustini*, qui dum vixit de ista strage & severo prælio episcopis & doctoribus *Britonum* sibi non obtemperantibus, in quodam colloquio apud quemdam locum qui dicitur **Augustines Oke**, id est, quercus sive robur *Augustini* in confinio *Britonum*, de recta celebratione Paschæ, & statu ecclesiæ *Anglicanæ* cum illis, & *Scotis* auxilio *Ethelberti* regis *Canciæ*, jam per ipsum *Augustinum* ad fidem conversi habito, prophetabat, dicens, quod si pacem cum fratribus accipere nollent bellum forent cum hostibus accepturi, & si secum nationibus *Anglorum* viam vitæ prædicare noluissent, per horum manus ultionem mortis essent passuri. De isto colloquio supra inter reges *Canciæ* tempore regis *Ethelberti* plenius notatur. De isto eciam bello *Galfridus Monemutensis* superius in libro de gestis *Britonum* dicto *le Brut* dicit, quod *Ethelbertus* rex *Cantiæ* per beatum *Augustinum* jam conversus, ut vidit *Britones* dedignantes subjectionem *Augustino* facere, & prædicationem suam spernere, istum *Edelfridum Northanhymbrorum*, & cæteros regulos *Saxonum* instimulabat, ut grandi exercitu collecto in civitate *Bangor* Abbatem *Dinooc*, & cæteros clericos qui eum despexerant, perditum irent, quod ut supra dicitur factum est.

Isto rege *Edelfrido* per successorem suum *Edwinum*, ut inferius patebit exempto, idem *Edwinus* gubernaculum regni *Northumbriæ* suscepit, qui tanta potestate terreni imperii creverat, ut nemo *Anglorum* ante eum omnes *Britanniæ* fines acciperet, & omnes provinciæ quas vel *Angli*, vel *Britones* habitabant sub ditione ejus essent, ipse eciam plures *Anglorum* insulas suo imperio subjugavit. Et postquam filiam *Edelberti* regis *Edelburgam* Christianam paganus duxerat, quæ alio nomine *Tacce* vocabatur, venit *Paulinus* ut ibi prædicaret, à *Justo Dorobernensi* archiepiscopo ad hoc episcopus ordinatus. Anno autem sequente venit quidam sicarius à rege *Westsaxiæ Chichelino*, ut regem *Edwinum* interficeret, qui simulans legationem domini sui, juxta ampnem de **Darwynt** in regem cum sica cucurrit bicipiti toxicata. Quod videns *Lilla* regius minister

ſter interponens ſe ictui transfixus eſt, & eodem ictu rex parumper extitit vulneratus, interfectoque alio equite ſicarius gladiis cæſus eſt. Eadem autem nocte regina peperit filiam nomine *Enflant*. Cumque rex gratias inde diis ageret, dixit *Paulinus*, quod precibus ſuis apud Deum optinuit, ut regina illam pareret abſque dolore. Cujus verbis delectatus rex, promiſit ſe Chriſto ſerviturum ſi victoriam adverſus *Chichelinum* ei donaret. Et in pingnus promiſſionis implendæ, ſuam juſſit filiam baptiſari. Qua cum xij. de familia ſua baptiſata, & rege *Chichelino* ſuperato, ac hoſtibus ſuis aut occiſis, aut in dicione receptis, cum rex *Edwinus* victor in patriam rediret, non ſtatim efficitur Chriſtianus, ſed quandoque ſolus, quandoque cum aliis, ut vir natura ſagaciſſimus, ratione fidei audita quid ageret cogitabat. Cui *Bonefacius* papa exhortatorias ad fidem literas deſtinavit, miſit eciam munera, de quibus in fine Epiſtolæ meminit ita verbis. *Præterea benedictionem protectoris noſtri beati* Petri *Apoſtolorum Principis vobis direximus*, id eſt, *camiſiam cum ornatura auro unam, & levam ancirianam unam, quod petimus ut eo benignitatis animo gloria veſtra ſuſcipiat quo à nobis noſcitur deſtinatū. Edelburgæ* eciam reginæ literas & munera miſit, de quibus in fine epiſtolæ ſic ait, *Præterea benedictionem protectoris noſtri beati* Petri *Apoſtolorum Principis vobis direximus, & pecten eburneum auratum, & ſpeculum argenteum, quod petimus ut eo benignitatis animo gloria veſtra ſuſcipiat quo à nobis noſcitur deſtinatum.*

Circa idem tempus non multo perante elapſum, Spiritus ſanctus revelavit dicto *Paulino* epiſcopo oraculum quondam regi *Edwino* hoc modo oſtenſum. Cum autem iſte *Edwinus*, *Edelfrido* qui ante eum regnaverat illum perſequente, apud *Redwaldum* regem orientalem *Anglorum* profugus moraretur, per quendam amicum ſuum cognovit, *Redwaldum* regem prædictum in tantum muneribus regis *Edelfridi* eſſe corruptum, ut interficere eum vellet, unde ille amicus promiſit ſe eum ab illa ſi vellet provincia educturum. Cui *Edwinus*, Quo nunc fugiam qui per omnes *Britanniæ* provincias tot annis hoſtium inſidias devitavi? ſi autem me mori oportet, malo ut ille quam ignobilior me extinguat. Hiis dictis remanſit ſolus. Dumque mentis langoribus eſſet *Edwinus* ſuper hoc multipliciter cruciatus, vidit intempeſtæ noctis ſilentio hominem ſibi incognitum ſic dicentem. Ne formides, cauſam enim triſtitiæ tuæ ſcio, quid autem dares ei qui te de hac abſolveret triſtitia, & *Redwaldo* regi pro te melius ſuaderet; quid ſi eciam te regem futurum prioribus potentiorem extinctis hoſtibus eſſe promittat? Reſpondenti *Edwino* ut prius, adjecit ſibi dicens. Quid ſi ille meliorem vitam tibi oſtenderit, quam aliquis parentum tuorum habuit, obtemperabiſne ei? *Edwino* vero hoc firmiſſime promittente, ſubdidit ille, manum capiti ejus imponens, Cum ergo hoc tibi ſignum advenerit memento hujus temporis & ſermonis. Quo dicto, repente diſparuit, ut intelligeret ipſum non eſſe hominem ſed ſpiritum. Et cum regius juvenis ſolus adhuc ibidem ſederet, præfatus ejus amicus venit, & ait, Surge hillaris, mutatum eſt cor regis, conſilio namque reginæ tibi ſervare diſpoſuit fidem ſuam. Quid plura? rex *Edwinus* congregato exercitu *Adelfridum* regem in finibus *Merciorum*, ad orientem plagam amnis qui vocatur *Jole* ſibi occurrentem, occidit. Ibi tamen filius *Redwaldi* regis *Reiner* nomine occiſus eſt, & ſic *Edwinus* regnum *Northumbriæ* eſt potitus. Cum autem *Paulinus* epiſcopus hoc oraculum regi dixiſſet, & eum ad fidem hortando, manum capiti ejus impoſuiſſet, regem ad pedes ejus procidere volentem levavit.

Rex igitur ad fidem promptus ut ſuos lucraretur, ſciſcitabatur ab eis quid eis videbatur. Cui *Coyfi* pontifex ait, Nemo ſtudioſius ſervivit diis, quam ego ad lucrum terrenum. Multi autem ſunt qui magna beneficia à te receperunt unde nil ad eos valere probavi. Tum alius optimatum regis ſubdidit, ita per exemplum dicens, Hæc vita hominum ad modicum apparet, quid autem ſequatur quidve proceſſerit penitus ignoramus; unde ſi hæc nova doctrina certius aliquid attulerit, merito ſequenda eſſe videtur. Hiis ſimilia cum eciam cæteri dicerent, adjecit *Coyfi*, quod vellet ipſum *Paulinum* epiſcopum audire de Deo aliquid dicere & prædicare; quo audito, exclamavit *Coyfi* ſe & alios penitus erraſſe; unde fidem Chriſti ſe ſuſcepturos omnes pariter promiſerunt. *Coyfi* autem pontifex accepto à rege equo emiſſario, cum pontifici idolorum non liceret niſi ſuper equam equitare, arrepto que gladio & lancea, quod eciam non licebat, aras quas ipſe ſacraverat ſuccendit cunctis videntibus & deſtruxit. Oſtenditur autem locus quondam idolorum non longe ab *Eboraco*, ad orientem ultra ampnem de Derwent, & vocatur hodie Godmundyngham. Baptiſatus eſt igitur rex *Edwinus* primus omnium regum *Northamhymbrorum* die ſancto Paſchæ, & multi cum eo, in eccleſia ſancti *Petri Eborac.* quam ipſe de ligno pro ſede epiſcopatus conſtruxerat; mox tamen majorem incepit lapideam, quam ſanctus *Oſwaldus* rex poſtea perfecit, & in eadem eccleſia dictum *Paulinum* archiepiſcopum *Eboraci* ordinavit, conſtituit atque fecit. Baptiſati ſunt eciam *Offrid*, & *Edfrid* filii regis *Edwini*, qui ambo ei de *Euburga* filia *Cearli* regis *Merciorum* nati ſunt. Tempore eciam ſequenti liberi ejus de *Edelburga* regina progeniti baptiſantur, quorum duo in *Eboracenſi* eccleſia poſtea ſepulti ſunt.

Tanta autem fertur tunc fuiſſe fides gentis *Northanhymbrorum* ad deſiderium lavacri ſalutaris, ut quodam tempore *Paulinus* archiepiſc. cum rege & regina in regiam villam quæ vocatur *Adgebryn* veniens, xxxvj. diebus ibidem cum catechiſandi, & baptiſandi officio deditus moraretur, in provincia *Berniciorum* in fluvio *Gleny* juxta locum qui vocatur *Malvyn*. In provincia vero *Deirorum*, in fluvio de *Swale* baptiſabat. *Paulinus* eciam inter hæc provinciam *Lyndiſſe* quæ eſt ad meridianam ripam *Humbræ* fluminis, priuſque præfectum *Lindicolniæ* civitatis, cui nomen *Bletta*, in domo ſua convertit. In qua civitate eccleſiam egregii operis perfecit, & in ea *Juſto Dorobernenſi* archiepiſcopo defuncto, loco ſuo *Honorium* in *Dorobernenſem* archiepiſcopum ordinavit. Et ſic nota quod ſicut iſte *Paulinus* qui poſt adventum ſancti *Auguſtini*, in primum archiepiſc. *Eboracenſem* per *Juſtum Dorobernenſem* archiepiſcopum, ut ſuperius dictum eſt, ordinabatur: ſic vice verſa *Juſto* defuncto, *Honorius* ſucceſſor ſuus in archiepiſcopum *Dorobernenſem*, per *Paulinum Eboracenſem* archiepiſcopum ordinatus eſt. Urbs autem *Lincolnia*, quæ tunc *Lindecolnia* vocabatur, ſitu ſplendida, ut urbs in colle ſita ad regnum *Murcæ* pertinet.

Iſti

Isti regi *Edwino Honorius* papa accensorias literas destinavit, quarum postremam partem necessarium apponere duxi, quæ de agendis archiepiscopis *Angliæ* distincte tractat per hæc verba. *Prædicatoris nostri Domini mei apostolicæ memoriæ* Gregorii, *frequenter lectione occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit habetote, quatinus ejus oratio, & regnum vestrum populumque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehensibiles repræsentat. Ea vero quæ à nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda speratis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo attribuere ulla sine dilatione providimus, & duo pallia utrorumque metropolitanorum, id est* Honorio *&* Paulino *direximus, ut dum quis eorum de hoc seculo ad auctorem suum accersitus, in loco ipsius alterum episcopum, ex hac nostra auctoritate, debeat subrogare: quod quidem tam pro vestræ caritatis affectu, quam pro tanto provinciarum spacio, quæ inter nos & vos esse noscitur, sumus invitati concedere, ut in omnibus devotioni vestræ nostrum concursum juxta desideria præberemus. Incolumem excellenciam vestram superna gratia custodiat.*

Honorius eciam papa pallium, & literas de ordinatione, & dignitate utriusque archiepiscopatus *Honorio Dorobernensi* archiepiscopo, in forma qua sequitur destinavit.

Dilectissimo fratri Honorio Honorius &c. *Inter plurima quæ redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud eciam clementer collecta sua pietatis munificentia tribuit, quociens per fraternos affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repræsentat, pro quibus majestati ejus gratias indesinenter exsolvimus, eumque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem in prædicatione evangelii elaborantem, & fructificantem sequentemque magistri, & capitis sui* Gregorii *sanctam regulam, perpetua stabilitate confirmet, & ad augmentum ecclesiæ suæ potiora per vos suscitet incrementa, & fide & opere in timore Dei, & caritate vestra adquisitio decessorumque vestrorum, quæ per domini* Gregorii *exordium pullulat, convalescendo amplius extendatur, ut ipsa vos Dominici eloquii promissa in futuro recipiant, vosque vox ista ad æternam festivitatem evocet*, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: *& iterum*, Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. *Et nos quidem fratres karissimi hæc vobis, pro æterna caritate exhortationis verba præmittentes, quæ rursus pro ecclesiarum vestrarum privilegiis congruere posse conspicimus, non desistimus impertiri, & tam juxta petitionem vestram, quam filiorum nostrorum regum* Angliæ, *vobis præsenti nostra præceptione vice beati* Petri *Apostolorum Principis autoritatem tribuimus, ut quando unum ex vobis divina ad se jusserit gratia evocari, is qui superstes fuerit alterum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua eciam re singula vestræ dilectioni pallia pro eadem ratione celebranda direximus, ut per nostræ præceptionis auctoritatem possitis Deo placidam ordinationem efficere. Quia ut vobis concederemus longa terrarum spacia marisque intervalla quæ inter nos & vos consistunt ad hæc nos condescendere coegerunt, ut nulla posset ecclesiarum vestrarum jactura per cujuslibet occasionis obtentum quoquo modo pervenire, sed potius commissi vobis populi devotioni plenius propagare. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater. Dat: die tercio Iduum Januarii Imperantibus dominis nostris piissimis Augustis* Heraclio *anno vicesimo quarto, post consulatum ejusdem anno vicesimo tercio & consulatus ejusdem anno tercio, sed* Heraclio *felicissimo Cæsare, id est filio ejus anno tercio, Indictione vij. id est anno dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo quarto.*

Misit etiam idem papa *Honorius* genti *Scottorum* literas de observatione Paschali, ne paucitatem suam cunctis per orbem Christi ecclesiis sapientiorem æstimarent. *Edwinus* vero rex *Northumbriæ* post xvij. annum regni sui gravi prælio in campo qui vocatur **Hatfelde** conserto à *Cedwalla* rege *Britonum*, adjuvante eum strenue *Penda* rege *Merciorum*, occisus est, disperso toto suo excercitu vel perempto. *Offricus* quoque filius ejus bellicosus occiditur etiam ante eum. Alter vero *Edfridus* necessitate cogente ad dictum *Pendam* refugit: A quo postmodum, sancto *Oswaldo* rege in *Northumbria* regnante, perfide peremptus est. Dicitur autem quod **Hadfelde** rubeo undique nobilium cruore fumabat, ibi namque mirabilis & inopinata fortissimorum strages facta est. *Cedwalla* siquidem rex *Britonum* potentissimus innumerabilem multitudinem, *Penda* vero strenuissimus strenuissimos adduxerant ibi secum, qui maximam stragem in *Northanhimbrorum* ecclesia fecerunt. *Penda* enim paganus erat, *Cedwalla* vero pagano sævior, quia nec mulieribus nec parvulis parcebat, *Anglos* à *Britannia* se deliberans erasurum. Nec *Britones* magis *Anglis* communicabant quam paganis, fidem eorum nichil ponderantes. Allatum autem est caput *Edwini* regis usque *Eboracum*, & ibi in ecclesia sancti *Petri* per ipsum incepta, quam sanctus *Oswaldus* rex postea perfecit, juxta regiam decentiam est humatum. De isto *Edwino* rege *Northumbriæ* & dicto *Cedwalla* rege *Britonum*, quem *Galfridus Monemutensis* *Cadwallonem* sive *Cadvallonem* vocat, ac de perfido *Penda* rege *Merciorum*, & gestis ac diversis præliis inter eos, & de dicto etiam bello apud **Hadfelde**, in quo ut dictum est dictus rex *Edwinus* & *Offricus* sive *Offridus* filius suus, ac cum eis (secundum dictum *Galfridum*) *Godboldus* rex *Orcadum*, qui in eorum auxilium ibi venerat, occisi fuerant, Idem *Galfridus* superius in libro suo de gestis *Britonum* multa enarrat; quæ quia ibidem ita diffuse tanguntur nimis superfluum hic ea apponere michi videbatur.

Post mortem vero dicti regis *Edwini*, *Northumbris* nihil præsidii nisi fuga habentibus, *Paulinus* archiepiscopus *Eboracensis* assumpta secum regina *Edelburga* regis *Edwini* relicta, *Canciam* navigio rediit, filium *Edwini* & filiam secum habens, ubi ab *Honorio* archiepiscopo & *Edbaldo* rege *Cantiæ* est susceptus. *Edelburga* vero regina dictos filium & filiam *Edwini* ut mater prolem diligens, metu *Edbaldi* regis & *Oswaldi* regis *Northumbriæ* futuri ad *Dagobertum* regem *Franciæ*, qui erat amicus illius, misit in *Galliam* nutriendos, ibique pueri sunt defuncti. Attulit quoque *Paulinus Eboracensis* archiepiscopus secum vasa *Edwini* regis preciosa, & aurea m

auream crucem magnam, & calicem auream quæ in eccleſia *Cantuariæ* adhuc manent. *Romano* autem tunc *Roffenſi* præſule dum legatarius *Honorii* archiepiſcopi *Dorovernenſis Romam* tenderet, fluctibus Italici maris abſorto, *Paulinus* archiepiſcopus prædictus eundem epiſcopatum *Roffenſem* tenuit dum vivebat, ibique moriens pallium quod à papa acceperat tunc reliquit. Reliquerat autem in eccleſia ſua *Eboraci Jacobum* diaconum virum ſanctum, qui exhinc baptiſabat & docebat; Recuperata in provincia *Northumbriæ* demum pace & numero fidelium creſcente, magiſter eccleſiaſticæ cantationis juxta morem cœpit exiſtere *Romanorum*, ubi ipſe ſenex & plenus dierum juxta ſcripturam viam patrum in Domino eſt ſecutus.

EDwino regi ſucceſſit *Oſricus* cognatus ejus in provincia *Deirorum*, & *Ainfridus* filius *Edelfridi* regis regnum ſuſcepit *Bernicorum*, nam in has duas provincias gens *Northanhimbrorum* antiquitus diviſa erat. Hii autem juvenes tempore dicti regis *Edwini* apud *Scotos* & *Pictos* exulantes baptiſati ſunt. Sed cum reges facti eſſent ad idola ſunt reverſi, quos dominus *Cedwalla* ſive *Cadwallo* rex *Britonum* impie ſed juſte peremit; & primum quidem ſcilicet dictum *Oſricum* proxima æſtate, in obſidione unius oppidi cum ſuis omnibus ſubito deſtruxit. Poſt annum vero *Anfridum* ad ipſum gratia pacis poſtulandæ venientem cum xij. militibus interemit. Infauſtus ille annus tam propter regum Apoſtaſiam quam dicti regis *Cedwallæ* tirannidem fuit, quo non terras ut victor acquirebat ſed ut peſtis crudeliter deſtruebat. De morte iſtius regis *Oſrici Galfridus Monemutenſis* ſuperius in libro ſuo de geſtis *Britonum* dicit, quod dictus *Cadwallo* rex *Britonum Edwino* rege occiſo & habita de ſuis victoria, provincias *Anglorum* univerſas pervagando ita debaccatus eſt in *Saxones*, ut nec ſexui quidem muliebri nec parvulorum parceret ætati, qui omne genus *Anglorum* ex finibus *Britanniæ* abradere volens, quoſcumque reperiebat inauditis tormentis afficiebat. Deinde cum dicto rege *Oſrico* qui *Edwino* ſecundum ipſum *Galfridum* ſucceſſerat prælium committens, eum & duos nepotes ejus qui poſt illum regnare debuerant, ac etiam *Eadanum* regem *Scottorum* qui eis auxiliari venerat, interfecit.

TUnc *Oſwaldus* rex, qui ſanctus *Oſwaldus* dicitur, poſt occiſionem fratris ſui *Anfridi*, ut dictum eſt regis *Bernicorum*, regni ſuſcepit *Northumbriæ* diadema. Qui cum magno excercitu contra dictum *Cedwallam* regem *Britonum* ſubito ſuperveniens, quandam crucem manibus ſuis erexit, quam foveæ impoſitam ceſpitibus firmavit, dixitque, Flectamus genua & deum omnipotentem unum & verum in communi precemur, ut nos ab hoſte feroci & ſuperbo miſeratione ſuorum defendat. Scit enim quia juſta pro ſalute gentis noſtræ bella ſuſcipimus. Quo facto, incipiente diluculo congreſſi *Cedwallam* & copias ſuas, quibus nichil reſiſtere credidit, apud **Deniſbourn**, id eſt *rivus Deniſii* vicit & fugavit; ubi *Britonibus* in magna parte etiam cæſis locus ille ideo *Cædes Cedwallenſium* dicitur, qui locus in magna veneratione habetur, ut in libro de miraculis ſancti *Oſwaldi* invenitur.

Iſte ſanctus rex *Oſwaldus* ut fidem Chriſti in regno ſuo augeret, *Scotiam* ubi exulaverat, pro *Aidano* epiſcopo ſummo viro nuncios miſit, quamvis ipſe rectum Paſcha more ſeptentrionalium *Scottorum* minime celebravit; Auſtrales enim inſulæ *Hiberniæ* partes jam dudum ammonitione papæ ſuſceperant rectum Paſcha. Veniente igitur à *Scotia Aidano* epiſcopo, ſanctus rex *Oſwaldus* in inſula *Lindisfarnenſi* epiſcopalem tribuit ei ſedem. Cumque fides dilatari incepiſſet, pulcro ſpectaculo ſæpe contigit, ut *Aidano* epiſcopo qui *Anglorum* linguam perfecte non noverat, evangelium prædicante, ipſe rex qui longo ſui exilii tempore linguam *Scottorum* plene didicerat, interpres verbi cœleſtis ſuis ducibus exiſteret & miniſtris. Venientibus autem monachis de *Scotia* fides ferventer docebatur. Quorum unus de inſula quæ vocatur *Ii* epiſcopus erat; cujus monaſterium ſeptentrionalium *Scottorum* & omnium *Pictorum* artem tenebat. Quæ inſula non magnum ab eo freto diſcreta ad jus *Britanniæ* pertinuit, ſed donatione *Pictorum* qui illas *Britanniæ* plagas incolunt, monachis *Scottorum* tradita eſt, eo quod ab illis fidem illi incolæ acceperunt. Anno namque gratiæ D. lxv. regnante poſt *Juſtinianum Juſtino* minore, abbas *Columba* de *Hibernia* venit ante adventum ſancti *Auguſtini* per xxiij. annos, ad prædicandum *Pictis* ſeptentrionalibus, id eſt eis qui arduis atque horrentibus montium jugis à *Pictis* Auſtralibus ſeperantur, Auſtrales namque prius per *Niniam* epiſcopum *Britonem Romæ* edoctum ad fidem fuerant converſi, cujus ſedem epiſcopatus ſancti *Martini* nomine, ubi ipſe *Ninia* ſepultus eſt, jam nunc optinet gens *Anglorum*; qui locus de provincia *Bernicorum* vulgo *Candida caſa in Galeweya* vocatur, eo quod ibi eccleſiam de lapide candido & inſolito *Britonum* more fecit.

Venit autem *Columba* regnante *Bridio* filio *Mailconi* rege *Pictorum* potentiſſimo, anno regni ejus ix. gentemque illam convertit, unde præfatam inſulam ipſe *Columba* ab eis accepit, quam ſucceſſores ſui uſque hodie ibi tenent, ubi & ipſe etiam ſepelitur. Erat etiam aliud monaſterium nobile in *Hibernia* de *Ariano* id eſt campus roborum, ex quo monaſterio plurima huc uſque in *Anglia* & *Hibernia* ſunt inventa, in quibus omnibus monaſterium *Ii* principatum tenet. Abbati autem illius inſulæ omnis provincia & etiam epiſcopi ordine inuſitato ſolent eſſe ſubjecti, quia *Columba* prædicator non fuit epiſcopus ſed presbyter & monachus, cujus ſucceſſores imitatione ejus valde claruerunt: In obſervatione tamen Paſchæ errabant donec *Egbertus Anglicus* eos correxit. *Aidanus* igitur hinc miſſus epiſcopatum *Northumbriæ* tenuit; cujus induſtria & conſilio rex *Oſwaldus* informatus genti & regno pluſquam omnes majores ejus proficiebat. Omnes namque gentes *Britanniæ, Britones, Anglicos, Pictos & Scotos* in deditionem accepit, qui licet poteſtate erat ſublimis fuit tamen pauperibus & peregrinis humilis & benignus.

Tempore namque quodam cum die ſancto Paſchæ beatus rex *Oſwaldus* cum dicto epiſcopo *Aidano* ad prandium conſediſſet, poſituſque eſſet in menſa coram eo diſcus argenteus cibis regalibus refertus, fertur ſubito miniſtrum ipſius intraſſe cui cura erat ſuſcipiendorum inopum deputata, & regi indicaſſe quod multitudo pauperum undique adveniens maxima per plateas ſederet, à rege poſtulans aliquid elemoſinæ eis dari. Mox rex inclitus dapes ſibimet appoſitas & ori regio præparatas non ſolum pauperibus

bus deferri, sed & discum confringi ac eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, pontifex qui assidebat facto egregio delectatus, dextram ejus apprehendit, & ait, Nunquam computrescat hæc manus. Quod & ita juxta votum benedictionis ejus provenit, nam cum postea (ut inferius habetur) rege illo in pugna interfecto, manus cum brachio à cætero esset corpore resecta, contigit ut incorrupta hactenus perduraret. Cumque sanctus *Oswaldus* rex ix. annis regnasset, anno ætatis suæ xxxviij. gravi prælio apud Marsefelde commisso, v. die *Augusti* à strenuo *Penda* rege *Merciorum* occisus est. Unde dicitur quod campus Marsefeld ossibus nobilium canduit sanctorum, occulto enim Dei judicio invisi Deo pagani ibi ejus dilectos crudeliter mactaverunt, eos cœli volatilibus escas dantes. In loco autem cædis illius miracula usque hodie plura fiunt. De isto sancto *Oswaldo* rege, & dictis *Cadwallone* rege *Britonum* ac *Penda* rege *Merciorum*, & de præliis inter eos habitis, *Galfridus Monemutensis* superius quasi in fine libri sui de gestis *Britonum*, non nisi in paucis ab hiis scriptis variando, plura valde breviter enarrat.

SAncto regi *Oswaldo* pro patria & gente dimicanti prælio ut præmittitur occiso, *Oswius* frater ejus in provincia *Berniciorum* successit. Sed in provincia *Deirorum Oswinus* filius *Osrici* regis, de quo prædictum est, successit & vij. annis regnavit. Ingravescentibus vero postmodum causis cum *Oswius* & *Oswinus* reges simul aput Wilfaresdoun, i. mons *Wilfari* conflicturi essent, *Oswinus* se viribus imparem videns, exercitum remisit, & in domo *Humwaldi* Comitis quem sibi amicissimum putabat, cum uno tantum milite Condehere nomine, se abscondit; à quo milite proditus est *Oswinus*, & cum eodem per *Edwinum* præfectum regis *Oswii* morte in *Gelingum* interficitur omnibus detestanda, ubi pro utriusque regis animabus, id est occisi & ejus qui occidere jussit, ecclesia est constructa. Erat autem ille rex *Oswinus* interfectus aspectu venustus, natura sublimis, affatu jocundus, moribus civilis, manibus largus, & ideo ab omnibus dilectus, & frequenter à Nobilibus cujuscumque provinciæ visitatus.

Interea sancto *Aidano* episcopo prædicto viam universæ carnis ingresso *Finianus* episcopus in insula *Lindisfarnensi* de secto robore ecclesiam totam fecit, quam cum postea *Theodorus Dorobernensis* archiepiscopus dedicasset, *Edbert* episcopus plumbo ibidem parietes operuit atque tectum.

In illis temporibus cum quadam die beatus adolescens *Cuthbertus* solito luctamini puerorum interesset, repente unus de parvulis triennis ferme ut videbatur accurrit ad eum, & quasi senili constancia cœpit hortari, ne jocis & ocio indulgeret, sed mentem simul & membra stabilitati pocius subjugaret. Quo monita spernente luget ille parvulus corruens in terram, & faciem lacrimis rigans accurrunt consolaturi cæteri. Sed in fletibus ille perstat. Interrogant quid haberet repentinum unde tantis afficeretur lamentis. Ac tandem exclamans consolanti se *Cuthberto* ait, Quid inquit, hæc sanctissime antistes & presbiter *Cuthberte*, naturæ & gradui tuo contraria geris? ludere te inter parvulos non decet quem Dominus etiam majoribus natu magistrum virtutis consecravit. Audiens hæc *Cuthbertus* mœstum infantem piis demulcens blanditiis relicta continuo ludi vanitate domum rediit, ac stabilior jam ex illo tempore animoque adolescentior existere cœpit. Cumque *Cuthbertus* adolescens nocte quadam dormientibus suis sociis, ipse juxta morem pervigil in oratione duravit, vidit subito lumen de cœlo fusum in quo angeli eximiæ claritatis terram petentes, sine mora cum anima cujusdam sancti ad cœlestem patriam redierunt. *Cuthbertus* vero à visione multum compunctus Deo laudes & gratias referens, socios suos ad laudandum deum fraterna exhortatione provocavit, maneque facto agnovit antistitem *Lindisfarnensis* ecclesiæ *Aidanum* per idem temporis quem viderat de corpore raptum cœlestia regna petisse. At statim commendans suis dominis pecora quæ pascebat, monasterium petere decrevit, ubi seculari habitu deposito officium hospitum suscipiendorum suscepit, ubi fertur ipsum quadam vice tempore yemali angelum Domini in suo hospitio suscepisse. Quem hominem æstimans cum solito humilitatis more suscepisset, lavandis manibus aquam dedit, pedesque ipsius abluit & lintheo extersit, ac manus suas in sinu suo propter frigus fovendas composuit, rogavitque ut cibo etiam reficiendus horam diei terciam exspectaret. At ubi rediit non invenit ipsum hospitem quem reliquerat edentem, explorat vestigia qua iret, sed nulla quispiam cernit, recens autem nix terram texerat, quæ facillime iter viantis proderet, & quo declinaret monstraret; stupefactus ergo *Cuthbertus* & secum de facto quærens mensam posuit in conclavi, quo ingressus continuo habuit fragranciam miri odoris. Circumspiciens autem unde tanta odoris suavitas orta esset, vidit juxta positos tres panes odoris insoliti & candoris, pavensque talia secum loquitur, Cerno quod angelus Domini panes attulit quales gignere terra nequit.

Post obitum Deo dilecti cujusdam sacerdotis *Boysili* præpositi officium *Cuthbertus* suscepit, ubi per aliquot annos sub regulari vita Deo & omnibus aliis boni operis exemplo placebat. Cœpit etiam inter ista spiritu propheciæ pollere, ventura prædicere, præsentibus absentia nunciare. Denique ad *Lindisfarnensem* ecclesiam sive monasterium vir domini adveniens, mox Instituta monachalia fratribus vivendo pariter & docendo tradebat. Temporibus istius *Oswy* regis *Northumbriæ* vir Dei *Cedda* in *Lindisfarnensi* insula in monasterio sanctæ *Mariæ* monachicam vitam duxit. Circa idem etiam tempus beatus *Wilfridus* cum esset annorum xiiij. venit ad insulam *Lindisfarnensem*, ibique se monachorum famulatui contradidit. Qui viam à *Scotis* traditam non esse perfectam advertens *Romam* adiit, & à *Bonefacio* archiepiscopo ac domini papæ consiliario quatuor libros evangeliorum didicit, & alia multa de ecclesiasticis disciplinis ab eo percepit. Cum autem per aliquod tempus ibi stetisset, & iterum ad *Britanniam* venisset, præsentatus est curiæ regis *Egfridi* filii regis *Oswy*, qui tunc in parte regni cum patre fuit regnans ipsum humane suscipiens, dedit ei monasterium xxx. familiarum in loco qui vocatur Rypon; In quo jussu ejusdem regis *Egfridi* ab *Ailberto Gewiseorum* episcopo qui aput Dorkecestre sedem tunc tenuit, sacerdos & doctor ordinatus est.

Circa idem tempus supradicto *Finiano* episcopo *Northumbriæ* sive *Lindisfarnensis* ecclesiæ defuncto *Colmannus* qui male Pascha sicut *Aidanus* & *Finianus* servabant successit, unde de hoc coram *Oswio* rege & *Egfrido* rege filio ejus inde fuerat disputatum, hinc erat *Colmanus* & *Ceadda* episcopus *Estsaxiæ*, inde *Ailbertus Gewiseorum* episc: prædictus qui ad *Egfridum*

fridum regem amicum ejus venerat, & *Jacobus* diaconus *Paulini Eboracensis* archiepiscopi, quem ipse *Paulinus* in ecclesia *Eboracensi* dimiserat, quando cum *Edelburga* uxore *Edwini* regis & liberis suis in *Cantiam*, ut supradictum est, fugit. Quibus *Ailberto* & *Jacobi* prædictis in disputatione illa digne prævalentibus, servabat *Ceadda* episcopus postea rectum Pascha, *Colmannus* vero sectam *Scottorum* mutare nolens, cum parte ossium patris *Aidani* nuper defuncti in suam patriam est reversus. Cui in episcopatu *Northumbriæ Tudda* successit: post quem *Eata* prius custos *Lindisfarnensis* ecclesiæ episcopus est effectus. Hii autem tres episcopi *Scottorum* prædicti, scilicet *Aidanus, Finianus*, & *Colmannus*, miræ sanctitatis & parcimoniæ extiterunt, nec enim potentes seculi suscipiebant, nisi qui ad eos causa orandi solummodo veniebant. Tempore autem illo sacerdotes adeo erant ab avaricia immunes, ut nec territoria nisi coacti reciperent.

Post hæc vero *Tudda* Dei famulo defuncto, dictus rex *Egfridus* misit *Wilfridum* presbiterum antedictum ad regem *Galliarum*, ut eum ibidem in episcopum faceret consecrari, quem dictus *Ailbertus*, episcopatu *Gewiseorum* sive occidentalium *Saxonum* dimisso, ad præsulatum *Parisius*, ut inter reges *Westsaxiæ* notatur; jam promotus honorifice consecravit. Cumque adhuc dictus *Wilfridus* in transmarinis partibus moraretur, dictus *Oswy* rex *Northumbriæ* industriam filii sui imitatus, prædictum *Ceddam* presbiterum à prædicto monasterio *Lindisfarnensis* ecclesiæ vocatum, ut in episcopum *Eboracensis* ecclesiæ jam pastore viduatæ ordinaretur, in *Cantiam* destinavit; verum ille *Cantiam* perveniens, invenit *Deusdedit* archiepiscopum *Dorobernensem* jam à seculo emigrasse, unde ad provinciam occidentalium *Saxonum*, ubi loco dicti *Ailberti* jam tunc, ut dictum est, præsulis *Parisius* *Wyne* erat episcopus, se divertens, ab illo in antistitem *Eboracensis* ecclesiæ ordinatur. Nam tunc non erat ullus excepto illo *Wyne* in tota *Britannia* episcopus canonice ordinatus. Consecratus igitur in pastorem *Cedda*, magistri sui *Aidani* prædicti & *Ceaddæ* fratris sui nuper *Estsaxonum* episcopi exemplum sequi cœpit, non equo ad evangelizandum sed more apostolorum per oppida, rura, casas, vicos & castella, pedibus incedendo veniens; postea *Wilfridus* jam, ut dictum est, episcopus factus ad ecclesiam *Riponensem* unde ordinandus discesserat rediit.

Erat fere ipso tempore *Romæ* monachus quidam nomine *Theodorus*, qui à *Vitaliano* papa in archiepiscopum ordinatus nobilissimis *Anglorum* regibus *Egberto* videlicet *Cantiæ* & *Oswio Northumbriæ* à prædicto papa pro ecclesia *Dorobernensi* tunc, ut dictum est, pastore destituta regenda, & aliis *Anglorum* ecclesiis ordinandis missus est. Qui cum argueret *Ceddam* episcopum non fuisse rite consecratum, voce humilima respondit, Si me, inquit, nosti episcopatum non rite suscepisse, libenter ab officio discedo qui me nunquam ad hoc esse dignum arbitrabar, sed obedientiæ causa subire jussus, ad hoc quamvis indignus consensi. Interea provinciæ *Merciorum* rex *Wolferus* præfuit, qui cum mortuo *Hermanno* illius provinciæ episcopo, sibi & suis à prædicto *Theodoro* episcopum dare peteret, sed *Theodorus* novum episcopum eis ordinare nolens, à rege *Oswio* postulavit ut illis episcopus *Cedda* daretur. *Cedda* vero ad petitionem regis *Wolferi* rege *Oswio* annuente & dicto *Theodoro* ordinante, ad episcopatum gentis *Merciorum* se transtulit, & tunc dictus *Wilfridus* episcopo *Cedda* sic cedente, in archiepiscopum *Eboracensem* ordinatur. *Wolferus* vero rex *Merciorum* donavit *Ceddæ* tunc episcopo suo terram xl. familiarum ad monasterium construendum in loco qui dicitur **Berwe**, i. ad nemus in provincia *Lyndeseye*; in quo usque hodie instituta ab illo regularis vitæ vestigia permanent. Habuit autem sedem episcopalem in loco qui dicitur **Licheffelde**, in quo defunctus sepelitur, cujus meritis Deus multa & varia miracula operatur, & ibi pro sequentibus illius provinciæ episcopis sedes à tempore suo usque hodie semper manet.

Iste rex *Oswius* cum paucis ei comitantibus *Pendam* regem *Merciorum* dicti *Wolferi* prædecessorem paganum potentissimum, quinque regum Christianorum occisorem, cum xxx. ducibus paganorum Deo adjutore interemit, ut supra inter reges *Merciorum* satis plenarie est notatum. De isto rege *Oswio* & *Cadwallone* rege *Britonum*, & pace inter eos facta, ac de prælio in quo dictus rex *Penda* occubuit, *Galfridus Monemutensis* superius in libro suo de gestis *Britonum*, quasi in fine multa narrat, quæ hic ideo apponere non curavi. Circa idem tempus *Damiano Roffensi* episcopo defuncto, *Theodorus* archiepiscopus prædictus *Puttam* ibi in episcopum ordinavit.

O*swio* autem rege infirmitate defuncto, & apud **Streneshalde** sepulto, prædictus rex *Egfridus* filius suus gubernaculum totius regni *Northumbriæ* suscepit. Iste *Egfridus* rex *Northumbriæ* sanctam *Etheldredam Anne* regis orientalium *Anglorum* filiam desponsavit, cujus consortia illa duodenis annis usa, licet idem rex eam assidue pro corporali commixtione optaverat, perpetuam tamen virginitatem sub eo, sicut prius sub primo viro suo *Tomberto*, australium *Girviorum* principe post modicum temporis desponsationis ejus defuncto, servavit, de quo beatissimus *Wilfridus* archiepiscopus *Eboracensis* antedictus ejus confessor & testis veridicus comprobatur. Petierat enim idem rex *Egfridus* dictum *Wilfridum* pontificem, petendoque multa se promiserat ei daturum, si connubio virginis posset frui; nam sciebat eam vera dilectione præsulem illum plus omnibus diligere, ipsum quoque non minus eam paterno affectu amare. Sed cum hoc nullo modo fieri potuit, ipsa multis fletibus ac divinis postulationibus regem maritum precatur, ut seculi curis relictis in monasterio tantum vero regi Christo servire permitteretur. Impetrata demum quamvis difficulter à rege licentia, potentissima regina & virgo *Etheldreda* intravit monasterium *Ebbæ* abbatissæ, quæ erat ejusdem regis *Egfridi* amita, positum in loco quem *Coludimbere* nominant, sanctimonialem suscipiens habitum per *Wilfridum* episcopum prænotatum. Post annum vero ipsa *Etheldreda* facta est abbatissa in regione quæ vocatur **Ely**, ubi monasterio virginum constructo virgo mater bonæ vitæ in omni sanctitate vixit. Instante postea gloriosæ Virginis ab hoc mundo ad cœlum felici transitu, pressa quodam maxillæ tumore ac colli dolore fertur plurimum delectata hoc infirmitatis genere, ac sæpius ita dicere: Merito in collo pondus porto langoris in quo preciosa monilium &

gemmarum pondera juvencula portavi, unde de divina confido clementia quod per hujus pœnam doloris à reatu abſolvar illius vanitatis. Accerſitur itaque medicus nomine *Kinefridus*, jubeturque illum tumorem incidere, ut noxius qui inerat effluere humor poſſet. Quod cum factum fuiſſet, videbatur illa per biduum levius habere, ita ut ſperaretur de ejus ſanitate. Sed Domino dilectæ ſuæ ſalubrius providente, tercia die ab hujus vitæ ærumpna rapta eſt ad cœli gaudia, ſeptennio completo ex quo gradum ſuſceperat abbatiſſæ; & ibi in monaſterio de **Ely** ut ipſa juſſerat, non alibi quam in medio ſororum juxta ordinem quo tranſierat, in locello ligneo eſt ſepulta, ubi Deus meritis illius multa miracula & varia operatur.

Poſtea vero anno ab ejus obitu ſextodecimo, & ab incarnatione Domini ſexcenteſimo nonageſimo quarto, ſancta *Sexburga* ſoror ſua tunc ibidem poſt eam abbatiſſa, divino zelo accenſa veneranda ejus oſſa in eccleſiam diſpoſuit transferri; & cum lapidem tanto pignori & theſauro cœleſti in eodem recondendo aptum non haberet, quoſdam de ſuo obſequio ut hujuſmodi lapidem quærerent deſtinavit, & illum inventum ad *Elienſe* monaſterium navigio deportarent. Ipſa etenim *Elienſis* inſula ex natura loci aquis & paludibus undique eſt vallata, unde & hujuſmodi lapidibus caret. Applicantes autem ad quandam civitatem parvulam quæ non longe diſtabat nomine **Grantecestre**, quæ tunc temporis ad inſtar exigui oppidi redacta fuerat, raroque habitatore incolebatur, juxta murum ipſius civitatis lapidem ſepulturæ aptiſſimum tanquam divina diſpenſatione inveniunt præparatum. In quo poſtea mirum in modum gratia quædam divinæ operationis apparuit, dum quantitas lapidis divino nutu reperti quantitati corporis virginei tanquam ex induſtria viſa eſt adæquata, ut poſtea claruit. Operculum quoque ſimiliter marmorei coloris, & idoneæ quantitatis & æqualitatis reperiunt abſque ulla partium congruarum diſtantia, aut diſſonantia ſarcofago ſimilimum. Inde voti ſui compotes effecti abſque ullo obſtaculo ſine mora ſunt reverſi. *Sexburga* itaque divini muneris beneficio exhillarata, Dominum qui facit mirabilia benedixit. Appropinquante autem tranſlationis termino, cum die ſtatuto corpus ſanctiſſimæ virginis de ligneo locello in lapideum mauſoleum transferre decreviſſet, aperto prioris ſepulturæ locello, venerandum corpus ſine omni corruptionis indicio tanquam eodem die recenter fuiſſet ſepultum, integrum eſt inventum. Huic autem tam ſpecioſo & religioſo ſpectaculo interfuit beatus *Wilfridus Eboracenſis* archiepiſcopus. Intererat eciam huic ſpectaculo ad majorem rei ipſius evidentiam & veritatis certitudinem prædictus medicus *Kinefridus*, qui ei morienti prius aſtiterat, & tumorem quo & mortua eſt inciderat. Qui memor inciſſuræ quam in corpore ejus quondam fecerat, propius accedens & diligentius intuens, conſpicit eandem & obſtupeſcit Dei virtute in mortua mirabiliter curatam, tenuiſſimo tantum & ſubtiliſſimo ad inſtar fili pro vulnere cicatricis veſtigio apparente, umbraculo ad modum papilionis decenter ut decebat deſuper compoſito. Aſtantibus hinc fratribus illinc ſororibus cum ympnis & laudibus Deum benedicentibus, ſancta *Sexburga* cum paucis ingreditur, ſororis oſſa religioſe & devote lotura, & facto modico intervallo de intus alta voce clamat, Sit gloria nomini Domini altiſſimi. Et ut hæc ſub probatione & præſentia teſtium fierent, quoſdam advocat dignos tantorum fieri ſecretorum participes, qui velamine detracto, vultuque detecto corpus virginis integrum magis quidem dormienti quam mortuo ſimilimum conſpexerunt. Tandem corpus precioſis veſtibus tanto theſauro conſervando dignis diligenter involutum, cum magno & multimodo devote exultantium tripudio in eccleſiam portatur, & in novo ſarcophago reponitur cum honore, ad laudem & gloriam ipſius qui ſub duobus maritis virginitatem ſuam integram conſervavit.

Anno *Egfridi* regis *Northumbriæ* decimo, *Theodorus* archiepiſcopus *Dorobernenſis* Concilium de Fide Catholica & ſtatu eccleſiæ *Anglicanæ* cum cæteris epiſcopis celebravit, de quo quidem Concilio inferius inter reges *Southſaxiæ* plenius dicetur. In iſto Concilio ſive Sinodo non parva congregata ſanctus *Cuthbertus* unanimi conſenſu omnium, *Egfrido* rege *Northumbriæ* prædicto annuente, ad epiſcopatum *Lindisfarnenſis* eccleſiæ eſt electus; Qui cum multis legatariis & literis ad ſe præmiſſis nequaquam ſuo loco poſſet erui, tandem rex ipſe præfatus una cum ſanctiſſimo antiſtite *Trumwino*, necnon & aliis quamplurimis religioſis ac potentibus viris, ad inſulam navigavit. Ad cujus præſentiam cum veniſſent, genu flectunt omnes, adjurant, ad Dominum lacrimas fundunt, obſecrant donec ipſum quoque lacrimis plenum ad ſinodum extrahunt: Quo dum perveniret quamvis multum renitens unanimi omnium voluntate ſuperatur, atque ad officium epiſcopatus *Lindisfarnenſis* eccleſiæ, cujus ſedes modo eſt apud **Durem**, ſuſcipiendum compellitur & fugatur. Duobus igitur annis poſt epiſcopatum ſuſceptum tranſactis, ipſe vir Dei *Cuthbertus* ſciens in ſpiritu diem ſui tranſitus apropinquare, pondus curæ paſtoralis abjecit, & ad dilectum heremiticæ converſationis agonem quantocius remeare curavit. Cumque eum navem aſcenſurum caterva fratrum circumſtaret, interrogavit unus ex eis venerabilis vitæ monachus, dicens, Dic nobis domine epiſcope quando reditum tuum ſperare debemus. At ille ſimpliciter interroganti quod verum noverat pandens, Quando, inquit, corpus meum huc referetis. Qui cum poſtea duos ferme menſes in quiete magna tranſigeret, ſubita infirmitate arreptus ad perpetuæ cœpit beatitudinis gaudia præparari. Tribus namque ebdomadis continuis infirmitate decoctus, ſicut in quarta feria cœpit ægrotare, ſic in quarta feria ſacramentis ſalutaribus acceptis animam ad regni cœleſtiis gaudia deſtinavit.

Circa idem tempus *Theodorus Dorobernenſis* archiepiſcopus erga *Wolfridum Merciorum* epiſcopum offenſus, & ipſum pro quadam inobedientia deponens, *Saxulfum* loco ſuo ordinavit, & in illo concurſu tempore *Sigheri* & *Sebby* regum *Eſtſaxiæ*, ſanctum *Erkenwaldum* conſtituit epiſcopum *Londoniarum*, ut ſuperius inter reges *Eſtſaxiæ* eſt notatum. Et eo tempore *Edelredus* rex *Merciorum* *Cantiam* vaſtavit, unde *Rouceſtria* deſtructa *Putta* epiſcopus inde fugit, cui primo *Chichelinus*, poſtea vero *Gilemundus* ſucceſſerunt. Iſte *Egfridus* rex *Northumbriæ* antedictus, ſanctum *Wilfridum Eboracenſem* archiepiſcopum prædictum ab epiſcopio ſuo fugavit, loco cujus *Boſſa Deirorum* provinciam, *Eata Bernicorum* ſuſcepit; *Boſſa* vero *Eboraco*, *Eata* in *Haguſtaldenſi* eccleſia ſederunt. Tunc eciam

Eatheld in *Lindisfarrorum* provincia, quam nuperrime rex *Egfridus* superato *Wolfero* optinuerat, episcopus ordinatur, & hunc primum eadem provincia proprium præsulem accepit, secundum *Ailwinum*, tercium *Adgarum*, quartum *Kynebertum*, qui ut *Beda* testatur tempore suo illam ecclesiam gubernavit. Habebat enim ante *Eatheldum* antistitem *Saxulfum*, qui eciam *Merciorum* episcopus fuit, unde & expulsus de *Lindeseya* in illarum provinciarum regimine permansit. Ordinati sunt autem *Eboraco*, *Eathelde*, & *Bossa*, & *Eata* à prædicto *Theodoro Dorobernensi* archiepiscopo. Qui eciam post annos tres abcessionis sancti *Wilfridi* horum numero duos addidit antistites, *Trumbertum* scilicet ad ecclesiam *Hagustaldensem Eata* in *Lindisfarnensi* remanente, & *Trumwyne* ad provinciam *Pictorum* quæ tunc *Anglis* erat subdita sive subjecta. *Eathedum* de *Lyndeseya* reversum, eo quod rex *Ethelredus Merca* provinciam recepisset, *Ripensi* ecclesiæ præfecit.

Sanctus *Wilfridus* ab archiepiscopatu suo *Eboracensi* per regem *Egfridum*, ut dictum est, expulsus *Romam* adiit, ubi coram *Agathone* papa causa ejus ventilata est, & judicio omnium sine crimine fuisse accusatus, & episcopatu dignus esse inventus est. Tunc sanctus *Wilfridus* coram eodem papa & sinodo Cxxv. episcoporum quam contra aliquos in fide errantes papa congregaverat, pro omni aquilonari parte *Britanniæ* veram & catholicam fidem confessus est. Post hæc igitur ad *Britanniam* reversus, provinciam australium *Saxonum* ab ydolatriæ ritibus ad Christum convertit, ut inferius inter reges *Southsaxiæ* plenius dicetur. Iste rex *Egfridus* anno uno ante mortem suam *Berthum* ducem in *Hiberniam* cum exercitu destinavit, qui gentem innoxiam & nationi *Anglorum* semper amicam misere devastavit. At *Hibernienses* pro posse suo repugnantes, & divinæ pietatis auxilium invocantes, cœlitus se vindicari continuis diu inprecationibus postulabant, & quamvis maledicti regnum ad opus regis possidere non posset, creditur tamen quod hii & rex qui eos miserat propter eorum impietatem vindictam non inmerito senserunt. Anno siquidem post hunc proximo, cum idem *Egfridus* rex exercitum ad *Pictorum* provinciam vastandam amicis multum prohibentibus, & maxime beatæ memoriæ *Cuthberto*, temere duxisset, hostibus fugam simulantibus, inter angustias inaccessorum montium introductus cum maxima parte copiarum quas secum adduxerat est extinctus, qui patrem *Cuthbertum* ne *Scociam* nil se lædentem inpugnaret audire noluit. Exinde spes & virtus *Anglorum* fluere cœpit, nam *Pictis* terram suam cujus partem tenebant *Angli* recuperantibus, *Britones* nonnullam libertatem receperunt quam hactenus ibi habent. Vir autem domini abbas **Ebercurny** juxta fretum quod *Anglorum* terras & *Pictorum* in regione illa determinat inde fugiens, in monasterio de **Strenesbalde** obiit sæpedicto.

Postea vero curriculo non multorum annorum transacto, *Berthus* consul prædictus, mortem dicti domini sui *Egfridi* regis, ut dictum est, occisi vindicare volens, maledicta *Hiberniensium*, ad quos per dictum regem, ut prædicitur, missus fuerat, & eorum ecclesias destruxerat, sensit. Nam sicut idem *Egfridus* rex terram *Pictorum* ingressus cædem ibi, ut dictum est, pertulit, ita iste *Berthus* terram eorum dominum suum vindicaturus ingressus strenue occiditur ab eisdem.

Egfrido vero regi *Northumbriæ*, ut dictum est, occiso *Alfridus* vir in scripturis doctissimus qui frater ejus, & filius regis *Oswii* esse dicebatur succedens, statum regni destructum nobiliter recuperavit. Anno regni istius regis *Alfridi* secundo, beatus *Wilfridus Eboracensis* archiepiscopus de *Roma* reversus sedem suam & episcopatum, à quo per *Egfridum* regem, ut dictum est, ejectus fuerat, repetens, ipso rege *Alfrido* & plurimis episcopis annuentibus, à præsulatu pulsus est. Adiens ergo *Romam* iterum coram *Johanne* papa & aliis episcopis consedentibus, suis eciam accusatoribus præsentibus probatum est, ipsos contra eum falsas machinasse calumpnias. Scripsit ergo *Johannes* papa regibus *Angliæ Edelredo* & *Alfrido*, ut eum in episcopatum suum eo quod injuste fuerat condempnatus facerent recipi.

In illo fere temporis concursu, beatus *Johannes* de *Beverlaco* intra confinia *Anglorum* editus, cum à prædicto *Theodoro Dorobernensi* archiepiscopo cui in juvenili ætate commissus fuerat, jam bene literis & scientia sanctarum Scripturarum esset imbutus, defuncto venerabili viro *Eata* episcopo *Hagustaldensis* ecclesiæ præsulatum accepit, de quo plura miracula dicere solebat *Bertinus* quondam ejus diaconus; postea vero abbas monasterii quod **Beverlith** nominatur. Cumque beatus *Wilfridus Eboracensis* archiepiscopus, qui longo tempore & sæpius, ut dictum est, ab archiepiscopatu suo ejectus fuerat, acceptis epistolis papalibus in patriam revenisset, & dicto archiepiscopatu suo dimisso episcopatum prædicti beati *Johannis Hagustaldensis* ecclesiæ cum sinodali consilio recepisset, idem beatus *Johannes* in *Eboracensi* civitate episcopatum accepit, quem annis xxiij. nobiliter gubernavit. Postea vero tempore dicti regis *Alfridi* beatus *Wilfridus* antedictus pro quo Deus miracula operatur, apud *Wendalum* in Domino requiescens, in *Riponensi* ecclesia sepelitur.

Cum autem beatus *Johannes Eboracensis* archiepiscopus antedictus quodam die in porticu sancti *Michaelis Eboracensis* devotæ orationi vacaret, Spiritus sanctus in columbæ specie ante eum super altare resedit, splendore & candore radium solis vincens. Cumque multi mirarentur hanc lucem, unus diaconus ad hospicium porticus concurrit, & intus vidit episcopum stantem in oratione & sancti Spiritus fulgore porticum intus velut igne flammari. Mox vero facies diaconi ardore sancti Spiritus cremabatur, & cutis maxillæ in ruga subito trahebatur. Quod cum sanctus *Johannes* per Spiritum sanctum intelligeret, ipsum ad se accersivit & faciem ejus manu sua palpans pristinæ restituit sanitati, præcipiens ne hanc visionem quamdiu viveret patefaceret. Vixit autem in episcopatu xxxiij. annis, & postea senio affectus, ordinato in episcopatu *Eboracensis* ecclesiæ *Wilfrido* presbytero suo, de consilio prædicti sancti *Bertini* abbatis *Beverlacum* petiit, ibique in Dei servitute vitam finivit. Iste rex *Alfridus* anno regni sui xx. nondum completo, apud **Driffeld** obiit infirmatus.

Dicto vero *Alfrido* regi *Northumbriæ* defuncto, *Osredus* filius suus puer octo annorum succes-

sit. Qui postquam xj. annis regnasset, juxta mare pugnans belli infortunio est occisus. Post *Osfredum* mortuum, *Kenredus* in regno *Northumbriæ* successit, qui ij. annis regnans mortuus est. Post *Kenredum* successit *Osricus* xj. annis ibidem regnans. Isti quatuor reges ultimo prædicti, videlicet *Alfridus*, *Osfredus*, *Kenredus*, & *Osricus* regnaverunt in *Northumbria* tempore *Inæ* regis *Westsaxiæ*.

OSricus rex *Northumbriæ* vita decedens, *Ceolwolfo* fratri *Kenredi* ante se regnantis regnum reliquit, cui *Beda* vir sanctus & venerabilis, florentis ingenii & Christi philosophus, Historiam *Anglorum* scripsit. Tempore istius regis *Ceolwolfi*, *Adilwald Lindisfarnensis* episcopus vivendi finem fecit. Post quem *Kinewolfe* non segnius venerabilis honorem episcopatus adeptus est, & *Atta* presbiter, & postea *Hagustaldensis* episcopus rebus corporeis exutus est. Iste *Ceolwolfus* rex *Northumbriæ* nobilissimus, qui sæpius cum venerabili *Beda* dum vixit colloquium habuerat, & sæpe post mortem ejus, Historiam suam de gestis *Anglorum* ad se scriptam oculis viderat, cœpit regum singulorum facta & finem secum discutere diligenter, viditque luce clarius regna terrena, & res humanas cum labore adquiri, cum timore possideri, & dolore amitti. Cumque ergo parvo spacio, i. octo annis regnasset, permaximum visum est ei, quod tanto tempore vitam suam vanis curis & fragilibus deditam amisisset, unde exemplum ex historia beati viri prædicta assumens sex reges fortissimos, scilicet *Edelredum* regem *Merceæ*, *Kenredum* successorem ejus, *Cedwallam* regem *Westsaxiæ*, & *Ine* successorem ejus, *Sigebertum* regem *Estangliæ* quem monachum effectum *Penda* rex *Merciorum* occidit, & *Sebby* regem *Estsaxiæ* vidit, qui omnes pro Dei amore terrenum imperium relinquentes monachilem habitum assumpserunt, quem ipse tanquam vir fere fortissimus sibi assumere non tardavit; & *Egberto* cognato suo filio *Eatæ* filii *Lerwaldi* regni sceptrum tradidit & reliquit. Et sic *Ceolwulfus* rex *Northumbriæ* exemplo dictorum regum monachus effectus religiosus per xxij. annos creatori suo in vitæ munditia deservivit. Unde ipso rege *Ceolwolfo* in religionem ingresso, superbus *Ethelbaldus* rex *Mercensis* spreta sanctificatione gladiis jura postponens *Northumbriam* intravit, & cum non esset qui ei resisteret præda quantum voluit arrepta secum ad sua transvexit. Qui præda & spoliatione *Northumbriæ* confortatus, cum postmodum *Adelardo* rege *Westsaxiæ* defuncto, *Cudredum* ejusdem *Adelardi* successorem nunc bellis, nunc seditionibus affligeret, demum per ipsum *Cudredum*, qui superbas ejus exactiones & insolentiam ulterius ferre non posset, apud **Secandon** occisus est, ut superius tam inter reges *Merceæ* quam *Westsaxiæ* plenius invenitur.

Quo *Ethelbaldo*, ut dictum est, occiso, *Cudredus* rex *Westsaxiæ* magnus & excelsus postmodum contra *Britannos* sine detrimento suorum victoriam optinens, demum anno regni sui xvj. mortis inclementia vitæ suæ lætitiam terminavit. Quo defuncto, *Sigebertus* cognatus ejus in regno *Westsaxiæ* sibi successit, brevi tempore regnum tenens. Nam cum populum suum modis omnibus male tractaret, & leges regni sui non observaret, *Cumbra* consul ejus nobilissimus prece totius populi, eidem regi *Sigeberto* eorum querimonias intimavit. Et quia ipsum regem suaserat, ut populum suum lenius regeret & leges servaret, ac inhumanitate sua deposita Deo & hominibus amabilis appareret, rex eum impia nece interfici statim jussit, & extunc populo suo severior & intollerabilior quam prius fuit, unde in principio secundi anni regni sui cum incorrigibilis hominibus suis appareret, proceres & populus ejus totus provida deliberatione ipsum à regno unanimi consensu omnium ejecerunt. Cujus loco *Kenwolfum* juvenem egregium de regia stirpe oriundum in regem super populum *Westsaxiæ* elegerunt: unde *Sigebertus* rex à regno suo ut præmittitur expulsus, & minas mortis metuens, in silvam magnam quæ vocatur **Andredeswald** fugiens se abscondit; ubi quidam porcarius dicti *Cumbræ* consulis, ut dictum est, nequiter interfecti, ipsum regem *Sigebertum* absconditum invenit, inventum cognovit, & cognitum vindex domini sui continuo interfecit; ut superius inter reges *Westsaxiæ* est notatum. Et postquam iste *Egbertus* rex *Northumbriæ* vidit regum prædictorum, *Ethelbaldi* scilicet & *Sigeberti*, vitam ærumpnosam & finem infaustum, *Ceolwolfi* vero prædecessoris sui vitam laudabilem & finem gloriosum, meliorem partem elegit quæ ab eo non auferetur; relinquens namque regnum, tonsuram capitis in æternum diadema generaturam suscepit, & vestes æthereum splendorem induit collaturas, & sic monachus effectus non hic obiit sed *Romæ* abiit stipendia mirabilia recepturus. Iste est octavus regum *Anglorum* qui post adventum sancti *Augustini* in *Angliam* regna sua pro Christo sponte dimiserunt, &, ut vere dicam, pro regno æterno commutaverunt.

Anno proximo sequenti, quo dictus *Ceolwolfus* rex factus fuerat monachus, *Leo* imperator cum insaniret cupiditate preciosorum lapidum, tulit coronam sanctæ *Sophiæ* & imposuit sibi, sed statim carbunculi exierunt. Dicto autem *Egberto* rege, ut dictum est, monacho facto, *Osulf* filius suus in regno *Northumbriæ* sibi successit; qui cum uno anno regnasset, nephanda proditione à familia sua est occisus. Quo *Osulfo* rege occiso, *Mol* post eum in regno *Northumbriæ* regnavit. Qui secundo anno regni sui *Oswinum* Ducum suorum fortissimum interfecit, & cum vj. annis regnasset, vitam de seculo terminavit. Rege vero *Mol* defuncto, *Alredus* in regno *Northumbriæ* sibi successit. Qui cum viij. annis regnasset, *Northumbrenses* ipsum ab *Eboraco* in ebdomada Paschæ fugaverunt, *Edelredum* filium dicti regis *Mol* in regem sibi eligentes, qui regnum annis quatuor gubernavit. Hoc anno post occasum solis signa in cœlo rubea videbantur, & horridi serpentes cum admiratione magna in *Southsaxia* visi sunt. Circa idem tempus *Saxones* antiqui in *Saxonia*, unde gens *Anglorum* descendit, ad fidem conversi sunt.

Anno dicti *Edelredi* regis *Northumbriæ* iiij°. & ultimo *Edelboldus* & *Herbertus* duces ejus sibi rebellantes, *Aldulfum* filium *Bisæ* regalis exercitus primatem apud **Kyngesclive** Martis congressibus occiderunt, & postmodum duos duces ejusdem regis, videlicet *Kinewolf* & *Eggam*, iidem *Edelboldus* & *Herbertus* aput **Clarthon** ingenti prælio extinxerunt, unde idem rex *Edelredus* ducibus suis interfectis & spe recuperationis amissa de eorum facie pro suo perpetuo cito fugit.

Edelredo

E*Delredo* rege à regno *Northumbriæ* per dictos *Edelbaldum* & *Herbertum* duces suos fugato, iidem duces assensu complicium suorum *Alfwold* in regem sibi in regno *Northumbriæ* statuerunt. Anno *Alfwoldi* regis *Northumbriæ* secundo, principes & præpositi *Northumbriæ* quendam Consulem & Justiciarium suum, quia rigidior æquo extiterat, combusserunt. *Alfwoldus* rex *Northumbriæ* anno regni sui 3. pro pallio *Romam* misit, quod acceptum *Eubaldo* archiepiscopo *Eboracensi* liberavit. Tunc *Alcmundo Hagustaldensi* episcopo defuncto, *Tilbert* ei successit: *Alfwoldus* vero rex *Northumbriæ* cum decem annis regnasset obiit, cui *Osredus* rex in regno successit, qui uno anno regnavit. *Osredo* autem rege *Northumbriæ* mortuo successit ei *Oswaldus*.

REge *Oswaldo Northumbriæ* defuncto, *Ardulphus*, sive *Aldulphus* rex in regno sibi successit, cujus tempore floruit sanctus *Guthlacus*, qui cum esset annorum circiter xxvj. & priscorum monachorum solitariam vitam sæpe legeret, toto cordis desiderio heremum quærere fervebat: unde ad insulam *Crowlandiæ* veniens inter umbrosa solitudinis nemora solus habitare cœpit.

Erat in eadem insula cumulus agrestibus glebis coacervatus, in cujus latere velut cisterna inesse videbatur, in qua vir Dei *Guthlacus* tigutio desuper imposito habitabat, nihil aliquo die pro cibo sumens nisi post solis occasum ordeacei panis particulam, & aquam pro poculo lucuIentam. Et cum quadam die vir Dei *Guthlacus* ex more psalmis canticisque incumberet, antiquus hostis ejus sanctitati invidens, tenso suæ malignitatis arcu venenosam desperationis sagittam in eum viribus totis jecit; desperare itaque Christi famulus cœpit, infinitum, & importabile opus esse quod incepisset. Cum autem per biduum in hac cogitatione fluctuaret, die tercio illuminato corde velut triumphali voce psallebat, dicens, Dominus michi adjutor, & ego videbo inimicos meos. Fuit namque in orientalium *Anglorum* terminis, quidam juvenis nomine *Hintredus*, inclitæ quidem ut ferunt sobolis, quem malignus spiritus subito invadens in tantum vexabat, ut membra propria ligno & ferro, unguibus & dentibus laniaret, nec solum seipsum, sed & omnes quos tangere poterat morsibus lacerabat: pro cujus insania mœsti parentes eum ad *Guthlacum* duxerunt. Quem ille in oratorium suum secum ducens illic continuis trium dierum jejuniis flexis genibus pro eo Deum suppliciter exoravit, tercia die in fonte sacro eum abluit, in faciem ejus sufflans, eum à maligno spiritu liberavit. Fama vero sanctitatis istius viri Dei *Guthlaci* longe lateque divulgata, reverentissima virgo Christi *Edburga* Abbatissa, dicti regis *Aldulfi* filia, ad eum sarcofagum plumbeum lintheumque in eo involutum transmisit, quo post obitum idem vir, ut ipsa supplicabat, humaretur. Addidit quoque ut ab eo per fidelem nuncium nunciaretur, quis loci illius post excessum suum hæres futurus foret: Qui cum sanctæ virginis fidele munus gratanter suscepisset, super hoc quod interrogatus est respondisse fertur. Illius loci hæredem nondum ad baptismatis gratiam venisse, cito tamen venturum fore prædixit. Quod spiritu propheciæ eum dixisse eventus rei probavit. Et postquam dilectus Dei famulus *Guthlacus* per xv. annos vitam solitariam duxisset, quadam die in oratorio suo orationibus vacans infirmitate gravi subito est arreptus, qua per vij. dies decoctus, octavo die corporis & sanguinis Christi viatico se munivit, atq; elevatis in cœlum oculis, & tensis in cœlum manibus, tercio idus Aprilis animam ad æternæ misit lætitiæ mansionem. Dicto *Aldulfo* regi *Northumbriæ*, quem demum *Ethelbrictus* rex *Westsaxiæ* subjugaverat, defuncto, *Ella* & *Osbirtus* sive *Osbrithtus* in regno *Northumbriæ* successerunt. De quibus regibus, scilicet tam *Ethelbricto* rege *Westsaxiæ*, quam *Ella* & *Osbrithto* regibus *Northumbriæ*, plura adhuc plenius testant dicenda, prout inferius in processu post tractatum de divisione regni satis lucide scriptum erit.

REgnum australium *Saxonum*, id est *Southsaxiæ*, incepit ab *Ella* cui successit *Scissa*; cæteros penuria scriptorum, vel fama obscura recondit, usque *Edelwoldum* regem *Suthsaxiæ*. Cujus beatus *Wilfridus Eboracensis* archiepiscopus per *Egfridum* regem *Northumbriæ*, ab episcopio suo, ut supra inter reges *Northumbriæ* notatur, expulsus, *Roma* petita, *Britanniam* rediens, Australes *Saxones* ad fidem convertit, quorum rex *Ethelwoldus* iste prædictus in provincia *Merciorum*, suasione regis *Wolferi*, paulo ante à sancto *Birino* episcopo fuerat baptisatus, & à dicto *Wolfero* de lavacro sancto susceptus, in cujus adoptionis signum insulam dederat illi *Vectam*, & eciam ingentem *parorum* provinciam occidentalium *Saxonum*. Concedente igitur, immo rege *Edelwoldo* gaudente, beatus *Wilfridus* prædicans primo Duces & milites, deinde totam plebem abluit sacro fonte, ymbre qui tribus annis perante cessaverat, unde fames acerbissima plebem straverat, ipso die populo affluente. Fertur eciam quod tempore illius famis, sæpe homines simul quadraginta inedia macerati ad præcipicium aliquod sive ad ripam maris processerunt, & junctis misere manibus ruina perituri, aut maris fluctibus deciderent absorbendi. Sed baptismate simul, & pluvia advenientibus, refloruit terra, rediit viridantibus arvis annus frugifer atque lætus, & sic cor, & caro omnium exultaverunt in Deum vivum. Docuit eciam eos antistes piscari; nam prius nisi ad anguillas tantum piscari sciebant. Collectis igitur retibus episcopus se in mare misit, & mox trecentis piscibus captis centum pauperibus dedit, centum hiis quorum erant retia, centum in usus proprios reservavit. Quod populus videns libentius ejus verbis cœlestia bona sperare cœperunt, cujus ministerio temporalia bona sumpserunt. Dedit autem ei iste rex *Ethelwoldus* insulam nomine *Selesheu*, id est, *insula vituli marini*, quæ circumdatur undique mari præter ab occidente fundæ jactum, qui locus à Latinis *Peninsula*, à Græcis *Cheronesos* vocatur. Ibi ergo beatus *Wilfridus* fundato Templo quinque annis, usque ad mortem dicti *Egfridi* regis *Northumbriæ* moram traxit, ubi ducentos & quinquaginta servos, & ancillas fecit liberos, & Christianos.

Dicto vero rege *Egfrido* defuncto, beatus *Wilfridus*, tempore *Alfridi* regis qui dicto *Egfrido* successit, episcopatum *Eboracensem* repetens, demum episcopatum *Hagustaldensis* ecclesiæ cum sinodali concilio recepit, beato *Johanne* de *Beverlaco* episcopatum *Eboracensem* tunc capiente, prout superius inter reges *Northumbriæ* plenius continetur.

tinetur. Interea *Cedwalla* juvenis de regio genere *Gewiseorum* exulans, dictum regem *Edelwoldum* interfecit, qui mox à *Brectuno* & *Auduno* ducibus regum qui prius regnaverant est expulsus. Sed cum postea idem *Cedwalla* rex *Gewiseorum* esset, *Brectunum* occidit, & provinciam graviter tanquam ejus successor vexavit. Unde beato *Wilfrido* toto illo tempore domum revocato, & absente, provincia illa proprio caruit antistite, & episcopo *Wentæ* est subjecta. *Cedwalla* vero rex antedictus insulam *Vectam* adhuc ydolatram debellavit, cujus quartam partem beato *Wilfrido* episcopo, tunc forte de gente sua redeunti secundum votum suum, dedit. Duos autem filios *Edelwoldi* regis, per *Cedwallam* ut dictum est occisi, jam post patrem necandos Abbas **Redford**, id est vadum arundinis, concessione regis *Cedwallæ* prius fecerat baptisari, & tunc demum circa idem tempus insula *Vecta*, ultimo omnium regionum *Britanniæ* est conversa. Et postquam omnes *Britanniæ* provinciæ modo & ordine supradictis fidem Christi susceperant, *Theodorus Dorobernensis* archiepiscopus, (de quo sæpius superius inter reges diversorum regnorum tactum est,) ad fidem illam confirmandam concilium cum Episcopis *Britanniæ* celebravit; & illud concilium sive tractatum sinodalibus literis, sub forma qua sequitur æternæ memoriæ commendavit.

In nomine Domini nostri Iesu Christi salvatoris, imperantibus dominis piissimis Egfrido *rege* Humbrenensium *anno regni ejus decimo*, *&* Kentwino *rege* Westsaxiæ *anno regni ejus quinto*, *&* Edelredo *rege* Merciorum *anno regni ejus sexto*, *&* Aldulfo *rege* Estanglorum *anno regni sui xvij.* *&* Lotario *rege* Cantuariæ *anno regni ejus vij. sub die xv. kalend. Octobris Indictione viij. præsidente* Theodoro *gratia Dei archiepiscopo* Britanniæ *insulæ, & civitatis* Dorobernensis, *una cum eo sedentibus cæteris episcopis* Britanniæ *insulæ viris venerabilibus, præpositis sacrosanctis evangeliis in loco qui* Saxonico *vocabulo* **Hatfeld** *nominatur pariter tractantes fidem rectam & orthodoxam exposuimus, sicut dictus Dominus noster Iesus Christus incarnatus illam tradidit discipulis suis, qui præsentialiter eum viderunt, & audierunt sermones ejus, atque sanctorum patrum tradidit Symbolum, & generaliter omnes sanctæ & universales Synodi, & omnis probabilium catholicæ ecclesiæ Doctorum chorus. Nos autem eos pie atque orthodoxe juxta divinitus inspiratam doctrinam eorum professi, credimus constanter & confitemur, secundum sanctos patres proprie, & veraciter patrem & filium, & spiritum sanctum, trinitatem in unitate consubstantialem, & unitatem in trinitate, hoc est unum Deum in tribus subsistentibus personis & consubstantialibus, æqualis gloriæ & honoris.* Et post multa hujusmodi quæ ad fidei confessionem pertinebant, hæc quoque sancta Synodus suis literis addidit. *Suscepimus sanctas & universales quinque Synodos beatorum, & Deo acceptabilium patrum*, id est, *qui in* Nicena *congregati fuerunt CCCxviij. contra* Arrium *impiissimum, & ejus dogmata. Et in* Constantinopoli *Cl. contra vesaniam* Macedonii, *&* Eudoxi, *& eorum dogmata; & in* Ephesō *primo CC. contra nequissimum* Nestorium, *& ejus dogmata. Et in* Calcedonia *DCxxx. contra* Eutichen, *&* Nestorium, *& eorum dogmata; & iterum in* Constantinopoli *quinto congregati sunt Concilio, in tempore* Justiniani *junioris contra* Theodorum, *&* Theodorei *epistolas, & eorum dogmata contra* Sirillum. Et paulo post. *Eciam Synodum quæ facta est in urbe* Romana, *in tempore* Martini *papæ beatissimi indictione prima imperante* Constantino *piissimo anno ix. suscepimus, & glorificamus Dominum nostrum Iesum Christum sicut isti glorificaverunt, nihil addentes vel subtrahentes. Et anathematisamus corde & ore quos anathematisaverunt, & quos susceperunt suscepimus, glorificantes Deum patrem sine initio, & filium ejus unigenitum, ex patre generatum ante secula, Spiritum sanctum procedentem ex patre & filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hii quos memoravimus supra sancti Apostoli, & Prophetæ, & Doctores, & nos omnes subscripsimus, qui cum* Theodoro *archiepiscopo fidem catholicam exposuimus.*

Intererat autem huic Synodo *Iohannes* archicantor ecclesiæ sancti *Petri Romæ*, & Abbas sancti *Martini*, qui nuper inde venerat jussu papæ *Agathonis* cum *Benedicto* Abbate venerabili. Iste *Benedictus* construxit monasterium sancti *Petri* juxta hostium fluminis *Wyry*, qui *Romam* profectus ad confirmandum privilegium Templi, ex concessione regis *Egfridi*, & rediens, prædictum *Iohannem* archicantorem ad *Britanniam* secum duxit. Hujus *Benedicti* successor fuit *Ceolfridus* Abbas, sub quo *Beda* deguit. Ibi ergo dictus *Iohannes* cantare docuit *Romano* more, & Decreta Synodi *Martini* papæ, ubi ipse interfuerat, ibi scripta reliquit. Repetens postea *Romam* qualitatem fidei *Anglorum* relaturus, mortuus est in via, & *Turonis* sepelitur.

Nunc igitur hiis ita pertractatis, ad contextum historiæ regum *Anglorum* redeundum est.

Postquam vero *Edelwoldus* rex *Southsaxiæ*, & duo filii sui per *Cedwallam* antedictum, ut supra scribitur, occisi fuerant, in regno *Southsaxiæ* regia stirps cessavit, & potestas in jus regum *Westsaxiæ* transivit.

Dum autem regnum *Angliæ* erat inter septem reges sive regulos, & aliquando inter plures, & aliquando inter pauciores ut dictum est divisum, contigit quod reges qui tunc regnabant cœperunt inter se sæpius, ut præmittitur, mutuo debellare, unde quibusdam devictis & subjectis septem regna prædicta in quinque pariter sunt redacta.

Ita videlicet quod rex *Cantiæ*, ut prius in principio, super totam illam provinciam absque ullo incremento regnavit, & habuit in regno suo *Canciæ* sedem archiepiscopatus *Dorobernensis*, & sedem episcopatus *Roffensis*.

Rex autem *Estsaxiæ* tenuit, & occupavit *Estsaxiam*, *Middelsaxiam*, *Southfolchiam*, *Northfolchiam*, & comitatus *Herfordiæ*, *Cantebrigiæ*, & medietatem *Bedefordiæ*. Et habuit istos episcopatus sibi subjectos, viz. *Lundoniensem* & *Elmham*; cujus episcopi apud **Dunmock** sive **Felstow** per plures annos prius sedebant, & postea apud **Thedforde**, sed demum *Herbertus* episcopus sedem transtulit usque *Norwicum*, ut superius inter reges *Estangliæ* tactum est. Sed modo infra limites istius regni *Estsaxiæ* est tercius episcopatus, videlicet de **Ely**, qui temporibus illis non erat, sed postmodum de episcopatu *Lincolniensi* tempore primi

Henrici

Henrici regis *Angliæ* sumptus fuit, ut ibidem plenius dicetur.

Rex vero *Westsaxiæ* tenuit *Surreiam*, *Southsaxiam*, & comitatus *Southamtoniæ*, *Wiltoniæ*, **Barocschire**, (qui sic denominatur à quadam nuda quercu in foresta de **Windesoure**, ad quam solebant provinciales convenire) *Somerseciæ*, *Devoniæ*, & *Cornubiæ*. Et habuit sedes episcopales *Cicestræ*, *Wintoniæ*; *Sarum*, & *Bathoniæ* cujus sedes est eciam apud **Welles**, & *Exoniæ*. In loco cujus sedes duæ episcopales fuerant antiquitus stabilitæ, quarum una erat apud *Cridington*, & alia apud sanctum *Germanum* in *Cornubia*.

Rex autem *Mercæ* sive *Merciorum* tenuit comitatus *Gloverniæ*, *Herefordiæ*, *Wigorniæ*, *Salopiæ*, *Cestriæ*, *Staffordiæ*, *Derbiæ*, *Notynghamiæ*, *Leicestriæ*, *Lincolniæ*, *Northamptoniæ*, *Warewikiæ*, *Oxoniæ*, *Bokinghamiæ*, *Huntyngdoniæ*, & medietatem *Bedefordiæ*. Et in isto regno *Mercæ* sunt episcopatus, videlicet *Herefordiæ*, *Wigorniæ*, & *Cestriæ* cujus sedes est apud **Lichefeld** & *Conventriam*. Et est eciam episcopatus *Dorkecestriæ*, qui modo habet sedem apud *Lincolniam*.

Rex vero *Northumbriæ* tenuit totam terram *Northumbriæ*, videlicet à flumine de *Humbra*, usque ad mare *Scociæ*, cum territorio, sive comitatibus *Lancastriæ*, *Westmerlandiæ*, & *Cumberlandiæ*. Et habuit in regno suo archiepiscopatum *Eboracensem*, cujus episcopi olim quidam sedebant aput **Ryponn**, quidam apud *Beverlacum*; Et habet episcopatum *Dunolmiæ*, qui erat in insula *Lindisfarnensi*, & eciam isti regno episcopatus *Candidæ Casæ*, sive *Galeweyæ* est subjectus. Et infra limites istius regni *Northumbriæ* est modo unus alius episcopatus, videlicet *Carleolensis*, qui pro tunc non fuerat ordinatus; quia temporibus dictorum regulorum omnes supradicti episcopatus, licet hic scribantur, nondum erant ordinati, nec in quibusdam locis prædictis constituti, nec forte omnes prædicti comitatus erant pro tunc eisdem prædictis nominibus nominati.

Istis in parte licet non ad plenum dictis, & tractatis de regibus & Principibus qui tempore *Britonum* regnabant, & dominia per diversas provincias possidebant, quorum quidam jure hæreditario fuerunt successores, quidam vero per victoriam, & triumphum possessores: unde aliis omissis, materiam nostram ad illos breviter applicemus, à quibus reges & progenitores regum totius *Angliæ* originem sumpserunt postmodum primitivam. Et ad nobilem & strenuum debellatorem *Ethelbrictum* filium *Aylmundi*, de quo superius in fine regum *Westsaxiæ* tactum est, recurramus. Qui in *Westsaxia* natus fuerat, & nutritus; & erat miles invictus, valens & bellicosus. Sed rex *Brithtrich*, qui tunc regnavit in *Westsaxia*, in tantam insaniam per invidiæ fomitem erga eum prorupit, quod in mortem suam conspiravit. Sed cum malicia regis fuerat sibi detecta, abiit in *Franciam*, & ibi conversatus est, quousque rex prædictus subtractus fuerat ab hac luce. Post mortem vero regis, incolæ *Westsaxiæ* ipsum in *Angliam* revocaverunt, & ipsum in eorum regem coronaverunt. Qui congregato exercitu stragem non modicam in illos regulos sibi resistentes excercuit, guerram suam per xxviij. annos continuans. Demum aliis prostratis, devictis vel subjugatis, dominium totius regni sibi viriliter submisit. Et post guerram completam per ix. annos pacifice regnans, in tricesimo octavo anno & mensibus sex regni sui diem clausit extremum, cujus corpus *Wyntoniæ* traditur sepulturæ.

Ethelwolfus siquidem filius *Ethelbricti* qui in primæva ætate episcopus *Wyntoniensis* factus fuerat, hæredibus aliis deficientibus, postmodum necessitate compulsus gubernacula regni in se suscepit.

Cujus temporibus omnipotens deus crudelissimas gentes immisit, quæ nec ætati nec sexui parcebant; scilicet *Dacos* cum *Gothis*, *Norwagenses* cum *Suathedis*, *Wandolos* cum *Fresis*, qui ab exordio regni sui usque ad adventum *Willielmi* ducis *Normannorum* *Angliam* vastaverunt. Iste rex *Ethelwolfus* contulit Deo & ecclesiæ sanctæ decimam hidam terræ totius *Westsaxiæ*, ab omnibus serviciis secularibus liberam & quietam, ad pascendum & vestiendum pauperes debiles & infirmos. Postea *Romam* abiit, & contulit Deo & beato *Petro* singulis annis de qualibet domo totius *Angliæ* unum denarium, qui hodie *denarius sancti Petri* vulgariter appellatur, & ipsemet ob devotionem quam erga deum gesserat, primum denarium optulit pura mente, postea nichilominus singulis annis trecenta talenta ecclesiæ *Romanæ* contulit, videlicet ad luminare sancti *Petri* C. ad luminare sancti *Pauli* C. & ad usus summi Pontificis C. Et cum per annum continuum in Curia *Romana* moram traxisset, rediens in *Franciam*, *Judith* filiam *Karoli Calvi* sibi assumpsit in uxorem; de qua quinque filios procreavit, videlicet *Ethelbaldum* filium suum primogenitum, *Ethelbrictum* secundum, *Etheldredum* tercium, *Alvredum* quartum, & *Adelstanum* quintum qui in annis adolescentiæ suæ migraverat ab hac luce.

In illo tempore erat quidam rex *Northumbriæ* *Osbrith* nomine qui moram in *Eboraci* traxit civitate, de quo superius in fine regum *Northumbriæ* tactum est; Hic vero cum quadam die causa solacii ad silvam accessisset, in reditu suo ad domum cujusdam sui magnatis *Bruern Bocard* nomine, ut ibi manducaret, privatim cum simplici familia declinavit. Qui regem illuc venire ignorans, ante ejus adventum ad mare pertransierat, ut litus & portus de furibus & latronibus in portibus applicantibus, sicut solitus fuerat, custodiret. Domina tamen consors sua, quæ nimiæ pulcritudinis erat, regem curialiter recipiens sibi fecit excellenter cum maximo honore in prandio deserviri. Post prandium vero rex dominam per manum accipiens, illam ad cameram suam adduxit, dicens quod in secretis eam loqui volebat, ubi omnibus amotis præter hostiorum custodes & privatos, qui regis scierunt secreta, dominam vi & violentia contra suam voluntatem oppressit. Quo facto, rex de domina statim rediens ad *Eboracum* perrexit. Sed illa domi commorans facta regis deploravit, colorem suum perpulcrum præ nimia amittens angustia & dolore. Et cum dominus suus domi venisset & consortem suam discoloratam ac tristem vidisset, quid hoc esset & cur tam mœstis erat interrogavit. Quæ veritatem statim confitens, facta regis & qualiter per eum vi & contra voluntatem suam violata fuerat, viro suo per ordinem indicavit;

dicavit. Vir autem ejus eam confortans dixit, Noli pulcherima amica contristari, nam contra fortitudinem minime valet debilitas, & ideo ex quo veritatem michi indicasti, propter hoc te minus non amabo, sed de eo me & te, annuente Deo, quam citius potero vindicabo.

Tunc iste *Bruern* nobilis & præpotens, qui de magna parentela educatus fuerat, consanguineos suos & omnes majores prosapiæ suæ magnates ad se celeriter convocavit; quibus de contemptu per regem sibi illato querelabat, dicens quod de eo vellet se omni modo vindicare. Consulentibus autem ad hoc & consentientibus consanguineis suis & amicis, versus *Eboracum* iter suum cum eis assumpsit. Quem cum rex vidisset, ad se curialiter ipsum vocavit, sed ipse hominibus consanguineis & amicis stipatus, regem statim diffidens, homagium & fidelitatem, terram & quicquid de eo tenuit reddidit sibi, dicens, quod nunquam de eo domino suo aliquid tenere voluit in futurum. Hiis dictis, sine aliis verbis & absq; majori mora recessit. Qui ab amicis suis licentiam petens, quamcitius potuit *Daciam* adivit, & regi *Dacorum* de contemptu sibi & uxori suæ per dictum regem *Osbrith* illato querelavit, suum adjutorium & succursum deprecans ad se celeriter vindicandum. Istis auditis, rex *Dacorum Codrinus* & *Dani* maximi fecerunt gaudium, quod ad *Anglos* expugnandos causam haberent aliquam inductivam. Unde rex *Dacorum Codrinus* ad vindicandum injuriam *Bruern*, qui de suo sanguine educatus fuerat, se convertens, exercitum suum maximum celeriter congregavit, & duos fratres valentes milites capitaneos & duces constituit, quorum unus *Inguar*, alter vero *Hubbe* vocabatur, & navibus coadunatis & necessariis omnibus ad hoc paratis, illos in *Angliam* cum innumerabili transmisit multitudine armatorum; Qui in parte boreali terræ applicantes, & per *Holdernesiam* tendentes, villas deprædati sunt, & eas incolis interfectis incendio vastaverunt. Tandem ad *Eboracum* venientes, dictum regem *Osbrith* ad prælium provocaverunt, qui à civitate cum exercitu suo exivit; ubi bello inter eos commisso rex *Osbrith* cum suis interfectus est. Urbe tunc demum capta *Dani* in eadem remanserunt. Et sic isto modo tempore *Anglorum Dani* primo ex causa antedicta *Angliam* hostiliter intraverunt.

Erat etiam eo tempore quidam alius rex in *Northumbria* nomine *Ella*, quem parentes & consanguinei dicti *Bruern* in regem levaverant, eo quod de rege *Osbrith* prædicto pro contemptu dicto *Bruern* illato terram de eo ulterius tenere nec sibi intendere voluerunt. Contigit autem, quod iste rex *Ella* causa venandi quodam die ad silvam accessit; ubi ipse post venationem captam, sicut sedebat in prandio, dixit, Bene expedivimus hodie quod quatuor damas & vj. hinnulos cepetimus. Ad quod verbum quidam superveniens, dixit. Domine, si tantum hodie cepistis centuplum interim perdidistis, nam *Dani* civitatem *Eboracensem*, rege *Osbrith* parcenario vestro interfecto, jam ceperunt, & terram istam & totam patriam tuam ingredientes contra te tenere nituntur. Quo audito, rex *Ella* homines suos & armatos convocans, ad *Danos* in civitate *Eboraci* expugnandos celeriter properavit. Sed *Dani* à civitate egredientes, regem *Ellam* non longe ab *Eboraco* cum maxima suorum multitudine extinxerunt. Locus autem ubi bellum fuit, vocatur modo **Ellescroft**.

Fertur adhuc quod dicti duo fratres, *Inguar* videlicet & *Hubbe*, non solum ex causa antedicta sed ut magis sanctum *Edmundum*, in *Estanglia* tunc regnantem de morte patris eorum fallo diffamatum occiderent, *Angliam* cum manu armata hostiliter petierunt, nam de causa eorum adventus in libro qui vocatur *Flores Historiarum* legitur in hunc modum.

Erat in regno *Danorum* vir quidam de regia stirpe genitus nomine *Lothebrocus*, qui duos filios *Inguar* & *Hubba* progenuerat ex uxore, qui die quadam cum accipitre solus brevem naviculam ingressus, ut in Insulis maris & terris vicinis anates & aviculas alias aucuparet; subita tandem tempestate suborta, inter maris latitudinem raptus, diebusque aliquot huc illuc dejectus, graviter vexabatur. Tandem plurima maris pericula perpessus, projectus est in provincia orientalium *Anglorum* quæ **Northfolch** ab incolis dicitur, apud **Rodham** villam applicuit. Solus cum accipitre inventus regi *Edmundo* præsentatur, & ab ipso propter elegantissimam corporis formam cum honore receptus, in curia ejus remansit, regique casum suum exposuit, atque arti venatoriæ cum *Berno* regis venatore indulsit: erat enim tam in aucupatione quam venatorio exercitio graciosus, unde in avibus simul ac bestiis capiendis pro voto sibi omnia succedebant. Qua de causa regis venator invidia succensus, dum venationi pariter irent, furtivo impetu in eum facto ipsum nequiter interfecit, & in densitate nemoris interfectum abscondit. Nutrierat autem *Lothebrocus* leporarium quendam, qui ipsum multum dilexit, & venatore cum canibus redeunte ille solus cum corpore domini sui remansit. In crastino quoque regi *Lothebrocum* petenti respondit *Bernus* venator, quod heri in silva remansit, & postea eum non vidit. Sed ecce leporarius regiam ingreditur, omnibus & maxime regi adulante cauda applaudere satagebat, factusque rediit, sicque factum est sæpius, quousque insequentes, corpus exanime reperierunt, regique cuncta retulerunt. Examinataque diligenter veritate, venator in navicula *Lothebroci* sine instrumentis navalibus mari exponitur. Sicque post dies paucos in *Daciam* est projectus, *Lothebroci* filiis adductus, multisque tormentis afflictus, quid de patre in nota navicula eis subtracto actum sit inquirunt; Ille vero patrem illorum ab *Edmundo* rege *Estanglorum* inventum, ipsoque jubente asseruit interfectum.

Paratis itaque navibus *Berno* ductore in *Angliam* applicuerunt, in partibus borialibus ut superius est notatum, ubi tota *Northanhimbrorum* provincia gravi depopulatione pervagata & subjecta, *Inguar* post prædicta facta socium reliquit, & à boriali parte cum magna classe ad quandam civitatem in regno *Estangliæ*, ubi tunc sanctus *Edmundus* regnavit, latenter applicuit, quam introgressus ignibus cremandam dedit, pueros & senes in plateis jugulans civitatis. Cumque de multitudine interfectorum jam fatigatus esset, quosdam plebeios, quos suo gladio credidit esse indignos evocat, ac ubi rex eorum *Edmundus* tunc temporis degeret, solicite inquisivit. Nam fama ad eum pervenerat, quod idem rex florenti ætate & viribus robustus ac bello per omnia strenuus esset; & idcirco festinabat passim neci tradere quos circumcirca poterat reperire, ne stipatus agmen militum rex, ad defensionem suorum sibi resisteret, qui eo tempore ab urbe longe in villa quæ lingua

lingua eorum Eglesdon sive Haglesdon, modo vero Horne dicitur, morabatur, à qua & silva vicina eodem nomine vocabatur. Consuevit namque eadem *Danorum* & *Almanorum* nacio nunquam palam cum hoste contendere, nisi insidiis prævento, unde impiissimus *Inguar* paganus plurimum circumspectus, accito uno ex commilitonibus suis eum ad regem dirigit, qui ubi inveniri posset exploraret, & ipse cum grandi comitatu pede lento post eum veniret. Veniens autem nuncius ad regem, ita eum ut in præceptis habuit alloquitur, dicens. « Terra marique metuendus dominus noster *Ingnar* rex invictissimus, diversas terras armis sibi subiciendo ad hujus provinciæ litus optatum cum multis navibus hiematurus appulit, & tibi mandat, ut cum eo antiquos thesauros & paternas divicias dividas, sub eo similiter regnaturus; cujus si aspernaris potentiam innumeris legionibus fultam, vita indignus judicaberis & regno. Audito nuncio, rex ingemuit, & accito uno ex suis episcopis, qui ei erat secretarius, quid super hiis respondere deberet consuluit. Cumque ille timidus pro vita regis ipsum ad consentiendum plurimis exhortaretur exemplis, rex paulululum conticuit, & sic demum ora resolvens, nuncio qui ei missus fuerat respondit. « Rediens festinus hæc domino tuo proferas responsa. Noveris quod pro amore vitæ temporalis Christianus rex *Edmundus* non subdet se pagano duci, nisi prius effectus fuerit Christianus.

Vix rex *Edmundus* verba compleverat, & miles renunciaturus pedem de domo extulerat, ecce *Inguar* obvius jubet eum breviloquio utatur. Miles vero archana regis ultima per omnia illi pandens, Tirannus jubet omnem regis turbam confundi, & ipsum solum teneri & observari. Fertur insuper secundum quosdam Historiographos, quod *Dani* per *Northfolchiam* tendentes usque *Thedfordiam* pervenerunt, ubi primo ipsum sanctum *Edmundum* regem *Estangliæ* invenerunt; qui ut legitur, congregato exercitu cum illis dimicavit. Sed *Danis* prævalentibus, ipse rex suis fere peremptis ad dictam villam sive castrum ad Haglesdon in fugam propulsus est. Tunc *Dani* versus dictum castrum velociter eum persequentes, ipsum regem *Edmundum* non longe à castro quasi primum hominem eis obviam habuerunt, quem de rege *Edmundo* ubi posset inveniri interrogaverunt. Quibus ille quasi ipse non esset, dixit. Dum ego in castro præsens fui *Edmundus* rex ibi affuit, sed quando ego recessi ipse recessit; & si vos evadet, deus scit. Tunc *Dani* ipsum, Deum nominare audientes, sciererunt eum regem esse *Edmundum.* Qui ad castrum reductus, in palatio proprio projectis armis capitur, vinculis constringitur, & ante impium Judicem sistitur; vinctus itaque multis modis illuditur, ac tandem fustigatus acri instancia ad quandam arborem vicinam perducitur; ad quam ligatus, quasi ludendo ad signum, eum toto corpore sagittis confodiunt, ita quod crebris telorum jactibus vulnera vulneribus imprimebant dum jacula jaculis locum dabant. Cumque nec sic *Inguar* eum Christum jugiter clamantem laniftis assensum præbere conspiceret, lictori mandat ut amputet protinus caput ejus; unde spiculator arrepto pugione ipsum inter verba orationis uno ictu decapitavit, & ita xij. kalend. Decembr. anno Domini secundum quosdam DCCCLxvj. & secundum alios DCCCLxx. Martyr cœlestis curiæ palatium intravit.

Cujus corpus *Dani* relinquentes, caput suum in dictam silvam, cui tunc vocabulum erat Eglesdon sive Haglesdon, asportaverunt, ac inter densa veprium fruteceta longius projectum occultaverunt, id omni sagacitate elaborantes ne à Christianis corpus honestæ sepulturæ cum capite traderetur.

Huic spectaculo quidam delitescendo interfuit *Christianus,* quem deus ad manifestandam hujus rei indaginem reservavit, licet omnino ignoravit quid de capite factum esset, nisi quod cum eo carnifices interiorem silvam petere conspexisset. Paganis autem abeuntibus, & corpore in eodem loco ubi rex occubuit reperto, populi *Christianorum* adunati verba illius qui tantæ visionis particeps exstiterat audientes, decreverunt per invia silvarum experiri, si ad locum devenire poterant, quo sancti viri caput jaceret. Cumque omnes ad id concurrerent, ad voces se invicem cohortantes, utpote socius ad socium alternatim clamans, *Ubi es,* caput respondebat designando locum patria lingua dicens, Her, her, her, quod Latine interpretatur *hic, hic, hic,* nec unquam eadem clamare repetendo destitit, quousque omnes ad se perduxerat. Immanis etiam lupus eo loco divina miseratione sacrum caput inter brachia complectens, custodiebat, quod illi assumentes ad suum corpus detulerunt, eodem lupo earundem reliquiarum custode usque ad locum sepulcri prosequente. Caput autem sancto corpori aptantes, utrumque pariter aromatizatum competenti mausoleo pro tempore tradiderunt, quo etiam ædificata vili opere desuper basilica, annis humatus plurimis requievit. Et cum postea corpus sanctum *Londoniis* ducturum effoderetur, & putrefactum putaretur, ita sanum & incolume est repertum, ut non dicam caput redintegratum & corpori compaginatum, sed omnino nichil in eo vulneris vel cicatricis apparuit, tamen in ejus collo ob signum martirii in modum fili coccinei una tenuissima ruga rubet, sicut quædam femina nomine *Oswen* sæpius protestata erat, quæ postquam suum sanctissimum corpus tempore *Swani* regis de *London.* in una carecta per pontem de Stratforde una rota ultra aquam sine aliqua supportatione stricti pontis miraculose currente, ad regiam villam quæ tunc lingua *Anglorum* Bedricheswrde dicebatur, modo vero Bery nuncupatur, ductum fuerat & humatum, ad ejus sacrum tumulum jejuniis & orationibus vacans multa transegit annorum curricula.

Cui venerabili feminæ aut divina miseratione aut nimia devotione mos inolevit, ut sepulcro beati martiris in divina cœna patefacto, per aliquot annos ejus attondendo præcideret capillos & ungues: Quæ omnia diligenter colligens, in capsella super altare ejusdem ecclesiæ recondere non neglexit. Cumque postmodum præfato loco martiris à Religiosis multa oblata fuissent, quidam malignæ mentis homines sub nocturno silentio eandem basilicam latrocinandi studio sunt ingressi. Qui comprehensi sancti *Theodori* episcopi judicio subduntur, qui impræmeditatus sententiam dedit, quam se dedisse postea diebus pœnituit omnibus vitæ suæ; nam omnes simul patibulo jussit affigi, eo quod ausi fuissent atrium sancti *Edmundi* martiris ingredi: Non reducens ad memoriam, quod dominus per Prophetam admonet, dicens, Eos qui ducuntur ad mortem eruere non cesses. Episc: in se reversus graviter doluit, & in gravibus dedit se lamentis. Tandem peracta pœnitentia, populos suæ diocesis convocans persuadet, ut triduano jejunio à se divinæ indignationis

indignationis iracundiam removeant, quatinus Dominus illi gratiam ſuam concederet, qua corpus auderet beati martiris tangere & levare, factumque eſt, & illud ſanctiſſimi regis corpus incorruptum repperit, tetigit, lavit, & rurſum novis & optimis veſtibus indutum ligneo locello repoſuit.

Nec piget referre de quodam magnæ potentiæ viro, *Leofſtano* nomine, qui juvenilis ætatis impetum non refrænans, ad id flagitii laſciviendo prorupit, ut præciperet corpus tanti martiris demonſtrare. Cumque à pluribus ſuper hoc inhiberetur, ejus tamen imperium prævaluit. Reſerato igitur locello aſpiciens aſtitit, & in eodem momento in amentiam verſum in reprobum ſenſum tradidit illum deus. Quod audiens pater ejus vir religioſus, cui vocabulum erat *Wolgarus*, admodum facinus flagitioſiſſimum exhorruit, ac gratias martiri referens filium à ſe removit; Qui tandem ad ſummam inopiam deductus, judicio Dei vitam finivit vermibus conſumptus.

Circa idem tempus quo videlicet ſanctus rex occubuit, *Aldelmus Schirburnenſis* epiſcopus poſt quinquageſimum epiſcopatus ſui annum vitam hujus ſeculi terminavit.

OCciſo rege *Edmundo* frater ſuus *Edwoldus* mundi delitias exhorrens, eo quod ſe & fratrem ſuum durior fortuna exceperit, apud *Carnelienſe* cœnobium in *Dorſetania* juxta fontem perlucidum, quem ſanctus quondam *Auguſtinus* ad populum baptiſandum precibus produxerat, vitam heremiticam ſolo pane & aqua protrivit.

Et ſic *Eſtanglia Danis* ſubjecta *Inguar* ad fratrem ſuum *Hubbe* in *Northumbriam* reverſo, ſuper regnum *Eſtangliæ* quidam Dacus *Godrim* nomine poſt *Edmundum* primo regnavit. In revertendo autem Abbathiam ſanctarum monialium de **Ely** deſtruens, monachas Deo ibi deſervientes aut crudeliter peremit aut inhumaniter aufugavit. Dictus vero rex *Godrim Dacus* leges cum *Alfredo* rege compoſuit & ſancivit: de quibus tempore dicti regis *Alfredi* plenius dicetur.

Anno domini DCCClxix. *Dani* ulterius progredientes totam *Northumbriam* incolis occiſis ſibi ſubmiſerunt, ubi cuſtodibus dimiſſis venere in regnum *Merciorum* uſque **Notyngham**, quod Latine dicitur *domus ſpeluncarum*, & ibi per totum annum hyemarunt. Quibus rex ſive dux *Merciorum Burredus*, fretus auxilio ſoceri ſui *Ethelbricti* regis *Weſtſaxonum*, occurrit. Cumque pagani tuitione arcis muniti, bellum dare negarent, & *Anglis* murum frangere non ſuppetebat, pace inter partes facta, reges domum adierunt, pagani *Eboracum* repetierunt, ubi anno integro remanſerunt. Hoc anno urbs **Alcluo** abolim tam famoſa, quæ ad occidentalem extremitatem illius famoſi muri ſita eſt, per *Dacos* funditus eſt deleta. Poſtea *Dani*, *Mercia* & *Northumbria* relictis, patriam depopulando, eccleſias & monaſteria deſtruendo uſque *Lincolniam* venerunt. Qua capta & cum tota *Lindeſeya* & *Holandia* deprædata & depopulata, ulterius uſque *Eſtangliam* tranſeuntes, aput *Tedfordiam* hyemarunt. Interea prædictus *Ethelbrictus* rex *Weſtſaxonum* qui infra quinque annos quibus regnaverat tocius regni diadema ſibi aſſumpſerat, vitam hujus ſeculi terminavit, & *Wyntoniæ* ſepelitur. Cujus pater erat *Ethelwolfus* rex *Weſtſaxonum* filius regis *Ethelbricti* filii *Ailmundi*, de quibus *Ethelbricto* & patre ejus *Ailmundo* ſuperius in fine regum *Weſtſaxiæ* tactum eſt. Sed licet ibi de dicto *Ethelwolfo* nichil inſeritur, hic tamen ut poſtea ſuperius, propter proceſſum faciendum, aliquid ad ejus memoriam inſerere dignum duxi.

Scribitur namque quod iſte rex *Ethelwolfus* decimam hidam terræ totius *Weſtſaxiæ* Deo & eccleſiæ contulit, ab omnibus ſerviciis ſecularibus liberam & quietam ad paſcendum & veſtiendum pauperes, debiles & infirmos. Poſtea *Romam* adivit & contulit Deo & beato *Petro* ſingulis annis de qualibet domo totius regni ſui unum denarium, qui vulgariter *denarius ſancti Petri* appellatur, unde & ipſemet ob devotionem quam erga deum habuit, primum denarium optulit pura mente. Poſtea nichilominus ſingulis annis treſcenta talenta eccleſiæ *Romanæ* contulit, videlicet ad luminaria ſancti *Petri* centum, ad luminaria ſancti *Pauli* centum, & ad uſus ſummi Pontificis centum fecerat aſſignari. Et cum per annum continuum in curia *Romana* moram traxiſſet, rediens in *Franciam* filiam *Karoli Calvi* ſibi aſſumpſit in uxorem, de qua quinque filios procreavit, videlicet *Ethelbaldum* filium ſuum primogenitum, *Ethelbrictum* ſecundum, *Etheldredum* tercium, *Aluredum* quartum, & quintum qui *Adelſtanus* vocabatur & in pueritia deceſſit. Iſte *Ethelwolfus* cum xx. annis & v. menſibus regnaſſet, vitam finivit & ſepultus eſt *Wyntoniæ* cum honore. *Ethelbaldus* tunc & *Ethelbrictus* duo filii dicti *Ethelwolfi* regnum inter ſe dividentes, adinvicem regnare cœperunt, ſed *Ethelbaldus* cum quinq; menſibus ſolummodo regnaſſet mortuus eſt. Poſt cujus mortem dictus *Ethelbrictus* frater ſuus per v. annos totius regni ſibi aſſumpſit diadema, ut ſuperius eſt notatum; quo defuncto, *Wyntoniæ* ſepelitur.

TUnc *Etheldredus* tercius *Ethelwolfi* filius vir Deo deditus & ſeculo acceptus, fratri ſuo *Ethelbricto* in regno ſucceſſit.

Interea paganus Dacorum exercitus antedictus de *Thedfordia*, *Eſtanglia* relicta, ducibus *Inguar* & *Hubbe* antedictis, villas & monaſteria deſtruendo & patriam undique in eorum via depopulando, *Weſtſaxoniam* venerunt uſque *Radingum*, ubi tercio adventus ſui die, duo duces eorum ad prædam faciendam exeuntes, apud **Engelfelde** trucidabantur. Quarto poſt hoc die *Weſtſaxones* eis occurrentes magnam de *Danis* ſtragem fecerunt. *Dani* tandem de arce erumpentes, ducem *Barrocenſium Ethelwoldum* occiderunt, & *Anglos* retrocedere coegerunt. Qua verecundia *Angli* commoti, quarto poſt hoc die bellum apud **Aſſcheoon**, quod *mons aſini* ſive *fraccini* interpretatur, inter regem *Etheldredum* & regem *Daciæ Oſeg* nomine inſtetit. Venerat autem rex *Daciæ* cum duobus regibus tranſmarinis &, quinque Comitibus necnon armatorum multitudine copioſa. Qui excercitum ſuum in duas partes dividens, unam partem ſibi & aliis regibus reſervavit, alteram partem Comitibus aſſignavit. *Etheldredus* etiam rex exercitum ſuum in 2. partes æquales diviſit, medietatem ſibi retinens, & aliam medietatem *Aluredo* fratri ſuo relinquens. Et cum adveſperaſſet, utraque pars ſe diſpoſuit ad quietem. Mane autem facto, dum rex *Etheldredus* miſſam ſuam audivit, *Aluredus* frater ſuus neceſſitate coactus ad bellum cum exercitu ſuo perrexit. Ubi *Dani* cum tanto impetu ipſum invaſerunt, quod fere cum ignominia

in

in fugam est conversus. Unde pro rege *Etheldredo* fratre suo missam suam adhuc audiente, (cujus oratio multum ipso die apud Deum valuit) festinanter mittere coartatur. Qui tamen missa incompleta venire renuit. Missa vero plene celebrata, dictus rex *Etheldredus* ad prælium celeriter properavit. Et licet *Dani* altiorem montis locum præoccupassent, ipse cum suis Christianis ab inferiori ascendens, æmulos suos devicit, & lancea quam manu sua gestabat regem *Oseg* viriliter interfecit, & alterum regem gladio quo cinctus fuit vita privavit. Eodem etiam die in illo prælio *Angli* quinque *Danorum* Comites cum multis hostium milibus trucidarunt, cæteros per diem & noctem usque *Radingum* persequendo. Iterum post xv. dies apud *Radingum* pugnantes, *Dani* victoria potiuntur. Deinde evolutis duobus mensibus, apud **Merton** ad prælium iterum convenerunt, ubi *Angli Danis* triumphantibus succubuerunt. Et tunc de illo loco quidam *Danorum* tirannus *Somerled* nomine usque *Radingum* regrediens, villam & quicquid ibi invenit destruxit. Post hæc rex *Westsaxonum Etheldredus* cum eo præliavit, ubi letaliter vulneratus post multos agones nono kal. Maii anno regni sui quinto obiit, & apud *Wymburnam* traditur sepulturæ.

Mortuo rege *Etheldredo Aluredus* frater suus, qui viventibus fratribus suis usq; ad illud tempus secundarius fuit, ad integram monarchiam *Westsaxonum* successit anno Domini DCCC. lxxiii. & regiam unctionem primus omnium regum *Angliæ Romæ* à *Leone* papa, ut scribitur, accepit. Hoc anno *Dani* illum noviter in regem erectum prosequentes ipsum apud **Walton** in **Sussex** invenerunt, ubi rex *Aluredus* cum eis præliando campum deseruit, & usque ad silvam fugit. Sed inde in *Westsaxiam* veniens omnimodam gentem sui proprii regni collegit, ita quod infra breve tantum suorum & aliorum habuit exercitum, quod *Dani* sibi obviare hostiliter non audebant. Ille vero *Londoniis* ubi *Dani* moram traxerunt, venit ad eos ibi hostiliter expugnandos. Sed *Dani* præliare non audentes, ipsum de pace rogaverunt, & quod ad propria sine aliquo unquam reditu remeare possent obsides sibi quales *Angli* vellent eligere optulerunt. Unde eodem die obsidibus acceptis, *Dani* à *London.* recedentes & per totam noctem simul equitantes, quousque ad *Excestriam* venerunt moram non pertraxerunt. ubi capta civitate morati sunt. Hoc autem devulgato, rex *Aluredus* primo obsidibus suspensis cum exercitu suo versus *Excestriam* arripuit iter suum. *Dani* vero adventum suum audientes villam deseruerunt, usque **Chipenham** in *Westsaxiam* progressi, ibi multa mala egerunt, nam patriam deprædando & homines incarcerando à proprio solo incolas fugaverunt. Sed rex *Aluredus* ibi super eos adveniens, bellum cum *Danis* fortiter commisit, in quo *Hubbe* frater *Inguar* & *Bruern Bocard* (qui eos à *Dacia*, ut dictum est, primo adduxerat) occisi sunt, ubi multis ex utraque parte cæsis & *Danis* tandem prævalentibus, rex *Aluredus* propter suam nimiam versus eos accelerationem paucis stipatus à campo illa vice modo meliori quo poterat se retraxit. *Dani* vero cadaver *Hubbe* inter occisos invenientes, illud cum clamore maximo sepelierunt, cumulum apponentes, quem **Hubbelowe** vocaverunt, unde sic usque in hodiernum diem locus ille appellatus est, & est in comitatu *Devoniæ*.

Postquam autem Barones comitatus *Sumersetiæ*, *Wiltoniæ*, & *Dorsetiæ* de casu regis eorum *Aluredi* audierant, omnes ad locum ubi rex erat cum potestate maxima convenerunt: Qui, rege, quem per inimicos suos occisum esse credentes, in vita & sanitate viso, plurimum congaudebant; consilio autem inter eos ad *Danos* prosequendos illico capto, rex & barones cum prægrandi exercitu tota illa nocte post eos equitantes, in crastino hora nona *Abendoniæ* ipsis *Danis* ibidem tunc existentibus pervenerunt. Quos rex *Aluredus* cum suis acriter insultans, forcius bellum quam unquam perante habuerant, eis intulit indilate. Sed *Dani* ita viriliter *Anglis* resistebant, quod nullus de veritate judicare poterat in qua parte occisio major fuit. Et sic *Angli* non sine magno partis adversæ discrimine sub viij. præliis inter eos uno anno illatis multum fuerunt contriti & minorati.

Hoc anno *Angli* cum *Danis* pacem fecerunt eo pacto, ut *Dani* ab eis recederent. Quod & fecerunt, jurantes insuper, quod nunquam bellum seu guerram contra eum in terra sua iterum moverent, unde eo anno apud *Londonias*, & anno sequenti apud **Lyndeseye** hyemaverunt. Cum quibus eciam *Mercii* pacem fecerunt; sed tercio anno *Dani* pacem cum *Merciis* factam infringentes, de *Lyndeseya* usque **Rypendon** transierunt, & *Burredo* rege *Merciorum* expulso, regnum illud cuidam *Colwolfo Burredi* ministro sub eis tamen regnaturo regendum tradiderunt: eo tamen pacto, ut quandocunque vellent illud reciperent, unde triennio elapso regnum illud inter se diviserunt, & partem *Colwolfo* dederunt; qui & ultimus regum *Merciorum* fuit. Post cujus mortem *Aluredus* rex *Westsaxonum* primo *Londonias*, & consequenter partem *Ceolwolfi* suo regno conjunxit.

Anno Domini DCCC.lxxv. quo dictus *Burredus* rex *Merciorum* per *Danos* apud **Ripendon** expulsus fuit, *Hamburgenses* indigenæ qui circiter quinque milliaribus à **Ripendon** distabant pavore soluti corpus sanctæ *Wereburgæ* virginis, diu ibidem sepultum, ad *Cestriam* tanquam ad locum tutum transtulerunt. Hoc anno *Rollo* natione *Danus* sive *Norreganus*, qui postea *Normanniam* sibi subjugavit, & inde primus Dux fuit, cum suis complicibus ad *Angliam* veniens depopulationi insistebat, belloque cum *Anglis* commisso multisque suorum interfectis cæteri aufugerunt. *Rolloni* in nocte dormienti, visum est supra se & exercitum suum examen apum subito volare, & cum stridore australem petere regionem, & per maris medium ad terram volando pervenire, ubi & congregati in frondibus arborum diversarum insidentes, omnemque mox regionem perlustrantes, cœperunt variorum flores colorum in locum unum congregare. Evigilans itaque *Rollo*, post visionem secum pertractat, ejusque interpretationem diligenter examinans, requiem sui laboris in eisdem partibus ubi aves descendisse viderat, conjecturat. Mare igitur ingressus, apud *Gemeticum* in *Normannia* applicuit, ubi *Franco* archiepiscopus *Rothomagensis* de resistendo diffidens pacem quæsivit Susceptoque dominio *Rothomagum* adiit, muros reparavit, castella in locis firmavit, & terram quæ *Neustria*, modo *Normannia* dicitur, in potestate recepit, & primus Dux inde efficitur,

N n quem

quem dictus *Franco* archiepiscopus postea baptisavit. Rex *Aluredus* pacem iniit cum *Danis* datis obsidibus. Sed *Dani* neglectis juramentis una nocte omnes regis equites occiderunt; unde rex commotus, eos usque *Excestriam* fugavit, ubi iterum obsidibus datis & pace firmata, per annum integre morabantur. *Dani* de Warham ad socios suos *Excestriam* navigantes, naves marina tempestate perdiderunt. Pars tamen eorum villam regiam de Chipenham occupavit cum territorio adjacente, multis ibidem aut subactis aut fugatis.

Sub qua tempestate anno Domini DCCC.lxxvij. regni vero regis *Aluredi* quinto, idem rex *Aluredus* cum paucis per silvestria *Somersetensis* plagæ vitam incertam & inquietam ducebat, ut qui nichil unde viveret habebat, nisi quod prædando aut venando adquireret, vel piscando. Tandem dum socii sui circa capturam piscium instarent, & ipse molestiam suæ proscriptionis meditatione scripturarum consolaretur, astitit sibi quidam peregrinus in Dei nomine eleemosinam petens. Cui rex, utrasque manus levans ad cœlum, ait, « *Gratias ago Deo qui pauperem suum in paupere hodie visitavit, qui dignatur quod dedit exigere, & quod exegit restituere cum usuris.* Vocat cito rex ministrum suum, qui nichil præter modicum vini & unum panem habebat; mediamque partem pauperi dare jussit. Gratias egit pauper, & nullo transitus sui vestigio in paludibus relicto, subito evanuit; & ecce quæ largita fuerant integra sunt inventa, & qui piscatum ierant inventam multitudinem retulerunt. Soporato igitur regi apparuit quidam pontificalibus indutus, qui de diligendo Deo & justitia servanda, de misericordia in pauperes, de reverentia in sacerdotes exhibenda eum monuit, & adjecit, O mi *Alurede*! Christus conscientiam tuam respiciens, ærumpnis tuis finem imponit, cras enim aderunt tibi fortes auxiliarii quorum ope hostes devinces. Ait rex, Quis es tu? Cui ille, Ego sum *Cuthbertus* peregrinus ille hesternus cui panem porrexisti, tui tuorumque curam agens. Memento hujus rei cum bene tibi fuerit. Sed quomodo sui peregrini meminerit, libertas & possessio *Dunolmensis* ecclesiæ hodie declarant; unde & in die sequenti, *Wiltonienses*, & *Somersetenses*, & *Hamptonienses* ei advenerunt, quorum ope arcem apud Ethelyngey quod interpretatur *Insula Nobilium* construxit, hostes sæpius debellavit, & præcipue juxta Selewode quod interpretatur *magna Silva*; ita quod obsidibus electissimis demum acceptis, *Godrinum* regem *Dacorum* cum magnis & multis nobilioribus suis rex *Aluredus* de sacro fonte levaret, nomen *Adelstan* ipsi regi *Danico* imponendo, pace circumquaque confirmata; unde postmodum idem rex *Godrinus* qui & *Adelstan*, post sanctum *Edmundum* regem & martirem in regno *Estangliæ* regnavit, & ipse & rex *Aluredus* leges ut patebit inferius statuerunt.

Circa idem tempus Comitatus *Flandriæ* exordium habuit; *Flandria* namque tunc non erat tanti nominis quanti nunc est, sed à forestariis regis *Franciæ* regebatur. Iste *Aluredus* rex, *Tunberto* episcopo *Wintoniæ* defuncto præfecit *Dunewolfum*, quem tempore latibuli sui bubulcum & laicum invenerat in silvis; sed comperto ejus ingenio post multam ætatem litteris tradidit informandum. Anno Domini DCCC. lxxix. & regni *Aluredi* vij. *Dacorum* exercitus, sicut *Aluredo* promiserat, urbes de Chipenham & Cirecestre quæ sunt ad meridiem *Wicciorum* deserentes, ad orientales *Anglos* se transtulerunt; ubi magnus *Dacorum* exercitus de transmarinis partibus per *Karolum* regem *Franciæ*, qui partes suas intraverant, fugatus advenit, & apud Fullenham reliquo *Dacorum* exercitui se adjunxit. Quo eciam anno rex *Aluredus* urbem *Septoniæ*, id est Schaftesbury reparavit, sicut testatur lapis magnus qui in capitulo Monialium usque hodie est insculptus. *Dani* de *Francia* redeuntes, urbem *Roffensem* obsederunt, ac arcem contra portas construxerunt. Sed cives urbem defenderunt, quousque rex *Aluredus* superveniens, captis *Danorum* equis eos fugere compellebat, unde *Dani* statim *Franciam* repetierunt: sed & rex classem suam bellatoribus plenam à *Cantia* ad *Estangliam* dirigens, naves *Danorum* cepit; sed in redeundo regia classis devincitur. *Dani* vero per *Secanam* aquam remigantes, urbem *Parisiacensem* obsederunt.

Anno regni regis *Aluredi* xv. idem rex post incendia urbium, post strages populorum *London.* reparavit, & habitabilem eam fecit, quam cuidam *Ethelredo Merciorum* primario cum *Elfleda* filia sua tradidit & concessit: quo in tempore omnes *Angli* dispersi venerunt, & ultro se regi *Aluredo* subdiderunt. Dicta vero *Elfleda* primi partus difficultatem experta, pro perpetuo viri complexum exhorruit, protestans, regiæ filiæ non convenire ut illi voluptati se inmisceret, quæ tale & tantum incommodum postea reportaret. Circa idem tempus Comes *Wiltoniæ* detulit *Romæ*, & *Swithelinus Schireburnensis* episcopus detulit ad sanctum *Thomam* in *India* eleemosinas regis *Aluredi*, & incolumes redierunt. Iste rex *Aluredus* anno regni sui xviij. duo famosa monasteria construxit, unum apud Ethelyngey ad monachos, & aliud apud Schaftesbury ad moniales, in quo propriam filiam *Ethelgoram* præfecit abbatissam. Eodem anno dictus rex *Danicus Godrinus* qui, ut dictum est, à rege *Aluredo* de sacro fonte susceptus fuerat, & *Adelstan* vocatus, obiit. Hoc anno venerunt quatuor exercitus contra regem *Aluredum*, unus in *Northumbria*, alius in *Estanglia*, tercius apud *Excestriam*, & quartus apud *Legecestriam*, qui ita ardue obsessi sunt, quod fame coacti equos suos comederunt.

Anno regis *Aluredi* xxj. tres *Scottici* viri *Dublan*, *Malicon*, *Malinuryn* peregrinam pro Christo vitam ducere cupientes, sumpto secum unius ebdomadæ viatico, corabum qui ex duobus coriis & dimidio conficitur intrantes, mirum in modum sine velo & ornamentis post septem dies in *Cornubia* applicuerunt, & regem *Aluredum* postea adierunt. *Plegmundus Dorobernensis* archiepiscopus literis nobiliter instructus, accepto à *Formoso* papa pallio, vij. *Anglorum* ecclesiis apud *Westsaxoniam* anno regni regis *Aluredi* xxij. una die septem episcopos consecravit. Hoc anno rex *Aluredus* medietate sui exercitus apud diversas munitiones relicta, cum alia medietate proficiscens, primo fugavit *Danos* de *Cantia*, deinde de *Exonia*, & tercio de *Cicestria* quæ Chechester dicitur. Inde *Dani* ingressi sunt urbem *Legionum* quæ Anglice Legacestre dicitur, ubi post triduanam obsidionem fame coacti urbem reliquerunt, *Northwalliam* prædaverunt, & sic per *Northumbriam* ad Meresege insulam *Estsaxiæ* circum-

circumgirantes, ad *Estangliam*, ubi uxores suæ & naves erant, sunt reversi, & post in hieme puppes suas per *Thamesiam* in flumen de **Lupe** traxerunt. Ille autem exercitus qui *Excestriam* obsiderat prædans juxta *Cirecestriam* deprehensus est, ubi multis ex suis amissis, quasdam ex suis puppibus perdiderunt.

Anno vero sequente exercitus qui erat in **Lupe** juxta idem flumen castrum xx. miliaribus à *Londonia* fecit. Sed *Londonienses* ope *Aluredi* castrum destruxerunt, & quatuor ex eorum ducibus occiderunt, ac flumen de **Lupe** in tria brachia diviserunt, ita quod educi non poterant naves suas. Quod *Dani* comperientes, puppibus relictis, apud **Brugges** super *Sabrinam* juxta *Walliam* quoddam castrum firmantes hiemarunt, suis in *Estanglia* uxoribus commendatis. Rege vero *Aluredo* eos cum suo exercitu persequente, *Londonienses* quasdam puppium *Dacorum* in flumine de **Lupe** relictorum ad *Londoniam* ducentes, quasdam earum totaliter combusserunt. Hiis igitur tribus annis prædictis ex quo *Daci* ad portum de **Lupe** appulerunt, multa mala non solum infestatione *Dacorum*, set eciam mortalitate hominum & peste animalium *Anglis* contigerunt. Anno vero post hoc quarto *Danicus* exercitus divisus est, partim in *Northumbria*, partim in *Estanglia*, & pars transfretans in *Secaniam* ivit.

Postea tamen quædam puppes *Dacorum* juxta litora *Westsaxiæ* venientes, & crebris irruptionibus sæpe prædantes, cladem non modicam provincialibus contulerunt; de quibus conflictibus unum quia eventus fuit insoliti pertractabo. Rex autem *Aluredus* naves longas xl. remorum vel plurium contra prædictas *Dacorum* puppes parari fecit, de quibus novem, vj. puppes *Dacorum* in quodam litore in comitatu *Devoniæ* stantes præoccupaverunt. Quod *Daci* videntes, tres eorum rates commoverunt, aliis quasi immobilibus in litore persistentibus. Sex igitur puppes *Anglorum* contra tres puppes *Dacorum* pugnaverunt, tribus reliquis ad tres naves *Dacorum* in litore stantes progressis. Tres igitur naves *Dacorum* contra sex audacissime pugnantes, conflictum asperimum peregerunt, tamen numerus vicit major, duæ namque rates *Dacorum* captæ sunt, tercia vero aufugit, occisis tamen omnibus qui inerant præter quinque. Hoc autem perpetrato, cum ad naves sociorum quæ juxta puppes *Dacorum* ex adverso litore erant, reverti vellent, exsiccatæ sunt, quod *Daci* videntes, de tribus puppibus egressi, contra gentem *Anglorum* qui in tribus erant ratibus, pugnaverunt. Tunc autem videres gentem sex navium *Anglorum* bellum aspicientem, & auxilium ferre non valentem, unguibus rumpere crines, & cædere pectus pugnis. *Angli* tamen fortissime agebant, & viriliter *Daci* stabant. Demum ex *Dacis* C. & xx. cæsis, ex *Anglis* xlij. ceciderunt, inter quos *Batheman* regalis exercitus præpositus acrius insistens occisus fuit, ob quam rem *Angli* dum paulatim cederent, *Daci* pene victores visi sunt. Sed ecce mare ad puppes redeunte *Daci* maris alta invadunt, quos novem naves *Anglorum* sero postea prosequuntur; ventus vero adversus *Dacos* victos aggreditur, & duas ex earum puppibus ad terram projecit; unde homines capti & ad regem adducti, omnes apud *Wyntoniam* suspenduntur. Qui vero in tercia puppe erant, valde sauciati in *Estangliam* appulerunt.

De istius famosi regis *Aluredi* forma venusta, initio, progressu & exitu hic interserere dignum duxi. Cum autem plus cæteris fratribus ab utroque parente dilectus, usque ad xij. ætatis annum in paterna curia illiteratus mansisset, *Saxonica* tamen poemata docilis puer memoriter tenuit, in arte venatoria summus, psalmos & orationes in unum libellum compegit, quem secum jugiter circumduxit, grammaticam tamen minus perfecte attigit, eo quod tunc temporis in toto occidentali regno nullus grammaticæ doctor extitit, quamobrem ad consilium beati *Neoti* abbatis, quem crebro visitaverat, scolas publicas variarum artium apud *Oxoniam* primus instituit, quas in multis privilegiari procuravit; unde & ipse rex eleemosinæ dator, missarum auditor, ignotarum rerum investigator sanctum *Grimboldum* monachum literatura & cantu peritum de partibus *Galliæ*, & *Johannem* monachum de monasterio sancti *David Meneviæ* in ultimis finibus *Walliæ* posito, ad se vocavit, ut literaturam ab eis addisceret. Optimates quoque suos ad literaturam addiscendam in tantum provocavit, ut ipsi filios suos, vel saltem si filios non haberent, servos suos literis commendarent; fecitque *Werefrethum Wigorniensem* episcopum librum *Boecii* de consolatione philosophiæ, & libros dialogorum beati *Gregorii*, in *Saxonicam* linguam transferre. Facta eciam ministrorum suorum & potissime judicum diligenter investigatus est, adeo ut quos ex avaritia aut imperitia errare cognosceret, ab officio removebat. Et licet hic superius dictum sit, quod tempore istius regis *Aluredi* in toto occidentali regno Grammatica à nullo docebatur, tamen ante tempus suum in aliis regni partibus, in civitate videlicet *Legionum* in *Southwallia* modo **Kaileonn** dicta, fuerunt Astrologi & Philosophi in omni arte eruditi, ut *Galfridus Monemutensis* supra in libro suo de processu regis *Arthuri* satis commemorat evidenter. Postea eciam tempore *Egeberti* regis *Cantiæ* facta est insula familiare philosophiæ domicilium, ut inter reges *Cantiæ* superius habetur.

Unde circa idem tempus juxta quorundam opinionem, & vulgare antiquorum & modernorum dictum, creditur studium apud **Grantecestre** sedem juxta *Cantebrigiam* à venerabili *Beda* esse fundatum: quod verisimiliter credi potest, pro eo & ex eo, quod postmodum tempore magni *Karoli* regis *Franciæ* studium de *Roma* usque *Parisius* per quemdam *Alquinum Anglicum* discipulum *Bedæ* in omnibus scripturis exercitatum, legitur eciam translatum esse, ut cito inferius plenius dicetur. Item superius legitur, quod *Erpwaldus* rex *Estangliæ* filius regis *Redwaldi* antequam factus fuerat rex, *Gallia* exulans, scolas ut ibi viderat, sancto *Felice* episcopo se juvante, instituit puerorum. Sed secundum quosdam, adhuc ante ista tempora fuerunt duo studia in *Anglia*, unum de *Latino*, & aliud de *Græco*, quorum unum *Græci* posuerunt apud **Greglade**, quæ modo dicitur **Kirkelade**, & ibidem linguam *Græcam* pro tempore docuerunt. Aliud vero *Latini* posuerunt apud **Latinelade**, quæ modo vocatur **Lecchelade** juxta *Oxoniam*, linguam ibi *Latinam* docentes.

Sed modo videndum est de locis ubi studia primo floruerunt; & de hoc *Alexander Nequam* in libro suo de naturis rerum ait. *O felicia antiquorum tempora, in quibus ipsi imperatores mundum sub-*

arrantes seipsos philosophiæ dederunt, ut patuit de Alexandro, *de* Julio Cæsare, *de* Tholomeo *rege* Ægypti, *qui fuerunt sapientiæ studiosi.* Et ut ait ibidem, *Cujuslibet regni quia in immensum quamdiu artium ingenuarum in ipso floruerunt studia hostibus regni restiterunt, ut patet de* Græcia *quando floruerunt studia* Athenis; *de* Roma, *de regno* Francorum, *ex quo floruerunt studia in illo. Victoria enim militiæ & gloria philosophiæ quasi simul concurrerunt; & hoc merito, quia philosophia vera docet juste & recte regulare:* Per me enim reges regnant, *ait sapiens Proverbiorum* lxxviij. *& de hoc ait idem* Alex. Nequam. Abraham *in* Ægypto *docuit quadrivium, & sub tanto doctore Mathematicis invigilantes, disciplinis inmobiles suaserunt philosophos. Deinde* Plato *descendit in* Ægyptum, Pithagoras *& alii philosophi: Deinde cœpit* Græcia *nobilitate philosophorum frequentari, & consecratæ sunt* Athenæ *sapientiæ deæ.* Et de hoc *Augustinus* xviij. De Civitate Dei cap. viij. quod *Minerva* tanquam dea colebatur. Regnante deinde *Atheniensibus Cicrope*, sub quo ipsam vel instauratam ferunt, vel conditam civitatem; Nam ut *Athenæ* vocaretur, quod certe nomen à *Minerva* est, hanc causam variam indicat, ut ait enim *Augustinus* cap. 9. recitans fabulosam historiam, quod cum illic *repente* apparuisset *olivæ arbor, & alio loco aqua erupisset, misit rex ad* Apollinem Delphicum *ad sciscitandum quid esset faciendum. Ille respondit, Quod olea* Minervam *significaret, aqua* Neptunum, *& quod esset in civium potestate ex cujus nomine illorum duorum civitas vocaretur. Et convocata multitudine utriusque sexus (mos enim erat quod feminæ convocarentur ad ferendum suffragium) mares pro* Neptuno, *feminæ pro* Minerva *tulerunt sententias, & quia una plus inventa est femina,* Minerva *vicit. Tunc* Neptunus *iratus marinis fluctibus exæstuantibus terras* Atheniensium *depopulatus est. Spargere enim latius aquas dæmonibus non est difficile. Cujus ut iracundia placaretur, triplici supplicio sunt affectæ mulieres, scilicet ut nulla ulterius ferret suffragia, & ut nullus nascentium nomen maternum acciperet, & ne quis eas* Athenas *vocaret. Ita illa civitas mater aut nutrix liberalium literarum, & tot & tantorum philosophorum, qua nichil habuit* Græcia *celebrius atque nobilius, nomen accepit, prout ait ille auctor.* Hæc *Augustinus.*

De nobilitate autem hujus civitatis & dispositione, Ethicus philosophus cujus librum transtulit *Jeronimus*, bene circa medium, ubi ait se disputasse cum philosophis, scilicet *Athenis*, & ibidem eam, i. *Graciam*, paterna viscera & materna ubera nuncupavit: mœnia munita, mare floridum, cuncta in illis flumina, rivuli senibus conscitis, stipiti hærentia coma, arbusta, & nemora vinata, ornata, mala punica, colles eminentes, & sic de aliis ut ibi enumerat. Et huic consonat quod dicitur in vita sancti *Dionisii*, ubi loquitur de situ *Athenarum*, & ea appellata materna viscera, & materna ubera *Minervæ* consecrata, & de ipsius nomine nomen assecuta est. Hæc civitas prima cunctarum urbium leges condidit, & aliis jura tradidit vel mutavit. *Solon* enim tradidit leges *Atheniensibus*. De hac eadem in parte *Solinus* lib. 3. & papa similiter & magister Historiæ super *Actuum* cap. xviij. ubi loquitur de adventu *Pauli Athenas*, & disputationes cum philosophis habuit. In illa fuit *Dionisius* infulatus toga phisica, ut dicitur in vita sua, & conversus à *Paulo*. De multitudine vero liberalium artium quæ ibi docebantur recitat *Boecius* de disciplina scolarium post medium, ubi loquitur de illo qui ostendit loca studiorum. Hinc, inquit, vigent *Caldeorum* præsagia, id est, divinationes. Hic *Tholomei* veri Astronomi non latens gloria. Hic *Aristotelis* sincera veritas. Hic *Platonis* probata divinitas. Hic *Zenonis* concretio. Hic *Pythagoræ* promissio, & sic de multis aliis quos ibi enumerat. In hiis *Athenis* erat *Ariopagus*, id est, pagus Martis: ex quo loco *Ariopagitæ* appellati sunt Curiales urbis ejusdem; & de origine hujus nominis, *Augustinus* de Civitate Dei capitulo x. communi loquio dicebatur vicus *Martis*, in quo erat templum *Martis*, quia illi vicos nominabant à diis quos colebant, ut dicitur in historia super actibus Apostolorum.

Ad portam hujus civitatis sedebat senex, ad objurgandum volentes intrare ut ibi philosopharentur, & si videret in eis signa impatientiæ eos repelleret, & si videret contraria, admittebat eos. Et de hoc narratur in vitis patrum ante finem, ubi dicitur, *Quod quidam philosophus moriens, filium suum alteri commendavit, qui provectus adulteravit uxorem nutritoris sui. Cujus scelere cognito, ejectus est. Cui pœnitenti redeunti dedit primo pœnitentiam, ut esset tribus annis cum illis dampnatis qui deponebant metalla in flumina. Cui post tres annos redeunti, dixit iterum, Vade per alios tres annos & da mercedes ut injurias patiaris. Quod & fecit, & ivit tunc* Athenas *ut philosophiam disceret. Erat autem ad portas civitatis senex philosophus sedens atque intrantes contumeliis afficiebat, injuriavitque illum juvenem. Qui cum esset injuratus, risit. Cui senex ait, Quid est hoc? ego injurias tibi facio & tu rides. Cui juvenis respondit, Non vis ut rideam, qui tribus annis dedi mercedem ut injurias paterer; & hodie eas gratis patior? prorsus subrideo. Cui tunc dixit senex, Ascende & ingredere civitatem.* Hæc ibi. Nobilis ergo civitas fuit illa, & illustres philosophi in ea, & varia studia, & ordinatus modus studendi ac pacificus, ex quibus non admittebantur ad vacandum philosophiæ nisi patienter injurias sustinentes. Et hoc merito, quia ut ait *Augustinus* in tractatu de Patientia, *Patientia est comes sapientiæ, non famula concupiscentiæ; amica bonæ conscientiæ, non inimica innocentiæ.* Et licet esset tam nobilis civitas & tam nobilia studia, quia tamen non fuerunt illuminati lumine fidei, evanuerunt multi in cogitationibus suis, sicut & alii philosophi inflati scientia humana, & curiosi ad vana audienda. *Athenienses* enim ad nil aliud vacabant, nisi aut dicere aut audire aliquid novi, *Actuum* viij. Et de hac civitate *Trogus Pompeius* libro primo ait, Quod urbem *Minervæ* consecravit *Amphitriades*, & nomen *Athenas* dedit: et sequitur, *Civitati nulla leges quia libido regum pro legibus erat.* Eligitur *Solon* vir justitiæ insignis qui velut novam civitatem legibus conderet. De hiis enim ait *Valerius* lib. 5. cap. 4. *Cum æquissima jura & iniquissima ingenia haberent, maluerunt moribus suis quam legibus uti.* Et cap. 9. fuit dictum de eis, *Athenienses quid sit rectum sciunt, sed illud facere negligunt.*

Deinde *Romanis* subastantibus floruerunt studia *Romæ*

Romæ et in *Italia*, unde et *Italici* philosophorum auctorem habuerunt *Pythagoram*, et philosophiæ vacabant eciam imperatores. *Julius* enim *Cæsar* polluit magna sapientia, sicut dicitur in libro de vita Cæsarum. Et *Cato* optimus orator et optimus imperator, ait *Solinus* libro primo; unde et *Romæ* senatores multi fuerunt magni philosophi; et ibi floruerunt *Latini* philosophi sicut *Tullius* et *Virgilius*, et sic de aliis. Ibi docuit *Augustinus* Rhetoricam, prout ait de se libro 5. Confessionum. *Sedulo ergo agere cœperam propter quod veneram ut docerem* Romæ *artem Rhetoricam*. Deinde regnante magno *Karolo* cœpit florere studium *Parisius*, ut enim dicitur in tractatu qui vocatur *Speculum*, *Alquinus de Roma studium Parisius transtulit, quod illuc de Græcia à Romanis fuit translatum.* Fuerunt autem quatuor fundatores hujus studii, scilicet *Rabanus*, *Alquinus*, *Claudius*, et *Johannes Scotus*.

Et ubi recitatur in chronicis metropol. *Areletensis* dicitur, *Quod caput aureum statuæ, de qua* Danielis *primo, per* Karolum *magnum erexit Deus in* Francis. *Qui cum regnaret, & studia literarum deessent, & essent in oblivione, & cultus divinitatis teperet, contigit duos* Scotos *monachos de* Hibernia *cum mercatoribus* Britannicis *ad litus* Galliæ *devenire, in secularibus & sacris literis eruditos; Qui cum nichil venale ostenderent, ad turbas convenientes causa emendi clamare solebant; Si quis est avidus sapientiæ veniat ad nos, & accipiat eam, nam apud nos est venalis; & sic factum est sæpe. Aliis putantibus eos esse insanos, venit hoc ad aures regis, vocatique sunt ad regem. Et cum quæreret, an haberent sapientiam, responderunt se habere illam, & in nomine Domini quærentibus eam dare parati sumus, inquiunt. Quo quærente, quid pro ea peterent. Responderunt se petere tria. Loca oportuna, & animas ingeniosas, & illa sine quibus ista vita non potest transire, scilicet alimenta, & vestimenta quibus tegamur. Tunc rex gaudio repletus utrumque secum retinuit. Et postea cum iret ad bellum, unum, nomine* Clementem, Parisius *residere fecit; nobilesque pueros ei commendavit, &, ut erat necessarium, victualia ministrari præcepit, oportunis ad inhabitandum habitaculis deputatis. Alterum in* Italiam *duxit, cui monasterium sancti* Augustini *juxta* Tynensem *urbem delegavit, ut qui vellent addiscere, possent ad eum aggregari.*

Hoc audito, scilicet quod rex gratanter sapientes & religiosos viros susciperet, venit Alquinus *cum sociis ad eum, in omnibus scripturis exercitatus ut discipulus* Bedæ, *quem rex secum usque ad finem retinuit, nisi cum ad bella iret, deditque ei abbathiam beati* Martini, *ut quando esset absens quiesceret, & ad se confluentes doceret. Et sic* Franci *æquati sunt* Romanis *&* Atheniensibus, *scilicet quoad gloriam studiorum in philosophia & artibus liberalibus.* Hæc ibi. De civitate vero *Parisiensi* & studiis ejus, *Boecius* in libro de Disciplina Scolarium post principium sic tangit. *In civitate,* inquit, Julii, *quæ* Parisius *dicebatur, multas artes mendicare prospeximus, &c.* Ubi ait Expositor, quod *Julius Cæsar* ampliavit *Parisius*, sed non fundavit. Erat enim tunc temporis castrum quoddam *Yseos*, scilicet cujusdam deæ, quia in eo *Ysis* colebatur, quod nunc *Meldunum* appellatur, situm in medio *Secanæ*. Civitas autem *Parisius* erat similiter sita in medio *Secanæ*. Inde dicebatur *Paryseos*, id est, *par Isidi*, scilicet illi castro quod dicebatur *Yseos*. Postea vero ampliata est sicut nunc patet. Quam vero apta erat vacandis studio narratur in vita sancti *Dionysii*, ubi dicitur, *Quod* Paryseorum *civitas ut sedes regia nobilitate pollebat, quia salubris aere, jocunda flumine, fœcunda terris, arboribus nemorosa, & vineis uberrima, constipata populis, referta commerciis ac variis commeatibus, unda fluminis circumfluente.* Hæc ille. Ob hoc, loci amœnitatem, patriæ fertilitatem, ac regni pacificam tranquillitatem, & regum consuetam pietatem ordinate providit Deus, quod ibi sapientialia studia florerent.

De isto rege *Aluredo* scribitur, quod cum adultus effectus esset & mentem suam in Dei mandatis stabilire vellet, sed propter carnis petulantiam tunc sibi valde molestam hoc perficere non posset, Sanctorum templa mane, vespere & gallicantu crebro pro sedanda hac illecebra visitabat, exorans Deum ut carnem suam tali infirmitate flagellaret, ut, mundanis actibus non inutilis, Deo liberius vacare posset. Unde Dei nutu fici langorem per multos annos sustinuit; sub qua tandem desperans, *Cornubiam* adiit, ecclesiam sancti *Guevori*, ubi sanctus *Neotus* requiescit, visitavit, & ibi pro morbo sedando aut saltem immutando Deum rogavit. Tradunt tamen nonnulli eum per sanctam *Modewennam* virginem *Hibernicam* ab hac peste curatum. Voto tandem adepto, infestior eum morbus eciam subruptius anno xx. usque ad xlv. annum acrius fatigavit. Igitur nati sunt ei ex *Ethelwitha* regina sua duo filii, *Edwardus* qui dicitur *senior*, & *Egelwardus*, & tres filiæ, *Elfleda Merciorum* domina, *Ethelgora* sanctimonialis, & *Ethelginda*; quas omnes liberalibus fecit artibus erudiri.

Iste eciam *Aluredus* rex omnes proventus suos in duas partes divisit. Quarum primam adhuc in tres partes subdivisit, quas tribus cohortibus suis distribuit. Duæ namque partes regalium ministrorum semper duobus mensibus ad disponendum rem familiarem domi residebant; tercio mense quælibet cohors coram rege ministrabat. Secundam vero particulam primæ partis operariis diversis quos undecumque collegerat dari jussit; terciam autem particulam advenis confluentibus impendebat. Secundam vero partem principalem primæ partis adhuc in iiij. æquales particulas divisit. Quarum primam pauperibus, Secundam monasteriis fundandis, Terciam scolaribus *Oxoniæ* noviter congregatis, Quartam ecclesiis reparandis assignabat. Dimidiam eciam partem suæ vitæ Dei servicio deputavit; unde ceram ad pondus lxxij. denariorum appendi fecit, ex qua vj. candelas effigiavit, quarum quælibet longitudinem transversæ pollicis duodecies continebat, quæ & per xxiiij. horas diei & noctis sine defectu coram reliquiis Sanctorum quas secum adduxerat jugiter arderent.

Et licet inter arma leges sileant, ipse tamen *Aluredus* rex inter fremitus armorum leges tulit; & Centurias quas Hundredas dicunt, & decurias quas Trithingas vocant instituit, pacem inter suos custodivit, & latrones in tantum castigavit, quod in semitis quæ per quadrivium finduntur, armillas au-

reas juſſit ſuſpendi, quæ viantium aviditatem arriderent, dum non eſſent qui eas arriperent. Dum autem iſte rex *Aluredus* omnia feliciter conſummaſſet, & xxviij. annis & dimidio ſuper totam *Angliam*, præter illas partes quæ *Dacis* erant ſubjectæ, regnaſſet, aculeum mortis ſentiens apud *Wyntoniam* obiit, & ibi in novo monaſterio ſepelitur; ubi de eo ſic metrice ſcribitur.

Nobilitas innata tibi probitatis honorem
Armipotens Alurede *dedit, probitaſque laborem,*
Perpetuumque labor nomen cui mixta dolori.
Si modo victus erat, ad craſtina bella parabat;
Si modo victor erat, ad craſtina bella pavebat.
Jam poſt tranſactos regni vitaque labores
Chriſtus ei ſit vera quies, ſceptrumq; perhenne.

Leges prædicti Aluredi *regis* Weſtſaxonum.

POſtquam natus pro ſalute noſtra Dei filius Dominus & ſalvator noſter Jeſus Chriſtus venit in mundum, ait, *Non veni ſolvere, ſed adimplere* pietate ſola & miſericordia. Et poſt paſſionem & reſurrectionem, antequam diſcipuli eſſent in omnem terram ad prædicandum diſperſi, dum adhuc ſimul erant, multos ex gentium populis ad Deum converterunt, & nuncios miſerunt *Antiochiam*, & *Siriam*, & *Ciliciam* evangelizare regnum Dei. Et cum cognoviſſent quid inter eos ageretur, ſcripſerunt eis. Et hæc eſt epiſtola quam apoſtoli miſerunt omnibus *Antiochiam*, & *Siriam*, & *Ciliciam*, qui nunc ex gentibus ſervitute ad Dominum ſunt converſi.

Apoſtoli & ſeniores fratres hiis qui ſunt Antiochiæ, Siriæ, & Ciliciæ *fratribus & gentibus, ſalutem. Quoniam audivimus, quod quidam ex nobis exeuntes turbaverunt vos verbis, potius evertentes animas veſtras, placuit nobis collectis in unum eligere viros, & mittere ad vos cum kariſſimis noſtris* Barnaba *&* Paulo, *hominibus qui tradere animas ſuas pro nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Miſimus eciam ad vos* Judam *&* Silam, *qui & ipſi vobis verba referrent eadem. Viſum eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nichil ultra imponere vobis oneris quam hoc neceſſario, ut abſtineatis vos ab immolatione ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos bene agetis. Quod vobis non vultis fieri, non faciatis alii. Valete.*

Ex hoc uno judicio perpendi poteſt, ut unicuique juſtum judicetur, nec opus eſt aliquo libro judiciali præter hoc fatigari, quam ne quis alii judicet, quod ſibi judicari nollet ſi judicium haberetur ſuper eum.

Poſtquam contigit quod plures nationes fidem *Chriſti* ſuſceperunt, religione creſcente, plures Synodi circumquaque convenerunt. Et ita eciam in *Anglorum* gente, poſtquam ad Chriſtianitatem pervenit, ſancti epiſcopi & ſapientes laici ſtatuerunt pro miſericordia quam Deus docuit, ut terreni domini audeant ex eorum licentia ſine peccato, in prima culpa pecunialem emendationem capere, quam ibi decreverunt; præter proditionem Domini, in qua nullam pietatem auſi ſunt intueri, quia Deus omnipotens nullam adjudicavit contemptoribus ſuis, nec Dei filius *Judæ* proditori ſuo; & præcepit Dominum diligere tanquam ſeipſum. Et multis Synodis ſuis multorum forisfactorum emendationes aptaverunt, & ex multis Synodalibus libris undecumque capitula ſcripſerunt. Iſta & decem Dei præcepta, & leges *Moſeicas*, & Judicia, quæ ipſe Deus locutus eſt ad *Moyſen*, & præcepit ei cuſtodire, *Elfredus* rex *Weſtſaxonum* ſimul fecit colligi, & in ſcripts redigi, ita dicens; Ego tunc *Elfredus* rex hæc collegi ſimul & ſcribi præcepi; Multa quæ prædeceſſores noſtri tenuerunt, & michi placuerunt reſervavi, & multa quæ diſplicuerunt abjeci conſilio ſapientum meorum, & aliter obſervari præcepi. Et nolui multa de meis in ſcriptura ponere, quia dubitamus quid poſteris inde placeret; ſed quæ reperi diebus *Inæ* regis cognati mei, vel *Offæ Merciorum* regis, vel *Ethelbrihtes* qui primus in *Anglorum* regibus baptizatus eſt, quæ michi juſtiora viſa ſunt, hæc collegi, cætera dimiſi. Ego *Elfredus Weſtſaxenum* rex oſtendi hæc omnibus ſapientibus meis, & dixerunt; *Placet ea cuſtodire.*

Incipiunt capitula legum dicti regis *Aluredi.*

CAP. I.
De juramentis & vadiis.
II.
De confugio ad eccleſiam.
III.
De infractione plegii regis.
IV.
De morte regis & cujuſlibet domini.
V.
De pace eccleſiarum & earum libertate.
VI.
De furatis die feſto.
VII.
De furatis in eccleſia.
VIII.
De pugnantibus in domo regis.
IX.
De ducente Sanctimonialem ab eccleſia.
X.
De puero in matre occiſo.
XI.
De paritate witarum.
XII.
De ſponſa fornicata.
XIII.
De injuria cirliſcæ feminæ.
XIV.
De nemore combuſto vel ſecato.
XV.
De interfecto à caſu in communi opere.
XVI.
De muti hominis vel ſurdi forisfacto.
XVII.
De illis qui pugnant coram archiepiſcopo.
XVIII.
De vaccis vel equabus furatis.
XIX.
De aliquo imbecilli in commendatione mortuo.
XX.
De apprehenſione Nunnæ.
XXI.
De præſtantibus arma ad occiſionem.
XXII.
De forbatore armorum & fabro.
XXIII.
De pecunia commiſſa monacho.
XXIV.
De presbytero homicida.
XXV.
De proclamatione oſtenſa.

XXVI. *De*

CAP. I. *Sax.* 1. *Editione Cantab.*

INprimis est, quod maxime necessarium est cuicunque fidelium, fidem & juramentum suum, multa (ut convenit) observantia custodire. Si quis tamen ad alterutrum cogatur injuste, vel ad proditionem domini, vel injustum aliquod adjutorium; rectius est hoc ementiri quam impleri. Si quis autem vadiet quod fieri justum sit, & transgrediatur, committat arma sua & pecuniam amicis suis in custodiam, & sit 40. noctibus in carcere ad mansionem regiam, & pœniteat secundum jussionem episcopi sui, & parentes ejus pascant eum si ipse victum non habeat. Si autem parentes non habeat, aut cibum, Præpositus regis procuret eum. Et si cogi oporteat & aliter nolit, si ligetur perdat arma sua, & totam pecuniam suam; si occidatur, inultus jaceat. Si aufugiat ante terminum & iterum capiatur, sit 40. noctibus in carcere, ut ante debuerat. Si amittatur, sit forbannitus, & excommunicatus ab omnibus Christi ecclesiis. Si tunc aliquis plegius intersit, emendet infracturam plegii sicut rectum edocebit, & infracturam vadii secundum pœnitentiæ censuram.

II. *Sax.* 2.

Si quis ad ecclesiæ mansionem pro qualicunque culpa confugiat, quæ ad firmam regis non pertinet, vel alteri modo deserviat, & venalis sit, habeat trium noctium terminum cavendi sibi, nisi reconciliari quæsierit. Si quis infra hunc terminum malignaverit eum, vinculis aut verberibus, emendet singulum eorum secundum rectitudinem patriæ wera, wita, & ecclesiæ ministris Cxxs. pro infractione pacis.

III. *Sax.* 3.

Si quis plegium regis infringat, emendet inculpationem sicut rectum est, & infracturam plegii v. libris *Merciorum* denariorum. Archiepiscopi *Brithbrice* sive *mundbrice* emendetur iij. l. Aliorum Episcoporum vel Comitum ij. l.

IV. *Sax.* 4.

Si quis vel per se, vel susceptam, vel suspectam personam de morte regis tractet, vitæ suæ reus sit, & omnium quæ habebit. Si se velit adlegiare, secundum regis weregildum hoc faciat. Sic etiam ponimus de omni ordine vel natione villanorum, Comitum, qui de morte domini sui cogitabat, sive ipsius vitæ culpabilis habeatur: perdat omnia quæ sua sunt, vel secundum natale domini sui festinet abnegare.

V. *Sax.* 5.

Item statuimus, ut Dei ecclesiæ dedicatæ pacem habeant. Si quis facinorosus incurrat vel ad eam confugiat, nullus eum vij. diebus contingat vel extrahat; si quis hoc præsumat culpabilis sit infractionis regiæ pacis & ecclesiæ, & amplius, si forisfaciat amplius, si pro fame vivere possit, si non imprælietur. Si æditui majus opus habeant ecclesia sua, custodiant eum in alia domo quæ non habeat plura hostia quam ecclesia. Et caveat ipsius ecclesiæ senior ne interim reum pascat. Si inimicis suis arma sua reddiderit, & se dederit, servetur xxx. noctibus, & parentibus, & amicis suis interim offeratur. Item qui ad ecclesiam confugiat pro quacumque culpa quæ non prolata sit, & eam in nomine domini gratis confitetur, dimidium forisfacti condonetur ei.

VI. *Sax.* 6.

Qui furatur die Dominica, vel in sancto natali, vel in pascha, vel in ascensione Domini, In quolibet eorum volumus dupliciter emendandum sit, sicut in quadragesimali jejunio.

VII. *Sax.* 6.

Si quis in ecclesia furetur aliquid, restituat hoc semel, & forisfactum sicut ad *angildum* pertinet, & amputetur ei manus de qua furatus est. Si manum redimere velit, & hoc ei permittatur, componat sicut ad weram ejus pertinebit.

VIII. *Sax.* 7.

Si quis in domo regis pugnet vel arma extrahat, & capiatur, sit in arbitrio regis, sit vita sit mors, sicut ei condonare voluerit. Si aufugiat & iterum aliquando capiatur, redimat se precio nativitatis suæ; & culpam emendet, sit wita, sicut egerit.

IX. *Sax.* 8.

IX. *Sax.* 8.

Si quis Sanctimonialem ab ecclesia duxerit, sine licentia regis aut episcopi, det Cxx. s. dimidium regi, dimidium episcopo & ipsius ecclesiæ domino cujus monacha fuit. Si ipsa diutius vivat quam qui eam abduxit, nihil de pecunia ejus habeat. Si infantem procreaverit, nihil inde habeat infans, sicut nec mater ejus. Si puer eorum occidatur, habeat partem rex maternæ cognationis, parentes patris partem suam habeant.

X. *Sax.* 9.

Si femina prægnans occidatur dum puer in ea sit, solvatur ipsa pleno gildo secundum weram patris, & partus dimidio gildo secundum weram matris.

XI. *Sax.* 9.

Sit semper wita lx. s. donec ***angildum*** exurgat ad xxx. s. postquam ***angildum*** ad id crescat, postea sit wita Cxx. Aliquando fuit de eo qui aurum furabatur vel equas sylvestres vel apes, quod multæ witæ fuerunt majores quam aliæ, nunc sunt omnes pares qualitate præter qui hominem furatur Cxx. s.

XII. *Sax.* 10.

Si quis fornicetur cum uxore hominis ***twelfhindes***, emendet ipsi marito Cxx. s. homini ***sexhindo*** C. s. ***Cirlisco*** lx. s. emendet. Et hoc in viventi captali componatur, & nemo vendatur pro eo.

XIII. *Sax.* 11.

Si quis cirlisca feminæ pectus apprehendat, v. s. emendetur ei; si supinet eam, nec tamen concumbat cum ea, x. s. emendet; si concubuerit, lx. s. emendet ei. Si aliquis cum ea jacuit antea, sit emendatio medietas hoc: si accusetur inde adlegiet se per Lx. hidas, vel dimidium emendationis amittat. Si hoc in nobilius oriunda muliere contigerit, crescat ejus emendatio sicut ejus natalis ingenuitas erat.

XIV. *Sax.* 12.

Si quis nemus alterius sine licentia comburat vel ***tabet***, solvat omne grossum lignum v. s. deinceps omne quotquot sint v. d. restituat, & xxx. s. witæ, id est forisfacti.

XV. *Sax.* 13.

Si quis in communi opere alium casu dejiciat, reddatur lignum parentibus interfecti, & habeant hoc infra xxx. dies eductum de terra illa, vel habeat hoc cujus erat nemus.

XVI. *Sax.* 14.

Si quis surdus sit aut mutus natus, ut non possit negare, vel confiteri peccata sua, emendet pater ejus forisfacta sua.

XVII. *Sax.* 15.

Si quis coram archiepiscopo pugnet, vel arma extrahat, emendet Cxxx. s. si coram alio episcopo, vel Aldermanno faciat, C. s. emendet.

XVIII. *Sax.* 16.

Si quis vaccam vel equam furetur, vel prægnantes affligat, reddat partum pro solido uno, & matrem secundum precium æstimatum.

XIX. *Sax.* 17.

Si quis alii suum imbecille quid commendet, & in illa commendatione moriatur, adlegiet se facinoris qui pascebat illud, si ab aliquo compellatur inde.

XX. *Sax.* 18.

Si quis nunnam causa fornicationis in vestes aut in sinum sine licentia comprehendat, sit hoc duplo emendabile, sicut ante simpliciter de laica decrevimus.

XXI. *Sax.* 19.

Si quis præstet arma sua ad occidendum aliquem, licet ei si velit weram mortui conjectare. Si similari nolit, reddat qui arma præstiterit terciam partem ipsius weræ; si velit se purgare quod ad eam commendationem malum nescivit, hoc ei liceat.

XXII. *Sax.* 19.

Si quis forbator alicujus arma susceperit ad purgandum, vel faber alicujus opus faciendum, ipsi hoc quietum reddant sicut receperunt, si non eorum custodiam diffinitis prælocutionibus abdicarant.

XXIII. *Sax.* 20.

Si quis alterius monacho pecuniam commendaverit sine licentia domini ipsius monachi, & amittatur, nihil inde recipiat qui commisit ei.

XXIV. *Sax.* 21.

Si presbyter hominem occidat, capiatur, & totum unde sibi mansionem emerat, & exordinet eum episcopus, & tunc ab ecclesia reddatur, nisi dominus suus componere velit weram ejus.

XXV. *Sax.* 22.

Si quis in conventu publico præposito regis proclamationem ostendat vel ostensionem denunciet, & postea cessare velit, pertrahat hoc ad rectiorem manum si possit; si non possit, perdat suum ***angildum***, & reddat witam Præposito.

XXVI. *Sax.* 23.

Si canis hominem desubitet aut mordeat tacitus, in prima culpa reddantur vj. s. si ei postea dominus ejus victum dederit, in secunda vice dabit xij. s. & tercia vice xxx. si in hiis forisfactis aliquis canis perdatur, procedet inde hæc emendatio. Si canis amplius peccet, & habeatur, emendetur plena wera sicut malum inflixit.

XXVII. *Sax.* 24.

Si alicujus animal hominem vulneret, reddatur ipsum animal, vel inde componatur.

XXVIII. *Sax.* 25.

Si quis ***ceorles*** mancipium ad violentum concubitum comminetur, emendet ipsi ***ceorlo***, id est rustico v. s. & lx. s. witæ.

XXIX. *Sax.* 25.

Si servus servam cogat ad violentiam perferendam, castretur.

XXX. *Sax.* 26.

Si quis hominem ***twihindum*** innocentem cum ***hlothe***, id est cohorte occidat, reddat qui ictum confitebitur weram & witam, & omnis qui interfuit reddat xxx. s. pro ***hlothbota***.

XXXI. *Sax.* 26.

Si sit homo sexhindus, unusquisque reddat pro hlothbota lx. s. & percussor weram cum plena wita.

XXXII. *Sax.* 26.

Si homo xij. hindus sit, quotquot interfuerint Cxx. s. reddant, & occisor weram & witam. Si ***hloth***, id est cohors vel collectum contubernium hoc faciat, & postea negare velint, incausentur omnes, & omnes mortis illius compositionem conjectent, & omnes unam witam persolvant sicut ad ipsam weram pertinebit.

XXXIII. *Sax.* 25. ***parte ult.***

Si quis virginem immaturam violenter opprimat, sit hoc sicut adultæ mulieris emendatio.

XXXIV. *Sax.* 27.

XXXIV. *Sax.* 27.

Si quis ex parte patris sui cognatione carens homicidium faciat, si ex materna parte cognationem habeat, reddat ipsa tertiam partem compositionis, tertiam congildones, & pro tercia parte fugiat. Si nec maternam cognationem habeat, solvant congildones ejus dimidiam compositionem, & pro dimidia fugiat. Si quis occidat hujusmodi qui parentes non habeat, compositionis medietas solvatur regi, & medietas gildonibus.

XXXV. *Sax.* 28.

Si quis publicum mendacium confingat, & in ipso denique firmetur, non emendetur hoc aliqua levi re, sed amputetur ei lingua, nec minori precio redimi liceat quam secundum weram ejus appreciabatur.

XXXVI. *Sax.* 29.

Si quis alii Dei plegium intemptet, & compellare velit, quod ei aliquod ipsorum non compleverit, præjuret hoc in quatuor ecclesiis, et si alius se purgare velit, in xij. ecclesiis hoc faciat.

XXXVII. *Sax.* 30.

Eciam jam de mercatoribus statutum est, ut homines quos secum ducunt in negotiationem suam ostendant præposito regis in publicis actionibus, et edicant quot sint, et eos denique secum assumant quos ad rectum publicum possint adducere. Et cum opus evenerit, ut secum plures habeant simul, hoc notificent præposito in publici conventus testimonio.

XXXVIII. *Sax.* 31.

Si quis hominem cirliscum injuste ligaverit x. s. emendet: si eum verberet, xx. s. emendet: si eum in suspenso mittat xxx. s. emendet: si eum reddat in contumeliam ad collisicium x.s. emendet: si eum radat in presbyterum solutum xxx. s. emendet: si barbam ei radat x. s. emendet: si eum ligaverit et ad presbyterum radat lx. s. emendet.

XXXIX. *Sax.* 32.

Inventum est eciam, si quis habeat lanceam super humerum suum, et homo assuasetur vel impungatur, solvat weram ejus sine wita. Si autem oculos assuaset reddat weram ejus, et possibilitatis accusetur in eo facto, et purget se juxta modum witæ, et ita remaneat de wita si acutum lanceæ altius feratur tribus digitis quam cuspis; si æqualiter ferantur acies et cuspis, sine culpa reputetur.

XL. *Sax.* 33.

Si quis ab una mansione in aliam transire velit, faciat hoc testimonio Aldermanni in cujus comitatu prius folgavit. Si præter illius licentiam abscedat, qui eum in hominem susceperit Cxx. s. forisfacturæ reddat. Dividatur tamen hoc dimidium regi in comitatu quo ante incoluit, dimidium vero in eo in quo venerit. Si quid eciam male fecerit ubi prius fuit, hoc emendet qui eum recepit ad hominem, & regi Cxx. s. witæ.

XLI. *Sax.* 34.

Si quis coram Aldermanno Regis pugnet in publico, emendet weram & witam sicut rectum sit, & super hoc Cxx. s. ad witam.

XLII. *Sax.* 34.

Si quis **Folcmot**, id est populi placitum armorum exercitione turbabit, emendet Aldermanno Cxx. s. witæ, id est forisfacturæ. Si coram minore contigerit, aut coram presbytero regis, sit wita xxx. s.

XLIII. *Sax.* 35.

Si quis in *ceorlisces mannes flet gefehte*, id est in rusticani hominis area domus pugnet, v. s. emendet ipsi rustico; si arma extrahat nec inde pugnet, sit dimidium hoc. Si horum aliquid accidat homini sexhindo, tripliciter exurgat emendatio super emendationem rustici, xij. hindi hominis dupliciter à sexhindo.

XLIV. *Sax.* 36.

Regis *brorhbrece* est Cxx. s. Archiepiscopi Cx. s. Episcopi vel Aldermanni, quem Latine Comitem vel seniorem dicunt, lx. s. xij. *hindes* xxx. s. *sexhindi* hominis xv. s.

XLV. *Sax.* 36.

Ceorli **Eodorbryce**, id est rustici sepis fractio v. s. emendetur. Si horum aliquid eveniet quando exercitus foris est, vel in quadragesimali jejunio, sit dupliciter emendandum.

XLVI. *Sax.* 36.

Si quis in quadragesima sanctum velum in populo sine recto deponat, emendet Cxx. s.

XLVII. *Sax.* 37.

De eo qui terram hæreditariam habet quam ei parentes sui dimiserunt, ponimus, ne illam extra cognationem suam mittere possit, si scriptum intersit testamenti & testis quid eorum perhibuerit, qui hanc inprimis acquisierunt, & ipsorum qui dimiserunt ei ne hoc possit, & hoc in regis & episcopi testimonio recitetur coram parentela sua.

XLVIII. *Sax.* 38.

Etiam instituimus, Homo qui inimicum suum residentem scit, non ante impugnet eum quam sibi rectum postulet. Si vim habeat ut hostem suum circumveniat, & obsideat eum vij. noctibus intus, nec assailiat eum si ille velit immorari. Si velit in manus ire & arma sua reddere, custodiat eum xxx. noctibus illæsum, & parentibus suis eum offerat & amicis. Si vim non habeat ut eum intus obsideat, vadat ad Aldermannum & quærat auxilium. Si ei subvenire nolit, adeat regem priusquam assailiat eum. Si quis eciam superveniat in hostem suum, & eum antea residentem nesciat, si hostis ille velit arma sua reddere, custodiatur xxx. noctibus, & amicis offeratur; si nolit arma sua reddere, tunc licet eum impugnare: si velit in manus ire & arma sua reddere, & aliquis super hoc impugnet eum, solvat sic weram, sic vulnus sicut egerit, & witam perdat quod de cognatione sua requirebat.

XLIX. *Sax.* 38.

Item dicimus ut homini liceat pugnare cum domino suo sine wita, si quis assailiat ipsum dominum: sic liceat Domino pugnare cum servo suo. Ad eundem modum potest homo pugnare cum germano cognato suo si quis assailiat eum injuste; præter contra dominum, hic non concedimus. Et item potest homo pugnare sine forisfacto, si alicui obviet cum sponsa sua clausis hostiis, vel sub una veste, vel cum filia sua desponsata, vel cum sorore sua quæ de sponsa sit nata, vel cum matre sua quæ patri suo fuerit desponsata.

L. *Sax.* 39.

Omnibus liberis hominibus dies isti condonati sunt, præter servos & pauperes operarios, xij. dies in sancto natali Domini, & dies in qua Dominus Jesus de diabolo triumphavit, & sancti *Gregorii* memorialis dies; & vij. dies in pascha, & vij. supra, & unus dies in festo Apostolorum *Petri* & *Pauli*. Et in Augusto plena hebdomada ante festum sanctæ *Mariæ*, & in omnium Sanctorum veneratione unus

unus dies. Et iiij. dies Mercurii in quatuor legitimis jejuniis servis omnibus indulti sunt dare cui magis voluerint, vel qui ei pro nomine domini aliquid bene fecerit, vel ipsi deservire poterint, in aliqua portione vicis suæ.

LI. Sax. 40.

Capitis vulnus si utrumque os perforatum sit xxx. s. emendetur: si os exterius percussum sit xv. solidis emendetur. Si in capillis sit vulnus longitudinis unius unciæ componatur solido uno: si ante æsiriem sit vulnus unciam habens longitudinis ij. s. emendetur: si auris amputetur alicui xxx. s. emendetur ei: si auditum inde perdat lx. s. emendet: si quis alii crepet oculum, solvat ei lxvj. s. & vj. denarios & terciam partem unius denarii quæ est triens: si oculus remaneat nec tamen inde videat, remaneat tercia pars emendationis: si quis alii faciem amputet lx. s. multetur: si quis homini primos dentes, i. *præscisores* excusserit, viij. s. culpa sit: si secundos quos *caninos* vocant, 4. s. emendabit: *molares* dentes hominis ad xv. s. æstimentur: si quis homini genas frangat emendet xv. s. si quis homini mentum frangat xij. s. emendet. Qui gurgulionem alicui frangat xij. s. emendet: si linguam extrahat, sicut de oculo componat: si quis sit in humero vulneratus ut compaginis glutinum effluat, xxx. s. emendet: si brachium homini fractum sit supra cubitum xv. s est emendandum: si utrumque os brachii fractum sit emendatio est xxx. s. si pollex manus amputetur homini xxx. s. emendetur: si unguis excutiatur v. s. emendetur: si secundus digitus, i. index vel salutatorius amputetur xx. s. emendetur, unguis ejus iij. s. si medius amputetur, ejus emendatio sit xij. s. unguis ij. s. si quartus qui annularis dicitur amputetur xvij. s. culpa judicetur, unguis iiij. s. emendetur: si minimus digitus amputetur ix. s. emendetur, unguis ejus uno solido: si transforatum sit utrumque os emendetur xxx. s. si coxa transpungatur homini xxx. s. emendetur ei: si frangatur æque sit emendatio xxx. s. Si crus transforetur alicui supra genu xij. s. emendetur: si confringatur sub genu xxx. s. si primus & major articulus pedis amputetur xx. s. mulcta judicetur: si secundus articulus sit xv. s. emendetur: si tercius ix. si quartus vj. si minimus v. s. constet: si quis in testiculis plagietur ut generare non possit emendetur ei lxxx. s. si homini sit brachium cum manu penitus amputatum aut cubitum, emendetur hoc ei lxxx. s. Omne vulnus ante scapulam & ante manicam & sub genu duplo majoris emendationis sit: si lumbi truncentur alicui lx. s. mulcta judicetur: si intus pungantur, ad illud faciant xv. s. si transpuncti sint, illud componant xxx. s. si quis in humero plagietur emendetur lxxx. s. si vivat: si quis homini manum extra plagiaverit xx. s. culpa sit: si dimidia manus advolaverit, ad id reddantur xl. s. si quis homini costam fregerit intra cutem integram det x. s. ad emendationem: si quis oculum vel manum vel pedem excuciat alicui, parem emendationem componat de singulis idem lxvj. s. & vj. d. & terciam partem unius denarii: si crus alicui per excussum sit sub genu xxx. s. culpa emendetur: si quis homini scapulam truncaverit xx. s. mulctetur: si quis intra plagietur ut os extrahatur, sit emendatio xv. s. si grossi nervi truncentur alicui ut salvari non possint, xij. s. culpa sit: si homo claudicet pro vulneribus nervorum & medicamentum sanationis non admittunt, xxx. s. emendetur: si graciles nervi truncentur, vj. s. culpa judicetur: si quis in collo plagietur & inde perpetuam & insanabilem contrahat invalitudinem & tamen vivat ita contumeliatus, emendetur C. s. si non ei rectius & amplius sapientum judicia destinabunt; hoc est ut reddantur afflictiones liberorum per plenum, servorum autem per dimidium.

Incipiunt leges *Aluredi* regis & *Godrini Daci* regis *Estangliæ.*

CAP. I.

Si quis rectum sibi fieri postulet coram aliquibus schyræ hominibus, & aliis judicibus & impetrare non possit & vadium recti pernegetur ei, xxx. s. emendet, & infra vij. noctes faciat jus publicum.

II.

Si fur capiatur morte capiatur. Qui furem vindicabit, sit inimicus regis & omnium amicorum ejus. Fure, nominamus usque ad vij. homines, à vij. *hloth* usque ad xxxv. homines, deinceps est *here.* Qui de *hloth* fuerit accusatus abneget per Cxx. hidas vel sic emendet. Qui *heerenames* fuerit accusatus, weregildo suo se redimat.

III.

Si tuus *geneat*, id est villanus furetur & aufugiat, si habeas plegium, admoneas eum de *angildo*: si non habeas, redde tu *angildum,* & non sit ei remissius in aliquo.

IV.

Si quis recedat à domino suo præter licentiam, vel in alium comitatum se subducat, & inquiratur ubi sit, redeat ubi prius fuit, & emendet domino suo lx. s.

V.

Præcipimus ut omnis homo habeat secum tales homines quos ad rectum possit adducere, & nullum à se dimittat qui inculpatus sit in manupasto suo, donec rectum jus publicum fecerit ei de omni placito quod loquatur super eum.

VI.

Et nemo recipiat hominem si sit culpatus sub aliquo priusquam innocens habeatur erga quamcumque manum, nisi velit eum tali conditione recipere, quod omne rectum faciet pro eo de omni verbo super eum, & ad eandem curiam obediat; si quis illud hoc modo non complebit, emendet *overhernessam* meam.

VII.

Et qui furem dimittat vel ad capiendum eum juvare dissimulabit, emendet sicut supradictum est.

Adhuc

Adhuc de legibus dictorum regum *Alfredi* & *Godrini.*

CAP. I.

De dilectione Dei & pacis ecclesiæ.

II.

De negligentibus legem Christi & paganismum venerantibus.

III.

De ordinatis male viventibus.

IV.

De presbyteris falso pronunciantibus festum vel jejunium.

V.

De presbyteris rectis terminis crisma non perquirentibus, vel baptismum negantibus.

VI.

De fratribus vel cognatis in una fornicantibus.

VII.

De ordinato qui vitam forisfaciat.

VIII.

De reo mortis qui confiteri desiderat sacerdoti.

IX.

De decimis Dei retentis & aliis ecclesiæ rectitudinibus.

X.

De illis qui mercandisant in diebus Dominicis.

XI.

De operantibus in diebus Dominicis.

XII.

De jejuniis infractis.

XIII.

De diebus in quibus Ordalium & Iusjurandum prohibeantur.

XIV.

Ne die Dominica homo forisfactus occidatur.

XV.

De forisfactis & diffactis membris.

XVI.

De sortilegis, incantatoribus, veneficis, perjuris & hiis similibus.

XVII.

De ordinatis vel alienigenis in aliquo de pecunia vel vita seductis.

Hoc est consilium quod Aluredus *rex &* Godrinus *rex elegerunt & condixerunt, quando* Angli *&* Dani *ad pacem & concordiam plene convenerunt, & sapientes & qui postea successerunt, sæpius hoc & assidue renovantes in bonum semper adduxerunt.*

CAP. I. Sax. 1. *Edit. Cant.* p. 41.

IMprimis est, ut unum deum diligere velint, & omni paganismo sedulo renunciare. Et instituerunt secularem justitiam, pro eo quod sciebant, quod non poterant multos aliter castigare; plures vero nolebant ad Dei cultum sicut deberent aliter inclinari. Et secularem emendationem instituerunt communem Christo & regi, ubicumque recusabitur lex Dei, juste servari secundum dictionem episcopi. Et hoc est primum edictum ecclesiæ, pax intra parietes suos ut regis *Hand grith* semper inconvulsa permaneat.

II. Sax. 2.

Si quis Christianitatem suam male mutat, vel paganismum veneretur verbis vel operibus, reddat sic weram, sic witam, sic *lashlyte* secundum quod factum sit.

III. Sax. 3.

Et si quis ordinatus furetur, vel prælietur, vel perjuret, vel fornicetur, emendet sicut factum erit, sic weram, sic witam, sic *lashlyte*, & erga deum saltem emendet juxta sanctorum canonum doctrinam; & plegium faciat inde, vel mittatur in carcere.

IV. Sax. 3.

Et si presbyter populum suum misdoceat de festo vel de jejunio, reddat xxx. s. cum *Anglis* & cum *Danis* iij. dimidias marcas.

V. Sax. 3. & 4.

Si presbyter ad rectum terminum sanctum crisma non perquirat, vel baptismum perneget ei cui necesse sit, reddat witam cum *Anglis*, & cum *Dacis lashlyte*, id est xij. horis. Et de *sublegereis* sapientes instituerunt, ut rex habeat superiorem & episcopus inferiorem, nisi dignius emendetur pro Deo & pro seculo juxta modum facti, sicut episcopus docebit.

VI. Sax. 4.

Si duo fratres vel duo cognati cum una aliqua fornicentur, emendent in omni mansuetudine, sicut eis permittetur, sit wita, sit *lashlite*, secundum modum facti.

VII. Sax. 3. *in fine.*

Et si ordinatus homo se forisfaciat in morte plectendis actibus exsuperetur, & episcopi judicio reservetur.

VIII. Sax. 5.

Et si quis reus mortis profiteri desideret sacerdoti, nunquam negetur ei, & omnes Dei rectitudines pacificentur sedulo per Dei misericordiam, & per witam quam sapientes addicent.

IX. Sax. 6.

Et si quis decimam contrateneat, reddat *lashlite* cum *Dacis*, witam cum *Anglis*. Si quis *Rumfeih* superteneat reddat *lashlite* cum *Dacis*, witam cum *Anglis*. Si quis non reddat symbolum luminis, reddat *lashlite* cum *Dacis*, witam cum *Anglis*. Si quis Dei rectitudines aliquas disforciet, reddat *lashlite* cum *Dacis*, witam cum *Anglis*. Si contra stet ut hominem vulneret, de wita componat. Si aliquem deiciat in mortem, sit uthlaga vel exlex, & persequatur eum cum clamore omnis qui rectum amat, & si faciat ut occidatur, pro eo quod contra Dei rectum & regis imperium stet, si hoc inveritetur jaceat *orgilde*.

X. Sax. 7.

Si quis in die Dominica negotiationem facere præsumat, perdat ipsum captale, & xij. oras cum *Dacis*, & xxx. s. cum *Anglis*.

XI. Sax. 7.

Si liber festis diebus operetur, perdat libertatem suam, vel reddat witam vel *lashlite*; servus corium perdat vel *hidgildum*. Si dominus servum cogat festis diebus operari, reddat idem dominus *lashlite* cum *Dacis*, & witam cum *Anglis*.

XII. Sax. 8.

Si liber homo rectum jejunium frangat, reddat witam vel *lashlite*. Si servus hoc faciat, perdat corium suum vel *hidgildum*.

XIII. Sax. 9.

Ordalium & jusjurandum festis diebus & legitimis jejuniis legibus est interdictum. Et qui hoc fregerit, reddat *lashlite* cum *Dacis*, witam cum *Anglis*.

XIV. Sax.

X I V. Sax. 9.

Si fieri possit nunquam occidatur aliquis in festo Dominicæ diei, quicquid peccaverit, sed capiatur & servetur donec transeat festa dies.

X V. Sax. 10.

Si quisquis forisfactus & de menbris diffactus dimittatur, & idem post afflictionem per iiij. noctes vivat, potest ei deinceps per episcopi licentiam subveniri, si quis ejus doloribus & animæ condescendat.

X V I. Sax. 11.

Si sortilegæ, incantatrices, perjuri & venefici, fætidæ vel meretrices cognitæ alicubi compareant, relegantur de patria, disperdant omnia, nisi cessent & profundius emendent.

X V I I. Sax. 12.

Si ordinatus vel alienigena seducatur in aliquo de pecunia, vel vita, tunc debet ei adesse Rex vel Comes illius terræ, & episcopus gentis ipsius pro cognatione & advocato, si penitus alium non habeat, & emendet sedulo juxta modum facti Christo & regi, sicut decebit, vel illud factum profunde nimis vindicet qui rex sit in populo.

Post mortem vero dicti regis *Aluredi Edwardus* filius suus modo cognomento *senior* regnum paternum capiens anno Domini DCCCCj. cœpit regnare. Hic consecratus est apud Kyngiston ab *Ethelredo* archiepiscopo, qui xxxiiij. sedit annis & de consensu istius regis *Edwardi* v. episcopatus episcopis destitutos inter *Westsaxones* restauravit. Iste rex *Edwardus* literarum scientia patre multo inferior fuit, sed gloria extitit superior seculari. Novas namque urbes condidit, mutilatas reparavit, fines regni latius quam pater dilatavit, leges condidit, de quibus inferius plenius habetur. Porro *Scottorum*, *Cambrorum* & *Stregwallorum* Reges in deditionem recepit, *Estsaxiam*, *Estangliam*, *Merciam*, *Northumbriam* de manibus *Dacorum* extorsit, totamque *Merciam* post obitum sororis suæ *Elfledæ* obtinuit & recepit. Erat in illis temporibus in quadam villa *Westsaxoniæ* opilionis filia elegantis speciei puella, cui dormienti visum est lunam de suo ventre splendere, & de hoc lumine totam *Angliam* illustrari; quod cum cuidam matronæ quæ pueros regis nutrire consueverat retulisset, puellam recepit in domum suam, & filiæ loco cibis delicatis nutrivit, & vestibus eam cultioribus vestiens, gestu & moribus informavit. Et non multo post iste *Edwardus Aluredi* filius casu per villam transiens, ad domum istius matronæ divertit, credens famæ suæ detrimentum inferre si nutricem videre quæ ipsum educaverat fastidiret, ubi visæ prædictæ puellæ quæ *Edgiva* dicebatur amore captus, dormivit cum ea, quæ uno complexu gravidata peperit ei filium suum primogenitum, quem propter fidem somnii vocavit *Ethelstanum*. Et ex alia uxore sua genuit *Edwinum*, *Edmundum*, *Edredum*, & *Estrildam* filiam suam primogenitam quam *Karolo* regi occidentalium *Francorum* copulavit. Genuit etiam tres alias quarum unam *Othoni* Imperatori, aliam vero *Sighrico* regi *Northumbriæ* maritavit. Tertia vero fuit *Edburga* virgo Dei & Deo valde devota, quæ cum trienna esset, pater ejus rex experiri volens an ad deum an ad seculum declinatura esset, posuit ex una parte triclinii sui diversarum possessionum ornamenta, ex altera parte calicem & evangelia; inde armillas, illic monilia. Pusiola virgo illic nutrice allata, jubetur ut quæ vellet eligeret; at ipsa manibus repens evangelia adoravit, Quam deosculans pater ait, *Vade*, inquit, *quo te vocat divinitas, sequere fausto pede qui te ducit*. Sicque postmodum facta est monacha; quam non resupinabat regalis prosapia, quin eciam soccos sororum suarum de nocte latenter surriperet, & lotos clam reportaret. Item secundum quosdam iste rex unam aliam habuit adhuc uxorem, & tres alias filias genuit quæ religionem intraverunt; de quibus una dicebatur *Elfleda*. Eodem anno *Edred* dux *Devoniæ* obiit uno mense ante obitum regis *Aluredi*, qui cum eo fidelis et fortis gesserat bella multa.

Anno regis *Edwardi* secundo, *Ethelwoldus* frater ejus minor & secundum quosdam patruelis regis *Edwardi*, contra regem insurgens *Wynburnam* urbem juxta *Bathoniam* occupavit. Quapropter rege *Edwardo* usque *Bathoniam* cum manu forti properante, *Ethelwoldus* cum hominibus suis in *Wynburna* januis clausis permansit, dicens quod ibidem triumpharet aut occumberet; nocte tamen inde recedens, ad *Dacos Northimbranos* pro auxilio eorum petendo festinavit. Sed rex adeo valde ipsum persecutus est, ut idem *Ethelwoldus* relicta *Anglia Franciam* adiret; reduxit tamen secum sanctimonialem quam idem *Ethelwoldus* rapuerat, et ultra vetitum episcopi in uxorem duxerat. Cito vero post eodem anno *Ethelwoldus* de *Francia* rediens, ad *Dacos* in *Northumbria* pertransivit. Illi vero nobilitati juvenis congaudentes, super reges et duces suos ipsum regem et principem statuerunt.

Anno *Edwardi* regis tercio, dictus *Ethelwoldus* coadunatis viribus navigium in Estsex duxit, cui *Estsexenses* subditi sunt sine mora. Eodem anno sanctus *Grimbaldus* Confessor & Doctor regis *Aluredi Wyntoniæ* obiit. Anno regis *Edwardi* quarto, *Ethelwoldus* prædictus junctis secum *Danis Estangliam* inhabitantibus, *Merciam* invadit, eam usque ad Cretanford, quod est Crikkelade, cuncta consumens. Deinde flumine *Thamesiæ* pertransito, cepit Brithendene & usque Brandestok terram spoliavit, *Estangliam* cum gaudio reversus est. Quem rex à tergo persequens, terram hostium à flumine Duse usque ad limites terræ sancti *Edmundi* deprædavit. Postea cum inde recedere vellet, per totum exercitum suum præcepit, ut nullus post se remaneret; *Cantuarii* tamen & *Kentenses* jussu regis neglecto remanserunt, quos ad mandatum regis per vij. nuncios ulterius pro eis missos *Dacorum* exercitus intercepit, cum eis fortiter præliando; ubi *Siwulf* & *Sigbolin* duces, *Adelwald* baro regis, & *Cenwlf* abbas, *Sigebrith* filius *Siwlf* & *Edwald* filius *Acta*, & plures alii occiduntur. Ex parte autem *Dacorum* rex obiit, & prædictus juvenis *Ethelwoldus* quem *Dani* in regem, ut dictum est, elegerant, & *Beorsige* filius *Brithnodi*, *Adelyng*, & *Hispohold*, & *Octelhold*, & plures alii quos omnes nominare nequivimus, in illo prælio corruerunt, *Dacis* tamen victoria remanente.

Edwardus autem rex anno regni sui 5. inducias cum *Estanglis* & *Northumbris* apud Ichyngford statuit atque fecit. Eodem anno panis defecit in *Hybernia*; vermes enim bidentati similes talpis de cœlo descendere videbantur, & totam annonam consumere; qui postmodum oratione & jejunio sunt ejecti. Anno

no vero sequenti, rex exercitum fortissimum in Estsex & Merce congregatum ad *Dacos* misit in *Northumbria* expugnandos, ubi præda maxima tam hominum quam animalium capta, multisque *Dacorum* occisis, in terra eorum prædantes per quinque ebdomadas permanserunt. Anno sequenti in provincia *Staffordensi* apud Totenhale *Angli* gloriose devicerunt *Dacos*. Citoque post exercitu *Dacorum Northumbrensium* in Merce prædatum veniente, rex centum puppes contra eos misit, ac exercitum ex Westsex & Merce congregatum ad eos à tergo persequendos nichilominus destinavit; qui cum *Danis* domi revertentibus in campo de Wilmesford viriliter pugnaverunt: ubi commisso ingenti bello, rex *Dacorum Aldene*, & rex *Eolwlf*, & *Uter* consul, & *Olsbold* & *Benesynghold*, & *Hanlasin* niger, & *Wereferdhold*, & *Egferdhold*, & *Offerd*, & *Abenundhold*, & *Gutferdhold*, & alius *Gutferd*, cum multis *Danorum* milibus corruerunt. *Angli* vero tanta victoria potiti in Deum vivum exultantes hympnis & concentibus Dominum exercituum benedicebant.

Hoc anno civitas quæ Britannice dicitur *Karlegium*, Anglice Legerestre, nunc vero *Cestria*, ope *Ethelredi* ducis *Merciorum* & *Elfledæ* uxoris suæ restaurata est & novis muris circumdata, ac pene ad duplum quam prius ampliata, ita quod castrum ibidem ab olim extra muros ad aquam positum, nunc infra muros videatur. Circa idem tempus rex *Edwardus* construxit castrum apud Bedeforde. Circa hæc tempora fundatum est monasterium *Cluniacense* à pio principe *Willelmo* duce *Burgundiæ*, cujus primus abbas fuit, sanctus *Odo*, tercius sanctus *Maiolus*. *Edwardus* rex anno regni sui ix. castrum Hertford, & burgum quendam in *Essexia* nomine Witham construxit, apud Mealdune interea moram trahens, ubi magna pars gentis illius patriæ, quæ prius sub ditione *Dacorum* erat, sibi subjecta est. Hoc anno dux *Merciorum Ethelredus* & uxor sua *Elfleda* ossa sancti *Oswaldi* regis & martiris de Bardeney monasterio *Lindeseyæ*, usque ad urbem *Gloverniæ* transtulerunt, ubi in ejusdem Sancti honore monasterium construxerunt.

Anno vero sequenti exercitus *Dacorum* inducias ad tempus eis concessas frangentes, ad *Hamptoniam* & *Leicestriam* exierunt, cædem *Anglorum* magnam apud Hochemeretune, & ibi circum in comitatu *Oxoniæ* facientes. Qui cum domi redirent, exiit alia *Dacorum* statim caterva ad *Ligetunam* transeuntes, quos gens illius patriæ comperiens pugnando, omnes fugavit equos eorum, & totam ab eis prædam quam ceperant auferendo. *Edwardi* regis anno xj. magnus navalis *Dacorum* exercitus ab austro ex *Lidwicom* advenit, cujus duo consules *Uther* & *Rahald* occidentales partes usque litus *Sabrinæ* circumeuntes, ibi & in Northwales ubicumque poterant juxta littora prædati sunt, episcopo Britannico *Camelegiat* capto, quem ad puppes suas duxerunt, sed rex *Edwardus* xl. libris eum redemit. Postea exercitui *Dacorum* patriam de Irchenefeld prædare volenti, *Legecistrenses*, *Herefordenses*, & ex aliis propinquis castris homines obviantes pugnando eos viriliter fugaverunt, *Rahald* consule, & *Heolil* fratre *Utheri* consulis cum magna parte exercitus interfectis, cæteros vero in quoddam castrum fugatos obsederunt; ubi obsidibus demum datis, *Dani* juraverunt se à terra regia recessuros. Rex autem littora *Sabrinæ* ex australi parte à *Wallia* usque ad *Avenam*, ita quod hostes sui nullo modo ex illa parte irrumpere poterant, fecerat custodiri. Sed illis bis furtive exeuntibus, omnes fere præter illos qui ad puppes natare poterant, sunt occisi; tunc cæteri in insula *Stipen* manserunt, propter cibi defectum magnam famis miseriam sustinentes; Qui in *Deomedum* recedentes, in *Hyberniam* advenerunt. Eodem anno rex *Edwardus* cum exercitu suo ad Bukyngham transiens, quatuor ebdomadis ibi mansit, munitionesque ex utraque parte aquæ posuit; ubi ducem *Danorum Turkillum*, cum *Danis Bedefordiam* & Northampton inhabitantibus subegit.

Anno regis *Edwardi* xvj. *Rollo* primus dux *Normannorum* obiit, cui successit filius suus *Willielmus Longa spata*, qui regnavit xxv. annis Eodem anno *Ethelredus* dux & dominus *Merciorum* prole carens masculina spiritum ultimum exalavit, *Elwynæ* filiæ suæ terræ suæ & *Mercæ* dominium relinquendo. Sed *Elfleda* uxor sua soror dicti regis *Edwardi*, regnum *Merciorum* exceptis *London*. & *Oxoniæ* quas rex sibi retinuit, longo tempore strenue rexit, & anno eodem monasterium & burgum de Brimesburge construxit. *Edwardus* rex anno regni sui xvij. condidit urbem de *Toucestria* & Wiggemore. Eodem anno *Dani* qui *Estangliam* inhabitant, munitionem fecerunt apud Hermesford, sed rex *Edwardus* superveniens totum destruxit, & *Danos* ita perdomuit, quod ex eo tempore vires eorum cotidie decrescebant.

Anno *Edwardi* regis xviij. *Elfleda* domina *Mercæ* burgum ad Scorgate & burgum apud Brugge, & in anno sequenti burgum de Tamesworthe, & illum apud Stafforde posuit & construxit; & postea anno sequenti, burgum de Edesbury in principio æstatis, & illum apud Wyrengewike in fine Augusti, & post natale proximo sequens, burgum apud Cyrebury; & in æstate sequenti, burgos apud Wardeburgh & apud *Runconem* posuit atque fecit. Anno regis *Edwardi* xxij. *Elfleda Merciorum* rectrix in *Walliam* exercitum destinavit, & apud Breghepnok prædas egit, *Wallensibusque* victis Brittannemere fregit, in qua uxorem regis *Wallanorum* cum xxxiij. hominibus cepit, & urbem *Legecestriam* renovavit. Et postea *Derbeiam* super *Danos* cum appendente ei provincia adquisivit, quatuor ibi in porta de suis carioribus ducibus interfectis. Postea vero cito cum *Eboracenses* auxilium illi quidam per fidei dationem, quidam per juramentum promiserant, ipsa *Elfleda* domina *Mercæ* xij. die ante festum *Johannis*, apud Tamesworth obiit, et in porticu ecclesiæ sancti *Petri Gloverniæ* sepelitur, relicta post se unica filia *Elwyna*, quam rex *Edwardus* potestate adempta in *Westsaxoniam* duci fecit. Dicta vero *Elfleda* tantæ potentiæ fertur fuisse, ut à quibusdam non solum domina vel regina, verum eciam rex ad laudem et excellentiam vocaretur; et ut æstimatum est et dictum, nisi fati velocitate præerepta fuisset, viros virtute transisset utique universos. De cujus laude et gloria *Henricus Huntyngdon* sic metrice scripsit.

O Elfleda *potens, ô terror virgo virorum!*
Victrix naturæ, nomine digna viri.
Te quoque splendidior fecit natura puellam;
Te probitas fecit nomen habere viri.

Oo Te

Te mutare decet, sed solum nomina sexus,
Tu regina potens, rexque trophea parans.
Jam nec Cæsarei tantum meruere triumphi,
Cæsare splendidior virgo viraga vale.

Rex *Edwardus* audita morte sororis suæ *Elfleda*, primo urbem de Tamewroth sibi subjugavit. Deinde Notyngham cepit & resarcivit, in qua *Dacos* simul & *Anglos* posuit. Post hæc in australi parte fluminis Trente urbem contra antiquam urbem de Notyngham construxit, inter utramque urbem firmum pontem ponens; qui postea tota *Mercia* in manu sua saysita, & dicta *Elwyna* unica dictæ *Elfledæ* filia ex toto illo dominico exhæredata, tres reges *Dacorum, Scottorum*, & *Wallanorum* in deditionem recepit, & post hæc burgum de Gladenmuthan, & urbem apud Thelewald, quæ est in borialibus finibus *Merciorum* juxta aquam de *Mersee* quinque miliaribus ab urbe de *Rancorna* ad orientem distans, construxit, ibique militum custodiam posuit. Et exinde aquam de *Mersee* transiens urbem de *Mancestria* quæ est in australibus *Northimbrorum* finibus restauravit. Cumque iste *Edwardus* rex *Anglorum, Scottorum, Cumbrorum, Danorum* pariter & *Wallanorum* xxiiij. annis regnasset, apud Farandon juxta *Oxoniam* à corpore migravit, & apud *Wyntoniam* in novo monasterio est sepultus. Circa hoc tempus *Sidrik* rex *Northumbriæ Nigellum* occiderat fratrem suum, quo scelere perpetrato, *Reginaldus* rex filius *Gudfredi* regis *Dacorum Eboracam* sibi conquisivit civitatem.

Modo dicendum est de legibus istius regis *Edwardi*, & primo de Capitulis.

CAP. I.

De judiciis juste judicandis & placito recte terminando.

II.

De emptione & advocatione.

III.

De disforciante alicui rectum, vel in Folcland *vel in* Bocland.

IV.

De perjuriis.

CAP. I.

EDwardus rex mandat & præcipit omnibus præfectis & amicis suis, ut justa judicia judicent quam rectiora possint, & in judiciali libro stant, nec parcant, nec dissimulent pro aliqua re populi rectum & jus publicum recitare; & unumquodque placitum terminum habeat quando peragatur quod tunc recitabatur.

II. *Sax.* 1.

Et voluit ut omnis homo habeat advocatum suum, & nemo barganniet extra portum, sed habeat *portireve* testimonium vel alterius non mendacis hominis cui possit credi. Quod si quis extra portum barganniet *overhirnessa* regis culpa sit, & procedat tamen advocatio donec sciatur in quo consistit. Amplius diximus de illo qui advocare debet, ut habeat credibile testimonium de hoc quod recte advocet, vel jusjurandum inveniat cui repetens credere debeat. Sic diximus de propriatione similiter ut adducat credibile testimonum de eo, vel jusjurandum inveniat si possit in quo repetenti satisfit, si non possit nominentur ei sex homines de eadem *geburscipa* in qua ille residens est, & adquirat ex illis sex unum pro animali uno vel pecore quod hoc valeat, & postea crescat secundum captalem æstimationem si plures adesse debeant. Eciam diximus, si aliquis malorum esset qui vellet alterius pecus per plegium mittere pro *withertihlan*, i. pro injusta accusatione, ut jurejurando monstret quod pro nullo facinore hoc faciat, sed plena rectitudine *butan brede* & *bigswice*, id est, sine figmento & seditione, & faciat quod audeat super quem invenitur, ut sibi propriet vel advocet.

III. *Sax.* 2.

Item diximus, quod dignum esset qui rectum alicui disforciat, vel in *Bocland*, vel in *Folcland*, ut ei adterminetur in *Folcland* quando velit ei rectum facere coram præposito suo. Si tunc rectum non habeat nec in *Bocland* nec in *Folcland*, sit ille qui rectum disforciat reus xxx. s. erga regem, & altera vice item sic, ad terciam vicem *overhirnesse* regis, hoc est 120. s. si non cesset et antea satisfaciat.

IV. *Sax.* 3.

Item diximus de illis hominibus qui perjuri fuerint, si manifestum sit, vel ejus juramentum fregerint, vel *overcythed* fuerint, ut deinceps non sint digni juramento sed ordalio.

Adhuc de Legibus dicti regis Edwardi.

CAP. I.

De pace & ne qui alii rectum suum disforciat.

II.

De præpositis audito testimonio rectum facere nolentibus.

III.

De homine furti accusato.

IV.

De illis qui suum proprium nolunt quærere conducendis.

V.

De illo qui inmundum pacificaverit vel firmaverit.

VI.

De eo qui libertatem suam forisfecerit.

VII.

Ne quis recipiat alterius hominem sine licentia.

VIII.

Quibus terminis præpositi placita sua tenere debeant.

CAP. I. *Sax.* 4.

EDwardus rex admonuit omnes sapientes quando fuerunt *Exoniæ*, ut investigarent simul et quærerent quo modo pax eorum melior esse possit quam antea fuit, quia visum est ei quod hoc impletum sit aliter quam deceret et quam antea præcepisset. Inquisivit itaque qui ad emendationem velint redire, et in societate permanere qua ipse sit, et amare quod amat, et nolle quod nolit in mari et in terra. Hoc est tunc ne quisquam rectum disforciat alicui; si quis hoc faciat, emendet sicut supra dictum est, prima vice xxx. s secunda vice similiter, ad terciam vicem 120. s. regi.

II. *Sax.* 5.

Et si præpositus amoveat rectitudinem per eorum testimonium qui testes adnumerati sunt ei, reddat *overhirnessam* meam.

III. Si

III. *Sax. 6.*

Si quis accusetur de furto, capiant eum in plegium qui domino suo commendaverunt illum, quod de hoc se adlegiet, vel alii amici si habeat faciant hoc: si nesciat quis eum capiat in plegium, accipiant illi quibus hoc pertinet, de pecunia sua in *Borhgum*. Si neutrum habeat, nec pecuniam suam, nec plegium, tunc servetur ad judicandum.

IV. *Sax. 7.*

Etiam volumus ut omnis homo simul habeat illos homines paratos in terra sua qui conducant eos, qui suum proprium quærere volunt, et eos pro nulla mercede manuteneant.

IV. *Sax. 8.*

Nec inmundum alicubi pacificent, vel firment ex possibili vel impossibili. Si quis hoc superhabeat et juramentum suum frangat, et vadium quod omnis populus contulit, emendet sicut liber judicialis dicit. Si autem nolit, perdat omnium nostrum amicitiam et omne quod habebit. Si quis eum deinceps firmabit, emendet sicut liber judiciorum docet, ac debet, qui *Flyman*, i. forbannitum confirmat, si sit hic intus, si sit Eastintus, si sit Northintus, emendet sicut scriptura pacis continet.

VI. *Sax. 9.*

Si quis pro furti compellatione libertatem suam forisfaciat, et manum suam in manum mittat, et parentes sui deserant eum, et nesciant quis emendet pro eo, tunc sit dignus opere servili quod ad id pertinet, et excidat wera parentibus ejus.

VII. *Sax. 10.*

Et non recipiat aliquis hominem alterius sine licentia illius cui ante servivit, priusquam innocens sit apud omnem manum; si quis hoc secus faciat, emendet *overhirnissam* meam.

VIII. *Sax. 11.*

Volo ut omnis præpositus habeat *gemotum* semper ad quatuor ebdomadas, et efficiat ut omnis homo rectum habeat, et omne placitum capiat terminum quando perveniat ad finem: si quis hoc excipiat, emendet sicut ante dictum est.

DEfuncto rege *Edwardo Adelstanus* filius suus primogenitus sibi succedens, consecratus est apud **Kyngeston** ab *Athelmo Dorobernensi* archiepiscopo anno Domini DCCCC. xxiiij. qui licet prælio lacessitus nunquam tamen bello potuit vinci. Cujus anno primo natus est almus puer *Dunstanus* in pago *Glastoniensi*, cujus vita tota ab ortu ad exitum virtutibus & miraculis coruscavit; nam iste puer *Dunstanus Glastoniæ* nutritus, omnibus pie viventibus in sua primæva ætate complacuit; cumque adolescere incepisset, de *Glastonia* egressus, archiepiscopo *Dorobernensi Athelmo* patruo suo se junxit, & secum stare cœpit, in quo idem *Athelmus* archiepiscopus gratiam Dei admirans, & futurorum bonorum indicia prævidens, in palacio eum ætate adhuc valde tenerum præsentavit, & regi *Adelstano* magno affectu commendavit; *Dunstanus* deinde sanctus cotidie crescens virtutibus, magnus coram rege & *Anglorum* principibus factus est. Cumque rex *Adelstanus* mortuus esset, frater ejus *Edmundus* imperium regni cepit, à quo *Dunstanus* diversis honoribus sublimatus, monasterium *Glastoniæ* in quo educatus fuerat, adivit, ubi monachus & abbas factus est postea, de quo adhuc inferius inter reges alios succedentes plura de ejus virtutibus sunt dicenda.

Adelstanus siquidem rex curriculo anni sequentis *Gudfredum* regem *Dacorum* patrem regis *Reginaldi* prælio lacessitum repulit, repulsum fugavit, fugatum perdidit & delevit: Nec multo, adversa fortuna percussus fratrem suum *Edwinum* magni vigoris & bonæ indolis juvenem matrimonio natum, metuens ne per ipsum à regno privaretur, cum quodam armigero in navicula in medio maris sine remige miserabiliter commisit, ubi adolescens inter fluctus maris voluntario præcipicio nudum se submersit, sed armiger corpus domini sui ad terram detulit & humavit. *Adelstanus* vero rex postquam ab ira deferbuit, tam enorme factum abhorrens, septenni pœnitentia fratricidium delevit, & pincernam qui tale consilium sibi dederat, crudeli morte dampnavit. Postea rex *Adelstanus* copulavit sororem suam regi *Northimbrorum Sibirico Danica* stirpe progenito, sed cito post *Sibirico* mortuo, rex filium ejus expulit, & regnum illud sibi redintegravit. Deinde *Hoelum* regem *Britonum*, & *Constantinum* regem *Scottorum* prælio subactos in deditionem recepit; ac secundum quosdam dictum *Hoelum* sibi tributarium fecit, de quo xx. l. auri, & ccc. l. argenti, & v. milia bestiarum singulis annis percepit. Et dum dictum *Constantinum* sub se in *Scotia* regnaturum regem faceret, dixit, *Gloriosius est regem facere quam rex esse.* Postmodum vero dum rex *Adelstanus* pro aliquali dissensione inter ipsum & dictum *Constantinum* regem *Scottorum* habita, versus *Scotiam* tenderet, beatum *Johannem* apud *Beverlacum* visitavit, super altare cultellum pro vadio posuit, promittens, si victor rediret, cultellum digno precio redimeret. Quod adimplevit, nam dimicando contra *Scotos* Deum rogavit, ut prece sancti *Johannis Beverlaci* aliquod signum evidens ostenderet, quo præsentes & futuri cognoscere possent *Scotos* de jure debere *Anglis* subjugari. Unde rex cum gladio suo scopulum percussit quendam lapideum juxta castrum de **Dunbar**, quod usque hodie ad mensuram ulnæ lapidis ex ictu illo cavatur, unde rex *Adelstanus* habita victoria, & rege *Constantino* iterum submisso, filium ejusdem *Constantini* de sacro fonte suscepit, & in redeundo territorium sancti *Johannis* possessionibus, privilegiis, & libertatibus variis ditavit. Anno regis *Adelstani* quinto sanctus *Odo* ex *Danica* stirpe progenitus, factus est *Wyntoniensis* episcopus.

Eodem anno *Fretheestanus* episcopus *Wiltoniensis* obiit, cui successit sanctus *Birstanus*, de quo legitur quod quasi cotidie pro defunctis celebravit, unde dum quadam nocte circuiret, & psalmos pro defunctis decantaret, atque in fine eorum *Requiescant in pace* subjungeret, audivit subito voces quasi infiniti exercitus de sepulcris respondentium, *Amen.* Anno regis *Adelstani* xij. sanctus *Odo Wintoniensis* episcopus factus est *Dorobernensis* archiepiscopus. Iste *Odo Wlfelino* archiepiscopo qui inter ipsum & dictum *Athelmum* sedit, successit; qui quidem *Athelmus* non fuit monachus, sed omnes alii archiepiscopi *Dorobernenses* ante eum. Anno proximo sequenti sanctus *Birstanus Wiltoniensis* episcopus obiit, cui successit *Elphegus* monachus cognomento *Calvus*, vir propheticus, beati *Dunstani* propinquus. Hic ubi *Elphegus* dum pro more pœnitentes die cinerum liminibus ecclesiæ excluderet,

ret cæteros ut jejunio & castitati vacarent, & uxorias delicias sub diebus quadragesimæ dimitterent hortabatur; inter quos unus inquit, Non possum domine temperari jejunio simul & conjugio, quinimo uxorem quam ad tempus submovi in proximo resumam. Cui pontifex contristans, Me miser, nesciens quid futura parierat dies; unde & postero die repertus est exanimis in cubili. Hic etiam *Elphegus* dum quodam die ordinaret in presbiteros tres monachos, *Dunstanum*, *Ethelwoldum*, & *Ethelstanum*, completis solempniis ad eos ait, Hodie coram Deo tribus viris manum imposui, quorum duo pontificalem gratiam nascíscentur, tercius vero miserabiliter finietur. Cui *Ethelstanus* velut pro cognatione familiarior ait, Num ego ero pontifex? Non erit, inquit, tibi pars in ordine illo, neque diu geres vestem illam.

Anno regis *Adelstani* xiiij. *Henricus Teutonicorum* imperator obiit, *Otho* filius ejus sibi successit, cui rex *Angliæ Adelstanus* sororem suam copulavit. Hic *Otho* semel in paschali festo dum principibus suis convivium parasset, antequam recumberet, filius cujusdam principis more puerili de mensa ferculum cepit, quem dapifer regis mox fuste percussit; Cernens hoc pædagogus pueri, ipsum dapiferum mox peremit. Hunc cum sine audientia Cæsar dampnare vellet, ille Cæsarem ad terram deiciens pene suffocavit. At rex de manibus pædagogi vix avulsus, ipsum vitæ reservari jussit, clamans se culpabilem quod tanto festo Paschali non pepercit.

Anno regis *Adelstani* xv. *Aulaf* paganus rex *Hiberniæ* multarumq; insularum à socero suo *Constantino* rege *Scottorum* incitatus, hostium *Humbræ* fluminis cum classe valida ingreditur, cui vires suas genti *Scottorum* & *Dacorum* in *Anglia* conversantium adducenti, rex *Adelstanus* cum fratre suo *Edmundo* occurrens, prælium præliorum maximum à principio diei usque ad finem protractum apud **Brunneburgh** commisit, ubi 5. reges & 7. duces cum plebe innumera occiduntur, regibus *Aulaf* & *Constantino* antedictis ad naves fugere compulsis. Ad hoc bellum peragendum precibus sancti *Odonis Dorobernensis* archiepiscopi gladius de cœlo in vacuam regis tunc vaginam divinitus est illapsus. Iste rex *Adelstanus*, qui plures leges, de quibus inferius habetur tempore suo statuerat, postquam xviij. annis regnasset, apud *Gloverniam* absque liberis obiit, set **Malmesbury** sepultus est.

Sequuntur Leges regis *Adelstani*, & primo earum Capitula.

CAP. I.

De decimis dandis.

II.

De Ciricsceattis.

III.

De eleemosinis regis.

IV.

De latronibus non parcendis.

V.

De furibus incarceratis.

VI.

De accusatis qui dominos non habent.

VII.

De dominis manutenentibus suos malos homines.

VIII.

De domino qui servo suo consentaneus est ad furtum.

IX.

De proditione domini.

X.

De infracturis ecclesiarum.

XI.

De sortilegis & liblacis.

XII.

De vindicantibus fures.

XIII.

De convicto simplici ordalio.

XIV.

De illis qui terram non habent & in alio comitatu famulantur.

XV.

De illis qui interciant & qui cambiant sine testimonio.

XVI.

De illis qui culpam exigunt de fure occiso.

XVII.

De negotiantibus extra portum.

XVIII.

De terminis burgorum reficiendorum.

XIX.

De monetariis si rei fuerint, & quot & in quibus urbibus esse debent.

XX.

De scuta facientibus.

XXI.

Quot equos vel homines habeat qui carucam possidet.

XXII.

De suscipientibus munera à fure.

XXIII.

De equo locando ultra mare.

XXIV.

De servo qui reus est ad ordalium.

XXV.

De supersedentibus venire ad gemotum.

XXVI.

De non cessantibus à furto pro vita.

XXVII.

De illis qui componunt propter ordalium.

XXVIII.

Ne quis accipiat alterius hominem.

XXIX.

Ne quis accusatum suum dimittat ante rectum.

XXX.

De illis qui vadiant ordalium.

XXXI.

Quod emptio fiat cum testibus, & ne negotiatio fiat die solis.

XXXII.

De præpositis & aliis qui hoc non observant.

XXXIII.

De convicto super falso juramento.

XXXIV.

Ubi & coram quo ista fuerunt instituta.

CAP. I.

EGo *Adelstanus* rex consilio *Wolfelmi* archiepiscopi mei & aliorum episcoporum meorum mando præpositis meis omnibus in regno meo, & præcipio in nomine Domini & Sanctorum omnium, & super amicitiam meam, ut in primis reddant de meo

meo proprio decimas Deo, tam in vivente captali quam mortuis frugibus terræ, & episcopi mei similiter faciant de suo proprio, & aldermanni mei & præpositi mei. Et volo ut episcopi & præpositi mei hoc judicent omnibus qui eis parere debent, & hoc ad terminum expleant quem eis ponimus, id est, decollatio sancti *Johannis Baptistæ*. Cogitemus quod *Jacobus* dixit Deo, *Decimas & hostias pacificas offeram tibi*. Et Dominus dicit in evangelio, *Omni habenti dabitur, & habundabit*. Recolendum quoque nobis est, quam terribiliter in libris positum est, *Si decimam dare nolumus ut auferantur à nobis novem partes, & solomodo decima relinquatur*.

II.

Et volo ut Ciricsceatta reddantur ad eum locum cui recte pertinent, & inde gaudeant in ipsis locis qui hæc dignius erga Deum & nos volunt deservire. Hortatur nos sermo divinus, æterna cum terrenis, cœlestia cum caducis promereri. Nunc auditis quid in Deo præcipiam & quid complere debeatis. Facite eciam ut michi mea propria cupiatis quæ michi recte poteritis acquirere. Nolo ut aliquid michi injuste conquiratis, sed omnia vestra concedo vobis eo tenore quo michi mea similiter exoptetis. Cavete simul & vobis & eis quos ammonere debetis ab ira Dei & transgressione mea.

III.

Ego *Adelstanus* rex notifico præpositis meis omnibus in regno meo, quod consilio *Wolfelini* archiepiscopi mei, & omnium episcoporum meorum & Dei ministrorum ad remissionem peccatorum meorum, & adquisitionem vitæ æternæ, volo ut pascatis omni via pauperem unum *Anglicum* indigentem si sit ibi, vel alium inveniatis; de duabus meis firmis detur eis singulis mensibus ambra plena farinæ, & una perna vel unus aries qui valeat iiij.d. & casei iiij. & in tercia die paschæ xxx.d. ad vestitum xij. mensium unoquoque anno. Et liberetis unum *wite theowne*, i. forisfactum servum, & hoc totum peragatur in misericordia Dei & amicitia mea sub testimonio episcopi in cujus episcopatu sit. Et si præpositus hoc superteneat emendet xxx. s. & dividatur hæc pecunia per testimonium episcopi pauperibus qui in ipsa villa erunt ubi hoc non fuerit executum.

IV. *Sax.* 1.

Inprimis est, ut non parcatur alicui latroni qui furtum habens in manibus capietur, super xij. annos & viij. dies. Si quis hoc præsumat, persolvat ipsum furtum secundum weram suam, & non sit ipsi furi remissius in aliquo; vel ita se adlegiet, si velit se defendere vel aufugere, tunc ei postea non parcatur.

V. *Sax.* 1.

Si fur ponatur in carcere, sit ibi lx. noctibus & inde redimatur foras per C. xx. s. & eat cognatio ejus in plegium, quod deinceps se abstineat. Et si furetur postmodum, wera sua gildet eum, vel reddat similiter incarceratum; & si quis obstabit, persolvat se wera sua sic regi witæ.

VI. *Sax.* 2.

Et similiter diximus de illis qui dominos non habent de quibus rectum difficile conqueritur aut nullum, præcipiatur cognationi eorum ut eos ad rectum adducat, & dominum eis inveniat in conventu publico, et si hoc efficere nolit, vel non possit ad terminum, sit ille forbannitus deinceps, & capiat pro fure qui consequitur; Qui eum postea firmabit, solvat eum wera sua, vel sic neget.

VII. Sax. 3.

Et dominus qui rectum difforciabit & malum hominem suum manu tenebit, ut regem oporteat inde requiri, captale suum repetenti restituat & emendet regi Cxx. s. Et qui regem requisierit antequam sibi rectum postulet, quocies ad hoc pertinet, emendet ipsam witam, i. forisfacturam quam alius emendare & reddere debuerat si justicia difforciasset.

VIII. Sax. 3.

Dominus qui servo suo conscius in furando fuerit, convictus noxæ servum illum perdat & weræ suæ reus sit prima vice; si sæpius hoc præsumat, reus sit omnium quæ habebit. Et quicunque *hordera* regis vel præpositus furi consentaneus erit, simili sententiæ subjacebit.

IX. Sax. 4.

Diximus de proditoribus dominorum suorum ut ipsius vitæ culpabiles habeantur, si non poterit abnegari; vel si in triplici ordalio noxa compareat.

X. Sax. 5.

Et de infracturis ecclesiarum si quis reus appareat in triplici ordalio, emendetur sicut judicialis liber dicit.

XI. Sax. 6.

Decrevimus etiam de sortilegis & *liblacis* & fortem dantibus, si hominem occiderint & negare non possint, vitæ suæ culpa judicentur. Si pernegare velint & in triplici ordalio culpabiles inveniantur, sint Cxx. noctibus in carcere, & cognatio eorum educat eos, & emendetur Cxx. s. & occisum hominem reddant parentibus suis, & eant in plegium quod super hiis abstineant in æternum.

XII. Sax. *6.*

Et qui furem vindicaverint, sint ejusdem digni; & qui furi vindex esse præsumpserit, & tamen neminem læserit, emendet regi Cxx. s. pro ipsa conclamatione.

XIII. Sax. 7.

Diximus de simplici ordalio, homo qui sæpe fuerit accusatus & reus appareat & nesciat quis eum sumat in plegium, ponatur in carcere, & educatur inde sicut prædictum est.

XIV. Sax. 8.

Item ediximus, si quis non habens terram, serviat in alio comitatu & ad cognatos suos quandoque redeat, qui eum in ipsa visitatione firmabit eum ad jus publicum præsentet, si forisfaciat ibi, vel emendet pro eo.

XV. Sax. *9.*

Si homo pecus aliquod *intercietur*, nominentur ei v. vicinorum suorum, & de illis quinque perquirat unum qui cum eo juret, quod in recto publico manum mittat ad propria: & qui hoc propriare voluerit, nominentur ei xj. homines & ex illis acquirat duos; & jurent quod illud pecus N. interciatum in peculio suo natum sit sine *rimath*, & stet *thes cyreath*, i. jusjurandum electum super xx. d.

Sax. 10.

Diximus etiam ut nemo cambiat aliquid sine testimonio præpositi vel sacerdotis, vel hordarii, vel terræ domini vel alicujus veridici hominis; si quis hoc faciat emendet xx. s. & manum mittat dominus ad

ad eam cambitionem. Si autem pernoscatur quod eorum aliquis in falso testimonio sit, ejus testimonium nunquam deinceps praestetur alicui, & eciam emendet xxx. s. & habeat dominus illam cambitionem.

XVI. *Sax.* 11.

Dictum est de illo qui culpam exigit pro fure occiso, ut eat se tercio, & duo sint de cognatione vel tribu patris, tercius de cognatione matris, & jurent quod in cognato suo nullum furtum erat pro quo vitae reus esset: & eant alii cum xij. & superjurent eum in contaminationem, sicut ante dicebatur. Quod si parentes mortui nolint illuc ire condicto termino, emendet unusquisque Cxx. s. qui hoc super loquebatur.

XVII. *Sax.* 12.

Et diximus ne quis emat aliquid extra portum supra xx. d. sed in eo barganiet sub testimonio Portireve, vel alius credibilis hominis, vel in testimonio praepositi in *folcmoto*.

XVIII. *Sax.* 13.

Constituimus ut omne burgum refectum sit xiiij. noctibus supra rogationes, & omne mercatum sit juxta portum.

XIX. *Sax.* 14.

Placuit nobis ut una moneta sit in toto regni imperio, & nullus monetet extra portum. Si monetarius reus fuerit, amputetur ei manus, & ponatur super monetae fabricam: si inculpatio sit, & se purgare velit, eat ad ferrum calidum, & adlegiet manum ad *canfaram*, quod non falsum fecit. Si in ordalio reus fuerit, fiat ei quod supra dictum est. In *Cantuaria* sint viij. monetarii; regis iiij. episcopi iij. abbatis j. In *Roncestria* tres; regis duo, episcopi j. In *Londoniis* viij. In *Wyntonia* vj. In *Lewes* ij. In *Hastingecestra* j. In Sceaftesbyry ij. In *Exonia* ij. & in aliis burgis.

XX. *Sax.* 15.

Et nullus *Scyldwirhte*, id est scutum faciens, ponat pellem ovis scuto; si quis hoc faciat emendet xxx. s.

XXI. *Sax.* 16.

Et omnis homo habeat duos homines cum bonis equis de omni caruca.

XXII. *Sax.* 17.

Si quis à fure mercedem suscipiat, & rectum alicujus adnichilet aut pervertat, werae suae reus sit.

XXIII. *Sax.* 18.

Ne quis dimittat equum suum ultra mare nisi velit eum dare.

XXIV. *Sax.* 19.

Diximus de servo qui reus sit in ordalio, reddat captale simplex; & verberetur servus ille ter, vel secundam redditionem addat, & sit dimidiata wita de servo.

XXV. *Sax.* 20.

Si quis *gemotum*, id est publicum comitatum adire supersedeat ter, emendet *overhirnessam*, id est subauditionem regis, si placitum ipsum vij. diebus praenunciatum sit; Si tunc eciam rectum facere nolit, nec *overhirnessam* reddere, eant seniores homines omnes qui ad eam curiam obediunt, & capiant quicquid habet, & eum mittant per plegium. Si quis tunc nolit ire illuc cum sociis suis, emendet *overhirnessam* regis, & educatur in placito; & pacificetur quicquid rex pacificare velit.

XXVI. *Sax.* 20.

Et omnis homo cesset à furto pro wita sua; & qui propter hoc abstinere noluerit, eant omnes majores qui adjacent ipsi curiae, & capiant quicquid habet, & manus injiciat rex ad dimidium, & ipsi homines ad dimidium qui in ipso itinere sint, & ponant eum sub fidejussoribus; si plegium non habeat, idem capiatur; si repugnet, occidatur, nisi aufugiat. Si quis eum vindicare praesumat vel aliquem perimat, sit inimicus regis & amicorum ejus; si aufugerit, & aliquis eum interim firmabit, werae suae reus sit nisi se possit idoneare secundum ipsius profugi weram quod eum nesciebat *Flyman*, id est fugitivum esse.

XXVII. *Sax.* 21.

Si quis pro ordalio componere velit, componat in captali quod poterit, non eciam in wita si non illi permittat ad quem pertinebit.

XXVIII. *Sax.* 22.

Et nemo recipiat alterius hominem sine licentia ejus cui antea servivit; si quis hoc faciat reddat ipsum hominem & regis *overhirnessam*.

XXIX. *Sax.* 22.

Et nemo suum hominem accusatum dimittat donec rectum per omnia fecerit.

XXX. *Sax.* 23.

Si quis judicium ferri vel aquae vadiaverit, accedat ante tribus noctibus ad presbyterum, qui sanctificare debet eum, & pascat se pane & sale & aqua & herbis, & audiat missas singulorum ipsorum trium dierum, & offerat, & eat ad sacrosanctam communionem ipsa die qua ordalium examinari debebit, & juret quod jure publico sit innocens illius accusationis antequam ad ordalium veniat. Et si judicium *aquae frigidae* sit, tunc mergatur una ulna & dimidia in fune. Si ferrum calidum sit, tres noctes transeat antequam inquiratur, & videatur manus ejus. Et persequatur omnis homo compellationem suam praejuramento sicut dictum est, & sint utriq; jejuni ex praecepto Dei & archiepiscopi, & non sint in alterutra parte amplius quam in alia; et hoc sit uttobiq; xij. homines. Si autem accusatus homo majorem defensionem habeat quam xij. hominum, sit ipsum ordalium fractum in eo, nisi recedere velint ab illo.

XXXI. *Sax.* 24.

Qui aliquid emat, emat cum testibus, & si appellandum inde sit, recipiat hoc venditor suus à quo emit, sit liber sit servus, sit quod sit. Et non fiat aliqua negociatio vel forensis actio die Dominica; si quis hoc praesumat perdat ipsum captale, & emendet *overhirnessam* meam.

XXXII. *Sax.* 26.

Si quis praepositorum meorum hoc efficere nolit, vel minus inde curabit quam constituimus, emendet *overhirnessam* meam, & ego inveniam alium qui velit. Et episcopus moneat *overhirnessam* illam à praeposito in cujus hoc mansione sit. Qui de hac constitutione recedet, emendet prima vice v. l. alia vice weram suam, tercia vice perdat quicquid habet, & omnium nostrum amicitiam.

XXXIII. *Sax.* 25.

Qui falsum juramentum jurabit, & convictus inde fuerit, nunquam juramento postea dignus sit, nec in sanctificato atrio aliquo jaceat si moriatur, si non habeat episcopi testimonium in cujus dioecesi sit quod poenitentiam receperit, & presbyter hoc referat episcopo infra xxx. noctes, utrum ad emendationem & satisfactionem venerit; si non faciat hoc componat sicut episcopus ei concedit.

XXXIV. *Sax.* 25

XXXIV. *Sax.* 25.

Totum hoc institutum est, & confirmatum in magna Synodo apud *Greateleyam*, cui archiepiscopus *Wlfinus* interfuit, & omnes optimates, & sapientes quos *Adelstanus* rex potuit congregare.

EPiscopo jure pertinet omnem rectitudinem promovere Dei videlicet ac seculi. Inprimis debet omnem ordinatum instruere quid sit ei agendum jure, & quid hominibus secularibus judicare debeant. Debet etiam sedulo pacem, & concordiam operari cum seculi Judicibus, qui rectum velle diligunt, & in compellativum adlegationem docere, ne quis alii perperam agat in jurejurando vel in ordalio. Nec pati debet aliquam circumventionem injustæ mensuræ, vel injusti ponderis. Sed convenit ut consilium, & testimonium ejus omne legis citum, & burgi mensura, & omne pondus ponderis, sit secundum dictionem ejus institutum valde rectum, ne quis proximum suum seducat pro quo decidat in peccatum. Et semper debet Christianis prævidere contra omnia quæ prædicta sunt; & ideo debet se magis de pluribus intromittere, ut sciat quomodo grex agat quem ad Dei manum custodire suscepit, ne diabolus eum laniet, nec malum aliquid superseminet. Nunquam enim erit modulo bene consultum, nec digne Deo conservabitur, ubi lucrum impium & magis falsum diligitur, ideo debent omnes amici Dei quod iniquum est enervare, quod justum est elevare, non pati ut propter falsum, & pecuniæ questum se forisfaciant erga vere sapientem Deum, cui displicet omnis injustitia. Christianis autem omnibus necessarium est, ut rectum diligant & iniqua condempnent, & saltim sacris ordinibus evecti justum semper erigant, & prava deponant.

Hinc debent episcopi cum seculi Judicibus interesse Judiciis, ne permittant si possint, ut illinc aliqua pravitatum germina pullulaverunt; & sacerdotibus pertinet in sua diocesi, ut ad rectum sedulo quemcunque juvent, nec patiantur si possint, ut Christianus aliquis alii noceat, non potens impotenti, non summus infimo, non prælatus subditis, non dominus hominibus suis servis aut liberis. Et secundum dictionem, & per mensuram suam convenit, ut servi testamentales operentur super omnem schyram cui præest. Et rectum est ut non sit aliqua mensurabilis virga longior quam alia, sed per episcopi mensuram omnes institutæ sint, & exæquatæ per suam diocesin, & omne pondus constet secundum dictionem ejus. Et si aliquid controversiarum intersit discernat episcopus. Et uniuscujusque domini necesse proprium est, ut compatiatur & condescendat servis suis sicut indulgentius poterit, quia Domino Deo viventi sunt æque cari servus & liber, & omnes uno & eodem precio redemit, & omnes sumus Deo necessario servi, & sic judicabit nobis sicut ante judicavimus eis quibus judicium super habuimus in terris.

Regis *weregildum* est cum *Anglis* in jure publico xxx. millia *thrimsa*, id est xv. millia *thrimsa* sunt de wera & xv. millia *cynedomes*, id est censuræ. Ipsum natalis ejus precium pertinet cognationi, & *cynebot* ipsius terræ nationi. Comitis *weregildum* est xv. millia *thrimsa*. Episcopi & Aldermanni viij. millia *thrimsa*. *Holdes* & summi præpositi iiij. millia *thrimsa*. *Messethegnes* et *Woruldthegnes*, id est presbyteri et secularis thayni ij. millia *thrimsa*. *Ceorles weregildum* est CC. et lxvj. *thrimsa*, id est CC. solid. secundum lagam Mercenorum. Et si *Waliscus* promoveatur, ut habeat familiam, et terram, et possit gablum regis reddere, tunc est wera ejus CCxx s. Et si non assurgat nisi ad dimidiam hidam, tunc sit wera, id est precium solvendi eum, lxxx. s. Et si *Ceorlman* promoveatur, ut habeat v. hidas terræ, et adeat weram regis et occidatur, reddantur ij. millia *thrimsa*; Et si assequatur ut habeat loricam, et galeam, et deauratum gladium, si terram non habeat, tamen est *ceorlus*. Et si filius ejus et filius filii ejus hoc assequatur, ut tantum terræ habeat postea est qui nascetur ex eis *sithercunde* generationis ad ij. millia *thrimsarum*. Et si non habeat hoc nec ad id conscendat, componatur de eis sicut de cirlisco. *Ceorles weregildum* est in Mercenorum laga CC. s. *Thayni weregildum* est sexies tantum, id est duodecies C. s. Regis simplum *weregildum* est sex *thaynorum weregildum* in Mercenorum laga, hoc est xxx. millia *sceatta*, id est totaliter Cxx. l. tantum est de *weregilde*; sed pro dignitate regni debet addi tantundem in *Cynegilde*. Ipsam weram debent habere parentes ejus, et regni emendationem ipsius terræ populus.

Twelfhindes hominis jusjurandum contravalet jusjurandum vj. villanorum; quia si *twelfhindus* homo vindicari deberet, plene vindicaretur in vj. *ceorles*, et ejus *weregildum* est vj. *ceorlorum weregildum*. Missæ presbyteri, et secularis *thayni* jusjurandum in *Anglorum* laga reputatur æque carum, et pro vij. ordinibus ecclesiæ quos sacerdos per Dei donum ascendit, ut haberet *thayni* rectitudinem dignus est. Et septem sunt dona Spiritus sancti, et septem sunt gradus ecclesiæ, et sanctorum ordinum, et septies in die laudes Deo ab omni ecclesia sunt canendæ, et ab omnibus amicis Dei recte pertinet, ut sanctam ecclesiam diligant et honorent, et Dei ministros pacificare et custodire gaudeant, et qui eis nocebit verbo vel opere, septies emendet secundum quod factum sit, et secundum ordinem, si Dei misericordiam habere velit, quia sanctificationes et ordines, et Deo dicatas domos semper debent pro timore Dei diligenter venerari.

ET ad ordinis emendationem si ordinatus occidatur super rectam weram, primus gradus emendetur una libra, & dignam pœnitentiam sedulo perquiratur. Et ad emendationem ordinis, si vita sit amissa supra rectam weram in secundo gradu, duæ libræ reddantur cum Deo digna pœnitentia. Et ad emendationem ordinis, si plena infractio fiat super rectam weram in tertio gradu, tres libræ emendentur cum digna pœnitentia. Et ad emendationem ordinis, si plena fiat fractura super rectam weram in quarto gradu, iiij. libræ reddantur cum pœnitentia. Et ad ordinis infracturam supra rectam weram in quinto gradu, quinque libræ componantur cum idonea pœnitentia. Sexto infracto gradu supra rectam weram, sex libræ emendentur cum digna pœnitentia. Septimo gradu infracto super rectam weram, vij. libræ emendentur cum injuncta pœnitentia. Et ad ordinis infracturam de pace digne componatur secundum factum, semper enim debet judicium factum, & moderatio secundum mensuram pro Deo & seculo fieri. Et de emendatione ordinis una pars sit episcopi, secunda altari, tercia societati.

DIctum est de blaseriis, & murdritoribus, ut augeatur hujus abnegationis tripliciter, & majoretur judiciale ferrum, ut appendat lx. s. Et adeat ipse

ipſe homo compellacius ordalium arbitrio compellantis, ordalium aquæ vel igniti ferri quod ei carius vel complacentius erit. Si jusjurandum non direxerit & culpabilis ſit, ſtet in ſeniorum hominum judicio utrum vitam habeat aut non habeat, qui ad ipſam curiam pertinent.

F*Orfang* ubique ſit ab una ſchyra ſit à pluribus, vj. d. fuit, & de omni parvo pecore ſemper pro ſolido denarius reddatur. De *Forfang*, id eſt præventione vel anticipatione, decrevimus ut per totam *Angliam* unum judicium teneri debeat, hoc eſt, de homine xv. d. & de equo ſimiliter reddantur, ſit ultra unum comitatum ſit ultra plures, ne impotens homo longe pro ſuo proprio fatigetur, & eciam nummum det. Aliquando fuit quod *forfang* dabatur ſecundum numerum comitatuum. Sed antiquum rectum eſt, ut de omni furtivo pecore *forfangum* detur ſecundum precium æſtimatum, id eſt de unoquoque ſolido unus denarius, ſit ejuſmodi pecus qui ſit, ſi de manibus latronum excutiatur, ſi vero aliter inveniatur occultatum, tunc poteſt *forfangum* eſſe minoris precii, quia minori fuit precio conquiſitum.

Adhuc de legibus regis *Adelſtani.*

CAP. I.

Quo termino & qualiter hundredum teneri debeat.

II.

Quid faciat cui aliquid furto ſubreptum fuerit, & de furis proprio catallo dividendo.

III.

Si quis ſuperſedeat, & hundredi reprobet judicium.

IV.

Ne quis ignota emat pecora ſine teſtimonio.

V.

Si hundredum quid furatum inveſtiget in alio hundredo.

VI.

De manutentore ejus qui rectum aufugerat.

VII.

De infracto termino in hundredo conſtituto.

VIII.

De precio ticimii *pecoris, & ope canis* blanhorn.

IX.

Cujus ponderis ſit ferrum triplicis ordalii.

I.

HOc eſt judicium qualiter hundredum teneri debeat. In primis ut conveniant ſemper ad iiij. abbates, & faciat omnis homo rectum alii.

II.

Si neceſſe ſit in manibus indicetur hominibus hundredi, & ipſi poſtea denuncient hominibus decimarum, & eant omnes pariter quo Deus annuerit & invenire poſſint, & faciant furi rectum ſuum, ſicut prius tempore *Edwardi* regis fuit inſtitutum, & reddatur *Ceathgildum* ei cujus pecus eſt, & reliquum in duo dividatur, dimidium hundredo, dimidium domino, præter homines; & habeat eos dominus ſuus.

III.

Si quis ſuperſedeat hundredi judicium vel reprobet, ut in eum denique recitetur, det hundredo xxx. d. & ſecunda vice lx. d. dimidium hundredo, dimidium domino; ſi tercio quis faciat det x.s. Ad quartam vicem perdat omne quod habet; & ſit *utlag*, id eſt exul vel exlex, niſi rex ei patriam concedat.

IV.

Diximus de ignotis pecoribus, ut nemo habeat ſine teſtimonio hominis hundredi, vel hominum decimalium; & ſit hoc bene credibile & niſi alterutrum habeat, nolumus ei permittere *cenningam* aliquam.

V.

Amplius diximus, ſi hundredum *minet* veſtigium in aliud hundredum & notificetur hominibus ipſius hundredi, idem cum eo vadant: ſi hoc prætermittant emendent regi xxx. s.

VI.

Si quis rectum declinet vel aufugiat, perſolvat *angildum* qui eum tenuit ad dampnum illud. Et ſi compellabitur quod eum emiſerit, adlegiet ſe ſicut in terra lex eſt.

VII.

In hundredo ſicut in omni publico volumus, ut rectum & jus publicum judicetur in omni cauſa, & adterminetur quando hoc impleatur. Et qui terminum illum infregerit, niſi pro banno domini, vel infirmitate monſtrabili xxx. s. emendet, & ad conſtitutum diem faciat quod ante debuerat.

VIII.

Pecoris *ticimium*, & canis *oppa*, & *blanhornum*, horum trium ſingulum eſt, unum ſolidum valens, & unumquodque reputatur *melda*, id eſt manifeſtatio.

IX.

Ferrum quod facit ad triplex ordalium debet ponderare lx. s.

Adhuc de legibus ejuſdem regis *Adelſtani.*

CAP. I.

Ubi hæc judicia fuerunt inſtituta.

II.

De judiciis obſervandis quæ apud Greateleyam edita fuerunt.

III.

De divitibus vel generoſis à furto, vel latronum firmatione non deſiſtentibus.

IV.

De illo qui alterius hominem recepit.

V.

Ne dominus libero homini jus prohibeat.

VI.

De fure qui perſonam vel locum pacis adierit.

VII.

De infringentibus iſta ſtatuta, & eorum pœna.

CAP. I.

HÆc ſunt judicia quæ ſapientes *Exoniæ* conſilio *Adelſtani* regis inſtituerunt, & iterum apud *Feureſham*, & tercia vice apud *Thundresfeldium*, ubi hoc diffinitum ſimul & confirmatum eſt.

II.

Et hoc in primis eſt, ut obſerventur omnia judicia quæ apud *Greateleyam* poſita fuerunt præter mercatum civitatis & diei Dominicæ.

III.

Et ſi quis adeo dives ſit vel tantæ cognationis, ut à furto vel latronum firmatione vel defenſione revocari non poſſit, educatur de patria cum uxore, & pueris, & omnibus rebus ſuis in eam partem hujus regni quam rex voluerit, ſit quicumque ſit, ſit Comitum,

Comitum, sit villanorum, eo tenore quo nunquam in patria revertatur, & deinceps nunquam obviet alicui in patria ista, sed sit tanquam fur inter manus habens inventus. Et qui firmabit eum, vel suorum quempiam mittat ad illum, pecuniæ suæ reus sit in omnibus quæ habebit.

IV.

Et qui alterius hominem recipiet intra marcam, vel extra, quem pro malo suo dimittat, & castigare non possit, reddat regi Cxx. s. & redeat intus unde exivit, & rectum faciat ei cui servierat.

V.

Et iterum ne dominus homini libero *hlafordsconam* prohibeat, qui rectum ei per omnia fecerit.

VI.

Et si fur qui furatus est postquam concilium fuit apud *Thundresfeldium*, vel furabitur, nullo modo vita dignus sit, non per socnam, non per pecuniam, si per verum reveletur in eo, sit liber, sit servus, sit Comitum, sit villanorum, sit Domina, sit pedissequa, sit quicunque sit, sit *handhabbenda*, sit non *habbenda*, si pro certo sciatur, si verbum non direxerit, ut *ailata* sit, vel in ordalio reus appareat, vel per aliquid aliud culpabilis innotescat, si regem vel archiepiscopum, vel sanctam Dei ecclesiam requirat, habeat ix. noctes de termino, & quærat quicquid quærat, non habeat vitam diutius de quo vere palam fuerit, nisi capi non possit. Si Episcopum, vel Comitem, vel Abbatem, vel Aldermannum, vel thaynum requirat, habeat de termino iij. noctes, & quærat quod quærat, non habeat vitam diutius sed capiatur. Si aufugiat persequatur eum omnis homo super witam suam, & qui ei obviabit rex vult quod eum occidat. Qui ei pepercerit, vel eundem firmabit, sicut fur, suæ vitæ & omnium quæ habebit indignus sit, nisi se possit adlegiare quod nec furtum cum eo scivit, aut factum pro quo mortis esset reus. Si libera mulier sit, præcipitetur de clivo vel submergatur. Si servus homo sit, eant xx. servi & lapident eum. Et si *colpus* alicui fallat ter verberetur & ipse ter. Et quando furatus servus erit mortuus, reddat unusquisque servorum illorum iij. d. domino suo. Si serva ancilla sit, & illa furetur alicubi præter domino vel dominæ suæ, adeant lxxx. ancillæ, & afferant singulæ tria ligna, & comburant ipsam unam ancillam, & conferant totidem denarios quot servi deberent; aut verberentur sicut de servis dictum est.

VII.

Et si quis præpositus hoc disperdat, nec inde curam adhibeat, det regi Cxx. s. si pro vero recitetur super eum, & etiam evidentiam perferat sicut diximus, & si thaynus sit, qui hoc faciat, vel alius aliquis, sit hoc idem.

Adhuc de legibus istius Regis *Adelstani*.

CAP. I.

De malefactoribus & ejus firmantibus.

II.

De eo qui alterius hominem injuste susceperit.

III.

De præposito qui regis instituta necliget, vel pro mercede subvertit.

IV.

Qui habendi sunt testes in singulis causis.

V.

Si pecus investigetur in terra alicujus.

VI.

Quid omni die veneris pro rege & populo sit cantandum.

I. *Sax. fol.* 53.

EGo *Adelstanus* rex notifico vobis sicut dictum est michi, quod pax nostra pejus observata est quam michi placet vel apud *Greateleyam* fuerit institutum; Et sapientes mei dicunt, quod hoc diutius pertuli quam debueram. Nunc inveni cum illis sapientibus qui apud *Exoniam* fuerunt mecum in sancto natali Domini, quod parati sunt omnino quando velim cum seipsis, & uxoribus, & pecunia, & omni re sua ire quo tunc voluero nisi malefactores conquiescant, eo tenore quo nunquam deinceps in patriam istam redeant. Et si unquam ibi amplius compareant, sint ita culpabiles, sicut qui habens furtum in manibus capiatur, qui eos firmabit vel suorum aliquem, vel ad eos quenquam mittet, sui ipsius reus sit, & omnium quæ habebit. Et hoc igitur est quod juramenta, & vadia, & plegia penitus super excepta sint, & infracta, quæ antea fuerant data, & nescimus alii rei credere nisi hoc sit.

II. *Sax.* I. *fol.* 54.

Et qui alterius hominem suscipiet quem pro malefactis suis dimittat à se & castigare non possit, reddat eum domino cui prius servivit, & regi Cxx. s. Si tunc velit eum dominus diffacere, disrationet se si possit in conventu publico; Et si culpa careat, perquirat sibi dominum quem velit in testimonio, quia concedo quod omnis qui innocens sit serviat domino cui velit.

III. *Sax.* I.

Et præpositus qui hoc pervertet, & inde curare nolit, emendet regi suam *overhirnessam* si pernoscatur hoc in rei veritate, & si non possit rejicere, & præpositus qui hoc pervertet mercedem recipiat, & alicujus rectum propter hoc evertet, emendet *overhirnessam* regis & contumeliam hanc sicut prædiximus; & si thainus sit idem faciat.

IV. *Sax.* I.

Et nominentur in *maninga* singulorum præpositorum tot homines quot pernoscuntur esse credibiles, qui sint in testimonio singularum causarum, & sint eorum juramenta credibilium hominum *butan cyre*, id est sine electione.

V. *Sax.* 2.

Et si investigetur pecus in alicujus terra, educat terræ dominus vestigium illud extra terram si possit, & si non possit, stet ipsum vestigium pro super juramento si aliquis compelletur ibi.

VI. *Sax.* 3.

Et decantetur omni die Veneris in singulis ecclesiis, unum quinquagenarium psalmorum pro rege, & omni populo qui vult quod ipse sit rex.

KArissime, episcopi tui de **Kent** & omnis **Kentescire**, thayni, Comites, & villani tibi domino dilectissimo suo gratias agunt, quod nobis de pace nostra præcipere voluisti, & de commodo nostro perquirere & consulere, quia magnum opus est inde nobis divitibus & egenis. Et hoc incepimus quanta diligentia potuimus consilio horum sapientum quos ad nos misisti, unde charissime domine, primum est de nostra decima, ad quam valde cupidi sumus & voluntarii, & tibi supplices gratias agimus admonitionis tuæ. Secundum est de pace nostra quam omnis

omnis populus teneri desiderat sicut apud *Greateleyam* sapientes tui posuerunt, & sicut etiam nunc dictum est in concilio apud **Fefresham**. Tertium est quod gratiant omnes misericorditer *Hermerum* dominum suum de dono quod forisfactis hominibus concessisti, hoc est quod pardonatur omnibus forisfactura de quocunque furto quod ante concilium de **Fefresham** factum fuit, eo tenore quo semper deinceps ab omni malo quiescant, & omne latrocinium confiteantur & emendent hinc ad *Augustum*. Quartum, Ne aliquis recipiat hominem alterius sine licentia ipsius cui prius *folgavit*, nec intra marcam nec extra. Et etiam ne dominus libero homini *hlasocnam* interdicat si recte custodierit eum. Quintum, Qui ex hoc discedat sit dignus eorum quæ in scripto pacis habentur quod apud *Greateleyam* institutum est. Sextum, Si aliquis homo sit adeo dives vel tantæ parentelæ, quod castigari non possit, vel illud cessare nolit, ut efficias qualiter abstrahatur in aliam partem regni tui sicut dictum est in occiduis partibus, sit alterutrum quod sit, sit Comitum, sit villanorum. Septimum est, ut omnis homo teneat homines suos in fidejussione sua contra omne furtum. Si tunc sit aliquis qui tot homines habeat quod non sufficiat omnes custodire, præpositum talem præponat sibi singulis villis qui credibilis ei sit & qui concredat hominibus. Et si præpositus alicui eorum hominum concredere non audeat, inveniat xij. plegios cognationis suæ qui ei stent in fidejussione. Et si dominus vel præpositus vel aliquis hoc infringat vel abhinc exeat, sit dignus eorum quæ apud *Greateleyam* dicta sunt, nisi regi magis placeat alia justitia. Octavum, quod omnibus placuit de scutorum opere sicut dixisti. Precamur domine misericordiam tuam, sit in hoc, sit in alterutrum, vel nimis vel minus, ut hoc emendare jubeas juxta velle tuum. Et nos devote parati sumus ad omnia quæ nobis præcipere velis, quæ unquam aliquatenus implere valeamus.

Adhuc de legibus tempore regis *Adelstani editis.*

CAP. I.

De fure & eum manutenentibus.

II.

De communi commodo & solutione ad omne pecus captum.

III.

Ut decem homines eligantur qui conservent ut instituta impleantur.

IV.

Ut unusquisque alii sit coadjutor ad investigandum vestigia.

V.

De equitatione in servitio domini.

VI.

De ceapgildo, *ut equo, bove, servo, fure vel fugitivo.*

VII.

De eo qui furem ante alios deiciet.

VIII.

De xij. hindenis *hominibus post mensem adunandis pro communibus edictis.*

IX.

De tribu forti rectum regis deforciante.

X.

Si vestigium minetur de una schira in aliam.

XI.

Si quis alium non adjuverit sicut ordinatum est.

XII.

De elemosina facienda pro congildone quando moriatur.

XIII.

De pecorum custodibus.

XIV.

De fridgildo *augendo.*

XV.

Summonitio ad hæc facienda.

XVI.

De occultis latronibus convictis.

XVII.

De vadio dato & negotiatione diei dominicæ & emptione foris portum.

XVIII.

De negligentibus justiciam dominis vel præpositis.

XIX.

Cujus ætatis vel pro quo precio aliquis sit occidendus.

Hoc consultum est quod episcopi & præpositi qui *Lundoniensi* curiæ pertinent edixerunt & jurejurando confirmaverunt in suo *fridgildo* Comites & villani in adjectione judiciorum quæ apud *Greateleyam*, & *Exoniam* instituta sunt & iterum apud *Thundreffeldam*.

CAP. I.

ET est in primis ut non parcatur alicui latroni supra xij. annos & supra xij. d. de quo vere fuerit inquisitum quod reus sit quin occidatur, & capiatur omne quod habet, & excipiatur inprimis captale repetentis de pecunia ipsius, & dividatur postea superplus in duas partes, unam partem habeat uxor ejus si munda sit & facinoribus ejus conscia non sit; reliquum dividatur in duas partes, dimidium habeat rex, dimidium societas. Si sit *bocland* vel *biscopland*, i. terra testamentalis vel episcopalis, tunc erit medietas terræ domino cum societate communis. Et qui furem occulte firmabit & facinoris & sordis ejus conscius sit, fiat ei hoc idem. Et qui cum fure stabit & compugnabit, cum fure deponatur; Et fur qui sæpe forisfactus erit aperte, & ad ordalium vadat, & reus appareat, occidatur, nisi tribus sua vel dominus velit eum redimere secundum weram suam & pleno *ceapgildo*, & plegiare eum quod semper in reliquum à malo cesset. Et si postea furetur reddat eum cognatio illa justiciabilem sicut antea ab ordalio eum cepit, præposito qui ad hoc pertinebit, & occidatur: Si quis obstabit & eum eripere velit reum in ordalio quin occidatur, vitæ suæ culpabilis sit, nisi regem requirat & ei vitam pardonaverit sicut apud *Greateleyam* & *Exoniam* & apud *Thundreffeldam* dictum est. Et qui furem vindicare velit & evocationem faciat, vel ad liberandum eum in via descendat, 120. s. reus sit erga regem. Si hominem occidat in ea vindicta, de vita forisfactus sit & de omnibus quæ habebit nisi rex velit ei misereri.

II.

Item diximus, ut unusquisque nostrum ponat unum denarium ad nostrum commune commodum, & persolvamus omne pecus quod captum est postquam pecuniam nostram contulimus, & habeamus omnes

omnes nobis ad eam inquisitionem communiter, & conferat omnis homo denarium suum qui habet pecus xxx. denarios valens, exceptis pauperibus viduis, quæ nullam in eo culpam habent nec terram aliquam.

III.

Item ut computemus x. homines, & senior ex eis ix. conservet ad omnes impletiones eorum quæ diximus. Et postea ipsi *hindeni* obediant simul uni hindeno homini qui illos x. homines commoneat ad nostrum omnium commune commodum, & ille undecimus custodiat ipsorum hindenorum pecuniam, & sciat quid ipsi mittent quando gildare debent, & quid recipiant si nobis pecunia surgat de nostra communi locutione. Sciant etiam ut omnis executio eorum quæ simul ediximus perveniat ad omnium nostrum communem utilitatem per xxx. d. vel unum animal hoc valens, ut hoc totum impleatur quod in nostra consultatione dictum est vel in nostra prælocutione stat.

IV.

Item ut omnis homo alii sit coadjutor & investigando & coequitando, qui hoc eorum bannum audiant quam diu vestigium sciatur, & postquam vestigium deerit inveniatur semper de duabus decimis unus homo ubi magis populi sit; sic de una decima ubi minus sit populi ad equitandum vel eundum nisi amplius oporteat, ubi majus necesse sit & omnes elegerunt.

V.

Item ne admittatur alia vestigatio vel à septentrionali marca vel australi, priusquam omnis homo unam equitationem equitaverit qui equum habeat, & qui non habet operetur domino qui equitabit pro eo, vel pedes eat donec ille domum redeat, si non possit aliter consequi.

VI.

Item de nostro *ceapgildo* i. de solvendo captali nostro equus x.s. si tam bonus sit. Si sit **betre**, i. melior, reddat secundum precium appreciatum, & sicut ille comparabit cujus intererit, nisi testes habeant quod tantum valens fuit sicut dicit; & habeamus nobis superplus quod ante constituimus, & bos una *manca*, i. xxx. d. & ovis v. d. persolvat. Diximus de servis nostris eis qui **men** habent, si furetur solvat x. s. Si angildum erigamus ut apprecietur hoc secundum precium suum super hoc, & habeamus nobis superplus quod abhinc impetrabimus. Si denique furtum faciat, ducatur ad lapidandum sicut ante dictum est, & mittat omnis qui hominem habeat, sit denarius, sit obolus, secundum societatis ammonitionem sicut hoc valens colligi possit. Si aufugiat, persolvatur precium cultus sui, & omnes inquiramus inde. Si assequi possimus, fiat ei sicut de servo fure dictum est, vel suspendatur, & ceapgildum semper assurgat super xxx. d. ad x. s. Postmodum demandabimus hoc in antea si ceapgildum illis elevemus, pleno angildo sit inquisitio præcedens sicut prædictum est, quamvis etiam melior sit.

VII.

Item diximus faciat quicunque faciat quod omnium nostrum molestiam vindicet, ut & simus nos omnes unius amicitiæ vel inimicitiæ sicut tunc eveniet, & qui furem ante alios homines dejiciet, sit de communi pecunia nostra melioratus per xij. d. pro incepto & effectu illo; & ipse cujus pecunia erit pro qua gildabimus non dimittat inquisitionem istam per nostram overhirnessam & ammonitionem cum ea, donec ad ejus gildum veniamus & eam gratiemus pro labore suo de communi pecunia nostra, sicut dignum erit, ne forte remaneat ipsa *Minigunga*.

VIII.

Item ut conveniamus semper ad unum mensem, si possimus & licitum habeamus, per hindenos homines & eos qui decimas custodiunt, sic cum buccellorum impletione sit aliter sicut poterimus, & sciamus quid edictorum nostrorum compleatur, & habeant ipsi xij. homines convictum suum simul & pascant se sicut deceant, & remanens dividant pro amore Dei.

IX.

Et si eveniat ut aliqua tribus adeo magna sit & fortis intra vel extra *twefhindi* ut rectum nostrum disforciet, ac furem defendat, adeamus omnes una cum præposito in cujus mansione sit, & etiam mittamus hinc & inde ad præpositos, & quæramus ab eis auxilium de quot hominibus tunc videbitur competens, ut homo forisfactis magis timeat, & accedamus simul & vindicemus simul molestiam nostram, & furem occidamus, & omnes qui cum eo pugnabunt & stabunt, nisi discedant ab eo.

X.

Et si vestigium minetur de una schira in aliam, excipiant hoc qui proximiores aderunt & educant vestigium illud vel indicetur præposito, & ipse tamen suscipiat monitione sua & minet vestigium illud per schiram suam si possit, si non possit reddat ipsum pecus uno gildo, & habeant ambo præposituræ placitum quæstionis hujus in communi sic alterutrum sit, sit à septentrionali marca sit ab australi, semper de schira omnis præpositus adjuvet alium ad pacem omnium nostrum per regis overhirnessam.

XI.

Et item omnis homo alium adjuvet sicut dictum est & vadio confirmatum, & qui hoc ultra marcam dimittet xxx. d. reus sit vel unius bovis si aliquid eorum superhabeat, quæ in scripto nostro stant & vadiatione nostra confirmavimus.

XII.

Et diximus etiam omnibus hominibus illis qui in nostram *gliscywam* vadium dedit, si contingat eum mori, omnis congildo det unum panem & companagium pro anima ejus, & cantet unum quinquagenarium psalmorum vel perquirat cantandum infra xxx. noctes.

XIII.

Præcipimus hiremannis nostris, ut omnis homo sciat quando pecus suum habeat & quando non habeat in testimonio vicinorum suorum, & nobis monstret vestigium, si non possit invenire infra tres noctes, quia credimus plures ydiotæ nesciunt quomodo peculium suum agat, & superfodiunt in pace nostra, unde præcipimus ut ipse infra tres noctes vicinis suis indicet si persolutionem velit habere, & sit tamen inquisitio procedens sicut ante dictum est, quia nolumus aliquod pecus incustoditum & per inobservantiam perditum reddere nisi quod furtivum est, quia multi confingunt fraudulentas locutiones si vestigium nesciat, ad monstrandum vicum tribus vicinis suis, quod infra tres noctes ei furatum sit, & exigat postea suum ceapgildum.

XIV.

Nec tacendum est vel prætereundum si dominus noster

noster vel præpositorum nostrorum aliquis ullum augmentum excogitare possit ad nostrum fridgildum, ut hoc gratanter excipiamus, sicut nobis omnibus convenit, & nostrum necesse sit, & in Deo confidimus & regni nostri domino.

XV.

Si totum hoc ita complere volumus, res totius populi meliorabitur contra fures quam antea fuit. Et si remissius egerimus de pace & vadiis quæ simul dedimus, & quam rex nobis præcepit, timere possumus, vel magis scire, quod fures isti regnabunt plus quam ante fecerunt, si fidem teneamus & pacem sicut domino nostro placeat, quia magnum opus est ut insistamus & peragamus quod ipse velit. Et si amplius præcipiat cum omni jocunditate & devotione parati sumus.

XVI.

Item, diximus de illis latronibus qui in **bredige** nequiunt culpabiles inveniri, & postmodum inquiritur quod rei sint & immundi, dominus vel parentes eorum sic educant eos quomodo educitur qui in ordalio contaminatus invenitur.

XVII.

Item, quod sapientes omnes dederunt vadium suum insimul archiepiscopo apud *Thundresfeldam* quando *Ealpheagus*, *Scyb*, & *Brithnodus Odonis* filius venerunt ad concilium ex ore regis, ut omnis præpositus vadium capiat in suo comitatu de pace servanda, sicut *Adelstanus* rex apud **Fefresham**, & quarta vice apud *Thundresfeldam*, coram archiepiscopo & episcopis, & sapientibus quos ipse rex nominavit; qui interfuerunt & judicia conservaverunt quæ in hoc concilio fuerant instituta, præter hoc quod ante fuit inceptum & negocia Dominicæ diei, & quod pleno testimonio & credibili possit emi extra portum.

XVIII.

Item quod *Adelstanus* rex præcepit episcopis suis & præpositis omnibus in toto regno suo, ut pacem ita custodiant sicut recitavit & sapientes sui. Si aliquis supersedeat & non obtemperet ut hoc vadium ab hiremannis vel à subditis suis capere nolit, & patiatur occultas actiones & de justitia non procurabit sicut præcepimus & scriptis instituimus, perdat præpositus præposituram suam & amicitiam meam, & emendet regi C. xx. s. & dimidium hoc omnis baro meus vel thaynus qui terrarius sit & justitiam servare noluerit sicut institutum est.

XIX.

Item rex dixit nunc iterum apud **Whitlanbirig** sapientibus suis & præcepit ostendi archiepiscopo & cæteris episcopis, quod ei miserabile videtur, quod aliquis tam juvenis occidatur, vel pro tam parva re sicut innotuit ei quod ubique fiebat; dixit itaque quod ei videbatur & eis cum quibus hoc egerat, ne aliquis occidatur junior quam quindecim annorum nisi se defendere velit vel aufugere & in manus ire velit, ut tunc deducatur, sit major sit minor, qualiscumque sit[si]se dederit ponatur in carcere, sicut apud *Greateleyam* dictum est, et per idem redimatur: vel si veniat in carcerem & hominem non habeat qui sumat eum in plegium plena wera sua, quod omnis mali deinceps abstineat. Si cognatio sua nolit eum educere nec ei transire in fidejussionem, tunc juret sicut episcopus docebit eum, quod ob omni malo cessabit in reliquum, et sit in servitute pro wera sua. Præcepit et rex ne aliquis occidatur pro minori precio quam xij. d. valens, nisi fugiat vel repugnet, ne dubitetur tunc, licet minus. Si hæc ita conservemus, in Domino Deo confidimus quod pax nostra melior erit quam antea fuit.

De ordalio præcipimus in nomine Dei et præcepto archiepiscopi et omnium episcoporum, ne aliquis intret ecclesiam postquam ignis infertur unde judicium calefacere debet, præter presbyterum et eum qui ad judicium iturus est. Et sint mensurati ix. pedes à staca usque ad marcam ad mensuram pedum ejus qui ad judicium ire debet. Et si aquæ judicium sit, calefiat donec excitetur ad bullitum; et sit *alfetum* ferreum, vel æreum, vel plumbeum, vel de argilla. Et si **anfeldtyhde** sit, inmergatur manus post lapidem vel examen usque ad **wriste**. Et si triplex accusatio sit, usque ad cubitum. Et quando judicium paratum erit, ingrediantur ex utraque parte duo homines, et certi sint ut ita calidum sit sicut prædiximus; introeant totidem ex utraque parte, et det eis osculari textum sancti evangelii et signum sanctæ crucis; et nemo faciat ignem diutius quam benedictio incipiat, sed jaceat ferrum super carbones usque ad ultimam collectam; postea mittatur super staphas; et non sit illic alia locutio quam ut precentur sedulo Deum patrem ut veritatem suam in eo manifestare dignetur. Et bibat accusatus aquam benedictam, et inde conspergatur manus ejus qua judicium portare debet, et sic adeat. Novem pedes mensurati distinguantur inter terminos. In primo signo secus stacam teneat pedem suum dextrum; in secundum, sinistrum pedem; in tercium signum quando ferrum projiciet et sanctum altare festinet insigilletur manus ejus, et inquiratur die tercia si **mulaminum** sit intra consigillationem. Et qui leges istas fregerit sit ordalium, sit judicium, vel examen factum in eo, reddat regi C.xx. s. witæ.

Defuncto apud *Gloverniam* liberis absque, ut supra dictum est, rege *Adelstano*, *Edmundus* frater suus sibi in regno successit, & ferme vij. annis regnavit, genuitque ex regina sua *Elgiva*, *Edwinum* & *Edgarum* Pacificum. Anno istius regis *Edmundi* iiij. *Willielmus Longaspata* dux *Normanniæ* per proditionem *Lodowici* filii *Karoli* regis *Franciæ* occisus est. Inde proceres *Normanniæ* commoti, ipsum regem *Lodowicum* in *Rothomago* ceperunt & tenuerunt, donec promisisset *Ricardo* filio dicti ducis *Willielmi Normanniam* reddere, & quod deinceps in omni collocutione regis *Franciæ* & ducis *Normanniæ*, liceret duci gladio accingi, regi vero nec gladium nec cultellum ferre liceret. A *Rollone* vero primo duce *Normanniæ*, qui & *Robertus* in baptismo dictus, terram quæ vocatur *Normannia* à rege *Franciæ* conquisierat, & per xxx. annos ducatum ibi tenuerat, gens duxit originem *Normannorum*. Cui successit dictus *Willielmus* filius suus, qui præfuit *Normanniæ* xv. annis. Huic *Willielmo* duci, successit *Ricardus* filius suus adhuc juvenis, & præfuit liii. annis. Iste *Ricardus* per magnas difficultates ad ducatum perveniens, ex nobili *Gunnora* uxore sua *Danica* v. filios & tres filias procreavit, quarum prima, nomine *Emma*, *Normannorum* gemma regi *Anglorum Ethelredo* postea copulavit. Iste dux *Ricardus* dictus est *Ricardus sine timore*, cui multa miranda contigerunt. Consuevit namque in qualibet

bet ecclesia ubi transiret orare, & saltim preces deforis fundere si ei aditus non pateret; unde nocte quadam ecclesiam solus intrans, funus in feretro reperit, cirotecas suas dum oraret super lectrinum posuit, & ecce defunctus cum magno strepitu ante hostium ecclesiæ brachiis extentis duci se opposuit, quem dux in duas partes gladio secuit, & post regressum, reminiscens quod cirotecas suas dimiserat, regressus eas asportavit; exinde statuit per totam terram circa funera vigilias celebrari.

Contigit eciam quod quidam monachus sancti *Audoeni Rothomagensis* volens de nocte ad mulierem transire per pontem, cadens in aquam suffocatus est. Et cum de anima ejus inter angelos et dæmones contentio fieret, in ducis arbitrium compromiserunt, qui tale dedit judicium, quod restituta in corpore anima, ipse super pontem ubi cecidit poneretur, et tunc si ad peccatum tendere vellet, dampnatetur: sin autem, salvaretur. Hoc facto, monachus ad ecclesiam fugit, ad quam dux mane accedens vestes monachales adhuc madidas reperiit, et factum abbati narravit. Cum eciam longo tempore dux ipse cum dicta *Guynora* in concubinatu vixisset, et populo acclamante et consulente, eam tandem desponsasset, proxima nocte post nuptias vel serio vel ludo, *Guynora* dorsum suum et nates ad ducem in lecto, quod nunquam prius fecerat, vertit, ac requisita cur ita fecisset, respondit, Tunc primo se posse ad placitum suum facere. Cum igitur Dux iste vehementer ægrotaret paravit sibi sarcophagum, quod quoad vixit qualibet sexta feria frumento fecit impleri, et pauperibus erogari.

Edmundus rex antedictus exercitum in illam partem *Merciæ* quæ paganis *Dacis* diu subdita fuerat, usque ad latissimum flumen *Humbræ* ducens, belli sorte perfidos *Dacos* vicit, et quinque urbes, scilicet *Lincolniam, Legecestriam, Notyngamiam, Staffordiam*, et *Derbeyam* victoriosus cepit; à quibus, *Dacis*, qui eciam *Normanni* eo tempore sunt vocati, penitus extirpatis, infidelitate eorum remota, fulgorem fidei in eisdem, Dei gratia, restauravit. Postea vero rex *Edmundus* quendam *Hanlaf* regem *Dacorum* tam viribus regis quam prædicatione fidelium credentem suscepit in baptismate sacri fontis; ac eciam paulo post, *Reginaldum* regem, qui *Eboracum* ut prædiximus conquisierat, in baptismo ad episcopi tenuit manus sanctas. Cum autem rex *Edmundus* ad *Westsaxoniam* redisset, et honorabili triumpho susceptus esset, prædicti reges *Dacorum*, scilicet *Hanlaf* filius *Sidrici* et *Reginaldus* filius *Gudfredi*, pacem cum rege *Edmundo* statutam fregerunt, in parte regni sibi direpta fortiter deprædantes. Unde rex *Edmundus* cum militari copia in *Northumbriam* profectus, bello commisso, utrosque reges à patria et regno fugavit, et *Northumbriam* primus regum *Westsaxiæ* (ut quidam tradunt) in dominio proprio possidebat.

Sequenti vero anno totam *Cumberlandiam*, quia gentem illius patriæ perfidam et legibus insolitam ad plenum domare nequibat, prædavit et contrivit, eamque *Malcolmo* regi *Scotiæ* hoc pacto, quod terra et mari sibi foret in auxilio, commendavit. Cum autem regi *Edmundo* regina *Elgiva* antedicta filium, postea regem, viz. dictum *Edgarum* pacificum genuisset, sanctus *Dunstanus* tunc monachus *Glastoniæ* in cella sua residens audivit quasi in sublimi voces angelorum psallentium et dicentium, *Pax Anglorum ecclesiæ orta est nunc nati pueri & Dunstani nostri tempore.* Quod ita fuisse omnibus pene notum est. Iste rex *Edmundus* monasterium *Glastoniense* rebus et personis nobilitavit, et leges in regno, ut inferius habetur, statuit et sanxivit, ac proximo anno ante mortem suam sancto *Edmundo* regi et martiri dedit hoc privilegium. *Quamvis decreta pontificum, &c.* in quo limites libertatis villæ sancti *Edmundi* continentur.

Et demum cum ferme septem annis regnasset et omnia ei prospere contigissent, ita quod solus rex in *Anglia* diceretur, ut *Alfridus Beverlacensis* thesaurarius narrat, dum iste *Edmundus* dapiferum suum de manibus æmulorum eripere vellet, interfectus est ab eisdem in regia villa de **Pulcrechirche**, et apud *Glastoniam* delatus, à beato *Dunstano* tunc ibidem abbate honorifice tumulatur. Tradunt alii quod rex iste cum in festo sancti *Augustini* apud *Cantuariam* in convivio sederet, vidit unum inter cæteros discumbere quem prius oderat et de regno suo expulerat; hunc dum rex præcipitanter capillis extraheret, et pedibus suis contereret, arcano nebulonis rex eviceratur. Cui morte inæstimata prærepto pia benignitas Christi parcat; occisor vero postquam plures de suis secundum quosdam vulneraverat, demum captus, ibidem interfectus est: sed secundum alios, illæsus inter manus tumultuantium est dilapsus; sed rex, ut dictum est, *Glastoniæ* sepelitur.

Modo sequuntur leges istius regis *Edmundi.*

CAP. I.

De castitate ordinatorum.

II.

De decimis & aliis debitis ecclesiæ.

III.

De homicidio.

IV.

De fornicatione cum nunna vel sanctimoniali, & de adulterio.

V.

De apparatione ecclesiarum.

VI.

De perjuro & liblaco.

Edmundus rex congregavit magnam synodum Dei ordinis & seculi apud *Lundoniam* civitatem in sancto Paschæ solempni, cui interfuit *Odo* & *Wulstanus* archiepiscopi, & alii plures episcopi, perquirentes de consilio animarum nostrarum & eorum qui subditi sunt illis.

CAP. I. *Sax.* 1.

Inprimis est ut sanctis ordinibus evecti qui plebem Dei docere debent lumen vitæ, castitatem teneant secundum ordinem suum, sit **wer hades** sit **wif hades**, sit alterum sit alioquin, sint ejus digni quod in canone dictum est, hoc est, ut perdant secularem pecuniam, & sanctificatum **legerstowa**, i. positionis locum, si non convertantur & emendent.

II. *Sax.* 2.

Decimas præcipimus omni Christiano super Christianitatem suam dare, & emendent **cyricsceattum**, i. ecclesiæ censum, & **elmesfeoh**, i. eleemosinæ pecuniam; si quis hoc dare noluerit excommunicatus sit.

III. *Sax.* 3.

Si quis sceleratis manibus effundat sanguinem Christianum, non appareat in conspectu regis, priusquam emendationem ineat, sicut episcopus docebit & pœnitentiam consulet.

IV. *Sax.* 4.

Qui cum nunna vel sanctimoniali fornicabitur, sanctificato atrio sit indignus, nisi emendet sicut homicida. Sic idem diximus de **ewite**, i. adulterio vel infracto conjugio.

V. *Sax.* 5.

Amplius dixi, ut omnis episcopus reficiat Dei domos in suo proprio, & regem ammoneat, ut omnes ecclesiæ Dei sint bene paratæ, sicut magnum nobis opus est.

VI. *Sax.* 6.

Qui falsum jurabunt vel *liblacum* facient, sint in æternum à Dei consortio segregati, nisi ad dignam satisfactionem per omnia revertantur.

Adhuc de Legibus regis *Edmundi.*

CAP. I.

De sacramento fidelitatis regi Edmundo *faciendo.*

II.

De furibus capiendis.

III.

De illo qui alterius hominem receperit, vel ad dampnum aliquem manutenuerit.

IV.

De servo fure.

V.

De illis qui emunt ignota pecora sine testimonio.

VI.

De pecore furato investigando.

VII.

Ut quisquis homines suos faciat credibiles, & de infamatis, & hæc præcepta negligentibus.

Hæc est institutio quam *Edmundus* rex, & episcopi sui, cum sapientibus suis instituerunt apud *Culintonam* de pace & juramento faciendo.

CAP. I.

INprimis ut omnes jurent in nomine Domini pro quo sanctum illud sanctum est, fidelitatem *Edmundo* regi sicut homo debet esse fidelis domino suo sine omni controversia & seditione, in manifesto, in occulto, in amando quod amabit, nolendo quod nolet, & antequam juramentum hoc dabitur ut nemo concelet hoc in fratre vel proximo suo plusquam in extraneo.

II.

Vult eciam, ut ubi fur pro certo cognoscetur **twelfhindi & twifhindi** consocientur, & exuperent eum vivum vel mortuum, alterutrum quod poterunt; Et qui aliquem eorum infaidiabit qui in ea quæstione fuerint, sit inimicus regis & omnium amicorum eorum; Et si quis adire negaverit & coadjuvare nolit, emendet regi C.xx.s. vel secundum hoc perneget quod nescivit, & hundredo xxx.s.

III.

Et nolo ut aliquis recipiat alterius hominem priusquam quietus sit erga omnem manum quæ rectum quærat ab eo: & qui aliquem manutenebit & firmabit ad dampnum faciendum, custodiat ut repræsentet eum ad emendandum, vel ipse componat quod alius componere debeat.

IV.

Et de servis si qui furentur, senior ex eis capiatur & occidatur, vel suspendatur, & aliorum singuli verberentur ter, & extorpentur, et truncetur minimus digitus in signum.

V.

Et nemo barganniet vel ignotum pecus recipiat qui non habeat testimonium summi præpositi, vel sacerdotis, vel ordalii, vel portireve.

VI.

Et dictum est de investigatione et quæsitione pecoris furati ut ad villam pervestigetur, et non sit foristeallum aliquod illi vel aliqua prohibitio itineris vel quæsitionis. Et si vestigium illud de terra illa non possit educi, quæratur ubicunque suspectum fuerit ac dubium. Et si aliquis illic accusetur, adlegiet se sicut ad hoc pertinebit, et reddat captale et regi C.xx.s. Et si quis refragaverit et resistat, et rectum facere nolit, emendet regi C.xx.s.

VII.

Et omnis homo credibiles faciat homines suos et omnes qui in pace et terra sua sunt. Et omnes infamati et accusationibus ingravati sub plegio redigantur. Et præpositus, vel thaynus, Comes, vel villanus qui hoc facere nolit aut disperdet, emendet C.xx.s. et sit dignus eorum quæ supra dicta sunt.

Adhuc de Legibus regis Edmundi.

CAP. I.

De homicidio.

II.

De assultu in itinere versus ecclesiam vel burgum regis.

III.

De **fyhtewita & manbota.**

IV.

De fundentibus sanguinem humanum.

V.

Qualiter rex regratiatur illis qui furibus resistunt.

VI.

De **mundbrece** et **hamsocna.**

VII.

De sedatione occisionis.

Ego *Edmundus* rex mando, et præcipio omni populo seniorum ac juniorum qui in regione mea sunt ea quæ investigans investigavi cum sapientibus clericis et laicis.

INprimis quomodo possem Christianitatem magis erigere, et magnum nobis necesse visum est ut amicitiam nostram et benevolentiam teneamus inter nos in toto regno meo, Et mihi valde displicent, et vobis omnibus multiplices et injustæ pugnæ quæ inter nos ipsos fiunt, unde diximus.

CAP. I. *Sax.* 1.

Si quis post hæc hominem occidat, ipse sibi portet inimicitiæ factionem, nisi amicorum suorum auxilio intra unum annum persolvat eum pleno weregildo, sit natus sicut sit; si eum cognatio sua deserat et pro eo gildare noluerit, tunc volo, ut omnis tribus vel cognatio illa sit extra factionem præter solum malefactorem; sed deinceps ei nec victum det nec pacem. Si quisquam cognationis suæ firmet eum

eum poſtea, reus ſit omnium quæ habebit erga regem, et portet **faidam** erga contribunales mortui, quia primitus reprobaverat eum. Si ex mortui cognatione quis vindictam perpetret in aliquem alium præter ipſum malefactorem, ſit inimicus regis et perdat totum quicquid habet.

II. *Sax.* 2.

Si quis eccleſiam requirat vel burgum meum, et ibi aſſailiatur vel affligatur, qui hoc fecerint ſint ejuſdem culpabiles quod ſupra dictum eſt.

III. *Sax.* 3.

Et nolo ut aliqua **fihtewita** vel **manbota** condonetur.

IV. *Sax.* 4.

Amplius judico, quod qui ſanguinem fundat humanum, nolo ſocnam habere in familia mea, antequam divinam emendationem ſuſceperit, et ad omne rectum inclinetur, ſicut epiſcopus docebit in cujus ſcira fuerit.

V. *Sax.* 5.

Et jam gratias ago Deo et vobis omnibus, quia bene juvatis me de pace quam pro furtis nuper inſtituimus, et ideo confido, quod me de pace iſta adjuvare velitis tanto melius, quanto magis opus eſt nobis ut conſecuta ſit.

VI. *Sax.* 6.

Item diximus de **mundbrece** et **hamſocna**, qui deinceps hoc egerit perdat omne quod habebit, et ſit in arbitrio regis an vitam habeat.

VII. *Sax.* 7.

Sapientum eſt ſedare factionem, inprimis juxta populi lagam debet prælocutor occiſoris in manum dare cognationi quod rectum ei per omnia faciet. Deinde oportet ut prælocutor det in manum, quod interfector audeat accedere cum pace & ipſam weram vadiare. Et quando vadiaverit eam, inveniat weræ plegios. Poſtquam hoc factum erit, erigatur inter eos pax regis. Et ab illa die in viceſimum primum diem reddatur **halſſagium**. Inde ad viceſimum primum diem **manbota**. Inde ad viceſimum primum diem reddatur ipſius **weregildum**.

De Sponſalibus contrahendis tempore regis Edmundi.

Sax. 1.

SI quis virginem vel viduam ducere velit, & hoc illi placeat & amicis ſuis, tunc rectum eſt, ut **brідgumum** per Dei juſtitiam & ſeculi jus competens in primis promittat & vadiet eis qui paranimphi ſunt, quod eo modo quærat eam ut ſecundum Dei rectum pertinere velit, ſicut ſponſus debet legitimam ſponſam, & plegient hoc amici ſui.

Sax. 2.

Poſtea ſciendum eſt cui **foſter leann'** pertineat, vadiet hoc **bridgunia**, & plegient amici ſui.

Sax. 3.

Poſtea dicat **bridgunia**, i. ſponſus, quid ei dare diſponat cur ejus eligat voluntatem.

Sax. 4.

Et quid ei deſtinet ſi ſupervixerit ipſum; ſi ſic quoque conveniat, rectum eſt ut dimidiam pecuniam habeat, & totam ſi ſimul puerum habuerint; niſi deinceps habeat.

Sax. 5.

Totum hoc vadio confirmetur, & amici ſui plegient.

Sax. 6.

Si tunc omni re concordent, adeat cognatio & deſpondeat eam **to wyfe & to rith lyfe**, i. in uxorem & rectam vitam, & excipiat inde plegium qui jus habet in vadio.

Sax. 7.

Sed ſi de ipſa terra velit eam ducere in terram alterius thayni, conſilium eſt ut amici habeant pactionem, ne quis ei faciat injuriam, & ſi illa foriſfaciat, ut poſſint eſſe propinquiores emendationi; ſi non habeat unde componat.

Sax. 8.

Huic dationi debet intereſſe presbyter, qui cum Dei benedictione debet eorum conſortium adunare in omnem ſanctitatem.

Sax. 9.

Bonum eſt prævidere, ne ex aliqua conſanguinitate ſibi pertineant, ne juſte poſtmodum ſeparentur qui ſceleratis nupciis conſenſerunt.

MOrtuo vero dicto *Edmundo* rege, *Edredus* frater ſuus filiuſque regis *Adelſtani*, eo quod pueri *Edwinus* & *Edgarus* filii *Edmundi* præ immatura ætate adhuc regnare non poterant, ſibi in regno ſucceſſit, & ab *Odone Dorobernenſi* archiepiſcopo conſecratus eſt anno Domini DCCCC. xlvij. Iſte rex *Edredus* beatum *Dunſtanum* nimio amore coluit & honoribus auxit, cujuſque prudentiæ omne ſuum commiſit imperium. Iſte *Edredus* anno regni ſui primo *Northumbrenſes* jugum dominationis ſuæ ferre nolentes, cum valida manu peciit armatorum, & totam illam provinciam ſibi ſtrenue conquiſivit. Inde vero vexilla ſua in *Scotiam* dirigens, *Scotos* nimio terrore percuſſos ſibi ſubdidit ſine bello, unde quodam *Irricio* rege ſuper ipſos *Scotos* ſtatuto, illi & *Northumbri* regi *Edredo* tanquam domino ſuo fidelitatem debitam juraverunt, quod diu tamen juramentum præſtitum non duravit; nam *Edredo* ad auſtrales regni ſui partes reverſo, *Anlaf* qui à regno *Northumbriæ* fugatus fuerat, cum magna claſſe in *Northumbriam* rediens, à ſuis cum gaudio ſuſceptus eſt, & regno ſuo quod quatuor annis in fortitudine tenuit, iterum reſtitutus. Quarto autem anno *Northumbrenſes* ſolita infidelitate utentes regem eorum *Anlaf* fugaverunt, & *Huth* filium *Haraldi* in regem ſuſceperunt. Sed poſtea *Edredus* rex anno regni ſui vij. in regnum *Northumbriæ* iterum eſt receptus: gens namque patriæ illius nunquam dominum unum diu perferens *Huth* filium *Haraldi* quem leviter acceperat, leviter abjecit, regem *Edredum* ad ſe ſponte vocatum in ſolio regni ponens.

Iſte *Edredus* eximius & invictus cum ix. annis regnaſſet, ſolus rex ſuper omnes partes *Angliæ* vitam ſuam fatis exigentibus ſine liberis terminavit. Qui dum ægrotaret, beatum *Dunſtanum* confeſſorem ſuum accerſivit, cui feſtine ad regem accedenti, vox obiter clare inſonuit, Modo rex *Edredus* quieſcit in pace; Ad quam vocem equus cui *Dunſtanus* inſedit, abſque ſeſſoris læſione in terram corruens exſpiravit. Regem vero *Dunſtanus* in veteri monaſterio *Wyntoniæ* poſtmodum ſepelivit.

POſt regem vero *Edredum Edwinus* primogenitus *Edmundi*, apud regiam villam de **Kyngeſton** juxta *Londoniam* ab *Odone* archiepiſcopo in regem *Angliæ* conſecratur. Qui primo coronationis ſuæ die

quæ ſecum in lecto jacebat, reſponſum eſt ſibi quod regina. Statim Archiepiſcopus *Dunſtanus* regem increpando dixit, Quod eſſet contra Deum & inſtitutionem eccleſiæ in adulterinis amplexibus illam tanquam uxorem retinere, cujus filium de ſacro fonte levaverat, cognationem ſpiritualem contrahendo. Qua de cauſa beatus *Dunſtanus* nunquam poſtea dilectus fuerat à regina. Beatus tamen *Dunſtanus* regem frequenter monuit, quod ipſam dimitteret, & ſe ab ejus conſortio penitus abſtineret; ſed propter ferventem amorem quem rex erga eam habuit, & inextinguibilem libidinem quam cum ea exercuit, monitio ſua in nullo potuit operari.

De iſta vero *Alfrida* genuit rex *Edgarus Edmundum* qui in pueritia ſua obiit, & *Ethelredum* poſtea regem; qui, dum à beato *Dunſtano* baptizaretur, in ſacro fonte minxit; unde & beatus *Dunſtanus* exterminium *Anglorum* tempore ejus futurum prædixit. Inſuper iſte rex *Edgarus* de ſancta *Wolfrida* genuit ſanctam *Editham* virginem. Hanc autem *Wolfridam*, ut *Willielmus Malmesbury* in Cronica ſua teſtatur, non vere ſanctimonialem, ſicut opinio vulgaris delirat, ſed timore regis *Edgari* eam illicite concupiſcentis proprio arbitrio eſſe velatam, regioque cubili ſic ſubactam conſtat: unde rex quod feminam illam attigiſſet, quæ ſub velamine ſanctimonialis fuerat, à beato *Dunſtano* redargutus, ſeptennem egit pœnitentiam; illa quoque partu explicito, voluptati renuncians, religioſe poſtea toto tempore ſuo vixit, & apud *Wiltoniam* Sancta, ut aſſeritur, celebratur. De filia quoque ejus *Editha* creditur, quod & illa apud *Wiltoniam* ſanctimonialis effecta, cultioribus aliquando veſtibus quam ſua profeſſio expoſceret aliquociens ornabatur, ob quod à ſancto *Ethelwoldo*, ut fertur increpata reſpondit, ſe quidem inepte non feciſſe, Infallibile, inquit, Dei judicium ſolo operitur conſcientia, puto igitur, quod ita ſancta mens & incorrupta poterit latere ſub iſtis veſtibus deauratis, ſicut ſub pellibus diſciſſis. Hanc *Editham* aliquociens dum ſanctus *Dunſtanus* quandam eccleſiam conſecraret, viderat pollicem dextrum frequenter protendere, & ſignum crucis fronti inprimere; ex quo delectatus *Dunſtanus*, ait, Nunquam putreſcat hic digitus; Continuoque intra miſſarum ſolempnia in lacrimas prorupit *Dunſtanus*; Et inquiſitus à diacono cur fleret, reſpondit, Cito hæc florida roſa marceſcet; Quod & ita contigit, & corpore poſtmodum de terra levato, repertum eſt totum in pulverem reſolutum præter præfatum digitum & alvum cum ſecreto inferiori. Hujus rei cauſam ſancto *Dunſtano* ſuper hoc meditanti ipſa per viſum expoſuit, dicens, Ne mireris quod incorrupta ſim in inferioribus corporis mei partibus, cum crapulæ & libidinis ſemper fuerim immunis.

Rex *Edgarus* anno regni ſui xj. inſulam de **Thenet**, quia incolæ illius jura regalia ſpreverant, non ut hoſtis inſaniens, ſed ut rex mala malo puniens juſſit prædari. Hoc anno *Ethelwoldus Wintonienſis*, & *Oſwaldus Wigornenſis* epiſcopi juſſu regis *Edgari*, clericis de quibuſdam majoribus eccleſiis expulſis, monachos inſtituerunt aut de eiſdem clericis & aliis monachos in eiſdem fecerunt. Anno regis *Edgari* xij. *Asketillo Eboracenſi* archiepiſcopo defuncto, ſanctus *Oſwaldus* *Wigornenſis* epiſcopus archiepiſcopatum *Eboracenſem* ſuſcepit, ſimul cum *Wigornenſi* epiſcopatu illum regens. Hic *Oſwaldus* juxta cathedralem ſancti *Petri Wigorniæ* eccleſiam, aliam beatæ *Mariæ* conſtruxit, ubi cum monachis familiarius converſabatur; plebem per hoc in ſui favorem plurimum alliciens; unde & clerici de proxima eccleſia hoc videntes, maluerunt monachari quam ludibrio ſic relinqui. Sed & poſtquam in *Eboracenſi* ſede intronizatus extitit, literatos homines in patriam advocavit, ne patriam illo bono fraudaret ſine quo cætera pene inania inibi videntur. De quibus literatis fuit unus *Abbo Floriacenſis* monachus, qui præter multam ſcientiæ frugem quam *Angliæ* invexit, vitam ſancti *Edmundi* regis & martyris, ſancto *Dunſtano* rogante, deſcripſit. Is *Abbo* poſtmodum domi reverſus & abbas conſtitutus, cum apud quandam cœnobii ſui cellulam in *Vaſconia* quæ *Ad regulam* dicitur religionis vigorem vellet exercere, *Vaſconica* crudelitate illud non ferente eliſo gutture deceſſit.

Iſte rex *Edgarus* tempore ſuo pluſquam xl. monaſteria monachorum & monialium conſtruxit & reparavit. Inter quæ conſilio & monitione ſancti *Ethelwoldi Wintonienſis* epiſcopi, abbathias *Glaſtoniæ* & *Abendoniæ* compoſuit, & abbathiam de **Burgh** prope *Stamfordiam* ſtabilivit, ac abbathiam de **Thorneye** in mediis paludibus, loco tamen amœniſſimo, fixit, & monaſteria *Wiltoniæ* & *Wintoniæ* rebus & poſſeſſionibus ditavit, & de abbathia vero *Elienſi*, ubi primo à principio fundationis illius ſanctimoniales per C. iiij[xx]. & xix. annos vixerant, & poſtmodum ipſis per *Inguar* & *Hubbe* interfectores ſancti *Edmundi* regis, occiſis et deletis, ſeculares clericos qui poſt eas per C. annos locum illum occupaverant, pro ſua inhoneſta converſatione de conſilio beati *Dunſtani* archiepiſcopi & dicti *Ethelwoldi* ac magnatum regni, expulit & fugavit, monachoſque eorum loco ſtatuens introduxit, ubi quidam *Britnotus* primus abbas extitit ordinatus. Tempore iſtius regis *Edgari*, *Ailwinus* conſul regis conſilio, dicti *Ethelwoldi* epiſcopi, & auxilio ſancti *Oſwaldi Eboracenſis* archiepiſcopi, abbathiam **Rameſeye** in inſula pulcherima intra eaſdem palud[es] fixit. Eſt autem palus illa, de qua loquimu[r] latiſſima & viſu decora, multis fluviis decurren[ti]bus irrigata, multis lacubus magnis & parv[is] ditata, multis eciam ſilvis & inſulis florida [&] amœna, infra quam abbathiæ de **Ely**, **Chateri[s]** **Thorneye** & **Croulond** ſituantur; ſed juxta ea[m] abbathiæ de **Burgh** & **Spaldyng**, eccleſiæ ſanc[ti] *Ivonis* ſuper *Vſcam* fluvium **Huntingdon**, & ec[]cleſia ſancti *Egidii* ſuper *Grentam* fluvium *Cantebrigiæ* ſtatuuntur.

In illo eciam tempore dictus venerabilis v[ir] *Ethelwoldus Wintonienſis* epiſcopus monaſteriorum conſtructor à rege *Edgaro* impetravit, ut ſanctorum corpora quæ in deſtructis locis jacebant in negl[i]gentia, transferre ſibi liceret in ea quæ conſtruxer[at] monaſteria; inter quæ corpus beati *Botulphi* fratr[is] ſanctæ *Pegiæ* fecit à monaſterio *Ikanho*, quod ide[m] ſanctus *Botulphus* dudum in via ſua conſtruxerat, [&] poſtmodum per interfectores ſancti *Edmundi* reg[is] deſtructum fuerat, transferri, & ſuper hoc regiæ ex[]cellentiæ intimavit. Rex devotius intendens merit

meritis beati *Botulfi* triipharie corpus suum sensit dividendum. Caput namque annuit *Eliensi* cœnobio, medietatemque reliquit *Thornensi* ecclesiæ, & quod residuum fuit sibi suæque curiæ regalium reliquiarum recepit scrinio; Quæ postea collatæ sunt sancti *Petri* oratorio à bonæ memoriæ rege *Edwardo.* Rex iste *Edgarus* anno regni sui xiij. idus Maii die Pentecostes à beato *Dunstano Cantuariensi,* & sancto *Oswaldo Eboracensi* archiepiscopis cæterisque præsulibus in urbe *Achamanni*, id est *Badonis* sive *Bathoniæ* inungitur rex & consecratur; Ac cito post cum ingenti navium classe circumnavigata septentrionali *Britanniæ*, ad urbem *Legionum* quæ est *Legecestria*, cum exercitu suo appulit & pervenit. Cui *Kynadius* rex *Scottorum*, *Malcolmus* rex *Cumbrorum*, & *Mackus* rex plurimarum insularum, ac alii quinque subreguli, scilicet *Dunewaldus*, *Siferth*, *Huwall*, *Jacob*, & *Inchel* ibi nobiliter occurrerunt: Qui omnes debita fidelitate facta, ejus ditioni et dominio sunt subjecti, promittentes terra et mari fideliter secum fore; Cum quibus die quadam ascendit scapham, clavem gubernaculi per flumen de **Dee** ibidem decurrentis manu regens, cæterisque regibus ad remos locatis, reliqua quoque procerum turba simili navigio comitante, ad ecclesiam beati *Johannis Baptistæ* orationis gratia pervenit. Qui dum pari pompa remigando ad suum palatium revenisset, fertur suis dixisse optimatibus, Tunc demum quemquam successorum gloriari posse se regem *Anglorum* fore, si tali pompa tot regibus sibi obsequentibus potiretur.

Idem quoque *Edgarus* rex quatuor mille naves congregaverat, ex quibus omni anno post festum paschale mille naves ad quamlibet *Angliæ* partem statuit, sicque in æstate insulam circumnavigavit, hieme vero judicia in provincia exercuit. Ita quod tempore suo nullus eo rectior fuit, nulli parcens diviti nec pauperi quin juxta exigentiam transgressionis juste eum judicaret. Et ideo tempore suo latrones nulli fuerunt, nec aliquis qui guerram vel turbationem in regno movere audebat. Et hæc omnia ad sui exercitium, et hostium terrorem fecit. Ille tamen *Dacorum* petitioni nimis inconsulte favebat, nam vix fuit in *Anglia* viculus in quo *Daci* cum *Anglis* non habitarent; demum hoc bono animo tolleratum summæ calamitati peperit eventum. Nam *Daci* à natura potatores fortissimi, hoc unum prædicabile perpetuum reliquerunt *Anglis*, ut jam *Anglorum* probitas toti præjudicet mundo in calicibus epotandis. Quamobrem rex clavos in ciphis fecit infigi, ut per emensos ciphorum terminos biberent ad mensuram.

Edgarus pacificus, rex magnificus, *Salomon* secundus, non minus memorabilis *Anglis*, quam *Cirus Persis*, *Romulus Romanis*, *Alexander Macedonibus*, *Artaxes Parthis*, *Karolus Francis*, *Arthurus Britonibus*; Cujus tempore exercitus advenarum in *Angliam* nunquam venit, Cujus dominio reges et principes *Angliæ* sunt subjecti, Cujus potentiæ *Scoti*, et alii reges ut præscribitur, colla dedere, Cum xvj. annis et ij. mensibus per se solomodo sine tempore quo cum fratre suo partem regni gubernavit, feliciter regnasset, et leges incolis suis, de quibus inferius habetur, statuisset, anno vitæ suæ xxxvij. idus Julii obiit, et apud *Glastoniam* sepelitur. Cujus corpus ab *Ailwardo* Abbate, cum sanguine rubio postea pluribus annis transactis inventum est integrum: Quod cum in locellum levare pararet, et illud præ magnitudine difficilem minaretur ingressum, Abbas per audaciam regales exuvias ferro temerarie abscidit, unde sanguis undatim continuo emanavit. Tradunt Historiæ *Britannicæ*, et vita sancti *Eltuci*, quod dum rex *Edgarus* regionem *Glamorganensium* propter eorum inobedientiam devastaret, nola sancti *Eltuci* ablata fuit, et in collo cujusdam equi suspensa. Qua de causa regi *Edgaro* in nocte quiescenti apparuit quidam pectus regis lancia percutiens, unde post sompnum jussit rex ut rapta restituerentur; veruntamen post ix. dies obiit rex. Post cujus obitum status regni turbatur: Nam *Alferus* princeps *Merciorum* cæterique plures ejectis monachis de magnis monasteriis, quos rex *Edgarus* nuper instituerat, clericos cum uxoribus reduxerunt. Sed Comes *Estanglorum* cum auxilio beati *Dunstani* viriliter resistebat; congregato super hoc negotio celebri Concilio apud *Wintoniam*, ymago Crucifixi voce humana in veteri monasterio *Wintoniæ*, coram omnibus viam *Dunstani* asseruit esse veram, sic dicens. *Absit hoc ut fiat; absit hoc ut fiat. Judicastis bene, Mutaretis non bene.* In cujus rei memoriam in capite refectorii ejusdem monasterii supra caput Crucifixi, metrice sic scribitur:

Humano more Crux præsens edidit ore
Celitus affata quæ perspicis hic subarata.

In laudem vero regis *Edgari*, qui tot ecclesias Deo fundaverat, et tot perhennia brevi tempore statuerat, versus subscriptos scribere non omitto.

Auctor opum, vindex scelerum, largitor honorum,
Sceptriger Edgarus *regna superna petit.*
Hic alter Salomon, *legum pater, orbita pacis;*
Quod caruit bellis claruit inde magis.
Templa Deo, templis monachos, monachis dedit agros,
Nequitiæ lapsum, justitiæque locum.
Novit enim regno verum perquirere falso,
Immensum modico, perpetuumque brevi.

Fames valida *Angliam* invasit. Celebratæ sunt in *Anglia* tres Synodi. Prima apud **Kerling**, secunda apud *Calne*, ubi omnes proceres excepto *Dunstano* de solario corruerunt. Tercia fuit apud **Ambzesbyzy.**

Modo sequuntur Leges Regis *Edgari.*

CAP. I.

De debitis ecclesiæ reddendis.

II.

De ecclesiis ubi est cœmiterium.

III.

De termino decimandi.

IV.

De nolente decimas dare.

V.

De non solventibus denarios sancti Petri.

VI.

De solempnitatibus & jejuniis observandis.

VII.

Ne quis regem requirat nisi rectum ei negetur, & de forisfactura.

VIII.

De judicibus injuste judicantibus.

IX. *Si*

IX.

Si quis alium superdicere præsumpserit.

X.

De hundredo & burghmoto, & scyremoto.

XI.

De plegio & plegiato.

XII.

De incredibili & ei parcenti.

XIII.

De moneta & mensura & pondere.

HOc est institutum quod *Edgarus* rex consilio sapientum suorum instituit Deo ad gloriam,&sibi ad regiam dignitatem, & genti suæ ad commodum.

CAP. I. *Sax.* 1.

Primum est ut ecclesiæ Dei recti sui dignæ sint, & reddatur omnis decimatio ad matrem ecclesiam cui parochia adjacet, de terra thaynorum & villanorum, sicut aratrum peragrabit.

II. *Sax.* 2.

Si quis thaynorum sit, qui in feodo suo ecclesiam habeat ubi cœmiterium sit, det ei terciam partem decimæ suæ. Si non sit ibi atrium, det ex suis novem partibus presbytero quod vult. Et etiam omne *ciricsceattum* ad matrem ecclesiam de omni libera domo.

III. *Sax.* 3.

Et omnis decimatio juventutis reddita sit ad Pentecosten, & terræ frugum ad æquinoctium, & omne *Ciricsceattum* ad festum sancti *Martini*, per plenam forisfacturam, quam judicialis liber dicit.

IV. *Sax.* 3.

Si quis decimam dare sicut diximus noluerit, adeat præpositus regis & episcopi sacerdos illius ecclesiæ, & reddant ecclesiæ cui pertinebit decimam suam, & nonam partem dimittant ei qui decimam suam detinuit. Et octo partes in duo dividantur, dimidum domino, dimidium episcopo, sit homo regis sit homo thayni.

V. *Sax.* 4.

Et omnis **heorðpeni** reddat ad festum sancti *Petri*, & qui non persolverit ad terminum illum, deferat eum *Romæ* & etiam xxx. d. & afferat inde significationem quod tantum ibi reddidit, & cum redierit domi, emendet Cxx. s. Et si iterum reddere nolit, deferat eum *Romæ*, & emendationem eandem, & cum redierit emendet CC. s. regi. Ad terciam vicem si adhuc non reddiderit, perdat totum quod habebit.

VI. *Sax.* 5.

Et sollempne diei dominicæ conservetur ab hora nona sabbati usque ad lucidum diei lunæ, super forisfactura quam liber Judiciorum dicit & docet. Et omnis alia festivitas sicut à sacerdote nunciabitur, & omne indictum jejunium cum omni devotione servetur.

VII. *Sax.* 1.

HÆc est institutio secularis quam volo per omnia teneri. Volo ut omnis homo sit dignus juris publici, pauper & dives quicunque sit; & eis justa judicia judicentur; & sit in emendationibus remissio venialis apud Deum & apud seculum tolerabilis.
Sax. 2. Et nemo requirat regem pro aliqua causa nisi domi negetur ei omne dignum recti, vel rectum impetrare non possit. Si rectum grave nimis est, postea quærat inde veniam apud regem. Et de nulla emendabili re forisfaciat homo plusquam weram suam.

VIII. *Sax.* 3.

Et judex qui injustum judicium judicabit alicui, det regi Cxx. s. nisi jurare audeat quod rectius judicare nescivit. Et *admanniat* scyræ præsul emendam illam ad manum regis.

IX. *Sax.* 4.

Et qui aliquem injuste superdicere præsumat, unde vita vel commodo pejor sit, linguæ suæ reus erit, si accusatus se de hoc non idoneaverit, & nisi accusationem falsaverit, redimat se wera sua.

X. *Sax.* 5.

Et requiratur hundredum sicut antea fuit institutum, ut habeatur in anno burgmotus ter, & scyremotus bis. Et intersit præsul comitatus & Aldremannus, & utrique doceant Dei rectum & seculi.

XI. *Sax.* 6.

Et omnis homo inveniat sibi plegium, & idem custodiat & ducat eum ad omne rectum. Et si quis injuriam faciat & aufugiat, portet plegius quod ille portare debuerat, Si latro plegiatus aufugiat, & plegius infra xij. menses possit eum habere iterum, reddat eum ad rectum, & rehabeat quicquid ante propter hoc dederat.

XII. *Sax.* 7.

Et qui fuerit accusationibus infamatus, & populo incredibilis, & hoc placitum declaraverit, videatur de ipso placito, qui mittatur ad eum, & inveniat etiam sibi tunc fidejussores si possit, si non possit exuperetur, quibus modis poterit, sit vivus sit mortuus, & capiatur omne quod habebit, & reddatur repetenti captale suum semel, & reliquum habeat dominus dimidium, & hundredus dimidium. Et si aliquis vel cognatus, vel extraneus illuc ire negaverit, emendet regi Cxx. s. Et quærat fur quicquid quærat. Qui vero de morte Domini sui cogitaverit, nunquam sibi vitam perquirat.

XIII. *Sax.* 8.

Et sit una moneta per totum regis imperium, & nemo sonet eam; Et mensura sit sicut apud *Wincestriam* habetur. Et erit pondus lanæ pro dimidia libra, & nemo carius vendat eam.

EDwardus juvenis senior filius regis *Edgari*, post mortem patris sui à sancto *Dunstano* archipræsule,&quibusdam principibus ad regni gubernacula eligitur capienda.Sed dum consecrationis ejus tempore nonnulli patriæ optimates resistere voluissent, sanctus *Dunstanus* vexillum sanctæ crucis, quod ex consuetudine præ se ferebatur, arreptum in medio statuit, eumque cum sancto *Oswaldo Eboracensi* archiepiscopo, et reliquis religionis episcopis, in regem consecravit. Cujus regni principio cometa apparens signum maximæ famis, quæ anno sequenti secuta est, incolis ostendebat. *Edwardus* vero in regni solio sublimatus, mox pristinæ probitati, hæc suarum incrementa virtutum accumulavit, juvenum videlicet et minus sapientum consilia postponere, *Dunstani* archipræsulis monitis mentem salubriter intendere, et secundum consilium ejus et aliorum religiosorum et spectabilium virorum sua facta, et judicia in omnibus exercere, unde quendam cotidie consuetudinis ritum agebat, inopes videlicet alere, pauperes recreare, nudis vestimenta largiri, pro magno utique lucro ea computans, quæ in tali opere consumpsisset. Sed totius bonitatis inimicus diabolus, ejus felicibus actibus invidens,

dens, et omnia totius regni gaudia disturbare cupiens, novercam suam *Alfridam* in odium ipsius concitavit; Cujus præsumptuosa calliditas quam sit execrabilis, ex eventu rei satis animadverti potest; Nam invidiæ zelo succensa cogitare cœpit qualiter virum Dei à regni solio extirparet, ut filius ejus *Ethelredus* liberius in regno substitueretur. Talia itaque ea diu in animo pertractante, quibusdam principibus consiliariis suis secreta cordis sui apperiens, consilium super hoc cum illis habuit, orans et obtestans, ut una ei assensum præberent, et quo ordine id fieri posset excogitarent. Cui protinus in necem illius omnes consenserunt, et ut hoc quamtocius perficerent fraudulenta machinatione meditabantur. Quid plura? confirmato ut supradiximus in regno, cum jam tribus tantum annis, et viij. mensibus sceptro hæreditario potiretur, forte die quadam cum canibus et equitibus venandi gratia ad silvam accessit, quæ juxta villam quæ dicitur **Warham** admodum grandis tunc habebatur; ubi cum aliquandiu incepto negotio insisteret, reminiscens fratris sui *Ethelredi* ad videndum illum ire disposuit, quia illum puro et fraterno corde diligebat. Erat autem juxta eandem silvam domus novercæ suæ, in qua prædictus puer frater suus nutriebatur, in loco qui ab incolis **Corph** nuncupatur, à villa memorata tribus milibus distans, ubi nunc castrum satis celebre constructum est. Ad quam dum assumpto pauco secum comitatu proficisceretur, ecce subito in medio viæ spacio hominibus illius ludentium more huc illucque vagantibus et dispersis, ipse absque ullo comite remansit. At ille ut erat solus ad domum illam, quia eam eminus aspiciebat, tanquam agnus mansuetissimus tendit, neminem verens aut pertimescens, qui nec in minimis quidem recognoscebat se aliquem offendisse. Cui dum approximaret, nunciatum est impiissimæ reginæ novercæ suæ à ministris suis illuc regem *Edwardum* advenire. Illa autem plena iniqua cogitatione et dolo, ad explenda nequitiæ suæ desideria se tempus idoneum adipisci gaudens, obvia mox cum satellitibus iniquitatis, tamquam de adventu ejus congratulans processit, blande eum et amicabiliter salutat, ad hospitium invitans. Qui renuit, sed fratrem suum se videre, et alloqui velle denunciat. Mox illa quasi ad alia se transformans, jubet absque dilatione sibi potum propinare, ut dum ille potum incaute gustaret, oportunius quod cogitaverat expleret. Interim unus qui et animo audacior, et scelere inmanior erat, ficta dilectione, *Judæ* traditoris Domini factum imitans, pacis ei libavit osculum, ut videlicet omnem suspitionem auferens, amoremque intimum ei demonstrans eum facilius suffocaret: Quod et factum est. Nam postquam poculum à pincerna suscipiens summo tenus ore attigit, is qui osculum sibi intulerat ex adverso insiliens, cultello ejus viscera mox transfixit. Qui gravi vulnere inflictus, cum paululum inde versus homines suos divertisset, de equo cui insederat subito in terram exanimis ruit. Actum est autem hoc anno Domini nongentesimo octogesimo primo; quodque dictu nephas est, quadragesimali tempore, scilicet xv. kal. Aprilis.

Cumque prædicta regina *Alfrida* de equo illum cecidisse audivisset, nequitiæ suæ nondum rabie exsaturata, rapi corpus ejus quamtocius jubet, & in domicilium quoddam quod juxta erat proici, ne palam fieret quod fecerat. Cujus imperio ministri parentes nephandissimi, illico accurrunt, prædictum sacrum corpus more beluino per pedes abstrahunt, & in domicilium contemptibiliter ut jusserat projectum vilibus stramentis cooperiunt. Erat autem in eadem domuncula mulier quædam à nativitate cæca quam memorata regina in elemosina sua pascere solebat: Quæ dum sequenti nocte ibi cum sacro corpore sola pernoctasset, ecce intempesta nocte gloria Domini in eadem domo apparens inmenso eam replevit splendore; unde prædicta paupercula non modico percussa terrore, cum omnipotentis Dei misericordiam attentius deprecaretur, superna largiente gratia lumen diu desideratum meritis viri Dei recipere meruit. Quo in loco eciam postea à fidelibus in testimonium miraculi, ob ejus memoriam ecclesia est constructa, quæ usque ad nostra tempora perduravit. Interea diluculo tenebras rumpente, dum per mulierculam illam regina quod factum fuerat comperisset, & eam quam à nativitate lumine privatam noverat jam illuminatam vidisset, angustiatur, vultu & mente in diversa mutatur, metuens opus suum execrabile sic posse propalari, si non viri Dei corpus attentius tolleretur. Imperat itaque celeriter satellitibus clanculo illud efferri, & in locis abditis & palustribus ubi minus putaretur humo tegi, ne ab aliquo posset amplius inveniri. Quibus jussa sine mora complentibus, edictum quo nihil inclementius proposuit, ne quis de interitu ejus gemeret aut loqueretur, & sic memoriam ejus omnino delere existimabat. Hiis ita peractis, ad quandam sui juris mansionem à prædicto loco x. miliariis distantem quæ **Bere** vocatur, continuo secessit, ut super hoc quod fecerat de ea suspitionem nemo haberet. Interea tantus dolor *Ethelredum* de tam crudeli fratris sui morte invasit, ut consolationem à nemine recipere, neque luctu neque lacrimis temperare potuisset, unde mater ejus in furorem accensa, candelis cereis, quia aliud ad manus non habebat, eum atrociter verberavit, ut ita per multa verbera tandem ejus compesceret ululatum. Hinc ut fertur postea toto tempore vitæ suæ candelas ita exosas habuit, ut vix eas aliquando coram se lucere permitteret. Quidam tamen in Cronicis suis ferunt, quod in pueritia sua matrem suam, cum cereis de cera factis *Edwardum* fratrem suum frequenter viderat verberasse, & idcirco coram se nunquam ceram ardere permisit: sed hujusmodi luminaria semper odio habuit.

Post hæc transacto anno cum jam supernæ pietati *Edwardum* martirem suum mundo innotescere quantique meriti apud se fuerit declarare complacuisset, corpus ejus venerabile quibusdam fidelibus devote quærentibus revelare dignatus est, atque cœlesti indicio demonstrare; Nam circa locum ipsum ubi occultatum fuerat corpus, columpna ad instar ignis desuper emissa apparuit, quæ lucis suæ radiis locum undique frequenter irradiare visa est. Quod quidam viri devoti de vicina villa **Warham**, non longe à mari austrino sita comperientes, congregati in unum de memorato loco illud sustulerunt, ac in villam suam ad ecclesiam sanctæ Dei genitricis *Mariæ* deportantes, ad orientalem ejus plagam officiosissime die Iduum mensis Februarii sacrum corpus sepelierunt; ubi lignea ecclesia, quæ postea à viris religiosis fabricata est, usque hodie demonstratur. Fons eciam in loco ubi prius jacuerat, dulces & perspicuas aquas ex eo tempore usque hodie

cernitur

cernitur emanare, unde *fons ſancti Edwardi* dicitur, ubi infirmis multa cotidie ad laudem Dei beneficia præſtantur. Interea fama vulgante per univerſam *Anglorum* patriam, fraus & impietas reginæ manifeſtatur, regis innocentis præconium extollitur, virtutum undique & meritorum ejus inſignia prædicantur. Audiens itaque quidam Comes magnificus *Alferus* nomine, ſanctum corpus tam præclaro indicio inventum, immenſo perfuſus gaudio, dominoque ſuo tanquam adhuc vivo fidele obſequium præbere deſiderans, in digniorem locum illud transferre decrevit. Ad quod opus digne peragendum Epiſcopus & Abbates cum optimatibus regni, quos habere potuit, invitavit, & ut in hoc ſibi negocio conſenciant, & ſubveniant monet in Domino & precatur; Nuncium quoque ad Abbatiſſam *Wolfridam* in monaſterio *Wintonienſi* dirigit, & ut ad peragendas tanti viri exequias cum ſibi commiſſis virginibus conveniat, denunciat.

Erat autem in eodem monaſterio quædam venerabilis virgo ſoror ipſius ſancti *Edwardi*, magna vitæ & morum honeſtate pollens, *Editha* nuncupata, quæ ſupradicti regis *Edgari*, & ejuſdem *Wolfridæ* nondum Deo conſecratæ, filia erat. Quibus mox cum ſumma diligentia, & veneratione convenientibus, epiſcopis quoque cum Abbatibus ut diximus congregatis, prædictus *Alferus* ex *Dorſata* non modicam virorum ac mulierum multitudinem coadunavit, & uſque **Warham** ubi corpus viri Dei per triennium ſepultum jacuerat, pervenit. Quod protinus in conſpectu totius populi detectum, & à terra extractum, ita illæſum ab omni corruptione inventum eſt, acſi eodem die tumulatum fuiſſet. Videntes autem epiſcopi hoc cæterique ordinis viri, in hympnis & laudibus omnipotentis Dei miſericordiam glorificaverunt, qui martyris ſui innocentiam tali dignatus eſt indicio demonſtrare. Tunc à venerabilium virorum manibus ſuſceptum, & feretro impoſitum, cum magno cleri & plebis tripudio, ad *Septoniam*, id eſt **Schafteſbiry** deducitur, quæ temporibus *Britonum Paladur* vocabatur, & à *Caſſibeliano* rege ædificata magnæ ſinoſitatis erat civitas, ubi cœnobium in honore ſanctæ Dei genitricis *Mariæ* dedicatum admodum celebre habebatur, quod à magnifico rege *Aluredo* ipſius ſancti viri attavo decentiſſime conſtructum fuerat, eo quod idem rex filiam ſuam, *Haylenam* nomine, ſponſo cœleſti deſponſare cupiens, in eadem eccleſia monaſticis diſciplinis tradiderat mancipatam, pro cujus amore plurimis frequenter & largis muneribus illam nobilitavit, nam inter reliqua donorum ſuorum inſignia, centum hidas terræ ita quietas & liberas, ſicut ipſe eas & melius tenuerat, imperpetuum poſſidendas eidem donavit, quas uſque hodie virgines ibi Chriſto famulantes tenent.

Interea cum vulgus undique utriuſque ſexus ad tam rem inſolitam ex diverſis locis confluxiſſet, duo pauperes tanta acerbitate morbi contracti, ita ut vix per terram manibus cruribuſque repere poſſent, inter cæteros ad ſacrum corpus per viam adhuc verſus dictum cœnobium deportatum advenere, pro ſua incommoditate ſanctum martyrem rogaturi: Qui ſancti viri feretro approximantes, cum hii qui ſacrum corpus ferebant ſuper eos, pro recuperanda ſoſpitate illud deportaſſent, ſtatim ſanitatem in conſpectu populi receperunt. Quo viſo, clamor populi in altum extollitur, & omnes in commune merita ſancti *Edwardi* regis, & martyris venerantur. Regina quoque memorata magnalia interim quæ per virum ſanctum fiebant audiens, compuncta ſuper hiis quæ fecerat, equo mox aſcenſo poſt eum ire diſpoſuit pro commiſſo ſuo veniam rogatura, ſed divina ſibi gratia reſiſtente minime conceſſum eſt. Nam dum in itinere cum ſuis ſatellitibus equitaret, ecce miro quodam & inæſtimabili impedimento ita detinebatur, ut equus ſuper quem ſedebat retrorſum potius quam in ante verſa vice intenderet. Quem fræno conſtringere volens, dum interdum hac interdum vero illac divertendo, neque minis neque verberibus proficere potuiſſet, animadvertit peccatis ſuis exigentibus ſic ſe detineri; unde illico de equo in terram proſiliens, pedes tanquam ob majorem reverentiam ire parat. Sed iterum quod dictu mirabile eſt, retorta, nichilominus quod concupierat conſequi valebat, ut videlicet aperte clareret pro ſcelere quod in virum Dei operata eſt hæc ſibi infortunia evenire. Interea perductum venerabile corpus ad memoratum cœnobium *Septoniæ*, & à virginibus ibi Deo ſervientibus digne & laudabiliter receptum, in ſeptentrionali parte principalis aræ cum magno honore xij. kalend. Marcii tumulatur, ubi multa beneficia per eum infirmis poſt hæc divina clementia ſunt largita.

Quadam namque matrona in remotis *Angliæ* partibus degens, cum nimia debilitate gravaretur, & cotidie pro ſua incolumitate preces in conſpectu Dei funderet, nocte quadam ſanctus ei *Edwardus* in viſu aſtitit, cui & talia dixiſſe fertur. Cum diluculo ſurrexeris, ad locum ubi ſepulturæ traditus ſum ire ne differas, quia ibi nova calciamenta infirmitati tuæ neceſſaria recipies. Erat enim, ut ex conjectura colligi poteſt, in pedibus gravius colliſa, ideoq; per calciamenta nova ſanitas pedum deſignabatur. Evigilans autem mane cum ſompnium quod viderat cuidam vicinæ retuliſſet, illa viſionis incredula fantaſma eſſe aſſerebat. Interea vero cum monitis Sancti prædicti matrona parere diſſimularet, adeſt rurſus ei vir ſanctus in viſione dicens, Quare præcepta mea reſpuens tanto opere ſalutem tuam necligis? vade ergo ad ſepulcrum meum, & ibi liberaberis. Illa autem reſumptis viribus dixit ad eum, Et quis es tu domine, aut ubi ſepulcrum tuum inveniam? Cui ille, Ego, inquit, ſum rex *Edwardus* invidiæ zelo, & injuſta nuper nece peremptus, & *Septoniæ* in eccleſia Dei genitricis *Mariæ* ſepultus. Mulier autem mane evigilans, aſſumptis pro itinere ſuo neceſſariis, ad prædictum cœnobium *Septoniæ* tendere mox incepit. Ibique tandem perveniens cum aliquamdiu Deum, & ſanctum *Edwardum* humili corde exoraret, ſanitati reſtituta eſt.

Pro interfectione autem iſtius ſancti regis *Edwardi*, prædicta *Alfrida* noverca ſua duo conſtruxit monaſteria feminarum, unum videlicet apud **Werewelle**, ubi & ipſa requieſcit, & aliud apud **Ambreſbyry** juxta *Sarum*. Tradunt quidam in Cronicis ſuis quod anno iſtius regis *Edwardi* quarto erat ſinodus apud *Calne*, de quo ſuperius in fine regis *Edgari* tangitur, ubi omnes optimates *Anglorum* à quodam ſolario ceciderunt præter ſanctum *Dunſtanum*, qui trabe quadam reſtitit apprehenſa, unde quibuſdam eorum valde læſis, & quibuſdam mortuis, ſignum Dei excelſi fuit, quod proditione & interfectione regis ſui ab honore caſuri eſſent, & digna contritione à diverſis gentibus conterendi.

Sancto

SAncto *Edwardo* rege ut dictum est martirizato, *Ethelredus* frater suus ex prædicta *Alfrida* sub secundo matrimonio progenitus, Clito elegans & egregius, post Pascha anno domini DCCCClxxxi. apud **Kingestone** coram *Anglorum* Ducibus in regem coronatus est, & à beato *Dunstano* archiepiscopo consecratus. Cui die consecrationis suæ beatus *Dunstanus* oraculum hoc prædixit. Quoniam, inquit, aspirasti ad regnum per mortem fratris tui, cujus sanguine *Angli* cum ignominiosa matre tua conspiraverunt, non deficiet sanguis & gladius ab eis, donec populus ignotæ linguæ superveniens eos exterminando in ultimam redigat servitutem, nec expiabitur delictum illud nisi longa vindicta. Iste rex *Ethelredus* genuit ex *Ethelgiva Anglicana* filia *Egberti* Comitis, sibi secundum quosdam desponsata, & secundum quosdam, ex quadam muliere alienigena concubina sua, *Edmundum* cognomento *ferreum latus*, id est **Irenesyde**, *Edwinum*, *Ethelstanum*, & unam filiam nomine *Edgivam*, & ex *Emma* filia *Ricardi* Ducis *Normanniæ*, quam postea, ut inferius habetur, desponsaverat, genuit *Alfredum* & sanctum *Edwardum* Regem & Confessorem. Parvo quoque tempore postquam iste rex *Ethelredus* regnare cœpisset, *Alferus* Consul corpus sancti *Edwardi* Regis & martyris à **Warham** usque **Schaftesbyry** nutu Dei compellente, ut supra de hoc scribitur, cum debita transtulit reverentia & honore.

Anno regis *Ethelredi* tercio venerunt vij. puppes *Dacorum*, quasi futuræ vastationis regni prænunciæ, & *Southamptoniam* prædaverunt, & insulam de **Thenet** juxta *Canciam* devastarunt, multis ibidem occisis. Provincia eciam *Legecestrensium* à piratis *Norwagensibus* destruitur. Et monasterium sancti *Petri* in *Cornubia* devastatur. Circa idem tempus civitas *Lundoniensis* fere igne cremata est. Postea vero mortuo prædicto *Alfero* Consule, *Alfricus* filius suus sibi successit. Eo tempore sanctus *Ethelwoldus Wintoniensis* episcopus, pater monachorum & sidus *Anglorum*, visionem Domini quam semper optaverat est adeptus. Vir iste *Wintoniæ* natus est, qui sub sancto *Dunstano Glastoniæ* educatus est, & cucullatus, tempore regis *Edredi* factus est Abbas *Abbendonensis*, tempore regis *Edgari* factus est episcopus *Wintoniensis*, ubi monasterium monialium construxit, & corpus sancti *Swithini* transtulit. Vir igitur iste ex monacho *Wintoniensis* præsul factus, propter profusa convivia quæ tunc in *Anglia* à *Danorum* adventu exhibebantur, pane & aqua utebatur. Vir iste per omnia beatæ *Mariæ*, & sancto *Cuthberto* devotus extitit, cujus sedem post obitum ejus nunquam potuit aliquis impune dormitando premere, quin tetris ymaginibus resiliret, increpantibus, cur sedem episcopi indignus usurparet. Igitur dum semel simultas anxia inter ipsum episcopum & *Godwinum* Comitem esset exorta, nec die ad hoc statuto pacificari possent, episcopus recedendo iratus dixit, Per Dominam meam *Mariam* male sibi erit. Nec ab illa hora quievit *Godwinus* à viscerum tortura donec benedictionem ab episcopo reciperet. Tandem vir iste ad *Dunelmum* profectus est, ubi, quod magnæ videbatur audaciæ, revulso sepulcri operculo cum sancto *Cuthberto* quasi cum amico loquebatur, munus amoris deposuit & abiit. Huic *Ethelwoldo* successit sanctus *Elphegus* tunc *Bathoniensis* Abbas.

Circa hoc tempus *Otho* tercius filius *Othonis* secundi apud *Teutonicos* regnavit annis 18. Hic cognominatus est *Mirabilia mundi*, & coronabatur Romæ per *Gregorium* quintum. Et quanquam iste *Otho* & alii duo *Othones* præcessores sui, ex genere ad Imperium succedebant, postea tamen fuit institutum ut per septem officiales Imperii Imperator eligeretur. De quibus sic metrice notatur.

Magutunensis, *Treverensis*, *Coloniensis*,
Quilibet Imperii fit Cancellarius horum,
Et Palatinus dapifer, *Dux portitorensis*,
Marchio præpositus cameræ, *pincerna* Boemus.
Hii statuunt dominũ cunctis per secula summum.

Iste *Otho* tercius uxorem habuit quæ cuidam desponsato se substituere voluit, sed dum ipse stuprum recusaret, jussus est sine audientia decollari. Qui antequam moreretur uxorem suam rogavit, ut post mortem suam Judicio ferri candentis innocentiam ejus purgaret. Affuit deinde dies in proximo quo Cæsar pupillis, & viduis judicium & justitiam afferuit se facturum. Affuit & vidua caput mariti deportans, & quærens, Qua morte dignus esset qui injuste aliquem peremisset; Respondit Cæsar, Capitis privatione. At illa, Tu es, inquit, vir ille, quod ego judicio ferri candentis mox comprobabo. Quo quidem judicio consummato, Cæsar in manus se dedit fœminæ puniendum. Instantia tamen pontificum induciæ x. dierum, deinde viij. post hæc vij. tandem vj. conceduntur, in quibus rex examinata causa, uxorem propriam concremavit, ac pro sua redemptione iiij. castra in episcopatu *Lunnensi* viduæ dedit, quorum nomina ab induciis dierum concessorum adhuc vocantur x. viij. vij. vj.

Rex *Ethelredus* anno regni sui viij. propter quasdam dissensiones urbem *Roffensem* obsedit, unde & affuit beatus *Dunstanus*, qui ut inde recederet ob amorem sancti *Andreæ* apostoli pecuniam optulit multam regi, sed nil profuit, unde ex diutina obsidione fructus agrorum sancti *Andreæ* in recedendo destruxit. Quam ob rem beatus *Dunstanus* multa ei prædixit infortunia adventura. Anno regis *Ethelredi* ix. duæ retro seculis incognitæ pestes *Anglorum* genti acciderunt, scilicet febris hominum, & lues animalium quæ *Anglice* **Schitta** dicitur, Latine vero *fluxus ventris* nuncupatur. Anno regis *Ethelredi* x. Rex *Merciorum Alfricus* filius dicti Consulis *Alferi*, per regem ab *Anglia* crudeliter relegatur. Eodem anno beatus *Dunstanus Cantuariensis* archiepiscopus, à mundi tenebris ad gloriam transiit sempiternam. Sed ante decessum suum *Alfridam* reginam quæ sanctum *Edwardum* occidi fecerat, à peccatis & excessibus suis absolvit, salutarem sibi pœnitentiam injungendo. Quæ postea cunctis diebus vitæ suæ in castitate vivens, vitam in domino feliciter finivit. *Osbernus* vero monachus *Cantuariensis* vitam beati *Dunstani* virtutibus, & prodigiis plenam scripsit: Inter quæ refert quod beatus *Dunstanus*, dum ad instantiam cujusdam religiosæ matronæ, stolam sacerdotalem ymaginibus Apostolorum & Martirum insigniret, audita est cithara parieti appensa modulos illius antiphonæ, *Gaudent in cœlis animæ Sanctorum*, *&c.* absque pulsu hominis insonare.

Item beatus *Dunstanus* varia mechanicæ artis industria insignitus, dum semel in cella sua juxta *Glastoniam* calicem quendam aurifico opere effigiaret, affuit sathan corporali specie varia sibi immittens

mittens fantasmata voluptatum. Quod *Dunstanus* in spiritu comperiens, forcipibus suis ignitis nasum dæmonis comprehendit & tenuit, donec dæmone ululante factum hoc convicaneis innotesceret. Beatus eciam *Dunstanus* semel soporatus audivit spiritus angelicos cum suavi nota *Kyriel Kyriel* psallentes; cujus modulos armoniæ adhuc continet tropus ille apud *Anglos* famosus, *Kirie rex splendens*, qui in Sanctorum cantari majoribus solet festis. Sancto vero *Dunstano* & sancto *Ethelwoldo* ab hac luce, ut dictum est, subtractis, *Anglia* lorica suæ protectionis carens, vindictæ Dei præmeditatæ patuit desolata.

Sancto vero *Dunstano* qui xxvij. annis sederat, successit *Stilgarus*, anno uno & mensibus tribus sedens. Quo defuncto, *Siricius* monachus annis quinque sedebat. Rege autem *Ethelredo* propter aliquas adhuc dissensiones episcopatum *Roffensem* crudeliter destruente, Dominus ad iram inde iterum provocatus, quod facere paraverat non tardavit. Nam *Daci* ex multis partibus venientes, & quasi nubes cœli *Angliam* ex una parte operientes, *Gipwicum* & totam pene *Estangliam* prædati sunt. Et inde progredientes *Anglorum* exercitui obviarunt. Qui confligentes *Goda* duce eorum occiso, illam partem exercitus in exterminium redigerunt. Ex alia vero parte *Brithnodus* consul cum magnis viribus eis obvians, cum suis pugnando victus vitam gladiis terminavit.

Anno *Ethelredi* regis xiij. *Ailwinus* consul & sanctus *Oswaldus Eboracensis* archiepiscopus fundatores ecclesiæ **Rameseye**, quam sanctus idem *Oswaldus* dum adhuc vixit vj. idus Novembris consecraverat, ab hoc seculo transierunt. Qui quidem *Oswaldus* in monasterio sanctæ *Mariæ Wigorniæ*, quod ipse à fundamentis construxerat, est sepultus. Post quem *Eadtilf* sedem *Eboracensem* suscepit. Eodem anno *Angli* infausto consilio *Sirici Cantuariensis* archiepiscopi, ut *Daci* à rapinis & cædibus cessarent, censum pravum eis solvere statuerunt. Quibus x. milibus librarum primo pro tributo datis, hoc malum usque in hodiernum diem in *Anglia*, & diu nisi Dei pietas subveniat, durabit. Nam regibus nostris modo ex consuetudine solvimus quod *Danis* tunc ex terrore ineffabili solvebatur. Secundo vero solvebatur eis tributum 16. milium librarum: tercio 24. milium librarum: quarto 30. milium librarum: quinto 40. milium librarum, donec tandem pecunia deficiente iterum tenderent ad rapinas. Post hæc rege insidias *Dacis* molito, *Alfricus* consul prædictus, quem rex exulaverat & postea tamen receperat, fecit eorum exercitum de insidiis regiis præmuniri: jure autem dicitur, *Quem semel graviter læseris non facile tibi fidelem credideris*. Cum igitur regia classis cui dictus *Alfricus* & *Thoroldus* consules præerant ut *Dacos* interciperent, à *Londoniis* venisset, *Daci* omnes præmuniti evaserunt. Postea exercitus *Dacorum* major factus, puppibus regiis obviam venientes, navali cum eis prælio pugnaverunt, ubi multis *Londoniensibus* cæsis, puppes omnes armatas cum *Alfrico* consule qui inerat ceperunt ab *Anglicis* triumphose.

Post hæc *Dacis* in *Humbram* navigantibus, & ex utraque parte in **Lyndeseye** & *Northumbria* prædantibus, cum *Angli* militaribus copiis aggregatis contra eos acies direxissent, *Godewinus* & *Fridegest*, & alii qui duces *Anglorum* exercitus erant, ante ipsam collisionem fugam turpiter inierunt. Exinde *Dani* urbem de **Bamburgh** infregerunt, & stragem magnam in *Northumbria* dederunt. Contra quos *Northumbrenses* occurrerunt. Sed quia duces eorum ex genere paterno *Danici* erant, ideo ipsi fugæ auctores primitus extiterunt. Ea tempestate *Ethelredus* rex oculos *Alfagari* filii dicti *Alfrici* consulis erui præcepit, unde odium & crudelitatis ejus infamia excreverunt. Hiis transactis *Swanus* rex *Dacorum* paganus auxilio & præsentia *Anlaf* regis *Norreganorum* pagani suffultus, cum lxxx. & xiiij. navibus in nativitate sanctæ *Mariæ Londonias* venit, ad vendicandum quicquid juris seu conquestus antecessores & fideles sui unquam in *Anglia* possidebant. Cui Comes **Lyndeseye**, *Cuthbertus* nomine, & incolæ *Northumbrenses* ac omnes fere magnates *Angliæ* adhærebant, nam regem *Ethelredum* minime dilexerunt, eo quod *Alfrida* mater sua pro ipso liberius in regno substituendo sanctum *Edwardum* fratrem suum dolose extinxerat, ut dictum est.

Pagani vero prædicti urbem *Londoniæ* insultantes & flamma demoliri parantes, civibus Christianis ab eorum insultu auxilio beatæ *Mariæ* virginis liberatis, confusione ineffabili sunt reversi. *Daci* igitur spe recuperationis civitatis illa vice frustrati, acceptis equis seniores eorum in *Estsaxia*, *Cantia*, *Suthsaxia*, & **Hamteshire** pergentes, omnia cæde & incendio repleverunt. Unde rex missis nunciis censum pro tributo & cibum eis promisit. Quod concedentes, in pace apud *Southamtoniam* hiemarunt. Interea rex *Ethelredus* pro *Anlaf* rege prædicto misit, quem *Elphegus Wentanus* episcopus obsidibus datis regi *Ethelredo* adduxit. Qui eum honorifice recipiens, ipsum in filium à sacro fonte de manibus episcopi suscepit, & multis muneribus confortavit. *Anlaf* itaque se nunquam amplius sine pace in terram *Anglorum* venturum regi promittens, ad partes suas rediit, tenens fideliter quod promisit.

Anno regis *Ethelredi* xvij. sedes episcopalis apud *Dunolmiam* constituta est, & corpus sancti *Cuthberti* translatum est. Hæc autem sedes aliquando fuit apud **Lindisfarn**, quod est **Halieland** in fluvio **Twede** posita, sed tandem tempore hostilitatis sub *Inguar* & *Hubba Ardulphus* tunc episcopus *Lindisfarnensis* ecclesiæ diu cum corpore sancti *Cuthberti* vagabatur, donec tempore regis *Alfridi Westsaxonum* sedes episcopales apud *Rochestriam* statuerunt. Circa idem tempus obiit *Siricius Cantuariensis* archiepiscopus, post quem *Alfricus* episcopus *Sarisbiriensis* honorem pallii suscepit. Anno regis *Ethelredi* xviij. *Ricardus* primus tercius dux *Normanniæ* qui annis liij. *Normannis* præfuit, obiit. Cui successit filius suus *Ricardus* secundus qui præfuit annis xxx. Hic præ nimia bonitate sua dictus est *Ricardus bonus*. Nam in Dei servitio erat devotus, in rebus mundialibus discretus, in dandis facetus & profusus. Hic quoque ex prima uxore sua genuit tres filios, *Ricardum*, *Robertum*, *Willielmum*, & totidem filias. Ex secunda uxore genuit *Willielmum*, & *Robertum* archiepiscopum *Rothomagensem*. Huic *Ricardo* miles erat qui præ inopia coclear ducis furabatur, quod inter cætera invadiavit. Dux solus id comperiens, omnia vadia militis redimi fecit: miles autem comperiens hoc coclear

cocleat ſic fuiſſe deprehenſum, adeo erubuit ut latenter fugeret. Dux tamen militem inſequens fugientem, ſecum reduxit, & plurimum ditavit. Audiens autem quidam magiſter *Bernardus* famam Ducis & volens ei notus eſſe, occaſionem ad hoc undecumque quæſivit, tandem cum arcu & ſagitta ad feneſtram caſtelli ubi Dux proſpiciebat accedens, tanquam vellet Ducem ferire huc atque illuc gradiebatur. Hoc dux comperiens & cauſam intelligens, carum deinceps ipſum *Bernardum* habuit.

Hiis temporibus *Silveſter* ſecundus *Johanne* xvij. ejecto, ſedit in papatu annis quatuor, menſibus ij. Hic natione *Gallicus*, nomine *Gilbertus*, apud *Floriacum* à puero monachus adolevit. Qui vel tædio ſeu cupidine devictus, de nocte à monaſterio fugiens, diſcendi cauſa *Hiſpalim Hiſpaniæ* urbem adiit, ut aſtronomiam addiſceret. Quo cum veniſſet, junxit ſe cuidam illius artis perito, qui libros ei aſtronomicos præbuit ad ſcribendum. Erat autem inter cæteros codex unus totius artis conſcius, quem de manibus magiſtri nullo modo elicere poterat. Ardebat contra *Gilbertus* in concupiſcentia libri, unde ad preces converſus, ubi nichil profecit, donaria magna offert & plurima pollicetur. Sed omnibus promiſſionibus à magiſtro contemptis, *Gilbertus* nocturnas parat inſidias ut ſaltim furto codicem ſurripiat. Itaque magiſtrum convivantem, filia ejus quam *Gilbertus* amabat, patrem vino inebriatum lecto componit, volumenque ſub cervicali ſtertentis poſitum *Gilbertus* arripuit & aufugit. Magiſter vero à ſompno excuſſus, indicio ſtellarum, qua arte erat peritus, inſequitur fugientem, *Gilbertus* quoque ex ſtellarum inſpectione magiſtrum ſe inſequentem comperiens, ſub ponte ligneo qui prope erat ſe abſcondit, & ita pendulus pontem amplectens, ut nec aquam tangeret neque terram Itaque quærentis aviditate fruſtrata, magiſter domi revertitur confuſus. Tunc *Gilbertus* iter expediens venit ad mare, ubi per incantationes diabolo advocato homagium fecit, ut ſe à magiſtro inſequente tutum ultra pelagus aſportaret. Quod & factum eſt. *Gilbertus* ad *Galliam* repatrians publicas ingreſſus eſt ſcolas, ubi multos dictæ ſcientiæ habuit diſcipulos, Inter quos *Othonem* imperatorem & *Robertum* regem *Franciæ* habuit auditores, quorum ope factus eſt primo epiſcopus *Remenſis*, deinde arhiepiſcopus *Ravenenſis*, & tandem pontifex *Romanus*.

In diebus hujus *Gilberti* fuit prope *Romam* in campo Marcio ſtatua quædam ænea, cujus dextra manus digitum, quem Indicem dicimus, habuit extentum, & ſcriptum erat in capite, *Hic percute*. Hoc illius temporis homines ita intelligendum putaverunt, quod in ſtatua theſaurum invenirent, unde multi eam innocentem ſecurium ictibus inaniter laniabant. Sed illorum errorem *Gilbertus* aliter exponens, in meridie, ſole in centro exiſtente notavit quo ſe umbra illius ſtatuæ extenderet, & ibi palum fixit: mox nocte ſuperveniente, cum ſolo cubiculario lanternam portante locum adiit, terram ſolitis incantationibus aperiens, latum ingredientibus introitum patefecit. Conſpexerunt ingens palatium aureos habens parietes, aurea luminaria, aurea univerſa; vident milites aureos aureis teſſeris quaſi animum oblectantes, regemque metallicum cum regina diſcumbentem, appoſita fercula, miniſtros aſtantes, pateras multi ponderis & precii, ubi natura vincebat opus. In interiori parte domus, carbunculus lapis tenebras noctis fugavit. In contrario angulo ſtabat puer arcum tenens, extento nervo & intenta ſagitta, ita quod in omnibus nichil erat quod impune tangi poſſet, etſi poſſet videri. Continuo enim ut quis manum ad contingendum aliquid aptaret, videbantur omnes ymagines illæ proſilire, & impetum facere in præſumptorem. Quo timore preſſus *Gilbertus* à rebus abſtinuit concupitis. Sed cubicularius cultellum nimis artificioſe operatum videns, illum arripuit, quia in tanta copia parvum latrocinium latere poſſe arbitratus eſt. Sed mox omnibus ymaginibus cum fremitu exſurgentibus, puer ſagitta in carbunculum emiſſa tenebras induxit. Et niſi ille monitu Domini ſui cultellum rejicere acceleraſſet, graves ambo pœnas pertuliſſent.

Poſt hæc iſte *Silveſter* papa quæſivit à diabolo cui ſervivit, quamdiu viveret. Et ille, Quamdiu, inquit, in *Jeruſalem* non celebraveris. Gaviſus tunc valde erat papa, ſperans ſe longe eſſe à morte ſicut longe fuit à voluntate peregrinandi in *Jeruſalem* ultra mare: ſed dum poſtremo tempore quadrageſimali apud eccleſiam ſanctæ crucis *Romæ*, quæ dicitur *Jeruſalem*, in *Laterano* celebraret, ex ſtrepitu dæmonum adventantium præſenſit mortem ſibi adeſſe. Qui ſuſpirans, peccata ſua coram omnibus eſt confeſſus. Abſcindique fecit omnia menbra ſua quibus diabolo homagium fecerat, truncumque corporis mortui ſuper bigam poni juſſit, præcipiens & obteſtans, ut ubicumque animalia ſe trahentia ſubſiſterent, ibidem corpus ſuum ſepelirent; quod & factum eſt. Nam apud *Lateranenſem* eccleſiam boves ſubſtiterunt, ubi & ipſe ſepultus eſt; unde in ſignum miſericordiæ à Domino conſecutæ, ſepulcrum ipſius tam ex tumultu oſſium reconditorum quam ex ſudore ſarchofagi præſagium eſt papæ cito morituri: ſicut eſt ibidem uſque hodie *Latinis* literis exaratum.

Anno *Ethelredi* regis xix. *Dani Weſtſaxoniam* circumnavigantes, circa cornu *Walliæ Sabrinam* mare intrant. Qui ad **Weceport** egredientes, in comitatu *Devoniæ* & *Suthwallia* prædaverunt patriam undique, & præcipue monaſterium de **Tave-ſtok** in *Devonia* vaſtantes, Adverſus quos quociens *Angli* eſſent bellaturi, aut inſidiis, aut dolo ſuorum ſeu infortunio inpediti, terga verterunt. Deinde *Dani* cum ferro & flamma circa **Penwiſtric** ex auſtrali parte reverſi, & in *Tamremudam* & inde uſque **Lideford** venientes, monaſterio *Ordulphi* apud **Eſingeſtoche** combuſto, faſcibus & flammis omnia commendabant. Hiis tranſactis, hoſtes in **Fromundham** pergentes & à puppibus exeuntes, in **Dorſete** nullo reſiſtente cum clade ſolita ambulabant. Hoc tamen anno quandoque in *Vecta* inſula perhendinabant, & in **Hamteſchire** & *Suthſexia* paſcebantur. Poſt hæc *Daci* puppes ſuas in *Thameſiam* direxerunt, & inde per flumen **Medeweye** uſque *Rouceſtriam* pervenerunt; ubi *Kentenſes* congregati, cuneis conſtructis bellum acerimum inceperunt. *Daci* vero bellis ſemper intenti, campo Martis demum ſtrenue ſunt potiti. Interea rex *Ethelredus* in *Cumberlandia* ubi multi *Daci* erant manentes, cum exercitu graviſſimo tranſiens, bello ibi maximo *Dacos* vicit, & totam *Cumbrorum* patriam devaſtavit; unde mandavit ut ſua claſſis ibi-

dem ſibi occurreret, ſed tempeſtate impedita inſulam intravit *Moniam* & vaſtavit. Hiis actis, quidam exercitus *Dacorum* ad *Examuthan* veniens, caſtrum ibi expugnare ſatagentes, caſtrenſibus viriliter reſiſtentibus receſſerunt, cum ducibus ſolitis *Marte* & *Vulcano* per patriam circumquaque diffuſi. Congregatis denique contra eos *Somerſetis* & apud *Penho* cum eis pugnantibus, *Daci* ſemper bellis exercitati victoria ſunt potiti. Deinde *Danica* claſſis *Normanniam* petiit, ſed inde cito reverſi *Exceſtriam* oppugnant, à qua urbe repulſi circa ripas auſtrales *Angliæ* acrius inſæviunt.

Circa hoc tempus corpus ſancti *Ivonis* epiſcopi inventum eſt. Iſte *Ivo* natione *Perſicus*, relictis ſeculi deliciis multiſque terrarum ſpaciis decurſis, in ruſtico habitu cum tribus comitibus in *Angliam* veniens, apud inſulam de Rameſeye vitam peregit heremeticam. Cujus ſepulcrum & nomen cum diu ab incolis neſciretur, cuidam ſimplici viro ipſe *Ivo* apparuit, nomen ſuum, locum & gradum ſimiliter ſibi pandens, ac monens ut ad abbatem Rameſeye iret, & ſimul cum eo corpus ſuum de terra levaret. Quod dum fieret fons omnium valitudini ſalubris de Mauſoleo erupit, ita ut uſque hodie in tota vix *Anglia* ſit ſancto *Ivone* exorato aliquis Sanctus facilior aut effectu efficacior.

Circa hoc idem tempus *Dublinia* metropolis *Hiberniæ* à *Scotis* vaſtata eſt. Hiis temporibus *Hugo Chapet* rex occidentalium *Francorum* filius ducis *Hugonis*, auxilio *Ricardi* ducis *Normanniæ* cujus ſororem ipſe dux deſponſaverat, in regem *Francorum* erectus, & poſt *Lotharium* filium *Ludowici* regis occidentalium *Francorum* ſine liberis decedentem, quamvis aliqui tradunt ipſum liberos habere & ſibi non ſuccedere, in quo ea de cauſa progenies magni *Karoli* ceſſaverat, ix. annis regnans obiit. Cui ſucceſſit *Robertus* filius ſuus, qui regnavit circiter 30. annos. Hic *Robertus* à prædicto *Gilberto* aſtrologo, poſtea papa *Silveſtro* doctus, unde ſcientia præclarus in magnis ſanctorum feſtis in aliquo regni ſui monaſterio cum monachis aut cantavit, aut capam portando chorum rexit: unde cum ſemel in feſto ſancti *Amani Aurelianis* exercitu ſuo circa caſtrum quod obſidebat dimiſſo, *Agnus Dei* capam gerens, genua flectendo ter perſonaret, muri caſtri obſeſſi ſubito corruerunt. Hic *Robertus* rex fecit ſequentiam illam de feſto Pentecoſtes, quæ ſic incipit, *Sancti Spiritus aſſit nobis gratia*.

Anno ab incarnatione Domini milleſimo, matre *Edmundi* Irenſide filii regis *Ethelredi* jam per aliquot annos prius mortua, rex *Ethelredus* ſe & ſuos valde debilitatos videns, futuramque cladem non mediocriter timens, ad tuitionem & majorem ſecuritatem regni ſui *Emmam* filiam *Ricardi* fortiſſimi conſulis *Normannorum* & omni regno *Francorum* formidabilis, in conjugem ſibi aſſumere cogitavit. Hoc autem Dei nutu factum eſſe conſtat, ut malum contra improbos *Anglos* poſtea juſto Dei judicio tempore diſpoſito adveniret. Nam ſicut *Angli* quos Deus ſceleribus ſuis exigentibus diſterminare propoſuerat, *Britones* peccatis ſuis exigentibus humiliaverant, & à terra *Angliæ* minus juſte fugaverant: ſic ipſi duplici perſecutione primo *Dacorum* ſævientium, poſtea *Normannorum* ſupervenientium fortitudine gentibus extraneis ſubderentur, quod in ſequentibus apparebit, cum ex hac conjunctione *Anglorum* & filiæ ducis *Normannorum*, *Normanni* ſecundum jus gentium *Angliam* poſtea calumpniati ſunt & ſimiliter adepti. Prædixit etiam eis vir quidam Dei, quod ex ſcelerum ſuorum immanitate, non ſolum quia cædi & proditioni ſtudebant, verum etiam quia ſemper ebrietati & negligentiæ dediti erant, eis ſuperatis, dominium eorum genti *Franciæ* adventurum. Cum igitur hac Dei providentia rex *Anglorum Ethelredus* nunciis ad ducem *Normanniæ* miſſis ſuæ petitionis conceſſionem optinuiſſet, ad dictam domicellam recipiendam & adducendam, *Anglorum* proceres tanto miniſterio digni debito tempore ſtatuto in *Normanniam* deſtinantur.

Anno ab incarnatione Domini milleſimo primo, cum jam merita glorioſi martyris *Edwardi* fratris regis *Ethelredi* miraculorum magnalibus, quæ cotidie ad tumbam ejus fiebant, longe lateque declararentur, & ſupernæ jam diſpenſationi ut ejus ſacræ reliquiæ à terra levarentur complacuiſſet, cœpit hoc quibuſdam indiciis ipſe ſanctus manifeſtare, & quo ordine id debuiſſet fieri viſionibus quibuſdam demonſtrare. Nam tumulus in quo requieſcebat tanta indies facilitate à terra elevabatur, ut liquido cunctis appareret, eum à loco illo velle transferri. Præterea quoque cuidam viro religioſo in viſione apparuit, cui & dixit, Vade ad cœnobium quod famoſo nomine *Septonia* vocatur, & ad abbatiſſam virginem *Alfredam* quæ cæteris inibi Deo famulantibus præeſt, perfer mandata. Dices ergo ei quia in loco in quo nunc jaceo diutius eſſe nolo, & ut hæc fratri meo *Ethelredo* regi abſque aliqua dilatione denunciet ex parte mea impera. Qui mane conſurgens ad abbatiſſam ut juſſus fuerat, concito ivit, & cuncta quæ oſtenſa ſibi fuerant ſibi per ordinem narravit. At illa ſuper hoc omnipotenti Deo gratias agens, univerſa protinus auribus regis *Ethelredi* expoſuit, ſed & ſepulcri ejus elevationem cum ſumma devotione innotuit. Audiens autem rex tantam fratris ſui gloriam, inmenſo perfunditur gaudio, & libenter quidem ſi oportunitas daretur, ad tale ejus præconium conveniret, elevationi ejus cum toto mentis affectu deſiderans intereſſe. Sed quia variis & gravibus hoſtium incurſionibus circumquaque vallatus, præſentiam ſuam ad id peragendum minime exhibere potuit, nuncios ad reverentiſſimum *Sirebernenſem* epiſcopum, & ad quendam magnæ ſanctitatis præſulem *Elſſinum* nomine cæteroſque probabilis vitæ viros dirigit, monens & imperans ut venerabilis viri fratris ſui corpus de terra elevatum condigno loco reponerent. Qui ſecundum regium mandatum, ad ſupradictum monaſterium cum magno virorum & mulierum turba libenti animo convenientes, aperto cum ſumma veneratione glorioſi martiris monumento, tanta ex eo odoris fragrantia emanavit, ut omnes qui aderant quaſi in paradiſi deliciis ſe conſtitutos æſtimarent. Tunc pontifices devote accedentes, ſacras delicias de tumulo ſuſtulerunt, & in loco venerabili ad hoc præparato eas diligenter componentes, in ſancto ſanctorum cum aliis ſanctorum reliquiis in ſpirituali divinæ exultationis tripudio intulerunt. Elevatum eſt itaque ſacrum corpus anno xxj. ex quo illuc fuerat tumulatum. Succedente poſtea tempore pars corporis ejus apud Leof monaſterium juxta Herforde, pars vero apud *Abendoniam* eſt tranſlatum. Locus vero apud *Septoniam* ubi pulmo ejus adhuc integra viriditate palpitat Edwardſtowe dicitur.

Anno

Anno Domini millesimo secundo, *Emma* dicti ducis *Normannorum* filia in *Angliam* veniens, regi *Ethelredo* copulatur, & diadema nomenque reginæ suscepit; ex qua postea idem rex genuit duos filios, *Alfridum* videlicet,& sanctum *Edwardum* videlicet Confessorem. Cujus conjugio rex in superbiam elatus, omnes *Dacos* qui cum pace in *Anglia* erant, una eademque die, scilicet in festo sancti *Bricii* clandestina proditione, literis occultis in unamquamque urbem per regem ad hoc missis, prosequi fecit perfide & mactari. Eodem anno præfatus rex *Liffium* ducem, qui *Effic* regis vicecomitem occiderat, exulavit. Hoc anno fundatum est monasterium de **Burton** super **Trent** à quodam *Wolrico* sponte, rege annuente.

Anno Domini millesimo tercio, *Swanus* rex *Dacorum* audita morte suorum, nocte sancti *Bricii* ut supra scribitur conspirata, cum magna classe *Dacorum Cornubiam* applicuit. *Daci* vero scelere prædicto ad iram provocati, quasi multitudo locustarum ad *Exoniam* venerunt, ubi per traditionem *Hugonis Normannici*, quem *Emma* regina jam ibi vicecomitem statuerat, urbem & muros funditus destruxerunt, & omnia secum spolia, relictis tantum cineribus, asportarunt, & dictum *Hugonem* in compedibus alligatum secum duxerunt. Cumque gens comitatus *Hamtoniensis* & *Wiltoniensis* ad eos expugnandos congregata esset, & ad prælium appropinquasset, *Edricus* dux eorum infirmum se fingens ad vomitum se cogebat, & sic gentem *Anglorum* prodidit quam ducebat. Et quoniam verum est quod vulgo dicitur, Quando dux deficit exercitus vilescit, *Daci* ducem hostium suorum abesse videntes, eos usque *Wintoniam* persequuntur. Qua prædata & combusta, *Daci* ad urbem *Sarum* fortiter transierunt, & inde ad puppes suas cum præda & triumpho maximo remearunt.

Anno Domini millesimo quarto, *Swenus* rex *Dacorum*, vir fortissimus cui Deus regnum *Angliæ* destinaverat, cum multis navibus ad *Estangliam* veniens, *Norwicum* prædatus est, eam miserabiliter comburendo; quod *Ulfketel* dux illius provinciæ videns, provincialibus mandavit, ut aut hostium naves infringerent aut cremarent. Sed illis dissimulantibus, aut illud agere non audentibus, dux ipse improvisum *Dacorum* adventum sustinere non sufficiens, cum exercitu pacem fecit, infra quam *Dacorum* exercitus post tres ebdomadas ad *Thetfordiam* furtim pergens, eam prædatam combussit. Quod dux *Ulfketel* comperiens, mane ex improviso cum parva manu exercitui *Dacorum* ad puppes revertenti occurrit, & acerimum intulit eis bellum. Sed illis graviter resistentibus diu persistere non suffecit.

Anno Domini millesimo quinto, tanta desolatio famis *Angliam* invasit, quantam nullus hominum meminisse potuit; unde *Swanus* fame compulsus cum suis in *Daciam* transfretavit.

Anno Domini millesimo sexto, *Alfricus* sive *Wolricus Cantuariensis* archiepiscopus qui xj. annis sederat, obiit; cui sanctus *Elphegus* episcopus *Wentanus* successit. Ille *Elphegus* post monasticum habitum apud **Derherst** susceptum, apud *Bathoniam* anachoritice vixit, & monachos ibidem postmodum congregavit. Quibus, amplissima mansione constructa, idoneum præpositum, ut ipse orationibus vacaret assignavit, ubi quidam eorum coruptelam, ut fieri solet in magno collegio, contraxerunt. Nam patre nesciente convivia de nocte fecere, & usque ad lucem fere potationibus indulsere; sed hujusmodi factionis signifer Deo ulciscente in media potantium æde expiravit. Quod pater ex sonitu comperiens, ad fenesttam accessit, duos dæmones corpus torquere vidit. Ac dum ille miser suffragium quæreret, responderunt hostes. Nec tu obedisti Deo, nec nos tibi obediemus. Postmodum felicis memoriæ sancto *Ethelwoldo*, *Wentano* episcopo ab hac luce subtracto, de successore sedis illius certamen maximum est exortum. Sanctus vero *Dunstanus* tunc *Cantuariensis* archiepiscopus dum pro sedanda dissensione Dominum sedulus exoraret, sanctus *Andreas* apostolus apparuit ei dicens, *Elphegum* abbatem *Wentanæ* ecclesiæ desolatæ episcopum constituite. Cumque ipse visionem illam regi *Ethelredo* & partibus diffidentibus innotuisset, unanimiter in Dei sententiam transierunt. *Elphegus* itaque in episcopum *Wentanæ* ecclesiæ consecratus, talem se cunctis exhibuit, ut nemo dubitaret ipsum electione divina fuisse promotum. Qui carnibus edendis nunquam nisi æger indulsit; de nocte fallens custodes in ampne stabat ad ilia demersus, laudes Deo usque ad diluculum persolvens. Elapso postea quinquennio beatus *Dunstanus* ad Dominum migravit. Post quem tribus archiepiscopis ab hac luce subtractis, beatus *Elphegus* cleri & populi totius provinciæ votis & canonica electione *Cantuariensis* archiepiscopus est effectus anno Domini, ut supra, millesimo sexto, indictione quarta, ab adventu *Anglorum* in *Britanniam* l. septuagesimo viij. ætatis vero ipsius lij. Qui deinde *Romam* pro pallio tendens, in quodam viculo de rebus suis spoliatur; ubi dum Deo vindicante viculus ille arderet, convicanei scelus suum recognoscentes veniam rogant, rapta restituunt, precibus *Elphegi* ignem extinctum cernunt. *Elphegus* itaque demum *Romam* veniens, honore quo decuit susceptus est, ubi quodam die supra modum cœpit contristari, cujus tristitiæ causam requisitus, respondit, *Wentanus* qui michi successit episcopus hodie defunctus est. Illi autem diem signantes, ut per Sanctum dictum fuerat postea invenerunt.

Pallio itaque à papa recepto in *Britanniam* rediens, priorem vitam virtutibus auxit, & sua sancta & honesta conversatione exemplum bene vivendi aliis ecclesiasticis viris dedit. Eodem anno cum *Swanus* rex *Dacorum* vir audacissimus, quem semper tres sociæ, scilicet prædatio, combustio & occisio comitabantur, in *Angliam* redisset, & ad *Sandwicum* mense Julii applicuisset, omnis *Anglia* frenduit, & velut arundinetum zephiro vibrante collisum commota est. Cum autem *Dani Cantiam* & *Suthsaxiam* deprædassent, rex *Ethelredus* exercitu suo congregato cum per totum autumpnum contra eos persisteret, nichil profecit illi; namque classem alibi dirigentes ludum solitum exercebant, & *Anglorum* exercitum multiplici delusione, nunc rapiendo, nunc ad naves redeundo vexaverunt. In principio vero hiemis in insula *Vecta* manserunt, & sicut per prophetam dictum est, *Dies festos vertam in luctum*, in natali Domini **Hamptesschire** & **Barcschire** usque **Redinges** perambulaverunt; inde ad **Walyngford**, & **Colebrok**, & vicinas villas pergentes, quæ pro solempni festo parata erant hillariter comedentes. Et quocunque veniebant cum discederent, in retributione procurationis hospiti cædem hospitioq; flammam reddebant. *Dacis* ad mare rever-

revertentibus, exercitus *Westsaxiæ* obviavit, cum eis fortiter præliando, nichil tamen *Westsaxenses* tunc profecerunt, nisi quod victi *Dacos* spoliis ditaverunt. Rex autem *Ethelredus* cum mœstitia & confusione ad firmam suam in comitatu *Salopiæ* jacebat, sæpe rumorum aculeis sauciatus. Anno Domini millesimo septimo, rex *Ethelredus* & senatus *Anglorum* dubii quid agerent, quidve omitterent, communi deliberatione gravem conventionem cum *Dacis* facientes, pro pacis observatione xxx. mille libras eis dederunt. Eodem anno Dei providentia ad *Anglorum* perniciem rex *Ethelredus* constituit ducem *Merciorum Edricum* patruum *Godwini*, genere humilem sed lingua locupletem, ingenio callentem, eloquio suavem, proditorem novum, sed maximum & animo versipellem.

Anno Domini millesimo octavo, qui est annus regis *Ethelredi* xxx. rex per totam *Angliam* ex trecentis & x. hidis navem unam, & ex viij. hidis loricam & galeam parare fecit. Hida autem Anglice vocatur terra unius aratri culturæ sufficiens per annum.

Anno Domini millesimo nono, rex *Ethelredus* nuncios suos *Ricardo* duci *Normannorum* misit causa consilii & auxilii postulandi. Congregatis autem prædictis puppibus cum viris optime armatis apud *Sandwicum*, non erat in *Britannia* tantus numerus navium tempore alicujus regis visus. Illusit autem eos Deus; rex siquidem quendam puerum nobilem *Wolnod* nomine, de *Suthsaxia* exulaverat, qui cum xx. navibus prædari juxta litora maris cœpit. Igitur *Brithric* frater ducis *Edrici* laudem sibi adquirere volens, lxxx. ex puppibus prædictis secum duxit, & dictum *Wolnod* regis hostem vivum vel defunctum se regi allaturum promisit, sed in procedendo ventus validus & ultra modum horribilis, omnes naves ejus ad terram perniciose jactavit, quas *Wlnod* superveniens continuo concremavit. *Brithric* vero & sui sinistris angariati initiis, relictis puppibus *Londonias* redierunt; & sic exercitu diviso omnis labor *Anglorum* quassatus.

Tempore ergo messis exercitus *Dacorum* novus & innumerabilis apud *Sandwicum* venit, inde & *Cantuariam* progressi, statim eam cepissent nisi cives dando iij. mille libras pacem citius impetrassent. *Daci* vero in *Vectam* insulam postea devenerunt, & inde *Suthsaxiam*, **Hamptescbire** & **Barcschire** prædati sunt. Rex autem *Ethelredus* collectis omnibus *Anglorum* viribus *Dacis* regredientibus obviavit, finemque eorum sævitiæ imposuisset, nisi dux *Edricus* semper proditor rumoribus falsis, & terroribus regi pugnam dissuasisset. Postea *Daci* redeuntes, in *Thamesiam* hiemarunt. Qui *Londoniam* sæpe insultantes, sæpe viriliter sunt repulsi. Trans natale vero per *Chilternam Oxoniæ* perrexerunt. Qua combusta, per **Stanes** in *Cantiam* redeuntes puppes suas contra se adductas in quadragesima emendarunt.

Anno Domini millesimo decimo, *Daci* in die Assensionis apud *Gipwicum* venientes, in *Ulfketel* ducem exercitus *Estanglorum* insurrexerunt; *Estanglis* vero protinus fugientibus, homines comitatus *Cantebrigiæ* viriliter obstiterunt; unde *Anglis* regnantibus laus *Cantebrigiensis* provinciæ splendide florebat. Cuneis vero inter se invincibiliter confligentibus, mortisque casum vilipendentibus *Edelstanus* sororius regis, & *Oswy*, dux *Edwy*, & *Wlfric* consul, & multi cum eis principes occiduntur. *Angli* vero cum adhuc memoria fugæ nulla adesset, Turcetild **Mirehebed**, i. *caput formicæ* primam fugam incipiens, obprobrium meruit sempiternum. *Daci* autem victores terram *Estangliæ*, & paludes adjacentes ecclesiis prædatis tribus mensibus combusserunt. Qui villa *Thetfordiæ* destructa, & *Cantebrigia* combusta, inde usque **Balsam** recesserunt, & quoscumque in eodem loco invenerunt, neci horribiliter tradiderunt. Quidam vero fama dignus in gradus turris templi adhuc ibidem stantis ascendens, tam loco quam probitate munitus, ab omni solus exercitu se defendit. Inde vero *Daci* per *Estsaxiam* transeuntes, ad flumen *Tamesis* pervenerunt. Nec segnes inde in comitatibus *Oxoniæ* & *Bokinghamiæ*, & sic juxta *Usam* ad *Bedefordiam*, & postea ad *Tamesfordiam* suas acies promoverunt. Ad festum vero sancti *Andreæ* ad *Northamptoniam* se divertentes, eam pertranseundo combusserunt, & ad natale tota terra circa *Tamesiam* combusta, ad puppes suas redierunt. Eodem anno corpus sancti *Edmundi* regis & martiris de *Londoniis* versus **Bury** quæ tunc Anglice **Bedricheswurthe** dicebatur, per pontem de **Stratforde** in una carecta ductum est, una rota ejusdem carectæ ultra aquam sine aliqua supportatione stricti pontis miraculose concurrente, sicut super in processu regis *Edmundi* dictum est.

Anno Domini millesimo xj. cum jam *Dani* ex boreali parte *Tamesis Estangliam*, & comitatus *Cantebrigiæ*, *Oxoniæ*, *Bokinghamiæ*, *Essexiæ*, *Middelsexiæ*, *Herfordiæ*, *Bedfordiæ*, & illam partem *Huntyngdoniæ* quæ est ex illa fluminis, & multum de comitatu *Northamptoniæ*, & ex australi parte *Tamesis*, *Cantiam*, *Suthreiam*, **Hastinges**, *Suthsaxiam*, **Barcschire**, **Hamptesschire**, & multum in comitatu *Wiltoniæ* prædassent, *Danicus* Comes *Turkillus* qui boriales *Britanniæ* partes piraticis assultibus occupaverat, & contra *Ulfketel Estanglorum* ducem apud **Ryngemere** bellum gesserat, *Cantiam* cum valido exercitu *Danorum* applicuit. Quibus sanctus *Elphegus* archiepiscopus occurrens, verbum vitæ prædicando, captivos redimendo, famelicos alendo, multos eorum ad fidem Christi convertit. Reliqui vero, Christi lucra sua dampna reputantes, virum sanctum miserabili odio persequuntur, quorum conatibus novam diabolus occasionem præparaverat. Nam eo tempore prædictus dux *Merciorum Edricus*, perfidia, & superbia, ac crudelitate omnes tunc temporis *Anglos* superans, cum sanguinem fratris sui (quem *Cantuariorum* nobilitas pro sua violenta ibidem dominatione & totius *Cantiæ* oppressione nuper interfecerat) cum jure vindicare non posset, *Danis* in *Ethelredi* regis & totius regni perniciem se conjunxit. Unde *Dani* vehementer elati, metropolim *Angliæ Cantuariam* obsederunt, nullum inde exitum civibus relinquentes. Vicesimo autem die cum jam cibaria inclusis deficere cœpissent, pontifex misso nuncio hostibus salubri exhortatione suggessit, ut à crudelitate sua desisterent. Illi vero post sanctam amonitionem crudeliores effecti, facie antiquæ urbis pulcherrimæ tota per bellicas machinas in cineres redacta, traditione & proditione cujusdam *Almari* diaconi, quem archiepiscopus à morte nuper liberaverat, fractis foribus ingrediuntur, non religioni, nec ætati, nec sexui parcentes. Venerabilis vero pontifex paratus pro

pro ovibus animam dare, quod potuit fecit. Ad locum ubi magna strages fiebat securus irrumpens, impietatem eorum cum magna spiritus & vocis libertate dampnavit. Quod illi non ferentes, ipsum archiepiscopum, & *Godwine* episcopum, & *Loswynum* abbatem, & *Alfword* regis præpositum, & clericos cum monachis, & viros cum mulieribus, abbate sancti *Augustini* abire permisso capiunt, archiepiscopumque cito vinculatum pugnis & calcibus tundunt; & sic ad atrium templi impiorum manibus cogitur impulsus omnium flagitiorum assistere spectator. Templum etiam filii omnipotentis Dei, à filiis diaboli, injectis undique flammis, cum inhabitantibus est crematum, ita ut de viij. fere milibus hominum, quatuor tantum monachi, & octingenti inferioris ordinis viri vix remanerent. Post hæc cum archiepiscopus viliter extraheretur, prope portam septentrionalem incarcerandus, pauci civium qui cædi supererant, pontifici suo condolentes, elatis in cœlum manibus altis vocibus causam innocentiæ Deo commendaverunt. Ad quos confortandos in Domino cum episcopus paululum restitisset, à persecutoribus gravissimum in humero vulnus accepit; quem sic vulneratum carcerali custodiæ mancipant, pro sui liberatione omnes facultates ecclesiæ postulantes; ubi dum vir sanctus per vij. menses inedia & squalore cruciaretur, persecutores ejus, imo & Christi ultio divina percussit, ut in brevi duobus eorum milibus per diros internorum viscerum cruciatus prostratis, cætera quoque multitudo simili modo percussa simile operaretur exercitium. Pœna igitur compellente & fidelibus *Danis* ut præsuli satisfaciant suadentibus, reos se in Christum & ejus pontificem confitentur, veniam postulantes.

Erat autem solempnis ille reconciliationis dies in sabbato sancto Paschæ. Respondit episcopus, Quamvis infidelitas vestra veniam non mereatur, mei tamen ordinis & Christianæ professionis est inimicos diligere, odientibus benefacere, & pro persecutoribus exorare. Invocato igitur Christi nomine omnes pane benedicto cibatos à peste liberavit. Cumque per triduum nemine moriente se curatos esse conspicerent; per internuncios viro Dei pro tanta gratia ore non corde gratias reddunt. Deinde ipsum iniqua conditione coarctant, scilicet ut si velit vita & libertate potiri, lx. argenti talenta ab incolis extorquenda eis persolvat, singulis talentis quinquaginta librarum pondere appensis, & insuper regi persuadeat, quatinus *Angli Danis* ad perpetuam regum & regnorum pacem, ejusdem ponderis CC. talenta singulis annis constituant solvenda. Quibus vir sanctus, Non est, inquit, hominis Christiani, aut pauperum prædonem, aut patriæ fieri proditorem. Absit ut pro corporis mei redemptione alios fame perire compellam pro quibus ex officii debito animam dare ipse compellor. Si beatus *Laurentius* thesauros quos acceperat laudabiliter occuluit ne eos persecutor inveniret, ego quos non accepi crudeliter exquiram crudeliusque perdam? Hiis dictis, nova in ipsum multiplicatis tortoribus supplicia cumulantur. Cumque carceris atrocitate torqueretur, sathanas in angelum lucis se transformans, mentitur se à Deo destinatum, ut illum de squalore carceris educat: Nec vereatur notam fugæ vel timoris incurrere, cum neque *Petro* sublimior, neque *Paulo* robustior, quorum alterum sporta contexit, alterum vero carcerali stridore gravatum angelus absolvit. Christi quoque venerandum teneat exemplum, qui ut lapidantium manus effugeret, de templo exivit, ac fugiendi licentiam evangelico præcepto suis mandavit. Hiis ille motus exemplis carcerem egreditur, per multa discrimina noctis & itineris seductorem sequens, ac cum maxime ductoris auxilio & consilio indigeret, seductor repente disparuit. Tunc vir sanctus in se reversus ait, Adjutor in tribulationibus Deus adesto michi consolator, & ductor in hoc itineris & noctis incerto discrimine. Statim astitit ei angelus Dei dicens, Redi vir sancte ad locum coronæ tuæ cœlitus deputatum, sciturus quod die crastino Deus pater te in cœlo honore illo maximo honorabit, ut sis cum ejus filio unigenito in æternum. *Elphegus* igitur ab angelo revocatus, cum jam carceri apropinquaret, à carnificum turba comprehenditur, flagellatur, vulneratur, ac tandem carceri mancipatur, ubi fimo fœtidissimo cruciatur. Illucescente autem octavarum sabbato, id est, sabbato in ebdomada Paschæ, apparuit ei sanctus *Dunstanus Cantuariensis* quondam archiepiscopus, multa Sanctorum psallentium societate stipatus, dicens, Æterni regis invictissime miles quod reliquum est passionum libens excipe, sciens non esse dignas hujus temporis passiones ad superventuram gloriam quæ in te revelabitur: unus namque & hodiernus dies ad supplicium, sed jugis & sempiternus tibi erit ad præmium. Inter hæc solutis vinculis & omni corporis plaga ad integrum sanata, *Elphegus* psallere cum psallentibus cœpit. Pavefacti custodes miraculum sociis nunciant. Qui turmatim properantes per parietem carceris, virtutem conantur intueri: sed majestatis & luminis magnitudine percussi resiliunt. Quod cum principibus exercitus intimatum fuisset, statim in virum Dei sententiam mortis ferunt, ne illo diutius vivente, qui per ipsum conversi fuerant contra ipsos armati procederent. Mox igitur ipsum à carcere abstractum lapidibus & ossibus bovinis obruunt. Ille vero flexis genibus oravit, dicens, Domine Jesu Christe qui non vis mortem peccatorum sed magis ut convertantur & vivant, istis miserere, & suscipe me in pace. Tunc prolapsus in terram iterumque resurgens, ait, Pastor summe, filios ecclesiæ quos tibi moriens commendo, tuere. Accurrens autem quidam quem & ipse ante de sacro fonte susceperat, cum videret virum Dei in confinio mortis diutius laborantem, impia pietate motus securim capiti illius infixit, sicque vir sanctus migravit ad Dominum xiij. kalend. Maii eo anno sabbato in ebdomada Paschæ, anno Domini millesimo xij.

Tunc principes *Danorum* corpus ejus flumine statuunt inmergendum, ut sic memoria ejus ab hominibus tolleretur, & inmensitas sceleris occultaretur. Sed protinus populi multitudo, quæ illo docente conversa fuerat, armata procedit, prohibens ne mergeretur, & sic nec mergebatur, nec sepeliebatur. Post multam autem contentionem factus est omnium consensus unus, ut universi sanctum deposcant, quatinus si quid valeat hoc ambiguo potentiæ suæ virtutem ostendat: virtutis autem genus *Dani* eligentes, Ecce, inquiunt, remus de ramo fraxini sicco excisus & cortice omnimodo nudatus. Si hunc ejus sanguine linitum matutina lux virentem invenerit, justum nos & sanctum cecidisse constabit, & quo illum honore sepeliatis penes vos erit; sin autem, vos in

in ejus amore erraſſe conſtabit, & noſtri arbitrii erit quid de ejus cadavere ſtatuamus; ut igitur omnibus viri meritum conſtaret, contra naturæ ordinem aridum lignum ſub unius noctis tempore floruit & fronduit. Sublatum eſt igitur cœleſte margaritum ad arborem ejus triumpho inſignem, ubi poſtea eccleſia fabricata eſt. Tunc multi *Danorum* magnates prodigia ſignorum quæ fiebant videntes, ad fidem catholicam ſunt converſi. Cum igitur fama martyris longe lateq; crebreſceret, *Londonienſes* multa pecuniæ ſumma *Danis* data vix optinuerunt, ut ſanctum corpus **London** transferretur. Epiſcopi igitur *Ednoc* & *Helhun* corpus ſuſceptum cum debito honore *Londonias* deferentes, illud ibidem in eccleſia ſancti *Pauli* ſepelierunt, ubi in magna virtutum claritate annis plurimis choruſcavit. Poſtea tamen à magnifico rege *Kanuto* toto adhuc corpore incorrupto levatus, ad eccleſiam & ſedem propriam reportatur. Cui *Livingus* archiepiſcopus ſucceſſit. Tunc vero rex *Ethelredus* cum *Dacorum* exercitu nimis ſero pacem faciens viij. mille libras eis dedit, nunquam enim in tempore oportuno pax fiebat, donec nimia contricione terra langueret. Subdiderunt ſe regi puppes xlv. promittentes quod *Angliam* tuerentur, ita ut rex victum & veſtitum eis inveniret.

Eodem anno, ſcilicet Domini Mxij. iſtud omnibus ſeculis mirandum contigit. Cum in quadam villa *Saxoniæ* ubi eccleſia erat ſancti *Magni* martyris nocte in vigilia natalis Domini presbyter quidam *Robertus* nomine primam Miſſam inchoaret, quindecim juvenes & tres adoleſcentulæ in cimiterio choreas cum cantilenis ducentes, ſacerdotem inter ſacroſancta Miſſarum ſolempnia impediebant. Quibus cum ſæpius mandaret, ut à ſtulticiis ceſſantes divino officio defferrent, illi non adquieſcebant. At ille iratus imprecatus eſt dicens, Placeat Deo & ſancto *Magno*, ut ſic cantantes anno iſto non ceſſetis. Factumque eſt ita, per totum annum cantabant choream ducentes, non ſunt attrita veſtimenta eorum nec calciamenta, pluvia non cecidit ſuper eos. Nec frigus, nec calorem, nec famem, nec ſitim, aut laſſitudinem ſenſerunt. Primo uſque ad genua, deinde uſque femora terram terendo dimerſi ſunt. Denique cum filius presbyteri violenter ſororem ſuam, quæ una erat ex illis, per brachium extrahere vellet, brachium ſine ſanguinis gutta avulſit; quæ nihilominus toto anno cum aliis indefeſſe circuiens cantabat. Erecta eſt igitur fabrica ſuper eos propter aeris moleſtias. Tandem finito anno, *Colonienſis* archiepiſcopus *Herebertus* nomine, illos cum magna devotione ſolvit, & ante altare ſancti *Magni* duxit, ubi incontinenti filia presbyteri cum aliis duobus defuncta eſt, reliqui tribus diebus & noctibus continue dormierunt, aliqui poſtea obierunt, qui poſt mortem feruntur miraculis choruſcaſſe, cæteri pœnam ſuam tremore membrorum ſuorum oſtendebant.

Anno Domini M. xiij. *Swano* rege *Dacorum* per *Humbram* uſque **Geyneſburgh** veniente, *Vctred* Dux *Northumbriæ*, & tota gens illa ei illico ſubdebatur. Gens etiam *Lyndeſeyæ*, & gens v. urbium, & omnes ex boriali parte de **Wattlingſtreete** ſibi obſides dederunt, quos cum puppibus *Knoutonii* filio tradidit cuſtodiendos. Ille vero ad *Oxoniam* & *Wyntoniam* pergens, gentes illas in deditionem accepit. Inde **London** reverſus populum multum in *Tameſi* ad pontem ire non curantem amiſit. Cives vero quia rex *Ethelredus* inerat ei fortiter reſtiterunt. *Sweynus* igitur inde recedens ad *Walyngfordiam* ivit, & inde ad *Bathoniam*, & omnis *Weſtſaxia* ſubdita eſt ei. Poſtea vero *Swano* ad puppes ſuas reverſo, *Londonienſes* ne eos in perniciem redigeret timentes, ſibi ſe ſubſiderunt. Quod videns rex *Ethelredus Emmam* primo reginam uxorem ſuam, poſtea filios ſuos *Alfredum* & *Edwardum*, *Ricardo* fratri dictæ reginæ in *Normanniam* deſtinavit. *Swanus* vero pro rege ab omni populo habitus, victum & cenſum exercitui ſuo per *Angliam* dari juſſit. *Turkillo* vero Comiti *Danico*, & exercitui ſuo in **Grenewiche** exiſtenti dari ſimiliter idem juſſit, rege *Ethelredo Whitſandiam* petente, quo per natale moratus fugitivus ad *Ricardum* Ducem *Normanniæ* transfretavit.

Anno Domini Mxiiij. *Swanus* jam rex *Anglorum* factus, & de receſſu regis *Ethelredi* elatus, in exordio regni ſui ad cumulum propriæ dampnationis ex urbe ſancti *Edmundi* regis, & martiris grande tributum exegit, & poſſeſſiones ejus vexare cœpit & niſi illud tributum ſolveretur, urbi incendium civibuſque exicium comminatur, convitia eciam ipſi martiri ſuperaddens: unde cum ſanus ab omnibus æſtimaretur, imminente veſpere, in medio commilitonum ſuorum apud villam de **Geyneſburgh** pugione ſancti *Edmundi*, ut fertur, confoſſus eſt. Sicque vociferans noctis crepuſculo 3. nonas Februarii obiit, & in *Dacia* tumulatur.

MOrtuo igitur *Swano*, *Dani Kanutum* filium ſuum in regem erexerunt. Qui finem *Swani* patris ſui videns mitius deinceps cum ſancto *Edmundo* egit, foſſatumque terræ Sancti illius circumduxit, monachos inſtituit, unde primus Abbas *Vnius* vocabatur, & Abbathiæ multa prædia donavit, ac ſancto *Edmundo* privilegium quod incipit *In nomine poliarchi* dedit & conceſſit. Exhinc inolevit ut reges *Angliæ* coronas ſuas ſancto *Edmundo* mittunt, ac magno ſi voluerint illas redimunt precio exacto.

Angli vero morte dicti *Swani* divulgata *Ethelredo* regi nuncios in *Normanniam* direxerunt, intimantes ei quod ſi humanius ſolito vellet eos tractare, nullum eo in regem ſe libentius recepturos, & expulſo rege *Danico* illum pocius præoptarent. Ille autem prædictis aſſentiens, *Edwardum* filium ſuum præmiſit, & omnia populo ſpondebat, & ſic poſt eum circa Quadrageſimam adveniens, ab omni *Anglorum* gente cum læticia eſt ſuſceptus. *Kanutus* vero apud **Gayneſburgh** cum exercitu ſuo moratus, cum hominibus **Lyndeſey** concordatur. Quod audiens rex *Ethelredus* cum maximo exercitu ſuperveniens, *Kanutum* improviſum de **Lyndeſey** profugavit, & provincia illa combuſta, omnes pene provinciales interfecit. *Kanutus* vero gentem illam cauſa ſui deſtructam intime dolens, cum navibus ad *Sandwicum* perrexit, ubi nobiliſſimos obſides qui patri ſuo traditi erant manus & naſum abſcidi fecit, & præter hoc exercitui ſuo apud **Grenewich** exiſtenti xxj. mille libras reddi juſſit, & ſic in *Daciam* profectus eſt, anno ſequenti reverſurus.

Eo tempore eciam addidit Dominus malis ſolitis malum inſolitum, mare namque inſolito ſuperius aſcendens, villas in *Anglia* nonnullas cum populo innumero ſubmerſit. Interea dux *Edricus Sigefredum* & *Morreo* proceres egregios, in cameram ſuam

am vocatos prodiciose occidi fecit: Quorum terras *Edmundus* regis *Ethelredi* filius seisivit, & *Sigefredi* uxorem duxit. *Kanutus* rex de *Dacia* ad acies suas in *Sandwicum* rediit. Qui *Cancia* deinde circumnavigata ad *Frodemundham* in *Westsaxia* pervenit, & inde **Dorset**, & **Somerset**, & **Wiltshire** miserabiliter deprædavit, rege *Ethelredo* in infirmitate apud *Cosham* tunc jacente. Unde filius ejus *Edmundus ferreum latus*, & dux *Edricus*, congregato exercitu cum simul contra *Kanutum* venissent, juvenem prodere Dux volebat, sed dolo comperto, cito se retraxit. Quibus autem divisis & prælio pro tunc omisso, Dux *Edricus* cum sua cohorte *Kanuto* se dedit, exemploque ejus *Westsaxonici* obsidibus datis illud idem fecerunt.

Anno Domini Mxvj. Dux *Edricus* ad regem *Kanutum* cui se dederat cum Clx. navibus in *Tamesia* existentem pervenit, qui apud **Criklade** pergentes **Barcshire** ferro & flamma horribiliter destruxerunt. Regi autem *Ethelredo* cum innumero exercitu contra eos procedere volenti, dictum est, quod sui eum prodere intendebant. Quam ob causam rex dimisso exercitu ad *Londoniam* se divertit. Quo à civibus recepto, *Edmundus* filius suus ad *Uctredum* Ducem *Northumbriæ* perrexit, qui simul in comitatibus *Salopiæ*, *Staffordiæ*, *Leycestræ*, & *Huntingdoniæ*, & inde juxta paludes ad *Stanfordiam*, & sic in comitatibus *Lincolniæ* & *Nothynghamiæ*, & de *Eboraco* usque *Northumbriam* prædaverunt, & postea præda inter eos divisa *Uctredus* in *Northumbriam* est reversus. Qui postea necessitate coactus *Kanuto* regi cum tota *Northumbria* datis obsidibus subdebatur, & tamen ibi postmodum est occisus. *Edmundo* vero *Londoniis* ad patrem suum reverso, *Kanutus Hirc* Consulem loco *Uctredi* super *Northumbriam* statuens, ad puppes suas rediit ante Pascha. Transacto vero tempore paschali *Londonias* cum navigio suo tendebat. Rex *Ethelredus*, cum post multos labores, & vitæ suæ anxietates xxvij. annis regnasset, ix. kal. Maii antequam navigium hostile *Londonias* advenisset, ibidem decessit, & in ecclesia sancti Pauli infra eandem civitatem sita sepelitur.

Iste rex *Ethelredus* licet sæpius bellicis inimicorum agressibus vexatus erat, leges tamen populo suo utiles, quas hic inserere dignum duxi, statuit & sancivit.

Institutiones *Ethelredi* regis, & primo earum Capitula.

Cap. I.

De accusato & ejus plegio, & ut dominus familiam suam in plegio habeat.

II.

Ut rex habeat forisfacturas eorum qui liberas terras habent, & de compositione tyhle.

III.

De servis qui culpabiles in ordalio apparent.

IV.

Qui emerit vel cambiaverit sine plegio & testibus.

V.

De homine incredibili omni populo.

VI.

De eo qui hiis Institutis non consenserit.

HOc est consilium quod *Ethelredus* rex & sapientes sui condixerunt ad emendationem, & augmentum pacis omni populo apud *Wodestocam* in *Mircena landa*, id est in terra *Mircenorum*, post *Angliæ* lagam hoc est.

Cap. I. *Sax.* 1.

Ut omnis liber homo habeat credibile plegium, qui eum ad omne rectum præsentet si fuerit accusatus. Si *tyhtbysig* sit, id est accusationibus infamatus ad triplex ordalium vadat. Si dominus ejus dicat, quod neutrum ei fregit vel *ath* vel ordel. postquam consilium fuit apud *Brundonam*, assumat idem dominus sibi duos credibiles thaynos in ipso hundredo, & juret quod nunquam juramentum fregit, nec *furigildum* persolvit, nisi talem præpositum habeat qui dignior eo sit, ut hoc facere possit. Si jusjurandum procedat, eligat accusatus quod horum voluerit, vel simplex ordalium vel jusjurandum viij. liberorum in tribus hundredis super xxx. denarios, si jurare pro eo non audeant vadat ad triplex ordalium. Et si culpabilis erit, in prima vice reddat compellatori duplum quod repetit, & domino suo weram suam, & mittat credibiles plegios quod omnis mali deinceps se abstineat. Ad secundam vicem non sit alia emendatio nisi caput; si aufugiat & ordalium vitet, reddat plegius ejus captale suum repetenti, & domino weram suam qui ea dignus sit. Et si domino ejus accusetur, quod consilium ejus fregerit, & antea malum fecerit, assumat secum v. thaynos; & idem sit sextus, & *laidat* se; Et si *lada* procedat, sit weræ suæ dignus, si non procedat, habeat rex weram, & sit ipse fur uthlagatus apud populum. Et habeat omnis dominus familiam suam in plegio suo; si autem accusetur aliquis & aufugiat, emendet dominus regi weram hominis accusati. Et si dominus accusetur quod consilio suo fugerit, laidiet se cum v. thaynis, & ipse sit sextus. Si lada frangat ei, reddat regi weram suam; & sit homo forbannitus apud omnes homines.

II. *Sax.* 2.

Et habeat rex forisfacturas omnium eorum qui liberas terras habent. Nec componat aliquis pro ulla *tyhtlan*, si non intersit testimonium præpositi regis.

III. *Sax.* 3.

Et si servus culpabilis appareat in ordalio, signetur in prima vice, ad secundam vicem non sit illic alia emendatio quam capitalis.

IV. *Sax.* 4.

Et nemo alterutrum faciat, vel emat, vel cambiet nisi plegium habeat & testes. Si quis hoc præsumat, capiat illum terræ dominus & custodiat pecus illud donec sciatur cujus sit secundum rectum.

V. *Sax.* 5.

Et si aliquis hominum sit, qui omni populo sit incredibilis, adeat præpositus regis & mittat eum sub plegio, vel ad rectum perducatur eis qui compellabunt. Si tunc plegium non habeat, occidatur, & cum dampnatis inhumetur: Si quis eum difforciet, sint ambo unius recti digni.

VI. *Sax.* 6.

Et qui supersederit, parvipenderit, vel complere noluerit, sicut omnium nostrum est institutum, emendet regi xxx. solidos.

Adhuc de legibus *Ethelredi* regis.

Cap. I.

De infractione pacis.

II. *De*

II.

De testimonio.

III.

De landcopo *& domini dono, &* lahcopo, *&* witword, *&* gewitnesse.

IV.

De wapentakis.

V.

De accusatis qui causam habent coram præposito.

VI.

De laga emenda.

VII.

De infamato & ejus ordalio.

VIII.

Si quis pecus habeat sine plegio.

IX.

De ordalio accusati, & ubi fiet ordalium.

X.

Si quis furem innoxiare velit.

XI.

De monetariis falsi accusatis.

XII.

De pecore emendo.

XIII.

De slima *& de socna thayni.*

XIV.

De placito regis vel Comitis vel Episcopi.

XV.

De pascentibus illos qui pacem fregerint.

XVI.

De judicio ubi stabit.

XVII.

Quod thaynus habet duas optiones amicitiæ vel lagæ.

XVIII.

De indicantibus robariam.

XIX.

De hæredibus viventium sine calumpnia.

XX.

De pace regis ubi residens erit.

XXI.

De wealwef.

XXII.

De institutis **London**, *& primo quod portæ observabuntur.*

XXIII.

De theloneo dando ad **Bylyngesgate.**

XXIV.

De theloneo retento.

XXV.

De Hamsocna in portu vel in via regis.

XXVI.

De falsariis & eis consentientibus.

XXVII.

De sonantibus pecuniam puram.

XXVIII.

De mercatoribus qui falsum & lactum afferunt ad portum.

XXIX.

De suasione regis contra falsum operantes.

XXX.

De monetariis & ubi erunt.

HÆ sunt leges quas *Ethelredus* rex, & sapientes sui constituerunt apud *Venetyngum* ad emendationem pacis & felicitatis incrementum.

I.

Inprimis ut pax ejus firma sit sicut prius extitit in diebus antecessorum suorum, & præter emendationem sit infractio pacis quam per manum suam dabit. Et pax quam Aldermannus vel Præpositus regis in v. burgorum *gewineda* dabit emendetur xij. libris. Et pax quæ detur in unius burgi *wincwa* emendetur vij. hundredis. Et ubi dabitur in wapentako emendetur infracta pax j. hundredo, & pax quæ dabitur in *ealahus* emendetur de homine occiso vj. dimidiis marcis, de vivo xij. oris.

II.

Et hoc quod per legitimum testimonium monstrabitur, nemo pervertet de vivo plusquam de mortuo, & eat omnis homo ad testificandum illud, unde possit, & velit, & audeat in sanctis jurare quod ei dabitur in manibus.

III.

Et *landcopum*, & domini donum quod per rectum habeat dari, & *lacopum*, & *witword*, & *gewitnessa*, hoc ita permaneat ut nullus evertat.

IV.

Et habeantur placita in singulis wapentakis, ut exeant seniores xij. thayni, & Præpositus cum eis, & jurent super sanctuarium quod eis dabitur in manus, quod neminem innocentem velint accusare vel noxium concelare.

V.

Et capiantur accusati qui cum præposito causam habent, & omnis eorum det vj. dimidias marcas vadii, dimidium domino ipsius terræ, dimidium wapentako.

VI.

Et omnis emat sibi lagam xij. oris, dimidium *landefrico*, dimidium wapentako.

VII.

Et omnis infamatus homo vadat ad triplex ordalium, vel reddat quadruplum. Si dominus velit eum tunc purgare, cum duobus bonis thaynis, qui nunquam furigildum reddiderunt postquam consilium fuit apud *Brandonam* nec accusatus fuerit, vadat ad triplex ordalium, vel persolvat triplum; si tunc fit immundus, percutiatur, ut collum ei frangatur. Et si vitet ordalium, reddat semel captale suum repetenti, & terræ domino xx. oras, & eat rursus ad ordalium: Et si *angensria* venire nolit ad videndum, reddat viginti oras, & perdat placitum suum, & ille tamen eat *landefrico*, id est terræ domino ad ordalium, vel reddat duplum.

VIII.

Et si quis habeat pecus sine plegio, & dominus tunc hoc percipiat, reddat ipsum pecus & emendet xx. oris.

IX.

Et omnis accusatus vel qui alium impetit, habeat optionem quid velit, sive judicium aquæ vel ferri. Et omnis advocatio, & omne ordalium sit in curia regis, & si fugiat ab ordalio, reddat eum plegius wera sua.

X.

Et si quis furem innoxiare velit, unum *dretum* in vadio ponat, dimidium tunc domino, dimidium Præposito regis intra portum, & adeat triplex ordalium. Si mundus sit in ordalio diffodiat cognatum suum: si vero sit immundus jaceat ipse fur ubi jacebat & alius reddat.

XI. Et

XI.

Et omnis monetarius qui accuſabitur quod falſum fecit poſtquam interdictum fuit, adeat triplex ordalium, & ſi culpabilis ſit occidatur. Et nullus habeat aliquem monetarium niſi rex, & omnis monetarius qui infamis ſit redimat ſibi lagam xij. oris.

XII.

Et nemo emat pecus aliquod ſi non habeat duorum hominum credibilium teſtimonium. Cuſtodiat corium ejus iij. noctes & caput; & ovis ſimiliter. Et ſi corium antea vendat alicui, reddat xx. oris.

XIII.

Et omnis *flima* ſit flima in omni terra qui fuerit in una. Et nemo habeat ſocnam ſuper thaynum regis niſi ſolus rex.

XIV.

Et de placito regis ponatur vadium vj. dimidiis marcis: Comitis & epiſcopi vadium xij. oris.

XV.

Et ſi aliquis accuſetur quod paverit eum qui pacem domini noſtri fregerit, ladiet ſe *mid thrina* xij. i. cum ter xij. qui faciunt xxxvj. Et præpoſitus nominet ipſam ladam; & ſi inveniatur cum eo, ſint ambo unius rectitudinis digni.

XVI.

Et judicium ſtet ubi thayni conſenſerint, ſi diſſideant, ſtet quod ipſi viij. dicent, et qui ſupervicti erunt ex eis, reddat unuſquiſque vj. dimid. marcarum.

XVII.

Et ubi thaynus habet duas optiones amicitiæ vel lagæ, & amicitiam elegerit, ſtet hoc ita firmum ſicut et ipſum judicium. Et qui ſuper id ladam prorogat vel qui addat, reddat vj. dimid. marcas.

XVIII.

Et qui roboraverit hominem in luce diei & in tribus villis indicabitur, non habeatur ſimile acſi concelaſſet.

XIX.

Et qui permanet ſine gravatione et calumpnia in pace ſua dum vivit, nemo ſuper hæredes ejus loquatur inde poſt mortem.

XX.

Tam longe debet eſſe pax regis à porta ſua ubi reſidens erit à iiij. partibus, hoc eſt tribus miliaribus et tribus quarentenis et tribus acris in latum, et ix. pedes et ix. granis ordei.

XXI.

Wealreaf, i. mortuum referre eſt opus *inthingi*, ſi quis hoc negare velit faciat cum xlviij. thaynis plene nobilibus.

XXII.

Aldredeſgate et **Cripelegate**. portas illas obſervabunt cuſtodes.

XXIII.

Ad **Bilynggeſgate** ſi adveniſſet una navicula unus obolus thelonei dabatur: ſi major et habet ſiglas j. d. ſi adveniat *Ceol* vel ulcus et ibi jaceat iiij. d. ad theloneum dentur. De navi plena lignorum unum lignum ad theloneum detur. In ebdomada panum thelonium detur iij. diebus, die Dominica, die Martis et die Jovis. Qui ad pontem veniat cum bato ubi piſcis ineſt unus ob. dabatur, in thelonium, et de majori navi j. d. Homines de *Rothomaga* qui veniebant cum vino vel craſpiſce, *Flandrenſes* et *Ponteienſes* et *Normannia* et *Francia* monſtrabant res ſuas et extolneabant. *Hegge* et *Leodium* et *Nivella* qui per terras ibant oſtenſionem dabant et theloneum. Et homines Imperatoris qui veniebant cum navibus ſuis bonarum legum digni tenebantur ſicut & nos emere in ſuas naves. Et non licebat eis aliquod *forcheapum* facere burhmannis & dare thelonium ſuum. Et in ſancto natali Domini duos *griſengos* pannos & unum brunum & x. libras piperis & cirotecas v. hominum, & duos cabillinos colennos aceto plenos, & totidem in Paſcha. De doſſeris cum gallinis una gallina thelon. Et de uno doſſero cum ovis 5. ova thelon. Si veniat ad mercatum, mongeſtre Sinere qui mangonant in caſeo & butiro xiiij. diebus ante natale domini i. d. & vij. diebus poſt natale domini unum alium denarium ad theloneum.

XXIV.

Si portireva vel tungravio vel alius præpoſitus compellat aliquem quod theloneum ſupertenuerit, & homo reſpondeat quod nullum thelonium concelaverit quod juſte debuit, juret hoc ſe vj^to. & ſit quietus. Si appellet quod thelonium dederit, inveniat cui dedit & quietus ſit. Si tunc hominem invenire non poſſit cui dedit, reddat ipſum theloneum & perſolvat 5. l. regi. Si cacepollum advocet quod ei thelonium dedit, & ille neget, perneget ad Dei judicium, & in nulla alia lada.

XXV.

Et diximus, homo qui hamſocnam faciet intra portum ſine licentia & ſummam infracturam agat de placito *ungebendro*, vel qui aliquem innocentem affligat in via regia, jaceat in *ungilda akere*: Si pugnet antequam rectum poſtulet ac vivat, emendet regis *burbreche* 5. l. Si curet amicitiam ipſi porti reddat nobis xxx. ſolidos emendationis, ſi rex hoc concedat nobis.

XXVI.

Et jam dixerunt quod nichil eis intereſſe videbatur inter falſarios & mercatores qui bonam pecuniam portant ad falſarios, & ab ipſis emunt ut inpurum & minus appendens operentur & inde mangonant & barganniant, & eos etiam qui conos faciunt in occultis & vendunt falſariis pro pecunia, & incidunt alterius monetam mundam & non ipſam inmundam, Unde viſum eſt ſapientibus omnibus, quod iſti tres homines unius rectitudinis eſſent digni. Et ſi aliquis eorum accuſetur, ſit *Anglicus* ſit tranſmarinus ladiet ſe pleno ordalio; Et conſtituerunt quod monetarii manum perdant & ponatur ſuper ipſius monetæ fabricam, & qui in nemoribus vel alibi ſimilibus fabricant, vitæ ſuæ culpabiles ſint niſi rex velit eorum miſereri.

XXVII.

Et præcipimus ne quis pecuniam puram & recte appendentem ſonet monetetur, in quocumque portu monetur in regno meo, ſuper *overhirneſſam* meam.

XXVIII.

Et diximus de mercatoribus qui falſum & lactum afferunt ad portum, ut advocent ſi poſſint, ſi non poſſint weræ ſuæ culpabiles ſint vel vitæ ſuæ, ſicut rex velit, vel eadem lada ſe innoxient quam prædiximus quod in ipſa pecunia nil inmundum ſciebant unde ſuam negotiationem exercuerunt, & habeat poſtea dampnum illud ex incuria ſua, ut ab inſtitutis monetariis purum & rectum appendens. Et portirevæ qui falſo conſentanei fuerint, ejuſdem cenſuræ digni ſint cum falſis monetaiis, niſi rex indulgeat eis vel ſe poſſint adlegiare eodem *ſirath* vel ordalio prædicto.

XXIX. Et

XXIX.

Et rex suadet & mandat episcopis suis & Comitibus & Aldermannis & præpositis omnibus, ut curam adhibeant de illis qui tale falsum operantur & portant per patriam, sicut præmissum est utrobique cum *Danis* & *Anglis*.

XXX.

Et ut monetarii pauciores sint quam antea fuerunt, in omni summo portu sint tres monetarii, & in omni alio portu sit unus, & illi habeant suboperarios suos in suo crimine, quod purum faciant & recti ponderis per eandem witam quam prædiximus. Et ipsi qui portus custodiunt efficiant super overhirnessam meam, ut omne pondus ad mercatum sit pondus quo pecunia mea recipitur, & eorum singulum signetur ita quod xv. oræ libram faciant. Et custodiant omnes monetam sicut vos docere præcipio & omnes eligimus.

Adhuc de legibus regis *Ethelredi.*

CAP. I.

De pace.

II.

De nave advenæ institoris.

III.

De frithmanno *regis.*

IV.

De robato in navi.

V.

Si Anglicus *liber* Dacum *occidat, vel è converso.*

VI.

Si Anglicus *servum* Dacum *occidat vel* Dacus Anglicum, *& si* eahtain *occidatur.*

VII.

De fractione pacis infra burgum regis.

VIII.

De condonatione forisfactorum ante pacem constitutam.

IX.

De compatriota facti vel homicidii accusato; & si homo sceithmanni *pecuniam nostram occiderit.*

X.

Si res amissa deprehendatur.

XI.

De advocatione & termino guerrandi inveniendi.

Hæc sunt verba pacis & prælocutiones quas *Ethelredus* rex & omnes sapientes ejus cum excercitu firmaverunt, qui cum *Analano* & *Justino* & *Gudermundo Stegiani* filio venit.

CAP. I. Sax. 1.

HOc inprimis ut pax mundi stet inter *Ethelredum* regem & omnem populum ejus & omnem exercitum cui rex pecuniam suam dedit, post elocutiones quas *Sigericus* archiepiscopus & *Ethelredus* Aldermannus & *Ealfricus* Aldermannus fecerunt, postquam impetraverunt à rege quod possent illis portiunculæ pacem emere quam sub manu regis semper habebant, si navalis exercitus *Angliam* infestet ut habeamus eorum omne auxilium, & ministrabimus eis victum quamdiu nobiscum erunt. Et omnis terra quæ aliquem eorum manuteneat qui *Angliam* inquietant, sit exlex apud nos & omnem exercitum.

II. Sax. 2.

Et omnis *seapscip*, i. navis institor, pacem habeat qui in portum veniat, licet navis sit inimicorum, si non sit abacta tempestatibus, & licet abacta sit, & applicetur ad aliquam curiam pacis & homines evadant in ipsam curiam, pacem habeant & quod attulerint secum.

III. Sax. 3.

Et omnis *frithimannus* noster pacem habeat in terris & aquis & intra portum & extra. Et si regis *Athelredi* frithmannus veniat in **unfrithland**, i. in hostilem terram, & exercitus adveniat, pacem habeat navis ejus & omnis pecunia ejus. Si navem suam extraxerit vel tuguriolum congerat vel papilionem tendat, habeat inibi pacem & tota pecunia sua. Si pecuniam suam cum pecunia *unfrithmanni*, i. pacem non habentis in domo mittat, perdat pecuniam suam, & ipse tamen pacem habeat & vitam si se manifestet. Si **frithman**, i. homo pacis fugiat vel repugnet & se nolit indicare, si occidatur, jaceat **ungeld**, i. insolutus.

IV. Sax. 4.

Si homo sit de pecunia sua robatus, & sciat in qua navi, reddat **steoresman**, i. gubernator, pecuniam illam, vel cum iiij. juret & idem sit quintus, quod per rectitudinem cepit sicut antea prælocutum erat.

V. Sax. 5.

Si *Anglicus* homo *Dacum* occidat liber liberum, persolvat eum xxv. li. vel ipse malefactor reddatur. Et tantum dabit *Dacus* pro *Anglico* si eum occidat.

VI. Sax. 5.

Si *Anglicus Dacum* servus servum occidat, reddat eum xx. s. & *Dacus* similiter *Anglicum* reddat, si occidat eum. Et si *eahtayn* occidatur, pertineat infractio pacis intra curiam vel adjacentias ejus, *eahtayn* persolvatur plena wera.

VII. Sax. *6.*

Si intra burgum regis fiat infractio pacis, adeant burgenses & conquirant illum malefactorem vivum vel mortuum proxima cognatio ejus caput pro capite. Si nolint, adeat Aldremannus: si nolit, rex: Si nolit, sit pars illa præter pacem.

VIII. Sax. 7.

De omni homicidio & omni robaria & omnibus incendiis quæ facta sunt antequam pax fuerat instituta, totum dimittatur, & nemo vindictam vel emendationem exigat. Et ut nec ipsi neque nos alterius servum vel inimicum receptemus.

IX. Sax. 8.

Si dicatur in compatriota quod furtum fecerit, vel hominem occiderit, & hoc dicat *sceithmannus* vel unus *landmannus*, tunc non sit aliqua negatione dignus. Et si homines eorum occidant pecuniam suam & nostram, utlagæ sint apud nos & illos, & non admittantur ad emendationem. Viginti milia librarum auri & argenti data fuerunt exercitui de *Anglia* pro pace.

X. Sax. 9.

Si quis deprehendat quod amisit, advocet inde ille cum quo deprehenditur unde venerit ei, & mittat in manum ejus & det plegium quod adducet advocatum suum si viventem warantem vocet. Et si sit in alia scira quem vocat, terminum habeat qui ad hoc pertinet, mittat in manum venditoris quod vendidit ei, & roget ut mundificet & acquietet eum si possit; si recipiat, tunc acquietat eum cum quo fuerat deprehensum. Appellet deinceps unde venerit ei, si advocet ultra unam sciram, habeat terminum, i. ebdomadam: Si advocet

advocet ultra duas sciras, habet duas septimanas de termino. Et ad quot sciras convolabit, totidem habeat septimanas de termino; & veniat ubi prius fuit interciatus.

XI. *Sax.* 10.

Aliquando fuit, quod ter advocandum erat ubi prius aliquid interciebatur, & deinceps eundi cum advocato quocunque advocaret, unde consuluerunt sapientes, quod melius erat ut saltem advocaretur ubi deprehendebatur, donec innotesceret in quo stare vellet, ne forte impotens homo longius & diutius pro suo laboraret, & ut vexetur magis qui injuste conquisitum habeat in manibus, & minus qui juste prosequitur. Admoneat etiam eum ille qui suum juste prosequitur, ut ad singulas appellationes habeat credibile testimonium, & caveat ne injuste interciet, ne per hoc disturbetur sicut alium disturbare cogitaverat. Si mortuum hominem advocet, si non habeat hæredes qui purgent eum, manifestet hoc cum testibus si possit quod recte advocat, aut id per se purget, tunc erit mortuus in culpa nisi amicos habeat qui eum mundificent sicut idem faceret si posset & viveret. Si tunc habeat amicos qui audeant hoc facere, tunc defuit advocatio sicut si ille viveret ac negaret, & habeatur furti reus ille qui in manibus habet, quia semper est negatio firmior quam affirmatio. Etiam inter advocandos si quis hoc incipiat nec ultra advocet, si purgare se velit, non potest hoc ei jure denegari, si credibile testimonium locum ei faciat accedendi, quia purgatio propinquior est semper possidenti quam repetenti.

Adhuc de Legibus regis Ethelredi.

CAP. I.

De denario sanctæ ecclesiæ dando & decimatione thaynorum.

II.

De jejunio & feriatione trium dierum ante festum sancti Michaelis.

III.

Quid regi & populo omni die sit cantandum.

IV.

De consuetudinibus sanctæ Dei ecclesiæ reddendis.

V.

Ne quis vendatur extra patriam.

VI.

De robaria.

VII.

De eleemosinis & rectitudinibus ecclesiæ.

Hæc instituerunt *Ethelredus* & sapientes ejus apud *Habam.*

CAP. I.

INprimis, ut unus Deus super omnia diligatur & honoretur, & ut omnes regi suo pareant sicut antecessores sui melius fecerunt, & cum eo pariter defendant regnum suum. Et constituerunt inprimis Dei misericordiam & auxilium invocare jejuniis, eleemosinis, confessione, & abstinentia, & malefactis & injustitia abstinere. Et ut detur de omni caruca denarius vel denarium valens, & omnis qui familiam habet efficiat, ut omnis *hirmannus* suus det unum denarium. Quod si non habeat, det dominus ejus pro eo; & omnis thaynus decimet totum quicquid habet.

II.

Et instituimus ut omnis Christianus qui ætatem habet, jejunet tribus diebus in pane & aqua, & bis crudis ante festum sancti *Michaelis.* Et omnis homo ad confessionem vadat & nudis pedibus ad ecclesiam, & peccatis omnibus abrenunciet emendando, cessando. Et eat omnis presbyter cum populo suo ad processionem tribus diebus nudis pedibus; & super hoc cantet omnis presbyter xxx. missas, & omnis diaconus & clericus xxx. psalmos, & apparetur tribus diebus corrodium uniuscujusque sine carne in cibo & potu, sicut idem comedere deberet, & dividatur hoc totum pauperibus. Et sit omnis servus liber ab opere illis tribus diebus quo melius jejunare possit, & operetur sibimet quod vult. Hii sunt illi tres dies, dies Lunæ, dies Martis, & dies Mercurii proximi ante festum sancti *Michaelis.* Si quis jejunium suum infringat, servus corio suo componat, reddat liber pauper xxx.d. & regis thaynus Cxx.s. & dividatur hæc pecunia pauperibus. Et sciat omnis presbiter, & tungravius, & decimales homines, ut hæ eleemosinæ & jejunium perveniat sicut in Sanctis jurare poterunt.

III.

Et præcipimus ut in omni congregatione cantetur cotidie communiter pro rege & omni populo suo una missa ad matutinalem missam quæ inscripta est contra paganos. Et ad singulas horas decantet totus conventus extensis menbris in terra psalmum *Domine quî multiplicati sunt*, & collectam contra paganos, & hoc fiat quamdiu necessitas ista nobis est in manibus. Et in omni cœnobio vel conventu monachorum, celebret omnis presbyter singillatim xxx. missas pro rege & omni populo; & omnis monachus dicat xxx psalteria.

IV.

Et præcipimus, ut omnis homo super dilectionem Dei & omnium Sanctorum det *Cyrisceattum* & rectam decimam suam sicut in diebus antecessorum nostrorum fecit quando melius fecit, hoc est sicut aratrum peragrabit decimam acram. Et omnis consuetudo reddatur super amicitiam Dei ad matrem nostram ecclesiam cui adjacet. Et nemo auferat Deo quod ad Deum pertinet & præcessores nostri concesserunt.

V.

Et prohibemus ne quis extra patriam vendatur. Si quis hoc præsumat, sit præter benedictionem Dei & omnium Sanctorum, & præter omnem Christianitatem, nisi pœniteat & emendet sicut episcopus suus edocebit.

VI.

Et prohibemus omnem robariam omni homini; & sit omnis homo dignus jure publico pauper & dives, & reddatur omnis robaria si quis aliquam fecerit, emendet sicut prius & postea fecit. Et si quis præpositus eam fecerit, dupliciter emendet quod alii judicaretur.

VII.

Et reddatur pecunia eleemosinæ hic ad festum sancti *Michaelis* si alicubi retro sit per plenam witam; & omnibus annis deinceps reddantur Dei rectitudines in omnibus rebus quæ supradictæ sunt per amicitiam Dei & Sanctorum omnium, ut Deus omnipotens misericordiam nobis faciat, & de hostibus triumphum nobis & pacem indulgeat; quem sedulo

sedulo deprecemur, ut misericordiam ejus consequamur hic, & in futuro requiem sine fine.

Omnis judex justus misericordiam & judicium liberet in omnibus, ut in primis per rectam scientiam dicat emendationem secundum culpam,& eam tamen admensuret propter indulgentiam. Quædam culpæ reputantur à bonis judicibus secundum rectum emendandæ, quædam per Dei misericordiam condonandæ. Judicia debent esse sine omni *haderunga* quod non parcatur diviti alicui vel egeno, amico vel inimico jus publicum recitari. Et nichil injustius est quam susceptio munerum pro judicio subvertendo, quia munera excæcant corda sapientum & subvertunt verba justorum. Dominus Jesus dixit, *In quo judicio judicaveritis judicabimini.* Timeat omnis judex ac diligat Deum judicem suum, ne in die judicii mutus fiat, & humiliatus ante oculos judicis cuncta videntis. Qui innocentem opprimat & dimittat noxium pro pecunia, vel amicitia, vel odio, vel quacumque factione, opprimetur ab omnipotente judice. Et nullus dominus, nulla potestas stultos aut improbos judices constituant, quia stultus per ignaviam, improbus per cupiditatem vitat quam didicit veritatem; gravius enim lacerantur pauperes à pravis judicibus quam à cruentis hostibus. Nullus hostis acerbior, nulla pestis efficacior quam familiaris inimicus. Potest aliquotiens homo fuga vel defensione vitare pravos judices, non ita possit judices quociens adversus subditos malis desideriis inflammantur. Sæpe eciam boni judices habent malos vicarios & ministros nephandos, quorum reatibus ipsi domini constringuntur si non eos coherceant & à rapacitate cohibeant, quia dominus & minister seculorum ait, *Non solum male agentes sed omnes consentientes digni sunt æterna morte.* Sæpe eciam pravi judices judicium pervertunt vel respectant, & non finiunt causam donec voluntas eorum impleatur; & quando judicant non opera sed munera considerant. Impii judices juxta verbum sapientum, *Sicut rapaces lupi vespere nil residuant usque mane,* i. de præsenti solum vita cogitant, de futura nil considerant. Malorum præpositorum mos est,ut quicquid possunt auferant,& vix necessarium parum quid relinquant sustentationum. Iracundus judex non potest attendere rectam judicii satisfactionem, nam per furoris excæcationem non percipit rectitudinis claritatem. Justum judicium est ubi non persona consideratur; scriptum est, *Non attendas personam hominis in judicio, nec pro aliquo facies ut à vero declines & injuste judices. Susceptio muneris est dimissio veritatis.*

Defuncto, ut dictum est, rege *Ethelredo,* episcopi,& abbates, & quique terræ nobiliores omnem ejus progeniem abnegantes, *Kanutum* pro rege apud *Suthamptoniam* recognoverunt. Ipse vero juravit quod foret eis fidelis dominus, secundum Deum & seculum. *Londonienses* autem cum nonnulla parte procerum *Edmundum* filium regis *Ethelredi* in regem levaverunt, qui à *Livingo Dorobernensi* archiepiscopo apud *Londonias* consecratus est. Iste *Edmundus* tanti vigoris & probitatis extitit, ut Ireneside, i. *ferreum latus* diceretur, quia nullus in bello fortior eo fuit. Qui statim in *Westsaxiam* transiens,omnem ibi gentem partim timore, partim sponte sibi subjecit. *Kanutus* vero cum *Dacis* regnum hostiliter invadens, terram incepit undique perturbare. *Emma* quippe regina quæ tunc apud *Wintoniam* morabatur ob timorem guerræ & dissensionis duos filios suos, *Aluredum* videlicet & *Edwardum*, ad fratrem suum *Ricardum Normannorum* ducem, ut ibi cum eo moram secure interim traherent, destinavit. Interea puppibus *Dacorum* apud Grenewiche & inde *Londonias* venientibus, *Kanutus* urbem cum suis fortiter obsedit. Qui foveam magnam ex australi parte facientes, puppes suas ex occidentali parte pontis traxerunt, & ita circa urbem fodientes quod nemo intrare vel exire posset, eam sæpe graviter insultarunt. Sed cives eis caute & viriliter obstiterunt, unde *Kanutus* inde repulsus, in *Dorsetania* provincia juxta Gillyngham contra *Edmundum* dimicavit, sed vincitur.

Post hæc media æstate transacta, *Edmundus* cum majori exercitu in provincia *Wicciorum* secundum bellum contra *Kanutum* apud Sceorstan gessit, ubi duce *Edrico Edmundi* regis sororio, & *Almaro Derlyng* contra regem *Edmundum* acerime pugnantibus, exercitus utriusque multis hinc inde occisis præ lassitudine per se ab invicem sunt divisi. Sed postera die rex *Edmundus* omnes *Danos* protrivisset, nisi perfidus dux *Edricus* caput cujusdam militis occisi, qui *Edmundo* erat similis, exercitui ostendisset, dicens, Fugite *Angli*, ecce enim caput domini vestri. Sed *Edmundus* hoc cognito, acrius instat usque noctis crepusculum dimicans, quo adveniente, exercitus sicut pridie ab invicem sunt digressi. *Kanutus* vero clam noctis silentio cum manu electa bellatorum *Londonias* tendit. *Edmundus* vero à tergo sequens, exercitu *Danorum* qui urbem obsederat ad puppes fugato, eam fortissime liberavit, & eam cum debito triumpho ingressus est. Sed post duos dies *Thamesi* pertransito, quartum bellum contra eundem *Danorum* exercitum apud Brendeford gessit, ubi multi suorum in eo transitu nimis festinantes flumine sunt submersi; ipse tamen *Danis* devictis festivum optinuit decus belli. *Kanutus* tunc summo timore perstrictus, manum suam multis ad se mandatis copiis augmentavit, & quem armis vincere nequibat proditione ducis *Edrici* vincere cogitabat. Perfidus igitur dux *Edricus* cum rege *Edmundo* ut eum proderet concordatus est, & fidelitatem ei juravit. Qui postmodum de regis consilio & mandato in *Westsaxiam* ivit, ut maximum contra *Kanutum* duceret exercitum. *Kanutus* vero interea *Londoniam* obsidens eam terra & aqua fortiter insultavit. Cui cives viriliter obstiterunt. *Daci* vero obsidione dimissa in *Cantiam* iverunt, & eam miserabiliter deprædaverunt; unde rex *Edmundus Thamesiam* apud Brendeford iterum transiens, contra *Dacos* apud Otford quinta vice pugnavit: sed in ipsa obviatione horror præcedentium vexillatorum nimis *Dacos* invasit, qui in fugam versi sunt, *Edmundo* eos usque ad insulam de Schepeye cum occisione maxima persequente. Quod si eos tunc persequi non dimisisset, ultimus ille dies bello *Dacis* fuisset. Dux vero *Edricus* semper proditor consilio nequissimo desistere eum fecit. Revertente igitur *Edmundo* ad *Westsaxoniam, Kanutus* more solito *Merciam* deprædavit. Quod rex *Edmundus* audiens sextum bellum contra *Kanutum* cum omnibus *Dacorum* exercitibus congregatis apud *Essendun* in *Estsaxia* commisit.

commisit. Bello igitur acerimo & finali pugnatum est, & utrique invincibiles cæde despecta persistebant. Apparuit autem ibi virtus juvenis *Edmundi.* Cum enim *Dacos* solito acrius pugnare viderunt, loco regio relicto qui erat ex more inter draconem & signum quod vocatur **Standard**, cucurrit terribiliter in aciem primam. Vibrans igitur gladium electum & in brachio juvenis *Edmundi* dignum, ad modum fulminis fidit aciem, abrumpensque mediam pertransiit sequentibus obruendam dedit. Inde in aciem regalem advolat; ubi cum clamor & stridor horrendus inciperet, videns dux *Edricus* proditor gentis suæ, ruinam *Dacorum* iminere, clamavit Anglice genti *Anglorum*, **Fleth Englisse, fleth Englisse, dead is Edmund.** Quod Latine interpretatur, Fugite *Angli*, fugite *Angli*, mortuus est *Edmundus.* Sic igitur clamans fugam dolose cum suis primo incepit, quem tota gens *Anglorum* in fugam subsequitur. Illic igitur miranda strages *Anglorum* facta est. Nam ibi ex parte *Edmundi*, duces *Ednoc, Alfric, Godewyn*, & *Ulfketel* dux *Estangliæ*, & *Alfward* filius ducis *Alfwy*, & omnis flos nobilitatis *Britanniæ*, una cum *Lincolniensi* episcopo & abbate **Rameseye** qui ad orandum pro milite venerant, corruerunt.

Rex vero *Kanutus* tanta fretus victoria, apud *Londonias* sceptra cepit regalia. Septima tamen vice congregatis in comitatu *Gloverniæ* ex utraque parte exercitibus & proceribus hinc inde formidantibus, de consilio *Edrici* pax inter reges obsidibus adinvicem datis in ripa *Sabrinæ* apud **Derhirst** reformata est in hunc modum. Surrexerat unus commilitonum in medio exercitus sic dicens, « Cur insensati necis periculum tociens incurrimus? cotidie « morimur, sed nullus vincit Invincibilis est *Edmundus* « propter insuperabilem ejus fortitudinem, invincibilis « est *Kanutus* propter fortunæ favorem; sed hujus « continui discriminis quis erit fructus? certe ut video « nisi cæsis utriusque militibus duces tandem ne- « cessitate compulsi componant, vel certe sine milite « soli pugnent. Quare igitur unum istorum non « modo faciunt? Quod si componant, quare non « sufficiet duobus regibus regnum solito locupletius, « quod olim septem regibus satis fuit? Et si tanta « sit in eis dominandi libido, ut uterque dedigne- « tur cum reliquo partem habere aut altero subesse, « tunc pugnent soli qui soli cupiunt dominari, ne « si omnes pugnent omnibus interfectis desint mi- « lites quibus duces imperent, ne eciam desint qui « adversus extraneos regnum defendant. Convenientibus igitur apud insulam de **Olney** juxta *Sabrinam, Edmundo* cum suis in occidentali, *Kanuto* cum suis in orientali parte amnis *Sabrinæ* existentibus, acclamatum est à cunctis, Aut componant, aut singulariter pugnent qui singulariter regnare student. Placuit sententia regibus, non enim erat mediocris rex *Kanutus* probitatis. Positi igitur reges in insula *Olaniæ*, populo hinc inde spectante duellum inceperunt. Telis igitur & lanceis utrimque fractis, super arma omnium armorum præstantissima gladiis rem egerunt. Audiebant igitur & videbant horribiles tinnitus & igneas collisiones populus uterque cum gemitu & clamore. Tandem vigor incomparabilis *Edmundi* fulminare cœpit, cui *Kanutus* rex cum magno vigore resistens & tamen sibi timens, inquit, « Juvenum omnium fortissime « quæ necessitas est alterum nostrum regnandi causa « ferro perire? Simus fratres adoptivi regnumque « partiamur, egoque in rebus tuis tuque in meis « pariter imperemus: *Dacia* quoque tuo imperio « disponatur. Hiis verbis mens generosa juvenis delinitur & osculum invicem pacis datur, mirantibus & exultantibus inde cunctis. Conveniente igitur populo & præ gaudio lacrimante, *Edmundus* regnum suscepit *Westsaxiæ*, *Kanutus* vero regnum *Merceæ* suscipiens *Londonias* est reversus.

Edmundus rex post paucos ex hinc dies proditione apud *Oxoniam* est occisus; sic autem occisus est. Cum rex hostibus suis terribilis & timidissimus in regno floreret, ivit nocte quadam in domo purgatoria ad requisita naturæ, ubi filius *Edrici* ducis in fovea secretaria delitescens consilio patris sui, regem *Edmundum* pro evacuatione ventris sedentem inter celanda cultello bis acuto percussit, & inter viscera ferrum figens fugiens reliquit. Traditur tamen per quasdam Cronicas, quod rex *Edmundus* alio modo interfectus fuit; videlicet, quod cum dictus *Edricus* perfidus Comes *Salopiæ* semper proditor, concordia inter eos facta bene & cordialiter à rege *Edmundo* diligeretur, quadam vice ipsum regem rogavit ut cum illo manducaret. Qui precibus suis annuens, ad domum suam statuto termino declinavit. Et cum post regiam diei refectionem tempus cubandi advenisset, rex cum suis domesticis cameram suam intravit, ubi quandam ymaginem ad modum architenentis mirabiliter fabricatam, unum archum tensum cum una sagitta ad volandum parata in manu habentem, ex una parte cameræ stantem prospexit. Cumque propius ut artem rei mirabilis tangeret & apertius videret, accessisset, & ymaginem tetigisset, sagitta statim evolavit & regem ad mortem percussit; nam ymaginem illam ad illum finem ut sic regem occideret proditor ille *Edricus* fecerat ordinari. Traditur adhuc à quibusdam historiis quod *Edmundus* non sic nec alio modo supradicto obiit, sed quod fraternitate inter reges firmata, regnoque inter eos diviso, *Edmundus* rex fortis cum uno anno regnasset, circa festum sancti *Andreæ Londoniis* obiit, & cum avo suo *Edgaro Glastoniæ* sepelitur. Sed primus modus, videlicet quod rex *Edmundus* ad requisita naturæ sedens prodicione dicti *Edrici* occisus fuit, verior aliis & autenticior habetur.

Kanutus Danicus post mortem regis *Edmundi* monarcha effectus, accepto totius regni principatu, à *Livingo Dorobernensi* archiepiscopo in regem *Londoniis* consecratur, & regnum in quatuor partes divisit. Ipse namque *Westsaxiam* sibi retinens *Hirco* Comiti *Northumbriam, Turkillo Estangliam, Edrico Merciam* tradidit & concessit. Iste rex *Kanutus* habuit unum filium bastardum nomine *Haraldum Harefot* ex quadam concubina *Ailena Hamtonensi* nomine, filia filii *Alfelini* ducis natum. Rex autem ut prolem ex legali matrimonio suscitaret, & sic regnum *Angliæ* sibi firmius astringeret, *Emmam* reginam, regis *Ethelredi* relictam & matrem filiorum regis *Ethelredi, Aluredi* videlicet & sancti *Edwardi* regis, duxit in uxorem; unde idem sanctus *Edwardus* in quadam Carta quæ *Westmonast.* habetur, conqueritur, quod mater sua de hoste victricum sibi fecit. De qua quidem *Emma* dictus rex *Kanutus* filium suum *Hardeknoutum*, & filiam unam magnæ sanctitatis *Gunyld* nomine suscitavit, quam *Henrico* imperatori filio *Conradi*

postea nupsit. Iste *Kanutus* rex deinde consilium *Londoniæ* congregavit, in quo *Edricus* proditor duos filios regis *Edmundi* Irenesyde, *Edwardum* videlicet & *Edmundum*, quos statim post mortem ejusdem regis *Edmundi* à regina matre eorum, de morte domini sui regis adhuc inscia, abduxerat, regi *Kanuto* præsentavit; Tunc rex à proceribus & episcopis suis quæsivit, si in illo fœdere sociali inter ipsum & *Edmundum* regem nuper inito, aliqua mentio de successione fratrum aut filiorum *Edmundi* post mortem ejusdem facta fuisset: qui falsissime & adulatorie responderunt, Quod non; æstimantes per hoc se magnum apud regem locum tenere. Insuper juraverunt, quod ipsum *Kanutum* pro rege semper tenerent, & propinquos *Edmundi* omnes expellerent. Unde justo Dei judicio dignam nequitiæ retributionem postmodum *Anglis* reddit. Nam consilio *Edrici* exlegavit *Edwinum Edmundi* regis fratrē, qui Ceorlesking, id est rex rusticorum appellabatur: postmodum tamen dolose reconciliatus, factione secretariorum suorum fraudulenter occisus est. Deinde, ut infra cito habetur, rex *Kanutus Edricum* occidit, *Turkillum* exulavit, *Hirc* fugere compulit, ac summos procerum aggressus *Normannorum* ducem in *Anglia* interfecit, *Adelwoldum* detruncavit, *Brithric* vita ferro privavit, fecitque per *Angliam* mirabilem censum reddi, viz. lxxx. M. libras præter xj. milia l. quas *Londonienses* reddiderunt.

Præterea rex *Kanutus* quadam vice *Emmam* consortem suam consuluit, quid de duobus filiis regis *Edmundi* Irenesyde, *Edmundo* videlicet & *Edwardo*, foret melius faciendum. Quæ respondens dixit. Domine, recti sunt regni *Angliæ* hæredes, qui vita & sanitate comitibus non minimam vobis guerram in brevi parabunt. Ideo vobis consulo quatinus eos ad partes longinquas alicui destinetis, qui eos ob amorem vestri secrete interficiat. Unde *Kanutus* dictos pueros tum pudore, tum consilio *Edrici* ductus, in *Anglia* ferire metuens, accersito statim uno *Dano* nomine *Walgar*, præcepit ei, ut pueros in *Daciam* duceret, & tantum de eis ibi faceret, quod nunquam in *Anglia* iterum comparerent. Ille vero acceptis pueris, pietate commotus, eos jussu regis *Kanuti* postposito, ad regem *Suevorum*, cui secundum quosdam illos *Kanutus* feriendos miserat, transvexit. Qui pueros elegantes miseratus, ad regem *Hungariorum Salomonem* vitæ reservandos, & juxta eorum generositatem educandos ulterius destinavit. Cumque rex *Hungariæ* infantes vidisset, & de eorum parentela à dicto *Walgar* didicisset, benigne eos recepit, & ut regios decuit filios enutrivit. Et quia tam vultu quam moribus spectabiles erant, uni eorum, videlicet *Edmundo* primogenito filiam suam tradidit in uxorem. Sed cito post *Edmundo* sine liberis decedente, *Edwardo* fratri suo qui in Cronicis dictus est *Edwardus relegatus*, *Agatham* filiam germani sui *Henrici* Imperatoris *Romani*, tanquam vero *Angliæ* hæredi, matrimonio copulavit. Ex qua postea idem *Edwardus* iiij. liberos suscitavit, viz. *Margaretam* postmodum reginam *Scociæ*, quæ modo dicitur sancta *Margareta*, *Edmundum*, *Christinam* postea sanctimonialem, & *Edgarum* Adelyng. Istud vocabulum Adelyng Saxonice componitur ex adel, quod est nobilis, & lyng, quod est ymago, inde adelyng quasi nobilis ymago: unde & *Westsaxones* hinc in proverbio summi despectus hynderlyng, quod sonat ab honestate dejectum vel retrocedens ymago, vocaverunt. Hunc *Edgarum* Adeling sanctus rex *Edwardus*, dum postmodum regnaret pro filio nutrivit, & hæredem *Angliæ* instituere cogitavit. Sed filios *Godwyni* ac gentis suæ nequitiam formidans, *Willielmum* nothum avunculi sui filium adoptavit; de quo inferius plenius dicetur.

Post hæc in natali Domini contigit *Lundoniæ* in quodam solario ultra *Thamesiam*, dictum proditorem *Edricum* verbis maliciosis regem *Kanutum* improperare, quod propter eum, & ejus amorem regem *Ethelredum* prodiderat, *Edmundumque* Irenesyde regem & dominum suum naturalem extinxerat, & nulla inde beneficia sive commoda repit. Cui rex respondit, Tu temetipsum judicasti, & merito morieris, quia ore proprio proditionis reus factus es, ex quo dominum proprium regemque tuum naturalem & fratrem meum confœderatum occidisti, & manum in Christum Domini misisti; unde manibus & pedibus ejus ligatis, per fenestram ipsum in *Tamesiam* proici statim jussit, ne ejus circumveniretur insidiis alias sibi timens. Et sic secundum quosdam *Edricus* proditor interiit submersus. Tradunt insuper quædam historiæ, quod postquam dictus proditor *Edricus* regem *Edmundum* interfecisset, & ad regem *Kanutum*, venisset, sibi salutando dixit; Ave rex solus. Cui cum rem gestam denudasset, Rex respondit, Quia me tali obsequio placare putasti, & mundi meliorem extinxisti, ego te ob tanti obsequii meritum cunctis reddam *Anglorum* proceribus celsiorem. Jussit ergo eum excapitari, & caput in stipite super celsiorem *Londoniæ* portam figi, corpusque ejus extra muros proici. Quo facto, alios proceres sibi consentientes profugavit. Sed semper carum habuit Comitem *Leoffricum*. Post hæc apud *Oxoniam* Parliamentum tenuit, ubi *Angli* simul & *Dani* de legibus *Edgari* regis observandis concordes facti sunt.

Kanutus rex anno regni sui tercio in *Daciam* transiens contra *Wandalos* sibi infestos pugnaturus, tam *Anglorum* quam *Danorum* exercitum secum duxit. Nocte itaque bellum præcedente, *Godwinus* Consul exercitum *Anglorum* ducens, in hostes rege *Kanuto* inscio profectus est, & eos inprovidos invasit, occidit viriliter & fugavit. Rex vero *Kanutus* summo mane cum *Anglos* fugisse, vel ad hostes perfide transisse putaret, acies ordinatas in hostes dirigens, nihil in castris nisi prædas, cadavera & sanguinem invenit. Quamobrem *Anglos* summo honore, & non minori quam *Dacos* deinceps habuit. Hiis actis in *Angliam* rediit, & magnum Concilium apud *Circestriam* tenuit.

Hoc anno defuncto *Alduno Lindisfarnensi* episcopo, sedeque per triennium pene vacante, synodus circa præsulis electionem facta est. Ubi quidam presbyter nomine *Edmundus* superveniens dixit; Cur meipsum non eligitis? Cujus jocum cæteri non jocose sumentes, triduano super hoc indicto jejunio velle sancti *Cuthberti* consulunt: unde & presbytero Missam celebrante vox de sepulcro sancti *Cuthberti* in medio canone audita est tribus vicibus insonare, *Edmundum* debere episcopum fore. Circa hoc tempus *Livingo Cantuariensi* archiepiscopo defuncto, *Romam* successor ejus petiit monachus *Ethelnodus*, cum quo *Lefwinus* Abbas *Eliensis* profectus, Abbaciam injuste sibi ablatam Papa *Benedicto* jubente rehabuit & possedit. Archiepiscopus vero

vero à *Roma* rediens corpus sancti *Elphegi* martiris de *Londoniis* usque *Cantuariensem* transtulit civitatem, rege *Kanuto* permittente. Qui semper tamen sanctos *Angliæ* parum dilexit; Nam de sancta *Editha* legitur, quod dum rex *Kanutus* in quodam festo Pentecostes apud *Wiltoniam* convivans, cachinnos in sanctam *Editham* effunderet, dixit, se nunquam crediturum filiam regis *Edgari*, qui semper libidini & tirannidi deditus fuerat, sanctam fore; Contradixit *Ethelnodus* archiepiscopus tunc præsens, qui statim sepulcrum virginis aperuit. Ubi defuncta virgo cingulo tenus se erigens, in contumacem regem impetum facere visa est. Hoc ille metu turbatus humi quasi exanimis cecidit; sed tandem respirans lætus erubuit & gavisus quod pœnitentiæ reservatur.

Circa hæc tempora *Brithwoldus* monachus *Glastoniensis*, qui postmodum fuit episcopus *Wintoniensis*, dum de regia *Anglorum* stirpe pene tunc deleta contemplando cogitaret, sopor eum irrepsit. Et ecce videt Apostolum *Petrum* *Edwardum* filium *Ethelredi* in *Normannia* tunc exulantem manu tenere, & in regem consecrare, ac sanctitatem ejus cum numero 23. annorum quibus regnaturus erat plane ostendere. Cumque monachus ille de posteritate *Edwardi* quæreret, respondit sanctus *Petrus*. » Regnum *Anglorum* regnum Dei est, post istum, regem ad sui placitum providebit. Quidam eciam vir Dei prædixit tunc *Anglis*, quod ex scelerum suorum inmanitate, quia non solum cædi & prodicioni insistebant, sed ebrietati & negligentiæ domus Dei dediti erant, insperatum eis à *Francia* adventurum dominium, quod & eorum excellentiam deprimeret in perpetuum, & honorem sine termino eventilaret. Prædixit eciam quod non solum ea gens, sed eciam gens *Scottorum* quos *Angli* vilissimos æstimant, ad emeritam confusionem *Anglis* dominaretur. Prædixit eciam nihilominus, adeo varium seculum adventurum, ut varietas quæ in mentibus hominum latebit, & in actibus patebit, multimoda vestium variatione designaretur.

Anno regis *Kanuti* viij. *Henricus* primus *Teutonicorum* Imperator obiit. Cui successit *Conradus* primus qui regnavit annis 15. Hic nempe statuit legem ut quicunque hominum, eciam procerum seu Principum, legem terræ infringeret, capite plecteretur. Cujus statuti transgressor primo fuit Comes *Limpoldus*, qui timens se fugit cum uxore sua in heremum, ubi aliquandiu heremitice vixit. Cum igitur *Conradus* prædictus semel ibidem venandi gratia deveniffet, dormiendo in strato audivit vocem sibi dicentem: Puer Comitis & heremitæ, qui nunc recenter natus est, erit tibi *Conrade* gener & successor. Quamobrem indignatus rex, jussit cor pueri sibi afferri; sed nuncii Deum timentes puerum vivum in silva projecerunt, & regi cor leporis detulerunt. Contigit autem cito post hæc, ut dux quidam *Henricus* locum illum casu adiens, puerum vagientem audivit, quem uxori suæ sterili nutriendum transmisit, nomen *Henrici* scilicet ei imponens. Cumque jam adultum juvenem Imperator *Conradus* aliquociens conspiceret, ac præteritum præsagium in animo revolveret, reclamante patre pueri putativo, Imperator juvenem secum retinuit, tractans jugiter penes se quomodo perdere posset eum, unde misit eum ad Imperatricem cum literis caventibus, quod eo die visis literis moreretur. At dum juvenis apud quemdam presbyterum de nocte hospitaretur, presbyter eo dormiente visis litteris, pro illis verbis *eo die moriatur*, scripsit, *eo die ad filiam nostram maritetur*. Quod & factum est; & licet Imperator ex hoc turbaretur, pensato tamen quod filius esset illustris Comitis, lenius tulit; sed & in illo loco heremi ubi natus fuerat, monasterium postmodum construxit, quod usque hodie *Ursania* dicitur.

Hoc anno obiit *Ricardus* secundus Dux iiij. *Normanniæ*, Cui successit filius suus *Ricardus* tercius, quem post annum sui ducatus, *Robertus* frater suus junior veneno extinxit. Qua de causa idem *Robertus* corde compunctus, septimo Ducatus sui anno nudipes *Jerusalem* peregrinus ivit, & *Bithiniæ* obiit. De quo ferunt quod bellando erat strenuus, dando liberalis, convivando profusus; unde & in quadam festivitate contigit, ut cæteris militibus ad missam offerentibus, unus militum non offerebat: putans autem Dux eum nihil habere unde offerret, jussit ei dari statim x. libras. Qui ut eas recepisset, eas integre super altare optulit. Quod Dux audiens, alias x. libras militi ad proprios usus dedit. Alia vice dum idem Dux ad scaccos luderet, oblata est ei musca aurea gemmis mirabiliter adornata; Qui statim cuidam secum ludenti clerico illam dedit, at ille continuo exspiravit. Cujus rationem reddebant medici dicentes, Quod sicut præ nimio dolore cor clauditur, & nisi citius reaperiatur mortem inducit: ita præ nimia lætitia cor aperitur, & nisi citius recludatur, causa est mortis. Quidam attulit isti Duci *Roberto* duos cultellos pulcherrimos, Cui fecit dari statim libras. At dum ille nummos numeraret, dati sunt Duci duo equi preciosi, quos eidem statim dedit. Sed ille his acceptis abiit festinanter, ne quid impedimenti ei forsitan eveniret. Inter hæc data est Duci cuppa argentea, & quæsito nec invento illo qui prius cultellos attulerat, Dux conquestus est quod parum remunerationis accepisset. Asserebatur enim de Duce illo, quod quæcunque sibi darentur, omnia illa erogaret illi, qui sibi primo quicquam honorificum dedisset eo die, nisi forsan aliquid quod edi vel bibi posset datum sibi fuisset.

Post hæc apud *Phalesiam* *Normanniæ* urbem, iste Dux *Robertus* puellam unam nomine *Arlet* cujusdam pelliparii filiam adamavit, Quæ cum ad lectum Ducis duceretur, propriam camisiam à mento usque ad pedes fregit, & requisita cur hoc fecisset, Respondit, Non esse fas nec licentia, ut yma pars camisiæ quæ pedes suos ambierat jam nunc ad os Domini sui verteretur. Ex illa autem genuit Dux filium nomine *Willielmum* bastardum postea *Angliæ* conquestorem. At illa obdormiens sompniavit, arborem de ventre procedere quæ totam *Normanniam* obumbravit. Sed & puer natus per incuriam obstetricis in stramine projectus est, ac puer multum de stramine in brachiis retinuit; quod quidam signum futuræ potestatis prænosticabat. Dux eciam iste antequam *Jerusalem* peregrinus iret, filium suum *Willielmum* adhuc parvulum regi *Franciæ* commendavit, ut eum Dominum *Normanniæ* constitueret, si eum in via decedere contingeret; unde Dux per *Burgundiam* proficiscens dum mane socii sui peregrini per portam castri exirent, ipse ultimus exiens ac moram aliquantulum faciens, à portario cum baculo percussus est, Qui statim Deo gratias agens dixit suis, Nolite me vindicare, quia majori malo dignus sum, & plus diligo ictum istum

 quam

quam totam *Rothomagum*. Inde *Romam* veniens ut crucem à Domino Papa reciperet, imposuit pallium preciosum statuæ *Constantini* : deridens in hoc *Romanos*, quod singulis annis domino suo nollent saltim unum indumentum dare. Mulam eciam quam equitabat auro fecit ferrari, prohibens omnes suos ne quando ferratura caderet sustollerent. Divertens autem se per Imperatorem *Constantinopolitanum*, in curia ipsius pluribus faceciis declaratus est; Audiens itaque Imperator eum esse virum illustrem, profusum & generosum, magnanimitatem animi sui probare volens, eum ad prandium invitavit, præcepitque clam suis, ut nullus ei cederet aut locum daret ad sedendum. Qui mox cum ad prandium venisset & nullum scamnum in domo videret, exuit clamidem propriam sive capam, & plicans eam sub se, super eam in medio omnium sedit, & jussit ut omnes sui similiter sederent. Post prandium accepta licentia ab Imperatore, capis omnibus sicut Dux præceperat in loco relictis, cum suis exivit. Admirans Imperator jussit capas sibi afferri, At dum moniti fuissent à curialibus ut eas resumerent, Respondit Dux. Non est, inquit, patriæ nostræ consuetudo, scamna nostra nobiscum de loco in locum portare. Et dum rogaretur ab Imperatore sumptus ad viandum capere; Respondit, se velle dum peregrinaretur, de suo vivere; sed in redeundo regis facere voluntatem. Unde rex prohibuit ne quis ei lingna ad cibaria coquenda venderet. Unde Dux nucium testas emi fecit, cum quibus cibaria sua coxerunt. Imperator autem probitatem suam admirans, bancos loco caparum in curia sua erexit. Post hæc diu Dux in itinere ita ægrotavit, ut nec ire nec equitare posset. Quamobrem pauperes *Saracenos* conduxit, qui de die super humeros in feretro eum ferrent; unde cuidam *Normanno* domum redeunti Dux injunxit, ut *Normannis* rumores de Duce quærentibus diceret, Quod viderat dæmones Ducem deferre in cœlum. Hoc autem pro tanto dixit, quod *Saraceni* eum versus terram sanctam portabant. Erat tunc mos, ut nullus Christianus sanctam posset ingredi civitatem, nisi precio magno dato: unde multi Christiani hujus Ducis adventum audientes auxilium ab eo petebant, Quibus ille per cor ventris sui juravit, Quod quamdiu sibi duraret unus denarius ipse ultimus introiret. Quod audiens nobilis *Saracenus* dominus urbis, qui de aliis eciam hujus Ducis probitatibus audierat, prohibuit statim ne aliquid de eo aut de suis caperetur, qui eciam totam oblationem eo die factam Duci dedit, quam ille acceptam statim pauperibus erogavit. Et cito post ut fertur post nonum Ducatus sui annum apud *Bithiniam* ut prædicitur vitam terminavit.

Rex *Kanutus* anno regni sui ix. in *Daciam* contra *Ulf* & *Eylaf*, qui gravissimam multitudinem contra eum terra & mari de gente *Speon*. adduxerant, cum *Anglorum* exercitu transfretavit: ubi ex parte *Kanuti* & *Speon*. periit multus *Anglorum* populus & *Dacorum*. *Kanutus* rex anno regni sui xij. ab *Anglia* cum L. puppibus in *Norwegiam* transfretavit; Qui *Olao* rege *Norwagensium* bello fugato, & à suis propter ejus simplicitatem vilipenso & abjecto, regnum illud in suam deditionem recepit. Sed *Kanuto* deinde in *Angliam* reverso, rex *Olaus* in *Norwegiam* rediens, à gente illius patriæ nepharie perimitur, qui modo sanctus *Olaus* martir vocatur. Et sic *Kanuto* dum vixit regnum illud remansit: unde ipse *Kanutus* propter suam magnam dominationem tantum in corde fuit elatus, quod cum magno vigore floreret, Imperii sui sedile in littore maris semel statui cum ascenderet aqua jussit, dixitque mari ascendenti; Tu meæ dicionis es, & terra qua sedeo mea est, nec fuit aliquis qui impune meo resisteret præcepto. Impero igitur tibi ne in terram meam ascendas, nec vestes, nec menbra dominatoris tui madefacere præsumas; mare vero juxta naturam de more ascendens, pedes ejus ac vestes & crura sine reverentia madefecit; rex igitur resiliens ait, Sciant cuncti mortales vanam & frivolam regum esse potentiam, nec regis nomine quempiam dignum præter eum, cujus nutui cœlum, terra & mare legibus obediunt sempiternis. Et ab illa hora nunquam coronam auream capiti suo imposuit, sed eam *Wyntoniæ* super caput crucifixi in laudem regis æterni posuit & dimisit.

Anno *Kanuti* regis xv. *Robertus* illustris Dux *Normanniæ* antedictus in peregrinatione *Ierosolimitana* obiit. Qui antequam peregrinationem illam assumpserat, sanctum *Edwardum* cognatum suum in regnum *Anglorum* restituere cupiens, pontum ingressus, vento adverso flante apud insulam **Gernesey** diu detentus, *Normanniam* revertitur, & deinde ut supradictum est *Ierusalem* profectus, apud urbem *Niceam* obiit in redeundo.

Cui successit *Willielmus* nothus filius suus, ex concubina filia pellipari *Phalesiæ* progenitus ut dictum est; quo adhuc puerili ætate cum *Henrico* rege *Francorum*, cui pater suus ipsum ut prædicitur commendaverat, manente, *Normannia* regius fiscus erat. Sed postmodum ope regis ad ducatum promotus, quosdam de sibi resistentibus exlegavit, quosdam debilitavit. Tandem post xxx. ducatus sui annum mortuo rege *Anglorum Edwardo*, quibusdam de causis mente stimulatus est ut *Angliam* adiret, de quibus circa conquestionis suæ annum plenius dicetur.

Kanutus rex anno regni sui ultimo suprascripto de *Dacia Romam* adivit, & larga dona beato *Petro* dedit, & elemosinam quæ vocatur **Romescot**, quam antecessores sui ecclesiæ *Romanæ* dederant, perhenniter assignavit, ac annuente Papa *Johanne* xx. scolam *Saxonum* ibidem ab omni tributo liberavit. Quis autem enumerat elemosinas, dapsilitates, & magnalia quæ rex magnus in peregrinatione illa gessit? Non fuit rex sub occidentali climate mundi, qui sancta loca *Romæ* tam splendide petisset & famose: Nam in eundo, morando & redeundo largas elemosinas dispersit, passagium peregrinantium magno precio multis in locis redemit, malas exactiones, scilicet thelonea & transversa pecunia data usque ad medietatem diminuit, clausuras itinerum aperire procuravit, precium quod regni sui primates pro pallio habendo Papæ dari consueverant, relaxari eciam cum instantia procuravit, de quibus omnibus epistolam suis primatibus *Angliæ* transmisit, monens ut ante adventum suum omnia prava corrigerent. Eodem anno *Kanutus* rex de *Roma* rediens *Malcolmum* regem *Scociæ* sibi rebellantem sicut & prius fuerat, subjecit, ac alios duos reges *Melbeache* & *Jermare* in deditione recepit. Circa idem tempus *Egelnotus Cantuariensis* archiepiscopus basilicam sancti *Edmundi* consecravit.

Iste rex *Kanutus* postquam de *Roma* regressus fuerat, vitam suam in humilitate, & devotione ducens,

cens, in honore sancti *Benedicti*, quem ultra omnes Confessores specialiter dilexerat, duo monasteria fundavit, unum in *Norwegia*, & aliud in *Anglia* in partibus *Norfolchiæ*, quod in solo palustri infra aquas quasi in insula, in quodam loco qui olim **Couholm & Calvescroft** vocabatur, situm est. Ad quem locum antiquis temporibus ante adventum *Danorum* in *Anglia* quidam heremita nomine *Suneman* adire, & illum inhabitare per angelum monitus est in somnis, qui licet dictum locum sibi prædestinatum penitus ignorabat, gratia tamen divina per diversa tunc deserta transiens, ad quoddam mansum cujusdam reguli nomine *Horn* quod **Hornyng** vocabatur prope eundem locum advenit, ubi à bubulcis et pastoribus **Calvescroft**, et **Couholm** nominantibus de dicto loco doctus, et per eosdem lætus ibidem perductus, unam capellam in honore sancti *Benedicti* infra paludes loco prædicto erigere incepit, ad quem alii heremitæ pro pœnitentia secum agenda confluxerunt. Quos ipse benigne in socios recepit, et secum cohabitare permisit. Quod dictus regulus sive dominus percipiens, **Couholm** et **Calvescroft** sibi et fratribus suis dedit pro perpetuo et concessit, ubi plusquam 50. annis vixit. Postmodum non modico tempore transacto pagani *Inguar* et *Hubbe* de *Dacia* manu forti in *Angliam* applicantes, *Northumbria* primo gravi depopulatione pervagata et eis subjecta, in *Estangliam*, id est *Norfolchiam* venerunt; ubi sancto *Edmundo* rege tunc ibidem regnante ab eis capto et interfecto, totam patriam prædaverunt, ac dictam capellam S. *Benedicti* heremitis omnibus occisis funditus destruxerunt. Post hæc quidam vir Deo devotus *Wolfricus* nomine, divina inspiratione ad dictum locum veniens, dictam capellam sancti *Benedicti* de novo incepit ædificare, et congregatis sibi septem sociis ædificia eis necessaria construxit, quos usque ad tempus regis *Kanuti* per lx. annos rexit. Tempore autem illo quidam præpositus regis *Kanuti*, *Maynard* nomine, in partibus illis erat, qui dictum *Wolfricum*, et socios suos odio habens, eos erga regem *Kanutum*, tunc prope apud **Hornyng** existentem, nequiter diffamando accusavit. Unde rex erga eos iratus, solus cum simplici familia quasi rex non esset, ad eos pervenit, omnes usque ad mortem in mente minans, si illud quod *Maynard* de eis dixerat verax esset. Quod *Wolfricus* in spiritu comperiens, contra eum cum sociis suis accessit, dicens, Salve rex *Kanute*. Cui rex, Qualiter pro rege *Kanuto* me noscis cum ipsum nunquam agnovi? Cui *Wolfricus*; Angelus Dei regem huc adventurum, et nos, et locum istum plurimum ditaturum, nobis infra tres dies præteritos nunciavit. Quod rex audiens, et eos penes se maliciose accusatos percipiens, omnes ad dictum mansum suum de **Hornyng** invitavit, quod illis illuc venientibus rex una cum villis de **Ludham**, & **Netesherde** cum omnibus appendentibus per Cartam suam imperpetuum à se & hæredibus suis dedit, quam cito post in Parliamento suo apud *Wyntoniam*, versus quod dictus *Maynard* regis præpositus collum suum fregerat, coram omnibus regni sui magnatibus confirmavit. Et sic rex *Kanutus* monasterium sancti *Benedicti*, monachis per dictum *Wolfricum* introductis, fundavit. Dicto vero *Wolfrico* cito postea viam universæ carnis ingresso, quidam *Alfinus* in Abbatem sibi successit; Qui de duobus monachorum conventibus tunc ibidem congregatis medietatem usque **Bury**, ad ecclesiam sancti *Edmundi* regis, & martyris mittens, unum eorum *Vnium* nomine, primum Abbatem ibidem, rege *Kanuto* annuente & ipsos monachos introducente statuit & ordinavit; & sic primus abbas & monachi abbathiæ de **Bury**, primo de abbathia sancti *Benedicti* venerunt, quos rex *Kanutus* quam plurimum ditavit, & magnis privilegiis decoravit. Iste rex *Kanutus* parum ante obitum suum constituit regem super *Noreganos* quemdam *Swanum*, qui ipsius *Kanuti* & *Aylenæ Hamptoniensis* filius putabatur. Asserebant siquidem nonnulli ipsam *Aylenam*, cum filium de rege præter dictum *Haraldum* habere non posset, præfatum *Swanum* de quadam presbiterissa recenter natum sibi decubanti supposuisse, regemque *Kanutum* ad id credendum subdole allexisse. Super *Danos* vero suum & *Emmæ* filium *Hardeknoutum* regem designavit.

Iste rex *Kanutus* postquam xx. annis regnasset, & leges, de quibus inferius habetur, populo suo condidisset, apud **Schaftebyry** obiit, & apud *Wyntoniam* in veteri monasterio sepelitur.

HÆc sunt instituta *Kanuti*, regis *Anglorum*, *Danorum*, & *Norwiganorum* venerando sapientum ejus consilio, ad laudem Dei, & suam regalitatem, & commune commodum habita in sancto natali Domini apud *Wyntoniam*, diligenter ac fideliter in Latinum translata compendiosa brevitate, cum simplicitate lucida velut suis astericis illustrata.

Incipiunt Capitula legum regis *Kanuti*.

XV.
De precio sepulturæ.
XVI.
De corporibus translatis.
XVII.
De feriatione diei Dominicæ & solempnitatibus Sanctorum celebrandis.
XVIII.
De jejuniis observandis.
XIX.
De temporibus leges faciendi & non faciendi.
XX.
De festo sancti Edwardi, *& festo sancti* Dunstani.
XXI.
De confessione & pœnitentia, vigiliis, jejuniis, orationibus, & eleemosynis, & aliis.
XXII.
De fidelitate dominis exhibenda.
XXIII.
Epithoma doctrinæ Christianæ.
XXIV.
Edictum regis in viciis opprimendis virtutibusque augendis.
XXV.
De misericordia in judicio habenda.
XXVI.
Ne Christiani vendantur.
XXVII.
De sortilegis et aliis veneficis, et ne quis colat idolum.
XXVIII.
De homicidis & perjuris.
XXIX.
De malefactoribus & pacis actione.
XXX.
De falsariis & eorum manutentoribus.
XXXI.
De ponderibus & mensuris, & de burhbota, brigbota, *& aliis.*
XXXII.
Quæ jura rex habeat solus & super omnes in Westsaxia, *quæ in* Mircenis, *quæ in* Denelaga.
XXXIII.
De paventibus exules.
XXXIV.
De injustis judicibus.
XXXV.
De justo judicio Anglorum *&* Danorum.
XXXVI.
De accusantibus & non probantibus.
XXXVII.
De hundredo requirendo.
XXXVIII.
Quociens debeat haberi burhmot *&* schiremot.
XXXIX.
De namis capiendis.
XL.
Ut omnis liber sit in hundredo & decima.
XLI.
De stercinan *qui injuste defendunt homines suos, & de jure legalitatis.*
XLII.
De lege credibilis & incredibilis accusati.
XLIII.
De thaynis & eorum juramento.
XLIV.
Quod emendum sit & advocandum sub legalium testimonio.
XLV.
De infame & suspecto, & de supersedentibus venire ad comitatum.
XLVI.
De fure probato & proditore.
XLVII.
De antithetario.
XLVIII.
De hominibus suscipiendis & dimittendis.
XLIX.
De illis qui furibus obviant.
L.
De illo qui audito clamore non exierit.
LI.
De incredibili accusato in hundredo, & de ejus allegatione.
LII.
Quod omnis dominus debeat tenere familiam suam in plegio suo.
LIII.
De servo qui in ordalio est culpabilis.
LIV.
De incredibili apud omnes.
LV.
Ut sit una lex inter burgos.
LVI.
De peregrinis accusatis.
LVII.
Si quis perjurabit se super sancta.
LVIII.
Si quis falsum testimonium dicet.
LIX.
De justitia non facienda in festis.
LX.
Si quis ministrum altaris occidat.
LXI.
Qui ordinatum vel alienigenam malignabit.
LXII.
De ordinato qui hominem occidat.
LXIII.
De clericis ligatis vel verberatis.
LXIV.
Si clericus se forisfaciat ad mortem.
LXV.
Quod confessio non negetur dampnato.
LXVI.
Ne quis occidatur die Dominica si vitari possit.
LXVII.
Si liber festivis diebus operetur.
XLVIII.
Si servus diebus festivis operetur.
XLIX.
De dominis qui cogant servos diebus festivis operari.
LXX.
Si liber legitimum jejunium agat.
LXXI.
Si servus legitimum jejunium agat.
LXXII.
Si quadragesimale jejunium infringatur per pugnam vel per aliud.
LXXIII.
Si quis Dei rectum per vim superteneat.
LXXIV.
De illis qui ordinis infracturam faciunt.
LXXV.
De adulterio in vacua, vel sponsa alterius vel ordinata.

LXXVI. *De*

LXXVI.
De incesto in cognata.
LXXVII.
De virginibus & viduis vi subactis.
LXXVIII.
De adultera.
LXXIX.
De adultero qui adulteratur cum ancilla sua.
LXXX.
De habente simul sponsam & concubinam.
LXXXI.
De alienigenis illicite se habentibus.
LXXXII.
De murdro aperte perpetrato.
LXXXIII.
De tractante mortem regis & domini sui.
LXXXIV.
De frangente plegium regis, vel archiepiscopi, vel filii regis, vel episcopi, vel aldermanni.
LXXXV.
De pugnantibus in familia regis.
LXXXVI.
Si quis exarmetur vel ligetur injuste.
LXXXVII.
De infractione pacis in exercitu regis.
LXXXIII.
De hamsocna.
LXXXIX.
De robaria.
XC.
De husbreche, *&* Bernet, *&* opethef, *&* ebermord, *&* lafordswice.
XCI.
Si quis burgbotam, *vel* brigbotam, *vel* ferthfare *superſederit.*
XCII.
De Chiricbota.
XCIII.
De habentibus injuste Dei fugitivos.
XCIV.
De manutenentibus utlagatum vel excommunicatum.
XCV.
Quid maxime expediat in judiciis.
XCVI.
Alleviatio quam toti regno suo rex indulsit super injustis exactionibus.
XCVII.
De relevationibus comitum & thaynorum provectorum & aliorum.
XCVIII.
De uxore & hæredibus bondæ.
XCIX.
De viduis infra annum nuptis & earum maritis.
C.
Ne nimis cito veletur vidua, & de ejus revelationis termino.
CI.
Ne vis fiat virgini vel feminæ in maritando.
CII.
Si malum fiat de armis alterius in bello.
CIII.
De furto in domo invento.
CIV.
De transfugis à dominis vel à sociis in bello.
CV.
De cadentibus pro dominis in bello.
CVI.
De illis qui terram acquietaverunt testimonio comitatus.
CVII.
De pace eorum qui ad placita veniunt.
CVIII.
De libertate venationis.
CIX.
De Dryncelean *& recto dono domini.*
CX.
De prævaricationibus harum legum primo, secundo, vel tercio.
CXI.
Brevis admonitio rectæ vitæ ad populum.

Cap. I. *Sax.* 1.

Inprimis est, ut Deum & Dominum nostrum tota mente diligamus, honoremus, & unam Christianitatem sanctamque fidem catholicam orthodoxe teneamus, & sanctam Dei ecclesiam pacificare, custodire, & frequentare ad nostram semper utilitatem gaudeamus.

II. *Sax.* 2.

Omnis ecclesia sub propria Dei omnipotentis misericordia consistit, & Christianis omnibus magnam super hiis reverentiam exhibere convenit, quia pax Dei super omnem pacis actionem specialius est exoptanda & propensius observanda, & postea regis; & valde justum est, ut ecclesiæ pax intra parietes suos & pax Christiani regis quam manu sua dederit semper permaneat inconvulsa. Si quis ammodo pacem ecclesiæ Dei violabit ut intra parietes ejus homicidium faciat hoc inemendabile sit, & persequatur eum omnis qui Deum diligit, nisi contingat ut per aliquid pacis confugium rex ei vitam concedat plenis emendationibus erga Deum & homines; Et hoc tunc inprimis fic quod hoc precium natalis sui Christo persolvat & regi, & per hoc se inlegiet ad emendandum. Si tunc ad emendationem veniat & rex ita patiatur, emendet ecclesiæ pacem & ipsam ecclesiam plena regis **mundbriche** & reconciliationem ecclesiæ quærat sicut ad eam pertinebit, & **milbotam** & **manbotam** plene reddat, & saltim apud Deum sedulo componat. Si vero aliter sine interfectione & pax ecclesiæ fracta sit, emendetur primitus infractio pacis in ipsam ecclesiam juxta quod culpa fuerit & ipsius ecclesiæ dignitas, quia non omnes ecclesiæ parem emendationis dignitatem habent, licet eandem sanctificationis benedictionem consequantur. Capitalis ecclesiæ pacis infractio in rebus emendabilibus est sicut infractio regiæ pacis, *i.* decem libris in *Anglorum* laga; mediocris ecclesiæ Cxx.s. *i.* wita regis, & adhuc minoris ubi parva parochia sit & atrium tamen sit lx. s. & campestris ecclesiæ ubi atrium non sit xxx. s.

III. *Sax.* 4.

Christianis omnibus sincere convenit sanctuaria & ordines & Deo dicata loca summa discretione & tota devotione pacificare, custodire, venerari juxta modum singulorum. Et qui scit intelligat magnum est & mirum præcipuum quod ad velle Dei pro salute populi faciendum creditur sacerdoti, & magna conjuratio multaque benedictio est quæ propellit diabolum & in fugam redigit, quociens divina cooperante potentia, beatorum spirituum prosequente custodia per manus temporalium sacerdotum sacri baptismatis vel eucharistiæ sacrosancta mysteria cele-

celebarntur. Si contingat sacerdotem regulariter viventem aliqua criminum compellatione pulsari, missam celebret ac sancta communione se purget solus solum si compellatio simplex sit: in triplici calumpnia cum duobus sui ordinis.

I V. *Sax.* 5.

Diaconus regularis in simplici compellatione cum duobus sui ordinis, in triplici cum vj. diaconibus se adlegiet.

V. *Sax.* 5.

Plebeius sacerdos qui regularem vitam non habet, purget se sicut regularis diaconus.

V I. *Sax.* 5.

Si quis altari ministrantium accusetur & amicis destitutus sit, cum sacramentales non habeat, vadat ad judicium quod Anglice dicitur **Corsned**, & fiat sicut Deus velit, nisi super sanctum corpus Domini permittatur ut se purget.

VII. *Sax.* 5.

Si quis ordinatus homicidii particeps consilio vel auxilio fuisse compelletur, purget se cum parentibus quorum interest occisionis factionem tollerare vel emendare. Si parentes non habeat, cum sociis se purget vel jejunium ineat si opus sit, & applicetur ad **Corsned**, & fiat voluntas Dei.

V I I I. *Sax.* 5.

Monachus ecclesiasticus non debet aliquem de homine occiso per solutionem exigere vel emendare, quia cognationis suæ legem exuit, cum se regularis conversationis disciplinæ mancipavit.

I X. *Sax.* 5.

Si sacerdos aliquando falsus testis vel perjurus extiterit, vel furtum fecerit, vel in aliquo consenserit, deponatur, & omnium bonorum societate, dilectione careat & honore, si non erga Deum & homines dignis pœnitentiæ fructibus, secundum episcopi sui jussionem præparetur ad veniam, & emendationis & legalitatis plegios deinceps inveniat. Si se purgare velit secundum facti mensuram, sit vel per triplicem negationem vel singularem.

X. *Sax.* 6.

Et volumus ut quicumque sint in ordine clericatus constituti, puris mentibus inclinentur singulariter ad eam rectitudinem quæ ipsis pertinet, & saltim ut ministri Domini, pontifices, abbates, monachi, monachæ, canonici, nunnæ regulariter vivant, diebus ac noctibus sæpius & assidue ad Deum pro Christiani populi necessitate clament, & ei digne serviant, & castitatem diligant, quia perfecte sciunt non est rectum ut causam cohabitandi cum mulieribus habeant. Et qui super hiis abstinebit & castitatem servabit, ad perfectum sempiternum Dei misericordiam habeat, et ad honorem secularis thayni lege dignus sit.

X I. *Sax.* 7.

Et omnis Christianus pro timore sui creatoris injustum concubitum vitet et Dei legem teneat. Unde commonemus, petimus et in nomine Dei præcipimus, ut nemo in parentela sua intra sextam generationem uxoretur, nec in dimissa cognati sui qui intra sextum geniculum pertineat ei, nec in cognatione uxoris suæ, nec commatrem, nec filiolam suam, nec sanctimonialem, nec repudiatam aliquis ducat uxorem, nec cum meretricibus circumeundo fornicetur. Sed unam legitimam habeat quamdiu vixerit qui Dei legem juste servare desiderat, et à gehennæ ignibus animam suam liberare. Et reddantur Deo debitæ rectitudines annis singulis; hoc est eleemosina carucarum xv. diebus post pascha; decimæ de novellis gregibus in Pentecosten, terrenorum fructuum in festo omnium Sanctorum. Si quis hanc decimam dare nolit sicut omnium nostrorum commune est institutum, hoc est decimam acram sicut aratrum peragrabit, eat præpositus regis et episcopi, et domini ipsius terræ cum sacerdote et ingratis auferant, et ecclesiæ cui pertinebit reddant, nonam vero partem relinquat ei qui decimam dare noluit, octavas partes reliquas in duo dividant, et sit una medietas episcopi, alia terræ domini, sive sit homo regis, sive thayni.

X I I. *Sax.* 9.

Et **Romfeoh**, i. *Romæ* census, quem beato *Petro* singulis annis reddendum ad laudem & gloriam Dei regis nostra larga benignitas semper instituit, in festo sancti *Petri* reddatur; qui supra tenuerit, reddat episcopo denarium illum & xxx. denarios addat, & regi det xxx. s.

X I I I. *Sax.* 10.

Cyrycsceat, i. ecclesiæ census in festo sancti *Martini* reddatur; Qui sine licencia supertenebit, eum reddat episcopo, & undecies persolvat, & regi Cxx. s.

X I V. *Sax.* 11.

Si quis thaynus in hæreditate sua terram habeat in qua cœmiterium sit, det ibi terciam partem propriæ decimæ suæ. Si quis ecclesiam habeat ubi positionis locus non sit, det ex suis novem partibus presbitero suo quod velit. Et eat omnis *Cyrycsceat* ad matrem ecclesiam per omnes liberas domos. Et fiat in anno symbolum luminis primum in vigilia Paschæ obulus ceræ de omni hida, in festo omnium Sanctorum tantundem, tercio tantundem in festo sanctæ *Mariæ* candelarum.

X V. *Sax.* 13.

Pecunia sepulturæ justum est ut aperta terra reddatur.

X V I. *Sax.* 13.

Si corpus aliquod à sua parochia deferatur in aliam, pecunia tamen sepulturæ ejus jure in eam ecclesiam pertinebit.

X V I I. *Sax.* 14.

Et omnes rectitudines & sanctæ Dei ceremoniæ sicut omnibus opus est, totis desideriis observentur in festivitatibus, in jejuniis, in feriatione diei dominicæ ab hora nona sabbati usque ad diluculum Secundæ feriæ; & Sanctorum omnium solempnitatibus sicut à sacerdote fuerint nunciatæ. Ipsa vero die Dominica publica mercimonia vel placitationum conventicula, venationes & hujusmodi secularium actiones exerceri modis omnibus prohibemus, nisi pro magna necessitate sit.

X V I I I. *Sax.* 16.

Omne indictum jejunium devote conservetur, sive quatuor temporum, sive quadragesimale, vel deinceps aliud quodcumque sit. Et ad omnes beatæ *Mariæ* festivitates & sanctorum Apostolorum omnium jejunia votiva præveniant præter *Philippi* & *Jacobi*. Pro solempnitate Paschali non sunt secundum legem indicta jejunia à Pascha usque ad Pentecosten, nec à natali Domini usque ad octabas Epiphaniæ, nisi quis per pœnitentiam vel sponte jejunat.

X I X. *Sax.* 17.

Et festis diebus juramenta, & ferri vel aquæ, vel hujusmodi

hujusmodi legis examina fieri prohibemus, et quatuor temporum, et diebus quadragesimæ, et aliis legitimis jejuniis; et ab adventu Domini usque in octavum diem post duodecimum à natali; et à septuagesima usque ad xv. diem post Pascha.

XX. *Sax.* 17.

Et sancti regis *Edwardi* gloriosum passionis diem per totam *Angliam* volumus celebrari xv. kalend. Aprilis, et sancti *Dunstani* xiiij. kal. Junii. Et sit in hiis sanctis observationibus sicut vere justum est, Christianis omnibus pax et concordia, et omnis ira tollatur. Et si quis alteri debitor est de plegiatione vel aliqua contingentium secularium emendatione, reddat ei sedulo prius aut postea.

XXI. *Sax.* 18.

Et in Dei dilectione petimus, ut quisque Christianus suam ipsius benefaciendi necessitatem intelligat, quia nos singulos tempus exspectat quo nobis esset carius quam quicquid in orbe terrarum mundus obtinuit, Dei nostri voluntatem fecisse dum licuit; tunc sane recipiemus uniforme stipendium secundum opera nostra, ut qui promeruerit supplicia sempiterna. Renunciemus sedulo peccatis nostris, et confessionibus et abstinentiis experiamur, et quod nobis fieri volumus aliis faciamus. Hoc judicium justum est. Et sane beatus et Deo gratus est qui judicium sincere tenuerit ad gloriam et honorem omnipotentis Dei, cujus miseratione sumus conditi,
19 et precio magno redempti. Quicunque Christianus sicut vere necessarium est dignam Christianitati suæ curam impendat, et ad perceptionem communionis Dominicæ ter saltim in anno se præparet, ut non hoc ad judicium sed ad remedium salutare manducet. Et quisquis qui amicus Dei est verbis et operibus rectitudinem flagitet, fidem et sacramenta caute custodiat, omnis injustitia de finibus nostris quantum possumus expellatur, et Dei justitiam dictis et factis deinceps amplectamur, tunc ejus misericordiam propitiacius impetrabimus.

XXII. *Sax.* 20.

Item faciamus sicut adhuc persuadere volumus: simus dominis nostris per omnia fideles et credibiles, et eorum gloriam totis viribus exaltemus et velle faciamus; quia quicquid pro recta dominorum fidelitate facimus, ad magnam nobis utilitatem faciemus; et scientes Deus illi fidelis est, qui domino suo recte fidelis est, et [unicuique domino magnum opus est ut hominem recte deducat suum.

XXIII. *Sax.* 21.

Omnes Christianos sedulo commonemus, ut puro corde semper Deum diligant, et Catholicæ Christianitatis fidei digne serviant, sanctæ ecclesiæ doctoribus devote pareant, Dei leges et doctrinam subtiliter investigent semper et assidue sibimet ad
22 utilitatem. Et omnis Christianus addiscat ut saltem sanæ fidei rectam intelligentiam habeat, et sciat *Pater noster*, et *Credo in Deum*; quia per illud Deum exoramus, per aliud rectam fidem declaramus. Christus ipse primus hanc orationem protulit et discipulos suos docuit, in qua septem sunt petitiones; et quando quis eam intimo corde cantabit, cum ipso Deo agit de quacumque necessitate vitæ præsentis et futuræ. Sed quomodo potest aliquis devotas ad Deum preces effundere qui non habet intime rectam fidem in eo? non habet sane post transitum ejus aliquam portionem cum Christianis in requie Sanctorum, nec sancta communione dignus, nec vere Christianus habendus est qui non vult eam discere, nec ad eum juste pertinet aliquem in sancto baptismo suscipere, nec ad manus episcopi in confirmatione et datione Spiritus sancti tenere antequam bene sciat eam.

XXIV. *Sax.* 23.

Et docemus, ut à summis criminibus totis viribus in omni tempore caveamus; & qui impulsu diaboli in peccatum inciderit, propensius emendet consilio pœnitentiæ suæ. Et ab inmundis gaudiis *Sax.* 24.
& injusto concubitu vel adulterio caveat. Et omnes *Sax.* 25.
Dei timorem & amorem in mente habeant, diebus ac noctibus à peccatis fugiant, diem judicii metuant & inferni cruciatus, & semper ultimum vitæ suæ terminum cogitent advenisse. Episcopi sunt *Sax.* 26.
præcones & doctores legis Dei qui prædicationibus & exemplis debent Dei misteria declarare; curet qui velit: quia supervacue pastor est, qui commisso sibi gregi non vult saltim clamore succurrere si quid ei noceat. Non est aliquis tam nocens adversarius sicut accusator humani generis inimicus, qui totis semper viribus inhiat, totis desideriis æstuat, quomodo plures animas in supplicium pertrahat. Sit itaque pastor solers, pervigil, & attente proclamans, qui contra spirituales nequitias debet populo prævidere. Qui sane sunt episcopi & sacerdotes, gregem Domini sapienti doctrina debent custodire & defendere, ne diabolica vesania illam vulneret vel occidat. Et qui Dei præceptis obedire neglexerit, hic cum ipso Deo commune non habeat.

HÆc est institutio legum secularium quam communi sapientum meorum consilio per totam *Angliam* teneri præcipio. Inprimis, volo ut justæ *Sax.* 1.
leges erigantur, & injustæ subvertantur, & omnis injustitia quanta possumus observantia de finibus nostris sarculetur & explantetur, & Dei justitia modis omnibus exaltetur, & amodo omnis homo dignus publica rectitudine reputetur pauper & dives quicumque sit, & eis justa judicia judicentur.

XXV. *Sax.* 2.

Si quis peccaverit & profunde pœniteat, temperetur in eo justicia, sic erga Deum sit clementius, & in seculo tolerabilius: & multa sedulitate cogitet qui jus habet in judicio, quid sibi postulat à Domino, dicens, *Demitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Prohibemus ne Christianus aliquis penitus pro parva re saltim ad mortem deducatur. Sed justitia pacificans pro necessitate populi exquiratur, ne pro levi re opus manuum Dei & sui ipsius precium quod profunde redemit desperet.

XXVI. *Sax.* 3.

Præcipimus ne Christiani passim in exilia vendantur, vel in gentilitatem, ne forte pereant animæ quas propria vita sua mercatus est Dominus noster Jhesus Christus. Et totis viribus semper *Sax.* 4.
patriam mundare in omnibus ejus finibus studeamus, & ab inmundis operibus circumquaque cessemus.

XXVII.

Et si sagæ vel incantatrices veneficæ, vel meretrices alicubi compareant, expellantur à finibus nostris, vel in eis pereant nisi cessaverint & profundius emendent.

emendent. Præcipimus ut *Witerfatan* & utlagæ Dei & hominum patriam exeant fi non refipuerint & digne pœniteant. Fures & hujufmodi dampna populi, propediem pereant, fi non conquiefcant.

Sax. 5. Omnem quoque gentilitatem modis omnibus interdicimus. Gentilitas eft fi quis idola colit, i. Gentilium Deos, folem aut lunam, ignem vel fluctus, aquas fontium vel lapides vel alicujus generis ligna, vel **Wichencreft** diligat aut murdri opus quolibet modo fectetur, aut in facrificio vel mortificatione aliquo modo aliquem fufcipiat, aut in forte vel in **Firthe** vel in fimilibus phantafiis vel præftigiaturis aliquid agat.

XXVIII. Sax. *6*.

Homicidæ, & perjuri, facrorum ordinum contemptores, & adulteri pœniteant & emendent, aut cum peccatis fuis à cognitione difcedant.

XXIX. Sax. 7.

Liguritores, mendaces, rapaces, raptores, Dei gravamen habeant nifi ceffent & prolixius emendent. Et qui patriam jufte purgare defiderat & injuftitiam fternere veramque fapientiam diligere, multo debet ftudio talia compefcere & talia devitare.

Sax. 8. Agamus & omnes fedulo de ftabilitate pacis & emendatione pecuniæ, de pacis actione ficut patrifamilias magis placet & furi plus difpliceat.

XXX.

De correctione pecuniæ ut una moneta per totas has nationes fine omni falfo teneatur, & nemo repudiet eam, & qui poft hanc falfabit, manum perdat unde fecerit, & nec argento aut auro vell ullo modo redimatur. Si præpofitus accufetur quod ejus licentia quis falfum fecerit, purget fe triplici lada: Quod fi purgationem fregerit, inde judicium habeat quod qui falfum compofuit.

XXXI. Sax. *9*.

Menfura, pondera juftificentur, & omnis injuftitia deinceps opprimatur. *Burhbotam* & *Brigbotam* & *Scipforthunga* & *Firthunga*, quæ navigii vel expeditionis fonant apparatum, fedulo procuremus, cum neceffe fuerit ad commune regni noftri commodum.

Sax. 11. Et perquiramus fimul modis omnibus quomodo præcipuum poffit confilium ad profectum populi obtineri, rectaque Chriftianitas propenfius erigi, & quicquid injuftum eft folertius enervari.

XXXII. Sax. 12.

Hæc funt jura quæ rex habet fuper omnes homines in *Mircenis* & *Weftfaxia*, *Mundbreche*, i. infractionem pacis, *hamfocnam*, i. invafionem manfionis, *forftal*, i. prohibitionem itineris, & *firthunga*, i. expeditionem, nifi aliquem amplius honorari velit, & qui opus utlagii fecerit ejus revocatio fit in mifericordia regis. Et fi terram teftamentalem habeat, quæ *Anglice* dicitur **Bocland**, ipfa in manum regis tranfeat, fit ejus homo cujus fit. Qui forisbannitum paverit vel ei firmationem aliquam exhibuerit, emendet regi v. l. nifi fe adlegiet quod infugatum eum nefciebat.

Sax. 14. In *Denelaga* habet rex **Fyhtwitan**, i. forisfactum pugnæ & **Fyrthwite**, i. forisfactum expeditionis, **Grithbrece**, i. infractionem pacis, & **Hamfocna**, i. invafionem manfionis, fi non aliquem fpecialius honoraverit.

XXXIII. Sax. 14.

Si quis hominem pro culpa exulatum tenuerit aut paverit, emendet hoc ficut ante legitimum fuerit.

XXXIV. Sax. 14.

Si quis deinceps **Unlage**, i. non legem erigat, vel injuftum judicium judicet, pro læfione vel aliqua pecuniæ fufceptione fit erga regem Cxx. s. reus in *Anglorum* laga, nifi cum juramento audeat inveritare, quod rectius nefcivit judicare, & dignitatem fuæ legalitatis femper amittat fi non eam redimat erga regem ficut ei permittetur. In *Denelaga* **Lahflithes** reus fit fi non juret quod melius nefcivit.

XXXV. Sax. 14.

Et qui rectæ legi vel jufto judicio refragabit, reus habeatur erga eum cui pertinebit. Erga regem fit Cxx. s. fit erga Comitem lx. s. fit erga hundredum xxx. s. fit erga fingulum eorum fi fic accidat in *Anglorum* laga, in *Denelaga* **Lahflithe**.

XXXVI. Sax. 15.

Qui aliquem accufare præfumat unde pecunia vel comodo pejor fit, & denique mendacium pemolcatur, linguam fuam perdat, vel weregildo redimatur.

XXXVII. Sax. *16*.

Nemo regem requirat de juftitia facienda dum ei rectum offertur in hundredo fuo, & requiratur hundredum fecundum witam ficut juftum eft.

XXXVIII. Sax. 17.

Et habeatur in anno ter burgimotus & fcyremotus bis, nifi fæpius fit neceffe. Et interfit epifcopus & Aldermannus; & doceant ibi Dei rectum & fæculi.

XXXIX. Sax. 18.

Et nemo namium capiat in comitatu vel extra comitatum priufquam ter in hundredo fuo rectum fibi perquifierit, fi tercia vice rectum non habeat, eat quarta vice ad conventum totius comitatus quod *Anglice* dicetur **Scyremot**; & ipfe comitatus ponat ei quartum terminum; qui fi fallat, tunc licentiam accipiat ut ab hinc & inde fuum audeat rectum perquirere.

XL. Sax. 19.

Et volumus ut omnis homo liber in hundredo & in decima pofitus fciat qua purgatione dignus effe velit aut wera, fi quis eum poft duodecimum ætatis fuæ annum accufat, vel non fit aliqua liberorum rectitudine dignus, fit **Heordefeſte**, fit *folgarius*, fit in hundredo & in plegio conftitutus, & teneat eum plegius & adducat eum ad omne rectum.

XLI. Sax. 19.

Multi **Strecman**, i. potentes five fortes volunt fi poffint & audeant, defendere homines fuos ad utrumlibet ficut eis videbitur, quod procedat modo pro fervo modo pro libero. Sed nolumus hanc injuftitiam pati. Volumus ut omnis homo poft duodecimum ætatis fuæ annum juret, quod fur effe nolit vel furi confentaneus.

XLII. Sax. 20.

Et fit homo credibilis qui non fuerit accufationibus infamatus, & neutrum ei fregerit vel juramentum vel ordalium in hundredo, fimplici purgatione dignus. Incredibili eligatur fimplex lada, i. purgatio fimplici præjuramento, triplex lada triplici præjuramento.

XLIII. Sax. 20.

Si thaynus habeat credibilem hominem, ante juramentum pro eo fit; fi inde non habeat, ipfe thaynus caufam fuam præjuret, et nullum unquam ante juramentum condonetur.

Et non fit quifquam alicujus advocationis dignus Sax. 21. nifi credibile teftimonium habeat unde venerit ei quod

quod cum eo deprehenditur. Et inveritent hoc ipſi teſtes in fide Dei et domini ſui, quod ei in vero teſtimonio ſint ſicut oculis ſupervideiunt, et auribus ſuperaudierunt quod recte hoc acquiſivit.

XLIIII. Sax. 22.

Et nemo aliquid emat ſupra iiij. denarios valens mobile vel inmobile niſi habeat credibile teſtimonium iiij. hominum, ſit in civitate ſit extra civitatem. Et ſi tunc ſuper eum inveniatur, et tale teſtimonium non habeat, non liceat ei advocare; ſed reddat repetenti captale ſuum et ſecundum ſolutionem, et forisfacturam cui pertinebit: ſi teſtimonium habeat ſicut prædiximus, tunc liceat inde ter advocari, et iiij. vice probetur aut reddatur ei cujus erit. Et nobis non videtur rectum ut aliquis probare cogatur ubi teſtimonium eſt et cognitio quod ibi brede ſit. Et nemo illud probare debeat ante ſex menſes poſtquam furatum eſt.

XLV. Sax. 23.

Qui fuerit accuſationibus infamatus et populo incredibilis, et hæc placita ter ſubterfugerit, videatur qui quarto placito mittatur ad eum, et inveniat etiam tunc plegios ſi poſſit; ſi non poſſit, exſuperetur ſicut alterutrum poterit ſive vivus ſive mortuus, et capiatur omne quod habebit, et ſolvatur repetenti captale ſuum, reliquiæ habeat dominus ejus dimidium, hundredus dimidium. Et ſi aliquis vel cognatus vel alienus illuc ire negaverit, ſolvat regi Cxx. s.

XLVI. Sax. 23.

Et perquirat fur probatus quicquid perquirat, vel qui de morte domini ſui tractaverit, nunquam ſibi vitam acquirat. Et qui deinceps furabitur, quærat quod quærat, nunquam ſibi vitam impetret.

XLVII. Sax. 24.

Et qui in placito ſeipſum vel hominem ſuum diſtortis compellationibus defendere præſumpſerit, habeat totum hoc **Forſpecen**. Et contingat de reliquo ſicut hundredo rectum videbitur.

XLVIII. Sax. 25.

Et nemo ſuſcipiat aliquem ultra trinoctium niſi ipſe emendet cui antea ſervivit. Et nemo ſuum hominem à ſe dimittat priuſquam mundus ſit in cauſis omnibus quibus ante fuerit accuſatus.

XLIX. Sax. 26.

Si quis furi obviaverit, & ſine vociferatione gratis eum dimiſerit, emendet ſecundum weram ipſius furis, vel plena lada ſe adlegiet quod cum eo falſum neſcivit.

L. Sax. 26.

Si quis audito clamore ſuperſederit, reddat *overhyrneſſam* regis, aut plene ſe adlegiet.

LI. Sax. 27.

Si quis adeo ſit incredibilis hundredo & à tribus ſimul accuſetur, tunc nichil interveniat quin ad triplex ordalium eat. Si dominus ejus dicat tunc, quod ei neutrum vel juramentum, vel ordalium fregerit poſtquam conſilium fuit apud **Wyncestriam**, aſſumat idem dominus ſecum duos homines credibiles in ipſo Hundredo, & juret quod illi nunquam juramentum vel ordalium fregerit nec furigildum reddidit, niſi talem præpoſitum habeat qui eo dignus ſit & hoc facere poſſit. Si juramentum procedat, eligat accuſatus alterutrum quod velit ſive ſimplex ordalium, ſive juramentum unius libræ in tribus hundredis ſuper xxx. denarios. Et ſi jurare non audeat, eat ad triplex ordalium hoc modo; ſumat quinque & idem ſit ſextus, & ſi reus fuerit in prima vice, ſit calumpniatori duplo, reddens domino ſuo weram ſuam qui ea dignus ſit, & ponat credibiles plegios quod omni malo deinceps abſtinebit. Ad ſecundam vicem non ſit alia emendatio, ſi reus fuerit, niſi ut amputentur ei manus aut pedes aut utrumque ſecundum quod factum fuerit. Et ſi adhuc amplius peccaverit, eruantur ei oculi, & truncetur ei naſus & aures & ſuperlabium, vel decapilletur, quicquid horum conſuluerint quorum tunc intererit. Sic corrigi poterit & animæ provideri. Si aufugerit, & ordalium vitaverit, ſolvat plegius repetenti captale ſuum, & regi weram ſuam vel ei wita ſua dignus erit. Et ſi dominus compelletur, quod ejus conſilio fugerit & antea malum fecerit, aſſumat ſecum v. credibiles & idem ſit ſextus, & inde ſe purget. Si purgatio non deficitur, ſit weræ ſuæ dignus, ſi deficiat, habeat rex ipſam weram; & fur apud omnem populum utlaga ſit.

LII. Sax 28.

Et habeat omnis dominus familiam ſuam in plegio ſuo, & ſi accuſetur in aliquo reſpondeat in hundredo ubi compellabitur ſicut recta lex ſit. Quod ſi accuſetur & fugiat, reddat dominus ejus regi weram, i. precium nativitatis hominis illius. Et ſi dominus accuſetur quod ejus conſilio fugerit, adlegiet ſe cum quinque thaynis, id eſt nobilibus, & idem ſit ſextus; ſi purgatio frangat ei, reddat ei weram ſuam, & qui fugerit, extra legem habeatur.

LIII. Sax. 29.

S ſervus in ordalio reus fuerit, ſignetur prima vice, ſecunda nulla ſit emendatio niſi caput.

LIV. Sax. 30.

Si quis homo ſit qui omni populo ſit incredibilis, adeat præpoſitus regis & ponat eum ſub plegio, qui ad rectum habeat eum omnibus accuſantibus; ſi plegium non habeat, occidatur & condempnatis mittatur. Si ſe defendere præſumat, ſint ambo unius recti digni. Quiſquis hæc ſuperſederit & facere noluerit, ſicut omnium noſtrum verbum eſt det regi Cxx. s.

LV. Sax. 31.

Et ſtet inter burga lex una purgandi.

LVI. Sax. 32.

Si quis amicis deſtitutus vel alienigena ad tantum laborem venerit ut plegium non habeat, in prima **Thilac**, i. accuſatione ponatur in carcanno, & ibi ſuſtineat donec ad Dei judicium eat. Scientes qui amicis deſtituto vel extraneo deterius judicium judicat quam ſocio ſuo, ſeipſum lædit.

LVII. Sax. 33.

Si quis falſum juramentum ſuper ſancta jurabit & convictus inde fuerit, manum perdat vel dimidiam weram, & hoc commune ſit domino ſuo & epiſcopo. Et non habeatur deinceps juratione dignus, ſi erga deum profundius non emendet, & plegios inveniat quod ſemper in relicum ceſſet.

LVIII. Sax. 34.

Si quis mendaci teſtimonio manifeſte ſtabit & probatus inde fuerit, non admittatur deinceps in legitimum teſtimonium ſed ſolvat regi vel domino ſuum **Healsfang**.

LIX. Sax. 35.

Non eſt in aliquo tempore conceſſa injuſtitia; & tamen injuſtitia eſt feſtis diebus & ſanctificatis locis propenſius interdicta. Semperque ſicut homo potentior eſt vel majoris ordinis, ſic debet ſolertius pro Deo & ſeculo quod juſtum eſt emendare; Et ideo gratam

gratam emendationem ſedulo perquiramus de ſcripturis ſanctis, & ſecularem juxta legem ſeculi.

L X. Sax. 36.

Si quis altaris miniſtrum occidat, utlaga ſit erga deum & homines, niſi dignis ſatisfactionibus veros pœnitentiæ fructus oſtendat, & erga parentes ejus emendet, vel *wera lada* ſe adlegiet. Et infra xxx. noctes hoc incipiet apud deum & homines ſuper omne quod habet.

L X I. Sax. 37.

Si quis ordinatus vel alienigena ſeducatur in aliquo de pecunia vel vita, ſit ei rex pro cognatione & advocato, ſi penitus alium non habeat, & emendetur regi ſicut juſtum eſt, vel illud factum nimis profunde vindicet. Chriſtiano regi jure pertinet, ut injurias Deo factas vindicet ſecundum quod acciderit.

L X I I. Sax. 38.

Si quis miniſter altaris hominem occidat, vel malis actibus ultra modum ſe ingeſſerit, ordine ſimul & dignitate privetur & peregrinetur, ſicut ei papa ſuus injunget opus emendet ſedulo; ſi ſe purgare velit tripliciter hoc faciat, & ſi non infra xxx. noctes hoc incipiat, erga deum & homines extra legem habeatur.

L X I I I. Sax. 39.

Si quis ordinatum aliquem verberibus aut vinculis vel aliquatenus affligat, emendet ei ſicut rectum ſit, & epiſcopo emendationem ſecundum altaris & ordinis dignitatem. Regi vel domino plenam infractionem pacis; aut plena laga neget.

L X I V. Sax. 40.

Si quis ordinatus ſe foriſfaciat morte plectendis actibus, capiatur & ſervetur epiſcopi judicio diſcutiendus ſecundum quod factum ſit.

L X V. Sax. 41.

Si quis morti dampnatus confeſſionem deſideret, nunquam negetur ei; Et ſi quis ei perneget, emendet regi Cxx. s. vel ſe adlegiet & ſumat quinque & idem ſit ſextus.

L X V I. Sax. 42.

Et ſi vitari poſſit nunquam occidatur aliquis die Dominica morte foriſfactus, niſi fugiat vel repugnet, ſed capiatur & ſervetur donec feſtum tranſierit.

L X V I I. Sax. 42.

Si liber feſtis diebus operetur emendet, & hoc ſecundum ſuum *halsfang*, et ſaltim erga deum ſedulo emendet ſicut edocebitur.

L X V I I I. Sax. 42.

Si ſervus operetur corium ſuum perdat, vel xxx.d. redimat ſecundum quod factum erit.

L X I X. Sax. 42.

Si dominus cogat ſervum ſuum diebus feſtis operari, ipſum ſervum perdat, et ſit deinceps publice liber, et ſolvat dominus **Lahſlith** cum *Dacis*, witam cum *Anglis* ſecundum facti meritum.

L X X. Sax. 43.

Si liber legitimum jejunium infringat, reddat **Lahſlith** cum *Dacis*, witam cum *Anglis* ſecundum quod acciderit.

L X X I. Sax. 43.

Si ſervus tale quid egerit careat corio vel redimat ſolutionem corii pro facti qualitate. Malum eſt ut tempore jejuniorum ante horam comedat, et adhuc deterius ut carnis cibo quis ſeipſum inquinet.

L X X I I. Sax. 44.

Si quis aperte quadrageſimale jejunium frangat, per pugnam vel per concubitum aut rapinam vel per aliquid ſummorum criminum, ſit hoc duplo corrigendum ſicut in ſummis feſtivitatibus ſecundum quod factum erit: ſi negetur, triplici lada fiat.

L X X I I I. Sax. 45.

Si quis Dei rectitudines prohibeat, ſolvat **Lahſlith** cum *Dacis*, plenam witam cum *Anglis*, vel ſe adlegiet & aſſumat xj. homines, & idem ſit xij. Si aliquem vulneret hoc emendet & reddat plenam witam domino, & ab epiſcopo manum ſuam redimat vel eam amittat. ſi aliquem occidat ſit utlaga & capiat eum cum clamore omnis qui rectum velit, ſufficiat ut occidatur per hoc quod contra rectum reſiſtit. Si hoc inveritetur, inultus jaceat.

L X X I V. Sax. 46.

Si quis ordinis infracturam faciat, emendet hoc ſecundum ordinis dignitatem wera, wita, **Lahſlite** & omni miſericordia.

L X X V. Sax. 47.

Si quis adulteria facit, emendet ſecundum quod factum ſit malum. Adulterium eſt ſi ſponſus cum vacua fornicetur, & multo pejus ſi cum ſponſa alterius vel cum ordinata.

L X X V I. Sax. 48.

Si quis cum pertinente ſua jaceat, emendet hoc ſecundum cognationis modum, ſit wera ſit wita, ſit omni pecunia. Non æquale eſt ſi quis cum ſorore ſua concumbat quaſi fuerit de longe pertinens.

L X X V I I. Sax. 49.

Si quis violenter virginem opprimat wera componat: Si quis viduam per vim capiat wera emendet.

L X X V I I I. Sax. 50.

Si mulier vivente marito ſuo faciat adulterium & manifeſtetur, ſit ad dedecus ſeculi ſui ipſius, & habeat legalis maritus omne quod ipſa habebat, & ipſa perdat naſum & aures; & ſi compellatio ſit, & in emendando miſeveniat, ſit in epiſcopi poteſtate, & ipſe graviter judicet.

L X X I X. Sax. 51.

Si quis uxoratus fornicetur cum ancilla ſua, perdat eam, & pro ſeipſo pœniteat erga deum & homines.

L X X X. Sax. 51.

Et qui ſponſam & concubinam ſimul habuerit, non faciat ei presbyter aliquid rectitudinum quæ Chriſtiano fieri debent priuſquam pœniteat, & ita emendet ſicut epiſcopus injunget, & ſemper deinceps ſuper hiis abſtineat.

L X X X I. Sax. 52.

Alienigenæ ſi concubitus ſuos dirigere noluerint, extra patriam cum peccatis & pecunia recedant.

L X X X I I. Sax. 53.

Qui murdrum aperte perpetrabit, reddatur parentibus interfecti; & ſi compellatio ſit, & in emendatione miſeveniat, judicet epiſcopus.

L X X X I I I. Sax. 54.

Si quis de morte regis vel domini ſui quoquo modo tractaverit, vitæ ſuæ reus ſit & omnium quæ habebit, niſi triplici judicio ſe purget.

L X X X I V. Sax. 55.

Si quis plegium regis frangat, emendet quinque libras. Si quis archiepiſcopi vel filii regis plegium frangat iij. libras emendet, ſi quis epiſcopi vel Aldermanni plegium frangat, ij. l. emendet.

L X X X V. Sax. 56.

Si quis in familia regis pugnet, vitæ ſuæ reus ſit niſi rex ei miſereri velit.

LXXXVI.

LXXXVI. *Sax.* 57.

Qui aliquem exarmabit injuste, solvat ei secundum **halsfang** suum; si ligabit, dimidiam weram reddat ei.

LXXXVII. *Sax.* 58.

Si quis in exercitu regis pacis infractionem perficiat, vitam perdat vel weregildo redimat. Si non perfecerit, emendet juxta quod factum sit.

LXXXVIII. *Sax.* 59.

Si quis *hamsocnam* faciat .v. libras emendet regi in *Anglorum* laga, & in Denelaga sicut lex stetit antea; Quod si quis eum inter agendum perimat **agilde** jaceat.

LXXXIX. *Sax.* 60.

Si quis robariam faciat, reddat & persolvat quod cepit, & weræ suæ reus sit erga regem.

XC. *Sax.* 61.

Husbrece, i. infractura domus, & **bernet** quod est domus incendium, & **opentheft**, i. apertum furtum, & **eberemurder**, i. probatum murdrum, & **laforodswice**, i. infidelitas erga dominum secundum legem seculi inemendabile est.

XCI. *Sax.* 62.

Si quis **burgbotam** vel **brigbotam**, i. burgi vel pontis refectionem, vel **firdfare**, i. in exercitum ire supersederit, emendet hoc erga regem Cxx. s. in *Anglorum* laga; in Denelaga sicut lex stetit antea: vel ita se adlegiet, nominentur ei xiiij. & acquirat ex eis xj.

XCII. *Sax.* 63.

Ad refectionem ecclesiæ debet omnis populus secundum legem subvenire.

XCIII. *Sax.* 64.

Si quis domini fugitivum habeat injuste, reddat eum ad rectum, & persolvatur ei cui jus erit; & regi emendet secundum weregildum.

XCIV. Sax. 64.

Si quis excommunicatum vel utlagam habeat & manuteneat, desperatio sibi est & omnibus quæ possidet. Et si aliquis velit de injustitia reverti ad rectum, remittatur ei pro timore Dei sicut melius poterit.

XCV. Sax. 66.

Et faciamus sicut nobis expedit; succurramus semper ei primitus qui magis indiget, tunc metemus inde mercedem nostram ubi nobis carius erit, quia semper debet impotenti pro Dei timore & amore clementius judicari quam forti. Sane possumus scire non potest debilis cum strenuo pariter bellare, unde mediare debemus, & distincte discernere senium & juventutem, libertatem & servitutem, felicem & infelicem, sanitatem & infirmitatem, & utrobique debet hoc diligenter adverti, tam in divinis legibus quam in secularibus judiciis. Item in multis quando aliquis coactus peccat magis veniale est, quam sine necessitate fecit quod fecit. Et si quisquam agat aliquid impossibiliter, non est omnino simile si voluntarie faciat.

XCVI. Sax. 67.

HÆc est alleviatio quam omni populo meo prævidere volo, in quibus nimis omnino fuerant aggravati. Præcipio præpositis meis omnibus, ut in proprio meo lucrentur, & inde mihi serviant. Et nemo cogatur ad firmæ adjutorium aliquid dare nisi sponte sua velit. Et si quis aliquem inde gravabit, weræ suæ reus sit erga regem.

XCVII. Sax. 68.

Si quis ex hac vita decedat sine distributione rerum suarum, vel per incustodiam, vel per mortem improvisam, non usurpet sibi dominus ejus de pecunia sua (nisi quantum ad justam relevationem pertinet quæ *Anglice* vocatur **Heregete**.) Sed sit secundum dictionem ejus ipsa pecunia recte divisa, uxori, pueris, & propinquis, unicuique secundum modum, qui ad eum pertinet. † Et sint relevationes ita minutæ sicut modus est. *Sax.* 69. Comitis sicut ad eum pertinet, hoc est, octo equi, quatuor sellati, quatuor insellati, & galeæ quatuor, & loricæ quatuor, cum octo lanceis & totidem scutis, & gladii quatuor, & CC. mancæ auri. Postea thayni regis qui ei proximus sit, quatuor equi, duo sellati, & duo insellati, & duo gladii, & quatuor lanceæ, & totidem scuta, & galea cum lorica sua, & 50. mancæ auri. Et mediocris thayni, equus cum apparatu suo, & arma sua, vel suum **halsfang** in *Westsaxia*, In *Mircenis* ij. l. In *Estanglia* ij. l. Et si notus sit regi, equi duo, unus cum sella & alius sine sella, & unus gladius, & duæ lanceæ, & totidem scuta, et 50. mancæ auri. Et qui minus potest det duas libras.

XCVIII. *Sax.* 70.

Et ubi bonda, et paterfamilias manserit sine compellatione et calumpnia, sint uxor et pueri in eodem sine querela. Et si compellatus in vita sua in aliquo fuerit, respondeant hæredes ejus sicut ipse deberet si viveret.

XCIX. *Sax.* 71.

Et sit omnis vidua sine marito xij. mensibus, et eligat postea quem velit. Et si intra unius anni spatium marito se ligaverit, perdat *morgagifam* suam, et omnem pecuniam, quam ex priori marito habebat. Et fit ipse maritus weræ suæ reus erga regem, vel cui rex concesserit. Et licet eciam per vim capiatur, perdat tamen totam pecuniam, si non ab eo recedere velit in domum suam, et nunquam deinceps fiat uxor ejus.

C. *Sax.* 71.

Et viduæ nunquam velentur nimis cito. Et persolvat omnis vidua relevationem suam infra xij. menses sine forisfactura si non possit antea.

CI. *Sax.* 72.

Et nunquam cogatur virgo vel femina ad eum qui sibi displiceat; nec pro pecunia detur nisi idem aliquid sponte sua dare velit.

CII. *Sax.* 73.

Et volo licet aliquis lanceam suam ponat ad ostium domus alicujus, et intus habeat ad faciendum, vel si aliquid armorum discrete ponatur, ubi quiete posset esse si permitteretur, et aliquis hoc arripiat, et dampnum inde faciat, rectum est, ut qui dampnum faciat, dampnum eciam emendet. Et si ille cujus armis malefactum est se adlegiare audeat, quod nec velle nec posse suum fuerit, vel testimonium inde habuerit, Dei rectum est, ut inde quietus sit; & videat alius ut quod forisfecit, emendet sicut lex docebit.

CIII. *Sax.* 74.

Si homo furtivum aliquid in domo sua occultaverit, & ita fuerit *abarnatus*, rectum est ut inde habeat quod quæsivit. Et si non sub custodia uxoris suæ ponatur, uxor innocens habeatur; sed suum horderium quod dicere possumus dispensam, & cistam suam & ꞇeaꝫe, id est scrinium suum debet ipsa custodire; si sub aliquo istorum furtum inveniatur,

tunc ipsa quoque culpabilis habeatur. Non potest uxor aliqua sponsum suum prohibere, quin mittat in tigurio suo quod vult. Fuit antea quod infans qui jacebat in cunabulis, licet nunquam cibum gustasset, à rachynburgiis putabatur æque reus acsi intelligens esset; sed hoc ego prohibeo modis omnibus in æternum, & talia multa quæ Deo sunt odiosa.

CIV. *Sax.* 75.

Et qui fugiat à domino, vel socio suo pro timiditate in expeditione navali vel terrestri, perdat omne quod suum est, & suam ipsius vitam, & manus mittat dominus ad terram quam ei antea dederat; & si terram hæreditariam habeat, ipsa in manum regis transeat.

CV. *Sax.* 75.

Et qui in bello ante dominum suum ceciderit, sit hoc in terra sit alibi, sint relevationes condonatæ; & habeant hæredes ejus terram sicut & pecuniam suam, & recte dividant inter se.

CVI. *Sax.* 76.

Et qui terram acquietatam habeat scyræ, id est Comitatus testimonio, habeat eam sine querela in die, & post diem ad dandam ei quem plus amabat.

CVII. *Sax.* 79.

Et volo ut omnis homo pacem habeat eundo ad gemotum vel rediens de gemoto, id est placito, nisi sit fur probatus.

CVIII. *Sax.* 77.

Volo ut omnis homo sit venatione sua dignus in nemore, & in campo in dominio suo. Et abstineat omnis homo à venariis meis ubicunque pacem ei habere volo super plenam witam.

CIX. *Sax.* 78.

Et **Drinclean**, id est retributio potus, & domini rectum donum semper stet inconvulsum.

CX. *Sax.* 80.

Qui leges istas apostabit quas rex modo nobis omnibus indulsit, sit *Dacus* sit *Anglus*, weræ suæ reus sit erga regem. Et si secundo faciat reddat bis weram suam: Si quis addat tercio, reus sit omnium quæ habebit.

CXI.

Denique precor, & in nomine Domini præcipio omnibus hominibus, ut intimo corde convertantur ad Deum; & semper assidue & diligenter inquirant quid eis sit faciendum, quid vero dimittendum. Omnibus vero magnum opus est ut Deum vere diligamus, & Dei legem servemus, sanctis doctoribus devote pareamus, quia ipsi producent nos in judicio quando Christus Dominus judicabit omnem hominem ex ante factis suis. Et felix erit pastor qui tunc gregem suum in Dei delicias & cœleste gaudium lætum producere poterit ex pristinis operibus; & exultatio erit gregi qui pastori paruerit per quem segregatus erit à diabolo, multiplicatus autem Deo. Satagamus omnes uniformi corde semper creatori nostro digne placere, & ammodo simul provideamus nobis à gehennæ cruciatibus & ignibus sempiternis. Et faciant doctores & Dei præcones sicut rectum est & omnibus necessarium. Prædicent sæpius quæ ad Deum pertinent, & omnis qui discretionis sciens est, & zelum Dei habet, audiat illos gratissime, & Dei doctrinam in mente habeat firmiter sibimet ad utilitatem. Et omnis homo semper ad honorem creatoris sui faciat boni quod potest verbo & opere hilariter usquequaque; & tunc nobis ejus misericordia præparatior erit. Sit nome ejus benedictum in vitam æternam. Et laus (gloria, & honor pariter in secula seculorum. Dei omnipotens indulgeat nobis omnibus sicut ei vel sit. *Amen.*

MOrtuo, ut præscriptum est, rege *Kanuti* placitum magnum de regni successione apud *Oxoniam* factum est; ubi *Leofricu* Comes *Cestriæ*, & cæteri principes ex boreali parte *Thamesis* una cum *Londoniensibus*, *Haraldum Harefot Kanuti* regis & *Ailenæ Hamptoniensis* filium in regem elegerunt: quamvis *Godewinus* Consul *Cantiæ* sive *Westsaxiæ*, pater *Haraldi* postea regis, & principes *Westsaxiæ* contradicere, licet non profuit, cœperunt. Nam *Hardeknoutus* legitimus filius *Kanuti* regis & *Emmæ* reginæ apud *Daciam* tunc regnans, licet per dictum *Godewinum* venire plurimum rogatus fuisset, moras tamen nimias in *Dacia* protunc fecit; unde consilium inierunt quod *Emma* regina cum familia regis defuncti *Westsaxoniam* ad opus filii sui *Hardeknouti* conservaret, *Godewino* prædicto sibi in re adhibito militari. Propter quod cum dictus *Haraldus*, qui secundum quosdam ut regnum legitimo suo fratri *Hardeknouto* in *Dacia* regnanti custodiret, in regem esset erectus, & ab *Ethelnodo Dorobernensi* archiepiscopo apud *Londonias* consecratus, opes regias *Emmæ* reginæ novercæ suæ ademit, & ipsam de *Anglia* expulit. Quæ ad *Baldewinum* Comitem *Flandriæ* se divertens, castrum de *Bruges* ubi & unde honeste viveret ab eo cepit; Ad quam filius suus *Hardeknoutus* ad eam confortandam de regno suo *Daciæ* in *Flandriam* venit, & cum ea aliquamdiu moram fecit. Et quamvis dictus *Godewinus* cum *Emma* regina antedicta pro conservatione sua in re militari stetisset, asserunt tamen quidam, quod consilio ejusdem *Godewini*, qui, ut inferius patebit, inconstans & proditor fuit, regina illa ab *Anglia* expulsa fuit.

Iste rex *Haraldus* patrem suum *Kanutum* modis omnibus degeneravit; nam de militia & curialitate nullatenus curans, voluntatem suam propriam solummodo faciebat, & contra suam regiam celsitudinem pede libentius incedebat quam equo equitabat, unde propter levitatem pedum & cursus *Haraldus* **Harefot** communiter extitit appellatus. Iste *Haraldus*, *Emma* regina, ut dictum est, à regno expulsa, & *Hardeknouto* in *Dacia* occupato, totam *Angliam* sibi subdidit, ac subjectionem regni *Scotiæ* pacifice habuit dum regnavit. Circa idem tempus *Ethelnothus Dorobernensis* archiepiscopus obiit. Post cujus obitum septimo die obiit *Ethelricus Southsaxonicus* episcopus, qui jugiter Deum rogaverat, ne diu ipsum superviveret *Ethelnothum*. Et tunc *Edsius* capellanus regis *Haraldi* dicto *Ethelnotho* monacho in archiepiscopatu successit. Et *Stigandus* quidam alius regis capellanus post dictum *Ethelricum* ad sedem *Wyntoniensem* est assumptus. *Haraldus* rex cum iiij. annis & totidem mensibus regnasset, apud *Oxoniam* obiit, sed apud *Westmonasterium* sepelitur.

QUo sepulto, proceres *Angliæ* cum *Londoniensibus* pro *Hardeknouto* filio *Kanuti* usque *Bruges* in *Flandriam* miserunt, quia tunc ibidem cum matre sua morabatur; Qui statim in

in Daciam transiens, ad veniendum in Angliam se quam citius potuit præparavit. Hardeknoutus regis Kanuti & Emmæ reginæ filius à Dacia veniens apud Sandwicum illico est susceptus, & in regem ab Anglis simul & Dacis erectus. Qui dum regnavit nil gloria dignum egit. Nam statim post coronationem suam Alfricum archiepiscopum Eboracensem cum Godwino Consule prædicto Londonias misit, corpusque Haraldi regis fratris sui nuper apud Westmonasterium, ut dictum est, sepultum, in ultionem maternarum injuriarum exhumari fecit, & capite ejus abscisso in Thamesiam projici, ut sic odium quod erga eum habuerat ex quo alio modo non potuit vindicaret; sed piscatores postea cadaver in suis retibus prendiderunt, quod apud sanctum Clementem humo iterum tradiderunt. Hic eciam contra omnem spem octo marcas unicuique remigi classis suæ de importabili tributo Angliæ solvi fecit. Insuper & Emmam matrem suam per regem Haraldum, ut dictum est supra, relegatam, in Angliam revocavit, totum regnum suum consiliis ejus & Godwini committens.

Anno Hardeknouti regis secundo, sanctus Edwardus filius Ethelredi regis & dictæ Emmæ reginæ, ad Hardeknoutum regem fratrem suum de Normannia in Angliam veniens, secum per dies aliquot morabatur; eodemque anno iste Hardeknoutus misit Gunnildam sororem suam Henrico imperatori filio Conradi, per regem Kanutum patrem suum antea sibi nuptam; quæ ad sponsum veniens multo tempore fœdus conjugale fovit. Postremo super adulterio accusata, mirabili duello cujusdam juvenis nomine Municon, quem secum ab Anglia duxerat, contra hominem giganti similem nomine Roddyngar, sicut Deus per miraculum voluit, se purgavit; unde ipsa de triumpho insperato gaudens, repudianti viro repudium dedit, & nunquam imposterum voluit ejus consortio consentire, sed velum sanctimonialium suscipiens vitam castam in Dei servicio terminavit. De isto Henrico imperatore legitur, Quod cum in juventute sua à quodam clerico fistulam argenteam eo pacto susceperat, ut cum imperator factus foret episcopatum sibi conferret, tandem imperator factus repetenti clerico promissum contulit episcopatum; sed non multo post, gravi infirmitate correptus lecto decubuit, & crescente ægritudine, per triduum sine sensu & voce mutus, & quasi à corpore raptus jacebat, ut vix vitalis spiritus in solo pectore palpitaret, nec aliud vitæ erat indicium nisi manu ad nares apposita senciebantur anelitus perexiles. Tunc præsentes episcopi & amici triduano jejunio indicto, lacrimis & votis divinam pro salute imperatoris clementiam implorabant; quibus, ut creditur, remediis convalescens, accito episcopo quem simoniace pro fistula argentea episcopum fecerat, illum per decretum concilii degradavit; confessus est namque cunctis audientibus, quod toto triduo quo exanimis jacuerat, inter dæmones constitutus, illos adeo sibi sensit infestos, quod flammas igneas per fistulam in os ejus jaculantes, corpus ejus totum tam intus quam exterius incendebant; flamma autem illum adeo exurebat, quod terrenus ignis in comparatione illius tepidus & quasi nichil calere putaretur. Sed inter hæc incendia habuit quendam juvenem quasi igne affatum, qui calicem aureum aqua plenum portavit, cujus aspersione ad pristinam rediit sanitatem. Cum autem miraretur quis esset puer, reduxit ad memoriam monasterium sancti Laurentii à paganis destructum per ipsum esse ditatum & reparatum. Et postea omnes joculatores à curia sua amovit, & ea quæ illis prius dare consueverat, pauperibus erogavit.

Hujus eciam imperatoris diebus & tempore istius regis Hardeknouti, repertum est Romæ giganteæ staturæ corpus incorruptum; Cujus vulneris hiatus quatuor pedum & semis longitudinem habebat; corpus vero ad mœnia applicatum ea altitudine vincebat; ad caputque ejus lucerna arte ardens magica, quæ nec flatu extingui poterat nec humore, donec subtili foramine subtus flammam facto aer esset introductus. Hunc dicitur Turnus occidisse: cujus tale erat Epithaphium metrice scriptum,

Filius Evandri Pallas quem lancea Turni
Militis occidit more suo jacet hic.

Iste rex Hardeknoutus tantæ, ut fertur, largitatis extitit, quod quater quolibet die in curia sua tam pro familiaribus quam supervenientibus cibaria fecit regalia præparari, malens à vocatis apposita fercula dimitti, quam à non vocatis apponenda reposci. Qui secundum quosdam infra novem dies post secundum coronationis suæ annum inventus erat in uno bostari inter pecora extinctus. Secundum tamen alios & juxta veriorem sententiam dicitur, Quod cum duobus annis regnasset, dum in medio flore juventutis suæ, in quodam convivio, in quo Osgodus Clapa vir utique magnæ potentiæ, filiam suam cuidam potenti Danico viro nuptiis traderet, apud Lambithe juxta Londonias lætus & sospes cum sponsa prædicta staret, & stando biberet, repente miserabili casu ad terram corruit, & sic mutus permanens viij. idus Junii feria tercia exspiravit; qui juxta patrem suum Kanutum Wintoniæ sepelitur.

Iste rex Hardeknoutus per totum tempus quo regnavit regni Scotiæ subjectionem pacifice habebat. Post mortem vero Hardeknouti regis prole carentis, omnes Anglorum magnates adinvicem tractantes, de communi consilio & juramento statuerunt, Quod nunquam temporibus futuris aliquis Dacus super eos in Anglia regnaret, & hoc maxime pro contemptibus quos Angli à Danis sæpius recepe-rant. Nam si Dacus Anglico super pontem aliquem occurrisset, Anglicus pedem movere ausus non fuisset donec Dacus pontem pertransisset; & ulterius, nisi Angli in honorem Dacorum capita inclinassent, graves pœnas & verbera cito sentirent: unde mortuo, ut dictum est, rege Hardeknouto, Angli contra eos insurgentes, omnes Dacos sine rege & capitaneis tunc existentes à regno Angliæ fugaverunt, qui terram celeriter dimittentes, nunquam inposterum redierunt.

Proceres igitur Anglorum jam Dacorum dominio liberati, hillares pro Alfredo primogenito regis Ethelredi & Edwardo fratre suo, ut ipsum Alfredum in regem eorum sublimarent in Normanniam, ubi tunc morabantur, nuncios destinabant, significantes eis quod secure venirent, nam mortuo Hardeknouto omnes Danos à regno expulerant, eos pro perpetuo relegantes. Sed Comes Godwinus qui filiam regis Kanuti de prima uxore sive amasia sua desponsaverat, & ad regnum secundum quosdam aspirabat, dolose cogitavit,

quod ambos fratres quam cito applicati essent necaret, ut sic colorate filium suum *Haraldum* quem de filia regis *Kanuti* genuerat, ad regnum *Angliæ* promoveret. Quædam Historiæ asserunt, quod iste *Godwinus* cum consul esset fortissimus sed proditor sævissimus, *Alfredum* magnæ probitatis virum nullo modo filiam suam ducere dignaturum prævidens, ipsum solum ea de causa odibat, & dolose extinguere cogitavit, ut sic *Edwardo* fratri suo juniori & simpliciori eam posset facilius tradere in uxorem.

Nunciis autem in *Normanniam* venientibus, *Alfredum* tantum fratrem seniorem invenerunt; Nam *Edwardus* frater suus in *Hungariam* iverat cum cognato suo *Edwardo* exulato filio regis *Edmundi ferrei lateris* locuturus. *Alfredus* vero de morte *Hardeknouti* & exilio *Danorum* audiens, gratias Deo egit, & se ad transfretandum cum omni celeritate qua potuit præparavit. Sed quia esset patre *Anglicus* & matre *Normannus*, aliquos ex matris suæ consanguineis, & multos ex coævis commilitonibus à *Normannia* in *Angliam* secum duxit. Intimavit igitur dictus *Godwinus* proceribus *Angliæ*, ipsum *Alfredum* nimiam secum adduxisse copiam *Normannorum*, ac terras *Anglorum* eis eciam promisisse, & sic inter eos securum non esse gentem externam & subdolam instirpare. Quo suggesto, seductor ille *Godwinus* statim versus *Suthamptoniam*, ubi *Alfredus* applicuerat & adhuc moram traxerat, se divertit. Quo ibi invento, quasi lætus de suo adventu sibi dixit, Ego salvo & secure *Londonias* te ducam, ubi proceres regni ut te in regem ibidem elevent, adventum tuum expectant.

Quibus ad invicem versus *Londonias* pergentibus, & super **Guldesdoune** venientibus, proditor ille *Godwinus Alfredo* dixit, Respicias à dextris circumquaque & sinistris, & vide regnum quod tuo dominio subjugabitur. *Alfredus* gratias Deo agens, fideliter mox promisit, quod si contingeret ipsum in regem coronari, quod leges tales constitueret, quæ Deo forent & hominibus placabiles & acceptæ. Prius quidem iste nequissimus *Godwinus* subdole hominibus suis præceperat, quod cum super **Guldesdoune** eos venire contingeret, quod ipsum *Alfredum* & *Normannos* omnes qui cum eo venerant, caperent & ligarent. Quibus sic dolose captis & ligatis, novem eorum decimo semper remanente apud **Guldeford** diversis pœnis sunt necati. Cum autem omnes præter decimam partem interfecti essent, tot superesse *Anglis* nimium videbatur; unde decima parte decimata, paucissimi evaserunt. Nam proh dolor! xij. generosos homines à *Normannia* cum *Alfredo* venientes, inter cæteros crudeliter occiderunt, ac ipsum *Alfredum* apud **Gillyngham** oculis privaverunt, & sic eum ad cœnobium *Eliense* ducentes, ipsum secundum quosdam monachorum custodiæ manciparunt, ubi pauco tempore panis cibario sustentatus, vitam inaudito cruciatu miserabiliter terminavit.

Quidam namque dicunt, quod primordiis viscerum ejus umbelico aperto extractis, & ad stipitem ligatis, ipsum tantis vicibus stimulis ferreis circumduxerunt, donec novissima viscerum extrahebantur; & sic proditione *Godwini* apud **Ely** mortuus est *Alfredus*. Cumque proceres *Angliæ* proditori *Godwino* non consentientes, audissent qualiter *Alfredus* erat seductus, & morte turpissima interemptus, inter se contristari cœperunt, jurantes quod *Godwinus* crudeliori morte moreretur quam unquam fecit Comes *Edricus*, qui dominum suum naturalem regem *Edmundum* **Irenesíde** proditionaliter interfecit. Volueruntque eum cepisse, sed in *Daciam* statim fugit, & ibi per quadriennium latitavit, terris et redditibus, bonis et catallis suis in *Anglia* interim confiscatis. Item quidam asserunt in historiis suis, quod iste *Alfredus* non tempore isto sed tempore supradicti regis *Haraldi* occisus fuit; Nam dicunt quod *Edwardus* frater istius *Alfredi*, indigne ferens, quod rex *Haraldus* in *Anglia* regnaret, cum xl. navibus et multo comitatu *Normannorum* apud *Suthamptoniam* in *Angliam* applicuit, sed resistentibus *Anglis*, præda capta *Normanniam* revertitur. Quo in tempore dictus *Alfredus* cum militibus plurimis partem aliam ingressis, et à prædicto *Godwino* hospitio susceptus, dolo nocte per ipsum capitur, et tunc cum suis vinctus, regi *Haraldo* missus oculis privatur, sociis interemptis. Item alii tradunt quod iste *Alfredus* tempore *Hardeknouti* regis interemptus fuit; Nam dicunt quod cum *Hardeknoutus Emmam* matrem suam de *Flandria* in *Angliam* ab exilio revocasset, dicti *Alfredus* & *Edwardus* filii supradicti regis *Ethelredi* & ejusdem *Emmæ*, post longam in *Normannia* moram, sumptis secum quam plurimis militibus *Normannicis* ad dictæ *Emmæ* matris suæ colloquium *Wintoniæ* venerunt. Quod dictus *Godwinus* Comes graviter ferens, *Alfredum* captum cathenavit, socios suos disturbavit, quosdam excæcavit, quosdam multavit, quosdam cute capitis abstracta cruciavit, & omnes pro maxima parte modo supradicto apud **Guldeford** interfecit; *Alfredo* vero usque ad insulam de **Ely** misso, ipsum primo luminibus privari jussit, qui deinde monachorum custodiæ traditus, & ut superius dictum est, cruciatus, paucis supervixit diebus. Quo audito, *Emma* regina filium suum *Edwardum Normanniæ* celeriter remisit.

Quidam tamen dicunt, ipsam in necem filii sui *Alfredi* consensisse, & venenum *Edwardo* procurasse, ut inferius tempore ejusdem *Edwardi* in improperationem ipsius reginæ invenitur; unde dicunt quod propter necem *Alfredi* contra regem *Hardeknoutum*, cujus conniventia hoc processisse dicebatur, & contra dictum *Godwinum* magna ira orta est: sed dicitur quod *Godwinus* coram principibus *Angliæ* se purgavit, quod nunquam in necem *Alfredi* consensit nisi regia vi coactus. Et quamvis, ut superius scriptum est, diversi diversimode & diversis temporibus ipsum *Alfredum* per dictum *Godwinum* proditum & extinctum esse tradunt; in Cronicis tamen magis verisimiliter veris legitur, ipsum post mortem regis *Hardeknouti* modo supradicto apud **Ely** decessisse, unde proditor suus *Godwinus* à proceribus *Angliæ* super hoc, ut præmittitur, irretitus, in *Daciam* ne ab eis caperetur transfretavit, ubi securius pro tempore stare posset.

A*lfredo* vero per proditionem dicti *Godwini*, ut dictum est, extincto; proceres *Angliæ* pro *Edwardo* fratre suo juniore in *Normanniam* nuncios & obsides destinarunt, mandantes ei ut secure cum paucis *Normannis* veniret, & eum in regem fidelissime stabilirent. Paruit autem *Edwardus*, & cum paucis in *Angliam* veniens, ab *Eadsio Cantuariensi*, & *Alfrico*

Eboracensi

Eboracensi archiepiscopis apud *Westmonasterium*, seu secundum quosdam apud *Wyntoniam*, in festo sancto Paschæ anno Domini M. xliij. in regem *Angliæ* consecratur. Qui cartam talem quæ apud *Westmonasterium* servatur adhuc, scripsit; Quod quociens ipse aut quisquam successorum suorum regium diadema apud *Westmonasterium* seu *Wyntoniam* portaret, eo die præcentor loci recipiat de fisco regio dimidiam marcam & conventus centum simenellos, & unum modium vini. Iste rex *Edwardus* ab infantia Deum diligens bonas consuetudines suas primarias pro honore terreno non commutavit, sed cunctis diebus magis ac magis in omni sanctitate, castitate, humilitate, & mundicia Deum & sanctam ecclesiam dilexit, pauperesque ob amorem Dei tanquam fratres suos caros habuit & dilectos, & eos largis eleemosinis aperto corde & voluntate bona sæpe respexit, & plures in *Anglia* statuit leges bonas, quæ pro majori parte adhuc in regno tenentur. Cumque prædictus Comes *Godwinus* qui in *Daciam* propter mortem *Alfredi*, ut dictum est, fugerat, de pietate & misericordia regis audivisset, redire in *Angliam* cogitavit, misericordiam & gratiam pro terris suis rehabendis à rege humiliter petiturus. Qui omnibus pro transitu suo paratis in mari se ponens, in *Angliam* applicuit, & usque *Londonias*, ubi rex & omnes regni magnates ad parliamentum tunc fuerant, properavit; rogans ibi & petens amicos & consanguineos suos, qui post regem majores terræ fuerunt, ut gratiam & amicitiam à rege sibi perquirere studerent.

Qui super hoc consilio inter eos deliberato, ipsum coram rege pro gratia optinenda secum duxerunt. Sed statim cum rex eum intuitus esset, de proditione & morte *Alfredi* fratris sui ipsum appellavit in hæc verba: Proditor *Godwine*, ego te appello de morte *Alfredi* fratris mei quem proditionaliter occidisti. Cui *Godwinus* se excusando respondit, Domine mi rex, salva reverentia & gratia vestra, pace & dominatione, fratrem vestrum nunquam prodidi nec occidi; unde super hoc pono me in consideratione curiæ vestræ. Tunc dixit Rex, Karissimi Domini, Comites & Barones terræ qui estis homines mei ligii modo hic congregati, & appellum meum responsumque *Godwini* audistis, volo quod inter nos in ista appellatione rectum judicium decernatis, & debitam justitiam faciatis.

Comitibus vero & Baronibus super hoc adinvicem tractantibus, quidam inter eos de justo judicio faciendo diversimode sentiebant. Alii enim dicebant, Quod nunquam per homagium, servicium seu fidelitatem *Godwinus* regi extitit alligatus, & ideo proditor suus non fuit, & quod ipsum eciam manibus suis non occiderat. Alii vero dixerunt, Quod Comes, nec Baro, nec aliquis regi subditus bellum contra regem in appellatione sua de lege potest vadiare, sed in toto ponere se in misericordia sua, & emendas sibi offerre competentes. Tunc *Leofricus* Consul *Cestriæ* probus homo quoad Deum et seculum, dixit, Comes, inquit, *Godwinus* post Regem est homo melioris parentelæ totius *Angliæ*, et dedicere non potest quin per consilium suum *Alfredus* frater regis interemptus fuit, unde pro me considero, quod ipsemet et filius suus, et nos omnes xij. Comites qui amici et consanguinei sui sumus, coram rege humiliter procedamus, onerati cum tanto auro et argento quantum inter brachia sua quilibet nostrum poterit bajulare, illud sibi pro suo transgressu offerendo, et suppliciter deprecando, ut ipse malevolentiam suam, rancorem et iram Comiti condonet, et acceptis homagio suo et fidelitate terras suas sibi integre restituat et retradat. Illi autem omnes sub ista forma thesauro se onerantes et ad Regem accedentes, seriem et modum considerationis eorum sibi demonstrabant. Quorum considerationi rex contradicere nolens, quicquid judicaverant per omnia ratificavit. Concordia igitur sub isto modo inter eos facta, Comes statim reoptinuit integre terras suas. Secundum autem quosdam, iste *Godwinus* in *Daciam* propter mortem *Alfredi*, ut præscribitur, non fugit, nec terram *Angliæ* dimisit, quia per eos de morte dicti *Alfredi* tempore *Hardeknouti* coram proceribus regni licet falso se purgavit, quod nunquam in mortem ejus consensерat, nisi, ut supra scriptum est, regia vi coactus: unde dicunt, quod post mortem *Hardeknouti*, *Edwardus* à *Normannia* vocatus, annuentibus potissime ipso Comite *Godwino*, & *Leofrico* Comite *Cestriæ*, & *Wigornensi* Episcopo, in regem *London.* levatur, & *Wintoniæ*, ut præmittitur, consecratur. Qui Comitem *Godwinum* in tantum postea honorabat, quod de communi consilio procerum suorum prolem ab eo sperantium, in patrocinium regni sui *Editham* filiam ejusdem *Godwini* duxit in uxorem, in cujus pectore, ut quidam aiunt, omnium liberalium artium erat gignasium, sed uterque, tam rex quam illa, virgo permansit.

Iste rex *Edwardus* absolvit *Anglos* à gravi vectigali xxxviij. anno, ex quo pater suus rex *Ethelredus* primitus id *Danicis* soldariis solvi mandarat. Iste quoque *Edwardus* matrem propriam nec plene colebat, nec publice confundebat; De consilio tamen *Godwini* preciosa quæque de matre sua cepit, vel quia ipsa nimis dura ante susceptum regnum ei fuerat, vel quia aliquid ei conferre minus curabat. De *Neustria* quoque quosdam qui ei prius benefecerant remunerando advocabat, inter quos *Robertum* quendam *Gemeticensem* monachum primo, postea *Londoniensem* episcopum, deinde *Cantuariensem* archiepiscopum fieri fecit, ut inferius plenius patebit. *Eadsio Cantuariensi* archiepiscopo archiepiscopatum propter infirmitatem dimittente, quidam *Siwardus* secundum quosdam ad supplendum vices ejus loco ejus consecratur; qui inter archiepiscopos tamen non nominatur, tum quia archiepiscopatum eo vivente suscepit; tum quia ante eum forte decessit. Tunc quoque quidam *Stigandus* factus est episcopus *Estanglorum.* Circa idem tempus rex *Edwardus* *Swanum* consulem filium dicti *Godwini* ab *Anglia* relegavit, qui ad *Baldewinum* Comitem *Flandriæ* veniens, ibi apud *Bruges* hiemavit.

Anno Domini M. xlv. regni vero regis *Edwardi* tercio, idem rex *Edwardus* contra *Norragenorum* regem *Haraldum Harefax* *Angliam* oppugnare disponentem, apud *Sandicum* portum classem pervalidam congregavit, ut sibi in mare hostiliter obviaret. Sed bellum à *Swano* rege *Dacorum* illi *Hiraldo* illatum, iter & propositum impedivit. Circa idem tempus *Elwordus Londoniensis* præsul quondam abbas *Eveshamiæ*, dum tanto regimini præ nimia corporis invalitudine minus sufficeret, *Eveshamiæ* sicut prius voluit præsidere: Sed monachis loci id recusantibus, ablatis rebus & libris quæ vel

ipse, vel alii *Evesbamiæ* contulerant, monasterio **Ramesey** se contulit, ibique cito post moriens sepelitur; unde rex *Edwardus* dictum *Robertum Gemeticensem* monachum genere *Normannum* episcopum fecit *Londoniarum*. In illo eciam tempore *Stigandus Estangliæ* episcopus factus est episcopus *Wyntoniensis*.

Anno Domini M. xlvj. regni autem regis *Edwardi* quarto, magnus *Norragenorum* rex *Haraldus Harefax* frater sancti *Olavi* regis ex parte matris, *Swano* rege *Dacorum* fugato, sibi *Daciam* subjugavit; unde postea idem *Swanus* rex *Danorum* de terra sua sic nuper expulsus, regem *Anglorum Edwardum* rogavit, ut classem sibi contra dictum regem *Norragenorum* mitteret. Assentiente ad hoc Comite *Godwino*, cæteri proceres dissuaserunt; sed rege *Norragenorum* cito post obeunte, *Swanus Daciam* recuperavit. Anno regis *Edwardi* sexto bellum apud **Walesdonne** inter *Henricum* regem *Francorum* & proceres *Normanniæ* est commissum, eo quod *Willielmum* nothum in ducem & dominum eorum recipere recusabant, quos cum postea dux *Willielmus* victos optinuisset, quosdam eorum exlegavit, quosdam capite detruncavit. Venerunt eo tempore apud *Sandicum* duo principes *Dacorum Lothen* & *Hyrlings*, ubi capta innumerabili præda, auri eciam & argenti copia, per mare girantes, *Estsexiam* sunt prædati. Inde vero iter in *Flandriam* dirigentes, præda sua vendita unde venerant sunt reversi.

Anno sequenti, *Swanus* consul filius *Godwini* in *Angliam* rediens, ad *Godwinum* patrem suum usque **Pevenesey** festinavit, humiliter sibi supplicans, ut *Haraldus* & *Tosti* fratres sui, & *Beornus* consul secum irent ad regis amicitiam sibi impetrandam. Corriperat namque *Edigivam Leof* monasterii abbatissam, & eam matrimonialiter sibi disposuerat copulasse, sed à rege & proceribus impeditus, *Angliam* propter hoc, rege ipsum, ut supra dictum est, relegante, nuper reliquerat. Sed hoc anno ficte rediens, dictum *Beornum* Comitem consobrinum suum, qui eum pacificare intendebat, & naves ipsius *Swani* ad auxilium ejus introibat, subdole interfecit, indeque in *Flandriam* fugiendo revertitur. Corpus vero dicti *Beorni* ad terram de mari projectum amici sui juxta *Kanutum* regem avunculum suum apud *Wintoniam* humaverunt.

Hoc anno mortalitas hominum & animalium multas *Angliæ* provincias occupavit. Et ignis aerius, qui silvaticus vulgo dicitur, in *Derbegensi* provincia villas & segetes ustulavit: & terræ motus per loca fuit. Hoc anno *Hibernienses* piratæ *Sabrinum* mare ingressi, cum adjutorio *Griffini* regis australium *Britonum*, transito ad vada fluvio, multas in vicinis locis prædas fecerunt. Hoc anno *Leo* ix. qui eciam *Brunus*, post *Damasum* sedit annis v. & mensibus duobus. Qui primo papatus sui anno rogatu *Hermanni* abbatis *Franciam* venit, & dedicato monasterio *Remensi* magnam sinodum episcoporum & abbatum sex diebus ibidem vel secundum quosdam apud *Versialacum* tenuit, in qua fuerunt abbates **Ramesey** & *Cantuariensis* per regem illuc directi. Quo anno ipse papa & rex *Dacorum Swanus* perrexerunt cum imperatore *Henrico* contra *Baldewinum Flandriæ* Comitem, & rex *Anglorum* mare observabat cum classe sua, donec imperator beneplacitum suum de eodem Comite habuisset.

Iste eciam papa cum conscientiam læsam haberet, quod aliqualiter per imperatorem intrusus esset, cum ad urbem venit, papatui sponte cessit: sed denuo ab hiis quorum intererat canonice est electus. Hujus papæ tempore ecclesia cœpit plurimum perturbari per *Berengarium* quemdam archidiaconum, qui asseruit corpus Christi & sanguinem in altari non vere existere sed fantastice: contra quem *Lanfrancus Beccensis* Prior postmodum egregie disputavit.

Circa hæc tempora erant in strata publica qua *Romæ* itur, duæ aniculæ in uno tigurio commorantes, & uno maleficio imbutæ, quæ hospites in equos, porcos, vel alia quævis animalia transformare solebant, ac eciam mercatoribus nummos vendere in ebrietate & crapula consuebant; unde histrionem quendam arte saltandi victum quærentem hospicio recipientes, in asinum transformarunt. Non enim asinus effectus juvenis intelligentiam amiserat sed loquelam, qui præcepta vetularum joculando & saltando implevit, quæ asinum ludentem nisi dato precio homines videre non permiserunt. Ac tandem à quodam divite asinus emptus est, aquæ quoque ingressus est ei eciam interdictus. Post multum vero temporis, asini ludus in fastidium versus, negligentiusque custoditus, abrupto loro fugit, & se in lacum proximum volutavit, & pristinæ humanæ formæ est restitutus. A custode si asinum vidisset sciscitatus, dixit, Se asinum fuisse, sed modo formam hominis suscepisse. Papæ res aperitur, & mulieres convictæ suum confitentur delictum.

Hiis diebus tempore istius regis *Edwardi*, ut *Willielmus Malmesbury* in libro suo narrat, mirabile contigit in *Anglia*, non superno miraculo sed infernali præstigio. Mulier quædam in *Berkeleya* mansitabat maleficiis ut post patuit, insueta, auguriorum veterum non inscia, gulæ patrona, petulantiæ arbitra, flagiciis non ponens modum, quod esset adhuc citra senium, vicino licet pede pulsans senectutis aditum. Hæc cum quadam die convivaretur, cornicula quam in deliciis habebat vocalius solito nescio quid cornicata est, quo audito, dominæ cultellus de manu cecidit, simul & vultus expalluit. Et producto gemitu, Hodie, inquit, ad ultimum sulcum aratrum meum pervenit, hodie audiam & accipiam grande incommodum. Quo dicto, nuncius miseriarum intravit. Percunctata quare ita vultuosus adventaret, Affero tibi, inquit, ex villa illa, & nominavit locum, filii obitum, & totius familiæ ex subita ruina interitum. Hoc dolore femina pectore sauciata, continuo decubuit. Sencienque morbum ad vitalia perrepere, superstites liberos monachum & monacham pernicibus epistolis invitabat. Advenientes voce singulciente alloquitur: « Ego filii, quondam meo miserabili fato dæmonicis semper artibus inservivi. Ego viciorum omnium sentina, ego illecebrarum magistra fui. Erat autem inter hæc mala, spes vestræ religionis quæ miseram palparet animam; De me desperata in vobis reclinabar, Vos proponebam propugnatores adversus dæmones, tutores contra sævissimos hostes. Nunc igitur quia ad finem vitæ accessi, illos habeo exactores in pœna, quos habui suasores in culpa. Rogo vos per materna ubera, si qua fides, si qua pietas, ut mea saltim studeatis alleviare tormenta. Sententiam quidem de anima prolatam non revocabitis, corpus vero

« hoc

« hoc modo forsitan servabitis. Insuite me corio cervino, deinde in sarcophago lapideo supinate, operculum plumbo & ferro constringite, super hæc lapidem tribus cathenis ferreis magni scilicet ponderis circumdate; psalmicines quinquaginta sint noctibus, ejusdem numeri missæ diebus, qui adversariorum excursus feroces lenigent, ita si tribus noctibus jacuero, secure matrem vestram quarto die infodite humo, quanquam verear terra fugiet me finibus suis recipere & fovere, quæ maliciis meis tociens est gravata. Factum est ut præceperat illis magno studio incumbentibus. Sed proh nephas! nil lacrimæ valuerunt piæ, nil vota, nil preces, tanta erat mulierculæ malicia, tanta diaboli violentia. Primis enim duabus noctibus cum chori clericorum psalmos circa corpus concreparent, singuli dæmones hostium ecclesiæ inmani obice clausum levi negotio defringentes, extremas cathenas disrumpunt, media, quæ operosius elaborata erat, illibata duravit; Tercia nocte circa gallicantum strepitu advenientium hostium omne monasterium à fundamentis moveri visum est, unusque cæteris vultu terribilior & statura eminentior, januas majori vi concussas in fragmenta dejecit. Diriguere clerici, metu steterunt comæ & vox faucibus hæsit. Ille arroganti ut videbatur gestu, ad sarcophagum accessit, inclamatoque nomine ut surgeret imperavit, qua respondente, Quod nequiret pro vinculis. Solveris, inquit, statimque cathenam quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine ut stuppeum vinculum disrupit, operculumque tumbæ pede depulit, illamque manu apprehensam palam omnibus ab ecclesia extraxit, ubi præ foribus equus niger & superbus hinniens videbatur, uncis ferreis per totum tergum protuberantibus, super quos misera imposita mox ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit, audiebantur tamen clamores per quatuor fere miliaria miserabiles suppecias orantis.

Ista incredibilia non judicabit qui legerit beati *Gregorii* dialogum, qui refert in quarto libro nequam hominem in ecclesia sepultum à dæmonibus foras ejectum. Apud *Francos* quoque non semel auditum est quod dicam. *Karolum Martellum* insignis fortitudinis virum, qui *Saracenos Galliam* ingressos *Hispaniam* redire compulit, exactis diebus suis in ecclesia sancti *Dionisii* sepultum; sed quia patrimonia omnium pene monasteriorum *Galliæ* pro mercede commilitonum mutilaverat, visibiliter à malignis spiritibus de sepulcro est abreptus, post hanc diem nusquam visus. Denique illud *Aurelianensi* archiepiscopo est revelatum, & per eum in vulgus seminatum.

Anno regis *Edwardi* iiij. *Swanus* filius *Godwini* consilio & cautela patris sui regi concordatur. *Eadsius Dorobernensis* archiepiscopus vita cassatus est. Obierat eciam *Siwardus* successor ejus, unde rex dictum *Robertum* monachum genere *Normannum* ad archiepiscopatum *Cantuariensem* promovit, cujus consilio rex ipse simplex, qui nusquam nisi alieno consilio ductus perperam egit, in tantum adquievit, ut matrem propriam propter nimiam familiaritatem *Ailwini* episcopi *Wintoniensis* bonis omnibus privatam in monasterio de **Werewelle** detruderet, & ipsum episcopum incarceraret. *Emma* mater regis laxius custodita episcopis *Angliæ* in quibus confidebat scripsit, se plus de præsulis *Wintoniensis* dedecore quam sua verecundia torqueri, paratamque se Dei probare judicio ferrique candentis examine, episcopum injuste fore diffamatum. Convenientes vero episcopi regem ad rogata flexissent, nisi dictus *Robertus Cantuariensis* archiepiscopus obstetisset. Quo modo, inquit, fratres, feram illam non feminam audetis defendere, quæ filium suum regem diffamavit, quæ amasium suum lubricum, Christum Domini nominavit? Sed esto, femina vult purgare pontificem, sed quis purgabit eam, quæ dicitur consensisse in necem filii sui *Alfredi*, & procurasse venenum *Edwardo*? Sed esto quod autoritatem habeat supra sexus conditionem, si tamen pro seipsa quatuor passus, & pro episcopo quinque continuos super novem ignitos vomeres nudis pedibus, & plenis vestigiis illæsa transierit, ab impetitione ista evadat totaliter absoluta. Præfigitur illico examinis dies, quo rex & cæteri proceres, excepto solo eodem *Roberto* archiepiscopo convenerunt. Sed nocte præcedente mulier ad sepulcrum sancti *Swithuni Wintoniæ* perorans, confortatur; nam die sequenti velatis oculis ignitos vomeres illæsa cunctis videntibus pertransibat. Tunc rex ingemiscens & veniam petens, ab utroque, præsule scilicet & matre, disciplinas recepit, ablataque illis restituit. Regina vero sancto *Swithuno* maneria ix. dedit, & episcopus ix. propter illos ix. vomeres quos illa pertransiit. Dictus vero archiepiscopus *Robertus* extra *Angliam* fugit. Eodem anno rex *Edwardus* cum pecunia quæ **Danegild** dicebatur esset collecta & ante eum dilata, vidit diabolum super saccum sedentem & ludentem, unde ne amplius exigeretur remisit.

Anno regis *Edwardo* ix. mense Septembri *Bononiensis* Comes *Eustachius*, qui sororem regis *Edwardi* quondam duxerat, mari transito *Dorobherniam* venit, ubi homines sui dum imprudenter hospicia quærerent unum de civibus peremerunt. Quod videntes cives, unum ex suis militibus occiderunt; propter quod iratus Comes, furorem nimium in viros & mulieres ejusdem civitatis exercuit, plures gladio perimendo, ac senes & parvulos equorum pedibus conculcando. Cives vero hoc non tolerantes, ad arma demum concurrerunt, & resistendo eos in fugam viriliter verterunt, septem personis ex eis peremptis; unde ipsi ad regem *Edwardum Glocerniæ* morantem properantes, ab eo suscepti sunt. Audiens autem Comes *Godwinus* talia in comitatu suo geri, grave tulit, & congregato exercitu de comitatu suo *Cantiæ*, & de *Suthsaxia*, & *Westsaxia*, & filius suus primogenitus *Swanus* de comitatu suo *Baroccensi*, *Oxoniensi*, & *Glovernensi*, *Herefordensi*, & *Somersetensi*, alterque filius suus *Haraldus* de comitatu suo, scilicet de *Estsaxonia*, *Estanglia*, *Huntyngdonia*, & *Cantebrigia*, castrametati sunt in comitatu *Gloverniæ*, regi per legatos mandantes, ut prædictum *Eustachium* cum suis, & *Normannos*, & *Bononienses*, qui castrum *Doroberniæ* tenebant, eis redderent. Quod audiens rex timuit, & responsum distulit, eo quod exercitus ejus ad eum ut præceperat nondum venit. Miserat namque ad Comitem *Northumbriæ Siwardum*, de cujus genere & strenuitate infra plenius dicetur, & ad *Leofricum* Comitem *Cestriæ*, ut ad *Godwinum* impediendum exercitum colligerent copiosum. Quo interim advincem conveniente, rex *Godwino* mandavit petita nullatenus se facturum. Exercitibus igitur hinc inde ad

prælium

prælium paratis, grave aliquibus magnatorum videbatur, ut cum suis compatriotis & parentibus bellum inirent: propter quod discurrentibus nunciis & mediantibus viris discretis, convenit, ut rex & comes certo die convenirent *Londoniæ* placitaturi, obsidibus super hoc datis mutuo & acceptis. Quo die demum adveniente, militibus *Godwini* ob metum regii exercitus paulatim defluentibus, ipse *Godwinus* inire cum rege placitum non audebat, sed nocte superveniente cum filiis suis & eorum uxoribus fugam iniit confusus. Habuerat enim *Godwinus* ex *Githa* uxore sua *Danica* sorore *Swani* sex filios, videlicet, *Swanum*, *Wilnotum*, *Leofwinum*, *Haraldum*, *Tostium* & *Griffinum*. Mane autem facto quia *Godwinus* vocatus non comparuit, ab ipso rege & suo exercitu cum uxore sua & quinque filiis suis est proscriptus, unde Comes ipse sibi timens, mox cum uxore sua & tribus filiis suis, *Swano* videlicet, *Tosti* & *Griffino* ad insulam de **Thorney** fugit, & inde nave parata ad Comitem *Flandriæ Baldewinum*, cujus filiam *Juditham Tosti* desponsaverat, navigavit. *Haraldus* vero & *Leofwinus* de *Bristollia* in *Hiberniam* transfretarunt. Quamobrem rex *Editham* reginam uxorem suam eo quod filia esset *Godwini*, propter odium patris repudiavit, & eam cum una tantum pedissequa, abbatissæ de **Werewelle** sine honore ad custodiam transmisit, ac terras & thesaurum *Godwini* & filiorum suorum continuo confiscavit. Deditque cuidam *Odoni Somersetæ*, *Dorsetæ*, & *Devoniæ* consulatum, *Algaro* vero filio *Leofrici* consulis *Haraldi* tradidit consulatum. Interea *Normannicus* Comes *Willielmus* nothus cum multitudine magna venit in *Angliam* à rege invitatus, quem rex magnis muneribus ditans, obsidibus Comitis *Godwini* sibi custodiendum traditis, *Normanniam* cum gratiarum actionibus remisit.

Anno Domini M. lj. & *Edwardi* regis x. obiit *Eboracensis* archiepiscopus *Elfricus*, & rex archiepiscopatum in manu sua per aliquod tempus tenuit. Et eodem anno rex *Edwardus Anglos* à gravi tributo solvit quod eis pater suus propter *Danorum* soldarios imposuerat.

Anno Domini M.lij. & regis *Edwardi* xj. *Emma* regina mater ejusdem regis, apud *Wintoniam* vitam perdidit temporalem. Eodem anno *Marianus Scotus* anno ætatis suæ 21. seculum reliquit, & peregrinus pro Christo factus, apud *Coloniam Alemanniæ* urbem in monasterio *Scottorum* est attonsus. Eodem anno dictus consul *Godwinus* & *Swanus* filius ejus velis extensis à *Flandria* currentes insulam de **Wiht** prædati sunt. Eodemque tempore *Haraldus* filius *Godwini* de *Hibernia* veniens, **Portelond** prædato, ad patrem suum in insula de **Wiht** festinavit, qui se ibidem adinvicem jungentes, inde ad **Pevese, Romeneye, Ithithe, Folkestane, Dover, Sandwik** & **Schepeye** perrexerunt, puppes ubique & obsides capientes, & postea villa regis de **Mydylton** per quosdam eorum aggressus combusta, classis per *Normictam* versus *Londoniam*, quia cives ejusdem ad eos allexerant, tendens, quinquaginta puppibus quibus rex inerat, obviavit, ubi quia ex utraque parte pauci erant qui aliquid fortitudinis habebant nisi tantum *Angli*, pugnare adversus suos propinquos & compatriotas pene omnes abhorrebant: unde precibus statim intervenientibus rex & dictus comes gener suus consilio *Stigandi* episcopi concordantur; ita quidem, quod *Wilnotus* filius *Godwini*, & *Hacus* filius *Swani* obsides pacis regi tradebantur, quos rex *Willielmo* duci *Normanniæ* custodiendos statim misit. Tunc rex *Editham* reginam uxorem suam filiam dicti *Godwini* pristinæ restituit dignitati; & sicut sapientiores de consensu partium ordinaverant, ipsum *Godwinum* & uxorem suam ad honorem pristinum reaccepit, & sibi, & omnibus filiis suis terras & omnia quæ prius habuerant reddidit, excepto *Swano*, qui pœnitentia ductus de *Flandria* nudipes *Jerusalem* ierat, eo quod nuper *Beornum* consobrinum suum, ut præmittitur, occidisset; indeque rediens, invalitudine ex nimio frigore contracta mortuus est in *Licia*.

Facta igitur concordia paceque firmata, omni populo rectam legem promiserunt, & omnes *Normannos* qui leges iniquas adinvenerant, & injusta judicia judicaverant, ac multa mala consilia adversus *Anglos* regi dederant, exlegaverunt. Paucos tamen, scilicet *Robertum* diaconem & generum ejus *Ricardum* filium *Scrob*, *Alfredum* regis stratorem, *Anfridum* cognomento *Cockesfot* & quosdam alios, quos plus cæteris rex dilexerat, eique & omni populo fideles extiterant, in *Anglia* remanere permiserunt. Porro dictus *Robertus Cantuariensis* archiepiscopus, & *Londoniensis* præsul *Willielmus*, & *Ulf Dorkecestrensis* antistes, cum suis *Normannis* vix evadentes in exilio mare transierunt. Tunc vero dictus *Stigandus* primo episcopus *Estangliæ*, deinde *Wyntoniensis*, vir pessimus & simoniacus, *Edwardi* regis simplicitate abusus, *Cantuariensem* archiepiscopatum dicto *Roberto* vivente invasit, & in archiepiscopum ipso rege annuente consecratur; unde & nunquam pallium à sede apostolica potuit impetrare. Qui quidem archiepiscopus *Robertus* postmodum obiit ultra mare, & ibi sepultus est. Sed dictus *Willielmus Londoniensis* episcopus propter suam bonitatem parvo post tempore ab exilio revocatus, in suum recipitur episcopatum. *Osbernus* vero cognomento *Pentecost* & socius ejus *Hugo* sua reddiderunt castella, & Comitis *Leofrici* licentia per suum comitatum *Scotiam* adeuntes, à rege *Scottorum Malcolmo* filio regis *Cambrorum* suscepti sunt, cui quidem *Malcolmo* rex *Edwardus* dederat regnum *Scotiæ* de se tenendum.

Anno Domini M. liij. & regis *Edwardi* xij. cum idem rex secundum quosdam apud *Hodyam*, & secundum alios, & veriores apud **Wyndesore**, ubi plurimum manere solebat, pranderet, Comes *Godwinus* gener suus & proditor recubuit juxta eum. Cumque *Haraldus* filius ejusdem Comitis tunc pincerna regis, potum ferendo uno pede casu titubans in alium se recepisset, & perstetisset, ita quod nec ipse, nec regius ciphus cecidit: *Godwinus* filio suo ridendo ait, Tunc adjuvit unus frater alium; Ad quod verbum rex vultu mutato suspirans, dixit, Sic meus frater michi fecisset si *Godwinus* hoc permisisset. Ad quem Comes, buccellam panis in manu tenens, ait, « Sæpe tibi rex falso relatum est « me proditioni tuæ invigilasse, sed si unquam te « prodere cogitavi vel in mortem fratris tui *Al-* « *fredi* culpabilis existo, Deus cœli verax & justus « concedat, ut hæc buccella quam in manu teneo « sit michi mors & æterna perditio. Qui mox eadem buccella in ore posita ultione divina cooperante strangulatus miserabiliter exspiravit. Quo viso, rex ministris ait, Extrahite canem. *Haraldus* vero filius

filius suus qui regi astabat, mox eum sub mensa per pedes extraxit, & apud *Wyntoniam* sepelivit. Cujus quidem *Godwini* consulatus datus est tunc eidem *Haraldo* filio suo, & comitatus *Haraldi* datus est *Algaro* filio Comitis *Leofrici*.

Anno regis *Edwardi* xiij. idem rex *Edwardus* *Aldredum Wigornensem* episcopum ad Imperatorem *Henricum* secundum destinavit, rogans eum ut missis ad regem *Hungariæ* literis & legatis, inde fratruelem suum *Edwardum* filium *Edmundi* Irenside in *Angliam* ad eum transmitteret; decreverat enim eum rex post se regem constituisse, unde idem *Edwardus* filius *Edmundi* cum *Agatha* uxore sua, & liberis suis, videlicet *Edgaro Adelyng* & *Margareta* atque *Christina*, in *Angliam* venit. Sed cito post decessit, qui in ecclesia sancti *Pauli* apud *Lundonias* sepelitur. Quo mortuo, rex *Edwardus* filium suum *Edgarum* tanquam filium proprium dilexit & nutrivit, ac ipsum hæredem *Angliæ* instituere cogitavit. Sed, ut quidam aiunt, rex gentis suæ malitiam, & præcipue superbiam *Haraldi* filii dicti *Godwini* & aliorum divina demonstratione prævidens, percepit, quod propositum suum quoad ipsum *Edgarum* cognatum suum, de regno post eum optinendo minime potuit adimplere, unde *Willielmo* cognato suo *Normannorum* Duci regnum post eum optinendum per solempnes nuncios assignavit.

Eodem anno habito *Lundoniæ* Concilio *Algarus* Consul filius Comitis *Leofrici*, secundum quosdam, de regis proditione convictus, & secundum quosdam sine culpa exulatus est; Qui mox *Hiberniam* adiit, & ibidem congregatis quibusdam navibus piraticis *Griffino* se *Northwallensium* regi junxit, qui statim *Herefordensem* provinciam depopulantes, timidum ducem *Eadulphum*, qui *Anglos* contra morem in equis pugnare fecerat, fugaverunt. Deinde *Herefordiam* captam & ecclesiam sancti *Ethelbricti* Canonicis occisis & urbe spoliata incendunt & ad propria redeunt, unde mox *Haraldus* dux à rege missus, fugientes insequitur, *Herefordiam* instaurat & vallo cingit, ac exulatos cum rege pacificat.

Circa idem tempus *Siwardus* fortissimus Consul *Northumbriæ* pene gigas statura obiit, de quo sic legitur. Fuit in regno *Danorum* de sanguine regio quidam nobilis Comes unicam habens filiam, quæ spaciandi causa silvam quandam domui patris sui vicinam cum ancillis suis intravit; quibus ursa obvians omnes timore resolutas in fugam convertit, & solam Comitis filiam secum rapuit, de qua filium nomine *Bernum* aures ursinas habentem & in comitatu jure materno succedentem progenuit, successu vero temporis Comes iste *Bernus* in armis strenuus filium habuit quem *Siwardum* appellavit. Tandem *Siwardus* iste paternas terras relinquens, cum quinquaginta sociis navem intravit, & apud *Orchades* insulas draconem prælio singulari vincens de terra illa fugavit, navemque conscendit, & apud *Northumbriam* quærendo alium draconem applicuit. Cui die quadam senex reverendus solus in silva quadam repertus dixit. *Siwarde*, scio quod draconem quem reperire non poteris quæris, sed navem conscende, ac versus austrum usque ad quoddam brachium marinum *Tamesia* vocatum tende, & per illud ad civitatem opulentam *Lundonia* appellatam devenire poteris. Deditque ei senex in signum vexillum Ravelandeye quod interpretatur *Corvus terroris terreni*. Cui prospere *Lundoniam* venienti rex *Edwardus* possessiones ac honores non exiles si secum staret, repromisit. *Siwardus* hiis consenciens ac gratias regi deferens, de curia discessit. Quem quidam *Tostius* Comes de *Huntyngdonia Danica* stirpe progenitus versus curiam regis tendens, pedibus lutosis in ponte quodam viliter tractavit. Sed *Siwardus* licet ægre hoc tulit, in eum tamen manum non extendit, sed in revertendo caput ejus in eodem loco abstulit, ac regi illud detulit. Cui tunc, rei veritate comperta, datus est comitatus de *Huntyngdonia*, quem dictus *Tostius* prius habuit, ut est dictum. Rege tandem à *Danis* infestato, confidunt terræ majores, quod parvus dæmon magno dæmoni traderetur. Sicque concessit rex *Siwardo Westmerlandiam*, *Cumberlandiam* & *Northumbriam*; quas quidem terras potenter pacificavit, regis inimicos contrivit & *Osbernum Bulax* filium suum in *Scociam* conquirendam misit. Quem cum bello cæsum patri renunciassent, ait, Utrum in anteriori vel posteriori parte corporis mortiferum vulnus cepit? Nuncii responderunt, In anteriori. At ille, Gaudeo, inquit, plane quod filius meus ita honorifico funere dignus erat. *Siwardus* igitur in *Scociam* transiens regem bello vicit, regnum totum destruxit, & destructum sibi viriliter subjugavit. Qui postmodum mortem per fluxum ventris imminere senciens dixit, « O quantus pudor est me in tot bellis mori non potuisse, sed ut vaccarum morti cum dedecore reservarer. Induite me lorica mea impenetrabili; præcingite gladio, sublimate galea, scutum in leva, securim auratam michi ponite in dextra, ut sic militum fortissimus modo militis moriar, nam ita decet militem defungi, & non ut bos accubans enervari. Cumque ut præceperat, honorifice esset armatus, spiritum exalavit. Et sepultus est in monasterio sanctæ *Mariæ* apud *Eboracum* in claustro. Et quia *Waltef* filius suus quem progenuerat, adhuc parvulus erat, datus est comitatus ejus *Tosti* filio *Godwini* consulis. Quidam autem dictum *Osbernum Bulax* non in *Scocia* sed in *Northumbria* asserunt esse necatum; nam scribunt, quod dum iste *Siwardus* in *Scocia* manu potenti sibi subacta esset, relatum sibi erat, quod homines sui *Northumbriæ* in ipsum surrexerant, & dictum *Osbernum* filium suum occiderant, unde ipse *Siwardus* inde iratus, in scopulo adhuc patente cum securi percussit, Terram *Scotiæ* regi *Dunaldo* reddidit, patriam rediit & inimicos suos in ore gladii percussit.

Circa idem tempus *Hermannus* natione *Flandrensis*, regis *Edwardi* quondam capellanus sed tunc *Wiltoniensis* sive *Salesburiensis* episcopus, rerum angustia tædiatus, petiit à rege & fere obtinuit, ut sedem suam apud monasterium Malmesbirie statuere posset, sed rege juxta consilium procerum id nolente, offensus *Hermannus* episcopatum dimisit, mare transiit & apud sanctum *Bertinum* monasticum habitum suscepit, ibique tribus annis vixit, *Aldredo Wigornensi* episcopo suum interim episcopatum administrante, sed ut sæpe fit in talibus, repentino impetu religionis frigescente, *Hermannus* post triennium *Angliam* rediit. Pigebat enim se multorum obsequiis assuetum, antiquis deliciis carere quas ab ineunte expertus fuerit ætate. Insuper ad aures ejus pervenerat secundus rumor *Godwini* Comitis qui sibi obstiterat interisse, necnon *Schirburnensem* episcopum obisse, cujus episcopatum suo uniendum antiquis regis promissis diu cogitaverat. Hos igitur episco-

episcopatus sic unitos cum tribus pagis suis diu tenuit usque ad nonum annum *Willielmi* conquestoris, quando de Schitburn ad *Sarum* transivit.

Anno regis *Edwardi* xiiij. cum jam *Henrico* rege *Franciæ* defuncto *Philippus* filius ejus pro eo regnaret, *Willielmus* nothus *Normannorum* dux sibi *Cenomanniam* subjugavit. Eodem anno Comes *Haraldus* filius *Godwini* à rege petiit *Normanniam* ire, ut fratrem suum *Wilnotum* & nepotem suum *Hacun* filium fratris sui *Swani* qui ibidem obsides tenebantur, ut præmittitur, liberaret, liberatosque secum deducere posset. Cui rex; Hoc, inquit, non fiet per me, verumtamen ne videar te impedire, permitto ut eas quo vis, & experiaris quid possis facere: præcenseo tamen te in nichil aliud tendere nisi in tui confusionem & totius regni *Angliæ* detrimentum; Novi enim Comitem *Willielmum* non ita inexpertum, ut eos aliquatenus concedere tibi velit si non præscierit proficuum sui magnum. Ascendit itaque *Haraldus* navem, & orta tempestate valida projectus est in *Pontivum* fluvium qui *Maia* vocatur, ubi à Comite *Pontivensi* secundum ritum loci illius captivus abductus est. Constrictus itaque *Haraldus* quendam de vulgo mercede promissa illectum ad Comitem *Normanniæ* clam direxit, nuncians omnia quæ casu sibi acciderant. At ille hoc audito, protinus domino *Pontivi* mandavit, ut *Haraldus* cum suis, si pristina ejus amicitia potiri vellet, cum festinatione sibi mittatur. Sed cum ille ipsum *Haraldum* dimittere nollet, iterum à *Willielmo* Comite in mandatis accepit, se necessario *Haraldum* missurum, alioquin certissime sciret, *Willielmum Normanniæ* Comitem super eum sine mora armata manu venire. Perterritus itaque minis, *Haraldum* mittit. Qui ab ipso Comite *Willielmo* honorifice suscipitur, & audito cur patriam exierat, Bene quidem rem processuram, si in ipso non remaneret, respondit. Tenuit ergo eum aliquibus diebus satisque humanum ac familiarem se illi exhibuit, ut sic animum suum in suos conatus alliceret. Tandem vero apparuit quod in mente habuit. Dicebat enim regem *Edwardum* quando cum eo tunc juvene & ipse juvenis in *Normannia* demoraretur, fide interposita sibi pollicitum fuisse, quod si rex *Angliæ* unquam foret, jus regni in illum jure hæreditario post se transferret. Et subdens ait, Tu quoque si te in hoc adjuvaturum michi spoponderis, & insuper castellum de Dover cum puteo aquæ ad opus meum in eodem facturum te promiseris, sororemque tuam quam uni de Principibus meis dabo te michi destinaturum, necnon & filiam meam in uxorem accepturum, & regnum *Angliæ* post mortem regis *Edwardi* ad opus meum servaturum, te fideliter etiam promiseris; tunc tibi modo nepotem tuum *Hacum*, & cum in *Angliam* regnaturus venero, fratrem tuum *Wilnotum* incolumem liberabo; In quo regno si tuo favore confirmatus unquam fiero, spondeo tibi quod quicquid à me rationabiliter postulaveris absq; ulla contradictione obtinebis. Sensit *Haraldus* undique periculum, non qua parte evaderet intellexit, & tamen licet invitus adquievit. At Comes ut omnia rata forent prolatis Sanctorum reliquiis ad hoc *Haraldum* perduxit, ut jurejurando testaretur se cuncta quæ inter eos convenerant opere completurum. Hiis itaque gestis, *Haraldus* recepto *Haco* nepote suo in *Angliam* reversus, regi percunctanti cuncta quæ acciderant enarravit. Cui & rex, Nonne dixi tibi me nosse *Willielmum*, & in itinere tuo multa mala huic regno contingere posse? Certe in hoc facto tuo magnas genti nostræ calamitates præcenseo eventuras, quas michi quæso pietas superna concedat non meis temporibus evenire.

Post hæc anno sequenti *Haraldo* & *Tosti* fratri suo in expeditione in *Wallia* pergentibus, gens patriæ illius subdita illis est, & obsides eis dedit. *Walenses* igitur regem suum *Griffinum* postea occidentes, *Haroldo* caput ejus attulerunt, qui tunc alium regem statuit super eos. Eodem anno postea contigit, quod dum *Haraldus* filius *Godwini* vinum regi apud Wyndesore propinasset, *Tosti* frater suus senior pro eo quod ipse *Haraldus* à rege arcius diligeretur, coram ipso rege per capillos ipsum arripuit, & sic capillis & manibus mutuo confligebant, quod invidiæ & odii fomitem suscitavit, unde rex eorum perniciem & infortunium apropinquare, & iram Dei jam non esse differendam prædixit. Tantæ namque sæviciei fratres illi erant, quod cum nitidam villam alicujus conspicerent, dominatorem totamque ejus progeniem interfici juberent, ut sic possessionem & dominium obtinerent, prout illi quidem qui Justiciarii regni erant. *Tosti* igitur à rege & fratre suo *Haraldo* furibunde discedens, ad *Herefordiam* ubi frater suus maximum regale corrodium paraverat, festinavit; ubi omnibus ministris fratris sui primo detruncatis, singulis vasis vini, medonis, cervisiæ, pigmenti, moraci & ciseræ crus humanum, caput vel brachium imposuit, mandavitque regi, quod ad festum suum properans cibos salsatos sufficienter inveniret, alios secum deferri curaret. Rex ergo eum ob scelus adeo infinitum relegare & exulare præcepit. Postea vero *Northumbrenses* hæc audientes, *Tosti* consulem suum, qui multas eis cædes & clades injecerat, fugaverunt, & thesauris & armis ejus in *Eboraco* captis, omnem familiam suam tam *Dacos* quam *Anglos* peremerunt; *Marcherum* filium *Algari* consulis super consulatum illum statuentes. Qui cum gente illa & cum hominibus comitatuum *Lincolniæ*, *Notynghamiæ* & *Derbeyæ* usq; ad *Hamptoniam* pergens, *Edwino* fratri suo contra eum cum hominibus consulatus sui & pluribus *Britannis* venienti, ibi obviavit. *Northumbrenses* tunc *Haraldum* consulem, qui ad eos ibi venerat, ad regem cum aliis secum nunciis destinarunt, precantes, ut dictum *Marcherum* habere possent Consulem super eos. Quod rex concedens, *Haraldum* ad hoc confirmandum usque *Hamptoniam* eis remisit. Ipsi vero interim prædantes, comburentes & occidentes, provinciæ illi nullatenus pepercerunt. Sed cum petitionem suam optinuissent, multa milia hominum secum adducentes, illam partem regni multis annis deteriorem reddiderunt. *Tosti* vero & uxor sua à regno se divertentes, cum *Baldewino* Consule *Flandriæ* hiemarunt.

Anno Domini M. lvij. regni vero regis *Edwardi* xv. *Algericus Dunelmensis* episcopus episcopatu suo sponte relicto, ad monasterium de *Burgh* ubi educatus fuerat secessit, & ibi quiete novem annis vixit. Cui successit frater suus *Egelwinus*. Circa idem tempus laudabilis Comes *Leofricus* in propria villa de Brumlegh pridie kal. Decembr. decessit, & apud *Coventreyam* in monasterio quod ipse & uxor sua *Godiva* nomine perpetuo digna construxerant, sepultus est, ubi & brachium sancti *Augustini* in theca argentea habetur inclusum, quod *Egelnothus* archiep. de *Roma* rediens apud *Papiam* urbem aliquando emerat C. l. talentis argenti. Hic etiam *Leofricus*, assensu

assensu & consilio dictæ Dei cultricis *Godivæ* uxoris suæ, monasteria *Leonense* juxta *Herefordiam*, *Wenelocense* & in *Cestria* sanctæ *Werburgæ* sanctique *Johannis Wigorn'* & *Evesham* reparavit similiter & ditavit, & quandiu etiam vixit ejus circumspectio terræ *Anglorum* multum profuit, quoniam semper regi & regno fidelis fuit.

De dicta quoque *Godiva* Comitissa quæ ecclesiam de Stowe sub promontorio *Lincolniæ*, & multas alias construxerat, legitur, quod dum ipsa *Coventreiam* à gravi servitute & importabili tolneto liberare affectasset, *Leofricum* Comitem virum suum sollicitavit, ut sanctæ Trinitatis deique genitricis *Mariæ* intuitu, villam à prædicta solveret servitute. Prohibuit Comes ne de cætero rem sibi dampnosam inaniter postularet. Illa nichilominus virum indesinenter de petitione præmissa exasperans, tale responsum ab eo demum extorsit. Ascende, inquit, equum tuum, & nuda à villæ inicio usque ad finem populo congregato equites, & sic postulata cum redieris impetrabis. Tunc *Godiva* Deo dilecta equum nuda ascendens, ac capitis crines & tricas dissolvens, totum corpus præter crura inde velavit. Itinere completo, à nemine visa ad virum gaudens est reversa, unde *Leofricus Coventreiam* à servitute & malis custumis & exactionibus liberavit, & cartam suam inde confectam sigilli sui munimine roboravit, de quo adhuc isti pauperes mercatores ad villam accedentes plenarie sunt experti.

Contigit semel quod cum rex *Edwardus* dicto *Leofrico* Comite secum præsente missam audiret, Comes ille in elevatione corporis Christi sacramentum illud, à forma panis in formam unius pueri aperte vidit transmutari, puero dextra elevata primo regem, postea Comitem benedicente. Comes itaque hoc viso versus regem continuo se vergebat, ut illam sanctam visionem ipsum faceret intueri. Cui statim rex ait; Domine Comes, quod vides Dei misericordia cooperante video, & Jhesum Christum salvatorem meum in forma humana visibiliter adoro, cujus nomen sit benedictum per infinita secula. Amen.

Alio quoque tempore ferunt ipsum regem *Edwardum* inter missarum solempnia in excessu mentis factum, contra morem risisse. Astantibus qui aderant & quidnam esset inquirentibus, rex ait, Contigit *Danos* & *Norreganos Angliam* venire, sed cunctis ad navigandum paratis, optulit quidam navigaturis calicem medonis, imprecans illis probrosum nomen si non biberent. At dum calix calici succederet, ebrietas vertitur in loquacitatem, loquacitas in litem, lis in pugnam, sicque dispersi à proposito abstinuerunt, unde spero quod diebus meis alienigenæ nos ulterius non vexabunt.

Quidam insuper quasi fere de eodem sic scribunt, Quod cum rex quodam die pentecostes apud *Westmonasterium* missam suam audiret, in elevatione sacramenti quasi jocose in alto subrisit; unde milites astantes super hoc nimis admirati, missa celebrata, à rege causam tanti risus & gaudii petierunt. Quibus dixit, se vidisse in illo sacramento elevato juniorem *Swanum* regem *Daciæ* ad *Angliam* manu hostili applicantem, & terram capere volentem inter rates submergere, unde exercitus ejus cum maximo dolore in *Daciam* est reversus. Et ideo Deo qui nos de hostibus nostris ita curialiter liberavit, cum gaudio & risu gratias reddidi puro corde. Hæc audientes mirabantur, & notantes tempus, diem & horam, inventa sunt à requirentibus postmodum ea fuisse vera quæ regi fuerant spiritualiter ostensa. Alio etiam tempore ille *Edwardus* vir propheta & Deo plenus, dum quodam die sedens subito rideret, requisitus à regina cur risisset, respondit, sibi in spiritu ostensum esse, septem dormientes in *Græcia* quiescentes, à dextro latere in sinistrum modo esse conversos. Ex isto rege *Edwardo* quasi jure hæreditario reges *Angliæ* dicuntur habere, ut ipsi quoddam genus morbi quem vermem sive modo morbum regium vulgariter dicunt, solo tactu curent; hanc gratiam illum *Edwardum* primo dicitur habuisse.

Anno regis *Edwardi* xvj. *Aldredus Wigornensis* episcopus de licentia regis sanctum *Wolstanum* Priorem *Wigorniæ* fecit; *Hermanno*, de quo supra, in *Angliam* reverso episcopatum suum *Wintoniæ* retradidit, ac per *Hungariam Jerosolimam* profectus est. Dictus autem sanctus *Wolstanus* Deo amabilis in provincia *Warewicensi* oriundus apud monasterium de *Burgo* literis & officiis ecclesiasticis est instructus. Tandem sacerdos effectus missam morose cantabat, aliasque orationes adiciens solis fidelium oblationibus contentus erat, virgo ut putabatur existens, superflui potus expers; carnes etiam non comedit, quibus tamen spernendis hæc occasio intervenit. Die quadam cum ad placitum quoddam exire debuisset, visum est sibi ut prius missa cantata inediæ suæ consuleret. Auca igitur igni apposita, odor adustæ carnis nares celebrantis adimplevit, mentemque suffocavit. Sed cum diu reluctans cogitationem avertere non posset, juramentum ad sacramenta quæ tractabat fecit, nullo pacto illud genus cibi se amplius comessurum, cantataque missa impransus ad negotia discessit. Tandem crescente devotione, exemplo parentum suorum, qui ante finem vitæ castitatem devoverant, seculum reliquit, & in monasterio *Wigorniæ*, quo pater suus servierat, monachus est effectus; ubi per omnia pene loci officia gradiens, ad Prioratum ut præmittitur ascendit. Jejuniis, vigiliis & orationibus jugiter indulgens; super aliquod scamnum ecclesiæ, libro in quo orabat capiti supposito, dormire consuevit. Quadam igitur nocte ante altare orans, dæmonem importune ad luctam eum provocantem, quamvis ilium passione fatigatus, complectens fortiter prostravit; Apparuerat autem illi diabolus in forma cujusdam servientis de curia; quem quociens postmodum *Wolstanus* videbat, totus expalluit, ad cæteros semper timore vacuus. Affirmabat enim se nescire quid esset timor. Hic quoque nunquam pro fractura pontis equo descendit, quin etiam in summitatibus angustarum fabricarum securus incederet.

Istis temporibus circa annum regis *Edwardi* ultimo præscriptum, civis quidam *Romanus* ephebus *Lucius*, ætate juvenis, locuplex opibus, genere senatorio sublimis, ut *Willielmus Malmesburiensis* narrat, quandam generosam virginem nomine *Eugeniam* sibi matrimonio copulavit. Qui sodalibus suis accitis frequens convivium paraverat, unde die quadam juvenes post cibum in campum processerunt, ut stomachos dapibus oneratos alicujus ludi exercitio attenuarent. Cumque in campum venissent, ipse novus sponsus ludi signifer pilam poposcit, sed ne jocando anulum suum nuptialem amitteret, in digito extento cujusdam statuæ æneæ, quæ proximo astabat, illum collocavit. Et incalescentibus præ nimio

cursu

cursu visceribus, ipse primus se à ludo subtraxit, & anulum repetens, invenit statuæ digitum cum anulo usque ad volam curvatum. Qui diu ibi inaniter luctans, quia nec anulum extrahere nec digitum frangere valebat, tacite turbatus discessit, re sodalibus celata, ne vel ipsum præsentem deriderent, vel absentem anulo privarent. Unde nocte sequenti cum famulis rediens, digitum iterum extentum & anulum subreptum miratus est. Cumque hora cubandi venisset, & ipse se in lecto juxta uxorem suam, damno sibi dissimulato, collocasset, sensit quoddam nebulosum & densum inter se & illam volutari, quod sentiri posset sed non videri. Hoc obstaculo ab amplexu prohibitus, vocem sibi dicentem audivit, Mecum concumbe quia me hodie desponsasti. Ego sum *Venus* cujus digito anulum apposuisti: Habeo illum, sed non reddam tibi. Ille autem tanto prodigio perterritus, nichil referre ausus est nec potuit. Insompnem illam noctem duxit, tacito judicio rem examinans, sicque per plures dies quacumque hora ille gremio conjugis suæ vellet incumbere, illud idem & sentiret & audiret. Tandem querelis uxoris commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito consilio, *Palumbo* cuidam suburbano presbytero negotium pandunt. Erat is nigromanticis artibus instructus, magicas sciens excitare figuras & dæmones ad multa officia implendum suscitare. Ille autem multa mercede si amantes conjungeret sibi promissa, compositam epistolam juveni dedit dicens, Vade, inquit, illa hora noctis ad compitum ubi se findit in quadrivium, et stans tacite considera, transient ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnis ætatis, omnis gradus, & omnis postremo conditionis, quidam equites, quidam pedites, alii vultum in terra dejecti, alii tumido supercilio elati, & prorsus quicquid ad lætitiam vel tristitiam pertinet, in illorum vultibus & gestibus videbis; nullum eorum compellabis, & si loquantur tibi, non respondebis. Sequetur illam turbam quidam reliquis procerior, forma corpulentior, curru sedens; huic tacitus epistolam trades legendam, fiet evestigio quod voles. Juvenis ille iter præceptum aggreditur, & nocte sub divo astans, fidem dictorum presbyteri visu explorabat, & omnia sicut presbyter sibi dixerat vidit. Inter cæteros quoque transeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam equitantem, crinibus solutis humeros velantem, & vittam auream capite gestantem, ac auream virgam, qua equitaturam regebat, manu habentem, quæ præ tenuitate vestium pene nuda, gestus exercuit impudicos. Quid plura? ultimus, qui dominus videbatur, oculos terribiles in juvenem retorquens, causas adventus ejus exquirit; Nichil ille respondit, sed protenta manu epistolam porrexit. Dæmon notum sigillum non ausus contempnere, scriptum legit, moxque brachiis in cœlum elevatis ait; Deus, inquit, omnipotens, quamdiu patieris nequicias *Palumbi* presbyteri! Nec mora, satellites à latere suo mittit, qui à *Venere* anulum extorquerent. Illa multum tergiversata vix tandem anulum reddidit, Quem juveni tradiderunt. Ille autem tunc voti compos, sine obstaculo suspiratis diu amoribus est potitus, sed *Palumbus*, ut dæmonis clamorem ad cœlum & querelas ad Dominum de se audivit, finem suum imminere cognovit; Quocirca omnibus membris suis truncatis miserabili defunctus est pœnitentia, confessus Papæ coram populo *Romano* flagitia inaudita.

Anno regis *Edwardi* xvij. *Algarus* Comes qui post mortem dicti *Leofrici* patris sui consulatum *Cestriæ* susceperat, per regem *Edwardum* secundo exlegatus est, sed ope *Griffini* regis *Wallanorum* comitatum recuperavit. *Nicholaus* iij. *Benedicto* ejecto sedit in papatu annis pene duobus: Cujus diebus *Gallicana* ecclesia plurimum per *Berengarium Turonensem* extitit perturbata, qui Eucaristiam non verum corpus Christi sed figuram temere asserebat. Contra quem iste *Nicholaus* papa concilium celebravit, in quo idem *Berengarius* errorem suum retractavit; sicut habetur de Consecratione distinctione secunda, *Ego Berengarius* &c. *Lanfrancus Beccensis* Prior tonantem librum contra eundem edidit, quem *Scintillarum* intitulavit. Post hæc *Berengarius* sancte vixit & obitum suum prædixit.

Anno regis *Edwardi* xviij. mortuo archiepiscopo *Eboracensi Kynsio*, qui *Alfrico* supradicto successit, *Aldredus Wigornensis* episcopus archiepiscopatum *Eboracensem* suscepit, qui etiam episcopatum *Herefordiæ*, quem tunc in custodia habuit, *Waltero* reginæ tradidit capellano. Post hæc *Aldredus* cum *Tostio* Comite *Northumbriæ* pro pallio habendo *Romam* adiit, ubi in sua responsione culpabilis repertus, ab omni honore privatus est; qui domi tandem tendens, ab omnibus quæ attulerat spoliatus est. Quapropter ipso *Romam* regresso, *Tostius* Comes allegationibus suis ita papam inflexit, ut archiepiscopatum *Aldredo* conferret; Asserebat namque, parum metuendam longinquis nationibus papæ excommunicationem, quam propinqui latrunculi deriderent, unde aut papa sua bona ablata sibi redderet, aut per ejusdem papæ fraudulentiam constarent amissa, futurumque fore, ut rex *Angliæ* hoc audiens, tributum sancti *Petri* subtraheret, improperium esse asserens, si *Aldredus* inglorius simul & spoliatus repatriaret. Igitur dicto *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo pallio insignito, & in *Angliam* reverso, *Wolstanus* Prior ecclesiæ *Wigornensis* ad episcopatum ejusdem est electus, procurante id potissime dicto *Aldredo*, qui simplicitate *Wolstani* suas putabat rapinas obumbrare, & possessiones quamplures sua potentia per totam vitam suam retentas à *Wigornensi* ecclesia ad *Eboracensem* transferre. Sed *Wolstanus* magis virtute quam litteratura fretus, res ecclesiæ suæ defensabat, & possessiones injuste ablatas ipso *Aldredo* mortuo recuperavit. Cumque ipse *Wolstanus* ad consenciendum electioni de se factæ minime flecti posset, à viro Dei *Wolfsio* per lx. annos tunc incluso, pro obstinacia acriter correptus, divinoque oraculo perterritus, electioni consensit; Qui anno ætatis suæ plus quinquagesimo, & regni regis E. xx. Indictione xv. præsentibus duobus apostolicæ sedis legatis, à dicto *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo, rege annuente & episcopatum sibi conferente, consecratus est, eo quod *Stigando Cantuariensi* archiepiscopo officium episcopale tunc à domino papa interdictum erat, quia *Roberto* archiepiscopo vivente archiepiscopatum suscipere præsumpsit, canonica tamen professione eidem *Cantuariensi* archiepiscopo *Stigando* & non suo ordinatori *Aldredo* facta. Insuper & ipse *Aldredus Eboracensis* archiepiscopus qui *Wolstanum* consecraverat, coram rege & regni optimatibus, ipso *Stigando* factitante, propter subsequentium calumpnias, profiteri jussus est, se nullum jus ecclesiasticæ seu secularis subjectionis super ipsum *Wolstanum* deinceps velle clamare, nec quia ab eo conse-

consecratus, nec quia ante consecrationem, ejus monachus fuerat.

Wolstanus igitur factus episcopus, cibi & potus abstinens erat, quamvis in aula ejus pro more *Anglorum* totis post prandium horis biberetur, cum quibus & ipse assidens psalmos ruminabat, ordine tamen suo se bibere simulabat, bibentes ad hilaritatem invitabat, magis in hoc consuetudini patriæ quam animi judicio satisfaciens. Nec etiam postea tempore Regis *Willielmi* conquestoris pompam *Normannorum* omittebat quin stipatus militibus incederet, missam cotidie cantans, psalterium addebat, famosorum Sanctorum memorias septipharie divisas per septem horas nullatenus omittebat. Quociens *VVigornensis* fuit, majorem missam loco ebdomadarii celebravit: A quo quidem officio, ut dixit, pro episcopatu resignando noluit absolvi. Collationi monachorum interfuit, ut sic facta cum cæteris generali confessione, dataque benedictione, in triclinium suum se reciperet. Equo vectus psalterium frequentabat, benedictiones, quas *Angli* super potum faciunt, in mensa etiam non omisit. Et quando eum ad placitandum necessitas urgebat, maledictionem omnibus pravis arbitris imprecabat, bonis vero benedictionem. Indifferenter vilioribus utebatur & magis agninis quam cæteri generis pellibus frigus depellens. Si vero ei interdum suggereretur, ut catinas saltim pelles in usu haberet, jocoso verbo respondebat, Crede michi nunquam audivi in ecclesia cantari catus Dei sed *agnus Dei*, ideo calefieri agno volo.

Dum semel monachi sui ad majorem ecclesiam quam ipse construxerat migrarent, & ipse antiquam ecclesiam, quam sanctus *Oswaldus* fundaverat, destrui videret, lactimas fudit; super quo modeste redargutus, quod potius gaudere deberet quod se superstite tantus honor ecclesiæ suæ accidisset quod multiplicatis monachis ædificia augerentur, respondit; *Ego longe aliter intelligo, quod nos miseri Sanctorum opera destruimus ut nobis laudem comparemus. Non noverat illa ætas pompatica construere ædificia, sed sub qualicumque tecto seipsos Deo immolare, & subjectos ad exemplum bonum attrahere: nos econtra utimur, ut animarum necligentes lapides cumulemus.* Hic dum semel sermonem de pace faceret, multi ad concordiam redierunt. Unus tamen inter eos nullo suasu, nec etiam episcopi rogatu, fratris necem roganti homicidæ voluit indulgere. Huic in medio adducto dixit episcopus, Dominus dixit, *Beati pacifici quoniam filii Dei vocabuntur.* Constat ergo quod pacifici sunt filii Dei & beati, discordantes sunt miseri & filii diaboli. Illi ergo cujus es te commendo & carnem sathanæ tuam trado. Statim ille mancipium hostile effectus, dentibus stridere, spumas jacere, caput rotare incepit. Qui tamen à *VVolstano* sanatus, cum pacem adhuc recusaret, iterum & tertio est arreptus simili modo, quousque ex corde injuriam remitteret & offensam.

Alwinus quidam apud *saltum Malverniæ* anachoritice degens, desiderio *Jerosolomitani* itineris sæpius erat afflatus. Quod cum *Wolstano* panderet, dissuasit episcopus, subinferens. Desiste sodes *Alwine*, Crede michi quod mirareris si scires quæ per te Deus sit facturus; Ille vero adquiescens & discedens, monachos in illo loco ad numerum tricennarium congregavit, & *Malverniæ* monasterium fundavit.

De prædicto vero Rege *Edwardo* scribitur, quod cum ipse quadam die de ecclesia *Westmonasteriensi* exisset, ubi missam de beato *Johanne* Evangelista, quem post Deum & beatam virginem *Mariam* ultra omnes sanctos spiritualiter amavit, audiverat, quidam peregrinus ei occurrit petens ab eo pro amore Dei & sancti *Johannis* Evangelistæ aliquam elemosinam sibi dari. Rex vero qui semper pauperes caros habuit & dilectos, anulum suum à digito statim extrahens, illum secrete nullo sciente tradidit peregrino, qui illum recipiens Regi regratiando recessit. Deinde cum ipse rex xxiv. annis gloriose regnasset, parum ante obitum ejus contigit, quod quodam die duobus hominibus *Anglicis* de terra sancta ad propria revertentibus, unus quasi peregrinus salutando eos supervenit, & unde essent quæsivit. Quos de *Anglia* se profitentes interrogavit quasi nesciret, quis esset Rex illius terræ. Qui respondentes, quod nobilissimus & prudentissimus Rex *Edwardus* filius Regis *Ethelredi*. Quibus ille peregrinus tunc ait. Karissimi socii, cum in terram vestram *Angliæ* reversi fueritis, Regem vestrum *Edwardum* adeatis, & ipsum ex parte mea benigne in Domino salutetis, multum sibi de sua elemosina quam michi quadam vice apud *Westmonasterium* dederat regratiando, nam ibi quodam die ipsum post missam suam ab ecclesia in palacium suum revertentem rogavi, ut pro amore Dei & beati *Johannis* Evangelistæ quem multum diligit, aliquam elemosinam michi daret. Ille vero anulum suum à digito statim extraxit, & illum michi donavit, quem usque nunc per me bene custoditum Regi vestro reportabitis, ex parte mea sibi dicendo, quod pro eo quod ita large de jocalibus suis me respexit, quamplura preciosiora jocalia noverit sibi reddam: nam infra medietatem istius anni ad me veniet, mecum commoraturus. Illi vero de peregrino ubi morabatur, & quo nomine vocabatur interrogabant. Quibus ille ait. Conversor cum Deo, & *Johannes* vocor Evangelista. *Edwardus* vero Rex vester amicus meus est, quem pro sanctitate vitæ suæ quam in mundicia & virginitate cunctis diebus servavit, spiritualiter præamavi, unde vos rogo & requiro quatenus istum anulum recipiatis, & Regi vestro illum tradatis, & omnia quæ vobis dixi sibi fideliter denuncietis, & ego Deum rogabo, quod salvo & secure ad propria vos perducat. Cum igitur beatus *Johannes* isto modo eos oneraverat, anulo eis tradito, ab oculis eorum disparuit. Peregrini autem de illa gloriosa visitatione Deo regratiantes iter suum gaudenter versus *Angliam* carpentes, *Londonias* incolumes pervenerunt, ubi Regi per eos salutato, à principio in finem quicquid sanctus *Johannes* eis dixerat retulerunt, & anulum, secundum quod eis præceperat, tradiderunt. Quo cum gaudio recepto, Rex nuncios secum retinuit, & eos præ cæteris pro eorum lætis rumoribus specialiter honoravit, se deinde ut ab hac luce sancte & feliciter migraret indies præparando.

Post hæc anno Domini M.lxvj. cum idem *Edwardus* rex xxiv. annis ut dictum est regnasset, & in vigilia natalis Domini matutinis interfuisset, in tantum ægrotavit, quod vix in crastino ad missam stare poterat audiendam. Qui post missam celebratam in cameram suam ductus, ad solempnitatem tanti festi inter Comites & Barones suos aulam ingredi non valebat, unde gaudio curiæ in tristitiam verso, omnes dominum Regem tanta infirmitate detentum amit-

tere timuerunt. Cum enim Rex die ſancti *Johannis* evangeliſtæ confeſſus & contritus viaticum cum cæteris eccleſiæ Sacramentis devotiſſime ſumpſiſſet, dictis peregrinis coram eo adductis munera fertilia dari præcepit, & illos Deo commendavit. Abbati vero *Weſtmonaſterienſi* dictum precioſum anulum tradidit, inter reliquias pro perpetuo ibi conſervandum, & in craſtino die ſanctorum Innocentium cum Baſilicam ſancti *Petri* apud *Weſtmonaſterium* dedicari feciſſet, Rex langore morbi ſui creſcente fortiter vexatus, miſericordiam Dei & glorioſæ virginis *Mariæ* & beati *Johannis* Evangeliſtæ exſpectavit. Qui cum poſtea biduo elinguis jacuiſſet, die tertio poſt ſoporem graviter & profunde ſuſpirans ait: Deus, inquit, omnipotens, ſi non eſt fantaſtica illuſio ſed vera viſio quam vidi, da michi facultatem eam aſtantibus exponendi, aut è converſo. Ita mox expedita loquela, Duos, inquit, modo monachos vidi michi aſſiſtere, quos adoleſcens olim in *Normannia* videram religioſiſſime vixiſſe & Chriſtianiſſime obiiſſe. Hii ſe Dei nuncios dicentes talia verba protulerunt. Quoniam excellentiores *Angliæ* duces epiſcopi & abbates non ſunt miniſtri Dei ſed diaboli, tradidit Deus hoc regnum poſt obitum tuum anno uno & die uno in manu inimici, totamque hanc terram dæmones pervagabunt. Cumque ego hæc me oſtenſurum populo dicerem, illumque pœnitentia facta liberandum, præmiſſo exemplo *Ninivitarum* promitterem: Neutrum, aiunt, erit, quia nec ipſi pœnitebunt, nec miſerebitur eis Deus. Et quando, inquit, tantarum calamitatum remiſſio ſperari poterit? Tunc inquiunt, quando ſi arbor viridis in medio ſuccidatur, & pars abſciſa ſpacio trium jugerum à ſtipite deportetur, cum ſine aliquo advehiculo iterum ſuo connexa trunco ex priſtino valeſcentis ſui amore floribus pubeſcere & fructus producere inceperit, tunc demum poterit ſperari talium malorum remiſſio. Et quamvis tunc *Stigandus* archiepiſcopus cæteris timentibus riſum excepiſſet, dicens, vetulum accedente morbo nugas delirare; hujus tamen vaticinii veritatem *Angli* experiuntur, quod ſcilicet *Anglia* facta eſt exterorum habitatio & alienigenarum dominatio. Nam poſtea tempore non modico nullus dux vel pontifex vel abbas *Anglicus* fere erat, ſed advenæ ipſorum divicias & prædia poſſidebant.

Cum iſto vaticinio concordat fere revelatio *Brithwoldi* quondam *Wyntonienſis* Epiſcopi, qui aliquando ſompnii revelatione hujus ſeculi felicitatem viderat & annunciaverat. Nam dum tempore Regis *Kanuti* cœleſtibus apud *Glaſtoniam* lugubraret excubiis, ſubiſſetque illum cogitatio, quæ frequenter eum angebat, de regia *Anglorum* ſtirpe pene deleta, hæc meditanti ſopor irrepſit, & ecce in ſuperna raptus, vidit *Petrum* Apoſtolorum principem ipſum *Edwardum* qui tunc in *Normannia* exulabat, in Regem conſecrare, cœlibe deſignata vita & certo viginti quatuor annorum numero regni computato. Eidemque de poſteritate quærenti reſpondere, Regnum *Anglorum* regnum Dei eſt, poſt te providebit Regem ſibi ad placitum ſui.

Supradictus vero Rex *Edwardus* nocte nativitatis Domini, ut præmittitur, infirmatus, in vigilia Epiphaniæ ſequenti ab ærumpnis hujus ſeculi ad Dominum glorioſe migravit. Cujus corpus diverſis miraculis choruſcans, in eccleſia *Weſtmonaſterienſi*, quam ipſe conſtruxerat & poſſeſſionibus multis ditaverat, tumulatur. Qui poſtmodum canonizatus & cathalogo Sanctorum aſcriptus, demum tranſlatus eſt. Cujus depoſitionis feſtum v. die menſis *Januarii*, eo videlicet die quo obiit, celebratur. Feſtum vero tranſlationis ejus xiv. die menſis *Octobris* habetur. Iſte ſupradictus rex ſanctus *Edwardus* Confeſſor dictus eſt *Edwardus* tertius. Qui leges communes *Anglorum* genti tempore ſuo ordinavit; quia perante leges nimis partiales editæ fuerunt: Nam primo leges in *Britannia* edidit *Dunwallo Molmucius*. Cujus leges *Molmucinæ* dicebantur, uſque ad tempora iſtius Regis *Edwardi* ſatis celebres. Inter quas, ut in *Bruto* habetur, ſtatuit ut civitates & templa Deorum viæque ad illa ducentes & aratra colonum immunitate confugii gauderent. Deinde *Marcia* Regina *Britonum* uxor *Gwithelini*, à qua provincia *Merciorum* putatur denominata, legem edidit diſcretione & juſtitia plenam, quæ *lex Mercia* vocatur. Has duas leges *Gildas* Hiſtoricus de Britannico tranſtulit in Latinum, & ſic vulgariter *Merchenelaga*, i. lex *Merciana* ſive lex *Merciorum* poſtmodum dicebatur: qua lege olim octo ſchiræ, i. provinciæ judicabantur, videlicet **Glouceſtreſchire**, **Wirceſtreſchire**, **Herefordeſchire**, **Salopſchire**, **Cheſterſchire**, **Staffordeſchire**, **Warewikſchire**, & **Oxneſordſchire**. Poſt hæc lege Saxonice ſive Anglice conſcripta & per *Ine* Regem Weſtſaxonum ſuperaddita, *Aluredus* poſtmodum Rex *Weſtſaxoniæ* legem adhuc ſuperaddidit quæ *Weſtſaxenelega*, i. lex *Weſtſaxonum* vocabatur. Qua lege antiquis temporibus novem auſtrales ſchiræ, i. provinciæ, quatenus flumen *Thameſia* eas à reliqua parte *Angliæ* ſecuerit, judicabantur, videlicet **Kent**, **Suthſex**, **Sutherepe**, **Barokſchire**, quæ ſic denominatur à quadam nuda quercu in foreſta de **Wyndeſoure**, ad quam ſolebant provinciales convenire; **Wilteſchire**, quæ quondam dicebatur provincia *Semerana*; **Suthamteſchire**, **Somerſete**, **Dorſete** & **Deveneſchire**. Tandem *Danis* in terra dominantibus tertia lex emanavit quæ *Denelaga*, i. *lex Danica* ſive *Danorum* lex dicebatur. Qua lege olim xv. ſchiræ orientales & boriales judicabantur, videlicet **Eſſex**, **Middilſex**, **Suthfolc**, **Northfolc**, **Herthfordeſchire**, **Cantebriggeſchire**, **Huntyngdonſchire**, **Lyncolneſhire**, **Nothynghamſchire**, **Derbyſchire**, **Northamtonſchire**, **Leyceſtreſchire**, **Bokynghamſchire**, **Beddefordſchire**, & **Eboraeſchire**.

Hæc provincia *Eboraci* quondam continebat totam terram *Northumbranam* ab aqua *Humbræ* uſque ad flumen de *Twede*, quod eſt principium *Scotiæ*. Hodie tamen provincia *Eboraci* ſolomodo ſe extendit ad *Humbram* ex una parte, & ad *Teſe* ex alia parte, & tamen ſunt in ea xxij. hundredi, i. **Wapentakes**. **Duremſchire**, quæ eſt in libertate Epiſcopi *Dunolmenſis*, extendit ſe à ſupradicto fluvio de *Teyſe* uſque ad flumen de *Tyne*. **Northumbreland**, cujus caput eſt hodie *Novum caſtrum* ſuper *Tynam*, extendit ſe à flumine de *Tyne* uſque ad dictum flumen de *Twede*, plaga tamen *Northumbrana* olim continebat totam terram quæ eſt inter *Humbram* & *Twedam* ſicut de provincia *Eboraci* dictum eſt. **Caerleyrſchire** continet terram de **Cumberlande**. Ad **Appelbiſchire** pertinet terra de **Weſtmerland**. **Lanchaſtreſchire** continet in ſe quinque modicas ſchiras, quæ ſunt **Weſtderbiſchire**, **Salfordſchire**, **Leylandſchire**, **Blakbourneſchire**, & territorium *Lancaſtriæ*, quæ etiam uſitato vocabulo dicuntur hundredi, ſive **Wapentakes**. Hundredus Lati-

Latine, dicitur Wallice & Hibernice *cantredus*, & continet centum villas. **Wapentake** Anglice idem est quod arma capere, eo quod in primo adventu novi domini solebant tenentes pro homagio reddere arma sua. Si autem *Northumbrana* plaga quæ olim fuit ut præmittitur ab *Humbra* usque ad *Twedam* hodie dumtaxat pro provincia una, sicut antiquitus, computetur, tunc sunt in numero xxxij. schiræ: si vero plaga *Northumbrana* prædicta dividatur in prædictas sex provincias quæ sunt **Eborackschire, Duremschire, Northumberland, Carleyzschire, Appelbischire**, & **Lancastreschire**, tunc sunt in *Anglia* excepta *Cornubia* xxxvij. schiræ, provinciæ sive comitatus.

De supradictis vero tribus legibus, videlicet *Merchenelaga*, *Westsaxenelaga*, & *Danelaga* iste Rex *Edwardus* tertius unam legem communem edidit, quæ *Leges Edwardi* usque hodie vocantur; de quibus nonnulla vocabula adhuc frequentata cum eorum expositionibus hic inserere dignum duxi: *Mundebriche*, i. læsio majestatis, blemoure de honur. *Burbriche*, i. læsio libertatis aut septi, i. blemoure de court ou de clos. *Grithbriche*, i. fractio pacis. *Myskenning*, i. variatio loquelæ in curia. *Scheavwyng*, i. mercimonii positio sive demonstratio. i. desspliaunce de marchaundie. *Hamsoken* vel *hamfare* est insultus factus in domo. *Forstall* est coactio vel obsistentia in regia strata facta. *Frithsoken*, i. tutatio in jurisdictione, hoc est seurte en defens. *Infangthef thelfind inward*, est infra suum attachiamentum capere reum. i. dedeyntz le seon attachement de laroun. *Saka* juredictio curiæ, court justice forz on a chetoun. *Soka*, i. secta curiæ, inde *sockne* dicitur quandoque interpellatio majoris audientiæ. *Weregelthef* est solutio latronis evasi, i. soute de latrone eschape. *Theam*, est laudare auctorem, i. revoucher garant; & quandoque dicitur sequela nativorum. *Flitwithe*, i. ferir par medlee. *Wardewithe* est sursise de garde. *Blodwithe*, amerciment pro effusione sanguinis. *Fihtwithe*, emenda proveniens ex contentione. *Letherwithe* est emenda pro corruptione nativæ. *Giltwithe* est emenda pro transgressione. *Scot*, i. cimbolum ad opus ballivorum domini Regis, & inde dicitur *scotale*. *Hidage* vel *taillage* est tallagium de hidis terrarum. *Danegeld* est tallagium datum Danis, i. iij.d. de qualibet bovata terræ. *Wapentake* & hundredus idem sunt, quia procinctus C. villarum in adventu novi domini solebat reddere arma sua. *Lestage* est consuetudo exacta in nundinis & mercatis. *Stallage* est exactio pro statione in plateis tempore nundinarum.

SAncto *Edwardo* rege & Confessore ut dictum est mortuo, quidam *Anglorum* magnates *Edgarum* **Adelynge** filium *Edwardi* filii Regis *Edmundi* **Ireneside** in regem promovere moliebantur. Sed quia puer erat & tanto oneri minus idoneus, *Haraldus* Comes filius supradicti *Godwini* viribus & genere fretus, contra sacramentum quod *Willielmo* Duci *Normanniæ* præstiterat, regni diadema sinistro omine illico invasit, & sic perjurus sancto *Edwardo* successit juxta quod idem *Edwardus*, ut quidam aiunt, ante mortem suam statuerat, promissione quam idem Rex dum juvenis in *Normannia* extitit dicto *Willielmo* de succedendo post eum in regno fecerat, & sibi super hoc postea secundum quosdam solempnes nuncios ut præmittitur destinaverat, non obstante. Qui quidem *Haraldus* ut quidam tradunt, seipsum apud *Westmonasterium* coronavit. Tamen secundum quosdam, in die Epiphaniæ Rege *Edwardo* humato, ab *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo extitit consecratus. Qui statim leges iniquas destruere, æquas condere, ecclesias defendere, religiosos colere, transgressores punire & patriam tueri cœpit. Decimo autem die post mortem Regis *Edwardi*, *Willielmus* dux *Normanniæ* nullum de regio semine in *Anglia* relictum, sed *Haraldum* regnum usurpasse audiens, eidem *Haraldo* protinus mandavit, ut pacta servaret. Quo renuente; iterum mandavit, ut quamvis violata fide cætera non servasset, si tamen filiam suam in conjugem duceret, leviter cætera cuncta ferret, alioquin successionem regni sibi promissam se vendicaturum proculdubio armis sciret: At ille nec hoc facere nec aliud formidare dixit. Unde *Willielmus* Dux tribus maxime de causis stimulatus intrinsece irritatur: Primo quia dictus Comes *Godwinus* & filii sui *Alfredum* cognatum suum dolose occiderant, ut est dictum. 2. Quia *Robertum* archiepiscopum genere *Normannum* & *Odonem* Consulem & omnes *Francos* ingeniose ab *Anglia* fugaverant. 3. Quia *Haraldus* in perjurium prolapsus, regnum, quod jure cognationis & duplicis sponsionis suum esse debuerat, sine jure aliquo possidebat.

Ista ergo *Willielmus* & alia recenter recordatus, *Alexandrum* papam consuluit, cui jus quod in regno *Angliæ* sibi competeret, demonstravit. Unde dux vexillo cum sanctorum reliquiis ab ipso papa recepto, Principes *Normanniæ* convocavit, à quibus ad *Angliam* conquirendam auxilium petiit & favorem. Proceribus igitur *Normanniæ* super hujusmodi expeditionis negotio adinvicem consultantibus; *Willielmus* filius *Osberti* ducis *Willielmi* dapifer, iter dissuasit, tum propter paucitatem adeuntium, tum propter ferocitatem hostium. Exhilarati ex hoc proceres, verba sua in ore illius dapiferi posuerunt. Ille vero cum coram Duce venisset, dixit, se ad expeditionem cum cæteris paratum esse; tunc cæteri non poterant se subtrahere præ pudore. Quibus sic consensum præbentibus, classis maxima ad portum qui vocatur sancti *Valerici* est parata. Quod rex *Haraldus* vir bellis acerimus audiens, & adventum Ducis *Willielmi* timens, classicum & pedestrem exercitum per totam æstatem & autumpnum circa ripas maris austrini posuit. Sed stipendiis & victu deficientibus exercitus domum rediit.

Interea *Tostius* Comes frater dicti *Haraldi*, cum xl. puppibus de *Flandria* veniens, *Vectam* insulam stipendiis & tributis multavit, & circa ripas *Canciæ* prædas egit. Sed dum fratris sui *Haraldi* apparatum timeret, *Lyndeseyam* per mare & *Humbram* rediit, in qua villas incendit & gentem trucidavit; donec per duces *Merciorum* & *Northumbriæ* extrusus, *Malcolmum* regem *Scottorum* per mare adiret, cum quo per totam æstatem morabatur. Interim Rex *Norreganorum Haraldus Harefag* frater sancti *Olavi Angliam* expugnare & sibi subdere anelans, cum plusquam trecentis puppibus in hostium *Tinæ* fluminis applicuit, ad quem *Tostius* Comes, sicut prius condixerat, sua cum classe advenit, & sibi gaudenter protinus se subdebat: Deinde ambobus per *Humbriam* usque ad *Eboracum* venientibus duo germani Comites *Merciorum* scilicet & *Northumbriæ*, *Edwinus* & *Morkatus*, sive secundum quosdam *Marcherus*, cum eis juxta urbem viriliter & va-

lide pugnaverunt; cujus pugnæ locus in australi parte adhuc ostenditur civitatis. *Edwino* & *Morkato* glorioso Martis omine in fine devictis, sed tunc tamen obsidibus interim utrinque datis, quinto post hæc die rex *Haraldus* superveniens eis apud **Stamfordbrige** cum manu valida obviavit. Pugna igitur accerima incepta, cum à summo mane usque ad meridiem horribiliter ruentes utrimque perseverarent, numerus *Anglorum* maximus *Norwagenses* cedere sed non fugere compellebat. Ultra flumen igitur repulsi, vivis super mortuos transeuntibus, magnanimiter restiterunt. Quidam vero *Norwagensis* fama æterna dignus super pontem restitit, & plusquam xl. *Anglos* securi cædens electa, usque ad horam diei nonam solus omnem *Anglorum* exercitum detinebat. Tandem quidam navem ingressus, per foramina pontis inter celanda jaculo eum percussit. Transeuntes igitur *Angli* Regem *Norreganorum* & fratrem Regis *Haraldi Tostium* & totum fere eorum exercitum, quamvis acerime esset repugnatum, in ore gladii interfecerunt. *Olavum* tamen filium *Haraldi* Regis *Norwegiæ* & Ducem *Orcadum* paucis obsidibus & juramento acceptis, cum xx. navibus redire ad patriam permiserunt.

Haraldus Rex *Anglorum* eodem die *Eboracum* reversus, dum cum summa lætitia pro tanta victoria pranderet, nuncium sibi dicentem audivit, *Willielmus* Dux *Normanniæ* apud **Pevenesepe** juxta **Hasting** applicans, & littora australia occupans, castellum apud *Hastyngum* construxit. Quo audito, *Haraldus* rex versus partes australes contra eum celeriter processit, quamvis jam sciret fortiores de tota *Anglia*, in duobus prædictis præliis cecidisse, & quamplures, ut quidam dicunt, pro spoliis *Norwagensium* sibi retentis ab eo similiter declinasse. Die igitur sancti *Kalixti* papæ, & martiris pridie idus Octobris per diem Sabati sub hora diei tercia anno Domini MLxvj. nondum exercitu suo congregato in *Suthsaxonia*, novem miliariis ab *Hastingo*, *Willielmo* Duci prælio occurrebat. Qui quidem *Willielmus* quinque catervas equitum in hostes splendide promovit. Quibus catervis terribiliter dispositis orationem, & allocutionem hujusmodi habuit & incepit.

» Vos alloquor *Normanni* gentium fortissimi, non quasi vestræ probitatis incertus sed quasi de victoria securus, quæ nunquam casu aliquo vel impedimento à vobis evadere potuit. O mortalium validissimi, quid potuit rex *Francorum* bellis proficere cum omni gente quæ est à Lotoringia usque ad *Hispaniam* contra *Hasting* antecessorem vestrum, qui sibi quantum de *Francia* voluit acquisivit, quantum voluit regi permisit, dum placuit tenuit, dum saciatus est ad majora anelans reliquit? Nonne *Rori* (qui & *Rollo*) antecessor meus, Dux primus, & auctor nostræ gentis cum patribus vestris regem *Francorum* *Parisius* in regni sui medio bello vicit, nec *Francorum* potuit sperari salutem, nisi & filiam suam & terram, quæ ex nobis *Normannia* vocatur, supplex optulisset? Nonne patres vestri regem *Francorum* in *Rothomago* ceperunt & tenuerunt, donec *Ricardo* puero Duci vestro *Normanniam* reddidit, eo pacto quod in omni collocutione regis *Franciæ* & Ducis *Normanniæ*, Dux gladio cingeretur, regi vero nec gladium nec eciam cultellum ferre liceret? hanc æternam sanctionem patres vestri regem magnum coegentes statuerunt. Sed quid prisca & antiqua narro? Nonne nobis congredientibus meo tempore apud Mortemer *Franci* præcipites præposuerunt fugam bellis calcaria telis? Eia procedat aliquis *Anglorum*, quos centies antecessores nostri *Daci*, & *Norwagenses* bellis vicerunt, demonstretque gentem *Rory* ex ejus parte usque nunc semel miliciæ naufragia perpessam esse, & ego victus abscedo. Nonne vobis pudet regem *H raldum* contra me perjurum, in præsentia vestri faciem suam ausum fuisse vobis ostendere? michi tamen stupor est quod eos qui parentes vestros cum *Alfredo* cognato meo proditione nephanda excapitaverunt, oculis vestris vidistis, & eorum capita nephanda humeris eorum adhuc supersint. Erigite vexilla viri, & ab oriente usque in occidentem fulmen gloriæ vestræ videatur, impetus vestri tonitruum audiatur, vindicesque simus sanguinis generosi.

Et ecce nondum Dux *Willielmus* peroraverat, omnes ultra quam credi potest ira accensi, secundum acies suas in hostes impetu ineffabili provolabant, & Ducem sibi soli loquentem protinus relinquebant. Quidam vero nomine *Taillefer* diu antequam coirent bellatores, ensibus jactans, ac coram gente *Anglorum* ludens, dum in eum omnes stuperent, quendam *Anglorum* vexilliferum interfecit. Secundo similiter egit, tercio idem agens & ipse interfectus est, & tunc sibi acies offenderunt. Incipit letifera nubes sagittarum, tonitruum sequitur ictuum, insilit ignita collisio galearum & ensium. Cum igitur *Haraldus* totam gentem suam in una acie strictissime collocasset, & quasi castellum ex eis construxisset, impenetrabiles erant *Normannis*. Dux ergo *Willielmus* genti suæ fugam docuit simulare, fugientes autem quandam magnam foveam dolose protectam devenerunt, ubi multus numerus eorum corruens oppressus est. Dum ergo *Angli* in sequendo persistunt, acies *Normannorum* principalis per mediam *Anglorum* catervam pertransit, quod videntes qui persequebantur, per foveam prædictam redire compulsi, ibi ex magna parte perierunt. Docuit eciam Dux *Willielmus* viros sagittarios, ut non in hostes directe, sed sursum in aera sagittas emittentes, cuneum hostilem sagittis excæcarent, quod *Anglis* magnum fuit detrimentum. Viginti autem equites strenuissimi fidem suam invicem dederunt, quod *Anglorum* catervam prorumpentes signum regium quod vocatur **Standard** arriperent. Interea sagittariis Ducis *Willielmi* prævalentibus, & toto imbre sagittarum circa regem *Haraldum* cadente, ipse rex post varios belli eventus & casus dubios, in oculo usque ad cerebrum sagitta percussus, cum duobus fratribus suis *Gurth* & *Leofwino*, ac cæteris *Angliæ* nobilibus quampluribus, ut ferunt, in bello occubuit. De quo quidem bello *Franci* qui interfuerunt, testabantur, quod inter varios hinc inde casus tanta fuit strages *Normannorum*, ut victoria, quam demum potiti sunt, vere & absque dubio justo Dei judicio sit ascribenda, qui puniendo scelus perjurii se Deum nolentem iniquitatem ostendit.

Willielmus Dux devicto *Haraldo* solicitudine fatigatus, & in lecto sopori deditus, vocem sibi dicentem audivit, Vicisti *Willielme* & possedisti, regnabis ergo tu, & progenies tua C. quinquaginta annis. Quod Dux memoriter annotavit, & divinæ dispositioni quæ circa eum acta erant commendavit.

Morte

Morte autem regis *Haraldi* nunciata Comites *Morkatus* & *Edwinus*, qui propter loci artitudinem à bello se subtraxerant, *Londonias* venerunt, ac sororem *Haraldi Editham* reginam *Edwardi* regis uxorem ad urbem *Legionum*, quæ nunc *Cestria* dicitur, eo quod remota esset & tuta, transmiserunt.

A*Ldredus* autem *Eboracensis* archiepiscopus, & Comites prædicti ac *Londonienses* clitonem *Edgarum Adelyng* in regem erigere, & pugnam pro eo committere promiserunt; sed Ducis *Willielmi* timore invalescente, paulatim à promissis resilierunt: unde & hii omnes cum cæteris nobilibus ad eum venerunt; & sic datis obsidibus cum fidelitate jurata, *Willielmus* post tantam victoriam à *Londoniensibus* pacifice est susceptus. Et sic facta est mutatio dexteræ excelsi, Quam cometa ingens, quæ quasi per totum mundum septem diebus in ejusdem anni exordio apparuerat, designavit: unde quidam metrice sic scripsit,

Sexagenus erat sextus millesimus annus,
Cum pereunt Angli *stella monstrante cometa.*

Anno milleno sexageno quoque seno
Anglorum *metæ crinem sensere cometæ.*
Dux Normannorum *transit mare, vicit* Haraldum

Et nota quod stella cometa quando apparet, aut pestilentiam, aut famem, aut bellum, aut regni mutationem portendit. Quidam tamen dicunt cometam non esse stellam, sed nubem ignea claritate accensam. Dictum autem bellum inter regem *Haraldum*, & Ducem *Willielmum* in *Suthsaxonia* mense Octobri in festo sancti *Kalixti* papæ & martiris, ut superius dictum est, commissum fuit. Quo in loco *Willielmus* nobilem abbathiam in honore beati *Martini* pro defunctis suis postea construxit, eamque digne nomine *Belli* vocavit. Quorundam autem opinio fuit, quod prædictus *Haraldus* in prædicto prælio multis vulneribus confossus, oculoque sinistro perdito ad partes *Cestriæ* vivus de prælio clam evasit, ubi sancta conversatione vitam, ut creditur heremiticam in Cella quadam juxta ecclesiam sancti *Johannis* feliciter consummavit; Hoc ex ejus ultima confessione palam fuit. Cujus tumba in ecclesia sancti *Johannis Cestriæ*, ad dorsum crucis in medio areæ crebro ostenditur. Cum quo eciam dum adhuc vixit, ut quidam volunt, *Henricus* primus rex *Angliæ* de *Wallia* rediens apud *Cestriam* colloquium habuit. Sed quia inde à multis dubitari solet, ea facilitate contempnitur qua dicitur. Ymo verior sententia est, quod *Haraldus* ictu sagittæ cerebro violato bello occubuit, ut est dictum, corpusque ejus matri petenti *Willielmus* misit, quod ipsa acceptum apud **Waltham** in ecclesia quam ipse in honore sanctæ crucis construxerat, sepelivit. Qui à festo Epiphaniæ domini usque ad festum sancti *Kalixti* papæ per xl. tantum regnavit septimanas.

Cur autem tanto furore Dei justitia in *Anglos* exarsit, causa ut creditur hæc est. In primitiva enim *Angliæ* ecclesia religio clarissime splenduit, ita ut reges & reginæ, Duces, & Episcopi, vel monachatum, vel exilium pro Dei amore appeterent; processu vero temporis adeo omnis virtus in eis emarcuit, ut gentem nullam proditione, & nequitia sibi parem esse permitterent. Immisit ergo Dominus omnipotens, velut examina apum, gentes crudelissimas quæ ab initio regni *Ethelwolfi* regis usque adventum *Normannorum* per CC. xxx. annos terram jugiter protriverunt, & potissime *Normanni*, quando omnes fere *Angli* (ut inferius aliqualiter patebit) in servitutem sunt redacti, & obprobrium erat *Anglicus* appellari. Cumque *Willielmus* Dux *Normanniæ* conquestor *Angliæ*, tyranni nomen exhorresceret, & nomen legitimi principis induere vellet, à *Stigando Cantuariensi* archiepiscopo in regem petiit consecrari; ille vero ut quidam dicunt cruento viro, & alieni juris invasori manus imponere formidans, nullatenus adquievit: unde licet ipse *Willielmus* eundem *Stigandum* ut noverat, multis modis blande honoravit, ipsum tamen (ut inferius clare patebit) nunquam postmodum cordialiter amavit. Quidam tamen dicunt quod dictus *Stigandus Cantuariensis* archiepiscopus, munus consecrationis sibi conferre non potuit, eo quod jamdudum suspensus esset, quia vivente archiepiscopo *Roberto* genere *Normanno*, archiepiscopatum ut prætactum est invaserat, & ideo nullus quisque bonus tunc ad episcopatum sive prælaciam electus, munus consecrationis sive benedictionis, sicut nec ipse *Willielmus* coronam, sive sacramentum regiæ unctionis ab eo libenter suscepit. Requisitus igitur *Eboracensis* archiepiscopus *Aldredus*, vir utique bonus & prudens, intelligensque cedendum esse tempori, & divinæ nequaquam resistendum ordinationi, in ipso proximo sequenti die nativitatis Domini post victoriam de prædicto rege *Haraldo* habitam, *Londoniis* apud *Westmonasterium* hoc munus implevit, ipsumque regem *Willielmum* ad jura ecclesiæ *Anglicanæ* tuenda & conservanda, populumque suum recte regendum, & leges rectas statuendum, sacramento solempniter astrinxit. De quo rege *Willielmo* conquestore coronato, & sic regnum *Angliæ*, *Anglis* ut præmittitur expugnatis & subactis, Ducatui *Normanniæ* sociante quidam sic metrice scripsit:

Dux Normannorum Willelmus *vi validorum*
Rex est Anglorum, *bello conquestor eorum.*

VVillielmus autem rex postquam coronam, & munus regiæ unctionis à dicto *Aldredo Eboracensi* archiepiscopo susceperat, ita ipsum loco patris colebat, ut cum ille rex cæteris imperaret, ab ipso archiepiscopo voluit æquanimiter imperari. Unde contigit una vice, eundem archiepiscopum in quadam sua petitione à rege pati repulsam, iratusque scapulam avertit, & maledictionem pro benedictione comminatus est. Cujus animi motum rex ipse non sustinens, ad pedes ejus procidit, & veniam petiit, ac satisfactionem spopondit. Cumque optimates qui aderant suaderent, ut regem prostratum erigeret, respondit, Sinite, inquit, illum ad pedes patris sui jacere. Hiis temporibus *Turci*, *Persis* & *Egipciis* superatis, totum fere sibi subjiciunt orientem, & inter hæc urbem sanctam *Jerusalem*, sicut & alias *Siriæ* occupant civitates. *Willielmus* rex in proxima quadragesima post coronationem suam *Normanniam* adiit, fratremque suum *Odonem Baiocensem* episcopum ad *Angliam* custodiendam reliquit; Obsides & plures *Angliæ* nobiles secum ducens. Comites scilicet, *Edwinum* & *Morkatum*, *Edgarum Adelyng*, & potissime *Stigandum Cantuariensem* archiepiscopum, & quamvis ipsum parum dilexit, sub velamine tamen honoris hoc fecit, ne quid perfidiæ se absente per ejus auctoritatem in

Anglia pullularet. Post hæc, imminente yeme, rex *Willielmus Angliam* rediit, & importabile tributum *Anglis* indixit, ac civitatem *Excestria* contra se rebellantem obsedit & fregit, unde *Githa* Comitissa uxor quondam *Godwini*, urbe relicta, *Flandriam* navigio transiit. Et cito post *Matildis* uxor regis *Willielmi*, filia *Baldewini* Comitis *Flandriæ*, *Angliam* veniens, à prædicto *Eboracensi* archiepiscopo *Aldredo* in reginam solempniter coronatur. Et tunc rex *Willielmus* terras *Anglorum* magnatibus, & militibus ac aliis hominibus suis *Franciæ* & *Normanniæ*, qui secum in conquestu suo extiterant, donavit. Quorum plurima cognomina adhuc in *Anglia* satis cognita & frequentata, sicut ea reperi scripta, hic inserere dignum duxi.

Vous qe desyrez assaver
Les nons de grauntz de la la mer
Qe vindrent od le conquerour
William **Bastard** *de graunt vigoure,*
Lours surnons issi vous denys
Com je les trova en escris.
Car des propres nons force ny a
Purce qillis sont chaunges sa & la,
Come de Edmonde *en* Edwarde,
De Baldwyn *en* Barnard,
De Godwyne *en* Godard,
De Elys *en* Edwyn,
Et issint des touz autrez nons
Come ils sont levez du fons
Purce lour surnons qe sont usez,
Et ne sont pas sovent chaungez,
Vous ay escript ore escotez,
Si vous oier les voylleth.

Maundevyle & Daundevyle
Ounfravyle & Downfrevyle.
Bolvyle & Baskarvyle
Evyle & Clevyle.
Morevyle & Colevyle
Warbevyle & Carvyle
Botevyle & Stotevyle
Deverous & Cavervyle
Mooun & Boun
Vipoun & Vinoun
Baylon & Bayloun
Maris & Marmyoun
Agulis & Aguloun
Chaumburleyn & Chaumbursoun
Vere & Vernoun
Verdyers & Verdoun
Cryel & Caroun
Dummer & Dommoun
Hastyng & Cammois
Bardelfe Botes & Boys
Warenne & Wardeboys
Rodes & Deverois
Auris & Argenten
Botetour & Boteveleyn
Malebouch & Malemeyn
Hautevyle & Hauteyn
Danvey & Dyveyn
Malure & Malvesyn
Morten & Mortimer
Braunz & Columber
Seynt Denis & *Seynt* Cler
Seint Aubyn & *Seynt* Omer
Seynt Fylbert Fyens & Gomer
Turbevyle & Turbemer
Gorges & Spenser
Brus & Boteler
Crevequel & *seynt* Quinteyn
Deverouge & *seynt* Martin
Seynt Mor & *seynt* Leger
Seynt Vigor & *seynt* Per
Auynel & Paynell
Peyvere & Peverell
Rivers & Rivel
Beauchamp & Beaupel
Lou & Lovell
Ros & Druell
Mountabours & Mountsorell
Trussebot & Trussell
Bergos & Burnell
Bra & Boterell
Biset & Basset
Malevyle & Malet
Bonevyle & Bonet
Nervyle & Narbet
Coynale & Corbet
Mountayn & Mounfychet
Geynevyle & Gyffard
Say & Seward
Chary & Chaward
Pyryton & Pypard
Harecourt & Haunsard
Musegrave & Musard
Mare & Mantravers
Fernz & Ferers
Bernevyle & Berners
Cheyne & Chalers
Daundon & Daungers
Vessi Gray & Graungers
Bertram & Bygod
Traylliz & Tragod
Penbri & Pypotte
Freyn & Folyot
Dapisoun & Talbote
Sanzaver & Saunford
Vadu & Vatorte
Montagu & Mounford
Forneus & Fornyvaus
Valens yle & Vaus
Clarel & Claraus
Aubevyle & *seynt* Amauns
Agantez & Dragans
Malerbe & Maudut
Brewes & Chaudut
Fizowres & Fiz de lou
Cantemor & Cantelou
Braybusse & Huldbynse
Bolebeke & Molyns
Moleton & Besyle
Richford & Desevyle
Watervyle & Dayvyle
Nebors & Nevyle
Hynoys Burs Burgenon
Ylebon Hyldebrond Holyon
Loges & *seint* Lou
Maubank & *seint* Malou
Wake & Wakevyle
Coudree & Knevyle
Scales & Clermount
Beauvys & Beaumount
Mouns &, Mountchampe

Nowers

Nowers & Nowchaumpe
Percy Crus & Lacy
Quincy & Tracy
Stokes & Somery
Seynt Johan & *Seynt* Jay
Greyle & *Seynt* Walry
Pynkeney & Panely
Mohant & Mountchensy
Loveyn & Lucy
Artoys & Arcy
Grevyle & Courcy
Arras & Cressy
Merle & Moubray
Gornay & Courtnay
Haustlayng & Tornay
Husee & Husay
Pounchardon & Pomeray
Longevyle & Longespay
Peyns & Pountlarge
Straunge & Sauvage.

067 Anno Domini M. lxvij. regni vero regis *Willielmi* secundo, proceres *Northumbriæ* sævitiam regis *Willielmi* formidantes, sumptis secum *Edgaro Adelyng* cum matre sua *Agatha* & duabus sororibus *Margareta* & *Christina*, ad *Malcolmum* regem *Scotiæ* navigarunt. Volunt tamen quidam, quod dictus *Edgarus* terram *Anglorum* undique cernens turbari, cum matre & sororibus suis prædictis ac multis militibus mare ingressus, reverti in patriam de qua natus fuerat conabatur; sed orta tempestate in *Scotiam* cogitur applicare: qua occasione actum est, ut rex *Scotiæ Malcolmus Margaretam* sororem dicti *Edgari*, quæ modo sancta *Margareta Scotiæ* dicitur, postea duceret in uxorem. Hoc anno *Willielmus* rex firmavit unum castrum apud **Notyngham**, & aliud apud *Lyncolniam*, & duo apud *Eboracum*, & ad partes rediit
068 australes. Et in anno sequenti *Roberto* Comiti consulatum *Northumbriæ* dedit, & ad partes illas cum exercitu copioso ipsum misit. Qui cum esset *Dunolmi* à quibusdam audivit qui eum præmuniebant, quod *Northumbrenses* in eum nocte irruerent, & vires in mortem ejus exercerent, noluit tamen credere, dicens, Eos talia præsumere non audere. Et cum esset securus, nichil in aliquo sibi timens, nocte in eum irruerunt, & castra sua circumvallantes eum, & cum eo DCCCC. homines occiderunt. Tunc *Edgaro* juvene cum omni gente *Northumbriæ* ad *Eboracum* veniente, burgenses cum eo pacem fecerunt. Rex vero *Willielmus* cum exercitu suo adveniens, civitate prædata, magnam gentis perfidæ stragem dedit. *Edgarus* autem in *Scotiam* est reversus.

Eodem anno, scilicet anno Domini M. lxviij. regni vero regis *Willielmi* iij. *Haraldus* & *Kanutus* filii *Swani* regis *Dacorum*, & *Osbertus* Consul frater suus, cum plusquam ducentis navibus de *Dacia* venientes, circa festum nativitatis beatæ *Mariæ* in hostio *Humbriæ* applicuerunt, quibus *Edgarus Adelyng*, & *Waltef* Consul prope se junxerunt; de quorum adventu *Aldredus* archiepiscopus *Eboracensis* ita tristis effectus est, ut iij. idus Septembris moreretur. Octavo post hæc die, *Normanni* custodes castrorum apud *Eboracum*, timentes ne domus suburbii *Danis* ad fossas implendas suffragia forent, eas incendere cœperunt; sed flamma nimis excrescens, urbem *Eboraci* cum ipso monasterio beati *Petri* dolorose consumpsit. *Dani* autem & *Northumbrenses* ante finem incendii hinc inde supervenientes eodem die, civibus auxiliantibus, castella fregerunt, & plusquam tria millia *Normannorum* gladio peremerunt, ac principes eorum vinctos, & thesauros ad naves suas tulerunt. Et tunc dicto *Edgaro* in *Scotiam* redito, *Dani* in terram suam, & *Northumbrenses* in locum suum sunt reversi. Quod cum audisset rex *Willielmus* iratus est valde, & congregato exercitu copioso *Northumbriam* adiit, eamque per totam sequentem hiemem in tantum devastavit, quod per ix. annos sequentes lata ubique solitudo patebat, inter enim *Eboracum* & *Dunolmiam* nulla inhabitabatur villa, nec terra aliqua erat culta, excepto solo territorio beati *Johannis Beverlaci*; nam ibi quidam regis miles collo equi sui fracto, & facie propria retorta, vindictam incurrebat. Tunc eciam monasterium *Bedæ* quod est in *Girvum* super ripam *Wiri* fluminis est combustum. *Dunolmiensis* autem episcopus *Egelwinus* & cæteri optimates, regem timentes, ne ipsi cum cæteris morti traderentur, corpus beati *Cuthberti* integrum secum assumentes, in **Eland** fugerunt, ad quorum introitum mare quod tunc plenum erat, se retraxit, & ipsis sacratissimum corpus ferentibus cum toto eodem comitatu siccum iter præbuit, quibus ex parte altera terram contingentibus, mare in cursum solitum est reversum, omnes arenas cooperiens fluctibus copiosis. *Dunolmiensis* igitur ecclesia cum ecclesiastico servicio esset destituta, facta est quasi deserta & spelunca latronum. Rex autem vernali tempore, concordia inter ipsum & *Waltef* Consulem facta, *Suthhumbriam* rediit, & tunc prædictus *Dunolmiensis* episcopus, tribus mensibus & aliquot diebus peractis in **Eland**, cum thesauro sacri corporis & omni populo ad *Dunolmiensem* ecclesiam est reversus. Hiis temporibus fames in *Anglia* tantum invaluit, ut homines equinas, catinas, & caninas, ac eciam humanas carnes comederent. Hoc anno *Marianus Scotus* post novem annos suæ inclusionis apud *Fuldam* jussu *Maguntini* episcopi juxta *Maguntiam* includitur.

Anno Domini M. lxix. & regis *Willielmi* quarto, 1069.
Malcolmus rex *Scottorum* cum infinita multitudine per *Cumburlandiam* versus orientem se divertens, universam **Teseodale** & loca ejus finitima ultra citraque feroci depopulatione vastavit. Depopulataque quadam parte *Clivelandiæ* quasi ex subito **Hercernesse** occupavit. Indeque per terras sancti *Cuthberti* discurrens, multos rebus & vita privavit, villas & ecclesias cum hiis qui in eas confugerant, concremando, senes & vetulæ gladiis obtruncantur, alii indifferenter confodiuntur, raptique ab uberibus matrum parvuli in altum proiciuntur, & lanceis excipiuntur: hac enim crudelitate maxima *Scoti* bestiis crudeliores pro ludi spectaculo delectabantur, qui demum in terram malam revertentes, juvenes & virgines, robustos, miseros, & captivos secum duxerunt, & eos perpetua servitute dampnaverunt, in tantum ut vix esset domus in *Scotia*, quæ servo aut ancilla *Anglici* generis careret. Tunc vero secundum quosdam, iste *Malcolmus* rex *Scotiæ* in revertendo de *Anglia*, dictam *Margaretam* dicti *Edgari* sororem primo invenit, et eam in uxorem duxit, per quam postmodum ferocitatem in parte dimisit, et honestior factus est. Et ex qua per processum

proceſſum temporis genuit ſex filios, et duas filias, ſcilicet *Edwardum* primogenitum, qui cum patre interfectus fuit; *Edmundum* ante patrem decedentem; *Edgarum*, qui poſt patrem novem annis regnavit; *Edredum* ante patrem decedentem; *Alexandrum*, qui poſt *Edgarum* fratrem ſuum xvij. annis regnavit, & *David*, qui poſt *Alexandrum* fratrem ſuum xxix. annis regnavit. Et ex *Matilda* de ſancto *Licio* genuit *Henricum* Comitem ſed non regnantem. Genuit eciam *Malcolmus* rex ex dicta *Margareta Matildam* poſtea regis *Angliæ Henrici* primi uxorem, ex qua proceſſit *Matildis* imperatrix. Altera quoque filia *Malcolmi*, *Maria* nomine, *Euſtachio* Comiti *Boloniæ* poſtea nupta fuit, de qua proceſſit *Matilda* quæ poſtea *Stephano* regi *Angliæ* extitit maritata. *Henricus* vero Comes filius *David* regis genuit tres filios, ſcilicet *Malcolmum*, qui poſt *David* xij. annis regnavit; *Willielmum*, qui poſt fratrem ſuum xlix. annis regnavit, et *David* Comitem de *Dundee*. *Willielmus* vero rex genuit *Alexandrum* ſecundum, qui regnavit xxxv. annis, et genuit *Alexandrum* tercium, qui xxxvij. annis regnavit, et genuit *Margaretam* neptem regis *Edwardi Angliæ* primi poſt conqueſtum. *David* autem Comes de *Dundee* filius *Henrici* Comitis genuit ex *Matilda* filia *Ranulphi* Comitis *Ceſtriæ* iiij. filias, ſcilicet *Margaretam*, *Matildam*, *Iſabellam*, et *Aldam*. *Margareta* vero nupſit *Alano* de *Galeway*, ex qua proceſſit *Devergoil* uxor *Johannis* de *Balliolo*, quæ genuit *Johannem* de *Balliolo*, quem dictus rex *Angliæ Edwardus* primus poſt conqueſtum in regem *Scotiæ* poſt mortem *Alexandri* tercii præfecit. Altera vero filia dictæ *Margaretæ Elena* nomine, Comitiſſa *Wyntoniæ*, produxit Comitiſſam de *Ferers Margaretam*, *Elenam de la Souch*, et *Elizabetham* Comitiſſam de *Boghan*. *Matilda* vero altera filia *David* Comitis ſine liberis deceſſit. Tercia vero filia ejuſdem Comitis *David Iſabella*, nupſit *Roberto* de *Brus*, qui genuit *Robertum*, et ille *Robertus* genuit *Robertum* regem *Scotiæ*, qui genuit *David* regem *Scotiæ*, cui rex *Angliæ Edwardus* à conqueſtu tercius ſororem ſuam *Johannam* maritavit. Quarta vero filia *Alda* nupſit *Henrico* de *Haſtyng*, qui genuit *Henricum*, qui genuit *Johannem*.

Per idem tempus, ſcilicet anno Domini ultimo ſupradicto, rex *Willielmus* quorundam conſilio ductus, in ipſa quadrageſima omnia monaſteria *Angliæ* perſcrutari juſſit; et pecuniam quæ propter ejus timorem in eis repoſita fuerat, transferri in ærarium ſuum fecit. Per idem eciam tempus *Baldewinus* abbas ſancti *Edmundi Romam* perrexit; unde papa virgam paſtoralem et annulum ſibi dedit. Poſt hæc in eodem anno in octabis Paſchæ rex erga *Stigandum* archiepiſcopum *Cantuarienſem* à diu irritatus, cum vicium ordinationis & vitæ dedecora cognoviſſet, & honeſtam ultionem de ipſo habere voluiſſet, Concilium, annuente papa *Alexandro*, *Wyntoniæ* ſtatuit celebrari, duobus cardinalibus ad eccleſiam *Anglicanam* diſponendam regiis literis acceſſitis ibidem præſentibus. In quo dictus archiepiſcopus *Stigandus* ſceleribus ſuis patefactis, tribus de cauſis degradatus eſt. Primo quia epiſcopatum *Wyntonienſem* ſimul cum archiepiſcopatu injuſte tenuerat. Secundo, quia aliquando vivente *Roberto* archiepiſcopo prædeceſſore ſuo, archiepiſcopatum occupavit, & pallio ibidem relicto uſus eſt. Tercio, quia à *Benedicto* papa quem eccleſia *Romana* excommunicaverat, pallium acceperat. Sed licet *Stigandus* amicitiam regis jugiter inclamaret, rex blande ut noverat mandatis papalibus ſe excuſans, ipſum in vinculis apud *Wyntoniam* tenuit, quoad vixit, parum de fiſco cotidie ad victum ſibi conferens. Ipſe nempe *Stigandus* ingenita mentis duritia nichil de proprio ſumere ſive expendere voluit, jurans per omnem Sanctum ſe non habere nummum; cujus fidei obviabat, quod collo examinati corporis clavicula dependens magnarum opum in ſubterraneis ſpecubus repertarum indicium fuit. Depoſiti ſunt eciam in eodem Concilio plures epiſcopi & abbates, procurante id potiſſime rege *Willielmo*, ut in locis eorum perſonas *Normannicas* introduceret; quidam vero putabant eum ad majorem regni confirmationem id egiſſe. In hoc quoque Concilio imperterritus *Wolſtanus Wigornenſis* epiſcopus poſſeſſiones quamplures ſui epiſcopatus ab *Aldredo* prædeceſſore ſuo, dum à *Wigornenſi* eccleſia ad *Eboracenſem* transferretur, ſua potentia retentas, ac eo defuncto in regiam poteſtatem devolutas, conſtanter proclamabat & expetebat, juſtitiamque inde fieri tam ab ipſis qui Concilio præerant quam ab ipſo rege flagitabat; verum quia *Eboracenſis* eccleſia tunc muta erat, eo quod paſtore qui pro ea loqueretur carebat, judicatum eſt, ut ipſa querela intacta interim remaneret, quouſque eccleſia *Eboracenſis* paſtore proviſa, ex objectis & reſponſis poſſet evidentius & juſtius judicium ferri.

Poſt hæc, die Pentecoſtes rex *Willielmus* apud *Wyndeſoram Walkelino* capellano ſuo *Wyntonienſis* eccleſiæ contulit præſulatum, ac venerando *Bajocenſi* canonico *Thomæ Eboracenſis* eccleſiæ contulit archipræſulatum, qui poſtmodum apud *Eboracum* perpulcram eccleſiam conſtruxit, clericos multipliciter ditavit, & cantus eccleſiaſticos compoſuit. Poſt hæc, rex accito de *Normannia Lanfranco Cadomenſe* abbate, genere *Ytalico*, literatura peritiſſimo, die aſſumptionis beatæ *Mariæ* ipſum archiepiſcopum *Cantuarienſem* conſtituit atque fecit. Iſte *Lanfrancus* liberalibus ſtudiis juventutem ſuam attriverat, ſacris ſcripturis ævum maturaverat, quibus edoctus mundanos animos & ampullata gentilium eloquia parvipendere cœpit. Hic tamen ex omnibus *Normanniæ* monaſteriis *Beccum* præelegit, paupertate & religione loci captus, ubi ipſum *Herlewinum* abbatem loci primum ad coquendos panes ſuccinctum, & manus fimo conſpicatus eſt. Piger eſſet monachatus homo qui neſciret agreſti opere victum quærere, publicas ſcolas de Dialectica profeſſus eſt, ut ſic egeſtatem loci ſcolarium liberalitate temperaret; unde gloria laudis ejus apud improbos viros per invidiam in tantum conflavit, ut à vicinis capellanis Comes *Normanniæ Willielmus* turbatus ediceret, *Lanfrancum* pro ſua importunitate de *Normannia* repellendum. Nam *Harfaſtus* quidam Comitis *Willielmi* capellanus, ante adventum *Lanfranci* probabilis ſcientiæ æſtimatus, ad gignaſium *Lanfranci* cum magna ſociorum & equorum pompa pervenerat. Tunc *Lanfrancus* ex prima hominis collocutione intelligens, quod prope nichil ſciret, abecedarium illi appoſuit expediendum, ferociam hominis Italica pericia ſic illudens. Quo ille irritatus, per ducem *Willielmum* effecit, ut *Lanfrancus* de tota *Normania* expelleretur. Sed

occaſio

occasio recuperandæ gratiæ fuit, quod ad curiam Comitis tendens, equus ejus claudicans Comiti cachinnum excussit; unde conspecta in *Lanfranco* responsi faccecia & dignitate frontispicii, de Priore *Beccensi* effectus est abbas *Cadomensis*, ac postea archiepiscopus, ut dictum est, *Cantuariensis*. Ad istum *Lanfrancum* à *Wellensi* & *Herfordensi* episcopis in archiepiscopum consecratum *Cantuariensem* accessit dominus *Thomas Eboracensis* electus, ex more sacrandus, à quo *Lanfrancus* scriptam de obedientia sua professionem, cum adjectione jusjurandi expetiit. Respondit *Thomas*, Se nunquam hoc facturum nisi super hac re scriptas auctoritates aut congruas rationes audiret, quibus id sine ecclesiæ suæ præjudicio facere deberet. Hoc autem magis ex animi ignorantia quam ex elati spiritus pertinacia depromebat, tanquam novus homo *Anglicæ* consuetudinis expers, ac verbis adulatorum deceptus. At cum *Lanfrancus* postulata rationabiliter enodasset, non adquiescens adhuc *Thomas* minime sacratus abcessit. Quod rex audiens moleste tulit, æstimans *Lanfrancum* injuste velle, & magis scientia quam ratione confidere. Sed ipse coram rege reddita ratione, regis animum mitigavit. Quamobrem *Thomas* regis edicto compulsus rediit, scriptamque de ejus obedientia professionem fecit & legit, in qua se in omnibus quæ ad Christianæ religionis cultum pertinent obtemperaturum absolute promisit, & sic sacratus abcessit. Non multo post *Lanfrancus* ab universis *Angliæ* episcopis professiones peciit & accepit, qui prius ab aliis sacrati fuerant.

Dñi 1070. Anno Domini M. lxx. & regis *Willielmi* quinto, Comites *Merciorum* & *Northumbriæ Edwinus* & *Morkatus* sive *Marcherus*, quia rex eos vinculare disposuerat, latenter de curia fugerunt, qui per campos & nemora deprædantes aliquamdiu rebellarunt, sed quia parum profecerunt, *Edwinus* regem *Scotorum* adiens à suis occiditur. Tunc vero *Morkatus*, & *Herewardus*, ac *Egelwinus Dunolmensis* episcopus insulam de Ely adierunt, in eadem pro castro et loco tuto morantes; ubi rex *Willielmus* exercitum terra et mari ducens, insulam obsedit, ab oriente exitum præclusit, ad occidentem pontem longum paravit, et domum belli quæ usque hodie perstat artificiose construxit. Inde perteritis infraclusis, *Herewardus* strenuissimus suos eduxit viriliter. *Morkatus* et *Egelwinus* regi se dederunt, unde rex insulam introiens, *Morkatum* et plures alios, ut quidam volunt, occidit, *Egelwinum* vero episcopum ad monasterium de *Abyndonia* transmisit custodiendum, ubi dolore cordis comedere nolens fame obiit. Cui successit *Walkerus* genere *Lothoringus*, quem cum vidisset *Editha* regina, regis *Edwardi* relicta, ad consecrandum *Wintoniam* adduci, videns cæsarie lacteolum, vultu roseum, statura prægrandem et pulcrum, ait, Hic habemus martyrem. Conjectura videlicet sævæ gentis *Northumbriæ* ad præsagiendum inducta. Hoc anno obiit *Herefordensis* episcopus *Walterus*, de quo ferunt, quod erat in urbe Hereford mulier quædam quam nescio quo infortunio ardenter amabat, ignorabat tamen hæc illa, et forsan si scivisset contempsisset. Interea cogitabat pontifex quod nichil est infelicius quam senex amans; unde pro gradus sui reverentia contra illud vicium reluctabat. Famulante tandem dæmonis fraude, illa cubiculum pontificis ingreditur ut forsan cubicularius vestes lineas incideret. Descendunt ex causa clientes secretorum conscii. Tandem post obscena dicta episcopo vim inferente, femina forcipibus quos manutenebat inguina perfodit, unde et obiit. Cui successit *Robertus* genere *Lothoringus* omnium artium liberalium peritus, ac præcipue lunarem compotum et cursum astrorum rimatus. Erat namque tunc temporis *Marianus* monachus apud *Maguntiam Alemanniæ* civitatem inclusus, qui longo solitudinis otio cronographos scrutatus, dissonantiam cyclorum *Dionisii exigui* contra evangelicam veritatem qui primus vel solus animadvertit. Itaque ab inicio seculi annos recensens singulos xxij. annos qui cyclis prædictis deerant superaddidit, magnam et diffusam cronicam comentatus est. Illum librum *Robertus* iste miratus, in artum contraxit, quem ita splendide defloravit ut jam magis valde videatur defloratio quam ingentis voluminis diffusio. Hoc quoque anno *Lanfrancus Cantuariensis* et *Thomas Eboracensis* archiepiscopi, ut pallia à domino papa *Alexandro* reciperent, *Romam* una cum *Remigio Dorcestrensi* episcopo simul iverunt. Cui *Lanfranco Romam* venienti, propter doctrinæ et sapientiæ suæ famam idem papa dignanter assurrexit, protestans, se non pro illius archiepiscopio sed literarum magisterio hoc fecisse. Quapropter papa petiit, ut cum ipse quod esset honoris fecisset, *Lanfrancus* quod esset justitiæ faceret, videlicet ut se vestigiis beati *Petri* vicarii humiliter prosterneret. Quo facto, *Lanfrancus* duo pallia, unum honoris & alterum amoris recepit, ac tantam gratiam in oculis papæ invenit, ut ambos itineris sui socios *Thomam* & *Remigium* baculis & anulis merito privatos precibus suis officio restitueret. Primus namque presbyteri fuit filius. Secundus cum esset monachus *Fiscanensis Willielmo* duci *Normanniæ Angliam* tendenti in multis opitulatus, episcopatus si dux vinceret pactus est, super quo coram prædicto papa *Alexandro* convictus, depositus est.

In præsentia eciam papæ *Thomas Eboracensis* de primatu *Dorobernensi*, & de subjectione trium episcopatuum *Dorcestrensis, Wigornensis* & *Lichfeldensis* sibi facienda, calumpniam movit, dicens, *Cantuariensem* & *Eboracensem* abinvicem honorem habere, nec alteram alteri juxta constitutionem beati *Gregorii* debere ullatenus subjacere, excepto quod unus est alio dignior propter prioritatem temporis, quod cum *Lanfrancus* rationabiliter ostendisset constitutionem illam *Gregorianam* non de *Cantuariensi* sed de *Eboracensi* & *Londoniensi* fecisse mentionem, decrevit papa causam illam coram rege & episcopis fore in *Anglia* terminandam. Et quamvis *Lanfrancus Thomam* pro suo tempore per professionem prius factam ligatum teneret, maluit tamen pro suis successoribus laborare, quam eis in posterum hanc calumpniam discutiendam reservare. An. Dñi 1071.

Anno Domini M. lxxj. & regni regis *Willielmi* sexto, dictis archiepiscopis *Cantuariensi* & *Eboracensi*, una cum dicto episcopo *Dorcestrensi* de curia *Romana* in *Angliam* reversis, coram rege *Willielmo* & clero apud *Wyndesoram* ventilata est causa super jure quod *Cantuariensis* archiepiscopus super *Eboracensem* archiepiscopum proclamabat, Ubi historia *Bedæ* perlecta monstratum est, à tempore primi *Augustini* usque ad ultima *Bedæ* tempora, quod circiter centum quadraginta annos erat, *Cantuari-*

tuarienſem, primatum ſuper totam *Britanniæ* inſulam & *Hiberniam* geſſiſſe, concilia juxta *Eboracum* feciſſe, archiepiſcopos *Eboracenſes* vocaſſe, aliquos inſtituiſſe, aliquibus pro culpa cenſuras impoſuiſſe, nonnullos amoviſſe. Recitata ſunt eciam varia privilegia regibus & præſulibus ſuper primatu *Cantuarienſi* à ſummis pontificibus conceſſa. Adverſus hæc propoſuit *Thomas* epiſtolam illam, per quam *Gregorius Londonienſem* & *Eboracenſem* eccleſiam pares eſſe, nec altram altri ſubjacere decrevit. Cui cum *Lanfrancus* reſpondiſſet, Nec ego ſum *Londonienſis* nec de *Londonienſi* mota eſt quæſtio; Adjecit *Thomas*, qui ſecum plures fautores acciverat, quod videlicet à beato *Gregorio* ſoli *Auguſtino* conceſſum fuerat omnes *Angliæ* epiſcopos habere ſubjectos, & quod poſt obitum *Auguſtini* inter *Londonienſem* & *Eboracenſem* epiſcopos mutua eſſet gratiæ viciſſitudo, & quod prioritatem honoris cauſaret anticipatio ordinationis. Et quamvis *Auguſtinus* ſedem de *Londonia* ad *Cantiam* tranſtuliſſet, ſi *Gregorius* ſucceſſores *Auguſtini* prioratum ſuper *Eboracenſem* habere voluiſſet, facile hujuſmodi verba in ſua epiſtola poſuiſſet, *Hæc tibi Auguſtine & omnibus tuis concedo:* verum quia hoc ad ſucceſſores *Auguſtini* concedere noluit, ideo de ſucceſſoribus mentionem non fecit.

Ad hæc *Lanfrancus*, Si ſoli *Auguſtino* & non ſucceſſoribus ſuis hæc autoritas conceſſa ſit, exile eſſet munus apoſtolicum ſuo familiari collatum, præſertim cum *Auguſtinus* nullum dum viveret *Eboracenſem* ordinavit epiſcopum, nec ibi fuerit aliquis epiſcopus quem *Auguſtinus* ſubjectum haberet. Hanc denique dignitatem privilegia apoſtolica *Dorobernenſibus Auguſtini* ſucceſſoribus confirmarunt. Æquum eciam & juſtum cenſierunt, omnes *Angliæ* eccleſiæ ut ab eo loco mutuarent vivendi diſciplinam, à cujus fonte habuerunt credendi flammam. Porro quod dicis, *Gregorium* potuiſſe ſi voluiſſet ſucceſſoribus *Auguſtini* confirmaſſe dicto quod conceſſerat *Auguſtino*; verum eſt, nec tamen hoc ſedi *Cantuarienſi* præjudicium affert, nam quando dixit Dominus *Petro*, *Tibi dabo claves regni cœlorum:* potuit adjeciſſe ſi voluiſſet, *Eandem poteſtatem ſucceſſoribus tuis concedo:* verumptamen hujus dicti prætermiſſio nichil reverentiæ aut autoritatis adimit *Petri* ſucceſſoribus, quin in eis officiorum eccleſiaſticorum tanta ſit diſpenſatio. Quid agit hoc, niſi vis divinæ liberalitatis per Jheſum Chriſtum à beato *Petro* in ejus vicarios eſt diffuſa? Præterea ſi dialecticam noſti, Quod valet in toto valet in parte, quod valet in majori valet in minori. *Romana* eccleſia eſt quaſi totum omnium eccleſiarum, cæteræ eccleſiæ ſunt quaſi partes eccleſiæ *Romanæ*. Sicut enim quodam intuitu homo eſt genus ſuorum individuorum, & tamen in unoquoque individuo ineſt totius hominis proprietas: ita quodam reſpectu *Romana* eccleſia eſt genus & totum eccleſiarum, & tamen in unaquaque eccleſiarum, totius Chriſtianæ fidei tota regnat integritas. Ipſa eſt major omnium eccleſiarum, & quod valet in ea debet valere & in minoribus; ut poteſtas primi cujuſcunque principis eccleſiæ in ſuccedentes remanet, niſi ſi quid perſonaliter & nominatim excipiatur. Quare ſicut Dominus dixit omnibus præſulibus *Romanis* quod dixit *Petro*, ita dixit *Gregorius* omnibus ſucceſſoribus *Auguſtini* quod dixerat *Auguſtino*. Hinc conficitur, ut ſicut *Cantuarienſis* ſubicitur *Romæ*, eo quod ex ea fidem ſuſcepit, ita *Eboracenſis* ſubiciatur *Cantuariæ*, quæ illuc prædicatores miſit. Jam quod voluiſſe allegas *Gregorium*, ut *Auguſtinus* reſideret *Londoniæ*, fluctuat plane; quis enim credat tantum diſcipulum tanti magiſtri reſultare voluntati? Sed eſto prout dicis, quod ipſe *Auguſtinus* migraret, quid ad me qui *Londonienſis* non ſum? Ea de re ſi lite ſequeſtrata pace media negocium ventilari deſideras, pro mei juris officio non deero recto judicio.

Succubuit his rationibus *Thomas* & libenter conceſſit, ut ulterior ripa *Humbræ* eſſet principium ſuæ diœceſis. Decretumque eſt, ut *Eboracenſis* de cætero in hiis quæ ad catholicum cultum pertinent ſubjaceat *Cantuarienſi*, ita ut ſi *Cantuarienſis* ubicumque locorum in *Anglia* concilium congregare voluerit, *Eboracenſis* cum ſuis ſubjectis epiſcopis aderit, & canonicis ejus præceptis obediens erit. Decedente autem *Cantuarienſi*, *Eboracenſis Doroberniam* veniet, & electum cum cæteris præfatæ eccleſiæ epiſcopis in primatem conſecrabit: quod ſi *Eboracenſis* obierit, ſucceſſor ejus ad *Cantuariam* accedet, vel ubi *Cantuarienſi* viſum fuerit, & ordinationem ab eo ſuſcipiet, faciens de profeſſione canonica obedientiam, juramentum. Emicat itaque *Lanfrancus* tripudio, geſta excipit ſcripto ne laberentur recentia poſteriſque fraudaretur noticia; modeſte tamen ut nec ſcienda prætermitteret, nec dicendo afflueret, quia in proprias laudes facetiari odioſa jactantia eſt; unde & epiſtolam iſta continentem *Lanfrancus* ſummo pontifici *Alexandro* cum profeſſione *Thomæ Eboracenſis* deſtinavit.

Hoc quoque anno poſt aſſumptionem beatæ *Mariæ*, rex *Willielmus* propter mala quæ *Scoti* in *Anglia* fecerant, cum navali & equeſtri exercitu in *Scotiam* profectus eſt, cumque eam ingreſſus eſſet, *Malcolmus* rex nunciis ad eum procul miſſis, ea quæ pacis ſunt rogavit, ſciens ſe cum eo non poſſe dimicare; occurritque ei in loco qui dicitur **Abyrnythy**, & homo ſuus devenit, & homagio & fidelitate cum juramento factis, & obſidibus multis datis, *Willielmus* rex uſque *Dunolmum* reverſus eſt, ubi caſtellum de novo conſtruxit. Et quia multi de ſuis non credebant beatum *Cuthbertum* eſſe ſanctum, vel corpus ejus integrum ibi eſſe, præcepit rex in ipſo feſto omnium Sanctorum epiſcopo loci miſſam eodem die celebranti, ut duo capellani de ſuis ingrederentur, & corpus viderent & palparent. Diſpoſuerat enim rex quod ſi ſanctum corpus non inveniretur, ut omnes majores natu ejuſdem provinciæ detruncarentur. Sed ſuum propoſitum mutavit Deus, nam rex ſtatim correptus cœpit æſtu inæſtimabili fatigari, nimiumque ſudare, & nimio concuti horrore, moxque ad eoſdem capellanos mittens, ne quoquo modo ad ſepulcrum attingere præſumerent, imperavit; confeſtimque equum aſcendens, non deſtitit curſum urgere donec *Theſiam* videret & tranſiret, eo quod inmoderatus ille calor nondum prius ad plenum quieſceret, unde extunc ipſum glorioſum Sanctum multum honori habuit & commendavit.

Anno Domini M. lxxij. & regis *Willielmi* vij. An. D. 1072
idem rex exercitum *Anglorum* & *Francorum* in *Cenomanniam* promovit, ubi *Angli* terram deſtruxerunt, & eam villis combuſtis & vineis cæſis regi viriliter ſubdiderunt. Proximo vero anno ſequenti 1073
rex *Willielmus* in *Normanniam* tranſivit. Ad quem

Edgarus

Edgarus Adelyng de *Scotia* in *Normanniam* veniens cum ipso rege concordatus est, & diu in curia ejus permansit. *Sigebertus Maguntinus* episcopus sanctum *Jacobum* peregrinus adiit, sed in redeundo *Clunacensis* monachus est effectus; cujus episcopatum dum quidam mercenarii comparare vellent, annuente abbate *Clunacensi* ad sedem suam rediit *Sigebertus*.

An. Dñi 1074. Anno Domini M. lxxiiij. regni autem regis *Willielmi* nono, tres monachi de provincia *Merciorum* & *Lincolniæ* divinitus missi *Eboracum* venerunt à vicecomite ducem itineris petentes usque **Monkecastre**, i. *monachorum civitatem*, quæ nunc nominatur *Novum castrum*. Quo venientes & ad tempus ibi morantes, antiquorum servorum Christi vestigium nullum reperierunt, propter quod ad *Girvum* se diverterunt, episcopo *Dunolmensi Waltero* illos cum summo honore suscipiente. Horum nomina fuerunt *Aldewinus*, *Alfwinus*, & *Reynefridus*. Ex hiis tribus tria sunt in regione *Northumbrorum* monasteria instaurata: unum *Dunolmi* in honore sanctæ *Mariæ*, aliud *Eboraci* in honore ejusdem genitricis Dei *Mariæ*. Tercium apud **Streneshald** quod nunc appellatur **Whitby**. Postea sex annis elapsis ex præcepto regis *Willielmi* nothi monachi sexto kal. Junii feria quinta in *Dunolmo* convenerunt.

Hiis diebus in confinio *Normanniæ* & *Britanniæ* mulier quædam erat quæ duo capita, quatuor manus & omnia usque ad umbelicum habebat dupla, inferius vero simpla. Ridebat, comedebat, & loquebatur pars una, flebat, esuriebat, & tacebat pars altera. Postremo una defuncta, altera fere triennio supervixit; donec præ mole ponderis & putredine, & fætore mortui cadaveris ipsa deficeret.

Hildebrandus qui & *Gregorius* vij. quondam Prior *Clunacensis*, sed tunc *Romanus* archidiaconus, sedit papa xxj. annis. Hic synodum generalem contra emptores ecclesiasticorum beneficiorum, & contra episcopos qui investituras episcopatuum à manibus regum vel imperatoris per traditionem anuli, vel baculi receperint, celebravit; & in eadem synodo interdixit clericis consecratis uxores habere, aut cum mulieribus morari, nisi cum quibus *Nicena* synodus aut cæteri canones permittunt. Sed cum sacerdotes ejus censuras parvipenderent, præcepit ut nullus audiret missam concubinarii sacerdotis. Hic dum aliquando Cardinalis & legatus esset & in *Francia* acriter contra simoniacos processit prælatos, unde & unus episcopus super hoc graviter infamatus, testes qui eum accusaverant clam corrupit. Quod comperiens legatus, coram Concilio per ipsum celebrato dixit, Cesset humanum indicium frequenter fallibile, & divinum oraculum producatur, cum certum sit quod episcopalis gratia donum sit sancti Spiritus, & quisquis episcopatum mercatur, contra Spiritum sanctum qui donum Dei dicitur facit. Si ergo tu episcope contra Spiritum sanctum non fecisti, dic palam *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, & ab hoc crimine te sentio absolutum. Annuit ille, & licet ille frequentius omnibus audientibus *Gloria Patri & Filio* expedite proferebat, *Spiritui sancto* nec tunc, nec omni vita sua proferre potuit; secundum tamen quosdam, de episcopatu ejectus plane dixit. Hic eciam papa dum nocte nativitatis Dominicæ primam missam in ecclesia beatæ *Mariæ* ad præsepe Domini celebraret, *Crescentius* præfecti urbis filius eum cepit & incarceravit, sed *Romani* statim turrim fregerunt, & papam liberaverunt. Iste eciam in concilio 170. episcoporum *Henricum* imperatorem excommunicavit, & à fidelitate ei debita cunctos absolvit, pro eo quod contra statum ecclesiæ plurima moliretur. Et quamvis imperator ille postea diu super nivem & glaciem nudis pedibus diu stetit veniam rogans, vix tamen absolutionem obtinuit. Post hæc nichilominus imperator *Romam* obsedit, & civibus corruptis, ipsum papam cum cardinalibus captum incarceravit, ac *Wybertum Ravennensem* episcopum quem *Clementem* vocavit, papam instituit. Sed *Robertus* dux *Apuliæ* hoc audiens, papam & cardinales liberavit, & imperatorem cum suo antipapa profugavit. Hoc quoque anno ultimo supradicto omnia juxta cursum solis & lunæ sunt completa sicut in xv. anno *Tiberii Cæsaris*, à quo anno usque in præsentem annum duo magni cicli sunt, hoc est M. lxiiij. anni.

Anno Domini M. lxxv. & regni regis *Willielmi* x. Comes *Herefordensis Rogerus* regis *Willielmi* cognatus, de cujus consilio idem rex, ut præscribitur, monasteria *Angliæ* pro thesauris habendis scrutari fecerat, contra regis præceptum sororem suam *Radulpho* Comiti, cui rex consulatum *Estangliæ* dederat, copulavit; qui dum rex in *Normannia* extitit, proditione in ipsis nuptiis prælocuta, ut regem ipsum à regno expellerent, conjurationem fecerunt, & ibi Comitem *Walteff* filium strenuissimi Comitis *Siwardi*, de quo superius in processu regis *Edwardi* tercii plenius tactum est, ad consentiendum dolis suis circumvenerunt. Sed proceribus regni eis viriliter obsistentibus, ipse *Radulphus* Comes *Estangliæ* apud *Norwicum* naves introiens, in *Daciam* navigavit; unde dictus *Walteff* ad *Lanfrancum Cantuariensem* archiepiscopum accedens, reatum suum sibi confessus est, & pœnitentia accepta regem in *Normannia* petiit, cui factum & proditionem denudavit, & ultro se sententiæ suæ dedit. Rex autem celeriter de *Normannia* in *Angliam* rediens, dictum *Rogerum* consulem cognatum suum & dictum *Walteff* in carcerem destinavit. Cæterorum vero qui nuptiis pravis interfuerant, multos fugavit, multosque oculis privavit, ac denuo dictum *Walteff* post incarcerationem apud *Wyntoniam* jussit impie decollari. Sed Deo ordinante, processu temporis corpus ejus apud monasterium de **Crowland** sepelitur. De quo testatus est archiepiscopus *Lanfrancus*, quod humana contagia vere deflevit, & felicem se fore dixit, si post hujus vitæ exitum illius requie frueretur. Insuper volunt quidam, quod quia iste *Walteff* contra regem *Willielmum* in primo conquestu suo *Angliæ* in bello non processit, data est à rege consanguinea sua *Jonetta* in uxorem, cujus accusatione secundum eosdem, per regem postea ut dictum est extitit decollatus. — An. Dñi 1075.

Iste tamen *Walteff* genuerat ex eadem *Jonetta* uxore sua *Matildam* & *Aliciam*, cum quibus mater earum in dote sua apud *Huntyngdoniam* sibi & hæredibus nuper concessa moram traxit. Sed tandem apud insulam de **Ely** & ubique latuit, à terra sua ejecta, eo quod *Simonem de sancto Licio* regis *Willielmi* militem, quia claudus erat, dudum recusaverat, cui quidem *Simoni* rex *Northamtoniam* &

& hundredum de Falkeley donaverat, qui prioratum sancti Andreæ Northamptoniæ & castrum construxit. Tandem suorum ductus consilio, Matyldam dictam filiam Walteff duxit in uxorem, de qua genuit Simonem Walteff postea Abbatem de Menros. Defuncto autem dicto Simone de sancto Licio, David Comes frater Alexandri regis Scociæ & Matildis Reginæ Angliæ dictam Matildam Simonis relictam duxit in uxorem, de qua postea Comitem genuit Henricum. Qui quidem Henricus ex Ada sorore Willielmi Comitis de Warenna genuit Regem Scociæ Malcolmum, Willielmum, & David. Simon vero filius Simonis de sancto Licio Henrico rege Angliæ defuncto comitatum Huntyngdoniæ intravit pacifice & possedit. Et ex filia Comitis Leicestriæ Isabella Amiciam genuit & Hawisiam & postea decessit, liberis in custodia regis Henrici dimissis. Post hæc Henricus rex exercitum apud Tholosam duxit, cum quo processit rex Scociæ Malcolmus, cui rex comitatum de Huntingdonia tradidit. Post quem frater suus Willielmus rex Scociæ dictum tenuit comitatum, quousque insurrexit contra regem una cum filio regis Henrici & aliis terræ Baronibus, rege in Normannia existente. At David Comes castrum de Huntingdonia obsessit. Unde rex in Normannia existens, majoribus Angliæ mandavit, quod collecto exercitu in manu potenti castellum de Huntingdonia una cum comitatu Simoni de sancto Licio vero hæredi traderent possidendum. Sicque Comes Simon castrum obsessit, donec rex Scociæ in castro existens redderet sibi claves. Quod dum faceret pro discordia inter Comites Simonem & David in præsentia regis Scociæ habita, rex ira commotus juravit, quod neuter eorum castrum possideret & sic usque ad solum castrum fecit continuo complanare, sed Simon comitatu gaudebat. Quo defuncto, rex Angliæ dictum castrum Willielmo regi Scociæ tradidit, & ipse rex Scociæ David fratri suo. Qui quidem David ex Matilda sorore Ranulphi Comitis Cestriæ genuit Iohannem Scotum sine liberis decedentem, & tres filias Christinam uxorem Alani de Galaway, Isabellam de Brus, & Aldam de Hastynges. Dictus autem Comes Estangliæ Radulfus qui in Daciam ut supradictum est navigaverat, cum CC. puppibus in Angliam rediens, Kanutum filium Swani regis Dacorum & Haccum Consulem secum duxit: qui contra regem Willielmum pugnare non audentes, in Flandriam transfretarunt. Eodem anno obiit Edytha regina quæ juxta virum suum sanctum Edwardum regem & Confessorem apud Westmonasterium sepelitur.

An. Dñi 1076. Anno Domini M. lxxvj. et regni regis Willielmi xj. Concilium sub Lanfranco Cantuariensi archiepiscopo Londoniis in ecclesia beati Pauli celebratum fuit. Cujus rei usus diu in Anglia obsoluerat, ubi primo ordinatum fuit de sessione episcoporum in Conciliis celebrandis: secundo quod sedes episcoporum de viculis ad urbes celebres transfirent. Unde factum est ut sedes Selesiensis transiret ad Cicestriam, Cornubiensis ad Excestriam, Wellensis ad Batoniam, Schurburnensis ad Salesburyam, Dorcestrensis ad Lyncolniam, Lychfeldensis ad Cestriam: Robertus tamen episcopus successor Petri transtulit sedem suam de Cestria usque Coventreyam.

Ad istud Concilium dicitur quod beatus Wolstanus Wigornensis episcopus quasi unus ex Anglicis superstes, ut homo ideota nimiæ simplicitatis & imperitiæ tam à dicto archiepiscopo Lanfranco literaturæ insufficientiam, quam à rege Willielmo Gallici sermonis carentiam in ipso prætendentibus, pontificatu indignus decernitur, ut sic aliquem Normannicum loco ejus subrogarent. Unde quodam die apud VVestmonasterium rege et episcopis ibi præsentibus, jubetur baculum & anulum resignare, archiepiscopo Lanfranco præcipiente et rege hoc præscribente. Quibus ait VVolstanus. Insufficientiam meam non ignoro, et hujus sanctæ Synodi sentenciæ cedens baculum resignabo, sed non vobis sed sibi qui illum michi dedit. Accedens itaque ad tumulum sancti regis Edwardi nuper defuncti, qui episcopatum sibi contulit, baculum in lapidem quo defunctum corpus tegebatur, fixit, cui rigor lapidis tanquam molle lutum ad manum imprimentis cessit. Admirabanturque intuentes virgam cilice inmersam, quam nullus inde potuit amovere. Lanfrancus autem fidem dictis non adhibens, accersito Roffensi episcopo jubet ut baculum deferat. Qui injecta manu inmobilem eum repperit, et obstupescit: Rediens refert quod invenerat. Accurrerunt cæteri, considerant et tangunt, ac Dei virtutem esse agnoscunt, quod baculus sic erectus ita firmiter in solida petra stetit. Unde Lanfrancus jubet ut VVlstanus baculum resumat et honorem subeat, quo ipsum dignum divina gratia indicavit. Ille autem renuit, donec ad regis rogatum baculum levi tactu resumpsit. Dixerat autem regi, ut quidam aiunt, dum baculum figeret, Melior te hunc michi dedit, cui & retrado, avelle si poteris.

Iste eciam Wolstanus super Wigornensis ecclesiæ possessionibus per Aldredum prædecessorem suum, ad ecclesiam Eboracensem ut præmittitur translatum, sua potentia retentis, & postmodum dicto Aldredo mortuo in potestatem regis Willielmi devolutis, querelam iterum sicut prius post mortem dicti Aldredi Eboracensis archiepiscopi, quæ protunc quousque dicta Eboracensis ecclesia pastore esset provisa suspensa fuerat, erga Thomam in Eboracensem episcopum jam consecratum, constanter movit. Quæ quidem querela in quodam Concilio in loco qui dicitur Pedreda, coram rege & dicto archiepiscopo Doroberniæ Lanfranco & aliis Episcopis, Abbatibus, Comitibus, & regni primatibus celebrato, Dei gratia favente est terminata. Cunctis siquidem machinamentis non veritate stipatis quibus Thomas ejusque fautores Wigornensem ecclesiam deprimere & Eboracensi ecclesiæ subicere ancillamque facere satagebant, justo Dei judicio ac scriptis evidentissimis detritis, & penitus adnichilatis, non solum vir Dei Wolstanus proclamatas & expetitas possessiones recepit, verum eciam suam ecclesiam Deo donante ac rege Willielmo concedente, ea libertate liberam recepit, qua primi fundatores ejus sanctus rex Atheldredus, Osherus Wicciorum subregulus cæterique Merciorum reges Kenredus, Ethelwaldus, Offa, Kenulphus eorumque successores Edwardus senior, Ethelstanus, Edmundus, Edredus, & Edgarus ipsam liberaverant & fecerant. Anno autem ultimo supradicto, Hermannus primus episcopus Saresberiæ obiit. Cui successit Osmundus regis Cancellarius xxiv. annis sedens. Hic ecclesiam novam apud Saresberiam ædificavit, & clericos insignes tam literis quam cantu aggregavit, ita ut ipse episcopus libros scribere, illuminare & ligare

gare non fastidiret. Hic composuit librum ordinalem ecclesiastici officii quem *Consuetudinarium* vocant, quo fere tota nunc *Anglia, Wallia,* & *Hibernia* utitur.

A. Dñi 1077. Anno Domini millesimo lxxvij. & regni Regis *Willielmi* xij. *Robertus Courthese* Regis *Willielmi* primogenitus, patre relicto, in *Franciam* perrexit, eo quod pater ejus non permisit ipsum *Normanniam* quam coram *Philippo* Rege *Francorum* sibi dederat, antequam super *Angliam* equitavit, pacifice possidere. Et auxilio *Philippi* Regis fretus, magnas frequenter in *Normannia* prædas agebat, eam in magna parte gladio & igne vastans. Quod cum audisset pater ejus, mare transivit, & *Dol* primo obsedit. *Britanni* autem viriliter castrum tenuerunt, donec eos rex *Franciæ* adveniens liberavit. Postea vero rege *Franciæ* & rege *Willielmo* concordatis, rex *Angliæ Roberto* filio suo ante castrum *Garbothret,* quod dictus rex *Philippus* eidem præstiterat, *Roberto* occurrit, & facto congressu valido & multis ex parte regis occisis, ipse filius cum patre ignoranter congressus est, & patre in brachio vulnerato, filius eum ab equo in terram dejecit, moxque ut vocem patris ad suos conclamantis audivit, de equo festinus descendit, & patrem in equum levavit, & ipsum illæsum extunc abire permisit. Pater autem bonitatem filii ex instinctu naturæ cognoscens, missis sibi nunciis eum ad se revocavit, paternæ pietatis viscera sibi pandens; in Angliamque insimul reversi sunt; Et semper in posterum filius patri fideliter militavit.

Interim Northumbrenses *Walkerum Dunolmensem* episcopum, de quo ut superius tactum est *Editha* Regina prophetaverat, crudeliter occiderunt Cui successit *Willielmus* quondam Abbas *Valerisi,* qui de præcepto regis monachos vj. Kal. Junii feria quinta in *Dunolmo* primo posuit. Interea etiam rex Scottorum *Malcolmus* insævivit, & iterum circa Assumptionem beatæ *Mariæ* cum plebe sua usque ad flumen de *Tyne Northumbriam* devastavit, multos gladio perimens & multos captivos abducens, & sic cum præda magna in *Scociam* est reversus. Quæ cum audisset rex *Robertum* filium suum & robur exercitus sui in *Scociam* destinavit, ut tantam audaciam deprimeret, & vindicta debita castigaret. Sed viribus impar, jussa complere non potuit; infectoque negotio rediens super flumen *Tyne* castellum novum fabricavit, & demum ad patrem reversus est. Eodem eciam tempore misit Rex cum manu multa militari fratrem suum *Odonem Baiocensem* episcopum ut *Northumbriam* devastaret, pro eo quod innocentem *Walkerum Dunolmensem* episcopum apud **Cattellehevede** occiderant.

Anno regni Regis *Willielmi* xiv. Comes *Salopiæ Warinus* duo cœnobia construxit. Unum in suburbio *Salopiæ* in honore Apostolorum *Petri* & *Pauli*; alterum in comitatu *Salopiæ* in villa **Wenloke** in honore sanctæ *Milburgæ.*

Willielmus rex anno regni sui quintodecimo exercitum in *Walliam* ducens subdidit eam sibi. Hiis transactis, *Matildis* regina uxor regis *Willielmi* obiit, & sepulta est in *Normannia* apud Abbathiam sanctarum monialium prope *Cadomum,* quam ipsa in honorem sanctæ Trinitatis fundaverat et sanctis monialibus repleverat. De ista *Matilda Willielmus* rex et dux plures genuerat liberos, videlicet *Robertum Courthese* primogenitum suum, *Willielmum Rufum* qui post patrem regnavit; *Ricardum* qui in pueritia moriebatur, *Henricum le Clerke* qui post *Willielmum* fratrem suum regnavit; *Elam* Comitissam *Blesensem* matrem regis *Stephani, Ceciliam* Abbatissam de *Caam, Constantiam* Comitissam *Britanniæ,* et duos alios qui in pueritia obierunt. Circa idem tempus *Willielmus* rex dedit & concessit sancto *Edmundo* privilegium quod incipit, *Quoniam nos ad regni fastigia.*

Anno regni regis *Willielmi* xvj. contigit, ut dum quidam potens in convivio sederet, repente à muribus circumvallatus est, qui licet in pelago ductus esset, nil ei profuit; unde ad terram deductus iterum, ab illis omnino dilaceratus exstitit. Idem fertur contigisse cuidam Principi *Poloniæ* quem momorderat leopardus. Invenitur etiam de quodam Principe qui nullâ arte poterat juvari quin à pediculis consumeretur.

Anno regis *Willielmi* xvij. facta est seditio nephanda inter monachos *Glastoniæ* & ignominiosum ejusdem loci Abbatem *Thurstinum,* quem rex *Willielmus* de monasterio *Cadomensi* nulla prudentia instructum eidem loco præfecerat. Hic inter cæteras stultitiæ suæ inertias, *Gregorianum* cantum & officium aspernatus, monachos cœpit compellere ut *Willielmi* cujusdam *Fiscanensis* monachi cantus exercerent: Res eciam ecclesiæ leocinando consumpsit, A monachis severe ordinem exegit; Sed inter hæc victualia destruxit. Hinc lites verborum & animorum discordiæ suscitantur; post jurgium ventum est ad arma; unde abbas ille cum satellitibus suis armata manu in monachos irruit, & tres monachos sub altari positos occidi fecit, & xviij. vulneravit, ita quod sanguis eorum super gradus ab altari, & à gradibus super aream decurrebat, sagittas & jacula ad imagines & feretra ecclesiæ direxit. Monachi autem velut necessitate compulsi, cum scamnis & candelabris quocunque modo poterant se defendentes, quosdam de militibus vulneraverunt. Hinc moto coram Rege judicio, Abbas ad monasterium suum *Normanniæ* remissus est, monachi vero jussu regis per abbathias & episcopatus dispersi sunt. Post mortem vero regis *Willielmi* prædictus *Thurstinus* à filio suo rege *Willielmo Rufo* monasterium *Glastoniæ* 500. libris emit, & sic per ecclesiæ possessiones aliquot annis evagatus, longe ab ea expiravit.

Anno regis *Willlielmi* xviij. idem rex de qualibet hida terræ in *Anglia* sex solidos habuit & accepit. Eodem anno papa *Hildebrandus* qui & *Gregorius,* in extremis laborans, Cardinalem quem plus dilexerat vocavit, & confessus est se odium et scisma suscitasse inter Imperatorem & alios Christianos, unde vincula bannorum dissolvit & obiit. Cui successit in papatu *Victor tercius,* & sedit anno uno & mensibus v. qui aliquando *Desiderius* vocatus, Abbas fuit montis *Cassini,* venenoque in ejus calice misso obiit.

Anno regis *Willielmi* nonodecimo, quo anno *Urbanus* papa *Romanus* effectus est, rex *Danorum Kanutus* auxilio soceri sui *Roberti Flandrensis* Comitis fretus, cum magna classe *Angliam* venire disponebat, ut eam ditioni suæ Martis aggressibus subjugaret: unde *Willielmus* rex cum tanto exercitu *Francorum, Normannorum* & *Britannorum* collecto in *Angliam* rediit, quod mira videbatur quomodo hæc terra pascere posset eos. Sed ubi cognovit

vit hostes Deo volente propter defectum apparatus esse præpeditos, medietatem exercitus ad propria remisit. Deinde apud *Gloverniam* curiam suam tenuit, in qua tres episcopatus tribus capellanis suis tradidit, videlicet *Mauricio Londoniensem*, *Willielmo Theodfordensem*, & *Roberto Cestrensem.* Hic tamen *Robertus* sedem de *Cestria* usque *Coventreyam* apud ecclesiam transtulit monachorum, de cujus ecclesiæ una trabe v. mille marcas argenti corrosit, unde regis manum impleret & papæ occupationes falleret. Ditaverat namque *Leofricus* locum illum auro & argento, gemmis & reliquiis. Iste eciam episcopus *Robertus* monachos loci illius agresti victu cibavit, & non nisi triennali literatura informari permisit, ne deliciæ aut literæ monachos contra episcopum redderent elatos. Verumtamen apud **Lychefelde** magnarum ædificationum extitit inchoator. Vir venerabilis *Walterus de Lacio* fundador ecclesiæ sancti *Petri* in **Hereford**, dum opere pene consummato scalam ascenderet, pede lapso corruens exspiravit. Circa hæc tempora ordo *Cartusiensis* incepit sub *Brunone*, qui natione *Teutonicus* ex urbe *Colonia* oriundus, magister scolarum fuit. Hic relicto seculo heremum *Cartusiæ* circa festum sancti *Iohannis* primo fundavit & rexit vij. annis. Tandem cogente papa *Vrbano* secundo, cujus quondam præceptor erat, *Romam* pertexit, in negotiis ecclesiasticis papam juvans, sed cum tumultum & mores curiæ ferre non posset, relicta curia, contemptoque archiepiscopatu *Risensi*, ad quem jubente papa *Vrbano* electus fuerat, in heremum *Calabriæ*, cui *Turris* nomen est, secessit & decessit.

Willielmus Rex anno regni sui vicesimo totam *Angliam* describi fecit, Justiciarios suos per unamquamque schiram, i. comitatum *Angliæ* mittens, & per jusjurandum inquirens, quot hidæ, i. jugera uni aratro per annum sufficientia in unaquaque villa essent, & quantum terræ quisque Baronum suorum possidebat. Inquiri etiam fecit, quot feodati milites, quot carucatæ, quot villani, quot ecclesiæ parochiales, & quot animalia viva essent; Et etiam quid unaquæque urbs, castellum, vicus, villa, flumen, palus & silva per annum redderet. Quæ omnia in cartis scripta & ad regem delata ac in uno volumine ultimo redacta, inter thesauros regios sunt apposita, & usque hodie reservantur; unde terra multis cladibus inde provenientibus erat vexata, & maxime quia tempore illo magna pestis animalium & ovium & intemperies aeris erat.

Eodem anno *Edgarus Adelyng* licentia regis *Willielmi* cum multis navibus in *Apuliam* transiit. Cujus germana virgo *Christina* monasterium de **Ramesey** intravit. Eodem anno *Mauritius* effectus est Episcopus *Londoniensis*; qui templum maximum, quod necdum perfectum est, incepit. Interea cum *Willielmus* rex fortis anno supradicto de more curiam suam in natali apud *Gloucestriam*, & ad pascha apud *Wyntoniam* tenuisset; ad Pentecosten apud *London. Henricum* filium juniorem armis militaribus decoravit, & convocatis magnatibus terræ Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & eorum militibus eidem filio fidelitatem jurari fecit: Cogitaverat enim rex transfretare, quod in anno sequenti implevit. Nam postea idem rex *Willielmus* magni thesauri copiis super quoscumque aliquam causam invenire poterat sive juste sive injuste adquisitis, cum exercitu copioso in *Normanniam* transfretavit; ubi per aliquod tempus pacem cum rege *Franciæ* juxta treugas inter eos forte initas, absque ulla molestatione tenuit, unde fertur regem *Franciæ* quodam die quasi deridendo dixisse; Rex *Angliæ* diu jacet in puerperio ad modum mulieris liberos parientis. Quo verbo derisorio divulgato, et *Willielmo* regi apud *Rothomagum* moranti tunc intimato, idem rex *Willielmus* erga regem *Franciæ* acriori ira succensus, per Deum & virtutes suas juravit, quod quandocumque à puerperio suo levaret, & ad ecclesiam pergeret, mille candelas in regno *Franciæ* illuminaret. Deinde igitur exercitu *Anglorum* & *Normannorum* congregato, mense Augusti incipiente, *Franciam* hostiliter invadendo intravit, incendia villarum, deprædationes & multa mala undique perpetrando. Tandem quoddam oppidum per modicum tempus obsedens, illud demum cum omnibus ecclesiis in eo sitis & duobus reclusis succendit, ac quousque totum oppidum funditus esset combustum, ignem cum pinguedine focali & aliis cremabilibus jussit sustentari ubique & undique augmentari.

Circa quem ipse rex fero animo personaliter nimis intendens, quid pro igne vehementer accenso, quid pro tempore urente nimio calore interceptus, in morbo cecidit cito postea gravi, et ut etiam opinabatur, Deus pro supradictis malis in regno *Philippi* regis *Franciæ* perpetratis, & præcipue pro incendio dictarum ecclesiarum et sanctorum Anachoritarum in prædicto oppido, quod vocatur *Maante*, irritatus, regem *Willielmum* cum inde de *Francia* ad *Normanniam* rediret, tanto dolore viscerum invasit, ut morbo magis ac magis aggravescente fratrem suum *Odonem Baiocensem* episcopum, ac Comites *Morcatum*, *Rogerum*, & *Wilnotum* fratrem regis *Haraldi*, et omnes alios quos in custodia diu tenuerat, libere dimitteret abire. Deinde in extremis agens, *Roberto* filio suo primogenito, qui tunc in *Francia* exulabat, Ducatum *Normanniæ* dimisit, *Willielmo* secundo filio suo regnum *Angliæ* concessit et legavit, *Henrico* filio suo juniori, cujus indolem propensius laudabat, comitatum *Cenomanniæ* et copiam thesauri dedit et legavit. Cui etiam *Henrico* pridie quam moreretur, dixit, *Æquo animo esto fili, pacifice patere ut fratres tui majores te præcedant*; Robertus *habebit* Normanniam, Willielmus Angliam, *& de thesauro meo quinque milia librarum, et* Cenomanniam *tibi dabo; tu autem tempore tuo totum honorem quem nactus sum habebis, et fratres tuos divitiis præcelles potestateque etiam prævalebis.* Partem insuper thesauri sui quibusdam egenis *Anglicis*, ac ecclesiis et monasteriis *Anglicanis* reliquit, et incarceratos omnes à vinculis exsolvi jussit.

Cumque *Normanni* per plures annos, ut dictum est, justam Dei voluntatem super *Anglorum* gentem complevissent, nec jam vix aliquis princeps de *Anglorum* progenie esset, sed omnes quasi in servitutem et mœrorem redacti essent, ita ut obprobrium erat *Anglicus* vocari, *Willielmus* omnibus *Normanniæ* consulibus fortior, omnibus *Anglorum* regibus potentior, hujus Dei vindictæ executor, anno regni sui vicesimo primo, quinto idus Septembris obiit. Qui in monasterio *Cadomensi*, quod ipse in honore beati *Stephani* prothomartiris à fundamentis construxerat et multis bonis ditaverat, est sepultus. In cujus vero sepultura quoddam memoriale fertur contigisse. Cum enim

enim expleta exequiarum solempnitate, corpus ejus in loco ad hoc præparato esset condendum, quidam terribiliter accedens, omnipotentis Dei nomine prætento, eum ibidem sepeliri prohibuit, dicens, Terra, inquit, ista antiquo jure michi competit, quam idem rex, dum monasterium construeret, violenter michi abstulit, nec unquam pro ea michi postea satisfecit. Obstupuerunt itaque omnes qui aderant actum transitoriæ dominationis considerantes, ut Princeps potentissimus qui tam late dominatus fuerat vivus, locum corporis sui capacem sine querela & calumpnia mortuus non haberet. Denique illa querela adeo omnes movit, ut prius vivo conquerenti pro voto satisfacerent, ac deinde exequias mortuo adimplerent.

Erat autem iste supradictus rex *Willielmus* sapiens sed hastutus, locuples sed cupidus, gloriosus sed famæ deditus, affabilis quidem & humilis Deo servientibus, sed durus & severus sibi resistentibus: Principes namque & Consules in carcerem posuerat, Episcopos & Abbates possessionibus suis privaverat, fratri proprio non pepercerat, nec qui resisteret sibi erat. Potentissimus eciam auri & argenti multa bona ab aliis auferebat. Ad castella construenda solus omnes fatigabat. Si cervum quis caperet aut aprum, oculos ei evellebat, nec erat qui murmuraret: Feras namque tanquam pater earum erat, amavit, Unde in silva venationis quæ nunc *Nova Foresta* vocatur, villas & ecclesias plures eradicari, gentem extirpari & à feris inhabitari fecit; nam Deus ad exterminium *Anglorum* præordinaverat ferocem populum *Normannorum* quadam prærogativa sæviciei singularis præminentem, quorum natura est, ut cum hostes suos adeo depresserint quod adicere non possunt, ipsi se deprimant, & terras proprias & substancias suas in vastitatem & pauperiem redigant; semper enim *Normannorum* domini cum hostes contriverint, & crudelius agere nequeant, suos hostiliter conterunt. Quod liquide in *Normannia, Anglia, Apulia, Calabria, Cicilia, Antiochia*, terris optimis quas Deus eis subjecerat, satis patet. In *Anglia* namque thelonea injusta & consuetudines pessimæ hiis temporibus pulularunt. Principes omnes adeo erant auri & argenti cupiditate cæcati, ut illud de eis vere dici posset,

Unde habeat nemo quærit, sed oportet habere.

Nam quanto magis loquebatur de recto, tanto magis fiebat injuria. Qui Justiciarii vocabantur omnis injustitiæ capud erant. Vicecomites & præpositi, quorum officium erat rectum judicium exequi & justiciam exercere, furibus & raptoribus atrociores erant, & omnibus sævissimis sæviores. Rex ipse cum ad firmam terras suas quanto carius poterat dedisset, alii magis offerenti, & deinde alii, semper necligens pactum & ad majora studens, dabat; nec erat cura, quanta injuria à præpositis pauperibus erat illata.

Regi quidem præfato *Normannia* jure hæreditario prævenerat, *Cenomanniam* armis adquisierat, *Britanniam* sibi acclivem fecerat, super totam *Angliam* solus regnaverat; Ita quod nec ibi una sola hida terræ inerat, de qua nesciret cujus esset, & quid per annum valeret. *Scociam* quoque sibi subjugaverat, *Walliam* quoque rebellantem in suam acceperat dicionem. Et quamvis ut supradictum est, multæ injuriæ tempore suo fiebant, tantus tamen, ut quidam volunt, amator & auctor pacis erat, quod puella auro onusta posset impune regnum *Angliæ* pertransire; Nam si quis aliquem quacunque de causa peremisset, capite plectebatur. Si mulierem aliquam vi oppressisset, menbris genitalibus privaretur. Sane quod idem rex *Willielmus* Christianos innoxios injuste & hostiliter inpetiit, patet rei subsequentis lucido argumento. In loco namque ubi *Anglici* victi occubuerunt, constructum est à dicto rege & victoribus monasterium nobile beati *Martini de Bello* nuncupatum, tanquam *Normannicæ* victoriæ titulus, & ut esse posset expiatio quædam effusionis tanti sanguinis Christiani. Locus autem ille ubi *Anglorum* strages facta fuit si forte modico imbre maduerit, verum sanguinem & quasi recentem per multa tempora postea exsudavit, acsi à parte dicatur, quod vox tanti sanguinis clamat ad Deum de terra quæ os suum aperuit, et eundem sanguinem de manibus Christianorum fratrum suscepit.

Hoc anno quo dictus rex mortuus est, pestes infirmitatis et famis Deus *Angliæ* inmisit, in tantum, ut qui febres evaderet, fame moreretur, et sic febribus et fame eo anno in *Anglia* plures mortui sunt. Inmisit eciam tempestates et tonitrua quibus multos hominum occidit, nec animalibus nec pecori pepercit. Vorax insuper flamma omnes ferme principales *Angliæ* villas, ecclesiamque sancti *Pauli* cum majori parte *Londoniæ* consumpsit. Eodem anno pagani super Christianos in *Hispania* prædati sunt, magnas regni partes occupantes. Sed *Alfonsus* rex Christianus, auxilio à Christianis circumquaque accepto resurgens, paganos occidit et fugavit, et dampna terræ illata viriliter restauravit. Accidit eciam eodem anno in *Dacia*, quod *Daci* nunquam antea erga dominum fide læsi regem suum *Kanutum* in quodam monasterio proditionaliter occiderunt. Dictus papa *Urbanus* secundus post *Victorem* sedit in papatu annis xiij. Hic prius *Odo* vocabatur, monachus *Clunacensis* fuit, deinde episcopus *Hostiensis*, tandem Apostolicus, quem alius papa intrusor nomine *Clemens* quondam archiepiscopus *Ravenensis* multum vexavit.

Institutiones sive leges Regis Willielmi.

Willielmus Dei gratia rex *Anglorum*, Omnibus ad quos scriptum hoc perveniet salutem et amicitiam. Mando et præcipio per totam *Angliæ* nationem custodiri; Si *Anglicus* homo compellat aliquem *Francigenam* per bellum de furto vel homicidio vel aliqua re pro qua bellum fieri debeat vel judicium inter duos homines, habeat plenam licentiam hoc faciendi. Et si *Anglicus* bellum noluerit, *Francigena* compellatur adlegiare se juramento contra eum per testes suos secundum legem *Normanniæ*. Item si *Francigena* compellat *Anglicum* per bellum de eisdem rebus, *Anglicus* plena licentia defendat se per bellum, vel per judicium si magis ei placeat. Et si uterque sit invalidus, & nolit bellum vel non possit, quærat sibi legalem defensorem. Si *Francigena* victus fuerit persolvat Regi lx. s. Et si *Anglicus* nolit defendere se per bellum vel per testimonium, adlegiet se per Dei judicium. De omnibus utlagariæ rebus Rex instituit, ut *Anglicus* se purget ad judicium. Et si *Anglicus* appellat *Francigenam* de utlagaria, & hoc super eum inveritare velit, defendat se *Francigena*

cigena per bellum, & ſi *Anglicus* non audeat eum probare per bellum, defendat ſe Francigena pleno juramento non in verborum obſervantiis.

An. Dñi 1088. ANno à plenitudine temporis qua veritas de terra orta eſt Milleſimo lxxxviij. *Willielmus Rufus* filius *Willielmi* conqueſtoris mortuo ipſo patre ſuo, de *Normannia* in *Angliam* ſtatim rediens, convocatis terræ magnatibus quinto kal. Octobris in feſto ſanctorum Coſmæ & Damiani inmediate poſt mortem patris ſui, à *Lanfranco Dorobernenſi* archiepiſcopo apud *Weſtmonaſterium* in regem *Angliæ* conſecratur. Deinde *Wyntoniam* adiens, theſaurum patris ſui ſecundum ejus imperium diviſit. Erant autem in theſauro illo lx. millia libræ argenti, excepto auro, gemmis, palleis & vaſis. Deditque inde quibuſdam eccleſiis decem marcas, quibuſdam ſex & unicuique eccleſiæ villæ v. s. & in unumquemque comitatum C. li. diſtribuendas pauperibus deſtinavit, omneſque vinctos patris ſui præcepto à vinculis juſſit ſolvi. *Robertus* autem ſenior frater ſuus qui tunc temporis in *Almannia* exercitum contra patrem ſuum congregaverat, ſtatim cum de morte patris ſui audiſſet, *Normanniam* rediit, & theſauros patris ſui quos ibi invenit pro anima ejus monaſteriis & eccleſiis ſimiliter largitus eſt.

Rex autem novus curiam ſuam ad natale apud *Londoniam* tenuit, in qua *Lanfrancus Dorobernenſis* & *Thomas Eboracenſis* archiepiſcopi, *Mauricius Londonienſis*, *Walkelinus Wyntonienſis*, *Galfridus Exonienſis*, *Wolſtanus Wigornenſis*, *Willielmus Thedfordenſis*, *Robertus Ceſtrenſis*, *Willielmus Dunolmenſis* & *Remigius Dorceſtrenſis* epiſcopi, & *Odo Baiocenſis* epiſcopus, qui fuit Comes *Canciæ*, ac Juſticiarii & principes totius *Angliæ* affuerunt. Eodem anno cum epiſcopatus *Dorceſtriæ* quæ ſuper *Thameſim* ſita eſt major omnibus *Angliæ* à *Thameſia* uſque *Humbram* duraret, moleſtum viſum eſt *Remigio* epiſcopo ejuſdem qui apud *Feſcampe* monachus fuerat, quod in ipſo termino epiſcopatus ſui, ſcilicet apud *Dorceſtriam*, quæ urbs propter parvitatem ſibi diſplicebat, ſedes eſſet epiſcopalis, cum in eodem epiſcopatu civitas clariſſima *Lincolniæ* epiſcopali ſede dignior videretur; unde in ipſius urbis vertice juxta caſtellum fortiſſimis turribus eminens prædia mercatus, in loco forti fortem & perpulcram virgini virginum conſtruxit eccleſiam ſervientibus Deo gratam. Provinciam tamen Lyndeſeye archiepiſcopus *Eboracenſis* ex antiqua temporum ſerie vendicabat. *Remigius* vero petitionem ejus ſive calumpniam minime timens, opus inceptum non ſegniter peregit, peractumque clericis doctrina & moribus approbatis decoravit, & tunc de *Dorceſtria* uſque ibi ſedem ſuam epiſcopalem, prout ſuperius tempore regis *Willielmi* conqueſtoris in Concilio ſub *Lanfranco* archiepiſcopo *Londoniis* celebrato ordinatum fuerat, tranſtulit & locavit. Erat ſiquidem iſte *Remigius* ſtatura parvus ſed corde magnus, colore fuſcus ſed operibus venuſtus. De regina autem proditione fuerat impetitus, ſed famulus ejus judicio ferri igniti dominum purgans, regio amori reſtituit, & maculam pontificis deterſit. Hoc anno monachi de *Bermundeſeye* venerunt in *Angliam*. Circa idem tempus advenit corpus ſancti *Nicholai* ad urbem *Barrum*. Dum enim *Turci Mirream* urbem deſtruerent, xxiiij. milites *Barrenſes* illuc profecti oſſa ſancti *Nicholai* in oleo natantia ad urbem ſuam detulerunt.

Declaratum eſſe conſtat quomodo dominus ſalutem & honorem genti *Anglorum* pro meritis abſtulerit, & jam populum non eſſe juſſerit: amodo patebit quo modo & ipſe *Normannos* vindices quidem ſuos variis cladibus afficere cœpit. Anno namque 2. regis *Willielmi Rufi* inter primates *Normanniæ* qui in *Angliam* venerant magna diſſenſio eſt exorta. Tota enim fere nobilitas *Angliæ Robertum* Ducem *Normanniæ* fratrem Regis *Willielmi* ſeniorem in regem erigere voluerat, exceptis archiepiſcopo *Lanfranco* & epiſcopo *Wigorniæ Wolſtano*, unde pars nobiliorum *Normannorum* favebat regi *Willielmo* ſed minima: pars vero altera favebat dicto *Roberto* & maxima, cupiens & ordinans hunc in regnum accerſire, & regem fratrem interficere, aut fratri tradere vivum, aut regno privare peremptum. Quod audiens rex *Willielmus* in novitate ſua ſibi timens, inſolita turbatur moleſtia. Jure tamen regio & militari audacia ut impiger fretus ad reſiſtendum viriliter ſe parat: Et convocatis *Anglicis* animos eorum contra *Normannos* mulcebat, ſeditionem eorum eis oſtendens, Roganſque ut ipſum quem de voluntate patris in regem *ſibi creaverant, tanquam caput & regem fideliter tuerentur, promittens eis quod ſilvas eorum venaticas liberas dimitteret, & meliores leges quas ſibi vellent eligere, ſanciret; Sed nichil poſtmodum tenuit quod promiſit. Interea quamplures nobiles *Robertum* Ducem in regem levare volentes, in *Willielmum* regem non ſine perjurio bella moverunt, & in ſuis provinciis ſunt hoſtiliter debachati, de quibus *Odo* præſul Baiocenſis Comes Canciæ, Princeps & moderator *Angliæ*, quaſi primus fuit: ſcripſerat autem cum ſuis dicto duci *Roberto*, ut cum armata manu veniret, & hoc nullo modo omitteret, promittens ſibi in ipſo ſuo ingreſſu non minimum adjuvamen, unde ipſe Dux hoc audito, medietatem *Normanniæ* præter caſtella fratri ſuo *Henrico* clerico impignoravit, ut milites contra regem *Willielmum* fratrem ſuum conduceret, ſed theſauro habito terram ei abſtulit.

Interea per *Angliam* tempeſtas ſævit bellica. Nam dictus *Odo Baiocenſis* epiſcopus in *Cancia* ſeditionem exordiens cum ſuis fautoribus, & ſequacibus regis & archiepiſcopi villas invaſit fortiter & combuſſit, ac caſtrum *Roffenſe* pro toto poſſe firmavit. *Rogerus* Conſul de *Moreteil* circa **Pevenesbyll** idem incepit, *Galfridus Exonienſis* epiſcopus à *Briſtollia* prodiens urbem *Batonienſem* & **Barcheley** & circumjacentia deſtruxit. *Rogerus* in caſtello *Norwici* ſceleris exercitium non ſegnius per *Eſtangliam* inchoavit. *Hugo* in provincia *Legeceſtriæ* & *Northamtoniæ* mitius nichil egit. *Willelmus* epiſcopus *Dunolmenſis* in ſeculo potens & oris volubilitate promptus, in finitimis ſimilia perpetravit. *Barnardus* de *Novo mercato*, *Rogerus* de *Lacio* qui jam ſuper regem invaſerat *Harfordiam*, *Radulphus de Mortuo Mari* cum hominibus *Rogeri* Comitis *Salopiæ* conjurationis ſocii, congregato magno *Anglorum*, *Normannorum* & *Wallenſium* exercitu, *Wigornenſem* provinciam uſque ad portas urbis combuſſerunt, affirmantes ſe igne crematuros ipſam *Wigorniæ* civitatem, Dei & ſanctæ *Mariæ*

ſpoliaturos

spoliaturos ecclesiam, & grandem de fidelibus regis incolis sumpturos vindictam.

Hiis auditis, vir magnæ pietatis & columbinæ simplicitatis Deo populoque quem regebat in omnibus amabilis, regi ut terreno domino per omnia fidelis, pater reverendus *Wolstanus Wigornensis* episcopus magna turbatur molestia, sed dei respirans misericordia, pro populo & civitate sua, ut alter *Moyses* parat salubriter se staturus; Nam dum hostes ad debellandum parant arma, ipse pro imminenti periculo fundit precamina, exortans subditos ne desperent de Deo qui non pugnat gladio neque hasta. *Normanni* interim ineuntes consilium, rogant ipsum episcopum ut ab ecclesia transiret in castellum, tutiores se affirmantes de ejus præsentia si majus incumberet periculum; Diligebant enim eum valde. Ipse autem ut erat miræ mansuetudinis, & pro regis fidelitate & pro eorum dilectione petitioni eorum adquievit. Interea audenter se parat in arma episcopalis familia. Conveniunt castellani, & omnis civium turma, occurrere se affirmant hostibus ex altra parte *Sabrinæ* fluminis, si hoc eis pontificis annuerit licentia. Parati igitur & armis instructi, ipsum ad castellum euntem habent obviam; quam optabant requirunt licentiam. Quibus libenter annuit, dicens, Ite inquit filii, Ite securi, Ite in pace cum Dei & nostra benedictione. Confidens ego in domino vobis spondeo, non hodie nocebit vobis gladius, non quicquam infortunii, non quisquam adversarius; state in regis fidelitate viriliter agentes pro populi urbisque salute. Hiis dictis alacres pontem reparatum transeunt, hostes de longinquo accelerantes conspiciunt, inter quos magna belli insania jam fervebat; Contumaciter enim mandata episcopi contempnentes, in terras ejus incendia posuerunt. Quo audito, episcopus ingenti concutitur dolore, debilitari res ecclesiæ suæ videns. Acceptoque inde consilio, gravi eos ab omnibus qui circumaderant coactus percussit anathemate. Res miranda & Dei virtus, & viri bonitas nimis in hoc prædicanda. Nam statim hostes ut sparsi vagabantur per agros, tanta membrorum percutiuntur debilitate, tanta exteriori oculorum attenuantur cæcitate, ut vix arma valerent ferre; nec socios agnoscere nec eos discernere qui eis oberant ex adversa parte. Illos fallebat cæcitatis ignorantia, nostros confortabat Dei & episcopalis benedictionis confidentia; sic illi insensati nec sciebant capere fugam, nec alicujus defensionis quærebant viam. Cæduntur pedites, cæduntur milites cum *Normannis* tam *Angli* quam *Wallenses*. Et sic oratio sancti *Wolstani* cum anathemate hostes devicit, & quinque milia eorum vel occidit sive cepit, cæteris fuga debili vix elapsis.

Interea rex *Willielmus* cum *Anglicis* sibi fideliter assistentibus ad castellum de Tonebrigge unde *Gilbertus* ei rebellabat perrexit. Cum autem regalis excercitus castellum jam confringeret, cum rege pacificatus est. Rex inde dictum *Odonem Baiocensem* episcopum apud Horn castrum quærens, & eum non inveniens, castellum ibidem destruxit. Indeque cum excercitu suo progrediens, ipsum *Odonem* & *Rogerum* Consulem in castro de Pevenesheyll per vij. hebdomadas obsedit. Interea *Robertus* dux *Normanniæ Angliam* adire festinans, & auxilium prædictorum optinere sperans, partem excercitus sui in subsidium suorum præmisit, cum copiis ingentibus eos sequi disponens. *Anglici* vero piratæ qui curam maris à rege susceperant, innumerabiles ex illis ociderunt & submerserunt. Qui autem in castello erant de Pevenishyll, cibo deficiente castrum regi reddiderunt. Ubi dictus *Odo* episcopus juravit, se ab *Anglia* cum omnibus suis festinanter recessurum, & castrum *Roffense* quod sui tenuerunt prius similiter redditurum Cum autem illuc cum regis hominibus ut castrum eis redderet, pervenisset, mox *Eustachius* Consul & cæteri proceres qui urbi inerant & castrenses, episcopum & regis ministros qui seisinam castri recipere deberent, ipsius episcopi ut dicebatur fallacia ceperunt & in carcerem detruserunt. Quod audiens rex, illuc statim cum copioso excercitu properavit & civitatem obsedit, donec cum castro redderetur. Tunc dictus *Odo* episcopus sine reditu de ultra mare in exilium positus *Normanniam* adiit, & à Duce *Roberto* tocius provinciæ curam cepit. Rex vero excercitum *Dunolmum* mittens, urbem donec reddita est obsedit. *Willielmus* autem episcopus *Dunolmensis* & multi proditorum in exilium sunt propulsi. Sed episcopus post duos annos ad sedem suam rediit, sedulo agens ut pristinum sibi regis amorem adquireret & favorem, unde fiebat, ut regis velle & nolle omnino sequeretur, & potissime in illo turbine qui postea inter regem & archiepiscopum *Cantuariensem* surrexit *Anselmum*, sperans per hoc ut aiunt aut regis gratiam adquirere, aut ad dignitatem archiepiscopalem pervenire. Sed utroque excidit, nam moto inter ipsum & regem discidio, dum ipse *Gloverniæ* pro sua causa defendenda adesset, lecto æger decubuit, in quo & obiit. Hic dum viveret Priorem *Dunolmensem* hoc insigni extulit, ut in toto illo episcopatu *Dunolmensi* decanus sit & vicedominus, rex vero *Willielmus* terras infidelium fidelibus suis distribuit. *Lanfrancus Dorobernensis* archiepiscopus doctor monachorum luculentissimus obiit quinto kal. Junii, & vacavit sedes *Cantuariensis* iiij. annis.

Willielmus rex anno regni sui tercio injurias, quas ei *Robertus* frater suus ingesserat ulcisci paratus, muneribus datis castellum sancti *Valerici* & *Albemarlæ* sibi adquisivit, qui milites suos in *Normanniam* præmittens, fraternam prædari & comburere cœpit terram.

Anno vero sequente ipse Rex eos cum multa militia secutus est, ut *Normanniam* à fratre suo *Roberto* potenter arriperet. Sed communibus amicis mediantibus, concordiam cum fratre suo fecit, eo tamen pacto, quod castra illa quæ frater ab eo injuste adquisiverat, regi remanerent. Rex autem adjuraverat eum & omnia quæ pater suus habuerat conquirenda. Concordatum est insuper inter eos & statutum, Quod rex certas terras in *Anglia* Duci daret, & dux terras & castra in *Normannia* regi daret. Et si quis eorum prior altero sine filio moreretur, alter qui supervixerit hæres illius fieret morientis. Quod pactum & pacis formam xij. Principes vice regis & xij. Principes vice Ducis juraverunt. Interim dum talia ab ipsis agerentur, *Henricus* clericus frater eorum germanus montem sancti *Michaelis* in *Normannia* cum multis militibus ingressus est, terras ipsius regis vastans, & homines quos poterat in captivitatem ducens; propter quod rex & dux concordati, montem prædictum per totam quadragesimam obsederunt, & factis congressionibus multis, in quibus inmensa jactura hominum & equorum eis fiebat, infecto tandem negocio recesserunt.

Interea mense Maio *Malcolmus* rex *Scottorum* cum inmenso excercitu in *Northumbriam* prædatum veniens, eam fortiter invasit & validissime vexavit, si posset, ulterius adhuc in *Angliam* processurus. Sed noluit ipse Deus; unde statim rediit unde venit. Quod audiens rex *Willielmus*, mox, cum *Roberto* fratre suo mense *Augusti* de *Normannia* in *Angliam* reversus, congregato inmenso exercitu & classe non modica, versus *Scociam* profectus est. Sed antequam *Scociam* intravit, tempestate maxima circa festum sancti *Michaelis* suborta, tota illa classis fere submersa est, & multi de equestri exercitu fame & frigore perierunt. Rex vero *Malcolmus* cum magno exercitu in provincia *Loudicensi* juxta confinia eis occurrit, ad resistendum fortiter paratus. Quod videns dux *Normanniæ Robertus*, quemdam militem nomine *Edgarum*, quem rex de *Normannia* expulerat, & tunc regi *Malcolmo* militabat, ad se vocavit; Cujus ope fretus, pacem inter reges hac conditione firmavit, ut *Malcolmus* nimio timore ut quidam aiunt perstrictus, juramento fidelitatis præstito, regi *Willielmo* obediret sicut prius fecerat patri suo, & *Malcolmo* duodecim villas, quas tempore patris sui in *Anglia* habuerat, rex *Willielmus* redderet, & duodecim M. marcas auri sibi similiter singulis annis daret. Sed pax ista non diu duravit.

Reversusque est rex *Willielmus* versus *Karliolum* & in anno sequenti eandem civitatem restauravit, & ibi castrum cum turri fortissima construxit, & habitatores ex australibus *Angliæ* partibus illuc misit. Hæc enim civitas à *Danis* ducentis annis dirupta, usque ad idem tempus omnino mansit quasi deserta & penitus desolata. *Robertus* quoque dux cum rege fratre suo diu perendinans, cum plus ficti amoris quam veri circa eum reperisset, *Normanniam* cum prædicto milite *Edgaro* repetiit. Hoc anno idibus Octobris vehemens ictus fulminis turrim *Wynchecumbensis* ecclesiæ combussit, parietem perforavit, capud Crucifixi in terram dejecit, crus ejus dextrum fregit, Imaginem beatæ *Mariæ* juxta crucem elisit, fumus fætidus subsequens ecclesiam implevit, donec monachi cum aqua benedicta & sanctorum reliquiis letanias decantando officinas monasterii circuirent. Simili modo hoc anno xvj. kal. Novembris feria sexta turbo pervalidus ab *Affrico* in civitatem *Lundoniensem* veniens plusquam sexcentas domos & plures ecclesias subvertendo concussit; Tandem in ecclesiam beatæ *Mariæ* de *Arcubus* irruens, in ea duos homines interfecit, & tectum cum tignis in altum levans huc illucque per aera ferens, demum sex de tignis eo ordine quo prius tecto infixa fuerunt, tam profunde in terram defixit ut de quibusdam eorum vix septima pars, de quibusdam vix octava supra terram appareret, & erant longitudinis xxvij. pedum.

Circa hoc tempus *Willielmus* rex anno regni sui quinto archiepiscopatum *Cantuariensem* quem à morte *Lanfranci* archiepiscopi, usque tunc per iiij. annos in manu propria tenuerat, sancto *Anselmo Beccensi* abbati venerabili viro dedit. Circa idem tempus erat fundatio ecclesiæ sancti *Egidii* apud *Cantebrigiam* à domino *Pigoto* vicecomite & *Hugelina* uxore ejus consilio & assensu dicti *Anselmi* archiepiscopi & *Remigii Lincolniensis* episcopi, cujus tunc erat diocesis, quia necdum erat episcopus apud **Ely**. Eodem anno dictus venerabilis vir sanctus *Remigius*, qui nuper sedem *Dorcestrensem* usque *Lincolniam* transtulerat, ecclesiam quam de novo construxerat apud *Lyncolniam* proposuit dedicare, sed restitit *Thomas Eboracensis*, asserens locum illum in parochia sua esse. At rex *Willielmus* pro pecunia quam *Remigius* clam sibi dederat, totius fere *Angliæ* episcopis mandavit, ut Idibus Maii convenientes illam ecclesiam dedicarent. Sed solus *Robertus Harfordensis* episcopus venire abnuerat, nam certa siderum inspectione dedicationem illam tempore *Remigii* non processuram viderat, nec id tacuerat, unde biduo ante diem dedicationis statutam, occulto Dei judicio *Remigius* decessit, qui in vita sua præ corporis exiguitate pene portentum videbatur.

Post hæc *Willielmus* rex anno regni sui sexto in quadragesima apud *Gloverniam* gravi morbo percussus, de consilio procerum suorum vitam corrigere promittens, episcopatum *Lincolniensem* per mortem sancti *Remigii* ut prædicitur vacantem, *Roberto* cognomento *Bloet* Cancellario suo viro quidem libidinoso dedit, qui prædictam ecclesiæ dedicationem *Lincolniensis* postea segniter explevit. Hic demum apud **Wodestoke** à latere regis recedens obiit & exenteratus est, cujus viscera apud monasterium de **Eytesham** quod ipse fundaverat, cætera apud *Lyncolniam* sunt humata, ubi satis constabat loci custodes nocturnis umbris esse agitatos, quousque ille locus missis & elemosynis piaretur. Promisit etiam rex in infirmitate prædicta, pravas leges emendare, & pacem in domo Domini ponere & tenere. Sed ex quo sanus effectus fuerat solito pejor factus est; nam quod episcopatum *Lincolniensem* non vendiderat dolens, cum archiepiscopo *Eboracensi* dictum *Robertum Bloet Lincolniensem* episcopum calumpniatus est, quod urbs *Lyncolnia* & provincia *Lyndesya* eidem deberent archiepiscopo subjacere, unde causa illius calumpniæ nullo modo potuit terminari, donec dictus *Robertus* quinque M. li. Regi pro suæ ecclesiæ pepigerat libertate. Et quamvis etiam rex archiepiscopatum *Cantuariensem* parum ante, ut dictum est, sancto *Anselmo* contulerat, nichil tamen de archiepiscopatu ultra regis jussum sumere licuit, donec tributum quod rex post obitum *Lanfranci* imposuerat, solveretur.

Hoc anno *Rogerus* de *Bellem* illustris Comes *Salopiæ* obiit, qui cum decubaret, ad succurrendum animæ suæ monachus factus est, *Adelissa* Comitissa consenciente. Miserat namque *Reginaldum* Priorem *Salopiæ Cluniacum* pro tunica sancti *Hugonis* abbatis induenda. Cui successit in comitatu *Salopiæ* filius suus *Hugo*. Iste *Rogerus* dum vixit & dicta *Adelissa* uxor sua, ecclesiam in honore beatæ *Mariæ Magdalenæ* ædificaverunt in **Quadford** in comitatu *Salopiæ* à **Bruggenorth** per unum miliare. Cujus ædificationis causa ut dicitur erat ista. Dum vero dicta domina *Adelissa* ad mandatum dicti Comitis viri sui de partibus transmarinis ad se in *Angliam* primo veniret, & per mare navigaret, ecce subito fluctuum tanta & ventorum procella navem ejus quassavit, ut ipsa & sui nautis jam desperatis nil nisi naufragium expectarent. Cumque quidam sacerdos dictæ Comitissæ nimiis vigiliis fatigatus, in soporem ut Deus voluit decidisset, vidit in sompno quandam matronam astantem sibi & sic dicentem. Si domina vestra cum suis à præsenti horribilis pelagi periculo liberari voluerit, votum Deo voveat, & fideliter promittat ecclesiam in honore beatæ *Mariæ*

Mariæ Magdalenæ construere, in loco ubi primo domino suo Comiti contingat ipsam in *Anglia* obviare, & præcipue ubi concava quercus cum tigurio porcorum crevit. Expergefactus autem presbyter, singula visionis suæ Dominæ narravit. Quæ cum illa audisset & omnia implere vovisset, tempestate mox sedata ad litus optatum cito cum suis pervenit. Quæ per plures diætas à mari versus dominum suum laborans, apud **Quatford** quæ tunc deserta fuit, in loco ubi dicta quercus crescebat venanti domino suo primo occurrit. Quem statim rogavit, ut votum quod in periculo maris vovebat de ecclesia in honore beatæ *Mariæ Magdalenæ* construenda adimplere juvaret. Qui votis uxoris suæ annuens, prædictam ecclesiam cum illa construxit: Quam licet magnis possessionibus tunc ditaverat, modo tamen cum omnibus juribus & pertinentiis suis, ad liberam regiam capellam collegiatam in castro de **Bruggenorth** sitam, uno decanatu & quinque præbendis de possessionibus prædictis dotatam, videtur subjacere. Quem quidem decanatum & præbendas rex de jure suo & consuetudine confert; quamvis fere in omnibus aliis collegiatis regiis capellis decani per vicecomitem, ad collationem regis installati & in corporalem possessionem decanatuum inducti, omnes præbendas in eisdem capellis conferunt, & præbendarios installant, inducunt & visitant; sed in prædicta capella beatæ *Mariæ Magdalenæ* decanus nullam præbendam confert, nec præbendam nec præbendarios visitat, sed unusquisque in corpore præbendæ suæ plenam jurisdictionem tam in spiritualibus quam in temporalibus possidet & exercet.

Circa idem tempus *Rees* rex *Wallanorum* in pugna juxta **Breghepnoc** occisus est; A quo tempore reges in *Wallonia* desiere. Eodem anno *Malcolmus* rex *Scottorum* in veniendo versus regem *Angliæ Willielmum* sicut ei condictum fuerat, ad principium novæ ecclesiæ *Dunolmensis* extitit. Erat enim tunc ibidem nova ecclesia incepta tercio Idus *Augusti* feria quinta, rege *Malcolmo* & episcopo *Dunolmensi Willielmo* & ipso Priore *Turgoto* primos lapides ponentibus fundamento. Die vero sancti *Bartholomei* Apostoli venit rex *Malcolmus* regi *Willielmo* usque ad *Gloverniam*, ut sicut à magnatibus utriusque regni præordinatum extitit, firma pax inter eos & stabilis amicitia firmaretur. Sed rex *Willielmus* nec eum alloqui voluit nec videre, quin & in superbiam erectus eum parvipendendo despexit. Insuper voluit ut *Malcolmus* in curia sua ubicumque fuerit secundum judicium Baronum rectitudinem subiret. Sed *Malcolmus* id facere recusavit, nisi in confinio regionum ubi antecessores sui rectitudinem regibus *Anglorum* facere consueverant, & secundum judicium primatum utriusque regni, & sic impacatus *Malcolmus* abcessit. *Willielmus* autem *Dunolmensis* episcopus, qui tunc *Gloverniæ* pro causa cujusdam discidii inter regem & ipsum moti defensanda advenerat, lecto æger decubuit, & ibi, ut superius dictum est, obiit. Mox autem cum dictus *Malcolmus* rex *Scottorum* regnum suum ingressus esset, inmensum exercitum congregavit, et erumpens cum *Edwardo* primogenito suo partes boriales *Angliæ* hostiliter invasit, & eas usque **Alnewyk** prædavit & incendio devastavit, ubi à *Roberto* de *Moubray* Consule *Northumbriæ*, & à propinquo suo *Morello* milite strenuissimo, & aliis militibus provinciæ illius die sancti *Bricii* cum *Edwardo* filio suo occisus est, multis aliis peremptis & aliis in fugam conversis. Et justo Dei judicio in illa occubuit provincia quam multociens depopulando attriverat. Quatuor enim vicibus eam attriverat, & in quinta vice cum omni quo poterit excercitu eam invasit, ipsam si posset in desolationem ultimam deducturus. Sed mutata fortuna juxta flumen *Alnæ* occubuit, ut est dictum: Et exercitus reliqui qui gladios effugerant, inundationibus fluminum, quæ tunc hiemalibus pluviis plus solito excreverant, absorti sunt. Corpus vero regis & cruentissimi carnificis carro impositum usque **Tynmuth** duo ex indigenis traxerunt, & illud ibi humaverunt; non enim erat ex omnibus caris suis qui sibi humacionis officium exhiberet. Regina vero *Scottorum Margareta* audita morte mariti sui in infirmitatem decidit, & sic duplici contritione in anima usque ad mortem anxiata, ad ecclesiam perrexit, ubi vere confessa & contrita, & cœlesti viatico munita, precibus se Domino commendando, vitam hujus seculi, ut ipsa deum rogaverat ne diutius viveret, post triduum feliciter terminavit.

Qua mortua, *Scoti* in unum congregati *Dunewaldum* fratrem *Malcolmi* sibi in regem unanimiter eligerunt, & omnes *Anglicos* qui de curia regis fuerant de *Scocia* expulserunt. Quibus auditis, filius regis *Malcolmi* nomine *Duncanus* regem *Willielmum* cui tunc militabat & in curia sua obses fuit, ut ei regnum patris sui concederet, cum instancia petiit & impetravit, fidelitateque jurata regi, & multitudine magna *Anglorum* & *Normannorum* accepta, *Scociam* adiit, expulsoque avunculo suo & à regno fugato, loco ipsius per modicum regnavit; Nam congregati *Scoti* ex inproviso, quasi omnes fere illius homines peremerunt, ipso cum paucis fugiente, quem tamen dehinc nunciis ad eum missis revocaverunt, & regnare permiserunt, hac conditione adjecta, quod nullum de cætero in *Scociam* introduceret *Anglicum* vel *Normannum*. Sed non post multum temporis, anno videlicet sequenti, consilio & hortatu dicti *Dunewaldi*, ipsum suum regem *Duncanum* dolose per insidias occiderunt, & sibi dictum *Dunewaldum* iterum in regem statuerunt. Sed transactis paucis annis, *Willielmus* rex *Edgarum* filium *Malcolmi* cum armata manu in *Scociam* destinavit, qui *Dunewaldum* regem magno prælio affugavit. Quo facto, rex *Willielmus* dictum *Edgarum* regem *Scociæ* constituit, & eidem idem regnum donavit.

Anno regni regis *Willielmi* septimo, *Robertus* dux *Normanniæ* fratri suo *Willielmo* regi per legatos mandavit, se pacis formam quæ prius inter eos formata fuerat diutius non observaturum, nisi conventionem jurejurando in *Normannia* factam plenius persolveret & teneret. Insuper, eo quod jusjurandum non servaverat vocavit eum perjurum et perfidum. Ob quam causam *Willielmus* rex à fratre suo provocatus, congregato exercitu in *Normanniam* medio quadragesimæ transfretavit, & ad fratris colloquium sub pace statuta pervenit; sed ipsis in verbis excandentibus absque pace recesserunt. Denuo tamen mediantibus quibusdam amicis, in campo Marcii convenerunt. Ubi magnates illi qui inter eos prius pacem firmaverant, & sacramentis se constrinxerant, omnem culpam regi totaliter imposuerunt. Sed ille nec culpam agnoscere nec conventionem tenere voluit, sed omnino recusavit. Et sic irati & impacati

impacati fratres ab invicem discesserunt. Conductis igitur hinc & inde militibus, multam pecuniam exhauserunt, & multa mala inter se fecerunt. Nam rex castrum de *Bures* invasit atque cepit. Dux vero econtra castellum de *Argentes*, & in eo regis Consulem nomine *Rogerum Pictavensem*, & cum eo octoginta milites, & postea castrum **Holme** strenue cepit, rege *Francorum Philippo* partem semper Ducis confovente, & diversa remedia conferente; Propter quod *Willielmus* rex in *Angliam* mittens, xx. milia peditum accersivit, qui cum statuto tempore transfretandi ad *Hastyngum* supra mare venissent, quidam ex parte regis venientes, ab unoquoque eorum pecuniam victualem scilicet x. s. abstulerunt, & eos redire ad propria licentiarunt. Dux vero *Robertus* ad *Philippum* regem *Francorum*, qui partem suam fovebat, transivit, qui simul ut regem *Willielmum* apud *Ou* obsiderent, duxerunt secum exercitum copiosum. Ingenio tamen & pecunia regis *Willielmi*, rex *Francorum* est reversus, & totus exercitus evanuit pecuniæ tenebris obumbratus. Rex vero *Willielmus Henrico* fratri suo qui erat apud *Danfrennte* mandavit, ut in natali esset in *Anglia* contra eum. *Henricus* igitur fuit apud *Londoniam* in natali; rex vero *Willielmus* fuit apud **Whitsant**, & inde *Doroberniam* navigavit.

Circa hæc tempora *Herbertus Losynga*, id est adulator, episcopatum de *Thedfordia* emit à rege, sicut abbathiam de **Rameseye** prius emerat ab eodem; Hunc tamen dicitur pœnitentia ductum domino papæ baculum Simoniacum resignasse, ita tamen quod illum statim reciperet. Hic usque *Norwicum* primo transtulit sedem episcopalem. Adhuc insuper dum rex *Willielmus* in *Normannia* extitit, *Wallenses* servitutis jugo quo diu premebantur excusso, cervice erecta libertatem sibi pristinam vendicabant, unde multitudine magna congregata, protervo capite processerunt, castella frangentes quæ in *VVestwallia* fuerant sumptuose firmata & constructa. Insuper in comitatibus *Cestriæ*, *Salopiæ*, & *Harfordiæ* frequentes prædas agebant, & villas comburebant, ac castello in *Menevia* insula fracto, multos *Anglos* & *Normannos* perimebant, ætati nec sexui parcentes. Quæ cum rex de *Normannia* in *Angliam* mense Januarii reversus audisset, *Henrico* fratre suo cum pecunia multa in *Normanniam*, ut eam loco regis diutinis invasionibus expugnaret prius remisso, in *VValliam* cum magno exercitu anno regni sui viij. festinanter perrexit, volens tanti mali auctores comprehendere, & modo si posset debito castigare. Sed mutata fortuna propositum suum non est ad vota completum, nam homines & equos perdidit ibi multos, & sic post eventus varios de *VVallia* est reversus, ut iterum securius illuc rediret & eos fortius expugnaret. *Wallenses* vero propter recessum regis animati, castrum de **Mongomery** ad tempus obsederunt, & illud tandem demoliendo fregerunt, ac inhabitantes nequiter occiderunt.

Interea eodem anno regis *Willielmi* octavo, Comes *Northumbrensis Robertus* de *Moubray*, pro eo quod regem *Scottorum Malcolmum*, ut dictum est straverat, in superbiam elatus, curiam regis adire recusavit, quia ipse & multi alii in depositionem regis sui *Willielmi*, si forte eum vita privare, & *Stephanum* de *Albamarla* filium amitæ suæ in regem statuere possent, proditionaliter conjurati sunt & conati; sed frustra. Nam detecta & cognita eorum fraude, rex cum exercitu magno *Northumbriam* adiit, ubi cito in quadam firmitate quæ *Novum castrum* vocatur, plures de proceribus se invicem alligatis cepit, & eos in custodia posuit pro voto extra *Angliam* relegandos. Inde vero quodam alio castello conquisito, & fratre Consulis in eo capto, apud **Bamburgh** consulem post hæc obsedit. Quod cum armis inexpugnabile rex videret, aliud castellum ante illud paravit quod *Malveysyn* appellavit, in quo partem exercitus sui relinquens, recessit. Cumque postmodum quadam nocte *Robertus* Consul à castro de **Bamburgh** latenter recessisset, eum usque **Tynmuth** regalis exercitus est secutus, ubi cum se defendere non posset, ad ecclesiam sancti *Oswini* regis & martyris fugit, in qua demum vulneratus, violenter extrahitur, & in regis custodia secure ponitur. Postea ad castrum de **Bamburgh** quod uxor sua & propinquus ejus *Morellus* miles strenuissimus suo nomine tenuerunt, ducitur, prout illis præciperet reddere regi castrum. Quo cum venisset, & ipsi de castro reddendo modico distulissent, præcepit rex oculos Comitis in conspectu suorum erui, nisi ejus jussum citius implerent; quod illi timentes castrum protinus reddiderunt, de quo fautores Consulis male pacati cito postea capiuntur; unde *Willielmo de Ou* oculis privato, *Odo* Consul *Campaniæ* cæterique plures exhæredati sunt. Et Comes *Robertus* usque **Wyndesore** ducitur carceri mancipandus.

Adhuc audito quod *Wallenses* post regis recessum de partibus illis castrum de **Mongomery** straverant, & castrensibus occisis multa mala ferro & igne fecerant, rex impiger anno adhuc ultimo supradicto, post festum sancti *Michaelis* cum immenso exercitu in *VValliam* properavit, ubi omnes fines *VValliæ* pertransiens, cum in diversoriis montium, & silvarum eos prosequi non posset, parum vel nihil proficiens, multis hominibus & equis perditis, iterum ut prius non sine ignominia reversus est. Eodem tempore stellæ ita spisse de cœlo cadere visæ sunt, quod minime poterant numerari.

Urbanus secundus papa *Romanus Galliam* venit anno Dom. M°. iiij^{xx}. xv°. & Synodo convocata, & apud *Clarum* montem in quadragesima celebrata, ut horæ beatæ virginis cotidie dicantur, officiumque ejus diebus Sabatinis celebretur statuit, Ac negotium terræ sanctæ, sicut prius in Concilio *Turonis* sub ipso celebrato exposuerat, denunciavit diligenter & exposuit, hortans Christicolas universos, ut Christi imitatores effecti, in terram sanctam quam ipse Christus proprio sanguine consecravit, ad ipsius sanguinis effusionem vindicandam, & ipsam terram de manibus inimicorum suorum eripiendam, celeriter properarent. Cujus quidem papæ ortatu & prædicatione, plures magnates & populus terræ multus crucem tunc temporis susceperunt. Inter quos *Robertus* Dux *Normanniæ* sanctæ crucis caractere insignitus est. Misitque nuncios ad regem *VVillielmum* fratrem suum propositum suum sibi nuncians, & ulterius petens, ut absque repetitione alicujus injuriæ, firma pace inter eos reintegrata, sibi decem milia marcarum argenti ad inceptum propositum implendum mutuaret, & *Normanniam* loco pignoris sibi poneret, & interim liberaret: Placuit iste sermo regi, & mox ejus petitioni annuens, majoribus *Angliæ* indixit, ut unusquisque eorum sibi pro posse

posse pecuniam festinanter mutuaret. Cujus rei causa episcopi, abbates & abbatissæ aurea, & ecclesiæ argentea ornamenta frangentes, illa in pecuniam ad opus regium redigerunt. Comites vero & Barones, & cæteri terræ magnates, homines & subditos suos spoliantes, regi juxta votum suum inmensam pecuniam deferebant, transivitque rex in *Normanniam* mense Septembri, & pace cum suo germano firmata, pecuniam prædictam ei præstitit, & loco pignoris *Normanniam* accepit.

Profectique sunt Christiani nostri catholici in terram sanctam, unde cum dicto *Roberto* Duce *Normanniæ* ivit *Robertus* Comes *Flandriæ*, & *Eustachius* Consul *Boloniæ*. Iveruntque ex alia parte Dux *Godefridus Lothoringiæ*, & *Baldewinus* Consul de *Monte*, & alius *Baldewinus*, reges *Jerusalem* futuri. Iveruntque ex tercia parte *Reimundus* Comes de sancto *Egidio*, & episcopus *Podiensis*. Quis autem taceat *Hugonem Magnum* fratrem regis *Francorum* & *Stephanum* Comitem *Blesensem*? Quis non memoret *Boamundum* de *Apulia* & nepotem ejus *Tancredum*? Hoc est miraculum Dei magnum temporibus nostris factum, & seculis omnibus inauditum, Quod tot diversæ gentes, tot fortissimi proceres relictis possessionibus splendidis, uxoribus et filiis, mente omnes una morte spreta loca innotissima petierunt. Quibus per terram et demum per *brachium* sancti *Georgii*, et per *Constantinopolitanam* urbem transeuntibus, cometa iij. kal. Octobris per quindecim dies sequentes apparuit. Animose igitur Christiani in crucis Christi inimicos procedentes, *Antiochiam*, *Tripolim*, *Achon* et pene totam terram sanctam cum civitate *Jerusalem* ceperunt. Sed antequam *Antiochia* capta erat sanctus *Andreas* apparuit cuidam simplici rustico, Provinciali genere, dicens; Veni, ostendam tibi lanceam qua *Jesus Christus* perforatus est. Qui rusticus capta civitate præsente *Roberto* Comite cum capellano suo in ecclesia sancti *Petri* fodiens, in loco de quo revelationem habuerat, lanceam invenit. Dubitantibus autem plerisque utrum lancea Christi esset, quidam *Bartholomeus* nomine cui Christus apparens de lancea significaverat, cum ipsa lancea per ignem xiij. pedum quem fieri jusserat, illæsus transivit. Et sic exercitus fiduciam in Christo, et in ipsius lancea habentes, intrepidi cum illa processerunt per *Achon*, quæ olim *Tholomaida* dicebatur. Veneruntque *Cæsaream*, ubi cum essent desuper exercitum columbam volantem, unus aucipiter graviter plagatam in terram dejecit, Circa quam inventæ sunt literæ quæ talem sententiam deferebant.

Rex Acheron *Duci* Cæsareæ salutem. *Generatio canina gens contentiosa venit, contra quos per te & per alios legem tuam defendas, idem annuncia aliis civitatibus.* Post hæc venientes obsederunt *Ierusalem*, quæ octavo idus Julii feria sexta ab ipsis fidelibus pio et felici sudore capta est. Est autem *Ierusalem* civitas in montibus sita, rivis, fontibus et silvis carens, excepto fonte *Syloe*, ubi quandoque aqua sufficiens reperitur. Fuerat autem post *Titi* et *Vespasiani* destructionem per *Helyum Adrianum* mirifice reparata; sed non in eodem loco ubi prius. Dicitur etiam quod ista mocio *Ierosolimitana* in subsidium terræ sanctæ continebat plusquam CC. milia Christianorum. Inter quos *Robertus* Dux *Normanniæ* gloriosus extitit atque clarus; Qui civitate à Christianis et maxime *Francis* capta, regnum *Ierosolimitanum* sibi oblatum renuit; unde *Godefridus* Dux *Lothoringiæ* xj. kal. Augusti ab omni exercitu in regem *Jerusalem* unanimiter electus est.

Willielmus rex anno regno sui decimo cum *Normanniam*, quam à *Roberto* fratre suo, ut dictum est, pro pecunia in vadimonium acceperat, pro libito suo disposuisset, ad vigiliam paschæ in *Angliam* rediens, ad **Arundel** applicuit. Cum autem postea ad festum Penticostes, apud *Wyndesoram* festive esset diadematus, cum magno exercitu cito post in *Walliam* perrexit, ubi sæpe multis turmis *VVallensium* prostratis, sæpe multos suorum, locorum angustiis amisit. Videns igitur eos plus inexpugnabili situ terræ, quam viribus & armis defensos, castella juxta fines *VValliæ* parari fecit, & sic ut prius ad *Angliam* confusus rediit & illusus. Sed post duos annos sequentes *Hugo* Comes de *Salopia* cum *Hugone* Comite *Cestriæ*, *Meneviam* insulam quæ dicitur **Anglesepe** cum ingenti exercitu adierunt, & multis *VVallensibus* peremptis illam fortiter ceperunt, & multa mala in populo illo fecerunt; quosdam enim pedibus & manibus truncatis, quosdam vero testiculis abscisis oculis privaverunt. Quemdam eciam presbyterum provectæ ætatis nomine *Renredum*, à quo *Wallenses* cum suis consilium accipiebant in agendis, ab ecclesia extraxerunt, abscisisque testiculis uno oculo eruto linguam eciam ejus præciderunt. Sed die tercia gratia Dei, ut creditur, reddita sibi est loquela. Dictus vero Consul *Salopiæ Hugo* propter illud ut dicitur facinus, à rege *Norragenorum* qui illuc cum paucis navibus applicuerat, sagitta percussus interiit. Sed quidam volunt ipsum ab *Hibernensibus* esse occisum.

Eodem anno ordo *Cisterciensis* per quemdam *Hardyng*, qui à puero in *Anglia* apud *Schyrburnam* monachus fuit, & per quosdam alios in *Burgundia* in loco qui dicitur *Aylismus* in diocesi *Cabilonensi* est inceptus; ubi die sancti *Benedicti* fundatum fuit monachis primum cœnobium, & matricem domum totius ordinis antedicti. In qua religione monachi de labore manuum vivunt, vel saltem vivere solebant; decimas & oblationes non solvunt; peliceum aut lineum respuunt; staminis vestiunt. A femoralibus nisi in itinere abstinent, quæ redeuntes lota restituunt. Circa idem tempus dictus papa *Urbanus* in tercia ebdomada paschæ maximum tenuit *Romæ* Concilium: ubi de consilio fratrum & totius congregati Concilii excommunicavit omnes laicos investituras ecclesiarum dantes, & omnes eas accipientes de manibus laicorum. Excommunicavit eciam eos qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt, dicens, *Quod manus quæ in tantam eminentiam excreverunt, quod nulli Angelorum concessum est, ut Deum cuncta creantem signaculo suo creent, & eundem ipsum pro salute totius mundi Dei patris obtutibus offerant, in hanc detrudi ignaviam vel stultitiam non debere, ut ancillæ fiant earum manuum, quæ diebus ac noctibus obscenis contactibus inquinantur, rapinis eciam & injusta sanguinis effusione multociens maculantur.* Et conclamatum est ab omnibus, *Fiat, fiat.* Post hæc idem *Urbanus* papa eodem anno postquam annis xj. mensibus quatuor, & diebus quindecim sedisset, obiit. Cui successit *Paschalis Secundus* sedens annis xviij. mensibus quinque, diebus vij. qui natione *Tuscus* de *Bleda* fuit.

Eodem

Eodem anno *VVillielmus* rex pravus nihil fere recti in regno ſuo fieri permittebat, ſed in opere muri circa turrim *Londonienſem*, & magnæ eciam aulæ apud *VVeſtmonaſterium* nunquam ceſſans, provincias in tributis intollerabiliter vexabat; excepta rapina quam familia ſua, ubicunque pergebat, quaſi fere hoſtiliter exercebat. At rex ad feſtum ſancti *Martini* mare in *Normanniam* retranſiens, *Edgarum* filium *Malcolmi* regis *Scottorum*, cum exercitu in *Scociam* deſtinavit, ubi *Dunevaldo* rege ingenti prælio fugato, rex *VVillielmus* ipſum *Edgarum* in regno *Scociæ*, ut ſupra ſcribitur, ſtabilivit.

VVillielmus rex anno regni ſui xj. in *Normannia* moram traxit, ſemper hoſtilis tumultibus & armorum curis deditus, populum interim *Anglorum* exactionibus peſſimis excorians & abradens. Eodem anno viſus eſt ſanguis in æſtate à quodam fonte apud **Finchamſtede** in **Barkſchire** tribus ſeptimanis continuis ebullire. Poſt hæc cœlum tota nocte apparuit rubeum quaſi pene arderet. Eodem anno *VValkelinus* epiſcopus *VVyntonienſis* obiit, & ſupradictus *Hugo* Conſul *Salopiæ*, ut præſcribitur, in *VVallia* extitit occiſus, cujus comitatum *Robertus* de *Bellem* frater ejus accepit.

VVillielmus rex anno regni ſui xij. in *Angliam* rediens curiam ſuam primo in nova aula *VVeſtmonaſterienſi* tenuit tunc perfecta. Quam cum inſpecturus primo introiſſet, cum alii ſatis magnam vel æquo majorem ipſam dicerent, rex reſpondit, eam magnitudinis debitæ dimidia parte carere. Rurſus, cum in nova foreſta circa venationem extitiſſet, nuncius ſubito à *Cenomannia* veniens dixit, ſuam ibi familiam obſideri. Rex igitur ad mare feſtinans, naves introiit indilate: Cui nautæ. Cur regum maxime mare tempeſtate intolerabili quaſſato mortis iminens periculum non formidas? Quibus rex, De rege loqui ſubmerſo maris fluctibus non audivi. Mare igitur tranſiens, dum viveret nihil egit unde tantam famam, & tantum gloriæ decus haberet, nam *Cenomanniam* petens *Elyam* Conſulem fugavit, & eum ſui juris eſſe juſſit, & in *Angliam* poſtea transfretavit.

Eodem anno rex *Ranulpho* placitatori ſed perverſori, non exactori, ſed exuſtori epiſcopatum *Dunolmenſem* contulit & donavit. Et hoc anno deceſſit *Edmundus* epiſcopus *Sariſberienſis*. Eodem anno multa adverſa in *Anglia* contigerunt; verum hoc maxime erat horrendum quod diabolus in ſaltibus, & deviis viſibiliter hominibus apparuit, & tranſeuntibus locutus eſt. Tempore iſtius regis *VVillielmi* ſanctus *VVolſtanus VVygornienſis* epiſcopus in domino feliciter requievit.

An. Dñi 1100. Anno Domini milleſimo centeſimo, & regni regis *VVillielmi* xiij. dum in oriente à Catholicis proceribus fortiter atque feliciter ageretur, idem rex *VVillielmus* iniquitatem ſibi prolongans, & in exitium proprium contra ſtimulum calcitrans, venerabilem *Anſelmum Cantuarienſem* archiepiſcopum ipſum regem cum modeſtia corripientem, & enormia quæ ab eo, & ſub eo gerebantur corrigere volentem, impatiens non pertulit, ſed diſcordia inſtinctu malorum inter eos orta, quia pro archiepiſcopatu ſibi collato pecuniam regi ad regratiandum ei conferre recuſavit; & etiam de inveſtituris eccleſiarum, & in multimodis earum oppreſſionibus eidem conſentire noluit, ipſum archiepiſcopum rebus omnibus fere ſpoliatum tanquam regno contrarium ab *Anglia* proſcribendo expulit, omnibus epiſcopis excepto *Roffenſi* cum rege tenentibus; unde *Anſelmus* multis injuriis, & dampnis ex cauſis antedictis ſæpius afflictus ab *Anglia* exulatus receſſit, & *Romam* adiit ſummo pontifici conqueſturus. Cumque rex *Willielmus* patrio more ad natale apud *Gloverniam*, ad paſcha apud *Wyntoniam*, ad pentecoſtem apud *Londoniam* curiam ſuam glorioſe tenuiſſet, ad novam regiam foreſtam Anglice **Ytchene** dictam, quam pater ſuus *Willielmus* baſtardus hominibus fugatis, deſertis villis, & ſubreptis eccleſiis per xxx. & eo amplius miliaria in ſaltus, & luſtra ferarum redigerat, iiij. nonas Auguſti feria quinta venatum ivit, ubi quidam miles *Francus Walterus* cognomine *Tyrell* ſagittam cervo incaute dirigens, regem caſu infortuito non voluntarie ad mortem percuſſit. Qui corruens nullum edidit inde verbum, & ſic inviſus ille rex nequiſſimus, in omnibus viis ſuis inconſtans, Deo indevotus, eccleſiæ & populo ſuo gravis, nuptiarum conſortia ſpernens, & paſſim laſciviens, opes regni ſitiens, & fortunas ſubditorum corrodens, inmaniſſimæ ſuperbiæ turgidus, & doctrinæ evangelicæ quaſi deriſor effectus, qui gentem *Anglorum* nullo contradicente tributis & exactionibus peſſimis vexabat, epiſcopatus & abbathias aut vendebat, aut in manu ſua retinens ad firmam tradebat, in quodam loco ubi priſcis temporibus eccleſia fuerat conſtructa, & tempore patris ſui cum multis aliis eccleſiis, & quatuor domibus religioſis, & tota illa patria in ſolitudinem redacta, vitam crudelem fine miſerrimo terminavit. Jure autem in medio injuſtitiæ ſuæ inter feras occiditur, qui ultra modum inter homines ferus erat. Nam ſtabilitis contra malefactores ſilvarum, foreſtarum, & venationis legibus duris, zelotepia ſua agente, cuſtos boſcorum & ferarum paſtor communiter vocabatur. Siquidem in die qua obiit archiepiſcopatum *Cantuarienſem Anſelmo* archiepiſcopo, ut eſt dictum relegato, & epiſcopatus *Wyntonienſem*, & *Sariſbirienſem*, & novem abbathias ad firmam traditas in proprio poſſidebat. Poſtremo ita crudelis, & contrarius fuit, quod quicquid Deo Deumque diligentibus diſplicebat, hoc regi regemque diligentibus placebat.

In eadem eciam prædicta nova foreſta germanus regis *Ricardus* filius *Roberti* Comitis *Normanniæ*, dum & ipſe paulo ante in venatione fuiſſet, à ſuo milite ſagitta percuſſus occubuit. Quod ſecundum judicium populi vindicta altiſſimi Dei fuit, quia temporibus regis *Edwardi* & aliorum regum eadem patria cultoribus Dei & ſacris eccleſiis uberime renitebat, ſed, ut dictum eſt, juſſu *Willielmi* regis ſenioris habitatoribus fugatis, domibus Dei dirutis & eccleſiis deſtructis, habitationi ferarum deputata eſt. Contigit autem ut quidam volunt, quod iſte rex *Willielmus Rufus* proximo die ante diem qua deceſſit, ſopitus ſompniavit, quod ipſe erat ſanguine minutus, & non parum, ſed uſque ad quantitatem maximam cruentavit; & videbatur ei quod unus radius cruoris ſui verſus cœlum multum in altum ſe exiliens, claritatem diei cum aere obſcuravit. Expergefactus autem rex, & nimio timore de viſione illa percuſſus, pluribus curiæ ſuæ quid ſompniaverat indicavit. Qui multum admirantes, aliquod infortunium ſibi evenire, ſicut accidit, occulte contra ſe judicarunt. Nocte eciam qua

qua rex in crastino decessit, quidam monachus domus suæ sompniando vidit regem nimio fastu elatum, quamdam ecclesiam pompose intrare, cunctosque circumstantes despicere, & pudibunde ymaginem crucifixi dentibus suis quasi amens mordere; quam verecundiam crucifixus benigne patiebatur. Sed demum rex quasi demens brachia & crura ejusdem crucifixi rodere incepit, & ipsum ita fortiter pede percussit, quod in terram jacuit prostratus. A cujus ore continuo una flamma magna exivit, unde omnes admirabantur. Monachus vero cuidam militi secretario regis, & à rege magis dilecto, qui *Reginaldus* filius *Hamonis* dicebatur, sompnium suum quam cito potuit indicavit. Qui ambo illud statim regi retulerunt, nam aliquod infortunium illud significare vehementer dubitarunt. Rex vero sompnio audito, ter vel quater quasi eos deridendo cachinnavit. Sed postea intra se deliberavit, utrum ad silvam illo die causa venandi accederet, sicut meditaverat, an non. Tandem gente sua sibi consiliante, ut nullo modo illo die lucum adiret, domi ante prandium moratus est; sed quam cito comedisset, nullus eum retinere potuit, quin juxta votum suum omnimodo venandi gratia novam forestam visitaret; ubi eodem die vitam suam miseram, ut supradictum est, anno regni sui tercio decimo misere terminavit. Cujus cadaver in reda caballaria positum, & *Wintoniam* multorum procerum conventu, paucorum vero planctu delatum, in crastino perditionis suæ in ecclesia sancti *Petri* traditur sepulturæ. Circa idem tempus *Anselmus Cantuariensis* archiepiscopus per regem *Willielmum* ut prædicitur relegatus, cum literis & auctoritate summi pontificis versus *Angliam* rediens, cum adhuc in partibus transmarinis moram faceret, & ad vigilias nocturnas quadam nocte cum suis surgeret, quidam suorum stando oculis clausis psallebat, cui parva cedula inter manus dilapsa est, *Rex Angliæ occisus est*, hoc erat scriptum in cedula. Cumque hoc archiepiscopus audisset & deinde certior factus fuisset, flevit amare, & versus *Angliam* celeriter tetendit.

Defuncto rege *Willielmo Rufo* prole carente, &, ut dictum est, apud *Wyntoniam* sepulto, *Henricus* dictus *Clericus* frater ejus junior in regem ibi electus est, ut ipse qui solus à rege coronato postquam pater ejus *Willielmus* conquestor regnum *Angliæ* & diadema regni susceperat, extitit procreatus. Qui statim ibi apud *Wyntoniam Willielmo Gyffard* contulit episcopatum *Wyntoniensem*, pergensque *Londonias*, optabili melioratione legum & consuetudinum repromissa, à *Mauricio Londoniensi* episcopo quarto die post mortem fratris sui anno Domini M. C. apud *Westmonasterium* consecratur. Qui eodem die consecrationis suæ *Anglicanam* ecclesiam, quæ tempore fratris sui vendita erat vel ad firmam posita, liberam ab omni servitute statuit & quietam. Sed abbathiam sancti *Edmundi Roberto* filio Comitis *Cestriæ* sine electione conventus ejusdem loci dedit; *Anselmum* venerabilem archiepiscopum *Cantuariensem*, quem frater suus exulaverat, mox ad propria revocavit, & omnes malas consuetudines & injustas exactiones quibus *Anglia* opprimebatur de medio abstulit, ac earundem inventorem *Ranulphum Dunolmensem* episcopum incarceravit, pacem firmam in toto regno suo posuit, & leges regis *Edwardi* omnibus in commune reddidit, cum emendationibus quibus eas emendaverat pater ejus; sed forestas quas ille constituit, continuavit & iste.

Post hæc congregavit rex majores natu & magnates terræ, & eorum consilio fretus, bonam *Matildem* filiam *Malcolmi* nuper regis *Scottorum* & *Margaretæ* reginæ, duxit *Londoniæ* solempniter in uxorem; quam *Anselmus* archiepiscopus de exilio tunc reversus sibi desponsavit, & die sancti *Martini* coronavit, & in reginam *Angliæ* consecravit. Ex qua postea processu temporis idem rex *Henricus* genuit *Willielmum*, & *Matildem* imperatricem; Iste rex *Henricus* dictus est *Henricus* primus quem *Merlinus Ambrosius leonem justitiæ* in historia regum nominavit, fecit enim judicium & justiciam in terra; cui Dominus præcise tria dederat, videlicet Sapientiam, Victoriam, & Divitias, quibus bene prosperatus omnes antecessores suos præcessit. Interea capta, ut dictum est, per principes & peregrinos Christianos, urbe *Jerusalem*, & postea ingenti prælio contra exercitum *Admiraldi Babiloniæ* victoriose patrato, *Robertus* dux *Normanniæ* frater ejus, cum uxore sua, quam sibi in *Sicilia* desponsaverat, à terra sancta mense Augusti in *Normanniam* rediens, ab omni populo cum lætitia est susceptus. Quod quidam magnates *Angliæ*, qui regis animum non habebant, audientes, missis ei nunciis rogaverunt, ut festinanter in *Angliam* veniret, coronam regni suscepturus, terram sibi & auxilium promittentes. Qui confestim copiosa multitudine navium coadunata, exercitum congregavit. *Henricus* igitur rex, quem hoc non latuit, cum ad natale apud *Westmonasterium*, & ad Pascha apud *Wyntoniam* curiam suam tenuisset, præcepit marinariis portuum, mare cura diligentissima custodire. Quibus rex præliatores associavit, ut si frater ejus de *Normannia* in *Angliam* veniret bellum navale cum eo gererent indilate. Ipse autem rex innumerabili exercitu congregato, non longe castra posuit ab *Hastynga*, ubi fratrem suum credidit applicaturum. Sed à nautis suis deceptus est, nam Dux quosdam ex illis marinariis adeo donis & promissionibus fregit, quod regia fidelitate fracta ad ipsum ducem transeuntes sibi se protinus subdiderunt, & duces ejus in *Angliam* extiterunt. De quibus cum ille securus fuisset, & omnia ad transfretandum prompta & parata essent, navem cum exercitu ascendit, & ipsis ducentibus, apud **Portesmuth** circa festum sancti *Petri* ad vincula pro voto applicuit, & statim versus *Wyntoniam* se movet. Quod seductores qui eum vocaverant, audientes, ad eum celeriter transierunt; quidam tamen eorum cum rege, sed voluntate ficta & mente perfida remanserunt. Interim dum rex & dux ad prælium se pararent, principes utrinque fraternum bellum non perferentes, habito inter se salubri consilio, pacem inter fratres & fœdus concordiæ statuerunt, eo videlicet pacto, Quod rex singulis annis tria milia marcarum argenti duci persolveret, & qui diutius viveret si alter absque filio moreretur, alterius hæres esset. Et homines sui qui terras aliquas, dignitates, vel honores aliquos in *Anglia* propter ducem, vel in *Normannia* propter regem perdiderant, omnia illis vicissim restituerent. Quibus per xij. eximiores procerum utrinque juratis, *Robertus* dux

dux in pace in *Anglia* usque ad festum sancti *Michaelis* commorans ad propria postea remeavit. Circa idem tempus mortuo *Thoma Eboracensi* archiepiscopo, *Gerardus Herfordensis* ad eundem archiepiscopatum est electus.

Anno regni regis *Henrici* tercio, cum *Ranulphus Dunolmensis* episcopus quem rex consilio gentis *Anglorum* in vinculis, ut dictum est, posuerat, à carcere evasisset, clamdestine in *Normanniam* transiens, *Robertum* ducem in regem fratrem suum male instigavit, & ad odium fraternum quantum potuit commovit. Circa idem tempus *Henricus* rex in sediciosum consulem *Salopiæ Robertum de Bellem* jure exsurgens eum exulavit, quem in castello de **Arundell** rex obsessit. Quod cum gravissimum esset ad conquirendum, castellis ante illud constructis ivit & **Brugge** obsedit, quousque castrum sibi redditum fuit; unde dictus *Robertus de Bellem* gemebundus in *Normanniam* transfretavit.

An. Dñi 1103. Anno Domini M. Ciij. & regis *Henrici* adhuc iij°. magna dissencio inter regem *Angliæ* & *Anselmum Cantuariensem* archiepiscopum est exorta, eo videlicet quod dictus archiepiscopus consentire nollet, quod rex investituras ecclesiarum daret; unde rex iratus *Eboracensi* archiepiscopo *Girardo* præcepit, ut ipse episcopos, quibus rex investituras dederat, consecraret. Sed *Willielmus Gyffard*, cui rex episcopatum *Wyntoniensem* dederat, zelo justitiæ motus, benedictionem *Eboracensem* sprevit; propter quod rebus suis spoliatus, à regno, regis judicio eliminatur; unde *Anselmus* post multas injurias & diversas contumelias quas passus est, ad regis rogatum *Romam* demum proficiscitur, ut decretum Domini papæ *Paschalis* secundi in hiis & in aliis haberetur; unde rex eidem papæ per duos legatos, *Robertum* scilicet *Lychfeldensem*, & *Herbertum Norwycensem* episcopos scripsit in hæc verba. *Patri venerabili* Paschali *summo pontifici*, Henricus *Dei gratia rex* Anglorum *salutem. Promotioni vestræ in sedem sanctæ* Romanæ *ecclesiæ plurimum congaudeo, petens quod amicitia quæ patri meo cum antecessoribus vestris fuit, inter nos quoque illibata permaneat, unde ut dilectio & benignitas à me videatur sumere initium, beneficium quod ab antecessoribus meis beatus* Petrus *habuit, vobis mitto, eosque honores & eam obedientiam quam tempore patris mei antecessores vestri in regno* Angliæ *habuerunt, tempore meo ut habeatis volo; eo videlicet tenore, ut dignitates, usus & consuetudines quas pater meus tempore antecessorum vestrorum in regno* Angliæ *habuit, ego tempore vestro in eodem regno meo integre obtineam. Notumque habeat sanctitas vestra, quod me vivente Deo auxiliante dignitates & usus regni* Angliæ *non minuentur. Et si ego, quod absit, in tanta me dejectione ponerem, optimates mei, ymmo totius* Angliæ *populus id nullo modo pateretur. Habita igitur karissime pater, utiliori deliberatione, ita se erga nos moderetur benignitas vestra, ne, quod invitus faciam, à vestra me cogatis recedere obedientia.*

Eodem termino, & per eosdem legatos idem rex pro pallio venerabilis *Girardi Eboracensis* archiepiscopi eidem papæ scripsit hoc modo. *Reverendo & diligendo patri venerabili & universali papæ* Paschali, Henricus *Dei gratia rex* Anglorum *salutem. Amor quem plurimum erga vos habeo, & benignitas quæ multum vestros actus exornat, fiduciam michi dabant, ut retento mecum* Girardo Eboracensi *archiepiscopo pallium ei à vestra sanctitate requirerem: sed quia ipse totus eo desiderio tenebatur, ut vestris conspectibus se præsentaret, & à vobis per seipsum id petere posset, ad vos eum misi, dulcissimam michi paternitatem vestram obsecrans, ut dato ei quod petit pallio, cum honore & leticia eum ad me remittatis, orantes pro nobis filiis vestris. Apostolatum vestrum Deus multis annis conservet.* Istæ quidem literæ quanta regem decuit veneratione susceptæ fuerunt, ac lectæ & perlectæ perplacuerunt. Nam æstimari non potest quantis gaudiis & quanta celebritate prædicti nuncii cum regis dignitate & ipsorum eciam probitate recepti sunt pariter & remissi. Tantam eciam specialitatem & gratiam *Girardus* archiepiscopus in oculis omnium *Romanorum* meruit, ut nulla blasphemantium vel contradicentium studia super eum *Romæ* deinceps processerunt, licet de eo fama publicata fuerat, quod absente *Cantuariensi* archiepiscopo *Anselmo* in ejus diocesi quosdam intronizatos consecrare voluisset. Sed cum ipsi nullatenus adquiescerent, *Willielmus Gyffard Wyntoniensis* electus unus sacrandorum episcoporum, pro eo quod à dicto *Girardo Eboracensi* archiepiscopo consecrari noluit, à regno, ut est dictum, exularat, *Romam* petiit & beatissimum archiepiscopum suum *Anselmum* reduxit. *Rogerus* vero *Sarisberiensis* electus sanctum ipsius archiepiscopi *Anselmi* reditum pro consecratione sua justis desideriis expectavit.

Cumque prædictus archiepiscopus *Anselmus* de curia *Romana* reversus regem induceret, ut ab inceptis injuriis cessaret, vix demum & cum difficultate maxima adquievit; unde regiis dictis nunciis de *Roma* reversis, postmodum iij. kal. Augusti clero & populo ad concilium *Londoniæ* congregato, astantibus archiepiscopis, & episcopis, cæteraque multitudine maxima procerum & magnatum, statuit rex & concessit, ut ab eo tempore in antea nullus electus per dationem baculi pastoralis vel anuli de episcopatu, vel abbathia investiretur per regem seu quamcumque personam aliam secularem. Et dictus archiepiscopus *Anselmus* concessit, ut nullus in prælationem electus consecratione suscepti honoris pro homagio quod regi faceret privaretur. Statuit etiam rex pacem firmam & legem certam, ut si quis in furto vel latrocinio deprehensus esset, absque redemptione aliqua suspenderetur. Statuit eciam, ut quicumque falsos denarios faceret, & super hoc deprehensus esset, ambos oculos & inferiores partes corporis amitteret. In illo eciam concilio dictus archiepiscopus *Anselmus* interdixit & prohibuit uxores sacerdotibus, ante non prohibitas. Statuit etiam, ne monachi vel presbyteri sint præpositi laicorum. Statuit eciam de superfluis crinibus & vestibus. Statuit eciam, ut occulta vota pueri vel puellæ sint irrita. De sodomitis publice excommunicandis. Deposuit insuper in eodem Concilio plures abbates, videlicet *Persorensem*, *Burghensem*, *Elyensem*, *de sancto Edmundo*, *Ramesyensem*, *Cernelensem*, *Mideltunensem*, *Teukesbyriensem*, & *Mylceylyensem*, quorum quidam depositi fuerunt sicut Deus voluit, propter vitæ infamiam, quidam autem propter simoniæ circumventionem. Ibidem etiam fuerunt exordinati duo monachi propter homicidium in ecclesia perpetratum.

Postea non multo tempore elapso, dictus archi-

episcopus

epiſcopus *Cantuarienſis Anſelmus*, & cum eo *Gerardus* archiepiſcopus *Eboracenſis*, & omnes alii *Angliæ* epiſcopi, in præſentia regis *Henrici*, aſſeaſu omnium baronum ſuorum apud *Wyntoniam* ſtatuerunt, ut presbyteri, diaconi, ſubdiaconi caſte vivant, & mulieres in domibus ſuis non habeant, præterquam in proxima conſanguinitate ſibi conjunctas, ſecundum quod ſancta *Nicena* ſinodus diffinivit. Illi vero presbyteri, diaconi, ſive ſubdiaconi, qui poſt interdictum *Londonienſis* concilii feminas ſuas tenuerint, vel alias duxerint, ſi eligerint in ſacris ordinibus remanere, jurent quod carnale commercium cum eis amplius non habebunt. Statuerunt eciam, ut prædictæ feminæ in domibus cum eis ſcienter non conveniant, neque hujuſmodi feminæ in territorio eccleſiæ habitent. Si autem propter aliquam honeſtam cauſam eos colloqui oporteat, cum duobus legitimis teſtibus ad minus extra domum colloquantur. Si vero duobus vel tribus legitimis teſtibus, vel publica parochianorum fama quis hoc ſtatutum violaſſe accuſatus fuerit, purgabit ſe adjunctis ſecum ordinis ſui idoneis teſtibus vj. ſi presbyter fuerit, ſi diaconus quatuor, ſi ſubdiaconus duobus. Qui autem in purgatione defecerit, hujus ſacri ſtatuti cenſebitur violator. Illi autem presbyteri qui divini altaris & ſacrorum ordinum contemptores exiſtunt, præeligentes cum uxoribus ſuis habitare, à divino officio remoti omnique eccleſiaſtico beneficio privati, extra chorum ponantur & infames cenſeantur. Qui vero rebellis extiterit & miſſam celebrare præſumpſerit, ad ſatisfactionem vocetur, quam ſi non fecerit excommunicetur. Eadem ſententia archidiaconos & omnes canonicos teneat & liget tam de uxoribus abjurandis, quam de earum cohabitatione vitanda, & de diſtrictione cenſuræ ſi ſtatuta tranſgreſſi fuerint. Jurabunt eciam omnes archidiaconi, quod pecuniam non accipient pro tranſgreſſione hujus ſalubris ſtatuti toleranda. Sed neque ullo modo tolerabunt presbyteros uxoratos miſſas cantare, vel vicarios pro ſe conſtituere. Et quod ipſi non diſſimulabunt per archidiaconatus ſuos hoc inquirere, & fideliter epiſcopis ſuis denunciabunt, & attente & fideliter ad vindictam hujus rei exequendam ſuos epiſcopos adjuvabunt. Qui vero archidiaconus vel decanus hoc jurare noluerit, archidiaconatum, vel decaniam irrecuperabiliter perdat. Presbyteri vero qui relictis uxoribus Deo & ſacris ordinibus ſervire elegerint, quadraginta dies ab officio ceſſantes, pro ſe vicarios habeant, injuncta eis pœnitentia ſecundum quod epiſcopis eorum viſum fuerit.

Anno regni regis *Henrici* quarto, *Robertus* dux *Normanniæ* in *Angliam* venit, cauſiſque variis mediantibus, & cauta regis verſutia, tres mille marcas quas idem rex annuatim eidem ſolvere deberet ſibi cum dilectione maxima condonavit, & ad propria remeavit.

Curriculo anni ſequentis, *Henricus* rex magnam à regno exegit pecuniam, & terra multis oppreſſionibus gravabatur. Accenſo enim inter regem & *Robertum* fratrem ſuum ducem *Normanniæ* antiquo furore, rex milites in *Normanniam* deſtinavit. Qui à proditoribus ducis recepti, prædis & combuſtionibus non minimam cum eis cladem rebus ducis viriliter ingeſſerunt; unde rex eodem anno cum inmenſo exercitu contra fratrem ſuum hoſtiliter certaturus in *Normanniam* navigavit. In cujus adventu principes & magnates *Normanniæ* aurum & argentum illius anelantes, ſpreto duce ei occurrerunt, & ſibi ſe ſubicientes caſtra ei & civitates munitas, excæcati muneribus, tradiderunt. Poſtea rex *Cadomum* pecunia fratri ſuo abſtulit, *Baiocum* armis auxilio *Andegavenſis* conſulis conquiſivit, & eam cum eccleſia beatæ *Mariæ* combuſſit. Quibus actis, menſe Auguſti rex in *Angliam* remeavit. Inter hæc *Willielmus* conſul *Moretoil* cauſa perfidiæ ab *Anglia* exhæredatus à rege, in *Normannia* recedens, animo perfecto & exercicio ferventi vir probiſſimus regales turmas ſæpe inquietavit.

Anno regni regis *Henrici* ſexto, videns dux *Robertus* quod non potuit regi reſiſtere eo quod viribus impar eſſet, & magnates ſui ab eo receſſerant, in *Angliam* transfretavit, & uſque ad **Northamton** ad regem fratrem ſuum venit, humiliter ab eo petens, ut fraternam amicitiam & gratiam ſibi ablatas redderet cum amore. Cum vero Deus eorum concordiæ non aſſentiret, dux iratus in *Normanniam* perrexit. Quem rex eodem anno ante Auguſtum manu valida ſequebatur. Rege enim cum fere omnibus proceribus *Normanniæ*, nec non multo robore *Angliæ*, *Andegaviæ*, & *Britanniæ*, caſtrum de **Tenerchebray** obſidente, *Robertus* dux *Normannorum*, & cum eo *Robertus* de *Bellem*, & *Willielmus* conſul de *Moretoil*, & omnes ejus fautores alii, in vigilia ſancti *Michaelis* hoſtiliter advenerunt. Cum igitur cornua rauco cantu ſtrepuiſſent, dux *Normanniæ* bellis *Jeroſolimitanis* aſſuetus, cum paucis multos audaciſſime aggreſſus, aciem regalem fortiter & horrende repulit & turbavit. *Willielmus* vero conſul de *Moretoyl* aciem *Anglorum* de loco in locum turbavit. Tandem acies equeſtris *Britannorum* & cæteræ acies cum peditibus per aciem ducis ex adverſo ſubito prorumpentes, illam mole magnitudinis oppreſſam diſſolverunt ſtrenue & vicerunt. Et fugiente *Roberto* de *Bellem* dux fortiſſimus *Normannorum* & conſul de *Moretoil* in illo prælio capiuntur. Et ſic reddidit dominus vicem pro vice duci *Roberto*, quia cum glorioſum in actibus *Jeroſolimitanis* eum Dominus redderet, regnum *Jeroſolimitanum* ſibi oblatum renuit, magis eligens quieti & deſidiæ in *Normannia* deſervire quam regi regum in ſancta civitate militare; dampnavit igitur eum Deus deſidia perhenni & carcere ſempiterno. In cujus rei ſignum cometa eodem anno apparuerat; & in cœna Domini viſæ ſunt duæ lunæ plenæ paulo ante diem, una in oriente, alia in occidente, & eodem die erat luna xiiij.

Captus eſt igitur, ut dictum eſt, dux *Robertus*, & in cuſtodia regis fratris ſui poſitus, reſiduum vitæ ſuæ tempus inglorioſus egit, & ſecundum quod pater ejus *Willielmus* conqueſtor ducatui *Normanniæ* regnum *Angliæ* ſociaverat: ſic iſto modo iſte rex *Henricus* ſibi & regno ſuo *Angliæ* ducatum *Normanniæ* ſociavit. Et tunc impletum eſt illud verbum quaſi propheticum, quod *Willielmus* **Baſtard** conqueſtor *Angliæ* pater ſuus pridie quam moreretur iſti regi *Henrico* filio ſuo dixerat, ſic ſibi loquens. *Æquo animo eſto fili, pacifice patere ut majores fratres tui te præcedant.* Robertus *habebit* Normanniam, Willielmus Angliam, *copiam autem theſauri mei tibi dabo & Cenomanniam. Tu autem tempore tuo totum honorem quem unquam poſſedi habebis, & fratribus tuis in divitiis & poteſtate prævalebis & præcelles.*

Henricus rex anno regni sui septimo cum delectis vel dominio suo subactis hostibus *Normanniam* pro libito dispofuisset, in *Angliam* rediens, fratrem suum ducem magnificum & *Willielmum* consulem de *Moretoil* secum adductos carceralibus tenebris mancipavit. Victoriosus igitur & tunc primo rex fortis ad Pascha apud Wyndesore curiam suam celebravit, in qua cum timore & tremore proceres *Angliæ* simul & *Normanniæ* affuerunt. Antea namque dum juvenis erat & postquam rex fuerat, in despectu maximo habebatur: sed Deus qui aliter judicat quam filii hominum, & exaltat humiles, & deprimit potentes, *Robertum* ducem omnium favore celeberimum deposuit, & *Henrici* despecti famam per orbem terrarum mirabiliter exaltavit. Nam Dominus omnipotens tria ei munera, videlicet Sapientiam, Victoriam, & Divitias satis dedit, quibus omnes antecessores suos præcessit, & suos quos voluit ditavit. Hiis temporibus gens *Flandriæ* propter desolationem patriæ suæ per jactantiam æquoreæ arenæ, diu vagabunda, locum habitandi à rege *Henrico* expetiit, qui orientalem plagam *Angliæ* juxta fluvium *Twydæ* primo eis concessit, quos tandem postea sub anno regni sui xj. in *Westwaloniam* apud Ros & Haverford transduxit. Eo tempore corpus sancti *Cuthberti* cum capite sancti *Oswaldi* regis & martyris sanctique *Bedæ* & multorum Sanctorum reliquiis incorruptum à fratribus *Dunolmensis* ecclesiæ est inventum, *Alexandro Edgari* regis *Scottorum* fratre & postea rege præsente, post annos depositionis ejusdem sancti *Cuthberti*, CCCC. xviij. anni, xij. dies, & octo menses.

Post hæc anno regis *Henrici* adhuc vij. *Edgarus* rex *Scottorum* obiit, cui *Alexander* frater suus consensu *Henrici* regis *Angliæ* successit.

Henricus rex anno regni sui viij. cum *Philippus Francorum* rex decessisset, in *Normanniam* transiit, & contra *Lodowicum* ejusdem *Philippi* filium novum regem *Franciæ* guerram non minimam habebat.

Henricus rex anno regni sui nono de *Normannia* in *Angliam* reversus, curiam suam valde splendidam apud *Londoniam* tenuit, ubi nuncii ab *Henrico* quarto *Teutonicorum* rege in imperatorem electo missi, ad eum venientes, *Matildem* filiam suam ætate valde teneram in domini sui conjugium postularunt; cui postea honorifice sicut decuit extitit maritata, unde rex cepit ab unaquaque hida terræ in *Anglia* iij. s.

Anno regni regis *Henrici* x. venerabilis archiepiscopus *Cantuariensis Anselmus* xj. kalend. Maii obiit, & sortitus est nomen grande juxta nomen magnorum qui sunt in cœlo. Hic nuper vj. episcopos uno die consecravit, *Girardo Eboracensi* archiepiscopo sibi cum aliis episcopis assistente. Eodem anno rex abbathiam de Ely ad sedem episcopalem convertit, & primum episcopum *Herveum Bangorensem* constituit. Iste episcopatus *Elyensis* sumptus est de episcopatu *Lincolniensi*, agente *Ricardo Elyensi* abbate, qui episcopo *Lincolniensi* pro consensu suo habendo pinguia maneria & plurima dona dedit. Circa hoc tempus fluvius qui dicitur Trent, à mane usque ad horam terciam apud Notyngham spacio unius miliaris exsiccatus est, ita ut homines sicco vestigio per alveum ejus incederent. Hiis temporibus in parochia *Logiensi* porca enixa est porcum faciem hominis habentem. Natus est eciam pullus gallinæ quadripes. Eodem anno cum rex ad Pentecosten curiam suam apud *novam Wyndsore* quam ædificaverat, tenuisset, eos qui ei nocuerant, scilicet *Philippum de Breaus, Willielmum Malet*, & *Willielmum Baynard* exhæredavit. Circa idem tempus *Elya* consule, qui *Cenomanniam* sub rege *Henrico* tenuerat, vita privato, consul *Andegaviensis Cenomanniam* cum filia ipsius *Elyæ* suscepit, & eam tenuit contra regem.

Henricus rex anno regni sui xj. in *Normanniam* pergens, in consulem *Andegaviensem*, qui *Cenomanniam* eo invito tenebat, leges guerræ ferro & flamma exercuit incessanter. Circa hoc tempus rex consulem *Eurum* & *Willielmum Cryspyn* à *Normannia* exulavit, *Robertumque* ducem de *Bellem* virum nequissimum, de quo prædiximus, cepit, & rediens in *Angliam* ipsum apud Warham perpetuo carceri mancipavit. Circa hoc tempus *Henricus* rex archiepiscopatum *Cantuariensem Radulpho de Turbine Roffensi* episcopo dedit.

Circa hoc tempus *Henricus Alemannorum* rex cum magno exercitu venit in *Tusciam* ut *Romæ* in imperatorem coronaretur, & præmissis ad papam *Paschalem* nunciis per literas refutabat omnem investituram episcoporum, abbatum & aliorum clericorum, super quo alii imperatores prædecessores sui quæstionem cum *Romanis* pontificibus habuerant. Et juramento tam imperatoris quam principum suorum super hoc domino papæ promisso, postquam clerus cum populo extra portas versus *Montem malum* de mandato domini papæ sibi obviasset, & ipsum usque ad summitatem graduum sancti *Petri* conduxisset, ubi summus pontifex cum cardinalibus & episcopis eum expectasset, rex adveniens, post pedum oscula se adinvicem osculati sunt, & se per manus tenentes, cum ad Portam argenteam devenissent, dominus papa designavit ipsum imperatorem. Sed postquam ad Rotam purphiricam ipse rex pervenisset, & papa super investitura refutando juramentum expetisset, rex cum suis habito consilio, dominum papam & cardinales cum tota curia captivavit. Postea papa liberato, & pace in paschate cum ipso rege facta, & ipso in imperatorem coronato, & in campo extra muros statim egresso, pontifex cum episcopis & cardinalibus in urbem regrediens, cum tanta frequentia populi occurrentis & Deum laudantis excipitur, ut vix ad palacium *Lateranense* ad vesperas poterat pervenire. Deinde tamen post liberationem suam quidam perversi ex clero *Romano* contra ipsum pontificem surgentes, tres hæresiarchas, scilicet *Albertum, Arnulphum* & *Theodoricum* diversis temporibus in papam erigere præsumpserunt. Qui licet in principio domino papæ multas infestationes fecissent, in fine tamen ab ipso prostrati sunt.

Tempore hujus papæ *Paschalis* rex *Hungariæ* ad monitiones papales per literas suas scribens domino papæ, renunciavit investituris episcoporum & abbatum, quas usque ad illa tempora reges *Hungariæ* facere consueverant. Eodem anno sanctus *Barnardus* habens annos circiter xxij. sub abbate *Stephano* qui fuit tercius abbas in *Cistercio*, cum triginta sociis *Cistercium* ingreditur. Et eodem anno *Clarevalle* fundata, illuc pro abbate mittitur. Iste *Barnardus* primus abbas *Clarevallis* plenus virtutibus fuit, qui quadam die præsentibus episcopis, clero

&

& populo, excommunicavit quemdam diabolum incubum, qui quandam mulierem in *Britannia* per ſeptennium vexabat; & ſic liberata eſt ab eo. Et eodem fere tempore quo ordo *Ciſtercienſis* exortus eſt, de quo ſupra tempore regis *Willielmi Rufi*, ordo *Cartuſienſis* in epiſcopatu *Gratianopolitano* à quodam *Brunone* adinventus & inſtitutus eſt. Iſti quaſi heremitæ in cellulis ſub Priori tamen vivunt, nec multitudo eorum in clericis numerum terciodecimum tranſcendet, niſi pro aliqua nominata vel magna perſona ſi qua forte ad eos deſcenderet; laicos vero fratres uſque ad viginti recipiunt.

A Dñi :13. Anno Domini M. Cxiij. civitas *Wigornenſis* cum principali eccleſia & caſtro igne combuſta eſt, xiij. kal. Julii.

Henricus rex anno regni ſui quarto decimo exercitum in *Walliam* ducens, *Wallenſes* ſibi rebelles pro libito ſubjecit. Eodem anno rex *Henricus Matildem* filiam ſuam *Henrico* imperatori tradidit in uxorem, quam viij. idus Januarii cum magna ſolempnitate deſponſavit apud *Magonciam*, ubi & ipſa in imperatricem conſecrata eſt; circa quod tempus rex in *Normanniam* tranſiit, & anno ſequenti omnes proceres patriæ domino *Willielmo* filio ſuo, dicto *Longeſpee*, debitam fidelitatem jurare fecit, & in *Angliam* transfretavit. Eodem anno mortuo *Eboracenſi* archiepiſcopo, *Thurſtinus* regis *Henrici* capellanus ad *Eboracenſem* archiepiſcopatum die aſſumptionis beatæ *Mariæ* apud *Wyntoniam* eſt electus. Tunc quoque inter ipſum & *Radulphum Cantuarienſem* archiepiſcopum magna diſſenſio eſt exorta, quia *Eboracenſis Cantuarienſi* de more ſubici nolebat. Cujus cauſæ negotium ſæpe coram rege, ſæpe coram apoſtolica ſede ventilatur, & ſemper indeterminata manet.

Anno regis *Henrici* xv. fluvius de **Medewey** vj. idus Octobris per nonnulla miliaria ita in ſe defecit, quod in medio ſui alveo etiam parviſſimæ naves elabi aliquatinus non poſſent. *Tameſia* eciam eodem die ſimilem ſenſit defectum, nam inter pontem & regis turrim, & eciam ſub ponte, aqua fluminis ipſius in tantum diminuta eſt, ut innumera hominum & puerorum multitudo flumen pedibus tranſvadarunt, aqua ipſa vix illorum genua attingente. Duravit autem hic aquæ defectus à media noctis præcedentis uſque in profundas tenebras noctis ſubſequentis. Similem quoque defectum aquarum eodem die apud *Gernemutham*, & in aliis locis certo relatu dicitur contigiſſe. Mare eciam ut dicebatur, nonnullis miliaribus ſed in quibuſdam locis per decem miliaria ſe retraxit. Eodem anno feria ſexta ante paſcha, iniqui *Judæi* qui *Siracuſæ* degebant, mortem Salvatoris noſtri repræſentantes ad ipſius contumeliam & fidei Chriſtianæ deriſionem, quendam arietem vivum crucifixerunt; unde hii qui hoc ſcandalum perpetraverant, à quadam fœmina nomine *Apis* accuſati, & ſuper hoc convicti, à domino *Tancredo* principe diverſis mortis generibus ſunt addicti.

Henricus rex anno regni ſui xvj. ad natale dedicationi eccleſiæ ſancti *Albani* interfuit, quam tempore memorabilis *Ricardi* ejuſdem loci abbatis, venerabilis *Robertus Lincolnienſis* epiſcopus dedicavit. Poſt hæc rex parliamentum ſuum xiij. kal. Aprilis apud *Sareſberiam* convocavit, ubi juſſu regis, comites & barones cum clero tocius regni ſibi, & *Willielmo* filio ſuo homagium fecerunt, & fidelitatem juraverunt. Et ibidem habita eſt cauſa inter *Cantuarienſem* archiepiſcopum *Radulphum* & *Thurſtinum Eboracenſem* electum de benedictione ab ipſo *Cantuarienſi* ſuſcipienda, & profeſſione eidem facienda; ubi reſpondit electus, Benedictionem ſe velle libenter ſuſcipere, ſed profeſſionem quam exigebat nulla ſe facere ratione. Quod rex advertens, proteſtatus eſt, illum more anteceſſorum ſuorum tam in profeſſione facienda quam in cæteris dignitatibus *Cantuarienſi* eccleſiæ competentibus antiquo jure executurum, aut *Eboracenſi* archiepiſcopatu cum ipſa eciam benedictione penitus cariturum. Quibus auditis, cum *Eboracenſis* electus eccleſiam ſubicere nollet, confeſtim pontificatu renunciavit, nunquam in poſterum ſe ſpondens reclamaturum.

Deinde cum rex eodem anno ad paſcha in *Normanniam* tranſfretaſſet, inter ipſum et regem *Francorum Lodowicum* maxima diſcordia ſuſcitatur. Cujus diſcordiæ cauſa erat hæc: Cum *Theobaldus* conſul *Bleſenſis* regis *Henrici* nepos arma contra dominum ſuum regem *Francorum* promoverat, rex *Henricus* duces ſuos et militiam in auxilium ejus mittens, regem *Francorum Lodowicum* non mediocriter affligebat. Spacio igitur ſequentis anni *Henrico* regi labor graviſſimus inſurrexit; Nam rex *Francorum* et conſul *Flandrenſis* et conſul *Andegavenſis* adinvicem ſe juraverunt *Normanniam* regi *Henrico* ſe ablaturos, et eam *Willielmo* filio *Roberti* nuper Ducis ſe daturos. Multi eciam procerum regis à ſe receſſerunt, quod decrementum maximum ei fuit. Rex tamen non inprovidus, in auxilio ſuo habuit prædictum conſulem *Theobaldum*. Cum igitur rex *Francorum* et comes *Flandrenſis* una nocte in *Normannia* cum exercitu fuiſſent, adventum regis *Henrici* cum *Anglis*, *Britannis*, et *Normannis* formidantes, ad propria ſine prælio ſunt reverſi. Hoc anno pro regis neceſſitate exactionibus et geldis creberrimis *Anglia* vexabatur. Eodem anno apud *Longobardiam* facto magno terræmotu et ſpacio xl. dierum durante, eccleſiæ, muri, turres, et plurima domorum ædificia corruerunt: in quo, quod viſu dictoque mirabile conſtat, contigit, villa namque prægrandis à loco proprio repente mota eſt, et quaſi ſubito ab omnibus conſiſtere cernitur in loco alio longe remoto ab eo. Et eodem anno apud *Mediolanum*, dum potentes civitatis de republica ſub una turri tractantes adinvicem reſiderent, facto in parte ſilencio mox auribus omnium vox foris inſonuit, unum ex illis proprio nomine vocans, et feſtinato exire rogans. Quo nimium tardante, perſona quædam proceræ ſtaturæ et auctoritatis quaſi magnæ coram eis apparuit, et vocatum virum ut egrederetur ſuavi prece obtinuit; qui cum eſſet egreſſus, repente cecidit ipſa turris et omnes qui ibidem aderant oppreſſit; ſolus enim vir ille evaſit, in quo ſine dubio aliqua bona opera ſunt inventa.

Henricus rex anno regni ſui ſeptimodecimo per continuam debellationem inter ipſum et regem *Franciæ* graviſſime vexabatur, donec ſtrenuiſſimus *Baldewinus* conſul *Flandriæ* apud *Ou* in *Normannia* ſedicione militari vulneratus, ad propria remeavit.

Anno regni regis *Henrici* xviij. regina *Matildis*

mulier pia & Deo devota kal. Maii apud *Westm.* obiit, et ibi sepelitur; de cujus largiflua bonitate et morum probitate multa bona narrantur. Eodem anno scilicet millesimo C. xviij. papa *Paschalis* ad ecclesiam sanctæ *Mariæ Transpadinæ* xiv. kal. Febr. defunctus est; qui inde cum clero et populo per mediam urbem vectus, in ecclesia Salvatoris sepelitur. Cui quidam *Johannes* Romanæ ecclesiæ Cancellarius, nacione *Campanus* de civitate *Gajeta*, appellatus *Gelasius* 2. successit, & sedit annis duobus, diebus quinque. Et cessavit episcopatus diebus xxiv. Sed quia *Henricus* Imperator electioni istius papæ *Gelasii* non interfuit, ipsum à Roma cum Cardinalibus expulit, & quemdam *Hispanum* nomine *Burdinum Bracarensem* episcopum ipsi superordinavit, unde *Gelasius* cum Cardinalibus *Gajetam* secessit, & inde cum per mare pergeret venit in *Franciam*, ubi *Remis* Concilium generale in medio Quadragesimæ celebravit, conquerens ibidem de Imperatore, quod dictum *Burdinum* publice excommunicatum in sedem apostolicam intrusisset.

Rex *Henricus* anno ex quo *Normanni Angliam* obtinuerunt lij. & regni sui xix. gloriose contra regem *Franciæ* debellavit. Aciem quidem cui *Willielmus* filius *Roberti* fratris regis *Henrici* præerat, rex *Francorum* præposuerat, ipseque rex in agmine sequenti erat. Rex vero *Henricus* in prima acie proceres suos statuens, in secunda ipse eques cum propria familia residebat; in tercia vero filios suos cum summis viribus peditum collocavit. Acies igitur *Francorum* prima agmen procerum *Normanniæ* statim equis depulit & dispersit. Postea vero aciei qua rex *Henricus* inerat collidens, & ipsa dispersa est. Tunc acies regales sibi invicem offenderunt & acerime pugnaverunt: hastæ franguntur omnes, glares agitur. Interim *Willielmus Cryspyn* caput regis *Henrici* gladio bis percussit. Cumque galea esset inpenetrabilis, fortitudine tamen ictuum, ipsa galea capiti regis, ut sanguis aliquantulum prorumperet, est inserta. Rex vero percussorem suum ita gladio repercussit, ut, cum galea esset inpenetrabilis, mole tamen ictus equum & equitem prosternebat: qui mox ante pedes regios captus est. Tunc acies pedestris qua filii regis *Henrici* inerant, quæ nondum percusserat, mox ex adverso insurrexit, inclinatis lanceis percussura. Quod *Franci* horrore nimio liquefacti videntes, terga verterunt & fugam protinus inierunt. *Henricus* autem rex victoriam optinens, in campo perstitit, donec optimates hostium capiuntur, et ejus conspectui præsentantur. Rex vero *Rothomagum* reversus, signorum sonitibus & cleri concentibus Deum & Dominum exercituum benedixit. Postea cito *Baldewinus* Consul *Flandriæ* puer parvulus quem in *Normannia* rex ceperat, decessit, cui *Karolus* cognatus ejus filius sancti *Knout* regis *Dacorum* successit.

Eodem anno papa *Gelasius* apud *Cluniacum* obiit. In cujus locum Cardinales aliique Romani qui illuc eum secuti fuerant, *Guydonem Viennensem* archiepiscopum nacione *Burgundum* Comitis filium concorditer eligendo substituerunt, ipsum *Kalixtum* ij. nominantes. Qui *Henricum* Imperatorem quia supradictum *Burdinum* in sedem apostolicam tempore *Gelasii* papæ prædecessoris sui *Romæ* intruserat, cum omnibus sibi assentientibus excommunicavit, & postea gressus suos in *Franciam* dirigens, xiij. kal. Febr. generale Concilium *Remis* instituit celebrari, ubi numeratæ sunt personæ pastoralium virgarum CCCC. xiv. Inter quos *Thurstinus Eboracensis* electus vix optenta à rege licentia personaliter affuit, Concilio volens referre ecclesiæ suæ causam. Præmiserat tamen rex ad papam, ne *Eboracensem* electum consecraret, nec ab aliquo permitteret consecrari nisi tantum à *Cantuariensi* archiepiscopo, ut moris esse solebat. Sed hoc non obstante, ibidem consecratur, & à toto Concilio ibidem propositum suum firmum commendatur. Iratusque rex in omnem dominationis suæ locum ei reditum interdixit. Post modicum verò temporis, *Kalixtus* papa *Gisorcium* venit, ubi rex *Henricus* ei occurrens, ab ipso impetravit, ut neminem aliquando legatum in *Angliam* mitteret nec officio legati fungi permitteret, nisi hoc ipse rex postularet occasione alicujus querelæ quæ non posset per *Angliæ* episcopos terminari. Insuper idem papa pro *Thurstino* Eboracensi archiepiscopo regem rogavit, ut ipsum ad ecclesiam suam redire & ea gaudere permitteret, sed preces suas non obtinuit illa vice. Rex enim assentire noluit quod ipse rediret, nisi subjectionem quam prædecessores sui ecclesiæ *Cantuariensi* fecerant, facere vellet, sed ipse omnino recusavit. Deinde cum *Kalixtus* papa per provinciam *Longobardiam* & *Tusciam Romam* rediret, ab omni Senatu & populo solempniter susceptus est. *Burdinus* vero qui per prædictum *Henricum* Imperatorem papa factus fuerat, audito adventu istius papæ *Kalixti*, in Sutrio se recepit, quem papa cum Romanis obsidens, cum demum habuisset, in camelo versa facie ad tergum posuit, & sic caudam cameli pro fræno habens, ipsum *Kalixtum* papam ad urbem antecedebat, qui postea in arce *Simionis* est retrusus.

Henricus tunc Imperator ad cor rediens, pace cum papa facta, investituram episcoporum & aliorum prælatorum per anulum & baculum, pro qua cum *Paschali* papa plurimum contenderat, isti *Kalixto* papæ libere resignavit, & concessit per omne imperium in omnibus ecclesiis canonicam fieri electionem: Possessiones & Regalia beati *Petri*, quæ propter suam vel aliam cum ecclesia discordiam, alienatæ fuerant, *Romanæ* ecclesiæ restituit; possessiones eciam aliarum ecclesiarum & aliorum tam clericorum quam laicorum, quæ occasione guerræ suæ, quam cum ecclesia habuit, ablatæ fuerant, restitui fideliter disposuit. Iste papa *Kalixtus Compostolanum* episcopum pro reverencia corporis sancti *Iacobi*, quod ibi quiescit, Archiepiscopum instituit, subiciens sibi totam enumeratam provinciam: *Lucanam* quoque ecclesiam gratia pallii decoravit. Hiis temporibus *Hugo de sancto Victore Parisius* claret. Hoc eciam tempore ordo Templariorum ex militibus congregatus in *Ierusalem* incepit. Et dicti sunt *milites Templi*, quia in porticu Templi sedem sui ordinis statuerunt. Hii nempe secundum quosdam ex infimis Hospitaliorum congregati, et ex reliquiis eorum in cibis et armis sustentati, ad tantam rerum opulentiam devenerunt, ut filia ditata matrem suffocare et supergredi videretur. Quorum ordo postea tempore regis *Edwardi* ij. post conquestum in Concilio generali sub papa *Clemente* v. apud *Viennam* anno Domini 1312. celebrato, dampnatus est.

Hiis temporibus erat quidam *Francigena* natione *Normannus* dictus *Robertus Wyscard*, qui aliquandiu in curia regis *Willielmi Rufi* exstiterat conversatus.

tus. Iſte *Robertus* licet probus & de familia regis eſſet, pauper tamen erat, & nullam ditandi gratiam apud regem illum potuit invenire. Unde factum eſt ut ille natale ſolum deſerens, cum magno exercitu *Romam* petiit, volens ſi poſſet urbem occupare. Sed ille vi repulſus, conſilium & licenciam à ſummo pontifice accepit, nationes ſibi barbaras ſubjugare. Magna igitur multitudo ad eum confluebat, tum propter animi ſui audaciam, tum propter manus ſuæ irreprehenſibilem largitatem, unde ipſe & frater ſuus *Rogerus* cum manu forti procedentes, in *Apuliam* venerunt. Qui terram bonam & fertilem ibi videntes, hominesque illius terræ *Griffones*, armis indoctos divitiis habundare percipientes, eam ſibi ſubicere cupientes ſunt. Unde ſæpius cum hominibus illis dimicantes, demum eos vicerunt, & ſic totam *Apuliam*, *Calabriam* & principatum *Capuæ* de manibus *Romani* Imperatoris eripientes paulatim ſibi ſubjugarunt. Circa quod tempus *Gregorius* vij. qui fuit quintus papa ante *Kalixtum* ij. *Henricum* Imperatorem tercium, quia unitatem *Romanæ* eccleſiæ ſcindere voluit, in Concilio C. & x. epiſcoporum habito, excommunicavit. Sed poſtea idem Imperator ad Papam in *Longobardiam* veniens, nudis pedibus ſuper glaciem & nivem pluribus diebus ſtans, vix abſolutionem impetravit. Et dum Imperator ſic in *Italia* pro abſolutione ſua ſtetit, principes *Alemanniæ* in *Porthyn* convenientes, *Radulphum* Ducem *Saxoniæ* in Regem ſibi eligerunt. Quem quia dictus papa *Gregorius* ad petitionem ipſius Imperatoris *Henrici*, non convictum nec confeſſum excommunicare noluit, victoria contra dictum *Radulphum* cruento bello habita, curia in *Brixia* convocata, à pluribus ſediciosis epiſcopis ibidem convenientibus *Guypertum Ravenatem* Archiepiſcopum in papam eligi procuravit. Quem ſic ibi electum & *Clementem* per eos nominatum, ipſe Imperator pronus in terra cum omnibus aliis adoravit protinus, propter quod *Gregorius* papa ipſum Imperatorem iterum excommunicavit. Unde ipſe Imperator cum ſuo antipapa *Romam* veniens, *Gregorium* papam & Cardinales cum multa hoſtilitate in urbe obſedit. Qui poſt deſtructionem agrorum & vinearum, cum favorem populi *Romani* ſibi attraxiſſet, urbem intravit, & prædictum *Guypertum* antipapam ſuum ſine Cardinalibus à *Bononienſi*, *Mutinenſi* & *Seremenſi* epiſcopis, in papam conſecrari fecit, à quo in die paſchæ coronam Imperii aſſumpſit, papam *Gregorium* in caſtro ſancti Angeli cum Cardinalibus obſidendo. Sed audito quod *Robertus Wyſcarde* dux *Apuliæ* in adjutorium Papæ *Gregorii* de *Apulia* veniebat, Imperator deſtructo Capitolio & urbe *Leonina*, cum ſuo antipapa uſque *Senas* fugit. Et dictus *Robertus* cum exercitu magno veniens *Romam*, uno die cepit, & papam *Gregorium* cum Cardinalibus de caſtro prædicto educens, ipſum in palacio *Lateranenſi* repoſuit, Romanos Imperatori in hoc conſentientes exiliis et aliis pœnis graviter affligendo.

Poſt hæc dictus *Robertus Wyſcarde* ad majora anelans, *Tancredo* filio ſuo *Apuliam*, *Calabriam*, & principatum *Capuæ* dedit, jactans quod *Conſtantinopolitanum* ſibi imperium ſubjugaret: unde navibus & galeis ac omnibus neceſſariis itineri ſuo paratis, naves cum uxore ſua & viris armatis, & bellicoſis intrans, inſulas ſcilicet *Cretam*, *Cunfu*, *Rodes*, & alias inſulas multas *Conſtantinopolitanis* Imperatoribus *Alexandro* & *Duncano*, tempore iſtius regis *Angliæ Henrici* primi, & eciam Imperatoris *Romani Henrici* quarti, devictis, ſibi in triennium ſubjugavit. Qui poſtea ad portum qui nunc nomine ſuo *portus Wyſcardi* nuncupatur, pervenit; Qui cum ulterius progredi, & *Romaniam*, id eſt *Græciam* intrare voluiſſet, *Alixes* protunc Imperator *Conſtantinopolitanus*, uxori dicti *Roberti Wyſcarde* mandavit, quod ſi ipſa virum ſuum neci traderet, & ſic de eo terram ſuam liberaret, ille eam in uxorem duceret, & imperatricem *Conſtantinopolitanam* faceret. Mulier vero illa Imperatoris voluntati inclinans, venenum marito ſuo bibere dedit, unde obiit, & ibi in inſula, quæ à nomine ſuo *portus VVyſcarde* dicitur eſt ſepultus. Uxor vero ejus toto exercitu ſuo diſſipato, ad Imperatorem *Conſtantinopolitanum* fugit. Qui ei convencionem omnimodam adimplevit; Illam namque ſibi deſponſatam in Imperatricem coronavit; Et cum omnis ſolempnitas in deſponſatione & coronatione facta eſſet, ita quod ipſa Imperatori diceret, Jam michi totam conventionem perfeciſti. Imperator coram ea et omni populo conventionem quam ipſa cum illo fecerat, & qualiter *Robertum* virum ſuum morti tradiderat, patefecit, Judicium de ea & conſilium ab eis quærens. Qui omnes eam ream mortis condempnarunt; unde rogo accenſo illam injectam protinus concremarunt.

Interim *Rogerus* frater dicti *Roberti Wyſcarde* *Siculos* debellans totam ſibi *Siciliam* ſubjugavit, & eſt *Siciliæ* Comes factus. *Sicilia* magna inſula eſt, & aliquando vocabatur *Trinacria* quaſi triquadra, à tribus montibus in ea prominentibus ſic dicta, qui vocantur *Pelorum*, *Pachinum*, *Libeum*. Deinde dicta eſt *Sicilia* à *Siculo Itali* fratre. Aliquando etiam vocabatur *Sicania* à *Sicano* rege. Habet quoque ab Aquilone partem Italiæ *Capuliam* marino brachio nunc diſcretam. Sed olim ſecundum *Saluſtium Sicilia* fuit *Italiæ* conjuncta. Sed poſtmodum aut aquarum alluvione aut terræ motu abinvicem ſciſſa. Ita quidem quod fretum illud ſtrictum quod trium miliarium ſpacio *Siciliam* hodie diſtringit ab *Italia*, *Regium* vocatur, quod Græce ſonat *abruptum*. Habet quoque illud fretum duo famoſa & fabuloſa monſtra *Scillam* & *Caribdim*. *Scillam* accolæ ſaxum mari iminens appellant, humanæ formæ ſimilem, capitibus caninis ſuccinctam fingunt, quia colliſi ibi fluctus videntur ibi latratus exprimere. *Caribdis* autem eſt mare verticoſum & naufragoſum, ter in die fluctus evomens, ter & abſorbens. *Iſidorus* libro nono dicit, quod hæc inſula primo omnium terrarum pro committendis ſeminibus fertur aratro fuiſſe proſciſſa. Ibique primum inventa fuit comedia. Item *Beda* de naturis dicit, quod tellus *Siciliæ* cavernoſa ſulphure ac bitumine ſtrata, ac ventis pene tota & ignibus patet. Spiritu quoque introrſus cum igne concertante, multis ſæpe locis fumum, vaporem ſeu flammas eructat, vel eciam vento acrius incumbente arenarum lapidumve moles egerit, indeque montis *Æthnæ* ductum eſt incendium. *Iſidorus* libro ix. cap. vij. dicit quod *Æthna* mons verſus Eurum & Affricum habet ſpeluncas ſulphure plenas, quæ ventum recipientes ignem gignunt fumoſe. In quo loco apparent figuræ, & audiuntur voces gemebundæ, unde creditur à pleriſque loca animarum pœnalia ibi fore, quemadmodum beatus *Gregorius* in ſuo dialogo mentionem facere videtur. Item *Giraldus* in Topographia dicit, quod in *Sicilia* eſt fons, ad quem ſi quis rubro indutus

veſtimento acceſſerit, ſtatim ad accedentis ſtaturam proſiliens in altum aqua ebullit, ad alios prorſus colores inmota. Sunt eciam in ea cicadæ alatæ arterias apertas ſub gutture habentes, quæ melius ut fertur decapitatæ quam integræ, dulciuſque mortuæ quam vivæ canunt, unde & paſtores terræ ut dulciorem cantum ab eis extorqueant, eas decapitare ſolent. In hac quoque terra eſt urbs *Palerna*, quæ plus certi redditus reddit annuatim Regi terræ quam tota *Anglia* reddit de certo Regi ſuo. *Iſidorus* libro tercio dicit quod ſunt in *Sicilia* duo fontes, quorum unus ſterilem fecundat, alter vero fecundam ſterilem reddit. Sunt & in *Sicilia* ſales Agrigentini contra morem alterius ſalis in igne ſolubiles, & in aqua crepitantes. Item juxta *Siciliam* eſt inſula ſic dicta *Æola*, ab *Æolo*, quem poetæ finxerunt Deum venti, pro eo quod ipſe exiſtens rector Æolarum inſularum numero novem, ex fumoſis & nebuloſis vaporibus aſcendentibus prædicebat ventos affuturos, ac per hoc putatus eſt ab imperitis ventos habere in poteſtate. Hæ eædem novem inſulæ dictæ ſunt *Vlcaniæ*, eo quod ignis in eis jugiter ardeat. Sunt & aliæ inſulæ in mari *Euſino*, quod magna pars eſt maris magni; Inter quas famoſæ ſunt *Colchos* ubi *Jaſon* vellus aureum quæſivit, & *Pathmos* ubi ſanctus *Johannes* relegabatur.

Inſula iſta *Siciliæ*, antequam tunc temporis dictus *Rogerus* eam debellaſſet, erat de dominio Imperatoris de *Marroch*, inhabitata gentibus paganorum. Sed præfatus *Rogerus* expulſis inde paganis, eam de poteſtate Imperatoris illius eripiens, legem Chriſti in ea primus feliciter introduxit. Deinde *Tancredus* filius *Roberti Wyſcard* cui ipſe *Apuliam, Calabriam*, & *Capuam* ut prædicitur dederat, obiit ſine prole. Dictus igitur *Rogerus* dicti *Roberti* frater Comes *Siciliæ*, uxorem duxit, de qua genuit filium quem *Rogerum* eciam appellavit, cui *Apuliam* & *Calabriam* dedit, faciens inde ducatum, & principatum *Capuæ* eciam ſibi dedit. Deinde mortuo *Rogero* fratre *Roberti Wyſcard, Rogerus* filius ejus in comitatu *Siciliæ* ſibi ſucceſſit. Et paulo poſt contigit quod cum *Lodowicus* rex *Francorum* & *Alianora* regina uxor ejus tunc cauſa peregrinationis verſus terram ſanctam itinerantes *Siciliam* veniſſent, *Rogerus* Comes *Siciliæ* eos cum debito honore gaudenter ſuſcepit; Ad cujus preces ipſe Rex *Franciæ Lodowicus* ipſum *Rogerum* Regem faciens, coronam capiti ſuo impoſuit, & ita iſte *Rogerus* factus eſt primus Rex *Siciliæ* coronatus. Qui uxorem ducens, duos filios ex ea & unam filiam generavit. Primogenitus ejus filius vocatus eſt *Rogerus*, & alter *Willielmus*; filia vero *Conſtantia* eſt vocata. Filius ejus primogenitus dux *Apuliæ* factus, neſciente patre ſuo & inconſulto uxorem duxit; de qua genuit filium quem *Tancredum* nominavit, qui ante patrem ſuum deceſſit. Deinde *Rogerus* rex *Siciliæ* pater ejus obiit, cui in regno *Willielmus* filius ejus ſucceſſit. Qui uxorem ducens, unicum filium ex ea genuit quem *Willielmum* appellavit. Iſte *Willielmus* ultimus in regno patri ſuo ſuccedens, *Iohannam* filiam regis *Henrici* ij. *Angliæ* filii *Matildis* Imperatricis duxit in uxorem, ut inferius tempore ejuſdem regis *Henrici* ij. plenius patebit. Qui quidem *Willielmus* rex ſine prole decedens, *Conſtanciam* amitam ſuam uxorem *Henrici* regis *Alemanniæ* regni *Siciliæ* hæredem conſtituit, & omnes primates regni ſui eidem amitæ ſuæ fidelitates jurare fecit, ut ſi ille ſine prole decederet, ipſi illam in Dominam ſuſciperent & Reginam. Quo ſine prole decedente, *Rogerus de Andria* & cæteri fideles terræ pro dicta *Conſtancia* miſerunt. Sed priuſquam illa veniſſet, *Tancredus* Comes *de la Lych* filius *Rogeri* filii *Rogeri* regis fidem & ſacramentum quod dictæ *Conſtanciæ* juraverat tranſgreſſus, regnum ſibi *Siciliæ, Apuliam* & *Calabriam* cum principatu *Capuæ* uſurpavit. Quod cum *Henrico* Regi *Alemanniæ* & dictæ *Conſtanciæ* uxori ejus nunciatum eſſet, archiepiſcopum *Maguntinum* & *Henricum Teſte* cum magno exercitu ut *Apuliam* eis ſubicerent, deſtinarunt. Qui nichil ibi in expeditione illa proficientes, ad propria redierunt.

Devicto ut ſupradictum eſt Rege Franciæ *Lodowico*, Rex Angliæ *Henricus Willielmum* filium ſuum primogenitum filiæ *Fulconis* Comitis *Andegaviæ* copulavit. Et tunc facta eſt pax inter reges ſe mutuo videntes. Suſceperat enim prius rex Franciæ quoſdam Normannorum magnates, qui à fide Regis Angliæ nuper, ut dictum eſt, diſcederant. *Willielmus* eciam filius regis *Henrici* de conſenſu ipſius regis patris ſui, fecit homagium regi *Franciæ* pro *Normannia* quam dederat ei pater, quia idem pater rex *Henricus* pro culmine majeſtatis ſuæ hominium pro *Normannia* regi *Franciæ* facere negligebat. Et tunc rex *Henricus* fecit liberos homines ſuos de *Normannia* facere hominium *Willielmo* filio ſuo. Hoc quoque tempore *Fulco* Comes *Andegaviæ* prædictus *Ieroſolimam* pergens, comitatum ſuum *Andegaviæ* ad opus generi ſui ſervandum, ſi ipſe non rediret, regi *Angliæ* commendavit. Omnibus itaque in *Gallia* pacificatis & domitis, rex *Henricus* anno Domini M.C.xx. & regni An. D.
ſui eciam viceſimo ſeptimo kal. Septembris navibus 1120
apud *Barbesflete* in *Normannia* ſolutis, in *Angliam* proſpere navigavit; Quem cum duo filii ſui *Willielmus* & *Ricardus* ſequi vellent, non longe à terra cum multis nobilibus ſunt ſubmerſi. Inter quos fuerunt *Ricardus* nothus filius regis, filia regis notha Comitiſſa *Perciæ, Ricardus* Comes *Ceſtriæ* cum uxore ſua regis nepte, Archidiaconus *Hartefordiæ* cum aliis numero centum quadraginta, de quibus omnibus nullus evaſit niſi unus ignobilis ruſticus macillarius, qui tota nocte malo ſupernatans, ad litus mane vectus eſt, qui totam tragediam enarravit. Hii nempe omnes cum temulentis nautis navem novam ingreſſi, de nocte cito in ſcopulum non longe à terra impegerunt; Et rupta navi dimiſſus eſt *Willielmus* filius regis in batello, quo bene ſalvari potuiſſet ad litus regreſſus, niſi ad ululatum rediens ſororis ſuæ, in batello eam recepiſſet; batellus enim ille pondere in ſilentium preſſus omnes ſubmerſit, excepto ruſtico prædicto. Et quod mirandum eſt, in craſtino multum theſauri juxta litora reperiebatur, ſed corpora defunctorum nulla, ſed æquoreis monſtris in pabula ceſſerunt. De quorum ſubmerſione quidam ſic metrice ſcripſit.

Henrici *nati pelago pereunt adaquati,*
Filia quæ remanet Imperiale tenet.

De iſtis *Henricus Huntingdonienſis* dicit libro vij. quod pene omnes illi erant labe Sodomitica irretiti, ut

ut dicebatur. Insuper *Willielmus Malmesburiensis* dicit, quod ille *Willielmus* regis primogenitus palam *Anglis* fuerat comminatus, quod si aliquando super eos regnaret, faceret eos ad aratrum trahere quasi boves; sed spe sua chorufcabili Dei vindicta cum aliis deperiit. Qui omnes præter dictum rusticum, ut est dictum, sepultura caruerunt. Improvise igitur mors absolvit emeritos cum mare tranquillissimum ventis careret. De quibus quidam alius sic adhuc metrice scripsit.

Cum Normannigenæ Gallis *clare superatis*
Anglica regna petunt, obstitit ipse Deus.
Nam fragilis torvum dum percurrit mare cimba,
Intulit ex cito nebula densa mari.
Dumque vagi cæco rapiuntur tramite nautæ,
Ruperunt imas abdita saxa rates. (*sit,*
Sic mare dum superans tabulata per ultima sep-
Mersit rege satos, occidit orbis honos.

Dictus eciam *Ricardus* Comes *Cestriæ* submersus, antequam navem ascenderet comminabatur, quod si de *Normannia* in *Angliam* rediret, monachos *Cestrenses* deleret quos instituerat pater suus. Sed eo submerso, successit ei *Ranulphus* primus dictus de **Gernons** filius sororis Comitis *Hugonis* primi, qui præfuit annis octo.

Postea secundum *Willielmum Rivallensem*, prædictus *Fulco* Comes *Andegaviæ* socer *Willielmi* submersi, de terra sancta rediens, alteram filiam suam filio *Roberti* **Courthese** maritavit, cum qua *Cenomannicum* dedit comitatum, eo quod dictus rex *Henricus* dotem filiæ suæ in *Anglia* detinuerat. Rex *Henricus* post reversionem suam à *Normannia* fuit ad natale apud **Brampton** cum *Blesensi* Consule *Theobaldo*. Et in purificatione beatæ *Mariæ* virginis consilio totius *Angliæ* apud **Wyndesore** congregato, *Adelinam* filiam *Godefridi* Ducis *Lovanniæ* duxit solempniter in uxorem, ex qua liberos minime procreavit: ubi *Radulphus Cantuariensis* archiepiscopus ad iracundiam, & paralisim plurimum inclinatus, episcopum *Sarisberiensem* ad officium desponsationis peragendum sacris vestimentis cedere coegit indutum, & *Wentano* episcopo officium delegavit. Deinde cum rex ad pascha apud *Barkeleyam* fuisset, ad penticosten cum regina sua nova anno regni sui xxj. apud *Londoniam* coronatur. Ubi eciam, cum dictus *Radulphus Cantuariensis* archiepiscopus regem *Henricum* videret præter sui conscientiam coronatum, accessit ad eum dicens; Injuste es coronatus: Tu ergo aut abstinebis corona, aut ego missa. Cui rex ait, Pater, quod perperam actum est corrige. Vix igitur *Radulphus* procerum precibus est inflexus, quin coronam regiam de capite regio excussisset; Vir quidem religione, literatura et affabilitate præstans, nullo delicto notabili suspectus fuit, nisi quod ad jocos et risus inclinatior erat quam gradum et ætatem suam decebat; et ideo dicebatur *nugax*.

Post hæc eodem anno *Wallenses*, qui post submersionem ejusdem *Ricardi* Comitis *Cestriæ* contra regem *Henric.* conspiraverant, erectis jam cervicibus incedebant quam prius, partem comitatus prædicti depopulando duobus castellis accensis & multis interfectis. Quo audito, *Henricus* rex copioso exercitu congregato, gressus suos ibidem direxit, ad eos furore succensus nimio devastandos. Sed cum juxta **Snoudon** pervenisset, rex *Wallicorum* missis nunciis cum rege *Henrico* multis placato muneribus concordatur; unde rex *Henricus* acceptis ab eo obsidibus, ad propria reversus est.

Eodem anno *Thurstinus Eboracensis* archiepiscopus, amicus regis secundum quosdam factus, de consensu ipsius regis expresso, per literas apostolicas absque ulla professione *Cantuariensi* archiepiscopo facienda, in suum introducitur episcopatum. Volunt tamen quidam, quod licet rex contra dictum *Thurstinum* plurimum indignatus, terram suam sibi prohiberet, apostolicis tamen literis perterritus est; quibus comprehensum fuerat, ut aut *Thurstinum* admitteret, aut ipse rex anathemati subjaceret, & *Cantuariensis*, officii dignitate suspenderetur. Papa tamen prius in supradicto Concilio *Remis* habito promiserat regi *Henrico*, & *Cantuariensi* archiepiscopo *Radulpho*, quod nichil contra dignitatem *Cantuariensis* archiepiscopi vel ejus ecclesiæ statueret, unde ut videbatur tale privilegium concessit, *Quæcumque autentica, & à prædecessoribus nostris habet ecclesia vestra concessa, ea nullatenus imminuimus, sed inconcussa volumus observari.* Hic si Dominus papa expresse dixisset, Has & has dignitates habeat ecclesia vestra, absolvisset litigium, quod nunc reliquit indeterminatum. Unde nunciis regiis à prædicto Concilio recedentibus, callidus papa favoribus & muneribus inflexus, dictum *Thurstinum* spreta antiquitatis regula consecravit, pallium tradens. Et sic quæ vult cassa suspendet dummodo suis profectibus consulat. Circa hoc tempus in *Laudunensi* diocesi, incepit ordo *Præmonstratensis* sub patre *Norberto* qui fuit *Coloniensis*.

Henricus rex anno regni sui xxij. curiam suam ad natale apud *Norwicum*, ad pascha apud **Northampton**, & ad penticosten apud **Wyndesore** celebravit. Inde per *Londoniam* & *Canciam* vagans, in *Northumbriam* usque **Durham** postea transivit, annum illum sine alio notabili consumendo. Eodem anno *Radulphus Cantuariensis* archiepiscopus, & *Johannes Bathoniensis* episcopus obierunt.

Anno vero huic proximo rex ad natale apud **Dunstapell** existens, inde usque **Berkamstede** perrexit, ubi rem dignam Deus ostendit. Erat namque quidam *Radulphus* regis cancellarius, jam xx. annis in infirmitate decoctus, semper tamen in curia ad omnia scelera juvene promptior, innocentes opprimens & terras diripiens sibi multas. Eratque ei pro magno, quod dum corpore languidus erat, animo sic vigeret. Cum igitur hospitandum regem secum duceret, in ipso vertice montis unde castellum ejus prospiciebatur elatus mente, corruit ex equo super quem monachus equitavit. Qui sic de equo corruens, & equi pedibus contritus, post paucos dies vita caruit hujus mundi. Ecce quanta superbia quam vilissime Deo volente deperiit. Inde ad locum insignem de **Wodestoke** rex transivit, ubi habitationem hominum fecerat & ferarum. Ibique *Robertus Lincolniensis* episcopus dies ultimos clausit suos. Postea ad festum purificationis, rex archiepiscopatum *Cantuariensem Willielmo* de *Turbine* Priori canonicatus sanctæ *Osythæ* contulit: Et ad pascha apud *Wyntoniam* episcopatum *Bathoniensem Godefrido* cancellario reginæ, & episcopatum *Lyncolniensem Alexandro* nepoti venerabilis viri *Rogeri Saresberiensis* episcopi donavit. *Rogerus* enim Justiciarius totius *Angliæ* fuit, & secundus à rege. Quibus factis, rex circa penticosten

in

in *Normanniam* transfretavit. Declinaverat namque ab eo quidam eorum post mortem filii sui, cui Ducatum eundem contulerat, unde Comite de *Mellent* post discidia propalata à rege recesso, rex castellum ejus quod *Puntaldemer* vocatur, obsedit & cepit.

Anno vero sequente, scilicet regni sui xxiiij. rex fortunate glorificatus est. Nam *Willielmus* de *Tanchervile* Camerarius regis aciebus dispositis cum hostibus regis confligens, prædictum Comitem de *Mellent*, & *Hugonem* de *Montforde* sororium ejus, & *Hugonem* filium *Gervasii* cepit, & eos regi tradidit, quos carcerali custodiæ mancipavit. Eodem anno *Tenulphus Wygorniensis* episcopus, & *Arnulphus Roffensis* episcopus obierunt; unde rex moram trahens per totum annum sequentem in *Normannia*, *Simoni* clerico reginæ episcopatum *Wygorniæ*, & *Sifrido* abbati *Glastoniensi* episcopatum *Cicestriæ*, ibi in *Normannia* morando contulit. *Willielmus* namque archiepiscopus *Cantuariensis* episcopatum *Roffensem* *Johanni* archidiacono suo dedit.

An. Dñi 1125. Anno Domini MCxxv. & regis *Henrici* vicesimo quinto, *Iohannes Cremensis* Cardinalis, à latere domini Papæ missus in *Angliam* ad pascha descendit, per episcopatus & abbathias, non sine magnis muneribus perhendinans & expensis. Qui ad nativitatem beatæ *Mariæ* solempne Concilium apud *Londonias* celebravit, in quo in sermone Domini valde glorificatus est, sed in vesperis in facto inventus contrario derisus est. Cum enim in Concilio de uxoribus sacerdotum serenissime tractasset, dicens, » Summum scelus esse à latere meretricis » surgere ad conficiendum Christi corpus; & cum eadem die ipse Cardinalis corpus Christi confecisset, cum meretrice post vesperam inventus est, & captus: res asperima negari non potuit, celari non decuit, & sic qui summo honore ubique habebatur, ingloriosus & Dei judicio confusus cum summo dedecore in sua repedavit. Hoc si cuiquam displiceat, taceat ne *Iohannem* sequi videatur.

Eodem anno *Henricus* iiij. Imperator gener *Henrici* regis obiit, & secundum quosdam apud *Spiram* cum progenitoribus suis tali epitaphio sepelitur

Filius hic, pater hic, avus hic, proavus jacet istic.

Verius tamen videtur *Giraldus* in itinerario *Walliæ* sentire, ubi dicit, Quod *Henricus* iste postquam patrem suum spiritualem dominum Papam, cum Cardinalibus, ut supra dictum est incarceraverat, & eciam patrem suum carnalem incarcerando dehonestaverat, tandem ad cor rediens, ultroneus exul factus est, & *Matilda* filia dicti regis *Henrici* uxore clam dimissa, apud *Cestriam* per decennium heremiticam duxit vitam, ubi dum viveret ne cuiquam innotesceret, *Godescallum* se vocavit quod sonat à Deo vocatum. Sic igitur Imperatore latenter digresso, *Matildis* Imperatrix sine prole aliqua ab eo concepta, ad patrem suum regem *Henricum* in *Normannia* adhuc existentem rediit.

Henricus rex anno regni sui xxvj. ad festa natalis Paschæ et Penticostis in *Normannia* moratus, pactis qualia regem victoriosissimum decebant, cum principibus *Franciæ* confirmatis, circa festum sancti *Michaelis* in *Angliam* transfretavit, filiam suam Imperatricem viro suo ut prædicitur viduatam, quæ ad patrem jam venerat, secum ducens.

Anno sequenti *Henricus* rex curiam suam apud **Wyndesore** solempniter tenens, in die natalis Domini coronatur; ubi cum archiepiscopus *Eboracensis* æqualiter cum archiepiscopo *Cantuariensi* regem coronare vellet, non sine injuria, repulsam passus est. Crux etiam quam ante se portari fecerat, prostrata est, asserentibus cunctis non licere Metropolitano crucem sibi præferre in provincia aliena. Postea rex *Londonias* pergens, cum deinde in Quadragesima & pascha apud **Wodestoke** stetisset, nuncius ibi veniens dixit ei; Comes *Flandrensis* tibi dilectissimus nephanda proditione in templo apud *Bruges* à suis proceribus est occisus, & rex *Franciæ* *Willielmo* nepoti tuo, & hosti *Flandriam* dedit, qui jam valde roboratus diversis cruciatibus omnes multavit *Karoli* proditores. Super hiis igitur rex angariatus, ad Rogationes apud *Westmonasterium*, & *Willielmus* archiepiscopus similiter apud *Londonias* Concilia celebrarunt. In quo *David* rex *Scottorum*, *Willielmus Cantuariensis* archiepiscopus, & omnes nobiliores Comites, & Barones *Angliæ* sacramentum fidelitatis, & homagium *Matildi* Imperatrici filiæ regis *Henrici*, ex jussu ipsius regis fecerunt de regno post dies suos sibi, & hæredibus suis legitime procreatis optinendo, nisi sobolem virilis sexus ipse rex in posterum procrearet. Quo facto, rex ad penticosten eandem filiam suam *Galfrido Plantagenet*, filio *Fulconis* Comitis *Andegaviæ* desponsandam in *Normanniam* destinavit, quam ipse rex in Augusto cursu velocissimo sequebatur. Eodem anno rex episcopatum *Lyncolniensem* per mortem *Ricardi* episcopi tunc vacantem *Gileberto Universali* viro doctissimo contulit.

Henricus rex toto anno sequenti in *Normannia* moratus, in *Franciam* hostiliter perrexit, & compulit regem *Lodowicum* auxilium non ferre *Flandriæ* Comiti hosti suo contra quemdam Ducem *Theodoricum* nomine, qui eo tempore à partibus *Teutoniæ*, id est *Alemanniæ* advenerat, *Flandriam* calumpnians, & suasu regis *Henrici*, quosdam proceres *Flandriæ* secum habens. Cui *Willielmus* Comes *Flandriæ* aciebus ordinatis viriliter obviavit. Pugnatum est acriter, *Willielmus* vero Consul inexterminabili probitate numerum suorum, cum pauci essent, suplebat. Cruentatus igitur omnia arma sua sanguine hostili fundebat, fulmineo ense cuneos hostium penetrando; unde hostes perteriti & fugæ dediti, pondus terribile juvenilis brachii perferre minime potuerunt. Victoriosissimus itaque Consul, dum castrum hostile in crastino obsideret, & jam pene omnibus hostibus adnichilatis reddi deberet, Deo volente parvo vulnere manu deperiit sauciatus. Nobilissimus autem juvenum ætate bene famam promeruit sempiternam. De quo *Walo* versificator egregius sic ait,

Mars obit in terris, deflent par numina numen.

Interea rex *Henricus* in regno *Franciæ* hostiliter existens, cum viij. diebus apud *Sparnum* secure, quasi in regno suo perendinans, maneret, ab incolis ejusdem loci originem regni *Francorum* quæsivit. Cui quidam vir doctus sic respondit. Regum potentissime, sicut pleræque gentes *Europæ*, eciam *Franci* duxerunt originem à *Trojanis*. *Anthenor* quippe cum suis profugis ab excidio *Troiæ* profugiens in finibus *Panoniæ* civitatem *Sicambriam* nomine ædificavit. Post cujus mortem Duces sui super se statuerunt *Torgotum* & *Franconem*, à quo *Franci* sunt appellati. Quibus defunctis, Ducem *Marce-*

Marconurum elegerunt, qui genuit *Faramundum* primum regem *Francorum*, *Faramundus* rex genuit *Clodium* crinitum, à quo *Franci* criniti habentur. *Clodio* decedente, *Moroveus* cognatus ejus regnavit, à quo *Franciæ* reges *Morovingii* sunt appellati. *Moroveus* genuit *Childericum*, genuit *Childericus Clodoveum* quem sanctus *Remigius* baptizavit. *Clodoveus* genuit *Clotarium*, qui *Chilpericum*, qui *Clotarium* secundum, qui *Dagobertum*, famosissimum ac dulcissimum regem. *Dagobertus* genuit *Clodoveum*, *Clodoveus* genuit tres filios ex sancta *Batilde* regina sua, scilicet *Clotarium*, *Childericum* & *Theodoricum*. *Theodoricus* rex genuit *Childebertum*, qui *Dagobertum*, qui *Theodoricum*, qui *Clotarium* hujus prosapiæ ultimum regem. Post quem regnavit *Hyldericus*, qui tonsus, & in monasterio retrusus est *Pipino* rege effecto. Ex alterius autem serie generationis, ex filia *Clotarii* regis *Asbertus* genuit *Arnoldum*, *Arnoldus* sanctum *Arnulphum* post *Metensem* episcopum. Sanctus *Arnulphus* genuit *Anchisem*, qui *Pipinum* Majorem, qui *Karolum Martellum*, qui *Pipinum* regem, qui *Karolum* Magnum Imperatorem, qui quasi sidus præcedentium, & succedentium effulsit. *Karolus Magnus* genuit *Lodowicum* Imperatorem, qui *Karolum Calvum* Imperatorem, qui *Lodowicum* regem, qui *Karolum* simplicem, qui *Lodowicum*, qui *Lotarium*, qui *Lodowicum* hujus prosapiæ regem ultimum. *Lodowico* ergo defuncto, *Hugonem* Ducem filium *Hugonis* magni Ducis regem super se *Francorum* Duces statuerunt & proceres. *Hugo* vero rex genuit piissimum regem *Robertum*. *Robertus* autem genuit tres filios, *Henricum* regem amantissimum, *Hugonem* Ducem dulcissimum, & *Robertum Burgundiæ* Ducem. *Henricus* rex genuit *Philippum* regem, qui in fine monachus factus est, & *Hugonem* magnum, qui anno ab incarnatione Domini millesimo nonagesimo nono *Ierusalem* eripuit de manibus paganorum. *Philippus* vero rex genuit *Lodowicum* modo in præsenti regnantem, qui si probitatis vestigia antiquorum teneret, in regno ejus non quiescerent tam secure. Hiis dictis, cum rex *Henricus* dictum *Willielmum* Comitem *Flandriæ* hostem suum, ut dictum est occubuisse audisset, de *Francia* in *Normanniam* se retraxit. Hoc anno *Hugo* de *Paens* magister militum Templi *Ierusalem* in *Angliam* veniens multos *Ierusalem* secum duxit.

Sequenti anno, *Lodowicus* rex *Francorum* fecit *Philippum* filium suum in regem *Franciæ* coronari, Qui novus rex, paulo post dum cornipedem ludens caballum agitaret, obvium suem habuit, cui cum pedes equi currentis offenderint, cecidit rex novus, & fractis cervicibus exspiravit. Eodem anno *Henricus* rex, omnibus quæ erant in *Francia*, *Flandria*, *Britannia*, *Normannia*, *Andegavia*, & *Cenomannia* pacificatis, cum gaudio in *Angliam* remeavit, & Concilium magnum de uxoribus sacerdotum prohibitis, & de sacerdotibus fornicariis, & eorum concubinis kal: Augusti apud *Londonias* celebravit. Interrerant siquidem illi Concilio *Willielmus Cantuariensis* archiepiscopus, *Alexander Lincolniensis*, *Rogerus Saresberiensis*, *Gylebertus Londoniensis*, *Iohannes Roffensis*, *Sifridus Suthsexensis*, *Godefridus Bathoniensis*, *Simon Wygornensis*, *Everardus Norwicensis*, *Herveus* primus episcopus *Elyensis*, & *Bernardus* sancti *David* episcopi. Nam *Wintoniensis* & *Dunolmensis* jam defuncti erant. Hii columpnæ regni erant, & hoc tempore radii sanctitatis. Qui inprovidi per regem & suos simplicitate *Willielmi* archiepiscopi decepti justitiam regi de sacerdotibus fornicariis & eorum uxoribus, & concubinis concesserunt. Quod postea cum rex pecuniam quasi infinitam à presbyteris pro redemptione accepisset, pœnituit episcopos, sed frustra. Nam rex ut pecuniam à presbyteris extorqueret, episcopos sub colore correctionis caute decepit. In isto Concilio secundum quosdam, proceres *Angliæ* juraverunt coram rege quod superius dictum est, videlicet de regno *Angliæ* ad opus *Matildæ* Imperatricis filiæ suæ observando, si ipsa patrem suum sine liberis decedentem superviveret.

Eodem anno illis quos *Hugo* de *Paens* de quo supra dictum est, ad *Jerusalem* secum duxerat male evenit. Incolæ namque illius sanctæ telluris Deum variis sceleribus, luxuria, & rapina offenderant. Unde ut scriptum est in *Moyse*, & in libris Regum, non diu scelera locis illis sunt impunita. In vigilia namque sancti *Nicholai*, à paucis paganis multi Christiani sunt devicti, quamvis antea è contrario contingere solebat. In obsidione autem *Damascena*, cum magna pars Christianorum ad victualia perquirenda progressa esset, mirati sunt pagani plures, & fortissimos Christianos muliebriter fugientes ut credebant, quos pagani persequentes, eorum innumeros occiderunt, & qui fuga salutem in montibus sibi quæsierant, Deus eos tempestate nivis & frigoris ipsa nocte ita persecutus est, ut eorum omnium aliquis vix evasit. Eodem anno fundata est domus de **Gysebourne** in **Clevelond**, per *Robertum* de *Breus*, de consensu & confirmatione papæ, & *Thurstini Eboracensis* archiepiscopi, ipsius etiam regis *Henrici*.

Anno Dom. MCxxx. & regis *Henrici* xxx. idem An. Dñi rex ad natale apud *Wygorniam*, & ad pascha apud 1130. **Wodestoke**, & ad rogationes ad dedicationem novæ ecclesiæ *Cantuariensis* existens, ad festum sancti *Michaelis* in *Normannia* transfretavit, ad quem *Matildis* Imperatrix filia sua, à *Galfrido* Comite viro suo secundum quosdam repudiata, in *Normanniam* accessit; ubi regi eo tempore apparuerunt tres mirabiles visiones. Nam primo vidit in sompniis rusticorum multitudinem cum instrumentis in ipsum insilire, & debitum expetere. Secundo vidit armatorum cohortem omnimodis telis in ipsum sævire velle. Tercio vidit Prælatorum catervam cum baculis pastoralibus minas fortiter intentare. Et omnibus hiis vicibus rex de stratu suo exiliit, opem inclamitans & gladium arripiens, ac si esset aliquos occisurus, sed neminem invenit. Ista eciam omnia vidit quidam medicus nomine *Grimbaldus*, qui mane ista regi referens monuit eum sicut quondam *Daniel Nabugcdonosor*, ut elemosinis peccata sua redimeret. Eodem anno *Honorius* papa qui *Kalixto* successerat, quinq; annis sedens obiit. Iste *Honorius* dum vixit in *Aquileyam* à Baronibus vocatus descendit, ut *Apuliam* quæ juris est beati *Petri*, à Comite *Rogero Siculo* tueretur, sed cum infidelitatem Baronum vidisset, saniori consilio habito, *Rogerum* in gratiam recepit, & facto homagio, & fidelitate firmata, ipsum de Ducatu *Apuliæ* investivit. Cui *Honorio* mortuo successit *Innocentius* 2. sedens annis xiij. mensibus septem, diebus viij. Quo in tempore quidam *Petrus Petri Leonis* filius Cardinalis à paucioribus electus, & *Anacletus* dictus, apostolatum invasit.

Domos

domos *Frangipanenſium* in: quibus *Innocentius* Papa cum Cardinalibus ſe receperat, hoſtiliter aggrediendo. Sed quia ſic nihil profecit, cum manu armata eccleſiam beati *Petri* adiit, & eam per violentiam habitam aureo crucifixo, ſplendentibus coronis cum toto theſauro auri & argenti ac lapidibus precioſis & jocalibus ſpoliavit, *Cyboreum* quoque quod *Leo* papa conſtruxerat deſtruxit Hoc idem ad ſanctam *Mariam* majorem magno theſauro ditatam & per alias eccleſias urbis fecit. Cum quo theſauro poſtquam pene omnes *Romanos* corrupiſſet, *Innocencius* papa nullum in urbe ſubſidium habens, cum Cardinalibus cum 2. galeis in *Galliam* tranſivit, ubi à rege *Francorum* honorifice eſt receptus. Quem etiam anno ſequenti rex *Henricus* apud *Carnotum* honorifice recepit, & *Anacleto* ſubici recuſavit. Et poſtquam dictus papa *Innocentius* in *Claramonte* & *Remis* concilia celebraſſet, in reditu pacificatis *Ianuenſibus* & *Piſanis*, attendens magna ipſorum ſervicia quæ ſibi & eccleſiæ *Romanæ* fecerant, *Ianuenſem* epiſcopum qui ſub *Mediolanenſi* epiſcopo fuit fecit archiepiſcopum & Primatem totius *Sardiniæ*. Poſt hæc dux *Saxoniæ Lotharius* iiij. poſt *Henricum* iiij. Imperatorem electus, ad papam *Innocentium* cum exercitu ad *Italiam* veniens, ipſum cum archiepiſcopis & epiſcopis in ſede ſua collocat, à quo in eccleſia *Lateranenſi* ipſe *Lotharius* in Imperatorem coronatur. Qui poſt coronationem ſuam zelo Dei & eccleſiæ accenſus, tanquam verus Catholicus & eccleſiæ advocatus, vires Imperii ſui excitavit, & contra *Rogerum* Comitem qui ſe contra papam erexerat & regnum *Siciliæ* occupaverat, una cum eodem papa *Innocentio Apuliam* potenter intravit, ac *Rogero* in *Siciliam* fugato Comitem *Raynonem* Ducem *Apuliæ* ſtatuerunt. Huic victoriæ *Piſani* cum ſummo Pontifice multo navigio aſtiterunt. Eo tempore *Romani* contra voluntatem *Innocentii* papæ ſenatum renovare conati ſunt. Per idem tempus tanta ſiccitas in *Francia* fuit, ut flumina, lacus, fontes & putei ſiccarentur. Ignis quoque qui per rimas terram ſubintraverat, nec imbre, nec frigore, nec aliqua arte biennio extingui potuit.

Rex *Henricus* anno regni ſui xxxij. de *Normannia* in *Angliam* in æſtate rediens, & filiam ſuam ſecum ducens, navigando in mari nimia tempeſtate quaſſatus eſt, unde tres viſiones ſuas ſupraſcriptas quas in *Normannia* habuit, & monitionem dicti *Grimbaldi* medici ut elemoſynis peccata ſua redimeret ad memoriam reducens, votum vovit ut ſeptem annis *Danicum* tributum relaxaret, ut ſanctum *Edmundum* viſitaret & juſtitiam faceret. Eodem anno omnibus principibus *Angliæ* in feſto Nativitatis beatæ *Mariæ* apud **Northampton** congregatis deliberatum eſt, quod *Matildis* filia ſua viro ſuo *Galfrido* Conſuli *Andegavenſi* eam requirenti redderetur. Quod & factum eſt. Eodem anno poſt paſcha obiit *Reginaldus* abbas *Rameſienſis* illius eccleſiæ novus auctor. Et in principio hiemis obiit *Herveus* primus epiſcopus *Elyenſis*.

Rex *Henricus* anno regni ſui xxxiij. fuit ad **Wyndeſore** infirmitate detentus, qui convaleſcens epiſcopatum *Elyenſem* cuidam *Nigello* dedit, qui per xxxvj. annos ſedit. Eodem etiam tempore epiſcopatum *Dunolmenſem Galfrido* Cancellario ſuo dedit. Eodem anno rex fecit novum epiſcopatum apud *Karliolum* quem *Arnulpho* Priori de ſancto *Botulfo* contulit. Hoc anno *Robertus Curtheſe* quondam Comes *Normanniæ* & frater regis, ſemper à captione ſua in cuſtodia detentus, obiit apud **Caerdyff.** Eodem tempore fundatus eſt Prioratus de **Norton** in provincia *Ceſtriæ* à *Willielmo* filio *Nigelli*, & fundatum eſt monaſterium de **Cumbermere** in eadem provincia. Circa idem tempus ordo *Simpryngham enſis* per ſanctum *Gilebertum* virum plane mirabilem exordium ſumpſit in *Tuſcia* feminarum. Hic, ſervorum Dei duo & ancillarum Dei octo non ignobilia conſtruxit monaſteria, quæ & inmenſis replevit collegiis, & juxta ſapientiam ſibi datam, regularibus ornavit inſtitutis. Anno adhuc ultimo ſupradicto rex *Henricus* iiij. kal. *Auguſti* ſole eclipſante in *Normanniam* transfretavit, ubi per totum annum ſequentem pro gaudio nepotum ſuorum quos de filia ſua Comes *Andegavenſis* genuerat, moram fecit. Genuerat enim ex ea *Henricum* dictum **Courtmantel** primogenitum ſuum poſtea regem, *Galfridum* & *Willielmum*. Qui quidem *Henricus* ab excellentia matris ſuæ, quæ fuit Imperatrix, *Henricus filius Imperatricis* vocatus eſt.

Anno Domini M. Cxxxv. cum rex *Henricus* in *Normannia* diu ſtetiſſet, demum ſe redire in *Angliam* diſponebat, ſed eum calliditate quadam filia ſua detinebat, fecit enim arte ſua inter patrem ſuum regem & Conſulem maritum ſuum diſcordias variis de cauſis oriri, ut ſic ſaltim à propoſito redeundi impediretur. Quibus quidem ſtimulationibus rex in iram & animi rancorem excitatus eſt & commotus, unde cauſam naturalis refrigerationis & poſtea ſuæ mortis, ut à nonnullis dicebatur, recepit. Cum igitur die quadam à venatu rediſſet, apud ſanctum *Dioniſium* in ſilva leonum carnes comedit murænarum, i. lampredarum, quæ licet ei ſemper nocebant, eas tamen ſemper amabat. Cum autem medicus hoc genus comeſtionis regi prohiberet, ille ſalubri conſilio minime acquievit, ſecundum quod dicitur, An. D. 1135

Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.

Hæc igitur comeſtio peſſimi humoris illatrix & conſimilium vehemens excitatrix ſenile corpus letaliter frigerans, ſubitam & ſummam perturbationem fecit. Contra quod ad impetum materiei graviſſimæ diſſolvendum natura reluctans febrem acutam excitavit; qua prævalente, rex magnificus cum jam annis xxxv. & tribus menſibus regnaſſet, prima die Decembris anno Domini ſupradicto vitam amiſit hujus ſeculi temporalem; Hic autem annus erat ab adventu *Normannorum* lxix. & ab adventu *Britannorum* ij. M. CClxv. de cujus morte quidam metrice ſic cecinit; unde verſus ſunt iſti.

Rex Henricus *obit, decus olim, nunc dolor orbis,*
Numina flent numen deperiiſſe ſuum.
Mercurius minor eloquio, vi mentis Apollo,
Jupiter imperio, Marſque vigore gemit.
Janus cautela minor, Alcides probitate,
Conflictu Pallas, arte Minerva gemit.
Anglia quæ cunis, quæ ſceptro numinis hujus
Ardua ſplenduerat, jam tenebroſa ruit:
Hæc cum Rege ſuo, Normannia cum Duce marcet;
Nutriit hæc puerum, perdidit illa virum.

Rege autem *Henrico* defuncto, libera ut aſſolet in mortuum judicia populi jaculabantur. Alii nempe tribus

tribus eum ferebant virtutibus radiaſſe, ſapientia, eloquentia, belli fortuna. Pro primo in conſilio profundiſſimus & in providentia conſpicuus ſumme fuit. Pro ſecundo, clarus eloquentia inter Principes habebatur. Pro tercio, exceptis aliis quæ egregie geſſerat, regem *Francorum* ut prædictum eſt lege belli ſuperaverat. Alii vero diverſo ſtudio tribus eum ſuccubuiſſe viciis aſſerebant; Cupiditate, Crudelitate, & Voluptate. Pro primo, opulentos tributis & exactionibus nimia cupiditate cæcatus in paupertatem dejecit. Pro ſecundo, *Robertum* fratrem ſuum in carcere mori permiſit, & Conſulem de *Moretoyll* cognatum ſuum in captione poſitum crudeliter exoculavit, nec ſciri tam horrendum facinus potuit quouſque regis aperuit mors ſecreta; Et alia fecit etiam facinora quæ tacemus. Pro tercio, mulierum dicioni more regis *Salamonis* nimis luxurioſus continue ſubjacebat. Talia de eo vulgus libere prædicabat. Hujus regis tempore fuit quidam *Simon* filius *Roberti Lyncolnienſis* epiſcopi, decanus in eadem eccleſia, qui fuerat acer ingenio, clarus eloquio, forma venuſtus, gratia coruſcus, ætate juvenilis, prudentia ſenilis, ſed ſuperbiæ vicio reſperſus. Ex ſuperbia crevit in ipſo invidia, ex invidia odium, ex odio jurgia, detractiones & delationes. Qui aliquando pronoſticavit de ſeipſo, dicens, Ego curialibus interponor ſicut ſal inter viventes anguillas, unam per hoc rei proprietatem attendens, ſed aliam non advertens: Nam ſicut anguillas ſal excruciat, ita ille curiales corrodendo; ſed tandem ſicut ſal anguillarum deſtruitur humore, ita ille cunctorum aſpernatione; nam tandem in odium regis divolutus, incarceratus per latrinam aufugit & exul obiit.

Inſtitutiones ſive leges quas iſte rex Henricus *primus edidit & ſancivit.*

Henricus Dei gratia rex *Anglorum* omnibus Baronibus & fidelibus ſuis *Francis* & *Anglis* ſalutem. Sciatis me Dei miſericordia & communi conſilio Baronum meorum *Angliæ* ejuſdem regni regem coronatum eſſe. Et quia regnum oppreſſum erat injuſtis exactionibus, ego reſpectu Dei & amoris quem erga vos gero ſanctam Dei eccleſiam in primis liberam facio, ita quod nec eam vendam nec ad firmam ponam, nec mortuo archiepiſcopo, epiſcopo vel abbate aliquid accipiam de dominio eccleſiæ vel hominibus ejus, donec ſucceſſor in eam ingrediatur, Et malas conſuetudines quibus regnum *Angliæ* injuſte opprimebatur inde aufero; Quas quidem malas conſuetudines ſuppono fore iſtas.

Si quis Baronum meorum, Comitum ſive aliorum qui de me tenet mortuus fuerat, hæres ſuus non redimat terram ſuam ſicut faciebat tempore fratris mei, ſed legitima & juſta relevatione relevabit eam. Similiter & homines Baronum meorum legitima & juſta relevatione relevabunt terras ſuas de dominis ſuis. Et ſi quis Baronum vel hominum meorum filiam ſuam nuptui tradere voluerit ſive ſororem ſive neptem ſive cognatam, mecum inde loquatur. Sed neque ego aliquid de ſuo pro hac licentia accipiam, neque defendam ei quin eam det, excepto ſi eam voluerit jungere inimico meo. Et ſi mortuo Barone vel alio homine meo filia hæres remanſerit, & ſine liberis fuerit, dotem & maritationem habebit, & eam non dabo marito niſi ſecundum velle ſuum. Si vero uxor cum liberis remanſerit, dotem quidem & maritationem ſuam habebit, dummodo corpus ſuum legitime ſervaverit, & eam non dabo niſi ſecundum velle ſuum; Et terræ & liberorum cuſtos erit, ſive alius propinquorum qui juſtius eſſe debebit. Et præcipio ut Barones mei conſimiliter ſe continent erga filios & filias & uxores hominum ſuorum. Monetagium commune quod capiatur per civitates & per comitatus quod non fuit tempore *Edwardi* regis, hoc ne ammodo fiat omnino defendo. Si quis captus fuerit ſive monetarius ſive alius cum falſa moneta, recta juſtitia inde fiat. Omnia placita & omnia debita quæ fratri meo debentur condono, exceptis rectis firmis meis, & exceptis illis quæ pacta erant pro aliorum hæreditatibus vel pro illis rebus quæ juſtius aliis contingebant. Et ſi quis pro hæreditate ſua aliquid pepigerat, illud condono, & omnes relevationes quæ rectis hæreditatibus pactæ erant. Et ſi quis Baronum meorum vel hominum infirmabitur, ſicut ipſe dabit vel dare diſponat pecuniam ſuam, ita datam eſſe concedo. Quod ſi ipſe morte præventus vel armis vel infirmitate, pecuniam ſuam non dederit, nec dari diſpoſuerit, uxor ſua ſive liberi aut legitimi homines aut parentes ejus pro anima ejus dividant eam, ſicut melius eis viſum fuerit. Si quis Baronum vel hominum meorum foriſfecerit, non dabit vadium in miſericordia totius pecuniæ, ſicut faciebat tempore patris mei & fratris mei; ſed ſecundum modum foriſfacti ita emendabit ſicut emendaſſet retro à tempore patris mei & fratris mei in tempore aliorum anteceſſorum meorum. Quod ſi perfidiæ vel ſceleris convictus fuerit ſicut juſtum erit ſic emendet. Murdra etiam retro ab illa die qua in regem coronatus fui omnia condono, & ea quæ ammodo facta fuerint juſte emendentur ſecundum lagam regis *Edwardi.* Foreſtas communi conſenſu Baronum meorum in manu mea ſic retinui ſicut pater meus eas habuit. Militibus qui per loricas terras ſuas defendunt terras dominicarum carucarum ſuarum quietas ab omnibus gyldis & omni opere, proprio meo dono concedo, ut ſicut benignitas mea protenſior eſt in eis, ita michi fideles ſint, & ſicut ita magno gravamine alleviati ſunt, ita equis & armis ſe bene inſtruant, ut apti & parati ſint ad ſervicium meum & ad defenſionem regni mei. Lagam regis *Edwardi* vobis reddo cum illis emendationibus, quibus eam pater meus emendavit conſilio Baronum meorum. Si quis aliquid de meo vel de rebus alicujus poſt obitum fratris mei *Willielmi* cepit, totum cito reddat ſine emendatione; & ſi quis aliquid retinuerit, ille ſuper quem fuerit inventum graviter michi emendabit. Teſtibus archiepiſcopis, epiſcopis, Comitibus, Baronibus, vicecomitibus, & optimatibus tocius regni *Angliæ* apud *Weſtmonaſterium* quando coronatus fui.

Mortuo itaque rege *Henrico* primo ſed nondum ſepulturæ tradito, *Stephanus* nepos ejus ex parte ſororis, Comes *Boloniæ* filius Comitis *Bleſenſis* & frater minor *Theobaldi* Conſulis *Bleſenſis* regnum *Anglorum* invaſit. Siquidem dictus *Stephanus* pater Comes *Bleſenſis Athaliam* filiam *Willielmi* nothi conqueſtoris duxerat in uxorem, ex qua quatuor filios procreavit. Quo in partibus orientis defuncto, mater *Mirabilis* primogenito ſuo, eo quod remiſſioris erat ingenii, prudenter amoto, *Theobaldum* filium ſuum, in quo ſibi complacebat, ad plenitudinem hæreditatis provexit.

vexit. *Stephanum* quoque filium ſuum adhuc impuberem regi *Henrico* avunculo nutriendum & promovendum tradidit & direxit. Quartum vero filium *Henricum* nomine, apud *Cluniacum*, monachum tonſoravit. Proceſſu temporis *Henricus* rex unicam Comitis *Boloniæ* filiam ad quam tota ſpectabat hæreditas, prædicto nepoti *Stephano* copulavit, donaque plurima in *Anglia* eis collargiens, fratri eciam ejus dicto *Henrico* monacho *Cluniacenſi* dedit rex abbathiam *Glaſtoniæ* & poſtmodum epiſcopatum *Wyntonienſem* ei adjecit. Cum igitur ut dictum eſt ſæpedictus rex *Henricus* obiiſſet, prædictus *Stephanus* Comes *Boloniæ* vir magnæ ſtrenuitatis & audaciæ, quamvis *Matildi* Imperatrici filiæ regis *Henrici* & filiis ſuis cum cæteris ſacramentum fidelitatis juraſſet, vigore tamen & prudentia fretus, diadema regni citiſſime invaſit, et à *Willielmo Cantuarienſi* archiepiſcopo, qui prius primo dictæ *Matildi* Imperatrici ſacramentum fidelitatis præſtiterat, die ſancti *Stephani* apud *Londonias* in regem, proh dolor! coronatur, unde Deus judicium illud eidem archiepiſcopo ſtatuit, quod magni ſacerdotis *Jeremiæ* percuſſori ſtatuerat, ſcilicet ne poſt annum viveret. *Rogerus* eciam magnus *Sareſberienſis* epiſcopus, qui ſecundus illud ſacramentum fecerat, et omnibus aliis prædicaverat, diadema ei et vires auxilii ſui contribuit, unde poſtea Dei judicio ab eodem quem ſic in regem coronavit, captus et cruciatus, miſerum exterminium eſt ſortitus. Sed quid dicam? Omnes qui ſacramentum prædictum juraverant tam præſules quam Conſules, aſſenſum *Stephano* præbuerunt et hominium fecerunt. Hoc vero malum ſignum fuit, quod omnis *Anglia* tam repente ſine mora et ſine labore et quaſi nictu oculi ſibi erat ſubjecta. Tamen ſecundum quoſdam à tempore retroacto uſque ad tempus illud non fuit facta tam privata regis conſecratio: Nam nemo ut volunt ibi magnatum fuit niſi ſolus antedictus archiepiſcopus et duo alii epiſcopi. Et fertur quod cum rex communionem corporis Chriſti die Coronationis ſuæ ore eſſet percepturus, Eucariſtia inter manum archiepiſcopi & os regis ſubito elapſa diſparuit.

Die autem beati *Stephani* prothomartiris, *Stephanus* rex cum magna pompa & inmenſa gloria Curiam ſuam *Londoniæ* tenuit coronatus, corpore regis *Henrici* adhuc in *Normannia* inſepulto. Rex namque *Henricus* prima die Decembris obierat, cujus corpus *Rothomagum* eſt allatum, ubi viſcera ejus, cerebrum & oculi ſunt conſepulta. Reliquum vero regalis cadaveris cultellis circumquaque diſſecatum & multo ſale cauſa evitandi fœtoris aſperſum, coriis taurinis reconditum eſt, quia jam multos infecerat circumſtantes, unde & ipſe qui magno precio conductus fœtidiſſimum cerebrum extraxit, quamvis linthiaminibus caput ſuum obvolviſſet & naſum, ex fœtore tamen mortuus malo precio gaviſus eſt. Hic erat ultimus ex multis quem rex *Henricus* occiderat. Inde vero corpus regium *Cadomum* ſui deportaverunt, ubi diu in eccleſia qua pater ejus ſepultus fuerat, poſitum, quamvis multo ſale repletum eſſet, & multis coriis involutum, continue tamen niger humor & horribilis coria pertranſiens ex corpore decurrebat, qui vaſis ſub feretro poſitis ſuſceptus à miniſtris abiciebatur. Vide ergo quicunque legis, potentiſſimi regis corpus, cujus cervix auro & gemmis electiſſimis, diademata quaſi Dei ſplendore vernaverant, Cujus os tam delicatis & exquiſitis cibis paſci ſolebat, Cui omnes aſſurgere, omnes expaveſcere, omnes congaudere, omnes admirari ſolebant, quam mirabiliter abjectum fuerat & tractatum, & vide rerum eventum ex quo judicium ſemper pendet, & diſce contempnere quicquid ſic diſterminatur, & quicquid ſic adnichilatur.

Tandem regalis cadaveris reliquiæ in *Angliam* delatæ, apud monaſterium de *Radinges*, quod ipſe rex *Henricus* à fundamentis conſtruxerat & multis poſſeſſionibus ditaverat, infra xij. dies natalis Domini ſunt ſepultæ. Ibique rex *Stephanus* à curia ſua quam apud *Lundonias* tenuerat in ipſo natali, & *Willielmus Cantuarienſis* archiepiſcopus, & multi proceres & præſules contra corpus regium advenerunt, qui illud ibidem honore debito humaverunt. Rege vero *Henrico* ut dictum eſt ſepulto, novus rex *Stephanus* inde uſque *Oxoniam* perrexit, ubi convocato Concilio pacta quæ die Coronationis ſuæ Deo & eccleſiæ ac populo *Anglicano* conceſſerat, confirmavit. Quæ ſunt hæc. Primo vovit Deo & coram proceribus juravit, quod defunctis epiſcopis eccleſias ſive prælaturas vacantes in manu ſua minime teneret, ſed ſtatim electioni canonicæ conſentiens, eis epiſcopos inveſtiret. Item quod Danegaldum, i. duos ſolidos de hyda terræ, quod anteceſſores ſui ſingulis annis accipere ſolebant, pro perpetuo condonaret. Item quod ſilvas clericorum & laicorum in manu ſua non retineret ſicut ſecerat rex *Henricus*, & quod neminem de ſilvis propriis implacitaret licet venationem in eiſdem caperet, aut eas ad neceſſitates ſuas diminueret, vel eciam extirparet. Quod quidem nephandi placiti genus adeo execrabile fuit, ut ſi alicujus lucum quem habere pecuniam æſtimaret à longe conſpiceret, ſtatim eum vaſtatum diceret ſive eſſet vaſtatus ſive non, ut ſic eum inmerito redimeret. Hæc principaliter & alia plurima Deo vovit; ſed pauca tenuit. Et quia adventum *Matildis* Imperatricis formidabat, conceſſit, ut quilibet de proceribus munitionem ſive caſtrum in proprio fundo facere poſſet. Poſt hæc in fine natalis Domini, nunciatum eſt regi *Stephano* apud *Oxoniam* per quemdam ſic dicentem, *David* rex *Scottorum* ſimulans ſe pacifice ad te venire hoſpitandi gratia in *Karlyolum* & in *Novum caſtrum* veniens doloſe utramque cepit & occupat. Cui rex reſpondit, quod doloſe cepit victorioſe recipiam Deo dante. Rege igitur *Stephano* exercitum ſuum contra *David* regem *Scottorum* in partes boriales promovente, idem rex *David* circa *Dunolmum* ei occurrens & pacifice loquens cum eo, tunc temporis concordatur. Qui *Novo caſtro* reddito, *Karliolum* de conceſſione regis *Stephani* retinebat. Rex tamen *David* homo regis *Stephani* non eſt effectus, quia ſacramentum primus omnium laicorum *Matildi* Imperatrici juraverat de *Anglia* ei manutenenda poſt mortem regis *Henrici*; ſed filius regis *David*, *Henricus* nomine, homagium *Stephano* regi fecit, unde rex *Stephanus* burgum qui vocatur **Huntyngdon** in augmentum ſibi dedit. Rex autem *Stephanus* inde in Quadrageſima rediens, curiam ſuam in ſolempnitate paſchali qua nunquam in *Anglia* multitudine, magnitudine, auro, argento, gemmis & veſtibus omnimodaque dapſilitate ſplendidior fuerat, apud *Londonias* celebravit. Ad Rogationes vero tunc proximo ſequentes divulgatum eſt regem mortuum eſſe. Quod audiens *Hugo Bigod* caſtellum *Norwici* intravit, quod niſi ipſi regi advenienti reddere noluit; & hoc tamen

tamen valde invitus; nam rabies *Normannorum* cœpit jam proditione et perjurio pululare. Caſtro igitur de **Baketun** cui dominus *Robertus* quidam proditor à rege diſcederat capto, rex civitatem *Exceſtriæ* quam *Baldewinus de Redvers* contra eum tenebat, fortiter obſedit, ubi diu circa conſtructionem machinarum morando multum de theſauro ſuo conſumpſit. Qui licet ſero caſtrum ei redditum erat, peſſimo tamen uſus conſilio, vindictam in ſuos non exercuit proditores; nam ſi tunc vindictam exercuiſſet, tot caſtella contra eum poſtmodum retenta non fuiſſent. *Exceſtria* vero demum capta, rex in inſulam *Vectam* pergens, eam à *Baldewino de Redvers*, de quo prædiximus abſtulit, & ipſum ab *Anglia* relegavit. Rex igitur hiis proſpere geſtis elatus apud *Brantunam*, quæ uno ab **Huntyngdon** diſtat miliari, venatum venit, & ibi votum ſuum Deo & populo prius factum frangens, de foreſtis procerum ſuorum, & de ſilvis & venationibus eos placitavit.

Poſt hæc *Stephanus* rex anno regni ſui ſecundo cum manu armata in *Normanniam* transfretavit, ubi multis hoſtibus bellicoſe ſuperatis, cum rege *Francorum* concordiam tandem inivit & *Euſtachius* filius ejus homo regis *Francorum* propter *Normanniam*, quæ *Francorum* imperio adjacet, effectus eſt. Quod videns Comes *Andegavenſis*, qui *Matildem* imperatricem filiam regis *Henrici* duxerat, cui *Anglicani* regni ſucceſſio ratione uxoris ſuæ, ut prædicitur, competebat, ſe ſcilicet in præſenti regias vires infringere non poſſe videbat, & licet jam in parte attemptaſſet, cœpit continuo pacifice loqui, & ſuper eodem negocio inducias petere in quo regnum *Angliæ* jure uxorio vendicabat. Quibus conceſſis & initis, *Stephanus* rex ante nativitatem *Angliam* rediit, & per totum natale, incipiens ab ipſa vigilia nativitatis Domini, *Bedfordiam* obſedit, & de tanta ſolempnitate non curans, ab obſidione non ceſſabat, donec caſtrum ſibi adverſum cepiſſet. Eodem anno ſtatim poſt captionem ſive redditionem caſtri de **Bedford**, rex *Stephanus* in *Scotiam* innumerabilem exercitum promovit. *David* namque rex *Scottorum* qui *Matildi* imperatrici filiæ regis *Henrici* de regno *Angliæ* ſibi conſervando ſacramentum fecerat, quaſi ſub velamento ejuſdem ſacramenti, cum exercitibus ſuis *Northumbriam* ingreſſus eſt, execrabiliter agens in omnibus viis ſuis, ſui enim ætati nec ſexui parcebant, quin mulieres gravidas ſinderent, & pueros ſuper acumina lancearum jactarent, ſacroſanctis eciam eccleſiis non parcentes, presbyteros ſuper altaria detruncabant, crucifixorum capita abſciſſa ſuper cæſorum corpora ponebant, & mortuorum capita mutantes, ſuper crucifixa reponebant, quæcumque enim attingebant *Scoti*, plena doloris fuerant & horroris; aderat enim clamor mulierum, ejulatus ſenum, gemitus morientium, & deſperatio viventium. Sed audito adventu regis *Stephani*, retraxerunt ſe *Scoti*, eo quod ſpiritui furoris ejus reſiſtere non auſi ſunt. Adveniens itaque rex *Stephanus*, auſtrales partes regis *David* cum impetu combuſſit, *Davide* cum eo congredi non audente. Cumque modicum ibidem manſiſſet, à ſuis ſtatim poſt Paſcha audivit, quod multi proditores & magnatum plurimi contra eum in auſtralibus terræ ſuæ partibus inſurrexerunt, contra eum caſtris plurimis occupatis. Propter quod ad auſtrales *Angliæ* partes revertens, eadem caſtra obſidebat.

Quo ibidem ſic occupato, *David* rex *Scottorum* in *Angliam* innumerabilem exercitum promovit, omnia iterum ſicut prius devaſtando, & terram uſque ad flumen de *Teyſe* in confinio *Eboracenſis* provinciæ comburendo. Et contra quem milites & principes *Angliæ* boriales animoſi cum inſigni Comite *Albemarle*, & ex juſſu & ammonicione venerabilis patris domini *Thurſtini Eboracenſis* archiepiſcopi, viriliter reſtiterunt, fixo *le* **Standard**, i. ſigno regio, apud **Alverton**; ubi licet quidam aſſerunt, quod dictus archiepiſcopus *Thurſtinus* cum regiis militibus occurrens eum fugaſſet, morbi tamen cauſa, ut quidam volunt, ibi intereſſe non poſſet, & ideo *Radulphum Orcadum* epiſcopum loco ſuo miſit, qui in acie media loco ſtans eminenti orationem hujuſmodi exorſus eſt. « Proceres *Angliæ* clariſſimi & genere *Normanni*, meminiſſe generis & nominis vos oportet, & inimicis reſiſtere decet, quibus uſque in præſens nemo inpune reſiſtit. Audax enim *Francia* vos experta delituit, ferox *Anglia* à vobis capta ſuccubuit, dives *Apulia* vos ſortita defloruit, *Jeruſalem* famoſa & inſignis *Antiochia* diſpoſuit vobis ſe utraque. Nunc autem *Scocia* vobis rite ſubjecta inermem præferens temeritatem, & rixæ magis quam pugnæ aptior vobis reſiſtere immo expetere jam conatur. In quibus quidem nulla rei militaris ſcientia, vel præliandi peritia, vel moderandi gratia invenitur. Nullus igitur verendi locus ſed potius verecundiæ, quod hii quos ſemper in patria ſua petivimus & vicimus, in patriam noſtram jam ritu tranſverſo velut dementes & ebrii convolarunt. Unum ergo vobis ego præſul denuncio, quod hii *Scoti* qui in hac patria templa Dei violarunt, altaria cruentarunt, presbyteros occiderunt, & pueros & prægnantes gladio peremerunt, condignas ſui facinoris luent pœnas in ſuo flagicio corruentes, quod omnipotens Deus hodie perficiet per ſtrenuas manus veſtras. Attollite igitur animos ô elegantes viri, et adverſus hoſtem nequiſſimum virtute patria, immo Dei præſentia freti, exſurgite; nec vos moveat eorum temeritas magna cum illos non deterreant tot veſtræ virtutis inſignia. Illi neſciunt armari in bello, vos autem in pace ad bellum exercimini, ut poſtmodum in bello caſus belli dubios minime ſenciatis. Tegitur vobis caput galea, pectus lorica, ocriis crura, totumque corpus ſcuto & enſe, ut ubi feriat hoſtis non invenit quem ferro circumſeptum inſpicit. Nos ergo procedentes adverſus inermes & nudos quid dubitamus? An numerum? Certe non numerus multorum ſed virtus paucorum bellum conficit; Multitudo ipſa eſt inſolens ſibimet ipſi, & impedimentum eſt in proſperis ad victoriam & in adverſis ad fugam, propterea majores veſtri & pauci multos ſæpe vicerunt. Quid ergo confert vobis gloria parentelæ, quid exercitatio armorum ſolempnis, quid diſciplina militaris, niſi multos pauciores vincatis? Sed jam finem dicendi faciunt hoſtes inordinate prorumpentes, & animo meo valde placet diſperſe confluentes. Vos ergo qui hodie vindicaturi eſtis domum Domini, & Domini ſacerdotes, terramque veſtram, & parvulos veſtros, ſi quis veſtrum hodie occubuerit prælians, vice archipræſulis veſtri eum abſolvimus ab omni pœna peccati in nomine patris cujus creaturas fœde & horribiliter deſtruxerunt,

ſtruxerunt,

« ſtruxerunt, & filii cujus altaria maculando ever-
« terunt, & Spiritus ſancti à quo ſeparati inſane ceci-
« derunt. Et confeſtim reſpondit omnis populus *Amen, Amen*; & reſonuit terra in voces illorum.

Superveniens autem *Scottorum* exercitus, illud inſigne reſponſum exclamant *Albani*, *Albani*, & mox conſerta pugna totus clamor abſortus eſt. Gens vero noſtra circum *le* Standard conglobata perſiſtebat inmobilis, immo viri ſagittarii equitibus inmixti inermes *Scotos* ſparſim penetrabant. Inter quos ſummus dux *Lodonenſium*, qui primam aciem ex parte *Scottorum* habebat, ſagitta percuſſus corruit, & tota gens ſua converſa eſt in fugam. Quod videns *Scottorum* acies altera, quæ ex adverſo pugnabat, animo acerime expavit, & fugæ confeſtim indulſit. Regalis autem acies quam ipſe rex *David* ex pulcherimis ſimul conſtituerat, ut hoc vidit, primo ſingillatim, & poſtea catervatim aufugere cœpit, rege autem pene ſolo exiſtente, quod videntes amici regis *David* eum fugere cum eis coegerunt. Filius autem regis ſtrenuiſſimus, non ad hæc ſed ſoli gloriæ & virtuti attendens, miro impetu aciem noſtrorum impetendo percuſſit, ſed ſtatim ipſe fugit, & in eodem loco decem millia *Scottorum* corruerunt, exceptis qui in ſegitibus & ſilvis inventi ſunt perempti, de quibus noſtri ſpolia multa reportarunt. Offenſus enim erat eis Deus omnipotens, & omnis virtus eorum quaſi arenarum contexio contrita eſt. Hoc bellum menſe Auguſti factum eſt in *mora de* Cowton juxta Alverton anno regni regis *Stephani* quinto.

Poſt natale vero rex *Stephanus* in *Scotiam* exercitum ſuum movit, ubi ferro et flamma quæque vaſtare diſpoſuit. Sed rex *Scotiæ David* vehementer artatus, concordia cum rege *Angliæ* facta, filium ſuum *Henricum* in obſidem regi *Angliæ* tradidit, quem rex *Stephanus* ſecum in *Angliam* ducens, continuo caſtrum de Lodelowe obſedit, ubi idem *Henricus* unco ferreo equo abſtractus fere diſtractus eſt, ſed per ſtrenuitatem regis hoc intuentis ſtatim liberatus eſt. Hiis ita feliciter geſtis, cor regis elevatum eſt, comprehenditque et in vinculis tenuit *Alexandrum Lincolnienſem* epiſcopum, et ipſum tam diæta tenui et jejunio quaſi vehementer afflixit, quouſque caſtrum ſuum de Newerke, quod ipſe epiſcopus de novo conſtruxerat, una cum caſtello de Sleford, regi dediſſet. *Nigellum* quoque *Elyenſem* epiſcopum effugavit. *Rogerum Salesburienſem* epiſcopum, qui multa bona ſibi fecerat, incarceravit, donec duo caſtella ſua de Vyſes & Schyrbourne ei dediſſet; unde & epiſcopus ille *Rogerus* domorum & caſtrorum ædificator præcipuus, nimia triſtitia obiit infirmatus, pecuniam quaſi xl. milia marcarum in caſtellis ſuis poſt ſe relinquens, quæ non in Dei ſed in regis uſum ceſſit, nam rex illo theſauro *Conſtantiam* ſororem regis *Francorum* ad opus & maritagium filii ſui *Euſtachii* comparavit; & juſto Dei judicio hoc dicto *Rogero* epiſcopo contigit, utpote qui regi *Henrico* & *Matildæ* imperatrici filiæ ſuæ de regno *Angliæ* eidem conſervando fidelitatem primo juraverat, & eciam juraturis ſingulis formam juramenti expreſſerat; poſtmodum ejuſdem juramenti inmemor, immo potius contemptor, coronationi regis *Stephani* quaſi cooperator extitit & adjutor. Et *Willielmus* quidem *Cantuarienſis* archiepiſcopus ejuſdem, ut creditur, perjurii merito ipſo coronationis ſuæ anno defecit & mortuus eſt. Cui *Willielmo* ſucceſſit *Theobaldus* abbas *Beccenſis*.

Poſt hæc vero & aliquantiſper *Henricus Wyntonienſis* epiſcopus, frater regis, & *Romanæ* eccleſiæ legatus apud *Wyntoniam* concilium tenuit & tractatum, ubi epiſcopi *Angliæ* convenientes, regem ad pedes ejus proſtrati rogaverunt, ut poſſeſſiones dictorum epiſcoporum, & caſtella eis & eccleſiæ reſtaurarentur, ſed eos rex noluit exaudire; propter quod, ut creditur, domus regia finitimæ cito poſtea divinæ ſubjacuit ultioni. Anno adhuc *Stephani* regis 5. idem rex capit caſtra *Gloverniæ*, *Herefordiæ*, *Webbeleyæ*, *Bryſtolliæ*, *Duddeleyæ*, et *Salopiæ*. Quo audito, *Robertus* comes *Gloverniæ* nothus filius regis *Henrici*, ſororem ſuam *Matildem* imperatricem, *Andegaviæ* tunc morantem, ut veniret *Angliam* invitavit, promittens ſibi auxilium contra regem. Dum in regno *Angliæ* talia gererentur, ſanctæ recordationis *Thurſtinus Eboracenſis* archiepiſcopus, poſt laudabilem officii ſui adminiſtrationem et præclara pietatis opera, cum jam fere tempus ſuæ militiæ expletum eſſe ſentiret, relicto honore, excuſans ſe ab onere, cum monachis *Cluniacenſibus* apud *Pontem fractum* in bona obiit ſenectute anno Domini M. Cxl. cujus corpus poſt duos annos incorruptum et odoriferum eſt compertum; cujus eciam pio ſtudio inter cætera bona quæ operabatur, attribuenda eſt fundatio ſive correctio celeberrimi monaſterii *Fontanienſis*, cujus perhibetur fundatio talis eſſe.

Quidam monachi eccleſiæ beatæ *Mariæ Eboraci* xij. vel xiij. ferventes ſpiritu et ſcrupuloſam habentes conſcientiam, eo quod beati *Benedicti* regulam quam profeſſi erant, minus ad literam obſervarunt, et quod *Ciſtercienſis* ordinis qui nuper eſſe cœperat, fama jam celebris erat, ut aliis melius fortiuſque agerent, ſuum monaſterium reliquerunt, quorum ſtudium zelumque venerabilis pater *Thurſtinus Eboracenſis* archiepiſcopus amplexus, eos paternæ pietatis et maternæ ſinu ſuſcipiens confovebat. Tandem vero eos in loco paſcuæ qui *Fontes* dicitur collocavit, ubi extunc et deinceps multi aquas in vitam æternam hauſerunt ſalientes tanquam de fontibus Salvatoris. Fundataque fuit domus hæc vj. kal. Januarii anno Domini M. Cxxxij. et anno à fundatione *Ciſtercienſium* xxxiiij. Sane paulo ante à nobili viro *Waltero Eſpek* fundata eſt domus *Regalis vallis* dicto *Thurſtino* archiepiſcopo conſentiente et aſſenſum præbente, ubi monachi *Clarevallenſes* à felicis memoriæ abbate *Barnardo* directi, ſempiternam manſionem in Domino acceperunt. Horum ergo exemplo monachi illi *Eboraci* imitati atque ad fortia animati, ſe memorati abbatis magiſterio tradiderunt, et diſtincti locis et non animis, hii et illi ad artam viam quæ ducit ad vitam ſervandam paribus votis & ſtudiis cucurrerunt. Eodem tempore quidam *Samatenſes* monachi *Beliam Landam* condiderunt, nobili viro *Rogero de Moubray* qui & eccleſiam de Petwurgh fundavit, artum locum primo, deinde 2um, 3um, & quartum eis donante, ubi fixis radicibus uſque in præſens reſident Deoibidem jugiter famulantes. Dicto autem *Thurſtino Eboracenſi* archiepiſcopo monaſterii *Fontanenſis* aliorumque octo fundatore, ut dictum eſt, decedente, ſinguli eccleſiæ *Eboracenſis* canonici, beatum *Willielmum* ejuſdem eccleſiæ theſaurarium præferunt, tam pro honeſtate morum quam

quam excellentia meritorum. Iste namque *Willielmus* ex spectabili prosapia regis *Stephani* ortus, præclaris natalium titulis fuerat insignitus; erat enim filius potentissimi viri Comitis *Hereberti*. Qui quamvis post decessum dicti archiepiscopi *Thurstani* ad sedem *Eboracensem* electus fuerat; invidia tamen & impetuosus amor dominandi quemdam ejusdem ecclesiæ archilevitam adeo in regionem dissimilitudinis traxerant, ut inter eligentes discidium excitavit ipsum *Willielmum* à saniori parte electum impediens, licet de ejus electione clerus & populus acclamassent laudum præconia. Suspenditur igitur causa ad apostolicæ sedis examen provocata.

Summus pastor *Eugenius Cisterciensis* ordinis primo discipulus beati *Barnardi*, & postmodum abbas sancti *Anastasii* juxta *Romam*, non vicio personæ sed pro voluntatis arbitrio quod in lege optinuit, electionem ejus cassavit, & zelo prout præsumitur pio, *Henricum Murdac* ejusdem ordinis monachum in pastorem *Eboracensis* ecclesiæ ordinavit; vir Dei *Willielmus* patientiam super hoc habens, ad *Henricum Wyntoniensem* episcopum patruum suum accessit. Qui ei mansionum suarum optulit opcionem, ad ejus obsequia universam clientelam volens inclinare. Sed Dei electus tanta refutans, in quodam manerio dicti præsulis in solitudine mansit, cupiens ibidem commissorum gerere pœnitentiam, & ultrices pœnas flammarum libertate restringere lacrimarum. Post hæc mors, cujus sententia dives & pauper ad paria judicantur, in uno eodemque, ut fertur die, papæ *Eugenio* & archipræsuli suo *Henrico* vitam violenter abrupit. Cardinalis vero ille qui prius electionis viri Dei *Willielmi* præcipuus defensor extiterat, felicibus auspiciis elevatus, apostolicæ dignitatis culmen ascendit, *Anastasius* vocatus. Qui de prædecessoris sui sententia dolens, erga Dei electum *Willielmum* suam sententiam non mutavit, sed tanquam veritatis zelator, Canonicis *Eboracensis* ecclesiæ pro majori & digniori parte illum *Willielmum* iterum eligentibus electionem confirmavit, & eidem summo cum honore munus consecrationis impendit. Accepta ergo cum tanto beneficio papalis benedictionis gratia, *Willielmus* ad *Angliam* cœpit remeare. Et ubicumque locorum transitum faciebat, castimonia ac puritate & divinæ conversationis gloria laudabiliter fulgebat. Cum autem civitatem *Eboracensem* intraret, & effrenata multitudo populorum pontem post patrem transire vellet, compago lingnei pontis ponderositate rupta est. Itaque quod horrendum est visu & stupendum relatu, multitudines virorum ac mulierum, & præcipue infantium catervatim inter rapida fluenta fluvii ceciderunt; ubi profunda fluminis altitudo habebatur, mixtis hominibus equis phaleratis. Conversus vir Dei ad populum insanis undis undique involutum, salutifero signo crucis eos insignivit, & resolutus in fletum orationes Deo optulit, ne eos aqua profunda absorberet; quod & ita factum est, quod nec anima una periclitavit.

Anno sexto regis *Stephani* mense Julio *Matildis* imperatrix, cui *Anglia*, ut prædictum est, ex magnatibus terræ promissa extiterat & jurata, cum *Roberto* notho fratre suo Comite *Glovverniæ* & magno exercitu in *Angliam* apud *Portesmutham* prospere applicuit, & ad **Arundell** iter suum direxit; ubi rex *Stephanus* cum impetu occurrens, eam ibi per aliquod tempus obsedit, sed mox perfida credens consilia sibi dicentium, castrum illud esse quasi inexpugnabile, retraxit se, & eam usque *Bristolliam* abire permisit, quæ multa dampna provincialibus irrogavit; ad eam namque statim multitudo *Anglorum* maxima occurrit, & in regem optimates sui hinc & inde insurrexerunt; quod rex audiens, dimissa obsidione quam circa castrum de **Walyngford** tunc fecerat, versus imperatricem *Glovverniæ* existentem tendit, sed cito post *Lincolniam* secessit, & munitiones ejusdem, quas *Ranulphus* Comes *Cestriæ* fraudulenter susceperat, à natali Domini usque festum purificationis beatæ *Mariæ* virginis obsedit. Interim igitur dictus Comes *Ranulphus* & dictus *Robertus* gener suus Comes *Glovverniæ*, frater *Matildis* imperatricis, validissimis proceribus & multis *Wallensibus* coadunatis, circa dictum festum purificationis ad solvendum regis obsidionem, *Lyncolniam* venerunt, qui cum paludem arundineam pene intransibilem vix cum difficultate pertransissent, statim in ipso die purificationis aciebus dispositis, quarum primam ipse *Ranulphus* Comes *Cestriæ* cum suis assumpsit, bello regem *Stephanum* aggressi sunt. Secundam vero aciem illi quos rex *Stephanus* exhæredavit valide tenuerunt. Terciam vero ille *Robertus* Comes *Glovverniæ* strenuissimus gubernavit, & à latere prævalida *Wallensium* erat turma. Et tunc Comes *Cestriæ* sic suos alloquitur, « Gratias « persolvo vobis jugiter exorans ut qui vobis causa « sum periculi primus omnium periculum subeam. Cui dixit Comes *Robertus*, « Non est indignum « quod primi ictus dignitatem deposcis, tam ex « nobilitate generis quam ex virtute roboris qua « præcellis. Sed movet ad bellandum me regis rabies & perjurium; verumptamen per iter quo « venimus non est revertendum, hic ergo vincendum est aut occumbendum. Necesse est enim ut « ad probitatem confugiat cui non est aliud refugium. Attendite tamen contra quos & quales « bellum geritis. Stat enim contra vos Comes de « *Mellent* fraudis artifex, cui innata est in corde nequitia, in ore fallacia, in opere pigricia. Procedit eciam Comes de *Alba marla* Baccho devotus, Marti ignotus, vino redolens, bello insolens. Astat ibi *Simon Hamptunensis*, cujus « actus sola locutio, cujus datum sola promissio, qui « cum dixerit fecit, cum promiserit dedit.

Rex autem *Stephanus* sub tantis æstibus missam interim solempnem audiebat *Alexandro* episcopo tunc celebrante; in cujus manibus cereus quem rex ex more solito optulit, confractus est; quod signum fuit confractionis regis. Pixis eciam cum eucharistia fracta cathena super altare cecidit, & hoc fuit signum regiæ ruinæ. Missa quoque finita, rex strenuissimus cum securitate magna acies disposuit, consulesque in equis per duas acies instituit. Tercia autem permaxima regis erat. Ex parte cujus verba bello exhortatoria *Baldewino* Comiti sunt commissa, qui cæteros in hunc modum affatur. « Confligentes oportet nosse tria. *Justiciam causæ*, « ne periculum animæ incurratur. *Copiam catervæ*, « ne numero hostium opprimatur. *Efficaciam dexteræ*, ne debilibus innixa subruatur. Quantum « ad hæc tria sumus, ut arbitror, expediti. Attendite ulterius quales habemus adversarios. Ecce « *Robertus* consul *Glovverniæ* qui de more multum

 « minatur,

« minatur, parum operatur, ore leoninus, corde le« porinus, clarus eloquentia, obscurus inercia. De« inde stat *Comes Cestriæ Ranulphus*, vir quidem « audaciæ irrationabilis; promptus ad conspiran« dum, inconstans ad perficiendum; animo impe« tuosus, periculo improvidus; altiora machinans, « impossibilia temptans; quod incipit avide, effe« minate deserit; ubique infortunatus, aut vinci « aut effugari assuetus. Transfugas & girovagos « *Wallenses* secum adducit, qui quanto sunt numero « plures tanto deteriores. Sed ecce priusquam dictis finem faceret, adest clamor hostium, clangor lituorum & fremitus equorum; offendunt acies mutuis se lanceis salutantes. Statim acies exhæredatorum aciem consulum percussit & prævaluit, & illa acies est quasi nictu oculi dissipata, cujus divisio in tria devenit, alii namque occisi sunt, alii capti, & alii fugerunt. Secunda acies regis à Comite *Cestriæ* & *Wallensibus* percussa, quasi in momento sicut prior dissipata est; fugeruntque omnes equites vitam potius salvare quam mori cupientes. Rex namque *Stephanus* cum acie sua pedestri quæ sola remanserat circumseptus est. Aparuit tunc fulminea vis regis, qui cædens bipenni, nunc hos, nunc illos, & multos in brevi ad extrema deduxit. Comes vero *Cestrensis* regis gloriæ invidens, cum omni pondere armorum in eum irruit. Tunc novus oritur clamor, quia omnes in eum & ipse in omnes. Tandem bipennis regia ex ictuum frequentia est confracta. Quod videns quidam *Willielmus* miles strenuissimus, in regem irruit, & eum per galeam arripiens voce magna clamavit; Huc homines, huc, regem teneo. Continuo advolant omnes, & rex capitur, omnibus de sua acie aut cæsis aut captis. Civitate autem hostili lege direpta, rex ad imperatricem captivus ducitur, & usque ad exaltationem sanctæ crucis in turri *Bristolliæ* vinculatur. Ex cujus rei eventu imperatrix nimis elata *Cirecestriam* occupat, deinde *Wyntoniam*, ubi ab *Henrico Wyntoniensi* episcopo, legato papæ, hoc approbante processionaliter suscipitur.

Inde per *Wiltoniam*, *Oxoniam*, *Radingum* ad sanctum *Albanum* iter dirigens, occurrente ei potissime archiepiscopo *Theobaldo*, à cunctis, exceptis solis *Kentensibus*, gratanter excipitur, ubi regina uxor regis *Stephani* repugnabat. Inde *Londoniam* venit de statu regni tractatura, ubi ab universis *Londoniensibus* est honorata supra modum. Interpellata est à regina *Angliæ* regis *Stephani* uxore, ut rex exsolvi posset, ea conditione, quod regno imperatrici reddito rex posset alicubi monachari, aut perpetuo peregrinari. Sed hoc non exaudivit. Interpellata est etiam à civibus *Londoniensibus*, ut liceret eis uti legibus sancti *Edwardi*, & non legibus patris sui *Henrici*, quia graves erant, sed illa non adquievit. Inde populus commotus, illam capere statuit. Quod illa comperiens, dimissa omni supellectili sua *Oxoniam* fugit, ubi dispersos milites suos expectavit; & sic muliebri languore irritata regem vinctum strictius custodiri, & in compedibus poni jussit. Deinde post aliquot dies cum *David* rege *Scottorum* avunculo suo, & *Roberto* Comite *Gloverniæ* fratre suo viribus adductis *Wyntoniam* tendit, turrim episcopi, ubi frater regis erat, acriter obsedit, unde ipse episcopus *Wyntoniæ* frater regis, pro regina *Angliæ* & universis fere terræ proceribus destinavit; qui cum festinatione venientes, cotidie sed non congressibus acierum sed circumicionibus militarium amfractuum dimicabant; erat enim uterque exercitus magnus. Tandem venientibus *Londoniensibus*, & sic illis qui contra imperatricem pugnabant numerose auctis, imperatrix ita timore resoluta est, ut in feretro posita acsi cadaver esset, equis deferentibus ad urbem *Gloverniæ* sic delata fugere compellitur, pluribus ex suis ibi captis. Captus est eciam & incarceratus dictus *Robertus* frater imperatricis, sub cujus custodia rex captivus tenebatur. Igitur satagentibus regina pro rege, & imperatrice pro comite fratre suo, multis hinc inde procurantibus, talis liberatio providetur, ut rex suo restituatur regno, & comes suo dominio, & ambo deinceps forent regni moderatores, sicut prius extiterant turbatores, sed comite id renuente, per totum annum regnum subjacuit divitum venditionibus, cædibus & rapinis. Tandem circa exaltationem sanctæ Crucis perseverantibus inimicitiis, commutatio regis & comitis facta est, & uterque pro altero redditus est; qui cum inmenso gaudio à suis recipiuntur.

Septimo anno regni sui fecit rex *Stephanus* construi castrum quoddam apud *Wyntoniam*, ubi subito hostes sui supervenientes, facta congressione mutua regem in fugam compulerunt, multis de exercitu suo captis. Iratusque rex valde, iterum exercitum suum multiplicavit, & viribus reassumptis imperatricem in urbe *Oxoniæ* à festo sancti *Michaelis* usque ad natale Domini obsedit, cuncta extrinsecus devastando. Et parum ante natale Domini nive & gelu fortiter supervenientibus, imperatrix invalescente tandem inedia, per *Thamesiam* congelatam fugit, & usq; **Walyngford** evasit albis vestibus induta, nam oculi obsidentium per albam vestem & nivis reverberationem delusi erant. Et sic urbs *Oxoniæ* post ejus recessum regi reddita est. Postmodum *Radulphus* Comes *Cestriæ* & *Hugo Bigod*, auxilio *Roberti* Comitis *Gloucestriæ* suffulti, regem ipsam imperatricem apud **Walyngford** obsidere volentem, in tantum ubique per hostiles aggressus perturbarunt, quod suam perficere non poterat voluntatem. Rex vero tunc *Wyltoniam* profectus, castrum ibidem firmare optavit. Sed *Robertus* Comes *Gloverniæ* cum ingenti posse superveniens, rege cum magna difficultate evaso, *Willielmum Martel* ibidem cepit, pro cujus liberatione rex castellum de **Schirbourne** quod ante ceperat eidem Comiti reddidit. Imperatrix vero usque ad pubertatem filii sui *Henrici*, semper regi *Stephano* repugnavit. Circa hæc tempora quidam magister *Arnaldus* prædicavit *Romæ* contra divites & contra superfluitatem hominum, qua de causa multi sequebantur eum; tandem captus est, & in odium clericorum suspensus. Eodem tempore obiit *Johannes de Temporibus* qui CCC. lxj. annis vixerat, & erat armiger magni *Karoli*.

Anno regis *Stephani* octavo, *Rogerus Wyntoniensis* episcopus legatus papæ Concilium *Londoniæ* rege ibidem præsente tenuit generale. Et quia clericis terræ nullus honor ferebatur, eo quod clerici sicut laici capiebantur & redimebantur, idem legatus in eodem statuit & decretum canonis innodavit, ne aliquis qui violentas manus clerico ingesserit, ab alio possit absolvi quam à papa & in præsencia sua. Eodem anno obiit *Innocentius* 2. natione Romanus de regione *Transtiberini*, cui successit *Celestinus* 2. natione Tuscus de *Castro Felicitatis*, sedens

ſedens menſibus quinque, diebus xiij. Eodem anno Comes *Galfridus* de *Mandavilla* à rege captus, pro reſtitutione turris *Londonienſis* & caſtelli de *Walde* poſtea liberatur, qui poſſeſſionibus carens, cum adhuc magnam haberet familiam, confeſtim abbathiam ſancti *Benedicti* de **Rameſeye** invaſit, & monachis expulſis raptores immiſit, & ſanctum monaſterium ſpeluncam fecit latronum. Regem inſuper in multis vexavit, eo quod ſtrenuiſſime militavit, & quaſi per unum annum in ſuis rapinis effulſit omnibus glorioſus. Menſe quoque Auguſti cum inter acies ſuorum ad prædam proceſſiſſet, à quodam pedite viliſſimo ſolus ſagitta percuſſus interiit, & excommunicatus obiit. Simile quoque ſcelus exercuerat in eccleſia *Coventrenſi* quidam perverſus *Robertus Marmion*, vir ſtrenuus & bellicoſus, qui inter ſuorum cuneos coram ipſo monaſterio ſolus interfectus eſt, & excommunicatus obiit.

Dum autem eccleſia illa pro caſtello teneretur, à parietibus eccleſiæ & clauſtri adjacentis, ſanguis multis videntibus ebullivit; & hoc *Henricus de Huntyngdon* in ſuis teſtatur Cronicis ſe vidiſſe. Quia igitur improbi illi Deum quaſi dormire dicebant, excitatus eſt Deus in hoc ſigno & in ſignificato. Princeps namque peditum prædicti Comitis *Galfridi de Mandavilla* nomine *Reynerus*, cujus officium fuerat eccleſias frangere vel incendere, dum poſt mortem domini ſui cum uxore ſua & præda multa mare tranſiret, et in alto mari eſſet, digitus Dei affuit mox ibidem: navis enim in qua vehebatur inmobilis facta eſt, et quaſi cemento infixa ſtetit. Quod monſtrum videntes nautæ fortiter timuerunt, et ſorte data cauſam rei inquirunt. Ceciditque ſors ſuper *Reynerum*, quo contradicente, iterum ſecundo et tercio ſors applicata devenit in eum, poſituſque eſt in ſcapha cum uxore ſua et pecunia ſceleriſſime adquiſita, et ſtatim ut prius curſu velociſſimo ſulcat pelagus ipſa navis, ſcapha vero cum illis iniquis ſubita voragine circumdata, protinus eſt abſorta. *Celeſtinus* papa obiit, cui ſucceſſit *Lucius* 2. natione Bononienſis, ſedens menſibus undecim, diebus iiij.

Stephanus rex anno regni ſui nono *Lincolniam* obſedit, Comite *Ceſtriæ* caſtrum cum villa tenente, ubi rex cum munitionem contra caſtrum conſtruere vellet, & multos operarios ibidem haberet, egreſſi ſunt latenter hoſtes & omnia diruperunt, præfocatis ibidem de operariis regis circiter octoginta. Rex vero in hoc confuſus, ad alia continuo diſceſſit loca. *Lucio* papa mortuo, *Eugenius* tercius natione Piſanus ſibi ſucceſſit, ſedens papa annis octo, menſibus quatuor, diebus viginti. Hic cum primum eſſet diſcipulus beati *Barnardi*, & poſtmodum abbas ſancti *Anaſtacii* juxta *Romam*, ex inſperato ad eccleſiam ſancti *Cæſarii* veniens, à cardinalibus eſt lectus. Sed propter metum ſenatorum qui contra voluntatem prædeceſſoris ſui à populo fuerant electi, extra urbem ad *Farfenſe* monaſterium vocatus, ibidem à cardinalibus conſecratur, quem cum ante ſimplex fuerat Deus miſerabili gratia & eloquentia perdidit; ad quem eciam ſanctus *Barnardus* abbas ſcripſit libros de Conſideratione.

Rex *Stephanus* anno regni ſui x°. cum exercitu *Londonienſium* & magno poſſe caſtrum de **Farendon**, quod *Robertus* Comes & omnes regis inimici ibidem fortiſſime ædificare cœperant, obſedit; qui demum poſt multam hinc inde ſanguinis effuſionem omnes illac fugavit, & caſtrum cum difficultate maxima cepit. Eodem anno *Alexander Lincolnienſis* epiſcopus eccleſiam *Lincolniæ*, quæ combuſtione deturpata fuerat, ut pulcrior appareret quam ante, muro artificioſe reformavit.

Rex *Stephanus* anno regni ſui xj. caſtrum de **Walyngford** conſtruxit, ubi *Ranulphus* conſul *Ceſtriæ* cum militum copiis adveniens, cum rege concordatur. Sed cito poſt apud **Northampton** ad regem pacifice veniens, & nichil ſibi metuens, doloſe ibi captus eſt & in carcere truſus, donec caſtrum *Lincolniæ* quod antea ceperat & cætera dicionis ſuæ caſtra regi reſtituerat; Quibus redditis, mox ipſe ſuis liberatus eſt, & in poſterum effectus inmaniſſimus regis hoſtis. Interim *Wallenſes* provinciam *Ceſtrenſem* vaſtaverunt, ſed apud *Wicum Malbanum* intercepti ſunt. Eodem anno omnipotens Deus Chriſtianorum ſpiritum ſuſcitavit. Rex quidem *Franciæ Lodowicus* ad inſtanciam *Eugenii* papæ in *Galliam* venientis, & *Remis* Concilium celebrantis, & prædicatione beati *Barnardi* à dicto Papa cruce ſignatus, cum Comite *Flandrenſi* & Comite de *ſancto Egidio* & multis *Anglicis* cruce ſignatis *Jeroſolimam* profectus eſt. *Conradus* eciam imperator dux *Bavariæ* qui *Lothario* quarto ſucceſſit, ſuper *Theutonicos* & *Romanos* xv. annis imperans in *Frankeworth*, à beato *Bernardo* tempore dicti *Eugenii* papæ, cum multis aliis principibus crucis caractere eſt inſignitus. Qui cum innumerabili multitudine peregrinantium iter aggreſſus, *Iconium* pervenit. Cui *Lodowicus* rex *Francorum* cum multa milicia per *Hungariam* deſcendens, ibidem advenit; Qui viam terræ magis quam maris eligentes, per imperatorem *Conſtantinopolitanum*, qui eos poſtea prodidit & ſeduxit, cum utroque exercitu tranſierunt. Et quia cum ſumma ſuperbia incedebant, ideo in nichilum redacti ſunt, quia Deus cuncta proſpiciens eos ſprevit. In hiis quidem exercitibus contra caſtrenſem diſciplinam jam tot mala increverant, ut mirum non ſit quod eis tanquam pollutis & inmundis favor nequaquam divinus arriſerit. Caſtra enim à caſtracione luxuriæ dicuntur, at caſtra noſtra caſta non erant, in quibus utique quadam infelici licentia libidines multorum ſpumabant, præſumentes eciam de multitudine & armatorum copia carnem brachium ſuum & non Deum poſuerunt pro quo æmulari videbantur; declaratumque eſt in eis, quod Deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam & juvamen. Fame namque primo conſternati in ſe perierunt, poſtea vero proditione imperatoris *Conſtantinopolitani* ferro hoſtiliter defecerunt; nec inmundis caſtigandis & ſuperbis reprimendis iræ defuere cœleſtes, cum intempeſtivorum imbrium inundatio effuſa plus de exercitu noſtro minuit quam hoſtilis gladius devoravit. Multi eciam guſtata farina per dolum *Græcorum* calce mixta defuncti ſunt. Imperator tamen & rex *Franciæ* cum paucis evadentes, prius *Antiochiam*, poſtea *Jeroſolimam* ignominioſe pervenerunt. Quidam tamen volunt quod ad terram ſanctam pervenientes, multa bella glorioſe & ſtrenue geſſerunt. *Conradus* vero imperator ſecundum quoſdam cum paucis vix de terra ſancta rediens moritur, qui licet xv. annis regnaverat, benedictionem tamen imperialem à papa non habuit. Rex vero *Lodowicus* cauſa orationis ut peregrinus in *Jeruſalem* aliquan-

tulum manens, in anno ſequenti ad propria rediit & pervenit. Et cum ex diutina continentia & coitûs defectu, prout medici dicebant, ægritudinem in redeundo incurreret, per medicos & prælatos ſuaſum ſibi erat, ut ob nimiam diſtanciam reginæ, puella aliqua uteretur, qui reſpondit, *Malo mori caſtus quam vivere adulter*, & ſic totum Deo committens ſe cito convaluit. Dum autem clericus quidam privilegium papale ei attuliſſet, quod in omni cathedrali eccleſia regni ſui primam vacaturam haberet cum fructibus medio tempore provenientibus, ille ſtatim literas combuſſit, dicens, Se malle tales literas comburere quam animam ſuam in inferno torqueri. At cum idem princeps qualibet ſexta feria in pane & aqua jejunaret, ſuaſum eſt illi hoc jejunium dimittere, & centum pauperes tali die reficere. Qui reſpondit, Bene volumus quod tali die tot pauperes vel plures paſcantur, ſed jejunium noſtrum ſolvere nolumus, nam abſque eo quod animæ confert, corpori tamen plurimum prodeſt; tot enim ſuperflua per totam ſeptimanam corpori ingerimus, quod purgatio & quies unius diei multum valet, tam ad pellendum ſuperfluum quam ad provocandum appetitum. Mortuo iſto *Lodowico* metricus quidam ſtilo compendioſo tale epitaphium rhetorico ſcemate ordinatum ſcripſit, & tanquam ad filium ſuum *Philippum* apoſtrophans, patrem ſepultum oſtendens ait,

Hunc ſuperes tu qui ſuper es ſucceſſor honoris,
Degener es ſi degeneres à laude prioris.

In ſupradicta eciam peregrinatione quidam navalis exercitus non potentium virorum nec magno duci niſi omnipotenti Deo innixi, non ſuperbe quidem ibidem ſicut prædicti *Conradus* & *Lodowicus* ſed humiliter profecti ſunt, probitatem magnam ideo exercentes. Civitatem namque famoſam in *Hiſpania* quæ vocatur *Ulixis bona*, & aliam quæ vocatur *Almaria* & regiones adjacentes pauci optinuerunt contra plures. Erat enim Deus adjutor eorum fortis, & ideo nullus eis reſiſtere poterat, & magna pars eorum erat de animoſa gente *Anglorum*. Circa hæc tempora obiit magiſter *Hugo de ſancto Victore* Monachus & Prior ſancti *Victoris* juxta *Pariſium*, literis & religione ſummus. De quo ferunt quod cum in extrema infirmitate laboraret, & nullum cibum retinere poſſet, corpus tamen dominicum ſibi dari inſtanter poſtulavit. Fratres vero ejus turbationem ſedare volentes, ſimplicem oblatam non conſecratam attulerunt. Quod ille in ſpiritu comperiens ait, Deus miſereatur veſtri fratres, cur mihi illudere voluiſtis? Iſte non eſt Dominus meus; mox illi euchariſtiam conſecratam attulerunt; quod ille videns ſed retinere non valens, erectis manibus ait, Aſcendat filius ad Patrem & ſpiritus ad Deum qui creavit illum, & ſtatim exſpiravit; & corpus Domini diſparuit. Volunt tamen alii, quod cum iſte *Hugo* propter jugem vomitum non poſſet retinere euchariſtiam, & hac de cauſa fratres ſui verum ſacramentum ei afferre noluiſſent, rogavit eos, ut ſaltem ſuper latus ejus ſacramentum ponerent; quo facto, latus infirmi ſe aperuit, & hoſtia corpori ſe inmerſit. Iſte *Hugo* dum vixit multa egregia opuſcula dictavit, utpote de Sacramentis. De Archa *Noe*. De Inſtitutione Noviciorum. De arra Animæ. De ſtudio Sapientiæ qui intitulatur Didaſcalicon, & de laude Crucis. Hiis temporibus floruit *Ricardus de ſancto Victore*.

Eodem tempore fuit in *Alemannia Hildegaris* monialis famoſa, quæ in *Pingria* ſuper *Renum* requieſcit. Circa idem tempus tranſlatus eſt liber *Johannis Damaſceni* in Latinum. Tam valida erat glacies quod *Thameſia* cum equo potuit pertranſiri. Hoc anno magiſter *Gratianus* de *Tuſcia* natus, monachus ſancti *Proculi* in *Bononia*, compilavit Decreta ſicut dicit *Hugo* 2. q. 6. *forma*. Ejus frater germanus magiſter *Petrus Lombardus* epiſcopus *Pariſienſis* compilavit quatuor libros Sententiarum, pſalterium quoque & *Pauli* epiſtolas gloſavit.

Rex *Stephanus* anno regni ſui duodecimo apud *Lincolniam* in nativitate Domini coronatus eſt, quod nulli regum contigerat. Poſt cujus diſceſſum Comes *Ceſtriæ* ibidem venit, ut civitatem cum militaribus copiis inſultaret; & dum eandem uſque ad ingreſſum expugnaſſet, contigit ut dux exercitus ſui in introitu portæ borialis percuſſus occubuit, & pluribus interfectis, ipſe conſul retrocedere compulſus eſt. Cives igitur victorioſi virgini virginum eorum protectrici laudes inſigniter & gratias exſolverunt. Hiis temporibus dum talia ſæpius gererentur, *Anglia* multis malis ſaucia tabeſcebat. Nam tunc impotens rex & languida eciam lex erat, & unuſquiſque quod ſibi rectum vel malum videbatur pro ſuo libito faciebat. Et quia omne regnum in ſe diviſum citius deſolabitur, regnum *Angliæ* diviſum eſt & ſciſſum quaſi in duo; quidam enim favebant regi, & quidam imperatrici, quos uterque ne diſcederent blandis ſermonibus demulcebat. Sane inter partes diu certatum eſt fortuna alternante. Sed tunc quodammodo remiſſiores motus eſſe cœperunt, quod tamen *Angliæ* in bonum non ceſſit, eo quod tot erant reges in *Anglia* quot erant domini caſtellorum, ſinguli proprium numiſma habentes, & more regio ſubditos judicantes. Et quia magnates terræ ſic adinvicem excellere ſatagebant, eo quod nullus in alterum haberet imperium, mox inter ſe diſceptantes, rapinis & incendiis clariſſimas regiones in tantum corruperunt, quod totum fere deperiit robur panis.

Aquilonalis tamen regio, quæ in poteſtatem *David* regis *Scottorum* uſque ad flumen de *Theyſe* ceſſerat, per ejuſdem regis *David* induſtriam in pace agebat. Ad quem quidem *David* regem *Henricus* filius imperatricis rex *Angliæ* futurus à matre miſſus jam pubes acceſſit; à quo ut jam in hoſtes ſibi rebelles ſtrenue militaret, cingulum militare accepit. Qui cingulo miliciæ decoratus, ad patrem transfretavit, eratque tunc temporis gloriæ militaris exiſtens non tepidus æmulator. Poſt autem annos aliquot *Galfrido* patre ſuo in fata decedente, paterni juris plenitudinem, *Andegavenſis* ſcilicet & *Cenomanenſis* comitatuum, & materni juris portionem, ſcilicet *Normanniam* recepit. Patri itaque ſuccedens & matrem potencialiter excedens, quocunque ſe divertebat induſtris & ſtrenuus ac omnibus invidentibus formidabilis apparebat. Cumque in tranſmarinis partibus omnia jam ſibi eſſent quieta, regno *Angliæ*, quod ſibi materno jure competebat, ulterius noluit defraudari. Et licet regem *Francorum* timebat, eo quod rex *Stephanus* affinitate ſua gaudebat, *Normanniam* tamen bene munitam & ſufficienter ordinatam in pace reliquit, & in *Angliam* veniens, non amplius quam Cxl. equites & tria milia peditum ſecum duxit. Sed adventu ejus cognito, omnes mox ad eum, qui matri ejus ab initio favebant, ferventibus animis convolarunt

Auctus

Auctus igitur ingentibus copiis, munitionem *Malmesberiensem*, ubi regis *Stephani* præsidium erat, confestim obsedit. Quo rex *Stephanus* cum filio suo *Eustacio* acerimo juvene citius adveniens, hostem ad prælium convocavit. Sed ille in castris se continens, eo quod manum imparem saltim pro tempore belli habere videretur, consulte periculum declinavit. Rex vero cum neque hostem comode posset impetere, in prolixiores excubias contra castra ex tuto agere ociose recessit, & munitio obsessa in potestate obsidentis remansit. Augebatur quoque miliciæ suæ numerus favoribus sociorum, concurrentibusque ad eum optimatibus multis, qui Regi *Stephano* defecerant. Ita ut jam incrementis virium & felicitate successuum ducis gloria regis nomen obumbraret, *Stanfordiam* cum exercitu instructo properavit. Qua celeriter expugnata & capta, munitionem eciam post paucos dies optinuit. Indeque se divertens, super **Notyngham** irruit. Qua mox expugnata & opibus vacuata, circa castrum ibi obsidendum, quod natura loci inexpugnabile videbatur, operam inanem dare noluit, & ideo illud omittens, ad alia negotia inde conversus fortuna arridente in omnibus est prosperatus.

Dum hæc sub eventu pendulo inter regem & ducem altercatio traheretur, *Eustacius* ejusdem regis filius inmatura morte decessit, magnam seminandæ pacis occasionem causa sui de medio ablati relinquens; nam eo superstite partes uniri non poterant, tum propter juvenilem ejus acrimoniam, tum propter regis *Franciæ* fiduciam quam ex affinitate contraxerat, eo quod sororem suam in uxorem duxerat. Utriusque autem pacis impedimento per unius hominis mortem sublato, confestim viri pacifici de pace suadenda & formanda cœperunt propensius cogitare. Exulceratus autem rex in morte filii sui, qui sibi succedere sperabatur, vocem suadentium pacem solito patientius audiebat. Dux autem prudentum consiliis inclinatus, ut honesto & solido fœderi ambiguos casus postponeret, gratanter adquievit. Placuit igitur inter eos solempne & salubre concilium & colloquium celebrari, ubi interveniente viro venerabili *Cantuariensi* archiepiscopo *Theobaldo*, & aliis terræ nobilibus & amicis mediantibus, & circa bonum publicum pia & prudenti provisione satagentibus, pax inter eos caute formata & solide firmata est. Decretumque est ut *Stephanus* de cætero tanquam princeps legitimus in *Anglia* integre cum gloria & honore regnaret, *Henricus* vero tanquam hæres legitimus sibi in regno succederet. Hanc pacis formam tanquam utilem & honestam uterque princeps amplexatus est, & rex quidem in filium optans ducem, ipsum successorem suum solempniter declaravit. Dux vero regem tanquam patrem & dominum in conspectu omnium honoravit. *Willielmus* autem junior regis filius, jubente patre, homagium duci fecit. Quibus Deo propicio solempniter actis, rex tunc quasi primo juste *Angliam* & *Angliæ* pacem recepit. Super qua pace & concordia cum omnibus punctis in eadem contentis rex Cartam in hæc verba fecit.

STephanus rex *Angliæ* Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Justiciariis, Vicecomitibus, Baronibus, & omnibus fidelibus suis *Angliæ* salutem. Sciatis quod ego rex *Stephanus Henricum* ducem *Normanniæ* post me successorem regni *Angliæ* & hæredem meum jure hæreditario constitui, & sic ei & hæredibus suis regnum *Angliæ* donavi & confirmavi. Dux vero propter hunc honorem & donationem et confirmationem sibi à me factam, homagium michi et sacramento securitatem fecit, scilicet quod fidelis michi erit et vitam et honorem meum pro suo posse custodiet per conventiones inter nos prælocutas, quæ in hac Carta continentur. Ego etiam securitatem sacramento Duci feci, quod vitam & honorem ei pro posse meo custodiam, & sicut filium & hæredem meum in omnibus in quibus potero eum manutenebo & custodiam contra omnes quos potero. *Willielmus* autem filius meus homagium & securitatem duci *Normanniæ* fecit, & dux ei concessit ad tenendum de se omnes terras quas ego tenui antequam regnum *Angliæ* adeptus essem sive in *Anglia* sive in *Normannia*, sive in aliis locis, & quicquid cum filia *Warenniæ* Comitis accepit sive in *Anglia* sive in *Normannia*, & quicquid ad honores illos pertinet, & de omnibus terris, villis & burgis & redditibus quos dux in dominio suo inde nunc habet, & nominatim de illis quæ pertinent ad honorem Comitis *Warenniæ Willielmum* filium meum & homines illius qui de honore illo sunt plenarie saysiet, & nominatim de castello de *Belencumbre* & castro *Mortui maris*; Ita scilicet, quod *Reginaldus* de *Warennia* castrum de *Belencumbre*, & castrum *Mortui maris* custodiet si voluerit & dabit inde duci obsides: Si vero noluerit, alii de ligiis hominibus Comitis *Warenniæ*, quos dux voluerit similiter per salvos obsides & salvam custodiam eadem castra custodient. Alia vero castra quæ pertinent ad comitatum *Moretoniæ* dux ei reddet ad voluntatem meam cum poterit per salvam custodiam & per salvos obsides; ita quod omnes obsides reddantur filio meo quiete quando dux regnum *Angliæ* habebit. Incrementum eciam quod ego *Willielmo* filio meo dedi, ipse dux ei concessit, castra scilicet & villas de *Norwico* cum septingentis libratis terræ, ita quod redditus de *Norwico* infra illas septingentas libratas computetur; Et totum comitatum de **Northfolk** præter illa quæ pertinent ad ecclesias & Prælatos & Abbates & Comites, & nominatim præter iij. denarium, unde *Hugo Bygotus* est Comes; salva & reservata in omnibus regali justicia. Item ad roborandum gratiam meam & dilectionem dedit ei dux & concessit omnia quæ *Richerus* de *Aquila* habebat de honore *Pevenessselli*, & præter hæc castra & villas *Pevenesselli* et servicium *Fardinusi*, præter castra et villas de **Doure**, et quod ad honorem de **Doure** pertinet ecclesiam de **Faureham** cum pertinentiis suis dux confirmavit, et alia aliis ecclesiis à me data vel reddita consilio sanctæ ecclesiæ et meo confirmabit. Comites et Barones Ducis qui homines mei nunquam fuerunt, pro honore quem domino suo feci homagium et sacramentum michi fecerunt, salvis conventionibus inter me et ducem factis. Cæteri vero qui antea homagium michi fecerant, fidelitatem michi fecerunt sicut domino. Et si dux à præmissis recederit, omnino à servicio ejus ipsi cessarent quousque errata corrigeret. Filius meus eciam secundum consilium sanctæ ecclesiæ se inde contineret si dux à prædictis recederet. Comites eciam et Barones mei ligium homagium duci fecerunt salva mea fidelitate quamdiu vixero et regnum tenuero. Simili lege quod si ego à prædictis recederem, omnino à servicio meo cessarent quousque errata corrigerem. Cives eciam civitatum et homines castrorum

ſtrorum quæ in dominio meo habeo ex præcepto meo homagium et ſecuritatem duci fecerunt, ſalva fidelitate mea quamdiu vixero et regnum tenuero. Illi autem qui caſtrum **Walyngford** cuſtodiunt homagium michi fecerunt, et dederunt michi obſides de fidelitate michi ſervanda. Ego vero de caſtris et murationibus meis ſecuritatem talem Duci concilio ſanctæ eccleſiæ feci, ne dux me decedente per hoc dampnum aut impedimentum regni incurrat. Eciam turris *Londonienſis Ricardo* de *Luceio* et mota *Wyndeſores* concilio ſanctæ eccleſiæ ad cuſtodiendum traditæ ſunt. *Ricardus* autem de *Luceio* juravit in manu archiepiſcopi et in cuſtodia filium ſuum obſidem dedit, quod poſt meum diſceſſum caſtra prædicta duci redderet. Similiter concilio ſanctæ eccleſiæ *Rogerus* de *Luceio* motam de **Oxoneford**, et *Iordanus* de *Buſelo* firmitatem *Lincolniæ* cuſtodiunt, et ligii homines ducis ſunt, et juraverunt et obſides inde dederunt in manu archiepiſcopi, quod ſi ego decederem duci munitiones ſine impedimento redderent. Epiſcopus *Wyntonienſis* in manu archiepiſcopi *Cantuarienſis* coram epiſcopis affidavit, quod ſi ego decederem caſtrum *Wyntoniæ* et munitionem *Hamptoniæ* duci redderet. Quod ſi aliquis eorum quibus munitionum cuſtodia commiſſa fuerat, moreretur, aut à cuſtodia ſibi deputata recederet, concilio ſanctæ eccleſiæ alius cuſtos ibi ſtatueretur, priuſquam ille recederet. Si vero aliquis de hiis qui meas munitiones cuſtodiunt, contumax vel rebellis extiterit de caſtris, ſcilicet quæ ad coronam pertinent, communi concilio ego et dux nos inde continebimus, quouſque ad voluntatem utriuſque noſtrum cogatur ſatisfacere. Archiepiſcopi, Epiſcopi, atque Abbates de regno *Angliæ* ex præcepto meo fidelitatem ſacramento Duci fecerunt. Illi quoque qui in regno *Angliæ* Epiſcopi deinceps fient vel Abbates, idem facient. Archiepiſcopi vero et Epiſcopi ab utraque parte in manu ceperunt, quod ſi quis noſtrum à prædictis conventionibus recederet, tam diu eum cum eccleſiaſtica juſtitia cohercebunt, quouſque errata corrigat, & ad prædictam pactionem obſervandam redeat. Pater eciam ducis & ejus uxor & fratres ipſius ducis & omnes ſui quos ad hoc applicare poterit hæc aſſecurabunt. In negociis autem regni ego concilio ducis operabor. Ego vero in toto regno *Angliæ* tam in parte ducis quam in parte mea juſticiam exercebo regalem. Teſtibus hiis omnibus. *Theobaldo* Archiepiſcopo. *Henrico* Wyntonienſi epiſcopo. *Roberto* Exonienſi epiſcopo. *Roberto* Bathonienſi epiſcopo. *Gocelino* Salesburienſi epiſcopo. *Roberto* Lyncolnienſi epiſcopo, *Hilario* Ciceſtrenſi epiſcopo. *Willielmo* Norwicenſi epiſcopo. *Ricardo* Londonienſi epiſcopo. *Nigello* Elyenſi epiſcopo. *Gyleberto* Hardefordenſi epiſcopo. *Iohanne* Wygornenſi epiſcopo. *Waltero* Ceſtrenſi epiſcopo. *Waltero* Roffenſi epiſcopo. *Galfrido* de S. Aſaph epiſcopo. *Roberto* Priore Bermundeſeye. *Otun* milite Templi. *Willielmo* Comite Ciceſtrenſi. *Roberto* Comite Leyceſtrenſi. *Willielmo* Comite Glouceſtrenſi. *Raynaldo* Comite Cornvalliæ. *Baldewino* de Donyngton. *Rogero* Harfordiæ. *Hugone Bigoto*. *Patricio* Salyſberienſi. *Willielmo* de Alba marla, *Albrico* Comite. *Rogero* Clarenſi. *Ricardo* de Penbroc Comite. *Ricardo* de Luceio. *Willielmo Martel*. *Ricardo* de Humez. *Reginaldo* de Warennia. *Manaſe Biſet*. *Iohanne* de Port. *Ricardo* de Camavilla. *Henrico* de Eſtſexe, apud Weſtmonaſterium.

His itaque completis dux in *Anglia* modico poſt commoratus, transfretare ſe parabat. Quem rex cum *Willielmo* filio ſuo & multis aliis nobilibus celebri conduxit læticia abeuntem. Cumque idem regius puer in oculis patris equo ut aſſolet concitatus veheretur, contigit equo cadente ſeſſorem ad terram graviter allidi, oſſeque tibiæ fracto patri & omnibus qui aderant dolorem excuſſit. Reportatus eſt igitur *Cantuariam* ut ibi à medicis curaretur. Rex vero ſiniſtro caſu ſaucius, datis cum benedictione mandatis, Ducem dimiſit; Qui feliciter transfretans, contra æſtatis inicium ad propria cum maximo gaudio remeavit.

Eodem tempore celebratum eſt divorcium inter *Lodowicum* regem *Franciæ* & *Elianoram* uxorem ſuam, filiam & hæredem ducis *Aquitanniæ*, quibuſdam epiſcopis & perſonis religioſis ac proceribus in Quadrageſima congregatis conſanguinitatem illorum ſub teſtificatione juramenti ſolempniter allegantibus, unde ipſa mulier cauſam prætendens, & ſe monacho non regi nupſiſſe dicens, duabus tamen apud patrem filiabus relictis, à lege viri ſoluta eſt. Quam non multum poſt dux *Normanniæ Henricus* deſideratis forte nuptiis duxit in uxorem, & ſic mox ducatus *Aquitanniæ*, qui à finibus *Andegavenſium* & *Britonum* ad *Pireneos* uſque montes *Galliam* & *Hiſpaniam* dirimentes extenditur, ratione conjugis in ducis *Normannici* poteſtatem tranſivit. In quo quidem facto licet *Franci* invidiam habebant, ducis tamen profectum nullatenus poterant impedire. Interea rex *Stephanus* faſtu regio fines *Angliæ* luſtratus, & ſe tanquam regem novum oſtendens, à cunctis ſuſcipiebatur, & juxta concordiam inter ipſum & Ducem factam, decenti magnificentia ab omnibus colebatur. De qua quidem concordia ſic metrice ſub compendio quidam dixit.

Stephanus in regem magnatum laude levatur.
Proles per legem Matildis poſt dominatur.

Stephanus autem rex in *Eboracenſi* provincia veniens, quemdam *Philippum de Colvilla* qui munitionem in partibus illis conſtruxerat, rebellem invenit, ejuſdem munitionis firmitate & commilitonum ſuorum ingentibus animis ac copioſo armorum & ciborum apparatu fretum. Rex igitur ex proximis provinciis exercitu convocato, munitionem illam objectu ampnium, ſilvarum atque paludum fere inacceſſibilem, obſidione concluſit, & in brevi optinuit tempore meſſis fortiter expugnatam. Hiis itaque expletis & aliis quæ rex in civitate *Eboracenſi* & in adjacente provincia volebat, ad partes auſtrales reverſus eſt, & in feſto ſancti *Michaelis* cum epiſcopis & optimatibus terræ Concilium tam pro negotio regni quam proviſione eccleſiæ *Eboracenſis* per mortem ſancti *Willielmi* tunc vacantis, *Londoniæ* celebravit. Qui quidem ſanctus *Willielmus* licet poſt mortem *Thurſtini* ſupradicti archiepiſcopi ad dictum archiepiſcopatum *Eboracenſem* legitime fuerat electus, & de eo minus juſte impeditus, alio, ſcilicet *Henrico Murdak*, monacho *Ciſtercienſis* ordinis per papam *Eugenium* iij. voluntarie ordinato; demum tamen poſt mortem ejuſdem papæ & dicti *Henrici*, ad dignitatem prædicti archiepiſcopatus iterum modo quo ſequitur electus extitit & promotus. Iſte autem beatus *Willielmus* ex ſpectabili proſapia regis *Stephani* ortus præclaris natalium titulis fuera inſignitus; Erat enim filius *Herberti* Comitis viri potentiſſimi. Profecto ne dum parvulus eſſet ignobilitatis

bilitatis turpitudinem teneræ medullæ prælibarent, moralis pædagogi pedibus est additus, & cum literarum laurea reflorerer, liberalibus imbuitur disciplinis. Hiis & aliis divinæ gratiæ donis pensatis, Thesaurarius ecclesiæ *Eboracensis* est effectus, proprias opes intra manus postulantium opem transire coegit, nullum thesaurum preciosiorem putans quam patientibus penuriam subvenire. Inter hæc archipræsule *Eboracensis* ecclesiæ *Thurstino* in fata decedente, Canonici singuli *Willielmum* præferunt tam pro honestate morum quam excellentia meritorum, sed livor edax & impetuosus amor dominandi, quemdam ejusdem ecclesiæ archilevitam adeo traxerat in regionem dissimilitudinis, ut inter eligentes excitavit discidium à saniori parte impediens electum, licet de ejus electione clerus & plebs laudum præconia acclamassent. Suspenditur igitur causa ad examen sedis apostolicæ provocata. Summus pastor *Eugenius Cisterciensis* ordinis non vicio personæ sed pro voluntatis arbitrio quod in lege optinuit, electionem ejus cassavit, & zelo prout præsumitur pio, *Henricum Murdak* ejusdem ordinis monachum in pastorem *Eboracensis* ecclesiæ ordinavit.

Willielmus vero patientiam habuit pro solacio, biformes eventus constancia superans uniformi, ut de eo dici posset, Sicut tenebræ ejus ita & lumen ejus. Vir Dei *Willielmus* ad *Henricum Wintoniensem* episcopum patruum suum accessit, qui ei mansionum suarum optulit optionem, universam volens clientelam ad ejus obsequia inclinare. Sed Dei electus tanta refutans, in quodam manerio dicti præsulis mansit in solitudine, ibidem cupiens pœnitudinem gerere commissorum, & ultrices pœnas flammarum libertate restringere lacrimarum. Post hæc mors, ad cujus sententiam dives & pauper ad paria judicantur, in uno eodemque ut fertur die papæ *Eugenio* & archipræsuli suo *Henrico* vitam violenter abrupit. Cardinalis vero ille, qui prius electionis suæ præcipuus defensor extiterat, felicibus auspiciis elevatus, culmen ascendit apostolicæ dignitatis. Venerabilis autem papa *Anastacius* iv. de prædecessoris sui sententia dolens, suam erga Dei electum sententiam non mutavit, sed tanquam veritatis zelator Canonicis *Eboracensis* ecclesiæ pro majori & digniori parte ipsum iterum eligentibus, electionem confirmavit, & eidem summo cum honore consecrationis munus impendit. Accepta ergo cum tanto beneficio papalis benedictionis gratia, *Willielmus* cœpit ad *Angliam* remeare, & ubicumque locorum transitum faciebat, castimonia ac puritate & divinæ conversationis gloria laudabiliter fulgebat. Cum autem civitatem *Eboracensem* intraret, & pontem post patrem effrenata filiorum multitudo populorum transire vellet, ponderositate rupta est lignei pontis compago. Itaque quod horrendum est visu & stupendum relatu, multitudines virorum ac mulierum & præcipue infantium catervatim inter rapida fluvii fluenta ceciderunt, ubi profunda fluminis habebatur altitudo, mixtis hominibus equis phaleratis. Conversus vir Dei ad populum insanis undis undique involutum, salutifero signo crucis eos insignivit, & resolutus in fletum orationes Deo optulit, ne profunda absorberet eos aqua. Quod & factum est, ita quod nec anima una periclitavit.

Postmodum vero sancto *Willielmo* in domino quiescente, *Stephanus* rex de provisione *Eboracensis* ecclesiæ tunc pastore carentis in Concilio *Londonia* ut prædicitur celebrato, tractavit. Evocati igitur majores ejusdem ecclesiæ cum Abbatibus & Prioribus subjectæ provinciæ, decreto in *Rogerum Cantuariensem* archidiaconum facto, ipsum à suo archiepiscopo cujus hastucia omne negocium electionis illius præcesserat, Rege annuente in suum archiepiscopum petierunt. Quem cum facile à volente impepetrassent, preces statim alias injecerunt; scilicet, ut eum non tanquam *Cantuariensis* archiepiscopus sed sedis legatus apostolicæ consecraret. Hoc etiam à volente non difficiliter impetrato, idem electus in ecclesia beati *Petri* apud *Westmonasterium* consecratur. Soluto namque Concilio ad ecclesiam properavit, & rebus pro tempore dispositis ad sedem apostolicam gratia pallii petendi in propria persona iter arripuit.

Anastacius iv. natione Romanus post *Eugenium* sedit papa anno uno, mensibus iv. diebus xxiv. & cessit diebus viginti. Hoc quidem anno obiit sanctus *Barnardus* Abbas *Clarevallensis* qui in *Burgundia* castro Fontanis oriundus filius strenui militis, materno primum lacte, deinde cibis grossioribus fuerat enutritus. Tandem sub anno gratiæ millesimo centesimo xij. à constitutione ordinis *Cistercii* xv. ætatisque suæ xxij. cum xxx. sociis *Cistercium* ingreditur. Post quintum conversationis suæ annum Abbas *Clarevallensis* efficitur, ubi supra humanam consuetudinem vigilans, nullum tempus dixit se magis perdere quam quando dormivit; sompnum morti comparans. Stertentes & incomposite dormientes vix tollerabat. Ad cibum tanquam ad tormentum accessit, propter magnam abstinentiam, magnam ex parte ciborum discrecionem amiserat, Ita quidem ut oleum pro vino, sanguinem pro butiro aliquando sumeret; dixitque solam aquam sibi sapere; eo quod fauces suas refrigerabat. Quicquid de scripturis didicerat, maxime in silvis & in agris meditando & orando hauserat, nec alios se habuisse magistros quam quercus & fagos fatebatur. In vestibus ejus paupertas sed absque sordibus fuit; aiebat enim vestes fore animi indices aut necligentis aut inaniter gloriantis. Proverbium illud frequenter ore sed corde semper tenebat. *Qui facit quod nemo, mirantur omnes.* Noviciis Religionem intrare volentibus dicere consueverat, *Si ad ea quæ intus sunt festinatis, hic foris quæ de seculo attulistis corpora dimittite, soli spiritus ingrediantur: caro autem non prodest quicquam.* Quandocumque ad episcopandum invitabatur, Respondere solebat se suum non esse sed aliorum servicio deputatum; semper inveniebatur aut orans, aut legens, aut scribens, aut meditans, aut fratres suos verbo ædificans. Tandem sub anno gratiæ millesimo centesimo quinquagesimo tercio morti appropinquans, tria fratribus suis observanda reliquit, quæ & ipse pro modulo suo in vita sua observasse asseruit, dicens, Neminem scandalizare volui, sed ut scandalum surrexit sedavi ut potui. Minus sensui meo quam alieno judicio credidi. Læsus de lædente vindictam non repecii. *Barnardus* igitur multorum tractatuum, potissime in hiis quæ de incarnatione Christi sunt, egregius conscriptor, multorumque miraculorum patrator, centum lx. monasteriorum constructor, in Domino obdormivit.

Hoc quoque anno post supradictum Concilium *Londonia* celebratum rex *Stephanus* in *Cancia* constitutus

tutus morbo incubuit. Quo ingravescente post paucos dies mense Octobris anno Domini M. Cliij. & anno regni sui nonodecimo decessit, & apud **Fauersham** in *Cancia*, in monasterio quod ipse à fundamentis construxerat, sepelitur. Nuncium vero mortis dux *Normanniæ Henricus* mature accepit, qui tunc quoddam castrum quod ab eo detentum fuerat obsidebat. Cumque ab amicis moneretur ut relicta obsidione ad *Angliam* festinaret, ne quid contra eum veteres inimici molirentur: Ipse de jure suo & justicia confidens, respondit, Illos nichil contra eum attemptare ausuros: & quamvis multum instarent, non tamen nisi obtento castro obsidionem solvere adquievit. Hoc quoque anno obiit *Ranulphus* secundus cognomento de *Gernons* quartus post conquestum *Angliæ* Comes *Cestriæ*. Cui successit filius suus *Hugo* secundus, qui fuit in ducatu illo 29. annis & strenue multa egit. In diebus *Stephani* regis miles quidam *Owenus* nomine purgatorium sancti *Patricii* abbatis non episcopi in *Hibernia* intravit. Qui rediens in negociis *Ludensis* monasterii ordinis *Cisterciensis* mansit in *Hibernia*, & gaudia & pœnas quas viderat narravit; sicut in libro qui intitulatur *Purgatorium Patricii* satis plane habetur. Tempore eciam istius regis *Stephani* anno regni sui nono, puer quidam *Willielmus* nomine, apud *Norwicum* à Judæis crucifigitur. Tempore eciam istius regis *Stephani* circa annos Domini M. Cxlvj. erat exordium ordinis Præmonstracensis in *Anglia* apud **Newhous**, qui nuper tempore regis *Henrici* primi in *Landunensi* diocesi inceperat sub patre *Norberto* qui fuit *Coloniensis*. Unde versus,

Sub patre Norberto Pramonstrati viget ordo.

An. Dñi 1155. STephano siquidem rege, ut dictum est, defuncto, *Henricus* secundus filius imperatricis nepos *Henrici* primi ex filia sua imperatrice & *Galfrido Plantagenet* Comite *Andegaviæ* progenitus, de *Normannia* in *Angliam* veniens, anno à partu virginis M. Clv. ab archiepiscopo *Cantuariensi Willielmo de Turbine* Priore sanctæ *Osithæ*, qui *Radulpho de Turbine* primo *Roffensi* successit, vel secundum quosdam, à *Theobaldo* archiepiscopo *Cantuariensi* primo abbate *Beccensi*, qui dicto archiepiscopo *Willielmo* successit, in regem *Angliæ* consecratur, hæreditariumque regnum sine diminutione suscepit, congaudentibus & conclamantibus turbis *Vivat Rex*. De novo enim principe experta mala, meliora sperabant, præsertim cum magni jam principis in ipsis suis primordiis imaginem præferret. Denique edicto præcepit, ut illi qui ex gentibus exteris in *Anglia* sub rege *Stephano* prædarum gratia tanquam ad militandum confluxerant, & maxime *Flandrenses*, quorum tunc in *Anglia* magna fuit multitudo, propriis regionibus redderentur, diem eis fatalem constituens si post illum diem quis in *Anglia* inveniretur. Quo edicto ita in brevi dilapsi sunt, ut quasi fantasma in momento disparuisse undique viderentur. Moxque castella nova, quæ in diebus avi sui nequaquam extiterant, præcepit citius complanari, paucis tamen exceptis quæ à viris pacificis constructa fuerant pro regni munitione voluit retineri.

Publicæ quoque legis solicitudinem in primis habuit, ut lex quæ extincta videbatur paulatim exsurgeret; ordinatis in cunctis regni finibus juris & legum ministris, qui improborum audaciam cohercerent, vel secundum causarum merita discernerent, ipse in majoribus negociis operam regiam impendebat. Quociens vero à subditis contra iniquos judices pulsabatur, mox remedium adhibebat, illorum negligentiam corrigens vel excessum. Talia novi principis fuere inicia, stupentibus improbis & congratulantibus viris pacificis & amicis. Cujus mores & actus, virtutes & vicia, *Giraldus Cambrensis* in suis distinctionibus describit, sic inquiens, *Meticulosa plane res est in illum allegare qui potest relegare, illum multis verbis describere qui uno verbo potest proscribere. Gloriosum quippe foret & vires nostras prorsus excedens veritatem in singulis non supprimere, & in nullo principis animum exacerbare.* Erat nempe hic *Henricus* vir subrufus, amplo capite & pectore, oculis glaucis, voce quassa, corpore carnoso, cibo tamen & potu parcus, &, ut pinguedinem reprimeret, corpus suum vexatione, venatione, stacione, & deambulatione vexabat. Statura mediocris, eloquens & literatus, in armata milicia strenuus, in togata providus. In bellis ambigua fata formidans; humanior semper militi extincto quam superstiti, plus mortuos lugens quam vivos amans. Urgentibus incommodis nemo benignior, resumpta securitate nemo rigidior; acer in indomitos, clemens interdum in subactos. Durus in domesticos, profusus in extraneos; largus in publico, parcus in privato. Quem semel exosum aut dilectum haberet, vix ad contrarium flecteretur. Verbi spontaneus transgressor, morosus ad cuncta responsor, quietis amator, sed nobilitatis oppressor, justiciæ venditor & dilatator, fidei transgressor; verbo varius & versutus. Adulter publicus, ecclesiæ malleus, Deo semper ingratus, discordiam inter filios summo opere fovebat, solum sibi ex eorum discidio pacem sperans provenire. Si tamen excursuum suorum metæ quærantur, prius deerit orbis quam aderit finis. Animoso quippe pectori cessare poterunt terræ, cessare nesciunt victoriæ, nec deerunt triumphi si materia triumphandi. In utraque milicia, *Martis* scilicet & *Minervæ*, singulariter effulsit; terras quippe hæreditarias potenter pacificavit; *Hiberniam* potenti classe subjugavit, *Scotiæ* regnum capto rege *Willielmo*, suo regno adiciens, ab australi oceano usque ad boriales Orcadum insulas quasi sub monarchia terras concludens, imperium suum egregie dilatavit; quod quidem post tempora *Julii Cæsaris* nulli legitur contigisse.

In transmarinis partibus præter *Normanniam, Aquitanniam, Andegaviam,* & *Cenomanniam* quæ eum paternali jure contigerant, *Pictaviam* quoque & *Gasconiam* usque ad *Pireneos Hispaniæ* montes quæ ei matrimonialiter obvenerant, *Alverniam* cum quibusdam aliis terris suo dominatui subegit. Solebat quoque inter confabulandum dicere, *Totum mundum uni potenti viro satis parum esse.* Reges *Hispaniæ* ad discordias suas sedandas in hunc regem compromiserunt. Et quamvis in nonnullis ejus successibus cuncta quietis obstacula felicis hominis auspicio, quasi exquisito fortunæ favore ad vota fuerant summota, nonnulla tamen quasi fato infausto sibi contigerunt; ad ejus quidem humiliationem si tamen pœnitens fieret; sin autem obstinatus carne propria carnifex cruciaretur. Inprimis nempe *Alianoram Francorum* reginam domino suo *Lodowico*

Lodowico indebite subtraxit, sibique de facto cum de jure non posset copulavit; de qua pater suus *Galfridus* eum prohibuerat ne eam tangeret, pro eo quod dum senescallus regis *Franciæ* fuerat, eam cognovisset. Ex ea tamen *Henricus* iste tres filias & sex inclitos filios suscitavit; quarum primam *Matildam* duci *Saxoniæ*, secundam *Alianoram* regi *Hispaniæ*, tertiam *Johannam Willielmo* regi *Siciliæ* copulavit. Duobus quoque filiis suis præmature sublatis, in reliquis quatuor usque ad mortem meruit perturbari. Ac cum xxv. annis pene regnavit, sex lustra data sunt ei ad mundanam gloriam, ad conversionis tolleranciam, ad devotionis experienciam, septimum vero lustrum tanquam reprobo & ingrato inflictum est ad vindictam. Secundo namque septimi lustri anno evanuit conatus ejus quem circa *Johannis* filii sui in *Hiberniam* missionem paravit. Tercio anno, qui nunquam prius quicquam amiserat, jam *Alverniam* contra regem *Franciæ* perdidit: quarto anno *Bituricam*: quinto urbes *Cenomannicam* & *Turonensem*, cum castellis multis, & seipsum

Consueverat quoque rex iste religiosos episcopos ad colloquia sua eciam in transmarinis partibus & in Martiis negotiis secum circumducere, & eorum magis quam militum consiliis uti. Quod & fecit duplici de causa: Primo, ut curia sua adventantibus legatis venerabilior appareret. Secundo, quia prius semper temptabat pacem quam arma; idcirco tales cum adjectione pecuniæ suos fecit mediatores. Verum quia ecclesiasticas dignitates aliquando indignis contulerat, ut famam suam quodammodo redimeret, *Baldewinum Cisterciensis* ordinis monachum ad *Cantuariensem* sedem, & *Hugonem Cartusiensis* ordinis Priorem ad sedem *Lincolniensem* promovit. Ut autem lector quisquam tam hujus regis quam filiorum suorum infaustos exitus minus obstupeat, consideretur origo hujus regis ex parte utriusque parentis, necnon & uxoris suæ condicio de qua filios suscitavit. Comitissa namque quadam *Andegaviæ* de cujus sobole *Galfridus Plantegenest* processit, ob solam corporis speciem fuerat desponsata. Raro tamen ad ecclesiam accessit, sed & tunc vix usque ad secreta missæ moram faciebat. Hoc dum à Comite marito suo notaretur, die quadam detenta est in ecclesia à quatuor militibus. At illa, rejecto pallio per quod tenebatur, relictis ibidem duobus filiis suis quos sub dextro angulo pallii tunc fovebat, cum reliquis duobus filiis quos ad sinistram tenebat, per fenestram ecclesiæ cunctis intuentibus evolavit nec usquam comparuit.

Istud postmodum *Ricardus* rex *Angliæ* referre solebat, asserens, non esse mirandum si de tali genere procedentes mutuo sese infestent, tanquam de diabolo venientes & ad diabolum transeuntes: unde & clericus quidam à rege *Henrico* ad filium suum Comitem *Britanniæ Galfridum* pro pace reformanda missus, hoc à filio audivit, « Utquid venisti « exhæredare me de jure meo nativo? Num igno- « ras hoc nobis naturaliter fore proprium & ab at- « tavis insertum, ut nullus nostrum alterum diligat. « Noli ergo frustra laborare ut naturam expellas. Item mater hujus regis *Henrici* vivente priori marito, imperatore scilicet *Henrico* heremitice peregrinante, nupsit alteri scilicet *Galfrido Plantagenest* de quibus iste rex processit. De isto quoque rege *Henrico* quondam infantulo & in curia regis *Francorum* nutrito, beatus *Bernardus* abbas rege præsente sic prophetavit, *De diabolo venit, & ad diabolum ibit:* notans per hoc tam tyrannidem patris sui *Galfridi* qui *Sagiensem* episcopum eunuchaverat, quam eciam istius *Henrici* futuram atrocitatem qua in beatum *Thomam* desæviret. Ad hæc, *Galfridus* pater hujus regis illa *Elianora* abusus fuerat, quam iste *Henricus* filius suus postmodum duxerat.

Pater eciam hujus *Elianoræ* Comes *Pictavensis* uxorem vicecomitis sui vi rapuit, & marito vivente in uxorem duxit. Quem dum quidam vir sanctus pro hac re increpasset, & minime profecisset, adjecit, dicens, *Nusquam proles de vobis veniens fructum faciet felicem.* Contigerat aliquando in camera hujus regis *Henrici Wintoniæ* multipliciter picturata, locum vacuum jussu regis relinqui, ubi rex postmodum aquilam cum quatuor pullis insidentibus depingi fecit, quorum tres unguibus & rostris parentem lacerabant, sed quartus paternis oculis eruendis acrius insistebat. Requisitus rex quid hoc portenderet, ait, Hii quatuor pulli filii mei sunt, qui me usque ad mortem persequi non cessabunt; sed potissime ille novissimus *Johannes* quem modo carius amplector, neci meæ acrius insudabit. Iste rex *Henricus* filius *Galfridi* Comitis *Andegaviæ* & *Matildis* imperatricis, anno quo supra de *Normannia* in *Angliam* veniens, die sancti *Leodegarii* vel secundum quosdam xiv. kal. Januarii die Dominico apud *Westmonasterium* in regem *Angliæ* ut præmittitur consecratur. Et iste *Henricus* dictus est *Henricus* secundus. Quo anno *Thomas Beket* de *Londonia Cantuariensis* archidiaconus factus est Regis Cancellarius.

Quomodo Dominica Regia redintegrantur.

Considerans autem rex quod regni redditus & Dominica per molliciem regis *Stephani* ad Dominos multos jam devenissent, præcepit ea cum omni integritate infra tempus certum à quibuscumque detentoribus resignari, & in jus statumque pristinum revocari. Quidam vero indies Cartas regis *Stephani* protulerunt. Quibus fuit à rege responsum, *Quod Cartæ invasoris præjudicium legitimo principi minime facere deberent.* Primo ergo indignati, deinde territi & consternati ægre quidem sed tamen integre usurpata omnia resignarunt. Cumque fere omnes regiæ voluntati pervenissent, rex *Northumbranas* partes adiit, ubi *Willielmum* Comitem *Albemarlensem* & cæteros eadem auctoritate convenit. Ille vero diu hæsitans multumque æstuans tandem corde saucius regiæ succubuit potestati, & quæcumque ex regio Dominico pluribus jam annis possiderat, cum dolore non minimo resignavit, maxime illud famosum & notabile castrum de Scardeburgh quod idem Comes in *Eboracensi* provincia super rupis planiciem & turrim infantium augustius fabricavit, qua processu temporis collapsa, arcem magnam & præclaram rex ibidem ædificari præcepit. In eadem ergo provincia rebus ad votum gestis, rex ad superiora *Angliæ* remeans, solum *Hugonem de Mortuo mari* virum fortem & nobilem rebellem invenit, castrum regium de Bruggenorth retinendo. Qui cum juberetur propriis esse contentus, & reddere quæ de jure regio possidebat, pertinacissime renuit, & se ad resistendum

modis

modis quibus potuit præparavit. Rex vero exercitu celeriter congregato, *Brigiam* obsedit, & post tempus modicum fortiter oppugnatam in deditionem recepit, & dicto Comiti cujus cor paulo ante quasi cor leonis fuerat humiliato & supplici, veniam largitus est.

Item repeciit à rege *Scottorum Northumbriam.* Regi quoque *Scottorum* qui boriales *Angliæ* regiones, scilicet *Northumbriam, Cumberlandiam* & *Westmerlandiam* nomine dictæ Imperatricis & hæredis ejus olim ad *David* regem *Scottorum* adquisitas, tanquam jus proprium possidebat, mandare curavit, regem *Angliæ* non debere tanta regni sui parte fraudari, justumque est reddi quod fuit suo nomine adquisitum. Ille vero rex *Scociæ* regem *Angliæ* in hac parte prudenter prævalere considerans, prænominatos fines cum integritate restituit repetenti, & ab eo vicissim comitatum *Huntingdoniæ* prisco sibi jure competentem recepit. Eodem anno scilicet primo istius regis *Henrici Anastasius* papa successor *Eugenii* obiit, cui successit *Nicholaus Anglicus*, & mutato nomine dictus est *Adrianus* iiij. qui sedit annis iiij. & cessavit sedes diebus xx. Hunc tradit fama vulgata nativum fuisse Abbatis sancti *Albani* in *Anglia*, & dum monachatum ibidem expostularet, repulsum fuisse: Qui tandem literis & moribus insistens, *Albanensis* episcopus primo factus est, deinde *Wormaciam* legatione fungens, provinciam illam convertit ad fidem; demum papa effectus, propter vulnerationem unius Cardinalis totam urbem *Romanam* supposuit interdicto, *Willielmum* regem *Siciliæ* sibi rebellem excommunicavit, qui postea absolutus homagium domino papæ faciens, terram ab ipso suscepit. Hic primus omnium virorum Apostolicorum, ut dicitur, in urbe veteri cum Cardinalibus moram fecit. Circa idem tempus urbs *Ascalona* capitur à Christianis.

An. Dñi 1156. Anno domini M. Clvj. & regis *Henrici* 2°. natus est *Henricus* filius ejus de *Elianora* regina apud *Lundon.* & idem rex antea filium nomine *Willielmum* genuerat qui in pueritia decessit. Et eodem anno rex *Scociæ* & multi magnates *Angliæ* obierunt. Mense Octobris apparuit signum Crucis in luna, & delata est manus sancti *Jacobi* Apostoli ad monasterium de *Redinges.*

1157. Anno domini M. Clvij. & regis *Henrici* tercio, *Matilda* filia ejus nata est apud *Lundon.* In pago Parisiacensi tunica Salvatoris nostri in monasterio *Argentilo* revelatione divina inventa est, inconsutilis & rufi coloris, quam, sicut literæ repertæ in ea indicant, gloriosa mater ejus sibi fecerat dum adhuc puer esset.

1158. Anno domini M. Clviij. & regis *Henrici* iiij°. *Ricardus* filius ejus apud *Oxoniam* nascitur, cui postea ducatum *Aquitanniæ* dedit. Eodem anno rex *Henricus* exercitum in *Walliam* primo duxit. Nam non multis diebus praelapsis inter regem & gentem barbaram *Walliæ* discordia orta est, unde rex inmensis ex tota *Anglia* copiis congregatis regionem *Wallicorum*, qua facilior aditus videbatur, ingredi statuit & decrevit. Porro illi convenientes excubabant in terminis, & in planum progredi vel aperto bello cum loricatis levi congredi armatura, homines caute declinantes & in silvis delitescentes, viarum angustias observabant. Sane *Wallenses* reliquiæ *Britonum* esse noscuntur, qui hujus insulæ quæ nunc *Anglia* dicitur, olim tamen *Britannia* dicebatur, incolæ primi fuerunt, ejusdemque nationis & linguæ esse probantur cujus & *Britones* transmarini. Cum autem gens *Britonum* à supervenientibus *Anglis* populis exterminium pateretur, qui evadere potuerunt, in *Wallias* benificio montium & silvarum tutas contra irruptionem, confugerunt, ubi usque in præsentem diem hæc natio perseverat. Rex autem fines hostium contra locorum malitiam luctando ingrediens, infausta negotii initia habuit. Pars enim exercitus per loca silvosa & humida incautius gradiens, hostibus intercepta pro magna parte periit, & duo nobiles cum multis aliis corruerunt. Quidam vero fugientes & regem qui in loco tuto persistebat, occubuisse credentes, advenientibus adhuc & properantibus ad pugnam ordinibus regem occubuisse nunciabant, unde magnam exercitus partem sinistri rumoris atrocitate attonitam, enormiter fugere compulerunt, ita ut signifer regius vexillo regis abjecto fugæ se dedit, & regem extinctum occurrentibus proclamaret. Ob quod delictum postea à quodam viro nobili, proditionis ejus dedecus publice opponente, regii vigore judicii duello adductus est, quem tamen judicio rex mortem subducens, apud *Redinges* monachum fecit vel fieri jussit, & fisco patrimonium ejus amplissimum applicatur. Cumque rex ocius advolans turbatum exercitum proprio aspectu exhillarasset, resumptis illico animis & viribus confusi ordines in ordinem conjecerunt, adversus hostiles insidias extunc se cautius instruentes. Cumque rex classem non modicam præparari jussisset, ut eos per mare invaderet, statim legati hostium venientes, pacifice locuti sunt, & traditis quibusdam finium suorum munitionibus, tandem regi suos Principes adduxerunt, illi cum sacramento homagium facientes. Pacis ergo sereno post belli nebulum gratius arridente, exercitus cum gaudio ad propria remeavit. Et rex in anno sequenti castrum de *Ruthelan* in *Wallia* firmavit, & monasterium de **Basingwerk** fundavit.

Cum igitur sedatis *Wallensibus Anglia* in pace & securitate ageret, nunciatum est regi fratrem suum tumultuari in partibus transmarinis. Cujus causa fuit hæc. Comes *Andegaviensis* pater eorum cum tres haberet filios, *Henricum, Gaufredum* & *Willielmum*, ad extrema veniens, medio filiorum scilicet dicto *Gaufredo*, comitatum *Andegaviæ* testamento reliquit, sic dicens inter cætera testamenti sui verba. *Cum* Henricus *plenitudinem juris materni*, i. Normanniam *cum* Anglia *habuerit, fratri* Gaufrido *tunc patrimonium integre dimittat. Interim vero dictus* Gaufridus *tribus castellis, scilicet Schynoe, Leuduno & Mirabello sit contentus.* Et quia *Henricus* tunc absens fuerat, idem Comes episcopos & nobiles qui aderant adjuravit, ne corpus suum sepulturæ traderetur, nisi præstito prius à filio suo *Henrico* sacramento, quod paternum testamentum minime violaret. Denique patre illo mortuo, mox ad exequias absens filius concurrit, & audita adjuratione paterna diu hæsitavit; tandem conclamantibus omnibus, ne ad sempiternum ejus obprobrium patris corpus inhumatum remaneret, victus succubuit, & non absque dolore quod exigebatur præstitit sacramentum. Cum autem regnum *Angliæ* adeptus esset, à summo pontifice beneficium absolutionis consecutus est. Qua ratione tutus, nec testamento patris, nec petitioni fratris satisfacere curavit, unde indignatus frater, tribus prænominatis castellis

castellis bene munitis, confestim vicinas turbabat provincias. Rex autem exercitu prope congregato *Chinonem* obsedit, & in brevi per deditionem optinuit, fratrique humiliato veniam dedit. Et ut occasionem superbiæ ei tolleret, terram sibi planam pro castris contulit, & in *Angliam* reversus est.

Cito post præclara urbs *Nannetensis* certum in quo sibi complaceret dominum non habens, prædictum *Gaufridum* industria strenuum, sibi in verum dominum elegerunt, & accersito civitatem cum adjacente provincia tradiderunt, sed non diu hac felicitate functum mors inmatura sustulit, & Comes *Richemondensis* qui transmarinæ *Britanniæ* magna ex parte præsidebat, eandem civitatem intravit. Quibus auditis, rex dato mandato *Richemundiæ* comitatum fisco præcepit illico applicari. *Andegaviam* & civitatem eandem tanquam jure fraternæ successionis reposcens, eundem Comitem ita perstrinxit, ut eandem urbem voluntati regiæ resignavit.

A. Dñi 59. Anno Domini M. Clix. & regis *Henrici* quinto *Galfridus* filius ejus natus est, qui postea fuit dux *Britanniæ*, quia filiam Ducis *Britanniæ* cepit in uxorem. Ex qua genuit duos pueros, videlicet *Arthurum* de *Britannia* & *Elianoram la Bret*. Eodem quasi tempore *Fredericus* Imperator civitatem *Mediolanensem* subvertit, ubi inventa sunt trium magorum corpora qui Dominum in die Epiphaniæ cum muneribus adorabant, de *Perside* olim *Constantinopolim* ab Imperatore translata, & inde à *Sergio* papa *Mediolanum* miraculose transvecta, sed demum urbe à *Frederico* ut dictum est destructa, *Radulphus Coloniensis* archiepiscopus illa usque *Coloniam* transportavit. Sed & aureus circulus eadem corpora cum reperta essent ambiebat ut sibi mutuo cohærerent.

Alexander iij. post *Adrianum* sedit papa annis xxj. mensibus xj. diebus xix. Electus est etiam tunc temporis quidam *Octovianus* qui *Victor* se vocari fecit, & uterque in alterum excommunicationis sententiam fulminavit. Occidentalis ecclesia, *Francia* scilicet & *Anglia* cum Insulis, favebat *Alexandro*, Imperator vero *Fredericus* & sui favebant *Victori*. Ille *Alexander* quatuor scismaticos Apostolicos superavit, scilicet dictum *Octovianum*, *Guidonem Cremensem*, *Johannem Strumensem* & *Landon*. Primus fecit se vocari ut dictum est *Victorem*, secundus *Paschalem*, tertius *Kalixtum*, & quartus *Innocencium*, quorum tres fuerunt presbyteri Cardinales, qui per *Fredericum* erecti & per *Alexandrum* papam excommunicati, mala morte perierunt. *Longobardi* etiam in libertatem se recipientes civitatem *Mediolanum* restauraverunt, & Imperatorem *Fredericum* contempnentes contra ejus impetum, civitatem *Alexandriam* sic ex nomine domini papæ, cui se devotos esse gaudebant, vocatam, apto loco condiderunt. Iste papa *Alexander* demum *Fredericum* Imperatorem ad concordiam ecclesiæ revocavit, & ipsum & *Emanuelem Constantinopolitanum* Imperatorem & *Willielmum* regem *Siculorum* atque *Lumbardos* concordavit.

Hiis temporibus terræ motus magni per loca diversa fuerunt, ita quod civitas *Antiochena* cum *Tripoli* cecidit, atque *Damascus* cum multis aliis subversa est. Tunc quoque civitas *Chatenensis* penitus eversa est, & plusquam xx. milia hominum mortui sunt, & mare retrogradum versum est, & quinque milia hominum in *Sicilia* submersi sunt.

Iste papa *Alexander* beatum *Thomam* martyrem *Cantuariensem* archiepiscopum in exilio fovit, & decretalem inter archiepiscopos *Cantuariensem* & *Eboracensem* de delatione Crucis ordinavit.

Eodem quoque tempore quidam hæretici *Angliam* ingressi sunt, in universo circiter xxx. homines & feminæ quasi linguæ *Theutonicæ*, quendam *Gerardum* nomine aliqualiter literatum tanquam præceptorem & principem imperiti ydiotæ sequentes. Rex vero ipsos in custodia deprehensos indiscussos vel impunitos dimittere nolens, præcepit episcoporum concilium apud *Oxoniam* celebrari. Ubi de fidei articulis interrogati, ille literatus pro omnibus una voce respondit, se esse Christianos & doctrinam se velle Apostolicam venerari. Sacrum vero baptisma, eukaristiam & conjugium detestantes, ausu nefario unanimiter respuerunt. Cumque divinis urgerentur testimoniis prædicta credere; se quidem ut instructi erant credere, de fide vero sua disputare nolle responderunt. Moniti ut pœnitenciam agerent & corpori ecclesiæ unirentur, omnem salubritatem consilii spreverunt. Minas quoque comminati deriserunt, verbo illo dominico abutentes, *Beati qui persecutionem patiuntur &c.* Tunc episcopi ne virus hæreticum latius serperet præcaventes, eosdem publice pronunciatos hæreticos, corporali disciplinæ subdendos catholico Principi tradiderunt, qui præcepit hæreticæ infamiæ caracterem frontibus eorum inuri, & spectante populo, virgis cædi cohæreticos, ab urbe expelli; districte prohibens, ne quis eos hospicio recipere vel aliquo solacio præsumeret confovere. Ad pœnam ergo ducti, gaudentes properabant, præeunte eorum magistro & canente, *Beati eritis cum vos oderint homines &c.* Unam tantum mulierculam *Anglicam* deceperant, & illa metu pœnæ ab eis discedens, errorem confessa est, & reconciliationem meruit salutarem.

Anno domini M. Clx. Regisque *Henrici* vj. quidam puer à *Judæis* apud *Gloverniam* crucifixus est. An. Dñi 1160.
Eodem anno *Henricus* primogenitus hujus regis *Henrici*, *Margaretam* filiam *Ludowici* regis *Franciæ* desponsavit. Nam cum prædicti reges *Angliæ* & *Franciæ* in parte fuissent discordes, mediantibus viris pacificis pacem inter se statuerunt. Illius discordiæ causa hæc fuit. Tempore regis *Stephani* Comes *Andegavensis* invasit optinuitque *Normanniam* præter *Gisortium*, & duo alia quasi appendentia castella quæ in potestate regis *Franciæ* jam devenerant. Hanc juris *Normannici* dominationem rex *Angliæ* non patiens, arte magis quam jure duxit in hac parte utendum. Per *Thomam* namque Cancellarium suum apud regem *Francorum* tantum egit, ut dicta *Margareta* filia ejus ex filia regis *Hispaniæ* nata, quæ post divortium inter ipsum & *Alienoram* sibi nupta fuerat, *Henrico* filio suo primogenito in conjugem traderetur, munitionibus illis in dotem cedentibus; quæ tamen à Templariis in sequestro custodirentur, donec pueri qui nondum per ætatem nuptias contrahere poterant, suo nuptialiter tempore convenirent, rege *Anglorum* interim utriusque pueri custodiam habente. Verum idem rex aliquot annis elapsis, diutioris moræ inpaciens, inter eosdem pueros nuptias præmaturas celebrari fecit, & à Templariis castella recepit. Quamobrem sævientibus *Francis*, ipsum quidem prævaricationis, Templarium autem proditionis accusantibus, ad lites & bella ventum est. Sed crebris

Z z experi-

experimentis edocti, ejusdem regis potenciæ vim inferre non posse, iraque paulatim decrescente, tandem quibusdam pactis mediantibus ut pax fieret descenderunt. Et facta est pax, non quidem solida, sed ut postea claruit, temporalis. Memorati nempe duo reges nunquam fere inter se quiescere dinoscuntur.

Circa idem tempus rex *Henricus* ad civitatem *Tholosanam* petendam in partes *Vasconiæ* magnum duxit exercitum, cujus causa fuit hæc: Avus uxoris suæ Comes *Pictavensis* & dux *Aquitanniæ* in expensis nimis largus, cui proprii redditus sufficere non poterant, accepta à Comite sancti *Egidii* viro pecunioso pecunia non modica, nobilem illi cum pertinenciis civitatem *Tholosam* quasi loco pignoris apposuit, atque in fata decedens, absolvendi appositi operam ad filium transivit, qui ipsum negotium transfudit eciam in hæredes, reliquit autem unicam filiam hæredem, quæ cum regi *Francorum Ludowico* nupsisset, idem rex nomine uxoris suæ *Tholosam* repeciit. Comes tamen sancti *Egidii* nichil juris optinens sed & possessioni incumbens, tandem sic regem nuptiis placavit, accipiendo sororem suam in uxorem, quæ post mortem *Eustachii* filii regis *Stephani* cujus uxor fuerat, ad patrem reversa est; verumtamen postea celebrato inter regem *Francorum* & eandem uxorem ejus divortio, cum eadem ad nuptias regis *Anglorum* transisset, mota est iterum per regem *Angliæ* super *Tholosam* quæstio, justis hæredibus resignanda. Memorato vero Comite restitutionem negante, & regem *Francorum* suæ possessionis auctorem laudante, rex *Anglorum* contracto ex universis terris suæ potestatis exercitu, fines *Vasconiæ* ingressus est. Invitati quoque ab eo amici ut sequerentur vel ingentibus copiis occurrerent, exercitum auxerunt, præcipue Comes *Bartinonensis* qui regnum *Arragonum* ratione suæ conjugis tenuit; nec tamen coronari seu regio nomine vocari voluit, dicens, Se licet fortuna non tamen natura suis antecessoribus habitum meliorem. *Willielmus* etiam *Trencheveil* dominus *Bederensis* vir magnus & potens, qui in manus prædicti Comitis *sancti Egidii* antea inciderat, cum quantis poterat viribus regi *Angliæ* se adjunxit. Porro idem Comes de *sancto Egidio* tanti exercitus impetum pertimescens, regis *Francorum* auxilium imploravit. Qui festinus adveniens cum aliquanta militia *Tholosam* ingressus est. Quod cum regi *Angliæ* cognitum fuisset, civitatem deferens, distulit oppugnare, & ad pervadendam provinciam expugnandasque munitiones exercitum convertit. *Caturricensem* quoque civitatem quæ à se defecerat, & fines ejus cum universis castellis deditione recepit. Quibus actis, & munitionibus *Willielmo Trencheveil*, quas illi sorte bellica Comes *Egidiensis* extorserat, redditis, rex in *Normanniam* remeavit.

An. Dñi 1161. Anno Domini M. Clxj. regisque *Henrici* vij. ira inter ipsos reges *Franciæ* & *Angliæ* tempore expeditionis prædictæ, causis ingravescentibus concepta, tandem quasi parta erupit. Denique exercitibus inmensis hinc inde congregatis, & in terrarum confiniis castris è regione dispositis, uterque princeps cum suis copiis consistebat. Et quia progredi periculosum & verecundum retrogredi videbatur, paratior tunc erat uterque exercitus propter ambiguos bellici finis exitus, prælium excipere quam inferre. Et ne duorum hominum scelus & superbia strages multorum parerent populorum, viri pacifici ea quæ pacis sunt in hac hæsitatione seminarunt. Verum quia sub clipeo, ut dici solet, melius plerumque pacis negotium procedit, principes prædicti qui pacis auditum ante respuerant, bonum sunt pacis quasi de facili amplexati. Ipsis ergo pacificatis, uterque ad sua rediit pro tempore & quievit.

Anno Domini M.Clxij. & regis *Henrici* viij. *Theobaldus Cantuar.* archiepiscopus decessit. Circa hunc annum floruit abbas *Joachim* in *Calabria*, qui super Apocalypsim libros & commenta scripsit. Prædixit quoque *Frederico* imperatori & cæteris regibus terram sanctam adeuntibus, quod parum ibidem proficerent, eo quod nondum tempus liberationis advenisset. Fertur eciam de isto *Joachim* quod quasi prophetice effigiavit mores, & actus, & numerum omnium virorum apostolicorum qui futuri forent in ecclesia. Ejus tamen oppinio contra Magistrum sententiarum scribentis reprobatur, sicut patet in principio Decretalium per *Gregorium* ix. An. 116[2]

Anno Domini M. Clxiij. & regis *Henrici* ix. *Thomas Beket* de *Londoniis* archidiaconus *Cantuariensis*, præpositus *Beverlaci*, & regis cancellarius, dicto archiepiscopo *Theobaldo*, ut dictum est, jam mortuo, in archiepiscopatu *Cantuariensi* successit, & tercio nonas Junii ab *Henrico Wyntoniensi* episcopo consecratur. Iste est sanctus *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus & martyr, ante mundi constitutionem in Christo electus, qui ortu suo felici *Britanniarum* caput *Londonias* illustravit. Pater ejus *Gilbertus* cognomento *Beket* civis *Londoniensis*, mater vero *Matildis* fuit, ambo generis & divitiarum splendore suis nequaquam concivibus inferiores. Quibus è regione morum ingenuitas et piæ conversationis innocentia longe intelleximus præminebant. Justitiæ quidem actibus insistebant, et sine crimine et querela, ut traditur, conversati sunt. Nunc autem in principio restat de ipsius patris et matris conjugio inserendum, ut exinde advertatur quanta cura et pietate à solis ortu usque ad occasum tam diversos genere et conditione congregavit in unum prædestinatio mirifica Salvatoris, de quorum sane felici progenie sponsam suam ecclesiam per mundum universum prævidit sublimari, et triumphaliter decorari. 116[3]

Præfatus ergo *Gilbertus* ætate juvenis crucem Dominicam causa pœnitentiæ votivæ arripuit *Jerosolimam* iturus, quendam de familia sua *Ricardum* nomine secum assumens, ipso solo pro serviente contentus. Quo tandem prospere venientibus, inter Christianos et Gentiles insidiis habitis loca sancta orationis causa cum aliis introrsus quam licuit visitantes, pariter capti sunt et cathenati, atque in carcere cujusdam *Admiraldi* præclari principis paganorum detenti, ut singulis diebus victum laboribus impositis quodammodo compararent. Qui *Gilbertus* per annum integrum & dimidium in captivitate sclavorum more serviens, cum honoratior cæteris atque præstantior haberetur, in oculis *Admiraldi* præ omnibus gratiam & favorem invenit, in tantum quod frequenter coram eo, sed tamen in vinculis, ad mensam veniret, discumbentes visitaret, & invicem de terrarum notitiis ac gentium diversarum moribus & ritu conferrent. Multa eciam ob gratiam ipsius collata sunt suis beneficia, concaptivis, procurante insimul privatim in quantum licuit filia ejusdem *Admiraldi*, puella admodum curialis & decora unica patris

ca patris sui, quæ utique miro affectu ipsum *Gilbertum*, prout patebit inferius, diligebat.

Quadam autem die nacta oportunitate puella liberius cum eo loquendi, inquisivit ab eo de quanam terra & civitate extiterat oriundus, de fide etiam, de religione & conversatione Christianorum, & quæ forent credentium spes & seculorum præmia futurorum. Qui cum responderet, quod *Anglicus* esset & *Londoniarum* incola civitatis, inquisitaque de fide prout melius noverat exposuisset: Consequenter & ipsa ab eo sciscitavit, dicens, Num mortem libenter pro Deo tuo & fide Christi quam profiteris conservanda intrepide exciperes? Libentissime, inquit, pro Deo meo moriar. Quo audito, puella mox quasi ex virtute verbi tota mutata, profitetur se Christianam fieri ipsius ob causam, dummodo ipsam in conjugem accipere in sua fide sponderet. Tacuit attamen ille secum deliberans, adquiescere statim noluit, timens nimirum fallaciam mulieris, unde tergiversando de die in diem prorogavit, nolens cito precibus illius præstare consensum. Cumque puella vehementer affligeretur, & indies ob dilationem, ut moris est mulierum, plus anxia efficeretur, *Gilbertus* interim cum suis concaptivis de fuga cogitans, post annum & dimidium nocte quadam diruptis cathenis à carcere aufugerunt, totumque noctis residuum, quousque fines Christianorum attigissent, conciti peregerunt. Mane autem facto, præpositus operum more solito ut eos ad opera mitteret consueta, à carcere fracto ipsos evasos vidisset, in manu valida eos insequitur, donec Christianorum terminis obstantibus omni spe jam fraudatus reverteretur non parum iratus. Puella vero hæc audiens memorata, ex illa hora de profectione sua & fuga post ipsos cogitavit. Cumque super hoc diebus ac noctibus mire cogitativa efficeretur, & in meditatione sua exardesceret cautius evadendi, nocte quadam universis sompno depressis, sola nullo sciente assumpto secum modico quid ad viaticum necessario ut expeditius iter ageret satis attemptando, multiplici se discrimini tradidit fugiendi, nichil curans de universis hæreditario jure sibi pertinentibus, sufficientiam sibi reputans divitiarum, si desiderium suum pro voto posset complere.

O mirandam nimis hujus mulieris tam audaciam quam amorem tanta difficilia & ardua præsumentis! Non hæsitavit cum esset tam ingenti gloria paternæ possessionis nobilitanda, irrecuperabiliter eadem carere. Non trepidavit fragilis & delicata paupertatem pœnalem subire, nec per tot terrarum spacia & naufragantis maris innumera periculorum genera dubitavit sola discurrere, dum unius hominis tam remoti & ignoti quæreret amorem. Cum etiam nec de vita ipsius vel inventione securitatem haberet, imo necdum secura de conjugio etsi quæsitum hominem reperiret. Proficiscens igitur paganismum prospere pertransivit, & cum quibusdam peregrinis & mercatoribus repatriantibus, qui linguam ejus noverant, versus *Angliam* navigabat. Cumque transactis cunctis periculis obiter obviantibus *Angliam* applicuisset, atque à suis comitibus jam dissociata fuisset, nichil aliud interrogare pro itinere noverat nisi tantum *Londonia, Londonia*.

Quo tandem perveniente, quasi bestia erratica per plateas civitatis incedens, & obviantes quosque exploratoris more circumspiciens, derisu omnibus habebatur, & maxime pueris in eam intendentibus & per vicos incedentibus, ob disparem ipsius habitum & linguam simul admirantibus. Contigit autem quod sic per plateas & vicos incedens, contra domum præfati *Gilberti* ubi manebat, in solempniori scilicet & frequentiori civitatis foro, ubi nunc in honore sancti *Thomæ* hospitalis domus constructa est, casu fortuito deveniret; in qua quidem ab introeuntibus divulgatum est, quod quædam juvencula mulier quasi idiota, pueris eam & aliis sequentibus & irridentibus, evagaret. Audiens autem *Ricardus* serviens *Gilberti* superius memoratus quasi ad spectaculum cum cæteris & ipse accurrit. Qui cum propius accedens eam agnosceret, statim cum summa festinatione ad dominum suum recurrit, narrans ei secreto hanc filiam *Admiraldi* esse, ad quam admirationis causa intuendam hominum copia confluebat. Quo audito, supra modum admirans nec credere valens, eo quod impossibile ut sic eveniret omnino videretur, dominus *Ricardo* non potuit fidem dare, donec ipso in juramento diutius persistente, minus incredulus aliquantulum redderetur.

Cogitans tandem causam adventus ipsius, arbitratus est tamen consultius ei alibi providendum, quam eam secum in domo propria retinendam, jussit *Ricardo* ut ad quandam matronam viduam ei vicinam, eam adduceret, quæ ipsam tanquam filiam suam in omnibus custodiret. Quem cum videret puella & eum agnosceret, mox quasi mortua cecidit, jacens in extasi resupina. Cumque ab illa mentis alienatione expergefacta, & ad se reversa resideret, ad dictam matronam *Ricardus* eam adduxit sicut ejus dominus imperarat. *Gilbertus* de adventu puellæ secum pertractans, cœpit animo fluctuare per diversa, & cogitationes concipiens invicem repugnantes, incidit in mentem ejus episcopum *Londoniensem* consulendum adire apud sanctum *Paulum*, ubi illo tempore sex episcopi aderant super arduis regni negotiis vel ecclesiæ tractaturi. Quibus coram positus cum veritatem rei gestæ superius memoratæ per ordinem exponeret, mox *Cicestrensis* episcopus præ cæteris propheticam prorumpens in vocem, indubitanter asseruit, hanc vocationem non humanam sed potius fuisse divinam, & necessario magnifici operis prolem edituram, cujus sanctitate & labore universalis ecclesia esset ad Christi gloriam sublimanda. Cæteris autem episcopis qui aderant in hanc sententiam concordantibus, ut idem *Gilbertus* puellam, dummodo baptizari vellet, duceret in uxorem; adducta est statuta die in crastino in ecclesia beati *Pauli* in dictorum episcoporum præsentia, ubi & baptisterium competenter extitit præparatum, in quo & illa debuerat baptizari.

Cumque interrogaretur in medio posita, prout mos ecclesiæ exigit, per sæpedictum *Ricardum* communem eorum interpretem, si vellet baptizari, respondit, Hujus rei causa à valde remotis partibus huc adveni, dummodo *Gilbertus* michi voluerit in conjugio copulari. Baptizatur igitur puella sex episcopis grandi cum solempnitate baptismi sacramentum agentibus, eo quod præclari sanguinis esset femina, imo vocationis clarioris ex gratia admodum divina; *Gilberto* traditur mox ab episcopis in conjugem cum celebritate conjugali, de fide catholica

prius breviter inſtructa. Quam cum ad propria duceret, prima nocte mutuæ in unum concordiæ ſanctum *Thomam* futurum *Cantuarienſem* archiepiſcopum & martyrem genuerunt. In craſtino *Gilbertus* tanto deſiderio repatriandi ad terram ſanctam efficiebatur, quod ſuſpiriis agitatus magis aſſidue quam frequenter vultum triſtitiæ prætenderet inſuetum. Cogitabat interea uxoris ſuæ juvenculæ ſtatum tenerum, ſexum fragilem, ætatem lubricam, linguam eciam patriæ ignotam, & ob iſta nimirum per abſentiam ſuam pericula non parva eidem poſſe de facili pervenire. Uxor vero ipſius cum vultum ſecus quam heri & nudiuſtertius animadverteret in diverſa mutatum, metuebat vehementer & cogitabat ſi forte ipſa eſſet cauſa. Inſtitit igitur precibus diebus ac noctibus ſciſcitandi tantæ triſtitiæ veritatem, nec aliquando deſtitit donec patefacta plane fuerant quæ latebant.

Gilbertus igitur precum inſtantia fatigatus cum deſiderium ſuum uxori reſeraſſet, illa utpote magnæ ſpei mulier & in fide Chriſti roborata, non ſolum voto viri annuit, imo rogavit & hortabatur, ut quicquid in mente concepiſſet quo complacere ſuo crederet creatori, nulla de ſe habita conſideratione tam promte exſequeretur quam devote. Et adjecit, Spero, inquit, firmiter & de Deo tantum confido, qui ad agnitionem ſui nominis me vocavit, quod me non deſeret te abſente, ſed ſicut & ipſum prius non agnoſcerem ab omni periculo me intactam conſervabit. Tantum pro ſolatio peto *Ricardum* michi relinquas, eo quod lingua mea melius eruditus neceſſitatibus meis cæteris noverit potius miniſtrare. Quibus auditis, *Gilbertus* admodum lætus effectus, neceſſaria ſibi parat, & ordinatis quæ uxori ſuæ & familiæ competebant, quam citius poterat *Jeroſolimam* profectus eſt; ubi per tres annos & dimidium moram faciens, poſtea repatriavit. Invenitque *Thomam* filium ſuum admodum forma decorum, & in oculis cunctorum intuentium gratioſum. Poſtquam vero mater iſtius ſancti *Thomæ* ipſum conceperat, brevi intervallo vidit in ſompnis in ſinum ſuum univerſam aquam *Thamenſis* fluminis influxiſſe. Quo illa muliebri metu percuſſa, ac ſuſpicata laborem quempiam peregrinandi, quem vulgus conſuevit interpretari per aquarum exuberantiam; audivit econtra à ſapiente interpetationem divinitus inſpiratam, unde non meruit mediocriter conſolari. Nam naſciturus, inquit, eſt ex te qui populos multos reget. Et alter quidam in nullo diffidens à prioris ſententia adjecit, quod fluenta gratiarum eſſet accepturus quibus natale ſolum inſtar fluminis irrigaret, commemorans illud evangelicum, *Qui credit in me fluent de ventre ejus flumina aquæ vivæ.*

Inſtante eciam partus tempore, viſum eſt matri de cœlo in ſuum gremium duodecim ſidera ſplendoris inſoliti cecidiſſe, unde mulier magnifice confortata, perpendit magnum quiddam de ſe naſciturum hac viſione figurari. Rurſum vero cum in cunis jacuiſſet infantulus, ipſum nudum mater in ſompnis conſpexit, unde indignata adverſus nutricem ait, Cur non tegis infantem? Cui nutrix, Optime domina mea coopertus eſt precioſa purpura plicata. Surgunt illico mater & familia, moliuntur pallium ut diligentius puerum inde tegerent explicare. Cujus latitudinem cum nec thalami paterentur anguſtiæ nec amplior aula, ſed & platea longe anguſtior appareret, ad **Smethefelde** qui locus amplus eſt in civitate ut vel ibi ſuis ſatisfacerent votis ambæ pariter, ut viſum ei fuerat, feſtinarunt. Cumque de loci latitudine ſecuritatem ſibi invicem promittentes, cœptis inſiſterent, vox ad illas de ſupernis illapſa intonuit, dicens, In caſſum conamini, purpura hac, tota *Anglia* major eſt, nec ejus poterit comprehendere latitudinem. Ad hanc vocem evigilat mulier, memor quidem quid vidit, ſed ad quid prorſus ignara. Nos vero quoniam intellectum fides oculata revelat, purpuram precioſam, ſanguinem interpretamur martyris innocenter occiſi, quo in paſſione perfuſus jacuit & velatus, nunc vero per tot terrarum regna exteraſque nationes extenſum ſidum præcedens viſio figuravit. Jam enim puerilibus annis evolutis optimis cœpit pollere moribus, ingenio clarus, eloquio acceptus, vultu mixta gravitate jocundus, venuſtus aſpectu, forma ſatis elegans gratum ſeſe & amabilem omnibus exhibebat. Tempore autem quo pater eum in religioſa domo *Mertoniæ* Priori *Roberto* aliquandiu interdum traderet, venit quadam die pater filium videre. Introducto púero coram Priore & patre, pater procidens pronus filium adoravit. Indignans vero Prior ait illi. Quid agis? procidis ad pedes filii? Quod ei facis ille tibi facere deberet. Cui pater in ſecreto ait, Domine ne mireris. Scio enim quid facio. Erit quidem puer iſte magnus coram Domino. Expavit nimirum pater tam mirifica de filio ſibi divinitus revelata, quæ tamen præ admiratione ſub ſigillo ſilencii ſtatuit occultanda. Poſtquam vero literarum ſtudiis traditus, liberales artes attigit, quatenus laſcivia ætatis & anguſtia temporis permiſit in illis profecit.

Ab ineunte ætate, ſicut referre ſolitus erat, didicit à matre timorem Domini, & beatam Dei genitricem virginem *Mariam* tanquam ducem viarum ſuarum & vitæ patronam dulcius invocare, & poſt Chriſtum, in illam totam fiduciam jactare. Matre vero defuncta, pater quem incendia crebra attenuabant ipſum per aliquod tempus cauſa ſtudii *Pariſius* deſtinavit. Qui inde reverſus receptus eſt in partem ſolicitudinis reipublicæ *Londoniarum*, ubi laudabiliter ſe habens didicit hujus lucis prudentiam, qua poſtmodum prope noverat communia eccleſiæ *Anglorum* & publica totius regni negotia magnifice tractare. Denique ad virum quendam in civitate genere inſignem & multarum poſſeſſionum præcipuum firmius adhæſit, varias ſeculi ſequens curioſitates, nunc venatum, nunc avium capturam, quibus maxime animus juvenis paſcebatur pro libito: nunc domi cum patre, nunc rure cum divite morabatur; factumque eſt ut in hunc modum dimiſſis fere ſcolaſticis ſtudiis evagaret.

Die vero quadam accidit, ut ad ripas eunte *Thoma* ſimul cum divite, motam de flumine anatem ancipiter inſequeretur, ſecutuſque divertentem in flumine, cum ipſa pariter mergebatur. Quod videns adoleſcens, miſeratus ancipitrem jam periturum, equo deſiliit, ſeque in gurgitem ut avem eriperet præcipitavit; ſed priuſquam avem contingeret, raptus ipſe intra alveum fluminis & nunc merſus ſub aquis, nunc undarum vi inpellente levatus, periclitari cœpit, & penitus periiſſe ab intuentibus putabatur, dum nullus adeſſe potuit qui manum apponeret pereunti. Denique ad molendinum quod tunc forte molebat, aquæ tractu fere uſque rotam prolatus eſt. Sed ſtatim rota ſtetit nec ſe movit ſemel,

ſemel, quouſque vivus quidem ſed vehementer afflictus adoleſcens extractus eſt. Sed fovit afflictum medica manus Salvatoris quem inter undas deſperatum protexit, ne extingueretur lucerna fulgoris in Iſrael, cujus morte precioſa tanta cernimus beneficia proveniſſe. Ad curiales itaque ſe transferens occupationes, cœpit in florem ſecularis prudentiæ pubeſcere, et fructum diſcretionis polliceri. Tanto itaque rationis vigebat acumine, ut prudenter inauditas et difficiles ſolveret quæſtiones, adeoque felici gaudebat memoria, ut quod ſemel in ſentenciis et verbis didicerat fere quociens volebat poſſet ſine difficultate proferre, quod multi literatiores aſſequi non valentes, tantam mentis perſpicuitatem præſertim in hoc homine variis occupationibus dedito, miraculo aſcribebant. Videns vero vas electionis futurum, in curiis procerum contra honeſtatem cleri plurima geri, et convictum eorum propoſito cui adductus erat perniciofius adverſari, inſtinctu potius gratiæ et ducatu quam conſilio amicorum et interventu, ſe ad patrem piæ recordationis *Theobaldum Cantuarienſem* archiepiſcopum quaſi poſt biennium vel triennium contulit, et promerente induſtria gratiſque ſuffragantibus obſequiis, inter primos et præcipuos ejus familiares infra breve admiſſus eſt. Qui videntes eum in neceſſitatibus expediendis prudenter agentem, et in conſilio providum, cum eo ſociale fœdus inierunt, condicentes ut in petendis eccleſiaſticis beneficiis ſuffragium ſuum communicarent.

Erant autem tres, *Rogerus Neuſtrienſis, Johannes Cantuarienſis* & *Thomas Londonienſis*; Horum quidem reſpectu duorum *Thomas* minus literatus erat; Sed longe quidem altior eſt ratio morum quam literarum. Ipſe quidem ſtudebat moralitati & prudentiæ intendere, ut inter eos literis adhuc inferior, moribus conſpectior & acceptior appareret. Poſtmodum vero literatiſſimus fuit. Itaque pauca Primas agebat, quibus omnes aut unus ex iſtis non intereſſet. Quot & quantos labores ibi pro eccleſia Dei beatus *Thomas* pertulit; quociens pro expediendis negociis eccleſiaſticis Apoſtolorum limina viſitaverit; quam felici exitu quæ ſibi injuncta fuerant expedierit, nequaquam facile eſt dicendum. Ut vero in cauſis perorandis & decidendis, & populis inſtruendis facultas ſibi pararetur, juri civili operam dedit. Impetrata vero poſtea à domino ſuo archiepiſcopo transfretandi licentia, per annum in legibus ſtuduit *Bononiæ*, & poſtea *Altiſiodori*. Cernens itaque pontifex ex nova arbore quædam nova tunc virtutum germina pululare, hanc Domini plantationem inter poma convallium in orto ſponſæ diſpoſuit plantare. Et ut per experientiam rerum facilius diſpenſationis eccleſiaſticæ uſum conſequeretur, à præfato archiepiſcopo ſanctæ *Cantuarienſis* eccleſiæ archidiaconus conſtitutus eſt, ut ſic Deo ordinante tempore ſuo & gradu archidiaconus in archiepiſcopum promoveretur. Nam poſt epiſcopos & abbates in *Anglorum* eccleſia hic primus & dignior perſonatus habebatur. Poſt hæc vero, ut ſupra tactum eſt, *Henrico* Duce *Normanniæ* & *Aquitanniæ Stephano* regi *Anglorum* in regimine ſuccedente, elaboratum eſt ab antedicto archiepiſcopo *Theobaldo*, ſuſpectam habente novi regis adoleſcentiam, quem pravorum hominum conſilia pervertere moliebantur, ut archidiaconus ſuus *Thomas* regis collateralis & Cancellarius efficeretur. Cujus opus & opera ne novi regis impetus ſæviret in eccleſiam cohiberet quo, ſub obtentu publicæ poteſtatis & prætextu juris, tam eccleſiæ quam provincialium poteſtates diripere conſpiraverant. Cernebat quippe pontifex juvenem cujus mores & induſtriam, in variis jam rerum eventibus expertus fuerat, in agendis ſtrenuum, in conſiliis fidum, in dubiis ſecurum, in adverſis magnanimum, in apparatu magnificum, in largiendo munificum, ad juſſa promptum, in obſequiis ſedulum, in omni denique opere providum & circumſpectum, unde & talem Aulæ dignum & Aulæ gratum futurum non inmerito arbitrabatur, ſperans inde nichilominus eo procurante, inter Regnum & Sacerdotium deinceps pacis gratiam & unitatis vinculum firmius provenire.

Agente igitur & procurante pontifice, *Thomas* aulam ingreditur, & rege tribuente officium Cancellariæ ſuſcepit. Archilevita igitur aulam ingreſſus & Cancellarius ut prædicitur effectus, regis ſe moribus conformavit, nugis & ſeriis pariter & venationi intendebat, & etiam Domini prandendi dormiendique tempus obſervare ſatagebat. Ad hæc, curiales facecias amplectens, numeroſa clientela gaudebat, gloriam quærebat, popularis auris flatibus delectabatur. Nam ut de ſuppellectili taceam, frænis argenteis utebatur, menſas & expenſas Comitum antecedebat, verumtamen licet ei mundus in omnibus lenociniis ſuis adulari & applaudere videretur, tamen, quod raro accidere ſolet, in affluentia rerum & ſeculi vanitate, mirandam ſervabat corporis caſtitatem, ſuper quo ipſe rex frequenter diurnas tendebat inſidias & nocturnas. Erat in villa *Staffordiæ* uſque ad regales delicias mulier pulcra, ad quam rex conſuetudinem habuiſſe dicebatur, quæque Cancellario eo loco adventanti multa ſæpe exennia transmittebat. Oppidanus qui eum hoſpicio ſuſceperat, quod mulier provocaret ad amplexum novumque ſibi procuraret amatorem, æſtimabat. De quo volens certiorari, intempeſtæ noctis ſilencio ſumpta lucerna clam ad hoſpitis ſui cubiculum ingreſſus, vidit ante lectum virum procumbentem, pedes & tibias diſcoopertum, qui poſt genuflectiones & orationes, lapſus fuerat in ſompnum. Et ſic factum eſt ut religioſus inveniretur qui luxurioſus putabatur.

Poſt concilium *Turonenſe* per papam *Alexandrum* iij. celebratum, cum ipſe *Thomas* archiepiſcopus cum ſuis fratribus & cæteris ad propria eſſet reverſus, mox Regnum & Sacerdotium in *Anglia* diſceptare cœperunt, unde ſuper prærogativa ordinis clericalis turbatio maxima facta fuit. Regi enim circa curam regni ſatagenti & malefactores omnes ſine delectu exterminari jubenti, à ſuis Judicibus intimatum eſt, quod furta, rapinæ & homicidia ſæpius à clericis committebantur, ad quos vigor laicæ juriſdictionis non poſſet extendi. Quamobrem acri motu rex turbatus, contra clericos malefactores poſuit leges ſuas. In quibus utique publicæ juſtitiæ zelum habuit, ſed exceſſit immoderatior fervor modum. Extunc contradicente *Thoma* archiepiſcopo, ira regis excanduit & crevit in inmenſum, prout in vita ipſius ſancti *Thomæ* quam iiij. viri famoſi deſcripſerunt ſatis patet. Eodem adhuc anno quo *Thomas* in archiepiſcopum *Cantuarienſem* electus erat, *Elianora* filia regis nata eſt, quæ poſtea fuit regina *Siciliæ*.

Anno Domini M Clxiij. & regis *Henrici* x. idem rex parliamentum ſuum apud *Weſtmonaſterium* te- An. Dñi 1164.

nuit, ubi & corpus ſancti *Edwardi* regis illo tempore eſt tranſlatum. Eodem anno orta eſt primo gravis diſcordia inter regem & *Thomam Cantuarienſem* archiepiſcopum pro libertatibus & juribus ſanctæ eccleſiæ. Hiis diebus floruit in *Francia* magiſter *Petrus Comeſtor* qui utriuſque Teſtamenti hiſtoriam contexuit, quæ *Scolaſtica* dicitur: ſcripſit etiam Allegorias ſuper utrumque Teſtamentum, & etiam Sermones inſignes reliquit. Allegorias etiam ſuas in librum metricum redegit, quem *Aurora* intitulavit.

An. Dñi 1165. Anno Domini M. Clxv. & regis *Henrici* xj. quartodecimo kal. Octobris circa horam primam viſi ſunt tres circuli circa ſolem, quibus evaneſcentibus quaſi duo ſoles creantur. Quo anno *Thomas* archiepiſcopus diſcordia inter regem & ipſum continuata, à Parliamento **Northampton** recedens, exulabat. Eodem anno *Wallenſes* rupto fœdere obſidibus quoque quos in fidem pactorum dederant, periculo expoſitis, vicinos *Anglorum* fines turbare cœperunt, unde rex inmenſo exercitu adunato, hoſtium fines ingreſſus eſt, ipſos effrænatis excurſibus incluſos ita coartans, ut pacem meditari & facere conarentur. Eodem anno nata eſt *Johanna* filia regis quæ poſtea fuit Comitiſſa de *Tholouſe*, quæ peperit unum filium nomine *Reymundum* poſtea *Tholoſæ* Comitem. Eodem anno *Malcolmus* rex *Scotiæ* obiit, cui ſucceſſit *Willielmus* frater ejus.

Anno regis *H.* xij. *Johannes* filius ejus natus eſt. Eodem anno rex tercio in *Walliam* exercitum ſuum ducit, & facta pace ex ipſis recedens transfretavit, filiorum promotioni & ditationi intendens. Ex prædicta namque *Elianora* conjuge ſua quatuor filiis ut prætactum eſt procreatis, *Henricum* majorem natu regni *Angliæ* & Ducatus *Normanniæ* cum comitatu *Andegaviæ* ſucceſſorem relinquere, *Ricardum* vero *Aquitanniæ* & *Galfridum Britanniæ* præficere cogitabat. Quartum natu minimum, *Johannem* ſcilicet *Sine terra* agnominans. Tres quoque ex eadem filias habens, unam regi *Hiſpaniæ*, alteram Duci *Saxoniæ* deſponſavit; terciam nondum nubilem regi *Seciliæ* ſuo tempore in conjugem daturus. *Britanniam* vero *Galfrido* filio ſuo ſic adquiſivit. Contigit enim *Conanum* Comitem *Richemundiæ* qui majori parti *Britanniæ* dominabatur, in fata decedere, relicta ex ſorore *Willielmi* regis *Scottorum* unica filia hærede, quam rex innubilem inpuberi filio ſuo *Galfrido* copulans, omne jus puellulæ redegit in propriam poteſtatem. Cumque à quibuſdam potentioribus regnare volentibus inferiores ibidem premerentur, confeſtim regis *Anglorum* auxilium petentes, ejus ſe ditioni ſpontanee ſubdiderunt, quibus rex prompto animo & profuſis opibus auxilium præſtans, ipſos potentes mox expugnatos ſubjecit, ſicque in brevi *Britannia* tota potitus, turbatoribus vel expulſis vel domitis, ita eam in cunctis finibus ſuis diſpoſuit, ut populis in pace agentibus, deſerta paulatim in ubertatem priſtinam verterentur.

Anno regis *Henrici* xiij. *Matildis* Imperatrix mater ipſius regis *Henrici* diem ſuum clauſit extremum.

Anno regis *Henrici* xiiij. *Matildis* filia regis nupta eſt *Henrico* Duci *Saxoniæ*. Ex qua idem Dux genuit tres filios *Henricum* videlicet primogenitum ſuum poſtea Ducem *Saxoniæ*, *Othonem* poſtea Imperatorem, & *Willielmum*. Eodem anno obiit *Robertus Lincolnienſis* epiſcopus ſucceſſor *Alexandri*, & epiſcopatu in fiſcum redacto, eccleſia paſtore ſeptemdecem annis vacavit, ſed poſt mortem regis in eodem anno *Walterus Conſtancienſis* factus eſt *Lincolnienſis* eccleſiæ Antiſtes. Sicque evacuata eſt prophecia vel potius divinatio Converſi *Thamenſis*, de ſuo & non Dei ſpiritu prophetizantis, quod *Lincolnienſis* eccleſia pontificem non eſſet ulterius habitura.

Anno domini M. Clxix. & regis *Henrici* xv. obiit *Robertus* Comes *Leiceſtriæ*, qui Abbathiam Canonicorum *Leiceſtriæ* fundavit. Eodem anno iſte rex *Henricus* tenuit Curiam ſuam *Nanniæ* in *Britannia* die natalis Domini, qui quinta feria eo anno evenit, & *Galfridus* filius ejus Comes *Britanniæ* fuit ibi cum illo. Et feſto ibi ſolempniter tento & peracto, ipſe & filius ejus *Galfridus* caſtella *Britanniæ* viſitantes, fidelitates & ligeancias à Comitibus, Baronibus & liberis hominibus de quibus antea non acceperant, acceperunt. Tunc vero præfatus rex implacitavit Comitem *Eudonem*, & fere privavit eum toto honore & poteſtate quam prius in *Britannia* habuit. Et poſtea in *Normannia* reverſus eſt, ita quod in Purificatione beatæ *Mariæ* fuit apud *Sagium*. Et paulo poſt viſis caſtellis ſuis *Normanniæ* transfretavit in *Angliam*, & applicuit apud **Porteſmuth** 5. Non. Marcii feria iij. In hac autem transfretatione Dominus à media noctis hora uſque ad horam diei ſequentis nonam, regem eſt tempeſtate horribili & valida perſecutus, ita ut ipſe & omnes cum eo transfretantes pene ſubmergerentur, & piſcibus fierent eſca maris. Sed Deus omnipotens qui non vult mortem peccatoris, famulum ſuum regem oculis miſericordiæ ſuæ reſpiciens, navem illum geſtantem dextra cœleſtis auxilii impulit, & in portu optato fecit feliciter applicare. Reliquæ vero illum cum familia ſua ſequentes, poſt magnos & inauditos timores, quædam omnino fractæ & diſſolutæ, quædam autem ſemiruptæ, tandem prout vis venti eas tulit, ad diverſas partes *Angliæ* devenerunt. Attamen una illarum quæ recentior & cæteris ſplendidior videbatur, ditioribus & nobilioribus familiæ regis onuſta, in ipſo diei crepuſculo fluctibus maris obruta, proh dolor! eſt ſubmerſa, & *Henricus* de *Angeus* nobiliſſimus Baronum *Angliæ* cum duobus filiis ſuis, & magiſter *Radulphus* de *Bello Monte* medicus & familiaris ipſius regis, & multi alii de nobilioribus *Angliæ* cum CCC. hominibus utriuſque ſexus in ea exiſtentibus perierunt. 11[illegible]

Anno Domini M. Clxx. & regis *Henrici* xvj. *David* frater regis *Scociæ* ab *Henrico* rege *Angliæ* militari cingulo decoratur. Eodem anno rex tenuit curiam ſuam in ſolempnitate paſchali apud **Wyndeſore**. Cui feſto interfuerunt *Willielmus* rex *Scociæ* & *David* frater ejus, & fere omnes regni *Angliæ* epiſcopi & magnates. Peracta igitur ſolempnitate paſchali, rex inde *Londonias* pergens de coronatione filii ſui *Henrici* majoris et regni ſui ſtatutis magnum ibi concilium celebravit, *Thoma Cantuarienſi* archiepiſcopo regi nondum placato adhuc in *Galliis* in exilio exiſtente. In quo concilio rex fecit ſummonire *Rogerum Eboracenſem* archiepiſcopum, *Hugonem Dunolmenſem* epiſcopum et alios regni ſui epiſcopos, quod eſſent in feſto ſancti *Barnabæ* Apoſtoli ad coronationem prædictam apud *London.* faciendam. Qui ſtatuto tempore *Londonias* venientes dominica ſequenti quæ evenit xvij. kal. Julii in feſto ſanctorum *Viti* & *Modeſti* martyrum, dictum *Henricum* filium regis majorem in ætate tenera de mandato 117[illegible]

dato ipſius regis coronaverunt. Quem dictus *Rogerus Eboracenſis* archiepiſcopus in regem conſecravit *Hugone Dunolmenſi*, *Gilberto Londonienſi*, *Jocelino Sarum* & *Waltero Roffenſi* epiſcopis ei in illo officio miniſtrantibus, aſtantibus etiam fere omnibus Comitibus, Baronibus & nobilioribus regni. In craſtino autem hujus coronationis fecit rex pater *Willielmum Scottorum* regem & *David* fratrem ſuum, ac omnes Comites, Barones & liberos regni ſui tenentes devenire homines novi regis filii ſui, ſibique ſuper ſanctorum reliquias ligeancias & fidelitates jurare, fidelitate ſemper nichilominus ſua ſalva. Et quia *Ludowicus* rex *Franciæ* indigne ferens, quod *Margareta* filia ſua non erat cum novo rege *Angliæ* marito ſuo coronata, guerram in *Normannia* voluit tunc movere. Quo cognito, rex pater ſtatim ibidem capta à Comitibus & Baronibus licentia transfretandi, circa feſtum ſancti *Johannis* Baptiſtæ apud *Barbeſluctum* in *Normannia* applicuit, novo rege filio ſuo in *Anglia* dimiſſo, cui omnes rectitudines & juſtitias per novum ſigillum quod ei fieri præceperat, facere conceſſit.

Et poſtea circa feſtum beatæ *Mariæ Magdalenæ* colloquio inter ipſum & regem *Franciæ* de pace apud *Vendomar* habito, mediante Comite Bleſenſi *Theobaldo*, illa vice amici remanſerunt: Nam rex *Angliæ* conceſſit ei, quod infra breve faceret filium ſuum & filiam ſuam cum eo iterum coronari.

Itaque finito colloquio, rex in *Normannia* rediit, & circa feſtum ſancti *Laurencii* ad motam *Gerni* quæ parum à *Dampnifronte* venit, ubi in tam gravem incidit infirmitatem, quod dicebatur per regnum *Galliæ* quod mortuus eſſet. Et ibi poſſeſſiones ſuas filiis ſuis dividens, *Henrico* filio ſuo majori de novo coronato, regnum *Angliæ* & Ducatum *Normanniæ* ac comitatum *Andegaviæ* & *Cenomanniæ* conceſſit, *Johanne* fratre ſuo minimo ad promovendum & manutenendum ſibi tradito; Et *Ricardo* filio ſuo Ducatum *Aquitanniæ* cum omnibus pertinenciis ſuis de rege *Franciæ* tenendum conceſſit; Et *Galfrido* filio ſuo Comitatum *Britanniæ* cum filia Comitis *Conani* de rege *Franciæ* tenendum ſimiliter dimiſit. Et poſtea præcepit Epiſcopis, Comitibus & Baronibus qui ei in illa infirmitate aſſidebant, quod ſi illam non evaſiſſet, corpus ſuum apud *Grandum montem*, qui parum diſtat à S. *Leonardo*, facerent ſepeliri, & oſtendit eis quandam cartam quam boni homines *Grandimontis* ei fecerant de corpore ſuo ſepeliendo, in exitu Capituli domus prædictæ ad pedes magiſtri ejuſdem, qui ibidem ſepultus eſt. Hoc audito, omnes vehementer mirati illud concedere noluerunt, dicentes hoc contra regni ſui prætendere dignitatem. Ipſe magis ac magis ut hoc fieret inſtabat. Sed paulo poſt de illa convaluit infirmitate, & quam citius poterat, iter cum feſtinatione circa feſtum ſancti *Michaelis* ad ſanctam *Mariam* de *Rupe Adamatoris* cauſa peregrinationis arripuit, ſicut in illa voverat infirmitate. Qua peregrinatione peracta, in *Andegaviam* rediit.

Interim beatus *Thomas Cantuarienſis* archiepiſcopus ſextum exilii annum peragens, cum audiſſet quod illo abſente & deſpecto novus rex in præjudicium eccleſiæ *Cantuarienſis* à *Rogero Eboracenſi* archiepiſcopo in *Anglia* conſecratus eſſet, doluit vehementer, & de injuria eccleſiæ ſuæ *Cantuarienſi* illata cogitans, nuncios ſuos ad *Alexandrum* ſummum pontificem ſæpe miſit, ut ſe & eccleſiam ſuam ſuper *Eboracenſi* archiepiſcopo & aliis qui ei in coronatione novi regis *Angliæ* miniſtraverant, vindicaret. Similiter *Ludovicus* rex *Franciæ* eodem anno dominum papam in virtute amoris, & ſub impenſi proteſtatione obſequii ſollicitavit, ne ultra dilationes fruſtratorias quas rex *Angliæ* de *Thoma Cantuarienſi* archiepiſcopo reconciliando prætendebat, prorogaret, ſicut regnum *Francorum* & honorem ſedis Apoſtolicæ diligebat. Miratus etiam *Anglicanæ* eccleſiæ deſolationem *Willielmus Senonenſium* antiſtes, ſedem Apoſtolicam petens, à ſummo pontifice impetravit, ut rex *Angliæ* omni appellatione ceſſante ſubiceretur anathemati & regnum interdicto, niſi pax eccleſiæ *Cantuarienſi* redderetur. Inſtante itaque die peremptorio ut ſententia ulterius differri non poſſet, rex *Angliæ* ut pax *Anglicanæ* eccleſiæ reformaretur, ſeveritate tandem artatus canonica adquievit. Et circa feſtum ſancti *Dioniſii* iiij. idus Octobris feria ſecunda uſque ad *Ambaſium* quæ eſt juxta *Thuronum* cum Archiepiſcopis, Epiſcopis & majoribus terræ ſuæ venit contra *Willielmum Senonenſem* archiepiſcopum & *Theobaldum* Comitem *Bleſenſem*, qui ſecum beatum *Thomam Cantuarienſem* archiepiſcopum adduxerunt. Et in craſtino poſt plures altercationes protunc & ante ad alios dies ſicut divinæ placuit providentiæ, prece regis *Franciæ*, & mandato & amonitione domini papæ *Alexandri*, necnon conſilio archiepiſcoporum et epiſcoporum terræ ſuæ, dictum *Cantuarienſem* archiepiſcopum in ſuam ibidem recepit benevolentiam et amorem, tamen eum in oſculo pacis recipere noluit, ſed filium ſuum regem ipſum ad hoc recipere conceſſit, et iram et malivolentiam ſuam ei et omnibus qui cum eo erant in exilio pardonavit, omnes poſſeſſiones ſuas *Cantuarienſis* eccleſiæ ſicut eas uno anno antequam ab *Anglia* egrederetur, ſibi in integrum reſtitui promittendo. Et tunc ipſe paſtor periculum metuens ovium ſuarum, ad eccleſiam ſuam rege ſibi conductum præſtante, ſexto exilii ſui anno in *Angliam* reverſus eſt. Cum vero *Cantuariam* veniſſet, omnibus in oſculo pacis receptis, illos paterna exhortatione monuit et docuit fraternitatem diligere, et ſi neceſſe fuerit animas ponere et uſque ad mortem pro lege Dei certare. Et poſtea in jam dictum *Eboracenſem* archiepiſcopum et alios epiſcopos novum regem cum ipſo coronantes, auctoritate papali excommunicationis ſententiam fulminavit.

Qua publicata, *Rogerus Eboracenſis* archiepiſcopus, *Jocelinus Sareſberienſis Gilbertus Londonienſis* epiſcopi ſtatim in *Normanniam* applicantes linguas ſuas ut gladium exacuerunt, et ipſum regem contra *Cantuarienſem* archiepiſcopum magis ac magis clamoribus ſuis in iram nequiter commoverunt. Interim ergo beatus *Thomas* dampnis atrocioribus et injuriis ſupra modum affectus eſt, et edicto publico præceptus ſepta ſuæ eccleſiæ non exire: Et ſi quis ei vel alicui ſuorum faciem hillarem prætenderet, hoſtis publicus cenſebatur. Sed hæc omnia vir Dei cum multa patientia ferens, et omnes converſatione ſua ædificans, inter ſuos familiariter morabatur. Interim rex *Angliæ* calumpniatus eſt archiepiſcopatum *Bituricenſem* debere Ducatui *Aquitanniæ* adjacere, ſed rege *Franciæ* contradicente, gravis diſcordia inter illos orta eſt. Et ex utraq; parte magno exercitu congregato rex *Angliæ* circa feſtum ſancti *Clementis* cum ſuo exercitu in *Berria* venit uſque *Muterluſzun*, volens ulterius uſque *Bituricenſem* procedere civitatem.

ipse enim de civitate illa habenda jam securum se esse sperabat per homines civitatis illius qui eam illi reddere volebant. Nam sanctæ memoriæ *Bituricensis* antistes cum jam diem extremum sibi imminere sensisset, convocatis fratribus coram quibusdam ejusdem urbis civibus dixit. O fratres mei karissimi in Domino, scitote quod civitas ista *Buturicensis* ad Ducatum *Aquitanniæ* spectat & de jure illius est. Et si postmodum inter regem *Franciæ* & hæredes *Pictaviæ* quæstio inde orta fuerit, perhibete testimonium veritati. Et hiis dictis viatico se muniens decessit. At rex *Franciæ* cum suo prævenit exercitu, & acceptis à rege *Angliæ* induciis, uterque in suam patriam reversus est. Instante autem Dominicæ nativitatis solempnitate rex *Angliæ* in *Normannia* moram fecit.

An. Dñi 1171. Anno Domini M. C. lxxj. *Henricus* rex *Angliæ* pater curiam suam die natalis Domini apud *Burum* in *Normannia* tenuit, multum contristatus & confusus de eo quod *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus episcopos *Angliæ* quos vinculo excommunicationis innodaverat, absolvere recusavit. Cumque ipse rex ita in iram esset commotus, & ex habundantia cordis turbidi verba non sana eructasset, quatuor milites de domo & familia sua propter animi motus quos in eo viderant volentes eum vindicare, ipso rege nesciente latenter ad mare ad transfretandum in *Angliam* festinarunt; Qui mare transito, iter suum festinato cursu versus *Cantuariam* arripuerunt. Et vix per mensem pater in ecclesia sua moram fecerat, ecce quinta natalis die, prædicti quatuor milites, imo sathanæ satellites *Cantuariam* venerunt, quorum nomina quidam metrice sic scripsit.

Willielmus Traci, *Reginaldus* filius Ursi,
Ricardus Brito, *necnon* Morvilius *Hugo*.

Qui in furore suo armati venientes in Templo dictum Archiepiscopum invenerunt, in ingressu magnis clamoribus dicentes, Ubi est, ubi est ille proditor? nec fuit qui responderet. Iterum interrogaverunt, Ubi est archiepiscopus *Cantuariensis*? Quibus ipse respondens ait. Hic sum servus Christi quem vos quæritis. Cui unus illorum in spiritu furoris intulit: Tu modo morieris. Inpossibile est enim tibi ut ulterius vivas. Respondit archiepiscopus non minori constancia verbi quam animi. Ego pro Deo meo mori paratus sum, & pro assercione justitiæ & ecclesiæ libertate. Et si caput meum quæritis, ex parte omnipotentis Dei & sub anathemate prohibeo, ne cuiquam alii sive monacho sive clerico, sive laico majori vel minori in aliquo noceatis, sed sint inmunes in pœna sicut extiterunt in causa. Verba ejus nonne Christū sequi videntur in passione dicentem, *Si me quæritis sinite hos abire*? Hiis dictis, caput in modum orationis carnificibus eductis gladiis inclinavit, hæc novissima proferens verba, Deo & beatæ *Mariæ* & sanctis hujus ecclesiæ patronis & beato *Dionisio* meipsum & ecclesiæ causam commendo. Tunc in omnibus hiis cruciatibus invicti animi & admirandæ constantiæ martyr Dei non verbum nec clamorem emisit, non edidit gemitum nec brachium aut vestem opposuit ferienti, sed caput inclinatum quod gladiis exposuerat donec consummaretur inmobile tenebat. Itaque præfati milites concurrentium undique utriusque sexus multitudinem timentes ne forte Archiepiscopus voto infecto eriperetur, facinus accelerarunt. Cumque unus ex eis in caput archiepiscopi gladium extendens vibrasset, brachium cujusdam clerici qui *Edwardus Grym* dicebatur, fere abscidit, & ipsum pariter Christum Domini in capite vulneravit. Extenderat enim idem clericus brachium suum super caput patris, ut ictum ferientis exciperet vel potius elideret.

Stabat adhuc justus pro justicia patiens velut agnus innocens sine murmure, sine querimonia, & seipsum holocaustum Domino offerebat. Et ne quis funestorum satellitum intacto præsule insceleftus argui posset, secundus & tercius gladios suos vertici constantis athletæ atrociter impinxerunt. Et sic dicti satellites pro domino temporali æmulantes, in ipsa sancta matre ecclesia & hora quasi vespertina ipsum Deo optulerunt sacrificium vespertinum. Quartus vero adhuc plusquam furiali crudelitate debaccatus, coronam rasilem præsuli jam prostrato & jam exspiranti abscidens, mucrone vertici intruso testam capitis dissipavit, cerebrum cum sanguine effundens super lapideum pavimentum. Ita inchoante septimo anno exilii sui præfatus *Thomas* pro lege Dei sui & ecclesiæ justitia, quæ tota fere in *Anglia* deperierat, usque ad mortem certavit, & à verbis impiorum non timuit, sed fundatus supra firmam petram, i. Christum, pro Christi nomine in ecclesia Christi v. die natalis Domini in crastino Innocentium feria iij. ipse innocens gladiis occubuit prophanorum, anno ætatis suæ quinquagesimo tercio & pontificatus sui xvij. unde metrice scriptum est.

Henricus *natus* Matildis *regna tenebat*,
Sub quo sacratus Thomas *mucrone cadebat*.

Annus millenus centenus septuagenus
Primus erat, Primas cum ruit ense Thomas.

Anno milleno centeno septuageno
Anglorum *Primas corruit ense* Thomas.

Quis moritur? Præsul. Cur? pro grege. Qualiter? ense.
Quando? Natali. Quis locus? ara Dei.

Pro Christi sponsa, Christi sub tempore, Christi
In Templo, Christi verus amator obit.

Milites vero prædicti scelere perpetrato stabulum martyris intrantes, equos ejus extraxerunt, quos inter se prout eis placuit diviserunt. Qui statim profani operis sui conscii & de venia desperantes, redire ad Regis curiam unde venerant noluerunt; sed in boriales *Angliæ* partes usque **Knaresburgh** villam *Hugonis de Morvile* properantes, ibi tam diu donec viles à compatriotis illius provinciæ habiti fuerant, remanserunt. Omnes enim vitabant eorum colloquia, nec aliquis manducare cum eis vel bibere volebat. Soli manducabant, & soli bibebant, & fragmenta cibariorum suorum canibus proiciebantur. Et cum inde gustassent nolebant aliquid inde comedere. Ecce manifesta Dei vindicta, ut illi à canibus contempnebantur qui Christum Domini contempserunt. Interim rex qui curiam suam apud *Burum* ut supradiximus tenuit, ad Argentonium properavit. Ubi cum audisset quod *Thomas Cantuariensis* archiepiscopus in ecclesia sua *Cantuariæ* ita crudeliter occubuisset, doluit vehementer & plusquam dici potest. Noluit enim per tres dies quicquam comedere nec cum aliquo loqui, sed clausis

clausis

clausis januis vitam miserabilem, inauditam & solitariam per quinque septimanas duxit; donec *Robertus Rothomagensis* archiepiscopus & episcopi *Normanniam* venientes, ipsum consolarentur. Dum autem hæc fierent *Ludowicus* rex *Francorum* scripsit summo pontifici contra regem *Angliæ* de morte dicti archiepiscopi in hac forma.

Domino & patri suo sanctissimo Alexandro *Dei gratia summo pontifici* Ludowicus *rex* Francorum *salutem & debitam reverentiam. Ab humana lege pietatis recedit filius qui matrem deturpat, neque creatoris beneficii reminiscitur qui de sancta sedi illata turpitudine non tristatur. Verum specialius est condolendum & novitatem doloris excitat inaudita novitas crudelitatis, quoniam in sanctum Dei insurgens malignitas, in pupillum Christi gladium infixit, & lucernam* Cantuariensis *ecclesiæ non tam crudeliter quam turpiter jugulavit. Excitetur exquisita genus justiciæ, denudetur gladius* Petri *in ultione* Cantuariensis *martyris, quoniam sanguis ejus pro universali clamat ecclesia non tam sibi quam universa ecclesia conquerens de vindicta. Ecce ad tumulum agonistæ, ut relatum est nobis, divina in miraculis revelatur gloria & divinitus demonstratur ubi humanitus requiescit pro cujus nomine certavit. Latores vero præsentium patre orbati vestræ pietati seriem indicabunt, & testimonio veritatis aurem adhibete mitissimam; tam de negocio isto quam de aliis, ipsis tanquam nobis credite. Valeat pietas vestra.*

Similiter *Theobaldus* Comes *Blesensis* scripsit domino Papæ de morte dicti Archiepiscopi contra regem *Angliæ* sub hac forma.

Reverendissimo domino & patri suo Alexandro *summo pontifici* Theobaldus *Comes* Blesensis *& regni* Francorum *Procurator salutem & debitam cum filiali subjectione reverentiam. Vestræ placuit majestati quod inter dominum* Cantuariensem *archiepiscopum & regem* Anglorum *pax reformaretur & integra firmaretur concordia. Itaque juxta vestri tenorem mandati, illum rex* Angliæ *vultu hillari, fronte læta & pacem spondente & gratiam sibi referente recepit. Huic paci & concordiæ affui, & me præsente dominus* Cantuariensis *apud regem de coronatione filii sui conquestus est, quem voto festinanti & ardenti desiderio in culmen regiæ dignitatis fecerat promoveri. Hujus autem reus injuriæ sibi & male conscius rex* Angliæ, *juris & satisfactionis ipsi* Cantuariensi *pignus dedit. Conquestus est eciam de Episcopis qui contra jus & decus* Cantuariensis *ecclesiæ novum regem in sedem Regiam præsumpserunt intrudere, non zelo justitiæ, non ut Deo placerent, sed ut tyrannum placarent. De illis vero liberam & licentem rex ei concessit potestatem, ut ad vestræ & suæ potestatis arbitrium in eos sententiam promulgaret. Hæc siquidem vobis vel juramento vel quolibet alio modo libuerit testari paratus sum & sancire. Sic itaque pace facta, vir Dei nil metuens recessit ut gladio jugulum subderet & cervicem exponeret ferienti. Passus ergo agnus innocens martyrium crastina Innocentium die. Effusus est sanguis justus ubi nostræ viaticum salutis sanguis Christi solebat immolari. Canes* Anglici *familiares & domestici regis* Angliæ *se ministros regis præbuerunt, & nocentes innocentem sanguinem hauserunt. Hujus prodigii modum detestabilem vobis verbo significare non vereor ne michi in odium ascribatur, & latores præsentium patenter & plenius evolvent. Ex eorum relatione discetis quantus mœroris cumulus, quanta sit universæ ecclesiæ & matris* Cantuariensis *calamitas. Hanc salvo pudore non potest dissimulare* Romana *mater ecclesia, quicquid enim in filiam præsumitur nimium redundat in parentem, nec sine matris injuria filia captivatur. Ad vos itaque clamat sanguis justi & flagitat ultionem. Vobis ergo assit pater omnipotens, assit & consulat, & qui filii sui cruorem mundo impendit ut mundi noxas detergeret & deleret maculas peccatorum, ille vobis vindictæ voluntatem insinuet, & suggerat facultatem, ut ecclesia inauditi sceleris confusa magnitudine, districta hillarescat ultione. Valete &c.*

Interim nuncii *Senonensis* Archiepiscopi quos ipse *Romam*, adhuc vivente *Cantuariensi* Archiepiscopo, miserat, redierunt: Per quos summus pontifex *Senonensi* Archiepiscopo mandavit, Quod si rex *Angliæ* nollet satisfacere Deo & *Cantuariensi* ecclesiæ de controversia quæ inter eum & *Cantuariensem* Archiepiscopum super dignitate *Anglicanæ* ecclesiæ vertebatur, & idem rex pacem quam fecerat cum dicto Archiepiscopo non observaret, ipse & *Rothomagensis* Archiepiscopus sub interdicto ponerent terras regis, scilicet *Normanniam*, *Andegaviam*, *Pictaviam* & *Britanniam*. Subjunxit eciam summus pontifex in illo mandato, quod si alter illorum non posset aut nollet huic interesse mandato, alter nichilominus mandatum exequeretur. Cum autem *Rothomagensis Senonem* veniret, secundum mandatum summi pontificis una cum *Arnaldo Lexoviensi* & *Egidio Ebroicensi*, ac *Rogero Wigornensi* episcopis, & cum aliis quamplurimis tam clericis quam laicis de familia regis *Angliæ*, post multas verborum tergiversationes ad sedem Apostolicam appellavit, & se ad præsentiam domini papæ pro negociis dicti regis iter arripuisse respondit; unde & dicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorem. Ipse tamen *Senonensis* archiepiscopus in mandatis domini papæ procedens, in prædictis terris regis *Angliæ* sententiam tulit, memorato *Rothomagensi* archiepiscopo & episcopis illam præcipiens observare. Super quo idem *Senonensis* archiepiscopus summo rescripsit pontifici in hac forma.

Sanctissimo domino ac patri A. Dei gratia summo pontifici, Willielmus Senonensis *ecclesiæ humilis minister salutem & devotam cum omni devotione obedientiam. Vestro apostolatui pater sancte data est omnis potestas in cœlo & in terra, Gladius anceps in manibus vestris. Super gentes & regna constitutus estis ad alligandos Reges eorum in compedibus & nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo domine & considera quem vindemiaverunt ita, vineam domini namque Sabaoth exterminavit aper de silva, & singularis ferus depastus est eam. Ecclesia siquidem* Cantuariensis, *imo universalis ecclesia sanguine rorantes lacrimas & amaritudine aspersas à finibus terræ in conspectu vestro effudit, quia posita est quasi signum ad sagittam, facta est obprobrium vicinis suis. Et qui vident eam movent capita sua super illam, dicentes, Ubi est Deus eorum? Ipsa autem gemens & conversa retrorsum clamat in auribus Domini exercituum, Vindica Domine sanguinem servi tui & martyris* Cantuariensis *archiepiscopi, qui occisus est pro libertate ecclesiæ crucifixi. Pater*

ter

ter sancte, verbum horrendum, facinus flagitiosum factum est in diebus vestris, quod quicunque audierit tinnient ambæ aures ejus. Non est auditum in Theman, *non est visum in* Chanaan. *Alter siquidem* Herodes *semen* Chanaan, *& non* Juda, *progenies viperarum, missis à latere suo lictoribus signum Dominicæ passionis quod desuper in vertice gerebat nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus, & notis turpibus cœlestem deformare ymaginem. Proh! sicut omnis ecclesia asserit, ipsum facit martyrem causa pariter & pœna. Pœna, dolor passionis illatæ. Causa, rigor ecclesiasticæ censuræ, quia pro lege Dei sui certavit usque ad mortem. Vestra ergo interest pater sancte, custos murorum* Jerusalem, *remedium adhibere præteritis, & providentiam futuris. Quis enim locus poterit esse tutus si rabies tyrannica Sancta Sanctorum cruentat, & vicarios sibi alumpnos ecclesiæ impune dilacerat? Insurgant ergo ecclesiasticæ leges, armentur jura cœlestia, introeat in conspectu vestro ulcio sanguinis gloriosi martyris qui de* Anglia *clamat: Clamabit siquidem, & commovebit non solum terram sed & cœlum. Et sic nostro consulite dolori, ut honori vestro pariter consulatis & saluti ecclesiæ. De cætero paternitati vestræ dignum duximus insinuare, quod cum domino* Rothomagensi *& nobis in mandatis dederitis, ut terram regis* Angliæ *cismarinam si pacem quam gloriosæ memoriæ domino* Cantuariensi *promiserat non observaret, sub interdicto poneremus. Adicientes eciam quod si uterque nostrum rei executioni non posset aut nollet interesse, alter nichilominus mandatum vestrum exequeretur. Prædictus vero* Rothomagensis *postquam literas vestras ei præsentare fecimus, nobis significavit, quod Senonem veniret & juxta formam mandati Apostolici procederet. Cum autem illuc venisset, una cum* Lexoviensi, *&* Ebroicensi, *&* Wigornensi *episcopis, & aliis quampluribus tam clericis quam laicis de familia prædicti regis, primo verborum tergiversationibus & excusationibus inde deductis, respondit, Se ad præsentiam vestram iter arripuisse, & prædicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorem. Nos vero scientes quod vicium paganitatis incurrit quisquis mandatis Apostolicis obedire contempnit, juxta seriem mandati vestri de communi consilio venerabilium fratrum nostrorum episcoporum, sancti* Dionisii, *& sancti* Germani, *de* Pratis *&* Pontinacensis, Wall' Cennomanniæ *abbatum, & aliorum quamplurium religiosorum virorum & sapientum, in terram ipsius cismarinam sententiam intulimus, & memorato archiepiscopo & episcopis ut eam observari faciant ex parte vestra injunximus. Scimus enim quod nec possessiones sicut promiserat restituit, nec securitatem sicut mors ejus indicat instituit. Per* Carturiensem *quoque quem ad eum miseramus nobis significavit, quod causam mortis ejus dederat & quod eum occiderat. Inde est quod clementiæ vestræ supplicamus, quatinus prædictam sententiam ratam habeatis, & sicut majestatem vestram decet & incolumitati ecclesiæ expedit, eam taliter faciatis observari, quod honor Dei & vester conservetur, & nos qui sanctitatem vestram ea qua scitis devotione amplectimur, minime propter hoc possimus illudi. Valete & sicut decet facite.*

Itaque dum hæc fierent, dominus *Rothomagensis, Ebroicensis, Wigorniensis,* & *Ricardus de Barra* & quidam alii de clericis & familiaribus regis, iter ad *Romanum* pontificem pro ipso rege & regno ejus arripuerunt. Sed dominus *Rothomagensis* senio & infirmitate laborans, cum jam fere mediam peregisset viam, ulterius procedere non valebat; Sed ipso ad sedem propriam reverso, prædicti Episcopi ad papam cum regis clericis processerunt. A quo ipsi cum magna difficultate impetrarunt, quod duo Cardinales ex parte ejus in *Normanniam* venirent, ad causam quæ vertebatur inter dominum regem & ecclesiam *Cantuariensem* de morte *Cantuariensis* martyris & aliis ecclesiasticis dignitatibus cognoscendam, & prout Deus eis administraret fideliter judicandam. Interim eodem anno *Gilbertus Londoniensis,* & *Jocelinus Saresbiriensis* episcopi, quos beatus *Thomas* excommunicaverat, missis ad dominum papam nunciis, literas absolutionis sub eo quo sequitur tenore ab eo recipere meruerunt.

Alexander *episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus* Bituricensi *archiepiscopo &* Nivernensi *episcopo salutem & apostolicam benedictionem. Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum, qualiter sanctæ recordationis* Thomas *quondam* Cantuariensis *archiepiscopus de mandato nostro in* Londoniensem *&* Saresbiriensem *episcopos excommunicationis sententiam promulgavit, quam utique nos ratam habentes & firmam, eam auctoritate apostolica curavimus confirmare. Quia vero prædicti episcopi senio & debilitate confecti & alter morbo laborans, ad præsentiam nostram venire non possunt, vobis, de quorum prudentia & honestate confidimus, absolutionem eorum pro qua nuncii* Henrici *regis* Angliæ *& eorundem episcoporum apud nos vehementius institerunt, duximus committendam. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus si infra mensem postquam iidem nuncii ad propria redierint, de adventu legatorum nostrorum, quos ad partes illas pro cognoscenda atrocitate illius facinoris & sceleris quod perpetratum est, & reconciliatione Regis disposuimus transmittere, quod transalpinanum iter vobis non innotuerint, eos publice recepto juramento secundum morem ecclesiæ, quod vestro debeant assistere mandato, ab excommunicationis vinculo absolvatis, sententia suspensionis qua fuerint ob eam causam ultimo in excommunicationem deducti in suo robore permanente. Si autem vobis constiterit, quod* Sarisbiriensis *episcopus morbo laborans ad vos venire non possit, illuc in propria persona quod nobis placeret accedatis; aut si accedere non poteritis, personas ideneas de quibus nos & vos confidere valeamus, transmittatis, quæ illum recepto juramento publice in conspectu ecclesiæ quod vestro debeat parere mandato absolvant. Si autem huic rei frater archiepiscope interesse non poteritis, tu frater episcope cum* Pontiniacensi *Abbate quæ dicta sunt diligentius exequaris. Dat.* Tusculani *viij. kal. Maii.*

Eodem anno *Amgor* Imperator de *Marroc* mare *Affricum* transfretans, in *Hispaniam* cum manu forti & bellicosa de consilio & mandato regis *Ferandi* applicuit. Et defuncto rege *Lupo* qui paganus erat,

erat, terras ipsius scilicet *Mauriciam* & *Valenciam* & multas civitates alias occuparunt. Et inde exercitum suum in terram *Aldefonsi* regis *Castellæ* promovens, cepit per vim *Octam* & *Scoriam* civitates & eas *Saracenis* postea munivit, Christianis omnibus quos in eis cepit interfectis, præter illos quos redegit in perpetuam servitutem. Dum hæc eodem anno fierent, duo apostolicæ sedis legati in *Normanniam* venientes, ipsum regem & terram suam magnis & diversis vexationibus conturbarunt, volentes ipsum & eam sub Interdicto ponere. Sed nullo modo in malicia sua procedere potuerunt; nam rex inde præmunitus, appellatione ad præsentiam domini papæ interposita, se & terram suam illæsam cautius conservavit. Attamen apostolicam severitatem timens, ad mare citius transvolavit; Justiciariis & ballivis suis *Normanniæ* & præcipue ballivis portuum maris per commune edictum præcipiens, quod nullo modo aliquem & nominatim clericum vel peregrinum in *Angliam* permitterent transfretare, nisi securitate prius data, quod nullum malum regi vel regno *Angliæ* quæreret. Et statim pro filio suo rege ut in *Normanniam* ad eum veniret, nuncios destinavit. Quo adveniente, ipsemet protinus circa festum sancti *Petri* ad vincula naves ascendit, & in nonas Augusti in *Angliam* applicuit. Et simili modo sicut eciam in *Normannia* præceperat, ita in *Anglia* per commune edictum præcepit, quod nullus absque securitate prius data, quod dampnum regi vel regno non quæreret, in *Normanniam* transfretaret. Præcepit eciam *quod si quis in Angliam applicuisset literas summi pontificis vel aliquod gravamen portans, tanquam hostis publicus caperetur.*

EOdem anno *Hibernia* quæ nunquam prius externæ subjacuit ditioni, aut raro vel tepide bello pulsata, sequenti modo subdita est regis *Angliæ* potestati. Cum enim consuetudo esset reges habere plurimos, qui multociens disceptantes in cædem mutuam prorumperunt, contigit quendam regum terræ illius à finitimis regibus nimio impetu coartari. Consilio ergo super hoc habito, & misso festinanter in *Angliam* filio suo, viros militares accersivit: Quos spe lucri profusioris illectos ad eum in *Hiberniam* venientes, & succursum sibi præbentes, abire non permisit, sed tanta eos largitate dotavit, ut obliti populum suum & domos patrum suorum ibidem perpetuam habitationem elegerint. Cum autem cito post contra eundem regem ferocissimi totius *Hiberniæ* populi indignari & tumultuari inciperent, eo quod gentem *Anglicanam Hiberniæ* inmisisset, illi *Angli* paucitati suæ metuentes, accitis ex *Anglia* viris inopia laborantibus & lucri cupidis, vires paulatim auxerunt. Et quia nondum proprium Principem nec pro voto pastorem habebant, accerserunt ex *Anglia* præficiendum sibi Comitem *Ricardum*, virum præpotentem, nobilem & famosum: qui cum esset magnanimus & supra vires in expensis profusus amplissimisque redditibus attenuatus & creditoribus obnoxius, facilius adquievit. Armatorum ergo juvenum copia sibi coadunata, classem magnam transfretaturis parabat. Cumque esset ad id paratus, affuerunt qui ex parte regis *Henrici* passagium inhiberent. Ille vero majoris honoris cupidus, non adquievit, sed navem cum junctis copiis mox ascendens, vehementi impetu super *Dublenensem* irruit civitatem: Qua fortiter celeriterque expugnata & capta, plurimos eciam longius positos metu suo territos in fœdus venire coegit. Insistebat finitimis dominationem paulatim protendens, & locis oportunis munitiones construens. Porro nationis barbaræ gratiam per affinitatem affectans, fœderati regis filiam in uxorem accepit, magna regni parte sibi nomine dotis data. Cujus tam fausti successus cum regi *Angliæ* innotuissent, motus est rex, eo quod non solum rege inconsulto, sed eciam ipso inhibente rem tantam fuisset agressus, & sibi tanquam præcellenti tantæ adquisitionis gloriam ascripsisset, mox jussit fisco omne ejus patrimonium applicari. Et ne ex *Anglia* subsidium aliquod haberet, comeatus navium penitus interdixit, fortioraque comminans, Comitem jam pene regnantem in suam gratiam redire compulit. Itaque extorsit ei famosissimam *Dublenniæ* civitatem & cætera quæ in adquisitione potiora videbantur, parte vero reliqua cum patrimonio suo *Anglico* jussit esse contentum. Et sic paulo post rex *Henricus* magno interim exercitu congregato cum festinatione versus *Hiberniam* properavit; qui per *Walliam* transiens ad festum exaltationis sanctæ Crucis cum exercitu suo ad **Pembroc** veniens, ibi per aliquot dies auram prosperam exspectavit.

Appropinquante itaque festo sancti *Kalixti* papæ die sabbati sequentis sero naves cum exercitu suo ascendit, & in crastino xvj. kal. Novembris cum CCCC. magnis navibus, viris bellicosis, armis, equis, & victualibus onustis, circa horam diei nonam, cum magno gaudio in *Hibernia* applicuit, in loco qui dicitur *Croch*, qui à *Waterfordia* per octo miliaria distat, & ibi tota nocte remansit. Mane autem facto, usque *Waterfordiam* veniens, à *Willielmo* filio *Aldelmi* dapifero suo, & *Roberto* filio *Bernardi*, & quibusdam aliis de familia sua, quos ipse ab *Anglia* præmiserat, & ab *Hiberniensibus* cum eis ibidem existentibus honorifice est susceptus. Et tamdiu ibidem remansit, donec reges & potentiores terræ illius ad eum tanquam ad dominum suum veniebant. Venerunt itaque ad eum rex *Corensis*, rex de *Limeric*, rex de *Osseric*, rex de *Mida* & *Radenaldus* de *Waterfordia*, & omnes alii de *Hibernia* præter regem *Cognactæ*, & fidelitatibus de omnibus tenementis suis ei juratis, se ipsos ei & ejus dominio subicientes, illius homines devenerunt. Rex autem *Cognactæ* ad eum venire noluit, dicens, Se regem & dominum *Hiberniæ* esse debere. Quem rex *Angliæ* hiemali tempore propter aquarum inundantiam, & abrupta montium & terrarum solitudines quæ inter eos erant, nullo modo potuit debellare. Præterea venerunt ad eum ibidem omnes archiepiscopi & episcopi *Hiberniæ*, & fidelitatibus ei contra omnes homines juratis, eum in regem eorum et in dominum susceperunt. Et inde recepit ab unoquoque archiepiscopo & episcopo literas cum sigillis suis in modum Cartæ pendentibus, regnum *Hiberniæ* sibi & hæredibus suis confirmantes, & testimonium perhibentes ipsos in *Hibernia* eum & hæredes suos sibi in reges & dominos imperpetuum constituisse.

Sunt autem in *Hibernia* archiepiscopi iiij. qui xxix. suffraganeos sub se habent. Erat autem tunc temporis *Gelasius Armacensis* urbis archiepiscopus totius *Hiberniæ* primas, habens sub se viij. suffraganeos qui una secum fidelitatem regi juraverunt. Quorum

Quorum tituli sunt hii, videlicet Lughdunensis, Tarensis, Tuenensis, Chouderensis, Rathpotensis, Cevernensis, Ardahachdensis, & Duenerardensis. Similiter *Donatus* Cassclensis archiepiscopus fecit fidelitatem regi ibidem & ejus xj. suffraganei, videlicet Lismorensis, Corcensis, Junelechensis, Cluanensis, Artinorensis, Lupermacensis, Kildarensis, Waterfordensis, Archiferconsis, Rocensis, & Franabrensis. Similiter *Laurencius* Dublenensis archiepiscopus juravit ei fidelitatem, & ejus 5. suffraganei, videlicet Bistagnensis, Fernensis, Leglensis, Kildarensis, & Caripolensis. Similiter *Catholicus* Tuamensis archiepiscopus juravit ei fidelitatem & ejus 5. suffraganei, videlicet Chienfenensis, Kilatensis, Maigonensis, Aelfinensis, & Courensis.

Cum autem hæc facta fuissent, rex *Angliæ* misit nuncios suos ad *Alexandrum* papam cum literis archiepiscoporum & episcoporum *Hiberniæ*, ad regnum *Hiberniæ* sibi & suis hæredibus confirmandum. Sicque factum est. Nam summus pontifex regnum illud sibi & hæredibus suis auctoritate Apostolica confirmavit, & imperpetuum eos constituit inde reges. Præterea rex circa festum sancti *Leonardi*, misit *Nicholaum* capellanum suum & *Radulphum* archidiaconum de *Landaf* clericum suum, qui cum archiepiscopis & episcopis *Hiberniæ* apud *Casselensem* civitatem volente papa magnum concilium celebrarunt, ubi Primas *Armacanus* ob corporis invalitudinem tunc non affuit, qui vaccam candidam cujus lacte duntaxat fovebatur, secum semper circumduxit. In illo autem concilio statuerunt, & auctoritate summi pontificis præceperunt, pueros in ecclesia baptizari, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, & hoc à sacerdotibus fieri præceperunt. Mos enim prius erat per diversa loca *Hiberniæ*, quod statim cum puer nasceretur, pater ipsius vel quilibet alius eum mergeret ter in aqua. Et si divitis filius esset ter in lacte mergeretur. Postea vero aquam illam vel lac in cloacis suis, vel aliis locis inmundis proicere solebant. Præceperunt eciam in illo concilio, decimas dari viris ecclesiasticis de omnibus illis quæ possidebant: plurimi namque illorum nunquam decimaverunt, nec sciebant si decimæ dari deberent. Præterea præceperunt ut laici qui uxores habere vellent eas sibi jure ecclesiastico copularent; plerique enim illorum quot uxores volebant tot habebant, & eciam cognatas suas & germanas habere solebant uxores. Officium eciam ecclesiasticum rite modulandum statuerunt. Ibi eciam tunc statutum est, ut morientes in præsencia vicinorum testium condant testamenta, & bona sua mobilia si uxores & liberos habeant, deducto ære alieno & stipendiis servientum, in tres partes dividantur, quarum una liberis, alia uxori, tercia sibi & exequiis designetur. Si vero liberis aut uxore careat, bona in duas partes dividantur.

Erat *Hibernia* ab olim *Britanniæ* concorporata, quam duce *Giraldo* in sua topographia ad unguem plenius describente eam profusioribus laudibus congruit illustrare. Ad cujus noticiam liquidius consequendam viam aperiunt tituli subsequentes. Dicetur,

De situ terræ locali.
De ejus quanto & quali.
In quibus terra sufficit.
In quibus rebus deficit.
De incolis prioribus.
De incolarum moribus.
De locorum prodigiis.
De sanctorum præconiis.

De situ terræ locali.

Hibernia omnium insularum novissima, sic dicta est ab *Hibero Hispanico* fratre scilicet *Hermonii*, qui duo simul juncti eam conquiserunt; vel dicta est ab *Hibero* flumine *Hispaniæ* occidentali. Dicta est eciam aliquando *Scotia* à *Scotis* eam inhabitantibus priusquam ad aliam *Scotiam Britannicam* devenerunt; unde in Martirologio legitur, *Tali die apud Scotiam natalis sanctæ Brigidæ*: quod est, apud *Hiberniam*. Hæc terra ab euro austro habet *Hispaniam* trium dierum navigatione collateralem. Ab oriente habet *Britanniam* majorem unius diei velificatione distantem. Ab occasu oceanum infinitum. A septentrione *Islandiam* trium dierum velifico cursu distantem. *Solinus*. Sed & mare quod inter hanc & *Britanniam* interluit, undosum & inquietum est toto anno, & nisi paucis diebus vix enavigabile, in centum xx. mil. passuum latitudinis expansum.

De ejus quanto & quali.

Hibernia insula post *Britanniam* maxima in Boream extensa à *Brendanicis* scilicet montibus usque ad *Columbinam* insulam, continet octo dierum diætas, quarum quælibet xl. mil. existit. Et à *Dublennia* usque ad *Patricii* colles *Conaccinicumque* mare in latum iiij. dierum excursum tenet, quæ in sui medio strictior est quam circa capita, sed econtra est de *Britannia*. Et sicut *Hibernia* brevior est ad Boream quam *Britannia*, ita productior est ad Austrum. Terra quidem est inæqualis, montuosa, pluviosa, ventuosa, mollis, & silvestris; per latera maritima valde demissa, introrsus montana & sabulosa. *Solinus*, ita pabulosa, ut pecora ibidem, nisi à pascuis interdum arceantur, ad periculum agit sacietas. *Giraldus*, indigenarum sanitas continua, advenarum quoque propter humiditatem nutrimentorum fluxus ventris periculosus est. Carnes ibi vaccinæ salubres, porcinæ nocentes. Incolæ enim nulla febris specie vexantur excepta acuta & hoc perraro. Omnes igitur orientales pompas in lignis, herbis, gemmis, vestibus, hujus terræ salubritas & veneni carencia compensant. Et videtur hæc salubritas causari ex eo quod modicus est ibi excessus in frigore aut calore.

In quibus rebus sufficit.

Terra hæc magis vaccis quam bobus, pascuis quam frugibus, gramine quam grano fœcunda est. Habundat tamen salmonibus, murænis, anguillis, & cæteris marinis piscibus. Aquilis quoque, gruibus, pavonibus, coturnicibus, niso, falcone & ancipitre generoso. Lupos quoque habet & mures nocentissimos; sed & araneas sanguisugas & lacertas habet innocuas; mustelas quoque parvi corporis sed valde animosas possidet. Habet & aves quas *Barnaces* vocant aucis silvestribus similes, quas de lignis abietinis quasi contra naturam natura producit,

cit, quibus viri religiosi tempore jejuniorum vescuntur, eo quod de coitu vel de carne minime procreantur. Sed huic repugnare videtur quod si quis de femore primi parentis comedisset, carnem utique comedisset quamvis de carne minime propagatam. Et sicut illa caro ex limo, ita ista caro ex ligno æque mirabilis. Habundat eciam hæc terra lacte, melle, vinis, non vineis. Et quamvis *Beda* dicat terram illam vineis expertem, & *Solinus* ac *Ysidorus* apibus eam carere asserant, circumspectius tamen è diverso scripsissent si eam vineis carere & apum expertem non fuisse dixissent. Item *Beda* dicit capreorum venatu insulam fore insignem, cum tamen constet eam semper capreis caruisse. Nec mirum, cum *Beda* nichil de hac insula oculata fide cognoverit sed per latorem audierit. Ibi quoque gignitur lapis saxogonus, scilicet Iris, qui soli appositus format in aere cœlestem arcum. Ibi quoque invenitur lapis Gagates & Margarita candida.

In quibus rebus deficit.

TRitici grana sunt ibi vix manu purgabilia, & omnium animantium corpora ibi quam alibi minora exceptis hominibus reperiuntur. Desunt hic pene omnes pisces qui ex aquis dulcibus non marinis sementinam trahunt originem. Desunt eciam degeneres falcones, quos laniarios vocant. Desunt & girofalcones, perdices, fasiani, picæ & philomelæ. Carent quoque capreis & damis, hirciis putaciis, & talpis, & cæteris venenosis; unde fingunt aliqui satis favorabiliter sanctum *Patricium* cunctis pestiferis animantibus insulam purgasse. Sed probabilius est, insulam ab initio hujusmodi nocuis caruisse, quoniam eciam venenosa aliunde allata statim moriuntur. Ibidem & toxicum aliunde advectum ultra medios fluctus versus *Hiberniam* vim suæ malignitatis amittit, & eciam pulvis terræ illius aliunde aspersus venenosos vermes fugat, adeo ut corium hujus terræ vermi circumdatum aut ipsum occidit, aut terram penetrare cogit. In hac terra galli cantant in ipso noctis crepusculo; & quantum alibi à tercia tantum hic à prima galli voce dies distare dinoscitur.

De incolis prioribus.

REfert *Giraldus* quod hæc insula inhabitabatur primo à *Casera* nepte *Noe* diluvium timente, & ad hanc insulam cum tribus viris & quinquaginta mulieribus proximo anno ante diluvium applicante. Secundo à *Bartholano Sere* filio cum tribus filiis de stirpe *Japhet* filii *Noe* descendentibus CCC^mo^. post diluvium anno casu vel industria hic applicantibus, qui usque ad ix. milia virorum excrescentes ex corruptione cadaverum gigantorum quos oppresserant omnes mortui sunt, excepto solo *Ruano*, qui per mille quingentos annos usque ad tempora sancti *Patricii* perdurans, cuncta gesta illius gentis sancto viro replicabat. Tercio, *Nimeth* sive *Nimedus* cum quatuor filiis suis de *Sithia* veniens per CCxvj. annos terram incoluit; & tandem ejus sobole per varia infortunia bellorum & mortalitatum detrita, ducentis itidem annis vacua terra mansit. Quarto vero quinque duces germani fratres, scilicet *Gaudius, Genandius, Sagandius, Rutheragus*, & *Slavius* de posteris *Nimedi* prædicti de Græcia venientes, terram occupaverunt, & eam in quinque partes diviserunt, quarum quælibet pars continebat xxxij. cantredos. Est autem cantredus portio centum villarum, posueruntque lapidem in media terra quasi in medio umbelico velut quinque regnorum principium. Tandem *Slavius* factus est monarcha totius terræ. Quinto, debilitata multum per xxx. annos natione ista advenerunt de *Hispaniæ* partibus in lx. navium classe quatuor nobiles *Millesii* regis filii cum pluribus aliis, de quibus duo denominatissimi fratres *Heberus* & *Hermon* regnum inter se diviserunt. Sed procedente tempore rupto fœdere fraterno *Heberoque* occiso *Hermoni* cessit monarchia, à cujus tempore usque adventum *Patricii* primi Cxxxj. reges de eadem gente fuerunt. Et sic ab adventu *Hiberniensium* usque ad obitum *Patricii* primi sunt anni M. DCCC.

Ab isto *Hibero* dicti sunt *Hibernici*, vel secundum alios ab *Hebero Hispaniæ* fluvio. Dicti sunt etiam *Gaitheli* & *Scoti* à quodam *Gaithelo Phemi* nepote, qui post linguarum confusionem apud *Nemproticam* turrim in varis linguis peritus duxit *Scotam* filiam *Pharaonis*, ex quibus ducibus *Hibernienses* descenderunt. Iste eciam *Gaithelus*, ut aiunt, *Hibernicam* linguam composuit, quæ & *Gaithelaf* dicitur, quasi ex omnibus linguis collecta. Tandem *Gurguncius Belini* regis *Britanniæ* filius de *Dacia* rediens, apud *Orcades* insulas quosdam *Basclenses* de *Hispaniæ* partibus advectos invenit, quos locum habitationis petentes, rex *Gurguncius* ad *Hiberniam* tunc vacuam transmisit, & illis ex suis duces aliquos assignavit. Ex quo videtur quod jure antiquo *Hibernia* debeat ad *Britanniam* pertinere. Ab adventu autem sancti *Patricii* primi usque ad *Fedlimidii* regis tempora xxxiij. reges per quadringentos annos in *Hibernia* regnaverunt. In hujus autem *Fedlimidii* diebus, *Norwagenses* duce *Turgesio* terram hanc occupaverunt, factisque quampluribus per loca fossatis profundis castella simplicia, duplicia tripliciaque murata adhuc integra tamen vacua erexerunt, sed *Hibernicus* populus castella non curat, nam silvis pro castris utitur, & paludibus pro fossatis. Tandem *Turgesius* dolo puellarum delusus interiit.

Et quia *Anglorum* populus clamat *Gurmundum Hiberniam* subjugasse & illa fossata fecisse, de *Turgesio* nichil memorans, *Hibernienses* vero *Turgesium* prædicant, *Gurmundum* autem prorsus ignorant, ideo sciendum est *Gurmundum* in *Britanniæ* regno quod sibi subjugaverat extitisse, & à *Britannia Turgesium* istum cum electa juventute ad *Hiberniam* expugnandam transmisisse. Qui quidem *Turgesius* quia hujus expeditionis tribunus & rector extiterat, idcirco illum gens *Hiberniæ* quem vidit & novit famose prædicat. *Gurmundo* tandem in *Galliarum* partibus interfecto, *Turgesius* in *Hibernia* filiam regis *Medensis* adamavit, quam pater suus cum xv. puellis transmittere *Turgesio* promisit; quibus apud stagnum *Lachermum* cum totidem nobilioribus gentis suæ *Turgesius* occurrere spopondit. Quod dum faceret, à xv. juvenibus inberbibus sub habitu puellari sicas ferentibus dolose occiditur postquam xxx. annis in insula imperaverat. Non multo post de *Norwegiæ* partibus quasi sub pacis obtentu & mercationis exercendæ prætextu tres fratres, *Amelanus, Siracus*, & *Juorus*, cum sua sequela ad hanc insulam venerunt, &

de conſenſu *Hibernienſium* otio deditorum maritima loca occupantes, tres civitates *Dublenniam*, *Waterffordiam*, & *Limericum* conſtruxerunt. Qui tandem numero ſuccreſcentes contra indigenas frequenter rebellarunt, & uſum ſecurium qui Anglice **Sparth** dicitur, ad terram *Hiberniæ* comportarunt. Igitur à tempore *Turgeſii* uſque ad ultimum monarcham *Rothericum* regem *Conacciæ*, xvij. reges in *Hibernia* fuerunt. Et ſic in univerſo à primo *Hermone* uſque ad ultimum *Rothericum*, quem iſte rex *Angliæ Henricus* ſecundus filius *Matildis* imperatricis anno ætatis ſuæ xl. regni vero ſui xvij. & ab incarnatione Domini M. Clxxij. rexerunt *Hiberniam* C.lxxxj. reges, non coronati, non uncti, non hæreditario jure, ſed vi & armis ſuccedentes.

De incolis.

Refert *Solinus* quod gens hujus terræ ſit barbara, inhoſpita, bellicoſa, faſque nephaſque pro eodem ducens; Gens habitu ſingularis, & inculta, victu parca, animo ſæva, affatu aſpera, ſanguine interemptorum prius hauſto vultus ſuos obliniunt, carnibus & fructibus pro eſu, lacte pro potu eſt contenta. Gens quidem ludis, otio & venationi plus dedita eſt quam labori. *Giraldus* in topographia ſua. Gens iſta poſt ortum ſuum dure nutritur, moribus & veſtibus inculta, laneis tam braccis quam caligis, capiciis quoque ſtrictis trans humeros deorſum cubito tenus protenſis & vice palliorum falangis nigris utitur. Item non ſellis, non ocreis, non calcaribus equitando utuntur, virgam in ſuperiori parte cameratam ad concitandum equos manu ferunt; Frænis chami vice fungentibus & pabula nequaquam impedientibus utuntur. Inermes corpore pugnant, attamen jaculis binis, lanceis & ſecuribus amplis una tantum manu confligunt. Lapides pugillares cum alia defecerint in promptu habent. Gens itaque agriculturam ſpernens, paſcuis tantum utens, barbis & comis à poſteriori parte capitis luxurians, non lino, non lanificio, non aliquo mercationis genere, nec ulla mechanicarum artium ſpecie vitam producunt, ſed otio dediti delitias reputant labore carere, divitias reputant libertate gaudere. Et cum *Scotia* hujus terræ filia utatur lira, timpano, & choro; ac *Wallia* cithara, tubis & choro, *Hibernici* tamen in duobus muſici generis inſtrumentis, quamvis præcipitem & velocem, ſuavem tamen & jocundam criſpatis modulis & intricatis notulis efficiunt armoniam. A bemolli incipiunt & ſub obtuſo groſſioris cordæ ſonitu latenter ludentes in idem redeunt, ut pars artis maxima videatur artem velare, tanquam

Si lateat profit, ferat ars deprehenſa pudorem.

Gens eciam iſta ſpurciſſima nondum ſolvunt decimas, nondum matrimonia rite contrahunt, non inceſtus vitant, ſed fratres fratrum uxores ducunt. Proditionibus inſiſtunt; Securim, i. **Sparthe** in manu quaſi pro baculo bajulant, qua ſibi confidentes præocupant. Gens iſta verſipellis & inconſtans, varia & verſuta, cujus mores ſunt, quod nec in bello fortes, nec in pace fideles inveniuntur. Cum illo quem doloſe opprimere volunt primo compaternitatis & conſecratæ fraternitatis fœdera jungunt, in qua alter alterius ſanguinem ſponte fuſum bibunt. Alumpnos & collectaneos aliquantulum diligunt, fratres & cognatos perſecuntur, vivos decipiunt, mortuos ulciſcuntur. Inter quos adeo in naturam converti prævaluit pravæ conſuetudinis longus abuſus, quod adeo à convictu mores formantur, ut eciam hoc vicio proditionis alienigenæ huc advecti fere inevitabiliter involvantur. In hac gente quamplures viri ſedendo, mulieres ſtando urinam emittunt. Multi ſunt in hac terra deformes, naturæ beneficio in membris deſtituti, ita ut ſicut qui hic bene formantur nuſquam melius, ita qui male nuſquam pejus. Et recte quidem ut de gente inceſta nequiter copulata, natura nequiter deformante, tales natura læſa contra legem naturæ producat. In hac terra & in *Wallia* vetulas quaſdam in leporinam formam ſe tranſmutare, ubera vaccina ſugendo alienum lac ſurripere, leporarioſque magnatum curſu fatigare, vetus quidem & adhuc frequens querela eſt. Quidam eciam magicis artibus pingues porcos ſed rubeos duntaxat ex aliqua præjacente materia producentes in nundinis vendunt, ſed hii ſtatim ut aliquam aquam tranſeunt in propriam naturam redeunt; ſed & hii quacumque induſtria ſerventur, ultra triduum non perdurant. Inter hæc & hujuſmodi eſt advertendum quod mundi extremitates novis ſemper quibuſdam prodigiis pollent, acſi natura licentius ludat in privato & remoto quam in propatulo & propinquo, unde & in hac inſula plurima ſunt mira & ſtupenda.

De locorum prodigiis.

Affirmatum eſt à multis quod in boriali parte *Hiberniæ* ſit inſula viventium, in qua terra nemo mori poteſt, ſed cum diutino detenti fuerint languore, ad inſulam proximam deportantur. Eſt & alia inſula in qua mulieres parere non poſſunt, tamen concipere poſſunt. Eſt & alia inſula in qua mortuorum corpora putreſcere non poſſunt. Eſt & lacus in *Ultonia* inſulam continens bipartitam, cujus una pars viſitationibus angelorum aſſueta, altera dæmonum excurſibus expoſita, in qua eſt Purgatorium *Patricii* quod precibus optinere meruit ad confirmationem dicti ſui dum populo incredulo de pœnis reproborum & ſanctorum gaudiis prædicaret, cujus loci, ut aſſerunt, ſi quis tormenta ex injuncta pœnitentia ſuſtinuerit, infernales pœnas niſi finaliter fuerit inpœnitens non ſubibit. Circa iſtud purgatorium *Patricii* eſt notandum, quod ſanctus *Patricius* ſecundus qui fuit abbas & non epiſcopus, dum in *Hibernia* prædicaret, ſtuduit animos hominum illorum beſtiales terrore tormentorum infernalium à malo revocare, & gaudiorum paradiſi promiſſione ad bonum confirmare: illi autem dixerunt ſe nolle converti, niſi aliquis illorum tormenta illa & gaudia poſſet in hac vita aliqualiter experiri. Quamobrem *Patricio* ſuper hoc oranti apparuit Jheſus Chriſtus dans ſibi textum evangelii & baculum unum, quæ adhuc manent in patria illa apud ſummum archiepiſcopum. Eduxit ergo Dominus *Patricium* in deſertum locum, ubi unam foſſam rotundam intrinſecus obſcuram ei oſtendit, dicens, Quod ſi veraciter quis pœnitens per diem & noctem in illa foſſa manſerit, & fide conſtans per illam tranſierit, videbit tormenta malorum & gaudia beatorum. Ad hæc Chriſto diſparente, *Patricius* eccleſiam ibidem conſtruxit, canonicos inſtituens regulares. Foſſam autem

tem illam quæ modo in cœmiterio est, ad orientalem ecclesiæ frontem muro circumcinxit, & januam obseravit, ne quis temere sine licentia episcopi, & loci Prioris ingrederetur. Multi quippe tempore illius *Patricii* ingressi sunt & regressi, pœnas & gaudia quæ viderant narrantes; quæ ibidem literis demandantur; Qua occasione multi tunc ad fidem convertebantur. Multi quoque intraverunt qui nusquam redierunt.

Sed & diebus *Stephani* regis *Angliæ* quidam miles nomine *Owenus*, ut superius tactum est, intravit, & rediens mansit in negociis *Ludensis* domus ordinis *Cistercienfis*, quoad vixit, narrans quæ viderat. Locus autem vocatur *Purgatorium Patricii*, ecclesia vero *Reglis* vocatur. Nulli imponitur ut locum intret, sed potius in principio sibi dissuadetur ingressus. Quod si omnino intrare voluerit, accedet primo ad episcopum loci, qui primo ingressum dissuadet, sed perseveranti in tali proposito, literas tradit ut loci Priorem adeat. Qui similiter ingressum dissuadet, hortando ut aliam pœnitentiam assumat. Quod si perseveret, introducit eum in ecclesiam ut xv. diebus jejunando orationibus vacet. Post quos, hominem communione munitum, cum processione & letania usque ad hostium Purgatorii producit, ubi eciam ingressum iterum dissuadet. Quod si perseveret, hostium ei cum benedictione aperit, & post ingressum hostium consignat usque in diem alterum. Mane quo adveniente Prior si hominem ingressum reperierit, cum processione in ecclesiam deducit, ubi aliis xv. diebus jejuniis, & orationibus intendit.

Est & insula in *Conacta* salo à sancto *Brendano* consecrata muribus carens, ubi humana corpora nec humantur nec putrescunt, sed sub divo servantur incorrupta. Est fons in *Mamonia* cujus aquis si quis abluitur, pro toto seu pro parte canus efficitur. Econtra est alius fons in *Ultonia* quo intinctus ulterius non canescit. Est eciam fons in *Mamonia* qui si tactus ab homine fuerit, statim tota provincia pluviis inundat, quæ non cessabunt, donec sacerdos virgo à nativitate missa in vicina capella celebrata aquæ benedictione, & lactis vaccæ unius coloris aspersione barbaro satis ritu fontem reconciliaverit. Apud *Glindelacan* circa oratorium sancti *Keywini* salices more pomœrii poma proferunt magis salubria quam sapida, quæ sanctus ille ad salutem pueri sui produxit. Est lacus in *Ultonia* satis piscosa xxx. mil. passuum in longitudine & xv. in latitudine habens, ex quo fluvius *Banna* usque in Oceanum borialem se diffundit; cui lacui talis ut asserunt casus initium dedit. Celebre fuit aliquando apud loci illius incolas vicio coeundi cum bestiis consuetissimos, quod quam cito fons quidam terræ illius ex prisca reverentia semper tectus, relinqueretur discoopertus, tanta statim fons inundatione exuberaret, quod totam provinciam submergeret, unde contigit mulierem quandam hauriendi causa ad fontem accessisse, qua necdum fonte signato ad parvulum vagientem properante, fons ita ebullivit ut & mulierem cum parvulo mergeret, & totam provinciam stagnum faceret; hujus rei argumentum est quod piscatores aquæ illius turres ecclesiasticas more patriæ illius altas & rotundas sub undis sereno tempore adhuc conspiciunt.

Apud australem *Hiberniæ* partem in regione *Osiriensi* quolibet septennio, per impetrationem cujusdam sancti Abbatis duo conjuges, mas & femina, à finibus illis, & à formis propriis exulare coguntur: nam formam lupinam induentes, completo septennio, si forte superstites fuerint, aliis duobus loco eorum simili conditione subrogatis, ad pristinam redeunt tam patriam quam naturam. Est lacus in hac terra, quo si per aliquod spacium palus ligneus infigatur, pars solo inhærens fit ferrea, quæ in aqua est fit lapidea; sed quæ supra aquam lignea manet. Est eciam ibidem lacus in quem si virgam de corulo injeceris, convertitur in fraxinum, & econtra. Item in *Hibernia* sunt tres salmonum saltus, quibus ab imis ad summa contra rupem, ad altitudinem unius hastæ transferunt se salmones. Item in *Lagenia* est unum stagnum, ubi sunt aves sancti *Colemanni*, scilicet cercellæ manibus hominum assuetæ, quibus si injuria fiat, aves non redeunt. Et aquæ ibidem amarescunt & fœtent, & injuriator non evadet vindictam nisi condigne satisfaciat.

De Sanctorum præconiis.

NOtat hic *Giraldus Cambrensis* quod sicut istius nationis homines sunt in hac vita præ aliis gentibus impatientes, & præcipites ad vindictam; sic sancti hujus terræ præ cæteris regionibus vindicis animi esse noscuntur. Clerus hujus terræ castitate pollet, orationi vacat, sed abstinentiæ per diem artificialem indulget, noctem assidua potatione polluit. Ita ut pro miraculo dicatur, quod ubi vina dominantur Venus non regnet. Et sicut inter eos mali sunt pessimi, ita boni quamvis pauci sunt optimi. Prælati locorum in corripiendis excessibus sunt desides, contemplationi & otio non prædicationi vacantes, unde fit, ut omnes sancti istius terræ sunt Confessores & nullus Martyr; nec mirum, cum omnes pene hujus terræ prælati de monasteriis in clerum electi, quæ monachi sunt complent, quæ clerici sunt vel prælati negligunt; unde cum semel *Casselienfi* episcopo objectum fuisset, quomodo tot sancti possunt esse in illa terra ubi nullus Martyr, ex quo tam feroces sunt subditi, & tam desides prælati, respondit ille satis oblique. Verum est, inquit, quod gens nostra satis ferox est ad seipsam, sed nunquam tamen in Dei ministros manum mittere volunt, cum eos summe colant; verum modo venit in hanc terram gens Angligena, quæ martyres facere novit & consuevit. Hoc autem dixerat episcopus ille, quia tunc temporis venerat rex *Henricus* secundus ad terram illam recenter post martyrizationem beati *Thomæ Cantuariensis* archiepiscopi. In hac eciam terra, ut ait *Giraldus*, sicut in *Wallia* & *Scocia*, sunt campanæ, baculi recurvi, & alia hujusmodi pro reliquiis in magna veneratione habita, ita ut sacramenta super hæc longe magis, quam super evangelia præstare vereantur, inter quæ præcipuus videtur baculus *Ihesu* apud *Dublenniam*, per quem, ut aiunt, *Patricius* primus vermes ejecit. *Augustinus* de civitate Dei libro xvj. capitulo vij. si quæratur quomodo varia genera animalium quæ ex commixtione procreantur, eciam post diluvium in insulis esse potuerunt, creditur, aut ad insulas ea transisse natando, sed tunc ad proximas, aut per homines navigantes studio venandi esse adducta, aut Dei jussu & opere angelorum allata, aut ex terra exorta secundum primam originem, quando Deus dixerat, *Producat terra animam viventem.*

INterea dum dicti archiepiscopi, & episcopi *Hiberniæ* cum regiis clericis supradictum concilium apud *Casselensem* civitatem celebrarunt, rex circa festum sancti Martini usque *Dublenniam* interea venit, & ibi juxta ecclesiam sancti *Andreæ* Apostoli fecit regium palacium ad opus suum construi extra *Dublenniæ* civitatem; Quod reges & ditiores terræ ad opus ejus de virgis mirifice ad modum illius patriæ construxerunt, in quo ipse cum regibus & ditioribus *Hiberniæ*, in natale Domini regale tenuit festum suum.

An. Dñi 1172. Anno itaque Domini M.Clxxij. *Henricus* rex *Angliæ* filius *Matildis* Imperatricis curiam suam in die nativitatis Dominicæ, & usque ad Purificationem beatæ *Mariæ* apud *Dublenniam* in *Hibernia* celebravit. Et inde postea recedens usque *Weseferdiam* in capite jejunii venit, inde vero circa mediam quadragesimam Capellanos, Senescallos, & Constabularios suos usque *Waterfordiam*, ad transfretandum ibi in *Angliam* præmisit, quia multitudo navium quæ de *Anglia* venerat ibi erat. De quibus tribus navibus ad opus regis tantum retentis, ipse apud *Weseferdiam* auram prosperam exspectabat, volens inde in *Angliam* navigare, quia prædicti Cardinales à domino papa missi, cum nunciis regis in *Normanniam* jam venerant, & ibi adventum ipsius exspectabant, & ideo multo magis versus eos festinabat. Et nisi eorum adventus eum impedisset, in proximo sequenti æstate regem *Conactæ* sibi subjicere proposuit. Et facile eum debellasset, nisi iter suum festinum versus *Normanniam* pro dictis Cardinalibus ipsum impedisset. Interea rex civitatem *Dublenniæ* in custodia tradidit, præcipiens castrum in ea firmari. Et civitatibus *Waterfordiæ*, & *Wesefordiæ Roberto* filio *Bernardi* in custodia traditis, præcepit rex in eis, & per alia loca castella firmari. Adveniente itaque solempnitate paschali familia regis quæ apud *Waterfordiam* missa fuerat, ipsa die paschali summo mane apud *Croch* juxta *Waterfordiam* navibus ascendens, circa horam ejusdem diei nonam in *Wallia* apud *Milleferdiam* juxta **Penbroc** applicuit, rege propter solempnitatem paschalem illa die pelagus non intrante.

Qui crastina die mare intrans, apud sanctum *David* in *Wallia* applicuit: Et quam citius potuit per *Walliam* transiens, dominica in Albis viij. die paschæ fuit apud castrum de **Kaerdif**, ubi inter alias revelationes quæ de vita sua potissime corrigenda fieri cœperunt, dum rex post Missam auditam ad equum suum accederet, astitit ei vir quidam flavus, tonsura rotunda, macer & procerus, tunica alba vestitus, nudisque pedibus, qui regem *Teutonica* lingua sic affatur, » **Gode olde kinge.** Deinde sic prosequitur, » Salutat te Christus, & pia mater ejus, » *Johannes Baptista* & *Petrus*, mandantes firmiter, » ne per terras ditionis tuæ fiant mercatus, aut » opera servilia dominicis diebus, exceptis hiis quæ » ad usum ciborum pertinent. Quod si observaveris, » quicquid inceperis feliciter complebis. Rex autem dixit *Gallice* illi militi qui suum frænum tenebat, Inquire à rustico isto an hæc somphiaverit. Ac dum hoc Anglice exponeret, subjecit ille lingua priori. » Sive hoc sompniaverim sive non, vide quis » dies sit hodie, quia nisi hoc feceris & vitam tuam » correxeris, tales infra præsentem annum rumores » audies, quod usque ad exitum tuum inde dolebis. Hiis dictis, vir ille disparuit. Multæ quoque aliæ præmunitiones regi fiebant, sed & omnia ille parvi pendebat. Unde infra annum contigit quod tres filii sui, *Henricus* novus rex, *Ricardus* & *Galfridus*, ad regem *Franciæ* contra patrem proprium diverterunt. Rex *Scociæ*, Comes *Cestriæ*, & Comes *Leicestriæ* contra regem eciam surrexerunt. Secundo namque præmunivit eum quidam *Hibernicus* cum adjectione signorum secretissimorum. Rex vero de **Kaerdif** quam citius potuit ad naves, quæ eum apud **Portesmuth** exspectaverant, properavit, & *Henricum* filium suum novum regem secum ducens, circa Ascensionem Domini apud *Barbeflectum* in *Normannia* applicuit.

Mari vero transito, quidam miles de *Lindeseia Philippus* de *Estrebi* tercio exposuit regi in *Normannia* vij. articulos quos emendaret: Quod si faceret, honorifice per septennium regnaret, & crucem Christi de ejus hostibus eriperet, alioquin in quarto ignominiose obiret. Tres primi fuerunt observare ea quæ in coronatione sua juravit, videlicet de ecclesia tuenda, de justis legibus statuendis, & ne aliquem sine judicio dampnaret. Quartus fuit de ablatis hæreditatibus restituendis. Quintus de justitia facienda sine pretio. Sextus de stipendiis ministrorum reddendis. Septimus de *Judæis* expellendis parte pecuniæ eorum ad exeundum eis relicta. Rex vero de istis nihil curans, de consilio prædictorum Cardinalium apud *Cadomum* inventorum statim cum rege *Franciæ* de coronatione filiæ suæ se adunavit. Et postea mox assensu, & consilio dictorum Cardinalium *Henricum* filium suum, cum *Margareta* filia regis *Franciæ* sponsa sua, & cum eis *Rotrodum Rothomagensem* archiepiscopum, *Egidium Ebroicensem* & *Rogerum Wigornensem* episcopos in *Angliam* destinavit. Quibus circa festum sancti *Bartholomei* apud **Southampton** applicatis, dominica proxima sequente, *Rotrodus Rothomagensis* archiepiscopus *Henricum* regem juniorem in ecclesia sancti *Swithuni* apud *Wintoniam* iterum coronavit, & eadem die dictam *Margaretam* uxorem suam unxit in reginam, & eam cum marito suo coronavit, *Ebroicensi* & *Wigornensi* episcopis in illo officio ministrantibus. Hæc est secunda coronatio *Henrici* junioris regis & *Margaretæ* uxoris suæ prima.

Item rege *Henrico* patre moram in *Britannia* faciente, prædicti Cardinales per Abbathias *Normanniæ* adventum novi regis & uxoris suæ, & aliorum qui cum eis erant in *Anglia* exspectabant; unde circa festum nativitatis beatæ *Mariæ* archiepiscopus *Rothomagensis* cum prænominatis episcopis in *Normanniam* transfretavit, juvene rege cum regina sua per mandatum patris sui in *Anglia* remanente. Interim rex pater de *Britannia* rediens, invenit dictos Cardinales apud *Abbrincam Normanniæ* civitatem. Et quinto kal. Octobris festo sanctorum *Cosmæ* & *Damiani* satisfactionem Deo & summo pontifici de morte beati *Thomæ* martyris faciens, innocentiam suam coram prædictis Cardinalibus, & archiepiscopo *Rothomagensi*, & episcopis ac clero, & regni sui populo purgavit. Juravit insuper coram prænominatis viris ecclesiasticis tactis sacrosanctis evangeliis, quod nec præcepit nec voluit quod *Cantuariensis* archiepiscopus occideretur; sed quando hoc audivit vehementer inde doluit. Sed quia malefactores illos habere non potuit, qui sanctum *Thomam* occiderunt, & causa animi motus, & turbationis quam in eo viderant, timebat illos illud

opus

opus perpetrasse, de satisfactione tale præstitit sacramentum. Juravit inprimis quod ab *Alexandro* papa, & ab catholicis successoribus ejus non recederet, quamdiu ipsum sicut regem, & Catholicum habuerint. Juravit eciam quod neque appellationes impediret, neque impedire faceret, quin libere fierent in regno suo ad papam in ecclesiasticis causis; sic tamen si ei suspecti fuerint aliqui, securitatem faciant quod malum suum, vel regni non quærant. Juravit eciam quod ab instante nativitatis Domini, usque in triennium Crucem Domini acciperet, in proxima æstate sequente, in propria persona *Ierosolymam* iturus, nisi remanserit per *Alexandrum* papam, vel catholicos ejus successores. Sed si interim urgente necessitate, in *Hispaniam* super *Saracenos* profectus fuisset, quantum temporis in illo itinere consummaret, tantum de spacio *Ierosolomitanæ* profectionis posset prolongare. Præterea juravit, quod interim tantum pecuniæ daret Templariis, quantum ad arbitrium fratrum Templi posset sufficere ad retinendum CC. milites, per spacium unius anni ad defensionem Terræ sanctæ. Præterea pardonavit iram, & malevolentiam suam omnibus tam clericis quam laicis, qui pro sancto *Thoma* erant in exilio, & in pace concessit eis ad propria libere remeare. Juravit eciam quod possessiones *Cantuariensis* ecclesiæ si quæ ablatæ essent in integra restitueret, sicut habuit uno anno antequam prædictus archiepiscopus ab *Anglia* egrederetur. Juravit eciam quod consuetudines, quæ inductæ sunt in tempore suo contra consuetudines ecclesiasticas terræ suæ penitus dimitteret. Et hæc omnia juravit se fore absque malo ingenio observaturum. Fecit etiam postea *Henricum* filium suum majorem jurare, omnia capitula hæc tenenda præter illa quæ personam ejus propriam contingebant, & ut hoc in memoriam *Romana* ecclesia haberet, ipse rex præcepit sigillum suum, cum sgillis dictorum Cardinalium, illi scripto apponi in quo dicta Capitula continebantur. In crastino autem prædicti Cardinales, cum archiepiscopis, episcopis, & clero *Normanniæ* magnum Concilium celebrarunt, in quo inter alia statuerunt, ut pueri ad regimen ecclesiarum, & ad alia administranda in quibus cura est animarum, minime admittantur. Filii vero sacerdotum in patrum suorum ecclesiis non ponantur. Laici partem oblationum in ecclesiis non percipiant. Hii qui decimas jure hæreditario tenent, licencia fit cui voluerint ydoneo clerico illas dare, eo quidem tenore, ut post eum ad ecclesiam cui de jure competunt revertantur. Vir ad religionem non transeat uxore in seculo remanente, vel è converso, nisi ambo vacandi operi carnis tempus præcesserit. Clerici, & *Judæi* non ponantur ad jurisdictiones secularium potestatum administrandas; qui autem hoc præsumpserit, ab ecclesiasticis beneficiis abstineat. De ix. libris excommunicatorum, & rebus morientium quas auferunt sacerdotes, & de benedictionibus sponsalium, & baptismo, & de xlviij. libris quæ propter absolutionem excommunicatorum exiguntur, nihil perfectum est, quia episcopi *Normanniæ* illud decretum recipere noluerunt. In eodem vero Concilio archiepiscopus *Turonensis* calumpniatus est archiepiscopatum *Doli* suo debere archiepiscopatui adjacere, affirmans sedem archiepiscopalem ibi esse non debere, sed clerici de *Dolo* constanter contradicebant.

Circa festum omnium Sanctorum, *Henricus* novus rex *Angliæ*, cum regina sua per mandatum regis patris sui in *Normanniam* transfretavit, quos statim ad loquendum cum rege *Franciæ* transmisit. Qui cum ad regem *Franciæ* multum desiderantem filiam suam videre venissent, eos cum magno recepit gaudio & honore, unde illis moram cum eo per dies aliquot trahentibus, magnum dampnum regnis *Franciæ* & *Angliæ* inde provenit. Nam *Ludowicus* rex *Franciæ*, qui regem *Angliæ* semper odio habebat, novo regi *Angliæ* genero suo consuluit, quod statim cum in *Normannia* veniret, à patre suo totam *Angliam*, vel totam *Normanniam*, ubi ipse cum uxore sua morari posset, sibi donari exigeret. Et consuluit, quod si pater ejus neutram illarum terrarum ei concedere vellet, ipse cum uxore sua regina ad eum in *Francia* rediret. Interim rex *Henricus* pater fraudem, & maliciam regis *Franciæ* quas sæpe expertus fuerat timens, pro rege filio suo, & uxore sua in *Franciam* destinavit. Ipsi autem accepta à rege *Franciæ* licentia ad mandatum regis patris sui in *Normanniam* redierunt. Solempnitate igitur natalis Domini adveniente, rex pater versus *Andegaviam*, ut ibi curiam suam in illo festo teneret accessit, rege filio suo cum uxore sua in *Normannia* dimisso.

Adveniente anno ab incarnatione Domini MClxxiij. Rex *Henricus* pater in nativitate Domini curiam suam apud *Chonum* in *Andegavia* tenuit *Alianora* regina uxore ejus cum eo ibi pariter existente. Solempnitate autem nativitatis Dominicæ ibi peracta, rex pater in *Normannia* pro filio suo misit, qui ad eum veniens ante purificationem beatæ *Mariæ*, in *Alverniam* usque ad montem *Ferrandum* cum eo ivit. Et illuc *Hubertus* Comes de *Mauriana* ad eum veniens, *Aalais* filiam suam majorem secum adduxit, quam rex pater pro quinque milibus marcis argenti, ad opus *Iohannis* filii sui junioris cum toto comitatu de *Mauriana* si prædictus Comes filium ex uxore sua non habuerit comparavit: si vero legitimum susciperet filium, dictus tamen Comes quædam castella, & terras per quoddam cirografum inter eos confectum eis concessit. Venerunt eciam illuc ad regem *Angliæ*, rex *Arragoniæ*, & *Raimundus* Comes de sancto *Egidio*, qui erant adinvicem inimici, quos rex *Angliæ* usque *Limoges* secum ducens, eos ibidem concordavit. Comes vero de sancto *Egidio* devenit ibi homo regis *Angliæ* patris, & eciam homo novi regis filii sui, & homo *Ricardi* filii sui Comitis *Pictaviæ*, de *Tholosa* tenenda de eis in feodo & hæreditate per servicium veniendi ad summonitionem regis, vel Comitis in guerra sua, & ibi esse in servicio suo per xl. dies ad proprias expensas. Et si rex vel Comes eum ulterius retinere voluerit, cum eis ad eorum expensas per xl. alios dies erit. Præterea idem Comes de sancto *Egidio* dabit eis inde per annum C. marcas argenti, vel x. dextrarios de precio, ita quod unusquisque ad minus valeat x. marcas. Hanc autem conventionem inter eos firmiter tenendam, dictus Comes de sancto *Egidio* tactis sacrosanctis evangeliis corporale præstitit sacramentum.

An. Dñi 1173.

Hiis itaque peractis *Hubertus* Comes de *Mauriana* scire voluit apud *Limoges* quicquid, & quantum prædictus *Johannes* regis filius, cum filia sua de terra patris sui haberet. Unde rex pater voluit concedere, & dare eidem *Iohanni* filio suo castellum

lum de *Chinun*, & caſtellum de *Loudun*, & caſtellum de *Mirabell* cum pertinentiis ſuis. Sed rex juvenis contradicens noluit hoc fratri ſuo concedere, neque à patre permiſit fieri ullo modo. Nam moleſte jam ferebat, quod pater ſuus aliquid ei terrarum ſuarum ubi ipſe cum uxore ſua morari poſſet noluit aſſignare. Unde execrabilis & fœda diſſentio inter ipſum patrem & filium ſuum facta eſt. Cum enim à quibuſdam Comitibus tam *Angliæ* quam *Normanniæ* patrem odientibus filio diceretur, quod ſolus regnare deberet, eo quod ipſo coronato regnum quaſi exſpiraſſet paternum, de conſilio regis *Franciæ* & dictorum Comitum *Angliam* vel *Normanniam* ſeu *Andegaviam* à patre ſuo petiit ſibi dari, indignans maxime expenſas regias ſibi parcius miniſtrari: unde ipſe ex eo tempore cauſam & oportunitatem ut à patre ſuo recederet quærebat, animum ſuum à voluntate patris jam ita declinans quod nichil pacifice potuit eo loqui.

Peractis itaque apud *Limoges* negociis regiis, rex quam citius potuit cum filio ſuo in *Normanniam* feſtinavit. Media autem quadrageſima appropinquante cum ad *Chinonem* veniſſent, rege patre nocte illa ibi remanente, filius ſuus rex juvenis licentia ab eo non accepta clam ulterius verſus regem *Franciæ* profugebat, ita quod in craſtino venit uſque *Alenzun*, & die ſequenti ad *Argetonium*. In nocte patre ipſum ſequente & apud *Alenzun* jacente, juvenis rex circa gallicantum cum privata familia ſua viij. idus Marcii ad regem *Franciæ* properavit. Qui ab eo grate ſuſceptus eſt, non tantum quod gener ſuus erat, ſed quia à genitore diſceſſerat. Pater vero converſione filii comperta, miſſis ad regem *Franciæ* viris pacificis filium paterno jure repoſcit, & ſi quid emendandum videretur pollicetur ejuſdem regis conſilium ſe facturum. Ad hæc rex *Franciæ*. Quis michi, inquit, talia mandat? Rex, inquiunt, *Anglorum*. Et ille, Falſum eſt, inquit, ecce adeſt rex *Anglorum*; ſi autem patrem hujus, olim regem *Anglorum* appellatis, ſcitote quod ille rex quaſi mortuus eſt. Porro quod adhuc pro rege ſe gerit cum regnum filio teſte reſignaverit mature emendabitur.

Interim rex *Angliæ* pater inſidias *Francorum* timens, caſtellis ſuis in confinio *Franciæ* exiſtentibus, de ejus mandato cuſtodibus, victualibus & foſſis cum feſtinatione munitis, *Giſorcium* uſque venit, & illud quam melius potuit munivit. Et inde per caſtra *Normanniæ* tranſiens, ſtatim per literas ſuas Caſtellanis ſuis *Angliæ*, *Aquitanniæ*, *Andegaviæ*, & *Britanniæ* eventum rei ſignificans, mandavit ut caſtris ſuis munitis ea bene & fideliter cuſtodirent. Hujus autem nephandæ diſcordiæ inceptores & principales maxime conſiliarii fuerunt, *Lodowicus* rex *Franciæ*, *Radulphus* de *Faia*, & ut à quibuſdam dicebatur ipſa *Elianora Angliæ* regina. Nam dictus *Henricus* juvenis rex hoſtis naturæ, non exemplo ſceleſtiſſimi *Abſolonis* territus, conſilio *Francorum* citius partes *Aquitaniæ* clam adivit; Cui prædicta regina mater ſua filios ſuos, *Ricardum* videlicet ducem *Aquitaniæ* & *Gaufridum* Comitem *Britanniæ* in cuſtodia ſua exiſtentes, ut cum eo contra patrem forent, deſtinavit. Tunc vero adimpletum eſt illud *Merlini* vaticinium, qui ait. *Evigilabunt rugientes catuli, & poſtpoſitis nemoribus infra mœnia civitatum venabuntur, ſtragem non minimam ex obſtantibus facient, & linguas taurorum abſcident, Colla rugientium onerabunt cathenis, & avita tempora renovabunt.* Hoc vaticinium *Merlinus* de filiis regis *Henrici* prædixit, rugientes catulos eos vocans, pro eo quod guerram movendo in patrem & dominum ſurrexerunt. Poſt diſceſſum vero juvenis regis, *Ricardus de Barre* qui ſigillum ſuum portabat, ad regem patrem ejus rediens, ſigillum illud quod ei ad cuſtodiendum commiſerat, ſibi tradidit indilate; Qui illud recipiens, præcepit bene & firmiter cuſtodiri. Servientes eciam quos ille pater in domo regis filii ſui poſuerat, ad patrem ſimiliter redierunt, carectas ſecum & ſummarios cum herneſiis filii qui receſſerat adducentes. Sed rex pater illos ſecum retinere nolens, eos ad regem filium ſuum cum toto ſuo herneſio deſtinavit, & præterea per illos, equos, pannos & vaſa argentea illi miſit, præcipiens eis ut ſibi fideliter deſervirent.

Quibus ad eum venientibus, ſtatim eos, qui cum eo remanere volebant, fecit ſibi fidelitatem contra patrem ſuum jurare: Illos autem qui hoc facere nolebant, ſecum noluit retinere, ſed libere abire permiſit. Qui ad regem patrem redeuntes, cum eo dimiſſo filio remanſerunt. Interim *Ludowicus* rex *Franciæ*, ſatis humanum ſe erga juvenem regem & fratres ſuos & illos qui cum eis venerant exhibens, novum ſigillum effici ſibi fecit, per quod ille juvenis rex ſubſcriptas donationes confirmavit. Nam rex *Franciæ* convocatis Comite *Roberto* fratre ſuo, *Philippo* Comite Flandriæ, *Mathæo* fratre ejuſdem, Comite Boloniæ, *Henrico* Comite de Troys, *Theobaldo* Comite Bleſenſi, & Comite *Stephano* una cum cæteris Comitibus, Baronibus & omnibus archiepiſcopis & epiſcopis, clero & populo regni *Franciæ*, magnum apud *Pariſius* Concilium celebravit. In quo ipſemet tactis ſacroſanctis evangeliis juravit, quod juvenem regem & fratres ſuos ſecundum poſſe ſuum juvaret ad guerram contra illorum patrem manutenendam & regnum *Angliæ* perquirendum; Et fecit prædictos Comites & Barones *Franciæ* jurare illud idem ſimiliter ſacramentum: ſecuritate tamen & ſacramentis à juvene rege & fratribus ſuis prius acceptis, quod à rege *Franciæ* non recederent, nec pacem aliquam cum patre facerent, niſi per ipſum & Comites *Franciæ* & Barones. In eodem Concilio juvenis rex à *Philippo* Comite *Flandriæ* homagium & fidelitatem recepit; cui pro illo homagio & fidelitate dedit M. libratas redditus in *Anglia* per annum, & totam *Gantiam* cum caſtellis *Dovereiæ* & *Roucestriæ*. Similiter homagium & fidelitatem à *Mathæo* Comite *Boloniæ* recepit; cui totam ſocham de Kirketon in *Lindeſeia* & comitatum Morton conceſſit. Similiter recepit homagium et fidelitatem à Comite *Theobaldo* et conceſſit ei L. libratas redditiuum *Andegavenſium* & caſtellum de *Ambaſio* cum toto jure quod ipſe in *Turonia* vendicavit; & eciam quietum clamavit ei totum jus quod pater ſuus & ipſe calumpniati fuerant in oppido *Reginaldi*. Conceſſit eciam *Willielmo* regi *Scotiæ* pro homagio & ſervicio ſuo totam *Northumberlandiam* uſque *Tynam*; et *David* fratri ejuſdem regis *Scotiæ* pro homagio & ſervicio ſuo comitatum, *Huntyngdoniæ* & in augmentum totam *Cantebruggeſchiram* ſibi conceſſit. Conceſſit eciam *Hugoni Bigott* totum Honorem de *Exa* in feodo & hæreditate tenendum, & cuſtodiam caſtelli *Norwici* ſibi & hæredibus ſuis imperpetuum.

Iſtas donationes & plures alias quas prætermittimus,

timus, ad historiam transeuntes, juvenis rex sigillo suo novo quod rex *Franciæ* præcepit ei fieri, confirmavit. Instante igitur solempnitate paschali *Henricus* rex *Angliæ* pater Curiam suam apud *Alenzun* tenebat. Et statim post Clausum Paschæ exarsit contra eum nephanda rabies proditorum. Ipsi enim fervore diabolico debriati, terras regis *Angliæ* in *Normannia*, *Aquitannia*, *Andegavia*, & *Britannia* igne circumquaque & gladio devastabant. Quo cognito, rex pater stipendiarios *Brabantinorum* & alios profusis thesauris accersivit. Mense igitur Junii quando solent reges ad bella procedere, prædictus rex *Franciæ* & juvenis rex *Angliæ* contractis undecunque viribus, regem patrem hostiliter aggrediuntur. Procedente autem tempore circa festum sanctorum apostolorum *Petri* & *Pauli* *Philippus* Comes *Flandriæ* cum magno exercitu *Normanniam* intravit, & villa & castro de *Albamarla* sine difficultate aliqua captis, *Willielmus* Comes ejusdem cum *Flandrensibus* collusionem faciens, cum omnibus quos illic rex pater causa præsidii miserat captus est, qui alia sua castella quasi gratis resignavit. Et statim rumor illius captionis per circumjacentes provincias divulgatæ in *Angliam* pervenit, & furorem perfidæ gentis *Anglorum* excitavit. Tunc prorupit in *Anglia* vesana proditorum rabies quæ sub fidelitatis velamento antea latitabat.

Hujus autem nephandæ proditionis auctores in *Anglia* extiterunt, *Willielmus* rex Scotiæ, *David* frater ejus, *Robertus* junior Comes Leicestriæ, *Robertus* Comes de Ferers, Comes *Hugo Bigot*, *Hugo* Comes Cestriæ, *Rogerus* de Moubray, *Thomas* de Muscamp, *Robertus* de Lund, *Ricardus* de Morvill, *Gervasius* Paynel qui plura castella contra regem patrem in *Anglia* tenuerunt. Multis eciam aliis in *Anglia* tam clericis quam laicis cum rege patre tenentibus ficte. Circa octabas vero Apostolorum *Petri* & *Pauli* juvenis rex & fratres sui cum Comitibus *Flandriæ* & *Boloniæ* in *Normanniam* venientes, castellum novum de *Driencurt* obsederunt. Quod adhibitis machinis fortiter obpugnatum infra xv. dies sequentes *Doulfus*, *Bardulfus* & *Thomas* frater ejus qui inde Constabularii fuerant reddiderunt, *Mathæo* Comite *Boloniæ* fratre Comitis *Flandriæ* prius ibidem ictu sagittæ ad mortem vulnerato; qui postquam castellum redditum fuerat in *Flandriam* delatus obiit. Defuncto itaque *Mathæo*, *Petrus* frater ejus Metropolitanæ ecclesiæ de *Caumbray* electus, malens seculo militare quam Deo, de consilio *Philippi* fratris sui Comitis *Flandriæ* qui sine propinquiore hærede erat, electionem illam quæ de ipso facta fuerat reliquit, & fecit se armis militaribus honorari, imo potius onerari.

Similiter eciam circa octabas apostolorum *Petri* & *Pauli* *Ludowicus* rex *Franciæ* cum exercitu magno *Normanniam* intrans *Vernolium* obsedit, & machinis bellicis statim factis villam circumquaque insultabat cotidie. Sed burgenses & milites infra positi villam viriliter defenderunt. Nam rex *Franciæ* qui jam per mensem cum exercitu suo ibi jacuerat, parum proficiens, in nullo eis nocere potuit nisi ex parte illa ubi erant tentoria sua fixa. In fine autem illius mensis victualibus in burgo deficientibus, burgenses fame & inopia compulsi inducias triduanas ut libere exirent & pro succursu ad regem *Angliæ* transirent à rege *Franciæ* petierunt, & nisi infra sequens triduum ab eo succursum haberent sibi villam redderent quam tenebant. Et datis inde regi *Franciæ* obsidibus dies eis peremptorius in vigilia sancti *Laurencii* est statutus. Et ipse rex *Franciæ* eis juravit, & per præceptum ejus Comes *Robertus* frater ejus et duo alii Comites, ac eciam *Willielmus* archiepiscopus *Senonensis* in verbo veritatis eis promisit, quod si statuto die villam illam reddiderint, rex *Franciæ* obsides suos eis redderet, et nullum dampnum eis faceret, nec ab aliis fieri permitteret. Die itaque illo peremptorio instante rex *Angliæ* congregato exercitu suo usque *Concas* venit plusquam x. mil. *Brabacenorum* secum ducens. Et ibi in crastino moram faciens, partem exercitus sui quæ nondum venerat exspectavit. In sequenti autem die, scilicet vj. idus Augusti feria iv. rex *Angliæ* cum rege *Franciæ* bellaturus venit usque castrum de *Brethul* quod tunc habuit in manu sua, nam Comes *Leicestriæ* ad regem *Franciæ* fugiens sine custode illud reliquit. Et ibi in loco eminentiori rex ex equitibus et peditibus suis acies suas bellicas ordinavit; cujus exercitus duces erant *Willielmus* Comes *Arundelliæ*, *Willielmus* Comes de **Mandevill** et alii regis magnates.

Ordinatis itaque aciebus, *Willielmus* Comes de **Arundell** vir strenuus et bellicosus in medio cohortium stans sic ait. « Proceres *Normanniæ* clarissimi, « decet vos bellaturos vestri generis et nominis me- « minisse. Perpendite ergo qui estis, et contra quos, « et ubi bellum gerere debeatis; nemo vobis im- « pune resistit. Ferax namque *Anglia* et dives *Ap-* « *pulia* et *Jerusalem* famosa et insignis *Antiochia* « vires vestras expertæ vobis succubuerunt. Nunc « autem rex *Franciæ* et sui quos semper in patria « sua petivimus et vicimus, in patriam nostram ritu « transverso ebrii et dementes, proh dolor! convola- « runt. Viri igitur elegantes animos attollite, et ad- « versus nequissimum hostem præsentia Dei et vir- « tute freti exurgite. Tegat vobis galea caput, lo- « rica pectus, ocreæ crura, totumque corpus clipeus, « et non inveniat ubi feriat hostis nudum. Et pro- « cedentes adversus nequissimos hostes quid dubi- « tamus? An numerum? sed non tam numerus mul- « torum quam virtus paucorum bellum efficit. « Quid ergo vobis confert gloria parentelæ, quid « exercitatio solempnis disciplinæ militaris, nisi pau- « ciores illis plures vincatis? Præterea considerate « in cordibus vestris quam injuste & contra præce- « ptum Dei rex *Franciæ* temeritatem & errorem « filiorum invictissimi domini nostri regis *Angliæ* « contra eum & ejus voluntatem male fovet. Po- « nite in Domino Deo spem vestram & pugnate vi- « riliter, quia Christus filius Dei vivi qui factus « est patri obediens usque ad mortem, in mentibus « filiorum domini nostri regis obedientiam filialem « hodie inspirabit, vel ostendens se Deum nolentem « iniquitatem hodie scelus perfidorum Francigena- « rum puniet, qui in tantum illos nequiter seduxe- « runt quod ordine humanitatis oblito & lege na- « turæ soluta insurrexerunt filii in patrem & geniti « in genitorem. Præterea unum fortissimi proceres « vobis firmiter ingerere volo, quod nulla potest « esse fugientibus reversio: Nam nobis undique ho- « stibus circumdatis nulla ad loca alia spes est fugæ; « hoc solum superest ut vincamus vel occumbamus. « Sed Deus omnipotens qui judicat populos in « æquitate, inspiciat nos hodie oculis misericordiæ « suæ; & qui per servum suum *David* superbiam

« *Goliæ*

« *Goliæ* confregit, ipse hodie superbiam nostrorum « conterat inimicorum. Et sonuerunt montes & colles, Amen, Amen.

Vixque dictum finierat et omnis exercitus manibus ad cœlum protensis terribili voce fugam abjuraverat. Ecce *Willielmus Senonensis* archiepiscopus & cum eo *Robertus* Comes frater regis *Franciæ* & Comes *Theobaldus* qui semper regi *Angliæ* patri speciem dilectionis sub velamento iniquitatis & perfidiæ prætendebat, ad eum missi venerunt, dicentes ei quod rex *Franciæ* cum eo pacifice loqui vellet de pace inter ipsum & filios suos facienda. Rex igitur *Angliæ* pater eis credens, usque in crastinum inducias eis concessit, & usque *Concas* unde venerat regressus est. Mane autem facto, iterum rex pater cum exercitu suo ad colloquii locum venit. Sed magna pars exercitus sui animosior erat die præcedenti quam tunc erat. Et appropinquante hora diei nona, cum jam hora colloquii præterisset, nec rex *Franciæ* nec aliquis ex parte sua ad colloquium venisset, rex *Angliæ* & sui versus *Vernolium* respicientes fumum teterimum viderunt, & post fumum flammas ignium consurgere. Mirantibus illis quid hoc esset, stupor omnes illico apprehendit. Illa autem die erat dies peremptorius in quo prædictos burgenses succursum habere, vel villam ut dictum est regi *Franciæ* tradere ex necessario oportebat. Unde hora statuta adveniente, burgenses succursum non habentes neque sperantes, villam prædictam regi *Franciæ* reddiderunt. Quam ipse suscipiens securitatem quam ipse & sui eis fide & sacramentis ut jam diximus interpositis promiserat, non respexit, sed villam comburens obsides illius & burgenses captivos cum omnibus catallis in *Franciam* secum duxit; & sic ad dedecus & sempiternum ejus obprobrium cum suis viliter aufugit, non audens impetum exercitus regis *Angliæ* exspectare. Interim rex *Angliæ* in eminenti loco constitutus, exploratorum suorum reditum exspectabat. Quibus redeuntibus & fugam regis *Franciæ* nunciantibus, rex *Angliæ* & exercitus sui eum in ipsa vigilia sancti *Laurencii* in ore gladii secuti sunt, ubi multi in illa fuga cæsi & multi capti fuerunt, ad laudem & gloriam ipsius qui puniendo scelus perjurii, injuriam burgensibus die sui martyris illatam tam sceleriter vindicavit.

Itaque rex *Angliæ* pater summa potitus victoria in ipso noctis crepusculo *Vernolium* venit, & ibi nocte illa cum suis moram faciens, muros qui ceciderant reædificari præcepit. Et in crastino inde recedens, castrum *Adamvill* Gilberti de Tylers & plures milites & servientes in eo cepit, inde venit *Rothomagum*. Et statim *Brabacenos* suos, de quibus plus cæteris confidebat, versus *Britanniam* destinavit. Nam *Hugo* Comes Cestriæ, & *Radulphus de Fulgeriis* cum Britonibus turri de *Dolo* jam eis reddita terras suas undique devastabant. Et ibi occurrentes eis *Brabaceni* xiij. kal. Septembris feria ij. aciebus dispositis cum eis prælium commiserunt. Et prævalentibus *Brabacenis* Britonibusque in fugam conversis, in qua xvij. milites capti erant, Comes *Cestriæ* et dictus *Radulphus* cum illi victi infra turrim de *Dolo* quam dolo ceperant se cum parte sui exercitus incluserunt. Quos *Brabaceni* obsidentes, statim rei eventum regi in crastino mandaverunt. Quod rex apud *Rothomagum* audiens, versus *Dolum* multum gaudens illico properavit. Quo cum venisset, perariis suis & aliis machinis bellicis paratis, turrim fortiter insultavit. Quam Comes *Cestriæ* & qui cum eo erant defendere non valentes, eam ante tres dies regi patri reddiderunt, ubi dictus *Hugo* Comes *Cestriæ* & prædictus *Radulphus* & alii magnates & plusquam lxxx. milites magni nominis capiuntur.

Interea circa idem tempus *Willielmus* rex *Siciliæ* audiens mala quæ juvenis rex et fratres sui patri suo fecerant, scripsit regi *Angliæ* in hac forma. Henrico *Dei gratia nobilissimo & illustri regi* Angliæ, *Duci* Normanniæ & Aquitanniæ, *&c.* Willielmus *eadem gratia rex* Siciliæ, *dux* Apuliæ *& principatus* Capuæ *salutis felicitatem & de hostibus desideratum triumphum. In receptione literarum vestrarum cognovimus quod quidem non sine admiratione maxima proferre valemus, videlicet quod ordine humanitatis oblito & naturæ lege soluta surrexit filius in patrem & in genitorem genitus, commota sunt viscera ad bellum intestinum, irruerunt ad arma præcordia, & quod novum prodigium est & nostris temporibus inauditum, caro desævit in sanguinem & seipsum quærit sanguis effundere. Et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum potentiæ nostræ auxilium loci commoditas non admittit, eo quo possumus caritatis affectu quem locorum spacia non concludunt personam & honorem vestrum devotius amplectentes dolori vestro compatimur, persecutionem quoque vestram molestam ducimus & quasi propriam reputamus. Confidimus autem & speramus in Domino cujus judicio regum judicia terminantur, quod diutius non patietur filium vestrum temptari supra id quod non deberet. Et qui factus est patri obediens usque ad mortem ipse in eo filiale lumen inspirabit per quod memorabit quod caro & sanguis vester est, & relictis hostilitatis erroribus agnoscet se filium, redibit ad patrem, naturæ solidabit incommodum, & debitæ dilectionis fœdera ordo pristinus continebit. Valete.*

Cum in transmarinis partibus circa regem talia gererentur, in *Anglia* quoque non dissimilia provenerunt. Nam eodem anno circa festum beatæ *Mariæ Magdalenæ*, *Reginaldus* Comes *Cornubiæ* avunculus regis et *Ricardus de Luci* qui tunc *Angliæ* sub rege præerat, accepto à rege mandato et exercitu *Angliæ* prope convocato *Leicestriam* obsederunt, et eam deditam et captam totam funditus combusserunt, data prius licentia burgensibus cum catallis suis libere exeundi et manendi ubi vellent donec pax in regno fieret, et tunc ad terras suas iterum revertendi. Sed castellum *Leicestriæ* non ceperunt. Interea vij. kal. Octobris *Lodowicus* rex *Franciæ* habuit colloquium apud *Gisors* cum rege patre de pace inter se et filios suos facienda. In quo colloquio rex pater optulit filio suo regi medietatem reddituum suorum *Angliæ*, et iv. castra idonea in eadem terra. Aut si filius suus mallet in *Normannia* morari, rex optulit ei medietatem reddituum ejusdem terræ et tria idonea castra in eadem. *Ricardo* eciam filio suo aliam medietatem reddituum & iv. castra idonea in eadem terra. *Gaufrido* eciam filio suo parvulo optulit illam terram quæ jure hæreditario ad filiam *Conani* Comitis in *Britannia* & alibi pertinebat si ipse filiam illam assensu domini papæ sibi posset matrimonialiter copulare. Et eciam rex pater omnino se supposuit arbitrio archiepiscopi *Farentensis* et legatorum domini papæ, ut tantum de

de redditibus superadderet et filiis suis daret quantum illi dicerent æquum esse, retenta sibi justicia et regia potestate. Sed fuit de consilio regis *Franciæ* quod filii hanc pacem cum patre facerent. Unde in crastino inter *Gisorcium* et *Triam* ad pacem formandam iterum convenerunt, sed convenire minime potuerunt. Sicque finito colloquio milites regis *Angliæ* conflictum militarem cum militibus regis *Franciæ* inierunt, in quo *Ingramnus de Tria* à Comite *Willielmo de Mandevill* captus venit usque *Gisorcium*, et ibi se reddidit prisonæ in misericordia regis patris.

Statim vero post illud colloquium *Robertus* Comes *Leicestriæ* à rege *Franciæ* et juvene rege missus, cum uxore sua et magno *Flandrensium* exercitu circa festum sancti *Lucæ* evangelistæ in *Angliam* applicuit. Qui statim *Hugone Bigot* sibi adjuncto, civitatem *Norwicensem* præsidio vacuam effregit, & abrasis opibus inde ad insignem maris portum qui dicitur **Donewich** accessit similiter irrepturus. Sed territus fiducia habitatorum illius, qui se ad ejus impetum excipiendum constanter parabant, continuo recessit; & castellum de **Aghenet** quod *Ranulphus de Brok* in custodia tenuit obsedit, & infra dies iv. illud cepit. Tandem de numero Sanctorum confidens cum inde versus *Leicestriam* procedere vellet, nunciatum est ei magnam militum copiam apud *Sanctum Edmundum* convenisse, unde ipse territus ad **Fremyngham** castrum *Hugonis Bigot* Comitis reversus moram per dies aliquot secum fecit. Cumque hoc nunciatum esset *Ricardo de Lucy* & *Unfredo de Boon* regis Constabulario, qui cum magno exercitu ad terram regis *Scotiæ* devastandam profecti fuerant, & jam villam de **Berwike**, & totam adjacentem provinciam combusserant, treugis à rege *Scociæ* usque ad festum sancti Hillarii captis & hinc inde obsidibus datis, dictus *Unfredus* quamcitius potuit usque ad sanctum *Edmundum* veniens, adventum ibi Comitis *Leicestriæ* exspectavit, qui adhuc ut dictum est cum *Hugone Bigot* apud **Fremyngham** morabatur.

Appropinquante igitur festo omnium Sanctorum Comes *Leicestriæ* cum exercitu suo non longe à sancto *Edmundo* in loco qui dicitur **Fornham** in quodam marisco non longe eciam ab ecclesia sanctæ *Genovefæ* veniens, sperabat sine impedimento patriam illam pertransire. Quod audiens dictus *Unfredus* regis Constabularius, ipse & *Rogerus* Comes, & *Willielmus* Comes *Arundelliæ* qui ibidem venerant cum CCC. militibus regis soldariis armati, contra eum hostiliter exierunt, vexillo sancti *Edmundi* regis & martiris coram eis delato. Dictus vero Comes *Leicestriæ* cum suis non ad dexteram neque ad sinistram declinare valens, turmis dispositis audaciter processit. Et commisso gravi prælio in virtute Dei & beati *Edmundi* ipse Comes & uxor ejus & quidam *Hugo de Castellis* nobilissimus *Baro Franciæ* in momento capti sunt, & omni tunc exercitu in fugam verso, plusquam decem milia *Flandrensium* in illo prælio ceciderunt, cæteris captis & incarceratis, nullo fere eorum vix evaso. Hujus rei eventu per *Angliam* divulgato, timor magnus super omnes regis patris inimicos factus est. Pervenientibus eciam ad partes transmarinas rumoribus illis, *Ludowicus* rex *Franciæ* et juvenis rex *Angliæ* inde valde contristati ex eo tempore plusquam dici potest regem patrem timuerunt.

Audiens autem rex pater quod Comes *Leicestriæ* & uxor ejus cum aliis inimicis suis victi essent & capti, misit pro eis ut ad eum in *Normanniam* ducerentur, quos ad eum missos apud *Falaisim* incarcerari fecit. Appropinquante vero festo sancti *Martini* rex pater cum suis *Brabacenis* in *Andegaviam* transivit. Ad quem circa octabas ejusdem festi *Galfridus de Heya* castellum & villam de *Heya* & castra de *Prulli* & de *Campeyn* veniens sibi reddidit, militibus & aliis pluribus in eo captis. Circa festum vero sancti *Andreæ* venit rex pater cum *Brabacenis* suis ad *Vendomum*, quam *Bracardus de Lavardyn* patre suo Comite expulso contra regem tenuit, qua per regales capta, rex inde tunc in *Normanniam* reversus est. Eodem anno *Ludowicus* rex *Franciæ Ricardum* Comitem *Aquitanniæ* filium regis *Angliæ* armis militaribus decoravit. Eodem anno rex *Angliæ* pater dedit *Ricardo* Priori *Doroberniæ* archiepiscopatum *Cantuariensem*, & *Reginaldo* filio *Jocelini* Sarisberiensis episcopi episcopatum *Bathoniæ*.

Circa idem tempus Canonisatio sancti *Thomæ* martiris *Cantuariensis* archiepiscopi. Adveniente anno ab incarnatione Domini M.Clxxiv. rex *Angliæ* An. Dñi
pater Curiam suam in nativitate Domini apud *Cadomum* in *Normannia* tenuit, induciis inter ipsum 1174.
& regem *Franciæ* à festo sancti Hillarii usque ad clausum paschæ hinc inde captis. Instante vero festo sancti Hillarii, *Hugo Dunolmensis* episcopus apud **Ratedale** treugas usque ad clausum Paschæ à rege *Scociæ* cepit, pro quibus conventionavit illi regi de terris baronum *Northumbriæ* trecentas marcas dare. Interim *Rogerus* de *Monbray* castellum apud *Kinarferiam* in insula de **Axiolm** firmavit. Interea castellani *Leicestriæ* & milites ejusdem Comitis rursus effrenati & quasi in domini sui ultionem inflammati, vicinas provincias cum aggregata sibi improborum multitudine infestare cœperunt. Et ut principem magni nominis haberent & fiducialiter agerent, *David* Comimitem **Huntyngdon** fratrem regis *Scociæ* in ducem & principem elegerunt. Quo demum à rege *Scociæ* fratre suo ut contra regem patrem foret, eis misso, feliciter debacchante & prospere ad plurima procedente, Comes de *Ferers* et vir nobilis *Rogerus de Monbray* animum diu dissimulatum declarantes, post cæteros contra regem patrem levaverunt. Nec cessabat eo tempore juvenis rex optimates *Anglorum* qui patri adhærere videbantur per clandestinas literas vel promissionibus alicere vel comminationibus pulsare, ut ad suam partem eos deduceret omni modo.

Termino quoque clausæ Paschæ adveniente rex *Scociæ* acceptis prius trecentis marcis prædictis exercitum suum in *Northumbriam* promovit, & ibi per *Scotos* suos & *Gallenses* execrabiliter egit; Mulieres enim prægnantes findebant, & fœtus extractos super acumina lancearum jactabant. Infantibus quoque & pueris, juvenibus & senibus utriusque sexus à maximo usque ad minimum sine redemptione & misericordia peremptis, sacerdotes & clericos in ipsis ecclesiis super altaria detruncabant. Postea rex *Scociæ David* fratre suo apud *Leicestriam* ad milites Comitis ejusdem per ipsum ut dictum est misso, villam *Carleoli* quam *Robertus de Vallibus* habuit in custodia, cum infinita propriæ gentis

gentis multitudine & stipendiariorum ex *Flandria* vocatorum fortiter obsedit, ubi per paucos dies moram faciens parte sui exercitus ibi circa castellum dimissa, terras regis & Baronum suorum per *Northumbriam* cum parte aliqua devastavit. Et castellis de *Lidell*, de *Burgh*, de **Appelby**, de **Wirke-worthe** & de **Heybode** armis captis, ad exercitum suum quem circa *Carleolum* dimiserat est reversus. Et tamdiu ibi moram fecit donec *Robertus de Vallibus*, & trepidi cives victu eis deficiente cum eo pacem fecerant in hunc modum, quod ad festum sancti *Michaelis* castrum & villam sibi redderent, nisi interim præsidium à rege *Angliæ* eis mitteretur. Et factis super hoc sacramentis & obsidibus datis, rex *Scotiæ* cum exercitu suo inde recedens castellum de *Prudham* obsedit. Sed exercitu comitatus *Eboracensis* super eum venire præparato, illud reliquit, & venit usque **Alnewike** & illud obsedit. Et *Dunchano* Comite & Comite *de Anegos* & *Ricardo de Morvill* cum toto fere exercitu, ad provincias adjacentes devastandas inde missis, rex *Scociæ* ibi remansit cum mitioribus & familia sua privata, ne forte manus militaris ex eo erumpens circumquaque grassantes prædones *Scociæ* perturbaret.

Comes vero *Dunchanus* statim exercitum illum in tres partes dividens, unam secum retinuit. Et aliis duabus ad terras & villas adjacentes undique depopulandas missis, ipse cum parte exercitus quam sibi elegit villam de **Werewike** intrans eam incendio devastavit. Et omnibus utriusque sexus ibi inventis à maximo usque ad minimum interfectis, fecit satellites suos frangere ecclesiam sancti *Laurencii* quæ ibi erat, in qua clericos villæ illius plusquam C. viros præter mulieres & parvulos occiderunt. Proh dolor! tunc audires clamorem mulierum, ululatus senum, gemitus morientium & juvenum desperationem. Sed deus omnipotens injuriam & violentiam suo martyri illatam vindicavit. Nam duces dicti exercitus provinciæ *Eboracensis*, qui urgente negocio pedestrium copias non poterant congregare, apud *Novum castrum* cum equitatu valido convenerant, cum audissent quod rex *Scociæ* de *Prudham* recessisset, & exercitu suo dimisso ab eo, **Alnewike** obsedisset, in communi quid esset agendum tractaverunt: ubi ferventiores dixerunt, Hostes nequissimos modis omnibus esse impetendos, & desperari de victoria non debere. Denique Duces prædicti, in quibus erant præcipui *Robertus de Stottevilla*, *Ranulphus de Glanvilla*, *Willielmus de Vessy* et *Bernardus de Baliolo* nocturna requie paulisper recreati, summo mane progressi sunt, tanta velocitate properantes, ut quibusdam armorum pondere gravatis minus tolerabile videbatur, ante horam quintam xxiiij. milia passuum transmearent; verum dum irent tam densa eos operuit nebula ut quo tenderent vix nescirent. Tunc prudentes periculosum iter causantes, certum discrimen inminere dixerunt nisi citius redirent.

Ad hæc *Bernardus de Balliolo* vir nobilis & magnanimus; Recedat, inquit, qui voluerit, ego vero nullo sequente procedam. Absit quod revertendo perpetuam nobis maculam inferamus. Cum ergo procederent, nebula subito evanescente castrum de **Alnewike** præ oculis habentes, illud sibi tutum receptaculum si hostes urgerent læti conscierunt. Et ecce rex *Scottorum* cum turba equitum circiter lx. procul in campis tanquam securus & nichil sibi metuens irruptionem nostrorum à castro observabat, barbarorum multitudine cum parte equitatus ad prædas late dispersa. Ipsi vero nostris conspectis, primo eos de suis à præda redeuntibus judicabant; sed cito vexillis nostrorum caute notatis tunc demum ipsos nostros esse intellexerunt. Attamen rex *Scottorum* non est territus, sed mox ferociter arma concutiens, suosque verbo simul & exemplo accendens; Modo, inquit, apparebit quis noverit miles esse: primusque in hostes sequentibus cæteris irruens, mox à nostris excipitur, atque equo interfecto ad terram dejectus cum *Ricardo Comyn*, *Willielmo de Mortymer*, *Willielmo de Insula* & tota fere turma sua capitur. Quidam etiam qui tunc forte aberant sed non longe, cum cognovissent quid acciderat, mox cursu rapidissimo affuerunt, atque in manus hostium se ingerentes potius quam incidentes, dominico communicari periculo honestum crediderunt. Porro *Rogerus de Mulsay* qui ibidem tunc aderat rege capto elapsus cum quibusdam aliis evasit, in Scociamque refugit. Nostri vero proceres nobilem prædam cum gaudio vehentes *Novum castrum*, unde mane digressi fuerant, vespere redierunt. Gestum est hoc Deo propicio anno ipsius domini M. Clxxiiij. tercio idus Julii per diem sabbati.

Regis vero captione comperta *Scoti* primo attoniti à prædis destiterunt. Sed cito post tanquam furiis agitati ferrum contra hostes sumptum in se ipsos finaliter verterunt. Erant enim in illo exercitu duo fratres *Uctredus* & *Gilbertus Gallewensis* provinciæ duces & domini. Inter quos post mortem *Fergi* patris eorum rex *Scociæ* hæreditatem diviserat, verum *Gilbertus* natu major paterni juris hæreditate fraudatum se dolens, semper in corde oderat fratrem suum, cum tamen concepti furoris impetum metus regius cohiberet. Rege autem ut dictum est capto, *Gilbertus* hoc metu liberatus, statim quasi sub velamine amoris cum fratre suo & *Galewensibus* in patriam suam rediit, ubi fraterno amore pro tempore ostenso, ipse & frater suus omnibus ballivis & custodibus quos rex *Scociæ* eis imposuerat illico expulsis, & cunctis *Anglicis* & *Francigenis* quos apprehendere poterant interfectis, omnes munitiones & castella quæ rex *Scociæ* in terra illorum firmaverat obsederunt, & ea demum capta omnibus quos intus ceperant interfectis, destruxerunt. Sed cito post dicti fratres *Gilbertus* & *Uctredus* super dominio *Galeweiæ*, & quis illorum dominus alterius esse deberet contendentes, magno odio inter eos hac de causa habito, uterque illorum insidiabatur alteri ad necandum. Et procedente tempore *Gilbertus* super hoc concilium habens, termino statuto ut fratrem suum *Uctredum* caperet & occideret, suos homines congregavit, & venit *Maculumbus* filius *Gilberti*, & obsedit insulam in qua *Uctredus* avunculus suus *Henrici* regis *Angliæ* consanguineus morabatur, & eum ibi capiens carnifices suos misit, præcipiens ut testiculis & lingua ejus abscisis, ipsum privarent lumine oculorum. Qui sic facientes ipso semimortuo relicto abierunt, & ipse paulo post vitam finivit.

Quo mortuo, *Gilbertus* fines fraternos illico invadens, barbaris in barbaros sævientibus non est hominum modica strages facta. Erat autem fratre interfecto filius acer nomine *Roulandus*, qui amicis paternis cooperantibus debacchanti avunculo pro viribus resistebat, eratque totum regnum *Scotiæ* turbatum, Deo æquissime disponente, atque eadem mensura improbis remeciente qua ipsi mensi fuerant innoxiis

innoxiis; Et qui paulo ante *Anglorum* quietem turbaverant ut sanguinem eorum sitientes, ordine pulcherimo à seipsis reciperent talionem. Et interea dum hæc fierent, dominus rex unum de clericis suis ad *Robertum de vallibus* in *Angliam* misit, ut ipsi duo *Uctredum* & *Gilbertum* ad servicium suum alicerent, & eos amore debito convenirent. Illis vero ad colloquium inter ipsos convenientibus, ipse *Gilbertus* & cæteri *Galewenses* duo milia marcarum argenti, & quingentas vaccas & quingentos porcos de redditu per annum eis ad opus regis *Angliæ* optulerunt; hac tamen conditione quod rex eos in manu sua reciperet, & eos à servitute regis *Scotiæ* liberaret. Sed prædicti nuncii donec cum rege locuti essent, hunc finem cum *Galewensibus* facere noluerunt. Et cum indicatum esset regi qualiter *Uctredus* filius *Fergi* consanguineus suus fuerat occisus, cum *Galewensibus* noluit pacem facere aliqualem.

Dum autem prædicta mala per regem *Scottorum* & suos fierent in *Northumbria*, Comes *Hugo Bigot* cum *Flandrensibus* suis usque *Norwicum* veniens eam fregit & combussit, & statim post penticosten *Anketillus Malore* Constabularius *Leicestriæ* ad **Northampton** villam regis cum militibus suis ivit. Cui burgenses cum militibus qui intus erant extra obviantes, prælio inter eos commisso versi citius sunt in fugam, captis ducentis burgensibus præter illos qui vulnerati interierunt. Et milites *Leicestriæ* victoria potiti, ad castrum suum cum præda maxima redierunt. Interim *Gaufridus Lincolniensis* electus filius regis *Henrici* bastardus, exercitu comitatus *Lincolniensis* congregato, castrum de *Insula* quod *Rogerus* de *Moubray* firmaverat obsedit, *Roberto* de *Monbray* ejusdem castri Constabulario versus *Leicestriam* pro auxilio petendo eunte, à rusticis *del Clay* capto in ipso itinere & retento. Et cum dictus electus castrum illud cepisset, statim illud destrui præcepit & inde recedens venit *Eboracum*, & sumpto sibi in auxilio *Rogero Eboracensi* archiepiscopo & exercitu comitatus ejusdem congregato, castrum de *Malesherde Rogeri* de *Moubray* obsedit. Quod infra breve cum omnibus in eo existentibus captum, *Rogero Eboracensi* archiepiscopo tradidit custodiendum, & antequam recederet quoddam castellum apud *Topclyve* firmavit, quod *Willielmo* de *Stuttevill* in custodia liberavit.

Et dum hæc in comitatu *Eboracensi* fierent, *Robertus* Comes de *Ferers* sumptis secum militibus *Leicestriæ* venit summo mane usque **Notyngham** villam regis, quam *Reginaldus* de *Lucy* custodivit, & eam sine difficultate aliqua captam combussit, burgensibus interfectis & quibusdam in captivitate cum spoliis eorum abductis. Interim *Ricardus Cantuariensis* & *Reginaldus Bathoniensis* electi *Romam* pro eorum & aliorum electorum *Angliæ* electionibus confirmandis profecti, multos adversarios de *Francia*, & plures ac duriores de *Anglia*, contra eos in *Romana* curia invenerunt. Nam novus rex *Angliæ* electiones eorum impedire volens si posset, nuncios suos cum nunciis regis *Franciæ* ad papam misit, obsecrans ne electiones illas quæ contra ipsius voluntatem & consensum factæ fuerant, confirmaret; noluit tamen papa ipsius mandato consentire, sed ipsum electum *Cantuariensem* consecravit. De cujus consecratione dictus *Bathoniensis* electus scripsit domino suo regi patri sub hac forma.

Henrico *illustri regi* Angliæ, *Duci* Normanniæ & Aquitaniæ & *Comiti* Andegaviæ, *carissimo domino suo* Reginaldus *Dei gratia* Bathoniensis *electus salutem in eo qui dat salutem regibus. Noverit vestra prudentia majestatis nos in Curia domini papæ, duros de terra* Francorum *& duriores de terra vestra adversarios invenisse, ideoque nos ibi multa & moram oportuit facere tædiosam: tandemque ad instantiam nostram divina operante gratia domini papæ duritia adeo est mollita, quod domini electi* Cantuariensis *electionem solempniter in præsentia omnium confirmavit, eumque confirmatum dominica sequente consecravit, consecrato die tercia pallium dedit, & modici temporis spacio excurrente, primatiam addidit. Nosque præterea desiderantes ipsum habere plenissimam potestatem, vindictam ecclesiasticam exercendi in omnes regni vestri, qui contra innocentiam vestram nequiter & proditorie maliciæ suæ calcaneum extulerunt, multa solicitudine optinuimus, quod dominus papa eidem provinciæ suæ legationem indulsit. Meum itaque & aliorum electorum negotium in pendenti est, nec de nobis dominus aliquid statuere vel diffinire decrevit donec vobiscum filius vester ad concordiam reformetur. Speramus tamen in Domino quod mea & omnium aliorum Electorum promotio domini* Cantuariensis *providenciæ committetur. Proxima dominica post ascensionem domini dimissæ sunt literæ istæ, & nichil jam exspectabamus nisi galeas nostras, dominumque* Cantuariensem *archiepiscopum volo cum festinatione postposito negotio meo ad vos reducere, ut in guerra vestra ipsius auxilium & consilium habeatis. Valete.*

Appropinquante autem nativitate sancti *Johannis Baptistæ*, *Ricardus de Lucy* magno congregato exercitu castrum de **Huntyngdon** obsedens, militibus qui intus erant villam comburentibus, quoddam castellum ante portas castri firmavit, de mandato regis Comiti *Simoni* illud tradens, quia ille Comes calumpniatus fuerat in Curia regis comitatum de **Huntyngdon** debere jure hæreditario suum esse; quem si posset adipisci rex ei concessit. Nativitate itaque sancti *Johannis Baptistæ* adveniente, juvenis rex *Angliæ* & Comes *Flandrensis* fraterni jam oblitus exercitii pro ambitione *Anglicanæ* provinciæ quæ *Cancia* dicitur, de qua homagium juniori regi ut dictum est fecerat, de consilio regis *Franciæ* et mandato quorundam Comitum & Baronum *Angliæ* cum magno exercitu se venire in *Angliam* paraverunt, & usque *Gravelyng* in *Flandria* ad classem pro eorum transitu congregatam cum adunato exercitu jam venerunt. Interim rex pater cum exercitu suo in *Pictaviam* jam profectus munitiones multas & castella in ea cepit. Et tandem ad civitatem *Sanctonensem* veniens, eam fregit, & duabus turribus cum militibus & aliis in eisdem captis, ecclesiam ibidem cathedralem quam milites & servientes contra eum munierant obsedit. Qua cum omnibus infra existentibus infra breve capta, in *Andegaviam* rediit, & circa festum sancti *Barnabæ* Apostoli ad sanctum *Florentinum* villam *Guivonis* de *Ageneis* veniens, munitionem fortissimam in ea firmavit. Qua in manu sua retenta, totam circum adjacentem provinciam devastavit, vineas & arbores fructiferas exstirpando.

Quibus actis, rex pater in *Normanniam* rediens circa festum Apostolorum *Petri* & *Pauli*, cum audisset quod rex filius suus & Comes *Flandriæ*, ad naves

naves ſuas ad transfretandum in *Angliam* cum magno exercitu jam veniſſent, mallens ſibi terras ſuas tranſmarinas quam regnum *Angliæ* periclitari, omnibus aliis negociis poſtpoſitis uſque *Barbefluctum* cum aliquanto equitatu & *Brabancionum* copia tranſvolavit, ubi ſtatim navibus aſcenſis in craſtino iiij. idus Julii apud **Southamton** in *Anglia* applicuit, utriſque reginis & Comitibus *Leiceſtriæ* & *Ceſtriæ* ſecum adductis, quos ſtatim in *Anglia* carcerali cuſtodiæ mancipavit. In craſtino iter in peregrinatione ad ſanctum *Thomam Cantuarienſem* martyrem arripiens, cum *Cantuariam* propinquaſſet, ſtatim ex quo eccleſiam vidit in qua corpus beati martyris ſepultum eſt equum in quo ſedebat deſeruit, & extractis calciamentis, nudis pedibus & pannis laneis ad ejus ſepulcrum in tanta humilitate & cordis compunctione proceſſit, ut ſine dubio illius opus credebatur extitiſſe qui terram reſpicit & tremere eam facit. Sepulcro itaque beati *Thomæ* profuſis vultu lacrimis à rege viſitato, idem rex Capitulum monachorum ingreſſus, propriæ petitionis inſtantia à cunctis per ordinem fratribus virgis vir tantus diſciplinam corporalem accepit. Denique ipſe qui tangit montes & fumigant, iſtius montis fumigantis devotionem attendens, ipſa die atque ut dicitur ipſa hora qua mons iſte *Cantuarienſis* fumigavit, hoſtem ejus inmaniſſimum, ſcilicet regem *Scottorum*, apud **Alnewike** per diem ſabbati peſſundedit ut eſt dictum. Nam cum eadem die ſabbati à *Cantuaria* recedens modicam moram *Lundoniæ* feciſſet, ecce die Jovis ſequente circa mediam noctem, nuncius quidam veniens pulſando janitores cuſtodeſque vehementer excitavit. Increpatus juſſuſque ut taceret, nullatenus adquievit, dicens, Nuncius ego ſum, & nuncium fero bonum. Qui tandem in cubiculum regium introductus, regem excitavit audaciter quieſcentem. Rex igitur expergefactus, Quis, inquit, es tu? Et ille puer inquit, Ego ſum puer fidelis veſtri *Ranulphi de Glanvilla* à quo miſſus bonus venio nuncius. Cui rex, Sanuſne eſt *Ranulphus* noſter? Et ille, Bene, inquit, valet: Et ecce hoſtem veſtrum regem *Scottorum* apud **Richemonde** in vinculis captum tenet. Rex vero ad hoc ſtupidus, Dic, inquit, adhuc. At ille verbum quod dixerat iteravit, & mox regi protulit literas rei geſtæ ſeriem continentes. Quibus intellectis, ſtatim rex de lecto exiliens, Deo qui ſolus mirabilia facit, & beato *Thomæ* Martyri piis lacrimis madidas gratias inde egit.

Mane autem venerunt & alii curſores id ipſum nunciantes; ſed primus ut meruit bravium reportavit. Eodem vero die Jovis prædicto rex exercitum ſuum verſus caſtrum de **Huntyngdon** promovit & illud obſedit. Quo xii. kal. Auguſti ei reddito, omnes milites & alii qui intus erant ſalvis vita & membris ſe in regis miſericordia reddiderunt. Et inde rex ſtatim cum exercitu ſuo verſus **Fremyngham** caſtrum *Hugonis Bigott* ubi ipſe cum magna *Flandrenſium* copia erat, diſcedens, cum non longe à **Fremyngham** in loco qui dicitur **Selebham** veniſſet, ſua tentoria ibi fixit. Et in craſtino, ſcilicet viii. kal. Auguſti, *Hugo Bigott* Comes ad eum venit, & pace cum eo facta caſtra de **Fremyngham** & **Bunge** regi illico liberavit, licentia pro *Flandrenſibus* cum eo exiſtentibus ſine impedimento repatriandi vix à rege impetrata. Rex vero inde recedens, uſque **Northamton** cum exercitu ſuo venit. Et illic *Hugo Dunolmenſis* epiſcopus ad eum veniens caſtra de **Northamton** & **Alverton** ei reddidit. Et etiam tempore illo *Anketillus de Mallore* & *Willielmus de Dina* Conſtabularii Comitis *Leiceſtriæ* ad regem ibi venientes, ei caſtella de **Croby**, **Mounſorell** & *Leiceſtriæ* reddiderunt. Et eadem die venit ad eum *Rogerus de Moubray* & reddidit caſtrum ſuum de **Threſk**: Et ibidem etiam Comes de *Ferers* ad eum veniens caſtra ſua de **Tutteſbiry** & de **Duffelde** ſuæ tradidit ditioni.

Dum hæc autem per *Angliam* fierent *Ludovicus* rex *Franciæ* cum tremendo exercitu *Normanniam* ab oriente ingreſſus *Rothomagum* ejuſdem provinciæ metropolim adiit & obſedit. Porro juvenis rex & Comes *Flandriæ*, cum in *Angliam* claſſe parata oportunitatem transfretandi captarent, cognito quod rex ſenior in *Anglia* jam conſiſteret eorum impetum excepturus, mutato conſilio per regem *Franciæ* revocati, illas terribiles copias ad eum *Rothomagum* tranſtulerunt, verum cum tantus eſſet exercitus quantus in *Europa* ab annis retro plurimis viſus non fuerat, propter tamen difficiles ejuſdem urbis acceſſus terciam vix partem potuit obſedere. Eratque per pontem è regione liber in urbem ingreſſus & egreſſus, videntibus & invidentibus inimicis. Cumque rex pater de reditu filii ſui regis & Comitis *Flandriæ* ad obſidionem *Rothomagi* audiſſet, poſtpoſitis quibuſdam negotiis ſuis ad mare quam citius potuit tranſvolavit, & navibus apud **Porteſmuth** aſcenſis in craſtino apud *Barbefluctum* feria v. vj. idus Auguſti in *Normannia* applicuit, Comitibus *Leiceſtriæ* & *Ceſtriæ* priſonibus ſuis ſecum ductis, quos primo apud *Cadomum* & poſtea apud *Faleiſiam* incarceravit. Ipſo etiam die quo rex apud *Barbefluctum* applicuit, in ipſo litore maris habuit ſibi obvios *Ricardum Cantuarienſem* archiepiſcopum & *Reginaldum Bathonienſem* epiſcopum, quem idem archiepiſcopus apud ſanctum *Johannem de Mauritania* in redeundo de curia *Romana* conſecraverat, quos rex ſecum retinere nolens ſed eos in *Angliam* deſtinavit.

Rex itaque *Franciæ* machinis ad civitatem oppugnandam paratis, totis viribus oppugnationi inſiſtitur. Die vero naturali per octo horas partita tripharie exercitum diviſit, ut alii recreati aliis laſſatis per vices ſuccederent, & defenſores murorum in modico non permitterent reſpirare; ſed hoc fruſtra. Cives autem cautelæ conſilii occurrentes ſuum tripharie numerum diviſerunt, & hoſtium impetus per vices ſuſcipientes, eiſdem peroptime correſpondenrunt. Cumque per dies plurimos ſic certaretur, & neque hii neque alii in aliquo remiſſius agerent, beati affuit *Laurencii* feſtivus dies. Rex autem *Franciæ* pro ejuſdem feſti reverentia quo dictum Sanctum ſpecialiter conſueverat venerari, requiem ipſo die civitati indultam voce præconis juſſit puppli-cari, quam gratiam cives grate amplexi, ocio breviſſimo jocundiſſime fruebantur. Juvenes & virgines, ſenes cum junioribus Deo & ſancto *Laurencio* pro diei læticia choreas ducentes, gratias exſolverunt, militibus civitatem exeuntibus ſuper ripam fluminis in conſpectu hoſtium ad laudem haſtiludia exercentibus. Comes ergo *Flandrenſis* mox regem *Franciæ* ut dicitur adiens, ſic ait. Ecce civitas pro qua multum ſudavimus hiis intus choros ducentibus, illis foris ſecure ludentibus, ſponte nobis offertur. Exercitus ergo in ſilentio arma ſumat, ſcaliſque repente muro adjunctis civitatem optinebimus, antequam in civitatem

tatem regredi valeant qui pro irritatione nostra exterius vacant. Absit inquit rex, absit, nosti enim me pro reverentia beati *Laurencii* indulsisse hujus diei requiem civitati. Tunc universi proceres qui aderant familiari ausu regis molliciem improperantes dixerunt, Dolus an virtus quid nunc exerceri debeat, quis enim in hostem veritatem requirat? Victus sic tandem rex adquievit. Itaque non per vocem tubæ sui præconis sed solum ducum susurris exercitus præparatur.

In civitate vero erat turris excelsa in qua quædam vetustissima campana pendebat, ad cujus sonitū cum continuatione pulsationis omnes armata manu ad tuitionem concurrerent civitatis. Contigit autem eadem hora secundum dispositionem dominicam, clericos quosdam nescio quid operandi causa in eandem turrim ascendere, quorum unus per fenestram aspiciens primo quidem insolitum in castris silentium admirans, moxq; clamdestinum apparatum conspiciens, socios accersivit. Cumq; liquidius seditionem conspicerent, confestim *ruello* (ita enim campana illa dicebatur) pulsato, notissimum illico signum civitati dederunt. Quo audito, totis viribus utrimque festinatum est. Nam & paratus jam exercitus à castris erumpens cum scalis ad muros tendebat, & cives inopinato stimulati periculo raptis armis spiritu fervido occurrere studuerunt. Illi quoque qui extra urbem hastiludia exercebant, mira celeritate ad urbis præsidium affuerunt. Jamque hostes adjunctis muro scalis murum ascenderant & voces quasi triumphantium personabant. Sed statim fortiter impetuntur & à civibus repelluntur, & viriliter collidentes multus utrinque sanguis effunditur. Tandem hostes qui superbe sursum ascenderant, retrorsum præcipites abierunt, & longe majore clade accepta quam illata nocte superveniente ad propria confusi turpiter redierunt.

In crastino vero sancti *Laurencii* per diem dominicam, rex *Angliæ* pater cum *Brabacenis* suis & mille *Wallensibus* secum adductis *Rothomagum* veniens civitatem in conspectu hostium est ingressus. Hostes vero ante dies paucos de captione regis *Scotorum* attoniti sunt, sed magis de ejus adventu repentino stupescunt; Attamen in robore multitudinis confidentes in obsidione persistebant. Rex autem pater *Walensium* turmam ultra *Secanam* ad nemora per noctem latenter emisit, ut silvarum opacitate tecti locis oportunis vias observarent, ne hostibus necessaria veherentur. Qui capto tempore è silvis erumpentes xl. carectas versus exercitum *Franciæ* vino & victualibus onustas invaserunt. Et armatis à quibus tuebantur in fugam actis carectarii valde timentes relictis suis mercibus fugam post eos protinus inierunt, & *Wallenses* eos sequentes quosdam eorum ceperunt et quosdam peremerunt. Et postea ad prædam revertentes equis à carectis extractis carectas et vasa vinaria fregerunt, in silvas ut prius se iterum capientes. Moxque vulgatum est silvas *Walensibus* esse refertas, atque ita intercepto comeatu exercitu per biduum inedia laborante rex *Franciæ* & sui perterriti nichil nisi de fuga cogitabant. Interim rex *Angliæ* pater portas urbis quas burgenses obstruxerant, reseravit, & exiens cum militari copia et aliis, fossam inter exercitum *Franciæ* et urbem lignis lapidibus & terra fecit impleri redigique in planum. Ita quod ducenti milites per eam simul poterant pertransire. Tunc perariis & aliis machinis bellicis regis *Franciæ* de præcepto suo combustis, rex *Angliæ* pater cum armata manu versus tentoria regis *Franciæ* processit; Quod armati *Franciæ* percipientes, de tentoriis illis egressi, impetuose cum militibus *Angliæ* sunt congressi, unde multis equitibus interfectis quidam ex eis capti quidam vulnerati fuerunt. Mane autem facto, *Willielmus Senonensis* archiepiscopus & Comes *Theobaldus* ad regem *Angliæ* venientes inducias ab eo ceperunt, ut rex *Franciæ* cum exercitu suo ad locum qui dicitur *Malauncy* libere recedere inde posset, & quod in crastino ad colloquium inter ipsos ibidem veniret, regem *Angliæ* fide & sacramentis inde securum fecerunt.

Et sic rex *Franciæ* cum exercitu suo usque dictum locum recedere permissus, sua tentoria ibi fixit. Qui circa mediam noctem in vigilia Assumptionis beatæ *Mariæ* militibus suis armatis clam cum toto exercitu recedens, donec in terram suam pervenisset fugere non cessavit, compositis tamen ordinibus ob periculum si forte à tergo urgerent citius repellendum. Iterum sequenti die dicti archiepiscopus & Comes *Rothomagum* venientes, usque diem nativitatis beatæ *Mariæ* colloquium apud *Gisorcium* inter ipsos reges ceperunt. Quo die apud *Gisortium* venientes, ibi inter eos non potuit convenire, nisi in tantum quod treugis datis aliud colloquium inter se ad festum sancti *Michaelis* inter *Turonem* & *Ambasium* ceperunt, hoc pacto quod licet rex *Angliæ* interim cum exercitu suo in *Pictaviam* iret, ad *Ricardum* filium suum debellandum, ipsis rege *Franciæ* & juvene rege juratis, quod nec illi nec aliquis ex parte illorum præsidium sibi facerent quoquo modo. Rege autem patre in *Pictaviam* tunc eunte, *Ricardus* filius suus ipsum exspectare non audens, castellis & munitionibus suis quas prius ceperat relictis, ab omni loco quo ipse erat venturus diffugit. Et cum audisset quod rex *Franciæ* & juvenis rex frater suus inducias cum patre suo cepissent, & ipsum ab illis exclusissent, indignatus inde lacrimans ad patrem venit, & pronus in terram cadens ab eo veniam postulavit. Quem rex paterna pietate commotus in dilectione & pacis osculo recipiens xj. kal. Octobris feria 2. guerram suam inter ipsum & *Ricardum* filium suum in *Pictavia* finivit, unde factum est quod idem *Ricardus* de consilio patris sui ivit ad regem *Franciæ* & juvenem regem fratrem suum, ut eis quod fecerat indicaret. Instante festo sancti *Michaelis* prædicti reges ad prælocutum colloquium in loco qui dicitur *Mons Laudatus* inter *Turonem* & *Ambasium* convenerunt. Celebri itaque Colloquio in crastino sancti *Michaelis* inter partes habito, ille execrabilis principum rancor & provinciarum inquietudo pariter quieverunt. Comes enim *Flandrensis* regi *Angliæ* restituit quod de jure ejus bellicus contulerat ei casus. Juvenis etiam rex & fratres sui sub forma pacis subscripta in misericordiam patris & gratiam redierunt.

Hæc est concordia facta inter regem & filios suos quam sigillis suis roboraverunt.

N*Otum sit omnibus tam præsentibus quam futuris quod pax inter regem & filios suos*, Henricum *vidilicet regem*, *&* Ricardum *&* Galfridum *in hunc modum Deo volente reformata est.* Henricus *rex filius regis & fratres*

tres sui prædicti ad patrem suum & ad servicium ejus sicut ad dominum suum redierunt liberi, & absoluti ab omni juramento & memprisa quam inter se vel cum aliis fecerunt contra eum vel homines suos. Et omnes homines & Barones qui à fidelitate patris causa eorum recesserant: clamaverunt quietos ab omni juramento quod eis fecerant, & ita liberi, & quieti, & absoluti ab omni conventione quam eis fecerant in hominium & ligantiam domini regis redierunt. Et dominus rex debet rehabere ipse, & homines sui & barones sui, omnes terras & castella sua quæ habuerunt xv. diebus antequam filii sui ab eo recedebant. Similiter barones & homines sui qui ab eo recesserant & secuti sunt filios suos, terras suas quas habuerunt xv. diebus antequam ipsi ab eo recesserant debent integre rehabere. Et dominus rex remisit omnem malitiam baronibus suis & hominibus qui ab eo recesserunt, ita quod propter hoc nullum malum eis faciet quamdiu ei sicut ligio domino suo servierint. Et rex filius ejus similiter pardonavit omnibus tam clericis quam laicis qui cum patre suo fuerant omnem malitiam, & adsecuravit in manu domini regis patris sui quod illis qui servierunt ei, nec malum, nec dampnum aliquod hac de causa faciet vel perquiret in tota vita sua. Et dominus rex pro hac conditione donavit regi filio suo duo castella idonea in Normannia *ad voluntatem patris ipsius, & singulis annis xv. milia librarum* Andegavensium. *Et dedit* Ricardo *filio suo duo receptacula idonea in* Pictavia *unde regi dampnum non posset provenire, & medietatem reddituum* Pictaviæ *in denariis.* Galfrido *vero filio suo dedit in* Britannia *in denariis medietatem maritagii filiæ Comitis* Conani *quam ducere debet in uxorem. Et postquam concessione* Romanæ *ecclesiæ eam duxerit in uxorem, habebit omnes redditus illius maritagii sicut in Carta* Conani *Comitis continetur. Prisones vero domini regis, videlicet Rex* Scotiæ, *Comes* Leicestriæ, *& Comes* Cestriæ, *&* Radulphus de Fulgeriis, *& obsides eorum, & obsides aliorum prisonum quos prius habuerat sunt extra conventionem istam. Alii autem prisones ex utraque parte deliberari debent. Ita scilicet quod dominus rex obsides accipiet de prisonibus suis de quibus habere voluerit & qui dare poterunt. Et de aliis habebit securitatem per fidem & sacramentum suum & amicorum suorum. Castella vero quæ firmata sunt vel forciata postquam guerra incepit in terra domini regis, pro voluntate sua debent redigi ad illum statum in quo fuerunt xv. diebus ante guerram. Præterea* Henricus *rex filius domini regis, concessit domino regi patri suo se quam firmiter observaturum omnes donationes elemosinarum quas dederat vel daturus erat de terris suis, & donationes terrarum quas dederat hominibus suis, vel daturus erat pro servicio suo. Concessit eciam se firmiter & inconcusse observaturum donationem quam dominus rex pater suus fecit* Johanni *fratri suo, videlicet de dominio suo mille libratas reddituum in* Anglia, *& de escaetis suis ad voluntatem suam, & castellum de* Notyngham *cum comitatu, & castellum de* Markelge *cum pertinentiis suis. Et in* Normannia *mille libratas reddituum* Andegavensium, *& duo castella in* Normannia *ad voluntatem patris, & in* Andegavia, *& in terra quæ fuit Comitis* Andegaviæ *mille libratas reddituum* Andegavensium, *& castellum unum in* Andegavia, *& unum castellum in* Turonica, *& unum castellum in* Cenomannia. *Concessum est autem à domino rege pro amore filii sui, quod omnes illi qui propter filium suum ab eo recesserunt, & in recessu suo forisfecerunt in terra domini regis, ad pacem domini revertantur, ita quod de catallis quæ in suo recessu asportaverant non respondeant, de morte vero, vel proditione, vel perditione alicujus membri secundum judicium & consuetudinem terræ respondeant. Qui autem ante guerram quacumque de causa aufugerunt et ad servicium filii sui venerunt, pro amore filii sui ad pacem revertantur, si vadium & plegios dederint standi judicio de hiis quæ ante guerram forisfecerunt. Illi autem qui in placito erant quando ad filium suum recesserunt, ad pacem revertantur, ita quod in eo statu placita sua sint in quo erant quando recesserunt. Hanc conventionem tenendam firmiter ex parte sua* Henricus *rex filius domini regis & fratres sui in manu patris assecuraverunt. Præterea idem filii assecuraverunt quod à domino rege patre suo nunquam amplius exigent ultra donationem præscriptam & determinatam contra voluntatem & beneplacitum domini regis patris sui, & quod neque se, neque servicia sua subtrahent patri suo.*

Ricardus vero & *Galfridus* filii regis devenerunt homines ejus de hiis quæ eis dedit & concessit. Cumque filius ejus *Henricus* hominium ei facere voluisset, noluit rex hoc percipere, quia rex erat, sed ab eo securitatem accepit. Eodem anno *Ricardus Cantuariensis* archiepiscopus iiij. episcopos, videlicet *Wintoniæ*, *Herefordiæ*, *Cicestriæ*, & Ely apud *Cantuariam* in *Anglia* consecravit. Qui post illorum consecrationem per episcopatus provinciæ suæ tanquam legatus & primas totius *Angliæ* in multitudine magna equorum & hominum equitans magnum dampnum domibus religiosorum intulit & gravamen. Et cum usque *Gloucestriam* venisset clericos & officiales *Rogeri Eboracensis* archiepiscopi de ecclesia sancti *Oswaldi Gloucestriæ* coram eo vocatos ab omni ecclesiastico ingressu suspendit, pro eo quod eandem obedientiam quam cæteri clerici suæ provinciæ sibi fecerant facere noluerunt; unde magna discordia inter ipsum & *Eboracensem* archiepiscopum est exorta. Eodem anno vehemens ignis villam *Cantuariæ* invadens omnibus ecclesiis ejusdem fere combustis ecclesiam sanctæ Trinitatis penitus concremavit.

Anno ab incarnatione Domini M. Clxxv. *Henricus* rex *Angliæ* curia sua in nativitate Domini apud *Argentonium* tenta inde in *Andegaviam* profectus castella sua ibi custodibus munivit. In Purificatione beatæ *Mariæ* fuit dominus rex & juvenis rex filius ejus apud *Cenomanniam*, & inde simul in *Normanniam* venientes in festo sancti *Mathiæ* apostoli colloquium apud *Gisortium* cum rege *Franciæ* habuerunt. Illis inde recedentibus, dominus rex rege filio suo apud *Rothomagum* dimisso in *Andegaviam* properavit. Et visis ibidem castellis suis & aliis negotiis suis ibi factis, post mediam quadragesimam in *Normanniam* ad *Cadomum* rediens, regi filio apud *Rothomagum* interim moranti ut ad eum festinanter veniret, & secum in *Angliam* transfretaret mandavit; ipse vero ad patrem venire nolens, mandavit ei quod in *Angliam* non

An. 1175

non transiret. Nuncii enim regis *Franciæ* frequenter ad eum apud *Rothomagum* veniebant, & eum transfretare dehortabantur, dicentes, Quod si pater ejus eum in *Anglia* teneret, ipsum carceri manciparet, & ideo ad patrem suum venire non audebat. Dominus rex tamen iterum & iterum nuncios suos ad filium suum mittens, tandem animi sui motum blandis & lenibus verbis adeo emollivit, quod ille spreto *Francorum* consilio ad voluntatem patris rediens, usque *Burum* ad eum protinus properavit, & ibi *Rothomagensi* archiepiscopo, & *Baiocensi* episcopo, & comite *Willielmo*, & aliis quampluribus domini regis familiaribus præsentibus, pronus in terra ad pedes patris corruens, ut ab eo homagium & ligantiam acciperet sicut à fratribus suis fecerat postulavit; & subjunxit quod si rex pater suus homagium recipere nollet, credere non posset quod eum veraciter diligebat. Tandem dominus rex pietate motus, homagio suo prece circumastantium accepto, ipsum ad colloquendum cum rege *Franciæ* destinavit, & ipse interim ivit ad *Valons*, & ibi per aliquot dies moram faciens usque ad *Burgum Cæsaris* inde venit, & ibi in ipsa vigilia Paschæ juvenis rex filius suus à rege *Franciæ* rediens, ad eum venit, ubi solempne festum Paschale cum magno gaudio tenuerunt. Præcedente autem die Veneris passionis Domini, *Philippus* Comes *Flandriæ* crucem accepit, *Jerosolimam* proxima æstate in propria persona iturus. Cui die Martis post clausum Paschæ ad loquendum cum domino rege & rege filio suo in *Normanniam* venienti, ipsi reges apud *Cadomum* occurrentes, ipsum honorifice susceperunt, & ibi ipsi reges redditum mille marcarum argenti ad scaccarium *Angliæ* recipiendum quem prædicto Comiti dederant Cartis suis inde sibi confectis plenarie confirmarunt. Et pro hac confirmatione dictus Comes juvenem regem de sua promissione quam ei pro homagio suo fecerat, & carta sua confirmaverat quietum clamavit, et cartam quam inde à juvene rege habuit in manu regis patris illico liberavit, & sic in *Flandriam* est regressus.

Tunc ipsi reges naves suas apud *Barbesfluctum* ascendentes vij. idus Maii feria vj. apud *Portesmutham* in *Anglia* applicuerunt, & *Londoniam* venientes *Ricardum Cantuariensem* archiepiscopum & suffraganeos fere suos pro celebrando ibi concilio invenerunt. Prædictus itaque archiepiscopus *Cantuariensis* apud *Westmonasterium* coram prædictis regibus assensu & voluntate eorum xj. episcopis *Anglicis* provinciæ suæ, & episcopo sancti *David* de *Wallia*, cum abbatibus sancti *Albani*, sancti *Edmundi*, & de *Buxleia* præsentibus, die Dominica proxima ante ascensionem Domini, scilicet xv. kal. Junii concilium celebravit. In quo clerici *Rogeri Eboracensis* archiepiscopi jus *Eboracensis* ecclesiæ de cruce portanda infra provinciam *Cantuariensis* archiepiscopi vendicabant. Præterea calumpniati sunt ibidem ex parte *Eboracensis* archiepiscopi, episcopatus *Lincolniæ*, *Cestriæ*, *Wygorniæ*, & *Herefordiæ* de jure debere ad Metropolitanam *Eboracensem* ecclesiam pertinere. Et appellatione super hoc ad curiam *Romanam* ibidem interposita, iidem clerici eundem *Cantuariensem* archiepiscopum super injuria & anathematis sententia quam intulit clericis *Eboracensis* archiepiscopi in ecclesia sancti *Oswaldi Glocestriæ* ministrantibus, pro eo quod ad vocationem suam coram eo venire nolebant sicut alii clerici suæ provinciæ fecerant, ad summum pontificem appellarunt. In ipso eciam concilio petitum fuit, quod *Cantuariensis* archiepiscopus præciperet *Godefrido* episcopo sancti *Assaph* ad sedem ecclesiæ suæ cui pontificali præsentia præfuit redire, vel ut loco ipsius *Godefridi* alium ibi episcopum ordinaret. Ipse enim *Godefridus* paupertate & *Walensium* infestatione compulsus, episcopatum suum deseruit, veniensque in *Angliam* à Christianissimo rege *Henrico* benigne susceptus est. Qui abbathiam de Abbingdon tunc vacantem donec ad sedem propriam liberum haberet regressum sibi in custodia liberavit; unde idem archiepiscopus *Cantuariensis* in ipso concilio ad instantiam illorum quorum intererat, & domini papæ *Alexandri* amonitione, necnon consilio venerabilium coepiscoporum suorum, dictum *Godefridum* jam convenit, ut in vi obedientiæ ad sedem propriam rediret, vel curam pastoralem sibi commissam in manu ipsius archiepiscopi pure & absolute resignaret. Ipse vero *Godefridus* sperans quod abbathia sibi tradita ei remaneret, episcopatum suum nullo cogente in manu *Cantuariensis* archiepiscopi resignavit, baculum & anulum sibi tradens. Et ipse *Cantuariensis* archiepiscopus loco ipsius ad episcopatum illum quendam magistrum *Adam* statuit & consecravit.

Finito sic dicto concilio, dicti reges peregrinatione sua ad beatum *Thomam Cantuariensem* peracta usque Redinges inde redeuntes, in ipsa die Pentecostes curiam suam & festum regium tenuerunt. Et inde dominus rex unum de clericis suis ad ecclesiam *Norwicensem* & ad abbathias per *Angliam* tunc vacantes cum literis suis misit, significans Priori & Conventui domorum vacantium, quod ipse Prior cum quinque vel pluribus de discretioribus & sapientioribus domus suæ qui ad hoc sufficerent, in nativitate beati *Johannis Baptistæ* obviam ei & domino *Cant.* archiep. apud *Oxoniam* venirent ad pastorem domui suæ necessarium eligendum. Et præcepit quod unusquisque Prior literas sui Conventus de ratihabitione secum ferret. Similiter *Cantuariensis* archiepiscopus illud idem per unum de clericis suis ad dictas domos vacantes cum dicto regis clerico scripsit & mandavit. Erant autem tunc temporis præter episcopatum *Norwicensem* xij. abbathiæ in provincia *Cantuariensi* per *Angliam* vacantes, videlicet, de Grimesby, *Croulandiæ*, Thorney, Holm, Westmuster, sancti *Augustini Cantuariæ*, de *Bello*, de *Hyda*, de *Wyntonia*, de Abbyngdon, de Abbotesbiry, de *Monchennia*. Interim Comitibus & Baronibus *Angliæ* per dominum regem de captione venationis suæ implacitatis & in misericordia sua positis, idem rex & rex filius ejus in festo apostolorum *Petri* & *Pauli* magnum concilium cum *Reso* filio *Griffini* & aliis regulis *Walliæ* apud *Gloverniam* tenuerunt, ubi rex hominibus suis *Wallicis*, *Francis*, & *Anglis* præcepit, quod si aliquis *Walensium* contra aliquem illorum guerram in terra regis moveret, omnes unanimiter constanti animo cum eo contra *Wallenses* tenerent. Et ad hæc observanda fecit dominus rex comitem *Glocestriæ* & alios magnates illius patriæ super sancta Evangelia jurare.

Circa octabas nativitatis beati *Johannis Baptistæ* regibus prædictis usque Wodestoke venientibus, *Ricardus Cantuariensis* archiepiscopus & viij. episcopi ejusdem provinciæ & plures abbates de eadem

Bbb 2 dem

dem eiſdem ibidem ad illum terminum occurrerunt de paſtore ad ſedem *Norwicenſem* & aliis paſtoribus per abbathias tunc vacantes eligendis & inſtituendis coram dictis regibus ibidem concilium celebrantes. In eodem vero concilio de mandato *Alexandri* papæ electio *Gaufridi Lincolnienſis* electi confirmata eſt, ſed dominus rex pater ſuus noluit ut ipſe tunc conſecraretur, quia ille infra annos ætatis adhuc exiſtens, neſcivit tanti oneris & honoris regere dignitatem, & ideo miſit eum rex *Turonum* ut ſcolas ibi exerceret & diſceret donec dignus eſſet ad tantum onus ſuſcipiendum. Celebratoque concilio prædicto, rex in feſto ſancti *Petri* ad vincula venit uſque **Notyngham**, & ibi baronibus, militibus, clericis, & villanis illius patriæ pro venatione regis capta implacitatis, et in miſericordia ſua et redemptione poſitis, venit in feſto ſancti *Laurencii Eboracum*, ubi *Willielmus* rex *Scotiæ* ſibi occurrit ducens ſecum omnes epiſcopos, comites et barones, milites, et francos tenentes terræ ſuæ ad homagia et ligantias, et fidelitates regi *Angliæ* et hæredibus ſuis contra omnes homines imperpetuum faciendas, ſicut inter eos apud *Faleiſiam* in *Normannia* convenerat antequam rex *Scotiæ* de ejus carcere ducebatur.

Omnibus itaque in eccleſia ſancti *Petri Eboracenſi* congregatis, inprimis *Willielmus* rex *Scotiæ* et *David* frater ejus homagia ſua regi *Angliæ* fecerunt, et ei fidelitates et ligantias de omnibus tenementis ſuis nominatim de *Scotia* et *Galeweia* contra omnes homines tactis evangeliis et reliquiis juraverunt. Et poſtea homines junioris regis filii ſui per fidelitates ſuas et homagia devenerunt, fidelitate tamen patris ſui in omnibus ſemper ſalva. Similiter *Ricardus* ſancti Andreæ, *Jocelinus* Glaſcuenſis, *Ricardus* Dunkeldenſis, *Chriſtianus* de Galeweia, *Andreas* Catinenſis, *Simon* Moravienſis epiſcopi, ac eciam abbas de *Kelzan*, abbas de *Menros*, abbas de *Neubodde*, et omnes alii terræ ſuæ abbates fidelitates et ligantias prædictis regibus et eorum hæredibus imperpetuum tenendas per præceptum regis *Scotiæ* juraverunt.

Juraverunt etiam quod eandem ſubjectionem eccleſiæ *Anglicanæ* facerent quam prædeceſſores ſui facere conſueverant et debebant. Juraverunt eciam prædicti epiſcopi, quod ſi rex *Scotiæ* conventionem et finem quem regi *Angliæ* fecerat tenere nollet, ipſi ipſum et terram ſuam donec ad beneplacitum regis *Angliæ* veniret ſupponerent interdicto. Similiter Comes *Dunecan*, et Comes de *Anegos*, et Comes *Waldenus*, et alii Comites et Barones regni regis *Scotiæ* per præceptum illius, homines prædictorum regum *Angliæ* devenerunt, et eis fidelitates et ligantias contra omnes homines juraverunt, fidelitate ſenioris regis patris dum viveret ſemper ſalva. Juraverunt eciam dicti Comites et Barones terræ *Scotiæ*, quod ſi rex *Scotiæ* à prædicta conventione recederet, ipſi cum rege *Angliæ* contra eum tenerent donec ipſe ad condignam veniret ſatisfactionem et regis *Angliæ* voluntatem. Tunc rex *Angliæ* fecit legere coram omnibus quandam conventionem ſigillis dicti regis *Scotiæ* et *David* fratris ejus roboratam, quæ inter ipſos reges *Angliæ* et *Scotiæ* apud *Faleiſiam* in *Normannia*, ut dictum eſt, facta fuerat in hunc modum.

Hæc eſt conventio & finis quæ Willielmus *rex* Scotiæ *fecit cum domino ſuo* Henrico *rege* Angliæ *filio* Matildis *imperatricis, videlicet quod dictus* Willielmus *rex* Scotiæ *devenit homo ligius domini regis* Angliæ *contra omnem hominem, de* Scocia, *& de omnibus terris ſuis aliis, & fidelitatem ei fecit ut ligio domino ſuo ſicut alii homines ſuo principi facere ſolent; ſimiliter fecit homagium* Henrico *filio ſuo, & fidelitatem ſalva fidelitate domini regis patris ſui. Omnes vero epiſcopi, & abbates, & clerici terræ regis* Scotiæ *& ſucceſſores ſui facient domino regi ſicut ligio domino ſuo fidelitatem de quibus habere voluerit, ſicut alii epiſcopi ſuo principi facere ſolent, &* Henrico *filio ſuo regi, & hæredibus eorum. Conceſſerunt eciam rex* Scotiæ *&* David *frater ſuus, Comites & Barones, & alii homines ſui domino regi* Angliæ, *quod eccleſia* Scotiæ *talem amodo eccleſiæ* Angliæ *faciet ſubjectionem qualem illi facere debet & ſolebat tempore regum* Angliæ *prædeceſſorum ſuorum. Similiter* Ricardus *ſancti* Andreæ, Ricardus Dunkeldenſis *epiſcopi, &* Galfridus *abbas de* Donfermelyn, *&* Herbertus *de* Coldyngham *conceſſerunt quod eccleſia* Angliæ *illud jus habeat in eccleſia* Scotiæ *quod de jure habere debet, & quod ipſi non erunt contra jus* Anglicanæ *eccleſiæ, & ſicut ligiam fidelitatem domino regi* Angliæ *&* Henrico *filio ſuo fecerant eos inde aſſecuraverunt. Hoc idem facient alii epiſcopi & clerici* Scotiæ *per conventionem inter dominum Regem* Angliæ *& regem* Scotiæ *&* David *fratrem ſuum, & Barones ſuos factam. Comites & Barones de terra regis* Scotiæ *de quibus dominus rex* Angliæ *homagium habere voluerit facient ei homagium contra omnem hominem & fidelitatem ut ligio domino ſuo ſicut alii homines ſui ei facere ſolent, &* Henrico *regi filio ſuo & hæredibus ſuis, ſalva fidelitate domini regis patris ſui. Similiter hæredes regis* Scotiæ, *& hæredes Comitum, Baronum, & hominum ſuorum homagium & ligantiam facient hæredibus domini regis contra omnem hominem. Præterea rex* Scotiæ *& homines ſui nullum amodo fugitivum de terra domini regis pro felonia receptabunt in* Scotia *vel in alia terra ſua niſi voluerit venire ad rectum in curia domini regis, & ſtare judicio curiæ, ſed rex* Scotiæ *& homines ſui quamcitius poterunt eum capient & reddent domino regi, vel juſticiariis ſuis, aut ballivis in* Anglia. *Si autem de terra regis* Scotiæ *aliquis fugitivus fugerit pro felonia in* Angliam, *niſi voluerit venire ad rectum in curia regis* Scotiæ, *per ballivos domini regis ubi inventus fuerit capiatur. Et ſi noluerit ſtare judicio curiæ domini regis vel regis* Scotiæ, *non receptabitur in terra domini regis, ſed liberabitur hominibus regis* Scotiæ *per ballivos domini regis ubi inventus fuerit. Præterea homines domini regis habebunt terras ſuas quas habebant & habere debent de rege* Scotiæ *& de hominibus ſuis. Et homines regis* Scotiæ *habebunt terras ſuas quas habebant & habere debent de domino rege & hominibus ſuis. Pro iſta vero conventione & fine firmiter obſervandis domino regi &* Henrico *filio ſuo regi & hæredibus ſuis à rege* Scotiæ *& hæredibus ſuis, liberavit rex* Scotiæ *domino regi caſtellum de* Rokesburgh, *& caſtellum de* **Berewike**, *& caſtellum de* Gedeworth, *& caſtellum* Puellarum, *& caſtellum de* Strivilina *in miſericordia domini regis. Et ad cuſtodienda caſtella illa aſſignabit rex* Scotiæ *de redditu ſuo menſurabiliter ad volun-*

voluntatem domini regis. Præterea pro prædicta conventione & fine exequendo, liberavit rex Scotiæ *domino regi fratrem suum* David *in obsidem, & Comitem* Dunecan, *& Comitem* Baldewynum, *& Comitem* Gilibertum, *& Comitem* Danegos, *&* Ricardum de Nevill *Constabularium*, *&* Resum *filium* Willielmi, *&* Ricardum Comyn, *&* Walterum Corbet, *&* Walterum Olifard, *&* Johannem de Vals, *&* Willielmum de Lyndeseye, *&* Philippum de Colevylle, *&* Philippum de Valoins, *&* Robertum de Frenbert, *&* Robertum de Turbelvill, *&* Hugonem Giffard, *&* Hugonem Ridell, *&* Walterum de Bercheffley, *&* Willielmum de Haia, *&* Willielmum de Mortimer. *Quando vero castella reddita fuerint,* Willielmus *rex* Scotiæ *et* David *frater ejus deliberabuntur. Comites quidem et Barones prænominati unusquisque liberavit obsidem suum, scilicet filium legitimum qui habuerit, et alii nepotes suos vel propinquos sibi hæredes, et castellis, ut dictum est, redditis deliberabuntur. Præterea Rex* Scotiæ *& Barones sui prænominati assecuraverunt, quod ipsi bona fide et sine malo ingenio, et sine occasione facient, quod ipsi et barones et homines terræ suæ qui non affuerunt quando rex* Scotiæ *cum domino rege finivit, eandem ligantiam et fidelitatem facient domino regi et* Henrico *filio suo quam ipsi fecerant, et homines qui non affuerunt obsides liberabunt domino regi de quibus habere voluerit. Præterea episcopi, et homines, et Comites, et Barones conventionaverunt domino regi et* Henrico *filio suo, quod si rex* Scotiæ *aliqua causa à fidelitate domini regis et filii sui, et à conventione prædicta recederet, ipsi cum domino rege sicut cum ligio domino suo tenebunt contra regem* Scotiæ, *et contra omnes homines domino regi inimicantes, et ipsi sub interdicto ponent terram regis* Scotiæ *donec ipse ad fidelitatem domini regis redeat. Prædictam itaque conventionem firmiter observandam bona fide et sine malo ingenio domino regi, et* Henrico *filio suo, et hæredibus suis à* Willielmo *rege* Scotiæ, *et* David *fratre suo, et à baronibus supradictis, et hæredibus eorum assecuravit ipse rex* Scotiæ, *et* David *frater suus, et omnes barones sui prænominati sicut legii homines domini regis contra omnem hominem, et* Henrici *filii sui, salva fidelitate domini regis patris sui. Teste* Alberico Ric: *et* Johanne Sarisberiensi *decano*, Roberto *abbate de* Malmesbiria, R. *abbate de* Muntesberg, Herberto *archidiacono* Northamtoniæ, Waltero de Custanciis, Rogero *capelle capellano*, Osberto *clerico de Camera*, Ricardo *filio domini regis Comite* Pictaviæ, Galfrido *filio domini regis Comite* Britanniæ, Willielmo *Comite de* Essexia, Hugone *Comite* Cestriæ, Ricardo Humet *Constabulario, Comite de* Mellent, Jordane Tessun, Unfredo de Boun, Willielmo de Tracy *senescallo*, Willielmo *filio* Aldelini *senescallo apud* Faleisiam.

Hiis itaque apud *Eboracum* gestis, dominus rex dedit & concessit regi *Scotiæ* licentiam promovendi exercitum in *Galeweiam* ad *Gilbertum* filium *Fergi* debellandum pro eo quod à fidelitate sua recesserat, & fratrem suum *Vctredum* nequiter interfecerat, ut superius est notatum. Et rex *Scotiæ* statim ab *Eboraco* versus *Scociam* cum sua familia regressus est. Et dominus rex, comites & barones, & eciam clericos, tam comitatus *Eboracensis* quam ecclesiæ sancti *Petri*, ibidem de forestis & venatione capta in illis partibus placitavit; & postea ipse rex, & rex *Henricus* filius suus cum eo versus *Londoniam* redierunt.

Festo postea sancti *Michaelis* appropinquante applicuerunt in *Angliam* ex parte *Roderici* regis *Connactensis Hyberniæ Catholicus* archiepiscopus *Tuamensis*, *Cantordus* abbas sancti *Brendani*, & magister *Laurencius* cancellarius regis *Connactensis*. Et *Henrico* rege *Angliæ* filio *Matildis* imperatricis apud Wyndesore invento, inter ipsum & dominum suum regem *Conactæ* qui eos miserat coram *Henrico* rege filio suo & archiepiscopo *Cantuariensi* & aliis episcopis, Comitibus, & Baronibus *Angliæ* ibi in octabis sancti *Michaelis* de mandato regis congregatis, pacem fecerunt & concordiam infra scriptam.

An. Dñi 1175.

Hæc est finis & concordia facta apud Windesore in octabis sancti *Michaelis* anno ab incarnatione Domini M. Clxxv. inter *Henricum* regem *Angliæ* & *Rodericum* regem *Connactensem* per *Catholicum* archiepiscopum *Tuamensem*, *Cantordem* abbatem sancti *Brendani*, & magistrum *Laurentium* cancellarium regis *Connactensis*, scilicet quod rex *Angliæ Henricus* concedit prædicto *Roderico* ligio homini suo quamdiu ei fideliter serviet, quod sit rex sub eo paratus ad servicium suum sicut homo suus, & quod terram suam teneat ita bene & in pace sicut tenuit antequam dominus rex *Angliæ Hyberniam* intravit, reddendo ei tributum. Et totam aliam terram & habitatores terræ habeat sub se, & justificet ut tributum regi *Angliæ* integre per manum ejus persolvant, & sua jura sibi conservent. Et illa quæ modo tenent, teneant in pace quamdiu permanserint in fidelitate regis *Angliæ*, & ei fideliter & integre persolverint tributum & alia jura sua quæ ei debent per manum regis *Conactæ*, salvo in omnibus jure & honore domini regis *Angliæ* & suo. Et si qui ex eis regi *Angliæ* & ei rebelles fuerint, & tributum, & alia jura regis *Angliæ* per manum suam solvere noluerint, & & à fidelitate regis *Angliæ* recesserint, ipse eos justificet & amoveat, & si eos per se justificare non poterit, constabularius regis *Angliæ* & familia sua de terra illa juvabunt eum ad hoc faciendum cum ab ipso fuerint requisiti, & ipsi viderint quod necesse fuerit. Et propter hunc finem reddet prædictus rex *Conactæ* domino regi *Angliæ* tributum, scilicet de singulis x. animalibus unum corium placabile marcatoribus tam de tota terra sua quam de alia, excepto quod de aliis terris suis quas dominus rex *Angliæ* retinuit in dominio suo, & in dominio baronum suorum nichil se intromittet; scilicet *Dunelma* cum omnibus pertinentiis suis, & *Mida* cum omnibus pertinentiis suis sicut unquam *Murchat va Mailethlachun* eas melius & plenius tenuit, aut aliqui qui de eo eam tenuerunt. Et excepta *Wesefordia* usque ad *Duncarvan*. Itaque *Duncarvan* sit cum omnibus pertinentiis suis infra terram illam. Et si *Hybernienses* qui aufugerunt redire voluerint ad terram baronum regis *Angliæ* redeant in pace, reddendo tributum prædictum sicut alii reddunt vel faciendo antiqua servicia quæ facere solebant pro terris suis; & hoc sit in arbitrio & voluntate dominorum suorum. Et si aliqui redire noluerint, & dominum requisierint regem *Conactæ*, ipse cogat

eos redire ad terram ſuam ut ibi maneant & pacem habeant. Et rex *Conactæ* accipiat obſides ab omnibus quos ei commiſit rex *Angliæ* ad voluntatem domini regis & ſuam, & ipſe dabit obſides ad voluntatem domini regis *Angliæ* illos vel alios, & ipſi ſervient domino regi *Angliæ* de canibus ſuis & avibus ſuis ſingulis annis de præſentibus ſuis, & nullum omnino de quacunque terra domini regis ſit retinebunt contra voluntatem & mandatum domini regis. Teſtibus hiis, *Ricardo* epiſcopo *Wyntoniæ*, *Galfrido* epiſcopo *Elyenſi*, *Laurencio Dublenenſi*, archiepiſcopo *Galfrido*, & *Nicholao* & *Rogero* capellanis regis, *Willielmo* Comite *Eſſexiæ*, *Ric de Lucy*, *Galfrido de Pertico*, *Reginaldo de Cardo teneia.* *our-*

In eodem Concilio dominus rex Angliæ dedit magiſtro *Auguſtino* Hibernienſi epiſcopatum Waterfordiæ in Hibernia tunc vacantem, & cum *Laurencio* Dublenenſi archiepiſcopo pro conſecratione ſua ad *Donatum* Caſſelenſem archiepiſcopum eum miſit. Et ipſe fuit primus epiſcopus per regem Angliæ in Hibernia conſtitutus. Eodem anno extitit in Anglia & in regionibus circumjacentibus peſtifera hominum mortalitas, quam dira fames ſecuta eſt. Eodem anno paulo ante feſtum omnium Sanctorum *Hugo* Cardinalis apoſtolicæ ſedis legatus pro quo dominus rex miſerat, in Angliam venit. Qui à rege cum rege filio ſuo apud Wintoniam ſibi occurrente honorifice ſuſceptus eſt, ubi dominus rex per aliquot dies moram faciens de pace inter *Ricardum* Cantuarienſem archiepiſcopum, & *Rogerum* Eboracenſem archiepiſcopum facienda de delatione crucium eorum, & de capella ſancti *Oſwaldi* Glouceſtriæ diutiſſime tractavit. Et tandem de conſilio regis inter eos ita convenit, quod dictus *Cantuarienſis* archiepiſcopus prædictam capellam liberam ſicut dominicam capellam Domini regis ab omni juriſdictione ſua dicto archiepiſcopo *Eboracenſi* quietam clamavit, & clericos ſuos ibidem quos vinculo excommunicationis innodaverat, abſolvit. Et quod de cruce portanda & aliis controverſiis quæ inter eccleſias ſuas vertebantur, ſtarent judicio Rothomagenſis archiepiſcopi & aliorum epiſcoporum de regno Franciæ vicinorum. Et quod ſicut de prædictis controverſiis à proximo feſto ſancti *Michaelis* ſequente uſque ad finem 5. annorum ſubſequentium pacem inter ſe haberent, ita quod neuter eorum alteri malum vel dampnum quæreret donec controverſia illa per dictum Rothomagenſem archiepiſcopum & alios vicinos epiſcopos regni Franciæ determinata eſſet & ad debitum finem deducta.

Hiis ita geſtis, prædictus Cardinalis *Hugo* ſive *Hugezoun* dedit & conceſſit domino regi auctoritatem, & licentiam trahendi clericos coram judice ſeculari pro foriſfacto foreſtæ & venatione ſua capta & laico feodo. Ecce menbrum ſathanæ, ecce ipſius ſathanæ condictus ſatelles, qui tam ſubito de paſtore raptor factus, videns lupum venientem fugit, & dimiſit oves ſibi à domino papa commiſſas, pro quarum tutatione, ſed, ut verius dicam, pro regis ambitione, à Romana ſede in Angliam miſſus erat; unde illis temporibus rex omnes fere terræ ſuæ tam clericos quam laicos de foreſta implacitat, eo quod tempore guerræ & contra ejus mandatum foreſtas ſuas ingreſſi ſunt. Eodem anno ante natale Domini *Ricardus* Cantuarienſis archiepiſcopus ad abbathiam ſancti *Petri de Burgo* venit, & *Willielmum de Watervilla* ejuſdem domus abbatem depoſuit pro eo quod ipſe contra voluntatem monachorum ſuorum armata manu militum clauſtrum & eccleſiam vi & violentia intrans, reliquias Sanctorum ſimul cum brachio ſancti *Oſwaldi* pro denariis ad Judæos invadendos extraxit, & pro eo quod ipſi milites monachis & eccleſiæ miniſtris eis repugnantibus & reliquias ſuas defendentibus, mortifera vulnera infixerunt.

Adveniente itaque anno incarnationis Domini An. Dñi 11
M. Clxxvj. *Henricus* rex Angliæ & rex filius ſuus cum eo in nativitate Domini apud **Wyndeſore** curiam tenuerunt, *Hugezoun* Cardinali prædicto in eodem feſto cum *Rogero* Eboracenſi archiepiſcopo exiſtente. Et circa feſtum ſancti *Pauli* converſionis dominus Rex uſque **Northamton** veniens, ibi cum Epiſcopis, Comitibus, & Baronibus ſuis Angliæ de regni ſui ſtatutis magnum concilium celebravit. Ad iſtud autem concilium *Willielmus* rex Scotiæ, qui in ſignum compoſitionis & ſubjectionis quas cum domino rege perante apud Eboracum, ut dictum eſt, fecerat, & ibi capellum, lanceam, et ſellam ſuam ſuper altare ſancti *Petri* ad perpetuam hujus ſubjectionis memoriam optulerat, quæ ibidem uſque hodie conſervantur, de mandato domini regis Angliæ ad dictas compoſitionem et ſubjectionem adhuc declarandas, quas poſtea *Gregorius* papa in diverſis reſcriptis regibus Angliæ et Scotiæ directis mandavit firmiter obſervari, uſque **Northamton** veniens, adducens ſecum *Ricardum* ſancti Andreæ, *Jocelinum* Glaſcuenſem, *Ricardum* Dunkeldenſem, *Chriſtianum* Candidæ Caſæ ſive Galeweyæ, *Andream* de Cateneſſa, et *Simonem* Moravenſem Epiſcopos cum Abbatibus et Prioribus terræ ſuæ ad ſubjectionem Anglicanæ eccleſiæ faciendam.

Tunc dominus rex exegit ab eis in fide quam eis debeant et per ſacramentum quod illi fecerant, ut eandem ſubjectionem eccleſiæ Anglicanæ facerent quam ei debeant et temporibus prædeceſſorum ſuorum regum Angliæ facere ſolebant. Et illi reſponderunt, quod nunquam ipſi nec prædeceſſores ſui eccleſiæ Anglicanæ ſubjectionem fecerant aliqualem, nec quod ipſi aliquam ei facere deberent. Ad hoc reſpondit *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus, quod tempore prædeceſſorum ſuorum epiſcopi Glaſcuenſes ſubjectionem metropolitanæ eccleſiæ Eboraci fecerant, et ſuper hoc oſtendit bullas et alia neceſſaria munimenta quæ inde præ manibus habuit. Tunc magna diſcordia inter archiepiſcopos Cantuarienſem et Eboracenſem de ſubjectione illa habenda orta eſt. Nam uterque illorum ſubjectionem illam ſuæ eccleſiæ fieri dicebat. Et ſic concilio finito prædicti epiſcopi Scotiæ accepta à domino rege licentia receſſerunt. Et exinde ad *Alexandrum* papam nuncios miſerunt poſtulantes ut eos in manu ſua reciperet, et à ſubjectione illa tutaret quam ab eis Anglicana eccleſia exigebat.

Interim venit ad curiam domini regis prædictus *Hugezoun* Cardinalis et de conſilio domini regis, omnes epiſcopos, abbates, et Priores totius Angliæ citari fecit quod eſſent coram eo Londoniæ in media Quadrageſima ad mandata ſummi pontificis audienda. Media igitur Quadrageſima adveniente, dominus rex, et rex filius ſuus, et dictus cardinalis, ac *Ricardus* Cantuarienſis archiepiſcopus cum ſuffraganeis ſuis, et *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus

pus cum ſuis ſuffraganeis Londoniæ advenerunt. Et congregatis apud Weſtmonaſterium in capella infirmorum monachorum coram dicto Cardinali, archiepiſcopis, et epiſcopis prædictis, contentio inter archiepiſcopos quis eorum à dextris ipſius Cardinalis ſederet orta eſt. Volebat enim Cantuarienſis archiepiſcopus dexteram ipſius tenere, et hoc de jure dicebat ad dignitatem Cantuarienſis eccleſiæ pertinere. Sed Eboracenſis mature veniens primam ſedem à dextris Cardinalis occupavit, eandem ſibi competere allegans ex antiquo beati *Gregorii* papæ decreto quo ſtatutum noſcitur, ut Metropolitanorum Angliæ ipſe prior habeatur qui primo fuerit ordinatus. Illis ita contendentibus, monachi, et familiares qui cum Cantuarienſi archiepiſcopo venerant, in archiepiſcopum Eboracenſem locum præmature occupantem irruentes, ipſum in terram pronum projectum ſuis pedibus conculcarunt. Qui crebris ictibus cæſus capa qua indutus erat fracta vix demum de eorum manibus eſt ereptus. Quod dictus Cardinalis inſpiciens vehementer doluit, & mox dictum *Cantuar.* archiep. ad ſedem apoſtolicam appellavit, imponens ei hoc factum fuiſſe per ejus conſilium ad domini papæ dedecus & ipſius. Et ſtatim ipſe Cantuarienſis eundem Cardinalem ad domini papæ audientiam de ſuſpecto gravamine appellavit. Archiepiſcopus eciam Eboracenſis dictum Cantuarienſem ad curiam Romanam appellavit, imponens ei hanc violentiam ſibi factam fuiſſe à ſuis per ipſius conſilium & voluntatem. Similiter ipſe Eboracenſis *G.* Elienſem epiſcopum appellavit, imponens ei quod in eum manus injecit temere violentas. Sicque finito concilio, prædictus Cardinalis convocatis epiſcopis, abbatibus, Prioribus, & omni clero qui aderat, coram illis dictam appellationem quam fecerat renovavit, & data benedictione omnes abcedere permiſit. Et *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus ad regem in eccleſiam intrans, injuriis ei illatis ſibi oſtenſis ipſum regem adverſus dominum Cantuarienſem & Elienſem eciam epiſcopum in iram & odium concitavit: unde eadem die dominus Cantuarienſis ad dictum Cardinalem accedens pecuniam ei ſpoſpondit, & ſedato eo, uterque illorum appellationem ſuam alteri remiſit. Sed Eboracenſis archiepiſcopus nullam concordiam cum eo inire voluit niſi in præſentia ſummi pontificis & per ipſum.

Poſtea tamen eodem anno concilio pro pace inter ipſos archiepiſcopos & epiſcopum Elienſem facienda apud Wintoniam per regem tunc ibidem exiſtentem congregato, dictus *Rogerus* Eboracenſis archiepiſcopus coram epiſcopis & regni magnatibus domino regi conqueſtus eſt, quod *Galfridus* Elienſis epiſcopus in concilio Cardinalis, ut dictum eſt, manus injecerat in eum temere violentas. Quod Elienſis epiſcopus expreſſe negans, in conſpectu regis & epiſcoporum circum aſtancium ſacroſanctis evangeliis coram eo poſitis, de hoc in verbo veritatis legitime ſe purgavit, quam quidem purgationem legaliter fore factam ipſe Cantuarienſis archiepiſcopus in verbo veritatis atteſtatus eſt. Et ſic ipſi archiepiſcopus Eboracenſis, & epiſcopus Elienſis iram hinc inde remittentes amici ſunt. Tunc dominus rex ut pax firma & concordia inter dictos archiepiſcopos fieret in quantum ſe potuit intromiſit; quæ licet tunc fieri non potuit demum tamen uterque illorum ad inſtantiam regis conceſſit, quod pax & concordia per quinquennium inter eos ſtaret, & quod neuter illorum alteri infra illud tempus aliquod dampnum perquireret, vel gravamen in verbo Dei & virtute Spiritus ſancti coram præſentibus juraverunt.

Interea juvenis rex licentiam eundi in peregrinatione ad ſanctum *Jacobum* à patre ſuo cum inſtantia petiit diligenti. Sed cum pater ejus percepiſſet hoc propoſitum non ex magna devotione ſed ex pravo adulatorum conſilio emanare, qui eum à dulcedine paternæ caſtigationis eripere nitebantur, animi ſui motus nunc aſperis, nunc blandis emollire ſatagebat, ut ſic ſaltim ab illo propoſito eriperetur. Et demum cum rex pater hoc facere non potuit, conceſſit ei ut in Normanniam transfretaret. Itaque licentia à patre ſuo accepta, ipſe & uxor ſua regina ad navigandum in Normanniam Porteſmutam cum ſua familia petierunt. Sed quia ventus erat eis contrarius, moram apud Porceſtriam per dies aliquot traxerunt, auram ibi proſperam exſpectantes. Appropinquante igitur ſolempnitate Paſcali dominus rex pater Wintoniam veniens pro rege filio ſuo, ſuper paſſagium ſuum apud Porceſtriam moram ut jam diximus trahente, deſtinavit; qui regina uxore ſuo ibi dimiſſa ad patrem ſuum Wintoniæ properavit. Interim filii regis *Ricardus* Comes Pictaviæ, & *Galfridus* Comes Britanniæ in ipſa die Paraſceve domini in Angliam apud Southamtoniam applicantes, in craſtino in vigilia Paſchæ Wintoniæ ad patrem ſuum venerunt, à quo cum gaudio magno recepti ſunt.

Tunc dominus rex de præſentia filiorum ſuorum lætior factus ſolempne feſtum cum illis & aliis terræ magnatibus celebravit. Feſto autem illo condigni honoris celebrato cum dominus rex adventus *Ricardi* & *Galfridi* filiorum ſuorum didiciſſet, à filio ſuo rege impetravit, quod iter peregrinationis ſuæ ad ſanctum *Jacobum* differret, donec pax inter *Ricardum* fratrem ſuum & barones *Pictaviæ* guerram tunc contra eum ibi moventes, fuerit reformata. Qui patris voluntati condeſcendens, conceſſit ut ſecum iret ad ſuos inimicos debellandum. Et ſic licentia accepta, ad uxorem ſuam *Porceſtriæ* revertens xiij. kal. Mai navibus ibi aſcenſis, in craſtino in *Normanniam* apud *Barbefluctum* cum regina ſua applicuit. Qui inde ad regem *Franciæ* videndum protinus deceſſerunt.

Apropinquante autem nativitate ſancti *Iohannis Baptiſtæ* prædictus *Hugezon* ſedis apoſtolicæ legatus rege ſibi conductum præſtante in *Normanniam* transfretavit. Qui in ea per epiſcopatus, & abbathias officium legationis ſuæ exercens, ad curiam *Romanam* poſtea remeavit. Interim rex *Scociæ*, & epiſcopi ſui infeſtationem regis *Angliæ*, & *Rogeri Eboracenſis* archiepiſcopi timentes, ad dominum papam latenter ſuos nuncios tranſmiſerunt, ipſum humiliter deprecantes, ut eis unum Cardinalem qui cauſam controverſiæ quæ inter eos, & *Anglicanam* eccleſiam, de ſubjectione eidem facienda vertebatur cognoſceret, deſtinaret. Miſſus eſt itaque ad eos *Vivianus* titulo ſancto *Stephani* de Cœlio monte presbyter Cardinalis, qui legationem *Scociæ*, ac *Hiberniæ*, & *Norwegiæ* ſuſceperat inſularum. Qui circa feſtum ſanctæ *Mariæ Magdalenæ* in *Anglia* ſine regis licentia applicans, cum paulo poſt ad *Northamptoniam* veniſſet, rex ad eum *Wintonienſem* & *Elienſem* epiſcopos deſtinavit, ut ſciſcitarent ab eo cujus licentia in *Angliam* applicuit,

cuit, & ei insuper intimarent, quod rex eum ultra procedere non permitteret, nisi vellet voluntati suæ regiæ consentire. Ipse vero sibi timens, & hinc inde periculum sentiens, tandem ad hoc illorum consilio adquievit. Fecit ergo eum rex in verbo veritatis jurare, quod nihil quod contra ipsum, vel regnum suum esset in legatione sua agere attemptaret. Regia itaque voluntate facta, prædictus Cardinalis rege sibi conductum præstante & literas protectionis suæ ei tradente iter suum versus *Scociam* statim cepit.

Et postea circa festum natalis Domini apud civitatem *Wintercia* in *Galeweia* naves ascendens, in insula de Man applicuit, ubi à *Gnotredo* rege illius insulæ, & à clero & populo ejusdem honorifice susceptus, moram per dies xv. ibi fecit. Et inde in *Hiberniam* transiens apud *Dun* in *Ultonia* homines suos qui post eum in *Galeweia* remanserant exspectavit. Qui cum venissent, ipse inde recedens cum versus *Dublenniam* juxta maritima transisset, magno exercitu *Johannis de Curcy* pro civitate capienda congregato per infortunium obviavit. Cujus exercitus custodes præeuntes ipsius cardinalis præambulos & summarios ceperunt, eos donec *Johannes de Curcy* reddi præceperat retinendo. Ipse autem *Johannes de Curcy* contra prohibitionem *Willielmi* filii *Aldelmi* qui ei præfuerat, ad civitatem episcopalem de *Dun* quæ est caput *Ultoniæ* ubi corpora sanctorum *Patricii* & *Columbæ* & sanctæ *Brigidæ* virginis requiescunt, cum exercitu suo venit, & insulto facto fortiter eam cepit, amissa tamen hinc inde exercitus parte magna. Cumque *Rodericus* rex *Ultoniæ* audisset quod urbs illa capta esset, exercitum in tantum quantum potuit congregavit, & usque *Dun* veniens cum *Johanne de Curcy* & suo exercitu præliavit, ubi *Johanne* cum suis victore existente, prædictus *Rodericus* rex *Ultoniæ* relicto campo cum suis aufugit. In illo autem prælio captus fuit episcopus de *Dun*, quem dictus *Johannes de Curcy* præcepit dicti cardinalis precibus liberari. In prædicta autem civitate de *Duno* supra corpora sanctorum *Patricii* & *Columbæ* & sanctæ *Brigidæ*, antiquum inventum erat epitaphium sub hiis verbis,

Hic jacent in Duno, tumulo tumulantur in uno,
Brigida, Patricius, atque Columba pius.

Prædictus itaque Cardinalis *Vivianus* concilio suo apud *Dublenniam* in *Hybernia* celebrato, inde in *Anglia* apud *Cestriam* applicuit. Qui ad curiam regis accedens ad legationem suam in *Scotia* perficiendam protectionis literas impetravit. Et postea ad castellum *Puellarum* veniens, concilium ibi cum episcopis & viris ecclesiasticis regni *Scotiæ* de statutis ecclesiæ celebravit. In quo concilio *Cristianum* episcopum *Candidæ Casæ* ab officio episcopali suspendit, eo quod ipse ad illud concilium venire recusavit. Dicebat enim idem episcopus episcopatum suum ad legantiam *Eboracensis* archiepiscopi qui eum in episcopum consecraverat, secundum antiquam prædecessorum utriusque consuetudinem pertinere. Et ipse *Rogerus Eboracensis* archiepiscopus qui ab *Alexandro* papa legatus provinciæ suæ constitutus erat subjectionem episcopatus *Candidæ Casæ* juri suo, & suæ ecclesiæ vendicabat. Concilio illo celebrato, per mandatum *Alexandri* papæ propter suam maximam cupiditatem qua omnes fere primates ecclesiasticos suæ legationis depauperando oppressit, *Romam* prædictus rediit Cardinalis.

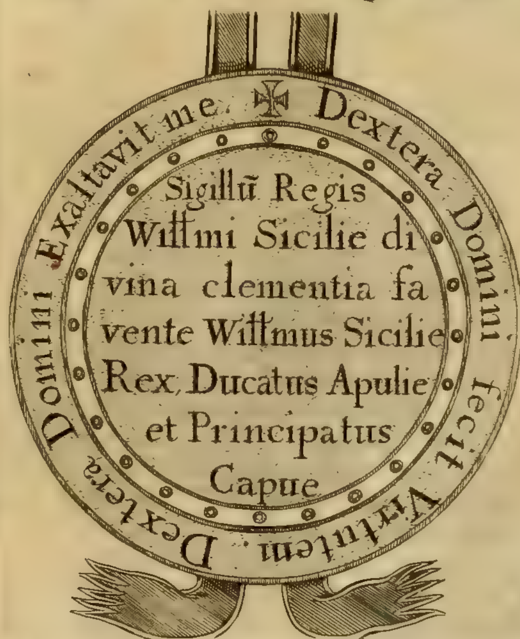
PRæterea anno Domini supradicto circa Pentecosten applicuerunt in *Anglia* episcopus *Trojacensis*, & Electus *Capuaciæ*, & Comes *Florinus* nuncii *Williemi* regis *Siciliæ*, & cum eis *Rothomagensis* archiepiscopus consanguineus regis *Siciliæ* antedicti, qui regem *Londoniæ* invenientes, ab eo *Johannam* filiam suam in uxorem dari dicto regi *Siciliæ* petierunt. Ipse vero rex *Angliæ*, archiepiscopis, episcopis, comitibus, & sapientioribus regni sui in urbe *Londoniæ* congregatis, consuluit quid tam magni regis nunciis responderet. Et accepto ab eis consilio, eos ad filiam suam videndam si eis placeret *Wintoniam* destinavit. Qua visa, ad regem *Angliæ* redeuntes, ab eo puellam supra modum eis placentem ad dicti regis *Siciliæ* connubium impetrarunt. Et tunc ad eorum instantiam episcopus *Trojacensis*, & cum eo episcopus *Norwicensis*, & *Parisius* archidiaconus *Roffensis*, & *Baldewinus Beluot*, & *Ricardus de Camilla* ex parte domini regis ad dictum regem *Siciliæ* mittuntur ut concessionem de filia regis *Angliæ* sibi factam ei intimarent: Electo *Capuaciæ* et Comite *Florino* donec puella ad mittendum esset parata in *Anglia* interim cum rege retentis. Post vero puella circa festum nativitatis beatæ *Mariæ* in omnibus parata, dominus rex pater suus ipsam nunciis regis *Willielmi*, simulque cum eis nunciis suis propriis liberavit. Et præparatis necessariis suis, & regiis muneribus eis datis, cum omnia regio more & digno honore complesset, eos abire permisit. Et regi *Henrico* filio suo in *Normannia* moranti mandavit, ut sororem suam & comitivam ejus reverenter susciperet, & eam cum suis in *Pictaviam* conduceret, & ibidem eam *Ricardo* fratri suo Comiti *Pictaviæ* liberaret. Et præcepit ut idem *Ricardus* eam & suos honorifice susciperet, et per terram suam debitum conductum ei faceret. Et præcepit ut *Rothomagensis* et *Cantuariensis* archiepiscopi, et *Galfridus Elyensis*, *Egidius Ebroicensis*, et *Henricus Baiocensis* episcopi, et *Hugo de Bello Campo*, et alii usque sanctum *Egidium* ubi galeæ et familia regis *Willielmi* ipsam exspectabant, debitam sibi et honestam facerent comitivam, et quod quidam eorum ab ea non discederent, donec nuptiæ inter regem *Siciliæ* et ipsam essent legitime celebratæ. Cumque antedicti *Ricardus Cantuariensis* archiepiscopus, et *Galfridus Elyensis* episcopus eam usque sanctum *Egidium* juxta regis præceptum conduxissent, ad sedes suas in *Anglia* redierunt. Infra autem illorum adventum rediit similiter in *Anglia Iohannes Norwicensis* episcopus, qui primo ad dictum regem *Willielmum* missus fuerat, ut dictam puellam sibi esse concessam ut prædicitur intimaret. In cujus reditu cum ipse & *Parisius* archidiaconus *Roffensis* qui secum missus erat, maria inter *Meschins* & sanctum *Egidium* sulcarent, duo galeæ pulcherimæ familiaribus regis *Willielmi* & donis magnis & variis onustæ, quæ ipse per eos regi *Angliæ* mittebat, maris submersæ fluctibus perierunt.

Cum autem postea dicta *Johanna* filia regis *Angliæ* cum *Egidio Ebroicensi*, & *Henrico Baiocensi* episcopis, & aliis nunciis patris sui qui eam conducebant *Panormum* ubi deberet regi *Willielmo* maritari venisset, & urbem cum suis intrasset, tota civitas

civitas de nocte ei applausit, & tot & tanta accensa sunt luminaria ut civitas comburi penitus crederetur, & præ fulgore tantorum luminum minime possent stellarum radii comparere. Ducta est ergo prædicta puella super equum regium vestibus regalibus insignita in quoddam palacium ut ibidem posset desponsationis & coronationis suæ diem gloriosius exspectare. Paucis itaque diebus elapsis, coram *Egidio Ebroicensi*, & *Henrico Baiocensi* episcopis, *Hugone de Bello Campo*, *Osberto de Camera*, & *Galfrido de la Charre* nunciis regis *Angliæ* cum filia sua missis, & coram multis archiepiscopis, episcopis, comitibus, & baronibus regni *Siciliæ*, prænominata regis *Angliæ* filia fuit *Pannormi Willielmo* regi *Siciliæ* in capella sua regia desponsata, & solempniter coronata, honorificeque dotata, ut in quadam Carta per dictos nuncios suos domino regi *Angliæ* postea tradita plenius continetur. Cujus quidem Cartæ transcriptum ad memoriam hic inseritur in hac forma.

In nomine Dei æterni, & salvatoris nostri Ihesu Christi, Amen. Rerum fœdus & concordia humanarum inter cætera pacis bona ligat fortius & astringit vinculum conjugale, quod & sacramenti altitudine venerandum, & ipsa suæ institutionis est singularitate præclarum, & solempni ab inicio mundi & temporis consuetudine celebratum. Cujus itaque virtus, & forma quæ de divina institutione traxit originem, nec de peccato induit maculam, nec de longævi serie temporis desuetudinis potuit sentire jacturam, quin eciam id honoris venerando accessit mysterio, ut maris & feminæ consensus in matrimonium, Christi & ecclesiæ teneat sacramentum. Tanti ergo mysterii ratione simul & veneratione inducti, nos Willielmus *divina favente gratia rex* Siciliæ, *& Ducatus* Apuliæ, *& Principatus* Capuæ Johannam *puellam regii excellentia sanguinis illustrissimam filiam* Henrici *regis magnifici* Anglorum, *divino nutu, & felici auspicio sacri lege matrimonii, & maritali nobis fœdere copulavimus, ut bonum conjugii castæ dilectionis fides exhibeat, unde nobis in posterum proles regia Deo dante succedat, quæ divina gratia numeris virtutum simul & generis titulo ad regni possit & debeat fastigium sublimari. Quia vero nostra dignum est celsitudine, ut tam nobile ac insigne conjugium decenti dotario debeat honorari, per hoc scriptum præsens damus, & in dotarium concedimus præfatæ reginæ karissimæ uxori nostræ comitatum* Montis Angeli, *sicut est inferius annotatum, scilicet in demanio, civitatem montis Angeli, civitatem Siponti, & civitatem Vestæ cum omnibus pertinenciis, & justis tenementis earum. In servicio autem concedimus ei de tenementis Comitis* Godefridi, Alesme, Peschizan, Bicum, Caple, Baraum, Sefelizum, *& omnia alia quæ idem Comes de Honore ejusdem comitatus Montis sancti Angeli tenere dinoscitur. Concedimus eciam ei similiter in servicio Candelarium sanctum Clericum, Castellum, Paganum, Bersencium, & Cognanum. Insuper concedimus, ut sint de Honore dotarii ipsius monasterium sancti* Johannis de Lania, *& monasterium sanctæ* Mariæ de Pulsano *cum omnibus suis pertinenciis, quæ ipsa monasteria tenent de honore prædicti comitatus sancti Angeli. Ita quidem ut ipsa regina uxor nostra prædicta omnia recognoscat ab hæredibus nostris nobis ordinatione nostra in regnum succedentibus, & de omnibus præscriptis tenementis servicium prout exigit feudum eorum integre & illibate jam dictis hæredibus nostris faciat, & maneat in eorum semper fidelitate. Ad hujus autem donationis & concessionis nostræ memoriam & inviolabile firmamentum præsens privilegium per manus* Alexandri *notarii nostri scribi & bulla aurea nostro tipario impressa roboratum nostro sigillo jussimus decorari. In quo familiares nostri & aliæ personæ præcepto nostro scripserunt anno mense & indictione subscriptis. Ego* Walterus *Pannormitanus archiepiscopus. Ego* Alpanus *Capuanensis archiepiscopus. Ego* Ricardus *Siracensis episcopus. Ego* Bartholomeus *Agrigentinus episcopus. Ego* Reginaldus *Barensis archiepiscopus. Ego* Nicholaus *primas Messensis archiepiscopus. Ego* Rusterus *Consentinus archiepiscopus. Ego* Theobaldus *episcopus. Abbas Regalis monasterii sanctæ* Mariæ *novæ. Ego* Robertus *Catanensis episcopus. Ego* Guido *Cephlensis episcopus. Ego* Elias *Troianus Electus. Ego* Robertus *Tricaricensis episcopus. Ego* Petrus *Galetanus episcopus. Ego* Johannes *Potentinus episcopus. Ego* Alexander *Gupill. Ego* Mathæus *domini Regis Vicecancellarius. Ego* Robertus *Casertanus Comes. Ego* Amphusus *Comes Serullacensis. Ego* Jocellinus *Comes Loretensis. Ego* Hugo *Comes Catazarii. Ego* Ricardus *Fundanus Comes. Ego* Walterus *de Moac regni fortunati stolii Admiratus. Ego* Aldwinus *de Candida domini regis Senescallus. Ego* Berardus *Gentilis primate Mainete Constabularius. Ego* Ricardus *sacri regii palacii legoteca. Ego* Bamaluns *de Monte forti Insticiarius. Ego* Fredericus *Regiæ Curiæ Insticiarius. Data in urbe* Pannormitana *felici per manus* Walteri *venerabilis* Pannormitani *archiepiscopi & Mathæi regis Cancellarii, &* Ricardi *venerabilis* Siracensis *episcopi domini Regis familiarium anno Dominicæ incarnationis M. Clxxvij. mense Februarii decima Indictione. Regni vero domini nostri* Willielmi *Dei gratia magnifici & gloriosissimi Regis* Siciliæ, *ducatus* Apuliæ, *principatus* Capuæ, *Anno xj. feliciter.* Amen.

Sigillum aureum Regis *Siciliæ.*

Dum autem hæc fierent *Ricardus* Comes *Pictaviæ* filius regis *Angliæ* magno exercitu in *Pictavia* congregato, suos inimicos debellavit. Et statim

tim poſt pentecoſten anno Domini adhuc M. Clxxvj prælio cum *Brabacenis* commiſſo eos non longe à *Butevilla* devicit. Et habita victoria, ad debellandum *Aymerum* vicecomitem de *Limoges* eo quod pacem ſuam fregerat exercitum ſuum in *Limozina* promovit. Et caſtello quod vocatur *Aeſſa* obſeſſo illud cepit & in eo milites xl. Et inde exercitum ſuum promovens civitatem de *Limoges* obſedit. Qua infra paucos dies cum munitionibus ſuis capta, inde poſt feſtum ſancti *Iohannis Baptiſtæ Pictaviam* uſque venit. Ubi ad eum juvenis Rex frater ſuus in ejus auxilio ſe conjunxit. Et habito ibi Baronum ſuorum conſilio, exercitum ſuum in terram *Vggrini* vicecomitis de *Engoliſmo* qui pacem ſuam tenere noluit, inde movit. Et novo caſtro obſeſſo & infra dies xv. capto, noluit rex frater ſuus cum eo diutius morari ſed eum pravo uſus conſilio dereliquit *Ricardus* vero quamvis relictus eſſet, cum exercitu ſuo procedens obſedit *Mulmons* caſtellum vicecomitis *Engoliſmi*. Quo infra x. dies capto, inde ad civitatem *Engoliſmi* procedens *Willielmum Tallefer* Comitem *Engoliſmi* & *Bugherum* filium ejus ac *Aymerum* vicecomitem de *Limoges* & vicecomitem de *Ventadoc* & vicecomitem de *Chabenays* infra illam obſedit. Et pro pace habenda Comes de *Engoliſmo* infra x. dies ad deditionem coactus, civitatem *Engoliſmi* & caſtella de *Butevilla*, de *Archiac* de *Mutgernac* de *Lacheſa* & de *Melpis Ricardo* Comiti *Pictaviæ* liberavit. Et obſidibus de miſericordia regis patris ſui proſequenda inde ei traditis, ipſum poſtea & alios malefactores terræ ad regem patrem ſuum in *Angliam* deſtinavit. Quos pater ad filium ſuum in *Pictaviam* remittens, omnia donec ipſemet in *Normannia* veniret, poſuit in reſpectu.

Juvenis autem rex cum in reditu de fratre ſuo uſque *Pictaviam* veniſſet, milites nonnullos de *Francia* & *Normannia* quos pater ſuus odio habuit, pro eo quod tempore guerræ cum illo contra eum fuerant, ſecum retinuit & de familia ſua fecit. Quod in dedecus domini regis patris ſui & regni ſui gravamen *Adam de Chervernna* juvenis regis Cancellarius tendere aſpiciens, vehementer doluit, & malum quod per advenas illos evenire poſſet non valuit ſuſtinere, ſed accepto ſtilo capitula quædam turpiſſima & auditu horrenda & domini ſui juvenis regis ſecreta literis commendata domino regi patri cui fidelitatem juraverat mittere feſtinavit, ſed hoc antequam literæ mitterentur percepto & detecto, & coram juvene rege prolato, ipſe in medio productus ſtetit & confeſſus eſt. Tunc juvenis rex Principibus ſuis ſimul cum epiſcopo *Pictavienſi* qui aderat convocatis, eos interrogavit quid ſuper hoc eſſet agendum, & quid de ſuo faceret proditore. Tunc quidam illorum ipſum reum eſſe mortis, quidam dignum ſuſpendi, quidam excoriari dicebant. Epiſcopus cujus non intereſt judicio ſanguinis intereſſe temptavit ipſum quia erat diaconus liberare, aſſerens clericum in ſacris conſtitutum non poſſe à laico judicari. Tunc juvenis rex videns quod propter epiſcopum clericum illum tutantem, animi ſui motus ſicut voluit de eo vindicare non potuit, quibus tormentis, vita ſua donec hoc regi patri ſuo nunciatum eſſet ſalva, eum afficere potuit cogitavit; ita quod poſt longum ſilentium ad ſe reverſus, tortoribus ait ſuis. Educite eum & ligatis ejus manibus à tergo nudum per plateas & vicos civitatis flagellis cædite, clamantes ut omnes ſciant ipſum meum eſſe viliſſimum proditorem. Et ducentes eum in *Normanniam* apud *Argentonium* in carcere recludatis. Et per quamcumque civitatem tranſieritis, ipſum nudum per vicos & plateas ducite flagellantes. Quo ut præceperat in omnibus facto, cum illud domino regi patri nunciatum eſſet, indigne ferebat, & ad filium ſuum regem quatuor milites mittens mandavit, ut ad eum clericum illum mitteret ſine mora. Qui cum in vinculis ad regem *Angliæ* duceretur, noluit rex eum vinctum recipere quia eum filio ſuo regi tradiderat ſolutum, ſed donec cum filio ſuo quid de eo ageret locutus fuiſſet, præcepit ut ipſe in vinculis in cuſtodia Abbatis de Hida *Wintoniæ* interim ſervaretur.

Eodem anno ſcilicet Domini M. Clxxvj. iv. kal. Julii, *Fredericus* Imperator Romanus magno Teutonicorum exercitu congregato inter *Cunias* & *Mediolanum* prælium cum *Longobardis* commiſit. Quod cum à mane uſque ad veſperam duraſſet, contigit quod Imperator majori parte exercitus ſui cum vexillifero ſuo amiſſa in fugam verſus eſt, nonnullis Principum ſuorum captis & in carcere *Longobardorum* detentis. Appropinquante autem feſto ſancti *Michaelis* anno quo ſupra, dominus rex concilio ſuo tunc celebrato nuncios ſuos per omnia caſtella *Angliæ* mittens, ea in manu ſua capi juſſit, nullo reſpectu ad caſtella familiarium ſuorum & Juſticiariorum *Angliæ* habito, ſed cuſtodibus Comitum & Baronum ſuorum inde amotis, ſuos cuſtodes in eis poni præcepit. Et *Ricardo* Wintonienſi epiſcopo in *Normanniam* miſſo, omnia caſtra Comitum & Baronum ſuorum ibidem in manu ſua ſaiſiri fecit, & ipſum epiſcopum loco *Willielmi* de *Traco* Juſticiarium *Normanniæ* ordinavit.

Eodem anno filius *Roberti* filii regis *Henrici* primi Comes *Gloverniæ Iohannem* filium regis minimum de perquiſitione regis de comitatu ſuo poſt ipſum ſuum conſtituit hæredem. Et rex conceſſit, quod idem *Iohannes* filius ſuus filiam ipſius Comitis *Gloverniæ* duceret in uxorem, ſi hoc propter eorum conſanguinitatem *Romana* curia pateretur; Quod ſi non, rex ex conventione filiam dicti Comitis cum honore maximo maritaret, & nichilominus ipſe rex C. libratas redditoum in *Anglia* uxori *Almari* Comitis *Ebraicarum* daret, & alias C. libratas redditoum uxori *Ricardi* Comitis de *Clara*, utraque enim erat filia ipſius Comitis *Gloverniæ*; et ſi idem Comes *Gloverniæ* filium ex uxore ſua legitime ſuſceptum habuerit, filius ille & *Johannes* filius regis inter ſe prædictum dividerent *Gloverniæ* comitatum. Concilio itaque apud **Windesour** ut dictum eſt celebrato, rex circa feſtum ſancti *Dionyſii* uſque **Felkyngham** properavit, & ibidem *Willielmus* rex *Scociæ* ad eum veniens, *Gilebertum* filium *Fergi* qui fratrem ſuum *Vctredum* regis *Angliæ* cognatum interfecerat ſecum duxit. Qui quidem *Gilbertus* pace cum domino ſuo rege de morte fratris ſui facta, devenit homo ipſius, & contra omnes homines fidelitatem ei juravit, & pro amore ipſius habendo mille marcas argenti ſibi dedit, & ſic pace ſua facta domum veniens, præcepit, quod omnes alienigenæ qui in *Galeweia* per regem *Scociæ* tenementum aliquod habebant, exularent indilate. Et qui huic diffinitioni conſentire nollet ſententiam ſubiret capitalem.

Eodem anno circa feſtum omnium Sanctorum *Manuel Conſtantinopolitanus* Imperator maximo exercitu congregato verſus terram Perſarum ſe movit,

vit, volens civitatem *Yconii* & regnum Perſarum ſibi & ſuo imperio ſubjugare. Sed non profecit; nam dum adhuc ipſe & ſui in propriam regionem peragrarent, fluxus ventris per agmina ſua diffuſus multos de ſuo exercitu interemit, & multos & maxime Imperatorem contrivit. Et quo ipſe & ſui fines *Turcorum* intraverat, *Turci* in agminibus congregati cum ipſius Imperatoris copiis dimicabant. Sed Imperator victor exiſtens, cum ulterius proceſſiſſet & cuidam loco qui à Perſis nominatur *Cibrilcimanii* apropinquaſſet, tot Perſarum turmæ peditum & equitum exercitui ſuo occurrebant, quod pene Imperatoris agmina exceſſerunt; Exercitu namque Imperatoris propter viæ anguſtiam uſque ad decem miliaria extenſo, cum neque qui præibant poſſent extremos defendere, neque poſtremi præeuntes juvare, non mediocriter accidit eos abinvicem diſtare. Cum igitur *Turcorum* agmina ex jam factis præliis cognoviſſent, quod non eſſet tutum à fronte cum Imperatore pugnare, poſteriora exercitus agmina invaſerunt. Inſtabant itaque barbari, & tela quaſi imber ſuper agmina Imperatoris undique à dextris, & ſiniſtris deſcendentia viros & equos quamplurimos occidebant. Cumque Imperator mala gentis ſuæ inſpexiſſet, impetum in *Perſas* & *Turcos* faciens, eos quamdiu viriliter ſuſtinebat. Tandem vero poſtremæ cohortes *Græcorum*, *Latinorum* & aliarum gentium conglobatæ tela ab inimicis emiſſa non ſuſtinentes, ad collem illic adjacentem quaſi ad propugnaculum feſtinarunt. Elevato autem multo pulvere oculos perturbante, & neminem videre quæ circa pedes gerebantur permittente, in præcipucium profundiſſimæ vallis quod aderat portati, alius ſuper alium homines & equi incontinenter corruerunt, & ſic alii alios non tantum ex vulgaribus ſed ex clariſſimis, & intimis ipſius Imperatoris conſanguineis ibi necaverunt. At vero Imperator agminibus ſuis circa ſe conſertis ordinatim proficiſcens, ad *Turcorum* agmina acceſſit, & prælio cum eis cominus commiſſo, campum obtinuit gratioſe. Extunc Soldanus videns ipſum non poſſe Imperatori reſiſtere, mittens ad eum, pacem ipſius deprecatoriis ſermonibus requiſivit, promittens ſibi contra omnes homines ſervicium ſuum, & omnes in regno ſuo captivos abſolvere, ac omnem voluntatem ſuam in quantum potuit adimplere. Imperator igitur moram per duos dies integros ibi fecit, Et cognito quod nichil contra civitatem *Yconii* fieri poſſet, perditis teſtudinibus & machinis ſuis bellicis, eo quod boves qui eas trahebant à telis *Turcorum* cecidiſſent, preces Soldani admiſit; & ſacramento fœderis ſub ipſius Imperatoris vexillis peracto, & pace hinc inde data & conceſſa, Imperator in ſuam rediit regionem, multum tamen de amiſſione conſanguineorum ſuorum anxius & confuſus. Eodem anno mare extra fines in *Angliæ* erumpens multos in *Holandia* homines & pecora abſorbuit, & quaſi poſt biduum furore ſedato in ſemet ipſum rediit.

Anno domini M. Clxxvij. *Henricus* rex *Angliæ* pater Curiam ſuam in natali Domini in *Anglia* tenuit duobus filiis ſuis junioribus, *Galfrido* ſcilicet Comite *Britanniæ* & *Johanne* ſecum exiſtentibus. *Henricus* autem rex filius ſuus Curiam ſuam in illo feſto apud *Argentonium* in *Normannia* celebravit. *Ricardus* vero Comes Pictaviæ tenuit Curiam ſuam apud *Burdegalenſem Aquitanniæ* civitatem. Qui quidem *Ricardus* ſtatim poſt natale urbem *Akenſem* quam *Petrus* vicecomes *Akenſis* & Comes *Bigorniæ* contra eum munierant, obſedit, & eam infra x. dies poſtea cepit. Et inde exercitum ſuum promovens, urbem *Baionam* quam *Ernaldus Bertram* vicecomes *Baionæ* contra eum munierat obſedit. Qua infra x. dies capta, exercitum ſuum inde uſque portas *Cizaræ* quæ nunc portæ *Hiſpaniæ* vocantur promovit. Et ibi caſtello ſancti *Petri* obſeſſo, eadem die dominica proxima poſt octabas *Epiphaniæ* illud cepit penitus & deſtruxit; & *Baſclenſes* & *Navarrenſes* pacem jurare & tenere poſtea vi coegit. Deſtruxit etiam apud *Sorges* & *Leſpurmi* omnes malas conſuetudines introductas, ubi mos erat peregrinos ſancti *Jacobi* deprædare. Et ſic pacificatis circumquaque provinciis in Purificatione beatæ *Mariæ* uſque *Pictaviam* veniens, nuncium ſuum ad regem patrem ſuum in *Anglia* deſtinavit.

Interim dominus rex *Angliæ* ſtatim poſt feſtum ſancti Hillarii **Northamton** veniens cum epiſcopis & magnatibus terræ ſuæ concilium habuit magnum. Intererant autem huic concilio *Robertus* advocatus *Britanniæ* & *Rogerus* Caſtellanus de *Turnay*, per quos *Philippus* Comes *Flandriæ* regi mandaverat, quod *Ludovicus* rex *Franciæ* ab eo petierat primogenitam filiam *Mathæi* Comitis *Boloniæ* fratris ſui ad opus *Philippi* filii ſui, & alteram filiam Comitis *Boloniæ* ad opus filii ſui *Theobaldi*, ſed ſine ejus conſilio nemini illas voluit maritare. Præterea regi per eoſdem mandavit, quod ipſe pactum quod *Ricardus Cantuarienſis* archiepiſcopus & *Galfridus Elienſis* epiſcopus, cum eo ex parte ſua nuper fecerant de prolongatione itineris ſui verſus terram ſanctam, teneret. Promiſerant enim dicti epiſcopi ex parte regis, quod ſi ipſe iter ſuum uſque Paſcham differret, rex ei magnum ſuccurſum faceret & honorem. Præterea per eoſdem regi mandavit, quod pecuniam quam rex pro anima dicti *Mathæi* Comitis *Boloniæ*, ad milites pro defenſione terræ *Jeruſalem* retinendos ſe daturum promiſerat, ſibi mittere non tardaret. Quibus petitionibus auditis, rex reſpondit, Rem quidem bene proceſſuram niſi in Comite remaneret. Et adjecit, quod ſi Comes vellet neptes ſuas filias Comitis *Boloniæ* juxta ejus voluntatem & conſilium maritare, & inde eum ſecurum facere, ipſe omnia promiſſa ſua plenarie adimpleret. Et ad reſponſum Comitis inde audiendum rex cum nunciis ipſius, *Walterum* archidiaconum *Oxoniæ* ſigilliferum ſuum & *Ranulphum Glanville* in *Flandriam* deſtinavit. In quorum præſentia ipſe Comes *Flandriæ* juravit, quod prædictas neptes ſuas nemini maritaret niſi de conſilio & domini regis *Angliæ* voluntate.

In eodem concilio apud **Northamton** *Guido* decanus de **Waltham** decanatum ſuum ibidem in manibus regis juxta ipſius deſiderium reſignavit. Voverat enim rex Deo & beato *Thomæ* martyri quod in honore Dei & peccatorum ſuorum remiſſione, quandam abbathiam regularium Canonicorum fundaret. Et à ſupradicto *Hugezon* Cardinali in *Anglia* legato impetraverat, quod in prædicta eccleſia de **Waltham** Canonicis ſecularibus inde remotis liceret ei Canonicos ibi ſtatuere regulares. Dicto autem concilio celebrato, in octabis ſancti Hillarii rex uſque **Windeſour** veniens, *Ricardum Cantuarienſem* archiepiſcopum & *Galfridum Elienſem* & *Gilbertum Lundonienſem* epiſcopos ad **Waltham** deſtinavit, ubi prædictus decanus decanatum

natum suum de Waltham simpliciter & absolute in manibus dictorum episcoporum resignavit. Et ipsi ibidem præceperunt Canonicis secularibus qui ibi aderant, ad dominum regem accedere ad excambium de præbendis suis recipiendum. Præterea prædicti episcopi omnes redditus de Waltham & præbendarum valorem in scriptis ponentes, domino regi scripta illa transmiserunt. Et postea eodem anno in vigilia *Pentecostes* domino rege usque Waltham veniente *Walterus Roffensis* episcopus ex parte *Cantuariensis* archiepiscopi missus, & *Gilbertus Londoniensis*, *Johannes Norwicensis*, & *Hugo Dunolmensis* episcopi illi ibidem obviantes eadem die, scilicet iij. idus Junii in festo sancti *Barnabæ* Apostoli, per regis præceptum & *Alexandri* papæ mandatum, ac dicti *Cantuariensis* archiepiscopi consensum, in ecclesiam sanctæ Crucis de Waltham sedecim canonicos regulares, quos ipse rex de diversis domibus Canonicorum regularium *Angliæ* elegerat, induxerunt. Et statim per concilium eorundem episcoporum rex de eisdem Canonicis unum constituit Priorem, & unum Suppriorem & tertium Celerarium & quartum sacristam, & alios domus ministros prout ordo eorum legitime deposcebat. Huic autem inductioni & ordinationi dictus *Guido* qui fuit decanus de Waltham interfuit, Cui dominus rex quoddam manerium in excambium sui decanatus ad totam vitam suam dedit. Interfuerunt etiam omnes Canonici seculares ejusdem ecclesiæ de Waltham, quibus rex dedit in excambium ad valorem præbendarum illarum: Et qui præbendas suas permutare noluerunt, rex coram dictis episcopis eis concessit, ut in pace præbendas suas quamdiu vixerint possiderent, post eorum vero decessum ad regulares ibidem canonicos reversuras. Et rex ibidem promisit quod redditus & possessiones eorum in tantum augmentaret, quod præter officiales qui in exterioribus agendis curam haberent, possent esse ad minus in numero quater viginti vel centum Canonici in Conventu. Quod ut videtur hiis temporibus minime adimplevit.

Eodem etiam tempore quo dictus decanus de Waltham decanatum suum ibidem primo resignaverat, rex ad abbathiam monialium de Ambresbury *Exoniensem* & *Wigorniensem* episcopos destinavit; qui per mandatum *Alexandri* papæ abbatissam ibidem, quæ postquam religionis habitum susceperat tres infantes peperisse comprobata fuerat, propter ipsius infamiam deposuerunt, & ipsam & sanctimoniales omnes ibidem quæ errorem & vitæ suæ turpitudinem relinquere & ordinem *Fontis Ebrardi* tenere nolebant, à domo illa dispersertunt. Quibus sic dispersis, rex in *Andegaviam* ad *Fontem Ebrardi* pro uno Conventu sanctarum Monialium misit, quibus Abbathiam illam desiderabat feliciter commendare. Et ne prædicta Abbatissa fame & inopia deperiret degradata, rex ei singulis annis x. marcas argenti spospondens eam abire permisit libere quo volebat. Et postea eodem anno kal. Julii per diem dominicam *Ricardus Cantuariensis* archiepiscopus & quinque alii episcopi domino regi per ipsius mandatum apud dictam Abbathiam de Ambresbury obviantes, in eadem xxiiij. sanctimoniales ordinis *Fontis Ebrardi*, pro quibus dominus rex in *Pictaviam* miserat, induxerunt, aliis propter vitæ turpitudinem expulsis, ut dictum est.

Præterea eadem die ibidem per voluntatem & consensum regis dictus archiepiscopus *Cantuariensis* quendam *Guidonem* electum in episcopum *Bangorensis* ecclesiæ consecravit, dictis episcopis in illo officio sibi ministrantibus. Qui quidem *Guido* ante consecrationem suam dicto *Cantuariensi* archiepiscopo & successoribus suis obedientiam canonicam promisit, & ei professionem suam scriptam coram dictis episcopis liberavit. Eodem etiam anno rex concessit *Benedicto* Priori sanctæ *Trinitatis Cantuariæ* abbathiam de *Burgo*, *Willielmo* de *Watervill* Abbate ejusdem per *Ricardum Cantuariensem* archiepiscopum prius deposito; & etiam concessit *Ricardo* Priori de Kirkeby abbathiam de Whiteby, & monachi utriusque abbathiæ qui illuc videlicet Ambresbury per mandatum regis ad electiones faciendas venerant, dictos Priores ad abbathias prædictas juxta voluntatem regiam elegerunt, quas quidem electiones dictus *Cantuariensis* archiepiscopus qui illis interfuit confirmavit.

Adveniente itaque purificatione beatæ *Mariæ* anno proximo supra videlicet M. Clxxvij. *Henricus* rex *Angliæ* apud Merleberg existens, ad archiepiscopos, episcopos, Comites & Barones totius *Angliæ*, quod essent ad eum *Lundoniæ* dominica prima Quadragesimæ suos nuncios destinavit. Habiturus enim erat eorum consilia de quodam judicio faciendo inter duos reges *Hispaniæ*, scilicet inter *Aldefonsum* regem Castellæ, qui *Alienoram* filiam suam duxerat in uxorem, & *Sanccium* regem *Navarræ*, de terra & castellis de *Berona* quæ rex *Castellæ* adversus regem *Navarræ* sicut hæreditatem suam & feodum vendicabat. Qui cum inter se post multas & magnas debellationes concordare non possent, securitate hinc inde standi judicio Curiæ regis *Angliæ* data, nuncios suos pro judicio de controversia inter eos habita recipiendo, ad Curiam regis *Angliæ* transmiserunt. Venerunt autem ex parte regis *Castellæ* episcopus de *Palenzina*, & Comes *de Engomes* & alii de terra sua Barones ad suam calumpniam promovendam; Et ex parte regis *Navarræ* venerunt episcopus *Pampelonæ*, & alii multi clerici & laici de regno suo ad ipsius partem tuendam. Venerunt etiam ex parte utriusque episcopus de *Tarratuna*, et summus magister Hospitalis totius *Hispaniæ* et dominus *Guntredus*, quidam frater Templi ad Judicium quod de eis fieret audiendum, et illud dictis regibus reportandum. Venerunt etiam duo strenuissimi viri, et ut dicebatur miræ probitatis et audaciæ, unus ex parte regis *Castellæ* et alter ex parte regis *Navarræ* ad duellum si in Curia regis *Angliæ* adjudicatum fuerit capiendum. Et paulo post in capite Jejunii rege *Angliæ* apud Windesour veniente, dicti nuncii dictorum regum *Castellæ* & *Navarræ* in præsentia sua ibidem congregati, quoddam cirografum de conventione inter dictos reges *Hispaniæ* factum, regi *Angliæ* præsentarunt, cujus tenor talis fuit.

Hoc est pactum & Conventio inter *Aldefonsum* regem *Castellæ* & *Sanccium* regem *Navarræ* avunculum suum, de querelis videlicet quas inter se habebant, ut judicium regis *Angliæ* sibi satisfaceret. Et ad hæc uterque regum iiij. Castella in fidelitate ponit, ut judicium *Henrici* regis *Angliæ* soceri regis *Aldefonsi* accipiat & compleat: Et per quem steterit quo minus fiat, subscripta Castella amittat. Rex vero *Aldefonsus* ponit in fidelitate *Nagarum* castellum Christianorum, & *Or* castellum Judæorum, &

& *Arnedo* castellum Christianorum & *Celorigon* castellum Judæorum; similiter rex *Navarræ* in hac fidelitate ponit *Stellam* castellum & castellum Judæorum & *Funes* & *Marano*. Et ad hoc nuncii utriusque regis sint ad præsentiam regis *Angliæ* in prima die præsentis Quadragesimæ, quæ est caput Jejunii, ad hoc Judicium recipiendum. Et si forte nuncii cujuslibet partis morte, vel infirmitate, vel captivitate sua detenti fuerint, præcedentes nuncii exspectent eos usque xxx. dies ultra diem præfixum in Curia prænominati regis *Angliæ*; & qui sani remanserint veniant ad Curiam, & Judicium accipiant. Et si omnes infirmi vel capti vel mortui fuerint, nichil cujus fuerint proinde amittat. Et si omnes vel aliqui nunciorum aliqua harum trium causarum vel occasionum non fuerint detenti, & ad diem statutum ante regem *Angliæ* non venerint, rex cujus nuncii fuerint hæc prædicta castella amittat, & hoc faciat per bonam fidem & sine malo ingenio. Et si forte, quod absit, quod rex *Angliæ* interim mortuus fuerit, hoc eodem prædicto modo nuncii isti ad regem *Francorum*, ad hoc Judicium percipiendum pergant, & per eum sicut per regem *Angliæ* hoc Judicium percipiant & compleant. *Sanccius* igitur rex *Navarræ* hæc tria castella per militem & portatorium suum recipiat, & donet *Naiaram* & *Celorigo P. Roderici* filio Comitis *R.* & donet *Arnedo D. Seminenes*, & ipsi faciant sibi homagium de eis. Similiter *Aldefonsus* rex *Castellæ* hæc tria castella per militem & portatorium suum recipiat & donet *Stellam P. Roderici* de *Azagra*, & *Funes S. Raymuri*, & *Marnanover R. Martini*, & ipsi faciant sibi homagium de eis. Et si aliquis regum istorum hæc tria castella militibus ea tenentibus auferre voluerit, & ea alteri dare, donet illa rex *Sanccius* Navarræ *P. Roderici* vel *G. Vermundi* vel *S. Raymuri*. Similiter rex *Aldefonsus Castellæ* donet illa Comiti *N.* vel Comiti *P.* vel Comiti *G.* sed ipsi qui tenentes fuerint non donent hæc prædicta castella, donec illi qui ea recipere debent faciant homagium de illis alteri regi sicut supra dictum est. Et in toto quantum rex *Aldefonsus* tenet de rege *Navarræ* melioret cum proprio suo ære quantum voluerit & potuerit. Similiter rex *Sanccius* melioret cum suo proprio ære quantum voluerit & potuerit in toto in quantum tenet de rege *Aldefonso*. Et ad hoc Judicium audiendum illi reges iiij. fideles elegerunt, videlicet *Johannem* episcopum *Tirasonensem*, & *Petrum* de *Areis*, & *Gunterum*, & *Petrum* de *Rinoso*. Vel de istis duo vel tres vel omnes, cum nunciis ad Curiam regis *Angliæ* pergant, & querimonias utriusque regis ante eum exponant, Et auditis querelis, quos rex *Angliæ* causam suam primitus dicere mandaverit, dicant, Et per verbum horum fidelium, qui hoc Judicium à rege *Angliæ* audierint, uterque regum supradictam conventionem, prout in hac carta continetur, attendat & compleat. Et milites qui de prædictis castellis homagium fecerunt, secundum dictum horum fidelium præfatis regibus attendant, & compleant per bonam fidem & sine malo ingenio. Insuper vero ambi reges per fidem suam firmaverunt, & statuerunt treugas bonas & salvas de hominibus, & castellis, & terris, & de omnibus rebus usque ad vij. annos, & ut firmius teneantur *Sanccius* rex Navarræ ponit *Ergun* in fidelitate, & rex *Aldefonsus* ponit *Calagunan*. Et si exercitus cujuslibet horum regum cum eo vel sine eo regnum alterius intraverit, ille qui hoc fecerit, prædictum castellum perdat. Et si forte aliquis vassallus horum regum infra has treugas in regno alterius vi vel furto castellum acceperit, rex cujus vassallus ille fuerit, infra xl. dies suum castellum alteri regi reddat: Quod si non fecerit, miles ille qui castrum quod in fidelitate positum est tenuerit, regi conquerenti prædictum castellum donet, & teneat illud in pignore donec castellum suum recuperet. Si vero aliquis horum regnorum qui non sit vassallus istorum regum, aliquo casu in regno alterius castellum acceperit, ambi reges cum gente sua super eum veniant et obsideant, et donec captum sit de eo non recedant. Statuerunt etiam ut omnes vassalli utriusque regis, qui ex quo guerra ista incepit hæreditates amiserunt, eas ex integro recuperent sicut erant tenentes die qua eas perdiderunt, et pro malefacto vel judicio quod hactenus fecissent, eas non perdant, nec infra istos vij. annos pro aliqua querimonia ulli respondeant. Si vero deinceps de novo aliqua querimonia, vel judicium inter eos ortum fuerit, ad *Medianetum* veniant, et secundum quod ibi judicatum fuerit sibi satisfaciant. Et omnes homines utriusque regni secure de regno ad regnum eant et redeant, exceptis notis homicidis. Si vero aliquis istorum regum hæreditates sicut supradictum est reddere noluerit, prædictum castellum alteri regi reddat, et teneat illud in pignore donec hæreditates et totum quantum de illis exegerit, recuperet. Et omnes vassalli utriusque regis sint infra istas treugas cum hominibus, et castellis, et etiam cum omnibus aliis rebus quas habuerint in quacumque terra sint. Et hæc omnia supradicta teneantur & serventur per bonam fidem et sine malo ingenio. Et rex *Aldefonsus Arragoniæ* sit in istis treugis si ei placuerit; si forte sibi non placuerit in illis esse, tamen treugæ ut supradictum est firmiter inter nos reges præfatos teneantur. Facta est hæc Carta inter *Narrares* et *Lucronium* æra M. CC. xiiij. viij. kal. Septembris.

Isto cirographo audito, prædictis nunciis rex præcepit, ut omni occasione remota essent ad eum apud *Londoniam* Dominica proxima sequente suum ibidem Judicium recepturi. Instante autem Dominica prædicta, videlicet prima Dominica quadragesimæ quam rex nunciis prædictis statuerat, venit ipse rex *Londoniam*, & ibi ad eum venerunt sicut ipse mandaverat, *Ricardus* Cantuariensis archiepiscopus, *Galfridus* Eliensis, *Gilbertus* Londoniensis, *Reginaldus* Bathoniensis, *Robertus* Herefordensis, *Johannes* Norwicensis, *Bartholomæus* Exoniensis, *Rogerus* Wigornensis, *Johannes* Cicestrensis, & *Walterus* Roffensis episcopi. Et de *Wallia*, episcopi de sancto David, de sancto Asaph, & de Bangor. Episcopus vero Saresbiriensis, & episcopus Cestrensis ibidem non poterant tunc venire. *Rogerus* Eboracensis archiepiscopus infirmitate tunc detentus, absentiam suam legitime excusavit; sed de provincia sua *Hugo* Dunolmensis, & *Christianus* Candidæ Casæ de Galeweia episcopi advenerunt. Venerunt eciam illuc tot abbates, tot decani, tot archidiaconi, quot leviter sub numero non cadebant. Venerunt eciam illuc de mandato Regis

omnes Comites & Barones regni *Angliæque* magnates. Et omnibus in aula regia apud *Londoniam* congregatis interfuerunt quatuor viri elegantes quos fideles appellabant, videlicet *Johannes* epiſcopus *Tiraſonenſis, Petrus de Areiſo, Guttredus* & *Petrus de Rinoſo* qui miſſi erant ex parte utriuſque regis, ſcilicet *Caſtellæ* & *Navarræ*, ad judicium quod de eis fieret audiendum, & illud eis ut præmittitur reportandum. Præterea nuncii utriuſque regis qui ad jus dominorum ſuorum oſtendendum miſſi fuerant ibi erant. Tunc quia Comites & Barones *Angliæ* ſermonem illorum minime intelligebant, præcepit eis rex ut petitiones, calumpnias & allegationes ſuas hinc inde ſcribere, & infra triduum ſibi tradere non tardarent. Quibus poſt triduum coram rege iterum ibidem convenientibus, epiſcopus *Palentinæ* & alii nuncii regis *Caſtellæ* primo ei quoddam ſcriptum, in quo petitiones, calumniæ & rationes pro parte eorum continebantur, (quas hic cauſa brevitatis prætermitto) coram Epiſcopis, Comitibus & regni ſui Baronibus protulerunt. Et cum verbo & ſcripto omnia pro parte ſua protuliſſent, & finem dicendi feciſſent, epiſcopus *Pampeloniæ* & alii nuncii regis *Navarræ* ſtatim ſurgentes, nichil horum quæ adverſarii ſui loquebantur contradicebant, ſed ſcriptum quoddam in quo petitiones, calumpniæ & allegationes ſuæ ſcribebantur, (quas hic eciam cauſa prædicta non inſero) in medium protulerunt, cujus finis talis eſt.

Hæc autem petit Sanccius *rex* Navarræ *hac ratione, quia habuit & poſſedit pro ſuo, & ſine ordine judiciario ejectus eſt, & idcirco querela ſua debet præcedere quia ultima eſt violentia & prius debet purgari, & etiam altera pars jure ſuo cecidit ſi quod habuit.* Adhuc idem rex *Sanccius* de jure ſuo confidens hanc infraſcriptam conventionem coram omnibus pro parte ſua per nuncios ſuos propoſuit ſupradictos, cujus tenor talis eſt. *Hæc eſt Carta pacis & concordiæ quæ facta fuit inter regem* Aldefonſum *de* Caſtella *& regem* Sanccium *de* Navarra *in abbathia quæ vocatur* Siterium. *Placuit utrique regum ut fieret pax & concordia inter eos per x. annos. Et facta eſt, & placuit ut hoc juramento firmarent & jurarent ipſi & Barones ſui ſuper Altare & ſuper quatuor Evangelia, ut tenerent prædictam concordiam & treugas per fidem, & ſine malo ingenio & fraude per x. annos; & iſtæ treugæ factæ ſunt de corporibus, & pecoribus, & facultatibus, & caſtellis. Et ſi aliquis Regum vel Baronum iſtas treugas fregerit, & infra xl. dies clamorem factum non emendaverit, ſit perjurus.* Aluneſo. *Facta Carta Era* M. CCv. *menſe Octobris, ut à ſequente feſtivitate ſancti* Martini *uſque ad x. annos ſit terminus treugarum, & quod infra x. annos ſcriptæ Conventionis ſit læſus rex* Navarræ *conqueritur. Eſt autem læſus infra x. annos illos in ablatione caſtellorum iſtorum,* Kellegum, Malveizin, Portela. *Præterea petit rex* Navarræ *ſibi reſtitui à rege* Caſtellæ *uſque ad ſummum* C.M. *marcarum argenti, rege* Sanccio *hodie in* Navarra *regnante ſatisfactionem regi* Aldefonſo *offerente de omnibus querelis ſuis ſecundum arbitrium Baronum utriuſque vel ſereniſſimi regis* Angliæ. *Et confidenter dicimus, quod iſta & hiis ſimilia infra talem conventionem & tales treugas perpetrata debent primum reſtitui antequam ad aliam cauſæ perveniatur articulum, quoniam hoc habet lex, hoc habet conſuetudo, hoc habet canon, hoc habent omnia jura. Hæc quæ dicta ſunt manifeſtata ſunt litera, ſed plenius & copioſius manifeſtabuntur lingua.*

Igitur cum præfati nuncii regis *Navarræ* hæc & hiis ſimilia dixiſſent, et nuncii regis *Caſtellæ* nichil horum quæ ab illis propoſita fuerant contradicebant, dominus rex prolatis coram omni populo ſanctis evangeliis, fecit prænominatos nuncios jurare ante ſententiæ pronunciationem, quod domini eorum, ſcilicet rex *Caſtellæ* et rex *Navarræ* judicium ſuum tam de reſtitutionibus quam de treugis firmiter obſervarent. Et niſi fecerint ipſi corpora ſua redderent in poteſtatem manuum ſuarum.

JUDICIUM.

TUnc archiepiſcopus *Cantuarienſis* et epiſcopi *Angliæ* qui aderant, et Comites, et Barones regni plenariam utrique parti ſupradictorum quæ in jure erant petita reſtitutionem fieri adjudicarunt. Adjudicaverunt itaque reſtitutionem fieri *Aldefonſo* regi *Caſtellæ* ab avunculo ſuo rege *Sanccio Navarræ*, ſcilicet de *Logrino*, et *Navarez*, et *Attedena*, et de *Aptol*, et de *Agoſeio*, cum omnibus pertinentiis ſuis quæ pater ſuus quando deceſſit vel ipſe poſt aliquot annis quiete poſſedit. Sed avunculus ſuus rex *Navarræ* ea prædicta regi *Caſtellæ* dum adhuc puer eſſet et orphanus, violenter abſtulit et injuſte. Et adjudicaverunt reſtitutionem fieri *Sanccio* regi *Navarræ* ab *Aldefonſo* rege *Caſtellæ*, ſcilicet de *Legin*, et *Pertol*, et de caſtello quod tenet *Godin* quæ rex *Caſtellæ* ei per guerram abſtulerat. Et poſtea dominus rex *Angliæ* tradidit dictis nunciis ſcriptum regibus ſuis de hoc judicio deferendum, Cujus tenor talis eſt.

HEnricus *Dei gratia rex* Angliæ, *dux* Normanniæ, *&* Aquitaniæ, *& comes* Andegaviæ, *kariſſimis amicis ſuis* Aldefonſo *regi* Caſtellæ, *&* Sanccio *regi* Navarræ, *ſalutem. Sicut ex literarum veſtrarum tenore & fidelium veſtrorum* Johannis *Epiſcopi* Tiraſonenſis, Petri *de Areis*, Gutterii, *&* Petri *de* Rinoſo *relatione, & nunciorum veſtrorum epiſcopi* Palentini, *comitis* Gumes, Lobdiez, *comitis* Garſiæ, Garſi, Petri Petri, Gorterfernaz *epiſcopi* Pampiloniæ, Garſie Bern'. Sanccii, Raimuri, Petri Raimuri *&* Paignol *de* Taiſona, Ancer *de* Calez *aſſercione cognovimus, quod placuit utrique veſtrum querimonias inter vos habitas ſuper quibuſdam caſtellis & terris cum earum terminis & pertinentiis, noſtro Judicio terminari: Nos verò fidelibus & nunciis veſtris ea qua decuit veneratione ſuſceptis, pacem inter vos honori Dei & toti Chriſtianitati plurimum proficere attendentes, divinæ pietatis & communis utilitatis intuitu negotium hoc in nos ſuſcepimus; fidelibus itaque à nobis communiter electis & procuratoribus, & advocatis cauſarum veſtrarum in præſentia noſtra, & epiſcoporum noſtrorum & comitum & baronum conſtitutis, petitiones & allegationes utriuſque partis diligenter audivimus & intelleximus. Proponebant ſiquidem hii, quibus cauſa* Aldefonſi *regis* Caſtellæ *commiſſa fuerat,* Sanccium *regem* Navarræ *memorato regi* Caſtellæ, *dum adhuc orphanus eſſet & pupillus, caſtella &*

terras

terras, scilicet Logron, Navarret, Andena, Aptol, Agosora, *cum omnibus terminis & pertinenciis quæ pater suus die qua decessit, & ipse post, aliquot annis quiete possederat, injuste & violenter abstulisset, unde & eorum restitutionem sibi fieri postulabant. Illi vero quibus causa* Sanccii *regis* Navarræ *commissa fuerat, nichil horum quæ ab hiis proposita fuerant contradicentes, asserebant* Aldefonsum *præfatum regem* Castellæ Sanccio *prænominato regi* Navarræ, *castella scilicet* Legin, Portol, *&* Castellum *quod tenet* Godin, *per guerram & injuste abstulisse, & parte altera in nullo contradicente, eorum fieri sibi restitutionem pari petebant instantia. Præterea in scripto vestro continebatur communi, vos treugas inter vos usque in septennium fide interposita firmasse, & hoc ipsum nuncii vestri in jure palam sunt protestati. Habito igitur cum episcopis, comitibus & baronibus cum deliberatione consilio, pacem inter vos ad fidem Christianorum propagandam, & ad inimicorum Christi confusionem necessariam fore considerantes, plenam eciam tam ex scriptis vestris quam nunciorum assertionibus fiduciam concipientes, quod in pace firmanda & conservanda consilio nostro & præcepto parebitis, ante Judicii pronuntiationem super præscriptis querelis & treugis mandamus vobis per nuncios vestros & consulimus, & præcipimus, & adhuc scripto præsenti mandamus, ut pacem inter vos firmetis imperpetuum & fideliter observetis; Super querelis vero prætaxatis de castellis & terris cum omnibus terminis & pertinentiis hinc inde violenter & injuste ablatis, cum nichil contra utrinque objecta à parte alterutra alteri respondetur, nec quicquam quo minus restitutiones, quas petebant, faciendæ essent allegaretur, plenariam utrique parti supradictorum quæ in jure petita erant fieri restitutionem adjudicavimus. Adjunximus eciam ex Judicio treugas præfatas inter vos, ut supradictum est, fide firmatas sicut ex scripto vestro et nuntiorum vestrorum publica confessione in jure facta nobis constitit, usque ad constitutum inter vos terminum inviolabiter observandas. Volumus eciam et præcipimus pro bono pacis, ut rex* Aldefonsus *dilectus filius noster donet* Sanccio *regi* Navarræ *avunculo suo singulis annis usque ad decennium tria milia morabotinorum ad tres terminos in anno* Burgis *recipienda, scilicet ad* iiij. *primorum mensium post prædictam restitutionem utrimque factam mille morabotinorum, & ad finem* iiij. *mensium proximo sequentium* M. *morabotinorum, & ad finem* iiij. *mensium tercio sequentium* M. *morabotinorum, ita ut singulis annis de* x. *annis sequentibus post prædictam restitutionem solvantur tria milia morabotinorum ad eosdem terminos & in loco prænominato* Sanccio *regi* Navarræ. *Præterea nuncii utriusque vestrum juraverunt ante sententiæ pronunciationem, vos Judicium nostrum tam de restitutionibus quam de treugis firmiter observaturos; & nisi feceritis quod corpora sua redderent in manum nostram & potestatem. Hiis testibus,* Ricardo *archiepiscopo Cantuariensi,* Hugone *Dunolmensi episcopo,* Galfrido *Eliensi,* Rogero *Wigorniensi,* Bartholomeo *Exoniensi,* Gilberto *Londoniensi,* Waltero *Roffensi,* Reginaldo *Bathoniensi,* Johanne *Norwicensi,* Johanne *Cicestrensi,* Roberto *Hereford. episcopo de sancto David Walliæ,* Adam *de sancto Assaph, & episcopo de Bangor.* Galfrido *filio regis comite Britanniæ,* Willielmo *comite de Albamarla,* Roberto *comite de Leicestria,* Willielmo *de Mandevill comite de Essexia,* Roberto *comite de Gloucestria,* Willielmo *de Arundell comite Suthsexiæ;* Hugone *comite Cestriæ & comite de Ferers. Et de baronibus Angliæ,* Ricardo *de Lucy,* Willielmo *de Vesci,* Roberto *de Vallibus,* Rogero *de Moubray,* Roberto *de Stutevill,* Philippo *de Kima, & aliis quampluribus tam clericis quam laicis de regno Angliæ.*

Itaque concilio illo finito dominus rex dedit nunciis prædictorum regum *Hispaniæ* dona magna et varia, aurum, argentum, et vasa preciosa unicuique secundum quod ordo et dignitas poscebat. Et sic licentia repatriandi eis data est. In eodem eciam concilio episcopus de sancto *David Walliæ*, fecit professionem suam *Ricardo Cantuariensi* archiepiscopo, & illam manu sua scriptam sibi dedit, & promisit ei in verbo veritatis debitam & canonicam obedientiam, coram *Galfrido Eliensi* episcopo & aliis sex episcopis, & coram *Gilberto Londoniensi* episcopo, qui eum anno præcedenti apud *Cantuariam* per mandatum dicti *Cantuariensis* archiepiscopi in remotis agentis in episcopum consecraverat.

Istis peractis, rex de *Londonia* recedens venit usque Perleberg, & quosdam familiares suos, videlicet magistrum *Johannem Comyn*, *Bertramum de Verdon*, et *Robertum de Salopia* ad prænominatos reges *Hispaniæ* ut per eos illorum sciret responsum cum suis literis inde misit. Præterea per eosdem nuncios suos regi *Ferando* mandavit, quod diu erat ex quo in mente & proposito habuit causa peregrinationis limina sancti *Iacobi* visitandi. Et quia ipse erat rex & dominus civitatis sancti *Iacobi* & provinciarum circumjacentium, rogavit eum ut amore ipsius literas de salvo conductu eundi & redeundi per terram suam ei per dictos nuncios destinaret.

Dominica postea Paschæ floridæ appropinquante, rex *Angliæ* pater usque Redinges veniens festum illud ibi celebravit. Et ibidem nunciatum est ei quod Comes *Flandriæ* jam prope Witsand pervenerat, & se causa cum eo loquendi & limina sancti *Thomæ* martyris visitandi in *Angliam* venire paraverat. Quod audiens rex versus *Cantuariam* iter suum aripuit indilate. Et die Mercurii sequente Comes *Flandriæ* in *Anglia* apud Dover applicans eadem die *Cantuariam* properavit; Ad quem rex in crastino summo mane die Jovis absoluti *Cantuariam* ad Comitem usque venit. Et facta ibi peregrinatione sua uterque scilicet rex & Comes usque Dover ubi naves dictum exspectabant Comitem advenerunt. Cui rex quingentas marcas argenti in auxilium peregrinationis suæ *Jerosolomitanæ* faciendæ donavit. Et sic Comes licentia à rege capta nocte sequenti post tenebras mare intrans apud Witsand in crastino applicuit valde mane, rege die illo apud Dover quia erat Parasceve Domini remanente. Qui crastino in vigilia Paschæ ad quandam villam quæ vocatur Wic se transferens, festum ibi paschale celebravit, *Ricardo Cantuariensi* archiepiscopo illo die missam coram eo decantante. Finita itaque solempnitate diei paschæ rex *Londoniam* rediens, inde dominica clausi paschæ ad sanctum *Edmundum* regem & martyrem in peregrinatione venit. Et inde in crastino venit usque Ely causa visitandi sanctam virginem *Etheldredam*, & illuc

Rogerus Eboracensis archiepiscopus, *Reginaldus* Bathoniensis, & *Johannes* Norwicensis episcopi, & multi Comites & Barones *Angliæ* ad tractandum de pace & stabilitate regni ad eum venerunt. Et cum diu ibidem tractassent, rex inde venit ad *Gaytonam*, ubi multi *Wallenses* ad eum confluentes fidelitatem ei juraverunt.

Eodem tempore circa clausum paschæ *Philippus* Comes *Flandriæ* antedictus & multi de nobilioribus *Franciæ* cum eo iter *Jerosolomitanum* arripuerunt. Similiter quidam de *Anglia*, scilicet *Willielmus* de *Mandevill* Comes de **Esser**, *Henricus de Lacy*, *Robertus Pirdu* frater Templi & alii nobiles regni iverunt, per quos rex *Angliæ* pater misit quingentas marcas, & per fratres Hospitalis alias quingentas marcas ad Terram sanctam contra crucis Christi inimicos defendendam. Postea rege *Angliæ* usque *Windesores* se transferente, & dictum *Rogerum* Eboracensem archiepiscopum & alios prædictos episcopos secum ducente, omnes fere Comites, Barones & milites regni ad eum illuc venerunt equis & annis parati quo præciperet rex eundi. Cumque ibidem de pace & stabilitate regni tractassent, custodibus castellorum suorum *Angliæ* de concilio Episcoporum, Comitum & Baronum suorum amotis, militibus de privata familia sua ea tradidit custodienda. Et præcepit quod castellum de **Alverton** quod *Dunolmensis* episcopus tempore guerræ firmaverat, sterneretur. Tamen idem episcopus quia male & ficte tempore guerræ Regi servierat, adveniente pace mille marcas regi dedit pro amore suo habendo, & ut castella sua starent, & ut quandam villam cum pertinentiis quæ vocatur **Witton** *Henrico* filio prædicti episcopi rex concederet & donaret. Hiis & aliis ita dispositis, rex reddidit Comiti *Cestriæ* omnes terras & castella quæ sibi citra mare & ultra de jure legitime pertinebant præcipiens ei, ut cum aliis sibi associandis in *Hiberniam* iret ad terram illam sibi & *Johanni* filio suo cui eam concesserat subjiciendam. Perquisiverat enim ab *Alexandro* summo pontifice, quod liceret ei filium suum quem vellet regem *Hiberniæ* facere & similiter coronare, ac reges & potentes ejusdem terræ qui subjectionem ei facere nollent debellare.

Hiis itaque peractis, rex inde discedens *Oxoniam* usque venit, ubi *Resus* filius Griffini rex Suthwalliæ, & *David* filius Owani rex Norwalliæ, & *Cadwallus* rex de Delwan, & *Griffinus* de Bromfelde, & *Madocus* filius Gernet, & plures alii de nobilioribus Walliæ de mandato suo ad ejus ibidem colloquium convenerunt. Et ibi rex *Angliæ* dedit dicto *David* regi Norwalliæ qui sororem suam in uxorem duxerat, terram de *Ellesmere*, & *Reso* regi Suthwalliæ terram de *Meroydyn*; & ipsi inde fidelitatem & ligantiam domino regi & pacem observandam sibi & regno suo *Angliæ* juraverunt. Ibidem eciam apud *Oxoniam* idem rex Angliæ *Johannem* filium suum coram episcopis & regni sui principibus regem *Hiberniæ* constituit. Et postea fecit quosdam familiares suos sibi & dicto *Iohanni* filio suo ligantias, fidelitates & homagia contra omnes homines facere & jurare, quibus terras *Hiberniæ* dedit & distribuit in hunc modum.

Dedit itaque rex pater *Hugoni de Lacy* totam *Midam* cum pertinenciis pro servicio C. militum tenendam de ipso & *Iohanne* filio suo, & Cartam inde ei fecit. Dedit eciam *Roberto filio Stephani* & *Miloni de Cogham* regnum de *Corc* pro servicio lx. militum tenendum de ipso & *Johanne* filio suo, excepta civitate de *Corc* cum uno cantredo quam dominus rex sibi & suis hæredibus reservavit. Dedit eciam *Herberto filio Herberti* & *Willielmo* fratri Comitis *Cornubiæ Reginaldi*, & *Iocelino de la Pumeray* eorum nepoti regnum de *Limeric* pro servicio lx. militum, excepta civitate de *Limeric* cum uno cantredo, quam rex sibi retinuit. Dedit eciam *Willielmo filio Aldelmi* dapifero suo civitatem *Wesefordiæ* cum pertinenciis in custodia, statuens *Herketelon* cum pertinentiis & *Glascarric* cum pertinenciis & plures alias terras ad servicium *Wesefordiæ* imposterum pertinendas. Dedit eciam *Roberto le Power* in custodia civitatem *Waterfordiæ* cum pertinentiis, statuens totam terram quæ est inter *Waterfordiam* & aquam quæ est ultra *Lismoram* & eciam terram *de Siseria* cum pertinentiis ad servitium *Waterfordiæ* imposterum pertinendas. Dedit eciam *Hugoni de Laci* custodiam civitatis *Dublenniæ* cum pertinentiis, ad cujus eciam servicium statuit terras multas. Terris itaque *Hiberniæ* modo prædicto divisis & concessis, ac homagiis, fidelitatibus & liganciis inde factis & juratis, rex inde discessit, & postea apud **Marlebergе** post festum Ascensionis Domini dedit *Philippo de Breus* totum prædictum regnum de *Limeric* pro servicio lx. militum, tenendum de eo & *Iohanne* filio suo, & inde eis homagium suum fecit. Nam dicti *Herbertus filius Herberti*, & *Willielmus* frater *Reginaldi* Comitis, & *Iocelinus* de *Pomeray* dictum regnum habere nolentes illud domino regi & *Iohanni* filio suo libere & quiete ab omni eorum calumpnia reddiderunt, pro eo quod rex noluit reddere eis hæreditates suas jure eis hæreditario pertinentes, & pro eo eciam quod idem regnum de *Limeric* nondum erat adquisitum nec regis dominio subjectum. Nam occiso à regalibus *Monaculo* rege de *Limeric* qui regi *Angliæ* in *Hibernia* ad eam sibi subiciendam venienti pro regno suo de *Limeric* & aliis terris suis *Hiberniæ* homagium fecerat, quidam consanguineus ejus in regno illo sibi successit, qui cum mala & sævicias quas advenæ *Angli* in eum & alios *Hibernienses* exercebant, vidisset, noluit fidelitatem eis jurare nec concordiam facere aliqualem. Rege eciam *Conrensi* à fidelitate quam regi *Angliæ* fecerat propter hiis similia recedente.

Adveniente itaque solempnitate Pentecostes, dominus rex pater venit *Londoniam*, & ibi Abbathiam de **Thorney** Priori de **Ely** dedit & concessit, qui fidelitatem ei inde juravit. Eodem anno die Dominica clausæ Pentecostes sanguineus imber cecidit in insula de **Whit** fere per duas horas integras, ita quod panni linei per sepes ad siccandum suspensi, rore illo sanguineo sic aspersi fuerant aci in vase aliquo pleno sanguine mersi essent. Eodem anno circa festum sanctæ Trinitatis *Margareta* uxor juvenis regis *Angliæ* quæ prægnans ad regem *Franciæ* patrem suum abiit, peperit filium nomine *Willielmum*, qui infra triduum *Parisius* obiit, & quidam dixerunt quod abortivus fuit. Eodem anno in ebdomada Pentecostes angelus Domini cuidam in sompnis apparuit, dicens, Hæc dicit Dominus Deus, Volo ut corpora Sanctorum, scilicet corpus sancti *Amphibali* qui magister sancti *Albani* extiterat, & eum à pagano errore ad Christianam veritatem converterat, & aliud sanctum corpus, illius videlicet

cet qui cum à nequissimo rege ad beatum *Albanum* necandum missus fuisset, in eum manus mittere nolebat, sed de pagano errore ad fidem Christi conversus sententiam subiit capitalem, & martyr Christi effectus cœlos penetravit, transferantur de loco ubi sepulta sunt ad ecclesiam sancti *Albani*, & ibi cum digna reverentia recondantur. Et ad hæc angelus subjunxit dicens ei, Vade cito ad Abbatem & Conventum ecclesiæ sancti *Albani*, & hæc eis indica visionem; & præcipe eis ut in quodam loco qui dicitur, &c. fodere faciant & ibi possunt sanctorum corpora invenire.

Vir autem ille tanta visione angelica expergefactus, apud se diu meditabatur, utrum Abbatem & conventum sancti *Albani* sicut angelus ei præceperat, verbis agrederetur an non. Cumque diu in hunc modum animum suum affligeret, tandem ei placuit quod non iret, & sic suo recubuit in grabato. Et ecce angelus secundo & tercio apparuit ei, eundem sermonem dicens, & nisi iret celerius minas addens. Talibus ergo minis vir ille perterritus, ocius à cubili suo surgens, ad Abbatem & Conventum perrexit, & eis illud cœleste mandatum & visionem angelicam indicavit; Cujus dictis Abbas & Conventus fidem dederunt, quia in annalibus suis ubi miracula & passio beati martiris *Albani* scribebantur, nomina & passiones dictorum Christi martyrum legebantur, sed ignotum erat eis in quo loco eorum corpora humabantur. Convocatis igitur comprovincialibus præfatus abbas & homo ille cui angelus apparuit, ad dictum locum ubi corpora martyrum sepulta erant procedentes, circumquaque fodere præceperunt. Cumque illi circumquaque fodientes jam per octo dies in cassum laborassent, ecce odor suavissimus de tumulis martyrum erumpens, eos ad fodiendum ibi mirabiliter provocavit. Assiduis ergo orationibus insistentes, & omnipotentis Dei auxilium invocantes, ad locum unde odor ille prorupit ocius accesserunt, et ibi fodientes sarcophagos in quibus martyrum corpora sepulta fuerant invenerunt. Corpora vero tollentes, in crastino nativitatis sancti *Iohannis* Baptistæ vij. kal. Julii ad ecclesiam sancti *Albani* cum ympnis et canticis detulerunt, ubi illis honorifice reconditis muti sermonem, claudi gressum, cæci visum et alii plures sanitatem à diversis langoribus receperunt.

Eodem anno circa festum Sanctorum vij. fratrum rex apud **Stanstede** existens concessit *Judæis* regni sui *Angliæ* licentiam habendi cœmeteria extra civitates quas inhabitabant, ubi possent in loco competenti illa emere, ad mortuos suos sepeliendos. Nam ipsi prius cœmeterium aliquod nisi apud *Londoniam* nullatenus habebant, unde ubicumque aliquis eorum in *Anglia* mortuus esset, corpus ejus ad humandum *Londoniam* ferebatur. Rex tunc temporis apud **Stanstede** & circa maritima per octo dies ut mare transiret moram faciens, cicatrice tibiæ suæ in ea parte qua ex percussione equi unius fratris Templi tempore guerræ læsus fuerat, ingravescente, per consilium suorum usque *Wintoniam* properavit, ut ibi aeris serenitatem & ventum passagio suo prosperum gratiosus exspectaret.

Eodem adhuc anno videlicet Domini M. Clxxvij. & pontificatus *Alexandri* papæ xviij. inveterata rabies *Frederici* Imperatoris in eundem papam & *Romanam* ecclesiam conquievit; Nam appropinquante festo sancti *Iacobi* apostoli, idem papa cum Cardinalibus suis et multis sanctæ matris ecclesiæ prælatis tam archiepiscopis quam episcopis *Venetiam* usque venit; cui *Fredericus Romanorum* Imperator cum archiepiscopis, episcopis, & Principibus *Teutonici* regni ad pacem inter ipsum & papam faciendam obviam illuc venit, ut scisinate quod jam fere xviij. annis duraverat deleto, concordia in ecclesia Dei & pax foret. Illis itaque in civitate *Venetiæ* in vigilia beati *Iacobi* apostoli congregatis, præfatus Imperator sicut prius tractatum fuerat & dispositum, ad ecclesiam beati *Nicholai*, quæ per unum miliare à *Venetiis* distat, venit. Et ibi tam ipse quam archiepiscopi, episcopi & alii Principes *Teutonici* regni scismati abrenunciantes, per Cardinales & episcopos quos dominus papa ad eos ibi absolvendos miserat, absolutionis beneficium meruerunt. Et deinde *Venecias* venientes ibi ante ecclesiam sancti *Marci*, dictus Imperator domino papæ sicut summo pontifici omnem obedientiam & reverentiam humiliter præbens, recepto ab eo pacis osculo eum devote dextravit, & cum devotione magna ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die in festo S. *Jacobi* dictus imperator domino papæ extra ecclesiam sancti *Marci* obvians, dextero latere ejusdem devote suscepto, eum in ecclesiam introduxit. Et peractis ibi missarum solempniis, eum usque ad ipsius ecclesiæ portam dextravit. Et cum dominus papa palefridum suum ascenderet, idem imperator ei stassam tenens omnem honorem quem prædecessores ejus prædecessoribus suis exhibere consueverant, ei præbuit atque fecit.

In hoc vero papali Concilio *Johannes* abbas de *Struma*, qui & vocatus fuerat papa *Calixtus*, qui & tercius & ultimus antipapa hujus scismatis extiterat, degradatus est, & ab ipso imperatore, & ab omnibus principibus ecclesiasticis, & secularibus Teutonici regni abrenunciatus est. Similiter omnes archiepiscopi, episcopi, & abbates Teutonici regni, qui ab eo vel aliis antipapis prædecessoribus suis, scilicet ab *Octaviano* qui & papa *Victor* vocabatur, vel à *Guidone* de *Crema* qui & papa *Paschalis* vocabatur, ordinati fuerant, degradati sunt, & altaria quæ ab eisdem dedicata fuerant subversa sunt: In hoc eciam Concilio *Conredus* frater consobrinus prædicti imperatoris archiepiscopatum *Sanseburgiæ* à manu domini papæ recepit, & ipso imperatore annuente, dominus papa concessit eidem *Conredo* tocius Teutonici regni quamdiu vixerit legaciam. Iste vero *Conredus* cum tempore scismatis ad archiepiscopatum *Magutinensem* electus esset, ab *Octaviano* antipapa noluit consecrari, sed maluit inter Catholicos pro Christi nomine citius egere, quam inter scismaticos divitiis & transitoriis habundare. Venit ergo in partes *Galliarum* ad urbem *Senonensem*, & invento ibi *Alexandro* summo pontifice qui ea tempestate citra montes ad celebrandum Concilium illuc pervenerat, pro amore Dei & pace ecclesiæ cum eo remansit: A quo honorifice susceptus inter episcopos Cardinales connumeratus est, & in ipso concilio de episc. *Savinæ* factus fuit episcopus cardinalis. Et *Christianus* imperatori cancellarius successit *Conredo* in archipræsulatum *Magutinensem*, & à prædicto *Guidone* de *Crema* antipapa pallium suscepit, dicto *Conredo* primæ electioni ad archiepiscopatum *Magutinensem* de eo factæ renunciare nolente, sed ad proximo sequens Concilium à summo pontifice celebratum appellante. Et quia dictus *Christianus* à dicto *Guidone* antipapa pallium acceperat, facta pace inter

 ter

ter dominum *Alexandrum* verum papam & imperatorem, coram ipso papa, & cardinalibus, & archiepiscopis, episcopis, & aliis viris ecclesiasticis, & principibus *Teutonici* regni qui paci aderant, illud pallium *Venetiæ* in Alto rivo in palacio patriarchæ combussit. Et postea eo absoluto, dominus papa pallium ei dedit, & sic pace facta imperator cum suis ad loca se alia divertebat. Et dominus papa, regibus, & principibus, & viris ecclesiasticis sibi, & *Romanæ* ecclesiæ subjectis pacem significavit ecclesiæ prænotatam, significavit enim *Ricardo Cantuarensi* archiepisc. & suis suffraganeis in hæc verba:

ALexander *episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus* Ricardo Cantuariensi *archiepiscopo, & suffraganeis suis, & dilectis filiis abbatibus specialiter ad* Romanam *ecclesiam pertinentibus in archiepiscopatu* Cantuariensi *constitutis salutem, & apostolicam benedictionem. Inmensas laudes, & gratias agimus Deo omnipotenti qui licet navem* Petri *diu permisisset procellosa maris tempestate quassari, nunc tandem imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna, ita ut pacatis maris sævientis fluctibus, prædicta navis ad portum quietis reducta sit, & salutis: sane karissimus in Christo filius noster* Fredericus *illustris* Romanorum *imperator proximo preterito die Dominico ante festum beati* Jacobi, *cum principibus ecclesiasticis, & secularibus Teutonici regni, cum multa devotione venit* Venetiam *ad præsentiam nostram, & ibi coram innumera multitudine virorum & mulierum altis vocibus resonantium laudes altissimo, nobis sicut summo pontifici omnem reverentiam exhibuit & honorem, & in festo sancti* Jacobi *nobis ad preces ejus beati* Marci *ecclesiam adeuntibus pro celebrandis missarum solempniis, obviam venit. Et finita missa quam à nobis licet indignis reverenter audivit, nobis omnem honorem exhibuit quem prædecessores ejus nostris consueverunt antecessoribus exhibere. In kal. vero mensis Augusti præfatus imperator ubi erat innumera multitudo hominum in anima sua juravit, & principes sui quos præsentes habebat tam ecclesiastici quam seculares præstito juramento firmaverunt, quod pacem ecclesiæ perpetuo & pacem karissimi in Christo filii nostri* Willielmi *illustris regis* Siciliæ *usq; ad* xv. *an. et trengam* Longobardorum *à prædictis kal. Augusti usq; ad* vj. *an. sicut pax & trenga ipsa disposita est, & tractata, & in scriptis redacta, illæsam debeat & illibatam servare. Sicut autem idem imperator nos in Catholicum papam & specialem recepit, ita nos eum in Catholicum imperatorem & uxorem ejus in Catholicam imperatricem & filium ipsorum in Catholicum regem recepimus. Agite igitur gratias creatori nostro qui sponsam suam sacrosanctam ecclesiam sua miseratione respexit, & ei post multas persecutiones quibus graviter pressa est & attrita, per suam gratiam plenam gratiam reddidit & quietem.* Dat. *Venetiæ* in Rivo alto, &c.

Postea idem papa *Alexander* legatos suos per universas nationes Deo & ecclesiæ *Romanæ* subjectas mittens, omnes tam archiepiscopos quam episcopos & abbates ad Concilium *Lateranense* invitavit statuens eis locum & terminum *Romæ* à proximo capite jejunii sequentis in unum annum. Et interim etiam ad Presbiterum *Johannem* regem *Indorum* nuncium suum misit, cui scripsit in hæc verba.

ALexander episcopus servus servorum dei karissimo in Christo filio *Johanni* illustri & magnifico *Indorum* regi salutem & apostolicam benedictionem. Apostolica sedes cui licet inmeriti præsidemus, omnium in Christo credentium caput est & magistra, Domino attestante qui ait beato *Petro*, cui licet indigni successimus, *Tu es* Petrus, *& super hanc* petram *ædificabo ecclesiam meam.* Hanc siquidem *petram* Christus esse voluit in ecclesiæ fundamentum quam præconat nullis ventorum turbinibus nullisque tempestatibus quatiendam, & ideo non inmerito beatus *Petrus* super quem fundavit ecclesiam ligandi atque solvendi specialiter atque præcipue inter apostolos alios meruit accipere potestatem, cui dictum est à Domino, *Tibi dabo claves regni cælorum, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Audieramus utique jampridem referentibus multis & in fama communi, quomodo cum sis Christianum nomen professus, piis veluti operibus indesinenter intendere, & circa ea tantum animum geras quæ Deo grata sunt & accepta: Sed & dilectus filius magister *Philippus* medicus & familiaris noster, qui de intentione pia & proposito tuo cum magnis & honorabilibus viris regni tui se in partibus illis verbum habuisse proponit, sicut vir providus & discretus, circumspectus & prudens constanter nobis solicite retulit, se manifestius ab hiis audisse quod tuæ voluntatis sit & propositi, catholica & apostolica erudiri disciplina; & ad hoc firmiter intendas, ut tu & terra tuæ sublimitati commissa, nichil unquam videamini in fide vestra tenere quod à doctrina sedis apostolicæ dissentiat modo quolibet vel discedat; super quo sane tibi sicut karissimo filio plurimum congaudemus, & ei à quo omne bonum procedit inmensas exsolvimus gratiarum actiones, vota votis & preces precibus adjungentes, ut qui dedit tibi nomen Christianitatis suscipere, menti tuæ per suam ineffabilem pietatem inspiret, quod omnino vel sapere quæ super omnibus articulis fidei tenere debet religio Christiana: non enim vere potest de Christiana professione sapere salutem qui eidem professioni verbo & opere non concordat; quia non sufficit cuilibet Christiano censeri quod de se sentit aliud quam catholica & apostolica habeat disciplina, juxta illud quod Dominus in evangelio dicit, *Non omnis qui dicit michi Domine Domine, intrabit in regnum cælorum.* Illud autem nichilominus ad commendationem tuæ veritatis accedit, quod sicut prudens magister *Philippus* se à tuis asserit audisse, ferventi desiderio cuperes habere ecclesiam in urbe & altare aliquod, ubi viri prudentes de regno tuo manere possent & apostolica plenius instrui disciplina, per quos postmodum tu & homines regni tui doctrinam ipsam acciperent & tenerent. Nos autem licet insufficientibus meritis in beati *Petri* cathedra positi, juxta apostolum, sapientibus & insipientibus, divitibus & pauperibus nos recognoscentibus debitores sumus, & de salute tua & tuorum omnimodam salutem & solicitudinem gerimus, & vos ab hiis articulis in quibus erratis à Christiana & catholica fide prompto animo prout tenemur ex suscepto ministerio regiminis volumus revocare, cum ipse Dominus beato *Petro* quem apostolorum principem fecit dixit, *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Licet autem grave nimis videatur & laboriosum existere, ad

præ-

præsentiam tuam inter tot labores & varia itineris & locorum discrimina & inter longas & ignotas horas quemlibet à nostro latere destinare, considerato tamen officii nostri debito, & tuo pio proposito & intentione pensatis, præfatum *Johannem Medicum* & familiarem nostrum, virum utique discretum, circumspectum & providum, ad tuam magnitudinem mittimus, de Jhesu Christi misericordia confidentes, quod si volueris in eo proposito & intentione persistere quem te inspirante Domino intelligimus concepisse, de articulis Christianæ fidei in quibus tu & tui à nobis discordare videmini, in proximo per Dei misericordiam erudiemus, nichil prorsus timere poteritis, quod de errore tuo vel tuorum salute præpediat vel in vobis nomen Christianitatis obfuscet. Rogamus itaque excellentiam regiam, monemus & hortamur in Domino, quatinus eundem *Philippum* pro reverentia beati *Petri* & nostra sicut virum honestum, providum & discretum, & à nostro latere destinatum debita benignitate recipias, & reverenter & devote pertractes. Et si tuæ voluntatis est & propositi sicut omnino debet esse, ut erudiaris apostolica disciplina, super hiis quæ idem *Philippus* ex nostra tibi parte proponet ipsum diligenter audias & exaudias, & personas honestas & literas tuo sigillo sigillatas quibus propositum & voluntatem tuam possimus plene cognoscere, ad nos cum ipso transmittatis, quia quanto sublimior & major haberis, & minus de potencia & divitiis inflatus videris, tanto libentius tam de concessione ecclesiæ in urbe, quam eciam conferendis altaribus in ecclesia beati *Petri*, & *Pauli*, & *Jerusalem* sepulcri Domini in ecclesia, & in aliis quæ juste quæsieris tuas curabimus petitiones admittere & efficacius exaudire, utpote qui desiderium super hoc quod multa commendatione existit dignum, modis omnibus quibus possimus secundum Dominum promovere, & tuam & tuorum animas desideramus Domino lucrifacere. *Dat.* Venetiæ *in Rivo alto* v. *kal. Octobris.*

Interea appropinquante festo assumptionis beatæ *Mariæ* anno supradicto, *Henricus* rex *Angliæ* pater, qui moram apud *Wintoniam* ut dictum est fecerat, transtulit se ad mare; qui cum omnibus fere comitibus, baronibus, & militibus *Angliæ* naves ascendens in *Normanniam* transfretavit. Ubi cum apud *Capewike* applicuisset, misit *Galfridum* filium suum ad inimicos suos in *Britannia* debellandos. Et cito post iij. idus Septembris rege *Rothomagum* cum Concilio suo veniente, *Petrus* titulo sancti *Grisogoni* presbyter Cardinalis illuc obviam eis venit, volens totam terram regis cismarinam & transmarinam de mandato domini papæ *Alexandri* ponere sub interdicto, nisi *Ricardus* comes *Pictaviæ* filius ejus sibi in uxorem *Alaisam* filiam regis *Franciæ* copularet. Cumque rex tot & tanta pericula sibi & regno suo iminere sensisset, licet prælati *Angliæ* tam archiepiscopus *Cantuariensis*, quam archiepiscopus *Eboracensis*, & eorum suffraganei hoc per prius percipientes de eorum communi concilio & regis consensu contra dictum Cardinalem de suspecto gravamine ad summum pontificem appellassent, ac ipsum regem, seipsos & totum regnum *Angliæ* in protectione domini papæ posuissent, inducias tamen à præfato Cardinali quæsivit, donec cum rege *Franciæ* patre puellæ colloquium habere poterat & tractatum. Quo tandem ab eo per nuncios sibi missos impetrato, in festo sancti *Mathei* apostoli ad certum locum assignatum colloquium inter se de pace & concordia habuerunt. In quo rex *Angliæ* concessit regi *Franciæ*, quod *Ricardus* comes *Pictaviensis* filius ejus filiam ipsius regis *Franciæ* duceret in uxorem. Et postea pace & concordia inter eos factis, illas fide & sacramento & scripto utriusque sigillo roborato confirmari fecerunt in hunc modum.

S*Ciant omnes præsentes et futuri, quod ego* Ludowicus *Dei gratia rex* Francorum, *et ego* Henricus *eadem gratia rex* Angliæ, *volumus ad omnium tam præsentium quam futurorum noticiam pervenire, nos Deo inspirante promisisse & jurasse, quod simul ibimus in servicium Christianitatis & crucem suscipiemus ituri* Jerosolimam *sicut in scripto de susceptione Crucis inter nos facto continetur. Volumus eciam quod omnes sciant quod sic sumus & amodo volumus esse amici, quod uterque nostrum alteri conservabit vitam & membra & terrenum honorem suum contra omnes homines pro posse suo. Et si quæcumque persona alterutri nostrum malum facere præsumpserit, ego* Henricus *juvabo* Ludowicum *regem* Franciæ *dominum meum contra omnes homines pro posse meo, & ego* Ludowicus *juvabo* Henricum *regem* Angliæ *contra omnes homines pro posse meo sicut hominem & fidelem meum, salva fide quam debemus hominibus nostris quamdiu ipsi fidem nobis servabunt. Et neuter nostrum retinebit inimicum alterius amodo in terra nostra ex quo requisitus inde fuerit. Et ut amodo tollatur inter nos omnis materia discordiæ, concessimus ad invicem quod de terris & possessionibus & aliis rebus quas quisque nostrum modo possidet, alter adversus alterum inde amodo nichil petet excepto eo de* Alvernia *unde contencio inter nos est, & excepto feodo de castro* Radulphi, *& exceptis minutis feodis & divisis terrarum nostrarum de* Berria *si homines nostri aliquid inde interceperint inter se vel adversus alterum nostrum. Si autem super hiis quæ superius excepta sunt per nos ipsos convenire non poterimus, ego* Ludowicus *rex* Francorum *elegi tres episcopos,* Claremontensem, Nivernensem, Treverensem, *& tres barones, comitem* Theobaldum, *& comitem* Robertum, *&* Petrum *de* Courteneia *fratres meos; Et ego* Henricus *rex* Angliæ *elegi tres episcopos,* Willielmum Cenomanensem, Petrum Petragonensem, *&* R. Nanetumensem, *& tres barones,* Mauricium *de* Cooum, Willielmum Mangott, *&* Petrum *de* Monte Rabell, *ex parte mea: Qui inquisita diligenter hinc inde veritate tam per se ipsos quam per juramenta hominum terrarum illarum, prædicti episcopi in verbo veritatis assecurabunt & laici jurabunt, quod quæcumque cognoverint de jure cujuscumque nostrum esse hoc inter nos dicent, & nos eorum dicto bona fide firmiter stabimus. Si vero omnes illi episcopi quos ego* Ludowicus *elegi interesse non poterunt, nichilominus stabimus dicto illorum duorum qui interesint. Et si omnes barones ex parte mea nominati non interfuerint, pro eo non remanebit quin stabimus dicto aliorum duorum qui interfuerint. Et similiter erit de illis quos ego rex* Henricus *elegi tam de episcopis quam de baronibus. Juravimus eciam, quod nullum malum faciemus eis propter hoc quod veritatem dixerint. Et si forte, quod Deus avertat, inter nos de terris nostris aliqua querela oriatur, per eosdem bona fide & sine malo ingenio sine dilatione termi-*

terminetur, si autem aliqua prædictarum personarum interim mortua fuerit, altera loco ipsius substituatur, si vero alteruter nostrum ante susceptionem crucis iter peregrinationis arripere voluerit, alter qui remanebit terram illius qui in peregrinatione erit & homines sicut sua propria & dominica custodiet & manutenebit. Postquam vero Deo volente crucem susceperimus, homines nostros qui nobiscum ibunt faciemus jurare, quod si alteruter nostrum in via decesserit, quod Deus avertat, ita illi qui superstes erit fideliter servient sicut servirent domino suo si vivus esset quamdiu in terra Jerosolimitana *morari voluerit; pecuniam vero defuncti habebit vivus ad faciendum servicium Christianitatis præter partem illam quam ante iter suum certis locis & certis personis dandam decrevit. Et si uterque nostrum decesserit, eligemus si Deus nobis spacium indulserit de probis hominibus nostris quibus committetur pecunia utriusque nostrum ad faciendum servicium Christianitatis, & qui ducent & regent homines nostros. Antequam eciam iter nostrum arripiemus post susceptam crucem, faciemus illos jurare quos custodes & gubernatores constituemus terrarum nostrarum, quod ipsi bona fide cum omni posse suo si necesse fuerit sese adinvicem juvabunt, ad defendendum terras nostras cum abinvicem requisiti fuerint, ita quod illi quos ego* Henricus *rex* Angliæ *præfecero ad gubernandum terras meas, cum omni posse suo juvabunt ad defendendum terras* Ludowici *regis* Franciæ *domini mei, quemadmodum terras meas defenderent, si civitas mea* Rothomagus *obsessa esset, & eodem modo quod illi quos ego* Ludowicus *rex* Franciæ *præfecero ad gubernandum terras meas, cum omni posse suo juvabunt ad defendendum terras* Henrici *regis* Angliæ *quemadmodum terras meas defenderent si civitas mea* Parisius *obsessa esset. Volo eciam quod mercatores & omnes homines tam clerici quam laici de terra regis* Angliæ *cum omnibus rebus suis securi sint & pacem habeant per omnes terras meas. Et ego* Henricus *rex* Angliæ *similiter volo quod mercatores & omnes tam clerici quam laici de terra regis* Franciæ *cum omnibus rebus suis securi sint, & pacem habeant per omnes terras meas. Hæc autem subscripta nos firmiter observaturos promisimus & juravimus in præsentia domini* Petri *tituli S.* Grisogoni *presbyteri Cardinalis apostolicæ sedis legati, & in præsentia omnium Episcoporum, Comitum, & Baronum, & multorum aliorum tam clericorum quam laicorum, &c.*

His itaque finitis, rex *Angliæ* pater misit *Henricum* regem filium suum ad inimicos suos in *Berria* sibi subiciendum; ipse vero pater ad *Vernolium* transiens, ibi intuitu divini amoris & prece & petitione bonorum hominum de *Grandi monte* coram *Ricardo Wyntoniensi* episcopo, & multis aliis episcopis, comitibus, & baronibus regni sui quædam statuta, & communi populo terrarum suarum *Normanniæ, Aquitaniæ, Andegaviæ*, & *Britanniæ* valde necessaria statuit atque fecit, & ea scripto confirmavit sigilli sui munimine roborato. Et postea summonire fecit Comites et Barones *Normanniæ* per literas suas, quod essent ad eum apud *Argentonium* in festo sancti *Dionysii* equis et armis parati, secum in suo servicio remanendi. Hiis ita gestis, ipse usque *Alenzun* veniens, misit inde *Ricardum* filium suum ad inimicos suos in *Pictavia* debellandos. Interim rex pater audiens quod rex filius suus in *Berria* proficere non potuit, magno exercitu congregato statim post festum sancti *Michaelis* in partes illas fortiter equitavit. Et castello *Radulphi* ei reddito, exercitum suum versus *Castre* ut illud obsideret ulterius promovit. Et cum dominus illius oppidi regis adventum audisset, obviam ei venit, & pace cum eo facta filiam *Radulphi de Dolis* quam rapuerat, regi *Angliæ*, ad cujus custodiam & donationem ipsa cum hæreditate sua pertinebat, protinus liberavit, quam custodiendam apud *Chinonem* destinavit. Et inde rex in *Lemonensem* provinciam veniens, Comites, & Barones, & cæteros ibidem comprovinciales qui contra eum cum filiis suis tempore guerræ tenuerant, placitavit, & secundum quod unusquisque promeruit gravamina intulit eis multa. Et postea eo in *Berriam* reverso, ipse & rex *Franciæ* post festum sancti *Martini* apud *Graserai* convenerunt, de controversiis quæ de terris & divisis *Alverniæ* inter eos vertebantur colloquium habituri. In quo, Comitibus & Baronibus *Alverniæ* convocatis, rex *Angliæ* volens per eos de jure suo certificari, quæsivit ab eis, quod jus prædecessores sui sicut Duces *Aquitaniæ* in *Alvernia* habebant.

Et responderunt, totam *Alverniam* de antiquo jure ad Ducis *Aquitaniæ* dominium pertinere, excepto episcopatu quem dicebant ad donationem regis *Franciæ* pertinere. *Ludowico* vero rege *Franciæ* huic definitioni consentire nolente, unde ad inquirendum diligentius quis illorum majus jus in *Alvernia* haberet, tribus Episcopis & tribus Baronibus ex parte sua, & similiter tribus Episcopis & tribus Baronibus ex parte Regis *Angliæ* electis, placuit utrique regi bona fide & sine malo ingenio stare dicto & inquisitioni dictorum xij. virorum secundum conventionem superius præscriptam & initam inter illos. Finito itaque colloquio illo, rege *Angliæ* usque *Grandem montem* inde pergente, *Andebertus* Comes *Marchiæ* illuc ad eum veniens coram archiepiscopo *Burdegalensi*, & *Johanne* episcopo *Pictavensi*, & pluribus aliis tam clericis quam laicis, filio suo quem solum habebat hæredem, mortuo, totum comitatum suum *Marchiæ* dicto regi *Angliæ* pro xv. libris *Andegavensis* monetæ, & xx. mulis, & xx. palefridis vendidit & donavit, & Cartam suam inde similiter ei fecit. Quibus peractis, idem Comes *Andebertus* accepta pecunia quam rex ei pro dicto comitatu debuit, inde velociter properavit. Et rex *Angliæ* homagiis, fidelitatibus & ligantiis de baronibus & militibus comitatus illius acceptis, usque *Andegaviam*, ubi instans festum nativitatis Dominicæ tenere disposuerat, properavit.

Interim eodem anno cum *Philippus* Comes *Flandriæ*, & *Willielmus de Mandevil* Comes *Essexiæ* qui Crucem ad terram sanctam peregrinandi acceperant, *Jerosolimam* venissent, associatis sibi fratribus Templi cum Hospitalariis, & *Reimundo* principe *Antiochiæ*, & fere omnibus militibus terræ *Jerosolimitanæ*, quoddam castrum paganorum quod *Baragh* dicitur obsederunt. Quod cum *Saladino* Soldano *Babiloniæ* nunciatum esset, regibus & principibus paganorum sibi associatis, cum plusquam quingentis milibus militum & peditum terram Christia-

Christianorum intrans non longe à civitate *Jerusalem* tentoria sua fixit. Quorum adventum cum Templarii, Hospitalarii, & milites regis *Ierusalem* custodes civitatis audissent, cum plebe urbis armata & episcopo de *Bethelem* cum ligno Dominicæ crucis præcedente illis obviam exierunt, & impetum audaciter in paganos facientes, eos recedere longius coegerunt. O summa potentia Dei! ô virtus altissimi! Christiani non erant ultra xx. milia virorum pugnantium contra quingenta milia paganorum, & tamen virtute divina cooperante de paganis victoriam habuerunt. Visum enim erat paganis, quod militia cœlestis exercitus quasi per scalam descenderet in similitudinem militum armatorum, & congressum cum illis in auxilium exercitus faceret Christiani, cujus impetum pagani non sustinentes versi celeriter sunt in fugam. Quos Christiani viriliter sequentes plusquam C. milibus paganorum interfectis, multos ex reliquis ceperunt vivos. Sed *Saladinus* cum curribus & equis evadens, plures de consanguineis suis, & nepotibus, & principibus sui exercitus in illo prælio amisit. Christiani autem summa potiti victoria, cum gaudio *Ierusalem* revertentes, totam terram interfectorum spoliis repleverunt. Factum est autem hoc prælium die sanctæ *Katerinæ* virginis & martyris in planitie de *Rames* ad laudem & gloriam domini nostri Jhesu Christi anno ab incarnatione Domini M Clxxvij.

Comes vero *Flandriæ* & *Willielmus de Mandevil* Comes *Essexiæ* qui prænominatum castellum obsiderant per consilium Templariorum accepta ab inclusis pecunia abierunt, eos imperfecto negotio dimittentes. Quibus abeuntibus, in crastino magna pars murorum dicti castelli cecidit. Cum vero Comes *Flandriæ* & dictus Comes *Willielmus de Mandevil* pecuniam à paganis receptam respicerent, nichil nisi cuprum & auricalcum invenerunt. Eodem anno Christiani quoddam castellum fortissimum in terra *Saladini* ad vadum *Iacobi* firmaverunt. Sed *Saladino* illud in anno sequente obsidente, cum magister Hospitalis illuc venisset, & congressum cum exercitu *Saladini* fecisset, captus est, & in terra *Saladini* ductus, fame interiit. Postea *Saladinus* castello illo per vim capto, omnes cui in illo erant igne sine misericordia concremavit.

An. Dñi 1178. Anno ab incarnatione Domini M.Clxxviij. *Henricus* rex *Angliæ* pater die natalis Domini quæ Dominica die eo anno evenit, curiam suam apud *Andegavensem* tenuit civitatem, et festum solempne convocatis ibidem principibus et majoribus illius provinciæ celebravit. Similiter in solempnitate Paschali proximo sequenti curiam suam ibi tenuit. Et post Pascha in *Normanniam* rediens, nunciis suis ad regem *Franciæ* missis ab eo impetravit, quod ipse rex *Franciæ* sub protectione et custodia sua omnes terras ipsius regis *Angliæ* transmarinas, scilicet *Normanniæ*, *Aquitanniæ*, *Andegaviæ*, et *Britanniæ*, cum suis aliis terris cepit, sicut in hoc scripto plenius continetur.

Ludowicus *rex* Franciæ, *omnibus ad quos præsentes literæ pervenerint salutem. Noverit universitas vestra quod nos recepimus in custodia nostra totam terram* Henrici *regis* Angliæ *karissimi fratris nostri in cismarinis partibus sitam si contigerit eum in* Angliam *transfretare vel peregre proficisci. Ita quod quando ballivi sui de transmarina terra nos requisierint, præstabimus ad ejusdem terræ defensionem & protectionem bona fide & sine malo ingenio eis consilium & auxilium.* Act. apud Venices, &c.

Dum autem *Henricus* rex *Angliæ* in *Normannia* moratus est, ecce venit quidam clericus à latere summi pontificis missus ad omnes archiepiscopos, episcopos et abbates *Angliæ* et *Normanniæ*, *Romæ* ad concilium papale citandos in proximo capite Jejunii celebrandum. Qui accepta à rege licentia peragendi legaciam suam, in *Normannia* remansit, et rex in *Angliam* transfretavit. Qui cum ad portum optatum idus Julii per diem Sabati in *Anglia* applicuisset, statim sicut mos suus erat, iter peregrinationis suæ ad sanctum *Thomam Cantuariensem* arripuit. Et audiens quod *Willielmus Remensis* archiepiscopus causa visitandi beatum *Thomam Cantuariensem* martyrem in *Angliam* veniret, circa *Londonias* moram fecit. Et cum dictus archiepiscopus applicuisset, habuit regem sibi obvium, à quo honorifice susceptus est. Et facta peregrinatione sua, cum rege per aliquod tempus moram traxit, & deinde ad propria reversus est. Postea vero rex usque **Wodestoke** veniens, *Galfridum* filium suum Comitem *Britanniæ* militari ibi cingulo decoravit. Qui postquam arma militaria susceperat in *Normanniam* transfretavit, & ibidem, & in *Francia*, & in aliarum terrarum finibus vires suas extendens artes Martis viriliter exercebat, & eo magis ac magis probitatis suæ gloriam quæsivit, quo fratres suos *Henricum* Regem, & *Ricardum* Ducem *Pictaviæ* in armis cognovit militaribus plus florere. Nam ars bellandi si non præluditur cum necesse fuerit non habetur.

In illo tempore rege per diversas partes *Angliæ* discurrente, dictus clericus à latere domini papæ missus, qui archiepiscopos, episcopos & abbates *Normanniæ* ad Concilium papale *Romæ* citaverat, in *Anglia* interim applicuit, & accepto à domino rege conductu, ex parte *Alexandri* papæ omnes viros ecclesiasticos regni, tam archiepiscopos quam episcopos & abbates citavit, ut omnes in vi obedientiæ convenirent *Romæ* ad Concilium papale in proximo capite Jejunii habiturum. Venit eciam in *Anglia* quidam alius nuncius domini papæ ad citandum *Romæ* ad dictum Concilium omnes archiepiscopos, episcopos, & alios prælatos ecclesiasticos *Scotiæ*, *Galeweiæ*, *Hiberniæ*, & insulæ de **Man**. Qui à rege licentia transeundi per regnum suum quæsita, juravit quod reditum suum per ipsum faceret, & quod in legatione sua malum nec dampnum regi, vel regno suo quærere, vel facere attemptaret. Postea archiepiscopi, & episcopi *Hyberniæ* & *Scotiæ* *Romam* profecturi, transitum per regnum *Angliæ* facientes, tactis sacrosanctis evangeliis juraverunt quod neque eundo neque redeundo malum regis vel regni quærerent, & quod revertentes regressum suum per ipsum regem facere non tardarent.

Anno postea ab incarnatione Domini M.Clxxix. An. Dñi 1179.
Henricus rex *Ang.* in die natalis Dom. curiam suam apud *Wintoniam* tenuit, *Galfrido* & *Iohanne* filiis suis cum eo existentibus. *Henrico* vero rege filio suo in *Normannia*, & *Ricardo* filio suo in *Pictavia* moram tunc facientibus. Infra vero idem natale Domini contigit in *Anglia* apud **Oxenhale** quoddam mirabile à seculo inauditum, scilicet quod in ipsa domini *Hugonis Dunolmensis* episcopi cultura, terra

terra se in altum in turris similitudinem ita vehementer elevavit quod summis montium cacuminibus coæquaretur, & ita quod super alta templorum pinnacula emineret, & illa altitudo ab hora diei nona usque ad occasum solis inmobilis permansit. Sole vero occidente cum tam horribili strepitu cecidit quod omnes cumulum illum videntes & strepitum casus illius audientes perterruit, unde multi timore illo obierunt; nam tellus eum absorbuit, & puteum profundissimum ibidem fecit, qui usque hodiernum diem ibi patet.

Appropinquante itaque jam Quadragesima, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & viris religiosis, cismarinis & transmarinis *Romæ* congregatis, *Alexander* papa tercius anno Domini ultimo suprascripto & pontificatus sui xx. cum universis Cardinalibus suis, & clero, & populo ibidem præsente, ad ecclesiam sancti *Johannis* de *Laterana* veniens ibi cum eis Concilium celebravit. Cui Concilio nuncii fere omnium imperatorum, regum & principum totius Christianitatis intererant. Et demum quibusdam decretis in universo triginta tribus ibidem ordinatis & statutis, quæ dicuntur *Decreta Lateranensis Concilii*, universo clero ibidem congregato licentiam repatriandi donavit.

Interim *Henricus* rex *Angliæ* filius regis *Henrici* circa mediam Quadragesimam apud Dover in *Anglia* applicuit cum domino rege patre suo locuturus. Paschate autem adveniente, dominus rex cum filio suo rege festum Paschale apud *Wintoniam* celebravit. Et statim post Pascha *Galfridus* filius ejus Comes *Britanniæ* per præceptum patris sui in *Britanniam* transfretavit. Et congregato exercitu terram *Gwievari de Lions* devastans, eum ad deditionem coegit. Adveniente Pentecoste, *Henricus* rex pater, & rex filius suus curiam in illo festo insimul tenuerunt, quo peracto, rex filius regis cum benevolentia patris in *Flandriam* transfretavit.

Eodem anno *Ludowicus* rex *Francorum Agnetam* filiam suam *Constantinopolim* misit, *Alexio Manuelis Constantinopolitani* imperatoris filio maritandam. Postea idem rex *Francorum* publico edicto citari fecit omnes Archiepiscopos, Episcopos, Comites, & Barones regni sui, ut omni occasione postposita essent in civitate *Remensi* in ipsa die Assumptionis beatæ *Mariæ* congregati ad ibidem *Philippum* filium suum primogenitum xv. annorum juvenem in regem *Franciæ* coronandum, unde ad solempnitatem illam omnes prout decebat se accedere properabant. Sed apropinquante jam termino præfixo, filius ille regis in gravem incidit infirmitatem quæ eum adeo vehementer contrivit quod multi de ipsius vita fortiter desperabant. Rex vero pater pueri videns filium suum tam gravi morbo torqueri, die ac nocte fletibus & continuis suspiriis vacans, noluit consolari. Quadam autem nocte cum ipse anxietate animi jam ductus esset, sompnus gravissimus ipsum cepit. Cui sanctus *Thomas Cantuariensis* martyr in sompnis apparuit, dicens, Dominus noster Jhesus Christus misit me servum suum *Thomam* ad te, ut scias quod si credideris & animo contrito servum suum *Thomam* martyrem *Cantuariensem* adieris, de infirmitate tuus convalescet filius qua tenetur; & hiis dictis disparuit. Rex vero postmodum evigilans, post diutinam cogitationem fideles suos convocans, visionem suam illis solicite narravit, quærens ab illis consilium utrum ad dictum Dei servum in *Anglia* transfretaret an non. Quidam vero illorum dixerunt, quod periculosum esset ei in regnum alterius transfretare, & in manu potentis incidere; quidam autem quod non esset timendum in contrario ostenderunt. Sequenti vero nocte, præfatus martyr secundo & tercio in sompnis ei apparens eundem dixit sermonem, & minas addidit nisi celerius Dei fierent hæc mandata.

Cum itaque rex attentius eum intuitus esset, & illum *Thomam* martyrem esse agnovit, mane facto, fiduciam in Domino habens, contra multorum consilium iter versus *Angliam* arripuit. Et sumptis secum *Philippo* Comite *Flandriæ* & *Willielmo de Mandevil* Comite de *Essexia*, qui de terra sancta jam redierant, & *Henrico* Duce de *Lovayn*, & aliis Baronibus regni *Franciæ* mare apud Witsand ingressus xj. kal. Septembris feria quarta apud Dover in *Anglia* applicuit. *Henricus* vero rex *Angliæ* pater circa maritima per aliquot dies adventum illius exspectans, in litore maris obviam ei venit, & ipsum, & suos cum magno suscepit gaudio & honore, & in crastino *Cantuariam* usque sancti martyris tumbam duxit. Quo cum venisset, præfatus rex *Francorum* facta super tumulum martyris oratione, unam cuppam auream ei optulit, & C. modios vini imperpetuum singulis annis ad certum locum in *Francia* ad omnimodam expensam regis *Franciæ* recipiendos monachis sanctæ Trinitatis *Cantuariæ* dedit & concessit. Præterea idem rex concessit pro amore Dei & sancti *Thomæ* martyris, quod omnia quæcumque de cætero in regno suo ad usum dictorum monachorum emerentur, de theloneo, & omnibus aliis consuetudinibus & exigenciis quieta essent; & hæc omnia fecit Carta sua Deo & beato *Thomæ* martyri & monachis ibidem Deo servientibus confirmari. Quam quidem Cartam ex dono *Ludowici* regis *Franciæ* per manum *Hugonis de Puteaco* cancellarii sui filii *Hugonis Dunolmensis* episcopi, præfati monachi receperunt. Mora autem ibi per duos dies facta, rex *Francorum* versus mare se transtulit, rege *Anglorum* eum usque Dover reducente. In crastino vero rex *Francorum* cum suis naves ascendens eadem die cum gaudio apud Witsand applicuit.

Interim *Philippus* filius suus precibus & meritis beati *Thomæ* martyris sanitatem pristinam est adeptus. Rex itaque *Franciæ* in terram suam reversus de sanitate filii sui lætus, consiliariis suis statim convocatis, publico iterum præcepit edicto, ut omnes majores regni, tam clerici quam laici, ad civitatem *Remensem* in festo omnium Sanctorum convenirent, ad *Philippum* filium suum in regem *Franciæ* coronandum. Quo die omnium Sanctorum adveniente, omnibus in civitate *Remensi* congregatis, *Henricus* rex *Angliæ* junior præibat *Philippum* filium regis *Franciæ* versus ecclesiam cathedralem, coronam auream manibus suis gestans, qua ille puer erat noviter coronandus. Et *Philippus* Comes *Flandriæ* ante illum præibat gladium regni ferens. Et multi Duces, Comites, & Barones præibant, & sequebantur illum diversi diversis officiis deputati, prout res eo tempore exigebat. Et cum ad ecclesiam pervenissent, *Willielmus* archiepiscopus *Remensis* dictum *Philippum* filium *Ludowici* regis *Franciæ* in regem *Remis* in pontificali ecclesia coronavit & eciam consecravit, tribus archiepiscopis & pluribus episcopis regni sibi in officio illo ministrantibus. Sed *Ludowicus*

wicus

wicus pater suus illi coronationi interesse non potuit. Cum enim ab *Anglia* de peregrinatione sua prædicta *Parisius* venisset, maximo fluctuans gaudio ad sanctum *Dionisium* iter arripuit, in quo itinere frigore subito percussus in paralisim incidit, unde usum dexteræ partis sui corporis amisit.

An. Dñi 1180. Anno Domini M. Clxxx. *Henricus* rex *Angliæ* pater curiam suam in nativitate Domini apud **Notingham** tenuit, cui festo de mandato ipsius regis *Henrici Willielmus* rex *Scotiæ* interfuit, plures magnates regni sui secum ducens. Interim præfatus novus rex *Franciæ* videns quod pater suus morbo paralitico esset percussus, consilio *Philippi* Comitis *Flandriæ* adhæsit, cujus consilio tyrannidem cœpit in populo *Gallicano* exercere, & omnes quos noverat patri suo familiares fuisse, odio habuit & spretus est; unde illi, nunciis ad regem *Angliæ Henricum* patrem frequenter missis, contra iniquas machinationes Comitis *Flandriæ* in ipsorum & totius regni *Franciæ* detrimentum machinatas, consilium suum & auxilium pecierunt. Media autem Quadragesima apropinquante, *Henricus* rex *Angliæ* junior qui per aliquod tempus moram in *Normannia* fecerat, ad dominum *Henricum* regem patrem suum in *Angliam* transfretavit. Et indicato ei qualiter *Philippus* rex *Franciæ* & *Philippus* Comes *Flandriæ* inique adversus proximos suos se gesserant, utrique reges *Angliæ*, scilicet pater & filius, tunc ante Pascha in *Normanniam* transierunt. Ad quos regina *Franciæ* & multi de regno illo magnates, quos *Philippus* novus rex *Franciæ* odio habuit, in *Normannia* venientes, ab eis auxilium postularunt. Quod *Henricus* rex *Angliæ* pater audiens, petitioni eorum adquievit. Et habito cum eis consilio obsides & alias securitates quod ab ipsius consilio non recederent, ab eis cepit, & statim fecit per *Normanniam* & cæteras terras suas suum exercitum congregari.

Quo audito, *Philippus* rex *Franciæ* exercitu suo interim summonito, statim post Pascha in *Flandriam* venit, & ibi contra consilium omnium amicorum suorum filiam Comitis de *Eamou* neptem Comitis *Flandriæ* de ejus consilio in uxorem cepit, & illam, Comitibus & Baronibus *Franciæ* indignantibus, desponsavit. Cui idem Comes cum nepte sua totum fere comitatum suum *Flandriæ* post decessum suum concessit, scilicet totam terram de *Vermundais* usque ad *Los*. Et postea ipse rex *Philippus* citare fecit omnes archiepiscopos, episcopos, & principes regni sui tam clericos quam laicos, quod essent apud *Senonem* die Pentecostes ad ipsius & uxoris suæ coronationem. Quod cum *Philippus* Comes *Flandriæ* audisset, timens quod in casu aliquo neptis suæ uxoratio & coronatio impediri posset, regi consuluit, ut præfixum coronationis suæ terminum anticiparet; quod ita factum est. Nam idem *Philippus* rex *Franciæ* consilio Comitis *Flandriæ* adquiescens, pro archiepiscopo *Senonensi* misit, & in die Ascensionis Domini valde mane orto jam sole se & uxorem suam fecit in monasterio sancti *Dionisii* coronari. Cum autem *Willielmus Remensis* archiepiscopus ipsius regis *Franciæ* avunculus præsumptionem dicti *Senonensis* archiepiscopi audisset, doluit vehementer, & nunciis suis ad papam missis, de *Senonensi* archiepiscopo conquestus est.

Interim *Henricus* rex *Angliæ* senior ad cujus clemenciam regina *Franciæ* & quamplures alii de nobilioribus regni *Franciæ* tanquam exules & profugi, ut dictum est, profugerant, colloquium apud *Gisorcium* cum novo rege *Franciæ* cepit. In quo idem rex *Henricus* animum novi regis *Franciæ* nunc blandis, nunc asperis adeo emollivit quod contra consilium Comitis *Flandriæ* & aliorum, qui inter ipsum, & matrem suam, & avunculos suos discidium volebant, omnem maliciam & indignationem quas in animo adversus eos conceperat, remisit, & eos in debitam familiaritatem recepit; statuens quod prædictæ reginæ *Franciæ* matri suæ singulis diebus quamdiu *Ludowicus* rex pater suus viveret vij. libræ *Parisinorum* ad cotidianum victum solverentur. Et post decessum patris sui, totam dotem suam qua dictus rex *Ludowicus* eam die desponsationis suæ dotavit, integre haberet, castellis & municionibus ejusdem dotis tantummodo sibi retentis. Et tunc pacem, amicitiam, & concordiam inter patrem suum & dictum *Henricum* regem *Angliæ* firmatas, inter se & eundem regem *Henricum*, sacramento, & fide media, & per Cartam inter eos editam confirmarunt. Et postea eodem anno mense Septembris ante festum sancti *Mathæi Ludowicus* rex *Franciæ* anno regni ejus xliv. diem extremum *Parisius* claudens, in abbathia de *Barbens* honorifice sepelitur. Quo defuncto, *Philippus* rex *Franciæ*, & *Henricus* rex *Angliæ* pater colloquio inter eos habito pacem prædictam inter eos, ut dictum est, prius factam, fide & sacramento iterum confirmarunt. Eodem anno mutatio monetæ in *Anglia*. Eodem anno translatio sanctæ *Fredeswidæ* apud *Oxoniam*.

Anno Domini M. Clxxxj. obiit *Alexander* papa, An. Dñi 1181.
cui successit *Lucius* papa natione *Tuscus*, cujus tempore *Petrus Comestor* floruit adhuc vivens. Hoc anno monachi *Cartusiæ* primo *Angliam* sunt ingressi. Eodem anno decessit *Rogerus Eboracensis* archiepiscopus homo literatus & eloquens, ac in temporalibus commodis prudentiæ singularis; archiepiscopatum vero *Eboracensem* in augmento redditumm & amplitudine ædificiorum multum provexit. Viros religiosos in tantum exhorruit; ut ipsum dixisse fertur, Ecclesiasticum beneficium potius luxuriosis quam religiosis conferendum; & prædecessorem suum beatæ memoriæ *Thurstinum* nunquam gravius deliquisse, quam ædificando illud monasterium de *Fontibus*. In vita autem magis tondendis intendit ovibus dominicis quam pascendis, moriturus enim pontifex ævo gravis, non pauca milia marcarum in thesauris habebat, cum multi pauperes Christi inedia laborarent. Verum cum jam obisset, rex per officiales suos non tantum inventa, sed eciam non inventa ab hiis quibus jam data erant, extorsit, dicens, Thesauros a quocumque usque ad mortem repositos solius principis in bonis esse. Decessit autem idem archiepiscopus anno pontificatus sui xxiij. & archiepiscopatu in fiscum redacto, vacavit sedes *Eboracensis* annis decem. Eodem anno obiit *Hugo* Comes *Cestriæ* apud **Leek**, cui successit filius suus *Ranulphus* 2. quinquaginta annis.

Anno Domini M. Clxxxiij. *Henricus* rex *Angliæ* 1183.
junior inmaturata morte decessit; plane inmaturata si ætatem respicias, sed multum fera si actus attendas, quia non tantum prævaricator naturæ extitit, ut prius dictum est, sed eciam solempnium pactorum

rum tranſgreſſor. Rebellavit enim iterum contra patrem, cujus rebellionis cauſa fuit hæc. Idem enim pater in adminiſtrando Ducatu *Aquitanniæ* vices ſuas *Ricardo* filio ſuo commiſerat, & *Ganfrido* filio ſuo *Britanniam* tranſmarinam tradiderat; unde idem *Henricus* rex junior indignatus quod pater *Ricardum* filium ſuum *Aquitanniæ* præfeciſſet, juncto ſibi *Ganfrido* fratre ſuo & quibuſdam proceribus *Aquitannicis*, patrem motibus bellicis laceſſivit. Pater vero cum rebelles filios blandis delinire mandatis non poſſet, improbis eorum auſibus obviaturus, fines *Aquitannicos* cum exercitu ingreſſus eſt; moxque Dei judicio *Henricus* rex junior febre correptus, decidit in grabato. Cumque ingraveſcente morbo deſperaretur à medicis, tandem conſultus ad patrem miſit, exceſſum ſuum humiliter confitens, extremam gratiam à paterna pietate depoſcebat, ut ipſum in extremis languentem viſitare dignaretur. Quibus auditis, paterna viſcera ſuper filio commota ſunt. Sed allegantibus amicis non eſſe tutum nequiſſimis conſpiratoribus qui circa filium erant, ſe credere, ad filium non perrexit, ſed pro ſigno clementiæ & indultæ veniæ notum illi anulum mittens, ei omnia condonavit. Qui illum acceptum deoſculans, aſſiſtente *Burdegalenſi* epiſcopo, extremum illico clauſit diem, qui ex præcepto patris apud *Rothomagum* honorifice ſepelitur. Et quia ipſe per ſe ſolus non regnavit, ideo inter reges non eſt computatus. De quo quidam ſic metrice cecinit.

Omnis honoris honos, decor & decus urbis & orbis,
Miliciæ ſplendor, gloria, lumen, apex.
Julius ingenio, virtutibus Hector, Achilles
Viribus, Auguſtus moribus, ore Paris.

An. Dñi 1184. Anno Domini M. Clxxxiv. mortuo *Ricardo Cantuarienſi* archiepiſcopo, *Baldewinus* primo ordinis *Ciſtercienſis*, tunc epiſcopus *Wigornenſis*, de conſenſu regis & omnium epiſcoporum, reclamantibus tamen monachis *Cantuarienſibus* ſibi ſucceſſit. De eo fertur quod à primo die quo factus eſt monachus *Ciſtercienſis*, uſque ad obitum ſuum, nunquam carnes comedit; unde & illi aliquando itineranti occurrit quædam vetula macilenta, inquirens ab eo an verum eſſet quod carnes non comederet. Cui ille, Verum eſt, inquit. At ipſa, Immo falſum eſt, quia comediſti carnes meas uſque ad oſſa: nam decani tui vaccam meam unde ſuſtentabar, à me abſtulerunt. Cui ille, Vere vere favente Deo æque bona vacca tibi reddetur. Quarto anno præſulatus ſui orta diſſenſione inter ipſum et conventum *Cantuarienſem* propter nova ædificia et baſilicam conſtructam juxta muros monachorum, in qua deſignavit clericos ſeculares, præbendas eis de eccleſiis monachorum aſſignando, ipſe poſtea per papam *Urbanum* ædificia illa tollere compulſus eſt; unde tranſlata ſunt uſque **Lamhithe** juxta *Londoniam* ex oppoſito *Weſtmonaſterii*.

Eodem anno *Saladinus* filius regis *Siriæ* et *Meſopotamiæ* contra Chriſtianos mortuo patre ſurrexit. Hic *Damaſcum* et fines ejus accepit. Cumque eſſet rex miliciæ *Turcorum* gratiſſimus, vires artibus et artes viribus juvans, in *Ægyptum* cum armis tranſiit, et conſumptis principibus confeſtim arripuit iter ad regnum *Babylonis*. *Libia* quoque atque *Arabia* potitus, nactus eſt nomen grande ſuper nomen magnorum qui ſunt in terra. Denique octo regnis ditiſſimis præſidens, parum tamen actum à ſe putabatur dum Chriſtiani *Jeruſalem* et *Antiochiam* et civitates *Siriæ* maritimas poſſiderent; totum ergo in ipſos latiſſimi imperii robur convertens, plebem Dei devorare modis omnibus nitebatur, et tropheum crucis Chriſti ubi prius erectum eſt à partibus evellere orientis.

Circa hos dies *Philippus* Comes *Flandriæ* qui dudum à partibus illis reverſus fuerat, piæ devotionis inſtinctu cum multa militia terram *Jeroſolimitanam* iterum ingreſſus, contra *Saladinum* aliquid agere et fines dilatare diſpoſuit Chriſtianos; verum à Templariis offenſus, ad terram *Antiochenam* invitante principe traduxit militiam Chriſtianam. Audiens autem *Saladinus* abductam militiam et terram Domini plus ſolito vacuatam, cum infinito exercitu repente irruens tanquam poſſeſſurus eandem, intima ejus illico penetravit. Tunc princeps Chriſtianus quantum pro tempore potuit miliciam convocans, et præliaturus non ſuum ſed Domini prælium, multitudinem hoſtium non expavit. Congreſſus itaque cum eis, tremendas illas copias divino fretus auxilio profugavit. *Saladinus* fuga elapſus ægre evaſit, de exercitu ejus milibus multis cæſis.

Anno domini M. Clxxxv. propter peccata hominum quæ utique divinitas odit, cœleſtis ira contra populum Chriſtianum minus ſancte degentem excanduit; cum enim *Saladinus* ad dedecus præcedentis anni ſibi contingens expiandum, fines Chriſtianos inſtructior terribiliorque invaderet, noſtri eciam multo inſtructiores numeroſioreſque quam prius, atque ideo minus in Domino dum de ſe præſumerent confidentes, prælium illi in terminis intulerunt, ubi Deo reſiſtente ſuperbis qui ante humilibus dederat gratiam, maxima Chriſtianorum ſtrages facta eſt, cæſo non parvo militum numero cum magiſtro militiæ Templi & optimatibus multis; Unde propter cauſas prædictas generali providentia ſtatutum eſt, ut *Jeroſolomitanus* patriarcha gratia auxilii contra inmaniſſimum hoſtem *Saladinum* petendi ad Chriſtianos principes in *Europam* mitteretur; & maxime ad illuſtrem *Angliæ* regem, cujus auxilium efficacius ſperabatur. Idem ergo patriarcha cum literis excitatoriis *Lucii* papæ in *Angliam* veniens, à rege, à quo honorifice ſuſcipitur, auxilium contra Saracenos petiit ex parte omnium orientalium Chriſtianorum, eique claves ſacræ urbis dominicique ſepulcri cum vexillo regio & prædictis literis monitoriis ac juramenti regii ſuper hoc prius præſtiti commemoratoriis offerebat, in fine cujus literæ papalis ſic continebatur. *Sane recolat prudentia tua & ſolicita ſecum meditatione revolvat promiſſionem quam de impendendo terræ ſanctæ ſubſidio jam celſitudinem tuam obligaſti, & ita in hac parte te cautum & ſtudioſum exhibeas, ut te in tremendo judicio tua conſcientia non accuſet, ejus qui non fallitur diſtricti judicis interrogatio non condempnet, &c.* An. D 118

Quibus literis auditis & intellectis rex reſponſum uſque concilium ſuum *Londoniæ* prorogabat. Tandem cum multi ad prædicationem patriarchæ ac archiepiſcopi *Baldewini* cruce ſignarentur, ipſe rex *Henricus* certa & enormia proprii regni ex ſua peregrinatione pericula allegando, patriarchæ reſpondit, quod terras ſuas abſque tutela deſerere non poſſet, nec *Francorum* rapacitati eas exponere, ſed proficiſci volentibus de pecunia ſua ad ſublevationem

nem ecclesiæ orientales habundanter respiceret & donaret. Cui patriarcha, « Nichil agis rex, prin« cipem quærimus & non pecuniam. Quælibet pe« ne pars mundi pecuniam nobis mittit, sed prin« cipem nulla: virum igitur petimus qui pecunia « indiget, non pecuniam qua vir eget. Recessit itaque patriarcha spe frustratus; quem rex, ut consuetis blanditiis offensum mitigaret, ad mare conduxit. Cui ait patriarcha, « Hactenus gloriose regnasti, sed « amodo ipse te deseret quem tu deseruisti. Recole « quæ dominus tibi contulit, & qualia illi reddi« disti; quomodo regi *Franciæ* infidus fuisti, bea« tum *Thomam* occidisti, & nunc protectionem « Christianorum abjecisti. Cumque ad hæc rex excandesceret, optulit patriarcha caput suum & collum extensum, dicens, « Fac de me quod de *Thoma* « fecisti. Adeo libenter volo à te occidi in *Anglia*, « sicut à *Saracenis* in *Siria*, quia tu omni *Saraceno* « pejor es. Cui rex, Si omnes homines mei unum corpus essent, unoque ore loquerentur, talia michi dicere non auderent. Cui ille, Non est mirum quia tua & non te diligunt, prædam eciam & non hominem sequitur turba ista. Recedere non possum quia filii mei insurgerent in me absentem. Cui ille, Nec mirum, quia de diabolo venerunt & ad diabolum ibunt. Et sic demum patriarcha navem ascendens in *Galliam* reversus est.

Hoc anno *Henricus* rex misit *Johannem* filium suum in *Hybernia*, ubi anno primo adventus sui apud *Vltoniam* in urbe *Dunensi* quasi in spelunca triplici corpora sancti *Patricii* primi *Hybernienstum* archiepiscopi, ac contemporaneorum suorum abbatis *Columbæ* qui & *Columkillus*, & sanctæ *Brigidæ* quam *Patricius* velavit, quæ & supervixit eum lx. annis, reperta sunt; in quorum tumba isti versus sunt inscripti.

Hii tres in Duno, tumulo tumulantur in uno,
Brigida, Patricius, atque Columba pius.

Secundum quod *Ranulphus Cestrensis* monachus in sua compilatione diversorum Cronicorum commemorat. Iste *Patricius* primus inter cætera operum suorum signa duo fertur miranda à Deo patrasse: unum, quod cuncta venenosa animantia cum baculo suo de terra *Hiberniæ* ejecit. Secundum, quod nullus *Hibernicus* adventum Antichristi exspectabit. Tercium memoriabile quod de ejus purgatorio legitur magis asscribitur Secundo *Patricio* minori qui non fuit episcopus sed abbas, qui floruit circa annum Domini octingentesimum quinquagesimum, de quo meminit martirologium, quod quia populum rebellem reperit de *Hibernia* recessit, & apud *Glastonense* monasterium ipso die sancti *Bartholomæi* apostoli diem clausit extremum. *Johannes* vero filius regis *Henrici* parum in *Hibernia* proficiens, in *Angliam* reversus est.

n Dni 1:6. Anno Domini M. Clxxxvj. consecrati sunt tres episcopi, *Hugo* videlicet *Lincolniensis*, *Willielmus Herefordensis*, & *Willielmus Wigornensis*. Eodem anno obiit *Galfridus* regis *Henrici* filius Comes *Britanniæ*, qui *Arthurum* filium suum reliquit hæredem, & sororem suam *Margaretam* nondum desponsatam.

1:7. Anno Domini M. Clxxxvij. *Frederico* in *Almannia*, *Philippo* in *Francia*, *Henrico* secundo in *Anglia* regnantibus sub papa *Vrbano* tercio, super terram *Jerosolimitanam* est manus Domini aggravata. Civitas enim sancta in qua invocatum est nomen Domini à diebus antiquis, in qua sacri prophetæ floruerunt, in qua redemptionis humanæ insignia micuerunt, ex qua sacramenta salutis in omnem mundi latitudinem fluxerunt, proh dolor! in manus gentis prophanæ incidit & inmundæ; quæ circa tempora papatus *Vrbani* primi à *Tito* & *Vaspasiano* conquesta fuit & quasi subversa, & postmodum sub papatu *Vrbani* secundi à manibus *Saracenorum* per fideles Christi liberata, & quasi extunc per annos plurimos sub potestate Christiana mansisset, modo sub pontificatu *Vrbani* tercii in manus *Turcorum* cecidit malignorum. Milites vero Templi & Hospitalis quos in campo gladius non noverat, ab aliis captivis segregatos *Saladinus* coram se præcepit crudeliter decollari. Comes autem *Tripolitanus* qui cum *Saladino* prius conspiraverat, dolose cum suis complicibus de prælio fugit, ipsis *Saracenis* eos attingere non curantibus.

Cum ergo tyrannus cruentissimus peremptæ multitudinis spolia diripuisset, mox cum suis copiis civitatem *Tholomaidam*, quæ nunc *Acre* sive *Achon* dicitur, adiens, & eam quasi præsidiis vacuatam inveniens, optinuit indilate. Sanctam quoque civitatem *Jerusalem* idem *Saladinus* postea adivit, ubi patriarcham & populum metu languidum ad deditionem coartans, vita & libertate indultis, ut titulo clementiæ se insigniret, armis & pecuniis nudatos dimisit, civitatemque pompatice ingressus, Crucem sanctam asportavit, Templum vero Domini aqua rosea tanquam à Christianis sordibus expians, sacrilegis ritibus dicavit; Aliquantulam vero reverentiam Dominico sepulcro exhibuit, quod omni quidem aureo & argenteo ornatu sublato Siros illius terræ indigenas Christianos custodire præcepit, edictum adiciens, ne quis alienus irreverenter accederet. Hæc *Jerosolimis* provenire noscuntur à diro illo prælio quo populus Christianus cecidit tribus mensibus elapsis. Quippe infra octabas apostolorum *Petri* & *Pauli* factum illud Christianæ plebis excidium, & circa solempnia sancti *Michaëlis* facta est sanctæ deditio civitatis. *Ascalon* quoque urbs nobilis, in quam post prælium propter ejus firmitatem multi confluxerant, tyrannicam potestatem non evasit: Nam rex *Jerusalem* qui captus in prælio fuerat, eam pro sua liberatione resignavit; jamque sola urbium *Palæstinæ* urbs insignis *Tirus* dominationem sprevit hostilem. Et quia fere tota illa civitas mare ambitur, portu gaudens tutissimo, *Saladinus* eam obsessurus classe contra urbem disposita modis omnibus eam studuit oppugnare.

Eodem tempore *Marchio* filius *Marchionis* de *Monte-Ferrato* cum magna classe illuc advenerat patri suo qui in prædicto bello Christianorum fuerat affiturus. Qui accepta à civibus fidelitate & navibus cum quibus venerat præparatis, navali prælio cum hostili classe confligere ordinavit. Quod & Deo propicio factum est. Et cæsa multitudine hostium vel submersa, ad portum naves non modicas reduxerunt, & spectante *Saladino* cæteræ suæ naves ut evaderent litoribus alliserunt. Quo casu ita est consternatus, ut incensis machinis & soluta obsidione discederet nichil contra eandem urbem præsumens ulterius attemptare; sed mox in fines *Antiochenos* debaccantem convertit tyrannidem, & capta *Laodicia* cum multis urbibus, ipsam quoque maximam civitatem ita coartavit, ut ab exteritis civibus pactum extorqueret, quod

 ad

ad diem certum urbem reſignarent, niſi forte major exercitus ex *Europa* interim veniens id fieri prohiberet. Cumque *Urbanus* papa qui *Lucio* ſucceſſerat, tam flebilem caſum de terra *Jeroſolimitana* audiſſet, nimio obiit præ dolore. Cui ſucceſſit *Gregorius* viij. natione *Boneventanus*, qui ſedit menſe uno diebus xxvij. & ceſſavit ſedes diebus xx.

Hiis diebus inter *Philippum* regem *Franciæ*, & *Henricum* regem *Angliæ* inimiciciæ & diſcordiæ germina pullularunt, unde rex *Henricus* ad tranſmarina vocatus negotia transfretavit. Convenerunt autem ex diverſis hinc inde provinciis apud caſtrum quod *Radulphi* dicitur ferociſſimi utriuſque regis exercitus armatorum. Cumque de caſtris hinc inde oppoſitis per dies aliquot duo magni exercitus torvis vultibus mutuo ſe proſpicerent, & viris pacificis qui pacem vel inducias ſatagebant, aerem fruſtra verberantibus, tandem turmis ad pugnam diſpoſitis & parum jam aberat à mutuo congreſſu, ecce occultis magis ut dicitur ducum ſuſurris quam prælocutionibus publicis, induciæ in dies plurimos in utroque exercitu indultæ voce præconia declarantur. Plane vox iſta multo gratius inſonuit auribus omnium, quam vox tubæ excitantis ad prælium. Gentes ergo & populi qui meditabantur inania vel potius inſania, cum ingenti gaudio ad propria ſunt reverſi.

In oriente, populo Chriſtiano diris prælijs per infideles paganos ut prædicitur jam afflicto, papa *Gregorius* Chriſtianæ plebis & ſanctæ civitatis exterminium quod ſub *Urbano* prædeceſſore ſuo contigerat dolens, ſupra modum ingemuit, unde aliquod remedium adhibere proponens, ſtatim dignitate papali aſſumpta epiſtolam ſuam in orbem Chriſtianorum direxit in hæc verba.

Gregorius, &c. *Audita tremenda ſeveritate Judicii quam ſuper terram* Jeroſolimitanam *divina manus exercuit, tanto ſumus nos & fratres noſtri horrore confuſi, tantis afflicti doloribus, ut non facile nobis occurreret quid dicere aut facere deberemus, niſi quod pſalmus deplorat & dicit,* Deus venerunt gentes &c. *Nos autem licet cum propheta dicere debeamus,* Quis det oculis meis fontem lacrimarum, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei: *non tamen odio vos eicere debemus ut in diffidenciam decidamus, & credamus Deum ita populo ſuo iratum ut quod faciente peccatorum multitudine fieri permiſit iratus, non cito per miſericordiam pœnitentia placatus alleviar, & poſt lacrimationem exultationem inducat. Nos autem credere non debemus quod ex injuſtitia ferientis Judicis ſed iniquitate potius populi delinquentis, talia provenerunt. Porro nos in tanta contritione terræ illius non ſolum peccatum habitatorum ejus; ſet, & noſtrum, & totius populi Chriſtiani debemus attendere, cum ex omnibus partibus inter reges & principes, cives & civitates diſſenciones audiamus, & ſcandala, & cum propheta dicere valeamus, Non eſt veritas, non eſt ſcientia Dei in terra, furtum & mendacium, homicidium & adulterium inundaverunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Cogitate itaque filii qualiter tranſeant univerſa & vos pariter tranſeatis, & date veſtra, date voſmet ipſos, non in exterminium ſed in conſervationem ei, a quo & vos & veſtra omnia recepiſtis. Nec dicimus dimittite, ſed præmittite in cœleſte horreum quæ habetis, & reponite apud quem ærugo non demolitur aut tinea, nec fures effodiunt aut furantur, laborantes ad recuperationem terræ illius in qua pro ſalute noſtra Veritas de terra orta eſt, & ſuſtinere pro nobis crucis patibulum non deſpexit. Recolentes non eſſe novum quod terra illa judicio dominico percutitur. Sed nec eſſe inſolitum, ut flagellata & caſtigata miſericordiam conſequatur. Poterat quippe Dominus ſola eam voluntate ſervare, ſed non habemus ei dicere cur ita fecerit: voluit enim forſitan experiri & in notitiam ducere aliorum, ſi aliquis ſit intelligens aut requirens Deum, qui oblatum ſibi tempus pœnitentiæ hillariter amplectatur, & animam ponendo pro fratribus conſummetur in brevi & complaceat tempora multa. Eis autem qui corde contrito & humiliato ſpiritu laborem itineris hujus aſſumpſerint, et in pœnitentia peccatorum & fide recta deceſſerint, plenam ſuorum criminum indulgentiam & vitam pollicemur æternam.*

Hac erga epiſtola in orbem directa, idem *Gregorius* papa *Piſas* contendit, ubi *Piſanos* & *Januenſes* jugi & inveterata diſcordia confligentes, Deo auctore reconciliavit ad pacem. Moxque febre correptus poſt dies pauciſſimos apud *Piſas* exſpiravit. Cui ſucceſſit *Clemens* tercius natione *Romanus*, qui ſedit annis tribus diebus xv. Sane triſtis ille rumor terræ ſanctæ orbem in brevi pervagatus, omnium quidem Chriſtianorum cordibus ſtuporem & horrorem induxit, unde multi per orbem ſunt Chriſti caractere inſigniti. Inter quos *Ricardus* comes *Pictavenſis* regis *Anglorum* filius & ſucceſſor futurus, nova forte hujuſcemodi inclinato jam die accipiens, abſque ulla deliberatione laudabile propoſitum toto mox pectore combibit, & ſummo mane in argumentum futuræ peregrinationis & expeditionis caracterem Domini cum ſolempnitate accepit. Quo audito pater ſiluit uſque adventum filii. Et cum adeſſet poſt dies aliquot, Me, inquit, inconſulto rem tam arduam minime arripere debuiſti, pio tamen propoſito tuo nequaquam adverſabor, ſed illud ita perſequar, ut à te egregie impleatur.

Eodem tempore archiepiſcopus *Tirinus* à partibus venit Orientis duriora nuncians atque iminentes miſerias in auribus publicis declarando, imploravit ut duo magni reges *Francorum* & *Anglorum* tractandi gratia quidnam facerent in terrarum confiniis convenirent. Verum in illo colloquio dum religioſa intentione non ſua ſed quæ Chriſti ſunt quærerent, nulla vel admodum languida priſtini rancoris irrepſit memoria, ſed omni propter Chriſtum quæſtione ſopita, paribus partibus, votis & ſtudiis Chriſtiano negotio intenderunt. Itaque in multo devotionis fervore ſurgentes, ſignum regis regum in ejus militia accingendi mox per manum memorati archiepiſcopi acceperunt, & non tantum ſua ſed eciam ſeipſos præclaræ militiæ devoverunt. Quorum exemplum dux *Burgundiæ*, comes *Flandriæ*, & comes *Campaniæ*, cum aliis multis hillari devotione amplexi, ſigno Dominico proprios inſigniri humeros fecerunt, ſe pro Chriſto laboribus & periculis exponere cupientes. Statuto mox tempore quo iter arriperent, ad neceſſariam proviſionem & tanti itineris præparationem ſe illico tranſtulerunt: ſoluto ergo cœtu, rex *Henricus* in *Angliam* reverſus eſt, ubi *Baldewinus Cantuarienſis* archiepiſcopus, & epiſcopus *Dunolmenſis*, & epiſcopus *Norwicenſis*, & multi nobiles regio exemplo accenſi, ſignum ſalutiferum ſolempniter ſuſceperunt. Qua de cauſa dictus *Baldewinus* archiepiſcopus crucis legatione fungens, *Walliam*

liam intravit, & in cunctis cathedralibus ecclesiis ibidem, quod usque tunc visum non fuerat, missam indutus pontificalibus celebravit. In cujus comitatu erat magister *Giraldus Cambrensis* archidiaconus *Landavensis* qui statum & ritum *Cambrigenæ* gentis in Itinerario illo descripsit, sicut nuper cum *Johanne* filio regis *Hiberniam* missus statum & ritum gentis illius in sua Topographia descripserat. *Fredericus* imperator *Romanus* nobilibus sui imperii convocatis signum Crucis Dominicæ assumpsit; exemplum ad Christi servicium eis præbens. Itaque cunctæ provinciæ nominis Christiani ad maturandum iter propositum inmensis fervebant apparatibus & studebant. Interea hiis temporibus rex *Henricus Ranulphum* comitem *Cestriæ* accipere fecit cingulum militare, & dedit ei in uxorem *Constantiam* comitissam *Britanniæ Galfridi* filii sui relictam, cum tota *Britannia* minori & *Richemundiæ* comitatu.

n. Dñi 18. Hoc tempore scilicet anno Domini M.C.lxxxviij. obiit sanctus *Gilbertus* fundator alborum monachorum ordinis de **Sempyngham**. Eodem tempore concilium apud **Geytinton**, ubi dictus *Baldewinus Cantuariensis* archiepiscopus cum aliis pluribus crucem accepit. Ibi statutum fuit in *Anglorum* gente, Ne quis escarleto, sabelino vario vel griseo aut vestibus laqueatis, aut in prandio de cibis exempto ultra duo fercula uteretur, eo quod rex cum omnibus fere *Angliæ* magnatibus ad terram sanctam cum expensis erat non minimis profecturus. Verum cum principes & duces Christiani ad iter *Jerosolomitanum* expediendum toto conamine anelarent, eorum ferventem devotionem antiqui hostis malitia corrumpere non quievit. Cum enim rex *Anglorum Henricus* in regno suo proprio quietus consisteret, & prout decebat tantum principem ad futuram se expeditionem modis omnibus prepararet, rex *Francorū* nescio unde stimulatus rupta fide fœderis subito furore excanduit, & castrum nobile quod castrum *Radulphi* dicitur, nequissimorum proditione inprovisus usurpator intravit. Quo successu elatus, mutato vel potius exsufflato expeditionis *Jerosolomitanæ* proposito, ad injuriandum regem *Angliæ* ulterius machinatur. Quibus celeriter agnitis, rex *Angliæ* mature transfretaturus viros honestos cum verbis pacificis ad prævaricatorem præmisit. Verum ille ad omne blandimentum inflexus, inceptis maliciis superbe incubuit.

1b. Cum enim rex *Anglorum* an. Dom. M.C.lxxxix. hac de causa transfretasset, utrique Reges bonorum virorum studio ad colloquium solempniter convenerunt. Rex quidem *Anglorum* querelam rupti fœderis & illatæ sibi injuriæ positurus: Rex vero *Francorum* tanquam de hiis rationem redditurus. Sed sub hac fiducia rectitudinis operabatur mysterium iniquitatis. *Ricardus* enim comes *Pictaviæ* regis *Anglorum* filius, *Francorum* ut creditur hastutia abstractus atque illectus, in ipso solempni regum colloquio à patre deficiens, ad partes transivit hostiles. Quo casu consternatus pater, cum causæ malorum ingravescerent, verbis pacificis cum hiis qui oderunt pacem aere inaniter verberato discessit, nesciens penitus cui se crederet cum tam filialem esset ingratitudinem jam expertus. Quid plura? bellum illico inter reges viribus & animis dispares instruitur. Idem enim *Ricardus* comes *Pictavensis* quem pater *Aquitaniæ* præfecerat, paratam militiam ad partes regis *Francorum* duxit. Plurimi quoq; *Normanniæ*, *Andegaviæ*, & *Britanniæ* fide exsufflata manifeste à patre jam deficientes, & in filii gratiam se ponentes, de ejus ingrato consilio *Francorum* exercitum augmentarunt. Itaque rex *Franciæ* cum comite *Pictavensi* & infinitis copiis terram regis *Anglorum* nullo obsistente ingressus, ad urbem *Cenomannensem* ubi rex *Angliæ* cum suo exercitu morabatur, protendit. Quo agnito, cum rex *Angliæ* ad subeundum belli discrimen longe se imparem cerneret, & ab hostibus obsideri formidaret, incensa urbe profugit in loca se recipiens tutiora.

Quidam tamen de urbis incendio sic dicunt, quod rege *Franciæ* & *Ricardo* comite *Pictavensi* contra regem *Angliæ* ad dictam urbem *Cenomannicam* convenientibus, idem rex *Angliæ* ad cautelam suburbium incendi fecit, ne hostibus ad præsidium suis foret, sed vis venti retorta flammam in urbem convertit, & ipsam totam combussit & regem exire coegit. Qui in recedendo, ut dicitur, talia dixit: »Quia » tu Deus urbem de mundo quam plus dilexi hodie » à me tam turpiter abstulisti, ego tibi reddam ta- » lionem, nam de cætero auferam à te id quod in » me plus placere tibi deberet, quod est cor meum. Tunc exercitus qui eum sequi videbatur, mox defluxit, & *Johannes* filius ejus minimus quem tenerime diligebat, ab eo recessit ne minus fratri & fratribus dissimilis videretur. Hostes autem urbe *Cenomannensi* cum arce potiti, urbem *Turonicam* cum arce ejus expugnaverunt, de urbe *Andegavensi* consequenter obsidenda tractantes. Demum tot malis rex *Anglorum* anxius, & maxime ex junioris filii defectione animo saucius, ex multa mœstitudine apud *Turonum* febre correptus pacem regis *Franciæ* sub hac forma optavit, quod gratiæ regis *Franciæ* salvo honore suo regnique sui corona, libenter submitteret; sed frustra, quia pacem aliter non obtineret, nisi gratiæ regis *Franciæ* absolute se submitteret. Et merito hoc sibi provenit, quia illud verbum, *salvo honore Dei & ordinis sui dignitate & ecclesiæ libertate*, beato *Thomæ* martyri non concessit.

Igitur cum iste rex *Henricus* filius *Matildis* imperatricis xxxiv. annis regnasset, an. Dom. M.C.lxxxix. mense Julii in octabis apostolorum *Petri & Pauli* luna xix. feria v. apud *Chinonense* castrum febre invalescente obiit, princeps inter reges orbis terrarum nominatissimus, ac in multitudine prolis fœlicissimus, nisi in eum qui ex ejus femore exierant surrexissent. Quod tamen non tam humanæ severitati quam divinæ ultioni nonnulli ascribunt. Eadem enim mensura qua mensus est remensum est ei, ut qui patrem suum beatum *Thomam Cantuariensem* archiepiscopum usque ad mortem & licet mortem non intulerit persecutus est, ipsi à filiis propriis usque ad diem extremum persecutio non deesset. Et licet hostes qui excellenti gloriæ ejus & virtuti semper inviderant, ipsum extinctum lamentasse & laudasse dicuntur, omnes tamen proximi sui cum decederet & familiares circumstantes ita rapacitati indulserunt, ut corpus regis diu nudum jaceret, donec puer quidam inferiores corporis partes pallio brevi contegeret. Et tunc videbatur cognomen ejus adimpletum quo ab infantia vocabatur *Henricus Curtmantell*, nam iste primus omnium curta mantella ab *Andegavia* in *Angliam* transvexit. Sicque omnium sensibus expositum erat quanta sit vanitas atque fallacia excellentiæ temporalis, cum illum qui paulo ante tantus in orbe refulserat tam miserabilis casus assumpsisset. Comes quoq;

Pictavensis Ricardus filius ejus ingemuit, quod viventi patri minus officiosus extitit, & hostes bella audito hoc incommodo suspenderunt.

Per octo dies ante obitum regis pisces de quodam stagno *Normanniæ* exilientes, nocturno tempore cum tanto strepitu sunt congressi, ut homines ad spectaculum venientes vix victui unum piscem superstitem invenirent. Quidam ordinis domus de **Gisebourne** in vita regis pro eo frequenter orans, & quæ de misericordia vel judicio superni moderaminis eidem regi essent eventura, noscere desiderans, ante tempus quo ipse rex signum Dominicæ crucis susceperat, tale de rege quem multum dilexit à Domino in somnis responsum accepit. Signum meum super se levabit sed in tormento tormentum portabit, nam uterus uxoris suæ contra eum intumescet, & ad ultimum cum velatis velabitur. In crastino namque obitus illius cum ad illud famosum & nobile monasterium feminarum quod *Fons Embrardi* dicitur, sicut ipse in extremis pia devotione dictaverat, ad sepeliendum portaretur apparatu regio vestitus, coronam auream in capite gestans, & cirotecas habens in manibus, & anulum aureum in digito, & sceptrum in manu, & calciamenta auro texta & calcaria in pedibus cinctus gladio jacebat, vultum habens discoopertum, ecce *Ricardus* filius ejus comes *Pictavensis* sicut ei nunciatum fuit, festinanter obviam ei venit. Unde illo superveniente, mox sanguis de naribus regis defuncti manavit, acsi spiritus ejus de adventu illius indignaretur. Tunc prædictus comes flens & ejulans processit cum corpore patris sui usque ad *Fontem Embraldi* in *Normannia*, ubi juxta magnificentiam regiam honorifice sepelitur. De eo quoque ferebant qui funeri astabant, quod quamdiu *Ricardus* filius suus paterno cadaveri astaret, utraque patris naris sanguinem distillavit.

Sane idem rex *Henricus* quanquam multis virtutibus fuerat ornatus, aliquibus tamen viciis involutus personam regiam deturpavit. In libidine namque pronus conjugalem modum excessit. Regina enim sua *Elianora* jamdudum incarcerata factus est adulter manifestus, palam & impudice puellam retinens *Rosamundam*. Huic nempe puellæ spectatissimæ fecerat rex apud **Wodestoke** mirabilis architecturæ cameram operi *Dædalino* similem, ne forsan à regina facile deprehenderetur. Sed illa cito obiit, & apud **Godestowe** juxta *Oxoniam* in capitulo monialium in tumba decenti est sepulta, ubi talis suprascriptio invenitur,

Hic jacet in tumba Rosa mundi, non Rosa munda;
Non redolet, sed olet, quæ redolere solet.

Cista ejusdem puellæ vix bipedalis mensuræ sed mirabilis architecturæ ibidem cernitur, in qua conflictus pugilum, gestus animalium, volatus avium, saltus piscium absque hominis impulsu quasi movere conspiciuntur. Hic eciam filiam regis *Franciæ* in custodia sua dudum receperat ut eam *Ricardo* filio suo comiti *Pictavensi* copularet, quam post mortem *Rosamundæ* defloravit, unde *Ricardus* postea matrimonium recusavit, proinde proposuit rex illam puellam duxisse, qua de causa *Hugotionem* cardinalem ad divortiandum inter ipsum & reginam *Elianoram* nuper invitavit, ut sic majori favore *Francorum* fretus, filios proprios exhæredaret. Regina quoque parere desinente, spurios multos fecit.

Venationis delicias plus justo diligens, in puniendis tamen venationis suæ transgressoribus mitior avo fuit, ille enim homicidarum & fericidarum voluit distantiam parvam esse: hic tamen hujusmodi transgressores carcerali custodia sive exilio pro tempore castigavit. *Judæos* fœnerantes plus justo fovit, & vacantes episcopatus ut provenientia reciperet diu vacare voluit. Contra hæc, fuit rex in pace tuenda & fovenda studiosissimus, & ecclesiasticarum libertatum post mortem sancti *Thomæ* conservator præcipuus. Viros religiosos specialiter honoravit, & res eorum æque cum Dominicis suis conservari mandavit. Pupillorum, viduarum & pauperum curam habens, locis pluribus elemosinas largas impendit. Naufragorum perditionem eximia pietate correxit, & eis humanitatis officium exhiberi præcipiens, graves in eos pœnas sanxit, qui forte illis in aliquo molestos esse præsumerent, vel de rebus quippiam usurpare. In regno suo *Angliæ* vel in terris suis transmarinis grave onus nunquam imposuit, nec tributum ecclesiis vel monasteriis unquam indixit. Discrimen sanguinis & mortem hominis exhorrescens, pacem curavit armis cum aliter eam non potuit observare.

In tempore istius regis *Henrici* secundi anno regni sui xiij. ossa famosissimi regis *Arthuri* quondam majoris *Britanniæ* monarchæ, cujus corpus quasi fantasticum & in fine tanquam ad longinqua deductum fabulæ *Britannicæ* adhuc venturum confinxerunt, apud *Glastoniam* in quodam vetustissimo sarcophago profunde in terra in quercu concava recondita, sunt inventa inter duas lapideas piramides in sacro cœmiterio quondam erectas, in quibus literæ quædam exaratæ erant, sed ob nimiam vetustatem barbaræ scripturæ & deformationem legi non poterant. Ossa vero prædicta hac occasione inventa fuerunt. Dum inter dictas piramides terram quidam effoderent, ut quendam monachum sepelirent, qui hunc locum sepulturæ vehementi desiderio in vita sua præoptaverat, & à conventu precibus impetrando optinuerat, quoddam sarcophagum in quo quasi ossa muliebria cum trica comæ muliebris flava & integritate pristina & colore reperta sunt, quam cum monachus unus avide cum manu attraxisset, tota statim in pulverem decidit. Amoto vero illo sarcophago, aliud priori suppositum reperiunt, in quo ossa virilia continebantur, quod & eciam amoventes reperiunt tercium duobus primis suppositum, cui crux plumbea superposita erat, in qua exaratum fuit, *Hic jacet sepultus inclitus rex* Arthurus *in insula* Avalana: locus enim ille olim paludibus inclusus insula *Avalon* vocabatur, id est, insula pomorum. Nam *Avalon Britannice*, pomum dicitur Latine. Deinde prædictum sarcophagum aperientes, ossa nimis robusta & longa dicti principis invenerunt; quæ cum decenti honore & magno apparatu monachi infra ecclesiam suam in tumba marmorea posuerunt. Primum tumulum dicunt fuisse *Guenoræ* uxoris ejusdem *Arthuri*, secundum *Modredi* nepotis sui.

Insuper scribitur quod iste rex *Henricus* à quodam historico cantore *Britannico* audierat, quod profunde in terra circiter xv. pedes corpus *Arthuri* regis in quercu concava inveniretur. Idcirco autem tam profunde humatus fuerat, ne à *Saxonibus* sibi æmulis facile reperiretur, & inde literæ veritatis indices interius versus lapidem sculptæ erant. Et notandum est quod tibiæ *Arthuri* tunc ostensæ, tibiam & genu longissimi hominis tunc reperti tribus digitis excedebant;

excedebant; spacium quoque interculii inter duos oculos palmalem latitudinem continebat. In cujus capite decem vulnerum cicatrices apparebant, quæ omnia præter unum solum quod letale videbatur, in unam cicatricem concurrebant. Et quamquam superius in libro de gestis *Britonum* dicto *le Brut*, plura gesta de ipso *Arthuro* leguntur, aliqua tamen de eo inventa & ibi intacta, & bella contra *Saxones* in *Britannia* per ipsum habita, hic breviter tangere non omisi. Nam ut dicit *Henricus Huntyngdoniensis* libro ij. quod decimo anno *Cerdici* regis *Westsaxonum* qui cum *Kenrico* filio suo & quinque navibus apud **Sardichesore** quæ nunc dicitur **Gernemuth** primo applicuerat, surrexit apud *Britones Arthurus* belliger quasi octodennis, qui contra *Saxones* novies victor fuit, ut breviter hic patebit. Primo super flumen **Gleny**. Item quater super flumen **Duglas** quod est in regione *Iues*. Hodie fluvius ille vocatur *Anglice* **Dugglis**, & currit sub urbe de **Wigan**, per x. miliaria à fluvio de *Mersee* distans in comitatu *Lancastriæ*. Item sexto super flumen *Bassa*, septimo juxta *Lincolniam* in sylva *Celidonis* quæ *Britannice* vocatur **Kaercoit Celidon**. Octavo apud urbem **Kaerlegion**, nono in monte *Badonis*. *Willielmus Rivalensis* libro primo capitulo ij. Hic est *Arthurus* de quo nugæ *Britonum* delirant. Dignus plane quem non fallaces fabulæ sed veraces historiæ prædicarent: Quippe qui labantem patriam sustinuit, qui infractos civium animos ad bellum acuerit, postremo in obsidione *Badonici* montis nongentos hostium solus profugavit.

In quibusdam Cronicis legitur quod *Cerdicus* sæpius cum *Arthuro* confligens si semel vinceretur alia vice acrior surrexit ad pugnam. Tandem *Arthurus* extædiatus post xvj. adventus *Cerdici* fidelitate sibi jurata dedit eidem *Cerdico Hamptescbiram* & *Sormersetam*, quam partem vocavit *Westsaxam*. Item legitur in Cronicis *Anglorum*, quod *Modredus* nepos *Arthuri* regnare cupiens sed solum *Cerdicum* metuens, quosdam alios pagos *Cerdico* dedit ut sibi faveret. *Cerdicus* autem hiis consentiens suas provincias novis *Saxonibus* instauravit, & coronatus est more gentili apud *Wintoniam*. *Modredus* vero super *Britones* apud *Londoniam* coronatur. *Vecta* tamen insula *Withgaro* nepote *Cerdici* remansit. Verumtamen secundum historiam *Britonum*, *Arthurus* postmodum cum *Modredo* confligens occisus est, & in valle *Avallonis* juxta *Glastoniam* sepultus, cujus corpus postmodum etiam cum corpore *Guenoræ* uxoris sub anno domini M. Clxxx. tempore regis *Henrici* secundi repertum est, & ad ecclesiam ut prædicitur translatum; sicut refert *Giraldus* distinctione prima capitulo 18. qui tunc vixit & ossa *Arthuri* contrectavit. Cæterum de isto *Arthuro* quem inter omnes cronographos solus *Galfridus* sic extollit, mirantur multi quomodo veritatem sapere possint quæ de eo prædicantur, pro eo quod si *Arthurus* sicut scribit *Galfridus* terdena regna adquisivit, si regem *Francorum* subjugavit, si *Lucium* procuratorem reipublicæ apud *Italiam* interfecit, cur omnes historici *Romani*, *Franci*, *Saxonici*, tot insignia de tanto viro omiserunt qui de minoribus viris tot minora retulerunt?

Ad hæc dicit *Galfridus*, suum *Arthurum* regem *Francorum Frollonem* vicisse, cum tamen de *Frollonis* nomine nusquam apud *Francos* reperiatur. Item dicit, *Arthurum* tempore *Leonis* Imperatoris *Lucium Hiberium* reipublicæ procuratorem extinxisse, cum tamen juxta omnes Historias *Romanas*, constet nullum *Lucium* eo tempore rempublicam procurasse, neque illum *Arthurum* nullatenus tempore *Leonis* regnasse, neque eciam tunc natum fuisse, sed tempore *Justiniani* qui quintus fuit à *Leone*. Denique *Galfridus* dicit, se mirari quod *Gildas* & *Beda* nullam de *Arthuro* in suis scriptis fecerunt mentionem. Immo magis mirandum puto, cur ille *Galfridus* tantum extulerit quem omnes antiqui veraces & famosi historici pene intactum reliquerunt. Sed fortasse mos est unicuique nationi aliquem de suis, laudibus extollere excessivis, ut quemadmodum Græci suum *Alexandrum*, Romani suum *Octavianum*, Angli suum *Ricardum*, Franci suum *Carolum*, sic Britones suum *Arthurum* præconantur. Quod sæpe contingit, sicut dicit *Josephus*, aut propter historiæ decorem, aut propter legentium delectationem, aut ad proprii sanguinis exaltationem. Nam dicit *Augustinus* de civitate Dei libro 18. capitulo primo, quod *Athenienfium* gesta majora fuerunt fama quam re ipsa, & hoc propter scriptorum ibidem florentium præclara ingenia qui sensum suum ad ardua & linguam suam ad laudatissima laxare sunt gavisi. Igitur secundum *Galfridum* in suo *Britannico* libro *Arthurus* moriturus diadema regni sui *Constantino* cognato suo filio *Cadoris* ducis *Cornubiæ* concessit, qui pluries cum filiis *Modredi* conflixit, sed tandem eos extinxit, sicque post iv. regiminis sui annos obiit.

Post quem *Aurelius Conanus* tribus annis regnum tenuit. Post quem *Vortiporius* iv. annis. Post quem *Malgo*, pulcher, strenuus & dapsilis sed *Sodomitica* peste infectus, aliquot annis regnavit. Post quem *Careticus* invisus Deo & *Britonibus*, civilis discidii amator, aliquantisper regnavit: Cujus inconstanciam *Saxones* comperientes advocaverunt regem *Affricanum Gurmundum* de *Hibernia*, quam nuper sibi subjugaverat: Qui cunctis viribus ipsum *Careticum* de urbe in urbem fugaverunt, & tandem in *Cirecestria* obsederunt. Post hæc ipsum *Careticum* cum gente sua *Britannica* usque in *Wallias* ultra *Sabrinum* mare detruserunt, & *Loegriam*, id est *Britanniam* sive modo *Angliam* ferro & flamma vastaverunt; ac extunc *Britones* monarchiam *Angliæ* amiserunt.

Sepulto itaque ut dictum est rege *Henrico* filio *Matildis* Imperatricis, prædictus *Ricardus* Comes *Pictavensis* filius ejus statim in *Stephanum* de *Turonis* Senescallum *Andegaviæ* manus injecit: A quo in carcere misso & vinculis mancipato castella & thesauros patris sui, quos ipse in custodia sua habuit exigebat, & uxorem filii prædicti *Stephani* propter ignobilitatem mariti ab ipso separari fecit, & alii marito dari. Omnes eciam servientes patris sui quos fideles esse noverat et qui patri fideliter servierant, secum retinuit, servicia sua quæ longo tempore cum patre fecerant illis reddens, unicuique videlicet secundum meritum suum; Illos autem tam clericos quam laicos qui relicto patre suo illi adhæserunt, odiosos habuit, et à familiaritate sua alienos fecit.

Post mortem vero et humationem dicti regis *Henrici*, *Johannes* filius ejus qui mortis suæ occasio, immo causa præcipua fuerat, eo quod illum tempore guerræ reliquerat & inimicis suis adhæserat, ad fra-

trem suum Comitem *Ricardum* venit, à quo honorificè susceptus est. Post hæc *Ricardus* Comes venit *Rothomagum* & die S. *Margaretæ* feria v. luna iij. xiij. kal. Augusti gladium ducatus *Normanniæ* de altari sanctæ *Mariæ Rothomagi* suscepit præsente *Waltero* archiepiscopo ejusdem urbis & præsentibus omnibus Episcopis, Comitibus & Baronibus ducatus illius. Deinde recepit fidelitatem cleri & populi ducatus illius. Deinde dedit idem dux filio & hæredi Comitis de *Pertico Matildam* filiam ducis *Saxoniæ* in uxorem, quam ipse secum per aliquod tempus honorifice retinuerat. Deinde concessit & dedit *Johanni* fratri suo omnes terras quas dictus rex pater suus ei dederat, scilicet iv. mille libras terræ in *Anglia* & comitatum *Moretonii* cum pertinentiis suis. Concessit eciam ei filiam Comitis *Gloucestriæ* cum honore illo. Concessit eciam *Willielmo* Marescallo filiam Comitis *Ricardi de Strugoill* cum honore illo. Concessit eciam *Gilberto* filio *Rogeri* filii *Ramfrei* filiam *Willielmi de Lancastria* dapiferi regis patris sui. Et concessit *Gaufrido* fratri suo spurio quondam *Lincolniensis* ecclesiæ electo archiepiscopatum *Eboracensem*, qui clericis suis cum literis prædicti *Ricardi* ducis *Normanniæ* pro eodem negotio in *Angliam* missis prædictum archiepiscopatum in custodia sua saisiri fecit, custodibus regis & custodibus *Huberti Walteri* ejusdem ecclesiæ decani expulsis.

Deinde supradictus dux *Normanniæ* tercio die postquam factus esset dux, scilicet die sabbati in festo beatæ *Mariæ Magdalenæ* colloquium cum *Philippo* rege *Franciæ* habuit, ubi *Gisorcium* & totam adjacentem provinciam calumpniatus est; sed quia præfatus dux *Normanniæ Alesiam* ipsius regis *Franciæ* sororem in conjugem accepturus erat, sustinuit illa vice. In eodem colloquio *Ricardus* dux *Normanniæ* promisit se daturum regi *Franciæ* iv. M̅ marcarum esterlingorum pro expensis suis. Et præterea illa xx. M̅ marcarum quas pater ejus nuper ex certo forte condicto regi *Franciæ* promiserat. Item Domina *Elianora* regina mater prædicti ducis *Normanniæ* per mandatum illius de ultra mare liberata est in *Anglia* à carcere mariti sui, quo diu detinebatur. Quæ statim reginalem Curiam circumducens de civitate in civitatem & de castello in castellum, sicut ei placuit, profecta est. Et per universos comitatus *Angliæ* viros honorabiles tam clericos quam laicos ad mandatum *Ricardi* ducis *Normanniæ* filii sui sub hoc modo exequendum misit. In primis præcepit captivos omnes à carceribus & captionibus liberos dimitti, ut ad introitum novi principis noviter in regno futuri esset lætitia generalis, & ut ipsa regina à propria prisona sua argumentum eliceret captiones esse hominibus molestas, & jocundissimam animæ refocillationem ab ipsis emergere. Præcepit itaque quod omnes qui capti essent pro foresta liberarentur quieti, & ut omnes uthlagati pro foresta ad pacem redirent de præcedentibus forisfactis de foresta quieti. Et ut omnes alii qui capti essent & retenti per commune rectum comitatus vel hundredi, vel per appellationem, quieti essent; & plures alios articulos quos causa brevitatis prætermitto, exequi mandavit, de quibus unus articulus erat, quod unusquisque liberorum hominum totius regni juraret, quod fidem portaret domino *Ricardo* domino *Angliæ* filio domini regis *Henrici* & dominæ *Elianoræ* reginæ de vita & membris suis & honore terreno, sicut ligio domino suo contra omnes mortales, & quod ei Justiciales erunt & auxilium ei præstabunt ad pacem & justiciam suam per omnia conservandas.

Interim eciam *Ricardus Normanniæ* reddidit *Roberto* Comiti *Leicestriæ* terras suas quas rex pater suus illi abstulerat; & omnes quos pater suus exhæredaverat ad jus pristinum restituit. Deinde dedit *Baldewino* Cantuariensi archiepiscopo, *Gilberto* Roffensi, *Hugoni* Lincolniensi, & *Hugoni* Cestrensi episcopis qui ad eum venerant, licentiam in *Angliam* redeundi. Postea vero rebus transmarinis mature dispositis, præfatus dux *Normanniæ* & *Johannes* frater ejus navibus apud *Barbeflectum* ascensis idibus Augusti die Dominica ante Assumptionem beatæ *Mariæ* ad diversos portus in *Anglia* applicuerunt: Nam *Ricardus* dux applicuit apud **Portesmuth** et *Johannes* frater ejus apud **Dover**. Venerunt eciam tunc in *Angliam* per mandatum ipsius ducis *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus, & *Henricus* Baiocensis episcopus. *Johannes* vero Eboricensis episcopus prius in *Angliam* venerat statim post Pentecosten, & adventum ducis exspectavit. Gavisa sunt ergo regna de adventu ducis quia in meliorem statum per illum reformari populus se sperabat, juxta quod sic metrice quidam ait,

Mira canam, sol occubuit, nox nulla secuta est.

Vere nox nulla occasum solis est secuta. Nam radius solis solium solis tenens sole suo jubar lucidius ac latius sparsit: dum enim sol à solio suo in solum decideret, stans tamen ejus radius occasum vel eclipsim nesciens de corpore solari repente divisus & in se solide reverberatus, sol sole cujus fuit radius nulla nubium interpositione vel injuria inpediente multo major & lucidior est effectus. Et ne scrupulosum quid animum legentis lædat, præsenti plenius perpendere poterit pentametro,

Sol pater, & radius filius ejus erat.

Filius, inquam, in immensum crescens patris sui opera bona perampliavit, mala vero resecavit; nam quos pater exhæredaverat, filius in pristina jura restituit. Quos pater fugaverat, filius revocavit. Quos pater in vinculis tenuerat, filius illæsos abire permisit. Quos pater causa justitiæ diversis pœnis afflixerat, filius causa pietatis refocillavit.

Applicatus igitur in *Angliam* dux *Normanniæ Ricardus*, à cleroque & populo honorifice & devote susceptus, *Wintoniam* venit, deinde ad urbem *Sarisberiam* adiit ubi omnes thesauros Regis patris sui ponderare & in scriptis redigere fecit; Et inventa sunt in numero & pondere plusquam nongenta M̅. librarum in auro & argento. Deinde perrexit de loco in loca spaciando usque ad diem coronationis suæ, & fecit interim præparari omnia quæ coronationi suæ necessaria erant. Item quidam Canonicorum *Eboracensis* ecclesiæ per mandatum ducis in metropolitana *Eboracensi* ecclesia congregati, ad eligendum sibi & ecclesiæ suæ pastorem, die sancti *Laurencii* feria v. *Galfridum* regis *Henrici* filium quondam *Lincolniensis* ecclesiæ Electum elegerunt. Et cantato ympno *Te Deum laudamus* scripto sigillis suis appensis electionem illam solempniter corroboraverunt. Et quamvis *Godefridus de Luci* Canonicus & archidiaconus ejusdem ecclesiæ tunc absens esset, literas tamen ratihabitionis misit, mandans se ratam illam electionem in omnibus habere. Sed magister *Bartholomæus* clericus & officialis *Huberti*

Wal-

Walteri ejusdem ecclesiæ decani qui unus erat de prioribus electis, videns hæc omnia in absentia domini sui, & domini *Hugonis Dunolmensis* episcopi, & multorum Canonicorum ejusdem ecclesiæ facta fuisse, omnes qui præfatæ electioni consenserant ante illam & post ad præsentiam summi Pontificis appellavit, dicens illam propter absentiam dicti *Dunolmensis* episcopi & *Eboracensis* ecclesiæ decani & aliorum Canonicorum ejusdem, minus rationabiliter factam esse.

Audiens ergo dictus decanus *Hubertus* quæ apud *Eboracū* fiebant, ad præsentiam papæ *Wintoniæ* appellavit, et coram *Henrico* Baiocensi, *Johanne* Ebroicensi, *Gilberto* Roffensi, *Willielmo* Wigorniensi, & *Gaufrido* Cicestriæ episcopis appellationem quā Officialis suus fecerat renovavit; & per auxilium & consilium *Elianoræ* Reginæ, quæ præfatum *Galfridum* Regis filium novercali odio persequebatur, à filio suo duce literas impetravit, quod omnia *Eboracensis* ecclesiæ in eodem statu remanerent in quo fuerunt die qua dominus *Henricus* pater suus vivus & mortuus fuit; & sic interim omnia jura ecclesiastica *Eboracensis* ecclesiæ in manu dicti decani & officialium suorum, & omnia secularia beneficia in custodia regis & suorum sicut prius fuerant redierunt. Interim *Ricardus* dux *Normanniæ* dedit *Johanni* fratri suo filiam comitis *Glocestriæ* cum comitatu eodem, & castellum de **Marleberg** cum honore illo, & castellum de **Luttegareshale** cum honore illo, & castellum de **Peek** cum honore illo, & castellum de **Bolesover**, & totam terram quæ fuit *Willielmi Peiterel*, & villam de **Notingham** cum honore illo, et castellum de *Lancastria* cum honore illo, et *Darbishiram*, et honorem de **Wallingford**, et honorem de **Tikehul**. Hæc omnia et multa alia dedit ei cum villis et forestis, et omnibus aliis pertinentiis suis. Hiis ita peractis, *Johannes* frater ducis prædictam filiam comitis *Glocestriæ* iiij. kalend. Septembris apud **Marleberg** desponsavit contra prohibitionem *Baldewini Cantuariensis* archiepiscopi, eo quod in tercio gradu consanguinei erant.

An. Dñi 1189. DEinde *Ricardus* dux *Normanniæ Londoniam* venit, et congregatis ibi archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, et multitudine militum copiosa anno Domini M.C. lxxxix. papa *Clemente* iij. sedi apostolicæ præsidente, iij. non. Septembris die Dominica luna xix. die mala idem dux apud *Westmonasterium* à *Baldewino Cantuariensi* archiepiscopo in regem *Angliæ* consecratur et solempniter coronatur, ministrantibus illi in illo officio *Waltero Rothomagensi*, *J. Dublenensi*, *Formale Treverensi* archiepiscopis, et *Lincolniensi*, *Dunolmensi*, *Wigornensi*, *Exoniensi*, *Bathoniensi*, *Norwicensi*, *Cicestrensi*, *Roffensi* episcopis *Angliæ*; et tribus episcopis de *Wallia*, videlicet sancti *David*, *Assaph*, et *Bangorensi*; et duobus episcopis de *Hibernia*, *Fernensi* et *Hethdunensi*, *Galfrido Eboracensi* electo, *Johanne* electo *Candidæ Casæ* de *Galeweia*; Abbatibus de *Westmonasterio*, de sancto *Albano*, de sancto *Augustino Cantuariæ*, de *Hida*, *Wintoniæ*, de *Burgo*, de sancto *Edmundo*, de *Croiland*, de *Bello*, sanctæ *Mariæ Eboraci*, de *Rievals*, de sancto *Benedicto*; Abbate de *Mortemer*, et Abbate de sancto *Dionisio* qui venerant ex parte regis *Franciæ*, præsentibus Comitibus de *Alba Marla*, de *Essexia*, de *Warena*, *J.* fratre regis comite *Moretonii* et *Glocestriæ*, *R. Leicestriæ* comite, et comitibus de *Clare*, de *Warewik*, de *Suthsexia*, de *Sarisbiria*, *Willielmo* Marescallo comite de *Strugoil*, *David* fratre regis *Scociæ* comite *Huntyngdoniæ*. Præterea hii barones interfuerunt, *Robertus* de *Laci*, *Nigellus* de *Moubray*, *Rogerus Bigod*, *Reginaldus Luci*, *Gervasius Paynell*, *Willielmus Humet*, *Baldewinus Waac*, *Robertus* de *Stanyford*, *Johannes* Constabularius *Cestriæ*, *Jollanus* de *Nevill*, *Willielmus* de *Nevil*, *Henricus* de *Puteaco*, *Ranulphus* de *Glanvill* Justiciarius *Angliæ*, *Gerardus* frater ejus, *Gilbertus Basset*, *Gerardus* de *Caunvill*, *Ricardus* de *Savill*.

Modo dicendum est de ordine Coronationis.

INprimis, venerunt episcopi, et abbates, et clerici multi induti capis sericis, præcedentibus eos cruce, cereis et thuribulis usque ad hostium thalami interioris, et ibi receperunt dictum dominum *Ricardum* qui coronandus erat, et duxerunt eum in ecclesiam *Westmonasterii* usque ad altare cum reverenti processione et cantu in hunc modum. In prima fronte præcedebant clerici albis induti, portantes aquam benedictam, crucem et cereos et thuribulos, deinde veniebant abbates deinde episcopi. In medio autem illorum ibant iv. Barones portantes candelabra cum cereis. Post illos veniebat *Johannes* Marescallus portans in manibus suis duo calcaria magna & ponderosa de Thesauraria regis sumpta. Juxta illum ibat *Godefridus* de Luci portans pilleum regale. Post illos veniebant duo Comites videlicet *Willielmus* Marescallus Comes de *Strugoil*, & *Willielmus* Comes *Saresberiensis*, unus illorum videlicet *Willielmus* Marescallus portans sceptrum regale, in cujus summitate signum aureum Crucis erat: Et alter scilicet *Willielmus* Comes *Sarisbiriensis* portans virgam regalem habentem columbam in summitate. Et post illos veniebant tres Comites, videlicet *David* frater Regis *Scociæ* Comes de *Huntingdonia* & *Robertus* Comes *Leicestriæ* & in medio illorum *Johannes* Comes *Meretonii* & *Glocestriæ*, portantes tres gladios cum vaginis aureis sumptos de Thesauraria regis. Et post illos veniebant vj. Comites & Barones portantes unum Scaccarium supra quod posita erant insignia regalia & vestes. Et post illos ibat *Willielmus* de *Mandevill* Comes de *Alba Marla* & de *Essexia*, portans Coronam auream in manibus suis. Deinde venit *Ricardus* dux *Normanniæ*, & *Hugo Dunolmensis* episcopus à dextris illius ibat, & *Reginaldus Bathoniensis* episcopus à sinistris. Et umbraculum sericum portabatur supra illos. Et omnis turba Comitum & Baronum, militum, & aliorum tam clericorum quam laicorum usque in atrium ecclesiæ, & sic usque ad altum altare solempniter sequebatur. Quo cum perventum esset, coram prædictis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Baronibus, clero & populo *Ricardus* dux hæc tria sacramenta fecit.

Inprimis itaque juravit & vovit sacrosanctis evangeliis & plurimorum Sanctorum reliquiis coram eo positis, quod pacem & honorem & reverentiam omnibus diebus vitæ suæ portabit Deo & sanctæ ecclesiæ, & ejus ordinatis. Deinde juravit quod rectam justitiam exercebit in populo sibi commisso. Deinde juravit quod leges malas & consuetudines perversas si aliquæ sint in regno suo delebit, & bonas

nas cuſtodiet. Deinde exuerunt eum veſtibus ſuis quibus indutus fuerat, exceptis camiſia quæ debet eſſe in ſcapulis diſſuta, & bractis. Deinde calciaverunt eum ſandaliis auro contextis. Deinde tradidit ei archiepiſcopus *Cantuarienſis* in manu dextra ſceptrum,& virgam regalem in ſiniſtra.Deinde idem archiepiſcopus *Cantuarienſis* unxit eum inRegem,infundens oleum ſanctum deſuper eum in tribus locis, ſcilicet in capite, in ſcapulis & in brachio dextero, cum orationibus ad hoc conſtitutis. Deinde poſuit ſuper caput ejus conſecratum pannum lineum & pilleum deſuper. Deinde veſtierunt eum regalibus veſtimentis, primo tunica, deinde dalmatica. Deinde tradidit ei archiepiſcopus gladium ad malefactores eccleſiæ comprimendos. Deinde duo Comites calciaverunt eum calcaria aurea ſumpta de Theſauraria Regis. Deinde indutus mantello ductus eſt ad altare, & conjuratus ab Archiepiſcopo & prohibitus ex parte Dei, ne hunc honorem ſibi aſſumat niſi in mente habeat tenere ſacramenta & vota quæ ſuperius fecit. Et ipſe reſpondet, ſe per Dei auxilium omnia ſupradicta obſervaturum bona fide.

Deinde cepit coronam de altari, & tradidit eam archiepiſcopo, qui poſuit eam ſuper caput regis; Et ſic coronatus rex ductus eſt ad ſedem ſuam, ducentibus eum *Hugone Dunolmenſi* epiſcopo à dextris & *Reginaldo Bathonienſi* epiſcopo à ſiniſtris, præcedentibus eos candelabris & tribus gladiis ſupradictis. Deinde inchoata eſt miſſa Dominicalis. Cum vero perventum fuit ad Offertorium, præfati duo epiſcopi duxerunt eum ad offerendum, & ad ſedem ſuam reduxerunt. Celebrata autem miſſa & omnibus rite peractis, prædicti duo epiſcopi unus à dextris & alter à ſiniſtris reduxerunt eum coronatum, portantem ſceptrum in dextra & virgam regalem in ſiniſtra, ab eccleſia uſque in thalamum ſuum, proceſſione ordinatim præcedente. Deinde proceſſio reverſa eſt in chorum.

Interim rex depoſuit Coronam ſuam & veſtes regales, & leviorem coronam & veſtes ſumpſit. Et ſic coronatus venit prandere. Et Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, & alii Clerici ſecundum ordinem & dignitatem ſuam. Comites, Barones, milites, & aliæ perſonæ ſeculares juxta eorum decentiam & nobilitatem & ſicut diæta exigebat,tam ad menſam regiam quam ad alias ſedentes epulabantur ſplendide.

ET licet ipſe rex die præcedenti edicto publico ut dicitur *Judæis* & mulieribus ingreſſum eccleſiæ dum coronaretur, & eciam palacii dum cum principibus & magnatibus ſuis epularetur interdixerat, prandentibus tamen illis principes *Judæorum* & alii de eorum ſuperſtitioſa ſecta contra prohibitionem regiam turbis inmixti fores regias introibant. Unde quidam Chriſtianus indignatus *Judæum* palma percuſſum ab ingreſſu januæ arcere curavit, regium objectans edictum. Quo exemplo plures accenſi, *Judæos* cum contumelia repellebant; factoque tumultu indiſciplinata turba accurrit, credenteſque regem talia mandaſſe, tanquam freti auctoritate regia, in multitudinem *Judæorum* ad fores regias conſiſtentium pariter irruerunt, & primo quidem percutiebant pugno, poſtea vehementer effrænati ligna & lapides ſuſtulerunt, & eos à Curia regis eicientes quoſdam interfecerunt,quoſdam ſemivivos reliquerunt. Unus autem ex *Judæis* qui *Benedictus Judæus Eboraci* vocabatur,adeo gravibus verberibus & vulneribus affectus eſt quod de vita ejus deſperabatur, & ſic timore mortis perterritus à *Willielmo* Priore eccleſiæ ſanctæ *Mariæ Eboraci* baptiſmum ſuſcepit, & vocatus eſt *Willielmus*, unde mortis periculum & manus perſequentium ſic evaſit.

Interea rumore magno per totam civitatem *Londonienſem* quod rex omnes *Judæos* exterminare juſſiſſet percurrente, infinitus populus tam ex ipſa civitate quam ex provinciis plurimis qui illuc cauſa regiæ coronationis convenerat, armatus accurrit. Trucidantur ergo *Judæi*, & qui beneficio fortium domorum ad tempus tuebantur, à frementibus populis igne in domibus miſſo conſumuntur. Hiis regi adhuc cum magnatibus ſuis convivanti relatis, *Ranulphus de Glanvill* regni procurator vir potens & prudens cum aliis æque nobilibus à latere regis mittitur, ut audaces flecteret, vel refrænaret. Sed fruſtra; in tanto enim tumultu nullus vocem eorum auſcultavit vel faciem honoravit: ſed potius adverſus eos quamplures frementes ut maturius recederent hortabantur. Illis igitur effrænatam rabiem conſulte declinantibus, uſque in craſtinum furor prædantium non ceſſavit.

In ſequenti vero die rex ſervientibus ſuis per civitatem miſſis, quoſdam malefactorum illorum comprehendi & ſibi præſentari juſſit, de quibus tres per judicium curiæ ſunt ſuſpenſi, unus quia furtum fecerat in rebus cujuſdam Chriſtiani, & duo quia incendium in civitate fecerant,unde domus Chriſtianorum combuſtæ erant. Deinde miſit rex pro viro illo qui jam de *Judæo* factus fuerat Chriſtianus, & præſentibus illis qui viderant eum baptizari, interrogavit eum ſi eſſet Chriſtianus effectus. Ipſe vero reſpondit quod non, ſed ut mortem evaderet permiſit à Chriſtianis ſibi fieri quod volebant. Tunc rex interrogavit archiepiſcopum *Cantuarienſem*, præſentibus multis Archiepiſcopis & Epiſcopis, quid eſſet de illo faciendum. Qui reſpondens minus diſcrete dixit, Si ipſe non vult eſſe homo Dei ſit homo diaboli. Et ſic ad legem Judaicam reverſus eſt.

Deinde rex in craſtino recepit homagia & fidelitates ab Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, & Baronibus terræ ſuæ. Interim miſit rex brevia ſua per omnes comitatus *Angliæ*, prohibens ne aliquis malefaciat *Judæis* ſed pacem ſuam habeant. Sed priuſquam edictum illud publicatum eſſet, *Judæi* qui erant in villa de **Dunſtapell** ad fidem Chriſtianam converſi baptizati ſunt, uxores ſuas modo Chriſtianorum deſponſantes; Quod ſimiliter fiebat per plures *Angliæ* civitates. Et licet rex pacem *Judæis* edicto ſancivit, ille tamen furor in *Judæos* non quidem zelo fidei ſed potius lucri *Londoniæ* accenſus, in aliis terræ locis vehementer excanduit. Unde apud *Lenniam* contigit quendam ex *Judæis* fieri Chriſtianum. Quem tanquam legis prævaricatorem *Judæi* perſequentes, oportunitate capta, ipſum per viam tranſeuntem armis agreſſi ſunt. Porro ille in eccleſiam ſanctam ſe recepit; nec propter hoc *Judæi* ſævientes quievere,ſed continuato furore eandem cœperunt eccleſiam cum magno impetu illico oppugnare. Mox ingens clamor attollitur, Chriſtianum auxilium ſonoris vocibus flagitatur. Clamor ergo & fama Chriſtianum populum accendunt, & peregrini juvenes, quorum illuc multitudo magna negociandi cauſa venerat, armati accurrunt, ſuperbos *Judæos* fortiter inſultantes. *Judæi*

dei vero cum Christianorum impetum ferre non possent, fugam citius inierunt, multis in fuga cæsis. Domus etiam eorum expugnatæ atque à Christianis spoliatæ igne imposito sunt combustæ. Peregrini vero juvenes præda onusti, navibus ne aliquam forte à ministris Regis sustinerent quæstionem repetitis, celeriter abierunt. Loci vero incolæ cum propter hoc à regiis ministris calumpniati essent, factum in peregrinos qui jam abierant, refuderunt.

Deinde dominus rex venit ad abbathiam quæ dicitur **Pippewelle**, & congregatis ibidem *Baldewino Cantuariensi*, *Waltero Rothomagensi*, & *Iohanne Dublenensi* archiepiscopis, & omnibus aliis fere episcopis, abbatibus & prioribus regni, idem rex dedit *Godefrido de Lucy* episcopatum *Wintoniæ*, & *Ricardo* Thesaurario suo archidiacono *Eliensi* episcopatum *Londoniensem*; & istæ donationes fiebant in crastino exaltationis sanctæ Crucis. Quibus expletis, rex & cæteri omnes ad sua hospitia sunt reversi. Mane autem facto, venerunt iterum rex, & archiepiscopi, episcopi, cum copiosa clericorum & laicorum multitudine ad abbathiam prædictam, ubi rex dedit *Willielmo de Longo Campo* Cancellario suo episcopatum *Eliensem*, & *Huberto Waltero Eboracensi* Decano episcopatum *Sarisbiriensem*, & sic omnis controversia quæ erat inter ipsum *Hubertum* & *Gaufridum Eboracensem* electum sopita est. Deinde dedit dominus rex abbathiam de **Selby** *Rogero de Londonia* ejusdem abbathiæ Priori, & dedit Priori de **Bermundeseye** abbathiam de **Glastingbury**, & *Gaufrido* fratri suo nuper *Lincolniensi* electo, & postea *Eboracensi* electo, archiepiscopatum *Eboracensem*; & *Henrico* fratri *Willielmi* Marescalli decanatum ecclesiæ *Eboracensis*; & *Bucardo* de *Puteaco Thesaurariam* ecclesiæ *Eboracensis*, & *Willielmo de Chanvill* archidiaconatum *Richmundiæ*, & *Willielmo* de ecclesia sanctæ *Mariæ* præbendam, quæ fuit *Huberti Walteri*, in ecclesia *Eboracensi*.

Cumque *Baldewinus Cantuariensis* archiepiscopus vidisset dominum regem dedisse *Gaufrido* fratri suo archiepiscopatum *Eboracensem*, statim protulit coram rege, & præfatis archiepiscopis, & episcopis cartam regis *Willielmi* **Bastard**, qui *Angliam* bellando sibi subjugaverat, in qua continebatur controversia, quæ olim inter *Cantuariensem* & *Eboracensem* ecclesias vertebatur super primatia *Angliæ*, & quibusdam aliis dignitatibus, quas altera adversus alteram petebat, & ad quem finem controversia prædicta pervenit. Itaque in carta illa regis *Willielmi* continebatur, quod *Thomas* tunc temporis *Eboracensis* archiepiscopus ordinem sacerdotalem, & consecrationem episcopalem de manu *Lanfranci* tunc temporis *Cantuariensis* archiepiscopi, & totius *Angliæ* primatis suscepit, & ei professionem scriptam fecit, & ad concilia sua cum *Lindefarnensis* ecclesiæ episcopo & cæteris suffraganeis suis venit, & ei omnem reverentiam sicut Primati suo exhibuit. Hæc autem omnia facta fuisse coram rege *Willielmo* in generali concilio apud *Londoniam* testabatur carta illa per diffinitivam sententiam, ab *Alexandro* papa secundo prolatam, in præsentia N. legati, qui à præfato papa missus erat ad litem illam inter prædictos archiepiscopos, & eorum successores dirimendam. Auctoritate igitur hujus cartæ *Baldewinus Cantuariensis* archiepiscopus prohibuit, per *Gilbertum Roffensem* episcopum, & *Hugonem Cestræ* episcopum, *Gaufrido Eboracensi* electo, ne ipse ab aliquo alio, quam ab illo ordinem sacerdotalem, vel consecrationem susciperet episcopalem, & prohibuit *Hugoni Dunolmensi* episcopo, et *Iohanni Dublenensi*, et *Formali Treverensi* archiepiscopis, ne illi munus ordinationis, vel consecrationis facere præsumerent, et super hoc ad sedem apostolicam appellavit.

Eodem tempore apud Abbathiam de **Pipewell** die Dominica xvij. die Septembris *Johannes* electus *Candidæ Casæ* consecratus est in episcopum à *Johanne Dublenensi* archiepiscopo, administrantibus ei *Formale Treverensi* archiepiscopo & *Concorde Hegdunensi* episcopo. Ad idem Concilium prædictum *Ranulphus* de *Glanvill* jam senio et labore confectus, qui tempore regis *Henrici* Justiciarius *Angliæ* extiterat, licenciam eundi *Jerosolymam* à rege quæsivit & accepit, unde cito postea eodem mense Septembris *Ranulpho* prædicto ab officio suo deposito, rex omnes fere vicecomites & eorum ballivos usque ad ultimum quadrantem redemit. Et quanto familiariores patri suo extiterant, tanto plus eos opprimebat; Qui autem non habebat quantum ab eo exigebatur, statim captus fuit & in carcere retrusus, aliis vicecomitibus loco eorum institutis. Et quia rex ad terram sanctam aspirabat, omnia erant ei venalia, scilicet potestates, dominationes, comitatus, vicecomitatus, castella, villæ, prædia, officia & omnia his similia. Unde factum est quod *Hugo Dunolmensis* episcopus emit à domino rege dominicum manerium suum de **Seggesfeld** cum omnibus pertinenciis suis, & cum wappentaga et omnibus ad regiam Coronam ibi pertinentibus: quod quidem manerium rex Deo et beato *Cuthberto*, et dicto *Hugoni* et successoribus suis Episcopis *Dunolmensibus* per cartam suam sine aliquo retenemento confirmavit. Et pro hac confirmatione prædictus episcopus quieta clamavit domino regi servicia militum suorum in *Lindeseya*, et servicia *Philippi de Kima*, et *Baldewini le Wake* imperpetuum.

Præterea idem *Hugo* episcopus dedit regi mille marcas argenti, ut Justitiarius esset in *Anglia*, et ut ab itinere **Jerusalem** remaneret. Qui nuncios suos ad papam misit pro habenda licentia remanendi. Unde rex eundem *Dunolmensem* episcopum et *Willielmum* de *Mandevill* Comitem de *Alba marla* Justiciarios *Angliæ* constituit. *Godefridus* etiam *Wintoniensis* episcopus emit à domino Rege duo optima maneria, quorum unum dicitur **Weregrave** et alterum **Manes**, ad episcopatum suum pertinentia, ut à pluribus dicebatur. *Sampson* etiam Abbas de *Sancto Edmundo* emit à Rege pro mille marcis manerium de **Mildenhale**, quod antiquo jure ad Abbathiam suam ut dictum fuerat pertinebat. Et cæteri quicumque volebant tam sua quam aliena jura à Rege emebant; Unde factum est, quod rex tantam infinitam pecuniam sibi adquisivit quantam nullus antecessorum suorum dignoscitur habuisse.

Interim *Galfridus Eboracensis* electus venit apud **Southwell** villam suam, et ibi mense Septembris sabbato quatuor temporum à *Johanne* episcopo *Candidæ Casæ* sacerdotalem ordinem suscepit. Et cum circa idem tempus *Henricus* frater *Willielmi* Marescalli cui rex decanatum *Eboracensis* ecclesiæ dederat, ad ipsam ecclesiam venisset, neminem invenit qui

qui

qui eum in stallum induceret decanatus; nam clerici dicebant, quod nullus præter archiepiscopum debuit eum in stallo decani installare. Sed *Hamo* præcentor ejusdem ecclesiæ in stallum præbendæ quam rex ei dederat ipsum misit. Cum autem *Bucardus de Puteaco* archidiaconus *Dunolmensis*, cui rex thesaurariam *Eboracensis* ecclesiæ dederat, *Eboracum* venisset cum literis regis *Hamoni* præcentori directis, ut ipsum *Buchardum* installaret, dictus *Hamo* mandatis regis in ea parte noluit obedire, dicebat enim quod *Rogerus* nuper *Eboracensis* archiepiscopus thesaurariam illam sibi dederat, et quod rex *Henricus* illam sibi confirmaverat, et super hoc ad sedem apostolicam appellavit: uterque tamen à desiderio suo fraudatus recessit. Hiis temporibus apud **Dunstaplle** circa horam meridianam in sublimitate sereni aeris forma Dominici vexilli cum forma hominis crucifixi sibi conjuncta incolis illius patriæ videntibus apparuit; et cum hoc mirabile signum diuscule sic appareret, visa est forma Crucis ab eo qui affixus videbatur recedere, ut medium aeris spacium inter crucifixum et crucem notaretur, et paulo post res stupenda disparuit.

Hoc anno *Sibilla* regina *Ierusalem* dedit *Saladino Escalonam* pro redemptione *Guidonis* de *Lezinon* regis *Ierusalem* mariti sui; qui *Guido* cum ad *Tyrum* veniret *Conradus* marchio de *Monte ferrato*, qui *Tholomaida* capta à *Tyris* rege destitutis in dominum receptus fuerat, eum intrare non permisit, unde rex ille non habens ubi caput suum reclinaret, extra urbem *Tyri* in tentoriis remansit. Confluebant igitur ad eum *Templarii*, *Hospitalarii*, et omnes Christiani qui dispersi erant in regione illa, et sibi propter metum paganorum sicut regi suo et domino adhærebant. Deinde idem *Guido* rex *Ierusalem* de consilio *Eraclii* patriarchæ et aliorum Christianorum profectus est ad civitatem *Acræ* mense Augusti xj. kal. Septembris, et eam obsedit in loco qui dicitur *Lecturun*. Et quia rex modicum habebat exercitum, pagani qui in civitate *Acra* erant portas illius civitatis de die neque de nocte clauserunt. Sed exibant et redibant cum camelis suis attrahentes victualia et alia quæ necessaria eis erant. Tercia autem die sequenti applicuerunt apud *Acram Robertus de Drues*, *Robertus* episcopus *Beluacensis* frater ejus, et Comes *Ailardus de Brenes*, *Iacobus de Avinners*, et multi alii cum illis; de quorum adventu rex et qui cum eo erant magno gaudio sunt gavisi.

Interim *Saladinus* magno congregato exercitu venit prope exercitum Christianorum, & feria iiij. post festum sancti *Michaelis* in planicie ante *Acram* inter civitatem & casale episcopi cum eis prælium commisit. In quo prælio *Saladinus* devictus fugit, omnibus suis tentoriis Christianis relictis. Ibi eciam unam partem de melioribus militiæ suæ amisit, sed & Christiani magnam copiam suorum, proh dolor! perdiderunt. Postea vero *Saladinus* super gentem Christianam ad castra sua repulsam peccatis eorum exigentibus recuperavit, ubi *Girardus de Ridessor* magister Templi & Marescallus Templi cum fratribus fere duodeviginti & alii xl. milites Christiani cum C. Turcopolis corruerunt. Sed & *Saladinus* primogenitum suum *Mirasalim* & nepotem suum *Thekedin* & *Migeball* senescallum suum & cæteros de melioribus militiæ suæ cum multis aliis ibi amisit. Feria vero iiij. *Saladinus* iterum cum exercitu suo venit. Et cum Christiani cum eo congredi vellent velocius fugit, & tercia die sequenti, castra sua movens usque ad locum qui dicitur *Saffran* se divertit. Exercitus vero ejus omnem locum à casali episcopi usque ad *Docum* occupaverat, quoniam nunquam antea tantum exercitum adunavit. Et dicebatur eciam quod non erat à multis retro temporibus tanta bona militia Christianorum in illis partibus congregata. Et post prædictum bellum peractum venerunt quingenti optimi milites Christiani & decem milia hominum pugnatorum armis omnibus instructorum. Et anno eodem applicuerunt ibi naves & busciæ plusquam quingentæ exceptis galeis & cursariis quæ multæ fuerunt, & statim revertebantur usque in *Apuliam* ut plures homines & victualia afferrent. Naves autem *Teutonicorum* & *Dacorum* apud *Acram* remanserunt.

Hiis temporibus cum reges *Franciæ* & *Angliæ* ad terram sanctam se parantes iter suum in tantum protelarent, *Fredericus* imperator *Romanus* eosdem non censuit exspectandos. Sed cura imperii filio suo seniori quem regem *Longobardorum* constituerat, commissa, cum *Conrado* filio suo Duce *Suevorum* per *Pannoniam* & *Traciam* iter suum arripuit, maximas atque ferocissimas *Germanicarum* gentium copias secum ducens. Progressus itaque *Pannonias*, et ad imperatoris *Constantinopolitani* provincias veniens, missis nunciis imperatorem *Græcum* rogavit, ut cum suis per terram suam libere posset transire non ad sinistram neque ad dexteram declinando. Sed cum *Græci* licet Christiani *Latinos* abhominari noscuntur, & Græcus ille imperator, ut dicebatur, post *Ierosolimam* captam fœdus cum iniquo *Saladino* pepigerat quod in terra & in mari dicionis suæ transitum *Latinorum* in *Siriam* inhiberet, ipse *Saladino* quam Christo fidelior, imperatori *Latino* transitum concedere non curavit. Quamobrem imperator *Latinus* ad suos ait, Hostem, inquit, *Saladinum* quærimus, & ecce par *Saladino* hic, immo plusquam *Saladinus*, qui zelando pro *Saladino* zelantibus pro Christo palam obsistit; in ipsum ergo arma contra *Saladinum* sumpta vertamus, ferro nobis viam aperientes cum transire aliter nequeamus. Placuit hoc omnibus. Ingressique hostiliter nobilissimam urbem *Thessalonicam* fortiter expugnatam cito ceperunt, & provincia adjacente in potestate *Latinorum* redacta, ad yemandum ibidem statuerunt. Videns autem *Græcus* imperator non parum contra se à *Latinis* actum, & majora ac duriora nisi præcaveret conjecturans, fœdus cum imperatore nostro *Latino* pepigit, & transitu qui petebatur concesso, de sumptibus illius & mora quam propter inhibitum transitum fecerant, satisfecit. Et sic demum imperator *Romanus* *Constantinopolim* cum exercitu suo venit, & ab imperatore *Græco* cum debito honore & reverentia magna tunc susceptus, securitatem de pace servanda dedit & accepit. Et mora per aliquot dies ibi facta, ea quæ necessaria sibi & suis in via essent utiliter providere fecit. Et inde procedens, fretum quod sancti *Georgii* dicitur prospere transmeavit. Veniensque in *Asiam minorem* cujus quædam pars *Constantinopolitanæ* dicionis est, parti vero *Soldanus Iconii* præsidet, cum *Soldano* illo pugnavit & prævaluit adversus eum, & munitiones ejus obtinuit, multis tamen de militibus & familiaribus suis tam in præliis crebris contra *Turcos* actis quam

quam per diversas ægritudines ex corruptione aeris provenientes amissis, amplissimaque civitate *Iconio* capta & locupletissima præda inde direpta, *Christianus* exercitus imperatoria provisione inter ipsum imperatorem & filium suum bipartitus in castris excubabat, ampne medio interlabente. Cumque imperator equo sedens filium qui parti exercitus ultra ampnem præerat visendi & alloquendi studio cum paucis ampnem vellet transmeare, dissuasus à Comitibus ne vir tantus petulanter in ampnem se daret incognitum, extrema eum sorte urgente non adquievit, sed imperialis oblitus magnitudinis equo stimulato in aquam prosiliens, intuentibus Comitibus subvenire non valentibus, in momento interiit suffocatus.

Quidam tamen historici volunt quod alio modo obiit submersus. Dicunt enim quod cum prædictus imperator *Romanus*, de terra *Soldani* de *Iconio* egressus, in terram *Rupini de la Mountayne* ad fluvium magnum qui dicitur *Saleph*, (per medium terræ *Turcorum* currentem, & eam à terra dicti *Rupini* dividentem, & in gulfo *Sataliæ* cadentem) venisset, propter nimium æstum tunc valde urentem vestimentis suis in fluminis ripa depositis in aquam ad se prosiliit balneandum: ad ejus igitur exemplum multi de comilitonibus suis indumentis suis depositis in fluvium salierunt. Et cum omnes ultra flumen natare conarentur solus imperator transnatavit; quem natando redeuntem deficientibus ei viribus rapacitas aquæ traxit in profundum. Et sic uno modo vel alio submersus vitam finivit in undis: sane exercitus Christianus ita vehementer stupuit atque de raptu principis doluit, ut collapsis animis matura præda hostibus videretur.

Resumpto vero paulisper spiritu, loco extincti principis dictum *Conradum* filium suum ducem *Suevorum* omnes in eorum ducem & principem assumpserunt; qui corpus paternum per aliquot dies ægre inventum in frusta scindi fecit, et ossibus extractis carnes ejus coctas in *Antiochia* cum cerebro & visceribus sepelivit. Denique tantus exercitus per viam longissimam paulatim bellis & morbis confectus & imminutus, cum magna sumptuum penuria, periculo & labore *Palæstinam* cum duce memorato venit. Qui, paternis ossibus apud *Tirum* cum decenti honore sepultis, miliciæ Christianæ quæ *Acram* obsidebat, cum omni comitatu suo adjunctus, ibidem post modicum tempus morbo defecit. Et est notandum quod civitas *Acra* obsessa erat à *Christicolis* in hunc modum. *Guido* rex *Jerusalem* cum regina & filiabus suis hospitatus erat in *Thorono* subtus mare versus caput montis, habens secum *Galfridum* fratrem suum & *Eraclium* patriarcham. Tota vero maritima qua itur ad *Caiphas Pisani* castrametati sunt, ita quod nullus ex illa parte ab urbe poterat exire. Ex alia parte *Thoroni* ubi sedet *Machomarum*, ibi dominus *Antigonus* & *Jacobus* de *Avennes*, omnesque *Teutonici* & provinciales posuerant castra sua. Postea *Templum* cum gente sua hospitatum est, ubi orti & cisternæ fuerant *Latinorum*. *Hospitale* vero cum fratribus suis & familia sua castra posuit ubi erat ortus & terra ejusdem *Hospitalis*. Ex alia parte usque ad mare *Conradus* Marchio, & multi alii de ultramontanis usque ad montem *Musardum* hospitia sua sumpserunt. Et Comes *Robertus*, & Episcopus *Beluacensis*, & Comes *Airaldus* de *Brena*, & *Franci* & *Campani* cum gentibus regis *Jerusalem* ibi juxta *Thoronum* prope villam morabantur, & cum eis archiepiscopus *Pisanus*, & archiepiscopus de *Nathareth*, & archiepiscopus *Bezantinus*, & archiepiscopus de *Arleblanc*, & archiepiscopus de *Monte regali*. Deinde Christiani fecerunt duo magna fossata; unum inter se & urbem, & aliud inter se & paganos ubi erat fossatum Templi; ita quod nullum ab urbanis timebant insultum, nec ullus eis patuit egressus. Ingenia vero & pararia Christianorum ita retro fossata erant, quod nullus ex parte adversa poterat eis nocere. Sed de victualibus nisi per mare minime poterant subveniri.

Eodem anno mense Septembris homines *Londonienses* & cæteri multi qui de diversis regnis per naves iter *Jerusalem* arripuerant, in *Hispania* civitatem quandam *Saracenorum* quæ *Silva* dicitur obsidentes eam acriter insultatam ceperunt, & deletis paganorum spurcitiis legem ibi Christianam imperpetuum tenendam statuerunt, ecclesiam in honore Dei & beatæ *Mariæ* virginis fabricantes, ubi per vicinos episcopos qui cum eis venerant, fecerunt quendam in episcopum pro urbe illa eligi et consecrari. Qua tunc *Sanccio* regi de *Portingall* tradita, ipsi die sancto *Michaelis* sine impedimento per districtas *Affricæ* transierunt.

Eodem anno mense Octobris *Galfridus Eboracensis* electus venit *Eboracum*, qui cum solempni processione in ecclesia sua à clero & populo est receptus. Venerunt eciam *Eboracum Henricus* frater *Willielmi* Marescalli cui rex dederat decanatum *Eboracensis* ecclesiæ, & *Buchardus* nepos *Hugonis Dunolmensis* episcopi, cui rex thesaurariam dederat ejusdem ecclesiæ. Sed dictus *Galfridus Eboracensis* electus noluit eos installare donec electio sua esset à summo pontifice confirmata: unde rex iratus dissaisivit eum de omnibus suis cismarinis & transmarinis laicis tenementis, & nuncios quamplures quos idem electus ad dominum papam pro pallio suo miserat transfretare non permisit. Eisdem anno & mense *Resus* filius *Griffini* dictus rex *Suthwalliæ* per conductum *Johannis* Comitis *Moretoniæ* fratris regis in *Angliam* usque *Oxoniam* venit. Sed quia rex *Angliæ* noluit ei occurrere, sine colloquio regis ad partes suas rediit indignatus.

Eodem anno mense Novembris *Rotrodus* Comes de *Pertico* ex parte *Philippi* regis *Franciæ* in *Angliam* venit; per quem ipse rex *Franciæ Ricardo* Regi *Angliæ*, Comitibus & Baronibus suis mandavit, ipsum Comitesque & Barones suos de regno *Franciæ* in generali concilio suo *Parisius* jurasse tactis sacrosanctis evangeliis, quod ipse & sui inmutabiliter, Deo volente, forent apud *Verzeliacum* ad clausum Paschæ, inde *Jerosolimam* progressuri. Et in testimonium hujus sacramenti ipse rex *Franciæ* per dictum Comitem Regi *Angliæ* literas suas misit, petens quod Rex *Angliæ*, & Comites, & Barones sui simili modo faciant eum securum de itinere ad eundem terminum faciendo. Unde Rex *Angliæ* congregatis Episcopis, Comitibus, & Baronibus regni sui, Parliamentum *Londoniæ* super hoc habuit & tractatum, in quo recepto prius à prædicto Comite de *Pertico* & aliis nunciis regis *Franciæ* sacramento in animam ipsius regis *Franciæ*, quod idem rex *Franciæ* inmutabiliter veniret usque *Verzeliacum* in clauso Paschæ contra regem *Angliæ*,

ad

ad iter suum *Jerosolimis* perficiendum, rex *Angliæ* fecit *Willielmum de Maundevill* jurare in animam suam coram prædictis nunciis regis *Franciæ*, quod omni occasione et excusatione remotis veniret *Verzeliac* in clauso Paschæ ad peregrinationem suam *Jerosolimis* faciendam.

Anno & mense adhuc ultimo prædictis, *Willielmus* rex *Siciliæ* qui *Johannam* sororem regis *Ricardi* in uxorem duxerat, in nobili civitate sua *Panormi* obiit sine prole. Qui fere xv. annis ante obitum suum *Constantiam* filiam *Rogeri* primi regis *Siciliæ* coronati avi sui hæredem post se in regno suo si sine prole decederet constituit, & fecit omnes principes regni sui tam clericos quam laicos fidelitatem prædictæ *Constanciæ* contra omnes homines jurare salva fidelitate sua. Deinde eam *Henrico* regi *Alemannorum* filio *Frederici* imperatoris tradidit in uxorem. Sed dicto *Willielmo* rege *Siciliæ* defuncto, *Tancredus* Comes *de la Lyche* filius fratris patris jam dicti *Willielmi* regis regnum *Siciliæ* sibi usurpavit, sacramento quod prædictæ *Constanciæ* fecerat non obstante. Eodem adhuc anno & mense Novembris, *Johannes* Cardinalis apud Dover in *Anglia* applicuit, cui statim prohibitum fuit ex parte *Elianoræ* reginæ ne ulterius procederet, nisi per mandatum filii sui regis. Eodem mense *Ricardus* rex *Cantuariæ* venit, & pacem & finalem concordiam inter *Baldewinum* archiepiscopum & monachos sanctæ Trinitatis *Cantuariæ* in hunc modum fecit; videlicet quod *Rogerus* Prior quem prædictus archiepiscopus contra voluntatem eorum fecerat, deponeretur, & capella quam idem archiepiscopus in suburbio construxerat prosterneretur, & quod dicti monachi canonicam obedientiam & subjectionem secundum regulam sancti *Benedicti* facerent, sicut prædecessoribus suis facere consueverunt. Et dominus rex ad petitionem dicti *Baldewini* archiepiscopi dedit dicto Priori *Cantuariæ* deposito abbathiam de Evesham. Huic autem paci & finali concordiæ interfuerunt rex & regina mater sua, & fere omnes episcopi, abbates & Priores regni, qui omnes sigilla sua scripto hujus concordiæ apposuerunt.

Eodem anno mense Decembris, *Willielmus* rex *Scottorum* cum *David* fratre suo ad *Ricardum* regem *Angliæ* post dictam concordiam per aliquot dies *Cantuariæ* morantem venit; contra quem *Galfridus Eboracensis* electus de mandato domini regis *Angliæ* fratris sui cum magnatibus comitatus *Eboracensis* usque aquam de Twede prius ierat, qui eum regi *Cantuariam* conducebat, administrans ei necessaria sua secundum consuetudinem prædecessorum suorum. Et ibi dictus rex *Scottorum Ricardo* regi *Angliæ* homagium fecit pro dignitatibus suis in *Anglia* habendis sicut prædecessores sui reges *Scottorum* eas temporibus regum *Angliæ* habere solebant. Et tunc *Ricardus* rex *Angliæ* castella de Rokesburgh & Berwike libere & quiete sibi reddidit, & eum, & omnes hæredes suos quietos clamavit imperpetuum ab ipso & regibus *Angliæ* de omni ligancia & subjectione de regno *Scociæ*, quas *Henricus* rex *Angliæ* pater suus ab eo per captionem suam extorserat minus juste. Et pro hac redemptione castellorum suorum, & quieta clamantia fidelitatis & ligianciæ de regno *Scotiæ*, & pro carta regis inde habenda, dictus *Willielmus* rex *Scottorum* dedit *Ricardo* regi *Angliæ* x. M. marcas *Sterlingorum*. Unde eodem anno rex *Ricardus* antequam iter suum versus *Jerusalem* ab *Anglia* cepit omnia prædicta *Willielmo* regi *Scottorum* quieta clamavit, et inde Cartam suam ei fecit in hunc modum.

RIcardus *Dei gratia rex* Angliæ, *dux* Normanniæ *&* Aquitanniæ, *comes* Andegaviæ, *archiepiscopis, episcopis, abbatibus, comitibus, baronibus, justiciariis, vicecomitibus, & omnibus ministris & fidelibus suis totius* Angliæ *salutem. Sciatis nos consanguineo nostro* Willielmo *regi* Scottorum *reddidisse castella sua de* Rokesburgh *&* Berwike *tanquam ejus jure hæreditario ab eo & hæredibus suis imperpetuum possidenda. Præterea quietas clamavimus ei omnes consuetudines & pactiones quas bonæ memoriæ pater noster* Henricus *rex per novas escaetas & per captionem suam extorsit. Ita scilicet ut michi faciant integre & plenarie quod rex* Scottorum Malcolmus *frater ejus antecessoribus nostris fecit de jure, & de jure facere debuit. Et nos faciemus quicquid antecessores nostri prædicto* Malcolmo *de jure fecerunt & facere debuerunt, scilicet in conductu veniendo ad curiam, & in redeundo à curia, & in morando in curia, & in procurationibus, & in omnibus libertatibus, dignitatibus, & honoribus eidem jure debitis secundum quod recognoscetur à quatuor proceribus nostris ab ipso* Willielmo *rege electis, & à quatuor proceribus illius à nobis electis. Si autem fines sive marchias regni* Scotiæ *aliquis nostrorum hominum postquam rex prædictus* Willielmus *à patre nostro captus fuit, usurpaverit absque judicio, volumus ut integre restituantur, & ad eundem statum reducantur quo erant ante ejus captionem. Præterea de terris suis quas habet in* Anglia, *seu dominicis, seu feudis, scilicet in comitatu* Huntingdon, *& in omnibus aliis, in ea libertate & plenitudine eas possideat & hæredes ejus imperpetuum, qua* Malcolmus *possedit vel possidere debuit; nisi prædictus* Malcolmus *vel hæredes sui aliquid postea infeodaverint. Ita tamen quod si quæ postea infeodata sunt, ipsorum feodorum servicia ad eum vel hæredes ejus pertineant. Et si quid pater noster prædicto* Willielmo *regi donaverit, ratum & firmum habere volumus. Reddidimus eciam ligancias hominum suorum & omnes Cartas quas dominus pater meus de eo habuit per captionem suam. Et si aliquæ aliæ forte per oblivionem retentæ aut inventæ fuerint, eas penitus viribus carere præcipimus. Ipse autem ligius homo noster devenit de omnibus terris de quibus antecessores sui ligii homines antecessorum nostrorum fuerunt, & nobis fidelitatem juravit & hæredibus nostris.*

Interea eodem mense Decembris *Iohannes* Cardinalis apostolicæ sedis legatus de mandato regis *Cantuariam* venit, qui à rege et ab archiepiscopo et episcopis cum solempni processione in ecclesia sanctæ Trinitatis *Cantuariæ* receptus est; sed indigne ferebat quod pax et concordia inter *Cantuariensem* archiepiscopum et monachos sanctæ Trinitatis facta esset, ex quo ad litem illam inter eos dirimendam à latere summi pontificis in *Angliam* missus erat. Eodem mense *Ricardus* rex dedit *Iohanni* fratri suo in augmentum comitatus *Cornubiæ, Devoniæ, Dorsetæ,* et *Somersetæ*. Dedit eciam ibidem reginæ matri suæ totum dotarium quod rex *Henricus* avus patris sui dederat *Matildi* reginæ uxori suæ, et totum

totum dotarium quod rex *Stephanus* dederat *Aliciæ* reginæ uxori suæ, et totum dotarium quod *Henricus* pater suus ei dederat. Et eodem die ibidem coram prædicto Cardinali et omnibus episcopis, et abbatibus, et clero ibi congregato, *Hugo Dunolmensis* et *Hubertus Sarisberiensis* episcopi, *Galfridum Eboracensem* electum ad sedem apostolicam appellarunt, dicentes eum non fuisse canonice electum, pro eo quod dictus episcopus *Dunolmensis* et dictus *Hubertus* tempore electionis illius *Eboracensis* ecclesiæ decanus aberant quando ipse eligebatur. Et *Buchardus Eboracensis* ecclesiæ thesaurarius et *Henricus* ejusdem ecclesiæ decanus ipsum similiter ad sedem apostolicam appellarunt, dicentes quod ipse homicida erat, et in adulterio genitus, et de scorto natus, et ideo non esset ad summum sacerdotii gradum dignus. Et quamvis omnes et quasi de regis licentia adversarentur illi, dictus tamen *Iohannes* Cardinalis electionem de illo factam ratam habuit, et eam auctoritate qua fungebatur vice *Clementis* papæ affirmavit, et sigilli sui munimine roboravit. Quibus peractis, *Elianora* regina, *Iohannes* Comes *Moretonii*, *Willielmus* rex *Scottorum* et universus clerus et populus licentia regis habita ad propria redierunt.

Eodem anno 5. die mensis Decembris feria 4. à *Cantuaria* recedens profectus est usque Dover, ubi multæ naves de diversis partibus *Angliæ* pro passagio suo fuerunt congregatæ. In crastino autem adventus sui ad *Doveram Rogerus* electus ad abbathiam sancti *Germani* de Selby recepit apud Dover die sancti *Nicholai* per præceptum regis et contra prohibitionem *Galfridi Eboracensis* electi benedictionem suam ab *Hugone Dunolmensi* episcopo. Videns igitur *Galfridus Eboracensis* electus quod amorem regis fratris sui nisi mediante pecunia nullatenus habere posset, promisit ei tria milia librarum *Sterlingorum* pro amore suo integre habendo. Et tunc rex archiepiscopatum *Eboracensem* sibi reddidit, et carta sua confirmavit. Reddidit eciam ei omnes laicos feodos quos *Henricus* pater ejus illi dederat citra mare et ultra, scilicet villam de Wicumbe cum pertinentiis suis, et in *Normannia* comitatum *Giffardi*, et in *Andegavia* Honorem de *Baugi* cum pertinentiis. Et idem rex quietas clamavit Deo et sancto *Petro Eboraci*, et eidem *Galfrido Eboracensi* electo, et omnibus archiepiscopis ei successuris, omnes terras suas et canonicorum suorum, quod sint liberæ et quietæ imperpetuum de rewardo forestæ, et omnibus aliis exigenciis et gravaminibus forestæ et forestariorum, et dedit ei per Cartam suam liberam potestatem et licentiam capiendi venationem per omnes præbendas suas in comitatibus *Eboraci* et *Notynghamiæ*.

Insuper *Hugo Dunolmensis* et *Hubertus Sarisberiensis* episcopi, et *Henricus* decanus, et *Buchardus* thesaurarius ecclesiæ *Eboracensis* ad rogatum regis et præceptum, appellationes quas contra dictum *Galfridum Eboracensem* electum fecerant remiserunt. Et ipse *Eboracensis* electus prædicto *Henrico* decanatum *Eboracensem*, et dicto *Buchardo* thesaurariam, ac eciam *Hugoni Dunolmensi* episcopo privilegia sua & conventiones quæ fuerunt inter ipsum & *Rogerum* nuper *Eboracensem* archiepiscopum, ad petitionem regiam confirmavit, promittens eciam quod ipse in futuro post consecrationem suam sigillo suo episcopali omnia confirmaret. Deinde *Ricardus* rex *Angliæ* xj. die Decembris in vigilia sanctæ *Luciæ* virginis à Dover usque Calets cum dicto *Johanne* cardinali, *Waltero Rothomagensi* archiep. *Henrico Baiocensi* & *Johanne Ebroicensi* episcopis transfretavit, quem *Philippus* Comes *Flandriæ* cum gaudio recipiens usque *Normanniam* perduxit. Et rex dimisit post se in *Anglia Hugonem Dunolmensem* episcopum totius *Angliæ* summum Justiciarium, & *Hugonem Barduf* & *Willielmum Bruer* constituit collegas suas in judiciis & justitiis suis faciendis; castellum de *Windesoures* cum forestis & comitatu in custodia sibi tradens. Dimisit eciam rex retro se in *Anglia Willielmum Eliensem* episcopum Cancellarium suum, cui tradidit unum sigillorum suorum ad mandata sua in regno facienda, & turrim *Londoniensem* in custodia. Unde dictus *Dunolmensis* episcopus moleste ferebat quod aliquis alius quam ipse turrim *Londoniensem* in custodia habebat; & statim animadvertit ipsum non zelo justiciæ factum fuisse justiciarium, sed ut ab illo pecunia extorquatur. Et ita factum est. Ipse enim & cancellarius in paucis unanimes extiterunt; nec mirum, omnis namque potestas impatiens consortis erit.

Anno ab incarnatione Domini M. Clxxxix. *Ricardus* rex *Angliæ* festum nativitatis Dominicæ quod secunda feria illo anno evenit, in *Normannia* apud *Burum* cum primatibus terræ illius solempniter celebravit. Erat enim nativitas illa proxima post primam coronationem suam. Qui statim post Natale cum *Philippo* rege *Franciæ* ad vadum *sancti Remigii* colloquium habuit & tractatum: ubi pacem firmam inter se & regna sua statuerunt, & eam scriptis commendatam sacramento & sigillis suis in festo sancti *Hillarii* confirmarunt, & archiepiscopi, & episcopi utriusque regni in verbo veritatis, & Comites & Barones regnorum præstito sacramento juraverunt, quod ipsi pacem illam illibatam tenerent, fideliter servarent. Erat autem hæc forma pacis, Quod uterque illorum honorem alterius servaret, & fidem ei portaret de vita & membris & terreno honore suo, & quod neuter illorum alteri deficeret in negociis suis; sed rex *Franciæ* ita juvaret regem *Angliæ* ad terram suam defendendam sicut vellet defendere civitatem suam *Parisius* si esset obsessa: Et rex *Angliæ* juvaret regem *Franciæ* acsi vellet suam *Rothomagensem* si esset obsessa defendere civitatem. Comites vero & Barones utriusque regni juraverunt quod à fidelitate regum non discederent, nec quamdiu ipsi fuerint in peregrinatione sua guerram ullam in terris illorum moverent. Archiepiscopi vero & episcopi firmiter in verbo veritatis promiserunt, quod in transgressores hujus pacis & conventionis excommunicationis sententiam promulgarent. Præterea prædicti reges statuerunt quod si alter illorum in peregrinatione illa discederet, alter qui supervixerit pecunias defuncti & homines haberet ad Dei servicium faciendum. Et quia ad præfixum terminum parati esse non poterant, iter suum usque ad festum sancti *Johannis Baptistæ* arripere distulerunt; & quod tunc apud *Verzeliacum* essent inmutabiliter statuerunt.

An. Dñi 1189.

Eodem anno post purificationem beatæ *Mariæ*, *Elianora* mater regis *Ricardi*, *Alais* soror *Philippi* regis *Franciæ*, *Johannes* comes *Moretonii* frater regis, *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus, *Johannes*

hannes Norwicensis, *Hugo* Dunolmensis, *Godefridus* Wintoniensis, *Rainaldus* Bathoniensis, *Willielmus* Eliensis, *Hubertus* Sarisberiensis, *Hugo* Cestrensis episcopi, & *Galfridus* Eboracensis electus, per mandatum regis de *Anglia* in *Normanniam* venerunt; ubi habito cum illis consilio dominus rex statuit *Willielmum Eliensem* episcopum Cancellarium suum, summum *Angliæ* Justiciarium, & concessit *Hugoni Dunolmensi* episcopo Justiciariam à flumine *Humbræ* usque ad terram regis *Scottorum*. Et *Galfridum Eboracensem* electum, & *Iohannem* fratrem suum jurare fecit, quod ab illo tempore ante annos tres futuros nisi de licentia sua *Angliam* non intrarent. Sed postmodum de consilio *Elianoræ* reginæ *Johanni* fratri suo sacramentum quod fecerat relaxavit licentiam sibi redeundi in *Angliam* concedendo. Et tunc misit in *Angliam Willielmum* justiciarium suum, scilicet *Eliensem* episcopum cancellarium suum, ad necessaria sibi & suo itineri præparanda. Et rex missis nunciis suis cum nunciis dicti *Eliensis* episcopi ad *Clementem* papam optinuit ad opus illius episcopi legationem totius *Angliæ*. Venit igitur ille *Willielmus Eliensis* episcopus cancellarius, & summus regis justiciarius in *Angliam*, turrimque *Londoniensem* circumdari profundissimo fossato fecit, credens quod *Thamensis* fluvius per fossatum illud transiret. Deinde cœpit ad opus regis ab unaquaque civitate *Angliæ* duos palefridos & duos summarios de auxilio, & de unaquaque abbathia *Angliæ* unum palefridum & unum summarium, & de unoquoque proprio manerio regis unum palefridum et unum summarium.

Interim postea nunciis domini regis à summo pontifice redeuntibus, dominus papa in mandatis dedit, quod tota ecclesia *Anglicana* in ecclesiasticis causis *Willielmo Eliensi* episcopo sedis apostolicæ legato esset subjecta. Cujus quidem legationis auctoritate, idem episcopus domini regis cancellarius et totius *Angliæ* justiciarius, clerum et populum multipliciter opprimebat, nec in regno erat qui ei verbo vel opere resistere audebat. Hiis temporibus apud *Stanfordiam* tempore quadragesimali adversus Judæos novi turbinis motus surrexit: Cum enim ibidem in quadragesima solempnes nundinæ essent, juvenes qui signum Dominicum *Jerosolimam* profecturi susceperant, illuc ex diversis provinciis convenerunt, indignantes quod Judæi inimici crucis Christi tam multa bona possidebant, cum ipsi ad tanti itineris laborem sumptus necessarios non haberent; arbitrantes ergo obsequium se præstare Deo, si hostes ejus impeterent, audacter in eos irruerunt, nemine tantis se ausibus opponente; unde aliquibus ex eis cæsis, cæteri infra castellum recepti ægre evaserunt. Prædones cum sui operis emolumento abierunt, nullo eorum propterea quæstionem disciplinæ regiæ sustinente. Apud *Lincolniam* vero cives ejusdem audientes qualia circa Judæos agerentur, occasionem nacti et exemplis aliorum animati, aliquid contra eos agere voluerunt, et conglobati in Judæos cohabitantes motu subito exarserunt. Porro Judæi necationibus et dampnis aliorum cautiores effecti, paucis discrimen expertis, mature cum pecuniis in munitionem regiam fugerunt.

Eodem tempore mense Marcii xviij. kal. Aprilis Dominica in ramis palmarum Judæi civitatis *Eboracensis* numero quingenti viri ac mulieres, exceptis parvulis, impetum Christianorum timentes, se infra turrim *Eboraci* de consensu et voluntate custodis ejusdem et vicecomitis incluserunt. Qui sic pro eorum tuitione infra arcem à vicecomite et custode recepti, illam postea eis tradere noluerunt: unde vicecomes et custos turris graviter indignati, milites comitatus et homines civitatis, ut turrim à Judæis illis liberarent, in quantum poterant hortabantur: qui cum insultum die ac nocte in turrim fecissent, Judæi pecuniam magnam pro vita habenda in vanum irato contra eos populo optulerunt. Tunc surrexit quidam Judæorum legis peritus, et ait, « Viri « *Israelitæ* audite consilium meum; melius est nobis mori pro lege nostra quam incidere in manus « inimicorum legis nostræ, et illud idem præcipit « lex nostra. Omnes igitur Judæi tam viri quam mulieres assensum illius consilio præbuerunt; et accedens unusquisque paterfamilias cum novacula acuta, inprimis incidit guttura uxoris et liberorum suorum, ac deinde familiæ suæ, proiciens cadavera quæ sic dæmoniis sacrificaverat ultra muros turris super populum Christianum. Interfectores vero cæteros necatos et seipsos domo regia incluserunt, et apposito igne seipsos et domos regias combusserunt. Deinde cives *Eboracenses* et milites comitatus domibus Judæorum concrematis, possessiones eorum sibi diripiebant, cartas debitorum eorum omnium comburentes.

Post Pascha dictus regis cancellarius magno congregato exercitu *Eboracum* venit, ad illos tanquam malefactores capiendos qui Judæos destruxerant civitatis. Et cognito quod per præceptum vicecomitis et custodis turris hoc factum fuisset, utrumque ab officiis suis deposuit, et à civibus civitatis de pace regis et regni servanda obsides cepit, et quod de morte Judæorum in domini regis curia juri starent. Milites autem provinciæ qui ad destructionem Judæorum erant, capi jussit. Ecclesiam vero metropolitanam *Eboraci* et clericos ejusdem sub interdicto posuit, pro eo quod noluerunt eum sicut apostolicæ sedis legatum cum processione et sonitu recipere campanarum: Et campanis per præceptum suum in terra depositis, canonicos et vicarios ejusdem ecclesiæ tamdiu sub interdicto arcius tenuit, donec omnes ad eum ad satisfactionem venirent.

Interim dominus rex dedit *Hugoni Dunolmensi* episcopo licentiam redeundi in *Angliam*; et mandavit cancellario quod concesserat eidem *Hugoni Dunolmensi* episcopo justiciariam à flumine *Humbræ* usque ad terram regis *Scotiæ* in longitudine et latitudine à mare usque ad mare. Qui cum in *Angliam* venisset, et cancellario in villa de *Blida* de civitate *Eboracensi* redeunti obviasset, ibi literas sibi regias liberavit. Quibus inspectis, cancellarius respondit, Se libenter facturum domini regis mandatum. Et de die in diem protrahens, duxit eum secum usque *Londoniam*, et ibi eum tenuit donec ei castellum de *Windesores*, et comitatum cum forestis et *Novum castrum* super *Tinam* cum comitatu et manerium de *Saberga* quod rex sancto *Cuthberto* imperpetuum dederat, reddidisset. Hiis ita peractis, episcopus *Dunolmensis* de licentia cancellarii à *Londonia* recedens, ad villam suam quæ dicitur Howden pervenit, ubi cum moram fecisset, *Willielmus de Stuttevil* et vicecomes *Eboracensis* ad eum venerunt, ex parte cancellarii sibi prohibentes, ne ulterius procederet nisi de licentia domini regis vel ipsius. Episcopus vero data securitate quod ulterius

terius non procederet, ibidem remansit, significans regi per nuncios omnia quæ Cancellarius ei fecit. Unde rex iratus præcepit, quod *Novum castrum* super *Tinam* & manerium de *Saberga* cum wappentaga & feodis militum dicto *Dunolmensi* episcopo redderentur, & inde Cartam suam ei fecit iterum. Interim *Ricardus* rex *Girardum* archiepiscopum Axiensem, *Bernardum* episcopum de Baiona, *Robertum* de *Sablol*, *Ricardum* de *Chamvil*, & *Willielmum Fort* de *Valeron* de consilio suo electos super totum navigium suum, scilicet *Angliæ*, *Normanniæ*, *Pictaviæ* *Britanniæ* & *Aquitanniæ*, quod in *terram sanctam* iturum erat, Justiciarios suos constituit, & inde Cartam suam illis tradidit in hac forma.

Ricardus *Dei gratia, &c. omnibus hominibus suis Jerosolimam per mare ituris salutem. Sciatis nos de communi proborum virorum consilio has justitias fecisse subscriptas. Qui hominem in navi interfecerit, cum mortuo ligatus proiciatur in mari. Si eum in terra interfecerit, cum mortuo ligatus terra fodiatur. Si quis autem per legitimos testes convictus fuerit, quod cultellum suum ad alium percutiendum extraxerit, aut qui alium ad sanguinis effusionem percusserit, pugnum perdat; qui autem palma percusserit sine effusione sanguinis, tribus vicibus mergatur in mari. Si quis autem socio obprobrium & convitia aut odium clam injecerit, quot vicibus convictus fuerit tot uncias argenti det. Latro autem de furto convictus tondatur ad similitudinem Campionis, & pix bulliens super caput ejus effundatur, & pluma pulvinaris super caput ejus excutiatur ad cognoscendum eum; & in prima terra ad quam naves applicuerint proiciatur. Teste meipso apud Chinonem.* Item, idem rex præcepit in alio brevi suo, quod omnes homines sui per mare *Jerosolimam* ituri, essent obedientes præceptis & consiliis dictorum Justiciariorum navium suarum; & sicut semet ipsos & reditum suorum in terris suis diligerent, sic prædictas assisas inter se fideliter servarent. Deinde præcepit rex prædictis Justiciariis navigii sui, ut iter arriperent quam citius possent. Qui sic fecerunt.

n. Dñi 119.

Instanti æstate anno domini M. Clxxxx. illustres *Francorum* & *Anglorum* reges iter *Jerosolomitanæ* profectionis ingressi, cum apparatu congruo & exercitu copioso in octabis sancti *Johannis Baptistæ* ad *Verzeliacum* convenerunt, ubi sanctissimum corpus beatæ *Mariæ Magdalenæ* requiescit: et ibi moram per duos dies facientes, rex *Angliæ* in signum peregrinationis suæ peram & baculum ibi cepit, quæ rex *Francorum* ante recessum de terra sua in ecclesia sancti *Dionisii* receperat valde pie. Deinde reges cum suis inde procedentes, cum ad Civitatem *Leonum* super *Rodanum* venissent, & pontem ibi cum majori parte familiarum suarum præterissent, pons ille non sine multorum hominum cecidit læsione. Ibidem igitur prædicti reges propter nimiam hominum copiam illos sequentium abinvicem sunt divisi, quia eos capere non poterat unus locus. Rex vero *Franciæ* cum suis usque ad *Januam* perrexit, & ibi naves *Jerusalem* iturus ascendit. Rex autem *Angliæ* cum suis usque *Marsiliam* perrexit, ubi multos invenit peregrinos, qui jam propter longam moram quam ibi fecerant, totum æs suum expenderant, qui ad regem venientes sua ei servicia offerebant, de quibus rex multos retinuit. Et cum ibidem per octo dies moram fecisset, exspectans & sperans indies navigii sui adventum, à desiderio suo fraudatus, decem magnas buccias & viginti galeas bene armatas ibi conduxit. Qui dolens & quasi de proprio navigio desperatus cum familiis suis intravit. Interea eodem anno mense Julii die sancti *Jacobi* Apostoli x. milia hominum juvenum proborum & bene armatorum de exercitu *Acram* obsidente, contra prohibitionem regis *Jerusalem* & Patriarchæ & cæterorum magnatum Christiani exercitus exierunt, prælium cum *Saladino* committentes, ubi *Saladino* prævalente omnes fere occisi sunt, pauci namque eorum auxilio domini *Radulphi de Hanterne* archidiaconi *Colecestriæ* evaserunt. Septimo autem die Augusti *Ricardus* rex *Angliæ* de *Marsilia* in galea Pumbone recessit, & transivit per insulam sancti *Stephani*, per *Aquileiam*, per *Montem nigrum*, per insulam sancti *Honorati*, per civitatem *Niceam*, per civitatem de *Witemile*: Et sciendum est quod inter *Nice* & *Witemile* est divisio terrarum regis *Arragoniæ* et *Italiæ*. Deinde transivit per sanctam *Mariam* de *Funz* et per *Nolam*, et tertia decima die Augusti transivit per castellum quod dicitur *Seone*. Et eodem die venit ad *Januam* ubi locutus est cum rege *Franciæ* qui ibi infirmabatur. Quartodecimo die Augusti in vigilia Assumptionis beatæ *Mariæ* venit ad *portum Delfini*, & ibi moram fecit per 5. dies. Ibi vero misit ad eum rex *Franciæ* rogans, ut quinque galeas ei accommodaret; rex autem *Angliæ* optulit ei tres, quas ipse rex *Franciæ* refutavit. Nonodecimo die Augusti recessit rex *Angliæ* à *portu Delfini*, et venit ad *portum Veneris*, qui in crastino venit ad *portum de Pisa*. Et ibi venit ad eum *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus; et *Johannes Ebroicensis* episcopus in civitate *Pisana* infirmabatur et ideo ad portum cum dicto domino *Rothomagensi* ad regem non venit. Vicesima prima die Augusti transivit rex per insulam quæ dicitur *Gurgune*, veniens xxij. die ejusdem mensis ad portum de *Brandiz*. Vicesima tercia die Augusti perrexit rex duas leucas per viam terrestrem cum paucis militibus in equis conductis, & venit ad portum juxta castellum quod *Plumbin* vocatur obviam galeis suis; Et ibi intravit rex galeam *Fulconis Postantri* quam prius non intraverat, & vento gaudens optato insulas quæ vocantur *Argentaire* & *Genut* præteriit, & venit ad portum qui dicitur *Tanemunt*. Vicesima quinta die Augusti venit rex ad portum qui dicitur *Kerleche* qui est in media via inter *Marsiliam* & *Messanam*, quo die velum galeæ in qua rex erat rumpebatur. Iterum ergo rex intravit galeam *Pumbone*, & præterivit civitatem *Cornet*, civitatem *de Senes la Veele*, & civitatem *Laune*.

Et postea intravit *Tiberim*; ad cujus introitum est turris pulcherima sed solitaria. Sunt & ibi murorum ruinæ maximæ antiquorum. Ibi venit ad regem *Octovianus Ostiensis* episcopus, cui rex inproperando Romanis de simonia, turpia multa dixit, pro eo quod D C. marcas pro consecratione *Cenomanensis* Episcopi habere debuerant, & mille & quingentas marcas pro legatione *Eliensis* episcopi, et pecuniam magnam ne deponeretur *Burdegalensis* qui à clericis suis de crimine accusabatur. Vicesima sexta die Augusti transivit rex per quoddam nemus quod dicitur *Selmedeme* cervis, capriolis & damulis habundans, in quo est via marmorea ad modum pavimenti facta, & durat per medium nemus quater

xx miliaria. Eodem die tranſivit per caſtellum quod dicitur *Leicum:* Ibi eſt porta quæ quondam tegebatur cupro,& erat ibi introitus criptæ, per quam pecunia undique allata *Romæ* ferebatur. Viceſima ſeptima die *Auguſti* tranſivit per rupem excelſam in mare quæ vocatur *Le Caap de Cercel*, & inſulam *Palmerole* & inſulam *Ponce* & inſulam *Palmere*. In ſummitate montis de *Caap de Cercel* eſt caſtrum in quo latrones & piratæ ſe abſcondunt. Deinde venit ad civitatem *Daracene*; ubi quondam erat porta cupro tecta. Poſtea venit ad *Garillam*. Inde ad caſtrum quod dicitur *Caap del Eſpurun*. Hæc eſt diviſio terræ *Romanorum* & terræ regis *Siciliæ* quæ dicitur terra principatus *Capuæ*. Deinde præteriit inſulam *la Putatee* quæ fuit terra *Pilati*, & ibi erat portus cupro tectus. Deinde præteriit rex inſulam quæ dicitur *Hiſtelemaiur* quæ ſemper fumat. Hæc inſula dicitur accenſa fuiſſe ab inſula quæ dicitur *Vulcan*, igne volante, & ut dicitur mare & piſces comburente. Deinde præteriit inſulam quæ dicitur *Baterim* et portum de *Baie* ubi ſunt balnea *Virgilii*. Viceſima octava die *Auguſti* venit rex *Neapolim*, et perrexit ad Abbathiam ſancti *Januarii* ad videndum filios *Eadmundi* qui ibi in pellibus et oſſibus ſtant in cripta; et ibidem moram fecit uſque ad nativitatem beatæ *Mariæ*. Et eodem die perrexit *Salernum* in equis conductis, et ibi fecit moram magnam.

Interim *Baldewinus Cantuarienſis* archiepiſcopus, & *Hubertus Sariſberienſis* epiſcopus, & *Radulphus* de *Glanvill*, qui cum rege *Angliæ* ad *Marſiliam* venerant, naves ibidem intraverunt, qui Domino pro eis iter proſperum diſponente, in brevi per mare magnum ſine ullo impedimento ad obſidionem *Acræ* pervenerunt. *Johannes* vero *Norwicenſis* epiſcopus papam adiit, & licentia redeundi ab eo accepta, crucem dimiſit, & domi rediit abſolutus, quod cum domino regi conſtaret, mille marcas per manus *Templariorum* pro redemptione de illo pro reditu ſuo cepit.

Navigium autem regis *Angliæ* cui archiepiſcopus *Anxienſis*, & epiſcopus *Baiocenſis*, & *Robertus* de *Sablol*, *Ricardus* de *Chamvill*, & *Willielmus Fortis* de *Valerun* præfuerunt,iter uſque terram ſanctam ſtatim poſt Paſcha de diverſis regionibus *Angliæ*, *Normanniæ*, *Britanniæ*, *Pictaviæ*, & *Aquitaniæ* arripuit. Cujus navigii pars quædam in portu de **Dertesmuth** convenit. Et poſt moram aliquot dierum ibidem factam, cum prædictæ naves numero decem uſque *Ulixisbonam* velificarent, & quandam terram in mari protenſam quæ dicitur **Godestret** & *Britanniam* præteriſſent, ſanctum *Mathæum* de finibus terræ in ſiniſtra parte navigii, & magnum mare quo itur in *Hibernia* in dextra habentes, totam *Pictaviam* in ſiniſtra & *Vaſconiam* dimiſerunt. Et cum jam mare *Britannicum* præteriſſent, & in mare *Hiſpanicum* die Aſcenſionis domini veniſſent, illas tam valida tempeſtas & horribilis arripuit, quod in momento ſunt ab invicem ſeperatæ. Cum vero tempeſtas ſæviret, & omnes cum tribularentur ad Dominum clamarent, beatus *Thomas Cantuarienſis* archiepiſcopus martir glorioſus per tres vices viſibiliter apparuit tribus perſonis qui erant in navi *Londonienſi*, in qua erat *Willielmus* filius *Osberti*, & *Gaufridus Aurifaber* civis *Londonienſis*, dicens illis, Nolite terreri, ego autem, & beatus *Edmundus* martir, & beatus *Nicholaus* Confeſſor cuſtodes hujus navigii regis *Angliæ* ſumus à Domino conſtituti. Quod ſi homines hujus navigii à pravis operibus ſe cuſtodierint, & de peccatis pœnitentiam egerint, Dominus iter proſperum illis dabit, & in ſemitis ſuis greſſus eorum diriget. Hiis itaque ſub trina repetitione dictis, beatus *Thomas* ab oculis eorum evanuit; & tempeſtate ſtatim ceſſante,magna tranquillitas in mari facta eſt. Et jam illa navis *Londonienſis* in qua ſupradicta apparitio contigit, portum *Ulixisbonæ*, & caput ſancti *Vincentii* prætererat, & prope civitatem *Silviæ* pervenerat, quæ tunc temporis in illis partibus *Hiſpaniæ* fuit ultima omnium urbium *Chriſtianorum*, & erat ibi uſque adhuc Chriſtiana fides novella, utpote quæ in anno proximo præterito ut ſupradictum eſt, de manibus paganorum erepta, Chriſticola facta erat. Cumque prope illam civitatem navis illa eſſet procellis agitata, illi qui intus erant ubi eſſent ignorantes, naviculas ſuas foras miſerunt, & ad terram navigantes, per indicia cognoverunt, quod terra illa erat terra Chriſtianorum, & non ultra. Et quia non erat eis via tuta ulterius ſine bono & magno comitatu procedere, ad civitatem protinus acceſſerunt. Et cauſa illorum adventus cognita, epiſcopus civitatis *Silviæ* eos gratanter cum clero & populo recepit. Erant autem in illa navi pluſquam quater xx. juvenes bene armati.

Interim *Baioc Almiramomeli* imperator de *Marroc* & de *Hiſpania Saracenica* magno congregato exercitu venit in terram *Sanccii* regis *Portigalenſis*, in vindictam imperatoris de *Marroc* patris ſui anno ſexto proximo præterito defuncti in obſidione apud ſanctam *Harenam* caſtellum *Aldefonſi* regis patris prædicti *Sanccii* regis *Portigalenſis*. Cives autem *Silviæ* timentes adventum imperatoris de *Marroc*, juvenes illos *Londonienſes* qui eis applicuerant, ab eis recedere minime permiſerunt, ſed navem illorum frangentes, de illius aſſeribus propugnacula civitatis fecerunt, promittentes & omnimodam ſecuritatem facientes, quod rex *Portigalenſis* bene illis ſatisfaceret tam de mora quam facerent, quam de dampno & amiſſione navis ſuæ, & ita factum eſt; Rex namque *Portigalenſis* navem poſtea pro navi dedit, expenſas ſolvens fideliter pro expenſis. Præterea novem aliæ naves quæ in eadem tempeſtate erant, in diverſis *Hiſpaniæ* portibus applicuerunt, per fluvium tamen qui *Tagus* dicitur aſcendentes ad civitatem *Ulixisbonæ* duce Domino pervenerunt, ubi corpus ſancti *Vincentii* requieſcit. Et antequam illuc veniſſent, imperator de *Marroc* die nativitatis ſancti *Johannis Baptiſtæ* fluvium *Tagi* per vadum cum omni exercitu ſuo pertranſiens, caſtrum *Sanccii* regis *Portigalenſis*, quod dicitur *Turris nova*, obſedit.

Rex vero *Portigalenſis* nunciis ad peregrinos qui in navibus ad civitatem *Ulixiſbonæ* jam venerant, deſtinatis, auxilium ab eis petiit, dicens, quod niſi ei ſuccurrerent, totam amitteret terram ſuam. Viri ſiquidem illi ſcientes quod mori pro Chriſto lucrum eſſet, relictis navibus, numero quingenti bene armati & de omnibus qui in navibus venerant prælecti, uſque ad civitatem *Harenam*, quæ diſtat à civitate *Ulixisbonæ* per duas dietas, pergentes, *Sanccium* regem *Portigalenſem* ſine auxilio fere confuſum, ibi cum paucis militibus invenerunt. Et imperator de *Marroc* caſtro dicti regis *Portigalenſis* quod jam obſederat capto, aliud caſtellum *Templariorum* quod *Thuinar* dicitur obſidebat. Qui audito peregrinorum

grinorum adventu valde timens, legatis ad regem *Portigalensem* missis, *Silviam* civitatem ab eo petiit, & ipse de terra sua recederet, & castrum quod ceperat ei redderet, & pacem cum eo septem annis firmiter teneret. Quod cum rex *Portigalensis* facere nollet, prædictus imperator ei mandavit, quod veniret civitatem *Harenam* in crastino obsessurus. Tunc rex *Portigalensis* inito cum peregrinis consilio, constituit homines suos in turribus & fortioribus propugnaculis murorum. Peregrini autem de *Anglia* qui de navibus suis venerant, audaciam pro muro habentes, debiliores partes urbis sibi elegerunt. In crastino autem cum omnes essent ad bellum parati, & clamor esset in foribus, jamjam veniet & non tardabit, repente venit nuncius qui dixit, imperator de *Marroc* mortuus est jam triduanus, & exercitus ejus fugit. Et adhuc illo loquente venerunt duo, deinde tres, deinde plures eundem sermonem dicentes. Crediderunt autem illis rex & universus populus, & civitas magno gaudio replebatur.

Data in crastino peregrinis ad naves suas redeundi licentia, rex quod labores suos bene recompensaret illis promisit: sed antequam illi ad naves suas venissent, *Robertus* de *Sablol* & *Ricardus* de *Chanvill* ad urbem *Ulixisbonæ* cum lxiij. magnis navibus de *Storio*, id est, de navigio regis *Angliæ* venerunt. Quidam autem hominum qui in comitatu eorum venerant, malefactores erant & perversi, qui de navibus in civitatem ascendentes, & mulieres, & filias civium violantes, superbe cum populo locuti sunt; *Judæos* quoque & paganos qui servi regis ibi erant bonis eorum direptis & domibus combustis à civitate fugantes, vineas eorum vindemiaverunt, non uvam, vel racemum miseris relinquentes. Quod cum regi *Portigalensi* nunciatum esset, velocius advenit, & inventis ibi *Roberto* de *Sabloil*, & *Ricardo* de *Chanvill* cum navigio regis *Angliæ*, faciem hilarem & pacem spondentem eis exhibuit, injurias plebi suæ illatas sustinens patienter. In crastino vero dicti *Robertus* & *Ricardus* sacramentum de supradictis assisis regis & capitulis observandis ab omnibus hominibus navigii receperunt. Post triduum autem iterum dissencio inter cives *Ulixisbonæ* & quosdam illorum qui in navibus venerant orta est, ita quod ex utraque parte multi ceciderunt in bello interfecti. Rex vero clamore populi ad aures ejus perveniente, portas claudere urbis fecit, & omnes qui de navibus in civitatem ad edendum vel bibendum venerant, capi & incarcerari jussit, & erant viri numero septingenti, & antequam exire possent fecit rex cum dictis *Roberto* & *Ricardo* pacem qualem voluit in hac forma; scilicet, *quod malis præteritis hinc inde remissis, ipsi quamdiu ibi essent, illi & terra sua pacem firmam servarent, & ipse similiter illis; Et quod arma & cætera quæ hinc inde in bello amissa fuerant redderentur.*

Quo facto, dicti *Robertus* & *Ricardus* à portu *Ulixisbonæ* cum navigio regis *Angliæ* in vigilia sancti *Jacobi* recesserunt. Et eodem die venerunt ad introitum maris ubi *Tagus* cadit in mari, invenientes ibi *Willielmum* de *Forz* cum triginta magnis navibus, & tunc erant omnes naves navigii pariter in eodem loco centum & sex magnæ naves, quæ aderant onustæ victualibus & armis ac hominibus bellicosis. Et in crastino sancti *Jacobi* feria sexta, prædicti *Robertus*, *Ricardus* & *Willielmus* inde recedentes per montem magnum in mare protensum qui *Spichel* dicitur, transierunt, & deinde ad portum *Silviæ* venerunt, quæ ut prædicitur, fuit ultima civitas fidei Christianæ. Deinde transierunt ante civitatem paganorum quæ dicitur sancta *Maria* de *Faron*. Et notandum est quare civitas sic nominatur. *Faron* dicitur locus ubi civitas sita est; & Christiani qui eam ædificaverunt sic eam nominaverunt, qui in nomine Dei genitricis *Mariæ* quandam yconiam supra murum statuerunt. Deinde cum pagani adversus Christianos prævaluissent, eandem optinuerunt civitatem. Et cum prædictam yconiam supra murum stantem invenissent, illam in contemptu fidei Christianæ & beatæ *Mariæ*, capite & aliis membris illi amputatis, in mare longius projecerunt. Quo facto, mare & tellus facta sunt sterilia, & fames super terram illam ita invaluit, quod fere omnes homines illius provinciæ fame & inedia perierunt. Tunc seniores populi & omnes juvenes à maximo usque ad minimum die ac nocte plorantes, & in sacco & cinere pœnitentiam agentes, recordati sunt yconiæ, cujus caput, manus, & pedes absciderant, dicentes, Peccavimus, inique egimus, iniquitatem fecimus quando caput, manus, & pedes yconiæ amputavimus. Quæramus ergo illam, & apponamus ea locis suis, ut sic saltim avertat Deus iram suam à nobis & à civitate ista. Et sagenis ubi membra yconiæ projecta fuerant, in mare missis, eam ad terram cum membris traxerunt, caput collo, & manus brachiis, ac pedes tibiis apponentes, & ea auro & argento primo & purissimo solidarunt, & sic illam yconiam quæ in magna veneratione usque in hodiernum diem habetur, in loco honorabili statuerunt, & statim fames cessavit & terra fructibus habundavit.

Deinde prædictæ naves ante castellum quod *Martel* dicitur transierunt, deinde per montes magnos in mare protensos, ac multas & magnas alias civitates. Tandem ad quandam insulam quæ dicitur *Odur* quæ est ad introitum *Rodani* pervenerunt. Et ascendendo per flumen *Rodani* stat urbs episcopalis quæ dicitur *Arles de blanc*, & ascendendo superius per eundem fluvium est bona civitas quæ dicitur S. *Egidius*, & deinde est *Marsilia*. Et est sciendum quod multæ insulæ *Saracenicæ* sunt inter districtas *Affricæ* & *Marsiliam*, quarum una dicitur *Majorek* & altera *Euviz*, quæ regi *Arragoniæ* sunt tributariæ. Insula vero de *Majorek* CCC. pannos sericos, & insula de *Euviz* CC. regi *Arragoniæ* de tributo quolibet anno reddit. Apud *Marsiliam* inter cæteras Sanctorum reliquias sunt reliquiæ sanctarum sororum *Mariæ Magdalenæ* & *Marthæ*, ac sancti *Lazari* fratris earum qui in eodem loco septem annis episcopatum tenuit postquam Dominus ipsum à mortuis suscitavit. Sciendum est eciam quod tota terra quæ est ab *Anglia* usque in *Hispaniam* secus mare fuit terra regis *Angliæ*, & protenditur usque ad portum qui dicitur *Humarce* qui dividit terram regis *Angliæ* à terra regis *Navarræ*, & terra regis *Navarræ* incipit à dicto portu qui dicitur *Humarce*, & durat usque ad terram quæ dicitur *Castre*, & usque ad montes de *Sor* qui dividunt terram regis *Castellæ* à terra regis de sancto *Jacobo*. Terra vero regis de sancto *Jacobo* incipit à montibus de *Sor*, & durat usque ad aquam de *Mine* quæ dividit terram regis de sancto *Jacobo* à terra regis *Portigalensis*. Et terra regis *Portigalensis* incipit ab aqua quæ dicitur *Mine*, & durat usque ad mediam viam inter *Silviam* & sanctam *Mariam* de *Farun*, ibi enim incipit terra

paganorum qui ſunt in *Hiſpania* ſub Imperatore de *Marroc*, & durat uſque ad montem magnum qui dicitur *Muſcian*. A monte vero illo incipit terra regis *Arragoniæ*, & durat ultra civitatem de *Nice*; Et poſt illam urbem de *Nice* incipit *Italia* terra Imperatoris *Romæ*, & ibi eſt civitas bona quæ dicitur *Wytemile*. Terra vero Imperatoris *Romæ* durat inde uſque ad *Gaetam* quæ eſt terra regis *Siciliæ*, & eſt in *Apulia* in illa parte *Apuliæ* quæ dicitur principatus *Capuæ*. Sciendum eſt quod in media via inter *Marſiliam* & *Siciliam* ſunt duæ magnæ inſulæ, quarum major dicitur *Sardinia*, altera vero *Correge*. Et multæ aliæ montoſæ inſulæ ſunt circa *Siciliam*, quarum quædam ſunt ardentes. Una vero earum major omnibus illis montoſis inſulis, dicitur *Mongibel*, quæ ita vehementer ardere ſolebat, quod maximam partem maris in circuitu ejus deſiccabat & piſces comburebat; ſed jam pluſquam xl. anni præterierunt ex quo ignis ille meritis & precibus beatæ *Agathæ* Virginis & martyris extinctus eſt.

Quadam autem die cum ignis vehementius ſolito arderet & à fornace montis *Gibel* exiret, & civitati *Cathanenſium*, ubi ſanctiſſimum corpus beatæ *Agathæ* requieſcit, apropinquaret, pagani multi ad ſepulcrum ejus fugientes velum ejus contra incendium tulerunt. & ignis in mare reverſus & piſces comburens mare fere per unum miliare deſiccavit. De quibus piſcibus multi evaſerunt, & ex eorum genere uſque in diem hanc ibi ſunt plurimi ſemiuſti, qui piſces ſanctæ *Agathæ* dicuntur, ad laudem domini noſtri *Jheſu Chriſti* qui ſemper eſt in ſanctis ſuis mirabiliter glorioſus. Dicti autem *Robertus*, *Ricardus* & *Willielmus* de *Forz* cum toto navigio regis *Angliæ* illis commiſſo inter *Affricam* & *Hiſpaniam* tranſeuntes, poſt tempeſtates plurimas quas in illo itinere pertulerunt, in octabis Aſſumptionis beatæ *Mariæ* feria iiij. ad *Marſiliam* pervenerunt. Et non invento ibi rege *Angliæ* domino ſuo, propter quoſdam neceſſarios navium apparatus, moram ibi per viij. dies fecerunt. Deinde ipſum regem ſequentes, ad civitatem *Meſſanam Siciliæ* in exaltatione ſanctæ Crucis vj. feria pervenerunt. Et die dominica ſequenti xvj. kal. Octobris *Philippo* rege *Franciæ* illuc veniente, cuſtodes urbis ipſum honorifice ſuſcipientes, palacium *Tancredi* regis *Siciliæ* ſibi pro hoſpicio tradiderunt.

Cum vero rex *Angliæ* audiſſet quod navigium ſuum uſque *Meſſanam* veniſſet, xiij. die Septembris à *Salerno* receſſit, & tranſiens ante urbem epiſcopalem quæ dicitur *Melphe*, ad civitatem & caſtellum quæ dicuntur *Eſcalæ* pervenit. Juxta hoc caſtellum eſt inſula parva ubi dicuntur fuiſſe ſcolæ *Lucani*, & adhuc eſt ibi pulcra camera ſubterranea in qua *Lucanus* ſtudere conſuevit. Nocte ſequenti jacuit in villa quæ dicitur *Lacetar* in Prioratu montis *Caſſiæ*. Inde venit ad *Melide* ubi honorifice ſuſceptus eſt & procuratus in Abbathia quæ dicitur ſancta *Trinitas* de *Melide*. Ibi juxta Abbathiam eſt turris lignea quam *Robertus Wiſcarde* expugnavit & caſtellum in villa de *Melide* optinuit. Rex vero inde cum uno ſolo milite recedens, cum per quandam parvam villam tranſiſſet, ad domum quandam in qua unum ancipitrem audivit ſe divertit; qui domum intrans illum cepit: quem cum dimittere nollet, ruſtici multi cum fuſtibus & lapidibus accurrentes, impetum in eum fecerunt. Et cum unus illorum cultellum ad regem extraxiſſet, rex eum cum lato gladii ſui verberando gladium ſuum fregit, ab aliis cum lapidibus ſe defendens: Et ſic à manibus eorum vix evadens, venit ad *la Baignare* & ibi familiam ſuam invenit. Sed nullam moram ibi faciens, fluvium magnum qui dicitur *le Far* de *Meſſinis* tranſivit, & juxta turrim lapideam in tentorio jacuit, & xiiij. die Septembris ad *Meſſanam* civitatem *Siciliæ* cum buccis multis & aliis magnis navibus & galeis, & cum tanto apparatu venit quod timor omnes qui ibi in urbe aderant apprehendit. Rex vero *Franciæ* & ſui & omnes principes urbis *Meſſanæ* cum clero & populo in litore ſtabant, admirantes ſuper hiis quæ de regis *Angliæ* audierant & viderant poteſtate. Qui cum applicuiſſet, ſtatim in terram proſiliens cum *Philippo* rege *Franciæ* locutus eſt. Et poſt illud colloquium rex *Franciæ*, qui illuc ante regem *Angliæ* ut dictum eſt venerat & ibi hiemare eligerat, neſcio quo ſtinctu eodem die diſcedere ab urbe deſiderans, à portu cum ſuo navigio exivit. Sed ſtatim illo die dolens & invitus ad eundem portum vento ſibi contrario reverſus eſt.

Interim rex *Angliæ* cum deſiderio & gaudio maximo à Baronibus & militibus terræ ſuæ qui prius cum navigio ſuo venerant ſuſceptus, intravit domum *Reginaldi* de *Muſchet*, ubi hoſpicium ſuum in ſuburbio extra muros civitatis inter vineas extitit præparatum. Viceſima quarta die Septembris & viceſima quinta, rex *Angliæ* ad hoſpitium regis *Franciæ* cauſa cum eo loquendi tranſivit. Et eodem die venit rex *Franciæ* ad hoſpitium regis *Angliæ* cum eo eciam locuturus; Et videbatur quod tantus inter illos mutuæ dilectionis erat affectus, quod nunquam amor eorum poſſet diſſolvi aut leviter violari. Viceſima octava die exivit rex *Angliæ* obviam *Johannæ* ſorori ſuæ quondam reginæ *Siciliæ*, quæ de *Panormo* per galeas venit, & duxit eam ad hoſpitale ſancti *Johannis* ubi hoſpitium ejus præparabatur. Viceſima nona die Septembris, ſcilicet die ſancti *Michaelis* venit rex *Franciæ* ad hoſpitium regis *Angliæ*, qui ambo ad hoſpitium dictæ *Johannæ* ſororis regis *Angliæ* perrexerunt, ubi rex *Franciæ* adeo faciem hilarem exhibebat, quod populus dicebat & credidit ipſum eam ducere in uxorem. Triceſima die Septembris rex *Angliæ* tranſivit fluvium *del Far* & cepit locum munitiſſimum qui dicitur *la Baignare*, ubi ſunt Canonici regulares. Et eodem die dictam ſororem ſuam in illum locum munitiſſimum introduxit: Qua ibi cum militibus & ſervientibus ſuis dimiſſa, rex ad hoſpitium ſuum *Meſſanæ* rediit. Secunda die Octobris anno ſupradicto cepit rex *Angliæ* caſtellum fortiſſimum quod eſt in medio fluminis *del Far* inter *Calabriam* & *Meſſanam* quod dicitur *Monaſterium Griffonum*, & illo victualia ſua quæ de *Anglia* & aliis terris ſuis & aliunde per mare venerant poni fecit.

Cum autem cives *Meſſanæ* vidiſſent, quod rex *Angliæ* milites & ſervientes cum ſorore ſua in Caſtello *de la Baignare* poſuiſſet, Monaſterio eciam *Griffonum* militibus & ſervientibus cum victualibus ſuis munito, ipſum ſuſpectum habuerunt, conjecturantes quod ſi poſſet totam inſulam occuparet, & ſic inde de facili contra eum poterant commoveri. Unde contigit quod tercia die Octobris, quod diſcordia inter *Anglicos* & cives *Meſſanæ* emerſit, & in tantum ex utraque parte indignatio excrevit, quod cives

Anglicos

Anglicos paucis eorum in tumultu extinctis, ab urbe cum contumelia extruserunt,& portis civitatis clausis armati muros ascenderunt, & alii domos urbis fortissimas, alii munitiones supra portas & propugnacula intraverunt. Hoc viso & audito, ac exercitu regis *Angliæ* ea de causa cum magno impetu ad portas civitatis veniente, rex in equo velocissimo per exercitum cursitabat, baculo verberans quoscumque ex suis potuit attingere, volens illos ab insultu cohibere, sed nequivit; tandem ad hospitium suum ut se armaret rediit, et cum se armasset, iterum exivit ad maliciam si posset extinguendam. Deinde cimbam unam mox intravit, ut ad palacium regis *Siciliæ* iret cum rege *Franciæ* ibi hospitato super hiis quæ contigerant locuturus. Interim per seniorum civitatis consilium discordia illa quievit, & depositis ex utraque parte armis unusquisque in domum suam reversus est. Motus tamen super hoc rex *Angliæ* à *Messanensibus* utrum de illata injuria satisfacere vellent duxit illico inquirendum. Unde mane facto scilicet iiij. die Octobris venerunt ad hospitium regis *Angliæ Ricardus Messanensis*, *Willielmus* de *Monte* regali, *Willielmus* de *Risa* archiepiscopi, & *Margaritus* Admiraldus & multi alii de familia regis *Siciliæ*, adducentes secum *Philippum* regem *Franciæ* & *Reginaldum* Carnotensem & *Manassar* de Legris episcopos, *Hugonem* Ducem *Burgundiæ*, *Petrum* Comitem de *Nivers*, *Gaufridum* Comitem de *Pertico* & Comitem de *Lovain* & alios multos de familiaribus regis *Franciæ*, ac eciam *Walterum* Rothomagensem & *Girardum* Anxiensem archiepiscopos cum archiepiscopo de *Carpama* & *Johanne* Ebroicensi episcopo & multis aliis regis *Angliæ* familiaribus in quibus fiduciam habebant, ad pacem inter ipsos & regem *Angliæ* reformandam.

Cumque prænominati principes et magnates de pace inter partes facienda diu tractassent, et eam pene reformassent, cives in magna multitudine congregati super montes prope existentes processerunt, rei eventum ibidem exspectantes, quorum quidam in regem *Angliæ* proditiose irruere prompti erant et parati, unde quidam illorum insultum in hospitium *Hugonis le Brun* fecerunt. Quo regi *Angliæ* divulgato, ipse statim consilio regis *Franciæ* et aliorum relicto, omnes suos armari præcepit, et cum paucis in montem magnum et arduum ascendit, in quo nemo putaret quod ullo modo ascendere posset. Et cum ad summitatem montis cum labore magno venisset, omnes cives æmuli sui in monte existentes urbem cum fuga celerima intraverunt. Tunc vero rex *Angliæ* princeps ferocissimus ad ultionem mox accensus, omnes suos armata manu urbem oppugnare præcepit. Milites autem et armigeri sui ad portas urbis et muros congressi, aliquando portas intraverunt, aliquando vi exierunt, multos duros ictus lapidum sustinentes, ubi de familia regis 5. milites et 20. servientes occisi sunt, rege *Franciæ* vidente et nullum eis auxilium præbente, sed cum suis civitatem intrante et per medium illorum tutissime eunte. Cumque rex *Angliæ* in illo conflictu suos non tantum urgeret imperio, verum etiam animaret exemplo, urbem aliquamdiu à civibus simul et *Francis* fortiter defensam demum post maximos labores, portis civitatis per vim fractis et suis muros undique ascendentibus, victor potenter intravit, signis ejus in munitionibus protinus collocatis. Cumque ingressus fuisset decentem modum in ulciscendo tenuit, et animi sui motum mollivit voluptate gloriæ triumphalis. Civibus itaque ad deditionem coactis, et satisfactione licet sera oblata, rex *Angliæ* victoria placatus impetum frænavit, et pro reverentia regis *Franciæ* et suorum in urbe hospitatorum villam curialiter est egressus, ad hospicia et castra extra muros disposita cum suis copiis se divertens. Porro rex *Franciæ* urbis irruptionem ægre ferens et gratiam indulti hospitii pro nichilo ducens, contra regem *Angliæ* tacite rancorem in animo concepit. Octavo die Octobris reges *Franciæ* & *Angliæ* coram Comitibus & Baronibus suis ac clero et populo juraverunt, quod alter alterum cum exercitu ejus in peregrinatione illa in eundo et redeundo bona fide et sine malo ingenio custodiret. Comites vero et Barones hoc idem juraverunt se firmiter et inconcusse servaturos.

Deinde prædicti reges de voluntate et consilio archiepiscoporum, episcoporum, Comitum et Baronum totius exercitus peregrinorum, statuta subscripta sanxerunt.

Inprimis, quod omnes peregrini qui in via hujus peregrinationis morerentur, de omnibus armaturis suis, equitaturis et vestibus quibus usuri erant, pro voluntate sua disponerent, et de medietate possessionum suarum quas in via secum habent pro arbitrio suo similiter faciant, dummodo nichil in patriam remittant, et clerici de capellis et omnibus utensilibus ad capellas pertinentibus et de omnibus libris pro voto suo libere ordinabunt. Altera vero pars in manu *Walteri Rotomagensis* archiepiscopi, et *Manasser Lingonensis* episcopi, et magistri *Militiæ domus Templi* et magistri *Hospitalis*, et *Hugonis* ducis *Burgundiæ* et aliorum ad hoc electorum tradetur, qui ad subventionem terræ *Jerosolomitanæ* ubi magis viderint necessarium, prædictam pecuniam impendere et expendere teneantur. Hoc autem reges in propriis personis affidaverunt firmiter et fideliter servandum in tota via tam citra mare quam ultra mare de omnibus peregrinis utriusque regni tam præsentibus quam futuris: Archiepiscopis et Episcopis ibidem in verbo veritatis id idem servandum promittentibus, Magistris *Templi* et *Hospitalis* super ordinem suum, Comitibus et Baronibus in propriis personis illud idem jurantibus.

2. Præterea nemo in toto exercitu ludat ad aliquod genus ludi pro lucro, exceptis militibus & clericis, qui in tota die & nocte non nisi xx. solidos amittant. Si autem milites aut clerici plusquam xx. s. in die luserint, quociens xx. s. excesserint, centum solidos prædictis archiepiscopis & eorum prænominatis sociis qui prædictam patienciam servabunt dabunt. Reges autem pro beneplacito suo ludent. Et in hospitiis duorum regum possunt servientes eorum ludere usque ad xx. s. Si autem servientes aut marinarii aut alii ministri per se inventi fuerint ludentes, servientes tribus diebus nudi per exercitum vapulabunt nisi se voluerint redimere arbitrio prædictorum, & alii ministri similiter; Marinarii vero si luserint, tribus diebus à summo navis in mari demergantur more marinariorum semel in die, nisi se redimere voluerint arbitrio prædictorum.

3. Si autem peregrinus aliquis postquam iter arripuerit ab aliquo homine in via aliquid mutuo acceperit, mutuum solvet; de eo autem quod ante iter accepit, non tenetur respondere in via.

4. Si

4. Si autem marinarius aliquis conductus vel serviens aliquis vel quiscumque fuerit, exceptis militibus, à domino suo in via hujus peregrinationis recesserit, nemo alius eum recipiet, nisi de voluntate domini sui fuerit. Si vero aliquis eum invito domino suo priori receperit, per arbitrium prædictorum virorum punietur. Et si quis contra statuta ista tam solempniter facta aliquid temere attemptaverit, sciat se excommunicationi tam archiepiscoporum quam episcoporum & totius exercitus subjacere. Et omnes transgressores pœnis supradictis secundum singulorum conditiones pro prædictorum virorum arbitrio punientur. Præterea statutum est à domino rege Anglorum & Constabulariis, Justiciariis & Marescallis exercitus ejus.

1. Quod mercator de quacumque mercatione sit non potest emere panem ad revendendum in exercitu, nec farinam, nisi aliquis alienigena illam adduxerit & de illa panem fecerit, nec bladum nisi de illo similiter panem fecerit vel ad secum transfretandum detinuerit. Postea omnino vetantur omnia emenda in villa & infra leucatam villæ. Si autem aliquis bladum emerit & de eo panem fecerit, tenetur lucrari in salina unum teruncium & brannon. Alii vero mercatores de quacumque mercatione sint mercatores, in x. denariis tenentur lucrari unum denarium. Et ne aliquis sonet monetam regis in qua moneta apparebit nisi fracta fuerit infra circulum. Et ne aliquis carnem mortuam emat ad revendendum, nec bestiam vivam, nisi eam occiderit in exercitu.

2. Nullus vinum suum post primam conclamationem carius vendat. Nullus panem faciat nisi ad denarium. Sciant omnes mercatores quod totum fas est infra leucatam villæ, & ut de moneta *Angliæ* unus denarius detur pro iiij. denariis *Andegaviæ* in omnibus mercaturis. Et notandum est quod supradicta constituta sunt per consilium regum *Angliæ*, & *Franciæ*, & *Siciliæ*.

TErtia autem die post captionem civitatis *Messanæ* principes civitatis & totius provinciæ obsides regi *Angliæ* dederunt de pace sibi & suis servanda, & quod in manu ejus civitatem *Messanæ* & totius provinciæ dominium libere traderent & quiete, nisi *Tancredus* rex *Siciliæ* dominus illorum meliorem pacem celerius cum ipso fecerit de omnibus exigentiis quas ab eo exigebat. Rex autem *Angliæ* exigebat à *Tancredo* rege *Siciliæ*, *Montem* sancti *Angeli* cum toto comitatu & aliis pertinentiis suis ad opus *Johannæ* sororis suæ, quæ *Willielmus* nuper rex *Siciliæ* maritus ejus in dotarium ei dedit, & cathedram auream ad opus ejusdem *Johannæ* de consuetudine reginarum terræ illius. Exigebat eciam ad opus sui ipsius unam mensam auream de longitudine xij. pedum & de latitudine unius pedis & dimidii, & duos tripodes aureos pro prædicta mensa, & xxiv. cuppas argenteas, & xxiv. discos argenteos, & quoddam tentorium de serico adeo magnum quod ducenti milites possent in eo simul comedere, & lx. milia filinas de frumento, & totidem de ordio, & totidem de vino, & C. galeas armatas cum toto apparatu & cum victu galeotarum ad duos annos. Hæc omnia petebat *Ricardus* rex *Angliæ* ad opus suum sicut hæres *Henrici* regis *Angliæ* patris sui, cui prædictus *Willielmus* rex *Siciliæ* omnia illa præparaverat, & sibi legaverat in extremis. Cui *Tancredus* rex *Siciliæ* per consilium suum in hæc verba respondet, Ego dedi *Johannæ* sorori vestræ reginæ decies centena milia *Tirrenis* pro quieta clamatione dotarii sui antequam à me recessit. De reliquis exigentiis vestris faciam quod facere debeo secundum consuetudinem regni. Unde factum est quod de consilio magnatum rex *Siciliæ* dedit regi *Angliæ* xx milia unciarum auri pro quieta clamancia omnium supradictorum quæ de jure petebat de legato *Willielmi* regis *Siciliæ* nuper defuncti, & pro matrimonio contrahendo inter *Arthurum* ducem *Britanniæ* nepotem regis *Ricardi* & unam de filiabus regis *Tancredi*. Quibus ex utraque parte concessis *Ricardus* rex *Angliæ* scripsit *Tancredo* regi *Siciliæ* in hac forma.

TAncredo *Dei gratia illustri regi* Siciliæ, *ducatus* Apuliæ, *principatus* Capuæ, Ricardus *eadem gratia rex* Angliæ, *dux* Normanniæ *&* Aquitaniæ, *& comes* Andegaviæ, *salutem in eo qui dat salutem regibus. Cum pro subventione terræ* Jerosolomitanæ, *quam peccatis exigentibus ex majori parte paganorum incursu optinuit, & inimicorum crucis Christi gladius devastavit, susceptum inspirante Domino peregrinationis iter ageremus, per terram vestram transitum facientes, apud* Messanam *civitatem vestram moram facere compulsi sumus, ventorum & maris & temporis inclementia navigationis nostræ propositum detinente, ubi inter populum nostrum & cives præfatæ urbis seditione casu exorta, dampnum hinc inde contigit rerum & virorum; unde visum est pluribus ut ea occasione fraterna inter nos caritas & dilectio turbaretur; Curavimus itaque (ut decebat) peregrinationis nostræ propositum peragere, tum per nos & dilectos & fideles familiares nostros, tum per venerabiles archiepiscopos vestros, scil:* Ricardum *archiepiscopum* Messanensem, *&* Willielmum *archiepiscopum de Monte Regali, & alios viros venerabiles missos à latere vestro statuimus, ut illibatæ pacis inter nos arcius fœdera firmentur, cujus formam duraturam in ævum scripturæ memoria contineret. Promisimus ergo vobis & regno vestro & toti terræ dominationis vestræ, per nos & nostros, terra & mari pacem perpetuam nos fideliter servaturos, sopitis omnibus quæstionibus quas tum de dotario sororis nostræ reginæ, tum de rebus aliis quas per nostros vobis nuncios intelligi feceramus. Hoc nichilominus addito, quod quamdiu in regno vestro moram fecerimus, ad defensionem terræ vestræ ubicumque præsentes fuerimus vobis auxilium præstabimus contra quemcumque qui vellet eam invadere, aut vobis bellum inferre. Hujus autem pacis tenorem & formam quam in voto habemus & gerimus in proposito, vobis & vestris illæsa fide servare per* Walterum Rotomagensem *archiepiscopum, &* Girardum Auxiensem *archiepiscopum, & per* Johannem Ebroicensem, *&* Bernardum Baonicensem *episcopos, & per* Jordanum *de* Humez *Constabularium nostrum, & per* Willielmum *de* Curci, *& per* Ricardum *de* Chamvill, *& per* Girardum *de* Talbot, *& per* Robertum *de* Sablus, *& per alios multos nobiles de familia nostra fecimus juramentis præstitis coram prædictis archiepiscopis ad hoc ipsum efficiendum à vobis destinatis & vestris illustribus viris in animam nostram firmare, sicut capitularis forma continet. Ut pax ista et fraterna dilectio tam multiplici quam artiori vinculo connectatur, prædictis Curiæ vestræ magnatibus*

tibus id ex parte vestra tractantibus, Domino disponente condiximus inter Arthurum *egregium ducem* Britanniæ *karissimum nepotem nostrum & heredem, si forte sine prole nos obire contigerit, & karissimam filiam vestram matrimonium in Christi nomine contrahendum, ut cum ille Deo propitio ad nubiles annos pervenerit, & vos eam mittetis ad locum ubi pars utraque consenserit, præfatus nepos noster eam infra* xv. *dies postquam ad eum venerit debeat in uxorem legitimam desponsare, aut si celsitudini vestræ placuerit eam infra annos nubiles desponsari, prædictus nepos noster juxta beneplacitum vestrum id faciet, si summus pontifex dispensare voluerit. Volentes autem ei tanquam illustri dominæ et magnifici regis filiæ dotarium quod convenit designare, de ducatu nepotis nostri tale dotarium ei ex parte ipsius nepotis nostri paciscimur, & quod ad præsens per præfatos fideles nostros jurari fecimus & ab ipso nepote nostro concedi, & à magnatibus sui ducatus episcopis & aliis viris illustribus jurari faciemus. Pecuniam vero à magnificentia vestra pro matrimonio isto scilicet* xx. *milia unciarum auri nos recepisse ad opus nepotis nostri fatemur, hoc pacto interveniente, ut si, quod absit, morte alterius interveniente, aut culpa nepotis nostri, aut nostra, vel partis ipsius matrimonium non fieret, nos aut heredes nostri pecuniam vobis aut vestris heredibus integram sine difficultate, in loco quo statuerimus, restituemus. Super hiis videlicet & de pace quam vobiscum firmavimus, & de matrimonio contrahendo, & de pecunia restituenda, si forte prædictis causis accidentibus matrimonium non exstaret, dominum Papam & Romanam ecclesiam in fidejussione ponimus, ut si forte, quod Deus avertat, ex parte nostra pacis integritas frangeretur, potestatem habeat ecclesia Romana nos & terram nostram districtius cohercere, similiter & ad matrimonium contrahendum potestatem habeat nos & partem nepotis nostri constringere; vel si propter causas prædictas non fieret matrimonium, ad restituendum pecuniam nos aut heredes nostros aut terram nostram cogere habeat potestatem. Id quoque de fidejussione Romanæ ecclesiæ nos ita facturos, prædictorum virorum nos obligavimus juramentis, sicut capitularis forma continet, quam vobis misimus sigilli nostri appositione signatam; si autem nobis sine heredibus decedentibus ipse ad regnum nostrum hereditario jure pervenerit, de regno nostro tale dotarium illi designamus, videlicet antiquum & consuetum dotarium reginarum* Angliæ.

Hæc est autem capitularis forma quæ facta est inter dictos Reges *Angliæ* & *Siciliæ*.

EGO N. *juro super hæc sacrosancta evangelia, quod dominus meus* Ricardus *rex* Angliæ *ab hac hora in antea servabit pacem* Tancredo *regi* Siciliæ, *ducatus* Apuliæ *& principatus* Capuæ, *& regno ejus & toti terræ dominationis ejus pacem perpetuam per se & suos terra & mari; & quamdiu dominus meus* Ricardus *rex* Angliæ *fuerit in regno domini regis* Tancredi *dabit ei auxilium ad defendendum terram suam ubicumque fuerit in terra domini regis* Tancredi. *Et quod dominus meus pacem istam manu sua jurabit si dominus* Tancredus *similiter pacem manu sua juraverit. Et si aliquando, quod absit, dominus meus vellet pacem istam infringere, ego ponam me in captione ipsius domini regis* Tancredi *ubi ipse voluerit. Et hæc omnia dominus meus* Ricardus *rex* Angliæ, *& ego bona fide, & sine fraude tenebimus; Sic nos Deus adjuvet & hæc sancta Dei evangelia, & sanctorum reliquiæ*, Amen.

Et sciendum est quod in hac forma archiepiscopi, episcopi, & cæteri homines regis *Siciliæ* in anima ipsius se & suos servaturos pacem *Ricardo* regi *Angliæ* & suis in terra & mari quamdiu ipsi in terra sua fuerint juraverunt; & si ipse rex *Siciliæ* & sui pacem non servaverint, prædicti archiepiscopi & cæteri qui sacramentum illud ex parte regis *Tancredi* juraverunt ponent se in captione regis *Ricardi* ubi ipse voluerit. Et sic demum dictus rex *Siciliæ* dedit dicto regi *Angliæ* xl. milia unciarum auri in toto pro dicto matrimonio contrahendo, & pro quieta clamantia omnium quæstionum quas fecerat tam de dotario sororis suæ reginæ quam de omnibus aliis exigentiis supradictis.

Et ut *Tancredus* rex securior esset de omnibus conventionibus prædictis, *Ricardus* rex scripsit summo pontifici in hac forma.

R*Everendissimo domino ac beatissimo patri* Clementi *Dei gratia summo pontifici*, Ricardus *eadem gratia rex* Angliæ, *dux* Normanniæ, *&* Aquitaniæ, *comes* Andegaviæ, *salutem, & sinceræ in Domino devotionis affectum. Justiorem exitum facta principum sortiuntur cum à sede apostolica robur & favorem accipiunt, & sanctæ Romanæ ecclesiæ consilio diriguntur. Proinde dignum duximus ad notitiam beatitudinis vestræ transmittere quæ inter nos & dominum* Tancredum *illustrem* Siciliæ *regem publico nuper & admodum sunt necessario celebrata contractu; sane dilectionem fraternam & pacem perpetuam cum eo firmavimus, quam magnatum nostrorum, archiepiscoporum, & aliorum virorum illustrium juramentis ei et suis, et regno suo, & toti terræ suæ dominationis nos illibata fide promisimus servaturos. Cum ipso etiam pacis & amicitiæ fœdus arctiori adhuc vinculo astringentes, inter* Arthurum *egregium ducem* Britanniæ *karissimum nepotem nostrum & heredem si nos decedere sine prole contigerit, & illustrem filiam ejus in matrimonium Domino volente condiximus contrahendum, quod Domino largiente debitam consummationem accipiet, cum illustris puella nubiles annos attigerit, aut prædicto domino regi* Tancredo *placuerit ut infra nubiles annos illa in uxorem nepoti nostro desponsanda tradatur, nos ipsum nepotem nostrum hoc facturum concessimus, si sancta Romana ecclesia decreverit super hoc dispensare. Pecuniam vero quam pro matrimonio ipso ad opus nepotis nostri ab eodem domino rege recepimus* xx. *milia uncias auri, si forte, quod absit, morte interveniente alterius aut culpa nostra aut nostri nepotis aut patris ipsius matrimonium non staret, nos aut heredes nostri ipsi domino* Tancredo *vel heredibus suis ex integro restituemus, præstitis super hoc juramentis ex parte nostra, vel restituent. Ut igitur tenor pacis initæ & iniciati matrimonii fides cum integritate debita ex parte nostra & nepotis nostri servetur, sicut ipsi domino* Tancredo *interposita jusjurandi religione firmavimus, sanctitatem vestram & sanctam Romanam ecclesiam obnixe rogamus, quatinus & firmatæ pacis servandæ perpetuo & matrimonii consummandi, vel si ex prædictis causis matrimonium ipsum non fieret restituenda*

tuendæ pecuniæ ſancta ſedes apoſtolica fidejuſſionem pro nobis ſuſcipiat erga dominum regem Tancredum *& hæredes ipſius. Cujus fidejuſſionis onus ut confidenter nobiſcum Romana eccleſia ſuſcipiat, præſentium literarum teſtimonio vobis & ſanctæ Romanæ eccleſiæ concedimus liberam poteſtatem nos, & hæredes noſtros, & terram noſtram diſtrictius cohercere, ſi contra pacem præfatam venerimus, vel prædictis cauſis matrimonio non ſecuto, nos aut hæredes noſtri ſolutionem negaremus. Ad honorem utriuſque regni veſtra novit beatitudo ſpectare, ſi mediante Romana eccleſia pacis pariter & matrimonii bonum ad congruum finem deveniat, inde multiplex in futurum utilitas conſequatur. Teſtibus nobis* xj. *die Novenbris apud* Meſſanam.

Antequam autem iſta pax conceſſa & confirmata eſſet inter reges *Angliæ* et *Siciliæ* prænotatos, *Margaritus* admirallus & *Jordanus del Pyn* familiares regis *Tancredi* quibus ipſe civitatem *Meſſanam* cuſtodiendam tradiderat, de nocte furtive abierunt, adducentes ſecum totam familiam ſuam & ſubſtantiam quam in auro & argento habebant. Domos vero illorum & galeas & alias poſſeſſiones ſuas rex *Angliæ* in manu ſua abeuntibus illis cepit. Deinde rex *Angliæ* foſſatum magnum, latum & profundum per medium inſulæ quæ eſt in flumine *del Far* fieri fecit, in qua eſt prædictum monaſterium *Griffonum* ubi cuſtodiebantur victualia regis & theſauri. Et eſt notandum, quod in illo fluvio *del Far* de *Meſſyns* ſunt illa duo maxima maris pericula, ſcilicet *Silla* & *Caribdis*, quarum una ſcilicet *Silla* eſt ad introitum *del Far* prope *la Baignare*, & altera ſcilicet *Caribdis* eſt prope exitum *del Far*, ad cujus cognitionem facta eſt turris lapidea in prædicta inſula juxta foſſatum regis *Angliæ*. Deinde idem *Ricardus* rex *Angliæ* unum forte ligneum caſtrum in ſupercilio montis ardui extra muros urbis *Meſſanæ* firmavit, quod *Mategriffon* omnes vocaverunt. *Griffones* vero ante adventum regis *Angliæ* erant potenciores omnibus qui tunc temporis in terra *Siciliæ* exiſtebant, & ideo omnibus hominibus ultramontanis odio habebantur, adeo quod pro minimo habebat quiſcumque poſſet illos interficere, nec erat aliquis qui eis adjutorium præſtaret. Sed ex quo rex *Angliæ* illuc venit, malicia eorum quievit, & eorum poteſtas minuta eſt, & facti ſunt omnibus terram illam inhabitantibus viliores: ſperabant namque ſe poſſe contra regem *Angliæ* ſicut contra alios antiquitus potuerunt; ſed rege *Ricardo* ibi præſente, gens ſua in maxima habebatur reverentia, & *Griffones* in terra profugi facti ſunt, incidentes in foveam quam fecerunt.

Interea vero *Ricardus* rex pro amore Dei & ſalute animæ ſuæ & animæ patris ſui & omnium anteceſſorum et ſucceſſorum ſuorum regum *Angliæ* quietum clamavit **Wrec** imperpetuum per totam *Angliam* & ultra mare, ſtatuens, *quod omnis naufragus qui ad terram vivus pervenerit omnes res ſuas libere habeat & quiete, ſi autem in navi mortuus fuerit, filii vel filiæ, fratres aut ſorores ejus res ſuas habeant, ſecundum quod oſtendere poterant ſe eſſe propinquiores hæredes illius. Et ſi defunctus filios vel filias, fratres aut ſorores non habuerit, habeat rex catalla.* Hanc autem quietam clamantiam de **Wrec** rex *Ricardus* fecit, & carta ſua confirmavit anno regni ſui ſecundo menſe Octobris apud *Meſſanam*, teſtibus hiis *Waltero Rotomagenſi* archiepiſcopo, *Galfrido Auxienſi* archiepiſcopo, *Johanne Ebroicenſi*, & *Bernardo Baonicenſi* epiſcopis, & multis aliis tam clericis quam laicis de familia regis *Angliæ*. Carta vero data fuit per manum magiſtri *Rogeri Malicatuli* regis vicecancellarii.

Interim eodem anno pluſquam C. milia virorum & mulierum paganorum qui in regno *Siciliæ* ſervi *Willielmi* regis *Siciliæ* nuper erant, poſt mortem ipſius *Willielmi* regi *Tancredo* ſervire indignati ſunt, tum quia *Henricus* rex *Alemannorum* filius *Frederici* imperatoris poſt mortem dicti *Willielmi* regis *Siciliæ* calumpniatus eſt regnum *Siciliæ*, & ducatum *Apuliæ*, & principatum *Capuæ* de jure *Conſtanciæ* uxoris ſuæ, qui miſit archiepiſcopum *Magutinum* & *Henricum* de *Teſte* cum exercitu magno in *Apuliam* ad eam ſibi ſubiciendam, tum quia rex *Angliæ* regem *Tancredum*, ut præmittitur, infeſtavit. Et illi pagani in montana cum mulieribus, ac liberis, & ſuis pecoribus abierunt, ibi ſicut poterant habitantes. Sed cum audiſſent quod pax finalis & concordia eſſet inter regem *Angliæ* & dictum *Tancredum* regem *Siciliæ*, & eciam quod archiepiſcopus *Magutinenſis* et cæteri *Alemanni* qui ex parte dicti *Henrici* regis *Alemannorum* *Apuliam* intraverant, moram in ea per duos menſes & dimidium facientes, tota fere terra exceptis civitatibus & caſtellis devaſtata, demum imperfecto negotio domini ſui repatriaſſent, in ſervitutem regis *Tancredi* redierunt. Deinde poſt receſſum *Alemannorum* quia *Rogerus* comes de *Andria* non inmemor ſacramenti quod *Conſtanciæ* uxori prædicti *Henrici* fecerat, *Alemannis* cum multis aliis dictæ *Conſtanciæ* ſimiliter juratis adhæſiſſet, et auxilium ſuum contra *Tancredum* regem *Siciliæ* illis præſtitiſſet, *Ricardus* comes de *Cerne* frater uxoris regis *Tancredi* dictum *Rogerum* debellavit et eum cepit, ac dicto regi *Tancredo* continuo liberavit.

Eodem anno *Sibilla* regina *Jeruſalem* uxor *Guidonis* regis & duæ filiæ ejus obierunt in obſidione *Acræ*: Quibus defunctis *Conradus* marchio de *Mountferaunt* abſtulit *Amfrido de Turum* uxorem ſuam ſororem & hæredem prædictæ *Sibillæ* reginæ *Jeruſalem*; & divortio inter ipſam & dictum *Amfridum* maritum ſuum de conſilio *Eraclii* patriarchæ & quorundam aliorum celebrato, illa dicto *Conrado* marchioni de conſenſu omnium primatum terræ matrimonialiter extitit copulata. Qui ſtatim à prædicto patriarcha & cæteris regni primatibus regnum *Jeroſolimitanum* ſibi adjudicari petiit & concedi. *Guido* autem rex dixit, Hoc non debere fieri illo vivente. Hinc ergo diſcordia inter ipſos *Guidonem* & *Conradum* exorta in tantum excrevit, quod ipſe *Conradus* expulſo *Guidone* regni jura poſſidebat. Eodem anno *Baldewinus Cantuarienſis* archiepiſcopus in obſidione *Acræ* obiit. Quo defuncto, monachi *Cantuarienſes* Priorem ſuum *Oſbertum* de *Briſtoll* quem idem archiepiſcopus & rex *Ricardus* Priorem eccleſiæ ſanctæ *Trinitatis Cantuariæ* conſtituerant, depoſuerunt, loco ipſius alium ſtatuentes. Et poſtea eodem anno menſe Decembris poſt feſtum ſancti *Nicholai* rumoribus certis de morte dicti archiepiſcopi auditis, *Johannes* frater regis comes *Moretonii*, & *Walterus Rotomagenſis* archiepiſcopus, quem idem rex *Ricardus* pro quibuſdam negotiis, ut infra patebit, de ſe à civitate *Meſſana* in *Angliam* miſerat, cum quibuſdam aliis *Angliæ*

Angliæ episcopis in metropolitana ecclesia *Cantuariæ* ad eligendum ejusdem ecclesiæ archiepiscopum convenerunt. Et facto ibidem cum monachis more solito sermone, monachi illi inconsultis episcopis, immo contradicentibus, *Reginaldum Bathoniensem* episcopum sibi & ecclesiæ suæ in archiepiscopum elegerunt, & ipsum renitentem & quadam modesta acclamatione contradicentem assumentes cum *Te Deum laudamus* ad altare tulerunt. Et deinde professione canonica & obedientia per ipsos ei factis, dictus archiepiscopus *Rotomagensis* pro tunc *Angliæ* Justiciarius electionem illam ratam non habens, omnes *Cantuariensis* archiepiscopi redditus in manu domini regis saisivit, ipsum electum quicquam de illis recipere nullatenus permittendo. Ille tamen *Cantuariensis* electus in ecclesiasticis causis audiendis & diffiniendis pro metropolitano se gessit, & nuncios suos ad dominum Papam pro confirmatione sua & pallio celeriter destinavit. Sed antequam nuncii sui illuc venissent, ille xiv. die electionis suæ in vigilia natalis Domini obiit, & in ecclesia *Bathoniensi* sepelitur anno pontificatus sui xviij. Cui *Walterus Hubert* episcopus *Sarisberiensis* successit.

Eodem anno *Conradus* dux *Suaviæ* filius *Frederici* imperatoris ad *Acram* cum magno exercitu *Teutonicorum* venit, & paulo post ibi in obsidione *Acræ* decessit. Eodem anno mense Decembris apud *Messanam* in *Sicilia* tonitrua magna audita sunt & fulgura multa præcedebant, unde omnis exercitus regum *Franciæ* & *Angliæ* exterritus est præ timore. Ictus enim fulminis in una galearum regis *Angliæ* cecidit & eam in profundum demersit, murumque civitatis *Messanæ* percussit, & magnam illius partem excussit. Milites autem & servientes qui erant in monasterio *Griffonum* thesauros regis *Angliæ* ibi custodientes, dixerunt pro certo se vidisse globum igneum super pinnaculum templi prædictorum *Griffonum*, qui non erat comburens sed illuminans, & ibidem moram fecit donec tempestas cessavit, & cessante tempestate lumen illud recessit. Admirantibus autem illis & diligenter quid hoc esset inquirentibus, *Griffones* ibidem Deo jugiter servientes responderunt, quod sic semper evenit quando ibi aliqua fit tempestas.

Eodem anno tercia die post festum sancti *Michaelis Saraceni* à civitate *Acræ* circiter quatuor milia armati exierunt, & cum igne Græco quatuor hurdicios combusserunt; quo facto, per Christianos milites viriliter retrusi sunt, & xxiij. *Turcos* occisos præter vulneratos amiserunt. Deinde ad festum sancti *Martini*, *Saraceni* iterum à civitate *Acræ* exeuntes impetum in Christianos fecerunt, qui eis viriliter restiterunt. Et *Baldewinus* de Carun, *Walterus* de Oyri, & *Baldewinus* de Dargis impetum illorum fortiter sustinuerunt donec comes *Henricus*, & *Galfridus* de Lefinan cum *Templariis* supervenerunt. Qui cum tanto congressu paganos retroire coegerunt, quod illi infideles xl. homines occisos præter multos vulneratos in illa fuga amiserunt. Deinde inter festum sancti *Andreæ* & natale Domini totus exercitus Christianorum armatus fuit insultum in urbem facere volens. Et scalis per *Anglos* & *Alemannos* ad fossata tractis, pagani à civitate exeuntes *Alemannis* scalas suas abstulerunt, & *Anglis* à fossato fugatis, funes ad scalam eorum ligaverunt eam infra urbem trahere volentes. Sed *Radulphus* de *Tilli* & alii *Angli* scalam ascendentes, ignem Græcum injectum quater extinxerunt, & demum dictus *Radulphus* propius accedens funes cum gladio suo abscidit; & sic scalam illam à paganorum manibus liberavit.

Eodem tempore inter festum sancti *Andreæ* & nativitatis Domini, fames in exercitu Christianorum incepit, & usque ad festum Purificationis beatæ *Mariæ* duravit, & in tantum infra illud tempus excrevit, quod unus panis qui vix uni homini ad prandium sufficiebat, pro x. s. *Andegavensis* monetæ vendebatur. Caro vero equina in deliciis erat illic. Et cum summa unius equi de frumento pro CC. bizanciis vendebatur, & fames illa in tantum excrevisset, ut fere omnes fame & inopia perirent, clamor populi ad *Hubertum Walteri* episcopum *Sarisberiensem* pervenit; qui divina inspirante gratia principes exercitus congregavit, & collectam ad pauperes exercitus errogandos de eorum consilio & auxilio ordinavit. Et tantum incrementum dedit Dominus illi collectæ, quod sustentationi omnium sufficiebat, donec Deus largitor omnium bonorum ex alto prospiciens habundanciam frumenti, vini, & olei eis misit; nam tercia die post collectam pauperibus distributam, naves onustæ de frumento, vino, & oleo venientes tam bonum forum fecerunt, quod summa equi de frumento quæ pro CC. bizanciis vendebatur, pro sex bizanciis data fuit.

Eodem anno *David* frater *Willielmi* regis *Scotiæ* sororem *Ranulphi* comitis *Cestriæ* duxit in uxorem. Eodem anno sedicione inter *Gaufridum Eboracensem* electum & *Buchardum* ejusdem ecclesiæ thesaurarium iterum exorta; idem *Buchardus Clementem* papam adiit, & à vinculo excommunicationis quo ipse *Eboracensis* electus eum innodaverat, absolvi meruit, & negotium ipsius electi erga dominum papam adeo impedivit, quod electionem suam confirmare, nec pallium ei mittere voluit. Præterea præfatus papa privilegiavit *Hugonem Dunolmensem* episcopum ne ipse professionem aliquam aut subjectionem *Gaufrido Eboracensi* electo faceret nec si ipse fuerit in archiepiscopum consecratus.

Interim *Ricardus* rex *Angliæ* cujus caput vepres libidinum excrescerant, & non erat eradicantis manus nisi solus Deus qui non vult mortem peccatoris sed ut convertatur & vivat, convocatis universis archiepiscopis & episcopis qui secum in *Sicilia* aderant, tria flagella de virgis flexibilibus facta nudus in manibus suis portans ad pedes eorum procidit, & coram illis divina inspirante gratia peccatorum suorum fœditatem cum tanta humilitate & cordis contritione confiteri non erubuit, quod credebatur illius opus extitisse qui terram respicit & tremere eam facit. Deinde illud peccatum abjurans, à prædictis episcopis pœnitentiam condignam suscepit, & ab illa hora factus est vir timens Deum & faciens bona, & ad iniquitatem suam non est ulterius reversus. O felix ille qui sic cadit ut fortior surgat! O felix ille qui post pœnitentiam non est relapsus in culpam! Eodem anno gravis dissencio inter papam *Clementem* & *Romanos* orta est, quæ nunquam quievit donec idem papa convencionaverat tradere eis civitatem suam *Tusculanam* destruendam quia semper contraria eis erat. Et licet ea de causa summo odio eam habebant, ipse tamen papa eos de die in diem protrahens tradere distulit eam illis.

Hæc

HÆc ſunt nomina nobilium defunctorum eodem anno in obſidione *Acræ*, videlicet *Sibilla* regina uxor *Guidonis* regis *Jeruſalem* & duæ filiæ ejus. *Eraclius* patriarcha *Jeruſalem*. *Baldewinus Cantuarienſis* archiepiſcopus. Archiepiſcopus de *Nazareth*, archiepiſcopus de *Beſanſonn*, archiepiſcopus de *Arleblanc*, archiepiſcopus de *Monte Regali*, epiſcopus de *Sidonia*, novus epiſcopus de *Acra*, epiſcopus de *Baruch*, epiſcopus de ſancto *Georgio*, epiſcopus de ſancto *Abraham*, epiſcopus de *Tabaria*, abbas de *Templo Domini*, abbas de *monte Sion*, abbas de *monte Oliveti*, abbas de *Fordet*, Prior ſancti *Sepulchri*, *Radulphus* archidiaconus *Colecestræ*, *Rogerus le Haule*, *Silveſter* ſeneſcallus *Cantuarienſis* archiepiſcopi, *Johannes de Morwic* canonicus *Eboracenſis*, *Conradus* filius *Frederici* imperatoris. Dux *Suaviæ*, comes de *Pertico*, comes de *Ponntif*, *Theobaldus* com. *de Bleys*, *Stephanus* frater ejus, comes de *Sanneye*, *Willielmus* comes de *Fereus*, dux *Bertoldus* de *Alemannia*, *Rogerus* comes de *Apulia*, comes de *Brenes* & *Andreas* frater ejus vicecomes de *Turonia*, *Gilbertus* de *Tillers*, *Florencius* de *Angeſt*, *Jocelinus* vicecomes de *caſtro Haraldi*, *Anſelmus* de *monte Regali* & tota familia ejus, vic. de *Chaſtelon* & mater ejus, *Iohannes* comes *Vendomiæ*, *Caſtellanus* de *Ypre*, *Galfridus la Briure*, *Robertus de Bones*, *Adam* Camberlanus regis *Franciæ*, *Adam* de *Lonn*, *Willielmus de Pymkemy* caſtellanus, *Rogerus de Pole* baro, *Robertus* ſeneſcallus *Willielmi de Mandevil*, *Radulphus de Glanvil*, juſticiarius regis *Angliæ*, *Bernardus de ſancto Valerio*, *Ricardus de Clare*, *Guido de Cheſtelon*, *Radulphus* perſona *de Croxyby*, *Ricardus de Lexeby*, & *Berengarius* frater ejus, *Robertus le Venour de* **Pontfret**, *Robertus Scrope de* **Barton**, *Ranulphus de Tonge*, *Henricus Pigot* ſeneſcallus comitis *Warenniæ*, *Walterus Scrope*, *Walterus de Kyme* filius *Philippi de Kyme*, *Iohannes de Laiburne*, *Walterus de Ros* frater *Petri de Ros*. Iſti occiſi ſunt in præliis & congreſſionibus, videlicet *Ludowicus de Arſeles*, *Hugo de Oiri*, *Willielmus de Moy*, *Guido de Danci*, *Odo de Gines*, *Reginaldus de Maigni*, *Pincerna de Saynliz*, & *Mareſcallus* comitis *Henrici*. Capti ſunt à paganis, *Henricus de Braeley* & *de Maupaln*. Obierunt apud *Cathayne Pontonati*, *Iohannes* conſtabularius *Ceſtriæ* obiit in terra *Ieruſalem* apud *Tirum*. Iſti obierunt in eundo verſus *Terram Sanctam*, videlicet *Fredericus Romanorum* imperator obiit ſubmerſus in fluvio qui dicitur *Saleph*, ut ſupradictum eſt, *Robertus* comes *Leiceſtriæ* obiit in *Romania*, *Landagravius de Alemannia* obiit in *Romania* in redeundo. In ſecundo anno obierunt *Philippus* comes *Flandriæ* & *Radulphus* clericus de diſpenſa regis. In tercio anno obierunt apud *Acram Radulphus Daubeney*, *Ricardus de Chamvil*, *Drago* filius *Radulphi*, *Willielmus* filius *Nigelli* de **Kent**, *Willielmus* filius *Philippi* baro, *Reginaldus de Sufflet*, *Hugo* dux *Burgundiæ*, & *Robertus Wacelyn* clericus. Iſti tres ſubſequentes projecti ſunt in mari, *Nigellus de Moubray*, *Simon de Wale*, & *Willielmus de Camvill*, marchio occiſus eſt ab aſſiſinis & *Iakes de Aveneis* eſt occiſus. Et iſti ſubſequentes in diverſis partibus obierunt, videlicet *Bertramus de Verdon*, & *Oſmundus de Stutte ville* apud *Joppen*, *Gilbertus Pipard* apud *Brandiz*, & *Reinaldus* vic. *Eboracenſis* in inſula de *Cipre*.

Anno Domini M. Cxcj. *Philippus* rex *Franciæ* & *Ricardus* rex *Angliæ* ſimul in *Sicilia* die nativitatis Domini, quæ feria tercia evenit, apud *Meſſanam* fuerunt. Et in ipſo die nativitatis Domini poſt prandium *Piſani* & *Januenſes* impetum in galiotas regis *Angliæ* ſediciose fecerunt, & mutuo ſe interfecerunt. Rumor ergo ad aures regis *Angliæ*, qui adhuc in **Mategriffon** caſtello ſuo ad menſam ſedebat, pervenit. Et epulabantur cum eo die illa *Reginaldus Carnotenſis* epiſcopus, *Hugo* dux *Burgundiæ*, *Willielmus* comes de *Nivers*, *Willielmus* comes de *Invenni*, *Galfridus* comes de *Pertico*, & tota fere familia regis *Franciæ*. Qui omnes velocius ſurgentes cum rege armati proceſſerunt ad pugnam illam dirimendam, nec poterant, ſed nocte ſuperveniente abinvicem uſque mane ſeperati ſunt. Mane autem facto, cum populus in eccleſia Hoſpitalis ſancti *Iohannis* ad audiendum divinum ſervicium conveniſſet, quidam *Piſanus* cum cultello unum galiotarum interfecit; & ſic *Piſani* & galiotæ iterum congreſſi ſunt; unde multi ex utraque parte interfecti ceciderunt. Venerunt ergo reges *Franciæ* & *Angliæ* cum multa plebe armata, & pacem inter eos fecerunt. An. 119

In illo tempore erat quidam abbas in *Calabria* de ordine *Ciſtercienſi* dictus *Ioachim* abbas de *Curacio*, qui ſpiritum habens propheticum ventura populo prædicebat. Rex autem *Angliæ* illius libenter prophetias doctrinamque & ſapientiam audiebat. Erat enim in divinis ſcripturis eruditus, & interpretabatur viſiones beati *Iohannis* Evangeliſtæ quas vidit ſicut ipſe narrat in Apocalipſi manu ſua ſcripſit, in quibus audiendis rex & ſui plurimum delectabantur.

Menſe Februarii ſupradicto anno die Purificationis beatæ *Mariæ* Sabbato poſt prandium, rex *Angliæ* & multi milites tam de familia ſua quam de familia regis *Franciæ* extra civitatem *Meſſanam* pluribus jocis intenti more ſolito convenerunt; & cum domi rediſſent, tranſitum per medium urbis facientes, obviaverunt cuidam ruſtico venienti de villa cum aſello arundinibus onuſto quas cannas vocant. De quibus rex *Angliæ* & cæteri qui cum eo erant ceperunt, & unuſquiſque illorum alter adverſus alterum eſt congreſſus. Et contigit, quod rex *Angliæ* & quidam ſtrenuus miles de familia regis *Franciæ* *Willielmus de Bares* nomine adinvicem congredientes, arundines ſuas fregerunt, unde capa regis ex percuſſione *Willielmi* fracta eſt. Et rex inde iratus, cum vehementi impetu ipſum *Willielmum* et equum ſuum titubare fecit, & dum intenderet ipſum in terram deicere, ſella regis declinavit, deſcenditque celerius rex, & alium equum fortiorem protinus aſcendens, impetum in eundem *Willielmum* iterum fecit, ſed ipſum deicere non valuit. *Willielmus* enim collo equi ſui adhæſit; unde rege ei comminato, cum *Robertus* filius *Roberti* comitis *Leiceſtriæ* defuncti: (cui rex paulo ante comitatum patris ſui dederat & gladio ſui comitatus accinxerat,) manum in dictum *Willielmum* ut regem juvaret injeciſſet, ait rex, Suſtine te & dimitte me, & illum ſolum. Cumque rex & *Willielmus* dictis & factis ita diutius contendiſſent, rex prorumpens ait illi, Fuge hinc & cave tibi ne amplius coram me compareas, quia amodo tibi & tuis ero perpetuus inimicus. Dictus itaque *Willielmus* propter regis iram diſcedens, ad dominum ſuum regem *Franciæ* dolens abiit

abiit & confuſus ſuper hiis quæ in via acciderant, ab eo conſilium poſtulans & juvamen. In craſtino venit rex *Franciæ* ex parte dicti *Willielmi* ad regem *Angliæ*, & cum ſupplici deprecatione pacem & miſericordiam poſtulavit. Sed rex in hoc illum audire noluit. Die ſequenti venerunt ad regem dux *Burgundiæ*, comes *Carnotenſis*, & comes de *Nivers*, & plures alii de proceribus *Franciæ* pro dicto *Willielmo* ad genua ejus provoluti ſuppliciter deprecantes, ſed nec eos voluit rex audire. Dictus ergo *Willielmus* à civitate *Meſſana* die tercia receſſit, quia rex *Franciæ* ipſum contra voluntatem regis *Angliæ* noluit retinere. Tandem poſt multos dies cum tempus transfretandi adveniſſet, rex *Franciæ*, & omnes archiepiſcopi & epiſcopi, comites & barones exercitus iterum ad regem *Angliæ* venerunt pro dicto *Willielmo* pacem & miſericordiam poſtulantes, ac oſtendentes quæ dampna de abſencia tanti & talis viri poſſent de facili evenire. Unde demum cum magna difficultate optinuerunt, quod dictus *Willielmus* in pace rediret, rege *Angliæ* promittente, quod nec illi nec ſuis quicquam dampni inquireret vel inferret quamdiu in ſervicio Dei eſſent.

Eodem menſe Februarii rex *Angliæ* plures de navibus qui de *Anglia* venerant regi *Franciæ* & ſuis dedit, & apertis theſauris ſuis ita profuſe comitibus, baronibus, militibus & armigeris exercitus munera diſtribuit, quod nullus unquam prædeceſſorum ſuorum tantum in uno anno dederat quantum ipſe in illo itinere tunc donavit. Eodem menſe *Elianora* regina mater regis *Ricardi* cum *Philippo* comite *Flandriæ* uſque *Neapolim* venit, *Berengeram* regis *Navarrorum* filiam famoſæ pulcritudinis virginem filio ſuo nupturam ſecum ducens, contra quas rex *Angliæ* plures galeas ad *Neapolim* miſit. Sed quia prædicta *Elianora* regina & filia regis *Navarrorum* licentiam veniendi ad *Meſſanam* ab hominibus regis *Tancredi* propter multitudinem hominum comitantium habere non poterant, ad *Brunduſium* profectæ ſunt. Et Comes *Flandriæ* galeas intravit & ad *Meſſanam* venit.

INterea *Willielmus Elienſis* epiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus, cui rex in *Normannia*, ut dictum eſt, vices ſuas cum munitionibus regiis & plenitudine poteſtatis in adminiſtratione regni commiſerat, ſocium aut parem ſibi in regno neminem putabat. Itaque ſublato omni obſtaculo quo minus ambularet in magnis, duplici poteſtate Apoſtolica ſcilicet & Regia fretus, clero pariter & populo arrogantiſſime præſidebat. Illo tempore ipſum in *Anglia* pluſquam Regem experti ſunt laici, & pluſquam Papam clerici. In expeditione enim poſitus armatorum excubias circa cubiculum ſuum habere voluit cum mille equis procedendo, & nomine ſuæ legationis cum exceſſivo numero hoſpicia à cunctis per *Angliam* exegit monaſteriis, minores vero domus quæ pondus hoſpitii ferre non poterant, certa ſumma, id eſt, octo vel quinque marcarum hoſpitia redemerunt: & ſic domus in qua una nocte hoſpitabatur, vix infra tres annos ſubſequentes redire in priſtinum ſtatum poſſet. Non ſolum ergo ærarium regium, verum eciam eccleſiaſticum exhauſit, quod utique facilius agebat eo quod metropolitanæ eccleſiæ vacabant utræque. Præfecerat enim ſingulis provinciis nequiſſimos avariciæ ſuæ miniſtros, qui nec clerico, nec laico, vel religioſo parcerent, vel deferrent, quo minus Cancellarii commodis inſervirent. Sane nobiles regni & optimates plures ad promotionem conſanguinearum ſuarum, quas ex *Normannia* multas vocaverat, conjugiis demulcire & elicere curavit; laicis vero & clericis minoribus eccleſias, terras & poſſeſſiones ſuas abſtulit, quas aut nepotibus, aut clericis, aut ſervientibus ſuis erogabat, ſeu ſibi retinebat, vel in uſus extraordinarios dampnabiliter conſumebat. Cum ergo hoc modo quicquid in regno facere voluit feciſſet, & plures terrore vel arte ſibi aſtrinxiſſet, ſolum tamen *Johannem* fratrem regis utpote cæteris longe potentiorem, et ſperatum regni ſucceſſorem, metuebat.

Denique ne rege forte in oriente peregre moriente, et *Iohanne* rite ſuccedente, ipſius exſpiraret poteſtas, arte, ut dicitur, agere putavit, ut *Iohannes* jam adultus non ſuccederet, ſed per ſucceſſorem tenerum pararet ſibi longi temporis poteſtatem. Duobus igitur fratribus ſuis ad regem *Scottorum* directis, petiit, ut firmiſſimo ſibi fœdere cohæreret ad *Arthurum Britonem* ipſius pronepotem regno *Anglorum* præficiendum, ſi forte rex peregre in fata decederet, eo quod illi potiſſimum, nato ſcilicet ex *Gaufrido* fratre ejus majore, ſucceſſio regni competeret, proteſtans regem per literas ex *Sicilia* ſibi directas *Arthurum* nepotem ſuum, ſi forte ipſum reverti non contingeret, regni ſucceſſorem deſignaſſe. Hoc quidem inter illos duos potentes occulte tractatum diu *Iohannem* non latuit, qui rancorem conceptum ſubtili cautela pro tempore diſſimulans, parti ſuæ quoſcumque poterat prudenter allicere interim conabatur, artem illudere arte ſtudens.

Dum autem iſta et alia per inſolerciam cancellarii gererentur, regi in *Sicilia* ſub exſpectatione vernalis expeditionis hiemanti univerſa fideli multorum relatu innotuere. Qui mox *Iohanni* comiti *Moretonii*, et genti *Anglorum* *Walterum Rothomagenſem* archiepiſcopum virum prudentem et modeſtum, qui cum ipſo hiemabat, in *Angliam* auctoritate regii reſcripti direxit, præcipiens per literas ſuas, quod ſi vera eſſent quæ de epiſcopo *Elienſi* cancellario ſuo audierat, ipſe deponeretur, et loco ipſius *Rothomagenſis* archiepiſcopus ſubſtitueretur, *Willielmo* Mareſcallo et *Gaufrido* filio *Petri* in regimine regni ſociis ſibi adjunctis. Si autem falſa eſſent quæ regi erant de ipſo cancellario nunciata, nichilominus dicti archiepiſcopus *Rothomagenſis*, *Willielmus* et *Gaufridus* ei in regimine regni aſſocientur. Dictus vero *Rothomagenſis* et dictus *Willielmus* Mareſcallus comes de **Struguill** de rege in *Angliam* venientes, literas regias cancellario auſi tradere non fuerunt, ſcientes quod noviſſimus error pejor foret priore.

ANno ultimo præſcripto menſe Marcii prima die ejuſdem menſis feria vj. *Ricardus* rex *Angliæ* de conſilio regis *Franciæ* ab urbe *Meſſana* ad loquendum cum *Tancredo* rege *Siciliæ* perrexit, qui tercia die ſequenti ad civitatem *Cathanenſium*, ubi ſanctiſſimum corpus beatæ *Agathæ* virginis et martiris requieſcit, pervenit. Et cum *Tancredus* rex *Siciliæ* adventum illius audiſſet, obviam illi extra urbem fere per v. miliaria exivit. Et cum eum longe venientem conſpiceret, antequam convenirent uterque illorum deſcendit, et alter ad alte-

rum currens, in mutuos amplexus salutationesque et oscula irruerunt. Deinde equos ascendentes ingressi sunt civitatem, quibus clerus et populus, benedicentes Deum cum ympnis et canticis occurrerunt. Et oratione ad sepulcrum sanctæ *Agathæ* facta, rex *Angliæ* palacium regis *Tancredi* ingressus est, ubi per tres dies simul cum illo moram fecit. Quarta die rex *Siciliæ* dona multa et magna in vasis aureis et argenteis, in equis et pannis sericis regi *Angliæ* offerebat, at ipse nichil eorum capere voluit præter unum parvulum anulum quem in signum mutuæ dilectionis accepit. Et rex *Angliæ* dedit eidem regi *Tancredo* optimum gladium nobilis *Arthuri* quondam regis *Britonum* quem **Caliburne** *Britones* vocaverunt.

Præterea rex *Tancredus* dedit regi *Angliæ* quatuor magnas naves quas *Ussers* vocant et xv. galeas. Et rege *Angliæ* versus *Messanam* redeunte, rex *Tancredus* per duas magnas diætas usque *Tavernum* in propria persona ipsum conduxit, cui cum inde recedere vellet, rex *Tancredus* dixit, Nunc scio vere et certis indiciis comprobavi, quod ea quæ rex *Franciæ* michi de vobis per ducem *Burgundiæ* litteratorie mandavit, potius ex invidia quam ex amore quem erga me habuit processerunt. Ipse enim michi scripsit, quod nec pacem nec fidem michi servastis, & quod conventiones inter nos factas transgressi estis, & quod in regnum istud non venistis nisi ut illud à me tolleretis; sed & si vellem cum exercitu super vos venire, ipse michi in quantum posset auxilium præstaret. Cui rex *Angliæ* non minori constancia verbi quam animi respondit, Confundantur omnes iniqua agentes; sed et credere non possum quod de me talia vobis scripsit, cum ipse sit dominus meus & socius in isto itinere conjuratus. Ad quem respondit rex *Tancredus*, Ut me, inquit, verum dicere comprobetis, ecce literas quas michi misit per ducem *Burgundiæ* vobis trado. Quod si dux *Burgundiæ* negare voluerit, quod verissime has literas sigillo regis *Franciæ* signatas michi non tradidit, ego verum inde per unum de meis ducibus comprobabo. Et cum rex *Angliæ* acceptis literis illis de rege *Tancredo* redisset, rex *Franciæ* usque *Tavernum* cum *Tancredo* rege loqui venit, rege *Angliæ* versus *Messanam* per aliam viam reverso. Rex vero *Franciæ* moram unius noctis apud regem *Tancredum* ibidem faciens, in crastino venit ad *Messanam*.

Rex autem *Angliæ* adversus regem *Franciæ* ira commotus, faciem hillarem ei minime prætendebat, sed oportunitatem ut cum suis ab eo recederet quærebat. Rege autem *Franciæ* quare hoc esset diligentius inquirente, rex *Angliæ* illi per comitem *Flandriæ* & alios familiares suos, ea quæ rex *Siciliæ* dixerat intimavit, literis à rege *Tancredo* receptis in testimonium facti ostensis. Quod cum rex *Franciæ* audisset, male sibi conscius obmutuit, ignorans quid contra talia responderet; Tandem ad se reversus ait, » Verba hæc facta sunt & de novo » inventa. Scio enim & certus sum quod ipse cau» sam malignandi adversum me quærit, putans per » talia mendacia sororem meam abicere quam » sibi desponsandam juravit. Cui rex *Angliæ* respondit, » Sororem tuam non abicio, sed illam » ducere nequeo, quia pater meus eam cognovit, » generans ex ea filium. Quod cum regi *Franciæ* per plurimorum assercionem constaret, ipse post multorum tergiversationes verborum, regem *Angliæ* à conjugio *Alesiæ* sororis suæ quietum clamavit, decem milibus marcis argenti à rege *Angliæ* ex conventione ad opus illius mulieris receptis. Et cum rex *Franciæ* in *Franciam* rediret, prædicta soror ejus sibi cum *Gisortio* & omnibus aliis rebus quas rex *Franciæ* eis in maritagio concesserat, traderetur. Et rex *Franciæ* dedit licentiam regi *Angliæ* quamcumque vellet ducere in uxorem. Insuper concessit, quod dux *Britanniæ* sit imperpetuum homo regis *Angliæ*, & hæredum suorum de *Britannia*, & quod rex *Angliæ* & hæredes sui inde regi *Franciæ* & hæredibus suis respondeant; & sic illa die reges *Franciæ* & *Angliæ* facti sunt amici, qui omnes convenciones illas fide & sacramentis sub sigillorum suorum testimonio confirmarunt.

Eodem anno mense Marcii iij. idus ejusdem mensis *Clemens* papa statuit, ut *Scotica* ecclesia nisi sedi apostolicæ nullo mediante subjaceret, super quo *Willielmo* regi *Scottorum* sub tenore quo sequitur bullam fecit.

Clemens *episcopus servus servorum Dei karissimo in Christo filio* Willielmo *illustri regi* Scottorum *salutem & apostolicam benedictionem. Cum universi Christi jugo subjecti apud sedem apostolicam patrocinium invenire debeant & honorem ac favorem, illos tamen specialius convenit protectionis munimine confoveri, quorum fidem & devotionem in pluribus est experta, ut ad illius dilectionis favorem tanto amplius provocetur, & ejus reverentia devotiori affectione subdatur, quanto benevolentiæ ipsius & gratiæ pignus se noverit certius assecutos. Ea propter, karissime in Christo fili, reverentiam & devotionem quam ad* Romanam *te habuisse à longis retro temporibus ecclesiam novimus, præsentis scripti pagina duximus statuendum, ut* Scotica *ecclesia nisi apostolicæ sedi cujus filia specialis existit, nullo mediante debeat subjacere, in qua hæ sedes episcopales esse noscuntur. Ecclesiæ videlicet sancti* Andreæ, Glascuensis, Dunkeldensis, Brennensis, Aberdunensis, Maraviensis, Rosinensis, Catinensis. *Et nemini liceat nisi* Romano *pontifici vel legato ab ipsius latere destinato in regnum* Scotiæ *interdicti vel excommunicationis sententiam promulgare, & si promulgata fuerit decrevimus non valere. Adicimus, ut nulli de cætero qui de regno* Scotiæ *non fuerit, nisi quem apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinaverit, licitum sit in eo legationis officium exercere. Prohibemus autem ut controversiones quæ fuerint in regno de possessionibus ejus exortæ ad examen extra regnum positurum judicium non trahantur nisi ad* Romanam *ecclesiam fuerit appellatum. Si qua vero scripta contra hujus libertatis statutum apparuerint impetrata, vel imposterum istius concessionis mentione non habita contigerit impetrari, nullum tibi vel ipsi regno circa hujus prærogativæ concessionem præjudicium generetur. Præterea libertates & immunitates tibi vel eidem regno vel ecclesiis in eo constitutis à prædecessoribus* Romanis *pontificibus indultas & hactenus observatas, ratas habemus, & illibatas futuris temporibus statuimus permanere. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis & prohibitionis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit,*

ſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum apoſtolorum ejus Petri & Pauli *ſe noverit incurſurum.* Dat. iij. idus Marcii, &c.

Eiſdem anno & menſe Marcii iiij. kal. Aprilis Sabbato, *Philippus* rex *Franciæ* mare tranquillante & cœlo arridente à portu *Meſſanæ* cum toto navigio ſuo receſſit, & ſpacio dierum aliquot regem *Anglorum* mox ſecuturum præcedens, xxij. die ſequenti, ſcilicet Sabbato in ebdomada Paſchæ ad civitatem *Tholomaidam* pervenit, & ſe cum ingenti numero bellatorum exercitui junxit Chriſtiano, urbem jam fere per biennium obſidenti. Eodem die quo rex *Franciæ* à *Meſſana* receſſit, *Elianora* mater regis *Angliæ* illuc venit, *Berengeram* filiam regis *Navarrorum*, quam rex *Ricardus* ducturus erat, ſecum ducens. Et quarta die ſequenti, prædicta regina *Elianora* verſus *Angliam* inde rediens, dictam *Berengeram* regis filiam cum filio ſuo rege dimiſit. Eodem anno menſe Aprilis iiij. idus ejuſdem menſis, feria iiij. *Clemens* papa iij. obiit, & eodem die *Jacinctus* natione *Romanus* & eccleſiæ *Romanæ* cardinalis in papam eligitur, & in vigilia Paſchæ in ſacerdotem ordinatur, & in ipſo die Paſchæ in papam conſecratur, & *Celeſtinus* vocatur, qui ſedit annis vj. menſibus viij. diebus xj. Et in craſtino conſecrationis ſuæ *Henricum* regem *Alemannorum* in *Romanum* imperatorem, & *Conſtanciam* uxorem ſuam in imperatricem coronavit.

QUippe rex *Anglorum* qui in hiemali ocio ocioſus non fuerat, ſed in neceſſariis exercitui congerendis & machinis bellicis conficiendis tempus inbelle impenderat, cito poſt regis *Francorum* profectionem eodem menſe Aprilis, caſtellum quod fecerat in loco qui *Mategriffon* dicitur, fregit, & feria iiij. ante cœnam Domini cum regina *Siciliæ* ſorore ſua, & dicta *Berengera* filia regis *Navarrorum* ſibi copulanda, & toto exercitu ſuo cum centum quinquaginta magnis navibus & quinquaginta tribus galeis, à portu *Meſſanæ* receſſit, & in die *Paraſceve* circa horam nonam ventus horribilis ab auſtro veniens, ejus navigium diſſipavit. Rex autem in inſula *Cretæ* cum parte navigii ſui applicans, ad inſulam de *Rodes* inde pervenit. Tres autem buciæ de navigio ſuo in tempeſtate prædicta ad inſulam de *Cipre* venientes, ante portum de *Limazun* fractæ & comminutæ perierunt; in quibus plures milites & alii de regis familia ſunt ſubmerſi. Inter quos magiſter *Rogerus Malus catulus* regis vicecancellarius periit, circa cujus collum ſuſpenſum regis ſigillum poſtea repertum eſt. Præterea *Iſaac* tirannus qui eandem inſulam ſæva dominatione plurimis jam annis præerat, & in eadem Imperatorium ſibi nomen uſurpaverat, *Saladino* nominis Chriſtiani hoſti fœderatus, ipſique *Saladino* fidelior quam Chriſto, licet Chriſtianus diceretur, cum ſuo exercitu mox advenit, & primos regis *Angliæ* homines à naufragio evaſos, & in portum coactos, ſævus ipſe excipiens, indigne tractavit, & bonis omnibus ſpoliatos, eos incarceravit inedia conſumendos; qui & plus ferali crudelitate debacatus, buciam unam vento valido & fluctibus agitatam, in qua prædicta regina *Siciliæ* et filia regis *Navarrorum* erant, portum intrare non permiſit. Quod cum regi *Angliæ* nunciatum eſſet, ad illarum præſidium cum galeis multis et magno navigio Deo duce feſtinanter veniens, illas extra portum de *Limazun* ventis & fluctibus marinis expoſitas, mox invenit. Qui valde iratus, nunciis ad dictum tyrannum Imperatorem de *Cipre* ſemel, ſecundo et tercio miſſis, homines ſuos peregrinos, quos vinctos in carcere tenebat, cum eorum catallis, humili ſupplicatione peciit ſibi reddi. Quibus tyrannus ſuperbe loquens reſpondit, dicens, quod nec eos nec eorum catalla liberaret: ſed regi non diſſimilia comminans ſi ad terram ſuam præſumeret applicare.

Tunc rex *Angliæ* juſto zelo ad ultionem inflammatus, omnibus ſuis ait: Armate vos, & ſequimini me, & injurias quas perfidus iſte deo et nobis egit unanimiter vindicemus, certamque in Domino habeo fiduciam, quod de iſto nequiſſimo Imperatore victoriam hodie nobis dabit. Interim Imperator ille, et multi de gente ſua armati, ſed plures eorum inermes, ad regem hoſtiliter excipiendum litora maris undique occupabat. Cum autem rex *Angliæ* & ſui armati eſſent, de magnis navibus galeas et naviculas ingreſſi, ad terram cum impetu venerunt; rege vero cum ſagittariis ſuis præeunte, cæteri omnes eum ſequentes impetum in Imperatorem et *Griffones* ſuos ſagittis fere cæcatos unanimiter fecerunt. Et prælio totis viribus hinc inde conſerto, *Græca* mollicies non diu impetum ſuſtinuit *Latinorum*. Victus namque tyrannus poſt multorum ſuorum interfectionem cum exercitu ſuo fugit; quem magnificus triumphator rex *Angliæ* perſequens, maximam ex obſtantibus ſtragem fecit. Et niſi nox celerius ſupervenîſſet, tyrannum vivum vel mortuum illo die cepiſſet. Nocte namque superveniente, quia rex *Angliæ* & ſui vias et ſemitas montium per quas Imperator cum ſuis fugit ignorabant, noluerunt amplius illos ſequi. Sed cum præda magna hominum et animalium redeuntes, ad villam de *Limazun* venerunt, quam *Griffones* et *Herminii* fugientes vacuam reliquerunt. Interim eodem die prædicta regina *Siciliæ* et filia regis *Navarrorum* portum de *Limazun* cum regis navigio intraverunt. Imperator vero hominibus ſuis qui per dumos diſperſi fuerant ſibi religatis, eadem nocte in convallibus ſuper unum fluvium quaſi per v. miliaria à villa de *Limazun* caſtrametatus eſt, ſub juramento affirmans, quod in craſtino cum rege *Angliæ* dimicaret. Quod rex per exploratores ſuos audiens, longe ante diem ſe et exercitum ſuum armari fecit, & ſine tumultu procedens, ad Imperatoris exercitum uſque venit. Quos dormientes inveniens, cum magna et horribili exclamatione tentoria eorum intravit, et illi à ſompno ſic excitati, facti ſunt velut mortui, quid facerent aut quo fugerent neſcientes. Ipſe autem Imperator cum paucis nudus evaſit, theſauros, equos, arma et tentoria ſua pulcherima poſt ſe relinquens, una cum vexillo ſuo imperiali per totum auro contexto, quod rex *Angliæ* ſtatim beato *Edmundo* glorioſo regi et martyri deſtinavit.

In craſtino multi Comites et Barones inſulæ ad regem *Angliæ* venientes, homines ſui devenerunt, et obſidibus ei inde datis, fidelitatem ei contra Imperatorem et omnes homines juraverunt. Tertia autem die ſequenti, *Guido* rex *Jeruſalem* et *Galfridus* de *Lezynon* frater ejus, *Anfridus* de *Turun*, *Raimundus* Princeps *Antiochiæ*, *Bomundus* filius ejus Comes *Tripolis* et *Leo* frater *Rupini de la Mountayn* in inſulam de *Cipre* ad regem *Angliæ* venerunt; et ibi homines ſui devenientes, fidelitatem ei contra omnes homines juraverunt. Eodem die cum Impera-

tor de *Cipre* virtute & auxilio suorum se omnino destitui vidisset, supplices legatos ad regem *Angliæ* mittens, pacem ei optulit in hac forma, scilicet quod ipse xx. milia marcarum auri in recompensatione pecuniæ submersorum ei daret, & illos qui naufragium evaserunt & in custodia sua adhuc fuerunt, liberos cum eorum catallis dimitteret; & ipse in propria persona sua in terram *Siriæ* cum illo iret, & quamdiu rex ibi foret moram ibidem in servicio Dei cum centum militibus & quadringentis *Turcopolis* equitibus, ac quingentis servientibus peditibus secum faceret, & insuper filiam suam, quam unicam habebat hæredem, ad maritandum cui voluerit cum suo Imperio ei daret, & quod fidelitatem ei juraret, & regnum suum de illo teneret. Et ad ista fideliter et firmiter observanda castella regni sui in pignore regi *Angliæ* tradidit & concessit.

Hiis itaque ex utraque parte concessis, Imperator ad regem *Angliæ* venit, & coram principibus totius Imperii fidelitatem ei & hæredibus suis sicut ligio Domino suo contra omnes homines juravit, rege *Jerusalem* & principe *Antiochiæ* & aliis qui aderant magnatibus præsentibus. Juravit eciam regi *Angliæ*, quod omnem supradictam conventionem sibi firmiter & inconcusse & sine malo ingenio conservaret. Eodem die cum Imperator post prandium in tentorio suo esset, & milites regis quibus ille ad custodiendum traditus erat, meridianum sompnum cepissent, furtive ab eis recessit, pœnitens se pacem prædictam cum rege *Angliæ* fecisse, Mandansque ei pacem aut pactum prædictum se minime servaturum. Quod ut videbatur plurimum regi placuit. Ipse enim rex ut vir circumspectus & prudens, magnam sui exercitus partem *Guidoni* regi *Jerusalem* & cæteris principibus tradidit, dicens, Sequimini et perfidum illum comprehendite si potestis. Ego autem insulam istam cum galeis girabo, & ne perjurus ille manus meas evadat, custodes meos per insulæ circuitum ponam. Unde statim divisis in duas partes galeis, quarum una parte sibi retenta, aliam *Roberto* de *Turnham* assignavit. Et sic ipse ex una parte & *Robertus* ex altera galeas intrantes, totam insulam de *Cipre* ambierunt, naves omnes & galeas capientes quas per circuitum invenerunt. Et cum *Griffones* & *Herminii* quibus Imperator civitates & castella cum aliis munitionibus in custodia tradiderat, tot viros armatos & galeas venientes vidissent, ea sine custodia reliquerunt, in montana protinus fugientes. Rex vero & dictus *Robertus* portus, civitates & castella omnia ceperunt, & quotquot vacua invenerunt ea victualibus, viris & armis munierunt, & ad *Limazun* demum in galeis redierunt. Rex autem *Jerusalem* & qui cum eo erant parum adhuc in expeditione sua proficere potuerunt.

Mense autem Maij iiij. idus ejusdem, dominica die festo sanctorum *Nerei*, *Achillei* & *Pancrasii* *Ricardus* rex *Angliæ* in insula de *Cipre* *Berengeram* regis *Navarræ* filiam desponsavit, *Nicholao* capellano suo hujus Sacramenti officium celebrante. Et eodem die illam in reginam *Angliæ* à *Johanne Ebroicensi* episcopo apud *Limazun* coronari fecit, archiepiscopis de *Arpia* & *Auxia* præsentibus, cum episcopis de *Baiona* et aliis multis. Deinde rex *Angliæ* cum audisset quod filia Imperatoris esset in castro fortissimo quod dicitur *Ciberyn*, cum suo exercitu illuc venit. Cui castello apropinquanti filia Imperatoris obviavit, & eum procidens adoravit, castrum & se in misericordia sua tradens. Deinde fortissimo castello quod dicitur *Buffeneter* ei reddito, traditæ sunt illi munitiones et omnes Imperii civitates, illo infelice Imperatore in quadam fortissima abbathia, quæ caput sancti *Andreæ* dicitur, latitante. Qui cum adventum domini regis audisset, obviam ei exivit, & ad pedes ejus provolutus, in misericordia ejus de vita & membris se posuit, nulla de regno facta ulterius mentione. Et cum in manu & potestate regis omnia jam essent, à rege solum petiit, ne in compedibus & manicis ferreis permitteret eum poni. Nam fertur ipsum dixisse, quod ferro vinctus cito deficeret. Rex vero petitionem ejus audiens ait, Quia nobilis est & nolumus eum mori, sed ut vivat innoxius, cathenis argenteis astringatur. *Ricardo* igitur filio *Godefridi* Camerario suo illum in custodia tradidit, qui eum compedibus et manicis argenteis ut rex præceperat arte vinxit. Hæc autem in insula de *Cipre* facta sunt prima die mensis Junii in vigilia Pentecostes. Quibus feliciter peractis & opulentissimis tyranni thesauris in fisco regio redactis, & omnibus ad securitatem præordinatis, & custodibus per civitates & castella constitutis, rex *Ricardo* de *Chamvil* & *Roberto* de *Tornham* imperium de *Cipre* tradidit custodiendum.

Eodem die *Berengera* regina *Angliæ* et regina *Siciliæ* soror regis cum filia Imperatoris de *Cipre* ad obsidionem *Acræ* cum majori parte navigii regis *Angliæ* pervenerunt. Et eodem die *Philippus* Comes *Flandriæ* in obsidione *Acræ* decessit. Insula vero prout rex *Angliæ* voluit et decuit in omnibus ordinata, cunctisque rite dispositis, arridentibusque elementis, ipse feria iiij. ebdomadæ Pentecostes ab insula de *Cipre* cum galeis suis versus obsidionem urbis *Tholomaidæ* discessit, regem *Jerusalem* & principem *Antiochiæ* ac Comitem *Tripolis* & cæteros Principes qui ad eum venerant, secum habens. Et *Radulphum* filium *Godefridi* cum Imperatore de *Cipre* ad *Tripolim* destinavit. Sane antequam rex à *Cipre* discesserat, Comites, Barones et omnes homines insulæ medietatem omnium quæ possidebant regi dederunt pro legibus et institutis habendis quibus tempore *Manuelis Constantinopolitani* Imperatoris in insula utebantur. Quibus eis concessis et carta regia confirmatis, rex in crastino recessus sui de insula ad urbem *Tiri* venit, quem custodes civitatis intus recipere noluerunt, dicentes quod hoc à rege *Franciæ* et *Conrado* ejusdem urbis domino prohibitum eis erat. Unde Rex illa nocte extra urbem in tentorio jacens, in crastino scilicet feria vj. ebdomadæ Pentecostes, cum versus *Tholomaidam* veloci cursu iter ageret, quandam magnam buciam multis paganis onustam et vexillis regis *Franciæ* perornatam, eminus in mari conspexit, quæ à *Saladino* obsessis in *Tholomaida* missa, multiplicis subsidii copiam deferebat, variis armis et omni apparatu bellico satis fulgens. Rex autem *Angliæ* ad eos mittens, quæsivit qui essent, et unde venissent, et quo irent. Qui responderunt se Christianos esse de familia regis *Franciæ* et de *Antiochia* cum armis et victualibus ejusdem advenisse, et ad *Acram* ire velle. Nuncii vero regis *Angliæ* neminem illorum cognoscentes, ad regem redierunt, et visa et audita ei protinus narraverunt. Rex respondit,

Certe

Certe mentiti sunt in caput suum, talem buciam non habet rex *Franciæ*. Et si de familia regis *Franciæ* sint, dicite eis, ut exspectent et mecum loquantur.

Interim antequam nuncii regis ad eos iterum venissent, pagani omnes qui in bucia erant, se armaverunt, et nuncios pessime recipientes, ignem *Græcum* in eos et sagittas hostiliter emiserunt. Quod videns rex omnibus qui secum aderant dixit, Ite persequimini eos et comprehendite, quod si abierint amorem meum in perpetuum perdetis: & si eos comprehenderitis, quicquid petieritis dabo vobis; et insuper, omnia eorum catalla vestra sint. Hiis dictis, ipse & omnes impetum in buciam illam unanimiter facientes, cum rostris galearum, vel alio modo expugnationis per ipsum regem mox invento, eam sub aquis undique perforaverunt. Aqua vero per foramina intrans, illam aggravato pondere in profundum cito traxit. Et cum pagani mergi cœpissent, arma sua in pelago projecerunt & ignem *Græcum* quem portabant, vasis fractis illico effuderunt. Relictaque nave, nudi in mari velociter se miserunt: quos galiotæ pro magna parte interfecerunt, quibusdam tamen illorum in galeas prosilientibus vivis reservatis. Æstimabantur pagani autem qui in bucia illa erant numero M. quingenti, quos *Saladinus* ut eos in *Acram* mitteret ex omnibus paganis suis elegerat. Quibus ut dictum est devictis, submersis & interfectis, rex omnia eorum catalla à submersione reservata suis distribuit galiotis.

In crastino scilicet die Sabbati in vigilia sanctæ Trinitatis rex *Angliæ* ad obsidionem *Acræ* veniens, paganos quos de bucia vivos retinuit, regi *Franciæ* & Comitibus exercitus distribuit indilate. Illi autem in civitate cum audissent, quod pagani qui in bucia erant, in quibus fiduciam habebant, capti & submersi essent, & quod rex *Angliæ* magnificus triumphator ad obsidionem venisset, timentes valde, oportunitatem de die in diem quærebant, ut pro licencia abeundi cum vita & menbris ei traderent civitatem. Rex vero *Franciæ* qui Sabbato in ebdomada paschæ jam ante adventum regis *Angliæ* ad obsidionem venerat, & perarias, hurdicios & alias machinas suas bellicas in locis congruis paraverat; nichil in eis operatus est, sed semper adventum regis *Angliæ* exspectavit. Unde rex *Angliæ* statim cum venisset, machinas bellicas erexit & perarias suas & hurdicios parari præcepit. *Pisani* vero & *Januenses* ad regem *Angliæ* venientes ei sua servicia optulerunt. Receptis *Pisanis*, *Januenses* qui fidelitatem regi *Franciæ* & *Conrado* Marchioni per prius fecerant, penes se noluit retinere. *Pisanis* vero regi *Angliæ* homagium facientibus & fidelitatem jurantibus, rex omnes libertates & consuetudines quas in terra *Jerosolomitana* habere solebant, concessit, & carta sua confirmavit.

Tercia autem die post adventum regis *Angliæ*, rex *Franciæ* omnes servientes suos dimisit, quos rex *Angliæ* ad machinas suas die & nocte custodiendas retinuit, unde factum est quod pagani de civitate exeuntes, & machinas regis *Franciæ* sine custodia invenientes, eas combusserunt. Et paulo post adventum regis *Angliæ*, uterque regum *Franciæ* & *Angliæ* in infirmitatem quæ dicitur *Arnaldia* inciderunt, in qua fere usque ad mortem laborantes capillos suos deposuerunt: machinis tamen bellicis regis *Angliæ* die & nocte non cessantibus lapides super turres & muros mittere civitatis. Reges tandem miseratione divina de ægritudine illa convalescentes, robustiores & in dei servicio animosiores facti sunt. Et quia *Guido* rex *Jerusalem* conquestus erat eis, quod *Conradus* Marchio vi & injuste redditus suos & jura regni ei abstulit, redditus portus *Acræ* per *Templarios* & *Hospitalarios* colligendos & recipiendos ordinaverunt, donec provisum esset quis illorum de jure illos habere deberet. Et *Gaufridus* de *Lezinan* frater regis *Jerusalem* dictum *Conradum* Marchionem in Curia regum de fide læsa & perjurio ac proditione facta contra regem fratrem suum & adversus totum Christianorum exercitum appellavit; Unde pignore de appellatione prosequenda dato, ipse *Conradus* male sibi conscius stare juri nolens, à turba declinavit, & foras exivit, omnibus post illum conclamantibus & dicentibus, Proditor est ille qui juri stare recusat; nemo tamen misit in illum manus, ne forte tumultus in populo fieret, ipse autem *Tyrum* abiit.

Rege vero *Angliæ* partem regis *Jerusalem* fovente, & rege *Franciæ* partem *Conradi*, rixæ & contentiones sæpius inter eos oriebantur. Unde aliquo tempore postea transacto, rex *Franciæ* pro dicto *Conrado* misit; Quem ad eum venientem, consiliarium sibi & familiarem constituit; de cujus consilio rex *Franciæ* medietatem totius insulæ de *Cipre* à rege *Angliæ* petiit, cum medietate omnium quæ in illa cepit, ratione pacti inter eos apud *Messanam* habiti, scilicet quod dimidiarent omnia inter se quæ viribus in terra *Jerusalem* adquirerent quamdiu in illa peregrinatione essent. Cui rex *Angliæ* respondit; si medietatem *Flandriæ* & cæterorum quæ adquisisti post mortem Comitis *Flandriæ* & Comitis de sancto *Odomero* qui in obsidione *Acræ* mortui sunt michi dederis, ego medietatem totius adquisitionis meæ in insula de *Cipre* voluntarie tibi dabo, quamvis conventio inter nos de hiis tantummodo facta fuit quæ communibus viribus super *Saracenos* in terra *Jerusalem* deo propicio adquirere possimus, quia juxta hanc intentionem illud pactum de adquisitione inter nos dividenda fuerat constitutum. Unde rex *Angliæ*, dicens, se Christianam insulam non ex intentione eam adquirendi adisse, sed incidenter ad eam causa atrocis & adhuc recentis injuriæ ulciscendæ divertisse, medietatem illius adquisitionis regi *Franciæ* ipsum rupti fœderis & pacti arguenti, modis omnibus denegabat. Demum tamen petitiones suas reges ex utraque parte remiserunt, & convenciones quas de adquisicionibus eorum in terra *Jerusalem* dividendis apud *Messanam* fecerant, scriptis & testimoniis iterum confirmarunt. *Templarios* & alios viros sapientes in quibus confidebant, ad tales adquisitiones recipiendas & inter eos fideliter dividendas tunc temporis statuentes.

Interim *Saladinus* princeps exercitus paganorum, nuncios ad reges *Franciæ* & *Angliæ* cum piris Damascenis & aliis diversorum fructuum generibus frequenter misit. Qui de jocosis et jocalibus suis ei remiserunt, et nichilominus insultum in civitatem *Acræ* per diversas machinas et fossores die ac nocte muros suffodientes viriliter fecerunt. In illo tempore erat in civitate *Acræ* quidam homo deo devotus, occultus tamen propter metum paganorum, qui frequenter literas suas per sagittas intrahendo usque ad Christianorum exercitum foras misit,

urbis statum & paganorum propositum eis mandans, unde Christiani sæpius præmuniti insidias eorum melius evitabant, ipse enim semper in literis suis imponebat, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Nullus tamen Christianorum ipsum ante urbis captionem vel post aliquo modo novit.

Mense Junii circa festum natalis sancti *Johannis Baptistæ* Christianis magnam partem fossati implentibus, pagani qui in urbe erant eam cum eorum armis & victualibus, Christianorum Regibus, si eos cum vita & membris abire permitterent, optulerunt; quorum petitiones reges recipere noluerunt. Eodem mense Junii *Ricardus de Camville* quem rex unum de Justiciariis suis in *Cipro* constituerat, infirmabatur, & sine licentia regis ad obsidionem *Acræ* veniens, ibi ultimum clausit diem. Quo defuncto, *Griffones* & *Herminii* qui in *Cipro* ad pacem regis nondum venerant, novum imperatorem quendam monachum consanguineum *Isaac* imperatoris sibi constituerunt; sed *Robertus de Thornham* qui solus in *Cipro* Regis Justiciarius remansit, illum cum gente sua vincens cepit, & in patibulo suspendit. Eodem mense obiit *Radulphus* filius *Godefridi* custos imperatoris *Isaac*, quem rex *Warnero* de *Naples* summo Hospitalis magistro custodiendum commisit. Eodem mense fossoribus regis *Angliæ* fundamentum murorum suffodientibus, & lignis suppositis ignem apponentibus, maxima pars murorum cecidit civitatis. Perariis eciam regis *Franciæ*, *Templariorum* & *Pisanorum* in muro juxta turrim maledictam foramina magna facientibus, homines regis *Franciæ* illuc convenerunt, insultum in paganos viriliter facientes. Sed quia via ardua erat & stricta, multi de hominibus regis *Franciæ* ibi ceciderunt. Rex autem *Angliæ* & homines sui exteriora fossata quæ erant inter Christianorum exercitum & *Saladini* copias, interim custodiebant. Conventio namque inter reges erat, quod quando unus civitatem insultaret, alius fossata, propter incursus incredentium, custodiret.

Mense Julii tercia die ejusdem, feria tercia, magna parte murorum urbis juxta turrim maledictam cadente, multi de familia regis *Franciæ* cum *Alberico* illius Marescallo & armatorum copia ad urbem currentes, mœnia ascenderunt; & cum intrassent ecce pagani in manu forti illis obviantes & viriliter resistentes, eos retroire fortiter coegerunt, *Alberico Clement* cum multis aliis ibi in Dei servicio interfecto; ubi *Conradus* Marchio qui plures à morte posset liberasse, nullum præstans auxilium, ignominiose ibi & viliter se retraxit. Pagani vero qui ad murorum stabant defensionem, nichil mali sibi vel suis fecerunt, sed vexillum ejus, quod ipse in signum fœderis illis dederat, in sublime, cunctis videntibus & multum admirantibus, tenuerunt. In crastino *Mestok* & *Karacois* principes paganorum qui in urbe erant, ad reges *Franciæ* & *Angliæ* venientes, urbem & arma sua omnesque thesauros quos ipsi & alii pagani ibidem habebant, pro licentia abeundi cum vita & membris eis iterum optulerunt. Quod reges recipere nolebant, sed totam terram quam *Saladinus* & cæteri pagani Christianis abstulerant, ab eo tempore quo *Ludowicus* rex pater *Philippi* regis *Franciæ* in terra *Jerosolomitana* fuit, ac Crucem sanctam Christianosque captivos in custodia *Saladini* & cæterorum paganorum suorum existentes, ab eis libere exigebant. Pagani vero scientes se nichil horum sine voluntate *Saladini* facere posse, datis de redeundo obsidibus, ad *Saladinum* protinus perrexerunt; cui regum petitiones ostendentes, nichil de hiis efficere potuerunt, unde nulla pro illis redempcione à *Saladino* concessa, confusi ad urbem reversi, eam ingressi sunt.

Nocte sequenti circa horam noctis mediam, exercitus *Saladini* in custodes fossatorum exteriorum insultum fecit, ut dum Christiani defensioni fossatorum intenderent, pagani per fugam de urbe facilius evadere possent. Sed reges inde per mandatum supradicti viri qui erat in urbe, præmuniti, custodes per murorum circuitum posuerunt, ita quod nulli securus patebat egressus. Facto igitur per Christianorum exercitum clamore, omnes à sompno excitati, arma velocius sumentes, ad fossata protinus accesserunt. Et impetu in paganos facto, multos ex illis occiderunt aliis effugatis. Quinta die mensis Julii feria vj. ignis quem homines regis *Angliæ* fecerant, incisioni murorum iterum appositus est. Et nocte sequenti, muris & turribus cadentibus, magnum introitum fecerunt. Et in crastino rex *Angliæ* eum exercitu suo armato ut insultum in urbem faceret, accessit; sed pagani qui intus erant signum fecerunt quod vellent loqui cum regibus de pace inter se facienda, & data illis licentia, rex & sui sua arma deposuerunt. Tunc *Mestok*, *Karracois*, *Helsedin* & *Jordic* iterum exierunt cum regibus locuturi. Et cum diu de pace facienda tractassent, loqui cum *Saladino* licentiam acceperunt, qui datis de redeundo obsidibus abierunt. Et cum ad *Saladinum* venissent, ipsi & filii nepotes & amici eorum qui in exercitu *Saladini* erant, ipsum rogabant, ut illos à mortis periculo liberaret; dicebant enim » quod » nullo modo possent ulterius defendere civitatem, » quia muri & turres jam ceciderant, & plusquam » tercia pars hominum urbis interfecta erat, vel ad » necem graviter vulnerata. Quibus *Saladinus* respondit, » si reges *Franciæ* & *Angliæ* mecum ire » voluerint ad debellandum dominum *Muste* fra» trem *Noradini*, & consanguineum suum filium » ejusdem *Noradini* filii *Sanguini* de *Halapa*, qui » totam terram meam quæ est ultra *Eufraten*, de» victo & expulso *Tekedino* avunculo meo cepe» runt; & in servicio meo per unum annum com» morari, & michi imperpetuum quietam clamare » *Escalon* & le *Cragh* de *Mirabel*, quod est ultra » flumen *Jordanis*: ego civitatem *Jerusalem* cru» cemque sanctam & omnes terras, urbes, castella » & municiones quas ego & mei cepimus post » captionem regis *Guidonis*, & eciam ante captio» nem suam per quinquennium, eis reddam. Et si » reges illi noluerint vel non possint mecum ire, duo » milia militum & quinque milia equitum bene ar» matorum ad serviendum michi per unum annum » de suo exercitu michi tradant, ego reddam eis » omnia supradicta, militibusque & servientibus » stipendia bona dabo, & tam magna qualia ante » unquam fuerant eis data; scilicet unicuique militi » quadraginta sex bizancios per mensem, & unicui» que servienti xvj. bizancios per mensem. Et si quis » illorum in servicio meo interfectus fuerit, reddam » militem pro milite, & servientem pro serviente. » Et si quis eorum captus, ego illum redimam. Hiis dictis, *Mestok*, *Carracois*, *Helsedin* & *Jordic* scientes reges hoc facere nolle, tristes & confusi *Acram* celeriter sunt ingressi.

Septima

Septima die mensis Julii die dominica rex *Franciæ* & exercitus ejus, urbem juxta turrim maledictam loco quo prius insultantes, nichil profecerunt, xl. ibi de suis hominibus interfectis. Erat autem via arta & ardua, & strictus introitus, & multi paganorum ad illam defensionem convenientes Christianos cogerant retroire, rege *Angliæ* cum suis ad defensionem fossatorum interim existente. Octava die mensis Julii *Saladinus* turrim & villam de *Caiphas* comburens, omnes vineas in circuitu ejus destruxit.

In nocte sequenti dum Christiani vigilias noctis ante turrim maledictam propter paganos custodirent, quædam mulier speciocissima, cujus pulcritudo in sui splendore solis radium vincebat, circa horam noctis mediam illis apparuit; præ timore autem exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Illa autem confortabat eos, dicens, Nolite timere, ego sum *Maria* mater Domini nostri *Jhesu Christi*, qui me misit ad vos, ut dicatis regibus, quod circa murorum prostrationem ulterius non laborent, nam quarto die post istum dabit eis Dominus civitatem. Eadem nocte dum beata Virgo mater Domini tam blande Christianos consolaretur, terræ motus tam magnus & horribilis in urbe venit, quod pagani qui intus erant nimio timore percussi, mori quam vivere maluerunt. His dictis, beata virgo cœlum ascendit, suscipiente eam ab eorum oculis nube clara. Mane autem facta, custodes ipsi visionem, & ea quæ à beata Virgine audierant regibus & principibus exercitus retulerunt. Unde lætitia magna facta est in populo Christiano. Nono die mensis Julii *Saladinus* omnes vineas & arbores fructiferas quæ in circuitu *Acræ* erant, extirpari fecit, civitates eciam & castella debilia in quibus resistendi Christianis fiduciam non habuit, penitus destruendo.

Undecima die mensis Julii, *Pisani* & *Anglici* civitatem in illa parte ubi perariæ regis *Angliæ* magnum foramen fecerant, insultarunt. Sed pagani ad defensionem murum ascendentes, *Pisanum* unum *Leonardum* nomine peremerunt. Datoque deinde signo de civitate reddenda, & pace ad voluntatem regum facienda, Christianis arma deponentibus, pagani ad loquendum cum regibus de urbe venientes, in eadem postea reversi sunt. Duodecima die mensis Julii feria sexta reges *Franciæ* & *Angliæ*, & omnes principes exercitus paganorum tam clerici quam laici, ad tentorium *Templariorum* mane convenientes, cum principibus paganorum qui in urbe erant cum illis pariter ibidem præsentibus pacem fecerunt & concordiam, in hac forma, videlicet, Quod pagani civitatem *Acræ* & CCC. Christianos captivos qui in illa erant illis traderent, cum toto auro & argento, armis, navibus & galeis, ac victualibus in eadem, & quod eciam Crucem sanctam illis redderent & M. D. Christianos captivos, & CC. milites Christianos captivos quales reges eligerent à captivitate eorum liberarent, & redderent illos eis, & quod CC. milia bizanciorum darent regibus antedictis, & quod ipsi usque dum hæc omnia perficerentur, in eorum regum custodia obsides remanerent: Et ad omnia ista perficienda, reges *Franciæ* & *Angliæ* illis quadraginta dierum terminum statuerunt. Quod si infra terminum conventionem teneant, cum vita & membris quieti à custodia liberarentur, aliter in regum misericordia & gratia in omnibus remansuri.

Hiis itaque conventionibus concessis & utrobique juratis, miserunt reges in urbem milites & servientes suos, qui C. de majoribus paganis eligentes, eos in turribus & fortioribus domibus civitatis sub tuta custodia posuerunt, cæteris vero paganis minoris precii infra muros urbis locum vacuum tradiderunt, appositis custodibus qui illis cotidie vitæ necessaria ministrarent. Postea vero cum reges audissent, quod quidam illorum paganorum de nocte furtive abissent, eos in arciori custodia in cellariis retrudi fecerunt, statuentes ut omnes liberi fierent qui vellent in Dei nomine baptizari. Unde factum est, quod postquam multi paganorum baptizati fuerunt, ad *Saladinum* revertentes, legem Christianam quam susceperant reliquerunt; regibus extunc prohibentibus eorum aliquem amplius recipi ad baptismum. Audiens autem *Saladinus* quod pagani sui pacem cum regibus fecissent, dissimulavit hoc protinus per se factum esse.

Terciadecima die mensis Julii civitas *Acræ* & omnes pagani & cætera omnia quæ in eadem erant, inter reges *Franciæ* & *Angliæ* mensura & numero sunt partita: *Drogone* de *Marlon* ad hoc cum C. militibus ex parte regis *Franciæ*, & *Hugone* de *Gurnay* cum C. militibus ad idem ex parte regis *Angliæ* constitutis. Quartadecima die mensis Julii *Saladinus* & sui à Christianorum exercitu longius se retrahentes, tentoria sua in loco qui dicitur *Safforia* fixerunt. Interim *Saladinus* ad reges *Franciæ* & *Angliæ* nuncios cum muneribus suos misit, per quos totam terram *Jerusalem* præter *le Cragh*, de *monte Regali*, quod est trans flumen *Jordanis*, eis optulit, ita quod reges illi duo milia militum & V. milia servientum ad serviendum ei per unum annum contra dominum *Muste* filium *Noradini* illi traderent, sicut superius dictum est; quod reges facere noluerunt. Quintadecima die mensis Julii reges *Franciæ* & *Angliæ* perarias & alias machinas suas bellicas disjungere fecerunt, leporariis brachetis & accipitribus eodem die à rege *Angliæ* *Saladino* missis.

Sextadecima die mensis Julii *Saladinus* per *Acta* nuncium suum munera preciosa & magna valde regi *Angliæ* destinavit. Et eodem die nuncii ex parte domini *Muste* filii *Noradini* ad reges *Franciæ* & *Angliæ* venerunt, offerentes eis, quod ipse dominus & homines sui baptismum & legem Christianam reciperent, si vellent contra *Saladinum* auxilium sibi dare. Quod audiens *Saladinus* multo magis se devotiorem & humiliorem illis regibus exhibuit in obsequiis faciendis. Eodem eciam die *Alardus Veranensis* episcopus, & sanctæ *Romanæ* ecclesiæ Cardinalis, apostolicæ sedisque legatus, & eciam *Tironensis Pisanus*, & *Auxiensis* archiepiscopi, *Sarisbiriensis*, *Ebroicensis*, *Baionensis*, *Tripolitanus*, *Carnotensis*, & *Beluacensis* episcopi, & cæteri ecclesiarum principes, ecclesias urbis *Acræ* per paganos pollutas consecrarunt, & altaribus ædificatis, in eis missarum solempnia celebrarunt, regibus circa murorum urbis reparationem & domorum ejusdem reædificationem intendentibus. Eodem die scilicet sextadecima die mensis Julii & duobus diebus sequentibus, *Pisani* & nummularii & cæteri mercatores infra urbem *Acræ* per distributionem servientium regum *Franciæ* & *Angliæ* mansiones suas in foro rerum venalium receperunt, singulis inde annis redditus solitos reddituri.

Nona-

Nonadecima die mensis Julii cum Comites & Barones exercitus qui jam fere per biennium in obsidione *Acræ* moram fecerant, audissent, quod reges *Franciæ* & *Angliæ* omnia quæ in captione civitatis ceperant propriis marsupiis dedissent, & nichil eis inde assignassent, extra fossata exteriora insimul convenerunt, & habito ibi colloquio regibus mandaverunt: Quod ipsi cum illis diucius moram non facerent, nisi sicut & laboris participes, lucri forent. Reges autem hoc audientes, licet se eis satisfacturos responderunt, id tamen facere indies distulerunt, unde multi paupertate coacti ab illis, armis suis prius venditis, recesserunt. Vicessima die mensis Julii festo sanctæ *Margaretæ* virginis, rex *Angliæ* videns quod ipse & rex *Franciæ* nichil adversus *Saladinum* in faciendo pacem proficiebant, à rege *Franciæ* petiit ut nisi ipse *Saladinus Jerusalem*, & totam terram *Jerosolomitanam* celerius redderet, quod ipsi pariter cum exercitibus suis ad inimicos crucis Christi debellandos jurarent in terra illa per triennium commorari. Cui rex *Franciæ* respondit, se nullum inde facere sacramentum; habuit enim jam in mente in suam redire in proximo regionem.

Die xxj. mensis Julii *Ricardus* rex *Angliæ* civitatem *Acræ* intrans, in palacio quod ei contingebat quando civitas inter ipsum & regem *Franciæ* partita fuerat, habitavit; quo die uxorem suam reginam *Angliæ*, & sororem suam reginam *Siciliæ*, & filiam imperatoris de *Cipre* jam ut prædicitur captivati ad se introduxit. Vicessima secunda die mensis Julii in festo sanctæ *Mariæ Magdalenæ*, cum rex *Angliæ* in palacio suo esset, & principes exercitus sui coram eo ad præceptum ejus audiendum convenissent, *Robertus Beluacensis* episcopus, *Hugo* dux *Burgundiæ*, *Drogo* de *Anvens*, & *Willielmus* de *Merlou* ad eum venientes, ipsum ex parte regis *Franciæ* salutarunt. Quo salutato, in tantum fletum proruperunt, quod unum solum verbum ulterius proferre minime potuerunt. Quibus flentibus, cæteri circumstantes propter motum animi quem in eis viderant, in fletum provocabantur. Cumque sic in fletu perstarent, rex *Angliæ* conversus ad eos dixit. Nolite flere, scio quid petituri estis. Dominus quidem vester rex *Franciæ* repatriare desiderat, & ex parte ejus venistis ut inde à me consilium & licenciam habeat. Tunc illi vultu demisso inquiunt; Domine, tu nosti omnia, & nos ex parte ejus venimus ut de licencia & consilio vestro redire ad patriam possit suam; dicit enim, nisi celerius à terra ista recedat morietur. Quibus rex *Angliæ* respondit. Dedecus & obprobrium sempiternum sibi & regno suo erit si recedat imperfecto negocio pro quo venit. Unde per consilium meum non recedet, sed si oporteat eum mori nisi in patriam suam redeat, liceat ei facere quod velit, & quod sibi & suis commodius videatur. Unde crastina die recessu suo per exercitum divulgato, principes exercitus sui ad eum venientes, ne ita impudenter à servicio Dei recederet, postularunt, sed ut inspectis prædecessorum suorum actibus, illæsam custodiret regni *Franciæ* dignitatem. Ille tunc consilio fidelium suorum consentiens, per aliquod tempus remansit, & iterum medietatem insulæ de *Cipre* à rege *Angliæ* postulavit. Sed nichil impetravit. Et exinde magna discordia inter eos orta est; tamen de consilio sapientum virorum indignatio utriusque quievit, & amici facti sunt.

Vicessimo septimo die mensis Julii de consilio regis *Franciæ Conradus Marchio* ad regem *Angliæ* venit, & procidens ad pedes ejus veniam peciit & accepit, nam propter *Guidonem* regem *Jerusalem*, rex *Angliæ* odio illum habebat. In crastino scilicet xxvij. die mensis Julii, reges in unum locum & cum illis *Conradus* Marchio, & *Guido* de *Lezinan* convenerunt. Cunctisque residentibus, idem *Conradus* surrexit, & facto silencio, regnum *Jerosolomitanum* de jure uxoris suæ sororis *Sibillæ* reginæ quæ sine prole decessit, sibi peciit liberari. *Guido* de *Lezinan* petebat idem regnum de *Jerusalem* sicut ille rex inde extiterat, & in nullo deliquerat quare illud amittere deberet. Et uterque illorum posuit se in concilio & judicio regum *Franciæ* & *Angliæ* prædictorum. Tunc rex *Francorum* eidem *Conrado* Marchioni favorem propensius accommodans, partem *Guidonis* qui regnum Christianum ut dicit prodiderat & eciam perdiderat, nititur infirmare, & dictum Marchionem qui civitatem *Tyri* & reliquias Christianæ religionis saltim parvas salvavit, aptiorem ad regnum, ut prius, corditer pronunciavit. Rex vero *Anglorum* non adquievit, sed partem *Guidonis Aquitannici* scilicet hominis, cujus tota propinquitas sub rege *Anglorum* vigebat, aptiorem protinus judicavit, pro eo sic allegans. Regnum, inquit, Christianum perdidit sed non prodidit, proditusque simul ipse cum regno à suis in manus hostium traditus est, & Deo demum propicio liberatur: aut ergo culpa ejus in hac parte declaretur, aut ei prærogativa qua nudari non meruit servetur. Et quamvis rex *Franciæ* ægre tulit sententiam suam à rege *Angliæ* non approbari sed potius infirmari, demum tamen de consensu dictorum regum, & concilio, & judicio archiepiscoporum, episcoporum, & aliorum exercitus magnatum ibidem præsentium, pax & finalis concordia in hunc modum inter eos facta est.

Vicesima octava die mensis Julii reges *Franciæ* & *Angliæ*, & omnes principes exercitus ad palacium in quo rex *Angliæ* erat hospitatus convenerunt, præsentibus cum illis dictis *Guidone* & *Conrado* ad suum judicium audiendum. Inprimis prædicti *Guido* & *Conradus* juraverunt se regum judicium inconcusse prout instituerent observare. Deinde reges prædicti cum toto exercitu regnum *Jerosolimitanum* dicto *Guidoni* adjudicarunt, ita quod quamvis uxorem duceret & filios & filias generaret, in regno tamen illo nullam clamare poterunt hæreditatem. Sed post ejus decessum, si prædictus *Conradus* & uxor ejus soror *Sibillæ* reginæ eum supervixerint, in regnum ei libere succedent, & hæredes eorum sequantur, sceptrum illud jure hæreditario possidentes, cunctis interim terræ *Jerusalem* redditibus inter dictos regem *Guidonem* & *Conradum* quamdiu vixerint dividendis. Et *Gaufridus* de *Lezinan* frater regis *Guidonis* comitatum de *Joppen*, id est, de *Japhes*, & *Cæsaream* sibi & hæredibus suis possidebit per servicium regi *Jerusalem* solitum & debitum semper inde faciendum. Similiter prædictus *Conradus*, *Tyrum*, *Sydonem*, & *Baruth* sibi & hæredibus suis jure hæreditario possidebit, semper inde servicium regi *Jerusalem* solitum & debitum faciendo. Hæc omnia firmiter & inconcusse bona fide & sine malo ingenio tenenda, uterque illorum, scilicet *Guido* rex & *Conradus* Marchio, corporale præstitit sacramentum.

Tricesima die mensis Julii *Philippus* rex *Franciæ*, omnibus quæ in civitate *Acræ* adquisierat, *Conrado* Marchioni

Marchioni datis, contra consilium & principum suorum voluntatem iterum licenciam revertendi ad patriam suam à rege *Angliæ* quæsivit. Qua optenta, juravit ipse rex *Franciæ* tactis sacrosanctis evangeliis, quod dampnum regi *Angliæ* nec terris nec hominibus suis quæreret neque faceret, nec ab aliquo pro posse suo fieri permitteret, sed homines & terras illius secundum posse suum ab hostium invasione defenderet, & bene & pacifice custodiret & defenderet sicut vellet civitatem suam *Parisius* defendere & custodire, si aliquis eam invadere præsumeret. Deinde rex *Franciæ*, *Hugonem* ducem *Burgundiæ*, principem sui exercitus sub rege *Angliæ* constituit; *Raimundo* principi *Antiochiæ* C. milites & D. armigeros tradens ad urbem suam *Antiochiæ* contra paganos defendendam. Similiter rex *Angliæ* dedit eidem principi *Antiochiæ* quinque magnas naves, equis, armis, & victualibus onustas, & C. milites & quingentos servientes ad terram suam defendendam sibi eciam assignavit, & dedit unicuique eorum vadia sua & liberationem ab illo die usque ad proximum pascha sequens.

xxxj. die mensis Julii rex *Franciæ* omnibus paganis in urbe *Acra* jam captis, inter se & regem *Angliæ* partitis, *Manasserum* episcopum de *Leugris*, *Reginaldum Carnotensem* episcopum & *Petrum* comitem *de Nivers* secum assumens, *Tyrum* abiit, *Karacois* & aliis paganis sibi contingentibus secum abductis. Et cum inde recessisset, illos custodiendos *Conrado* tradidit Marchioni. Licet insuper à captione sive redditione urbis per istum supradictum processum non videtur nec inferitur, quod reges longe ab urbe recesserunt, vel super paganos in terra equitarunt, in cronicis tamen religiosæ domus de **Oseburn** legitur, quod urbe capta sive reddita, regibus per dies aliquot in eadem morantibus, fames valida in exercitu Christiano facta est, propter quod, communicato consilio, reges inter se bono zelo totum diviserunt exercitum Christianum, ut contra crucis Christi inimicos procederent bipartite. Extunc rex quidem *Franciæ* cum suo exercitu divertit se per unam diætam à civitate ad quoddam castrum fortissimum obsidendum, petulanter dicens, quod non nisi castro expugnato vel reddito obsidionem relinqueret; Rex autem *Angliæ* ex altera parte cum suis incedens & igne ferroque viam sibi pandens, per octo diætas omnia pro libito complanavit. Audiensq; quod rex *Francorum* adhuc in obsidione illius castri nichil proficiendo maneret, suis ait, Si rex *Franciæ* & ego longe fuerimus ab invicem seperati, veniet forte *Saladinus*, qui modo exercitum timet conglobatum, & in partem irruet seperatam, si aliquo modo nocere posset vel viribus prævalere. Melius est ergo ut ad eum revertamur, & castro expugnato poterimus conjunctim tunc incedere vel divisim. Et cum ibidem declinaturus esset, de festino ejus adventu & laudabili expeditione & quomodo in modico tempore viriliter agens magna exercuit, regi *Franciæ* nunciatur. Qui accitis suis ait, Ecce rex *Ricardus* adest qui hucusque strenue agens prosperatus est; & nos licet multi sumus parum tamen profecimus; si manserimus hic & in præsencia sua deditum fuerit castrum vel expugnatum, non nobis sed sibi omnis laus & gloria tribuetur. Ad civitatem ergo *Tholomaidam* revertamur, & cum venerit faciat ipse quod poterit. Quod factum est.

Cumque rex *Ricardus* venisset, & hoc didicisset oravit ad Dominum, sic dicens, » O bone Jhesu pro » cujus amore iter istud assumpsi, ut sanguinem tuum » pro redemptione Christiani nominis effusum in » hostes tuos pro posse vindicarem, adjuva me si » placet in præsenti istius castri expugnatione, ita » quod tibi & nomini tuo laus & honor ascribatur. Et convocatis suis ait, » Ecce quomodo reliquit nos » rex *Francorum* animi invidia se contaminatum ipso » facto declarans, & infecto negocio nomen vecordiæ in suo recessu nomini imprimens Christiano. » Erigimini ergo in Christianorum laudem, & viriliter agite pro Christo & nomine vestro, quia exhinc non recedemus nisi potenter expugnetur, vel » nobis magnifice reddatur. Erectis ergo cito machinis hinc inde tela proiciuntur, grandeque prælium est consertum. Obsessi vero viri strenuissimi nichil sibi timentes, eo quod Christianis non erat introitus nisi per unam viam valde artam, apertis januis quinquaginta armatos emiserunt qui pompatice starent, & si forte aliqui ingressum attemptarent, eis extrema sorte illuderent. Quod cum videret rex *Ricardus* effremuit & impetum animi retinere non valens, stimulato dextrario in eos continuo irruit & nunc hos nunc illos hinc inde cædens, demum portam ingressus est, & concurrentibus cæteris paganis omnes quasi in eum irruerunt, equum suum ex difficili perimentes. Moxque clamor ingens in exercitu factus est. Corruit rex & mortuus est. Alii autem dicunt, Ingrediamur & cum ipso moriamur: statimque resumptis viribus viri potentes animose ingressi, regem in aula invenerunt, non quidem edentem vel bibentem sed cum bipenni strenuissime pugnantem. Interfectis vero fere omnibus pauci admodum reservantur, de quibus in signum victoriæ *Ricardus* rex tres de nobilioribus ad regem *Franciæ* destinavit. Quos cum ipse recepisset, indignatus est, tamen dissimulavit.

Audiens ista *Saladinus* nuncium ad reges misit qui sic in dolo eis diceret: » Dominus meus de Jhesu » vestro quem prædicatis & colitis multa bona jam » audivit, & spem certam in eo concepit, quod si» cut vos estis modo, sic & ipse erit legis suæ cultor » & prædicator, unde treugas postulat septennales, » infra quas cum suis deliberare possit, & de lege » vestra instrui & plenius informari, & si proposi» tum suum continuaverit ipse Deus, absque majori » sanguinis effusione effici poterit Christianus. Et rex *Francorum* statim ad hæc respondit. » Pax fere » præ foribus est, & qui mensuram respuit frequen» ter decipitur. Rex vero *Anglorum* in parte gravatus subintulit indilate. » Heu heu quod ab ore » Christiano & maxime regio unquam ex promisso » pagani in specie fallibili exire debuit verbum tale! » Nos enim quærimus & petimus terram patris no» stri Jhesu Christi, ubi pro nobis natus, passus, mor» tuus & sepultus est, in qua suo preciosissimo san» guine nos redemit, & pro nostra omniumq; salute » pependit. Quam quidem terram hæreditatem uti» que nostram quia à Christo Christiani, isti hostes » pessimi de manibus fratrum nostrorum Christia» norum violenter eripuerunt. Hanc ergo si nobis » reddere & restituere noluerint, eamus, & proposi» tum pro quo crucem assumpsimus faciamus, & » sicut Christus pro nobis mortuus est, sic & nos pro » Christo si necesse fuerit moriamur. Hæc autem & similia dicens, vota & mentes singulorum contra paganum populum excitabat, & sic in ipso negocio præ-

prædictum nuncium quasi vacuum unanimiter remiserunt; unde exinde rex *Franciæ* ut dictum est studuit repatriare. Quo ab urbe ut prædicitur recedente, rex *Ricardus* prima die mensis Augusti, secunda et tercia habito cum principibus exercitus consilio perariisque omnibus cum aliis machinis suis bellicis in scaphis positis, omnes naves suas fecit frumento, vino et oleo et aliis quæ erant hominibus et equis necessaria, onerare. Et facto edicto, ut omnes parati essent cum equis et armis sequi eum *Ascalonam* ut dicebat iturum.

Quarta die mensis Augusti cunctis exercitus sagittariis coram eo congregatis stipendia bona dedit, quorum multitudo tanta erat quod timor *Saladinum* & ejus exercitum apprehendit. Quinta die mensis Augusti rex *Angliæ* de consilio Principum exercitus, *Hubertum* filium *Walteri* Episcopum *Sarisbiriensem* ad civitatem *Tyri* misit propter paganos quos rex *Franciæ* secum adduxerat reducendos, dies enim peremptorius appropinquabat, in quo ipsi perficere debebant conventionem, quam pro vita & menbris habendis cum regibus *Franciæ* & *Angliæ* fecerant, quando urbem & se eis reddiderunt, quia pax fieri non potuit sine illis. Qui cum *Tyrum* venisset, regem *Franciæ* qui tercia die præcedenti inde recesserat, & in custodia *Conradi* prædictos paganos ibi dimiserat, non inveniens, causam sui adventus *Conrado* protinus nunciavit, petens ex parte regis *Angliæ* & principum exercitus, quod ipse cum festinatione *Karracois* & omnibus cæteris paganis secum adductis ad regem *Angliæ* adveniret. Cui *Conradus* respondens ait, Rex *Angliæ* nullum michi tradidit, nec ego ad illum ibo, nec eciam paganum aliquem sibi mittam. Sexta die mensis Augusti episcopus *Sarisbiriensis* moram apud *Tyrum* in legatione sua faciens, & deinde postera die *Acon* veniens, primum secreto, postea cunctis principibus exercitus audientibus, omnia quæ à dicto *Conrado* audierat & viderat regi *Angliæ* enarravit. Unde rex principibus, propter hoc valde indignatus, ait: Eamus & in perjurum illum factas nobis injurias vindicemus, & ab eo civitatem *Tyrum* fortiter auferamus, quia certus sum quod ea quæ facit non facit per regem. Cumque *Hugo* dux *Burgundiæ* cor regis *Angliæ* ita inflammatum, & principes exercitus dictis ejus assensum præbentes vidisset, ait: Sustinete parumper & me dimittite illuc ire, & nisi ego eos adduxero, quod vobis placuerit faciatis. Placuit regi & cunctis audientibus sermo iste.

Octava igitur die mensis Augusti, dux *Burgundiæ*, assumptis secum *Roberto Beluacensi* episcopo, & *Guidone* de *Dapere*, & *Willielmo* de *Merlou* familiaribus dicti *Conradi*, ac eciam *Roberto* de *Quincy* ex parte regis *Angliæ* eis associato, *Tyrum* eodem die velociter profectus est. Nona die mensis Augusti feria vj. erat primus dies peremptorius in qua Crux sancta & supradicti Christiani milites & servientes cum ducentis milibus bizanciorum regi *Angliæ* reddi debuerant, & *Saladinus* omnes paganos suos in *Acon* captos recipere debebat. Sed quia illi quos rex *Franciæ* usque *Tyrum* secum abduxerat, nondum venerant, alius dies peremptorius post illum usque in diem undecimum est statutus. Decima et undecima die mensis Augusti dux *Burgundiæ* et qui cum eo missi fuerant, moram cum *Conrado* apud *Tyrum* facientes, duodecimo die mensis ejusdem, *Acon* redierunt, *Karracois* et cæteris paganis pro quibus ierant, secum adductis. Eodem die rex *Angliæ* et multi cum eo exteriora fossata exierunt ad loquendum cum *Thekedino* fratre *Saladini* qui pacem inter eos facere conabatur. Unde ipso *Thekedino* non veniente nec nuncium mittente, rex plurimum iratus ait, Quod nunquam pacifice cum illis de cætero loqueretur.

Tercia decima die mensis Augusti misit rex *Angliæ* nuncium *Saladino*, mandans se paratum esse tenere omnem convencionem quam fecerat cum paganis quos in urbe *Acon* ceperat, si ipse ea reddiderit quæ pro eis promiserat; sin autem, pro certo sciret, quod omnia paganorum capita amputaret. Cui *Saladinus* respondit, Si tu meorum paganorum capita amputaveris, ego tuorum Christianorum capita amputabo. Vigilia beatæ *Mariæ* matris Domini, quæ xiiij. die mensis Augusti feria iiij. eo anno evenit, rex *Angliæ* tentoriis prope exercitum *Saladini* fixis, exteriora exivit fossata, præcipiens ut omnes eum sequerentur. Sed pauci eum propter equorum & aliorum quorundam inopiam sunt secuti. Quintadecima die mensis Augusti festo Assumptionis beatæ *Mariæ* rege *Angliæ* moram in tentoriis faciente, iterum commune ab eo exiit edictum, ut omnis eum exercitus sequeretur; Unde multis præceptis suis parentibus, major pars exercitus contra eum murmuravit, dicens, Durus est hic sermo, Nos pauperes sumus & non habemus quid manducemus aut bibamus, neque vestes quibus operiamur, neque equos in quibus ascendamus, Ipse enim nichil nobis dat, Quomodo ergo poterimus eum sequi? Unde quidam malo exemplo regis *Franciæ*, quidam voluntarii & inbecilles, quidam eciam depauperati necessario repatriabant. Quod audiens rex *Angliæ* proprios aperuit thesauros, et pauperum misertus inopia, universis quod necessarium fuit dedit, & multos nobiles profusis sumptibus retinuit; inter quos de imperio *Theutonico* *Limpoldus* dux *Austriæ* unus fuit, qui postea beneficii inmemor, regem venientem à *Siria* captivavit.

Eodem die nuncii *Saladini* ad regem *Angliæ* cum muneribus preciosis sæpius ibant & revertebantur, cum prece humiliter postulantes, quod dies sententiæ quam ipse paganis constituerat prolongaretur. At rex *Angliæ* munera illorum spernens juravit, quod diem sententiæ nullatenus prolongaret. Nuncii tamen *Saladini* penes regem *Angliæ* tantum supplicarunt, quod ad colloquium inter ipsum & *Saladinum* in crastino veniret. In crastino scilicet xvj. die mensis Augusti *Saladino* ad locum pro colloquio ordinatum non veniente nec nuncium pro eo illuc mittente, rex *Angliæ* cum venisset multum de hoc admirans, nuncios ad eum misit, inquirens quare ad colloquium non venisset. Quibus *Saladinus*, Non veni, inquit, quia conventionem factam minime potui adimplere. In crastino xvij. die mensis Augusti Sabbato clerici *Acon* civitatis sibi episcopum elegerunt. Die xviij. mensis Augusti in die dominica *Saladinus* fecit omnium Christianorum captivorum capita amputari quos debuerat in redemptionem reddere paganorum. Eodem die rex *Angliæ* removit exercitum suum, et tentoriis suis propius exercitui *Saladini* fixis, congressum cum eo et gente sua fecit. In quo ex utraque parte multis vulneratis et necatis *Petrus Minnot* regis *Angliæ* familiaris cecidit interfectus. Nonodecimo die Augusti

gusti cum rex *Angliæ* necem Christianorum quos *Saladinus* interfecerat audisset, doluit vehementer, et tamen noluit diem peremptorium anticipare quem statuerat in paganos.

Vicesima die mensis Augusti feria tercia xiij. kal. Septembris *Ricardus* rex *Angliæ* fecit omnes paganos qui eum contingebant ante exercitum *Saladini* ducere, et in conspectu omnium, eorum capita amputare. Dux vero *Burgundiæ* fecit decapitari infra muros urbis et extra prope civitatem omnes paganos qui dominum suum regem *Franciæ* contingebant. Mortuis sic paganis et evisceratis, felleque eorum resecato, et usui medicinali reservato, bizantia multa auri Christiani in eorum corporibus invenerunt. At rex *Angliæ* noluit interficere *Mestok* qui erat Admiraldus de *Roais*, et Constabularius de *Scalona* et *Ierusalem*, nec *Carracois* qui erat *Saladini* summus constabularius et eunuchus, hii enim duo *Ierusalem* et *Scalonam* pro vita et menbris regi se promiserant reddituros. Noluit eciam rex interficere *Helsidin* filium *Kalun*, neque *Helsedin Iordic* admirallem de *Halapa*, neque *Passabar* constabularium *Achon*, neque *Hakedin* qui erat scriptor in *Achon*, neque *Camardok* thesaurarium armorum *Achon*. Nam omnes hii pro vita et menbris pecuniam multam regi et magna Christianis auxilia promittebant. In crastino vicesima prima die mensis Augusti post necem paganorum rex *Angliæ*, *Bertrando Verdon*, et *Stephano de Munchanis* fratri *Eliensis* episcopi in custodia *Achon* tradidit civitatem, et ibi uxore sua *Berengera*, et sorore sua *Iohanna* regina *Siciliæ* et filia imperatoris *Isaac* de *Cipro* dimissis, alios constituit custodes qui eas et thesauros suos cum dictis urbis custodibus custodirent.

Vicesima secunda die mensis Augusti feria v. rex *Angliæ* fluvium *Acræ* cum suo exercitu pertransivit, & inter fluvium illum et mare prope litus maris tentoriis suis inter *Achon* et castellum *Caiphas* fixis, moram ibidem per tres dies fecit. Deinde cum exercitu suo secus litus versus *Joppen* perrexit, navibus suis cum victualibus et machinis bellicis juxta eum velificantibus, ut cum necesse esset ad naves recuperare posset. *Saladinus* autem cum inmenso exercitu per montana à sinistris exercitus regis ibat, non longe semper ab eo insidiantes die et nocte, ut oportunitatem haberet congrediendi cum Christianis vel illorum vias aliter impediret; et sic mira calliditate cum potuit extrema exercitus Christiani agmina trucidavit. Mense autem Septembris tercia die post exaltationem sanctæ Crucis, cum rex *Cæsareæ* apropinquasset, et ad fluvium qui dicitur fluvius *Cæsareæ* venisset, *Saladinum* et exercitum ejus magnum ibi invenit, qui fluvium undique occupaverat, & ad impedimentum viæ tentoria sua fixerat. Videns itaque rex *Ricardus* quod Christiani & eorum pecora illa nocte siti perirent si haustus aquæ illis negaretur, vel quod si pedem retraherent, omnes per paganos qui eos ita circumdederant interficerentur, exercitum suum per turmas statim divisit, & gentem paganam percutere jussit, ac contra inimicos crucis Christi eos pugnare viriliter hortabatur. Et in prima cohorte erat *Jacobus de Avenois* miles fide catholicus & militari probitate strenuus; qui prælio gravi commisso cum cohorte sua primum impetum in paganos faciens, eos bis viriliter penetravit, multos ad extremam mortis sortem ducendo; tercia autem vice tibia cum pede sibi abscisa ad mortem vulneratus ad regem *Ricardum* clamabat dicens, « O « bone rex *Ricarde* vindica mortem meam. Et resumptis viribus quemdam percussit *Saracenum* qui in spiritu corruit vehementi, moxque aggravantibus in eum *Turcis*, abscisa ei dextra cum multos occumbere fecisset, ipse proh dolor! in ipso conflictu occubuit, & cum multis *Christianis* in illa turma occisis in *Christo* domino obdormivit.

Post illam cohortem venit illa cohors in qua erat rex *Ricardus*, qui per medium paganorum transiens, maximam ex obstantibus fecit stragem, & fluvio per se & suos à paganis liberato, ipsum transivit, & utramque ripam optinuit, multis eum sine impedimento sequentibus *Christianis*. Ultimam vero *Christianorum* cohortem quam *Hugo* dux *Burgundiæ* & *Templarii* regebant, *Saladinus* & major ac fortior pars exercitus ejus obsederant, & undique crudelissime invaserant, & maximam jam partem illorum *Christianorum* occiderant. Rex *Angliæ* *Ricardus* qui longe præerat clamorem eorum & gemitum *Christianorum* morientium audiens, cum festinatione in illorum auxilium est reversus. Et impetu in paganos facto, obviantem ei *Saladinum* militem quidem strenuissimum cum equo suo in terram cum lancea penitus prostravit. Sed proh dolor! non ad mortem. Et cum ipse rex strenue agens ad alios se diverteret, *Saladinus* recuperato dextrario fugit, sed ægre. Quod videntes sui, mox & ipsi terga vertentes in fugam lapsi sunt, quos Christiani in ore gladii sunt secuti. Et cum die illa plusquam xl. milia illorum interfecerant, ad fluvium sunt reversi. Inde vero nostri profecti sunt usque *Joppen*; quam *Saraceni* cum adventum regis *Angliæ* audissent muros & munitiones illius in quantum tanto tempore poterant subverterunt, & illam bonis omnibus vacuam dimiserunt: ubi rex *Ricardus* adveniens & oportunitatem loci videns, eandem totis cœpit viribus instaurare; & statim post, *Escalonam* disposuit obpugnare. Quod audiens *Saladinus*, illico eam subvertit; urbes quoque reliquas & terræ illius castella præter civitatem sanctam *Iernsalem* & munitiones paucissimas complanavit, & totam provinciam bonis omnibus abrasis quasi inutilem & vacuam reliquit hostibus indefensam.

Et cum rex *Ricardus* urbium illarum desolationem vidisset, eas reædificare studuit, & ad civitatem *Achon* regressus mensas nummulariorum subvertit, & circiter xx. milia hominum *Christianorum* ibi elegit quos secum ad præfatas urbes desolatas reduxit, & ex illis *Joppen* & *Cæsaream* reædificare cœpit.

INterim *Philippus* rex *Franciæ* inperfecta peregrinatione sua à terra *Jerosolimitana*, ut supradictum est, recedens cum xiiij. galeis transitum fecit ante civitatem de *Baruth* quæ tunc in manu fuerat paganorum. Deinde venit ante *Gibelet* civitatem & ante *Buterum* & *Neffin* castella. Deinde venit ad urbem *Tripolis*, ubi per dies aliquot moram fecit. Et cum inde recessisset, venit ante castellum de *Archis*, & ante castellum album. Deinde ante *Leculiat* castellum *Hospitalis*, deinde ante *Tracusam* civitatem quæ est in insula maris quæ dicitur *Ardeos*; unde *Tracusa* dicitur civitas *Antaradensis*

taradensis civitas episcopalis. Deinde venit ad *Mauraclaye* portum bonum, & inde recedens ante *Margat* castellum Hospitalis transivit. Deinde ad *Valenam* civitatem episcopalem venit, & postea ad civitatem episcopalem quæ dicitur *Gibel*; deinde ad urbem *Melidam*; deinde ad portum sancti *Simeonis*; deinde ad civitatem *Antiochenam*. Et inde recedens per portum *Bunel*, & per portum *Alexandriæ*, intravit terram *Erminiorum* quæ dicitur *Erminia*, & est terra *Rupini de la Mountayne*. Deinde venit ad fluvium qui dicitur *Tyl*, & est ibi civitas bona super fluvium illum qui similiter dicitur *Tyl*. Et inde venit ad fluvium magnum qui dicitur *Turche*, & ibi est civitas magna deserta super fluvium qui eciam dicitur *Turche*. Deinde venit ad tercium magnum fluvium qui dicitur *Salef*, & ibi est civitas super fluvium quæ dicitur *Salef*. In isto fluvio *Salef* submersus est *Fredericus Romanorum* imperator cum exiret de terra *Soldani* de *Yconio*. Et sciendum est quod à finibus illis venerunt illi tres reges, scilicet *Jaspar*, *Baltasar*, & *Melchior*, qui domino nostro *Ihesu Christo* munera optulerunt, quorum unus erat rex de insula *Salef*, & alter rex de *Malunstre*, & tercius erat rex de *Terzeil*, id est, *Tharsis*, unde dicitur in Psalmo, *Reges Tharsis & insulæ munera offerent*, *&c.* Et notandum quod hii tres fluvii, scilicet *Salef*, *Turche*, & *Tyl*, oriuntur in *Turkia* quæ dicitur terra *Turcorum* qui sunt homines *Soldani* de *Yconio*; & dividunt terram *Turcorum* à terra *Rupini de la Mountayne*, & descendunt in gulphum *Sataliæ*. Et *Salef* fluvius appositus est insulæ de *Cypre*, quæ non distat ab ea plusquam quinquaginta miliaria ad æstimationem nautarum, facile enim de una ripa in alteram videtur.

Et cum rex *Franciæ* à *Salef* fluvio recessisset, transivit juxta montes excelsos qui dicuntur *Carmendes*. Deinde transivit ad castellum quod dicitur *Nessekin*. Deinde venit ad villam bonam quæ dicitur *Stamere*, in qua *Griffonum* est nobilis abbathia. Deinde transivit ante castellum desertum quod dicitur castellum de *Roto*. Deinde venit ad fluvium qui dicitur *Scalendros*, fluvius ille dividit terram *Erminiorum* quæ est terra *Rupini de la Mountayne* à terra imperatoris *Constantinopolitani*; & ibi ex una parte illius fluvii in terra dicti *Rupini* secus mare est castellum quod dicitur *Ysanci*, & ex altera parte illius fluvii in terra imperatoris *Constantinopolitani*, est castellum quod dicitur *Antiochet*. Cumque rex *Franciæ* illuc venisset, *Constantinus* qui tunc erat dominus illius castri, ipsum cum gaudio suscipiens ei necessaria ministrabat; apud quem rex *Franciæ* per viij. dies moram faciens, filium prædicti *Constantini* primogenitum militari cingulo decoravit. Et sciendum est quod à fluvio illo qui dicitur *Scalandros*, tota terra quæ est secus mare versus septentrionem est terra imperatoris *Constantinopolitani*, & dicitur *Rumania*, idem est quod *Græcia*.

Et cum rex *Franciæ* recessisset ab *Antiochet*, statim intravit gulphum *Sataliæ*. Gulfus dicitur ubi aqua protenditur inter duas terras & sinum facit. *Satalia* castellum est optimum, unde gulfus ille nomen accepit. Et super gulphum illum sunt duo castella & villæ, & utraque dicitur *Satalia*. Sed unum eorum est desertum per piratas destructum, & dicitur vetus *Satalia*, & alterum nova *Satalia* dicitur, quod *Manuel* imperator *Constantinopolitanus* firmavit. Transitoque gulfo *Sataliæ*, rex *Franciæ* transivit cum galeis suis sub monte qui dicitur *Syredone* in fine gulfi *Sataliæ*. Deinde transivit per montem excelsum valde qui dicitur *Reswich*. Deinde venit ad fluvium qui dicitur *Wynke*, super quem est castellum per piratas destructum quod dicitur *Reswich*, & fluvius ille dicitur *portus Pisanorum*, eo quod *Pisani* portum illum piratæ sæpius frequentant. Et contigit quod cum rex *Franciæ* perinde transisset, invenit ibi quatuor galeas piratarum qui multa mala fecerant *Christianis*; quibus galeis per regem captis, piratæ in montana fugientes, mortem relictis galeis evaserunt. Deinde venit rex ad *Mirream* civitatem, ubi beatus *Nicholaus* episcopatum tenuit, quæ Græce dicitur *Stamure*. Deinde venit ad portum bonum & in omni tempestate & vento securum, qui dicitur *Crachous*. Et ex utraque parte portus illius pulcræ fuerunt antiquitus civitates, quæ dicebantur *Cake* & *Rime*, & magnæ usque in hodiernum diem apparent, & nemo in eis propter metum habitat piratarum. Deinde transivit per insulas de *Yse*, in quarum una est castellum quod dicitur *Rugecastell*. Ibi mansit jamdudum quædam puella quæ *Yse* vocabatur, à cujus nomine insulæ illæ nomen acceperunt.

Indigenæ quidem ibi narrant, quod quidam miles puellam illam dilexit, quæ sibi quamdiu vixit noluit consentire. Qua defuncta, miles accessit ad eam & cum ea concubuit, dicens, Quod cum viva facere nôn potui cum mortua feci. Cui illa dicitur respondisse, Ecce filium in me genuisti, & cum tempus pariendi advenerit, ego afferam filium tuum tibi. Et post novem menses, cum tempus pariendi instaret, peperit filium sed abortivum, quem portans ad militem ait, Ecce filius tuus quem genuisti, abscide caput ejus & illud tibi reserva. Quandocumque enim volueris inimicum tuum vincere, vel terram ejus destruere, vultus capitis abscisi discooperiatur, & convertetur versus inimicum tuum & terram ejus, & statim ipse & terra ejus peribunt. Et cum cessare volueris, recooperiatur caput, & tribulatio cessabit. Et factum est ita. Quemcumque enim destruere volebat, illo modo ipse destruxit. Post multum vero temporis miles ille duxit uxorem, quæ sæpius eum interrogavit, qua arte vel ingenio omnes inimicos suos sine armis & exercitu ita faciliter destruebat. Ille autem ei dicere noluit, sed increpando jussit ut taceret. Et quanto plus ipse eam increpabat, tanto plus illa anxiebatur ut sciret. Contigit ergo quadam die dum miles abesset, & ipsa cum solis puellis suis in secretiori thalamo esset, ad archam accessit in qua sperabat illud secretum domini sui esse, per quod ipse ita inique operabatur, & in archa illud detestabile caput invenit; quod statim in gulpho *Sataliæ* projecit. Et dicitur quod quandocunque caput illud resupinum est, gulfus ille adeo commovetur quod nulla navis illum transire potest. Et quando caput illud supinum jacet, tranquillitas magna fit in illo gulfo. Est & aliud mirabile, quod unoquoque mense anni semel in gulfo *Sataliæ* contigit; videtur enim quod draco magnus & niger in nubibus veniat, & caput suum in undis mittat, & cauda ejus videtur quod sit cœlo infixa; & draco ille undas hauriendo cum tanta aviditate ad se attrahit, quod si navis aliqua licet onusta viris vel

quibuslibet

quibuslibet aliis ponderosis propter haustum illum fuerit, tamen hauritur & defertur in sublime: volentes autem hoc periculum evitare, oportet ut cum primo illud videant, tumultum & clamationes altas ac sonitus magnos in tabulis percutientes faciant, ut cum draco ille tumultum & voces clamantium audiret, longe retrahit se ab eis. Quidam autem dicunt, quod hoc non est draco sed sol qui ad se attrahit aquas maris; quod plus verum videtur.

Deinde cum rex *Franciæ* ab insulis de *Tse* recessisset, transitum fecit per montem, in cujus summitate sita est *Patera* civitas in qua natus & diu conversatus fuit beatus *Nicholaus*. Inde transivit per montem valde excelsum, qui caput dicitur *Turkiæ*, quia hii qui de *Apulia* veniunt, & cursum suum in illa parte maris tenent & appropinquant *Turkiæ*, primo vident montem illum qui dicitur *caput Turkiæ*. Estque divisa inter terram imperatoris *Constantinopolitani* & terram *Soldani* de *Yconio*; & exinde incipit *Rumania* quæ dicitur *Græcia*.

TOta *Rumania* terra firma est, & est de dominio imperatoris *Constantinopolitani*. Et multæ insulæ sunt in mari *Græco* quæ dicuntur insulæ *Rumaniæ*. Caput *Rumaniæ* est civitas *Constantinopolis*, & *Rumania* jungitur *Sclavoniæ*, *Hungariæ*, & *Histriæ*. In mari *Græco*, ut dictum est, sunt insulæ multæ, licet omnes in libro hoc non scribantur; nomina autem quarundam insularum principalium sunt hæc. Insula de *Creta*, quæ magna est & fertilis, & in medio hujus insulæ videtur mons magnus qui dicitur mons *Carmeli*. Insula de *Rodes*. Insula de *Cipre*. Insula *Mil*. Insula *Hiscopiæ*. Insula *Hiski*, in qua copia crescit speciei quæ dicitur Mastik. Insula *Tsaniæ*. Insula *Ynixea*. Insula *Stuple*. Insula *Cumfi*. Insula *Serfent*. Insula *Sasent*. Insula quæ dicitur *Fale de Campar*. Insula *Andra*. Insula *Tyne*. Sed in multis Insularum istarum nemo propter metum habitat piratarum. In quibusdam eciam illarum habitant piratæ. Sunt & aliæ Insulæ in mari *Græco* quæ hic non scribuntur.

Deinde cum rex *Franciæ* caput *Turkiæ* transisset, pervenit inde usque in insulam de *Rodes*, & mansit ibi per aliquot dies in civitate quæ dicitur *Rodes*, quam *Herodes* qui caput sancti *Johannis Baptistæ* amputari fecit ædificavit. Inde transivit ad civitatem quæ dicitur *Niniven*, quæ est in ipsa insula de *Rodes*. Et inter insulam de *Rodes* & *Rumaniam* est mare latum per xx. miliaria ad æstimationem nautarum. Et cum perventum fuerit ad insulam de *Rodes*, præteritur tercia pars viæ maris inter *Achon* & *Brundusium*, & M. DC. miliaria computantur inter *Achon* & *Brundusium*. Et inter *Marsiliam* & insulam *Siciliæ* M. DC. miliaria computantur. Et insula *Sarden* est in medio viæ inter *Marsiliam* & *Siciliam*. Et inter *Siciliam* & *Achon* M. DC. miliaria computantur. Et insula de *Creta* est in medio viæ inter *Siciliam* & *Achon*. Et sciendum est, quod si prosper ventus fuerit navigantibus à *Marsilia* versus *Achon*, dimittent insulam de *Sardena*, *Siciliam*, & *Cretam* à sinistris navigii, ita longe quod nullam illarum videre possint, via autem illa gravior est sed securior. Sed videant ne nimis se trahant in dexteram partem navigii propter gentes barbaras, & alias insulas in quibus pagani habitant. Sed galeæ non audent nec possunt viam illam ire, quia si tempestas supervenerit, de facili demergentur, & ideo oportet ire semper juxta terram nisi fiat serenum valde. Et qui voluerit transire à capite *Turkiæ* per costeram *Rumaniæ*, transibit usque ad montem excelsum qui dicitur *Serfent*; & ad montem illum incipit *Brachium* sancti *Georgii*, per quod navigatur usque ad *Constantinopolim*. Deinde est *Malveise* mons magnus. Deinde caput *Meliæ* mons magnus. Deinde gulfus de *Witun*; & super gulfum illum est castellum bonum & forte quod dicitur *Maine*, & gens mala ibi est. Et super gulfum illum est civitas episcopalis quæ dicitur *Curun*; & ibi crescit copia olivarum, adeo quod dicitur, quod in toto mundo non est locus ubi habetur tanta copia olei olivarum. In exitu autem ejusdem gulfi de *Witun* est civitas episcopalis antiqua & nunc deserta quam *Rogerus* rex *Siciliæ* destruxit, eo quod piratæ habitabant ibi, & dicebatur *Muszun*. Ante cujus introitum duæ sunt insulæ magnæ, quarum una *Sapia*, altera insula *Vulturum* dicitur, eo quod ibi est copia vulturum. Deinde non longius à terra quam per xx. miliaria est quædam rupis periculosa in mari, rotunda, humilis, & sæpe operitur aqua maris, quæ dicitur *Triffar*, & inter rupim illam & *Muszun* L. miliaria computantur. Estque valde necessarium quod naves non elongent se nimis à terra, donec præterierint periculum illud. Deinde quasi per C. miliaria à rupe est insula quæ dicitur *Serfent* quæ est *Margariti*; & aliæ duæ insulæ ibi sunt, quarum una dicitur *Chefelme* & altera *Jagent*, & utraque est *Margariti*.

Deinde est portus *Wiscard* qui à nomine cujusdam *Roberti Wiscard* sic vocatur. Iste *Robertus Wiscard* fuit natione *Normannus*, & diu in curia *Willielmi Rufi* regis *Angliæ* conversatus, qui licet probus & de familia regis esset, tamen pauper erat, & nullam ditandi gratiam apud eum invenit. Unde natale solum deserens, *Romam* petiit, & à papa licentiam accepit nationes sibi barbaras subjugare. Magna igitur virorum multitudine stipatus, ipse & *Rogerus* frater suus in *Apuliam* venerunt. Quam terram bonam & fertilem videntes, & homines illius *Griffones* armis indoctos demum vincentes, totam *Apuliam* & *Calabriam* cum principatu *Capuæ* de imperatoris *Romani* potestate sibi viriliter subjugarunt. Sed dictus *Robertus* ad majora adhuc anelans, *Apuliam*, *Calabriam*, & *Capuam* cum principatu *Tancredo* filio suo dedit, & parare naves & galeas sibi fecit, jactans quod sibi *Constantinopolitanum* imperium subjugaret, necessariis itineri suis paratis, naves cum uxore sua, & viris armatis & bellicosis intrans, insulas scilicet *Cretam*, *Cunfu*, *Rodes*, & alias multas sibi infra triennium subjugavit; pervenitque ad dictum portum qui nunc nomine suo portus *Wiscard* nuncupatur. Quem ulterius in *Rumaniam* progredere volentem, uxor sua per humile mandatum *Alexis* imperatoris *Constantinopolitani* ipsam in uxorem ducere & imperatricem facere promittentis, veneno extinxit, qui ibidem in insula quæ usque in hodiernum diem dicitur portus *Wiscardi* sepultus fuit. Et sic dicto *Roberto* per uxorem suam venenato, & toto suo exercitu dissipato, illa ad dictum imperatorem fugit. Qui postquam omnem conventionem sibi promis-

sam impleverat, proditionem quam viro suo fecerat patefecit: Judicium de ea quærens à suis magnatibus & viris doctis. Qui omnes eam ream mortis judicarunt, unde rogo accenso protinus cremata est. De isto *Roberto Wiscard*, & *Rogero* fratre suo, & eorum successoribus, quære superius tempore regis *Henrici* primi filii *Willielmi* Conquestoris, ubi de eis plenius est notatum.

Sequitur cum rex *Franciæ* insulam de *Rodes* præterisset, usque in *Rumaniam* transivit, illamque in dexteram partem navigii habens, per montem magnum qui dicitur caput *Meliæ* pertransivit. Deinde venit in gulfo de *Witun* et transitum fecit per castellum quod dicitur *Manie*. Deinde venit in gulfo eodem ad urbem episcopalem quæ dicitur *Curun*, et deinde venit ad *Muszun* civitatem desertam quæ est in fine ejusdem gulfi. Deinde insulam de *Triffar* præteriens, venit ad insulas quarum una dicitur *Chefeline*, et altera *le Sale de Compar*, et illæ duæ insulæ dicuntur portus *Wiscardi*. Et prope exitum insulæ quæ dicitur *Sale de Compar* est villa parvula modo deserta, quam *Robertus Wiscard* ædificavit, qui ibidem ut prædicitur moriens, multo tempore jacuit ibi sepultus. Et in *Rumania* ex opposito est quædam insula quæ dicitur sanctus *Salvator*, & inter insulas illas piratarum habitationibus plenas est via navium satis periculosa, et in dextera parte navis sunt illæ insulæ dimittendæ.

Sequitur cum rex *Franciæ* à portu *Wiscard* recessisset, venit ad insulam de *Cunfu* quæ à portu *Wiscard* per C. miliaria distat. Et ad introitum insulæ de *Cunfu* in illa parte protenditur quædam harena à capite insulæ usque *Rumaniam* per medium introitus, & est ita alta, quod super harenam illam non habet mare plus profunditatis quam iiij. ulnas & dimidiam. Insula autem de *Cunfu* magna est & fertilis, & reddit domino suo imperatori *Constantinopolitano* de annuo redditu quintallos auri purissimi quindecim annuatim. Et pondus quintalli est pondus centum librarum auri. In insula de *Cunfu* sunt civitates & castella multa & bona quæ per vj. miliaria à *Rumania* distat in illo loco ubicumque inter illam & *Rumaniam* latius fuerit. Sed antequam perventum fuerit ad exitum insulæ, via navium inter insulam illam & *Rumaniam* est ita stricta, quod homo ab una ripa in alteram audiri potest; et via illa satis periculosa est tum quia est tam stricta, tum quia eundum est per circumamfractus & diverticula, & dicuntur districtæ de insula de *Cunfu*. Et in insula de *Cunfu* non plusquam quinquaginta miliaria in longitudine, et ideo securius est insulam illam à dextris navigii dimittere, et per pelagus magnum ire. Et antequam perventum fuerit ex toto ad exitum illius insulæ, castellum desertum quod dicitur *Buteftoc* secus litus maris ex parte *Rumaniæ* invenitur, in quo *Judas* proditor natus fuit. Et cum perventum fuerit in fauce maris fere ad exitum insulæ de *Cunfu* transeundum est ante quandam civitatem antiquam et desertam quæ dicitur *Caszope*, et stat secus litus maris in insula prædicta, in qua est tanta copia serpentum et aliorum venenosorum vermium, quod nemo ausus est prope illam applicare. Deinde est exitus ille de *Cunfu* quasi per tria miliaria distans à prædicta vermium civitate. Et in parte opposita super litus maris in *Rumania* est civitas deserta quæ dicitur sancta *Barentet*, et ibi est bonus portus, latus et profundus. Sed ad exitum illius portus in fauce maris est quædam rupis similis turri semiruptæ quæ stat in litore maris et protenditur non longe per medium portus sub undis, et occupat fere medietatem portus, et via navium non longe est à ripa insulæ de *Cunfu*. Et cum perventum fuerit in magnum pelagus tres insulæ sunt juxta insulam de *Cunfu*, quarum exterior dicitur *Fanum*. Deinde quasi per xl. miliaria ab insula de *Cunfu* est mons magnus in capite *Rumaniæ* qui dicitur *Paxo*, et à monte illo usque *Octrente* civitatem episcopalem quæ est in *Apulia*, quinquaginta miliaria computantur. Et à monte illo usque ad civitatem archiepiscopalem quæ dicitur *Brundusium* centum miliaria computantur. Et à monte eciam illo incipit gulfus de *Venetia*, quæ habet in longitudine quinquaginta miliaria, et in latitudine C. miliaria. Euntes autem per gulfum illum ad *Venecias*, *Rumaniam*, *Sclavoniam*, et *Histriam* in dexteram partem illorum dimittent, et in parte sinistra *Apuliam*. In qua sunt portus, nomina quorum sunt hæc. Primo, portus qui dicitur *Leuke*: deinde portus qui dicitur *Octrente*: deinde portus de *Liche*: deinde portus de *Brundis*: deinde portus de *Monople*: deinde portus sancti *Nicholai de Bars*: deinde portus de *Trane*: deinde portus de *Barlet*: deinde portus de *Sipunt*: deinde portus de *Bestre*: deinde portus de *Tremule* qui est portus ultimus de *Apulia*: deinde est *Ortona* qui est primus portus de terra *Veneciæ*: deinde portus de *Acre*: deinde portus de *Bescare*: deinde portus de *Acune*: deinde portus de *Ravenne*: deinde est *Venetia* civitas nobilis et portus bonus.

Sequitur, rex *Franciæ* in insula de *Cunfu* moram trahens nunciis suis ad *Tancredum* regem *Siciliæ* pro licentia habenda transeundi per terram suam missis, eorum ibidem reditum exspectavit. Quibus demum ad regem *Franciæ* cum literis licentiæ transeundi reversis, rex *Franciæ* galeas suas statim ascendens apud civitatem episcopalem qui dicitur *Octrente* in *Apulia* applicuit feria vj. sexto idus Octobris. Et inde recedens per *la Liche*, et per *Brundusium* civitates archiepiscopales, et per villam quæ dicitur *le Pekle*, et per *Monople* civitatem archiepiscopalem transitum fecit, et inde per *Bars* civitatem archiepiscopalem, ubi sanctissimum et incorruptum corpus sancti *Nicholai Mirreæ* civitatis episcopi requiescit. Et inde per *Trane* civitatem archiepiscopalem, et per *Barlet* burgum bonum, et per *Salpe* civitatem episcopalem et per villam quæ dicitur sanctus *Laurencius de Carinnam*, et per *la Trine* civitatem episcopalem, et per villam quæ dicitur sanctus *Luitredus*. Ibi deficit *Apulia* et incipit terra *Laboris*. Et inde transitum fecit per *Beneventanum* civitatem archiepiscopalem, ubi requiescit corpus sancti *Bartholomæi* apostoli, et per *Matelune* civitatem episcopalem, et per *Capuam* civitatem archiepiscopalem, et per *Calve* civitatem episcopalem, et per *Tyane* civitatem episcopalem, et per *Caian* et *Mignan* castella, et per sanctum *Germanum* villam bonam quæ est ad pedem *Cassiæ* montis sita. *Cassia* est mons magnus et excelsus, in cujus summitate est nobilis abbathia in qua corpus sancti *Benedicti* requiescit, et ipsa est in terra imperatoris *Romanorum*. Et ad sanctum *Germanum* quæ est ad pedem montis *Cassiæ* deficit terra *Laboris*

boris & incipit *Campania.* Deinde rex *Franciæ* per *Aquinam* civitatem episcopalem transitum fecit. Deinde per *Frisillum* civitatem episcopalem quæ est ultima civitas regis *Siciliæ*, et ibi deficit terra illius et incipit terra domini Papæ.

Et antequam rex *Franciæ* illuc venisset, ad *Henricum* Imperatorem nuncios suos misit, et licentia transeundi per terram suam ab eo accepta, juravit quod fidelitatem ei de vita et menbris et terreno honore portaret, & quod non fecit nec faceret auxilium regi *Siciliæ* contra eum. Deinde rex *Franciæ* transivit per civitatem *Anagne.* Deinde per *Mountfortyn* castellum. Deinde venit *Romam*; Ibi deficit *Campania* et incipit *Tuscana.* Cum autem rex *Franciæ Romam* venisset, *Celestinus* papa ipsum et suos cum summo honore et reverentia recepit, exhibens sibi et suis per octo dies quicquid eis fuit necessarium in expensis, et pro amore Dei et suo novum fecit remedium peregrinis in hoc, quod illum et omnes qui cum eo venerunt à voto et itinere peregrinationis *Ierosolomitanæ* absolvit, et non tantum illos sed eciam omnes qui post eum de terra *Ierusalem* venirent quamvis votum non perfecissent, & cum per illum non steterit, et palmas et cruces eis dedit; et ostendit regi *Franciæ* & suis capita apostolorum *Petri* & *Pauli*, & *Veronicam*, id est, pannum quemdam lineum quem Jhesus Christus vultui suo impressit, in quo pressura illa ita manifeste usque in hodiernum diem apparet, acsi vultus Jhesu Christi ibi esset: & dicitur *Veronica*, quia mulier cujus pannus ille erat *Veronica* dicebatur.

Rex vero *Franciæ* inmemor sacramenti quod *Ricardo* regi *Angliæ* fecerat cum exiret de terra *Ierusalem*, de pace & amore sibi servandis, ut manifestam animi sui nequiciam occultaret, super illo domino Papæ & omnibus Cardinalibus conquestus est, multa inconveniencia de illo dicens, scilicet quod ille eum à terra sancta fugaverat, & quod ille noluit pro eo quicquam facere, unde se vindicandi de illo in *Normannia* & aliis terris suis licentiam à domino papa petiit. Sed papa sciens eum sola invidiæ causa hoc dixisse, nullam ei licenciam dare voluit ad dampnum, gravamen vel molestiam in terra regis *Angliæ* faciendą. Sed sub anathemate prohibuit, ne ipse in eum vel terras suas dum in servicio Dei esset manum extenderet violentam. Discedens itaque rex *Franciæ* à *Roma*, per castellum sancti *Petri* transitum fecit. Deinde per *Sucre* civitatem episcopalem, deinde per *Biterne*, deinde per *Mountflasconn*, deinde per *Sanctam Christinam*, deinde per *Eke Pendannte*, deinde per *Redecoc*, deinde per *la Briche*, deinde per *Seint Cler*, deinde per *Boncovent*, deinde per *Senes la Vele* civitatem episcopalem, deinde per *la Marche* castellum, deinde per seint *Michel*, deinde per *Florentin* castella, & per seint *Denis de Bon repast*, & per *Arle le blanc*, & *Arle le noir*, & per *la Grace gelme* & per *Lospital*, & per *Lukes* civitatem episcopalem, & per mount *Cheveroil*, & per seint *Leonard*, & per *Lune* maledictam civitatem episcopalem, & per sanctam *Mariam de Sardena*, & per *Lealville*, & per *pount Tremble*, & per *Montbardon*, & per seint *Bennet* in monte *Bardon*, & per seint *Morannt* in monte *Bardon.* Ibi deficit *Tuscania*, & incipit *Italia.* Deinde transivit per *Cassennulam*, deinde per *Furnos*, & per seint *Domyn*, & per *Florens*, & per *Plesense*, & per *Papiæ* civitates episcopales. Deinde per *Morters*, & per *Roable*, & per *Verzeans* civitatem episcopalem, deinde per vallem de *Moriana*, ita quod paulo ante natale Domini venit in *Franciam* terram suam propriam.

Reflectendus est modo stilus ab oriente in nostrum occidentem, ut liquere possit qualis regni *Anglici* status in Regis absentia extiterit.

Willielmus itaque de *longo Campo Eliensis* episcopus dicti Regis Cancellarius & totius *Angliæ* summus Justiciarius, cui Rex ad orientem contra inimicos crucis Christi ut dictum est egressus, vices suas in administratione regni cum munitionibus regiis & plenitudine potestatis commiserat, qui jam uno anno ante obitum *Clementis* Papæ nuper defuncti ad rogatum Regis ut prædicitur legatus totius *Angliæ* extiterat, *Romæ* ad *Celestinum* papam dicti *Clementis* successorem misit, & iterum magna pecuniæ summa interveniente legatus totius *Angliæ* ab eo ut prius factus est; quod utique fortius agebat, eo quod utræque metropolitanæ ecclesiæ tunc temporis vacabant. Itaque sublato omni obstaculo quo minus ambularet in magnis, duplici potestate scilicet Apostolica & Regia fretus, clero pariter & populo arrogantissime præsidebat, & utramque sedem metropolitanam pro libito prosternebat. Nam ante adventum Regis *Ricardi* in terram sanctam *Theobaldus Cantuariensis* archiepiscopus apud *Tyrum* decesserat, & *Galfridum* Regis fratrem ad *Eboracensem* ecclesiam jam per plures annos vacantem noviter electum, ne consecraretur diu in quantum potuit impedierat. Et sic interea ut ad summum & pristinum gradum evectus videretur generale concilium ex *Anglia* terrore maximo *Londoniæ* usque *Westmonasterium* congregatum, ut suam ostenderet gloriam celebravit: In quo complex ejus *Hugo Nonant* episcopus *Cestriæ* querelam deposuit, sicut Chronica monachi *Cestrensis* testatur, quod monachi de *Coventreia* sanguinem suum coram altari fudissent; unde dictus *Willielmus Eliensis* episcopus decrevit monachos de *Coventreia* fore eliminandos, & clericos præbendarios instituendos. Hac quidem occasione captata, præfatus *Hugo* callidus homo, inverecundus & ad ausus improbos audax, litteratura eloquentiaque instructus, qui inter Priorem loci & Conventum discordias dudum seminaverat, jam manu armata monachos expulit enormium criminum tanquam reos; Moxque ad sedem apostolicam instructos direxit responsales, cum literis quorundam episcoporum attestantibus, quod monachi *Coventrenses* deserta Christi militia ad seculum essent relapsi, unde de ordinatione monasterii liberam petiit facultatem. *Romanus* vero pontifex sub cauta expectatione si forte quis ex monachorum adveniens in contrarium allegaret, per menses sex sententiam suspendit; sed sumptuum inopia retardans monachos, votum episcopi consummavit. Monachi tandem vel sero venientes, licet violentæ expulsionis injuriam diutius deplorarent, prævalente tamen episcopi potentia, astu & pecunia, per annos plurimos late dispersi monachi, rebus eorum ad clericorum præbendas redactis, prout poterant inopes victitabant. Quamobrem de isto *Hugone* in extremis laborante tradit fama, quod cum neminem sibi pœnitentiam imponere volentem reperiret, dixisse fertur. Et ego me adjudico pro male erratis meis pœna purgatoria usque ad diem Judicii

cruciandum. Sed & de quodam *Coventrensis* cœnobii monacho tradunt, qui causam domus suæ instanter sed infructuose diutius in Curia *Romana* agitabat, quod cum ad fores papales jugiter incubantem papa egrediens sic alloqueretur. Cur miser fores nostras indefinenter sic observas? Pater, inquit, expecto mortem vestram, nam te defuncto bonus forsan succederet qui nobis obtritis justiciam exhiberet. In hoc verbo compunctus pontifex qui inde exulcerari putabatur, causam jussit ad plenum celeriter ventilari.

Hiis vero temporibus fastus supradicti *Willielmi Eliensis* episcopi Regis Cancellarii ut præscribitur, in omnibus plusquam regius fere erat. Nam cum archiepiscopus *Rothomagensis* quem Rex cum aliis, ut prædicitur, in *Sicilia* in regimine regni ordinaverat, & eidem *Eliensi* episcopo auctoritate regii rescripti associaverat, *Cantuariam* ire se disponeret, ad ecclesiam ibi vacantem secundum Regis mandatum ordinaturus: idem Cancellarius ad eandem dignitatem aspirans, hoc proposito cito cum exuit, & ne hoc attemptaret terribiliter ei comminatus est: Itaque *Rothomagensis* otiosus in *Anglia* morabatur. Cancellarius vero in regni administratione collegæ impatiens, singularis ferus *Angliam* depascebatur. At non diu post, inquietam egit vitam malis contra eum succrescentibus, unde primi quidem motus occasio talis erat.

Gerardus de *Camvilla* vir dives & nobilis à rege Castelli *Lincolniæ* custodiam emerat cum adjacentis provinciæ præsidatu. Rege autem in orientali expeditione posito, cum nullus fere ejus speraret reditum, Cancellarius occasionem vel veram vel subornatam nactus, prædicto *Gerardo* præcepit sibi castrum *Lincolniæ* resignare. Ipse vero *Gerardus* necessitate compulsus ad *Johannem* se contulit Regis fratrem, favoreque ejus fretus, jussionem Cancellarii sprevit. Indignatus Cancellarius ad castrum illud obsidendum ex subjectis prope provinciis exercitum collegit, & transmarinam eciam militiam profusis stipendiis accersivit, cujus tamen adventum homo fervidus & moræ impatiens minime præstolabatur. Sed civitatem *Lincolniæ* cum ingentibus copiis ingressus, castellum pertinaciter obsedit, & conficiendis cum festinatione machinis laborem sumptuosum impendit. Sane illo circa obsidionis negotium sic occupato, *Johannes* cum suis super munitiones regias scilicet **Notyngham** & **Tykhull** irruit improvisus, easque viris & victualibus parum munitas inveniens, bidui negocio comprehendit: Tunc crescente fiducia superbo mandavit episcopo obsessori, ut vel obsidione soluta recederet, vel certe se ad excipiendum ejus impetum in proximo cautius præpararet. Sciens vero Cancellarius optimatum plurimos qui secum esse videbantur, animo tamen esse cum *Iohanne*, confusus abcessit. Hiis & aliis territus Cancellarius, post dies paucos amicis mediantibus, cum *Iohanne* solempne colloquium habuit, & pacem quibus potuit condicionibus cum eo fecit. Mox vero militiam illam transmarinam quam accersire curaverat, in *Anglia* applicuisse & advenire sibi cognoscens, resumpto spiritu à pactis resiliit, & protestatus est se in campo martis succumbendum vel *Johannem* ex *Anglia* propellendum. Demum tamen inter eos novis condicionibus facta est pax, dum ille sicut dicebatur *Johanni* satisfaceret ab injuria sibi illata de parte *Arthuri* manutenenda, & cautione præstita quod *Johanni* tanquam justo hæredi munitiones regias redderet si forte rex ab orientis partibus non rediret.

Hiis actis, *Johannes* pro tempore quievit; Cancellarius vero fastu agens solito tirannidem non exuit; Solum enim tanquam alter *Herodes* metuebat *Johannem*, & audito eo multa in populo faciebat. Interea hiis temporibus *Celestinus* papa electionem *Galfridi* fratris Regis *Eboracensis* electi ratam habuit & eandem confirmavit, & pallio ei misso, *Willielmo Thuronensium* archiepiscopo per rescriptum papale ut illum consecraret mandavit. Præterea idem papa *Celestinus* mandavit *Hugoni Dunolmensi* episcopo & in vi obedientiæ præcepit, ut ipse professionem & obedientiam canonicam prædicto *Galfrido Eboracensi* archiepiscopo faceret, literis de absolutione quas à *Clemente* papa prædecessore suo impetraverat, non obstantibus. Et si id facere nollet vel differret, idem papa dicto archiepiscopo dederat in mandatis, ut illum canonica severitate ad id ei & ecclesiæ suæ *Eboracensi* faciendum compelleret: unde dictus *Dunolmensis* à gravamine dicti archiepiscopi ad sedem apostolicam appellavit, & personam suam & ecclesiam *Dunolmensem* & omnes ecclesias ad eam pertinentes cum personis, capellanis & clericis sub protectione domini papæ & *Romanæ* ecclesiæ posuit. Et post consecrationem dicti archiepiscopi sicut & antea sub eadem forma ad summum pontificem iterum appellavit. Dictus autem archiepiscopus *Eboracensis* per dictum *Turonensem* episcopum consecratus, & pallio ut prædicitur à papa accepto, ad suam ire ecclesiam festinavit. Quod ubi comperit ejus persecutor *Willielmus Eliensis* episcopus Regis Cancellarius & totius *Angliæ* Justiciarius, mox per satellites suos possessiones archiepiscopatus *Eboracensis* tirannice invasit, & præter res inmobiles cætera omnia improbus dilapidator vel potius deprædator abrasit. Et cum idem archiepiscopus apud **Witsand** ad transfretandum in *Angliam* venisset, prohibitum est ei ex parte dicti Cancellarii & Regni Justiciarii, ne contra sacramentum quod Regi in *Normannia* fecerat in *Angliam* venire præsumeret; & nichilominus super hoc portus caute custodire præcepit, ne in *Angliam* vel ad suam ecclesiam liber ei esset ingressus. Dictus vero archiepiscopus prohibitioni suæ parere nolens, sed de auxilio fratris sui *Ichannis* confidens, apud *Doveryam* in *Anglia* applicuit confidenter. Moxque custos castri, germanam Cancellarii in conjugio habens, appulso progressum inhibuit, & ingressum ejus citissimis nunciis Cancellario indicavit. Qui ferocis animi motum nequaquam dissimulans, præcepit ut eum rebus omnibus nudatum à cœnobio monachorum *Doveryæ*, in quo ne à satellitibus dicti Cancellarii caperetur statim post applicationem suam confugerat, & interim moram trahens obsessus fuerat, abstrahi & in arce castri *Doveryæ* custodiri. Unde dum quadam die post celebrationem missæ vestibus sacerdotalibus ad altare adhuc staret indutus, illi funesti satellites venientes, vehicula et obsellas et quæcumque ejus vel clericorum suorum erant diripuerunt, non personæ clarissimæ, nec sacrato loco reverentiam præbentes, sed ipsum ab altari violenter avulsum et ab ecclesia contumeliose abstractum per vicos & lutum platearum viliter usque castrum de **Dover** duxerunt, et ibi cum *Mathæo* de *Clere* Constabulario in custodia tradiderunt.

Illo

Illo quidem carcere sic servato, fama hujus enormitatis velociter discurrens, et quasi super pennas ventorum gradiens in brevi totam *Angliam* replevit. Mox majores in Cancellarium fremunt, minores eidem mala imprecantur, et universi tirannum votis communibus detestantur. *Iohannes* vero de fratris sui captivitate maxime dolens, quæsivit à Cancellario, si per eum hæc facta fuissent. Cui ille respondens, Per me quidem hæc facta sunt, nam ille contra sacramentum quod regi fratri suo in *Normannia* fecerat, in *Angliam* venit, et ideo eum cepi: *Iohannes* vero hoc audiens, non tantum ad fratris liberationem set et ultionem justissimo motu exarsit. Itaque congregatis ex omni terra dicionis suæ, necnon et ex regione *Walliarum* ingentibus copiis properabat: cui mox Comites, et Barones plurimi et *Wintoniensis* episcopus cum milicia copiosa accessere, nec episcopi *Bathoniensis* et *Cestrensis* sive *Lichefeldensis*, qui paulo ante principales consiliarii, complices et fautores dicti Cancellarii extiterant, defuere, sed tirannicis ejus motibus et inmoderato fastu offensi cum cæteris præ cæteris in eum tunc linguis simul et animis sæviebant. *Iohannes* vero iterum tunc Cancellario mandavit, quod fratrem suum archiepiscopum libere permitteret abire, affirmans sub juramento, quod nisi celerius hoc fecerit, ipse eum in manu potenti et extento brachio liberaret. Minis itaque *Iohannis* auditis, Cancellarius non erat ausus eum diutius retinere, sed captivum præcepit pontificem relaxari.

Liberatus itaque archiepiscopus cum à carcere exiret, *Londoniam* venit Comiti *Iohanni* fratri suo et archiepiscopo *Rothomagensi* ac universis *Angliæ* episcopis de injuria ei illata per *Eliensem* episcopum conquestus est. Et cum idem episcopus *Eliensis* id emendare noluisset, dictus archiepiscopus et sex episcopi cum illo sententiam excommunicationis in ipsum tulerunt, eum excommunicatum publice denunciantes. Postea *Iohannes* Comes et archiepiscopus *Rothomagensis* et omnes episcopi *Angliæ* sæpius rogabant dictum Cancellarium episcopum *Eliensem*, ut dicto archiepiscopo *Eboracensi* de injuriis per ipsum ei illatis satisfaceret. Quod cum ipse facere renuisset, dictus Comes *Iohannes* et episcopi diem peremptorium ad id faciendum apud **Redyngges** sibi statuerunt, et nisi ille ad illum diem vel infra satisfecerit, sententia ulterius differre non posset. Ad quem diem dictis *Iohanne* Comite et *Angliæ* episcopis ibi præsentibus, et adventum dicti Cancellarii per tres dies expectantibus, idem Cancellarius apud *Wyndesoram* moram faciens ad eos venire seu nuncium mittere minime curavit: Unde dicto *Iohanne* et archiepiscopo *Rothomagensi* et aliis episcopis *Londoniam* properantibus, ipse Cancellarius hoc audiens, ire *Lundoniam* cum manu potenti eciam festinavit. Et dum iter faceret, contigit quod familia Cancellarii et familia *Iohannis* Comitis non longe à *Windesora* sibi invicem obviantes, congressum acriter pugnando fecerunt; et dum præliarentur, uno milite dicti Comitis interfecto, familia ejusdem Comitis prævaluit: Unde Cancellarius licet loricatus et amicorum et militum peregrinorum copiis stipatus, *Londoniam* statim fugit. Quam ingressus, quibus paulo ante terribilis fuerat, ne sibi in illo articulo deessent humiliter supplicavit.

Illi vero prioris fastus et ferociæ ejus memores, favorem Comiti *Iohanni* potius præstiterunt. Spe itaque frustratus in arcem regiam cum suis omnibus se recepit, quibusdam potentibus qui cum eo esse videbantur mox ad partes *Iohannis* transeuntibus. *Iohannes* vero Comes, Episcopi, Comites et Barones plures ipsum Cancellarium à tergo sequentes, eodem die scilicet die tercia post festum sancti *Michaelis Londoniam* intraverunt. Qui statim in crastino & cives *Londonienses* cum illis in atrio ecclesiæ sancti *Pauli* convenientes, dictum Cancellarium de multis injuriis quas fecerat accusabant. Ac archiepiscopus *Rothomagensis* & *Willielmus* Marescallus Comes de *Struguill* tunc primo coram populo literas regis *Ricardi* ostenderunt, per quas dominus rex à *Messana* mandaverat, quod si Cancellarius stultum quid fecerit, quod in detrimentum regni & regis esset, dictus archiepiscopus *Rothomagensis* loco illius institueretur, una cum præfato *Willielmo* Marescallo & *Gaufrido filio Petri* & aliis Justiciariis dicto Cancellario prius associatis. Placuit igitur Comiti *Iohanni* fratri regis, & omnibus Episcopis, Comitibus, & Baronibus, & civibus *Londoniensibus*, quod Cancellarius ille à regni regimine deponeretur, & loco illius *Rothomagensis* archiepiscopus officio suo sicut rex mandaverat fungeretur. Quod & ita factum est.

Tunc Comes *Iohannes* & alii Comites & Barones cum civibus *Londoniensibus* ipsum in Turri ejusdem urbis fortiter obsederunt, in quo tantus erat cum eo numerus ut in stricti loci angustiis sua illis esset nocivior multitudo, quam hostium foris frementium fortitudo. Videns igitur Cancellarius se in arto positum, post unam noctem ad *Iohannem* & cæteros obsessores egressus, facultatem abeundi humili alloquio impetravit. Mane ergo concilio cum omnibus fere magnatibus regni habito, præsente domino *Iohanne* fratre regis, & *Rothomagensi* & *Eboracensi* archiepiscopis, præsentibus eciam episcopis *Dunolmensi*, *Londoniensi*, *Wintoniensi*, *Bathoniensi*, *Roffensi*, *Norwicensi*, *Lincolniensi*, *Herefordensi*, *Menevensi* & *Coventrensi*, factoque concilio coram omni populo totius civitatis: præsentibusque Justiciariis domini regis & approbantibus, de consilio universorum statutum erat, ne talis in regno de cætero dominetur per quem ecclesia Dei ad ignominiam, & populus ad inopiam esset redactus: ut enim cætera omittantur, ipse & garciones sui totum regnum exhauserant, nec baltheum feminæ remanserat, nec monile nec anulus nobili, nec quodlibet precium Judæo alicui. Thesaurum quoque regis exinaniverat, ut in omnibus fere scriniis vel sacellis nichil præter claves de toto suo tempore posset inveniri. Tercia autem die promisit firmiter & per quendam de suis, cunctis videntibus, corporaliter fidem dedit, quod insulam non exiret, donec castella quædam quæ in manu sua habebat & ibi fuerant nominata, libere penitus resignasset, et personis nominatis tradi fecisset, super quo fratres suos et camerarium suum obsides dedit.

Quo facto, ingloriosus *Cantuariam* properavit, ut ibi sicut dicebat crucem acciperet peregrinationis, et crucem deponeret legationis, quam per annum et dimidium post mortem papæ *Clementis* in *Anglicana* ecclesiæ portaverat detrimentum. Omnes enim ecclesias *Anglicanas* crux illa redemit, id est ad redemptionem coegit; Nec fuit aliquis inmunis qui crucis illius signata non sentiret. Et si forte alicujus episcopi domum intraret, centum vel ducentarum

marcarum procuratio sua erat. Cumque postea usque **Dover** venisset, et ibi in castro moram aliquam cum viro sororis suæ fecisset, inmemor suæ professionis et fidei obligationis quam fecerat, confusionem objectionis suæ non ferens, in transmarinis partibus proposuit navigare, prædictos obsides quos ut dictum est dederat, à retro se in mortis periculo dimittendo. Et cum transfretare aperte non auderet, novum genus fraudis invenit, & sese feminam simulavit cujus sexum semper odit, vestemque sacerdotis in habitum convertit meretricis. Proh dolor! vir factus est femina, Cancellarius Cancellaria, sacerdos meretrix, episcopus scurra. De castro igitur superiori licet claudus esset pedibus praelegit properare ad litus, tunica feminea viridi & enormiter longa pro tunica sacerdotis jacinctina indutus, capam habens ejusdem coloris deformiter manicatam pro planeta, peplum in capite pro mitra, pannum lineum quasi ad vendendum in manu sinistra pro manipulo, virgam venditoris in dextra pro baculo pastorali. Talibus ornatus antistes descendit ad mare. Et qui loricam militis sæpius gestare solebat, mira res quod tam effeminati animi factus animum femineum praelegit. Cum enim sederet in litore supra petram, piscator quidam scortum reputans invenire, statim propius accessit, & qui quasi nudus de mari descenderat, calefieri cupiens cucurrit ad monstrum, & manu sinistra collum complectens, dextera partes inferiores rimatur. Cumque tunicam subito sublevasset, & nimis inverecunde ad partes verecundas manum extendisset, femoralia audacter sensit, & virum non feminam certis argumentis agnovit, & vehementer admirans retro prosiliens, totus attonitus voce magna proclamat: Venite omnes & videte mirabilia, quia in femina inveni virum. Protinus servientes ejus & noti qui stabant à longe, accesserunt, & quadam modesta violentia eum repulerunt, & ut taceret increpaverunt. Tacuit ergo piscator & clamor ille quievit; & sedebat Hermofroditus tempus navigationis expectans. Interim mulier quædam exiens de villa videns pannum lineum quem ille ut illa gestabat vendicioni expositum, & procedens cœpit inquirere quanti esset precii, & pro quanto ulnam daret. Ille non respondebat quia linguam *Anglicanam* prorsus ignorabat. At illa magis instabat, & continuo supervenit alia mulier illud idem instanter inquirens & plurimum instans, ut ei precium venditionis aperiret. Cumque ille nichil responderet sed magis subrideret, cœperunt inter se confabulari & quærere, quisnam esset. Et dolum arbitrantes, projecerunt manus ad peplum quo facies tegebatur, & submittentes à naso usque deorsum, viderunt faciem hominis nigram & noviter rasam: cœperunt stupescere ultra modum, & corruentes eum ad terram, voces ad sidera tollunt, dicentes, Venite, lapidemus hoc monstrum qui deformavit utrumque sexum. Et facta est statim multitudo virorum & mulierum extrahentium de capite peplum, & trahentium eum in terra prostratum per manicas & capucium ignominiose per arenam et saxa, non sine aliquali corporis læsione. Servientes autem sui bis vel ter impetum in turbam fecerunt ut eum liberarent, sed non potuerunt, quia totus populus eum insaciabili corde persequens, ipsum verbis, alapis, sputis, pluribus modis turpiter tractaverunt. Et sic per totam villam ductum in quodam celario tenebroso per magistratum loci eum carcerali custodiæ mancipabant, quousque sciretur quid super hoc regni proceres decernerent & magnates.

Tractus est igitur qui traxerat, captus est qui ceperat, ligatus qui ligaverat, & incarceratus qui incarceraverat; ut secundum quantitatem culpæ commensurabilis videretur quantitas pœnæ. Factus est ergo obprobrium vicinis suis valde, & timor notis suis, & datus est in derisum omni populo. *Johannes* quidem comesagnito quid acciderat hostili animo exultavit, atq; aliquid in eum quo magis dehonestaretur ordinare voluit & sancire. At vero episc. justo rubore confusi, quod tam fœda res in persona episcopali accidisset, vigore ecclesiastico ut dimitteretur egerunt. Post octo igitur dies *Johannes* frater regis præcepit illum à carcere liberari, & dedit illi licentiam transfretandi. Dimissus autem & quantum poterat dolorem quo intus urebatur foris dissimulans, abiens in *Flandriam* transfretavit. Tyranno igitur qui regnum turbaverat expulso, episcopi & optimates cum *Johanne Londoniis* congregati, de regni ordinatione tractare cœperunt, & prius quidem de omnibus, regis *Ricardi* propter Christum peregrinantis fidelitate servata, fratri suo *Johanni* fidelitatem juraverunt, & quod ipsum in dominum suum & regem reciperent si rex decesserit sine prole. Et tunc regni administrationem *Rothomagensi* archiepiscopo, quem ad hoc ut prædictum est idem rex à *Sicilia* in *Angliam* miserat, communi decreto & consilio tradiderunt, amotis tyrannicis provinciarum ministris, eorumque locis aliis ordinatis. Quibus actis, *Anglia* in cunctis suis finibus pacem recepit, & sub novis rectoribus decenti cœpit moderamine gubernari, malis plurimis cum ipso tyranno eliminatis, juxta illud *Salomonis, Eice derisorem & exibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ.*

Dictus autem Cancellarius in *Flandriam* ut prædicitur positus, cum iter ageret, quidam de terra illa quibus ipse dum esset Justiciarius in *Anglia* injuriam fecerat, manus in eum & homines suos injecerunt, & donec eis satisfecit tenuerunt. Et procedens inde venit *Parisius*, & dedit *Mauricio* episcopo lx. marcas argenti pro eo quod ipse eum recepit ibidem in ecclesia cum processione solempni. Deinde rediit *Normanniam*. Sed per mandatum *Rothomagensis* archiepiscopi pro excommunicato habebatur omni loco quo ipse in archiepiscopatu prædicto venit, & quamdiu ibi moram fecit ecclesiastici à divina celebratione cessabant. At ille Cancellarius priori superbia adhuc elatus, *Anglos* pungere & castigare ut ante fecerat meditatus, memor piæ recordationis avi sui qui servilis conditionis in pago *Beluacensi* aratrum ducere & boves castigare consueverat, nunciis suis ad papam *Celestinum* missis, significavit ei, qualiter *Johannes* Comes *Moretonii* & complices sui eum à regno eicientes, à regimine ejusdem deposuerant quod rex illi in suo recessu tradiderat, & conquerens sibi de injuria restitutionem ablatorum petebat, juri se offerens pariturum. Et quod si domino regi facta ejus & expensæ non placuissent, ipse in omnibus ejus satisfaceret voluntati. Super quo papa commotus scripsit universis archiepiscopis & episcopis in hac forma.

Celestinus *episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis & episcopis in regno* Angliæ *constitutis, salutem, & apostolicam bene-*

benedictionem. Cum dilectus in Christo filius noster Ricardus illustris rex Anglorum quando se suscepto signo crucis ad ulciscendum injuriam redemptoris accincsit, tutela regni sui curas, quod sicut vir intelligens et requirens Deum duxerit obsequio postponendum, sub apostolica protectione dimiserit; statum regni sui, ac jura & honorem ipsius tanto majori studio conservare volumus & debemus, quanto de nostra protectione confisus majoribus periculis personam suam & res pro exaltatione sanctæ religionis exposuit, & in obsequio creatoris laudabilius, favente Domino cum eo signum in bonum, atque ferventius sicut ex suis operibus eluceßit cognoscitur se habere. Quoniam igitur quædam tam contra regnum ipsum quam contra venerabilem fratrem nostrum Willielmum Eliensem episcopum apostolicæ sedis legatum cui regnum tradidit gubernandum, per Johannem Comitem Moretonii & quosdam alios accepimus attemptata quæ nonnulla in se suspicionis continent argumenta, & si vera sunt non in modicam noscuntur sedis apostolicæ contumeliam redundare, eidem præsumpcioni tanto maturius duximus occurrendum, quanto ex mora ipsa jam dicto regi & Jerosolimitanæ terræ gravius detrimentum ac nobis & ecclesiæ Romanæ major inde posset ignominia provenire. Proinde universitati vestræ per apostolica scripta mandamus, & in virtute obedientiæ præcipimus, quatinus, si prout nobis insonuit, memoratus Comes vel alius in jam dictum episcopum manus violentas injecere, vel eum capere vel juramentum quodlibet ab eo per violentiam extorquere, seu eum in captione tenere, seu statum regni à serenitate regia in recessu suo dispositum aliquatenus immutare præsumpserit vel præsumpsit, omni dilatione vel simultate postposita convenientes in unum, prædictum Comitem & omnes antedictæ præsumpcionis consiliarios, auctores, complices & fautores accensis candelis & pulsatis campanis, omni appellatione & excusatione necnon & personarum acceptione postpositis, publice nuncietis vinculo excommunicationis astrictos, & tamdiu faciatis eos sicut excommunicatos ab omnibus arcius evitari, necnon & in terris eorum & in aliis quas invaserit, præter pœnitentias & parvulorum baptismata divina penitus sine appellationis obstaculo prohibeatis officia celebrari, donec jam dicto legato tam à captione quam à juramento primitus absoluto, & regno ipso in statum à prænominato rege in recessu suo dispositum reformato, cum testimonio literarum ipsius legati & vestrarum pariter ad sedem veniant apostolicā absolvendi: Scituri pro certo, quod si in hujusmodi nostri executione præcepti negligentes fueritis aut remißi, non minorem in vos præstante Domino duximus ultionem, quam si prædicta injuria personæ nostræ vel uni de fratribus nostris esset irrogata. Dat. Laterani iiij. non. Decembris pontificatus nostri an. primo.

Auctoritate igitur literarum istarum prædictus Willielmus Eliensis episcopus domini regis cancellarius & apostolicæ sedis legatus scripsit Hugoni Lincolniensi episcopo, in hac forma.

Willielmus Dei gratia Eliensis episcopus & apostolicæ sedis legatus & domini regis cancellarius venerabili fratri & amico karissimo Hugoni eadem gratia Lincolniensi episcopo, salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Quanto de dilectione vestra pleniorem fiduciam tenemus majoremque constanciam in vobis invenimus, tanto confidentius discrecioni vestræ ecclesiæ Dei negocia & domini regis & nostra committimus exequenda, confidentes in Domino de vobis quod præceptis apostolicis & nostris vestra caritas pontificaliter respondebit. Mandamus igitur vobis et in virtute obedientiæ et ea qua fungimus auctoritate præcipimus, quatinus ad exequendum mandatum apostolicum universis archiepiscopis & episcopis Angliæ destinatum, ut cæteris fratribus nostris omnibus vel quibusdam cito conveniatis, ne diutius in ecclesia Dei & sacerdotibus ejus laicalis iniquitas malignetur, ne tergiversatione vel dissimulatione aliqua illorum malignitas nobis debeat imputari. Ea vero quæ dominus Papa mandavit de persona Johannis Comitis Moretonii temperavimus, differentes usque Dominicam quæ cantatur Esto michi, ut si forte interim resipiscere vellet, nos inde Deo gratias redderemus, & pro eo in conspectu domini Papæ & domini Regis Angliæ athletæ Crucifixi preces funderemus affectuosas ut delicti sui veniam mereretur, & modis omnibus honori & commodo ejus, salva fidelitate domini Regis & honestate sacerdotii nostri, operam adhiberemus & diligentiam efficacem. In terris autem excommunicatorum nulla divina celebrari permittatis præter baptisma parvulorum & pœnitentias. Nomina autem eorum qui à domino papa excommunicati sunt & à nobis denunciata, quorum factum ita evidentia facti notorium sit quod nulla poterunt tergiversatione justiciari, hæc sunt, Walterus Rothomagensis archiepipiscopus, Godefridus Wintoniensis, Hugo Coventrensis episcopi, Willielmus Marescallus, Gaufridus filius Petri, Willielmus Bruuer, Hugo Bardolf, Ricardus Malebise, & Hugo frater ejus, Jacobus & Simon filii Simonis, Simon de Averenches, Rogerus filius Ranfray, & Gilbertus & Ranfray filii ejus, Gerardus de Chanvilla comes de Saresbiri, Johannes Marescall comes de Melent, Gillebertus Basset, Thomas Basset, Henricus de Veer, Gosselinus filius Ranfray, Stephanus Ridell Cancellarius Moretonii quem ut episcopus & papa legatus vobis denunciamus excommunicatum, & magistrum Benedictum qui sigillum domini Regis contra statuta regni & contra prohibitionem nostram ferre præsumit, & Johannem Oxoniensem archidiaconum. Ad hæc vero vobis specialiter & districte præcipimus, quod Hugonem Coventrensem episcopum quem sollempniter excommunicavimus non solum quia verbo & opere episcopum diffitetur, sed quia in manu piæ recordationis Baldewini Cantuariensis archiepiscopi fidem corporaliter præstitit de comitatibus non tenendis, verum quia totius subversionis regni Angliæ consulator extitit manifestus & auctor, & turbator pacis & contra regiam dignitatem & utilitatem publicus advocatus, publice denuncietis excommunicatum, & faciatis ab omnibus arcius denunciari, ne de cætero ovis tam morbida gregem domini valeat inficere & maculare. Hugonem vero Bardolf qui ad prius non fuit in ejectione & captione nostra, à prædicta denunciatione excipimus ut statim ammonitus Willielmo de Stutevilla resignet castella de Scardeburg & de tota Everwikschira & de Westmerland quæ detinet occupata. Prohibeatis eciam universis in vestra diocesi constitutis sub interminatione anathematis, ne pro illis qui se in Anglia Justiciarios gerunt aliquid faciant nec in aliquo violenti & usurpatæ obediant potestati. Valete.

Aliam

Aliam eciam literam *Elienſis* epiſcopus miſit eidem *Lincolnienſi* epiſcopo ſub eo qui ſequitur tenore.

Willielmus *Dei gratia* Elienſis *epiſcopus & apoſtolicæ ſedis legatus et domini Regis Cancellarius*, Hugoni *eadem gratia* Lincolnienſi *epiſcopo venerabili fratri & amico ſalutem. Ea qua fungimus auctoritate vobis mandamus & in virtute obedientiæ præcipimus, quod archidiaconatum & omnes redditus* Johannis Oxenefordenſis *archidiaconi in manu noſtra ſaiſiatis & recipiatis & conſervetis donec apoſtolicum aut noſtrum mandatum inde acceperitis, qui cum avunculo* Rothomagenſi *archipræpilato pacem & tranquillitatem regni* Angliæ *perturbat, & malum quodcumque poteſt domino Regi & regno tanquam hoſtis regni & nobis perquirit, unde auctoritate domini Papæ illum excommunicationis vinculo innodavimus.*

Similiter dictus *Elienſis* epiſcopus quibuſdam aliis epiſcopis *Angliæ* in quibus fiduciam habebat ſcripſit. Sed nullus eorum mandatum domini Papæ nec ſuum eſt executus, non enim eum pro legato neque regis cancellario habebant. Sed dictum reſcriptum apoſtolicum quadam cautela epiſcoporum *Angliæ* deluſum viribus caruit. Unde præfatus *Rothomagenſis* archiepiſcopus & cæteri domini regis Juſticiarii eum ab epiſcopatu ſuo diſſeiſiaverunt, & propter theſauros regis quos ipſe adnichilaverat, ad opus regis redditus epiſcopi collegerunt. Videns ergo dictus epiſcopus *Elienſis* regis cancellarius pro ſe nichil agi poſſe, *Johanne* adverſo, per clandeſtinos nuncios cum eodem *Johanne* & *Elianora* regina matre ſua colluſit, utpote qui prædictæ reginæ multa dederat & ſe plura daturum promiſerat, & qui eciam dicto *Johanni* pro auxilio ſuo & reſtitutione ſua in regimine regni habenda quindecim milia marcarum promiſerat. Unde dicta ſumma illi *Johanni* præſtita, vel ut prædicitur promiſſa, in favorem ejus & reginæ confidens, audacter in *Angliam* apud *Doveriam* applicuit, & mox ut litus attigit, tanquam ad detergendum dedecus quod ibidem incurrerat, erectis ſuæ legationis inſigniis glorioſus refulſit. Non tamen ulterius eſt progreſſus, ſed ibi in caſtro apud *Mathæum de Clere* virum germanæ ſuæ reſedit donec agnoſceret utrum metu regio vel apoſtolico, cum jam *Johannem* maximum omnium placaſſet, adverſarii ſui eum reciperent inclinati. Hujus ergo gratia nunciis *Londoniam* ad reginam & comitem *Johannem* & archiepiſcopum *Rothomagenſem* & alios Juſticiarios *Angliæ* miſſis, reſtitutionem ablatorum ſibi fieri poſtulavit, offerens ſe in omnibus quæ adverſus eum dicerent paratum eſſe ſtare juri & regiæ voluntati. Regina autem & filius ejus *Johannes* comes antedictus pluribus modis pacem inter illum & dictum *Rothomagenſem* archiepiſcopum & cæteros regni magnates facere conantes, dicebant, » quod ſicut illi » credebant, multum regi ſine illius præcepto dejectio » ſua à regni regimine diſpliceret. Sed exceſſibus & importunitatibus quas ipſe Cancellarius in plebem *Anglicanam* ſibi commiſſam exercuerat à dicto archiepiſcopo *Rothomagenſi* & aliis prælatis & regni magnatibus recitatis & intellectis, regina prædicta quievit, & *Johannes* filius ejus acceptis à dicto archiepiſcopo *Rothomagenſi* & cæteris *Angliæ* Juſticiariis duabus milibus marcis argenti de theſauro regis fratris ſui, eorum conſilio adquievit, & una cum illis & matre ſua regina dicto *Elienſi* epiſcopo ne ulterius procederet mandavit, & ſic univerſi directis ad eum viris honoratis eum tanquam regni turbatorem hoſtemque publicum à regni finibus recedere juſſerunt.

Cancellarius ergo à deſiderio ſuo fruſtratus moram ibidem diutius facere non audebat; ſed territus & confuſus mari tranſito multum eſt genti *Anglicanæ* comminatus. Et ut dicebatur ſtatim poſtquam applicuerat, ad *Philippum* regem *Franciæ* domini ſui regis *Angliæ* inimicum perrexit, & familiariter cum eo moram faciens, multa, ut dictum erat, in domini ſui regis & regni pernicie machinatus eſt.

Interim clerici quos *Walterus Rothomagenſis* archiepiſcopus prædictus poſt dejectionem *Willielmi Elienſis* epiſcopi antedicti *Romam* miſerat cum literis ſuis & literis epiſcoporum *Angliæ*, contra eundem *Elienſem* epiſcopum, domino ſuo *Rothomagenſi* archiepiſcopo ſub eo tenore qui ſequitur reſcripſerunt.

Waltero *Dei gratia* Rothomagenſi *archiepiſcopo kariſſimo domino & patri clerici ſui ſalutem. Omittimus pericula & labores quos in via ſæpius nos oportuit ſuſtinere, & quod frequenter inſidiis declinatis tandem incidimus in latrones, boniſque omnibus præter quadam equos & literas ſpoliati ſine omni viatico ad urbem venimus ſumptuoſam iij. die Februarii, apud beati* Petri *eccleſiam curia commorante. Ibi invenimus Cancellarii clericos jactantes plurima & multa ut videbatur proſperitate gaudentes; nam plenæ legationis officio impetrato, jam ſæpe dominus Papa & quidam Cardinalium* Elienſi *epiſcopo cum ſubſcriptione legati ſuas epiſtolas dirigebant, & jam principalibus legationis bullatis literis inde nondum traditis ſeſe receſſui inminenti nuncii præcingebant. Etenim dominum Papam ex toto pronum invenimus ut partes Cancellarii tueretur. Et qui domino Papæ familiarius aſſident & adhærent, ipſius negocia tanquam propria promovebant. Verum per Dei gratiam ad adventus noſtri inſtantiam literæ ſunt retentæ, quibuſdam qui negocia noſtra devocius reſpiciunt ſæpe & multum dicentibus interfuiſſe attencius, adeo quod neceſſaria erat veſtrorum præſencia nunciorum. Porro quando potuimus audiendi copia impetrata coram domino Papa & Cardinalibus univerſis literas propoſuimus à vobis & epiſcopis & prælatis & juſticiariis* Angliæ *deſtinatas, cum diligentia digna, cætera adnectentes quæ intentioni noſtræ credimus expedire. Cum vero nuncii* Elienſis *epiſcopi attemptaſſent obicere tam reſponſionibus quam objectis, dominus Papa in veſtri depreſſione negocii plurima indignanter & cum amaritudine proponebat, multiplicatis inculcans ſermonibus & affirmans,* » Scimus quod » illuſtris Rex *Anglorum*, domino *Elienſi* epi- » ſcopo regni ſui totius adminiſtrationem reliquit, » nec aliquem ei adhibuit minorem vel majorem. » Literas domini Regis ſuper eo vidimus, revoca- » torias aut contraria, non vidimus, nec videmus, nec » earum tranſcriptum ſigillis appoſitis & autenticis » conſignata. Sed multæ venerabiles perſonæ ſcribunt » contra dominum Cancellarium; & pro domino » Cancellario multarum recepimus venerabilium » literas perſonarum. Sed literæ quas vos portatis » eorum ſunt qui dominum Cancellarium expule- » runt, nec miramur admodum ſi pro ſe ſcribere » videantur. Scimus quia dominus Rex nulli unquam » mor-

» mortalium tantam dilectionem exhibuit vel honorem impendit quantam domino *Eliensi*: ipsum namque fecit episcopum venerandæ sedis & ditissimæ *Eliensis*, sed & Cancellatum, sed & regnum *Angliæ* universum ejus solius custodiæ commendavit. Sed nec omnibus istis contentus esse potuit dominus rex, sed & pro Legationis officio domino Cancellario committendo & bonæ recordationis Domino *Clementi* & nobis eciam supplicavit. Vide quam tenere amabat eum: quem unquam hominum tantum diligit vel dilexit? Ad preces domini regis & instantiam multam præsentem legationem indulsimus domino *Eliensi*. Ab homine quantum dilexerat regem tam subito tantam gratiam revocasse, vix credere possumus, nisi literas ejus & sigillum regium videremus. Et quod domino regi dedimus puta legationem domini *Eliensis*, sine falsitatis nota nec suspendere possumus nec auferre. Sed omnes *Anglicani* Episcopi pro eodem legationis officio confirmando nobis proprias literas transmiserunt, & nobis unanimiter supplicantes pro eodem Cancellario commendationem plurimam porrexerunt, & modo contrarium postulatur ab eis, suæ potius levitati imputandum videtur. Sed & dominus vester *Rothomagensis* archiepiscopus nobis pro domino *Eliensi* plenas devotione literas destinavit; & cum pro ipso scripsisset dum prosperis uteretur, contra ipsum exilii calamitate oppressum eos grave est exaudiri, cum contra eos scriptum sit,

Cum fueris felix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila solus eris.

» Porro cum pristina felicitate gauderet & legationis vice apud nos fungeretur, quæ unquam ecclesia, quod monasterium, quæ persona, quis vulgaris aut nobilis super errogationibus domini *Eliensis* vel ecclesiarum gravamine verbum ad nos miserat vel querelam? omnes applaudebant felici, omnes murmurant in oppressum: Amici fortunæ fuerant, cum fortunæ gratia recedentes.

Hæc quidem & multa alia à domino papa opposita fuerunt qui superiorem non habet, & à pontifice summo & Judice & cujus voluntati nemo est qui resistat. Sed & multum contra vos quibusdam facere videbatur, quod dominus rex in recessione sua supplicavit pro vobis ut in Normanniæ *partibus & cæteris transmarinis vobis legatio confirmaretur, unde prima facie nemini videbatur quod regiæ esset voluntatis vos in* Angliæ *partibus administrationem habere, cum &* Angliæ *tutelam gerere & legationis officium in* Normannia *exercere uni & eidem homini nec promptum nec facile videbatur. Sed & forma regiæ voluntatis quæ pro vobis fuerit à rege Cancellario destinata senescallo* Normanniæ *à Rege dicebatur transmissa, ut & ipse in* Normanniæ *partibus vestro consilio fungeretur. Ad quæ & similia cum responsiones idoneas haberemus, tamen domini papæ favor & adjutorium in partem contrariam vertebantur. Verumtamen dubitare coactus, tum ad instantiam vestram tum Cardinalium aliquorum favore quos in partis vestræ gratiam traxeramus, Cardinalibus omnibus congregatis in unum singulorum consilia requisivit, vestroque negocio diu suspensis deliberationibus agitato, suam dominus papa sedens pro tribunali sententiam protulit sub hac forma, (puta ut breviter & summatim procedamus:) Cancellarium à vestra & domini decani* Rothomagensis *denunciatione absolvit, & vice mutata sententiam Eliensis episcopi quam occasione quarundam probabilium literarum in vos tulerat & decanum & alios quosdam Cancellario odiosos nullam fuisse judicavit. Porro dominus papa in sua procedens sententia super injuria* Eboracensi *archiepiscopo irrogata sine forma præscripta Cancellario purgationem indixit. Legationem autem nec ejus executionem ademit, cum jam ipsum ad precum regiarum instantiam contulisset, & vobis eciam supplicantibus cum pontificibus* Angliæ *universis; eam tamen legationem protulit exequendam sub hac exceptione adjecta, quod ipse interdictum vel suspensionis vel excommunicationis sententiam proferendi in vos vel in decanum* Rothomagensem *vel episcopos* Angliæ *vel Justiciarios vel magnates nullam habeat potestatem. Cujus interpretationem sententiæ nos habituros confidimus utiliorem, verborum faciem vobis in ipsis proximis literis transmissuros. Senenciæ vero prænominatæ adjecit, quod concilio Cardinalium convocato nostroque adhibito & nunciorum domini* Eliensis, *personas venerabiles in vestris partibus providebit, quibus mediantibus inter vos & dominum Cancellarium possit pax & concordia reformari, saltim quantum ad mutuum rancorem animi remittendum. In hujus autem deliberationis tractatu & prædicta forma sententiæ, eas profecto credimus ex toto literas revocandas, quæ cum essent ab episcopis tocius* Angliæ *destinatæ tamen occasione ipsarum idem Cancellarius vos cum multis aliis excommunicationis vinculo denunciavit astrictos. Super qua tamen denunciatione cum nos domino papæ ad mandatum domini* Rothomagensis *decani proposuissemus querelam in Consistorio coram universis Cardinalibus & populo, lectis eisdem literis & inspectis, quantum protestatus est voce coram omnibus exaltata,* » quod nunquam prædictæ literæ à conscientia ejus originem habuerunt, *cœtu Cardinalium de se ibidem cum admiratione plurima conclamante. Et cum nuncii Eliensis episcopi papæ instantissime reclamarent, nemini aurem propitiam vel fautricem impendit. Verum nocte sequenti venerunt nuncii Eliensis episcopi ad dominum papam, & exprobrantes illius inconstantiam dixerunt.* » Nunquam putavimus ex ore vestro audisse quod ita impudenter negaretis factum vestrum. Nonne confirmastis sententiam excommunicationis quam dominus *Eliensis* episcopus devotus filius vester & *Romanæ* ecclesiæ dedit in *Rothomagensem* archiepiscopum & complices suos qui in dejectione illius unanimes extiterant, & literas vestras archiepiscopis & episcopis *Angliæ* inde misistis? Quid ergo in eum displicuit paternitati vestræ, aut quis vos seduxit ut ita palam in Consistorio coram universis Cardinalibus & clero & populo dixeritis, quod nunquam prædictæ literæ à conscientia vestra originem duxerunt? Precamur ergo domine sanctitatem vestram ut saltim pro amore Dei & *Romanæ* ecclesiæ reducatis ad memoriam servicia quæ vobis dominus noster *Eliensis* episcopus devote exhibuit; & ut testimonium veritatis comprobetur, & obprobrium vestrum & domini nostri tollatur, ne inimici nostri de injusta condempnatione vestra exhillarescant. *Hiis & aliis hujusmodi exhortationibus*

tionibus clerici Eliensis *episcopi adeo domini papæ animum in conatus suos alexerunt, quod in crastino idem papa sedens pro tribunali coram Cardinalibus, clero & populo dixit,* „ Fratres mei, confiteor vobis me graviter peccasse in dominum *Eliensem* „ episcopum & clericos ejus. Recordati enim sumus, „ quod literæ istæ confirmationis nostræ super sententia excommunicationis quam dominus *Eliensis* dederat in Comitem *Moretonii* & in *Rothomagensem* archiepiscopum & complices suos, qui „ eum violenter à regimine *Angliæ* dejecerunt, à „ conscientia nostra & voluntate emanarunt, & eas „ adhuc ratas habemus & eas præcipimus inviolabiliter conservari donec prædicti Comes de *Moreton* & archiepiscopus *Rothomagensis* & complices sui, ad condignam satisfactionem perveniant. Valete, &c.

Interim *Hugo Dunolmensis* episcopus in communi audientia episcoporum *Angliæ* contra *Galfridum Eboracensem* Archiepiscopum ad dominum Papam, ut supra scribitur, appellavit, & seipsum & episcopatum suum & omnes redditus suos & ecclesias cum personis, capellanis & clericis ad ecclesiam *Dunolmensem* pertinentes in protectione Dei & *Romanæ* ecclesiæ & domini Papæ posuit; & iterum secundo & tercio eodem modo ad summum pontificem appellavit, aliquando coram eodem archiepiscopo, aliquando sine illo in *Eboracensi* ecclesia, & scriptum appellationis suæ de ratihabitione sua super altare sancti *Petri Eboracensis* ecclesiæ poni fecit. Sed archiepiscopus ille nulli detulit appellationi; immo postquam semel, secundo & tercio prænominatum *Dunolmensem* episcopum ut veniret ad metropolitanam ecclesiam *Eboracensem* ad sibi canonicam professionem faciendam citasset, & ille venire noluit, sententiam excommunicationis in ecclesia sancti *Petri Eboraci* accensis candelis & pulsatis campanis in eum publice tulit, tum quia *Dunolmensis* canonicam ei professionem sicut Metropolitano suo facere recusavit, tum quia idem episcopus jura ecclesiæ *Eboracensis*, scilicet de **Rumepeny**, id est de denario sancti *Petri*, & processiones ebdomadæ Pentecostes de ecclesiis de **Howden** & **Hemmyngburght** & de **Schipewik** & de **Brentyngham** & **Kirkeby** & de **Homendelay** & de **Alverton** & **Waldyngton** detinuit occupatas. At *Dunolmensis* episcopus sententiam quam *Eboracensis* archiepiscopus in illum dederat pro nulla habuit, nec illam tenere voluit ullam, tum quia ipse fuit *Romæ* à summo pontifice consecratus, tum quia post appellationem suam ad Curiam *Romanam* illa in eum sententia lata fuit.

Hiis temporibus *Hugo Lincolniensis* episcopus cum magnam partem episcopatus sui visitasset, demum ad Abbathiam monialium de **Godestowe** pervenit, ubi ecclesiam intrans cum ante magnum altare prolixius orasset, vidit ibi quoddam sepulcrum ante altare panno serico coopertum & cereos circum astantes cum lampadibus ardentibus, quod à prædictis monialibus in magna reverentia habebatur. Qui à circumstantibus quæsivit, cujus esset sepulcrum illud; & responderunt ei, quod illud erat sepulcrum *Rosamundæ* quam *Henricus* rex *Angliæ* tantum dilexerat, & quod ille pro ejus amore domum illam, quæ prius erat pauper & mendicans, multis & magnis redditibus ditaverat & nobilibus ædificiis decoraverat, ac redditus magnos ad lumen illud indeficiens circa sepulcrum illud inveniendum eidem ecclesiæ contulerat. Quibus episcopus ait, Tollite eam hinc, quia scortum fuit, & amor ille qui inter regem & illam fuit illicitus erat & adulterinus. Sepelite eam cum aliis mortuis extra ecclesiam, ne Christiana religio vilescat, & ut exemplo illius cæteræ mulieres exterritæ ab illicitis adulterinis concubilibus sibi caveant. Et illi fecerunt sicut præceperat eis episcopus; & tollentes eam, extra ecclesiam humaverunt.

Anno ab incarnatione Domini M.C.nonagesimo secundo *Ricardus* rex *Angliæ* erat in terra *Jerosolomitana* apud *Turemud*, id est *Alturum des chevales* in ipso die nativitatis Domini, & *Berengera* filia regis *Navarrorum* uxor ejus, & *Johanna* regina *Siciliæ* soror ejus, & filia *Isaac* Imperatoris insulæ de *Cipre* eodem die nativitatis in terra *Jerusalem* in custodia ejusdem regis *Ricardi* fuerunt, & *Guido* de *Lezinan* rex *Jerusalem* in illa solempnitate cum illo erat, & magnus Christianorum exercitus gentium diversarum. *Philippus* autem rex *Franciæ*, qui à terra *Jerusalem* ut supradictum est peregrinatione sua inperfecta recesserat, eodem die nativitatis Domini in dominica terra sua *Franciæ* apud *Funtayne blanchand* sanus & incolumis fuit, jactans se inpudenter terras regis *Angliæ* in proximo vastaturum. Et eodem die nativitatis Domini *Elianora* regina *Angliæ* mater regis *Ricardi* fuit in *Normannia*. Et *Johannes* Comes *Moretonii* frater regis *Ricardi* fuit in *Anglia* apud **Howden** cum *Hugone Dunolmensi* episcopo. Unde *Gaufridus Eboracensis* archiepiscopus illum & omnes qui cum præfato episcopo *Dunolmensi* comederant pro excommunicatis habuit; sed ipsi tandem pœnitentia ducti, ad satisfactionem venientes absolvi ab ipso archiepiscopo meruerunt. An. 11

Post natale Domini *Philippus* rex *Franciæ* venit in octabis sancti *Hillarii* inter *Gisortium* & *Trie* ad colloquium inter illum & *Willielmum* filium *Radulphi* senescallum *Normanniæ* & proceres ducatus ejusdem; et cirografo conventionis inter ipsum et regem *Angliæ* apud *Messanam Siciliæ* civitatem factæ illis ostenso, secundum illius conventionis tenorem *Alesiam* sororem suam quæ in turri *Rothomagensi* custodiebatur, ab eis peciit sibi reddi; et peciit cum illa castellum *Gisorcii* cum omnibus appendiciis suis, & comitatus de *Alba marla* & de *Auca*. Sed Senescallus & proceres *Normanniæ* nichil horum quæ petebat ei tradere voluerunt, dicentes se nullum inde mandatum à Domino suo rege *Angliæ* recepisse. Unde rex *Franciæ* multum eis comminans iratus dixit, quod potenter adquireret quæ sibi facere negabant. Senescallus autem & proceres *Normanniæ* minis suis auditis Castella sua fortiter munierunt. Interim rex *Franciæ* videns, quod in malicia pro voluntate sua minime procedere posset, *Johanni* Comiti *Moretonii* fratri regis *Angliæ* mandavit, ut festinanter veniret cum eo in *Francia* locuturus, & ipse *Alesiam* sororem suam in conjugem ei daret, & matrimonio inter eos contracto *Normanniam* et omnes terras regis *Angliæ* cismarinas ipsum faceret possidere. Quod cum *Elianoræ* reginæ adhuc in *Normannia* existenti constabat, omnibus postpositis aliisque negociis omissis de *Normannia* in *Angliam* transfretavit, & invenit

Johannem

Johannem filium suum Comitem *Moretonii* jam paratum navigare de *Anglia* in *Normanniam* cum rege *Franciæ* locuturum. At mater ejus et *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus et cæteri *Angliæ* Justiciarii prohibuerunt eum ex parte regis & sua ne ipse transfretaret: quod si ipse faceret, ipsi omnes terras et castella sua in manu Domini regis saisirent.

Hiis igitur et aliis matris suæ monitionibus *Johannes* Comes *Moretonii* adquiescens, postpositis regis *Franciæ* mandatis, propositum suum mutavit in melius. Deinde *Elianora* mater regis et fere omnes principes et magnates *Angliæ Londoniam* venientes, regi *Angliæ* et hæredi suo fidelitates contra omnes homines juraverunt. Cumque rex *Franciæ* vidisset quod *Johannes* Comes *Moretonii* ad eum venire noluit, *Normanniam* hostiliter invadere proponebat, sed milites regni sui in hoc non consentientes, dixerunt, quod perjuri fierent si ipsi guerram in terra regis *Angliæ* facerent dum ipse in servicio Dei esset. Die autem purificationis beatæ *Mariæ*, prædictus *Eboracensis* archiepiscopus iterum excommunicavit *Hugonem Dunolmensem* episcopum quia ei noluit obedire, similiter tam clericos quam laicos qui cum illo manducarent aut biberent vel sibi aliquid vendiderint aut in domibus suis eum reciperent aut aliquam communionem cum illo haberent, et in hunc modum eodem die purificationis fecit illum excommunicari per omnes ecclesias suæ diocesis in quibus habebat ecclesiasticam potestatem. At præfatus *Dunolmensis* episcopus in nullo illi sententiæ detulit; sed multa ut videbatur prosperitate gaudens, ad prosequendum appellationem suam quam ad dominum papam contra dictum *Eboracensem* archiepiscopum fecerat, se parabat. Et cum jam tempus proficiscendi instaret, regina *Elianora* et archiepiscopus *Rothomagensis* utrumque scilicet *Eboracensem* archiepiscopum et *Dunolmensem* episcopum convocarunt, ad controversiam quæ inter eos vertebatur audiendam, et si possent fine debito terminandam.

Qui cum post medium quadragesimæ *Londoniam* venissent, & ibidem coram prædictis regina et archiepiscopo *Rothomagensi* et fere totius *Angliæ* episcopis in unum congregatis causas suas ostendissent, dictus *Dunolmensis* episcopus in examine dictæ reginæ & archiepiscopi *Rothomagensis* & omnium episcoporum *Angliæ* privilegiis suis salvis se ponere offerebat. Sed dictus *Eboracensis* episcopus noluit se in illorum examine ponere, nisi ipse *Dunolmensis* prius ad limina beati *Petri Eboracensis* venisset ab eo absolvendus, & juri in omnibus pariturus. Quo audito, dictus episcopus *Dunolmensis* dixit, se nullam cum dicto *Eboracensi* archiepiscopo pacem facere, nisi ille proprio ore suo confessus foret coram omni populo; & maxime in *Eboracensi* ecclesia ubi sententiam excommunicationis in eum dederat, quod illa sententia nulla fuit nec teneri debuit. Sed prædictus archiepiscopus illud facere nec dicere voluit ullo modo; et sic discordes ut prius recesserunt. Præterea dictus *Eboracensis* archiepiscopus prima die qua *Londoniam* venit, Crucem suam à *novo Templo* in quo hospitatus fuerat usque *Westmonasterium* ante se portari fecit. Sed *Ricardus Londoniensis* episcopus & cæteri *Cantuariensis* ecclesiæ suffraganei adversus eum inde murmurantes prohibuerunt illi ne eam sub pœna fractionis ejusdem in illa diocesi amplius portare præsumeret, et in hoc quod eam jam portaverat ipsum pro excommunicato habebant; & jam eam fregissent, nisi fuisset filius regis & frater regis, & archiepiscopus adhuc novus. Prædictus etiam *Londoniensis* episcopus *novum Templum* in quo archiepiscopus *Eboracensis* fuerat hospitatus, à divino suspendit officio & sonitu campanarum; Unde ipse *Eboracensis* dolens & confusus citius inde recessit, portata minime cruce sua.

Postea nuncii quos *Dunolmensis* episcopus contra *Gaufridum Eboracensem* archiepiscopum Curiæ *Romanæ* miserat, redierunt portantes literas summi pontificis in hac forma.

Celestinus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Lincolniensi *&* Roffensi *episcopis, & dilecto suo Abbati de* Burgo *salutem & apostolicam benedictionem. Sicut ea quæ à venerabilibus fratribus coepiscopis nostris circumspectione provida & ratione prævida statuuntur debemus illibata servare: ita quæ minus quandoque considerate aguntur, providentia pleniori corrigere & in statum debitum nobis iminet reformare. Cum itaque venerabilis frater* Gaufridus Eboracensis *archiepiscopus in venerabilem fratrem nostrum* Hugonem Dunolmensem *Episcopum & quosdam alios excommunicationis sententiam promulgasset, & eorum nunciis ad nostram præsentiam venientibus in Consistorio nostro fuisset hinc inde super ea sententia & quibusdam aliis articulis plenarie disceptatum; Nos cognoscentes tam in ipsum quam in alios jaculatam sententiam inconsulte fuisse prolatam, nullius causæ rationabilis munimine roboratam, eam de consilio fratrum nostrorum denunciamus publice non tenere, irritantes eam, ne quid auctoritatis habeat inhibentes. Itaque ut quod nos decrevimus per partes vestras publice nuncietur, per apostolica scripta vobis mandamus ut eandem sententiam, per ecclesias vestras prædicetis auctoritate sedis apostolicæ irritatam, ut fidelium populus tam ipsi episcopo quam aliis una cum episcopo injuste ligatis supernæ communionis participium secure impendat, & ab illorum nullatenus propter hoc communione recedat.*

Dum vero hæc ita agerentur dominus papa *Celestinus* duos legatos Cardinales à latere suo in *Normanniam* misit, quorum unus dicebatur *Octovianus Hostiensis* episcopus & alter *Jordanus Abbas* de *Fossa* tituli sanctæ *Anastaciæ* Presbyter Cardinalis, ad litem controversiæ quæ erat inter *Willielmum Eliensem*, & *Walterum Rothomagensem* archiepiscopum & quosdam alios dirimendam. Quibus in *Normanniam* ad *Gisortium* venientibus, milites castelli & Burgenses portis Villæ per præceptum *Willielmi* filii *Radulphi* senescalli *Normanniæ* clausis, illos intus recipere noluerunt, dicentes quod rex *Ricardus* illorum dominus nondum de peregrinatione rediens omnes terras suas cismarinas & transmarinas sub protectione Dei & *Romanæ* ecclesiæ & Domini papæ posuerat, nec aliquem legatum in terra sua recipi præceperat; & ideo illos neque alios hujusmodi viros sine illius mandato recipere voluerunt. Cardinales vero hæc contradicentes dixerunt, quod illi advenerunt portantes facem & illuminantes patriam, dare pacem gentibus & liberare populum Domini. Sed neque propter hoc neque

neque propter illorum minas milites prædicti vel burgenses eos recipere voluerunt, immo illos retroire cum gladiis & fustibus coegerunt. Illi autem ibant gaudentes à conspectu populi, quoniam digni habiti sunt pro nomine *Jhesu* contumeliam pati. Quibus de *Normannia* exeuntibus, *Octovianus Hostiensis* episcopus sententiam Interdicti in *Normanniam* dedit,& prædictum excommunicavit *Normanniæ* senescallum & omnes complices suos, fautores, consiliarios ac dictæ præsumptionis autores. *Jordanus* vero de *Fossa nova* regem *Angliæ* diligens noluit in *Normanniam* sententiam dare nec quicquam moleste inferre; Unde rex *Franciæ* iratus eum à regno suo fugavit. Quod cum in *Anglia Elianoræ* reginæ & *Johanni* filio suo, ac *Waltero Rothomagensi* archiepiscopo summo totius *Angliæ* justiciario & aliis regni justiciariis nunciatum fuisset, *Hugonem Dunolm.*episcopum ad illos de ultra mare miserunt, ut per illius industriam sententia in *Normanniam* & inSenescallum ejusdē ab illis illata relaxaretur, & ut prædicti Cardinales ob honorē Dei & reverentiā *Romanæ* ecclesiæ honorifice tractarentur.

Sed prædictus *Dunolmensis* episcopus ab *Anglia* recedere nolebat,donec pro voluntate sua omnia clericorum suorum negocia implerentur, videlicet negocia *Henrici* Marescalli Decani sancti *Petri Eboracensis*, *Buccardi* ejusdem ecclesiæ Thesaurarii, *Hugonis Murdac* & *Adæ* de *Tornover* ejusdem ecclesiæ Canonicorum, ac *Petri* de *Ros* archidiaconi *Carliolensis* quos *Gaufridus Eboracensis* archiepiscopus anathematis vinculo innodaverat. Unde ad instantiam dicti *Dunolmensis* episcopi *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus & cæteri *Angliæ* Justiciarii *Gaufrido Eboracensi* archiepiscopo per literas Domini regis sigillo suo signatas districtius in mandatis dederunt, ut omni excusatione et dilatione remota dictis *Dunolmensis* episcopi clericis omnes redditus suos & cætera omnia quæ eis abstulerat reddere non tardaret. Quod si facere nollet, *Willielmum* de *Stoteville* & viros potentes qui illum ad hoc faciendum compellerent vel totum archiepiscopatum suum in manu regis caperent statuerunt. Quibus ad dictum *Eboracensem* archiepiscopum venientibus, & pro redditibus & possessionibus dictorum clericorum eidem supplicantibus, dictus archiepiscopus petitiones illorum exaudire noluit, nisi omnes illi clerici pro absolutionibus suis habendis nudi ad beati *Petri* ecclesiæ *Eborac.* limina advenirent, securitate de stando judicio *Eboracensis* Capituli prius data.

Qui per aliam viam procedere nequivissent, præfati *Bucardus*, *Hugo Murdac*, *Adam* de *Tornover*, & *Petrus* de *Ros* contra archiepiscopum suum & animarum suarum pastorem diutius malignari nolentes,ad ecclesiæ *Eboracensis* limina venerunt, & ibi absolvi juxta formam prætactam & Canonicorum capituli judicium meruerunt. Quos, redditibus & illorum possessionibus eis redditis, idem archiepiscopus *Eboracensis* in osculo pacis & in mensa recepit,& inter præfatum *Buccardum* ecclesiæ *Eboracensis* Thesaurarium & *Hamonem* ejusdem ecclesiæ præcentorem pacem fecit & finalem concordiam in hunc modum. » Quod prædictus *Buccardus* pro bono » pacis dedit prædicto *Hamoni* ecclesiam de *Alna* » quæ est menbrum Thesaurariæ *Eboracensis* eccle- » siæ principale, & ipse *Hamo* Thesaurariam illam » dicto *Buccardo* quietam clamavit. Ita tamen » quod post illius decessum vel vitæ mutationem » vel ad majorem promotus fuerit dignitatem, the- » sauraria illa ad *Hamonem* præcentorem rediret, et » ipse deinde Thesaurarius fieret. Istam pacem et finalem concordiam *Gaufridus Eboracensis* archiepiscopus de voluntate et arbitrio suo inter viros prædictos fecit, & sigilli sui munimine confirmavit. *Henricus* autem Marescallus *Eboracensis* ecclesiæ decanus se humiliare nolens, ad satisfactionem venire sicut socii sui prænominati fecerant recusavit. Unde ipso in sententia qua prius remanente, & contra dominum suum archiepiscopum semper loquente, idem archiepis. maledictionem addidit maledictioni, & quamdiu ipse ibidem mansit civitatem cessare fecit à celebratione divinorum & sonitu campanarum.

Hugo vero *Dunolmensis* episcopus voluntatem & ordinationem reginæ & *Johannis* Comitis *Moretonii* & justiciariorum *Angliæ* adimplere cupiens, mare inter **Dover** & **Whitsande** transito,in *Franciam* applicuit,& quamcitius potuit *Parisius* veniens Cardinales prædictos ibi invenit, quos blando sermone allocutus, dolorem illorum quem in animo de repulsa in *Normannia* eis facta adversus senescallum ejusdem conceperant,mitigavit,& cum magno labore & industria effecit, quod prædictus *Ostiensis* Episcopus sententiam quam in dictum senescallum et complices suos & in *Normanniam* dederat relaxavit, si ipse tamen senescallus & complices sui super injuria dictis Cardinalibus illata jurassent se ecclesiastico stare Juri, et illos non ut Cardinales sed ut advenas in *Normanniam* venire usque *Rothomagum* libere permisisset; clero tamen *Normanniæ* expensas eis x. dierum ad l. homines et xl. equos inveniente,et tunc prædicti Cardinales arbitrio *Hugonis Dunolmensis* episcopi, et *Johannis Rothomag.* decani de pace inter illos facienda supponerent se omnino.Sed quia senescallus nullo modo concedere voluit quod ipsi Cardinales sine licentia domini regis *Angliæ* in *Normanniam* venirent, abeuntibus illis, ipse excommunicatus et terra sub Interdicto remansit, dicto *Dunolmensi* episcopo ad instantiam senescalli pro pace inter eos facienda illos usque *Verzealicum* sequente;Quam quidē sententiam et Interdictum dominus papa interim relaxavit, et à legatis relaxari fecit,et præcepit quod *Norman.*non intrarent.

Quia vero qualiter rege peregrināte res *Anglicæ* et regia negocia in regno et *Normannia* aliqualiter ivetūt superiori narratione perstrinximus,nunc ad explicanda ejusdem peregrinantis facta in *Siria* redeamus.

Rege vero *Francorum* à terra sancta in die sancti *Petri* ad vincula digresso, cum rex *Angliæ* circa reparationem *Joppen* & *Cæsariæ* per aliquos dies stetisset,et cognovisset quod muri *Ascalonis* diruerentur,voluit illuc exercitum ducere et eam à diripientibus eruere murosque ejus reparare, eo quod esset civitas maritima et peregrinis valde oportuna. Sed *Gallici* qui circa reparationem *Joppen* plurimum laborabant noluerunt huic consilio assentire. Exeunte vero jam mense Septembris, exercitus valde minorabatur, multis per navigium discedentibus usque *Achon*,et ibi morantibus in tabernis. Quos cum rex *Ricardus* per mediationem regis *Guidonis* ad exercitum revocare non posset, ipse illuc profectus est, et ibi verbo Dei ad populum efficacissime prædicato, quam plurimos ab *Achon* usque *Joppen* secum reduxit, quo eciam reginas cum puellis transtulit, septem ibidem ad gentem coadunandam commorans septimanis. Cum autem die quadam cum paucissimis

pauciſſimis familiaribus cum falconibus ſuis ſpaciatum egreſſus eſſet, ex itinere fatigatus & labore oneratus, in quodam loco ſub divo dormivit, & ecce *Turci* ut ipſum inproviſum comprehenderent, cum impetu irruebant. Qui ex advenientium ſonitu expergefactus, equum velocius aſcendit & extracto gladio *Turcis* cum ſuis obviam procedit, quos uſque ad locum inſidiarum ſuarum fugam ſimulantes inſequitur, ubi plures ſubito erumpentes fortiter regem cum pauciſſimis ſuis circumdederunt. Quem tunc omnino deſtitutum auxilio comprehendiſſent, ſi de eo plenam notitiam habuiſſent. Sed ecce confuſo certamine illis contendentibus, unus ſociorum regis, nomine *Willielmus de Purcellis* ydiomate *Saracenico* exclamavit, & ſe regem eſſe veraciter affirmavit. Quod *Turci* verum credentes, ipſum *Willielmum* apprehenſum confeſtim ad ſuum exercitum deduxerunt captivum. Fama ad exercitum *Chriſtianorum* perveniens ipſos ad arma commovit. Qui dum progrediuntur regem quæſituri, ei revertenti occurrunt. Abierant *Turci* longius putantes ſe regem abducere, cujus quatuor ſocii in illo conflictu ceciderant interfecti.

Poſt hæc rege ad caſtellum de *Planis* reparandum cum exercitu proficiſcente, cuſtodibus *Joppen* præcepit, ut ſatagerent muros ejus et portas conſummare ne quis de populo abiret præter mercatores victualia aſportantes. Et dum rex *Ricardus* reſtaurationi duorum caſtellorum de *Mayon* et *Planis* inſtaret, ſæpe *Turcorum* impetus qui *Chriſtianos* multipliciter infeſtabant repreſſit, de quibus eciam plures inter quos duos admiraldos nobiles interfecit. Menſe Novembris cum rex *Ricardus* per legatos à *Saladino* regnum *Siriæ* ex integro et tributum à *Babilonia* exegiſſet, *Saladinus* ſub forma pacis optulit totam terram *Ieroſolomitanam*, ſcilicet à flumine *Jordane* uſque ad mare occidentale, liberam Chriſtianis ita ut *Aſcalon* dirueretur et inpoſterum non reædificaretur à *Chriſticolis* nec à *Turcis*. Attendens autem rex *Ricardus* res turbatas bellique caſus in ambiguum eſſe, dilapſum eciam populi et regis *Francorum* diſceſſum, hanc pacem admittere decrevit, ita quod caſtrum de *Crak* diruerent *Saraceni*. Denique rex *Saffadinum* fratrem *Saladini* in familiaritatem recollegit, ſperans per ejus mediationem celerius aſſequi votum ſuum. Sed cum per negotii exitum certior factus eſſet, quod *Saladinus* caſtrum de *Crak* diruere nolebat, et perpendit *Saffadinum* ſibi tantum verba dixiſſe, verſus *Ramulam* cum exercitu ſe divertit, cujus muros *Saffadinus* diruens aufugit. *Saladinus* eciam de caſtro *Baruc* ſe tranſtulit *Ieruſalem*, cujus exercitus relictus abiit ad montana. Rex autem *Ricardus* de *Ramula* cum exercitu progrediens, *Bethonopolim* pervenit, ubi populus eximie lætabatur, quia Dominicum ſepulchrum in proximo videre ſperabat.

Anno Domini M.Cxcij. regnique regis *Ricardi* iij. rex *Ricardus* convocato concilio cum viris ſapientibus et diſcretis tam peregrinis quam illius terræ incolis tractare cœpit et inquirere, an ulterius verſus *Ieruſalem* progredi expediret. Qui omnes unanimi decreto protunc obſidionem *Ieruſalem* diſſuaſerunt, multas rationes et varias allegantes, quarum una et maxima erat, quod civitatem capere non expediret, niſi ſtatim viri robuſtiſſimi ad urbis cuſtodiam ponerentur, quod non poſſe fieri æſtimabant, præſertim cum plebem avidam ad peregrinationem conſummandam perpendiſſent, ut inde repatriarent ſinguli ſine mora. Sed melius circa reparationem *Aſcalon* inſiſtere judicarunt. Quæ ſententia divulgata plebem inæſtimabili dolore percuſſit. Cum autem reverſus eſſet exercitus uſque *Ramulam*, cœpit plurimum diminui, parte *Francorum* maxima recedente, quorum quidam *Achonem*, quidam *Joppen*, quidam vero *Tyrum* ad Marchiſum dirigunt iter ſuum. Rex *Ricardus* nichilominus cum *Henrico* comite *Campaniæ* & reliquo exercitu relicto, *Aſcalonem* perrexit. Naves autem regis cum victualibus ad *Aſcalonem* tendentes, & galeæ illuc tranſmiſſæ cum omnibus fere quæ in eis erant, in tempeſtatibus perierunt. Rex itaque omnem operam circa muros *Aſcalonis* reparandos propriis manibus ut exemplum laborandi aliis daret, adhibuit. In cujus reparatione, ut quidam volunt, rex ad ducem *Auſtriæ* miſit, ut partem ſuam pro aliqua portione muri reparandi cum ſuis acciperet. Qui indignanter nunciis reſpondens, dixit, Quod pater ſuus nunquam carpentarius vel latomus erat. Quam reſponſionem rex audiens & indigne ferens, cum quodam die cauſa ſpaciandi iviſſet & dictum ducem ſibi obvium habuiſſet, ipſum adhuc curialiter ore proprio rogavit, ut circa reparationem murorum pro aliqua portione cum ſuis inſiſteret. Qui ſuperbo vultu ei reſpondit, ſicut ſuperius nunciis ſuis reſponderat. Unde rex iratus ipſum ſtatim, ut dicitur, cum pede percuſſit, prohibens ne de cætero vexillum ſuum in ſua comitiva erigeretur. Quapropter dictus dux à rege & exercitu *Chriſtiano* verſus partes ſuas ſe divertens, dixit, Quod ſi unquam tempus oportunum captaret, ſe de rege pro illa ignominia vindicaret. Et cum poſtea tres partes urbis diligentia & ſumptibus regis conſummatæ eſſent, contigit ut per domeſticos *Saladini* mille ducenti Chriſtiani verſus *Babiloniam* ducerentur. Qui cum ad caſtrum quod *Darun* dicitur, veniſſent, rex *Ricardus* cum electa manu militum ſupervenit, & captivis de manibus *Turcorum* excuſſis, *Turcos* inſequitur fugientes, quorum plurimis occiſis xx. de majoribus vivos comprehendit, & ſecum uſque *Aſcalonem* deduxit.

Dum autem rex reſiduæ parti murorum *Aſcalonis* totis viribus intenderet, & ſtipendia *Francis* deeſſent; dux *Burgundiæ* quem rex *Francorum* capitaneum ſuorum reliquerat, à rege *Ricardo* pecuniam ex mutuo ſibi concedi petivit; cui cum rex *Ricardus* non annueret, eo quod pecunia ſibi alias ſolutioni accommodata in nichilum defluiſſet, dux cum *Francis* ſuis ab *Aſcalone* diſcedens, perrexit ad *Achon*, ubi cum *Piſanos* & *Januenſes* invicem confligentes inveniſſet, in auxilium *Januenſium* qui partem Marchiſi zelabant, contulit ſe cum *Francis*. *Piſani* vero prævalentes, eos à civitate excluſerunt, portas ejus firmiter obſerantes. Quod audiens Marchiſus, cum urbem tribus diebus oppugnaſſet, audito quod rex *Ricardus* à *Piſanis* vocatus adveniret, reverſus eſt ad *Tyrum*. Reformata autem pace inter *Piſanos* & *Januenſes*, Rex & Marchiſus ex condicto ad caſtellum *Imberti* ad colloquium convenerunt, ubi cum Rex Marchiſum monuiſſet, ut ad unitatem exercitus rediret, & querelam regni ad quod aſpirabat juvaret, ſicut rex alias per legatos ei mandaverat, ipſum obtemperare nolentem à terris redditibuſque promiſſis de majorum concilio abjudicavit. Adveniente Paſcha *Franci* ſe velle

discedere dicebant, quos ut ulterius remanerent rex *Ricardus* nullis precibus seu stipendiis promissis potuit optinere. In solempnitate Paschali *Saladinus* ad Dominicum sepulcrum veniens, cum vidisset lampadem ibi pendentem divino igne accendi, & per eum bis extincta tercio accendi, asseruit se vel infra breve moriturum, vel sanctæ civitatis dominium amissurum; unde juxta prænosticationem suam mortuus est in quadragesima proxima sequente.

Post Pascha venit ab *Anglia* Prior *Herfordensis* ad regem missus per *Willielmum* episcopum *Eliensem* regis Cancellarium, nuncians ei, eundem Cancellarium aliosque per regem ad regni custodiam deputatos jam fuisse à regimine regni & munitionibus terræ exturbatos, & quod *Johanne* fratre regis procurante, idem Cancellarius de *Anglia* in *Normanniam* erat fugatus; post cujus decessum præfatus *Johannes* à comitibus & proceribus regni juramenta, fidelitates & subjectiones castrorumque custodias pertinaciter exigebat, necnon & manus ad annuas regii fisci præstationes de Scaccario extenderat usurpandas, & quod confœderatus fuerat cum rege *Francorum*, qui magnam pecuniæ summam ei mutuo tradidit, ut fratri suo regi *Ricardo* gravamina suscitaret. Unde rex *Angliæ* hujuscemodi nuncio conturbatus, repatriare disposuit, duobus milibus & CCC. peditum ibi relictis quibus stipendia exhiberet. Communicato super hoc consilio, cum prudentiores sentirent, regem ante ejus recessum in illa terra statuendum, rex optulit se regnum illi daturum quem de duobus eligerent, *Marchisum* scilicet vel *Guidonem*. Qui omnes *Marchisum* elegerunt. Et licet rex levitatem eorum qui prius *Marchiso* detraxerant redarguebat, statim tamen per legatos *Marchisum* vocavit, & hoc duabus maxime de causis, una quia ille *Conradus Marchio* princeps *Tyri* ad regnum aspirans cum duce *Burgundiæ* & nobilibus *Francorum* regi *Ricardo* adversabatur pro *Guidone*, quem ipse rex sustinuerat, ut superius prædictum est; & eciam quia regina *Jerosolimorum* quæ prædicto *Guidoni* infelicissime nupserat, parum ante defuncta fuerat, & spes ipsius *Guidonis* cum ipsa extincta periit. Sed antequam ille Marchio ad regem veniret, cum quodam die cum episcopo *Beluacensi* comedisset, à convivio rediens, à duobus assasinis sive sicariis à quodam pagano quasi in obsequium missis interemptus est. Nam captata oportunitate, inter suos & sua propria civitate cultris eum clamdestinis peremerunt. Capti tunc & ad mortem ducti nichil certum confessi sunt. Creditur tamen quod fuerunt de genere *Altæ nutricis*, qui mortem non metuunt ut jussa majorum adimpleant, credentes in hoc se posse salvari & beneficiari. Ipsius tamen interitus regi *Anglorum* imputatus est, occasione recentis discordiæ qua cum rege *Ricardo* et rege *Ierosolimorum Guidone* disceptaverat, præcipue regem *Angliæ* diffamantibus super hoc *Francis* qui pro Marchione contra *Guidonem* zelabant.

Post mortem vero dicti *Conradi* Marchisi *Franci* qui nondum discesserant, petebant ab uxore Marchisi ad opus regis *Franciæ* custodiam urbis *Tyri*. Quæ respondit eis, Se nulli eam reddere nisi regi *Angliæ*, sicut dominus suus moriens ordinavit. Rex autem *Franciæ* audito hoc quod Marchioni acciderat, extunc non nisi armatis stipatus in publicum processit. Mirantibus vero suis hanc novitatem regiam, ut eis in hoc satisfaceret, & gentem suam in regem *Anglorum* accenderet, rogaverunt: unde convocato *Parisius* concilio sic eos allocutus est; » Nemo mirari debet quod præter solitum morem » custodiam mei ipsius diligentiorem adhibeam, » cum manifestus ille proditor rex *Ricardus* animæ » meæ insidians illum Marchionem nobilem interemit. Et subintulit: » Ecce enim literæ à diversis » personis michi super hoc directæ, qui in hoc facto quod mihi caveam & cura diligenti prævide» am, consulunt. Adjecitque cordi sibi esse se » velle libenter de proditore hujusmodi vindicare. Ad hæc autem quibusdam respondentibus & adulatorie dicentibus, Bonum esse & honestum quod sic faceret, & pro celeri disponeret ultione. Prudentiores tamen respondentes intulerunt, Cautelam tuam, ô rex! qua te contra incertos casus habundantius forte servare prospicis, non culpamus, præmaturæ vero ultionis propositum minime approbamus. Rex autem *Franciæ* licet pro tunc ad modicum quievit, quod sequitur tamen dolose imaginatus est. Missis enim ad regem *Dacorum* nunciis, germanam suam sibi dari petiit in uxorem, & nomine dotis sibi concedi antiquum jus regis *Dacorum* in regno *Anglorum*, & ad hoc assequendum exercitum *Daciæ* & classem petiit uno anno. Quibus rex, Rem, inquit, grandem & difficilem postulat, deliberabo tamen. Quæsitoque à suis consilio responderunt, Satis nobis difficile est contra paganam gentem *Wandalorum* nostris finibus vicinam colluctare, & nos & patriam nostram ab eorum incursibus defendere & tueri: unde non est sanum, illis dimissis, gentem *Anglorum* Christianam & innoxiam invadere, nec nosmet ipsos duplici periculo inmergere. Porro gens *Anglorum* magna est & famosa, atque in tantum valida, ut contra omnem externam gentem sufficere credatur. Aliud ergo petat rex *Franciæ* dotis nomine, quoniam huic petitioni non est annuendum, sed viribus potius resistendum. Placuit ergo regi consilium eorum sobrium atque sanum, & vocatis nunciis dixit, ut aliud peterent dum tamen quid haberent aliud in mandatis. Illi vero petitione prima exspirante, decem argenti marcarum millia petierunt. Quibus rex ait, Istam petitionem ultimam gratanter suscipimus, & eam pro voto mature implebimus. Pactis ergo initis & sacramento à legatis præstito, sororem suam ut decuit perornatam, cum quibusdam viris honoratis ex suis in *Franciam* destinavit. Rex autem *Franciæ* eis *Ambianis* occurrens, & eam gratanter acceptans, matrimonio solempniter contracto thoro adaptavit. Mane autem facto, displicuit sibi ipsa conjux, & ut fingunt quidam, propter fœtidum anelitum vel latentem infirmitatem, vel ipsam corruptam invenit, virginem quam credebat. Statimque missis ad papam nunciis divortium fieri postulavit. Papa vero de regno postulantis judices delegavit, qui suo regi faventes, affinitate imaginaria approbatum per execrabile juramentum duorum episcoporum, *Beluacensis* scilicet & *Carnotensis*, divortium celebrarunt. Rex autem *Dacorum* repudiatæ sororis dedecus ægre ferens, divortium non rite celebratum, sed in gratiam regis *Francorum* mendaciter contaminatum per responsales idoneos in audientia sedis apostolicæ allegavit, & gesta præcedentium temporum proferens, seriatim ostendit, reges *Francorum* & *Danorum* nulla consanguinitate vel affinitate contingere, de divortio in fraudem

dem sanctorum canonum contaminato pertinaci instantia judicium fieri postulavit. Sed hoc frustra, cum regis *Francorum* metus in hac parte vel gratia prævaleret, nam eandem reginam suam sic repudiatam quasi carcerali custodiæ postea mancipavit.

Interea *Conrado* Marchiso, ut prædicitur, occiso, *Henricus* comes *Campaniæ* ab universis magnatibus peregrinis, & populo in regem *Jerusalem* eligitur; super quo rex *Angliæ* eximie lætatus, statim eidem civitatem *Achon* concessit in dominium sempiternum. Post hæc rex *Ricardus* ad fortissimum castrum *Darun*, decem & septem turribus munitum, profectus, illud obsidione posita infra quatuor dies cepit; captumque *Henrico* comiti *Campaniæ* jam in regem electo dedit cum omnibus pertinentiis adquisitis. Post hoc castrum quod dicitur *Ficuum* cepit, cui deinde per *Cannetum Struellorum* redeunti, occurrit quidam clericus ab *Anglia* veniens, nomine *Johannes de Aleton*, nuncians ei *Angliam* per *Johannem* fratrem regis turbatam, qui à rege *Franciæ* crebris intercurrentibus nunciis ad fraternam proditionem solicitatur. Super quo rex *Ricardus* valde commotus cum omnino repatriare disposuisset, sermone cujusdam capellani moram uberiorem eidem eleganter persuadentis propositum mutavit. Deinde rex *Bethonopolim* profectus, *Jerusalem* disposuit obsidere; ubi audito quod *Turci* in montanis in insidiis sedebant, illuc ivit, & illos improvide comprehendit, de quibus plurimis interfectis, præconem *Saladini* cepit, prædamque maximam lucratus est. Cum autem apud majores altercatio esset de obsidione *Ierusalem*, rex de communi omnium assensu xx. fecit eligi viros, quinque videlicet *Templarios* & quinque *Hospitalarios*, quinque *Sirianos* illius terræ indigenas, & quinque de peregrinis, qui jurati arbitrarentur, quid de obsidione *Ierusalem* agendum utilius reputarent. Quibus convenientibus & super hoc adinvicem tractantibus, regi interim ab exploratoribus suis nunciatur, Carvanniam *Saracenorum* de *Babilonia* egressam versus *Ierusalem* profecturam. Ad quam comprehendendam rex cum exercitu progressus, ipsam juxta *Rotundam Cisternam* bipartito exercitu in custodes & duces divisam irruens, comprehendit, ubi *Turcorum* & equitum in diversis locis peremptorum numerus æstimabatur ad mille septingentos, exceptis peditibus in maxima multitudine ad mortem contritis, camelorum vero & dromedariorum onera portantium ad quatuor milia septingentos numerus æstimatur. Multitudo vero muculorum & asinorum onerariorum sub numero leviter non cadebant.

Portabant autem diversi generis species preciosas, aurum & argentum, pallia oloserica, purpuram, siclades, ostrum, & multiformium vestium ornamenta; Præterea arma varia, tela multiplicis generis, infinitas loricas, culcitras de serico acuvariatas operose, papiliones & tentoria preciosissima, panes bis coctos, frumentum, ordeum, & farinam, electuaria plurima, pelves, utres & scaccaria, ollas argenteas & candelabra, piper, ciminum, zucaram & ceram, aliasque diversorum generum species electas, pecuniam infinitam, & innumerabiles rerum copias aliarum. Asserebantque plurimi, quod nunquam temporibus aliquorum præliorum tanta simul & semel fuerant adquisita. Quibus, rege cum exercitu revertente, usque *Bethaven* deductis, rex ea inter milites & servientes proportionaliter divisit juxta merita singulorum. Post hæc rex inde profectus venit *Bethonopolim*, ubi cum exercitus multum erat desolatus, eo quod obsidio *Jerusalem* dissuaderetur, nec à *Saladino* potuit rex inducias impetrare nisi diruta *Aschalone*, jussit rex castrum *Darun* solo tenus dirui, & de *Hospitalariis*, *Templariis*, & aliis trescentos misit milites, qui *Aschalonem* munirent & firmissime custodirent. Tunc propter aliquas dissenciones, æmulationes, & multas difficultates fame valida ingravescente, exercitus repatriare disposuit *Christianus*, æmulis de rege *Ricardo* dicentibus, quod regem *Francorum* insidiis appetisset, & *Conradum* Marchionem per sicarios npharie peremisset, & cum *Saladino* de proditione *Terræ sanctæ* nequissime collusisset. Ille tamen præ animi magnitudine cœptis insistens, maledicta omnium contempnebat, & circa *Aschalonem* reædificandam & ejus munitionem profusis opibus insistere jussit.

Videns tandem quod contra conspirantem exercitum nichil proficeret, deliberavit cum ducibus & nobilibus universis ut ad propria reversuri aliquos de suis ordinarent qui *Christianos* fines servarent. Et sic concordi decreto dictum *Henricum* comitem *Campaniæ* in regem *Ierusalem* jam, ut prædicitur, electum, utriusque regis *Francorum* scilicet & *Anglorum* communem nepotem, principem *Christianæ* adquisitionis constituerunt. Quo facto, principes & populi catervatim repatriare cœperunt anno ab expugnatione *Tholomaydæ* secundo, tempore autumnali. Sane cæteris præter eos qui erant ad præsidia urbium ordinati repatriantibus, rex *Ricardus* qui jam fere thesaurum suum exhauserat, cum parte exercitus *Achonem* conscendit ad propria reversurus. Sed eadem die qua rex *Ricardus* ad *Achonem* venit, *Saladinus* in crastino cum maximo exercitu *Joppen* veniens, urbem obsedit, eaque celeriter expugnata, *Turci* fracto muro ingressi sunt, omnia diruentes, & *Christianos* quoscumque crudeliter perimentes. Turrim eciam principalem in quam multi confugerant, statim epugnassent, si induciæ usque ad tres dies per patriarcham acceptæ non fuissent, ita ut nisi tunc subsidium à Christianis veniret, turris illico redderetur, & quilibet vir qui in turri erat pro capite suo decem bizancia, mulier quinque, & puer tria solveret *Saladino*.

A principio vero obsidionis ejusdem, nuncii in *Achonem* pro subsidio quærendo missi, regem ad repatriandum paratum invenerunt, nam septem galeas cum gente armata ad capiendum de *Baruth* per quam erat transiturus, præmiserat. Qui mox ut sinistri eventus nuncium accepisset, naves cum aliquibus militibus statim ascendens, versus *Joppen* per mare progredi festinavit, reliquo exercitu terreno itinere gradiente. Venti autem contrarietate triduo retardatus, tandem in portu *Joppe* pervenit nocte præcedente diei Sabbati, cujus hora nona terminus erat turris reddendæ, & præfatæ redemptionis solvendæ. Cognito autem regis adventu *Turci* ad litus catervatim ruunt, parmas & ancilia ad resistendum habentes, ne aliqua parte applicantibus liber ascensus in terram pateret. Pluunt densissime *Turcorum* jacula & sagittæ, quorum multi equites in mare profundius se agebant spicula missuri, ne possent appulsi litus modo aliquo occupare. Cum autem nonnulli regi suaderent nichil ulterius temptandum, quia inter tot hostium milia litoris aditum impossibilem asserebant, nec credibile esse *Christianos*

stianos pro quorum salvatione advenerat vivos esse, præsertim cum jam *Turci* terminum præfixum prævenientes, à mane bizancias exigerent, & nichilominus post solutionem postposita fidelitate quoscumque necarent: ecce ad regem sacerdos quidam natando advenit, qui in galeam regis admissus, spiritu fatigato, & corde adhuc palpitante ad regem ait, O rex magnifice! gens residua quæ tuum aspirat adventum, cito ensibus vibratis periet lanistarum, nisi te cooperante divinum assit remedium. Cui rex inquit, Sunt adhuc vivi? Cui sacerdos. Eciam domine, sed cito in maximo periculo finiendi. Quo audito, Periat, inquit rex, modo qui non processerit. Galeis igitur regis ad litus suo imperio propulsis, ipse primus in mari usque ad pubem se misit; post quem primi erant & proximi *Galfridus de Bosco*, & *Petrus de Pratellis*, quos, omnes in mari prosilientes sequebantur, versus litus pedites procedebant. Rex autem singularis audaciæ, balista qua manu gestabat, *Turcos* in litore passim prosternit, cujus eciam comites electi per litoris ampla *Turcos* cædentes prosequebantur. Litore à *Turcis* evacuato, rex per cocliam quandam quam forte prospexerat de domibus *Templariorum* solus primo intravit, suisque sequentibus, jussit sua vexilla eminentius explicari.

Quibus cognitis, *Turcorum* multitudo quæ ad tria milia infra urbem æstimabatur, plurimum conturbatur. Rex cum suis extracto gladio progrediens, *Turcos* jam fugientes insequitur, & qui in turri erant, resumptis viribus egressi, regiæ miliciæque conjuncti, horrendam ingerunt *Turcis* stragem. *Saladinus* autem audito regis adventu & ejus congressu cum hiis qui urbem occupaverant, à suis papilionibus velociter fugiens abcessit. Rex autem *Ricardus* post discessum *Saladini* in eodem loco papiliones & tentoria sua fixit. In crastino vero die Dominica & duobus diebus sequentibus, reparationem murorum solicite procuravit, sed sine calce & cemento, ut qualemcumque qui in urbe erant munitionem haberent. Interim quidam juvenes de genere *Saracenorum* dicti *Ordini* & *Melones*, mutuum ingerunt inter se fœdus, jactantes, quod regem *Ricardum* in suo tentorio comprehenderent, & *Saladino* infra biduum præsentarent. Hora igitur noctis media ad lunæ splendorem armati, procedunt super agendis adinvicem confabulantes. Et ecce Deus minarum qui in ipso sperantes non negligit, in eos spiritum contentionis immisit, & dum inter se certant qui pedites procedere, & qui equites observare debeant, moram sic procedendo inmittunt usque ad auroram diei lucide apparentem. Egressi itaque de castris ad loca campestria quidam forte fuerant *Januenses*, qui audito itinerantium strepitu obstupuerunt, & demisso capite viderunt contra cœlum eminus scintillare vertices galearum. Cursu igitur rapido ad castra reversi non cessabant clamare voce vehementi, ut se armarent celerius universi. Rex ex clamore audito expergefactus, de stratu suo prosiliens, lorica & armis suis induitur, jubens omnes suos festinanter armari, quorum quamplurimi exurgentis articuli conturbatione consternati, ad bellum nudis tibiis procedebant.

Apropinquantibus autem *Saracenis* & *Turcis*, cum rex processurus equum ascendit, socios habebat equites tantum decem, videlicet *Henricum* comitem Leycestriæ, *Brachium* de Mortuo mari, *Radulphum* de Malo leone, *Andream* de Chenegin, *Girardum* de Furnivall, *Rogerum* de Lacy, *Willielmum* de Stagno, *Hugonem* de Nevilla servientem probissimum, *Henricum* Teutonicum, & *Reginaldum* Signiferum. Hii tantum equos habebant. Per ordines igitur disponuntur agmina, & singulis castigandis assignantur præfecti, locisque maritimis destinantes milites probiores, quoniam ibi versus eos venerunt *Turci* agmine densiori; Extra ortos suburbanos assignantur *Januenses* & *Pisani*. *Turci* cum diversa gente commixta clamore horrendo irruunt, ad quorum impetus suscipiendos *Christiani* milites se aptabant, dextrum genu solo figentes, pedumque dextrorum articulos in terra affigebant, pedes vero sinistros sinuato poplite habebant. Manus sinistræ tenebant clipeos, dextræ lanceas; quarum capita posteriora in terra figebantur, anteriora vero cum cuspide ferrata adversariis irruentibus opposita tenebant. Rex inter quoslibet duos sic aptatos, duos statuit balistarios, quorum unius officium esset balistam tendendi, alterius pila jugiter jaciendi. Quod non modicum nocuit hostibus, & plurimum profuit *Christianis*. Hostilis exercitus per septem acies & turmas fuerat ordinatus, quarum prima militibus *Christianis* prædicto modo dispositis apropinquans, cum jam imineret irrutura, quia hos *Christianos* attendit inmobiles, subito resiliens ab eis in partem se divertit. Eodem modo secunda acies & tercia. Reliquæque modo simili cum cominus viderentur præliaturæ, versuta calliditate in partem alteram flexis loris equos celerius regirabant. Quod cum rex diutius prospexisset, non æstimans eos aliud acturos, cum prædictis equitibus suis equos calcaribus subductos demissis lanceis in densiorem hostium turbam vehementius agebatur, gravissimoque prælio conserto, rex comitem *Leycestriæ* equo dejectum defensurus, ocius advenit, atque ad standum sibi obsequium præstitit. Videns eciam *Radulphum de Malo leone* captum ab hostibus trahi, celerius accurrit, & à *Turcorum* manibus ipsum eripuit. Rex itaque ea die adeo Martis exercitio vexabatur, ut cutis dextræ vibrantis gladium rumperetur.

Interea factus est clamor magnus ab acie *Turcorum* jam villam *Joppen* certatim occupantium. Quo audito, rex cum multitudine balistariorum, equitibus tantum duobus eum comitantibus, accurrit, & in ipsa platea duos *Turcos* sibi obvios deiciens, duos equos lucrifecit. Repulsisque *Turcis*, murorum interrupta reparari mandavit, adhibens custodes qui urbem à *Turcorum* incursibus custodirent. Deinde ad litus maris accedens, multos qui in galeis fugam temptabant, efficacissimis verbis ad prælium revocavit: cum quibus ad locum pugnæ unde digressus fuerat adveniens, ferocissimo impetu in turbam *Turcorum* dimicantium irruit, qui regem undique circumvallabant, ita ut à suis fere non videbatur, & ibi ipsum opprimere conabantur. Sed ille tanta vivacitate in illa *Turcorum* multitudine se habuit, ut hostes suos transverberaret undique irruentes, inter quos admillum quemdam cæteris eminentiorem, & insigni apparatu nobiliorem, unico sed admirabili vulnere interfecit; nam cum alios velut desides redarguens, equo sublimi vectus, cursu rapido obvius regi ad ipsum deiciendum venisset, rex tota virtute gladium elevans, caput cum scapula dextra

dextra & brachio amputavit. Quo viſo, cæteri *Turci* viam ſpacioſam ei dantes, à longe ſagittas & pila in ipſum tantum emittere ſatagebant. Tandem rex *Ricardus* miles eximius, cujus armatura & equi ſui pilis & ſagittis infixis circumquaque obſita erant, à prælio graviſſimo à mane uſque ad veſperam commiſſo, cum laude & victoria reverſus eſt.

Mira res quod *Chriſtiani* tam longe impares numero, cum paganis certamina ſuſtinebant. Sed revera Dei miſerantis opitulatione non eſt dubitandum hoc eſſe patratum, cum in illa die funeſta non corruit noſtrorum niſi tantum unus vel duo, et *Turcorum* amplius quam ſeptingenti. Porro *Joppen* potenter ut prædicitur liberata, ex prædicti prælii fatigatione, et cadaverum fœtore unde locus corruptus erat, *Chriſtiani* quamplurimi deceſſerunt, et rex incidit in langorem. Invaleſcente nimium ægritudine, rex de ſanitate recuperanda deſperatus eſt. Unde tam pro aliis quam pro ſeipſo nimis anxius, maluit citius eligere ut inducias peteret, quam infecto negotio recedens, terram depopulandam omnino deſereret ſicut fere omnes alii fecerant, jam catervatim in navibus abeuntes. Optinuit itaque à *Saladino* inducias ſub hac forma, videlicet, ut *Aſchalon* civitas, quæ terror erat *Saladino*, dirueretur, à nullo homine reparanda ante finem trium annorum ad paſcha proximum incipientium; poſt triennium vero quiſque qui ſuperiori vigeret potentia *Aſchalon* occuparet. Conceſſit autem *Saladinus* ut *Joppen* reſtauraretur Chriſticolis libere et quiete, cum univerſa regione vicina, locisque maritimis et montanis. Confirmandam eciam ſanxit pacem inter Chriſticolas & paganos: Totoque tempore induciarum ſalvum eſſe per omnia acceſſum ad ſanctum Domini ſepulcrum abſque cujuſcumque penſionis exactione, ita quod expletis orationum ſolempniis, Chriſticolæ cum fructu devotionis ſuæ finibus ſe redderent *Chriſtianis*. Conceſſit eciam liberum tranſitum deducendi res quaſcumque venales per omnem terram, & commercia libere exercenda.

Rex autem *Ricardus* licet ægre tulit, urbem *Aſchalon* everti, in cujus reſtauratione ſumptuoſe & magno labore ſudaverat, à *Chriſtianis* tamen inductus, ipſas inducias amplexus eſt. Induciæ ergo à proxima ſolempnitate paſchali in tres annos, tres menſes, tres ſeptimanas & tres dies concorditer conceſſæ ſunt. Sed quia rex in infidelibus minime ſperare poterat, utpote æger & modico fretus auxilio, & non prorſus ab inimicorum aberat ſtatione quam miliariis duobus, induciis ſcriptis & juramentis confirmatis, *Cayphan* ut ſanaretur fecit citius ſe deduci, ubi ſalutiferis medicinis acceptis, ſtatuit ut populus qui vellet Dominicum ſepulcrum viſitaret, ita quod oblationes ſuas ad auxilium murorum *Joppe* conficiendorum integre reportaret. Populus igitur ſepulcrum Domini viſitare volens, in tres turmas dividitur; quarum primæ præfuit *Andreas de Cheveigni*, ſecundæ *Robertus Teſun*, terciæ *Hubertus Sariſbirienſis* epiſcopus, qui in omni expeditione individuus extiterat comes Regi; per quem rex propter pericula emergentia à ſuis ire in propria perſona non conſultus, oblationem devotionis regiæ illuc miſit.

Expedita Chriſtianorum peregrinatione, *Saladinus* epiſcopum ad ſui colloquium invitavit: poſt quod *Saladinus* epiſcopo dixit, ut ab eo peteret quod optaret. Qui peciit ut apud Dominicum ſepulcrum & in *Bethleem* atque *Nazareth*, duo presbyteri *Latini* cum tot diaconis divina poſſent celebrare. Quod optinuit. Et tunc dictus epiſcopus, expleto peregrinationis officio, ad regem cum gaudio remeavit. Quibus actis, rex *Ricardus* inſulam de *Cypre Guidoni* olim *Jeroſolimorum* regi & *Henrico* Comiti *Campaniæ* nepoti ſuo, quem *Chriſtianis* finibus juxta votum populi ut prædicitur præfecerat, liberalitate mera dedit: Quibus ſuam reverſionem citra induciarum expletionem Deo propicio promiſit, caractere Dominico quo inſignitus advenerat in argumentum propoſitæ reverſionis retento.

INterea regis *Ricardi* navigium inſtruitur, & omnia neceſſaria pro reditu ſuo præparantur. Tunc pro *Willielmo* de *Parcell* redimendo, qui ſe regem ut regem ſalvaret in pugna, ut præſcribitur, exclamavit, decem ex nobilioribus *Turcis* commutandos libere dimiſit.

Die autem ſancti *Dioniſii* rex *Ricardus* à *Siria* digrediens, duabus reginis, ſcilicet ſorore ſua vidua & conjuge propria, cum omni fere familia præmiſſis & proſpere in *Sicilia* applicantibus, ipſe cum paucis agiliori navigio ſequebatur. Ortaque tempeſtate valida, & navi qua vehebatur inclementioribus auris arrepta, circa feſtum ſancti *Martini* in terra imperii *Conſtantinopolitani* applicuit; verum quoniam verſutiam Imperatoris & *Græcorum* ſuorum ſuſpectam habuit, nolens ibi videri, cum piratis forte inventis paciſcens, dat eis pro naulo quantum poſtulabant, rogans eos ut ipſum expeditius in terram commodiorem tranſveherent. Relicta igitur claſſe regia, ſe regem habitu mutato diſſimulans, cum paucis tranſvectus eſt in *Sclaviam*. Inde pertranſiens, inter *Aquileiam* & *Venetiam* naufragium paſſus eſt, ubi inter cæteros naufragos aliquantiſper perſonam propriam celans, inani cautela periculum evadere ſtuduit; nam cito percrebuit inſignem in terra illa oberrare naufragum & latere. Mox nobilibus ſimul & populo ad illum inveſtigandum intentis, ut mortem Marchionis quæ ſibi imputabatur in eo vindicare poſſent: contigit ut quidam Comes terræ illius nomine *Maynardus* rege *Ricardo* latenter per fugam elapſo, octo de ſuis comprehenderet. Deinde in epiſcopatu *Salburgenſi* loco qui dicitur *Friſarum*, ſex viris de ſuis à quodam *Frederico* detentis, cum quatuor tantum perſonis comitibus nocturno tempore ad partes *Auſtriæ* properavit.

Limpoldus vero dux *Auſtriæ* qui olim ut ſupradictum eſt ſtipendiarius ejus fuerat, beneficii accepti inmemor, in ultionem cujuſdam læſionis & contemptus nuper per regem in *terra ſancta* ſibi factæ ex igne ſæviens, *Anglicanaſque* opes tanquam avarus & perfidus ſiciens, audito quid regi *Ricardo* acciderat, cautiſſimos per omnes viarum tranſitus cuſtodes poſuit, ne locus eſſet inſigni profugo evadendi. Qui demum xiij. kal. Januarii in ſuburbio *Viennæ* indicio tali captus eſt. Dum unus ex ſuis eſcas lautiores emeret, comprehenſus & intenta morte requiſitus cuinam peregrino talia procuraret, per inmiſſos ſatellites caute de eo inquirentes rex captivatus eſt. Ingreſſique ad eum armati confeſtim, inquiunt, *Ave Rex* Anglorum, *fruſtra perſonam tuam pallias, te enim manifeſtum facies tua facit*. Cumque vir ingentis animi gladium arriperet, *Noli ô*

Rex, inquiunt, *timere vel temere agere, non enim morieris ſed potius à morte ſervaberis in medio tuorum hoſtium* Conradi Marchionis *propinquorum, qui utique te quærunt ut animam tuam perdant; In quorum namque manus ſi caſu forte incideres, eciamſi centum vitas haberes nec una tibi ſalva remaneret.* Captus eſt igitur Rex nobilis & Duci nequiſſimo præſentatur anno à partu virginis M.C. nonageſimo ſecundo menſe Decembris, & citra decus regium vinculis mancipatur.

Rumores autem iſtius captionis ad *Teutonicum* Imperatorem *Henricum* vj. in *Germaniæ* partibus tunc conſtitutum mature delati ſunt; qui *Anglicanas* ſiciens divitias, miſſis ad *Limpoldum* ducem *Auſtriæ* nunciis, allegavit, Regem non decere à Duce teneri, nec eſſe indecens ſi ab Imperatoria celſitudine decus Regium teneretur. Et cum hoc à duce negari non poſſet, inſignem captivum ſic à duce pacto interveniente reſignatum Imperator avarus in cuſtodiam ſuam duxit. Nec hoc regem *Francorum* latere voluit Imperator. Sed miſſis ad eum nunciis, iſtius ſuæ læticiæ participem eum fecit. Qui ſupra modum lætatus, reſcripſit & procuravit, ut perpetua foret inſignis captivi detentio, tanquam publicæ pacis perturbatoris & mortis ſeductoriæ proditoris.

Miſſis ergo nunciis conſobrinam Imperatoris ſibi dari petiit in uxorem. Cujus petitionem gratanter amplexus, ſtatim ipſe Imperator Comitem *Palatinum* patrem puellæ accerſivit; nec latuit ea res matrem puellæ conſobrinæ Imperatoris. Quæ filiam ſuam unicam ſecreto advocans, ait illi; Viſne filia mea, honorabiles nuptias & thoro regio adhærere? Tunc illa, Audivi, inquit, à multis de hoc Rege quomodo nobiliſſimam puellam Regis *Dacorum* germanam fœdavit & turpiter abjecit, unde adhuc vereor hoc exemplum. Ad quam mater, Quis, ait, in votis tuis eſt potior? Cui illa, Si mea, inquit, vota proſperentur, ab *Henrico* ducis *Saxoniæ* filio cui me didici in annis infantiæ deſponſatam, nunquam diſjungar. Et mater ait, Confide filia, quia per maternam operam optato connubio potieris: Moxque eundem *Henricum* Regis *Anglorum* ex ſorore nepotem, ſecretis literis accerſivit. Qui feſtinanter adveniens, & promptiſſime votis parens, dilectam tradente matre accepit virginem in uxorem. Imperator hoc audiens, & de conſenſu Comitis hoc eſſe factum credens, in eum excanduit vehementer, tum quia juvenem oderat, tum quia factum erat aliter quam volebat. Cumque reſpondiſſet Comes, omnia per conjugem ſuam eſſe facta, prætextu cujuſdam juramenti patri ipſius juvenis præſtiti de puella ſibi deſponſanda cum ad annos nubiles perveniſſet, Imperator ſubintulit, Vade ait, & nebulone illo expulſo reſcinde citius quod actum eſt. Et ille, Noli, inquit, ſic loqui Imperator, nam uſque huc res ipſa rite proceſſit, ita quod abſque ſempiterno unicæ filiæ meæ dedecore reſcindi non poteſt. Et reverſus ad propria blande ſuo genero locutus eſt, eumque in filium adoptans egregie dotavit. Sicque rex *Franciæ* qui propriam repudiaverat conjugem, nuptiis diu ſperatis Dei judicio caruit & optatis. Plures eciam feminæ nobiles ex poſt facto prædictum exemplum puellæ *Daciæ* verentes ejus conjugium aſpernebant. Alias eciam cum quandam virginem nobiliſſimam de Imperio *Theutonico* expetiſſet, ſic voto fraudatus eſt. Cum enim alius vir potens eam prius petiſſet, & à parentibus regiam magis petitionem admittentibus ad *Franciam* pompatice duceretur, per fineſque proci prioris tranſiens, ſponte ejus manibus ſe injecit, à quo volens retenta & ſolempniter ducta, vota regia ſic deluſit.

Deinde rex *Franciæ* per literas *Henrici* Imperatoris de captivitate regis *Angliæ* ut præſcribitur certificatus, miſit ad *Johannem* regis *Ricardi* germanum ut cum eo fœdus iniret. Qui confeſtim ad eum veniens, & de ejus auxilio ad regnum *Anglicanum* aſpirans, pepigit cum eo fœdus. Et in *Angliam* cito rediens, congregatis ſibi vagis & profugis, caſtella & loca munita fratris ſui regis quam citius occupavit. Regni vero optimates fide integri animiſque juſtis infracti, collecta manu valida nephariis auſibus vecordiſſimi juvenis ſe oppoſuerunt, & caſtrum de **Windeſoure** die & nocte fortiter oppugnantes ad deditionem coegerunt. Quod cum *Johannes* videret & obſeſſis ſubvenire non poſſet, pro eorum ſalute ad tempus diffinitum inducias petiit, & caſtrum obſeſſoribus reſignavit. Quo facto, *Johannes* Comes fratrem ſuum regem nunquam credens à cuſtodia Imperatoris liberari, imo potius quicquid pro redemptione ſua daretur perdi, ſtatim transfretavit, & ad regem *Franciæ* ſe contulit, ſecum contra fratrem indecenter militaturus.

Denique poſt paſchalem feſtivitatem Imperator *Henricus* regem *Ricardum* in multis accuſavit. Inprimis quod per ejus auxilium & conſilium regnum *Siciliæ* & *Apuliæ* quod ſibi jure hæreditario debebatur defuncto rege *Willielmo*, amiſerat, pro quo adipiſcendo exercitum permaximum data infinita pecunia conduxerat, cum idem rex auxilium ſibi ſe fore præſtiturum fideliter ſpoſpondiſſet, ut à *Tancredo* regnum illud optineret. Deinde accuſatur de rege *Cipri* qui ei affinitate conjunctus fuerat, quod eum injuſte ab imperio ejecerat & carcerali cuſtodiæ deputaverat, & terram ejus cum theſauris invaſerat, & inſulam vendiderat ſive dederat cuidam alieno. Poſtmodum vero ipſum de morte *Marchiſi de Monte ferrato* hæredis ſui accuſavit, quod videlicet per ejus proditionem ab aſſiſinis peremptus fuit, quos eciam miſerat ad dominum ſuum regem *Franciæ* perimendum, cui nullam fidelitatem ut debuerat ſervavit, ſicut in communi eorum peregrinatione inter eos juramenti ſacramento fuerat confirmatum. Deinde conqueritur, quod ſignum Ducis *Auſtriæ* conſanguinei ſui in terra ſancta Deo militantis ob ejus contemptum in cloacam dejecerit, & verbis & factis ipſum & ſuos *Theutonicos* dehoneſtavit. Super hiis autem omnibus rex *Ricardus* hillari fretus conſcientia conſtantique & libera reſponſione ita diluit objecta, ut omnibus audientibus ſufficienter ſe excuſavit. Unde Imperator non ſolum ad miſericordiam verumeciam ad ejus reverentiam flecti videretur. Multiſque præ gaudio in lacrimas reſolutis, regem inclinatum ipſe eciam Imperator dignanter erexit, uberiorem de cætero gratiam ſibi pollicens & ſolatia ampliora.

Inſuper rex *Ricardus* miſit imperialem legationem ad *Veterem de Monte* rogans ipſum & aſſiſinos ſuos, ut per ejus epiſtolam ſuper dicto crimine de morte Marchiſi ei per ducem *Auſtriæ* maxime impoſito, innocentiam ſuam purgaret; Quod per hujuſcemodi literam poſtea factum eſt.

Limpoldo *duci* Auſtriæ Vetus de Monte *ſalutem.* *Cum plurimi Reges & Principes ultra mare* Ricardum

cardum *regem* Angliæ & *dominum de morte Marchiſi inculpant, juro per Deum qui in æternum regnat & per legem quam tenemus, quod in ejus morte culpam non habuit. Eſt cauſa ſiquidem mortis Marchiſi talis. Unus ex fratribus noſtris in unam navem de* Salteleya *ad partes noſtras veniebat, et tempeſtas forte illum apud* Tyrum *impulit, & Marchiſus fecit illum capi & occidi, & magnam ejus pecuniam rapuit. Nos vero Marchiſo nuncios noſtros miſimus, mandantes, ut pecuniam fratris noſtri nobis redderet, & de morte fratris noſtri ſatisfaceret, quam ſuper* Reginaldum *dominum* Sidonis *poſuit. Et nos tantum fecimus per amicos noſtros quod in veritate ſcivimus, quod ipſe fecit illum occidere & pecuniam illius rapere. Et iterum alium nuncium noſtrum nomine* Ewriſum *miſimus ad eum, quem in mari mergere voluit; Sed amici noſtri illum à* Tiro *feſtinanter fecerunt recedere, qui ad nos cito pervenit, & iſta nobis nunciavit. Nos quoque ex illa hora Marchiſum deſideravimus occidere. Tunc quoque duos fratres miſimus ad* Tirum *qui eum aperte & fere coram omni populo* Tiri *occiderunt. Hæc itaque fuit cauſa mortis Marchiſi. Et bene dicimus vobis in veritate, quod dominus* Ricardus *rex* Angliæ *in hac Marchiſi morte nullam culpam habuit. Et qui propter hoc domino regi* Angliæ *malum fecerant injuſte fecerunt, & ſine cauſa. Sciatis pro certo quod nullum hominem hujus mundi pro mercede aliqua vel pecunia occidimus, niſi prius malum nobis fecerit. Et ſciatis quod literas iſtas fecimus in domo noſtra ad caſtellum noſtrum* Meſſiat *in dimidio Septembris anno ab* Alexandro *papa quinto.*

Fama vero ſuper inventis accuſationibus regi *Ricardo* objectis ſufficienter purgata, & epiſtola quam *Vetus de Monte* duci *Auſtriæ* tranſmiſerat jam perlecta, *Celeſtinus* papa, & multi Principes *Germaniæ* indigne ferentes regem *Angliæ* ab Imperatore ſic diu captivum detineri, ſuggeſſerunt ei & duci *Auſtriæ*, & ab eodem papa amoniti ſunt tam idem Dux quam Imperator, ut in pace regem *Ricardum* dimitterent & libere ſinerent ad propria remeare, neque merita ejus ſic recompenſanda erant, qui pro totius Chriſtianitatis negotio tantis laboribus & periculis expoſitus fuerat & attritus. Imperator vero tam opimam prædam nullo modo dimittere volens, ipſum uſque *Maguntiam* tranſtulit captivatum, & in ſui excuſationem dicebat ſe ab eo exigere pecuniam quam à terra ſua *Siciliæ* ipſum jam aſſeruit ſpoliaſſe. Contra quod rex *Ricardus* nichil niſi dotem ſororis ſuæ à rege *Tancredo* retulit exegiſſe. Sane autem rex *Ricardus* ſic detentus à multis inſignibus viſitabatur: Inter quos *Willielmus* epiſcopus *Elienſis*, propter inſolentes mores ab *Anglia* jam pridem ut præſcribitur extruſus, ad eum venit ut regis circa ſe animum exploraret. Quem cum adumbratæ devotionis præſtigiis non poſſet diludere, deſperata gratia ſed cauteriata comitante conſcientia, ad *Franciam* rediit. Tamen quidam volunt, quod ipſe à rege non diſceſſit, ſed ſemper ei aſſiſtens negocia ipſius ſtrenue miniſtrabat. Venit eciam ad eum vir venerabilis *Hubertus Sariſbirienſis* epiſcopus, qui ejuſdem regis in *Siria* individuus comes fuit. Qui cum in *Sicilia* applicuiſſet, & quod regi acciderat cognoviſſet, ad eum illico properabat; Quem rex in *Angliam* direxit tum pro neceſſaria regni cura, tum pro liberationis ſuæ negocio maturando, quam pro certa redemptione infra breve ſperabat.

Rebus igitur ita circa regem *Angliæ* ſe habentibus, *Philippus* rex *Franciæ* miſſis ad eum viris honoratis hominium quo ſibi aſtrictus videbatur ſolempniter refutavit, bellumque vincto indicens, hoſtile propoſitum declaravit. Diſplicuitque res ipſa Imperatori & ſuis nobilibus, eo quod inauditum & indecorum ſit valde, homini vincto & ſui penitus inpotenti bellum indicere. Scripſit igitur ei Imperator ſupplicando ut à vincti rebus quieſceret, & ſaltim uſque ad tempus in pace remaneret. Porro rex *Franciæ* non adquieſcens, imo promiſſa ingenti pecuniæ ſumma Imperatorem corrumpere temptavit, ut eundem vinctum ſibi traderet cautius cuſtodiendum, allegans multa mala evenire ſi tantus turbator irrumperet. Congregato igitur exercitu fideque poſtpoſita & juramento fracto, quo ſe præfato regi *Angliæ* ante receſſum ſuum de *Achon* aſtrinxerat, *Normanniam* ſtatim hoſtiliter invaſit, & *Giſorcium* nobile caſtellum proditione *Gilebarti de Vaſcalio* cuſtodis ejuſdem recepit. Ulterius vero ad alia caſtella progreſſus, invenit neminem reſiſtentem. Cumque jam *Albemarlam*, *Angun* atque alia caſtella plurima, urbemque *Ebroicenſem* in ejus poteſtate cepiſſet, eccleſias Dei in ſpiritu vehementi contrivit, nec pepercit epiſcopatibus, abbathiis aliiſve monaſteriis, quinimo monachos eiciens, redditus eorum cepit & in proprios uſus convertit. Tandem *valle Rodolii*, & *Novo burgo* captis, metropolim *Normanniæ Rothomagum* cum exercitu adiit. At Comes *Leiceſtriæ Robertus*, qui cum rege *Ricardo* in orientali expeditione fidiſſimus fuerat, paulo ante urbem ingreſſus, animos civium erexit, & ut viriliter agerent egregie roboravit. Rex vero *Franciæ* urbe per dies aliquot obſeſſa & fruſtra oppugnata, jacturaque magis accepta quam illata, receſſit & ad faciliora negotia exercitum revocans, municiones nobiles *Paſcy* & *Luercy* abſque difficultate optinuit. Tunc ad ejus impetum pro tempore frænandum, illi qui vices vincti gerebant ingentis ſummæ pactione ad certum tempus duxerunt inducias redimendas, & iv. electa caſtella loco pignoris tradiderunt. Per idem tempus mortuo *Saladino* Soldano & in inferno ſepulto, *Saffadinus* frater ejus ei ſucceſſit.

Circa hæc tempora *Stephanus* quidam procurator *Andegaviæ* qui ſub diebus *Henrici* ſecundi & hujus *Ricardi* prudenter egerat, conjectans tam delicati corporis principem ex longo itinere & periculo vel non vel difficile poſſe in terram ſuam reverti, abſente rege cœpit fines creditæ poteſtatis petulanter excedere; Unde & ſuadente ſibi quodam familiari ſuo, nigromanticum conſulit, utrum rex *Ricardus* eſſet reverſurus. At ille ducens *Stephanum* ad locum ſecretum, caput æneum ſpiritum habens incluſum ei oſtendit. Quære, inquit, ab iſto quæ volueris, ſed pauca & breviter, nam ad multiloquium & ad plura non reſpondet. Tunc ille interrogans dixit, Nunquid viſurus ſum Regem *Ricardum*? & reſpondit, Nequaquam. Iterum inquit, Quamdiu durabit michi adminiſtratio ſuſcepta? Reſpondit, Uſque ad mortem tuam. Tercio quæſivit *Stephanus*, ubi eſſet moriturus.

Et

Et responsum est, In *pluma*. Nec licuit ei ulterius quærere. Sed dimissus à vate præcepit suis, ne quid plumeum occasione aliqua sibi applicaret. Cœpit exhinc confidentius solito agere, subditos conterere, & maxime quendam de nobilibus, qui aliquando in castrum suum à facie *Stephani* persequentis fugiens, ipsum *Stephanum* negligencius in obsidione oberrantem cepit & laniatum trucidavit. Munitio vero illa dicebatur *Pluma*, sicq; patuit cavillatio spiritus illusoris.

Simile contigit *Gilberto* pseudopapæ, prout superius tempore regis *Ethelredi* fratris sancti *Edwardi* regis & martiris expressum est; qui quæsivit à diabolo quando esset moriturus, & responsum est, Quando celebraret in *Jerusalem*; sed in *Roma* erat ecclesia nuncupata *Jerusalem* qua singulis annis *Romanus* pontifex solet celebrare Dominica quadragesimæ qua cantatur *Lætare Jerusalem*, ubi tandem celebrans illusionem dæmonis expertus est. De *Alberico* quoque comite *Northumbriæ* simile narratur, qui cum esset præpotens, suo tamen statu non contentus, consulto dæmone audivit, quod *Græciam* esset possessurus, unde & partes adiens orientis, *Græciam* ingressus est. Cumque auditum esset à *Græcis* quod super eos foret regnaturus, nudatum bonis omnibus de finibus suis expulerunt. Post annos aliquot homo laboribus & ærumpnis fessus, *Normanniam* ad regem *Henricum* rediit, à quo & nobilem viduam cum toto patrimonio in conjugem recepit, at cum in benedictione nuptiali sacerdos diceret mulieri, Domina *Græcia* complacetne tibi in isto viro? Agnovit *Albericus* astutiam spiritus illusoris qui mentem hominis cupidam erexerat in spem vanam.

Eodem tempore ecclesia *Cantuariensi* vacante, rex de *Alemannia* Electoribus scripsit, personam eis *Huberti Sarisbiriensis* episcopi in quo sibi complacebat, utpote virum in multis probatum & præclaræ famæ agnitum commendando. *Cantuarienses* cum episcopis convenientes eundem *Hubertum*, juxta voluntatem regiam ad primæ sedis regimen concorditer & solempniter electus est, qui nimirum accepto pallio intronizatus, mox sumpto apud Merton canonicæ professionis habitu, *Cantuariensibus* quos fervor *Baldewini* prædecessoris sui paulo indiscretior exulceraverat, molestus non fuit. Præfatus namque *Baldewinus* quanquam alias vir bonus, prudens & religiosus, ante annos aliquot jus & prærogativam eligendi pontificem *Cantuariensem* à *Cantuariensibus* monachis transferre elaboraverat, cujus rei gratia regio favore fretus nova ædificia juxta majorem *Cantuariæ* ecclesiam ad præbendas canonicorum secularium non sine sanguine construere cœperat, ut ibidem postmodum suffraganei episcopi cum clericis convenientes, de futuri pontificis electione, extrusis monachis deliberarent. At contra monachi, ad *Romanum* pontificem appellantes, opus inceptum interim suspensum post mortem *Baldewini* usque ad solum complanaverunt. In quo facto mirandum fuit, tantum virum qui ex archidiacono monachus, & post abbas *Cisterciensis* ordinis, & ex abbate *Wigornensis* episcopus, ac ex suffraganeo tandem metropolitanus effectus est, quod inperfectioris vitæ homines, canonicos scilicet seculares, loco perfectiorum subrogare voluisset, cum olim sancti principes & pontifices in *Anglia* illud genus clericorum minus habundare volentes, optionem illis dederint, ut aut beneficia relinquerent, aut mutantes vitam & habitum in religionem transirent.

Post paucos autem dies imperator *Henricus* ad locum ubi rex *Angliæ* servabatur veniens, præsentibus & mediantibus episcopis, ducibus atque magnatibus pluribus, per dies aliquot cum eo colloquium habuit & tractatum, & tandem in vigilia apostolorum *Petri* & *Pauli*, omni quæ vertebatur inter eos quæstione decisa, & summa redemptionis regiæ declarata, imperator regem de cætero honestius servari decrevit sine vinculo & cathena. Denique jubente imperatore, episcopi & duces cum universa nobilitate quæ aderat certam regis liberationem post satisfactionem pecuniæ ejusdem, id est, centum milium librarum argenti, in imperatoris animam juraverunt, cujus pecuniæ tercia pars duci *Austriæ* qui eundem regem captivatum transmiserat ex pacto imperatoris quando eundem regem à duce recepit, competere dicebatur. Quo facto, *Ricardus* rex universis suis fidelibus scripsit, ut redemptionis suæ precium præparantes, liberationem suam modis omnibus maturarent. Negotium igitur illud *Elianora* matre regis in omnibus viribus suis procurante, executores regii in cunctis *Angliæ* finibus urgebant, nulli parcentes, nec ulla erat distinctio clerici & laici, secularis & religiosi, rustici & urbani. Sed omnes indifferenter juxta substantiæ suæ vires vel reddituum quantitatem pro redemptione regia portionem suam solvere cogebantur. Privilegia, prærogativæ, inmunitates ecclesiarum tunc silebant penitus, & vacabant; omnis enim dignitas & libertas os suum undique opilabat. *Cisterciensis* quoque ordinis monachi qui ab omni exactione regia hactenus inmunes extiterant, tanto magis tunc onerati fuerant, quanto minus antea pupplici oneris senserant gravitatem. Exacti quoque & coacti lanam suarum ovium resignarunt.

Congregata per totam *Angliam* ingenti pecuniæ summa, cum universæ particulæ ejusdem *Londoniam* convenissent, ad summam redemptionis regiæ minime attingebant, licet ab inicio crederetur quod tanta coacervatio eandem summam excedere deberet, Quod collectorum fraude creditur accidisse. Denique propter hanc primæ collectionis insufficientiam ministri regii secundam tertiamque collectionem instaurant, quosdam eciam pecuniis locupletiores spoliant, factum suum nomine redemptionis regiæ palliantes. Postremo ut nulla vacaret occasio, ad vasa sacra & utensilia ecclesiæ ventum est. Itaque per omnem *Anglici* regni latitudinem sacri calices exactoribus regiis traduntur, vel paulo infra pondus redimuntur: Vasa eciam alia, cruces prælatorum, anuli cum auro de Sanctorum feretris abraso sunt conflata. Nec erat hoc secundum patrum decreta illicitum, cum urgentissimus necessitatis articulus instaret. Cum jam fere exinanita pecuniis *Anglia* videretur & lassatis executoribus regiis occasiones eciam exquirendi pecunias languescerent, tota tamen illa coacervatio, ut dicitur, ad summam regiæ redemptionis atque expensarum ejus complendam minus sufficere potuit. Quamobrem prætaxatæ summæ parte majori ministris imperatoris appensa, rex consulte ne sua supra modum protraheretur relaxatio, pro parte residua imperatori per obsides idoneos, videlicet *Rothomagensem* archiepiscopum & *Bathoniensem* episcopum, vel secundum quosdam episcopum *Eliensem* cum aliis nobilibus satisfecit.

Igitur rex *Anglorum* post *Alemanicæ* detentionis tædium, quod pleno anno & tribus mensibus duraverat, mense demum Januarii solempniter relaxatus, à

Maguncia

Maguncia tetendit in *Coloniam*, ab archiepiscopo civitatis illius instantissime invitatus, à quo in ecclesia cathedrali receptus Missam audivit ipso archiepiscopo cantoris officium supplente, et officium illud *Nunc scio vere* celebriter inchoante. Deinde versus *Angliam* accelerans, statim portum qui *Swina* dicitur in *Flandria* adiit, inde in regnum proprium Deo propicio transiturus. Ubi dum pro providentia necessarii apparatus reparanda, vel propter flatus adversos duobus plene mensibus moram traxit, indultæ ei gratiæ ut dicitur imperatorem pœnituit, & eum relaxatum ad detentionem cogitavit perpetuam revocare; perfidus namque imperator & *Alemanni* instabiles dixerunt ad invicem conferentes; Quid, inquit, fecimus emittentes ad orbis periculum tremendi roboris & sæviciæ singularis tyrannum? ergo velociter ad vincula revocetur in secula minime relaxandus. Pœnituit enim imperatorem regem relaxasse, sicut quondam *Pharaonem Israel* dimisisse. Quæ quidem res non latuit quendam regis *Ricardi* benivolum, qui festinato nuncio eidem mittendo consuluit, ut confestim navem ascendens pocius se clementis quam infidis hominibus crederet: quod & factum est tam cautela celeri quam salubri. Mox imperatorii apparitores affuerunt, & eum in arido non inventum, sequi per liquidum timuerunt. Talia imperatori nunciantes, confestim imperator præcipitem sui animi motum in innoxios obsides transtulit, & quos prius indulgentius & liberius habuit, arciori jam custodia castigavit. Porro secundi flatus regem *Anglorum* excipientes, salvum atque incolumem ipsum cum omni comitatu suo regno proprio tradiderunt.

APplicuit ergo iij. idus Marcii quadragesimali tempore apud *Sandewicum*, & tunc primo à captivitate se credidit liberatum cum navi egrediens *Anglicanum* solum calcavit. Et inde pedes tanquam peregrinus humilis *Cantuariam* procedens, Deo & beato *Thomæ* grates & gratias impendebat. Et cum gratulatorio occursu à provincialibus acceptus *Londoniam* venisset, cives ejusdem, adventu ejus præcognito, oleum gaudii pro luctu, & pallium laudis pro mœroris spiritu assumpserunt. Et ita ad principis ingressum ornata est facies amplissimæ civitatis, ut nobiles *Alemanni* qui cum eo venerant, & *Angliam* pro redemptione regia exinanitam crederent, conspecta opum magnitudine obstupescerent. Quorum unus in ipsa solempni pompa ad principem conversus, ita dixit. » O Rex, gens tua prudentia mira pol» let, quæ, te nunc sibi reddito, opum suarum clari» tatem secure ostentat, paulo ante paupertatis de» ploratrix dum te nostri imperatoris custodia deti» neret. Revera si has opes *Anglicanas* imperator » scivisset, *Angliam* non facile posse exhauriri opi» bus credidisset, nec te nisi intollerabilis redemptio» nis summa duxisset à carcere dimittendum. Rex autem post recens captivitatis tædium pausam & delicias aspernans, mora exigua *Londoniæ* facta, sanctum *Edmundum* adornaturus adiit, deinde sanctum *Albanum Angliæ* prothomartyrem visitavit. Inde usque **Notyngham** progrediens, omnes quos comes *Johannes* frater ejus corrumperat, edomuit, castrum cepit, & postea castrum de **Tykehull** quæ ministri dicti Comitis tenebant. Rex igitur castellanos incarceravit, qui misericordiam implorantes regiæ se tantum clementiæ submiserunt. Istis igitur castris sic captis, & eorum detentoribus ac omnibus adversariis suis infra breve in *Anglia* subactis, confestim rex *Johanni* fratri suo qui contra se infideliter se erexerat, ob enormem culpam ingratitudinis ac perfidiæ omne jus pristinum & honorem impensum solempni judicio procerum suorum abjudicavit. Et cito post omnis motus hostilis in *Anglia* conquievit. Hiis Deo propicio feliciter gestis, rex solempnitatem paschalem apud *Hamptoniam* celebravit atque apud *Wintoniam* in octabis paschæ, ignominia captivitatis jam detersa, quasi rex novus v. regni sui anno solempniter coronatus est, *Huberto Cant.* archiepisc. missam celebrante, & *Willielmo* rege *Scottorum* piissimo tunc præsente. Rex igitur statim post illa coronationis suæ solempnia, portus marinos statuit observare, ne qua videlicet navis alienigenarum vel indigenarum in aliena regna annonas frugum vel aliqua alia victualia deportaret, ut ubertate propriorum bonorum quæ *Anglia* gigneret non careret. Coros eciam frugum & modios rerum venalium sive quascumque mensuras, quæ tunc diversissimæ in plurimis locis habebantur, per totum regnum fere statuit uniformes, quas ne quis forte minueret vel quoquo modo viciaret, summitates hujusmodi vasorum statuit circulis ferreis coronari. Similiter & de batis vel amphoris seu metretis, quas vulgo **galones** dicimus, legitimas statuit mensuras, & jussit hujusmodi regales mensuras apud singulos provinciarum præfectos vel urbium præpositos fideliter conservari; & ad probandum veras & falsas, & cum necesse fuerit convincendas, eis tribuit potestatem. Telas eciam pannorum in latitudine per totum duarum ulnarum infra oras, atque ubique fideliter æque contextas sine quocunque fuco vel superinductione fallaci fieri statuit, alterius cematis inventas, non obstante cujuscunque auctoritate indigenæ seu alienigenæ, à regiis sanxit ministris comburi. Fecit eciam fieri ulnas ferreas quas diminuere de facili nemo poterat. Unam insuper monetam per totam terram ad magnam populi utilitatem qui ex ejus diversitate gravabatur statuit atque fecit. Ad vincendum sophisticationem pannos vendentium, qui ex repercussione meliorum colorum vel ex adverberatione locorum colores adulterinos gratiores reddebant, talia penitus abolevit. Ad hæc eciam *Judæis* procuratores proposuit, qui inter *Christianos* & *Judæos* vel eciam inter ipsos *Judæos* si quid querelæ emergeret diffinirent. Ad cohibenda eciam dolosa *Iudæorum* machinamenta statuit, inter Catholicum & *Iudæum* nichil clam contrahendum, sed sub quorundam testimonio ad hoc deputatorum publice contractus fieri, super quibus trina conficerentur scripta; quorum unum apud fiscanos, aliud sub custodia viri fide digni, tercium vero penes *Iudæum* maneret; in quo si quid doli ut prius machinaretur, ex duplici scriptura prædicta convinceretur. Christianum fœneratorem fieri prohibuit, aut quacunque conventionis occasione aliquid recipere ultra id quod mutuo concessit. Quod si quid, forte redditus vel terras, in pignus accepisset, unde annuum proveniret emolumentum, recepta tantum sorte obligatam possessionem redderet ad Dominum, non obstante pactione cujuscunque termini nondum transacti. Hæc eciam & alia populo terræ suæ necessaria zelo justitiæ à rege constituta toto ejusdem tempore servabantur illæsa. Justiciariis autem suis præcepit, ne cuiquam conquerenti justitiam denegarent. Advertens eciam rex nonnullas ecclesiarum campestrium argenteis calicibus carere, cum didicisset eos suæ redemptioni occasione sublatos, sibi tanquam reo imputans,

putans, ac culta divina minus digne in hac parte celebrari, calices quamplurimos per loca diverſa juſſit fieri, eoſque eccleſiis indigentibus diſtribui ſine mora.

Rex igitur poſt iſta proſpera paululum demoratus, quaſi rex novus & de novo factus negotia regia diſponere revocareque curavit, & fere quicquid illi mutandum & innovandum in novitate prima placuiſſe videbatur, duxit pro libito facere in ſecunda. Denique quod cum ipſe iter verſus orientem arriperet & regnum ipſum multipharie ſciderat, ad integritatem ſatagebat priſtinam revocare. Quicquid enim ab illo tunc fuerat datum vel ponderoſe venundatum, ſub nomine repetiit commodati; & regiarum poſſeſſionum emptoribus haſtute loquebatur, dicens, „ Non decet ſublimitati regiæ fœnerari; ſi ergo ſortem veſtram de fructibus rerum noſtrarum jam „ percepiſtis, ea contenti eſſe debetis, ſi minus, de „ proprio quidem ſuplebo. Novit ergo prudentia „ veſtra ſedis apoſtolicæ reſcriptum, quo prohibemini „ ſortem veſtram excedendo regi proprio fœnerari. Illi autem emptores mox regio metu attoniti, nulla habita quæſtione de ſorte non percepta, confeſtim omnia reſignarunt. *Dunolmenſis* eciam epiſcopus qui comitatum *Northumbriæ* gravi ſumma comparatum per aliquot annos poſſederat reſignando, deſinens eſſe Comes, in ſimplicem Epiſcopum rediit ut prius. Præterea rex ſive pro liberandis obſidibus apud imperatorem & ducem *Bavariæ* relictis, ſive eciam pro ſumptibus guerræ cum rege *Francorum* gerendæ, tributum minus uſitatum univerſo regno, à ſingulis ſcilicet carucatis terræ indifferenter geminatum ſolidum exigebat, privilegiis clericorum religioſorum & quorumlibet aliorum vacantibus. Abbatibus *Ciſtercienſis* ordinis coram eo tunc præſentibus congratulando ſic dixit, „ Devotionem, inquit, „ veſtram & liberalitatem circa nos, quâ potiſſimum „ ſubſtantiæ veſtræ, id eſt vellera ovium veſtrarum „ redemptioni noſtræ impendiſtis, ut dignum eſt ap- „ probamus, & uberiorem gratiam, ſi vita comes fu- „ erit, pro iſta gratia rependere cogitamus. Ut au- „ tem vobis ſimus gratiæ perpetuæ debitores, oportet „ ut adhuc ſemel veſtrum ad nos declarantes affe- „ ctum, lanam veſtram anni præſentis nobis non gra- „ vamini accommodare: nam cum ab imperatore „ dimiſſi cum ſumma paupertate ad propria tende- „ remus, de vobis confiſi urgenteque neceſſitate, „ lanæ veſtræ precium à mercatoribus ſumpſimus „ tranſinarinis, quod proculdubio ad Scaccarium „ noſtrum menſe Octobris vobis reddemus cum gra- „ tiarum eciam actione. Hoc modo religioſos illos quaſi blandiendo ſpolians, clariſſimis monaſteriis egeſtatem inſolitam irrogavit.

Rebus igitur in *Anglia* diſpoſitis, & *Cantuarienſi* archiepiſcopo principali procuratore regni conſtituto, exercituque *Anglicano* qui cum eo transfretaret ordinato, cum rex apud *Weſtmonaſterium* in aula ſua quæ dicitur *parva* quadam die pranderet, certos accepit rumores, quod *Philippus Francorum* rex *Normanniam* ingreſſus, *Vernolium* obſideret; Quo audito, regem *Ricardum* juraſſe fertur, ſe nunquam averſurum faciem ſuam quouſque regi *Francorum* cum eo occurreret pugnaturus. Unde effracto muro aulæ de directo per aperturam, cujus uſque hodie veſtigium oſtenditur, ſtatim egreſſus, ad mare apud **Portesmuth** deſcendit, ubi propter elementorum contrarietates aliquandiu exſpectans, ſæpiuſque elementa incuſans, tandem auris ad vota ſpirantibus iiij. idus Maii in *Normanniam* transfretavit. Qui ibi à ſuis cum inmenſo gaudio ſuſceptus, eorum animos in præclaram fiduciam erexit. Interea rege *Francorum Vernolii* oppidum obſidente, rex *Anglorum* contracto paulatim exercitu non longe à *Vernolio* apud caſtellum quod dicitur *Aquila* caſtrametatus eſt. Cumque per dies aliquot ibidem conſediſſet, *Francorum* exercitus licet in oppugnatione oppidi multo caſſoque labore ſudaverat, ſoluta tamen obſidione recedens, bellum cum rege *Anglorum* committere non audebat.

Porro rex eorum tanquam ad detergendum pudendæ receſſionis obprobrium, urbem *Ebroicenſem* quam prius ſpoliaverat, pertinaci furore evertit, jubens eccleſiam beati *Taurini* igne ſuccendi, & cum præ timore Dei nephariæ juſſionis nullus executor exiſteret, ipſemet cum quibuſdam perditis ex illo hominum genere quos *Ribaldos* vocant, ignem ſacris inmiſit ædibus & receſſit. Quippe rex *Anglorum* de munitionibus quæ illi perierant caſtellum nobile quod *Luches* dicitur cum quibuſdam aliis bellica ſorte recepit, hoſtium quoque fines ingreſſus, nonnullis fortiter & proſpere geſtis, *Windonicum* veniens, ibidem per dies aliquot exercitum recreavit; rex autem *Francorum* cum eum hinc abeſſe putaret, non longe à *Wyndonico* caſtra poſuit, ſed cognito regem *Ricardum* in civitate eſſe, de nocte illico receſſit. Mane vero facto, rex *Anglorum* abeuntem exercitum proſecutus, fugientis regis plauſtra & clitellas cum quibuſdam archanis & gazis multimodis variaque ſupellectili comprehendit. Et ne adhuc rex *Francorum* revertendo *Pariſius* nichil feciſſe videretur, munitiunculam quandam, ad cujus cuſtodiam deputati fuerant homines octo, cepit.

Eodem tempore rex *Anglorum* à *Galfrido Ranconenſi* & à comite *Engoliſmi* cum quibuſdam *Francis* eis adjunctis inquietabatur in *Aquitannia* nimis forte, ubi filius regis *Navarrorum* frater germanus *Berengeræ* reginæ *Angliæ* cum exercitu veniens, terras utriuſque deſertoris vaſtavit, & audita morte patris ſui, ſucceſſionis gratia ad propria remeavit. Rex eciam *Angliæ* ſtatim cum exercitu veniens nobile caſtellum dicti *Galfridi* comitis *Ranconenſis* quod dicitur *Taleburgum* matura deditione optinuit. Moxque impetum in alium deſertorem convertens, civitatem *Engoliſmi* cruenta celeritate fortiter expugnavit, civitatemque *Turonenſem* cepit, canonicos regi *Franciæ* faventes inde expellens; & in *Pictaviam* ſubito tranſiens, omnes ibi adverſarios ſuos redire coegit, ita ut à caſtello *Vernolii* uſque ad *crucem Karoli* qui ei reſiſteret nullus erat.

Anno Domini M.C.nonageſimo iiij. circa feſtum An.
beati *Petri ad vincula*, poſt multos conflictus & 119
caſus varios, treugæ inter reges viris honoratis mediantibus ſancitæ ſunt in annum, infra quem avaritia principum in pecuniis adquirendis vehementius exarſit, dum magis cogitationes belli quam pacis cogitaverunt, & ad futura prælia modis ſe omnibus præpararent. Omnis enim indulgentia principum qua cavetur religioſos ab omni exactione ſeculari eſſe inmunes, in hac oppreſſione ceſſavit. Rex namque *Francorum* cum à peregrinatione ſua de partibus orientis ad propria remeaſſet, pro inæſtimabili odio quod erga regem *Anglorum* geſſit, in virum quaſi alterum mutatus eſt, & maxime religioſis & clericis admodum gravis apparuit, ita quod omnes ſumptus belli

belli quod cum rege *Ricardo* gerebat, ab ecclesiis & monasteriis extorquebat, secundum quod dixerat vir venerabilis *Johannes Lugdunensis* archiepiscopus qui tunc *Londoniam* venerat: ubi dum inter quosdam viros honoratos existerent qui de proprii principis duricia quærerent, Nolite, inquit, sic loqui, dico enim vobis quod rex vester in comparatione regis *Francorum* heremita est.

Currentibus autem inter reges induciis, rex *Ricardus* in *Angliam* transiens statuit facta armorum, quæ vulgo *Torneamenta* dicuntur, in *Anglia* exerceri, ut *Anglici* qui robusti sunt, ad bella per exercitationem fierent agiliores: nam nisi in diebus regis *Stephani* nunquam in *Anglia* fuisse noscitur hæc concertatio militaris. Temporibus quoque *Henrici* secundi qui *Stephano* successit tyronum exercitiis in *Anglia* prorsus inhibitis, illi qui armorum cupiebant gloriam transfretabant, ut illa saltim in illis confinibus exercerent. Considerans igitur rex *Ricardus*, *Gallos* in conflictibus tanto esse acriores quanto exercitatiores armorum extiterant, milites sui regni in propriis finibus talia voluit exercere, ut ex torneamentorum solempni præludio artem & usum addiscerent præliorum. Et licet hujusmodi torneamenta in tribus conciliis à *Romanis* pontificibus, *Innocentio*, *Eugenio* & *Alexandro* fieri prohibeantur, in quibus mortes hominum & pericula animarum sæpe proveniunt, cum adjectione pœnæ sequentis, quod si quis ibidem mortuus fuerit quamvis ei poscenti pœnitentia non negetur, tamen Christiana careat sepultura: Milites nichilominus ferventes & armorum laudem & gloriam affectantes, provisionis ecclesiasticæ edictum usque in præsens seculum contempserunt.

Eo quoque tempore rege in *Normanniam* reverso, *Johannes* frater regis *Angliæ* ruptis naturæ legibus contra fratrem suum *Ricardum* cum rege *Franciæ* militabat. At ubi captæ sunt munitiones quas fratri suo absenti fraudulenter abstulerat, quasi nichil habens effectus est; vidensque rex *Franciæ* quod ad nocendum fratri suo regi penitus inpotens esset, tanquam operibus suis non indigens de cætero eum sprevit, & cum idem *Johannes* vidisset se sic deprehensum, & fratrem suum in cunctis prosperantem, mediante matre supplex ad fratrem rediit, misericordiam petens & veniam de commissis. Cui rex indulgendo dicitur respondisse, » *Utinam apud me delictum tuum in oblivionem transeat, ita quod apud te in memoria permaneat quod fecisti.* Qui ad pacem fraternam receptus contra regem *Franciæ* postea fortiter militavit, priores excessus novis officiis expians, & fraternam caritatem in se ad plenum & plenarie sic reformans. Unde rex restituit ei comitatum *Moretonii* & comitatum *Gloverniæ* cum Honore de *Eja*, dans ei annuatim pro terris suis residuis octo milia librarum *Andegavensis* monetæ.

Eodem eciam tempore cum rex *Anglorum* plusquam viginti milia marcarum duci *Austriæ* pro liberatione obsidum suorum transmittenda præparasset, illi iidem obsides affuere, mel & lac sub lingua habentes, ducem *Austriæ* hostem immanissimum pondere divini judicii obrutum nunciantes. Dicebant eciam quod ante ejus mortem multæ pestilentiæ acciderant terræ suæ, incendia plurima, siccitates inmensæ sterilitatem non modicam inducentes, fluvius eciam *Danubii* suos fines excedens adjacentia loca cum ingenti hominum exterminio occupavit; nec terruerunt ista cor nequam & avarum quo minus adhuc *Anglicanis* opibus inhiaret, licet plurima jam marcarum milia à rege captivo sumpsisset, & à *Romano* pontifice pro injusta captione & detentione regis *Ricardi* anathemate fuerat innodatus; avaritia tamen fortius perurgente, sententiam superbe derisit. Denique quasi inclitus de bonis captivi effectus, convocatis multis nativitatem Dominicam in multa ostentatione & gloria apud *Graciam* disposuit celebrare. Et die quidem primo gloriosus effulsit, sed in die sancti *Stephani* jam pransus exiens, ut in campo cum suis militibus luderet, equus ejus decidens sessorem ad terram dejecit, pedem ejus cum tibia sic comminuens, ut ossa hinc inde confracta rupta cute exterius prominerent. Acciti mox medici apposuerunt quæ expedire credebant. In crastino vero pes ita denigratus apparuit, ut decerneretur à medicis incidendus, & cum non inveniretur qui hoc faceret, accitus tandem cubicularius ejus & ad hoc coactus, dum ipse dux dolabrum manu propria tibiæ apponeret, malleo vibrato vix trina percussione abscindere potuit pedem ejus. Medici vero medicamentis appositis cum eum in crastino visitarent, signis ambiguis mortem ejus in januis cognoscentes dixerunt, Dispone domui tuæ quia morieris & non vives.

Desperatus igitur, accitis episcopis qui ad solempnitatem invitati advenerant, in conspectu optimatum à vinculo anathematis quo eum papa innodaverat peciit relaxari. Responsum est à clero, quod nullatenus absolvi posset nisi sub juratoria cautione, quod super injuriis regi *Ricardo* irrogatis judicio ecclesiæ staret. Optimatibus quoq; pariter jurantibus quod si forte judicium ecclesiasticum per eum minus procederet, ipsi ne quid ex hiis quæ statuerentur in irritum cederet modis omnibus procurarent. Hac igitur cautione præstita, absolutionis munus promeruit: & mox præcepit regis *Anglorum* obsides liberari; verum cum ingravescente molestia exspirasset, succedens filius paternæ avaritiæ voluit esse hæres; unde per laudabilem cleri zelum demum consternatus, memoratos obsides absolute & libere relaxavit, & iiij. milia marcarum eis concessit regi *Anglorum* reportandarum. Illi vero sic relaxati alacriter revertentes, suæ liberationis nuncii prævii extiterunt. Gavisus ergo rex gratias Deo agebat, & mores in melius corrigens, extunc vixisse correctior perhibetur.

Accidit & aliud eo in tempore quod regem plurimum correxit: vir quidam *Cenomannicus* ad sanctum *Jacobum* pia devotione profectus sospes remeavit, qui postmodum pari devotione ignitus, ut sanctum Domini sepulcrum videret processit. Cui forsan solivaga quidam terribilis apparuit; pavefactus homo crucis signo se munivit. Ille vero signaculum quasi parvipendens, Nequaquam, inquit, hoc modo tueri te poteris quin meus sis. Porro si procidens adoraveris me, faciam te locupletem. Ad hæc homo. Liquet te modo partis esse sinistræ, sint tua tibi, michi sufficit Christi largitio quem solum adoro. Et ille, Oportet te nunc invitum aliquid de meo habere; & mox jactavit super caput hominis pallium quasi tenuis materiæ, quo crinibus adustis cutis capitis denigrata permansit. Homo trepidus, sanctum *Jacobum* inclamavit, qui mox assistens, dæmonem increpavit, ac quis esset quidve negotii haberet inquisivit. Qui constrictus imperio ait, Dæmon sum inquit, humano generi infestus. Ego *Christianos* reges in orientali profectione impedivi. Ego regem *Ricardum* per ministrum meum ducem

ducem *Austriæ* captivavi. Ego quidem eidem regi postquam liberatus fuit, jugiter assisto, potissime circa cubile ejus & circa thesauros quos recondit. Hiis dictis, dæmon disparuit; & homo confortatus dimisso itinere intento, *Cenomanniam* rediit ac regi *Ricardo* quæ vidisset retulit, caput ustulatum ostendit. Unde & rex de reliquo cubile suum castius custodivit, & elemosinas erogavit.

Circa hos dies *Hubertus Cantuariensis* archiepiscopus procuravit potestatem legationis suæ super clerum *Eboracensis* provinciæ dilatari. Unde idem *Hubertus* apostolicas & regias in *Anglia* vices gerens, mortuo jam *Eboracensi* archiepiscopo, *Eboracam* metropolim adiit, suppresso pro tempore Primatis nomine, magnam ibi potestatem exercuit, ac nullo obsistente seu reclamante concilium celebravit.

HIC admirabile quampluribus videtur qua ratione vel occasione duo metropolitani *Anglorum* per longa jam tempora de prioratu sive prærogativa primatiæ contenderint. *Eboracensis* quidem perspicua auctoritate beati *Gregorii* se tuetur; scribens enim *Gregorius Augustino Anglorum* primo episcopo, *Eboracensem*, inquit, episcopum tuæ fraternitatis dispositioni volumus subjacere, Post obitum vero tuum ita præsit episcopis quos ordinaverit, ut *Londoniensis* episcopi nullo modo subjaceat ditioni, Sit vero inter *Londoniensem* & *Eboracensem* episcopos imposterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui prius fuerit ordinatus. De ista distinctione quære superius tempore *Ethelberti* regis *Cantiæ*, quem iste sanctus *Augustinus* ad lumen veræ fidei produxit. *Cantuariensis* vero episcopus quem beatus *Gregorius Londoniensem* vocat, asserit huic auctoritati posteriori tempore derogatum, quando papa *Vitalianus* venerabilem *Theodorum* universis *Angliæ* ecclesiis præfecit primatem, cujus successores eadem prærogativa diu usi sunt. Unde constat hanc prærogativam non personæ sed ecclesiæ fuisse concessam. Respondetur à parte *Eboracensis*, quod beatus sancivit *Gregorius* manifesti & solidi esse juris, & nullo quidem tempore abrogatum. Sed aliquo tempore ratione ipsius temporis in usu non fuisse, tanquam soporatum quiddam & suo tempore excitatum. *Anglis* siquidem nuper conversis rudes & indocti ex ipsa gente episcopi præesse cœperant, quibus necessario informandis *Romanus* pontifex pia providentia doctum præfecit *Theodorum*, non quidem evacuans decretum *Gregorii* sed tantum consulens tempori. Successores vero *Theodori* aut similiter tempori consulendum duxerunt, aut temporibus melius se habentibus præsumptores fuerunt, potissime cum *Eboracenses* simplicitate quadam rustica de propriæ sedis prærogativa minus curarent, ac usum pallii à diebus *Paulini* primi diu necligerent.

Ad hæc dicit *Cantuariensis*, quia & postquam usus pallii *Eboracæ* sic restitutus, plures *Eboracenses* episcopi *Cantuariensi* tanquam sui primatis jurisdictioni subjacuisse noscuntur. Respondet *Eboracensis*, Quia sicut ratio temporalis necessitatis solido juri *Eboracensis* ecclesiæ derogare non debuit, ita nec simplicitas seu negligentia antistitum ejusdem ecclesiæ præjudicare debuit. Denique ista de prioratu primatum tam vana contentio *Anglorum* metropolitanos longo & sumptuoso labore exercuit. Vanissime autem uterque illorum se scribit totius *Angliæ* primatem, cum neuter habeat significatam hoc nomine potestatem. Ut autem superius inter reges regni *Canciæ* habetur, post decessum sancti *Augustini Dorobornensis*, id est, *Cantuariensis* archiepiscopi, quidam *Laurencius* in sede illa ei successit, qui cum *Mellito Londoniensi* episcopo, & *Justo Roffensi* episcopo fidem fundatam strenue auxit, & *Britonibus* & *Scotis* in observatione paschæ tunc errantibus epistolam suam misit. Quo *Laurencio* decedente, *Mellitus Londoniensis* episcopus in archiepiscopatu *Dorobornensi* sibi successit. Et *Mellito* mortuo, *Justus Roffensis* episcopus ei successit. Iste *Justus* archiepiscopus pallio recepto, quendam *Paulinum* in episcopum ordinavit, quem ad regem *Northumbriæ Edwinum* et populum suum convertendum misit. Quibus ad fidem conversis, *Paulinus* factus est primus archiepisc. *Eboracensis* post adventum S. *Augustini*. Dicto vero *Justo* mortuo, *Paulinus Eborac:* archiepisc. quendam *Honorium* in archiepisc. *Dorobernensem* ordinavit. Quo *Honorio* mortuo, successit ei *Deusdedit*, qui cum x. annis sedisset & sedes per iij. annos vacasset, supradictus *Theodorus Romæ* in archiepiscopum *Doroberniæ* ordinatur. De isto *Theodoro Dorobernensi* archiepiscopo, & de concilio in loco qui *Saxonico* vocabulo Hatfeld nominatur per ipsum cum episcopis *Britannicis* celebrato, vide superius inter reges *Canciæ*, & magis diffusius inter reges *Southsaxiæ*. Isto *Theodoro* viam universæ carnis ingresso, *Brithwoldus* primo abbas Raculf loco ipsius electus est, & archiepiscopus *Dorobernensis* consecratus. Et nota quod usque ad istum *Brithewoldum Romani* fuerunt archiepiscopi, & tunc primo *Angli* esse archipræsules inceperunt. Quod autem archiepiscopus *Eboracensis Thomas* à *Lanfranco Cantuariensi* archiepiscopo consecratus fuerat, & obedientiam scriptam eidem *Lanfranco* tunc fecerat, & postea de calumpnia ejusdem *Eboracensis* ergà dictum *Cantuariensem* de primatu coram Papa mota, & de controversia inter eosdem de eodem habita, quære supra tempore regis *Willielmi* Conquestoris ubi de ista materia diffuse habetur.

Postea eciam de ista materia super dissensione inter *Thurstinum Eboracensem* archiepiscopum & *Radulphum Cantuariensem* archiepisc. tam pro subjectione quam professione quas dictus *Thurstinus Eboracensis* dicto *Radulpho Cantuariensi* facere nolebat, quære supra in duobus locis tempore *Henrici* primi dicti *Clerici*. Postea eciam quære supra de dissensione inter archiepiscopos *Angliæ* in secunda coronatione ejusdem regis *Henrici* primi apud Windesour. Papa *Alexander* tertius, qui *Adriano* successit, decretalem inter metropolitanos *Angliæ* de delatione crucium ordinavit, anno Domini M.C.lix. & regis *Henrici* secundi filii *Matildis* imperatricis quinto. Vide insuper tempore ejusdem regis *Henrici* secundi de discordia inter *Ricardum Cantuariensem* & *Rogerum Eboracensem* pro clericis & officialibus ecclesiæ sancti *Oswaldi Gloucestriæ*, & in primo postea folio de concilio *Cantuariensis* apud *Westmonasterium* celebrato, & de calumpnia per clericos *Eboracenses* in eodem concilio proposita. Et postea eciam quære tempore ejusdem *Henrici* secundi de concordia inter dictos *Ricardum* & *Rogerum* archiepiscopos de delatione crucium, & de ecclesia sancti *Oswaldi Gloucestriæ* per concilium ejusdem regis apud *Wyntoniam* facta. Cito postea adhuc supra quære de concilio per istum regem *Henricum* secundum apud Northampton congregato, ubi ab episcopis

ſcopis *Scociæ* cum *Willielmo* eorum rege ibi convenientibus *Rogerus Eboracenſis* archiepiſcopus de epiſcopis *Glaſcuenſibus* per oſtenſionem munimentorum ſubjectionem vendicabat, de qua ſubjectione inter *Cantuarienſem* & eundem *Eboracenſem* diſſenſio ibidem orta eſt. Nam uterque illorum ſubjectionem illam ſuæ eccleſiæ fieri dicebat, Unde finito regis concilio dicti epiſcopi *Scociæ* ſine ſubjectione aliqua de regis licentia ad propria remearunt. Item vide poſtea tempore ejuſdem regis *Henrici* ſecundi de contentione inter archiepiſcopos *Angliæ* pro ſedibus ſuis in Concilio *Hugezoun* Cardinalis apud *Weſtmonaſterium* celebrato. Et poſtea conſequenter de concordia inter eos facta ſaltim ad certum tempus in concilio apud *Wintoniam* per regem congregato. Item quære ſupra tempore regis *Ricardi* qualiter *Baldewinus Cantuarienſis* archiepiſcopus apud Abbathiam de **Pippewel** protulit coram rege *Ricardo* & multis prælatis pro jure eccleſiæ ſuæ cartam regis *Willielmi* conqueſtoris contra *Galfridum* fratrem regis *Ricardi* primo *Lincolnienſem* Electum & poſtea *Eboracenſem* Electum, cui idem rex *Ricardus* archiepiſcopatum *Eboracenſem* ibidem apud **Pippewel** conſequenter contulerat; & de appellatione ad ſedem apoſtolicam pro jure eccleſiæ *Cantuarienſis* per ipſum *Baldewinum* ibidem interpoſita.

Circa hos dies duo erant qui pari propoſito licet diſpari cauſa commoda regia quærere videbantur. Abbas namque *Cadomenſis* fraudem officialium regiorum apud ipſum regem *Ricardum* culpabat. Ideoque eorum inſolentiam cum quiete provincialium caſtigandam fore cenſebat. *Willielmus* vero cum *longa barba* inſolentiam divitum qui propriis fortunis parcentes pauperes onerabant, fortiter accuſabat. Igitur accepta poteſtate, Abbas *Cadomenſis* menſe Februarii *Londoniam* venit, præſides provinciarum ad ratiocinia ſua reddenda diſtricte convenit, ſed morte præventus, ficuti & ille *Willielmus* memoratus, paſchalia feſta non vidit. De iſto quoque ferunt *Willielmo* quod *Londonia* oriundus à barba prolixa cognomen accepit, quam ideo enutrivit, ut hoc quaſi inſigni in cœtu & concione magis conſpicuus & ſpectabilis appareret. Qui cum eſſet ingenio acer, mediocriter literatus, eloquens ſupra modum, innata quadam animi & morum petulancia nomen ſibi grande facere volens, moliri nova & audere ingencia cœpit. Denique inhumana & impudens ejus actio in proprium germanum ſignum erat veſaniæ ejus in cæteris; Fratrem nempe ſuum civem *Londonienſem* qui eum in ſcolis exhibuerat, apud regem tanquam regiæ proditionis reum, pro eo quod profuſiora ſolito ſumptuum ſolatia non ei invenit, inſtanter accuſabat. Sed quamvis à principe in hoc deriſus fuerit, favore quorundam inter magiſtratus *Londonienſes* locum optinuit. Denique clandeſtina opera & venenatis ſuſurris apud plebem divitum inſolentiam per quam pauperes indigne tractabantur ſuggillans, mediocres ad immoderatæ libertatis amorem inflammans, adeo plurimos quaſi præſtigiis faſcinnatos ſibi adjunxit, ut quinquaginta duo milia *Londonienſium* indigenarum ad ejus nutum tanquam communi cunctorum proviſori obtemperarent. Tanto itaque fretus conſciorum numero tanquam zelans pro pauperculo populo & commodo regio, cœpit in omni cœtu nobilibus reſiſtere, prætendens quod eorum fiſcus plurimum deperiret. Cum illi propter hoc contra eum fremerent, ad regem transfretavit, pro cujus fide potentum injurias ſe paſſum oſtendebat. Inde reverſus, calliditate ſolita cœpit de cætero tanquam regio favore ſubnixus fiducialius agere, & proprios complices fortius animare. Cum jam initæ conſpirationis rumor crebreſceret, Dominus *Cantuarienſis* archiepiſcopus cui regni regimen commiſſum fuerat, plebem convocat, natos rumores replicat, ad tollendum omnem ſiniſtram ſuſpicionem obſides dari rogat. Blandiloquio ejus populus placatus obtemperat, obſideſque donat; Nichilominus homo ille cœptis inſiſtens, vallatus turbis pompatice procedebat, conventus publicos faciebat, *Salvatorem pauperum* ſe vocabat, frænandam in brevi potentum proterviam granditer intonabat; Unde & ſumpto de ſacris ſcripturis themate ita exorſus eſt. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſalvatoris.* » Ego, inquit, ſum pauperum ſalvator. Vos pauperes duras » divitum manus experti haurite nunc de fontibus » meis aquas doctrinæ ſalutaris, & hoc cum gau» dio, quia jam venit tempus viſitationis veſtræ; » Ego enim dividam aquas ab aquis, Aquæ nem» pe, populi ſunt; dividam itaque populum humi» lem & fidelem à populo ſuperbo & perfido, di» vidam electos à reprobis, veluti lucem à tene» bris.

Igitur regni moderator *Cantuarienſis* archipræſul, de conſilio procerum evocavit *Willielmum* ad obicienda ſatisfacturum. Qui oportune affuit, ſed ita turbis vallatus eſt, ut evocator ejus territus mollius ageret & judicium protelaret. Explorata tandem per duos cives *Londonienſes* oportunitate, qua ſolus ſine turbis reperiri poſſet, ad capiendum eum armata manus emittitur. Sed alterum de civibus qui eum exploraverat, ipſe *Willielmus* bipenne mactavit, alterum *Willielmi* complex trucidavit. Illico *Willielmus* cum paucis ſuorum & quadam concubina ſua inſeperabiliter ei adhærente; in vicinam eccleſiam beatæ *Mariæ* demonſtratæ *Arcubus* confugit, qua non tanquam à felonia ſed velut caſtello ad tempus voluit ſe tueri, ſperans populum ſuum, ſed fruſtra, ad ejus liberationem mature affuturum. Qui nimirum etſi de ejus periculo dolerent, reſpectu tamen obſidum quos dederant, ac metu armatorum militum quos viderant, ad ejus ereptionem non occurrunt. Juſſus ergo *Willielmus* egredi, ſed nolens, igne & fumo appoſitis exire tandem cogitur. Egredienti autem filius civis illius quem peremerat, cultro ventrem diſſecuit. Captus tamen, judicio Curiæ primo equis diſtractus, deinde cum ſociis novem qui illi deeſſe noluerant, patibulo ſuſpenſus eſt. Porro conjurati ejus archiepiſcopum velut homicidam non ſolum diffamaverunt, ſed eciam ut conſpirationis ſuæ dedecus abſtergerent, & dampnatores *Willielmi* improbos comprobarent, arte et aſtu nomen illi & gloriam martyris quæſierunt. Denique, ut fertur, ſacerdos quidam propinquus ejus cathenam qua vinctus fuerat, febricitanti cuidam ſuppoſuit, & mox ſanitatem ſubſecutam fuiſſe publice prædicavit. Quo vulgato, populus patibulum ejus nocturno furto tuſtulit, terram ſanguine ejus cruentatam veluti ſacrum quiddam in uſus curationum uſque ad foſſam non modicam per minucias abraſit.

Fama itaque late ſic diſperſa, ſtultorum & cu-

riosorum hominum greges confluebant. Excubabat ibidem nocturno tempore insulsa jugiter multitudo, quantum honoris defuncto impendens, tantum dedecoris ejus dampnatori impingens; tantumque invaluit cœptus error, ut prudentes quosque fascinasset, nisi ea quæ de illo gesta cognoverant cautius advertissent. Sane excepto eo quod paulo ante captionem suam homicidium perpetraverat, quod utique cuilibet cordato viro ne pro martyre coleretur sufficere debuerat, ipsius extrema sub morte confessio suos debuit cultores verecundasse; Quippe cum à non nullis quamvis sero, sub humili peccatorum confessione dare gloriam deo moneretur, confessus est se ecclesiam beatæ *Mariæ* dum ibi expectaret semine polluisse. Insuper eciam cum ad votum per suos citius non eriperetur, negato *Mariæ* filio eo quod eum non liberavit, diabolum ad suam liberationem invocasse. Inficiebantur ista *Willielmi* justificatores, atque maligna conficta dicebant. Porro litem hanc diremit in brevi fabricatæ vanitatis occasus; veritas nempe solida est & tempore convalescit: concinnata vero falsitas in brevi evanescit. Igitur archiepiscopus *Cantuariensis* regni moderator in sacerdotem præfatum ecclesiastica præeunte vindicta, armatam custodiam in loco illo posuit, & accessum concurrentium arcebat. Et sic infra dies non multos machina concinnatæ superstitionis concidit & popularis opinio conquievit.

Circa hos dies obiit *Resus* princeps *Walliæ*, de quo sic canitur. O belli gloria, miliciæ clipeus, patriæ tutamen, armorum decus. Brachium fortitudinis, largitatis manus, rationis oculus, honestatis splendor, animositatis apex. Pectore gerens *Herculis* probitatem, *Achillis* asperitatem, *Nestoris* modestiam, *Tidei* audaciam, *Sampsonis* fortitudinem, *Hectoris* gravitatem, *Euriali* agilitatem, *Paridis* formam, *Ulixis* facundiam, *Solomonis* sapientiam, *Aiacis* animositatem. O nudorum vestis, famelicorum morsus, omnium denique postulantium plena satisfactio. O dulcis eloquio, comis obsequio, actu honestus, sermone modestus, vultu hilaris, facie decorus, singulis benignus, omnibus æquus.

Nobile Cambrensis cecidit diadema decoris,
Hoc est, Resus obit, Cambria tota gemit.
Resus obit, non fama perit sed gloria transit.
Cambrensis transit gloria, Resus obit.
Resus obit, decus orbis abit, laus quæque tepescit.
In gemitu vivit Cambria, Resus obit.
Resus abit, inimicus adest. Resus quia non est,
Jam sibi nil prodest Cambria. Resus abest.
Non moritur sed subtrahitur, quia semper habetur
Ipsius egregium nomen in orbe novum.
Grande decus tenet iste locus si cernitur ortus,
Si quis sit finis quæritur, ecce cinis.
Hic tegitur sed detegitur, quia fama perhennis
Non finit illustrem voce latere ducem.
Excessit probitate modum, sensu probitatem,
Eloquio sensum, moribus eloquium.

Expleto tandem induciarum tempore cum reges pacis fœdera nulla ratione suscipientes, pace in reliquum desperata in valle quæ *Rulli* dicitur, non longe à *Rothomago*, (quam cum sua munitione & aliis plurimis rex *Franciæ* regi *Anglorum* abstulerat dum in captivitate *Alemannica* teneretur) cum suis exercitibus mense Julio convenirent; Cumq; ibidem ampne interlabente, uterque exercitus sub meditatione pugnæ per dies aliquot in castris excubaret, vidensque rex *Francorum* se illa vice viribus imparem, de fuga citius cogitavit. Sed quia non poterat secure fugere nisi munitione prius diruta, confestim arci & mœnibus suffodiendis die nocteque instabat, adversæ partis impetum interim callide suspendens, dolose de pace tractando. Verum rex *Anglorum* ex repentina ruina arcis suffossæ, dolum intelligens, turmas suas ad pugnam ingenti animo ordinabat. Porro *Francorum* exercitus non expectato belli discrimine abiit, compositis tamen ordinibus, ut prudenter cedere & non turpiter fugere videretur. Rex vero *Ricardus* ampne transito non est eos insecutus; sed munitioni totis viribus se contulit reformandæ.

Circa hos dies rex *Francorum* verbis pacificis in dolo utens iiij. nuncios ad regem *Anglorum* misit, ut sumptibus & laboribus inutilibus utrobique cessantibus sub certamine quinque virorum ab utroque regno electorum dirimerentur amborum quæstiones. Placuit provisio ista regi *Anglorum* dummodo rex *Franciæ* quintus inter suos & rex *Angliæ* quintus inter suos in propriis personis in illo certamine apparerent; quod rex *Franciæ* vecorditer recusavit. Eodem quasi tempore rex *Ricardus* per militiam suam stipendiariam quas *Ruchas* vocant expugnato & capto *Isonduno* cum quibusdam aliis munitionibus, fines suos in *Birutensi* provincia egregie dilatavit. Comitem quidem *Alvernensem* qui ab eo pridem recesserat, per eosdem stipendiarios captum cum suis munitionibus in suam redegit viriliter potestatem. Interim vero mediantibus viris prudentibus bimestres induciæ intervenerunt, ut in hoc spacio deliberaretur de solida pace deo propicio facienda, vel de ipsis saltem induciis in annos aliquot ulterius protelandis.

Eodem tempore *Senex de monte*, non pro ætate sic dictus sed pro sapientia & gravitate, Princeps gentis orientalis, quam *Hassisinos* vocant, licet prius ut supra duci *Austriæ* regem *Ricardum* de morte Marchionis excusando scripserat, Principibus tamen Europæ universis ipsum regem *Ricardum* de morte prædicta excusans, epistolas suas in forma qua sequitur destinavit.

Vetus de Monte *Principibus Europæ & omni populo Christiano salutem. Nolumus alicujus innocentiam nostri operis occasione laborare, cum nulli inmerito & insonti mali quippiam irrogemus, eos vero qui in nos deliquerint, deo auctore non patimur diu de illatis simplicitati nostræ injuriis gratulari. Significamus igitur universitati vestræ testantes per quem salvari speramus, quod nulla regis* Anglorum *machinatione* Marchio *ille* de Monte ferrato *interfectus sit, qui pro eo facto quod in nos deliquerat & ammonitus emendare neglexerat, nostra voluntate & jussione per satellites nostros juste interiit. Consuetudinis quippe nostræ est eos qui nobis vel amicis nostris in aliquo injuriosi extiterint, primo ut nobis satisfaciant ammonere; Quod si contempserint, per ministros nostros, (qui tanta nobis devotione obtemperant ut se à deo gloriose remunerandos non dubitent, si mandatum nostrum exequendo occumbant,) cum severitate ultionem expetere curamus. Audivimus eciam de prænominato rege vulgatum, quod nos tanquam minus integros & constantes induxerit, ut de nostris aliquos regi* Franciæ *insidiaturos*

turos emitteremus; Quod proculdubio falsum & vanissimæ suspicionis comentum est, cum nec ipse deo teste aliquid circa nos attemptaverit de præmissis, nec nos homini inmeritum malum moliri respectu honestatis nostræ sineremus. Bene valete.

Has denique literas cum rex *Franciæ* coram se solempniter recitatas audisset, dixisse fertur, Regem *Anglorum* de tam infami nota præclare purgatum, seque cum ipso posse de cætero fœderari cum in eum nulla alia forcius exarserit quam suscepta suspicione de nece dilectissimi Marchionis. Hæc dicens subticuit, quia eodem tempore à suis ad fœdus in eundum cum rege *Franciæ* movebatur.

Hiis diebus Imperator *Henricus* regnum *Apuliæ* & *Siciliæ* mortuo *Tancredo* qui *Willelmo* regi injuste successerat sibi subjugavit; duxerat enim uxorem regis *Willielmi*, cui regnum illud mortuo fratre justius successerat. In *Apulia* namque plurimos sibi rebelles diversis pœnis affecit. *Tancredum* vero filium *Tancredi* regis *Siciliæ* cum matre sua *Margareta* ac regem piratarum captivos in *Alemanniam* secum duxit. Hiis temporibus rex *Saracenorum* de *Marrok* in *Hispaniam* erumpens stragem in *Christianos* exercuit inopinatam, & rege *Castellæ* devicto magnam partem abstulit terræ suæ. Finitis igitur induciis cum corda regum ad concordiam facile emolliri posse crederetur, omnis spes pacis elanguit, & causis rursum ingravescentibus instigante diabolo eorum furor excanduit redivivus. Erat autem hiemps & adventus Domini, & fames valida quæ totam fere premebat *Europam*. Nec ista locum habere potuerunt quin populationibus, cædibus, incendiis insisterent & rapinis. Rex autem *Franciæ* audito quod rex *Ricardus* aliis esset intentus, *Fondonum* oppidum obsedit, petulanti animo jurans se non inde nisi expugnato oppido discessurum. Obsessi vero cibis & armis sufficienter muniti, clara fiducia super murum stantes, non sunt veriti neque cunctati contrarium jurare. Fitque per dies aliquot vehemens oppugnatio, sed oppugnantibus magis dampnosa.

Interea rex *Anglorum* hoc audito, impiger oppidum advolat, ingrediturque securus, obsessore saltim ingressum sibi prohibere non attemptante, sed discessum potius adornante. Moxque turmas ad pugnam dispositas ingenti animo in campum educit, paratus diem ultionis excipere atque laudis. Poterat sane dies illa longi certaminis declarare victorem, nisi *Francorum* providentia sibi cautius prospexisset. Cum enim ad dimicandum minus sufficerent, & de fuga cogitantes ferocem insecutorem timerent, dominum suum regem salubri consilio impulerunt, ut illis in arto positis certo belli discrimine declinato, honestam pacem amplecti & facere dignaretur. Qui exercitus sui facies quasi ad fugam conversas videns, cum ipse in extremo agmine existeret quod fortius cautiusque instructum fuerat, contra faciem insequentis qui in facie sui exercitus gradiebatur, attendens, colloquium regis *Ricardi* per viros expeciit honoratos. Et statim reges sicut erant in equis armati inter suos exercitus modico intervallo distantes, sibi mutuo occurrerunt. Itaque soli absque arbitro diuscule collocuti, in conspectu utriusque exercitus, capitibus exarmatis, in amplexus mutuos se dederunt. Statimque in exercitibus concordiam Principum ingens lætitia sequitur, dulce nomen pacis sonoris vocibus conclamantes. Facta sunt hæc deo propicio nonas Decembris, & populi ad sua cum gaudio redierunt, intentionem bellicam ad pacis studia & ad Dominici natalis celebranda solempnia convertentes. Principes vero formam pacis quam inter se secreto statuerant apud se continebant, post expleta Dominici festi gaudia declarandam.

In illa solempnitate nativitatis Domini rex *Angliæ* fuit apud *Pictaviam*, & deinde in festo sancti *Hilarii* apud *Loviers* dicti Principes cum magna Nobilium frequentia ad solempne colloquium convenerunt; Ubi declaratum est & consensu publico confirmatum, quod reges inter se sub clipeis statuerunt. Rex *Franciæ* quietum clamavit regi *Ricardo* & hæredibus suis *Isondoun* cum pertinentiis suis, & totum jus quod habuit in *Berria*, *Alvernia*, & *Vasconia*, & reddidit ei quiete castellum de *Arches*, & comitatum de *Albamarla* & alia cætera castella quæ de jure regis *Angliæ* tempore *Alemannicæ* detentionis occupaverat minus juste. Et rex *Angliæ* quietum clamavit regi *Franciæ* *Gisortium* cum quibusdam aliis munitionibus & castellis & totum *Normannicum vigesium*. Et cum hæc omnia rata haberentur, pœnam xv. milium marcarum in prævaricatorem pactorum sub fidejussione Abbatum de majori monasterio de *Cluniaco*, de Sancto *Dionisio* & de *Caritate* adinvicem statuerunt. Et cum rex *Angliæ* omnia prædicta sibi concessa in pace possideret, pœnituit regem *Franciæ* tale commercium fecisse, unde in eos qui pacis consilium ei dederant succensus proclivior fuit ad pacem rescindendam quam tenendam. Rex quoque *Anglorum* pro suorum finium modica mutulatione, nulla compensatione contentus, irritandi regem *Franciæ* ut pacem infringeret ex ipsa præscriptæ pacis forma occasionem & artem invenit, & omnes res & possessiones dictorum Abbatum de *Cluniaco*, de Sancto *Dionisio*, & de *Caritate* ubicunque infra dominium & potestatem suam inventas in manu sua saysiri præcepit. Nam illi Abbates super pactione dictæ pacis tenendæ fidejussores regis *Franciæ* erant, Quæ talis fuit, quod si rex *Franciæ* pactum non servaret ipsi pecuniam solverent prætaxatam.

Rursus igitur bellicæ intentionis inter principes rabies exarsit; Turbatio autem *Britonum* & tumultus quem contra regem *Angliæ* exercebant, regem *Francorum* ad experiendam fortunam belli iterum acuebat. Cum enim idem rex *Ricardus* tutelam nepotis sui *Arthuri* tunc decennis filii fratris sui *Galfridi* quondam Comitis *Britanniæ* usque ad annos legitimos exposceret, quidam nobiles & primi *Britonum* hoc in ipsum non consentientes, sed pro puero & patria fortiter æmulantes, cum eo à facie patrui imminentis ad interiora *Britanniæ* secesserunt. Eodem autem tempore solempne jejunium quadragesimale & quasi instans festum Paschæ aerisque inclementia per provincias supra modum desæviens, Regibus ne commode possent ad bella concurrere obstarunt; itaque pro amicis suadentibus conceptum furorem pro tempore suspenderunt, & mediantibus induciis pro tempore quieverunt.

In octabis Pentecostes hora diei prima duo soles in cœlo, sol scilicet verus & alius tanquam æmulus apparuere; nec facile discerni poterat nisi solito processu quis illorum esset sol verus; quod signum *Willielmus* de *novo Burgo* in sua Cronica testatur

se vidisse. Cumque diuscule hoc signum cum multis aliis respexisset, tandem evanuit ille æmulus veri solis. Hiis diebus *Walterus Maap* de quo multa jocunda referuntur, ex præcentore *Lincolniensi* archidiaconus *Oxoniensis* efficitur. Non multum post expleto dictarum induciarum tempore iterum cruentus furor principum excanduit, totisque viribus in arma ruitur, igne ferroque florentes provinciæ corrumpuntur. Et rex quidem *Franciæ* cum suis *Albemarlam* obsedit, rex vero *Anglorum* castrum quod *Nova turris* dicitur olim quidem sui juris obsidione eciam circumcinxit. Quo castro per regem *Angliæ* mature potito, à suis ut obsidionem regis *Francorum* de alio castro solveret rogabatur, sed dissimulavit confidens de virtute suorum qui castellum obsessum egregie defendebant.

Rex ergo *Angliæ* ad fines hostiles depopulandos conversus, solicite satagebat absque mutui sanguinis effusione avertere obsessorem; sed rex *Franciæ* inceptis pertinaciter insistens, cum multo tandem sui exercitus sudore & sanguinis effusione castellum deditum erat ei. Inimicitiis ergo magis crescentibus, reformandæ pacis à bonis & sapientibus inaniter studebatur, cum ipsi principes ad omne consilium pacis aures dare benivolas non curarent. Aggravata est eciam tempore illo manus Domini super populum Christianum in peste & fame, ut illud pene propheticum impletum esse videretur: *Plaga inimici percussit te castigatione crudeli.* Et quidem fames valida ex intempestivis imbribus proveniens per annos jam aliquot *Galliam* & *Angliam* vehementer attriverat. Cumque vulgus pauperum passim inedia deperiret, secuta est e vestigio pestis sævissima, scilicet febris acuta, quæ tot & tantos singulis diebus arripiens finaliter prosternit, ut vix invenirentur qui curam languidis vel sepulturam mortuis exhiberent. Cessabatque consuetus funeris apparatus, quia quacumque hora diei quis obiisset, nisi esset quis ditior vel persona nobilior, matri terræ illico tradebatur. In plerisque eciam locis fossæ receptui cadaverum non modicæ fiebant, eo quod non esset facultas unumquemque per se recondere juxta morem. Tandem volente Domino post sex fere menses quievit hiemali rigore consopita.

Sane rex *Anglorum* paulo ante, obsides suos apud Imperatorem relictos absolute receperat, summa redemptionis pactæ illi persoluta. Quibus receptis dixisse fertur, Nunc scio me vere à captivitate *Alemannica* liberatum. Liberatus itaque ab exactore tam gravi, intentione integra bellicis negociis insistebat, de reversione in *Siriam* cui se redire devoverat nichil vel tepide cogitando. In eventu tamen ibi bene contigerat, quia mortuo tunc *Saladino* scissum est ejus imperium juxta numerum succedentium filiorum; ipsisque inter se discordantibus orta est rixarum materia & bellorum, & in domo summa confusio facta est, Induciarum expletionem sub *Henrico* Imperatore præstolantibus interim *Christianis.* Porro iste *Henricus* Imperator ut quasi expiaret quod in Christianum Principem *Ricardum* regem *Angliæ* ab oriente revertentem tam fœde commiserat, proposuit *Anglicanis* opibus

An. Dñi 1195. orientales reliquias visitare, unde anno Domini M. C. nonagesimo quinto, convocatis sui Imperii ecclesiasticis laicisque personis, & devotione propria cunctis declarata, ad æmulandum pro Christo multos ex subditis provocavit. Apostolicæ eciam sedis legatus qui ibi præsens erat cum prælatis & clericis qui dignitate & facundia præcellebant, per dies octo continuos in auribus Christianæ multitudinis potenti eloquio declamantes, in tantum animos populi & devotiones hominum erexerunt, ut fas esset ibi dicere, *Vere digitus Dei hic est.* Magnis ergo præsulibus & præclaris ducibus cum multitudine virorum fortium dominicum caracterem certatim sumentibus, ipse Imperator paratus fuit eodem signo cum cæteris insigniri. Sed hoc altiori consilio est ab omnibus dissuasum, ut ipse in imperio suo manens, progresso exercitu de victualibus & expensis & de militia iterato mittenda cum necesse fuerit provideret. Itaque *Germanicarum* atque *Italicarum* gentium expeditio totis viribus in *Siria* parabatur, cum reges nostri nil sanum vel sobrium meditantes sed proprium tantum furorem cum multorum discrimine exercebant.

Hiis diebus *Britones* qui à rege *Anglorum* jam pridem ceciderant depopulatione ejusdem regis constricti, in ejusdem regis *Ricardi* fœdus & gratiam cum *Arthuro* eorum Principe redierunt. Bellum quoque Tolosanum quod illustri *Anglorum* regi *Henrico*, & filio ejus *Ricardo* res summi negotii fuerat, & per multos annos vires multorum attriverat, eodem tempore volente sic Domino exspiravit. Comes enim Sancti *Egidii* pactis cum rege *Angliæ* celebratis *Johannam* sororem ejus, quæ olim regi *Siciliæ* nupserat, cum ingenti gloria in conjugem duxit, & sic inveteratum illud odium conquievit. Rex itaque *Angliæ* qui perprius quasi minus potens & divisus fuerat, tunc quasi integer redditus, cœpit robustius agere & terribilior hostibus apparere. Regibus namque *Angliæ* & *Franciæ* in discordia & odio instigatione diabolica sic semper persistentibus, tantus ex utraque parte debaccantium furor erat, ut nec sacris quadragesimæ diebus deferrent, deprædationibus & incendiis loca prius florentia corrumpentes, nec sacerdotibus Domini si forte inciderent, plusquam popularibus parcendum ducentes.

Anno Domini M Çxcvij. continuato ipsius facinoris jam anno quinto, cœpit rex *Franciæ* mollius agere quam prius, rex vero *Angliæ* magis prosperatus & viribus auctus, vicum insignem qui dicitur sancti *Valerici* repente agressus, potenter effregit, munitionem evertit, & præda demum onustus abiit. An. 11. Nec multum post in pago *Beluacensi* per suos castrum quod *Melliacum* dicitur expugnavit. Quod audiens *Beluacensis* episcopus homo animi ferocis & propinquitate regia inclitus, sumptis propere armis bellicosus magis pontifex quam religiosus apparuit. Sed fortuna mutata captus & vinctus una cum *Willielmo de Merlan*, & filio suo, & quibusdam aliis nobilibus, regi *Anglorum* in armis suis munus gratissimum oblatus est. Qui cum *Rothomagi* vinctus servaretur, duo ex clericis suis supplices ad regem venerunt postulantes regis gratiam, ut domino suo possent in vinculis ministrare. Quibus rex inquit,
» Vos inter me & vestrum dominum judicate, nam
» certe ab oriente rediens, & ab imperatore *Theutonico* detentus, ob reverentiam regiæ personæ
» mollius tractabar cum decentia & honore. Su-
» perveniens autem iste dominus vester, quasi in
» vespere cum imperatore secreto tractavit, & cu-
» jus rei gratia venerit & apud imperatorem nocte
» quid egerit, mane duriter sum expertus. Ag-
» gravata

» gravata eſt enim ſuper me manus imperatoris, » quod mox tanto oneratus ſum ferro quantum » vix equus vel aſinus ferre poſſet; juſte ergo de- » cernite qualem apud me dominus veſter habere » debeat cuſtodiam, qui apud detentorem meum » talem me fecit duritiam poſſidere. Clerici ergo ad hoc non habentes quid dicerent, fruſtrati ad propria redierunt. Bellicoſus itaque pontifex in vinculis ſervabatur, & ab hoſtibus forte mitius quam meruerat tractabatur, ſed plane durius quam epiſcopum decebat. Interpellavit eciam per ſuos ſummum pontificem ut eccleſiaſtici vigoris inſtancia liberaretur de manibus detentoris. Sed ille ſummus pontifex prudenter conſiderans, quod rex *Angliæ* epiſcopum non prædicantem ſed præliantem cepiſſet, & hoſtem magis rigidum quam præſulem pacificum in vinculis teneret, ut illum vinctum relaxaret noluit illi moleſtus eſſe; ſed interpellanti ſapienter & diſcrete reſpondit, improperans quod ſecularem militiam eccleſiaſticæ prætuliſſet, ſumendo pro braculo paſtorali lanciam, pro mitra galeam, pro alba loricam & clipeum pro ſtola, & gladium ferreum pro gladio Spiritus quod eſt verbum Dei: neganſque ſe pro eo ſic capto & vincto regi *Anglorum* imperaturum, ſed pro liberatione ſua ſupplicaturum ſe dixit. Pro quo cum papa ſcriberet ut liber à carcere dimitteretur, curialiter regem increpans quod *Philippum Beluacenſem* epiſcopum fratrem ſuum kariſſimum ſic cepit & detinuit; rex ergo miſſa lorica epiſcopi in qua captus fuit, domino papæ pro fratre ſuo ſcribenti in epiſtola ſua dixit, *Vide ſi tunica fratris tui ſit an non.* Et papa deſinente pro eo amplius petere, per redemptionem poſtea epiſcopus liberatur.

EOdem tempore defecerunt à rege *Francorum* quidam regni ſui potentes pro illatis eis à rege injuriis irritati. Tunc vero munificentia regis *Ricardi* multos *Francorum* ſibi allexit, præcipue comitem *Flandriæ Baldewinum*, *Campanos*, *Britones* & plures nobiles *Francigenarum*, qui rege *Franciæ* relicto, *Ric.* regi *Angliæ* adhæſerunt & vires ejus auxerunt. Dictus itaque Comes *Flandrenſis* juris ſui hæreditarii media fere parte à rege *Franciæ* fraudatus & regis *Anglorum* pecuniis roboratus, nobile oppidum quod dicitur *Doway* obſeſſum deditione recepit, & quaſdam eciam munitiones alias occupavit. Quibus ſucceſſibus confortatus, creſcente fiducia, *Attrabatenſem* obſedit civitatem. Sane reges noſtri tunc tanquam ex induſtria loca diverſa exercebant, occurſum mutuum devitantes. Et rex quidem *Angliæ* in pago *Bituricenſi* munitiones aliquas fortiter expugnavit. Rex vero *Francorum* munitionem *Dagon* nominatam quæ ab ipſo paulo ante defecerat papilionibus circumcluſit, qua tunc mature dedita & everſa, memoratæ urbis obſidionem à comite *Flandrenſi* factam ſolvere feſtinavit, obſeſſor autem adventu ejus præcognito, obſidionem deſeruit. Cum autem poſtea amicis mediantibus de pace inter partes tractaretur. Comes oblatam pacem nec abſolute reſpuit nec recepit. Attendens regi *Angliæ* ſufficientem ſecuritatem ſe per obſides idoneos præſtitiſſe, atque ab eo cautionem viciſſim accepiſſe, quod neuter eorum ſine altero bellum pro pace mutaret: Pactis tamen inter partes formatis conſenſu regis *Angliæ* pro tempore ſanciendis ad propria rediit rex *Francorum*. Comes vero cum feſtinatione regem *Anglorum* adiit, ut ad pacem conſenſum ejus aliceret concedendam.

Illis quoque diebus quidam propheta efficaciſſimus in *Francia* ſurrexit, ſcilicet magiſter *Fulco*, pro quo Dominus manifeſte dignatus eſt mirabilia operari. Hic ſummo opere uſuram conabatur extirpare. Hic eciam *Fulco* quendam religioſum ac facundum prædicatorem abbatem ſcilicet de *Flay* ordinis *Ciſterc**ienſis* in *Angliam* miſit ad commercia quæ Dominicis diebus ſolebant tunc fieri deponenda. Circa eciam hos dies imperator *Henricus* ſextus *Panormo* in *Sicilia* obiit, propter detentionem regis *Ricardi* adhuc, ut dicebatur, excommunicationis vinculo innodatus. Sed neſcitur ſi clam egerit pœnitentiam abſolutus: Nam divina ultione perterritus, capitulo, ut dicitur, *Ciſtercienſium* redemptionem regis *Ricardi* legavit ad calices & thuribula argentea facienda. Quo *Henrico* mortuo, *Otho* filius *Henrici* ducis *Saxoniæ* nepos regis *Ricardi* ex ſorore *Matilde*, eodem rege *Ricardo* expenſas habundanter procurante, a quibuſdam *Theutoniæ* principibus in regem *Romanorum* eligitur; aliis eligentibus *Philippum* ducem *Sueviæ* fratrem *Henrici* quondam imperatoris. Hunc igitur confœderavit *Philippus* rex *Francorum*, ſperans per eum comitem *Flandriæ* facilius ſubicere & *Anglorum* regem *Ricardum* fortius impugnare. *Hubertus Cantuarienſis* archiepiſcopus auctoritate apoſtolica fultus, clericos quos *Hugo Ceſtrenſis* epiſcopus ejectis monachis apud *Coventreiam* jam poſuerat amovit monachoſque reduxit. Papa *Celeſtinus* cum ſediſſet annis ſex, menſibus octo, diebus undecim obiit. Cui ſucceſſit *Innocentius* tertius natione *Campanus*, in feſto ſancti *Petri* in cathedra conſecratus. Ad quem rex *Ricardus* nuncios miſit & conqueſtus eſt de rege *Francorum* ſuper fide fracta & juramento nullatenus obſervato. Super quo cum vellet dominus papa eum convenire per legatum, prælati *Franciæ* ipſum nolentem reſpondere apud dominum papam excuſabant, rogantes ut juriſdictionem non læderet regis *Francorum*, quos ſuper petitione irrationabili papa redarguit vehementer ſicut patet extra. *De judiciis* capitulo *Novit ille.*

Itaque reges jam tantum pacis avidi quantum bellici laboris feſſi, anno à partu virginis M.Cxcviij. An. Dñi 1198.
menſe Septembris cum optimatibus ſuis & omni frequentia ſubditorum ad ſolempne colloquium certo loco in confiniis convenerunt, ubi quidem de plena pace minus actum eſt, eo quod animi principum à longa inveterati odii paſſione difficiliter ſanarentur, ſed treugas unius anni & quatuor menſium tanquam arram futuræ pacis inter ſe ſtatui maluerunt, adicientes in pactis, ut negociantibus regiones eſſent perviæ, mutuiſque provinciæ gauderent ſolaciis, & ut captivi ex utraque parte competenti & tollerabili redemptione poſſent interim relaxari. Soluto igitur iſto colloquio facultas data eſt militantibus ad propria remeandi, & feſſæ provinciæ gratanter pauſam modicam ſuſceperunt.

EOdem tempore rex *Ricardus* illuſtris apud vicum qui *Andelaicus* dicitur, quem locum pro tuitione *Normanniæ* ad caſtrum conſtruendum pro irruptionibus hoſtium rex ipſe notaſſet aptiſſimum, caſtrum nobile quod vulgariter dicitur *caſtellum Gaillard* in illo loco aptiſſimo ex oppoſito manerii ſui de *Andeleye* flumine de *Andeleye* interjecto profuſis

profusis valde sumptibus cœpit ædificare. Locus autem ille antiquum patrimonium ecclesiæ *Rothomagensis* erat; sed quia rex *Ricardus* timebat ne forte idem locus ad hoc ipsum à rege *Franciæ* hostiliter occuparetur, eundem duxit præoccupandum, contra voluntatem *Walteri Rothomagensis* archiepiscopi, qui in regis peregrinatione & *Alemannica* detentione fidelis exstiterat *Angliæ* procurator. Et quia rex sæpe ammonitus ab incepto desistere noluit, idem archiepiscopus super injuria sibi à rege illata, ad curiam *Romanam* appellavit, & totam *Normanniam* sub interdicto conclusit, & sic ad curiam *Romanam* adiit appellationem suam in propria persona prosequendo: pro cujus interdicti sententia relaxanda, & causa illa contra archiepiscopum defendenda, Rex Cancellarium suum *Willielmum Eliensem* episcopum, ac *Dunolmensem*, & *Lexoviensem* episcopos ad *Romanam* curiam destinavit. *Willielmo* vero *Eliensi* episcopo obeunte, socii ejus *Romam* pervenientes, concordiam inter regem & archiepiscopum sine dampno utriusque procurarunt. Et quia archiepiscopus accepto à papa responso quod patienter sustineret, quousque pax plena inter reges esset reformata, reversus est, & cum rege postea concordatus. Rex enim pro prædicto vico litigioso commutationem cum dicto archiepiscopo fecit, & ecclesiæ *Rothomagensi* pro illo vico & villis adjacentibus de jure ecclesiæ *Rothomagensis*, dedit molendina sua apud *Rothomagum*, ita quod archiepiscopus elemosinas de illis ab antiquo statutas solvat. Dedit eciam eidem ecclesiæ *Rothomagensi* villam de *Depe*, & villam de *Busseles*, ita quod solvat in elemosinam assignatam CCCC. septuaginta duas libras *Andegavensis* monetæ. Dedit eciam eidem ecclesiæ manerium de *Louers* & forestam de *Alerinand*, cum feris & omnibus aliis pertinentiis suis; & omnia per cartam confirmavit, & archiepiscopum in specialitatem pristinam reaccepit.

Dicto *Willielmo Eliensi* episcopo, ut prædicitur, defuncto, *Eustachius Sarisberiensis* decanus fit episcopus *Eliensis*. Tunc autem temporis regi *Ricardo* intimatur, quod naves ex *Anglia* victualia inimicis suis cum opus haberent in suum magnum detrimentum deferentes, ad sanctum *Walericum* consueverant applicare. In cujus injuriæ ultionem villam combussit, monachos dispersit, feretrumque sancti *Walerici* cum reliquiis in *Normanniam* transvexit. In portu autem illo naves frumento onustas invenit, quarum nautas suspendi præcepit, navibusque combustis victualia suis militibus erogavit. Circa hos dies orta est dissencio inter archiepiscopum *Cantuariensem* & monachos sedis suæ propter ecclesiam quam idem archiepiscopus apud Lambithe in honore beati *Thomæ* construxerat: timuerunt enim monachi, quod archiepiscopus sedem suam cathedralem illuc transferret, sicut fuerat eis comminatus: unde *Romam* profecti papæ *Innocentio* conquesti sunt, & ut archiepiscopus à Justiciaria *Angliæ* deponeretur impetrarunt. Inde enim cornua sumpsit & audaciam reluctandi. Non enim decebat archiepiscopum talibus se negociis secularibus implicare, ubi periculum sanguinis versabatur interesse. Archiepiscopo igitur per papam à Justiciaria amoto, rex loco ejus *Galfridum* filium *Petri* subrogavit. Dicta vero ecclesia apud Lambithe à *Baldewino* archiepiscopo prædecessore istius *Huberti* primo inchoata, & postmodum per eundem *Hubertum* constructa, de mandato domini papæ *Innocentii* tercii dissoluta est.

Sane dum rex *Angliæ* circa ædificationem dicti castri de *Gaillard* intenderet, in illo loco rem ferunt mirabilem contigisse. Nam mense Maii paulo ante Dominicæ Ascensionis solempnia cum rex adesset & opus operariosque de festinatione urgeret, repente imber sanguine mixtus discendit. Cunctis igitur qui cum ipso rege aderant stupentibus, cum ipsi in suis vestibus veri sanguinis guttas conspicerent, & rem tam insolitam malum protendere formidarunt, verum ex hoc idem rex non est territus quo minus operi intenderet, & illud pro viribus promoveret. Ædificato itaque castro & infra eundem annum plenarie completo, ferunt ipsum regem magnatibus suis circumstantibus verba hujusmodi protulisse, *Ecce quam pulcra filia unius anni.* Dilexit enim eundem locum & nimis gloriabatur in hoc facto.

Illis quoque diebus tempore dictarum induciarum expleto, rex *Francorum Philippus* & rex *Angliæ Ricardus* inter *Games* & *Vernonem* congressi sunt, ubi rege *Francorum* pondus belli sustinere impotente, de consilio suorum per fugam *Vernonem* pro refugio cum suis peciit. Sed antequam castellum possent ingredi, *Ricardus* illos in ore gladii insecutus xx. milites & xl. servientes ex eis cepit. Eodem anni curriculo rex *Angliæ Ricardus* omnibus viribus congregatis tria castella super regem *Francorum* per insultum cepit, scilicet *Sire*, *Fontanum*, *Buricum* & castrum de *Curceles*, laudabili *Anglorum* auxilio fultus. Rex vero *Franciæ* cum quadringentis militibus & mille servientibus cum communis de *Mancua* & aliis locis auctus, ad succurrendum castro de *Curceles* quod nondum credidit esse captum exiens profectus est. Quod cum sciret rex *Ricardus*, inter *Curceles* & *Gisortium* obviam ei venit, ubi inter eos campestre prælium nimis cruentum commissum est, cujus prælii pondus rex *Francorum* ferre non valens, coactus cum suis ad castrum *Gisorcii* aufugit; & cum fugiendo pontem *Glomericum* de *Gisorcio* ascendisset, pons præ multitudine transeuntium confractus est, & ipse rex *Francorum* equum armatus insidens casu in flumen de *Eethe* cecidit, & ab unda rapida & profunda à limo extractus est, vix à mortis discrimine liberatus. Electissima autem pars posterior *Francorum* fugientium ut rex eorum de profundo à limo extraheretur pro ereptione sua mortis periculo se exposuit, & contra regem *Ricardum* reversa est, ubi prælium satis cruentissimum renovatur, tandem parte regis *Ricardi* prævalente, tres electi milites regis *Francorum* capti sunt, *Mathæus* scilicet *de monte Moretino*, *Alanus de Rusci*, & *Fulco de Gilerval* præter alios milites & pedites quamplures. Super hac autem gloriosa victoria rex *Ricardus* epistolam scripsit consolatoriam prælatis in *Anglia* commorantibus & amicis.

Videns autem rex *Francorum* vires regis *Angliæ* diatim excrescere, supplicavit papæ, ut ipse pacem vel treugas pro tempore procuraret. Papa igitur *Petrum Campanum* diaconum cardinalem legatum suum in *Franciam* misit, per quem epistolam specialissimam *Ricardo* regi *Anglorum* destinavit, rogans ipsum affectuose, ut favorabilis in pacis compositione precibus suis foret. Rex igitur *Ricardus* qui promotionem *Othonis* nepotis sui affectavit,

fectavit, ut scilicet in regem *Alemanniæ* & imperatorem *Romanorum* coronaretur, ad quod ut domini *Innocencii* papæ favorem haberet, supplicantis precibus adquievit. Reges igitur in unum convenientes treugas quinquennes tali pactione juraverunt, Quod homines & mercatores utriusque regni per terras alterutras ire & redire, emere & vendere sine dampno possent & impedimento. Quo facto, rex *Anglorum* abbatem *Cisterciensem*, & *Reimundum* monachum sancti *Albani* qui eodem tempore pro negociis ecclesiæ suæ ad regem in *Normannia* transmissus fuerat, *Romæ* misit, ut ibidem negocia prælocuta de promotione dicti *Othonis* nepotis sui ad dignitatem imperialem perducerent ad effectum. Et ad hæc negotia perficienda rex de unaquaque carucata terræ totius *Angliæ* quinque solidos de auxilio percepit: unde sexto idus Julii dicto *Othoni* *Aquisgranum* quod nuper obsederat redditum est, & ibidem in regem *Alemanniæ* coronatur. In cujus crastino uxorem duxit septennem ducis *Brabanciæ* filiam & hæredem. Quarto vero idus ejusdem mensis ab *Adulpho Coloniensi* archiepiscopo ex mandato papæ *Innocencii* tercii coronatus, sedem ascendit cum gaudio *Augustorum.*

Treugis inter reges *Franciæ* & *Angliæ*, ut dictum est, statutis, rex *Ricardus* in quosdam Barones *Pictaviæ* sibi rebelles formidabile vexillum direxit. Et cum militem quendam super inventione thesauri, quem solent sibi principes vendicare, convenire voluisset, ille severitatem regiam veritus, ad vicecomitem *Lemovicensem* aufugit. Qui à rege ut militem redderet rogatus, & parere neglexit, rex terras ejus ingressus, quoddam castrum quod *Caluca* dicitur juxta *Lemovicas* obsedit, & fortiter impugnavit: septimo vero kal. Aprilis dum castrum considerando inermis circuiret, quidam *Bertramus Gordon* spiculo balistæ suæ ipsum regem in humero sinistro sive in musculo brachii subito letaliter vulneravit. Vulnere, ut dicebatur, male custodito cœpit mortis inminentis periculum rex sentire. Ad quem fertur tres abbates *Cisterciensis* ordinis accessisse, quibus omnia peccata sua cum singultu & fletu confessus est, quos cum ad injungendam vel innotescendam sibi pœnitentiam salutarem cerneret stupefactos, dixit, Si placeat Deo justo judici meo, libens pœnam purgatoriam usque in diem judicii pro delictis meis admittam.

Castro demum capto & dicto *Bertramo* occisore suo coram eo ducto, rex ab eo quæsivit. Quid tibi mali feci quare me interemisti? At ille audacter respondit, Quia tot mala mundo intulisti, & patrem meum alias occidisti, sume de me quamcumque volueris vindictam. Sed rex tunc pietate commotus, mortem suam sibi pro amore Dei condonavit, & liberum abire permisit. Centumque solidos *Anglicanæ* monetæ sibi dare præcepit. Sed quidam *Marchadeus* rege nesciente ipsum tenuit, & post obitum regis excoriatum suspendit. Rex vero moriturus thesaurum suum in tres partes divisit, unam *Othoni* nepoti suo in regem *Romanorum* jam coronato, alteram servientibus suis, & tertiam pauperibus reliquit. Corpus suum apud *Fontem Ebrulfi* ad pedes patris sui, cujus proditorem se confitebatur, sepeliri jussit. Cor suum inexpugnabile *Rothomagensi* ecclesiæ propter præcipuam dilectionem quam adversus illam gerebat, legavit; apud castrum vero prædictum viscera sua recondere in ecclesia ordinavit; stercora sua *Pictavensibus* propter notam suæ proditionis reliquit. Tandem dierum undecim labore vexatus, die duodecimo viij. idus Aprilis ætatis suæ anno quadragesimo secundo, diem clausit extremum.

Iste rex *Ricardus*, propter magnanimitatem cordis sui, qua quæque ardua agredi non refugit, *Cor leonis* appellatus est ab *Anglicis* & *Normannicis*; nam tremor illius non solum finitimas sed externas invasit gentes, cujus fama per totum mundum volavit. Occulto tamen Dei judicio & justo, hoc genere mortis occubuit. Ipse siquidem hoc genus sagittandi quod *arcubalistarum* dicitur jamdudum sopitum, in usum, ut dicitur, revocavit, unde & in eo peritus plures manu propria peremit, quo & ipse postmodum in terra propria inpræmunitus & inopinate interiit, neque enim lex ulla æquior est,

Quam necis artifices arte perire sua.

In Cronicis autem *Walteri de Gisebourn* scribitur, quod rex *Ricardus* non apud dictum castrum de *Caluca* sed apud memoratum castrum de *Gaillard*, quod in uno anno, ut præscribitur, construxerat, jaculo balistæ occubuit. Nam ibi commemorat, quod dicto castro de *Gaillard* ædificato, & treugis, ut prædicitur, inter reges ad tempus firmatis, & rex *Angliæ* se ad alia divertebat, custodes dicti castri negligentes in sua custodia extiterunt. Lotrices namque ex more ad pannos lavandos in lacu subtus castrum egressæ erant, nec suspicabantur custodes accessum ex parte illa haberi posse. Et ecce ingeniosi *Franci* sibi multociens à longe prævidentes, præordinatis scaphis & allatis, dum quadam die lotrices egrederentur, lacum cum scaphis transierunt, & apprehensis lotricibus castrum ingressi sunt, quibusdam ex custodibus ad eorum introitum fugientibus & aliis comprehensis, confestim alios attraxerunt, & facti sunt quasi robur inmensum. Quod cum audisset rex *Ricardus*, mox cum summa festinatione concurrit, & castrum sic inveniens præocupatum iratus est valde, & commota sunt viscera ejus in hoc facto. Qui cito ad manerium suum de *Andele* quod situm erat ex opposito ejusdem interjecto flumine, declinavit; cumque die quadam spaciatum pergeret, castrumque & loci situm circumspiceret, à quodam balistario cognitus est, & telo ab eo emisso graviter vulneratur. Vocatique sunt Chirurgici qui dicunt ei, quod ob gratiam recuperandæ sanitatis ab omni contactu mulierum est ei totaliter abstinendum. Locus enim scapulæ in quo percussus est periculosus erat & profundus, propter quod interdixerunt ei omnem uxoris amplexum, tactum etiam atque visum. Qui cum esset lubricus valde, & in amore mulierum excandescens, delicias suas reprimere noluit; sed salubre consilium parvipendens, de vulnere eo quod modicum sibi videbatur non curavit. Quo infestato, venenum crevit, & vitæ desperatio secuta est.

Cumque vitæ illius nulla spes esset, & mors horrenda in januis jam pateret, ingressus est ad eum dictus dominus *Walterus Rothomagensis* archiepiscopus, sibi dicens, Dispone domui tuæ ô rex! quia morieris & non vives. Cui rex, Minæ sunt episcope & quasi truffæ quas loqueris. Cui episcopus, Non sunt truffæ rex, sed inevitabilis mors in januis te expectat. Cui rex, Quid ergo vis ut faciam? Cogita de filiabus tuis maritandis, & age pœnitentiam. Et rex, Hoc est quod primo dixi, truffæ enim sunt quod

quod loqueris, tu enim nosti me nunquam filios aut filias procreasse. Et episcopus, Imo rex, tres habes filias, & diu est quod eas habuisti & aluisti. Primogenitam tuam habes *Superbiam*, secundam *Avaritiam*, & terciam *Luxuriam*: Has enim habuisti & supra modum à juventute tua dilexisti. Verum, inquit rex, istas habui, & eas sic volo continuo maritare. Primogenitam enim meam concedo *Templariis* qui fastu tument, & præ cæteris sunt elati. Secundam scilicet *Avariciam*, Monachis griseis, qui omnibus vicinis suis per avaritiam nocent ut diaboli effrænati. Et ultimam scilicet *Luxuriam* assigno Monachis nigris, qui assata & frixa comedunt nunquam satiati. Ista enim tria genera hominum rex odio habuit, & ideo eis nominatas filias præ cæteris maritavit. Ad hæc ille episcopus, Non loquaris ita rex quia tempus resolutionis tuæ jam instat & prope est. Et rex, Quid, inquit, mihi faciendum est? Age, inquit, pœnitentiam, & peccata quæ commisisti confitere, confidens in *Christo* & misericordia ejus quæ est super omnia opera ejus, qui promptior est dimittere quam est peccator veniam postulare. Rex itaque in verbis episcopi motus, in lacrimas prorupit, & ait, Pœniteo valde, & pœnitentiæ signa testificaberis episcope & videbis. Moxque confessore suo accito, peccata sua gravia cum inmenso dolore confessus est, & absolutionis beneficium assecutus. Præcepitque pedes sibi ligari & in altum suspendi, nudumque corpus flagellis cædi & lacerari, donec idem ipse præciperet ut silerent. Cumque diu cæderetur, ex præcepto ad modicum siluerunt. Et spiritu iterum reassumpto, hoc idem secundo & tercio in habundantia sanguinis compleverunt. Tandem in se revertens afferri viaticum sibi jussit, & se velut proditorem & hostem contra dominum suum ligatis pedibus fune trahi. Et viatico cum magna cordis reverentia & tremore accepto, adjecit dicens, Misericordia Domini magna est quæ vult omnes homines salvos fieri, justitia tamen est ejus recta, quæ vult omne delictum puniri & debite flagellari: verum in misericordia ejus confidens, & de justitia timens, lego me & corpus meum vermibus corrodendum, animam autem meam usque in diem judicii igne purgatorii cruciandum in spe misericordiæ Dei in qua credo me posse salvari in illum diem. Et hiis dictis modico supervixit tempore; & mortuus est sepultus juxta patrem suum in monasterio *Fontis Ebrardi* mense Aprilis anno Domini M.Cxcix.

Sicque leo ferox qui vivens in corpore cor & animum leonis habuisse fertur, per industriam discreti pontificis ad Christum dirigitur velut agnus mitissimus, & pœnitens gloriosus. Rumore itaque mortis ejus in curia regis *Franciæ* audito, gavisi sunt gaudio magno valde, & congratulabantur regi suo dicentes, Gaudendum est tibi, ô rex! quia hostis tuus inmanis corruit & mortuus est. Quibus rex, Non michi, inquit, gaudendum est sed potius condolendum, quia corruit princeps nobilis, & strenuissimus miles totius Christianitatis, & licet in suo tempore eum ad tempus adversarium sensissem, sperabam tamen michi haberi posse integrum amicum & hominem fidelem. Vobis eciam in morte ipsius doloris materia orta est, quia qui contra eum stipendiis meis jamdudum sumptuose militastis, nunc potestis stipendiis propriis militare. Et sic licenciati incidenter doluerunt qui materiam solacii intexere nitebantur. Et ut dictus *Walterus* consequenter in Cronica sua scribit, rex *Franciæ* interfectori suo qui magna se meruisse crediderat, ait, Quia principem strenuissimum occidisti non quidem in bello sed in dolo, mala morte morieris, unde ex regis præcepto equis ad furcas tractus suspensus est.

De divisione corporis regis *Ricardi* in tribus locis sepulti quidam metricus sic ait.

Viscera Daroelum, *corpus fons servat* Ebrardi,
Et cor Rothomagum, *magne* Ricarde, *tuum.*
In tria dividitur unus qui plus fuit uno:
Nec superest uno gratia tanta viro.
Christe, tui calicis prædo fit præda Calucis,
Ære breve deicis qui tulit æra crucis.

Mortem istius regis *Ricardi* magister *Galfridus de Nine salvo* in libro quem de eloquentia composuit, versibus hiis deplorat.

N*Eustria sub clipeo regis defensa* Ricardi,
Indefessa modo gestu testare dolorem.
Exudent oculi lacrimas, exterminet ora
Pallor, connodet digitos tortura, cruentet
Interiora dolor, & verberet æthera clamor;
Tota perit ex morte sua, mors non fuit ejus
Sed tua; non una sed publica mortis origo.
O Veneris lacrimosa dies! ô sidus amarum!
Illa dies tua nox fuit, & Venus illa venenum,
Illa dedit vulnus. Sed pessimus ille dierum,
Primus ab undecimo qui vitæ victricus ipsam
Clausit, uterque dies homicida tyrannide mira.
Trajecit clausus exclusum, tectus apertum,
Providus incautum, miles munitus inermem
Et proprium regem. Quid miles perfide, miles
Perfidiæ, miles pudor orbis, unica sordes
Miliciæ, miles manuum factura suarum
Ausus es hoc in eum scelus? hoc scelus istud es ausus.
O dolor! ô plusquam dolor! ô mors! ô truculenta
Mors! esses utinam mors mortua. Quid meruisti
Ausa nephas tantum? Placuit tibi tollere solem
Et tenebris dampnare solum. Scis quem rapuisti?
Ipse fuit jubar in oculis & dulcor in aure,
Et stupor in mente. Scis impia quem rapuisti?
Ipse fuit dominus armorum, gloria regum,
Deliciæ mundi, nichil addere noverit ultra.
Ipse fuit quicquid potuit natura: sed istud
Causa fuit quare rapuisti. Res preciosas
Eligis, & viles quasi dedignata refutas.
Et de te Natura queror, quia nonne fuisti,
Dum mundus puer esset adhuc, dum nata jaceret
In cunis in eo studiosa? nunc ante senectam
Desinit hoc studium. Cur sudor tantus in orbem
Attulit hoc mirum, si tam brevis abstulit hora?
Sudorem tantum placuit tibi tollere mundo
Et revocare manum, dare sic & tollere donum.
Cur irritasti mundum? vel redde sepultum,
Vel forma similem. Sed non tibi suppetit unde
Quicquid erat tecum vel mirum, vel preciosum,
Huic erat impensum, thesauri deliciarum,
Hic sunt exhausti. Ditissima facta fuisti,
Ex hac jactura fieri pauperrima sentis.
Ex hac jactura si felix ante fuisti,
Tanto plus misera quanto felicior ante.
Si fas est accuso Deum, Deus optime rerum
Cur sic degeneras? cur obruis orbis amicum?
Si recolis, pro rege facit Joppe *tua, quam tot*
Milibus

Milibus oppositus solus defendit & Acon,
Quam virtute sua tibi reddidit, & crucis hostes
Quos vivus omnes sic terruit ut timeatur
Mortuus, Ipse fuit sub quo tua tuta fuerunt.
Si Deus es sicut esse decet fidelis & expers
Nequitiæ, justus & rectus cur minuisti?
Ergo dies ejus potuisti parcere mundo,
Mundus egebat eo; sed eum magis eligis esse
Tecum quam secum, Mavis succurrere cœlo
Quam mundo. Domine dicam, si dicere fas est
Pace tua, poteras fecisse decentius istud.
Sed properasse nimis saltem dum fræna dedisset
Hostibus, & facti mora tanquam nulla fuisset,
Res erat in foribus, tunc posset honestius ire
Et remeare tibi. Sed in hac re scire dedisti,
Quam brevis est risus, quam longa lacrima mundi.

Rex Ricarde *jaces, sed si mors cederet armis,*
Victa timore tui cederet ipsa tuis.
Laus tibi prima fuit Siculi, Ciprus *altera,* Joppe
Tercia, quarta Dromo, *quinta* Taverna *fuit.*
Suppressi Siculi, Ciprus *pessundata,* Joppe
Tenta, Dromo *mersa, capta* Taverna *fuit.*

MOrtuo rege *Ricardo* & sepulturæ apud *Fontem Ebrardi* tradito, *Johannes* frater ejus in transmarinis partibus tunc existens, pacem suam *Anglicis* nunciavit. Hic à patre *Johannes sine terra* cognominatus fuit, fratribus suis ad amplissimos honores sublimatis; puta *Henrico* in regem *Angliæ* coronato, *Ricardo* ducatu *Aquitanniæ*, & *Galfrido* ducatu *Britanniæ* insignitis, ipse nichil habebat; quanquam postea comitatibus *Moretanniæ* in *Normannia*, & *Gloverniæ* in *Anglia* ditatus fuit, collatis insuper eidem à patre omnibus terris in *Hibernia* conquisitis Hic *Johannes* triginta duorum annorum erat cum in octabis Paschæ apud *Rothomagum* gladio ducatus *Normanniæ* cingeretur, & homagium nobilium suscepit. Multi tamen *Arthuro* comiti *Britanniæ* filio senioris fratris sui *Galfridi*, quasi naturali domino & recto hæredi *Angliæ* & *Normanniæ* adhæserunt, & hoc seminarium odii & dispendii magnum fuit. Statim tamen cum gladio prædicto cinctus fuisset, in *Angliam* transfretavit, & *Londoniam* veniens in festo Ascensionis Domini vj. kal. Junii anno Domini M.Cxcix. ab *Huberto Cantuariensi* archiepiscopo in ecclesia beati *Petri Westmonasterii* innugitur, & in regem *Angliæ* coronatur; assistente prælatorum, comitum, & baronum, & aliorum nobilium multitudine infinita. *Philippo* tamen *Dunolmensi* episcopo ne coronatio illa in absentia *Galfridi Eboracensis* archiepiscopi fieret appellante. Et porro rege *Ricardo* defuncto, *Philippus* rex *Franciæ* omnia quæ libuit sibi licere putans, induciis quas juramento firmaverat non deferens, *Normanniam* ingressus *Ebroicam* urbem cepit, terrasque regis *Angliæ* usque *Cenomanniam* undique vastavit. *Arthurus* autem nepos regis *Johannis* ex seniore fratre *Galfrido* duce *Britanniæ*, ad regnum tanquam verus hæres aspirans regi *Franciæ Cenomannis* occurrens, comitatu *Andegavensi* in manu valida occupato, pro eodem homagium ei fecit. *Elianora* quoque regina pro ducatu *Aquitanniæ* quem jure hæreditario possedit, eidem regi *Franciæ* cum *Turonis* advenisset, homagium fecit. *Johannes* rex solempnitate coronationis suæ peracta, classe in portu de **Schorham** coadunata cum exercitu magno xiij. kal. Julii in *Normanniam* transfretavit. Dictum enim *Arthurum* filium fratris sui, cui multi magnates adhæserunt, timebat. Nam præter regem *Franciæ* qui eum fovebat, magnates *Andegaviæ*, *Cenomanniæ*, & *Turoniæ*, quasi ligio domino ei adhæserunt, dicentes, Consuetudinem, jus & judicium esse ut *Arthurus* filius fratris senioris in patrimonio sibi debito succedat, quod videlicet *Galfridus* pater ejusdem *Arthuri* esset habiturus si regem *Ricardum* supervixisset. Idcirco *Constancia* mater *Arthuri* ipsum regi *Francorum* custodiendum commendavit, qui ipsum diligenter propter insidias *Parisius* educavit. Unde eodem anno rex *Johannes* urgentibus causis rebusque in *Normannia* pro articulo temporis dispositis in *Angliam* reversus est. Interea concilium sub *Huberto Cant.* archiepiscopo & apostolicæ sedis legato *Londoniæ* celebratum fuit; ubi x. kal. Octobris sanctus *Hugo Lincolniensis* episcopus obiit. Qui mox virtutibus claruit atque signis. Nam dum corpus ejus à *Londonia* usque *Lincolniam* portaretur, non erat hora licet tempus aliquando procellosum fuerit, in qua in aliquo cereorum qui circa feretrum portabantur ignis & lux accensa deesset. Iste sanctus *Hugo* de imperiali *Burgundia* oriundus à juventute sua inter viros religiosos educatur: primo factus est monachus regularis, deinde ampliori in Deum proficiens desiderio, quo magis carnem suam à mundanis oblectamentis abstraheret, ordini *Cartusiensi* se transtulit, ubi inter monachos devotione claruit singulari. Cujus religiosæ sanctitatis fama ad aures regis *Angliæ Henrici* secundi illapsa, ipsum in amore ejus vehementer accendit, qui vix multis precibus, ut in domo quadam ejusdem ordinis in *Anglia* quam idem rex in diocesi *Bathoniensi* multis prædiis & privilegiis ditatam fundaverat, curatoris officium admitteret potuit optinere; quem dum ibi rex sæpius visitaret, verbis & virtutibus ejus delectatus, vacante sede *Lincolniensi* canonicis ecclesiæ suasit, ut *Hugonem* domus suæ Priorem in episcopum eligerent & præficerent in pastorem. Sed electioni favore regio celebratæ vir Dei non consentiens, decanum cæterosque majores ecclesiæ qui pro ipso venerant vacuos dimisisset, si non eum unanimi libera voluntate iterum elegissent. Egressus autem à monasterio ut jam curam pastoralis officii admissam exequeretur, prima nocte inter soporem & vigiliam constitutus, vocem ad eum cœlitus missam audivit dicentem, Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo. Fragilitatis autem suæ non inmemor, solebat leprosos ad osculum pacis admittere: super quo obicienti sibi Cancellario suo, quod *Martinus* osculando leprosos sanabat, urbana humilitate respondit, Osculum *Martini* carnem leprosi sanabat: sed osculum leprosi animam meam sanat. Itaque in vita multis virtutibus clarescens, xiiij. fere annis tenuit præsulatum. Qui quanti meriti fuerit apud Dominum, oleum ex ejus tumba desudans crebraque sanitatum miracula testantur. In cujus exequiis apud *Lincolniam* omnes *Angliæ* proceres & potentes interierant. Nam rex *Johannes* de *Normannia* in *Angliam*, ut dictum est, reversus, parliamentum suum usque *Lincolniam* convocaverat, & *Willielmo* regi *Scottorum*, de cujus

fide

fide hæſitabat, per ***Philippum Dunolmenſem*** epiſcopum & ***Rogerum Bigott*** cum literis patentibus de ſalvo conductu miſerat, ſtatuens ei diem ſcilicet in craſtino ſancti ***Edmundi*** regis & martiris ad ſe uſque ***Lincolniam*** veniendi, & abſque omni prorogatione vel cavillatione homagium faciendi, qui accepto hujuſmodi mandato, ad diem & locum eoſdem properavit. Ubi poſt multos tractatus adinvicem habitos, idem ***Willielmus*** rex ***Scottorum*** in die ſanctæ ***Ceciliæ*** virginis x. kal. Decembris eo anno feria iiij. ſupra montem extra civitatem ***Lincolniæ*** coram optimatibus utriuſque, & in conſpectu omnis populi regi ***Johanni*** homagium fecit, & ſuper crucem ***Huberti Cantuarienſis*** archiepiſcopi fidelitatem de pace ſibi & regno ſervanda ſolempniter juravit, & eidem regi ***Johanni*** tanquam domino ſuo per cartam ſuam conceſſit, quod ***Alexandrum*** filium ſuum ſicut hominem ligium ipſius regis ***Johannis*** per aſſenſum ſuum maritaret: promittendo firmiter in eadem carta, quod idem ***Willielmus*** rex ***Scottorum*** & ***Alexander*** filius ſuus filio & hæredi regis ***Johannis*** tanquam ligio domino ſuo contra omnes mortales fidem & fidelitatem tenerent. A quo quidem ***Willielmo*** rege ***Scottorum*** poſtmodum, pro eo quod filium ſuum præter ipſius regis ***Johannis*** domini ſui aſſenſum deſponſaverat, debitam ſatisfactionem pro tranſgreſſione & temeraria præſumpcione accepit.

FINIS.